

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: egész évre 6 frt, negyedévre 3. A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Birálatos ismertetés. Dr. Katona Mór, jogakadémiai tanár úrtól. — A kisebb jelentőségű jogügyekbeni bíráskodásról törvényjavaslat. Zlinszky Imre, kir. ít. táblai bíró úrtól. — A mentelmi jog köre. Dr. Kunecz Ignác, pozsonyi jogtanár úrtól. — Törvénykezési szemle. A bűnvádi ügyekről kimutatásra szolgáló minta célszerűtlensége. Dr. Singer Ignác, kir. tszéki bíró úrtól. — Az odaitélt eskü letétele körüli eljárásról. Grulich József, ügyvéd úrtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Birálatos ismertetés

a végrendeletek, öröklési szerződések és halálesetirei ajándékozások alakszerűségéről szóló törvényjavaslat fölött.

Mielőtt a kitűzött feladat érdemleges tárgyalásához fogunk, hasznosnak látszik, bevezetésként a formák vagy alakszerűségek jelentőségét a jogügyletek körül, habár röviden is, kiemelni.

Midőn a törvény valamely jogügyletkezhez határozott formát szab, arra különböző okok indíthatják; majd azért követeltetik meg a forma, hogy a cselekvő az ügylet megalkotása körül alapos meggondolásra bírassék, amennyiben a formák szoros megtartása és egymásutánja ünneplés színezetét kölcsönöz az egész cselekvésnek és így annak horderejét, jogi fontosságát külsőleg is kiemelve, hatni akar az illető lelkiületére, hogy meg nem fontolt cselekvéstől álljon el.

Majd meg azért látszik a forma szükségesnek, hogy az az ügyletet nyilvánosságra, kisebb-nagyobb köztudomásra hozza, mintegy publicussá tegye, mi egyrészt az ügylet által netán érintettek érdekeinek megóvására szolgálhat, de másrészt a nyilvánosság által a cselekvő a közvélemény helyeslő vagy kárhóztató ítéletének teszi ki magát, mi megint hatalmas tényező arra, hogy csak érett megfontolás után cselekedjünk.

Végül célja lehet a formának, hogy annak alapján az ügylet perbeli bizonyosságot nyerjen; a formák ugyanis teljes bizonyítékot nyújtanak, minek folytán az ügylet fenállta érvénye kétségbe nem jöhet, mert a meglevő bizonyíték által neki bírói elismerés szerezhető.

Mai napság háromféle formáság ismeretes, egymint: írás, tanu és hiteles személy, mely lehet bíró vagy közjegyző.

A hatás pedig, melyet a törvény a formának tulajdonít, szintén hármass irányban jelentkezik; legerősebb hatásu az, hogy az ügylet érvényessége van a kívánt formák szoros megtartásától függővé téve, mint pl. a végrendeleteknél; gyengébb hatásai meg azok, midőn majd az ügyletből eredő jog megvalósítására szolgáló kereset, keresettség van a formához kötve, majd pedig pusztán perbeli bizonyítéknak tekintetik az.

Ha ezen formákat egybevetjük a végrendeletekkel, azt találjuk, hogy majd egyik, majd másik nyer alkalmazást, sőt kivételesen kettő együtt és egyszerre is fordulhat elő.

Ezeket előre bocsátva, most tekintsük a javaslatot. Főlöszleg dolog jogászoknak hosszasan bizonyítgatni, mily égető szükség van a végrendeletek alakszerűségeit szabályozó egyöntetű törvényre; egyszerűen utalunk a javaslathoz csatolt általános indokolásra, melyek bárkit meggyőznek arról, hogy az eddigi jogállapot teljesen tarthatatlan, mi okból köszönettel tartozunk a javaslat első beterjesztőjének Pauler volt igazságügyminiszternek, hogy jogéletünk ezen részben hiányos, részben elavult intézményét kiküszöbölni novella útján törekedett; vajha ment volna egy lépéssel tovább, és ezzel kapcsolatban nyújtott volna be egy észszerű alapokra fektetett törvényes örökösödést rendező javaslatot is, mert hisz e kettő közt organikus összefüggés van, nem lévén a végrendelet egyéb, mint a törvényes örökösödésnek az egyéni viszonyokhoz alkalmazott correctivuma.

Örömmel constatáljuk e helyen azt is, hogy eme javaslat az ide vágó tudományos anyag és az újabb törvénykönyvek kellő tekintetbe vételével készült, nagy gondal van szerkesztve, mihez nem igen valánk eddigelé szoktatva, a tudományban fenforgó számos controversia szabatosan leli benne törvényes eldöntését. És ha mégis találunk benne kifogásra és megváltoztatni valót, úgy az nem a munkálat hiányaiból ered, hanem onnan, hogy eltérők a nézetek, különböző a kiindulási pont.

A javaslat öt fejezetre oszlik; az I. tárgyalja az írásbeli magán-, a II. a szóbeli magán-, a III. a köz-, a IV. a kedvezményezett végrendeleteket. Végül az V. fejezet szól az örökösödési szerződések és a halálesetirei ajándékozásokról. Eltekintve az átmeneti intézkedésektől (4. §.) összesen 32 §-ból áll a munkálat.

Már ezen felosztás ellen van kifogásunk; a magánvégrendeleteket írás- és szóbeliekre osztályozni külön fejezetekkel, még tankönyvekben is hiba, mert hasztalan és főlöszleg ismétlésekkel jár; a cathédrán helyén valónak találhatjuk, de törvényben épen nem indokolt, ugyan azok lévén egyiknél is mint a másiknál az általános rendelkezések, ami pedig jellemző a szóbeli végrendeletre, azt könnyű egyetlen §-ban kimeríteni. A magánvégrendeleteknek egy fejezetbe foglalásával kiesik a javaslatból négy egész §, anélkül, hogy azért világosság- vagy határozottságban vesztené. Okuljunk az eddigi codexeken és kerüljük a teljesen meddő és pusztá hivatkozást tartalmazó

§§-at; egy kis gazdálkodás ugyis ráfér javaslatunkra, mert amit más törvénykönyvek, melyek szintén a tulságig bőveek, pl. a szász polg. törvénykönyv, elmondanak és kimeritnek 24 §-ban, ahhoz a mienknek 32 § kell.

Ismertetésünk- és megbeszélésünkben a magánvégrendelet ezen két fajtát egy kalap alá foglaljuk.

Az 1. §. így hangzik: Az írásbeli magánvégrendelet érvényességéhez: *a)* ha a végrendelet az örökhagyó által egész terjedelmében íratott és aláíratott, két tanu; *b)* ha az olvasni és írni tudó végrendelkező a végrendeletet nem önkezüleg írta, hanem csak aláírta, három tanu; *c)* ha pedig a végrendelkező olvasni és írni nem tud, vagy más körülmény miatt végrendeletét önkezüleg alá nem írhatja, négy tanu kívántatik, kiknek egyike a végrendelkező névaláírását teljesíti.

A szóbeli végrendeletről a 13. §. így hangzik: A szóbeli magánvégrendelet érvényességéhez négy tanu jelenléte szükséges. A végrendelkezőnek nyilatkozatát a tanuk előtt érthetően és egész terjedelemben előszóval, nem pedig valamely hozzá intézett kérdés igenlése vagy megtagadása által kell előadni. 15. §. A szóbeli magánvégrendelet feltétlen érvényességgel csak azon esetben bír, ha a végrendelkező a szóbeli végrendelkezéstől számított három hó alatt meghal. — Ha a végrendelkező ezen határidő után hal meg, a szóbeli végrendelet csak akkor érvényes, ha az, aki a végrendeletből jogokat érvényesíteni kíván, beigazolja, miként a három havi határidőtől az elhalálozás bekövetkezéseig az örökhagyó oly állapotban volt, hogy újabb végrendeletet nem tehetett.

Mindenek előtt kifogás alá esik az *a)* alatti pont. Szerintünk ugyanis, ha végrendelkező utolsó akaratát egész terjedelmében sajátkezüleg írja és aláírja, minden további formáság mellőzendő.

A javaslat mellé csatolt indokolás azt hozza fel az ily tanuk nélküli végrendelet érvényessége ellen, hogy mai napság »az írás-utánzás mintegy a művészetig megy és az aláírás valódiságának szakértők általi megállapítása ingatagnak bizonyul.«

Beismerjük, hogy a névaláírást, mely két-három szóból áll, igen ügyesen lehet utánózni s hogy erre nézvést csakugyan ingatagnak mutatkozik a szakértők véleménye, de hogy valaki a végrendelet egész szövegén keresztül birja az örökhagyó saját szerű írásmódját követni, anélkül, hogy az örökhagyó írását ismerőknek első megtekintésére a falsum szemükbe ne ötljön, azt nehéz az Indokoknak elhinnünk. Az írás nagyobb terjedelemben oly sok jellemző vonást árul el, a nagy és kis betűk alakítása és egymáshoz illesztése hosszas gyakorlat folytán úgy magán hordja az egyéni saját szerűség ezernyi apróságait, hogy nem habozunk az Indokok ellenére kimondani, miként a sajátkezüleg írt végrendelet, minden egyéb formáságok közt a csalás és meghamisítás ellenében, a legnagyobb biztosítékot nyújtja. A kaligraf írása még utánózható, de a megszokott gyors írásból eredő kuszált és sokszor nehezen olvasható írásmódot utána csinálni, oly feladat, melyre ügyes ember bizonyára nem vállalkozik. A végrendelet meghamisítása bármely más forma-

ság mellett nem okoz annyi nehézséget, a könnyű felföldözés veszélye oly mérvben nem forog fenn sehol, mint a sajátkezüleg írt végrendeletnél, kivált manap, midőn kinek-kinek akár százra menő iromány-példái producálhatók, melyek egybevetésénél alig fog ingatagság mutatkozni. Utalunk az adóslevelekre, melyeket az adós sajátkezüleg állít ki, forog-e ezek iránt az adós halála után nehézség fön a valódiság megállapítása iránt, történnek-e gyakori hamisítások e téren?

Ez okból nem tulajdonítunk az »Indokok« azon további érvelésének sem jogi horderőt, hogy a »tanuk nélkül önkezüleg írt és aláírt végrendeletnek valódiságát az általa érdekeiben sértett törvényes vagy korábbi végrendeleti örökösök kétségbe vonhatják, és a végrendeleti örökös — kit a valódiság bizonyítási kötelezettsége terhel — nem mindig lesz képes a tagadás ellenében a végrendelet valódiságát bebizonyítani« mert ha valahol, úgy itt a valódiság bebizonyítása nem fog az örökösnek nehézséget okozni.

Van egy érv, mely az ily sajátkezüleg írt végrendelet érvénye ellen felhozható volna — mit az Indokok ugyan nem tesznek — t. i. az, hogy az örökhagyó családjához tartozók, gyermekei, neje vagy más vele egy föld alatt lakó praesumptiv törvényes örökösök, ha gyanítják, vagy tudják, hogy az ily tanuk nélküli végrendelet nem kedvez érdekeiknek, azt minden gyanu nélkül megsemmisíthetik, és így meghiusítatnak az örökhagyó által netán megvalósítandó családi czélok vagy a közérdek.

Ezen veszély elhárítása iránt azonban igen helyes intézkedést tartalmaz a javaslat 21. §-a, mely megengedi, hogy »a végrendelkező által önkezüleg írt és aláírt végrendelet tanuk alkalmazása nélkül is érvényes akkor, ha a végrendelkező által a közjegyzőnek megőrzés végett személyesen adatik át, és ha ez alkalommal a végrendelkező a közjegyző előtt kinyilvánítja, hogy ez okirat az ő végrendeletét tartalmazza.« Annyit pedig józanul feltehetünk a végrendelkezőről, hogy ő ezen kedvezményt felhasználja, ha környezete által végrendeletét veszélyeztetve látja.

Nincs tehát okunk a sajátkezüleg írt végrendeletnél habár csak két tanu jelenlétét is megkívánni, mert a formáság czélja: a komoly meggondolás, az írás közben bizonyára nem fog elmaradni, bizonyosság pedig a végső akarat mibenléte iránt legteljesebb mérvben nyújtatik a sajátkezű írás által.

Az Indokok az osztrák polgári törvénykönyv 578. §-ával, mely tudvalevőleg a sajátkezű végintézkedést érvényesnek elismeri — azt mondják, hogy az szemben hazai jogunkkal, mely az 1715 év előtt a kánonjog révén behozott római jog szigorú alakszerűségein enyhített, a másik szélsőségbe esett, midőn a tanukat mellőzte. Itt egy kis chronologiai tévedésbe esett az indokolás, mert az osztrák polgári törvénykönyvet megelőzőleg a code napoleon már 1803-ban mellőzte a testamentum holographum-nál a tanukat, a 970. §-ban; le testament olographe ne sera point valable, s'il n'est écrit en entier, daté et signé de la main du testateur; il n'est assujetti à

aucune autre forme. Ez pedig annál szembeötlőbb, mert a code egyéb végső intézkedések iránt közel jár a formák szigorában a római joghoz.

Ezen tekinteteken kívül még különös indokok is vannak specialis hazai viszonyainkból folyók, melyek kívánatossá teszik, hogy minél általánosabbá legyen a végső intézkedés, mire pedig hatalmas emeltyű a fölös formák mellőzése.

Ismeretes ugyanis, hogy hazai jogunk a törvényes öröködést nem az általánosan fennforgó rokonsági érület határáig engedi meg, mi egyedül a helyes, hanem kiterjeszti azt bármely távolságu oldalrokonokra, mi a volt jogközösségnek képezi maradványát. Ebből az a következmény, hogy sokszor tetemes örökség, a törvényes örökösöknek nagy távolságban természetszerű elszaporodása folytán, oly sok és apró részre daraboltatik fel, hogy az mint közgazdasági tényező megszűnik; ezen bajon addig is, míg a törvényes öröködés észszerű alapon szabályozva nem lesz, a végrendeleteknek kell segíteni. Tudva pedig azt, hogy mily gyakori jelenség az életben a huzás-halasztás a végrendelkezés körül, épen a formások miatt, kivált ha tanuk előtt kell az ügynek lefolyni és így hány esetben marad el a végrendelkezés, a gazdasági tőkék fenmaradásának rovására, mindez kívánatossá teszi, hogy könnyítsünk a dolgon, ha a biztosság miatta nem szenved, édesgessük mintegy az egyént arra, mit gazdasági érdek követel.

Ismeretes továbbá, hogy a törvényes öröködnél a felmenőre nézve még azon visszasság is forog fenn, mely az öröklött és szerzeményi javak különböző visszaháramlásából származik, amennyiben az öröklött javak azon ághoz térnek vissza, ahonnan eredtek. Hogy ebből a mai jogérzettel ellenkező eredmények folynak, hogy a javak ezen természetének nyomozása mily hosszas és kényelmetlen perpatvarral van kapcsolatban, itt csak a megemlítésre szorítkozunk. Mindezen anomaliát, mit maga a törvény decretál, megszüntetni a végrendelet feladata, mely e részben csakugyan correctiv természetet ölt.

Végül szól a sajátkezüleg irt végrendelet mellett a hazai communis opinio. Bátran állíthatjuk, hogy jogászkarunk előtt népszerűvé vált a polgári törvénykönyv ebbeli intézkedése s most is óhajtja vissza a végrendelkezézen könnyített és célszerű módját.

A többi pontokban foglaltaknak közös gyengéjük, hogy nem tartalmaznak elvi megállapodást a tanuk számára nézve, nincs szabály formulázva, mely kijelentené, hogy tulajdonkép hány tanu kell, hanem casuistikába bocsájtkozik, minden főbb viszonyváltozásnál más a törvényes kívánalom. Ezt hibának tartjuk, mert nehezíti a törvény szabványának a nép köztudatába való jutását, holott az ily törvénytudók közbejöttét feltétlenül nem igénylő és a társaság minden osztályánál előforduló ügyekre nézve igen kívánatos a törvény megtartása okából az egyszerű és világos szabály.

Hány tanu jelenléte legyen a szabály, szóbeli ugy mint írásbeli végrendeletnél egyaránt? e fölött igen sokat lehet vitázni. Az európai codexek is mind eltérnek egymástól. A római tudvalevőleg hét tanut kíván a közönséges végrendeletnél, a code civil hatot, a szász code ötöt, mi hazai jogunkban is a szabály a nemesek módjára alkotott végrendeletnél, az osztrák polg. törvénykönyv végül hármat.

Ha sokalljuk az eddigi ötös számot, ugy szálljunk le a hármasra; — ez különben a javaslatnak is intentiója — de az álljon szabályként a magánvégrendeletre nézve egyáltalán.

Folyt. követk.

Dr. Katona Mór,
a győri jogakadémia ny. r. tanára.

A kisebb jelentőségű jogügyekbeni bíráskodásról törvényjavaslat.

II.

A javaslat általában az alakszerűségek lehető mellőzését s az anyagi igazság lehető kinyomozását, tehát a valódi igazságszolgáltatást tűzte ki céljául. Hogy ezen irányt helyeseljük, azt, miután mindig e mellett küzdötünk, bővebben fejtegetni fölöslegesnek tartjuk, hanem inkább azt teszszük vizsgálatunk tárgyává, hogy mi uton s mely eszközök által kívánja e célt a javaslat elérni, s helyes és kellő eszközöket használ-e rendelkezéseinél arra nézve, hogy a cél eléressék.

A tárgyalás nyilvánossága és szóbelisége, a bírói tevékenységnek teljes mérvben való érvényesülése, melyek a javaslat alapelvét képezik, mindkét cél elérésére szolgáló helyes, sőt egyedüli eszköz. Más uton egyrésről mindig, az alakszerűségek tömkelegébe jutunk, másrésről az anyagi igazság kiderítése lehetetlenné válik.

Ohajtandónak tartottuk volna, hogy a tárgyalás folyama iránt részletesebb szabályok foglaltassanak a törvényben, melyekre nézve a szerkesztőnek igen becses anyagot szolgáltatathatott volna a Babos-féle javaslat, de ezek hiányát a gyakorlat fogván pótolni, ezt nem tartjuk a törvény lényeges fogyatkozásának; nem bírjuk azonban a kitűzött célra tekintettel megérteni azon intézkedés helyességét, mely szerint a bíró a tényállást és bizonyítékokat lehetőleg röviden jegyzőkönyvbe venni tartozik. Ez által a tárgyalás gyorsaságát nehezítő teher rovatik a bíróra, a nélkül, hogy erre szükség lenne.

Tudjuk, hogy a sommás eljárás célba vett reformjánál mily nehézségekbe ütközött a jegyzőkönyv, s miután ott mellőzhető nem volt, mert a második bíró az első-bíróság feljegyzései után ítél, a jegyzőkönyv mikénti szerkezete, illetőleg a tárgyalás miként leendő felvétele buktatta meg az első javaslatot, s oly Scylla és Charibdis-féle helyzetet idézett elő, melyből a kibontakozás maig sem sikerült.

Minek habár nem egészen ily mérvű, de mindenestre lényeges nehézségeket s e mellett nagy munkát okozó hason intézkedést tenni oly eljárásnál, melynél a felebbezés ki van zárva, melynél tehát a feljegyzéseknek semmi értéke sincs:

Hiszen a szóbeli eljárás gyorsaságának egyik fő előmozdítása éppen a jegyzőkönyvi feljegyzések mellőzésében áll. A bíró a szóbeli előadások után ítél s a tárgyaláson előadottak rövid feljegyzése sokkal halványabb képét lesz képes feltüntetni annak, a mi a bíró meggyőződésére befolyással volt, semhogy e jegyzőkönyv, még ha a bíró ellenőrzése végett találhatik is szükségesnek, e céljának is képes lenne megfelelni.

A bíró ellenőrzése, s illetve a per folyamának maradandóvá tétele végett ugyan mindenesetre szükséges a jegyzőkönyv felvétele, de e jegyzőkönyvnek csak:

a bíróság megjelölését, a tárgyalás idejét, a bíró s felek neveit, a per tárgyát s a felek kérelmét kell tartalmazni, s csak ha további bizonyítási eljárás rendeltetett, foglalandó abba a tanúk vallomása, a bírói szemle stb. szóval a bizonyítási eljárás folytán előállított bizonyítékok, melyeknek e minősége azok maradandóvá tételét teszi szükségessé. A rövid tényállásnak az ítéletben kell foglaltatnia. Ebben ad számot a bíró arról, hogy mik adattak elő, s mily indokok vezették akkor, midőn ezen előadások egyikét s nem a másikat vette bírói figyelembe. Ez által maradandóvá lesz téve az, minek maradandóvá tétele szükséges, és a bíró nem lesz kénytelen idejét a jegyzőkönyvi céltalan felvétellel elpredálni, s ez által más ügyek elintézését háttérbe szorítani.

Azt sem helyeselhetjük, tekintettel a kitűzött célra, hogy a bizonyítási eljárás befejezte után a bíró nyomban ítéletet hoz. Nem helyeselhetjük, mert e rendelkezés által a bírót az anyagi igazság kiderítésére szolgáló igen fontos eszköztől látjuk megfosztva.

Az írásbeli eljárásnál a tanuvallomások vagy a bírói szemle feletti észrevételek pusztán formalitássá törpülnek, míg a szóbeliségnél a bizonyítási eljárás befejezte után tartandó szóbeli tárgyalás, az egész per folyam legfontosabb részét, az ügy tisztázására szolgáló legnevezetesebb eszközt képezi.

A bizonyítási eljárás előtt a felek előadása pusztán feltevéseken alapszik, s a bíró is csak az anyagot igyekszik összegyűjteni, de még kellőleg tájékozva nem lehet, s azért működése sem nyugodhat biztos alapon; míg a bizonyítási eljárás befejezte után a bíró előtt áll az egész helyzet képe, s a tárgyalás egysége kívánja, hogy az a már összegyűjtött bizonyítékok alapján folytattassék, hogy a felek az előttük levő bizonyítékokra tekintettel újabb meghallgattassanak, a még mindig létező hézagok kipótolassanak, s így az egész tárgyalás egy egészszé váljon. E mellett ez utóbbi tárgyalás hat legmeggyőzőbben a jelen levő félre, kinek szemben a bizonyítékokkal el kell némulnia, annak belátására, hogy nincs igaza; s csak ez uton reménylhető, hogy vesztett perét nem fogja más uton újra kezdeni.

Azért a bizonyítási eljárás után egy újabb tárgyalás tartását, melyen a felek védveiket minden korlátolás nélkül előadhassák, mely tehát nem szorítkozik a bizonyítási eljárás felett teendő észrevételekre, hanem felölelné az egész per anyagát, mit mellőzhetlenül szükségesnek tartok. Ez lenne a tulajdonképi fő tárgyalás, míg az első

rendszerint inkább előkészítő, inkább csak az anyag beszerzésére szolgáló tárgyalás lenne. Így van ez mindenütt, hol a perrend a szóbeliség alapján van szervezve, s nézetem szerint nem is szabad másként lennie.

Nem tartjuk továbbá azon céllal, melyet a javaslat maga elé tűzni látszik, t. i. az anyagi igazság kiderítésével megegyezőnek azt, hogy a fél meg nem jelenése esetén átvette a perrendtartás által kimondott azon elvet, hogy ez által az ellenfél állításait hallgatag beismerőnek tekinti. Nem tartjuk pedig az elvvel megegyezőnek azért, mert költelmet (fictio) állít fel, mi ott, hol az anyagi igazság kinyomozása képezi a célt, lehetőleg mellőzendő.

Ha valamely fél meg nem jelenik, egyszerűen úgy tekintendő, hogy lemond védelméről; minek természetes következménye, hogy a tárgyalás csupán a másik féllel tartatik meg. Ez felszólíttatik a bíró által, hogy adja elő igényeit s illetve bizonyítékait, melyeket az előadván, a bíró vizsgálata tárgyává teszi az ügyet, a megjelent félhez intézendő kérdések által felvilágosítja s ezek alapján kimondja ítéletét, nem feltételezve a meg nem jelent fél részéről sem hallgatólagos tagadást (mint a német ált. perrend), sem hallgatólagos beismerést (mint a mi perrendünk). A meg nem jelent fél irányában nagyobb szigor, mint hogy ügye védelem nélkül intéztetik el, sem indokolt, sem nem szükséges.

Folyt. követhet.

Zlinszky Imre,
kir. ít. tábl. bíró.

A mentelmi jog köre.

Hogy a parlament tagjai akadálytalanul megfelelhessenek tisztöknek, azoknak országgyűlési jogain kívül állampolgári jogaik tekintetében is némely külön intézkedések szükségesek. Ezek részint megszorítók, pl. az incompatibilias, részint kiterjesztők, így a mindenkit illető szólásszabadság a közügyekre vonatkozólag a parlament tagjait szélesebb körben, bár nem korlátlanul illeti. Végre ezen külön intézkedések közül némelyek sem megszorítást, sem kiterjesztést nem foglalnak magukban, hanem a mindenkit megillető jogokat a parlamenti tagok számára nagyobb mértékben biztosítják. Ezen utóbbiak közé tartozik a mentelmi jog, vagyis a parlament mindkét házának azon joga, melynél fogva a törvénykezési eljárást, főleg a közkereset alá helyezést és vizsgálati fogságot csak az illető ház engedélyével lehet foganatosítani ennek tagjaira nézve.

A mentelmi jog határai annak közjogi természete és politikai céljából merülnek föl. Így miután az nem az egyes parlamenti tag javára, hanem az egész parlament szabadságának megóvása végett létezik, annak gyakorlására a magánérdek egy szikrájának sem szabad hatni. Miután továbbá az országgyűlés szabadsága végett csakis az szükséges, hogy tagjainak zaklatása kikerültesse, a bírói eljárás mentelmi czimen nem akadályozható, ha zaklatás fön nem forog; mert a mentelem nem a törvénykezésnek, hanem a törvénykezéssel visszaélésnek meggátolására létezik. Párttekintet sem lehet irányadó, mert ez esetben a mentelmi jog azt idézné elő, mit mellőzni

van hivatva, t. i. az igazságszolgáltatásnak politikai fegyverré tétele. Sem egyes pártot, sem egyes parlamenti tagot, hanem az összes házat illeti a mentelmi jog, tehát csak az összes ház érdeke szempontjából gyakorolható.

A mentelem körének tüzetesb megítélhetése végett különbség teendő a polgári és bűnügyi eljárás közt. Régibb törvényeink szerint a követi tiszt tartama alatt a polgári eljárás is a követ javára korlátoknak volt alá vetve. Így az 1647: 35. az országgyűlési követek javaiban bármely beigtatást semmisnek nyilvánít. Napjainkban a polgári eljárást, mely különben is a parlamenti tag személyes szabadságát nem érintheti, fölösleges és káros volna korlátozni. E tekintetben a körülmények nagyon megváltoztak, s a polgári eljárással szemközt adott mentelem a köz- és magánjog, állam és társadalomnak egymás között ma létező viszonyaival homlokegyenest ellenkeznék. Hajdan a közlekedési eszközök hiányossága, a török invasio, a társadalmi élet ziláltsága, a törvénykezéssel visszaélés nagyobb lehetősége kívánatosá, — az országgyűlések tartamának rövidsége a közhitel iránti igények csekély volta, az országgyűlések folyama alatt különben is létezett törvényszünet, megengedhetővé tették egyes esetekben a magánjogi mentelmet. Ma ily kivételnek semmi előnye nem lenne, hátrányai oriaiak volnának. Nem közjogi intézmény, nem alkotmánybiztosíték, hanem magánjellegű privilegium volna az, mely a törvény előtti egyenlőséget csorbitaná, s a képviselői mandatumot moratoriummá változtatná. A magánjog a codificatio eszméje és a nemzetközi jogi reciprocitas elve folytán annyira emberiségi szempont alá esik, hogy azt politikai tekintetektől függővé tenni nem lehet.

Annál nagyobb jelentőséggel bír a mentelem kérdése a büntetőjog mezején. Célja nem az, hogy a parlamenti tagnak szabadságköre a büntetőtörvény irányában szélesebb legyen, mint más polgároké. Ily értelemben mentelmi jog mind az országgyűlés méltóságát, mind a nemzet jogérzetét alapjában megrendítené. A jogállam és culturállamnak lényeges föltétele, hogy valamint a bűntényt gyorsan és biztosan kövesse a büntetés, úgy viszont az ártatlanság a büntető igazság ürügye alatt zaklatásnak kitéve ne legyen. Ezen elv minden állampolgárra nézve kell, hogy erős garantiák vedpaizsa alatt álljon, de különösen szükséges ez az országgyűlési tagok tekintetében, mint kiknek egyéni szabadsága főleg alkotmányküzdelmek korában a netalán politikai fegyverré tett büntetőhatalom által első sorban van fenyegetve, másrésről szoknak ily megtámadtatása nemcsak az egyént, hanem a parlament függetlenségét, a szabad discussiót, s így az alkotmányosság életföltételeit sustaná. Ily veszélylyel szemközt a mentelmi jog a legfőbb biztosíték, mert a parlamentet magát teszi függetlenségének őrévé.

Alig szenved ketseget, hogy a mentelmi jognak általános érvényű jogi korlátokat törvényben előre megszabni lehetlen. Egyedül a magánjog föltétlen ervénye tekintetéből a parlamenti tagok vagyonát tárgyzó polgári eljárást a mentelmi jog köréből kizáró törvény

képezhet e szempontból kivetelt. A büntető eljárás szempontjából, melyre egyedül vagyunk tekintettel további értekezésünkben, csak az egyes esetek és politikai helyzet szerint határozhatók meg ezen korlátok. Rendkívüli időkben erélylyel kell forgatni a fegyvert, rendes viszonyok közt elég annak fényet megmutatni. A mentelmi jog gyakorlásának föladata, hogy rendkívüli időkben az országgyűlés függetlenségét tényleges bajok ellen védje, rendes viszonyok közt ily bajok nem létéről a közvéleményt megnyugtassa. A mentelmi jog terjedelmét tehát csak politikai tapintat határozhatja meg, s határainak megtartása fölött csak politikai moral örködhetik. A parlament mindket házának ép úgy föltétlen joga van arra, hogy tagjaira nézve a bírósági eljárást bármely ponton megakadályozza, mint föltétlen joga van az adót megtagadni. A parlament mentelmi vetője a büntető bírósággal szemközt ép oly korlátlan, mint volt a római néptribunoké. De a formailag korlátlan jog a jogeszmé uralmának és, a cultur állam érdekeinek megfelelőleg csak akkor gyakoroltatik, ha a kivételes intézkedés az adott esetben elég indokkal is bír. Valamint az adómegtagadás a végső eszközök közé tartozik: úgy a bírói eljárás bármely pontoni hátráltatása csak akkor igazolt, ha enélkül önkény és elnyomás kikerülhetlen.

A mondott elvek következőkben nyernek gyakorlati kifejezést:

A mentelmi jog szempontjából a büntető eljárási intézkedések két kategóriája merül föl: I. A közkereset alá helyezés és vizsgálati fogság; II. Minden egyéb törvénykezési lépések, melyek bármely módon zaklatásra eszközül szolgálhatnak. Az I. alattiakra nézve az eljárás a parlamenti tagokra nézve mindig csak a parlament beleegyezétével történhetik. A II. alattiakhoz ellenben a parlament beleegyezése rendszerint nem szükséges; s csak mintegy mentelmi végszükségjog az, mely külön intézkedése által ezen törvénykezési lépésekre is kiterjeszthető.

I. A közkereset alá helyezés és a vizsgálati fogság szempontjából a következőket emeljük ki:

A ház nem ítelhet a vád valószínűsége és valószínűtlensége fölött, hanem a vexatio léte vagy nem léte fölött. Az első bírói, az utóbbi politikai kérdés. A kettő összefügg, de nem azonos. Ezen összefüggést illetőleg — eltekintve azon esettől, midőn zaklatásnak nincs semmi nyoma, a bűntény, vagy vétség pedig bizonyítékokkal támogatatik, három eset gondolható: a) Ha semmi bizonyíték a bűntény, vagy vétség valószínűsége mellett föl nem hozatik, s így a vád alapossága ugyan valószínűtlen, de zaklatásra sem lehet a helyzetből és tényleges körülményekből következtetni, akkor a kiszolgáltatás nem tagadható meg, mert a kérdés kizárólag a törvénykezés mezejére tartozik. b) Ha a politikai helyzet és egyéb körülmények magukban tekintve ezeket, a zaklatás gyanuját képesek volnának ugyan kelteni, de terhelő bizonyítékok a bűntényt, vagy vétséget valószínűvé teszik, a kiszolgáltatás szintén nem tagadható meg; mert a politikai küzdelem a bűntény büntetlenségét nem cred-

ményezheti. c) Tehát csak akkor, ha a vexatio mellett a körülmények harcznak, és a bűntény mellett semmi alapos bizonyíték nincsen, lehet helye a kiszolgáltatás megtagadásának.

Mihelyt a zaklatás a körülményekből nem gyanítható, vagy mihelyt a bűntény vagy vétség mellett bizonyítékok szólnak, azonnal a bírót illeti a kérdés további eldöntése. E két esetben nem a képviselőről, hanem az

emberről és állampolgárról van szó, s az ügy elintézése a politikától egészen független és tisztán törvénykezési feladat. Az államhatalmi ágak merev elkülönítése ugyan a tudományban meghaladott álláspont, de a bíraskodó parlamentek, az athenei heliasták, a középkori országos törvénynapok nem kevésbé meghaladott álláspontot foglalnak el.

Vége követk.

Dr. Kuncz Ignác,
jogtanár.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A bűnvádi ügyekről kimutatásra szolgáló minta czélszerűtlensége.

A bírói ügyvitel tárgyában 1874. évi október 15-én kibocsátott igazságügyminiszteri rendelet 69. §-a szerint minden bíróság az év kezdetén, az elmúlt évben előfordult ügyekről kimutatást készíteni, s azt legfőlegb január hó végeig az igazságügyminiszterhez két példányban fölterjeszteni tartozik; ugyanazon rendelet 70. §-ához képest pedig »a hivatali kimutatások, kezelési könyvek és jegyzékek a jelen rendelethez csatolt minták szerint vezetendők».

Nem szenvedhet kétséget, hogy e kimutatások nagy fontossággal bírnak, mert, ha pontosan és a valóságnak megfelelően elkészíttetnek, ha a bíróság ügyforgalmának, az ügyek elintézési módjának és az egyes bírák tevékenységének hű képét nyújtják: akkor legbiztosabb alapját képezik a bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. 8. tczikk 5. §-ában az igazságügyminiszterre ruházott azon jog gyakorolásának, mely szerint »a bíróságok pontos és szabályszerű ügykezelése fölött őrködik, a visszaélések megvizsgálása és megtorlása iránt intézkedik».

De hogy a kimutatások a valóságot hiven visszatükrözhessék, s ez által kitűzött céljuknak megfelelőhessenek, szükséges, hogy az azokra szolgáló minták czélszerűen berendezve, és ezek rovatai a kimutatásba felveendő ügyekben gyakorlatban levő eljárás egyes mozzanataihoz alkalmazva legyenek.

E kellékeknek a bűnvádi ügyekről kimutatásra szolgáló, az ügyviteli szabályokhoz V. szám alatt csatolt minta éppen nem felel meg, minek beigazolása képezi e sorok feladatát.

Fenyítő eljárásunkban jelenleg az igazságügyminiszter által a bűnvádi eljárás egyntetisége tárgyában javaslatba hozott, és az összes hazai bíróságok által elfogadott szabályok szolgálnak irányadoul, ezeket és a bennük foglalt elveket tehát kell szemügyre vennünk, midőn az V. alatti minta bírálatába bocsátkozunk.

A minta két első főrovata »bűnügyi vizsgálat« és »bűnvádi per« czimeit viseli; e megkülönböztetés azonban a hivatkozott bűnvádi eljárási szabályokban nem találja kellő alapját és indokolását.

Bűnvádi per alatt ugyanis a nálunk irányadó eljárási elvek szerint a büntetendő cselekmények kiderítése, a tettesek kipuhatolása és megbüntetése szempontjából szükséges bírói cselekvények foglalatját kell érteni, és a bűnügyi vizsgálat — mely tágabb értelemben véve, előnyomázásra és különös vizsgálatra oszlik — mint a tényálladék megállapítása, a tettesek felfedezése és bűnösségük meghatározására vonatkozó adatok összegyűjtését célzó bírói cselekvényekösszessége a bűnvádi per csak egyik, és pedig első stádiumát, annak lényeges alkatrészét képezi; következőleg a kimutatásban is csak mint ilyen, a bűnvádi per főrovatának alrovataként, nem pedig annak koordinálva, önálló rovatban szerepelhet.

E szempontot megtagadva, az itt szóban lévő mintában a bűnügyi vizsgálatok rovata a bűnvádi perek rovata mellett foglal helyt, mi helyesnek és czélszerűnek csak akkor ismertethetnek el, ha nálunk a bűnvádi per egy, a megelőző vizsgálati eljárástól szorosán elkülönített, magában bevégezett egészet képezne, vagyis, ha a fenyítő ügynek, a vizsgálatot vezető, illetőleg ellenőriző bíróságtól különböző bíróság előtti tárgyalását; szóval a vád alá helyezés vagy közvetlen megidéztes iránt hozott és jogerőre emelkedett törvényszéki határozattal elrendelt fő tárgyalást (végtárgyalást) jelentené, mely értelmezést azonban fenyítő eljárásunk elvei nem igazolnák.

De, hogy maga a minta, mely az utóbbi álláspontot elfoglalni látszik, annak következményeit magáévá nem tette, hanem a

többször említett két rovatot elv — és rendszertelenül állította egymás mellé, azt alantabb, hol a bűnvádi perek főrovatának alrovatairól lesz szó, kimutatandjuk.

Mennyire nehezíti a minta jelenlegi szerkezete a kimutatás helyes elkészítését, legjobban az bírálhatja meg, ki valaha ily minta kitöltésével foglalkozott.

Mert vagy átviteltnek a bűnügyi vizsgálatok rovatában már kimutatott ügyek a bűnvádi perek rovatába is, s akkor ugyanazon ügyek kétszer mutattatnak ki, mi mellett a tevékenységi kimutatás adatai is összezavartatnak; — vagy pedig ily átvitel nem történik; akkor megint előállanak mindazon nehézségek, melyek a bűnügyi vizsgálat befejezését a bűnvádi per kezdetétől elválasztó határvonal szabatos megjelölésének hiányából származnak; mindkét esetben pedig az eredmény egy és ugyanaz, hogy t. i. az adatok pontosan és a valóságnak megfelelőleg fel nem jegyeztethetvén, minden megbízhatóságot nélkülöznek.

Egyébként, ha a fenebbiektől el is tekintünk, nem lesz nehéz annak kimutatása, hogy a szóban forgó minta szerkesztésénél a bűnvádi eljárási szabályok teljesen figyelmen kívül hagytak.

A fenyítő eljárás megindításának alapjául és kiindulási pontjául rendesen a bíróságnál vagy a kir. ügyészségnél beadott feljelentés szolgál.

A feljelentés azonban nem mindenkor eredményezi az eljárás megindítását, nem különösen akkor, midőn a bíróság már annak tartalmából meggyőződik, hogy nem is jelentetik fel, illetőleg nem panasztatik benne fenyítő uton megtorlandó büntetendő cselekmény, hanem p. o. polgári utra tartozó magánvétség (hatalmaskodás, becsületsértés); ez esetben a bíróság a feljelentést a fenyítő eljárás megindítására alkalmasnak nem találván, annak elvetését határozandja el.

Ép oly kevésbé fog az eljárás megindítására vezetni, az ez iránt megkeresett bíróságnál oly feljelentés, mely nem a törvényszék illetőségéhez tartozó bűntény vagy vétség, hanem a járásbíróóság elbírálása alá eső kihágás üldöztetésére van irányozva, vagy melyben oly büntetendő cselekmény jelentetik fel, mely iránti eljárás keresztülvitelére nem a felhívott, hanem más törvényszék van hivatva.

Ez esetben a bíróság — mellőzve épugy mint a feljelentés elvetése esetére a vizsgáló bírónak a bűnvádi eljárási szabályok 2. és illetőleg 25. §-ában előirt kirendelését — a feljelentésnek vagy a járásbíróósághoz vagy az illetékes törvényszékhez való áttételét fogja elrendelni, és ugyanily irányu határozatokat hoz a bíróság akkor, midőn a kir. ügyészség a nála beadott feljelentést a bűnvádi eljárási szabályok 2. §-a értelmében azon véleménye kapcsán, hogy az eljárás megindítását indokoltnak nem tartja, vagy a feljelentett cselekményt mint kihágást a járásbíróóság illetőségéhez tartozónak véli, a törvényszékhez átteszi.

A fenyítő ügyeknek fenebbiekben jelzett elintézési módjai az V. számú mintában ki nem mutathatók, mert azok feltüntetésére rovatokat nem tartalmaz; ilyennemű ügyek csak a »folyó ügyek« rovatába vezethetők be.

Mellőzi továbbá a minta a bűnvádi eljárási szabályok által az előnyomozás és vizsgálat között felállított különbséget.

A 25. §. szerint ugyanis az előnyomozás foganatosításával egy vizsgáló bíró bizatik meg, kinek feladatához tartozik azon adatokat összegyűjteni, melyek a (tárgyi) tényálladék megállapítására, valamint annak alapos elbírálására vonatkoznak, hogy bizonyos személy az eljárás tárgyát képező büntetendő cselekményt elkövette-e vagy sem.

Az előnyomozás befejezése módjait következőkben foglalhatjuk össze:

1. kiderül az előnyomozás fonalán, hogy a feljelentett tény nem az eljáró vagy egyáltalában nem a törvényszék illetősége alá tartozik; ily esetben az ügyészi indítvány, illetőleg a vizsgáló bíró előterjesztése alapján az ügynek más törvényszékhez vagy a járásbíróshoz való áttétele fog elrendeltni. (ugy m. fenebb).

2. Az egyik előnyomozási ügy egy másikkal egyesíthetetik, abba beolvasztathatik.

3. Az előnyomozás befejeztével kitűnik, hogy a feljelentett tény nem is képez büntetendő cselekményt, vagy hogy a tárgyi tényálladék megállapítása mellett a tettesek ki nem puhatolhatók, vagy, hogy nem létezik a tett és bizonyos személy között oly összefüggés, melynél fogva az utóbbit a büntetendő cselekmény elkövetésével alaposan gyanusítani lehetne; — mindezen esetekben a vizsgáló bíró, hacsak a kir. ügyészszel egyetért, az utóbbi által eziránt előterjesztett indítvány alapján a bűnvádi eljárási szabályok 33. §-a értelmében a további fenytő eljárás beszüntetését fogja határozatilag kimondani.

4. Ha az előnyomozás elegendő alapot nyújt arra, hogy egy bizonyos személy valamely büntetendő cselekmény elkövetésével gyanusíttassék, akkor a vizsgáló bíró a kir. ügyész indítványa folytán a hivatkozott 33. §. utmutatásához képest a vizsgálat elrendelése iránt hoz határozatot, vagy, mennyiben ily határozat hozatalának szüksége a bűnvádi eljárási szabályok 87. §-ában felsorolt feltételek fennléte esetén fenn nem forogna, és a kir. ügyész közvetlen megidézttetés iránt tesz indítványt, az előnyomozási iratokat az indítvány kapcsán a törvényszék elé terjeszti.

Mindezen eljárási mozzanatok feltüntetésére az V. számú minta rovatokkal nem bír, mert előnyomozás és vizsgálat között különbséget nem tesz; miből kifolyólag az előnyomozási ügyek csak a bűnügyi vizsgálatok rovatában mutathatók ki; már pedig az elfogadott bűnvádi eljárási szabályok szerint a bűnvizsgálat ott kezdődik, hol az előnyomozás végződik.

Már fenebb említettük, hogy a minta a nálunk elfogadott eljárási elvek szem elől tévesztésével helytelenül állította a bűnügyi vizsgálatok rovatát a bűnvádi perek rovata mellé; de hogy következetesen azon állásponthoz sem ragaszkodik, mely szerint a »bűnvádi per« a fenytő ügynek perbeli tárgyalását vagyis csak a főtárgyalást (végtárgyalást) jelenti, kitűnik már annak figyelembe vételéből, hogy a bűnvádi per befejezési módjai között szerepelnek »a más bírósághoz történt áttétel vagy más vizsgálatba olvasztás« (11-dik rovat) és »a vizsgálat megszüntetése« (12-dik alrovat), holott az előbbeni (az áttétel) a bűnvádi eljárási szabályok 12-dik §-ának világos rendelkezésénél fogva csakis a vád alá helyezési, vagy ennek helyét pótoló (90-dik §.) közvetlen idéztetés iránti határozat hozatala, vagyis a végtárgyalási határnap kitűzése előtt rendelhető el, és épugy a vizsgálat megszüntetése vagy más vizsgálatba olvasztása a bíróság által a bűnv. elj. szab. 79. illetőleg 87. §-a szerint csak a fenebb említett időpontot megelőzőleg vagyis akkor mondható ki, midőn a kir. ügyésznek vád alá helyezés vagy közvetlen idéztetés iránti indítványa fölött kell döntenie.

E nemű határozatok tehát, mint nem a bűnvádi perek, hanem a bűnügyi vizsgálatok befejezési módjai nem a II., hanem az I. (bűnügyi vizsgálatok főrovat alrovataiban) volnának kimutatandók.

A minta álláspontja szerinti bűnvádi per ellenben, eltekintve azon esetektől, melyekben a végtárgyalás folyamán felmerült újabb körülmények felderítése válik szükségessé, vagy midőn a vádlott távolléte az ügy függőben tartását eredményezi, csak felmentő vagy marasztaló ítélet által fejezhető be.

De a részben is helytelenséget foglal magában a minta, mert mennyiben szerinte a hozott ítéletek száma a tevékenységi kimutatásban az egyes előadóknál feljegyzendő volna: már pedig tudvalevő dolog, hogy az írásbeli eljárás megszüntetével az ítéletek fenytő ügyekben nem hoznak, többé az előadó írásbeli tervezete alapján, hanem azokat a végtárgyalás befejeztével a szavazó bírák, esetleg az elnök részéről bementott véleményt alapul véve, a tanácsjegyző foglalja írásba.

Sokkal helyesebb volna, ha a tevékenységi kimutatásban minden bíró által szerkesztett és előadott vád alá helyezési és közvetlen idéztetés iránti határozatok, valamint azon végtárgyalások

száma szerepelne, melyekben az egyes bírák részt vettek, mely adatok legalkalmasabbak arra, hogy a bírának fenytő ügyekbeni tevékenységét feltüntessék.

Hogy a kimutatások a kifejtettek szerint sem az ügyforgalom, sem az ügyek elintézési módja, sem végre az egyes bírák tevékenységének hü képét nem nyújthatják, az talán bővebb igazolást nem igényel; s befejezésül még csak azt jegyezzük meg, hogy az új bírói ügyviteli szabályok 155. §-ának azon intézkedése, mely szerint a tanácsülési jegyzőkönyvben az előterjesztett ügydarabok csak iktatói számai jegyeztetnek fel, bármennyire könnyítette legyen a tanácsjegyzők munkáját, a kimutatások pontos összeállítását tetemesen nehezítette, mert, míg az 1869. évi április 29-én kibocsájtott bírói ügyviteli szabályok érvényben léte alatt, minthogy azok 89. §-a szerint a tanácsülési jegyzőkönyvbe nemcsak az ügydarabok iktatói száma, hanem annak rövid kivonata és a határozat érdeme is volt beirandó, a kimutatások összeállítására szükséges adatok leggyorsabban a tanácsülési jegyzőkönyvekből szerezthetők meg, addig ezek most erre nézve semminemű felvilágosítást vagy utbaigazítást nem nyújthatnak.

Jelenleg az ügyek mikénti elintézésére vonatkozó adatok csak maguknak az ügyiratoknak áttekintése után volnának megszerzhetők, mely adat-gyűjtés azonban hónapokat igénybe vevő munka természetével bírván, nem csoda, ha a kimutatások itt-ott — levegőből készítettnek.

Dr. Singer Ignác,
kir. tsz. bíró.

Az odaitélt eskü letétele körüli eljárásról.

A pptásnak 239. §-a értelmében: »Azon fél, kinek az ítélet folytán esküt kell tennie, tartozik az első vagy másodbíró ítéletének jogerejűvé válta után, vagy ha a per a harmadbíróshoz is felvitetett, a harmadbíró ítéletének kézbesítése után 15 nap alatt az eskü letételére határnapot kérni s azon az esküt letenni; különben ugy tekintetik, mintha nem bizonyított volna.«

Mindamellett a gyakorlatban ezen §. másként lesz alkalmazva. Először is kénytelen a sommás bíró azon esetben, midőn a harmadbíró is hoz ítéletet, az eskü letételi záros 15 napi határidőt, nem a harmadbíró ítélet kézbesítésétől, hanem a harmadbíró ítélet kihirdetésétől azért számítani, mert sommás eljárásban az ítéletek egyáltalában kihirdetnek és csak akkor kézbesítnek, ha a fél a kihirdetésre meg nem jelent.

Másodszor igen gyakori eset az, hogy azon fél, kinek az eskü oda ítéltetett a sommás eljárásban mindjárt az egyik fél által sem felebbezett és így jogerőre emelkedett ítélet kihirdetése után, azonnal eskületételi készségét bejelenti, s az esküt ellenfelének beleegyezése folytán nyomban le is teszi. A bíró mindezzel szemközt a pptás. hivatkozott §-ának határozatlanságánál fogva semmit sem tesz, hanem a felek megegyezése alapján az esküt rögtön kiveszi.

S ez — csekély nézetem szerint — nem helyes eljárás. Igaz ugyan, hogy a perlekedő feleknek az eskü azonnali letételére vonatkozó beleegyezési joguk a perrendtartásban sehol sincs korlátozva, de én azt hiszem, miután erről a prtt sem tiltólag sem engedményezőleg, sem parancsolólag nem szól vagyis semmi említést nem tesz, a feleknek ily intenzív jogokat megengedni nem kellene. Okaim erre nézve a következők: Az eskü, mely csak a legvégső esetben, a midőn a bizonyítani kötelezett már más módon nem bizonyíthat, jön alkalmazásba, oly bizonyítási esküt, melynek magánjogi alkalmazása mellett közjogi jellege is van, megengedni nem szabad, mert a hamis eskü által az államrend hátrányos módon megtámadtatik, mert az igazságszolgáltatás eszméje ily módon ki van játszva, illuszióssá válik. A törvényhozónak tehát kötelessége, mindazon eseteket, melyekben az eskü alkalmazásáról van szó, minél gyerebbé tenni, magát az eskületételt pedig bizonyos formákhoz, ünnepélyességhez és időkhöz kötni, hogy az esküt tenni szándékozóknak az eskü szentségének érzéki felismeréséhez segédkez fontos lépésének megfontolásához pedig elegendő idő nyujtassék. És ez különösen azon ok, miért az eskü nyombani letételét sommás eljárásban a tárgyalás befejezése és az ítélet kihirdetése után még akkor sem vélem megengedhetők, ha abba az ellenfél beleegyezik. Hisz a fél a tárgyalás folyamata alatt gyakran a morális pressio hatása alatt áll s némely egyén izgatottsága, másik indulatossága, a harmadik — mert nem akar a bíróság előtt hazugnak látszani — csupa álszékenből tesz hamis esküt, a mit tán

ha neki kellő időt szenvedélyének lecsillapítására s a lépés megfontolására engedünk, soha le nem tett volna.

De eltekintve ezen moral-politikai okoktól, a prts. 239. §-ának helyes értelmezése is megmutatandja, hogy a fentközlött eljárásnak egyáltalában helyt nem adhat a bíró. A prts. 1. i. előírja, hogy az esküt tenni szándékozó tartozik eskütelési készségét 15 nap alatt bejelenteni s az eskütelésre hatánap kitűzését kérni. Tehát annyi bizonyos hogy: hatánap kitűzendő. Már pedig ha a bíró az eskünek letételét nyomban megengedi, s a fél az ítélet jogerőre emelkedése napját — követő naptól számítandó 15 nap alatt eskütelési készségét be nem jelentette s a bíró hatánapot ki nem tűzött a — prts. hivatkozott §-a kellő figyelembe nem vétetett.

Mindezeknél tehát világos, hogy azon eljárás, mely szerint az esküt tenni kötelezett fél az esküt ellenfelének beleegyezése folytán a tárgyalás befejezése s az ítélet kihirdetése után rögtön leteheti, nemcsak moral-politikai okokból meg nem engedhető, hanem a prts. 239-dik §-ával is homlokegyenest ellenkezik.

Grulich József,
ügyvéd.

Különfélék.

Ertesítés. A kereskedelmi törvénykönyv életbe lépésével felsőbb bíróságaink döntvényei nagy jelentőséget nyernek. Németországban a lipcei kereskedelmi főtörvényszék elvi jelentőségű határozatai legtekintélyesebb forrásul szolgálnak a kereskedelmi jog fejlesztésére, sőt a magyar keresk. törvénykönyv szerkesztésénél is eme judicatura hathatós tényező volt, — mert a gyakorlati élet tapasztalatait azokból kelle meríteni. Reméljük, hogy immár jövőre hazai főbb bíróságaink elvi jelentőségű határozatai ép oly irányadó eleven jogforrást képezendnek. Ezeknek jelentőségét még emelni fogja, hogy azoknak szerkesztését lapunk mellékletekép, s illetőleg a »Döntvénytár« részére — maga a keresk. törvénykönyv javaslatának szerzője, dr. Apáthy István egyetem tanár ur vállalta magára.

Szerk.

Uj munkák. A magyar közigazgatási jog kézikönyve. A jogtanulók s egyéb vizsgálati jelöltek igényeihez alkalmazva rendszeresen egybeállította dr. Fésüs György pozsonyi jogtanár. E munka 30 ny. ivre terjed és ára 3 frt. — Bevezetés az államtudományokba. Irta dr. Pisztory Mór pozsonyi jogtanár. Ára? — Mindkét munka az Eggenberger-féle könyvkereskedés kiadása.

A kereskedelmi törvény magyarázata. Irta: dr. Schnierer Gyula, keresk. miniszter. osztálytanácsos. — E munkánál a főszűl annak gyakorlati használhatóságára van fektetve és első fele (13 ív) már megjelent a Franklin-Társulat kiadásában. A teljes munkának ára 2 frt 80 kr.

Beküldetett. »Jog és Igazság« című jogi hetilap. Felelős szerkesztő és laptulajdonos: Petrovics László, köz- és váltóügyvéd. Előfizetési ára egész évre 8 frt.

A Marabat-pör decz. 20-án került végtárgyalásra a »Cour d'assises de la Seine« előtt. Marabat Párisban a Saint-Jaques-uteza egyik ékszer-kereskedésében segéd volt s 1873. augusztus havában elvesztette feleségét és özvegyen maradt 18 éves leányával, a szép Jeanne-val, ki titokban viszonyt kötött Robert Henriekkel, ki vele egy üzletben volt alkalmazva. Viszonyukat a leány kénytelen volt kétségbeesve vallani be az atya előtt, töredelmesen bocsánatot kérve tőle. Az atya a csábítóhoz sietett és követelte, hogy vegye feleségül a leányt, de ez, — tudva, de az atya előtt elhallgatva, hogy a leány nem volt egészen hű hozzá, kereken megtagadta a házasságot. Az atya nem tágitott, az ifju pedig hajthatatlan volt. »Utoljára kérdzem, — könyörgött az atya, — tehát csakugyan nem veszi el?« »Soha!« válaszolt az ifju. Erre az atya tört rántott elő és azt markolatig a Róbert keblébe dőfte. »Mi volt célja?« kérdé vádlottat az elnök a végtárgyaláson. — »Meg akartam gyilkolni, ha leányom becsületét helyre nem állítja. Atya vagyok, szenvedtem magamért

és leányom helyett; és ez a szerencsétlen ifju a végletekre ragadt.« A közönség a legélelkebb figyelemmel követte a végtárgyalás egész folyamát és hatalmas tetszésnyilvánításokban tört ki, mikor az elnök az esküdtzék verdictje alapján vádlott felmentését és szabaddá állítását kihirdette.

A királyi legfőbb ítélőszék tanácsainak összeállítása. Életbe lép 1876. január hó 1-én. Tanácsosok I. Elnök: Birák: Somoskeő Antal, Ocsvai Ferencz, dr. Suhayda János, Beöthy Zsigmond, Herczeg Sándor, Ferenczy Ferencz, Dimics Emil, Dózsa Dániel, Baló Mihály. Tanácsosok II. Elnök: Lukács Ignác. Birák: Balásy Antal, Raisz Szilárd, Szentgyörgyi Imre, Blaskovich Kálmán, Bovánkovics József, Halmosy Endre, Kossalkó János. Tanácsosok III. Elnök: Mihajlovics Miklós. Birák: Janniczky Lipót, Német János, Monasterly Sándor, Tóth Elek, Szerényi Ferencz, Haris György, Nagy Imre. Tanácsosok IV. Elnök: Daruváry Alajos. Birák: Fogarasi János, Hersich Ignác, Cserneczky József, Gál János, Hegedüs Pál, Wettstein Antal, Breuer József. Tanácsosok V. Elnök: Bónis Sámuel. Birák: Vadnay Lajos, Popovics Márk, Osztróvszky József, Zuvic József, Lassel Ágoston, dr. Suhay Imre, Csillag László. Tanácsosok VI. Elnök: Szabó Sámuel. Birák: Dapsy Vilmos, Puscariu János, Végh Ignác, Somossy Ignác, Topler Károly, Faur János, Gellén József.

A budapesti kir. ítélőtábla tanácsainak összeállítása. Polgári I. Tanácselnök: Széll Kristóf, Birák: Tölgyesi Károly, Burián Imre, Horváth Illés, Lendvay József, Jankovich Gyula, Kiss Gusztáv, Tóth Károly, Kovács János, Szász László. II. Tanácselnök: Mendelényi István. Birák: Ferenczy János, Szentmihályi István, Bernolák Károly, Rudnay István, Okolicsányi Zsigmond, Orosz Antal, Paczolay László, Papanek Sándor, Weber Ottó. III. Tanácselnök: Horváth Döme. Birák: Barta Béla, Ruby Antal, Csanády György, Farkas Géza, Szabó Albert, Bartal Pál, Kozma Zsombor, Oberschall Adolf, Zlinszky Imre, Németh János. IV. Tanácselnök: Karap Ferencz. Birák: Ászt Nándor, Mattyasovsky L., Szabó Ágoston, Regner Tivadar, Lehoczky Kálmán, Süteő Rudolf, Szloboda János, Blaskovich István, Oeffner Ferencz. V. Tanácselnök: Vajkay Károly. Birák: Kudlik István, Czorda Bódog, Pösch Ágoston, Csörghe László, Rudnyánszky Béla, Kautz József, Cimponeriu Athanas, Németh Lajos, dr. Despinits Péter. VI. Tanácselnök: Marschalko Leo. Birák: Hajdu Lajos, Barthodeiszky Gy., Dáni Nándor, Kaszay Zsigmond, Körtvélyessy Miklós, Knorr Alajos, dr. Kiss Józsa, Csók Bálint, Sánta Gábor. VII. Tanácselnök: Nyeiczkey József. Birák: Veszprémy János, Hettyey István, Pásztélyi János, Pósfay Károly, Liptlay Kornél, Guda György, Erdélyi Sándor, Wenczel Tivadar, Szerdahelyi Károly. Büntető I. Alelnök: Fabiny Teofil. Birák: Buócz Kálmán, Andrássovics Béla, Paiss Andor, Deréky István, Sümeghy István, Pálffy Zsigmond, Hadzics Lázár, Theofanovics Sándor, Novák Imre, Pópvics Jenő, Gyárfás István, Tóthfalusy Miklós, Mutsó Mihály. II. Tanácselnök: Szalay Ágoston. Birák: Plainer Antal, Dobos József, Lázár Mihály, Bellaágh István, Vecsey Sándor, Závody Albin, Rimely Antal, Dessewffy László, Bornemisza Antal, Hettyey Gyula, Jakabfalvy Gyula, Bolváry Gellért, Urbéri és vegyes. Tanácselnök: Sárkány József. Birák: Horváth László, Csillag Benő, Kállay Adolf, Wlad Alajos, Kubinyi Zsigmond, Ostffy Pál, Balázsovics Zsigmond, Rósemberszky Antal, Kun Sándor, Battagliarini Pál, Keömley Pál, Kámánházy Béla, Braidschwer József. Váltó, csőd-, kereskedelmi és bányá. I. Tanácselnök: Hengelmüller Mihály. Birák: Agoraszto Miklós, Pataky Ignác, Polgár Ignác, Külley Ede, Máj Árpád, Döcsy Zsigmond.

ÉRTESÍTÉS. A keresk. törvénykönyv 558. §-a értelmében azon részvénytársaságok és szövetkezetek, melyek e törvény hatályba lépte előtt működésük megkezdésére feljogosítottak, alapszabályaikat a törvény életbe léptetésétől számítandó hat hó alatt (1876. jun. végeig) 500 frtig terjedhető pénzbírság terhe mellett ezen törvény szerint módosítani tartoznak.

Az alapszabályoknak e törvényszabta módosítása a keresk. törvénykönyvben való teljes jártasságot igényel, főleg a vidéken létező számos részvénytársaságnak és szövetkezetnek nem csekély nehézséget okoz, s ezért több kiváló szaktudós közreműködése mellett elvállaljuk az alapszabályok módosítását, — mely célból az eddigi alapszabályok a »Jogt. Közlöny« szerkesztőségéhez küldendők.

Budapest, 1875. decz. 20.

Gaál Ernő,
h. köz- és váltó-ügyvéd s váltójegyző.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

ülledi-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre 6 ft negyedévre 3 ft A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A kisebb jelentőségű jogügyekben való bíraskodásról szóló törv.-javaslat. Zlinszky Imre, kir. ít. táblai bíró urtól. — A mentelmi jog köre. Dr. Kunecz Ignác, jogtanár urtól. — A vagylagos (alternatív) kötelek. Dr. Sággy Gyula, egyet. tanár urtól. — Törvénykezési szemle. A közjegyzői kényszer kiterjesztése. Mocvári Béla urtól. — A gyámhatóság jogorvoslata az örökösödési eljárásban. Részó-Einsel Sándor, ügyvéd urtól. — Különfélék. — Hirdetések.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A kisebb jelentőségű jogügyekben való bíraskodásról szóló tjavaslat.

III.

A javaslat legfontosabb részét — mint annak a dolog természeténél fogva lenni is kell — a bizonyításra vonatkozó szabályok képezik.

E szabályokban sem kitűzött elv, sem bizonyos rendszer határozott keresztül vitelét nem találjuk. Míg ugyanis egyrészt a szerző a feleknek saját ügyeikben tanuképen való kihallgatására vonatkozó szabály felvétele által a szabad bizonyítási elmélet legszélsőbb határáig ment, s az eskü általi bizonyítást eltörölte, a többi bizonyítási módokra nézve meglegedett a perrend szabályainak fentartásával, s csak a tanukihallgatásra nézve tett a szabad bizonyítási elméletnek némi engedményeket, melyek azonban a perrendnek a törvényes bizonyítási elméleten nyugvó szabályaiba beékelve, csakis újabb rendszertelenséget tüntetnek fel.

Lássuk tehát részletesen a tervezetnek a tanuk általi bizonyításra vonatkozó szakaszait.

A 29. §-ban az mondatik, hogy a tanuskodási kötelezettség tekintetében az 1868. 54. tczikknek szabályai szolgálnak zsinórmértékül, s utána a 30. §-ban mondja, hogy tanuságtételre nem bocsáthatók:

b) a papok a gyónásban velük közlöttre nézve;

c) az államtisztviselők, mennyiben vallomásuk által hivatalos titkot sértenének meg;

pedig nézetem szerint ezen körülmények igen alapos indokul szolgálhatnak arra, hogy ezekre nézve a tanu a tanuskodást megtagadhatta, s ennél fogva a tanuskodási kötelezettségtől felmentessék, de hogy ily esetekben a tanuskodásra képtelennek mondassék ki az által, hogy a tanuskodásra nem bocsátható, nézetem szerint sem nem indokolt, sem nem praktikus.

A katolikusoknak adott különös szabadalom ellenkezik az egyenlőség elvével; ha a katolikus lelkészeknek ily előjog adatik, megkövetelhetik azt a más vallásúak is, mint tényleg RENAUD a közönséges német perjogról irt tankönyvében, bírósági határozatokra hivatkozva, az ev. lelkészeket is ezen osztályba sorozza azon dolgok tekin-

tetésben, melyek reájuk lelkeszi minőségük folytán bízattak, és ha a vallásegyenlőség elvénél fogva mi is megbővítenők ily szabálylyal perrendünket, kérdem: hány bíró fogná tudni, hogy az evangélikus lelkészeket mikor nem szabad tanuskodásra bocsátani. A bírónak nem lehet kötelessége az egyes vallásfelekezetek dogmáit tanulmányozni; míg másrészt minden felekezeti papról fel kell tenni, hogy tudja saját köteleit, s tudnia kell még jobban, mint azokat a bíró tudhatja. Az állam, ha e kötelek megóvására módot nyújt, megtette kötelességét; többet tenni csakis az elv megsértésével lehetne.

Ez áll az államhivatalnokokra nézve is; miért tartozzék a bíró tudni, hogy a szolgálat különböző ágaiban mely dolgok képeznek hivatalos titkot? a mint tényleg nem is tudja: pl. egy posta, vasuti vagy távirda, kataszteri, számvevősegi vagy gazdászati, vagy isten tudja mily hivatalnoknak mire vagy meddig terjed titoktartási kötelezettsége. De még ha tudná is a bíró, az illetőnek magának, ki csak úgy hivatalnoka az államnak mint a bíró, ezt bizonyára még jobban kell tudnia, miért gyámkodjék tehát a bíró az állam más hivatalnoka felett, hogy ez meg ne szegje hivatalos köteleit; és miért hártassék felelősség reá azért, hogy esetleg valamely hivatalnokot tanukép oly körülményre kihallgatott, mely annak hivatalos titkát képezi; pedig a bíró nem is tudta, hogy ez hivatalos titok. Vagy a számos törvények mellett köteles legyen a bíró minden szolgálati szabályzatot is betanulni, hogy esetleg ily felelősség rá ne háromoljék.

A tanuskodás megtagadására szolgáló okok tehát megkülönböztetendők azoktól, melyek a felet a tanuskodásra képtelenné teszik, s csakis ez utóbbiak veendőkhelyre hivataltól olyképp, hogy az illető tanuskodásra nem bocsáttatik. — Minthogy pedig a fenebb felsorolt esetek — nézetem szerint — az előbbiekhöz sorába tartoznak, azok az utóbbiak közé helytelenül soroltattak.

Fontosabb ennél s a gyakorlati alkalmazásra nézve igen nagy horderejű a javaslat most említett 30. §-ának folytatása, mely a tanubizonyítékok mérlegezését illetőleg a törvk. rendtartástól való eltéréseket tárgyalja, s mely szó szerint így szól:

“A polg. törvénykezési rendtartásnak az elvethető vagy kifogás alá eső tanukról szóló szabályai ezen eljárásban nem kötelezők, a bíró mindazon körülményeket, melyek a tanunak érdektelenségére, vagy vallomásának hitelt érdemlő voltára befolyással bírnak, szabad meggyőződése szerint bírálhatja meg.”

E rendelkezés, a mellett hogy rendszertelen, szerkezeténél fogva nem kevés kételyekre adott alkalmat.

Rendszertelen, mert egyrésztől eltérbe tolja a bírói meggyőződést, míg másrésztől az által, hogy a törvényes bizonyítási elmélet alatt álló perrendnek a bizonyítékok mérlegezésére vonatkozó nem minden szabályait törölte el, sem egyik, sem másik rendszert el nem fogadja. Olyan a szabad bizonyítási elmélet alapján álló szabályzat a törvényes bizonyítási elmélet felé erősen hajló színezettel.

Nincs ugyanis eltörölve az, hogy egy tanu csakis fél bizonyítékot képezhet; míg az iránt, hogy két aggálytalan tanunak kell-e eo ipso teljes bizonyítékot képezni, a tervezet teljes bizonytalanságban hagy bennünket.

Egyrésztől ugyanis az idézett hely akként értelmezhető, hogy miután a törvénykezési rendtartásnak csak aggályos és elvethető tanukról szóló része töröltetett el, okszerűleg annak azon további szabálya, hogy mindazon körülményeket, melyek a tanunak érdektelenségére vagy vallomásának hitelt érdemlő voltára vonatkoznak csakis azon tanukra, kik az eddigi perrend szerint mint elvethetők vagy aggályosan voltak alkalmazhatók, vagyis a bíró meggyőződése szerint mérlegeli, hogy e tanuk mennyiben érdekeltek, hogy vallomásuk mennyiben bír hitellel, hogy tehát két ily tanu vallomása képezhet-e teljes bizonyítékot; ellenben a perrend azon szabálya, mely szerint két klaszszikus tanu vallomása teljes bizonyítékot képez, érintetlenül hagyatván, ezekre a bírói szabad mérlegelés ki nem terjeszthető.

Másrésztől azonban e fentebbi szabályt ugy is lehet értelmezni, hogy miután a perrendnek az elvethető vagy kifogás alá eső tanukról szóló szabályai eltöröltettek, ily tanuk nem léteznek, vagyis az aggályos és aggálytalan tanuk között felállított különbség megszűnt, ebből kifolyólag e szakasz azon további folytatása, mely szerint a bíró mindazon körülményeket, melyek a tanu érdekeltségére vagy hitelt érdemlő voltára befolyással bírnak, szabad meggyőződése szerint mérlegeli, minden tanura egyenlően kötelező, mert a bíró meggyőződésétől függ, hogy mily tanut tart érdekeltnek s mennyiben ad hitelt vallomásának? Azon törvényes szabályok, melyek e részben határt szabnak, el lévén törölve.

Ugy látszik, hogy a szerző által maga elé tűzött rövidség itt a világosság rovására esett; legalább mi nem tudunk tisztába jönni azzal, hogy a két nézet közül melyik lebegett javaslatának szerkesztése alkalmával a szerző előtt.

Legyen azonban bármelyik a helyes, mi egyik esetben sem oszthatjuk azt, mert egyik esetben sincs a szabad bizonyítási elmélet keresztül vive, mert ki van zárva az, hogy a bíró egy tanu vallomásának is teljes hitelt adjon, mi pedig a mellett, hogy hátrányai főleg oly esetben tűnnek fel, midőn egyes tanuk több összevágó körülményekről tanuskodnak, a gyakorlatban nyilvánulók, a következtetés is oly perrendben, mely a félnek saját ügyében tett tanuvallomását esetleg teljes bizonyíték gyanánt elfogadhatni megengedi, első pillanatra szembeötlő.

Ennek folytán *A* bepörli *B*-t, hogy az 100 frtot vett kölcsön tőle, s hivatkozik *C*, *D* és *E*-re, kik előtt az adós ezt beismerte, és *C* tanusítani fogja, hogy *B* 1873-ban bizonyos napon hozzájött, kért tőle pénzt, hogy *A*-t, kinek 100 frttal tartozik, kifizethesse, *D* ismét arról tanuskodik, hogy *B* neki tehenét kínálta eladásra, mert *A*-nak 100 frttal tartozik s azt akarná kifizetni, *E* végül arról tesz bizonyosságot, hogy *B* panaszkodott neki, hogy *A*-nak 100 frtjával tartozik s sehol sem bír pénzt teremteni, hogy azt megadhassa. Mfndezen vallomások alapján *B* el nem marasztalható, mert a különböző körülmények felől csak egy-egy tanu tanuskodik, s így egyik körülmény sincs teljesen bebizonyítva. — De ha ezen tanuk egyike sincs, s *A* tanukép kihallgattatván, valószínűvé teszi a bíró előtt állításának valódiságát, annak alapján *B* elmarasztalható; ellenben ha a fenebbi esetben pl. nem *A*-tól, hanem *A* atyjától kapta *B* a kölcsönt, s így *A* miután nem forog saját tényében, tanuképen való kihallgatása sem fog eredményre vezetni, *B* a fenebbi tanuvallomások mellett is egyáltalán nem lesz elmarasztalható.

Ez az igazsággal meg nem egyezik, s minden rendszert nélkülöz. — A rendszertelenség pedig rendszerint következtetlenségre vezet.

Folyt. követk.

Zlinszky Imre,
kir. ít. tábl. bíró.

A mentelmi jog köre.

Vége.

II. A mentelmi jog a törvénykezés többi intézkedéseire csak rendkívüli viszonyok közt terjeszthető ki. A parlament szabadsága föntartásának legvégső eszközei közé tartozik a mentelmi jog oly rendkívüli köre, melynél fogva a közkereset alá helyezés és vizsgálati fogságon kívül más törvénykezési lépések is, melyek *tényleg* zaklatásra használtattak, a parlamenti tagokra nézve a ház engedélyétől tétetnek függővé.

Igy a tanuskodásra a mentelmi jog rendszerint ki nem terjed. A parlament tagja a bíróság előtt tanuként megjelenni ép ugy köteles, mint bárki más. A büntető perbeni tanuskodás közvetlen vonatkozik a közbátórlétre. A polgári pörben pedig a magánfelek érdekére közvetlen vonatkozó tanuskodás közvetve egyszersmind a jó és gyors igazságszolgáltatást teszi lehetővé. A tanu tehát végelemzésben mindig a közügynek szolgál. S hogy a parlamenti tagok a közjóra vonatkozó polgári köteleességeket teljesíteni kevésbé tartoznának, mint mások, alig fogja valaki állítani. Sőt mennyiben a tanuskodás az egyesnek javára vonatkozik is, e tekintetben sem foroghat fön a törvényben megállapított általános köteleességek teljesítésére nézve a parlament tagjai és mások közt különbség. A mentelmi jog nem emancipálja az egyént a bírói hatalom alól, és nem a bírói tekintélynek az egyénnel szemközti csorbitására, hanem az országgyűlés tekintélyének a bírói hatalommal visszaélés elleni biztosítására van.

A kabinet-jogszolgáltatás ugyan tanuskodás czimén eltávolíthatja a parlamentből ennek tagját, midőn ott

valamely fontos ügy tárgyalatik. De az ily eltávolítás minden ékesszólásnál győzőbben beszélne, és a visszaélés sikerét annak eszköze hiusítaná meg. Ily visszaélés a szólásszabadság elleni elrettentést (mint a közkereset és fogság) nem is foglal magában, s azért ellene már előre óvó intézkedéseket tenni fölösleges. S ha az csakugyan lábra kapna, a mentelmi intézményt a tanuskodásra is kiterjedő rendkívüli hatáskörrel fölrúházni a parlamentnek ugyis mindig jogában áll. De a mentelmi jognak ily rendkívüli hatályát szabálylyá tenni annál hátrányosabb lenne a törvénykezésre nézve, minél fölöslegesebb az alkotmányra nézve.

A mentelmi jog mind rendes, mind rendkívüli körére nézve még a következőket jegyezzük meg:

A zaklatást soha sem lehet *vélelmezni*; és ennél fogva annak létét, és nem annak nemlétét kell bizonyítani. Az utóbbit *formaszerűleg* bizonyítani sokszor lehetlen, az előbbi előforduló esetben köztudomású. Mig kételkedni lehet a fölött, van-e zaklatás, addig ne féltsük az országgyűlés függetlenségét. Midőn pedig az országgyűlés függetlensége valóban veszélyben forog, midőn arról van szó, hogy a szabad discussio elfojtassék, s a parlament egy kiváló tagja, habár csak rövid időre is elnémitassék, akkor a vexatio tényálladéka nagyon szembezőkö, a nemzeti közvélemény is tudomással bír arról, s a mentelmi jog gyakorlása a szólásszabadság megvédésén kívül a nemzet jogérzetének is elégtételt nyújt. Az ókori Rómában a büntetőhatalom többször politikai eszközé lett, sőt valóságos *törvénytörési háborúk* viseltettek, de erről nemcsak azon kor tudott, hanem mai napig beszél a történet, ép úgy, mint az athenei hermakopidák viharos pöréről, s azon kísérletekről, melyek egykor a magyar alkotmányküzdelmek folyamában a szólásszabadság megsemmisítésére tettek. — Továbbá ép úgy az *észjoggal*, mint a czélszerűséggel ellenkezik azon tétel, hogy a zaklatást vélelmezni kell, mig annak ellenkezője bizonyítva nincsen. Alkotmányos kormány irányában inkább a *bizalom* a praesumptio. A *birói tekintély*-nek is ártana a tülhajtott bizalmatlanság. A *negatív* bizonyítás történetileg is anachronismus, melynek eszközeit: az istenitéleteket és eskütársi intézményt sirjuktól fölkelteni senki sem akarhatja.

A zaklatás vélelmére az sem szolgálhat magában véve indokul, ha a kormány utasítása folytán indittatik meg a kereset. Pl. egy tisztviselő ellen sajtó útján vádak emeltetnek. A kormány utasítja e tisztviselőt, hogy magát a törvény fegyvereivel védje, és a sajtóbírótság előtt igazolja. A hivatalnoki kar tekintélyének föntartása a kormány tiszte, s a tisztnek törvényértelmébeni teljesítése nem zaklatás. De a hivatalnoknak is első sorban ugyan kötelességei vannak, de jogok is illetik őt, melyek minden irányban érvénynyel bírnak. A vád ellenébeni önvédelem pedig nemcsak a hivatalnoknak, hanem az embernek is legszentebb jogai közé tartozik, melyet sem az állam egyik tényezője, sem az összes állam el nem vehet. Másfelől a vétség büntetlen maradásának leghatalmasabb eszköze az önvédelem lehetlensége.

Általában a mentelmi jog minden tulzása veszélyes, mert midőn a kormány ellen biztosít, *egyéni önkényre* vezethet.

Törvényelőtti egyenlőség nélkül nincs valódi alkotmányosság, főleg ha a törvényelőtti egyenlőség alól azokra nézve tétetnék kivétel, kik az alkotmány eszméjét foganatosítani és mintegy személyesíteni hivatják. A mentelmi jog tulzásával szemközt hivatkozunk arra, hogy a rómaiaknak, kiknek politikai tapintata és következettsége a tapasztalás kimerithetlen kincsbányáját hozta létre, egy sarkalatos intézményök volt, mely a mentelemnek ép ellentéte: a *censor* kihagyhatott bárkit a senatori, lovagi és polgári jegyzékből és így ideiglenesen megfoszthatta a mellőzöttet a senatusban és népgyűlésben gyakorlandó jogától. Ezen intézmény ma ugyan óriási anachronismus volna, de még ma is jó arra, hogy az ellenkező szélsőségtől óvjon. Hisz a mentelmi jognak nem lehet célja, hogy minden egyéb alkotmánybiztosítékot helyettesítsen. Sohasam czélszerű visszaélések legtavolabbi lehetősége ellen mélyenható eszközöket alkalmazni; ez uton képzelt bajokat kerülve valóságos bajokat okozhatunk, s végre úgy fölfegyverezzük az alkotmányt, hogy a fegyvereknek sulya alatt roskad össze.

Még csak azon kérdést vesszük szemügyre, vajjon a mentelmi jog mely irányban van hivatva a szabad discussiot védeni? Nézetünk szerint *egyedül* a kormány irányában, vagyis a kabinet-jogszolgáltatás azon esetével szemközt, midőn a bíróság a kormány részéről önkény eszközévé lesz. A mentelem tehát a *népjogkörnek* a *kormányjogkörrel* szemközti védelmére szolgál.

A lehetőség ugyan főnforog, hogy a vexatio más oldalról jó; így azon esetben, ha valamely bíró a helyi párttöredékek egyikének, vagy épen egyeseknek eszközévé engedné át magát, s valamely parlamenti tagot zaklatna. Ez igen szomorú eset lenne, és még sokkal inkább volna beteges állapotnak syntómája, mintha kormány és parlament közti küzdelem hasonló eszköz alkalmazására vezetne. Csakhogy az említett eset nem az egész parlamentet, hanem csak az egyes képviselőt fenyegetné. A mentelmi intézmény pedig nem az egyén, hanem az egészet védő tisztán politikai intézmény. A politikában az egyes csak mint a politikai organismus tagja jó tekintetbe. Midőn nem az egész parlamentről, hanem annak egyes tagjáról van csak szó, a törvénykezés nyújt minden sérelem ellen védelmet és elégtételt. A kormányon kívül oly factorok, melyek a parlament szabadságát veszélyeztetni *elég erővel* bírnának, a középkori államban voltak, a modern államban nincsenek. Ha a mentelmi jog politikai magaslátáról egyéni és helyi küzdelmek terére vitetnék, alkotmánybiztosítékból asyllummá, parlamenti fegyverből törvénykezési fegyverré válnék.

Fejtegetésünk vezéreszméje tehát az, hogy a mentelmi jog formailag ugyan korlátlan, de tényleg a lehető legszűkebb határok közt gyakorlandó jog.

Dr. Kuncz Ignác,
jogtanár.

A vagylagos (alternatív) kötelmek.

IV.

Az eddig elmondottakban kifejtve lett, hogy a választás joga a vagylagos kötelmeknél kikötölhető, egy másik fontos kérdés azonban az, hogy mikor véghez s mikor kötelező a választás?

A római jog szerint a hitelező az őt illető választást egész a végrehajtásig (executioig) is elhalaszthatja, s azt ezen időpontig akár mikor eszközölheti; valamint az adós, ha a választás őt illeti, szintén nem köteles ezt a valóságos teljesítés előtt véghez vinni. (Bár természetesen végezheti, ha úgy akarja, előbb is, csak hogy erre nincs kötelezve; hanem részéről tökéletesen elég a választásnak a szolgáltatás alkalmával való tényleges eszközlése is.) De magától értetik, hogy külön kikötés által a kiválasztás tekintetében lehet úgy az egyik, mint a másik ennél rövidebbre szabott határidőhöz is kötve, a midőn a választásnak ezen belől való elmulasztása, mindazon következményeket maga után vonandja, melyek ez esetre ama külön kikötés által megállapítottak. Továbbá a római jog szerint a hitelező az általa már egyszer kinyilvánított választáshoz sincs kötve, hanem őt e tekintetben egész a kereset megindításáig [illetőleg a tiszta római jog szerint egész a litis contestatio időpontjáig (v. ö. l. 112. pr. de V. O. s VANGEROW: Pand. III. k. 569. §. 1. jegyz. 19. l. 2. p. is) u. n. jus variandi illeti, azaz őt egész ezen időpontig annyiszor-mennyiszor megváltoztathatja, de már ettől fogva többé nem. (Noha — mint láttuk — annak megtételével még akkor sem tartozik, hanem a keresetet még vagylagosan — alternative — is indíthatja, s a kiválasztással várhat a végrehajtásig; de ha ennek dacára azt már a keresetben eszközölte: úgy ettől ezentul vissza nem léphet). Hasonló jus variandi illeti az adóst is egész a teljesítés valóságos eszközléseig. (Tehát ez előtt ő sincs kötve az előbb kijelentett választásához, hanem azt még mindig megváltoztathatja, de ezután már természetesen nem). Külön kikötés által azonban úgy az adós, mint a hitelező lemondhat ezen jus variandi-ról, a midőn aztán a már egyszer kinyilatkoztatva lett választástól visszalépésnek többé nincs helye. Valamint önként következik, miszerint ha a választási jog gyakorlására — akár az adós, akár a hitelező legyen különben a választáshoz jogosítva — külön határozmány által bizonyos határidő tűzött ki: úgy ezen határidőn belől még ekkor is élhetnek azok a jus variandi-val; hacsak ama határozmányban egyszersmind az erről való lemondás is (már aztán akár közvetlenül, akár közvetve kifejezetten) bent nem foglaltatik. De ha a választás harmadik személyre van bízva, ezt az itt tárgyalt jus variandi a római jog szerint sem illeti meg.¹

¹ Habár a szövegben kifejtettek a római jog szempontjából az uralkodó nézetet képezik is, mindazáltal nem hiányoznak írók, kik a jus variandi tekintetében eltérő véleményt követnek. Ezek között némelyek azt állítják, hogy jus variandi a választáshoz jogosítottat, legyen ez akár az adós, akár a hitelező, törvényesen épen nem illeti meg, hanem csakis erre irányuló külön határozmány esetében: míg mások a tiszta római jogra nézve a stipulatio s hagyományok tekintetében ugyan a törvényes jus variandi fenforgását elismerik; de a többi esetekre vonatkozólag, valamint a mai érvényben levő legújabb római

Az ausztriai jog szerint a hitelező az őt illető választás valóztatását ugyan szintén hagyhatja az executio, mint hasonlóké az adós a valóságos teljesítés idejére is, valamint lehet külön határozmány által erre valamely rövidebb határidő is kitűzve; de legyen bár a hitelező vagy az adós, akár pedig harmadik személy a választáshoz jogosítva: az különbség nélkül azonnal kötelez, mielőtt a másik, illetőleg ez utóbbi esetben mind a két fél irányában kellőleg kinyilvánítva lett, következőleg egyik félnek sem szabad többé attól önkényileg elállania. Az ausztr. ált. p. t. k. 906. § a ugyan ezt csak a szerződésből eredő (vagylagos) kötelmekre és ezekre nézve is csupán azon eset tekintetében mondja ki, ha a választás az adóst illeti, midőn t. i. ekkép nyilatkozik: »Ha az ígértet többféle módon teljesíthető: a kötelezetté a választás; de a már egyszer tett választástól egyedül maga többé el nem állhat.« Azonban nem szenved kétséget, hogy e szabály analogia útján mind azon esetekre, ha a szerződésből eredő vagylagos kötelmeknél a választás joga a hitelezőnél avagy harmadik személynél van, mind pedig a hagyományokból származókra is egész általában — tehát tekintet nélkül arra, hogy a választáshoz ki van jogosítva — kiterjesztendő. Azon kívül helyesebb lett volna ezen §-ban »a már egyszer tett« helyett »a már egyszer kinyilatkoztatott« kifejezést alkalmazni, minthogy a kinyilatkoztatás az, mi által a választás megtörténtnek és végbementnek tekintendő; a mint bizonyára az ausztr. p. t. k. szerkesztői is ép ez értelemben akarták azt itt használni, t. i. kimondani vele, hogy a már egyszer kinyilvánított választást többé szabadon megmásítani nem lehet. Minthogy pedig az u. n. concludens cselekvények (facta concludentia) által való akaratnyilvánítás (u. n. közvetett vagy hallgatólag akaratnyilvánítás) a közvetlenül (vagyis nyíltan) kifejezett akaratnyilvánítással egyenértékű: az adós, ha az őt illető választást az által nyilatkoztatta ki, hogy a vagylagos szolgáltatások valamelyikének a teljesítését megkezdte, attól többé szintén nem léphet vissza; tehát a már átadottat nem követelheti vissza, hogy helyette a másik szolgáltatást teljesítse, hanem köteles a megkezdettnél mindvégig megmaradni, s azt egészen elvégezni.¹

jog szempontjából egyáltalán kétségbe vonják. Az ezen nézetek vitatói közé sorakoznak többi között: Mühlenbruck (Pand. II. r. 325. §.), Sintenis (Civillr. II. k. 83. §. 29. l. 53. jegyz.), Thibaut (Syst. 81. §.), Ihering (Jahrb. f. Dogm. I. 31—33. l.), Regelsberger (Arch. f. civ. Prax. XLIX. 208., 209. l.) stb. Kikkel szemben azonban minden kételyt kizárólag igazolják az uralkodó nézetnek helyességét és az ellenkezőnek hibás voltát (s azt egyszersmind a római jogforrásokból merített idézetekkel is támogatják): Savigny (Obl. I. k. 38. §. 391., 392. l.), Arndts (Pand. 203. §. 332. l. 3. j.), Vangerow (Pand. III. k. 569. §. 19—20. l. 1. j. 2. p.), Windscheid (Pand. II. k. 253. §. 15—17. l. 9. jegyz.) stb. Valamint ezen utolsónak azon nézetéhez is igen szívesen hozzájárulunk és helyességét készséggel elismerjük, hogy habár a választáshoz jogosított hitelezőt vagy adóst törvényesen megilleti is a jus variandi; mindazáltal, ha ennek folytán a már egyszer kinyilvánított választást megmásítja, a másik fél irányában mégis felelős leendő az u. n. negatív érdeknek vagyis azon hátrálynak a megtérítéséért, melyet az által szenvedett, hogy az első választás megállásában bízott (s ehhez képest talán már bizonyos intézkedéseket is tett, a mint arra hagyatkozva méltán tehetett is). Egyéni véleményünk szerint azonban ezen felelősség mégis csak annyiban állhat be, a mennyiben az első választás s annak megváltoztatásában a culpa oly fokú jelentkező gondatlanság foglaltatik, a milyenért az illető fél a fenforgó kötelmi viszonyon belől egyáltalán is felelős.

¹ Ellenben a római jog szerint a választáshoz jogosított adóst egész a teljesítés tökéletes befejezéseig a jus variandi törvényesen megilletvén: annál fogva ennek szempontjából az még az egyik szol-

Hasonlóképen a hitelező a választás tekintetében tényleg az által kinyilvánított akaratát, hogy a vagylagos szolgáltatások valamelyikének, habár csak részleges teljesítését is elfogadta, avagy hogy azok egyikére keresetet indított s azt abban határozottan megjelelte, azontul meg nem másíthatja.

A fenebbiekben az ausztriai jogra nézve felállított szabályokkal, jelesül azzal, hogy az egyszer — ha mindjárt csak hallgatagul (vagyis közvetve tettek által) — kinyilvánított választás azonnal kötelez, tökéletesen meg-egyező álláspontot foglal el a drezd. javaslat is, melynek ugyan elég világosan szerkesztett, de törvénykönyvbe nem való tulságos részletességbe ereszkedő 8. és 9. art.-saiban a dolog lényege szerint ugyanez van kimondva. Hason értelemben, t. i. hogy a másik, illetőleg mindkét félnek kinyilatkoztatott választás kötelező és egyoldalulag többé meg nem másítható, határoz a szász t. k. 699. §-a is.¹ Valamint ezekkel egyeznek meg — egészen

gátlatás részben való teljesítése által sincs a választáshoz kötve, hanem ő azt még mindig megváltoztathatja, vagyis a már átadott részt tetszése szerint visszakövetelheti, s helyette a másik szolgáltatást végezheti. V. ö. erre nézve Savigny: Obl. I. k. 391. l. és Windscheid: Pand. II. k. 255. §. 15. l. 7. jegyz. és a római jogforrások általuk idézett helyeit is.

¹ A drezd. jav. 8. és 9. art.-sai ugyanis következőleg szólnak: »Die Wahl gilt als vollzogen, wenn sie von dem wahlberechtigten Theile dem anderen, oder von dem wahlberechtigten Dritten beiben Theilen gegenüber erklärt worden ist, oder wenn der wahlberechtigte Schuldner eine der Leistungen, sei es auch nur theilweise, bewirkt, oder der Wahlberechtigte Gläubiger von dem Schuldner eine der Leistungen, sei es auch nur theilweise, angenommen, oder auf eine der Leistungen geklagt hat und der Schuldner von der erhobenen Klage bemächtigt worden ist.« »Die vollzogene Wahl ist unwiederruflich und das Schuldverhältniss ist von da an so zu beurtheilen, als wenn es gleich Anfangs nur auf die ausgewählte Leistung gerichtet gewesen wäre.« Ezek közül azonban ez utóbbi (t. i. a 9-ik) art., mint már az előbbiből) t. i. a 8-ikból) folyó s így magától értetű, egészen fölösleges és azért az, főleg az elsőnek kissé praecisebb fogalmazása, nevezetesen a »Die Wahl gilt als vollzogen« után »und ist unwiederruflich«

véve — a bajor jav. II. r. 260. és 262. art.-sainak ide vonatkozó intézkedései is.¹ Ellenben a hesseni jav. IV. r. 29. és 31. art.-ban a római jog álláspontjára helyezkedik, mennyiben a választáshoz jogosított hitelezőnek a teljesítés elfogadásáig s illetőleg a kereset megindításáig, az adósnak pedig a valóságos teljesítés eszközéséig szintén jus variandi enged² és csak a harmadik személynek (ha t. i. ez a választáshoz jogosított) nem adja meg azt.

Folyt. követk.

Dr. Sághy Gyula,
egyet. tanár.

hozzátétele, avagy annak helyébe egyszerűen csak »Die Wahl ist (vagy: gilt als) unwiederruflich« alkalmazása mellett, bátran mellőzhető lett volna. A drezd. jav. ezen art.-sainál jóval szabatosabb és mégis rövidebb, azért de lege ferenda elfogadására ajánlhatóbb is a szász t. k. 699. §-ának szerkezete, mely ekkép hangzik: »Die Wahl gilt als vollzogen, wenn sie in dem Falle, wo der Verpflichtete oder der Berechtigte das Wahlrecht hat, von dem einem Theile gegen den anderen, und in dem Falle, wo einem Dritten das Wahlrecht zusteht, von dem Dritten gegen beide Theile erklärt worden ist. Von der erklärten Wahl kann nicht einseitig abgegangen werden.« Lényegében ezekkel egybehangzó intézkedést tartalmaz a Weinmann-féle tervezet 119. §-a is, csak hogy ha a hitelező az őt illető választást a keresetnek a vagylagos szolgáltatások csak egyikére való indítása által eszközölte: neki, ha az adós »a kereset folytán nem teljesít és perbe bocsátkozik,« az ellenbeszéd előterjesztéseig a választást megmásítani engedi. Különben ezen egész §-nál egyáltalában a szerkezet kellő szabatoságának hiánya is érezhető.

¹ A Code Nap., a porosz »Landrecht« és a zürichi t. k. ide vonatkozólag semmi határozmányt sem tartalmaznak, de nem vélünk tévedni, ha ezek szempontjából is a modern felfogásnak inkább megfelelő azon szabályt tartjuk elfogadandónak, miszerint az egyszer kinyilvánított választástól egyoldalulag visszalépni többé nem lehet, mely nézetünket a zürichi jogra nézve Ullmer: Comm. z. privatr. Gesetzb. des K. Zürich III. k. 55. l. 1541. jegyzetben is megerősítve találjuk.

² Ez ugyan nincsen annak itt idézett art.-saiban közvetlenül kifejezve, hanem igen is közvetve az által, hogy egyrészt a 31. art.-ban csak a harmadik személyt illető választás tekintetében tagadtatik meg egyáltalán és határozottan a jus variandi, másrészt pedig a 29-ik art.-ban az adósra és a hitelezőre nézve egyenesen csak a szövegben említett időpontoktól fogva van a választás megmásíthatlansága kimondva, miből a contrario okvetlenül következik, hogy amaz időpontokig annak megváltoztatása szabadon helyet foglalhat. Legalább a 29. art. egész szerkezetéből ez logikai szükséggel látszik folyni.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A közjegyzői kényszer kiterjesztése.

A mily örömmel fogadtam a központi lapok értesítését, hogy a budapesti közjegyzői kamara fölterjesztést intézett a közjegyzői kényszer kiterjesztése tárgyában, — ép oly elkedvetlenítőleg hatott reám a »Themis«-ben megjelent azon közlemény, hogy a lapok említett értesítései koraiak s hogy a kényszer kiterjesztése legalább az idő szerint nem szükségelt.

Nem akarok polémiába elegyedni a »Themis« cikkirójával, de az ügy iránti buzgó érdeklődéstől indítva, meg nem állhatom, hogy a kényszer nagyfontosságú kérdéséhez röviden hozzá ne szóljak.

Mielőtt azonban ezt tenném, engedelmet kell kérnem előre is a netaláni ismétlésekért.

Meglehet: nem fogok mondani semmi újat, de a miket állítani akarok, a tapasztalásból meritém s így szerénységgel nélkül tulajdoníthatok nekik valami kis értéket.

Nem mondom én, hogy a mi specialis viszonyaink mellett a közjegyzői kényszer oly nagy mérvben kiterjesztendő, mint aminő széles hatáskörben például Franciaországban szerepel.

Az általános közjegyzői kényszer nálunk, hol a közlekedési viszonyok még kezdetleges állapotban vannak, be nem hozható; — ezt én nagyon jól tudom; — azonban állíthatom másrészt azt is, hogy a törvény ide vonatkozó §-a bővítést igényel. Azt már eddig is beigazolta a gyakorlat, beigazolta a szükség. A ki ismeri a vidék zavaros birtokviszonyait; — aki naponta érintkezve a néppel, hallja annak panaszait s szemléli az ezerekre menő kárt, mely a jogügyletek helytelen, sőt sok esetben törvényellenes kötéséből származik, — az lehetetlen, hogy hangosan ne kívánná a kényszer kiterjesztését.

Vannak vidékek, ahol egy-egy törvénytudatlan és lelkiismeretlen községi jegyző s a mindenütt jelentős számot tevő zugirások előntötték a népet olyan okiratokkal, melyeknek alapján a jóhiszemű fél sok esetben a legnagyobb áldozattal sem képes jogainak érvényt szerezni.

Tudok reá számtalan esetet, hogy a községi jegyző megkésztette az okiratot, föl is vette a bélyegköltséget, meg a maga díját is még pedig busáson; magára vállalta a vevő fél nevére telekkönyveztetést is, azonban, miután a már egyszer zsebetett bélyegköltséget abból a zsebből újra kivenni nehezére esett, huzta, halasztotta a dolgot; heteken, hónapokon keresztül csak biztatással tartogatta megbízóját, aki végre azon vette észre magát, hogy az eladó telekarta az ingatlant jelző adósságokkal s a hitelezők feje felől, lába alól elárvezetett keserves keresményéből szerzett birtokát, melynek árát pedig kifizette s melyet évek során keresztül megnyugodtan, békésen birtokolt.

Hány eset van ismét, a midőn rossz akarat rossz akaratral szövetezik a szegény jogtudatlanok megrontására?

Nem oly rég hozott az x-i törvényszék egy ítéletet, mely a közjegyzői kényszer kiterjesztése mellett erősen bizonyít.

Nem lesz talán fölösleges előadni a tényállást.

K. S. köbölküti lakos az 1869. évi február 22-ik napján Ny. F. köbölküti lakostól az ér-fancsikai 70. sz. tjkben foglalt s még akkor Ny. F. néhai atyjának nevében állott ingatlant M. S., S. L. és K. F. továbbá T. I. és T. M. tanuk előtt 360 o. é. forintért megvásárolván, a vételárból időközönként 280 frtot kifizetett.

Az ezen jogügyletnél szintén jelen volt ap.-kereszturi jegyző L. M. 15 frtért — melyet a tanuk előtt föl is vett — elvállalta, hogy

az ügyletről írásbeli szerződést készítvén, az ingatlanok a vevő nevére átíratását kieszközölni fogja; — nevezett jegyző azonban mind hivatalos kötelessége, mind elvállalt kötelezettsége ellenére nemcsak hogy a szerződést idejére el nem készítette és ez által az átírást lehetetlenné tette, hanem az eladó Ny. F. és ér-fancsikai lakos B. D.-dal egyetértve a vevő kijátszására törekedett. A midőn ugyanis a kérdéses ingatlanra vonatkozólag 8760/1870. sz. a. kiadott birtokbizonyítvány alapján az ingatlant Ny. F. nevére átíratva, a helyett, hogy az említett megállapodás szerint vevő K. S. tulajdonjogát bekebelezte volna, a közreműködésével Ny. F. által B. D. részére az 1869. évi április hó 2-án kiállított s 322 frt 83 kr tőkéről szóló adóslevél alapján — a vevő értesítése nélkül — a többször említett ingatlanra B. D. zálogjogát 322 frt s 83 kr tőke erejéig bekebelezte.

A megejtett vizsgálatból kiderülvén Ny. F. bűnösége, és L. M. és C. D. bűnrészessége, nevezettek egy a csalásban, mint a kártérítésben elmarasztaltattak; — tehát az erkölcsi igazságnak elég lett téve; — azonban azon tetemes kár, melyet vevő az által, hogy évek mulva juthatott csak birtokának telekkönyvi tulajdonába s az által, hogy a bűnperben ügyvédet kellett honorálnia, s kénytelen volt a törvényszék székhelyére többször költséges utat tenni, az a kár mondom a mit ez által szenvedett, megtérítetlenül maradt.

És ilyen s ehhez hasonló eset hány adja elő magát?!

Vagy mit szólunk ahhoz, hogy egy mezőváros elbocsátott jegyzőjének kanapé-fiókjában ma is százakra menő, ingatlan átruházásokra vonatkozó szerződések; — sőt többet mondok: eredeti végrendeletek, leltárak stb. hevernek; mely okmányok az érdekeltek által csak bizonyos taksa lefizetése után és sok utánjárás mellett vájhatók ki a derék férfiú körnei közül?!

Hány bonyolult és alig tisztázható birtokviszony, hány hagyatéki rendbehozatalának titkát zárja magába csak az az egy kanapé-fiók?! Avagy nem kell-e megbotrátkoznunk, midőn oly eset adja elő magát, minőnek közelebb szem- és fültanuja voltam?

Bizonyos felek egy vidéki közjegyzőhöz fordultak, hogy örökségük átadását kieszközöltessék s utalták arra, hogy az örökhagyó eredeti végrendelete X. község előljárósága által őriztetik. A közjegyző megjelen a községben s elő kéri a végrendeletet; — az előljáróság pedig tüvé tesz mindent, főlhányja az egész rendetlen levéltár s végre hosszas keresés után oda üt ki a dolog, hogy a végrendelet sehol sincs, pedig a jegyzékbe bevezetve van. A zavar nagy. A jegyző utal a másodbíróra, a másodbíró a jegyzőre hártja a felelősséget, a ki végre úgy akarja elsimitani az ügyet, hogy nagy bölcsen így szól: «Nincsen kérem, mindjárt csinálunk egy másikat, ugyanis csak szóbeli végrendelet volt».

Ilyen fogalmai vannak egyik-másik nép-boldogítónak a törvényességről!

De hát még az a sok visszaélés, a mi az okiratok keltével üzetik! Hiszen egy-két nappal, egy-két hónappal korábban vagy később keltezni az okiratot, az egyre megy, a mitsem tesz!

És aztán a járatlanság a törvényekben!

A legtöbb községi jegyző — tisztelet a kivételeknek — a törvények ismeretében ott áll, a hol tizenöt, husz évvel ezelőtt állott, a magánjogi viszonyok újabb alakulásairól pedig éppen semmi fogalma sincs.

Példát mondok erre is.

A múlt év szeptember havában egy okmány került kezembe, melyben a férj feleségének 200 frt hitbért köt ki. A magánokirat 1875 évi szeptember hó 8-án lett a község jegyzője által kiállítva. Persze az időközben özvegygé lett feleség ütheti most már bottal a nyomát hitbérének!

De nem megvetendő ám az a veszteség sem, melyet a szegény nép a kétszeresen, sőt háromszorosan kirótt százalék viselése által szenvedni kénytelen.

A közjegyző köteles az illetékszabás alá eső jogügyletről fölvett okiratot a kiadó határidőben szabályszerűleg bemutatni, mert a mulasztásért első sorban őt teszi felelőssé a törvény; — a községjegyzők és zugírások azonban magukra nézve kötelező ilyen törvényt nem ismernek; ők a maguk díjáért megkészítik az okiratot, a többi a fél dolga. Mit törődnek ők azzal, hogy a büntetésösszeg fölemésztí az ingatlan jó harmadát! Őket azért nem érheti semmi baj!

Ezek az életből merített példák, melyeket itt előhoztam, a fővárosban s a nagyobb vidéki városokban talán elő sem is fordulnak; de a községekben napirenden vannak.

Nem nagyítom a dolgot egy cseppet sem, midőn ki merem mondani, hogy vannak járásbírósi területek, a hol az ingatlanok 60%-ka nem áll a ténylegesen birtokló tulajdonosnak nevében; s ezek között ismét legalább 35% annyira zavaros, hogy két, három, négy, sőt több, részint élő, részint elhalt közbeneső tulajdonos igazolását és kitüntetését igényli. Hogy aztán ily esetekben mennyi nehézségbe ütközik és mennyi költségbe kerül a birtokviszony tisztázása, azt fejtegetnem talán fölösleges is.

Általános a panasz az örökösödési eljárás lassúsága miatt. Azonban lehet-e csudálkozni rajta, hogy egynémely bonyolultabb hagyatéki elintézése két, három éven, sőt sok esetben egy egész évtizeden át elhúzódik; lehet-e csudálkozunk mondom, ha meg-gondoljuk, hogy a birtokviszonyok ziláltsága miatt az örökösök képtelenek, vagy rendkívüli fáradtsággal és költséggel képesek örökségi igényüket valamely ingatlan tulajdonjogának hozzájuk leszármazása által igazolni?

Minthogy itt éppen helyén van, nem mulaszthatom el, hogy egy kezeim között levő s kis-kereki község jegyzője által szerkesztett adásvevési szerződésnek első pontját szóról-szóra ne idézzem a következőkben:

«Lévén nekem Kis-Kereki helységben 40. szám alatt egy házam udvarral és kerttel, melyet testvérem Kiss Mihályné Sajó Erzsébet végrendelete folytán ő utána örökölt, testvérem pedig Kiss Sándorné Szilágyi Máriaától vette, ez özvegy G. Szilágyi Mihályné édes anyja halála után örökölte, — mely a 25 számú kiskerekii telek-jegyzőkönyvben 25 h. r. szám alá van bejegyezve s adó fizettetik érte 32 kr, ezt a házat 300 □ ölet tévő udvarral és kerttel örökösön eladtam Jakab Sándornak és neje Varga Erzsébetnek háromszáz forintért austriai értékben.»

A szerződés, melyből ezen sorokat kiírtam, még 1862. április 12-én kelt; a vételár a vevők által ugyanakkor kifizettetett; — a jog-ügyletre kivetett százalék is még ugyanazon évben befizettetett s a vevők nemhogy telekkönyvi tulajdonosok lennének, hanem irtózva a költségtől és fáradságtól, de meg egyik-másik közbeneső tulajdonosnak — a kik már régen elhaltak — szerzési címét kimutatni képtelenek lévén, most sem mozdítanak a dolgon semmit s kedvet veszve csak azzal biztatgatják magukat, hogy ha tizenhárom esztendeig használtuk és fizettük utána az adót, használhatjuk ez után is; — a gyermekeink majd irassák a nevükre, ha tudják, ők bizony nem költenek reá.

És így megy naponként egyik ingatlan a másik kézbe; — az okmány készítőjének tudatlansága és hanyagsága miatt egyre jobban zavarossá válva!

Vagy mit szólunk ahhoz, hogy az előljáróság itt-ott szabadosági érzetében annyira megy, hogy minden bírói határozat nélkül árvereztet el ingatlanokat?! Ilyen esetet is sokat tudnék előhozni.

Mindezekhez tessék hozzágondolni azokat a zavarokat, melyeket a telekjegyzőkönyvek és a helyrajzi számok ki nem tétele vagy elcserélése előidéz!

Az előljáróságok őrzik ugyan a telekjegyzőkönyvek másolatait, — de milyen másolatokat! Mennyi változásokon ment keresztül az anya-telekjegyzőkönyv e másolatok elkészítése óta! És minthogy ezen változások csak az eredeti telekjegyzőkönyvekben jegyeztetnek csupán; — úgy a felek, mint az okmány készítője restellvén a telekkönyv székhelyére befáradni, vagy annak állásáról más módon értesítést szerezni, a községnél őrzött régi másolatokból veszik a hibás adatokat s ez által egyrészt kárt szenvednek, másrészt kárt okoznak.

Pedig milyen könnyű volna e bajon segíteni; — milyen könnyű lenne kieszközölni azt, hogy ily hibás adatok ne rontsák az okmányokat! Elrendelendő volna ugyanis, hogy a községi telekkönyvi másolatok az anyatelekkönyvek után kiigazitassanak, jövőre pedig minden telekkönyvi változást eredményező bírói cselekmény az illető községi előljárósággal felzet vagy végzés útján közöltessék, hogy ez az általa őrzött másolaton ugyanazt kötelességszerűleg följegyezhesse s így ezen másolatok az eredeti telekkönyvekkel mindenben és folytonosan megegyezővé tétessenek.

Azonban ideje is már talán, hogy az előrebocsátottak után áttérjek arra, hogy miért tartom én szükségesnek a kényszer kiterjesztését? — minő jogügyletekre kívánnám behozandónak még? s mi módon volna kivihető?

Hogy az első kérdésre feleljek, azt hiszem elegendő lesz hivatkozni a már elmondottakra, melyek röviden összevonva következnek;

— hogy t. i. népünk, habár értelmes, okos és olvasott, mégsem áll a szellemi képzettségnek azon fokán, hogy fontosabb jogügyleteiről készítendő okiratait saját kára nélkül ahoz értő jogtudóra ne bizza; — hogy azok, kikhez közönségesen fordulni szokott, többnyire jogvégtelen s az újabb törvényeket alig ismerő egyének s azért e tekintetben nem eléggé megbízhatók; — hogy a helytelenül és törvénytelenül kötött jogügyletek következei igen érzékenyen sujtásák a népet gyakran ezerekre menő sérelmet okozva; — hogy a közjegyzői okirat biztosabb és hitelesebb, tehát a közönségre nézve üdvösebb; — hogy a kényszer kiterjesztése által, közjegyzői intézmény erősebb alapot nyer, a közjegyzők állása jobbá, biztosabbá tétetik, a mi viszont azt fogja eredményezni, hogy valódi szaktehetségek fognak a közjegyzői állásokért szívesen versengeni; — hogy a közjegyzők helyzetének javulásával a mellettök helyettes vagy segédként működők száma egyre szaporodni fog s ez által ezereknek nyújtatik biztos kenyér; — hogy az állam jövedelme bélyegek s illeték rendszeres és pontos bevételezéséből tetemesen gyarapodni fog stb.

A második kérdésnél ismételnem kell, hogy az általános kényszer nálunk nem alkalmazható, de nem is szükséges, mert a jogügyletek egy nagy része a primitív jogismerettel bíró egyének maguk a felek által is intézhető.

Sokkal fontosabbak azonban az olyan ügyletek, melyek a telekkönyvek által biztosított vagyoni viszonyokat szabályozzák.

Ezen felette fontos okiratokra a közjegyzői kényszer az anynyiszor hangsúlyozott és általam példákkal illusztrált fonákságok és visszaélések meggátlása czéljából ki kell terjeszteni.

Nagyon helyesen cselekednék azért a budapesti közjegyzői kamara, ha e tekintetben csakugyan megtenné az első lépést. Nyomdokait bizonyára követnék a többi kamarák is.

A törvény módosítása nézetem szerint következőleg lenne eszközölhető:

Az 54. §. a/ pontja helyett teendő volna a következő szöveg:
a/ ingatlanok tulajdonjogának átruházása és korlátozása iránt kötendő mindennemű jogügyleteknél, kivéve a végrendeleteket, a bíróság előtt fölvett osztályos- vagy peregyezséget.

Mondanom sem kell, hogy e javaslat az országgyűlés 11. és VI. osztályának előadói javaslatával, mely a törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a központi bizottság elé terjesztetett, részben egyezik, azonban hiányzik belőle az előadók javaslatának következő passusa:

«Ily jogügyletekről a jelen törvény életbelépte után felvett magánokiratok, telekkönyvi bekeblezés alapjául csak úgy szolgálhatnak, ha azok jelen törvény szabályai szerint közokirat erejére emeltetnek.»

E passust azért hagytam el, mert ha a kényszer bizonyos jogügyleteket törvény által kimondatik, azok mint magánokiratok törvénytelenek lévén, többé nem törvényesíthetők.

Vagy nem kényszer, vagy nincs; — ha van, úgy tartassék az meg szigorúan s bizonyára az 1874. évi XXXV. törvcikk 81. §-ában foglalt kedvezményt a törvényhozás szelleme eddig sem szándékozott az 54. §-ban felsorolt s a kényszer alá eső okiratokra kiterjeszteni.

Nem tartom továbbá szükségesnek az előadói javaslat ezen pontját sem fölvenni:

«Telekkönyvi ingatlanokra vonatkozó jogügyletekről fölvett közjegyzői okiratokat kiállításuk napjától számítandó 8 nap alatt — a mennyiben az érdekelt felek e részben másként nem intézkednek — az illetékes telekkönyvi hatóságnak a szabályszerű bekeblezés fogatnosítása végett bemutatni tartozik, stb.»

Nem tartom pedig szükségesnek azért, mert minden közjegyző hivatásánál, de még jól felfogott érdekénél fogva is, kétségtelenül föl fogja világosítani a feleket a bekeblezés előnyeiről s meg fogja őket kérdeni: vajjon akarják-e a bekeblezést eszközölni és akár igenlőleg, akár tagadólag nyilatkozni fognak a felek; — ha a bekeblezés kérésével megbízzák a közjegyzőt, úgy az teljesíteni fogja e megbízást, kiadja a feleknek a törvényben kötelezett idő alatt s a további felelősségtől mentesül. Olyan eset tehát, hogy e tekintetben a felek ne intézkednének, elő nem fordulhat, így tehát az idézett pont teljesen fölösleges.

Tovább menve a törvény 54. §-ának b/ pontja helyett beszúrando lenne a következő pont:

b/ jegyesek és házastársak között kötött mindennemű jogügyletnél, melyekben egyik a másik iránt, vagy mindketten egymás iránt kötelezettséget vállalnak.»

Áttérhetek most már a harmadik kérdésre, hogy t. i. a kényszer kiterjesztése mi módon volna kivihető.

Mindenekelőtt szaporítani kellene a közjegyzők számát; a városokban a szükséglethez mérten, a vidéken úgy, hogy kisebb járásbíróági területekre is essék legalább egy közjegyző, szóval, hogy minden járásbíróági székhely birjon legalább egy közjegyzővel.

A közjegyzők számának ekkénti szaporítása az államnak mi költségébe sem kerül, sőt hasznára válik; — de a jelenlegi közjegyzők érdekét sem fogja sérteni, mert a kényszer ily széles mérvbeni kiterjesztése a szaporítás mellett is adna mindeniknek elég dolgot. Az az aggodalom, hogy a népnek nagy terhére lesz minden ilyen jogügyleteknél a közjegyző székhelyére befáradni, teljesen alaptalan. Bejönnének azok az érdekelt felek szívesen — igazolja a tapasztalás — csak tudják, hogy jogaik biztosítására több gond fordítatik.

Aztán meg nincsen olyan járásbíróági székhely, ahol heti vásárok ne tartatnának. Ezen alkalommal pedig megfordul ott a környékbéli nép nagy része, s ilyenkor legkönnyebben elintézik ügyöket a közjegyzővel.

Csak természetesen a járásbíróágok területkörét is szabályozni kell, mert valósággal boszantó, hogy igen sok község nem a hozzá két órányira eső, de fél napi járó igénylő járásbíróághoz tartozik. Biharban például Szalacs községének járásbíróága és szolgabírája van Margittán, adóhivatala Székhelyhidon, árvaszéke, törvényszéke és közjegyzője Nagyváradon: — katonát pedig Mihályfalván állít. Kell-e ehhez kommentár?

Térszűke miatt e kérdéssel nem foglalkozhatom hosszasan, különben nincs is arra szükség, mert a kik tudják: mily nehezen jut jelenleg a vidéki község szabatos és törvényes okiratokhoz, azok kétségtelenül osztani fogják véleményemet, hogy a közjegyzői kényszernek kiterjesztése az említett okiratokra — melyeknek nagy fontosságát elvitatni nem lehet — a járásbíróági területek szabályozása mellett, nemhogy teher lenne a népre, hanem valódi áldás lesz.

Mocsári Béla.

A gyámhatóság jogorvoslata az örökösödési eljárásban.

E czim alatt közlött egy jogesetet Bosnyák László árvaszéki ülnök ur, s annak befejező soraiban azon óhaját fejezte ki, hogy a szakértők jelölnek ki azon módot, melylyel hasonló eljárásoknál a bajnak gátot vetni lehessen.

Ha a jogeset rövid rajzát tekintjük, a baj, melyet czikkiró orvosolni óhajt, abban áll, hogy hagyatéki tárgyalásnál a kiskorúak érdekére vonatkozó végzést, ha az sérelmes, semmiségi panasszal megtámadni a törvényt szabta határidő alatt, az azzal járó formalitások miatt alig lehet, mert mire a semmiségi panasz az árvaszékhöz beadatnék, a 3 napi határidő rég lejárt.

Ha azon eljárást vesszük, melyet t. czikkiró ur a somogy-megyei árvaszék részéről közöl, hogy ott a hagyatéki bíróság végzései is, előbb az iktatóhivatalba adatnak, számoztatnak, elnökieleg kiosztatnak, előadói véleményezés alá bocsáttatnak, ennek indítványa ülés tárgyává tétetik, kiadatik, tisztáztatik és azután közöltetik az árvaügyészszel stb., úgy elhihetni, hogy a három napi határidő lejárt, és a semmiségi panaszt, mely a hagyatéki bíróság végzése ellen jogorvoslatot képezne, — beadni physicali lehetetlenség.

Hogy a kiskorúak érdeke meg legyen óva, s a hagyatéki bíróság végzései, ha sérelmesek, azok ellen a jogorvoslatot az ügyészség jókor megtehesse, szükséges oly intézkedést tenni, melylyel a tisztügyész az árvaszék közletése nélkül önállólag és szabadon jár-hasson el.

A kiskorúak érdekében az árvaügyész éppen úgy tekintendő hivatalos képviselőnek, mint bármely fél különös meghatalmazottja.

Ha a kiskorú törvényes gyámja és gondnoka a hagyatéki tárgyaláshoz, vagy abból credőleg perbe idéztetik, köteles legyen arról az árvaügyészséget értesíteni, annak utasítását kikérni, és hol magát a képviselőre elégtelennek érzi, azt a hivatalos képviselőre felszólítani.

A hagyatéki bíróság köteleztessék minden oly végzést, mely a kiskorúak érdekére vonatkozólag is hozatik, egy példányban az

árvaügyességgel magatájékoztása vagy netáni jogorvoslat megtétele végett közvetlenül közölni, — kivéve azon esetet, melyben a kiskorúak gyámja vagy gondnoka maga is gyakorló ügyvéd.

Valamint peres ügyekben figyelemmel vannak a bíróságok és felsőbb törvényszékek arra, hogy a kiskorúak kellően és jogtudó által képviseltessenek, éppen úgy szükséges a hagyatéki ügyeknél is a kiskorúak érdekét az árvaügyesség által figyelemmel kísértetni.

A hagyatéki bíróság végzései, mennyiben kiskorúak érdekére vonatkozik, közöltettek legyenek azok az árvaszékek, jogorvoslattal az ügyesség által megtámadhatók legyenek, azon naptól számítandó törvényes határidő alatt, a midőn a végzés közvetve az ügyességgel közöltetett.

Ha az ügyesség tekintetik a kiskorú fél képviselőjeként, és minden végzés, melyet jogorvosolni kell, az ügyességgel való közlés napjától veheti a törvényszabta határidőt kezdő időül, úgy legyen közvetett, vagy közvetlen a kézbesítés, oly sérelmek, minőket Bosnyák László ur felsorol — meg nem történhetnek.

A törvényhozásnak tehát arról kell gondoskodnia, hogy minden végzés, mely hagyatéki ügyben hozatik és a kiskorúakra vonatkozik, az árvaügyességgel közölve legyen, s csak amennyiben az, a közlés napjától törvényes határidő alatt jogorvoslattal nem élt, tekintessék jogerőre emelkedettnek.

Ez módja annak, hogy t. czikkirónk által közölt jogesetből eredő sérelmeknek eleje vétessék.

Hasonló ehhez azon eset, a midőn magán-ügyben a fél képviselője valamely végzést, akár időközbeni lemondása, akár más okból el nem fogadja, vagy az illető félnek kézbesítése végett visszamutatja; ez esetben is a végzésnek jogerőre emelkedése fel van függesztve, így az árvaszék sem tekintethetvén a kiskorú jogügyi képviselőjének, a vele közölt végzések, csakis az árvaügyességgel történt közlés napjától vehetik erejüket.

Rész-Ensel Sándor,
ügyvéd.

Különfélék.

A kir. it. tábla decentralizációjának hírért verték a nagy dobra, de csak *elvilág* lón elfogadva s annak gyakorlati kivihetősége iránt foly a vizsgálódás. Nem tudjuk mi szükség volt ezt *ujdonságkép* híresztelni, mert hisz az elvileg már a kir. it. tábla szervezésekor lett kimondva A nehézség nem is rejlik annak gyakorlati kivihetőségében, hanem a *perrendtartás rendszerének végleges megállapításában*. Erről azonban hallgat a krónika s így a kormánynak homályba burkolt terveivel csak folytonos kínos várakozásban tartják az országot — ut aliquid facere videatur.

A hír természetesen kivált a vidéken keltett élénk visszhangot s e közt a *«Temesi Lapok»* mult vasárnapi számában egy igen talpra esett cikket olvastunk, mely előnyösen kiemelkedik a fővárosi napi sajtónak csupán eszmezávarról tanuskodó jogirodalmi termékeiből.

Oly időben, — mondja nev. lap — midőn a megingatott államháztartás rendezése az első feladat, nem kívánható ugyan, hogy mélyre menő reformok vétessenek foganatba az igazságügy javítását illetőleg; mert utóvégre minden reform több kevesebb pénzbe kerül. Az igazságügyi javításoknak pedig szintén meg van az a közös jellegük, hogy csak akkor mutatnak fel sikeres eredményt, ha nem mellékes, p. o. finansialis szempontból, hanem magának a justitia benső szükségletének szempontjából tétetnek.

Igazságügyünk 1867 óta több üdvös változáson ment keresztül, de vajmi gazdag volt experimentációkban is. Pénzügyünknek állapota pedig — elég sajnos! — nem enged meg átható és egy bizonyos rendszerből s elvből kifolyó reformokat. Toldunk foldunk, ahogy a «takarékoság» megköveteli.

A kir. it. táblának decentralizációja — jóllehet szintén kapcsolatban áll a pénzügygyel — első sorban mégis a helyes igazságügyi politika követelménye és mint ilyent üdvözljük azt.

A megosztott másodfoku bíróságok gyakorlati szempontból jobban megfelelnek a gyorsaság követelményének; de a gyakorlati előnyöknél sokkal fontosabbak a modern elmélet színvonalán álló előnyök a szóbeliség és közvetlenség tekintetében.

A szó legalkalmasabban és legegyszerűbben fejezi ki a gondolatot. «Mindenn pillanatban képessé teszi egyrészt a felet arra,

hogy kiegészítse a mulasztást és helyreigazítsa a tévedést, másrészt a bírót arra, hogy behasson a kifejezések valódi értelmébe. A szóbeli, közvetlen eljárás — mond egyik elsőrangú jogászunk — nagy hatással van a társadalmi viszonyok javítására. Éleszti és erősíti a jogérzetet, lehűti a furlangosság és konok perlekedés ösztönét, megszilárdítja a bíróság iránti bizalmat, emeli az ügyvédi tekintélyét, alkalmat nyújtván bírónak és ügyvédnek arra, hogy nyilvánosan számoljon becsületességéről, képességéről és megbízhatóságáról.»

A szóbeliség és közvetlenségnek ezen üdvös hatásait azonban sohasem élveznek központi felelőviteli bíróságok létében; szóbeliség és közvetlenség nem szoríthatók csupán elsőfolyamodású bíróságokra, hanem kiterjesztendők okvetlenül az appellationális fórumokra is.

Ezen előnyök indítanak bennünket a másodfoku kir. tábla decentralizációjának örömmel üdvözlésére.

Örvendünk főleg annak, hogy már a vidéki sajtó utján is látjuk a *szóbeliség és közvetlenség* eszméjét hangoztatni s érlelődni.

Szolnok, január 9. A törvényszék áthelyezése minden igazságos kérvényezés dacára, és több más kisebb törvényszéknek igazságtalan meghagyása mellett megtörtént. És most jobb jövőt remélve, 8—10 mföldre utaztatunk Karczagra, hogy láthassuk: ügyeink miként hevernek elintézetlenül, ügydarabjaink az irodában felhalmozva, leiratlanul, mert az egyetlen irnok 2—3 napdíjassal nem képesek ezer darabot két hét alatt leírni. Tanuinkat is viszzük Karczagra, dicsérve az urat a hófuvatagok között. Csak imént 4 egyén fagyott meg Szolnokon. 11 láda írományt már átszállítottak Karczagra — maradt még vagy 25 ládára való: ügyiratainkat kereshetjük tehát hol itt, hol amott. A rabok itt vannak, a végtárgyalásnak Karczagon kell tartatni. A többi elgondolható.

Az uj perrendtartási javaslat. A Mihajlovics Miklós legfőbb ítélőszéki tanácselnök ur által kidolgozott új perrendtartási javaslat felett az igazságügyminister elnökölte alatt Csemegi Károly államtitkár, Csermák Béla törvényszéki elnök, Ráth György semmitőszéki bíró és Teleszky István képviselő részvéte mellett alakított enquete-ben a tárgyalások megkezdettek s a tárgy terjedelménél és fontosságánál fogva előreláthatólag hosszabb időt vesznek igénybe.

Igen helyesen. A verseczi kir. törvényszék 1875. évi deczember hó elején tartott teljes ülésben elhatározta, miszerint 1876. évi január hó 1-ső napjától kezdve ügyvédektől nem magyar nyelven szerkesztett beadványokat és periratokat visszautasítani fogja.

Apáthi István egyetemi tanár s a kereskedelmi törvény szerzőjének «Kereskedelmi Jog» című munkájából az első füzet megjelent. E munka, mely az egész kereskedelmi jogra kiterjed s e téren nálunk első rendszeres műnek tekinthető, minden egyes jogi intézményt tudományosan tárgyal, azok jelentőségét ép úgy, mint az egyes intézkedések benső indokait a közvetlen források gondos felhasználásával világítja meg. E mellett kiváló tekintettel van a gyakorlat igényeire, másrészt a kereskedelmi törvény határozatait szószerint reproducálva a kereskedelmi törvény külön használatát feleslegessé teszi. A munka négy füzetben fog megjelenni. Az első füzet 14 nyomt. iv, s ára 1 frt 80. kr. Kiadja az Eggenberger-féle könyvkereskedés.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

A *Franklin-Társulat* magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) épen most jelent meg s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A KERESKEDELMI TÖRVÉNY
MAGYARÁZATA. Irta: dr. Schnierer Gyula, keresk. miniszteri osztálytanácsos, a kereskedelmi törvény tárgyalására egybehívott értekezlet volt szakelőadója. — *Első fele. A teljes munkának ára 2 frt 80 kr.*

A BÜNTETTEK ÉS BÜNTETÉSEIK.
A büntetőjog különös része. Tekintettel az ujabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. — Irta: Schnierer Aladár. Ára füzve 3 frt.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

allói-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt
negyedévre ... 3

A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A kisebb jelentőségű jogügyekben való biráskodásról szóló törv.-javaslat, Z. Linszky Imre, kir. ít. táblai bíró urtól. — A törvényszéki orvos-tan mint kötelező tantárgy a jogi karnál. — A vagylagos (alternatív) kötel-Dr. Sággy Gyula, egyet. tanár urtól. — Jogirodalom, Válasz a «M. I.» névtelen bírálatára Apáthy István urtól. — Törvénykezési szemle. A peres és perenkívüli eljárás egyszerűsítése. Konrád Sámuel, kir. aljárásbíró urtól.
MELLEKLET: Törvényjavaslat.

A kisebb jelentőségű jogügyekben való biráskodásról szóló tjavaslat.

IV.

Kétségek nélkül legnevezetesebb részét teszi a javaslatnak: a feleknek saját ügyeikben tanuképen való kihallgatása; merész ujtással állunk itt szemben, mely nem egy részről fog visszatetszéssel találkozni, s nem egy részről fog viszásnak jeleztetni már magában az, hogy a fél tanu legyen saját ügyében. Mi nem vagyunk hason véleményben, s azért örömmel üdvözljük a felállított elvet, mely, ha elfogadjatik, valószínűleg üttörő lesz az eskü általános reformjára, mert szükséges az nemcsak a bagatell-ügyekben, hanem a per minden nemében, azon számos alapos nehézségek folytán, melyek az eskü mai alakja ellen felmerülnek. — Hogy ez így áll, s hogy a célzott reform általában óhajtott volna, megkísértem bebizonyítani, — eleve is kijelentvén, hogy a részletes alkalmazásra nézve sok tekintetben eltérők nézeteim a javaslat szerzőjétől, mint azt annak helyén kifejténi alkalmam lesz. Egyelőre csak a felállított eszme mellett maradok, melyet feltétlenül helyesnek tartok.

Mindennapi tapasztalataink meggyőzhetnek bennünket arról, hogy az eskü mai alakjában igen kevés biztositókat nyújt arra, hogy az általa megerősített tények valóak is. E körállapot főindoka abban rejlik, hogy az eskü a dolog rendszerét mellőzve, rendszerint az alakra tekintettel ítélte meg. Az eskü a felek előadásai valóságának sanctiója gyanánt tekintetik, s mégis a főszűly nem erre, hanem a kínálás, visszakinálás vagy elfogadás szabályszerű alakjára lévén fektetve, a bírói ítélet alapjául nem az előadás valószínűsége vagy az abból vont okszerű következtetés, hanem csakis az képezi, hogy az eskükínálásra fenálló alak szabályok szerint melyik fél van jogosítva esküt tenni.

Hogy ily helyzetben az anyagi igazság kiderítése nem lehetséges, a dolog természetéből következik; s hogy a felek maguk mily formalitásnak tekintik az esküt, s mennyi hamis eskü tétetik le e rendszer mellett, bizonyosságául szolgál azon körülmény, hogy mint a napi tapasztalat tanúsítja, a bírált eskük $\frac{1}{10}$ része elfogadtatik és

csak $\frac{1}{10}$ része kínáltatik vissza, $\frac{9}{10}$ részben tehát a felek valamelyike határozottan hamis esküre jelentkezett, mert egyik vagy másik félnek azt valótlán tényre kellett ajánlania.

Helyesen mondja a bajor perrend indokolásának 16. §-ában «hogy ha az anyagiság és ön érdek alkalmas arra, hogy megszédítse a tanut, a hatás még közvetlenebb, még veszélyesebb ott, hol a fél maga esküszik. A hamis eskü következményeitől való félelem könnyen talál megnyugvást a tulvilági büntetés ellen a hitetlenségben, a világi büntetés ellen pedig azon körülményben, mely rendszerint alapfeltétele az eskünek, t. i. hogy az ellenkező bizonyítása felette nehéz, sőt a főeskünél rendszerint lehetetlen is.»

Valóban az eskü minden kinövései első sorban a főeskünél jelentkeznek, mely rendszerint a becsületes felet szorítja a sarokba az által, hogy más bizonyítékok hiányában ő kénytelen megkínálni a főesküvel azon felet, ki tartozását eltagadni elég szemtelen volt, s kiről ez előzmény után méltán feltételezhető, hogy a hamis eskütől sem fog visszariadni.

Azonban habár főleg a főeskü az, mely ellen legtöbb kifogás lehet, nem kifogás nélküliek az eskü többi nemei sem, úgy, mint ma érvényben állanak. Így a póteskü szabályai a törvényes elmeletben szintén alakisággá törpítették ez esküt, mert megítélését nem akkor és oly esetben rendelik, midőn az anyagi igazság valószínűsége mellett benső indokok harcolnak, hanem midőn a külalak akként fejlődik, hogy ez eskü megítélhető legyen.

A póteskü ugyanis félbizonyíték kiegészítése végett ítélhető meg, tehát rendszerint a tanuk száma határoz, minden benső indokra való tekintet nélkül. A mely félnek egy klasszikus tanuja van, annak joga van követelni, hogy a póteskü neki megítéltesse, s a bíró, legyenek bármily aggályai e részben, a pótesküt — miután annak feltételei fenforognak — megítélni tartozik.

A becsülő eskünél is körülbelül hasonlólag áll a dolog. Elő van írva, hogy mikor foglalhat helyt ez eskü, s minden a fél becsületére van bízva. A bírónak a fél előadásait vizsgálni sem engedtetik, a mennyiben a konkrét esetben a kár mennyiségének megállapítására nézve hasznosítható lenne.

Az eskü általi bizonyítás e hiányai indították a szóbeliség alapján álló perrendeletet, hogy a póteskü és becsülő eskü általi bizonyítást módosítsák, de a főeskü majdnem mindenütt a régi alakjában fentartatott, míg Oroszországban csak a felek kölcsönös beleegyezése esetén, tehát

nem mint bizonyíték, hanem mint a per eldöntése végett létrejött egység feltétele foglal helyt.

Körülbelül ily alakban volt érvényben a régi magyar jog szerint is, melynek elvét a polg. törvénykezési rendt. tárgyában készült javaslat is elfogadva, a kínált főesküt, vagyis a főeskü általi bizonyítást mellőzendőnek mondtotta ki; de a jogügyi bizottság nem nyugodott meg abban, hogy a főeskü a felek beleegyezésének korlátai közé szoríttassék, s a kínált főesküt a perrendbe felvette. Valóban nem is vonható kétségbe azon indokok fontossága, melyek az ellen harcolnak, hogy a fél, ha perrendszerű más bizonyítékai nincsenek — az eskü mellőztével — ügyétől egyszerűen elúttassék. Helyesen mondja erre vonatkozólag a jogügyi bizottság 1867-dik évi november 15-én tartott második ülésének 17. számú jegyzőkönyvében, hogy «ez főleg oly országban, melynek polgára a régi idők hagyományos emlékének fogva, ahhoz vannak még most is szokva, hogy meghiggyjenek mások becsületeségébe, s a szerződéseket mások becsületesége és pontosságába vetett hit behatása alatt bizvást megköthessék. Nem lenne tehát helyes a feleket elzárni jogos követeléseik bebizonyításának lehetőségétől, épen azon feleket, kik a társadalmi viszonyok s illemszabályok nyomása alatt sokszor erkölcsileg kényszerítvék arra, hogy becsületszóra hitelezzenek.»

Ezen érvek kétségkívül az életből merített tapasztaláson nyugosznak; ámde — mint láttuk — a kínált főeskü épen azokra legveszélyesebb, kiket védelme alá kíván venni, t. i. a becsületes emberekre, mert ezeket szorítja reá, hogy tartozásukat vakmerően eltagadó lelketlen ellenfelüket esküvel kínálják meg.

Ha tehát az eskü nem mellőzhető, sem mai alakjában fen nem tartható, más módot kell tehát találni, mely az eskü megítélésénél irányadóul szolgáljon. Ez pedig csak úgy lesz található, ha lelépünk az alaktság teréről, s ha erre elhatároztuk magunkat, kétségkívül legczélszerűbb módként fog jelentkezni: a feleknek saját ügyükben tanuképen való kihallgatása.

Mint már fenebb is említettük, hogy e radikális orvosságtól sokan visszariadnak, absurdumnak tartják, hogy valaki saját ügyében tanu lehessen, pedig a kik ettől visszariadnak, csakis ezen eljárásnak őszinte s az anyagi igazságnak természetes uton és módon való érvényesítésétől riadnak vissza, mit a törvényes elmélet alattomos utakon s álnév alatt bár, de mégis alkalmazni kénytelen.

Az eskü tulajdonképen ma sem bizonyítási mód, csak okul szolgál arra, hogy a felek előadásainak hitel adassék, tehát tulajdonképen bizonyító ok. A főeskü tényekre kínáltatik és fogadtatik el, a póteskü a felektől származott vagy általuk közvetlen észlelt tényekre ítéltetik meg. Tehát a fél vallomása az, mely az ítélet alapjául szolgál, az eskü csak azért kívántatik, mert a fél előadásában foglalt tény csakis akkor nyerhet hitelt, ha az esküvel megerősítettik, vagyis az eskü csupán indokul szolgál arra, hogy a fél által vagy nevében a perben tett előadásoknak hitel adassék.

De ha így áll a dolog, ha tulajdonképen a fél elő-

adása képezi a bizonyítási módot, s az eskü csak bizonyító okul szolgál, nem ésszerűbb-e a vallomás közvetlen előadását kívánni, mint megelégedni egy jól, rosszul megbízott közegnek a fél nevében tett előterjesztésénél, melyet többi előadásától maga is megkülönböztet az által, hogy annak valódiságát hittel megerősíteni vállalkozik; tehát ha a fél ügyvéd által van is képviselve, az azon tényre, melynek az esküvel való bizonyítására vállalkozik, nem perbeli előadást, hanem fele nevében határozott vallomást tesz.

A tanuk közvetett vallomását egy jogász sem tekinti helyesnek, a tanuk írásbeli bizonyítványainak a bíró rendszerint nem ad hitelt, s nem is elégszik meg azzal, hogy arra a hitet egyszerűen letegyék, hanem a tanu maga elé idézteti s külön kérdőpontokra kihallgatja, magának a félnek azonban minden nehézség nélkül megítéli az esküt oly tényekre, melyek egy, az esküvő fél által rendszerint nem is látott, nem hogy általa aláírt periratban adatnak elő. Mi oka e különbségnek? Kétségkívül nem más, mint azon elv felállítása, hogy a fél nem lehet tanu saját ügyében, minélfogva ha bizonyos esetben mégis hitelt kell adnunk előadásának, erre oly mesterséges procedurának felállítása volt szükséges, mely már magában véve elég, hogy minden anyagi igazságba való hitet alapjában rendítsen meg, s az istenre való hivatkozást pusztán alakszerűséggé törpítse.

Ha a félnek az eskü megítéltetik, fel kell tételeznünk, hogy esküvel megerősítendő állításának valódisága mellett indokok harcolnak, mert csakis ez esetben lehet az eskü általi bizonyításnak ésszerűleg helye a perrendben. De van-e a mai rendszer szerint módja a bírónak meggyőződni a fél előadásának valódiságáról, s ha meggyőződött, van-e módja e meggyőződését az eskü megítélésénél érvényesíteni? mikor az esküt nem benső indok, hanem eleve meghatározott s pusztán az alakra fektetett szabályok szerint tartozik megítélni.

Mihelyt az eskü tényekre ítéltetik meg, legyen az fő- vagy póteskü, a törvény egyik vagy másik fél állításának esküvel való megerősítését azért engedi meg, mert abban több valószínűség rejlik. Mi is ezt akarjuk. Csak hogy a valószínűséget nem alaki elvont szabályok, hanem a fenforgó eset körülményei szerint kívánjuk megállapítani, s a sulyt a fél előadásának tartalmára kívánjuk fektetni, melyek valódiságára nézve az eskü ugyan bizonyító okul szolgál, de nem állapítja meg feltétlenül annak valódiságát, mert a félnek saját ügyében való előadására tett esküjének nagyobb hitelt, mint a tanu által harmadik személy ügyében való vallomására letett hitnek adni természetellenes állapotnak tartjuk.

Miután ekként a felek saját ügyükbeni tanuképen leendő kihallgatását elvileg helyesnek tartjuk, tartozunk azon kérdés megfejtésével, miként véljük e bizonyítási módot szabályozandónak? Legközelebb erre is megadandjuk a választ, tekintettel a tervezetnek e részben felállított intézkedéseire.

A törvényszéki orvostan mint kötelező tantárgy a jogi karnál.

A tudományok gyors fejlődése mindinkább eltávolítja azon válaszfalakat, melyek azoknak különböző ágaik között létezni látszottak.

Az igazságszolgáltatás már a legrégebb idők óta igénybe veszi az orvosi és természettani ismereteket a büntettek nagy számának kimutatására.

Főben járó büntettek azok, melyekben a bíró egyenesen a szakértő véleményére fekteti ítéletét; saját meggyőződését ily esetekben csak úgy vetheti latba, ha a szakértői véleményt legalább főbb vonásaiban megítélni képes; ellenkező esetben rabja a szakértői véleménynek és pedig annyival inkább, mennyivel kevésbé ismereteselek előtte a törvényszéki orvostudomány alapelvei.

Az igazságszolgáltatásra igen káros befolyást gyakorol azon sajnos körülmény, hogy egyrészt az orvosoknak csak legkisebb része foglalkozik tüzetesen a törvényszéki orvostannak, másrészt e fontos tudomány a jogtudók által majdnem egészen elhanyagoltatik.

A gyakorlati orvos megfogható okokból nem örmest teljesíti az orvostörvényszéki vizsgálatokat, az általánosan alkalmazott törvényszéki orvosok díjazása oly csekély, hogy ma holnap alig fog valaki az illető állomásokra vállalkozni és már most is a legfontosabb első bírósági vizsgálatok gyakran minden szakképzettség nélküli oly egyének által teljesíttetnek, kiknek munkálatait az élezlapok méltó tárgyaivá lesznek.

A felülvéleményező testületek t. i. az egyetemi orvoskar és az országos közegészségi tanács, melyek — hogy ennek is legalább egy példája legyen az országban — az igazságügynek e nobili officio tesznek szolgálatot, tulterheltetnek a felülvéleményezési felhívásokkal; intéztetnek ilyenek oly esetekben is, midőn a felülvélemény szüksége fenn nem forog, oly eset is fordult elő, midőn a törvényszék azzal indokolta a megkeresést, hogy a törvényszéki orvosnak az első felülvizsgálatért öt forint díjat kellene fizetni, azért tehát inkább az országos közegészségi tanácshoz folyamodik, mint mely ingyen dolgozik.

Ha pedig azon kérdéseket vizsgáljuk, melyek a felülvizsgáló testületekhez intéztetnek, azt kell sajnosan következtetnünk, hogy a kérdezősködők tetemes része azt sem tudja mit lehet a szakértőtől kérdezni, s mit nem?

A dolgok ily állása mellett intézkedni kell, hogy legalább a jövőben alkalom nyujtassék a jogászoknak maguknak a törvényszéki orvostanban szükséges elemi ismereteket megszerezni. Ez ismeretek hiánya minden tekintetben káros az igazságszolgáltatásra, *azért tehát a törvényszéki orvostudományt kötelező tantárgy* gyanánt kell felvenni a jogtudományi kar lezkerendjében; ily intézkedés öregbíteni fogjai jogászaink magasabb műveltségét és egyzersmind biztosítani fogja őket arról, hogy számos fontos bűnesetben saját meggyőződésükre állapithatják sujtó vagy felmentő ítéleteiket.

x—j.

A vagylagos (alternatív) kötelmek.

v.

Egy további nevezetes kérdés itt az, hogy ha a választáshoz jogosított adós késedelembe esik, elveszti-e ez által a választási jogot, avagy gyakorolhatja-e még ezentul is? S viszont ha a hitelező késedelmeskedik az őt illető választási jog gyakorlásával, vagyis ha az adós által a teljesítés eszközölhetése céljából a választásra (természetesen a kellő időben s kellő módon) felszólítva, azt nem teljesíti, mi ennek rá nézve a következménye?

A római jog szerint az adós a késedelem (mora solvendi) folytán sem veszti el a választás jogát, valamint az által sem, ha maga ellen keresetre engedte jönni a dolgot (akár előzte meg aztán a hitelező keresetindítását az adós késedelmé, akár nem). Ellenkezőleg ő azt még ezentul is szabadon gyakorolhatja egész a végrehajtásig, és csak akkor megy az rá nézve veszendőbe s száll át a hitelezőre, ha ő a választást még a végrehajtás alkalmával sem eszközli.¹ Ha pedig a hitelező jön az őt illető választási jog gyakorlása tekintetében késedelembe: ugy ez ugyan sem annak az adósra való átmenetelét, sem a hitelezőre nézve feltétlen s végleges elvesztését nem eredményezi, hanem egyszerűen csak annak megkívánására jogosítja az adóst, hogy a hitelezőnek a bíróság által a választás véghez vitelére határidő tűzessék ki, melynek eredménytelen lefolyásával az adós a szolgáltatást bírói kézhez teljesítheti, melynek eszközölésénél most már a választás őt illetendi. Ha azonban az adós a bírói letétel (depositio) utján való teljesítést alkalmazni nem akarja vagy nem alkalmazhatja: ugy a hitelező ugyan még ezentul is, miként a teljesítést megkívánhatja, akként a választást is gyakorolhatja, de csak addig s annyiban, ameddig s

¹ Hogy az adós a római jog szerint a késedelemmel egymagában még csakugyan nem veszti el választási jogát, hanem azt egész a végrehajtásig érvényesítheti, már onnan is következik, hogy annak szempontjából, ha a választás az adóst illetve, egész általában — vagyis minden kivétel felállításával nélkül — plus petitio-nak tekintett, ha a hitelező nem vagylagosan (alternatív) indította a keresetet. Mindazáltal ezen nézet nincs egész általánosan elfogadva, mert vannak írók, kik ezzel ellentétben azt vitatják, hogy a római jog szerint az adós a késedelem által azonnal elveszti választási jogát, s az tőle rögtön átmege a hitelezőre. (Ezen véleményt követik pl. Glück: IV. 417. l., Schweppe: Lehrb. 379. §., Zimmer: Civ. Arch. I. 326. s. k. l. stb. — Koch pedig e tekintetben saját szerű ellenmondásba keveredik; míg ugyanis „Das Recht der Forderung“ I. 5. §. 35. és 36. l. az általunk is követett nézetnek hódol: addig ugyanannak 34. §. 360. l. az ép ellenkező tételt állítja a római jog szempontjából érvényesnek). Azonban az ezen eltérő véleménynek igazolására leginkább felhozatni szokott I. 2. §. 3. D. de eo quod certo loco 13. 4. mellette épen semmit sem bizonyíthat; minthogy az azon szabványt, hogy a választási jog az adósról a hitelezőre megy át, csakis az alternatio locorum és az alternatio locorum alternationi rerum mixta kivételes eseteire — és pedig egyedül a régi római jog condictio-kra vonatkozó szabályaiból folyó gyakorlati kényszerűség által követelt, pusztán singularis határozományként — állapítja meg, s ezeknél is épen nem a mora-val, hanem csupán a keresetindítás tényével s ennek időpontjával kapcsolja össze e hatást; tehát az a mora-val tulajdonképen még itt sincs semmiféle önálló s közvetlen összeköttetésbe hozva, s így azt épen nem lehet az adós késedelmére általánosan vonatkoztatni, és ugyan annál kevésbé, minthogy az, mint singularis jogszabvány még analog kiterjesztést sem tűr meg. Egyébiránt ugy erre, mint a még e tekintetben idéztetni szokott egyéb helyek bizonyító erejének teljes hiányára nézve v. ö. különösen Vangerow: Pand. III. k. 509. §. 1. jegyz. 4. p. 21., 22. l. és Mommsen: Beitr. z. Oblig. III. rész 27. §. 259—262 l. foglalt — éles látszóról tanuskodó — bővebb fejtegetéseiket is. — Arra vonatkozólag pedig, hogy akkor, ha az adós a végrehajtásig sem eszközli a választást, a választás joga a hitelezőre száll át, v. ö. többi között Windscheid: Pand. II. k. 255. §. 17. l. s ott a 11. jegyz. is.

amennyiben még *res integra est*, vagyis ameddig és amennyiben az adós azon helyzetben van, hogy a vagy-lagos szolgáltatások akármelyikét véghez viheti; mert az adós a hitelező késedelmétől fogva a választás gyakorolhatásáért nem lehet nagyobb mértékben felelős, mint általában a kötelelem teljesítéseért. Azért ha pl. csak két szolgáltatás volt vagylagosan kötelezve, s azok egyikének teljesítése a hitelező késedelembe jötte után az adósra nézve lehetetlenné vált oly okból, melyért ő ettől fogva már *obligatio simplex*-nél sem tartoznék felelősséggel: úgy ennek folytán az alternativa obligatio obligatio simplex-szé leszen; minélfogva a hitelező egyszerűen csak a még lehetséges szolgáltatással tartozik megelégedni, s egyáltalán nem követelheti e helyett a lehetetlenné lett szolgáltatás értékének megtérítését.¹

Az ausztr. polg. törvkönyv ezen kérdésekre nézve ugyan nem nyilatkozik, mindazáltal már abból, hogy az adós — az ausztria jog szempontjából is — kétségtelenül általában jogosítva van a választást még a végrehajtásnál is eszközölni, következik: miszerint választási jogát sem saját késedelmé, sem pedig a hitelező keresetindítása folytán (akár ejtetik különben az adós ez utóbbi által késedelembe, akár nem) nem veszti el, hanem szintén csak az által, ha ő azt még a végrehajtás alkalmával is elmulasztja érvényesíteni; amidőn aztán az ausztriai jog szerint a bíróság fogja az adós helyett a végrehajtáskor a választást elvégezni. Ez ugyan az ausztr. polg. törvénykönyvben szintén nincs nyíltan kimondva, de annak 659. §-ából analogia útján levezethető (sőt mindenesetre levezetendő). Ha a hitelező jut késedelembe választási jogának gyakorlásával: úgy akkor az ausztriai jog szempontjából azt hasonlóképp megengedendőnek és elfogadandónak tartjuk, hogy az adós a bíróságtól a hitelező részére e célból külön határidő kitűzését kívánhassa, melynek eredménytelen lefolyása esetére azonban — már eltérőleg a római jogtól — analogia által ide is a p. t. k. 659-dik §-ának más olyan esetekre, midőn a választás az ahhoz jogosított részéről nem vétetett eszközzésbe, hozott ama határozványát, hogy helyette a választást a bíróság viendi véghez, véljük kiterjesztendőnek.

A drezdai jav. 10. art. értelmében az adós a késedelem által egymagában ugyan szintén nem veszti el választási jogát, hanem még csak az által, ha azt az ítéletben vagy pedig a végrehajtási eljárásnál kötelezettsége teljesítésére kiszabott határidő alatt sem érvényesítette volna; mindazáltal ennek határozmányja szerint az utóbbi esetben nem a bíróság fogja teljesíteni a választást, mint

az ausztriai jog szerint, hanem az — miként a római jogban — átmegy az adóstól a hitelezőre. Ugyanezen art. szerint a hitelező hasonlóképp gyakorolhatja választási jogát még késedelembe jötte után is, az adós felszólítása folytán neki erre kitűzött határidő leteltéig; ennek eredménytelen lefolyásával azonban a választási jog róla meg az adósra száll át, mely irányban tehát az nemcsak az ausztriai jogtól, hanem a római jogtól is eltérőleg határoz. S habár ez utóbbi esetre vonatkozó eme határozmányt célszerűbbnek tartjuk is a római jognak e tekintetben elfoglalt, fenebb említett álláspontjánál: mindazáltal *de lege ferenda* a helyett, hogy az itt tárgyalt esetekben a választási jog az ahhoz eredetileg jogosított személytől az ellenfélre menjen át, sokkal megfelelőbbnek tartanók az ausztriai jogra nézve felállított ama szabvány-nak az elfogadását, miszerint ilyenkor a választás a bíróság által eszközöltessék, melytől t. i. inkább várhatni a fenforgó különös körülmények méltányos figyelembe vételét. A porosz «Landrecht» ezen vonatkozásban semmiféle intézkedést sem tartalmaz. Azonban KOCI-nak (v. ö. «Recht der Forder.» 1. k. 34. §. 360. l. és ugyanannak 5. §. 39. l.) véleménye szerint a porosz jog szempontjából is csak akkor veszti el az adós választási jogát, ha azt a végrehajtásig nem érvényesíté; míg a hitelező késedelmé esetében — nézete szerint — az adós annak helyébe a bíróságnak ajánlhatja fel a választás eszközzését, s aztán az ez által kiválasztott bírói kézhez tartozik szolgáltatni. A bajor jav. II. 251. art. értelmében az adós pusztán késedelem által választási jogától még szintén nem esik el, hanem csak az által, ha a jogerőre emelkedett ítéletben kötelezettsége teljesítésére kitűzött határidőn belől sem élt volna vele, mely esetben az a hitelezőre megy át.²

Ha az adós azon téves hiedelemben, hogy nem vagy-lagosan (alternative), hanem cumulative tartozik, a pusztán csak vagylagosan kötelezett szolgáltatások többjét vagy éppen valamennyiét teljesítette: úgy tévedésének felismerésével választási jogát még ezután is gyakorolhatja; következőleg egészen tetszésétől függ, közülök melyiket hagyja meg a hitelezőnél, s melyiknek vagy melyeknek a visszaszolgáltatását követelje attól *condictio indebiti*-vel. Így van ez az ausztriai jogra nézve a p. t. k. 1436-dik §-ában eldöntve.³ Szintén ekként van megállapítva a római jogban is a justiniani jogra nézve; de a Justinian előtti jog tekintetéből igen élénk vita tárgyát képezte, hogy az adóst megilleti-e még ekkor is a választás joga?⁴ Hasonlólag vita alatt volt az is, hogy akkor, ha az adós

¹ Mommsen (L. Beitr. z. Obl. III. r. 16. §. 152—253. l. s. v. ö. ott az 5. és 6. jegyz. is) ettől eltérőleg azt állítja, hogy a hitelező, az adós felszólítása folytán a bíróság által a választás gyakorlására kitűzött határidő sikertelen elteltével, úgy választási, mint egyáltalán a kötelemből folyó minden jogát elveszteni, ha csak nem *res integra est*, a midőn még mind a kötelelem betöltését követelheti, mind választást jogát érvényesítheti. Azonban ily nagy mérvű következetlenséget, mely szerint a *mora accipiendi* az alternatív obligatio-knál nagyobb mérvben vonná maga után az adós kötelezettsége alól való felszabadulását, mint az *obligatio simplex*-nél, a római jogban annál kevésbé lehet feltételezni, minthogy ezt annak forrásaiból bebizonyítani Mommsennek éppen nem sikerült, mint egyáltalán nem is sikerülhetett. V. ö. különben Mommsen ezen véleménye ellen Sintenis: Civilr. II. k. 106. §. 475. l. 53. jegyz. is.

² A Code Napoleon, a szász és zürichi törvénykönyvek, valamint a hesseni javaslat ezen kérdések tekintetében — tudunkkal — semmi határozatot sem tartalmaznak. A Weinmann-féle tervezet is megelégszik e tekintetben egyszerűen a bajor jav. II. r. 251. art. (egyedül az adósra vonatkozó) határozmányának 120. §-ába való átvételével, melynek értelmében a választás a kötelezettől hasonlóképp «a jogosítottra száll, ha amaz a jogérvényes ítéletben a szolgáltatások egyikének vagy másikának teljesítésére kiszabott határidő alatt kötelezettségének meg nem felel.»

³ Ezen §. ugyanis következőleg szól: «Ha valaki két dolog közül önkénye szerint csak egyet tartozott adni, és tévedésből mind a kettőt oda adta; úgy tőle függ, az egyiket vagy másikat követelni vissza.»

⁴ Ugyanis Ulpian, Marcellus és Celsus az ellenkezőt vitatták: míg Papinian és Salvius Julian igenlő értelemben nyilatkoztak, kiknek véleményét fogadta el aztán Justinian is.

a vagylagos szolgáltatások közül egyet azon téves hitben teljesített, hogy ő egyszerűen (simpliciter) azzal tartozik (vagyis: az által obligatio alternativa helyett egyenesen csak erre irányuló obligatio simplex-et vélt betölteni), tévelyének tudomására jöve, élhet-e még utólag is választási jogával, azaz: szabadságában áll-e ilyenkor a már átszolgáltatott hitelezőtől condictio indebiti-vel visszakövetelni, és helyébe a másik vagylagosan kötelezve volt szolgáltatást véghez vinni? A justiniani jogban azonban e kérdés is igenlőleg, vagyis az adós javára döntenek el. (V. ö. L. 10. C. de cond. ind. 4. 5.). Az ausztriai p. t. k. e részben semmi intézkedést sem tartalmaz, de annak 1431. és 1436. §§-ai alapján az ausztriai jogra nézve is a justiniani jog határozatát, mely szerint az adós választási jogát még ekkor is érvényesítheti, tartjuk elfogadandónak. Ezen mindkét eset tekintetében az ausztriai és a justiniani jog szempontjából felállítottakkal egészen meg egyező szabványokat tartalmaz a drezdai jav. 979. art. és a szász t. k. 1525. §. is.⁴

Folyt. követe.

Dr. Sággy Gyula,
egyet. tanár.

Jogirodalom.

Válassz, a «M. I.» névtelen bírálata.

Hogy az igazságtalan és otrombán személyeskedő criticát is képes vagyok érzékenykedés nélkül eltűrni, azt úgy hiszem eléggé igazoltam az által: hogy «M. I.»-nek a *váltó-* és a *csődtörvény tervezete* ellen indított hadjáratát hallgatással fogadtam; habár könnyű lett volna a tárgyilagosságot nélkülöző támadásokat valódi értékükre visszavezetni.

De hallgattam, mert azt hittem s most is azt hiszem, hogy a ki a nyilvánosság terére lép, csak magának árt, ha mások gáncsoló véleményét felajdulás nélkül nem képes meghallgatni.

Nem lévén sem a «M. I.» munkatársa, sem azon elique szerencsés tagja, melynek éremlyős dicsőítése a «M. I.» létfeltételét és hivatásszerű feladatát képezi, — jól tudtam, hogy «Kereskedelmi jog» című munkám sem fog a «M. I.» tetszésével találkozni; és mert alkényeztetve nem vagyok, feltehettem, hogy a «M. I.» *rosta alá rejtett* valamelyik geníje legujabb munkámat kegyes lesz felhasználni arra, hogy rajtam próbálva szárnyacsattogatásait, magát a «M. I.» galans szerkesztője által mint új corypheust mutattassa be az elmúlt világnak. Sőt miután a «M. I.» vitéz anonymsai az egyetemi tanárok

íránt különös előszeretettel viseltetnek, épen nem csodálkoztam volna, ha a lerántásomra destinált s a híven teljesített munka jutalmául auctoritássá nyilvánítandott névtelen vitéz véleményét munkámra azon epithetonokkal fűszerezve mondja el, melyek a «M. I.»-ben nem rég egy jeles tanártársam ellen használtattak. Mindez biztosítom a «M. I.» bírálóját, *diuturni silentii, quo eram his temporibus non timore aliquo usus, finem non attulisset*; mert azok után, mik' ellenem a «M. I.»-ben irattak, *reputationem csak akkor látnám komolyan veszélyeztetve, ha a nevezett lapban valamely munkámra igazságos bírálat jelenne meg*. Ha tehát a jelen esetben felszólalok, ezt azért teszem, mert a «M. I.» f. é. első számában munkámra oly bírálat jelent meg, mely a tények elferdítésével akarja az olvasó közönséget tévedésbe ejteni.

A névtelen bíráló kikapva munkám 22. §-át, ennek alapján meg gondolatlansággal, botlással vádol azért, mert e §-ban a kereskedelmi jog kiterjedéséről szólva, csak a területet s a kereskedelmi jog alanyait emelem ki a nélkül, hogy a kereskedelmi ügyeket, illetőleg ügyleteket érinteném. Ha a névtelen bíráló csak annyi figyelmet fordít munkám elolvasására, a mennyit egy hírlapi cikknek szentelni szoktunk, nem kerülheti ki figyelmét, hogy a kérdéses §. a mint ezt ennek tartalma és az alatta levő idézetek mutatják, semmi egyéb, mint a *kereskedelmi törvény* 4. §-nak *magyarázata*. Ha tehát a kérdéses §-ban, a kereskedelmi törvény említett szakaszát magyarázva, csak a területi és alanyi kiterjedésről szólok, botlást nem követek el, s ilyenül csak a rossz akarat vádolható. Hogy tárgyi tekintetben a kereskedelmi jogot nemcsak a névtelen bíráló által felsorolt, hanem még más viszonyokra is kiterjesztendőnek tartom, arról munkám 3., 4. és 10. §§-ai tanuskodnak. E §§-ok mindenkit meggyőzőhetnek arról, hogy a kereskedelmi jog tárgyi kiterjedése íránt tévfogalmakat nem terjeszték, s hogy munkám a kereskedelmi jog jelentősége és kiterjedése íránt nem fog senki tévedésbe ejteni.

A névtelen bíráló kegyes volt munkám megjelent első füzetében a szorgalmat és a munkaerőt elősmerni. — O welche Grossmuth; — de sietve hozzáteszi, hogy a munkán meglátszik az industrialis gőzerő. — O Ohrendur! — Legyen szabad a névtelen bíráló e részbeni véleményére egy anekdotával felelnem. Egy vándor azt kérdezé Diogenestől: mennyire van X. város? Mire a kérdezett azt felelé: *Monj!* Midőn a kérdező e válasz miatt Diogenesnek szemrehányást tett, ez azt felelé: Arra nézve, hogy megmondhassam, mennyire van neked X. város, látnom kell, mint bírsz menni. Ajánlom a névtelen bírálónak, hogy jövőre emlékezzék ez anekdotára, mielőtt valamely munka ellen, mely tán hamarabb készült, mint ez tőle kitelnék, az elhamarkodás vádját emelné.

Végre legyen szabad a névtelen bírálót figyelmeztetnem, hogy csak a *gyávaság* és az *obscurantismus* szokott az övéhez hasonló támadásokat álaréz alatt intézni. Csak a gyávaság és az obscurantismus irtózik a nyílt sisaktól; mert *ignotos fallis — notis est derisui*.

Apáthy István.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A peres és perenkívüli eljárás egyszerűsítése.

Hogyan lehetne a peres és perenkívüli eljárást egyszerűsíteni, s ez által azokat gyorsabbá, s így olcsóbbá tenni? Ezen kérdés merült fel én előttem is mióta a takarékosági kérdésekkel foglalkozik a törvényhozás.

Mi bírálk vagyunk a törvényeknek gyakorlatilag alkalmazói, mintegy megtestesítői, s azért mi fedezhetjük fel a már meghozott törvények hiányait leginkább, mert az alkalmazásnál tűnik fel, hogy a meglevő törvények hol s miért hibásak, s hogyan kellene azoknak módosíthatniok. Azért tehát én is mint a jogi téren egyszerű munkás használni kívánva a közügynek, kívánom elmondani, négy évi bírálkodásom alatt szerzett tapasztalataimat az igazságszolgáltatás terén. Meglehet tapasztalataimból merített következtetéseimben hibázom; de ha csak a legkisebb részben is használható anyagul lehetne venni észrevételeimet, már munkám nem veszett kárba.

Egyik hibája általában a mi törvényeinknek az, hogy a törvények előkészítésekor a bíráltnak s különösen a vidéki bíráltnak véleményét nem eléggé veszik figyelembe; s így történik az, hogy minden törvényjavaslatnak gyakorlati alkalmazhatását csakis a központ, Budapest fővárosunk viszonyaiból bírálják meg; s ezért a meg-

hozott törvények lehetnek a főváros viszonyainak teljesen megfelelők, de a vidéken alkalmazhatlanok.

Ezek után áttérek már arra, mik lennének törvénykezési eljárásunkban, részint egyszerűen miniszteri rendelet, részint törvényhozás útján haladéktalanul változtatandók, hogy ezen változtatások által az eljárás egyszerűsítették, gyorsították, s így jóval kevesebb költséggel járjon, mint jelenleg.

A hagyatékok átadását mai napság az országban egy helyen a járásbírók, más helyen, — s a legnagyobb részben a törvényszékek eszközlik. Ennek oka abban rejlik, hogy sehol sincs határozottan megmondva a törvényben, hogy az esetre ha a hagyatékban egység jött létre, illetőleg ha a hagyaték peressé nem válik, a hagyaték átadására a járásbíró vagy a törvényszék-e? az illetékes; s így tekintve azt is, hogy midőn a járásbírók egy némelyike telekkönyvi hatósággal lett felruházva, határozottan ki lett mondva, hogy ezen telekkönyvi hatóságok nem lesznek bírósági hatáskörrel felruházva; véleményem szerint helyesen, a járásbírók legnagyobb részben csak az ingók átadásával foglalkoznak, mert a mai törvények szerint az ingatlanok átadására illetéktelenek. Ugy de bőséges sok döntvényeink között van olyan is, mely az ingatlanok átadására is a járásbírókat mondja ki ille-

tékesnek. Ennek alapján egy némelyik járásbíróság mai napság teljesíti az ingatlanok átadását is, de egységes eljárás nem létezik.

Ha figyelembe vesszük már most, hogy törvényszékeink polgári osztályának a legnagyobb munkahalmazt a hagyatéki átadások nyújtják, s minden egyes hagyaték átadásával akkor is, mikor az örökösödés kérdése egységesen az örökösök között már tisztába van hozva, három bíró foglaltatik el, be fogja látni a csak kissé gondolkodó ember is, hogy mily sok bírói erő vonatik el ez által, s pedig teljesen feleslegesen más munkától; s mennyivel kevesebbe kerülne az államnak az ingatlan hagyatékok átadása, s mennyivel gyorsabban menne az átadás, ha azok a telekkönyvi hatóságok hatáskörébe utaltatnának egyenesen, tekintet nélkül arra, hogy a telekkönyvi hatóság törvényszék, vagy járásbíróság szakosztályát képezi-e.

Ez által elérnének még az is, hogy ugyan egy országban, mindannyian Ő Felsége a király nevében eljáró bíróságok, nem különböző felfogás szerint, hanem egyöntetűleg járnának el.

Mily sok munka megkíméltetnék az egész országban továbbá, ha meghagyatnék a telekkönyvi hatóságoknak, hogy midőn az ingatlan hagyatékot átadják, ugyanakkor a bekelezés foganatosítását is hagyják meg a telekkönyvi irodának egy s ugyanazon végzésben; vagyis ne hozatnék két végzés, egyik a hagyatéki bíróság, másik a telekkönyvi hatóság által. Ez által a helyt, hogy ma minden hagyaték elintézésére két előadó kell (egyik hagyatéki másik telekkönyvi bíró) egy előadó bíró mellőzhető lenne, az irodai munka és papír a hagyatékoknál felére reducáltatnék; s így nyerne az állam bírói s irodai munkát, megkímélne sok papírt, gyorsabb lenne az eljárás; s nem fordulna elő azon számtalan eset, mi ma egy harmaddal bizonyosan az egész országban szaporítja az elintézésre váró ügyszámokat, hogy a hagyatéki bíró végzései (kinek telekkönyvi szempontból kellőleg megvizsgálni nincs mindig módjában a hagyatéki ingatlant, midőn az átadást végzést hozza) midőn telekkönyvi foganatosítás végett a telekkönyvhöz áttétetnek, azok a telekkönyvnél megtagadtatnak.

Minthogy pedig nálunk a takarékosági szempont előtérbe helyezendő, de különben is a telekkönyvek elintézésénél fennálló anomália megszüntetendő; czélszerűnek tartanám az oly törvényhozási intézkedést, mely a törvényszékeknél is a telekkönyvek elintézését egyes bíróra bizná, addig is, míg egyáltalán a törvényszéki telekkönyvek megszüntethetők, s mindenütt a telekkönyvek a járásbíróságoknak átadhatók lennének. Ha a törvényszékeknél, a telekkönyvi ügyeket szintén csak egyes bíró intézné el, igen sok bírói munka megkíméltetnék, s az ez által megnyert kiadást lehetne arra fordítani, hogy hova több járásbíróság ruháztatnék fel telekkönyvi hatósággal. Ha még ma nincs is a telekkönyvi ügyekre kellő számú szakerő, könnyű azokat képezni. A telekkönyvi irodaszemélyzet kiképzésére szinte igen alkalmasok a törvényszéki és járásbíróági telekkönyvek, sorra kellő számban fognak vállalkozni emberek, ha tudják, hogy szükség lesz rájuk, csak az elvet kell kimondani a törvényhozásnak. Hogy gyorsabb s kevésbé költséges legyen az igazságszolgáltatás, kivonandó lenne a járásbíróság köréből minden olyan eljárás, melyet az csak mintegy közvetítőként teljesít: nevezetesen intézkedni kellene a törvényhozásnak, hogy bármely hazai bírósnak nem bírói eljárást igénylő megkeresését a közigazgatási hatóság tartozik teljesíteni: u. m. a vidéki bíróságok részéről kézbesítések — csőd- és árverési hirdetmények teljesítését, és a körözéseket, melyek évenként az igdatókönyv tanúsítása szerint csak Szarvason a beadványok egy harmad részét képezik, pedig itt a kézbesítés iránti megkeresések nem is a beadványi jegyzőkönyvbe igtattatnak. Ezek ugyan a bírót csak annyiban foglalják el, a mennyiben nevüket az ily ügyszámokra, a kezelő személyzet által reá vezetett egyöntetű elintézésnek aláírják, de legalább is minden járásbírósnál egy kezelő személynek minden évből félre eső munka idejét foglalja el, mi az egész országban sok munkaerőt emészt szükségtelenül fel; különösen akkor, ha minden ily szám még ha egyszerre 30—60 darab ily ügy érkezik is, mint a csőd- és árverési hirdetmények egyenként igtattatnak, holott számaikra hivatkozással lehetne egy szám alá igtatni. Hogy pedig az ilyének egyenként igtattatnak, tudok rá példát.

Gyorsabb, s így kevésbé költségessé lenne az igazságszolgáltatás, ha a bagatell-ügyekre és a kihágási ügyekre nézve az eljárás akként egyszerűsítettetnék, hogy az egész eljárás táblázatba vezetett-

nék be, mint ez a kihágási ügyekre nézve a Bach-korszakban divott.

Azon ellenvetés, hogy ez a bírói önkényre vezethetne, tartatlan, mert míg egyrészt a mai eljárás mellett is a bírónak módjában áll önkénykedni, csakis egy kis elővigyázattal kell élnie, s felelősségre vonható nem lesz; másrészt nagyon szomorú lenne, ha a magyarországi bírák annyira sem lennének megbízhatók, hogy a bagatell és a kevésbé fontos kihágási ügyekben is ellenőrizni kellessék őket.

Szerencsétlen intézkedés lenne az, ha az igazságszolgáltatás kétfelé osztatnék, s a kihágási, s bagatell-ügyek azon kezekből, hova azok tartoznak, s hol az ügyszámok nagyobb részét mai sápság képezik, a közigazgatáshoz tétetnének át. Mert ha ezen ügyekben az eljárás nem egyszerűsítették, csak ott leszünk ezentul is, a hol eddig voltunk, sőt tán még rosszabbul, mert a költségek csak annyit fognak tenni, ha nem többet, csak hogy egyik helyről a másikra vitetnek át, és nagyon valószínű, hogy ezen intézkedés által a közigazgatási működés lesz hátráltatva. Ha pedig egyszerűsítették, úgy mindenesetre több garantiát nyújtanak a teljes qualificatióval bíró járásbíróságok, mint sokszor a jogot nem is végzett szolgabírák, kik minden hat évben választás alá jönnek. Ha mai napság a járásbíróságok eljárhatnak sommás eljárás szerint, eljárhatnak a váltó igényperekben a váltóeljárás szerint, eljárhatnak hagyatéki telekkönyvi, s büntető ügyekben különböző eljárási formák szerint: miért ne lehetne a polgári peres ügyeket két részre osztva, úgy a sommás eljárás szerint, mint a bagatell-eljárás szerint elintézendő ügyeket a járásbírákra bízni? — Megemlítem azonban itt, hogy az eljárás csak úgy lesz egyszerűsíthető, ha a bagatell-ügyeknél az ügyvédi képviselők kizáratik.

Egyszerűsítendő lenne a járásbíróságoknál az ügykezelés is: ugyanis az ügyviteli szabályzat oly sok kezelési könyveket és jegyzékeket rendel vezetetni, mire a járásbíróságoknál hiányzik a kellő kezelő személyzet, de maguk a bíráknak is temérdek idejét elrabolják azon könyvek vezetései, melyeket azoknak maguknak kell vezetniök.

A járásbíróságoknál mellőzhető lenne a következő könyvek vezetése, minden nagyobb hátrány nélkül:

1. Mellőzhető lenne az ügyviteli szabályzat 159. §-ban előírt kiadókönyv, hanem e helyett az igdatókönyv egy jegyzet rovattal lenne ellátandó, hova bejegyzendő lenne, hogy hol van a kérdéses ügyszám. Ezen kívül az igdatónak kötelességévé teendő, hogy minden igtató számnak ne csak az elő, de utószámát illetőleg számaikat is írja be az igtatószámhoz. Ezen eljárás egyszerűbb, s a keresésnél célhoz vezetőbb lenne mint a jelenlegi.

2. Mellőzhető a 196. §-ban előírt sürgetési napló is, hanem e helyt utasítandók lennének az eljáró bírák, hogy azon ügydabokat, mikben valami bevárandó, mint nyilvántartás alá eső dabokat saját felelősségük terhe alatt maguk kezeljék.

3. Megszüntethető lenne az ellenőrzési napló szinte, hanem e helyt hónaponkénti kötelességévé lenne teendő a járásbírószágot vezetőnek, a végrehajtott könyveit megvizsgálni, s ez által a kiküldetési napló segítségével kevesebb munkával, és nagyobb biztonsággal lehetne a végrehajtottakat ellenőrizni.

Ezen módosítások volnának azok, melyek szerény véleményem szerint az igazságszolgáltatást jóval gyorsabbá, s sokkal kevésbé költségessé tennék, s minden nagyobb nehézség nélkül keresztülvihetők volnának, s pedig mielőbbi keresztülvitelük kívánatos is volna.

A hagyatéki eljárásról, és az árvaszéki intézmény megszüntetéséről, ez uttal csak annyit említek meg, hogy kívánatos lenne az árvaszékeket teljesen megszüntetni, s e helyt járási árvabizottmányokat felállítani, de ezek hatáskörét csakis az árvák személyére és vagyonának kezelésére kiterjeszteni; hogy pedig az árvák érdeke meg ne rövidítessék a hagyatéki osztálynál, az erre való felügyeletet a hagyatékot tárgyaló közjegyző, vagy bíróra kellenék bízni, kinek eljárását a hagyaték átadása alkalmával lenne köteles felülvizsgálni e tekintetben is a telekkönyvi hatóság, illetőleg a telekkönyvi hatóságnál eljáró bíró. Ez által a hagyatéki iratoknak évről évre utaztatása a tárgyaló bírószágoctól, az azokkal mindig ellentétes állást elfoglaló árvaszékekhez s onnan vissza, két-három ízben is megszüntetve lenne.

Konrád Sámuel,
királyi aljárás bíró.

TÖRVÉNYJAVASLAT

a végrendeletek, öröklési szerződések és halálesetirei ajándékozások alakszerűségéről.

I. FEJEZET.

Az írásbeli végrendeletekről.

1. §.

Az írásbeli magán-végrendelet érvényességéhez:

a) ha a végrendelet az örökhagyó által egész terjedelemben íratott és aláíratott, két tanu;

b) ha az olvasni és írni tudó végrendelet nem önkezüleg írta, hanem csak aláírta; három tanu;

c) ha pedig a végrendelet olvasni és írni nem tud vagy más körülmény miatt végrendeletét önkezüleg alá nem írhatja, négy tanu kívántatik, kiknek egyike a végrendelet névalírását teljesíti.

2. §.

Azok, a kik 18-ik évüket be nem töltötték, továbbá a vakok, siketek és némák, a kik eszük használatától megfosztva vannak, a kik hamis eskü vagy nyereségvágyból elkövetett bűntett, vétség vagy kihágás miatt elítéltek, végre, a kik a végrendelet által használt nyelvet nem értik, írásbeli magán-végrendeletnél tanuk nem lehetnek.

3. §.

A tanuknak a nélkül, hogy az e célból való különös meghívás szükséges lenne, a végrendelet készítésénél együttesen jelen lenniök s a végrendeletet ismerniök kell; arra pedig különösen figyelmeztetendők, hogy mint végrendeleti tanuk fognak működni.

4. §.

Az 1-ső §. a) pontja esetében a tanuk közül legalább egynek, a b) és c) pontok esetében pedig legalább kettőnek írni és olvasni tudni s a végrendeletet tanu minőségben önkezüleg aláírni kell. Az írni nem tudó tanu az okmányt kézjegyével látja el s nevét az írni tudó tanu, mint névalíró írja alá.

5. §.

Az 1-ső §. a) és b) pontja esetében, a tanuknak a végrendelet tartalmát ismerniök nem szükséges, hanem elégséges, ha a végrendelet együttes jelenlétükben kinyilvánítja, miként az okirat az ő végrendeletét tartalmazza, azt előttük aláírja vagy már előbb általa önkezüleg aláírtnak elismeri; s az, hogy ez megtörtént, magán az okiraton, nem pedig annak borítékán, a tanuk által igazoltatik.

6. §.

Az 1-ső §. c) pontja esetében a tanuknak a végrendelet tartalmát ismerniök kell s a végből szükséges, hogy a végrendelet és tanuk együttes jelenlétében a végrendelet tartalma az írni és olvasni tudó tanuk egyike által

érthetően felolvastassék, hogy ennek megtörténte után a végrendelet kijelentse, miként az okirat az ő végrendeletét tartalmazza, hogy az okiratra a végrendelet nevét az olvasni és írni tudó tanuk egyike aláírja, a végrendelet pedig kézjegyével ellátja; és hogy ezeknek megtörténte magán az okiraton, nem pedig annak borítékán, a tanuk által igazoltassék.

7. §.

Az, a ki valamely végrendeletnél tanuul alkalmaztatott, továbbá annak fel- és lemenő ágbeli rokónai, ugy szüleitől és nagyszüleitől leszármazó oldalrokonai, unokatestvérekig bezárólag, nemkülönben házastársa, házastársának testvérei, ugyanannak fel- és lemenő rokónai, továbbá fel- és lemenő rokónainak és testvéreinek házastársai, a végrendelet által nekik szánt előnyben csak akkor részesülhetnek, ha a kérdéses tanut nem számítva, a végrendelet a szükséges számú tanuk előtt történt.

8. §.

Az, a ki az örökhagyó végrendeletét írta, s azok, kik vele a 7. §-ban említett rokonsági és sógorsági összeköttetésben vannak, a végrendelet készítésben nekik szánt előnyben csak a következő esetben részesülhetnek:

a) ha az örökhagyó a végrendelet idevonatkozó részét önkezüleg írta;

b) ha a végrendelet ezen intézkedését tartalmazó részét külön önkezüleg írta alá;

c) ha a végrendelet szövegébe vagy záradékába önkezüleg írt avagy a végrendeletnél jelen volt tanuk előtt a végrendelet készítésekor élő szóval tett nyilatkozattal a végrendelet ezen részét külön megerősítette.

9. §.

Írásbeli magán-végrendeleteknél a végrendelet helyének és időpontjának kitétele nem szükséges, de a kételyek elhárítása végett tanácsos. — Ha több végrendelet létezik, az időpont meghatározása nélkül kelt végrendelet csak akkor érvényes, ha a többinél későbbi kelte bebizonyíttatik. — A közönséges írástól eltérő vagy számjegy írásokba foglalt végrendelet semmis. — A végrendelet befejezettnek akkor tekintetik, ha az okiratot a végrendelet és valamennyi tanu aláírásával, illetőleg kézjegyével ellátta.

10. §.

Ha valamely írásbeli magán-végrendeletben, akár a kedvezményezettnek személyét, akár a végintézkedés tárgyát vagy bármely más körülményt illetőleg külön okmányra vagy feljegyzésre történik hivatkozás, ezen okmány tartalma csak akkor jöhet figyelembe, ha az okiratok hitelességére előírt kellékekkel el van látva,

illetőleg az írásbeli magán-végrendeletre megszabott alak-szerűségek megtartása mellett jött létre. Ezen eset kivételével az ilyen hivatkozást tartalmazó végrendelet csak annyiban bír hatálylyal, a mennyiben a hivatolt okmány figyelembe vétele nélkül magából a végrendeletből a végrendelkező szándéka kétségtelenül kitűnik.

11. §.

Házastársak feljogosítva vannak végrendelkezésüket ugyanazon írott magán-végrendeletbe foglalni, akár tartalmazzon e végrendelet a házastársak közötti kölcsönös intézkedést, akár pedig nem.

Ezen eset kivételével, ha ugyanazon végrendeletbe többeknek végintézkedése foglaltatik, e végrendelkezések mindenike semmis.

12. §.

Ezen fejezet intézkedései az írásbeli magán-fiók-végrendeletekre is alkalmazandók.

II. FEJEZET.

A szóbeli magán-végrendeletekről.

13. §.

A szóbeli magán-végrendelet érvényességéhez négy tanu jelenléte szükséges. A végrendelkezőnek nyilatkozatát a tanuk előtt érthetően és egész terjedelemben élő szóval, nem pedig valamely hozzá intézett kérdés igenlése vagy megtagadása által kell előadni. A szóbeli végrendelkezés a végrendelkező nyilatkozatának bevezgetésével fejeztetik be.

14. §.

A 2-dik, 3-dik, 7-dik és 10-dik §§. intézkedései a szóbeli magán-végrendeletekre is alkalmazandók.

15. §.

A szóbeli magán-végrendelet feltétlen érvényességgel csak azon esetben bír, ha a végrendelkező a szóbeli végrendelkezéstől számított három hó alatt meghal. — Ha a végrendelkező ezen határidő után hal meg, a szóbeli végrendelet csak akkor érvényes, ha az, a ki végrendeletből jogokat érvényesíteni kíván, beigazolja, miként a három havi határidőtől az elhalálozás bekövetkezéséig az örökhatyó oly állapotban volt, hogy újabb végrendeletet nem tehetett.

16. §.

Ha a szóbelileg nyilvánított végrendelet tartalma később írásba foglaltatik s az írott magán-végrendeletekre előirt alakszerűséggel ellátatik, akkor az ekként írásba foglalt végrendelkezés új végrendeletnek tekintendő s ennek érvényessége az írásbeli magán-végrendeletekre megállapított szabályok szerint ítélendő meg.

17. §.

Ha az örökhatyó által írásba foglalás végett kinyilvánított végakarát, írásba foglalva nem lett, vagy az írásba foglalás be nem fejeztetett, avagy az írásbeli magán-végrendeletekre előszabott alakszerűségek meg nem tartattak; akkor az ily módon kinyilvánított végakarát szóbeli végrendelkezésnek csak azon esetben tekinthető, ha a szóbeli magán-végrendeletek alakszerű-

ségei megtartattak és a végrendelkező határozottan kinyilatkoztatta, miként az általa tett nyilatkozatot szóbeli végrendeletnek kívánja tekinteni.

18. §.

Ezen fejezet intézkedései a szóbeli magán-fiókvégrendeletekre is alkalmazandók.

III. FEJEZET.

A köz-végrendeletekről s a közjegyzőnél letéteményezett írásbeli magán-végrendeletekről.

19. §.

Köz-végrendeletet közjegyző előtt az 1874-dik évi xxxv. törvényczikk 82—87-dik §-aiban előirt módon lehet tenni.

Némák és siketnémák, még ha írni és olvasni tudnak is, csak közvégrendeletet tehetnek.

20. §.

Írásbeli magán-végrendeletnek a közjegyzőnél való letétele az 1874. évi xxxv. törvényczikk 106. §-a értelmében történik.

21. §.

A végrendelkező által önkezüleg írott és aláírott végrendelet tanuk alkalmazása nélkül is, az idegen kézzel írott, de a végrendelkező által önkezüleg aláírott végrendelet, ha azt a végrendelkező két tanu együttes jelenlétében írta alá vagy ismerte be általa írottának és az okmányt mindkét tanu sajátkezüleg előttemezte, érvényes akkor, ha a végrendelkező által a közjegyzőnek megőrzés végett személyesen adatik át s ha ez alkalommal a végrendelkező a közjegyző előtt kinyilvánítja, hogy ezen okirat az ő végrendeletét tartalmazza.

22. §.

Az előbbi szakasz esetében a végrendelkező személy azonosságának igazolására és a letett végrendelet megőrzésére és visszaadására nézve az 1874. évi xxxv. törvényczikk rendelkezései tartandók meg.

Az ily módon letett végrendelet borítékba zárva a közjegyző pecsétjével hivatalosan és akként pecsételendő le, hogy a pecsét feltörése nélkül a boríték felbontható ne legyen. E mellett a végrendeleten és a borítékon keresztül huzott zsinórral a végrendelet a jegyzőkönyvhöz füzendő, s a zsinór úgy a jegyzőkönyvhöz, mint a végrendelet borítékához a hivatalos pecséttel, s ha a végrendelkező kívánja, az ő pecsétjével is hozzápecsételendő.

A közjegyző tartozik a végrendelet letevőt a letételkor figyelmeztetni arra, hogy a letett végrendelet csak akkor érvényes, ha a 21. §-ban előirt alakszerűségekkel ellátva van, és hogy a figyelmeztetés megtörtént, az a felveendő és a fél által aláírandó jegyzőkönyvben megemlítendő.

23. §.

A 20-dik és 21-dik §-ok értelmében letéteményezett magán-végrendelet, ha egyébként az írásbeli magán-végrendelet kellékeivel nem bír, még ha korábbi kelettel ellátva van is, csak a letétel időpontjától válik érvényessé és hatályát veszti, ha a közjegyzőtől visszavétetett.

24. §.

Ezen fejezet intézkedései a köz-fiókvégrendeletekre és a közjegyzőkhöz letett magán-fiókvégrendeletekre is alkalmazandók.

IV. FEJEZET.

A kedvezményezett végrendeletekről.

Kórvész vagy más életveszélyes, egyszersmind ragályos avagy rohamos (rapid) lefolyású járványok alkalmával azon helység lakosai, melynek területén a kórvész vagy járvány uralkodik, úgy szintén az átutazásuk alkalmával ott megbetegedett egyének, kedvezményezett végrendeletet tehetnek.

26. §.

Háboru alkalmával azon időponttól kezdve, midőn a csapatok hadi lábra állítottak, a véderőnek ezen csapatokhoz osztott tagjai, továbbá mindazok, a kik a harc-téren vagy az ostromzár alá vett helyen, avagy a helyektől egy mértföldnél nem nagyobb távolságban tartózkodnak, szintén jogosítva vannak kedvezményezett végrendeletet tenni.

27. §.

Kedvezményezett írásbeli végrendeletnél az 1. §. a) pontja esetében egy írni és olvasni tudó tanunak, a b) pont esetében két tanunak, a c) pont esetében pedig három tanunak jelenléte szükséges, és elég, ha a tanuk közül írni és olvasni csak egy tud is. Kedvezményezett szóbeli végrendeletnél három tanu jelenléte elég. Mind-ezen esetben, a kik 14-ik életévüket betöltötték, ha különben a 2. §. szerint kizárva nincsenek, tanukul alkalmazhatók s ragályos betegség esetében a tanuk együttes jelenléte nem szükséges.

28. §.

A fegyveres erőnek az ütközetben résztvevő tagjai az ütközet folyama alatt, továbbá azok, a kik az ütközetben megsebesítettek, mind az ideig, míg kórházba nem szállíttatnak, két tanu előtt is tehetnek szóbeli végrendeletet.

29. §.

A 25—28. §§. értelmében készített kedvezményezett végrendelet azon időtől számítva, melyben a kedvezményezett végrendeletkezésnek alapjául szolgáló kivételes helyzet megszűnt, — három hónap alatt érvényét veszti.

30. §.

Azon végintézkedések, melyek által a végrendeletkező a törvényes örökösödési rend fentartása mellett csupán a törvényes örökösök közötti osztály módosztatit állapítja meg, érvényes ha:

- a) a végrendeletkező által íratott és aláíratott;
- b) a végrendeletkező által örökösül aláíratott és az 5. §-nak megfelelően egy írni tudó tanu által előttemeztetett;
- c) az írni és olvasni nem tudó végrendeletkező által a 6-dik §. értelmében két tanu előtt tétetett, kiknek egyike írni és olvasni tud;
- d) a 13. §. értelmében két tanu előtt szóbelileg nyilvánított ki.

Ily végrendelet esetében mindenik örökös az osztályrészül neki hagyott vagyonokat örökrészébe teljes értékben elfogadni s a netaláni értéktöbbletet a többi örökösöknek készpénzben megtéríteni köteles.

31. §.

Az előbbi szakaszban foglalt alakszerű végintézkedés akkor is érvényes, ha a törvényes örökösödési rend fentartása mellett jótékony célokra, továbbá a végrendeletkező rokonai vagy cselédsege javára a hagyaték tiszta értékének egytized részét felül nem haladó hagyományozásokat tartalmaz.

Ha az ily kedvezményezett végrendeletbe tett hagyományozások összege a hagyatéki tiszta érték egytized részét felülmulja, a mennyiben az örökhagyó másként nem intézkedett, arányiagos levonásnak leendő helye.

V. FEJEZET.

Az öröklési szerződések és halálesetirei ajándékozásokról.

32. §.

Öröklési szerződések és halálesetirei ajándékozások csak azon esetben érvényesek, ha a jelen törvényben az írásbeli magán-végrendelet, a közvégrendelet vagy a közjegyzőkhöz letéteményezett írásbeli magán-végrendeletre előírt alakszerűségekkel készítettnek.

A 12-dik §. azon rendelkezése, mely szerint egy okmányba több végintézkedés nem foglalható össze, öröklési szerződésekre nem alkalmazandó.

VI. FEJEZET.

Átmeneti intézkedések.

33. §.

Jelen törvény az 187 -ik évi hó 1-ső napján lép hatályba. Ezen határidő után készített végrendeletek, öröklési szerződések és halálesetirei ajándékozásoknál jelen törvény szabályai alkalmazandók.

33. §.

A fentebbi szakaszban megállapított hatályba lépési határidő előtt tett végrendeletek és a visszavonhatlanság kölcsönös kikötése nélkül létrejött halálesetirei ajándékozások, ha ezen törvényben megállapított alakszerűségekkel nem bírnának, csak azon esetben érvényesek, ha a végrendeletkező vagy halálesetre ajándékozó a jelen törvény hatályba léptétől számított egy év alatt halt el.

35. §.

Az ezen törvény hatályba lépte előtt készült örökösödési szerződéseknek, valamint a visszavonhatlanság kölcsönös kikötése mellett létrejött halálesetirei ajándékozásoknak alakszerűségi kellei akkor is a keletkezésük idejében érvényes jogszabályok szerint ítélendők meg, ha az örökhagyó a jelen törvény hatályba léptét követő egy év után halt el.

36. §.

Ezen törvény végrehajtásával az igazságügyminiszter bizatik meg.

Budapest, 1875. nov. 4-én.

Perczel Béla s. k.
igazságügyminiszter.

A végrendeletek, öröklési szerződések és halál eseteire tett ajándékozások alakszerűségeiről szóló törvényjavaslat indokolása.

Általános indokolás.

A végakarat nyilvánítás alakszerűségei tekintetében hazai jogunk különbözőleg és határozatlanul intézkedik.

Az előbbi jog szerint az osztály különbség volt irányadó és különbség létezett az ide vonatkozó jogszabályok forrására nézve is, a szerint, a mint azok törvényben állapítottak meg vagy statutmokból avagy a gyakorlatból vétettek.

Az id. törvénykezési szabályok az által vélték e bajon segíteni, hogy az 1. rész 5-ik §-ában kimondották, miszerint a végrendelet és főkvégrendelet külső kellékei tekintetében a magyar törvényben, statutmokban s a törvényes gyakorlaton alapuló különböző szabályok polgári állásra való tekintet nélkül egyforma hatálylyal bírnak s a nemesek végrendeletei azért, hogy a nem nemesekre nézve fennállott szabályok szerint alkotvák és viszont küllékek hiányából nem érvényteleníthetők.

A tapasztalás azonban meggyőzött arról, miszerint az id. törvényk. szabályok ezen intézkedése nem orvosolta a bajt, sőt az által, hogy a törvényes gyakorlaton alapuló különféle szabályokra hivatkozik, — még fokozta annyiban, a mennyiben általánosan kötelező törvény nem léteben a helyi gyakorlatot tette irányadóvá, melyet aztán a bíróságok a végrendeletek küllékeinek megítélhetése céljából egyes esetekben külön bizonyítandónak mondtak ki.

Alig szükséges indokolni, hogy ezen állapot tarthatatlan s a hiánynak megfelelő törvény által pótlása addig sem halasztható, míg a munkába vett polgári törvénykönyv elkészülhet.

Az előterjesztett javaslat célja a végrendeletek alakszerűségeit általánosan kötelezőleg, külön törvényben szabályozni.

Az összefüggés tette kívánatossá, hogy abban az öröklési szerződések és halálesetere tett ajándékozások küllékei is felvéssenek. Ezen külön törvény intézkedéseit később a magánjogi törvénykönyvbe beilleszteni könnyű leendő.

Részletes indokolás.

I. FEJEZET.

A törvényjavaslat I. fejezete az írásbeli magán végrendeletek kellékeivel foglalkozik.

Tudva van, hogy a római és canonjog, mely ezen kellékekre nézve hazánkban is jelentékeny befolyásu volt, a végrendeletek tekintetében mennyire tulszigorú szabályokat követett. Már az 1715. XXVII. t. cikk szükségesnek látta e szigorú enyhíteni, a mennyiben hét tanu helyet ötött elegendőnek tartott. Későbbi törvényeken a visszahatás méginkább érezhető. Az osztrák polgári törvénykönyv a végrendeletek alakszerűségeire nézve a másik szélsőségbe ment át; a mennyiben a végrendeletet a tanuk nélkül is érvényesnek ismerte; más esetben pedig rendszerint három tanut elégnak tartott.

E szélsőségek közt az újabb európai codexek közép utat követnek. A szász törvénykönyv 2100. §-a a bíróságon kívül készített végrendeletekhez öt tanu jelenlétét kívánja meg. A zürichi törvénykönyv 2056—2065. §-ai rendes végrendeletek érvényéhez megkívánják, hogy azt a végrendeletet vagy általa önkézüleg írva és aláírva megörzés végett a közjegyzőnek adja át vagy a közjegyző és két tanu előtt jelentse ki és csak kivételesen rögtönös halálveszély esetén ismerik el érvényesnek a közjegyző mellőzésével három tanu előtt nyilvánított magán végrendeletet; ezt is csak azon feltétel alatt, ha a végrendelet a végrendelet tételétől számított 4 nap alatt meghal vagy többé nincs azon helyzetben, hogy közjegyző előtt rendes végrendeletet tehessen és ha a tanuk egyike ezen 2 nap alatt a közjegyzőnek a rendkívüli végrendeletéről jelentést tesz.

A végrendelet alakszerűségeinek megállapításánál egy részről irányadó, hogy az e tárgyban megállapítandó jogszabályok kellő biztosítékot nyújtsanak arra nézve, miszerint a rendelkezőnek valódi végakarata fog érvényre emelkedni, más részről gondoskodni kell, hogy felesleges alakszerűségek felállítása által a végakarata nyilvánítás elé szükségtelen akadályok ne gördítenek.

E szempontból kiindulva nálunk, a hol a közjegyzői intézmény még csak az életbeléptetés stádiumában van, e mellett a közjegyzőség új s közjegyzők nem is mindenütt lesznek alkalmazva, a zürichi törvénykönyv intézkedése követendőnek éppen nem mutatkozik.

1. §.

A törvényjavaslat 1. §-a az írásbeli magán végrendeleteknél a tanuk számát állapítván meg, a végrendeletet a tanuk által önkézüleg írt és aláírt végrendeleteknél két tanunak, az írni és olvasni tudó örökhagyó által önkézüleg aláírt végrendeletnél három tanunak, végre az írni és olvasni nem tudó vagy a végrendeletet önkézüleg aláírt örökhagyó végintézkedésénél négy tanunak jelenlétét kívánja.

Nem fogadja el ennél fogva az osztrák polgári törvénykönyv azon intézkedését, mely szerint az önkézüleg írt és aláírt végrendelet (testamentum olographum) tanuk nélkül is érvényes. — Minél inkább látjuk azt, hogy az írásutánzás mintegy a művészetig megy s minél inkább tapasztaljuk, hogy az aláírás valódiságának szakértők általi megállapítása mily ingatag; annál több aggály merül fel az ellen, hogy a tanuk mellőztessenek; mert a végrendelet az örökhagyó halála után lehet csak kérdés tárgyává, midőn az, a ki a valódiság iránt legilletékesebben nyilatkozhatnék, — nincs többé életben s így a bizonyítás szerfelett nehézül, legtöbb esetben lehetetlen.

De nem czélszerű a végrendeletet e nemének érvényességét elismerni azért sem, mert ez könnyen a valódi végrendelet hatályának elvesztését vonhatná maga után. A tanuk nélkül önkézüleg írt és aláírt végrendeletnek valódiságát ugyanis az általa érdekeiben sértett törvényes vagy korábbi végrendeleti örökösök kétségbe vonhatják és a végrendeleti örökös — kit a valódiság bizonyítási kötelezettsége terhel — nem mindig lesz képes a tagadás ellenében a végrendelet valódiságát bebizonyítani; míg ellenkezőleg, ha az ilyen végrendeletekhez is alakszerűségi tanuk kívántatnak, miután e tanuk bizonyító tanukul is fognak rendszerint alkalmaztathatni, csak aránytalanul ritkán fordul elő oly eset, melyben a végrendelet bizonyíték hiányában hiusul meg. Az 1-ső §. b) és c) pontjának eseteiben három, illetőleg négy tanu jelenlétét a fentérintett elvi szempontból ki folyó czélszerűségi tekintet indokolja.

2. §.

A 2. §. megállapítja, hogy kik nem lehetnek végrendeletnél alakszerűségi tanuk. A kizárás okai a nevezetesebb külföldi törvénykönyvek ide vágó intézkedései figyelembe tartásával viszonyainkhoz időmitva akként állapítottak meg, hogy a megbízhatóság lehetőségig megóva legyen. Az osztrák, szász és zürichi törvénykönyv a nőket is kizárja a végrendelet tanuskodásból, de e kizárás a jogegyenlőség követelményeivel alig egyeztethető össze; és ha a nő bizonyítási tanunak (Beweis Zeuge) éppen úgy elfogadtatik mint a férfi, nincs elegendő indok arra, hogy csupán a nemi különbség miatt elzárassék attól, hogy mint alakszerűségi tanu (Solennitäts Zeuge) szerepeljen.

3. 4. §§.

A 3. §. intézkedése külön indokolást nem igényel, itt eddigi jogszabályainktól némi eltérés csak annyiban van, a mennyiben nem kívántatik, hogy a tanuk a végrendelet tanuképpen különösen meghívassanak. Elég biztosítékot nyújt az, ha talán csak esetleg jelenlevők hivatnak fel a tanuskodásra s e minőségben önként és együttesen jelen vannak.

A zürichi és szász Codex végrendelet tanuképességgel csak az írni tudókat ruházza fel.

Bármennyire czélszerű is ezen intézkedés, a mi viszonyaink ennek alkalmazását lehetetlenné teszik. Ennek figyelembevételével, de másrészt tekintve azt is, hogy ha a tanuk írni és olvasni nem tudnak, akkor az írott magán végrendelet azonossága biztosan megállapítható alig leendő, a törvényjavaslat 4. §-a azon közép utat választotta, miszerint az 1. §. a) pontja esetében a tanuk közül egynek, a b) és c) pontok esetében pedig kettőnek kell írni, olvasni tudni s a végrendelet okiratot tanui minőségben önkézüleg aláírni.

5. 6. §§.

Az 5. és 6-ik §-ok intézkedéseinek célja az, hogy a valódi végakarata megállapítható legyen. Ott, a hol a végrendeletet írni,

olvasni tud, e végből nem szükséges, hogy a tanuk a végrendelet tartalmát ismerjék, de ha a végrendelet írti olvasni nem tud: álvégrendeletet tartalmazó okirat becsempészése ellenében egyedüli biztos menedéket csak a 6-ik §. intézkedése nyújt.

7. 8. §§.

A javaslat 7. és 8-dik §-a megfelelő intézkedéseket tartalmaz arra nézve, hogy a végrendeletnél tanuként szereplők, valamint azok, a kik a végrendelet okiratot írják, e minőségüket saját magok vagy a velők közel rokonságban és sógorságban levők javára a valódi végakarattól eltérő intézkedés becsempészésére fel ne használhassák.

9. 10. §§.

A 9-dik §. intézkedése külön indokolást nem igényel; a 10. §. tartalmának s különösen az utópontból foglalt intézkedés helyességének felvilágosításul szolgáljon az eset, melynél fogva valaki végrendeletében örökösének azt nevezi, a kinek neve tűz- és betörés mentes szekerényének rejtek helyében levő papírra feljegyezve találtatik, de e papíron levő füljegyzés nincs a végrendelet által aláírva, nincs tanukkal előttemezve: akkor az örökös nevezés érvénytelen, a végrendelet egyéb intézkedései azért megállhatnak.

11. §.

Ezen §. azon általános szabályt emeli érvényre, hogy egy végrendelet csak egy egyén végakarát tartalmazza, minek indoka a bármikor visszavonható s egészen egyéni jellegű végintézkedés természetében fekszik. Egyedüli kivételt a házastársak végrendelete képez, mert az ezek közötti benső és minden tekintetben kölcsönös viszony kellően indokolja azt, hogy a házastársak együttesen ugyanazon végrendeletben intézkedhessenek. E tárgyban az osztrák törvénynek megfelelő szabályait a javaslatba felvenni annál célszerűbbnek mutatkozott, mert bár honi törvényeink a közös végrendeletekről hallgatnak, szokásos nálunk, de csakis házastársak között, ilyen közös végrendeletek készítése.

12. §.

Ezen §. a fiókvégrendeletek érvényességét ugyanazon alakszerűségekhez köti, melyek a végrendeletekre nézve megállapítottak. Ennek indoka abban rejlik, mert a fiók-végrendelet, akár úgy tekintessék, mint örökös nevezése nélkül csupán hagyományozásokat tartalmazó okirat, akár úgy mint korábbi végrendeletnek pótlása és változtatása: épen oly horderővel bíró intézkedéseket tartalmazhat, mint a végrendelet, a mennyiben csupa hagyományokkal örökös nevezés nélkül is az egész hagyatékot ki lehet meríteni. E mellett az egyöntetű intézkedést az egyszerűség is javasolja.

II. FEJEZET.

A törvényjavaslat II. fejezete a szóbeli magán végrendeletek kellékeit tárgyalja.

Itt ugyanazon irányelvek vétettek általában figyelembe, melyek az írásbeli magán végrendeletek kül kellékeinek megállapításánál szem előtt tartattak.

13. és 14. §§.

A 13. §. az érintett oknál fogva a szóbeli magán végrendeletnél annyi tanut kíván, mint mennyi az 1. §. c) pontja szerint az írti és olvasni nem tudó vagy más körülmény miatt a végrendeletet önkezüleg alá nem író örökhagyó írásbeli végrendeleténél szükséges, a 14-ik §-ban pedig a törvényjavaslat 2-ik, 3-ik, 7-ik és 10-ik §§-ainak intézkedései a szóbeli magán végrendeletekre is kiterjesztettek.

15. §.

Kiváló figyelmet érdemel a törvényjavaslat 15-ik §-ának azon intézkedése, mely szerint a szóbeli magán végrendelet feltétlen érvénnyel csak úgy bír, ha a végrendelet a szóbeli végrendelet tételétől számított 3 hónap alatt meghal, vagy e három hónap eltelte után nincs többé oly állapotban, hogy újabb végrendeletet tehessen. E megszorításnak oka abban keresendő, mert oly fontos jogügyletnél, minő a végrendelet, ha ezen jogügyletről marandó írásbeli okirat nem állítatik ki, a tanuknak gyakran tévedhető emlékező tehetségébe hosszú idő közbejövetele után többé kellően megbírnai alig lehet. A végrendelet valódi akaratát a

bíró csak akkor tudja biztosan megállapítani, ha a tanuk szó szerint képesek elmondani azon szóbeli nyilatkozatot, melyet a végrendelet tett; azt pedig, ha a szóbeli magán végrendelet érvénye bizonyos aránylag rövid határidőhöz nem köttetik, épen nem lehet a végrendelet készítésénél jelen volt tanuktól követelni, hogy évek, talán évtizedek múlva híven adják vissza a végrendelet által tett nyilatkozatot.

Említettett, hogy a zürichi törvénykönyv csak rögtöni halálvesztély esetében ismeri el a szóbeliség nyilvánított magán végrendelet érvényességét s ekkor is annak feltétlen érvényét 4 napi rövid határidőhöz köti. A mi viszonyaink, tekintve azt, hogy írásbeli végrendelet készítése a javaslatban megállapított intézkedések mellett is gyakran nehézségekbe ütközhetik, ilyen tulságos szigor alig tűrnének meg; de a szóbeli végrendelet azon korlátozása, melyet a törvényjavaslat 15. §-a tartalmaz, egyrészt nem fogja érzékenyen sérteni a végrendelet szabadságát, másrészt meg fog óvni azon veszélyek ellen, melyek a szóbeli végrendeletnek határidőhöz nem kötött érvényességéből származnának.

16. §.

A törvényjavaslat ezen §-a az előbb szóbelileg nyilvánított végrendeleteknek később írásba foglalását szabályozván, azon elvet állítja fel, miszerint az így írásba foglalt végrendelet újabb végrendeletnek tekintendő.

17. és 18. §§.

A 17. §. azon esetet szabályozza, midőn valaki végintézkedési szándokát a végből jelenti ki, hogy ez írott végrendelet alakjába foglaltassék; de bármely körülmény közbejötté miatt az írásbeli végrendelet be nem fejeztetett. Tekintve, hogy az írásba foglalás végett ily módon nyilvánított végakarattal feltétlenül elfogadottá csak az által válik, ha az írásbeli végrendelet ténye teljesen befejeztett, a végrendelet és tanuk aláírása stb. megtörtént; az ekként írásba foglalás végett kijelentett akaratot szóbeli végrendeletnek általában tekinteni nem lehet, mert fennmarad azon kétség, vajjon az írásba foglalás után csakugyan hozzá járult volna-e a végrendelet készítőjének ahhoz, a mit csupán írásba foglalás végett jelentett ki. Ezen aggály megszűnik akkor, ha a végrendelet nyilván kijelenti, miként nyilatkozatát szóbeli végrendeletnek is kívánja tekinteni, ez esetben tehát, ha egyszersmind a szóbeli magán végrendeletekre előírt alakszerűségeket megtartattak, a végrendelet mint szóbeli megáll.

A 18. §. indoko lábatáiban találja, a mint fentebb a 12. §-ról mondatott.

III. FEJEZET.

A törvényjavaslat III. fejezete a közvégrendeleteket és a közjegyzőnél letéteményezett írásbeli magán végrendeleteket tárgyalja.

19. §.

A közjegyzői intézmény életbeléptetésével kapcsolatosan, miután ebben az volt egyik cél, hogy a bírói hatóságok a nemperes ügyekben való közreműködéstől mentesítenessenek s miután másrészt eddigi törvényeinknek a hiteles helyekre vonatkozó intézkedései hatálytalanokká válnak, közvégrendelet a közjegyzői törvény rendelkezésének megfelelően csak közjegyzőnek közreműködésével alkotható s mert ennek alakszerűségeit a királyi közjegyzőkről szóló 1874. évi 35. törvénycikkben szabatosan meghatározza, erre utalni e helyütt elégségesnek mutatkozik.

A 19. §. második bekezdése pedig abban leli magyarázatát, hogy testi fogyatkozásukat tekintve, a némák és süketnémák végakarattal nyilvánítása csak azon esetben fog minden aggály nélkül lenni, ha arra nézve a magán végrendelet készítését kizárásával egyedül a közvégrendelet tekintetik érvényesnek.

20—24. §§.

A 20—23. §§. az írásbeli magán rendeleteknek a közjegyzőnél való letételét tárgyalják s e tekintetben figyelembe véve azt, hogy az írott magán végrendeletnek a közjegyzőnél letéteményezése alakszerűségi tekintetben kellő biztosítékot nyújt, a törvényjavaslat az oly írásbeli magán végrendeletet, mely a végrendelet által személyesen tételik le a közjegyzőnél, megfelelő előnyben kívánja részesíteni az által, — hogy a szokottnál kevesebb alakszerű-

ségek mellett is érvényesnek ismeri el. — Így az önkezüleg írt és aláírt végrendelet minden tanu nélkül is, a végrendelező által önkezüleg aláírt végrendelet pedig két tanu előttemezése mellett érvényes, ha közjegyzőnél tétetik le és ugyanakkor a letéteményező által, az ő végrendeletét tartalmazónak ismertetik el. A 22. §. intézkedése kellő biztosítékot nyújt arra nézve, hogy ezen előnyözött végrendelezési mód visszaélésekre felhasználható ne legyen; a 23. §. tartalma pedig abban leli magyarázatát, hogy az ily módon letéteményezett írásbeli magán-végrendelet, ha egyébként nem bír a megállapított alakszerűségi kellékekkel, csakis a kir. közjegyzőnél való letéteményezés és azon kijelentés által nyeri meg az alakszerűségi teljességet, hogy a letett okirat a letéveinek végrendeletét tartalmazza, — tehát egyrésztől csak a letétel időpontjától lehet az ily végrendeletet érvényesnek tekinteni, másrésztől pedig, ha az ily végrendelet a közjegyzőtől visszavétetik, hatályát kell hogy veszítse, ha csak különben nem bír azon alakszerűségi kellékekkel, melyek az írásbeli magán-végrendeletre nézve előírják. A 24. §. intézkedése a 12. és 18. §§-okban foglaltakkal azonos indokon alapszik.

IV. FEJEZET.

25—32. §§.

A IV. fejezet a kedvezményezett végrendeletekről intézkedik.

Egyrésztől eddigi jogunk szabványainak is megfelelően, azonban a szabatoság igényelte kellő meghatározásokkal, másrésztől a nevezetesebb külföldi törvénykönyvek hasonlatos intézkedéseinek figyelembe tartásával van megállapítva, hogy kórvész és más oly járványok alkalmával, melyek életveszélyesek és egyszersmind vagy ragályosak vagy rohamos lefolyásúak, továbbá háboru alkalmával a szokottnál kevesebb alakszerűség mellett készített végrendeletek is mint kedvezményezettek kivételesen érvényeseknek ismertessenek el; azonban épen e kivételesség figyelembevételével a törvényjavaslat 29. §-a a kivétel igényelte rendkívüli helyzet megszűntétől számított 6 hónapot tűz ki azon véghatáridőül, a melyen túl az ilyen kedvezményezett végrendelet elveszti érvényét.

Eddig törvényeink a kedvezményezett végrendeletek közé sorozták azokat, melyekben a szülő kizárólag leszármazói javára rendelkezik, vagy a melyek jótékony célú hagyományozásokat tartalmaznak. A törvény ezen intézkedését egész merevségében fentartani alig mutatkoznék célszerűnek. Ha a szülő csupán gyermekei között tesz rendelkezést, de például öt gyermeke közül négyet a kötelestársra szorítva, mindeniknek az örökség egy-egy tized részét hagyja, ötödik gyermekét pedig a hagyaték hattized részében részesíti, az előbb említett 4 gyermeknek a törvényes örökösödés szerinti osztályrésze épen úgy meg van csonkítva, mintha az örökhagyó idegenek javára rendelkezett volna; hasonlóan, ha a végrendelet jótékony célú hagyományok által a hagyaték nevezetes részét vonja el a törvényes örökösötől, utóbbira nézve az eredmény ugyanaz lesz, mintha nem jótékony célú hagyományok rendelkezésével vagy az örökösödést tárgyzó más intézkedéssel vonatott volna el örökségének megfelelő része.

Mindkét esetben ugyanazon tekintet, mely általában szükségessé teszi, hogy a végrendelezés alakszerűségekre köttessék, indokolja azt, hogy ezen alakszerűségekre a jelzett esetben is fentartassanak. Ennélfogva a törvényjavaslat 30. és 31. §§-ai szerint a kedvezményezett alakban tett végrendelezés csak azon esetben érvényes, ha az örökhagyó a törvényes örökösödési rend teljes fentartásával csupán az örökösök közötti osztályt határozza meg, vagy ha jótékony célú s a rokonok vagy cselédség javára tett hagyományozások a hagyatéki tiszta érték egytized részét felül nem haladják.

V. FEJEZET.

32. §.

A törvényjavaslat V. fejezete az öröklési szerződések és a halálesetre tett ajándékozások alakszerűségéről intézkedik.

Mint a halálesetre tett ajándékozások, melyekhez azonban nem számíthatók azok, a miket az ajándékozó életében a megajándékozottnak ad, mind az öröklési szerződések, melyek tulajdonképen vissza nem vonható végrendeleti intézkedést tartalmaznak, a végrendelezésekkel azonos tekintet alá esnek, ennélfogva azon alaksze-

rűségi szabályok, melyekhez a végrendeletek érvényessége van kötve, az öröklési szerződésekre és a halálesetre tett ajándékozásokra is alkalmazandók.

VI. FEJEZET.

33—36. §§.

A törvényjavaslat életbeléptetése végett szükséges átmeneti intézkedések a VI. fejezetben foglaltatnak.

A törvény hatályba léptetésére hosszabb határidő volt tüzendő azért, mert a végrendeletek érvényessége az ezen törvényben újonnan megállapított alakszerűségi szabályokhoz köttetvén, elegendő időt kell adni arra, hogy a hatálybalépés idejéig a törvény kellően megismertessék.

Minthogy az egyöntetűség szempontjából kívánatos, hogy a végrendeletek érvényessége a végrendelezés idejében volt különböző törvényektől függővé ne tétessék s minthogy a végrendelezés bármikor és könnyen megújítható, a törvényjavaslat 34. §-a a hatálybaléptetési határidőt megelőzőleg készített végrendeleteket és visszavonhatlansági kölesönös kikötés nélkül létrejött halálesetrei ajándékozások, mennyiben az új törvény igényelte alakszerűségekkal nem bírnak, csak azon feltétel alatt tekinti érvényeseknek, ha a végrendelező vagy ajándékozó a jelen törvény hatálybaléptétől számított egy év alatt elhal. Ellenben az öröklési szerződések és visszavonhatlansági kölesönös kikötés mellett létrejött halálesetrei ajándékozások egyoldalulag megváltoztathatók vagy megújíthatók nem lévén, ezekre nézve a 35. §. a keletkezésük alkalmával volt törvények szerint rendeli az érvényességet megbírálandónak.

Budapest, 1875. november hó 4-én.

Perczel Béla s. k.
igazságügyminiszter.

Különfélék.

Az igazságszolgáltatás hivatalos nyelvének kérdése — írja az «Ellenőr» — napról-napra komolyabban lép fel. E kérdés csaknem naponként többé-kevésbé botránysos konfliktusokat idéz elő panszláv, szász és oláh ügyvédek, a bíróságok és az igazságügyminiszterium között, mely konfliktusok következtében a törvényszékek egymásután kezdik elhatározni, hogy jövőre csak magyar nyelvű beadványokat fogadnak el. E miatt természetesen lett nagy felháborodás a magyarellenekes ügyvédek között. A brassói szász és oláh ügyvédek a törvényszék határozata ellen felterjesztést intéztek az igazságügyminiszterhez, ez azonban természetesen helyeselte a brassói törvényszék dicséretes határozatát. Ezzel azonban, azt hisszük, még nem lesz vége a dolognak. Az erdélyi szász és oláh ügyvédek majd meg fogják tanulni magyarországi kollegiáktól, miként kell amugy istenigazában megboszantani a bíróságokat. Ezek sokkal praktikusabb módot találtak fel a magyar nyelv elleni tüntetésekre, s eszüikben sincs eredménytelen panaszokkal járni az igazságügyminiszter nyakára. Számos esetet tudnánk felhozni ezen eljárás megvilágítására, de ezuttal csak egyet említnék fel. Főben járó per folyik több gyilkossággal vádolt bűnös ellen. A vádlottak ügyvédeknek vallanak, kik a végtárgyaláson meg is jelennek, hogy védelmüket előadják. A vádbeszéd után a védelemre kerül a sor, s az első védőügyvéd elkezd oláhlul beszélni. Az elnök figyelmezteti, hogy magyarul szóljon. Az ügyvéd tiltakozik magyarul (mert ezen esetben, melyről szólunk, az ügyvéd tökéletesen tudott magyarul is) s követeli, hogy oláhlul szólhasson; mert ehhez a nemzeti törvény értelmében joga van. Az elnök a tiltakozás dacára elvonja tőle a szót, s a másik ügyvédnek adja. Következik az előbbi jelenet da capo. A tárgyalás vége az lett, hogy a törvényszék védelem nélkül ítélte el a vádlottakat 10—15 évi börtönre. Az ítéletet a kir. tábla természetesen megsemmisítette: mert védelem nélkül csak senkit sem lehet 10—15 évi börtönre ítélni; de egyszersmind utasította a tszéket, hogyha a védő ügyvéd nem akar magyarul beszélni, nevezzen ki hivatalból védőt. A nyelvünk elleni tüntető ügyvédek makacssága miatt tehát az alsó és felső bíróságok kénytelenek kétszer foglalkozni ugyanazon ügygyel és így pazarolni drága idejüket. S ez eset számtalan variációban ismétlődik országsszerte, azzal a különbséggel, hogy a vidéki panszláv és oláh Catilinák összeesküvése miatt a törvényszékek sok esetben csak nagy bajjal tudnak védő-ügyvédet kapni, a ki hajlandó volna hivatalból magyarul beszélni. Ezen üzemekre azonban igen jó argumentuma van a magyar kormányknak és törvényhozásnak, t. i. a nemzeti törvény eltörlése vagy oly módosítása, mely az igazságszolgáltatás ezen botránysos megakasztása elé korlátot fog vetni. E célra a legalkalmasabb lenne ismét kimondani az 1844. II. tczikk 6. §-ának elvét, miszerint a magyar igazságszolgáltatás nyelve kizárólag magyar.

Felölős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

állói-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt
negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A kisebb jelentőségű jogügyekben való bíraskodásról szóló törv.-javaslat. Zlinszky Imre, kir. ít. táblai bíró urtól. — Az atyasági kereset. Dr. Sipos Árpád, jogtanár urtól. — A vagylagos (alternatív) kötelmek. Dr. Sággy Gyula, egyet. tanár urtól. — Jogirodalom. Visszapillantás a statisztika irodalmára. — Törvénykezési szemle. Észrevételek a közjegyzői kényszer kiterjesztése iránt. Illy és Károly, kir. táblai pótbíró urtól. — Különlék, MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A kisebb jelentőségű jogügyekben való bíraskodásról szóló tjavaslat.

V.

Mielőtt feltett kérdésünkre válaszolnék, szabad legyen egy futó pillantást vetnem arra, hogy mennyire és mily alakban foglalt tért a kifejtett ezen eszme az európai törvényhozásban és az irodalomban.

A feleknek saját ügyükben tanukép való kihallgatása az angol peres eljárásban — habár más alakban — régebben helyt foglal. Létezik ennek egy neme a francia peres eljárásban is, mely szerint jogában áll a feleknek a bírósághoz folyamodni az iránt, hogy ellenfelek bizonyos, általuk beadandó, kérdőpontokra kihallgatassanak. Ha a bíró ennek helyét látja, az ellenfelet a kérdőpontok közlése mellett a kihallgatásra megidézi, s vallomásának bizonyító erejét a per körülményei szerint mérlegeli. A felek ily kölcsönös kikérdezési joga fenállott több olasz (jelesül: a szardíniai, toskanai és modenai) perrendben, valamint számos svájci kanton perrendjében is, így jelesül: a genfi, freiburgi, zürichi, thurgauai és bási perrendek, kisebb-nagyobb eltérésekkel hason intézkedéseket tartalmaznak, melyek folytán a felek személyes kikérdezésére a bíró feljogosittatik. De a szóbeliség alapján álló minden perrendben meg van adva a bírónak azon jog, hogy a felet személyes megjelenésre idézheti és hozzá az ügy felvilágosítása végett kérdéseket intézhet. Mindezen törvényekben ugyan a kikérdezési jog nem oly alakban jelentkezik, mint az javaslatunkban foglal helyt, vagy a hogy azt mi rendezni óhajtanók, s nem is az eskü megítélése végett történik a felek személyes megidézése és meghallgatása, hanem csak azért, hogy az ügy minden oldalról felderítettessék és a netán fenforgó kételyek eloszlattassanak, mégis figyelmet érdemelnek e rendelkezések álláspontunknál fogva is, mert a fél saját ügyében tanukép leendő kihallgatásának eszméje képezi ez intézmény alapját, de figyelmet érdemel azért is, mert ez intézmény mindazon államokban, melyekben érvényben áll, az igazságszolgáltatásra igen jótékonyan ható eredményeket szült.

Közelebb állnak ezeknél az általunk tervezett intézményhez az amerikai perjogban fenálló elvek. Ameriká-

ban ugyanis azon elv uralkodik, hogy az igazság kinyomozásának legsikeresebb eszköze, ha mindenki, kitől az ügy felderítésére általában felvilágosítás reménylhető, kihallgattatik, minél fogva a tanuskodástól előlegesen senki sem zárható ki, hanem a bíró belátására bízatik a tanu vallomását oly hitelben részesíteni, mennyit annak előadása — meggyőződése szerint — érdemel. Ezen elv következetes alkalmazása folytán a fél is kihallgatható tanuképen saját ügyében, ha ez által az ügy felderítésére felvilágosítás várható. E kihallgatás azután akként történik, hogy az ügyvéd előbb saját védenczét hallgatja ki a hozzá intézett kérdésekre, s azután kezdődik a kölcsönös kihallgatás, melynél a felek ügyvédjei ellenfeleikhez intéznek kérdéseket.

Ezen törvényben lett tehát először érvényre juttatva azon elv, hogy a felek saját ügyükben tanuképen hallgatassanak ki.

Európában, tudtommal, először ZINK penditette meg ezen eljárási módot «Die Ermittlung des Sachverhaltes im französischen Civilprocess» című művében, de igen könnyen hatol át rajta, mi, ismerve alaposágát, olyképen tűnik fel, mintha az eszme szokatlanságától félve, annak életrevalóságában maga is kételkedett volna.

Kellő részletességgel először BAR tárgyalta e kérdést «Recht und Beweis im Civilprocess» című művében, kinek véleménye szerint szintoly esetben, midőn semmi bizonyíték sincs, vagy a meglevő bizonyítékok a teljes meggyőződés-szerzésre elégtelenek, a fél saját ügyében tanukép hallgató ki.

Ismerve BAR azon ellenvetéseket is, melyek ebbeli javaslata ellen tehetők, azokat eleve megczáfolni igyekezett.

Szerinte az első ellenvetés, mely e részben felmerülhet, az, hogy egyik fél esküje a másikkal szembe állván, azok egyike kétségtelenül hamis esküt tett, míg a bíró az esküvel megerősített előadások által zavarba hozatva, nem lesz képes tájékozni magát és nem fogja tudni, a felek melyikének adjon hitelt? Ezen nehézség sulya azonban — mondja tovább — elenyészik, ha tekintetbe vétetik, hogy nem legalá teoria alapján állunk, mely szerint a két ellentétes eskü egymást lerontja, hanem a vallomások lényege a döntő, melyekből az értelmes bírónak gyakorlati tapintata folytán nem sok fáradságba kerülend elválasztani a valót a valótlantól, s tájékozni magát, hogy melyik félnek adjon igazat és mennyiben? Mi annál könnyebb lesz, mert a felek vallomásait nem elvontan, hanem kapcsolatban az egész per körülményei-

vel vetve mérlegbe, bírálja meg azok értékét. — Második ellenvetés szerinte a hamis eskü veszélyére való utalás lehetne, mely akkor, ha a fél maga mellett és illetve maga ellen bocsáttatik tanuságtételre, kétséggel nagyobb mérvben fogna jelentkezni. Ámde — mondja tovább — e veszély a mai nap divó eljárás mellett kétszeres mérvben jelentkezik, mert a kihallgatásnál az indítványozott rendszer mellett a bíró a féllel közvetlenül érintkezvén, minden tévedés és ellenmondás helyrehozható vagy felvilágosítható, s a téves állítás visszavonható, mi az uralgó elmélet szerint, midőn az eskü az ítéletben van formulázva, nem lehetséges. A fél saját ügyében tanuképen kihallgattatván, maga sem tudja, melyik kérdés s tekintve melyik felelete lesz sorsára nézve döntő? Mig ha az ítéletben a pernyertesség vagy veszteség az abban kijelölt ténykörülményekre leteendő eskütől feltételeztetik, sokkal nagyobb inger van a hamis esküre, mert a fél elé van a feltételes ítéletben tárva, hogy perének sorsa ezen eskü le- vagy le nem tételétől függ. Abban végre, hogy a rendszerint ellentétes irányban tett vallomásra mindkét fél meghiteltetik, BAR oly kevésbé lát veszedelmet, mint a mily kevés veszély származik abból, hogy a homlokegyenest ellenkezőleg valló tanuk hiteltetnek meg ellentétes előadásaikra.

A törvényhozások közül egyedül az osztrák «Bagatell» eljárás vette fel rendszeres alakban a feleknek tanuképen leendő kihallgatását az eskü általi bizonyítás helyett. E törv. határozatai részben eltérnek BAR javaslatától, mennyiben nem azon elvből indulnak ki, hogy mindkét fél kihallgatandó hit alatt saját ügyében, s a bíró a két külön érdekű vallomás tartalmát mérlegelve, hozza meg ítéletét, hanem a javaslatban elvül van felállítva, hogy tanuképen azon fél hallgatandó ki, a melyiket a bizonyítás kötelezettsége terheli, felhatalmazza azonban a másik felet is, hogy oly esetben, midőn ellenfele tanuképen kihallgattatik, ő is követelhesse, hogy saját ügyében tanuságtételre bocsáttassék, a vallomástétel előtt mindegyik fél meghitelendő, s a letett vallomás bizonyító erejét, a bíró az ügy eldöntésénél belátása szerint mérlegeli. E törvény tehát lényegileg ugyanazon szabályokat tartalmazza, melyeket tervezetünk is magáévá tett.

Én e módzatok egyikében sem látom a kivelt olyképen szabályozva, mint azt rendezni célszerűnek vélném. Erről azonban jövő cikkemben szólandok.

Folyt. követk.

Zlinszky Imre,
kir. ít. tábl. bíró.

Az atyasági kereset.

MOLINARI után francziából.*

A régi angol jog — csakugy mint a régi francia jog — helyet adott az atyasági keresetnek, és e tekintetben oly szigort fejtett ki, a mi a csábítókra nem gyakorolható bátorító hatást.

Mihelyt a házasságon kívül teherbe ejtett nő eskü alatt fölfedezte törvénytelen gyermekének atyját, a bíró

* Tárgyhalmaz miatt csak most közölhetjük e szellemdús cikket. L. kezdetét a mult évi 50. számban. Szerk.

azon kezdte a dolgot, hogy a bevádolt férfi ellen rögtön elfogatási parancsot adott ki, melynek következtében mindaddig fogságban tartatott, mig kellő ovadéki összeget nem tett le a szülési és gyermeknevelési költségek biztosítására; ekkor szabad lábra helyezték ugyan, de azon szigorú meghagyással, hogy a legközelebbi törvényzéki tárgyaláson megjelenni kötelességének ismerje.

Mig a törvénytelen atyát a régi angol jog ily kurtán fogta, addig az anyát csak kisegítőnek tartotta, ki oly esetben, midőn az atya nem tudható, kénytelen botlásának súlyos következményeit viselni.

Ha az atya és anya megszöktek a községből, a szegények felügyelője zár alá vette hátrahagyott javaikat, s a jövedelmet a gyermekeknek — kik ilyenkor a község terhére estek — neveltetési költségeire fordította. — A humanitás — mondja BLACKSTONE¹ — arra indította a törvénykezést, hogy az anya vallomását a szülés után egy hóval is elfogadja, mivel embertelenségnek tartatott a betegágyas nőtől azt követelni, hogy gyenge állapotában a bírák elé vánszorogjon; de e türelem folytán a községeknek gyűlt meg a bajuk, mert ez az egy hónapi idő épen elégséges volt arra, hogy az atya kerekét oldjon, és a gyermeket az anya vagy a község nyakába sózza.

1834-ben, midőn a szegényügyet rendezte a törvényhozás, ez ügyben is módosítások történtek.

A természetes gyermekeknek tartási és neveltetési költségei ez időtől kezdve kizárólag az anyát terhelik, ha t. i. arra anyagi eszközökkel rendelkezik; de ha nem képes gyermekét eltartani, akkor e teher a községre hárul, viszont azonban a községnek joga van keresetet indítani a tartási költségek megtérítése végett azon egyén ellen, kire a megesett személy — mint gyermekének atyjára — esküszik. De már az anya egyszerű vádja nem elégséges;² önbeismerés, érdektelen tanuk általi bizonyítás vagy a bírónak más alapon létesült meggyőződése szükséges ahhoz.

Azon indokok között, mikkel az atyasági kereset illetén megszorítását támogatni szokták, főszerepet játszik azon — pénzügyi tekinteten alapuló — érv, hogy a községek költségei a kétes kimeneteli atyasági keresetek megindítása folytán inkább szaporodtak, mint csökkenetek; azután figyelmet érdemel egy másik felfogás is, melyen nagyon megérzik azon elmélet szaga, mely nevét MALTHUS-tól kölcsönzé. E felfogás szerint tartani lehet attól, hogy a törvény tulhajtott szigora meggondolatlan, célszerűtlen és nyomoru házasságokat eredményezne feles számmal, mert sok törvénytelen atya, csak hogy az atyaság következményei, a fogság és üldözések alól menekedjék, nőül veszi az anyát.

Ne feledjük, hogy a bizottság, melynek kebelében e nézet érvényre emelkedett, arról tanácskozott: mikép lehetne a szegényosztály tulszaporodásának gátot vetni? és meg kell vallani, hogy a fenemlitett fölfogás inkább

¹ Commentaires sur les lois anglais. II. k. VIII. f. Des parens et des enfans.

² «It shall be corroborated in some material particular by other testimony to the satisfaction of the court.»

ajánlatos ökonomiai mint moralis tekintetben, noha nem alap nélkül lehet ellenvetni, hogy ha fölteszszük is, hogy az említett intézkedés képes meggátolni a törvényes szegény gyermekek sokasodását, még mindig aggályoskodhatunk az iránt, vajjon képes-e egyuttal megakadályozni a törvénytelen szegény gyermekek tulszaporodását?

Az Egyesült-Államokban, Svájcban és Németország legtöbb államában az atyasági kereset meg van engedve, de oly megszorításokkal, miknek célja utját vágni azon visszaéléseknek, miket SERVAN oly ékesszóló módon kiemelt.

Bajorországban a MIKSA-törvénykönyv például kijelenti, hogy a törvénytelen anya egyszerű vádja nem elégséges bizonyíték az atya ellen, ha más alapos, hitelt érdemlő bizonylatokkal támogatva nincsen. A porosz Landrecht — előre látva azon nehézségeket, mik az atyaság bizonyítása körül fölmerülnek — különböző vélelmeket bocsát a bíró rendelkezése alá, miket az atyaság bizonyítása körül fölhasználhat.

Az ausztriai polgári törvénykönyv szintén vélelem segítségével intézkedik. A ki a törvénytelen gyermek anyjával a szülés előtt — oly időszak alatt, melyben a nemzés lehető — közösült, arról az a praesumptio, hogy a gyermek atyja; csak hogy a közösülést bíróság előtt vagy magánemberek előtt kell beismerni, s utóbbi esetben — ha tagadtatnék — a beismerés ténye külön bizonyítandó.

Az atyasági kereset alapját tehát ilyen és ehhez hasonló vélelmek képezik. Ezen felül még azon esetekről is találunk intézkedést, midőn a törvénytelen gyermek anyjával bebizonyíthatólag többen is közösültek azon idő alatt, midőn a nemzés lehető volt. És találkozunk oly intézkedésekkel, mik, ha első tekintetre furcsáknak tűnnek is fel, még sem nélkülözik a helyes alapot.

Az atyaság terhe ilyenkor többek között oszlik meg és a porosz Landrecht, továbbá a bajor codex a közösülőköt egyetemlegesen kötelezik a gyermektartási költségek viselésére. Nem alaptalan ugyan azon érv, mit e rendelkezés ellen fölhoznak: hogy a törvénytelen gyermeket csak egy ember nemzette, annak több atyja nem képzelhető, részesség a törvényellenes nemzésben, — mint az oly delictumokban, mikből szintén solidaris kötelelem támad — nem lehető, s így többeket olyasmieért sújtani, mit csak egy követhetett el, nem igazságos.

Nem lehet tagadni, hogy ez érvek alaposak, de mert a lehetőség a nemzés elkövetését illetőleg minden közösülőre nézve fenforog, s mert a megoldásnak a német törvények által megállapított módja elég egyszerű, feltétlenül kárhóztatni azt nem lehet.

Az elméleti jogtudomány ezzel szemben ugyan most az «exceptio plurium concubentium» tanát állítja fel; más szavakkal: ha a törvénytelen gyermek anyja ellen azon kifogás használatik, hogy ő másokkal is közösült, akkor elveszti az atyasági keresethez való jogát. E felfogás sem nélkülözi a kellő alapot, csak hogy a kifogás kétes értékű; mert ha azt, hogy «nemo testis in propria causa» figyelembe vesszük, be kell vallanunk, hogy a többek közö-

sulását csaknem oly nehéz bebizonyítani, mint a nemző szerelmeskedését. Törvény, elmélet van elég; lehet válogatni. Azon időben, midőn Angliában megszorították az atyasági keresetet, nagy port vert e kérdés Németországban. A híres jogtudós ZACHARIAE kitűnt ezen vitákban, s egy sor értekezésben,¹ mik nagy tetszéssel fogadtattak, a jog, a moral és célszerűség szempontjából egyaránt ellene nyilatkozott az atyasági keresetnek. A híres tanár értekezése bizonyos tekintetben érdekesebb mint SERVAN beszédje, s megérdemli, hogy figyelmünkre méltassuk.

Ha a német jogtudós kevésbé elegáns és ékes előadásában, mint a francia hivatalnok, viszont finomabb a részletekben — és a mit lépten-nyomon tapasztalhatunk — hivatásszerű komolyságánál fogva jóval alaposabb és mélyebb gondolkozó. Nemcsak megadja a törvénytelen gyermekeknek azon jogot, hogy alimentatiót követelhesenek s következőkép atyjukat kereshessék; még tovább megy.

«Múltányossági szempontból, mondja egy helyütt, tökéletesen egyetértek a convent törvényhozásával; a törvénytelen gyermekeknek minden tekintetben egyenlő tekintet alá kellene esniök a törvényes gyermekekkel: ugyanazon bánásmódra, neveltetésre és öröklésre tartathatnának igényt, mivel — teszi hozzá — a szülők kötelemei gyermekeik irányában mindig ugyanegyek, származának azok házasságból avagy házasságon kívüli nemzésből, és a szülők kötelemeinek a gyermekek jogai megfelelnek.»

Ez mind igen szép és igaz; és az ember azt hihetné, hogy a tudós német jogíró DUMAS SÁNDOR iskolájának hive; csak hogy egy kis gyakorlati nehézséget tüntet fel.

A természetes gyermek soha sem képes beigazolni, hogy ez vagy amaz egyén az ő atyja, mert az anya vallomása nem jöhet figyelembe. Az anya ugyanis saját tetteiben forog. Testis in propria causa. Állítása nemcsak felette gyanus, hanem feltétlenül visszavetendő is. Ha pedig az anya vallomását mellőzzük, ugyan minő bizonyítékkal fogjuk az atyaságot constataálni? Maguk a törvényes házasságból származott gyermekek részére is az atyaság csak törvényes vélelem által van megállapítva: pater est quem nuptiae demonstrant. E vélelem fölmenti őket azon kötelezettség alól, hogy törvényes származásukat bebizonyítsák. A természetes gyermekek nem birván e vélelem kedvezményével, miután anyjuk vallomása semmi értékkel sem bír, hogyan fogják elméleti vagy helyesebben képzeleti jogaitat érvényesíteni? A törvénytelen gyermekek minden lehető jogokkal birhatnak atyjuk ellen, csak hogy soha sem lesznek képesek azoknak fogamatot szerezni. A jog nem von meg tőlük semmit, de mert igényeiknek feltételét: atyaságot nem képesek megállapítani, s ekként az engedélyezett jogzatok nem érvényesíthetők, egyszerűbb az atyasági keresetet eltörölni, mivel a törvény csak olyan jogokat állapíthat meg, mik gyakorlatilag — szükség esetén kényszerrel is — érvényesíthetők.

¹ Le droit commun en Allmagne sur les enfans naturels, comparé au droit francais et anglais etc. Archives de droit t. I. p. 269.

Vajjon a közerkölcsiség és vallás tekintetei nem teszik-e ajánlatossá az atyasági keresetet? Egyáltalán nem, sőt — ha lehet kevésbé — mint a jog szempontja.

Kétségtelen — így folytatja az éleseszű heidelbergi tanár — hogy az atyasági kereset megtiltását erkölcsstelen, sőt vallástalan dolognak lehetne tekinteni, ha ezen tilalom azon szándékból történne, hogy a törvénytelen gyermekek semminemű jogokkal se birjanak nemzöik iránt; de ezen jogokat senki sem akarja elvonni a természetes gyermekektől s az atyasági kereset nem ezen jogok tagadását, hanem azt jelenti, hogy a fattyugyermekek nem lévén képesek semmi körülmény között ezen jogokat valósítani, az atyasági kereset — mint célhoz nem vezető, felesleges intézményt — meg kell szüntetni. Ez az egész.

Igy fogva fel a dolgot: ellenkezik-e az atyasági kereset tilalma a morál elveivel? Bizonyára nem. A morál főelve az: hogy senkivel igaztalanul ne bánjunk és senki fölött ne önkénykedjünk, és vajjon nem önkénykedés, igaztalanság az, ha valakit elmarasztalunk, a nélkül, hogy erre elegendő bizonyíték léteznék? Nem vezetett ez a leggaládabb visszaélésekre és zsarolásokra oly ártatlan egyénekkel szemben, kik a gyalázatukkal hazug módon dicsekvő bukott személyek botrányhajhászása elől kitérni igyekeztek?

Könnyen felfoghatni, hogy becsületes emberek méltán felháborodnak az oly egyén viseletén, ki — minden látszat szerint — egy nőt elcsábít s azt teherbe ejti, azután pedig kérdőre vonatván, az atyaságot könnyű szerrel megtagadja; könnyen felfoghatni, hogy az ily jóérzésű emberek a törvényt sérelmesnek, sőt olyannak tartják, mely a botrány és bűn védpaizsául szolgál; de ezen, vétkes cselekmény által felidézett erkölcsi felháborodás nem lesz-e immorális azon percztől kezdve, midőn a bíró részrehajlatlanságát a sutba szeretné dobni.

Czélszerűség szempontjából lehet-e sajnálni, hogy a jog az atyasági keresetet betiltja? A politika, a czélszerűség itt teljes összhangzásban van a jog és morál álláspontjával. E harmadik állítását a tudós tanár ur a legnagyobb készséggel és lélektani fejtegetésekkel támogatja. Különösen arra fordít figyelmet, hogy az atyasági kereset tilalmát megmentse azon vádtól, mintha ez fölbátoritana a természetes gyermekek nemzésére, és itt egy ép oly eredeti, mint elmés hasonlattal él.

Minden nőt — szerinte — ki férjnél nincs, egy várhoz lehet hasonlítani. Az, ki csábítói szándékot táplál, ostromolja az erődöt; és mondhatni, hogy a nőtlen férfiak csaknem kivétel nélkül egy ostromló sereget alkotnak, melyhez még a nős férfiak is kellő jutalékkal járulnak. A nők elbuknak, ép úgy mint az erődök, ha a támadás ügyesen van intézve, vagy ha a védelem gyenge. Az a kérdés csak: vajjon a támadás hevesége vagy a védelem gyengesége szokta-e legtöbb esetben a megadást előidézni; ZACHARIAE ez utóbbit hiszi. Okunk van hinni, mondja, hogy a női fellegvárak általán véve az erélyes ellentállás hiánya miatt capitulálnak. És mi ebből a következés? Nemde az: csak hogy minél erélyesebb, szívósabb

ellentállásra serkentsük a nőket, czélszerűbb a gyáva meghódolás következményeit minél súlyosabbakká, elviselhetlenebbekké tenni? Miben áll a csábító fegyvere, teszi hozzá a női szívek titkaiban — úgy látszik — jártas tudós, ha nem azon női gyengeségben és hiuságban, mely a hizelgés mérgét s az örök szerelem és hűség esküjét oly szívesen fogadja? Ez fejt meg az ellenállás lanyhaságát; lehet azonban ennek okát még egy más körülményben is találni, melyet OVIDIUS «Metamorphosis»-a¹ magyaráz meg, mit egy oly széleskörű miveltséggel bíró jogtudós nem mellőzhetett hallgatással.

Talán különösnek tűnik fel, hogy egy jogi kérdésben TIRÉSIAS véleményére és OVIDIUS tekintélyére történik hivatkozás, azonban egyrésztől semmiféle bizonyítékot sem kell kicsinyelni, másrészt pedig ki ismerte jobban a női szív gyengéit, mint a «szerelem mestersége»-nek szerzője? Tegyük hozzá, hogy a tudós heidelbergi tanár saját szerű megjegyzései csodálatosan megerősítik a Metamorphosisok költőjének állításait e kényes kérdésben. Mindketten megegyeznek abban, hogy a női szívek erősségei nem a támadás ereje, hanem a védelem gyengesége miatt hódolnak meg. Persze ily nézetek mellett nincs helye az atyasági keresetnek.

Dr. Sipos Árpád,
jogtanár.

Folyt. követhet.

A vagylagos (alternatív) kötelmek.

VI.

Vége még azonkérdés is megoldást kíván itt, hogy milyen befolyással van az a vagylagos kötelemlre, különösen a választási jog gyakorlása tekintetében, ha a vagylagos szolgáltatások némelyike vagy már eredetileg lehetetlen volt vagy később ilyenné vált? Mely utóbbi esetben ismét ahhoz képest szükséges megkülönböztetést tennünk, hogy e lehetetlenség véletlen vagy pedig az egyik vagy másik fél hibája által idéztetett-e elő, s hogy az adóst vagy pedig a hitelezőt illette-e a választás joga?²

Ha a vagylagos szolgáltatások egyike vagy másika már eredetileg lehetetlen, vagy bár később, de véletlen eset (casus) által válik ilyenné: úgy e lehetetlen szolgáltatás egyszerűen elesik a választás tárgyai közül és az

¹ Forte Jovem memorant, diffusum nectare, curas
Deposuisse graves, vacuaque agitassem remissos
Cum Junone jocos, et: major vestra profecto est
Quam quae contingat maribus, dixisse voluptas.
Illa negat. Placuit quae sit sententia docti,
Quaere, Tiresiae, Venus huic erat utraque nota.
Nam duo magnorum viridi coeuntia silva
Corpora serpentum baculi violaverat ictu,
Deque viro factus (mirabile!) femina, septem
Egerat autumnos. Octavo rursus eosdem
Viderat, et: vestrae si tanta potentia plagae,
Dixit, ut auctoris sortem in contraria mutet,
Nunc quoque vos feriam. Percussis anguibus isdem
Forma prior rediit, genitivaque rursus imago.
Arbiter hic igitur sumptus de lite jocosa,
Dicta Jovis firmat; gravius Saturnia justo
Nec pro materia fertur doluisse, suique
Judicis aeterna damnavit lumina nocte.

OVID: Metam. III. könyv.

² V. ö. mindezekre nézve: VANGEROW: Pand. III. k. 569. §. 2. jegyz. 22—32. l., SENTENIS: Civilr. II. k. 106. §. 474—477. lap, MOMMSEN: Beitr. z. Obl. I. r. 26. §. 308—318. l., ZIMMERN: Arch. f. Civ. Prax. I. 23. sz. 313—342. lap, FUCHS: Arch. f. Civ. Prax. XXXIV. 235. s k. l. is.

csak a többi — még lehetséges — szolgáltatásokra nézve fog gyakoroltathatni. Ha pedig a kötelelem csak két alternatív szolgáltatásra irányult és azok egyike eredetileg lehetetlen volt, vagy véletlen folytán utóbb ilyenné lett: úgy a vagylagos kötelelem egyszerű kötelelemmé (az obligatio alternativa u. n. obligatio simplex-é) alakul át, és így a választási jog, bárkit illetett is az, végleg elenyészik. Ekképen van ez szabályozva a római jogban, valamint önként folyik a vagylagos kötelelem természetéből is. A római jog azonban egy irányban még ennél is tovább megy, a mennyiben t. i. a szolgáltatások egyikének vagy másikának utóbb bekövetkezett véletlen lehetetlenülése esetében az adósnak, ha a választás joga ezt illette, még ama facultas alternativa-t is engedi, miszerint ez a még lehetséges szolgáltatás vagy szolgáltatások egyike helyett a lehetetlenné vált szolgáltatás vagy azok akármelyike aestimatio-ját is teljesítheti, tehát magát kötelezettségétől ennek megtérítése által is megszabadíthatja.¹

Ellenben az ausztr. polg. törvénykönyv 907. §-a — a porosz «Landrecht» mintája szerint² — ide vonatkozólag azt határozza, hogy: «ha valamely szerződés világosan a választás fentartásával köttetik, és ez egy³ vagy több választási darabok véletlen elenyészte miatt meghiúsul, azon fél, kit a választás illet, nincs kötve a szerződéshez». Minélfogva ezen esetben az egész szerződés (illetőleg az általa alapított egész kötelmi viszony) relativ semmisként jelentkezik, mivel t. i. ilyenkor az ausztriai jog (miként a porosz «Landrecht» is) egyedül a választáshoz jogosított fél önkényére hagyja a szerződés érvényének fen- vagy fen nem tartását. — Mit pedig annál kevésbé helyeselhetünk, minthogy ez által egyrészt a választáshoz jogosítottak igazolatlan előny engedtetik, másrészt meg a másik félnek épen nem érdemlett hátrány okoztatik. Sőt nem állítunk többet a valónál azzal, ha ezen egész intézkedést úgy az elmélet, mint a gyakorlati élet szempontjából teljesen elhibázottnak nyilvánítjuk. Mert ugyanis először ez által a választás gyakorlásának lehetősége a szerződés valóságos feltételévé tétetik, tehát az egész szerződés feltételessé alakíttatik át. Holott magában az által, hogy a több szolgáltatás vagylagosan (alternatív) ígértetett, a különben pure (vagyis minden feltétel hozzácsatolása nélkül) kötött szerződés, sem a dolog természeténél, sem a felek intentiójánál

fogva nem tekinthető még feltételesnek; minthogy a feltétel a szerződés megállását (tehát létét), ellenben a több vagylagosan kötelezett szolgáltatások közül való választás inkább csak annak betöltését (teljesítését) illeti és érinti, és így annak tényleges gyakorolhatása, hacsak ezt maguk a felek különösen feltételül ki nem tűzték, önmagában a szerződés hatályosságára befolyással nem is lehet, mivel ilyen külön kikötés nélkül, a feleknek mindig feltételezhető szándékához képest, azoknak kötelelem-alapítási akarata nincsen bizonytalanságban hagyva, hanem inkább az egészen bizonyos és csak az bizonytalan (vagyis van még egyelőre függésben), hogy a vagylagosan ígért szolgáltatások melyike viendő véghez. Azért ha időközben ezek egyike véletlen által lehetetlenült: úgy ebből a dolog természete szerint csakis annyi következhetik, hogy e lehetetlen szolgáltatás megszűnik továbbra a kötelelemnek eshetőleges tartalmát s ekként a teljesítésnek is lehető tárgyát képezni, a nélkül, hogy ez — magában véve — a többieknek helyzetén a vagylagos kötelmen belől és így azokra vonatkozólag annak megállásán változtathatna (tehát érvényben maradását veszélyeztethetné). Azonkívül másodsor az ausztr. p. t. k. 907. §-ának idézett határozománya, melyhez képest a vagylagos kötelelem alapítására irányuló szerződések azon hallgatag feltétel alatt kötöttek volnának tekintendők, hogy a választás megtörténte előtt véletlen által «a választási darabok» közül egyetlen egy se enyészett legyen el,⁴ gyakorlatilag teljes következetességgel keresztül vive képtelen eredményekre is vezetne, minthogy ennek értelmében az, ki pl. valamely 1000 darabból álló nyájból 10 darab juhot általa eszközölhető kiválasztás szerint adna el, szigorúan véve azonnal jogosítva lenne az egész szerződésnek tökéletes felbontására, mihielyt ama 1000 darabból, melyekből ezen 10 általa kiválasztandó lett volna, véletlen folytán csak egy is tönkre ment. Egyébiránt az ausztr. polg. törvénykönyvnek és a porosz «Landrecht»-nek ezen célzévesztett szabványa — minden valószínűség szerint — leginkább azon körülmény megfontolása által idéztethetett elő, hogy méltánytalan lenne azon adóst, ki e véletlen nélkül a jobb és rosszabb «darab» között választhatott volna, a tán rosszabbnak esetleges elenyészte folytán kedvezőtlenebb helyzetre kárhoztatni. Mivel azonban ennek meggátlására teljesen elég lett volna, az adósnak ezen esetben — a római joggal megegyezőleg — ama facultas alternativa-t engedélyezni, hogy ilyenkor magát kötelezettségétől a véletlenül tönkre ment dolog értékének (aestimatio-jának) szolgáltatása által is megszabadíthassa: annálfogva az ausztr. p. t. k. 907. §-ának álláspontját még ezen oldalról sem indokolhatni. Mindazáltal megjegyzendő még, hogy az ausztr. p. t. k. ezen §-nak említett határoz-

¹ Némelyek ugyan ezen facultas alternativát pusztán csak a vagylagos hagyományoknál előforduló singularis intézkedésként kívánják tekinteni: míg ismét mások meg azt csak ULPIAN ezekre vonatkozó subjectiv véleményeként fogják fel; azonban ezen nézetek téves voltát és a szövegben általunk is elfoglalt álláspont helyességét minden kétséget eloszlatólag bizonyítják VANGEROW (Pand. III. k. 569. §. 23—24. l. 2. jegyz. I. I. p.) és MOMMSEN (Beit. z. Oblig. I. rész 310—313. l.) L. még erre nézve ZIMMERN: Arch. f. Civ. Prax. I. 23. sz. is.

² V. ö. ez iránt az A. L. R. I. r. 11. tit. 33., 35. és 37. §§., melyek ugyan közvetlenül csak a vagylagos adásvévi szerződések-ről intézkednek, de azért az azokban foglalt határozmányok analogia útján az egyéb szerződések-ből keletkezett vagylagos kötelemekre is kétségtelenül kiterjesztendők. L. egyébiránt még KOCH: Ford. I. k. 5. §. 40. l. is.

³ Ezen «egy» szó az ausztr. p. t. k. magyar szövegében hihetőleg a nyomda vagy a fordító hibájából kimaradt; de minthogy az eredeti német szövegben befoglaltatik és nélküle a magyar szöveg értelemzavarban is szenvedne: annálfogva ez abba mindenesetre felveendő. Ez ép a szöveg alsóbb critica útján való kijavításának egyik esetét képezi.

⁴ Mely felfogás egész híven visszatükrözve található ZEILLER: Comment. III. k. 95. l. az ausztr. p. t. k. 907. §-ához irt magyarázatában is, midőn itt következőleg nyilatkozik: «Ist nun auch nur Eines der Wahlstücke durch Zufall vernichtet, oder beschädigt worden, oder in Verlust gerathen; so fällt in Hinsicht auf den Wahlberechtigten die Bedingung seiner Verbindlichkeit, nämlich die freie Wahl weg, die vielleicht eben dieses Stück getroffen haben würde; er ist also an den Vertrag nicht mehr gebunden». Hason felfogást tanúsít WINIWARTER is Comm. IV. r. 65. l.

mánya csupán a szerződésekből (ex contractu) eredő vagylagos kötelmekre vonatkozik, és az, mint pusztá singularis jogszabály, ezekről a vagylagos hagyományokra analogia útján semmi esetben sem vihető át; hanem ezekre nézve az ausztriai jog szempontjából is kétségtelenül a római jognak a vagylagos kötelmek természetéből folyó szabványa, de természetesen az adóst e szerint megillető facultas alternativa singularis intézménye nélkül, fogadandó el. Mihez képest tehát az örökös, ha a vagylagosan hagyományozott dolgok egyike véletlen által megsemmisült, a hagyomány teljesítésének kötelezettsége alól épen nem szabadul meg, hanem inkább a még meglevő másikat (vagy ha több, mint két dolog van vagylagosan hagyományozva, a még meglevők egyikét) a hagyományosnak okvetlenül kiszolgáltatni tartozik, mint ez az ausztr. p. t. k. 656., 657. s 658. §-ából és általában annak a hagyományokra vonatkozó összes határozmányai szelleméből, s jelesül az ezeken végig vonuló azon alapelvből, mely szerint a hagyományok érvénye lehetőleg fentartandó, analogia juris útján egész biztos-sággal levezethető.¹

A szász t. k. 1012. §-ában e tekintetben egészen a római jog álláspontját foglalja el, a mennyiben t. i. a vagylagos szolgáltatások némelyének véletlen lehetetlenülte esetében, a még lehetséges szolgáltatás- vagy szolgáltatásokra vonatkozólag, nemcsak magát a kötelmet, már aztán a körülmények szerint vagy mint obligatio alternativa-t (ha t. i. még mindig több lehetséges szolgáltatás van jelen), vagy mint obligatio simplex-et (ha t. i. már csak egy lehetséges szolgáltatás marad fen), a keletkezési alap különtségére való tekintet nélkül fentartja érvényében, hanem az adósnak, ha a választás joga őt illeti, hasonlóképen még a facultas alternativa-t is megadja, magát kötelezettségétől a véletlen által lehetlenné vált szolgáltatás értékének megtérítése által is megszabadíthatni. Megegyeznek ezzel a drezdai jav. 393., a bajor jav. II. 253. és a hesseni jav. IV. r. 25. art. idevonatkozó határozmányai is, de mégis azon eltéréssel, hogy ezek szempontjából az itt érintett facultas alternativa nem foglal helyet, mi belső indokoknál fogva czélszerűbbnek is látszik lenni. A zürichi, valamint a francia jogra nézve — a zürichi t. k. 1012. §. s illetve a code Nap. 1192. art. alapján — szintén ugyanazon szabály állítandó fel, mint a mely az előbb érintett három javaslatban van elfogadva.²

Dr. Sággy Gyula,
egyet. tanár.

Folyt. követk.

¹ V. ö. erre nézve KIRCHSTETTER: Comment. 448-dik lap s STUBENRAUCH: Comment. II. k. 72. I. is.

² Legyen elég mutatványkép mindezekből csak a szász t. k. 1012. §-át és a bajor javasl. II. r. 253. art.-sát ide iktatni, melyek közül az előbbi így hangzik: „Wahlweise Forderungen erlöschen erst dann, wenn die Unmöglichkeit der Leistung hinsichtlich aller wahlweise geschuldeten Gegenstände eingetreten ist. Bezieht sich die Unmöglichkeit nur auf einzelne derselben, so beschränkt sich das Wahlrecht auf die übrigen Gegenstände, und wenn blos einer noch möglich ist, auf diesen. Für die Gegenstände, rücksichtlich deren Unmöglichkeit der Leistung eingetreten ist, kann auch nicht der Werth derselben gefordert werden. Kommt jedoch dem Schuldner die Wahl zu, so hat er die Befugnis, sich durch Entrichtung des Werthes eines der Gegenstände, rücksichtlich deren die Unmöglichkeit eingetreten ist, von seiner Verbindlichkeit zu befreien.” — S az utóbbi meg ekképen szól: „Ist eine von zwei wahlweise geschuldeten Leistungen durch Zufall unmöglich geworden, so

Jogirodalom.

Visszapillantás a statisztika irodalmára.

Az 1874—75. évben,

Habár a jelen szaklapoknak nem lehet közvetlen föladata a statisztika irodalmát és a hazai statisztikai hivatal működését folyton figyelemmel kísérni; — mégis érdekes a jogtudósra nézve is rövid néhány vonásban az elmúlt két évről, mint a melyek kiválóan termékenyek voltak, egy kis ismerettest közölni, melynek főczélja a megjelent statisztikai kézi könyvekről egy kis tájékozást nyújtani. — De mindenekelőtt előre kell bocsátanom, hogy nem a pusztá véletlen műve, hogy míg az előtt hazánkban egyáltalán Konek statisztikáján kívül semmiféle kézi könyv két évtizeden át meg nem jelent: addig 1874—75-ben egyszerre három említésre méltó jeles munka jelenik meg az osztrák-magyar monarchia összes viszonyairól. — Az 1870-dik évi népszámlálás, a világkiállítás alkalmával megjelent „Honismertető” és Matkovitsnak Horvátország állapotát föltüntető műve, végre Keleti Károlynak „Hazánk és népe” című nagybecsű műve és a statisztikai hivatal 1872. és 1870. évi évkönyvei: mind megannyi gazdag anyagot szolgáltatott egy statisztikai kézi könyv írásához, és három szakember: Hunfalvy, Piszatory és Konek, ugyszólván egyszerre fogtak a gazdag anyag földolgozásához.

Azon munkák közül, melyek még 1874-ben termékenyíték a hazai statisztika irodalmát, első helyen említendő Hunfalvy Jánosnak: „A magyar-osztrák monarchia rövid statisztikája” című műve.

Ha a szerzőnek szándéka nem terjedt ki másra, mint arra, hogy mindazon újabb adatokat, melyek a magyar és az osztrák államra nézve léteznek, könnyen áttekinthető tabellákba foglalja össze és ez által azoknak, kik a statisztika tudományában és a számok jelentősége és értékére nézve kellő tájékozottsággal bírnak, egy könnyen áttekinthető kézi könyvet nyújtson, mely megkímélje őket a különféle forrásokban szétszórt anyagban való keresés nehézségeitől: akkor ezen czélt teljesen elérte, mert 288 lapra terjedő művében oly óriási mennyiségű számadatot halmaz össze, hogy e részben vele dr. Konek Sándornak 710 oldalra terjedő nagybecsű statisztikai műve legtávolabbról sem versenyez. A journalista, publicista és államférfi számtalan esetben meg lesz kímélve attól, hogy adatait, melyekre szüksége volna, a szétszórt statisztikai közleményekben keresgélje, mert Hunfalvy művében legnagyobbbrészt meg fogja azokat találni; s így bizonyára igen hasznos könyvet fog Hunfalvy művében bérni. — De ha a szerző előtt talán azon magasabb czél is lebegett, hogy a statisztikát hazánkban akár a tanuló ifjúsággal, akár a nagy közönséggel is megkedveltesse, hogy a statisztikai adatokat vonzóvá és érthetővé tegye azok számára is, kik az előtt még statisztikával soha sem foglalkoztak; ha a statisztika tudományának szélesebb körben való terjesztéséhez, mi Keleti Károlynak oly fényesen sikerült, talán ő is hozzá járulni törekedett: akkor a jelen mű által ezen czélt még csak legtávolabbról megközelítenie sem sikerült. — A ki Hunfalvy művéből akarná az osztrák-magyar monarchia statisztikáját megtanulni, vagy magának szélesebb körű statisztikai előismeretek nélkül a monarchia statisztikájáról egy kis fogalmat szerezni, azt Hunfalvy ur mindjárt műve elején megöli összehalmazott, de magyarázó szöveggel és összehasonlításokkal meg nem magyarázott számokkal. Pusztá számok és tabellák fásasztják az olvasót mindvégig és sok helyen még a százalékokkal való rövidítés és áttekintés is hiányzik.

Az ember valóban csodálkozni kénytelen, hogy a monarchia „rövid statisztikájának” kézi könyvébe hogyan foglalhat helyet a tettelegesen szolgálatban levő katonaságnak egy hosszú tabellában az 1870. népszámlálás alkalmával találtatott tartományok szerinti eloszlása; 100 megye, kerület, szék stb. általános és viszonylagos népességének hosszú tabellái; a valláskülönbségnek 7 oldalra terjedő tabellái; a termőföld megoszlásának részletes adatai; minden egyes ércz termelésének 12 oldalra terjedő részletes táblázata; Pest, Buda és

besteht die Verbindlichkeit als einfache in der Art fort, dass nur die andere Leistung von dem Gläubiger gefordert, von dem Schuldner bewerkstelligt werden kann. Dasselbe gilt, wenn sich die Verbindlichkeit vom Anfang an in der Richtung auf eine der wahlweise versprochenen Leistungen als Unwirksam darstellt.” — Ez utóbbival megegyező szabály van egészben a WEINMANN-féle tervezet 184. §-ában és a schaffhauseni törvénykönyv 946. §-ában is elfogadva.

Bécsváros vagyoni viszonyainak részletezése; minden magyarázat, vagy szöveg nélkül összehalmozva.

Igaz, hogy mind ez a mű adatgazdagságának fényes bizonyítékát képezi, de mindenesetre igazolja azon állításunkat, hogy csak a statistika terén tájékozott egyének fogják a művet kellőleg használni.

Különben a valóban dicsérendő adatgazdagságnak is megvannak a maga hézagai; így például a műiparnál épen csak az van egészen részletesen átvéve, a mi a «Honismertető»-ben és Brachelli és Megerkának «Oesterreichs industrielle Entwicklung» című művében befoglaltatik. Sok más fontos momentum, pl. az osztrák műipari iskolákról akkor már meglevő igen részletes és tanulságos adatok egészen mellőzve vannak. A közoktatás állapota Pauler jelentésének egyszerű kivonatát képezi és a lajtántuli viszonyokat többnyire csak igen röviden s hézagosan közli, bár adatok e részben nem hiányoztak.

Legjobban és legelénkebben mindenesetre a közlekedés rovata van összeállítva, mely egyuttal annak is bizonyítékául szolgál, hogy a szerző tabelláris modora mellett is lehet a pusztá számokba szövege megjegyzések által egy kis élénkséget és szellemet önteni.

Általán a mű, melynek szerzője hazánknak egyik legkiválóbb és külföldön is ismert nevű tudósa — egy nagy hibában szenved, mely jellemzőleg huzódik az egész munkán át, és ez a nagy sietség és felületesség, melylyel készült.

Csakis így történhetett, hogy egy oly alapos tudománnyal bíró tudós, minő Hunfalvy János, egy művet tesz közzé, melyben Schmitt statistikájába becsuszott nyomdahiba (t. i. az olasz nyelven írt műveknél 21 helyett 11 van nyomtatva) átvétetett, bár ez utóbbi szám a főösszeggel nem vág össze; melyben az osztrák birodalmi tanács alsó házában képviselői még az 1867. évi alaptörvény szerint 203-ra tétetnek, holott azok száma az 1873. április 2-iki törvénnyel 353-ra emeltetett; melyben az államadósság tételei hamisan vannak összeadva, azok Hunfalvy számítása szerint 1.175.882,998 forintot tesznek, holott ha bárki Hunfalvy ur tabelláját összeadja 1.232 millió 947,596 frtot fog nyerni eredményképen; végre melyben hazánkban külön bányatörvényszékekről tétetik említés, daczára annak, hogy ilyenek már a királyi törvényszékek felállításával megszűntek; ezenfelül a bányatörvényszékek száma 9-re tétetik, de azért névleg csak 8 van elősorolva; végre még a címlapon is m. k. t. akadémiai tag helyett ez van nyomtatva: «a m. k. tud. akadémia r. tanára»!!

Mind ez eléggé jellemzi a nagy sietséget, melylyel a mű készült, mi nem csekély veszteség a hazai tudományra nézve, ha meggondoljuk, hogy egy oly férfiu műve, ki a hazai tudósok között

a legelső rangot foglalja el és ki valamivel több fáradsággal és türelemmel egy oly művel lett volna képes a statistika irodalmát gazdagítani, mely az akadémia nagy páiyadíjára lett volna érdemes és a szerző dicsőségét egy ujjal növelte volna. Különben az előszó idézendő szavaiból is jellemzőleg kitűnik, hogy itt egyedül a könyvgyártás volt a cél és nem a tudomány gazdagítása. Az előszó végén ugyanis azt mondja a szerző: «Végül meg kell említenem, hogy az adatok gyűjtésében és összeállításában Rubin Simon ur, ki a m. k. statisztikai hivatalban mint számtiszt van alkalmazva, nyújtott nekem segédkezet, s hogy a nyomdai javításokat is ő eszközölte, mely fáradságáért ezennel hálás köszönetemet fejezem ki neki.»

De ha jelen műből a nagy gonddal és rendszerrel összeállított számadatokat kiszedjük, akkor nem marad más mint az adatok fejezetei és címei, s így a szerző saját vallomása szerint is inkább nevével, mint munkájával járult a jelen mű elkészítéséhez, mi által egyuttal meg van oldva azon jelenség is, hogy Hunfalvy urtól még csak távolról sem kaptunk oly munkát, minőt tőle teljes joggal vártunk volna.

A második statisztikai mű, mely 1874-ben megjelent, dr. Pisztóry Mór jogtanárnak «Az osztrák-magyar monarchia statistikája» című műve.

E művet ez alkalommal részletesen ismertetni teljesen fölösleges munka volna, miután hazánkban nagyon ritkán részesül egy tudományos mű oly alapos bírálatban, minőt Mariska Vilmos ur e műről a «Jogt. Közl.» 1874. évi május 13-iki számában 5 hasábon át közölt. E műnek is megvannak a maga hiányai és azokat előnyeivel együtt Pisztóry bírálója csaknem mind fölemlítette. Az említett hiányokon kívül mi is fedeztünk föl még egy-kettőt, például az államadósságoknál; — de fölöslegesnek tartjuk ezen egy-két lényegtelen hibával most részletesebben foglalkozni, miután mi is teljesen osztjuk Mariska ur nézetét, mely szerint a mű előnye százszorosan fölülmulják annak hátrányait. A legújabb adatok gondos feldolgozása, a tananyagának rendszeres, az áttekintést fölülte megkönnyítő csoportosítása, a folyékony és jó magyarságu, minden üres szóhalmaztól ment irány képezik Pisztóry kézi könyvének fényoldalait. — Nem utolsó előnye, hogy határozottan és szabadon mondja ki meggyőződését, nem leplezi társadalmi bajainkat, nem tulozza, de nem is mentegeti a mult és jelen mulasztásait.

A legjelentékenyebb két mű, mely 1875-ben megjelent, mindenseetre dr. Konek S. statistikája és Keleti «A gyakorlati statistika kézi könyve» című műve, melyeket jövő czikkembem fogok ismertetni.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Észrevételek a közjegyzői kényszer kiterjesztése iránt.

Jóllehet abból, hogy e lapok ez évi 2-ik számában «a közjegyzői kényszer kiterjesztése» című cikk szerkesztői megjegyzés nélkül adatott ki, azt kell hogy vélemezzem, hogy a szerkesztőség is az idézett cikkben jelzett állásponton áll; ennek daczára engedje meg a t. szerkesztő ur, hogy egy pár szerény észrevételt tehessenek.

Nem célom itt a közjegyzői kényszer kiterjesztése ellen általában felhozható minden érvet felsorolni, mert hisz ezek a közjegyzőkről szóló törvényjavaslatnak megjelenésétől annak törvényerőre jutásáig mind a sajtóban, mind pedig a szakbizottságokban elég bőven felfejtettek, hanem csakis az idézett cikkben a közjegyzői kényszernek indítványba hozott kiterjesztése támogatására felhozott érvelődésekre kockáztatok pár észrevételt.

Az idézett cikk a közjegyzői kényszert kiterjesztetni kívánja: az ingatlanok tulajdonjogának átruházása és korlátozása iránt kötendő mindennemű jogügyletekre, kivéve a végrendeleteket és a bíróság előtt fölvetett osztályos- vagy peregyezséget, és javaslatát azzal indokolja: hogy népünk a szellemi képzettségnek nem áll azon fokán, hogy fontosabb jogügyleteiről készítendő okiratait ahhoz értő jogtudóra ne bizza, hogy a kikhez eddig e tekintetben fordulni szokott, nem eléggé szakemberek és megbízhatók, és így a helytelenül kötött jogügyletek következtével igen érzékenyen sujtják a népet, míg a közjegyzői okirat biztos és hiteles; — továbbá, hogy a közjegyzői kényszer kiterjesztése folytán a közjegyzők állása jobbá és bizto-

sabbá válik és végül, hogy az állam jövedelme a bélyeg és illeték rendszeres és pontos bevételéből tetemesen gyarapodni fog.

Mindezek első tekintetre a közjegyzői kényszer indítványozott kiterjesztése mellett elég fontos érveknek tűnnek fel, de ha mindezeket bővebb megfontolás alá vesszük, alig hiszem, hogy a kívánt cél, t. i. zavaros birtokviszonyaink tisztába hozatala és népünknek a tudatlan és roszakaratu községi jegyzők és zugírások által e tekintetben történt megkárosításának kikerülése a közjegyzői kényszer indítványozott kiterjesztése által elérthessék.

Igen nagy optimismus kell ahhoz, ha valaki azt hiszi, hogy a közjegyzői kényszernek indítványozott kiterjesztése esetében az ingatlanok felett kötendő minden jogügylet kizárólag csak a közjegyzők előtt fog létre jönni; mert nézetem szerint törvényben csak annyit lehetne kimondani, hogy ingatlanok feletti minden oly jogügylet, mely nem közjegyző előtt kötött, bármely hatóság előtt érvénytelen, de hogy a szerződő felek közjegyző közreműködése nélkül ingatlanok feletti jogügyleteket ne köthessenek, habár azokat semmi nemű hatóság előtt érvényesíteni nem kívánják, ezt megtiltani, részint gyakorlati eredményre alig vezet, részint pedig a polgárok feletti tulságos gyámkodás lenne. De mindettől eltekintve és a legjobb esetet véve, hogy t. i. a kényszer indítványozott kiterjesztése esetében az ingatlanok feletti minden jogügylet kizárólag a közjegyzők előtt jönne létre, akkor sem fog a kívánt eredmény, hogy t. i. zavaros birtokviszonyaink tisztába jönnék és népünk károsítása elkerültesse, elérthetni; mert maga az indítványozó ur sem kívánja, hogy a közjegyzők telekkönyvi ingatlanokra vonatkozó jogügyletek-

ről felvett közjegyzői okiratokat kiállításuk napjától számítandó bizonyos zárhatáridő alatt a telekkönyvi hatóságnak bekeblezés végett bemutatni köteleztessenek, már pedig a nélkül ott állanánk, mint eddig kényszer nélkül.

Hiszen nem az a baj kutforrása nálunk, hogy okmányaink hiányosan s törvényellenesen vannak szerkesztve, mert hisz mostan már a legutolsó községi jegyző is el van látva oly ugynevezett irománypéldákkal, hogy azok segédkezésével még bonyolultabb ügyletekről is képes meglehetősen szabatos okmányt kiállítani, mint ezt a napontai gyakorlat igazolja, de ott van a baj valódi oka, hogy népünk nagyobb része a telekkönyvi intézmény fontosságát még be nem látván, elmulasztja az ingatlanokra vonatkozó bármilyen változásokat a telekkönyvben kitüntetni; és kérdem már most: hogy ha nálunk az ily változásoknak telekkönyvi kitüntetése igen gyakran mellőztetik most is, a midőn az egy egyszerű magánokirat alapján, mondhatni kevés költséggel és utánjárással eszközölhető, jóllehet annak elmulasztása gyakran megvett egész birtok elvesztését vonja maga után: — kétséget alig szenved, hogy a kényszernek indítványozott behozatala után, a midőn a közjegyzői okmány mégis több elmulasztással jár, még inkább fog mellőztetni.

Magam is tanúsíthatom, hogy az idézett cikkben jelzett calamitások igen gyakoriak, de ezen nézetem szerint az indítványozott kényszer behozatala által éppen oly kevésbé segíthetünk, mintha a jelenleg országosan nyomasztó uzsorát az által kívánnók megszüntetni, hogy az eltörölt uzsorátörvényt ismét életbe léptetnők. Ez a baj elhárítására nézve legfőlebb csak palliatív eszköz lenne, és a mellett hogy igazságtalan, a baj gyökeres orvoslását nem eszközölné.

Hanem világosítsuk fel népünket minden uton-módon úgy a telekkönyvi, mint közjegyzői intézmény fontosságáról, jótékonyágáról; tegyük mindkettőt népünk előtt minden tekintetben hozzáférhetőbbé, megközelíthetőbbé, és bizonyosan mindkettő rövid időn állandó gyökeret fog verni kényszer nélkül is országunk lakosainak mindenik osztályánál.

Igaz, hogy népünk legnagyobb része nem áll, és talán sokáig nem is fog állani, a szellemi képzettségnek azon fokán, hogy fontosabb jogügyleteiről okiratait saját kára nélkül maga készítse meg, sőt talán az ily okmányai készítését sem bizza mindig szakavatott egyénekre, de azért jogi és állampolitikai szempontból indokolható-e, hogy minden a fenebbi kategóriába nem tartozó állampolgár is a közjegyzői kényszer járszalagjára fizessék? Nézetem szerint a törvényhozás teljesen megoldotta feladatát, ha polgárainak szellemileg gyengébb osztályáról gondoskodik az által, hogy életbe vágóbb jogügyleteiről szóló okmányai szerkesztésére alkalmas és éppen főleg e célra hivatott közegeket állít fel, de az állam gyámkodását tovább kiterjeszteni akarni, ez a mai kor szellemével — a hol az önkormányzat minden irányban hangsúlyoztatik — már nem egyezik meg. Franciaország, a Rajna vidéke, vagy Belgium, a hol a közjegyzői kényszer leginkább ki van terjesztve, nálunk irányadóul nem szolgálhat; mert eltekintve, hogy ott mindenütt mások a népességi, közlekedési, közgazdasági és pénzforgalmi viszonyok, a közjegyzői intézmény már évtizedek óta annyira a nép vérébe ment át, hogy a közjegyzőket már nélkülözni sem tudnák.

Megengedem, hogy a közjegyzői kényszer indítványozott kiterjesztése folytán a közjegyzői állás talán jövedelmezőbbé tétetnék, de csak azért, hogy az országban néhány embernek bővebb jövedelmi forrást nyujtsunk, ezrek, százezrek, sőt talán milliók egyéni szabadságát indokolatlanul korlátozzuk, és a nélkül, hogy részükre aránylagos előnyt nyujtanánk, alkalmatlan utánjárással és kötekezőssel terhéljük: úgy hiszem, sem igazságos, sem helyes állampolitika nem lenne.

A közjegyzőkről szóló törvényünk különben is elég tágas hatáskörrel és sok előnnyel ruhazza fel a közjegyzőt, hajtsuk csak szigorúan végre a törvényt és ne engedjünk oly felszólalásokra alkalmat, mint közelebb a lapokban történt: hogy némely törvényszék vonatkozik a hagyatéki ügyeket a közjegyzői törvény XI. fejezete utasítása szerint az illető közjegyzőknek átengedni, holott a bíróságok túlhalmozottsága miatt általános a panasz, meg vagyok győződve, hogy a jelenleg különben is csekély számmal beállított közjegyzők a munka, és ennek jutalmaként, a jövedelem hiánya miatt panaszkodni nem fognak.

Az sem áll, hogy az államnak bélyeg- és illetékből jövedelme

a kényszer indítványozott kiterjesztése folytán növekedni fog, sőt én inkább az ellenkezőt merem állítani, mert azt csak senki sem fogja képzelni, a ki a gyakorlati életet ismeri, hogy a közjegyzői kényszer indítványozott kiterjesztése után az ingatlanok fölött minden ügyletek kizárólag a közjegyző előtt fognak létre jönni, már pedig a kik az ilyen jogügyleteket nem a közjegyző előtt kötik, azok kerülve a nyilvánosságot, sem bélyeggel nem látják el szerződéseiket, sem pedig az illeték kiszabása végett be nem mutatják; míg jelenleg vajmi ritkán fordul elő eset, hogy ilyen szerződések az illető adóhivatalhoz be ne mutattassanak, népünk nagyobb része ezt a szerződés érvényességéhez mulhatatlanul szükségesnek tartván. De ellenkezőleg szaporodni fog az állam bevétele az által, ha a bíróságok a közjegyzők segédkezésével a függőben levő tetemes hagyatéki ügyeket mielőbb lejárattják és az ilyen hagyatékok átruházásáért járó több milliókra menő illetékek befizetését eszközlik.

Végül megfontolást érdemel még azon körülmény is, hogy népünk hajlamánál és véralkotásánál fogva idegenkedik a reá erőszakolt és parancsolt intézményektől, óvakodjunk tehát a már különben is az 1850-es évek óta nem rokonszenves közjegyzői intézményt a kényszernek további kiterjesztése által még népszerűtebbé tenni.

Illyés Károly,
kir. táblai pótbiro.

Különfélék.

Horváth Boldizsár Baja városának diszpolgára, mint az ottani lapban olvassuk, névnapja alkalmából a város nevében dr. Hauser polgármester által távsürgönyileg következőleg üdvözölte: 1876. jan. 6. — Horváth Boldizsár országgyűlési képviselőnek, Budapesten. — Baja város közönsége hálás elismeréssel emlékezik meg üdvös reformtörekvéseiről az igazságügy terén, és azon halhatatlan érdeméről, hogy az új bírósági szervezet alkotásával hazánkban a modern igazságszolgáltatásnak mozdíthatlan alapköveit rakta le, és midőn ezért névnapjának ünnepén honfiai lelkesedéssel üdvözöljük, kívánjuk, hogy az isteni gondnviselés hazánk javára és városunk diszére sokáig éltesse!

A m.-vásárhelyi k. it. tábla tanácsainak összeállítása.

I-ső Szakosztály 1-ső tanácsa. Tanácselnök: Kabós László. Bírák: Binder Mihály, Ferencz Károly, Csergedi János, dr. Endes Gábor, Déési Farkas, Pogány Károly, kir. táblai bírók, Illyés Károly, dr. Dósa Miklós, kir. táblai pótbírók.

I-ső szakosztály 2-dik tanácsa. Tanácselnök: Gecző János. Bírák: Tribusz Antal, Sándor János, Pipos Péter, Petri Ádám, Szolga Miklós, Istvánffy Pál, Bömches Gyula, kir. táblai bírák.

II-dik szakosztály. Tanácselnök: Kabós László. Bírák: Tribusz Antal, Popovich Szerván, Antalffy Gábor, Szolga Miklós, Déési Frarkas Gruz István, kir. táblai bírák, dr. Dósa Miklós, kir. táblai pótbíró.

III-dik szakosztály. Tanácselnök: Nagy Sámuel, Vajda Simon, Popovics Szerván, Antalffy Gábor, Spech Adolf, Stojka Antal, Gruz István, kir. táblai bírák, Mégay Ferencz, dr. Dósa Miklós, királyi táblai pótbírák.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

A *Franklin-Társulat* magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) éppen most jelent meg s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A KERESKEDELMI TÖRVÉNY

MAGYARÁZATA. Irta: dr. Schnierer Gyula, keresk. miniszteri osztálytanácsos, a kereskedelmi törvény tárgyalására egybehívott értekezlet volt szakelőadója. — *Első fele. A teljes munkának ára 2 frt 80 kr.*

A BÜNTETTEK és BÜNTETÉSEIK.

A büntetőjog különös része. Tekintettel az újabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. — Irta: Schnierer Aladár. Ára füzve 3 frt.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft
negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

DEÁK FERENCZ.

MAGYARORSZÁG első igazságügyministere, a jog és igazság herosa, a jogfolytonosság tántoríthatlan bajnoka, — január 28-án meghalt.

A nemzet gyászba borult, a fejedelem osztozik a nagy férfiú honfitársainak fájdalmában és az egész művelt világ meleg részvétnyilvánítással adózik az erény nagyságának.

DEÁK FERENCZNEK emléke egyszerű nagyságában a mai materiális korszak, a jelen nemzedék köréből, antik-szoborként fog kimagasulni.

Államférfiúi nagyságát a történelem fogja érczlapjaiba vésni, és mi mint kortársai csak gyarló szószólói lehetünk a nemzet hála-érzelmeinek.

A bámulat, a tisztelet, és a szeretet nagyságát e perczen csak a fájdalom érzete múlhatja fölül.

ÁLDOTT LEGYEN EMLÉKE!

TARTALOM: A kisebb jelentőségű jogügyekben való bíraskodásról szóló törv.-javaslat. Zlinszky Imre, kir. it. táblai bíró urtól. — Az atyasági kereset. Dr. Sipos Árpád, jogtanár urtól. — Jogirodalom. Visszapillantás a statisztika irodalmára. — Törvénykezési szemle. A hagyatéki vagyon leltározásáról. Dalnady Győző, árvaszéki elnök urtól. — A felek meg nem jelenése miatt megszüntetett keresetről. Jékely Aladár urtól. — Különfélék, MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A kisebb jelentőségű jogügyekben való bíraskodásról szóló javaslat.

VI.

Nézetem szerint, ha vagy a fél nem rendelkezvén bizonyítékokkal, maga kéri eskü alatt leendő kihallgatását, vagy a bizonyítási eljárás befejezte után a bíró az előadottakból nem bír magának kellő meggyőződést szerezni, s e végből a felek meghallgatását szükségesnek véli, megidézi mind a két felet, s azokat azon előrebecsítendő figyelmeztetés után, hogy vallomásukat szükség esetén hittel is meg kell erősíteniök, ha azoknak a per eldöntésénél érvényt kívánnak szerezni, kihallgatja, az egymáshoz való kölcsönös kérdések intézését is megengedvén. A kihallgatás befejezte után a vallomásokat a per körülményeire tekintettel mérlegeli, s azon félnek, melyiknek állítása mellett több valószínűség harcol, s ennél fogva a melyiknek vallomását a per eldöntésénél alapul kívánja venni, hitelteti meg előadására, s csak ha az az esküt letenni vonakodik, bocsátja a másik felet esküre, melynek előadása amannak az eskütől való vonakodása folytán nyer valószínűséget.

Helyesebbnek tartjuk e szabályt, mint ha mindkét fél meghiteltetik, mert kétségtelen, hogy ekkor az egyik hamis esküt tesz, s bár hason eset merül fel gyakran a tanuknál is, a roszt kiküszöbölni és nem fokozni célunk, főleg midőn panaszaink egyik legsúlyosbikát a hamis és könnyelmű eskük képezik. Az esküvel való ily könnyelmű elbánás, könnyelművé tenné annak használatánál a feleket, megfosztaná az esküt minden jelentőségétől s nem lenne benne meg többé a kellő biztosíték.

Ha csak az egyik fél hallgattatik ki tanukép — mint azt javaslatunk tervezi, mely a bizonyításra kötelezett félnek rendeli a kihallgatását, s a másik félnek csak akkor, ha ez azt maga követeli — a bírói értesülés s annak alapján az ítélet is egyoldaluvá válik, az ügyről alapos értesülés csak akkor szerezhető, ha mindkét fél arra figyelmeztetve van, hogy vallomásaikra szükség esetén meg is kell esküdniök, kihallgattatik, s az eskü szentsége megóvatik az által, hogy nem előre vagy homlokegyenest ellenkező vallomásokra engedtetik meg annak letétele, hanem ünnepélyes szentesítés gyanánt tartatik fen azon fél részére, kinek előadását a per körülményeiből vont logikai okok támogatják.

Hogy ezen eljárás gyakorlati eredményre vezet, hogy az eskü az anyagi igazság kinyomozására szolgáló eszköz léssen, abban, úgy hiszem, a gyakorlat emberei fognak legkevesebbé kételkedni. Alig van ügy, melyben még a természetes utat kerülő írásbeli perekben is, be ne látna a gyakorlott bíró a kártyába s meg ne tudná mondani, hogy melyik fél részén van az anyagi igazság, menél inkább előáll azonban ez eset akkor, ha egy közvetlen

történt tárgyalás után maguk a felek hallgattatnak ki. A kinek módjában állott a néppel ily valódi közvetlenséggel érintkezni, bizonyára meggyőződött ennek előnyéről az anyagi igazság felderítésénél. A felek kihallgatása és szembesítése után rendszerint oly biztos meggyőződést fog a bíró magának szerezni, hogy sokkal nyugodtabb lélekkel fogja megítélni az esküt, mint ma, midőn majdnem tudva kénytelen hamis esküvésre alkalmat nyújtani a feleknek.

Hogy az eskü ekkénti kezelése fölöslegessé teszi a pót- és becslőeskü megkülönböztetését is, a dolog természetéből következik. A becslőeskü ma minden biztos alap nélkül a fél egyoldalú s nem is indokolt előadására ítéltetik meg; mennyivel biztosabb alapot fog ez nyerni akkor, ha a kár összege mindkét fél meghallgatása, s minden kételyek elosztatása és minden körülmények kellő felvilágosítása után állapittatik meg. A póteskü már a per tárgyalása s illetve a bizonyítási eljárás folytán szerzett valószínűségre van állapítva, de mert e valószínűség mindig félszeg marad, mert az eskü mindig alakszerűséggé törpül, ha nem közvetlen magának az esküre kötelezendő félnek, hanem megbízottjának a perben tett előadásai folytán ítéltetik meg, kell, hogy az eskü bármely nemének megítélését a felek személyes kihallgatása előzze meg. Helyesen és következetesen járt el tehát a tervezet akkor, midőn a mondott esküket mai alakjukban mellőzte.

Kérdés merülhet azonban fel még az iránt, hogy e rendszerben a főeskü, ha ennek egyességi jellege szigoruan megóvatik, fentartható-e? Nem kételkedem e kérdésre sem határozottan igenlőleg válaszolni. Az anyagi igazság kinyomozásának ezzel semmi összeköttetése sincs, a felek ez esetben a per tárgya felett maguk rendelkeznek, s ha a bírói kogniczió kizárásával kívánják ügyüket rendezni, nincs semmi ok, hogy ebben azért, mert azt az eskütől feltételezve óhajtják eszközölni, meggátoltasának.

Aggály csak az iránt foroghatna fen, ha vajjon az eskü szentségével megegyeztethető-e, hogy az a valódi igazságra való tekintet nélkül a felek rendelkezésére bízassék. Helyesen mondja azonban ENDEMANN, hogy ezen aggály teljesen alaptalan, ellenkezőleg azon felek, kik az igazságnak bírói uton leendő kinyomozása előtt előnyt adnak az eskünek, az eskü szentsége felől való meggyőződésüknek adnak ezen tettük által kifejezést. Az eskü vallási oldala a polgári törvény előtt különben is mellékes dolog, s a törvénynek nem lehet az ellen kifogása, hogy a felek ügyük eldöntését egyik vagy másik fél benső érzelmei ünnepélyes kifejezésétől tegyék függővé.

Helyesnek tartom ennél fogva azt is, hogy az egyességi eskü a javaslatban fentartatott.

A javaslat többi részeire nincs megjegyzésünk, mert intézkedéseit helyesnek találjuk, s azért befejezhetjük bírálatunkat azon óhajjal, hogy e tervezet az általunk tervezett módosítások figyelembe vétele mellett mielőbb a törvényhozás elé terjesztessék. Igen nevezetes s eredm-

nyeiben jótékonyan ható reform lenne ily törvény igazságszolgáltatásunk terén, mely annak helyesebb irányban való terelésére az első lépést fogná képezni.

Zlinszky Imre,
kir. ít. tábl. bíró

Az atyasági kereset.

MOLINARI után francziából.

A heidelbergi jogtudósnak értekezésében van egy megjegyzés, melynek igazságát alig lehet kétségbe vonni, és ez az: hogy a természetes gyermekek helyzete — bármint vesszük is — bizonyos tekintetben mindig kedvezőtlenebb leend, mint a törvényes gyermekeké. A mi a szerelem gyermekeinél mindig hiányzani fog, s a mit neveltetésükben mivel sem lehet pótolni, az a szülők jó példája. A törvénytelen származás s az egymással szeretetteljes viszonyban élő szülők hiánya már magában véve elég baj reájuk nézve; de még elviselhetlenebb volna helyzetük, ha a törvény szigora őket az összekényszerített szülőkre tukmálná; mi lenne abból — teszi hozzá különös okoskodással az atyasági kereset konok ellenzője — ha a törvény céltalanul még sulyosítaná a természetes gyermekek türhetlen helyzetét, mit nekik születésük okoz?

Lehet-e ezen tekintetben némi haladást jelezni? — A társadalmi erkölcsökben kétségtelenül észlelhető haladás. Az igaztalan előítéletek, miknek a törvénytelen gyermekek alá voltak vetve, és a mik ártatlan fejekre hárták a felelősséget nemzőik botlásáért, nagyban enyhültek, — sőt helylyel-közzel meg is szűntek. Kivéve a társadalom legalsó, durva rétegeit, sehol sem szokás már a törvénytelen gyermeknek szemére vetni szabálytalan származását. A kifezés, melylyel őket lealacsonyító módon illették, elévült és használaton kívül van; művelt emberek társaságában már nem is használják, s — Napoleon kivételével — az 1812. államtanács vitatkozásaiban senki sem élt azzal.

Minden pálya nyitva áll előttük, hogy papok lehessenek, nem kénytelenek — mint a bénák, puposok és nyomorékok — a római curia különös engedélyét kinyerni; de egyéb tekintetben intézményeink és törvényeink nem sulyosították-e helyzetüket, a helyett, hogy azon javítottak volna?

Az ókorban rabszolgák, a középkorban szolgák voltak. Helyzetük semmi esetre sem lehetett irigylésreméltó és kellemes, mert csaknem a barmokkal voltak egy kategóriában; de legalább volt tulajdonosuk, uruk, a ki létükért érdekelve volt. Nevelték, gondozták őket, mint a hogy a lovat és ökröt szokás táplálni. Ha szerencsés hajlamaik voltak, ha oly képességnek adták jelét, mi kiképezve tulajdonosuknak hasznót ígért, önzésből bár, de mégis tanították; és ha jövedelmet szereztek uraiknak, abból osztályt nyertek, sőt később fel is szabadultak.

Midőn a rabszolgaság megszűnt s a szolgaság kötelékei lazultak, helyzetük — a törvényes gyermekekkel összehasonlítva — rosszabbra fordult.

A törvényes gyermekeknek volt családjuk; atyjuk,

anyjuk, kik természetes gyámul szolgáltak, kik semmi költségtől és gondtól sem riadtak vissza, hogy a gyermekből embert nevelhessenek. A természetes gyermekeknek ellenben nem levén többé tulajdonosuk, gyámjuk sem volt; senki sem volt többé hajlandó a bűn és nyomor ezen csemetéit pártfogása alá venni, mert nem lehetett őket fölhasználni. A jótékonyág ugyan segélyükre sietett, de a kegyesség és jótékonyág — fájdalom! kevésbé hatékony tényező, mint az érdek, és segélyforrásai korlátoltak. A magánjótékonyág elégtelen voltát mi sem bizonyítja fényesebben, mint az, hogy csakhamar a kényszerjótékonyasághoz kellett folyamodni, és így lettek a községek az elhagyott gyermekek gyámjai és tápolóivá.

A teher, mi ily módon a rendszerint szegény községekre nehezedett, megfoghatóvá teszi a régi törvények és szokásjogok szigorát az atyasági kereset ügyében. Nem állott-e minden községnek érdekében, hogy e költségek a minimumra szálljanak le, midőn minden községi lakos közvetlenül érzé annak terhét?

Ha az elv: «*creditor virgini parturienti*» nem is volt csálhatatlan, ha az azzal történt visszaélések még a hatósági és egyházi személyeket is nyugtalanították, azon igaztalanság mellett, melynél fogva vagy a szegény községek sovány jövedelmi forrásait vették igénybe, vagy pedig veszni hagyták a törvénytelen gyermekeket, még mindig problematikus marad: vajjon nem lett volna-e célszerűbb az esetenként előforduló visszaéléseket még továbbra is kockáztatni? Egyébiránt e sokszor emlegetett visszaélések, mint azt maga SERVAN is beismeri, csak fokozatosan, hosszú idők múlva, akkor kezdtek gyakoriak lenni, midőn a népesség szaporodott s az erkölcsök romlásnak indultak.

És most a közjótékonyaság — követvén ez is az általános irányt — mindinkább a központosítás rendszere felé hajlik; az elhagyott gyermekek feletti gyámkodás közigazgatási ügy lett, melynek terheiben a község — közvetlenül — igen kis mérvben osztozik, a kerület és az állam viselvén abból az oroszlánrészt. Azon érdek, mi a kis községek adófizetőit ösztönözte, hogy a közvetlenül reájuk nehezedő terhet csökkentsék, megszűnt, mihelyt e terhek az adótételek áthatlan tömkelegébe olvadtak be.

És ekkor mindjárt szembeötlött az atyasági kereset idomtalan és kezdetleges eljárási formája; a mi eddig fel nem tűnt, a gyakori visszaélés rögtön megbotránkoztatta a kedélyeket; már szívesebben hallgatják az aggódó, tiszteletreméltó személyiségek panaszait a sommás, tökéletlen eljárás felett, röviden: csakhamar eltörlik az atyasági keresetet.

De mi lesz az elhagyott gyermekekkel az új rendszer uralma alatt.

Sorsukról gondoskodván a közigazgatás, oly módon tölti-e be gyámi köteleinek teljesítését, hogy sem a szerencsétlen gyermekeknek, sem a társadalomnak nincs oka bánkódni a régi rendszer letűnte felett? A természetes gyermekek története és a statisztikai kimutatások számadata e tekintetben alkalmas némi kétely támasz-

tására. Mindenekelőtt azon szomorú tény vonja magára figyelmünket, hogy a gyermekgyilkosságok száma nem szűnt meg növekedni e század folytán Franciaországban. 1826-tól 1853-ig összesen 3671 gyermekgyilkossági bűneset fordult elő, tehát átlag véve egy évben 131; de már 1854-től 1870-ig 3437 gyermekgyilkolási bűntény felett ítélték a bíróságok, és így egy évre már 203 bűneset jő.

Egy füst alatt azon észleletet is teszszük, hogy a természetes gyermekek 8%-a halva születik, míg a törvényes gyermekeknél ez arány alig 4%-ot tesz. Másrésről a talált és elhagyott gyermekek száma 55,000-ról (mennyit az 1788-ban tett) már e század elején 84,000-re, sőt az utóbbi évek alatt meg épen 125,000-re emelkedett, és ez ijesztően magas szám folyton tartja magát.

Minő százalékot képeznek e szerencsétlen «kítartott» gyermekek között a bűnös szerelem szülöttei, arra nézve a hivatalos statisztikai adatok pontos fölvilágosítást nem képesek adni. Mindössze annyit tudunk meg azokból, hogy az árvák, tehát jobbadán törvényes származású gyermekek mintegy 9%-al szerepelnek; a fenebbi roppant szám 91%-a pedig — vélelmezhetőleg — törvénytelen gyermek!

Közép számítással azt is megállapíthatjuk, hogy egy milliónyi átlagos évi születési esetre 75,000 természetes gyermek jut; ezek közül nem egészen egy harmadrész marad anyai gondoskodás alatt, alig egy tizennegyedrészt ismertetik el az atyák által, és így még mindig 50,000 ismeretlen származású gyermek van tisztán a társadalom gondozására utalva, kiknek legnagyobb része nem bír más gyámmal és tápolóval, mint a közjótékonyosság és közigazgatási közegek gondoskodása.

A közigazgatást terheli a feladat, hogy az elhagyott gyermekeket védő karjaiba vegye, táplálja, nevelésükről gondoskodjék és azokból — már a mennyire korlátozott eszközei mellett lehetséges — hasznos polgárokat képezzen. És így bizonyos mértékben, melyet pedig nem is volna felette nehéz növelni, megvalósítva látjuk DUMAS-nak azon philantropikus óhaját: «hogy az állam tartsa a természetes gyermekeket, s azok neveltetéséről lelkiismeretesen gondoskodjék».

Hogy néz ki ezen jámbor óhaj foganatosítása a közigazgatási gyakorlatban?

Mi vagyunk az utolsók, kik a közigazgatás jóakarátát és buzgalmát kétségbevonjuk; meg vagyunk győződve, hogy mindent — mi tőle függ — elkövet, csak hogy számos gyámoltja iránt elvállalt kötelességeit minél jobban teljesítse. Szerencsétlenségre segédforrásai korlátoztak, alig rendelkezik a nélkülözhetlennel, és így kénytelen a legszigorubb ökonomiával eljárni.¹ Így például

¹ A közköltségen tartott gyermekek tartási díja 1861-ben következő forrásokból került ki, és következő összegeket eredményezett:

alapítványi kamatokból	459,702 franc;
bírságokból	189,447 "
a kerületek járulékából	6,581,102 "
a községek pótlékából	1,272,970 "
tápdíjakból s egyéb forrásokból	2,020,791 "
összesen	10,524,012 franc.

Az 1869. május 5-iki törvény ez összegek hovatartozásáról rendelkezik. A magánjótékonyosság ezen terhek könnyítésén alapítványok létele által segít; az állam fedezi a felügyeleti és kezelési költsé-

1848-ban kényszerülve volt a havi tartási díjakat 4 francra leszállítani.

Persze ily árak mellett — mint könnyen képzelhető — az élelmiszerek hulladékainak beszerzése is bajos. — Különböző helyzetet a mily szomorúan, ép oly találóan jellemzi azon eset, mi WATTEWILLE urral történt. A jótékonyági intézetek derék felügyelője egy körutja alkalmával megkérdezte egy tagbaszakadt paraszttól (Beuce vidékéről), hogy miért hagyott fel a tápdíjas gyermekek tartásával. — Hát csak azért — válaszolt egész őszintén és gyermekded komolysággal a derék földész — mivel most jobban kifizeti magát a — disznóhizlalás!

Az igaz, hogy azon időtől kezdve a tápdíjak fölemeltettek, hanem azért a kítartott gyermekek halálozási aránya nem szűnik meg ijesztő lenni.

Lehet-e azon csodálkozni? vagy lehet-e a felett bánkodni? hogyan neveltetnek? mi lesz belőlük, ha felnőnek?

«Rendszerint földészek kezei közé jutnak kezdetben — mondja Remâche¹ — kik baromörzésre vagy más erejüket meghaladó házi dolgokra fogják őket, ha ugyan koldulni nem küldik. Kora ifjúságukban homlokuk verejtékével szerzik meg azon darab silány kenyeret, mit inkább gazdáik durva bánásmódja, mint tartási díjuk által érdemelnek ki. Ne siessünk kárhoztató ítéletünkkel. Az élet, mely előtt e szerencsétlenek állanak, oly sivár, oly örömtelen, hogy jó ahhoz idejekorán edződniök. De azon mély tudatlanság, melyben élnek és felnőnek, valóban szomorító, és nem tudja az ember: vajjon a nyájörzési foglalatosságnak vagy táplálók tudatlanságának rója-e azt fel? Azon 12,000 gyermek közül, kik Páris környékén voltak elhelyezve 1821-ben, csak 1500 tudott írni és olvasni; de ezek is csak úgy jutottak ezen elemi ismeretek birtokába, mivel táplálókknak szükségük volt ebbeli jártasságukra. Ha pedig a felügyelők annak kutatásához fogtak volna, hogy e szerencsétlen gyermekek közül hányan ismerősök azon vallás-erkölcsi elvekkkel, mik az állam- és társadalomnak alapját képezik, tartunk tőle, hogy még sokkal szomorubb eredményre jutottak volna.»

Igy neveltetnek e gyermekek. Mi lesz belőlük, ha felnőnek? arról a hivatalos statistika nem képes bennünket felvilágosítani. Annak bizony más dolga van! Nem fontosabb-e matematikai pontossággal tudni: hogy Franciaország évenként hány millió tyuktojást szállít Angolországba, és a szigetország viszonzásul hány csomag hegyes tűt küld Franciaországba?

De léteznek fölvilágosítások, mik némi tekintetben ha nem is számadatos pontossággal, de mégis képesek a hivatalos statistika mulasztásait pótolni.

«Meg vagyok győződve — olvassuk egy helyütt BOIXY l'yni préfet emlékirataiban — hogy ha azon szá-

geket. Az évi átlagos összeg, mi tartás fejében egy gyermekre esik, egy fél század óta az élelmi szerek árával együtt emelkedett; persze nem egyenletes arányban, mert a tartásdíj csak sántikálva követé távolról az árak rohamos emelkedését. 1824-ben 82 franc, 1861-ben 113 franc esett egy gyermekre tartásdíj fejében. (Lásd MAURICE BLOCK: «Statistique de la France comparée avec les divers pays de l'Europe». Établissements de bienfaisance, t. I. p. 319.)

¹ Des hospices d'enfants trouvés en Europe et principalement en France depuis leur origine jusqu'à nos jours.

mos fiatal csavargónak, kik állandóan a préfectorák előtt ácsorognak, hogy ott uti segélyt vagyis eszközt nyerjenek, melynek segélyével Franciaországot remény és cél nélkül bekalandozhassák, származását kutatnák, legnagyobb részük bizonyára olyan talált gyermeknek bizonyulna be, kikért a tartásdíjt már nem fizetik, és a kiknek ez okból gazdáik utilaput kötnek a talpuk alá.¹

Másrészről PARENT-DUCHATELET művében, melyet Páris városának prostitutiójáról irt, biztosít, hogy 1183 Párisban született oly leány között is, kiknek származása megállapítható, 946 törvényes származású gyermekre 237 törvénytelen gyermek jut; tehát körülbelül egy negyedrészt.

Valóban meg kell adni, hogy ezen tények egyáltalán nem teszik ajánlatossá azt, hogy a természetes gyermekek mind az államra bizassanak, hogy az azokat a «legnagyobb gonddal» neveltesse; talán nem helytelenül következtetünk, ha a fentebbi adatok után azt állítjuk, hogy a legjobb közigazgatási gyámságnál is jobb a legrosszabb atyai gondozás.

Ha tehát valónak kell is elismernünk a német jogtudós azon állítását, hogy a szerelem gyermekei mindig kedvezőtlenebb helyzetben lesznek a törvényes származású gyermekekkel szemben, mert hiányzik a szerető szülők jó példája, az abból vont következtetés helyessége iránt — a fentebbiek után — némi kételyeink támadnak; mert ha az atyasági kereset megszüntetésével nem erőszakoljuk a törvénytelen szülőkre és atyákra gyermekeiket, s nem akarjuk azok helyzetét súlyosítani, azok — ha csak elveszni nem engedjük őket — az állam gondoskodása alá fognak kerülni. E rendszer eredményei már ismeretesekek.

Hol keressük tehát az orvosszert e társadalmi baj ellen, ha a közigazgatási gyámkodás fejlesztése célhoz nem vezet?

A törvénytelen gyermekek elismerésében (az atyák részéről) és a házasságon kívüli nemzések számának csökkenésében, ha ugyan lehető.

Ámde az atyasági kereset megtiltásának szükségképi következménye nemcsak az atyaság elismerésének ritkulása, hanem a törvénytelen gyermekek szaporodása is, a mit ZACHARIAE alapos fejtegetései és elegáns hasonlatai daczára is állítunk. Hanem már engedjen meg a tudós német tanár, ha igaz is, hogy a női szívek várai inkább a védelem gyengesége, mint a támadás erélye folytán capitulálnak, mégis talán hihető, hogy az ostromlási kedv nagyon lelohadna a férfiak körében, ha tudnák, hogy az olcsó dicsőséget utólag becsületesen meg kell fizetni?

Kell-e mondanunk, hogy a csábításnak a lopáshoz való hasonlítását tulhajtott dolognak tartjuk?

Annyira nem megyünk. Ha úgy kívántatik, tehát elhiszszük, hogy a fiatal leányok becsülete tőke, persze nem forgó tőke, de leszámítva az erőszak és hazug csábítás eseteit, miket a törvény amugy sem hagy büntetlenül, nehéz belátni, hogy miért nem védik az illetők

¹ Mémoires sur la nécessité de reviser la législation actuelle concernant les enfans trouvés et abandonnés et les orphelins pauvres.

legalább is oly gonddal ezen drága kincsüket, mint a mily figyelemmel őrzik ékszerüket és gyöngyeiket?¹

E kényes ügyben a Barataria szigetének bölcs kormányzója által hozott marasztaló ítélet nem állapítana-e meg olyan veszélyes praecedent, minek hatását DUMAS erkölcsi és nemzetgazdászati elméletei nem volnának képesek orvosolni?

De ha az elcsábított leány és törvénytelen anya nem érdemli is meg azon figyelmet, mit a convent annak idején tanusított, ki állíthatja, hogy a természetes gyermekek jogállapota oly módon van szabályozva, hogy az az igazságosság és közhaszon követelményeinek megfelel?

A code 203. articulusa rendeli, hogy a szülők együttesen kötelezvék tartani és nevelni gyermekeiket, és az atyasági kereset legengesztelhetlenebb ellenzője — ZACHARIAE — is elismeri, hogy e kötelezettség a természet és szeretet törvényeinél fogva egyaránt fenáll a törvényes és természetes gyermekek irányában.

Ha az atya elodázza magától e kötelmet, ugy az egész súlyával az anyára nehezül; ha pedig az anya annak elviselésére nem képes, akkor ez a gyermek szerencsétlensége, ki — mert atyja kibujt a teher alól, anyja pedig összeroskadt az alatt — ily esetben a közkönyörület támogatására van utalva; és végül ez baj a társadalomra is, mely az atyasági igények ilyen tönkrejutását viselni kénytelen, és a melyre nézve — bármennyire ellenkezzék is az Napoleon jogi felfogásával — kívánatos, hogy a «fattyugyermekek minél nagyobb számban ismertessenek el.»

Mert csak mégis méltányos és szigoruan igazságos, hogy az atya — bármily nehezen essék is — viselje azon kötelezettséget, mit másra hárítani nincs jogosítva. Az egész kérdés súlypontja abban fekszik: mi módon lehetne a törvénytelen atyákat e kötelmek teljesítésére szorítani?

Az eljárás, mit e cél elérése végett a letűnt rendszerek idejében követtek, kezdetleges és barbár volt, és nagyon is értjük, ha most nem akarnak visszatérni azon gyakorlathoz, melyet SERVAN oly ékesszólóan állított pelengérre; de Anglia, az egyesült-, a német-államok és Svájc példái nem mutatnak-e már megoldási módokat fel?

Lehetne a tanulmányra alkalmas anyagot találni.

A szaktanácskozmányok korszakát éljük; az atyasági kereset kérdése nem volna-e méltó tárgya bármely szakbizottság tanácskozmányának?

Dr. Sipos Árpád,
jogtanár.

¹ Az atyasági kereset nincs ugyan megengedve a francia törvények szerint, hanem azért tévedés volna azt hinni, hogy a csábítók — önkénytelen beismervén például az álnok házassági ígéretek vagy erőszak segélyével végbevitt csábítás tényét — a gyermektartási stb. költségek viselésére nem köteleztetnek. A code azon elvnek fogva, ki másnak bármi módon kárt okoz, köteles kárpótlást nyújtani (art. 1382.), a bíróságok a szülési és gyermektartási költségek fizetésében nem egy csábítót marasztaltak el. Így JAQUIER három döntvényről emlékszik meg, melyeknél fogva 1808., 1845. és 1864-ben a semmitőszék a sérelmesnek állított és marasztaló elsőbírósági ítéleteket — hivatkozással az 1382-ik cikkre — helybenhagyta, kijelentvén, hogy azok az atyasági keresetet tiltó 340. és 341-ik cikkekre rendeletébe nem ütköznek. L. JAQUIER: «Des preuves et de la recherche de la paternité naturelle, ch. vi. p. 27.

Jogirodalom.

Visszapillantás a statisztika irodalmára.

Az 1874—75. évben.

Konek Sándor pesti egyetemi tanárnak: «A magyar birodalom statisztikai kézikönyve folytonos tekintettel Ausztriára» című műve mindenestre első helyen áll az előbb említett két munkával szemben. Koneknek ezen művét a lajthántúli statisztikai hivatal: «Statistische Monatsschrift» című folyóiratának IV. füzetében nagy dicsőréssel említé és részletes bírálatot közöl róla; a m. t. Akadémia pedig mindjárt megjelenése után jutalomdíjban részesíté. Az elismerés tehát, melyet e mű valóban megérdemelt csakhamar be is következett: annál sajnosabb, hogy ezen jelentékeny műről egyetlen részletes bírálat vagy ismertetés sem jelent meg. Csakis ez bírhat arra, hogy e művel kissé részletesebben foglalkozzam és hiányait se hallgassam el.

A mű már egész előadási modorával is előnyösen üt el Hunfalvy száraz munkájától és hazai íróink csak helyesen cselekednek, ha szerzőnek szellemdus előadási modorát követik, mint ezt Pisz-tóry tevé saját előszavában előrebocsájtott nyilatkozata szerint is. Az egész munkán át az elbeszélő, észlelő és következtető modor lép előtérbe; azon tabella-halmaz, mely Hunfalvynak annyi becses anyagot összehalmozott művét teljesen élvezhetlenné teszi, Koneknál minden adat bősége daczára egészen hiányzik. Konek a maga számadatait mindenütt sok szerencsével a szöveg közé illeszti, abból következtetéseket von, összehasonlításokat tesz, régibb állapotokra és az európai adatokra reflectál; a számokat szerencsés csoportosítások és százalékszámítások által nem csak beszélteti, de minden nevezetesebb jelenségnek, mely a számokból kiderül okát is földeríteni igyekszik és mindezt oly élénken és oly szellemdus modorban, hogy ez által mindenkinek valóban vonzó olvasmányt nyújt.

A műnek különösen kiemelendő fényoldalait a népesedésre és a hazai iparra vonatkozó statisztikai adatok képezik. A népesedés összes viszonyait Konek oly részletesen, oly szellemdusan és hazai állapotainkra nézve annyira tanulságosan tárgyalja, hogy e részben hozzáfogható mű sem nálunk, sem a lajthántúli német munkák között nem létezik. Nagyban emeli még ezen fejezet értékét azon körülmény, hogy itt találkozunk először az 1866—1870-ig terjedő eszetési, születési és halálozási adatok földolgozásával, eddig még mindig csak a régi 1866-ig terjedő adatok voltak ismeretesebbek. Ha Koneknek tanulságokban oly rendkívül gazdag észleleteit ezen §§-okban olvassuk, akkor valóban fájdalmasan érezzük a hiányt, mely az 1866—70-ig terjedő adatoknál az által mutatkozik, hogy mindenütt csak a pusztá főösszegek gyűjtettek minden további részletezés nélkül. A műiparról szóló fejezet még inkább föltűnik a hazai iparra vonatkozó adatok bősége és érdekessége által, de meg kell vallani, hogy míg egyrészt valóban meglepő azon óriási adatkészlet, mely hazai iparunkra vonatkozólag — a hivatalos adatok teljes hiánya daczára Konek művében található: addig másrészt valóban zavarban vagyunk, midőn ezen adatokról ítéletet akarunk hozni. Ismerve Konek lelkiismeretességét nem akarunk kételkedni rajta, hogy hiteles forrásokat használ, de mindenestre feltűnő, hogy míg a «Honismertető»-ben Keleti által összehalmozott adatok hitelességében a jegyzetekben mindenütt kételkedik és a mű értékét az iparra vonatkozólag feltűnően kicsinyli; addig ugyszólván seholy sem említi föl, hogy az általa használt adatokat honnét merítette? A lajthántúli adatok, pedig seholy sem tárgyaltnak oly röviden és felületesen, mint épen a műiparnál; még az osztrák kereskedelmi miniszterium statisztikai osztálya által közrebocsájtott iparstatisztika akkor már meglevő két első füzetét is csak nagyon futólag és felületesen használja. Erre természetesen szerzőt már a mű címe feljogosítaná, ha a többi részekenél csaknem mindenütt az osztrák statisztikát a magyarral egészen egyenlő terjedelemben nem tárgyalná.

Nem mulaszthatjuk el még a mű rendszerére néhány észrevételt tenni. Szerző a 122. lapon maga is azt mondja, hogy jelen műve «bár tartalmára sok tekintetben új, mégis csak III. kiadása osztrák-magyar «monarchiai» statisztikájának, tehát a belső felosztást híven kívánta megtartani annál is inkább, mert a belrendezésnek lényeges változtatását csak azon esetre találta volna indokoltnak, ha a rendelkezésre álló adatok fonalán egy minden tekintetben valódi új munkának létesítése vált volna lehetővé». De az

adatok hiánya nem ok arra, hogy a létező anyag természetszerű felosztása elhanyagoltassék. Ha már Konek a demografiát nem akarta a társadalmi élet statisztikájába bevonni, akkor legalább az anyagi és szellemi műveltség statisztikájának, ha e kettőt minden áron egy közös szakasz és közös elnevezés alatt akarta tárgyalni, adott volna helyesebb elnevezését; mert ezen cím alatt: «a birodalom közművelődése», a közgazdászati állapot számos viszonyai, például a marhatenyésztés s a t. nem épen előnyösen illenek bele a főcímbe. Ennél azonban mindenestre lényegesebb hiba az, hogy sem a vagyoni állapot sem az erkölcsi viszonyok számára az egész rendszerben nincs tér engedve; sőt hogy a vagyoni állapotra vonatkozó statisztikai adatok, minők a szegényügy és a birtokhátraházások, a műből teljesen hiányzanak, hogy továbbá ennek kiegészítő részei, például a biztosítás, tűzoltás s a t. egészen más tárgyaknál elszórva fordulnak elő. A bűnvádi statisztika az erkölcsi életnek ezen nagybecsű tükre pedig plane az igazságügyi miniszterium szervezetének rovata alatt (!) a közigazgatási részben van tárgyalva. Az embernek alig jut eszébe, hogy a társadalmi statisztika ezen nagybecsű adatait itt keresse.

Legnagyobb hátránya a műnek mindenestre az, hogy a birodalom szervezeténél az igazgatást és kormányzást oly részletesen és oly irányban tárgyalja, hogy annak ezen alakban semmiféle statisztikai műben helye nem lehet, ha csak a régi teljesen elavult iskolához nem akarunk visszatérni, mely a statisztika földadatainak azt tekinté, a mit mi ma közigazgatás neve alatt, mint önálló tudományt ismerünk. E rovat alatt a statisztika földadata nem lehet más, mint a közigazgatás főeredményeit feltüntetni és a szervezetből csak annyit, a mennyi ezen adatok megértéséhez szükséges. Az alkotmány és igazgatás hosszadalmas tárgyalása helyett inkább az államháztartást lehetett volna hosszabban tárgyalni.

Az állambevétel rovatát elég kimerítőn van ugyan tárgyalva de annál kevesebbet nyújt az államkiadásokról szóló egyetlen-egy, alig két oldalra terjedő 169. §. Épen a statisztika földadata volna államkiadásainknak folytonos növekvését és annak következményeit földeríteni és e részben Konek nem nyújt semmi egyebet, mint az 1873-ik év előirányzatát és megszavazott tételeit és az 1874. évi előirányzatot. Arról, hogy mi módon növekedtek 1867 óta kiadásaink, mik okozták e növekedést, minő arányban állanak kiadásaink az osztrák háztartással szemben, hasztalan keresünk ezen könyvben felvilágosítást; e részben Pisz-tóry Mórnak sokkal rövidebb műve aránytalanul többet nyújt. Igaz, hogy e hiányt némileg pótolja az államadósságok részletes tárgyalása, hol a szellemdus és tanulságos megjegyzéseknek és adatoknak bővében uszunk és a melyből nem mulaszthatjuk el a következő szomorú, de valóban tanulságos adatot idézni:

Az 1875-ik évi budget-terv szerint kiadásainkból jut:

az udvartartásra	19 %
államadósságra	29.4 %
vasuti kamatbiztosítás	6.2 %
hadsereg és honvédség	14.4 %
«háztartási» költség	21.9 %
nyugdíj	1.2 %
Horvát-Szlavonország	2.0 %
igazgatási ágak	23.0 %

Tehát államadósságtörlesztés és kamatbiztosítás együtt kiadásainknak csaknem 36%-kát emésztik föl!

Ha ezek után még valami kifogásunk lehet Konek műve ellen, az a szócsinálás mesterségének kontár gyakorlása. Szarvas Gábor elmondhatja, hogy «Sutor ne altra crepidam!» Nem is szól-nánk erről, ha az egyetemi tanároknak általán nem képeznék egyik kedvencz mellékfoglalkozását szavakat csinálni, melyeket senki sem ért és csak azon bámul, miként lehetnek ezek magyar szavak. — Konek e tekintetben felülmulhatlan. Ő nála van «hussertés», «meg-állósított (!) adósság», «a nép közt (!) is tiszta fajú, szépen, nevelt göboly és igásmarha», «olajexporteur» és több efféle csodabogár.

No de azért, ha föl is említjük ezt a passióját a derék tanár és hazánk kitűnő statisztikusának, azért mégis kénytelenek vagyunk számára Szarvas Gábor urnál kegyelmet kérni, mert a mű tudományos becse, a tárgyalás szellemdus modora, az irálynak valódi ifju heve, mindezeket könnyen elfeledtetik az emberrel és annál mélyeb-ben maradnak emlékünkből azon gazdag tanuságok, melyeket Konek az adatokból egészen részrehajlatlanul, őszintén és leplezetlenül

levon hazai viszonyainkra nézve, a nélkül, hogy valamit tulozna, elhallgatna vagy szépitene. A magyar ember valóban sokat tanulhat Konek könyvéből, azért ne mulasztja el senki azt szorgalmasan forgatni.

Az eddig előadottakból kitűnik, hogy oly műveknek, melyek az 1870-iki népszámlálás és az utána következett egyéb adatok alapján hazai viszonyainkat, részint önállón, részint és főleg Ausztriával összehasonlítva tárgyalják — épen nem vagyunk szükében, főleg ha Keletnek még előbb megjelent «Hazánk és népe» című nagybecsű művét is ide sorozzuk: de másrésről teljesen hiányzott egy oly mű, mely a statisztika tárgyára, fogalmára, föladatára és tudományos jelentőségére nézve, úgy a statisztika egyes ágainak fontosságáról, vagy az adatok gyűjtésének módszeréről a laikusnak is fölvilágosítást nyújtott volna. Ezen mindinkább érezhető hiányon akart segíteni Keleti Károly «Gyakorlati statisztika kézi könyve» című művével.

Jelenleg, midőn az 1874. 25. tczikk a kormányközegeket ép úgy, mint az egyházi, polgári és katonai hatóságokat, közintézeteket, egyleteket és társulatokat statisztikai adatok szolgáltatására kötelezi; nagyobb szolgálatot a m. k. statisztikai hivatal fíradhatatlan igazgatója a statisztika tudományos művelésének terjesztése szempontjából nem is tehetett volna, mint a jelen művet megírni.

Valóban örömmel és köszönettel kell egy ily művet fogadni, melynek jótékony hatását a statisztika fejlődésére bizonyára még a késő utókor is érezni fogja. Nem akarunk e helyütt a művel behatóan foglalkozni, csak azt akarjuk kiemelni, hogy Keleti könnyű és kellemes előadási modorával oly olvasmányt nyújt, mely szórakoztat és oktat egyszerre; a legnehezebb kérdéseket oly világosan tárgyalja, hogy azt a legegyszerűbb ember is első olvasásra azonnal megérti, a nélkül, hogy e miatt a szakemberre hosszadalmassá vál-

nék. Ma, midőn ugyszólván a társadalom minden osztályai hivatva vannak a statisztikai adatok gyűjtésénél közreműködni; midőn az idei statisztikai congressus hazánk fővárosában fog működni, nem ajánlhatjuk eléggé mindenkinek ezen rendkívül hasznos és tanulságos mű megszerzését. Ha van e műnek hibája, úgy az nem más, mint épen ellenkezője annak, a mi Schopenhauernál oly kellemetlenül érint minden részrehajlatlan olvasót, t. i. hogy folyton önmagával foglalkozik. Keletinek épen az a hibája, hogy finom érzékű szerénységből a magyar statisztikai hivatal működését és fejlődését igen röviden tárgyalja, sőt a hivatal széles körű tevékenységének ismertetését gyakran elhallgatja azon egyszerű okból, mert a magyar statisztikai kivatal egész története és működése annyira hozzá fűződik Keleti személyéhez, hogy saját érdemeinek elhallgatása által a hivatal tevékenységét is csak csonkán mutathatta be. Dicsérjük a finom jellemet, de sajnáljuk a hiányt, mely annak folytán a műben támadt.

Ha ezek után még egy futó pillantást vetünk az elmúlt két év statisztikai irodalmára, akkor kisebb iratoktól eltekintve, minőket a vám- és bankkérdés keltett, két szorosan vett statisztikai munkát kell még megemlíteni: az egyik «A magyar statisztikai évkönyv» II. kötete, mely főleg az által nevezetes, hogy az 1866—1870. évre terjedő születési, halálozási és esketési adatokat foglalja magában; a másik «Győr város és megye egyetemes leírása», melynek legnagyobb része történeti monographia ugyan, de annak II. része «a társadalmi viszonyok» czime alatt a 161—357. lapig oly statisztikai monographiát nyújt, mely csekély számú versenytársai között az első helyet foglalja el. Adja az ég, hogy mostoha viszonyaink a jövő évben se legyenek képesek elfojtani az oly szépen megindult tevékenységet a statisztika irodalmának terén.

r

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A hagyatéki vagyon leltározásáról.

Hogy a gyámsági és gondnoksági esetekben a hagyatéki vagyon leltározásával a bírósági végrehajtók helyett a községek előljáróságai bizassanak meg, nemcsak méltányos lenne, hanem törvényes is. A méltányosság szempontját eléggé megvilágosítja maga azon tény, midőn a tulságos leltározási költségekről emlékezünk meg. — E költségek nem felelnek meg sem a végzett munkának, sem a hagyaték értékének. — A munka, mit a bírósági végrehajtók végeznek, semmivel sem jobb, mint a községi előljáróságé és a hagyaték értéke a legtöbb esetben csakugyan oly csekély, hogy a végrehajtók költségeit meg nem bírja. Az igaz, hogy a végrehajtó sokszor csak huzamos idő után jár el megbízatásában; tehát olyankor, midőn a vagyont, főképp az ingóságot, alig lehet már kellően számba venni.

A törvény rendelete az, hogy a leltározás «haladéktalanul» történjék, és «pontos és teljes jegyzékét» tartalmazza az örökható javainak, — jóformán csak írott betű. De a törvényességi szempont sem gátolja a községi előljáróságok közbejárását a leltározásokban. A polgári törv. rendt. 569. §-a szerint a bíróság vagy ennek kiküldöttje leltároz. — Nem látom át, miért kell azon kiküldöttnek szükségképp és minden esetben a bírósági végrehajtónak lenni. A bírósági végrehajtókról szóló törvény 12. §-a szerint a végrehajtók hatáskörébe két dolog tartozik: a kézbesítés és végrehajtás. Schol sincs megírva azonban a törvényben, hogy a hagyatéki leltár felvétele is az ő teendőjük, minélfogva a leltár nélkülök érvénytelen volna. A leltározásról csak a 24. §. c) pontjában van némi említés, mennyiben a §. meghatározza a végrehajtó eljárási díját, ha leltároz. De itt sincs kimondva, hogy a leltározásnak csak a végrehajtó lehetne a törvényes közege. E §-ból csak az következik: hogy ha a bíróság a végrehajtót küldi ki a leltározásra, annak a leltár felvételeért bizonyos díj jár, — de nem az: hogy a bíróság kiküldöttje más nem lehetne. A bíróság a törvény által legkevésbé sincs megkötve abban, hogy esetenként, különösen csekély értékű, egyszerű hagyatékok leltározására a községi előljáróságot ki ne küldhesse, vagy ha az már a leltárt felvette, azt el ne fogadhasse. A törvényhozás és közigazgatás végletekig vitt különválasztása az, ha bírói kiküldött alatt szükségképp bírósági közeget kell érteni.

A bírósági hatalom gyakorlásáról szóló törvény 23. §-a és a bírói felelősségről szóló törvény 67. §-a a községi tisztviselőket mint

közreműködő közegeket állítja fel, a peres és perenkívüli eljáráshoz tartozó ügyek körében; miért ne járhatnának el a hagyaték leltározásában is, ha erre felszólíttatnak? Vagy a községi előljáróság nem bírósági közege? Tudtunkkal a törvénykezés és közigazgatás az államélet azon legalsó fokozatában még nincs elválasztva, a községi bírászkodás még létezik, ennek közege a községi előljáróság, mely ítéletet hoz és azt a polgári törvénykezési rendtartás szabályai szerint végrehajtja. Ha tehát bírósági közeget keresünk a bíróság küldöttjeiben, ez idő szerint a községi előljáróságban azt is megtaláljuk. Vagy talán a leltározás, mint ilyen — bírói cselekvény? A polgári t. rendtartás 18. és 42-dik §-a annak mondja — de a bel- és igazságügyi miniszter urak a bírói hatalom gyakorlásáról szóló törvény 25-dik §-a alapján a bírói és közigazgatási hatóságok közt épen a leltározás miatt felmerült illetőségi összeütközések alkalmazásával az elvet többször megdöntötték, midőn a gondnokság alá helyezett egyének javainak leltározását a gyámhatóság teendőjéül és így bizonyos esetekben közigazgatási cselekvényül jelenték ki.

A gyámhatóság közege a község-előljáróság. Ha ez elegendő qualificatióval bír a gondnokoltak vagyonának leltározására, bizonynyal elég qualificatióval bír a gyámoltak vagyonának leltározására is. Ha nem leltározhat mint bírósági közege, leltározhat mint közigazgatási közege.

Törvényt alkotni e czélból nem szükséges. A hagyatéki eljárásról külön törvényjavaslat fekszik az országgyűlés előtt, melynek tárgyalása a leltározó közegek kérdését is meg fogja oldani, — kétségkívül a községek előnyére. Addig is azonban, míg a bemutatott javaslatból törvény válnék, jó volna, ha a megyék kérvényt menesztenének a belügyminiszteriumhoz azon czélból, hogy a felhozott méltányossági és törvényességi tekintetek alapján, az igazságügyminiszter ural egyetértőleg, ez ügyben intézkedés történjék.

Elég volna egy körrendelet kibocsátása, melyben a hagyatéki bíróságok figyelmeztetnének: hogy oly esetben, midőn a hagyaték a haláleseti felvétel szerint csekély értékű, — a leltározásra nemcsak a végrehajtók, hanem a községi előljárók is kiküldhetők.

Tudom ugyan, hogy az igazságügyminiszterium ragaszkodik azon nézethez, hogy a hagyatékok leltározása az 1868. LIV. törvény-czikk 18. és 42. §§-ai értelmében bírói cselekvényt képez s így szerinte ugyanazon törvény-czikk 568. és 569. §§-ai értelmében a bíróság vagy ennek kiküldöttje — a mennyiben a törvény bizonyos határozottan

megnevezett jogcselekvény tekintetében kivételt nem állapít meg — csakis bíró vagy bírósági hivatalnok lehet, és ezeknél fogva vonakodik oly intézkedéstől, mely szerint némely hagyatékok leltározása községi előljárásságokra bízassék.

Azonbau az 1874. XXXV. tczikk 124 §-a értelmében a hagyatéki bíróság a leltározástól kezdve az örökösödési eljárás vezetésével a közjegyzőket is megbizhatja és az 1874. decz. 17-én 4163. sz. a. kelt kir. miniszteri rendelet szerint a bíróságok oda lettek utasítva, hogy a hagyatéki s a hivatkozott törvényczikk 130., 131. §§-aiban említett ügyek ellátását a kir. közjegyzőkre bizzák.

Nézetem szerint a kormány ép oly törvényes alapon intézkedhetnék az iránt, hogy a leltározással csekély értékű hagyatékoknál a községi előljárárok bizassanak meg. Ezek ép oly jól és gyorsabban, főleg pedig olcsóbban teljesítenék a leltározást, mint a bírósági közegek vagy kir. közjegyzők.

Dalmady Győző,
árvaszéki elnök.

A felek meg nem jelenése miatt megszüntetett keresetekről.

A mily nagy mennyiségű azon esetek száma, midőn a kitűzött tárgyalási határnapról a felek szabályszerű megidéztetés mellett is kimaradnak, ép oly eltérők azon indokok is, melyek ezen okozatot szülik. Jelesül: felek nem jelennek meg, mert alperes részről bíróságon kívül is elfogadható ajánlatok tétettek, vagy mert felperes elháríthatlan akadályok által gátoltatván, ugyanakkor alperes is hasonló akadályokkal folytat meddő küzdelmet, vagy éppen makacskodik stb., nem is számítván ide az időközbeni kielégítetések gyakori esetét.

Igen is igazoltnak látjuk tehát a p. t. rts. 113. szakaszának azon intézkedését, mely emelhető jogorvoslat, a keresetet sommás eljárásban azonnal, rendes eljárásban a pertárnoknak 3 nap alatt teendő jelentésére megszüntnek nyilvánítani s felperes iratait visszaadni rendeli.

De bár mennyire igazoltnak látszik is ezen intézkedés, némileg a pt. rts. hiányos szerkezetének tulajdoníthatók azon nemcsak egymástól eltérő, de semmivel sem indokolható eljárások, jobban mondva tapogatózó visszaélések, melyek az irt módon megszüntetett keresetek körül úgy a felek mint a bíróságok által gyakoroltatnak.

Vannak ugyanis felperesek, kik követeléseiket mégis érvényesíteni akarván, a bíróságok támogatása mellett alkalmazhatónak vélik a p. t. rts. 306. szakaszának igénybe vételével a szabályszerű 15 nap alatt igazolással élni, mások pedig az igazolásra nyitva tartott idő multán a pt. rts. 315. §. a) pontja alapján pert ujitani, míg legtöbbször elegendőnek vélik hivatkozással megszüntetett keresetükre, egyszerűen egy újabb határnap kitűzését kérelmezni, elnevezvén beadványaikat «felelevenítési», «újra felvételi» stb. kérvénynek. Noha ez utóbbi eljárás leggyakoribb, mit látszólag támogat a nagyméltóságu m. kir. Curia mint semmitőszéknek 1870. márczius 23-án 1619. sz. a. hozott végzése is, de nézetem szerint egyik sem helyes, sőt a jogi fogalmakkal ellenkező képtelenség.

Mert ha physikai lehetetlenség egy a természet törvényeinél fogva létezni megszünt dolgot vagy lényt új létre varázsolni, ép oly képtelenség egy jogerős végzéssel megszüntetett, tehát jogilag többé nem létező keresetet valami más egyének tekinteni. Ez mondatik többek közt a felhozott curiai végzésben is indokolásul, midőn a perujtás megtagadtatik, épen ezért nem látjuk át indokoltságát azon utasításnak sem, mely szerint egy nem létező valami, vulgo semmi, újra felvétethessék, nem tévén különbséget, ha ehez felperesnek egyoldalú vagy alperessel társított akarata járul.

De tekintve magát a perrendtartást, mint egybefüggő egészet, intézkedéseinek egybevetéséből kitűnik a felhozott eljárások perrendellenessége is.

Ugyanis kereset-megszüntetési végzés csak akkor hozathatván, ha ezt kézbesítési szabálytalanságok nem gátolják, igen természetes, hogy egy ily végzés már eo ipso jogérvényes, támadtassék meg bár akármely kigondolható áljogorvoslattal, s innen van az, hogy a ptrts sem emlékezett ily esetekben alkalmazható jogorvoslatról. — Mert ha a ptrts 306. §-ának az lett volna intentiója, hogy ily, a per érdemét érintetlenül hagyó esetekben is igénybe vétethessék,

igen következetesen nyitva tartotta volna az e végett kiszabott 15 napi időközt is, és nem rendelte volna el a keresetnek azonnali, illetve 3 nap alatti megszüntetését. Nem lévén tehát helye igazolásnak, hiányzik e szerint azon alap is, melynél fogva ptrts 315. §. a) pontja alkalmazásával perujtást lehetne igénybe venni.

Hasonló szempontból tekintve az ugynevezett «perfelelevenítési», «újra felvételi» kérvényeket, a ptrs még csak említést sem tesz ilyeszerű beadványok alkalmazhatóságáról, mert ez által jogába helyezte volna az illető feleknek egy kötelező jogerős végzést illusoriussá tenni. A bíróságok e szerint jogerős végzéseik ellenére cselekedni jogosulatlanok és csak tetézik a visszaéléseket, midőn ily beadványoknak helyet adnak s ez által egy és ugyanazon számú beadványra vonatkozólag, hivatalból ellenkező véleményre térnek s lehetőséget nyújtanak oly esélyek bekövetkeztéhez is, melyek a legnagyobb zavaroknak szolgálnak kutforrásaiul. Igen, mert nem egyszer adja elő magát oly eset, midőn felperes felvételni kívánt keresetét, az újabb határnapon egy vagy más ok miatt elő nem mutathatja s alperes, ha szíztén meg is jelenik, sajátját bölcsen elrejteti. Quid tunc? Ily eshetőségeknek vannak s voltak kitéve oly bíróságok is, kik szem elől tévesztve a ptrts 127. §-át, az írásban benyújtott sommás kereseteket a felek számához mért példányban is kezelik s a helyett, s a helyett, hogy az ügyviteli szabályok értelmébeni felhívás sikertelensége után a szükséges felzettel kiegészítenék, felperest az I-ső példányon idézik s a bekövetkező tárgyalási napon a bíróság semmi egyébbel, mint pusztán az előadói ivvel rendelkezhetik.

Visszatérve azonban jelen czikk eredeti céljához, kérdem mi gátolja felperest követelését ujonnan kiállítandó, önálló keresettel érvényesíteni? Hiszen a kereset-megszüntetési végzés csak magát egy bizonyos számot nyert keresetet szüntet meg, a felek jogai pedig mindaddig, míg a per tárgya el nem évül, anyagi törvényeink által biztosítvák. Mert igen téves nézetben van úgy az a felperes mint bíróság, kik az újra felvételnél egy megszüntetett kereset költségeit is érvényesíthetőnek vélik s még tévesebb nézetben azok, kik a már többször említett curiai végzés indokolásaiba bonyolultan, újra felvételi kérvényükkel oly hatályt vélnek megszüntetett keresetüknek kölcsönözni, mely az elévülést félbeszakasztja, tévesztvén szem elől, hogy anyagi törvényeink s a jogtudomány határozottan megkövetelik, hogy a kereset kellően folytattassék, tehát a litis contestatio is időszerűleg bekövetkezzék.

Hiányzik tehát a ptrtsban egy §., melynek feladata lett volna mindezen felhozott gyakori ok nélküli költségezek elodázása tekintetéből nyíltan kimondani: hogy a ptrts 113. §-a értelmében megszüntetett keresetek ujonnan kiállítandó, önálló keresettel érvényesíthetők.

Jekey Aladár.

Különfélék.

Kimutatás az 1875-dik évben tartott ügyvédi vizsgákról.
Ügyvédi vizsga tartatott 221. Vizsgára jelentkezett 428. Képesítettnek találtatott 335. Visszavettett 93. Vizsga ismétlésére jelentkezett 22. Képesítettnek találtatott 17. Visszavettett 5. Váltóvizsga tartatott 65. Váltóügyvédi vizsgára jelentkezett 82. Képesítettnek találtatott 79. Visszavettett 3. V. ügy. vizsga ismétlésére jelentkezett 1. Képesítettnek találtatott 1.

A budapesti ügyvédvizsgáló-bizottság 1876. január 30-án tartott közgyűlésén megalakult. Az ig. miniszter által kineveztetett 1876. évre a bizottság elnöke: Szabó, semmitőszéki bíró, helyettes elnök: Vajkai Károly, it. tábl. tanácselnök, tagjaiul pedig: dr. Apáthy István, Bartha Béla, Décsey Zsigmond, Csillag László, Fábry Károly, Hegedűs Kandid Lajos, dr. Herich Károly, dr. Kelemen Mór, Keömléy Pál, Kiss Józsa, dr. Lechner Ágost, Lehoczky Kálmán, Okerschall Adolf, Polgár Ignác, Regner Tivadar, Sebestyén Pál, Soltész Albert, Suhaj Imre, Szabó Ágoston, dr. Székely Ferenc, Szilágyi Dezső, Szentgyörgyi Imre, Tomasek Béla, Zlinszky Imre. — A budapesti ügyvédi kamara által pedig megválasztottak: dr. Daruváry Ignác, dr. Grünwald Róbert, dr. Vida Lajos, Végh János, dr. Friedmann Bernát, dr. Hagg Ödön, dr. Környei Ede, dr. Mezei Mór, Unger Alajos, dr. Gambán Tivadar, Kozics István, dr. Kuncz Jenő, Perlaky Kálmán, Tóth Lajos, Thuróczy György, dr. Kovács Gyula, dr. Várady Béla, dr. Krajsik Ferenc, dr. Schmidt Titusz, dr. Szilágyi Olivér, dr. Emmer Kornél, dr. Misner Ignác, Pápay Ignác és dr. Matuska Péter.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 ft A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A büntetőjogi elévülés. Reinicz József urtól. — A vagylagos (alternatív) kötelmek. Dr. Sággy Gyula, egyet. tanár urtól. — Jogirodalom. Dr. Kuncz Ignác, jogtanár urtól. — Törvénykezési szemle. A jogügylet érvényességéhez megkivántató közjegyzői okiratot mennyiben pótolja a királyi járásbíró által felvett okirat? — Vadászati kihágási ügyekben a m. k. legf. ít. szék által hozott elvi jelentőségű határozatok. — Különfélék, MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A büntetőjogi elévülés.

Az újabb időben is sokan megtámadták a büntetőjogi elévülés intézményének belső jogosultságát,¹ tagadták, hogy az a büntetőjog alapigazságai által igazolható és azt állíták, hogy csak véletlen körülmények szüleménye volt az, hogy valamely nép az elévülést bizonyos konkrét esetekben alkalmazta.

De valamint a történelemben egyáltalában, úgy a jogtörténelemben véletlen körülményeket tényezőnek el nem fogadhatunk. Igaz ugyan, hogy a felületes szemlélőnek véletlen körülmények gyakran mintegy deus ex machina jelentkeznek és bizonyos értelemben, különösen az államélet első fejlődésében a legtöbb jogi intézmény ily véletlen körülmények szüleményének mondható; de a ki mélyebben tekint a titokban működő népszellem műhelyébe, a véletlennek egyéb jogosultságot nem tulajdoníthat, mint a berken átvonuló napsugárnak, mely a növényzetben szunnyadó, de kifelé törekvő erőket külső nyilvánulásra kényszeríti.

Maga azon történelmi tény, hogy nemcsak a régi népek, hanem az újabbkor törvényhozásai is majdnem kivétel nélkül elismerik a büntetőjogi elévülést, és hogy annak alapfeltételei, legalább fővonásaikban minden időben és minden népnél ugyanazok voltak, megcáfолhatlan bizonyítéka annak, hogy az elévülést nem lehet minden népnél más-más célok elérése végett alkalmazott intézménynek tekinteni, hanem el kell ismernünk, hogy ezen intézménynek mélyebb, általánosabb alapjának kell lennie.

Már Mózes törvényeiben is akadunk a büntetőjogi elévülés félreismerhetlen nyomaira.

Mózes törvényei szerint ugyanis a goel-nek vagyis vérboszulónak meg volt ugyan engedve, hogy rokona gyilkosát üldözőbe vegye és megbüntesse, akár gonosz szándékból, akár vigyázatlanságból lőn a tett elkövetve: azonban utóbbi esetben mégis az asyllumok szentsége megvédte a tettest a goel boszujától.² S határt szabott az üldözéseknek azon rendelet, mely szerint a főpap halálával minden bűnös, ki a boszutól való félelemben az asyllumokba menekült, azonnal szabadon bocsáttatott, és

azon pillanattól kezdve többé nem volt szabad a bűnöst üldözni.

A vigyázatlanságból elkövetett emberölés büntet-hetőségének megszűnése később minden büntetettre kiterjesztett, úgy hogy a magánboszu joga a főpap halálával megszűnt.³

A büntethetőség e megszűnési módja teljesen megfelelt a zsidó nép politikai és kulturai viszonyainak.

Azon állami alapszerződésnél fogva,⁴ melyben a nép hetven véne, mint a néptörzsek képviselői, kormányjogát a főpapra, mint a látható államfőre — mert a tulajdonképeni államfő Jehovah volt — ruházta át, mégis úgy, hogy annak gyakorlatában őt Jehovah közvetlen tanácsa vezérelje, a főpap az összes polgárság képviselője lőn és mindenkor a nép összességének nevében és ügyvivőjeként lépett Jehovah elé; ő hirdeté ki isten akaratát, ő háritá el isten haragját, halála kiengesztelése Jehovah haragját, Jehovah megbocsátott a bűnösnek és az egész népnek.

«Megbocsátás és felejtés» volt tehát Mózes törvényei szerint a magánboszu joga, illetve a büntethetőség megszűnésének főalapja.⁵

Ha az ókori népeknél az istenség kiengesztelése képezte a büntetés egyik főalapját, akkor az istenség pusztán emberi felfogásának teljesen megfelelt azon időben a megbocsátás és felejtés mozzanata is.⁶

A görögöknél, helyesebben az attikai jogban, már fejlődöttebb stádiumban találjuk a büntetőjogi elévülés intézményét.

A jogtudósok legnagyobbbrészt Demosthenesnek Phormio érdekében — Pro Phormione — tartott beszédére⁷ utalva Solont tartják ezen intézmény alapítójának.⁸

Solon, Attika nagy politikai reformatora, kit törvényei megalkotásában a szabadság és emberiség szelleme vezérelt, ki eltörle azon embertelen törvényt, mely szerint a fizetésektelen adós hitelezője rabszolgájává lőn,⁹ ki nemcsak a szabad polgárban, hanem a rabszolgában is becsüli az embert, bizonyára belátta már az elévülés jogosultságát; azonban történelmi bizonyossággal azt még sem állíthatjuk.

¹ Ugyanott, 136. §.

² Exod. XIX. 7. 8., XXXIV. 28. — Deuter, IV. 13., V. 2. 3. — I. Regg. VIII. 9.

³ A legújabb időben is sokan ez alapon vélik a büntetőjogi elévülést igazolhatni, pl. a franczia jogtudományban Cousturier (l. Archiv des Criminalrechts 1849. 568. lap).

⁴ V. ö. Ihering, Geist d. röm. Rechts I. 272. I.

⁵ Ed. Reiske, 952. és 953. I.

⁶ Heffter, Strafrecht, 186. §. 2. jegyzet.

⁷ Plutarch, Solon, 13. 15. — Diodor, I. 79.

⁸ Roszhirt, Entwicklung d. Grunds. d. Strafr. 24. §.

⁹ Michaelis, Mosaisches Recht, 2-ik rész, 136. §.; 6-ik rész, 279-ik §.

Említett beszéd ugyanis, a mennyiben fenforgó kérdésre fontossággal bír, a következő:

Apollodorus, Pasion pénzváltó fia, Phormiót tizenegy talentom megfizetésében kéré elmarasztalni, állítván, hogy atyja ezen összeget a Phormio igazgatása alatt álló bankba betevé.

Phormio tagadásba vette ezen követelést és többek közt az elévülést is kifogásul használta fel.

«De tekintsük csak az elévülésre vonatkozó törvényt is — mondja Demosthenes. — A törvény, atheneiek, az időt világosan meghatározza, és ez az Apollodorus, noha azóta 20 évnél több idő folyt le, azt követeli tőletek, hogy alaptalan keresetét többre becsüljétek, mint a törvényeket, melyek szerint eskütökhöz képest ítélni tartoztok.

Azonban bizonyos, hogy ti egy törvényt sem hagytok figyelmen kívül, nem különösen ezen törvényt; mert én azt hiszem, hogy Solont e törvény megalkotására csak az indíthatá, hogy csalárdul senki se idéztessék törvénybe. Ő ugyanis azt vélte, hogy a sértett fél jogai érvényesítésére öt év elegendő, a hazug ellen pedig az idő legbiztosabb bizonyíték. Egyszersmind belátván, hogy sem a jogviszonyban álló felek, sem a tanúk örökké nem élhetnek, azok pótlására törvényt hozott, mely a gyámoltalannak tanuságul szolgáljon.»

E beszédnek, mint látjuk, magánkereset képezi tárgyát, csupán a magánkeresetek elévüléséről szól, a *büntetőjogi* elévülést még csak nem is érinti: abból tehát a büntetőjogi elévülésre nem vonhatunk következtetést.

Történelmi bizonyossággal csak azt lehet állítani, hogy a büntetőjogi elévülés intézménye Lysias korában már törvényesen elismerve volt.¹

Lysias περί τοῦ σηκοῦ² beszédében világosan ki van fejezve, hogy szent olajfa kivágásának *büntette nem évülhet el*; κατὰ Ἀγοράστον Ἐνδείξεω³ beszédében pedig azt mondja Lysias, hogy véleménye szerint oly büntetetre, mint melylyel Agoratus terheltetik — több ember meggyilkolása — nem alkalmazható az elévülés.

Lysias e két beszéde nemcsak azt bizonyítja, hogy a büntetőjogi elévülés az attikai jogban nem volt idegen, hanem, hogy Lysias korában már *törvény* volt, mert különben, mi okból emelné ki szónok bizonyos büntettek elévülhetlenségét.

A jogalap tekintetében is legtöbbször a Pro Phormione beszéd alapján azt állítják, hogy Solon azért léptetvé életbe az elévülés intézményét, hogy alaptalan vádakkal határt szabjon, és mert egyszersmind lehetetlen a bizonyítékokat az ellenfél által támasztott vád ellen hosszabb idő lefolyása után előállítani.

Azonban idézett beszéd, mint már említettük, nem alkalmazható a büntetések elévülésére, és különben is Demosthenes e beszédében nem Solon nézetét tolmácsolá, hanem saját egyéni véleményének adott kifejezést, világosan kimondván: «δοξεῖ γὰρ μοι.»⁴

Ha az attikai jogrendszerben Solon honosítá meg a büntetőjogi elévülést, mit, törvényei szellemére utalva, igen valószínűnek tartok — noha azt forrásszerűleg eddig még nem sikerült is kimutatni — akkor azt hiszem, hogy bizton állíthatjuk, miszerint őt e szabadelvű intézmény megállapítására mélyebb és általánosabb okok indíthatták.

Solon törvényei az egyéni szabadság biztosítására és megvédésére céloztak, ő kimélettel járt el az emberi természet gyöngeségei iránt és eltűrte, mi káros szigor nélkül nem volt elnyomható, nagyon valószínű tehát, hogy már Solon felismeré, miszerint ezen, az állam büntető hatalmát korlátló intézmény az egyéni szabadság követelménye.

A büntetőjogi elévülés egyes határozmányaira nézve az eddigi kutatások igen kevés sikert mutatnak fel.¹

A római jogban már világos törvények szabályozzák a büntetőjogi elévülés intézményét.²

Hogy ezen intézmény a rómaiaknál nem a görögöktől adoptáltatott, mint azt több jogtudós állítja,³ hogy az nem Solon törvényeinek analog alkalmazása által keletkezett, bizonyítja már azon körülmény is, hogy ezen intézmény a római jogban nem *egyszerre* lőn életbe léptetve, hanem lassanként, hosszabb időközökben, évszázadokon át fejlődött, s így sajátos, fontos okok teheték azt a római jogéletben szükségessé.

Azon vélemény, hogy a büntetőjogi elévülés Rómában Solon törvényei példájára lőn behozva, egyrészt azon föltevésen alapul, hogy a római jog forrását és alapját képező tizenkét-táblás törvény a görög jog tanulmányozására kiküldött decemvirek által a görögöktől recipiáltatott, és csak politikai okokból nem lőn ezen intézmény a tizenkét-táblás törvénybe fölvéve, később azonban a kultúra emelkedésével ez is átvétetett.

Ha nem vonjuk is kétségbe, hogy a soloni törvények tanulmányozása végett egy bizottság Görögországba küldetett, azért mégis határozottan alaptalannak kell jelezni azon véleményt, mely szerint a tizenkét-táblás törvény görög eredetű, vagy általában új törvények foglalata lett volna.⁴

A tizenkét-táblás törvény a már rég érvényben állott jog feljegyzése és a különféle népjogok nemzeti törvénynyé olvasztása volt, s így alaptalan azon következtetés is, mintha e törvény hozatalától a későbbi időkig csak politikai okokból nem lőn a büntettek elévülése hatályba léptetve.

De általános jogbölcseleti szempontból sem fogadható el e téves nézet.

Ha valamely nép jogának codificatiójánál más nép törvényeit fogadja el mintaképül, azokban már meglevő valamely intézményt azonban szándékosan elvet, és csak később, évszázadok lefolyásával lépteti azt életbe, világos

¹ Dambach i. m. I. 10. §.

² Unterholzner, Entwicklung d. Verjährungslehre II. 304. §.

³ Dabelow, Ueber die Verjährung II. 137. 139. §. — Paysen, Ueber die Verjährung 25. §.

⁴ Gibbon, Gesch. d. Verfalls u. d. Unterganges d. Röm. Reichs, 44. cap. — Puchta, Justit. 54. §.

¹ Dambach, Criminal-Verjährung, I. 5. §.

² Ed. Bekker, 220. I. 17. §.

³ Ugyanott, 280. I. 83—84. §.

⁴ V. ö. Dambach i. m.

bizonyítéka az annak, hogy ezen későbbi intézkedés nem alapulhat pusztán adoption.¹

Az elévülési idők sem voltak a római és görög jogban ugyanazok, s így ez alapon sem igazolható, hogy a rómaiak ezen intézményt a görög jogból vették volna át.

Míg a görögöknél az elévülési idő öt év volt,² addig a római büntetőjogban általános szabály: «*Querela falsi temporalibus praescriptionibus non excluditur, nisi viginti annorum exceptione, sicut cetera quoque fere crimina*» (l. Cod. ad legem Cornel. de falsis 9, 22), s csak némely büntetettre nézve volt az elévülés ideje 5 év-, vagy annál még kevesebbre szabva.³

A rómaiaknál a büntetőjogi elévülés intézménye is, mint a császárság korszakában keletkezett sok más humanus intézmény, a római büntetőjog fejlődése és haladása természetes szüleményének tekinthető.

A római büntetőjognak fejlődése első stádiumában a jus sacrum és a jus ulciscendi képezék főalapját.⁴

Azon szigor, mely kezdetben tisztán theokratiai eszméken és a nyers boszu elvén alapult, még a későbbi korszakokban is jellemzi a római büntetőjogot.

Csak az ulciscendi jus elvében lelik magyarázatukat a később is még fenállott tulszigoru intézmények, mint az addictio, a noxae datio stb. intézménye.

Midőn a sacratio capitis már rég száműzve volt, még mindig meg volt engedve a házára nézve veszélyes polgárt mint sacert üldözni és kivégezni. Így gyilkolta meg Servil. Ahala Spur. Maeliust, Scipio Nasica Tiberius Gracchust, L. Opimius C. Gracchust, Milo Clodius, az összeesküdtek Caesart, — és e gyilkosságot legtöbbször büntetlen cselekvénynek tekintették, jure caesum videri, mondja Cicero (de orat. II. 25. 30.)

A sacratio capitis a theocratiai elvek megszűnésével nem lőn ugyan alkalmazva, azonban annak helyébe, mint annak folyománya, lépett az inkább politikai aquae et ignis interdictio, s mint a sacer, oly jogtalan és mintegy átkozott (habár most már politikai tekintetből) volt az is, kire az aquae et ignis interdictio volt kimérve.⁵

A theokratiai eszmék végképen csak Sulla korában tűntek el a római büntetőjogból.⁶

A Sulla idejében Rómában elharapódzott erkölcsi romlottság következtében a büntettek mindinkább szaporodtak; a szövetségesek háboruja és az első polgárháboru a bajt még inkább növelék és a törvények tekintélye teljesen alá volt ásva.

E romlott idő beható reformokat követelt, a büntetőjog gyökeres átalakítását mulhatlanul szükségessé tette és megengedé a régi alap mellőzését is.

Sulla a kor követelményeit felfogván, gyorsan egymásután számos büntetőtörvényt hozott, melyekkel megveté alapját a későbbi jogfejlődésnek.

Sulla törvényei, eltekintve azon egyes szigorú törvényektől, melyeket Sulla, mint államfő, rendelete szilárdítása végett hozott, általában arra mutatnak, hogy a politikai elem a római jogban mindinkább érvényre emelkedik.

A politikai elem kifolyása volt az, hogy *minden* jogsértés nemcsak külső feltűnése szerint, mint cselekvény, hanem inkább mint az *emberi akarat* nyilvánulása vétetett tekintetbe; és míg a büntetőjog régi felfogása szerint csupán a befejezett bűntény volt büntetéssel illethető, addig a politikai elem érvényesülésével a sértett jog eszméje minden bármily irányban nyilvánuló gonosz és államveszélyes akarat megbüntetését követel.

Az állam a közérdek szempontjából nemcsak a külső eredményt büntet, hanem az akaratra visszavezethető minden jogellenes cselekvényt, ha a szándékolt sérelem nem állott is be.

Azonban Sulla törvényhozásában a subjectiv szempont még nincs kellően kifejlődve, s ugyyszólván a másik extrémába esett, a mennyiben a *gonosz akarat*, mihelyt csak külsőleg felismerhető volt, ép úgy büntetett, mint a bűnös cselekvény; a bűnkisérlet oly büntetéssel sújtott, mint a bevégzett tökéletes bűntény; a bűnrészes és a tettes egyaránt fenyítették.

A császárság korszakában a büntett subjectiv felfogása mindinkább helyesebb irányban fejlődött.

A császárok a jogtudósok buvárlatait felhasználták és azok magyarázatait, responsumait positiv joggá emelék.

A jó császárok constitutioi igazolják, mily haladást tett a büntett felfogása e korszakban, és hogy e felfogásnak mily üdvös hatása volt az államélet intézményeire.

A bűnös akarat — subjectiv szempont — képezé a büntett főmomentumát, azonban az csak oly mérvben lőn büntetéssel illethető, a mily mérvben az az állam érdekét, a közbiztonságot — politikai elem — veszélyezteté.

A büntett fogalma változott és más lett a büntetés célja.¹

A büntett e felfogásával kapcsolatban vannak a büntetés kimérésére vonatkozólag beállott fontos változások.

A bíró többé nem volt kénytelen absolvot vagy condemnnot kimondani, nem volt kénytelen a törvény betűjéhez ragaszkodni, jogában állott a positiv törvény által kiszabott büntetést a közelebbi körülményekhez képest enyhíteni vagy súlyosítani.²

A római büntetőjog-fejlődés ezen stadiumában nyerhetett csak életet az elévülés intézménye is.

Nem állítom én sem, hogy a római jogban a bűnös erkölcsi javulásától tételeztetett fel a büntetőjogi elévülés,³ mert egyáltalán nem volna igazolható, hogy a rómaiak a büntetéssel a bűnös erkölcsi javulását célozták volna, az azonban önkényt értetődött, hogy ha a bűnös az elévülési idő alatti elkövetett bűntett által veszélyességét újab-

¹ V. ö. Dambach i. m. III. 7. §.

² Kretschmann, Die origine praescript. crim. observ. histor. 16-dik lap.

³ Gründler, Lehre v. d. Verj. d. péml. Str. 19—21. §.

⁴ Rein, Criminalrecht d. Röm. 26. l.

⁵ Dio Cass. XXXVIII. 17. és Quinct. decl. 351.

⁶ Zachariae, Sulla II. 128. l.

¹ Welkernek (über Staat, Recht u. Strafe, 550. l.) azon állítása, hogy a római büntetőjog a császárság korszakában önkényen és elrettentően alapult, csak egyes császárokra alkalmazható. Lásd Rein, Criminalrecht 67. l.

² Geib, Geschichte, 637. l.

³ Unterholzner, i. m. II. 305. §. 442. l.

ban manifestálta, akkor ő az előbb elkövetett bűntény most már félbeszakított elévülésével nem védekezhetett.¹

Majdnem a glossátorok idejétől egész napjainkig élénk vita folytatott a felett, hogy mi lehetett a római büntetőjog-rendszerben az elévülés jogalapja. Kiki a maga szempontjából, majd a római jog forrásaira, majd a jogbölcselet, a kriminal-politika, a theologia alapelveire támaszkodva törekedett saját nézetét beigazolni.

Legbővebben tárgyalta e különféle véleményeket Dambach,² és bírálata azzal fejezi be, hogy kísérletének eredménye abban áll, hogy a tudománynak ez ideig még nem sikerült kipuhatólni a római büntetőjogi elévülés valódi jogalapját.

Az általam kifejtett elmélet a római büntetőjogban intézményünk keletkezése idejében uralkodott jogelveken alapul, és azt törekedtem kimutatni, hogy ezen intézmény az állam, a büntetett és a büntetés felfogásának természetes kifolyása volt.

A római törvényhozás által nyerte az elévülés továbbfejlődését.

Folyt. köv.

Reinitz József.

A vagylagos (alternatív) kötelmek.

VII.

Ha a vagylagosan kötelezett szolgáltatások némelyike a kötelmi viszonyban álló felek egyikének vagy másikának hibája folytán lett lehetetlenné: úgy itt — miként már érintett — ahhoz képest kell különbséget tennünk, a mint ez az adós vagy a hitelező hibája által következett be, és ezen mindkét esetben ismét ahhoz képest, a mint a választási jog az adóst vagy a hitelezőt illette.

Az első, t. i. azon esetre, ha a szolgáltatások valamelyike az adós hibája miatt vált lehetetlenné, az ausztr. p. t. k. 907. §-nak második tétele a következő határozatot tartalmazza: «De ha a kötelezettnek vétke jó közbe: ez tartozik a jogosítottnak a választás meghiusultáért felelni.» Ezen határozmány azonban egyrésztől meglehetősen homályos és így félreértésekre könnyen alkalmat adható szerkezetű, mert épen nincs abban kellő világossággal kifejezve, hogy tulajdonképpen miben áll a «kötelezettnek» ezen «felelőssége», tehát hogy a hitelező ilyenkor mit igényelhet? Másrésztől meg kimeríthetőnek sem tekinthető, minthogy egész szóhangzata szerint csak azon egy esetre vonatkozólag látszik nyilatkozni, ha akkor, midőn a lehetetlenség az adós «vétke» által idéztetett elő, a hitelezőt illette a választás; míg azon esetre, ha ilyenkor a választás az adóst illette, nem foglal magában intézkedést, valamint azon esetek sincsenek abban érintve, ha a lehetetlenség a hitelező vétke által okoztatott, vagy ha a vagylagos kötelezett szolgáltatások némelyike véletlen, másika pedig a hitelező vagy az adós hibájából vált lehetetlenné, és e szerint természetesen — a mindezekre nézve szükségesnek mutató — ama megkülönböz-

tetés szem elé tüntetése is, hogy az egyik vagy másik esetben a hitelezőt vagy az adóst illette-e a választás, teljesen mellőzve van. Mihez képest az ausztriai jog szempontjából mindezen (egymástól kellőleg megkülönböztetendő és a törvényben eldöntetlenül hagyott) esetek szabályozását csak analogia útján eszközölhetjük, mely bennünket egyes esetekben a dolog természetéből folyó szabályok változatlan, más esetekben pedig csak (az ausztr. p. t. k. 907. §-ához, jelesen ennek már előbb idézett első tételéhez képest) módosított elfogadásához vezetend; a mint t. i. az analogia alkalmazására érvényes elvekből az egyik vagy másik következik.

A mi már most azon, az ausztr. polg. törvénykönyvben egyedül szabályozott esetet illeti, hogy ha t. i. a vagylagos kötelezett szolgáltatások «egyje vagy többje» az adós hibájából lehetetlenült: úgy a p. t. k. 907. §-ának erre vonatkozó (és fenebb idézett) második tételét a törvény-magyarázat helyes elvei szerint csakis akként értelmezhetni, hogy a hitelező az adós «vétke» által választási jogában meg nem csorbíthatván, akár a még lehetséges szolgáltatások egyikét, akár pedig az adós hibájából lehetetlenült szolgáltatás (vagy ha több ilyen van, ezek akármelyike) értékének, illetőleg az annak megnyerése iránt fenforgó egész érdekének (interesse) megtérítését követelheti; valamint az ausztr. p. t. k. 907. §-ának első tételéből folyólag szabadságában kell állnia ilyenkor, ha úgy akarja, akár a szerződés, illetőleg az ebből származott kötelelem teljes felbontását is kívánhatja.¹ Ha pedig ilyenkor, midőn a szolgáltatások némelye az adós vétke által lehetetlenült, ezt (t. i. az adóst) illette a választás: úgy az természetszerűleg csakis neki lehet hátrányára, a mennyiben ilyenkor a lehetetlen szolgáltatás kiesvén a kötelelem eshetőleges tartalmából, ennek értéke megtérítése által kötelezettségétől meg nem szabadulhat, hanem egyszerűen csak a még lehetséges szolgáltatást, vagy ha még több ilyen van, azok egyikét tartozik teljesíteni. — Ezen — a dolog természetéből folyó — szabályt kell itt az ausztriai jogra nézve elfogadnunk. Ugyanigy határoznak e tekintetben a code Nap. 1193. art., a zürichi tkönyv 1010. §., a szász t. k. 792., a drezdai jav. 275. art., a heseni jav. IV. r. 18. art. és a bajor jav. II. r. 254. art. is. Míg az előbbi, t. i. azon esetre nézve, ha ilyenkor a hitelezőnél volt a választás joga, annyiban valamennyien eltérnek az ausztriai jog fenebb érintett álláspontjától, a mennyiben szerintük — a vagylagos kötelmek keletkezési alap-

¹ Ha ugyanis az ausztr. p. t. k. 907. §-a értelmében a hitelező, midőn a választás joga őt illette, már akkor sincs a szerződéshez kötve, ha a «választási darabok» közül egy vagy több akár csak véletlen által megsemmisült: úgy még kevésbé lehet ahhoz kötve, ha egy vagy több szolgáltatás az adós vétkekből vált lehetetlenné; mert ha a hitelezőt már a véletlen lehetetlenülés is a szerződéstől való visszalépésre jogosítja: akkor annál inkább kell az adós hibájából beállott lehetetlenülésnek ezen eredményhez vezetnie. De természetesen ezen intézkedés, miként az egyik vagy másik szolgáltatásnak véletlenből: akként az adós vétkekből bekövetkezett lehetetlenülése esetében is csak a szerződésből eredő vagylagos kötelmekre vonatkozik, és semmi esetre sem terjeszthető ki ezekről a vagylagos hagyományokra is. Különböztetés, hogy a hagyományoknál mint ingyenes juttatásoknál ez gyakorlati jelentőséggel úgy sem bírna; minthogy a hagyományos nem fogna a hagyomány követelésétől visszalépni, ha meg arról mégis lemondani akarna, ezt tennie meg úgy is — magától értetődően — szabadságában áll.

¹ V. ö. Abegg, Verj. rechtskräftig erkannter Strafen, 10. lap.

² I. m. III.

jának különbségére való tekintet nélkül — a hitelező csak vagy a még lehetséges szolgáltatást (vagy ha még több ilyen van, azok egyikét) vagy pedig az adós hibája által lehetetlenné vált szolgáltatás értékének, illetőleg az iránt fenforgó érdekének megtérítését igényelheti, de a szerződés felbontását nem kívánhatja; miként ez a code Nap. 1194. art.-ban és a többiek ép előbb idézett szakaszaiban kifejezve van.¹ Ezen mindkét eset a római jogban is egészen akként van eldöntve, mint az ép idézett törvénykönyvekben, illetőleg törvényjavaslatokban.²

Dr. Sággy Gyula,
egyet. tanár.

Folyt. követk.

Jogirodalom.

Bevezetés az államtudományokba.

Irta: dr. Pisztory Mór.

Minél kétségtelenebb, hogy jelen mű az *öngondolkozás* fölkelte- sére igen alkalmas, s ennyiben a felsőbb tanintézetek egyik főrendel- tetésének megfelel, minél kétségtelenebb továbbá, hogy abban számos mély gondolat és talpraesett észrevétel van kimondva: annál sajno- sabb, hogy alapfölgására nézve merőben *egyoldalú*.

Fölszólalunk ezen egyoldalúság ellenében részint azért, nehogy azon köröknek hallgatása, melyek számára a mű iratott, föltétlen hódol- lat és beismerésnek tekintessék, részint és még inkább azért, hogy a nyilvánosság szélesb körében is védelmére keljünk azon elveknek, melyeket a tanszékről hirdetünk.

Pisztory tanár ur a *természettudományi* iskolának követője. Ezen iskolának kétségkívül számos érdeme van, nem ugyan az állam, társad-alom és jog *organicus* fölfogásának megalapítása, hanem igen is e fölfogás kifejtése és győzelmének biztosítása körül. Jelen műben is szakadatlanul ki van emelve a természet törvényeinek minden létvi- szonyaink fölötti uralma, és ezen uralom érzékének fölkelte a műnek didacticailag is kiváló érdeme.

¹ Álljon itt mutatványul ezekből a száz s. k. 722. §-a, mely ekkép szól: «Hat der Verpflichtete die Wahl unter mehreren Gegenständen und wird die Leistung eines dieser Gegenstände durch dessen Verschuldung unmöglich gemacht, so kann weder der Berechtigte wegen jenes Gegenstandes Schadenersatz fordern, noch der Verpflichtete sich durch Leistung dieses Schadenersatzes seiner Verbindlichkeit entledigen; es beschränkt sich vielmehr die Forderung auf die übrigen Gegenstände. Stand dem Berechtigten die Wahl unter den mehreren Gegenständen zu, so kann er in dem Falle eines von dem Verpflichteten verschuldeten Unterganges einer der mehreren Gegenstände auch Schadenersatz wegen dieses Gegenstandes wählen.» — Továbbá a zürichi t. k. rövidebben és mégis igen praecisen szerkesztett 1010 §-a, mely így hangzik: «Wenn bei alternativen Verbindlichkeiten (Wahlverbindlichkeiten) die Unmöglichkeit der einen Leistung von dem Schuldner, dem die Wahl zusteht, verschuldet wird, so haftet er dem Gläubiger noch für die Andere. Steht aber die Wahl dem Gläubiger zu, so kann dieser entweder die noch übrig gebliebene Leistung oder Schadenersatz für die unmöglich gewordene Leistung fordern.» Ezekkel egyez meg a dolog lényege szerint a Weinmann-féle tervezet 182. §-a, valamint a schaffhauseni kanton magánjogi törvénykönyvének 944. §-a is.

² Mindazáltal vannak írók, kik a római jogra nézve azt vitatják, hogy az adós, ha különben a választás joga őt illeti, még akkor is élhetne a már fenebb érintett facultas alternativa-val, ha a vagyla- gos szolgáltatások egyike az ő hibájából lehetetlenült, feltéve, hogy a lehetetlenné lett szolgáltatás a még lehetségesnél nem volt csekélyebb értékű. Ezen írók tehát a római jog szempontjából a szövegben emli- tett szabályokat csakis ezen módosítással tartják érvényesnek, mely szerint az adós az itt jelzett esetben is felhatalmazva lenne, a még lehetséges szolgáltatás teljesítése helyett, az ennél nem kisebb érték- kel birt lehetetlen szolgáltatás értékének megtérítését eszközölhetni, illetőleg kötelezettségétől magát ez által is megszabadíthatni. Ezen nézetet követik pl. Vangerow (Pand. III. k. 569. §. jegyz. 1, 2, 24. l.), Sintenis (Civillr. II. k. 106. §. 475. l.) stb. Ellenben a szövegben fog- lalt nézet, tehát itt ezen facultas alternativa teljes elejtése mellett nyilatkoznak többi között pl. Unterholzner (Schuldver. I. 520. l.), Mommsen (Beitr. z. Obl. I. r. 26. §. 315. l. 13. jegyz.) stb. Nekünk ezen utóbbi vélemény látszik helyesebbnek, minthogy az ellennézet, mint az másokon kívül az utóbbi által is jeleztetik, csakis a l. 95. §. 1. de- solut. (46, 3.) félreértéséből származott.

De az állam- és társadalmi tudományok utóvégre is nem termé- szettudományok: itt az öntudatlan természetű, ott a népek és egye- sek öntudata a főmomentum; s bár ezen öntudat is a természet tör- vényei szerint fejlődik, mégis annak *minden oldalú* megvilágítására nem képes a természettudományi módszer; főleg nem akkor, ha e módszert csaknem kizárólag a történet *előtti* időkre utaljuk. Ezen *ősidő* tanulmányozása ugyan az emberi szellemfejlődés nem egy vonását érdekesen megvilágítja, de másrésről nemcsak az alanyi okoskodás- nak, hanem még sokkal inkább a képzeletnek tág tért nyit; a vízőzön- ből mindenki azt halászhajta ki, mit épen akar. Ellenben a történet *maga* okosodik, s nem enged magával viaszab gyanánt tenni mit akarunk. A történet közelebb áll hozzánk, tárgyilagosabb és tanulsá- gokban végzetlenül gazdagabb mint az ősidők. Történet nélkül politizálni annyi, mint léghajóban ülve magunkat a szelek játé- kára bízni.

De hiszen Pisztory tanár ur barátja a *történeti módszernek*; csak- hogy e barátságot *tetleg* kellett volna bizonyítani.

Az állam- és jogtudományokbai bevezetés föladata, hogy az alapfogalmakat tisztán kifejezve, azok mindegyikének történeti szere- pét megismertesse, s mindennekfölött azoknak összefüggését s történe- tileg keletkezett szerves egységét a kezdő szemé elé helyezze. E föl- adatra annál nagyobb súly fektetendő, minél nagyobb didacticai nehé- ségekkel találkozunk annak sikeres foganatosítása. Ily értelemben törté- néelmi módszer Pisztory tanár ur művében nincs. A történeti világi- tást nem az állam és társadalom intézményeinek fejlődésétől, hanem a kultúrlet általános eszméiből meríti. A kulturtörténet nem előzménye hanem következménye az egyes institutiók fejlődésének. E tekintet- ben a *deductio* heves ellensége deductiót alkalmaz itt, hol csak *inductio* lehetséges.

Legfőbb tévedése jelen műnek a *bölcsészeti módszer* és azzal az eszmény önálló érvényének tagadása. Bármily nagy tekintélyek állja- nak is e tekintetben Pisztory tanár ur mellett, még sem habozunk elle- nében hangsúlyozni, hogy az eszme *nem* a történet eredménye s hogy a történeti fejlődés törvényei csak a lehetőség határait jelölik, mely határok közt az eszmét megvalósítani egyeseknek és népeknek magas- ztos kötelessége.

A jelzett támadás nem új. Miként a felhők a nap világát elrejt- teni törekednek, úgy mióta tudomány létezik, évezredekken keresztül soha sem hiányoztak, kik az eszmék világát és melegét a civilizációtól elzárni megkísérelték. De az eszme souverainitását a népek szívében detronizálni soha sem sikerült és soha sem fog sikerülni. A természet- tudományi iskolát sohasem fogja körülvenni az ember-milliók azon lelkesedése, mely a bölcsészeti iskola zászlaját úgy a törvényhozás ter- meibe, mint a harczterre követte abban az időben, mikor a jelszó még nem a vér- és vaspolitika, hanem az emberi jogok voltak. Nem is érhetné a civilizációt nagyobb szerencsétlenség, mint az eszménynek rombadöntése. Eszmény nélkül a történet egy sötét labirinth, mely- nek véres utain nem vezet Ariadne-fonal, eszmény nélkül a természet küzdelem oly létért, melyet föntartani sem érdemes. Az eszme ad érté- ket az emberi életnek, mint a nap színt a virágnak.

S ha nincsen eszme, honnan tudja Pisztory tanár ur, hogy mai politikai és társadalmi intézményeink és állapotaink tökélyesebbek, mintsem a hajdaniak voltak? A tapasztalás ezt bizonyítani nem képes. Tapasztaljuk a létet és a létnek tulajdonságait, de nem tapasztaljuk a létnek és tulajdonságainak tökélyét. — Tapasztaljuk, hogy az intéz- mények gyakorlatiak vagy nem gyakorlatiak; de nem tapasztaljuk, vajjon megfelelnek-e az emberi természet magasabb követelményei- nek? Sőt előleges alaki fogalmak nélkül még a létnek tapasztalása sem lehetséges.

Az egyoldalú empirismus szerint a bölcsészet a tapasztalásból merítette eszméit. De jogosan meg lehet ez állítást fordítani: a ter- mészettudományi módszer némely bölcsészeti és még több történeti igazságot úgy tüntet föl, mintha azok csak most födőztetnének föl a történet előtti ősidők rétegeiben.

Ne keltsünk előítéletet a kezdőben azon bölcsészet ellen, mely a szolgaság rabbillencseit széttörte, a kinnváltást megszüntette, a népek jogi és politikai ujászületését eszközölte s azon szellemszabadságot alkotta, melynek palladiuma alatt a természettudományi módszer is fölvirágozott.

Pisztory tanár ur következetesen, de nagyon sajnós következe- tességgel tanítja, hogy az államnak *eszményi célja* nincs; mert ily célj a fejlődést megkötné. Sőt ellenkezőleg, az eszme visz életpezsgést a

fejlődésbe, az eszme ezer alakban jelenik meg a történetben. Ha az eszményi cél a népek öntudatából kiirtani sikerülne, az *egoismus* ültetné annak helyébe céljait. Tudjuk, hogy Pisztor tanár ur, ki művében a kultura magasztos érdekeiért küzd, ellensége az *egoismus*nak, de tanainak consequentiái az *egoismus* kezébe adnak fegyvert.

Hisz az egyes ember is fejlődik, s hajlamaink és körülményeink szerint egyik gyógyit, másik bíraskodik, harmadik a földet hasítja ekével, negyedik a tenger végtelenén szállítja áruit; különbözők az emberi élethivatások, miként az államok is különböző concret célokért küzdöttek és küzdenek, vajjon tehát emberi eszmény s közös emberi cél nem létezik-e?

Az állam *önfentartása* nem cél, hanem eszköz. Az állam nem önmagáért létezik, nem is az egyes emberekért, hanem *emberiségi* intézmény, melyben jog és kultura azonos. Valóban az önfentartás nagyjelentőségű szó; de nem végső oka mindennek. Ha állatnak, embernek államnak nincs magasb célja, mint az önfentartás, akkor minden cselekvőség nem egyéb, mint örültek táncza, melyet állat, ember, állam az enyészett sirja fölött járnak.

Kegyetlen tan ez. Ámde nem a kegyetlenség ellen van kifogásunk. Magunk sem vagyunk sentimentalisták, kimondjuk az igazságot, ha egy életboldogságot rontana is szét; jogosnak tartjuk, hogy milliók szíve vérezze, ha ez által a kultura előremegy. — De

Pisztory tanár ur tana kegyetlenség igazság nélkül; e tan öreggészi az ifjút mielőtt férfi lett volna.

Különben minden tudományrendszernek háttere az embernek *vildgnézete*. Jelen műnek háttere a *materialismus*. De ép e mű is intő szó arra nézve, hogy mai nap már ne arra fektessünk fősúlyt, vajjon valaki materialista-e vagy nem; hanem inkább arra, vajjon *mely irányt* követi a materialismusnak. E megkülönböztetés sem új egyébránt. Anyagban keresték a substantiát a *stoikusok*, kikről Montesquieu mondá, hogy csak a nagyságban voltak tulzók, hogy ama korszaknak ők adtak jeles fejedelmeket, s mint a gondviselés egy neme örködték az emberiség felett. Anyagban keresték a substantiát *Epikur* és követői, kiknek *atheisticus* irányáról megjegyze Cicero, miszerint elhiszi, hogy a *lex voconia* daczára kiadnák a nőnek szánt, s az örökhagyó bizalma által rájuk ruházott örökséget, de akkor nem volnának következetesek elveikhez.

Ime, megtámadtunk egy művet, melynek szellemdussága e sorok írójának több gyönyört szerzett, mint sok könyv, melylyel egyetértünk, megtámadtunk egy művet, melyet eléggé nem ajánlhatunk mindazoknak, kik az eszmék harcának tűzfolyamában részt venni s a tudomány mai mozgalmáról rövid, de ép oly szakavatott mint világos tájékozást szerezni óhajtanak.

Dr. Kuncz Ignác,
jogtanár.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A jogügylet érvényességéhez megkívántató közjegyzői okiratot mennyiben pótolja a kir. járásbíróóság által felvett okirat?

M. Antal bars megyei bisztricsényi birtokát D. Péternek eladván, az adásvételi szerződés — mivel az eladó vak volt — az illetékes nyitra-zsámbokrétai kir. járásbíróóság által jegyzőkönyvileg vétett fel, s a jegyzőkönyvet az eladó a járásbíró kezében levő toll megfogása által saját kézjeggyével ellátta, ugyanazt a vevő, a járásbíró által személyesen ismert s a vak szerződő fél személyi ugyanazonosságát constatáló két tanu, a járásbíró és tollvivő aláírták, a jegyzőkönyv a járásbíróóság hivatalos pecsétjével ellátott, s végül a bírósági igtatókönyvbe 5284 75. sz. a. bevezetve, a vevőnek hiteles alakban kiadatott.

Alig hogy az ezen jegyzőkönyvileg felvett adásvételi szerződés alapján a vevő a tulajdonjog telekkönyvi átíratása végett kérvényt beadta, az eladó agg M. Antal meghalt, és pár nap mulva a nyitrai kir. törvényszék következő végzést hozott: «15,991/1875. A tulajdonjog bekebelezésére irányzott kéret az 1874. 35. tcz. 54. §-ának d) pontja és a 75. §., valamint ebből kifolyólag a telekkönyvi rendt. 69. §-a alapján megtagadtatik; mert a kéret alapjául szolgáló okmány, mint jogérvénytelen a tulajdonjog bekebelezése vagy előjegyzésének alapjául nem szolgálhat.»

Igaz, hogy az 1874. 35. tcz. 54. §-ának d) pontja és 75. §-a vakok által kötött jogügyletek érvényességéhez megkívánják, hogy azok közjegyző által vétessenek fel, de ugyanezen törvény 214-dik §-ának második bekezdése kimondja, hogy

«Ott, hol közjegyző nincs, a közjegyző teendőinek teljesítésére nézve a jelen törvény 25. §-a alkalmazandó», ezen 25-dik §. pedig így szól:

«Míg a helyettesítés felett intézkedés tétetnék, ha más közjegyző azon székhelyen nem létezik, halasztást nem szenvedhető esetekben, a járásbíróóság veszi fel mindazon okiratokat, melyeknek felvételére jelen törvény szerint a közjegyző jogosítva van. A járásbíró azonban ily esetekben a bíróságokra nézve fennálló szabályok szerint jár el.»

Köztudomásu dolog, hogy Bisztricsényben, de az egész zsámbokrétai járásban, sőt még a szomszédos privigyei és tapolcsányi járásokban sincs közjegyző, és a m. kir. igazságügyi miniszterium csak legközelebb határozta el — ezen az 1874. évi 35. tcz. 211-ik §-ában reservált közjegyzői állomások közül a tapolcsányit betölteni, s oda a privigyei és zsámbokrétai járásokat is beosztani, — de ez állásra ez ideig még pályázat sem hirdettetett.

Igaz, hogy a zsámbokrétai járás is be lett osztva — pro forma papíron — a vágúhelyi közjegyzőnek, de Bisztricsény Vágúhelytől a legközelebbi uton 14 mérföld, és ha valami Bisztricsénytől 14 mérföldnyi távolban van, az bizonyos, hogy azon tárgy Bisztri-

csényben «nincs», — a törvény 214. §-a pedig így szól: «Ott, hol közjegyző nincs.»

A közjegyzői törvény 25-ik §-ából nézetem szerint csak ezen szavak vonatkoznak ugyanazon törvény 214. §-ára «a járásbíró veszi fel mindazon okiratokat, melyeknek felvételére jelen törvény szerint a közjegyző jogosítva van», — ellenben a §. ezen szavai «halasztást nem szenvedhető esetekben» a 214. §-ra nem vonatkoznak; mert ezen megszorítás ugyanezen §. világos szavai szerint csak azon esetre és oly helyre vonatkozhatik, ha és a hol van, vagy volt ugyan közjegyző, de helyettesítési intézkedés szüksége állván be, a helyettesítés feletti intézkedés még nem történt.»

A helyettesítési intézkedés e törvény szellemében néhány nap alatt megtörténik, s így a nem sürgős ügyek könnyen halaszthatók a helyettesítés utáni időre, — ott azonban és oly esetben, midőn és hol közjegyzői állomás még rendszeresítve sem volt, s ily állomás betöltése csak évek kérdése lehet, nem engedhető meg az ügyeknek «halasztást szenvedhető» — és «nem szenvedhető» természet szerinti megkülönböztetése.

Egyébiránt a 214. §. a járásbírói helyettesítést nem korlátozza «halasztást nem szenvedhető» esetekre, hanem egyszerűen kimondja azt, hogy a hol közjegyző nincs, ott azon hivatalos egyén jár el, ki a 25. §-ban megnevezve volt.

A felforgó kérdésben intézkedő és az intézkedés irányát kifejező §. a 214. és nem a 25-dik, és mivel a 214-dik §. a járásbírói helyettesítést nem köti a «halasztást nem szenvedhető» esetekhez, és nem mondja azt, hogy «ott hol közjegyző nincs, és halasztást nem szenvedhető eset forog fenn»: világos, hogy a 25. §-nak «halasztást nem szenvedhető esetekben» szavai nem azon esetre vonatkoznak, a hol közjegyző egyáltalán nincs és nem is volt, hanem csupán az esetre, a hol van ugyan közjegyző, de helyettesítés szükséges merült fel.

Az 1874. évi 35. tczikk idézett 214-dik §-a oly határozottan megállapítja a járásbíró illetékességét közokmányok felvételére ott, hol közjegyző nincs, miszerint vita tárgyát legfeljebb csakis azon kérdés képezhetné, hogy vajjon a járásbíró eljárása csupán a «halasztást nem szenvedhető» vagy általában, tekintet nélkül az ügy sürgősségére, minden jogügylet felvételére kiterjed-e?

E kérdést, a fentiek szerint, helyesen megoldottnak vélem ugyan, de feltéve, hogy a járásbíró eljárása csakis a «halasztást nem szenvedhető» esetekre vonatkozhatik, csupán azon körülmény, miszerint az ügy sürgőssége kérdés tárgyát képezheti, nem szolgálhat elegendő indokul arra, hogy a járásbíró által egyébként törvényes alakban felvett jogügylet elannyira érvénytelennek tekintessék, miszerint annak alapján nemcsak telekkönyvi bekebelezés, de előjegyzésnek se legyen hely adható: mert ha a telekkönyvi hatóság hivatva lenne is azon kérdés elbírálására, vajjon «halasztást nem szenvedhető» volt-e azon eset, melyben a járásbíró a közokmányt

felvette? ez esetben is csak e körülmény utólagos igazolását kívánhatná, de ily indokból a tulajdonjog előjegyzését meg nem tagadhatná.

Azonban annak meghatározása, hogy mely esetben tekinthető valamely ügy halaszthatatlannak, nem lehet a telekkönyvi hatóság feladata. Ez egyszerűen ügykezelési kérdés, mely a végzett ügylet lényegét nem érinti, és csak a járásbíró belátásától függ megítélni, hogy a közjegyzői intézmény fennállása alatt forog-e fenn elegendő indok arra, hogy a járásbíró egyéb hivatalos teendőit félretéve, oly ügyletet végezzen, a mit a közjegyző is elvégezhetne; — de a már befejezett bírósági cselekmény kötelező volta felett azon indokból, vajjon az ügylet megkötése nem lett volna-e elhalasztható? a telekkönyvi hatóság nem ítélhet.

A közjegyzői törvény nem teszi a köz-hitelérdemlőség egyed-árusává a közjegyzőt, a bírósági eljárásokat közhitelességüktől meg nem fosztja és a bíróságokat hitelérdemlőség tekintetében nemcsak nem degradálta, hanem XI-ik fejezetében a kir. járásbírósnak a közjegyzőt egyenesen alárendeli; — ha tehát a járásbíró nagyobb törvényes tekintély mint a közjegyző, a járásbíró által hivatalosan és formászerűen felvett jegyzőkönyvnek legalább is oly közhitelességűnek s a benne foglalt jogügyletnek ép oly kötelezőnek kell lenni, mint ha azt a közjegyző vette volna fel.

A M. Antallal kötött kérdéses szerződés tehát oly jogügyletet foglal magában, melyet a vak szerződő fél az 1874. évi 35. tv. cz. 214. §-a rendeleténél fogva közjegyző hiányában a királyi járásbíró előtt egészen törvényes formák között kötött s e szerződés oly közokmánynak tekintendő, melynek alapján a tulajdonjog bekebelezése feltétlenül megengedendő.

Hogy fentelbbi értelmezésem egyedül helyes, annak bizonyításul idézem a közjegyzőkről szóló 1873. május 3. beadott törvényjavaslat indokolásából az átmeneti intézkedésre vonatkozó következő szavakat: «A javaslat 34-ik §-a szerint bizonyos jogügyletek érvényéhez közjegyzői okirat szükséges. E szigorú szabálynak előfeltétele az, hogy a felek a közjegyzőhöz könnyen hozzájuthassanak. Addig tehát, a míg ezen feltétel nincs biztosítva, a míg nem bizonyos, hogy fog-e minden járásbírósgba egy közjegyző kineveztetni (212. §.), lehetetlen ezen szabályt életbeléptetni.»

Végre a magy. királyi igazságügyminiszter folyó évi 1082-ik szám alatt következő rendeletet bocsájtott ki: «A kir. közjegyzőkről szóló 1874. évi 35. t. cz. 209. és 214. §§-ai szerint oly esetekben, midőn a közjegyző elhalálozása, állásától felfüggesztése, elmozdítása, visszalépése folytán, a helyettesítés feletti intézkedés megtörténtéig, vagy átalán ott, hol kir. közjegyző nincs, a járásbíró veszi fel mindazon okiratokat, melyeknek felvételére a közjegyző jogosítva van; felhivom a kir. járásbírósgot stb.»

Ehhez nem kell commentár.

Vadászati kihágási ügyekben a m. k. legf. ít. szék által hozott elvi jelentőségű határozatok.

I.

A vadászati területre felvigyázattal megbízott személyek, az 1872. VI. t. cz. 36. §; c) pontja értelmében nem a kir. járásbírósnál, hanem az illető közigazgatási hatóságnál (szolgabíró, kapitány s a t.) jelentendők be, s ugyanez által látandók el hivatalos bizonyítvánnyal;

mert az 1872. VI. tczikben a bíróság a hatóságtól mindenkor megkülönböztetve levén, kétségtelen: hogy azon esetre, ha a törvényhozás az idézett t. cz. 36. §-ának c) pontjában jelzett teendők az illetékes bíróság által akarta volna teljesíttetni, ugy ezt az «illetékes bíróság» és nem az «illetékes hatóság» kifejezéssel kellett volna törvénybe iktatnia.

1873. évi november 18-án 5484. B. sz. és 1874. aug. 11-én 4575. B. sz.

II.

N. sz. kir. város kapitányának följelentése folytán több ottani lakos ellen, kik a kisbirtokosok területén vadásztak, az illető királyi járásbírósg az 1872. VI. t. cz. értelmében való eljárásra utasított;

mert: az 1872. VI. t. cz. 2. §-ánál fogva, 106 holdra nem terjedő egytagu földbirtokon, — a 2-ik pontban jelzett eset kivé-

telével, — senkinek, még magának a tulajdonosnak sem szabad vadásznia;

s mert vádlottaknak azon ellenvetése, hogy a 34. §. szerint, a közrend fentartására felállított hatósági vagy községi közegeknek feljelentési köre, csak a 24., 25. és 26-ik §§-ok eseteire terjedhet ki, annál kevésbé vehető figyelembe, mivel az 1872. VI. t. czikk 2-ik §-ának fennidézett határozata ellen vétő kisbirtokosok, a dolog természeténél fogva önmaguk ellen vádlóképp fellépni nem fognának, a területükön vadászó idegeneket pedig az idézett 34. §. értelmében, mint se vadásztulajdonosok, se haszonbérbeadók avagy haszonbérbevevők bepanaszolni uagukat feljogosítva nem érezhetik, — és így, ha az illetén kihágások illetékes följelentéséből még a közrend fenntartására felállított hatósági vagy községi közegek is el lennének zárva, ugy az 1872. évi VI. t. cz. 2. §-ában jelzett kisbirtokosok területei közpréda tárgyává fajulva, oly visszaélésekre tárnának mezőt, mely épen a vadászati törvény egyik főcélját: a vadirtás meggátlását hiúsítaná meg

s mert végre: a közrend érdekében alkotott törvények megtartása felett első sorban épen a közrend fentartására felállított hatósági vagy községi közegek kötelesek őrködni; az illetékes büntető bíró pedig, valamint a büntetteket ugy a kihágási vétségeket is, mihelyt tudomására jutnak, hivatalból tartozik üldözni.

1874. aug. 22-én 4809. B. sz.

III.

N. N., ki tilos területen és időben, nem ugyan szándékosan, hanem véletlenül egy nyulat elgázolt, s azt kocsjára téve, haza vitte, a vadászati kihágás vádja és következményei alól tényálladék meg nem állapíthatása miatt felmentetett; — de mivel a más területén agyonütött nyulat haza vivén, jogtalanul elsajátította: vagyonbiztonság elleni kihágásban nyilvánítottatott vétkesnek, s ahoz képest marasztaltatott el.

1874. november 5-én 6217. B. sz.

IV.

Panaszlottak, kik tilos területen fegyverrel kaptván, azzal mentegetőztek, hogy csak varjakra, ölyvekre és más ragadozó madarakra vadásztak: az 1872. VI. tczikk 21. §-ában jelzett vadászati kihágásban mondattak ki vétkesnek;

mert: az 1874. VI. tcz. 14. §-ában megnevezett szárnyasokra, akár szabad, akár tilos időben, csakis a vadászat-tulajdonosnak, vagy engedélyével szabad másnak vadászni.

1874. november 5-én 6314. B. sz. — november 10-én 6779. B. sz. — 1875. február 23-án 1010. B. sz. és ápril 28-án 2306. B. sz.

V.

N. N. panaszosnak H. János elleni ügyében, melyben az első-bíróság panaszlottat az 1872. VI. tcz. 41. §-a alapján ellene emelt elévülési kifogás mellőzésével, tényálladék meg nem állapíthatása miatt fölmentette, a másod-bíróság pedig az első-bírósági ítélet megváltoztatásával, panaszost elévült keresetével elutasította, a másod-bíróság ítélete megváltoztatván, az első-bírósági ítélet hagyatott helyben;

mert: panaszos azzal, hogy az 1873. évi december 20-án törént kihágást 1874. évi január 22-én H. Simon ellen a bíróságnál bepanaszolta, az 1872. VI. tczikk 41. §-a rendeletének eleget tett; s így azon körülmény, miszerint a vizsgálat során kiderült, hogy panaszos tanui a tettes személyét illetőleg tévedtek, a kereset elévülését annál kevésbé indokolhatja, mivel panaszos eme tévedést megtudva, mielőtt még H. Simon az 1874. évi május 15-én hozott első-bírósági ítélettel a vád alól fölmentetett volna, már 1874. évi ápril 30-án benyújtott folyamodványában H. Simonra nézve, a további eljárásnak egyelőre való felfüggesztése mellett, a vizsgálatot H. János ellen kérte folytatatni; mi el is rendeltetett.

1875. évi május 11-én 2863. B. sz.

VI.

Panaszlottak, kik másnak tilos területén és tilos időben, állítólag görényfogás végett töröket állítottak fel, az 1872. VI. tczikk 21. §-a értelmében elkövetett vadászati kihágásban nyilvánítottak vétkeseknek;

mert: az 1872. VI. tczikk 15. §-ában megnevezett ragadozó

vagy kártékony állatokat bármikor elpusztítani mindenkinek csakis a saját földjén szabad.

1875. évi október 26-án 5916. B. sz.

VII.

Kisbirtokosok, kik tiltott időben lesbeállítás végett mentek ki földjeikre, de nem vadászati célból, hanem, hogy a szomszéd területen tenyésztő s onnan átaljövő vetéseiket rongáló fővadakat elriasztás, illetőleg agyonlőjék, — a vád alól tényálladék hiánya miatt fölmentettek;

mert: az 1872. VI. t. cz. 8. és 9. §§-ai szerint a birtokos vagy haszonbérlet által a szomszéd területén tenyésztő fővadak és kártékony állatok, melyek vetéseit rongálják, bármikor lelőhetők és elpusztíthatók.

1875. évi november 9-én 6830. B. sz.

VIII.

Panaszlott azon beismerése alapján, hogy panaszos vadászterületén és fázánosa közelében, habár az erdővéd tudtával, tengeri nyulak fogása végett töröket állított fel, az 1872. VI. t. czikk 21. §-ában jelzett kihágásban vétkesnek mondatott ki;

mert: az 1872. VI. t. cz. 15. §-a szerint, a tengeri nyulakat szabad ugyan mindenkinek, de csakis saját birtokán elpusztítani, — idegennek pedig, ha arra a tulajdonostól engedélyt nyert; panaszlott azonban az 1872-ik évi VI. t. cz. 21. §-ában kikötött feltételnek megfelelőleg magától a panasztól mint a vadászati jog tulajdonosától engedélyt nem kapott, a panaszos erdővéde pedig illetően engedélyt jogérvényesen nem adhatott.

1875. évi december 27-én 9134. B. sz.

IX.

Panaszos egyetlen tanujának hittel erősített vallomása, — ki a panaszbeli kihágás idején panaszosnak erdővéde volt, habár kihallgatásakor s illetőleg a végtárgyaláskor nem is állott már a panaszos szolgálatában, — az 1872. VI. t. cz. 35. §. értelmében, teljes bizonyító erővel bír.

1876. évi január 11-én 9291—1875. B. sz.

Különfélék.

A mentelmi jog köre, mely a képviselőházban oly gyakran heves vitákra szolgáltat alkalmat, legközelebb a felsőházban is beható tárgyalás alá vonatott ifj. *Lónyai* Menyhért gróf kiadatása tárgyában, kit a budapesti fenyítő törvényszék, mint ujoncz-szökevényt kért kiadatni, mert magát a sorozási bizottságnál nem jelentette. A tárgyhöz szólottak báró *Majláthy* László, *Fay* Miklós, *Fehérváry* honvédelmi államtitkár, gr. *Czirák*, *Wenkheim* Béla miniszter, *Tomcsányi* József főispán, gróf *Gyürky*, *Szapáry* István, *Zichy* Viktor s többen, míg végre a mentelmi bizottság jelentésének változatlan elfogadásával, a kiadás, az ügy meritumból meritett indokoknál fogva megtagadtatott. Legérdekesebb azonban, hogy az ügy eldöntése után maga az elnök *Majláth* György országbíró szólott a tárgyról, hogy quasi némely tévfogalmat helyreigazítson, mely lényegileg abban állott, hogy tévedésnek nyilvánítá, ha a felsőház avagy egyáltalán a parlament bármely tagja mentelmi ügyben mint bíró vél határozhatni. Vannak esetek — mondá — midőn a törvény a főrendi házat bírói funkciókkal felruhazza és akkor az egyes főrendi házi tagok igenis mint bírák; de a mentelmi ügyek körül mint esküdtek, mint grand jury szerepelnek. Ép oly helyesen hangsúlyozá, hogy mentelmi ügyekben *döntvényeknek* nem lehet helye, mert a mentelmi eseteket épen természetüknél fogva tisztán egyénítve kell és lehet felfogni. A mentelmi jog elbírálásánál nem egyedül bírói okok dönthetnek, nem a summum jus, hanem kiválólag politikai momentumok határoznak és mintegy hivatkozva dr. *Kuncz* I. pozsonyi jogtanár urnak lapunk hasábjain megjelent értekezésére, azon idézéssel végzé előadását, miként helyesen mondá jogtudósaink egyike: *„hogya politikai tapintat jelzi annak alkalmazhatósát és a politikai morál szabja meg annak határait.”*

A kényszeregyezés behozatala tárgyában hatásos mozgalom indult meg a kereskedői körökben és nevezetesen a kereskedők egylete egy emlékiratot tervez, melyben az igazságügyminiszter ur előtt a kereskedők érdekköre feltáratik. Tudvalevőleg ugyanis a

csődtörvényjavaslat tervezetének tárgyalásakor főleg a kereskedelmi kamara elnökének a kényszeregyezés elleni nyilatkozata indította az igazságügyminisztert ezen intézmény elejtésére és ép azért a kereskedői társaság igen helyesen jár el, midőn ama egyéni nézet kifejezése ellenében *testületileg* nyilvánítja jobb meggyőződését. Alkalmunk volt ezen emlékirat tartalmáról tudomást szerezni, mely természetesen nem a jogelméletből, hanem a gyakorlati életből meríti érvelését. Így például különösen kiemeli azon tapasztalati tény, mely szerint nem a bírói ellátás, hanem az egyesség útján befejezett csődök a legkedvezőbbek és az arány még kedvezőbbé alakulna, ha a kényszeregyezés hiánya folytán néhány «konok» avagy kereskedői nyelven ugynevezett «kemény hitelező» nem zsákmányolja ki az alkalmat olyképp, hogy makacsságával a többi hitelezők rovására különös kedvezményeket biztosítson maga részére. — Ez emlékirat azonban kerüli a végletet, és a kényszeregyezés intézményének honosítását azon megszorítással kérelmezi: hogy a kényszeregyezés csak is 50% minimális fedezet mellett legyen megengedhető. Ilykép nem lehetvén aggródní a kisebbség érdekének zsarnoki korlátozásán, őszintén sikert kívánunk a törekvésnek.

Deák Ferencz nemcsak mint államférfi volt nagy, ő benne nemcsak politikust veszítettünk, hanem az irodalomnak, főleg pedig a szakirodalomnak hő pártolóját.

Erről tanuskodik egy 1861. október 19-én Pusztasz.-Lászlóról b. Kemény Zsigmondhoz intézett levele, melyből a következő részt közöljük:

«Egy év óta irodalmunkban is előtérbe lépett a politika.

És ezt nem csodálom.

De felette sajnálnám, ha más fontos és közérdekű vállalatokat a térről leszorítand.

Sok szellemi szüksége van a nemzetnek, mit kizárólag politikai tartalmu irodalom nem képes kielégíteni.

Sőt a politikai képzettség is csak úgy alapos, ha tudományos műveltségben gyökerezik.

Mindaz, mi a tudományos műveltséget előmozdítja, annyira fontos a nemzetre, hogy az ezek iránti részvétlenség csak fonák egyoldalúságnak lehet eredménye, — s kétségtelenül véték a haza ellenében.

A legsúlyosabb körülmények közt sem kételkedtem honunk szebb jövőjén.

De hogy reményeink egykor valósuljanak, nem elég akarni.

Tanulnunk kell s művelnünk a tudományok minden szakát, művelnünk a népnek minden osztályát; — mert korunkban csak azon nemzetnek van biztos politikai jövője, mely komolyan törekszik az általános műveltség színvonalára emelkedni és azon előre haladni.

Nemcsak vérrel, s nem mindenkor vérrel szolgálhatunk a hazának.

A ki hazáját nemcsak a lelkesedésnek fellobbanó hevében, hanem mindig igazán szereti, törekedni fog minden uton, minden alkalommal, használni a hazának.

Minden percz, melyet tanulásra, minden fillér, mit a tudományoknak s azok közlönyeinek pártolására fordítunk, egyszersmind a haza oltárára tett áldozat.

Nem árt barátom, sőt valóban szükséges, hogy a sajtó útján felszólalatok időnként e tárgyban, s figyelmeztetések a közönséget, miszerint a politika mellett már is megfér, már is szükséges.

Ismételt felszólalásoknak lesz végre sikere, mert annyi belátás, annyi jóakarat van a magyarban, hogy a jószándéku igaz szó előtt sem esztét, sem keblét el nem zárja. — Isten veled!»

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

A *Franklin-Társulat* magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) épen most jelent meg s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A KERESKEDELMI TÖRVÉNY

MAGYARÁZATA. Irta: dr. *Schnierer Gyula*, keresk. miniszteri osztálytanácsos, a kereskedelmi törvény tárgyalására egybehívott értekezlet volt szakelőadója. — *Első fele. A teljes munkának dra*
2 frt 80 kr.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt
negyedévre ... 3 frt

A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A büntetőjogi elévülés. Reinicz József urtól. — A vagylagos (alternatív) kötelmek. Dr. Sággy Gyula, egyet. tanár urtól. — Törvénykezelési szemle. A közjegyzői kényszer kérdéséhez. Konrád Sámuel, királyi aljárásbíró urtól. — A legf. ít. szék döntvényei az ügyv. rendt. tárgyában. — Különfélék.

MELLEKLET: Curiai határozatok.

A büntetőjogi elévülés.

II.

Az egyházi törvények a római jog elveit részben módosították ugyan, de e módosítás a büntetőjogi elévülésre semmi befolyással sem volt.¹

Sok századokon át a rómaiak uralták az egész kulturvilágot, Róma városa a világ gyupontja lett, Róma joga világjoggá vált, s valamint legtöbb jogi intézménye, úgy a büntetőjogi elévülés is a civilizált világ törvényhozásaiban majdnem kivétel nélkül adoptáltatott.

Hazai büntető törvényeink a sajtóvétségek kivételével, melyekre vonatkozólag az 1848. 18. tczikk 28. §-a intézkedik, semmi közelebbi intézkedést sem tartalmaznak a büntetőjogi elévülésre nézve.

Nem támogatja ezen intézménynek hazánkban való érvényét az 1868. 54. tczikk 322. §-a sem, mert az csak a jövő számára vétethetett föl a törvénybe, minthogy a bűnvádi kereset elévülését eddig sem a törvény, sem a praxis nem ismeri.

A «Praxis-criminalis», mely a büntettek elévülését határozottan elismerte, nagy befolyással volt ugyan törvényszéki gyakorlatunkra, azonban az sem eredete, sem szelleme, sem egyes határozmányai tekintetéből magyaroknak épen nem mondható.

Még kevésbé hivatkozhatnának azok a Praxis criminalisra, kik abbéli véleményüket, hogy az elévülés intézményét jogrendszerünk ismeri, az ideiglenes törvénykezelési szabályok II. 9. §-ával támogathatni vélik, mely a magyar büntetőjogot az osztráknál enyhébbnek állítja, mert hisz a Praxis criminalis az elévülésre nézve az osztrák büntetőjognál sokkal szigorubb intézkedéseket tesz.²

Az 1843-ki, valamint a legujabb büntető törvényjavaslat a tudomány és a kulturállamok előrehaladt törvényhozásai igényeinek megfelelőleg elfogadta a büntetőjogi elévülést.

A büntetés — mondja a büntető törvényjavaslat — szükséges a társadalmi rend érdekében s hatásában hasznos is: de e két sajátság bizonyos idő eltelte után megszűnik, mert a társadalomnak alig lehet érdekében

büntetést alkalmazni oly cselekvény miatt, a melyre már senki sem emlékezik, s melynek elkészett büntetése a közszellemre sem gyakorolja azon befolyást, melyet az közvetlenül a büntett elkövetése után, vagy azon időben idézhet elő, midőn a büntett még emlékében van a népnek.

Nem lehet az közömbös, hogy a törvényhozó valamely intézmény jogosultságát mivel igazolja, mert nem elég azon tény, hogy az intézmény a jogrendszerbe felvétellett, a jogosultság kérdésének gyakorlati fontossága is van, mert az csak az intézmény jogosultságának kellő megállapítása mellett lehetséges az arra vonatkozó egyes kérdéseket helyesen megoldani és annak a jogrendszerben oly helyet biztosítani, mely azt megilleti.

A magyar büntető törvényjavaslat általánosan érvényes jogelvekből származtatja az elévülést, a büntetés jogalapjából kiindulva a szükség és célszerűségre vezeti azt vissza.

Azonban eltér a javaslat álláspontjától azon indok, melylyel a büntetés szükségtelenségét és célszerűtlenségét igazolni törekszik.

A tett emlékezetének eltörlése ugyanis nem célja a büntetésnek, és a társadalomnak nem azért áll érdekében büntetést alkalmazni, hogy a büntettről senki se emlékezzék: azzal tehát, hogy a büntettről már mitsem tudnak, nem igazolható a büntetés alkalmazásának szükségtelensége, célszerűtlensége.

De gyakorlati szempontból is helytelen ezen indok.

Gyakran tapasztalhatjuk ugyanis, hogy súlyos bűntettek, sokkal tovább maradnak a nép emlékezetében, sokkal hosszabb ideig szolgálnak a beszéd tárgyaiul, mint a leghosszabb elévülési idő, különösen kisebb községekben, hol bűnesetek ritkábban fordulnak elő.

Csekélyebb bűnesetek pedig, különösen nagyobb városokban, nem is jutnak köztudomásra, és azok emlékezete azon körben is, melyben az elkövetett büntettről tudomással birnak, csakhamar elenyészik.

Tekintve továbbá, hogy a büntető törvényjavaslat az elévülést nem tekinti hatálytalannak, ha a bűnös az elévülési időn át újabb büntethető cselekményt elkövetett, helytelen az indok azért is, mert kétségtelen, hogy ha a tettes bűnös életét folytatja, az elévítendő büntett emlékezete a köztudatban el nem enyészhetik.

És miként lehet a bűnöst ez alapon védeni, ha a tények az idő árja által még nem mosattak el, ha mindenki még élénken emlékezik a büntettről és világos tudomással bir az egyes körülményekről, különösen oly ese

¹ Klein, Lehrbuch des Criminalrechts 184. §. Gröndler, Verjährung 3. §.

² Pauler, büntetőjogtan 317. l. Kautz, büntetőjog 238.

¹ V. ö. Klein, Grunds. d. Crim. 184. §.

tekben, midőn a törvény rövidebb elévülési időt rendel. Nem igazolható a büntettek elévülése azon indokkal sem, mely szerint az elkésett büntetés nem gyakorol oly befolyást, mint az közvetlenül a büntett elkövetése után, vagy azon időben idézhet elő, midőn a tett még emlékében van a népnek.

A tapasztalat ugyanis ellenkezőjét látszik igazolni.

Ha a nép látja, hogy az igazság sujtó keze még hcsszabb idő után is, felemelvén a fátyolt, mely számos évek során át borította a titokba rejtőző bünt, elérheti a gonosztevőt, hitté nő benne a büntetés elkerülhetlensége és még nagyobb tisztelettel fog a törvény és annak végrehajtói iránt viseltetni, mert a legmérsékeltebb büntetés bizonyossága — mondja Beccaria — erősebb tartalék a legkegyetlenebb büntetés félelménél, ha az a megmenekedhetés reményétől kísértetik.

Semmi esetre sem szándékom ezzel kétségbe vonni azon igazságot, hogy a büntetés nyomban kövesse a tettet, mint az árnyék a testet; de tény az, hogy a késedelem *sohasem* erőltetheti meg a büntetést annyira, hogy ez alapon az mellőzhető lenne.

A büntetőjogi elévülés intézményének sokat ártott, hogy azt elkülönítve, önmagában, a jogéletből kiszakítva egyoldaluan vették vizsgálat alá.

Ha ez intézményt az állam eszméjére alapítják, ha előbb az állam szervezetét, természetét, rendeltetését és célját vizsgálják, hogy megtalálják a helyet, hol a büntett kiütni szokott és hol azt gyógyítani kell, ha az államot annak ismerik fel, a mi, akkor ezen intézmény jogosultságának kérdése nem szült volna oly sok alaptalan elméletet.

Majd csupán objectiv szempontból, vagyis a büntetthe való tekintettel, majd subjectiv szempontból, vagyis a bűnösre való tekintettel, majd a két szempont egyesítése által törekedtek kimutatni a büntetőjogi elévülés jogosultságát, majd végül az idő pusztá lefolyására alapíták azt.

Azonban e szempontok, ha a fenforgó kérdésben jelentőséggel bírnak is, a jog, az állam és a büntetés általános elveinek figyelembe vétele mellett nem állják ki a bírálatot.

Hosszabb idő lefolyása *magában véve* még nem lehet az elévülés jogalapja, a büntett büntethetősége az idő pusztá lefolytánál fogva nem szünhetik meg, mert nincs magában az idő lefolyásában oly mozzanat, mely az állam céljával, a büntetés jogalapjával jogviszonyban nem állana. Ép úgy mint képtelenség volna a magánjogi elévülés igazolásául azt állítani, hogy valamely jogtalanság az által, mert hosszabb ideig tartott, joggá vált, mert bármily hosszú ideig tartó használat jogot tételez fel s igen téves volna a jogot a használatra alapítani, ép oly helytelen az állam büntetőjogának megszűnését pusztán az idő hatalmának tulajdonítani, a büntetést az idő pusztá lefolyásánál fogva jogtalannak tekinteni.

Vagy talán az állam csak első hevében büntet, huzamosb idő után haragja lecsillapul?!

Huzamosb idő lefolyásának azon hatása, hogy a

bizonyítékok előállítására nemcsak felette nehézé válhatik, hanem meg is hiúsíthatatik, szintén nem indíthatja a törvényhozót arra, hogy az elévülés intézményét életbe léptesse.

Az újabb kori tudósok közül is¹ igen sokan abban találják ugyan az elévülés igazolását, hogy hosszú idő lefolyása után a valódi tényálladék ki nem deríthetethetvén, a bíró legtöbbnyire kénytelen kimondani a «nem bűnös», vagy a bizonyítékok hiánya miatti felmentő ítéletet, mi csak a bírósági tekintély rovására történnék; de azon elvet, hogy kerülni kell a sikerre nem vezető bűnvizsgálatokat, semmi esetre sem tarthatja a törvényhozó fontosabbnak, mint a büntett jogi szükségességét.

A subjectiv irány követőinek állításai főleg abban foglalhatók össze, hogy ha a bűnös huzamosb idő lefolyása alatt büntényt nem követett el, a vélelem a mellett szól, hogy ő belsőleg megjavult és ezzel a büntetés célja eléretett.²

A büntetés által szándékolt hatások között kiváló fontossággal bír ugyan a bűnös javulása, azonban a javulás magában véve nem zárhatja ki a jogszerű büntetés alkalmazását, mert a büntetést nem lehet csupán a javulás elérésére szükséges eszköznek tekinteni.

Folyt. követh.

Reinitz József.

A vagylagos (alternatív) kötelmek.

VIII.

Ha a vagylag kötelezett szolgáltatások mindannyian az adós hibájából és pedig egyszerre (azaz egy időben) váltak lehetetlenné, és a választás ezt (t. i. az adóst) illetve: úgy akármelyik értékének megtérítését választhatja; ha ellenben ilyenkor a szolgáltatások lehetlensége nem egy időben állott be: akkor — minthogy az előbb lehetetlenült szolgáltatások, a vagylagos kötelelem ezen esetének természetéből folyólag, ennek eshetőleges tartalmából lehetlenségük bekövetkeztével azonnal végleg kiestek, — az adós az utoljára lehetetlenült szolgáltatásért tartozik a hitelezőnek kárpótlást nyújtani, mert a kötelelem utoljára már csak egyedül erre volt koncentrálva, és így mint kizárólag erre irányuló «obligatio simplex» jelentkezett. Ha azonban ezen esetekben a választás a hitelezőt illetve: úgy ez — tekintet nélkül a lehetetlenülés egy vagy nem egy időben való bekövetkeztére — mindig (tehát mind a két esetben) szabadon választhat, hogy az adóstól a vagylag kötelezve volt szolgáltatások melyike értékének megtérítését akarja követelni. Ezen határozmányok fogadvák el e tekintetben a szász törvényk. 723. §-ban, a drezdai jav. 276., a heseni jav. IV. r. 19. és a bajor jav. II. r. 256. art.-ban is.³

¹ V. ö. Unterholzner, i. m.; Mittermaier, Archiv d. Crim. 1849. 569. l.; Berner, Lehrbuch d. Strafr. 234. l.

² Engau, Kurze juristische Betrachtungen von d. Verjährung in peincl. Sachen, 11. l.; Hoorbeke, Archiv, 1849. 567. l.

³ Álljon itt mutatóként ezek közül csak a drezd. jav. 276. art., mint a mely mindnyája között lepraecisebb szerkezettel bír: «Hat der Schuldner die Leistung sämtlicher wahlweise geschuldeten Gegenstände durch seine Verschuldung unmöglich gemacht, so muss er, wenn ihm die Wahl zustand, im Falle des zu verschiedenen Zeiten erfolgten Eintrittes der Unmöglichkeit für den Gegenstand, dessen

Ugyanezen szabályok birnak érvénynyel a római jog szempontjából; valamint ugyanezek alkalmazandók az ausztriai jogra nézve, de természetesen ismét (a p. t. k. 907. §-ából folyó) azon módosítással, hogy a hitelező, ha a választás joga őt illette, a kártérítés helyett a szerződés teljes felbontását is követelheti, mi nevezetesen a terhes alternatív szerződéseknél nyer gyakorlati jelentőséget.

Magától értetik, hogy mindezen szabályok nemcsak az adós hibájából, hanem azon esetben a véletlenből történt lehetetlenülésre is érvényesek, ha ez az adós késedelme alatt s pedig oly véletlen folytán állott be, mely a teljesítés kellő időben való véghez vitele mellett be nem következett volna.¹

Ha a vagylagos szolgáltatások egyikének lehetetlenült a hitelező hibája idézte elő és a választás őt illette: úgy a kötelelem betöltöttnek tekintendő; ha pedig ilyenkor az adósnál volt a választás joga: akkor ez akár a hitelező hibájából lehetetlenült szolgáltatás által betöltöttnek tekintheti a kötelemet, akár pedig a másikat (vagy ha még több vagylagos szolgáltatás van, azok egyikét) teljesítheti és az előbbiért (t. i. a hitelező hibája miatt lehetetlenültért) meg kárpótlást követelhet. Ezen értelemben határoz ez iránt a szász t. k. 724., a zürichi t. k. 1011., a schaffhauseni t. k. 945. §., a drezdai jav. 279, a hesseni jav. IV. r. 20. és a bajor jav. II. r. 255. art.,² valamint a római jog, és — kétségtelenül — ezen álláspontot kell az ausztriai jogra nézve is elfogadnunk.

Ha valamennyi — vagylag kötelezett — szolgáltatás a hitelező hibája miatt lehetetlenült és a választás őt illette: úgy, ha lehetetlenülés egyszerre állott be, választhat, hogy melyik által akarja a kötelemet betöltöttnek tekinteni, s melyikért vagy melyekért (ha t. i. kettőnél több vagylag kötelezett szolgáltatás létezett) az adósnak kárpótlást nyújtani. Ha ellenben a lehetetlenülés nem egy időben következett be: akkor a kötelelem a legelőször lehetetlenné vált szolgáltatás által veendő teljesítettnek és a hitelező a többiért köteles kárpótlással az adósnak. Ha pedig ilyenkor az adóst illette a választás:

úgy ő ezen mindkét esetben szabadon határozhatja meg, hogy melyik által tekintessék a kötelelem betöltöttnek, s ezen általa kiválasztotton kívül a többiért a hitelezőtől kárpótlást igényelhet. Így döntendők el ezen esetek nemcsak a római, hanem a jól alkalmazott analogia alapján az ausztriai jog szempontjából is. S ezzel egészen meg egyező álláspontot foglalnak el e tekintetben a szász t. k. 725. §., a drezdai jav. 280., a bajor jav. II. r. 257. és a hesseni jav. IV. r. 21. art. is.¹

Ha a vagylag kötelezett szolgáltatások egyike az adós hibája, a többi pedig véletlen által lehetetlenült: úgy az ausztriai jog szerint az adós a szerződésből származó vagylagos kötelemeknél, ha a választás őt illette, a kötelelem teljes felbontását kívánhatja, minthogy az ausztriai p. t. k. 907. §-a értelmében, ha a vagylagos szolgáltatásoknak csak egyike is véletlen által lehetetlenült, «azon fél, kit a választás illet, nincs kötve a szerződéshez.» Ha azonban az adós azt fentartani kívánja: úgy a hitelező az adós hibájából lehetetlenné vált szolgáltatás kárpótlásával tartozik megelégedni; valamint a vagylagos hagyományoknál az adós ezen esetben egész általánosan ennek megtérítésére van kötelezve. Ha pedig ilyenkor a választás a hitelezőt illette: ő ugyan «a szerződéshez» szinte «nincs kötve», azaz annak teljes felbontását is eszközölheti; de ha azt fentartani kívánja: úgy csakis az adós hibájából lehetetlenült szolgáltatás értékének megtérítését igényelheti. (Tehát ez esetben a hitelező sem gyakorolhatja többé a választást, mert az adós a véletlenért felelős nem lehet.) A szász t. k. 726. §-a és a drezdai jav. 281. art.-a ezen mindkét esetben az adóst szintén csak, de egyszersmind (és pedig igen helyesen) mindig és feltétlenül azon szolgáltatás kárpótlására kötelezi, a melyiknek teljesítése hibája által lett lehetetlenné.²

¹ Melyek közül pl. a drezdai jav. 280. art. eképen hangzik: «Ist die Leistung sämtlicher wahlweise geschuldeten Gegenstände durch Verschuldung des Gläubigers unmöglich geworden, so gilt, wenn ihm die Wahl zustand, im Falle des zu verschiedenen Zeiten erfolgten Eintrittes der Unmöglichkeit, die Verbindlichkeit durch den Gegenstand, dessen Leistung zuerst unmöglich geworden ist, als erfüllt und der Gläubiger hat für die übrigen Gegenstände Schadenersatz zu leisten. Ist die Unmöglichkeit gleichzeitig eingetreten, so kann der Gläubiger den Gegenstand wählen, durch dessen Leistung die Verbindlichkeit des Schuldners als erfüllt gelten soll, und für die übrigen hat er dem Schuldner Schadenersatz zu leisten. War der Schuldner wahlberechtigt, so kann er den Gegenstand bestimmen, durch dessen Leistung die Verbindlichkeit als erfüllt gelten soll, und wegen der übrigen Gegenstände Schadenersatz fordern.» A zürichi és schaffhauseni törvénykönyvek, valamint a code Napoleon ez irányban nem foglalnak magukban határozatokat, de azért azok e hűzágának kiegészítésére is ezen szabályok alkalmazandók. A Weinmann-féle tervezet 183. §-a e tekintetben is ugyanazon — s pedig nem igen helyeseltető — eltérést tanúsítja, mely már fenebb a 44. jegyzetben említettett.

² Álljon itt erre vonatkozólag a szász t. k. 726. §-a: «Verschuldet der Verpflichtete die Unmöglichkeit der Leistung des einen der mehreren Gegenstände und gehen die anderen Gegenstände durch Zufall unter, so hat der Verpflichtete, es mag ihm oder dem Berechtigten die Wahl zukommen, Schadenersatz für den durch seine Verschuldung untergegangenen Gegenstand zu leisten.» Egészben véve ugyancz áll a római jog szempontjából is; mindazáltal szokás annak tekintetében ide vonatkozólag még több, finomabb nuance-okat is megkülönböztetni, s az adósról nézve, ha a választási jog őt illette, a már fenebb érintett facultas alternativa helyt foglalhatását ez esetben is vitatni; noha mindezek iránt a különböző írók között korántsem találunk teljes egyetértésre. Így pl. ha két vagylag kötelezett szolgáltatásból az első az adós hibája által lett lehetetlenné és a választás ezt (t. i. az adóst) illette: úgy a tiszta római jog szerint, minthogy az először lehetetlenült — szorosan véve — már előbb kiesett az obligatio lehető tartalmából, a másodikért, mint véletlen által lehetetlenültért pedig az adós nem tartozik felelősséggel, negotium stricti juris, tehát jelesül

Leistung zuletzt unmöglich geworden ist, und bei gleichzeitig eingetretener Unmöglichkeit für einen dieser Gegenstände nach seiner Wahl Schadenersatz leisten; stand dem Gläubiger die Wahl zu, so kann er in beiden Fällen bestimmen, für welchen Gegenstand er Schadenersatz verlangen will.» Ugyanezen szabály következik a code Napoleon 1193. és 1194. art.-aiból a francia jog tekintetében is, ha mindjárt az nem találta is ezekben — minden irányzatában — kellő határozottsággal és világossággal kimondva. — Ellenben a Weinmann-féle tervezet 183. §-a annyiban eltérő álláspontot követ, a mennyiben — a lehetetlenülés egyszerre vagy nem egyszerre való bekövetkezésének megkülönböztetése nélkül — a választáshoz jogosítottnak mindig szabad tetszésére bizza, hogy melyik szolgáltatásért nyújtandó kárpótlás. A zürichi törvénykönyv pedig ezen esetekre semmi határozatot sem tartalmaz.

¹ Minthogy t. i. az adósnak ez iránt való felelőssége a hibájából bekövetkező lehetetlenülés tekintetében fenforgó felelősségével teljesen egy vonalon áll.

² Legyen elég ezek közül csak a szász t. k. 724. §-át szószerint idéznünk: «Verschuldet der Berechtigte die Unmöglichkeit der Leistung eines der mehreren Gegenstände, unter welchen er die Wahl hat, so gilt die Forderung als erfüllt. Hatte der Verpflichtete die Wahl, so kann er entweder verlangen, dass der Berechtigte die Forderung als erfüllt annehme, oder einen der übrigen Gegenstände leisten und wegen des durch die Verschuldung des Berechtigten untergegangenen Gegenstandes Schadenersatz fordern.» — A code Napoleon erre nézve semmit sem tartalmaz, de azért a francia jog tekintetéből is a szövegben foglaltak fogadandók el, melyekkel a Weinmann-féle terv. 182. §-a is megegyezik.

Ha a vagylag kötelezett szolgáltatások egyike a hitelező hibája, a többi pedig véletlen folytán lehetetlenült: úgy az ausztriai jog szerint a p. t. k. 907. §-a alapján a szerződésből eredő vagylagos kötelmeknél természetesen a választáshoz jogosított ismét «nincs kötve a szerződéshez»; de ha azt fentartani akarja, a kötelelem mindig csak a hitelező hibájából lehetetlenült szolgáltatás által tekinthető betöltöttnek, akármelyik felet illetve is különben a választás. A szász t. k. 727. §-a és a drezdai jav. 282. art.-a értelmében a kötelelem ilyenkor is mindig megáll és az, akár az adós, akár a hitelező lett legyen a választáshoz jogosítva, a hitelező hibájából lehetetlenül vált szolgáltatás által egyszersmind teljesítettnek véte-¹ mely szabály az ausztriai jog szerint is egész által-

stipulatio esetében az egész kötelelem elenyészettnek lévén tekintendő, a szerződésbeli kereset — az actio stipulatu — többé nem is volt indítható, és így a hitelezőn az adós pusztá culpa mellett nem is lehetett segíteni, csakis annak dolus-a esetén, a midőn nem ugyan a szerződési kereset, de legalább az actio doli az aestimatio-ra mindenesetre indítható volt. Ellenben a bonae fidei negotiumoknál már a tiszta római jog szerint is, valamint a legújabb jog szerint egész általában, nemcsak az adós dolus-a, hanem pusztá culpa-ja folytán is kárpótlást igényelhet a hitelező és pedig magával a szerződésbeli keresettel. Szem nem is vitás; míg az íránt, hogy ilyenkor melyik szolgáltatás értékének a megtérítésére van kötelezve, eltérők a nézetek. Némelyik, mint pl. Wangerow (Pand. III. k. 569. §. 2. jegyz. 25. l.) ugyanis azt állítja, hogy a hitelező csakis a legkisebb értékű szolgáltatás megtérítését követelheti, vagyis hogy az adós az őt ekkor is megillető facultas alternativa-nál fogva szabadon választhat, hogy melyik szolgáltatás értékét akarja a hitelezőnek megtéríteni; ellenben pl. Zimmermann (Civ. Arch. I. 318. l.) meg azt vitatja, hogy az adós ez esetben feltétlenül és kizárólag a hibája által lehetetlenült szolgáltatás értékének megtérítésével tartozik. A hesseni jav. IV. r. 26. art. a Vangerow által védelmezett álláspontot foglalja el, midőn ekkép nyilatkozik: «Sind beide wahlweise geschuldeten Gegenstände zu Grunde gegangen, und zwar der eine durch die Schuld des wahlberechtigten Schuldners, und darauf der andere durch Zufall, so muss der Schuldner für den ersten Schadenersatz leisten, wenn er es nicht vorzieht, dem Gläubiger den Werth des zufällig untergegangenen zu ersetzen.» Különben a római jog szempontjából ezen facultas alternativa azon esetre is vitatódik, ha az adós hibája és véletlen általi lehetetlenülés megfordított rendben következett be. Ezen mindkét eset tekintetében mi is a Vangerow által követett nézetet, melyhez Sintenis (Civ. Arch. II. 106. §. 475. l.) is csatlakozik, tartjuk a helyesebbnek, s a római jogforrások állásával megegyezőbbnek.

¹ Legyen itt erre vonatkozólag a szász t. k. 727. §-a, mely így szól: «Ist die Leistung des einen der mehreren Gegenstände durch Verschuldung des Berechtigten unmöglich geworden, und gehen die anderen Gegenstände durch Zufall unter, so gilt, gleichviel ob der Berechtigte oder der Verpflichtete die Wahl hat, die Forderung als erfüllt.» S ugyanezen értelemben határoz a hesseni jav. IV. r. 26. és 27. art. is. Míg a többi e munkában tekintetbe vett, de itt nem idézett törvényhozások sem ezen, sem az előbbi pontban tárgyalt esetekre vonatkozólag nem foglalnak magukban semmi határozatokat. — A római jog szempontjából pedig itt ép úgy, mint az előbbi pontban említett eseteknél, még további megkülönböztetés teendő ahhoz képest, a mint a hitelező hibája vagy a véletlen által előidézett lehetetlenség következett be előbb. Ha az első szolgáltatás lehetetlenült a hitelező hibájából és a második véletlen folytán és adóst illetve a választás: úgy az adós — Vangerow (Pand. III. k. 569. §. 2. jegyz. 26. l.) és többek nézete szerint — nemcsak a kötelemtől teljesen megszabadultnak veendő, hanem még a hitelező hibájából lehetetlenült szolgáltatásért kárpótlást is igényelhet. Ha pedig a hitelezőt illetve a választás: úgy Vangerow (Pand. III. k. 569. §. 2. jegyz. 30. l.) véleménye szerint adós, a mellett, hogy a kötelemtől megszabadul, a hitelező hibájából lehetetlenült szolgáltatásért még ekkor is kártérítést igényelhet. Tehát ő ugyanezen szabályt állítja fel ezen esetre is, melyet az előbbire, s csakis az értékmegtérítés mérvének megállapítása tekintetében tesz e két eset közt különbséget. De nekünk helyesebbnek látszik ez esetre vonatkozólag azon másik nézetet fogadni el, mely szerint az adós ilyenkor egyszersmind kötelezettségétől megszabadul, a nélkül, hogy a hitelező hibájából lehetetlenült szolgáltatásért kárpótlást igényelhetne, mert a véletlenért a hitelező sem lehet felelős, a hitelező hibájából már előbb lehetetlenült

nosan érvényes a vagylagos hagyományokra vonatkozólag.

Ha a vagylag kötelezett szolgáltatások közül több az adós vagy a hitelező hibájából, egy pedig, vagy akár szinte több véletlen által lehetetlenül: akkor úgy tekintendő, mintha ez utóbbiak már eredetileg sem tartoztak volna a kötelelem lehető tartalmához (tehát ezek abból teljesen kiesetteként jelentkeznek), és aztán a fenebb kifejtett szabályok ahhoz képest nyernek alkalmazást, a mint úgy egyik, mint másik esetben az adóst vagy a hitelezőt illeti a választás. Mindazáltal azok az ausztriai jogra nézve a vagylagos szerződések tekintetében annyiban módosulást szenvednek, a mennyiben az ausztr. p. t. k. 907. §-a alapján a választáshoz jogosított fél ilyenkor sincs «kötve a szerződéshez.» De a mennyiben a szerződést mégis fentartani kívánja, vagy a mennyiben ezen §. hatálya alá nem vonható esetek forognak fen (mint jelesül a vagylagos hagyományoknál egész általánosan), annyiban azok az ausztriai jog szerint is feltétlen és változatlan alkalmazáshoz jutnak. Szintazonképen a római jog szerint is azok annyiban, a mennyiben — részint a szövegben, részint a jegyzetekben kifejtettekhez képest — az adóst a már többször említett facultas alternativa megilleti, vagy a mennyiben a római jog szempontjából teendő és már szinte érintett megkülönböztetésekből folyik, csak (ezeknek megfelelő) módosulással alkalmaztatnak. Mindezekre nézve — az eddig előadottak kellő figyelembe vétele mellett — további részletezés épen nem mutatkozván szükségesnek, azért ez itt bátran mellőzhetik is.

* * *

Végül, ha valamennyi vagylag kötelezett szolgáltatás véletlen által lehetetlenült: akkor a mennyiben a szolgáltatás véletlen lehetetlenülése a kötelmeket általában megszünteti, annyiban ennek folytán a vagylagos kötelelem is elenyészettnek tekintendő.¹

Dr. Sággy Gyula,
egyet. tanár.

szolgáltatás pedig, mint a hitelező által választott lévén tekintendő, a kötelelem tehát az által is veendő betöltöttnek. S egyéni nézetünk szerint az első esetben sem igényelhet az adós a hitelező hibájából először lehetetlenült szolgáltatásért teljes kárpótlást, hanem csak a mennyiben az netán a véletlen által lehetetlenültnél nagyobb értékű volt, ezen értékkülönbség megtérítését kívánhatja az őt megillető facultas alternativa alapján. Ha az első szolgáltatás véletlen által vált lehetetlenül és ez után meg a második a hitelező hibájából és az adóst illetve a választás: úgy a mennyiben az utóbbi nagyobb értékű volt az elsőnél (és a kettőnek lehetetlenül válása között nem esett közbe egy éven túlmenő időszak), az adós az őt megillető alternativa facultas folytán a hitelezőtől ezen értékkülönbség megtérítését is követelheti, azon felül, hogy tartozása betöltöttnek tekintendő. Ha pedig a választás a hitelezőt illetve: úgy a kötelelem egyszersmind teljesítettnek veendő.

¹ V. ö. ez íránt az ausztr. p. t. k. 1447. §-át, összeköttetésben annak 878., 880. és 882. §§-aival; a drezd. jav. 393. art., összeköttetésben annak 388. art.-val; a szász t. k. 1012. §., a zürichi t. k. 1006. §., a schaffhauseni t. k. 940. §., a code Nap. 1195. és 1196. art.-sait, összeköttetésben annak 1302. art.-val, a hesseni jav. IV. r. 362. art., összeköttetésben annak 360., 361. és 144. art.-saival, a bajor jav. II. r. 119. és 120. art.; végül a Weinmann-féle tervezet 184. §., összeköttetésben annak 180. §-ával.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A közjegyzői kényszer kérdéséhez.

A «Jagt. Közl.» 1876. évi 2-ik számában Mocsáry Béla ur a közjegyzői kényszer behozatalát pártolva, sok olyat mond el cikkében, melyekre nézve lehetetlen, hogy én is pár szót ne mondjak. Mielőtt azonban a cikk felett, és a közjegyzői kényszerre vonatkozólag észrevételeimet megtenném, előre bocsátom, hogy nekem is, mint 3 évig volt községi jegyzőnek és 4 év óta aljárásbírónak, másfél évig telekkönyvi előadónak s hagyatékot tárgyaló bírónak, csaknem naponként volt alkalmam a Mocsáry Béla ur által fejtegetett kérdésekben gyakorlati tapasztalást szerezni; s miket mondanok, azokat gyakorlati szempontból mondandom, szerzett tapasztalás alapján.

Valóban jól esett olvasnom cikkirő urnak azon sorait, melyben az ingatlanokra vonatkozó adásvételi szerződéseknek, nem szaképes egyének általi szerkesztése folytán, szerencsétlen helyzetét festi a vidéki népnek.

Czikkirő ur nem tuloz e tekintetben mitse, mert hiszen mindazon tapasztalatokat, melyeket ő tett, én is tettem; tettem pedig Békésmegyében, azon megyében, hol a jegyzők úgy vannak díjazva, hogy jövedelem tekintetében nem egy jegyzői állás jobb a bírói állásnál; s így mindenesetre ezen megyének alkalma van a legképzettebb jegyzőket megnyerni.

Mint hagyatékot tárgyaló bírónak számtalan oly hagyaték fordult meg kezemben, melyet ha letárgyaltam, addig nem terjeszthettem a birtokbíráshoz, míg azzal egybefüggésben levő más 5, 6 hagyatékot szinte le nem tárgyalék; annyira complicálttá lett az, az elhanyagolt átíratások által. S tárgyalásaim közben bő alkalmam volt azon tapasztalatokat tenni a rozsul kiállított adásvételi szerződésekre vonatkozólag, miket czikkirő ur előadott; s oly rozszak és hiányosak voltak sokszor a szerződések, hogy a szerződés pótlásául általam reá vezetett felek s azok örököseinek nyilatkozata hosszabb kellett hogy legyen, mint maga a pótoltt szerződés volt; s nem egyszer az eladó és vevő két neve helyett 15, 20 örökös nevét kellett aláíratni az ily pótlásoknál.

Ha egy örökösnek hagyatékát kellett megállapítani, igen gyakran öt, hat telekkönyvből vett, de át nem irt, sokszor harmadik, negyedik kézről került ingatlanok hiányosan kiállított szerződésével volt dolgom.

Elképzelhető már, mennyi idővesztésbe s munkába került aztán egy ily hagyaték letárgyalása; s megmagyarázva van, hogy miért van oly sok ideig egy-egy hagyaték tárgyalás alatt (eltekinthetve attól, hogy mily complicált mai napság a hagyatéki eljárás, s mily sok retortán megy keresztül egy-egy hagyaték, míg telekkönyvileg az örökösök nevére iratik).

Nem ismeretlen előttem szinte Békésmegyéből azon eset sem, hogy egy nagy község egyik jegyzője (kinek csaknem egyedüli teendője az adásvételi szerződések írása és a telekkönyvi átíratások voltak), midőn elhagyta a jegyzői állást, az ott oldala mellett levő írásoknak adva át az elintézetlen ügyeket, azok egész fiókkal voltak, s későbbben ezen írások elhalva, igen sok kész szerződés elveszett; s két-három év múlva is máshol kerestettek azok az érdekelte szerződő felek által.

A mi az okmányoknak tanuk általi előttemezését s datálását illeti: az az illető előjáróság által, hogy mily vétkes könnyelműséggel tétetik, azt, mint sommás perekben ítélkező bírónak, nem egyszer volt alkalmam tapasztalni.

Békésmegye egyes járásbíróságainál az évenként kötetni szokott adásvételi szerződéseknek talán úgy 50%-át teszi az oly szerződés, mely telekkönyvezés végett vagy be sem mutatattik, vagy ha bemutatattik, hiányos szerzete, egy vagy más akadály miatt, az átíratás megtagadtatik. De vannak aztán itt is egyes községek, hol 70 százaléket is kitesz az oly vevők száma, kik az ingatlant nem iratják vagy nem irathatják nevükre.

Örömmel konstátálom azonban, hogy Békésmegyében tudtommal van egy pár község, mely belátva ennek a lakosságra nézve nagy hasznát, a községben levő hitellekkönyveket leíratta s azóta azt hiszem vezeteti is (legalább ez volt szándéka). Célolta pedig vezetetni úgy, hogy a nekik kézbesítés végett kiküldött végzésből fog bevezettetni a telekkönyvre vonatkozó bejegyzés.

Ilyen községek tudtommal Tót-Komlós és Gyoma; s ugyan csak a telekkönyvek leírásának eszméjével foglalkozik Endrőd község. — Mellesleg megjegyzem, hogy a községekben hagyott telekjegyzőkönyvek kiegészítése nagyobb feladat lett volna, mint azok újbóli leírása; de meg azok mind félíven vannak írva s igazításokkal telvők.

Ha tehát Békésmegye birtokviszonyai is annyira rendetlenek, mint azt előbb említém, mily rendezetlenek lehetnek más szegényebb megyékéi, hol a jegyzői fizetések oly nyomorultak, — pedig ilyen nagyon sok van — hogy arra bizony annyira képzett embert nem kapnak, ki a telekkönyvi ügyek ismeretével bírna.

Ha ezeket figyelembe vesszük, *csakis kívánnunk lehet a közjegyzői kényszer kimondatását* az ingatlanok adásvételére vonatkozó szerződésekre; s ezzel együtt a közjegyzők számának oly mérvbeni emelését, hogy minden járásbíróvási terület kapjon egy-egy közjegyzőt.

S idáig egyet értek czikkirő urral; abban azonban határozottan ellent kell mondanom neki, hogy a közjegyzők által irt szerződések folytán szükségessé váló telekkönyvi átíratás eszközése határozottan kötelességükké ne tétessék. Mert én a közjegyzőknek kötelességükké tenném, minden, de minden adásvételre vonatkozó közokmányt, a hol akadály fenn nem forog, 8 nap alatt telekkönyvezés végett a telekkönyvi hatóságához beküldését. A hol pedig akadály forog fenn, ezen akadály elhárítására szükséges lépések megtételét, s aztán azonnal a telekkönyvi kérvény beadását szinte kötelességükké tenném. A fent előadott kötelezettség csak azon esetben nem terhelné a közjegyzőket, ha az eladó az átíratás megengedését csak bizonyos, később bekövetkező feltételektől tenné függővé.

Mintha már hallanám az ellenvetéseket: «hogy ily gyámkodás s egyéni jogok megszorítása nem mondható ki egy alkotmányos nemzet szabadelvű törvényhozó testülete által.» «Ez tulzott s semmi által nem indokolható benyulása lenne a törvényhozásnak az egyéni jogokba.»

Első tekintetre igazok lehet azoknak, kik ily gyújtó hangzású szavakat vesznek fel; s ezzel port hintenek a nagy közönség szemébe; s talán háládatosabb is szerepük mint azoké, kik az ellenkezőt vitatják! Én azonban megkísértem bebizonyítani, hogy ezen egyéni jogokbani sértés csak látszólagos lenne, hátránnyal s kárral lenkire se járna, de kiszámíthatlan hasznu lenne egyesekre, úgy mint az államra s a hitelre.

Ugyanis mindenekelőtt megjegyzem, hogy minden az állam s a lakosok érdekében hozott törvény által kisebb-nagyobb mérvben megszorittatik az egyéni jog. Így hozatott azon törvény, illetőleg így történt azon intézkedés is, hogy minden ingatlan telekkönyveztesse s a jogos tulajdon csakis telekkönyvi bekebelezéssel legyen kimutatható. Igaz, hogy az absolut hatalom által történt ezen intézkedés, de az absolut hatalom ezen intézkedése az alkotmányos törvényhozás által helybenhagyatott s pedig mondanom sem kell, hogy nagyon helyesen. S kérdem: akkor sértett-e meg inkább az egyéni jog, akkor nyult-e az állam abba jobban s nagyobb mérvben, mikor akként intézkedett, hogy minden ingatlan telekkönyveztesse, vagy akkor nyulna-e be inkább, ha akként intézkednék, hogy mint a jól felfogott érdek azt parancsolja is, ama intézkedése pontosan végrehajtasse? Egyébiránt a felvilágosodott s a helyzetet felismerni tudó emberen nem történne ezáltal egyéni jogaiban mi sértés sem; mert az ily ember minden kényszer nélkül a közjegyzőhöz fog fordulni azért, mert a mai közjegyzői díjszabás szerint se kerül kevesebbe, egy ingatlan adásvételi szerződésnek többnyire rozsul megírása sem, akárhol készíttesse is valaki a szerződést, mintha azt a közjegyzőnél készítteti; s a szerződésnek a közjegyző általi készíttetése a szerződő felekre előnyvel jár. A fel nem világosodott s a helyzetet felismerni nem tudó, nagy, az amazok felett mindenesetre jóval nagyobb számú közönség, szinte nem követetik el egyéni jogaiban oly megszorítás, melyre az állam jogosult ne volna, s mely sérelmes lenne; nem pedig azért, mert ezek annak fogalmával nem is bírnak, hogy mi az egyéni jog; másrészt pedig a közjegyzői kényszerben védelmet, oly védelmet találna a nép, mely őt megvédené azon károktól, melyeket hanyagsága, tudatlansága s a törvény nem ismerése foly-

tán, a jóhiszeműséget kizsákmányolni szerető, értetlen és roszkakaratú zugirások által kénytelen mai nap szenvedni; s mely károkat a leggondosabb figyelem mellett sem tud kikerülni a mai viszonyok között.

S ha mégis látszólag bár, vagy ha valóban is, egyéni jogai-ban a közönség egy része szenvedne is sérelmet, figyelembe vehető-e az akkor, mikor a mindennapi tapasztalás bizonyítja, hogy többen szenvednek kárt, szenved kárt az állam és a nemzet egyeteme az által, hogy a birtokviszonyok rendezetlenek. Ennek folytán az állam az illetéktől részben elesik egészen is, részben az a hagyatékok és adásvételek után 2, 3, sőt tíz évvel is későbbben folyik be, mint rendesen befolynia kellene; veszít a nemzet egyeteme hitel tekintetében is, mert a rendezetlen birtokviszonyok folytán a hitel alap jóval kevesebb, mint különben lenne.

Ellenvetik mások: hiszen könnyű azt mondani, hogy a telekkönyveztetés is kötelességévé tétessék a közjegyzőknek; de ha nincs a vevőnek pénze a költségek fedezésére?

Ezen ellenvetés tarthatlan, mert, ha vételbe bocsátkozik valaki, a maga érdekében s az állam iránti tartozó kötelességből akként intézkedik, illetőleg akként egyezkedik az eladóval, hogy az átírást szükséges pénz rendelkezésére maradjon, inkább a vételárból maradjon annyival többlet hátralékban, mert ezt kívánja a maga jól felfogott érdeke is, minthogy csak így van teljesen biztosítva azon pénze, mit a vett birtokba fektetett.

Ellenvethető továbbá: hogy annyi képes megbízható emberrel nem rendelkezik az ország, hogy minden járásbíróshoz lehessen közjegyzőt kinevezni, de meg ez által meg is szűnnék a közjegyzőség oly jövedelmező lenni, hogy arra eléggé képes s megbízható emberek kerüljenek.

A mi az utóbbi aggályt illeti: kérдем? csak azok, kik a bírói állásra adják magukat, lehetnek oly önmegtagadók, hogy 1500, sőt 1000 frtért is készek, mint jól képzett emberek lelkiismeretesen viselni hivatalukat? Ha nem, ugy ezen aggály egészen elesik, mert nem képzelek oly járásbírósi területet, hol legkevesebb 2—3000 frtig való jövedelmet ne adjon a közjegyzőség, különösen akkor, ha az ingatlanok adásvételi szerződésének közjegyzői kényszerén kívül kimondatik a törvényhozás által az is: hogy azon teendőket, mik a közjegyzőségekhez vannak utalva, a bíróságoknak teljesíteni nemcsak hogy nem kötelességük, de egyenesen kivételnek hatáskörük-ből. Ilyenek a többek közt a tanusítványok közül: az okiratok másolatának hitelesítése, kereskedelmi s üzleti könyvek kivonatainak hitelesítése, név aláírások hitelesítése, okirat előmutatása időpont-jának bizonyítása, életbenlét bizonyítása, értesítvényekről (intés, felmondás és óvásról) tanusítvány adás, közlemények tartalmának és elküldésének bizonyítása, váltóóvás. stb.

Azt hiszem nem nagy jóllétben uszó közjegyzői karra van ez országnak szüksége, hanem egy, a bírói karral egyenlő színvonalon álló közjegyzői karra, ez pedig elérhető a közjegyzői kényszer behozatala s a közjegyzők számának szaporítása mellett is.

A mi pedig azt illeti, hogy nincs az országban annyi képzett ember, hogy elegendő számmal vállalkoznának a közjegyzőségre: erre nézve megjegyzem, hogy az országban annyi ügyvéd van, hogy három negyedrésze fölösleges, s ezen három negyedrésznek, mint-hogy nincs munkaköre, ugy igyekszik azt magának teremteni, hogy a pereket combinativus módon, itt elő nem számlálható furfanggal maga idézi elő, maga ad rá okot, s a szegény népet nyuzza (különösen mióta a bíróságnak fele ellenében is meg kell ítélni az ügyvéd részére a perköltséget, illetve a munkadíjat, akár nyerte, akár vesztette a pert), nyuzza szabados és nem szabados módon, mert mintegy rá van kényszerülve, hogy rangjához illő megélhetést biztosítson magának. — A ki nem így tesz, az igyekszik más oly megélhetési módot keresni, mihez kár volt neki ügyvédi oklevelet szerezni, s ha előre tudja az esélyeket, nem is szerezte volna meg.

S mert az ügyvédtartás, ha az, azon szigorral vitetik keresztül, az annak gyakorlati alkalmazására hivatottak által; mint a mily szigorú intézkedéseket tartalmaz az, — az ügyvédek visszaéléseit csakhamar szűkebb körre szorítaná és naponkint többen látnák be azt, s hiszem már belátták eddig is, — hogy az ügyvédi állás nekik tisztességes megélhetést nem ad, s így hiszem nemcsak, de meg vagyok győződve arról, hogy a mai felesleges számmal levő ügyvédek közül fog találkozni kellő számu megbízható egyén, a közjegyzői állásra, ha minden járásbírósi területre állítatik is fel

ilyen. Avagy nem üdvösebb intézkedés lenne-e az, ha ily módon igyekeznék a törvényhozás azon ügyvédeknek, kik nagy számuknál fogva becsületes, lelkiismeretes uton-módon meg nem élhetnek ma már az ügyvédségből — foglalkozást adna s azon erőket, melyek a mai adott viszonyok között a nép kárára vannak, azoknak hasznot hozó erőivé tenné?

Ezáltal egyrészt az ügyvédség is ismét elfoglalhatná azon hivatási kört, mire hivatva van, míg most épen az ellenkezőt teszi; másrészt a felesleges ügyvédi erő közjegyzői működésével a zugirászat, ezen a nép szíjolya megölésére fordíthatnák.

Én legalább azt hiszem, a közjegyzői kényszer kimondása által nagy mérvben javulna az igazságügy Magyarországon s elérnénk azt, hogy a nép megszabadulna két szíjolyától s bekövetkezne azon idő, midőn az anyagi igazság és a törvényesség nem lenne annyiszor mint ma, végeredményében két ellentétes fogalom.

A mai viszonyok közt a tiszta gondolkozású bíró, fejét kell hogy csóválja, midőn látja, hogy oly számos ügyvéd levén az országban, az igazságszolgáltatás oly mostoha, mert az anyagi igazság nagyon sokszor a törvény által (mi annak épen védelmére alkottatott) üttetik agyon az ügyvédi fufang folytán.

Hanem a közjegyzői kényszer behozásával egyidejűleg ki kell azt is mondani, hogy a közjegyző által teljesített hibás munkából a megbízóra hárult anyagi kárért a közjegyző felelős; s hogy ez ne csak a papíron álljon, de a közéletben is valósulást nyerjen, intézkedni kell a törvényhozásnak arra nézve is, hogy a törvényolvasással nem foglalkozó, tanulatlan emberek vagyis a köznép is ismerhesse ezen intézkedést vagyis a lakosság tudomására hozassék, mily felelősség terheli a közjegyzőt.

Ha így gondoskodva lesz arról, hogy a legtudatlanabb ember is tudja, mi joga van neki, s mi kötelezettség terheli a közjegyzőt iránnyában; a közjegyzői intézmény s a közjegyzői kényszer áldásos lesz a népre; s csakhamar rendezve lesznek a birtokviszonyok, nagyobb lesz a hitel-alap, s így gyarapodni fog a nép hitelképességével annak jóléte. — Ha azonban nem intézkednek a törvényhozás s a közjegyzőség felelős működése nem fog minden telekkönyvi beadványnál ellenőriztetni ex offo a bíróság által; akkor nem sokat fognak a viszonyok változni — a közjegyzői kényszerrel sem, — a birtokrendezés körében.

Másrészt szükséges lenne a törvényhozásnak intézkedni arról is, hogy azon szigorú — talán túl is szigorú — törvények, melyek eddig az ügyvédség, közjegyzőség és bíróság gyakorlása szemben hozattak, ne csak a papíron legyenek de az életben is keresztülvitessenek. Ez szerény véleményem szerint csak úgy történhetik meg, ha a bíróságoknak, minden néven nevezendő hatóságoknak, illetve állam- és közigazgatási tisztviselőknek kötelességükké tétetik, hogy minden oly visszaéléseket, melyeket hivatali állásuk folytán ilyenekül felismerni, módjukban — sőt kötelességükben áll — az illetékes helyre jelentsék, és az ezen kötelesség ellen vétők, a mulasztás mérvéhez képest szintén felelősségre vonassanak.

Ugyanis többször volt alkalmam tapasztalni, hogy egyes egyéneknek a visszaélés napi renden van, s ezek hova-tovább vérszemet kapva, gunyolva tipo-ják lábbal a törvényeket, a nagyközönség méltó megbotránkozására, csak azért, mert az illető érdekelt fél sokkal tudatlanabb, semhogy jogát érvényesíteni tudná; néha eszközöket vagy segédeszközöket sem tud kapni ezek érvényesítésére; mások pedig a közbotránkozásig vitt visszaélések feljelentésére magukat hivatottnak nem érzik.

Meg vagyok győződve, hogy ha a törvények életképessé tételéről jobban gondoskodnák a törvényhozás, mint ez ideig tette, kevésbé szigorú törvények mellett is több eredményre jutna, s nem fordulna az elő, hogy míg nagy ritkán egyes kevésbé vétkesek szigorúan büntetettek, addig a legtöbb visszaélés, a büntetetlenül sokkal nagyobb és büntetésre méltóbb, büntetlenül marad.

Ki figyelemmel átolvasta csak az ügyvédi rendtartást, azt fogja tapasztalni, hogy az ügyvédi visszaélés ellen vannak abban szigorú intézkedések, de hogy az azt felfedező bíróság vagy ügyv. kamara hivatalból tartoznék eljárni, arról egy betű intézkedés se fordul abban elő. S így történik aztán az, hogy egy ügyvédi kamara, midőn egy feljelentés adatott hozzá be (azért, mert az ügyvéd a fele részére behajtott pénzt visszatartotta), azon határozattal intézte azt el, hogy a panaszolt eset, bűnesetet képezvén, panaszló a bünyenyítő bírósághoz utasíttatik. Ezen végzését a járásbírósi által kézbesít-

tette az illetőknek. S daczára, hogy ezen esetről így hivatalos eljárása közben vett értesülést úgy az ügyvédi kamara mint a járásbíró, egyik részről sem tétetett meg a szükséges értesítés a bünyfenyítő bírósághoz. Az illető ügyvéd látva pedig az ügyv. kamara határozatából, hogy még baj is származhatik eljárásából (mert ezen lágyemeleg intézkedés folytán az ügyvéd urak fele sem tartotta szükségesnek az ügyvédi rendtartást megtanulni, s így azt bizony nem tudják, s az abban foglaltakat meg sem tartják), kiadta pénzét a panaszlnak, annak pedig többé nem állott érdekében a bünyfenyítő bírósághoz fordulni. Ily eljárás után, a bizonyos ügyvéd ép úgy mint a többiek, továbbra is megbízóikkal szemben akként járnak el, mintha az ügyvédi rendtartás s annak ama bizonyos §-a nem is léteznék.

Hogy félre ne értessem: megjegyzem, nem akarnék én a köz-hivatalba levőknek oly hatalmat adni, az által, hogy a visszaélések feljelentését kötelességüké kívánom tétetni, hogy azok bárkit is tudva alaptalanul bevádoljanak, hanem csak azon laza szokást szeretném megszüntettetni, mely szerint a járásbíró, szolgabíró vagy más közhivatalnok ne mondhasa azt, ha valami visszaéléstől tudomást vesz: «nem áll kötelességemben hivatalosan eljárni, mert nem az én hatáskörömbe tartozik az eljárás.» — Vagyis kívánám, hogy minden közhivatalnok, ne csak gépiesen szolgáljon, hanem mindenütt kötelességének ismerje azon érdeknek szolgálni, melynek szolgálatát elvállalta.

Ezek az eszme lánczolatánál fogva felmerült gondolataim, a mint Mocsáry Béla ur cikkét elolvastam: s kívántam ezeket ez uttal papírra tenni, s a szakközönség elé bocsátani, azon hitben: hogy talán elolvassa ezeket olyan egyén is, kinek módjában állandó egy vagy más uton ezen eszméket, ha azokat életrevalóknak fogja találni, megvalósítani, vagy legalább az alkotandó törvényeknél részben felhasználhatni.

Konrád Sámuel,
királyi aljársbíró.

A legfőbb ítélőszék döntvényei az ügyvédi rendt. tárgyában.

I. Nyugalmazott tisztviselők az ügyvédség gyakorlatától el nem zárhatók.

G. J. nyugalmazott trvszéki bíró a zala-egerszegi ügyv. kamara választmánya által az ügyvédek lajstromába felvételén, a kamara ügyészének ez elleni felebbezése folytán a legf. ít. szék a határozatot helybenhagyta, «mert nevezett ügyvéd nyugalmazott tisztviselő minőségében közhivatali tetteleg nem visel, s ennél fogva az ügyvédi rendtartás 10. §-a értelmében mindaddig az ügyvédség gyakorlatától elzárva nincsen, míg újból és tetteleg alkalmaztatni fog. (1875. decz. 9. 11103. sz.)

II. Országgyűlési képviselő vidéki ügyvédi kamarának is lehet tagja.

A szegedi ügyvédi kamara választmánya Sz. M. ügyvédnek megtagadván a felvételt, a legf. ít. szék e határozatot megváltoztatta és a felvételt elrendelte, «mert abból, hogy nevezett ügyvéd országgyűlési képviselő és hogy az ülészek alatt Budapesten tartózkodik, még nem következik, hogy rendes lakhelyét Budapestre tette át. (1875. decz. 23. 11425. sz.)

III. Megyei tisztú ügyész az ügyvédek lajstromába felvehető.

A legf. ít. szék megsemmisítette a m.-szigeti ügyvédi kamarának azon határozatát, mely szerint M. J. és G. D. ügyvédek, mint megyei tisztú ügyészek az ügyvédi lajstromból kitöröltetni rendeltettek, «mert a megyei tisztú ügyészség az 1870. 42. t. cz. 60. és 67. §§-aira való tekintettel az ügyvédség gyakorlatával nem összeférhetlen hivatal. (1875. okt. 23. 11422. sz.)

IV. Városi tisztú ügyész az ügyvédek lajstromába felvehető és abból az ügyv. rts 10. §-a alapján ki nem zárható.

A kecskeméti ügyvédi kamara H. P. városi tisztú ügyészt az ügyvédek lajstromából fegyelmi eljárás után a következő indokokból kitörölte:

«A község rendezéséről szóló 1871. évi XVIII. t. cz. 60. és 64. §§-ai szerint az ügyész hivatalos állásánál fogva az árvaszéknak, a közgyűlésnek és a tanácsnak, utóbbiaknak szavazattal bíró tagja lévén, következőleg ezen minőségében ő, mint a tisztviselői kar egyik tagja tekintendő,

Az idézett törvény és szabályrendeletek szerint is, az ügyésznek nemcsak a város pereinek ellátása egyedüli kötelessége, hanem ezenfelül mint tisztviselőnek kötelessége a közgyűlés és árvaszéki üléseken mindig jelen lenni, közgyűlés, tanács és szakközönségek meghagyásainak eleget tenni, s a jogügyi bizottság s árvaszék által hozzá utalt ügyekben véleményét adni.

A városi ügyésznek tehát a fentebbiek szerint oly számos kötelességei vannak, melyeknek pontos ellátása idejét teljesen igénybe veszik. Mindezen kötelességek pedig az azok ellátásához az ügyek természetéből kifolyólag, de törvény által is különösen megkívánt szakképesség mellett az ügyész, mint a város egyik s épen ezen ügyek ellátására is választott tisztviselője által levén teljesítendő, következőleg az ügyész nem a város perei vitelére megbízott ügyvédnek, hanem olyan tisztviselőnek tekintendő, kivel a városnak rendelkezni teljesen jogában áll, s kinek a város pereinek vitele, a mennyiben ehhez is joga van, egyéb és a fent körülírt kötelességei mellett, csak mellékes foglalkozását képezvén, tisztviselői állásából folyó kötelességeit tehát a nélkül, hogy kamarai tag lenne, kellőképen s a városra nézve minden hátrány nélkül teljesítheti, miután a város pereinek vitelével magán ügyvédet bízhat meg.

Az előadottak szerint az ügyésznek a város irányában oly számos kötelességei vannak, melyek mellett mint ügyvéd, magán felek irányában kötelességeinek meg nem felelhetvén, hivatalos állása az ügyvédséggel össze nem fér.

De nem fér össze még azért sem, mert panaszlott rendszerezített és rendes fizetéssel ellátott hivatalos állást foglaltván el, mint ilyen Nagy-Körös rendezett tanácsú város fegyelmi hatósága alá tartozik, s így felette az 1874. évi 34. t. cz. 9-ik fejezetében szabályozott fegyelmi eljárás, ha netalán arra okot szolgáltatna is, a kamara által gyakorolható nem lenne.

A legfelsőbb ítélőszék ezen határozatot megváltoztatván, a kitörést megszüntette «mert az, hogy panaszlott Nagy-Körös városánál tisztú ügyészi hivatali visel, sem oly okot, minél fogva az 1874: 34. t. cz. 3. §-a szerint az ügyvédek lajstromába eredetileg felvehető nem lett volna, sem oly foglalkozást nem képez, mely ügyvédi hivatásával s állásának tekintélyével össze nem férne, s ekkép az idézett törvény 10-ik §-a szerint kizárásra alapul szolgálhatna.» (1875. decz. 17. 11400. sz.)

V. Rendes tanárképen működő ügyvéd az ügyvédek lajstromából az ügyvédi rendtartás 10-ik §-a alapján, fegyelmi uton kitörölendő.

M. L., az ügyvédek lajstromába felvett ügyvéd a kecskeméti reform. főgymnasiumban rendes tanárképen működvén, a kecskeméti kamara ügyésze e miatt a fegyelmi eljárás elrendelését, majd ennek során kitörölését kérte. A kamara fegyelmi bírósága a kitörést elrendelte. A legfelsőbb ítélőszék e határozatot, az 1874: 34. t. cz. 10. §-án alapuló azon indokánál fogva hagyta helyben, miszerint «panaszlott mint rendes tanár oly állást foglal el, mely az ügyvédi állással és foglalkozással össze nem fér.» (1875. decz. 3. 11105. sz.)

VI. Az 1874. 34. tczikk 11. §. a) pontja és a kapcsolatos 5. §. szerint az ügyvédjelöltek lajstromába csak az vétethet fel, a ki a megkívántató tanulmányokat és vizsgálatokat hazai intézetekben végezte, avagy a ki a külföldi tudori okmányra a nostrificálást megszerezte.

1. A legf. ít. szék indokaiból helybenhagyta a gyulafehérvári ügyvédi kamarának következő határozatát, melylyel B. D. joggyakornoknak az ügyvédjelöltek lajstromába való felvételt megtagadta: «Miután az ügyvédi rendt. 11. §-a alapján kapcsolatban annak 5-ik §-ával, az ügyvédjelöltek lajstromába csakis azon végzett jogászok vehetők fel, a kik az idézett 11. §. a) pontjában körülírt szigorlatokat valamely belföldi, hazai jogakadémián vagy tudományos egyetemen állották ki; B. D. pedig a jogtudori képesítést nem valamely belföldi, hanem a gráci egyetemről, mint az 1868. XII. tcz. értelmében külföldi egyetemről nyerte, s mivel nincs tanúsítva az, hogy nevezett a jogi tanfolyamot valamely hazai egyetemen vagy akadémián végezte, s hogy valamely hazai egyetemen vagy akadémián állotta volna ki az államvizsgálatokat.» (1875. szeptember 29. 9266. szám.)

2. Egy későbbi határozatában helybenhagyta a legfelsőbb ítélőszék a temesvári kamara határozatát, melyben V. Sz. joggyakornoknak az ügyvédjelöltek lajstromába való felvételét megtagadta,

mert kérvényező sem az államvizsgálatoknak avagy az első szigorlatnak szabályszerű letételét, sem külföldi tudori okmány alapján nostrificálását nem mutatta ki, s ennél fogva az ügyvédi rendtartás 11. §-a alapján az ügyvédjelölti lajstromba fel nem vehető.» (1875. nov. 24. 10765. sz.)

Különfélék.

A magyar jogászggyűlés állandó bizottsága f. hó 13-án tartott ülésében mindenekelőtt Deák Ferencz halála fölötti mély fájdalomnak úgy jegyzőkönyvben, mint a teljes ülésnek teendő jelentésben kifejezést adni elhatározta; a hatodik jogászggyűlés ülésnapjai folyó évi *junius* 25., 26., 27. és 28-dikára tűzettek ki, s elhatároztatott, hogy erről az előleges tárgysorozat közlése mellett a hazai jogászközönség úgy a hírlapok, mint az egyetemek, jogakadémiák tanári kara, a törvényszéki elnökségek és az ügyvédi kamarák útján értesíttessenek. Az előleges napirend, tekintettel a beérkezett véleményes indítványokra, következő:

A magánjogból.

1. Tekintettel a tlkkönyvi intézményre, az ingatlanokra nézve a dologbani jogoknak minő szerzési módjai és mily hatálylyal engedendők meg?

Véleményes indítvány: dr. Katona Mór, győri jogtanár urtól.

Előadó: dr. Hoffmann Pál, budapesti egyetemi tanár ur.

2. A hivatalnokokat alkalmazók vagyoni jogi felelőssége, am azok hivatalos eljárása által okozott károk tekintetében mikép szabályoztassék?

Véleményes indítvány: Bovánkovics József, legfőbb it. széki bírótól.

Előadó: dr. Weinmann Fülöp, budapesti kir. közjegyző ur.

3. Örökösödési szerződések kötése csak házastársak között engedendő-e meg, vagy mások között is?

Véleményes indítványok: dr. Immling Konrád, tornai törvényszéki bírótól és dr. Kleckner Alajos, kassai jogtanár uraktól.

Előadó: dr. Teleszky István, országgyűlési képviselő ur.

A hiteltörvényekből.

1. Javasolható-e, hogy a váltó- és kereskedelmi ügyek feletti bíraskodás szakbírószágokra ruháztassék; ha igen: minő alakban és minő berendezéssel?

Véleményes indítvány: dr. Ziskay Antal, pannonhalmi főapát-sági főügyész urtól.

Előadó: dr. Schnierer Gyula, kereskedelmi miniszt. osztálytanácsos ur.

2. Két vagy több biztosító társaság egyesülése esetében feljogosítandók-e a megszűnő társaságnál biztosítottak a szerződés felbontására; ha igen: mit követelhetnek vissza?

Véleményes indítványok: dr. Bróde Lipót és dr. Beck Hugó budapesti ügyvéd uraktól.

Előadó: dr. Herich Károly, ker. min. osztálytanácsos ur.

3. A kényszeregyezségnek a csődeljárásban adassék-e hely; ha igen: a csőd minő neménél, és mily alakban?

Véleményes indítvány: dr. Misner Ignác, budapesti ügyvéd urtól.

Előadó: dr. Apáthy István, budapesti egyetemi tanár ur.

A büntetőjogból és eljárásból.

1. Az elítéltetéssel a rendes büntetésen felül, egyéb jogkövetkezmények kapcsolandók-e össze, s ha igen, mily esetekben s milyek?

Véleményes indítványok: dr. Molnár Imre, nagyváradai jogtanár és Súlyom-Fekete Ferencz, körös-bányai kir. ügyész uraktól.

Előadó: dr. Darányi Ignác, budapesti ügyvéd ur.

2. A vádelv oly korlátlanul alkalmazandó-e, hogy a bíróság a vádló indítványaihoz kötve legyen; avagy ezektől függetlenül is járhat-e el?

Véleményes indítványok: dr. Gombár Tivadar, budapesti ügyvéd, dr. Werner Rudolf, kassai jogtanár és dr. Helmbacher Nándor, nagyszombati kir. ügyész uraktól.

Előadó: dr. Emmer Kornél, budapesti ügyvéd és országgyűlési képviselő ur.

A polgári eljárásból.

1. Tekintettel az ötödik magyar jogászggyűlésnek következő határozatára: «mint másodfolyamodási jogorvoslat a felelbezés a

tény- és jogkérdésben az ellenfél csatlakozásával és új bizonyítékok érvényesítésével megengedendő; mint harmadfolyamodási jogorvoslat pedig felülvizsgálati kérelem a per teljes jogkérdésében, — megengedendő-e a perújítás és minő esetekben?

Véleményes indítványok: Dr. Kola János debreczeni ügyvéd és Stehlo Kornél budapesti ügyvéd uraktól.

Előadó: Erdélyi Sándor budapesti kir. táblai bírótól.

A legutóbbi éveknek jogfejlődéséről a jogászggyűlés elé terjesztendő jelentés tervezetének kidolgozására egy négy tagú bizottság küldetett ki, melynek tagjaivá: dr. Apáthy István, dr. Győry Elek, Sárkány József és dr. Siegmund Vilmos urak választottak; a rendező bizottság következő tag urakból alakítottatott: dr. Dárdai Sándor, dr. Emmer Kornél és dr. Siegmund Vilmos; a hatodik jogászggyűlésnek eddig 474 tagja van.

Dr. Goldschmidt L., a berlini egyetem hírneves tanára nagy elismeréssel nyilatkozik a magy. keresk. törvénykönyvről, melyet a «Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht» című folyóiratban tüzetesen ismert. Ismertetésének alapul szolgált a dr. Herich K., dr. Szvetenay M. és Steinacker Ö. által kiadott német fordítás, mely, mint Goldschmidt mondja, lehetővé teszi, hogy e fontos törvényhozási mű a magyar nyelvet nem értő idegeneknek is hozzáférhető legyen. Ismertetése annyira hű és jellemző a német «gründlichkeit»-re nézve, hogy némely helyen a fordítást hibáztatja, sőt corrigálja. — Természetes, hogy ismertetésében főleg az eltéréseket a német ker. törvénytől tünteti fel, sajnos azonban, hogy ezt behatóbb kritika nélkül teszi, a mennyiben legfőlebb fejszónálva «bedenklich»-nek mond egyes eltéréseket. Ugy látszik legönállóbbnak itéli a részvénytársaságokról szóló részt, noha szintén a német kereskedelmi törvénykönyvön és annak 1870. június 11-iki novelláján alapszik, de számos eltérésekkel és kiegészítésekkel, melyeknél — ugymond — a legújabb francia, belga, olasz és osztrák javaslatok jelentékeny befolyást gyakoroltak. A szövetkezetek jogviszonyai, melyeknél — ugymond — az osztrák 1873. ápril 9-ki törvény követtetett mintául, itt a ker. törvénybe szövetett; de nem nyilatkozik érdemlegesen a szabványokról, noha ép e részben méltó kíváncsisággal vettük volna nyilatkozatát. Ismertetésének befejeztével örömet nyilvánítja, hogy daczára az egyes eltéréseknek, lényegileg mégis a német, osztrák és magyar birodalom közös ker. törvénnyel bír és így a már tűrhetlenné vált állapot véget ért. Reményli, hogy rövid idő múlva az alapul vett német váltójog hasonló kapcsot fog képezni s így a forgalmi jognak nagy és hatalmas talpatzatát képezendi. Ép oly természetes, hogy a német kereskedelmi törvénynek közelebbi revisiója alkalomával a szomszéd magyar állam legislatiója teljes figyelmet és méltatást érdemel.

Új munka. «Gyakorlati ismertetése az urbéri perekbeni eljárások és bizonyítékoknak.» Irta: Keresztszeghy Lajos a budapesti királyi törvényszék bíróját. — E munka érdemleges bírálatát fenntartjuk lapunk jogirodalmi rovatának.

Az 1875-ik évi törvényczikkek megjelentek Ráth Mór diszes kiadásában, a törvénytár nagyságában és kisebb zsebkadásban is. Ára 3 frt. — Az összes 1876-ik évi törvényekre is 3 forinttal előfizethetni, mely esetben a megjelenendő füzetek azonnal bérmentve fognak elküldetni.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

A *Franklin-Társulat* magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) épen most jelent meg s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A KERESKEDELMI TÖRVÉNY

MAGYARÁZATA. Irta: dr. Schnierer Gyula, keresk. miniszteri osztálytanácsos, a kereskedelmi törvény tárgyalására egybehívott értekezlet volt szakelőadója. — *Első fele. A teljes munkának ára* 2 frt 80 kr.

A BÜNTETTEK ÉS BÜNTETÉSEIK.

A büntetőjog különös része. Tekintettel az újabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. — Irta: *Schnierer Aladár.* Ára füzve 3 frt.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 ft A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály, egyet. tanár urtól. — Akaratszabadság. Dr. Dobránszky Győző, mű- és egyetemi tanár urtól. — Jogirodalom. Dr. Groiss G., egyetemi tanár urtól. — Törvénykezési szemle. Az ügyv. rendt. és törvénykezésünk hiányai. Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A

nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon.

Romlott államok az által javíttatnak, ha ősrégi természeti intézményeiket a jelenben újra fölélesztik.

Nápolyi Vico.

BEVEZETÉS.

Hazai jogifodalmunk egyik fáradhatlan és elismert tekintélyű veterán mivelője, az előhaladás és korszerű új eszméknek mindenkor lelkes és lelkesítő zászlósa, a mindannyiunk által egyaránt tisztelt és szeretett Tóth Lőrincz semmitőszéki bíró ur hétfőn hó f. 21-én, a magyar akadémiában a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosságról értekezett hazai szempontból.

Mivel ez érdekesen szép nyelvű és zamatosan írt értekezésnek felolvasása főleg a czélszerűségi szempontokra szorítkozott: ez okból azt hiszem, hogy nem lesz helyén- és időnkivüli, ha igen tisztelt szerkesztő ur engedelmeivel a «Jogt. Közl.» néhány számában a nyilvánosság és szóbeliség régi és mostani állapotáról Magyarországon szólok.

I. Alig létezik tárgy, mely jogászaink többsége előtt sürűbb homálylyal eltakarva, kisebbsége előtt pedig többoldalú felfogás, magyarázat és szétágazóbb véleménynek lenne kitéve, mint épen a nyilvánosság és szóbeliség.

Kötelességszerűnek tartjuk tehát, hogy e tárgy körül tegyen meg mindenki mindent, a mit tehetségéhez képest szóval vagy írásban a szükséges felvilágosításra jónak és czélszerűnek gondol.

Annál is inkább, mert minél többen szegődünk harczosaivá ezen törvénykezési nyilvánosság és szóbeliségnek: annál bizonyosabban eljő annak életbeléptetése, annál közelebb jutunk annak megtestesüléséhez.

Az új eszmék, ha egyszer gyökeret vernek, kérlelhetetlen következetességgel iparkodnak érvényre emelkedni.

Meg fog ez történni mulhatlanul a nyilvános szóbeli eljárással is, ha annak jogi természete egyikünk-másikunk által különböző oldalról és szempontból megérthetővé tétetik. Most azonban még ez idő szerint nálunk nagyon

rája illik e példaszó: «*Ignoti nulla cupido!*» A mit nem ismerünk, az iránt nem lelkesülhetünk.

Én ezuttal különösen csak hazai, magyarországi szempontból akarom fejtegetni e nagyfontosságú kérdést, különös tekintettel arra, hogy volt-e és mennyi szerepe a nyilvánosságnak és szóbeliségnek a régi magyar jogban?

Teszem pedig ezt azért, mert ismerem a magyar ember természetét s tudom, hogyan lehet nála akármit is legbiztosabban célra segíteni, zöld partra jutatni.

II. Hogy valamely intézményt mi magyarok megkedveljünk, megszerethessünk: nem elég ismernünk azon magasztalásokat, melyekkel azt a mivelt külföld minden törvényhozása és nagy férfja kivétel nélkül elhalmazza. Hanem tudnunk és ismernünk kell főleg azt, mint állt az hajdan és mint áll az jelenleg Magyarországon.

Ha kimutatjuk, hogy a nyilvánosság és szóbeliség jogintézménye nem külföldi, hanem tözsgyökeres hazai intézmény, ősrégi, sajátlagos nemzeti örökség: ez által sokkal többet tettünk annak megkedvelésére és elfogadására, mint minden külföldi dicsőítések és hasznossági, czélszerűségi okok ismétlésével.

A magyar embernek vérévé vált már a jogfolytonosság. Szereti, ha multjából szedik a példát. Még a teljesen idegen intézménnyel is előbb megbarátkozik, ha ahhoz hasonló hazai rokon intézményt mutathatnak föl. A mi nagyon természetes, mert dicső multjára nemzetünk méltán büszke lehet.

Bármennyire is mosolyogjanak tehát állításom fölött a külföld bálványozói, vagy Petőfi szerint «rabjai,» ha hazai jogintézményeinket figyelemmel vizsgáljuk, nem fogunk minduntalan mintáért a külföldre szorulni. Idegen földről hozott czifra teoriák helyett, melyek igazságszolgáltatásunkat már is elalélttá teszik: találni fogunk mi itthon a hazai földön intézményeket, melyek a tudomány és a kor kívánalmaihoz idomítva, teljesen kielégítnek bennünket.

Ha értekezésem soraiban talán olyan dolgok is előfordulnának, melyek úgy szóval, mint írásban nálunk is többször és jobban elmondattak már? erre nézve szolgálgjon mentségül, hogy azon netalán köztudomásu dolgok felhozását az elővett tárgy kidolgozásának kerekded egyöntetűsége és világosabb feldolgozása tette szükségessé.

Dr. Herczegh Mihály,
egyet. tanár.

Folyt. követk.

Akaratszabadság.

I.

Tanulságos jelenetnek voltam egy alkalommal szemtanúja. A természet többször rendez hasonló játékokat csendes idylljeiben, talán azért, hogy okuljon belőlök az ember.

Egy mákos kertben két kakast láttam, a mint egymást nagy tűzzel kergették. Hamar észrevettem a baj okát: a menekülő fél egy mákfőt tartott a csőrében, az üldöző félnek kétségkívül arra vásott a foga, a miről csakhamar meggyőződhettem; mert a mint futtában elejté az üldözött fél a mákfőt, azonnal felkapta a másik és már most megfordult a szerep, az üldözőből menekedő lett. Így ment ez változó szerencsével jó ideig, néha-néha meg-megállapodtak, szemben fogadták egymást, és pillanatig letéve a mákfőt, heves párbaj folyt a foglalás jogáért; míg egyszer a harc tüzeiben valamelyik bajvivó kegyetlenül rá talált lépni a casus bellire, a mákfőre, úgy hogy az összetört. E pillanatban, mintha csak hideg vízzel öntötték volna le a hős feleket, leeresztik szárnyaikat és lebigyesztett taréjjal, meghunyászkodva, mondhatnám — szégyenkezve hagyták oda a küzdőtér az áldozatul esett mákfővel együtt. Meglepetve a hirtelen fordulat által, közelebbről kerestem a váratlan visszavonulás okát, kíváncsiságom annál is élénkebb volt, mert bámulatomra, a küzdelmi bér — a mákfő egyik félnek sem kellett, különben nem hagyták volna ott a harctéren. Közeledém a széttaposott mákfőhöz, és ime előttem feküdt a legbölcsebb magyarázat: a mákfő *üres volt!*

Nem tehetek róla, hanem önkénytelenül ezen kakasviadal jut eszembe, valahányszor az akaratszabadság körül folyt évszázados, talán évezredes harczra gondolok. Folyt és folyik a küzdelem, sőt ma még erősebb ütegekkel mint valaha, az akaratszabadság tárgyában, a nélkül, hogy mindenekelőtt azzal igyekeztek volna bölcsseink tisztába jönni: vajjon van-e igazán miért küzdeni, vajjon létezik-e a tárgy maga, melynek tulajdonságai felett foly a bölcselmi vita; vajjon nem lenne-e bölcsőbb legelőször is a felett dönteni: létezik-e akaratszabadság vagy nem; csak ezen sarkalatos kérdés elintézése után lehetne észszerűen a szabadság tulajdonságairól, hatályossága mérveiről és szereplése módjairól disputálni: Ki tudja, nem jutnak-e a bölcsészet hadakozó pártjai a viaskodó kakasok sorsára, ha előbb meg nem vizsgálják: vajjon van-e magva, tartalma a dolognak, vagy csak üres a mákfő, melyért pro és contra nagy erővel küzdenek?

E kétely ma jogosultabb, mint valaha. A természetbúvárlat napjainkban gazdag anyagkészletet hordott össze, hogy megvethesse egy tényhű világnézet alapját.¹ Röviden és szabatosan kifejezhető ezen világnézet. Minden lény anyagból áll, az anyagnak pedig sajátos, elidegeníthetlen erői vannak. Oly valóságos lényt, melynek eme két létszeres eleme nem volna, a természetbúvárlat nem

ismer. Ezen általános és kivételt nem tűrő természetük-nél fogva, a lények természeti rokonságban állanak. — Honnan van mégis a lények myriád változata? Honnan a szerves és szervetlen világ megszámlálhatlan képződmései, honnan az ember, az állat, növény, ásvány, a levegő, az égitestek és minden, minden a nagy természetben?

Az anyagparányok összetételének végtelenül változó arányaiból.

A mint az anyagparányok más és más arányokban találkoznak össze: azon változatok szerint különféle lények keletkeznek, anyagelemeiktől elválhatlan, sajátos erőkkel. Azon hajlam (a vonzás és taszítás, az elsajátítás, azonosítás, assimilatio vagy kiválasztás) és arányok, melyek szerint az anyagparányok egyesülnek, szigorú mértékek és törvények által vannak megszabva a természet rendjében. De nemcsak a keletkezés történik megszabott mértékek és törvények szerint, hanem a lények fenmaradása, élete és enyészete, mely utóbbi tulajdonkép nem enyészet, nem megsemmisülés, mert ez lehetetlen, hanem csak átváltozás, átalakulás. Már most mi az élet?

Minden anyagparánnyal elválhatlan erőhatványok vannak kapcsolatban, lehetne mondani, az erők az anyag elidegeníthetlen tulajdonai. Épen azért, mert az anyag egyuttal erőforrás is, az erő pedig a tevékenységben, a mozgásban, a hatásban nyilvánul szükségképen: az erővel áthatott anyag és az anyagokból képződött lények szükségkép mozgást, tevékenységet fejtenek ki, és a lények ezen mozgása — az élet. Mivel minden lény anyag- és erőből áll, a hol pedig erő van, ott szükségkép mozgás is van: ennél fogva minden lény él.¹

Nézzük minő létszerű feltételei vannak az életnek. Az anyaggal erő, az erővel élet jár; tehát az élet az anyag- és erőhöz van kötve; és mivel az anyagok és erők találkozásának arányai természeti törvények által ki vannak mérve: szükségkép áthat eme törvények teljes érvénye az erők által mozgatott lények életére is; úgy hogy az élet ugyanazon törvényeket követi, melyek saját tényezőin, az anyagon és erőn uralkodnak. Ilyen a legujabb természetbölcselet szerint a természet alkotmánya. Nagyön természetes, hogy ezen bölcselem tételeit és következtetéseit egész terjedelemben alkalmazza az emberre is; mert az embert sem helyezhetvén a természet területén és rendjén kívül, hasonlóan oly lénynek tekintti, a mely keletkezése, fejlődése, élete és megszűnése tekintetből, az általános természeti törvények uralmának kénytelen hódolni, épugy mint más lények. Bármely egyéniek és különbözők legyenek tehát az emberek, a legfinomabb különbözőségek is megfelelő természeti okok és hatások törvényszerű következményei, épugy, mint amaz életnyilvánulások, melyekben az ember szervezete a környező viszonyok közt, érvényre jut. Az ember egy saját faj a természet világában, oly sajátos, mint bármely állat-, növény- vagy ásványfaj, és mint fajnak, van egy általános ősjellegű (tipikus) mintája, hogy úgy szóljak, tervképe. Meg van határozva: minő anyagok és erők, minő

¹ Lotze: Mikrokosmos, I. 17—29. l.; Comte: Cour de philos. positifve; Schopenhauer: 174. l.; valamint Darwin, Virchow, Vogt, Moleschott, Büchner és mások művei.

¹ Reich: Anthropologie, több helyen; A. Cornill: Materialism. und Idealism. in ihr. gegenwärt. Bedeutung. 163. l.

általános mérvekben egyesülve, képezik az embert, úgy hogy eme feltételektől függ az ember keletkezése, léte és életműködése ép úgy, mint a növényé vagy ásványé függ a saját tipikus létfeltételektől. Ezen általános tervkép követelményeivel azonban nem áll ellentétben azon tény, hogy a lények egyénenként nem hasonlítanak a képződés minden ízében saját fajuk ősképeéhez olyképp, mint például az épület saját tervrajzához.¹ Az ákácza mégis csak ákácza, bárha egyetlen egy sem hasonlít tökéletesen mindenben a másikkhoz. Az egyik nagyobb, ágasabb, lombosabb, virágzóbb, mint a másik; de egyéni változataik nem oly mérvűek és természetűek, hogy a faj, a typus határain tulcsapnának, mely szabálytalanság akkor következne be, ha például az ákácza egyéni különbözősége annyira menne, hogy belőle gesztenyefa, tölgy vagy pálma lenne. Ily egyéni eltérés mérvei már tulmenének a typus, a faj határain, és az ily abnormis «ákácza» nemcsak másforma ákácza lenne, mint a többi, hanem egyáltalán nem lenne ákácza. Természetes, hogy a természet ily ugrásokat ugyanazon fajon belül meg nem enged, csakis példakép használható oly feltevés. Hasonlóan van ez az emberrel is. Az embernek is van egy általános tervképe, melynek feltételei szerint képződik, a nélkül azonban, hogy egyéni különbségek ne lennének ember és ember közt. Az anyagok, erők és tehetségek, melyek szervezetéből az ember áll, ugyanazon természetűek ugyan minden emberben, hanem különbözők lehetnek azok vegyarányai, különbözők a természeti és társadalmi viszonyok, melyek közé a kész ember jut. Ezen egyéni és helyi különféleségekhez képest egyéni és helyi különféleség fog az emberek életében is nyilvánulni, mindig szoros okozati kapcsolatban a szervezet és a környező viszonyok természetével. A mint különbözik egyik falevél a másiktól vagy egyik ákácza a másiktól, ha külön-külön egyéniségekben figyeljük meg azokat: úgy különbözik egyik ember a másiktól különvált egyéniségében szemlélve. Ha azonban kissé emelkedett pontról egy egész ákáczaerdőn nézünk végig: elmosódnak az egyéni különféleségek és az egész erdő úgy áll előttünk, mint egy nagy ákácza. Ilyen az ember is. Az emberek átlagosan megszabott szervezeti mértékeik azonosságánál fogva, nagy tömegben azon tipikus középember képét fogják feltüntetni, melytől az egyén csakis csekély jelentőségű változatokban tér el. A tömegéletben az uralkodó természeti törvények tipikus képe jelenik meg, az egyének életében azonban az egyéni cselekvés egyénileg eltérő okai és szabályai, melyek az átlagos emberélettörvények súlypontja felé törekvő tulajdonságaiknál fogva nem zavarhatják a tömegélet nagy folyamának szabályos menetét. Azon változatokról, melyek az egyének cselekvényeiben szoktak felmerülni, azt szokták mondani, hogy az akarat szüleményei: mert — miként mondani szokás — a hány ember, annyi akarat és a hány akarat, annyi különböző cselekvény lehet. Ezen kategorikus utalással az akarat különbözőségére rendesen megoldottnak van

tekintve a cselekvény okviszonya; holott e helyen elég legyen csak felemlitenem, hogy az emberi cselekvény nem az akarat vagy bármely egyes tényező szüleménye, hanem az ember egész szervezetének és mindennemű viszonyainak okozatos nyilvánulása; mint a hogy az almáról nem lehet mondani, hogy azon galy terméke, melyen függ, hanem az egész fa gyümölcse, melynek létrehozatalában közreműködött a törzs, az ágak, a levelek, a gyökerek egész hálózata, sőt magok a környező viszonyok: a termékeny talaj, az eltető légkör, a melengető nap-sugár is. Ilyen gyümölcs az ember cselekvénye is, az akarat talán csak ama galy, melyen a különféle életviszonyok ereje csak megérlelé a cselekvényt. Erről azonban majd később!

Most csak legyen konstatálva, hogy az újabb természetbölcseleti irány oly természetű lénynek tekinti az embert, mint más lényt, és akaratával, cselekvényeivel, szóval: egész lénye összes erőivel és életnyilvánulásaival, természeti törvények uralma alá helyezi. Ezen bölcelem szigorú tapasztalati alapon áll és csakis a természet és élet való tényei után indul. Az embert érzékileg elemezve, kimutatja a szerves összefüggést és rokonságot a természet többi lényei és az emberi test között; alkalmazás útján kísérleteket tesz a természet törvényeivel, a mennyiben élettani hatásaiban észleli és konstatálja a természeti anyagok és erők hatályát. Közönséges nyelven eme bölcselmi irányt anyagelvnek vagy materialismusnak nevezik.

Ezzel szemben áll a hypothezisek iránya, némelyek által helytelenül idealismusnak keresztelve. Ezen irány nem sokat törődve a lények természetének *tapasztalati* vizsgálatával, elvont feltevésekre alapítja tételeit, melyekből aztán hagyományos iskolai dialektikával¹ dedukálja és bizonyítja azt, a mi az önkényesen alapul vett feltevésekből folyik. Ezen bölcelem szerint, mindenekelőtt az ember egészen más lény, mint más természeti lények, az embernek sajátos, kiváltságos alkotása, kiváltságos tulajdonságai, minden természeti törvénytől független akarat-szabadsága, ennek következtében egészen sajátos élete van, mint minden más lénynek. Ezen feltevéseiért énezen irányt a kiváltságok, a kivételek irányának, a szabálytalanság és természeti rendetlenség irányának tartom.

Természetes, hogy az ily bölcelem, mely a lények valódi természetén, kényelmes feltevésekkel könnyedén tulteszi magát és a mely az élet tényei előtt bezárt szemekkel jár, sőt az életet csalfa látszatnak tekintvén, a tények minél nagyobb ignorálásában bizonyos bölcsészti emelkedettséget lát: az ily «bölcelem» hamar elbánik az élet legmélyebb rejtélyeivel; mert az akarat-szabadság dogmájából oly könnyű a dialektika mesterfogásaiban avatott kezeknek, a cselekvények egész folyamát fakasztani, mintha csak Áron bűvös vesszejével érintené meg a problémák kemény szikláját.

Azonban e két ellentétes irányban legalább következetesség található. Az anyagi elv követői következte-

¹ Vogt: Geschichte der Schöpfung. 288—289. lap és 291—292. lap.

¹ Fichte: «én, nem én» és ezek egyesülése (!). Hasonlók: Hegel, Schelling stb.

sen a lények természeti rokonságáról szóló alaptételk-höz, a természet törvényeinek érvényét az emberre és cselekvényeire nézve is, elismerik; az «eszményiség» hívói az embert kiváltságos lénynak tekintvén a természet rendjében, kiváltságos tulajdonokkal egyebek közt akaratszabadsággal ruházzák fel, és ezen minden szabályon felülemelkedő erkölcsi tényezőkből származtatják az ember cselekvényeit, oly szívós következetességgel, hogy a hol az élet tényei törvényszerűségről tanuskodtak, készek elméletek kedvéért a tények tanuságát eltagadni vagy azt merő látszat- és tévedésnek nyilvánítani.¹ Senki sem tagadhatja, hogy mind e két irány következtetéseiben hű és szigorú marad az alaphoz, melyből kiindult.

Találkozni lehet azonban egy harmadik iránynyal is, mely tulajdonképen nem önálló és eredeti, a mennyiben a két előbbi bölcelem tételeiből kölcsönzi elemeit és összeegyeztető irányzatánál fogva, talán a bölcselmi *fusio* irányának lenne nevezhető, ha tudniillik több nem lenne e bölcselmi irányban a *confusio*, mint a *fusio*.² Ezen összeegyeztető bölcelem elismeri, hogy az ember, mint természeti lény, akaratával és cselekvényeivel mindenk előtt testszervezetének korlátait kénytelen túrni. Ezen bölcelem hívei mondják, hogy «az élő szervezet diadal-maskodik a gutaütött emberen, a ki sétálni akarna és nem bír talpra állani; a szervezet teszi csuffá a bölcsét, ha lázasan félrebeszéli.»³ Elismerik továbbá, hogy vannak merő természeti «tényezők, melyek akaratunkat irányozzák, és vannak tényezők, melyek akaratunk végrehajtását meggátolják.» Igen találó példákat is hoznak fel eme tételeik megvilágítására, többi között a következő példát is: «A levegőben palotát szeretnék építeni: nem lehet, mert a levegőben meg nem áll. Tehát a földre szállok és telket szemelek ki számára: megint nem lehet, mert a teleknek tulajdonosa van, a ki nem engedi. Akad saját telkem, ott építkezném: nincs hozzá való pénzem. Volna pénzem: nincsenek embereim. Volnának embereim: beleszól a közmunkatanács. Megszűnik ez az akadály is: akad új meg új.» És ezen «bölcselők,» a kik ily világos példákkal mutogatják az akarat függését egyrészről az «élő szervezettől,» tehát az ember legbelsőbb állagától is, másrészről a kültermészettől, ezen bölcselők az általok felhozott tényekből mégis nyomban azt következtetik, hogy az akarat szabadsága amaz akadályok által mégsem korlátozható, és az ember ezer meg ezer akadály közepette is fentarthatja eredeti akaratát és megóvhatja akarata u. n. «belső szabadságát.» Sőt tovább is mennek eme közvetítő bölcelet emberei. Bár előbb már kiemelék azon korlátokat, melyeket a szervezet von az akarat köré, valószínűleg azon felfogásban, hogy a kedély és lélek bizonyos erői, ösztönei, tehetségei, mint például: a vágy és okosság, nem a szervezethez tartoznak, újból hangsúlyozzák, hogy a vágy és okosság is parancsolhat az akaratnak és míg nyíltan bevallják, hogy a vágy által uralt akaratnak «nincs szabadsága, csak kényte-

lensége»: csodálatos logikával azt is állítják, hogy az ész szava által vezetett akarat tulajdonképen a valódi szabad akarat. Ezen logika a tökély tetőpontjára ér, midőn a bölcselkedés tovább fűzésében eme kérdést teszi fel magának a gondolkozó: «Hát *kell-e* valamit akarni? el nem vész-e az akarat szabadsága, ha *kell* valamit akarnunk?» és a bölcselő saját kérdéseire ezen feletet adja: «Nem csak hogy el nem vész (az akarat szabadsága), de éppen így lesz *valóvá*.» «Midőn elhatározzuk magunkat arra, mire magunkat *okszerűen* el *kell* határoznunk, csak *mi magunk* kénytetjük rá magunkat, semmi más hatalom».*)

A hol a bölcsészeti fogalmak ily képleges értelemben használatnak és a logikai szigor játékos enyelgessé válik: ott természetes, hogy az eredmény más nem lehet, mint a zavar. Ily logika segítségével azt lehet «bebizonyítani», a mire éppen kedvünk van: Kényszerűséggé válhatik a szabadság és szabadsággá a kényszerűség, sőt annál nagyobb és valódibbá lesz a szabadság, minél jobban hódol az akarat (márha) az ész parancsának (is); más szavakkal: minél nagyobb a kényszer, annál nagyobb és valódibb a szabadság. Az ilyen észjárás szerint mély logika lehet azon tételben, mely szerint—bár *mi magunk* is függünk «élő szervezetünk» és a kültermészet tényezőinek korlátaiktól, mégis csak *mi magunk* kénytetjük rá magunkat az okszerű elhatározásra és semmi más hatalom», ismétlem: mély logika lehet ezen tételben, körülbelül olyan, mint a «fából való vaskarikában». És mi a bizonyossága — ezen bölcelem szerint — akaratunk szabadságának? — «Öntudatunk, mely akaratunk szabadságáról szintoly közvetlenül meggyőző, mint léte-lünkrol.» Öntudatunk lenne-e csalhatatlan tanu, hát mi az öntudat? Egy metaphysikai ötlet, egy megszokott szójárás, vagy ha jobban tetszik: egy metaphysikai rejtély, tanunak igenis problematikus hitelű, mert nemcsak tanuskodásának csalhatatlansága nagyon vitatott kérdés, de még az öntudat állaga maga is. Hiszen a legnagyobb gondolkozók sincsenek tisztában azzal: vajjon az öntudat egy önálló lelki tehetség-e, vagy csak bizonyos szellemi állapot és minőség?*) Sőt feltéve, hogy létezik az öntudat, mint önálló lelki tehetség, elmetehetség, mint egyáltalán minden emberi tehetség, nemcsak kilehet téve a tévedhetőség gyarlóságának, hanem Buckle T. a mély gondolkozó, történelmi tényekkel képes kimutatni, hogy az az ismeretlen lényeg, a mit öntudatnak neveznek, különféle időkben és megváltozott viszonyok között, hamisnak jelenté ki azt, a mit máskor igaznak mondott. Volt idő, midőn oly általánosan begyökerezett a boszorkányok- és kísértetek létezésé iránt táplált hiedelem, hogy a legalaposabb bölcsészet is hasztalan küzdött ellene, és ezen hiedelem az emberek öntudatára támaszkodott: minden érv és ellenbizonyítgatás meghiusult az emberek azon merev elfogultságán, mely öntudatuk zsarnokoskodó tévedéséből származott. Ama elfogultság nyügében az emberek

¹ Oettinger: Moralstatistik, 54. l.

² A. Cornill: i. m. több helyen.

³ Greguss Á.: A szabadságról. 1874. Budapest.

¹ Csak hogy önmagunkat is az okok és befolyó tényezők ereje kénytet.

² Buckle: Hist. of. civilis in England. I. az öntudatról, hasonlóan: Schopenhauer; 174. l., Virchow: 176. l.

szintén mondhatták volna, mint a mai bölcsész, hogy öntudatukban a boszorkányok és kísértetek létezéséről színtoly közvetlenül meg vannak győződve, mint önnön lételükről. És ime, bármily meggyőző ereje is volt valamikor a boszorkányokról tanuskodó öntudatnak, ma ugyancsak «öntudatunk» győz meg arról, hogy badarság volt az, a minek valósága mellett egykor (az öntudat) oly erőszakosan tüntető módon tanuskodott. Az az öntudat, mely önmagát ennyire képes meghazudtolni, nem önmaga támasztja-e a legalaposabb kételyt tanuskodásának csalhatatlan hitelessége ellen? De ha ez így van: lehet-e oly kétes hitelű tanunak, minő az öntudat, bizonyosságára csalatkozhatatlan hitelű tételeket alapítani? Minő bizossággal állíthatja a bölcsész, hogy az akarat szabad azért, mert arról az öntudat tanuskodik? azon öntudat, mely önnön tanuskodása ellen is képes tanuskodni?! Bármikép álljon is az öntudat kérdése, nézetem szerint, az öntudat sem lehet csalatkozhatatlanabb, mint a többi emberi tulajdonságok és tehetségek; tévedésnek kitett tehetségek tanuskodására pedig tételeket feltétlen hitellel alapítani legalább is nem bölcsészhez való eljárás. Az olyan ötletek, mint a Descartes-féle «cogito ergo sum», igen elmések lehetnek, hanem bebizonyításokra nehezen használhatók. Hát az alvó vagy az ájult ember, a ki nem gondolkozik, nem létezik? és pedig azért, mert nem gondolkozik?! . . . Azért óvatosan kell az öntudattal is bánni. Igen gyakran megesik, hogy az előttünk tárva álló világ tényeire irányzott szereink is megcsalhatnak, hát még az öntudat, mely belsők elzárt és bonyodalmas világa felé irányozza tekintetét. Különben is ember az ember és egyaránt tévedhet akár a külső, akár a belső világon hordozza szemeit. Ezen tapasztalati tudat tegye óvatossá a bölcsészt, a ki problémák megoldásán fáradozik.

Dr. Dobránszky Péter,
mű- és joggyógytemi tanár.

Jogirodalom.

A büntettek és büntetések.

A büntetőjog különös része. — Tekintettel az újabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. — Irta: *dr. Schnierer Aladár,* egyetemi jogtanár.

A «Jogtudományi Közlöny» 1873-iki évfolyamának 43. számában volt alkalmam szerző «Büntetőjog általános tanai» című munkáját ismertetni, melyre vonatkozólag akkor — egészen tárgyilagossá birálat alapján — azon meggyőződésnek adtam kifejezést: «hogy azt büntetőjogi irodalmunk egyik legbecselesebb termékének tartom, mely nem ephemer érdeklél bir, hanem arról tanuskodik, hogy szerző önálló gondolkozásra, önálló alkotásra képes és ezen képességét a tudomány továbbfejlesztésére felhasználni akarja is».

A jelenleg előttünk fekvő munka «A büntető jog általános tanai» című munkával egy egészet képez, s így kiváló érdeklél birt reám nézve annak vizsgálása, vajjon szerző büntető jogtanának e második kötete megfelel-e azon várakozásnak, melyet — az első kötet alapján — méltán hozzá köthetni véltem; és annyival érdekesebbé vált e vizsgálódás, mert az előttünk fekvő munkáról egy azt teljesen elítélő birálat volt előttem, mely a «Magyar Igazságügy» 1875-iki V—VII. füzetében látott napvilágot s mely — megvallom őszintén — előttem nem kis mérvben gyanusnak tünt fel egyszer azért, mert névtelen — mi tudományos birálatnál már egymagában szokatlan — másfelől pedig azért, mert azon birálatnak sorai közül a subjectiv irányzat elég élesen kitűnik.

De áttérek magára az ismertetendő munkára, most is, mint mindig a feltétlen tárgyilagosságot vezérelvül kitűzve!

Szerző négy részben tárgyalja az anyagot: — szól az elsőben a «magánszemélyek elleni büntettekről» — áttér a másodikban az «államot közvetlenül sértő büntettek» — ismerteti a harmadikban a «vallást sértő büntetteket» és befejezi munkáját a «közérkölciség elleni büntetteket» tárgyaló negyedik részszel.

Midőn szerző nem egy bizonyos tételes jognak magyarázatát, hanem általában a büntetőjog rendszerét kívánja nyújtani, kétségen kívül lényeges jelentőségük azon irányelvek, melyeket rendszerének alkotásánál alapul felvett. Szerző erre vonatkozólag a bevezetésben ezt mondja: «nézetem szerint legjobb azon módszer,¹ mely az egyszerűbb, kevésbbé feltételezett fogalmakból kiindulva, áttér azon fogalmak fokozatos rendben leendő tárgyalására, melyek amazokon, mint természetes előfeltételeiken sarkalnak». — Az alapgondolatot, melynek szerző itt kifejezést akar adni, elfogadom és magam is helyesnek tartom, de — csekély belátásom szerint — ezen alapgondolat egymagában nem nyújt elegendő irányt a rendszer megalkotásánál a büntethető cselekvények különböző természeténél fogva egyfelől, másfelől pedig nem is vitte következetesen keresztül ez alapgondolatot, midőn a vallást és a közérkölciséget sértő büntetteket az államot közvetlenül sértő tettek után sorolta be rendszerébe.

Azonban nemcsak ezen főbeosztás ellen lehet kifogást emelni hanem az egyes részekbe soroltak némelyikét sem tartjuk következetesen elhelyezettnek. — Hosszas volna a tekintetben minden egyes büntethető cselekvényre vonatkozólag észrevételeimet részletezni, csakis egynehányanak felemlítése által kívánom állításomat igazolni.

Szerző a «magán személyek elleni büntettek» között és pedig «a vagyonsértők» sorában tárgyalja a gyújtogatást, az árvizokozást és a hamisítást. — Maga szerző elismerni látszik azt,² hogy a gyújtogatás, mint önálló büntetőfogalom, csak annyiban igazolt, mennyiben azt úgy fogjuk fel, mint oly cselekvényt: «mely által a polgárok élete, testi épsége és vagyona nagyobb mérvben veszélyeztetik, s mely épen ezért a közbiztonság súlyos megsértését igényel jelentkezően, az egyszerű kártételnél súlyosabb büntetést igényel. De épen azért, mert e cselekvénynél a főszűly nem arra fektetendő, hogy az által egy magán-személynek vagyonában közvetlenül kár okoztatik, hanem arra, hogy ily cselekvény a «közhatárságot» sérti súlyosan, a cselekvényt a magán-személy elleni büntettek közé sorolni nem tartom helyesnek; — ha pedig szerző azon kártételre fektetné a főszűlyt, mely a gyújtogatásból a magán-személy vagyonára háromolhatik, akkor nem lenne indokolt a gyújtogatást mint önálló büntetőfogalmat említeni, hisz ekkor az a kártétel alá sub summalható, nem volna az tényleg egyéb, mint kártétel, melynél a cselekvési mód a gyújtás.

Hasonló a kifogás és érvelés az árvizokozást illetőleg; itt is az önálló büntetőfogalom csak annyiban igazolt, a mennyiben azt nem tekintjük közönséges vagyonsértő büntettnék.

Végül épen ezen eredményre jutunk a hamisításra vonatkozólag is. Egészen helyes, a tudomány és a törvényhozások mai álláspontjának egészen megfelel, midőn szerző a hamisítás fogalmát a csalás fogalmától elkülöníti; ámde ezen elkülönítésnek ismét csak úgy van helyes értelme, ha a hamisítást nem sorolja a magán-személyek ellen elkövetett vagyonsértő büntettek közé, hanem arra fekteti a szűlyt — mit meg is tesz szerző a hamisítás fogalmáról szólva,³ s csak a rendszerbe beosztásánál hagyja figyelmen kívül — hogy ezen cselekvénynél a magánoson ejtett sérelem csak másodszorban jön tekintetbe, főtekintet pedig az érdemel, «hogy a közhiedelem és hűség, a közforgalom alapzata csorbittatik általa veszélyesen».

Már ezen egynehány példa is elegendően mutatja, hogy vannak büntettek, melyek közvetve ugyan szintén a magán-személy vagy az állam sértései vagy veszélyeztetései gyanánt jelentkeznek, melyek azonban közvetlenül sem egyiknek sem másinak kizárólagos sérelmét nem tüntetik fel, ezek a polgári létezés alapjainak megsértését foglalják magukban s épen ezért az átmenetet képe-

¹ Kétségen kívül indokolt a «M. I.» névtelen birálójának azon észrevétele, hogy szerző nem fordított elég figyelmet kifejezéseinek szabadoságára, midőn ugyanazon fogalom megjelölésére felváltva, «rendszer» és «módszer» szavakat használ, de ezért még nem lehet a munkát elítélni!

² 205. l.

³ 178. l.

zik a magán-személyek elleni büntettekről az állam ellen közvetlenül intézett büntetésekre.¹

Ily beosztás mellett igen helyesen lehet a rendszerbe besorozni a vallás és erkölcsiség elleni büntetéseket is.

Az eddigiekből már látszik, hogy nem tartom helyesnek a szerző által alkotott rendszert, mindazonáltal ezért, még nem ítélem el a munkát — mint ezt a «M. I.» névtelen bírálója teszi — mert a hány író, majdnem annyi rendszert találhatni, s különben is, még elhibázott rendszer mellett is nyújthat a munka egyes részeiben figyelemre méltót!

Áttérek a munkának egy további fogyatkozására. Sajnosan tapasztaltam azt, hogy szerző munkájában hiányzik az egyöntetűség és következetesség a tárgyalási mód tekintetében; némely bünténynél találtunk bevezetésül általános szempontokat, a történelmi fejlődést feltüntető adatokat, míg másoknál ezt nélkülözzük vagy csak egész röviden a jegyzetekben találjuk fel. Az ily eljárás — ha nem is rontja le a szerző egyébként szerzett érdemeit — mindenestre kedvezőtlen benyomást tesz az olvasóra, ki a harmóniát hasztalan keresi.

A munka nyelvezete ellen élesen kikelt a «M. I.» névtelen bírálója; — tagadhatlan, hogy sok nem magyaros kifejezés és constructio fordul abban elő, azonban a névtelen bíráló maga sokat enyhítette támadását, midőn maga bevallja: «Nyelv dolgában nem igen vagyunk elkényeztetve: — magyartalanság, könnyelműség és hanyagság jellemzi összes jogirodalmunkat.» Ily viszonyok között hiba ugyan a magyartalanság a kifejezésben, de meg van adva annak egyszersmind magyarázata is.

Kifogásolnom kell végül még egy körülményt, a melyet a «büntetőjog általános tanai» című munka ismertetésénél is kiemeltem, azt t. i., hogy szerző, magyar író létére, nem fordít elég figyelmet a hazai jogunkra. A tényleg érvényben levő jog csak itt-ott, egészen mellékesen érintetik, törvényjavaslatunknak pedig egyszerűen csak szövege közöltetik, holott pedig éppen most kiváló érdekel birt volna, ha szerző éppen törvényjavaslatunkra nézve a szövegnek szó szerinti közlése helyett, inkább annak kritikájába bocsátkozott volna. Igaz, hogy szerző nem speciális magyar büntetőjogot akart írni, nem a magyar büntetőjog rendszerét kívánta nyújtani,² hanem ismertetni kívánta a büntetőjogot általában, de ha már törvényjavaslatunk szövegét felveendőnek vélte, akkor több haszonnal járt volna annak kritikai tárgyalása, legalább főbb részeiben.

Ugy hiszem, hogy kimerítettem lelkiismeretesen az előttünk fekvő munka hiányainak elősorolását, kötelességem tehát bemutatni a képnek másik oldalát is, mely annak előnyeit tünteti fel.

Nem habozom — a «M. I.» névtelen bírálója ellenkező állítása dacára — kimondani, hogy szerző munkája megírásánál az

¹ Mayer Hugo Dr., «Lehrbuch des deutschen Strafrechts» 355. l.

² Nincs tehát igaza a «M. I.» névtelen bírálójának, midőn azt mondja; «így létesül a német büntető jogrendszerekből, a magyar büntető jog tudományos kézikönyve.

irodalom és a törvényhozások által nyújtott adatokat lelkiismeretesen felhasználta; minden nevezetesebb író nézete, s az újabb törvényhozások intézkedései is kellő figyelemre méltattak. Igaz, hogy szerző kiválóan, sőt mondhatni kirekesztőleg a német irodalomra és a német büntető codexekre volt tekintettel; az is igaz, hogy bizonyára előnyére lett volna a munkának, ha az olasz, angol és francia irodalom is kellő figyelemben részesült volna; mindazonáltal különösen arra tekintettel, hogy — mint a «M. I.» névtelen bírálója mondja — «a német büntetőjog hatalmas felvirágzásnak indult, de azért gondosan ápolja az angol, olasz és francia jogtudománnyal való kapcsolatát; ismeri a code pénal fogyatkozásait, de ismeri a francia és belgiumi jogtudomány és judicatura nagyszerű eredményeit,» következőleg a német írók munkáiból is sokat, igen sokat lehet tanulni és okulni, — különös tekintettel továbbá arra is, hogy a magyar büntetőjogi irodalom, még mondhatni csak bölcsőjében van, — egy oly munka is, melynek szerzője kiválóan a német jogirodalmat használta fel, de ezt gondosan és alaposan tette, a büntetőjog magyar irodalmában bizonyára öröndetes jelenségnek kell hogy tekintessék! Azt pedig éppen nem lehet kifogásolni, hogy szerző nemcsak a német birod. büntetőtörvénykönyvre, hanem az ennek életbeléptetése folytán már hatályon kívül helyezett particuláris büntetőtörvényekre is figyelemmel van, hisz ezt teszik a legkiválóbb német írók is, mert azon hatályon kívül helyezett törvényekben megbecsülhetlen értékű anyagot látnak összehalmozva.

Nem tartom egy rövid ismertetés természetével megegyezőnek, hogy részletekbe bocsátkozva, a munka egyes részeiben foglaltakhoz egyenként hozzászóljak; még azt sem teszem, hogy a «M. I.» névtelen bírálója által 17 pontban foglalt néha méltatlan gáncsoskodással szemben érvényesíthető ellenzézetet kifejtsem, — jelen ismertetésnek nem lehetvén célja polemizálni egy névtelennel; — meggyőződhet bárki, ki elfogulatlanul olvassa át e munkát, hogy az egyes büntető cselekvények fogalma szabatosan van adva, s minden fontosabb és vitás kérdés kellőleg megvilágítva van nemcsak, hanem nagyobb részt a controvers kérdésekre nézve, szerző indokolt nézetét is nyilvánítva látjuk.

S ha már a hátrányokat és előnyöket egybe hasonlítom, különösen az elősorolt hátrányok és előnyök intenzív hatására tekintettel, tiszta meggyőződés az, hogy az előttem fekvő munka — bárha nem bir azon belbecscsel, mint szerző «büntetőjog általános tanai» című munkája — a magyar irodalomban öröndetes jelenség s olyan, melyből addig is, míg netalán a «M. I.» névtelen bírálója az összes európai büntető jogtudomány és judicatura felhasználásával megírandja a magyar büntetőjog rendszerét, azok, kiknek nem áll rendelkezésükre a büntetőjog egész irodalma, igen sokat tanulhatnak. A jobb ellensége a jónak; kívánom, hogy pótolja e munkát mielőbb egy jobb, de míg ez létrejön, ismerjük el hiányai mellett a jónak is érdemét.

Dr. Groisz G.,
egyetemi tanár.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Az ügyvédi rendtartás és törvénykezésünk hiányai.

Az 1874. XXXIV. tcz. 32. §-a értelmében az ügyvédi kamarák kötelessége levén a lefolyt év ügykezeléséről, a fegyelmi eljárás főbb mozzanatairól, az ügyvédség és jogszolgáltatás terén tett tapasztalataikról minden év elején az igazságügyminiszternek jelentést tenni, — a kassai ügyvédi kamarának az utóbbi két pontra vonatkozó jelentése kiváló figyelmet érdemel.

Az ügyvédi rendtartásra vonatkozólag kiemeli e jelentés, hogy ama gyanúsító aggály, mely sok oldalról ezen törvény és az ügyvédi kar ellenében nyilvánult, már annak életbeléptetése alkalmával indokolatlannak bizonyult, mert a magyar ügyvédi kar, mint az országsszerte elismerte lőn, s mit méltó önértéssel elmondhatunk, a kamarai intézmény élére mindenütt legkitünőbb egyéneit állítá, kiknek multjok, jellemök s képességek biztosítékot nyujt ugy az ügyvédi karnak mint az államnak, hogy a reájuk bízott fontos érdekek hű kezekbe vannak letéve s a mennyiben az 1874. XXXIV. tczikk szűk korlátai lehetővé teszik, az ügyvédi kar erkölcsi hitele általuk megvédeni és a magyar ügyvédség s ezzel a hazai jogszolgáltatás egy szebb jövő elé vezetgetni fog.

Ezen törvény alkotásánál azonban azon kar elleni bizalmatlanság levén egyik főtenyező, melyek autonóm működésére ily fontos érdekek megóvását bizni kívánta, ezen viszásság a meghozott törvényben is visszatükröződik.

A törvény ezen hiányai kettős irányban jelentkeznek.

Egyik az, hogy az ügyvédkedés terén leggyakrabban előforduló panaszok elintézése a törvény 66. §-a által az ügyvédi kamarák hatásköre alul elvonatott s a törvényszékekre bízott.

Ezek az okmányok visszatartásának, az előleg elszámolásának és a behajtott pénz más célra fordításának esetei.

Alig merül fel panasz, melyben a vádlott kötelességzegéssel ezen esetek egyike vagy másika egybekötte nem volna, s bár azon bizalomnál fogva, melyet a kamarai intézmény rövid fenállása alatt a közönségben általánosan szerzett, minden panasz a kamarához nyujtatik be, ez az esetek legtöbbjében további működésében gátolva van és panaszló és panaszlott nagy hátrányára kénytelen az ügyet a törvényszékhez áttenni, s egy ténykörülmény miatt kétféle eljárás célszerűen alig folytathatván, ezek hosszadalmas eljárásának eredményét bevárni, s hogy panaszlónak vagy panaszlottnak igazságot szolgáltatasson.

Ehhez járul még, hogy a 66. §. által a törvényszék eljárásának s határozathozatalának módja legkevésbé sincs körvonalozva, mi tetemes zavarra és késelemre és illetékességi összeütközésre szolgál alkalmul, úgy hogy az is megtörtént, miszerint az okmány visszatartást tárgyazó panasz a törvényszékhez áttétetvén, ez ismét kimondotta, hogy az ügynek fegyelmi letárgyalása előtt nem határozhat, s így egy s ugyanazon ügyben két bíróság kétszer-kétszer is fog eljárni.

A törvénynek másik hiánya az, hogy míg egyrészt az ügyvéd kötelességeit az állammal, a bíróságokkal s a közönséggel szemben kellő szigorral meghatározza annak jogait, különösen egyik létfeltételében a költségekre s díjakra nézve mellőzi vagy olykép szabályozza, mely rosszabb a törvényen kívüli helyzetnél.

Az ügyv. rendt. egyik leglényegesebb kiindulási pontja az, hogy az ügyvéd, mint az igazságszolgáltatás egyik közege, annak másik közegétől, a bíróságtól, függetlenné tétessék, hogy egyrészt polgártársai jogait, becsületét, életét teljes szabadsággal védhesse, másrészt állásának tekintélyét emelje, — s mégis minden ügyvédi rendezés ezen alapelve lőn a törvényben megsértve, midőn az ügyvéd költségei s díjai tekintetében a bírónak egészen alárendeltetett és nemcsak a polg. törv. rendt. 252. §. azon intézkedése fenhagyatott, mely szerint a perben felmerült költségeket s díjakat még saját fele ellenében is a bíró van hivatva belátása szerint meghatározni, hanem a nem peres ügyekben felmerült vagy a perben meg nem állapított díjak tekintetében is egészen a bíróság önkényének vagyunk kiszolgáltatva, s az ügyvédi önérzet s a kar méltóságának lealáztatásával naponként kell arcziprulva átélnünk azt, hogy gyakran kisszerű szenvedély vagy szeszély vezette avatatlan kezek csonkítják hosszú tanulmányaink verejtékkel keresett gyümölcseit.

Ezen tarthatlan állapot megszüntetésére nincs más mód, mint egy bírák s ügyvédek által álló bizottság által időszakonként kidolgozott díjszabályzat életbeléptetése.

Ez volt a magyar ügyvédi karnak mindenkor kifejezett legfőbb kívánata, kimondta azt egyhangulag az 1870. évi jogászgyűlés, kimondta ezt a budapesti és több más ügyvédegyesület számtalanszor, ily díjszabályzat áll fenn a szomszéd Ausztriában, Porosz-, Szász- és Bajorországokban, Badenben és Hannoverben és az mindenütt igen jótékonyan bizonyult, mert a bírói intézkedés épen ezen, az ügyvédek anyagi existenciáját érdeklő ügyben nagyrészt szabályozva leendvén, — az ügyvédi kar a bíróságtól függetlenné tétetik és egyszersmind a bíróság és ügyvédi kar között ezen kényes kérdés miatt felmerülhet s fel is merült egyenlenségné és viszálynak eleje vétetik s a pervesztes fél az ügyvédi költségek leszállításával nem recompensáltatik vagy viszont a pervesztes ügyvéd a fél rovására nem jutalmaztatik, de továbbá ez által az ügyvéd s bíró a közönség irányában is fedve leendvén a zsarolás vádjának sem ő sem a bíróság ki nem tehető, mi által az ügyvédi kar és a bíróság tekintélye nagy mérvben emelteni fog.

Tudjuk, hogy e díjszabályzatban minden ügyvédi munka be nem foglalható és sok részben az ellenfél irányában a bírói megállapításnak még is fenn kell maradnia, de a leggyakoribb munkálatokra ugymint adóssági és váltókeresetekre, biztosítási-, végrehajtási-, árverési-, bekeblézési-, előjegyzési- s más kisebb jelentőségű kérvényekre, pertári s más egyszerű bíróság előtti megjelenésre és több efféle chablonszerű eljárásokra nézve a díjszabályzat igenis igazságosan és helyesen megalkotható.

Eme díjszabályzatnak kellene tehát zsinórmértékül azon költségek s díjak megállapításánál szolgálni, melyekben az ellenfél elmarasztaltatik. E díjszabályzat mellett továbbá a ptr. 252. §. azon intézkedésének, hogy ezek az ügyvéd részére saját fele ellenében is megállapíttassanak el kellene esnie, nincs is ennek semmi jogi alapja, mert a perben az ügyvéd és saját fele közötti kérdés nem tárgyalatván abban a bíró jogosan nem határozhat és eme határozat az ügyfélnek nem, hanem csak ügyvédjének kézbesítettvén az a félre nézve jogilag kötelező sem lehet, — mert továbbá ezen ítéletben csak a perben előfordult munkálatok és költségek lévén s lehetővén felsorolva, az ezen kívül felmerültekre nézve ugys külön eljárás szükséges, de mert végül az ügyvéd s fél között a költségekre nézve az ügyvédi rendtartás engedélyéhez képest külön szerződés létezhetik s így a bírónak ezen fáradságos munkája teljesen felesleges, sőt hiábavaló.

Ha azonban a fél és ügyvédjé között az ellenfél ellen meg

nem ítélt avagy bármely más illetményekre nézve vita támad ezek iránti intézkedésre, úgy mint a magyar királyi igazságügyminiszteriumnak törvényjavaslatában is volt épen az ügyvédi függetlenség szempontjából csak is az ügyvédi kamara választmányát tarthatjuk illetékesnek, melynek határozata ellen egyszerű felebbezés a felsőbb bírósághoz elegendő ellensúlyozásnak tartható.

Ezen eljárás a díjszabályzat alkalmazása mellett, melyhez az ügyvédi kamara kötve volna, a félre semmi hátrányt sem eredményezne s különben is az ügyvédi kamarák alakulásuk és eddigi működésük által eléggé bebizonyították, hogy az ügyvédek irányában nem részrehajlók, az kétségtelen, hogy az ügyvédi munkadíjat, hol a díjszabályzat nem intézkednék, nagyobb szakértelemmel, igazságérzettel és pontossággal határoznák meg, mint ezt a bírák tenni képesek és egyszersmind megszüntetnék az ügyvédi rendtartás 58. §-nak azon czélszerűtlen intézkedését, mely szerint a peres ügyekben felmerült díjak s költségek iránti keresetekre csak a per bírósága illetékes s mely szerint egy rendes kereset 5—6 frt költsége iránt ama törvényszéknél hol a kereset beadva volt rendes pert kell folyamatba tenni.

Az ügyv. rendtartási törvény miniszteri javaslatának indoklásában a díjszabályzat elejtésére egyik fő indokul az hozatott fel, hogy ez a perrend körébe tartozik, ám a perrendtartás jelenleg revisio alatt áll s azért a fenebbi nézeteket, de mindenesetre egy díjszabályzat alkotását e munkálatnál figyelembe ajánlani el nem mulaszthatom.

A költségek kérdését tárgyalván, lehetetlen még fel nem említenünk az ügyvédrendtartás 48. §-át, mely minden jog és igazság határát túllépve, arra kényszeríti az ügyvédet, hogy a vagyonatlan fél részére behajtott pénzt is annak mindenesetre kiadni tartozik, saját költségeit s díjait pedig elejteni kénytelen.

Ha méltán követelheti az állam az ügyvédtől, hogy független, törvénytisztelő, lelkiismeretes legyen, úgy viszont minden ember s így talán az ügyvéd is megkívánhatja, hogy a jogállam ne engedje őt a legigaztalanabb módon becsülettel kiérdemlett munkadíjától s előlegezett költségeitől megfosztani. Ha tiszteletben kívánjuk tartani a törvényt, úgy alkossuk azt, hogy tiszteletre méltó legyen s a legelemibb igazságot lábbal ne tapodja.

Ezen 48. §. tehát, melyet az ügyvédi kar elleni bizalmatlanság ily téves irányba vezetett, más törvényhozás módjára, ha már az eredeti törvényjavaslatban foglalt visszatartási jog elleneztetik, mielőbb oda lenne módosítandó, hogy az ügyvéd a behajtott pénzt, ha illetményei kielégítve nincsenek, azok végleges megállapításáig bírói kézbe tenni tartozik és erre zálogjoggal bír.

Az ügyvédség terén tett eme tapasztalatok a fennálló törvények eme kirívó hiányai tehát novelláris uton mindenesetre orvoslandók, nemcsak azért, hogy az igaztalanulás megszüntetessék, hanem azért is, hogy az ügyvédi kamaráknak bizalomra talált, a legtisztább hívvel felkarolt, nagy horderejű intézménye a benne rejlő eme kóranyag miatt sok más új intézmény sorsára, az elsatnyulásra, ne jusson.

* * *

Ezek után áttér a jelentés a jogfejlődés és jogszolgáltatás egyéb mozzanataira és örömmel üdvözlő a közjegyzői és kereskedelmi törvény életbeléptetését, úgy szintén a büntető és a német közváltótörvény alapján készült törvényjavaslatokat és végül örömet nyilváníttja: „hogy a közigazgatás békéből alig felszabadult igazságügyünket fenyegető ama veszély, mely szerint az igazságügyi teendőknek nagy része közigazgatási közegekre bízni és a közigazgatásnak az igazságszolgáltatásra befolyás adatni tervezetett, elvonult,» miért is csak a mindennapi gyakorlatból merített tapasztalatokra kíván szorítkozni.

Általánosan elismert tény az¹ — ugymond — hogy honunkban az igazságszolgáltatás igen költséges és hozzá igen hosszadalmas tehát a legfőbb kellékeket nélkülözi.

Ha ezen jelenség okait fűrészszűk nézetünk szerint azok röviden következőkben összegezhetők.

1. A járásbírók a csekélyebb perek által úgy elhalmozvák, hogy a fontosabb ügyek gyors elintézésében gátoltatnak s így az állam ama nagy kiadását, mit ezekre fordít, oly apró perek elintézése emészti fel, melyek azzal semmi arányban sem állanak, de melyeknek közvetlenebb egyszerűbb elintézése magának az igazságesésnek is érdekében áll, mi végből a csekélyebb jelentőségű

ügyeknek a járásbíróság által egyszerűbb formák között leendő elintézése mulhatlanul szabályozandó.

2. A rendes perek pertári kezelése is szerfelett hosszadalmassá s nehézkessé teszi az eljárást, ezen intézmény, mely a közvetlen eljárás előkészítése képen, üres forma a lényeg helyett, — hozatott be, teljesen hiábavalónak, úgy az államra, mint a felekre nézve költségesnek bizonyult, azonfelül a kisebb ügyekben is terjedelmes periratokkal s hasztásokkal csak a percsomót növeszti s a perek elintézését nehezíti.

Addig is tehát, míg a közvetlen szóbeli eljárás behozatnék, épen megfordítva volna a rendes peres eljárás kezelendő, úgy hogy a jegyzőkönyvi tárgyalás legyen a szabály s kivételképen engedessék meg az írásbeli eljárást, miként ez az osztr. polg. perrendt. s az ideiglenes törvk. szab. által behozatott, s mi a célzt eléggé megközelítette.

3. Habár az elvégre eltörült perkivonatokat az ügy érdemleges eldöntését lényegesen megkönnyítették, ennek dacára az iratváltással befejezett perek 5 sőt 8 évig is elintézetlenül hevernek.

4. És ha végül ítéllettel elláttattak az önállóság használható semmisségi panasz és külön felebbezés ugyanazon ügynek jelentéktelen alaki hiba miatt a semmitőszék s az ügy érdemében a kir. tábla illetőleg legfőbb ítélőszék által mindenütt 5—6 hónapig tartó felülvizsgálata a perek befejezésére ónsulyal nehezedik, miért is örömmel üdvözljük azon illetékes helyen felmerült eszmét, mely a külön semmitőszéki hatáskörnek a másod- illetve harmadbírósággal való egyesítését, a kir. ítélő tábla felosztását s az első bíróságok feletti felügyeletnek e királyi táblákra átruházását célozza.

Ugy tartjuk, annyi mindenféle kísérlet meghiusulta eléggé igazolta, hogy az összpontosított királyi táblánál az ország összes ügyeinek szerfelett nagy számban összetorlódása lehetetlenné tesz minden gyorsabb mozgást.

Az elnök nem öröködhetik a nagyszámu bírák tevékenysége az elintézés szabatosága felett, az egy pontba tömegesült ügyek kiadványozása késedelemmel, zavarral jár, az ország legnagyobb zavarral jár, az ország legnagyobb részétől az annyira üdvös ellenörködés lehetősége el van zárva, szóval ezen nem indokolható centralisatio az igazságügy tetemes hátrányára szolgál. Ehez járul, hogy egy központból az ország összes bíróságai felett az oly szükséges felügyelet egyáltalában nem gyakoroltathatván az a kerületi királyi táblák elnökei vagy bizottságaira bízathatnék. Ezek által vezettethetnének az igazságügyi administratio nagy része is, mi által az közvetlenebb, gyorsabb, erélyesebb s olcsóbb leendő s teljesen beavatott szakértő erőkre bízva megszűnnék a kormányzat mostoha gyermeke lenni.

5. Végül még azon feltűnő késedelmet kell kiemelnünk, mely az ingatlanok végrehajtásánál a hitelezőknek s adósoknak egyenlően tetemes kárt okoz.

A végrehajtási foglalás bejegyzésének elrendelése, a végrehajtónak kiküldetése, a végrehajtási kezelési jegyzőkönyvek s az árverési kérvény elintézése mind hónapokon át elhúzódik, holott ezen cselekvények alig állnak másból, mint a kész nyomtatványok kitöltéséből, melyet bármely joggyakornok elvégezhet.

Leghangosabb, legigazságosabb a panasz a vételár felosztása körül általánosan tapasztalt lassúság felett, mert azon hitelező, ki sok költség és várakozás után elvégre adósának ingatlanát elérveztette, méltán elkeseredhetik, ha annyira szükségelt pénzét más hibája miatt a letéttárban évekig beverni látja, de ezenfelül mindennapi eset, hogy jelen zilált pénzügyi viszonyaink között már az első jelzálogos hitelezők követelése után 20—25 száztóli kamat van kikötve, a letétben pedig csak négy száztóli fizettetik, s így megtörténik, hogy egy-két hitelező az egész vételárt felemészti akkor, midőn abban későbbi hiteltől s talán még az adós is részeltethettek volna, — továbbá a kamatnak a tőkével való három évi elsőbbsége a kielégítési sorrend iránti tárgyalásig számíttatik, s e miatt különösen a pénzintézetek s más testületek, melyek az adóst csak hosszabb kamatfizetési mulasztás miatt perelték s a per s végrehajtás három évig tartott, érzékeny kárt szenvednek, mi visszaháromlik az egész közönségre, mert ily körülmények között azok elnézéssel senki iránt sem viseltetnek és a hitelnyújtást is megszorítják.

Ezen bajon lényegesen segíthetni, ha a bírói teendőt úgy sem képező számításokkal, pénzfelvétellel s kiadással járó vételárfelosztás a jogerőre emelkedett fizetési sorrend alapján a közjegyzőkre bízathatnék s egyuttal ezek köre is tágíthatnék, az ezzel járó költségeket a hitelezők azon előnyért, hogy hamarabb juthatnak pénzükhöz, szíves örömmel viselnék, s vitás kérdés merül fel, mi felett a kiküldött bíró sem határoz, — az a bíróság elé terjesztetnék.

Különfélék.

A IX. nemzetközi statisztikai congressus számára, mely f. évi szeptember elején fog Budapesten megtartatni, az előkészítő bizottság a következő programot állapította meg:

I. szakosztály: Elmélet és népesség. 1. A statisztika mint oktatás tárgya az elemi, közép- és felső tanintézetekben. 2. Mily alapokat szolgáltatasson a statisztika, hogy helyes halálzási táblázatok szerkesztessenek? 3. Mily alakban szerkesztessenek a nagy városok időközönkénti népesedési kimutatásai, hogy összehasonlíthatók legyenek?

II. szakosztály: Igazságügy. 1. Az igazságszolgáltatási lajstromok és a bűnös visszaesők. 2. A telekkönyvi statisztika.

III. szakosztály: Orvosi és közegészségügy. 1. A járványos betegségek nemzetközi statisztikája. 2. A kolera statisztikája. 3. A gyógyfürdők statisztikája.

IV. szakosztály: Mezőgazdaszat és erdészet. 1. A mezőgazdaszati statisztika. 2. Az erdőszeti statisztika. 3. Mezőgazdasági meteorologia.

V. szakosztály: Ipar, kereskedelem és forgalom. 1. A házi ipar statisztikája. 2. Az iparban előforduló bal- és halálesetek, melyek a munkából erednek, s ezen balesetek elleni biztosítás, valamint a munkások érdekében létező intézmények statisztikája a nagy iparban. 3. Mely szabályok szerint volnának az általános mérleg s a külkereskedelmi táblázatok szerkesztendők? 4. A vasutak és áruk belforgalmának statisztikája. 5. A nagy városok nemzetközi pénzügyi statisztikájának terve.

Keleti Károly, az előkészítő bizottság elnöke már felhívást is intézett a tagokhoz, melyben felkéri őket, hogy minél előbb tudassák vele, vajjon melyik szakosztály tanácskozásában kívánnak résztvenni?

Deák-alapítványt létesített e napokban a nagy-szebeni m. kir. jogakadémia tanári testülete, melyből minden tanáv végén néhány kiválóan buzgó akadémiai polgár megjutalmazandó lesz. A szükséges tőkének alapkövét maga a tanári testület rakta le tagjainak önkéntes adakozása által, s a jövőre határozta, hogy az alap szaporítása céljából minden iskolai félévben a felosztásra kerülő tanpénzek egy részét ahhoz fogja csatolni, valamint koronkint nyilvános felolvasásokat tartand, melyeknek jövedelme szintén e célra lesz fordítandó. Az alaptőke növelése végett adományok tételére a lakosság is felszólíttatott.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) épen most jelent meg s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A KERESKEDELMI TÖRVÉNY

MAGYARÁZATA. Irta: dr. Schnierer Gyula, keresk. miniszteri osztálytanácsos, a kereskedelmi törvény tárgyalására egybehívott értekezlet volt szakelőadója. — Első fele. A teljes munkának ára 2 frt 80 kr.

A BÜNTETTEK ÉS BÜNTETÉSEIK.

A büntetőjog különös része. Tekintettel az újabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. — Irta: Schnierer Aladár. Ára füzve 3 frt.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

álló-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt negyedévre ... 3 • A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály, egyet. tanár urtól. — Akaratszabadság. Dr. Dobránszky Győző, mű- és egyetemi tanár urtól. — A büntetőjogi elévülés Reinitz József urtól. — Az igazságügyi bizottság jelentése a váltótörvényről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Törvénykezési szemle. A tőzsdebiróság gyakorlatából. — Különfélék.

MELLÉKLET: Félív a fölaphoz.

A

nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon.

Romlott államok az által javíttatnak, ha ősrégi természeti intézményeiket a jelenben újra fölélesztik.

Nápolyi Vico.

I. A NYILVÁNOSSÁG ÁLTALÁBAN.

Ha alapos, gyors és olcsó igazságszolgáltatást akarunk: úgy akarnunk kell azon rendszert is, mely annak főbiztosítékát képezi, s melyre törvénykezési szabályait és eljárási szervezetét ez idő szerint minden miveltebb állam alapította, vagy legalább törekszik alapítani.

A zárt ajtók melletti buvázkodás és *írásbéliség* a mai előhaladott kor kívánalmait ki nem elégíti többé. Azok alapján az igazságszolgáltatás fontos céljai el nem érhetők. I. A nyilvánosság alatt azon eljárást értjük, mely szerint pörös ügyekben a bíróság és felek minden cselekvényei a közönség jelenlétében teljesítendők.

Ott tehát, hol az eljárás nyilvános, az ügyek nem zárt, hanem nyílt ajtók mellett tárgyaltnak, és hely a hivatalteremben nemcsak azoknak engedtetik, kik a bírósághoz tartoznak, hanem más személyeknek is.

Valamint a görögök és rómaiak előtt, úgy ismeretes volt a nyilvános igazságszolgáltatás a magyaroknál is — már a *törzsi szervezet* idejében.

Míg önálló törzsek voltak, a *törzsfőnökök* és *törzsgyűlések* kezelték a bírói hatalmat. A törzsfőnökök által hozott ítéleteket a törzsgyűlésen megjelent nép a szabad ég alatt tárgyalta és a szokásban levő jog követelményeihez képest megerősítette, vagy elvetette.

Midőn a törzsek nemzetté alakultak, ezen egész nemzettet fölött két nagy bíró (gylas és kárchán) volt, kik önálló törvényhatósággal szolgáltatták az igazságot. De még e nagy bírák ítéletei ellen is lehetett fölebbezással élni a *nemzetgyűlésre*, hol a dolog természetéhez képest minden ügy elintézése nyilvánosan történt.

II. A nyilvánosság lehet általános (teljes), vagy különös (részletes), korlátlan vagy korlátolt.

Az általános nyilvánosság szerint az eljárás egész folyama, kezdettől végig, a felek első megjelenésétől határozathozatalig, vagyis az ügynek végkimerítéseig a

közönség előtt megy végbe. Ily általános nyilvánosság van jelenleg nálunk a *sommás* eljárásnál.

A *különös* nyilvánosság csak egyes jogcselekvényekre vonatkozik, pl. vagy csupán a pörnek fölszerelése, vagy annak előadására, vagy a meghozott ítélet kihirdetésére. Ilyen a nyilvánosság a mi *rendes* eljárásunkban.

A nyilvánosságot *korlátlan* akkor nevezik, ha a bíróság hivatalos helyiségében való megjelenés mindenkinek megengedtetik — személyre vagy ügyre való tekintet nélkül. Ilyen nyilvánosság nem létezik, mert ebből képtelenségek származhatnának.

Ellenben csak *korlátolt* nyilvánosságról lehet szó, ha az ülésterembe csak az ügyfelek, vagy ezek képviselői, vagy mások is, de csak férfiak, vagy csupán felnőttek bocsáttatnak be; — vagy midőn a bírónak jog engedtetik bizonyos ügyek elővételénél egészen kizárni a közvetlenül nem érdekelt közönséget. Ezen korlátolt nyilvánosság van minálunk is úgy a sommás, mint a *rendes* eljárásban.

III. Egyébiránt megjegyzendő, hogy a nyilvánosság nem követeli elengedhetlen föltétel gyanánt, hogy a bírósági eljárásnál valóban legyen közönség jelen. Ez közönség dolog. Kinek-kinek tetszésétől függ megjelenni, vagy távollenni.

Határozó csak az, hogy köztudomásra legyen hozva, miszerint a bíróság hivatalos helyisége, ajtaja a közönség előtt elzárva nincs. A törvényterembe mindenki bebocsáttatik. Semmi sem történik titkon, hanem a mi tárgyalatik, vagy előadatik, a nyilvánosság mellett eszköztetik.

A nyilvánosság nem épen kirekesztő tulajdona a szóbeliségnek. Az *írásbéli eljárásnál is lehetséges az*, — mint ezt mostani törvénykezési rendtartásunk szerint a *rendes* pörök előadásánál tapasztalhatjuk.

II. A NYILVÁNOSSÁG HAZÁNKBAN.

A nyilvánosság nemzeti jogéletünkben soha sem volt idegen intézmény, sem az alsóbb, sem a felsőbb bíróságok előtt. Igazságszolgáltatásunknak egyik sarkelve, éltető eleme volt az mindig. És alkalmazását különösen két körülmény tette szükségessé. Az egyik az *alkotmányi*, a másik pedig a *köztörvényhatósági* rendszer.

I. Az államok története bizonyítja, hogy az *alkotmányos élet és a jogszolgáltatás nyilvánossága között szoros kapcsolat létezik*. Az egyik a másikkal jár. Az egyik létele vagy enyészete a másikat is maga után vonja.

Mig *Németországban* a politikai szabadság fenállott, a bíróságok eljárása is nyilvánosan történt. S mindkettő csak akkor tűnt el és pedig együttesen a nemzet életéből, midőn az alkotmányi rendszer helyébe az önkényuralom hatalomszava lépett.

Avagy képzelhető-e, hogy a jogszolgáltatás nyilvánosan gyakoroltassék ott, a hol, mint *Braunschweigben*, még e század harminczas éveiben is, — vagy mint *Hessen* választófejedelemségben még 1848 után is napi renden volt *fejedelmi parancsszóra* büntetéseket szabni és végrehajtani, a jogérvényes ítéleteket megsemmíteni, a nem engedelmes bírakat még a felsőbb törvényszékeknél is üldözni, vagy hivataluktól elmozdítani, — az ügyfeleket pedig önkényszerűen elfogatni s mint politikai bűnösöket vagyonuktól is megfosztani.

Franziaországban is csak a zárt ajtók melletti törvénykezés volt kezelhető és képzelhető oly korszakban, midőn XIV. Lajos az önkényszerű parancsainak ellenszegülő főtörvényszéket lovagostorával kergette szét; vagy midőn XV. és XVI. Lajos alatt bíróságokat felosztatni, tagjait hivatalaikból kitenni, bebörtönözni, vagy számkivetni lehetett csupán azon okból, mert a világosan törvénybe ütköző rendeletek végrehajtását megtagadták.

Bizonyítja ezt *Anglia* története is, azon időkben, midőn koronként az alkotmányos életet önkényuralom függesztette föl.

Tudjuk a vérfoltos uralkodásáról híres I. Károlyról, hogy a bíróságok engedetlenkedő tagjait elfogatta és bebörtönöztette, hogy a rendes törvényszékek helyett vak eszközül szolgáló birói bizottmányokat állított, melyek hadi törvények szerint határoztak az állampolgárok javai és élete fölött, s halálra ítélték a legjelesebb és legszabadelvűbb honfitársakat.

II. Jakab uralkodásáról pedig közismeretű, miként a bíróságoknak még azt is megparancsolta, milyen ítéleteket hozzanak, — állásaiktól fosztván meg azokat, kik nem törpülhettek önkényének vak eszközeivé.

A mi pedig *Magyarországot* illeti: midőn az alkotmány a nemzetnek politikai szabadságot engedett, ugyanakkor befolyást engedett neki az államélet összes ügyeire, tehát a *törvénykezés* alkotására is. Jogot adott a nemzetnek *ellenörködni* kezelése fölött azon igazságszolgáltatásnak, melynek törvényeit s jogszabályait önmaga alkotá s melyeknek pontos végrehajtása s ez által a köz- és magánjólét előmozdítása épen ez okból neki állott legfőbb érdekében.

Ugy, de hogyan lehetett volna ezen ellenörködést gyakorolni az eljárás nyilvánossága nélkül?

S valóban törvénykezési gyakorlatunk jogtörténete is azt bizonyítja, hogy az igazságszolgáltatás nyilvánossága, mely szabályul szolgált, Magyarországon is csak koronként függesztetett föl oly időszakokban, midőn a közhatalom a jog- és törvényszolgáltatás szentségét lábba tiporva, a bíróságok fölött önkénye szerint rendelkezhetett, azok hatáskörét s eljárását tetszéséhez képest változtatta, őket a törvények mellőzésével felsőbb utasítások és parancsok szerinti intézkedésekre szorította, az

érdekelte személyeket illetékes bírálktól elvonván, idegen, különösen pedig ausztriai bíróságok elé kényszerítette és ősi intézményeinket úgy jogi, mint politikai tekintetben idegen szervezetekkel cserélhette föl.

II. A második körülmény, mely szükségessé tette hazánkban a törvénykezési eljárás nyilvánosságát, a *köztörvényhatósági* (municipalis) rendszer volt.

A köztörvényhatósági rendszernek ugyanis *elvi követelménye*, hogy a közügyek jelenlétében tárgyalassanak a közönségnek s hogy ennek tudta, befolyása és részvéte nélkül semmi se intéztessék el.

Ezen elvi követelmény nem szorítkozott csupán a közigazgatási ügyekre. Alkalmazást nyert az a törvénykezésre is. Egyaránt élvezte a nyilvánosságot mindkettő. Hiszen tudjuk, hogy a korábban fenállott köztörvényhatósági rendszernek egész a legujabb időkig a jogszolgáltatás mindig egyik fontos része volt. Valamint a közigazgatás nem volt kezelhető a nyilvánosság kizárásával, úgy a törvénykezést sem lehetett titkos eljárás alá szorítani.

Már a *közgyűlések* érdekesekek voltak e tekintetben. Itt állapítottak meg nyilvános tárgyalás, tanácskozás és határozat alapján az u. n. *közkeresetek*, milyenek voltak a széksértők, pazarlók és köztisztviselők elleni pörök, nemességvitató keresetek stb. Ott intéztettek el az árvaügyek, eszközöltettek a betáblázások és rendeltettek ki örökösödési ügyekben az osztóztató választmányok.

De a *bíróságok* ülései sem tartattak sem a polgári, sem a bűnvádi ügyekben a közönség, vagy azok kizárásával, kik a szorosán vett birói testülethez nem tartoztak.

Bizonyítja ezt a többek közt: a pörös ügyeknek ős idők óta megszokott nyilvános *fölvétele* (levata) és nyílt ajtók melletti *kikiáltatása* (proclamatio). — Bizonyítja továbbá a birói *ítéletek nem indokolása*.

Az ítéletek indokolása csak 1836 óta alkalmaztatik és pedig ez év óta még csak a *polgári ügyekben* (1836. 10. tcz. 4. §. és 16. tcz.), 1840 óta pedig a bűnvádi pörökben is (1840. 12. tcz.).

Azért nem indokoltatott pedig előbb a birói határozat, mert nem csupán a tárgyalás és előadás történt nyilvánosan, hanem az ítélet fölötti *tanácskozás, véleménynyilvánítás és szavazás* is.

Nem volt tehát szükség az indokolásra. Mert a hozandó ítélet fölötti véleményekből láthatták a felek, és tudhatta a közönség, *mily okoknál fogva* s hogyan képződik az ítélet. *Angliában és Észak-Amerikában* ma sem indokolják a birói ítéleteket, mert a szavazás ott még ma is nyilvánosan történik. *A nagy francia forradalomban* is nyilvánosan indokolandó szavazást határozott a törvény, melynek több jelenlegi francia jogtudós fölélesztését sürgeti.

Az ítéletek indokolása Magyarországon 1836 óta főleg azért rendeltetett el, mert tapasztaltatott, hogy utóbbi időkben, midőn az írásbeliség nálunk is erősebb gyökeket vert, a *bírák önkénykedése és kényelemszeretete* sok ügyben kizárta a nyilvánosságot; — sok ügyben pedig a közönség nem használta azt föl olyképen, miként fölhasz-

nálnia lehetett volna. — Egyetlen egy törvényünk sincs, mely az igazságszolgáltatást polgári vagy bűnügyekben titkosan, zárt ajtók mellett tartatni rendelte volna; vagy a törvényszéki termekből a nyilvánosságot, mely az igazságszolgáltatás lelke s legfőbb biztositéka, s ezzel együtt a közönséget valaha kitiltotta volna.

Oly engedély ez, mely az európai államok nagy részében hiányzott, s a mely ott, a hol létezik, a legüdvösebb alkotmányos intézkedésnek tekintetik.

A történet lapjai tanusítják, hogy minél titkosabban jártak el a bíróságok, annál gyűlöletesebbek voltak. — A *spanyol* és *vestfáliai* inquisitionális bíróságok, ép úgy mint a *velencei* hármak és tizek tanácsa aláásták azon kormányokat, melyek azt elfogadták. Százszor több bünt rött a közönség az ily bíróságokra, mint a mennyit elkövettek. Azért is a titkos eljárás bajnokai nem panaszkodhatnak, ha rágalmaztatnak (Bentham).

III. Azonban a törvénykezés nem csupán a köztörvényhatósági bíróságoknál gyakoroltatott nyilvánosan, hanem minden első és főlebbviteli bíróság előtt. Nem csupán a *nyolczados törvényszékeken* (judicia octavalia) 1723-ig, hanem még azután is az ezek helyébe lépő *magyar királyi Curia*nál is.

A magyar királyi Curia ülésein és tárgyalásain ugyanis mindig jelen lehettek oly egyének is, kik nem tartoztak a szorosán vett birói létszámhoz. Így például megjelenhettek a *procuratorián* a táblai pörök fölvétele, tárgyalása és elintézésénél az *idegenek*, a *főlebbezett* pörök előadásánál pedig a *táblai jegyzők* (tabulae regiae notarii).

Az igaz, hogy a főlebbezett pörök előadásánál a mult század vége óta a királyi Curia már csak a *táblai jegyzők* képezték a közönséget. Azonban ez által a nyilvánosság *csak korlátoltatott*, de nem záratott ki (1791. május 19-én kelt fegyelmi szabályzat a kir. táblai jurátusok részére).¹

Sőt e nyilvánosság a *királyi Curia* előtt oly terjedelmű volt, hogy még a birói *tanácskozás* és *szavazás* sem történt zárt ajtók mellett. A mi már csak azon okból is üdvös következménnyel járt, mert az ország törvényhozása- és kormányzatára hivatott fiatalság a kir. Curia a hazának sok oldalu tapasztalat és mély bölcseséggel felruházott legjelesebb biráit hallgathatta és azok vitakozásaiban a tanulmányozás és önképzés legdúsabb forrását találhatta föl.

Csak egy esetben volt kivétel a kir. Curia előtti nyilvánosság alól. Akkor t. i. midőn *politikai vétség* volt a birói tanácskozás és elítélés tárgya. Ezek zárt ajtók mellett tartattak s az ily üléseken, — nehogy a közönség azok titkaiba legtávolabbról is beavattassék, — *még a táblai jurátusok sem lehettek jelen*.

Azonban e kivétel is csak a mult század végén, a híres *Martinovics*-féle esemény folytán jött gyakorlatba *visszaélés*képen, mely azután az ily ügyeknél később is

szokásban maradt, — bár sem törvény, sem törvényes rendelet által nem szentesített.

Angliában és Franciaországban is nemcsak az alsó, hanem a felsőbb bíróságok előtt is nyilvános a tárgyalás. Megjelenhetnek azok előtt nemcsak a felek és képviselőik, hogy az ügy földerítésére *szóbeli* uton mindent előadhassanak, — hanem a hallgatóság is, hogy tanuja legyen az egész pörbeli eljárásnak. Minden zárt ajtók mellett hozott ítélet semmisnek tekintetik.

Az eddigiekben, azt gondolom, eléggé ki van mutatva, hogy épen nem új dolog nálunk a *nyilvánosság a jogszolgáltatás terén*.

Midőn tehát ezt a törvényhozás az új polgári törvénykezési rendtartással 1869. június 1-én visszaállította: csak hűséges maradt ősi törvényeink és nemzeti alkotmányunk szelleméhez. S csak azon *célszerűnk bizonyult* régi gyakorlat szerint járt el, hogy *ősi intézményeinkhez és százados szokásainkhoz mindenben ragaszkodjunk, mi annak dicséretére szolgál s a mi előhaladott korunk szabad- elvű és felvilágosult igényeivel összhangba hozható*.

Dr. Herczegh Mihály,

Folyt. követk.

egyet. tanár.

Akaratszabadság.

II.

Az akarat, a szabadság és kényszerűség kérdései körül tehát három bölcséleti irány törekvéseivel találkozánk. Az «ujabb természetbölcsélet» tanai szerint az ember olyan, mint más természeti lény szervezete, anyagaira és erőire nézve, csakis az anyagok és szervezetbeli arányaik különbözők, melyek alkotását fajilag és egyénileg sajátossá teszik. Ennélfogva az ember egész lényével függ a természet tényezőitől és törvényeitől. E bölcselem szerint tehát szabad akaratról szó sem lehet. Az «idealismus» eszményei, illetőleg elvont képzetek szerint alkotja az embert, felruházza különös tulajdonságokkal, és olyféle tanubizonyosságok alapján, minőket az öntudat szolgáltat, szabad akaratot tulajdonít neki és cselekvényeit akaratszabadsága termékeiként tünteti föl, meg nem engedve a természeti függőség és törvényszerűség kényszerét; minélfogva ezen elmélet tanai szerint, az ember egészen szabad ura cselekvényeinek.

A közvetítő bölcselmi irány elismeri ugyan, hogy az ember akarata függ a szervezet és kültermészet tényezőitől, mégis azt igyekszik kimutatni, hogy az akarat szabad, nem «feltétlenül» ugyan, hanem tudatosan és saját készségéből fogadva el az indokok és tényezők parancsát.

Melyik bölcselem igaz már most a három közül: az-e, a mely egyáltalán tagadja az akaratszabadságot; az-e, a mely korlátlan akaratszabadságot, vagy az, melynek tanai szerint csak feltételes és korlátolt akaratszabadság létezik. Mi az igaz? Az-e a mit Dankwardt mond, hogy t. i. az embernek ép oly kevésbé van akarata, mint a kódarabnak; és ha az ember valamit tesz, például bűntényt követ el, ép oly kevésbé tehet róla, mint a kódarab, mely felülről lehullva, esetlegesen a fejünket töri be; vagy pedig mint Drobisch és elvtársai hiszik, az ember «sza-

¹ A táblai jegyzők némileg a kir. it. táblához tartoztak ugyan, de azért még sem számíttathattak a bíróságnak birói esküvel kötelezett tagjai közé. Miértis teljes joggal idegeneknek lehetett őket tartani a táblai bírák irányában.

bad», és felelős szerzője cselekvényeinek; vagy talán végre épen Wagnernek és Paul de Deckernek van igazuk, a kik kétlik: vajjon fog-e valaha akadni oly Prometheus, a ki a szabadságot a kényszerűséggel kiegyeztetve, lefátyolozhatná a világ isteni alkotásának titkát?

Nagy és nehéz kérdések, melyeket tisztázni, melyekre felelni kell. Mindennapi, gyakorlati kérdések, melyeket az élet a cselekvények ezeralakuságában intéz a bíró elméjéhez és lelkiismeretéhez. Tudjuk, hogy van egy tényálladék, melynek kiderítése — legalább nézetem szerint — hasonlíthatatlanul fontosabb és döntőbb valamely cselekvény jogi természetének megítélésére a *tárgyi* tényálladéknál, s az — az *alanyi* tényálladék. Ennek megállapítása erkölcsi és bölcselmi térre viszi a bírót, azon térre, a hol az akarat, az akaratszabadság, és a beszámítás problémái megannyi rejtélyes sphynxek gyanánt állják el a tiszta ítélet egyenes útját; de ez utat szabaddá kell tenni. Az emberi elme «isten szikrája» hivatva van arra, hogy az utonálló sphynxeket ledöntse és háborítatlan járás-kelést biztosítson az emberek közt rendet csináló igazságnak. Én legalább hiszek az emberi elme ezen magasztos küldetésében; nem tudok Wagnerrel kétségbeesve lemondani még a kutatás- és kísérletről is, hanem fölveszem a nagy rejtélyt, hogy vele megbirkózom. Ha kísérletem siker nélkül marad: mentsen ki a tiszta fény után való igaz törekvésem és mérsékelje a rám irányuló ítélet súlyát ama szellemóriások példája, a kik egy szellemi munkának szentelt egész élet legfőbb bölcselmi diadala gyanánt végre is azon mondatban fejezik ki a legnagyobb bölcseséget, hogy most tudjuk már, hogy semmit sem tudunk.

Az akarat és szabadság függő kérdéseiben a bölcsészet — nézetem szerint — mindaddig nem juthat végérvényes megállapodásra, ha egyébiránt képesítve volna is az ember a kérdések megoldására, míg a bölcsészet minden iránya egyet nem ért azon tárgy fogalmára, lényegére nézve, mely felett épen tanakodik. A tárgy fogalmának szigorú és általános érvényű meghatározása szükséges mindenekelőtt; mert különben megeshetik, hogy ugyanazon szó alatt más-más tartalmat értve, a bölcselmi buvárkodásnak lényegileg egészen különbözők lehetnek tárgyai és különbözők ennél fogva az eredmények.

Ez ugyan bővebb igazolásra nem szorul, annyira elemi követelmény a gondolkozásban; azonban tegyük még világosabbá egy példával. Tegyük fel példaképen, hogy két ember a délibáb felett elmélkedik. Mind a kettő a délibáb természetét, képződésének és tüneteinek okait, szabályait igyekszik kimagyarázni; azonban buvárkodásaikat azon kezdik, hogy legelőbb is egészen más és más dolgokat értenek délibáb alatt. Az egyik talán légtükrözést, oly tüneményt ért alatta, mely a fénysugarak sajátos töréséből és képpé alakulásából származik; a másik pedig lebegő városokat vagy légben uszó tavakat ért a délibáb alatt. A szó ugyan egy: délibáb mind a két esetben; azonban az egyik sugártörésről, a másik pedig lebegő tavakról fog értekezni, és míg az előbbi rájön, hogy a délibáb merő optikai tünet: az utóbbi — meg lehet —

értekezésében talán halakat is fogdos lebegő tavaiban. És ezeknek higgye el aztán az ember, hogy mind a ketten ugyanazon délibábról értekeztek!

Hasonlóan vannak bölcsészeink az akarat és szabadság feletti vitákkal: bölcselkednek, vitatkoznak akarat és szabadság czimén más és más dolgokról. Ez így nem jól van. Állapodjunk meg mindenekelőtt egy értelemmel azon kérdésekre nézve, hogy mi az akarat, mi a szabadság?

E célból jó lesz bírálatos szemlét tartani azon fogalmi megállapodások felett, melyek a társadalmi bölcsészetben az akaratszabadság értelmére nézve leginkább vannak forgalomban. Ilyen szemle annyit tesz, mintha az emberiség legjobb fejeit megkérdeznénk az iránt, hogy miképen gondolkoznak az akaratszabadságról.

Az újabb társadalmi bölcsélet e tekintetben legtöbbet köszönhet a belga és francia, aztán a német és angol gondolkozásnak.

Quételet, a társadalmi természettan mély elméjű megalapítója, daczára annak, hogy társadalmi bölcselkedése minduntalan érintkezésbe hozta az akarat és akaratszabadság kérdéseivel, és daczára annak, hogy a szabad akaratról («libre arbitre») minden társadalmi művében gyakori és mély elmélkedésekbe merül, sem az akarat, sem az akaratszabadság fogalmát szabatosan soha nem határozta meg. Legalább tudtomra nem. A szabad akaratról minden műben beszél; tételeket állít fel annak szerepéről és tulajdonságairól; fejtegeti a társadalmi életben nyilvánuló hatályát vagy érvénytelenségét; de azt soha nem mondja meg: mi az akarat, mi a szabadság? hanem csak használja, mint a tudományos fogalom megszokott tárgyait.

Egy helyen azt mondja, hogy a szabad akarat csak egyike azon esetleges okoknak (cause accidentelle), melyek a társadalmi tünemények változatát szülik. Saját szavaival élve: «L'effet de libre arbitre se trouve reserré dans des limites très étroites et jou dans les phénomènes sociaux le rôle d'une cause accidentelle.» Más helyen: «Le libre arbitre de l'homme s'efface et demeure sans effet sensible, quand les observations s'étendent sur un grand nombre d'individus, et dans la série d'un nombre immense des faits il ne subsiste plus que des rapports constants et nécessaires, déterminés par la nature des choses.»

Quételet a szabad akarat hatályosságára nézve azonban nemcsak semmiféle határozott mértéket nem ismer, hanem azt (az akaratot) majd csak esetleges oknak (cause accidentelle) tekinti, a mely befolyást gyakorol a társadalmi tüneményekre és mint ilyen tényező részt vesz a tünemények oscillatioinak előidézésében, majd egyenesen kijelenti, hogy esetleges okok nem is léteznek, hanem csak kényszerű okok. Ezen kijelentésére Bienaimé kitünő matematikus szolgáltatott alkalmat azon ellenvetései által, melyeket a lois des causes accidentellesnek Quételet által történt használatára vonatkozólag tett. Ezen ellenvetések folytán Quételet kijelenté — nem az abszolút determinismust, mint Oettingen állítja, hanem az abszolút okszerűséget, mely a lények természetében rejlik, és hogy

minden kételyt eloszlasson szavai változó értelméről, a következő határozott nyilatkozatot tevő: «Je conviens en effet, qu'il n'existe même pas une seule cause accidentelle au morde et que chaque cause a son origine nécessaire quelque faible qu'elle soit; j'ai voulu me conformer seulement au langage ordinaire, espérant bien que je serais compris de mes lecteurs.» Ezek Quételet szavai.

Ezen töredelmes vallomása a szelid lelkű bölcshöz meggyőző bennünket arról, hogy Quételet a szabad akaratnak sohasem tulajdonított hatalmat, hanem akkor is, midőn azt cause accidentellenek nevezé, pusztán csak a közönséges szójárás kedvéért («langage ordinaire») nevezte úgy; de valójában az volt nézete, hogy a világon nem is létezik esetleges ok, hanem csak «cause nécessaire». S míg ekként látjuk a bölcshöz kinos vergődését a megszokott szövegek homályos mysticismusa és a tények tanuságából meritett igazság igazi néven való kijelentése közt, végre is azon tanulságot vonhatjuk le buvárlataiból és saját tiszta vallomásából, hogy akár cause accidentelle, akár cause constante és nécessaire, de mindig bizonyos okokban rejlik azon erő, mely a társadalom tüneeményeit előidézi; csak hogy ezen okok sorában a szabad akarat, ha nem a «langage ordinaire», hanem a bölcshöz nyelvét használjuk, még mint esetleges ok sem szerepel, mert esetleges ok nincs is, hanem csak szükségkép készítő ok («cause nécessaire»).

Ezen nyilatkozatot Quételetnek rossz neven veszik azok, a kiknek nem annyira az abszolút igazság kiderítése áll érdekében, mint inkább azon hiedelmek igazolása, melyeket a hagyomány és megszokás növesztett bele a kedélyekbe.

Sajátságos rövidlátás! Igazságot követelni, de mégis megharagudni a leplezetlen igazságért. Így tesznek azok, a kik még a bölcshözben is csak a mondva csinált «igazságokat» szeretik, vagyis az olyan tételeket, melyeket megszokásnál fogva, egyedül tartanak és követelnek igazságokul. Csak hogy az igazi bölcshöz nem megrendelésre dolgozik, hanem követi a tiszta ész fényét és vallomást kér a tények ajkából, hadd beszéljék ki ezek magok a mély titkot, mely a dolgok természetében rejlik és tegyenek tanuságot az igazság mellett, melyet a bölcshöz a buvárlat aknáiban színezve felfedez.

Ha Quételet az igazságot az egyetemes okszerűség törvényében találta fel és volt erkölcsi erélye, hogy a talált kincset fel ne áldozza a kedély «bölcshöz» ábrándjaiért: akkor ő csak ama szellemhősök sorába lép, a kik tanuskodtak az igazság mellett akkor is, ha a tömeg máglyát gyújt az apostoli alakok alá. Az akarat szabadság szájával gondolkozó «bölcshöz» jó lenne fontolóra venni, hogy éppen ők hazudtolják meg a szabadságot akkor, midőn az akarat szabadság dogmája kedvéért üldözik és terrorizálják a gondolkozás és meggyőződés valódi szabadságát, melylyel különben sem saját tehetetlen önkényünk, hanem az igazság ereje ruházza fel a független lelket. Determinussal és fatalismussal vádolni Quételet vagy bárkit, a kit az övével hasonló eszmelánczolat fűz a társadalmi bölcshöz igazságaihoz, annyi, mint ignorálni

azon okszerűségi kapcsolatot, melyet Quételet a tüneemények és ezek tényezői között mindannyiszor megjelölt vagy megjelölni törekedett. Egyelőre elég konstatálnunk, hogy Quételet az akarat szabadság kérdésében lényegileg véve, az új természetbölcshöz irány hívei közé sorakozik. Az ember is olyan mint más természeti lény. Számára sincs külön kivételes törvényhozás a természet rendjében, hanem bele tartozik ő is a nagy világegységbe és egész lényével (tehát akaratával együtt) hódol az okszerűség (Causalitás) egyetemes törvényének. A társadalmi világ is csak azon törvények tartják egyensúlyban, mint a természet világát, ezen tétel a Quételet bölcshöz hitvallása.

Nézzük, hogy gondolkoznak mások.

Villermé (Memoires sur les âges resp. des époux. p. 281) a házasság kora és az esketések közt levő viszony felett bocsátkozott buvárlatokba és az előtte álló tények soraiban azon törvények uralmát látja, «qui règlent la société bien plus sûrement, que les lois écrites dans nos codes».

Vannak még igen sokan a franczia társadalmak között, a kik tisztán és egyenesen kimondják az igazságot, melyre a tények tanusága vezet; azonban vannak közöttük olyanok, a kiket hajlandó vagyok mystikusoknak nevezni azon sajátos eljárásukért, hogy nem merik valódi nevén nevezni és kimondani a szemek előtt fekvő tiszta igazságot. Ezek összehordják ugyan a tényeket, hogy azoktól tanuságot kérjenek az igazságról; azonban midőn a tények logikája megszólal: akkor nem hisznek annak, a mit látnak, hallanak, tapintanak, nem hisznek a tények tanuskodásának, melyet pedig provokáltak; sőt felforgatva a gondolkodás törvényeit, egészen ellenkező dolgokat hisznek és állítanak, mint a mit érzékeikkel és értelmökkel tapasztalnak.

A bölcshöz ezen alvajárói aztán nem is támasztják jogosan azon igényt, hogy a tárgyilagosságnak súlyt fektessen ítéletekre akkor, midőn önmaguk sem hisznek maguknak. Legfeljebb azon lélektani ténnyel gazdagodik példájukból is a tapasztalás, hogy a kedélybe gyökerezett megszokás, a hagyomány oly behálózó erővel foghatja meg a lelket és a tiszta észjárást, hogy az ész nem képes látni az elfogultságtól a valóságot, a képzelmelek ködképeitől az igazság fényképét.

Találón jellemzi e csoportot Dufaynak Malebranchera emlékeztető mondata: «au monde est tout mystère»: a világon minden rejtély... Mintha csak a lélekidezőket látnánk, a kik mystikus hókusz-pókuszokkal hivatgatják a szellemeket és a képzelgés deliriumába merülve jobban szeretik a mesterséges homályt a természetes világosságnál. Annyi tény, hogy a bölcshözben úgy, mint az életben a kedély, a megszokás, a hagyomány nagyon sokszor útjába áll a józan észnek.

Lássuk a példákat.

Fayet (Essai sur la statistique intel. et mor. de la France) 1846 és több rendbeli hivatás és foglalkozás befolyását a bűnözésre (criminalité) behatóan kutatta. E buvárlatai folytán azon tapasztalatra jutott, hogy «les faits prouvent que. l'homme durent toute sa vie, succombe

plus ou moins fréquemment au mal suivant les circonstances»; mégis csudálatos logikával azt is állítja, hogy «l'homme reste (pourtant) toujours libre».

Látjuk, hogy ezek merő logikai ellenmondások minden indokolás és magyarázat nélkül. Nem is vehetjük számba.

Dufau, a nagy francia methodologus sem bontakozhatik ki a mysteriumokból, ő is elismeri és bevallja a tényekben nyilvánuló okozatos lánczolatot (enchainement) és az életmozgalom törvényszerűségét; mégis azt állítja minden alap nélkül, hogy a szabad akarat ezen okszerűségi lánczolon belül mozog, nem ugyan szabadságánál, hanem a belső indokok erejénél fogva. Hogy aztán az ily akarat valóban szabad-e, az ép oly megfoghatatlan, mint a mily jellemző egész rejtélyeskedő eljárására nézve azon előbb is említett tétele, hogy «dans l'homme et autour de l'homme, tout est mystère». (Traité de la méthode d'observation. pag. XV.) Hozzáteszem, hogy a «mysteriumokat» egygyel ő is szaporitá — önnönmagával.

Legoyt, a legelőkelőbb francia morálistatistikus, hasonló ellentétek közt ingadozik, midőn egyrészt az észszerű meggondolásról («raison libre»), tehát az okokat mérlegelő elmetehetségről, majd meg a szabadság játékaról szól, mely szerinte megmarad, habár az emberi akarat magasabb hatalomnak hódol is. «L'étude du mouvement de la population fournit la preuve que, même dans les actes de pure spontanéité, du libre mouvement, dans les actes ou la volonté humaine semble jouer le rôle dominant, cette volonté paraît être soumise à une puissance supérieure, dont elle subit l'empire à son insu, c'est à dire en gardant le sentiment de sa liberté et de son initiative.» Csakhogy az akarat ezen szabadságbeli képzelődéseire mondá a mély elméjű Spinoza, hogy «Die Menschen glauben nur darum frei zu sein, weil sie zwar ihrer Handlungen sich bewusst sind, die Ursachen aber nicht kennen, von denen dieselben bestimmt waren . . . Das Kind meint, es begehre die Milch mit Freiheit, der zornige Knabe: Er wolle die Rache; der Feige: Er bestimme sich zur Flucht; der Betrunkene: Er spreche aus freiem Geistesentschlusse. Das Kind, der Thor, der Schwätzer und die meisten Menschen dieser Art sind derselben Meinung, nämlich dass sie aus freiem Entschlusse reden, während sie doch ihrem Drang zum Reden keinen Einhalt thun können».

És hasonló nyomás sulya alatt születik minden embernél minden cselekvés. A dolog állásán az mitsem változtat: ismerjük-e vagy nem, miben áll és honnan jön a nyomás, nyomás marad az mindig, melynek tudva vagy nem tudva, de engednünk kell.

Még egész tömegét idézhetnénk azon társadalmároknak, a kik a francia társadalom viszonyait a legkülönbözőbb téren tanulmányozták és kutatásaik közben minden téren meglepő nyilvánulásait találták ama törvényeknek, melyek a társadalmi tünetmények változatos mozgalmában is uralkodnak. Hanem e minutiosus elemzés folytatása messze vinne, Az eddigi hivatkozások is

elég élénken állítják szemeink elé azon irányokat, melyekben a francia bölcselkedés szelleme e kérdés elemezésénél halad.

Figyeljük meg a többi népek gondolkozóinak szemirányait is.

Dr. Dobránszky Péter,
mű- és joggyetemi tanár.

A büntetőjogi elévülés.

III.

Fel kell itt még emlitenünk Schwarze Frigyes véleményét.¹

A nép jogérzete — mondja Schwarze — nem kívánja a régebben elkövetett büntett megbüntetését, sőt inkább a büntetés végrehajtása ellen nyilatkozik.

A tettesnek nincs ugyan joga arra, hogy a büntett által eo ipso kiérdemelt büntetés alól fölmentessék, de annak foganatosítása hosszabb idő lefolyása után többé nem szükséges.

Az állam ne büntessen akkor, ha azt a nép jogérzete nem kívánja, nem kívánja pedig azt, ha a tett elkövetése óta huzamosb idő folyt le, — az idő az ok és okozat közé lépett és feloldá azok összefüggését.

De vajjon hivatva lehet-e a nép jogérzete mindeütt és mindenkor parancsolni, jutalmazni és büntetni.

Lehet-e a nép jogérzete minden időben és egyszerűsmind kizárólagos forrása a törvénynek.

Ha a nép ajakán mondatnék is ki valamely subjectiv magánakarat, ha az durva erőszakkal foganatosítatnék is, azért az mégis merő ellentétben állhat a valódi értelemben vett törvénnyel. A nép érzülete kívánta annak idejében, hogy az apának bűneért a gyermekek is sujtassanak, a nép érzülete annak idejében a boszorkánypercek és a kínpad mellett is nyilatkozott.

Nem milliók akarata, nem a külső viszonyokhoz simuló nép szava vezérelheti a bölcs törvényhozót a törvény megalkotásában, hanem mindenekelőtt a törvény belső jogosultsága. A törvényhozásnak nem lehet, nem szabad intézkedéseit mindenkor a nép véleményére alapítania, hanem inkább a nép nézetei irányadójaul kell szolgálnia.

Nem azért büntet az állam, mert a nép kívánja a büntett bűnhődését és nem is engedheti el a büntetést azért, mert annak alkalmazását a nép talán már nem kívánja.

Lényeges hibája továbbá Schwarze elméletének az, hogy a javulás feltételét mellőzvé, helyt ad az elévülésnek akkor is, ha a bűnös gonosz akaratát az elévülés tartama alatt újabb és tán gyakori büntettekben nyilvánítja; már pedig oly ember megbüntetését, ki által az állam és az egyén érdeke folytonosan veszélyeztetve van, nemcsak el nem engedheti a nép jogérzete, hanem inkább követeli azt.

A büntetőjogi elévülés csupán a jog, az állam és a büntetés alapigazságai által nyerheti valódi igazolását.

A jog — foglalatja az egyén érdekeinek valószínűsítésére a szabad akarat által megállapított feltételeknek.

¹ Bemerk z. Lehre v. d. Verj. 4. §.

Az állam — az egyén érdekei valósitása céljából alakult szerves egyesület.

Az egyénnek, mint az állam alkatelemének, az egyesület tagjának, mindazon érdekekről, jogokról, melyek az államnak, mint a társadalom összességének érdekeivel, jogaival, összeütköznek, nemcsak az államnak, mint összességnek, hanem saját jól felfogott érdekéből is, le kell mondania; s viszont az államnak, mint az egyénekből alakult összességnek, az egyénnek érdekeit, a mennyiben az összérdek veszélyeztetése nélkül lehetséges, minden más szempontok mellőzésével, biztosítania és védenie kell.

E két érdek korántsem ellenkezik egymással, mert valamint az egyén érdeke is társadalmi érdek, úgy az állam érdeke az egyének összérdekeinek biztosítása.

A két érdek kölcsönös viszonyának kellő szabályozása a törvényhozás egyik legnehezebb feladata.

E viszony állapota minden népnél szoros összefüggésben áll a nép politikai és kulturai viszonyaival.

Durva önkény által kormányzott államban, hol a kényszereszközök csak nyers, érzéki bosszút vagy félelmet és rettegést céloznak, az egyén jogait absorbeálja az állam joga, a nép ugyszólván zsarnokok- és rabszolgákból áll.

Általában az egyén jogai a szerint szaporodnak vagy kevesbednek, a mint valamely népnek szabad alkotmánya van, vagy erőszakolt tekintély által kormányoztatik.

Mert az államnak csak annyiban van jogosultsága, a mennyiben az egyén érdekeit elősegíti, s ennél fogva kötelessége, a mennyire csak azt az összérdek megengedi, az egyént minél nagyobb érvényre juttatni, annak minél tágabb jogkört biztosítani; csakis akkor, ha az egyén az összérdek rovására érvényesülne, korlátozhatja az állam *épen az egyén érdekében* annak szabadságát.

Mihelyt az egyén az állami törvények által kijelölt jogkörét túllépi, oly eselekvényt követ el, melylyel az összérdeket megsérti, a saját és mások érdekei elérésére feltétlenül szükséges rendet veszélyeztet. Ily esetben az államnak nemcsak érdekében, jogában, hanem mulhatlanul kötelességében áll az egyén veszélytelenné tétele végett kényszereszközt, ugynevezett büntetést alkalmazni; nem azért, mert a büntetés az abstract igazságnak szükséges jogkövetkezménye, nem, hogy az elkövetett jogellenes cselekvény megtorlásával akár az erkölcsi világrendnek, akár a sértett félnek elégtételt szerezzen, nem, hogy azok, kikben hajlam volna bűnös cselekvények elkövetésére, az érzéki fájdalmak látása vagy hallása által a törvény megszegésétől elrettentessenek, nem, hogy a bűnös erkölcsi érzületét javítsa és benne a jó iránt szeretetet keltsen, hanem azért, mert a bűnös az összérdeket, a saját érdekei valósitására is szükséges rendet veszélyezteté.

A bűncselekvény főismérvét tehát nem erkölcstelen momentuma, hanem a tettesnek abban nyilvánuló veszélyessége, az akaratnak az összérdekkel való collisioja képezi, mert büntett azon cselekvény, melylyel az egyén

jogkörének korlátait az összesség érdekeinek rovására tágítja.

Igaz ugyan, hogy vannak oly cselekvények, melyek látszólag önérdeket nem sértenek, és a melyek, ha erkölcsi alapjukat tagadjuk, az előadottak szerint büntetteknek nem is tekinthetők; azonban ezek csak látszólag nem sértenek összérdeket, azaz káros eredményök nem nyilvánul oly közvetlen, de káros befolyásukat az államra nézve minden erkölcsi szemponttól eltekintve tagadni nem lehet.

A büntett ellen alkalmazandó kényszernek, az ugynevezett büntetésnek *legközelebbi* jogalapja sem az egyén erkölcstelen önkénye, hanem a tettben nyilvánuló államveszélyessége, a saját érdekében is szükséges társadalmi rend megzavarására, felbontására irányult és épen azért türhetlen akarata; s *legközelebbi* célja a büntetésnek — a bűnös veszélytelenné tétele.

Az állam tehát nem a büntettet bünteti szoros értelemben, hanem az államveszélyes embert, kinek államveszélyessége az illető konkrét cselekvényben nyilvánult.

Határozottan téves volna ebből azt következtetni, hogy a rossz akarat önmagában is indokul szolgálhat a jogi fenytésre, mert az államnak, míg az egyén tetteleges jogsértéssel gonosz akaratát nem bizonyította, az egyén jogkörét korlátoznia nem szabad, minthogy ez az egyénnek az állambani absorbeáltatása volna, ez pedig a kulturállam eszméjével nem fér össze.

Miután tehát, ha rögtön büntettetik is a bűnös, nem a tett önmagában képezi a büntetés alapját, hanem a tettesnek a büntettben nyilvánuló államveszélyessége, ennél fogva, ha bizonyos a tételes törvények által a társadalmi viszonyok szerint megállapított idő lefolyása alatt a bűnös külső jogellenes cselekvény által rossz indulatát nem manifestálta, saját jogkörét az összérdek rovására nem lépé át, akkor tekintve, hogy az államnak céljánál fogva az egyén érdekeit, a mennyiben azok saját jogkörét nem veszélyeztetik, szentnek kell tartania, a bűnöst megbüntetnie nem szabad, elesvén büntető hatalmának jogalapja.

«Meggzúnt a törvény oka, maga a törvény rendelkezése is megszűnik.»

A büntetőjogi elévülés ezek szerint a büntethetőség megszűnése a bűnös hosszabb időn át tanusított veszélytelensége folytán.

Az idő lefolyása az elévülésre csak másodrendű jelentőséggel bír, a mennyiben arra, hogy valamely jogellenes cselekvény által veszélyesnek bizonyult egyén veszélytelenné legyen tekinthető, a tett súlyával arányban álló hosszabb idő szükségeltetik.

E meghatározás által a büntetőjogi elévülés intézménye természetes korlátai közé vissza van vezetve. Mert épen úgy mint a büntető hatalom eszméjének tulhajtása volna büntetést alkalmazni akkor, midőn a bűnös veszélytelenségét huzamosb idő alatt már eléggé bebizonyította, ép úgy tulcsigázása az egyéni szabadságnak azon irány, mely hosszabb idő pusztá lefolytánál fogva nem engedi a büntetés alkalmazását még akkor sem, ha a bűnös

államveszélyességét az elévülés ideje alatt újabban tanúsítja is.

Ezen elméletnek megfelel, hogy az elévülés kivétel nélkül minden büntetettre alkalmazható, mert azon tényezők, melyek a büntetés iránti követelményt elnyésztetik, minden büntettnél egyaránt hatnak; csak hogy a súlyosabb büntettnél az elévülési időnek hosszabbnak kell lennie.¹

Ezen elmélet által igazolva van nemcsak a bűnvádi eljárás, hanem a büntető ítélet elévülése is.

Az állam érdeke követeli a jogerejű büntető ítélet végrehajtását, mert a bírói ítélet szerint a tettes oly cselekvényt követett el, melylyel államveszélyességéről tanúságot tett, nem pedig csupán azon *formai* indokból, mert a büntetés a bíróság által hivatalosan kinyilatkoztatva lőn.

Ha az állam érdeke nem követeli az elévült vizsgálat megejtését, sőt az, mint kifejtettük, hosszabb idő elmúltával, ha a tettes államveszélyessége külső cselekvényben nem nyilvánult, az állam eszméjével ellenkezik, úgy nem állhat az állam érdekében az elévült büntető ítélet végrehajtása sem.

Az ítélet kihirdetése által nem változik az elévülés tárgya.

Az ítélet kihirdetése azon bírói cselekvény, mely a bűnvádi vizsgálat zárkövét képezi. Ha az elévülés a megindított, de abbahagyott vizsgálat által nem záratik ki, nem zárathatik az ki a vizsgálat befejezése által sem.

«Ugyanaz a törvény oka, ugyanaz tehát annak rendelkezése is.»

Az elévülési időknél is, véleményem szerint, ugyanazoknak kell lenniök akár az ítéletben kimondott büntetés, akár az eljárás megindítása záratik ki az elévülés által.

A jogtudósok véleményei,² valamint a törvénykönyvek intézkedései is ezen kérdésre nézve is igen eltérők.

A szász és thüringi törvények, valamint az osztrák tervezet kivételével a büntetés elévülésére általában hosszabb elévülési időt állapítanak meg.

Igy pl. a bajor törvény (1861.) részint a büntetések elévülési idejének maximuma 30 év, minimuma 2 év; míg a bűnvádi eljárás elévülésénél a maximum 20 év, a minimum 6, illetve 3 hó. Más törvények szerint 20 év és 2 év van megállapítva az eljárás, 25 és 15 pedig a büntető ítélet elévülésére.

A magyar büntető törvényjavaslat is hosszabb időt állapít meg azon esetre, ha a büntetés már jogerejű ítéletben kimondatott.³

Vége követk.

Reinitz József.

¹ A római jog sem ismer elévülhetlen büntetett. Marcian azt mondja (lib. 3. D. reg. vel abs. dam.): quamcumque enim questio nem apud fiscum, si non alia sit praescriptio viginti annorum silentio praescribitur. Azok véleménye, kik a parricidiumot, suppositum partus-t stb. elévülhetlennek állítják, a források egyoldalú magyarázatán alapul (v. ö. Gründler, Verjährung, 48. s. k. §-ai).

² Hirzel, Inauguraldissertation, 46. l.

³ Törvényjavaslat 105. és 119. §.

Az igazságügyi bizottság jelentése a váltótörvényről szóló törvényjavaslat tárgyában.

Az 1839—40-iki országgyűlésen hozott váltótörvény codificációs alkotásaink egyik legsikerültebbike, melyről, ha keletkezésének időpontját kereskedelmi és hitelforgalmi viszonyaink akkori fejletlenségét, és azon nehézségeket vesszük tekintetbe, melyekkel egy uttörő törvény alkotása mindig összekötve van, csak a legnagyobb elismeréssel emlékezhetünk meg akkor is, midőn a kereskedelem és ipar fejlődése, a gyökeresen átalakult hitel és forgalmi viszonyok ezen törvény megváltoztatását elkerülhetetlenné teszik.

De bármily kitűnő helyet foglalt el az 1840. évben életbe léptetett «Magyar váltótörvény» az akkori törvényalkotások között, a hitel és forgalmi viszonyok ezen idő óta oly óriási átalakuláson mentek át, a közlekedési eszközök szaporodása oly sűrű és élénk érintkezést szült a külföldi államokkal, hogy a közgazdasági érdekek megsértése nélkül nem mellőzhetjük többé a reformot azon intézmény terén, melynek feladata: a viláfgörög közvetítése, a kereskedelmi összeköttetés előmozdítása, és mely első sorban hivatva van a hitelviszonyok fejlődését követni, azok szükségleteit kielégíteni.

— Az igazságügyi bizottság ezen szempontból indulva ki, csak helyeselheti azt, hogy az igazságügyi miniszter a hitelforgalom szükségleteinek megfelelően oly törvényjavaslatot terjesztett be, mely nem a jelenleg érvényben levő váltótörvény hiányainak javítására szorítkozik csupán, hanem a váltó nemzetközi jelentőségét szem előtt tartva a váltótörvényt azon államok váltótörvényeivel kívánja hason alapon szervezni, melyekkel hazánk sűrű kereskedelmi és forgalmi összeköttetésben áll.

A kereskedelem és a forgalom szükségletei minden nemzetnél ugyanazon feltételeken és alapokon nyugszanak, miből kifolyólag az azokat közvetítő intézmények, melyek között a váltó az első helyet foglalja el, nem a nemzeti elszigeteltség alapján, hanem a nemzetközi érdekek szemügyrevételével alkothatók csak helyesen. A nemzetközi forgalom bölcsője a váltónak, mely mint a hitel leg egyszerűbb eszköze, országok sőt világrészek kereskedését közvetíti, és ép azért arra törekszik, hogy érvényessége egyenlő elvek szerint ismertessék el.

Az Európában jelenleg érvényben levő váltótörvények két csoportra oszlanak, melyek egyike, az 1807-ben alkotott, francia «code de commerce», másika pedig a «közönséges német váltó-rendszabály» intézkedéseit követi. A «code de commerce»-nek a váltótörvényre vonatkozó intézkedései annyira elavultak, hogy magában Franciaországban elevenen éreztetik a számos novellával pótoltt törvény megváltoztatásának szükségessége.

Ellenben a közönséges német váltó-rendszabály a jelenleg érvényben levő váltótörvények között a legkitűnőbb, és annak recipiálását nemcsak ezen törvény belső becsé, tudományos értéke teszi ajánlatossá, hanem azon élénk kereskedelmi összeköttetés is, melyben Magyarország Ausztriával és a német birodalommal áll.

Az igazságügyminiszter ur által beterjesztett törvényjavaslat részletesen kifejtette azon indokokat, melyek a javaslat szerkesztésénél irányadók voltak. Az igazságügyi bizottság helyesli azt: hogy a javaslat a közönséges német váltó-rendszabály intézkedéseire alkalmazódott, és ezzel követte azon államok példáját, melyek bár féltékenyen őrzik jogrendszerük önálló fejlesztését, a váltócodificatio terén a különböző államok között, a lehető legnagyobb egységet töreksenek elérni. De nem helyeselte a bizottság a beterjesztett törvényjavaslat készítésénél követett azon eljárást, hogy midőn egyrészt a közönséges német váltó-rendszabály intézkedéseire alkalmazkodott, másrészt annak rendszerét a szó legteljesebb értelmében felforgatta, és helyébe oly rendszert alkalmazott, mely nélkülöz minden szervezeti alapeszmét, mely nem követi a váltóüzletek keletkezésének, megerősítésének és lebonyolításának természetes menetét, és az eredetiség látszatáért feláldozza magát a lényeg, a helyes beosztást, mely minden törvény egyik legfontosabb részét képezi.

Az igazságügyi bizottság ezért szükségesnek találta a javaslat újbóli szövegezését és annak azon rendszer keretébe való illesztését, mely úgy elméleti, mint gyakorlati szempontból elsőbbséget érdemel.

Az igazságügyi bizottság azonban nemcsak a javaslat rendszerét változtatta meg, hanem a törvény lényegét illetőleg is szá-

Folytatás a mellékletben.

mos módosítást hoz javaslatba, a mely módosítások a hazai viszonyokra és az élet szükségleteire való tekintettel a házagok pótlását, a hiányos intézkedések fejlesztését célozzák.

Az igazságügyi bizottság által beterjesztett javaslat beosztása annyira eltér az eredetileg beterjesztett javaslatról, hogy a szakaszok összehasonlítása, a megejtett módosítások kitüntetése lehetlenné vált. Ez oknál fogva mellőzzük azon módosítások felsorolását, melyek az eredeti javaslat számos szakaszán történtek, és csak azon lényegesebb módosítások feltüntetésére szorítkozunk, melyek nagyobb fontossággal és elvi jelentőséggel bírnak.

Az eredetileg beterjesztett törvényjavaslat 1. §-a kiterjeszti a váltóképeséget nemre való különbség nélkül mindenkre, a ki terhes szerződéseket köthet. Tekintetbe véve, hogy polgári törvénykönyv hiányában a szerződési képeség hazánkban határozottan körvonaloza nincsen, hogy a »hármaskönyv« I. r. 91. és 111. cizmei, továbbá az 1715. t. cz. LXVIII. §-a a kiskorukat bizonyos körülmények között szerződési képeséggel bírónak mondja ki, szükségesnek mutatkozott minden kétely elkerülése végett kimondani azt, hogy a nem teljes koruak csakis az esetben bírnak szenvedő váltóképeséggel, ha önálló ipart űznek.

Az igazságügyi bizottság helyesli azt, hogy a szenvedő váltóképeség a nőkre is kiterjesztessék, mert a társadalmi viszonyok mai állása mellett semmi indok sem forog fenn a teljes koru nőtől a szenvedő váltóképeséget megvonni, és ezáltal megfosztani őt azon lehetőségtől, hogy hiteligényeit oly oklevél kiállítása által eléghesse ki, mely a pénzintézetek által közvetített olcsó kölcsönök elnyerésének eszközét képezi.

Bármennyire indokoltnak találta az igazságügyi bizottság azt, hogy a teljes koru nő szenvedő váltóképeséggel felruháztassék, másrészt azonban anomáliának tekintette volna, hogy a szenvedő váltóképeség a kiskoru nőkre is kiterjesztessék. Szemben az 1874. XXIII. t. cz. azon intézkedésével, mely a kiskoru nőt mihelyest az férjhez megy teljeskorúsítja, — szükségesnek találta a bizottság az 1. §-nál világosan kitenni azt, hogy a nő 24 életkorának betöltése előtt szenvedő váltóképeséggel akkor sem bírjon, ha férjhez menetele által nagykorúvá vált.

A 6. §-nál, mely a lényeges kellékek kitörléséről intézkedik, az igazságügyi bizottság az eredeti javaslattal szemben czélszerűbbnek tartotta kimondani azt, hogy a lényeges kellék kitörlésének szándékossága csak vélelmeztessek anélkül, hogy az ellenkezőnek beigazolása kizárva lenne, mert gyakran fordulnak elő oly esetek, a midőn a lényeges kellék kitörlése csak a bebizonyítható véletlenség eredménye, a váltót pedig ily esetekben is érvényességétől megfosztani, az igazsággal összeegyeztethető nem volna.

A forgatmányról intézkedő 10. §. oda lett módosítva, hogy a forgatmány mindig a váltó hátára vezetendő. Az igazságügyi bizottság a forgatmány kellékeinek meghatározásánál azon szempontból indulva ki, hogy a váltó hivatása miszerint az kézről-kézre forogjon, elfogadta a javaslat azon álláspontját, mely üres forgatmányt érvényesnek ismeri el. De ép azért szükségesnek tartotta oly irányban intézkedni, hogy a forgatmányok sorrendje antitadálások által meg ne változtassék, mert a forgatmányok sorrendje az, mely a viszkereseti jog és kötelezettség alapját képezi.

A 14. §-nál, mely a lejárat utáni forgatmányról intézkedik, szükségesnek mutatkozott annak meghatározása, hogy a későbbi forgatók, mely időpontig legyenek kötelezve. A bizottság javaslata a lejárat utáni forgatók kötelezettségét az első forgatmány keltétől számítandó két évre szorította, ha azonban az elfogadó kötelezettsége rövidebb idő alatt évülne el, ezen rövidebb idő szab határt az elfogadók elleni viszkeresetnek, miután az elfogadó kötelezettségének elenyészte, a dolog természetéből kifolyóan maga után vonja a forgatók elleni viszkereseti jog megszűnését is.

A 28. §-nál azon módosítás tétel, hogy a biztosítási viszkereset folytán nyújtott biztosíték visszaadandó, ha az illető — előző ellen a váltó lejáratától számítva egy év alatt fizetési viszkereset nem indítatik. Miután az adott biztosíték nemcsak a biztosítékot követelőnek, hanem váltóutódainak is szolgál biztosítékkal, szükséges volt a biztosíték lekötöttségének végső határidejét megállapítani. A 43. §., mely a telepített váltókról szól, oda módosított, hogy azon telepített váltók megóvatolása, a melyen az elfogadó telepesként önmagát jelölte ki az elfogadó elleni kereset fentartására nem szükséges.

Az elfogadó és a telepes között többnyire ugyanazon viszony forog fenn, mint a váltókibocsájtó és az intézvénnyezett között, és a váltóelfogadó joggal követelheti a tulajdonostól, hogy a váltót lejáratkor a telepesnél bemutassa, kinek az elfogadó fedezetet nyújtani köteles. Ha azonban az elfogadó telepesnek önmagát jelöli ki, akkor csak a váltótulajdonos és az intézvénnyezett állanak egymással szemben, és nem létezik semmi indok, a kereseti jog fenntartását a váltó megóvatolásától függővé tenni.

A 67—70. §§. a váltókezességre vonatkozólag új intézkedéseket tartalmaznak. Hazánkban a váltókezesség oly gyakori alakja a váltói kötelezettség megerősítésének, hogy az igazságügyi bizottság elkerülhetetlennek találta a kezesség kellékeit és következményeit a beterjesztett törvényjavaslatban meghatározni. A bizottság azon szempontból indult ki, hogy a kezesség, mint minden váltótbeli kötelezettség, csak magára a váltóra vezetett nyilatkozat által vállalható el jogérvényesen — hogy a kezes, mint egyetemleges adóstárs, akkor is felelős, ha az, kiért kezességet vállalt, szenvedő váltóképeséggel nem bír, — hogy végre a kezes fizetés esetén annak jogaiba lép, kiért kötelezettséget vállalt. Ezen a dolog természetéből folyó intézkedések bővebb indokolást nem igényelnek.

A 78—80. §§-ok a váltó megsemmisítési eljárást kimerítőben szabályozzák. A fennindezett szakaszok megállapítják, hogy az elvesztett váltó tulajdonosa kötelezve van a váltó lényeges tartalmát kitüntetni, és annak elvesztését valószínűvé tenni, nehogy a váltóösszeg letiltása szemlátomást jogosulatlan igények alapján megtörténhessenek.

Ha a hirdetményi határidő letelte előtt a váltóbirtokos jelentkezik, a tulajdonos igényeinek érvényesítésével a rendes peruttra utasítandó, mert a váltóbíró hatásköréhez csak a váltóból folyó jogok és kötelezettségek megbírlása, nem pedig a tulajdonos és birtokos közötti vitás kérdés eldöntését képezheti. Ha ellenben tetteles birtokosul senki nem jelentkezett, a bírói határozat által tulajdonosul elismert személy jogosítva van attól, kire a váltó elfogadását bebizonyíthatja, a váltó fizetését váltói uton követelni, miután a megsemmisítési eljárás felett hozott határozat a váltó tulajdonjogát pótolja.

A 83. §-nál a perbejelentés joghatálya akként szabályoztatott, hogy a bejelentő viszkereseti jogainak elévülése, az alapperben hozott bírói határozatig kezdetét ne vegye.

A viszkeresettel megtámadott előző számtalan esetben nem képes az ellene támasztott követelésnek eleget tenni és miután előzője ellen az eredeti váltó birtoka nélkül keresetet nem indíthat, a három hó alatt beálló elévülés által megfosztatnék azon lehetőségtől, váltó előzőjétől a később beváltott váltó megfizetését követelhetni. Ezen jogsérelem kikerülésére szükségesnek találta a bizottság a bizottság a perbe vont előzőnek módot nyújtani, hogy viszkereseti jogát az ellene folytatott per jogérvényes befejezéseig fentarthassa. A bizottság nem tartotta czélszerűnek a viszkereset megindíthatását egy ennél még hosszabb időre kiterjeszteni, mert különben a váltóforgatók előre ki sem számítható ideig maradtak volna lekötve, mi a váltóüzlet természetével gyors lebonyolításának érdekeivel homlokegyenest ellenkezik.

A 100. §. az eredetileg beterjesztett javaslattól eltérőleg, de az 1840. 15. t. cz. I. R. 14. szakaszával megegyezőleg oda módosított, hogy a kézjeggyel eszközölt váltónyilatkozatok váltójogi hatálylaly ne bírnak. A sem írni sem olvasni nem tudók átlagos száma, a műveltség oly alant fokán áll, hogy a váltókötelezettségek horderejéről magának tiszta képet alkotni nem képes, mihez még azon körülmény is járul, hogy a kézjeggyel ellátott váltók forgalomzabozatala a váltóüzlet érdekében nem állhat.

A javaslat 107—110. §§-ai a váltózálog és visszatartási jogról intézkednek. Az igazságügyi bizottság csak helyeselheti azt, hogy a javaslat ezen, már az 1840. XV. t. cikkben a váltókövetelések biztosítására megállapított kiváltságot, mint fenálló váltótörvényünk egyik becses vívmányát továbbra is érvényben hagyta, azonban szükségesnek tartotta a megtartási jogra vonatkozó szakaszokon oly módosításokat tenni, melyek a hitelező ezen fontos jogát a jelenleg fennálló váltótörvényünknek megfelelően biztosítsa, miután semmi indok nem forgott fenn, ezen, a forgalomra nézve üdvösnek bizonyult jogot megszorítani.

A 116—120. §-ok a szükséges átmeneti intézkedéseket tartalmaznak. A jelen törvény életbeléptetése előtt kiállított váltók

és váltónyilatkozatok kellékei, valamint a váltókötelezést vállalt személyek váltóképessége a jelenleg érvényben álló törvények alapján bírálandó meg, ellenben a jelen törvény életbeléptetése után lejárandó váltókból eredő kereseti és viszkereseti jogokra kizárólag jelen törvény intézkedései nyerne alkalmazást.

A 119. §-ban meghatalmaztatik az igazságügyminiszter addig is, míg a polgári perrendtartás a peres ügyek minden nemére kiterjedőleg törvény által szabályoztatik, a váltó eljárást rendeletileg megállapíttatni. Bármennyire óhajtott volna az igazságügyi bizottság, hogy a váltóügyekben követendő eljárás törvény által szabályoztassék, a fennforgó körülmények között, midőn a polgári perrendtartás átalakításának küszöbén állunk, a javaslatba hozott felhatalmazás, ha a jelen törvény életbeléptetését elhalasztani nem akarjuk, elkerülhetlenné vált. A váltó eljárásnak szükségkép ido-

mulnia kell a polg. perrendtartás intézkedéseihez, s így a polg. perrendtartás elkerülhetlenné vált módosításáig életbeléptetendő váltó eljárás csak ideiglenes intézkedés lesz, melynek a polg. perrendtartás intézkedéseihez képest ismét módosulnia kell. Ezen csak ideiglenes hatálylyal bíró váltóeljárás rendeleti uton való megállapítása sokkal czélszerűbb, mintha az a törvény által szabályoztatnék, miután felette kívánatos, hogy a már megalkotott törvény rövid idő alatt változást ne szenvedjen.

Mindezek alapján kérjük a t. képviselőházat, miszerint az általunk beterjesztett váltótörvényjavaslatot általánosságban és részleteiben elfogadni méltóztassék.

Dr. Pauler Tivadar s. k.,

bizottsági elnök.

Chorin Ferencz s. k.,

bizottsági előadó.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A tőzsdebiróság gyakorlatából.

Van Magyarország fővárosában egy abszolút hatalom, melyet úgy neveznek, hogy: «Pesti áru- és értéktőzsde választott bírósága».

Választott bíróságnak neveztetik, de csak szemfényvesztésül, mert a peres felek, kiknek ügye ott döntetik el, a bíróság tagjait szabadon nem választhatják.

Míg ugyanis a «választott bíróság» fogalma magával hozza, hogy a peres felek, ha ügyök eldöntését választott bíróságra ruházzák, szabadon választhatják bíráikat, és a törvk. rendtartás 9. czime, III. fejezete ugyanily értelmű rendelkezéseket tartalmaz, addig a «pesti áru- és értéktőzsde választott bírósága» akként alakul, hogy a peres felek csakis a «Börsencomité» tagjai közül választhatnak bírót, akár biznak ezen tagokban, akár nem.

Midőn az 1868-ik évi 54. törvénycikk életbe lépett, akkor a pesti áru- és értéktőzsde választott bírósága jogilag létezni megszűnt, mert az említett törvénycikk elősorolta mindazon bíróságokat, melyek polgári ügyekben a bíraskodást elsőfolyamodásilag gyakorolják, de ezek közt a pesti áru- és értéktőzsde választott bírósága nem említettik. Az akkori magyar igazságügyminiszternek az említett törvénycikk életbeléptető rendelete pedig (1869. márczius 30-ról) I. cikkében kimondja, hogy minden azzal ellenkező törvény vagy szabályrendelet hatályon kívül tetetik.

Az áru- és értéktőzsde választott bírósága azonban nem azért van, hogy az ország törvényeit figyelembe is vegye, mert megszűnése dacára gyakorolta a bírói hatalmat, és csak akkor kezdett észére térni, midőn az ítéleteinek végrehajtása végett megkeresett bíróságok vagy nem teljesítették a megkeresést, vagy pedig a kir. curia semmit. osztálya konkrét esetekben kimondotta, hogy a megkeresett bíróságoknak a pesti áru- és értéktőzsde ítéletein alapuló végrehajtási végzéseit semmizik. (Lásd a kir. curia mint semmitőszéknek 1869. október 17-ről 2952. szám alatt és 1869. nov. 17-én 3221. szám alatt kelt és a «Törvénykezési Csarnok» 1869. nov. 23-án megjelent 92. számában közölt határozatait.)

Volt erre nagy lőtás-futás. Azon urak, kik a magyar törvényeken sehogy sem alapuló bírói hatalmat kezeikből kisiklani látták, tele beszéltek az akkori kormány fejét, bebizonyítani igyekeztek, hogy az ország és főváros minden kereskedése tönkre megy, ha ezen bíróság vissza nem állíttatik.)

A sok jajveszéklésnek az lett eredménye, hogy megalkottatt az 1870. évi II. törvénycikk, mely rövid 5 §-ban a pesti áru- és értéktőzsde bíróságát hatóságára, hatáskörére és eljárására nézve úgy, mint az az 1868. 54. t. cz. életbelépte előtt fenállott, a törvényhozás végleges intézkedéseig visszaállítja.

Nálunk a törvény úgy készül legtöbbször, hogy annak hatását és horderejét nem igen szokás jól megfontolni.

Igy készült az 1870. évi II. törvénycikk is.

Avagy meg volt-e fontolva e törvény alkotásakor az, hogy általa egy oly hatalom teremtetett, mely az ország polgárai között az enyém-tied fölött rendelkezik anélkül, hogy eljárásában az ország törvényeihez, a polgárok jogainak e garantiájához tartani köteles volna magát?

Már fentebb mondatott, hogy a szóban forgó bíróság csak név szerint választott bíróság, mert a peres fél kénytelen a maga

két bíróját a tőzsdei bizottság tagjaiból választani, akár talál ezek közt erre alkalmas egyént akár nem.

És ugyan kikből áll ezen tőzsdei bizottság? Kereskedőkből és gyárosokból áll, kik érthetik ugyan a maguk szakmájába vágó üzleteket, de hogy jogügyekben törvényes igazságot szolgáltatni képesek legyenek, ezt bátran kétségbe lehet vonni. Más választott bíróságoknál legalább a peres fél oly bírót választhat, kiből megbizik a törvényismeret tekintetében is, míg itt ezen megnyugvás nincs meg.

Más választott bíróság a peres eljárásban az ország törvényét tartozik megtartani, míg ellenben a pesti áru- és értéktőzsde választott bírósága a tőzsde-rendszabály 28. §-a szerint a perrendtartási szabályokhoz kötve nincs és legjobb tudomása és lelkiismerete szerint ítél.

Más választott bíróság előtt a peres fél ügyvédi segélylyel élhet, míg a tőzsde-rendszabály 27. czikke ellentétben áll az ügyvédi rendtartás 38. §-al, mely szerint az ügyvéd jogosítva van az ország valamennyi bírósága és hatósága előtt feleket képviselni, kimondja, hogy a tőzsdebiróság előtt az ügyvéd általi képviselet ki van zárva. Az 1870. II. t. cz. által alkotott, illetőleg visszaállíttatott egy oly állandó bíróság, mely választott bíróságnak nevezetik ugyan, de azért nem a peres felek szabad választásának kifo-lyása; oly bíróság, mely ennek dacára nem az ország törvényeit alkalmazza a jogesetek eldöntésénél, az enyém-tied megbírlásánál, hanem ítéleteit legjobb tudomása és lelkiismerete szerint hozza; oly bíróság, mely az igazságszolgáltatási alaki törvényeket sem köteles megtartani és mely a «Börsenordnung»-gal homlokegyenest ellenkező későbbi törvényeket sem respektálja.

Más szavakkal, visszaállíttatott az 1870. II. t. cz. által egy oly bíróság, mely a sic volo, sic jubeo elv szerint hozza ítéleteit, ha figyelembe vétetik, hogy a legjobb tudomásnak és lelkiismeretnek csak isten lehet megbírlója.

De még ez mind hagyján volna, ha a pesti áru- és értéktőzsde választott bírósága túl nem menne soha azon hatáskörön, melylyel visszaállíttatott.

A szép, ékes német nyelven kapható «Usancen der Pester Waaren- und Effecten-Börse» 1. §. és a «Börsenordnung»-nak «Börsen-Schiedsgericht» fejezete 24. §-a megmondja, hogy a «Börsen-Schiedsgericht» oly üzletekből származó perek elbírlására illetékes, melyek vagy a tőzsdén kötöttek vagy a tőzsdén kívül ugyan, de a melyeknél a «Börsenusancen»-ra történik hivatkozás.

Ha valaki a tőzsdén spekulál és üzletet köt, vagy pedig magát a tőzsdebiróságnak önkényt veti alá, ám lássa, mily ítéletet fog kapni.

Ezt mondhatnák sokan, azon elvet alkalmazva: voluti non fit injuria. De mi azt hiszszük, hogy még az ily elővigyázatlan embert sem dobhatja oda az állam védtelenül az oly bíróságnak, melynek szabálya az, hogy: «Die Schiedsrichter sind bei ihrer Urtheilsfällung von allen, durch die Prozessordnung vorgeschriebenen Formen befreit und urtheilen bloß nach ihrem besten Wissen und Gewissen».

Már pedig nálunk védtelenül van oda dobva, mert a «Börsenordnung» 29. §-a azt is kimondja, hogy a választott bíróság ítélete végítélet (endgiltig) és jogerejű; ellene sem az ország tör-

vényszékeinél a rendes per útjára lépni, sem felebbezni, sem valamely más jogorvoslattal élni nem lehet.

Ismételjük, hogy még hagyján lenne, ha a tőzsdebiróság soha túl nem menne hatáskörén, és tehát csak azon ügyetek felett ítélne, melyek a tőzsdén kötöttek vagy melyeknél a könyvműszerzők magukat ezen bíróságnak vetik alá.

Ámde az ember természetében fekszik, hatalmát kiterjeszteni és öregbiteni; pedig a «Börsen-Comité» tagjai is csak emberek, még pedig hogy nagyon gyarló, mutatja azon körülmény, hogy irtóznak oly perek eldöntését magukra vállalni, melyeket a társadalom értelmesebb emberei, az ügyvédek visznek.

Innét van az ügyvédek kizárása a törvény ellenére. Szarvakat ad e hatalmi tulterjeszkedésnek azon tudat, hogy a tőzsdebizottság ítélete ellen nincs perorvoslat; nincs egy felsőbb forum, mely a hatalom tulkapásait kellő korlátaiba visszazsorítja.

Ha valaki nem kötött is a tőzsdén üzletet vagy ha nem vette is magát alá a tőzsdebiróságnak, ki fogja a Börsen-Comité urait meggátolni abban, hogy hatáskörüik alá ne vonjanak oly ügyeket is, melyek saját szabályaik szerint nem tartozhatnak oda?

Nincs-e tehát igazunk, midőn azt állítottuk, hogy az 1870. II. t. cz. által egy absolut hatalom lett az ország fővárosában visszaállítva, mely kénye kedve szerint rendelkezhetik bíraskodás ürügye alatt az ország lakosainak vagyonáról.

Megtűrhető-e csak félig-meddig rendezett államban egy oly bíróság, mely az ország törvényeit tekintetbe venni nem tartozik, melynek tagjai «legjobb tudomásuk és lelkiismeretük szerint» ítélnek, melynek tulkapásai nem orvosolhatók, s melynek ítéletei azonnal végrehajthatók? A törvény módot enged az ország lakosainak még a legcsekélyebb ügyekben is, hogy az igazságszolgáltatás és politikai atministratia alsóbb közegeinek akár roszakaraton, akár tévedésen alapuló intézkedései felsőbb forumokon vagy más uton orvosoltassanak.

A «Börsen-Comité» urai ellenben, kik ezrek és százezrek felett ítélnek, csalhatatlanoknak tekintetnek; ítéleteik végrehajthatók minden perorvoslat kizárásával, még akkor is, ha ezen uraknak tetszett hatáskörüket oly ügyre kiterjeszteni, melynél a volenti nou fit injuria, azért nem alkalmazható, mivel nincs volens.

Ily ázsiai állapotok mellett megtörténhetik, hogy a ki mint vagyonos ember fekszik, arra ébred fel, hogy koldus, mert a «Börsen-Comité» urainak tetszett vagyonát másnak oda itéini.

Nem nyújt pedig e részben az sem garantiát, hogy a tőzsdebiróság üléseiben egy miniszteri tőzsdei biztos alszik, mert ezen ur ott igen kevés vizet zavarhat, a mint ezt az itt következő példa bizonyítja:

Egy helybeli kereskedőnek a pesti áru- és értéktőzsde választott bíróságánál pere volt, mely több mint 30,000 frt árkülönbözetet tárgyazott.

Egy helybeli ügyvéd e pernek folyamatban létét megsgalván, az említett kereskedő képviselőjéül ajánlkozott; de tudva azt, hogy a tőzsdebiróság ügyvédet képviselőül el nem fogad, ügyvédi minőségét elhallgatta, úgy a fél előtt, mint a tőzsdebiróság előtt.

De a tárgyalás folyamában az ellenfél kifürkészte és bebizonyította a képviselőnek ügyvédi minőségét, mire a tőzsdebiróság őt a képviselőtől elmozdította.

Az elmozdított ügyvéd, daczára hogy felét, kit elhallgatása által tévedésbe ejtett, nem képviselte, ezen nemképviselésért elég szerény volt, cserben hagyott felétől 500 frt díjat követelni, melyet azonban cliense kissé tulságosnak találva, meg nem adott.

Erre az ügyvéd kapja magát, kiállit egy «Rechnung»-ot, melybe fáradozásának minden specificálása nélkül e czim alatt: «an Vertretungs-Gebühr im Prozesse N. N.» 500 frt. tesz bele, s megjelenvén a tőzsdebiróság előtt, ott jegyzőkönyvbe véteti keresetét, s kéri hogy a bíróság volt védenecztét 500 frt megfizetésébe marasztalja el.

A tőzsdebiróság pedig ezen keresetet elfogadja, az alperest tárgyalásra megidézi, és ezt a tőzsdebiróság hatásköre és illetékessége elleni kifogás daczára 400 frt és költség megfizetésében elmarasztalja.

Itt a «Börsen-Comité» urai csak nem mondhatták, hogy a rászedett cliens a rászedő ügyvéddel a tőzsdén kötött üzletet, midőn képviselőjévé tette, vagy hogy magát a tőzsdebiróságnak

alávettette. De azért a tőzsdebiróság hatásköre alá vonta az ügyet, és megítélt 400 frt ügyvédi képviseleti díjat oly ügyvédnek, kit maga ezen bíróság mozdított el, és oly perben, melyben ügyvédi képviseletnek helye nem volt.

A miniszteri tőzsdei biztos pedig nagy lelki megnyugvással írja alá az ily ítéletet.

Midőn pedig a rászedett cliens a «legjobb tudomás és lelkiismeret» szerint hozott ítélet ellen semmisége panaszt jelent be, a tőzsde urai szemébe nevetnek, mert az ő ítéletük jogorvoslattal meg nem támadható. És az írásban is beadott semmiségi panaszt következetesen visszautasítja.

És a midőn az így justificált alperes közvetlenül a kir. Curia semmitőszéki osztályához panaszszal járul, kérvén a tőzsdebiróságot oda szorítani, hogy az a pert küldje fel, a semmitőszék kénytelen volt 1875. decz. 1-én 19477. sz. a. kelt határozatában kijelenteni, hogy a tőzsdei választott bíróságnak eljárása és ítélete ellen a semmitőszék hatásköre alá eső semmiségi panaszoknak helye nem lévén, e kérelem tárgyában e helyről mi intézkedés sem történhetett.

A felhozott esetben ugyan csak 400 frtról van szó, de épen így lehetne 40,000 frtos pert is a «Börsen-Comité» urai bírói hatásköre alá kényszeríteni, s a polgárokat rendes bíróságoktól elvonni és oly bíróság elé hurcolni, hol nem a törvényes igazság szerint, hanem a semmi garantiát nem nyújtó, és tudvalevőleg nagyon nyújtható és a körülmények szerint módosítható legjobb tudomás és lelkiismeret szerint kapnak ítéletet.

Az 1870 évi II. t. cz. csak a törvényhozás további intézkedéséig állította vissza ezen polgári rögtönítelő bíróságot, miben ama ígéret foglaltatik, hogy a törvényhozás azt vagy végkéig megszüntetni, vagy pedig legalább szabályozni fogja.

És ha az igazságügyminiszterium már négy év óta reá nem ért, vagy valószínűleg reá sem gondolt, hogy az ily abnormis helyzetet megszüntesse, legalább az iránt kellene gyorsan intézkednie, hogy a tőzsdebiróság tulkapásai ellen a polgárok a semmiségi panasz jogorvoslatának használhatása által biztosíttassanak.

A jogászok véleménye nem egyez meg abban, hogy czélszerű vagy szükséges-e a keveskedés igényeinek tekintetbe vételével ily kivételes bíróságokat fentartani.

E cikk célja sem az volt, kimutatni, hogy a pesti áru- és értéktőzsde választott bírósága eltörleendő, ámbár az új kereskedelmi törvénnyel egyidejűleg életbeléptetett új és gyors peres eljárás mellett ez sem volna szerencsétlenség.

Célja a cikknek csak az volt, kimutatni, hogy a pesti áru- és értéktőzsde választott bírósága oly peres eljárással, milyennel jelenleg bír, már tovább türehtetlen, és tehát ezen peres eljárás törvény által czélszerűen szabályozandó. Végül megjegyezzük, hogy az ezen jogesetben előforduló ügyvéd elleni fegyelmi eljárás folyamatba tétetett, melynek mikénti elintézését közölni fogjuk.

Különfélék.

Hannibal ante portas! Az új osztrák polgári perrendtartásra vonatkozó javaslat, mely e napokban terjesztetett a «Reichsrath» elé, — a *szóbeliség és nyilvédnosság* hatalmas oszlopain nyugszik. Ezzel leromboltatik a mi perrendtartási rendszerünk utolsó védgátja és a fenti exclamatio «Hannibal ante portas» az írásbeliség hiveinek szól!

A «Presse» után következőkben ismertetjük a javaslatot. 704 §-ból áll és szabályozza az eljárást, a végrehajtás kivételével, a különböző folyamodású bíróságoknál. A javaslat egyrésztől a nélkülözhető formalitások mellőzésével igyekszik lehetővé tenni a feleknek, hogy igényeiket a bíró előtt a leggyorsabban érvényesítsék, másfelől elég hatalmat ad a bírónak is arra nézve, hogy az ellenfél bosszantásaitól megóva legyen.

Az új perrendtartás az organisatorius határozatok tekintetében a mostaniakból indul ki, mi által az átmenet az új eljárásra jelentékenyen megkönnyített; a bíróságok mostani beosztását megahagyja s az eljárást s az ítélethozatalt a járási, tartományi (kerületi) főtörvényszékekre és a legfőbb törvényszékre ruházza. A járásbíróságoknál a bíraskodás az egyes bíró által gyakoroltatik, a tartományi (kerületi) törvényszékeknél három bíróból álló senatus által. Ezen tanács áll a tartományi főtörvényszékeknél öt és a leg-

főbb törvényszéknél hét bíróból. Kereskedelmi, tengerészeti és bányászati ügyekben a tanács áll az állam által alkalmazott két és egy szakértő bíróból. A javaslat behozza a bírósági végrehajtók intézményét is, kik a hozzájuk utasított ügyek elintézéséért a felektől tariffaszerűleg megállapított díjt huznak.

A járásbírókhoz tartoznak a 300 frtig menő perek, továbbá a bérleti, birtokháborítási, munkások és munkaadók közti perek, atyasági keresetek házasságon kívül származott gyermekeknél, kölcsönös akaraton alapuló házassági elválások stb. — A kerületi vagy tartományi törvényszékekhez tartoznak a 300 frtot meghaladó perek, továbbá a házasság érvénytelensége vagy felbontása, váltóügyek, hitbizomány, halottá nyilvánítás stb.-ből keletkező perek. Egyik sajátossága a javaslatnak az, mely szerint a törvényszék nem ítél hivatalból a maga illetékessége fölött, hanem ítél a hozzá intézett ügyekben, ha az alperes nem tesz illetéktelenségi kifogást. Az 50 frtig terjedő bagatell-ügyekre nézve határozottan ki van mondva a járásbíróág illetékessége. Oly perekre nézve, melyek elsőfolyamodásilag a járásbíróág előtt vitettek, a második forum a kerületi, a harmadik a tartományi főtörvényszék; olyanoknál, melyek elsőfolyamodásilag a kerületi törvényszékek előtt folytatottak, a második forum a tartományi fő- és a harmadik a legfőbb törvényszék. A felek a járásbíróág előtt személyesen, vagy képviselőikkel együtt, vagy csak ezek által képviseltethetik magukat, de a tartományi bíróságoknál, akár első, akár második folyamodásilag ítélnek, a felek mindig kötelesek ügyvédek által képviseltetni magukat.

A pesti kereskedők csarnoka, mint értesülünk, ma nyújtá át Perczel igazságügyminiszternek azon kérvényét, mely a *kényszeregyességnek* az új csődeljárásnál való elfogadását javálja. E kérvényből kiemeljük a következő főbb pontokat:

A kereskedő osztály és különösen a kereskedelmi csődöknél leginkább érdekelt árukereskedők osztálya határozottan kívánja és szorgalmazza a kényszeregyességnek csődtörvényünkbeni meghonosítását, kívánja pedig azt, nem annyira a közadós, mint inkább a hitelezők érdekében.

A csőd tartama a dolog természeténél fogva a sokszoros igények és perek bonyolultsága, különösen pedig a kereskedelmi csődöknél többnyire mint legnevezetesebb vagyonrészeket képező activ követelések hosszas és fáradsalmas értékesítése miatt ugys huzamosabb időt fog megkivánni és nevezetes költségekbe fog kerülni. E fölött kétkedni annál kevésbé lehet a mennyiben ezen nehézségek oly nemzeteknél sem voltak kikerülhetők, melyeknek csődrendtartásai nagy szorgalommal és óvatossággal lettek megalkotva. Ezen a dolog természetében rejlő és csaknem elkerülhetlen bajoknak, melyek leginkább a hitelezőket sújtják, csupán a kényszeregyesség behozatala által lehet elejét venni és a hitelezők érdekeit a legbiztosabban megóvni. A kereskedelmi csarnok tagjainak ez irányban elég alkalma volt tapasztalatokat szerezni, mert épen ezen kereskedői osztály évenként temérdek összegeket veszít vagyonából a mindinkább felhalmozódó csődöknél. Ha azonban a hosszú évek során merített tapasztalatokból kiindulunk, annyit constatalhatunk, hogy a felmerült csődöknek csak egy csekély része mondható hamisnak vagy csalárdnak oly értelemben, hogy az illető bukott kereskedő a neki engedett hitelt és bizalmat már eleve azon czélzattal veszi igénybe, hogy hitelezőit megcsalja és csődöt mondván azokat leengedésre bírassa — de azt is tapasztaltuk egyuttal, hogy a kereskedő, ha már egyszer a bukás szélén áll, csak a legritkább esetben mulasztja el hitelének kizsákmányolását, és még ritkábban engedi át hitelezőinek összes vagyonát egész terjedelmében, sőt kétségtelen, hogy ily esetben vagyonának egy részét félre teszi azon czélból, hogy legyen alapja egyesség esetére azon hitelezők kiegyenlítésére, kik a tömegben levő csődvagyonhoz aránylagos egyességi quota elfogadására nem hajlandók.

A csődvagyon a csődbefejezésig részint az időközben felmerült tetemes költségek miatt, részint pedig a vagyonrészek természet szerű roszabbulása miatt nevezetes csökkenést szenved és értékében gyakran felére sőt harmadára is alább száll. Ezen elvitázhatatlan tényeket szemelől tévesztve gyakran a hitelezők minoritása téves nézeteikhez makacsul ragaszkodván a többségnek érdekeit veszélyezteteti, sőt azokat érzékenyen sérti. A szoros jog követelményeinek ugyan e módon elég tétetett, a közérdek azonban érezhető sérelmet szenvedett. Mihez képest a kényszeregyesség intézménye nemcsak

a bukott adós, hanem kiválólag a csődhitelezők érdekében mutatkozik szükségesnek és kívánatosnak, és ha egyáltalában elfogadható azon vézet, miszerint az ezen intézmény fölötti bírálatnál abstract fogalmakból kiindulni nem lehet; hanem annak megítélésénél a nemzetek speciális viszonyai tartandók szem előtt; akkor hazánkban tűnik fel annak kiváló szüksége, hol a felhalmozódott számtalan csődök egyesség útján csupán azért nem fejezhetők be, mivel egyes hitelezők — roszul felfogott saját érdekökben — tulzott követeléseikhez makacsul ragaszkodván a tényleges viszonyoknak megfelelő egyességhez hozzájárulni nem akarnak.

A kényszeregyesség létesülésére a hitelezőknek számszerinti két harmada kívántassék meg, kiknek követelése a felszámított csődköveteléseknek háromnegyed részét képviselik. Ezen túlnyomó többsége a hitelezőknek és követeléseknek még a végre is szükségesnek mutatkozik, hogy ez által a csalárd bukottak színeli hitelezők felállítására csaknem lehetlenné tétessék, ugyanez okból kívánatos még az is, hogy a szavazásnál a bukottal bizonyos fokig rokon vagy sógorsági viszonyban álló személyek, valamint azon hitelezők, kiknek követelése zálogjoggal fűződővék vagy egyébként előjogosítvák tekintetbe ne vétessenek illetve szavazási joggal ne birjanak.

Indítványozzuk továbbá azon korlátozó intézkedést mint melőzhetlen föltételt, hogy a kényszeregyességről csak azon esetekben lehessen egyáltalában szó, hol a hitelezők követeléseik kiegyenlítésüül 50% nyernek. Ezen intézkedést a hitelezők minoritása érdekében tartjuk szükségesnek, mivel magunk is belátjuk, hogy a szoros jog szempontjából a leszavazás nem igazolható, minél fogva a törvényhozás feladatához tartozik egy bizonyos mértékig a kisebbség jogait is oltalmazni, és mivel rendkívüli jogmegszorításnak mutatkoznék a kisebbséget arra kötelezni, hogy esetleg követelésének valamely jelentéktelen részét fogadja el végkielégítésül, s minden további jogairól mindenkorra mondjon le.

Vége a kényszeregyesség létesítéséhez a bíróság jóváhagyása kívántassék meg és a bíróság a törvényben megállapított okoknál fogva a kényszeregyesség jóváhagyását megtagadni jogosítva sőt kötelezve is legyen. Eme rendszabályt szinte a minoritás jogainak védelmére tartjuk szükségesnek.

A Franklin-Társulat előfizetési felhívása egy *«Deák-Album»*-ra mai számunkhoz van mellékelve. Miután e vállalat, melynek kiváló íróktól és művészekről kerülő, s az ünnepélyes alkalom magaslátán álló dús tartalma nem szorul ajánlatra, — valószínűleg érdemlett pártfogásban fog részesülni: a társulat a tiszta jövedelem jelentékeny részét *«Deák-alapítvány»* czimén az írói segélyegyletnek ajánlta fel. A nagy halottnál inkább senki sem tisztelte, becsülte, méltányolta az irodalmi munkásságot, s ép oly igaz az is, hogy a mit a nemzet köteles hálaájából, Deák Ferencznek még életben nyujthattott, a sajtó és irodalom szolgált ebben első és leghatályosb közvetítőül, minthogy ennek elismerése, tapsai és koszorúi elől még a haza bölcsének megközelithetlen szerénysége sem volt és lehetett képes elzárkózni. Ohajtjuk, hogy e példát mások is kövessék, s hogy Deák sirja ezáltal ne csak a hazafiság, de egyuttal a jótekonyság oltárává avattassék föl, melyen ép oly tiszta lánggal, örök lánggal lobog — kell hogy lobogjon, — a haza és felebaráti szeretet, miként egykor a mindnyájunk által egyenlő fájdalommal siratott nagy és dicső férfiú nemes szívében lobogott vala milliókat lelkesítő, milliókat boldogító példa gyanánt.

A *«Franklin-Társulat»* kiadásában megjelenendő *«Deák-Album»* mind kiállításának disze, mind belső tartalma által igyekszik megfelelni azoknak az igényeknek, melyeket ily vállalathoz méltán köthet a közönség. A tartalomról már adhat némi fogalmat az is, ha a munkatársak sorában a következő írókat felemlítjük: Atala, Ábrányi Emil, Ábrányi Kornél, Abafi Lajos, B.-Bognár Vilma, Balázs Sándor, Borostyáni Nándor, Degré Alajos, Eötvös Károly, Frankenburg Adolf, Hajnalka, Halász Imre, Helfy Ignác, Jókai Mór, b. Jósika Kálmán, Komócsy József, Névy László, b. Podmaniczky Frigyes, Papp Gábor, Roboz István, Salamon Ferencz, Szász K., Tóth K., Toldy István, Toldy László, Várady Gábor, Visy Imre, Vajda Viktor, Vértesi Arnold, Zichy Antal, Zay Sándor.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt negyedévre ... 3 : A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály, egyet. tanár urtól. — Akaratszabadság. Dr. Dobránszky Péter, mű- és egyetemi tanár urtól. — A büntetőjogi elévülés Reinitz József urtól. — Törvénykezési szemle. A «közponi értesítő» és az új czégbjegyzések. — A m. kir. legfőbb ítélőszék döntvényei az ügyvédi rendtartás tárgyában. — Különfélék.

MELLEKLET: Curiai határozatok.

A

nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon.

III.

A szóbeliség általában.

Köztudomásu, miszerint nemcsak bírósági szervezetünk, hanem perrendtartásunk is oly hiányos, hogy azok a mai kor kívánalmainak többé meg nem felelnek. Azok alapján az igazságszolgáltatás fontos céljai nem érvényesíthetők.

I. A szóbeliséget kell *teljesen* elfogadnunk, ha alapos, gyors és olcsó igazságszolgáltatást akarunk. Mert a *szóbeliség rendszere a korszerű és szabadelvű reformrendszer, melynek határozott és kipróbált biztonságát a külföld is elismeri.* Ugy annyira, hogy a törvénykezés tökélye ma már a szerint ítéltetik meg: milyen rendszerre van alapítva, — a *szóbeliségre*, vagy a sötét századok homályában bujkáló *írásbeliségre*.

A *szóbeliség* élőszóvali akaratnyilvánítás.

Jellege nem az írásbeliség teljes kizárásában, hanem abban áll, hogy a *szóbeliség szerint csak a mondottak, vagyis csak a szóval tett előterjesztések képezhetik alapját a bírói tanácskozás, szavazás és határozathozatalnak.* — Quod non est in dictis, non est in mundo.

A szóbeliség kétféle. *Tiszta* szóbeliség és *nem tiszta* szóbeliség. Amaz közvetlenségen, ez pedig közvetettségén alapul. Ez okból amazt *közvetlen szóbeliségnek*, emezt pedig *közvetett szóbeliségnek* is szokták nevezni.

A tiszta vagy közvetlen szóbeliség abban áll, hogy a bíróság a felekkel és a felek a bírósággal egyenes érintkezésben vannak. A bíró saját szemeivel látja és saját füleivel hallja felperest, alperest, a tanukat és ügyvédek. Személyesen győződik meg azok szóváltásai, bizonyítékai és okleveleiről. A támadás és a védelem, az észrevétel és a czáfolat, egyszóval minden előterjesztés vagy jogcselekvény, mely az ítélethozatalnál alapul szolgálhat, előtte megy véghez.

A közvetlen szóbeliség alkalmat nyit a *félnek* arra, hogy a bíróhoz intézze szavait; — a bírónak ellenben arra, hogy az ugynevezett nyomozási elvnek, vagy polgári ügyekben helyesebben mondva *kérdezési jognak*

gyakorlata által minden homályos pont iránt azonnal felvilágosítást nyerjen a felektől.

Ilyen közvetlen szóbeliségre van fektetve többi közt a mostani *sommás eljárás*. De csak az elsőfoku bíróság előtt. Mert a királyi táblán, legfőbb ítélőszéknél s a semmitőszék előtt a sommás pörökben is írásbeli az eljárás.

II. Ellenben a *nem tiszta*, vagy *közvetett szóbeliségnél* a felek, vagy képviselők *elő szóval* ugyan, de nem az ítélobíróságnak, hanem egy *bírói kiküldöttnek* adják elő ügyüket és pörös vitáikat. A szóbeli előadás azután a kiküldött által jegyzőkönyvbe vétetik, szabályszerűleg aláíratik és *ezen jegyzőkönyv leend az, mely a bírói tanácskozás, szavazás és határozathozatalnak alapul szolgál.* Innen van, hogy ezen szóbeliség *jegyzőkönyvi* szóbeliségnek is neveztetik.

Ilyen közvetett, vagy jegyzőkönyvi szóbeliség volt a *tanuk és szakértők* kihallgatásánál. Ilyen szóbeliségre volt alapítva a *rendes szóbeli eljárás* az országbírói értekezlet szabályai szerint. Ilyen volt a szóbeliség s ilyen még jelenleg is a *tanuk és szakértők* kihallgatásánál, ugy nemkülönben bizonyos módosítással a *váltó törvénykezésben* is.

Azonban a tudomány ép ugy, mint a gyakorlat teljesen kimutatta, hogy ezen közvetett (nem tiszta, jegyzőkönyvi) szóbeliség a szóbeli eljárás elnevezését legtávolabbról sem érdemli meg.

Nem szóbeliség ez, hanem valóságos írásbeliség. Alapjelleme nézve ugyanis semmi különbség sincs a kettő közt. Mert a közvetett szóbeliségnél épugy, mint az írásbeliségnél *egyes érintkezésben* a felek az ítélobírósággal nincsenek. Mindkettőnél nem az élőszóval tett előadások, nem a pörlekedőknek személyes, közvetlen vitatkozásaik szolgálnak az ítélethozatal forrásaul, hanem az *irományok*, illetőleg azon jegyzőkönyvek, melyeket a *bírói kiküldött zárt ajtók* mellett fölvet.

Sőt egész határozottsággal állithatni, hogy a közvetett szóbeliség rosszabb az írásbeliségnél is. Mert abban az ítéleti alapul szolgáló iromány nem magától a féltől, hanem harmadik személytől, egy *megbízott tisztviselőtől* származik. Ez pedig nagyon természetes, hogy saját egyéni felfogása szerint ad kifejezést a papirosan az ügyfelek előadásának s a kiben ép ez okból nem létezhetik teljes biztosíték az iránt, hogy *az, a mit írásba, vagyis jegyzőkönyvbe foglal, teljesen összhangozzék a hallottakkal és tökéletesen megfeleljen az ügyfelek gondolatának és szándékának.*

III. A közvetett szóbeliség mellett a jogszolgáltatás

iránya a gyakorlatban eltévesztettnek tünt fel. A *tiszta írásbeliség, illetőleg az alakszerű pöriratokba foglalt előterjesztvények, sokkal célravezetőbbnek bizonyultak, mint a szokásba jött jegyzőkönyvezések, melyek sokszor a valóban eltorzított képét állítják elénk.*

Kétségtől áll, hogy az írásbeli eljárásnál előforduló *alakszerű pöriratok* inkább foglalják magukban a felek valódi akaratát, mert ezek tőlük, vagy képviselőiktől és nem harmadik személytől származnak. A fél pedig, vagy képviselője legjobban ura gondolatának, s már csak azért is legjobban képes azokat megtestesíteni, mert a szavak választására sokkal több idővel rendelkezhetik, mint a jegyzőkönyvező kiküldött, ki *egyszeri puszta hallomás után* teszi föl írásban a hallottakat.

Ez volt az oka, hogy Magyarországon a váltóeljárásnál, melyet a *törvényhozó* eredetileg a *közvetlen szóbeliségre* alapított, de később a *gyakorlat* a *közvetett szóbeliségre* változtatott, hogy mondom Magyarországon a *váltóeljárásnál* és az ennek mintájára a közpolgári ügyekre nézve is elfogadott *rendes szóbeli eljárásnál* ugyancsak a gyakorlat azt a módosítást, illetőleg *jávitást* tette, hogy a megnyitott jegyzőkönyvbe a szükséges előterjesztések ne a bírói kiküldött, hanem maguk a felek, vagy képviselőik által irattassanak.

Épen ilyen volt 1848 előtt az *írásbeli eljárás* is, mely nem alakszerű periratokkal, hanem szintén *jegyzőkönyvi* uton történt, — ebbe irván be az ügyfelek vagy képviselőik az illető törvényszakokon támadási és védelmi nyilatkozataikat. Csakhogy 1848 előtti törvényhozóink és jogtudósaink ezen *jegyzőkönyvi alakban* gyakorolt írásbeli eljárást sohasem nevezték szóbeli eljárásnak. Mert a képzeletet ennyire megerősíteni, a fogalmakat ennyire összezavarni: beteges észjárás szüleményének és nyakatekert logikának, vagy áltató bölcsekedésnek tekintették.

IV.

A közvetlen szóbeliség.

A tudomány és codificatio körében a *közvetlenség* ma már lényegesebb és nagyobb jelentőségű kifejezés, mint maga a szóbeliség.

Csak imént mutattuk ki, hogy a közvetett (nem tiszta, jegyzőkönyvi) szóbeliség tulajdonképpen nem is szóbeliség, hanem írásbeliség. Sőt rosszabb az írásbeliségnél. Mert általa nemcsak nem nyújtatnak azon fontos előnyök és üdvös biztosítékok, melyeket a szóbeliségtől a jogszolgáltatás reformja körül méltán várhatni, hanem épen annak tökéletesebb valósítása ellen oly hátrányokat fejt ki, melyek hason nagyságban még az írásbeliségnél sem tapasztalhatók.

I. Mi tehát ezen *közvetlenség*? Mert ennek jogi értelmé iránt kell minél inkább tisztába jönnünk, ha a szóbeliségen alapuló törvényhozás iránt kellően tájékozva akarunk lenni.

A *közvetlenség* azon *irányszabályban* összpontosul, hogy a bíróság csak és egyedül az *előtte személyesen tett szóbeli előadások* alapján hozhat ítéletet. Valódi jelentősége tehát nem abban fekszik, hogy a felek a polgári

pörökben szóbeli tárgyalásokat tartsanak, vagy hogy az írásbeli pörbeszéddek után u. n. *szóbeli végtárgyalás* is történhessék, melyen a felek előrebocsátott írásbeli vitatkozásait élő szóval is ismétellhetik.

A közvetlenség irányszabályából a következő elvek származnak:

a) Hogy a bíró az ügy elhatározásánál a felek, vagy képviselőik *szóbeli* előterjesztéseinek *kizárólagos* jelentőséget tulajdonítson.

b) Hogy a közvetlenség ne csupán a felek pörbeszédeire, hanem a törvényhozás minden tényezőjére, tanukra, szakértőkre s az eljárás minden alkatrészére, tárgyalásra és bizonyításra is kiterjesszessék.

c) Hogy a közvetlen szóbeliség a pör minden stadiumán és a bírósági rendszer minden fokozatán alkalmazást nyerjen. Ne szorítkozzék az csupán az elsőfolyamodású bíróságok körére, hanem körösztülvitessék a kir. táblán, valamint a m. kir. Curiánál is. Végre

d) hogy ezen közvetlenség ne szorítkozzék csak, mint jelenleg, a csekélyebb értéket képviselő személyes, u. n. sommás ügyekre, hanem különbség nélkül minden sommás és rendes, minden személyes és birtokperekben érvényesíttessék.

II. A közvetlenségi rendszer csak ily értelemben s ily alkalmazás mellett felelhet meg magas hivatásának, s csak így vezethet el a magasabb jogszolgáltatási tökély azon sikeréhez, melyet a jogászvilág hozzája kapcsol.

Mindazon ténybeli állítások és jogi fejtegetések tehát, melyek nem a bíróság színe előtt történnek, más czélokra, nevezetesen fölvilágosítások- vagy bizonyításokra szolgálhatnak ugyan, *de az ítélet forrásaiul nem vethetnek.*

Mert ha az alsó vagy felső bíróság az ítélethozatalnál a szóbeli előadáson kívül döntő befolyást engedne más elemeknek, például az írásbeli előterjesztéseknek is: akkor a szóbeliség tiszta, összhangzatos és egyöntetű megszűnt lenni, mi csak csökkenteni fogná hatályát és sikerét minden működésnél.

Ha az ítélethozatalnál a szóbeli előadáson kívül a *pöriratok is, mint jogi tényezők szerepelnek*: bebizonyított tény, hogy a bíróság ekkor a *személyes szóváltásokra* nem fog többé sem kizárólagos, sem tulnyomó figyelmet fordítani. Sőt ezek akkor *csak mellékes dolognak* tekintetnek az előbbi rendszerből fenmaradt írásbeliség mellett. Elannyira, hogy ezen írásbeliség a *második természetűvé vált régi megszokás, ragaszkodás és elfogultság folytán* oly erős befolyással bírand az intéző személyekre, hogy a szóbeliséget törvényes teréről leszorítani és a kivételt szabálylyá emelni fogja.

Ami pedig különösen a bizonyítási eljárást illeti: a közvetlenségi elvnek az is lényeges követelményei közé tartozik, hogy valamint az ügyfelek, úgy a *tanuk és szakértők is az ítéelő bíró szeméi elé jöjjenek* s ez hallgassa ki őket. Ha a tanuk vallomása, illetőleg véleményezése *kiküldött* tisztviselő által és jegyzőkönyvileg történik, mint ezt a *római és egyházjog* gyakorlata csaknem általánossá tette: úgy a bírói közvetlen tapasztalat és egye-

nes észlelés alól épen azon tényezők vonatandnak el, melyek az ítélethozás *fő alapját* képezik, s a melyek elvétele által az ítélet *alapossága és biztonsága* veszélyeztetendik.

Angliában is a kétely és homály elosztatásának, az ármányok és hazugságok eltávolításának, egyszóval a jogbiztonság és a valódi igazság földterítésének leghatalmasb és legsikeresebb eszköze abban találtatik, hogy a tanúk és szakértők mindig *előszóval* hallgattatnak ki és előadásaik nem írásban kerülnek felolvasás végett a bíróság elé.

Igy volt ez nálunk is 1848 előtt, midőn még az u. n. *oldalagos* (inquisitio collateralis) és *hiteles tanuvallomások* (inquisitio authentica) szokásban voltak.

Dr. Herczegh Mihály,
egyet. tanár.

Folyt. követk.

Akaratszabadság.

III.

Németországon, főkép mióta Wagner Adolf a társadalmi törvényszerűségről irt monografiáját¹ közzétette, egész társadalombölcselemi mozgalom keletkezett az akarat és akaratszabadság kérdése körül.

Wagner maga e mozgalom megindítója konstatálja a Quételettől eltanult és általa is tovább fejlesztett módon, a társadalmi tünemények törvényszerűségét. Némileg az ő ötlete ama hirhedett társadalmi budgetterv, mely szerint a társadalmi tünemények: a bűntények, öngyilkosságok, házasságok stb. évről-évre oly szabályszerű arányokban következnek be, mintha csak az állam törvényhozása szabná meg, hogy évenként mennyi bűnténynek, öngyilkosságnak stb. kell elkövetetni, s mintha csak koczkával vetnék ki a társadalomra a szörnyű adót. De mindazonáltal, hogy látja és konstatálja a társadalmi élet mozgalom-törvényszerűségét, végleges ítéletre nem képes határozni magát, himel-hámol és végre is függve marad a törvényszerűség és akaratszabadság delejes sarkai között és egész bölcselekedését egy meddő sóhajjal végzi, mely Paul de Deckertől ragadt rá, egy belga bölcsestől, a kit a brüsseli akadémia Quételet műveinek bírálatával bizott meg. Ezen bölcsepszszel sóhajt fel: ki tudja, fog-e valaha akadni egy Prometheus, a ki az ég titkait ellesve, a nagy rejtély leplét föllebbenteni tudná! Látjuk e szerint, hogy habár Wagner is a tények egész halmazával konstatálja a törvényszerűséget, nincs bölcsestől bátorsága igazsággal elismerni és kijelenteni azt, a miről a tények tanuskodnak, hanem diplomatikus kétely köpenybe burkolózik. Az eféle köpeny, mint tudjuk, életben és bölcsestetben mindenféle szél ellen jó, mert forgatható.

Engel Ernő már határozottabb állást foglal el és számtalanszor kifejezést ad azon tapasztalatának, hogy a statistikai számokban (tényekben) jelenkező hasonlóság kénytelen megerősíteni azon hitet, hogy minden emberi cselekvény, még azok is, melyeknél a szabad akarat *lát-szott* kizárólagosan dönteni, magasabb természeti törvé-

nyeknek hódol. Helyesen jegyzi meg Oettingen, hogy Engelben bizonyossággá szilárdult azon nézet, hogy a nép erkölcsi természete, csakugy mint physikai természete, állandó és időleges befolyások által van szigoruan megszabva.

Drobisch a lipcsei bölcsest, kire napjainkban a mystikusok részéről oly gyakori a hivatkozás, a törvényszerűség és szabadság kérdésében nemcsak nem merité ki az emberi bölcsestet, hanem még biztos megállapodásra sem jutott sem egy, sem más irányban. Sőt ha kapkodó ítéletének *társadalmi kérdésekben* nyomosságot lehetne tulajdonítani: inkább az okszerűség törvénye mellett, mint ellene szólnak következő vallomásai: az egyének társadalmi állása és élettörténete lényegesen befoly a bűntények elkövetésére; mert a bűncselekvények okai legnagyobbára társadalmi viszonyok- és állapotokban rejlenek. Az egyén erkölcsi felelősségének megítélésénél nem szabad az embert a társadalommal való viszonyából kiragadni; mert a tényállás az, hogy a társadalom minden tagja közvetve vagy közvetlenül *mások tetteért vagy mulasztásaért* szintén *felelős*, a mennyiben a társadalom tagjai közt erkölcsi kölcsönhatás (solidaritát) van.

A mint látható, Drobisch szintén okokból származtatja az ember cselekvényeit, csak hogy főképen a *társadalmi* befolyásokat hangsúlyozván, nem igen látszik észrevenni és súlyt helyezni a *természeti* tényezőkre; pedig a *természeti* és társadalmi tényezők egész hálózata az, melynek szálaiból a cselekvények szövődnek. Minden egyoldalúsága mellett is azon logikai követelést méltán intézhetni Drobischhoz is, hogy ha az ember felett az okok hatalmát elismeri, következetesen az okszerűség törvényét is el kell ismernie az akarat felett.

E szemlét nem fűzném tovább, mert új eredményeket különben sem találhatnánk az egyes bölcselekedők elmélkedéseiben. A gondolkozók vagy bevallják az okszerűséget bölcsestzi nyíltsággal, de az eféle gondolkozók főkép a német *társadalmárook* (nem természettudósok) közt olyan ritkák, mint a fehér holló; vagy olyanok e bölcsestők, a kik az okszerűség tényét ugyan nem tagadhatják, hanem annak nyílt bevallását képleges szóvirágokkal kerülgetik és takargatják; úgy, hogy a csüres-csavarás mesteri szöfűzései és gondolatnyomorgatásai miatt az ember aztán nem tudhatja, hogy tulajdonkép fehér, fekete vagy épen a zürzavar tarkasága-e a német bölcsestők megállapodása. Csak hiába, a vér nem tagadhatja meg a vért és Hegel apó törzséből csak hegeli sarjak hajthattak ki.

A németek, elkezdve Fichte *«énje és nem énjénél»*, a szörszálhasogatás utolérhetlen nagymesterei. A *«Gründlichkeit»* megkívánja, hogy egy hajszál — akár lehetséges, akár nem — százfelé hasgattassék, hogy aztán mesterségesen is lehessen valamit feltalálni ott, a hol valójában semmi sincs, legalább semmi különös nincs. Ezt teszik a németek az akaratszabadság kérdésében is, midőn nagy homlokkal azt mondják, hogy igenis, mindennek meg van a maga oka a világon és így a cselekvénynek is; de a minek oka van, az függ, tehát nem lehet

¹ Wagner: Gesetzmässigkeit der scheinbar willkür. menschl. Handlungen.

szabad; minélfogva a cselekvény szerzője az ember is, mert okok- és tényezőktől függ, nem lehet szabad. Ámde ez még sem áll, — gondolják a jó németek; mert ok és ok között különbséget kell tenni. Vannak olyan okok, melyek az emberre *kivülről* hatnak és vannak *belsőről* ható okok, *indokok* (Motiv). Ha az ember belső indokok szerint cselekszik: akkor szabad; mert Greguss logikájaként, ha az ember belső elhatározásból cselekszik: akkor csak önmagunk készítjük magunkat és semmi más hatalom.

Ime, ide lyukad ki a német bölcsesség. Nem merő természetellenes szőrszálhasogatás az, ha az embert szétzedik «külső» és «belső» emberre, tehát olyan emberre, a milyen ember a valóságban nincs. Mi ez más szóval? Semmi egyéb, mint *önkényes embercsinálás* «bölcselemi» ötletek és hypothesisek kedvéért. Csinálnak egy «külső» és egy «belső» embert, és a mit az ilyen *non sensu* ráképzelnék, azt ráokoskodják a valódi, természetes emberre is. És akkor ezen «philosophiai» szörnyetegre rámutatnak: ime ilyen az ember! Nem a Plato-féle «kétlábú, tollatlan állat» jut-e ezen bölcselemi maskarák látára eszünkbe?

Maradjunk csak az embernél, úgy a hogy van, ne fordítgassuk se ki, se be, hanem vegyük olyképen, mint a hogy a természet alkotta. Akkor látni fogjuk, hogy azok az ugynevezett «belső okok» is ép oly természeti okok és tényezők, mint a kívülről ható okok; mert az ember lénye egész szervezetével egy darabja, terméke, tartozéka a nagy természetnek. Mindene a természettől való. Ugy hogy «külső» és «belső» ember a bölcsész szeme előtt nem is létezhetik. Minden tényező, a mely az emberre hat, már ha a társadalom légkörében hat is reá, de a természetből sarjad ki és az emberi szervezeten át gyakorol hatást az emberre. Mi az a «külső», mi az a «belső» az erkölcsi emberben? Meddig terjed a «külső» és hol kezdődik a «belső» ember? Ki mérheti és határozhatja meg e képzeteket a természetben? Avagy nincsen elég titok és problema a világon, mely megoldásra vár, hanem szükséges, hogy mesterségesen is halmozzuk a rejtélyt rejtélyre? A bölcsészettnek, az igazság kutatásának nem a kaland, nem a rejtélyek készítése, hanem a rejtélyek megoldása és az egyenes uton való haladás a célja. Ugy látszik, hogy mégis akadnak, a kik a bölcsészettet sportnak, holmi kéjutazásnak tekintik a — holdba. Ne menjünk ezek után, hanem vegyünk szemlére még egy bölcselet, a ki nem ép oly régen a magyar tudós akadémiában igen nagy hangon lett bevezetve.

Oettingen egy derék református theologus és egyetemi tanár volt Dorpátban, midőn kitűnő munkáját — a Morálstatistikát — világgá bocsátá. Ő a társadalmi élet különböző köreiből bámulatos szorgalommal hordva össze a tények és tapasztalatok halmazát, oly értelmi magaslatra tudott emelkedni, melyről, mint egy magas oromról, beláthatott a társadalmi világ változatos képleteibe. Halljuk csak őt magát, a mint leszól ama bölcselemi magaslatról, melyre a tények halmái emelék:

«Die Furcht vor einem alle Freiheit verschlingenden

Natur-Determinismus darf uns nicht abhalten, die Wirklichkeit eines organisch gearteten Causalzusammenhangs in der moralischen Welt anzuerkennen und der Sache mit Wahrheitsliebe auf den Grund zu schauen. Was die Thatsachen lehren, darf uns nie bange machen. Die gründliche und allseitige Erörterung derselben kann uns nur fördern in der Erforschung des Weltrathsels. So viel gilt mir vorläufig als gewiss, dass die sittliche Welt nicht weniger nach göttlich geordneten Gesetzen sich bewegt, als die physische. Dass gemäss dem Wesen dieser moralischen Welt auch ihre Gesetze sich eigenthümlich gestalten und ordnen werden, ist gewiss, und dass die göttliche Nothwendigkeit, wie die göttliche Weltregierung, selbst mit Einschluss von Wunder und Offenbarung, nicht den Zusammenhang und die Freiheit der Willensbewegung aufhebt (?!), sondern dieselben nur einem höheren Weltplan dienstbar macht, das darzulegen wird eine Hauptaufgabe der hier versuchten wissenschaftlichen Untersuchung sein.» (Moralstatistik, 24. l.)

Szándékosan közöltem e helyet egész terjedelmében, mert ezzel Oettingen egész társadalmi bölcséletét ép oly határozott nyíltsággal, mint a mily világos tömörséggel nyilatkoztatja ki. Ezen tételek vonulnak át következetesen egész nagy művén.

Már e nyilatkozatából kivehetjük, hogy ő az okszerűség mindent átható törvényét nyíltan, becsületesen és bölcsészi emelkedettséggel beismeri; csak hogy Oettingen a theologus nyelvén beszél, ép úgy mint Süssmilch, az első uttörő; minélfogva azt, a mit a természetbölcselet világi nyelve *természeti* rendnek, *természeti* törvényeknek nevez, azt ő az istentan emelkedett nyelvén *isteninek* nevez: *isteni* rend, *isteni* törvények, *isteni* kormányzat, *isteni* kényszerűség stb. Ezen nincs miért fenakadni: természet helyett istent emlegetni — ez a theologus anyanyelve.

Tovább sem kellene mennünk; mert az idézett világos vallomás után Oettingen egész bölcsészeti álláspontjával tisztában vagyunk. Ő úgy találja, hogy az erkölcsi világ is isteni törvények által van rendezve, csak úgy, mint a fizikai világ. Hogy az uralkodó «isteni kényszerűség» mellett az akarat szabadsága miként állhat fenn, azt is megtudjuk azonnal, csak vegyük figyelembe azon fogalmat, a mit ő az akaratszabadság alatt ért. Legjobb, ha saját szavait halljuk:

«Im allgemeinsten Sinne verstehe ich unter Freiheit die Bewegung gemäss dem, einem Wesen innerlich inhärenten, ihm eigenthümlichen Gesetze.» Tehát szabadság annyi, mint törvényszerű mozgás. Már most, ha kérjük: minő törvény határozza meg az ember mozgását (vagy szabadságát)? — erre Oettingen azt feleli, hogy: «Unsere Freiheit wird stets nur soweit reihen, als wir uns selbst zum dienenden Gliede des uns sonst zerreisenden oder zermalmenden gottgeordneten Causalzusammenhangs zu machen vermögen.» (296. l.)

Tisztelem az ilyen szabadságot! Szabadságunk abban álljon, hogy «szolgálni», hogy «szolgák» lenni tudjunk; mert ha «szolgálni» nem tudunk: akkor «széttép»

és «szétmorzsol» bennünket («szabadságunkkal» együtt) az «isteni» okszerűség! Tehát az embernek Oettingen nézete szerint, olyan mozgásszabadsága van, aminőt az okszerűség törvénye diktál és enged. Akaratunk e törvény ellen nem tehet, mert különben «széttép» és «szétmorzsol» ama hatalmas törvény.

Az ilyen akaratszabadságot, mely halálbüntetés terhe alatt tiltva van az «isteni» okszerűség által, ám értsék meg Hegel és Fichte unokái, a szerény magyar józan ész nem tud fából vaskarikát csinálni.

Fejtsük ki hüvelyéből a magvat. Mondjuk ki magyarul, a mit Oettingen a theophilosophia pythikus nyelvezetébe burkol, és akkor a következő gondolatmenet áll tisztán előttünk. Az erkölcsi és physikai világban egyaránt «isteni» törvények uralkodnak. Mindennek van oka. Az okszerűség oly egyetemes törvény, mely alul nincs kivétel. Az ember szabad; de csak annyiban, a mennyiben az okszerűség törvénye megengedi, tehát: *nem szabad*. Ez a tiszta következtetés; mert a féken vezetett és halálbüntetéssel korlátolt mozgás nem szabadság, hanem korlátoltság, függés, szóval: a szabadság ellentéte. Ide szögell ki az Oettingen logikája, ha a szóvirágtól megtisztítjuk állításainak beltartalmát. Ezen álláspont azonos Quételet, azonos a természetbölcselem álláspontjával.

Nem érthetem, miként lehetett ezek után Oettingent a magyar tud. akadémiában a szabadsági ábránd képviselőjeként feltüntetni. Ez oly mystificatio, mely az igazságok ama csárnokába épen nem való. A dolgok lényegébe való *birálatos* elmélyedés és az igazság őszinte kutatása a legbiztosabb óvszer ilynemű bajok ellen. Gondoljuk meg, hogy az istenadta ész nem cseléd, mely arra való legyen, hogy mások után hordja szolgálilag az uszályt, hanem szövétnek, melynek elül kell világítania az igazság utain. Nekünk magyaroknak is csak ugy adott a jó természet józan ész, mint más népeknek. Ne pazaroljuk e drága adományt pusztá másolásra és meddő utánzásra, hanem termeljük mi is önállóan az igazságokat. Az a bajunk, hogy nemcsak gazdasági javakban, ipari cikkekben, hanem eszmék- és igazságokban is nagyobbára csak importeurök és fogyasztók vagyunk, nem pedig termelők. Ezért adósodunk el és jutunk a külföldnek nemcsak a zsebébe, hanem a szellemi hatalma alá is. Ezért idegenszerűek, nemzetünk véréhez nem valók sokszor intézményeink, és észre sem vesszük, hogy nyakunkon van az idegen hódítás anyagi és szellemi erőszakával. Önálló bölcselemre, önálló szellemi életre csak oly szükségünk van, mint önálló gazdaságra. E szükségét sokan nem értik és gunyolják, kicsinylik a gondolkozókat és bölcselőket. Ma csak fejős tehenek kellenek és olyan foglalkozások, melyek «hoznak a konyhára» valamit. Bezzeg a nagy népek tudják, hogy a gondolkozók hordtak és hordozták az eszmék fátyláját a nemzeti törekvések előtt azon nagy célok féle, melyek a nemzeti nagyság és boldogulás magaslataira vezettek. Nyugat- és Észak-Európa népei tudják, hogy a mig gondolkozóik és bölcséik lesznek, lesznek vezéreik is, a kik új meg új eszmékben tüznek új meg új célokat a nemzeti haladásnak.

Pedig valamely nép csak addig él, mig életcéljai vannak és mig e célok elérésére elég hatalma van. Csak jó lesz bizony, ha gondolkozunk magunk is, és nemcsak fogyasztunk, hanem termelünk is. A szellemi javak, az eszmék folytonos kölcsönzése annyi, mint a szellemi eladósodás. Vigyázzunk, hogy odáig ne fajuljon ezen eladósodás, mig maga a nemzeti szellem végkép tönkre jut!

De térjünk tárgyunkra! Az alkalmoszerű kis elmefuttatásért mentsen ki maga a csábos alkalom. Tudjuk, hogy *occasio facit* — szellemi kirándulásokat is. Egy kis légváltoztatás talán különben sem ártott meg a hegeli észjárás nehéz köde után.

Mit mondjunk még a németekről? Semmit sem. Nem érdemes többet mondani. Előhordhatnék még egy halom nevet és egy még nagyobb halom szürke elméletet; de mindannyi azon vitiosus körben forog, a melyben Oettingent, Wagnert és másokat láttuk. Látják mindannyian az élet tényhalmazában az okszerűség törvényét; de a kedély azon mystikus érzete is erőszakoskodik rajtok, hogy az akarat mégis szabad. Minden törekvésük már most abból áll, hogy valamikép összeegyeztessék a kettőt egymással: az okszerűséget a szabadsággal. Csüri-csavarják a dolgot, beszélnek képlegesen, áthidalni igyekeznek az ellentéteket; de a mi nem mehet, hát nem megy. Végre is vagy beismerik az okszerűséget és elmismásolják szóvirágokkal a szabadságot, vagy beleesnek az ellentmondások azon örvényébe, melybe Oettingen zuhant, a midőn olyan szabadsági elméletet talált ki, melynek feje felett suhog az okszerűség törvényének halálos pallosa. Ez nem megoldása az akaratszabadság kérdésének, hanem inkább bebonyolítás egy új rejtély csomójába. Csak egy vékony hajszálra van kötve az a Damokles-kard, mely az Oettingen-féle akaratszabadság léte felett függ, és még az a hajszál is hypothetikus.

Keressük fel a «zöld szigetet» és kérdezzük meg Albion fiait, hogy mit tartanak ők az akaratszabadságról: halljuk az angolokat!

Dr. Dobránszky Péter,
mű- és joggytemi tanár.

A büntetőjogi elévülés.

IV.

A büntetések elévülési idejének kiterjesztése mellett általában két főérvet szoktak felhozni.

Az egyik, melylyel a magyar törvényjavaslat is indokolni törekszik intézkedését.

«Ez indokát találja — mondja a javaslat — az ítéletnek, mint a bírói hatóság hivatalos kinyilatkoztatásának jelentőségében és fontosságában, az ítélet élénk benyomást idéz elő a közszellemben, s mélyebben bevési a köztudatba a büntett emlékét, mintha ítélet tárgyát nem is képezte volna.»

Ezen indokolás, szerény véleményem szerint, a tapasztalat által egyáltalán nem igazolt nézetet fejez ki.

Igaz ugyan, hogy az ítélet, kivált a jelenlegi bűnvádi eljárás szerint, általában nagyobb elterjedést nyer, mert nyilvánosan kihirdettedik; azonban mégsem lehet állítani,

hogyan ez által a büntett emléke annyira feljuttatnék, hogy azt most már nehezebb volna elfelejteni.

A nyomok, melyeket az ítélet a közönség emlékében maga után hagy, újabb események fölmerülése következtében csakhamar elenyésznek, a közönség figyelme másfelé irányul, mert az ítélet az összérdek, az állambiztonság követelményeinek elégtételt szolgáltatván, a kedélyeket inkább lecsillapítja, megnyugtató és legfőleg csak annyiban ujítja föl a tett emlékét, a mennyiben az ítéletben kiszabott büntetést a tett súlyával arányba hozzák és bírálat tárgyává teszik.

A másik főrv, mely a büntetések elévülési idejének meghosszabbítása mellett látszik szólni, az, hogy a büntetés elévülésénél azon indok, hogy a bűnösség vagy ártatlanság bizonyítékainak előállítása huzamosb idő lefolyása után nehézzé válhatik, nem alkalmazható.¹

Azonban ezzel az állítatik, hogy az ítéletileg kimondott büntetés elévülése egyáltalán kizárassék, a mint némely büntető törvénykönyvbe, pl. a porosz törvénybe, éppen ezen okból föl nem vétetett a büntetések elévülése.²

Az elévülés kezdete tekintetében sem lehet a büntető eljárás és az ítélet elévülése közt különbséget tenni.

Mindkét esetre nézve áll, hogy az elévülés azon napon kezdődik, melyen a bűnös a büntett létesítésére irányzott utolsó cselekvényt elköveté.³

Az ítélet kihirdetése csak félbeszakítja az elévülést éppen úgy, mint a bíróságnak a bűnösre irányzott minden

más cselekvénye vagy intézkedése, a nélkül azonban, hogy ez által az elévülés újabb nemének volna tekintendő; a bírói cselekvény vagy intézkedés befejeztével, a jelen esetben az ítélet kihirdetésének megtörténtével az elévülés újra kezdetét veszti.

A felhozott érvek alapján azt hiszem kimondhatom azon tételt, hogy a büntetőjogi elévülésnek tulajdonképpen csak egy neme van.

Értekezésem befejezéseül s mintegy pótlásul azon számos, itt fel nem hozott eszélyességi okoknak, melyek az elévülés intézménye mellett szólnak, elmondom azon szomorú esetet, melyet Paysen egy francia író után közöl.

Ő ugyanis eképen kiált fel: Valóban nem kell az idő fátyolával elborított és az épen elkövetett büntetteket ugyanazon szigorral fenyeíteni, mert a jó utra térés a legnagyobb bűnöst is kiengesztelheti embertársaival! Megérdemelte-e sorsát ama szolga, ki Toulouseban felakasztatott. Ezen ember tizenkét ezer livrest lop gazdájától, följelentik, megszökik. Hosszu évek során át, távol hazájától, vagyont szerez becsületes uton; egyszerre lelki furdalások kinozzák. — Visszatér gazdájához, hogy a tőle elvett összeget neki visszaadja. — Szerencsétlenségére a városban megismerik, elfogják és ítélnék fölötte. Gazdájának legbensőbb esedezései dacára — elítélték. Maguk a bírák könyeket hullattak az ítélet kimondásakor; ők kötelességüket teljesíték, és az ítélet végrehajtva lőn! Így okozta e szerencsétlen javulása által büntetését. Kit nem rettent vissza e példa attól, hogy lelkiismerete furdalásainak eleget tegyen?

Reinitz József.

¹ Berner, Lehrbuch d. Str. 268. l.

² V. ö. Goltdammer, Materialien, 381. l.

³ V. ö. Tittmann, Handbuch d. Str. 61. §.; Schwarze, i. m. 14. s k. §-ai.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A «központi értesítő» és az új cégbejegyzések.

Az új kereskedelmi törvény 9. §-a szerint az összes magyarországi cégbejegyzések egy a kereskedelmi minisztérium kebelében szerkesztett «központi értesítő» útján tétetnek közzé, és ezen közzététel időpontjától fogva bírnak joghatályal. Ez által a kereskedőknek egy régen nyilvánított óhajta teljesült, mely szerint kívánatosnak tartatik, hogy az üzletvilág az őt leginkább érdeklő hirdetvényeket egy rövid, könnyen áttekinthető és olcsón megszerezhető közlönyben összefoglalva bírassa és ne legyen kénytelen ezeket a hivatalos lap tömkelegéből kikeresni.

A kereskedő vagy az ügyvéd többé nem kénytelen a talán távol fekvő törvényszék cégjegyzékeit kutatni; az ország bármely vidékén vezetett cégjegyzékek hű másolatai lakására küldetnek.

De nemcsak a közvetlenül érdekeltekre nézve bir érdekel az új hivatalos lap, hanem általában a jogászra nézve is, mert a «központi értesítő» figyelmes áttekintéséből meg lehet tudni, vajjon a törvénynek a kereskedelmi cégekről és cégjegyzésekről szóló intézkedései miképen alkalmaztatnak, magyaráztatnak és talán némely esetben félre magyaráztatnak a törvényszékek által. A «központi értesítő» eddig megjelent hat számát átlapozva, a tapasztaltakat kívánom a szives olvasóval közölni.

Mindenekelőtt feltűnik, hogy számos törvényszék, mint: az aradi, kolozsvári, rimaszombati, békés-gyulai, sátor-alja-ujhelyi, jászberényi, zombori, kecskeméti, székesfehérvári és nagyszombati, az egyéni cégek jegyzékének azon rovatába, melynek felírása «cégvezető», magát a cégbirtokost vagy teljes nevével bejegyzik vagy legalább ezen rovatban azt írják: «cégvezető maga a cégbirtok» vagy «ön-maga».

Az említett törvényszékek úgy látszik azon nézetből indulnak

ki, hogy a kereskedő, ha cégvezetőt nem rendel, saját cégvezetőjének tekintessék. — Hogy ezen fölfogás hibás, kitűnik a cégvezetőnek (Procurist) a törvény 37. §-ában adott ezen fogalmából: «cégvezető az, ki a kereskedelmi üzlet tulajdonosától (főnökétől) egyenesen cégvezetési meghatalmazást nyer, vagy határozottan cégvezetőnek nyilvánítatik, vagy végre arra hatalmaztatik fel, hogy a főnök cégét «per procura» jegyezhesse.» Ezen fogalom szerint tehát a főnök (cégbirtokos) soha sem lehet saját cégvezetője, és a cégjegyzéknek 6. rovata (cégvezetők) csak akkor töltendő ki, ha a főnök ily cégvezetőt kirendelt. Ha az ily kirendelés nem történt, vagy az a törvényszéknél be nem jelentetett, az illető rovat üresen marad.

Hogy a cég birtokosa saját cégét maga (de nem mint cégvezető) írja, az általában nem, de még kevésbé a másra szánt rovatban kitüntetni nem szükséges, mert a k. t. 10. §-a szerint, a cég azon név, mely alatt a kereskedő üzletét folytatja, s melyet aláírásul használ.

A társaság jogviszonyai közt a kolozsvári törvényszék az igazolvány keltét is felveszi, a mi legalább fölöslegesnek mondható.

A társas cégek jegyzékében a hajdu-böszörményi takarékpénztár is előfordul. Ezen intézet, a cégbejegyzés szerint, Hajdu-Böszörmény város közönségének 1863. évi november 4-én tartott közgyűlésében hozott határozattal, az államkölcsön kötvényei elárúításából befolyt tökevagyonból alakított. E szerint tehát ezen takarékpénztár, melynek igazgatósága a város képviselőtestülete és tanácstagjaiból választatik, a nevezett város kereskedelmi vállalata, tehát sem részvénytársaság, sem szövetkezet, sem általában a k. t. 61. §-ában említett keresk. társaságok sorába nem tartozik, és így a társas cégek jegyzékében helyt nem foglalhat, hanem az egyéni cégek jegyzékébe lett volna bevezetendő. Cégbirtokosnak: a város,

cégvezetőnek: a városi közgyűlés által választott igazgatók lettek volna felveendőek.

A 3. számban az egyéni cégek közt olvassuk: «Jákó Mihály; főtelep Sz.-Németi, fióktelep: Schwarz Albert és Társa cég alatt ugyanott; 1. a társas cégjegyzék 1-ső lapját. A társas cégek közt pedig következő bevezetés fordul elő: Schwarz Albert és Társa; főtelep: Sz.-Németi Jákó Mihály cég alatt, ezen fiók ugyanott; cégvezető Jákó Mihály; a társasági jogviszonyok: Jákó Mihály sz.-németi lakos, valamint Schwarz Albert ugyanottani lakos kereskedők, mint közkereseti társasági tagok. Lásd az egyéni cégjegyzék 1. lapját.»

Ezen a maga nemében mindenesetre ritka bejegyzés következménye, hogy egy társas cég, mint egy másik egyéni cégnek fiókja tűnik fel, a mi lehetetlen, mert a fióktelepnek csak a főteleppel egyenlő cége lehet és e kettő közti eltérésnek, a k. t. 18. §-a szerint, csak akkor van helye, ha azon helyen vagy községben, hol a fióktelep felállítatik, egy már bejegyzett azonos cég létezik. A fentjelzett két cég még azonkívül azért sem állhat egymással fő, illetőleg fióktelepi viszonyban, mert fióktelep a k. t. 18. §-a szerint csak akkor jegyzendő be a cégjegyzékbe, ha a fióktelep más helyen vagy községben állítatik fel, itt pedig a fő- és fióktelep Szatmár-Németiben, tehát egy és ugyanazon városban létezik.

A két különböző cég közti viszony, úgy mint az a cégjegyzékben fel van tüntetve, mindenesetre hibás, miből következik, hogy mindegyik cég a keresk. cégjegyzékben külön lett volna bejegyzendő. Külön a Jákó Mihály-féle egyéni és külön a Schwarz Albert és Társa-féle társas cég. Kérdés támadhat ezen eset alkalmából csak az iránt, vajjon ugyanazon személy folytathat-e saját neve alatt egyedül és egyszersmind mással társaságban kereskedést. E tekintetben a törvény határozottan nem intézkedik ugyan. de azt hiszem, hogy a törvény szelleme szerint egy kereskedőnek ily kétszeres minősége nem igen lehetséges, mert a keresk. t. 11. §-a oly kereskedőt jelöl ki, mint az egyéni cég birtokosát, ki «üzletét egyedül folytatja», és mert az ily egyesülésből csőd vagy végrehajtás esetében a legnagyobb és majd eligazíthatatlan bonyodalmak következhetnek, minthogy az ily kereskedő az egyedül folytatott üzletében használt cégnek adósságaiért ép úgy egész vagyonával felelős, mint a közkereseti társaságnak, melynek ő szinte tagját képezi, összes adósságaiért.

A 6. számban Sennovitz Károly kassai lakos, mint kereskedelmi ügynök fordul elő. Az ügynök, legalább a szó szerinti értelemben véve, nem oly kereskedő, ki a k. t. 3. §-a értelmében «saját nevében» kereskedelmi ügyletekkel foglalkozik, hanem inkább oly egyén, ki bel- vagy külföldi cégek nevében köti az ügyleteket, tehát egyszerűen csak kereskedelmi meghatalmazott, mint ilyen tehát nem bírhat önálló céggel.

Ha a nevezett egyén netalán alkuszi ügyletekkel az az kereskedelmi ügyletek közvetítésével foglalkoznék, ez esetben nem «ügynök», hanem a törvényes «alkusz» kifejezéssel volna jelölendő és ily minőségben a kereskedelmi cégjegyzékbe jegyzendő.

Ezekon kívül számos eltérő írásmódot találunk a közzétett cégekben, és miután meggyőződünk, hogy ezek nem nyomtatási hibából eredtek, okai vagy a cégvezető birói személyzetnek vagy a céget jegyző kereskedők felületes eljárásában keresendő. Legyen szabad csak néhányat példaképpen itt felsorolni: «Felner Sámuel fia» jegyeztetett be, holott a cég németül «Samuel Felner's Söhne» hangzik, és ugyancsak két tagból áll a közkereseti társaság. Timar és Weisz cégnek egyik társa nem «Timar», hanem «Timár Péter». «Rosenberg Vilmos» cég birtokosa Rozenberg Vilmos, a német cég pedig helyesen van írva. «Kurlander Antal» cégnek birtokosa Kurländer Antal stb.

A hibásan bejegyzett cég megváltoztatását csak az érdekelt fél kérheti, és miután a fentjelzett esetekben hihetőleg a bejegyzések ily hibás kérelem alapján történtek, a bejegyzés megváltoztatása előterjesztés vagy folyamodás útján nem következhetik be.

Annál szükségesebb, hogy a cégvezetésre hivatott törvényszékek minden a törvénnyel ellenkező vagy szabálytalan bejegyzést kerülve, a cégjegyzékek vezetésénél a legnagyobb szigorral és pontossággal járjanak el.

A legfőbb ítélőszék döntvényei az ügyvédi rendt. tárgyában.

VII. A kir. ügyész kétségbevonhatlanul jogosítva van oly határozat ellen felelősséget használni, mely által az ügyvédi lajstromba való felvétel elrendeltetett.

A legfőbb ít. szék megváltoztatta a nagyvárad kamara azon határozatát, melylyel több ügyvédnek az ügyvédek jegyzékébe való felvétele ellen a kir. ügyész által használt felelősséget visszautasított «mert a kir. ügyész felelősségi joga ez érdeemben — az igazságügyminisztert az ügyvédi rendt. értelmében megillető felügyeleti jognál s az igazságügyi miniszternek 1875. évi 8870. sz. a. kibocsátott rendeleténél fogva — kétségbevonhatlan.» (1875. november 24-én 10925. sz.)

VIII. Ha az ügyvédjelölt joggyakorlatát félbeszakítja és lakhelyéről távozik, e miatt az ügyvédi kamara választmánya által az ügyvédjelöltek lajstromából ki nem törölhető: a joggyakorlat félbeszakítása a törvényes joggyakorlat felszámításánál levén betudandó.

H. J. ügyvédjelölt főnökének irodájából kilépve és azután joggyakorlatának folytatását 30 napon belül nem igazolván: az 30 napon túl félbeszakítottak volt tekintendő. E miatt a pozsonyi ügyvédi kamara választmánya az ügyvédjelöltek lajstromából kitörölte. A legf. ít. szék felelősséget folytán a kamara választmányának határozatát megsemmisítette s elrendelte, hogy H. J. jelöltnek a joggyakorlatból való kilépése, az ügyvédjelöltek lajstromába feljegyeztessék; «mert az ügyvédjelöltek lajstromából való kitörölés az ügyvédi rendtartás 108. §-a értelmében fegyelmi eljárás eredménye lehet csak; annak kimondására tehát a választmány nem illetékes, hanem csakis a fegyelmi bíróság; mert továbbá a joggyakorlat félbeszakítása vagy a lakhelyről való eltávozás az ügyv. rendtartás 5., 12., 13., 14. §-ai egybevetése alapján legfőlegb a törvény szerint megkívántató joggyakorlat felszámításánál betudandó.» (1875. nov. 17. 10607. sz.)

IX. Az eskü letételének igazolása a törvényszerű ügyv. oklevél kiegészítéseképpen megkövetelendő.

A gyulafehérvári ügyvédi kamara megtagadta T. A. jogtudornak az ügyvédek lajstromába való felvételt és ebbeli kérelmét kiegészítés végett visszautasította, mert nem igazolta, hogy «az ügyvédi eskü letétele által az ügyvédi jogosultság egyik lényeges feltételének megfelelt». A legf. ít. szék ezen határozatot helybenhagyta, mert az «ügyvéd részéről felmutatott képesítési okmány egymagában a kiállításakor érvényes szabályok szerint az ügyvédség gyakorlatára még nem jogosított; ennél fogva az ügyvédi eskü letételét bizonyító tanúsítvány helyesen követeltetett.» (1875. szept. 29. 9265. sz.)

X. Az ügyvéd rendes lakhelyén kívüli iroda az ügyv. rendt. 53. §-ának sulya alá eső fiókirodának tekintendő.

A pozsonyi ügyvédi kamarának fegyelmi bírósága B. F.-nek, Szegeden lakó ügyvédnek, nyitrai irodáját betiltotta, mert a rendes lakhelyén kívüli iroda nem egyéb, mint fiókiroda, és így az ügyv. rendt. 53. §-ának sulya alá esik. A legf. ít. szék ezen határozatot helybenhagyta; «mert az ügyv. rendt. 2. §. második és a 8. §. első pontja értelmében az ügyvéd tartozik irodáját rendes lak- s tartózkodási helyén tartani; s minthogy az ügyv. rendt. 53. §-a szerint fiókirodát sehol sem tarthat, önként következik, hogy B. F. abbéli felhozása, hogy rendes lakhelyén irodát nem tart, és e szerint a nyitrai, nem közvetlen vezetése és felügyelete alatt álló irodája nem fiókiroda, annyival kevésbé vehető be, mivel B. F. maga beismeri, hogy az utóbbi iroda vezetésével mások vannak megbízva; s mivel a hely távolsága sem engedi, hogy ezen irodát maga az ügyvéd vezesse s felügyelje.» (1875. decz. 23. 11399. sz.)

XI. Az 1874. 34. tczikk 94. §-a alkalmazásának csak keresztülvitt tárgyalás és véghatározat esetén van helye.

A gyulafehérvári ügyvédi kamara aaptalanak találván egy magánpanaszlónak H. I. ügyvéd elleni fegyelmi feljelentését, azt visszautasította, a kamara ügyészének az 1874. 34. tcz 94. §-ának alkalmazása iránti indítványát mellőzte. A kamara ügyészének felelősséget folytán a legf. ít. szék a kamarai határozatot helybenhagyta, mert «a felelősségesileg idézett ügyv. rendt. 94. §-a alkalmazásának, mint a hogy ez érintett §-nak azt közvetlenül előző szakaszokkai egybevetéséből nyilvánvaló, csak keresztülvitt tárgyalás s véghatározat hozatal esetén levén helye: az eljáró ügyvédi kamara választmánya a midőn az idézett §. alkalmazását mellőzte, helyesen határozott.» (1875. okl. 1. 9398. sz.)

XII. A fegyelmi eljárást kérelmező magánfél csak akkor köteles magát ügyvéd által képviseltetni, ha mint magánvádlo kíván a panasz tárgyalásába befolyni.

A szegedi ügyvédi kamara egy ügyvédi meghatalmazás nélkül beadott panaszt a kamara ügyészének indítványa ellenére visszatartván, a legf. ít. szék e határozatot feloldotta és a kamarát az érdemben való határozatra utasította, «mert ha az 1874. 34. tczikk 101. §-a szerint a fegyelmi eljárás megindítását magánfél kérelmezi, a magánfél csak akkor köteles magát e végből különösen meghatalmazott ügyvéd által képviseltetni, ha mint magánvádlo a panasz tárgyalásába befolyni kíván és e befolyást akár a tárgyalásnál indítványtétel, akár a felebbvitelnél jogorvoslat használása által érvényesíteni akarja és mert a magánfél panaszát a kamara ügyésze indítványa által magáévá tette». (1876. jan. 14. 3. sz.)

XIII. Azon fegyelmi panasz, mely a sajtó útján elkövetett vétségre vonatkozik, nem a kamara, hanem a sajtóbíróóság illetőségéhez tartozik.

Az aradi ügyvédi kamara egy ügyvédjelölt elleni fegyelmi panaszt visszautasított, mert «a sajtótörvények szerint a sajtó útján elkövetett vétségek felett bíraskodni a sajtóbíróóság illetékes, ehhez képest sajtóvétségen alapuló jelen panasz az ügyvédi kamara illetősége alá nem tartozván, az mint illetéktelen helyen benyújtott visszautasítandó volt.» A legfőbb ítélőszék e határozatot indokainál fogva helybenhagyta. (1876. jan. 14., 11. sz.)

XIV. Az 1874. 34. t. cz. 105. §-a alapján az ügyvédség gyakorlatától való felfüggesztés a rendes fegyelmi eljárás mellőzésével eszközölendő.

A legf. ít. szék indokainál fogva helybenhagyta a pozsonyi ügyvédi kamara fegyelmi bíróságának következő határozatát: «K. N. ügyvéd az ügyvédség gyakorlatától felfüggesztetik, mert a pozsonyi törvényszék által panaszolt ellen sikkasztás végett hozott vád alá helyezési határozatban a felfüggesztésnek elegendő és szükséges alapja annyira fenforog már, hogy ahhoz semmi kétség sem férhet többé, s azért az ügyv. rendt. 74—102. §§-ban szabályozott eljárás szüksége s alkalmazhatósága önmagától eszik, s a kiválólag óvintézkedés jellegével is bíró felfüggesztés a rendes eljárás mellőzésével a 105. §-nak ily esetekre provideált külön intézkedése értelmében azonnal decretaliter kimondandó volt.» (1875. november 13. 8924. sz.)

Különfélék.

A halálbüntetés eltörlésének kérdése, mióta a bécsi képviselőház büntetőjogi bizottsága nagy többséggel e büntetés megszüntetése mellett nyilatkozott, Ausztria jogászvilágát ismét élénken foglalkoztatja. Az ügyben most Holtzendorff, az ismeretes német jogtudós, hosszabban nyilatkozik s azon véleményének ad kifejezést, hogy Ausztria már eléggé polgárosult arra, hogy a halálbüntetést a rendes bírói eljárásban nélkülözhesse. Ha egyes tartományok lakossága a halálbüntetés eltörlését netalán rossz néven venné, ez nem lehet döntő, mert a nép tömegei minden reformot ellenezni szoktak, ha az nekik anyagi előnyt nem hoz. Végül Holtzendorff következőkben foglalja össze nézeteit: Az eddig gyűjtött tapasztalások megengedik az állítást, hogy a halálbüntetés az elrettentés céljának jelenleg meg nem felel. Az okok a mellett röviden következők. Először: A gyors, egyszerű kivégzés a tulajdonképeni büntetésekre körében azt a nézetet kelti, hogy a bűnös könnyebb halállal hal meg, mint a betegek nagy többsége. Másodszor: A végrehajtás legnagyobb bizonytalansága s mindenütt, még Ausztriában is enyhéségre hajló hangulatban fekszik, mely rendesen megkegyelmezésben nyilatkozik. Harmadszor: A bírák azon félelme, hogy főbenjáró ügyekben tévedhetnek, nagyobb, mint a gyilkosnak a halál kikerülhetlen természetű eszméjétől való félelme, mely esemény gyakran kétséges távolban tűnik fel előtte. Nincs szigorubb büntető gyakorlat az angolnál s mégis főbenjáró ügyekben a fölmentések 50 százalékot tesznek, míg más ügyekben átlag csak 25 százalékra mennek. Ha a halálbüntetés eljlesztő lenne, a kivégzésnek legalább egy hétre meg kellene tenni a hatást. Az angol Howart-társulat titkára, Tallaek, a legújabb időről a következőket jelenti: Ez év elején Liverpoolban egymás után három bűnöst akasztottak fel. Ugyanaz nap este mégis agyonszurtak egy matrőzt. A következő

nyáron az esküdtszéknek a városhól és környékéről hat gyilkosságról és 20 emberölésről kellett ítélnie; a milyen sok gyilkossági bűntény már régóta nem fordult elő.

A levelező lap általi közlés nyilvánosnak nem minősíthető.

Az 1819. május 17-ki francia törvény szerint a becsületsértés akkor minősülvé rágalom (diffamation), ha nyilvánosan követetett el: ujabban az a kérdés került a bíróságok elé, vajjon a levelező lapon foglalt sértés, nyilvánosan elkövetettnek és így rágalomnak tekintet-e? A montpellier-i törvényszék e kérdésben f. évi febr. 2-án ekként határozott: Tekintve, hogy a nyilvánosság egyik lényeges kelléke a rágalom vétségének; hogy egyes személyhez intézett levél nyilvánosnak nem mondható; hogy a levelező lap, bárha nincs elzárva, mégis a zárt és lepecsételt levélhez hasonlónak tekintendő, mert a póstára tételének percétől egészen a kézbesítésig csak oly egyének kezein fordul meg, kik hivatali esküjüknél fogva titoktartásra kötelezve; hogy azon állítás, hogy a levelező lap a megérkezés után a portáshoz adathatott volna, azon okból nem volt figyelembe vehető, mert a nyilvánosság lehetősége nem azonos a valószínű nyilvánossággal: ennek következtében nem a rágalmazás, hanem a becsületsértés kihágása miatt kellett vádlottat elítélni. (Droit. 1876. febr. 21.)

Uj munka az erdélyi királyi törvényszékek területéről.

Stein Jánosnál Kolozsvárott megjelent: «A királyhágónnenni ország-rész (Erdély) legújabb törvényszéki felosztása 22 színezett térképben, az egyes járásbíróóságok községeinek magyar, román s német megnevezésével, népessége s kiterjedése megjelölésével s történeti jegyzetekkel kísérvé. Hivatalos kuttók nyomán szerkesztették: Boldizsár Ferencz, m. k. telekkönyvi igazgató és Bordeaux Jenő, m. k. telekkönyvi biztos.» A munka sorban közli az erdélyi kir. törvényszékek színezett mappáját, tehát azokat is, a melyek a reductio folytán megszűntek létezni és melyek a bevezetésben megjelölve. Az egyes mappákon, melyek csinosan vannak elkészítve, fel van még tüntetve a törvényszék és az egyes bíróóságok területe, népessége, községeinek száma. Mindenik mappát táblás kimutatások követik, melyek a községek magyar, román és német neveit, továbbá a törvényszéktől és bíróaságtól való távolságukat, telekkönyveinek életbe lépte idejét, a megyéhez és adókerülethez való tartozását, posta-állomását, népességét és kiterjedését átnézetesen mutatják. A jegyzetekbe érdekes történeti és geográfiai adatok szorultak. Látni való, hogy a munka az erdélyi bíróságok geográfiai viszonyait a lehető legrészletesebben, talán oly részletességgel tünteti fel, mely legalább a bírónak, ügyvédnek valóságos luxus. Hanem a többet szívesen meg fogják bocsátani azok, kik a könyvet használják. Óhajtjuk pedig, hogy minél többen legyenek, a kik a munkát alkalmi használatra megvegyék és ez által is növeljék kiadóinknak kedvét, kik az ily költséges vállalatokba bocsátkoznak. A munka ára 6 frt, csinos kötésben 7 frt.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

A *Franklin-Társulat* magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) épen most jelent meg s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A KERESKEDELMI TÖRVÉNY

MAGYARÁZATA. Irta: dr. Schnierer Gyula, keresk. miniszteri osztálytanácsos, a kereskedelmi törvény tárgyalására egybehívott értekezlet volt szakelőadója. — *Első fele. A teljes munkának ára 2 frt 80 kr.*

A BÜNTETTEK ÉS BÜNTETÉSEIK.

A büntetőjog különös része. Tekintettel az újabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. — Irta: Schnierer Aladár. Ára füzve 3 frt.

A MAGYAR VÁLTÓJOG KÉZIKÖNYVE.

Az 1840. XV. tczikk I. r. és az 1844. VI. tcz., nemkülönben az ezeket kiegészítő rendeletek alapján, különös tekintettel a felsőbb törvényszékek elvi megállapodására. Irta: Apáthy István. Második kiadás. (S-rét, 242. l.) Füzve 2 frt 40 kr.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 • A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály, egyet. tanár urtól. — Akaratszabadság. Dr. Dobránszky Péter, mű- és egyetemi tanár urtól. — Jogirodalom. Tóth Lajos, ügyvéd urtól. — Törvénykezési szemle. A bíróságon kívüli beismerés hatálya. Zlinszky Imre, kir. táblai bíró urtól. — Adály a törvénykezés lassu menetéhez Debreczeni Károly, h. ügyvéd urtól. — Különfélék. MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A

nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon.

V.

A közvetlen szóbeliség nemei.

A közvetlen szóbeliségre alapított törvénykezés is két nemét különbözteti meg az eljárásnak: a *rendes* és *kivételes* eljárást.

I. A rendes eljárás főleg abban különbözik a kivételestől, hogy amannál *előíratok* nem engedtetnek, utóbbinál pedig követeltetnek.

Az *újabb* perjogi törvények és törvényjavaslatok csaknem mindannyian általános szabályként állították fel, hogy az eljárásnak *rendesre és kivételesre való osztályozása* nem függ többé a peres ügy tárgyától vagy ennek vagyoni értékétől. Azon törvények és javaslatok szerint osztályozási alapul az ügy *egyszerűsége* fogadtatott el, — oly értelemben, hogy az egyszerű, világos és könnyen tisztába hozható ügyben a *rendes* vagyis előíratok nélküli, ellenben a bonyolult eseteknél a *kivételes* vagyis az előíratokkal egybekapcsolt eljárás alkalmazandó.

Hogy azonban mikor tekintendők a pörös ügyek oly bonyolultaknak, hogy azok czélszerű elintézése csak a kivételes eljárás mellett eszközölhető: azt az államok különfélesége szerint vagy a *törvényhozó* határozza meg egyszer-mindenkorra elvi kijelentés által, vagy a *bíróság* esetről-esetre az elítélés alá került jogviszonyok természeté és körülményeihez képest.

Jobb az utóbbi. Mert az élet mesterkezeiből kikerülő jogesetek folyton változnak. Egyik sem hasonlít teljesen a másikhoz. Mindezeket a törvényhozó előre nem láthatja, tehát a czélnek megfelelően nem is szabályozhatja.

II. Azon előíratok, melyek a közvetlen szóbeliségre alapított kivételes eljárásban előfordulnak: a *kérésrelvél*, *válasz* és *viszonzválasz*, melyek csak a támadás és védelem *jogczimeinek* és *bizonyítékainak* előadására szorítkozhatnak. Egyes államokban pedig, mint *Németországban*, *Oroszországban*, *Hollandiában* stb., még *nagyobb számúak* az előíratok. Melyek után a tényállást rövid vázlatban kimerítő *indokolt zárindítványok* következnek, — szintén a szóbeli tárgyalás előtt.

Az előíratokból tehát az okoskodások, jogi következtetések s egyáltalán a peres ügy tüzetes kimerítése ki vannak zárva. Az előíratok csak a multhatlanul szükségességeket tartalmazhatják, — ezeket is csak lehető legrövidebben. Soha sem szabad igen terjedelmesnek lenni. Különben a bíróban vágyat ébresztenének azokat az érdemleges ítélethozatalnál alapul venni, vagy rájuk különös súlyt fektetni.

III. Azon törvényhozások, melyek eddig a közvetlen szóbeliség rendszerével foglalkoztak, az előíratolás *czélját* csaknem egyértelműleg abban helyezik:

a) hogy azok segítségével a pör, mielőtt szóbeli tárgyalásra kerülne, *fővonalaiban* készen legyen;

b) hogy a felek egymást előre értesítsék, fölvilágosítsák arról, hogy a tárgyalás alkalmával egymás irányában minő jogczimekkel és bizonyítékokkal fognak föl lépni; s

c) hogy ezekhez képest a szóbeli tárgyaláson egymást újabb ténykörülmények és bizonylatok előterjesztésével meg ne lephessék, hanem a tárgyalás minden megszakítás, minden halasztás nélkül egyfolytában menjen. A bíró pedig tiszta képet nyerjen a letárgyalt ügyről s ennek benyomása alatt hozhasson azonnal ítéletet.

Ezekből kifolyólag nem lehet az előíratoknak oly minőséget tulajdonítani, hogy azok a bírói ítélet *forrásává* alakuljanak. Nem szabad azokat periratoknak tekinteni, mert akkor kötelező hatályt fejtenének ki nemcsak a bíróra, hanem az ügyfelekre is. Nem szabad azokat a bíróság egyenes vezetése és befolyása alá szorítani, mert ugy lehetetlen, hogy azok az ügy eldöntésének alapjai közé ne keveredjenek.

Ha azt akarjuk, hogy a biráskodás egyedüli forrása a közvetlen szóbeliség maradjon: a bíróság *hatósági* befolyása és működése nem kezdődhet előbb, mint a szóbeli tárgyalás napján. Hivatalos tudomással egyébről nem birhat, mint kizárólag csak arról, mi azon idő alatt előadatik, mely a felek első megjelenésétől a tárgyalás berekesztéséig tart. Az, a mi a tárgyalás megkezdése előtt történt, a dolog érdemének eldöntése körül bírói figyelembe nem vehető.

Az előíratokat csak egy esetben lehet bírói figyelembe venni. Akkor t. i., midőn eredeti jellegükből kivetkötetvén, mint *bizonyítékok* szerepelnek, pl. ha beismerést, ajánlatot, ígéretet stb. foglalnak magukban.

IV. Vannak törvényhozások, például a *brémai*, melyek a közvetlen szóbeliség rendszerének csak egy nemét, t. i. a *rendes eljárást* fogadják el, a kivételest pedig, mely

előiratokkal jár, egészen mellőzik, — akár egyszerű az ügy, akár bonyodalmas. Mellőzik pedig először azért, mert sürgősségnek tartják, másodszor pedig azért, mert úgy vannak meggyőződve, hogy csak az *előiratok teljes mellőzésével* akkor juthatunk el azon eredményhez, hogy a szóbeli tárgyalás legyen egyedüli alapja a bírászkodás és ítélőhatásnak.

Azonban az előiratok mellőzése iránt felhozott ezen okoskodás el nem ismerhető. Mert vannak polgári ügyek, melyeknek alapos és kellő tárgyalhatására az előiratok általi előleges fölvilágosítás nemcsak nem fölösleges, hanem igen is szükséges és hasznos.

Mai napság, a társadalom jelen vagyoni, üzleti, forgalmi, nemzetgazdasági és jogi alakulásai közepett egy *minél több* népnél sem lehet arra gondolni, hogy az írásbeliségnek, mint kisegítő eszköznek, alkalmazása az eljárásból teljesen kiküszöböltessék. A mily kevésbé nélkülözhető a polgári élet szövevényes jogügyeiben az írás, éppoly kevésbé lehet azt a polgári perben nélkülözni.

Több mint kétezer év óta egy számbavehető nemzetnél sem találunk oly szóbeli eljárást, mely az írásbeliséget magától teljesen elzárta volna.

Ott áll először is az *atticai* pör Görögországban, — a legrégebb, melyről egy minél államokban tüzetes tudomással birunk. Itt az ügydöntő határozat az *egybegyűlt törvényszék előtti szóbeli tárgyalás után és alapján* hozott. E szóbeli tárgyalás azonban már Solon ideje óta részint a felek közötti íratváltás útján készítettett elő, részint egyik fél kívánatára a tanuknak *jegyzőkönyvi* kihallgatása és megesketése által.

A régi Rómában pedig az írásbeli elem már akkor fölvetetett a pörös eljárásba, midőn a praetor a judexnek vagy arbiternek utasításokat kezdett adni *írott formulában* az iránt, hogy miként vezesse és intézze a tárgyalást. Tehát mindenestre már a lex aebutia közzététele után, mely tudvalevőleg a második puni háború idejére esik.

Angolországban is feltaláljuk a felek kölcsönös íratváltását oly célból, hogy ez által a polgári pörök *szóbeli tárgyalása* előkészítettessék.

V. A közvetlen szóbeli eljárás legelső elismert szabályozói, a *francziák*, szintén két nemét különböztetik meg az eljárásnak, t. i. a *rendes* és *sommás* eljárásnak, *épen ellenkezőleg a dolog természetének leginkább megfelelő eddigi fejtegetéseinkkel*, azt nevezvén, melynél előiratok szükségesek, sommásnak pedig azt, melynél fölöslegesek.

Ezen osztályozás *eredeti* alapját a peres ügy tárgyi értéke képezte. Oly értelemben, hogy ha e tárgyi-érték bizonyos összeget meg nem haladta: a sommás, különben pedig a rendes eljárás alá soroztatott, — tekintet nélkül a pörös ügy egyszerű vagy bonyolult természetére.

Felállítása még az *írásbeliség korából* származik és az írásbeli rendszeren alapul.

Az írásbeli rendszer értelmében helyes és következetes volt azon eljárást nevezni rendes eljárásnak, melynél alakszerű pöriratok szükségeltettek. Mert az írásbeli rendszer értelmében csakis ez lehetett a *szabály szerinti*

eljárás. Míg a sommás akkor csak *kivételkép* fordulhatott elő.

Most azonban, ha mint szándékunk, szakítani akarunk az írásbeliséggel s helyébe a *közvetlen szóbeliséget* állítjuk föl: úgy kell, hogy a szabályt is megfordítsuk. Akkor a sommás vagyis előiratok nélküli eljárást kell rendes vagyis *szabály szerinti* eljárásnak vennünk; a régi rendes, vagy írásbeliséggel kapcsolt eljárást pedig csak mint *kivétel* tekintenünk. Ez a következmény és okozat szükségképen folyik a szóbeliségnek, mint előzménynek és oknak elfogadásából.

Maguk a francia jogtudósok azok, kik legkiméletlenebbül támadják meg a rendes és sommás osztályozás *káros kényszerét* s a benne rejlő *következetlenséget* a szóbeliség rendszerével szemközt. *Mely szerint a közvetlen szóbeliségnek, illetőleg az előiratok nélküli tárgyalásnak szabályul, az előíratolásnak vagy írásbeli előkészítésnek pedig kivételül kellene szolgálnia — az ügy bonyodalmai, nehézségei és jogi természete által indokolt esetekben.*

«A legnagyobb hiba — írja BORDEAUX — melylyel a francia perrendtartás vádoltatik, az, hogy a peres ügyeket *rendesekre* és *sommásokra* osztályozza. Ez a jelen rendszernek leggyökeresebb hiánya. Azt mondják, hogy a sommásan vagyis előiratok nélkül letárgyalt ügyek nem fognának oly alaposan megítéltetni. De akkor az ily eljárást mindenütt meg kellene szüntetni. A tapasztalat szerint azonban ily sommás eljárás mellett a legfontosabb érdekek, a családok jövője, a polgárok összes léte fölött gyakoroltatik bírászkodás, — mint különösen a kereskedelmi és tengerészeti ügyekben, hol a kereskedelmi törvényszékek gyors és egyszerű bírászkodásuk által általános elismerést és népszerűséget vívtak ki maguknak. (Philosophie de la Procedure Civile. 1857. 435. lap.)

Hasonlóképp nyilatkozik BOITARD, BOUCENNE, SELIGMANN, LAVIELLE, REGUARD stb.

«Ezen osztályozat *rendes* és *sommás* ügyekre — mondja REGUARD — igen régi ugyan, de annak alapjait gyökeresen fölforgatta az új code, melynek azon megkülönböztetése észszerűnek nem tekinthető. Mert állíthatni-e, hogy az ügy egyszerűsége a követelt összeg nagyságától vagy a pörös ingatlan értékétől függ? A jogi cselekvénynek legnagyobb bonyodalmai, s a jogi kérdések legnehezebbjei nem merülhetnek-e föl ezer francos ügynél épen úgy, mint kétezeresnél. El kell ismerni, hogy teljesen hibás azon nézet, mely a pörös viszályok jelentőségét névleges értéke szerint határozza meg azon összegnek, mely azok tárgyát képezi. A pörös viszályok jelentősége inkább azon érdektől függ, melylyel azon összeg az ügyfelekre bir vagyoni állásukra való tekintetből. Ha a rendes előíratolással párosult eljárás formái a jogbiztonság s jogszolgáltatás szükséges biztosítékaiul szolgálnak: úgy azok a csekélyebb vagyoni értékre ép úgy alkalmazandók, mint e nagyobbaknál. Minden kivétel kedvezmény a nagyobb vagyoni érdekek részére, valódi megtagadása a jogszolgáltatásnak épen azok irányában, kiknek a törvény oltalmára legtöbb szükségük van.» Melyeknél fogva a rendes és sommás eljárás osz-

tályzatát a perrendtartási codeból kitöröltetni indítványozza. (De l'organisation judiciaire et de la procedure civile en France. 1855. 265. lap.)

De valamint a francziák nyíltan bevallják *tarthatlanságát* azon rendszernek, mely a közvetlen szóbeli eljárást rendesre és sommásra osztályozza: úgy a többi államok jogásza is *németek, olaszok és svájczok* is már rég fölfeledezték annak hiányait és káros következményeit.

BELLOT, a híres genfi törvényhozó, már e század elején tisztában volt azon *hibákkal*, melyek a francia perjogban előfordultak és azokat különösen két forrásra vezette vissza: *a)* hogy a francia törvényhozók a pörös ügyeket *rendesekre és sommásokra* osztályozzák bizonyos jellegek alapján, melyek részint pénzbeli értékükből, részint természetükből, részint pedig azon körülményből merítettnek, hogy azok véglegesen vagy csak elsőbíróságilag döntenek el; — *b)* hogy rendes vagy *szabály szerinti* ügyeknek éppen azokat veszik, melyek *szövevényesek*, míg ellenben sommásoknak vagy *kivételeseknek* azokat, melyek egyszerűek. Ez a fölosztás — ugymond — ellenkezik azon természetes szabálylyal, hogy az átmenet az egyszerűből történjék a bonyolódottra. De nem is észszerű, folytatja tovább, mert azon ügyek, melyeket a code sommásoknak vagyis kivételeseknek nevez, úgy viszonylanak a rendesekhez, mint 3 az 1-hez. Sokkal inkább helyén volna tehát azon pörlekedési módot nevezni *szabály szerinti* vagy rendes eljárásnak, mely szerint az ügyek legnagyobb része elintéztetik, mint azt, mely csak sokkal csekélyebb számú eseteknél alkalmazható.»

És valóban BELLOT ezen alapos érvelése folytán a francia törvénykezési vagyis közvetlen szóbeliségi rendszerre vonatkozó ezen reformok Genfben, Olaszországban és Németország egyes államaiban nemcsak elismertettek, de törvényhozásilag is elfogadtattak és érvényre emeltek.

Dr. Herczegh Mihály,

Folyt. követk.

egyet. tanár.

Akaratszabadság.

IV.

Azon jelenkori angol társadalmárok közt, a kik bölcselkedéseket statisztikai vagy történelmi tényekre alapítják, főképen kimagasodnak: MILL STUART, BUCKLE, G. GORNWALL LEWIS, legujabban SPENCER HERBERT. Az angol gondolkozók közé számítom az angolokkal vérokon amerikai DRAPER-t is.

MILL STUART az okszerűség törvényét vallja uralkodónak, következetesen elismeri, hogy az akarat is okoktól függ. Azonban MILL STUART különbséget tesz készítő indokok és kényszerítő okok között; de ezen megkülönböztetéssel magán az okszerűség törvényén egy hajszalnyt sem változtat; csakis azon nézetének igyekszik azzal kifejezést adni, hogy a belülről jövő indokok ereje kisebb, mint a társadalomból vagy a természetből közvetlenül ható okok ereje; minélfogva az indokok belső ereje legyőzhető más erősebb tényezők által. Ugy hogy az erkölcsi jellemfejlés azon önuralom gyakorlásában áll, melynélfogva az ember a csábos ingereknek és kísértő indokok-

nak más hatalmasabb okok erejével állja útját. MILL nézete szerint az okszerűség törvénye oly szigorú tény, hogy a ki ismeri jellemünket és helyzetünket, e kétféle tényező kombinatioja folytán, előre megmondhatja rólunk az okszerűség törvényénél fogva, hogy bizonyos körülmények között miképen fogunk cselekedni. Ez semmi egyéb, mint a tudvalevő okok következményeinek előjelzése.

MILL STUART tehát csakis az (akaratra ható) okok kisebb vagy nagyobb erejét különbözteti meg, de az akaratot az ok felé, vagy az okon kívül soha nem helyezi. Az okok uralma alatt álló akarat pedig tiszta bölcsészeti fogalom szerint, nem lehet szabad.

BUCKLE a történelmi fejlődést hasonlóképen az okszerűség törvényével magyarázza meg; minélfogva a történelmi fejlődés tényezőjeként az oktalán és teljesen önkényes akaratszabadság metaphysikai dogmáját el nem fogadhatja, hanem következetes összhangban az okszerűség törvényével azon tant állítja fel, hogy a történelmi fejlődésnek kétféle tényezői vannak: az egyik az emberi szellem, mely saját törvényei szerint fejlődik és működik; a másik a természet, mely szintén saját törvényeinek hódol fejlődésében és a történelemre való közrehatásában. E két tényező: az emberi szellem- és kültermészetnek összműködéséből származik minden esemény. Ezen álláspontot OETTINGEN¹ nem érti és csudálkozik azon, hogy BUCKLE, ki a korlátlan és oktalán akaratszabadságot nem ismeri el, hogyan tekintheti történelmi tényezőnek a saját lénye törvényeinek hódoló emberi szellemet. Mi főképen a bírálati szigor hiányán és a bölcsészeti fogalmak alaktalan zavarán csudálkozunk, mely OETTINGEN-nek nem engedhet tiszta megkülönböztetést, tehát igaz ítéletet sem. Qui bene distinguit, bene docet. Vajjon ellentétben áll-e az okszerűtlen akaratszabadság tagadása az okszerű emberi szellem uralmának tanával?

Egyáltalán nem. Nem áll ellentétben a gondolkozás törvényeinél fogva és nem áll ellentétben a történelmi tényállás bizonyágánál fogva; mert akarat és szellem lényegesen különböző két tehetségei az ember természetnek; minélfogva BUCKLE a szellem uralmának elismerése által nemcsak ellenmondásba nem jön magával logikailag, hanem miután a korlátlan és minden törvénytől független akaratszabadság himes ruhája alá rejtegetett vak fátumot az események okszerű folyásában tényezőként fel nem találhatá, azt tényezőnek sem fogadhatá el; ellenben annál parancsolóbb logikai szükség volt rá nézve, hogy elismerje és fentartsa a saját természete törvényei szerint működő szellem uralmának tanát. Ha tagadjuk a fátumot, mely okot, törvényt nem ismer, hanem csak vak ötletet és szeszélyt: szükségszerűleg el kell ismernünk az okot és törvényt, mely az események okszerű rendjében és kimért folyásában dokumentálja magát. Fátum és ok, szeszély és törvény egymás mellett meg nem állhatnak. Ha a történelem a rend és ok mellett tanuskodik; ha tapasztaljuk, hogy minden eseménynek meg van a maga oka: akkor a fátumot és szeszélyét el

¹ Midőn Moralstatisztikájában Bucklet bírálhatja.

kell vetnünk, miként megveték azt az események magok, melyek tanúsága szerint BUCKLE az okszerűség törvényének uralmát hirdeté.

CORNWALL LEWIS tana szerint is a mindenség isteni törvények alapján áll. Ezen törvényeken sarkalnak az erkölcsi és tételes törvények is. Tehát e tan szerint az akarat felett is amaz isteni törvények uralkodnak. Látjuk, hogy e felfogás nemcsak a tartalomban, hanem még a kifejezésben is azonos OETTINGEN felfogásával az «isteni» rendről, az «isteni» okszerűségről («gottgeordneter Causalzusammenhang»).

SPENCER, mióta MILL STUART eltávozott az élők közül, az angol társadalmi bölcsészet legelőkelőbb képviselője. Legújabbán «Study of social science» című művében bölcselkedik társadalmi dolgokról és főképp magáról a társadalmi tudomány létezéséről, és habár a bölcselmi munka rendszerében tervbe vett sociologia és erkölcsstan, melyekben e szakokba tartozó eszméit és nézeteit kifejteni szándékozik, még nem jelent meg: az itt idézett bevezetésszerű művében már is megtaláljuk alapeszméit a társadalombölcselmi dolgokról. SPENCER elveti azon theologiai tant, mely a történelem intézője gyanánt a gondviselést tekinti. E helyett azon tételt állítja fel, hogy «az emberi cselekvények is határozott szabályoknak vannak alárendelve, oly szabályoknak, melyeket némileg előre lehet látni. Ha ez nem így volna, az emberek nem volnának képesek törvényeket alkotni a jövő számára: a törvényhozás és kormányzás képtelen dolgok lennének. Ha a társadalmi következmények nem fejlődnének előre megjelölhető rendben, nem lehetne semmire sem számítani előre, minden össze volna zavarva; de már magában azon tény, hogy törvényeket alkotunk: jele, hogy éppen ez által bizonyos természetes okszerűsége, az okok és okozatok közt bizonyos kapcsolatokra találunk.»

Ezen nyilatkozatokból tisztán érthető, hogy SPENCER is az okszerűség törvényének érvényességét vallja.

DRAPER felséges művelődéstörténelmi munkájából a következő helyeket irom ki, melyek hangosan nyilatkoztatják ki bölcselmi hitvallását: «Nagyon is általánosan el van terjedve azon vélelem, hogy az emberek ügyeit önkényes cselekvés vagy szabad akarat intézi, ellenben egészen háttérbe szorítják ama döntő befolyást, mely az emberi ügyeket valójában kormányozza. Az egyéni életben is hasonló csalódásban ringatózunk, amennyiben azon hitben élünk, hogy mindent, a mit cselekszünk, saját akaratunkból vagy a környezők akarata folytán teszünk. Csak később vesszük észre, mily nagy volt csalódásunk, midőn belátjuk, hogy tulajdonkép egy folyamban usztunk, játszodoztunk és küzködtünk, melynek árjai minden önakaratos törekvésünk dacára is hallgatagon, de ellenállhatatlanul vittek el az előre kitűzött parthoz. Az élet valósága megtöri végre a csalódást és életünk estéjén belénk lopózik az emberi hiuságról való kellemetlen meggyőződés. Az ember látja, hogy őt egy legfelsőbb hatalom ismeretlen célokra használta, a mit kiküzdött, nem az, a mire várt. Látja, hogy a világra jött, anélkül, hogy tudná

és elhagyja a világot, anélkül, hogy akaraá. A történelem azon tanulságra tanít, hogy a világot változhatlan törvények kormányozzák. És ha minden alakulás és képződés mulékony, a törvény, mely uralkodik — örök. És az ember társadalmi pályáján engedelmesen hódol e törvény méltóságának.» Ime DRAPER szép és igaz szavai, melyeket a történelmi valóság tényei adnak ajkára.

Ezen szemle, melyet ok nélkül fűznék tovább, megismertet azon népek legfőbb társadalmi bölcselőivel, mely népek szellemével a magyar szellem leginkább áll érintkezésben, és megismertedtünk azon bölcselmi főnökökkel, a kik körül a hivek csapatai csoportosulnak. Kizárólag a jelenkor gondolkozóira voltam tekintettel és szándékosan. Először, mert nem a gondolkodás történelmével van e helyen dolgom; másodsor, mert a társadalmi bölcselem legújabb eredményeit kerestem. Ezen célból is csak azon bölcselőket kérdeztem meg véleményeikért, a kik statisztikai és történelmi alapon okoskodnak; mert mi csak ezeknek tulajdonithatunk a tények természetéhez hű ítéletet, nem pedig azoknak, a kik az élet és természet tényeit alapul nem veszik.

Hát nálunk hogy áll a világ? Mutathat-e fel hazánkban az újabbtársadalmi bölcselem önálló termékeket vagy legalább önálló törekvéseket? Fájdalom! mi importeurök vagyunk, és úgy akarja a hazai ítéletképtelen bíráló, hogy importeurök maradjunk is. Kisérelje meg csak valaki, hogy önállóan gondolkozzék; csak merje bírálni valamely hazai gondolkozó a külföld divatos elméleteit: mit mond a hazai bíráló e merényletnek? Még pedig azon bíráló, melynek emberei uton-utfélen teremnek, mint a gombák; mert a bölcselem földjén termő bírálóknál nálunk alig van illetékes és hivatott képviselője, — kerdem: mit mond a bírálót arrogáló bírálatlanság ahoz, ha a magyar szellem is kísérleteket tesz saját termő erejével?

Mindenekelőtt kaczag és torzképeket csinál azon hallatlan ötlet felett, hogy még a magyar is akar önállóan bölcselkedni, ez az enni-inni, szónokolni és lovagolni tudó, de gondolkodásra nem való ázsiai fajta! Ezen hangulat teljes bíráló azután nem is tartja figyelmére és elemzésére méltónak a magyar gondolatot, hanem azt vagy egyenesen elítéli és kicsufolja minden további bajlódás nélkül, vagy ha a magyar gondolatban valami igazat és jót kénytelen még az elfogultság is elismerni: akkor — akár igaz, akár nem — ráfogják a magyar szellem saját eredeti termékére, hogy az kölcsönvett vagy egyenesen lopott termék — plagium. Ezzel aztán el van ütve a por a szegény magyar józan ész felett és reá saját hazájában csak a guny és kicsinylés vár. Nincs hit a magyar elme termőkéességében — idehaza; addig míg e hitetlenséget meg nem czáfolja a külföld. És ez nem egyszer megesisik a valóságban, olyan formán, hogy azon embereink, a kik törekednek, tanulnak és tehetségesek, produkálnak valami munkát, melyet a magyar bíráló természetesen elítél, kinevet, lenéz. Ugyanaz a gondolkozó látva, hogy a hazai földön nincs becse és jövője: kiadja a nagy polgárisult nemzetek nyelvén munkáját és a külföldi bíráló igazsá-

got szolgáltat neki, elismeri, hogy termelt valami szellemi földi jót. Erre azután nagyot néz a hazai bíráló és fellengős magasztalásokban igyekszik önmagát fölülmulni abbéli elragadtatásában, hogy a magyar égen egy új csillag tűnt fel, olyan elme, a kit a külföld is elismer és méltányol, hozzáteszem: és a kit a külföld fedezett fel — nekünk.

Ezért iparkodnak gondolkozóink, művészeink a külföldre, hogy ottan felfedezzék őket, csak hogy aztán rendesen nem a mi mivelődésünk hasznára; mert a kit a hazai bíráló kiűzött a hazából, vagy a kinek ajakára a magyar bíráló otrombasága idegen nyelvet erőszakolt, az aztán nem igen érez jókedvet magában a hazai kritika illetéktelen csapásai alatt vesszőt futni.

Éreztük e csapás metsző életünk is, és jól tudjuk, hogy a vessző most is fog suhogni fejünk felett vagy a ledorongoló elítélésben, vagy — a mi még élesebb — a lenéző agyonhallgatásban. Csak a máglyától maradhasson az ember legalább megkímélve!

Csuda-e ha ily állapotok mellett és szellemi fogyasztás hiányában, a magyar elmének sem valami nagyon sok bátorsága, sem valami különös ösztöne és hajlama nincs az eredeti termelésre; csuda-e, ha annál több a másolás és majmolás; csuda-e, ha ezen irányban némely vásárra dolgozó nagyságok valóságos gyáriparrá emelék a mesterséget? Tömegesség és olcsóság a piac feltételei, az eredetiség egyénies jellege nem versenyezhet a tömeges termelés kaptafaszerű egyetemességével. Amához műérzék, az eredeti után való vágy és hajlam kellene; az utóbbihoz elég a tömeg 27 krajczáros szellemi szükséglete.

Ezért van az, hogy nem annyira nem tudunk, mint inkább nem merünk és nem érdemes önállóan gondolkodni. Egy munkán 5 vagy 10 esztendeig ülni és fejünket törni — az nem fizeti ki magát, miként napjaink financiális szójárása hangzani szokott.

De nagyon hosszasan is elbusmagyarkodtunk szellemi termelésünk meddősége felett a társadalmi bölselem terén. Eddig azonban csak buslakodtunk, most meg már zavarban vagyok; mert honnan vegyek csak mutatni valót is a magyar bölselem mezejéről? Ki közöttünk azon társadalmár és művelődéstörténész, a ki nemcsak számokat halmoz és tényeket regisztrál, hanem bölcselkedik is, és a statisztikát, történelmet tulajdonképpen csak alapul használja társadalmi és bölcselmi rejtélyek megoldására?

Valóban nagyon hálás tudnék lenni, ha valaki megmutatná, hogy ki az közöttünk?

Ott van első sorban KONEK-ünk, a ki tudományos értelemben véve, tulajdonképpen megindítója nemzeti statisztikai irodalmunknak. Sok érdeme van. Sokat írt és még többet tanított. De kérdelem: hol fejté ki összefüggőleg bölcselmét, bölcselmi álláspontját az ok és okszerűség, a törvény és törvényszerűség, a tényezők hatásának módjai és szabályai, az akarat és akaratszabadság meg más társadalombölcselmi problémákra vonatkozólag?

Műveiben alkalmilag számos helyen szövegetett be bölcselmi nézeteket; de azokból nehéz egy egészet, neve-

zetesen egy összhangzó egészet összealkotni. Nem tudom MILL STUART hívének tekintsem-e vagy OETTINGEN pártolójának, vagy végül WAGNER szellemrokonának.

Egy helyen így ír: «az esketéseknel az emberi akarat jóval hatályosabb tényező, mint akár a születéseknél, akár a halálózásnál, mire nézve az ember inkább a természet törvényei kényszerű uralma alatt áll». E szerint tehát volnának életmozzanatok, melyekbe az akaratnak több és volnának, melyekbe kevesebb beavatkozása van és lehet. Továbbá volnának életmozzanatok, melyekre nézve az ember inkább alatta áll a természet törvényei kényszerének, mint más életmozzanatokra nézve. Az az kétféle természete volna ezen nézet szerint az embernek: olyan, mely jobban alatta áll a természet törvényeinek és olyan, mely kevésbé áll a természet törvényeinek uralma alatt. Ez olyan megosztása az egységes emberi természetnek, mely az emberi szervezet egységével ellentétben: azt hiszem oly dualizmus, mely a valóságban nemcsak hogy nem létezik, de nem is létezhetik; mert az ember vagy természeti lény és akkor alá van vetve egészen a természet törvényeinek, vagy nem természeti lény és akkor semmiben sem hódol a természeti törvények uralmának. Ez az alternatíva. Más okszerű feltevés — nézetem szerint — lehetetlen a bölcsész előtt. Már a theologus más, mert a theologus tana szerint lehet a természetet és természetfelettit egy vegyülékké egyesíteni; hanem az ilyen képzelmi vegyület nem a bölcsész embere, hanem a theologusé.

Ha úgy tetszik, hogy az akarat az esketésnél hatályosabb tényező, mint a születésnél vagy a halálnál, az nem egyéb mint látszat.

Azt kérdelem: miért nem házasodik az 5 vagy 8 éves gyermek? Azért talán, mert nem akar? Vagy inkább azért, mert szervezete éretlen a házasságra és nem ébredtek fel, nem érlelődtek meg még azon hajlamok és ösztönök, melyek házasságra sarkalhatnak? Már most azt kérdelem tovább: vajjon azért házasodik-e a 25—30 éves, mert házasodni akar, vagy inkább azért, mert már erősen megnőtt benne azon természeti erő és tehetség, mely házasságra ösztönzi és képesíti? Én azt hiszem az utóbbi tényezőkben: a kifejtett nemi ösztön- és tehetségben van az ok, nem az akaratban, a mennyire t. i. a házasság az ember szervezeti érettségétől függ; mert a többi természeti és társadalmi tényezők igen sokfélék lehetnek. Ez az én nézetem. Másnak azonban lehet más nézete.

KONEK észjárása itt annyiban hasonlít a Mill Stuartéhoz, hogy különféle hatályt tulajdonít az akaratnak; csak hogy abban különböző, hogy Mill nem az akaratnak tulajdonított különféle hatályt, hanem magok az okok között megkülönböztette a csak készítő okokat a kényszerítő okoktól. A hasonlat tehát merő alaki, nem tartalmi hasonlat.

Másrészről KONEK helyesli OETTINGEN azon álláspontját, hogy «der freie Wille ist keine accidentelle, sondern eine constante Ursache».

Ugyan kérdelem: hol van az az állandó ok, a szabad akarat a csecsemő gyermeknél, hol van az örülnél? Mert

ha «állandó» ok: akkor állandóan meg kell lennie az emberben, akár gyermek, akár beteg az ember akár nem; és mint «állandó» oknak állandóan kell működnie. Vajjon áll-e ezen feltevés? Egy pillanat a gyermekre és nagy emberre megadja a feleletet.

Különben is KONEK (nagy munkája 84-ik lapján) olyan «öntudatos szabad elhatározásról» tesz említést, mely leginkább társadalmi indokok szerint képződik. Egy ilyen «elhatározás», mely «képződik» először nem elhatározás, másodsor nem «szabad», mert «indokok szerint képződik», tehát az indokok határozzák meg.

De olyan helyet is találtam KONEK-nél, a melyből mintha az tűnnék ki, hogy szinte szereti, ha bizonyos kérdéseknek és titkoknak nyitjára nem tud akadni az ember buvárszeme. És itt tovább megy WAGNER-nél, mert WAGNER csak kétli, hogy a rejtély valaha megoldható legyen, KONEK pedig úgy látszik nem is óhajtja, hogy megoldatassék. Nagy művében a 99-ik lapon, midőn azon kérdés felett tündöklök, hogy mi lehet annak az oka, hogy általában több figyermek születik, mint leánygyermek; midőn kijelenti, hogy e tünemény okát még eddig nem sikerült feltalálni, úgy vélekedik, hogy talán szerencse is, hogy nem ismerjük e tünemény okát, és «talán a gondviselés bölcs egyik elrendezése, hogy nem sikerült — annyi beható vizsgálódás dacára sem — e titoknak nyitját eltalálni, mert oly visszaélésre vezethetne, mely nem maradna boszulatlanul; a természet nem engedvén magán erőt venni, és a természet rendes menetének merőben az emberi önkény általi feldulása okvetlenül az összes társadalmi rend felforgatására vezetne.»

Ezen hely sok mindenfélét tartalmaz, mely a bölcsész figyelmét és bírálatát felhívja. Mindenekelőtt van benne egy vallomás, mely azt jelenti, hogy vannak oly elemtünetek, melyekre nézve nemcsak az ember akarata elveszti minden hatalmát, hanem még elméje is megáll és még csak magyarázatát sem képes adni a titoknak. Hát hová lesz ilyenkor az az «állandónak» hirdetett akarat?

Aztán én részemről nem is tartom azt valami «gondviselészerű bölcs elrendezésnek», hogy az ember még eddig ama titokra nézve tudatlanságban van, mint egyáltalán semmiféle tudatlanságot «bölcs elrendezésnek» nem tarthatok; annál kevésbé találnám veszedelmesnek, ha a természeti «titok» nyitjára rájönne az emberi elme; mert az által, hogy ismerjük a természeti tünemények okát, még korántsem változtathatjuk meg a természet rendjét és törvényeit, hanem csak értjük, látjuk és gyönyörködünk a természet életének felséges folyásán. Az által, hogy ismerjük némely csillagok járását vagy megtudjuk magyarázni a vulkánok háborgását, — azért egy hajszálnyit sem változtathatunk a csillagok pályáján, sem szét nem robbanthatjuk valami vulkán erejével a földgolyót és egyáltalán tudásunk semmi veszedelemmel nem fenyeget; de sőt a tudás hatalmat ad kezünkbe, hogy a mennyire lehet, hasznunkra fordíthassuk a természet felismert erőit és törvényeit. Baj a «titok» megértéséből már azért sem származhatnék, mert — miként gondolkozunk igen helyesen megjegyzé — «a természet nem

enged magán erőt venni», minélfogva «az emberi önkény» sem «a természet rendes menetét nem dulhatná fel», sem «a társadalmi rendet» fel nem forgathatná. Ezt egyszerűen az erőszakot nem tűrő természet nem engedné meg. Azért hát ne feljünk a tudástól, hanem törekedjünk utána! Félni csak a tudatlanságtól van okunk.

Ezek után nem mondhatom meg, hogy valójában minő megállapodott véleménye van érdemes szerzőnknek az akaratszabadságra nézve.

Dr. Dobránszky Péter,
mű- és joggyakornoki tanár.

Jogirodalom.

Gyakorlati ismertetése az urbéri perekbeni eljárások és bizonyítékoknak. Irta: KERESZTSZEGHY LAJOS, budapesti k. törvényszéki bíró. Budapest. TETTEV NÁNDOR és társa kiadása. 1876. I—VII. és II. lap.

Helyesen mondja szerző az előszóban, hogy urbéri perekben az eljárásra nézve könnyen tájékozhatják magukat azok, kik már 1848. év előtt is urbéri viszonyok közt éltek s akár mint ügyvédek, akár mint bírák vagy gyakorló mérnökök urbéri ügyekkel foglalkoztak. Ez annyira áll, hogy szerintem bizvást elmondható, hogy azok, kik urbéri birtokrendezési ügyek körül már 1848. év előtt elméleti és gyakorlati ismereteket s jártasságot nem szereztek, az alapos képzettséget és szakavatottságot 1848. s illetőleg 1856. év után vagy épen nem, vagy nagyon kivételesen sajátíthaták el.

Urbéri szabályozási és birtokrendezési ügyekben a Mária Terézia-féle országos urbérek behozatalával, végrehajtásával és alkalmazásával megbízott s ezen ügyekben 1848. évig legfőbb bírói hatóságot gyakorolt magyar királyi helytartó-tanácsnak az alája rendelt számvevőség urbéri szakosztályának is hozzájárultával kibocsátott intézkedvényeiben voltak azon anyagi és eljárási alapelvek lerakva, melyek a másnemű polgári ügyekre s törvénykezési eljárásra nézve a volt magyar királyi Curia döntvényeiből kivonva azoknak rendszeresen összeállított gyűjteményében foglaltattak.

Azonban vajmi kevesen vannak és lehetnek már a mostani bírói és ügyvédi karban oly tagok, kik az urbéri ügyekben keletkezett, tudommal rendszeres gyűjteményben meg sem jelent helytartótanácsi intézkedvények tömkelegében buvárkodtak s azoknak tanulmányozásával s általában urbéri ügyekkel tüzetesen foglalkoztak.

Igaz ugyan továbbá, hogy urbéri rendezések — mint szerző mondja — az ország legnagyobb részében már be vannak fejezve, vagy legalább az első bíróságok előtt bevezetett ilyenmű perek már a felsőbb bíróságok ellátása alatt állanak s ekként a bizonyítékok összeállítása s alkalmazása körüli eljárás már alig lehet hátra: de viszont figyelembe veendő, hogy az 1871. LIII. törvénycikk, s különösen annak 20. és ezzel kapcsolatos 26., 35., 37. ugy 42, 48, 86. és 89—95 §§-ai, valamint az 1871. LIV. törvénycikk 4., 7—10, 13. és 17. §§-ai még jó darab ideig elég anyagot szolgáltatnak az urbéri s ezzel kapcsolatos rokontermészetű birtokrendezésre.

Ezeknél fogva nézetem szerint elismerést érdemlő szolgálatot tett szerző az urbéri peres eljárás és bizonyítékok gyakorlati ismertetésével s munkája azt gyaníttatja, hogy habár szerző az 1848. év előtti közvetlen években, a volt királyi váltótörvényszéknél hivataloskodott, már előbb gyakorlatilag kellett foglalkoznia urbéri ügyekkel.

Miket előrebozsátva, a munkára általában következő megjegyzéseim vannak:

1) Miután a földesuri és jobbágyi állapotra s az 1848. évben megszünt urbéri kapcsolatból fennmaradt jog- és birtokviszonyokra vonatkozó anyagi törvények és bizonyítékok a polgári magán törvényektől s az 1868. LIV. törvénycikkben foglalt bizonyítási eljárástól lényegileg különböznek, helyesen mondja szerző, hogy a ki munkájának hasznát venni akarja, annak előbb az urbéri viszonyokra és azokból kibontakozásra vonatkozó anyagi törvényekkel meg kell ismerkednie.

Ily szempontból kiindulva, minden esetre sajnálható, hogy a munka nem képez egy egész rendszeres művet, mely hiányon szerző

ugy igyekszik némileg segíteni, hogy mellékesen az anyagi törvényekre és rendeletekre is több helyt kiterjeszkedik.

Én azonban oly meggyőződésben vagyok, hogy szerző műve csakis azok által használható sikeresen, kik a mellett, hogy az urbéri jog- és birtokviszonyokra vonatkozó anyagtörvényeket s rendeleteket alaposan ösmerik, az ily természetű peres ügyekben követendő eljárás körül is már meglehetősen gyakorlattal bírnak; máskülönben a kezdő gyakorlók igen sok esetben nem tudnak eligazodni szerző művén, sőt általa még fogalomzavarba is jöhetnek.

2) Szerző művében több rendszeresség kívántatnék, minek kifolyásai a számos ismétlések s hogy a minek előbb kellene állani, több helyen utóbb foglal helyet és megfordítva. Továbbá a munka könnyebb és maradandóbb felfogását nehezíti a nem egészen szabatos beosztás s a fejezetek hosszadalmassága, a min a széljegyzetek által nincs eléggé segítve.

Mindezek a munkának sietve készültére s az utólagos átnézet és kijavítás elmaradására mutatnak.

3) Feltűnik még azon hiány is, hogy a munka az ország erdélyi területére, vagy legalább az attól visszacsatolt részekre, t. i. Kraszna, Középszolnok és Zaránd vármegyékre s Kővár vidékére ki nem terjeszkedik, holott a visszacsatolt részek urbéri természetű birtokrendezés ügyeiben az 1863. évi január 29-én 1559. sz. a. kibocsátott udvari rendelvény szintén az anyaországban követett eljárást állapította meg s ezen gyakorlatot az 1871. LIII. törvényczikk 80. §-a is érvényben tartotta.

Minthogy azonban az ország erdélyi területén s az attól visszacsatolt részekben is az urbéri és ezzel kapcsolatos s rokon természetű ügyekben az anyaországtól különböző anyagi törvények és szabályok vannak hatályban, azok egyáltalában elmellőzhetők nem lévén, legalább igen röviden érintendők lettek volna, annyival inkább, mert rólok már a közös 1871. LIII. törvényczikk is — habár külön (x) fejezetben — intézkedik.

Minden esetre azon körülményt, hogy a munka az ország erdélyi területére s az attól visszacsatolt részekre nem terjeszkedik ki, az előszóban meg kellett volna említeni.

4. Habár az irtványok csakis azon esetben tartoznak az emberséghez, ha urbéri telekhez törvényesen hozzácsatolva előbbi minőségüket elvesztették s az urbéri telek alkatrészévé váltak: tekintve mégis, hogy irtványok nagy mennyiségben fordulnak elő hazánkban s hogy azoknak a volt földesurakat illető visszaválthatási joga, vagy a tényleges birtokosokat terhelő megváltási kötelezettsége kapcsolatosan és együttesen a kellő időben megindított urbéri birtokrendezési perekben is tárgyalható s ily esetben a visszaválthatóság vagy megváltatóság az urbéri perek keretében eldöntendő; tekintve továbbá, hogy ily együttes eljárás és elintézés esetében a tartozások megváltására kötelezettek és a váltásjogosultak között természetben megosztandó irtványok elhelyezése az urbéri állomány elhelyezésével, szóval a birtokrendezés tervének megálapításával válnak kapcsolatban van, de az urbéri rendezésen s esetleg tagosításon tulesett határokbeli visszaváltható irtványok természetben való felosztásának s mikénti elhelyezésének kérdése is még gyakran felmerülhet, s az 1871. LIV. törvényczikk 14. §-a értelmében elintézendő, lényeges fogatkozásnak tartom, hogy szerző az irtványok visszaváltása és megváltása körüli törvényes eljárást nem ismerteti, sőt nem is érinti.

5) A tájékoztatás és utbaigazításul szolgáló eljárási minták teljes hiánya a munka használhatóságát szintén nagy mérvben csökkenti.

A munka egyes részeire vonatkozó észrevételek.

1. A régebbi urbéri rendezéseknél követett eljárásokról.

A munka 2-ik lapján azt mondja szerző, hogy a volt jobbágyoktól az urbéri jog- és birtokviszonyokra vonatkozó 9 kérdőpontra kivett feleleteket tárgyzó jegyzőkönyvek az országos levéltárban vannak.

E tekintetben helyén látom felvilágosítólag megjegyezni, hogy a kérdéses jegyzőkönyvek rendszerint a vármegyék központi leltárjaiban is eredetiben vagy egykoru másolatokban megtalálhatók, tehát onnan megszerezhetők; különben pedig a volt magy. kir. helytartótanács levéltárában őriztetvén, úgy kerültek a belügyminiszter

főfelügyelete s az országos levéltárnak igazgatása alatt álló budavári országos levéltárba, melynek most már a helytartótanács levéltár is egyik kiegészítő részét teszi.

A főebbi megjegyzés áll az egyes községek eredeti urbérire, az azokkal egykoru urbéri táblákra s végrehajtási jelentésekre, valamint az időjárával per utján végrehajtott urbéri rendbeszedéseknél s birtokrendezéseknél készített újabb urbéri táblákra nézve is.

Az urbéri ősjobbágytelkek alkotására vonatkozólag a munka 3-ik lapján mondottakra megjegyzendő, hogy a Mária Terézia-féle urbér behozatala alkalmával az azon időbeli jobbágyoknak a 9 kérdőpontra lett előleges kihallgatása után mindenek előtt a megyék osztályozása eszközöltetett, vagyis minden megye területére nézve megállapítottak az urbéri határosztályok s az egy egész urbéri jobbágytelkek és azzal számszerűleg egyenes arányban állott töredékteleknek ezen külön határosztályokban különböző térfogattal megszabott állományai. Az ekkép szakértőileg megállapított urbéri osztályokba azután a megyebeli egyes községek határai úgy soroztattak be a 9 kérdőpontra kivett feleletekből s illetőleg a kedvező és hátrányos helyi viszonyok s állapotok mérlegeléséből és egy-máshoz viszonyításából kifejtett eredmény szerint.

A bántási 3 vármegye, t. i. Temes, Torontál és Krassó területére nézve később vagyis 1780. évben kibocsátott külön urbérben a határok szintén osztályoztattak ugyan urbéri tekintetben, de az egész-, fél-, negyed- és nyolczadtelki állományok térfogata a határosztályokra való tekintet nélkül egyenlően lett megállapítva 1600 □ öles holdakban, de a fél-, negyed- és nyolczadtelkek állománya az egész jobbágytelkek állományához nem állott számszerű arányban, hanem a volt urbéresekre nézve kedvezőbben szabott meg, így például, habár az egy egész telek állománya a belsőséggel és legelővel 34 holdat tett, a féltelek állománya 19, a negyedteleké 11, a nyolczadteleké pedig 7—8 holdra emelkedett.

Mejjegyzendő még hogy az urbéri határosztályok a bántási vármegyékben nem csak az országos kárpótlás összegére voltak befolyással, mint más vármegyékben, hanem a fennállott jobbágyi szolgálmányok mérvére is — eltérőleg az ország többi megyéitől — szintén kihatottak, mint alább a maga helyén látni fogjuk.

Az erdőkre nézve (4. lap) helyén látszik annak megemlítése, hogy a Mária Terézia-féle urbérben, illetőleg az arra vonatkozó végrehajtási jelentésben, szintén külön kitétettek a már akkor fennállott saját községi erdők, vagy házhoz osztott erdőrészek s illetőleg a melyek már az országos urbér behozatala előtt örök szerződés utján a községeknek kizárólagos haszonvételeül adományoztattak.

A magán uton, vagyis házilag történt birtokrendezéseket illetőleg (lásd 6—8. lap) egyéni nézetem az, hogy ily peren kívül s minden birói közbejövétel nélkül a volt földesurak által egyoldalul tett házi birtokszabályozások és rendezési intézkedések, a törvényben gyökerező urbéri rendbeszedésnek és birtokrendezésnek törvényes akadályul nem szolgáltak s nem szolgálhatnak, hacsak a volt földesurak és volt jobbágyok közt kétoldalu írásbeli szerződéssel megerősítve szerződési akadályt nem képeznek. Tudomra ily értelemben járt el a házi szabályozások körül a budapesti királyi tábla.

Sőt szerintem még az is kétes, vajjon az eredeti urbéri birtokállománynak ily házi szabályozások és rendezési intézkedések utján eszközölt fogyasztása, habár 1820. év előtt történt is, minősíthető-e a törvény értelme alá eső s ennél fogva megtámadhatlan foglaltsnak?

Az urbért pótló- de nem örökös-szerződések oly határokbán, melyekben az urbéri összeírás tetteleg fogatosított, még akkor sem vétettek a törvény értelmében urbéri rendbeszedésnek akadályul, ha az urbéri tartozások és szolgálmányok készpénzre átszámított állandó évi fizetések által rovattak le, habár az ily szerződések a volt magy. kir. helytartótanács által helyben voltak is hagyva.

Tóth Lajos,
ügyvéd.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A bíróságon kívüli beismerés hatálya.

Perrendünk 158—163. §§-ai a beismerést mint bizonyítási módot tárgyalván, azt bíróság előtti, bíróságon kívüli és hallgatólagos beismerésre osztja; s a végén a 163. §-ban kimondja, hogy a beismerést sem visszavonni, sem módosítani nem lehet. E helytelen rendszer azután azon további nézetnek szolgált alapul, hogy azon szabály, mely szerint a beismerés sem vissza nem vonható, sem nem módosítható a bíróságon kívüli beismerésre is alkalmazandó. Ez azonban nézetem szerint elméletileg is helytelen s ellenkezik minden ismert theoriával, gyakorlatilag pedig igen mélyen ható következményei lennének. — Lássuk közelebbről a dolgot.

Helytelen már az is, hogy a bíróság előtti beismerés, mint bizonyítási mód szerepel a polgári perben. A bíróság előtti beismerés nem bizonyítási mód, hanem a bizonyítás szükségességét kizáró ok. Az mi az ellenfél által elismertetik, nem szorul bizonyításra.

De vajjon e hatály a bíróság előtt beismert tény vagy jogviszony valóságának vélelméből következtethető-e?

Jóllehet azon feltevés, mely e némelyek által vitatott nézet alapjául szolgál, mely szerint a dolog természetével ellenkeznék, hogy valaki maga ellen tegyen vallomást, rendszerint helyes is; de e feltevés feltétlenül helyt nem foglalhat. Tanusítja ezt a fenytő per is; melyben a beismerés magában nem tekintetik elegendő bizonyítékul, tehát feltételeztethetik, hogy a vádlott maga hátrányára valótlanságot ismerhet be. És ha ennek lehetősége feltételeztetik oly perben, melyben szabadság, becsület s élet forog kérdésben, mért ne volna az lehető oly esetben, midőn csak néhány forint forog kérdésben. De ha alapja a beismerés valódiságának feltevése lenne, az ellenbizonyíték illetőleg a beismerés valótlanságának bizonyítása nem lenne kizárható; mert ez által megszűnnék az alap, melyen a beismerés hatálya nyugszik.

A bíróság előtti beismerés hatálya tehát nem a valódiság feltevésén nyugszik, alapja nem más, minthogy a feleknek a per tárgya feletti rendelkezési szabadsága elismertetik. A polgári perben a felek a per tárgyról szabadon rendelkeznek. A per megindítása a felek akaratjától feltételeztetik. A bíró hivatása a vitás tények s a vitás jogviszonyt eldönteni, ha valamely fél beismerése által kijelenti, hogy valamely tény nem vitás, a per tárgya feletti rendelkezett, de e rendelkezéséről reá a másik fél irányában kötelezettség származott; s épen azért mert e rendelkezési szabadság s illetve az ez által elvállalt kötelezettség, képezik a beismerés joghatályának alapját, s nem a beismert tények valódiságának vélelme, természetes, hogy annak hatálya a polgári perben egészen más mint a fenytő perben; természetes továbbá, hogy azt a polgári perben sem visszavonni, sem módosítani nem lehet.

Áll-e azonban ez a bíróságon kívüli beismerésre nézve is? Nézetem szerint nem. Hiszen akkor, midőn e beismerés történt a felek között per sem folyt, s így arról nem rendelkezhetett, vitás tények valódiságát be nem ismerhette, s így a másik fél irányában e szempontból kötelezettséget sem vállalhatott.

A bíróságon kívüli beismerés egyszerű bizonyíték, mely szerint maga a fél hivatik fel tanuul maga ellen, mely tehát határozottan a beismert tény valóságának feltevésén alapszik, kétségtelen tehát, hogy az a perben visszavonható, illetve valótlansága bebizonyítható. Az ellenkező feltevés igen veszélyes következtetésekre vezethetne.

A bíróság előtti beismerésnél tudatával bír a fél annak, hogy ez által a per tárgyról rendelkezik, s tudja, ha valótlanságot állít is, annak következményeit.

A bíróságon kívüli beismerésnél nem így áll a dolog, valamely komoly s határozott állítás lehet valamely más cél elérése végett, egy valótlán tény előadása, p. o. A) hogy indokolja miért kér pénzt kölcsön, azt mondja, hogy B-nek tartozik s azt akarja e kölcsönből kifizetni. Már most hová fogna vezetni az, ha az a B ezt megtudván, A-t beperli, s annak e beismeréséből reá oly bizonyíték származnék, melyet se visszavonni, sem ellenkezőjét bizonyítani meg nem engedtetnék.

Vagy A) hogy valamely kötelezettsége nem teljesítését igazolja, azt állítja, hogy ő 3 nap távol volt; ez azonban nem áll, sőt épen e három nap alatt B-nek pénzt adott kölcsön. Mi lenne

már most ha B arra nézve, hogy a mondott időben neki pénzt nem is adhatott, mert helyben sem volt, bíróságon kívüli beismerésére hivatkoznék, s ő azt visszavonni jogosítva sem lenne.

Szóval a bíróság előtti és bíróságon kívüli beismerés között ég és föld a különbség. Amott egy konkrét perben a következmények tudatával történik ez. Emitt — a mi perrendünk szerint — akkor is bizonyítékul szolgál, ha a fél tudatával sem birt annak, hogy ez bizonyítékul fog ellene használtatni.

Már maga az, hogy a bíróságon kívüli beismerés bizonyító erejéhez nem kívánja meg a törvény, hogy az oly czéből történjék, hogy az ellenfélnek bizonyítékul szolgáljon, e beismerési módnak igen gyakran sérelmes alkalmazását vonhatja maga után: hátha még az is sankcionáltatik, hogy a bíróságon kívüli beismerésre is alkalmazandó az, hogy az sem vissza nem vonható, sem ellenkezője be nem bizonyítható; ez elmélet a legnagyobb igazságtalanságok kuforrásává válnék.

Zlinszky Imre,
kir. ít. tábl. bíró.

Adály a törvénykezés lassu menetéhez.

Talán nincs az országban a kisebb jelentőségű ügyekkel foglalkozóknak szerencsétlenebb helyzete mint nekünk nagykunságiaknak; és talán sehol sem lenne oly nagy áldás a bagatell ügyekben miként leendő bíraskodásnak előbbi megoldása. A Nagykunságban, hol a járásbírók nehézségéhez járul az, hogy a rendezett tanácsú városok kapitányai mint községi bírák, ha az alig 5—10 frttal adós azt mondja, hogy a tartozást elismeri ugyan, de most nem tud fizetni: nem határidőt tűznek ki, hanem kiállítják a bizonyítványt, hogy adós a községi bíraskodás alá magát nem vetette — és ezzel többnyire azt érik el, hogy a legföldrőztapadtabb szegény később 10—16 frtját a különben fizetni tudónak végképp odaengedni, mintsem hogy a járásbíróshoz menve, bélyeg- és utiköltségre adja utolsó garasát, hogy talán évek multával megkapja követelését. — Igen, évek multával, mert nálunk a sommás szóbeli perek többnyire több időt vesznek igénybe, mint a rendes írásbeli perek. Tény, hogy a kisújszállási kir. j. bírósághoz még november elején beadott több rendbeli keresetekre még ez ideig tárgyalásra határidőt kitűző végzés nem adatott ki, tény hogy van olyan 1875. december elején beadott végrehajtási kérvény, melyről még mai napig sem lehet tudni, ha vajjon elrendeltetett-e a végrehajtás vagy nem. Bizony nálunk sok szegény követelő éhen halhatna meg követelése mellett, ha a gondviselés vagy az uzsorás a biztos de esztendeig hozzáférhetlen 40—50 forintért 20—25 frt áru kenyérrel és tűzrevalóval nem segíeyezné. Az is tény, hogy az aljbíró ur által október 1-ső napján meghozott eskütelre határnapot kitűző végzés, mely pedig nyomtatva van s csak kitölteni kellene, — mind e mai napig nem expedáltatott. Hiába minden sürgetés, kérelem és könyörgés, egyetlen egy végzésnek gyorsabb kiadatását sem eredményezi. — Mi tehát már nem tehetünk mást, mint belenyugodni sorsunkba, irigylve a más bíróságok területéhez tartozókat.

Vajha legalább ezen soraimnak lenne annyi eredménye, hogy mások figyelmét is felkeltené ezen gyors igazságszolgáltatásunk menetére, s épen azon reményben, hogy ezen eredményt soraim elérendik: bátorkodom a tekintetes szerkesztőseget ennek vagy egészbeni közzétételére, vagy legalább méltatására felkérni.

Debreczeni Károly.
h.-ügyvéd.

Egy jeles munkatársunk elhunytának gyászós hírét vettük és adjuk a kolozsvári egyetem alábbi gyászjelentését:

A kolozsvári magyar kir. tudomány-egyetem jog- és államtudományi kara mély fájdalommal tudatja

Dr. KORBULY IMRE,

ny. r. tanárnak, a hazai jogtudomány lelkes, kiváló művelőjének élte 33-ik, tanári működésének 8-ik évében Budapesten f. év márcz. 5-én történt gyászós elhunytát.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 • A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Ismét néhány szó a mentelmi jogról. Dr. Kuncz Ignác, pozsonyi jogtanár urtól. — A nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály, egyet. tanár urtól. — Akaratszabadság. Dr. Dobránszky Péter, mű- és egyetemi tanár urtól. — Jogirodalom. Tóth Lajos, ügyvéd urtól. — Törvénykezési szemle. A kézbesítési ívek beiktatása.

MELLEKLET: Curiai határozatok.

Ismét néhány szó a mentelmi jogról.

A mentelmi jog alkalmazhatóságának határát természetesen annak célja szabja meg. Ezen cél pedig nem abban áll, hogy az egyes parlamenti tag oltalmaztassék jogsérelmek ellen, nem abban, hogy minden a törvénykezés mezején elkövethető visszaélés ellen a parlament tagja védelmeztessék; hanem létezik a mentelem a végből, hogy a parlament mint *szerves egész* szempontjából a szabad discussio fentartassék.

Az *atomistikai* irány az egyes parlamenti tagot kiszakítja a parlamentből, mint egészből, s nem az egésznek közjogi állásából kiinduló politikai felfogás alapján és *politikai módszer* szerint, hanem az egyénnek magánjogi állásából kiinduló törvénykezési felfogás alapján és törvénykezési módszer szerint kezeli a mentelmi jogot. Az atomistikai irány, ezen nagyon elterjedt negatívja minden egészséges politikai érzéknek, veszélyesebb a parlamentre nézve, mint a világ minden kabinet-jogszolgáltatása, mert atomjaira oszlatja fel a parlamentet, fizikai fölhasználás nélkül ugyan az összetartozás érzetét rendíti meg; veszélyes a nemzetre nézve is, mert ha bármely parlamentben az *organicus* egység érzéke, és az abból folyó magasabb politikai felfogás hanyatlak, a megfelelő nemzeti testben is csakhamar az egyéni életkörök az egészet háttérbe fogják szorítani.

Miként a törvénykezésben az egyén jogát állami eszelynek feláldozni nem szabad: ugy viszont a politikában minden jog, mely az ember politikai állásából folyik, egyedül az állam közjava szerint megítélendő, és a magánjogok védelmének, vagy épen törvénykezési formák megtartásának eszközévé nem tehetők.

Hogy a mentelmi jog terén a közjogi és magánjogi elem szorosán összefügg egymással, az bizonyos; mert épen a parlamenti tag egyéni szabadsága azon archimedesi pont, melynek megtámadása által a parlament szabadságát sarkából kiforgatni lehet. De azért ezen egyéni szabadság nem bármely oldalról jövő minden megtámadása által támadtatik meg egyszersmind a parlament.

Ila a mentelem kezelése arra céloz, hogy az egyes parlamenti tag minden a törvénykezés terén ellene elkövetetho sértés ellen biztosítottassék, akkor a mentelmi

intézmény nemcsak magánjogi és törvénykezési tekintetek tömkelegébe jut, nemcsak a *iudicium parium* egykor nagyszerű, de mai nap csak *privilegium fori* gyanánt szerepelni képes intézményére, tehát egy törvénykezési anachronismusra vezet, hanem ugyanazon mentelem egyuttal *rendőri* intézménynyé válik.

Mert azon megelőző tevékenység, mely az egyént bármely ellene elkövetetho jogi sérelem ellen védi, nem egyéb, mint jogbátorléti rendészet, vagy MOH. szerint megelőző jogszolgáltatás (*praeventiv-iustiz*).

Már pedig az alkotmányos monarchia két fő tényezője, a fejedelem és a parlament gyakorolja ugyan a rendőri törvényhozást, de a rendőri teendők részleteit a végrehajtás terén nem kezeli. Praeventiv intézkedések a parlament körébe csak azon ponttól kezdve tartoznak, melyen a tulajdonképi rendészet végződik, s a magasb politika kezdődik. Sajátságos jelenet volna, ha nálunk, hol a megyék oly nagyon szeretik a politika magasabb regioit, viszont a parlament habár csak egyes esetekben a közigazgatás és törvénykezés mindennapi kérdéseinek álláspontját foglalná el.

Az egyes embernek mint ilyennek (legyen az parlamenti tag vagy nem), jogait jövőben bekövetkezheto sértések ellen védi a rendőr, megtörtént sértések után orvosolja a bíró. Meglehet, hogy a parlamenti tagot magánosok alaptalan keresetekkel, alaptalan idézésekkel zaklatják, de ha ezen zaklatás politikai fontossággal nem bír, ha a szabad discussiót meg nem támadja, akkor a parlament hatáskörébe nem tartozik a törvénykezés folyamatát megakadályozni, mert ha ily akadályozás nem politikai okból történik, akkor csak cassatorius eljárás álláspontjából történhetik; ámde a parlament nem semmitőszék.

A parlament a magánélet mezején előforduló, az egyénre nézve talán nagyfontosságú, de politikai szempontból kicsinyes kérdések színvonalára nem szállhat alá, nem hagyhatja el azon magas állást, melyről az egyén nem látható, hanem látható egyedül az ország, melyről nem személyek és dolgok szemlélhetők, mint ama jogász adoma a jog szempontjából oly találóan mondja, hanem szemlélhetők egyedül a haza érdekei, azon állást, hol nem magánjavakra vonatkozik az érzelem, hol a szív csak a haza javáért dobog.

Hiszen már középkori törvényeink kimondják, hogy a magyar országgyűlés (akár személyes jognál fogva jelennek meg annak tagjai, akár mások által választatnak) *nemzetképviselőt*, mely az összes nemzeti testet kép-

viseli. Ha egykor a francia seigneur-ök példája a magyar aristokrátiát az egyéni mindenhatóság örvényébe nem birta sodorni, vajjon ma a ROUSSEAU-féle felületes irány oszlassa-e elemeire politikai szervezetünket? Ha súlyos csapások nem tudtak porrá zuzni bennünket, vajjon ma minmagunk tépjük-e szét az egység érzetének szálait?

Ennyire ugyan a mentelem bármely kezelése sem visz, de igen is ennyire vihet azon elv, melyet hazánkban a mentelem ügyében sokan követnek, ha ezen elv t. i. más kérdésekre is alkalmaztatik.

Említettük, hogy a mentelem, ha annak célja gyanánt nem az egész parlament szabadságának fentartása, hanem az egyént a törvénykezés mezején fenyegető minden jogsértés elhárítása tekintetik, akkor a mentelmi intézmény nemcsak a törvénykezés eszközévé (habár igen tökéletlen eszközévé) lesz, hanem egyszersmind rendőri közeg gyanánt szerepel. A mentelem ily rendőri alkalmazásának messzeható consequentiái vannak. Ha a parlamenti tagot a magánélet szempontjából különös intézkedésekkel szükséges oltalmazni a bírósággal szemközt: mennyivel inkább kell ugyanannak magánéletét oly jogsértések ellen megoltalmazni szintén különös intézményekkel, melyek a törvénykezési visszaélésnél sokkal súlyosabbak és a bírói önkénynél sokkal gyakrabban bekövetkeznek. Hisz a társadalomnak egész osztálya van, melynek ipara jogsértés. Ha a képviselő *magán élete* szempontjából alkalmazunk kivételes rendszabályt, akkor nem ott legszükségesebb-e a kivételes rendszabály, hol a magánéletet fenyegető veszély legnagyobb. Ha nem a parlamentet, hanem az egyént akarjuk védeni a mentelem által, akkor ugyanazon ratio iuris nem parancsolja-e még sokkal inkább, hogy az egyént a gonosztevők ellentársadalmával szemközt, mely ugyan a parlamentet megtámadni nem képes, de az egyént minden bírói önkénynél inkább fenyegeti, kivételes és praeventiv intézkedések által oltalmazzuk? Vajjon testőrök állítandók-e minden parlamenti tag mellé? Hisz a ki meggyilkoltatik, az sem képes többé parlamenti hivatását betölteni. De vajjon az ily cselekvény a politika körébe esik-e?

Minél nagyobb a bíróság iránti bizalom, annál inkább érvényes a most kifejtett okoskodás. Mert ha a magánéletet biztosító praeventiv rendszabályt alkalmazunk az ellen, kit tisztelünk s kiben bizunk, t. i. a bíró ellen, akkor sokkal szükségesebb a praeventiv rendszabály az ellen, kit senki sem tisztel, s kiben senki sem bizik. A bíró állása oly szent és oly magas, hogy annál szentebb és magasabb csak az alkotmányos szabadság. Ezt tehát a bíróval szemközt is kell biztosítani. Ellenben a magánélet-minden javaival a bírónak feltétlenül alárendelendő.

A *formai jogszerűségérti* küzdelemben kivittuk a «jogász nemzet» nevét; s e név nemzeti dicsőségünk méltó alkatrésze. De eljött az idő, midőn a «politikus nemzet» nevét is ki kellene vinnünk, s közjogi fölfogásunknak a középkorban oly fénylő lángjait ismét fölszítanunk. A jogi formák megtartása szükséges, de nem elég az államok fönmaradására. Nagy szerencsetlenség

az, ha a bírák politizálva ítélnék, de éppen oly szerencsetlenség, ha jogászi logikát alkalmazunk ott, hol a jog határain belül ugyan, de csakis a *politikai tapintat* dönthet. A legnagyobb népek, pl. a rómaiak, angolok életében gyászos emléket hagytak hátra egyes, észre és jellemre nézve nagy férfiak, «kiket a természet jogtudósnak szánt, a végzet államférfivá tett». Jog és politika merev elkülönítésének ellenségei vagyunk, de azért kétségtelennek tartjuk, hogy a jognak ép úgy mint a politikának, önálló kezelési módszere van; valamint az is bizonyos, hogy a jogászi lángésszel nem mindig jár államférfiui tehetség. VERBÖCZY sem volt szerencsésebb a politika terén, mint QUINTUS SCAEVOLA.

Dr. Kuncz Ignác,
j gtanár.

A nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon.

VI.

A szóbeliség átalakulása írásbeliséggé.

Jogtörténetileg bebizonyított tény, hogy Magyarországon nemcsak VERBÖCZY idejében és az előtt, hanem még későbbben is egész 1723-ig, vagyis a *királyi Curia ujjaszervezése*ig a közvetlen szóbeliség rendszerén alapult a törvénykezési eljárás.

I. A közvetlen szóbeliség rendszere képezte a *szabályt* minden peres ügyekre nézve. Ez alkalmaztatott az ország különböző vidékein működő *főlebbviteli*, u. n. *nyolczados törvényszékek* (judicia octavalia) előtt is, melyek olykor *vándor* üléseket tartottak az ügyfelek személyes kihallgatása végett.

A közvetlen szóbeliség *szabálya* alól történtek ugyan *kivételek* már a 16. és 17-ik századokban — az *írásbéli ségi rendszerre* alapított németországi közönséges törvénykezési rend befolyása folytán. Azonban ezen kivételek csak egyes nagyfontosságú és igen bonyolult perekben fordulhattak elő. S még az ily perekben sem mulasztott el soha — egész az újabb időig — az *írásbéli eljárás lefolytatása után személyes megjelenésre, illetőleg szóbeli tárgyalásra idézni a feleket*, hogy ez alkalommal köztük a békés kiegyezkedés is megkísérthessék.

Világosan kitűnik ezekből:

a) Hogy hazánkban még a *kivételesen* írásbéli uton tárgyalat pöröknél sem mellőztetett a *szabály szerint* alkalmazásban levő szóbeli eljárás. Használtatott ez úgy a főlebbviteli, mint az elsőfolyamodású bíróságoknál.

b) Hogy a szövényesebb perekre nézve már régi jogszolgáltatásunk ismerte az *írásbéli előkészítést*, melyet a szóbeli tárgyalásnak okvetlenül követni kellett. Jelül annak, hogy az írásbéli ség, még az ilyen kivételes természetű pereknél sem birta teljesen kiszorítani a szóbeliséget.

II. Az okot, melynél fogva az írásbéli rendszer Magyarországon is *foglalásokat* tett, sőt utóbb *rendes szabálylá* emelkedett, a következő körülményekben találhatjuk föl:

Első volt a *birósági rendszernek és a törvénykezésnek* az elmúlt századokban igen sokszor történt önkényszerű megváltoztatása, — oly értelemben, hogy a törvényes bíróságok felsőbb utasítások és parancsok szerinti eljárásra kényszerítették, vagy hogy bizonyos hatalmi vágyak és czélok elérése végett törvénytelen birói testületek állítottak föl. Ilyenek voltak az *eperjesi commissio* (macellum eperjesiense), a *neoaquistica commissio* (1715. 10., 17. és 20. tcz.) stb.

Ezen birói commissiok előtt külön, törvényellenes u. n. *commissionalis eljárás* követtetett a törvényeinkben gyökeredző rendes formák és kellékek félretételével. Itt a törvényes szokások ellenére az *Ausztriában és Németországban* divó titkos eljárás alkalmaztatott. Az u. n. igazságszolgáltatás felsőbb utasítások szerint kezeltetett s az ítéletek felsőbb helyről parancsoltattak. Hasonló idegenszerű eljárási szabályok és hatóságok csempésztettek be a *bányavárosok*, valamint helylyel-közbe a *királyi városok* területére is. (1715. 56., 1741. 40. tcz.)

A második körülmény, mely okul szolgált az írásbeli rendszernek elfogadására, a *mult századokban élő biráink és ügyvédcink* gondolkozásában keresendő és található föl.

Akkor élő biráink és ügyvédek ugyanis, különösen pedig azok, kik a *bécsi és németországi* egyetemeken tanulták a jogtudományt, *épen ez okból jobban ismervén a németországi, mint hazai törvényeinket*, nagy előszeretettel viseltettek minden iránt, a mit a szomszédos nyugoti államokban tapasztaltak. Nagy előszeretettel tanulmányozták tehát a Németországban érvényben álló írásbeli eljárást is, melynek értelmében az ő meggyőződésük szerint a jogszolgáltatás sokkal lelkiismeretesebben és alaposabban volt kezelhető, mint az eddigelé nálunk szokásos szóbeli rendszer mellett. — Elannyira, hogy midőn a külföldi egyetemekről hazajöttek és itthon bírák vagy ügyvédek lettek, mint *apostolok*, dicsőíték, magasztalták az írásbeliséget — mindenütt a merre csak jártak.

A harmadik körülmény végre az *1785. évi József-féle perrendtartás* volt, melynek az írásbeliség rendszerén alapuló elvei, tudjuk, hogy gyakorlat és szokás útján II. József halála (1790) után is fentartották magukat Magyarországon.

Igy történt azután, hogy az írásbeliség hívei hazánk jogtudósai között is folyton szaporodtak és annak részére nálunk is mindig nagyobb és nagyobb tért hódítottak meg.

III. Daczára azonban ezen *országos áramlatnak*, mindig maradtak egyes édeskevesek, kik sohasem szüntek meg annak helyén és idején erélyesen sikra szállani a szóbeliség mellett. Mindig maradtak egyes hű magyarok, kik a szóbeliséget, *mint a tudományban és gyakorlatban egyaránt célravezetőnek bizonyult ősi intézményt*, rég megérdemlett helyére visszaállítani törekedtek.

Ezen édeskeveseknek elvégre is sikerült megértetni a nemzettel, hogy ő sem lehet *mindenben* az idegen intézmények pusztá másolója, meddő utánzója. Különösen ily módon a *szellemekben* a külföld uszályhordozója és szol-

gai alattvalójává lenne. *Nekünk magyaroknak is megadta a természet a józan gondolkozást, ép úgy, mint a többi népeknek.* Az új és önálló eszmék, új és önálló igazságok és intézmények fölállítására tehát bennünk sem hiányoznak, a minthogy előbb sem hiányoztak, a szükséges képes. ségek.

Ezen elvű magyarok ernyedetlen törekvése idézte elő, hogy az országgyűlés valóban fölsímvén azon hátrányokat, melyeket az *idegen eredetű és természetű írásbeliség* az anyagi érdekekre, a vagyonbiztonságra s egyáltalán a közhitelre árasztott, már 1827-ben az igazságszolgáltatás terén is a *szabadelvű haladás és korszerű reformok* terére lépett.

Igy történt, hogy a karok és rendek *már 1836-ban törvénybe iktatták a szóbeliséget*, mely egyszerűségével és gyorsaságával együtt akkor már csaknem teljesen kiküszöböltetett a hazai törvénykezés jogköréből.

Nagy befolyással birt a szóbeli eljárás *visszaállítására* azon körülmény is, hogy ezen általunk eldobott *hazai* intézményt a miveltebb európai államok már a jelen század eleje óta kivétel nélkül felkarolták s oda-sorolták a *legelső s legszükségesebb reformok közé*. Ezt tapasztalván, mi magyarok sem maradhattunk mögötte az előhaladottabb és szabadelvű törvényhozásoknak.

Sok más hazai intézményeinkkel vagyunk mi így. *Nem bicsúljuk meg: míg birtokunkban van. S vissza-szerezni óhajtjuk, midőn látjuk, hogy azt, a mit mi megvetettünk, eldobtunk, örömmel fogadják, dicsérik jóságát és magasztalják.*

Folyt. követc.

Dr. Herczegh Mihály,
egyet. tanár.

Akaratszabadság.

V.

KAUTZ GYULA a törvény és törvényszerűség fogalmának megállapítása körül szerzett magának érdemeket; de miután e tárgy egy más fejezetbe tartozik, e helyen nem reflectálhatunk arra. Hanem egyenesen az akarat-szabadság kérdésében nyilatkozott KELETI KÁROLY egy értekezéssel. Csak nagy kár, hogy igen könnyedén kockáztat ítéleteket a nehéz és mély meggondolást igénylő kérdésben. E mellett hangja nagyon parancsoló és követtelő, nem a bölcselő nyugodt, de szilárd, óvatos és mély hangja. «Nem vagyunk kötelesek (!) feltenni;» «határozottan tiltakozom (!)» és más eféle kifejezésekkel él a bölcsőlem mezején, a hol pedig más ur nincsen, mint maga az igazság, melynek parancsait az érvek és okok hatalma hirdeti, nem pedig a «tekintélyek» hatalomszava.

KELETI következőleg ír: «Tagadják bár vagy állítsák a szabad akarat létezését, azt nem vagyunk kötelesek (!) feltenni, hogy az ember pusztá gép, mely az előre kiszabott életpályát végig futja, épen annyi jót s annyi roszt cselekedvén, mint a mennyit a statisztikai közép-szám néki kimér.»

Erre nézve megjegyzem, hogy minden statisztikus jól tudja, hogy a «statisztikai közép-szám» az emberre sem jót, sem roszt nem mér ki, az csak egy teljesen ártatlan tanuvallomás, melyet a tények sora tesz a társa-

dalmi élet átlagos mozgalmáról; a közép-szám nem képezi, hanem csak feltünteti a társadalmi életmozgalmat; a statisztikai közép-szám olyan mint egy hű tükör, mely sem széppé, sem ruttá nem tesz senkit, hanem csak olyat mutat, mint a milyen a belenéző. Ha félreértjük a közép-számot, akkor természetesen nem is operálhatunk vele helyesen.

KELETI ekép folytatja tovább: «Határozottan tiltakozom (!) az ellen, hogy a statisztikai tudomány mai színvonalára szerint, abból csak egyáltalán lehetne is az emberi szabad akarat létezése- vagy nem létezésére következtetni.» Látható, hogy ez csak merő tiltakozás, de semmiféle érdemleges bizonyítás. Ahol pedig, dacára annak, hogy a mai statisztika bölcselémre való képtelenségét jelentvén ki, mégis igénybe veszi a statisztika segítségét: az általa szórványosan felhozott néhány szám és adat nemcsak hogy elégtelen döntő állítások igazolására, hanem igazán csak arra való, hogy megrendítsék a statisztika hitelét. Akkor bizonyításra képtelen a statisztika KELETI szerint, ha az ő nézetével ellenkezőt bizonyít; de ha KELETI saját nézetét iparkodik bizonyítani: akkor mégis a statisztika segítségéhez folyamodik, azon statisztikához, melyet képtelennek nyilvánított. Ez ellenmondás. Vagy képes a statisztika bizonyításokra, vagy képtelen. Ha képes: használjuk, ha képtelen: akkor semmire se használjuk a bizonyításnál. Ez az én álláspontom. És én hiszek a statisztikában, mert hiszek a tényekben. Jobban hiszek legalább, mint a tényeket ignoráló egyéni nézet ábrándjaiban. Hogy a statistika még sok nehézséggel küzd, hogy figyelési és adatgyűjtési módja nem egészen tökéletes, hogy maga az adatforrás is mély bírálatot követel, hogy a tények csoportosítása bizonyos vezéreszmék szerint sok tévedésnek van kitéve, sőt néha még önkényesen is történik: mindezt, és még sok más nehézséget ismerek; azonban, ha a gondolkodás alul elvonjuk a tények azon talaját is, melyre a mai tudomány és gyakorlat állíthatja már a bölcselőt: akkor kérdem: minő alapokon okoskodják a társadalombölcselő? Vajjon saját egyéni figyelő tehetsége, saját személyes tapasztalatai, a pusztán egyéni erővel gyűjtött adatok és észleletek nagyobb megbízhatóságot kölcsönözhetnek-e a gondolkodásnak, mint sok ember sok szeme, sok keze és sok esze? Avagy hát azért, mert a statisztika nem tökéletes, nem mindenben megbízható: szünjünk meg gondolkodni és felhasználni legalább azt, a mit már is nyújthat a statisztika?!

Ne dobjuk el eszközeinket, hanem használjuk és fejlesztjük tovább. Ez a haladás feltétele és módja. Ha az első ember, a ki vízre szállani merészelt, nem használta volna fel a szálát vagy a kivájt törzset azért, mert az nem gőzhajó volt: ma bizonyára nem volna gőzhajónk és sok egyébünk. A haladás fokozatos és okszerű, nem ugrásból áll, hanem szakadatlan folyásból, épugy mint a folyam növekvése. Ez áll a statisztikára nézve is.

KELETI hivatkozik QUÉTELET-re, a ki midőn az évenként előforduló gyilkosságok mozgalmának egyformaságát kiemeli, nem mondja — szerinte — egy szóval sem,

hogy «a cselekvények számszerinti egyformasága az emberi cselekvés szabadságának praejudicálna». Tegyük fel KELETI-vel, hogy QUÉTELET erről egy szót sem szól, még akkor is azt kérdem: vajjon attól függ-e a dolgok valódi természete, a mit valaki arról mond vagy nem mond? Jól tudjuk, hogy nem. Ámde ha KELETI a tekintélyek itéletére súlyt helyez: akkor idézhetem QUÉTELET azon helyét, a hol ő határozottan kijelenti, hogy a világon semmiféle más tényező és ok nincsen, mint csupán cause nécessaire. Már pedig QUÉTELET az akaratot kényszerű és kényszerítő oknak nem tartja, ezt is világosan kijelenti.

Egyébiránt az akarat szabadság és okszerűség kérdésével szemben KELETI is csak úgy van, mint sok más gondolkozó. Az ember és társadalom felett uralkodó okokról majd minden sorában szól, hivatkozik azon okokra; kérdés alá sem vonható igazságként használja azon tételt, hogy «az emberi cselekvényekben okszerűség uralkodik»; az okok szerinte is majd az uralkodó társadalmi viszonyokban, majd az egyéni érzelmekben, majd háboruban, majd egyébben rejlennek; hanem dacára annak, hogy az okszerűséget lépten-nyomon vallja, más helyeken ép oly könnyedén beszél a «véletlenről» (melynek az emberölés esetei alávétvék), és midőn azt állítja, hogy a házasságokat «az egyéni érzelmek» és «legfőlebb a társadalmi tekintetek által korlátolt önelhatározás» szabályozza, ugyanegy pillanatban ezen önelhatározást, melyet maga is korlátoznak mondott, mégis «függetlennek» is nevezi.

Láthatjuk, hogy a legszigorubb szabatsóságot igénylő bölcsészeti fogalmak KELETI-nél határozottan megállapítva sincsenek; hiányzik a gondolatmenetben a logikai egység és összhang: okszerűség és véletlen, korlátoltság és függetlenség összefüggéstelenül keringenek elmélkedésében. Egyáltalán pedig nagyon könnyen elintézhetőnek, talán haszontalannak látszik tekinteni a nagy horderejű kérdést; a miért az aztán egyébre sem érdemes, mint az agyonnyargalásra. Bátor vagyok utalni arra, hogy nagy gondolkozók, mint OETTINGEN vagy DRAPER, hatalmas könyveket irtak e kérdések felett. OETTINGEN nyíltan kimondja, hogy az okszerűség egyetemes érvényének bebizonyítása végett irta főképen nagy művét; DRAPER pedig kitünő mivelődéstörténelmében azt írja, hogy «a törvény az, melyről e munkában szó lesz. Feladatom az, hogy a világ mulékony képződései mellett rámutassak és bizonyítsam a törvény örökkévalóságát és fenségét.» Ime OETTINGEN az okszerűségről, DRAPER pedig a törvényszerűségről irtak nagyszerű műveket. A kérdés kicsinylése azon gyanut ébreszti, hogy a kérdés óriási horderejét nem mérlegeljük eléggé. Mert a szerint a mint az okszerűség törvényét vagy az akarat szabadságot ismerjük el, egészen különböző fog lenni összes nevelésünk, kormányzásunk és életünk rendszere. A kérdés tehát nemcsak bölcsész érdeke, hanem kiválóan gyakorlati fontossága. De erről majd később!

Két évvel előbb GREGUSS ÁGOSTON értekezett «a szabadságról»; azonban nem statisztikai és nem történelmi alapon, hanem aprioristikus módon elmélkedett

ugy, a mint épen ötletei jöttek; minélfogva fejtegetéseinek csakis a speculatio egyéni erején, nem pedig a tények egyetemes hatalmán nyugvó hitele van és lehet. Egyes tételeire később vissza fogok térni. E helyen csak a statisztikai és történelmi alapon gondolkozókra vagyok tekintettel. E körből még két jeles elmét kell méltányolnom. Ifjak még és talán egyrésről azért lehell műveikből a jelenkor legujabb bölcselmének szelleme.

BEÖTHY LEÓ tudomásom szerint nem adott ugyan egyenes kifejezést társadalom-bölcselmi hitvallásának, hanem műveinek szelleméből önként kisugárzik a természetbölcselmi nézpot. Legujabb jeles társadalmi tanulmányában («Nemzetlét») azon kísérletre vállalkozott, hogy történelmi alapokon kimutassa a természeti és társadalmi élet törvényeinek azonosságát. A mint a szerves természetben a lét feltétele az erő, — és az élet törvénye a küzdelem: úgy van ez a társadalmak, a népek életében is. A létért való küzdelemben az erősebbé a győzelem, a fenmaradás, az emelkedés. A környező természeti és társadalmi viszonyokban rejlenek azon létfeltételek, melyekhez a népeknek, ha élni akarnak, alkalmazkodniok kell. A mely nép jobban és gyorsabban tud a létfeltételekhez alkalmazkodni és ezen törekvésében nagyobb erőt képes kifejteni, az a nép legyőzi a létversenyben a gyengébb és késedelmesebb népeket, legyőzi, elnyomja, assimilálja, felemészt.

Ennek oka «egy állandó törvényben keresendő.»

A 65-ik lapon következőleg ír: «A népek története azt mutatja, hogy a törvények, melyeket a leszármazási elmélet, mint az organizmusok minden fájának történetét szabályozókat jelöl ki, az emberre, mint fejlettebb lényre sem vesztették el vonatkozásukat. Ez a priori is feltételezhető, a természeti törvények változhatlanságánál fogva, melyek hatása soha fel nem függeszthető. Ennélfogva azt lehet állítani, hogy az ember, bár mennyivel fölébe emelkedjék is még egyéb organizmusoknak, azon szabályok, mint okok, mindig tényezők lesznek lételeben.»

Ezek után hajlandó vagyok azt következtetni, hogy egy oly önállóan és szigoruan gondolkozó fő, mint BEÖTHY, nem áll meg pusztán a leszármazási törvény korlátjánál, hanem a szerves természet életének egyéb törvényeit is érvényeseknek tartja az emberi társadalmak életére is. Ez semmi egyéb, mint következetes továbbhaladás a logika egyenes útján; de nem pusztán elvont alapon, hanem a tapasztalható tények tanúsága által is támogatva. Azonban ezt — ismétlem — csak feltételezem BEÖTHY-ről, de nem állithatom; mert vallomását e kérdésben nem ismerem, ép oly kevésbé ismerem álláspontját az «akaratszabadság» kérdésében. Egyébiránt jól esik konstatálni, hogy BEÖTHY-ben a magyar társadalmi irodalomnak egy eredeti mivelője támadt.

KÖRÖSI JÓZSEF álláspontjáról határozottabb tudomásom van az akaratszabadság és okszerűség kérdésében. KÖRÖSI vallja az okszerűség törvényét; de különbséget tesz szabály és törvény között, nézetem szerint — ép oly belső jogosultság nélkül, mint a németek. Mi a törvény? Szabály. Mi a szabály? Törvény. A szójárás kétféle, de a

tartalom egy. Azonban e fogalmak bővebb fejtegetésébe e helyen nem bocsátkozhatom, tettem azt az előző fejezetben, mely épen ama fogalmak tárgyalásának van szentelve.

Ismételjük, hogy KÖRÖSI vallja az okszerűséget, vallja azt, hogy úgy a társadalomban mint a természetben, mindennek van oka. E tételt azonban nem alkalmazza szigorú következetességgel az ember egész lényére; mert a németek módjára szétszedi az embert külső és belső emberre, a mennyiben különbséget tesz a külső okok és belső indokok közt. Az okok ezen osztályozására nézve már fölebb megtettem érdemleges észrevételeimet.

Az újabb társadalmi bölcselem szellemében törekszik WEISZ BÉLA is figyelemre méltó közgazdasági kísérleteiben.

* * *

Ezzel befejezem a szemlét és igyekezni fogok az abból vonható tanulságot röviden megállapítani. E tanulságok a következők:

A mivelt népek gondolkozói bölcselkednek az akarat-, a szabadság- és akaratszabadságról; azonban ezek fogalmát vagy egyáltalán nem állapítják meg előre, vagy nem szabatosan, bölcsészi szigorral. E tényből ama másik tény következik, hogy a bölcselők egymást teljesen meg nem érthetik; minélfogva bár az «akaratszabadság» külső címét használják, de a legkülönbözőbb tételeket állítják fel. Ugy hogy a fogalmi zavar folytán a bölcselkedők összhangzó megállapodáshoz jutni nem tudnak.

A mennyire mégis a legtöbb bölcselő érdemleges fejtegetéséből az álláspontok valódi magvát ki lehet bontani: azt tapasztaljuk, hogy a szabadságot nem veszik abszolút bölcsészi értelmében, mint semminemű ok vagy kényszer befolyásától független önmozoghatási képességet; hanem azt mesterséges, megszokott, hogy úgy szóljak közönséges értelemben használják és oly mozgási képességnek tekintik, mely az okok és tényezők hatalmának vagy legalább a belső indokok befolyásának ki van téve. E szerint a szabadság oly mozgási képesség, melyet az okok, tényezők és indokok ereje kormányoz. Vagy más szóval: a szabadság okszerű mozgási képesség; a mi azonban felfogásom szerint már nem tulajdonképi szabadság, hanem szabadságnak nevezett okszerűség.

Láthatjuk, hogy a szabadság valódi lényegét a szóvirág káprázata fedi el a tisztánlátás elül. Mindössze is egy szó, egy kifejezés csinálja a bajt. Az ok pusztán alaki és magában véve lényegtelennek látszik; de még sem engedi, hogy egyességre juthassanak a bölcselők különvált táborai. És itt egyike áll azon elkeseredett háborúnak szemünk előtt, melyeket nem valami fontos, komoly okok, hanem csak a meddő frázisok okoznak.

Azért, nézetem szerint, a bölcselmi összhang létesíthetéseinek legelső sarkalatos feltétele, hogy a szabadság, akarat és akaratszabadság fogalmi szigorú szabatossággal megállapíttassanak; úgy hogy e fogalmak alatt mindenki ugyanegy tartalmat érthessen, és ez által a félreértés és nyújthatóság minden esélye ellen mindenkorra

ki legyen zárva; más különben fog folyni ezután is tovább a végtelenségig a délibáb-féle bölcsekedés az üres mák-fejért!

De nemcsak azt kívánom, hogy a fogalom legyen megszabva, hanem azt is, hogy a megállapított, tiszta fogalmak nyerjenek szabatos, tiszta, megfelelő kifejezést, mely teljesen fedezze az értelmet és kizárjon minden félreértést vagy magyarázatást. Meggyőződése, hogy minden tiszta gondolatot tisztán ki lehet fejezni is; úgy, hogy a hol képleges kifejezések vagy nyújtható körülírások használatnak, nekem mindig gyanum van, hogy ott magával a dologgal sincsenek tisztában. Azon szövegek: külső és belső, jogi és nem jogi vagy természeti szabadság és más eféle gyakorlati vagy tudományos szójárások, talán használhatók a jogász vagy scholastikus házi szükségletére saját szakmájában, finomabb osztályozások és megkülönböztetések céljából; hanem a bölcseletben, melynek egy es egyetemes érvényű alapfogalomra van szüksége, csak zavart okozhatnak; mert a szabadság általános bölcseleti fogalma csak egy lehet és nem többféle. A szabadságnak csak vonatkozásai lehetnek különféle; melyeket aztán megfelelő viszonzyszavakkal lehet is, kell is szabatosan kifejezni. Így például: sajtószabadság, iparszabadság, lelkiismeretszabadság, akaratszabadság stb.

Ezen szempontok hangsúlyozása után bátor leszek kifejezni fogalmaimat, nézetemet, elméletemet a szabadság, akarat és akaratszabadság tárgyában.

Dr. Dobránszky Péter,
mű- és joggyakornok tanár.

Folyt. követc.

Jogirodalom.

Gyakorlati ismertetése az urbéri perekbeni eljárások és bizonyítékoknak. Irta: KERESZTSZEGHY LAJOS, budapesti k. törvényszéki bíró. Budapest. TETTEV NÁNDOR és társa kiadása. 1876. I—VII. és 117. lap.

II.

Az urbéri perekben és kérdésekben kötött egységek jogérvényességére nézve a munka 11. és 13. lapjain mondtak úgy értendők, hogy 1848. év előtt a saját urbéri számvevőséggel ellátott magy. királyi helytartótanács, 1856. év után a fenállott cs. kir. urbéri főtörvényszékek, azoknak 1861. évben bekövetkezett feloszlása után pedig az 1871. LIII. törvénycikk hatályba léptéig a királyi ítélő tábla felülvizsgálata és jóváhagyása volt szükséges az urbéri egységek jogérvényességéhez.

A 14. lapon említett járásbíró helyett a cs. kir. szolgabírói hivatal, illetőleg annak egy kiküldött tisztviselője értendő.

Azokra nézve, a mik az alispáni bíróság által első folyamódásilag elintézt urbéri birtokrendezési perket illetőleg szintén a 14. lapon mondatnak, megjegyzendő, hogy ha a volt földesur közbirtokosoknak vagyis az úgy nevezett közbirtokosságoknak tagosítási, tehát nem arányosítási ügy az urbéri birtokrendezési és tagosítási perrel egy közös ítéletben döntetett el, a volt hétszemélyes tábla, a hozzá mint negyedbirósághoz főlebbezett ilyen ü birtokrendezési perket az 1848. X. törvénycikk 5. §-ához képest felülvizsgálatlanoknak nyilvánította, ennél fogva a budapesti királyi ítélő tábla az érintett perekben is mint utolsó bíróság ítél. Ellenben a feldozlatott cs. kir. urbéri törvényszékek mint első bíróságok által érdemileg elintézt urbéri perekben a királyi ítélő tábla másod- s a hétszemélyes tábla harmadbíróságilag járt el; a nemesi közbirtokosságoknak az alispáni bíróság által első folyamódásilag eldöntött önálló arányosítási, illetőleg tagosítási perei pedig, a

melyekben urbéri kérdések nem tárgyalattak, a hétszemélyes táblához mint negyedbirósághoz felvihetők voltak.

II. Az urbéri rendezés megengedhetőségének kérdése.

A közösök elkülönítésére vonatkozólag (16. lap.) megjegyzést érdemel, hogy az urbéri nyiltparancs 25. §-a csak a legelő elkülönítését s az erdei haszonvételek szabályozását rendelte hivatalból fogantatosítani, mely intézkedést az 1871. LIII. tczikk 48. §-a a nádasok elkülönítésére is kiterjesztette.

Szerző azt mondja munkája 18. lapján, hogy ha csupán legelő s erdőelkülönítés lenne is az urbéri birtokrendezés célja, azzal együtt a foglalások, maradványföldek s irtványok iránti kérdések is, mint a célba vett rendezés egyes részei eldöntendők, hivatkozván e tekintetben szerző az 1871. LIII. tczikk fönnebb idézett 48. §-ára.

Erre nézve nem vagyok egy véleményben szerzővel, mert az urbéri foglalásokat és maradványföldeket, úgy az irtványokat tárgyzó birtokrendezés csak úgy érvényesíthető, ha az ebbeli különkeresetek, illetőleg a foglalásokra, maradványföldekre s esetleg az irtványokra is kiterjesztett általános urbéri rendbeszedési, vagy a határbeli birtokrendezés minden nemeit magában foglaló tagosítási kereset a kiszabott záros határidők alatt megindítottak, különben pedig egyedül a legelő- és erdőelkülönítésre szorítkozó keresetek keretébe a birtokrendezés egyéb nemeit tárgyzó kérdések eldöntése be nem vonathatik, mi ott kétségbe sem vehető, hol a legelő- és erdőelkülönítés hivatalból eszközöltetik, s a szerző által idézett törvényszakasz második kikezdése is világosan megkülönbözteti a csupán a legelő, erdő és nádas elkülönítése itánti esetleg hivatalból indítandó pereket a már folyamatban levő tagosítási eljárástól, melylyel együtt az erdő, nádas és a legelő elkülönítése és minden egyéb birtokszabályozás, úgy az irtványok, bérföldek, foglalások stb. iránti kérdések s egyidejűleg az arányosítás elintézése is eszközölendő.

Urbéri birtokrendezési perek illetékes bíróságaul (18. lap) a rendezendő határ fölött dologi bíróságot gyakorló első folyamódású kir. törvényszék értendő, ily természetű perekben nem a községek mint ilyenek, hanem annak határai rendeztetvén.

A 19. lapra vonatkozólag megjegyzendő, hogy a keresetbe vett birtokrendezés megengedhetősége iránti ítéletben már egyenkint s kifejezetten megállapítandók a per után eszközölendő birtokrendezés egyes nemei. Továbbá oly esetben, midőn a volt földesurak s volt jobbágysok közt már véghezment legelőelkülönítésnél kiadott urbéri legelőilletménynek a volt urbéri zsellérek és telkes jobbágysok s illetőleg a volt összes urbéresek közötti elkülönítésére, illetőleg egyéni felosztására van a kereset irányozva, ahhoz a törvény által megkívánt minimális zselléri legelőrészt s illetőleg az egész határbeli minimális urbéri birtokrész tárgyzó igazolvány véleményem szerint már hozzácsatolandó, az urbéri bíróság hivatalból nyomozása és a keresetjogot megállapító bizonyíték megszerzése ily utókeresetekre is kiterjeszthető nem lévén.

Nem áll, hogy a jobbágysok felperessége, illetőleg keresetjogára nézve régibb törvényeink határozottan nem intézkedtek volna (22 lap). mert az 1836. X-ik törvénycikk szerző által is idézett 6-ik §-ának a) és c) pontjaiban, de az 1840. VIII. törvénycikk 14. §-a 2-ik pontjában is világosan és határozottan meg van állapítva, hogy az urbéri rendbeszedésnek mindenütt van helye, hol azt a jobbágysok nagyobb része kívánja, miből kifolyólag önként következik, hogy valamint ezen, úgy bármely más esetben is elegendő, ha az ügyvédi meghatalmazást az akár felperesi, akár alperesi minőségben álló volt urbéresek többsége aláírja, sőt oly esetet képzeln is alig lehet, hogy az ügyvédi meghatalmazást valamennyi urbéres birtokos egyenkint aláírná, mi különösen ott, hol a volt urbéresek nincsenek egy akaraton s például azoknak többsége lép fel a volt földesur ellen felperesi minőségben, gyakorlatilag nem is eszközölhető. E részben tehát szerzőnek a 23. lapon foglalt véleményét nem osztom, valamint az sem áll szerintem, hogy a volt urbéresek által csak a birtokrendezésnek gyakorlatilag czélszerűbb keresztülvitele s a fenforgó egyes vitás kérdések könnyebb megoldása végett alakított bizottságok vagy választmányok az összes urbéreseket, akár mint alpereseket jogérvényesen képviselhetnék.

A hivatalból folyamatba teendő elkülönítési eljárásokra (26—27 lap) megjegyzendő, hogy már az 1856. évi február 2-án kibocsátott nyiltparancs 157. §-a értelmében kötelesek voltak a fenállott cs. kir. urbéri törvényszékek a szolgabírói hivataloktól táblás

kimutatásokat szerezni azon községekről, melyekben a legelő elkülönítése és az erdei haszonvételek rendezése azon ideig még nem történt meg; az 1871. LIII. törvénycikk 48. §-a kapcsán pedig a m. kir. igazságügyminiszter 1873. évi február 7-én 5718. sz. a. körrendeletileg szintén meghagyta a kir. törvényszékeknek, hogy azon községekről, melyekben a legelő, az erdő és a nádas elkülönítése iránti per a fönnbbi törvénycikk hatályba lépteig még be nem fejeztetett, táblás kimutatásokat terjesztszenek fel s egyidejűleg azon községek határaitra nézve, melyekre vonatkozólag a volt földesurak az elkülönítési pert meg nem indították; vagy esetleg újabb folyamatba nem tették, azt ügygondnokok által hivatalból tétessék folyamatba.

Valóban sajnos tehát, ha némely királyi törvényszékek még most sincsenek tisztában az iránt, vannak-e a hatósági területükön fekvő urbéri községek közt olyanok, melyeknek hatásában a volt jobbággyokkal közös használatu legelő, erdő és nádasnak az 1871. LIII. törvénycikk határozataihoz képest természetbeni elkülönítése iránti per a volt földesurak által még folyamatba nem tetetett, s ha ily rendezetlen állapotú községekre nézve a törvényparancsolta hivatalból elkülönítés iránt a törvényszékek részéről bírói intézkedés nem tetetett.

III. Az urbéri perbeni előnyomozásról vagy bizonyítékok összedíltásáról.

Azokra nézve, miket szerző a befejezetlen urbéri perekről munkája 28—32. lapjain felhoz, nem érthetek vele teljesen egyet, s habár az 1853. év előtt, sőt esetleg a később történt földosztályozások és becslések jelenlegi alkalmazhatóságát alapos okoknál fogva szintén megtámadhatóknak s bíróilag hatályon kívül tehetőknak elismerem is, a szabályszerűen tárgyalt urbéri perekben tett birtokrendezési kötelező nyilatkozatokat egyik fél részéről sem tartom egyoldalulag módosíthatóknak, annál kevésbbé visszavonhatóknak, és pedig sem általában azért, mert ily nyilatkozatok *más törvények hatálya alatt tetettek*, sem különösen a volt földesurakra nézve azért, mert ők 1848. év előtt nem tudhatták, hogy az általuk a volt jobbággyoknak megajánlott földek azoknak teljes tulajdonává válnának, s a volt jobbággyokra nézve azért, mert azok a régebbi folyamú urbéri perekben a megyei tisztii ügyész által hivatalból képviseltettek.

Mellőzve ugyanis azt, hogy — a mi pedig fő dolog — urbéri anyagi törvényeink lényegileg nem változtak, már a törvények hatályából is egyenesen következik az azok keretében és értelmében tett perbeli nyilatkozatoknak s jogcselekményeknek az érdekelt felekre nézve kölcsönösen kötelező ereje, mely alapelvnek urbéri törvényeinkben s az azokkal kapcsolatos nyiltparancsokban és rendeletekben mindenütt nyomára is találunk s a legújabb 1871. LIII. törvénycikk 86. §-a sem felforgatás, hanem csak kiegészítés s az idézett törvény határozatai szerinti újabb ítéltohozatal végett rendeli a felebbezett urbéri ügyeket az első folyamodású bíróságokhoz visszaküldetni oly esetekben, melyekben a másod- és harmad-bíróságok az eléjük került urbéri ügyeket újabb tárgyalás vagy nyomozás nélkül az érintett törvény határozatai szerint elintéztéknek nem találják. Sőt ha az urbéri perekben az érdekelt felek által a birtokrendezési egyes kérdésekre vonatkozólag régebben tett kötelező nyilatkozatok egyszerűen visszavonhatók lennének, úgy a rendszerint ily kölcsönös nyilatkozatok alapján jóhiszeműleg létre jött általános annál inkább részletes egységek is felbontathatnának.

Szerintem tehát ily a per során tett kötelező nyilatkozatoktól csakis kölcsönös beleegyezés mellett állhatnak el az illető felek, s ha azon körülmény, hogy a jogcselekmények különböző törvények hatálya alatt tetettek, azoknak jogérvényességére és kötelező erejére befolyással lehetne, úgy az 1840. VII. törvénycikk 9. §-a alapján létre jött urbéri örökvaltsági szerződések is kérdés alá vétethetnének.

Ide járul, hogy az urbéri kapcsolatnak az 1848. évi törvények folytán bekövetkezett megszűnése a volt földesurakra nézve még azért sem szolgálhat ürügyül a folyamatban talált vagy utóbb megindított urbéri perekben tett kötelező nyilatkozatok és ajánlatok visszavonására nézve, mert a volt földesurak a vesztett urbéri haszonvételekkel törvény szerint egyenértékű országos kárpótlást saját bemondásaik alapján az esedékes kamatokkal együtt megkapták.

A mi pedig különösen a volt jobbággyakat illeti azon körülmény, hogy ők hivatalból képviseltetben részesültek, azoknak csakis előnyükre szolgálhatott s a kirendelt tisztii ügyész a birtokrendezésre vonatkozólag kötelező nyilatkozatot az általa képviselt jobbággyok részéről nem is tett azoknak beleegyezése és hozzájárulása nélkül, sőt ily egyezkedési nyilatkozatok rendszerint nem is a perbeszédekben vagy szóváltásilag, hanem a megyei küldöttségek előtt s érett megfontolás után történtek.

Egyébiránt oly esetek, melyekben a volt földesurak, akár a volt jobbággyak részéről még 1848. év előtt — esetleg kölcsönösen — tett perbeli nyilatkozatok kötelező erejétől függene valamely birtokrendezési kérdés, gyakorlatilag már alig fordulhatnak elő, mivel azon urbéri birtokrendezési perek, melyeket az 1848. X-ik törvénycikk még végítélet által be nem fejezett állapotban talált, az alispáni bírósághoz tetetvén át, ott a barátságos egység újból megkísértetett s a kérdés vagy egység, vagy bírói ítélet által még akkoriban eldöntetett. Az esetleg függőben maradt s ily állapotban az 1856. évben hatályba lépteig cs. kir. urbéri törvényszékek ellátása alá került urbéri perekben 1848. év előtt tett kötelező nyilatkozatok pedig vagy megújítottak, vagy kölcsönösen módosítottak.

Az sem áll szerintem oly mereven, hogy a volt cs. kir. urbéri törvényszékek illetékes bírói eljárása folytán összeállított bizonyítékok a felek által kérdés alá vehetők volnának, mert az urbéri nyiltparancs 32. §-a szerint az urbéri törvényszékek csakis az *addigi urbéri törvényekben közelebb megjelölt*, a per felszerelésére megkívánható *bizonyítékokat* és segédeszközöket *állíthatják össze*, — a segédadatokbani hiányok kiegészítése alatt pedig, miről az 1871. LIII. törvénycikk 44. §-nak utópontja intézkedik, egészen más értendő, mint a már bíróilag összeállított törvényes bizonyítékok megtámadása.

Habár sem az 1836. illetőleg 1840. és 1848. évi régiebb, sem az 1871. évi újabb urbéri törvényeinkben nem történt is arra nézve intézkedés, hogy a munkálatukban késedelmes vagy hanyag mérnökök, szükség esetében bíróilag és birságolás által is szoríttassanak az elvállalt felmérési munka befejezésére s a bíróság elé terjesztésére (39. lap), úgy hiszem, hogy a működő mérnökökre nézve már a volt cs. kir. urbéri törvényszékek által is gyakorolt felügyelet s azzal kapcsolatos kényszereszközök alkalmazása a mostani urbéri bíróságokat is teljes mérvben megilleti, és pedig annyival inkább, mert nemcsak a magán-, hanem a közérdek is egyaránt és sürgősen követeli, az 1871. LIII. törvénycikk pedig különben is rendeli, hogy a még folyamatban levő urbéri birtokrendezési perek minél előbb, s ha lehet az újabb földadókataszteri munkálattal egyidejűleg befejeztessenek.

Az urbéri birtokrendezés segédadatainak és azzal kapcsolatos törvényes bizonyítékoknak megszerzésével s összeállításával, úgy a hely színén eszközözlendő nyomozásokkal és tárgyalásokkal megbízott törvényszéki tag ebbeli hivatalos működését szerző kimerítően és gyakorlati szakavatottsággal vázolja a munka 39—59. lapjain.

Azokra, miket ide vonatkozólag előad, vannak azonban némi észrevételeim.

Azon községnek, melynek határa urbéri birtokrendezés alá került, eredeti urbére s az annak behozatala előtt a 9. kérdőpont-ról felvett jegyzőkönyv, úgy az eredeti urbéri állományt kitüntető tábla és a végrehajtási hivatalos jelentés, ha a két utóbbi sarkalatos adat már magában az urbérben benne nem foglaltatnék, mindenenek előtt, tehát nem a dűlők osztályzatának elkészülése után — mint a munka 54. lapján áll — illetőleg még a tényleges urbéri jobbággy- és zsellértelkek összeírását megelőzte — mint ezt maga a szerző is a 39. lapon mondja — megszerzendők a törvényszéki kiküldött, illetőleg a perbírói bíróság által, mert az urbéri tábla képezi törvényes alapját a jobbággy és zsellértelki állománynak, vagyis az urbéri földbirtoknak.

Az országos urbéri kárpótlásra vonatkozó földesuri táblás előterjesztések rendszerint csak azon időbeli, tehát 1856. évi, s nem a *jelenlegi* urbéreszek neveit tartalmazzák, mint a 41. lapon tévesen áll; mivel valamint a nemesi, úgy az urbéri földbirtokosok sorában is 1856. év után tetemes változások történtek és pedig nem annyira örökösödés, mint inkább adásvételek s cserék útján.

A földtehermentesítési hivatalos iratok megszerzése vagy leg-

alább megtekintése még azért is szükséges, mert az urbéri bíróságok a per útján megállapított urbéri jobbágy- és zsellértelkek számát hivatalosan tartoznak közleni a földtehermentesítési alap országos igazgatóságával, néha oly eset is adhatván magát elő, hogy bár az anyaország területén jogbiztosok nem alkalmaztatnak is az országos kárpótlás tárgyát képező urbériség kinyomozásánál, az egyesség vagy ítélet által bíróilag megállapított telkek száma, az urbéri országos kárpótlásban részesült telkek számánál kevesebbre üt ki, s ennél fogva a felvett kárpótlási többlet az országos alapnak viszatérítendő.

A volt földesurak, illetőleg azoknak gazdatisztjei, esetleg haszonbérloi által vezetett robotjegyzékekre vonatkozólag helyén van megemlíteni, hogy az ugynevezett *robot*, vagyis a volt urbéreszek által a jobbágy- és zsellértelkek után szolgált ígás és kézi napszámok mérve a telki állománytól függött s annál az urbéri osztályok különbséget nem tettek, vagyis valamely megyének akár első, akár második, harmadik, s esetleg negyedik, ötödik urbéri osztályu községében feküdt egy egész telek után, s ehhez egyenes számszerű arányban a fél, negyed s nyolczadtelek után is egyenlő mértékben robotoltak a volt jobbágyok.

Ellenben a bántási három vármegye területén az egyes községek urbéri osztályozata jelentékeny befolyással volt a jobbágytelkek után szolgált robot mértékére: Így például egy egész jobbágytelek után az első urbéri osztályu községben 104., a második osztályuban már 78., a harmadik osztályuban pedig csak 62 és fél *kézi* napszámot tett a robot s mivel — mint fönnebb láttuk — a bántási vármegyékben az egész teleknél kisebb, jelesül fél, negyed és nyolczad urbéri jobbágytelek térfogata nem állott számszerűleg egyenes arányban az egy egész urbéri jobbágytelek térfogatához, a robot is ahhoz volt szabva; jelesül az első osztálybeli feltételek után 58. az ugyanazon osztálybeli negyedtelek után 34. kézi napszám járt robot fejében.

Figyelmet érdemel még, hogy a bántási három vármegyében a volt jobbágyok ígás robotot nem szolgáltak, hanem csak kézi napszámot, s azoknak nagyobb részét is kész pénzben szabadon megválthatták 10 ezüstkrajczárjával, holott a megválthatási kedvezményrel az ország többi részében csak a robotnak haszonbérbe adása esetében élhettek a jobbágyok.

Az urbéri telkeknek s illetőleg a telkek haszonvételének adásvevéséről az 1836. IV. törvényzikk 7. §-a értelmében vezetett jegyzőkönyvek egyik példánya néhol a községek birtokában lévén, ott megkapható.

Nem felesleges dolog olykor a telekkönyvi birtokállapotnak is a törvényszéki kiküldött általi megtekintése, mert habár a telekkönyvi rendelet 4. §-a szerint azon igények, a melyek a volt urbéri kapcsolat és az azzal rokon viszonyok tárgyában 1853. márczius 2-án kibocsátott nyiltparancsok által szabályoztattak, a hirdetvény folytán megtartott tárgyalásnból ki voltak is zárva, a helyszínelési felvételek s esetleg azokban foglalt óvások és az urbéri birtokviszonyokra vonatkozó egyéb feljegyzések hasznos utbaigazítást szolgáltathatnak az urbéri pereket tárgyzó előnyomozásoknál.*

Tóth Lajos,
ügyvéd.

Hibaigazítás. A mult számi bírálat első hasábján első pont után «váltótörvényszék» helyett «váltófeltörvényszék», a 4. pont 1—2 sorában «emberiség» helyett «urbériség», s ugyanazon hasábján «feltá-raiban» helyett «levéltáraiban» teendő.

A kézbesítési iver beigtatása.

A vidékről érkező kézbesítési iver beigtatása tárgyában a m. kir. igazságügyi miniszter az összes királyi bíróságokhoz következő körrendeletet intézett:

Körrendelet az összes e. f. királyi bíróságoknak. A kir. bíróságok a megkereséseik következtében részükre teljesített kézbesítésekre vonatkozó vevények kezelése körül különböző eljárást követnek. Némelyik bíróság ugyanis ezen vevényeket beiktattatja, míg más bíróságok azokat külön jegyzék mellett kezelik. — Minthogy a bírói ügyviteli szabályok 171-ik §-a szerint, csak a más bíróság részére teljesített kézbesítésekről vezetendő külön jegyzék; ugyanazon szabályok 72. §-a értelmében pedig minden hivatalos irat, a mely valamely hatóságtól érkezik, az iktató hivatalba adandó, hol

a 82. §. szerint beiktatandó; ennélfogva, tekintettel a kérdéses vevényekkel kapcsolatos jogi következményekre is; egyöntetű eljárás céljából rendelem: hogy a kir. bíróságok megkeresései következtében, más hatóságok által teljesített kézbesítésekről visszaérkező vevények akár átíratl, akár pedig a nélkül küldetnek vissza a kir. bíróságokhoz, mint minden más hivatalos irat beiktattassanak, és a bírói ügyviteli szabályok intézkedései szerint szabályszerűen kezeltessek. — Takarékosági és munka-egyszerűsítési szempontból rendelem azt is: hogy azon vevényekről — a mennyiben az intézkedés természete megengedi — az előadók által előterjesztményi iver (bir. ügyv. szab. 127-ik §.) ne készíttessenek; hanem az intézkedés magára a beadványra irassék. Budapesten, 1876. évi január hó 20-án. Az igazságügyminiszter helyett, az államtitkár: Csemeghy s. k.

A gyakorlati szakember méltán megütközhetik e rendeleten, és mi is a kézbesítési iver beigtatását szükségtelennek s a vele összekötött munkát igen terhesnek tartjuk, sőt ez által a *bírói terelkenység ellenőrzését* is rendkívül megnehezítve látjuk.

Ha a kézbesítési iver egy erre tartott jegyzőkönyvbe egy kezelő hivatalnok által bevezettetnek s annak egy rovatában megjegyeztetnek, mely számu iratokhoz csatoltatott az illető vevény, és csakis a hiányos, tehát bírói intézkedést igénylő kézbesítési iver igttattnának be, melyeket a kezelő bemutatni tartoznék, meg lenne a kellő ellenőrzés, s el lenne kerülve a jelentékeny munka s más hátrányok, melyek ezen vevények beigtatásával felmerülnek.

Első pillanatra úgy látszik, hogy egy a munka akár az egyik, akár a másik könyvbe igttattnak azok be; de valóban nem így áll a dolog. A fentebb tervezett rendszer szerint a megbízott kezelő a jegyzőkönyvbe bevezeti s rövid uton az iratokhoz csatolja, miben őt saját jegyzőkönyve őri ellen s vége az egésznek.

Nem így van, ha azok a rendes igttató könyvbe vezettnek. Mert ez esetben: 1. Az igttató beigtatja. 2. Bevezeti az előadók számára vezetett jegyzékbe (ügyv. szab. 95. §.). 3. Az előadó beigtatja saját előadói könyvébe (ügyv. szabályok 123. §.). 4. Elintézi azzal, hogy a vonatkozó iratokhoz csatolandó. 5. Ezután előadói könyvéből kiigtatja, vagyis abba beírja az elintézés napját. 6. Az elnök revideálja. 7. A kiadó bevezeti kiadókönyvébe (ügyv. szab. 159. §.). 8. Ezután kiigtatja s úgy kerül az irattári kezelés alá.

Ha már most felvesszük, hogy hagyatéki, de főleg telekkönyvi ügyekben ez iver ezekre mennek, elképzelhetjük, a kezelés e módja mily munkaszaporodást okoz és mily kevéssé indokolt az ellenőrzés céljából, tanusítja az is, hogy a helybeli kézbesítéseknél hasonóvatosság nem tartatik szükségesnek.

De van a dolognak egy más hátrányos oldala is, melynek következményei igen mélyen hatók.

Tudjuk ugyanis, hogy az egyes bíróságok ügyforgalma s tevékenységéről meggyőződést a miniszter jóformán csak az évi kimutatásokból szerezhet. Ezek mai szerkezetükben is sok kívánni valót hagytak, mert el volt rovataiban a számok tömkelegébe rejtendő a valódi tevékenység. Ha a kézbesítési iver beigtattnak, a számcsinálással való szédelgés oly mérvet ölthet, hogy az ügyforgalom s tevékenység megbírálna teljes lehetetlenné válik.

Egyik elnök vagy járásbíró komolyan fogja fel hivatását, nem akar sarlatánoskodni, s az egy ügyben és egy helyen történt kézbesítéseket, eszközöltessenek azok bár hány fél részére is egy iveren eszközöli.

Másik szelet csinál, s ha egy helyben és egy ügyben 20 ember részére kell is kézbesíteni, mindenik részére külön iver küld, ennek tehát 20 száma lesz, ott hol a másiknak egy van.

Harmadik harmadik rendszert követ.

Ha felvesszük, hogy főleg hagyatéki, telekkönyvi s vételár felosztási ügyekben a felek nagyobb száma napi renden van, s meggondoljuk, hogy a bíróságok által követett rendszer különböző volta szerint a különbség ezer meg ezer számokra rug, beláthatjuk, hogy mily értéke lesz ezután az eddig sem biztos alapot nyújtó ügykimutatásoknak, s hogy mily alapot nyújtanak ezek a törvényszékek megszüntetése, tagjainak szaporítása vagy fogyasztása kérdésében.

Ily fontos horderejű a dolog s azért e rendelet módosítását, magának az igazságügyminiszternek érdekében is mellőzhetlen szükségesnek tartjuk.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

állói-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3

TARTALOM: A mentelmi jog köre. Dr. Kuncz Ignác, pozsonyi jogtanár urtól.
— A nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály, egyet. tanár urtól. — Jogirodalom. Tóth Lajos, ügyvéd urtól. — Az ügyvédi kamarákból. — Törvénykezési szemle. Az ösiségi nyiltparancs alkalmazása szemben a telekkönyvvel. — Az eskü általi bizonyítás kérdéséhez. — De rebus omnibus et quibusdam aliis.
MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Előfizetési felhívás

a

“Jogtudományi Közlöny”-re.

Lapunk olvasóit, kiknek előfizetési ideje e hó végén lejár, felkérjük, hogy további megrendeléseiket lehetőleg rövid időn sziveskedjenek eszközölni, nehogy a lap küldésében fennakadás történjék.

Uj előfizetőink sziveskedjenek megrendelésüknél nevüket, lakhelyüket s az utolsó postát világosan, olvashatólag kiírni. Régi előfizetőink legcélzzerűbben járnak el, ha czimzalagjukat a postautalvány széléré ragasztva beküldik alulírott kiadóhivatalnak.

A «Jogtudományi Közlöny»
kiadóhivatala.

A mentelmi jog módszere.

A mentelmi jog kezelésének módszere az által nyer jelentőséget, hogy a nevezett intézmény lényege és vezér-elvei ezen módszerben nyilvánulnak gyakorlatilag, minden egyes mentelmi eset tárgyalásánál.

A mentelmi jog módszerének alapos és tiszta megértése csak azon különbség tekintetbevételéből eredhet, mely általában a *törvénykezési és politikai* módszer közt fenáll, s mely egyike a törvénykezést és politikát egymástól elválasztó nagyfontosságú okoknak. A törvénykezési cselekvényeket lehet és szükséges előre szabatosan meghatározni, a jogi eseteket lehet és kell is fogalmi körökre visszavezetni. Ennélfogva a törvénykezési módszer a törvény paragraphusaira támaszkodik, a bíró előtt a tények nem egyéni, hanem *fogalmi* alakban jelennek meg. Vannak ezen szabálynak életre való kivételei (pl. a szabad meggyőződés elve ellentétben a bizonyítékoknak előre megállapított alaki nyomatékával szemközt); de azért a jogélet súlypontja az írott jog mai uralma mellett nem az egyes esetek egyéni sajátosságainak, hanem fogalmi tényálladékanak eldöntésében lesz mindig.

A politikai módszernek az eseteket előre meghatározó ily biztos támpontja nincs; a politikában alig van két eset, mely minden tekintetben ugyanazon szempont alá eshetnék. Az élet mindennap változik, s mi tegnap előnyös volt, az ma hátrányos lehet. A jogot és erkölcsöt tartozik tiszteletben tartani a politikus, de ezen határokon belül nem támaszkodhatik szabatosan intéz-

kedő paragraphusokra, a világtörténet eseményei azon paragraphusok, melyek a politikában vezérfonal gyanánt egyedül szolgálhatnak, itt minden egyes esetnek külön szabálya van. A politikus a tények szakadatlanul változó alakulásához van kötve, mint a hadvezér a harcz esélyeihez. A tények logikáját kell annak követnie, ki a tények fölött uralkodni akar.

De ha nincsenek is a politikai cselekvőséget szabatosan és előre körvonalozó szabályok, olyanok t. i. mint a birói cselekvőséget meghatározó törvények, azért a politika nem kevésbé gazdag tudományanyagot tárgyz, melyet neki az összes világtörténet nyújt.

Miután a politikai módszer általános vonásait ecsegettük, megkísértjük e vonásokat a mentelmi intézmény kezelésének módszerére alkalmazni.

A mentelem kezelési módjára nézve mindenekelőtt döntő fontosságú elv, hogy ezen intézmény a *népjogkört* a *kormányjogkörrel* szemközt van hivatva oltalmazni. Valamint nem az egyesnek jogait, hanem a nemzet alkotmányos szabadságát védi: úgy nem is az egyén részéről támadás ellen, hanem a kormányval szemközt biztosít. Hiszen a modern államban nincs egyetlen alkotmánybiztosíték, mely a magánemberek, az egyes állampolgárok ellen volna hivatva oltalmat nyújtani. Mily alkotmány volna az, melyet egyes polgárok veszélybe tudnának dönteni. Az épületet törekszünk megerősíteni a vihar ellen, de vajjon féltjük-e azt a szellőtől.

Továbbá a magánosok becsület, élet, testi épség, szabadság és vagyonuk érdekében pörlekednek. Vajjon az alkotmány érdekében áll-e, hogy ily perek akadályoztassanak, habár jogi alap nélkül indittatván, zaklatást foglalnak is magukban? E zaklatást magánember követi el magánember ellen. Lehet, hogy az ép oly kellemetlen, mint méltatlan, de vajjon e kellemetlenséget, e méltatlanságot a parlament hárítsa-e el?

Gyakorlati szempontból kiemeljük, hogy a mentelmi kérdés tárgyát, ha nem leggyakrabban, mégis igen gyakran a sajtó utjáni becsületsértés miatti vádak képezik. Mindenki tudja, hogy a becsületsértésért a törvény által nyújtott elégtétel minden más esetben adott törvényes elégtételeknél kevésbé van arányban a sértéssel már a dolog természeténél fogva; mert a becsületsértés súlypontja az erkölcsi térre esik, és a sértett egyének különfelesége szerint végtelenül különböző hatást gyakorol; a bíró által adott elégtétel pedig szükségkép a jog terére szorítkozik, s az egyének különfeleségét vagy épen nem, vagy csak igen csekély mérvben veheti tekintetbe. Hova

vinne az lélektani törvények szerint, ha a becsületsértések törvényes megtorlása elé még külső akadályok is gördítenének? Mily jelenet volna az, ha valaki egy gyászos kimeneteli párbaj után a bíró előtt azzal mentegetőznék, hogy a mentelmi intézmény kezelése a törvény útját elzárta előtte?

Miután a mentelem az alkotmányt nem magánosok, hanem a kormánnyal szemközt biztosítja, ennél fogva nevezett intézmény módszerének alapelve gyanánt tekinthető, hogy az egyes esetek tárgyalásának *kiindulási pontját* nem azoknak anyagi (magán és büntető) jogi és törvénykezési oldala, hanem az általános politikai helyzet képezi. Ezután következik politikai állása és jelentősége az egyes parlamenti tagnak, kinek mentelmi ügye éppen szóban forog. S ezzel a kérdés *rendszerint* ki van merítve. Annak törvénykezési oldala csak a legritkább esetekben bír politikai jelentőséggel, s így csak *kivételkép* tárgyalható a parlamentben.

I. Mely szempontokból ítélendő meg az *általános politikai* helyzet, azt taxative előadni nem lehet. De egyes példák felhozhatók.

Mindenekelőtt tekintetbe jő a kormányférfiak multja és jelene, mely a legbiztosabb feleletet adhatja mindenütt és minden időkben arra nézve, vajjon vexatio valószínűsége létezik-e vagy nem? E tekintetben nem szorítkozhatik a parlament a fenforgó kérdés megvizsgálására. Az egyes kérdésre ily szorítkozás erény és részrehajlatlanság a bírónál, de szüklátkörűség lenne a politikusnál. Sőt a parlament élményeire sem lehet szorítkozni. Hanem az egész ország állapotára kell tekinteni. Minden ország politikai és társadalmi életének ezer oly köre van, melyben a kormány a gondolatszabadságot bilincsbe verheti a kezében levő törvényes eszközökkel, tehát bilincsbe verheti formailag jogosan, sőt minden feltűnés nélkül. Már most ha azt látjuk, hogy ezen körökben a gondolat szabadon mozog, ha a kormány közigazgatási politikája a szabad szellemi tevékenység felvillanyozására irányul, ha a mondott körökben «a szabad tudomány a szabad áliamban» nagy elve akadálytalanul fejlődik: akkor logikailag föltenni nem lehet, hogy ugyanazon kormány a parlament szabadságát támadja meg, nem lehet föltenni, hogy államférfiakat egy megfoghatatlan szeszély saját politikai elveikkel hozzon ellenmondásba, s hogy a szabad discussio elnyomását oly ponton kísértse meg, hol formailag is jogtalan volna e kísérlet, s ép oly nagy feltűnést, mint felelősséget okozna.

Tehtetbe vehető a majoritás nagysága is, mely a kormányt támogatja. Mert míg a majoritás csekély voltából magában véve vexatiora következtetni nem lehet: addig óriási majoritás a vexatio valószínűségét kizárja.

A kormánynak az ellenzékkel szemközt *szellemi* tulsulya is figyelembe veendő; mert a történet által is megerősített igazság, hogy a ki ellenfelét szellemi fölnyével legyőzni tudja, az soha sem nyúl külső erőszakhoz; hiszen legszebb győzelembabéraitól ki akarná magát megfosztani?

Nagy fontosságu a kormánynak és bíróságoknak

egymásközti viszonya is. Ezt Franciaország történetéből tanuljuk. Itt a renaissance korában a királyság és a jogtudósok, s az ezekből alakított törvényszékek valóságos védő és támadó szövetséget alkottak a feudális urak hatalmának megsemmisítése végett. Az bizonyos, hogy e szövetség Franciaország dicsőségét és hatalmát alapította meg, de az is bizonyos, hogy annak szükségképi eredménye kabinetjogszolgáltatás volt. Napjainkban azonban ily szövetséget mind a tényleges viszonyok, mind a bírói függetlenség lehetetlenné tesznek. Az alkotmány védi a bíró meggyőződésének szabadságát, s a bíró szabadsága védi az alkotmányt. A kormányok és bíróságok elleni tulhajtott bizalmatlanságnak alapját az idő eltemette. A népek széttörték bilincseiket, s még mindig biztosítékot keresnek e bilincsek ellen.

II. Az egyes parlamenti tagnak, kinek mentelmi ügye szóban forog, politikai állása szintén tekintetbe jön. Minél kevesebb valakinek a parlament tárgyalásaira gyakorolt befolyása, annál valószínűtlenebb a zaklatás. Mit nyerne a hatalom jelentéktelen szerepek megsemmisítésével? Martyrokat alkotna maga ellen, s azt eszközölné, hogy kicsinyek is nagyoknak látszassanak saját maguk és a közvélemény előtt. De a parlamentok is a nagyságnak sokszor nevetséges, de sokszor veszélyes látszatával ruházzák fel a kicsiny embereket, ha zaklatás ellen védik ezeket, midőn a zaklatásnak *politikai* tényálladéka nincsen; ez azon mód, mely által a majoritások törpe ellenfeleiket meg nem érdemlett politikai dicsfénnyel vehetik körül.

Az is kérdés, vajjon az illető parlamenti tagnak politikai jelentősége a parlamenti életben, vagy azon kívül gyökerezik-e? Mert a mentelmi jog egyedül a parlamenti hivatást védi; védi ezt a parlament termén kívül is; de nem véd oly szerepet, mely a parlamenti hivatással semmi összefüggésben nincs, vagy azzal ellenmondásban van.

A parlament egyes tagjainak csakis politikai állása, és soha sem azok személyes viszonyai tekintendők. Az utóbbiak akkor sem, ha a parlamentben keletkeztek, pl. sértő nyilatkozat által. Mert személyes viszonyok az emberi gyarlóságnál fogva eredményezhetnek ugyan vexatiót, de nem vezethetnek politikai vexatiora. Elvből és systematice, nem pedig személyes viszonyokból kiinduló zaklatás az, mely a parlament szabadságát egyedül képes csorbitani. Más, mint *politikai* zaklatás elleni alkalmazása a mentelemnek, sokat árt a törvénykezésnek, és semmit sem használ a parlamentnek.

III. Csak miután az általános politikai helyzet és az egyes parlamenti tag politikai állása tárgyalatott, s e tárgyalás a zaklatás valószínűségét politikai szempontból megalapította, látszik indokoltnak, hogy ily *kivételes* esetben a kérdés anyagi jog és *törvénykezés* szempontjából is megvilágíttassék. Mert a lehetőség fenforog, hogy *magánosok* viszonyaiból ép úgy mint a törvénykezés formáinak *megsértéséből*, s a vétség tárgyi vagy alanyi tényálladékanak *hiányából* a zaklatásnak említett valószínűsége megerősítettik. Lehetséges ez, de e lehetőség éppen nem követeli, hogy *minden* mentelmi kérdés ezen tör.

vénykezési szempontból is tárgyalassék, vagy épen a tárgyalás ezzel kezdődjék, vagy minden magasabb politikai szempont mellőzésével erre szorítkozzék. Ha a politikai láthatáron egy felhőcske sincs, mely a discussio szabadságát fenyegetné, akkor a kérdés törvénykezési oldalát bonczolgatni valóban fölösleges, s még szerencse, ha időpazarlásnál egyéb kárt nem okoz. Rendes viszonyok közt tehát a mentelmi ügy tárgyalása hosszas vitákra alig adhat okot.

Zaklatás rendkívüli esetében pedig a kérdés törvénykezési oldala *nem bíraskodva, hanem politizálva* intézendő el; ez esetben sem önczél a törvénykezési momentum, hanem a politika eszköze; mert a parlament a legszabálytalanabb peres eljárás felett sem bíraskodik, hanem igen is a szabálytalanságból zaklatásra következethet, ha az a politikai helyzet folytán is valószínű. — Ellenben *magában véve* semmiféle megsértése a törvénykezési formának a zaklatás tényálladékát meg nem állapítja, s az ellen védelmet nyújtani a parlament körébe nem tartozik.

Még a dolog ezen törvénykezési oldalát illetőleg a következő tételek alig vonhatók kétségbe:

A parlament nincs hivatva az «ártatlan»-t vagy «bűnös»-t kimondani, s még kevésbé valakit mintegy próbák elégtelenségéből felmenteni.

A parlamenti tagnak állása sokkal szentebb, hogy sem egy bűnvád elhalasztása vagy más a próbák elégtelensége cziméni fölmentéssel egyenlő értékű intézkedések sulya alatt erkölcsileg össze ne roskadna, mert ezen állás erkölcsi feltételei közé tartozik a napfénynél világosabb ártatlanság.

Nem elég, hogy a parlament meg legyen győződve valamely tagjának ártatlanságáról és a mentelem alkalmazásának politikai helyességéről, hanem szükséges, hogy minden egyes esetben a közvélemény is meg legyen arról győződve.

Dr. Kunecz Ignác,
jogtanár.

* A közleményt még a Miletics-féle mentelmi ügy tárgyalása előtt vettük, s így az abbéli fontos közjogi kérdésre nem vonatkozik.

A nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon.

VII.

A közvetlen szóbeliséget tárgyzó újabb törvényeink.

Nem szükség fölösleges szavakkal bizonyítani, mert világosan beszélő tényeket lehet a mellett felhozni, hogy Magyarország mindig lépest tartott az előhaladottabb és szabadelvűbb államok törvényhozásaival.

Ilyen tények különösen azon törvények, melyek hazánkban az igazságkiszolgáltatás terén a *szóbeliség rendszere* iránt intézkednek.

Csak a következőket kívánjuk felsorolni:

I. Ilyen mindenekelőtt az 1836. 18. tczikk ezen czimel: «A vásári bíróságról», melynek 9—11. §-ai a közvetlen szóbeli eljárást következőkép írják elő:

9. §. Irott panasz nélkül is s *egyedül szóbeli előterjesztésre* idéztethetik az alperes a vásári bíróság eleibe.

10. §. A felek vagy személyesen, vagy megbízottaik által a *vásári bíróság előtt* törvényben állani kötelesek.

11. §. A törvénykezés módja itt *szóbeli* levén, erre nézve előbb a panasz s úgy mind a két fél részéről tett *nyilatkoztatások* az azokat erősítő okiratokkal és az eleve kiküldött tanácsbeliek által kihallgatandó s utóbb a bíróság által meghitelesítendő tanubizonyságokkal együtt vétetnek jegyzőkönyvbe, azután pedig a felek nyilatkozatásai és a tanuk vallásai *felolvasatván*, előttük ismeretes nyelven *magyaráztatnak* meg, kik még akkor is a *felvilágosítandókat felvilágosíthatják*; végre ítélet hozatik és kihirdetetik.

II. Ilyen az 1836. 20. tczikk a *szóbeli perek bíróságairól*:

7. §. A szóbeli pereknek hittel lekötelezendő bírái ezen bíraskodás folyta alatt következő törvénykezési rendszert szorosan tartani kötelesek.

8. §. Ezen bíraskodásban rendes keresetlevél nem kívántatik, hanem akár írásban, akár pedig *szóval* előadandó és a bíróság által írásba foglalandó panaszra megjelenési határidő szabattassék.

9. §. Az idézés a panasz másának és arra irt határidőnek kézhezadásával, illetőleg a megyei vagy helybeli esküdt által oly móddal tétetik, hogy egyszersmind annak foglalhatja az idézettnek *előszóval* is megmagyaráztassék.

10. §. Ha az e szerint idézett a kiszabott határidőre meg nem jelenne, makacsságból a felperesi keresetben marasztaltatni fog, ha pedig megjelenend, a bíróság mind az egyik, mind a másik felet elegendőleg meghallgatván próbáikat és *felelőseiket* szorgalmasan, a mennyire lehet *tulajdon szavaikkal* jegyzőkönyvbe véteti.

Ezen törvénycikkre hivatkozik az 1840. 11. tczikk is, mely által az 1836. 20. tczikkben elrendelt *szóbeli perek bíróságának* hatósága kiterjesztetik.

Ezen két törvénycikk megalkotásánál, *mint azok szövege világosan bizonyítja*, a törvényhozó előtt a főczél csakugyan az volt, hogy a perlekedés a bíróság előtt *közvetlenül* és ne írásban, hanem *előszóval* történjék.

Ezen két törvénycikkre alapította a sommás *szóbeli eljárást* az országbirói értekezlet is (ideigl. törv. szab. I. 43., 44., 53. §§.), mely után még annak bővebb kifejtése végett két udvari rendelet következett (1863. szeptember 19—12504. és 1864. jul. 14—12278. sz. a.).

III. A harmadik önálló törvénycikk, mely szóbeli eljárást rendel, az 1840. 9. tczikk a *mezei rendőrségről*, mely szerint:

4. §. A káros panaszát a kárnak szokott törvényes módon véghezvitt becsűjével együtt, bármennyire rugjon is a kárnak becsűje, az illető ezen törvényben kijelölt *bíró eleibe* terjesztvén, ez a *szóbeli perekről* szóló 1836. 20. tczikkben elrendelt sommás uton jár el.

IV. A szóbeli eljárásra vonatkozó negyedik tczikk az 1840. 15. tczikk, mely által rendeltetik:

79. §. Váltótörvényszéki *rendes* pereknél az eljárás mindig *szóbeli* s azért a váltótörvényszék minden *rendes*

napot szabad ki a feleknek, vagy ügyviselőiknek a *személyes megjelenésre*.

83. §. Megjelenvén mind a két fél, vagy meghatalmazottjai a rendelt határidőre, a *biróság kötelességében állandóan iparkodni, hogy köztük megegyezés eszközöltessék*.

85. §. Nem sikerülvén a felek közti egyeztetés, *fölvastatják* a keresetlevél, annak minden kitétele és állításai és így az oklevelek és aláírások iránt is a *biróság* az alperest pontonként *kihallgatandja*.

86. §. Ha az alperes ezeken kívül védelmére még egyéb az esetet tárgyzó észrevételeket kívánna fölhozni, ezt azonnal *szóbeli előadással* tehetendi.

87. §. Ha pedig a kérdéses esetnek a törvényre leendő alkalmaztatásáról is észrevételei lennének, ezeket *szóval* adandja elő, a *biróság* pedig fel fog ügyelni, hogy ezek, a mennyire a szükséges rövidség engedi, az ő tulajdon *szavaival* iktattassanak be a jegyzőkönyvbe.

A váltótörvényben körülírt ezen *szóbeli eljárásra* alapítá az országbirói értekezlet is polgári perekben is a *rendes szóbeli eljárást* (ideigl. törv. szab. I. 43., 45., 54. §§.).

V. Szintén a szóbeliség rendszerére alapítja *csődügyekben* az 1844. 7. tczikk is az eljárást.

2. §. Midőn a hitelezők összejövetelére biróiképen kitűzött csődületi határnapon a csődületi bíróság tapasztalja, hogy a bejelentett követelések összege 1000 forintot meg nem halad, a perügyelőt és a megjelent hitelezőket mindazokra nézve, mik a feleknek kölcsönös *nyilatkozásaik* által felvilágosítandók, a *törvény színe* előtt *sommás uton kihallgatandja*.

VI. De követeli a szóbeliséget az 1868. 54. tczikk is, mely annak elvi szabályait a 114—127. §§-ban elég körülményesen írja körül.

114. §. A sommás eljárásnál rendes keresetlevél nem kívántatik. A követelő fél keresetét *szóval* is előadhatja.

117. §. Ha a tárgyalásra mindkét fél megjelent: a *biró* az ügyet vegye fel, a keresetet alperesnek *szóval* adja elő, a felek közt az egyeztetést kísérelje meg s ha az nem sikerülne, alperest a kifogások s a védelemre szolgáló ténykörülmények és bizonyítékok előterjesztésére *szólítsa* fel. A tárgyalás folyama alatt a bíró igyekezzék a tényállást tisztába hozni; e célból a felekhez *annyi kérdést* intézhet, a mennyit szükségesnek vél.

118. §. A felek kötelesek magukat a *biró előtt* egymás irányában illendően, a bíróság iránt pedig tisztelettel viselni.

119. §. Ha a felek a tárgyalás folytán tanukra hivatkoznak és a tárgyalásra tanuikkal együtt jelentek meg, ezeket a *biró azonnal* hallgassa ki.

121. §. Ha szemle vagy becsü szüksége forog fenn, a bíró a szemlét teljesítse.

125. §. A határozattal meg nem elégedő fél mindjárt a határozat kihirdetésekor tartozik bejelenteni felebbezését, vagy semmiségi panaszát. Ez iránt a *biró által megkérdezendő*.

Ez sem hagy fenn semmi kétséget az iránt, hogy az előadásnak és perlekedésnek *szóbelinek* kell lenni és a

feleknek nem egy kiküldött, hanem *közvetlenül* az ítélőbiróság előtt kell megjeleníteni.

VII. A közvetlen szóbeli eljárást rendeli még az 1868. 29. tczikk a *szőlőbirtok utáni tartozások megváltásáról*; — azután az 1868. 55. és 56. tczikk a *kisajátításról*.

64. §. A (kisajátítási) esküdszék előtti eljárás *nyilvános és szóbeli*.

65. §. Az elnök előterjeszti a kereset tárgyát, valamint a felek között a kártalanítás összege iránt felforgó különbséget.

66. §. Mindegyik alperesnek jogában áll mindazon körülményeket, tényeket és igazolványokat felhozni, melyek által a kisajátítandó vagyron nagyobb értékét bebizonyíthatni véli, *de előterjesztéseit csak szóval teheti*.

Írásbeli előadások semmi körülmény között fel nem olvashatók és sem egészen, sem kivonatilag nem közölhetők.

69. §. Az esküdszéknek jogában áll a *hely színére* kimenni s ott szemlét, vagy szakértők által becslést eszközölni.

A közvetlen szóbeliség rendszerére van alapítva újabban is a *községi bíróság* (1868. 54. tcz. 475—480. §§.), *vásári bíróság* (1868. 54. tczikk 488—494. §§.) és az u. n. *iparbizottság* (1872. 8. tcz. 92. §.) eljárása is.

VIII. Érdekesnek tartjuk itt különösen az 1871. 8-dik tczikket is megismertetni, mely a *birák és bírósági hivatalnokok elleni fegyelmi eljárást szabályozza*.

Ezen törvényzcikk, úgy látszik, rövid vázlatban, kis tükröben mutatja fel azon törvénykezést, mely jövőben a jogszolgáltatás többi ágaira is kiterjesztetni szándékoltatik és a mely a *másodfoku bíróság előtt is közvetlen szóbeli tárgyalást rendel*.

Kimondja ezen törvényzcikk:

39. §. A fegyelmi eljárás vagy a közbíró hivatalos kívánatára, vagy magánosok kérésére, de mindig a vádlott és közbíró meghallgatása mellett az illető fegyelmi bíróság által rendelkezhető el.

40. §. Ha a fegyelmi bíróság vizsgálatot lát szükségesnek, ennek teljesítésére az elnök a törvényszéknek egyik tagját küldi ki. A kiküldött bíró *kihallgatja* a vádlottat, a panaszlót és a tanukat, megvizsgál minden körülményt, mely az ügy felderítésére szolgál s az összes iratokat a közbíróval közli.

42. §. A közbíró a vizsgálat befejezte, illetőleg kiegészítése után az iratok vételétől számítandó 8 nap alatt köteles indítványát az összes iratokkal együtt a fegyelmi bíróság elnökének benyújtani.

44. §. Ha vádhatározat hozatott: az elnök az ügy tárgyalására határnapot tűz ki, a melyre mind a közbíró, mind a vádlottat megidézi.

46. §. A (fegyelmi) tárgyalás *szóbeli* s az 1868. 54-ik tcz. 103., 104. és 105. szakaszainak korlátai közt *nyilvános*.

47. §. A vádhatározatban a *tanuk és szakértők* megidézése is elrendelendő.

48. §. A tárgyalást az elnök a kitűzött ügy *megnevezésével* nyitja meg; ezután *fölvastatja* a vizsgálati iratokat; *kérdéseket* intéz a vádlotthoz s esetleg a tanukhoz, szakértőkhöz, vagy panaszló félhez. *Az elnök után a birák*

perfolyamra tartozó keresetlevélnek, vagy sommás uton hozott végzés elleni kifogásoknak következtében határis tehetnek kérdéseket. *A közvádlo, valamint a vádlott, az elnök útján szintén intézhetnek kérdéseket mind a tanukhoz, mind a szakértőkhöz.*

49. §. Befejeztetvén a tanuk kihallgatása, a közvádlo előterjeszti a vizsgálat eredményét s indítványt tesz a vádlott fölmentésére vagy megbüntetésére s az utóbbi esetben a büntetés neme s ha ez pénzbüntetésből állna, az összeg iránt is. Ezen indítványra a vádlott *válaszol*. További *perbeszédnek* nincs helye.

50. §. A vádlott ügyvédet is hozhat magával a tárgyalásra, mely esetben a közvádlo vádjára mind a vádlott, mind az ügyvéd válaszolhat.

51. §. A tárgyalásnál jegyzőkönyv vezetendő, melyet az *elnök* és *jegyző* írnak alá.

52. §. Ha a tárgyalás alatt fölmerült körülmények újabb tanuk kihallgatását, vagy a vizsgálat folytatását teszik szükségessé: ezt a fegyelmi bíróság a tárgyalás elhalasztása mellett elrendeli.

53. §. A fegyelmi bíróság a *tárgyalás alkalmával fölmerült bizonyítékokhoz képest* hoz ítéletet. *A tárgyalás alkalmával föl nem merült körülmények azonban a határozat tárgyát nem képezhetik. A határozatot azon ülésben kell hozni, melyben a tárgyalás befejeztetett s az elnök azt azonnal szóval kihirdeti.*

54. §. Mind a közvádlo, mind a vádlott fél a határozatot kihirdetés után 24 óra alatt fölebbezhetik és fölebbezés esetében a kézbesítéstől számítandó 3 nap alatt a fölebbvitelt írásban is indokolhatják.

55. §. Ha a szabályszerűleg megidézett vádlott nem jelent meg a tárgyalásra, sem elmaradását alapos okokkal nem igazolta, sem a tárgyalásra maga helyett ügyvédet nem küldött: az eljárás mindamellett megtartandó s a bíróság a vizsgálat eredményéhez képest hoz határozatot. Ha ellenben a vádlott alapos okoknál fogva nem jelenhetik meg s azokat a tárgyalás megkezdése előtt írásban igazolja, a tárgyalásra új határnap tűzendő ki. *Utólagos igazolásnak hatálya nincs.*

56. §. *A fölebbezett fegyelmi ügyekben a fölebbviteli fegyelmi bíróság ugyanazon szabályok szerint jár el, a melyek az elsőfolyamodásu fegyelmi bíróságokra nézve a fentebbi szakaszokban vannak megállapítva.*

58. §. A fegyelmi bíróságnak ítélete ellen a perújítás megengedtetik.

A dolog természetéből következik, hogy a *főlebbviteli bíróságoknál* a közvetlen szóbeliség nemcsak abból áll, hogy a fölebbviteli bíróságok is *ugyanazon elveket* tartoznak követni a tényállás tisztába hozatala és a bizonyítékok alkalmazása körül, melyeket az elsőfoku bíróságok követnek. Hanem abból is áll, *hogy a fölebbviteli bíróságok előtt a peres ügyet, a mennyiben a felebbezési panaszpontok szükségessé teszik, az általános szabályok szerint egészen újból kell tárgyalni, — mely alkalommal a felek újabb tényeket és bizonyítékokat is hozhatnak föl.*

Dr. Herczegh Mihály,

Folyt. követk.

egyed. tanár.

Jogirodalom.

Gyakorlati ismertetése az urbéri perekbeni eljárások és bizonyítékoknak. Irta: KERESZTSZEGHY LAJOS, budapesti k. törvényszéki bíró. Budapest. TETTEY NÁNDOR és társa kiadása. 1876. I—VII. és 117. lap.

III.

Azokkal, a miket szerző a beltelek törvényes térfogatára s az arra vonatkozó adjustatoria nézve a munka 50—52. lapjain felhoz, egy értelemben nem lehetek, mert a mellett, hogy az urbéri belsőség a dülők osztályozatának törvény szerint nem tárgya, azon egy holdat, melyben az 1836. V. törvénycikk 1. §-a az egy egész jobbágytelki belső állományt meghatározza, 1200 □ ölnél kisebb térfogatra leszállíthatónak nem tartom, miután az urbér két pozsonyi mérő vetőmag befogadására kívántató földterületben szabja meg az egy egész jobbágytelki belsőséget. Ennyi vetőmaghoz pedig már őszi gabonából is a bevett gazdasági gyakorlat szerint legalább 1200 □ öl, sőt a tavaszi gabonából 1600 □ öl területű föld szükséges.

Az egy egész jobbágytelki belsőségnek 1200 □ ölnél lejjebb nem szállíthatását támogatja továbbá azon körülmény is, hogy a bányási urbér az ottani három vármegye területére nézve, és pedig minden telki különbség nélkül, 1600 □ öles egy holdban állapította meg az urbéri belsőséget.

Az, hogy a beltelki hiány vagy fölösleg mindenek előtt a rétföldekben egyenlítettett volna ki, a kölcsönös dézmamentesség mellett is csak azon megyékben történhetett szerintem, a melyek rétföldekkel bővölködnek, míg máshol — így például Pestvármegyében is — a beltelki hiány, épen úgy szántóföldben lett kipótolva, mint a rétbeli fogyatkozás, mi tulajdonképen okszerűbb is, mivel a beltelek a szántóföld minőségével bíró veteményes kertet is magában foglalja s még az urbéri táblák utolsó rovata is a belső házhelyek és a rétek fogyatkozásának helyrehozása fejében kiadott kilenczedmentes szántóföldeket tünteti ki holdszám szerinti mennyiségben, mely pótszántóföldek rendszerint külön dülőben vagy legalább a földesuri kilenczeddel terhelt egyéb urbéri szántóföldektől elkülönítve hasítottak ki.

A dülők osztályzata, melynél legelső teendő az *osztályok számdának meghatározása* és a *mintaföldeknek*, vagyis azon területeknek kijelölése, a melyekhez a rendezés alá került határbeli többi földek viszonyítandók lesznek, a működő mérnök közbejövetele s az általa a tényleges birtokállapot felmérésénél alkalmazott helyszínelési sorrend megtartása nélkül czélszerűen már azért sem eszközölhető, mert a hely színén azonnal hancsikkokkal vagy karókkal megjelölt különböző földosztályok a működő mérnök által egyidejűleg a térképen szintén kitüntetendők, különben a mérnök a nélküle eszközölt földosztályzaton nem igen tudna eligazodni, munkálata közben igen gyakran bizonytalanságnak lenne kitéve s minduntalan fenakadna. Szerzővel tehát a dülők osztályzatára nézve az 54. lapon mondottak tekintetében egyet nem érthetek.

A foglalások és irtványok iránti előnyomozás szerintem csak ott foghat helyet, hol a birtokrendezés megengedhetőségét tárgyazó jogerejű bírói ítélet a birtokrendezés jelzett neveire is kiterjed, különben az e részbeni egész előnyomozás hasztalan munka lenne (54. lap).

A tényleges birtokállapotot kitüntető mérnöki munkát meg-hitelesítését (59. lap) nem az előnyomozásokkal megbízott törvényszéki tag és nem saját hatáskörében, hanem maga a per bírója, vagyis az illető kir. törvényszék rendeli el, a kiküldött tagja által hivatalos jelentés mellett bemutatott s kiegészítőnek talált előnyomozási munkát alapján.

Urbéri maradványföldek felszámításának (59—62. lap) csak ott lehet helye, hol az 1871. LIII. törvénycikk 22. §-a a) — c) pontjaiban megjelölt eseteknek egyike sem fordul elő, s hol ennél fogva a birtokrendezés ezen nemének megengedhetősége már jog-érvényes bírói ítélettel ki van mondva.

A maradványföldek felszámítása szintén osztályozott holdakban történik, s annál egy kaszárét egy osztályozott holdnak vétetik.

A maradványföldek mennyiségét szerintem nem azon maradvék képezi, mely a rendezéskori birtokállapotnak a régi urbéri

lajstromokba irt földmennyiségből leszámitása után mutatkozik, hanem azon földek, a melyeket a volt jobbágyok az urbéri állománynak akár az urbéri táblában foglalt, akár későbbi rendbeszedés alkalmával megállapított mérvén fölül bírnak, csak akkor képeznek urbéri maradványföldeket, a mennyiben azok se foglalásnak, se irtványnak, se pusztateleknek, se bér földnek vagy haszonbéri birtoknak nem tekinthetők.

Urbéri zsellértelkek belsőségénél maradvány felszámitásának helye nincs, de a zsellértelkekhez tartozó urbéri természetű külső földek a zsellérek által minden különbség nélkül maradványföldek módjára megváltandók.

Az urbéri maradványföldek váltságának felszámitása, biztosítása és törlesztéséről — a mennyiben az országos közvetítés segítése mellett történik — alább lesz szó.

Az urbéri legelő mérvére nézve (63. lap) észrevétel nélkül nem hagyható, hogy azt az 1780. évben kiadott bántási urbér s annak értelmében az 1836. V. törvénycikk 1. §-a, Temes, Torontál és Krassó vármegyék területére nézve számszerűleg megállapította, jelesül, egy egész jobbágytelek után 3, féltelek után 2, s negyed- és nyolczadtelek után 1 holdban, mindenütt 1600 négyszög ölével számítva holdját.

Az urbéri legelőilletménynek az ország többi vármegyében való megállapításánál (64. lap) szerintem még arra is tekintettel kell lenni a bíróságoknak, s így azon körülmény is szabályozó, vajjon az urbéri rendezés alá került határban a volt földesurnak az urbériségen kívül volt-e belső s illetőleg külső majorsági földbirtoka? s ha igen, mily terjedelmű a határbeli majorsági birtok?

Az ország erdélyi területén s az attól visszacsatolt részekben az 1848. évig közösen használt összes gyeplegelőnek elkülönítése a volt földesurak és volt jobbágyok közt egyenesen az általok ugyanazon határban tulajdoni joggal birt majorsági és urbéri földbirtokok arányához képest történik, de azon megkorlátozással, hogy a közös legelőnek legalább is egy negyedrészre a volt földesur számára teljes tulajdonul fentartandó.

Jóllehet az 1871. LIII. törvénycikk, régibb urbéri törvényekkel s az azokkal kapcsolatos legfelsőbb rendeletekkel egyezőleg mind általában, mind különösen a 25—27. §§-okban is a volt jobbágyok alatt nemcsak a telkes gazdákat, hanem az urbéri zsellérek is érti, tekintve mindazáltal, hogy a 27. §. az urbéri czimen élvezett erdei haszonvételek fejében kihasítandó erdőteret telek után rendeli számitatni és megállapíttatni, s mivel szerzőnek a 70. lapon kifejtett azon érve, hogy nyolcz volt urbéri zsellér faizási haszonélvezete tulajdonképen nem egyenértékesíthető egy egész jobbágytelek utáni faizási haszonvétellel; szerintem is csak helyesíthető, hogy az erdei haszonvételek felszámitásánál és megállapításánál kulcsul az szolgáljon, hogy egy egész jobbágytelekre hány hold erdő kívántatik az 1848. évi január 1-ig törvényesen élvezett erdei haszonvételek fejében, s hogy szintén egy egész jobbágytelek utáni erdő rész számitassék nyolcz urbéri zsellértelkek számára, de az 1836. VII. törvénycikk 8. §-a értelmében a volt földesurnak járó viszonyszolgáltatások kinyomozandó pénzbeli értéke egyidejűleg felszámitandó s az annak megfelelő erdőterület levonandó az urbéri bruttó-erdőilletményből.

Ha valahol, úgy bizonyára az urbéri czimen élvezett erdei haszonvételeknek megfelelő erdőterület megállapításánál legcélszerűbb eszköz a barátságos egyesség, mert a szakértők véleményében és számításában, melynek pedig eligazodásul kell szolgálni, a bíróság gyakran meg nem nyugodhatván, ily esetben az 1871. LIII. törvénycikk 28. §-a keretébeni ítélethozás nagyon meg van nehezítve.

Helyeslem szerzőnek azon felfogását, hogy az erdei haszonvétel a jelenlegi viszonyok és mérték szerint számitassék ki oly helyeken, hol a volt urbéreszek a már 1848. évi január 1-je előtt törvényesen gyakorolt faizás tényleges élvezetében vannak, mert az 1848. évi január 1-ig fenállott élvezet csak arra nézve szolgál törvényes bizonyítékul, hogy a volt jobbágyokat a faizás az urbéri törvények értelmében megilleti.

Czél szerű a szerző által ajánlott azon eljárás is, hogy ha a volt urbéreszek önként el nem fogadnák a volt földesur által megkínált erdőhelyiséget, a szakértők becslése és számítása a volt urbéreszek által tervezett helyen is eszközöltesse, mivel ily kettős becslés és számítás egybehasonlítása gyakorlatilag megkönnyíti és előmozdítja az igazságos birói ítélet meghozatalát.

Minden esetre azonban a bíróság figyelme oda irányzandó, hogy a volt jobbágyok számára is csak oly erdő rész hasítható ki, mely a faizás rendes és állandó gyakorolhatására alkalmas.

A volt földesurnak törvényes értelemben vett kijelölési joga véleményem szerint nincs (78. lap), mert az csak tervezői az urbériség elhelyezését, az ebbeli tervezethez azonban a működő mérnök, ki a szabályozási tervet készíti, egyáltalán nincs köte, sőt a volt földesur birtokelhelyezési tervezete ellen a volt urbéreszek nem csak kifogásokat és észrevételeket tehetnek, hanem ellentervet is adhatnak, melyet a bíróság szintén figyelembe venni tartozik.

Az egyes urbéri illetmények kiosztásának sorrendjére nézve (79. lap) a sorshuzáson kívül — közmegegyezés esetében — a lakházak sorszáma is alkalmazható.

A szabályozási vagy birtokelhelyezési tervnek elkészítését (79—80. lap) a birói kiküldött hagyja meg a működő mérnöknek, mert habár azt a volt földesur köteles díjazni, ennek a mérnök alárendelve nincs, sőt a birói kiküldött kötelező utasításokat is adhat a működő mérnöknek, mint ez a birtokrendezési eljárás iránt az ország erdélyi részére nézve 1876. évi február 12-én kibocsátott legújabb igazságügyminiszteri rendelet 12—13. §§-ban világosan ki van mondva.

A községi iskola alapjául a felosztandó közös területből törvény által kihasítatni rendelt részre nézve (83. lap) azon észrevételem van, hogy az nem minden esetre, hanem *legalább* egy század rész.

Az összehasonlító okmány (85—87. l.) már az esetleges maradványföldek területi kitüntetése végett is szükséges ott, a hol az egész határ urbéri rendbeszedés alá került; ily birtokrendezések pedig leginkább 1857. évben juniushó végeig, mint az 1856. évi február 2-án kelt miniszteri utasítás 155. §-ában kitűzött záros határidőig indítottak meg s illetőleg tétettek újabb folyamatba.

Az 1871. LIII. törvénycikk határozatainak alapos ismerete azon királyi törvényszékekre, melyeknek területén urbéri birtokrendezés alá tartozó határok vannak, de főleg az urbéri ügyek előadásával megbízott törvényszéki bírákra nézve annál mellőzhetlenebb, mivel mind azon urbéri ügyek, a melyek az idézett törvény hatályba léptének napján jogérvényesen még be nem fejeztettek, azon törvény határozatai szerint ítélandók meg. Ha tehát az illető törvényszéki előadó bíró azt tapasztalná, hogy az első bíróság érdemleges eldöntése alá került urbéri ügy újabb tárgyalás vagy nyomozás nélkül az 1871. LIII. törvénycikk határozatai szerint elintézhető nem volna, a pernek kiegészítése iránt köteles intézkedni, habár ezt az idézett törvény 86. §-ának utópontja kifejezetten csak a másod- és harmadbíróságokra nézve rendeli. (87—88. lap).

Urbéri birtokrendezést tárgyzó érdemleges keresetlevél beadására szerintem a dolog természeténél fogva csakis a felperes utasítható és pedig mulasztás esetében oly világos kijelentéssel, hogy ha keresetlevélét az újabban kitűzendő határidőben sem adná be, keresetétől elállottnak fog tekintetni. Így intézkedik e tekintetben a már idézett legújabb (1876. február 12-iki) igazságügyminiszteri rendelet is. Véleményem tehát az, hogy a volt urbéres alperesek felperesileg fellépni nem kötelesek s a felperes földesur által elmulasztott érdemleges keresetlevél beadására bíróság fel nem hívható; magától értetvén egyébiránt, hogy a mennyiben közösen használt legelő, erdő s nádas elkülönítése hivatalból is eszközölendő oly esetben, midőn a birtokrendezés jelzett neveire is ki van terjesztve a földesuri alapkeresetlevél, a birtokrendezés ezen külön nevei felperesi ügygondnok kinevezése és képviselte mellett hivatalból keresztülviendők (89—90. lap).

A perbeli eljárást illetőleg (90. lap), én az urbéri és minden egyéb birtokrendezési perekben sokkal czélszerűbbnek tartanám a jegyzőkönyvi eljárást a törvény által rendelt periratos eljárásnál, de csakis úgy, ha azt maga a perbe avatott törvényszéki előadó vezetné, s a felvilágosítandók felvilágosítására, pótlándók pótlására, s a pernek kimerítésére közvetlen felügyelne, mert a tapasztalás mutatja, hogy ha a jegyzőkönyvi tárgyalás, mely például a felsőbb bíróság visszautasító, vagy megsemmisítő határozata folytán a főnebbi irányban elrendeltetett, magukra az ügyfelekre s illetőleg az ügy állását nem ismerő, de legtöbbször nem is szakavatott pénztárnokra hagyatik, az sokszor eredménytelen marad, s a cél csakis a per folyamatát késleltető póttárgyalások útján érhető el.

Nagyon czélszerűnek tartandó ezeknél fogva a többször idézett 1876. február 12-iki miniszteri rendelet 2. §-nak azon intézkedése, hogy az ország erdélyi részében a fennálló urbéri és birtokrendezési törvények alapján tárgyalandó minden perben a felek ügyvéd általi képviseltetésre rendszerint csak oly esetben kötelesek, midőn a bíróság által rendes írásbeli perbeszédnek beadására utasíttatnak. Továbbá a 14. §. abbeli rendelkezése, hogy a szabályozási terv ellen emelt kifogásokat s ezekre tett észrevételeket érdeklő jegyzőkönyvi tárgyalás befejezése után a felek közmegegyezéssel s minden további periratok alkalmazása nélkül érdemleges ítélet alá bocsáthatják a pert.

Általában az urbéri és egyéb birtokrendezési perekben sokkal jelentéktelenebb szerep jut az ügyvédeknek, mint a polgári törvénykezési rendtartás szabványai szerint periratilag tárgyalt egyéb polgári perekben, mert a fősúly a bíróságokon, különösen pedig az első bíróságoknak az előnyomozásokkal, a bizonyítékok összeállításával s a per előterjesztésével megbízott tagjain fekszik. Valóban sajnos tehát, hogy a királyi törvényszékeknek mind inkább gyérül azon bírói tagok sora, kik már 1848. év előtt urbéri s egyéb birtokrendezési ügyekkel is foglalkozva, a volt földesurak és volt jobbágyok közt fenállott, úgy a nemesi közbirtokosságokban nagy részt maig is fenálló sajátságos birtok- és jogviszonyokban gyakorlati jártassággal bírván s mint egyszersmind a mezői gazdálkodáshoz is értők, az ilyenü pereknél felmerülő kényes kérdések egyezségi megoldását szakavatott tapintatossággal előmozdíthatják. Ezen hiányt a mindennapi tapasztalás s különösen a felsőbb bíróságok aránytalanul nagy számu megsemmisítő és visszautasító határozatai, nemcsak maguknak az érdekelt feleknek, hanem a nemzetgazdálatszatnak is kézzel fogható hátrányával eléggé illusztrálják.

A munka 91. lapja kapcsán a maradványföldre azon észrevételem van, hogy az azokat terhelő váltságösszeg felszámítása, megállapítása, biztosítása és törlesztése oly esetben, midőn akár a jogosult, akár a kötelezett felek, annyival inkább mindketten az országos közvetítés segélyét veszik igénybe, nem magában az illető urbéri birtokrendezési perben, hanem az 1872. évi szeptember 20-án kibocsátott miniszteri körrendelet értelmében, a maradványföldre váltságának felszámíthatását tárgyzó jogerejű egység vagy bírói ítélet alapján külön uton s jogbiztosi közreműködés mellett történik az illetékes urbéri bíróságok előtt, s az 1871. I. III. törvénycikkben szabályozott eljárás szerint. Az urbéri birtokrendezési perben tehát ily esetben a maradványföldre nézve csak azoknak létezése, megválthatósága s esetleg osztályozott holdakbani térfogata iránt hozatik bírói ítélet.

Ugyanez áll a vissza nem válthatóknak ítélt irtványokon fekvő tartozásoknak országos közvetítés segélye melletti megváltására nézve is.

A rendes bíróságok előtt folyó urbéri és egyéb birtokrendezési perekben az egyedül megengedett fölebbvitelben előadható minden semmiségi panasz fölött szerintem egyenesen a rendes fölebbviteli bíróságok határoznak s m. kir. Curia mint semmitőszék bírói hatásköre ily ügyekre egyáltalában nem terjed ki. (92. l.)

A 94. lapra — a már főnebb mondottakhoz képest — újból megjegyzendő, hogy az 1871. I. III. törvénycikk nemcsak a legelő és erdő, hanem a nádasok elkülönzése iránt is kényszerítőleg rendelkezik.

Arra nézve, hogy a végrehajtással megbízott törvényszéki bíró, a végrehajtási eljárás közben felmerült s általa egyezségiileg ki nem egyenlíthetett birtokrendezési vitás kérdéseknek a törvényszék elébe terjesztése előtt is folytathatja hivatalos eljárását egész terjedelmében foganatosíthatja a végrehajtást, szerző véleményét elfogadom ugyan (95—96 lap), mindazáltal a mennyiben ily vitássá vált birtokrendezési kérdések nemcsak egyes birtokrészletekre és birtokosokra szorítkoznak, hanem az egész műveletre kihatással vannak, a végrehajtási eljárásnak s illetőleg a foganatba vett birtokátadásnak függettsége szerintem a végrehajtó által minden további bonyolódásoknak megelőzése tekintetéből is világosan kijelentendő a hely színén.

A végrehajtási eljárás megkezdésénél a jelenlevők constataciója előtt előbb az érdekelt felek megidézésének s illetőleg hivatalos értesítésének megtörténte constatalandó (97. lap).

Az egyes birtokok kiosztási sorrendének megállapítása előtt

még az iránt is kell határozni, hogy a dülök egymás után a működő mérnök által használt vagy esetleg minő sorrendben következzenek s hogy a kiosztás melyik dülőben kezdessék meg (98 l.)

A mérnök által kiosztott egyes birtokilletményeket a végrehajtó bírónak átadja az illető új tulajdonosoknak s egyszersmind a volt földesuri vagyis majorsági és a volt urbéri birtoktestnek törvény értelmében megtörtént végleges elkülönítését, s mindegyik félre nézve a kizárólagos magánhasználat beállítását, különösen az elkülönített legelő tekintetében az előbbeni közös használat megszüntét bírónak kijelenti (98—99. lap.)

Oly helyeken, hol több földesuri földbirtokosok, vagy közbirtokosok vannak, az urbéri birtokrendezésnek az arányosítással, esetleg az arányos tagosítással párhuzamosan kell haladni s a végrehajtásnak is mind a két külön perben vagy együttesen, vagy legalább egymással kapcsolatosan, de az urbériség kihatásának mindenestre előbb kell megtörténni, mert az urbéri állomány elkülönítése és kiadása által a határban fenállott birtokállapot rendszerint változást szenvedvén, a volt földesurak s illetőleg az egyes közbirtokosok a helyiség változása miatt egyelőre tényleges földbirtok nélkül maradhatnak, ennél fogva tanácsos, hogy a határnak az urbériség kiadása után fenmaradó részét tárgyzó birtokrendezési, illetőleg elhelyezkedési tervezet a volt földesurak és közbirtokosok közt már a perfolym alatt a hely színén egyezségiileg, vagy esetleg magában az arányossági, illetőleg tagosítási perben, az összes érdekelt felek kölcsönös megvitatása után bírónak állapíttassék meg s ne halasztassék a végrehajtási eljárásra (99—100. lap).

Az urbéri illetményeknek az egyes közbirtokosok közötti be- és leszámítására nézve (103—106. l.) nem lehetek egy véleményen szerzővel s nézetem szerint akár a családi elágazás s annak keretében történt vérségi osztzkodás, akár a határbeli tényleges birtokállapot alkalmaztassék is aránykulcsul, az urbéri legelő- s esetleg erdő- s nádas-illetmények mindenkor és egyedül a volt földesuri közbirtokosok rátájából s nem a közös birtokállományból adandó ki. Mert ha feltéve mind osztályos vérek lennének is a határbeli volt földesurak s illetőleg közbirtokosok, azok a volt urbéresok kielégítéséhez még sem közösen, hanem kiki csak saját urbériségéhez képest tartozik járulni, kivévn, ha esetleg mindnyájan egyenlő mérvű urbériséget bírtak, mi azonban felette ritkán adhatja magát elő. Egyéni véleményem szerint tehát szerzőtől eltérőleg minden más concret esetben épen a közös kielégítés vezetne jogtalanságra, s a megtörtént jogerejű vérségi osztályok felbontására, vagy legalább osztályigazítási bonyolódott kérdések előidézésére.

Annak, hogy mindegyik közbirtokos önmaga elégítse ki volt urbéreseit, a szerző által felhozott azon körülmény egyáltalában nem állhat ellene, hogy igen sok oly atyafiságos osztályok történtek 1848. év előtt, melyekben az illető vérek nem egyenlően osztottak az urbériségen, hanem abból egyik nagyobb, másik kisebb arányban részesült, mint a mennyi reá törzsonkint vagy izenkint esett volna, s az urbéri osztályrészből különbség majorsági birtokban, vagy ingó vagyonban, esetleg készpénzben egyenlített ki. Mert az 1848. évben elvesztett urbériségért annak törvényes értéke szerint minden volt földesur országos kárpótlást nyervén, a földesuri haszonvételeknek országszerte lett megszüntetése a megelőző törvényes osztályokat nem alterálhatja, és miután a legelő-, erdő- s nádasbeli illetmény az urbéri jobbágy- és zsellértelek törvényes járuléka, jogos és igazságos, hogy a ki a telekért az országos alaptól megkapta az egyenértékű kárpótlást, vagy esetleg meg fogja kamatoztól kapni, az adja ki a magáéból az urbéri járulékokat is, s ezen terhet másra ne hárítsa, illetőleg másokkal ne közösítse.

Ezeknél fogva szerzőnek az urbéri illetményeknek a felosztandó közösökből kielégítésére vonatkozó érvelését — az általam már főnebb jelzett eseten kívül — csak ott tartom elfogadhatónak és alkalmazandónak, hol már az osztálylevelekben világosan és határozottan szerződésileg kikötött és megállapított, hogy a felosztott urbéri jobbágy- és zsellértelek után járó legelő- s esetleg erdő- és nádasbeli illetmények annak idejében közösen, vagyis a vérségi közös jutalékból lesznek kiadandók.

Szerzőnek abbeli ellenvetésére, hogy különben azon családtag, kinek a régi osztály szerint csak urbéri telek esett, azon helyzetbe is kerülhetne, hogy a közösökből neki jutott mennyiség nem lenne annyit, mint a mennyit legelő, erdő és nádas fejében volt

jobbágynak az urbéri perben telkenként megítéltetett, azon megjegyzésem van, hogy valamint máshol, úgy közbirtokossági helyeken sem adhatja magát elő oly eset, hogy a volt urbéreseknél több legelő-, erdő- s nádas-illetmény ítéltethetnék s illetőleg adathatnék ki, mint a mennyi ugyanazon határban az illető közbirtokos földesurnak a közös legelőből, erdőből s nádasból a törvényes aránykulcs szerint jár. Épen ide czélok véleményem szerint az 1871. LIII-ik törvénycikk 39. §-ának azon rendelkezése, hogy az urbéri legelő-illetménynek az 1836. VI. törvénycikk 3. §-ában egy egész jobbágyszelek, s illetőleg 8 urbéri zsellértelek után 4 holdban megállapított legkisebb mértéke csak azon esetben szállítható le, ha az az illető volt földesurnak ugyanazon határbeli legelő-illetőségéből, ennek elégtelensége miatt, ki nem kerülne. A mit a legelő-illetmény tekintetében mond az idézett törvény, annak szerintem az erdő- s nádas-illetményre is állani kell, mert egyik földesur sem köteleztethetik a másik közbirtokos földesur volt jobbágynak kielégítésére.

Egyébiránt oly közbirtokossági helyeken, hol a tényleges birtokállapot vétetik a közösök természetbeni megosztásánál aránykulcsul, véleményem szerint az arányosító perben nem álló, de nem is állható volt urbéreseknél belsősege és külsősege mindig az illető volt földesur majorsági birtokához számítandó az aránykulcs megállapításánál s az így kidolgozott határbeli összes jutalékból eszközlendő az urbéri illetmények leszámítása és kiadása, mert különben az urbériséget vesztett közbirtokosok rovására a többiek gyarapíthatnának.

Szerzőnek azon előadását, hogy kiigazítási kereseteknek nemcsak a végrehajtás, hanem a már azt megelőző birtokrendezési eljárás folyamán történt számítási és mérési hibák miatt is helye van (109—113. l.), teljesen osztom, mert már az 1836. X. törvénycikk 10. §-a is, melyre az 1871. LIII. tczikk 52. §-a hivatkozik, az urbéri rendbeszedés — tehát nem csupán a végrehajtási eljárás — folyamata alatt közbejött számolás vagy kimérésbeli hibák helyrehozásának eszközölhetéséről szól.

Már pedig alapos kiigazítási panaszok és keresetek most, midőn a legfelsőbb urbéri bíróság számtudó segédzeméllyel ellátva nincs, még gyakrabban adhatják elő magukat, mint a régibb időkben, midőn a volt magy. kir. helytartótanács saját urbéri számvévősséggel rendelkezett, s mint 1848. évben, midőn a kir. ítélőtábla urbéri szakosztályához — mint emlékszem — szintén adtak számtudó közegek a felosztott m. kir. helytartótanács számvévősségi személyzetéből.

Helye van szerintem a kiigazítási keresetnek a törvényszabta záros határidő alatt még akkor is, ha az orvosoltatni kért hibák miatt végrehajtás alkalmával felszólalás nem történt.

Az urbéri rendezést kiegészítő kereseteket illetőleg (115—118. lap) helyén látom a következőket megjegyezni:

Bár az urbéri birtokrendezési perben hozott érdemleges ítéletben a határbeli összes urbéreseknél névszerint nem szoktak is elősoroltatni, azoknak létszámát az előnyomozási összeírás s illetőleg a tényleges birtokállapot felvételénél készített földkönyv, melyben az időközi változások is kitüntetendők, hitelesen kimutattatván, a végrehajtási eljárásnál s illetőleg az egyes birtokok átadásánál a mérnök által készített s bíróság meghitelesített földkönyv használandó.

Az 1871. LIII. törvénycikk 11. §-a értelmében a mint az urbéri rendbeszedés végbement s a volt földesur és a volt urbéreseknél közt a közönség a legelőre, erdőre s nádasra nézve megszűnt, a foglalások iránti kereset a magánjogi törvények hatálya alá esik; ily foglalás megörösvilását tárgyzó kereset tehát kiigazítási kereset nem képez.

Egyes telkek vagy telekrészek urbéri vagy majorsági természetének megállapítása iránti perek leginkább csak az Erdélytől visszacsatolt és az erdélyi részekben fordulhatnak ugyan elő, de az anyaországban is adhatják elő magukat az 1868. XXXIII. tczikk 17. §-a alapján az urbéri örökváltságok megtérítését követelő volt jobbágyszelek tekintetében a kérdésben forgó birtok urbéri természetének igazolására irányzott keresetek, ha a megtérítésre bejelentett birtok urbéri természete részben vagy egészben, akár a földtehermentesítési alap igazgatósága, akár a felebbviteli hatóság részéről el nem ismertetett. Ily perek tárgyalásánál és eldöntésénél, habár azok nem a volt földesurak, hanem a földtehermentesítési alap ellen intézendők, mind az első, mind a felsőbb bíróságok előtt

szintén a rendes urbéri eljárás szabályai követendők. — Urbéri természetű foglalások visszacsatolása s irtványok visszaváltása iránti perek, a mennyiben azok 1859. s illetőleg Kraszna, Közép-Szolnok és Zaránd vármegyékben s Kővár vidékén 1862. évi decz. végeig, az általános urbéri rendbeszedési perekkel különválva önállóan indítottak, esetleg a mennyiben irtványok visszaváltását tárgyzó perek a szerződésileg kikötött feltételek teljesítése, vagy a megállapított határidő lefolyta után három év alatt tétettek folyamatba, valamint a jogérvényes ítélet által visszaválthatlanoknak minősített irtványok megváltása iránt a törvényszabta egy év alatt megindított vagy megindítható perek is szintén az urbéri bíróságok illetőségéhez tartozván, kétségtelen, hogy azokban is a rendes urbéri perekre nézve törvény által megszabott eljárás követendő.

Végezetre maradványföldök felszámítása és megváltása iránti külön perekben, melyek az anyaország területén már 1857. évi jun. végeig megindítandók valának, hasonlóképen a rendes eljárásnak van helye; állami közvetítés segélyének igénybe vétele esetében a váltság összeg felszámítására, megállapítására, biztosítására és törlesztésére nézve a már főnebb jelzett utólagos eljárás fogván helyet.

* * *

Észrevételeimet s megjegyzéseimet azon nyilatkozattal zárom be, hogy az általam ismertetett munka — melynek ára csak 1 frt — valóban sokoldalú olvasottságot és alapos tanulmányozást tanúsít; benne több — előttem legalább — új eszmék is foglaltatnak, s hogy szerző műve különösen a kir. törvényszékek azon bíró tagjainak, kik urbéri és egyéb birtokrendezési ügyek előadásával foglalkoznak, figyelmébe méltán ajánlható.

Toth Lajos,
ügyvéd.

Hibaigazítás. A mult számi bírálatban a 102. l. 1-ső hasábján alul a 7-ik sorban: «felülvizsgálatlanoknak» helyett «felülvizsgálhatlanoknak», — ugyanott a 2-ik hasábján alul az 5-ik sorban: «akár mint alpereseket» helyett «akár mint felpereseket, akár mint alpereseket», a 103. l. 2-ik hasábján a 18-ik sorban felül: «hatályba lépéig» helyett «hatályba lépett», a 104. l. 1-ső hasábján alul a 4-ik sorban: «megtartott tárgyalásokból» helyett «megtartott telekkönyvi tárgyalásokból» olvasandók.

Az ügyvédi kamarákból.

I.

A szegedi ügyvédi kamara évi jelentéséről.

Az ügyvédi kamarák évi jelentéseit a mennyiben lapunk részére is beküldetnek, kiváló figyelemmel kísérik, mert hisz az ügyvédi kar, mint a törvénykezés egyik főtenyezője, legelső sorban van hivatva a törvénykezés és az igazságügyi administratio terén szerzett tapasztalatainak kifejezést adni és ép ezért a törvényhozás az ügyvédi kamarák részére nemcsak biztosítá e jogot, hanem egyenesen kötelességüké tette azt az ügyv. rendtartás 32. §-ában.

Ha a szegedi ügyvédi kamara e magasztos jogot első sorban arra használja, hogy a zugírászat kiirtására drasticus hatósági rendörködést sürget, — ez ellen nem lehet kifogásunk és bizonyára a gyakorlati életből merített tapasztalatból állítja: «hogy ama visszaélések legnagyobb részben a kir. törvényszékek telekkönyvi osztályának kezelő személyzeténél, a törvényhatóságok alsóbb rendű hivatalnokainál, kisebb mértékben a járásbírói és törvényszéki irodákban tapasztalhatók, minek következtében a hivatalos ügyek kiadmányozása vagy sorrendellenesen eszközöltetik, vagy pedig épen szünetel, mert a segédzemélyzet a zugírászat utján keresményt szerzendő, ennek fejében hivatalos kötelességét hanyagolja el».

Ezután következik azonban a szegedi ügyvédi kamara évi jelentésének azon része, mely világosan bizonyítja, hogy az évi jelentések magasztos célja félremagyaráztatott. Következik ugyanis ez ügyvédi kamara kerületében létező 4 törvényszék és ezek járásbírói és törvényszéki irodákban tapasztalhatók, minek következtében a hivatalos ügyek kiadmányozása vagy sorrendellenesen eszközöltetik, vagy pedig épen szünetel, mert a segédzemélyzet a zugírászat utján keresményt szerzendő, ennek fejében hivatalos kötelességét hanyagolja el».

Furcsán veszi ki magát valóban, midőn az ügyvédi kamara péld. a szegedi kir. törvényszék «alapossága iránt» «elismerését» nyilvánítja; de még furcsább, midőn sajnálattal mondja, hogy a járásbírói és törvényszéki irodákban tapasztalhatók, minek következtében a hivatalos ügyek kiadmányozása vagy sorrendellenesen eszközöltetik, vagy pedig épen szünetel, mert a segédzemélyzet a zugírászat utján keresményt szerzendő, ennek fejében hivatalos kötelességét hanyagolja el».

Folytatás a mellékletben.

és szorgalomban». Elmondatik ezután még, hogy ezek közt N. N. albíró szakképzettsége, jellemzilárdsága és fáradhatlan szorgalma leginkább érdemesítette őt a járásbíróságra, de daczára annak mellőztetett s ez nem szolgálhat buzdításul a szorgalmas és szakképzett tisztviselők munkásságára.

Ez mind igaz lehet, sőt üdvösnek tartjuk, ha elmondatik más alkalommal, de talán még sem fér össze a kamara méltóságával, hogy személyes ügyekkel echauffirozza magát, hol nagy elvek érvényesítését kellene hangsúlyozni!

Azonban míg az itt felhozott részlet csak a korábbi választási korszak reminiscenciáit kelté fel bennünk, addig egy másik bírói személyzetének kritikája oly természetű, melynek jellemzésére alig találunk kifejezést. «Itt lassuság és késedelem kívül szakavatlanság, rendtelenség, részrehajlás és jóakarathány tapasztalható» — mondja az évi jelentés. és ebben, bármily kegyetlen legyen a vád, meg nem ütköztünk volna, — de következik ezután az egyénítés, mely szerint N. N. aljárásbíró nem terhelik a fenti vádak, mert őt bírósági teendőiben a törvény és meggyőződésnél egyéb nem vezérli — «nem így a másik albíró N. N. urat, ki ez idő szerint a hivatal vezetője. A fenti panaszok mindegyike ő reá vonatkozik». Igaz ugyan, hogy e vádak az évi jelentésben nev. bíró ellen felhozottak által a lehetőségig indokoltnak lenni látszanak, sőt a «kapzsiság» és «zsarolás» vádjáig fokoztatik a panasz; — de vajjon az ügyvédi kamara nem ismeri a megtorlás más módját, mint a *sajló* útján terjesztett évi jelentésében foglalt pellengérezést? És nem-e csekély jogérzetet tanusít az, ha az ügyvédi kamara, mely hiszen hatóságot is képez — a vádlott védekezése nélkül ország-világ előtt becstelenítő ítéletet hirdet? Mi a törvény által követelt évi jelentés magasztos intentiójának félre-magyarazásából származtatjuk ezen kiméletlenséget, mely kisebb-nagyobb mérvben a többi bírói személyzet ellen is irányul s így péld. az egyik törvényszék helyettes elnökéről ezeket mondja:

«A mostani helyettes elnök lehet alaposan dolgozó bíró, de az elnöki teendőkhez nincs neki sem elég kitartása, sem elég erélye, sem végül kellő áttekintése, minek folytán e törvényszéknél mindenki azt teszi, a mit akar, a hivatalnokok annyit dolgoznak, a mennyit nekik tetszik.»

Felszólalásunk egyedüli oka, hogy ezen évi jelentésben nyilvánult csábító tévedés követésre ne találjon, a mit egyébiránt az igazságügyminiszter netaláni válasza is meggátolhat.

Mi a nevek elhallgatásával nemcsak több kiméletet akarunk tanusítani a szegedi ügyvédi kamaránál, hanem egyuttal a felelősséget is elkerülni és valóban érdekes jogi kérdés fejlődhetik abból, ha az ügyvédi kamara nevében alájegyzett elnök és titkár ellen sajtóper indíthatnák, kik a kamarát csak «kifelé» képviselik, de «befelé» nehezen képviselnék szívesen.

D. S.

II.

A budapesti ügyvédi kamara évi jelentéséből.

Tevékenységi kimutatásunk a lehető legkedvezőbb s mégis ha a fegyelmi eljárás terén elért eredményt vesszük szemügyre, tevékenységünk alig mondható sikeresnek, daczára annak, hogy majdnem rendszerint az egy-egy ülésre bejelentett összes darabok ezen ülésen el is intéztettek.

A fegyelmi téren a siker a gyors eljárásban fekszik; az 1874. 34. t. cz. ide vágó szakaszai azonban annyi felesleges és káros alakszerűségekhez kötik a fegyelmi eljárás lebonyolítását, az érdekelteknek annyi alkalmat nyújtanak a huzavonára, a vizsgálatokat oly nehézkessé teszik, hogy egy év leforgása alatt csak nagy ügygyel-bajjal lehet egy ügyben a vád alá helyezési határozat hozataláig is eljutni, a honnét a végítélet jogerőre emelkedéseig majdnem ugyanannyi idő telhetik le.

A fegyelmi eljárás egyszerűsítése tehát oly kíváncsi, melynek jogosultságát már egy évi tapasztalat is igazolja.

Az eljárás bonyolultságára s sok viszásságra ad alkalmat egyebek között a törvény 66. §-a is.

A 66. §. szerint ugyanis az iratok visszatartása, az előleg elszámolásának elmulasztása, a behajtott pénz és értékmenüek szabályellenes kezelése iránti panaszok első sorban azon törvényszék polgári osztályának elbírálása alá tartoznak, melynek kerületében a panaszlott ügyvéd lakik. Ámde alig fordul elő fegyelmi

panasz, mely a fenérintett egyik vagy másik okból nem emeltetik, sokszor kapcsolatban a törvény által egyenesen fegyelmi vétségeknek qualificált tények vagy mulasztásokkal, de gyakran kizárólag a 44. 46. és 48. §-ban részletezett tények vagy mulasztások miatt emeltetik a panasz a kamaránál, a mely e szerint sok esetben — bár a fegyelmi eljárásra elég alapot látna — illetéktelenségből kénytelen azt visszautasítani, vagy annak elbírálásában tisztán a fegyelmi vétség constatálására szorítkozni, s panaszlót panasz leglényegesebb részével elutasítani, bár előre látja, hogy előbb-utóbb ez ügyben másodszor bíraskodni lesz hivatva.

Ezen visszás helyzet a feleket zavarba ejti s nem ritkán a panasz emelésétől riasztja vissza ott is, hol az ügyvéd botrányos eljárása méltán megérdemelné a megfenyítést, melytől azonban csak úgy volna eredmény várható, ha a félnek gyorsan szolgáltatnák igazság, mi a jelenleg fenálló illetékességi szabályzat mellett teljesen lehetetlen. Nem forog egyébiránt fen a legkisebb indok sem arra, hogy a kamara illetőségi köre úgy megszoríttassék, mint azt az 1874. 34. t. cz. 66. §-a teszi, mely az ügyvédi kar elleni bizalmatlanság nyomása alatt keletkezett, s melynek megváltoztatására az ügyvédi kamarák egy évi működése már is elegendő jogos alapot nyújt.

A törvény 101. §-ának a magy. kir. Curia mint legfőbb ítélőszék egyes — bár csak szórványosan hozott — ítéleteiben nyert értelmezése is legtöbbször lehetetleníté a legbotrányosabb esetekben az eljárást, mert ha általános érvényre emeltetnék azou a magy. kir. Curia mint legfőbb ítélőszék egyes tanácsa által ismételt kimondott elv, hogy ügyvédi ellenjegyzés nélkül beadott fegyelmi panasz tárgyalás alapjául sem fogadható el, leggyakrabban éppen azon szegény ügyefogyott felek lennének a hivatásuk magasztosságáról s állásuk köteleiről megfélekedező egyes ügyvédek önkényének áldozataivá, kik jogos igényeikben legmélyebben sértve, csak azért, mert ügyvédet, ki a fegyelmi panaszt ellenjegyezné, vagy nem találunk, vagy nem fizethetnek; holott a 101. §. szó szerinti szövege s a törvényhozó nyilván való intentiója csak azt mondja ki, illetve csak azt czélozza, hogy a magánfél az eljárás lényeges mozzanataiba, mint a vizsgálatba, az indítványtételbe, a nyilvános tárgyalásba, a határozatok felebbezésébe csak ügyvéd segítségével folyjon be akkor, midőn mind a kamara ügyésze, mind a kir. ügyész a magánpanaszlott ügyét elejti.

Hiszszük is, hogy a magy. kir. Curia mint legfőbb ítélőszék az egyes esetekben felmerült és nézetünk szerint téves törvénymagyarazattól ezentúl el fog térni, a mely hitre feljogosít azon körülmény is, hogy a fenneheztelt határozatok keletkezte óta, már ismételtelen tényleg el is tér a legfőbb ítélőszék a 101. §. fenjelzet magyarazatától.

A törvény 105. §. a) pontjának alkalmazása is a helylyelközzel még fennálló törvényszéki gyakorlat által nem ritkán hiúsztatik meg, a mennyiben a törvényszékek egy némelyike — mint ezt már e tárgyban a nagyméltóságú miniszteriumhoz a múlt évben intézett felterjesztésünkben hánysúlyoztuk — különösen ügyvédek ellen is lefolyt bűnügyekben vád alá helyezési határozatot nem hoz, hanem egyenesen végtárgyalást tűzvé ki, az ebbeli határozatot a vád alá helyezési határozattal egyértelműnek kívánja tekintetni, s így egyrészt egyes flagrants esetekben lehetlenné teszi azon szigor alkalmazását, mely a felek érdekében mellőzhetlen akkor, midőn egy a közönség bizalmára nem érdemes egyén bizalmi hatáskörének beszüntetését a törvény maga méltán szükségesnek látta, — másrészt pedig nem ritkán a vádlott ügyvéd ellenében oly zaklató s őt jogaiban mélyen sértő eljárást alkalmaz, melyről már a nagyméltóságú miniszteriumhoz intézett s fenebb érintett felterjesztésben is jelentést tenni kötelességünknek ismertük, s melyre egy újabb előfordult hason eset folytán a nagyméltóságú miniszterium figyelmét újra felhívni ezuttal sem mulasztandjuk el.

Az eddigiekben csak a fegyelmi eljárás körül tapasztaltak alapján emeltük ki a törvény és az eljárás kirívóbb hiányait; áttérünk már most az ügyvédi rendtartás általános részére, hogy ennek rendelkezései fonalán az ügyvédség terén egy év alatt tett észleleteink képét kiegészítsük.

Az eljárás egyöntetősége a kamarák által saját hatáskörükben megállapított ügyrendek különböző volta által végzetlenül meg van nehezítve, különösen a jelöltek felvétele körül igen eltérő a gyakorlat: elnézve attól, hogy a qualificatio kérdésében a magy

kir. Curia mint legfőbb ítélőszék az 1875. évi június 23-án kelt és a kamarákhoz intézett miniszteri rendelet szabványainak a lehető legszélesebb magyarázatot adja, és annak kedvezményeit az 1874. évi 34. t. cz. életbe lépte után végzett jelöltekre is kiterjeszti, holott a hivatkozott rendelet végpontja és a törvény 112. §-a világosan megszabja a kiváltság határát, — nem kis zavart okoz azon körülmény, hogy némely kamara a területéről eltávozó s más kamara területére átlépő jelölteknek alakszerű elbocsátványt, melyben a jelölt erkölcsi magaviseletéről is tanúság lenne teendő, hogy a törvény 11. §. első kikezdésében körülírt egyik kellék a jelölt részéről igazolható legyen, vagy egyáltalán nem, vagy csak akkor szolgáltat ki, ha a jelölt a budapesti kamara ügyrendének 49. §. alapján felvételi kérelmével elutasított. Úgy a qualificatio kérdésében követett ingatag gyakorlat, mind az elbocsátványok kiadása körüli eltérő eljárás a jelöltek bejegyzésére s így a gyakorlat idejének tartamára lényeges és káros befolyással van, miért is óhajtandó, hogy az itt vázolt bajok mielőbb orvoslást nyérjenek.

Az ügyvédek a törvény 38. §-a értelmében jogosítvák az ország valamennyi bírósága és hatósága előtt feleket képviselni, mint ügyvéd pedig a törvény 1. §-a szerint csak az működhetik, ki bármely ügyvédi kamara által az ügyvédek lajstromába felvett, — miután pedig az ügyrendek a kamarákat csak arra kötelezik, hogy a lajstromba felvételtől az igazságügyi miniszterium mellett az illető kamara területén székelő kir. ügyészségek értesítendő, a más kamara területén levő bíróság vagy hatóság előtt egyes ügyekben képviselőkként fellépő ügyvédek gyakran jönnek azon helyzetbe, hogy a képviseléstől elzártnak csak azért, mert véletlenül az illetékes kamarától nyert igazolványaikat a pillanatban fel nem mutathatják, s így ügyvédi jogosultságukat rögtön nem igazolhatván, képviseltjeikre a legnagyobb hátrányok, vagy legalább is az igazolási kérvények és tárgyalások folytán felmerülő tetemes költségek háromolnak; ez irányban nézetünk szerint a jogosult ügyvédek névsorának a nagyméltóságu miniszterium által legilletékesebben eszközölhető országszerte köröztetése nyujtana orvoslást.

A törvény 28. és 29. §-a csak részben talált eddig nálunk alkalmazást, a mennyiben a kamaránk területén székelő bíróságok csak polgári ügyekben keresték meg a kamarát pártfogó ügyvédek kirendelését, míg bűnügyekben a törvény világos rendelkezése ellenére, mely a pártfogó ügyvédek kirendelésének jogát kizárólag a kamarák hatáskörébe utalja, úgy látszik, önmaguk rendelték ki a pártfogó ügyvédeket, eddig legalább a budapesti ügyvédi kamarának e téren egy ízben sem adatott alkalom törvényes jogával élni.

Már fenebb a 66. §. tekintetében kiemeltük, hogy a törvény egyes szakaszai az ügyvéi kar iránti bizalmatlanság nyomása alatt keletkeztek; ha valami, úgy az 1874. 34. t. cz. 48. és 58. szakaszainak jelen szerkezete ebbeli állításunkat teljesen igazolja; míg ugyanis a 48. §. értelmében úgy látszik ez ügyvéd a fél részére behajtott pénzt egészben tartozik a fél kívánatára kiadni, a nélkül, hogy készkiadásait és munkadíját levonásba vehetné, s így vagyon-talan felek irányában a törvény által meggátoltatik jogos illetményeinek sikeres érvényesítésében, addig az 58. §. az ügyvéd fáradásainak gyümölcset a bíróságok tetszése által érlelteti meg, az ügyvéd költségei és munkadíjainak megállapítását a bírák kedvezőbb vagy közönyösebb, sympathicus vagy antipathicus hangulatának mérlegbe vetésétől tevéen függővé; e szerint a törvény az ügyvéd önállóságát ép ott semmisíti meg, hol az emberi természet gyarlóságánál fogva, legnehezebb a függetlenséget megőrizni; sőt mi több: a költségek érvényesítését oly utra tereli, mely rendszerint a bíró ítéletével van végkép elhatárolva, s az ügyvédnek hosszú munka és tetemes költsékezés után írott malasztnál többet nem biztosít. Mert hogy egy talán évek során át vitt rendes perben 20—30, 50—100 ft költség miatt csak ismét rendes úton lehessen perelni a roszhiszemű s fizetni vonakodó felet, az 100 eset közül 99-ben nem egyéb, mint az ügyvédet kényszeríteni, hogy jogos keresményének mikénti kielégítését a fél önkényére bizza, vagy keresztül vigye a pert és követelését, új költségekkel tetézve, talán évek mulva ugyan megállapítva, de egyuttal annak érvényesítését lehetlenné téve lássa. Ha már a költségek bírói megállapítása melőzhetőnek nem látszott, — bár a kamarai választmányok ez iránybani feljogosítása alig ütközhetett nagyobb nehézségbe, mint ütközött annak a fegyelmi hatalommal történt felruházása, — a

törvénykezési rendtartás 93. §. k/ pontjának mellőzése legkevésbé volt indokolt akkor, midőn e pontnak évek során át alkalmazása annak káros hatását legtávolabbról sem igazolta, azonban az 1874. 34. t. cz. 58. §-ának illetőségi szabályzata már eddig is ép oly célszerűtlennek, mint méltatlannak bizonyult. Meggyőződésünk szerint az ügyvéd és fél között a költségek tekintetében felmerülő viták az ügyvédi kamarák választmányai által leggyorsabban s legilletékesebben intéztetnének el, s az ebbeli határozatoknak a magy. kir. Curia mint legfőbb ítélőszék által lehető felülvizsgálása bizonyára a legtűltöbb aggályokat is elfojtaná. Ha azonban az ügyvédi kar teljes autonómiájának decretálása még most is oly veszélyesnek látszanék, mint a milyennek az az ügyvédrendtartás alkotásakor eltűnt, akkor legalább az 58. §. illetőségi szabályzatának a törv. fentartás 93. §. k/ pontjával összhangzásba hozatala, illetve ezen pontnak az 58. §. keretébe illesztése iránt nyilvánuló közóhajt teljes jogosultnak tartjuk, a mint másrésről méltányos és jogosnak találjuk azon országszerte hangzó kívánalmat is, miszerint a törvény 48. §-a akként módosítassék, hogy az ügyvédnek a fele ügyében behajtott pénzre és értékekre visszatartási joga legyen költségei és munkadíja erejeig, melyet akként érvényesíthessen, hogy azon összeget, melyre költségei és munkadíjai rúgnak, elsőbbségi, illetve zálogjogának fentartásával követelése végmegállapításaig bírói kézbe tehesse le, s csak a felesleget legyen köteles a félnek kiadni.

Hogy az ügyvéd és fél között vitás költségek és díjak annál gyorsabban és biztosabban állapíthatók meg, minél rendesebben s egyszerűbben vezetvék az ügyvédi könyvek, az kétséget sem szenved, hogy azonban azon könyvvezetés, melyet a nagy m. miniszterium megállapított, a kívánt sikert nemcsak nem biztosítja, de egyenesen kockáztatja, azt ismételt felterjesztéseinkben bőven kiemeltük, midőn részletesen elemeztük ezen könyvvezetés hiányait; s bár felterjesztéseink eddig eredményre nem vezettek, igazat adott abbéli állításunknak: hogy az ügyvédek inkább a könyvek bizonyerejéről fognak lemondani, semhogy a megállapított könyvek vezetésére vállalkoznának, — igazat adott az élet, mert ime a budapesti ügyvédi kamara 709 tagja közül csak 21 szánta reá magát a kísérletre, a társ kamarák legtöbbjei pedig egy könyvhitelesítést sem regisztráltak a lefolyt évben.

Nem volt ugyan alkalmunk a lefolyt évben a törvényhozás elé terjesztett törvényjavaslatokhoz hozzá szólni, mert bár a törvény 21. §-a azt kilátásba helyezte, ezek véleményezés végett hozánk át nem tétettek, mindamellett csak örömünket fejezhetjük ki a felett, hogy a jogreform terén élénk mozgalom mutatkozott, melynek több fontos és életbe vágó törvényt köszönhetünk s habár még sok teendő a codificatio közül, lehetlen a lefolyt év eredményeire meglegedéssel nem utalnunk; csak azon irányban nem jelezhetünk haladást, mely a gyakorló ügyvéd és a felekre nézve majdnem főfontosságú.

Peres eljárásunk s bírósági rendszerünk különösen a felsőbb forumokban ma is a régi békókban tesped; az igazságszolgáltatás Magyarországon még ma is oly hosszadalmas és költséges, mint eddig volt.

Bíróságaink teendőikkel túl vannak halmozva, a bírák és a kezelő személyzet száma különösen a fővárosban nincsen arányban a munka mennyiségével, mely vállukra nehezedik.

Járásbíróságaink az eljárás számtalan alakszerűségei által gátolva az ugynevezett bagatell-ügyek gyors elintézésében, mi által rendes teendők szabatos lebonyolítása is nehezítettik, s ha már a bíró befejezte teendőit, a kezelő hivatalok személyzetének elégtelenségén szenved hajótörést az egyes ügyek befejezése.

Rendes eljárásunk a közvetlen szóbeli eljárás előkészítő stádiumának csak hátrányait honosította meg.

Jogorvoslataink s felebbezési forumaink tömkelege a végteleenig nyujtja a perek véglebonyolítását s épen a kisebb jelentőségű ügyek azok, melyek aránylag a leghosszadalmasabb és így legköltségesebb lefolyásuak.

A végrehajtások gyors és sikeres keresztülvitele a fenálló rendszer mellett majdnem lehetlen, különösen ha a végrehajtás nem a perbíróság székhelyén, s hivatalból fogantatandó; nem csak az ingatlanokra vezetendő végrehajtások csigalassu lefolyása, de az ingókra intézett végrehajtások körül követett eljárás ezer s ezer boszantó árnyoldalai is képezik az általános panasz alapját, az ügyvédek és felek jogos elégtelenségének kútforrását s a

külföld bizalmatlanságának és ennek folytán hitelünk csökkenésének fő indokát.

Csak tömör vonásokban vázoltuk igazágszolgáltatásunk helyzetét, de ezen vázlatból is úgy hisszük kétségtelen, hogy különösen alaki törvényeink s bírósági szervezetünk igényli a gyökeres

reformot; nem téveszthetjük ugyan szem elől, hogy anyagi jogunk codificálásával is csak lépésenként haladunk előre, az öröndetes haladás azonban e téren elvitázhatlan, csak alaki jogunk korszerű átalakítása az, mely a kísérletek stádiumát évek óta nem haladta meg, melynek mielőbbi foganatba vétele pedig égető szükség.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Az ősiségi nyiltparancs alkalmazása szemben a telekkönyvvel.

A. 1853. évi márczius 16-ikán féltelek földjének felét vagyis egy negyed telket el akarta adni B.-nek; de azon időben az urbéri telkek eldarabolása még tiltva lévén, a jegyző tanácsára zálogos szerződést kötöttek, mely szerint A. három évre 400 frtért zálogba adja a kérdéses birtokot B.-nek oly feltétellel, hogy ha e három év lefolyta alatt az urbéri telkek eldarabolása megengedtetik, a birtok B. tulajdonává válik, a nélkül, hogy arra további felülfizetést lenne teljesíteni kötelezve, ha pedig nem fog az eldarabolás ezen idő alatt megengedtetni, a 400 frt lefizetése mellett a birtokot visszaváltani tartozik.

Jövő évben A. féltelekét elcseréli C.-vel olyképen, hogy az egy negyed teleknek azonnali birtokába lép, egy negyed teleknek pedig zálogvisszaváltási joga ruháztatik át reá. Időközben a telekkönyvek felvételén, az egész féltelekre C. lett birtokosként helyszínelve. Egyébként a birtokállás 1870-ig úgy maradt a mint volt, vagyis egy negyed telket (a zálogtartó) s egy negyed telket C. birt.

1870-ben C. megperli B.-t s azt mint telekkönyvi birtokos az ingatlan átadására köteleztetni kéri.

Kérdés, hogy alkalmazható-e ezen esetben az ősiségi pátens?

Annyi tény, hogy a zálogos szerződés 1853. márczius 16-án, tehát oly időben jött létre, midőn az az ősiségi nyiltparancs 19-ik §-a értelmében érvényesen köthetett; s tény az is, hogy a három évre kikötött zálogos évek 1856. márczius 16-án járván le, az említett pátens 22. §-a szerint a zálogvisszaváltási jog elenyészett. Ámde tény az is, hogy telekkönyvileg C. lett az egész féltelekre birtokosként helyszínelve, s így a tényleges birtok mindaddig, míg a telekkönyvi állapot a maga útján ki nem igazittatik, őt illeti.

Minthogy pedig alig hiszem, hogy kétség lenne abban, hogy ha B. telekkönyvkiigazítási keresetet indít C. ellen, a kiigazítás el fog rendeltetni; mert: tekintve, hogy a telekkönyvi helyszínelés a tényleges birtoklás alapján történt, tekintve, hogy a tényleges birtokban nem C., hanem B. volt, s így az előbbinek legfőlegbb zálogvisszaváltási joga lett volna feljegyezhető; kétségtelen, hogy a helyszínelés helytelenül s a tényleges állapotoknak meg nem felelően történt, s időközben a zálogvisszaváltási jog is elenyészvén, a kiigazítás olyképen, hogy B. mint kizárólagos tulajdonos tüntetessék ki, el rendelő lenne.

A kérdés súlya tehát abban összponosul, érvényesíthető-e a helytelen telekkönyvi felvétel a telekkönyvi tulajdonos által indított tulajdonkeresetben kifogás útján?

Nézetem szerint igen. Mert azt tartom, hogy ha a B.-re történt átruházás létre nem jön, hanem a birtok A. kezén marad, e kifogás annak ellenében, mint saját tényén alapuló, helyt foghat, mert az egy a telekkönyvi állapottal, melyre felperes keresetét alapítja, ellenkező s közte és alperes között létrejött kötelmi viszony alapján emeltetik, mely viszony a szerződő felek jogait és kötelesegeit meghatározván, nézetem szerint kétségtelen, hogy az egyik szerződő félnek ezzel ellenkező keresete ellenében kifogás útján is érvényesíthető. Áll-e azonban ez C.-re is, ki B.-vel nem szerződött, s így irányában harmadik személynek látszik lenni? Igen is látszik — de csak látszik lenni ilyennek, mert valóban annak nem tekinthető.

Ha A. C.-re a féltelek tulajdonjogát ruházta volna át, elhallgatva a közte s B. közötti zálogos viszonyt, C. mint jóhiszemű jogszerző, harmadik személy lenne és a dolog helyzete megváltoznék, vagy legalább az ellenkező felfogás biztosabb alapot fogna nyerni; ámde A. C.-re csak zálogvisszaváltási jogát ruházta át, tehát C. e részben csakis engedményese A.-nak; tehát a szerződés lényegében semmi változás sem történik, s C. csak azon jogokat érvényesítheti B. ellen, melyeket érvényesíteni A.-nak állott volna jogában,

s viszont B. is mindazon kifogásokat érvényesítheti C. ellen, melyeket A. ellen érvényesíteni jogában állott volna.

Ezek szerint a telekkönyvi felvétel hibás volta kifogás útján C. ellen is érvényesíthető lévén, kétségtelen, hogy a visszaváltási jog elenyészte, vagyis az ősiségi pátens alkalmazása is — még pedig hivatalból is — helyet foghat.

Zlinszky Imre,
kir. it. tábl. bíró.

Az eskü általi bizonyítás kérdéséhez.

X. vagyonán elkövetett lopás végett öt egyén, névszerint: A. B. C. D. E. vétkesnek ítéltetvén, és X. károsított kárkövetelésével polgári perutra utasítatván, mind az öt elítélt ellen kármegettérítése iránti keresetet támasztott. A tárgyalás előtt azonban keresetét A. B. ellen, minthogy ezek az első foly. fenytő bíróság ítéletét felebbezték, visszavette. C. D. E. alperesek egyebek közt a követelésbe vett összeg mennyiségét is kifogásolták, és mint-hogy a felperestől lopott tárgyak értéke másként kipuhatható nem volt, az eljáró bíróság azok értékének begyőzésére felperesnek a becselő esküt ítélte, s a per kimenetelét ettől tette függővé, mely ítélet a k. it. tábla által helybenhagyatván, felperes az ítélet jogerőre emelkedése után a becselőesküt le is tette.

Időközben a fenytő bíróság ítélete A. B. ellenében a k. tábla által helybenhagyatván, felperes már most erre támaszkodva, A. B. ellen is érvényesíti kártérítési keresetét, felhozván azt, hogy a C. D. E. ellen lefolyt polgári per ítéletének végrehajtását megkísérle, de vagyonhiány miatt kielégítést nem nyert. Az eljáró bíróság ez alpereseket feltétlenül marasztalta, mert — ugymond — a kár mennyisége felperes azon becselőesküjével van bizonyítva, melyet a C. D. E. ellen lefolyt polgári perben letett.

Kérdés támad már most: lehet-e egy, bár ugyanazon egy tárgy iránt, de más alperesek ellen lefolyt perben letett becselőesküt ezen per bizonyítékául elfogadni?

Törvénykezési rendtartásunk 152. §-a azon általános redszabályt tartalmazza: hogy minden, a perben felhozott ténybeli állítás bebizonyítandó; különben az, ha tagadná az ellenfél, a per eldöntésénél valónak nem vétethetik; kivételt csupán a törvényes vélelem, a köztudomású tények, és az ugyanazon felek közt lefolyt polgári perben kihallgatott tanuk vallomásai képeznek. Eltekintve ettől, bírói eljárásunk a tárgyalási rendszeren s így a felek megállapodásain nyugszik, a miért is a bíró csak azt veheti bizonyítottnak, a mi a perben tényleg bizonyítva vagy beismerve lett, s ebből folyik ki ama szabály: hogy minden pert teljesen kell felszerelni. A tárgyak értéke ítélt dolognak — res judicata — sem tekinthető ez esetben, mert a mostani alperesek az előbbi perben állt alperesekkel indentikusoknak, minők például az örökösök és engedményesek, nem tekinthetők. Mindezeknél fogva formális szempontból itélve, a tett kérdésre nemmel kell felelnünk.

A felek érdekeit és a jog érvényre juttatását tartva azonban csupán szem előtt, első tekintetre is kell belátnunk, hogy a jelen esetben semmi észszerű ok nem harcol a becselőeskü újabb letétele mellett; alperesek a kisebb érték bizonyítására kísérletet sem tettek, még csak az eskü újabb formulázását sem kívánták; a becsülőendő tárgyak ugyanazok; azt sem lehet feltenni, hogy az előbbi eskü alatt bementott érték változás alá eshetnék. Másrészt tekintetbe kell vennünk, hogy a bizonyíték csak azon czélból alkalmaztatik, hogy a bíró bizonyos perbeli állítás valóságáról meggyőződést szerezhessen, a felperes által letett becselő eskü pedig a szenvedett kár mennyisége iránt a bírót teljesen meggyőzi. De figyelemre kell méltatnunk azt is, hogy az eskü ismétlésének meghagyása nemcsak felperes erkölcsiérzete iránt kiméletlenséget mutat, hanem a mennyiben az eskü alkalmával istenre történik a hivatkozás, a vallástörvényekkel is összeütközik, s éppen azért az esküt újból

letevő félnek, ki az eskü újabb letételét fölöslegesnek tudja, vallásos érzületét is sérti; oly egyénnél pedig, kinek vallásos érzülete nincsen, az eskünek bizonyítékkénti alkalmazása mi értelemmel sem bír; ilyeneknél eskü helyett a becsületszó adása több jogosultsággal lenne alkalmazható, ha ahhoz oly következmények kapcsolhatnának, minők a hamis eskühöz kötvék. Mindezek tekintetbe vételével pedig lehetetlen kifejezést nem adni annak: *hogy az eljáró bíróság, midőn a már letett becsületszót jelen perben is bizonyítéknak vette*, ha a bizonyíték alkalmazásában a törvény betűihez és a fennálló általános elvekhez nem is alkalmazkodott, de kétségtelenül helyesen csélekedett.

Rudnay István,
k. ít. táblai bíró.

De rebus omnibus et quibusdam aliis.

Kedves Barátom!

Egy éve lesz már, hogy azon szerencsében részesültem, általad felkértem, hogy becses lapod számára valamit írjak. Kivánságodat azonban mindekkorig be nem tölthettem, mert nem valék oly hangulatban, hogy jogi themáról értekezést írjak; ha azonban kedved tartja, légy szíves megengedni, hogy veled egyről-másról fecsegek.

Megvallom neked négy szem közt őszintén, hogy engem sok mindenféle boszant, s örülök mint a gyermek, ha tollamat a napi fáradalmak után letehetem. Rosz hangulatomat még azon tény sem képes eloszlatni, hogy mi ügyvédek nem tartozunk a *cseléd*ek kategóriájába. Más valaki talán törvényhozóink eme határozása folytán emelt fővel fog járni, de reám, hálátlan s boszus emberre ezen epochális esemény sem képes befolyást gyakorolni.

Boszankodom! S van-e rá okom?

Ítéld meg magad.

Oly osztályhoz tartozom, mely más államokban a legelőbbelkelő társadalmi körökhöz számítatik. S miként van ez nálunk? Ha jól emlékszem, épen te voltál az, ki évek előtt közölted velem egy volt igazságügyminiszter abbéli nyilatkozatát: hogy elmúltak már azon idők, midőn nálunk ügyvédből ítélő táblai ülnök lehetett. Oh igen, rég elmúltak azon idők, midőn az ügyvédi oklevél, mint olyan, tulajdonosának a társadalomban tekintélyt szerzett. — S vajjon mi az oka ezen szomorú társadalmi jelenségnek?

Távolról sem tagadom azt, hogy némely kollégáim viselt dolgai a kar tekintélyének csorbitására méltó okot szolgáltatnak; de vajjon következik-e abból, hogy e miatt az egész ügyvédi kart, mint olyant megvetni szabadjon? Vajjon más társadalmi osztályban nincsenek-e koszos juhok? Miért kiáltanak tehát kigyót, békát épen az ügyvédekre; sőt a hatodik nagy hatalom is sárral dobálja néha az olyakat is, kiknek évtizedeken át nem volt okuk a nyilvánosságot kerülni.

Szentelje bárki idejét és munkásságát sok éveken át a nálunk oly gyakran alakuló szakkbizottságoknak, senki sem hiszi el, hogy a közérdeket kívánta előmozdítani, hanem legjobb esetben kielégíthetetlen dicsvágnak fogják majd azt bélyegezni, s nem ritkán még tisztátalanabb indokokból származtatni. Dolgozzék valaki egész éven át becsületesen s lelkiismeretesen, óriási halmazú ügyben, s miután az *ellenfél semmit sem akar fizetni*, érvényesítse jogát törvény útján, a hatodik főhatalom egy része által oly embernek lesz feltüntetve, a ki «üzérkedik», s így megy ez folyton tovább végzetlen gráciával. Mindazonáltal ezzel is bizonyos respectust, ugynevezett hirnevet szerez magának az ember, melynek aztán legkövetlenebb következménye az, hogy az adóhivatal arra, mint u. n. *tekintélyes* ügyvédre óriási összegű adót ró!

Boszankodom! Mióta a törvényhozás a bíró törvényileg biztosított függetlenségét egy szerencsétlen törvény által megszüntette, eltűnt nála az ösztön, a törekvés a munkálkodásra; azóta megintgott a barátságos viszony közte s az ügyvéd közt; azon idő óta a bíró állásának biztosnak nem érzi magát, irigylit az ügyvéd függetlenségét s ezt az ügyvéddel munkadíja s költségei megállapításánál érezteti.

Boszankodom! Így keyéssel ezelőtt a hírlapokban egy közlemény jelent meg, mely szerint a fővárosi ügyvédek a kincstárt manipulációjuk által megrövidíték s ezért 300,000 frtnyi bírság rovatott ki. Én szerencsétlen elbizakodott ember e czikk olvasásánál néhány collegámnak fogadást ajánlottam aziránt, hogy én a «leletezett» ügyvédek közt nem vagyok. Nevetséges! Néhány nap múlva kapok a pénzügyigazgatóságtól vagy feltucat leletezést, melyek a magok nemében mondhatom sajátságosak.

Kiváncsi vagy rájuk ugy-e bár? ... Tehát legyen.

1-ső lelet. A kereskedő csalással lőn vádolva, a vizsgálat megejtése után a további eljárás megszüntetése iránti határozat hozott. A kereskedő hozzám jön, a tényállást közölve velen, megbiz, hogy büntelensége bebizonyítására szükséges volt okiratokat a fenytő trvszéktől kivégyem. Én elkészítém az illető beadványt s aláíratám kliensemnel. Kliensem a beadványban egyidejűleg kéri a trvszéket az ügyiratokat nekem átadni. Átadom a beadványt a

fenytőtvszéknél, a bélyegszabályok értelmében *bélyeg nélkül*. S ime ezért bélyegbírságot rónak reám, mert ezen beadvány egyszersmind *meghatalmazást* is tartalmaz. Mintha a meghatalmazás büntetőügyben, midőn specialiter csak *bűnügyre* vonatkozik, bélyegköteles lenne.

2-ik lelet. Helyettesem által egy csődtömeg ellen liquidatioért keresetet indítottok. Az ítélet meghozatik, s reám bélyegbírságot rónak, mert az ítélethez bélyeget nem adtam. Én tiltakoztam az ellen, hivatkozván arra, hogy az illeték, illetőleg az ítéleti bélyeg-illeték a csődtömeg után egyszerre s *egészben* fizetetik, s megjegyeztem azonfölül, hogy azon esetben is, ha bélyeget alkalmazni csakugyan kellene is, az helyettesemet terhelne különben is, ki az egész csődpert vitte. De mind hiába, még a bírságot sem engedték el. S így megyen az folyvást, mert a többi leletezés is mind ily természetűek. Valóban nem birom megérteni, hogy ekké a leletezések csak néhány százezeret jövedelmeznek, hiszen abból ily módon millióknak kellene befolyjni!

Boszankodom! Épen most tanulmányozom a képviselőház által tárgyalat váltótörvényt. Örüljétek váltóadóssok: Lesz ismét élet. Lesz megint kifogásolás és perhurcolás! Lesz minden perben legalább exceptio non numeratis pecunia vagy valami más kifogás s erre vonatkozólag nagy tanúzási apparatus, a mi természetesen a hitelt rendkívül emelni fogja. Vajjon fogják-e az irányadó körök a váltóeljárás szabályozásánál e bajt orvosolni s csak az okmányi bizonyításnak helyt adni?

Boszankodom! Van ügyvédi kamaránk, illetőleg választmányunk, melynek egynémely tagjai irányában egy és más tekintetben kívánni valónk lehet ugyan, de felette derék s tiszteltetelméltó elnöke bizonyára diszére válnék bármely kamarának. Fennállása első évében ugyan mire terjedt ki szellemi téren e kamara munkássága? Semmit sem tevése azzal lőn mentegette, hogy egyetlen törvényjavaslat sem lőn hozzá beküldve. Ez szintén gyönyörű tájkép!

Boszankodom! A kereskedő világ már régóta sürgeti a csődtörvényt. A javaslat már régóta kész, a szakkbizottság egybe van hiva, a tárgyalás megkezdett, s egyszerre szünet — megmagyarázhatlan szünet. Régi törvényünk — hogy csak egyet említsek meg — a «szövetkezetek» nevű jogintézményt, mint kereskedelmi társaságot, nem ismeri. Nem tudják ugyan illetékes helyen elképzelni ama zavart, mely beáll, ha véletlenül valamely szövetkezet már most csődbe esnék.

Boszankodom! Épen most olvasom újból kereskedelmi törvényünk azon fejezeteit, melyek a kereskedelmi ügyleteket általában, azok megkötését és teljesítését tárgyzák. Ezek magukban véve nagyon soványok s hézagosak, kívánság lett volna tehát, hogy polg. trvkönyv hiányában az eredeti trvjavaslat több intézkedései azok közé felvétettek volna; no de egyelőre szükségkép ezzel is boldogulhatunk.

De hogyan vagyunk a polgári trvkönyvvel? Az illetékes helyen csakugyan azt hiszik, hogy a kötelmi jog terén beérhetjük azon tétellel: kiki mint kötelezte magát stb. — Meddig lehetünk, s meddig leszünk még polg. trvkönyv híján? S nem gúny-e az, midőn a ker. trv. 1. §-a az «általános magánjogra» mint segédforrásra utal? Távol legyen tőlem kétségbe vonni igazságügyminiszteriumunk s főembereink jóakarátát, igyekezetét és szakismeretét, de egyrészt oly államban, melynek törvényhozása évhosszant tart, a miniszterium saját szakmájával behatón nem foglalkozhatik, mert ideje nagy részét részint a clubb-tanácskozmányok, részint a rendes ülések veszik igénybe, de másrészt ig. miniszteriumunk — sine ira et studio némely tekintetben félszükséglet vádolható. Midőn a buda-pesti kir. trvszék s kevéssel azután a váltó- s kereskedelmi trvszék elnökeinek tapintatos megválasztása a főváros jogászai körének kivétel nélküli helyeslésével találkozott, ez azon reményre jogosított, hogy az igazságügyminiszter ur félután meg nem áll, hanem nevezetesen az utóbbi trvszékhez alelnököt s az okvetlen szükséges bírói személyzetet is ki fogja nevezni. Azonban nap nap után mulik, s marad minden a régi. Ha az eddigi bíróság a restancziákban elmerül vagy a sok munka miatt physice tönkre megy, — tán akkor jó majd a segély, — csakhogy későn.

Attól tartok, hogy fecsegéseimmel s jeremiádjaimmal máris terhedre vagyok, azért soraimat azon kéréssel zárom be, hogy panaszaimat nyomda-festéssel ne sokszoroztsd. Kár lenne a papírosért.*

Barátod

Dr. Brode Lipót.

* A közlés mentségeül szolgáljon, hogy néha már ennél nagyobb pazarlást követtünk el.

Értesítés. A m. kir. Curia semmitőszéki osztályának kereskedelmi ügyekben hozott elvi jelentőségű határozatainak közlését lapunk mai számának mellékletében megkezdjük.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik száma.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály, egyet. tanár urtól. — Akaratszabadság. Dr. Dobránszky Péter, mű- és egyetemi tanár urtól. — Törvénykezési szemle. Gyilkosság? MEJLÉKLET: Curiai határozatok. Hirdetések.

A

nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon.

VIII.

A közvetlen szóbeliség alkalmazása hazai gyakorlatunkban.

Az imént felsorolt törvénycikkek mindnyájan a *közvetlen szóbeliségre* vannak alapítva, — megkövetelvén, hogy az ítéleti alapul szolgáló tárgyalás *ne írásban, hanem előszóval és ne bírói kiküldött, hanem maga a bíróság előtt eszközöltessék.*

I. És mégis daczára azon nagyfontosságú előnyöknek, melyeket úgy a szabadelvű előhaladás, mint a törvénykezés tökélyesítése körül kétségbevonhatlan módon előidézt. Daczára továbbá annak, hogy fölvilágosult törvényhozóink már csaknem *fél század előtt* nem annyira meghonosították (mert itthonos volt az nálunk az előtt is), mint inkább *multjához híven* azt a titkolódzó s a sötétség homályát bujkáló írásbeliség által elfoglalt téren *jogéletünkbe visszaállították.* Daczára mindezen üdvös előzményeknek: a közvetlen szóbeliség ugyszólván mind ez ideig csak a papiroson létezik, de az életben, a valóságban alig jelenkezik.

A szóbeliség reformeszméje törvényeinkben csak kimondatott, de meg nem valósított. A törvény alkalmazása a törvény üdvös irányát meghiusította. *A törvény szelleme és iránya kijátszatott és folyton kijátszatik a végrehajtók által.*

Köztudomásu dolog ugyanis, hogy *1848 előtt* mind a szolgabírák, mind a városi tanácsok *írásban* tárgyalták rendszerint és legtöbbször a *szóbeli ügyeket* is. *Kivételül* csak némely apróságok, fölötte jelentéktelen viszályok szolgáltak, melyek szóval intéztettek el.

Az is köztudomásu, hogy az *országbírói értekezlet szabályainak uralma* idején (1861—1869) nemcsak a városi, megyei és kerületi törvényszékek az u. n. *rendes szóbeli perekben*; de sőt a városi főbíró és a szolgabíró és esküdtből álló járásbíró is a *sommás szóbeli perekben* az írásbeliség szerint járt el.

A felek nem előszóval nyilatkoztak, mint ezt a törvény világosan rendeli, hanem a nélkül, hogy előbb a szóbe-

liség kívánalmainak eleget tettek volna, a felek maguk, vagy ügyvédek által írták jegyzőkönyvbe felelőseiket.

II. Több, kevesebb kivétellel és módosítással következik ezen visszaélést, mint különösen a bíróságokra nézve oly drágakedves örökséget, mostani járásbíróságaink is — sommás ügyekben az új polgári törvénykezési rendtartás *világos tilalma* ellenére.

Sőt a visszaélések annyira mennek, hogy a sommás ügy letárgyalását a *jegyzőre* bizzák, ki a szóváltásokat jegyzőkönyvbe vevén, vagy, *a mi még szokásosabb,* a felekkel, vagy ügyvédekkel jegyzőkönyvbe vétetvén: *azok nem mint előszóval tett előadások, hanem mint valószínű írásbeli nyilatkozatok kerülnek a járásbíróság elé.* Ki azután a szóbeliség fő szabálya ellenére végítéletét *írott* nyilatkozatra alapítja és pedig olyanra, mely különösen ha a jegyzőkönyvet a jegyző veszi fel, nem mindig foglalja magában híven a felek valódi akaratát.

Azért mondotta ki a *semmitőszék*, hogy sommás eljárásnál ítéletet törvényszerűleg csak azon bíró hozhat, kinek közvetlen befolyásával az ügy letárgyalatott és a bizonyítási eljárás befejeztetett. A tárgyalást pedig *nem a jegyző,* hanem csak azon bírói személy vezetheti, ki az illető bíróságnál szavazati joggal bír. Semmiségi okul szolgál, *ha az ítéletet nem azon bíró hozta, ki a tárgyalást vezette.* Valamint az is, ha sommás eljárásnál a felek perbeszédeiket *otthon* írják, vagy a bíróság előtt ugyan, de *önmaguk* írják jegyzőkönyvbe, mert a bírónak jelen kell lenni a tárgyalásnál. (Herczegh Mihály: «A magy. kir. Curiának, mint semmitő és legfőbb ítélőszéknek határozatai.» 1871. évi I. folyam, 117. és 124. §§.)

III. És vajjon nem ilyen-e a gyakorlat a *váltótörvényszékek* előtt. A hol pedig az 1840. 15. tczikk II. rész. 79. §. világosan rendeli következő szavaival, hogy: «Váltótörvényszéki rendes pereknél az eljárás mindig szóbeli. S azért a váltótörvényszék minden rendes perfolymra tartozó keresetlevélnek következtében határnapot szaband ki a feleknek, vagy ügyviselőiknek személyes megjelenésére.» (Közvetlenség.)

Az 1840. évi váltótörvény 92. §-a megengedi ugyan a *kivételt*, elrendelvén: «Ha a bíróság a váltótörvényszékeknek bejegyzett kereskedők, vagy gyárosok egymás közötti kereskedési pereiben azt találná, hogy a panaszos ügy terjedelmesebb és nagyobb tömege miatt más perek nyilvános késleltetése nélkül *szóbeli úton* nem végeztethetnek: végzés által meghagyja, hogy mindenik fél egy-egy bírót nevezzen ki; az ilyen formán kinevezett választott bírák pedig egy elnököt fognak maguknak válasz-

tani. Ezen választott bíróság előtt a per a váltóügyekre nézve *írásban* is folytatattik.»

Azonban váltótörvénykezési gyakorlatunk nem szorított a kivételekre, hanem *szabályul a kivételt, az írásbeliséget állította föl* és alkalmazza jelenleg is. A szóbeliség üdvös követelménye itt is ki van játszva, meg van semmisítve. *A váltóügyek is nem szóval, hanem írásban tárgyaltnak és fejezletnek be.*

Az 1873. év elején elhunyt SIMON FLORENT, egykori legkitünőbb tagja a pesti ügyvédi karnak, sokszor beszélt, hogy a váltótörvénykönyv hatályba lépte után, mindjárt az első években, valóban a *törvénytörvények jelenlétében s előszóval* tárgyalattak a váltóperek. Ő maga is, ugymond, többször megjelent a *váltótörvénytörvények színe előtt* és *előszóval* adta elő perbeszédeit a váltóügyekben.

Tekintet nélkül azonban arra, hogy peres vitatkozás és bizonyításnak szóbeli eszközését több rendbeli törvények félremagyarázhatatlanul követelik: a gyakorlatban mégis ellenkező történt. *A középkori sötét szellemű intézmények* egyik legártékonyabb *kinövése*: az írásbeliség még mindig erősen tartja magát.

S ha azt kérdezzük, hogy mindezekért kiket terhel első sorban a felelősség: akarva nem akarva, ügyvédek és bírónk felé kell tekintenünk; mint a kiknek *nagy része* nem emelkedett oda, hogy a törvényhozásunk által szentesített szóbeliség reformját tetteg valósítani, életbeléptetni komolyan törekedett volna.

Az igaz, hogy az *írásbéli tárgyalások* kényelmesebbek, a közepszerűséget, járatlanságot és felületességet jobban elpalástolják. Valamint az is igaz, hogy a *szóbeliségnél* az ügyvédi fogások, ármányok és huzavonák utja inkább elzáratik. Mind a mellett azonban a hivatását magosabb szempontból felfogó ügyvédi és bírói osztálynak végre is mindezek felül kell helyezkedni.

Dr. Herczegh Mihály,

egyet. tanár.

Folyt. követk.

Akaratszabadság.

VI.

A jó anyatermészet tehetségekkel dúsan felruházta gyermekét — az embert. Ezen tehetségek magvait azon drága anyagok méhébe oltá bele, melyek nemes szervezete az embert alkotja. A sejtek megannyi gyöngyházak tele az életerő pazar kincseivel. Mindazon tehetségeknek, melyek az ember fejlődése folyamában nagyra nőnek és megérlelődnek, csirája benne van az ember magvában. Ugy hogy azon tehetségek, melyek az ember szervezeti érettségének delén mutatkoznak, a csecsemő gyermeknél épen úgy meg vannak, mint a teljesen megérett embernél, csak hogy amott még fakadó rügyek, gyöngéd hajások, feslő bimbók állapotában, míg az érett ember tehetségei már izmos, erős, termőképes ágak, melyeken már a cselekvés és tettek gyümölcsei függnek.

Én sokat olvastam, sokat gondolkoztam az ember lényéről; mert minden további buvázkodás természetes és mellőzhetlen kiindulási alapjául tekintettem és tekintem azon sarkalatos törvény tiszteletét, mely azt parancsolja,

hogy ismerd meg önmagadat. Az önismeret, az ember lényének, szervezetének, természetének ismerete oly alap, mely nélkül az ember számára törvényeket, életrendet vagy egyáltalán nem állíthatunk fel *helyesen*; mert nem ismerve természetét, ahhoz nem is alkalmazkodhatunk; vagy ha mégis az emberismeret előzetes alapja nélkül is eltalálunk egy-egy helyes törvényt, önön természetünk általános emberi jellegéből fakadt az önként, okutatlanul.

Az ember lényé ismeretéhez és megértéséhez mindekelőtt az ember szervezetének elemezése szükséges. És én bonczoltam az embert. Az anatomia, a physiologia, az anthropologia segédkarján juthatunk be azon kis, de rejtélyekkel telt világba, mely maga az ember. A történelem elmondja miként élt, gondolkozott, érzett és miként cselekedett az ember. A történelem az emberi társadalom valódi élet- és lélektana, mely a tények és események nyelvén beszél az ember és társadalma tulajdonságairól. A statisztika pedig elénk tárja a mai társadalom képét, feltüntetve és magyarázva minden vonást és mozzanatot, melyek összegéből ama kép egésze szövődik. Mind e tudományok a többi ember- és társadalmi tudományokkal együtt, képezik azon eszközöket, melyekkel feltárható a testi és szellemi ember lényé. És én használtam ezen eszközöket nem a feltétlen hitel elfogultságával, hanem mindig lelkiismeretesen bírálva képességeiket és eredményeiket egyaránt.

Ezen tanulmányaim és buvázkodásom végeredménye gyanánt ép oly egyszerű, mint természetes igazságokhoz jutottam, melyek valódisága mellett már maga a tiszta egyszerűség és mesterkéletlen természetesség is tanusodik; mert hisz az igazság mindig egyszerű, világos és természetes.

Ezen főigazságok a következők: az ember lényé minden ízében természeti lény; mert alkatelemei a környező természet tárából való anyagok és erők; mert szervezete teljesen erőművi törvények szerint van szerkesztve; mert fejlődése és élete teljesen erőművi törvények szerint folyik; mert végül enyészete is merő természeti felbomlási folyam, tökéletesen azonos bármely más vegyfelbomlás természetével.

E kutatásaim folyamában megtanultam, hogy a szellemi légkör, melyben az ember eddig élt, csupa merő mythos, hit és rege. Hit, mely ama regékkel ámitotta a szellemi kiskorúságban élő embert, hogy az ember a természet többi lényéinek fejedelme, minden csak az ő kedvéért van. Az ember semmi rokonságban nem áll a természet egyéb lényéivel. Neki külön kivételes tulajdonságai és sajátos élete van. Mindezen ábrándok ködképei semmivé foszlottak azon napfény sugarainál, melyet az ember valódi természetéből meritett igazság lövelt szét lelkem előtt.

Megtanultam, hogy az ember csupa gépek- és eszközökből van összealkotva, azon anyagok és erők felvételére és emberré átalakítására, melyekből az ember ered, áll és összműködése folytán él, melyek szétbomlása folytán meghal. Értem most már a mit DESCARTES tanított,

hogyan a test gép, mely emeltyük-, rugók-, sajtók-, szűrők-, csatornák- és más elemekből áll. Tudom, hogy az ember teste, csak úgy, mint más élő testek, ugyanazon elemekből van összeszerkesztve, melyekből az ásványi anyagok állanak. Tudom, hogy az ember ereiben ugyanazon vasanyag görcsövi golyói hömpölyögnek, melynek rokonai hegyeink ölen nyugosznak; az ember szilárd tagjaiban — a csontokban ugyanazon közet elemei ülepednek le, mint a melyekből a korallok hajléka épül; egész ideg- és izomhálózatunk anyagát a természet szerves és szervetlen lényeitől kölcsönzi testünk. Az élettan kimutatja, hogy az ember szíve a vízépitészet ismeretes törvényei szerint van alkotva, nagy csövei közönséges műtani készülékekkel, szelepekkel vannak ellátva. A szem a láttan lefinomabb elvei szerint van berendezve: szaruhártyája nedvei, lencséje a fénysugarakat akként gyűjtik egy központba, hogy képpé alakuljanak; a szem írisze pedig éppen mint a táv- és görcső diaphragmája, arra való, hogy a zavaró fényt kizárja, a beeresztett fény mennyiségét pedig szabályozza. A fül mindennel fel van szerelve, a mit a hang három jellegző tulajdonsága megkívánhat: van dobhártyája a hangerő, csigája a hangmélység és magasság számára, vannak félkör alakú csatornái a hangminőség számára. A buvárlat kideríté, hogy a légköri nyomás folytán hullámszerűen jön az ágyékhártya; az ágyékhártya rezgése által pedig a levegő a nagy légcsövekbe jut és aztán természeti elvek szerint, a tüdő legszélsőbb sejtjeibe, innen meg a vérbe széled és az által az egész szervezetben vegyi változásokat idéz elő, hőt támaszt és a szerves élet összes miveleteit mozgásba hozza. A táplálkozás nem egyéb, mint anyagok bevétele azon célból, hogy azokat a test gépezete és erői használható elemekre szétbontsák és átadják a szervezetnek az eként nyert új anyagokat és erőket a már elhasznált anyagok és erők helyreépítése végett. Nagy elmék, mint DESCARTES, LEIBNITZ, LAVOISIER és mások kimutatták, hogy a physika, chemia és mechanika egy és ugyanaz minden testre nézve; sőt azon nagy művekhez, melyet a jelenkorban egy QUÉTELET, LILIENFELD, SPENCER, DRAPER, SCHÄFFLE és mások dolgoztak ki, megadta az alap gondolatot már HOBBS TAMAS, midőn «de corpore politico» című művében a társadalmi testet oly lénynek tekinté, a mely ép úgy, mint bármely physikai test, sok részből van összealkotva és természeti törvényeknek hódol.

De nemcsak a testről tettem tanulmányokat, hanem ép oly gondnal vizsgáltam a lélek lényét és életét. E téren is egyszerű, természetes igazságokhoz jutottam, melyek szemben a theologia csudáival és a metaphysika kohanáival, megtanítottak arra, hogy a testnek, mely anyagokból áll, erői, tehetségei vannak. És ezen erők vagy tehetségek összege a lélek. A lélek élete az erők vagy tehetségek működésében áll; az erők pedig természeti törvények szerint működnek.

Ekként tanulmányoztam az embert és elemeire szétzedve kerestem tehetségei közt azon tehetség lényegét is, melyet közönségesen *akaratnak* nevezünk. Kerestem az akaratot, mely alatt közönségesen az elhatározás tehet-

ségét szokás érteni. Kerestem, de hasztalan. Mert — a mint alább ki fogom mutatni — azt találtam, hogy az ember önön tetszéséből nem határozhatja el magát semmire; hanem a reá ható tényezők és indokok ereje bírja jóra vagy rosszra, a szerint, a mint az ember felett a jó vagy rossz tényezők befolyásának jut a döntő turalalom. Már pedig ha embernek nincs önelhatározó tehetsége: akkor nincs valójában akarat; mert hiszen éppen az akarat volna azon állítólagos elhatározási tehetség, mely a szó-járásban és az elméletekben benne van, de a valóságban, az ember tehetségei sorában nincsen.

És ez nagyon természetes. Ha az embert indokok, tényezők indítják, készíti valamire: akkor nem is lehet önelhatározó tehetsége; mert elhatározás csak önerőből, öntetszésből, önkénnyből származhatik, nem pedig indokok, tényezők vagy bármely más hatalom kényszere folytán. A kényszer folytán támadó mozgás, működés nem önelhatározás, hanem kényszerű mozgás vagy tevé, kényszerű engedés és hódolás.

I. Endre király Béla öccsének indulatát próbára akarta tenni királyi ígéretének megszegése után és 1058-ban Vákonynba hívatá, a hol eléje tette a királyság és vezerség jelképeit — a koronát és kardot azon felhívással, hogy válaszszon a kettő közül, királyi szavára biztosítván őt, hogy a mit választ, az az övé lesz. Két udvari embernek azonban, Vidának és Ernyeinek ki volt adva a parancsolat, hogy azon esetben, ha Béla a koronát választaná, rögtön vágják le. Ezt Béla megtudta úgy, hogy midőn a terembe lépett, Miklós ispán e szavakkal figyelmezteté hamarjában a veszedelemre: «ha életed kedves, a kardot válaszd». Béla előtt volt a korona és a kard, hogy válaszszon. Béla — mint tudjuk — a kardot választá. Azt is tudjuk, miért választá a kardot. Talán azért, mert úgy *akarta*? Avagy választás volt-e az tulajdonkép, a mit Béla tett, vagy inkább engedés, hódolás a kényszerhelyzet előtt? Hogy sem akarat, sem választás nem volt, azt tudjuk a történelemből, mely elmondja, hogy a kimenekült Béla 1060-ban Boleszláv lengyel király segítségével az országba jött és csatlakozva magyar hűvel, Endrét a Tiszánál megverte.

Mi állott Béla előtt, midőn Endre bátyja azt mondá neki, hogy válaszs! A koronában a halál, a karban az élet, a megtorlás, a győzelem, a trón. A kard magában rejté a koronát is.

Az életfentartás hatalmas törvénye így szólott hozzá: nem szabad a koronához nyulnod, különben meghalsz. Ez kemény parancs, nagy tilalom. A méltatlan bánásmódon felháborodott indulata azt mondá neki: vedd markodba a kardot, mely hoszut állani — jó fegyver és segítségére lesz a korona megszerzésében, mely királyi ígéretnél fogva téged illet. Minden indok, minden parancs arra unszolta és kényszeríté, hogy a kardot válaszsza. És ő azt választá.

Mi legalább úgy beszélünk, hogy «választott», nem gondolva meg, hogy valójában választ-e az olyan ember, a kit indokok, törvények kényszerítenek úgy és nem más-kép cselekedni, mint a hogy cselekedtek. Hát választás

az, mikor valakire halálbüntetés terhe alatt ráparancsoltok, hogy tegye ezt vagy amazt? És vajjon nem mindegy-e az: vajjon az ember természete, az önfentartás törvénye, az indulat, a megtorlás ingere, a győzelem reménye, a siker koronája vagy az ember embertársa parancsol-e az emberre valamit? A parancs — parancs, a kényszer — kényszer, jöjjön az bárhonnan. A parancsnak, a kényszernek, az indító ok- és hatalomnak csak forrása és természete más-más; de az indok, a kényszerítő hatalom maga mégis indító ok, mégis kényszer marad, mely hódolást követel. És ismételnem kell, hogy ha bármiféle tényezők hatalma indítja, kényszeríti mozgásra, gondolásra, érzésre vagy tetre az embert: akkor az ember sem határoz, sem akar, sem választ. Már pedig ezen helyzetben van az ember mindig; mert ok nélkül semmi sem történik.

Mindezek dacára is azzal a képzelettel ámitjuk magunkat, hogy mi «választánk», mi «határoztuk» el magunkat «akaratunknál» fogva. Azt képzeljük, hogy hisz másképp nem is tehettünk volna, ha akartunk volna. De ez merő képzelem és tiszta mesebeszéd. Onnan származik, hogy nem kutatjuk igazán, komolyan és elfogulatlanul cselekvésünk okait, törvényeit, csak ráképzeltük, hogy úgy «akartuk», a hogy tettük. De a tény, hogy nem másképp cselekvünk, mint a hogy cselekvünk, megdönthetetlen bizonyossága annak, hogy az adott körülmények között nem cselekedhettünk volna másképp. Ez tény, mely tagadhatlan. Ellenben az pusztá igazolatlan képzelődés és alaptalan feltevés, hogy másképp is cselekedhettünk volna. Álhit és önámítás, mely ama másik álhiten vagy tudatlanságon gyökerezik, hogy mi tetszésünk szerint tulemelkedhetünk a szervezetünkben működő erők és indokok vagy a kültermészet és társadalom világából reánk ható tényezők hatalmán. Oly hit és feltevés, mely merőben ellenkezik az ember és a dolgok természetével, akár hiszszük, akár nem.

Valóság az, hogy akkor, midőn az ember valamit gondol, érez vagy tesz: mindig azon okok és tényezők a döntő erejüek rá nézve, amelyek következtében az ember éppen úgy gondolt, érzett vagy cselekedett, a mikép cselekedett. Ha azt hiszszük, hogy *ugyanazon* körülmények között másképp is cselekedhettünk, az merő csalódás. Meg kell változni a döntő oknak vagy tényezőnek, meg kell változni az uralkodó viszonyoknak és körülményeknek: akkor igenis megváltozik gondolatunk, érzésünk és cselekvésünk is, de megváltozik éppen a változott okok és tényezők hatalmánál fogva, nem pedig merő önkényünkből, a mi nem létezik.

De most e fejtegetésekben nem megyek tovább, majd későbben újból reá jövünk e kérdésre és bővebben elemezzük.

Tény az, hogy magunkat önkényünkből el nem határozhatjuk, tehát nincs önelhatározási tehetségünk, nincs akarat. Jól tudom, hogy merészség kell hozzá a dolgok ezen állását nyíltan és határozottan ezen igazi nevén nevezni. De ez éppen olyan bűn, mintha a napról azt mondjuk, hogy világít vagy mintha a csillagokról azt állítjuk, hogy nincs saját fényök. Ez semmi egyéb, mint

jelzése és konstatálása a dolgok valódi természetének. — Az a ki konstatálja, beható buvárlatai eredménye gyanánt, hogy az embernek nincs akarata, nem tehet arról, hogy nincs akarata. Nem az alkotta az embert olyannak, a milyen, a ki az embert vizsgálja és megismeri, nem is lehet övé a felelősség, ha rosszul van alkotva, valamint nem az övé az érdem, ha az ember jól van alkotva. — A buvár csak vizsgál, de nem alkot, csak fölfedezheti az igazságot, de nem készítheti. Egyébiránt a mi engem illet, én szívesen elvállalnám a felelősséget az ember alkotásáért, ha rám bízna; mert, ha tőlem függne vagy függött volna, én is csak olyanná alkottam volna az embert, a milyen; mert ennél jobb alkotást nem tartok lehetőnek.

De szerencsére nem erről van szó, hanem arról, hogy az embernek van-e akarata? Kifejtém és még jobban ki fogom fejteni, hogy nincsen. És ez nem is lehet másképp. Az ok, a tényező, a törvény indító vagy kényszerítő ereje kizárja az önkényt, kizárja az önkényt jelentő akaratot. Másféle akarat pedig észszerűen nem képzelhető; mert azt csak nem lehet bölcsész nyelven akaratnak nevezni, ha az okoknak, a tényezők hatalmának engedve, teszszük ezt vagy amazt. Ez éppen kényszerű engedés, meghajlás, szófogadás, és nem önkényes akarat, a mi nincs. Én legalább így gondolkozom, mert nem vagyok képes a dolgok állásának ismerete után, másképp gondolkozni.

Az a mit mi választás, elhatározás tehetségének hiszünk és akaratnak nevezünk, valójában nem egyéb, mint kényszerű engedés és hódolás az indokok és tényezők hatalma előtt. Én legalább így fogom fel a dolgot. Hanem mi irtózunk a dolgot, a tények állását valódi nevén nevezni, még ha tudnánk is. Jobban megszoktuk a régi roszt, mint hogy attól menekülhetnénk egy könnyen. Megesznek benünket a frázisok, féltjük a koholt hatalmat, az akaratot, a választás képességét, a szabadságot, melyet hiu képzelmünk teremtet, de melynek a valóságban lényege, tartalma nincs. Jól esik, ha csak szép szólamokkal és öntetszelgő hatalmi ábrándokkal is ámíthatjuk magunkat. Hiu az ember és gyarló. Nem jut eszükbe azon józan tudalom, hogy a dolgok állásán és természetén a világ leghangzatosabb szólamaival sem változtathatunk, és hogy az ember úgy is csak olyan ember a milyen, ha hiszszük, hogy akarata van vagy ha nem hiszszük. A tűz mégis tűz marad, ha jégnek neveznénk is; az ember lénye nem változik akár van több egy-két frázissal a világon, akár nincs és a semmiből a világ minden szóvirága sem csinálhat valamit.

De hát az ábrándozás sokaknak tetszik és a holdkóros merengés a képzelem himes sallangjaiba öltöztet semmi fölött, nem utolsó sport a világon. Vannak a kiknek a szép álom jobban tetszik az igaz valóságnál, és vannak a kik többre becsülik a tiszta igazságok színaranytartalmánál a csengő szólamok üres káprázatát. Csakhogy ezen kedvtelés nem éppen oly ártatlan természetű, mint első pillantásra látszik. Mert ugyan kérdem: mi haszna az olyan szólamoknak, mi haszna a pusztá

szavaknak, melyeknek semmi csontja-husa, semmi tartalma nincs?

Ezen üres, de kongó és világámitó szólamok tanítják meg a gondolkozásra rest vagy arra nem eléggé képes tömeget az ábrándozásra, a fellegvárak építésére, a természetellenes, tehát esztelen és ártalmas követelésekre. E tartalmatlan nevek szülik a meghasonlást magok a gondolkozók, de nem eléggé mélyen gondolkozók közt is, egyik egyet, másik mást értvén az alatt, a mi tulajdonképpen — *semmi*.

Nem oly közönyösek e szólamok, mint hamarjában

hinnénk. Nem jó vállat vonva azt mondani: hadd higgye-mondja ki mit akar. A frázisok sok bajt okoznak a világon. Beleavatkoznak sokszor és felzavarják az élet természetes, rendes folyását, sőt van rá eset és példa elég, hogy a frázisok véres kézzel nyulnak bele az élet harmóniájába. Azért a tartalmatlan, de mindenre használható szólamok ellen háborút kell viselni az igazság fegyvereivel.

De legyen most e tárgyról elég, keressük a másik kérdéses fogalom lényét, vizsgáljuk: mi a *szabadság*?

Folyt. követk.

Dr. Dobránszky Péter,
mű- és jogegyetemi tanár.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Gyilkosság?

Felette érdekes bűnügyi eset az, melynek tényálladékát a hazai lapok annak idejében közölték és mi tájékozás végett röviden körvonalozva előrebocsájtunk. 1875. évi december hó 8-ik napjának reggelén, Baranyamegyében Vaiszlóban, Kriszt József póstamester házában feltűnt, hogy a házi gazda hálószobájából, hol 3 kis gyermekével volt bezárkózva, mi nesz sem hallatszik, holott rendszerint a család már korán talpon lenni szokott.

A cselédség 9 órakor végre a néma csend bizonytalanságát tovább nem tűrhetve, az épen akkor esetleg a városban tartózkodott megyei szolgabírónak jelentést tőn, ki a hálószoba ajtaját azonnal feltörtvén, ugyanott Kriszt Józsefet 3 kis gyermekével együtt látszólag holtan elterülve találta, constatálván azonnal, hogy mindnyájan a szoba közepén elhelyezett — de rendszerint a mellékszobában álló kis pléhkályhában fejlesztett széngőznek áldozatai.

A 3 kis gyermek halála csakhamar szakértőileg megállapított, de Kriszt Józsefnél még némi csekély életjel észleltetvén, azonnal orvosi ápolás alá vétetett, és őt a leggondosabb orvosi ápolás mellett éjfél felé életre hívni sikerült.

Miután azonnali kihallgatása alkalmával bevallotta, hogy gyermekeinek halálát a széngőz fejlesztésével ő maga szándékosan idézte elő: fogságba helyeztetett.

A vizsgálat folyamán Kriszt József, kiről egyébként constatált, hogy igen becsületes, kedves és józan egyén volt, s gyermekeit kimondhatatlanul szerette, kinél továbbá a tény előzőleg sem a búskomorságnak, sem a lelki zavarodottságnak jelei nem észleltettek, nyíltan bevallotta, hogy anyagi viszonyai felett kétségbe esve mind magát, mind gyermekeit megölni akarta.

Constatáltatott a vizsgálat folyamán az is, hogy Kriszt József, pár nappal e tény előtt, vagyis december 3-ika és 4-ike közti éjjelen, megboszulandó a póstaigazgatóságot egy ellenében hetekkel azelőtt ejtett állítólag jogtalan s mindössze 30 és néhány forintig terjedő számadási marasztalás miatt, az épen azon éjjel kezéhez érkezett póstai pénzzsállítmányt feltörte és az abban foglalt bankjegyek egy részét a lángokba vetette. — Midőn azonban a bankjegyeket égni látta, visszariadt tettétől, az elégetett összeget a pósta pénztárából pótolta és azt a póstaigazgatóságnak még az éjjel egy levél kíséretében, melyben öngyilkossági elhatározását is kijelenti, megküldötte.

Ez röviden a tényállás, melynek mellékkörülményeit alább még bővebben ecsetelni lesz alkalmunk.

A pécsi kir. tszéknél e bűneset f. é. mártius 17-ik napján tárgyalatván, Kriszt József, a kir. ügyészség vádja alapján a *hármaskongyilkosság* — úgy a sikkasztás büntényében bűnösnek kimondatott és 20 évi súlyos börtönre ítéltetett.

* * *

Megrendítő bűneset az, melyet itt körvonaloztunk. — Egy apa, ki 3 ártatlan gyermekét megöli, oly szokatlan jelenség, hogy annak elbírálásánál minden jogász a szokottnál gondosabban fogja értelmét megfeszíteni. Nem az állam tételes törvénye, de azzal együtt a természet örök igazsága törvénye van megsértve itt, és épen azért abnormis; mert mindannyiszor, valahányszor a természet legszentebb — legáltalánosabb igazsága szenved sérelmet: — vagy ördögi gonoszság — vagy pszichikai abnormitás — tehát az

akarat szabadságát merőben kizáró lelki állapot az, mit szükségképpen felfednünk kell.

Az előttünk álló bűneset megoldásának egyes egyedül biztos kulcsa csakis ez alternatíva lehetne. — Egyszerűen azt kellene kutatni, kideríthető-e — megdönthetetlen bizonyossággal begyőzhető-e az, hogy vádlottnál, vérlázító cselekményének rugója: azaz ördögi roszakaratu — aljas célzatu gonoszság volt-e, mely egyedül képes a természet törvényének szándékos megsértésére ösztönözni? — és ha ezt kideríteni nem lehet, úgy okvetlenül az alternatíva másik véglete áll, vagyis az, hogy a cselekmény: abnormis — tehát az akarat szabadságát merőben kizáró és annál fogva be nem számítható lelki állapotban találja indító okát.

Jelen esetben általában nincs egy parányi ok sem arra, mely ama ördögi gonoszságra mutatni látszanék: és így készen volnánk ez ügy elbírálásával, mert a pszichikai abnormitást kellene elfogadnunk, vagyis a beszámíthatóságot egyszerűen elvetni.

Hasztalan minden erőlködés, mely ezzel ellenkezik. — Hasztalan annak kísérlete, hogy a pszichikai abnormitás meggyőző tényekkel — kétségtelen elmezavart tanusító jelenségekkel indokolhatólag különleg bebizonyíttassék, mert hiszen az emberi lélek mérhetetlen tenger, melynek változatait kimeríteni, gazdagságának mélyére hatolni korlátolt eszünk nem képes. — Hasztalan a tiszta lelki épség és szembeszökő józanságra utalás, mely a lelki baj feltehetőségét merőben kizárni látszik, mert hiszen jól tudjuk, hogy a legjózanabb külélet, — a cselekmények leghibátlanabb külső következetessége, — az emlékező és ítélő tehetség legtisztábban észlelhető külső világossága: nem ritkán tünődési hajlamot — a magány óráiban bús komorságot — rögeszmét — szóval pszichikai zavarodottságot takar.

Mondom, csakis a kifejtett alternatíva lenne a helyes megítélés kulcsa, ha ugyan ez esetben gyilkosság — s tehát közönséges büntény lenne elbírálandó. — Ha előttünk nem állana más, mint egy apa, a ki 3 ártatlan gyermekét, előre megfontolt szándékkal életétől megfosztotta: tehát egy közönséges gonosztevő, akkor, épen azért mert amint kifejtettem, a természet abszolút törvénye van megsértve, ez alternatívát kellene alkalmazni, és vádlottat vagy mind ördögi gonosztevőt a legrettentőbb büntetéssel sújtani, vagy mint lelkileg zavarodottat és beszámítás alá nem eshetőt egyszerűen felmenteni; mert ily esetben közép út nincs, a büntetés kiszabásának scálája nincs!

Ámde nem egészen így áll a dolog!

Kriszt József nem gyilkos — nem gonosztevő! — *Öngyilkos* az, kinek szándékát balvégzete meghiusította! — Balvégzete mondom, mert e szerencsétlennek jobb leendett az örök bíró elé kísérni szerette gyermekeit, mint élni oly életet, melyet az elköltözött gyermekek szelleme mind végig ijesztő rémül leng körül.

Az öngyilkossági kísérlet nem enyhítő körülmény, hanem oly nagy fontosságú momentum, mely az egész bűneset physiognomiáját átváltoztatja. — Mert, ha a vádlott 3 gyermekével együtt *magát is megölni* akarta, akkor teljességgel lehetetlen — sőt egyenesen jogi képtelenség mind az, hogy a tény gyilkossággá minősíthetnének, mind az, hogy ilyenül betudható lenne.

Előttünk fekszik a három ártatlan áldozat hullája — meg van tehát a tárgyi tényállás; — a tettest nem kell keresnünk, mert megrázó őszinteséggel töredelmesen bevallotta rettenetes

cselekményét, — megvan tehát az alanyi tényállás. Ő bevallja, hogy cselekményét eleve történt elhatározással — sőt egy — a szénéleg mérgeének hatását észlelő kísérlet előzménye után — tehát megfontolva hajtotta végre, — megvan tehát még a honi törvényeink által különleg megkívánt praemeditatio is.

És K. J. még sem gyilkos! — Cselekménye ugyan is nélkülözi azon szükségképen megkívánt fő kelléket, mely nélkül nem csak tételes honi törvényünk — de a művelt világ minden büntető törvénye — tehát már a büntetőjog általános igazságu elmélete szerint gyilkossági bűntényt képzelni sem lehet. — És e kellék: a gonosz szándék *a dolus* — melyet honi törvényünk a *«malitia»* szóval *oly helyesen* fejez ki.

A tettesnek szándéka volt gyermekeivel magát is megölni. — A tanúk vallásával begyőzve van, hogy benne akkor, amikor az ajtót reá törték, már alig volt életjel, és csakis a leggondosabb orvosi segély mellett lehetett öt éjjeli 12 óra felé — tehát 15 órán keresztül folytatott mentő kísérletek után elvégre életre hívni.

A tárgyi tényállás ennél fogva a célzatnak nem megfelelő, mert e célzathoz képest: a 3 gyermekhulla mellett az ő hullájának is előttünk feküdni kellene.

Ámde, ha az ő hullájával kiegészített négy hulla képe az, mi vádlott szándéklatának hű tükrét képezné, akkor a 3 gyermek hullát vádlott *malitiosus* szándéklatá áldozatául tekinteni nem szabad.

Paradoxonnak látszik e mondat, pedig nem az!

Ha szándékom volt egyszerre 4 embert megölni, és csak hármat sikerült megölnöm: nem vagyok-e gyilkos! — Bizonyára igen!

De ha a negyedik, kit megölni akartam magam vagyok, akkor cselekményem szükségképen más elbírálás alá esik; mert ott, a hol énem a jogellenes cselekmény hason áldozatául van kiszemelve, ott a máltiának csakis durva önzésből származtatható eszméje merőben kizárva van.

Gyilkosnak csak azt lehet tekinteni, ki áldozatát oly szándékkal öli meg, hogy maga élni akar. — A gonosztevő gyilkosnak mindig van oka a bűntény elkövetésére, nála a gyilkosság csak eszköz valamely gonosztett vagy valamely bűnös szenvedély kielégítésének céljára.

Az, a ki arra határozza magát, hogy legdrágább kincsétől — az élettől — megvál, leszámolt már ez emberi étellel; lelki működése tehát már oly világban van öszpontosítva, melyre az emberi itéletnek kihatni nem lehet; cselekménye még akkor sem képezheti emberi elbírálás tárgyát, ha mint jelen esetben, azzal nemcsak az öngyilkosság, de más személyek megölése is elhatározva volt. Mert az ily szerencsétlen emberi cselekvőségének e végvonaglásával azt, a mit ez emberi életben malitiának nevezünk, és ami emberi elbírálás alá eshetnék — többé kapcsolatba hozni nem lehet.

Kriszt József tehát nem gyilkos a tételes törvénytől fogva, mert cselekményében malitia nincs.

Ha ő gyilkos, akkor gyilkosságnak kellett volna bélyegezni mindazon minősített öngyilkossági kísérleteket, melyeknek alanyai magukon azt végrehajtani nem tudták, de kísérletükkel egyideűleg másokat megöltek, a milyen eset az életben vajmi sokszor előfordul.

Ha K. J. gyilkos, akkor gyilkos az a szerencsétlen szerelmes is, ki imádjattal közös halálra szövetkezik — vele egy előre meghatározott helyen összejön — a pisztolyt annak szívére irányozva elsüti — jól talál — a golyó kedvese szívében hatol át, kedvese halva rogy össze; — ekkor a másik csőt saját szívének irányozza — a golyó keresztül hatol mellén, anélkül mégis, hogy nemesbb ételszervet sértene, — mindamellett összerogy — sebe életveszélyes ugyan, de nagy sokára meggyógyul és az életnek visszanyerve van.*

Ha ő gyilkos, akkor gyilkos az a szerencsétlen anya is, ki több apró gyermekével megélni, azokat saját keresményével táplálni képes nem lévén, végső kétségbeesésében arra határozza magát, hogy legutolsó keresményét nem a kicsinyek éhségét csillapító kenyérre, hanem köszén beszerzésére fordítja — a köszén

*Ezen analogia szerintünk téves, mert ez esetben önkaratilag vagyis közös megállapodással történik az emberölés, — gyilkosságról tehát ezért nem lehet szó, és az új bünt. törvénykönyvek abból önálló bűnfogalmat képezvén, azt hazai bünt. törvénykönyvi javaslatunk 270 §-a is külön említi.

Szerk.

ép úgy mint vádlott megis gyújtja — a kicsinyek éhségtől amugy is megviselt gyengébb testi szervezete csakhamar áldozatául esik a szénéleg mérgeének — de őt még épen idejekorán megmentik és az életnek visszaadják.

Nagy számmal mutat fel az élet ily példát — de azok — tudtommal legalább, nem a büntető jogszolgáltatás évkönyveiben vannak örök emlékezet okáért feljegyezve, mert — tudtommal legalább az emberi jogérzék sokkal egészségesebb volt mindenha, hogy sem az ily — egyedül szánalmat de nem boszút keltő szerencsétleneket csak azért adta volna vissza az életnek, hogy mint közönséges gonosztevő gyilkosokat justificálja.

Minő érzet az, mi arra ösztönöz, hogy az ily szerencsétleneket az életnek vissza adjuk? Nemde részvét — a legnemesb emberbaráti szeretet! — Ámde, ha az életmentő kísérlet sikerült, és az életnek visszanyert szerencsétlennél első teendők ismét abból áll, hogy őt az igazság sorompói elé hurcoljuk — ugyanott gyilkosként elítéltetni kívánjuk: — valjon nincs-e meghazudtolva a részvét, az emberbaráti szeretet? — Hazudtunk! — Nem e nemes felbuzdulás — hanem boszu után lihegő hóhéri kegyetlenség volt életmentő kísérletünk rugója!

Roppant tévedés lenne ilyenkor a büntetés — magának a büntetésnek nemes — és a boszunak még látszatját is undorral eltaszító szent célja tekintetéből.

Nézzük már most, ha valjon Kriszt József cselekménye különleg a lélektan törvényeinél fogva beszámítás alá eshetik-e?

Ha valaki arra határozza magát, hogy mást megöl, de azzal együtt magát is megöli, valjon melyik elhatározás volt az első és fő elhatározás, melynek a másik már csak folyományát képezi?

A lélektan egyik fő megdönthetetlen törvénye az, hogy az ember összes cselekvőségének központja az «én»!

Jelen esetben tehát K. J. a lélektan ez örökigazságu törvényénél fogva első sorban és mindennek előtt az öngyilkosságot határozta el, — és gyermekei megölésének elhatározása már csak ezután, az öngyilkosság folyományául fejlett ki benne, a minthogy szabadvallomásában is így adja elő.

Kérdés már most, hogy az öngyilkosságra történt elhatározás normalis lélekállapotban, tehát beszámíthatólag merült-e fel, mert ha e primarius elhatározás pszichikai abnormitás szüleménye, akkor a gyermekek megölésének eszméje mint secundarius elhatározás: beszámítás alá ipso eo nem eshetnék.

Azon kérdést illetőleg, ha valjon ez esetben mi volt légyen indoka az öngyilkosságnak egy kissé zavarba jöhetünk, mert K. J. a vizsgálat folyamán más indokot vallott, és a végtárgyalás folyamán ismét mást mondott.

Mindkettőt tehát egyenként kell hogy bonczkés alá vegyem.

A vizsgálat folyamán azt vallotta, hogy öngyilkossági elhatározásának indoka: a pénzzavar, a pör és végrehatástól félelem volt, mihez még a postaigazgatóság által — bizonyos keztyű-szállítmány miatt történt 30 és néhány forintnyi marasztalás járult. — Bevallja, hogy öngyilkossági szándékára a becsületbeli büszkeség ösztönzé, nem tudván elviselni a gondolatot, hogy ő még végrehajtást is szenvedjen.

Ez tehát a külső indok, mi öngyilkosságra ösztönzé.

Igen sokan azon véleményen vannak, hogy az öngyilkosság kivétel nélkül mindenkor lelki zavar — tehát beszámíthatatlan állapot eredménye. — De e tétel általán elismerve nem lévén, arra nem is hivatkozom, hanem hivatkozom olyanra, mely általán elismerve van és minden kétségen felül áll.

És a lélektan ez abszolút igazságu törvénye az, hogy az élet fentartási ösztön és az élethez ragaszkodás az embernek oly mélyen gyökeredző sajátságai, hogy csakis: vagy természeti hajlamai és érzelmeinek mélyreható változása — s tehát határozott pszichikai zavar, — vagy pedig igen hatalmas külső indok képes arra bimi, hogy saját életére törjön.

És ebből szükségképen folyik, hogy minél jelentéktelenebb és kicsinyesbb az indok, mely az embert az öngyilkosságra ösztönözte, annál bizonyosabb a beszámíthatóságot kizáró pszichikai zavar. — Minél kevésbé forog fenn olyan alkalom vagy állapot, mely elég hatalmas arra, hogy az élet értékét elrabolja és a halált tegye kívánatossá, — annál jogosultabb annak megállapítása, hogy az öngyilkos pszichikai erői abnormis állapotban vannak.

Idézek példát e lélektani igazság begyőzésére!

Egy ügyvéd szép keletnek örvendő — biztos jövedelmekkel megáldott agentíával bir, azon felül a társadalmi és politikai életben is van jelentékeny szerepe. Van azonban adóssága.

Egyik hitelezője megvadul és csődöt kér ellene, minek hely is adatik. Egy pillanat alatt tönkre van téve. Elveszti agentíáit — el a socialis és politikai életben élvezett szereplés jogosultságát. Szóval magbukik anyagilag és erkölcsileg. Gyermeke nincs — de van neje a kit szeret. Ez nem tudja elviselni az anyagi és erkölcsi bukás fájalmát: — bujában meghal. Ekkor az utolsó kapocs is elszakadván, mely az élethez köti, föbe lövi magát! Senkisé fogja azt mondani utána, hogy örült volt, mert a külső ok, mely az öngyilkosságra ösztönözte, elég hatalmas volt arra, hogy az élet értékét elrabolja tőle és a halált tegye kíváncsiassá.

De ha például ez ügyvéd egy evidens igazságu perét nehézkes felfogásu bírójával megértetni nem bírván, elveszti, és e miatt lövi magát föbe, holott még appellálnia is lehetett volna: mindenki azt fogja mondani, hogy psychikai zavar vitte az öngyilkosságra, mert e külső ok sokkal kicsinyesbb, hogy sem az élet értékét elrabolhatta és a halált kíváncsiassá tette volna.

Ha már most ez esetben az öngyilkosság elhatározásának külső indoka a pénz zavar volt, az mindenesetre oly kicsinyes, hogy a psychikai épséget feltenni nem lehet. — Mert ha valakiben a becsületérzés oly susceptibilis, hogy sértve láthatja ott, a hol sértve nincs, (mert hiszen ki merné kétségbe vonni, hogy — különösen ma — a szédelgés és perhajászat aranykorában a legnagyobb társadalmi becsülésnek örvendő egyének is megcsúsznak, hogy bepereltetnek és végrehajtást szenvednek a nélkül, hogy e miatt őket becsütelenné tartani bárkinek eszébe jutna) — ha mondom a becsületérzés ily susceptibilis, hogy ilyennemű végett öngyilkosságra fajul: ott normális lelki állapot határozottan nincs, ott psychikai zavarnak kell lenni, mert az ok nemcsak nem elég hatalmas arra, hogy az élet értékét elrabolja és a halált tegye kíváncsiassá, sőt egyenesen semmis — alaptalan.

De jelen esetben a pénzzavar mint külső ok elég hatalmas voltának megbírálásánál még az is tekintetbe jö, ha valjon K. J.-nek volt-e vagy lehetett volna-e eszköze — módja — alkalmja — azt a bajt, melytől irtózott magáról elhárítani, és megkísérlette-e legalább e módok igénybe vételét?

As ő összes adóssága a vizsgálat folyamán tett vallása szerint mint egy 1500 — a végtárgyalás folyamán módosított vallása szerint pedig mintegy 6000 forintba rug. — Volt tisztességes hivatala, melyből megélhetett, volt azonkívül egy kis fekvő birtoka, volt végre egy gőzmalom bérlete, tehát különleges vállalata is. — Hivatala, vagyona és vállalata jövedelmezőségével tehát adósságainak összege oly arányban áll, hogy ezeknek rendezését — akár a fizetési határidők meghosszabbítása — akár újabb kölcsönök útján bizvást eszközölhetette volna. — Hisz az egész világ becsületes embernek tartotta — hitele tehát volt, melyet újabban igénybe vehetett volna. De azonkívül vannak vagyonos, jó módu rokonai, kik egyaránt becsülték és szerették. — Hisz ezeknek segélye is — akár pénzben akár jóállásban még a legvégső esetben is rendelkezésre állhatott volna.

És mégis, a nélkül, hogy a pénzzavar elhárításának oly nagy változtatásokban rendelkezésre állott eszközei igénybe vételét bárha csak megkísérlette volna: öngyilkossá lön.

Ha tehát a pénzzavar volt a valódi külső ok, mely ez esetben az öngyilkosság elhatározására és végrehajtására birta: tekintve, — hogy e külső ok nemcsak önmagában semmis, nemcsak oly jelentéktelen és kicsinyes, hogy azt józanul az élet becsét elrabló csapásnak tekinteni képtelenség, de oly természetű is, melyet magától elhárítani könnyű módjában is állott: — annál fogva a már idézett lélektani törvény szerint nála, az akarat szabadságát kizáró és annál fogva beszámítás alá épen nem eshető psychikai zavar állapota megdönthetetlen bizonyosságu állana ez esetben előttünk.

Nézzük már most amazt a másik külső okot, a melyet végtárgyalás folyamán adott újabb vallása szerint öngyilkossági okul szerepeltet.

Megjegyzem, hogy már maga azon körülmény, hogy K. J. e főfontosságú kérdésben ily változatos vallomást tesz, a lelki zavarodottságot igazolja. Vallomásának módosítása nem találhatja lét alapját talán azon feltevésben, mintha sorsán enyhíteni akarna,

mert hiszen megtört lelkének merőben össze és töredelmes vallása mellett róla ilyet feltenni nem lehet.

Azt mondta ugyanis a végtárgyalás folyamán érvényesített újabb vallomásában, hogy a midőn december 3-a és 4-e közti éjjel magános tünődése közben a postaigazgatóság ama bizonyos keztyű szállítmány miatti 30 és néhány forintos elmarasztalása eszébe jutott, féktelen dühbe jött, és azon örült gondolatra vetemedett, hogy magát a postaigazgatóságon megboszulja. És e boszút úgy vélte kielégítendőnek, ha az épen akkor kezén volt postai pénzküldeményeket megsemmisíti. Örült határozatát azonnal végre is hajtotta, mert a pénzes leveleket felbontván, az azokban foglalt bankjegyeket a lángokba vetette. De, alig hogy a bankjegyeket égni látta, megbánta tettét, és az elégetett bankjegyek összegét a posta pénztárából pótolva, az igazgatóságnak megküldötte. Ámde az ébredés e pillanata egész borzasztóságában hatott megzavart lelkére, mert ekkor eszébe jutott, hogy a pénzes levelek feltörése maga már, ha mindjárt az azokból elidegenített érték megtérített is, súlyos büntényt képez, mely miatt az igazság sújtó karját kikerülnie már nem lehet. Érezte: hogy becsületét már elveszté; — elgondolta, hogy fogságba vettetni fog, gyermekei tehát épen akkor maradnak istáp nélkül, a mikor arra, a zilált vagyoni viszonyok között leginkább szükségük lenne. Elveszté tehát teljesen esztét, és kétségbe esve az öngyilkosságra és annak utánna gyermekei megölésére határozta magát. Eszébe jutott, hogy gyermekei életét, anélkül, hogy őket érintenie kellene szengőz által minden fájdalom nélkül elolthatja. A kísérletet azonnal meg is tévé, mert a faszenet meggyújtva, a méreg hatását maga magán észlelte is.

Mindez december 3-a és 4-e közti éjjel — úgy szólván egy pillanatban történt.

Ez tehát a másik külső indok, mely az öngyilkosságra ösztönözött volna.

No hiszen ez a külső indok, különösen becsületes embernél, hatalmasnak elég hatalmas lenne arra: hogy az élet értékét elrabolja és a halált tegye kíváncsiassá; — csak hogy e külső indok ha való lenne is, épséggel psychikai abnormitás szüleménye.

Már a psychikai hullámszások ily rohamosan gyors egymásutánja szembeszökő igazolványa a lelki állapot zavart voltának. Ugy szólván pillanat műve lett volna e szerint először is mint alapérzés a 30 és néhány forintnyi marasztalás miatt fellobbant düh — aztán az erre következett boszu — annak végrehajtása a megbánás — a kétségbeesés — az öngyilkosság.

Ha itt nincs psychikai zavar, akkor a tapasztalati lélektan is hazugság.

Hiszzen már az alapérzés, a 30 és néhány forintnyi marasztalás miatt fellobbant féktelen düh maga is psychikai abnormitásra utal, mert lett légyen a postaigazgatóság amaz elmarasztalása bármilyen jogtalan, a düh, már csak az összeg csekélységénél fogva is legalább is oktalan. A boszu plane oktalan, mert hiszen ő mint postamester nem lehetett kétségben az iránt, hogy a pénzes levelek értékének megsemmisítésével, tekintve hogy azt nem a postaigazgatóság, hanem az állam tartozik megtéríteni, egyáltalán nem a postaigazgatóságot boszulja meg.

És kérde, ha valakiben a becsületérzés oly túlkényes egy felől, hogy ily csekélység miatt fékezhetetlen lelki felháborodásnak esik áldozatává, más felől mégis idegen tulajdon megsértésére — peccsértésre — tehát nagyon is aljas gonoszra képes magát elhatározni: nincs-e ott psychikai abnormitás? — Hiszen ha valakinek lelki valója mintegy főjellegül — ha szabad úgy szólnom — mint egy alapvonásul bírja e túlkényes becsületérzést — úgy ennek az ő összes cselekvőségét megingathatatlanul áthatni kell.

Meggyőződéseim szerint tehát ő már akkor sem volt beszámítható lelki állapotban, nem tehát akarat szabadságának birtokában, amikor a pénzes leveleket feltörte és azok tartalmát részben megsemmisítette. Minél fogva, ha való lenne az, hogy az öngyilkosságra, közvetlen e cselekmény után, az annak folyamánál, sőt azzal egyidejűleg támadt kétségbeesésében határozta volna el magát, ez elhatározása beszámítás alá sehogy sem eshetnék.

Kétségtelen mindezeknél fogva az, hogy K. J. magát az öngyilkosságra, akár az egyik akár a másik lett légyen annak valódi indoka, beszámítás alá nem eshető lelki állapotban határozta el. És ha ez bizonyos, úgy az is bizonyos, hogy a gyermekek megölését szintén beszámíthatatlan lelki állapotban határozta el,

mert hiszen a már idéztem lélektani törvénynél fogva ez elhatározás már csak az öngyilkossági elhatározásnak folyománya volt.

Mi különleg a gyermekek megölését illeti, nemcsak lehetetlen, de egyenesen jogtalan lenne azt szabad akaratu elhatározás következményeül feltüntetni a kifejtett lélektani törvényeken túl még azért is, mert, a mint már érintettem, ezzel a természet abszolút igazságu törvénye van megsértve, és annak célzatos szabad elhatározása megsértésére csakis ördögi gonoszság ösztönözhet.

Ez ördögi gonoszság feltehetősege ez esetben tiszta képtelenség. K. J. ugyanis az összes kihallgatott tanuk egybehangzó vallomása szerint a világon a legbecsületesebb, mindenki által egyaránt tisztelt ember volt, és gyermekeit a bálványozásig szerette.

Maga azt vallja, hogy gyermekei megölését az okból határozta el, mert annyira szerette őket, hogy nélkülök az élettől megválni nem lett volna ereje, és nem akarta őket az élet nyomorának áldozataiul elhagyni.

Hogy csakugyan nem malitia, hanem egyenesen a szeretet ösztönözte vádlottat gyermekei megölésére, bizonyítja az, hogy oly halálnemet választott, mely minden fájdalom nélkül, mintegy álomban oltja el az életet. Akarta, hogy gyermekei meghaljanak, de nem akarta, hogy kinlódjanak, mert szerette őket.

Ördögi gonoszság, malitiosus roszakarat helyett ellenkezője a legnemesebb érzés: a szeretet volt itt a rugó. És kértem már most, ha valakiben a szeretet ily hajmeresztő módon nyilvánul, ha valakiben a természet által legszebb kincsül belénk oltott szülői szeretet az önfeledt szenvedély oly természet feletti hő fokára képes emelkedni, hogy annak ellenállhatlan követelményeül ugyancsak a természet egy másik, ép oly abszolút igazságu törvényét, gyermekei életének sértelen hagyását megszegni képes; ha tehát valakiben a természet két ép oly erős és mély, sőt egyetlen gyökerű törvénye ily megrendítő ellenkezésbe jöhet: ép-e ott a lélek? nincs-e ott a pszichikai élet megzavarva? van-e ott akaratszabadság?

Eszembe jut egy hírneves német lélektanár következő megjegyzése:

«Ha valaki egész komolysággal két lovat fog egy házba azon szándékkal, hogy e két állattal a házat tovább vontatja: mindenki bizvást örülnék fogja mondani, mert a ház ellenállása és a két ló ereje nem állanak arányban. És a szülő, ki gyermekének, daczára annak, hogy gyengéden szereti, mégis szívébe mártja törét: teljes birtokában legyen az akaratszabadságnak?»

Valóban, ott, a hol az ember örök igazságu, legáltalánosabb, természetes hajlamai így megzavarvák: ott akaratszabadságról szó nem lehet.

Ne értsen félre senki, én nem azt akarom fejtegetni, hogy K. J. örült; hiszen egész élete, a vizsgálat folyamán tanusított magatartása, a legjózanabb lélek bizonyítéka. — Cselekményeiben nincs következetlenség, emlékező és ítélőtehetsége irigyléreméltó.

De igenis azt akartam bebizonyítani, és ezt meggyőződése szerint be is bizonyítottam, hogy K. J. in specie az öngyilkosságra és azzal gyermekei megölésére abnormis pszichikai állapotban, tehát akaratszabadságának merő hiányában határozta el magát és hajtotta végre azt; cselekményét tehát bűntényül beszámítani és büntetni nem lehet. És hogy az nem lehetetlen, hogy valaki teljes lelki épségét tanusító külélet mellett mégis pszichikai zavarnak áldozata: igazolja a tapasztalati lélektan.

Hivatkozom Diezre, ki azt mondja: «es ist durch die Erfahrung bewiesen, dass auch psychisch Gestörte mit Ueberlegung, und Scharfsinn zu handeln im Stande sind, und nicht selten eine Klugheit bethätigen, um ihre thörichten Entschlüsse ins Wert zu setzen.»

Hátra volna még a sikkasztás kérdése. Valamint erőszakot kellene elkövetnünk józan eszünkön, ha a bíróság által gyilkosságu minősített tényt az öngyilkossági kísérlettől különváltan mint merőben önálló bűntényt vennők elbírálás alá, ugy hasonló erőszakot követnénk el józan eszünkön, ha a sikkasztás kérdésén különváltan, vagyis az öngyilkosság és a gyermekek megöléséhez nem viszonyítva állítanók elő, mennyiben t. i. a sikkasztás a december 3. és 4-ike közti éjjelen megsemmisített értékre vonatkozik; mert hiszen K. J. e cselekménye ugyanazon pszichikai zavar állapotában hajtott végre, a melyben öngyilkossága létalapját találja.

* * *

Czikkiró urnak igen érdekes lélektani fejtegetései bizonyosan mindenkire mély benyomást gyakoroltak, és nyomós érvelését támogatja Anglia joggyakorlata, hol az *öngyilkosság* még bűntényt (felony) képezvén, a coroners-ek ama elavult törvény hatálytalánítására az öngyilkosságot majdnem kivétel nélkül lelki háborodásból származtatják.

Nálunk azonban az öngyilkosság amugy sem képez bűntetendő cselekményt; de a fenforgó esetben a meghiusult öngyilkossággal concurrál a három gyermek megölése, és így a kérdés lényegét azon felette vitás kérdésben leljük: szükséges-e a gyilkossághoz az ellenséges indulat?

Az angol jog megkülönböztetést tesz «implied malice» és «express malice» közt, és az amerikai törvényhozások is e szerint a gyilkosság két fokozatát különböztetik meg. A francia és belga bünt. törvényekben e megkülönböztetést ugyan nem leljük, de az esküdtszéknek joga enyhítő körülmények kimondására, — megfelelő annak. Ellenben a német bünt. törvény gyilkosságnál enyhítő körülményt nem ismer. Arra vonatkozó többrendbeli indítványok e törvény tárgyalása alkalmával elvették és a legjelesebb commentatorok szerint, nevezetesen *Schwarze* (472. lap) és *Beseler* (350. lap) szerint a gyilkossághoz nem kívántatik ellenséges indulat; sőt *Schwarze* éppen hasonló esetet hoz fel példakép, felhozván azt, hogy B. megöli gyermekeit, mert magát kivégezni és gyermekeit hátrahagyni nem akarja. Mások szerint, mint pl. *Holzendorf* és *John* szerint, a cél is tekintetbe veendő, mondván: «Mit Ueberlegung eine Tödtung ausführen, heisst in der Continuität eines die Mittel und Wege, Erfolg und Zweck umfassenden planmässigen Vorsatzes handeln.»

Ime ebből kitünik, mily eltérők a törvényhozások és tekintélyeknek elismert tudósok felfogásai.

Mi határozottan a t. czikkiró nézetét osztjuk és a gyilkosság bűnfogalmánál a gonosz indulatot ép oly nyomatékos criteriumának tartjuk, mint a «megfontolást».

E szempontból kiindulva a fenforgó concret esetben gyilkosságot semmi esetre sem látunk, hanem szándékos emberölést, még pedig elkeseredésből (justo dolore) származó emberölést, mely a német bünt. törvény 213-dik §-ban 6 havi fogsággal (minimum) büntethető.

Eltekintve azonban a gonosz szándék a «malitia» kellékétől, annyi bizonyos, hogy gyilkossághoz nemcsak a kivitelnél, hanem az elhatározásnál is *megfontoltság* követeltetik, sőt az utóbbinál még inkább mint a kivitelnél. Hogy fenforgó esetben az elhatározás mily lélekgyötrő kétségbeesés szüleménye, azt czikkiró ur eléggé élénken alig ecsetelhette, mert hisz nem képzelhetünk nagyobb affectust *annál*, mely a tettest öngyilkosságra vitte, a mely öngyilkossági elhatározásnak estek áldozatul ártatlan gyermekei.

Igaz, hogy az affectusban és justo dolore elkövetett szándékos emberölésnél a rögtönös kivitel vétetik criteriumnak; de a pilanatnyi kétségbeesés oly affectus, melyet követhet ugyan józanság, de a mely fokozódhatik is minden órában és napról-napra egész az *öngyilkosságig*, és ki mondhatná, hogy az ily megmentett öngyilkos higgadt megfontolással vált szeretett gyermekeinek gyilkosává? Ennél indokoltabbnak véljük a beszámíthatás kizárását, mit czikkiró ur éles elmével fejteget. De szerintünk valamint a féktelen felindulásban, úgy a gyötrő kétségbeesésben elkövetett jogsértés nem maradhat megtorlás nélkül; csak hogy a fenytő jogszolgáltatás nem állapítható legáltheoriákra, nem bírhat a váltótörvénykezés merevségével, hogy élő igazságszolgáltatás legyen, — és ép ezért ily esetekkel szemben ki tagadná az esküdtszéki intézmény üdvösségét?

Szerk.

Hoffmann Pál a párisi «Société de législation comparée» levelező tagjává választott az elhunyt HORN EDE helyébe. HOFFMANN, mint a nevezett társaság értesítéséből látszik, GLASER ajánlatára választott meg.

Az angolok telekkönyve. Mint tudjuk, a kataszter még az angol birodalomban nem lépett életbe azon szerkezet szerint, a mint azt több európai állam elfogadta. Legközebb a kormány egy két kötetes munkát tett közzé, mely munka táblázatai szerint Anglia és Walesben 703,289 oly birtokos van, kinek birtoka nem tesz 1 acre-t (1 acre 1126 □ öl). Azok száma pedig, kiknek birtoka 1 acre vagy több, 269,547. Tehát ott is jóformán el van a föld aprózva.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 ft A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A börtönrendszer kérdése a jogügyi bizottságban. Dr. Dárdai Sándor urtól. — Büntetőtörvénykezésünk. Sárkány József, ít. tábl. tanácselnök urtól. — A nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály, egyet. tanár urtól. — Akaratszabadság. Dr. Dobránszky Péter, mű- és egyetemi tanár urtól. — A «közponi értesítő» és a cégbejegyzések.

A börtönrendszer kérdése a jogügyi bizottságban.

A képviselőház jogügyi bizottságában a büntető-törvénykönyvi javaslat tárgyalása csakhamar fenakadt! Erre valóban rámondhatni: «das ist der Fluch der bösen That.»

Ha e javaslat oly előkészítési stadiumon ment volna keresztül, mint a keresk. törvénykönyv, akkor a kormány tervezete mellett sorakoznék az ország jogászai közvéleménye s könnyen legyőzhetné a részben talán factiosus oppositiót. Az 1843-iki javaslat még mai nap is nagy becsben áll az ország közvéleményében, egyszerűen azon okból, mert az legkiválóbb jogászai és politikai tekintélyeink productuma, az ország színe-java közreműködött létesítésénél s így azt nemcsak a lehető tökéletesség prestige környezé, hanem oly nemzeti mű színében tünt fel, melyre az egész nemzet még mai nap is büszke; míg ellenben a most tárgyalás alatt levő s kétségtelenül tökéletesebb törvényjavaslat *kirívó* módon *egyéni mű* jellegét hordja magán, sőt e jellege bizonyos oldalról féltékenyen őriztetett.

Nem csoda tehát, hogy e javaslat mint *olyan* tárgyalatik a jogügyi bizottságban, dacára a kormány részéről történt előterjesztésnek. Ép oly természetes következmény az is, hogy a jogászai közvélemény csak most, vagyis a jogügyi bizottság tárgyalásainak folyamával fejlődhetik s így minden egyes nagy horderejű principalis kérdésnél megfordított rendben a jogügyi bizottság tárgyalásai hatnak kifelé, a helyett, hogy a jogügyi bizottság egy már megállapodott jogászai közvélemény behatása alatt állana. Szóval a képviselőház jogügyi bizottságának tárgyalása nem egy kész törvényjavaslat *elfogadása*, hanem a javaslat *előkészítése* iránt fog folyni s úgy mint jelenleg a büntetések rendszerénél, úgy más elvi kérdéseknél is a harc az egyéni nézetek tusakodása leend, melyeknél bő alkalom nyílik pro et contra a külföldi törvényhozások s irodalom támogatására hivatkozni, — csak a honi jogászai és törvénykezési factorok nem vétetnek számba, míg a jogügyi bizottság tárgyalásainak *kétes kimenetele* nem kényszeríti a kormányt ama tényezők támogatására apellálni s a megszorult kormány ezen kényszerhelyzetében hívja fel aláren-

delt közegeit pártatlan véleménynyilvánításra a «tudomány nevében!»

Senki sem fogja kétségbe vonni, hogy a jogászai közvélemény nyilvánítása felette meg van nehezítve, midőn a dolgok már élükre vannak állítva. Pedig ez folyton így fog tartani, mert a kormány mindekkoráig féltékenyen kerülte a büntetőtörvényjavaslat tárgyalását, sőt a múlt évben 5—6 bizalmi férfiuból alkotott quasi enquete tárgyalásai sem láttak napvilágot; a mennyiben pedig nyilvánosságra jutottak annak egynémely határozatai, azok korántsem szolgálhattak a jogászai közvélemény megnyugtatóására, hanem az enquetirozás szemfényvesztésnek tartatott, mely feltevést csakis az enquete tárgyalásainak közzététele cáfolhatott volna meg alaposan. Így azonban mi is annak idejében e lapok hasábjain nem nagy dicsőítéssel méltányolhattuk az enquete működését.

Gyakori kiméletlen bírálatunk annál kevésbé enged kétséget elfogulatlan álláspontunk iránt, midőn a fentebbiek előrebocsátása után a jogügyi bizottságban legközelebb felmerült vitás kérdésben, — mely a tárgyalás további folyamát is megakasztotta, — határozottan a javaslat azon vivmánya mellett kardoskodunk, mely büntetteknel a *fegyházi és börtönbüntetések* fokozatát állapítja meg.

Nem fogjuk ismételni mindazt, mit a jogügyi bizottságban már felhoztak, hivatkozva Franciaország, Belgium és Olaszország büntetési rendszerére; míg az ellentábor a német törvény és az osztrák javaslatra támaszkodik. E támasz azonban sem a szaktudomány haladásában, sem a viszonyok azonosságában nem gyökerezik.

Magában Németországban sürgették a fogság s fegyház közti fokozat felállítását. Így pl. a többi közt a hirneves BERNER helyesen mondá egyik javaslat bírálatában: «Diese äussere Gleichheit ist die grösste innere Ungleichheit,» — és SUNDELIN: «die Unterschiede zwischen einzelnen Verbrechensklassen treten um so empfindlicher in Widerspruch mit der wirklichen Natur des einzelnen Falles, wenn an sie die engebrenzte Wahl unter wenigen Strafarten angeknüpft wird man suche in mannigfaltigerer Verschiedenheit der Strafarten und Strafmittel eine mildernde Vermittelung für Uebergänge, die Mittelstufe zwischen Gefängnis und Zuchthaus scheint uns unentberlich, stb.»

Németországban a szaktudomány e követelménye kielégítést nem nyert s pedig azért nem, mert a szabadságbüntetés főszála a *magánfogságra* helyezettett, noha

ez a *törvényben* csak permissive van említve, de a szabadságbüntetés *egész tartamára* is kiterjeszthetőleg. — Németországban a büntetés végrehajtása s így az individualizálás elég helytelenül *kizárólag* a közigazgatási hatóságra van ruházva, mely nagy számmal rendelkezik a még az új bünt. törvény alkotása előtt a magánrendszer szerint épült fegyházakkal, minő a híres Moabit, Bruchsal, Zwickau stb.

Nálunk e tekintetben a viszonyok azonossága nem forog fenn. Nálunk nem létezik azon *jó*, mely akadály lehetne a *jobb*nak. Mi szabadon választhatjuk és rendezhetjük a büntetések nemeit; miért ne fordítanánk tehát kellő gondot arra, hogy már a *biróság* is tekintettel lehessen az egyénítésre, mi csakis a fegyház és börtön megkülönböztetésével történhetik; mert ha a szabadságbüntetésnek csupán egy neme léteznék, — az elbánás módját annak körében a *biróság* többé nem szabályozhatja. Én pedig részemről nagyobb súlyt fektetek azon egyénítésre, melyet a biróság a *bűncselekmény természetéhez* mérhet, mint azon egyénítésre, melyre a közigazgatási hatóságnak *csupán* a fegyenccz magaviselete szerint nyílik alkalom.

Végre célszerűségi és gazdasági érvek csak a törvényjavaslat mellett hozhatók fel, mert fegyházaink és fogházaink egy része minden nagyobb költség nélkül teljesen kielégítő *kerületi börtönökké* alakíthatók át, s így a lipótvári országos fegyház fentartása mellett csak 2—3 országos fegyház felállítása fog nagyobb szerű terheléssel járni, mely esetben azután tökéletes fegyházakkal és tökéletes börtönökkel rendelkezve, valóban kielégítő börtönrendszerrel dicsekedhetnénk; míg a közép-fokozatu kerületi börtönök elvetésével kilátásunk sem lehet megközelítőleg helyes börtönrendszer meghonosítására.

A javaslat egyik fényoldalát képezi az u. n. ir-rendszert elfogadása; az pedig csak a közép-fokozatu börtön és a minimális 2 évi fegyház büntetés elfogadásával valósítható meg. Ezért nem szeretnők sem elméleti, sem gyakorlati, sem gazdasági szempontból, ha a törvényjavaslat e részben csorbát szenvedne. *Dr. Dárdai Sándor.*

Büntető törvénykezésünk

multja, jelene és jövője a kor szellemének befolyása alatt.

Hazai jogéletünk ez idő szerint egy nevezetes mozzanatnak néz elébe. Azon napon, melyen a «magyar büntető törvényköny» és a «büntető perrendtartás» törvénye életbe lép, jogéletünknek egy szaka kezdődik, mely nemzetünket az alkotmányos államélet egyik legfontosabb feladata megoldásához közelebb hozza, mert lehetővé teszi ama nagy célnak: az államélet és az állampolgárok biztonságának, szabadságának, becsületének, vagyonának positiv törvény általi oltalmát, lehetővé teszi az által, hogy e nagy érdekek körüli kérdések elbírálásánál, a jogtudós és bíró innentul nem egyedül a «prudens arbitrium»-ra, nem önkényes és homályos ana-

logiákra és az ország egyes részeiben eltérően divó «praxis criminalis»-ra, hanem egyenlő, határozott, positiv alapokra, alkotmányos uton alkotott és szentesített törvényekre lesz utalva.

Merőben fölösleges volna bizonyára hosszasan fejtegetni azt, mily hézagot fog törvényhozásunk e sokáig késétt alkotása betölteni jogéletünk fejlődésében, mert e kiáltó hézagra a köz- és magánélet minden viszonyai között már rég nyomasztóan éreztük, — s épen azért kimaradhatlanok azon üdvös következmények, melyek — meggyőződésem szerint — ez alkotás nyomában úgy köz- mint társadalmi életünkre kihatni fognak, tekintve ama szerencsés körülményt, hogy «büntető törvényjavaslat»-unk, mely e perczen a törvényhozás tárgyalásai alatt áll, nemcsak színvonalán áll az előrehaladt jogtudomány mai igényeinek, hanem méltó helyet foglal el Nyugat-Európa jogállamainak e nemű legújabb alkotásai között. Méltó helyet azért, mert megfelel korunk szelleme postulatumainak, egyrészt az igazság általános szempontjainak, másrészt a közérdek követelte szigor és az öntudatos humanizmus átgondolt rendszerességgel és lélektani mélységgel egyesített tekinteteinek, — ellentétben a pusztá megtorlás kegyetlen elméletével, mely a mily embertelen alapjában, épen oly áldástalan eredményeiben, — de ellentétben ama érzelgős philanthropismussal is, mely az újabb kor első szakában a középkor öntudatlanul vak barbárságai ellen fellázadva tulzó szélsőségekbe esett.

Épen ezek azon komoly megfigyelést és méltánylatot érdemlő lélektani, erkölcsi és politikai jellegek, melyek az újabb büntető törvénykönyvek alapelveiben szerencsésen egyesítve és érvényesítve vannak, ez azon félreismerhetlen áramlata, sőt diadala korunk szellemének a büntetőjogszolgáltatás terén, mely hangosan követeli, hogy a szigorú «Justitia» oldalára ne a kérlelhetlen elrettentés és megtorlás lynchismusa, sem nem az érzelgős philanthropismus rajongása, hanem az öntudatos humanizmus állíttassék, mely a büntetőjogszolgáltatás nagy feladatául nem csupán azt tüzi ki, hogy a bűnös megérdemlett büntetéssel sújtassék «mások elrettentő példájára», hanem keresi és figyeli az igazság mélyebben fekvő alapjait, a büntetés okszerű, észszerű és lélektanilag indokolt célját s egyszersmind javító irányát.

Ez alapeszmék a büntetőjogszolgáltatás terén különböző büntető elméleteket teremtettek ugyan, de végre is mindazon tudományos viták, melyek a jelenkor criminalistái között az «absolut igazság» és az «utilitarismus» alapeszméinek módszere, előnyei és hátrányai felett folytak, azon eredményre vezettek, hogy valamint az «absolut igazság» minden bünténynek jogszerű megtorlását követeli, úgy másrészt az öntudatos és jól felfogott humanizmus azt követeli, hogy a bűnösben sem feledjük el az embert és az állampolgárt, ki büntetése kiállása után a társadalomba ismét visszatér. És e fontos tekintet, kell hogy érvényre jusson a büntetés céljában, okszerű rendszerében, a javított börtönrendszerben. Kell, hogy érvényre jusson, magának az államnak jól felfogott érdekében.

Ime! ezen józan és korszerű elvek diadalát hirdeti a mi büntető törvényjavaslatunk is, mely ez életképes alapeszméket hazai viszonyainkhoz alkalmazva gondos következetességgel érvényesíteni törekszik.

A hazai criminalisták eme általános meggyőződéséhez csatlakozó ezen elmélkedések között, s a «magyar büntető törvényköny» hovaelőbbi életbeléptetése iránti remény kedvező benyomása alatt, háladatos dolognak tartom egy rövid jogtörténelmi visszapillantást tenni hazai büntetőjogszolgáltatásunk multjára, egy rövid szemlét tartani annak jelene felett, s egy prognoszt képezni annak jövőjéről.

E munka megérdemli a fáradságot, mert eredményében megdönthetetlen tanuságot tesz arról: hogy büntető jogszolgáltatásunk mindig a korszellem ellentáthatatlan befolyása alatt állott, és erős meggyőződésre vezet az iránt, hogy napjaink korszellemé méltán követeli jogéletünk és társadalmi érdekeink egyik életkérdésének, a magyar «büntető törvénykönyv» és a «büntető perrendtartás» hovaelőbbi megalkotását és életbeléptetését.

* * *

A magyar állam első korszakáról, eleinknek Európába jöveteléről sz. István király uralkodása kezdetéig, a történelem csak kevés nyomokat örökölt meg a magyar büntető jogszolgáltatás köréből. Leó napkeleti császár a «hadi fortélyról» irt munkájában, továbbá Anonymus Belae regis notarius «Historia de septem ducibus Hungariae» című hírhedt történelmi művében, végre Constantinus Porphyrogenitus a «birodalmi kormányról» irt munkájában egyhangú említés tétetik azon kegyetlen szigorról, melylyel hazánkban az időkben a büntettek fenyítették, részint a vezérek, részint az általuk kirendelt két országos főbíró által, melyeknek egyike «Gyilus», a másika «Kárchán» nevet viselt.

A lovagkor időszakának korszellemét tehát határozottan kegyetlenség jellemzi a büntető jogszolgáltatás terén is, mindazonáltal lehetetlen fel nem ismerni egyes mozzanatokban e téren is a lovagiasság sajátos jelleget, mely a büntető eljárásra és a büntetésekre befolyást gyakorolt. Gyáva kegyetlenséggel, éjjeli időben, alattomban végrehajtott kisebb bűntények is nagyobb beszámítás alá estek és szigorúbban büntetettek, mint a nyílt erőszakkal elkövetett nagyobb bűntények. Gyilkosságnak csak az orgyilkosság tekintett, minden egyéb nyílt erőszakkal végrehajtott cselekmény, habár emberhalált idézett is elő, egyszerű emberölésnek minősített. Legjellemzőbb azonban e tekintetben a lopás bűntényének az időbeli minősítése és büntetése. A tolvaj ugyanis gyáva és utálatraméltó gonosztevőnek, a rabló bátor férfúnak tekintett, ki nyílt homlokkal száll szembe a jogrenddel, mindkettő ellen oltalmazta magát az akkori társadalom is, de az elsőt meggyalázó büntetéssel és megvetéssel illette, az utóbbit pedig bizonyos sajátos nemével a méltánylatnak, a férfierő és bátorság bizonyos bámulata kíséretében büntette.

E kor szellemének egy másik még pedig egyiránt lovagias és erkölcsi jellege volt, hogy a védteleneken,

özvegyeken és árvakon elkövetett bűntények különösen szigorúan és mindenkor egyszersmind a gyalázat becsületenítő büntetésével is fenyítették.

Ilyen volt a regényes lovagkor szellemének hatása az akkori büntetőjogszolgáltatásra, s a mint ez uralkodó szellem a kereszténység magasztos alapeszméi által változást szenvedett, úgy e téren is emberibb elvek kezdtek ugyan tért foglalni, de fájdalom! csakhamar elnyomta azok üdvös befolyását a babonáság setét szelleme, melynek szánandó tévelygése teremtették: az istenitéleteket, a kegyetlenséggel és setét tudatlansággal párosult vakbuzgóságnak fájdalom! századokon keresztül tartott rémkorszakát.

Az ókori Antropomorphismushoz, az istenségnek emberi alakban képzeletéhez, melynek a görög Olymp volt legköltőibb alkotása, ime sorakozni látjuk a középkor azon tévhitét, hogy az Isten az emberek imaszerű felhívására érzékileg észlelhető jelekben nyilatkozik, oly kételyek felett, melyek az ember gyarló értelmének különben megfeythetetlenek, milyen pl. a bűnösség vagy az ártatlanság kiderítése.

Azon vakhitből kiindulva, hogy Isten mint legfőbb lény, s a megtestesült igazság, kell hogy csak a bűnt büntesse s az ártatlanságot szükségképen oltalmazza, ugynevett «próbák» rendszeresítették, melyeknek eredményéből Isten ítéletét vélte látni és érvényesíteni a büntető bíró.

E vérfagylaló próbák: az izzó vas, a forró és hideg víz próbák, mind ugyanazon vakhit kétes forrásából eredtek, melyekből egykor az ókor oraculumai, mind megannyi tévelygése azon babonás és együgyű felfogásnak, hogy az Isten szükségképen kell hogy nyilatkozzék, még pedig az emberek által előírt módon, alakban és rendszerben, valakinek bűnössége vagy ártatlansága felett.

A középkor gyászos emlékeztető, e sötét szellemét jellemző «istenitéletek»-hez sorakozik még a hivatalból elrendelt s látványos ünnepélyességgel rendszeresített «bajvívás» (párviadal), mint egyrésről a lovagkor hanyatló szellemének utolsó fellobbanása, másrésről ugyancsak ama babonás vakhitnek torzszülöttje, ismét csak ama téves meggyőződésre alapítva, hogy az Isten az ártatlan fegyverét győzelemre segíti.

Ezen tévelygések labyrinthusának legsötétebb zugában találjuk végre a «bűbájossági és boszorkányperek» rémképeit, melyek eredeti alapját már nem azon együgyű hiszékenységre képezi, mint az istenitéleteknél, hanem a középkor szellemének azon újabb s még setétebb aberrációja, mely szerint létezik «jó és rossz szellem», az utóbbi «ördög» és «boszorkány» képében, és ezek közvetlen és személyes befolyást gyakorolnak az emberre. Fájdalom! ez aberratio rémuralma is messze kihatott a középkor legvégsőbb időszakáig, sőt a XIX. század elejéig.

Nemcsak a halálbüntetések legkegyetlenebb nemei, melyekkel e nemű bűnperek folytán a legártatlanabb emberek élete kioltatott, hanem a nyomozások és vizsgálatok módja is, a kinpad, minden kigondolható és fokozatos kegyetlenségeivel, örökké emlékezetes és szomorú

tanuságot fognak tenni ama korszak büntetőjogszolgáltatásának rémszelleméről, mely vakbuzgósággal nyomozza az ember szövetségét az ördöggel, s e vakhit ijestően leleményes aberrációiban keletkezett a «bűbájosság és boszorkányság» rokon fogalma, az «igazhittől elszakadás», az «eretnekség» fogalma s az «ördögüzés» babonás eszméi.

A kereszténység legmagasztosabb eszményét: a szeretetet, az engesztelékenységet, e kor szelleme a vak türelmetlenséggel s a tűzzel vassal pusztító öntudatlanul dühös boszuállás jellegével cserélte fel, a büntetőjogszolgáltatás terén is.

Ha visszatekintünk ez időkre s föllebbentjük azon fátyolt, mely az akkor történeteket fedi, elborzadva látjuk, hogy pl. még 1728-ik évi július 23-án is, egy népes hazai városunkban 6 boszorkánymester — ezek közül egy 82 éves aggastyán, ki a megelőző évben a főbírói díszes tisztséget viselte — továbbá 7 boszorkány a szabályszerűen és ünnepélyesen megejtett víz- és súlypróba után (jegyzőkönyvileg hivatalosan constatáltatott, hogy mindannyian kötélre fűzve, egyenként a Tisza folyamba dobaván, parafa könnyűséggel uszkáltak a felszínen, s a súlypróba szerint egy nagytermetű kövér bábaasszony 1 és fél latot nyomott), a Tisza partján felállított 3 máglyán elevenen megégettettek. — E szerencsétlen áldozatok között egy bába azzal vádoltatott, hogy 2000 gyermeket keresztelt meg az ördög nevében és számára!

Igy írja le e rémesetet és hasonlókat BUCHNER A. E. Erfurtban megjelent «Miscellanea physico-medica-mathematica» című f. iratában, az 1828-i évfolyamban. Tudvalevőleg még 1739-ben is több hazai városban fordultak elő hasonló boszorkányperek, de 1758. óta csak a m. udv. cancellaria tudtával és engedelmével voltak boszorkány és bűbájossági perek indíthatók, és ezen időtől fogva ilyenemű emberáldozatok nyomai hazánkban meg is szűntek.

Ha mondom, visszagondolunk hazai jogtörténelmünk, sőt egész Nyugat-Európa az időbeli jogtörténelmének e rémes multjára, méltán ébred keblünkben azon kétely: ha vajjon lehetséges volt-e ily korszak uralma alatt egy nyugodt, boldog családi élet? Azt kell hinnünk, hogy ama rettenetes korszakban az emberek keblében körülbelül azon nyomasztó hangulat és kedélyállapot uralkodhatott, minő a ragályos járvány vésznapjaiban szokott uralkodni, szomorú, de megdönthetetlen tanuságot téve arról, hogy az ember végre is minden állapotba bele szokik, bele találja magát, s hogy az Istenben, a vallásban vetett erős hit és bizalom lélekemelő, magasztos és vigasztaló érzéséhez sorakozik a fatalizmus sivár és eltompító közönyössége. Borzasztó valójában, midőn hivatalos emlékiratokból olvassuk, hogy a ki egyszer boszorkányperbe fogatott, az iránt is kinzó vallatás alá vétetett, ki volt vele a boszorkánytánczban? Minek következtében a kínos fájdalmak által kierőszakolt hazug vallomások alapján, ismét számos ártatlan egyén vonatott perbe, kiknek szánandó sorsa rendesen a máglya tűzében ért véget. Ily módon irtattak ki egész családok és nemzedé-

kek, mint azt WACHTER «Beiträge zur deutschen Geschichte» című munkájában számos adatokkal bizonyítva találjuk.

A középkor szellemének e gyászos jelenségeiből két jogtörténeti következtetést vonhatunk le:

Az egyik: hogy a középkor meglepő ellenmondások kora volt. A másik: hogy a kor szellemének ezen épen oly üdvtelen, mint ellentállhatlan áramlatát, sem a természet örök törvényei, sem az igazság megdönthetlen érvei, sem a kereszténység legmagasztosabb jellege: a szeretet, nem volt képes megtörni, — — áthágtá, elsodorta az a megalkotott pozitív törvények korlátait is. Hiába volt pl. Kálmán király Decr. Libr. I. Cap. 57. határozat törvényében: «De Strygis, quae non sunt, nulla quaestio fiat.» A törvény jobb volt koránál, melynek babonás szelleme egyszerűen figyelmen kívül hagyta, s tényleg hatályon kívül helyezte azt.

A kor szelleme volt tehát az, mely előidézte az istenítéleteket, a tűz- és vízpróbákat, a bajvivást, a boszorkány- és bűbájossági pereket s a kinpad vallató rendszerét, a kor szelleme volt az, mely ezen tévelygésekkel lépést tartva, az ítéletileg kiszabott büntetések nemeiben is vérfagylaló kegyetlenséget fejtett ki, mint ezt a «Codex Tavernicalis Monument.» XVII. részében tüzetes körülményességgel megörökítve találjuk, hol pl. olvasható, hogy a gyermekgyilkos anya elevenen megégettette, a bordélyüzlettel foglalkozó nő zsákba varratott és vízbe fulasztatott, a házasságtörők közös sírban elevenen temették el, a tolvaj 3 arany értékű lopásért fülét vesztette, életét, ha a lopott tárgy 3 arany értékét felülhaladta.

És ime bekövetkezett azon korszak is, melynek hatalmas szelleme szüntette meg mindezen oktalan tévelygések kegyetlenségeit, melyek az emberiség történetének azon korszakára örökké szánandó világot vetnek.

Már a XVIII. század elején találkoztak fölment szellemű jogtudósok, kik eme előítéletek ellen sorompóba lépni elég bátorsággal bírtak. THOMASIVS, BECKER, SPEE, WEIER, GODELMAN és mások nemes küzdelem között törtek utat a felvilágosodás még akkor csak gyengén derengő sugarainak, melyek már a XVIII. század második felében VOLTAIRE és ROUSSEAU merész fellépéseiben egy tisztább és jobb meggyőződés eszmevilágának lángoló szövéténekévé váltak.

Rendezetlen és tulzott elméletek voltak azok kétségkívül, s a természetjog eszményi követelményei iránti rajongásukban s lázas túláradásaikban annyira mentek, hogy az embert eredeti természeti jogaiba és állapotába visszavarázsolni ohajtották, feledve azt, hogy a természetnek oly emberi lény, minőt ROUSSEAU fest bölcselkedéseiben, soha nem létezett és nem fog létezni soha, mert hisz ez eszménykép nyílt ellenmondásban áll az ember történeti fejlődésével. Egy változatlan természetjog, mely minden időben s minden népnél egy és ugyanaz, oly elvont fogalom, melyet minden kornak, minden népnek jogtörténete már rég megczáfolt.

És mégis e tulcsapongó eszmék — melyeknek egy VOLTAIRE és egy ROUSSEAU voltak melegkeblű zászló-

vívői és hirnökei — képezték az átmenetet az ó- és középkor sötét ösvényéről az ujkorba, e tulcsapongó eszmék voltak tulajdonképen az ujkor ébredő szellemének derengése, melynek rejlett-sugarai nemcsak világot, hanem meleget is árasztottak a büntetőjogszolgáltatás rideg terére is.

A középkor kegyetlensége helyébe a humanizmus elvének legtagabb alkalmazását követelte az ujkor ébredő szelleme. E követelés legélelkebb kifejezést nyert VOLTAIRE ismeretes munkájában «*Precis de la justice et de l'humanité*», még határozottabban BECCARIA-nak jeles és rendszert alkotó művében «*dei delitti ex delle pere*», melyet a szellemdus DIDEROT oly érdekesen magyarázott.

Gyújtó hatással voltak e művek bizonyára egész Európa minden államaiban, s bár az azokban fejtegetett magasztos eszmék sok tekintetben nyílt ellenmondásban állottak is az akkori büntetőjogszolgáltatás merev elvével, az elrettentés elméletével, s a létező büntető törvények határozott és pozitív rendelkezéseivel, mindazonáltal ellenállhatlanul s általánosan utat tört a bírák s általában a jogászok keblében azon meggyőződés, hogy a fennállott alap immár tarthatatlanná vált, s hogy az akkori törvényekben kiszabott büntetések nincsenek sem jog-, sem észszerű arányban az elkövetett bűncselekményekkel, melyek megfenyítésére kiszabattak.

És ezen emberies meggyőződés áramlata a XIX. század elején, már oly hatalmas volt, hogy valóban meg-ingatta a fennállott törvények pozitív alapjait, és hatályát; a büntetések kiszabásánál egyszerűen figyelmen kívül hagyatott a törvény által előírt szigorú mérték, s e gyakorlat már már oly önkényre fajult, hogy ama kornak egyik legnagyobb criminálistája FEUERBACH ANSELM hivatva érezte magát sorompóba lépni ezen ujabb szélsővégbé csapongó sentimentális phylantropismus áramlata ellen, és tiszteletet követelt a fennállott pozitív törvényeknek.

Voltak, kik FEUERBACH ezen fellépésében a reactio irányát vélték felismerhetni, — pedig FEUERBACH csak az alapot akarta biztosítani, melyre nemes reformeszméinek öntudatos alkotásait emelhesse.

Ezen időszak tisztuló eszméinek befolyása alatt elkezdett már 1803-ban az osztrák, 1813-ba a bajor büntető törvénykönyv. Mindkettő nagy eszménye volt ama kornak, mind kettő feltétlen diadala volt az ujabb kor szellemének.

Önként következett tehát, hogy e törvénykönyvekben érvényre jutott elvek befolyással voltak hazánk jogtudósaira is, kik tulajdonképen — és ez melleleg megjegyezve sajátzerű jelenség — azon korszak egyéb irodalmi tevékenysége mellett, — a büntető jog szakmájával az időszerint alig foglalkoztak. — GOHEVY GÁBOR és BODÓ MÁTVÁS ügyvédeknek, gondos szorgalommal összeállított gyűjteményein kívül ugyanis a XVIII-ik század alig mutathat fel egyéb hazai irodalmi munkát a büntető jogi szakmában. — Az első szerző munkája a *Systema praxis Criminalis regni Hungariae*. Buda 1746, — a másiké «*Jurisprudencia Criminalis secundum praxim et constitutiones hungaricas*» Posonii 1751, mindkettő CARPRON rendszerét követte.

Az 1803-ban alkotott osztr. bünt. törvénykönyv idejéből azonban már VUCHETICH tanárnak műve »*Conspectus legum Criminalium apud Hungaros. Cassoviae 1805.* továbbá CSÁSZÁR ANDRÁS-nak »*Commentatio de supliciis capitalibus*» Leutschoviae 1807. és FEHÉR JÁNOS-nak »*Supplicia capitalia*» Cassoviae 1808-ban kisebb művei alaposan, és meleg érdeklődéssel foglalkoznak a hazai büntető jogszolgáltatással.

Sőt a kor szellemének kétségtelen befolyása alatt a magyar törvényhozás is fontolóra vette azon százandó állapotot, hogy míg Nyugot-Európa államai versenyeznek az ujabb büntető jogbölcsezszer elveinek megfelelő törvénykönyvek alkotásában, átalakításában, — addig hazánkban még mindég nem is létezett egy rendszeres büntető törvénykönyv és büntető perrendtartás. — Léteznek ugyan egyes bűntényekre mint p. o.: a gyilkosság, rablás, lopás, házasságtörés, hűtlenség és honárulásra egyes törvénycikkelyek, — sőt magában a mohácsi vész után néhány évvel összegyűjtött »*Tripartitum Werbőczianum*»-ban is, — mely a m. magánjogot institutiók alakjában tárgyalja, — szinte találatnak itt-ott büntető intézkedések, — de mindezekből éppen úgy nem lehetett egy kiegészített büntető rendszert levonni, — a mint nem lehet a X. parancsolatban a keresztény morál teljes rendszerét feltalálni.

A »*Corpus Juris*» második részéhez csatolt úgy nevezett »*Forma processus judicii Criminalis*» mely tulajdonképpen V-ik Károly császár »*Peinliche Hals-Gerichts-Ordnung*»-jának bővített kiadása, némi módosításokkal Ens alatti Ausztriában is III. Ferdinand idejében életbeléptetett, — s Kolonics bibornok által latin nyelvre fordítatván, a nagyszombati jezsuiták nyomdájában a XVII-ik század végén 1697-ben a magyar »*Corpus Juris*» végén, függelék gyanánt kinyomatott, — de törvényhozási uton soha törvény erejére nem emeltetett, — ha bár tagadhatatlan, hogy a hazai az időbeli büntető eljárásra nemcsak nagy befolyással volt, hanem miután valami más jobb nem létezett, általános alkalmazásra talált a fenyítő bíróságoknál. — Így történt azután, hogy jó ideig e »*praxis Criminalis*» alapján bitófa általi halállal büntettetett a 25 frt erejéig lopásban bűnösnek talált, így történt, hogy a kinzó vallatás is gyakorlathá vétetett, — pedig, — és ez a magyar törvényhozásnak örökké dicsőségére szolgálend — a kinzó vallatás soha sem volt magyar törvény által szentesítve, — és már Kálmán király törvényeinek szelleme is nagy ellentétben áll a »*praxis Criminalis*» szellemével, — úgy hogy csak is M. Terézia és II. József emberiessege és felvilágosodottsága szüntethette meg az 1790. évi 42. t. cz. által a gyakorlathá jött kinzó vallatást.

Az 1790. i. évi 67-ik t. cz. végre egy országos bizottságot küldött ki egy magyar bünt. törvénykönyvi javaslat kidolgozására azzal, hogy az még az 1792-re összehívandó országgyűlésnek tárgyalás végett bemutatassék.

A javaslat el is készült latin nyelven, de szerencsétlenségre a political viszonyok egész Európában és így nálunk is egész 1812-ig oly veszélyes bonyodalmakat idéz-

tek elő, hogy e törvény tárgyalására gondolni sem lehetett.

Következett azon szomorú időszak 1812—1825-ig, melyen országgyűlés nem tartatott. — Az 1825-ki országgyűlés azután az 1792. évi büntető törvényjavaslatot, — mely methodicus szerkezetében a 90-es évek szellemi forradalmának jellegével birt, elfogadhatónak és alkalmazhatónak nem találta, s új javaslat készítését rendelte el.

Elkészült 1827-ben ez is — ismét latin nyelven. — Ennek alapelvei már az osztrák büntető törvénykönyvből merítették, félreismerhetlen törekvéssel azoknak a hazai viszonyokkal egyeztetésében. — De fájdalom, e javaslat sem juthatott törvényhozási tárgyalás alá. — Mert midőn az, az 1832/6-ki országgyűlés elébe terjesztetett, oly égető szükségű feladatok, p. o. az urb. viszonyok rendezése vették igénybe az ország rendeit, hogy e már második kész büntető törvénykönyv javaslat tárgyalása ismét háttérbe szorult elannyira, hogy azt évek multával a kor szelleme túlszárnyalta.

Igy történt, hogy az 1839/40. országgyűlésnek a börtönrendszer-javaslat kidolgozására kiküldött bizottsága már arra érezte magát indítva, hogy az imént említett két javaslat félretételével egy új büntető törvény és törvénykezési eljárás feletti javaslat mielőbbi kidolgozását találta szükségesnek.

Ezen intézkedés hozta létre az 1843-ki, tehát már harmadik «magyar büntető törvénykönyvi javaslat»-ot, mely 1841 évi dec. havától, 1843. évi márciusig foglalkoztatta a Pesten székelő országos bizottságot, melynek legmunkásabb tagjai voltak: DEÁK FERENCZ, GR. DESEWFFY AURÉL, B. EÖTVÖS JÓZSEF, KLAUZÁL GÁBOR, PULSZKY FERENCZ. — Elkészülvén e magyar nyelven szerkesztett javaslat, az 1843-ik évi máj. 14-én megnyitott országgyűlés kir. propositiói között az első helyet foglalta el. — Fájdalom! ismét sikertelenül! mert e jeles mű, — mely korának díszére válik — törvényerőre nem emelkedhetett, — s ma már csak büszke emléket képez, hogy megörökítő tanuságot tegyen az időbeli hazai jogtudósaink és államférfiainak alapos és öntudatos jognézetéről, melyek e műben a nyugoti civilisatio vívmányainak felismerésiben, a jogrend és a humanismus követelményeinek összeegyeztetésében, a büntető jogtudomány és jogbölcselet lélektani axiomáinak a fenforgó viszonyokba illesztésében, — öszhangzatos módon nyilvánulnak.

És ime azóta majdnem 4 évtized repült el felettünk, — még pedig úgy political, mint társadalmi tekintetben eseménydús 4 évtized.

Az anyagi élet, az ipar, kereskedelem, és közforgalom terén, az egyleti téren oly óriási fejlődés állott be az idő óta, hogy a fokozatos mérvben terjeszkedő társulási szellem száznemű alkotásai, a vasutak, gőzhajók, és távirdák által teremtett sűrű érintkezés az 5 világrészszel, azóta úgy szólván új, még pedig oly természetű jogviszonyokat hoztak létre, melyek nemcsak az egyes polgárok legbecsesebb érdekeit, és jóllétét érintik, hanem magának az államnak létfeltételeit, hitelét és tekintélyét is.

És a magyar alkotmányos államnak ma sincs büntető törvénykönyve; a magyar államban ma sincs törvényhozás útján alkotott, és az állam koronás feje által szentesített tételes törvény, mely minden kétséget kizárólag megállapítaná: mily cselekmény, s mily mulasztás tekintendő törvényes büntetés alá esőnek? mily nemű és mértékű fenytékkal sujtandó az? melyek jellegei a bűncselekményeknek, vétségeknek, és kihágásoknak általában? s melyek az egyes cselekmények különösebb törvényes criteriumai? s. a. t.

A magyar államban ma sincs tételes törvény — mely a büntető bíró illetékességét, jogkörét minden kételyt kizárólag körvonalozná; mely a közigazgatási és rendőri hatóságok tevékenységi jogkörét büntető jogi esetekben tüzetesen szabályozná; mely meghatározná az előnyomozás, az előzetes letartóztatás, a vizsgálati fogság eseteit, feltételeit és tartamát; azon eseteket, melyekben házkutatásnak, levelek és okiratok lefoglalásának helye van; — mely körülírná a köz- és magánvádló, valamint a vádlott és védő jogait, a bizonyítási eljárás módzatait, a bizonyítékok bírói méltánylásának és mérlegelésének keretét, körét és korlátait; — mely kijelelné a hivatalból üldözendő jogsértéseket és bűncselekményeket, és a csupán a sértett fél kívánatára megindítandó eljárás eseteit, a perorvoslatok nemeit, módjait és korlátait, a perújítás feltételeit; — mely megszabná a büntetések végrehajtásának módzatait, mely egy határozott börtönrendszert alapítana meg, mind azon törvényes intézkedésekkel, melyek egy nemcsak büntető, hanem egyszersmind javító rendszer keresztül vitelével összefüggnek.

Fájdalom! mind ezen nagy horderejű és szoros összefüggésben álló kérdések hazánkban positiv törvény által szabályozva még nincsenek, dacára annak, hogy bírói felelősségi törvényünk a külföld felelősségi törvényeivel nemcsak vetekedik, hanem azokat némi tekintetben túl is szárnyalja.

Azon régi szokásos szabályok, melyek e tekintetben léteznek, részint elavultak, de rendszeres és összefüggő egészbe soha összegyűjtve nem is lettek, s úgy szólván az egyes vidékek, megyék, és városokban változtak, — részint az osztrák büntető törvények és eljárás uralma alatt hatályon kívül helyeztetvén, úgy a közönség mint a bírák és ügyvédek emlékében csaknem egészen elmosódtak.

A legujabb ideiglenes eljárási szabályok pedig — melyeket a m. kir. igazságügyminiszterium a törvényhozás elébe terjesztett, egyszersmind pedig a bíróságoknak követésre ajánlott, — kétség kívül csak a legégetőbb szükség tekinteteinek vannak hivatva megfelelni, — s törvény erőre emelésök esetében bizonyára meg is feleltek volna; — sem egész kiterjedésükben, sem az ország minden részeiben, és minden bíróságoknál kötelező erővel gyakorlatba nem vétetvén, fájdalom! mind ez ideig nem tekintethetnek a hazai büntető jogszolgáltatás általános érvényre emelt perrendtartásának.

Már pedig tagadhatatlan, hogy mind ezen, az alaki

jog keretébe tartozó kérdések, egy alkotmányos országban legalább is éppen oly vagy még nagyobb fontossággal bírnak, mint az anyagi jog, — nemcsak azért, mert a polgárok legszentebb jogait a személyes szabadság biztosítékait érintik, hanem azért is, mert, mint azt Montesquieu «Esprit delois» című munkájában igen jellemzőn fejezi ki, a törvényes formák az anyagi jognak biztosítékai, — s főleg azért, mert ezek szabályozása nélkül a legjobb anyagi törvények, s a legjobb bírák mellett is az önkény uralma álhat be, — mely egyiránt veszélyes úgy az államra, mint annak polgáira, sőt magokra a bírákra is. Egy alkotmányos országban tehát ily állapot huzamasb időre egyáltalában tarthatatlan.

Idejáru, hogy míg egyrésről a magyar állam ez időszerint az európai közjogban elismert tényezőként szerepel, s az országnak mint anyaországnak a magyar koronához mint államjogi egységhez tartozó többi országokkal viszonya is rendezve, sőt a katonai határörvidék is polgárosítva és visszakeblezve van, — minek természetes következménye az volna, hogy a magyar állam végre ne csak birjon egy büntető törvénykönyvvel és eljárási törvénnyel, — hanem a magyar korona területén egy és ugyanazon törvénykönyv legyen hatályban, — addig, másrésről azt kell fájdalmasan tapasztalnunk, hogy a szoros értelemben vett anyaországnak ma sincs büntető törvénykönyve és perrendtartása, a magyar korona többi országaiban pedig az osztr. büntető törvénykönyv, sőt a volt katonai határörvidéken egy és ugyanazon megyében kétféle különböző büntető eljárás és anyagi törvény van hatályban. — Oly állapot ez! mely egy maga is elegendően indokolja, hogy a «Magyar büntető törvénykönyv» javaslatának tárgyalása, törvényerőre emelése, a legégetőbb sürgősségű feladatnak tekintessék.

Mert a míg egyrésről ama szánandó ellentét és aránytalanság, mely államéletünk, anyagi fejlődésünk és jogéletünk fejlődése, valamint törvényhozási alkotásaink között létezik, a társadalom minden rétegeiben mindinkább érezhetővé válik, másrésről magának az államnak léte, s az egyes polgárok legbecsessebb érdekei hangosan és sürgőssen követelik e baj orvoslását, — mely már magára a végrehajtó hatalom közegeire a bírákra nézve is, csaknem legyőzhetlen nehézségekkel és veszélylyel jár, — különösen akkor, midőn a fejlődött, sőt sok tekintetben változott társadalmi élet halaszthatlanul sürgős és nagy horderejű kérdésekkel kopogtat a bíró ajtaján, — kérdésekkel, melyekre az eddigi «Praxis Criminalis» különben eléggé classicus casuisticája sem tud nyújtani határozott megoldást, — a bírónak pedig ily esetekben lehetetlen figyelembe nem venni a társadalmi élet, jogosult követeléseit, nehogy merev ellentétbe jutva azokkal, — úgy szólván magának az élet fejlődésének akadályul szolgáljon, — másrésről azonban nem volna szabad szem elől tévesztenie hivatásának és esküjének azon megszeghetlen kötelemét, hogy törvényt pótló abstract elvek alkalmazásával homályos analógiák után indulva még ott se csapjon át a törvény-

hozás jogkörébe, hol hézag, hiányos törvényt kénytelen concret esetekre alkalmazni.

És ime! mai helyzetünk ez aggasztó tetőpontján vagyunk az európai büntető jogszolgáltatás legujabb korszakának küszöbén, — melyen már az előrehaladt jogtudomány és a humanismus diadalának zászlója leng, azt hirdetve, hogy a büntető jogszolgáltatás ma már minden jogállamban a mélyen gondolkozó és fürkésző ész megtisztult, az emberismeret és lélektan gondosan gyűjtött tapasztalatain átszürt, egy jobb meggyőződés által megvilágított elveire van fektetve.

Az emberi cselekmények beszámíthatóságának elvei, a büntetések okszerű céljainak, különböző nemeinek és fokozatainak rendszerei, a büntetések mértéke, az individualizálás gondos elmélete, a fogházak és börtönök javító és nevelő szerkezete, a büntető perrendnek a személyes szabadságot, az emberi méltóságot, de egyszersmind az állam létfeltételeit is egyiránt biztosító alapelvei, a mivel világ minden államaiban mindinkább tökéletesednek, s kiváló jogtudósok és államférfiak mély tanulmányait és munkásságát veszik igénybe.

Azon ponton állunk immár hazánkban is, hogy az eddigi bizonytalan gyakorlat helyét, a törvényhozás asztalán fekvő jeles s az imént vázolt nagy elvek magaslatán álló büntető törvényjavaslat elfogadása és törvény erejére emelése által, — positiv «magyar büntető-codex» foglalja el, — mely az abban lefektetett elvek alapján hivatva lesz hazánkban is egy új büntető jogbölcsezet megállapítani, hivatva lesz a sértett jogrendnek minden körülmények között oltalmat nyújtani, a bünt okvetlenül megtorolni, de egyszersmind a bűnöző lélekvilágán, — ha csak még lehetséges — átídomítani, őt az emberiség méltóságához, az állam nagy céljaihoz, a bíró magas sztos hivatásához és saját szerencsétlen sorsához legméltóbb, legokszzerűbb uton a lélektan ovatos diagnózis, s még ovatosabb gyógykezelése útján józanul gondolkozó állampolgáron átalakítva, a társadalomnak visszaadni.

És ez voltaképpen a jól felfogott büntető jogszolgáltatási politikának, a valódi büntető jogbölcsezetnek magas sztos feladata: megszüntetni elvégre azon sok következetlenséget és ellenmondást, — melyekkel büntető jogszolgáltatásunkban minden lépten-nyomon találkozunk, — megszüntetni mindazon indokolatlan kegyetlenséget, melylyel büntető eljárásunkban itt-ott még mindig vétünk az emberi méltóság ellen, — de megszüntetni azon léhaságot és önkényes engedékenységet is, mely büntető jogszolgáltatásunkban a bűntények minősítésénél és a büntetések kiszabásánál nagy mértékben nyilatkozik. — Új utakat kell keresnünk, határozott irányban, hogy új és pedig az eddigieknél jobb eredményekhez jussunk.

Az imént csak általános és tömör vonásokban vázolt feladat szerencsés megoldása által fog hazánkban is a büntető jogszolgáltatási politika, és a büntető jogbölcsezet egyszersmind az általános nevelés tan magas sztos hivatására emelkedni, erkölcsileg beteg felnött gyermekek számára. — Hisz voltaképpen a bűntények némileg

erkölcsileg beteg felnőtt gyermekek tévelygése és betegségei. — És ha látjuk, hogy az orvosi tudomány napjainkban a lelki bajok gyógyításában mily bámulatra méltó haladást tett, s a tébolynak milly számtalan fajait és fokait gyógyítja ki okszerű és rendszeres gyógykezelés mellett, egészen jogosulatlannak mondható-e azon remény, hogy egykor be fog következni azon idő, — melyben képesek leszünk a különben testileg és lelkileg s illetőleg értelmileg egészséges, de erkölcsileg beteg embertársaink gyógyítás módját kinyomozni és sikeresen érvényesíteni?

E gyógy mód bizonyára az okszerű nevelési és büntető rendszerben fog rejleni, — mely működésében számításba veszi az emberi hajlamok, indulatok és szenvedélyek befolyását, s ezek természetéhez, irányához, és mértékéhez szabja a gyógyszer minőségét és mértékét: a büntetést. — Hogy e gyógyszer helyesen választassék és alkalmaztassék, — mely lélektani tanulmányt igényel azon befolyás, melyet az ember erkölcsi világára a társaság, a megszokás, a gyakorlat, a hiúság, az utánczás, a dicsvány, az álszemérem s. a. t. gyakorol. — Ez eszmék részletezése ezuttal kívül esik ugyan elmélkedéseink keretén, de annyi bizonyos, hogy a mint igaz az, hogy a lélektan, a phrenologia, a cranioscopia eddigi empiricus eredményei úgy szólván az ember erkölcsi bonczatánát is csaknem rendszeresen képesek megállapítani, — úgy nem látszik egészen hiu reménynek az, hogy egykor az ember erkölcsi betegségeinek pathológiáját, terapiáját és diaeteticáját is meg lehessen állapítani.

Sokan vannak, kik ezt elérhetlennek állítják, de azt mindenesetre be kell ismerniök, hogy e nagy feladat megoldásának legalább megközelítését, egy jogállamban nemcsak a civilisatio és humanismus jogszerűen követeli, — hanem követeli az állam politikai és társadalmi érdeke. — Mert nem lehet többé szemet húnynunk azon tény előtt, hogy mennél szövevényesebbek a mai társadalom beléletének mozzanatai, mennél sürűebbek, könnyebbek és változatosabbak a népek érintkezései, annál sürűsebb azon tekintet felismerése, — hogy az államok büntető jogszolgáltatása akként legyen kezelve, és berendezve, hogy a fegyintézetek egyszersmind gyógyintézetekké váljanak, melyeket az erkölcsileg beteg, gyógyultan, s az élet küzdelmeire megerősödve hagyasson el, ne pedig fél gyógyultan, vagy épen megújabb betegségek ragályával megmértelyezve. — A ragály e neme ma igen könnyen, igen gyorsan terjedhet, s elláthatlan pusztitást idézhet elő a sürű érintkezésben élő államok társadalmi és erkölcsi életében.

Hogy a mivelt világ ez iminens veszélytől megóvassék, napjaink korszellemének egyik legsürűsebb, legégertőbb követelménye. — És mert a «magyar büntető törvénykönyv» javaslata bizonyára hathatós tényező lesz arra nézve, hogy e fontos postulatuma a világ erkölcsi közérdekének hazánkban is hova elébb érvényre jusson, — üdvözljük azt az öntudatos reformtörekvés ama jel-
szavával: «Virrad haladjunk». *Sárkány József,*
a budapesti kir. ít. tábla tanácselnöke.

A

nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon.

IX.

A közvetlen szóbeliség alkalmazása külföldön.

E század elején, 1806-ban, a francia törvényhozás volt a legelső s akkor legtökélyesebb is, mely a közvetlen szóbeliség szabályait rendszerbe foglalta s azt minden ügyben s minden bíróságra kötelezőleg kiterjesztette.

Innen van, hogy a közvetlen szóbeliség rendszere *francia rendszernek* is nevezetik s úgy a *bíróági szervezetben*, mint a *polgári törvénykezésnél* nemcsak a continensen, hanem Angliában és Amerikában is utánczásra érdemesnek talált mintául szolgál.

Megjegyzendő itt, hogy a jelenlegi francia törvénykezés első — bár igen hézagoss — alapjaul az 1667-iki «Ordonance civile» szolgált. Ez a francia törvénykezési viszonyokat már akkor teljes átalakítással akarta szabályozni.

I. Azon államokban, melyeket részint nemzetiségi, részint politikai viszonyok kötöttek Franciaországhoz, a törvényhozás mindig egységes volt. Ez utóbbinak jogszolgáltatási rendszere tehát azon államokban is elfogadásra talált.

A francia rendszer *utánczói* közt első helyen említendő *Genf* (Code de Geneve 1820). Ennek kitünő jogtudósa BELLOT a francia törvénykezési eljárást nagy jelentőségű javítás alá vette, mely akkor egész Európában méltán vonta magára a közfigyelmet.

A francia perrend alapelvei szerint van szerkesztve a *görögországi* perrend 1834-ről, a *pápai állam* törvénykezése 1834-ből és a *portugalli* perrendtartás 1837. évről.

Hasonló irányt követett *Belgium*, a hol az eddigi polgári peres eljárás reformjavaslatát a miniszterium már 1869. évben előterjesztette a kamarának.

Németalföldön az 1838-ban életbe léptetett polg. perrendtartás szintén a francziának nyomdokain halad s főleg a tárgyalás előkészítésére vonatkozó intézkedéseiben minden lényeges pontra emezzel összhangzó.

Rokon a francia peres eljárással az 1865-ik évi törvénnyel behozott *Olaszországi* perrendtartás is. Itt megjegyzendő, hogy Olaszország egyesítése előtt, ép úgy, mint jelenleg Németországban, minden egyes államban más perrendtartás volt érvényben, melyeket a jogegység szempontjából továbbra is hatályban tartani nem lehetett.

Angliában és Észak-Amerikában is a közvetlen szóbeliség rendszere szolgált a polgári peres eljárás elvi irányul. Amott az 1873. évi *parlamenti törvény*, itt pedig az 1848-ban életbe léptetett és 1871-ben módosított *new-yorki* perrendtartás okozván lényeges változásokat az eddigi eljárási szabályokon. Megjegyzendő, hogy New-York perrendtartását a legtöbb észak-amerikai állam elfogadta.

Azonban a jelen század második felétől kezdve ma-

Folytatás a mellékleten.

gában *Németországban* is a francia rendszer vétetett utánzási mintául.

Előbb a német jogászok között azon nézet uralkodott, hogy a közvetlen szóbeliség az eljárás *alaposságával* össze nem egyeztethető. Azoknak, kik Németországban előbb a szóbeliséget védtek, azt hányták szemükre, hogy vak előszeretettel viseltetnek a francia intézmények iránt. Felhozták, hogy e szóbeliség csak a *francia könnyelműség és dologkerülésnek* felel meg. A német *szorgalom és lelkiismeretesség* ellenben az írásbeli eljárást követeli.

Ma már azonban e szemrehányások Németországban is elnémultak. A francia rendszer utánzásának szükségessége és célszerűsége ott is általános érvényre emelkedett. A törvénytudók legkitünőbbjei sürgetik annak életbe léptetését.

Ily törekvés és irány mellett *Hannovera* és *Braunschweig* a francia rendszer közvetlenségi elvét már 1850-ben elfogadták. Az *oldenburgi* perrend 1857-ben, a *bádeni* 1864-ben és a *würtembergi* 1868-ban szintén a tiszta szóbeliségre fekteti a fősúlyt. Hasonló alapelvekre van fektetve az 1870. évi *bajorországi* perrendtartás. Ugyancsak a nyilvános és közvetlen szóbeliség követelményei szerint vannak készítve az 1865. évi *szászországi*, 1868. évi *észak-németországi*, az 1871-ben kidolgozott *általános német*, az 1861., 1867. és 1876-i *ausztriai* és 1871. évi *magyarországi* perrendtartási javaslat. Kimondatván ezek mindegyikében, *hogy csak a bíróság előtt tett szóbeli tárgyalás szolgálhat ítéleti alapul*.

Ide lehet számítani az 1864. évi *oroszsországi* perrendtartást is, mely azonban határozathozatal tekintetében az írásbeliségnek is enged bizonyos teret.

II. A közvetlen szóbeliségi, vagy mint többször neveztük, a francia rendszertől különbözik a *porosz*, mely elfogadja ugyan a szóbeliséget, *de nem közvetlenségi erővel s nem egyedüli alapjául a bírói határozatnak*.

A porosz perrendtartást CARMER porosz miniszter tervezete szerint II. Frigyes király 1793-ban hirdette ki, 1833., 1846., 1849. és 1867-ben azonban lényeges átalakításokon ment által.

A porosz rendszer szerint a tárgyalás két részre oszlik: *írásbeli* (jegyzőkönyvi) *tárgyalásra* és *szóbeli végtárgyalásra*. Az ügy eldöntésénél mindegyiknek, t. i. úgy az írásbeli, mint a szóbeli előadásnak jogi jelentőség tulajdonítatik s meg nem engedtetik, hogy a felek az írásbeli uton megállapított tényállástól eltérjenek, vagy hogy a szóbeli végtárgyaláskor újabb ténykörülmenyeket előterjeszsenek.

A porosz törvénykezés *jelleme* tehát nem a *szóbeliségben* hanem *írásbeliségben* nyilvánlik. Mert tulajdonképpen a szóbeli végtárgyalás előtt írásbeli uton megállapított ügyállás képezi alapját a bírói határozathozatalnak (Begründung des Entwurfes einer deutschen Civilprocessordnung 12., 13. lap). Itt is, mint sok másutt, csak *cséggérül* tüzetik a szóbeliség a törvénykezés szervezete fölé, a nélkül, hogy az általa föltételezett kellékeket is tartalmazzná.

Megjegyzendő, hogy ezen u. n. porosz rendszer nem egyéb, mint azon eljárás, mely *Brandenburgban* már 1793 előtt és pedig századokkal szokásban állott.

A porosz rendszer követetik kisebb, nagyobb eltérésekkel és javításokkal a többi német államokban, a *félrendszabályok és codificationalis foltozgatások termékeny hazájában*.

A *schweiczi* kantonok legnagyobb részének perrendjei is hasonló alapokra vannak fektetve, t. i. a *szóbeli végtárgyalással egybekapcsolt írásbeliségre*. (*Waatland*: Code de procedure de Canton Waadt, Lausanne. 1825.; — *Tessin*: Codi ce de procedure civile pel canton Ticino Locarno. 1821.; — *Wallis*: Code procedure civile de la republique de Valais Lion. 1824.; — *Thurgua*: Gesetz vom 11. April 1832.; — *Solthurn*: Gesetz vom 2. Dez. 1832.; — *Glavus*: Civilprocessordnung für Glavus 1838.; — *Luzern*: 1836.)

A *szászországi, bremi, lübecki, meiningeni és Hessen* választófejedelemségi törvénykezések újabb időben nagy haladást tettek ugyan a szóbeliség kizárólagos érvényesítése felé; — a *francia rendszertől azonban mégis lényegesen eltérnek*. Mert a közvetlenséget következetesen nem alkalmazzák, az előiratokat periratokká alakítván, kezelésüket a bíróra bízván és meg nem engedvén, hogy azokat a felek a szóbeli tárgyalásnál megváltoztassák.

Azonban a közvetlen szóbeliség valódi diadalául tekinthető, hogy maga *Poroszország* is valamint az 1827-i REINHARDT, 1848-i KOCH és 1864. évi BORNEMANN-féle, úgy az 1868. *észak-német szövetségi* és 1871. évi *általános német perrendtartási tervezetben* is régi irányától eltért. S a *rajnai tartományok* példája szerint a francia rendszert fogadta el alapul, mely szerint ítélethozásnál csak a szóbeli tárgyalás jöhet tekintetbe; az előiratok csak előkészítésül szolgálnak és az u. n. zárindítványok (conclusions motivées) szintén kellekül kívántatnak.

Ezekből látjuk, hogy a közvetlen szóbeliség rendszere szövetkezve a mindennapi gyakorlati élettel napról-napra újabb és újabb diadalokat ül. Ma már nemcsak a francia ellenes *Németországot* hajtotta hatalma alá, hanem meghódolt neki maga *Oroszország* is, mely még katonai bíróságainál is meghonosította ezen intézményt.

A közvetlen szóbeliség rendszerének gyakorlati haszna, szellemi fölénye többé nem tagadható; — tehát okszerűen hosszú időkre már el sem odázható.

Helyesen mondja idevonatkozólag egyik író, hogy úgy tesznek a világ népei a közvetlen szóbeliséggel, mint napjainkban a nagyhatalmasságok a monitorokkal, a gyűtűspuskákkal és mitrailliusokkal. Nem kérdezik honnan jó, hol van hazája, hol termett bölcsője fája, hanem ha jónak találják, elfogadják és hasznukra alkalmazzák.

III. A mi ezek után *Magyarországot* illeti, nálunk is általános ma már a meggyőződés, hogy hazai törvénykezésünket a francia rendszernek nevezett *közvetlen szóbeliségre* kell alapítanunk. Ha azt akarjuk, hogy igazságszolgáltatásunk Európa közvéleménye és szakértő jogászai által el ne ítéltessék.

A mai forgalmi és közlekedési viszonyok *anyagi és*

szellemi kifejlődésünk nagy előnyére szorosabb összekötésbe, szorosabb eszme- és érdekközösségbe hoztak bennünket a külföld nemzeteivel. Előnyeit azonban ezen nemzetközi viszonyoknak csak úgy élvezhetjük, ha törvénykezésünket oly rendszerre alapítjuk, melynek jóságát, helyességét és czélszerűségét az egész mivel világot egyetértéssel elismeri. Csak ilyképen biztosíthatjuk hitelviszonyainkat és szerezhetjük meg hazánk részére Európa bizalmát, mely nélkül földmívelésünk, iparunk és kereskedelmünk előhaladása s fölvirágoztatása nem képzelhető.

Ezeket tudva és átgondolva a közvetlen szóbeliség nagy elvének *következetes* megvalósítása végett nálunk is történtek már nyilatkozatok és pedig nemcsak az ügyvédi egyletek üléseiben, szaklapokban, képviselői és kormánykörökben, hanem a jogászygyűlésben és az *ország-házban* is.

Igy TÓTH LŐRINCZ országgyűlési képviselő az 1869. október 19-i ülésben kimondá: «Igaz, hogy a szóbeliség egyedül üdvös, egyedül életerős és azért majdnem az egész polgárosult világban elfogadott rendszere nálunk is életbe lép, — a mi úgy hiszem csak időkérdése.»

Ugyanazon ülésben mondá képviselőházunknak már akkor egyik legerélyesebb és legképzettebb tagja, TISZA KÁLMÁN: «Nem hiszem, hogy valaki kétségbevonhatná, hogy a szóbeli eljárás behozatalát mielőbb létesíteni kell.»

Ily értelemben nyilatkozott 1871. évi november hóban CHORIN FERENCZ is: «Mi ma már — ugymond — egy válpont-ra értünk, hol nem az a kérdés, hogy a leélt kor-hadt fatörzs ágait ismét körülnyesegessük, hanem az, hogy igazságszolgáltatásunk terén a 19-ik század vívmányait meghonosítani akarjuk-e, vagy nem. Egy szóval írásbeli eljárás-e, vagy valódi szóbeliség és közvetlenség; a régi jog fentartása-e, vagy hogy a nép közvetlen részvéte s ellenőrködési joga e téren is életbe léptessék? Jól tudom azt, folytatja tovább, hogy a gyökeres reform pöngetése nem mindenki előtt népszerű; mindig voltak és lesznek oly férfiak, kik a haladást azon phrázissal akarják akadályozni, hogy a nép arra még éretlen. Ha ily emberekre hallgatnánk, úgy minden korszerű átalakulás már eleve eltemetve volna.»

Ezen nyilatkozatok óta és értelmében az országgyűlés már többrendbeli törvényt hozott, melyeknél következetesen és pedig *minden perben kivétel nélkül* a közvetlen szóbeliség életbeléptetése tartatik szem előtt.

Igy az 1870. 16. tczikk, mely a főlebbviteli bíróságoknál az ítélőbírák számát meghatározza, a főlebbviteli bíróságok végleges megállapítását a *szóbeliség és közvetlenség*, tehát az u. n. francia rendszerre alapított törvénykezés-től tételezi föl.

Hasonló az 1871. 31. tczikk az elsőfolyamodású bíróságok rendezéséről, melynek indokolása szerint a kormány a javaslatba hozott szervezetnél már tekintettel volt *alaki törvényeink jövőendő átalakítására*.

Nem különben az 1871. 33. tczikk a királyi ügyészségről, melynek 29. §-a szerint a koronaügyész állása a *szóbeli, polgári és büntető eljárás behozataláig be nem töltetik*.

Vége az 1871. 8. tczikk a bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről, melynek 46. s következő szakaszai szerint a *valódi szóbeli eljárás*, mint ismertettük, már be is van hozva.

Ide járul, hogy az igazságügyminiszteriumban HORVÁTH BOLDOZSÁR megbízása folytán a tiszta szóbeliségre alapított *polgárt perrendtartás* és az esküdtszéki intézményre fektetett *bűnvádi eljárás* már 1870-dik év óta készen hever.

Nem is említve egyes sajátságos természetű ügyeket, melyeknél eddig sem lehetett kikerülni a közvetlen szóbeliségi rendszert. Ilyenek a szőlőbirtok utáni tartozások megváltása (1868. 55. tcz.); a kisajátítás (1868. 56. tcz.); a sajtóvétségek fölött ítélő esküdtszéki eljárás (1848. 18. tcz.) és az iparbizottság eljárása (1872. 8. tcz.).

Világosan kitűnik mindezekből, hogy a közvetlen szóbeli eljárás behozatalának szüksége Magyarországon is általános meggyőződésé lett már. Elánniira, hogy az első magyar jogászygyűlés 1871-ben csak a közóhajtságnak adott kifejezést akkor, midőn kimondotta, hogy: «a törvénykezés terén a szóbeliség és nyilvánosság behozatalát mellőzhetlen reformintézkedésnek tartja.»

Világosan kitűnik továbbá mindezekből az is, hogy hazai törvényhozásunk a közvetlen szóbeli eljárás életbe léptetése iránt a felsorolt törvénycikkekben foglalt előzmények által oly *becsületbeli köteleességet* vállalt magára, melynek teljesítését már sokáig halogatni épen nem lehet.

Dr. Herczegh Mihály,
egyet. tanár.

Folyt. követk.

Akaratszabadság.

VII.

Talán felesleges megjegyezni, hogy én definióimban nem a már forgalomban levő, jól roszul készült fogalmakból indulok ki; hanem mint a bölcselkedőnek tennie kell, — a dolgok természetéből magából; minél fogva a behonosult vagy divatos szójárás pusztán azért, mert az már behonosult és megszokott, engem nem köthet; én nem lehetek a megszokás szóvivője, mely helytelen is lehet; hanem abszolút igazságra törekszem, mely soha sem lehet helytelen és mindig független attól, hogy az emberek mit szoktak igaznak tartani és mit nem. Sőt igazán bölcselkedni másképp nem is lehet, mint úgy, ha a megszokás minden nyügeből kivetkőzünk és tisztán és egyesegyedül a dolgok való állását vizsgálva keressük az igazságot.

Ezeket azért bocsátom előre, hogy a fogalomra, melyet meghatározni törekszem, ne azt mondják, hogy az szokatlan; mert «tudomány és gyakorlat» másképp használták eddig; hanem ahoz szólhasson a bírálat: vajjon igaz, helyes, a dolog természetének megfelelő-e definióm vagy nem. Ez a fődolog — az igazság maga. A valódi okoskodásnak más tengely körül forogni nem szabad.

Tehát mi a szabadság? A korlát, a függés teljes ellentéte. Minden mozgás, minden értelmi, kedélybeli vagy külső cselekvés, mely valami erőnek, oknak vagy

tényezőnek hatalmánál fogva történik, függ a befolyó vagy létrehozó tényezőtől, függ, korlátolva van, tehát bölcsészti értelemben nem szabad, nem lehet szabad. A mi korlátolt és függő, a mi nem önnön eredeti erejéből való, az nem szabad, hanem korlátolt és függő. Így a mozgás, a gondolás, az érzés, az «elhatározás», a cselekvés is. Szabadság annyi, mint korlátlan mozgási képesség. Szabad az, a mi korlátlanul mozogni képes. Szabad az, a mi semminemű idegen erő vagy törvény által mozgásában, működésében akadályozva nincs. Szabad az, a mi teljesen önhatalmából képes mozogni, működni, élni. Az ily önmozoghatóság képessége a szabadság, abszolút bölcsészti értelmében. És most vizsgáljukra harmadik fogalmat, az akaratszabadság fogalmát. Mi az akaratszabadság? Az akarat korlátlan, önnön erejéből való mozgási képessége. Van-e akarat? Nincs. Lehet-e a nem létező akaratnak korlátlan, önnön erejéből való mozgási, elhatározó képessége? Nem lehet. Van-e tehát akaratszabadság? Nincs. Van-e egyáltalán szabadság oly értelemben, mint azt a bölcsésznek kell vennie? Van. Kinek, minek van ily abszolút szabadsága? Az önerejű, hatalmas természet nagy egységének; mert egyedül az hordja erőit, tényezőit, okát, célját, törvényeit önnönmagában és önnön felségénél fogva. Egyedül az mozoghat és élhet önnön erejéből. De erről bővebben alább!

Mit jelent ezek után mindaz, a mit a közönséges életben, a politikában, vagy itt-ott a tudományban «szabadságnak» neveznek? Tulajdonképpen semmi egyebet, mint megszokott de meg nem gondolt képes beszédet, igazi értelménél fogva pedig bizonyos engedményeket, bizonyos meghatározott terjedelmű és irányu kedvezményeket, előnyöket, képességeket; de mindig engedményeket és képességeket, melyek határa a megszabott törvény, szokás vagy életrend korlátjáig terjedhet, tovább nem. A jogász szabadsága a törvény korlátjáig, a polgár szabadsága a polgártárs érdekehatáráig, a társadalmi tag szabadsága a társadalmi fennmaradhatóság, a társadalmi rend és összhang határáig terjedhet. Mindenütt csupa korlát, csupa határ, mely körvonalakat húz a szabadság köré, ugyan hol van e merő korlát és határok tömkelegiben az abszolút szabadság? Schol. Az én szabadságomnak határt szab a mások szabadsága és a mások szabadságának korlátja az én szabadságom. E szabadságot, mint képességet a törvény által megszabott körben való cselekvésre, nevezi a jogász saját nyelvén jognak alanyi értelemben. Bár neveznék meg mások is a magok saját szakmájában igazi, megfelelő nyelvén a körükbe vágó «szabadságot»: akkor nem lenne ugyanegy szónak annyi kábitó értelme, a mely összezavarja a tudományos és gyakorlati értelemegységet; akkor nem volna szükség még ma is a valódi szabadság fogalmát iskolamesteri módra magyaráztatni, tisztázni és megállapítani; hanem értenénk egymást, nem szönnénk ok nélkül szabadsági ábrándokat és nem ámitanánk el az életet e kápráztató ábrándokkal: elménkben és életünkben a való igazság csinálná a rendet és alkotná az intézményeket.

De ha nincs akaratszabadság: akkor gép az ember; betudni nem lehet neki sem jót, sem roszt. Akkor pedig mire való a jog, a bíró, a büntető igazság mérlege és pallosa? Mire való minden társadalmi rend és mire való a társadalom maga, melyben az embernek nincs sem hatalma, sem fensége? Ki és mi hódoljon a «fejedelmi» ember szempillantása előtt, ha fején a «királyi» korona csak hiu ékszer és nem a hatalmi fenség symboluma?

Majd megfelelek ez érdekes kérdésekre, csak várjunk egy kissé. Addig is boruljunk le a véghetlen bölcsesség előtt, a mely mindent úgy rendezett és alkotott, a hogy van. Boruljunk le és áldjuk «isteni» jóságát, hogy a társadalmi világ összhangját és egyensúlyát is ugyanazon bölcs törvények örök erejével tartja fenn, mint a természeti világ békéjét és egyensúlyát. Majd meglátjuk, hogy a véghetlen és megfoghatatlan bölcseségnek jóságos kegyelméért csak hálával és hódolattal tartozunk.

De előbb még nézzük meg az ember élete folyását; figyeljük meg az embert cselekvősége körében és tudjuk meg: minő környezetben él, minő célokat követ, minő okok és tényezők indítják a cselekvés mezején, minő törvények szabályozzák életét, szóval nézzük meg a társadalmi embert, hogy és miképen él háza tűzhelyénél vagy a nyilvános élet nagy versenyterén.

Az ember a természet közepébe van helyezve. Föld, levegő, víz, növények, állatok ásványok veszik körül ezer meg ezer változatban és mérhetlen távolságokban oly «világok» futkosnak körülötte «égi» pályákon, melyek egyikétől hőt és fényt kap. Mindez az ember körül történik, azon ember körül, a ki maga is a természet erői- és anyagainak dús tárházából nyerte — önnönmagát. Hogy él, miként cselekszik a természet körébe állított ember?

Ha éhes, leszakítja a fa gyümölcsét vagy kenyeret kér a kalásztól. Ha fázik, bundát kölcsönöz az elejtett vadtól vagy befonja — szövö meztelen testét a növényrostok meleg takarójával, vagy a mi még egyszerűbb, melengetőzik a pattogó galyak barátságos tüzénél. Ha rossz idő jár, fedelet keres vagy készít. Ha rájön az álom, pihenésre hajtja fejét. Vagy ha ellenség támadja meg, védelemre feszülnek izmai.....

Hát csak eféle kényszer parancsa után indul az ember? Nézzük a mivelt, a nemesebb embert, a ki nemcsak legegyszerűbb érzéki szükségleteinek hódol, hanem lelke és kedélye magasabb sugalmait is követi.

Az ember közlékeny természetű: megosztani kívánja eszméit, érzelmeit és barátokat, társaságot keres; vagy nemi vonzalmak bevitik: szerelmi frigyre lép; jólét, vagyon, hírnév, fényes állás után ösztönzi vágya: munkálni, törekedni, haladni fog; szép eszmék, magasztos célok, vonzó eszmények töltik el keblét: kész életét áldozni értük; a meggyőződés, az igazság hőseit teremti: REGULUS visszatér Carthagoba; Nándorfejérvár hőse magával dönti az ozmán zászlótartót; GALILEI mégis azt mondja, hogy «mozog» és GIORDANO BRUNO kész a máglyán hamvadni el; de tanait visszavonni, megta-

gadni, meggyőződését elárulni, életet a hazafiság és becsület árán cserélni egyik sem képes. Hát GALILEI és BRUNO akarhatták volna azt, hogy meggyőződéseiktől elálljanak? Külsőleg a bilincs és máglya sem kényszerítheték őket erre, belsőleg nem engedé meg ezt akarhatni azon okok ereje, melyekből meggyőződésük törhetlensége származott. LUTHER azt mondá Wormsban: «Itt állok, nem tehetek másképp!» Meggyőződése volt az ur, «akarata» a szolgál.

Dr. Dobránszky Péter,
mű- és joggytemi tanár.

Folyt. követk.

A «Központi értesítő» és a cégbejegyzések.

Multkori cikkünk óta a «Központi értesítő»-nek több száma jelent meg.

Ezekben az előbbi cikkben felsorolt néhány szabálytalanságon kívül ismét újakat lehet észlelni. Nevezetesen társas cégeknél a legtöbb törvényszék vagy az összes vagy pedig csak az üzletvezetéssel megbízott társasági tagokat sorolja fel a «cégvezetők» rovatában, holott ezek nem cégvezetők (Procuristen) hanem társtagok, melyek a «társaság jogviszonyai», című rovatba és csakis oda vezetendők: annál feltűnőbb tehát, ha ezen utóbb nevezett rovatban megnevezett és képviselői jogukkal együtt ott bevezetett társasági tagok a cégvezetői rovatban újra felemlítetnek. Ez különben ugyanazon hiba, melyet számos törvényszék követ el akkor, midőn egyéni cégeknél a cég birtokosát mint cégvezetőt nevezi meg.

A k. t. 184. §-a szerint az igazgatóság összes tagjai a kereskedelmi cégjegyzékbe leendő bevezetés végett bejelentendők. Daczára a törvények ezen határozott rendelkezésnek több kereskedelmi társaságnál az igazgatósági tagok a cégjegyzékbe be nem vezetettek.

Igy pl. a szeredi segélyző pénztárnak igazgatósága áll egy elnökből, egy alelnökből, 12 rendes és 4 pótválasztmányi tagból és az ellenőrből, mindamelllett csak a szövetkezet elnökének és a titkárnak nevei jegyeztettek be. Kérdés tárgya lehet ezeken kívül a pótigazgatósági tagok választása is, mely póttagokat a törvény nem ismeri és melyeknek felelősségéről nem is intézkedik. Végre a helyett, hogy a k. t. 226. §. 6. pontja értelmében a szövetkezeti hirdetmények mikénti közzététele említettett volna, ezen bevezetés végpontja alkalmasint tévedés folytán következőleg hangzik: «A központi értesítő» kívül a «Pozsonyvidéki Lapok»-ban és a nagyszombati német ujságban tétetik közzé a «cégbejegyzés»; de nem a cégbejegyzésnek, hanem a szövetkezési hirdetéseik közzétételéről kellett volna itt gondoskodni. Az «Első nagy-kikindai takarékpénztárnál» pedig a társasági jogviszonyok közt nincsen általában felemlítve a társasági határozatok közzétételi módja.

A Nagykárolyban székelő «Weisz Lipót» cégnél van ugyan cégvezető Blon Sámuel személyében kijelölve; de a cégbirtokos rovata üres maradt, minek folytán nem lehet kivenni, hogy ki leendő a cég kötelezettségeiért felelős.

Oly cégeknél, melyek magyarul és németül jegyeztetnek be, arra kellene mindenesetre ügyelni, hogy a két cég szó szerint megegyező legyen. Evvel Ellenkezőleg találjuk pl. Budapesten «Hermann Adolf = A. Herman» céget; a szombathelyi cégek közt; Mayer Enok = E. Mayer. Gállé Alajos = Alois Galle kissebeni céget; Thallmayer B. és Társa = A. Thalmayer et comp. Mi hasonló új cégek keletkezésénél és más tekintetben is sok zavarra adhat alkalmat. A mármaroszigeti «Egger és társa» cég — miután cégbirtokos kettő van, t. i.: Egger Gyula és Contos István? nem az egyéni, hanem a társas cégek könyvébe lett volna bevezetendő és a társasági jogviszonyok rovata kellőleg lett volna kitöltendő.

«A cég szószerinti szövege» című rovat többnyire rosszul értelmeztetik, mert ebbe csak a cég, nem pedig mindenféle toldalékai tartoznak. Igy pl. találjuk a *temesvári törvényszék* cégjegyzékében: «W. Cossel Firma Pollatsek'sche Buchhandlung», melynél, hogy több foglaltatik e rovatban, mint maga a tulajdonképeni cég, már az ott előforduló «Firma» szóból világos. Hasonló kifogás alá esik: B. Pollak's Erben pp. L. Spiegel című cég is. Itt Spiegel

Lipót gyám a cégvezető és mint ilyen tartozik a k. t. 40. §-a szerint a céghez saját nevét a cégvezetésre vonatkozó toldással csatolni, de azért saját neve a cégbe magába nem tartozik. Ugyanaz áll «Pavlovit Je.» aradi cégre nézve, melybe mindjárt a cégvezető is belefoglaltatott oly formán: «pp. Pavlovics Je. S. Pavlovics». Végre az «Aradmegyei takarékpénztár» cégének szószerinti szövegében még ezen szó «cégnymat» is fordul elő minden kellő ok nélkül.

A keresk. törvény 38. §-a szerint a cégvezetői minőség a cégvezetőt a kereskedelem folytatásával járó, minden ügyletre és jogcselekvényre feljogosítja és a 39. §. szerint a *cégvezető jogkörének korlátozása* harmadik személyek irányában *joghatálytalan* nem bír. A törvénynek ezen határozott rendelkezése daczára a temesvári keresk. névjegyzékben «Csanád egyházmegyei könyvnyomda» cégnél, Mayr Jánost, mint cégvezetőt azon hozzáadással látjuk bevezetve, hogy ő «a cégvezetésre ugyan, de szenvedő váltók elfogadására és váltók forgatására meghatalmazva nincsen».

«Illmer és társa betéti társaság» cégnél Budapesten be van jegyezve «Közkereseti és betéti társaság», holott más a közkereseti, más a betéti társaság; az első az, melyben csupán csak korlátlanul felelős társak fordulnak elő, a másik pedig az, melynél korlátlan felelősségű beltágokon kívül még csupán vagyonbetétükkel felelős kültágok is léteznek. Az említett társaság a második osztályba tartozván és a cégben helyesen «betéti társaságnak» is nevezetvén, a «társaság jogviszonyai» rovatban bejegyzett «közkereseti társaság» minden esetre tévedésen alapul. A debreczeni csizmadia árucarnok szövetkezetnek társasági jogviszonyai között a «részvény» szó kétszer fordul elő, holott szövetkezetnél részvényeknek helye nincsen. Ez alkalommal egy rokon tárgyura vonatkozó két csödmegszüntetési határozatot is fel kell említenünk, melynek elsője a «Budapesti Közlöny» 42., másika ugyanannak 50. számában foglaltatik és melyek szerint a *kecskeméti és komáromi törvényszék* két kereskedő ellen elrendelt csödotket hamissággal illetőleg vétkes gondatlansággal párosultnak kimondván, ezt oly hozzáadással teszi közzé, hogy az illető kereskedők jövőben váltókat ki nem adhatnak, bejegyzett kereskedőknek nem tekinthetők és törvény előtt hitelességgel bíró kereskedelmi könyveket nem vezethetnek.

Lássuk tehát vajjon a csödtörvények (1840. XXII. t. cz.) 128. §-a, melyből ezen határozatok kétségkívül folynak, még érvényben fenállónak tekinthető-e?

Az ipartörvény, mely 1. §-a szerint a kereskedőre is ki van terjesztve és melynek 104. §-a szerint minden evvel ellenkező törvények, rendszabályok és törvényes szokások meg vannak szüntetve, 84. §-ában azt mondja, hogy az *iparüzhetőség jogától senki sem bír* ítélet, sem *közigazgatási határozat által meg nem fosztható*. A kereskedelmi törvény 16. §-a szerint pedig *minden kereskedő tartozik cégét bejegyeztetni* és ugyan e törvény 25. §-a szerint *köteles könyveket szabályszerűen vezetni*, melyek a 31. §. szerint rendszerint nem teljes eskü vagy más bizonyítási eszközök által kiegészíthető *bizonyítékot képeznek*. Az idézett törvényekből tehát világosan következik, hogy a csöd megszüntetése után a bukottat sem a kereskedés folytatásától, sem váltók kiállításától eltiltani nem lehet és hogy ily kereskedő magát bejegyeztetni és hitelességgel bíró könyveket vezetni nemcsak fel van jogosítva de büntetés terhe alatt köteles is.

Különfélék.

† **Ghyczy Gyula**, a budapesti ügyvédi kamara elnöke, élte 43. évében f. hó 8-án elhunyt. A boldogult disze volt az ügyvédi karnak és ő a kamarai elnökséget is csak mély kötelességérzettől áthatva vállalta el, noha már évek óta beteges volt. Kiváló jogász képzettsége mellett, catói jellemsszilárdsága és páratlan önzetlensége emelte őt az elnöki polczra, honnét — kartársainak mély fájdalomra — a kéréhetlen halál oly korán ragadta el.

Béke hamvaira!

Botrány. *Vörösmarty Béla* a budapesti kir. törvényszéknek korra legfiatalabb, tehetségre legutolsó bírja a kir. ítélőtábla bírájává nevezetett ki. *Deák Ferencz* kegyeletes emlékének sértése e kinevezés, — mely érdemekben megöszült bírákra rút méltatlanság. Ily botrányos kinevezést még *Czorda B.* a kir. tábla legjelesebb bírájának előléptetése sem tehet jóvá.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Quosque tandem ... ? Dr. Dárdai Sándor urtól. — A nyílvanosság és szóbeliség Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály, egyet. tanár urtól. — A táviradjogból. Garay János, kereskedelmi miniszteri fogalmazó urtól. — Törvénykezési szemle. A semmitűszék határozatainak hatályáról. Várnay Ernő urtól. — A hagyatéki vagyon leltározásáról. Konrád Sámuel, kir. aljárshíró urtól. — Különfélék. MELLEKLET: Curiai határozatok.

Quosque tandem ... ?

A mily nehéz a vallás és erkölcs közti határvonalat megjelölni, ép oly nehéz a törvényes hatalom és a jog, avagy a törvényesség és igazság fogalmát körvonalozni.

Mindegyik magasztos végcél valóítására törekszik; de míg pl. egyik irányban a fanatismus annyira ment, hogy szerinte a cél szentesíti az eszközt; addig a másik irányban meg a realismus tévtana, mely gyakran mai nap is, valóulásra törekszik, azt hirdeti: hogy maga a hatalom a jog!

A hatalom, még pedig a törvényes hatalom kezelői is néha egész cynismussal követik ez irányt, jól tudva, hogy a miniszteri felelősség nem terjed a lelkiismeret lekötéseig. A miniszteri felelősség csak a *törvényességet* óvja, nem pedig az igazságot, mely a miniszter discretionális hatalmával szemben egyedül a *politikai moral* oltalma alá van helyezve.

Ép ezért azonban kötelessége a független sajátnak, hogy sikra szálljon a hatalom kezelői ellenében, ha azokban a politikai erkölcs érzete eltompult.

Eltompult pedig az erkölcs érzete, midőn a kormány oly kinevezésekre vesz bátorságot, melyek a legszentebb érdekek letiprásával az igazságszolgáltatás érdekeit kockáztatják.

Egy bölcs mondat szerint a közvélemény képezi a kormányok élő lelkiismeretét. A lelkiismeret ez ítélőszéke elé állított a kormány azon cselekménye, midőn MÓRICZ PÁL öcscsét, mint jbirót, törvényszéki elnökségre emelte; ez ítélőszék elé tartozik az igazságügyminiszter azon cselekvénye is, midőn a törvényes qualificatiót nélkülöző egyik miniszteri tanácsosát az ügyvédi vizsga letétele után azonnal a *legfőbb ítélőszék* bírájává nevezte; ez ítélőszék elé tartozik egyáltalában, hogy az igazságügyminiszterium munkaképtelen embereit a főbb bíróságokhoz áthelyezte; ez ítélőszék elé tartozik az, hogy legközelebb a budapesti kir. törvényszék legifjabb, de legkevésbé kitűnő bíráját oly jeles férfiak, minő SEBESTYÉN, MIRTII, JANICSEK, KERESZTSZEGHY, TRAVNIK s megannyi fővárosi bírák — nem is említve a vidéken létező számos kitűnő bíró és kir. ügyész mellőzésével — a királyi ítélőtábla bírájává nevezte ki.

A kinevezési rendszer mellett az előléptetés nem *kegyelem*, hanem *jog*, és a kormány a legrútább jogsértést követi el, midőn az előléptetésre *szerzett* jogot lábbal tiporja.

Tudjuk, hogy a miniszteri felelősség elkopott phrasisa védi az ily visszaéléseket; de vajmi kevésbé irigylendő azon ország sorsa, melynél a kormány felelőssége nem erkölcsi alapra, hanem a fenytő jogszolgáltatásra támaszkodik.

Protectio és nepotismus mindig létezett és fog létezni míg emberek kormányoznak; de sehol sem oly veszedelmes s káros az, mint a bírói kinevezéseknél, mert az erkölcsi alapot ép azokban ingatja meg, kik a jog- és igazság szolgáltatására vannak hivatva.

Törvénykezésünk hitele még nem szilárdult meg oly mérvben, hogy azon a fentebbiekhez hasonló kinevezések éles csorbát ne ejthetnének.

Hiszen már eléggé okulhatott volna az igazságügyminister ur egynémely protectionális kinevezésén; avagy nem tudja talán hogy péld. azon fővárosi közjegyző, kit nem képességei és érdemeiért, hanem mint FALK MIKSA vejét nevezte ki, — már eddig is köztudomásra jutott botrányos botlásokat követett el, minő péld. az, hogy a váltó lényeges kellékeit nélkülöző váltót ovatolt meg; hogy egy tekintélyes nagy vagyonra nézve külkellékei miatt érvénytelen közjegyzői végrendeletet vett fel!

Bátran hivatkozhatunk lapunk olvasóira a tekintetben, hogy nem szoktunk kedvteléssel kicsinyes személyi ügyekkel foglalkozni; de midőn azt látjuk, hogy a sajtó némasága a kormányt újabb meg újabb botrányos kinevezésekre bátorítja, — akkor megszűnik előttünk a személyes ügyek odiumának túlsúlya s hivatásbeli kötelességet teljesítve szólalunk fel kivált a jelen válságos pillanatban, midőn 22. törvényszék eltörlésével ismét tág tere nyílik a protectionnak és nepotismusnak, melynek befolyását már egynémely törvényszék megszüntetése is sejteti, minthogy különben alig fejthető meg oly rendezés, mely a *kalocsai* törvszék meghagyásával a *bajai* törvszéket eltörli, vagy a már magában is 50—60,000 lakost számoló *H.-M.-Vásárhelyi* törvszékétől megfosztja, vagy végre a területek beosztásánál oly cifra kikerekítést létesített, hogy ezentúl a vonatkozó rendelet 6. §-a szerint egy és ugyanazon el. foly. bíróság területén 2-féle jog fog alkalmaztatni, valószínűleg a bírói ügyrendnek tartván fenn annak megállapítását, hogy e célból a páros és páratlan napok szerint váltakozzék az igazságlátása!

Elképzelhető ez előzmények után, mily befolyások

érvényesülése várható még a kapcsolatos személyi kérdések megoldásánál! Ezért látjuk jónak a közvéleményt jó eleve felébreszteni, hogy mint a kormány élő lelkiismerete hangoztassa a *quosque tandem* . . . kérdését.

Fontolja meg a kormány, hogy méltatlansága és igaztalansága kimondhatlan mérvben fokozza a kenyérvesztés keservét. A bírói állás mai nap amúgy is egyértelmű a létkérdés kockáztatásával. Ehhez járuljon még a ministeri felelősség védve alatt az eddigi botrányos protectió és maholnap ott leszünk, hogy a ki bírói pályára akar lépni, az nem fog tanulmányaival és ismereteivel, hanem inkább kínálózó connexióival számot vetni.

Dr. Dárdai Sándor.

A

nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon.

X.

A közvetlen szóbeliség állítólagos akadályai hazánkban.

Magyarországban egész táborot képeznek azon jogászok, kik még ma is élethalálharcot vívnak az írásbeli rendszer mellett, s a kik még ma is minden lehető módon és eszközökkel gátolni iparkodnak a közvetlen szóbeliség behozatalát, vagy helyesebben szólva, *annak ősrégi helyére leendő visszaállítását.*

A többek közt a következő fontosabb akadályokat hozzák föl. Nincs ahhoz szükséges *anyagi magánjogi törvénykönyvünk.* Nincs arra alkalmas *bírói karunk* és *bíró-sági szervezetünk.* Nincs *ügyvédi karunk* hozzáfogható. Hiányzik a *nemzeti és nyelvi egység.* Nem rendelkezhetünk elegendő *anyagi erővel, pénzzel* sem annak életbe léptetésére stb.

Ámbár mindezen akadályok lényegileg nem a közvetlen szóbeliség rendszere, hanem *inkább annak kivihetlensége ellen irányoztatnak* — *sajátságos hazai viszonyaink között,* mert hisz magát a rendszert, illetőleg ennek az *anyagi igazság kiderítésére legalkalmasabb voltát* az ellentábor sem meri ma már *nyíltan* megtámadni: mindamellett a kivihetőségre való tekintetből is a felsorolt akadályok annyira fontosaknak *látszanak,* hogy megérdemlik, miszerint tüzetesebben foglalkozzunk velük. Lásuk tehát őket egyenként.

A)

Anyagi magánjogi törvénykönyv.

A közvetlen szóbeliség ellenesei annak legelső fontos akadályául a rendes *anyagi magánjogi törvénykönyv* (codex) *hiányát* tüntetik föl.

I. Ez azonban alapos akadályul el nem fogadható. Mert ha igaz is, hogy a törvénykezés *feladata:* az anyagi jogban foglalt igazságot egyes előforduló peres ügyeknél alkalmazni és érvényre juttatni. Az is igaz, hogy a törvénykezési eljárás ezen feladatát teljesítheti codicált anyagi magánjogi törvénykönyv nélkül is.

Oly államokban, a hol rendes anyagi törvénykönyv,

polgári codex, nincsen, vannak *jogforrások,* vannak törvényerővel bíró jogszabályok, melyek peres ügyekben alkalmaztatnak. Ez okból még az oly államokban sem lehet mondani, hogy a bíró egyedül és csupán saját belátását, egyéni akaratát tekinthetné azon *kutfnak,* melyből a vonatkozó anyagi jogelveket meríteni fogja.

Nem oly igen erős tehát azon *kölcsönös hatás,* melyet az anyagi jog az alaki jogra és viszont gyakorol.

A miként hazai bíróságaink az eddigi írásbeli eljárás mellett egész mostandig alkalmazhatták a törvényerővel bíró jogelveket, melyek az országos törvényen kívül, VERBÖCZY hármaskönyvében, királyi rendeletekben, főtörvényszéki döntvényekben, helyhatósági szabványokban és a szokásban nyilvánulnak: *ép úgy alkalmazhatnák azokat a közvetlen szóbeliségre fektetett perrendtartás szerint.* A törvények és jogforrások hiányossága még nem jelenti a kötelező szabályok teljes hiányát, sem azt, hogy a szabály helyett a bíró eszméje, akarata válhatnék ítéletté.

II. Nem is állította még föl sem a tudomány, sem a gyakorlat a rendes anyagi törvénykönyv létét *elodázzhatlan föltétel* gyanánt a közvetlen szóbeli eljárás életbe léptetésére nézve.

Angolországban köztudomásu, hogy nem létezik codicált anyagi magánjog, s mégis századok óta élvezik ott az igazságot kereső felek a szóbeliség üdvös és áldásos kedvezményeit, jótéteményeit.

Franciaországban sem részesült a közvetlen szóbeliséget megalkotó perrendtartás (procedure civil) azon szerencséjében, hogy fogantatását vagy születését rendezett anyagi törvénykönyv előzte volna meg.

A tudományos szakirodalom kimutatta, hogy Franciaországban ez időben nem kevesebb mint 360 (háromszáz hatvan) *helyi* törvény és szokás létezett. Ki van mutatva, hogy e miatt akkor a törvénykezés és közigazgatás minden ágában a legborzasztóbb rendetlenség volt tapasztalható. Valamint az is bebizonyított tény, hogy ugyanakkor a bírói és ügyvédi kart oly *erkölcsi romlottság és jogtudatlanság* jellemezte, hogy e miatt az igazságszolgáltatás terén a legkiáltóbb önkény, megvesztegetés, részrehajlás és-visszaélés gyakoroltatott.

Mindezek dacára azonban mégis életbe léptetett a szóbeli perrendtartás (*Code de procedure civil* 1807. január 1.), mely azóta a törvénykezés terén világszerte mintaképül szolgál. Életbe léptetett éppen az imént említett szörnyűségek és borzasztóságok minél gyorsabb megfékezése végett — *és pedig a lehető legmeglepőbb sikerrel s a legkielégítőbb következményekkel.*

A közvetlen szóbeliségre alapított ezen perrendtartás törte meg az utat az utána nyomban következő nagy *törvényreformációra.* Csak ezután jött létre a «Code civil» vagy «Code Napoleon» 1807. szept. 3-án, a «Code de Commerce» 1808. január 1-én, a «Code penal» és «Code d'instruction criminelle» 1811. jan. 1-én.

Németország több államának története is azt bizonyítja, hogy a jogi reformokhoz az első lépéseket szintén a szóbeli perrendtartás behozatalával kezdték meg. Így volt ez *Hannoverában, Braunschweigban és Bajorország-*

ban, melyeknek jogszolgáltatása azóta Németországban mintaképül szolgál. Itt is a közvetlen szóbeliség nemcsak polgári törvénykönyv hiányában, hanem zilált jogviszonyok s a bírák és ügyvédek *kiáltó ellenmondásai daczára* honosított meg. S mégis néhány év alatt bírák és ügyvédek *egymást vetélkedve multák fölül az új eljárás magasztalásában*, melynek segítségével a jogszolgáltatás többi reformjai is gyorsabban honosultak és valósultak meg.

III. Eléggé kitűnik az eddigiekből, hogy a szóbeli perrendre nézve nem *conditio sine qua non* a rendes anyagi törvény.

De sőt inkább azért kellene életbe léptetni a közvetlen szóbeliséget, különösen nálunk, mert rendes anyagi magánjogunk nincsen. A nyilvános szóbeliség enyhítené, vagy lehetőleg elenyésztetné azon hiányt, hézagot és bajt, melyet az anyagi törvénykönyv hiánya a jogszolgáltatás terén előidéz. Mert a nyilvánosság varázshatalma alatt, a közönség szemei előtt, bírák és ügyvédek iparkodnának sokkal inkább, mint most, *kézzelfoghatóvá tenni*, hogy ők mindent megtesznek az igazság földerítésére és arra, mit tőlük a jogos igények követelnek.

B)

A bírói kar és bírósági szervezet.

A második akadály, mely *állítólag* hazánkban a közvetlen szóbeli eljárás hatályba léptének útjában állana: az, hogy *még nincs arra alkalmas bírói karunk és bírósági szervezetünk.*

I. A mi a bírói kar egyes tagjait illeti, reájuk nézve, hogy a szóbeliségi új törvényt megtanulják és alkalmazassák, csak *két* körülmény lehet irányadó. Az egyik a törvényben körülírt *qualificatio*, a másik pedig az, hogy a bírák *legnagyobb része* oly *korban* legyen, midőn a szellem fogékonysága és ruganyosságánál fogva képes még valami újat elsajátítani és azt, a mit elsajátított, gyakorlatilag is érvényre juttatni. Ezen két tulajdonság közül pedig egyik sem hiányzik a mostani bírói karban, mert közülök csak csekély számot képeznek az aggastyánok vagy tehetetlenek, kik nyugdíjintézetbe inkább, mint bírói székbe valók.

A qualification és szellemfogékonyságon kívül más egyéb kellék nem jó, de nem is jöhet tekintetbe. Mert azt csak nem lehet józanul akadályként fölhozni, hogy bíróságunk jelenlegi tagjai még nem ismerik, nem tudják a közvetlen szóbeliség követelményeit. Hiszen ha ez igazán akadály, úgy akadály fog maradni egész a világ végeig. Míg alkalom nem adatik a bírónak arra, hogy ezen eljárásban magát begyakorolhassa: addig nem is fog abban soha jártasságot és ügyességet elsajátítani.

Az uszást csak az tanulhatja meg, a ki vízbe megy és azt gyakorolja. A kit félünk a vízbe bocsátani, attól nem kívánhatjuk, hogy uszni tudjon. A gyakorlat képezi a mestert. Ezen gyakorlat fogja a bírói kart is képessé tenni, hogy beleélje és alkalmassá tegye magát az életbe léptetendő szóbeli és közvetlen törvénykezési eljárásra.

II. De a jelenlegi bírósági szervezet sem akadály a szóbeliség behozatala ellen.

Nem akadály az első fokon. Mert elsőfolyamodásu bíróságunk mostani szervezete alapvonalaiban tökéletesen megfelel a közvetlen szóbeliség rendszerének.

A tudomány és a gyakorlat szerint ugyanis a közvetlen szóbeliség rendszere kettőt követel az elsőfoku bírósági szervezetben:

a) Hogy létezzenek társas bíróságok minél kevesebb számmal s minél nagyobb hatáskörrel. Ezen követelmény már eddigelé is lehetőleg el van érve és még inkább el lesz érve a törvényszékek további reduktiója által.

b) Hogy a társas bíróságok mellett egyes bíróságok is állíttassanak föl minél nagyobb számmal és minél kisebb hatáskörrel — az alárendelt és csekélyebb jelentőségű ügyek számára.

Ezen követelmény sem hiányzik nálunk. Ugy anynyira, hogy a *járásbíróságok* jelenlegi szervezetében a szóbeliség behozatala alig idézne elő egyéb változást, mint azt, *hogy az ügyvitel egyszerűsítettnek, a segéd- és kezelőszemélyzet egy része pedig nélkülözhetővé lenne.* Ily eredmény következne be a *társas bíróságoknál* is, hol a segéd- és kezelői hivatalnokoknak jelenleg szükséges nagy sokasága akkor igen kis számra lenne leszállítható.

III. Arra nézve, hogy a közvetlen szóbeliség a *főlebbviteli bíróságoknál* is keresztül vitessék, kívánatos volna, ha a jelenleg fenálló pesti és marosvásárhelyi kir. táblák *főlosztatnának bizonyos számú kerületekre*, vagyis ha a mostani egységes táblák helyett mind Magyarország, mind Erdély részére *több kir. ítélőtábla állíttatnék föl* — mindegyik bizonyos számú alsóbírói területet foglalván magában. Kívánatos lenne ez nemcsak az ügyek *gyorsabb elintézése* szempontjából, hanem főleg és különösen a *felek érdekében*, kiknek a másodbíróság így hozzáférhetőbbé tétetnék, mert közelükben találhatnák azt.

Azonban bár hasznossága, czélszerűsége tagadhatatlan, mindamellett ezen főlosztás, illetőleg több kir. ítélőtábla felállítása még sem oly elkerülhetlenül szükséges kellék a szóbeliség behozatalához.

Nem szükséges elkerülhetlenül a *sommás perekben*, mert ezekre nézve a főlebbviteli bíróság hatáskörével — a többi európai államok példájára — a törvényszékeket lehetne fölruházni, vagyis *vegyes bírósággá* lehetne őket tenni, — a milyenek előbb is voltak. Ily módon teljesen kielégíthetnék az ügyfelek *azon érdeke is, hogy közelükben találják a főlebbviteli bíróságot.*

Arról meg már végre is le kell mondanunk, hogy a *ténykérdésre nézve* két főlebbviteli forumot tartsunk. Némelyek még egyet sem akarnak megengedni. Én azonban inkább a *francia rendszernek* vagyok barátja, mint a *ténykérdésben a törvényszék* első és utolsó forum, vagyis valódi főtörvényszék legyen.

De nem szükséges *elkerülhetlenül* több királyi tábla felállítása a *rendes perekben* sem. Mert *Budapesttel* mint központtal ma már az ország minden vidéke össze van kötve részint a Duna, részint a vasutak által. Sőt némely *távolvidékek* ma már könnyebben közlekedhetnek Buda-

pesttel, mint más oly várossal, mint a mely a vidéki kir. tábla székhelyéül kijelöltetnék.

A főkérdés csak az, akarjuk-e komolyan a közvetlen szóbeliséget behozni fölebbviteli bíróságoknál? Ha akarjuk, úgy ennek az *egységes* kir. ítélőtáblák akadályai nem lehetnek. Mint nem volt akadály ezen egység 1848 előtt az u. n. *táblai perekben* sem, melyeket a királyi tábla előtt kellett megkezdeni, bármily távol laktak is Budapesttől a perlekedő felek. Hogy a királyi tábla egysége még az intéző körökben sem vétetik komoly akadállyal, kitűnik azon törvényből is (1871: 8. tcz. 30—61. §§.), mely a bírák és bírósági hivatalnokok *fegyelmi eljárását* szabályozza, mely a királyi tábla, mint *másodfoku bíróság előtt* is közvetlen szóbeli tárgyalást rendel.

C)

Az ügyvédi kar.

A harmadik akadály, melyről állittatik, hogy a közvetlen szóbeliség kivihetőségének útjában volna: az, hogy *nincsen ügyvédi karunk hozzáfogható.*

I. Ezen aggodalom sem fogadható el. Mert az ügyvédeknek még kevésbé lehet kétségbe vonni azon képességet, mely szükséges arra, hogy a közvetlen szóbeli eljárásnál feladatuknak megfeleljenek.

A bírák kinevezésénél ugyanis sok esetben a *régi szolgálat* az igazságszolgáltatás terén elfogadtatott a törvényes qualificatio helyett. Mig ellenben arra alig lehetne példát találni, hogy valaki ügyvédi gyakorlatra bocsáttatott a törvényben előszabott föltételek teljesítése nélkül.

Igaz, hogy az ügyvédtől a képesítési kellékeken kívül még meg lehet kívánni azt is, *hogy gondolatait a nyilvánosság előtt előszóval előterjeszthesse.* De az is igaz, hogy e végett nem szükséges épen a természettől adományozott *szónoki tehetség.* Elegendő a *folyékony előadás* is, melynek elsajátítása a szóbeliség természetéből és annak folytonos gyakorlásából szükségképen következik. Ezen tekintetben sincs tehát okunk ügyvédeinktől félni.

De az ellenkezőtől, vagyis attól sem kell tartani, hogy *az ügyvédek bőbeszédűsége vagy szónoklati viszketege az eljárás gyorsaságának útját állandja.* A bőbeszédűség nem tartozik nemzeti sajátságaink közé. *Bűnvádi és sommás polgári* ügyekben eléggé tág tér van nyitva az ügyvédek előtt jelenleg is a *szónokolhatásra.* Még sem hallottuk, hogy ez az eljárás gyorsaságát késleltetné. De a külföldi tapasztalás is azt bizonyítja, hogy a szóbeli eljárás, a helyett, hogy ajtót nyitna a szónoklati kicsapongásoknak, ezt inkább elzárja. Mert az ügyvédek tudják, hogy szép és szólamos beszédek vagy ékesszólási szóczifrázatok által a helyett, hogy a hallgatóság tetszését megnyernék, csak *nevetségessé* teszik magukat. Mig ellenben a rövid, érthető és világos előadás, mely a tényállapot alapos földerítését czélozza, mint mindenütt, úgy a tárgyalásnál is elismerés, buzdítás és dicséretben részesítettik. Az ügyvédek félnek a bíróság igazságos megrovásától nem kevésbé, mint attól, mely reájuk a közönség, különösen pedig kartársaik részéről származhatik. Ezen körülmény előbbi szokásainak felhagyására kényszerítendi még

az oly ügyvédet is, ki a jelenlegi eljárás szerint eddig szátyárkodó fejtegetéseivel és nyelveskedő panaszaival a bíróságoknak *gyötrő kínja* volt.

Azt meg épen nem lehet róluk józanul föltenni, hogy ha a közvetlen szóbeli törvénykezés behozatnék, ezt, mint új törvényt nem lennének képesek megtanulni. Mert ekkor a legegyszerűbb és legközségesebb észtehetség is kétségbe vonatnék bennük.

II. Sőt inkább határozottan lehet állítani, hogy hazai ügyvédeinket csakis a szóbeliség behozatala fogja azon állásra és polczra emelni, mely őket a jogszolgáltatás szervezetében megilleti.

Eltagadhatlan, hogy a szóbeli előadás és eszmecsere igen nagy befolyással van az ügyvédi osztály *szellemi fejlődésére* s legbiztosabb ut a szellemi erők magasabb lendületére és a szakképzettség elsajátítására. Innen van, hogy oly ügyvédek, kik a tökély fensőbb fokán állanak és hivatásuknak a szó nemesebb értelmében megfelelni is tudnak, csak oly államokban találhatunk, hol a közvetlen szóbeli tárgyalások divatoznak. Innen a *francia* és *angol* ügyvédek európai hire, magas tekintélye és előkelő kitűnősége.

Ha tehát igazságszolgáltatásunkat komolyan javítani akarjuk, *mint akarnunk kell is,* úgy e javítást ne csupán a személyeken vigyük keresztül, mint tettük, hanem magán az *alaprendszeren* is. A hol az igazságszolgáltatási rendszer, a *gépezet* rossz: lehetnek ott az alkatrészek, bírák és ügyvédek a legjobbak, legkitűnőbbek, még sem fogják azok az óhajta várt működést, illetőleg eredményt előidézni.

Nem az ügyvédi rendtartás csupán, hanem vele kapcsolatban a szóbeliség életbe léptetése fogja az *életerős* ügyvédi osztályt megteremteni. Mert ez azon alap, ez azon iskola, hol az igazságszolgáltatáshoz szükséges tudományos kiképeztetést, ügyességet és jártasságot megszerezhetni.

Mi sem alkalmasabb a jó és derék ügyvéd ismereteit, tántorithatlan lelkiismeretességét vagy erélyét annyira köztudomásra juttatni; — mi sem alkalmasabb azon erkölcsi szigort, mely őt vezérli; azon fölényt, melyet bátorsága és ékesszólása egész személyére áraszt, napfényre hozni, mint a közvetlenségre alapított nyilvános szóbeli eljárás. Ennek varázshatalma nyújt a becsületes ügyvédnek alkalmat arra, hogy a közönség bizalmi férfivá emelkedjék; mig ellenben a kontárt és tehetség nélkül szellemi és erkölcsi teljes törpeiségében mutatja elő.

Dr. Herczegh Mihály,

Folyt. követk.

egyet. tanár.

* * *

Helyreigazítás. Igen tisztelt szerkesztő ur! Távollétem miatt csak most levén időm megolvasni a «Jogtudományi Közlöny» legutóbbi számát: kérem sziveskedjék a 133. lapon a harmadik bekezdésnél a következő passzust: «A schweiczi kantonok legnagyobb részeinek perrendjei» következőleg kijavítani «A schweiczi kantonok legnagyobb részének *alább hivatkozott* perrendjei», a mint ez, mint emlékszem, a kéziratban is úgy áll. Kérem ezen kijavítást, illetőleg kimaradást, félreértések, illetőleg félremagyarázások elkerülése végett a legközelebb következő számban közzétenni.

Dr. Herczegh Mihály, egyet. tanár.

A helyreigazítás ellenében meg kell jegyeznünk, hogy annak daczára a t. tanár urnak idézetei, melyeket valószínűleg *Mittermayer-*

nek e század első felében az «Archiv für die civilist. Praxis» című folyóiratban «Über die Reform der Civilprozessordnung» című értekezéseiből merített, — mai nap már rég *elavultak* s ezért figyelmébe ajánljuk *Harrasowszky*-nak e nemből legújabb kitűnő forrásmunkáját, melyből láthatja, hogy: *Waadtland*-nak 1869, *Tessin*-nek 1843, *Wallis*-nak 1856, *Thurgau*-nak 1867, *Solothurn*-nak 1839 és *Luzern*-nek 1850-ik évekből származó újabb perrendjei vannak.

Szerk.

A táviradajogból.

(A táviratok, mint a tulajdonjog tárgyai.)

A táviradának, részint mint az egész polgárosult világon elterjedt önálló közlekedési intézetnek, mely sokféle hivatalos, politikai és magán, főleg pedig az ipar és kereskedelemre vonatkozó hírek és tudósítások nagy részét van mai nap hivatva közvetíteni, részint mint a vasuti közlekedés nélkülözhetlen segédtevézőjének a mindennapi életbe vágó jelentősége olyan nagy, miszerint az általánosaktól sok tekintetben különböző jogi viszonyainak rendezése céljából számos törvények és szabályok hozattak, elannyira, hogy más előhaladottabb államokban a «táviradajogról» eddigelé mondhatni annyit irtak és értekeztek, mint minálunk a váltójogról, bányajogról vagy egyéb specialis jogról.

A táviradajogban foglaltató törvényeket és szabályokat valamint azoknak részint nemzetközi, részint magánjogi természetét most nem taglalgatva, szabadjon ez alkalommal csupán a magyar táviratozó közönség számára némely a táviradajogba vágó kérdéseknek a hazai jog szempontjából való fejtegetését megkísérteni és az érdekeltek figyelmét a napjainkban fejlődő táviradajogra, mint egészen modern intézményre felhívni.

A táviratokra vonatkozó tulajdonjog fejtegetését megelőzőleg, nézzük, hogy kinek van jussa, igénye a magán-táviratokhoz, minekutána azok hivatalban feladattak s onnan rendeltetések helyére továbbítottak. Arra nézve távirad-rendszabályaink nyomán a következő felvilágosítást kapjuk:

A távirat feladásával annak szerzője az említett iratát vagyis az eredeti táviratot, az abban foglalt levelezési titokkal együtt a távirad-intézetre bizza.

Azután az eredeti táviratok az egyes állomásokról hónaponként a központi távirad-számvevőseghhez, a díjszabásra és helyes kezelésre vonatkozó felülvizsgálat végett beküldetnek. — Itt az Európán belüli táviratok eredetijeit, illetőleg átmeneti felvételei keltők napjától számítva hat hónapig, Európán kívülre szóló s onnan jött táviratok tizenhét hónapig biztos helyen őriztetnek s azután hivatalosan megsemmisítetnek.

Az így beküldött táviratokra nézve tehát a levéltárnoki tisztet a kereskedelmi miniszterinmhoz tartozó központi táviradai számvevőség végzi.

A megőrzési idő tartama alatt az eredeti táviratok megtekintése és hivatalos másolataiknak kivétele rendszerint csak a magukat kellően igazolni tartozó feladó vagy címzett feleknek, esetleg külön meghatalmazást felmutató megbízottainak a távirat idő- és hely-adatainak bemondása után van megengedve.

A táviratokat kezelő hivatalos személyzet azok tartalmát mély titokban tartani köteles.

A táviratok megtekintése, illetőleg kiadására vonatkozó kivételekül megemlítenők:

1. hogy bűnügyekben a vádlott egyének és harmadik személyek közt váltott táviratok míg őriztetnek, fenyítő-bírói határozat és a központi távirad-igazgatáshoz intézendő megkeresés folytán a vizsgáló bírónak vagy a kir. ügyésznek akár eredetben, akár hivatalos másolatban kiadatnak.

2. polgári perekben, ha valamely távirat másolata a bíróságnak bemutatva lett s ennek alapján kéretik az 1868-ik évi 54-ik törvényzikk 187. §-a értelmében az eredeti távirat közlése.

3. Ugyanitt megemlítenők a táviratok megtekintése, illetőleg kézbesítésére vonatkozó kivételként, hogy törvénykezési gyakorlatunk szerint a csőd alá jutottnak szóló táviratok, úgy mint a postán érkező levelek is, ha a bíróság szükségesnek találja, megkezevesénye folytán nem az illető vagyonbukott címzettnek, hanem a kinevezett tömeggondnoknak kézbesítendők.

A tömeggondnok a táviratok és levelek tartalmát azok elolvasása után a vagyonbukottal közli s ha a tömegre nem vonatkoznak, azokat neki ki is adja.

Mint az elősoroltakból kitetszik, az eredeti táviratok megtekintésére, valamint hivatalos másolataik kivételére a címzettnek épen úgy mint a feladónak, saját használatára, egyformán van igénye, mondhatni birlalási joga.

Ettől azonban lényegesen megkülönböztetni való a feladónak mint szerzőnek, a táviratokra vonatkozó tulajdonjoga; mert miután az 1861. évi országbírói értekezlet kijelenté, hogy az ész szüleményei is oly tulajdont képeznek, mely a törvények oltalma alatt áll, igénytelen véleményünk szerint ez oltalmat hazánkban a távirat feladója, mint szerző, bizvást igénybe vehetné, ha ugyan e részbeni elmeszüleményei irodalmi vagy egyéb maradandó becsűvel, illetőleg más tekintetben jelentőséggel bírnak.

Ezek előrebocsátása után kívánunk annak ismertetésére, hogy mily sajátlagos tulajdonkereset tárgyai lehetnek a táviratok, az Oceanon tülről egy konkrét jogi esetet, mely reánk nézve is tanulságos lehet, — felhozni. Oly távolról azért, mert legközelebb fordult elő, másrészt meg azért, mert hiszen épen a táviradának sikerült a távol-ságon, mint közlekedési akadályon magát legjobban tultenni.

E jogi esetet a New-Yorkban megjelenő «Journal of the Telegraph» legutóbbi száma nyomán, — a dologhoz szorosan nem tartozó s eredetben körülményesen előadott mellékügyletek figyelmen kívül hagyásával, — a következőkben közöljük:

New-Yorkban ugyanis az «Associated Press» nevű társulat a világ minden részeiben s nevezetesen Európában ügynököket tart a végett, hogy ezek számára a nagyobb pénzpiacokon jegyzett tőzsdei árfolyamokat s egyéb kereskedelmi és gazdasági kireket áttáviratozzák.

Nevezett társulat e táviratokat «külföldi pénzügyi hírek» (foreign financial news) czimen az amerikai hírlapoknak és más megrendelőknél, előfizetőknek, önként értetik, hogy a megszabott tetemes díjért engedi át használatra.

E társulattól 1872-ben Kiernan J. nevű new-yorki vállalkozó a szóban levő táviratoknak megérkezésük után 15 percznyi időtartamra való kizárólagos használati jogát megszerezte, ugyancsak a fentebb említett czélból, t. i. hogy azokat a nála e végre megrendelést tevő hírlapoknak és más előfizetőinek pénzért átengedje. Kiernan előfizetői közt volt egy Abbott Ferencz nevű egyén, ki az Associated Pressel versenyző «Manhattan Quotation Telegraph Company» ügynökeként az említett előfizetés útján szerzett táviratokat ez utóbbi társulatnak, melynek szolgálatában állott, haladéktalanul további használatra engedte át.

Igy történt, hogy a «Manhattan Quotation Telegraph Company», melynek az említett versenytársához hasonló üzletköre és saját távirad-hálózata van, előfizetőinek sokkal jutányosabban és versenytársával csaknem egyidejűleg küldhette meg a többször említett táviratokat, melyek összegyűjtése és megszerzése, mint a fentebbiekből következtethetni, az Associated Pressnek, illetőleg Kiernan János nevű jogutódjának, külön ügynöki fizetések és kivált a drága cabel (tenger alatti táviróhuzal) igénybe vétele miatt tetemes költségebe kerültek.

Ennélfogva Kiernan magát jogaiban megrövidítve találván, a Manhattan Quotation Telegraph Company és ennek Abbott F. nevű ügynöke ellen, táviratainak jogellenes használása miatt, illetőleg az említett módon való tovább terjesztésük eltiltása végett pert indított.

Egy new-yorki főbíróság Kiernan J. felperesnek a M. Quotation Telegr. Company mint első- és Abbott F. mint másodalperes elleni ügyét érdemlegesen tárgyalván, azt a következő ítélettel döntötte el:

«Felperes kérelmének hely adatván, alperes a megjelölt táviratok tovább terjesztésétől eltiltatik és a felszámított költségekben elmarasztaltatik.»

Az indokolásból kiemelendő, hogy a bíróság ez ügy tárgyalásánál általa behatóan fejtegetett 3 kérdést állított fel, u. m.

1. Szerzett-e felperes tulajdonjogot az Associated Pressstől a szóban levő táviratokra vonatkozólag, melyeket ő előfizetőinek juttatott?

2. Használta-e alperes ezen táviratokat arra, hogy azokat saját előfizetőinek saját táviró vezetékein tovább adja?

3. Ha felperesnek ezen az Associated Pressstől kapott táviratok van tulajdonjoga, megszünt-e ezen joga az által, hogy e táviratokat előfizetőinek megküldte?

Az első kérdésre igenlő választ adott a bíróság, miután a

bemutatott szerződésből kitűnt, hogy Kiernan J. a kérdéses táviratok tetszés szerinti kizárólagos használati jogát megérkezésük után 15 percznyi időtartamon belül az Associated Press-től csakugyan megszerezte.

A második kérdés is igenlőleg döntetett el, miután alperes beismerte, hogy a kérdéses táviratokat, melyeket Abbott nevű ügynökének előfizetése után kerített meg, — saját táviró vezetékein saját előfizetőinek haladéktalanul tovább adta.

A harmadik kérdésre nézve alperes vitatta, hogy e táviratokra Amerikában senki sem formálhat tulajdonjogot, miután azok már összegyűjtésük előtt, nevezetesen Európában, közkezen voltak vagyis ugyszólván köztulajdont képeztek. Erre nézve a bíróság így érvelt: igaz ugyan, hogy e táviratok Amerikába érkezésük előtt mindenkinek hozzáférhetők voltak és feltéve, hogy Európában köztulajdont is képeznének, azért az nem zárja ki még azt, hogy ha valaki egy esetleg Európában akár értéktelenné is vált tárgyat saját költségére vagy fáradságával Amerikába hoz, azt ez utóbbi világrészen mint netán keresett tárgyat igaz tulajdonaként ne értékesíthesse.

Egyébiránt az általános jogi elvek- és különösen az észak-amerikai magánjognak az irodalmi tulajdonra és a postai levelekre vonatkozó szabványait a fennforgó esetre alkalmazva, a bíróság ez utolsó kérdést is felperes javára döntötte el.

E jogi esetből azon tanulságot meríthetjük, hogy jóllehet abban nem a feladó, illetőleg szerző vindikálta magának a tulajdonjogot, hanem a feladóval érdekközösségben levő s így jogilag azzal egy személynek tekinthető vállalkozó, e jog mégis megítéltetett a részére, annál inkább megítélhető lenne ily tulajdon, ha ezt maga a feladó még gyökösebb, t. i. szerzői jogczimén keresné.

A joganalógiának a fennforgó esetre való alkalmazásából kitűnik, hogy p. o. a postai leveleknél a tulajdonjog nem a címzettet, hanem a levél íróját illeti, kinek meghatalmazása nélkül, a mi jogelveink szerint is, a címzett a levél tartalmát tovább nem terjesztheti és nem többszörösinheti, övé marad azonban a levél mint irat, melybe akár kéjelmi becsét (*pretium affectionis*) is helyezhet. Továbbá valamely színmű szerzője, daczára annak, hogy műve színpadon előadva, ugyszólván köztudomású lett, azért művének tulajdonosa marad; nemkülönben akármely hallgatóság előtt elmondott számbavehető szónoklat, az elmondás, esetleg közzététel folytán nem szűnt meg a szónok tulajdona maradni.

Vége általánóz tudnivalókul ez alkalommal megjegyezzük még, hogy eredeti távirat alatt, mint az előadottakból kitetszik, voltaképen nem azon távirati tudósítás értendő, mit a hírlapok saját levelezőiktől e czimen kapnak, illetőleg közlétesznek, hanem csupán azon irat, mely letáviratozás végett a távirat-hivatalba feladatik; valamint hogy a távirat (telegram) helyett korábban felváltva használni szokott sürgöny (*depesche*) elnevezés — a Szent-Pétervárott 1875-ben tartott nemzetközi távirat értekezlet idevonatkozó határozata szerint — értelemzavar kikerülése végett, hivatalosan kiküszöbölendő, e szerint a szóban levő fogalom megjelölésére a távirat elnevezés az egyedül jogosult,

E sorok írója legközelebb a táviratilag kötött szerződések-ről s ezekből származó vitás kérdésekről, továbbá a táviratnál előforduló kártérítési esetekről és a táviratból büntetőjogi tekintetben szándékszik értekezni.

Garay János,

ker. min. fogalmazó.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A semmitőszék határozatainak hatályáról.

Hogy az alsóbb bíróságok a semmitőszék határozatait esetleg teljesen figyelmen kívül hagyják s ha nem is nyíllan, de elég érthetően szándékozzák jelezni a semmitőszéki határozatok alkalmazhatlanságát, tanusítja az általam alant közölt tényálladék, melyet egész terjedelmében közölni bátorodom.

Ugyanis a temesvári királyi törvényszéknek 1872. évi 20,122. számú sommás fizetési meghagyásával Zlatko Laskar s társai 50,000 frt s járulékaik megfizetésében a magyar általános Hitelbank részére elmarasztaltván, ezen követelésükből 8000 frt s járulékaik erejéig Zlatko Laskar ellen ennek a temesvári gyár-külvárosi 497. számú ingatlanára ugyancsak a temesvári királyi törvényszék mint váltóbírósnak 1873. évi július 20-án 10,543. sz. alatt kelt végzésével a kielégítési végrehajtás elrendeltetett, minek folytán a kérdéses ingatlanra a végrehajtási zálogjog feljegyeztetett s a foglalás és becslés 1873. augusztus 28-án fogatosítottván; a kir. törvényszék által az összes iratok további illetékes eljárás végett a telekkönyvi osztályhoz áttétettek.

Körülbelül egy hóval később, vagyis 1873. évi szeptember 22-én Zlatko Laskar ellen a csőd elrendeltetett; miután azonban a magyar általános Hitelbank a csődnitást megelőzőleg eszközölt végrehajtási zálogjog feljegyzése s a foglalás és becslés által fenti váltóperét végrehajtással befejezettnek tekintette s így a végrehajtási árverést csődön kívül, a végrehajtás folytatására illetékes hatóságnál kérelmezni jogosítotttnak tartotta s ezen jogát az 1840. évi XXII. t. cz. 2. §-a számtalan döntvény s a perrendtartás 377. §-a is támogatták, az árverésre illetékes telekkönyvi hatóságnál kérelmezte, ezen kérelmével azonban a temesvári királyi törvényszék telekkönyvi hatóságának 1874. évi június 2-án kelt 3022. számú végzésével — azon indokból, mert az elárvereltetni kért ingatlan csődkezelés alatt áll s így a csődbírósnak lenne illetékes az árverés elrendelésére, elutasított s ez ellen benyújtott semmiségi panasz tárgyalásakor a m. kir. Curia mint semmitőszék 1874. évi december 23-án 7750. számú határozatával a semmiségi panaszt elvetette s a neheztelt végzést azon indokból «mert az elárvereltetni kért ingatlan csődkezelés alatt áll, s így mindenekelőtt a kérdéses ingatlan kiszakítása a csődbírósnál eszközölendő», — helybenhagyta.

Bármennyire ellenkezik a semmitőszék határozata ugy a csőd-

törvény mint az eddig hasontermészetű ügyekben hozott elvi jelentőségű curiai határozatokkal, melyekben végrehajtási zálogjogot nyert hitelezőknél zálog cziméni kiszakítási kereset sehol sem érintetik, mindazonáltal miután a Curia semmitőszéki osztályának határozata megdönthetetlen s az ellen további jogorvoslatnak nincs helye, nevezett bank jogainak érvényesítése végett kénytelen volt a kérdéses ingatlanok kiszakítása iránt a csődbírósnál keresetet indítani s kereseti végkérelmét akkép előterjeszteni, hogy a csődtömeg köteleztessék a csődtömegbe vont s a csődnitás előtt felperesi bank részére 8000 frt s járulékaik erejéig lefoglalt temesvári gyár-külvárosi 497. sz. ingatlant végrehajtási elárvereztetés végett kezelése alól kibocsátani s a csődtömeg a végrehajtási árverés után befolyandó vételárból a perrendtartás értelmében leendő felosztás mellett fenti 8000 forint és járulékaik iránti követelésre esendő összeg levonása után fennmaradó vételár-részletre utastassék.

Ebbeli kiszakítási keresetével a temesvári kir. törvényszék, mint csődbírósnak 1875. november 30-án, 8948. sz. a. kelt ítéletével azon indokból, mert kiszakítási kereset csakis tulajdonjog érvényesítése végett indítható, mert továbbá a semmitőszéknek ez ügyben hozott határozata a csődbírósnak kötelezőnek nem tekinthető, elutasított. Felperesi banknak ezen ítélet ellen benyújtott felebbezése folytán pedig a királyi ítélő tábla 1875. évi 5581. sz. a. kelt ítéletével a neheztelt elsőbírósági ítéletet jóváhagyta s a következőkben indokolja: «Jóllehet felperes hitelbank részére a temesvári kir. törvényszék mint váltóbírósnak 1873. évi 10,543. számú végzése szerint a kielégítési 8000 frt s járulékaik erejéig Zlatko Laskar adósnak Temesvár gyár-külvárosi 497. sz. házára s tartozékaira a végrehajtási zálogjog feljegyzése elrendeltetett és ennek folytán az érintett ingatlan becslése fogatosított, jóllehet ehez képest felperes magyar általános hitelbanknak, miután az előadottak szerint Zlatko Laskar ellen folytatott váltóperére már végrehajtással befejezettnek tekintendő, követelésének a csődperen kívül leendő kielégítettését és a már megkezdett végrehajtásnak folytatását függetlenül az időközben megnyílt csődpertől a végrehajtás elrendelésére illetékes bíróságnál kérelmezni jogosítva volna, mégis felperest keresetével elutasítani, s ily értelemben az elsőbíróság ítéletét helyben hagyni kellett; mert zálogjoggal bíró hitelező a csődtömeg ellen kihatási keresettel, mely tulajdonjogot feltételez, felépni jogosítva nincs s e részben a m. kir. Curia, mint semmitő-

szék határozata az 1840. évi XXII. t. cz. értelmében az eljáró csődbírószágot nem kötheti.»

Ezen tényálláshoz úgyhiszem nem szükséges bővebb magyarázat s tartalma eléggé kitünteti bíróságaink határoratainak ellen-tétességét.

Várnay Ernő.

A hagyatéki vagyon leltározásáról.

A «Jogtudományi Közlöny» 5-ik számában Dalmady Győző árvaszéki elnök ur azt mondja, hogy méltányos és törvényes lenne, ha a hagyatéki vagyon leltározása a községek előljáróira bízna; s indokolja ebbeli óhaját azzal, hogy a végrehajtók általi leltározás felette költséges, különösen a kisebb hagyatékokkal szemben, s ezen leltározás semmivel sem jobb, mintha a községek előljárói leltároznának.

Engedje meg czikkiró ur, hogy a felvetett kérdéshez én is hozzászólhassak s ne vegye az ő nézetétől eltérő nézetemet czáfolgatási vagy ellentmondási vágnak. Én kiindulási pontját nagyon feltűnő fogni, s méltánylaom is azt; sőt az én kiindulási pontom is a czélszerűség, méltányosság és törvényesség; s ha mégis a végeredményben eltérünk részben egymástól, annak oka nálam, a gyakorlat terén az alább elősorolndók szerint szerzett tapasztalat.

Igazat kell adnom abban czikkiró urnak, hogy a végrehajtók általi leltározás felette költséges, s nem jobb, mintha azt a községek előljárói teljesítenék; sőt tovább megyek s határozottan állítom, hogy rosszabb a végrehajtó általi leltározás, mintha azt a községek előljárói tennék, mert a mi az ingóságok leltározását illeti, ezt az illető végrehajtó urak az általam tett tapasztalatok szerint nem a helyszínen, hanem csakis a községi gyám által, magán szorgalom útján összeirt jegyzék alapján veszik a leltárba fel; s így rosszabb azért a végrehajtók leltározása, mintha az előljáróság leltározza, mert a közgyámok köteleességévé téve nem levén a leltározás, az ingók összeírását ők nem minden esetben, hanem csak egyes, kivételes oly esetekben teszik, hol különösen érdekletteké lesznek.

A leltározásra kiküldött végrehajtó nem megy ki a helyszíniére az ingók leltározása végett, részint azért, mert restel és sajnál egy pár értéktelen darabért az örökösöknek még nagyobb leltározási költséget is okozni az által, hogy a vidéken, hol többnyire a földmivelő osztály csaknem mindenikének tanyája is van, s a községtől gyakran jó távol fekszik, még az ily tanyákra is kimenjen, részint ha volna is szándoka kimenni a helyszíniére, nem megy azért, mert az örökösök bevett gyakorlat szerint eltagadják az ingóságokat s kéz alatt megosztottnak rajta.

Ezekből kiindulva, azért én sem helyeslem, hogy a hagyatéki vagyonnak leltározása végrehajtóra bízassék; nem helyeslem költségkimelés szempontjából, nem azért, mert az általuk felvett leltár a hagyaték tárgyalása alkalmával a leggyakrabban, annyira használhatatlannak bizonyult — legalább az én általam vezetett tárgyalásoknál, hogy azok egészen elvetendőek voltak, s a tárgyaláskor a leltár újból felveendő volt.

Nem akarom itt bírálgatni, mennyiben voltak az ily hibás leltáraknak okai maguk az eljáró végrehajtók hanyag eljárásai, mennyiben más, rajtuk kívül álló, mintegy a helyzetből kifolyó körülmények; de tény az, hogy igen gyakran sárba dobott pénznek bizonyult be azon 5, 6, 7 sőt 10 frt leltározási költség, melyet a végrehajtóknak fizettek az érdekelt felek, az eldobott leltárakért; s itt határozottan kimondom, hogy eszközölje bár a leltározást a mai bevett gyakorlat szerint végrehajtó, közjegyző vagy bíró, a felveendő leltár mindig hiányos lesz, ha a leltározást más egyén s a tárgyalást ismét más egyén teljesíti. Hiányos lesz pedig azért, mert még csak a tárgyaláshoz sem lehet mindannyiszor minden örökösöt egyszerre, egyidőre előkapni, a leltározáshoz még kevésbbé; de mai gyakorlat szerint rendszeren csakis legfeljebb egy örökös és a közgyám közbejöttével szokott a leltározás eszközöltetni mikor ugyan nem egyedül csak a közgyámmal; s oly hanyagul, hogy még csak a hagyatéki ingatlanoknak melyek az örökhagyónak többnyire, vagy igen gyakran még nevére telekkönyvezve sincsenek örökhagyó tulajdonához tartozását — úgy a hagyatéki tartozásokat igazoló okmányok beszereztetnének, s a leltárhoz csatolatnának. Pedig ezen okmányok figyelmes megtekintése nélkül az

egész leltár hibás lesz, mert a felek előadása alapján (mely sokszor ellentétes az okmányok tartalmával) az örökhagyót egyedüli tulajdoni joggal illető ingatlan, felerészben — vagy megfordítva, a felerészben őt illető ingatlan — egészben leltároztatik. De többször megesik az is, hogy egyes ingatlanokat a leltározásnál jelenlevő egy vagy két örökös, egy vagy más, az ő észjárása szerinti felfogásból kiindulva, el is hallgat. De meg esik az is, hogy az örökhagyó nevére telekkönyvezve levő, de már általa eladott vagy elcserélt ingatlan leltároztatik. Így aztán a hagyatékot tárgyaló bíró vagy közjegyző, midőn az örökösök nevének megállapítása után a hagyatéki állagot akarja megállapítani, veszi észre, hogy a hagyatéki ingatlanokat vagy egészen más ingatlanok képezik, mint a melyek leltározattak, vagy azokból némelyek egészen kihagyandók vagy ahhoz hozzájegyzendők. S minthogy pedig a leltárnak a tárgyalási jegyzőkönyvbe felvett hagyatéki állaggal teljesen egyezni kell, nem marad egyéb hátra, mint a leltárt újból felvenni, hacsak egy igazításokkal teljes leltárt nem akar a hagyatéki iratokhoz csatolni.

Azért, mert csakis tárgyalás alkalmával, midőn mindannyi örökösnek jelen kell lenni, s midőn a tárgyaló bíró vagy közjegyző, az érdeklettekkel előzetesen jól megértette, hogy minden körülményt adjanak elő pontosan, mely a hagyatéki állag megállapítására befolyással bír, mert csak így lesz kinek-kinek nevére telekkönyvezhető az általa nyerendő osztályrész: s midőn minden, a hagyatéki állagra vonatkozó okmányok kezében vannak, lehet a leltárt jól s pontosan felvenni; véleményem szerint a leltározás a tárgyalástól el nem választható, s úgy csakis azon bíróság jár el a mai adott viszonyok között is czélszerűen és méltányosan, amely bíróság akként intézkedik, hogy a leltározás a tárgyalással egyidejűleg egy és ugyanazon egyén által eszközöltessék, mert ezt a mai adott viszonyok között is teheti.

A hagyatéki eljárás tárgyában alkotandó törvényben pedig — eltérőleg Dalmady Győző ur véleményétől — határozottan megállapítandó lenne: hogy a hagyatéki ingók mindenkor, mihelyt örökhagyó haláláról értesülést vesz az illető előljáróság, azonnal általa összeírandó; azonban örökhagyó hagyatéki leltára csakis a tárgyalás alkalmával, a tárgyalást vezető által lesz mindenkor felveendő, az előljáróság által készített ingókra vonatkozó jegyzék felhasználása mellett.

Nem lehet a községi előljáróságra bízni a leltározást az általam előadottakon kívül azért sem, mert a községeknél a hitellekkönyv nyilvántartásban nincs, a mai körülmények szerint pedig a szolgabíró útján a hitellekkönyvek hiteles másolatainak megszerzése félévbe is belekerül; már pedig a telekkönyvek megtekintése nélkül hibátlanul leltározni nem lehet.

Konrád Sámuel,
királyi aljárásbíró.

Különfélék.

A guillotine alkalmazása kérdésében dr. W. Pichler orvos, ki a «Compendium der Hygiene und gerichtlichen Medizin», «Encyclopädisches Wörterbuch der Staatsarzneikunde» és számos más nagyterjedelmű munkáival kiváló helyet foglal el a német szakirodalomban, — közelébb e lapok szerkesztőjéhez intézett levélben érdekes eszmét pendített meg, melynél fogva azt közrebocsátjuk:

«Kedves barátom! Mint olvasom, a magyar országgyűlés jogügyi bizottsága a halálbüntetés fentartására határozta el magát. — A javaslatban ez iránt a halálbüntetés végrehajtására az akasztófa és az aviticus nyakazás helyett a «Guillotine» lőn elfogadva.

Eszem ágában sincs itt recapitulálni azon okokat, melyek a halálbüntetés ellen szólnak, de azt mégis merem állítani: valahányszor a főbenjáró büntetést új büntető törvények alkotásánál fentartják, a civilizatio és humanitás geniusai fátyolt hordanak.

Művelődés-történelmi szempontból azonban haladásnak tekintem azt, hogy a végrehajtás eszközéül egy gép, *Guillotin* orvos találmánya választatott. Az osztrák büntető törvénykönyvi javaslat, melyet *Glaser* előterjesztett, a halálbüntetés végrehajtására 8. §.) a kötélnél maradt, míg az előbbi javaslat, mely *Hy* korából származik, a gép általi fejezést rendelé (32. §.) Tudományos értelemben ellenben a guillotine általi nyakazást nem tekinthetem nyere-

ségnek. Ennél mindig eszembe jut az ismert adoma ama kozák-ról, ki ellenségének fejét leütve, azzal vigasztalta: ne félj, nem fáj! Jó darab kedélyességet látok abban, ha a halálbüntetés nemének többé vagy kevésbé fájdalmas volta vitattatik és mernék arra esküdni, hogy a halálra ítéltnek vajmi közömbös az, hogy felakasztják-e vagy nyaktilózzák? Ha mint orvos vagy egyáltalán orvosi szempontból a halálbüntetés végrehajtásának neme fölött véleményt kellene adnom, akkor én egy igen ősi halálnem újbóli behozatalát ajánlanám t. i. a mechanicus halál helyett a chemicus halált, Socrates halálát méreg által. Gyorsabban mint a cyankali nem végez a hóhér sem kötéllel sem nyaktilóval. Én tehát a büntetést méreghalálra ítélném és a végrehajtás eszközéül egy cyankali-oldatot választanék. Neked, a jogásznak, szabadságodban áll e nézetemet különösnek találni s talán megmosolyogni, de viszont én orvosi szempontból bátorkodom oly nézetben lenni, mely az általános jogász nézettől némileg eltér.»

Holtzendorff a «fegyház» és «börtön» megkülönböztetésének vita alatt álló kérdéséről nyilatkozik **Tauffer** Emil fegyház-igazgatóhoz intézett levelében, melyet alább egy nagy tévedésének helyreigazítása mellett közlünk:

«A magyar jogügyi bizottság tárgyalásairól szóló s az ön szívesége folytán nekem megküldött hírlapi tudósításokat figyelemmel olvastam. Beteg gyermekem fölötti aggodalmaim között is irok önnek s röviden bár, elmondom, hogy mint gondolkozom a vitás kérdés felől.

A mint ön engem ismer, tudhatja, hogy pusztán elméleti szempontok előttem keveset nyomnak a latban, ezért azon főleg gyakorlati indokokat, melyek a magyar kormányt a «börtönbüntetés» megtartására indítják, nagyobb horderejűeknek tartom, mint az ellennézetbeliek által felsorolt érveket.

Azon feltevésben, hogy Magyarország nem bir különös okokkal, melyek arra kényszerítenék, hogy a bűnügyi politikának általánosan elismert elveitől eltérjen, részéről elhibázottnak tartanám, ha a magyar büntetőtörvényjavaslatból a «börtönbüntetés» kihagynék.

Téves dolognak tartom azt hinni, hogy a törvényhozás a büntetés egy és ugyanazon nemének hosszabb vagy rövidebb időre terjedő kiszabása által, a nép jogi öntudatának eleget bir tenni akkor, midőn a különböző büntettek megfelelő jellemzése forog szóban. Akkor, midőn a nép történeti és fajteli multjához képest, a büntettek egyes nemei között maga is különbséget tesz; a bölcs törvényhozó ezen különbséget el nem törölheti. Sőt ellenkezőleg, általános igazság gyanánt ki lehet mondani, hogy a büntető törvény becse és értéke első sorban nem az elméleti és logikai következetességtől, hanem főleg attól függ, hogy a büntetési tételek mennyire felelnek meg a nép jogi öntudatának.

Az időleges különbség 1 évi fegyházbüntetés és 5 évi fegyházbüntetés közt valóban nagy, de ezen időleges különbség még sem képes pótolni azon különbséget, mely két különnemű büntetés közt létezik akkor, midőn a nép szokva van ahhoz, (?) hogy a büntettek különbsége a büntetések különbségében is visszatükröztessék.*

A büntetési nemek sokszerűsége a kezelés nehézségeiben találja természetes határát. Önmagában véve bizonyára csak előnyös, ha a bírónak a büntetések többféle neme áll rendelkezésére, mert ez arra kényszeríti a bírót, hogy a büntetettnek benső minő-

* Az igen tisztelt író azon nagy tévedésben látszik lenni, hogy nálunk a fegyház és fogság közti középfokozatu börtönbüntetés már jelenleg honos, sőt, hogy «a nép jogi öntudatában» gyökeresedik és «a nép már ahhoz szokva van». Ennek azonban ép *ellenkezője* áll, mert eddig nálunk ama tervezett középfokozatu börtönbüntetés nem létezett. Jelenlegi ugynevezett «*kerületi börtöneink*» csakis közigazgatási czélszerűség szempontjából lettek a szükségnek megfelelően létesítve, de voltaképen törvényszéki fogházak. — A tisztelt író tehát nem ismerve a hazai viszonyokat, nyilatkozatával inkább az ellennézetben levőknek malmára hajtja a vizet, a mit bizonyára nem célzott sem a levél írója sem annak közlöje.

Szerk.

sülségével, s a büntetettnek személyes körülményeivel számot vessen.

Ha a büntetésnek csak egy neme van megállapítva, s ha ez a maximum és minimum tekintetében széles határok közé van utalva, ez mindig a bírói önkényre vezet.

A «bírói önkény» elnevezés helyett, igaz, szívesebben használtatik a jobban hangzó: «bírói bölcs belátás» (prudens judicis arbitrium) elnevezés, de ez a dolgon nem változtat. — Legjobb igyekezetem daczára, eddig nem sikerült kitanulnom azon határozott szabályt, melynek a relativ büntető törvény alkalmazása tekintetében Németországban uralkodnia kellene.

Azon, az új kornak talán mellőzhetlen, de sajnálandó iránya, mely a büntető bírónak a büntetés kimérésénél majdnem határtalan teljhatalmat akar adni, csak az által válik némileg elviselhetővé, ha a büntettek alapkülönbségeihez képest, a szabadságbüntetéseknek különféle neme állapittatik meg.

Ha például két bensőleg különböző büntetett egy és ugyanazon időre terjedő «fegyház»-büntetéssel, avagy bár különböző tartamu, de mégis «fegyház»-büntetéssel sújtatik, ez esetben a nép a büntetésben nem lát egyebet, mint a bírónak alanyi nézetét, s ily módon az egyes büntetett sajátlagos súlyossága iránti felismerő tehetőség a nép között lassankint kivész. A népnél e megkülönböztető tehetőségét gyengíteni én saját részemről törvényhozási hibának tartom. Kiváló nagyrabecsüléssel

Dr. Holtzendorff Ferencz.»

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

A *Franklin-Társulat* magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) épen most jelent meg s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A MAGYAR VÁLTÓJOG KÉZI-

KÖNYVE. Az 1840. XV. tczikk I. r. és az 1844. VI. tcz., nemkülönben az ezeket kiegészítő rendeletek alapján, különös tekintettel a felsőbb törvényszékek elvi megállapodására. Irta: *Apáthy István*. Második kiadás. (8-rét, 242. l.) Füzve 2 frt 40 kr.

A BÜNTETŐJOG ÁLTALÁNOS

TANAI, tekintettel az ujabbkori törvényhozásra. Irta: *dr. Schnierer Aladár*. Füzve 2 frt 40 kr.

A BÜNTETTEK ÉS BÜNTETÉSEIK.

A büntetőjog különös része. Tekintettel az ujabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. — Irta: *Schnierer Aladár*. Füzve 3 frt.

A KERESKEDELMI TÖRVÉNY

MAGYARÁZATA. Irta: *dr. Schnierer Gyula*, keresk. miniszteri osztálytanácsos, a kereskedelmi törvény tárgyalására egybehívott értekezlet volt szakelőadója. — Füzve 2 frt 80 kr.

BÉLYEG- ÉS ILLETÉKSZABÁLYOK

a legujabb időkig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Átdolgozta: *dr. Mariska Vilmos*. Füzve 1 frt.

MAGYAR PÉNZÜGYI TÖRVÉNY-

ISME. Törvények, szabályrendeletek, utasítások és egyéb hivatalos források alapján, a tudor- és ügyvédjelöltek igényeihez alkalmazva rendszerbe foglalta *dr. Mariska Vilmos*. Füzve 2.80 kr.

IGAZSÁGÜGYI RENDELETEK.

A magyar kir. miniszter által kibocsátott törvénykezési rendeleteknek gyűjteménye betűrendes tartalommal ellátva. Ügyvédek és bíróságok használatára. 1867—71. évi folyamok. Vásonba kötve 5 forint. 1875. évi folyam. *Első füzet*. A kereskedelmi törvénykönyv életbe léptetésére vonatkozó rendeletekkel. Füzve 30 kr.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt negyedévre ... 3 A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Orvosi megjegyzések a m. büntetőtörvénykönyv javaslatára. Dr. Dubay. urtól. — A nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály, egyet. tanár urtól. — Akaratszabadság. Dr. Dobránszky Péter, egyetemi tanár urtól. — Törvénykezési szemle. A semmitűzők határozatainak hatályáról. Dr. Herczegh Mihály, egyetemi tanár urtól. — A czégbjegyzésekről. — Egy illetékességi eset. Sztehlo Kornél urtól. — Különfélék. MELLEKLET: Curiai határozatok.

Orvosi megjegyzések a m. büntető-törvénykönyv javaslatára.

A jelenlegi kormány által az országgyűlés elé benyújtott büntetőtörvénykönyvi javaslat már jogi szempontból is elég hiányosságot tartalmaz arra, hogy nem közvetlenül az országgyűlési plenum tanácskozásának alapjául szolgáljon, hanem előbb kiadatott volna megbirálás és véleményezés végett mindazon szakköröknek, melyek ismereti s tapasztalati köre e törvénykönyv tárgyával szoros kapcsolatban áll. Ilyen az orvosi s főleg az orvostörvészéki tudomány köre, mely nálunk a legislatio e kérdésével mindekkoráig nem foglalkozott. E hiányt pedig a jogügyi bizottság tárgyalása is alig pótolhatja.

A budapesti orvosi kör tüzte ki LINZBAUER ny. egyetemi tanár indítványára feladatául ezen törvényjavaslatot egészségügyi és orvosi szempontból beható bírálat alá venni, és ezen körülmény okozta, hogy mi ezen fentjelzett testület iránti kiváló tekintetből vonakodtunk mindeddig magánmegjegyzéseinket megelőzőleg közölni, miglen azt tudtuk meg, hogy ama testület az időközben folyton megújuló kiadásai által a büntetőtörvényjavaslatnak egészen, kifárasztva, elállott dicséretes szándékától s így minket sem gátol továbbra semmi abban, hogy egyéni megjegyzéseinket ez irányban a közjó és az orvosi tudomány szempontjából még idején megtegyük.

Az előttünk fekvő büntetőtörvényjavaslat hivatalosan végleg megállapított kiadása egészben véve kétségtelenül haladást mutat ezen téren, de nem oly absolut haladást — akár elveiben, akár nézeteiben vagy tudományosságában — hogy az az 1843-ban megállapítottan absolut belbecsre nézve annyira felülemelkednék, mint azt a korszerűség és általános előhaladottság jogosan megvárná, miután alig találjuk benne az ezen előhaladottságot és korszerűséget jelző elveket, nézeteket és álláspontokat jelezve, nemkülönben mivel az azon időszak óta bekövetkezett társadalmi szokásokkal, haladással, és hogy úgy mondjuk romlottsággal kellőleg lépést nem tart, vagyis nem a nemzetiséget nem ismerő tudománynak elveit látjuk benne érvényesítve vagy honi viszonyainkhoz alkalmaztatva, hanem az nagyrészt egy kirívó módon egyéni mű jellegét hordja magán.

Sokkal szerencsésebb talán még ezen törvényjavaslat a tisztán jogi szempontokat illetőleg, mint akár a humanitarius, akár pedig az élettani, orvostani, anthropologiai vagy természettani ezen körbe vágó elveknek képviseltetését illetőleg. Az itt említett tudományágak elveinek fölvétele és ugy érvényesítése mint értékesítése a mű megbocsáthatlan kárára és tökéletességének hátrányára csaknem teljesen kimaradt ezen törvényjavaslatból ugyannyira, hogy önkényteleuül kérdeznünk kell, miért van a tszéki orvostan számára külön előadó a jogi egyetemen, midőn ezen szaktudománynak alig találjuk a rég elavult nézeteiken és a gyakorlati élet segélyével szerzett tapasztalatokon s esélyeken kívül egyes nyomait.

A büntetőtörvény oly szoros kapcsolatban van ugy a gyógytannal és a természettudományokkal, mint akár magával a gyakorlati élettal vagy az elvont jogi alapelvekkel, melyek nélkül ezen törvény nem képzelhető, ha azt eleve mint hiányost vagy kivihetetlen megalkotása előtt lehetetleníteni nem akarjuk.

Dicséretes buzgalom és kimerítő részletesség jellegzi a fenforgó törvényjavaslatot egyes fejezeteiben, mint például a második rész I., III., V. és XI. fejezeteiben, holott a később felsorolandó és nagyrészt közvetlenül az egészségügyet érdeklő egészen kimaradt pontokon kívül mindjárt elején hiányzik azon éles megkülönböztetés a vétség és büntett között, mely egyik leglényegesebb sarkkövét képezi az egész törvényjavaslatnak.

«Sapientis est consilium mutare in melius» — s mi ezen alapelve fektetve kifejtendő nézeteinket és módosításainkat, nemkülönben azon tudatban közöljük azokat, hogy azokkal a tizenkettedik óra daczára sem késhettünk el, főleg nem most, midőn az egész törvényjavaslatnak további tárgyalása fenakadt és elvi különbségek miatt elnapoltatott.

Nem akarjuk vitatni azt, hogy hazánk lakosainak társadalmi és értelmi viszonyainak megfelelőleg minő mértéke a szigornak az, melytől az erkölcsök javulása várható, s csupán említeni akarom, hogy BERENGER, egyike a legkitünőbb kriminálistáknak, azon elvet állította fel, hogy «a törvények szelidsége tagadhatlanul jótékonyan hat a népre,» holott ezen szelidséget a fenforgó törvényjavaslatban általában hiába keressük.

Azon ujtás, melyet a törvényjavaslat 21. §-ában egy tartalomnehéz sorban megállapít, nemcsak elszomorítólag, de lesújtólag hatott reánk. A halálos büntetésnek fentartása tehát a philantropia, műveltség, haladás és tudományosság századában is még mulhatlanul szükség-

ges volna hazánkban?! Vagy azzal akarják e borzasztó büntetésnek élet szegni, hogy nyilvános akasztás helyett a zárt helyen végbe menendő nyaktilózást akarják meghonosítani; valóban vajmi gyöngye előhaladás a civilisatio és haladás századában, annál inkább, mert el van ismervé, hogy oly tartományokban, melyekben a halálbüntetés vagy egészen el van törölve, vagy csak nagyon ritka esetben alkalmaztatik, a nép erkölcsi szelidebbek s a halálos bűnök ritkábbak lettek. A legkitünőbb moralisták és az emberi érzelmek legkiválóbb ismerői megegyeznek abban, hogy a nyilvános kivégzéseknek demoralisáló hatásuk van és hogy ezen büntetésnem a megátalkodott bűnösökre jutalom, maga a halál pedig egy neme a dicsőségnek; csak azt nem akarják elismerni, hogy az ily példa épen a bűnösökre nézve elijesztő vagy megjavulásra serkentő lenne. Legalább QUÉTELET, az elfogulatlan statisztikus azt mondja, hogy «mindenben, mi a bűnre vonatkozik, ugyanazon számokat látjuk visszatérni, még pedig oly állandósággal, hogy azt fel nem ismerni még oly bűnöknél is lehetetlen, melyek minden előrelátástól függetleneknek lenni látszanak, mint a gyilkosságok, mivel azok többnyire rendes indokok nélkül s látszólag a leg-történetesebb körülmények között támadt viszályok következtében történnek. Mindamellet azonban a tapasztalat azt mutatja, hogy nemcsak a gyilkosságok száma évenként többé-kevésbé ugyanaz, hanem még az eszközök is, melyekkel azok végrehajtatnak, ugyanazon arányban voltak használva, mint azt a Franciaországban legnagyobb pontossággal történő feljegyzések bizonyítják.» Ugyan ő teljes evidenciával bebizonyítja azon első pillanatra paradoxnak látszó vélemény alaposságát, hogy «a társadalom maga készíti elő a bűnt s a bűnös nem egyéb, mint annak eszköze,» mely véleményt a mély belátásu MITTERMAIER is teljesen osztja, főleg midőn azon tétel, hogy: az erkölcs körébe tartozó cselekedetek ép úgy mint az intellectualis functiók az agy működésével azonosak, rendithetetlenül áll, melyből kifolyólag a különféle hajlamok és szenvedélyek csak akkor alakulnának át gyökeresen, ha az agy functiója változást szenvedne, de mivel az utóbbira évezredek óta igen kevés történt, alig lehet kilátásunk egykor arra, hogy az agy működésében ennek alapján feltünőbb változást, illetőleg javulást tapasztalhatnánk.

Nem akarjuk hinni, hogy a halálbüntetés fentartásával akár az ismert HOBBS-féle axioma, akár a dívó DARWIN-féle elv lenne foganatosítva, de annyit tudunk, hogy az emberek legtöbb esetben szenvedélyeiket és képzelőtehetségöket felingerlő indokok által sodortatnak el büntettek elkövetésére, nem pedig kötelességük érzete, polgári érdekek, nyugodt kedély és higgadt megfontolás következtén, s így bátran állithatjuk, hogy ez esetek leg-többjében sem az erkölcsstan, sem a rationalismus vagy philosophia mit sem használ, hanem annál többet a megelőző nevelés, életmód, szokás és életnézet, melyeknek alakítására ép úgy mint magára a gondolatmenetre határozott befolyást gyakorolhatunk, de nem ijesztgetés, szigor vagy «rettentő példa» által, hanem a népnevelés

segélyével. Jól mondja BALOGH THIAMÉR barátom egyik füzetében, hogy «a műveltség magasabb fokán álló embernél kifejlődik ugyan az értelem, a nevelés és oktatás által pedig nemesebb irányt vesz az erkölcsi érzület, de hányszor semmisítik meg azokat is a körülmények és szenvedélyek, hányszor nincs összhangzásban az erkölcsi érzet az értelmi fensőséggel.» Sajnos, hogy KANT-nak ama határozott nyilatkozatát, miszerint «MÓZES kora óta mitsem haladtunk a moralphilosophiában» csak megerősíthetjük úgy szintén BUCKLE TAMÁS-nak azon állítását, hogy: «kétségkívül semmi sem ment oly csekély változáson át, mint azon nagy dogmák, melyekből az erkölcsi rendszerek állanak. Jót tenni másokkal; feláldozni saját kívánságainkat mások javára; szeretni felebarátunkat mint önmagunkat; megbocsátani ellenségeinknek; megzabolázni szenvedélyeinket; tisztelni szüleinket; tisztelni azokat, kik fölöttünk állanak; ezek s ezekhez hasonlóképek az erkölcsstan egyedüli lényegét. De ezek ezer meg ezer évvel előbb is tudva voltak már és sem egy jotta, sem egy czim nem járult azokhoz, minden praedikatio, homilia s a theologusok és a moralisták által szerkesztett kézikönyvek daczára» most is ép úgy írhatjuk alá, mint ezt ősapáink megtehették, mert az uralkodó vezéreszmék s a kor értelmi tendenciái a politikai és társadalmi kifejlődésre igen, de magára az erkölcsstanra felette csekély befolyással vannak.

Ha sem CICERO határozott kifakadása a halálbüntetés eltörlése iránt, sem a bölcsészek, antropologusok, és mély gondolkodásu statisztikusok bizonyításai, sem Freybourg vagy Toskana meggyőző példája nem volt képes jogtudósainkban a humanismus ezen elvét tul-sulyra emelni, alig hiszszük, hogy az nekünk sikerülne, mindazonáltal el akartuk mondani ez ügyre nézve nézetünket s azon véleményünket kifejtteni, hogy úgy a civilisatio mint humanismus, erkölcsiség és lélektan szempontjából a halálbüntetés eltörlését és az idézett szakasznak kihagyását véleményezzük.

Folyt. követk.

Dr. Dubay.

A nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon.

D)

A nemzeti és nyelvi akadály.

Midőn alkotmányos életünk visszaállított, mindnyájan azt hittük, hogy egyházban és iskolában, törvénykezésben és közigazgatásban, a polgári és katonai pályán, valamint az ipar és kereskedelem terén is a magyar nyelvet és nemzetiséget is terjeszthetjük, a magyar hazafiságot és hazafias szellemet erősíthetjük, izmosíthatjuk.

I. Azonban ebbeli édes hiedelmünk nem teljesedett.

Azóta meghoztuk a *népiskolai közoktatási törvényt* (1868: 38. tcz.), de sükségtelennek tartottuk ez által az elemi népiskolákban a magyar nyelvet, az u. n. állami nyelvet kötelezővé tenni. Sőt a nemzetiségi törvényben azt is kimondottuk, hogy az egyházközségek saját isko-

laikban az oktatásnak nyelvét *tetszés szerint* határozhas-sák meg. (1868. 44. tv. 14. §.)

E törvények alapján jutottunk el aztán oda, hogy Erdélyben a Szászföldön nem engedtetik meg a népiskolákban a magyar nyelv tanítása; s hogy a bánsági megyék egyes községeiben állásuktól fosztják meg az olyan néptanítót, ki elég vakmerő növendékeit a magyar nyelv elemi ismereteire is tanítani. Ez okozza, hogy a nem magyar ajku községekben *idegennek* nevezik a magyar nyelvet, s hogy ott nemcsak az alsó, hanem felsőbb iskolákban is már arra kezdték tanítani a tót, szerb és román fiut, hogy ez az ország nem Magyarország, hanem Románia, Horvát-, Tót- és Szerbország. Így történhetett meg, hogy Magyarország egynémely városában a tót iskolai gyerkőczök gunyolni merték, s nevetség tárgyává tették azt, a ki jelenlétükben magyarul beszélt. (Olvastuk a lapokban a znióváraljai és egyéb tót gymnasiumokról szóló közleményeket. Valamint utólagosan is dicsérő elismeréssel kell megemlékeznünk TREFORT ÁGOST vallás és közoktatási miniszter ur ez irány elleni erélyes és hazafias föllépéseiről.)

Megalkottuk a *véderőről és honvédségről* szóló törvényt (1868: 40. és 41. tcz.) is. Ebben szívesen megengedtük, Horvát-Szlavon- és Dalmátország részére, hogy a *vezénynyelv* a horvát legyen. De a másik törvényben nem mertük, vagy nem voltunk elég erélyesek kieszközölni, hogy a közös hadsereg *magyar ezredeinél* vezénynyelv gyanánt a magyar nyelv fogadtassék el.

A nem magyar bíróságoknak megengedjük, hogy saját nyelvükön kereshessék meg peres vagy perenkivüli ügyekben hazai bíróságainkat. De ezek részére nem adunk képességet arra, hogy ők is viszont államunk hivatalos nyelvén kereshessék meg a nem magyarországi bíróságokat. Sőt ellenkezőleg a kívánatosság jelzése alatt kötelességükké tesszük, hogy a külföldi bíróságokhoz a megkeresvényeket azok állami nyelvén fogalmazzák, vagy hiteles fordítók által lefordíttassák. (1868. ápril 14. és 1868. június 6-án kelt igazságügymin. rend.)

II. Alkotmányos életünk visszaállítása óta meghoztuk a *nemzetiségi törvényt* (1868: 44. tcz.) is, melyet sokkal jobb lett volna meg nem hozni, vagy sokkal jobb lenne minél előbb megszüntetni, vagy megváltoztatni. Mert úgy, a mint most van, tapasztalás bizonyítja, hogy sem a nemzetiségeket ki nem elégíti, sem a magyar államiság követelményeinek meg nem felel.

A nemzetiségi törvény ide vonatkozó szakaszai következőkép szólnak:

Az ország minden lakosa azon esetekben, melyekben *ügyvéd közbejöttel* nélkül akár felperesi, akár alperesi, akár folyamodó minőségben személyesen, vagy megbízott által veszi igénybe a törvény oltalmát és a bíró segélyét:

- a) saját községi bírósága előtt anyanyelvét;
- b) más községi bíróság előtt az illető község ügykezelési, vagy jegyzőkönyvi nyelvét;
- c) saját járásbírósága előtt saját községének ügykezelési, vagy jegyzőkönyvi nyelvét;

d) más bíróságok előtt, akár legyenek azok saját törvényhatóságának, akár pedig más törvényhatóságnak bíróságai, azon törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelvét használhatja, a melyhez az illető bíróság tartozik. (7. §.)

A bíró a 7-ik §. eseteiben a panaszt, vagy kérelmet a panasz, vagy kérelem nyelvén intézi el; a kihallgatást, tanuhallgatást, szemlét és más birói cselekvényeket, úgy a peres, mint a perenkivüli, valamint a bűnvádi eljárásoknál a perben álló felek, illetőleg a kihallgatott személyek nyelvén eszközli. A perek tárgyalási jegyzőkönyveit azonban azon a nyelven vezeti, melyet a perlekedő felek a törvényhatóságnak jegyzőkönyvi nyelvei közül kölcsönös megegyezéssel választanak. Ha e tekintetben megegyezés létre nem jönne, a bíró a tárgyalási jegyzőkönyvet a törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelveinek bármelyikén vezetheti. Tartozik azonban annak tartalmát a feleknek szükség esetén tolmács segélyével is megmagyarázni.

Szintugy tartozik a bíró a felek előtt megmagyarázni, s illetőleg tolmácsoltatni a per fontosabb okmányait is, ha ezek oly nyelven volnának szerkesztve, melyet a perben álló felek egyike, vagy másika nem ért.

Az idézési végzés a megidézendő fél érdekében, ha rögtön kitudható, annak anyanyelvén, különben pedig azon községnek, melyben a megidézendő fél lakik, jegyzőkönyvi nyelvén, vagy pedig az állam hivatalos nyelvén fogalmazandó.

A *birói határozat* a tárgyalási jegyzőkönyv nyelvén hozandó; de köteles, a bíró minden egyes félnek azon nyelven is kihirdetni, illetőleg kiadni, melyen kívánja, a mennyiben azon nyelv a törvényhatóságnak, melyhez a bíró tartozik, jegyzőkönyvi nyelveinek egyikét képezi. (8. §.)

Mindazon polgári és bűnvádi perekben, melyek *ügyvéd közbejöttével* folytatandók az elsőbíróságoknál mind a perlekedésnek, mind a hozandó ítéletnek nyelvére nézve *addig, míg az elsőbíróságok végleges rendezése és a szóbeli eljárás behozatala fölött* a törvényhozás nem határoz, az *eddiggi gyakorlat mindenütt fentartandó*. (9. §.)

A telekkönyvi hivataloknál a törvényszék felügyelésének tekintetéből is, az illető törvényszék felügyelésének tekintetéből is az illető törvényszék ügykezelési nyelve használandó. De ha a felek úgy kívánják, mind a végzés, mind a kivonat az állam hivatalos nyelvén, vagy azon törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelveinek egyikén is kiadandó, melynek területén a telekkönyvi hivatal van. (11. §.)

A *főlebbezett perekben*, ha ezek nem magyar nyelven folytattak, vagy nem magyar okmányokkal vannak ellátva, a főlebbviteli bíróság mind a pert, mind az okmányokat, a mennyiben szükséges magyarra fordíttatja azon hiteles fordítók által, kik a főlebbviteli bíróságoknál államköltségen lesznek alkalmazva s a pert ezen hiteles fordításban veszi vizsgálat alá.

Leküldetvén a per az illető elsőbírósághoz, ez köteles lesz a főlebbviteli bíróság végzését, határozatát, vagy ítéletét minden egyes félnek azon nyelven is kihirdetni s

illetőleg kiadni, a melyen az ezt kívánja, a mennyiben az a nyelv a bíróságnak ügykezelési, vagy a törvényhatóságnak valamelyik jegyzőkönyvi nyelve volna. (12. §.)

Dr. Herczegh Mihály,

Folyt. követk.

egyet. tanár.

* * *

E lap előbbi számában foglalt becses szerkesztői megjegyzésre bátorkodom megjegyezni: hogy HARRASOVSKY említett munkájára már eddig is tekintettel voltam; de közleményem vonatkozó passzusánál az idézett schweizi cantonoknak nem újabb, hanem régiebb perrendtartásaira való hivatkozás felelt meg célomnak.

Akaratszabadság.

VIII.

A pénztárór kezén egy halom kincs van. Jól tudja, hogy neki ahoz nyulni — rossz szándékkal — nem szabad; ha tenné, utólnérné a büntető igazság karja: de vagy olthatlanabb kincsszomja vagy parancsolóbb nyomorának kényszere, mint a belső aggodalom furdaló szava, és tolvajjá vagy sikkasztóvá lesz. A szegény embertől, a ki éhes, fázik, keresetet nem talál és az inség gyötri: a nyomoruság kényszere betörő, utonállót csinál; vagy a szerencsétlent, a ki nincs megszorulva, sőt mindennek bővében van: elfajult hajlamainak, feslett erkölcsének, rossz szokásainak és dőzsölő életmódjának ereje átkényszeríti a jog és törvény határain túl a bűntények fekete földjére, — talán «akarata» vezette őt a tilosba vagy minő végzet? Hiszen látta előre, hogy rossz a tér, a hová féktelen szenvedélyei ragadák; ismerte a törvény bünsújtó szigorát, és még sem állott meg: elvadult hajlamaival, fékvesztett vágyaival nem birt és átlépett a — korlátokon.

A szegény nő, ki egymagán áll talán a nagy világon, árván, inségben annyi szükség és annyi csáb között, jól tudja érezni az égető gyalázat kinját, remegve gondol a következményekre: de a nyomor kényszere erősebb, mint szégyenfélelme, a szükség vad erőszakkal dobja bele a nyílt örvénybe és bukottá lesz. Akarat, mely «mindenható» vagy, hová lett fennen magasztalt mindenhatóságod?! .. Füzzem még tovább is a példák sorát? Beszél az élet . . .

Vessünk egy futó pillantást egy más erkölcsi tájakra. Az életmód, a «körülmények» sokszor ragadozó vadaként tartják karmaik között a józan és igaz életrend ösvényeiről letévedt embert. Az életut, melyen az ily tévedt ember halad, gyakran közelebb visz azon határhoz, a hol a szerencsétlen önön kezeivel zárja ki magát az élők birodalmából. Sokan alig sejtik, hogy van még egy más büntető igazság is azon kívül, melyet az ember gyakorol, — az a büntető igazság, mely gyakran kérlelhetlenebbül mondja ki és borzalmasabban hajtja végre a bűntények hosszú soráért ítéletét, mint azt a bíró tehetné. Van igenis ily büntető igazság, melyet a természet ön-maga gyakorol, midőn törvényeinek sérelmét bizonyos határon túl többé nem türi, hanem kimondja a legszörnyűbb véritéletet: «veszned kell önön gyilkod éle alatt!»

Az a gazdag házaspár, a ki nagy vagyonát mértéktelen élvekre pazarolja; a ki nem törődik évről-évre növe-

kedő és szaporodó gyermekei sorsával; kinek házában csak élv kergeti az élvét és a javakat végre is elhordja a szeszély szele, mint a pelyvát: az a házaspár, a ki így él — van rá eset — eljuthat rövid időn azon határhoz, a hol önmagát mindenből kifosztva, megszűnnek a fényes estélyek, elárverezik az utolsó butordarabot, — és megvetve, elhagyva még az elődiek falánk népétől is, nemcsak hiányzani fog a mindennapi harapáskenyér is, melyért az éhező gyermekek sirnak, hanem még a járdataposó is ujjal fog az egykori «nagy urakra» mutatni, a kik mindenből kiélték magokat és már annyi hitellel és becsüléssel sem bírnak, mint az utolsó napszámos, a ki becsületes munkájával napról-napra megkeresi kenyerét. És majd ott, e határnál, a hol inség és gyalázat kettős súlylyal nehezedik a szerencsétlenekre; midőn előttük zárva az életut, mert multjok zárta el, és nincs többé semerre menedék: akkor azt mondjátok, hogy «szabadon,» «önakaratukból» meritik keblökbe a gyilkot a szerencsétlenek?! Mintha a kényszer, mely marikaikba erőszakolja a gyilkot — «szabad akarat» volna!

Hát a lelketlen tőzsér mindennapivá fajult gyászos története minő tanuságot nyújt? Csalárd fogásokkal csalta ki a tudatlan tömeg megtakarított filléreit . . . A pinczéből, az «iparlovagból» «milliomos» lesz. Kezdődik, vagy talán már javában is foly a nagylábu élet. Palota, hintók, páholyok, «nagynevű,» «félvilági» hölgyek és mesterségesebbnél mesterségesebb élvek, kéjek, kicsapongások, neki vadult börzejáték az ujdonsült szerencselovag tartozékai. A koczkajáték merészségben mind szédítőbbé, elfajultságban mind borzalmasabbá válik. Sem Isten, sem ember nincs többé a szerencséjében elvadult, gögös kincsvadász előtt, csak — a meztelen aranyborju, melynek embertársait birkamódra dobja áldozatul. És az aranyhegy — persze papirosokban — nőttön-nő. Egyszerre csak fergeteg támad a rekkenő közgazdasági légkörben és a mennydörgős mennykő beleüt abba a papirosból való aranyhegybe. Ezt aztán úgy hívják, hogy «válság». A szerencselovagot ledobta a szárnyas ló, a kerék, melybe kapaszkodott, derekán ment keresztül; az aranyhegyet agyonütötte az «istennyila» és a milliomosnak nemcsak egy fillérje sem marad, hanem maradnak kifizethetetlen tartozásai meg olyan számadásai, melyek miatt a bünfenyítő igazság karja nyul utána. És az, ki nem rég veszedelmes üldözője volt a szegény, tudatlan tömeg boldogságának, most maga lett üldözött vaddá a megbántott jog és igazság előtt. A tőzsér, ki ennyire hivta fel végzetét, látja, hogy az összezúzó kelepcebe, mely saját gyártmánya, menthetetlenül belekerül; megugranék: — elcsipik; elbujnák: — nincs biztos rejtek. Már-már fülét veri az üldözők zsibaja . . . szembeszállni, feleletet adni nem tud, nem mer, — a gyávaságnál keres menedéket: bűnös agyába egy golyót röpít a kétségbeesés . . .

Azt gondoljátok: jó kedvéből és készakarva ölte meg magát? Hiszen ha kedve és «akarata» szerint élhetne, akkor legszívesebben folytatná tovább is zsebeléseit és gyűjtené halomra a kincseket.

Oh van egy láthatlan keze is az igazságnak, mely elől elrejtőzni nem lehet. E kéz a felidézett következmények súlyával csap le a gonosztevő fejére.

De talán azt mondhatnák példáimra, hogy azok nagyon keresettek, nagyon is csinálva vannak; holott biztosíthatom a kételkedőt, hogy példáimat az életből merítem és merítem. Hát vegyünk közönségesebb példákat.

Egy községben volt egy postamester. Családos ember volt, 3 kis élő gyermek atyja. Mindenki úgy ismerte mint kedves, józan életű, becsületes embert. Történt egy alkalommal, hogy az illetékes postaigazgatóság a postamestert 30 és néhány forintba menő számadási marasztalással fenyegette. A postamester ezen fenyegetést magára nézve jog- és méltatlannak tekintvén, emiatti felháborodásában bosszút forralt a postaigazgatóság ellen és azt oly módon kísérlette meg végrehajtani, hogy egy épen «érkezett postai pénzzárlatmányt feltört és az abban foglalt bankjegyek egy részét a lángokba vetette. — Midőn azonban a bankjegyeket égni látta, visszariadt tettétől, az elégetett összeget a posta pénztárából pótolta és azt a postaigazgatóságnak azonnal megküldötte», maga pedig 3 kis gyermekével bezárkózott hálószobájába, a hova egy kis vaskályhát helyezett. E kályhában fejlesztett szénegőznek aztán áldozatul veté magát és 3 kis gyermekét. Ez éjjel történt. Másnap reggel 9 órakor a szobába betörő hivatalos közegek 4 hullát találtak. A szakértők pedig konstataáltak, hogy a 3 kis gyermek valóban halott, az atyánál azonban még életjeleket észlelvén, erélyes élesztési miveletekkel sikerült életét megmenteni.

És most psychologus, ki az akaratszabadság öröklött dogmájában találod üdvösségedet, rejtélyek megoldására hivlak fel.

Egy postamester, a ki postaigazgatósága által bántva érzi magát, úgy vél bosszút állani a bántó felen, hogy lángba dobja ártatlan emberek pénzét; de midőn a bankó lobbort vet, mintha tényének tüze süttötte volna meg lelkét, visszariad, fejéhez kap és csak ez a késő pillantás a falánk türelem torkába, rázza ki szédült lelkéből a kábulatot, a mániát; csak akkor — e pillantásnál látja, hogy mit követett el, előbb nem is ismerte szomorú tette súlyát. Bölcs psychologus! mutasd meg nekem, hol van e tény elkövetésénél az az intézkedő szabad akarat?

De a bankjegy elégett porrá és hamuvá, a hiányzó összeget helyre kellett pótolni. És a szerencsétlen megriadt ember helyrepótolta. Honnan? A posta pénztárából. Tehát a megkárosított postát a posta saját pénztárából «kárpótolta». Megint kérem a psychologot, mutasson csak egy szemernyi józan ész és mutassa meg az okszerűen választani tudó tehetséget meg az akaratot ezen második cselekvénynél. Én legfeljebb egy borus lélek perczekekre fel-fellobbanó homályos igazságérzetét látom, mely megriad a bünténytől, de már nem látja tisztán az igazság utait.

A felháborodott indulatok zürzavaros tombolása dobálja örvényből-örvénybe a szerencsétlent, ki többé magával nem bír. Előbb a bosszu, utóbb a bünténytől való visszariadás, legvégül az örülésig fokozódott kábulat,

a tehetetlenség legkiáltóbb nyilvánulása — a kétségbeesés ragadja a szerencsétlent fokról-fokra be egészen az öléssel páros öngyilkosság sötét örvényébe. Az indulatok feltámadt szele a roham közben a szenvedélyek viharává fajult. Az ész, a megfontolás, a belátás, a józan okok szerint való indulás és cselekvés képessége belemerült a fékvesztett szenvedélyek zivataros éjelébe.

De ti bölcs psychologok itt is szabad akaratot kerestek; decretáljátok a meggondolni tudást, a józan belátás képességét; ezen erőszakos és természetellenes feltevéshez képest ünnepi hangon beszéltek a «felelősségről» és az ijedelmes tény borzasztó felelősségéhez képest, ítélték elevenek és holtak felett! Egy begyökerezett frázis, a dogmává vált akaratszabadság hite, a felelősség téves koholmánya megint ejt egy áldozatot. És ilyenkor azt mondják: a bíró bölcsesége ítelt!

Még csak egy-két esetet legyen szabad példakép felhoznom. Husvét napja van. Nagy ünnep. Egy becsületes, józan, iparkodó gépész ünnepel családi körében, a hol jó barátok és ismerősök osztoznak a ház örömeiben. Az öröm kettős: nagy ünnep is van, de ezenfelül az iparkodó gépész sorsa szerencsésen javult, emelkedett. Ennek öröme még maga a nagyon józan életű házigazda is jó kedvvel kocczangatott a vig társakkal; úgy hogy kissé szokatlan kedve jött a vigadozó gépésznek és mikor kiürült a korsó, odaszólt az anyjoknak, hogy hozzon még abból a jóból. A felesége, a ki ismerte józan életű férje természetét, szeliden azt viszonzá, hogy talán elég is lesz már férjem, nem vagy te az italhoz szokva, megárthat neked. Ennyi volt mindössze a mit szólt.

A férj erre némán felkél, átmegy a mellékszobába és onnan egy töltött pisztolyal tér vissza, melyet felvont kakassal e szavak kíséretében irányoz neje mellének: asszony, e tettedért meghalsz. A pisztoly eldőrdült még mielőtt a vendégek a rémtett végrehajtását megakadályozhatták volna, és az asszony, kit férje szeretett, becsült, ki két élő gyermek anyja volt, — holtan roskadt össze. És csak midőn a végzetes lövés eldőrdült, midőn az utolsó halálos sikoltás átnyilallott a férj szívére, akkor ocsudott fel kábulatából, elordítá magát és ráborulva neje hullájára, szívszaggatva kiáltozó: «mit miveltem?!»

Tehát a cselekvés egész ideje alatt azt sem tudta, hogy mit mivel, csakis a megrázó eset riasztotta fel végzetes kábulatából. Hol van hatalmad szabad akarat, melyet egy-két pohár bor mámorba képes ölni? Alkalmasint csak a metaphyzikusok alchymikus bölcsészetében!

És ez megtörtént eset. Most husvétkor történt.

De erre azt mondhatnák, hogy ez esetben az ital zavarta meg az embert. Jól van. Mondok hát olyan esetet, a hol italnak hire hamva nincsen.

Egy káplár valami csekélységért 24 órára becsukott egy közlegényt. A legény kiülte a 24 órát és azután lakására megy, golyóra tölti fegyverét és felkeresi káplárját, a kit többek társaságában talál. Minden habozás nélkül, hidegen káplárjára szegezi a fegyvert, egy durranás... és a káplár halott. E perczen mintha villám érte volna a legényt és mintha valami mély álomból ébredt

volna fel, eldobja fegyverét, káplárja hullájára borul, sir, zokog, csókolja, bocsánatot esd, haját tépve kiáltozza: mit tettem?!

Két évvel ezelőtt Debreczenben egy köztisztviselőben álló vasuti mérnök egy munkást hanyagságaért a munkából elbocsátott. A mérnök éppen a restauratióban áll egy csoport ismerős társaságában. Beszélget, társalog. Egyszer csak összeszorulnak ajkai, szívéhez kap és némán, holtan földre roskad. Szíve kellő közepébe észrevétlenül az elbocsátott munkás nyomott egy éles kést. A tett végre volt hajtva. A munkás nem gondolt menekvésre, azt mondta: gyilkoltam fogjatok meg!

Hozhatnék fel még 100 meg 1000 esetet. De hiszen eléggé beszél az élet. Mindezekre azonban a csűrös-csavarásból élő sophisma azt mondhatja: ezek a példák mind csupa «kivételes esetek». Vagy az indulat, vagy a szenvedély, vagy az ital szerepel bennök, a mi korlátozza vagy kizárja a «szabad akaratot».

Minden álbölcselemnek éppen a rövidlátás vagy a látni nem óhajítás — a baja. Minden sophisma kivétel nélkül szembajban szenved, sokszor egyenesen a vakság bajában.

Nem tudja és nem óhajítja a dolgokat valóságukban látni és megismerni; mert hisz éppen a homály, a mystificatio, a szóvirág, a dogmaszerű hiedelem az a melegágy, melynek kövér földjében a sophisma vakondéletét éli. Egy sugara az igazságnak megöli a vakondokat — az álbölcsemet.

Ha én 4—5—10 példát beszélek el: akkor az álbölcselem azt mondja: azok kivételek! Ha száz esetet beszélek el, azt mondja: azok kivételek! Ha millió esetet beszé-

lek el, ha elbeszélem az egész társadalom életét: majd akkor is azt mondja: az kivétel! Mi hát a szabály, a törvény, az igazság a világon? A mit az álbölcselem koholmánya annak tanít, és a mit ilyenekül a nem gondolkozó világ elfogadott, megszokott.

Ha esetekre szedem szét a milliók életét és elemek minden egyes emberi cselekvényt: akkor elismerik igenis az indulatok, szenvedélyek, a helyzet kényszerének, szóval: az indokok és tényezőknek hatalmát az emberek fölött és akkor «kivételesen» megengedik, hogy «korlátozva» vagy éppen kizárva van a «mindenható» szabad akarat.

De ha collective beszélek és azt mondom, hogy az emberek vagy a társadalom életében az okszerűség törvénye uralkodik; ha azt mondom, hogy minden tény előzmények és okoknak szükségképi következménye, nem pedig az oktan, önkényes «szabad akarat» kiszámíthatatlan szeszélyének esetleges játéka; sőt ha egyszerű logikával tovább azt is mondom, mert bizonyítani tudom, hogy «szabad akaratnak» címzett önkény nem is létezik: akkor egyenes világfelforgatónak és petroleumos kommunistának is képes szidalmazni, scholastikus szent haragjában az «igazhívó» metaphyzikus és spiritista.

De hát a kinek az a hivatása, hogy az igazságot kutassa, az előtt közönyös dolog az, hogy az álbölcselem mit mond az igaz célú törekvésre; földolog: maga a keresett és megtalált igazság. Példáimat is az általam igazságoknak ismert tételek megvilágítására hoztam fel, követve a régi mondást: verba movent, exempla trahunt.

Folyt. követhet.

Dr. Dobránszky Péter,
mű- és joggyakornok tanár.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A semmitőszék határozatainak hatályáról.

A «Jogtudományi Közlöny» legutóbbi száma a «Törvénykezési szemle»-ben ezen cím alatt: «A semmitőszék határozatainak hatályáról»-ról egy jogesetet közöl, melyben nézetem szerint sem a telekkönyvi hatóság, sem a semmitőszék, sem az első- és másodfokú kir. csődbíróság nem járt el úgy, mint kellett volna.

I. Nem volt nézetem szerint helyes mindenekelőtt a temesvári királyi törvényszéknek, mint *telekkönyvi* hatóságnak határozata azért:

a) Mert a közölt esetben olyan peres ügyről van szó, mely a csőd elrendelése előtt *végrehajtási foglaltság* által befejeztetett. Mely tehát ép ez okból sem maga-, sem tárgyára nézve nem tartozik a csődbíróság hatáskörébe. A *csőd előtt lefoglalt* vagyon úgy tekintetvén, mint nem a közadós, hanem a magánadós vagyona; úgy tekintetvén, mint nem a csődhitelezők, hanem az egyszerű hitelezők követelésének biztosítéka, illetőleg fűdözete. (1840: 22. tcz. 2., 68. §§.; 1868: 54. tcz. 377., 472. §§. Váltótörvényszék ítélete 1843. jul. 17. 917. sz. a., helybenhagyva a hétszemélyes tábla által 1845. máj. 20. 50. sz. a. Ugyasint az Almásy-Kaula ügyben, váltófeltörvényszék 1843. márczius 2. 217. sz. a. és hétszemélyes tábla 1843. július 14. 22. sz. a. Császár: Csődtörvénykezés 6. §. 2. jegyzet és 46. §. XI. pont. Herczegh: Csődtörvénykezés 11. l.)

b) Mert a fenforgó esetben a csődnitítás után a végrehajtási lépéseknek nem megkezdése, hanem *folytatása*, vagyis csupán a már előbb jogérvényesen teljesített foglaltságnak törvényszerű következménye az *árverés* kérelmezett. Ezt pedig a végrehajtási uton csőd előtt lefoglalt javakra csődnitítás után sem szabad megakadályozni. Mivel a törvény csak a bírói *foglaltság* tiltja a csőd megrendelése

után. A csőd előtt történt bírói foglaltság által hitelező a lefoglalt javakra *dolgozni* jogot szerzett, melynek jogi természete abban áll, hogy azt mindenki ellen, tehát a csődtömeg ellen is teljes hatállyal érvényesítheti a hitelező. Megjegyzendő ugyanis, hogy a törvény megkülönbözteti azon zálogjogot, mely ingatlanra végrehajtási foglaltság által szereztetik, azon zálogjogtól, mely szerződésen alapuló bejegyzésből ered. Amannak nagyobb erőt tulajdonít, mint ennek. Mert *bírói zálogjog* alapján egyenesen árverést lehet kérni és nyerni. Ellenben *szerződési zálogjog* alapján a biztosított hitelező előbb per útján tartozik követelését érvényesíteni. (1840: 22. tcz. 32. §.; váltófeltörvényszék 1843. január 18. 891. és hétszemélyes tábla 1843. szept. 15. 7. sz. a. gróf Csáky-Péchy Ferencz csődtömege ellen. Császár i. m. 40. §. 1. j. Herczegh i. m. 63. l.)

Nem helyes ezuttal továbbá nézetem szerint a *semmitőszék határozata* sem. A semmitőszéknek a közbevetett semmiségi panaszt elfogadni, a neheztelt végzést megsemmisíteni s a telekkönyvi hatóságot további szabályszerű eljárásra utasítani kellett volna. Mert a közadós azon ingatlana, melyet a hitelező még a csőd megrendelése előtt lefoglaltatott, az ilykép biztosított követelés *erejéig* a csődtömeghez *jogilag* nem tartozónak tekintendő. A hitelező az ilyen követelésnek *biztosítva levő mennyiségeig* a csődperbe avatkozni nem köteles; hanem azt a csődpertől és csődtömegetől önállóan és függetlenül a különben illetékes bíróság által a lefoglalt ingatlanra vezetendő árverés útján kielégítheti. A zálog- vagy megtartási joggal fedezett váltóhitelezők jogkedvezménye kiterjed egyéb hitelezőkre is, ha ezek követelésükre a *csőd előtt* biztosítási vagy kielégítési végrehajtás által szabályszerűleg bírói zálogjogot szereztek. — (A semmitőszéknek 1870. július 2. 5983. és 5984. sz. a. határozata. Herczegh: A m. kir. Curia határozatai. 1871. évi I. folyam, 377. §.

149. l. Továbbá semmitőszék 1871. november 3. 12759. sz. a. hat. *Herczegh* i. m. 1873. évi II. folyam 377. §. 189. l.)

III. Önként folyik az eddigiekből, hogy nem lehet szerintem helyes a temesvári kir. törvényszék, mint *csődbíróság* ítélete sem, valamint a kir. ítélőtábláé sem, mely azt helybenhagyta.

Azonban indokolása sem fogadható el ezen alsó és felsőbb csődbírósági ítéleteknek. Nem áll ugyanis feltétlenül az:

a) Hogy a magyar kir. Curia, mint semmitőszéknek határozata a csődbíróságra nézve kötelezőnek nem tekinthető. Mert a semmitőszéknek azon határozata, melyről itt szó van, a *telekkönyvi hatóságnak a végrehajtás folyamában hozott végzése ellen* intézett semmisségi panaszra lett kimondva. Már pedig az ilyen semmisségi panaszok ép úgy, mint a *végrehajtás folyamában* fölmerült egyéb semmisségi panaszok megbírálása is a semmitőszék hatáskörébe tartozik. Azok fölött tehát a semmitőszék *kötelező hatállyal* intézkedhetik. (A perrendtartásnak a telekkönyvi ingatlanok végrehajtására vonatkozó szakaszai. Továbbá a semmitőszék 1871. nov. 25. 13636. sz. a. *teljes tandésülési* határozat. Közli a Jogt. Közl. melléklapja, a Curiai határozatok 1872. évi 2. száma. Törvényszéki Csarnok 1871-ik évi 98. száma. Magyar Themis 1871. évi 7. sz. *Herczegh*: A magy. kir. Curia határozatai 1873. évi II. folyam 19. §. 19. l.)

b) Az sem áll föltétlenül, hogy a zálogjoggal bíró hitelező a csődtömeg ellen kiszakítási keresettel föllépni jogosítva nem volna, — mivelhogy az ily kereset tulajdonjogot föltételez.

Igaz ugyan, hogy ez okoskodás elvi helyessége és korrektsége ellen alapos kifogás nem tehető, mert csakugyan oly keresetre nézve, mely tulajdonjogon alapul, csakis és egyedül a tulajdonosnak lehet felperessége.

De az is igaz, hogy a mostani törvények és az ezek alapján fenálló gyakorlat az elvi szabály alól kivételeket is enged.

Ilyen kivétel mindjárt a csődtörvény és csődtörvényszéki gyakorlat értelmében akkor fordul elő, ha az ingó zálog, melyet a bukottól a *csődnélvétel előtt* vett át a hitelező, tőle *előleges kielégítés nélkül* bármiképen elfoglaltatik és a csődtömegekhez kapcsolatik. A hitelező az ilyen dolgot, bár arra tulajdoni joggal nem bír, igényper útján keresheti. (1840: 22. tcz. 35. §. Váltófeltörvényszék 1844. okt. 7. 1217. sz. a. ítélete. Császár: Csődtörvénykezés 46. §. VIII. pont. *Herczegh*: Csődtörvénykezés 66. l.)

A második kivételt a jelenlegi polg. törv. rendtartás 422. §-a állapítja meg, melynek utolsó pontja eképen szól: «Ha a tulajdonjog aránya megállapítva nincs, a végrehajtató az arány bírói megállapítását a fél költségére saját felperessége alatt a törvény rendes útján eszközölje.»

Ezen szakasz a pénzbeli követelések miatti végrehajtásra vonatkozik. Ezen szakasz értelmében tehát a végrehajtató hitelező a lefoglalt jószágra csak *zálogjogot* és nem tulajdonjogot nyer. Mindamellet a törvény itt is, ámbár nem helyesen, a végrehajtató hitelezőnek, a ki csak zálogjogot szerzett, olyan per indítására enged felperesi jogot, mely tulajdonjogot feltételez, vagyis mely tulajdonjog alapján lenne megindítható.

Dr. Herczegh Mihály,
egyetemi tanár.

A cégbejegyzésekről.

A «Jogtud. Közlöny» f. é. ápril hó 14-én megjelent 15. számában «A központi értesítő és a cégbejegyzések» című cikk néhány pontjára nézve, indítatva érzem magam észrevételeimet megtenni.

Ezt azért is célszerűnek vélem, mert minél több oldalról világítatik meg valamely kérdés, annál inkább tisztulnak a nézetek s annál biztosabb irány nyújtható a még hussá s vérré nem vált kereskedelmi törvény nehézségeivel küzdő bíróságoknak.

Az említett cikk írója igen helyesen röjja meg azon szabálytalanságot, hogy legtöbb törvényszék vagy az összes vagy pedig csak az üzletvezetéssel megbízott társasági tagokat sorolja fel a cégvezetők rovatában, holott ezek nem cégvezetők, hanem társtagok, melyek a «társaság jogviszonyai» című rovatba és csakis oda vezetendők. Ez tökéletesen helyes észrevétel, mert a kereskedelmi törvény 37. §-a világosan meghatározza a «cégvezető» fogalmát s e szerint nem szabad sem a cég birtokosát sem a közkereseti és betéti társaság képviselőjével megbízott társtagot azonosítani a «cégvezető» fogalmával, mely egészen mást jelent. Azonban más

nézetem van a ministerium. S én e hiba elkövetését nem annyira a törvényszékeknek tudnám be, mert hisz a bíróságnak alig volt ideje a törvény finomabb megkülönböztetéseinek elsajátítására, mint inkább azon téves B. cégjegyzékintának, mely a földmívelés, ipar és kereskedelemügyi és az igazságügyi m. kir. miniszterek által 1875. decz. 1-én a cégjegyzékek berendezése s vezetése tárgyában kitesztott miniszteri rendelethez utmutatásul csatolhatott. E B. min. tában ugyanis a «Szent-imrei takarékpénztár részvénytársasága» van bejegyezve, melynél a «társaság jogviszonyai» című 6-dik rovatban Bárna István, Szigeti Mihály és Józsa Pál vannak igazgatókul kitüntetve. Ugyanezen igazgatók a «cégvezetők s felszámoló cégvezetők» című 5-dik rovatba is be vannak jegyezve, sőt egyenesen cégvezetőknek is vannak nyilvánítva, mert — ugymond a mintaszerű cégjegyzék — «a cég két cégvezető együttes aláírásával jegyeztetik.»

Ezen mintaszerű cégjegyzék szerint tehát cégvezető s igazgató közt nincs semmi különbség. Mert egyszer ugyanazon személy cégvezetőül másszor igazgatóul van kitüntetve.

Eltekintve azon — nézetünk szerint, — meddő vitától, hogy egyáltalában fordulhat-e elő részvénytársaságoknál cégvezető vagy nem, csak konstatirozni kívántuk azon ministerialis könnyelműséget, melylyel meg nem gondolva a «cégvezető» s «igazgató» fogalmai közti jogi különbséget, jónak látták az anyagi törvény világos és határozott rendelkezése ellenében a «cégvezető» s «igazgató» fogalmait egyértelműnek declarálni.

Már most — hogy visszatérjünk, a honnan kiindultunk — a legtöbb törvényszék ezen mintajegyzéket szem előtt tartva, ugy magyaráztatta a rendelet intentióját, hogy mindazokat, kik valamely társaság cégét akár mint cégbirtokosok, akár mint a társaság képviselőjével megbízott társtagok jegyzik: mindenkor a «cégvezetők» című rovatban is ki kell tüntetni mert hisz a mintajegyzék is fölveszi a cégvezetők rovatába a «társaság jogviszonyai»-nak rovatában kitüntetett igazgatókat, holott ezeket sem lehet cégvezetőknek tartani.

Hiszszük azonban, hogy a bíróság nem fogja bevárni a ministerium újabb javított mintáját, hanem e nélkül is a helyes utat követve, csak azt fogja a «cégvezetők» rovatába iktatni «ki a kereskedelmi üzlet tulajdonosától (főnökétől) egyenesen cégvezetői meghatalmazást nyer, vagy határozottan cégvezetőnek nyilvánítatik. vagy végre arra hatalmaztatik fel, hogy a főnök cégjét per procura jegyezhesse.»

Áttérek az idézett cikk egy másik pontjára. Oly cégeknél, melyek magyarul és németül jegyeztetnek be — mondja a cikk író — arra kellene mindenesetre ügyelni, hogy a két cég szószerint megegyező legyen.

Ebből azt látom, hogy cikkiró megengedhetőnek tartja, hogy egy és ugyanazon kereskedelmi üzlet különböző alakú cégek alatt forduljon elő, mert elvileg nem helyteleníti az egyszerre több nyelven eszközölt bejegyzéseket, csakis azon óhajának ad kifejezést, hogy ezen több nyelven bejegyzett cégek szószerint egyenlők legyenek Czikkiró e kérdésben nem nyilatkozott határozottan. Csak féluton maradt s nem emelkedett elvi álláspontra. E nélkül pedig e kérdés határozott irányban nem dönthető el.

Vagy megengedendő a cégnek különböző alakban használata s akkor nem lehet kívánni, hogy a többféle nyelven bejegyzett cég szószerint egyező legyen, mert ez a különböző nyelvek természetével ellenkezik, vagy — s ez nézetünk szerint a helyes s törvényünknek megfelelő álláspont — ragaszkodni kell a cég egységének s formális természetének elvéhez, s akkor eo ipso ki van zárva a cégnek különböző alakban használhatása.

A jól felfogott kereskedelmi érdekek követelménye, hogy a cég szilárd, s egységes alakban jelentkezze; a kereskedőnek s a nagy közönségnek egyaránt érdekében áll, hogy egy s ugyanazon kereskedelmi üzlet ne különböző, hanem csak egy néven forduljon elő a kereskedelmi világban. A hitel, bizalom, kereslet a céghez fűződik s ezer kijátszásnak s csalásnak lesz eleje véve, ha a cég neve egy s nem többféle lesz. A kereszt vagy vezető-kép- elő- vagy hátratétele, egy betű toldása vagy elvétele elegendő, hogy kiszámíthatatlan zavarokat idézzon elő.

Ily zavaroktól megóvott bennünket a kereskedelmi törvény, mert 10. §-ában «a cég azon név, mely alatt a kereskedő üzletét folytatja s melyet aláírásul használ» a cégegység s a cég forma-

lis természetének elve világos s határozott kifejezésre jutott. Csak azután óvjon meg bennünket a judicatura is! Ha azonban bíróságaink a törvény világos intézkedése ellenére megengedik, hogy egy és ugyanazon cég magyar, német, angol, francia, horvát, tót stb. stb. nyelven egyszerre bejegyezhető: úgy nem egy, hanem hat különböző név alatt fogja a kereskedő üzletét folytatni s nem egy, hanem hat különböző nevet fog aláírásul használni.

Ez nem lehet a törvény intentiója. A törvény szavainak és szellemének csak az felel meg, ha egy és ugyanazon üzlet egy és ugyanazon változhatlan cég alatt fordul elő. Még a «cég szószerinti szövege» című rovat értelmezésére nézve szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy e rovatba a cég egész terjedelmébe bejegyzendő. P. ha Hoffman Sándor bejelenti, hogy «Hoffman Sándor könyvkereskedés» cég alatt akarja üzletét folytatni; úgy itt a könyvkereskedés szó épen oly részét képezi a cégnek mint Hoffman vagy Sándor. S ez esetben a cég aláírásnak is ezen alakban kell történnie, mert a névnek, mely alatt a kereskedő üzletét folytatja s melyet aláírásul használ tökéletesen egynek s ugyanannak kell lenni. Mihelyt tehát a polgári névhez toldat csatoltatik s a kereskedő ezt akarja cégül használni — úgy a toldat alkatrészévé válik a cégnek s a «cég szószerinti szövege» című rovatban okvetlen kitüntetendő.

—s. —a.

Egy illetékességi eset.

P. J. protestáns hitvallású magyar honpolgár és budapesti lakos e napokban adott be egy rendes keresetet a budapesti kir. törvényszéknél, a közte és római kath. neje, R. M. közt fenálló házassági kötelék végleges felbontása iránt, melyben igazolta, hogy nejétől már nyolcz év előtt, midőn mindketten Bécsben laktak, a bécsi érseki szentszék által ágytól és asztaltól örök időre elválasztott, miáltal az 1868. évi 48. t. cz. 1. §. azon rendelkezésének, hogy vegyes házasságu válópereknel a per mindig előbb alperes bírósága előtt indíttassék meg s csak ezután ítéljen felperes illetékes bírósága — elég tétetvén, már most saját illetékes bírósága előtt kéri személyére nézve a házasság végleges felbontását s az új házasságra-lépés megengedését.

A budapesti kir. törvényszék az ellenfél maghallgatása nélkül ezen keresetet illetőség hiányából hivatalból visszautasította, hivatkozván a trkr. 36. §-ára, mely szerint, házassági válópörben azon törvényszék illetékes, a melynek területén a felek utolsó állandó együtt lakásuk volt. — Jelen esetben pedig felperes azt ki nem mutattván, hogy ezen állandó utolsó együtt lakás helye Budapest lett volna, a kereset illendőség hiányából volt visszautasítandó.

Első tekintetre, ha a törvény betűit ridegen alkalmazzuk, azt hinnők, hogy a törvényszék helyesen járt el. — De ha a dolgot közelebbről vizsgáljuk meg fogunk győződni, hogy a törvényszék a törvény szelleme ellen vétett, midőn magát ez esetben illetéktelennek mondomta.

A törvény erővel bír, — mert ugyancsak az 1868. 54. tez. 36. §-a által is érvényében fentartott József-féle nyílt parancs szerint ugyanis protestáns hitvallású magyar honpolgár követelheti, miszerint, házassága, ha bizonyos föltételek beállanak, bírósággal felbontassék. — Ezen jogát természetesen csakis bíróságok közvetítésével gyakorolhatván, követelheti azt is, hogy a bíróságok ügyében ítéljenek. Az 1786. évi József-féle nyílt parancs Ausztriában kötelező erővel nem bírván az ottani bíróságok nemcsak nem kötelesek, de nincsenek is jogosítva annak rendelkezései szerint eljárni s vegyes házasságot a protestáns félre nézve felbontani. — Ha tehát a magyar honpolgárt azért, mert nejevel utoljára Ausztriában lakott a prtás 36. §-a alapján ausztriai bíróság elé utasítjuk; akkor vétünk a törvény szelleme ellen s a bíraskodás megtagadása által közvetre megfosztjuk a magyar honpolgárt azon jogtól, melyet neki saját hazája törvénye nyújt.

Egyik törvénynek pedig nem szabad a másikat lerontania s az illetékesség szabályozása által nem szabad az anyagi törvényt hatályától megfosztani. — A lakásnak különösen ily jogfosztó hatályt tulajdonítani, annyit jelentene, mint kimondani, hogy valamely állam polgára azért veszti el a hazai törvények által biztosított egyéni jogait, mert egy ideig külföldön lakott. — Ezt pedig a prtás. 36. §-a nem akarja sem közvetlenül, sem közvetve.

De ha nem is volna lehetetlen a házasságot felbontani a külföldi bíróság előtt, akkor sem szabadna a prtás 36-át oly formán magyarázni, hogy házassági válópörben magyar honpolgár házassága fölött bármily oknál fogva külföldi bíróság legyen ítélni illetékes, mert az egyéni és családi jogok, miudég a személy atrlentumát képezvén, azon ország törvényei szerint és ha lehet azon ország bíróságai által is ítélendők meg, melynek polgára az illető személy, és a honpolgáriságból folyó jogok ellen vétenénk, ha magyar honpolgárt saját egyéni s családi jogaink orvoslása végett külföldi bíróság elé utasítanánk.

Ezen érvekből kifolyólag a prtás. 36. §-át csak úgy magyarázzuk helyesen, ha az abban foglalt illetőség — megállapítást a hazai bíróságokra szorítjuk, s minden oly esetben, hol a felek utolsó együtt lakása külföldön volt, azon bíróságot tartjuk illetékesnek, hol az illető fél, kinek személyét illetőleg ítélni, kell a per megindítása idején lakik.

Igy fogta fel ezt eddigelé a törvényszéki gyakorlat is és válópörökben gazdag praxisomban ez az első eset, midőn a prtás. 36. §-a alapján Bécsbe küldtek perelni.

Sztechlo Kornél,
h.-ügyvéd.

Különfélék.

Nyilatkozat. Tisztelt szerkesztő ur! A «Jogt. Közl.» f. évi 16. számában «Quousque tandem . . . ?» felirattal megjelent szerkesztőségi vezércikk egyik kitétele «azon fővárosi közjegyző» — «Falk Miksa veje» — «botrányos botlásait» említi, melyek «már eddig is köztudomásra jutottak.»

Minthogy a tisztelettel alólírtan kívül más «fővárosi közjegyző», ki egyszersmind «Falk Miksa veje» lenne, nem létezik, úgy megengedi neki, ki mindezen tulajdonságokkal bír és így a közlötöket magára kell hogy vonatkoztassa, miképen az ezen cikkben általánosságban érintett «botrányos botlásokat» védelméül bővebben világítsa meg.

Egy váltót méltóztatik «például» említeni, mely alólírt által — a nélkül hogy a váltó kellekeivel birt volna — óvatoltatott legyen.

Az igen tisztelt szerkesztő úrtól vett felvilágosítás alapján megtudtam azon concret esetet, melyre azon «példa» czéloz.

Az ezen esetben szereplő váltó azonban tényleg bír mindazon kellekekkel, melyet a váltótörvény «általában minden váltóban mulhatlanul» megkíván — és csak a rendelményezésnél észlelhető azon szabálytalanság, hogy ezen szavak után «an die Ordre» nincsen kitéve a szokásos folytatás «meiner eigenen» vagy egyéb ehhez hasonló közelebbi meghatározás.

Ez azonban legfőlebb csak a váltójogi forgathatást, — nem pedig a váltónak váltói érvényét teheti kétséssé. Tekintve pedig azt, hogy a váltónak ily esetben érvényességéről vagy érvénytelenségéről csakis a bíró van hivatva határozni, úgy a ezen esetben történt óvásfelvétel okvetlenül teljesítendő volt, különösen pedig az 1874. XXXV. tcz. 59. §-a értelmében.

A második példapontra vonatkozólag — minthogy e tekintetben csakis gyaníthatom az annak alapjául szolgáló concret esetet — csak annyit szabadjon megjegyezni, hogy a kérdéses végrendekezés mint szóbeli végrendekezés lett felvéve és minden tekintetben helyét állja. Bátorkodom e részben a jogirodalom terén capacitásként elismert kartársam Rupp Zsigmond a közjegyzői törvényről irt commentárjának illető szakaszára hivatkozni, melynek értelmében a kérdéses végrendekezés felvételét.

Midőn eme nyilatkozatomat nagyrabecsült lapjában közlénni kérném, meg vagyok győződve arról, hogy a tisztelt szerkesztő ur ismert igazságszeretetével és éber tapintatával könnyen átlátni fogja azt, hogy a fővárosi közjegyzői — valóban ennyi irigyre nem méltó! — állásra történt kineveztetemem nem is annyira «botrányos», mint boszantó a volt concurrenseimre.

Ki egyébként kitünő tisztelettel maradtam szerkesztő urnak stb. **Gászner Béla**, budapesti kir. közjegyző.

(Tudomásunk szerint a kérdéses végrendelet is per tárgyat képezvén, ezen megengedjük hogy szintén vitás nézetben a bíróság lesz hivatva dönteni s így teljes készséggel és kötelességérzettel adunk helyet e felvilágosító nyilatkozatnak. Szerk.)

A jogügyi bizottság újból felvevén a bünt. törvénykönyv javaslat tárgyalását, a börtönrendszert illetőleg meghallgatá az ig. miniszter ur által felhívott szakembereket, kik a kellő szabadossággal formulázott kérdésekre nyilatkozván, egyhangulag pártolták a törvényjavaslatban foglalt rendszert. A szavazás azonban csak a tegnapi ülésben történt és, mint értesülünk, egy közvetítő indítvány elfogadásával lett a vitás kérdés megoldva olykép, hogy a börtönbüntetés a fogságbüntetéssel közös intézetekben hajtassék végre. E szerint tehát a status quo lön fentartva és a javaslat büntető rendszere is megmentve.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 ft A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Orvosi megjegyzések a m. büntetőtörvénykönyv javaslatára. Dr. Dubay urtól. — A nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály, egyet. tanár urtól. — Akaratszabadság. Dr. Dobránszky Péter, egyetemi tanár urtól. — Törvénykezési szemle. Igazságügyi calamitások. — Nehány vitás perújítási kérdés. Zlinszky Imre, kir. ítélőtáblai bíró urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Rendeletek.

Orvosi megjegyzések a m. büntető-törvénykönyv javaslatára.

II.

Figyelemmel végig olvasva a büntetőtörvényjavaslatot, nem tehetünk arról, hogy az általános benyomást borzadályosnak jellegezzük, alkalmasint ama gyakran nagyon is kimerítő körülményesség és tulságos szigor folytán, mely az egész művet behálózza és kibéleli. Nagyon sok idézéssel szolgálhatunk ama tjavaslatból arra nézve, hogy csaknem annak kivihetlenségét bizonyítsuk egyrészt, másrészt ismét hogy azon számos büntetté kvalifikált apróbb rendőri kihágásokat, tévedéseket vagy véletleneket felsoroljuk, melyeknek vajmi könnyen lehet a legelőrelátóbb és becsületesebb egyén is önkénytelen áldozata. Ugy vagyunk ezen tjavaslattal csaknem, mint a buzgó katolikus vallásával, midőn a vétkeknek kinyilatkoztatott cselekményeket akarja a gyakorlati étellel, annak körülményeivel, szükségleteivel és vallásának szokásaival megegyeztetni, vagyis mindkettőnek eleget tenni törekszik és elfeledi azt, hogy a legvallásosabb egyén is legalább hétszer vétkezik naponta.

De mi jelenleg e tjavaslatot egészségügyi szempontból ohajtjuk részletezve bírálat alá venni s ezért nem folytatjuk általános elmélkedéseinket.

Azon szempontból, hogy a törvénynek mindenkor nyílnak, határozottnak és önkénykedéseket lehetőleg kizárónak kell lenni, határozottan megállapíttatni ohajtánánk a 22. §-ban azon időpontot, midőn valamely teherben levő nőn a halálbüntetés szülés után végrehajtható lesz s erre nézve oda terjed véleményünk, hogy az a magzat életének fentartása érdekében soha előbb mint hat hétre a megtörtént szülés után legyen végrehajtható, de azon esetben, ha a csecsemő egészségi állapota vagy az elítélt nő felgyógyulása ezen időszak alatt még a kellő mérvben meg nem történt, ezen időn túl is elhalasztandó.

A 43-dik szakaszban a felügyelőbizottság tagjai vannak egyenkint megnevezve, s itt legfőlebb feledékenységéből hiszszük kimaradottnak a fogházi orvost, mint első szakértőt azon körülménynek meghatározására, vajjon valamely fegyencz dologházba szállítandó, illetőleg szállítható-e vagy nem. Ugyanezen tévedés foglaltatik e

§. alineájában is, midőn a járásbíró után közvetlenül az illető járásbírósi vagy községi fogház orvosát, mint természetszerű hivatalos személyt kérjük meghívatni.

A 91-dik szakaszban, melyben a fegyházi büntetésnek börtönre való megváltoztathatása van kimondva, ohajtánók kimondatni, hogy ez első sorban az orvos szakértő véleménye alapján és csak ennek következtén történhet, hogy minden kedvezmény vagy önkény eleve kizárassék.

A 125. és 127. §§-nak azon szava után, megkísérli jogi és méltányossági szempontból, kívánnánk hozzátéetni, «vagy elősegíti,» mert gyakran maga a kísérlet nem annyira veszélyes a bűntény elkövetésére, mint az elősegítés.

A 220-dik szakasz felhozott pontjai közül kimaradt a kisedekkel vagy gyermekekkel, ugyszintén a művi elaltatás vagy elbódítás alkalmával véghezvitt közöszülés bűntényének felsorolása, melyek a gyakorlati életben nem épen oly gyéren fordulnak elő, sőt csaknem gyakrabban és könnyebben kivihetően, mint az idézett szakasz első pontjának esetei.

A 226-ik §-ban a bűnvádi eljárás megindítását nem csupán a sértett fél indítványára, hanem épen az előbb felsorolt eshetőségek miatt akár az illetőnek szülei, akár gondnoka vagy rokonai indítványozhassák a bűnvádi eljárás megindítását.

A 228. szakaszban az illető szerző előtt nem látszik ismeretesnek az, hogy az ott meghatározott fajtalanság egyaránt történhet férfi és férfi, mint nő és nő között, valamint férfi és nő között, miértis ezen eshetőségekről szólva az illető szakasz csak akkor lesz kimerítő, ha mindezen esélyek tüzetesen egyenkint felsoroltatnak. — Ugyanazon hibát találjuk a következő 229. §-ban, hol ismét csak a férfiak vannak megemlítve, míg a nők ki vannak hagyva. Hiányzik továbbá a meglevő §§. közül az, mely a cordon, praeservatífs, szüzességőrző, méhlakatok stb. használatát vagy elárusítását és készítését a fajtalanság bűntényének kimondaná s reá a megérdemlett büntetést megadná.

Meglepő furcsának kell jelezniünk a 231-dik §. ama pontját, hogy vérfertőztetés jelzett esetében a bűnvádi eljárás megindítása «csak a szülő vagy gondnok» indítványára történhet s így maga a bűnös fél feljelentése is ki van zárva, holott az ily bűntény nagyrészt felnőttek között fordul elő, kik nagykoruak lévén, sem szülékekkel, sem gondnokkal nem bírnak.

A 273. §-ban azon bűntény van körvonalozva és

sújtva, midőn egy anya házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt «vagy az ezt követő 5 nap eltelte előtt szándékosan megöli», de feledi szerző, hogy azon körülménynek tisztába hozatala, hogy valamely gyermek épen 3, 5 vagy 7 napos, vajmi ritkán sikerül és nagyrészt egyáltalán lehetetlen, midőn azonban a büntetés épen a gyermek születése után eltelt napok számától van különböző fokban elkülönítve, ezen körülmény a megszabandó büntetés tekintetéből igen fontos, miért a tjavaslatban felhozott 5 nap helyett inkább azon természetes időszakot véljük felvételni, midőn a köldökzsinór levállott, a mi a 7—8-ik napon szokott megtörténni és minden orvos vagy bába által könnyen és biztosan meghatározható.

A 275. §. azon esetről szól, midőn valaki a teherben levő nőnek méhmagzatját «beleegyezése nélkül» szándékosan elhajtja, de sem itt, sem másutt nem találunk előgondoskodást azon esetről, midőn a magzatelhajtás a teherben levő nő *beleegyezésével* történik, már pedig ezen eset a gyakoribb és épen ezen szempontból határozottan és körülményesen megjelölendő.

A 279. §. azon egyént sújtja 3 évig terjedhető fogházzal és 2000 frtig terjedhető pénzbüntetéssel, a ki gondatlan cselekvése vagy mulasztása által valakinek halálát okozza, ezen szakasz azonban oly határozatlan formulázással bir, hogy annak gyakorlati alkalmazása aligha fog valaha megtörténni. Okvetlen szükséges megállapítani itt azon esélyeket, hogy ama valaki szándékosan, tudatlanságból, balhitből, öntulbecsülésből vagy ismerethiányból követi el ezen büntettet. Hazánkban oly általános és nem egyszer miniszteri pártfogásban részesül a kuruzslás, hogy a fentjelzett büntény ennek folytán csaknem mindennapi, már pedig azt még sem ohajtanók, hogy mindazon egyének az említett büntetéssel sújtassanak, a nélkül, hogy előbb nekik a kuruzsolás minden körülmények között betiltva legyen, a mihez jelen viszonyok között vajmi csekély kilátásunk lehet. Ugyanez áll a következő 280-ik szakaszra, a mennyiben az egyuttal a kontárkodókra vagy az ex professo kuruzsolókra vonatkozik.

A 296. szakasz egyszerűségében tulszigoru azon szerkesztésben, a mennyiben nincs benne kimondva, hogy a megszabott büntetés csupán akkor éri az illeti bűnöst, ha a sérültnek halála a szenvedett testi sértés következtén *bizonyos meghatározott* időköz alatt következett be, még pedig a szövödmények vagy egyéni fogyatkozások, hibák, mulasztások stb. tekintetbevétele nélkül.

A 232. §. azon jelzett alapos okai között, melyek az orvost, gyógyszerészt és szülésznőt a titok tiltott felfedezése alól felmentik, hinni akarjuk, miszerint az illető szerző azon körülményeket is befoglalni ohajtja, hogy ha ezen felfedezést akár az illető egyén életének vagy testi épségének veszélyeztetése megkivánja, akár ha — mint ez a terhes nőknél előfordul — a méhmagzat biztonsága vagy a terhesség további fentartása követeli.

A XXXIII. fejezetben, mely az orvosi és községi bizonyítványok kiállítása és használására vonatkozik, külön szakaszt ajánlanék felvételni azon büntény elkövetésének qualificatiójára, midőn a szakértő bizonyítvány

valakinek rossz szándékból vagy könnyelműségből elmebetegséget imputál, a mi által az illető egyén kipótolhatlan veszteséget szenved s így méltán megérdemli, hogy egy külön szakasznak tárgyát képezze.

A 450. §. három hónapig terjedhető fogházzal sújtja ama közhivatalnokot, a ki hivatali kötelességének teljesítését megtagadja, és miután a 432. szakasz a közhivatalnokok sorába a hivatalosan alkalmazott orvosokon kívül még a kórházi orvosok is fel vannak véve, a jelzett büntetés reájuk is szólana s így megeshetnék, hogy valamely orvost betegen fekvő vagy valamely kórházi beteg kívánságára megtagadná a közvetlen segélyt, ugyanazon büntetés érne még akkor is, ha azon beteg csupán szélsőből, malitiából vagy egyszerű tetetésből kívánná az illető orvos segélyét igénybe venni.

Ezen eshetőségek szempontjából kívánnánk egy szerencsésebb szerkesztési módot úgy a jelzett szakasz, mint az egész fejezetre nézve.

Folyt. követk.

Dr. Dubay.

A nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon.

III. A nemzetiségi törvény ezen idézett szakaszai is eléggé bizonyítják, mily tulságosan engedékenyek és közönyösek vagyunk mi hazánk, nemzetünk és magyarnak nevezett államunk irányában. *Hiába hivatkozunk itt lovagiasságunkra, nagylelkűségünkre.* Ügyetlenség vagy poltronság ez akkor, midőn nem a maga helyén és idején alkalmazzuk azt. Különben is megtanulhattuk volna már történetünkéből, hogy fennen emlegetett lovagiasságunk és nagylelkűségünk már eddigelé is több kárt okozott nekünk, mint összesen véve minden ellenség vagy minden háború, a sajói, várnai, mohácsi és világosi catastrofákkal együtt.

A nemzetiségi törvény is, mintha csak arra lenne szánva, hogy önönmagunk erősítsük meg a magyar állameszme, nyelv és nemzetiség ellen szótt üzelmeket. Mintha csak édes önönmagunk szedegetnének el *a magyar elemtől* azon tényezőket, emeltyüket és nemzetiségi biztosítókat, melyeknek segélyével fentarthatná magát és fölényét az általa ezer év előtt alapított és e mai napig mindig becsülettel megvédett állam és hon határai közt.

Azóta beláttuk, hogy önönmagunkra nézve vészthozó és kárhozatos politica volt az, mely a nemzetiségi törvényt megalkottatta velünk. Beláttuk, hogy ha e politicát tovább is folytatjuk, oly lejtőre lépünk, mely végkövetkezményeiben a magyar nemzetiséget és magyar államot menthetlenül a megsemmisülés örvényébe sodorhatja.

Ezen felvilágosult meggyőződésnek adott hazafias kifejezést az országgyűlésen jelenlegi igazságügyminiszterünk is, midőn a képviselőház f. é. február 22-i ülésében Trauschenfels képviselőnek hozzáintézett interpellációjára azt felelte, hogy «igen is van tudomása, miszerint nyelvdolgában a fennálló törvények különböző módon magyaráztatnak és ennél fogva kötelességének fogja ismerni egy világos s félremagyarázást lehetőleg kizáró törvényjavas-

latnak előterjesztése által a fenforgó bajok orvoslását eszközölni, mert a jelen törvények mellett alakult és alakulhatott állapotot sem az állam, sem az igazságszolgáltatás érdekének szempontjából fenttarthatónak nem tartja».

Tökéletesen helyeseljük az igazságügyminiszter ur ezen feleletét. Csak azt ohajtjuk, hogy férfias nyilatkozatát mielőbb kövesse a tett, a törvény. És ebben a törvényben világosan ki legyen jelentve, hogy *a bíróságok nyelve a magyar*. Ezt követeli az igazságszolgáltatás érdeke kérlelhetlenül. *Ezen érdek előtt minden fajnak és nemzetiségnek meg kell hajolni*. Különben ott maradunk, a hol most vagyunk. Az első bíróságok előtt a nyelvi sokféleség miatt örökös bábélzavar. *A főlebbviteli bíróságoknak pedig örökös tulterhelése a különféle nyelven folytatott perekkel annyira, mint sehol a világon*.

E vizsás állapot csak a közvetlen szóbeli eljárás által szünhetik meg, mert a törvényhozás 1868-ban, midőn a nemzetiségi törvényt megalkotta, *csak a szóbeliség behozataláig ígérte mindenütt fentartandónak az eddigi gyakorlatot*. A főntebb szószerint idézett 9. §. bizonyítja ezt. (1868: 44. tcz. 9. §.) A szóbeliség tehát nemcsak hogy nem akadályozza az állami nyelvnek közhatályba léptetését, sőt inkább lehetővé teszi és követeli ezt.

Igen helyesen mondja TÓTH LŐRINCZ: Északamerika szabad államait sokfaj s nyelvű nép lakja. De az ottani embereknek, bármely fajhoz s nemzetiséghez tartozzanak is, van annyi józan eszük, melylyel belátják, hogy az anyanyelveknek a házi, otthoni, magán életben s az egyházban és iskolában szabad használata s azzali élés jogának érintetlen hagyása mellett, *a közigazgatásban és törvénykezésben kell egy általánosan használt s kötelező hivatalos nyelvnek lenni, melyben az államegység eszméje kifejezve és fentartva legyen*.

Senki sem zajong ott az ellen, hogy a törvénykezés nyelve kizárólag *angol* s a bíró, miután a feleket, kik angolul nem tudnak, hivatalos vagy a felek közös bizalmával választott tolmács segítségével kihallgatta, *angol nyelven hozza meg ítéletét*.

Egy barátom — ugymond — ki sokáig az észak-amerikai szabad államokban lakott s ott maga is perlekedett, saját tapasztalása után beszélt nekem, hogy ő német vidéken lakván, hol t. i. a lakosok többségének nyelve német volt, német alperes ellen folytatott pert, ki angolul keveset tudott. A bíró szinte született német volt, ki azonban angolul jól értett s beszélt. Az én barátom egyiránt birta a német és angol nyelvet, azonban hogy a másik fél megértse, németül nyilatkozott. *Az ellenfél német előadását a jelenlevő tolmács angolra fordítva terjesztette a bíró elébe, bár ez maga is német volt s a német előadást jól értette*. Barátom német előadását szinte angolra fordította. *S a bíró a németül nyilatkozott felek ügyében angol fordítás után angolul hozott ítéletet*.

Ki nem látja, hogy ez esetben a tolmács közbenjárása egészen fölösleges volt. A nagy elv fentartása végett mégis alkalmaztatott a fölösleges eszköz. *Mert az egyesült-államokban a bíró nem hallhat hivatalosan más*

hangot, mint angolt s nem ítéltet más nyelven, mint angolul. Pedig Amerika szabad köztársaság, hol a cosmopolitikus eszmék nagyon otthonosak s az egyéni szabadság lehető legnagyobb kiterjedésnek örvend. (Magyar Igazságügy. 1876. évi III. füzet. 192. l.)

IV. Ne panaszkodjanak, mert nincs okuk panaszra hazánk területén a más nyelvet beszélő testvéreinknek sem. Ország, világ ismeri azon *politikai türelmességet*, melyet az uralgó magyar faj az ország más származású és nyelvű nemzetiségeivel szemben gyakorolt — egy ezredév folyama alatt, elkezdve első szent királyunknak azon óriási tévedésétől: «Unius linguae, uniusque moris regnum imbecile et fragile est».

A világtörténelemben páratlanul áll azon *nagylelkűség*, melylyel a magyar törvényhozás a birodalma területére bemenekült népfajok iránt viseltetett. Bizonyítja ezt azon törvények, *kiváltságok* és *jogkedvezmények*, melyek ezen ellenség, inség vagy jobb reménytől üzött népcsoportoknak autonom állást biztosítottak, sőt statust in statu eredményeztek.

Avagy mutasson föl valaki a *pusztaszeri* alkotmányozó gyűléstől le egész az 1849-i szegedi országgyűlésig vagy ettől egész mai napig csak egyetlenegy törvénycikkelyt is, mely egyik vagy másik nemzetiséget sérelmesen illette volna.

Ezen páratlan türelemnek és nagylelkűségnek tulajdonítható, hogy hazánk határain kívül nincs Európában ország, hol a nemzetiségek erősebben megizmosodtak és nagyobb követelésekkel léptek volna föl az állammal szemben. A nemzetiségi mozgalmak rohamos terjedése az ország déli, északi, magyarországi és erdélyi részeiben, még mindig növekvőben van s azon tér, melyet eddigi közönyösségünk folytán elhódítottak tőlünk nemzeti törekvéseink számára, nem a magyar elemé többé. Nem az Árpádok, Nagy Lajosok, Hunyadiak és Rákóczyak történelmileg kimagasló alakjai gyujtanak ott már lelkesülést a fiatal nemzedékben s a buzgó és fáradhatlan apostolok nem a magyar állameszme apostolai.

A nemzetiségi törekvések palástja alatt egész hálózata szövődött a magyar államot életében és lételeben megtámadó fondorlatoknak. A *cseh-től* párt az egykori *marahán* birodalom visszaállításáról beszél. Az *illyr Dél-szlávia* megalkotásán töri a fejét. A *románnak Daco-romániája* pedig Váradtól egész a Dniszterig fogna nyulni. Mindez bekoronáztatván a nagy *Panszlávia* által, mely a földtekének legalább is egy ötöd részét foglalná magában.

Dr. Herczegh Mihály,

Folyt. követc.

egyet. tanár.

Akaratszabadság.

VIII.

Azt mondják: az akarat mindenható. Mellelnek szegezhetik a halálos eszközt; de az akaratot sem megkötni, sem megriasztani, sem összezuzni nem lehet. Akaratunk ura csak mi magunk vagyunk, megint csak akaratunk által. Ugyan nem Molière bölcsé jut-e eszünkbe e végtelenül szellemes körforgásnál? Miért altat el az

opium? — kérdi Molière bölcsétől. Azért, mert altató ereje van, — volt a bölcs felelet. Ilyen semmit sem mondó, de nagyon soknak látszó ötletekben tetszeleg az álbölcsőelem. De az élet folyása mégis olyan, a milyennek a természet rendje határozta. Az álbölcsőelmet az ember agya koholja; de az életnek természetes eséstörvényei vannak és szürke elméletekkel ki nem terelhető az élet folyása a természetes mederből. Minden elméletnél hatalmasabb az élet megmásíthatlan valósága. Ezt gondoljuk meg.

Lear király megátkozza leányát Cordeliát és nincs ember, a ki a kemény apát meghajthatná. Legjobb barátját Kentet is száműzi, hogy még csak szót is mer emelni Cordeliáért. Az a Lear király, a ki ily kérlelhetlen volt és eltaszítani képes volt gyermekét, később belátva keserű tévedését, megáldja azt, kit előbb megátkozott. Mi hajtá meg kőkemény szívét?

A belátás.

De ezt talán csak mese és nem lélektani igazság. Ám nézzük a mindennapi életet. Van-e olyan ember az életben, a ki minden ok nélkül cselekednék? Igenis van, — mondanák sokan: az örült, a gyermek, a magánkülvili ember. Hát ezek minden ok, minden kényszer nélkül cselekednek? Hát az örült nem kénytelen a kényszerűség legsúlyosabb nemét hordozni, — szomorú bajának, megbomlott szervezetének gyászos kényszerét; a kis gyermek gyámoltalanságának és szükségleteinek kényszerét, ép úgy mint az önkülvili ember?

De nézzük az ép és érett embereket.

Hiszen éppen az ép emberektől kívánjuk meg igen okosan, hogy okok szerint és ne ok nélkül, ne ok ellenére, szóval: hogy ne oktanul cselekedjenek; mert tudjuk észszerűleg és tapasztalásból egyaránt, hogy az okszerű cselekvés a cselekvés természetes és üdvös módja. Megütközünk azon, a ki «oktanul» cselekszik. Roszalkuk, kárhóztatjuk az ilyen «oktanul» embert. A mi annyit tesz, hogy nemcsak azt kívánjuk, hogy az emberek okok szerint cselekedjenek; mert másképp, mint okok és tényezők szerint nem is cselekedhetik az ember; de még azt is megkívánjuk, hogy «okosan», *józan* okok szerint cselekedjék.

Sőt az okszerű cselekvést annyira megköveteljük, hogy a cselekvés zsinórmértékű szabályokat, törvényeket alkotunk, és szükség esetén, ha például a társadalmi együttmaradás vagy más közérdekek úgy kívánják, kényszerítjük is az ok- és törvényszerű cselekvésre az oly embereket, a kik ártalmas rugóknak engedve, veszélyére vannak a közjónak.

Mindenütt és mindig azt látjuk, hogy tényezők, okok ösztönzik és indítják az embert érzésre, gondolásra, cselekvésre. Egyszer az éhség, a hideg, a rosztól és a természet legkülönbözőbb erői és szükségai sarkalják mozgásra, tette az embert vagy éppen ellenkezőleg korlátozzák, gázolják vállalkozásaiban; máskor az érzés, a vágy, a kedv, a hajlamok, az indulatok, szenvedélyek, a belátás belső erői üsztökélik tette az embert.

Mindenütt és mindig ezt látva, ki tarthatja — elfo-

gulatlan elmével — «szabad akaratos» lénynek az embert, kinek hátánál a külső és belső kényszerek egész hadereje áll?

Avagy szabadnak nevezhető azon paripa, melyet a hátán ülő lovas sarkantyúja indít, üz, kerget?

Szabad az a mozdony, melyet a benne fejledező gőz feszereje mozgat és hajt?

A szabadság kérdésére nézve egészen közönyös: vajjon ismerjük-e a mozgató és hajtó erőt vagy nem. Az erő úgy is erő ha ismerjük, ha nem, és hatalmának sulya szerint indít, mozgat, sarkal.

Ezen elemzések és életből vett példázatok után kellő értékökre szállíthatjuk le a hagyományos «bölcselet» megrogzött szólamait.

Már mit jelentsen az, ha Greguss Agost e jól ismert hagyományos «bölcselet» nyelvén feltett következő kérdésre: «Hát *kell*-e valamit akarni? el nem vész-e az akarat szabadsága, ha kell valamit akarnunk?» úgy felel: «Nem csak hogy el nem vész, de éppen így lesz valóvá!»

Nem vész-e el a fal fehérsége az által, ha feketére festjük? Nemcsak hogy el nem vész, de éppen a feketére való festés által lesz fehérré. Ime a Greguss logikája, a mi magában véve igen ártatlan »bölcseleti« multság volna, ha csak egyetlen ember egyéni szó- és észjárása találta benne kifejezést. A baj azonban abban rejlik, hogy Greguss csak az «iskolából» beszélt, az «iskola» nyelvén és logikájával.

Még egy egész «iskola» van, mely a metaphyzika avas és izetlen koholmányain tengődik. Történelem, természettudományok és statisztika égetni való «materialistikus» találmányok az alvajárók «bölcselet» hada előtt. Az ósdi négyfalközi ábrándozás emberről és világról, még egész «bölcselet» felekezetet képes boldogítani. E felekezetben jelenti a «*kell*», a kényszer a szabadságot, a feketeség a fehérséget. Az ember nem tudja mit gondoljon ép elmével az ily számalomra méltó erőködésekre. Hiszen a «*kell*» szükségét, kényszert jelent igazi értelmében; hogyan lehet mégis szabadságról szó ott, a hol a «*kell*», a szükség, a kényszerűség parancsol valamit, — már aztán legyen e kényszer akár az ész parancsa, vagy bármely más hatalomforrásból eredő kényszer, — mondom, hogyan lehessen józanul a kényszer hatalmasodása folytán támadt életmozgalmat szabadnak nevezni, — ezt az én szerény elmém megérteni csak úgy képes, ha meggondolom, hogy a hagyományos hiedelmek és vélelmek ellenében az istenek harca is hasztalan. A hitet és elfogultságot capacitálni nem lehet. Az okok és az okoskodás csak a hagyományoktól tiszta és független lélek előtt birhat hatalommal. A babonának és vakhitnek hasztalanak az okok és érvek minden ereje. Az emberek ezen természetével is számolni kell a bölcseletnek, mert különben sok csudálatos gondolkozási bajnak nem találhatná sem magyarázatát, sem orvosságát.

Törekedtem érthetővé tenni, hogy a világon mindennek van oka. Az elemzés folyama logikai erővel sodor beljebb és beljebb a taglalás mélyeibe.

Okokról, okszerűségről van szó; mulasztást követ-

nénk el, ha nem elemeznénk legalább nagy vonásokban az okok természetét.

Azt mondják: az a valódi szabadság, ha az ember azt teszi, a mit «a bölcs belátás javasol» és ha «meggondolással választja azon utat, melyet legjobbnak ismer». Mi az a «bölcs belátás», mi a «meggondolás»? Uj problémák.

Az emberre halommal dülnek a befolyások, a tényezők, az okok. Meglehet, hogy az ember értelme látja mind e tényezőket; lehet, hogy csak részben látja; sőt az is lehet, hogy nem is látja, nem is fogja fel, legfeljebb érzi a tényezők nyomását, az okok kényszerét.

Azon ember, a ki lelki szemeivel látja a reá irányuló okok és tényezők áramlatát, körülbelől olyan helyzetben van, mint azon ember, a ki látja a háza felé tóduló vizáradatot, de mégsem képes azt sem feltartóztatni, sem elhárítani; mert a pusztá látás nem maga az

erő, mely feltartóztathatja az okok és elemek rohamát. A látás magában véve legfeljebb hirnöki szerepet játszik, mely felfogó tehetségeinkkel tudatja a közelgő támadást vagy a megérkezett áramot és ez által tette szólíthatja a tulajdonképi véd- és daczerőket; úgy hogy az ember azért mert látja, mert tudatával bír a reá ható erők- és okoknak, még korántsem szüntetheti vagy változtathatja meg pusztá belátása erejével a működő okok erejét, hanem az erősebb okoknak, a nyomósabb tényező túlsúlyának mégis kénytelen engedni, csakugy mint a belátással nem bíró ember. Mely esetben a különbség a kettő között csak az, hogy a belátással bíró ember az okok hatalmát tudva és érezve enged a nagyobb erőnek; ellenben a belátással nem bíró ember látatlanul vakon követi az erősebb okok kényszerét.

Dr. Dobránszky Péter,
mű- és joggyetemi tanár.

Folyt. követk.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Igazságügyi calamitások.

Talán soha újabb időben igazságszolgáltatásunk felett annyi panasz és keserű kifakadás nem hallatszott, mint jelenleg. Nem ritka az olyan eset, tapasztalásból tudjuk, hogy sokan jogos igényeiket sem hogy per útján érvényesítsék, inkább ez idő szerint lemondanak róluk és várják a jobb időket.

Hogy jogosultak vagy jogosulatlanok-e az ily kifakadások? nem kutatjuk, de most a midőn igazságszolgáltatásunk háromnyiba kerül, mint régebben, a midőn kormány és törvényhozás igazságügyünk javításán teljes erejükből törekcszenek (? Szerk.), hogy panaszokra és kifakadásokra még alkalom se nyujtassék, méltán elvárhatjuk.

Próbáljuk meg röviden a bajok némely kutforrásaira reá mutatni, vajha lenne annyi eredménye, hogy az intéző körök figyelmét azokra felkeltjük!

Csak az olyan igazságkiszolgáltatás nevezhető jónak, mely: biztos, megnyugtató, a sok alakiságtól ment, gyors és olcsó; mentől több hiányzik az elősorolt kellékekből, annál több a panasz és elégedetlenség.

Lássuk, hogy állunk mi e tekintetben:

Nem biztos nálunk az igazságkiszolgáltatás, de korántsem azért, hogy bíróságaink netalán megbizhatatlanok és egyik vagy másik fél irányában akármiféle szempontból, meggyőződésök ellenére, elfogultak lennének, ezeket még csak feltételezni sem mernők; hanem bizonytalan azért, mert bizonyos általános jogi elvekre nézve bíróságaink egyöntetű megállapodásra nem jutván, nagyon ritka az olyan vitás jogi kérdés, melyről még a szakemberek is elmondhatják, hogy az ez vagy amaz irányban per útján biztosan érvényre emelhető.

Tudjuk, hogy minden ember mielőtt fontosabb pert kezd vagy fogad el, ha csak maga is nem szakember, mástól kér tanácsot, és ha vitássá vált igénye felett biztatást nem nyer, nem perel; nálunk vajmi nehéz a lelkiismeretes tanácsadás, a midőn alsóbb és felsőbb bíróságaink kivétel nélkül ugyanazon jogalapú és című perekben egymással merőben ellenkező határozatokat hoznak; megerősít bennünket ezen állításunkban mindenki, a ki az 1869-ik évtől kezdve köztudomásra hozott elvi jelentőségű curiai határozatokat figyelemmel kíséri.

Az ilyen eljárással a mellett, hogy discreditirozzuk az igazságszolgáltatást, alkalmat nyujtunk egy csomó olyan per megindítására, melyek iránt a felek éppen azért nincsenek tisztában, mert a bíróságok hasonló vitás kérdéseket nem egyformán döntenek el, míg ellenkező esetben az ilyen perek már csirájukban elfojtának.

Kivánatos volna tehát, hogy bizonyos, a gyakorlati életben gyakrabban felmerült általános jogi elvekre nézve felsőbb bírósá-

gaink egyöntetű, a fejlettebb jogtudomány elveivel, érvényben levő törvényeinkkel és hazai sajátságos viszonyainkkal megegyező megállapodásra jussanak, melyek az azokban lefektetett meggyőző érveknél fogva a nézeteik iránt netalán elfogult szakembereket jobb meggyőződésre vezérlik és a melyek ugy a bírák, mint ügyvédek előtt iránytűül szolgáljanak.

Nem megnyugtató nálunk az igazságszolgáltatás; mert bírói határozataink indokolása által nem csak a pereszes, de gyakran a nyertes fél sincs megelégedve, megnyugtatta.

Sokan ugy vélekednek, hogy a bírói határozatoknak indokolása a peres felekre nézve közömbös, lényegtelen dolog, sőt a curia még megfélebbezhetőnek sem tartja, csak a rendelkező része legyen a periratokkal megegyező; — mi ellenkezőleg az indokolást egy bírói határozatnál igen lényegesnek sőt döntő befolyásúnak tartjuk nem csak azért, mert igen gyakran éppen az indokolástól függ a perujtási — vagy egy más czzel kapcsolatos per elbírálása vagy jogviszony megállapítása, hanem azért is, mert egy helyesen szerkesztett indokolással kísért határozatból ugy a bíróságok, mint az ügyvédek tanulságot, érveket meritenek, mi által sok pernek keletkezése megelőztetik.

De mit tapasztalunk a mi bíróságainknál? Azt, hogy alsóbb bíróságaink igen kevés kivétellel egyik vagy másik félnek sokszor igen lényeges, vagy legalább az illető fél által lényegesnek vélt és a perbeszédekben kiemelt érveit, ellenvetéseit merőben hallgatással mellőzi; a felsőbb bíróság pedig, ha felebbezés útján egy ilyen határozat eleibe kerül és annak rendelkező része a maga nézetével is megegyezik, nem sokat törődve az első bírói határozat indokai hiányosságával és talán helytelen elveivel, többnyire «indokainál fogva helyben hagyatik»-kal intézi el a pert; sőt olyan eset is gyakran fordul elő, hogy a másodbírói ítélet uegváltoztatásával az első bírói ítélet «indokainál fogva helyben hagyatik», a nélkül, hogy a másodbírói indokok bár egy szóval megczáfoltatnának. — Már hogyan legyen egy ilyen ítélettel egyik fél is megnyugtatta, meggyőzve.

Még ha egy bírói határozatban akár melyik fél által felhozott érvek és ellenvetések már magánál az alsó bíróságnál megerősítést vagy helyes megczáfoltást nyernek, meg levén egyik vagy másik fél győzve vagy nyugtatta, a perek igen nagy száma nem fogna minden forumon keresztül hurczoltatni és perujtás — vagy más czimen ujából folyamatba tétetni, sőt merjük állítani, hogy a pereknek évenkénti szaporodása éppen abban leli egyik indokát, hogy egyik vagy másik téves jogi nézet a helyett, hogy a bíróságok által megczáfoltatnék, merőben hallgatással mellőztetik, mely körülmény még sok oly kifakadásokra is ad alkalmat, hogy a periratok még el sem olvastattak.

Igyekezzenek tehát bíróságaink a peres feleket határozataik által meggyőzni, megnyugtanni, hogy a sok, talán sokszor alaptalan

kifakadások megszűnjenek és hogy az inkább terjedni kezdő per-viszketegnek eleje vételessék.

Nagyon sok bíró van, a ki keresve keresi az alkalmat, hogy valamely előtte megfordult peres ügyet, alaki szempontból, formahiány miatt eljthessen, huzza-halasztja a dolgot a nélkül, hogy az ügy érdemébe beleharapni megkísérленé; — az ilyen eljárás elkerüli, ok nélkül költeti a peres feleket, és egy csomó új perre vagy perújításra ad alkalmat.

Igaz ugyan, hogy perrendtartásunk úgy a bíróságoknak, mint az ügyvédeknek sok formaság megtartását szabja elő, de ha a formaságokhoz az anyagi igazság rovására mereven ragaszkodunk, többnyire csak igazolni fogjuk, hogy: summum jus summa injuria.

És itten az ügyvédek különösen figyelmeztetnünk kell, hogy ne igyekezzenek a bíróságok működését megzavarni az által, hogy a perrendtartás szabványain magukat merőben túltéve, a beadott periratokat sokszor oly hiányosan szerkesztik, hogy azok egy végrehajtható határozat alapjául egyáltalában nem szolgálhatnak, sőt ismerünk oly ügyvédek is, a kik az általok használt jogorvoslatokat perrendtartás szerint még csak elnevezni sem tudják.

Hogy az igazságszolgáltatás nálunk nem gyors, ebben egyformán részök van a bíróságoknak és ügyvédeknek. Ok nélkül panaszkodik bíróságaink némelyike, hogy a személyzet csekély volta miatt nem mehet gyorsan az igazságszolgáltatás; mert összevetve a bíróságok személyzetét azok területének népességével és egybeazonosítva egyik-másik bíróság tevékenységi kimutatását a másikéval, úgy találjuk, hogy az ily panaszok merőben alaptalánosak; hiszen akkor hogyan van, hogy némely bíróságok — és örömmel mondhatjuk, hogy az ilyenek száma nem kevés — nem csak rendes folyamban tartják az ügymenetet és így gyorsan folyik az igazságszolgáltatás, de a régebbi időkből átvett tetemes hátralékokat is teljesen feldolgozták, míg másoknál a kiváló gyors elintézés igénylő telekkönyvi ügyek is évről-évre ezrenként maradnak hátralékban vagy pedig aránylag véve ezeknek személyzete sem csekélyebb, mint amazoké.

Hanem valljuk meg őszintén, a baj valódi oka abban rejlik, hogy csaknem minden bíróságnál vannak lelkiismeretlen, hanyag és munkaképtelen bírák, kik nemcsak hogy a magok osztalékával folytonosan sántikálnak, de különösen a társasbíróságoknál bírói társasikat is hátráltatják, részint mert referádáikat nem tanulván meg, a szavazó bírák az ügyiratokból kell hogy magokat hosszadalmasan informálják, részint pedig mert rendetlenségök miatt bírói társasiknak gyakran oly napokon is kell ülésben megjelenni, a mikor nincsen rendes ülési nap.

Hiszen tapasztalásból tudjuk, fordul elő igen gyakran eset, hogy egy felelővétel egyszerű felterjesztését némelyik első bíróság egy-két évig nem eszközli és ha e miatt igazolásra szólíttatik fel, panaszkodik a személyzet csekély volta miatt, pedig csak egynehány sorból álló nyomtatványban a neveket kellene hogy kitöltse; — sőt a felelővétel bíróságoknál is megtörténik, hogy némelyik per félévig s még tovább is elhever elintézetlenül, míg a másik néhány nap alatt már elintézés nyer, miből kifolyólag a gyorsan elintéző bíró gyakran azon gyanúsításnak van még kitéve, hogy a gyors elintézés által egyik vagy másik felet kedvezésben kívánta részesíteni, nem lévén nálunk a felek a gyors elintézéshez rendszerint hozzászokva.

És itten nem tehetjük, hogy ki ne emeljük, miszerint mindazon felületességek — rendetlenségek és mulasztásoknak, melyek a bíróságoknál naponta felmerülnek, másodvonalban kiválóan az illető elnökök okai, mert igen sokan közülök sem az előadást figyelemmel kísérni, a tanácskozást vezetni és a határozatok meghozatalánál a helyes jogi irányt megadni, sem pedig a kezelés minden ágánál a szükséges evidenciát fenntartani, a hanyag és képtelen tisztviselőket köteleességek teljesítésére reá szorítani, illetőleg megugratni nem képesek, az ülésekben többnyire mint pictus masculus — az elnöki szobában pedig csak aláírás végett jelenvén meg.

Tisztítsuk és mentsük csak meg bíróságaink mindenikét kiméletlenül a hanyag, munkaképtelen tagoktól, a kik mind a bírói karnak, mind az államnak csak ártalmára válnak és bizonyosan gyorsan fog menni az igazságszolgáltatás a mostani személyzettel is.

De lassítsák és huzzák-halasztják az igazságszolgáltatást, mint fennebb említém, magok az ügyvédek is, a kik részint paj-

táskodásból, részint pedig hogy megbízóikkal szemben nagyobb költség jegyzékkel állhassanak elő, — sokszor 10--15 határidőt engednek az ellenfél ügyvédjének egy-egy perbeszéd beadására és így gyakran évek telnek el, míg a per elintézés végett a bíróság elébe terjesztethetik; és a kik egyes perbeli beadványokat, ha azok kiegészítés végett visszaadtnak, a helyett, hogy kiegészítve újból beadják, csupa rethabereiből végig hurczolnak minden instantián, mely eljárások által megbízóiknak nem csak ok nélküli költségek okoznak, az ügy elintézését hátráltatják, de gyakran helyrehozhatatlan károkat idéznek elő.

Ezen baj úgy a perrendtartásban mint az ügyvédi rendtartásban orvosolható lenne.

Hogy nem olcsó nálunk az igazságszolgáltatás, úgy hiszem mindenki tapasztalta, a kinek mostanig pere volt.

Igaz, hogy a magas bélyegek és másnemű illetékek jelentékenyen drágítják az igazságszolgáltatást, de ezek ez idő szerint «ne bántsd virág» levén, fordítsuk figyelmünket másfelé.

Legköltésesebbé teszik t. i. a pereket az ügyvédek. Hiszen ha valaki csekélyebb követelését ügyvéd által kívánja behajtani, bizonyos lehet benne, a mint a mindennapi tapasztalat igazolja, hogy az ügyvédi költségjegyzék nemcsak követelését fogja felémészteni, de még sajátjából kell hogy ráfizessen.

Való ugyan, hogy az ügyvédi rendtartás védelmébe veszi a feleket az ügyvédek tulkapásai ellen, de kérdem, hogy a nép között hány ember ismeri az ügyvédi rendtartás ez irányban tett intézkedéseit? és ha ismeri is, hány van, a ki elég bátor vagy nem restelli egy-egy hatalmas ügyvéd ellen panaszolni vagy a bírósághoz folyamodni? Ugyhiszem, nem sok lesz az ilyenek száma.

De rendszerint az ilyen ügyvédek igyekeznek is eljárásuknak legalább a törvényes színezetet megadni, melynek köpenye alá búvhatnak. — Állításom támogatására szolgáljon egy közelebbi eset, mely hivatalos uton constatatott »

A. felperes beperesíti B. ügyvéd által egy csekély tartozás miatt C. alperest, és jogérvényes ítéletet eszközöl ki ellene, melyben az ügyvéd részére perköltség fejében 25 frt 27 kr. ítéltetett meg; ezen jogérvényes ítélet alapján B. ügyvéd végrehajtást vezet C ellen és ennek egy közházát mellékpületeivel együtt lefoglaltatja és a második vagy harmadik árverésen más vevők hiányában megveszi maga az ügyvéd 27 kr-ért; ezen 27 kr vételért az ügyvéd a maga perköltségeiből leütven, maradt még fenn követelése 25 frt; de minthogy a végrehajtást szenvedett C-nek több vagyona nem volt, az ügyvéd most már saját megbízója ellen fordult a hátralévő 25 frt perköltsége behajtása végett és saját megbízójának házas telkét is hasonló módon, oly árban vásárolta meg, hogy perköltségei még ennek vételárából sem voltak fedezhetők. Felperes tehát nem hogy követeléséből kapott volna valamit, de tönkre tette alperes társát, tönkre tette magát és még maig is adós maradt saját ügyvédjének munkadíj fejében néhány forinttal. És fájdalom ezen eset nem egyedül áll, ha nem volna oly szomorú, többel is szolgálhatnánk.

Az olvasóra bizzuk, ebből a következtetéseket levonni.

Az ilyenek hírére hogyne irtóznék az ember az ügyvédektől, a midőn látja, hogy az ügyvéd nem támogatója, tanácsadója, hanem kiméletlen pióczája!

Az ügyvédi kar érdekében áll tehát, hogy most, a midőn önkormányzati joguk megadatott, testületüket az ilyen és hasonló zsarolóktól megtisztítsák, hogy a peres felek odaadó bizalommal, ne pedig borzadályllyal forduljanak hozzájuk.

Az igazság érdekében meg kell azonban jegyeznünk, hogy sokszor a bíróságok kényszerítik az ügyvédek tulkapására az által, hogy a perben teljesített munkálataikért oly csekély összeget folyósítanak részükre, hogy saját megbízóik előtt pirulniok kell szellemi munkájuk értékesítése felett, minek eredménye: hogy az ügyvédek egy része munkadíjának megbízójával szemben megállapítását nem bizza a bíróságokra, hanem kiköti előre megbízójától, a mi a bíróság és ügyvéd közötti bizalmatlanságot neveli, surlódást idéz elő és a legtöbb panaszokra és kifakadásokra nyújt alkalmat.

Keserű igazságok ezek, melyeknek mielőbbi orvoslása égető szükség.

s + ly.
kir. táblai bíró.

Néhány vitás perujítási kérdés.

A polg. törv.kezési rendtartás 317. §-a szerint nincs helye a perujításnak az esküvel eldöntött perre vagy egyes kérdésekre nézve, kivéve, ha az eskü hamisnak bizonyíttatik be.

Ezen intézkedés indoka az eskü szentségének megóvása, vagyis azon elv szentesítettik általa, hogy mindaddig, míg az eskü hamissága annak útján be nem bizonyíttatik, az a tény, mely az eskütétel folytán tartatik valóban, nem valóban ki nem mondható. És ez így helyesen is van. Az eskünek, mint a lelkiismeretre való hivatkozásnak fontossága e részben a legnagyobb óvatosságot igényli, és a dolog oly tisztának, oly nyilvánvalónak látszik, hogy alig hinné az ember, hogy e részben merülhet fel oly eset, mely alapos kétely tárgyaul szolgálhat. Pedig nem így van, szolgáljon ennek tanuságaul az alább közlendő jogeset.

X. teljesített építkezésekért perelte be A.-t, állítván, hogy azokon az építkezéseken kívül, melyekért kiérdemlett díját megkapta, még 5500 frt értékű építkezéseket teljesített, s azok megfizetése végett A.-t perbe idézte.

Alperes tagadta, hogy az építkezések valóban teljesíttettek legyen, s az ügy esküvel döntetett el, melynek folytán X. arra, hogy a fentebbi értékű építkezéseket valóban teljesítette, a hitet letette.

A. pert ujit, melyben nyugtákkal bizonyítja, hogy a fentebbi 5500 frt összegből 3000 frtot törlesztett, a kereset e részével — illetőleg 3000 frtig — anyaperbeli felperest elutasítani kérte.

Alperes arra hivatkozva, hogy esküvel eldöntött perben nincs helye a perujításnak, a perujítást megtagadtni kéri.

Annyi tény, hogy az anyaper esküvel lett eldöntve, de vajjon alkalmazható-e itt azon szabály, hogy esküvel eldöntött perben nincs helye a perujításnak?

Nézetem szerint: nem. A törvény intentiója — mint azt fentebb is érintettük — határozottan oda irányul és csakis oda irányulhat, hogy eskü folytán valóban tartott tény mindaddig, míg az eskü hamissága be nem bizonyíttatik, polgári per útján megtámadható, illetőleg a bizonyítás a tény valótlanására intézhető ne legyen. Hogy a törvény intentiója ez, tanusítja a felhívott szakasz azon további kitétele is, mely szerint az esküvel eldöntött egyes kérdésekre nézve — s csakis ezekre nézve — zárja ki a perujítást, jelezni akarván ez által, hogy ha az esküvel eldöntött ténykérdés érintetlenül marad, a perujítás nincs kizárva. Alkalmazzuk ezt a jelen esetre. Mi lett ebben esküvel eldöntve? A felperesi kereset alapjául szolgáló jogszervő tény. Ez a perujításnál érintetlen marad. Ujító felperes nem állítja, hogy e jogszervő tény valótlan, tehát az eskü hamisságát sem vitatja, s így ennek bebizonyítására lépéseket sem tehet; hanem csakis arra fekteti ujított keresetét, hogy e jogszervő tény az anyaperben nem vitatott tények folytán részben megszűnt; vagyis az eskü által eldöntött kérdésre nézve nem kér perujítást, s habár e tény döntötte el az anyaper sorsát, ez még sem tartozik azon esetek közé, melyekben esküvel eldöntött per megújításának, hanem azok közé, melyeket a törvény esküvel eldöntött kérdéseknek nevez.

Az eskü itt érintetlen marad; a törvény intentiója nem sérteget meg a perujítás megengedése által, sőt ellenkezőleg — nézetem szerint — a perujítás megengedése a törvény helyes felfogásának következményeként jelentkezik.

Nem mellőzhetem, hogy ezen alkalomból fel ne emlitem azon nézet eltéréseket is, melyek arra nézve merülnek fel, mi értendő esküvel eldöntött per alatt?

Egy előfordult esetre hivatkozom e részben is. A.-nak eskü itéltetett, hogy B.-nek az általa követelt tartozást valóban megfizette. A per folyamán A. megtalálja B. nyugtáját, melyet a követelés lefizetésének megtörténte felől kiállított; nem teszi le tehát az esküt, hanem a nyugta alapján pert ujit. Ámde a perujítás neki meg nem engedtetett, mert esküvel eldöntött perben nincs helye perujításnak. E nézet — véleményem szerint — határozottan téves.

Jelen esetben a per nem esküvel döntetett el, hanem épen ellenkezőleg, a pervesztesség az eskü le nem tétele folytán származott; tehát az eskünek, mely le nem tétele, sem hamisságáról, sem a törvény fentebb fejtegetett s az eskü szentségére alapított intentiójának megsértéséről szó sem lehet.

Ellenkezőleg a törvény csakis más bizonyíték hiányában engedi meg az eskü általi bizonyítást, s megengedi az esküvel kínált fél-

nek, hogy annak elfogadása helyett az esküvel bizonyítani czélzott tény valótlanágát más bizonyítékokkal bizonyítsa be, s csak ha ezek általi bizonyítás nem sikerül, tartozzék esküdni. Ez a probatio pro exoneranda constientiae vagyis az úgy nevezett »Gewissensvertretung«. Ez esetben a perujítás sem egyéb, mint ily »Gewissensvertretung«, általa kívánta a fél elérni azt, mire a perben módja nem volt, hogy az esküt más bizonyítékokkal helyettesíttesse, ettől a felet elzárni egyértelmű: a törvény egész szellemét és intentióját, még pedig az anyagi igazság rovására sérteni meg. Mi annál helytelenebb, mennél inkább a materialis igazság kinyomozására czélzó törekvés az irányadó korunkban; minden lépés, mely ezzel ellenkezőleg történik, határozott visszalépés azon utról, melyen a bírónak — ha hivatását jól felfogja — haladni kell. Bizton reméljük is, hogy ez eset, mint kivételes, egyedül fog judicaturánkban maradni. Úgy is legyen.

Egy más esetben ismét az esküvel eldöntött perre vonatkozólag ismét más és pedig oly nézetet találok megint kifejezve, melyet ismét nem oszthatok. Az alapperben felperesnek kihallgatott egyes tanuja vallomásának kiegészítéséül póteskü itéltetett, melyet ő le is tett.

Az ellenfél a tanu s felperes ellen hamis tanuskodás, illetve hamis eskü miatt fenytő panaszt adott be, melynek folytán megtartott vizsgálat eredménye az lön, hogy a tanu hamis tanuskodásért elítéltetett, a fél ellen azonban a hamis eskü büntényének tényálladéka megállapítható nem lévén, az egyszerűen felmentetett.

A vesztés e vizsgálat folytán pert indított azon alapon, mert felperes az alapperben csakis azért lett nyertes, mert egy tanuja volt, kinek vallomása mellé neki a póteskü megítéltetett, ha e tanuja nem lett volna, nem itéltetett volna meg neki e póteskü, s ő perét elvesztette volna. A dolgok rendjének természetes folyamánja tehát, hogy a tanu vallomásának hamissága beigazoltatván, a póteskü, mely csakis e vallomás valóságának feltevése folytán itéltetett meg, szintén hatálytalanná váljék.

A királyi ítélőtábla ellenkező nézetben volt s 33736.875. sz. alatt kelt határozatával megtagadta a perujítást. A legfőbb ítélőszék azonban 1875. december 13-án 11232. sz. a. ítéletével annak helyt adott: »mert kétségtelenül bebizonyíttatott az, hogy az ujított perben jelenlegi felperes másnak, nevezetesen A. István tanunak a büntető törvényekben tilalmazott s azért el is ítelt cselekvénye miatt lett pervesztessé, ily esetben pedig a p. t. rendt. 315. §. d) pontja szerint a perujításnak helye van.«

Nézetünk szerint a legfőbb ítélőszék tévedett. Ugyanis:

Kétségtelen ugyan, hogy a 321. §. szerint akkor is van helye perujításnak, ha az illető más bűnös cselekvénye által lett pervesztessé, s az is áll, hogy ez esetben a hamis tanuskodás okozta pervesztességet; és ha e szakaszt, minden kritika nélkül, így magában kapjuk ki a többi közöl, mint azt a legfőbb ítélőszék tevé, bizonyára neki adandunk igazat. De e szakasz nem egyedül áll. Ugyanis a 317. §. a) pontja határozottan kizárja az esküvel eldöntött perekben a perujítást, hacsak az eskü hamissága be nem bizonyíttatik. E per kétségtelenül esküvel döntetett el, melynek hamissága be nem bizonyíttatott; annyiban tehát, a mennyiben más bűnös cselekvénye által lett a fél pervesztessé, helye volna ugyan a perujításnak, de ellene áll annak a még mindig érvényben fentartott eskü, mely a perujítást gátolja.

Az eskü letétele után többé nem az a kérdés, hogy miért itéltetett meg az eskü, hanem hogy az letéttetett, hogy oly ténynyel állunk szemben, melynek valóságára esküvel van bizonyítva. Az egy tanu csak ok volt arra, hogy miért lett a félnek az eskü megítélve, ha ez ok elesik is, azért fenmarad az eskü ténye, s az ez által be nem bizonyított tény, mindaddig míg az eskü hamissága be nem bizonyíttatik, kell, hogy valóban tartassék.

Ezzel az eskü szentségéből folyó elvvel a 321. §. azon rendelkezésének, mely szerint akkor is helye van a perujításnak, midőn valaki más bűnös ténye folytán lett pervesztessé. A kettő megfér egymás mellett.

A törvény kifejezést akart adni — a mint nézetem szerint adni kellett is — annak, hogy harmadik személyek bűnös cselekvényei folytán szenvedett pervesztesség esetén is van helye a perujításnak, p. o. ha két tanu hamis vallomása bebizonyíttatik, vagy ha a fennforgó esetben: nemcsak a tanu vallomásának hamissága, hanem a fél esküjének hamis volta is beigazoltatott volna; az

utóbbi esetben tehát nemcsak a fél, hanem egy harmadik cselekményének büntetésreméltó volta okozván a pervesztességet, kifejezést kellett adni a törvényben annak, hogy a harmadik bűnös cselekménye folytán szenvedett pervesztesség is okul szolgálhat a perujításra, de ebből nem következik az, hogy az ok elegendő legyen a perujításra akkor is, ha ennek fennforgása esetében is, még oly más körülmények is állanak fenn, melyek folytán a perujítás ki van zárva, mint p. o. a fennforgó esetben: a félnek — valódiságára nézve meg nem döntött, tehát — érvényben álló esküje.

Az ellenkező vagyis a legfőbb ítélőszék által kimondott, elv a legnagyobb visszasságokra fogva vezetni. Vegyük alapul a szönyegen levő esetet és szöjjük tovább képzeletünkben a perujítás megengedése folytán az anyaper folyamatát.

Anyaperbeli felperes elesvén az anyaperben használt egyedüli bizonyítékától t. i. egyetlen tanujától, nincs más módja keresetének alapját bebizonyítani, minthogy ellenfelét a főesküvel kínálja meg; természetesen épen az ellenkezőjére annak, a mire ő megesküdött. Tegyük fel, hogy az ellenfél azt elfogadja s leteszi. Két érvényes perdöntő eskü állandó tehát szemben egymással; mi mostani perrendünk szempontjából bizonyára visszas helyzet lenne.

Hogy pedig e perben az anyaperbeni felperesnek kellene bizonyítani az — nézetem szerint — az álláspontnál fogva, melyre a legfőbb ítélőszék helyezkedett, kétséget alig szenvedett. Mert az esküvel erősített tény valódiságát mondta ki megdöntve akkor, midőn a perujítást megengedte; ellenesetben a perujítást meg sem engedhette volna; tehát nem az ujtó félnek kell az anyaperben constatált tényeket megczáfolni, mert azok valódisága azon pillanatban megszüntnek mondatott ki, mely pillanatban a perujítás megengedtetett, hanem egy tabula rasa áll előttünk, melyben jogát annak kell igazolni, ki igényét arra alapítja.

Lám, egy következtetlenség — hányat von maga után.

A következtetlenség egy hasonmás példáját találhatjuk ismét más esetben.

Tudjuk, hogy általában elfogadta a gyakorlat azt, hogy oly fél is élhet perujítással új bizonyítékok alapján, ki meg nem jelenés miatt lett pervesztessé.

Volt alkalmunk már régebben e lapokban (az 1873-ik évi «Jogtudományi Közlöny» 36-ik számában) ezen elv helytelen voltát vitatni s azért erre nem is kívánunk ezuttal kiterjeszkedni, s csak azon visszasságot kívánom röviden megemlíteni, mely ez elvnek gyakorlati alkalmazásánál jelentkezik.

Ha az, ki meg nem jelenés miatt lett pervesztessé, pert ujt az azon az alapon, mert elháríthatlan akadály által volt gátolva a megjelenésben, s a perujítás megengedtetik, ez által valóságos «restitutio in integrum» éretik el, vagyis a per tökéletesen ugyanabba az állapotba helyeztetik vissza, mint a keresetre kitűzött első tárgyalási határnapon állott.

Ez a perujítás e neme s a többi perujítási módok között lényeges különbséget tüntet fel. Mig ugyanis a perujítás többi eseteiben az ujtó felet terheli a kötelezettség a részben, hogy az anyaperben nem használt okmányaival megdöntse az anyaperbeli ítéletben megállapított tényállást, tehát a bizonyítás terhe egészen reá nehezedik. A megjelenés elmaradása folytán történt perujításnál csak az elháríthatlan akadályt tartozik igazolni, a nélkül, hogy bizonyítékaival sikra kellene szállania, s ha ez sikerül, a dolog érdemére, nem őt, hanem az anyaperbeli felperest illeti a bizonyítás terhe, mert az anyaperbeli ítéletben megállapított tényálladék megdől, mihelyt megdöntetik az a védelem, melyre ez állapítatott t. i. a meg nem jelenés folytán vélelmezett hallgatóságos beismerés. Ha a meg nem jelenés véltensége ki van mondva, ki van mondva egyuttal az is, hogy az illető ennek folytán hallgatóságos beismerőnek nem tekinthető, s az által megdől az anyaperbeli ítélet egész tényálladék, mely e feltevésre volt alapítva. — A dolog visszahelyeztetik előbbi stádiumába s felperesnek épen ugy kell bizonyítania, mint az anyaperben kellett volna.

De vajjon hason helyzet áll-e fenn akkor, ha a meg nem jelenés folytán pervesztessé lett fél, perét új bizonyítékok alapján ujtja meg. Alig hiszem, mert ez esetben már nem bizonyíthatta vétlen elmaradását s ennél fogva a hallgatóságos beismerés vélelme ellenében új bizonyítékaival lesz köteles az anyaperbeli ítéletnek erre a védelemre alapított tényálladékát megdönteni, — ellenesetben

kedvezőbb helyzetben fogna lenni a meg nem jelent fél, mint a megjelent ha perét új bizonyítékok alapján ujtja meg.

És itt jelentkezik a helyzet visszassága, mely igen könnyen vezethet az eszmék összezavarására. A meg nem jelenés miatt pervesztessé lett fél, egyik esetben az előbbi állapotba helyeztetik vissza, másik esetben ő reá hárul a bizonyítás terhe.

Hogy e zavarcsinálás nem vezet a törvénykezés helyes irányban való terelésére, azt tán fejtegetni sem kell.

Egészséges jogfejlődés csak ott lehet, hol a törvény egészséges elveken alapszik, s ezek az elvek következetesen nyernek alkalmazást. Az ellenkező eljárás idézi elő a zavart s az ellentétes határozatoknak azt a halmazát, melylyel nálunk majdnem minden egyes kérdésnél találkozunk.

Zlinszky Imre,
kir. ít. tábl. bíró.

Különfélék.

Dr. Plósz Sándor kolozsvári egyetemi tanár urnak «a keresetjogról» irt és a «M. T.»-ben megjelent értekezése különnyomatban is kapható *Zilahy Sámuel* budapesti és *Demjén* kolozsvári egyetemi könyvtárosoknál. Bolti ára 60 kr.

A tengeri magánjog codificálásának híret közlik a napi lapok, melyre jellemzően teszi azon megjegyzést a «P. N.»: «hogy a szárazföldi magánjog alkalmasint nem oly sürgős, annak sokat emlegetett codificálása megmaradhat továbbra is tengeri kigyónak!»

Az igazságügyminiszterium, mint halljuk, enquete-t hívott egybe azon égető kérdés eldöntésére, vajjon a ker. törvénykönyv 211. §-ának 2. pontja és 453-ik §-a által követelt tökekimutatás a részvény-társaságok keletkezéséhez tartozik-e vagy pedig nem. Az enquete, mely f. hó 25-én ült össze, oda nyilatkozott, hogy ezen tökekimutatás valóban a részvény-társaság keletkezéséhez tartozik. — Ezen kérdés eldöntése különösen a biztosító-társaságokra nézve igen nagy fontossággal bír, mivel ennek következtében a külföldi biztosító-társaságoknak már 1876. január 1-je előtt Magyarországon működő fiókjai a százezer forint tőke kimutatására nem kötelezhetők. Mi részünkről örömmel üdvözljük a törvény ezen értelmezését, melyet kezdettől fogva az egyedül helyesnek tartottunk.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (**Budapest**, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A MAGYAR VÁLTÓJOG KÉZI-

KÖNYVE. Az 1840. XV. tczikk I. r. és az 1844. VI. tcz., nemkülönben az ezeket kiegészítő rendeletek alapján, különös tekintettel a felsőbb törvényszékek elvi megállapodására. Irta: *Apáthy István*. Második kiadás. Füzve 2 frt 40 kr.

IGAZSÁGÜGYI RENDELETEK.

A magyar kir. miniszter által kibocsátott törvénykezési rendeleteknek gyűjteménye betűrendes tartalommal ellátva. Ügyvédek és bíróságok használatára. 1867—71. évi folyamok. Vásonba kötve 5 forint.

1875. évi folyam. Első füzet. A kereskedelmi törvénykönyv életbe léptetésére vonatkozó rendeletekkel. Füzve 30 kr.

BÉLYEG-ÉS ILLETÉKSZABÁLYOK

a legujabb időig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Átdolgozta: *dr. Mariska Vilmos*. Füzve 1 frt.

MAGYAR FÖLDADÓ-KATASTER

az 1875-ik év márczius 30-ki VII. alaptörvény s az ezzel kapcsolatban álló kormányrendeletek szakmüvelői utasítások elméleti s gyakorlati magyarázatával, számos rovatos táblázat, mintadolgozat s írománypéldákkal ellátva: *Földadó-katasteri, kerületi, megyei bizottságok, becselőbiztosok s földbirtokos használatára*. Irta *Mészáros Károly*. — Füzve 2 frt.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Az utóforgatmányról. Teleszky István urtól. — Orvosi megjegyzések a m. büntetőtörvénykönyv javaslatára. Dr. Dubay urtól. — A nyilvannosság és szóbeliség Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály, egyet. tanár urtól. — A tengerészeti magánjog codificatiója. — Törvénykezési szemle. A közszerzeményi jogról. Zlinszky Imre, királyi ítélőtáblai bíró urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Az utóforgatmányról.

A főrendiháznak a váltótörvényjavaslatra vonatkozó módosítványai közelebből tárgyalatván a képviselőházban, némi pótlások és változtatásokkal elfogadtattak. — Csupán a váltónak a fizetés végetti bemutatásra rendelt határidő után való átruházását, az utóforgatmányokat szabályozó 14. §-ranézve maradt fent a két ház között elvi eltérés; mert míg azon szerkezet szerint, melyhez a képviselőház újabban is ragaszkodott, az utóforgatmány által a forgatónak jogai a forgatmányosra akként ruháztatnának át, hogy maga a forgató váltójogilag kötelezve nem lenne; addig a főrendiház módosított szerkezete szerint megkülönböztetendő lenne, vajjon a váltó fizetés hiánya miatt meg volt-e ovatolva avagy pedig nem? — Ha az ovatolás megtörtént, akkor az utóforgatmány a főrendiház szövegezése szerint is csupán a forgató jogainak átruházását eredményezné, míg ha a váltó megovatotlatott, az utóforgatmánynak teljes váltójogi hatálya lenne.

Ha ezen kérdést beható vizsgálat tárgyává tesszük, a főrendiház által megállapított módosítás igazolására elegendő indokot felfedezni képesek nem leszünk.

Kétségtelen, hogy a váltó arra van hivatva, hogy a forgalomnak jelentékeny emeltyűje legyen. Ámde a kibocsátó, a váltónak megteremtője, épen a váltó lejáratában szabja meg a határt, melyen belül e forgalmi eszköznek, mint ilyennek, mozogni kell. A lejáratig a váltónak az a rendeltetése, hogy lehető élénkséggel kézről-kézre forogjon, s mindenik alakszerű továbbadás által hitelképességében növekedve, ha a körülmények úgy hozzák magukkal, különböző államok határait fussa be. A forgatmánynak épen az a célja, hogy a forgalmat előmozdítsa és megkönnyítse. Ezért minden forgató a váltónak a lejáratkori beváltásaért felelőssé válik, ezért minden forgatmányos oly önálló jogosítottnak tekintetik, kinek ellenébe a váltó korábbi birtokosainak tényeiből merített kifogásokkal élni nem lehet. De ha a lejárat bekövetkezett, illetőleg a lejáratot követő azon pár nap eltelt, melyet mint tulajdonképen a lejárat időnek a váltóhitelező érdekében való meghosszabbítását a törvény azért enged, hogy az alatt a viszkereseti jogok különbeni elenyészésének terhe alatt a fizetés végett való bemutatás teljesít-

tessék és az óvás felvétessék: akkor a váltó forgalmi élete megszűnik. A váltónak a lejáratkor, a bemutatási napok alatt, az intézvényezett vagy elfogadó által beváltatni, s ha ez nem történik, nem újabb forgalom tárgyává válni, hanem viszkereseti uton visszafelé mennie kell, míg visszaérkezik a kibocsátóhoz, tehát ahhoz, a ki a váltónak első adott életet. Ezen idő lejártával a váltó megszűnik forgalmi papir lenni, s az, a mi még fentmaradt, nem a váltó maga többé a szó valódi értelmében, hanem a váltó, illetőleg váltó viszkereseti követelés, s ennél fogva az, a ki a váltót a jelzett esetben határidő után tovább adja, tulajdonképen váltóbeli követelését ruházza át.

Ezen elméleti szempontból önként következik, hogy az utóforgatmány hatása nem lehet azonos a lejárat előtti forgatmányéval. A forgató forgatmánya által azért vállal felelősséget, hogy a váltó, ha a lejáratkor vagy a lejáratot követő két hónapon fizetés végett bemutatatik, be fog vallasni; tehát a ki a váltót ezen határidő után forgatja, mert az ekkor való bevallást többé nem kezelheti, váltójogilag kötelezetté nem válhatik. A váltókötelezettek általában azért vállalnak felelősséget, hogy a váltó annak fog kifizettetni, a ki a lejáratkor, illetőleg a fizetés végetti bemutatásra rendelt határidőben a váltó tulajdonosa lesz. Az utóforgatmányos ennél fogva csak mint a lejáratkori váltóbirtokos jogaiba lépett, érvényesítheti a váltókövetelést. Szóval az utóforgatmány nem bir a lejárat előtti forgatmány azon specíficus jellegével, hogy a forgatmányost önálló jogosítottá, a forgatót pedig váltójogi kötelezetté tegye; — hanem egyszerűen a váltóbeli követelést ruházza át; mely átruházás az átruházó kötelezettségét és az új tulajdonos jogosultságát illetőleg többé nem a váltójog szigora, hanem a köztörvény szabályai szerint ítéendő meg.

Ezen szempontból indult ki a képviselőház, midőn a 14-ik §-t következő szövegben fogadta el: «Ha a váltó a fizetés hiánya miatti óvás felvételére rendelt határidő eltelte után forgattatik, a forgatmányos a forgatónak jogaiba lép. Maga a forgató ezen esetben váltójogilag kötelezve nincsen.»

Nem akarjuk elvitatni t. ház, hogy ennek ellenébe védhető lenne azon álláspont is, hogy a váltóra vezetett minden utóforgatmány által a forgató váltóilag kötelezetté, a forgatmányos pedig önállóan jogosítottá váljék. Ezen intézkedés tulszigora visszaélésekre alkalmat szolgáltat, s a forgalom igényei által nem indokolható lenne; de védelmére legalább felhozni lehetne, hogy következetes.

Nem így áll azonban a dolog a főrendiház által javasolt módosítással. E szerint ugyanis az utóforgatmány hatályát illetőleg azon körülmény, csupán azon körülmény játsza a döntő szerepet, hogy a váltó fizetés hiánya miatt meg volt-e ovatolva, avagy pedig nem. Ha igen, akkor az utóforgatmány a váltói követelés egyszerű átruházása lenne; ha pedig nem, akkor az utóforgatmány teljes váltójogi hatálylyal bírna. Ez oly merész és önkényes megkülönböztetés, melyet vélekedésünk szerint helyes jogi alapra visszavezetni nem lehet.

A fizetés hiánya miatt felvett ovás semmi egyéb, mint közokirati constatació annak, hogy a váltóhitelező a lejáratkor eleget tett a váltószigor követelte azon feltételeknek, melyek nélkül a kibocsátó és forgatók elleni viszkereseti jogát nem érvényesíti. Az ovás ennél fogva csupán a kibocsátó és lejárat előtt forgatók kötelezettségére bir döntő befolyással; magának az elfogadónak kötelezettsége az ovás által nem érintetik. Ugyan mi alapján lehet tehát a multa is csak részben ható ovásnak a jövőre oly döntő befolyást tulajdonítani, mint a minőt a főrendiház módosítványa tulajdonítani akar?

A megkülönböztetésnek indokolásul nem lehet arra hivatkozni, hogy ha a váltó megovatoltatott: akkor a kibocsátó és a lejárat előtti forgatók obligóban maradnak, s ez a lejárat utáni forgató kötelezettségét fölöslegessé teszi; míg ha a váltó megovatolva nincsen, egyedüli kötelezett az elfogadó s ez a későbbi forgatók váltójogi kötelezettségét teszi szükségessé. Nem lehet erre hivatkozni nemcsak azért, mivel ha a lejárat előtt a váltót huszan forgatták, azért a lejárat előtti huszonegyedik és további forgató mégis váltókötelezett leszen; hanem főleg azért nem, mivel az életben, különösen nálunk, igen sok váltón csak két személy szerepel, t. i. a saját rendeletre kibocsátó mint váltóhitelező és az elfogadó mint váltóadós. Minthogy pedig az ilyen váltót az egyedül kötelezett elfogadó ellen váltóbeli követelés fentartása végett ovatolni nem szükséges: ugyan kérdem, van-e csak látszólagos indok is arra, hogy ha az ily váltó megovatoltatik és azután forgattatik, akkor az utolsó forgatmány egyszerű átruházás legyen, míg ha ugyanazon váltó nem volt megovatolva, az arra vezetett utóforgatmány teljes váltójogi hatálylyal bírjon. Nyilvánvaló, hogy ezen esetben az ovás egészen fölösleges; hogy az ovás meg vagy meg nem történte a váltókötelezettek számára és a kötelezettségek mérlegelésére minden befolyás nélküli; ezen fölösleges cselekvénynek tehát a további forgatmányok hatályára ily nagy fontosságú befolyást tulajdonítani nem lehet.

E mellett figyelembe veendő, hogy egy megovatolt, de az előzők ellen három hó alatt be nem perelt, tehát az előzők ellenébe elévült váltó a kibocsátó és lejárat előtti forgatók kötelezettségére nézve a meg nem ovatolt váltóval egészen azonos tekintet alá esik; és mégis a jogosulatlan megkülönböztetés szerint, ha az előzők az értszabadtak ki az obligóból, mert a váltó meg nem ovatoltatott; a további forgatmány váltójogi hatálylyal bírna; ha pedig az előzők azért menekülnek a váltójogi kötelezettség alul,

mert a megovatolt váltó alapján az elévülési határidő alatt a kereset meg nem indított: az ezen határidő után kelt utóforgatmány nem esnék a váltójog szigora alá, hanem a váltókövetelés egyszerű átruházását tartalmazná. Figyelembe veendő még az is, hogy ha a 42-ik §. szerint az előzők az ovást ezen kifejezéssel «ovás nélkül» vagy «költségek nélkül» elengedték, a váltóbirtokos a viszkereset fentartása végett ovással élni nem tartozik. Ha már most egy ilyen váltó meg nem ovatoltatik, ez által a korábbi előzők viszkereseti kötelezettsége meg nem szűnik, és mégis, mert a váltó nem volt megovatolva, a főrendiház módosítványának szószerinti szövege értelmében az utóforgatók is váltójogilag lennének kötelezve.

Annak indoklására, hogy ha ovatolt váltó forgattatik a lejárat, illetőleg a bemutatási határidő után, a forgatmány váltójogi hatálylyal ne bírjon, míg ha nem ovatolt váltó láttatik el utóforgatmánnyal, ennek teljes váltójogi hatálya legyen — leginkább azt szokták felhozni, hogy a ki egy lejárt, de még nem ovatolt váltót tovább ad, ezt azon bizalommal teszi, hogy a váltó utólagosan beváltatni fog; tehát ha ez be nem következik, váltójogilag felelősnek kell lennie; míg ha egy oly váltó forgattatik, a mely a megtörtént ovás daczára sem váltott be, nem lehet feltenni, hogy e váltó az újabb bemutatás esetében beváltatni fog, s épen ezért nem lehet azt sem feltételezni, hogy e váltónak beváltását a forgató váltójogilag garantirozni akarta.

Eltekintve attól, hogy semmi jogosult indok nem szól a mellett, miszerint a ki egy saját feltevése szerint biztos váltót ad tovább, váltójogi kötelezett legyen, a ki pedig egy általa nem biztosnak tartott váltót ruház át, ne legyen váltójogilag kötelezve; eltekintve attól, hogy ha csakugyan megkülönböztetést akarnánk tenni, legalább ugyanannyi jogosultsággal tehetnők az ellenkezőt, azt lehetne következtetni, hogy inkább az sujtandó a szigorubb váltójogi felelősséggel, a ki a váltót biztosnak nem tartva, ennek daczára tovább forgatta azt; a fentebbi indoklás azért nem vehető figyelembe, mert azon alap, a mire az okoskodás fektetve van, ingatag és téves. A váltónak az elfogadó által utólag leendő be vagy be nem váltása, az ovásnak meg vagy meg nem történtétől egészen független. Egy megovatolt váltó, melyet a dúsgazdag elfogadó csak azért nem váltott be, mert a lejáratkor fontos családi érdek miatt rögtön eltávozni kellett hazulról, vagy a melynek fedezetéről azért nem gondoskodott, mert a könyvvezető a lejáratot tévedésből pár nappal későbbre vezette be, bizonyára inkább fogja czélját elérni, inkább fog a későbbi bemutatás alkalmával beváltatni, mint egy olyan meg nem ovatolt váltó, melynek elfogadója ellen a lejárat előtt csőd rendeltetett. És mert a váltónak fizetés végett való bemutatása ovás nélkül is megtörténhetik, sőt az oly váltóknál, melyen viszkereset alatt álló előzők nincsenek, rendesen ovás nélkül szokott megtörténni; ugyan kérdem, hogy lehet a fentebbi indokot alkalmazni oly esetben, midőn a váltóbirtokos egy lejárt és fizetés végett bemutatott, de nem ovatolt váltót a lejárat után tovább forgat, daczára annak, hogy az elfogadó a fizetést

a bemutatáskor határozottan megtagadta. Hogyan bízhatik ezen esetben a forgató abban, hogy ismételt bemutatás esetében a váltó beváltatni fog. Vagy tegyük fel, hogy a váltóbirtokos nem ovatoltatta ugyan a váltót, hanem ennél többet tett; váltóperbe idéztette az elfogadót, marasztaló határozatot nyert ellene; és az elfogadó a marasztaló bírói határozat jogerőre emelkedése daczára sem fizetett, sőt az ellene megkísérlett végrehajtás is vagyonihiány miatt sikertelen maradt. Ugyan kérдем, ha aztán ezen nem ovatolt váltót tovább forgatja, lehet-e az ezen forgatásból eredő váltójogi kötelezettséget azzal indokolni, miszerint a forgató, midőn a váltót tovább adta, bízott abban, hogy azon elfogadó, a ki a marasztaló bírói határozat, a sikertelen megkísérlett végrehajtás daczára nem fizetett, azonnal fizetni fog, mihelyt a forgatmányos neki a váltót fizetés végett utólag bemutatja.

Mindezek elég világosan mutatják, hogy a főrendiház által megállapított szövegben foglalt megkülönböztetés tartható alappal nem bír. Ismételjük, hogy azon nézet, hogy a váltóra lejárat után vezetett minden forgatmányok teljes váltójogi hatálya legyen, tekintet nélkül arra, hogy a váltó volt-e ovatolva, avagy pedig nem, — még valahogy indokolható lenne; de azon megkülönböztetést, melyet a főrendi módosítás tartalmaz, hogy a nem ovatolt váltóra vezetett utóforgatmányok váltójogi hatálya legyen, az ovatolt váltóra vezetettnek pedig nem: szerény vélekedésünk szerint megállható okokkal támogatni nem lehet.

A kérdésnek azon megoldását, melyet a főrendiház módosítása tartalmaz, azért sem tartjuk helyesnek, mert míg az, a ki a váltót a lejárat előtt, vagy a lejáratkor forgatja, a váltóösszegért csak azon esetben felelős, ha a váltó a lejáratot követő hét köznapon fizetés végett bemutatattatik és ovatoltatik, tehát csakis ezen rövid három napon kell az esetleges fizetésre készen lennie, innét számított három hó alatt pedig évül el ellenébe a hitelező viszkereleti joga; addig az utóforgató felelőssége sokkal súlyosabb, mert az elsőforgatmány keltétől számított két hosszú év alatt a váltó bármikor bemutatható, ezen hosszú idő alatt neki a fizetésre mindenkor készen kell lennie és a bemutatástól számított három hó alatt, tehát esetleg a forgatmány keltétől számított 2 év és 3 havi időtartamig van obligoban; sőt az is megtörténhetik — a mi pedig a váltójogviszonnyal merőben ellentétben van — hogy az elfogadó elleni váltójogi kereset hamarabb évül el, mint a lejárat utáni egyetlen forgató elleni viszkerelet.

Mostani váltójogunk nem ismeri azon megkülönböztetést, melyet a főrendiház szerkezete érvényre emelni kíván. Ennek daczára bátran utalunk azon tapasztalati adatra, hogy az élet e tekintetben a változtatást szükségesnek nem mutatta, mert a forgalom igényei egyáltalában nem követelik, hogy a váltó lejáratát után váltójogi hatálylyal forgatható legyen. Hazai váltójogunk hiányai nem egy tekintetben érezhetők voltak; s a nyilatkozott szakvélemény nem egy változtatásnak szükségét hangoztatta. De a lejárat után való forgatmány kérdésének oly megoldását, minőt a főrendiház módosítása tartalmaz, a

gyakorlat épen nem mutatta szükségesnek; ily újítás életbe léptetésének szüksége senki által sem lőn hangsúlyozva.

Mindezekhez járul, hogy a főrendiház által megállapított szöveg a visszaélést igen könnyűvé tenné. Az, hogy a váltó megovatoltatott-e avagy pedig nem, magán a váltón kivüleső oly cselekvény, melynek meg vagy meg nem történtét a váltó elő nem tünteti. Ennéfogva azt, hogy a váltón levő utóforgatmányok váltójogi forgatmányok-e vagy pedig váltójogi hatással nem bíró átruházások, magából a váltóból meghatározni nem is lehet, a mi félrevezetésekre, visszaélésekre szolgálhat alkalmul. De még nagyobb a veszély ott, a hol a váltón a lejárat előtt tett kelet nélküli vagy üres forgatmányok vannak; mert ha az ilyen váltó megovatolása elmulasztatik is, a forgatmányok lejárat utáni kelettel való ellátása a legegyszerűbb és legkönnyebb módot ad arra, hogy a már elenyészett viszkereleti kötelezettség jogtalanul újra felélesztessék. És ez oly visszaélés, a mi legtöbb esetben be nem bizonyítható fog lenni. De ha a váltó az által, ki a jogtalan kitöltést eszközölte, tovább folytatatik, — pedig a visszaélési esetekben ez bizonyára nem fog elmaradni — még bebizonyítás esetében sem lesz a megkárosítás elhárítható, mert ha egyszer az utóforgatmányok váltójogi hatálylyal bíróknak ismertetnek el, a korábbi tulajdonos jogtalan kitöltésének tényéből a későbbi jóhiszemű váltóbirtokos ellenében kifogást emelni nem lehet.

Mindezek alapján, minthogy az utóforgatmány váltójogi hatályának elismerése a forgatmány lényegével ellenkezik, minthogy az ovás meg vagy meg nem történetére fektetett megkülönböztetés megállható alappal nem bír, minthogy a főrendiház által e kérdésben indítványozott változtatást a gyakorlati élet kívánalmai épen nem teszik szükségessé, sőt az, mint visszaélésekre alkalmat szolgáltató, veszélyesnek is mutatkozik: mi a 14-ik §-nak a képviselőház által elfogadott egyszerű szerkezetét tartjuk helyesnek és hinni akarjuk, hogy most ezt a főrendiház is változtatás nélkül elfogadván, készséggel nyújt segédkezet arra, hogy a váltótörvényjavaslat törvényerőre emeltessék.

Teleszky István.

Orvosi megjegyzések a m. büntető-törvénykönyv javaslatára.

III.

Utolsó közleményünk számára hagytuk fenn azon bűntények felsorolását, melyekről a tjavaslat vagy részben vagy egészben megfeledezett, holott egyesek nemcsak koronkint elő szoktak fordulni, hanem vannak közöttük olyanok is, melyek szokásosak hazánk egyes tájain. Egészen hiányzik a tjavaslatból a *gyermeklopás* bűnténye, ámbár jól tudjuk, hogy ugy a vándor-testületek mint a kóborló kalandorok nem egyszer szoknak ezen uton maguknak kíségitőket szerezni, holott a gyermek-sikkasztás vagy csempészet fel lett véve.

Ki van hagyva a tjavaslatból továbbá azon fejezet, mely a gyermekek testének megcsönkítése, elferdítése, elrutítására vonatkozik, ámbár mondhatni, gyakori azon

eset, hogy a koldusok saját vagy lopott gyermekeiket megcsonkítják, végtagjait kitördösik, elferdítik, izületeiket kifeszítik, hátgerinczüket erőszakosan kiferditik, arcukat lehetőleg elrutítják, sőt bőrük alá levegőt fujnak, hogy csak a járókelők figyelmét magukra vonják és könyörérzetét kizsákmányolják.

Nincsen említés a törvjavaslatban azon bűntényről, melyet azon szülő vagy gyám követ el, ki gyermekét vagy pártfogoltját szándékosan oly életpályára kényszeríti, mely az illető testi alkatával, érzéki fogatkozásaival vagy egyéni hajlamaival homlokegyenest ellenkezik, sőt tönkremenetelét, elhalását vagy elmeképességének elvesztését valószínűvé teszi.

Kimaradt a tjavaslatból azon bűntény megtorlása, melyet az követ el, ki a bujakórt biztos tudattal és az orvosi óvás ellenére szándékosan terjeszti, pedig ez egyike a gyakoribb bűntényeknek és a törvényszék lenne hivatva a társadalom ezen mindinkább terjedő rákfenéjének legalább ott gátot vetni, hol annak nyomába akad.

Nem találunk a tjavaslatban szakaszt, mely a testi kínzás bűntényének megtorlására vonatkoznék, főleg ha az mint súlyos vagy életveszélyes sértés nem kvalifikálható, holott jól tudjuk, miszerint vannak utak és módok, melyek segítségével a bűnös éheztetés, elzárás, verés, álmatlanság, holtig kaczagtatás stb. által a gondnokságára bizottnak életét veszélyeztetheti. Nincsen a törvénjavaslatban intézkedés azon bűntények megtorlására, melyek bűntettekre indító babona vagy álhitnek terjesztése következtén létesülnek. Így, hogy csak néhányat említek, azon babona általános elterjedését említem, mely a köznépnél most is jelen van s abban áll, hogy azon egyén, ki egy még meg nem született magzat szívét mellén hordja, láthatatlan és sérthetetlen, mely álhit miatt a rablók és tolvajok első sorban igyekeznek valamely terhes nőt legyilkolni és magzatának szívét birtokukba ejteni; vagy azon tévhit elterjedése, mely annyi vérbe s életbe került már s abban áll, hogy az izraeliták husvétii süteményüknek elkészítésére egy ártatlan keresztény gyermeknek vérért használják stb.

Nincsen említés sem téve a tjavaslatban akár a temetők és siroknak megbecstelenítése és kirablására, akár a halottak tetemeinek elrablása vagy megbecstelenítéséről, pedig ezek gyakori bűntettek, melyek bizonyára megtorlást érdemelnek.

Kimaradt a tjavaslatból azon, hazánk déli részében honos bűnténynek beillesztése és megtorlása, melyet közönségesen *vampyrismusnak* szokunk nevezni, s mely a halottaknak kiásásában s testöknek feldarabolásában áll, valamely boszu, babona vagy meggyalázási vágy következtén.

Kimaradt végre a tjavaslatból azon szakasz, mely az öngyilkosságok ritkítását vagy meggátlását czélozná s mely oda hatna, hogy az illető nem sikerülés esetén érzékenyen megbüntettetnék, főleg ha elég indok annak elkövetésére nincsen jelen. Valószínű, hogy ha ezen irány-célból egy szigorú szakasz fel fog vétetni a büntető-

törvénykönyvbe, nagyobb megfontolásra fogja birni tétének elkövetése alkalmával a bűnöst, mint jelenleg, midőn minden megtorlás nélkül követheti el a legnagyobb bűntettek egyikét, az öngyilkosságot.

Mint ezekből láthattuk, a büntetőtörvénykönyv törvényjavaslata egészségügyi szempontból sem tartozik sem a szerencsések, sem a kimerítők közé és meg vagyok győződve, hogy ha ezen bírálatot nem önmagam mint egyes egyén, hanem egy ügybuzgó testület szerkesztette volna, bizonyára jelentékenyen több hiányt és kijavítandó hibát lett volna képes benne feltalálni, de így a közjó érdekében csak önmagam dixi et salvavi animam meam.

Dr. Dubay.

A

nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon.

V. Ezen aggasztó jelenségekkel szemközt helyén valónak tartjuk itt, a nagy porosz miniszter Bismark herczeg következő szavait idézni: «Nem lennénk érdekes — ugymond — az állam névre, ha nem tartanók kötelességünknek minden rendelkezésünkre álló eszközökkel terjeszteni hazánk határain belül az uralkodó nyelvet».

Ne hozza fel itt senki ellenvetésül, hogy Magyarországon e követelés éretlen chauvinismus, s hogy sokkal kisebb nemzet vagyunk, sem mint jogunk volna nyelvünknek kizárólagos, vagy legalább is a többi nemzetiségek fölött álló helyet követelni.

Mert habár nem is vagyunk Poroszország, vagy habár mögötte állunk is Európa nagy nemzeteinek: *de Magyarországon itthon vagyunk. Ez a föld itt a mi földünk. Mi teremtetünk rajta államot, mi védjük meg létét, mi vívtuk vissza szabadságát, miénk benne az értelmiség és vagyon tulnyomó része. Van tehát jogunk, van okunk saját honunkat, saját édes hazánkat úgy rendezni be, a mint akarjuk.*

Szükségtelennek tartom itt a nagyobb külföldi államok eljárására hivatkozni. A világtörténelemből úgylis köztudomásu, mit tett azokban a *politikai nemzet* a többi népiségekkel szemben. A *hol assimilálniok nem sikerült, kiirtották őket, mint mondani szokták a »polgárisodás előnyére».*

Igy járt el *Franciaország*, a szabadság, testvériség és egyenlőség országa, mely most a nemzeti egység példányszerű típusául szolgál. Ez történt *Spanyolországban*, hol a celta és gallus faj földrajzi helyzete folytán beolvadt az iberekbe. *Wales* és *Scotia* (az egykori Caledonia) celta eredetű népeinek semmi faji hasonlósága Angliához és angol, iber és gallus lakosaival, s mégis az angol állam élet és tudomány *néprom* gyanánt tekinti őket; nem lévén joguk követelni, hogy éljenek. Hát a mi tudós tanáraink a *németek* valjon kegyesebbek voltak-e a maguk *szláv*-jai iránt? Tudjuk, hogy Hannover, Mecklenburg, Holstein és Anhalt, Poroszország és Ausztria nagy részének lakossága tót volt. Hamburg, Lübek,

Rostock és Schwerin szláv népeknek voltak tótnyelvű székhelyei. A szlávok alapíták Lipcsét és Drezsdat s hogy az egykori linónoknak egy század előtt még saját nyelvű papjuk volt. S mégis az u. n. *higgadt* német közvélemény, tudomány és hazafiság jelenleg is áldja, fennen magasztalja *Medve Albertet*, hogy keresztes háborút viselt Brandenburg szlávjai ellen, és a *Frigyesekeket*, kik irtó hadviselést folytattak Pomern, Silézia és Posen nem német ajku lakossága ellen. A mi történt, az a nagy *einiges Deutschland* érdekében történt.

Szükségtelennek tartom itt ezen nagyobb külföldi államok eljárására hivatkozni; *mert nem is óhajtom, hogy mi is mindenben kövessük őket.* Ezen nagy nemzetek helyett csak a szomszéd kis Szerbiától és Romániától akarom venni a példát. *Ha Szerbia és Románia, ezen két, az imént említettekhez képest, parányi állam, elég nagy és erős arra, hogy szerb és román legyen és mint ilyen megélni tudjon:* csupán csak mi magyarok lennénk oly gyengék, olyan élehetetlenek, hogy ne bírnánk, vagy ne mernénk urak lenni — saját országunkban.

Dr. Herczegh Mihály,

Folyt. követk.

egyet. tanár.

A tengerészeti magánjog codificatiója.

E kérdésben az «Ell» f. hó 4-ki száma egy igen figyelemre méltó cikket közöl, melyet egész terjedelmében átvéve t. olvasóink figyelmébe ajánlunk:

«Pár hónappal ezelőtt, midőn arról értesültünk, hogy az osztrák és a magyar igazság- és kereskedelemügyi miniszterek közt a német tengerészeti magánjog receptiója iránt folytatott tárgyalások döntő stadiumba léptek, kimutattuk a tervezett receptio hibás voltát. A hibás lépés még évekkel ezelőtt történt meg, midőn az osztrák kormány felhívása folytán az akkori igazságügyi és kereskedelmi miniszterek elvileg elfogadták a német tengerészeti magánjog receptióját, s ezen elvi megállapodás alapján a részletek iránti alkudozásokba bocsátkoztak. Ezen több éven át, hivatalos lassúsággal folyó alkudozások és tárgyalások, a leléptet miniszterek leltárában, nem valami öröndetes örökségképen, átszármaztak miniszterről miniszterre, s a mostani igazságügyi kormánynak jutott azon irigylésre nem méltó feladat, hogy az osztrák kormánnyal folytatott tárgyalásainak eredményét, törvényjavaslat alakjában, a magyar törvényhozás elé terjeszse.

A német tengerészeti magánjog, ha nem is semmisíti meg tengeri kereskedelmünket, mégis okvetlenül hátrányára fog annak válni. Tengeri kereskedelmünk most van fejlődésének ugyszólván első stadiumában. Még gyenge, erőtlén az. Nem is csuda. Trieszt mellett nem izmosohatott az meg; mert hát évtizedek, sőt századok óta mindent elkövettek Bécsben Trieszt erősítésére, s Fiume meggyengítésére. Miért? Hogy a tengeri kereskedelem monopóliuma megmaradjon Ausztria ezen tengeri kikötőjénél.

S mi történik most?

Ezt a gyenge, fejletlen tengeri kereskedelmünket megboldogítják egy osztrák-magyar-német törvénnyel. Eddig a francia jogelvek voltak tengerpartunkon érvényben. A francia törvényekkel találkozunk tengeri kereskedelmünk csaknem valamennyi piaczn. Tulnyomólag csak kisebb és nagyobb járatu hajókázásra szorítko-

zik, jellege tehát inkább csak parti kereskedelem. Olaszország az egész Középtenger partvidékein szintén ezen kereskedelem túlnyomó, míg Németországnak ami tengeri kereskedelme van, azt tulnyomólag a hosszujáratu hajók közvetítik.

Tengeri kereskedelmünknek tehát egész jellege arra utal, hogy a Közép-tenger partvidékeivel legyünk jogközösségben; mert itt vannak piacaink, s e piacokon a francia tengeri jog érvényes. Előbbi cikkeink során hiteles számokkal kimutattuk már, hogy mily arányban látogatja 157 hosszú járatu hajónk a külföldi piacokat. Ismétlésbe nem akarunk bocsátkozni, azért most csak azt emlitjük meg, hogy míg Franciaországgal és gyarmataival évenként átlag 128, az Egyesült Államokkal 101, Oroszországgal 44, Törökországgal 34, Olaszországgal (melylyel a kereskedést tulnyomólag a rövidebb járatu hajók közvetítik) 20, Brasiáliával 8, addig Németországgal átlag csak hét esetben történik közlekedés a magyar tengerpartról.

Ugyancsak megelőző cikkeinkben kimutattuk azt is, hogy a francia jog, néhány elavult intézkedése daczára is — melyeket egyébiránt igen könnyen ki lehetne javítani, mivel a francia jognak nem egyszerű receptióját, hanem tengerészeti magánjogunknak a francia jog alapelvein való codifikálását óhajtuk — megfelel tengeri kereskedelmünk viszonyainak és érdekeinek, s még jogászi szempontból sem sokat enged a német jognak, ha csak azt nem tekintjük egy törvénykönyv fő előnyének, hogy a paragraphusok, alfelosztások, alienák stb. minél tömönytelenebb bilinccsével megkötözze, a törvény valódi szellemét.

S mégis, mindezek daczára, mi történik?

Recipióljuk a német tengerészeti jogot.

S miért?

Mert Trieszt úgy akarja. Mert Triesztből kerültek ki azon szakemberek, a kik az osztrák kormánynak a német tengerészeti magánjog receptióját ajánlották. S mert az osztrák kormány Ausztria igazságügyi berendezését lehetőleg iparkodik Németországgal egyenlő lábra állítani. Ausztria mindinkább halad a Németország felé vezető lejtőn, s mi Ausztria járszalagán szintén megyünk vele. Ausztria kereskedelmi jogközösségbe lépett Németországgal. Mi szintén beléptünk. E lépés mellett legalább az anyagi érdekek határozó érve szól. De kíváncsiak vagyunk arra az argumentumra, mely kíváncsossá tenné, hogy a száraz föld után, most a tengeren is jogközösségbe lépünk Németországgal. Sőt mi több, Ausztriának sincs jelentékenyebb érdeke arra, hogy a német tengerészeti jogot recipiólja. Az igaz, hogy sokkal nagyobb kereskedést űz a tengeren is Németországgal, mint mi; de azért tengeri kereskedelmének tulnyomó része nem Németország felé irányul, s az egész Középtengeren szintén a francia jogot találja. De hát Ausztriában már szokás, Németországhoz dörgölőzködni. Miattunk ugyan telhetnék ebben kedve, csak azután e kedvtelése ne lenne kihatással ránk. Csakhogy kihatással van. A jogközösség ürügye alatt mindig követjük szomszédunkat. Így történik aztán, hogy Ausztria mediumán keresztül mindenütt Németországgal találkozunk: a szárazföldön, a tengeren, a levegőben.

Pedig ezt a tulságos jogközösödést Németországgal megkecsérülheti még Ausztria is. Németország hatalmasan közeledik minden téren: szárazon és vizen, a kereskedelmi szövetség sima útján, a robogó vasutakon, a hatalmas tengeri gőzösökön, a szerződéseken, a közös törvénykönyvek paragraphusain, a közös eszmék szárnyán, a közös érdekek paripáján. Ha Ausztria nem tart ettől a nagy és rohamos közeledéstől, s ahelyett, hogy azt, a hol az anyagi érdekek kára nélkül tehetné, akadályozná, még akkor is egyengeti annak útját, midőn erre semmi szükség, tisztára esztelenül cselekszik. Még esztelenebb azonban a mi részünkről, hogy Ausztria germanizáló hóhortjainak engedünk, főleg akkor, midőn ezen engedékenységnünknek kárát valljuk.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A közszerzeményi jogról.

Különös tekintettel a felsőbb bíróságok gyakorlatára.

A család- és illetve örökösödési jog egyik legfontosabb kérdését képezi a közszerzeményi jog, mely bármily egyszerűnek látszassék is, számos vitás kérdést rejt méhében, melyek megbeszé-

lése annál is inkább szükségesnek mutatkozik, mert kommentatoraink általában igen könnyen túltették magukat az e téren alakulható jogviszonyokon úgy, hogy kevés felvilágosítást találunk bennük e részben. Legbehatóbban foglalkozik e kérdéssel *Herczegh* magyar családi s örökösödési jogában, de egyrésztől ő sem meríti ki a dolog minden oldalát, másrésztől több oly nézeteket fejteget,

melyek a mienktől lényegesen eltérnek, mint azt alább kimutatni alkalmunk lesz. A judikatura sem ad biztos támpontot, minden kérdésre, mert az eltérő elvi jelentőségű határozatok itt sem a ritkaságok közé tartoznak.

Meggyőződünk erről mindjárt az első lépésnél, vagyis ha azt akarjuk megállapítani: hogy mi hát tulajdonképpen a közszerzemény.

Kommentátoraink válasza e részben, hogy *közszerzeménynek* azon javak nevezetnek, melyeket a hitvesek a házasság megkötésétől kezdve annak törvényszerinti megszűntéig keresnek.

Ez áll is; és világosnak is látszik; s még sem oly világos, mint első pillanatra látszanék. A kiindulási pont azonossága mellett, annak gyakorlati alkalmazásánál két lényegesen eltérő nézetet látunk szemben egymással.

Az egyik nézet szerint; mindaz a vagyon, mely a házasság alatt szerzett, közszerzemény képez, s ebből a házasság előtt megvolt, vagy a házasság tartama alatt öröklött vagyonérték csak abban az esetben vonható le, ha bebizonyíttatik, hogy az a szerzeményes javakba beruházott.

Másik nézet szerint közszerzeménynek csakis az a vagyon érték tekintendő, mely a házasság előtt megvolt, vagy a házasság tartama alatt öröklött vagyon értékét felülmulja.

Ha e kérdésre vonatkozólag a legfőbb ítélőszék gyakorlatát vizsgáljuk: úgy az egyik mint a másik irányban találunk elvi kijelentéseket.

Egyik esetben a határozat tartalmából az az elv következik: «hogy csak az a vagyon tekinthető közszerzeménynek, mely a létezett vagyon értékét felülmulja a nélkül, hogy a szerzés ideje, vagy a házasság tartama alatt felmerült bármely körülmények figyelembe vehetők lennének». (Legfőbb ítélőszéki határozat 1875. október 7-ről 6669. sz. a. L. 1875. évi Jogtudományi Közlöny 51. száma mellett közölt 209 sz. a. Curiai határozatokban).

Másik esetben ismét azt az elvet látjuk kimondva, hogy: «kézpénzbeli öröklött vagyon értékének a szerzeményből leendő kifizetése csak abban az esetben rendeltető el, ha az beigazoltatik, hogy az öröklött vagyon a szerzeménybe beruházott» (1876. január 28-án 885. sz. alatti legfőbb ítélőszéki határozat. L. a Jogtudományi Közlöny f. évi 12. száma mellett közölt Curiai határozatokban 45. sz. alatt.)

Ugyanez az elv van közvetve kimondva egy másik határozatban is, mely szerint: «a házasság tartama alatt kifizetett adósság közszerzeménynek nem tekinthető, s ennél fogva az egyik házastárs elhunytja esetén a másik házastárs a kifizetett adósság felének megfelelő összeg, mint közszerzeménynek a hagyatékából leendő megtérítését nem követelheti». (Legfőbb ítélőszéki határozat 1875. április 5-ről 2308. sz. alatt. L. Az 1875 évi Jogtudományi Közlöny 20. számában közölt Curiai határozatok között.)

Első kérdés tehát, mely megoldásra vár: az, hogy melyik nézet a helyes a kettő között.

Én határozottan azt a nézetet osztom, hogy közszerzeménynek csak az a vagyonérték tekinthető, mely a házasság alatt megvolt, vagy a házasság alatt szerzett vagyon értékét felülmulja.

Ezt vélem úgy az ideiglenes törvénykezési szabályokban kimondott, valamint a régi magyar felfogás szerinti elvek következményének, s e mellett a legigazságosabbnak, a gyakorlatban leg egyszerűbbnek, s alkalmazásában legkevesebb nehézséggel járónak.

Hogy a közszerzemény minőségét helyesen meghatározhasuk először azzal a kérdéssel kell tisztába jönnünk, hogy mit ért a törvény szerzemény alatt?

Erre megfelel az ideigl. törvk. szabályok 10. §-a melynek utolsó bekezdése így szól:

«Ellenben ha a hagyaték túlhaladna azon értéket, mely az örökhatározatra az apai és anyai ágról került, ezen szerzemény, a hitvestársra száll» stb. Tahát nyiltan kimondja, hogy szerzeménynek azt a vagyonértéket tekint, mely az öröklött vagyon értékét túlhaladja. Ha egy lépéssel tovább menve ezt az elvet a közszerzeményre alkalmazzuk, lehetetlen azon fogalommeghatározásra nem jutnunk, hogy közszerzeményt az a vagyonérték képez, mely a házasság előtt megvolt, vagy a házasság tartama alatt öröklött vagyon értékét felülmulja. Határozott súlyt kívánok itt arra fektetni, hogy az öröklés a házasság tartama alatt történt legyen, mert a házasság előtt öröklött javak számba csak akkor vehetők, ha vagy a mennyiben

azok, vagy értékük a házasság megkötése alkalmával tényleg megvolt, mert az ellenkező felfogás vagyis hogy általában az öröklött vagyon értékét túlhaladó érték képezze a közszerzeményt a legnagyobb igazságtalanságra vezethetne p. o. oly esetben ha egyik vagy másik házastárs öröklött vagyonát a házasság megkötése előtt elpazarolja, s házassága alatt vagyont szerez, melyben tán a másik házastárs takarékoságának van kiváló része, és e vagyon mégsem fogna közszerzeménynek tekinteni.

Ebből kifolyólag a házasság tartama alatt kifizetett s a házasság előtti időről származott adósság törlesztése által a törzsvagyon értéke kétségtelenül szaporodván, ezen szaporodás nézetem szerint közszerzeményt képez, s azért a legfőbb ítélőszék fentebbi határozatában kimondott ellenkező elvet nem oszthatom, s azt csak ama másikkal kifolyásának tartom, mely a súlyt nem a vagyonértékre, hanem az egyes dolgok szervezési időpontjára fekteti.

E nézet — mely pedig leginkább el van terjedve — kiindulási pontja — véleményem szerint, — már magában hibás. A közszerzemény, mint helyesen mondja Wenzel s utána Herczegh csak a szerzett vagyon bizonyos hányad része (pars aliquota) s nem az abban foglalt egyes dolgok, már pedig ezen elvvel ellenkezésbe jövünk ha a súlyt az egyes dolgok szervezési időpontjára tehetjük. — E mellett nemcsak az országbirói szabályokban kimondott s fentebb kifejtett elvvel, hanem a régebbi magyar törvénnyel ellenkezésbe jövünk, mely az elidegenített ősi javakat a szerzeményből visszapótlandónak rendelte, s csak azt, mi ezen felül fennmaradt tekintette szerzeménynek.

De a gyakorlatban is a mellett, hogy az ellenkezőelv alkalmazása sokkal több nehézséget szül, igazságtalanságra is vezethet alkalmazásában.

Ha meggondoljuk, hogy annak bizonyítása, hogy valamely érték más szerzett vagyonba beruházott a mily nehézségekkel van összekötve, a törvény ily értelmű felfogását annál kevésbé érthetjük, mennél kevésbbé bírjuk e felfogás rációját belátni.

Ha valaki előbb elpazarolja vagyonát, melyben házastársa kész segédkezett nyújt, s utóbb magába térvén takarékosága által vagyont szerez, hogy gyermekeinek valamit hagyhasson, s felteszem, hogy ehhez is hozzájárul a másik házastárs, nem sokkal igazságosabb s helyesebb-e? ha előbb helyre pótoltatik az, mit közösen elköltöttek, s csak mi fennmarad az lesz közszerzemény, hiszen valóban csakis az szerzett: mintha keresztet vetünk az elvert vagyonra, s a szerzett vagyon felét elviszi a túlélő házasság fél a gyermekek orra előtt, pedig az elhunytján tán kétszer annyi vagyonát verték el a közszerzőnek nevezett felek.

Tudjuk, hogy a közszerzeményi jog a polgárok és a volt jobbágyok között áll fenn: s a mienkkel ellenkező elv alkalmazása éppen ennél az osztályoknál fog legtöbb nehézséget okozni s legtöbb igazságtalanságra vezetni.

A polgárok nagy része kereskedő vagy iparos; éppen ez az osztály, melynek vagyona legtöbb hullámlásnak van kitéve, szerencse, időviszonyok stb. élete folyamán igen sok változásnak teszik ki vagyonai helyzetüket: ki lesz ily egyéneknek képes bebizonyítani, hogy a haláluk után maradt vagyon, vajjon az öröklött vagyonon szerzett-e, vagy az szerencsétlen üzletek folytán elpusztult, s szerzett dolgok későbbi szerencsés üzletek eredményei, melybe az öröklött vagyon be nem ruházott, tehát az közszerzeményt képez.

A volt jobbágyok rendszerint gazdák, tudjuk, hogy az időjárás mily befolyással van a gazda sorsára, s ha szerencsétlen évek ősi vagyona vagy részétől megválni kényszerítik, vagy a ragály marháit elpusztítja, vajjon igazságos-e, ha szerencsés évek folytán más birtokot, vagy újabb felszerelményt szerez, ez már közszerzemény azért, mert az ősi vagyon ebbe be nem ruházathatott. És e mellett mily bonyolultá teszi, a különben igen egyszerű dolgot, és a bizonyítás sikerétől, mi ismét gyakran attól függ, ki lép fel felperesként s így ki tartozik bizonyítani, teszi függővé azt, hogy a vagyon mily minőségűnek tekintessék akkor, midőn ily komplikációra semmi szükség sincs.

De igazságtalan ez az elv azért is, mert egyenlő alkalmazása lehetetlen. Ha ugyanis valaki csupán pénzzel dolgozik, ennél már csak a vagyonérték határoz, mert itt beruházásról már szó sem lehet, tehát az általunk védett elv alkalmaztatik, míg ha valaki a pénzén más dolgokat vásárol, már az ellenkező elv nyer alkalmazást.

A köteles részt a törvény a gyermekek jogainak megóvása végett szükségesnek találta fenntartani, ennek az elvnek alkalmazása mellett az is kijátszható vagy legalább igen bizonytalanná tehető. A második nőt akarja a férj előnyben részesíteni első házasságából származott gyermekei felett eladja ősi vagyonát, s a nyert pénzen vagy lehet, hogy öröklött pénzen vagyont szerez, s azt mint közszerzeményt nevével közösen nevére iratja, a fele részről végrendelekzik, annak felét szintén nevének hagyja s gyermekeit köteles részre szorítja. A gyermekek a vagyon fele helyett negyed-részt kapnak, hacsak kimutatniok nem sikerül, hogy a szerzett vagyonba az öröklött vagyon ruháztatott, mi főleg ha a dolog kényszerüleg történik, s a családság ügyesen elrejtetik, igen nehéz feladattá válhat.

Soká folytathatnám még hason példák felhozását, de úgy-hiszem, hogy a felhozottak is elég meggyőzők az ellennézetűek által követett elv gyakorlati alkalmazásánál felmerülő nehézségek és visszasságok kimutatására.

Áttérek egy másik, szintén fontos kérdésre, hogy lehet-e a házasság tartama alatt oly szerzemény, mely nem képez közszerzeményt? Feltétlenül igennel kell válaszolnunk, s kommentátoraink is mind e nézetben vannak. És a legfőbb ítélőszék is tudtommal ezt az elvet követi (lásd különösen a döntvénytár XI. folyamában 62. sz. a. 92. lapon foglalt határozatot); vannak azonban a gyakorlat emberei között ellennézetűek, kik a házasság alatti szerzeményt feltétlenül közszerzeménynek tekintik, ezeknek nézete azonban annyira elszigetelve áll, hogy e különben sem kellőleg kifejtett nézet czáfolata helyett, in medias res ugrok s a már sokkal vitásabb kérdést kísérem meg szellőztetni, mely szerzemények azok, melyek közszerzeményt nem képeznek?

Ilyenek kétségtelenül első sorban azon dolgok, melyeket az illető idegenektől végrendeleti örökösödés folytán vagy ajándékba kapott. Ezek ugyan szerzemények s az e javakban való örökösödés nem az öröklött, hanem a szerzeményi vagyonra nézve fenálló szabályok szerint történik, de nem közszerzemények, mert a másik házastárs minden hozzájárulása nélkül, sőt egyenesen e hozzájárulás lehetősége nélkül szerzettettek.

E helyütt felmerül azon kérdés, hogy a jobbágyoknak a földesur által a házasság tartama alatt adományozott s 1848-ban felszabadult birtok közszerzeményt képez-e?

A legfőbb ítélőszék 1874. január 9 én 11,252. sz. alatt hozott határozatában kimondotta, hogy: «maga a jobbágy részére történt hagyományozás közös szerzeményt ezen szerzésmód fogalmából kifolyólag nem képez és az 1840. VIII. tczikk 8. §-ának rendelkezése alá nem esik». (Lásd: Döntvénytár VIII. folyam 37—38. lap.) Álláspontunknál fogva s tekintettel a most kifejtett elvekre teljesen osztjuk e nézetet; ez a vagyon oly uton jutott a férj kizárólagos birtoklásába, melyhez a házassági viszonytal s illetve az e viszony által indokolt közszerzeményi joggal semmi összefüggése sincsen.

Nehezebb azon kérdés, hogy a viszteher mellett szerzett javak közül, melyek tekinthetők az egyik fél által szerzett vagyonnak. Annyi bizonyos, hogy a vélelem a szerzemény közös volta mellett van, s habár az ellenkező kizárva nincs, alig hiszem, hogy viszteher mellett szerzett javaknál az, hogy azok nem közszerzemények, ki lenne mondható, főleg midőn az az elv áll fenn törvény szerint, melynek a legfőbb ítélőszék is kifejezést adott egyik határozatában, hogy t. i. «az a körülmény, hogy a házasság tartama alatt szerzett vagyon az egyik házastárs pénzével fizettetett ki, a vétel közös voltát meg nem szünteti». L.: Döntvénytár XII. foly. 109. l. Ily körülmények között alig lehetne határozott elvet állítani fel, s az a ritka eset, melyben a viszteher melletti szerzemény az egyik fél külön szerzeményének mondatik ki, az egyes esetek különleges körülményeitől függhet; rendszerint azonban a külön szerzemény viszteher melletti szerzéseknél nem fordul elő.

Az iránt is kétely merült fel, hogy az 1840-ik év előtt kötött házasság tartama alatt szerzett vagyon közszerzeményt képez-e? Egy előfordult esetben ugyanis a királyi tábla az 1840-ik év előtt szerzett vagyon közszerzeményi minőségét el nem ismerte; a legfőbb ítélőszék ellenben 1874. évi szeptember 22-én 7220. sz. alatt hozott határozatában kimondotta, hogy: «az 1870. VIII. törvény-czikknek a női közkeresményre vonatkozó intézkedése csak a régiebb törvények ismétlése és hogy a jobbágyok nejeiket Verlöbcsy hár-

mas könyvének III. 29. czimének 2. §-a szerint sem foszthatták meg a házasság tartama alatt szerzettkbeni részesítéstől» s ennél-fogva — s nézetünk szerint is igen helyesen — az 1840 előtt szerzett javak közszerzeményi minőségét megállapította. (Lásd az idevonatkozó határozatot a Döntvénytár XIII. folyamában 2-ik szám alatt 5. lap.)

Másik kérdés, melyre kétely merült fel, az, hogy az osztrák törvény uralma alatt kötött házasság tartama alatt szerzett vagyon közszerzeményt képez-e?

Az 1852. évi ösiségi nyiltparancs 12. §-a ugyanis az osztrák polgári törvénykönyv hatálybalépte előtt kötött házasságoknál a házasság alatti közkeresményhez való tulajdoni jogát a házasság kötésekor létezett törvények szerint rendelte megítélendőnek. Ugyanezt az elvet vélte alkalmazandónak a budapesti kir. ítélő tábla egyik határozatában az osztrák törvény uralma alatt kötött házasságban szerzett javakra nézve, s kimondotta, hogy «az a kérdés, vajon igényelhet-e felperes közszerzeményt? nem az örökhagyó halálakor, hanem a házasság kötésekor érvényben volt törvények szerint bírálendő meg; mert ha a házastársak vagyoni viszonyaik szabályozása iránt külön egyezményvel nem intézkedtek, azt kell felvenni, hogy a házastársak a vagyoni viszonyokra nézve a házasság kötésekor érvényben volt törvény intézkedésének vetették alá magukat, s az ilyképen történt megállapodás a későbbi törvény által változást nem szenvedhet». A m. kir. Curia mint a legfőbb ítélőszék azonban 1874. szeptember 24-én 6998. sz. alatt hozott határozatában ellenkező felfogásból indult ki, kimondván, hogy: «habár felperes örökhagyóval az osztrák törvény hatálya alatt lépett is házasságra, mégis a visszaállított hazai jog szerint őt mint polgárnak nejét megillető közkeresményi jogát mindazon dolgokra érvényesítheti, melyek a hazai jog hatálya alatt szerezettek» (Döntvénytár. XIII. foly. 3. l.).

E kérdésre nézve mi a királyi tábla álláspontját osztjuk, mert az helyes jogi felfogásból indul ki. A törvény visszaható erővel nem bírhat, pedig ez esetben az tulajdonittatik neki. A házasság kötése alkalmával, ha a vagyonjogi viszonyokra külön egyezkedés nem jö létre a felek között a törvény szerint kötöttek hallgatólagos szerződést. Ezt a bírónak szem elől téveszteni nem szabad. E mellett a curiai határozat egyes szerzett dolgokról szólván, azon — nézetem szerint — helytelen felfogásból látszik kiindulni, hogy a szerzés egyes dolgokra s nem a szerzett vagyon bizonyos hányadára vonatkozólag állapítja meg a közszerzői jogot.

Azon elv félreismerése, hogy a házastárs a közszerzeményre a szerzés ténye által már jogot szerez s e jog már e tény folytán meg van, habár annak terjedelme bizonytalan s csak a házastárs halála után érvényesíthető, egy más esetben tévedésre vezetett egy bíróságot. Ugyanis egy férfi özvegyen maradván több gyermekkel, második házasságra lépett, s e házasságban vagyont szerezvén, arra nézve, hogy e közszerzeményes vagyonnak a férjet illetett felében annak halála után kit illet az örökösödési jog, a nő s mostoha gyermekei között per támadt, s egy bíróság oly nézetből indult ki, hogy miután a szerzés a második nővel történt, az első nőtől származott gyermekeknek ehhez semmi joguk sincs. E nézetet azonban én határozottan tévesnek tartom, az atyának a közszerzemény feléhez való tulajdonjoga már életében megvolt, ebben tehát utána az öröklési jog gyermekeit nem csak anyjuk, hanem a közszerző mostoha anyával szemben is megilleti, mert a kérdés súlya nem abban öszpontosul, hogy e vagyon kivel szereztetett együtt, hanem abban, hogy kit illet a szerzemény tulajdonjoga, s annak kik törvényszerinti örökösei? s a felsőbb bíróság is ily értelemben döntötte el az ügyet.

Igen fontos további kérdés a közszerzeményi jogra nézve, hogy mily hatálylyal van erre nézve a telekkönyvi bekebelezés?

Mielőtt ezen igen jelentékeny vita tárgyát képező fontos kérdés megoldására térhetnék, egy más kérdést kell megoldanom, melynek az utóbbi folyamánát képezi.

E kérdés az, hogy kit illet a közszerzeményi javak kezelése és az ezzel való rendelkezés? Nézetem szerint határozottan és egyedül a férjet.

Ha áll az, hogy a közszerzemény nem egyes tárgyakra, hanem a vagyonérték bizonyos hányadára vonatkozik, mely vagyonértékre vagyonközösség létesül a dolog alig is lenne másként megoldható, mert az, hogy létezik-e szerzemény, csak a házasság felbontása

után levén megállapítható, a nő rendelkezése csakis a jogra vonatkozhatik, mert az egyes tárgyak közszerzeményi minősége még kétséges levén a tényleges rendelkezési közössége sem állapítható meg.

Ebből kifolyólag a férjnek joga van a házasság tartama alatt szerzett vagyont a maga nevére íratni s azzal a házasság tartama alatt rendelkezni, a nélkül, hogy a nő közös tulajdonjogának bejegyzését kérni jogosítva lenne, mert mi alapon kérhetné a nő e bejegyzést? kétséggel csakis közszerzeményi joga alapján, de ha e jog nem vonatkozik egyes tárgyakra, hanem csakis a vagyonerék bizonyos hányadára, miként lehet annak megállapítása előtt, hogy van-e szerzemény, — e joga már bizonyos vagyon közösségét kimondani?

Nem oszthatom tehát a legfőbb ítélőszéknek az ellenkező felfogásból kiinduló egyik határozatában kimondott elvet, mely szerint «a házasság felek mindegyike a házassági viszony tartama alatt is jogosítva van a házasság alatt szerzett s így közszerzeménynek vélemezendő vagyonból reá eső felerész birtoklása és használatára még abban az esetben is, ha a kereseti ingatlan nincs a felek nevére telekkönyvezve és kizárólag az egyik fél által birtokoltatik». (Lásd Döntvénytár. XIII. foly. 108. lap.)

De még kevésbé oszthatom egy másik határozatban kimondott ama további elvet, mely a fentebbiek folyományát képezi, ha ez az elv — úgy mint azt Herczegh teszi — a közszerzeményre alkalmaztatik, s mely szerint: «tényleg el nem választott házastársnak is van joga a vagyonszövetség megszüntetését kérni, mert az a körülmény, hogy a tulajdonos társak házassági viszonyban élnek, a vagyonszövetség megszüntetését nem akadályozhatja». — (Döntvénytár. VIII. folyam, 95. lap.)

Ez az elv a közszerzeményre általában nem alkalmazható, nemcsak a fentebb feállított s több ízben alapul vett általános elvvel fogva, mely szerint a közszerzemény egyes tárgyakra nem vonatkozhatik, de azért sem, mert a házasság tartama alatt szerzett vagyonban a törvény vagyonszövetséget rendel, mely csak az egyik házastárs halála folytán szűnhet meg.

Ezt a nézetemet nem csak a hazai jog terén tekintélynek elismert Wenzel felfogása is támogatja, de még határozottabban támogatja a magyar jogban legnagyobb tekintél; Frank Ignác is, ki is a közszerzeményről szólván, következőket mondja: «néhány tanítók még tovább is mentek azt állítván, hogy a kereseménynek fele része már ura életében az asszonyt illeti, s azt adhatná, mi neki tetszik, még férje akarátja ellenére is; de e veszedelmes állítást sem törvénnyel, sem régi levelekkel, sem élő szokással igazolni nem lehet». (Közgazság törvénye Magyarhonban. 524. lap.)

Igen különösnek találjuk azonban, hogy Herczegh, ki egy helyütt hosszasan vitatja, hogy a közszerzemény csak hányadrészre s nem egyes tárgyakra vonatkozhatik, a legfőbb ítélőszék fentebbi határozatáról szólva, a következőket mondja:

«És tagadhatlan, hogy a legfőbb ítélőszék ezen felfogása nem ellenkezik az elkülönítési vagyis magyar rendszer szellemével és következetes keresztülvitelével.» (Magyar családi és örökösödési jog. 35. lap.)

Herczegh úgy látszik egyrészt az elvet, melyből a közszerzemény minőségének meghatározásánál kiindult, elfeledte, másrészt elfeledte azt, hogy közszerzeménynek az elkülönítési rendszerrel, mely csakis a házastársak saját vagyonára nyert érvényt a magyar jogban, míg a közszerzeménynél — ha az ezen minőségéből ki nem vetköztethetik — csakis a házasság felbomlása esetén megszűnő vagyonszövetség foglal helyet, mit alig pár sorral előbb maga is fejteget s így a legfőbb ítélőszék fentebbi határozata — ha ugyan az a vagyon, melyről az szólt, a maga eredeti minőségében meghagyott közszerzemény volt — épen a magyar felfogás szellemével ellenkezik.

De úgy látszik elfeledte azt is, hogy néhány sorral fentebb a közszerzeményt a vagyonszövetséggel elannyira azonosította, hogy azt mondja, miszerint az az elv, hogy a közszerzemény gyakorlati hatása csak a házassági kötelék felbontásánál mutatkozik, akkor is áll, hogy a házastársak közszerzeményi, illetőleg vagyonszövetségi joga telekkönyvileg is ki van tüntetve.

Úgy látszik, hogy Herczegh az osztrák polgári tk. 1236. §-át, mely a vagyonszövetség telekkönyvi bejegyzését megengedi, a közszerzeményi jogra is alkalmazhatónak véli. És e hitem nem is

egyedül áll. A legfőbb ítélőszék is hasonlólag határozott egy előfordult eset alkalmából. Ez esetben a házastársak között oly szerződés jött létre, mely szerint a házasság alatti szerzemény azok közös tulajdonát képezi, ennek folytán az egyik fél több, állítólag a házasság alatt szerzett javakra tulajdonjogát előjegyezni kívén, a legfőbb ítélőszék e kérelmének oly értelemben adott helyt, hogy a vagyonszövetségi jog előjegyzését rendelte el:

mert az osztrák polg. törvény 1236. §-a szerint a vagyonszövetség iránti jog telekkönyvi bejegyzés tárgyát képezi, s jelen esetben nem a tulajdonjog, hanem egyedül a vagyonszövetségi jog előjegyzéséről lehet szó. (1871. november 4-én 8195. sz. a. határozat. L. Döntvénytár VI. f. 89. l.)

Mindamellét is mi e nézetet nem oszthatjuk. A vagyonszövetség az osztr. polg. törvénykönyv szerint kiterjedhet az egész vagyonra vagy annak egyes részeire s ily feltevés mellett engedi meg, hogy az az egyik házastárs tulajdonát képező ingatlanságra a másik házastárs javára bejegyeztessék. Tehát vagy az egész vagyonról, melybe minden ingatlan vagy egy bizonyos meghatározott vagyonról van szó, melyre a bejegyzés megengedhető; tehát épen ellenkezőleg, mint a közszerzeménynél, mely a házasság tartama alatt csak bizonyos hányadrészre vonatkozó eszményi jog, mely hatályossá csak a házassági viszony megszűnte után válik, s ennél fogva e jog telekkönyvi bejegyzése annálkevésbé foglalhat helyet, mert az, hogy létezik-e közszerzemény, melyre e jog érvényesíthető, csakis a házassági viszony felbontása után fog kiderülni.

De épen azért, mert egyrészt az a meggyőződésem, hogy a férj jogosan bekebelezetheti a közszerzeményi vagyon tulajdonjogát egyedül a maga nevére, másrészt az ily bejegyzésnek a közszerzeményi jog érvényesítésénél semmi hatályt sem tulajdonítok, s ennél fogva tévesnek tartom ama némelyek által pártolt nézetet, melynek helytelenségére már, különben épen e lapokban, Kasenszky is figyelmeztetett (az 1874. évi Jogtud. Közl. 51. számában), hogy t. i. a férj nevére történt telekkönyvi bekebelezés által az teljes tulajdonjogot szerzett, melynek ellenében a közszerzői jog nem érvényesíthető. Épen ellenkezőleg akkor, ha a tulajdonjog mindkét házastárs nevére bekebelezetik be, látom a közszerzeményi jog minőségét megváltoztatva.

A telekkönyvi bejegyzés folytán mindkét fél a maga részére teljes és mindenki, tehát tulajdonos társa irányában is érvényesíthető dologbeli jogot nyer, melynél fogva a maga részét terhelheti, sőt el is idegenítheti. Ha tehát a házastársak a házasság alatt szerzett vagyont ilyképen telekkönyveztetik ezáltal a törvény rendelkezésétől ettérő szerződést kötnek, melynél fogva a közszerzeményi jogot már életükben érvényesítik s egymásnak a szerzett ingatlan bizonyos részére teljes tulajdont s rendelkezési szabadságot engednek. A házasság felek e ténye ellenében — nézetem szerint — többé azon kifogásnak, hogy a vagyon nem képez szerzeményt, helye nem lehet, mert ha nem képez is az a fél, melynek vagyona csonkulást szenvedett, a másik fél irányában ajándékozonak tekintetik, mert a tulajdonjog az ő akarátjával ruházott részben a másik félre, mit öröklött javaival is megtehetett volna, a nélkül, hogy e ténye különben mint a törvényes osztályrész megrövidítése címén meg lenne támadható; s az egyik vagy másik fél tulajdonjogát a fennforgó esetben is csakis ez alapon vélném megtámadhatónak.

Igyekeztem ezennel a közszerzeményi jog körül felmerülő kérdéseket gyakorlati szempontból megoldani. Lehet, hogy tévedtem, s igen örülnék, ha e tévedéseim helyreigazíthatnának vagy e fontos kérdések felől eszmecsere idéztetnék elő. A nézetek csakis ez uton tisztázódnak s ez uton értékesíttetik leghasznosabban az az anyag, mely a döntvények gyűjteményében össze van hordva.

Zlinszky Imre,
kir. ít. tábl. bíró

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest Gyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

BÉLYEG-ÉS ILLETÉKSZABÁLYOK

a legújabb időkig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Átdolgozta: dr. Mariska Vilmos. Füzve 1 frt.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft
negyedévre ... 3 ft

A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Az utóforgatmányról. Mutschenbacher Viktor, jogtanár úrtól. — A nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon. Dr. Herczegh Mihály, egyet. tanár úrtól. — Akaratszabadság. Dr. Dobránszky Péter, mű- és joggyógyászati tanár úrtól. — Törvénykezési szemle. A «bagatell»-ügyek bírói ellátásáról. Szarka László, bíró úrtól. — A felek személyes megidézése és a prts 111. §-ának jogkövetkezménye. Szilassy Pál, ügyv. úrtól. MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Az utóforgatmányról.

A főrendiháznak a váltótörvényjavaslatra vonatkozó módosításai folytán a képviselőháznak máj. 8-án tartott ülésében a javaslat 14. §-a következetesen ugyan úgy menván keresztül, mint első ízben, márcz. 2-án: maga indítványozó előadó ura a «Jogt. Közl.» legutóbbi számában nézetének indokolását és felvilágosítását közzétevé.

E közleményből azonban csak azt lehet kivonni, hogy az utóforgatmánynak másod ízben is keresztül vitt azon nézete, mely szerint az csak közjogi engedménynek tekinthető:

1. azon elméleti felfogáson alapul, hogy a váltó forgalmi élete csak a lejáratig tarthat, azon túl pedig megszűnt forgalmi papír, tehát váltó lenni; s hogy e mellett a váltókötelezettek általában — tehát az elfogadó is (:) — csak annak irányában vállalnak el fizetési kötelezettséget, ki a lejáratkor, tehát később nem, a váltó tulajdonosa lesz;

2. azon körülményre van fektetve, hogy a gyakorlatban az utóforgatmány megkülönböztetése ahhoz képest, a mint a váltó megovatóltatott vagy nem, nálunk nem is szükséges, mert a legtöbb esetben a váltó nálunk csak saját vagy saját rendeletre szóló, melyben csak 2 személy fordul elő és nem több, melyet tehát az egyenes adós ellenében jog fentartása végett nem is szükséges azért megovatólni; de főleg az utóforgatmánynak váltójogi hatálylyal való felruházása a gyakorlatban veszélyes is lehet, mert sok visszaélésre nyújt alkalmat.

Ezen argumentumok azonban az ismételve keresztül vitt nézet igazolására s az ellenvélemény megcáfolására szerény véleményem szerint sokkal merészebbek, mint a főrendiház javasolt módosítása szerinti megkülönböztetése az utóforgatmánynak ovás esetében vagy a nélkül. Miért veszítené el ugyanis a váltó forgalmi életét a lejárat által, miért szűnnek az meg váltó lenni eo ipso? midőn elfogadtatik az, hogy az elfogadó ellenében váltójog a lejárat után még három évig fenáll.¹ Elveszti igen a váltó forgalmi életét az ovás felvétele által, mert csak ennek következtében halad az visszafele mindaddig, míg eljutott oda, a honnet eredetét vette, a kibocsátóhoz; és éppen

¹ Váltótörvényjavaslat 85. §.

ezért kell az utóforgatmányokat is megkülönböztetni ovás esetében vagy a nélkül. A váltóbirtokosok sem kötik mind fizetési kötelezettségüket annak igazolásához, hogy valaki a váltó tulajdonosa éppen a lejáratkor lett légyen; mert ekkor az elfogadó ellenében egyenes kereseti jog fentartása végett is szükség volna a lejáratkori bemutatásra és illetőleg igazolására annak, hogy a váltó már a lejáratkor a birtokosé volt, — pedig a törvényjavaslat szerint sem a hátrirat keltezése,² sem pedig az egyenes adós ellenében ovás felvétele nem kívántatik meg.³ A mi pedig a gyakorlati életre vonatkozó érveket illeti: az utóforgatmány gyakorlati jelentősége nem is oly váltóknál fog előfordulni, melyek a lejáratig sem szolgáltak a váltó tulajdonképeni rendeltetésére, hanem azoknál, melyek lejáratig is már a pénz helyét pótolták, többeknek a kezein mentek keresztül. Ha pedig végre a visszaélésektől tartunk, úgy töröljünk el sok üdvös intézkedést, töröljünk el magát a váltójogot is.

Legyen szabad ezen nagy érdekekkel várt és olvasott közlemény ellenében, miután magam is nézetem szerint a váltótörvényjavaslat 14. §-nak a képviselőház szerinti módosítását tévesnek és egyedül helyes jogi alapra visszavezethetőnek csak a főrendiház határozatát, illetőleg a törvényjavaslat eredeti szövegének visszaállítását tartom, az utóforgatmány jogi természetének elemzését azon kérdés feltevésével, hogy «meddig lehet a váltót forgatni?» a következőkben megkísértenem.

* * *

A váltó szerződésszerű, rendeleti magánértékpapír, melynek hitele és ebbeni értéke, ezzel tehát fizetési közegképeni minősége is az azon levő váltónyilatkozatoktól függ: forgalmi hivatása addig tart, míg az az egyenes adós által be nem váltatik. Ámde a váltó ezen beváltása a váltóüzlet rendes és zavartalan menete esetében a kitűzött fizetési határnapon áll be, s így önkényt következik ebből, hogy a váltót rendszerint a lejárat napjáig lehet forgatni.

Miután azonban nem ritkán előfordul az eset, hogy a váltó a kitűzött időre be nem váltatik, mert az az elfogadás vagy fizetés végett annak idejében be sem mutatatik, vagy ha bemutatatik is, az intézvénnyezett által el nem fogadtatik, vagy ha elfogadtatik is, ez azt annak idejében ki nem fizeti: a keresk. és váltóüzleti élet a váltónak még a lejárat utáni forgatását is gyakorlatba hozta.⁴

¹ Jav. 10. §.

² Jav. 45. §.

³ Hartmann: Deutsch. Wechselrecht. §. 104. Karvasy: Váltójog. 32. §. 1844. évi 256. sz. vlttszéki hat.

Tény tehát, hogy a váltó lejárát után is forgattatik; a törvénynek és jogtudománynak csak az a hivatása annál fogva e részben is, hogy meghatározzák a lejárát utáni forgatmányok jogszerű minőségét és következményeit.

A régiebb váltótörvények a lejárát utáni forgatmányokat vagy nem is említik,¹ vagy tiltják,² vagy pedig meg nem engedik ugyan mindaddig, míg a váltói kötelezettség meg nem szűnt,³ de jogi természetére és hatására nézve mégis különféle felfogásuak, így a porosz L. R.⁴ azt tulajdonképi forgatmánynak, a szárdíniai ker. törv.⁵ meghatalmazásnak, a németalföldi keresk. törv.⁶ úgy az angol és francia keresk. szokások pedig engedménynek (Cessio)⁷ tekintik azt.

Az újabb köz. német váltórendszabály azonban — dacára, hogy az annak alapjául szolgált 1847-iki porosz törv. tervezet az ily forgatmányt szintén csak engedménynek tekintette — az esetek határozott megkülönböztetésével a következő szabályokat állította fel:

«1. Ha valamely fizetés hiánya miatt nem ovatolt váltó az ovás felvételére rendelt határidő eltelte után tovább forgattatik: a forgatmányos a netaláni elfogadásból kereseti jogot nyer az intézvénnyezett ellen, viszkere-seti jogot pedig mindazok ellen, kik a váltót ezen határidő után forgatták.

2. De ha a váltó a forgatmány előtt már megovatoltatott, úgy a forgatmányos csak forgatójának lép az intéző is mindazok elleni jogaiba, kik a váltót az ovás felvételeig forgatták. Maga a forgató ilyen esetben kötelezve nincsen.⁸

Ugyanezen szabályokat vette át a magy. ig. ü. min. tervezet,⁹ valamint az ig. ü. bizottsági törvényjavaslatunk is,¹⁰ melytől mégis az orsz. gy. tárgyalás folytán — főleg az üres forgatmányokkal való netaláni visszaélések miatti aggodalmak alapján azon eltérésben jött létre megállapodás, hogy a lejárát utáni forgatmányok, úgy miként eddigi váltótörv. gyakorlatunk szerint — jövőre is egyáltalában csak köz. polg. engedménynek tekintendők.

Eltekintve minden tételes határozattól, lássuk minő természetűnek és jogkövetkezményűnek állíthatjuk az ily lejárát utáni forgatmányokat, a váltó és váltóüzlet lényegéből s a váltójog egyéb megállapított és többé már nem vitás tételeiből és szabályaiból — mint egyedüli alapokból — vonva le azt.

Mi a váltó az intézvénnyezett, az elfogadó és birtokosa minden előzőjére nézve?

A váltó az intézvénnyezettre nézve csak utalvány-

szerű okirat, melynek alapján váltói kötelezettség ő reá csak akkor háromlik, ha azt elfogadta;¹ az elfogadóra nézve azonban már oly okirat, melynek alapján ez a váltó bármely, a háttiratok összefüggő sora által magát igazoló birtokosának a váltóösszeget váltói szigor mellett feltétlenül kifizetni tartozik,² még pedig már a fizetési határnapon, vagy attól számítva az egész elévülési idő alatt.³ Az előzőkre (forgatók és kibocsájtóra) nézve is kötelező okirat a váltó; de ezek kötelezettsége csak a váltó kifizetéseért egyetemleges jótállásra vonatkozik, váltószigorral járó szintén, de nem feltétlen mégis, hanem a kellő időbeni bemutatás és ovás feltételeihez kötött;⁴ és nem is oly sokáig tartó, mint az elfogadó fizetési kötelezettsége, hanem csak viszkere-set indítására kiszabott időre szóló.⁵

I. Ha már most a váltó lejárati ideje beállott s az elfogadó a fizetés végett nála bemutatott váltót ki nem fizeti: a váltóbirtokos, ha a váltóösszeghez mégis már a lejárát folytán el akar jutni — a fizetés hiánya miatt ovást felvevén, azt az előzőkkel talán közölvén is, viszkere-seti jogával fog élni, vagyis a váltó kifizetését valamely előzőjétől fogja kívánni s azok egyikétől vagy másiktól fog kielégítést nyerhetni. De ha a váltóbirtokos azonnal nem akar eljutni a váltó kifizetéséhez, nem is kívánja fentartani viszkere-seti jogát az előzők ellen, hanem elég biztosságot találván az elfogadó hitelében, a lejárát napján fizetés végett talán be sem mutatja a váltót az elfogadónál, vagy ha bemutatja is, azt a fizetés hiánya miatt meg nem ovatoltatja: ez által elveszti ugyan viszkere-seti jogát az előzők ellen, de nem egyenes váltókere-seti jogát az elfogadó ellen, ki a váltó kifizetésére minden ovás felvétele nélkül az egész elévülési idő alatt kötelezett marad.⁶

A váltóbirtokosnak tehát az elfogadó ellenében egyenes váltójoga fentartása végett ovás felvételére szükségse nem lévén, az elfogadó ellenében az az egész elévülési idő alatt épen oly váltójoggal bír a lejárát után is a ki nem fizetett váltó alapján, mint birt azzal az elfogadó ellenében a lejáratkor, illetőleg az előtt. Különbség a váltóbirtokos ezen lejárát előtti vagy utáni egyenes váltójogára nézve csak annyiban van, a mennyiben lejárát előtt annak érvényesítése a lejárati időhöz van kötve, lejárát után pedig időhöz többé kötve nincsen, hanem azt érvényesítheti akkor, a mikor neki tetszik.

Mi lett tehát a ki nem fizetett váltóból az elfogadóra nézve a lejárát után?

Nem más, mint látra szóló váltó,⁷ melynek alapján t. i. az elfogadó fizetési kötelezettsége többé nincs egy jövőendőben bekövetkezendő meghatározott vagy kiszámítandó naphoz kötve, hanem melynek alapján a kifizetésnek akkor kell történni, a midőn az fizetés végett az elfogadónál bemutatattatik.⁸

¹ Így a C. d. C. s az 1840. 15. sz.

² Így az 1711. hamburgi (Art. 15.), az 1715. braunschweigi (Art. 42.)

³ Így a weimari §. 41. s a porosz allg. L. R. II. r. 825. §.

⁴ Porosz L. R. 825. §.

⁵ Art. 151.

⁶ Art. 139.

⁷ Story: Engl. und Nordamerik. Wechselrecht §. 220.

⁸ A. d. M. O. Art. 16.

⁹ 33. §.

¹⁰ 14. §.

¹¹ 1845. évi 1316., 1667. sz., 1862. évi 7384. sz. és 1863. évi 3651. sz. vftsz. hat. — V. ö. Degen: Váltójog 50. §., Apáthy M.: Váltójog 60. §.

¹ Jav. 24. §.

² Jav. 37. és 45. §.

³ Jav. 34. és 85. §.

⁴ Jav. 42. §.

⁵ Jav. 86. és 87. §.

⁶ Jav. 45. §.

⁷ Thöl szerint is l. a lipcsei Conf. jkv. 233. l.

⁸ Jav. 32. §.

A mint tehát a tulajdonképeni forgatmányok tekintetében kivétel a rendes szabály alól a látra szóló váltókra nézve nem tétetik, úgy el kell fogadnunk azt, hogy a nem ovatolt váltónak lejárat utáni forgatása is tulajdonképeni forgatmányozás, olyan t. i. mely által a forgatmányos és annak minden következője egyenes váltójogot szerez az elfogadó ellen, viszkereseti jogot pedig minden lejárat utáni előzője ellen.

Az elfogadó elleni ezen egyenes váltójog létezése az elévülés egész ideje alatt az előadottak szerint kérdés alá sem jöhet. Aggályos lehet azonban még határozott állítása a forgatók váltójogi kötelezettségének, a mennyiben ez az általános elv szerint mindig csak a bemutatási, illetőleg ovás felvételi feltételekhez lehet csak kötve.

E tekintetből is el kell azonban az aggályoknak oszlani, ha a nem ovatolt váltónak lejárat utáni lényegét közelebbről tekintetbe vesszük. Az ily látra szóló váltóvá lett váltó, kinek cselekménye és illetőleg nyilatkozata által lett ilyenné? Annak cselekménye (a mely ugyan nemleges volt, tehát mulasztás) és nyilatkozata (a mely szintén hallgatólágos volt és elővéleményezettnek veendő) által t. i., a ki a váltót ovatolás nélkül lejárni engedte.

Ezen látra szóló váltóvá változott lejárat és nem ovatolt váltóban tehát intézőül tulajdonképen most már a lejáratkori váltóbirtokost, vagyis a lejárat utáni első forgatót, intézvényesül pedig a lejárat utáni első forgatmányost kell tekintenünk. A mint tehát látra szóló váltóknál a forgatók és intéző elleni viszkereset elvesztésének terhe alatt a fizetés végetti bemutatásnak a váltóban foglalt különös meghagyáshoz képest, ilyenek nem léteben pedig a kiállításától számítandó 2 év alatt kell megtörténni, s ha a látra szóló váltón valamelyik forgató forgatmányában különös bemutatási időt jelölt ki, annak váltói kötelezettsége megszűnik, ha a váltó ezen határidő alatt be nem mutatattik;¹ úgy a nem ovatolt váltóknak lejárat utáni forgatóinak kötelezettsége is vagy a kikötött rövidebb bemutatási határidő alatt vagy ennek ki nem kötése esetében az első forgatmány — mint mintegy újabb kibocsátás keltétől számítandó 2 év alatt veendő lejárnak és megszűntnek, ha t. i. ezen idő alatt az utolsó váltóbirtokos viszkereseti joga fentartására szükséges cselekményeit ismét elmulasztotta volna.²

Mindezekből önkényt következik, hogy nem ovatolt váltókra vezetett lejárat utáni forgatmányok tulajdonképeni forgatmányoknak volnának tekintendők; csak azt kellene az első forgatmány kellékeül kikötni, hogy — miként a váltó kibocsátásához — az ily első forgatmányhoz is mulhatlan kellékül megkívántatandó a kelet kitétele.

II. Ha valamely késvesztett lejárt váltó még el nem fogadtatott, akkor az ily papírnak realis értéke egyáltalában nincsen. Mert az elfogadás hiányánál fogva nincs azon egyenes kötelezett a váltó kifizetésére, az ovás felvételének elmulasztása által pedig elenyésztek a netaláni előzők jótállási kötelezettségei is. Ha mégis az ily kés-

vesztett váltó tovább forgattatnék, az sem tekinthető egyébnek, mint egy látra szóló új váltó kibocsátásának, melyet az intézvényezett bármely váltóbirtokos bemutatására később is elfogadhat és kifizethet, — és a melyben a netaláni lejárat utáni forgatók ugyanazon váltójogi kötelezettségben állóknak tekintendők, mint az elfogadott, de a lejáratkor ki nem fizetett és nem ovatolt váltó lejárat utáni forgatói.¹

III. Egészen másként áll azonban a dolog, ha a lejárt váltó az elfogadás vagy fizetés hiánya miatt megovatoltatott; mert ez által a váltóbirtokos bezárta a váltóüzletet, véget vetett annak, s a viszkeresetre vezető cselekményei által csak saját váltójoga érvényesítését vette célba. A váltó az ovás felvétele által megszűnt fizetési közeg lehetni; attól kezdve az már csak pénzbeli követelést igazoló okmányává lett, a mely már nem úgy, miként a váltó, előre, új meg új vevők kezeibe, hanem visszafelé az addigi előzőkhöz veszi fel útját s halad hátra mindaddig, míg a sorbani beváltások folytán oda nem jutott, a honnét eredetét vette, t. i. a kibocsátóhoz.

Igaz ugyan, hogy ha a váltóbirtokos ezen érvényesítendő viszkereseti követelési jogát maga nem, hanem ovás által kívánja érvényesíttetni, azt tőle megtagadni nem lehet, hogy tehát ezen joga is átruházható másra: ámde ezen átruházás — habár forgatmány alakjában tétetik is — nem tekinthető már másnak, mint csak köz. engedménynek vagy meghatalmazásnak, köz. engedménynek akkor, ha az által maga a jog, — meghatalmazásnak pedig, ha annak csak az átruházó nevébeni érvényesítési cselekvényei ruháztattak át másra. Tulajdonképeni forgatmányoknak az ovástétel után helye nem lehet: mert azon kívül, hogy az átruházó az ovás felvétele által világos jelét adja annak, hogy a váltó célja eléréseért többé jót nem áll; maga a váltó sem alkalmas többé tulajdonképeni forgatmányokra, miután az az ovás felvétele után nem képvisel többé egy meghatározott összeget, hanem az ovás levéllel együtt, azon kívül még az ovás felvétele óta számítandó késedelmi kamatokat, ovási és egyéb költségeket úgy a váltódíjt, mint mindannyi járulékkal összekötött viszkereseti követelési összeget igazol,² a mi a váltó lényegével többé össze nem fér.

Minden az ovás felvétele utáni forgatmány tehát legfőlebb csak köz. engedmény lehetvén, több jogot a forgatmányosra az nem ruházhat át, mint a mennyivel maga a forgató birt, csakis t. i. az egyenes kereseti jogot az elfogadó — és a viszkereseti jogot az ovást tevő átruházó előzői ellen. Maga az ovást felvett átruházó már, úgy a netaláni következők is, váltójogilag kötelezetteknek nem tekinthetők, hanem kötelezettségi állapotuk csakis közöns. polgári tekintet alá eshetik, és így a közönséges engedmény természete és jogkövetkezményeképen az ovás utáni forgatmányosok ellen mindazon kifogás is ellenvethető, mely az ovást felvett átru-

¹ Jav. 32. §.² Hartmann: 106. §.¹ Hartmann: 105. §. 2.² Jav. 51. és 52. §.

házo ellen a viszkereset következtébeni fizető által tétethetett volna.

Elöl feltett kérdésünkre tehát feleletünk az előadottak nyomán a következő: a váltót forgatni lehet lejárát előtt, valamint az után is; a lejárát utáni forgatmányok mégis tulajdonképeni forgatmánynak csak akkor tekinthetők, ha a váltó a lejáratkor meg nem ovatoltatott — míg ha az megovatoltatott, akkor a lejárát utáni forgatmányok csak köz. engedmények lehetnek.

Teljesen indokolt tehát mind a köz. n. váltórendszabály fenidézett 16. articulusa, úgy váltótjavaslatunknak az abból átvett 14. §-a; a míg ezekhez képest minden ettől eltérő nézet sehogy sem igazolható. Mellékletektől jogi elvet megdönteni nem lehet, vagy legalább is igen káros hatású az. A keresk. és váltótörvény főleg nem is vámok és sorompók közé szorítható helyre vonatkozó szabályzat, hanem intézkedéseit érezteti az egész világgal. Ha valahol, ezen törvényben az egység után a legkövetkezetesebben kell törekednünk. A törvény olyképi gyámkodási ideje is elmúlt már, hogy egy ösiségi törvény létezzék, mely a hon egyik-másik osztályát megovja az elszegényedéstől, nehogy a tulajdonjog teljes és korlátlan használatából eredhető visszaélések talán az egyes osztályt tönkretegyék, — hogy egy urbéri törvény létezzék, mely a föld kényszermunkáját szabályozza, ne hogy a szabad munka visszaélései által az oktalan gazda mindenét elveszítse, — hogy egy uzoratórvény létezzék, mely a kamat maximumát meghatározza, ne hogy a tőke szabad használata általi visszaélések folytán a számítani nem tudók az uzorások áldozatává legyenek: visszaélések aggodalmait nem tekinthetnek tehát a kor mai előhaladottságánál fogva elegendő alapnak és indoknak egy keresk. és váltótörv. oly szabálya felállítására, illetőleg fentartására sem, mely a törvény egyéb szabályaival sem egyeztethető össze, de a mely a váltóüzlet egyik nem legkritkábbán előforduló esetét a különben alapul vett idegen törvény határozott és teljesen indokolt szabályától elvben és lényegileg eltérőleg szabályozná.

A váltótörvényjavaslat 15. §-a csak kiegészítése a 14-nek, mely az előadottak szerint magából a dolog természetéből önkényt következik, a melyben azonban, hogy a köz. n. váltórendszabályból átvett ezen 14. §. teljes kiegészítőjeül legyen tekinthető, azt hiszem nem volna fölösleges határozottan kitenni azt, hogy a lejárát utáni ily első forgatmány kellékeül tekintetik, hogy az úgy, miként maga a váltó, kelettel láttassék el. *Dr. Mutschenbacher Viktor,*

jogtanár.

A

nyilvánosság és szóbeliség Magyarországon.

VI. Ha elég erőnk volt egykor ezen országnak Magyarországnak lételt adni és maradandóságot biztosítani: *kell hogy nyelvünket, melylyel lelkünk és jellemünk nyilatkozik, annak szellemi tényezőjévé tegyük.* Államiságunk alapjai: a *tér*, a *föld* és a *történelem* követelik ezt.

Ha a végett, hogy ezen cél elérhessük, végig kellene harcolni a *politikai nemzet és nemzetiségek közti* küzdelmeket: ám legyen, attól sem szabad visszariadnunk. Valamennyi *életrevaló* nemzet körösztil vívta azt s mint a föntebbiekből látjuk, büszkén mutathat sikereire.

Ha netalán újra itt lenne azon idő, midőn újra meg kellene hódítanunk e hazát: be fogjuk bizonyítani, hogy a magyar nemzet ismeri magát, ismeri helyzetét, ismeri igazságát. *Ís ez ismeret erőssé, szilárdá teszi őt.* Nem provocalja a föloszlás eszméinek hadjáratát, de nem is tágit az ellenében egy tapodtat *sem*. Szívünk — és lelkünkől vette ki azért a szót *Tisza Kálmán*, midőn a nemzetiségek fenyegetéseivel szemközt egy *nagy hazafihoz méltón* nyilvánította, hogy *Magyarországnak elég ereje van még ha kell, ellenségeit összetiprani.*

Ha a honfoglaláskor századokkal ezelőtt, midőn még számunk csak ezerekre ment, elég hatalmasok voltunk meghódítani e hazát: most hiányoznék bennünk az erő, — most, midőn számunk meghaladja a milliomokat és a midőn nem többé hódításról vagy honfoglalásról, hanem hazánk és nemzetünk *védelméről, önfenntartásáról* van szó!

Mert ha nagyobb számot képviselnének is a nemzetiségek nálunknál, jegyezzük meg jól, hogy *nem a nagy tömeg, hanem a nagy lelkesedés a biztos győző.* — S multban, jövőben, melyik magyarnak lelkesedése nem volt vagy leend óriás, midőn édes hazája s ősi nemzete védelméről van szó!

Jó- és balszerencse közt ezred év óta harcol a magyar, — elveszítve koronként mindent *csak e hazát nem s míg maga él, nem is fogja elveszteni soha.* Mert e kívül nincsen számára hely.

E nemzetnek — mondja Kazinczy — itt e haza földén hivatása van, szenvedésekben gazdag, mint a vértanúké, de magas, mint az örökdicőség.

Hisszük és valljuk ezt. E hit az, mely a roskadó erőt felvillanyozza, a lelkesedésnek szárnyakat fűz, mely megleti mindig választottjait s egyest és egyetemet búbajos hatalommal tesz eszközévé!

«Az ég egy kincset ad minden hazának

S a nemzet meg fogja védni híven birtokát»!

E)

Pénzügyi szempont.

Azon akadályok közül, melyek a közvetlen szóbeli eljárás behozatala ellen felhozni szoktak, a legfontosabbak egyikének *látszik a költségek* kérdése.

I. Tagadhatlan, hogy pénzügyi helyzetünk jelen állapota minden oldalról megtakarítást, minden téren áldozatot igényel. De az is igaz, hogy az igazságszolgáltatásnak kivételesnek kellene lenni azok közül, melyeknél ezen áldozatok figyelembe veendőek. A pénzügyi tekintetek az igazságszolgáltatás reformjai körül döntő hatállyal nem bírhatnak. Annál kevésbé, minél bizonyosabb az, hogy *az ezekre fordított kiadás tulajdonképen nem is kiadás, hanem tőkeelhelyezés, még pedig a legbiztosabb és legjövődélmezőbb tőkeelhelyezés, mely bélyeg- és illetékekben*

s egyebekben a leggyorsabban és százszorosán térítetik vissza az államnak.

Nem is áll az, hogy a szóbeli eljárás többbe fog kerülni, mint az írásbeliség. Mi is kerülné többbe? Hiszen ha nem akarjuk, nem kell szükségképen változtatnunk a bírósági szervezeten. Kimutattuk fentebb, a *birói kar és bírósági szervezet* című fejezetben, hogy az egészen megmaradhat jelenlegi állapotában. Ha tehát meg van bennünk a komoly és erős szándék, úgy a mostani bírói szervezet nem lehet akadály a szóbeliség behozatalában.

II. De sőt ha, *mint célszerű volna*, nagyobb, jobb és lényegesebb átalakítás alá vetnők is úgy az alsóbb, mint a felsőbb bíróságokat: még akkor sem lenne a jelenlegi bírói létszám szaporítására szükség. *Ellenkezőleg, éppen ennek következtében sokkal kevesebb bíró kívántatnék, mint most.* Mert a szóbeli eljárás mellett számos oly tényezők eselnének, melyek az írásbeliségnél szükségesekek. Nem kellene a bírónak a perek előkészítésével foglalkozni, elmaradna az előadás s az ezzel járó sok irkafirka és egyszerűsítettén az ügyvitel, nélkülözhetővé lenne a mostani segéd és kezelői személyzetnek legalább is fele. *Az elsőberendezés és felszerelésnek netalán* nagyobb költségeit tehát bőségesen pótolnák a másrésről okvetlenül eszközölhető megtakarítások, meggazdálkodások.

Azok ellenében pedig, kik a szóbeliséget azért sem akarják, mert a mellett a bélyegjövedelem kevesebb lenne, helyesen mondja GARAY DEZSŐ, hogy ezen könnyű segíteni, *ha a kereseti, ítéleti és végrehajtási bélyegdíj fölcmentetik.* Ez által bőven kárpótolható a periratok és jegyzőkönyvek bélyegeinek megfelelő jövedelem. *Melyből elvégre az állam is engedhetne valamit,* mert hisz köztudomásu, hogy az államnak a bélyeg- és jogilleték majdnem kétannyi szolgáltat, mint a mennyit az igazságszolgáltatás az állam pénztárából igényel.

Mindezek után kézzelfogható, hogy a pénzügyi tekintetektől és fenyegető drágaságból vont érvek és aggodalmak sem birnak több nyomattal a szóbeliség ellen, mint az előbbiek.

Lehetetlen itt olvasóink figyelmét föl nem hínunk GARAY DEZSŐ «Az igazságügyi reform pénzügyi oldala» című jeles értekezésére (M. Ig. 1874. I. k. 174—186. lap). *A hol számokkal bizonyíttatik be, hogy a szóbeliség rendszere olcsóbb, sokkal olcsóbb, mint az írásbeliségen nyugvó eljárás.* Miért idegenkedünk tehát — ugymond — a szóbeliség behozatalától. Ha már a jogi és igazságügyi-politikai érvek nem találták meg az utat a törvényhozók szívéhez: gondolják meg azt, hogy a szóbeliség behozatala évenként legalább is egy milliót hagy meg a kongó allampénztárban.

III. Mi azonban a törvényhozókat illeti: én nem tartok tőlük. Sokkal több bölcseséget és kötelességérzetet tetelezek föl bennük, semmint hogy fösvénykedjenek, vagy indokolatlan levonást tegyenek az igazságügyi költségvetésben. Valamint helyesen cselekszenek, midőn a legkisebb kiadást sem állapítják meg, ha nélkülözhetlensége és hasznossága kimutatva nincs. Úgy másrésről

meg vagyok győződve, hogy azon költségeket, a melyek szükségesekek, nem fogják megtagadni.

Mert habár kevesebbe kerülne is a mostani írásbeliség, a mi azonban bebizonyítva nincs, sőt az ellenkező van kimutatva. Végre is nem a *megtakarítás* a főczél vagy a fontosabb érdek, hanem a *jogbiztonság* és az *igazságszolgáltatás tökélyítése*. Ez pedig csak a közvetlen szóbeliség rendszerében várható teljes valósággal.

A közvetlen szóbeliség haszna ugyanis nem egyes vidékek, vagy országok sajátzerű viszonyaiból származik, hanem magából a dolog természetéből s ezen eljárási módnak különös belső s önállóan teremtő erőiből és tulajdonságaiból következik. A nélkül, hogy külsegély vagy támaszokra szüksége lenne: a leghálátlanabb és legkésztetlenebb talajon is gyökereket ver, nemes gyümölcsöket terem és *megnemesíti azon tényezőket is, melyek vele működnek, foglalatostkodnak.*

Nem lehet tehát csodálni, hogy tulnyomó haszna és előnyei folytán napról-napra több állam hódol a szóbeliség elvének s hogy ott, a hol eddig már behozatott, a tapasztalás mellette szól s a legkitünőbb jogászok is mellette nyilatkoznak.

Bizonyítja mindezt a *többek közt* különösen *Franciaország*, hol a szóbeliség mintegy a *codificatio uttorőjéül* s a legrendezetlenebb magánjogi viszonyok között hozatott be a legmeglepőbb eredményekkel.

Bizonyítja a Németországhoz visszacsatolt *rajna-vidéki népek*, melyek *mint egy ember*, állottak talpra megvédeni a porosz, bajor és hessen-darmstadti reactio ellen a közvetlen szóbeliség intézményét. Nem gondoltak s most sem gondolnak azzal, hogy ez intézményt I. Napoleon a *szurony* és *ágyujog* erejével nyomta nyakukra és hogy ez intézmény azon személytől származik, ki őket dicsőségük, önállóságuk, történelmi nevük és műkin-cseiktől megfosztotta.

De bizonyítja maga a nagy Németország is, a hol egyik állam a másik után honosítja meg a nyilvános és közvetlen szóbeli eljárást az igazságszolgáltatás terén. Nem gondolnak azzal, hogy ez által a gyűlölt francia nemzetnek egyik forradalmi intézményét ültetik át. Nem gondolnak ezzel, mert bölcsen látják által, hogy ezen reformintézmény ellen tovább is dacolni annyi lenne, mint háborút viselni a szellemi fölény, a honpolgárok személy- és vagyonbiztonsága, egy szóval a lehetetlenség ellen.

Bizonyítja elvégre *Oroszország*, mely nemcsak polgári, hanem katonai bíróságai előtt is életbe léptette már a szóbeliséget. Pedig be van bizonyítva, hogy Oroszország népei sem tudományban, sem felvilágosultságra nézve nem előhaladottabbak Magyarország lakosainál.

Vajjon mely átok miatt ne lenne képes a magyar jótékonyságait évezni azon rendszernek, melyet *rajta kívül* már minden mívelt és szabad nemzet s az egész polgárosult világ használ.

* * *

Tökéletes igazsága van TÓTH LÖRINCZ-nek, kinek a «bevezetés»-ben címzett akadémiai felolvasása szolgált

indokul ezen értekezésem kidolgozására és közzétételére, igazsága van, midőn mondja, hogy nem ismeri a reformoknak minden jóakarátuk mellett is *veszélyesebb ellenségeit*, mint azokat, kik a reformokat elvileg nem ellenzik ugyan, de azok életbe léptetését oly ürügy alatt hátráltatják, hogy azok még koraiak, mert az ország, a nép, éretlen még elfogadásukra s megemésztésükre.

Azonban az előadottak rendén talán eléggé sikerült kimutatnunk, hogy Magyarország még sem annyira éretlen ma már, hogy képtelen volna a szóbeli eljárás elfogadására és megemésztésére.

Talán sikerült kimutatnunk, hogy azon akadályok közül, melyeket az ellentábor hangoztat felénk, egyet sem lehet komoly és lényeges akadályul tekinteni érintett eljárás behozatala ellen. Inkább *rögeszmék*, vagy elfogultságból származó *balítéleteknek* mondhatók azok. Melyekkel szembe szállni a törvényhozásnak, a szabadelvű és felvilágosult törvényhozásnak, egyik legkomolyabb kötelessége.

Bebizonyítottuk, hogy a közvetlen szóbeli eljárásnak még azon érdeme és előnye is meg van, hogy *nem idegen, hanem sajátlagos hazai intézmény, ősi örökségünk, — tehát a nemzeti szokásokkal és a nép hajlamaival is összhangzásban van.*

Minél több államban elfogadtatik tehát s minél több európai szakférfiu által magasztaltatik: annál inkább elmondhatjuk, ha valamiről, úgy különösen e szóbeliségről azon ősrégi dalt *«Legyen úgy, mint régen volt!»*

A tudomány más tárgyaiban oda irányul a törekvés, hogy az ősapák eljárása egyszerűbbé s könnyebbé tétessék. A jogtudományban ellenben azt tapasztaljuk, hogy összebonyolították azt. Itt a régi eljárás egyszerűsége, mely a jogszolgáltatás alapassága, gyorsasága és olcsóságával együtt járt, elveszett.

Oda kell azért visszatérnünk, a honnan kiindultunk, ha azt nem akarjuk, hogy tovább is tévúton járjunk.

Vajha rászánná erre magát jelenlegi igazságügy-miniszterünk is, vajha elhatározná magát mielőbb. Nemcsak a jelen, hanem a jövő kor is hálával és elismeréssel fogna e miatt miniszteri működésére visszaemlékezni. *A közvetlen szóbeliség malasztos áldásai pedig örökre ékesen fognak nagy érdemeit hangoztatni és megkoszorozni.*

Dr. Herczegh Mihály,
egyetemi tanár.

Akaratszabadság.

IX.

Már most mi a «meggondolás»? Valamivel több a belátásnál; oly lelki tevékenység, mely a belátást már szervként, közegként használja. Én ugyanis következőkép gondolkozom: ép értelemmel és ép érzékekkel bíró ember amennyire-annyira ismeri saját természetét és ismeri környezete viszonyait. Egyik ember jobban, másik kevésbé.

Mindenki tudhatja, legalább a miveltségi foka által kijelölt határig, hogy minő szervezeti, minő külter-

mészeti és társadalmi befolyások alatt áll. Nem szükség ezt tudományos szabatosággal tudni, elég a helyzet fel fogásához, ha a reánk ható okok és tényezők lényegét értjük és érezzük. Az okok és tényezők mindenfelől ostrom alá veszik az embert, és e versenyben azon ok vagy tényező győz az emberen, a mely erősebb, a mely vagy a melyek együttvéve felülmúlták a többi versenyző okok erejét.

Azon ember, a ki környező viszonyain hordozza figyelő tekintetét, vagy önmagába mélyedve szemléli és érzi az erők harcát saját belsejében, úgy tűnhetik fel maga és mások előtt, hogy bárcsak szemlélője volt a belső harcnak és nem önhatalmu tényezője, mégis ő volt az intéző és döntő hatalom, a ki tetszés szerint adá oda a győzelmet egyik vagy másik oknak. Ez téves hiedelem. Meggondolni — nézetem szerint — nem annyit tesz, mint mérlegelve dönteni az okok között, hanem az okok erejére és hatására figyelve, kutatni az okok és tényezők következményeit; úgy hogy a meggondolásnak nincs *közvetlen* beavatkozása az ember lelki életébe; kifejthet azonban *közvetett* uton oly befolyást, melynél fogva valóságos uralkodó nagy hatalommá válhatik. És ez úgy történhetik, hogy a meggondolás — hogy úgy szóljak — oktermelő tényezővé lesz. Az ember elméje láthatja és átértheti a reá ható tényezőket és okokat, egyuttal láthatja a különböző okok és tényezők különböző következményeit. A logikai láncolat viheti el a meggondoló értelmet a működő okok jelenéből a bekövetkező eredmények jövőjébe. És az eként elmélkedő értelem vagy a meggondolás kedvet, vágyat, ösztönt kelthet a jobb következményekkel kecsegtető okok előnyére; úgy hogy az okok és tényezők versenyében a meggondolás által támasztott vágy és inger, mint új sarkaló erők segélyére mehetnek a jó következményeket ígérő okok és tényezőknek és döntő erőt kölcsönözhetnek azoknak. Kérdés: vajjon a győzelmes tényezők és okok, az ember meggondolása nélkül, a meggondolás által támasztott vágyak és ingerek segélye nélkül, csakugy győztek volna-e az okok versenyében, mint az új szövetséges erők segélyével? Az az, hogy ez nem is képezheti kérdés tárgyát; mert az csak bizonyos, hogy több erő szövetsége többre képes, mint a kevesebb erő.

És ebben van — nézetem szerint — a meggondolásnak minden hatalma. Vágyakat, ingereket kelthet, és ezen erős sarkaló lelki erőket segélyére küldheti a jó eredményekkel kecsegtető okoknak; úgy hogy ezen közvetítő segédkezés által győzelemre segítheti az ember felett az üdvös okokat és tényezőket.

De a mint lehetséges, hogy meggondolás folytán üdvös vágy támad, mely az előnyösebb ok hatályát növelheti és diadalra segítheti: ép oly lehetséges, hogy nem ítélünk mindig helyesen és tévesen az ártalmas okoknak jó következményeket jósolunk. Ily esetben a tévedés nyúgében támadt vágy is az ártalmas okoknak nyújthat segélyt és eszközölhet győzelmet. A puszt meggondolás tehát nem képezheti minden esetben az óhajtott kellemes eredmény abszolút biztosítékát; ha

képezhetné, akkor meggondolva soha nem követnénk el oly cselekvényt, melynek kárát valljuk; pedig tapasztalásból tudhatjuk, hogy előző meggondolás után is követhetünk el oly cselekvényeket, melyek súlyát aztán keservesen viseljük és érezzük.

Egyébiránt bármily hatálya legyen is a «bölcshatásnak» és «meggondolásnak», midőn az ember — mint mondják — «meggondolással választja a legjobbnak vélt utat»: a tényállás tulajdonképpen nem az, hogy «választ», hanem az, hogy enged a «legjobb»-nak azért, mert az, a

mit az ember magára nézve, a legjobbnak tart, egyúttal a legerősebb tényező is és maga után vonzza az embert. Tényeink épen arról tanuskodnak, hogy azon ok, mely szerint cselekvünk, minden versenyző ok között a legerősebb volt ránk nézve, különben nem indultunk volna utána, hanem más erősebb tényező után. A szabad választás ábrándja tehát olyféle önámítás, mintha a fegyencz azt mondaná, hogy a fogházat «választá» lakásul.

Dr. Dobránszky Péter,
mű- és joggyegetemi tanár.

Folyt. követhet.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A «bagatell»-ügyek birói ellátásáról.

A bagatell-ügyek birói illetékességének kérdése a legközelebb mult napokban felszínre kerülve, a közérdeknek vélek szolgálatot tenni, midőn a felett évek tapasztalatai után szerzett nézetemet nyilvánítom.

A mai sommás eljárás és az életbe léptetendő bagatell-eljárás között lényegében semmi különbséget nem találok, feltéve, hogy az eljáró bíróság részéről valóban sommás eljárás, nem pedig jegyzőkönyvi tárgyalás alkalmaztatik, például vegyük a beregszászi kir. járásbírósnál alkalmazott eljárást, itten hetenként két nap, szerda és szombat, szóbeli panaszok felvételére van kitűzve, — ezen általánosan tudva levő napon a panaszos fél személyesen megjelenik s keresete jegyzőkönyvbe vétetik, — s arra, ha helyben van és keresete sürgős, például bérletkiürítés vagy visszahelyezés, s más ily természetű követelésre van irányozva, másnapra, vidékre pedig 8—16 napra tárgyalás tűzetik s a felek a tárgyalásra megjelenve, előtűtik a kereset felolvastatását s alpereshez azon kérdés intéztetik, hogy a kereseti követelés fenállását beismeri-e? ha igen, a fizetési hatánap felett megállapodván, egyességi jegyzőkönyv vétetik fel; ha pedig be nem ismeri, a felperes felhivatik a követelés fenállásának okmány, tanuk vagy főcsküveli bizonyítására, ha okmány létezik, ez első sorban is a bíróság által megvizsgáltatik, megfelelő-e a törv. rendt. 167. s 168. §§-ban előírt kellékeknek, s ha ennek megfelelő, ismét alpereshez intéztetik kérdés, hogy a szabályszerűen kiállított okmány ellenébe, ha t. i. az okmány kiállítása óta arra fizetést tett, bizonyítékait terjeszse elő. Ha az okmány szabályszerűen kiállítottnak nem vehető, felperes a teljes bizonyítékok kiegészítésére utasittatik, ily módon az ügy néhány szóval tisztába hozatván, csak akkor vétetik fel jegyzőkönyv, s ha tanuhallgatás mellőzhető, azonnal ítélet mondatik s szóval kihirdettetik, s ugyan az nap délután még a jegyzőkönyv beiktatása előtt az ítélet fogalmaztatik.

S ha tekintetbe vétetik, hogy naponként egy bíró és albíró által 30 tárgyalás van rendszerint kitűzve, de a sürgős helyi ügyekkel a tárgyalások száma néha 40—45-ig is emeltetik: kétségtelen, hogy egy ügy betárgyalására 8—12 percnél több idő nem juthat, s így a sommás és bagatell-eljárások között különbség alig létezhet, — hanem igenis a perorvoslatok alkalmazásánál lehet a kisebb jelentőségű ügyekre nézve némi kivétel, de a birtokon kívüli egy felebbezést, — úgy a bíróság mint a felek megnyugtatója érdekében elengedhetlen feltételnek találom.

Mielőtt magára a birói illetékesség kérdésére áttérnénk, megjegyezni kívánom, hogy példaként veszem a beregszászi kir. törvényszék területén alkalmazott 10 járásbírósgot, — ezen bíróságokkal legközelebb levén érintkezésbe, azok ügyforgalmáról lehetőleg elegendő ismerettel bírok. — Úgy hiszem, hogy a mi állhat egy törvényszék területére, az állhat a többire is, ha tehát példaként a beregszászi törvényszék területén szerzett tapasztalataimból merítem s innen következtetek az egészre, alig hiszem, hogy csalódnám.

A jelenlegi birói szervezet első éveiben általános volt a fajdulás a munkahalmaz miatt, ennek okát egyszerűen abban találok, hogy például a beregszászi kir. járásbírósg 1056 folyamathalál levő ügyet vett át a megszüntetett szolgabírói bíróságoktól, — ezen egy bíró és egy albíróra nagy mennyiségű hátralékhoz a folyó

beadványok is érkezve, első látszatra megbírhatalannak tűnt fel, — azonban négy év elégséges volt arra, hogy a hátralékok megszűntessenek, sőt az új beadványok is a legutolsóig elintéztessenek.

Ha tekintetbe vétetik, hogy ezen törvényszék területén polgári ügyekben legnagyobb forgalom a beregszászi kir. járásbírósnál van, bár telekkönyvi ügyekkel az ungvári és munkácsi járásbírósgok ügyszámai a beregszászit felülhaladják s ezen bíróságoknál alkalmazásban levő 3—4 bíró az ujonnan érkezett ügyeket biztosan végezheti, csak a hátralékoktól meneküljenek, mely célra a közelebb megszüntetendő 22 törvényszék megszüntetése alkalmából netalán rendelkezésre álló bírákat vélném ideiglenesen alkalmaztatni.

A többi kisebbbírói járásbírósgoknál is szintén két bíró van alkalmazva, nem kell bizonyítanom, hogy a legközelebbi szorgalom mellett is a kisebb jelentőségű ügyeket is könnyen elvihatik, — sőt határozottan állíthatom, hogy ha ezen törvényszék területén alkalmazott egynemely járásbírósgtól az 50 frton aluli pereiket elvonák, az unalom elűzésére se volna elegendő munkájuk.

Ha tekintetbe vétetik, hogy a kisebb jelentőségű ügyeknél, legtöbbször az ügylet megkötésénél a kellő elővigyázat hiányzik s midőn az ügy a bíróság elé kerül, ezek elintézése kétszer, sőt ötször annyi kombinációt is igényel, teljes megnyugvással a kisebb értékű ügyekbeni bíráskodást sem a törvénykezésbe még járatan békébiróra, sem pedig a különben is tulterhelt közigazgatási hivatalokra nem bízom.

Szerény nézetem valószínűleg elhangzik a pusztában, én saját személyemre csak egy időre vagyok járásbíró, de hazafi vagyok s nem akarok hazámnak a folytonos rendszerváltoztatással ok nélküli kiadásokat tenni, jelen alkalommal is tisztán hazám iránti szeretet indított ezen, a helyzetet teljes valóságában feltűntető nyilatkozatomra. — Am tétessék próba mielőtt a kisebb jelentőségű ügyek birói illetősége felett határoznának, mert elkerülhetlenül szükséges az adatok beszerzése és figyelembe vétele.

A bírósági irattár megsemmisítése teljes képet nyújtván, biztosítottak hiszem magamat a felől, hogy jelen közleményem megcáfолható nem lesz, — s így el fog enyészni minden aggodalom a kisebb jelentőségű ügyek birói illetőségére nézve, teljes meggyőződés, hogy arányosabb területi felosztás s kellő munkabecsztás mellett a jelenlegi birói személyzet az ujonnan érkezendő ügyeket minden terheltség nélkül megbírhathja s a netaláni hátralékok feldolgozására a megszüntetendő törvényszékektől ideiglenesen elegendő birói személyzet alkalmazható.

Szarka László,
királyi járásbíró.

A felek személyes megidézése és a prts III. §-ának jogkövetkezménye.

Gyakorló ügyvédkedésem rövid 3 éve alatt nem egyszer volt alkalmam tapasztalni, hogy felsőbb bíróságaink a már egyszer kimondott elvi jelentőséű határozataiktól több ízben eltérnek, hanem sajnálattal bár, de kénytelen megnyugvással kellett tapasztalnom azt is, hogy nemcsak a fiskális csavarja ki a nyakát a világos törvénynek — mint mondani szokták — hanem e mesterségben még a fiskalist is felülmulják felsőbb bíróságaink.

Szolgáljon ez állításom illusztrációjául egy semmisségi eset, melyet nem írási vizsketegből — mert hiszen már több ízben lett

volna alkalmam írni — hanem saját öntudatom megnyugtatója s az eljáró elsőbírósnak adandó elégtétel végett kérek becses lapjának illető rovatába felvétetni, hogy így a legfőbb bíróság felett álló nyilvánosság ítélő széke mondhasza ki helyeslését vagy kárhoztatását a közlendő semmitőszéki határozat felett.

Az eset következő:

A. gépész beperli B.-t 395 frt 58 kr. conventionális fizetéseért a m.-t.-i járásbírósnak előtt, mely B.-t a kereseten kitüntett lakóhelye T.-sz.-m. illetékes hatósága útján tárgyalásra megidézeti. — B. megjelenik a tárgyaláson s érdemleges tárgyalásra nem is bocsátkozva kijelenti, hogy felperessel személyesen szeretné az összes számlát megtenni, minek folytán az eljáró elsőb. következő végzést hozott: «Ezen ügyben folytatólagos tárgyalási határnapul, e bíróság elébe 1876. évi január 12-nek d. e. 9 órája kitűzetvén, arra peres felek személyes megjelenésre a ptrdts 83. §-ának alapján a 111. §-ában foglalt jogkövetkezmények terhe alatt megidézettnek.» Megjegyzendő, hogy a keresetre hozott idézővégzés, a beérkezett kézbesítési ív igazolása szerint, alperesnek saját kezéhez nem volt kézbesíthető, mivel hon nem találtatott, hanem a ptrdts 265. §-ára hivatkozással, az idéző végzés két tanu jelenlétében alperes lakásának ajtajára kifüggesztetett, s erről a házbeliek szóval értesítették. — A felek személyes megjelenését elrendelő végzés kézbesítettése alperes hon nem léte folytán hasonló módon történt, alperes azonban a tárgyaláson meg nem jelenvén, az elsőb. a személyesen is megjelent felperessel jegyzőkönyvet vett fel s alperest a ptrdts 83. §-ában hivatkozott 111. §-hoz képest elmarasztalta.

Erre alperes nevében ügyvédi ellenjegyzés — s a nélkül, hogy a panasz bizonyító alakban alperes által saját kezűleg iratott volna alá (lásd a főméltóságú semmitőszéknek 1875. aug. 25-én 13,846. sz. a. kelt határozatát) kellő időben semmiségi panasz adatik be a marasztaló, s — a semmiségi panasz kitétele szerint — alperes atyjának lakására kiszegezett, s ez által neki a pusztai lakására kiküldött ítélet ellen az alapon, mert alperesnek a kereset II.-od példányá soha kézbesítve nem lett, miután ő többé nem T.-sz.-m.-on, hanem künn egy pusztán lakik, s ekként az idézés is nem az ő lakása ajtajára, hanem apjájára lett kiszegezve.

Ezen semmiségi panasz folytán, a nélkül, hogy akár az e. b., akár panaszoló utasított volna a semmitőszék által a rendes vagy ideiglenes tartózkodási hely igazolására, szemben azzal, hogy alperes az első tárgyaláson megjelenve, az idézés ellen semmi kifogást nem tett, szemben a ptrdts 83. §-ával, mely jogot ad a bírónak a feleket a ptrdts 111. §. súlya alatt személyes megjelenésre idézni, — alperesnek a semmiségi panaszban felhozott egyoldalú állítása folytán, a főméltóságú semmitőszék 1876. ápril 28-án 4693/1876. sz. a. az ügyet vizsgálat alá vevén: «a neheztelt ítéletet, az ennek alapjául szolgáló tárgyalással együtt, a ptrdts 297-dik §. 1. és 16. pontjai alapján megsemmisítette, az eljáró bíróságot pedig újabb határnap kitűzésére és a kifejlendőkhez képesti intézkedésre utasította. Mert: a személyes megjelenést rendelő végzésnek alperes részére történt kézbesítéséről kiállított vétbizonyítványban az állítólag értesített háznép névszerint kijelölve nem lett, e szerint tehát alperesnek azon állítása, hogy az érintett végzés nem az ő, hanem édes atyja lakásának ajtajára szegezett ki, hivatalos adattal megcáfolva nincsen, és mert a ptrdts 111. §. csak azon esetben alkalmazható, ha valamelyik fél sommás eljárásban a 115. §. értelmében kitűzött tárgyaláson a kiszabott órán túl még két óra alatt meg nem jelent, a fenforgó esetben azonban alperes a kereset tárgyalására kitűzött határnapon személyesen megjelent és védekezett, (!?) e szerint tehát a 111. §. alapján egyáltalában el sem marasztalható.» Eddig tart a — törvény által csálhatatlannak sanctionált — semmitőszéki határozat, melyben alperes egyszerű állítása, a közokmányt képező kézbesítési ív ellenében szentírásként valónak vétetett, — pedig nem is alperes adta be — melyben a ptrdts 265-dik §-ában említett cifraság kívántatik, s mely a ptrdts 83. §-ának utolsó pontját kötelezőnek el nem ismeri.

S ez esetben még megjegyzendő, hogy alperes semmiségi panaszának indokai merőben alaptalan — szemen szedett — hazugságok, mert ő csakugyan T.-sz.-m.-on lakott s lakik most is, de örökre «bolygó zsidó», kit nem csuda, ha ritkán sikerül — nappal — lakásán találni. Felperesnek kezei közt volt és van most is az alperesnek lakását igazoló hatósági bizonyítvány, de mert az tőle

nem kéretett, nem is álmodta, hogy az alperesi üres szó ily eredményt szülhet.

A fentebbieken kívül pedig elszomorító felperesre nézve még az is, hogy ő a feltétlenül marasztaló ítélet alapján, a bukás szélén álló alperes ellen biztosítást kért s fogatosított, a lefoglalt tárgyakra igényhirdetményt eszközölt — hirlap útján — s most — midőn egyedüli segélyforrása a keresetbe vett összeg lett volna — nemcsak hogy ettől sok időre — s talán végképen — elesett, hanem egy világos törvénytelen határozat foytán neki 60—80 frt haszontalan költség is okoztatott.

Szilassy Pál,
h.-ügyvéd.

Különfélék.

Hibaigazítás. Lapunk előbbi számában *Teleszký István* orszgy. képviselő urnak cikkében, melyhez a képviselőházban tartott beszédét is anyagul felhasználta, — correctorunk ügyetlensége vagy elnézése folytán előfordul egy helyen a «t. ház» megszólítása is. Nétaláni félreértések elkerülése végett kérjük tehát t. olvasóinkat ezen utólagos correcturát tudomásul venni, mert nem szoktunk országgyűlési beszédek, tjavaslatok vagy hivatalos jelentéseket vezércikként közölni.

A «Kelet Népe» egy interpellatiót közöl a budapesti ügyv. kamarához azon sajnálatos verekedésre vonatkozólag, mely a napokban a budapesti keresk. és váltó-törvényszék épületében két ügyvéd közt történt. Tisztelt lapársunkat megnyugtathatjuk annyiban, hogy értesülésünk szerint az ügyvédi kamarának nemcsak tudomására jött a dolog, de az illetők már is felszólítottak, hogy a maguk igazolása végett 3 nap alatt törvényszabta nyilatkozatukat beadják. Mi részünkről szintén elvárjuk a kamarától, hogy a jelen esetben, mely olyannyira csorbitólag hatott az ügyvédi kar tekintélyére, a kellő erélyvel és szigorral fog eljárni.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (**Budapest**, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

IGAZSÁGÜGYI RENDELETEK.

A magyar kir. miniszter által kibocsátott törvénykezési rendeleteknek gyűjteménye betűrendes tartalommal ellátva. 1867—71. évi folyamok. Vázonba kötve 5 forint.

1875. évi folyam. Füzve 80 kr.

A MAGYAR VÁLTÓJOG KÉZIKÖNYVE.

Az 1840. XV. tczikk 1. r. és az 1844. VI. tcz., különben az ezeket kiegészítő rendeletek alapján, különös tekintettel a felsőbb törvényszékek elvi megállapodására. Irta: *Apáthy István*. Második kiadás. Füzve 2 frt 40 kr.

MAGYAR FÖLDADÓ-KATASTER

az 1875-ik év márczius 30-ki VII. alaptörvény s az ezzel kapcsolatban álló kormányrendeletek szakmüvelői utasítások elméleti s gyakorlati magyarázatával, számos rovatos táblázat, mintadologozat s irománypéldákkal ellátva: *Földadó-katasteri, kerületi, megyei bizottságok, becsőbiztosok, községelöljárók s földbirtokos használatára*. Irta *Mészáros Károly*. Füzve 2 frt.

MAGYAR PÉNZÜGYI TÖRVÉNY.

ISME. Törvények, szabályrendeletek, utasítások és egyéb hivatalos források alapján, a tudor- és ügyvédjelöltek igényeihez alkalmazva rendszerbe foglalta *dr. Mariska Vilmos*.

Füzve 2 frt 80 kr.

BÉLYEG-ÉS ILLETÉKSZABÁLYOK

A legújabb időkig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Átdolgozta: *dr. Mariska Vilmos*. Füzve 1 frt.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 .

TAKTALOM: A természettudományi módszer jogosultságának határai a politikában. Dr. Kuncz Ignác, jogtanár urtól. — Akaratszabadság. Dr. Dobránszky Péter, mű- és jogegyetemi tanár urtól. — Törvénykezési szemle. A fenyítőtörvényszék a várbán van!! — Az ügyvédi rendtartás és törvénykezésünk hiányai. — Collisio a ptrs 317. és 321. §-ai között.
MELLÉKLET: Törvényjavaslat.

A

természettudományi módszer jogosultságának határai a politikában.

I.

Az államéletnek a természettörvényre alapítása s az államnak mint a természeti fejlődés eredményének fölfogása nem új. Föltehető például már a stoikusoknál. Mindazáltal a *természettudományi iskolától* a fölfogás eredetiségét elvitatni nem lehet. Az eredeti jelleget nem abban keressük, hogy nevezett iskola a stoicismus magasabb álláspontjától messze elmarad, sőt azzal sokszor ellentétes irányt követ; mert hiszen ezen utóbbi irány követői mindig léteztek; mindig voltak elegenden, kik kicsinylőleg nyilatkoztak mások lelkesedésének tárgyairól, s mindig voltak még többen, kik a kicsinylésben mély észet véltek látni akkor is, midőn az felületesség volt.

A miben a materialismusnak mai divatos alakja annak régibb alakjaival szemközt eredeti, ugyanabban keresendő a természettani iskolának is eredetisége. Ezen eredetiség nem egy az egészét átölelő és jellemző elvben, hanem a természettani tapasztalásnak minden azelőttinél gazdagabb, rendszeresebb és biztosabb alkalmazásában fekszik.

A tulajdonképeni természettani módszer nem egyéb, mint a mai materialismusnak átvitele a politika mezejére. Innen származnak fény- és árnyoldalai. Miként a modern materialismus kizárólag természettudományi kutatásokra támaszkodva, e kutatások által sok nagy igazságot földerít. De minden más, nem ezen kutatásokból eredő ismeret valóságát tagadva vagy ignorálva, egyoldalúsága által sok nagy tévedést is elkövet, épen úgy a természettani iskola a politikában az állam és társadalom sok alapigazságát, különösen azok *szerves* minőségét napfényre hozza, vagy legalább bővebben kifejti, de egyoldalúsága által nagyfontosságú érdekek veszélyeztetésére is könnyen vezet, sőt sokszor legsajátabb körében a tapasztalati téren is felületes, s ennyiben saját életelvvel ellentétbe jön. Miként az első szempontból jogosult a természettani iskolának állása a politikai tudományok mezején: úgy a második szempontból jogosultak azon *határok*, melyek a természettani fölfogást az őt megillető térre

szorítva, a tudomány-anythingnak egyszersmind más módszerek alkalmazása általi minden oldalú megvilágítását lehetővé teszik.

Ezen határok kétfélék: részint *külső okokból*, részint a dolog *lényege*- és természetéből származnak.

Külső határokat von a természettani módszer alkalmazásának ezen módszer eszközeinek tökéletessége vagy tökéletlensége, miként a csillagásznak határt szab a látcső hordereje. Részletesen ezen külső határokról nem szólnunk s csak annak megjegyzésére szorítkozunk, hogy az állami és társadalmi természettan még sokkal hátrább van, mint a tulajdonképeni természettudományok.

De még a tudomány ideális magaslatán is határai vannak a természettani módszer uralmának. Ezen a dolog lényege és természetéből, tehát *belső okokból* származó határokat csak akkor ismerhetjük föl, ha a *természettani* módszernek a *bölcsészeti* és *történeti* módszerhez viszonyát megállapítjuk. E viszonyból származó határok változatlanok maradnak, bármily magas fokára a tökélynek emelkedik is a természettani módszer.

Tényleg így áll a dolog. A természettani iskola a bölcsészeti iskolával szemközt ellenséges állást foglal el, s az eszmének önálló, a tényszerű világtól független érvényét tagadja. Ellenben a történeti iskoláról elismerőleg szól, de azért hajlammal bír a történeti módszer elhanyagolására.

Ezen tényleg létező állapot azonban a három módszer lényege — és rendeltetésével homlokegyenest ellentétes. E módszereket testvérekké tette a szellemi élet végzete, csak félreértés hozhatott létre azok közt ellenségeskedést. Azok csak együttvéve képesek az igazság minden oldalú földerítésére.

Állításunkhoz sietünk hozzáadni, hogy a három módszer összekötése alatt nem *anyagilag* különböző irányok közvetítését, nem *eklektikai* irányt értünk. Különböző rendszerek egyes alkatrészeinek kiszakítása és egy új egésznek azokból alakítása mint merő külsőleges összekötés; a tudomány követelményeinek nem felel meg; mert a tudomány is organicus természettel bír, a *tudomány el*, annak tehát saját belsejéből kell önmagát kifejteni, belső erőből sarjakat hajtani. Szemelvények és compilatiók ismeretterjesztő elemi művekben hasznosak lehetnek, de a tudomány lényegét érdeklő kérdésekben ezen uton csak torzkép alkotható.

Az említett módszerek összekötése és együttes alkalmazása még nem eklekticismus. Épen ezen összekötés és együttes alkalmazás az, mely a tudományrendszernek

belsőleg ép úgy szerves és egységes, mint külsőleg minden oldalú fejlődését egyedül képes eszközölni. A növény fejlődését sem pusztán napfény és meleg, sem pusztán eső, hanem ezek együtt eszközlik, de azért a növényi organismus oly egységes, hogy abban nem lehet megkülönböztetni, mit hozott létre nap, mit eső.

A szóbanforgó módszerek értelmezésénél döntő fontosságu, hogy azok *alaki* fogalmat képeznek, ismeret szerzésének eszközü, a tudomány-anyag földolgozásának módjául szolgálnak. Már pedig ugyanazon igazság különböző alakba öntve, alaposabban megismerhető. Ugyanazon elvet lehet eszményi végtelenségében és tényszerű véges fejlődésében tekinteni. Minél több uton jutunk ugyanazon tételhez, annál bizonyosabb és tisztább az ismeret, erősebb a meggyőződés, minél több módszer szerint földolgozzuk a tudomány-anyagot, annál inkább uralkodik a fölött elménk, s az egésznek áttekintésére jut.

Nagy tévedés tehát azt hinni, hogy a módszerek többsége a tudományrendszer egységének árt, vagy azt eredményezi, mit «langyos víz»-nek szokás mondani. Az alkotmányos életben is az egymást korlátozó politikai tényezők többsége létezik; de ez nem veszélyezteti az állami egységet s nem akadályozza erősen kifejezett politikai irány követését; abszolút hatalom egysége mindkét bajt előbb okozza. Ilyen a módszerek bármelyikének a többi módszert kizáró abszolutismusa is. A módszer tekintetébeni egyoldalúság éppen nem azonos valamely irány következetes keresztülvitelével. S éppen a természettani módszer szerinti politizálásnak a logikai következetesség, mint alantabb bővebben kifejtjük, erős oldalai közé nem tartozik. Éppen a természettani módszer egyoldalú alkalmazása az, mely elméletileg minden philosophiai, gyakorlatilag minden politikai egységet megsemmisít. Bölcsészeti eszme nélkül nincs egység, tapasztalati adat nélkül nincs mit egységbe foglalni.

Dr. Kuncz Ignác,
jogtanár.

Akaratszabadság.

X.

Még egy-két ötletre kell reflectálnunk, melyek a metaphysikai táborból származnak.

Vannak ugyanis, a kik az akaratszabadságot az ember azon állítólagos tehetségében keresik, hogy bár tényezők és indokok befolyása alatt áll, de ha akarátának úgy tetszik, a befolyásoknak ellene szegülhet. Követhette az ember kilenczvenkilencszer ugyanazon tényezők és indokok sugalmát, de tetszésétől függ, hogy századszor már ne kövesse azt. E feltevés értelme is oda megyen ki, hogy az ember függetlenítheti magát, tetszés szerint, a tényezők és okok hatalmától — és éppen ezen koholt képesség lenne az akaratszabadság.

A bölcsészetnek dogmái nincsenek, éppen azért bölcsészet. Van azonban egy sarkalatos tétele, mely alapja, kiindulási pontja és gyámola minden bölcselmi törekvésnek. E tétel annyira sarkalatos alaptörvénye a gondolkodásnak, hogy a nélkül valódi bölcselkedés, a tünemények

okszerű magyarázata egyáltalán képtelenség lenne. És e tétel tartalma az, hogy mindennek oka van, semmi sincs, semmi sem lehet ok nélkül. Az elv vagy szabály, mely e tétel magvát képezi, az okozatosság, vagy az okszerűség törvénye.

Már most elismerve és kiindulási pontul véve azon tételt, hogy mindennek okának kell lenni, kérdem: azon ember, ki kilenczvenkilencszer bizonyos okok után indult, ha századszor másképen cselekszik, azért már *ok nélkül* cselekszik? Korántsem, mert okának mindennek kell lenni; hanem a tényállás az, hogy míg kilenczvenkilencszer *ugyanazon* ok vagy okok befolyása volt a döntő, a századik esetben megváltozott a döntő ok, más erősebb tényező lépett fel, mely engedni kényszeríté az embert, Minélfogva nagy csalódás azon feltevés, hogy midőn az ember másként cselekszik, mint rendesen szokott cselekedni, ez azért történt, mert az ember «ha akarja» függetlenítheti magát a tényezők és okok uralma alól pusztán «akarátánál» fogva.

Említettem már, hogy azon körülmény: vajjon ismerjük-e a reánk befolyó tényezőket vagy nem, egészen közönyös az okszerűség viszonyára nézve. Az ok mindig ok, a tényező mindig tényező és hatásukat az emberre mindig a megállapított természeti okszerűség törvénye szerint gyakorolják, akár ismerjük az okokat és tényezőket, akár nem. A természeti dolgok rendje és menete egyáltalán független a mi tudásunktól. A föld akkor is csak éppen úgy forgott a nap körül, mikor még a nap keringésében hitt az ember, mint ma vagy bármikor. És a «tudás», mely sokszor rossz tudás vagy nem tudás, a társadalmi dolgok és élettünetek okszerű folyásán sem változtathat semmit. Sőt ha van hatalma a tudásnak változtatni a dolgok és társadalmi viszonyok folyását: úgy e hatalmat csakis az okszerűség törvénye ruházhatja reá; mert valamely állapotban csak más okok és tényezők alkalmazása útján lehet változtatni.

Van eset reá és talán igen sok, hogy cselekszünk a nélkül, hogy valóban ismernők az igazi és döntő okot, mely cselekvésre indított és ragadt. És éppen ilyen *oktulatlan* állapotban ámitjuk magunkat azon képzelettel, hogy minden ok nélkül, pusztán akarátunk szabadsága szerint cselekvünk. A tudatlanság egyáltalán igen nagy ámitó, annál rosszabb, mert hiuvá, tulemelkedetté tesz és kizárja a belátás képességét.

Azt is mondják: a hol az ember cselekvényeit oly tényezők határozzák meg, minők: az esetleges születés, nevelés és a környezet, ott nem szigorú ok és törvényszerűség, hanem legfeljebb «szabályszerűség» foroghat fenn; a hol pedig «szabályszerűség» van, ott kivételek is vannak; a hol pedig kivételeket tehet az egyén, «ha akarja»: ott szabadság van.

Azt hiszem, hogy minden független gondolkodó osztzik velem azon véleményben, hogy az éppen közlött gondolatfüzér gyönyörűséges gyűjteménye a levegőben csüggő feltevéseknek. Csupa feltevések, de egyik sem igaz. Talán tulságosan is gyakoroljuk a méltánylat érelyét, midőn e feltevéshalmazra azt jegyezzük meg, hogy

legyen bár a befolyó tényező születés, nevelés vagy környezet: minden oknak és tényezőnek hatása szükségképi, egyenlő; úgy, hogy ugyanazon ok kényszerűleg ugyanazon hatást gyakorolja mindenkor és mindenütt; mert az ok és okozat közti viszony természetileg megállapított viszony, mely minden időkre és minden helyre egy marad. A hol tehát okok működnek, ott a hatás természetileg kényszerű és kivételes soha sem lehet.

Az okok és tényezők összehatása esetén, midőn t. i. több ok működik egyszerre: akkor természetesen a különböző irányú és különböző erejű oksugarak módosíthatják egymás hatását és egy közös eredő irányában hatnak az emberre. Vagy ha egy irányban hatnak, akkor növelhetik, ellenkezés esetén pedig gyöngíthetik egymás hatását; sőt az ellenkező irányban ható egyenerejű okok és tényezők egészen semlegesíthetik egymás hatását; úgy hogy az erkölcsi erőtan törvényei is ugyanazok, mint a physikai erőtan törvényei; de éppen ezért az *egyedül* működő oknak hatása mindig egy és ugyanaz.

Igy áll a dolog az akaratszabadsággal. Az ember megszabott törvények korlátai közt él. Ki van jelölve számára a működés tere és a hivatás célja. A természet ezer meg ezer ok és tényező alakjában szólítja őt tette, cselekvésre; hol szigorú parancs vagy tilalomként jelentve ki felséges rendeletét; hol szelidebb hangon, édes ingerekkel ösztönözve, sarkalva őt vágyra, tetterre.

De tényezők és okok befolyása alatt áll az ember mindig. Mintha bűvös hangok szólítgatnák az embert az életuton majd erre majd arra. Az ember sokszor számot sem adhat magának arról: mi vonzza, ösztönzi, sarkalja őt; csak követi természete sugalmait és jár-ke, mint a kit láthatlan, de hatalmas szellemek vezetnek. E hatalmak ott székelnek természete belső világában és az ember hódol fenségöknek.

Ha az ember korlátok közt élő fogoly, kicsoda szabad hát a világon? Az, a ki mindennek ura és alkotója — *a nagy természet*, melyet nevezhet ki-ki tetszése szerint Istennek vagy bármiként, kedélye és lelke szükségére szerint. A természet, mely saját fenségénél fogva, saját erejével megállapított rend és törvények szerint él, csak a felséges természet lehet egyedül és igazán szabad. Minden lény, mely mint tag és elem beletartozik a természet egész testébe, csak részese eme szabadságnak részese, a mennyiben ő is eleme és tagja a szabad, nagy természetnek. Csupán ilyen része lehet az embernek is a szabadságban, de nem másféle. Az ember szervezete és lényé kitűnő előnyeinel fogva, tudatára jöhet, hasznára fordíthatja lényé szabadságrészét, belátásával feléje emelkedhetik a természet nagy egyetemének és láthatja a bölcs és örökszép világegyetemet. Lelke elmerenghet a természeti rend bájos összhangján és az alkotások ezerszép változatán. Más lények ezt nem tehetik. Más lények a szépség és bölcsesség csodás művein nem találhatnak gyönyört és üdületet. És a telhetetlen ember még sines meglegedve állása szépségével és magasságával, hanem bitor kézzel nyulna az össztermészet szent tulajdona — a *teljes szabadság* után!

Csakhogya hatalmas ur, a nagy természet jól őrzi szent tulajdonát és a bitor kézre, mely idegen jószág után nyul, olyat út szent törvényeinek súlyával, hogy összetörik. A természettel birokra kelni — szerencsétlen ötlet.¹

Dr. Dobránszky Péter,
mű- és joggytemi tanár.

Folyt. követk.

¹ Spinoza nézetét a szabadságról következő tömör szavakban közli Döhring (Kritische Geschichte der Philosophie. Berlin. 1869. 311. lapon): „Es giebt nur eine einzige freie Ursache, und auch diese ist nur in dem Sinne frei, dass nicht von Aussen, sondern vermöge ihrer eigenen Wesenheit zum nothwendigen Handeln bestimmt wird. Dies ist die Natur selbst, die als einziges Sein, offenbar keinen Zwang von etwas Anderem erleiden kann.“

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A fenyítőtörvényszék a várban van!!

A bírák, az ügyvédi kamara, egyes szakemberek és a közönség egyértelműleg ellene nyilatkoztak annak idejében a budapesti kir. törvényszék fenyítő osztályának a várba való áthelyezése ellen, mégis megtörtént. A kormány nem hallgatott senkire s bár a törvénykezés gyakorlati szükségleteiről alig van fogalma intéző embereinek, saját feje szerint cselekedett; hiába volt minden szó, hiába minden felhozott érv. Az áthelyezés elrendeltetett, még mielőtt azok, kik legjobban ismerik a viszonyokat, nyilatkozhattak volna. Sőt a budapesti kir. törvényszék akkori elnökét is csak pro forma kérdezték meg; s midőn az az érvek egész seregét kezdte meg felhozni ezen intézkedés célszerűsége ellen, azzal vágtak szavaiba, hogy ne is fáradjon érveinek elsorolásával, mert a törvényszék áthelyezése már eldöntött dolog. Csak a kiviteli módokat ajánlani s örült, hogy elmehet azon törvényszéktől, a melynek működését ily felszeg elhelyezés által megbénítani akarják.

A főérv, melyet a kormány ezen elhatározásának látszólagos indokául felhozott az volt, hogy költségek fognak ez uton megkíméltetni s hogy sokkal kisebb évi bírt mellett ép oly alkalmas helyiségre fognak szert tenni.

Most, hogy a törvényszék már oda át van, alkalma lesz a kormánynak rövid idő alatt arról meggyőződnie, hogy ezen intéz-

kedése a mint az igazságügyi politika szempontjából kárhozatos, ép úgy nevetséges finansziális szempontból. Eszébe jut az embernek — bocsánat a hasonlatért — az a részeges szatócs, ki arról értesülve, hogy Budán 2 garassal olcsóbban mérk a bort, naponként átment oda, s a rendes 2 itcze helyett ötöt ivott, mert — úgy mondá — a hány itczével többet iszik, annyi két garassal többet nyer naponta s így idővel még szép összegecskét is összetakaríthat.

Az erkölcsi, igazságügyi szempontokról már szóltak elegendően — hasztalanul, ezeket nem ismételtem, mert a tisztelt kormány ezekre úgy sem ad semmit. Legyen igazságszolgáltatásunk a leggyarlóbb, legyen nevetség tárgya a velünk éppen a fővárosban érintkező külföld előtt, az nem tesz semmit; csak lehessen képzeletben még egy pár forintot megtakarítani, akkor nem bánják, ha még gyarlóbb, még nevetségesebbé váland. Hiszen minden félig civilizált államban hasonló „fejős tehénhez” az igazságszolgáltatás, melyet csak jövedelmező volta miatt tekintenek állami intézménynak, miért legyen tehát az Magyarországon másképp?

Az előre haladott Béccsel akarunk versenyezni, pedig csak a mappán állunk Európában. Valójában azonban sok tekintetben Ázsia is tul tesz rajtunk.

Azonban ne szóljunk az erkölcsi okokról, melyek itt úgy sem voltak döntők; nem azon számtalan igazságügyi előnyökről, melyek abból származnak, ha az igazság-szolgáltatás székhelye a közönség által könnyen megközelíthető; hanem lássuk ez intézkedés finansziális vagyis „előnyös” oldalát.

A soroksári utcái épületért a kormány eddig szerződés alapján, mint tudjuk — 21,000 forintot fizetett ugyan, de mint biztos forrásból értesülünk, azon ház tulajdonosai készek voltak az eddigi bérből 6—7000 forintot leengedni; ez iránt Elnökségnél, Miniszteriumnál többször nyilatkoztak is. De a kormány ezt is sokalta; lett volna pedig ezen 15,000 frtnyi bérért nemcsak a törvényszék fenytő osztálya és a börtönök, hanem úgy mint eddig a józsefvárosi és a fenytő járásbírók is elhelyezve s nem kellett volna a költözködés által 2 hétre az igazságszolgáltatás folyamat megakasztani; azonfelül a budai járásbírók nem foglalhatván el az egész Fortuna-épületet, annak legalább felét bérbe lehetett volna adni, a miért — ha a Jálícs-házért fizetett bérhez viszonyítjuk — legalább 2000 frtot lehetett volna még bevenni. S így minden kellen elhelyezve 13,000 frtba került volna.

Most pedig így áll a dolog.

Fizet a kormány a fent érintett két járásbírók helyiségeiért a soroksári utcában 6000 frtot, a budai járásbírókért, mely eddig a Fortuna-épületben volt elhelyezve, 2500 frtot. A Fortuna épület nem lévén elég a fenytő törvényszék elhelyezésére, kibéreltetett hozzá a mellette levő Jálícsféle ház 5500 frtért; fizeti továbbá a kormány ezen ház mindennemű adóit, a mi szintén vagy 1600 frtot tesz; kerül a költözködés 6—700 frtba; az átalakítások és karbantartás pedig kerül 8—10,000 frtba. Ha tehát e két utóbbi tételnek csak kamatait vesszük és 10 évi törlesztést fogadunk el, ilyen kiadásoknál többet nem lehetvén felvenni, fog kerülni ugyanazon bíróságok mostani elhelyezése az államnak 17,200 frtba, vagyis directe mintegy 2200 frttal többbe, mintha eddigi helyiségeit megtartja.

Sőt bármennyire is elbizakodottak legyenek is azok, a kik ezen áthelyezést elhatározták, saját bölcsességük csatlhatatlanságában, a szomorú való meg fogja őket rövid pár hó alatt tanítani, hogy ha nem akarják az igazságszolgáltatást egészen megakasztani, a törvényszéket mielőbb vissza kell helyezniük Budapestre: nem csak hogy mi megtakarítás sem fog mutatkozni, hanem odaveszvé az átalakítások és költözködések 10,000 ezer frtnyi összege egy év alatt, az egész intézkedés az ugys szegény államkincstár egyenes és világos megkárosítását tünteti fel.

De hát milyen ez a helyezés és mennyivel több fog kerülni az indirect költségek többlete?!

Azt, hogy mintegy 14 napra teljesen meg volt akasztva az igazságszolgáltatás menete, hogy ezen idő alatt a bírák az utcán sétáltak; az elnök és ügyészek pedig a lakhatatlan helyiségek suroltatását, meszeltetését és mázoltatását ellenőrizték, persze semmibe sem veszik odafent. Azt sem, hogy ugyanannyi időn át vagy 150 vizsgálati fogoly hiába élelmezett. Mi nem kísértjük meg ezen világos kárt számokban is kifejezni, mert azt felelhetnék, hogy ez minden költözködéssel szükségképen jár s hogy e hátramaradást a bírák nagyobb szorgalma majd helyre pótolandja. — Azt azonban merjük állítani, hogy nagyon csatlakozni fognak odafent, ha ebben bizakodnak. A bírák úgy tud vannak terhelve a munkahalmazzal, hogy eddig sem voltak képesek kilábadni a restantiákból. Hiába volt a legernyedetlenebb szorgalom; utóvégre az emberi munkaerőnek is van határa. S ha még ilyen intézkedésekkel is elkedvetlenítik a bírót, munkakedve nem igen fog a rendes kötelesség teljesítés niveauján felülemelkedni.

Nem is lehet ezen csodálkozni: Azon csekély fizetéshez, mely a tisztességes megélhetéshez úgy sem elég, hozzájárul még most, hogy munkáját megszorítják, megnehezítik, sikertelenné teszik s fizetését még újabb adóval terhelik.

Vagy átköltözik ugyanis az illető bíró a várba, vagy marad a Duna balpartján. Ha átköltözik, lesz költsége és butorrongálása a költözködés által, azon biztos kilátással, hogy 1—2 év múlva ismét visszaköltözködjék a balparti városrészbe. De a lakás is drágább odaát, mint a pesti részen. A jobbparti burgerek, a kiknek tulajdonképen ezzel kedvezni akartak, már is felhasználják a helyzetet s oly lakásokért, melyeket a balparti külvárosokban 200—300 frtért meg lehetett kapni, kérnek őket 3—400 frtot. — Jól teszik, nem is azért ígerte meg nekik a magyar kormány a törvényszék áthelyezését, hogy nekik ebből hasznuk ne legyen. — Mi más célja is lenne különben az egész meggondolatlan komédiának?

Ha pedig megmarad a tiszviselő már évek óta megszokott lakásán, melyet tán gyermekei kellő neveltetése miatt is megtartani

kénytelen, két alternativa állandó előtt. Vagy kimélni fogja egészségét s akkor kénytelen lesz a József- vagy Ferencvárosból társaskocsin vitetni magát a lánczhidig s onnét gőzsiklón a várba, vagy mit sem törődve egészségével, hidegben és melegben, rossz vagy jó időben, egyaránt gyalog megtenni az utat naponta négyszer a Józsefvárosból fel a várba. Az első esetben 80, az utóbbi esetben 8 krnyi oly kiadásokat tesz naponta, a melyre nem számolt; vagyis lemegy fizetéséből, ha társaskocsit használ, évenként 288 frt, ha pedig gyalog fog járni s még a legrosszabb időben is lesz annyi uralma maga felett, hogy sem egy társaskocsit, sem pedig a gőzsiklót igénybe nem veendi, hidpénz fejében évi kiadása 29 forint 20 krt teend. Vagyis rovatik épen a törvény örének, az igazságszolgáltatás felkentjének ugys nyomorult fizetésére a törvényhozás tudta és beleegyezése nélkül egy újabb adó, melyet a hidvám címén az állam tesz zsebre.

De hát hagyjuk a bírakat, hisz ezek most ugys a törvényen kívül állanak az alkotmányos Magyarországon. Hanem lássuk hát minő helyiségekre tett szert a kormány ugyanazon pénzen, a melyért eddig legalább türethető s megszokott helyiséget birt.

Kezdjük a tárgyaló termeken. Ilyen csak egy van.

Köztudomású dolog pedig, hogy a pesti kir. törvényszék fenytő osztálya még a budaival történt egyesítés előtt is folytonosan két tanácsban tárgyalta az ügyeket s csak így volt képes a restantiákkal megbirkózni. A budai törvényszék ügyeinek átvétele után, s ezek között van egy egész halmaz olyan restantia, mely 8—10 év óta nem tud befejezést nyerni, csak úgy lesz a munkahalmaz feldolgozható, ha lehetőség lesz nyújtva annak, hogy folytonosan legalább két tanácsban, de néha háromban is tárgyalás tartathassék.

Hogy mire fognak menni egy teremmel, azt könnyű eltalálni.

Az a legközelebbi félév kimutatásából fog kitünni.

De ez az egy terem is czélszerűtlen s nevezetesen épen az esküdtzéki tárgyalások megtartására nézve, pedig erre látszik berendezve lenni, teljesen alkalmatlan, beosztása törvénytelen s azért hihetőleg a legtöbb tárgyalás megsemmisítését fogja maga után vonni.

Minden fejtörés és combináció mellett is nem volt a czélszerűtlen épület másként beosztható. Így pedig nem maradhat meg, hacsak nem akarják, hogy a tárgyalások $\frac{1}{10}$ része ismételtessék.

Elég erre nézve csak egy két körülményt megemlítenem. Az esküdtzéki eljárás 41-ik § ugyanis azt rendeli, hogy az esküdtek a bíróságtól, ügyvédektől, felektől és tanuktól úgy a hallgatóságtól elkülönített helyen a vádlottal szemközt foglaljanak helyet. Itt azonban az esküdtek a vádló ügyészről épen nincsenek elkülönítve, a közönségtől is csak úgy, hogy nem érintkezhetnek azzal, ha épen nem akarnak, s feleslegből még hozzájárul, hogy tanácskozási szobájukba nem vonulhatnak másként vissza, mintha a védő és a bíróság asztalait nem érintik.

Hogy mennyi visszaélésekre fog ez okul szolgálni, a jó Isten tudja; csak azon egy reményünk van még, hogy a semmitőszékben van annyi függetlenség és törvénytiszteltet, miszerint az e teremben tartott sajtótárgyalásokat megsemmisíteni és az esküdtzéki intézmény sarkelveit a kormány szeszélyének és néhány budai háziur kapzsiságának feláldozni nem fogja.

Hogy épen az esküdtzéki tárgyalásokról szölok, megemlítem még azon „financiális előnyt”, hogy a tárgyaláshoz beidézett 36 esküdt közül 24 pestinek és 12 budainak kell lenni. Eddig tehát 12 embernek kellett 2 frt 10 kr kocsibért és 42 kr hidpénzt fizetni, ezentul fizetendik ezt 12 helyett 24-nek. Ez minden egyes tárgyalásnál 29 frt 4 krnyi különbséget tesz.

De hát lássuk tovább az épületek czélszerű berendezését.

Van ott még egy két ablakos szobácska, melyet második tanácssteremnek akarnak csufolni, hol a közönséges fenytő ügyek lesznek tárgyalandók; de ez egy cseppel sem nagyobb, mint a miniszter előszobája. Hat ember alig helyezkedhetik el benne. Ha a bíróság és jegyzője helyeiket elfoglalandják, akkor a vádlott künn állhat a tornáczon, a védő pedig felülhet a kályhára. Hogy pedig a nyilvánosság se legyen kizárva, lesz a közönségnek is egy kis helyecskéje — az utcán. — A tanuk pedig úgy is ritkán fognak megjelenni. Ezek részére tehát nem is gondoskodtak helyről. Így fogják agyonütni a szabadelvű Tisza-miniszterium uralma alatt Magyarország fővárosában a nyilvánosságot és közvetlen szóbeliséget!

A vizsgáló és ítélőbírák szobái, miután a világosabb utcái helyiségekbe az elnökséget, tanácskozási szobákat és kir. ügyészséget kellett elhelyezni, jobbára sötét udvari lyukak, hol d. u. két órakor, de borus téli napokban délelőtt is gyertyát kellend használni. Ezen hihetőleg akként fognak segíteni, hogy a hivatalos órákat úgy osztandják be, miszerint azok reggeli 8 órától d. u. 2 óráig tartandnak.

Ha a kormány nem is, bármely más szakértő belátandja azonban ennek hátrányait.

Először ismét az ugys nyomorultan fizetett hivatalnok lesz az, ki rövidséget szenvedend. Egy nagy részök ugyanis családok ember, mert hát ezt már elfelejtették megtiltani a bírónak. — Ha gyermekeit iskoláztatni akarja, kénytelen leendő családjára részére külön s maga részére ismét külön főzetni, mert az iskolai órák Budapesten jobbára d. e. 8—11-ig és d. u. 2—5-ig tartanak; hogy tehát a gyermek azt látogathassa, szükséges, miszerint 12—2 között ebédeljen. Miután pedig a bírói hivatalnoknak kárhoztatott apa csak d. u. 3 órakor vergődhetik haza a várból, még ha a jobbparti városrész valamely külvárosában lakik is, világos, hogy az magának vagy külön főzetni vagy pedig korcsmában étkezni kénytelen.

Egyébiránt a miniszteriumokban legjobban tudhatnák, miszerint a hivatalos óráknak illetén beosztása semmit sem ér. Ez mivel sem több, mint fél napi munka. Akármit tegyenek, azért a nyolcz órából mégis 9 óra lesz, mire a munka megkezdhető, mert nem jelennek meg 8 órára, kivált télen, a felek s a tanuk.

Hozzájárul még, hogy az út fel a várba gyalog egy jó órát eltart s mikorra felérkezik hivatalába a bíró, oly fáradt és kimerült, hogy legalább egy félórát kell pihennie, míg a munkához komolyan hozzáfoghat. Ha tehát már 1/28-kor reggel, vagyis télen még sötétben, elindul házulról 1/29 van, mire hivatalába ér s 9 óra mire a munkához hozzáfoghat; notabene, ha a tanu is oly buzgó, hogy már 8 előtt elindul hazulról.

A korai felkelés miatt már 11-kor éhes az ember s miután csak délután 3-kor juthat az ebédhez, vagy elfut munka közben 11 után valami eledelt magához venni, vagy 1 után már elsiet haza, ha csak valami ürügy alatt szerét teheti. Mindkét eset a munkaidő megrövidítésével jár s az egyik újabb költségeket okoz a hivatalnoknak.

Hát még a foglyok elhelyezésére szánt helyiségek! Ez ám a gyönyörűség! Arról, hogy 20—25 embert kellend egy szobába préselni, nem is szólok. Hogy ez mily erkölcs- és egészségrontó s mily veszélyes a vizsgálatok sikerére, arról is hallgatok. Ezek most mind oly dolgok, melyek a magas kormány előtt nem látszanak nyomattékkal birni. Hanem szólok valamit annak «finanziális» oldaláról, mert erre tán inkább lesznek figyelemmel.

A budapesti kir. ügyészség ugyanis már eddig is oly kevés helyiséggel rendelkezett, miszerint foglyait az ország különböző vidékein volt kénytelen elhelyezni. Eddig is évenként rendszeren 150—200 oly fogoly, kinek törvény szerint helyben kellene büntetését kiállani (mert büntetése egy éven alóli) Balassa-Gyarmatra, Veszprémbe, Kaposvárra, Nagyváradra s isten tudja még hová lett átszállítva. Ezután pedig, miután a várbeli új helyiségek még jóval kisebbek, ezen szám is emelkedni fog.

Ez pedig jogtalan és méltánytalan. Jogtalan azért, mert a fenálló végrehajtási szabályok szerint a fegyencz családjának — ha az jól viseli magát — joga van az elítéltet havonként egyszer meglátogatni. Ezen joga az illetőnek ily elszállítás által megfűszerezzük. Pedig köztudomásu dolog, ha a miniszteriumban ezt még nem is tudják, miszerint a családi érintkezésnek lélekemelő és erkölcsjavító hatása van.

Méltánytalan két okból: Először azért, mert egyik-másik fegyencznek s esetleg ártatlan családjának megkárosítását is maga után vonhatja.

Megtörténhetik ugyanis, s ez nagy városban nem is ritka dolog, hogy valamely terjedelmes, fenálló üzlet tulajdonosa jut azon szerencsétlen helyzetbe, hogy valamely meggondolatlan cselekménye miatt néhány havi börtönre ítéltetik. Fogsága alatt természetesen nem folytathatja üzletét. De folytathatja azt családja, üzleti emberei. — Ily üzlet vezetése körül felmerülhetnek dolgok, melyeknek miben létele iránt a főnök rögtön megkérdezése válhatik szükségessé. Ily indok igazolása mellett megadja bármikor a kir. ügyészség az engedélyt, hogy az illető családtag vagy üzletvezető az elítélten fel-

ügyelet alatt értekezhessek. Igen, de ha Kaposvárt vagy Balassa-Gyarmaton van fogva, a helyett, hogy itt legyen, ez vagy éppen nem vagy tán csak akkor történhetik meg, midőn már késő.

Méltánytalan továbbá az egy éven alul elítélteknek ilyen ideoda szállítása, mert az illetőben, éppen a kibén van, szegényérzetét bántja a kíséret alatti elszállítás s mert a bírói ítéleten túl is sújtja nem csak ezen elszállítatás kellemetlenségeivel, hanem még azzal is, hogy a büntetés kiállása után a maga pénzén kénytelen ismét haza utazni.

De az államnak is annyi haszontalan költséget okoz, a miből egy egész tisztességes börtönhelyiséget lehetne Budapesten építeni.

Minden ilyen 10—15 fegyenczből álló csapattal egy börtön felügyelő s 4—6 börtönőr megy kíséretkép. Ezek mind napi díjjakat kapnak. S valamennyiök, vagyis a fegyenczekért is, az állam viseli a vasuti s egyéb szállítási költségeket. Hogy éppen az ily szállítások alkalmával történnek a legtöbb szökések, arról hallgatok, mert ez nem financiális érv.

A soroksári utcái épületben volt egy tágas befűtött világos udvar, mely két részre volt osztva az elkülönítés eszközölhetése végett. Itt teheték a vizsgálati foglyok napi sétájukat. Ehhez nemcsak a vizsgálati fogolynak, hanem még az elítélt gonosztevőnek is törvényben és rendeletekben gyökerező joga van, melytől őt megfosztani jogtalanság és embertelenség. Ez a várban hiányozni fog; mindkét udvar oly szűk, hogy az abbani mozgás csak szédelgést okozó egészségrontó lehet.

De ez még nem minden. Bár elég lenne arra, hogy az egész rendelkezés céltalan voltát mutassa, felhozom a többi körülményt is, mely ezen financiális operáció nevetséges voltát igazolandja.

Évenként legalább 800—1000 bonczszemle, házkutatás és zárlatfoganatosítás történik. Ezek mind a helyszínére való kimentett tesznek szükségessé s 19/20-ad része a balparti külvárosokban teljesítendő. Átlag tehát 2 órai több időt és 2—3 frt többi kocsikiadást fognak igénybe venni, miáltal a bűnvádi pénzalap a legkisebb számítással is évenként 2000 frtnyi nagyobb terheltetésnek néz elébe.

A fenálló szabályok szerint egy negyed mértföldnyi távolságon túl minden tanu jogosítva van időmulasztásának és fuvarbérének megtérítését követelni.

A budapesti kir. fenyítő törvényszék és vizsgálóbírók évenként legalább 25,000 idézvényt és meghívót bocsátanak ki. Ezek közül alig szól 1000 idézvény a Duna jobb partján lakó egyénekhez, de alig 100 a várban lakókhöz. Vagy 4000-t tehet azok száma, kik a balparti bel- és Lipótvárosokban laknak. A többiek lakása mind egy negyed mértföldnél távolabb fog esni a jelenlegi törvényszéki helyiségtől. Ha tehát a megmaradó 20,000-ból 10,000-t le is vonunk, azon reményben, hogy lesznek gavallér emberek, kik ezen elhelyezésnek a közönségre való bosszantó voltának dacára is, sem fuvarbérök sem munkamulasztásuk megtérítését kérni nem fogják, még mindig fog maradni vagy 10,000 oly egyén, ki a hely roppant távolságánál és saját szegénységénél fogva élemezési, munkamulasztási és közlekedési kiadásainak megtérítését kérni lesz kénytelen.

Tudva való dolog, hogy a fenyítő ügyekben szereplő tanuk legnagyobb része a szegényebb osztályokból kerül ki, a kik kenyé-
rüket napi munkával keresik.

Ezektől megtagadni költségeik és munkamulasztásuk megtérítését, merő embertelenség lenne.

Midőn a soroksári utcában volt a fenyítő törvényszék is kérték ugyan ezek költségeik és munkamulasztásaik megtérítését, de egyrésztől mindig csak fél nap jött számításba s másrésztől élemezési költség és fuvarbér megítélésének szüksége nem igen forgott fenn. Most részint a nagyobb távolságnál, részint pedig a hivatalos óráknak 8—2-ig való beosztása folytán, egész napi munka mulasztás, fuvar és élemezési költségek megtérítésének szüksége fog beállani a legtöbb esetben. Mert ha délután kettőig tartandnak a kihallgatások, akkor már nem ebédelhet övével hon a tárgyalásra beidézett munkás, hanem korcsmába kénytelen menni.

Neje is jobbára munkásnő lévén nem várhat rá d. u. 13-ig az ebéddel, s hogy a napszámos munkáját sem folytathatja már, ha délutáni 3 óráig tart míg a várból vissza jöhet és megebédelt, azt befogja látni mindenki.

Ha csak 10,000 frtba számítom fel az ebből eredő többlet kiadást, akkor már tekintettel vagyok arra, hogy a bíróság azon

általános most lábra kapott takarékosági elvek által fog vezéreltetni a követelt költségek megállapításában, mely kétely esetében inkább megrövidíti a magánember érdekét, semhogy a kincstárt terhelje.

De még ez sem minden. Van ezen intézkedésnek még több «takarékosági előnye».

Igy már is hallatszik, s a szakértő előre láthatta, hogy ezen «célyszerű» elrendezés miatt úgy az állami rendőrség, valamint a királyi ügyészség is megszorítani kénytelen az örök számát.

A főkapitányság naponta szokta átkísértetni a befogott gonosztevőket a fenytető törvényszékhez. Míg a soroksári utcában volt a fenytető törvényszék, ez az ide-oda menettel együtt nem tartott többet egy félóránál. A mint ezt ellátták az örök, használhatók voltak egész napon át egyéb munkákra.

Most az egész délelőttöt veszi igénybe s úgy kifáradnak a hosszú és terhes út miatt, hogy az nap nem használhatók egyébre.

Az pedig, hogy egy épületben kevesebb ör láthatja el a szolgálatot, mint két épületben, csak a dolog természetében fekszik. Felteszem, hogy ezt még azok sem fogják kétségbe vonni, a kik a várbeli helyiségeket jóknak és olcsóknak tartják.

S ha azután mindezek arról fogják idővel meggyőzni a kormányt, hogy ha csak indokolatlan könnyelműséggel nem akar sokkal nagyobb költség mellett a várban birni rossz, alkalmatlan helyiségeket, kénytelen lesz a város balpartjára visszaköltözködni a törvényszékkel. Lesz tehát újabb költözködés, újabb költség, az ügymenet újabb megakasztása néhány hétre és ismét tetemes kiadás a bérbe vett Jálcsfőle házban történt átalakításoknak előbbi állapotba való visszahelyezése által.

Ezen intézkedés igazságügyi és erkölcsi hátrányairól, melyek még sokkal kivívottabbak, most nem szólunk. Bevárjuk a törvényszéknek egy évi működésének eredményét, hogy az előbbi évekkel összehasonlításokat tehesünk.

Addig elég lesz a «finanziális előnyök» sokasága is, hogy a kormányt arra bírja, miszerint a közvélemény ellenzése dacára foganatosított áthelyezés után mielőbb a visszahelyezésről is gondoskodjék.

S ha csak az igazságügyi érdekekkel és a közvéleménnyel épen «dacolni» nem akar a kormány, akkor remélhetjük, hogy egy év múlva megint látni fogunk egy — hurczolkodó törvényszéket!

Fb.

Az ügyvédi rendtartás és törvénykezésünk hiányai.

A székesfehérvári ügyvédi kamara évi jelentéséből átveszszük az ügyvédi rendtartás és a törvénykezés hiányaira vonatkozó megjegyzéseket, noha az utóbbiak részben csak helyi jelentőségűek lehetnek.

Ez évi jelentés bevezetésül némely jogpolitikai eszmét tárgyal, sürgetve nevezetesen a *szükség örökség* és *szükség örökrész* akkénti szabályozását, hogy a leszármazók és felmenők örökösségi joga kijátszható ne legyen; továbbá a *telekkönyvi intézmény módosítását*, mert ma csupán mint a hitelezők érdekeit védő intézmény istápoltatik, de kevés tekintet van arra, hogy egyéb dologbani jogokat legalább is úgy megvédjen, mint a jelzáloggal bírót. Legsürgősebbnek véli főleg az oly törvényhozási intézkedést, mely jogot adjon annak, ki telekkönyvi jogot nyert, a bekebelezés vagy felülkebelezés alapjául szolgált jog érvényesítésére; számos az eset ugyanis, hogy midőn a telekkönyvi intézmény pl. a régi zálogtulajdonos ellen jelzálog nyeresét vagy az örökös ellen, mielőtt az osztály foganatosíttatnék: az örökség megnyíltának begyőzése alapján szintén jelzálog nyeresét megengedi, eme jelzálog nem érvényesíthető mindaddig, míg a zálogtulajdonosnak s örökösnek önkényt kedve nem jön saját jogának érvényesítésére, sőt ha a zálogtulajdonos az elévülési határidőn belül nem érez kedvet — épen azon indokból, mert amugy is a hitelezők vinnék el — zálogváltási kereset megindítására, a jelzáloggal bíró tétlenül kénytelen nézni saját jelzálogának elenyészését; hasonló az eset az örökösök ellen; megengedendő volna azért, hogy a mondott esetekben a jelzáloggal bíró előzőjének zálogváltási vagy örökösödési jogát saját nevében érvényesíthesse s ekként azt követelése erejéig kielégítési alapul tetszése szerinti időben használhassa. — Hangsúlyozza továbbá a szerződések alakszerűségének mielőbbi törvényhozási meghatározását, mely a hitelviszonyok emelésére jótékony hatással lenne.

Méltó panasszal említi fel ezekután az évi jelentés, hogy a kamara szellemi tevékenységének eredményéről mitsem jelenthet, — «de bár mennyire is fájjaljuk ezt, annyira megnyugtató bennünket az, hogy hanyagsággal s közönyösséggel vádolhatóak nem vagyunk, mert az igazságszolgáltatás terén létrejött törvényjavaslatok hozzánk *leküldve nem lettek* s így a kamarák eme mellőzésében rejlik oka annak, hogy e terén működésünk meddő, eredménytelen volt!».

E panasz az összes ügyvédi kamarák évi jelentéseiben nyert kifejezést s reméljük, hogy a kormány ebbeli mulasztását jóvá teendí, mert az egyes törvénybeütköző, eltekintve azon eljárás észélytelenségétől, mely a rendelkezésére álló hivatott közegek közreműködését mellőzi. Daczára ennek azonban most sem vettük még hírt annak, hogy a *békebírói* intézményről szóló törvényjavaslat az ügyvédi kamarákkal véleményadás végett közöltetett volna, pedig bizonyára illetékesebb szakkört képeznek azon megyei gentry-nél mely ezen kerülő uton kívánja a szolgabírói bíráskodást visszahíttani. Nem mulaszthatjuk el azonban azon észrevételünk megtételét, hogy az *ügyvédi kamarák* hivatva érezhetik magukat a *kormány felhívása nélkül és szakvéleményük nyilvánítására* és meggyőződésünk szerint péld. az ügyvédi kamarák egyhangú remonstrációja a tervezett quasi békebíráskodás ellen okvetlenül hatásos lenne.

Az összes ügyvédi kamarák évi jelentései meglepő összhangzást tanúsítanak az *ügyvédi rendtartás* hiányainak feltüntetésében is, mely célból közöljük kivonatilag a székesfehérvári ügyvédi kamara mint egyik tanulságos évi jelentésnek vonatkozó észrevételeit.

Azon kérdésre tehát: vajon az ügyvédi rendtartás mennyiben felelt meg magasztos céljának, — azt válaszolja:

«Sajnálattal vagyunk kénytelenek kijelenteni, miszerint nem volt képes bennünk általános megnyugvást előidézni. Ezen eredmény ugyan nem lephetett meg bennünket, mert a törvény alkotásakor maga a törvényhozó testület helyeselte azon felfogást, miszerint az ügyvédi karban feltétlenül megbízni nem lehet, nem ruházható fel az a tagjai fölötti bíráskodás teljes mérvével, nem adhatók kezébe azon eszközök, melyekkel képes volna az ügyvédi kar tekintélyét leginkább sértő, a tiszteletet s bizalmat leginkább aláásó zugírászatot megakadályozni, nem merte a fél és ügyvéd között a költségek tekintetében támadható vitás kérdések elintézését a kamarákra bízni, félve, hogy azok a jogot és méltányosságot mindezen kérdéseknél figyelembe venni, az objectivitást megőrizni, a kegyér irigységet avagy a tulságos collegialitást mellőzni képesek nem lesznek.

Nézetünk oda irányul, hogy a törvény felismert s az ügyvédi kar önérzetét sértő intézkedései a szerzett tapasztalatok alapján módosíttassanak, az idézett törvény így oly irányban tökéletesbítessék, miszerint magasztos céljának elérésére vagy legalább megközelítésére minél alkalmassabbá tétessék,

A törvény 8. §-ának azon intézkedése, hogy a más kamara kerületébe átlépni kívánó ügyvéd a lajstromból csak akkor törölhető ki, midőn azon kamara választmánya, melynek kerületébe átlépni kíván, oda nyilatkozott, hogy a felvételre akadály fenn nem forog, érthetetlen, mert ily akadály csak a törvény 3. §-ában felsorolt körülmények valamelyike lehet, ezekről pedig biztosabb tudomása van azon kamarának, melynek az illető ügyvéd tagja volt, mint azon kamarának, melynek tagja csak a jövőben kíván lenni. — A törvény javaslat szövegét helyesebbnek tartjuk a törvényénél,

Nehézkes és késedelmes volta miatt célszerűtlennek tüntette fel a gyakorlat a 27. §. 5. pontját, mert a vagyontalan perlekedők részére a pártfogó ügyvéd a bíróságok közvetítése nélkül is és pedig gyorsabban kirendelhető volna, a mi főleg határidőhöz kötött ügyvédi teendők tekintetéből — a félre nézve sokkal előnyösebb lenne s a közérdek sem sértetnék, minthogy a szegénységi bizonyítványt a kamara választmánya csakugy megbírná, mint a bíróságok.

A 38. § szövegezése nem egészen helyes; mert ezen §. azt kívánja meghatározni, hogy feleket üzletszerűleg bíróságok és hatóságok előtt csak a kamara lajstromába felvett ügyvéd képviselhet. A törvény szövege nem biztosítja az ügyvéd ezen kizárólagos jogát, pedig ezen szakasznak volna rendeltetése a feleket szokásosan képviselő nem ügyvédekre és nem közjegyzőkre a zugírászat bélyegét rányomni. A meghatalmazottak intézménye bátran eltörölthetett volna, mert ez azon kapu, melyen a zugírások, Themis süjtő karja elől, menekülnek, — avagy talán oly hozzáférhetlenek az

ügyvédek, hogy a meghatalmazottak intézménye okvetlenül fentartandó?! Hála az égnek! ügyvédben Magyarország nem szűkölködik, avagy a nép nyelvén szólva — a zsarolástól félelem s az ettől menekülési vágy teszi nélkülözhetlenné a törvény azon intézkedését, hogy meghatalmazottak is képviselhetnek feleket?! A mindennapi tapasztalat igazolja, hogy míg az ügyvédeknel ritka kivételt képez az, ki megbízóit aránytalanul magas költségekkel terheli, addig a meghatalmazottak általában busásabb díjakat követelnek s e mellett még kevés kivétellel rosszul is dolgoznak oly annyira, hogy a legbonyolódottabb perek azon jogügyletekből származnak, melyeket a meghatalmazottak szoktak elintézni. Igazolja továbbá a tapasztalat, hogy épen a meghatalmazottak eljárása és zsákmányolása fosztotta meg az ügyvédi kart azon tekintélytől és tisztelettől, melyeknek helyreállítása végett is hozatott az 1874. 34. t. cz. Valóban megfoghatlan, miért nem szövegezték e §-t a czélnak megfelelőleg ekként: „Díjért csak ügyvéd van jogosítva az ország valamennyi bírósága és hatósága előtt feleket képviselni. Mennyiben van e szabály alól a közjegyzőre nézve kivételnek helye, a közjegyzői törvény 55. §. határozza meg”.

A törvény 51. §. — eltérőleg a törvényjavaslattól — a gondnokul kinevezett ügyvéd díjairól nem gondoskodik, pedig méltán terhelhető ezen díj megfizetésével azon fél, kinek kérelmére kirendeltetett s kinek — habár közvetve — szolgálatot tett.

Az ügyvédek irányában táplált bizalmatlanság legkirívóbban nyilvánul a törvény 58. §-ában. A törvényjavaslat 57. §. ugyanis a megbízó s a megbízott ügyvéd között felmerülhető pénzügyi vita alapját képezhető kérdés eldöntését, t. i. a munkadíj mennyiségének meghatározását az ügyvédi kamarák válaszmányára kívánta bízni, még pedig oly módon, hogy a polg. trvk. rendtartás 252. §-ának azon rendelkezését, miszerint az ügyvéd díja saját fele irányában a bíróság által állapíttassék meg, hatályon kívül akarta helyezni. A törvényhozás a javaslat ezen intézkedésétől megrémülve, azt elvetette s helyébe az 58. §-t alkotta, utasítván az ügyvédet, hogy bírósággal meg nem állapított költségjegyzékét a bíróság előtt per útján érvényesítse. Nem szándékunk hosszasan kimutatni, mennyire nem felel meg a törvény rendelkezése azon czélnak, melyet azzal elérni kívánt, általunk mégis arra, hogy míg a törvényjavaslat a fél és ügyvéd között felmerülhető vitás kérdés békés megoldását lehetővé tenni akarta: a törvény az ügyvédet saját fele ellenében perre kényszeríti; — szükségtelen kifejtenuk, mennyire nem alkalmas eszköz az ügyvéd irányábani bizalom és tisztelet fokozására azon per, melyet az ügyvéd saját fele ellen kénytelen megindítani.

Röviden kívánjuk még csak kiemelni, miszerint a törvényjavaslat 57. §-ában foglalt intézkedéseket a legjobb eszközöknek tartanók az ügyvédi kar irányábani bizalom helyreállítására, miután csak így állna módjában magának a kamarának a közönséget meggyőzni arról, hogy az ügyvédi kar nem a közönség zsarolása végett létezik, hanem oly testület, mely nemcsak képes és kész megbízóinak igazait megvédeni, de tud épen a felekkel szemben jogot és méltányosságot is gyakorolni.

Ugyanazon szempontból nem tarthatjuk egészen helyesnek a törvény 66. §-ában foglalt intézkedéseket sem. Egy évi tapasztalat ugyanis azt igazolja, hogy az ügyvédek ellen a legtöbb panasz a behajtott pénz állítólagos visszatartása és az okmányok ki nem adása miatt emeltetik. Ezen panaszok elintézése azonban nem tartozván a kamara hatásköréhez, a kamara nem képes a közönséget meggyőzni arról, hogy saját tagjai irányában a kellő szigorat alkalmazza, nem képes továbbá megmutatni azt sem, hogy az ügyvéd nem oly tagja a társadalomnak, kinek becsületében gázolni és jó hírnevét ok nélkül tönkre tenni s így mindenétől megfosztani büntetlenül lehet és szabad.

Véleményünk szerint tehát az ügyvédek ellen felmerülhető minden panasz az ügyvédi kamaránál volna megteendő, mely azt a kifejlendőkhez képes elintézőn, a tagjai fölötti jurisdictiot csak az esetben adná át a fenyegető bíróságnak, ha a vizsgálat kiderítené, hogy az ügyvéd büntetett követett el.

A törvény 81. §. a kamara válaszmánya által kirendelt vizsgáló biztos hatáskörét igen szűkre szabta, a mennyiben a tanúk és szakértők kihallgatására ezt fel nem jogosítja. A helyes vizsgálat egyik főkélléke a gyorsaság, melyet a bíróságokhoz intézendő megkeresések és a bíróságok teendőinek halmaza lehetlenné. Véle-

ményünk szerint a tanúk és szakértők kihallgatásával a kamara vizsgáló biztosa lenne megbízandó és a bíróságok ez iránt csak az esetben lennének megkeresendők, ha a tanúk vagy szakértők nem azon helyen laknak, hol a vizsgálat foly.

A 105. §. a) pontjának intézkedéseit a tapasztalat tulszigorúnak mutatta, véleményünk szerint, ha a vádhatározat ellen felebbezésnek van helye, az ügyvédség gyakorlatától felfüggesztés csak jogerejű vádhatározat alapján lenne elrendelendő.

A 112. §. elég határozottan intézkedik arról, hogy a törvénynek a joggyakorlat időtartamára és az ügyvédjelölt minősítésére vonatkozó intézkedése csak azon ügyvédjelöltekre nem alkalmazandók, kik a törvény életbe léptekor a jogi tanfolyamot bevégezték s a joggyakorlatot már megkezdették. Miután pedig a törvény 1875. év elején lépett életbe, a 112. §. által nyújtott kedvezményt csak azon ügyvédjelöltek élvezhetik, kik a jogi tanfolyamot legalább is az 1873—4. tanulmányi évben fejezték be és a joggyakorlatot tényleg meg is kezdték.

Mi a törvény ezen rendelkezését mindenkor hiven követtük és követjük és azon folyamódokat, kik a jogi tanfolyamot valamelyik akadémián csak 1875. év folyamán végezték s csupán a bírói államvizsgálati bizonyítvány alapján kérték magukat az ügyvédjelöltek lajstromába felvételre, az 1874. 34. tcz. 112. §-a alapján kérelmükkel mind elutasítottuk; felebbezés folytán azonban nagy meglepetésünkre és csudálkozásunkra a m. kir. Curia legfőbb ítélőszéki osztálya az általunk elutasított folyamódokat felveendőknék, vagyis a törvény 112. §-át azokra is alkalmazandónak határozza.

Mi a m. kir. Curia mint legfőbb ítélőszék határozatai alapján a bevezetést eszközöltük, de tekintettel a törvény 5. §-ára, a m. kir. Curia oly határozatait, melyeket a törvény világos rendelkezése dacára, véleményünk szerint félremagyarázott rendeletre alapított, törvényszerűeknek, a törvénnyel egyezőknék nem tarthatjuk, s ezen körülményt az 1874. 34. tcz. 14.-ában említett hiteles bizonyítványban hangsúlyozni annak idejében kötelességünknek ismerendjük.

Az itt előadottak alapján kénytelenek vagyunk azon meggyőződésünknek kifejezést adni, miszerint az ügyvédi kamarák jelen szervezetükben nem képesek azon magasztos czél megvalósítására, mely létesítésökhöz eljők tüzetett, nem képesek pedig azért, mert tevékenységöket megbénítja a törvény.

Ezek után még csak azt vagyunk bátrak megemlíteni, hogy mind a bírói, mind az ügyvédi kar függetlenségére nézve igen üdvös volna egy minimális taxa behozatala.

Szabad legyen tehát azon ohajunkat s hő kívánságunkat nyilvánítani, miszerint az 1874. 34. tcz. az általunk kijelölt oly irányban módosíttassék, hogy képes legyen az ügyvédek önértzetét felébreszteni és fokozni, képes legyen a nagy közönség bizalmát megnyerni s ezzel az ügyvédi kar tekintélyét helyreállítani.

Az ügyvédi rendtartást tárgyzó törvény tapasztalat útján észlelt feltűnőbb hiányainak kimutatása után a jelentés áttér a jogszolgáltatás terén szerzett tapasztalatokra.

Az igazságszolgáltatás terén felmerülő panaszaink nem a perrendtartás hiányában, hanem az eljárás lassúságában gyökereznek.

Ezen lassu eljárás különösen tapasztalható a perek végrehajtási stadiumában s általában a telekhivatalnál.

Míg a bírói ügyvitel 126-ik §-a elősorolja a soronkívül előadandó ügyeket, s köztük a végrehajtási kérvényeket is, addig a sz.-fehérvári kir. trvszéknel, különösen ennek telekkönyvi hivatalánál azt kelle tapasztalnunk, hogy soronkívüli ügyek ugyyszólván ismeretlenek, mert ha egyik vagy másik ügy kellő időben nyer is elintézt: a kiadóhivatal késedelmessége miatt a kiadványozás felette hosszú időre terjed. A végrehajtási kérvények közé tartozó s így soronkívülséget igényelhető árverési kérvények a beadás után csak hónapok múlva intéztetnek el. Hónapokig tart az árverési végzések leírása s a határnap kitűzése, mely a helyett, hogy az előadó bíró által vagy a tanácsülésben teljesíttetnék, rá bízatik a kezelő személyzet valamelyik tagjára, ki a végzés leírása után a határnapot beigtatja. Az árverés foganatosítása után a kielégítési sorrend megállapításáig, illetve az erre vonatkozó tárgyalási határnap kitűzéséig ismét hónapok mulnak el a helyett, hogy a perelts 443. §-a értelmében az árverés jogerőre emelkedése után azonnal határnap tüzetnek a sorrend megállapítására.

A perrendtartás 450. §-a szerint tartozik a telekkönyvi hatóság a sorrendi tárgyalás berekesztése után a vételár felosztási ter-

vét 3 nap alatt hivatalból elkészíteni, mit minden érdekelt fél megtekinthet, s ha érdekelt sértve látja, a tárgyalás napjától számított 15 nap alatt felelbezzéssel él.

A törvény ezen intézkedése azonban nálunk nem tartatik meg, hanem e helyett a következő eljárás honosult meg:

Tárgyalás után a sorrendi jkönyv beigtattatván, az előadó bíró kezéhez jut, ki azt, a midőn a szám szerinti sor rá kerül, tehát hónapok múlva, előveszi, elkészíti a sorrendi végzést s azt előadás után leírás végett kiadja. E végzés a kiadóhivatalban ismét hónapokig hever, mig nem leiratván, a feleknek kézbesítettik. Ezen kézbesítés napjától számittatik a 15 napi felelbezzési határidő, s így rendszerint fél, sőt egy év alatt jut oda az ügy, hova a perrendtartás szabályai megtartása mellett 15 nap alatt kellett volna jutnia.

Mennyi idő, mennyi fáradság megkiméltetnék tehát, ha a bíróság a perrendtartáshoz alkalmazkodnék.

A perrendtartáshoz alkalmazkodás mellett fölöslegessé válnék a sorrendi végzés több példánybani leiratása s a feleknek kézbesítése s ez által nem csak idő kiméltetnék meg, hanem az irodaszemélyzet is nagy munkától menekülne.

A divatozó eljárásnak még egy feltűnő hátránya van, az t. i., hogy a hitelezők szétszórvá laktván, sőt tartózkodási helyeiket változtatván: nekik a végzés nehezen vagy éppen nem kézbesíthető, mely körülmény a sorrendi végzés jogerőre emelkedését, következőképp a vételár kiutalványozását felettébb késlelteti s nem ritkán gátolja. Mig ellenben ha a perrendtartás 433. §. e) pontja megtartatik s a jelzálogos hitelezők képviseltetésük végett utasítatnak, ellenkező esetben gondnok által képviseltetnek: sem a sorrendi végzés kézbesítésének szüksége nem merül fel, sem a jogerőre emelkedés és kiutalványozás a véletlen esélyei által gátolva nem lenne. Kitűnik az előadottekből, hogy az árverési kérvény beadásától a vételár kiutalványozásáig nem hónapok, hanem évek telnek el, mi különösen a sorrendbeni későbbi hitelezőkre nézve tetemes anyagi hátránnyal jár, mert a megelőző tételek magas kamatai nem ritkán ezek tőkéjét emésztik fel.

Collisio a prts 317. és 321. §-ai között.

«Vitas perujitási kérdés» czim alatt Zlinszky Imre, kir. táblai bíró ur közöl néhány érdekes perujitási jogesetet a «Jagt. Közl.» ez évi 18. számában, kétségkívül helyes azon elvből, hogy a törvénykezésben különösen felsőbb bíróságaink részéről egyöntetű és a törvény szellemével megegyező jogelvek alapittassanak meg, mely ohajtás bizonyára a jogász közönség élénk viszhangjával fog találkozni. Ez azonban vajmi nehezen beteljesedhető ohajtás, mert vannak egyes jogelvek, melyekre nézve az abszolút igazságot az emberi elme különböző felfogása és az egyes személy különböző jogérzeténél fogva megállapítani nem lehet. Így vagunk éppen azon esetről, melylyel Zlinszky ur is foglalkozik, hol az általa kifejezett jogi nézet a legfőbb ítélőszék és az nézetemmel homlokegyenest ellenkezik. De mielőtt magára a kérdéses jogelvre térnék, az olvasó közönség érdekében szükségesnek látom a jogi esetet, mely mintegy hatodszor járja meg az összes forumokat változtatatosan mint polgári és bünyűgy, s melybe csekélységem is részben befolyt, s így az ügy állását behatóan ismernem sikerült, röviden előterjeszteni.

1852-ben B. J. helybeli szabó pert indított G. J. ellen azon jogczimen, hogy utóbbi az akkori magyar kormány részére 1848—49-diki években szállítás végett átvett honvéd attilák árában 1200 p. frttal adósa. A perben felperes állításainak igazolására 2 tanura hivatkozott, kik kihallgattatván, részint nem bizonyítottak, részint annyira ellentétesen vallottak, hogy felperes mind a 3 bíróság előtt egybehangzóan pervesztessé lett. Tíz év múlva, 1862. márcziusban, felperes perujitással élt és hivatkozott egy újabb tanura, A. I.-re, ki kihallgattatván, a két alsóbíróság felperest keresetével ismét elutasítá, miután a hivatkozott tanu fél bizonyítékot nem nyújtott, a legfőbb ítélőszék azonban A. I. tanuvallomását fél bizonyítéknak elfogadta s felperesnek póteskűt ítelt meg, melyet utóbbi le is tett.

Erre pervesztes alperes felperes ellen hamis eskű és hamis tanuszerzés, valamint A. I. tanu ellen hamis tanuskodás miatti bünyűvádi feljelentést adott be. A vizsgálat során részint tanu önbeismerése, részint egyéb körülményekből bebizonyított, miszerint felperes tanujának hamis vallomástételeért 400 forintot ígért, minek következtében az eljáró kir. tszék B. I. felperest hamis eskű és hamis tanuszerzés büntényében bünyűsnek mondotta ki, A. I. tanut pedig hamis tanuskodásért 2 havi börtönre ítélte, előbbire 6 havi börtönbüntetést mérvén ki. A legf. ít. szék tanura az ítéletet helyben hagyta, felperest ellenben bizonyítékok elégtelenségéből — mert a büncselekményre a vádlott társ vallomása elegendő bizonyítékul nem vétethetett — felmentette s a polgári bíróságok ítéletét érinetlenül hagyta. Alperesné ezután a prts 321. §. alapján, minthogy

A. I. hamis tanuskodása következtében lett pervesztes, perujitással élt, ennek azonban sem a kir. tszék, sem a kir. tábla azon okból nem adott helyt, mert a B. I. alapperbeli felperes által letett póteskű hamisnak ki nem mondatott, s miután így a perben már egy letett eskű szerepel, a prts 317. §. a) pontja alapján a perujítás megtagadandó volt. A legfőbb ítélőszék azonban ezen nézetet nem osztá, a perujításnak helyt adott s az első f. bíróságot érdembeli határozat hozatalára utasította, indokolván ezt azzal, hogy a prts 321. §-ában jelzett körülmények, vagyis egy harmadik személynek jogérvényes ítélettel igazolt büncselekménye okozván a per kedvezőtlen kimenetelét, a perujitást megtagadni nem lehetett.

A legfőbb ítélőszéknek ezen határozatát veszi bonczkés alá Zlinszky I., kir. táblai bíró ur, s azt határozottan rosálja azon okból, mert a prts 321. §-a szerint perujitásnak volna ugyan helye, de ezen szakasz jelen concret esetben a prts 317. §. a) pontja által ellensúlyoztatik, a mely a perujitást gátolja.

En azt tartom, hogy a legfőbb ítélőszék, midőn a perujításnak helyt adott, a törvényt a leghelyesebben alkalmazta, mert különbséget kell mindenekelőtt tenni a fő- és póteskű között. — A póteskű már megjelölésében előtűnteti fogalmát, ez csak valamely már létező bizonyíték kiegészítésére szolgál; önmagában véve a póteskű egyéb bizonyíték nélkül semmiféle törvénykezési eljárásban perdöntő hatálylyal nem bír. Már pedig ha azon bizonyíték, melynek alapján póteskű ítéltetik meg, hamisnak bizonyul, megsemmisül: természetesen megdől a póteskű is, hatálytalanná s jogilag nem létezővé lesz.

Ezen szempont lebegett a legfőbb ítélőszék előtt is, midőn a perujításnak a prts 317. §. a) pontja ellenére helyt adott, jogilag nem létezőnek tekinté a póteskűt, melynek alapját tevő tanuvallomás hamisnak bizonyult. Hogy pedig a legfőbb ítélőszék valóban a jog és igazság szellemében ítelt, kitűnik a következőkből:

B. I. felperes az alapperben pervesztes lett, ujtott perében A. I. tanu vallomása alapján lett nyertes, minthogy azonban ezen tanubizonyíték megsemmisült, az igazság követelménye, hogy a per ugyanolyan kimenetelű legyen, mint volt a hamis tanuvallomás előtt.

Avagy az észjog s a tételes törvényekkel összeegyeztethető-e, hogy bárki egy harmadik személy bünyűs cselekménye által több jogot nyerjen, mint a mennyivel annak előtte birt? S nem fogná-e az igazságszolgáltatás iránti hitet megingatni, midőn tapasztaltatnék, hogy másnak bünyűs cselekményéből jogszerű hasznót is lehet huzni? S nem kívánja-e meg a jogszolgáltatás, van-e nagyobb baj, mint az egyik s másik bírói határozat között szembeszökőleg megállapítható következetlenség, s nem-e a legnagyobb következetlenség, midőn valakinek egy követelés, melylyel előbb elutasított, később bebizonyítva levén, hogy az általa ujabban használt bizonyíték hamis — megítéltetik. — De mivé is lenne a jobbiztonság, ha Zlinszky ur nézete érvényesítésre találna, mely szerint a letett póteskű ellenében — melynek alapul szolgáló tanubizonyíték hamissága begyőzetett — perujitással élni ne lehetne! Igazolni fogja a következő példa: A. és B. szövetkezik azon czélból, hogy bünyűs uton nagy vagyonra szert tenni akarnak. A. beperli a gazdag C.-t azon alapon, hogy kölcsönzött neki 10000 frtot, mit a kikötött időben vissza nem fizetvén, kéri a kölcsönvett tőkében s járulékeiben marasztalni. — C. természetesen tagadván a kereseti állításokat, A. felperes hivatkozik büntársára B.-re mint tanura, ki kedvezőleg vallván, felperesnek a póteskű megítéltetik, melyet ez letesz, s így C. a törvény értelmében lefizetni kénytelen a tőkét s kamatait. Ha a Zlinszky ur által felállított jogi nézet elfogadtatik, kereseti azután a szegény, a törvény oltalma mellett kifosztott ember pénzét. Ha be is tudná bizonyítani, hogy B. tanut soha életébe se látta, s ha B. be is ismeri, hogy büntárs A. százakat ígért hamis vallomásaért, a tanut ugyan elítélik, de a bünszerzőt, nem levén ellene más bizonyíték mint büntársa vallomása, a hamis eskű bünténye alól bizonyíték elégtelenségéből fel kell menteni. S ha már most C. károsodott fél támaszkodva a prts 321. §-ára, perujitással élne, ennek azon okból nem adatnék helyt, mert a póteskű nem lett hamisnak kimondva.

Ezt azonban jogállamban megengedni nem szabad, miért is elismerést, nem pedig rosálást érdemel a legfőbb ítélőszék által kimondott azon elv, hogy a póteskűvel eldöntött perben, ha az annak alapját tevő félbizonyíték megsemmisül a prts 317. a) pontja a perujitást nem gátolja.

Mihely Adolf.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

Galène-befecskendezés

fájdalom nélkül gyógyít 3 nap alatt minden hugycsőfolyást, egy keletkezésben levőt, valamint már kifejtet és egészen idültet is.

Főraktár Magyarország számára Budapest:

TÖRÖK JÓZSEF ur gyógyszerárán,

király-utca 7-ik szám.

Egy üveg ára használati utasítással együtt ft 3.70.

TÖRVÉNY-JAVASLAT

A BÉKEBÍRÓSÁGRÓL.

ELSŐ FEJEZET.

A békebiróság felállítása és szervezete.

1. §.

A kisebb jelentőségű polgári peres ügyekben való birói hatóság gyakorlására békebiróságok állíttatnak fel.

A békebiróságok mint egyes bíróságok járnak el.

2. §.

Békebíró lehet mindazon feddhetlen jellemű honpolgár, a ki életének 24 évét betöltötte; ha:

1. vagyona feletti rendelkezéssel bír;
2. az országgyűlési képviselő választók jegyzékébe be van írva;
3. három év óta azon törvényhatóságban, illetőleg városban vagy békebirói járásban rendes lakással bír, a melynek területére békebirónak alkalmaztatik;
4. a békebirói tiszt gyakorlatára szükséges műveltséggel bír; és
5. ha a fennebbi pontokban megjelölt kellékeken kívül legalább 50 forint évi egyenes államadót fizet.

3. §.

Nem lehetnek békebírák:

1. a közhivatalnokok — kivéve ha oly hivatalban vannak, melylyel békebirói tiszt van egybekötve (18. §.);
2. az ügyvédi jegyzékbe bevett ügyvédek;
3. a kir. jegyzők;
4. a városi vagy községi jegyzők, illetőleg körjegyzők;
5. a véderőnek a hadsereghez, hadi tengerészethez és a honvédséghez tartozó tetteles szolgálatban levő tagjai.

4. §.

A békebirói tiszt a törvényhatósági bizottság általi választás és ő Felsége nevében az igazságügyminiszter általi megerősítés folytán nyeretik el és 3 évig tart.

5. §.

A főispán köteles, a jelen törvény kihirdetésétől számítandó egy hó alatt, azok közül, a kik a 2. §-ban meghatározott kellékekkel bírnak és a 3. §. szerint kizárva nincsenek, mindazokat, a kiknek alkalmaztatását célszerűnek találja, a békebirói tiszt elvállalására írásban felhívni. A felhívott tartozik 15 nap alatt a felhívás vétele után, az elvállalás vagy megtagadás iránt a főispánhoz intézendő írásban nyilatkozni; az utóbbi esetben azonban egyszersmind a megtagadás okát is előadni.

6. §.

A nyilatkozatok vagy azok egy részének beérkezte után, a főispán a közgyűléssel közli azoknak neveit, a kiket a békebirói tiszt elvállalására felhívott s egész terjedelmében felolvastatja ezek nyilatkozatát.

A közgyűlésnek joga van azok ellen, kik nyilatkozatukat nem küldötték be, 200 frtig terjedhető pénzbüntetést megállapítani.

7. §.

Azok, a kik késznek nyilatkoztak a békebirói tiszt elfogadására, egyenkint választás alá bocsáttatnak. A választás titkos szavazás útján s ezen szót „igen” vagy „nem” tartalmazó czédulával eszközözlendő.

A szavazás eredménye azonnal kihirdetendő.

A többséget nyerteknek névjegyzéke: megerősítés végett a törvényhatóság által az igazságügyminiszterhez terjesztendő fel.

8. §.

Az igazságügyminiszter megtagadhatja a megerősítést.

A megerősítés megtagadásáról, valamint ennek okáról az igazságügyminiszter nem nyilatkozik.

Az igazságügyminiszter által a törvényhatósághoz leküldendő névjegyzékbe csak azok nevei lesznek foglalandók, a kiknek megválasztása megerősített.

A megerősítést tartalmazó leiratban megjelölendő azon békebirósági járás, melynek területére a békebíró hatósága kiterjed.

9. §.

Az 5., 6., 7. és 8. §§. intézkedései Budapest fővárosra azon változtatással alkalmazandók, hogy a főispán teendőit a főpolgármester teljesíti.

10. §.

Az 5., 6., 7. és 8. §§-ban foglalt határozványok: a rendezett tanácscsal bíró mezővárosokra is kiterjednek.

A választás a város közgyűlésén, a felterjesztés mindazonáltal a törvényhatóság útján eszközöltetik s a megerősítés is ezen az uton hozatik a város tudomására.

11. §.

A békebíró szolgálat-idejének eltelté folytán szükségessé váló újabb választások, szintén a fentebbi határozmányok szerint eszközözlendők, köteles azonban a főispán gondoskodni, hogy az új választás a békebirói tisztelet viselőnek szolgálati ideje leteltét megelőző utolsó évnegyed előtt fogyanatosittassék.

12. §.

A békebírák szaporítása a törvényhatóság vagy a főispán felterjesztése folytán, az igazságügyminiszter által engedélyezhető.

13. §.

A békebíró azon időtartam alatt, melyre megválasztatott, akarat ellenére csak bünvádi ítélet vagy a fegyelmi bíróság határozata folytán mozdítható el.

14. §.

A bünvádi ítélet, illetőleg fegyelmi határozat által való előmozdításon felül megszűnik a békebirói tiszt:

1. ha azon kellékek valamelyikének hiánya következik be, melyek ezen tiszt elnyerésére a jelen törvény által követeltetnek (2. §.);
2. ha azon esetek valamelyike bekövetkezik, a melyek a békebirói tiszttől való kizárás okait képezik (3. §.);
3. azon idő eltelté által, melyre a békebíró ezen tisztre megválasztatott és megerősített.

15. §.

A fennebbi §. 1. és 2. pontjaiban meghatározott esetekben tartozik a békebíró az ott megjelölt körülményt azonnal, mielőtt az tudomására jutott, a főispán tudomására juttatni; s ettől fogva a békebirói tisztelet többé nem gyakorolhatja.

A békebirói tisztnek ezen időn tul, valamint a fegyelmi vagy bünvádi uton kimondott felfüggesztés, ugy szintén az előmozdításnak jogerőre emelkedése után való gyakorlata: a közhivatalnoki állás bitórlását képezi s a szerint büntetendő.

16. §.

A 14. §. 3. pontjának esetében csak a főispán általi felmentésnek átvételével szüntethető meg a békebiróság gyakorlata.

A fölmentés átvétele után azonban, a fennebbi szakasz utolsó bekezdésében meghatározott következmények alatt, a fölmentett semminemű békebirói teendőt nem végezhet.

A fölmentésnek nincs helye, ha a békebíró elvállalási készségének előzetes kijelentése után (7. §.) ugyanazon békebirói járásra, békebirónak újból megválasztatott és a választás megerősített.

17. §.

A békebirói tisztség tisztelheteli.

A békebírák tisztségük elfoglalása előtt a törvényhatósági, illetőleg városi közgyűlésen a következő ünnepélyes fogadalmat kötelesek letenni:

„Én N. N. ünnepélyesen fogadom, hogy a királyhoz és az alkotmányhoz hű leszek s hogy mindazon ügyekben, melyekben mint békebíró eljárni és ítélni hivatva leszek, igazságosan, a törvény és lelkiismeretem szerint fogok eljárni és ítélni.”

18. §.

A 7. §. értelmében választott és a 8. §. értelmében megerősített békebírákon felül hivataluknál fogva békebirói hatóságot gyakorolnak:

a/ vármegyékben, székekben, vidékekben és kerületekben a szolgabírák, illetőleg a közigazgatási járás (szakasz) első tisztviselője;

b/ szabad királyi törvényhatósági joggal felruházott és rendezett tanácsú városokban a közgyűlés által megbízott egy vagy több tanácsnok, avagy a békebirói teendők ellátásával megbízott más közigazgatási tisztviselő.

19. §.

Azon békebirói járásokban, melyeknek területén külön békebiró nincsen, csupán a 18. §-ban megnevezett közigazgatási tisztviselők, azokban pedig, a melyekben külön békebírák vannak, ezek és a közigazgatási tisztviselők gyakorolják a békebirói hatóságot.

20. §.

A járási békebírákon és a 18. §-ban felsorolt közigazgatási tisztviselőkön kívül az ezen törvény által megállapított szűkebb hatáskörben a nagy és kis községek bírái is mint békebírák járnak el.

21. §.

A nagy községek jogosítvák a békebirói tiszt gyakorlására jogvégezett vagy bírói hivatalt viselt egyént külön békebíróul választani.

Ha az ekként megválasztott békebiró az illető törvényhatóság útján való felterjesztésre, az igazságügyminiszter által megerősítetik, az illető nagy község területére nézve azon hatáskörrel bír, mint a járási békebírák.

22. §.

Azok, a kik a 18., 20. és 21. §§. értelmében hivataluknál fogva vannak békebirói hatóság gyakorlására jogosítva, e joggal addig bírnak, a míg azon hivatalt viselik, melylyel a békebirói hatáskör egybekapcsolva van.

23. §.

Azok, a kik békebirói tisztet hivataluknál fogva gyakorolnak (18., 20., 21. §§.), békebirói fogadalmat tenni nem kötelesek.

A 15. §. második bekezdése azokra is alkalmazandó, a kik békebirói tisztet hivataluknál fogva látnak el.

MÁSODIK FEJEZET.

Terület és illetékesség.

24. §.

A megyék, székek, vidékek és kerületek mindenik közigazgatási járása (szakasza) egy békebirói járást képez.

A főváros mindenik kerülete külön békebirói járást képez.

Rendszerint külön békebirósági járást képez továbbá mindenik szabad királyi, valamint törvényhatósági joggal felruházott, ugy szintén a rendezett tanácsú város egész területe.

Nagy községek csak azon esetben képeznek külön békebirósági járást, ha azokban a 21. §. szerint alkalmazott külön békebiró gyakorolja a békebirói tisztet.

25. §.

Az illető törvényhatóság indokolt felterjesztésére az igazságügyminiszternek jogában áll a szabad királyi törvényhatósági joggal felruházott és rendezett tanácsú várost két vagy több békebirósági járásra felosztani és a felosztott részeket ismét egyesíteni.

26. §.

Kis, ugy szintén a 24. §. utolsó bekezdésének esetét kivéven, nagy községek, békebirói járást nem képeznek.

Nem terjed ki mindazonáltal a járási békebírák hatósága azon ügyekre, melyek a község előljárói illetékességébe tartoznak.

27. §.

Mindenik békebiró hatósága rendszerint az egész békebirói járásra terjed.

Ha egy békebirói járásban több békebiró alkalmaztatik: ezek között külön területi felosztásnak rendszerint nem leendő helye.

A törvényhatóság felterjesztésére azonban jogában áll az igazságügyminiszternek a jelen törvény 7. és 8. §-ai értelmében alkalmazott külön békebírák területi hatáskörét a békebirói járás egy részére szorítani.

28. §.

A békebiró eljár és ítél mindazon polgári peres ügyekben, melyek eddig az 1868: LIV. törvénycikk 93. §-a szerint a szóbeli bíróság, illetőleg az 1871: XXXI. törvénycikk 15. §-a szerint a járásbíró hatósága alá tartoztak, a mennyiben a per tárgyat:

1. pénzkövetelés képezi s ennek összege a járulékon kívül 50 forintot nem halad felül; vagy

2. a kereset tárgyának értéke 50 frtot nem halad felül; illetőleg ha felperes a kereset megindításánál késznek nyilatkozik: azon tárgyért vagy teljesítésért, a melyet követel, 50 frtot elfogadni.

29. §.

A 28. §-ban meghatározott korlátozás nélkül a békebiró hatósága alá tartoznak:

1. a bérlet lakból és tartozmányaiból való kiköltözés, illetőleg a laknak vagy tartozmányainak kiürítése ugy ugyanezeknek bérleménykint való átbocsátása iránti keresetek. — Ezen intézkedés gyáraknak, iparvállalat üzemére szánt épületeknek, magtáraknak és más oly helyiségeknek bérletére, melyek lakást vagy ennek tartozmányait nem képeznek — ki nem terjed;

2. a kereset megindítását közvetlenül megelőzőleg lejárt utolsó bérfizetési határnapon esedékessé vált egy évnegyedi lakbérösszeg vagy ennek valamelyik része iránt indított keresetek;

3. egy évi kamatok vagy életjáradékok, tartási vagy élelmezési kötelezettségek iránti keresetek, ha a főkötelezettség sem alapjában, sem annak összegét vagy mennyiségét illetőleg alperes által kétségbe nem vonatik és azon naptól kezdve, a melyen a fizetésnek, illetőleg a teljesítésnek eszközölnie kellett volna, 3 év még nem mult el.

30. §.

Addig is, míg a büntető törvénykönyv, illetőleg a rendőri b. t. k. és a bűnvádi eljárást szabályozó törvények létre jönnek, a békebiró jár el és ítél:

1. azon mezei rendőrségi kihágások eseteiben, melyekre szabadságbüntetés nincs megállapítva;

2. a becsületsértési ügyekben, az ország azon területén, hol ezek a polgári peres eljárás tárgyat képezik.

31. §.

A községi békebiróság hatásköre csupán azon követelésekre terjed ki, melyek tárgyat a kamatok és járulékokon kívül 20 frtot meg nem haladó pénzüsszeg, vagy oly ingó vagyon vagy teljesítés képezi, melynek értéke 20 frtot nem halad fölül; vagy a mely helyett a követelő 20 forintnak elfogadására késznek nyilatkozik.

32. §.

A 30. §. 1. pontjában említett ügyekben a községi békebiróság akkor sem illetékes, ha a kereseti követelés összege 20 forintot meg nem halad.

33. §.

Nem járhat el a békebiró: ha a kereset tárgyat 50 forintot meghaladó tőkének valamely része vagy pedig 50 frt értéket meghaladó tőkének valamely része vagy pedig 50 frt értéket meghaladó más kereseti tárgynak egy része képezi, habár a követelés összege vagy értéke 50 frtot nem halad felül.

34. §.

A 29—32. §§-ban elő nem sorolt ügyekben a békebiró az esetben sem járhat el, ha a felek magukat vagy valamelyik határozottan megjelölt vagy egyáltalán a békebiróság eljárásának és ítéletének vetették alá.

35. §.

A bírói illetőséget rendszerint az alperes lakhelye, vagy ha állandó lakhelylyel nem bír, tartózkodási helye, jogi személyek, testületek, közintézetek, részvénytársaságok és szövetkezeteknél pedig ezeknek székhelye szabályozza.

Ha ugyanazon panasz többek ellen intéztetik, bármelyik alperesnek illetékes békebirósága választható.

Ha a követelés alapját képező okiratban a kötelezettség teljesítésének helye kikötött, a pert e hely illetékes békebirósága előtt is meg lehet indítani.

Jelen törvény 29. §-ának 1. és 2. pontja esetében a per a bérlemény helyének békebirósága előtt is megindítható.

A 30. §. 1. pontja esetében a per azon békebiróság előtt indítandó, melynek területén a mezei rendőri kihágás elkövetett.

36. §.

Több egyenlően illetékes békebiróság, ugy ugyanazon békebirói járásban levő külön békebírák és békebirói hatáskörrel felruházott közigazgatási tisztviselők közt a választás felperest illeti.

37. §.

Az 1868. évi LIV. törvényczikk 56. §-ában foglalt birói érdekeltség esetében a legközelebbi hason hatáskörű békebirót illeti az eljárás.

Ha a birói érdekeltség az eljárás folyama alatt merül fel, az eljárás beállítása mellett az iratok a legközelebbi nem érdekelt békebiróhoz tételnek át.

38. §.

Mindenik békebiró jogosítva van azon ügyekben is, melyek hatósága alá tartoznak s melyekben illetékes, az eljárás folyama alatt ennek folytatását megszüntetni: ha meggyőződik, hogy vagy a bebizonyítandó állítások sokasága vagy bonyolódott volta hosszú és nehéz eljárást tesz szükségessé; vagy pedig a feleknek meghallgatása után a jogkérdést olyannak találja, melynek helyes eldöntése csak a rendes bíróságtól várható.

A jelen szakasz értelmében a tárgyalás folyama alatt félbeszakított ügy csak a rendes bíróság előtt indítható meg.

HARMADIK FEJEZET.

Az eljárás.

39. §.

A békebiróság előtti ügyekben, a mennyiben a jelen törvény ellenkezőt nem állapít meg: a polgári törvénykezési rendtartásnak a sommás eljárásra nézve megállapított szabályai alkalmazandók.

40. §.

Önjogi személyek a békebiróság előtti ügyekben rendszerint személyesen tartoznak megjelenni.

41. §.

Kiskorúak vagy gondnokoltak, valamint jogi személyek a békebiróság előtt a törvény, illetőleg az alapszabályok szerint jogosított képviselő által képviseltetnek.

Oly jogokat vagy kötelezettségeket illető ügyekben, melyekre vonatkozólag a kiskorúak is rendelkezési joggal bírnak, a személyes megjelenési jogosultság ezekre is kiterjed.

42. §.

Közkereseti társaságok, melyeknek czége be van jegyezve: a cég-bejegyzésre jogosított személyek által képviseltetnek.

43. §.

Mindkét fél jogosítva van a békebiróság előtt magát meghatalmazott által képviseltetni.

A férj neje helyett, s a gazdatiszt főnöke helyett a békebiróság előtt írásbeli meghatalmazás nélkül is megjelenhet.

44. §.

Békebiróság előtti ügyekben azon fél, a ki magát meghatalmazott által képviseltette, a képviselő által felmerült költség-többletet minden esetben maga köteles viselni, e költség-többlet az ellenfél terhére semmi esetben sem állapítható meg.

45. §.

Meghatalmazottak által kötelesek magokat képviseltetni:

1. a kik nem lévén képesítve magukat érthetően kifejezni: a békebiróság által meghatalmazott általi képviseltetésre utasítottak;

2. a kiktől a békebiróság előtti illetlen viselkedés, vagy az ellenfél, vagy pedig valamelyik tanu vagy szakértő megsértése miatt a szó elvonatott.

46. §.

Zugírásoknak a felek képviselete nem engedtetik meg. — 1874: XXXI. törvényczikk 39. §.)

47. §.

Szavatosságnak békebirósági ügyekben nincs helye.

48. §.

A kereset csak szóval terjeszthető elő.

Ugyanazon keresetbe több, habár a jogalapra és tárgyra különböző követelés is foglalható, ha azok mindegyike a békebiróság hatósága és illetősége alá tartozik s ugyanazon felperes vagy felperesek által ugyanazon alperes vagy ugyanazon alperesek ellen támasztatnak.

49. §.

A békebiró, ha az ügyet hatósága alá tartozónak és magát illetékesnek tartja: a kereset tárgyalására lehetőleg rövid határnapot tűz ki s egyszersmind megjelöli a járásában létező azon várost vagy községet, a hol a kereset tárgyalatni fog.

50. §.

A felek megidéztetése akként eszközöltetik, hogy a békebiróságnál készletben levő annyi idézvényi példány töltetik ki, hogy mindenik alperesnek egy s felperesnek is egy példány jusson.

Az idézvénybe bejegyzendő felperes s ha többen volnának mindegyiknek, valamint alperes, illetőleg alperesek neve és a kereset tárgya vagy összege, a kereset jogalapja s a határnap, mely az ügy tárgyalására kitűzetett, valamint megjelölendő a hely is, a hol az ügy tárgyalatni fog.

Az idézvény a békebiró által sajátkezűleg irandó alá.

Az idézvénynek rövid tartalma a békebiróság naplójába illető rovatainak kitöltésével bejegyzendő.

51. §.

Az ekként kitöltött példányok felperes kívánságára a kézbesítés eszközöltetése végett ennek adandók át. Felperes az ellenfélnek szóló példány vagy példányok kézbesítésére azok átadása mellett, a községi kézbesítőt hívja föl; a községi kézbesítő köteles akként eljárni, mintha a kézbesítés közvetlenül a bíróság által hagyatott volna meg.

A megtörtént kézbesítés a felperesi példányon szabályszerűen bizonyítandó.

Ha pedig felperes nem kíván közbenjárni, a kézbesítés eszközöltetése körül: ez esetben az idézvénynek csak egy példánya adatik át neki, az ellenfélnek leendő kézbesítés iránt pedig a békebiró meghagyás s ha a kézbesítés más békebiróságban lenne eszközölendő megkeresés által intézkedik.

52. §.

Ha azonban a békebiró nem tartja az ügyet hatósága alá tartozónak vagy magát nem tartja illetékesnek: visszautasító végzést hoz s azt röviden írásba foglalva, felperesnek azonnal kézbesíti vagy legfőbb 8 nap alatt kézbesített.

53. §.

Ha a bíraskodásra kitűzött időben felperes ellenfelével együtt jelenik meg a békebiróság előtt: a mennyiben fontos okok nem akadályozzák, a tárgyalás külön idézés nélkül s azonnal megindítandó.

Ez esetben a békebiró a megjelent felek személyazonosságáról meggyőződést szerezni köteles.

54. §.

Ha a békebirói járás több községből áll, a békebiró köteles időszakonként a szükséghez s a lehetőséghez képest járásának valamennyi, minden esetre pedig annak főbb községeiben törvényt napok tartása végett megjelenni.

A törvényt nap az illető községben közhirrre teendő.

55. §.

A békebiró székhelyén kívül tartott törvényt nap folytán felmerülő fuvarozási költségek és a békebiró napdíjai, az igazságügy-miniszter általi megállapítás alapján, az illető községek által, arányos felosztás szerint fedeztetnek.

56. §.

A békebiróság előtti tárgyalás szóbeli és közvetlen; írásbeli fogalmazványok felolvasása nem engedhető meg.

57. §.

A békebiróság előtti eljárás nyilvános, de csak felnőttek bocsáthatók a tárgyalási terembe.

A nyilvánosság kizárható: a felek előterjesztésére, vagy hivatalból, ha a békebiró a kizárást a közérköleség tekintetéből szükségesnek látja.

Ez esetben is kívánhatja mindenik fél, hogy részéről két bizalmi személy jelen lehessen.

58. §.

A tárgyaló birónak joga és kötelessége, a rendnek a tárgyalási helyiségben leendő fentartása felett öröködni: kik illetlen magukviselete által a tárgyalást zavarják, ha rendre utasítás nem használ a kiutasítással való fenyegetés után, a tárgyalási helyiségből kiutasíthatnak.

Azon személyek, a kik nagyobb illetlenséget követnek el, különösen a birót, a felet vagy meghatalmazottat, valamelyik tanut vagy szakértőt megsértik, 10 frtig terjedhető pénzbüntetéssel, fizetési képtelenség esetében pedig 24 órai elzárással fenyegethetők. Az ez iránt hozott végzés azonnal kihirdetendő és végrehajtandó.

59. §.

A bíró nyitja meg, vezeti és zárja be a tárgyalást. Ő adja meg a szót és megvonhatja attól, a ki intézkedéseinek nem engedelmessékedik.

A bíró kötelessége oda hatni, hogy a jog megállapítására befolyással bíró minden kérdés világosságra hozassék, de egyszersmind az ügyhöz nem tartozó hosszadalmasságok és a fölösleges mellékkörülmények el mellőztessenek.

Kötelessége továbbá a bírónak oda hatni, hogy a tárgyalás megszakítás nélkül ugyanazon napon befejeztessék.

60. §.

A bíró legelőbb is a feleket kérelmük, a tényköri tények feletti nyilatkozataik és ajánlott bizonyíték iránt hallgassa ki.

61. §.

Bevégezvén a felek előterjesztéseiket, a békebíró az ügy felderítése végett annyi kérdést intézhet hozzájuk, a mennyit a döntő tényköri tények tisztába hozatalára s a valódi tényállás felismerésére szükségesnek tart; sőt a mennyiben a felek személyesen nem jelenhettek volna meg s a képviselők a bíró kérdéseire kitérőleg vagy tartózkodólag nyilatkoznának vagy valószínűeknek látszó tényeket tagadnának: a békebíró jogosítva van a bíróság székhelyén létező felek személyes megjelenését azonnal elrendelni vagy ha ezek jelen nem volnának, de a járás területén laknak, a tárgyalás elhalasztásával őket személyes megjelenésre megidézni s a tárgyalást képviselők kizárásával egyenesen a felekkel folytatni.

A személyes megjelenésre megidézett felek a békebíró meghagyásának, ha csak legyőzhetlen akadályok által vissza nem tartanak, 50 frtig terjedhető büntetés terhe alatt eleget tenni kötelesek.

A békebíró köteles figyelmeztetni a feleket azon következményekre is, melyek az ügyállás felderítése vagy bizonyítékok megjelölése, illetőleg előadása körüli mulasztásaikból származnak.

62. §.

Mindegyik félnek szabadságában áll a jelenlevő ellenfélhez a tényállás felvilágosítására a bíró által kérdéseket intéztetni vagy a bíró beleegyezésével személyesen is intézni. Tartozik mindazonáltal a békebíró oly kérdéseket, melyeket az ügyre nem tartozóknak lát, elutasítani.

63. §.

Ha a tárgyalás közben kitűnik, hogy a megjelentek valamelyike a fenforgó ügyben önképviselőre nincs jogosítva vagy a felek valamelyike helyett olyan személy jelent meg, ki képviselői jogát nem igazolja, a bíró a tárgyalást hivatalból halasztja el és a törvényszerű eljárás eszközzésére a szükségeseket hagyja meg.

Ezen esetben mindazonáltal tartozik a bíró a feleknek kijelenteni: hogy ismételt halasztásnak az ellenfél beleegyezése nélkül nem lesz többé helye s a mennyiben az új tárgyaláskor a hiány pótolva nem lesz: a törvény szerint fog eljárni.

64. §.

Ha a fél az ügy iránt értelmesen nyilatkozni nem képes és ez esetben rögtön nem állit vagy nem állithat meghatalmazottat vagy ha a bíró által illetlen magaviselete miatt a tárgyalási helyiségből kitiltatott: a tárgyalás elhalasztandó és a fél oda utasítandó, hogy az újabb tárgyalásra meghatalmazott által jelenjen meg, különben meg nem jelentnek fog tekintetni.

65. §.

A felek kihallgatása után feladata a békebírónak az egyezség megkísérleni.

Az egyezség — s ha nem sikerült, ezen körülmény, a tárgyalási jegyzőkönyvbe bevezetendő.

A bevezetett egyezség a felek előtt felolvasandó s általuk aláírandó.

Ha a fél a jegyzőkönyvet aláírni nem tudja vagy nem akarja: ez az oknak kifejezésével a jegyzőkönyvben megjegyzendő.

66. §.

Ha egy keresetbe több követelés foglaltatott (48. §.), a békebíró elrendelheti, hogy az egyes követelések elválasztva külön tárgyalassanak.

67. §.

Ha a tárgyalás elhalasztatik, a bíró tartozik a feleket az újabb tárgyalási határról, a mennyire lehetséges, azonnal szóval értesíteni.

Azon fél, ki a halasztást okozta, köteles az ellenfélnek abból eredett s az ellenfél meghallgatása után a békebíró által megállapítandó költségeit viselni s ezeket akkor sem követelheti vissza, ha az ellenfél az érdemleges ítélet által a per költségekben is elmarasztaltatott.

68. §.

Ha a tárgyalási határron a felek valamelyike meg nem jelen és az ellenfél a halasztásba be nem egyez: ennek a kereseti tényköri tények iránt tett nyilatkozatai, a mennyiben a bíró előtt fekvő bizonyítékok által meg nem csáfoltatnak, valóknak tartandók.

A meg nem jelent fél által netán írásban beküldött nyilatkozat nem vétethetik figyelembe.

69. §.

Ha tárgyalás közben kitűnik, hogy a kereset nem tartozik békebírói eljárás alá, vagy hogy a bíróság illetéktelen: a további eljárást az esetben is köteles a békebíró megszüntetni, habár a fél ez iránt kifogást nem használt.

Az eljárás megszüntetése végzésileg mondandó ki, mely azonnal kihirdetetik, de egyszersmind írásba foglaltatva, a feleknek kézbesítendő.

70. §.

Ha a békebíró az eljárás folyama alatt az ügyet békebírói eljárásra alkalmatlannak nyilvánítja (38. §.), a kereset csak a rendes bíróság előtt indíthatatik meg.

Ez esetben azonban a békebíró elutasító végzésének helyesége vagy helytelensége: a rendes bíróság előtt sem a felek szóváltásainak, sem a bíróság határozatának tárgyát nem képezheti.

71. §.

A békebíró előtti ügyekben mindazon bizonyítékok alkalmazhatók, melyek a rendes bíróság előtti perekben használtathatnak. (1868: LIV. törvény 155. §.)

72. §.

A bizonyíték ajánlható mindaddig, míg a békebíró a tárgyalást befejezettnek nyilvánítja.

73. §.

A békebíró, a mennyire lehetséges, azonnal felveszi a bizonyítást s ha ez nem volna lehetséges: annak felvételére rövid határron tűz ki.

Ha pedig a bizonyítás más békebírói eljárásban volna felveendő: erre azon eljárás békebíróját keresi meg.

74. §.

A bizonyítékok felvételére a felek megidézendők. A meg nem jelenés mindazonáltal a bizonyítékok felvételét nem akadályozza.

75. §.

Tanukihallgatást csak az esetben rendel el a békebíró: ha a körülmény, melynek bizonyítására a fél tanura hivatkozik, az ügy eldöntésére befolyással van.

76. §.

A szemle, a mennyire lehetséges, a tárgyalás napján — a békebíró által eszközözendő. Ha a szemle tárgya más békebírói eljárásban van, e végből az illetékes békebíró kerestetik meg.

77. §.

Szakértők általi bizonyítás esetében a szakértőket a bíró hivatalból nevezi ki.

78. §.

A szakértők ellen a feleket csak azon kifogások illetik, melyeket a tanuk ellen használhatnak. (1868: LIV. tcz. 192. §.)

A kifogások felett a békebíró határoz.

79. §.

A 76., 77. és 78. §§. határozatai a becsü esetében is alkalmazandók.

Becsüsök gyanánt kis és nagy községekben rendszerint a község két előjárója, különös mű- vagy tárgyismeret kívánó becsünél azonban, ugy szintén törvényhatósági joggal felruházott, valamint rendezett tanácsos bíró városokban a békebíró által meghívott becsüs alkalmazandó.

Folyt. követk.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A természettudományi módszer jogosultságának határai a politikában. Dr. Kuncz Ignác, jogtanár urtól. — A távirdajogból. Garay János, ker. miniszteri fogalmazó urtól. — Törvénykezési szemle. Egy nevezetes kérdés a közjegyzői díjak megállapítása tárgyában. — Igazságügyi calamitások.

MELLÉKLET: Curiai határozatok. — Törvényjavaslat.

A

természettudományi módszer jogosultságának határai a politikában.

II.

Általánosságban jelzett álláspontunknak megkísértjük részletesb kifejtését. Szólunk a természettudományi módszernek előbb a bölcsészeti, azután a történeti módszerhez viszonyáról.

A bölcsészeti és természettudományi módszerek nemcsak egymást ki nem zárják, hanem inkább határozottan egymás támogatására utalvák.

Vannak igazságok, melyeket csak tapasztalni lehet, de vannak nem kevésbé rendithetlen igazságok, melyek tapasztalás alá nem esnek. Maga a modern materialismus és annak gyermeke a természettani iskola, kénytelen oly tételekből *kiindulni*, melyeket tapasztalni nem lehet. Avagy tapasztalás folytán állítják-e, hogy az anyag öröktől fogva van és soha el nem enyészik?

A bölcsészet jelöli a természettudományi kutatás határát, melyen túl a természettani ábránd kezdődik. Voltak és vannak is természettani ábrándok, melyek képtelenségét semmiféle tapasztalás nem bizonyítja, hanem igen is a tapasztalás ezen bizonyítás eszközeit szolgáltatja a bölcsészetnek.

Viszont a természettudomány az eszmének ezer alaku megvalósulását tárja föl, s a *történettel együtt* mintegy azon közeg, mely eszközli, hogy az eszménynek nemcsak fényét látjuk, hanem annak éltető melegét is érezzük.

A természettudományi iskola *elméletileg* a lehető legfelületesebb állításokkal ostromolja az idealismus uralmát. Szerinte az eszmény a kedély érzelmeiből s az elme önkénykedéséből ered, melyet a tények megczáfolnak. Amde a tények fejlődése is az idealismusra irányul, bár a tapasztalás véges és szűk körében az eszmény *teljes* megvalósulását sehol nem látjuk. Csakhogy a tényleges világ messzebb terjed, mint a tapasztalás s ép oly végtelen, mint az eszmény. Ezen végtelenségben az eszményi és tényszerű azonosságot képeznek. Nem a tényleges világgal, hanem annak korlátolt és ferde fölfogásával ellenkezik az idealismus. A természettani iskola tulságosan elmerül a statisztikai részletekben és a fáktól nem látja

az erdőt. Pedig épen a morálstatisztikának magasztos czélja az egységhez emelkedni. Megjegyezzük még, hogy midőn az ideálra törekszünk, akkor nem akarunk mást, mint a tényszerű világ tapasztalati vagyis korlátolt körében megvalósítani azt, mi a tényszerű világ végtelenségben ugyanis létezik.

Gyakorlati szempontból tekintve a dolgot, a természettudományi iskola a bölcsészeti eszméket megtámadva egyénnek, népeknek s az emberiségnek legszentebb javai egyikét támadja meg. Vajha a statisztika számai a szomorú eredmény tekintetében ezt soha ne bizonyítsák! Kárpótlást nem képez, hogy ezen iskola is említ eszméket, melyek a történet folyamában fölmerültek, s a történeti fejlődés eredményei. Csakugyan léteznek ily történeti eszmék s azok a maguk korában a lelkesedésnek méltó tárgyai. De ezen történeti eszmék a bölcsészeti eszménytől, mint ennek fejlődési közegei, nyerik értéküket. Az eszmék e két kategóriája közt oly különbség van, mint a tenger változó hulláma és a rendithetlen szirt közt. Cultur-életet építeni csak egyetemes érvényű és szükségképi igazságokra lehet.

A természettani módszer a bölcsészet nélkül alkalmazva csak rombolni képes, de alkotni sohasem fog. Elemeire fölbontja az államot és társadalmat, de organicus egységet nem lehel azon elemekbe, miként az orvos bonczkése földarabolja a hullát, sok érdekes igazságot napfényre hoz, de a vérnek lüktetését, az agynak gondolatát föl nem tárja szemeink előtt s ha tudományunk határait a bonczkés szabja meg, akkor tagadnunk kell magát az életet s az élet legmagasb fejlődési alakját, az öntudatot. S valóban, ezen *atomistikai* irány Democritostól kezdve mai napig sem a világegyetemben nem látja az öntudat fényét, sem az államok keletkezése és fejlődésében. Pedig a népek életében is érvényes igazság a «cogito ergo sum»; mert a mely nép kulturai öntudatát elvesztette, annak önállóságát nem képes föntartani semmi törvény, és önállóságának megszüntetésére nem szükséges semmi fegyver. Az ily nép elveszti a politikai morál iránti érzékét, gyorsan szakadoznak keblében a lét fonalai, saját sulya alatt roskad az össze, ha külső vihar nem érinti is. Kulturai öntudatát vesztett népre még szerencse, ha idegen hatalom vet véget lételének; ekkor a külső szerencsétlenség leplezi a belső romlást, s a világ részvétét és tiszteletét kelti föl számára. A nemzetek öntudata a nemzetek élete. Ezen öntudat az állami függetlenségnek alapja, minden nemzeti erénynek kútjeje.

Ellenfeleink szerint az ész daczára is létrejö az állam.

Az állam bizonyára szükségképi, annak léte vagy nem léte önkénytől nem függ. Az ember természeténél fogva *állami lény*. Államban *kell* élnünk, miként a testnek a föld középpontja felé kell nehézkednie. De hiszen épen az észszerűségnek attribútuma a szükségképiség. Mondják ellenfeink, létrejö az állam az ész daczára pusztán a természettörvénynél fogva. De hiszen mi egyéb az ész, mint öntudatra jutott természettörvény? Az észnek tökélye a természetteli összhangzatban s a természetnek disze az ész fényében áll. — Igen az állam «*Naturprodukt*»; csak hogy nem az öntudatlan, hanem az öntudatos természet műve. Az ős erdőkben ágazhatnak el annak gyökeirei, de azért fejlődési tényezőire nézve nem azonosítható az ős erdőkkel. Kétségtelen az, hogy az államfejlődés legalsó fokain homályos az öntudat, mely azt megvilágítja. De hisz ép innen származnak azon állami fejletlenség tünetenyei. Külső körülmények csak közvetve hatnak az államfejlődésre, azáltal, hogy a politikai öntudatot fejlesztik. A hol nincs semmi politikai öntudat, ott nincs állam; s a mely mérvben emelkedik a politikai öntudat, azon mérvben emelkedik az állam. — Nagy tévedés a vad népek politikai öntudatának fejletlenségében keresni a kifejlett cultur-államok attribútumait. Vajjon a gyermek fejletlensége alapján ítéljük-e meg a férfit? Hová vinne etankövetkezetesen alkalmazvamos körökben? Hová vezetne az főleg a darvinismus terén? A darvinismus legnagyobb ellensége nem alkothatna hatalmas fegyvert avégett, hogy a fejlődési tanok eredményét torzképpé tegye, melytől mindenki visszariadjon. Midőn az állam attribútumait az államfejlődés legsötétebb korából merítik ellenfeink, méltán kérdehetni, vajjon a politikai tökély eszményének csak azért intéztek-e hadat, hogy a politikai tökélyetlenség és fejletlenség eszményét állítsák föl? Azon barbár politikai állapotok tanulságosak, de nem vihetők át a jelenbe. Az aranyat is földolgozzák és senki sem ékesíti magát annak azon alakjával, melyben a bányász azt kiaknázza.

Mind az *észjog*, mind a *politikai morálra* nézve nagy horderejű azon ellentét, mely az egyoldalu természettani fölfogás és az idealismus között fenáll, s mind az észjog, mind a politikai morál szempontjából nagy horderejű a jelzett ellentét az államéletre nézve is.

A természettani egyoldalúság szerint nincs észjog s nemcsak a jogállapot, hanem maga a jog is az állam eredménye, tehát merő tényleges momentum. Ez a befejezett tényeknek, despotismus és forradalmaknak elmélete s a jogfolytonosság rombadöntése. — Ezen egyoldalu fölfogás szerint a politikai morálnak sincsenek egyetemes érvényű elvei. Ellenben az ideális felfogás azon elvet törekszik győzelemre emelni, hogy míg a politikai eszély követelményei naponta változnak, addig a politikai morál és észjog változhatlan elvei szabják meg azon eszély alkalmazásának határait. Mig ugyanazon politikai intézmény különböző körülmények közt különböző elvet és irányt képvisel (igy pl. a hivatalok választás utján betöltése az athenei sorsolással szemközt aristokratiai, ellenben a Rómában papi collegiumok betöltésénél alkalmazott coop-

tatióval szemközt demokratiai intézmény gyanánt tűnik föl, addig az észjognak és politikai morálnak nem elvei, hanem egyedül kivihetősége és azzal kapcsolatban a történet ítélőszéke részéről beszámítás függ a körülményektől. Például Sulla kegyetlensége föltétlenül kárhoztatást érdemel; de a beszámítás mégis egészen más, ha Sullát történeti környezetéből kiszabadítjuk, s egészen más, ha őt korának enyészeti processusa, mint sötét áradat által elragadtatva szemléljük. Ha őt magában tekintjük a beszámítás súlyosb, mintha benne csak a föltartózkodhatlan pusztulás karját látjuk. Más beszámítás várja a bírót, más a bírói ítéletet foganatosító hóhért. A beszámítás tehát különböző, de az elv egy és azonos mindig.

A természettudományi módszer azon követőit, kik egyetemes érvényű s a tényszerű világtól független morált s jogot nem fogadnak el, csak logikai következtesség *hiánya*, melyet nemes érzés parancsol, vagy ovatosság tanácsol, tarthatja vissza Macchiavelli tanaitól. Pedig ha Macchiavellihez találunk jutni, a történet súlyosb ítélete várja őket, mint Macchiavellit. Nevezett férfinak immoralis tanai ha föltétlen kárhoztatást érdemelnek is, legalább nem képeznek anachronismust oly korban, midőn a hűbériség s az ezen alapuló jogi fogalmak ledöntve voltak, egy Szép Fülöp, egy XI. Lajos habár eredményeiben üdvös, de eszközeiben erőszakos és perfid politikája ülte diadalát, s midőn a népek jogi öntudata meg volt rendítve. Napjainkban a művelt nemzetek jogérzete mind a belső, mind a nemzetközi téren mindinkább diadalra jut, s a ki Macchiavelli nyomain indul, a korszellemmel jó összeütközésbe.

A természettudományi módszer bölcsészeti eszme nélkül ép úgy despotismusra vezet, mint a theocratia; mert a mely nézet az államnak factorai közül az akaratot száműzi, ugyanazon nézet bilincsbe is veri az akarat külső nyilvánulását. A theocratia egy fölsőbb lény nevében a természettani módszer egyoldalúsága vak erők nevében semmiti meg az egyéni szabadságot.

Az észjog tagadása sem vezethet logikailag másra, mint egyéni vagy állami despotismusra. Ha a népek kebléből kihalna egy magasabb, az államot is kötelező jog-eszmének öntudata, annak helyét csak önkény foglalhatná el. Fölhozzák a természettani egyoldalúság szempontjából, hogy a despotismust ők is elvetik, mert az természetellenes. Igaz. Ámde a logika és természettörvény harmoniában vannak egymással és ugyanazért téves minden oly állítás, mely azon alternatívára kárhoztat, hogy a következtelenség és a természetellenesség közt vagyunk kénytelenek választani.

III.

Mig a természettudományi iskola a bölcsészeti eszmék önálló érvényét tagadva, mégis a tapasztalás határain kívül eső s tisztán az elme bölcsészeti tevékenysége által föllátható tételekre alapítja egész rendszerét: addig a történeti módszert jogosultnak elismerve, mégis hajlammal bír e módszernek elhanyagolására. — Innen van, hogy a természettani iskola némely hivei a tudomány-

anyagot történeti szempontból földolgozni egészen elmulasztják.

Hangsúlyozzák ezek, hogy állam-, társadalom- és jogfejlődés a természet törvényeinek uralma alatt áll. Ez helyes. De a természet törvényeinek uralmát állam, társadalom és jog terén a történet tárja föl.

A természettudós büszke állítása, hogy a természetben semmi el nem vész, a történetben leli folytatását. A történész is joggal mondhatja, hogy a történetben nincs enyészet, hanem csak átalakulás. Minden, a mi a történetben megjelenik, egy hulláma az emberiség cultur-életének. E hullám átalakul, de el nem vész, míg az emberiség életének nagy folyama létezik. Nem a megszűnt államok romjai azon tényezők, melyekből új államok keletkeznek, hanem a megszűnt államoknak tovább élő s fejlődő eszméi és haladási vívmányai. — A természettörvény nem in abstracto uralkodik az állam és társadalom fölött, hanem a történet concret jelenségeinek alakjában.

A történet pedig nem egyes tényeknek, mint töredékeknek fölemlítésében, hanem a tények organicus egységének megvilágításában, nem egyes korszakok vezéreszméiből önkényes deductiókban, hanem az intézmények beható vizsgálata alapján ama vezéreszmékrei fölmelkedésben áll.

A természettudományi módszer egyoldalú alkalmazói e tételeket tekintetbe sem véve, midőn a bölcsészet *állítólagos* légvárakat ostromolják, ők maguk építenek légvárakat nem ugyan a fellegekre, hanem saját történeti felületességökre. Bensőleg összefüggő tények ezrei hirdetik a természettörvénynek uralmát; de ellenfeleink nem vesződnek tények összefüggésével, sőt rendszerint magukkal a történeti tényekkel sem. Minden nehéz föladdal szemközt deus ex machina gyanánt készen van náluk a természettörvényrei pusztá hivatkozás. Varázsvessző ez, melylyel csak érinteni kell a kérdést és eloszlik minden nehézség. Az állam, társadalom és jog létezett, vagy létező intézményeiről nem kell sokat okoskodni; egyszerűen mondjuk, hogy természeti szükségképiség hozta létre azokat. Termettek, mint a gyümölcs a fán; s minek volna ott szántani vetni, hol a természet munka nélkül is bőven osztja jótéteményeit, minek vizsgálni s az elmét fárasztani, mikor az intézmények keletkezése és fejlődése első tekintetre oly világos, oly egyszerű?

Ime korunk Nagy Sándorai, kik megoldás helyett kettévágják a csomót. De Nagy Sándor mellett a mohamedánra is gondolunk, ki fárasztó tanulmány helyett keleti nyugalommal hivatkozik a koránra.

A valódi természettudományi kutatás csak kitartó és fárasztó munka mellett lehetséges. A természettudományi módszer politikai alkalmazását a tényeknek történeti és statisztikai módszer szerinti földolgozása teszi lehetővé. Történet és statistika világítja meg a politikai téren élő természettörvényt. E két tudomány két szeme a természettani fölfogásnak. De történeti és statisztikai buvárlatnál kétségtelenül kényelmesebb a természettör-

vény pusztá emlegetése — A természettörvény történeti megvilágítását épen nem helyettesítheti az atomok véletlen esésének vagy arányának emlegetése. E tétel első tekintetre igen világos, mélyebben tekintve üres phrasis. Oly természetesnek látszik, hogy minden anyag parányokból áll. De ha vannak parányok, azokat csak tapasztalni lehet. S vajjon esnek-e azok a tapasztalás alá akár közvetlenül, akár közvetve? Az anyagot mint *substantiát* emberi kéz soha sem fogja leleplezni. Ellenfeleink a tapasztalással törekeshetnek megczáfolni bennünket az ideál terén, tehát oly kérdésekre nézve, melyek a tapasztalat látkörén túlterjednek; viszont metaphysikai föltevésekből indulnak ki oly kérdésekre nézve, melyek tekintetében a megnyílt felelni lehetséges, csakis a tapasztalás adhat feleletet. Tagadják az eszményt, mert nem esik tapasztalás alá s a parányokról tannal lepnek meg bennünket. E tan hypothesis nevét sem érdemli, s nem egyéb mysticismusnál, mely a természetesnek csak álarczát viseli. — Az anyag mint substantia talán *nem oly anyagi*, mint azt az atomistika gondolja. De ezen csak látszólag ellentmondást tartalmazó föltevés kifejtése nem tartozik ezen értekezés keretébe. Annál inkább ide tartozik azonban annak hangsúlyozása, hogy az atomistikai ábránd a politika mezejére vive, egyike a legveszélyesebb ábrándoknak.

Hogy ily egyoldalúság és tévedés mellett ellenfeleinknél *történeti szemmértéket* hasztalan keresünk, azt csodálni nem lehet. Említik a nádszálat s ki tagadná, hogy ennek tanulmányozása is érdekes. A gondolkodó főt minden porszem nagy eszmékre tanítja. De miért feledik el a nádszál mellett a büszke tölgyet, a porszem mellett a bércezt? Inkább szeretnek beszélni arról, miként fejlődik Amerika ős erdeiben még ma is a legprimitívbb államhatalomnak már csirájában hervadó sarja, mintsem a rómaiak már kezdetben nagyszerű imperiumának fejlődési törvényeiről. A botokudokat említik, bár ugyanazon jelenség a germánoknál is előfordult, s bár itt nagy elvek fejlődése, ott a cultur-képtelenség alkotják a történeti háttért. De hiszen igazok lehet: a botokudok igen alkalmasak lehetnek a történet előtti ős idők illustratiójára, mely időkről tudjuk, hogy léteztek, pszichológiai és archaeológiai uton egész általánosságban, mint ködön át a tárgyakat, azok állapotját is fölismerjük, de a melyek concret alakja ma vagy sehol sincs, vagy csak ábrándozó fejekben.

A természettani egyoldalúság történeti felületességének bizonyítására ez alkalommal csak egy példát hozunk föl egy különben szellemdúsan irt műből. Az államhatalom első kifejlődéséről szól egyik fejezetében e mű. E fejlődés több tényezőjét említi. De leginkább hangsúlyozza a *félelem* és *kétségbeesést*. Némely esetben félelem és kétségbeesés csakugyan fejlesztőleg hatott az államhatalomra, s talán annak első csiráját is létrehozta. Egyik hiba korlátozza a másikat, így barbár népeknél a gyávaság korlátozhatta olykor az anarchiát. De azért a félelemnek az államhatalom világtörténeti megalkotásában legkisebb része volt. A félelem rendszerint nem alkotott,

hanem csak mérsékelte az alkotás tulsapongásait, tehát csak *negatív* tényező gyanánt szerepelt. A bátorság hozta létre az államhatalmat mindenütt, hol ez világtörténeti szerepet játszott.

Ezt leginkább ott szemléljük, hol az államhatalom iránti hódolatra a hajlam legkevesebb, az egyéni szabadságnak ököljoggá fajulására legnagyobb, volt t. i. a germánoknál. Véghetlen harci szenvedélyök, örökös harci kalandjaik eszközölték, hogy a germán királyok első nemesből valóságos királyokká lettek. Tacitus azon szavai: «Nec arare terram, aut exspectare annum, tam facile persuaseris, quam vocare hostes, et vulnera mereri. Pigrum omnino et iners videtur, sudore acquirere, quod possis sanguine parare», ezen szavak jelölik a véres, de dicsőségben termékeny talajt, melyből a mai államhatalom támogatva az egyház és római intézmények által fölsarjadt. Tehát nem félelem, hanem bátorság, nem védő, hanem támadó harcz szülte azt. E támadó harczokat éppen erkölcsi és politikai productivitásuk különbözteti meg a rabló-hadjáratoktól a történet ítélszéke előtt.

Bátorság alkotta az államhatalmat más életrevaló népeknél is. Vajjon Etele világbirodalmának alapja félelem volt-e? S nem magyar őseink Európát remegésben tartó harci bátorsága volt-e egyik kiváló tényező, mely hazánk számára rendíthetlen alapot alkotott az európai államcsaládban?

A gazdasági élet is érdekesen világítja meg a politikai fejlődést; csak hogy inkább a művelt, mintsem a gyermekkorban élő népek gazdaszata alkalmas e célra. Bármily érdekes eszmefűzésre ad is alkalmat a vadász-, halász-, pásztor- és földművelő-állapotoknak egymásrai következése, mégis ezen okoskodás, melyen ellenfeleink annyi előszeretettel csüggnék, tulságosan el van vonva a concret tényektől arra, hogy történet legyen, és nem elég független a tapasztalástól arra, hogy bölcsészet legyen. — Nem a történet előcsarnokában, hanem magában a történetben, sőt a jelenben találjuk föl a természettörvény leggazdagabb nyilvánulását. Ám keresse a darvinismus az ember és majom közti kapcsot a fejlődés legelső fokain, a politikus az állam természettörvényét inkább föltalálja a művelt népeknél.

* * *

Fejtegetésünk célja volt bebizonyítani, hogy a természettudományi módszer a politikában nemcsak jogosult, hanem haladást is képez. De bölcsészet nélkül az *veszélyes* egyoldalúság, történet nélkül felületesség, melynek semmitmondó phrasisain kívül *tartalma* nincs.

Az állam ugyan a természet folytatása, de egyzersmind az emberi tapasztalás körében előforduló legmagasabb foku fejlemények egyike, melynek lényegét az *öntudat* képezi.

Az akaratra nézve igaz, hogy kitől az okok egyike sem függ, attól az okozat sem függhet. De azért az öntudatos okozatot meg kell különböztetni az öntudatlan okozattól.

Bármilyen legyen is a lélektani kutatás eredménye

egyébiránt az akaratra nézve, mégis megczáfolhatlan történeti tény, hogy az akarat az állam első rangú factorai közé tartozott mindig, s hogy ezen akarat nélkül államélet nem volt sehol. Az akarat lélektanilag sem pusztán szólásmód, a politikus és jurista pedig gyakorlatilag kénytelen az akaratot úgy venni, mint az tényleg a mindennapi életben megjelenik. A végzet és akarat szabadság közti kérdés a jog és politika körébe nem tartozik.

Igaza van a természettudományi iskolának, midőn a természetet hangsúlyozza. De éppen a természetet vezetnek az eszményre. A természetes nem lehet más mint ideális és az idealismus egyedül természetes.

Dr. Kuncz Ignác,
jogtanár.

A táviradjogból.

*A magántáviratok mint okmányok és a táviratilag kötött szerződések.**

A jogéletben okmány azon irat, melyből jogi következtetést vonhatni.

Ily tágas értelemben a czimzett kezeihez érkező minden magántávirat egyzersmind oly okiratot képez, mely a perlekedésnél, az előbbi cikkemben említett módon, bizonyításra használható.

Némely jogtudósok — nevezetesen Fuchs M. és Stubenrauch hires jogtanárok — nézete szerint a czimzett kezeihez érkező távirat eredeti okiratnak, akár a feladó által sajátkezűleg aláírt levélnek tekintendő, mely a távirda igénybevételével a táviratozó nevében kiállított; más jogászok véleménye szerint a czimzett kezeihez érkező távirat, a hivatalban feladott eredeti iratnak egyszerű, és még mások szerint hivatalos másolata.

Curiosumként megemlíthető, hogy vannak nem jogászok, sőt jogászok is, kik a kérdéses táviratot, csak azért, mert közhivatalnok állítja ki (jobban mondva veszi föl), közokiratnak tekintik.

Ezen különböző vélemények mindegyikének istápolására sokféle érvek hoznak fel, azonban az eredeti- és másolati-, köz- és magánokiratok nélkülözhetlen kellékeire és szorosan meghatározott kiállítási módjára való tekintettel, az említett vélemények többékevésbé tarthatlanok.

Ezen véleményektől eltérőleg, ha ugyan merényletül nem tekintetük, némely kiváló tekintélyekkel szemben saját felfogással birni és azt kifejezni, nézetem az volna, hogy a kérdéses távirat a feladó intentiója szerint nem egyéb, mint az első eredetit teljesen pótló másodlat; megjegyezvén, hogy az okmányul szolgáló távirat jogi természetének illető meghatározását csak a peren kívüli használatra nézve tarthatom fenn egészben, hogy azontul a bíróság előtt minek vétessék, azt most fejtegetni nem feladatom, annyit azonban minden esetre beigazolhatni, hogy a távirat oly okirat, mely bizonyító erejére nézve, ha a csonkítás vagy ferdítés kifogásának helye nincs, a feladó, illetve táviratozó ellen teljes próbát teszen. Az elősoroltakból kétségtelenül kitűnik tehát, hogy a távirat a bizonyítási eljárásnál alkalmas okiratnak használható.

A gyakorlati életben az előadottnál sokkal gyakoribb kérdés: lehet-e és milyen szerződéseket táviratilag megkötni?

Arra nézve a következő megjegyzésekkel szolgálhatok:

Szerződés általában elfogadott ígért, melylyel jogügylet létesül. **

* Lásd az első közleményt a «Jogt. Közl.» folyó évi 16-dik számában.

** A szerződések általános és részleges meghatározására vonatkozólag pozitív törvényeinkben eddig még mindig gyér és hezagos felvilágosítást kapunk.

A kereskedelmi és ipartörvény ide vágó intézkedésein kívül ugyanis, továbbá a telekkönyvi jogokat megállapító némely szerződések, valamint az ügyvédi, közjegyzői és cselédrendtartásban és másutt szórványosan említett, illetve meghatározott szerződések kivételével, nálunk a legtöbb szerződésnek, mint sok egyének, törvényes meghatározása a már kilátásba helyezett jövőbeli codificatióknak van fentartva.

Addig is egyelőre a legtöbb szerződés megbírálásánál a «pacta paciscentibus legem ponunt» elve a mérvadó; a mellett azonban a jogi okoskodásnak igen tág tere nyílik.

Köztudomásu továbbá, hogy ígéretet tehetni és elfogadhatni akár írásban, akár élőszóval vagy a megértést közvetítő bármilyen jeladás útján, pl. távirat-, néma- stb. jelekkel.

A mennyiben tehát a törvény bizonyos szerződések tekintetében kivételes formáságot — alakszerűséget — nem ír elő, annyiban ha nem is pozitív törvény vagy szabvány, de az általánosan bevett és szintén kötelező szokás (usus) folytán szerződést köthetni a távirat útján, csak úgy és oly jogérvényesen mint élőszóval vagy írásban, sőt ha ez utóbbi két mód a távolság és időrövidség miatt célra nem vezetne, akkor a szerződéskötésre csak a távirat marad fenn, melynek illetén hivatása mind ez ideig törvényhozásilag szabályozva nincs ugyan, de a mely gyorsasága és mai napon elért tökélye meg gondos adminisztrációjával mellett eléggé biztos meg ajánlatos útja, módja az ígértételnek és elfogadásnak, és így a szerződéskötésnek.

A magántáviratok feladásánál mindenekelőtt a feladó és a táviratigazgatás között létrejön mindannyiszor egy szolgáltatással iránti szerződés, némelyek szerint egy neme a meghatalmazásnak, jobban mondva megbízásnak; midőn is az előbbi fél a megbízó (committens), az utóbbi a megbízott (commissionär) lenne; ezen jogügylet azonban különbözik a közönséges megbízástól annyiban, a mennyiben itt a megbízott a megbízó szándékának helyes kivitelezéért semmi néven nevezendő szavatosságot nem vállal.

Azután a magántávíratozásnál a legszokottabb távirati szerződésekül említendők a kereskedelmi forgalomban és egyebütt létrejövő megrendelések, megbízások, meghatalmazások, utalványok stb.

E helyen még említendők a nem régen behozott és mindinkább jobban használatba jövő távirati postautalványok is.

Sőt az államok egymás közötti szerződéses viszonyainak szabályozása és ezt előkészítőleg a diplomatiái képviselőknek gyakran bizalmas természetű utasítása tudvalevőleg sokszor a távirat igénybevételével történik.

Egyelőre, míg t. i. az eredeti kézirat tökéletesen vissza nem adó chemico-galvanicus uton működő autotelegraph nem tökéletesbül és a közhasználatnak nem adatik át vagy míg a törvényhozás e részben nem intézkedik, addig a törvény betűszerinti értelmezése szerint táviratilag jogérvényesen nem létesíthetni oly jogügyleteket, melyek alakszerű írásos szerződésekkel állapítandók meg.

Ily esetben tehát a feladó intentiója nem lenne elégséges arra, hogy táviratának másodlata az elsőletet pótolja; már csak azért sem, mert a táviratigazgatás a táviratok helyességeért, a nagy ritkán, de mégis előforduló csonkítások miatt, semmi esetben sem szavatol.

Ez írásos szerződésekhez tartoznak: a bányá- és kereskedelmi jog szerint alakszerű írásba foglalni valók; továbbá a telekkönyvi jogokat megállapító szerződések, általános meghatalmazások, a választott bírósági, örökösödési stb. szerződések; valamint azok, melyeket az 1874. 35. tczikk 54. §-a kizárólag a közjegyzők által kiállítandóknak rendel; nemkülönben a határozottan előírt ünnepélyességgel kötendők, a milyen pl. a házasság szerződése, mely az arra jogosított hivatalos közeg (hol pap, hol polgármester) előtt a szerződők személyes közbejöttével, annak általánosan kötelező rendje szerint kötendő meg. Mert ha a törvényes házasságkötéseknek chronicája volna, az ugyancsak kevés oly eseményről tehetne említést, a hol egyes dynasták a fentebbi módtól kivételesen eltérőleg, t. i. nem személyes közbenjöttükkel, hanem helyettesök segítségével, de az egyéb formalitások megtartásával, ugyszólván per procura kötötték meg a házasságot. Midőn tehát egy amerikai hírlap nem régen azon újdonságot hozta, hogy ott egy távol egymástól lakó pár a jogérvényes házassági frigyét táviratilag kötötte meg, az nem volt egyéb, mint a hiszékeny olvasók tévesztésére számított koholmány és humbug.

Nézzük már most a távirati szerződéseknel előforduló vitás kérdéseket.

A táviratilag kötött szerződéseket illetőleg, az első tekintetre nyilvánvaló, hogy annyifélek a peres kérdések, a hányfélek egyéb szerződéseknel is, pl. a betöltés, értelmezés stb. alkalomból felmerülhetnek. De azokon kívül a táviratozásnál használni szokott lakonikus rövidség s így könnyen megeshető félreértés miatt, meg a távirat továbbításánál most már ritkán, azonban mégis előforduló csonkítások és ferdtések, sőt valamely távirat elveszése folytán keletkeznek sajátlagos vitás esetek, melyekre csupán táviratok szol-

gáltathatnak okot. Jóllehet ilyen esetekben, midőn pl. az egyik szerződő fél ígérete a másik félnek hibás formulázásban, csonkán vagy ferditve kézbesítettén, a netán bekövetkező ígértelfogadás daczára tulajdonképeni szerződés — a szerződők akarata egyezése — hiányában — létre sem jön: mégis annyiszor a hányszor megoldásra vár e kérdés és a ténykörülmények figyelembe vételével jól megfontolandó, hogy t. i. ki viselje az ily elhibázott szerződésből eredő kárt és veszélyt; midőn egyfelől bizonyos, hogy a közvetítő táviratintézet a szavatosságot a priori megtagadja, másrészt teszem azt, a «casus nocet domino» elve nem alkalmazható és esetleg a megbízást teljesítőnek a javára netán minden jóhiszeműsége mellett sem lehetne ítéletet hozni.

Ily esetek megítélésére bajos általánosan követhető zsinórmértéket felállítani, és ámbátor a kereskedelmi forgalomhoz tartozó ügyleteknél a kereskedelmi szokás (usance) szerint a táviratozásból eredő kár azon félre hárítandó, a melyik a táviratozást kezdeményezi, illetőleg arra elkerülhetlen okot és alkalmat szolgáltat, és jóllehet ezen felfogás leginkább felel meg a jogérzetnek is, mindazáltal nem lehet azt, még a kalmárvilágban sem, kivétel nélkül alkalmazni, ha esetleg egyéb sarkalatos jogelvekkel nem akarunk homlokegyenest összeütközésbe jönni.

Az elhibázott távirati szerződésnek és abból származott pernek ime néhány példája a következő:*

a) 1860. évi szeptember 16-án St. . . . nevű m.-frankfurti bankár megbízta a darmstadti bankot postai levél útján, hogy adason el a számlájára lehető kedvezően a párisi vagy turini tőzsdén 90,000 frcért sardiniai 5%-os államadóssági papirokat (annyi volt t. i. az egész érték, a mivel St. az utolsó sardiniai kölcsön aláírásánál részt vett) és határozottan kérte a megbízott darmstadti bankot, hogy az illető helyekre azonnal táviratilag rendelvényt adjon és rögtön ugyanazon uton válaszoljon.

Ehhez képest a bank a következő táviratot küldte a vele üzleti összeköttetésben volt E. E. & Comp. bankcégnek Párisba: «Vendez au mieux a Turin quatre vingt dix mille francs capital rente Piémontaise liberée de dix ou vingt pour cent.» Avis telegraphique d'effectuation.

A párisi távirász a leolvasás és felvétel közben a francs és rente közötti capital szót kifelejtve, az igazi helyett más, a földlogban eltérő, de mégis határozott értelmű táviratot küldött a megbízást elvállalt E. E. & Comp. czimzettnek, ki is a sietős utasítás szerint bona fide cselekedett és a kapott távirat határozott értelméhez tartva magát, illetőleg e táviratot turini ügynökének azonnal tovább adva, ezt meghatalmazta, hogy a jegyzett árfolyamon évenként 90,000 frcot jövedelmező rentet adjon el.

Az ügynök Turinban késedelem nélkül megkezdte az eladást és csak akkor, midőn 90,000 frc tőke rentenál már jóval többet adott volt el, támadtak kételyei E. E.-nek az eladandó áru mekkorásága iránt.

Miért is szeptember 17-én este a következő táviratot küldte a darmstadti banknak: «Nous comprenons votre ordre 90,000 Rente par capital, avons vendu encore Turin 20,000 78.22.

S'il nest pas ainsi télégraphiez immédiatement Bamberger Hôtel Feder, Turin.»

A darmstadti bank részéről arra szept. 18-án bekövetkezett közelebbi felvilágosítás után a hiba kiderítettén, az a végett egyidejűleg egymással érintkezésbe lépett első megbízó és megbízott (St. és a darmstadti bank) egyelőre abban állapodtak meg, hogy a 90,000 frc-on tul eladott tőkerentet azonnal visszavásároltatják és pedig azon félnek a veszélyére és rovására, a kit illetni fog (pour compte de qui de droit).

Ugyanez időben Garibaldi a nápolyi királyság ellen harczolt s az elterjedt harci hírek különfélesége szerint a sardiniai állampapirok árfolyama a tőzsdén majd emelkedett, majd meg alább szállott.

A foganatosított visszavásárlás napján pedig annyira emelkedtek ez értékpapirok, hogy a visszavásárló 12,000 frc veszteséget szenvedett, melyet jószántából egyik fél sem volt hajlandó magára vállalni.

* Az idézett perrel a külföldi lapok annak idején élénken foglalkoztak és a táviratjogot tárgyzó legújabb művek is felhozzák azt, mi arról tesz tanúságot, hogy ily érdekes jogeset nem minden nap fordul elő.

Az ügynek békés eligazítása tehát nem sikerülván, peres kérdés támadt az iránt, hogy ki viselje a kárt.

A felperes darmstadti bank követelése ellenében St. alperes vonakodott a kárt megtéríteni, melyet nem az ő hibája okozott s azon kifogással is élt, hogy a darmstadti bank megbízatásának teljesítése körül nem elég vigyázatosságot és gondosságot tanusított.

A frankfurt városi törvényszék azonban 1864. ápril 25-ről ez érdemben kelt ítéletével alperes kifogásainak helyt nem adott s őt a szóban levő kár, t. i. a kérdéses 12,000 frc tőke és kamatainak felperes javára való lefizetésében elmarasztalta.

Az ítélet hosszas indokolásában kifejtve lett, hogy alperes maga kívánta, miszerint e megbízás a távirda útján egy harmadiknak tovább adassék, hogy továbbá, valamint a meghatalmazó (mandans) a meghatalmazottnak (mandatar) nemcsak minden általa (t. i. az előbbi által) elkövetett hibáért (omne culpa), hanem a véletlen kárért is felelős, épen úgy szavatol a megbízó (committens) a megbízottnak (commissionar), miért is St. a darmstadti banknak a megbízatásából kifolyó veszteséget maga viselni kötelezve lett.

b/ A fentemlitett usance elvével mérően ellenkezőleg a czimzettre háromlanék a kár a következő esetben:

Ha pl. A. előtt tudva van, hogy B. kereskedő C. gyárosnál megrendeléseket szokott tenni és A. pajzánságból vagy kiszámított álnok s csalfa szándékból B. utánzott aláírásával táviratozna C.-nek, hogy küldjön bizonyos helyre bizonyos szállítmányt, ha ennek folytán C. az ügyletbe jóhiszeműleg belebocsátkozik, az abból származó veszteség egyedül őt érhetné, feltéve, hogy a csalást meg hamisítást elkövetett A.-nak kilitét nem lehetne kipuhatolni vagy a megrendelés árát nem lehetne rajta megvenni; — mert B. azon kárt nem lenne hajlandó, sem köteles elviselni, melyet egy előtte talán ismeretlen valaki (A.) az ő meghatalmazása, sőt tudta és akaratánálkül okozott.

c/ A táviratozó csalárdsága, illetőleg hamis levelezése folytán a kincstár, esetleg hivatalnokára akkor háromlik a kár, midőn némely gonosztevőnek raffinirt módon sikerül hamis távirati postautalványt beváltatni; önként értetik, hogy ez utóbbi két esethez

használók bünyfenyítő eljárás vonnak magok után, miből azonban a kár nem térül meg.

Ilyen hasonló csalfaságok meggátlásáról a minálunk is törvényerejű nemzetközi távirda egyezmény gondoskodik ugyan, a mennyiben a távirásznak megengedi, hogy a sürgönyfeladó, illetve aláírótól a személyazonosság igazolását követelhesse, de a dolog természetéből folyik, hogy ezen rendszabály ritkán és tényleg csak különös figyelmet érdemlő esetekben vétetik foganatba.*

Térjünk most át a táviratozók részéről a táv. intézet ellen támasztható követelésekre.

A mint előbb említve volt, az illető igazgatóságok lehetően gondoskodnak a távirda gondos adminisztrációjáról és a szolgálat kielégítő pontosságáról; ha ennek dacára imitt-amott vis major vagy emberi gyarlóság okozta baj vagy hiba fordul elő, az igazgatás nem tehet róla.

Korábban, t. i. a midőn a távirdaintézet még nem törvényszerűleg beczikkelyezett szabályai alapján voltak a távirdai levelezésből felmerülő szavatosság alól felmentve, többször megesett rajta, hogy a bíróságok által a táviratozók javára kártérítésben elmarasztalva lett. Jelenleg azonban ezen most már általánosan kötelező szabályok mindenkinek hozzáférhetőek lévén, a távirdai viszonyokkal ismeretes táviratozó tudja, hogy az egyszerű táviratának csontkitása vagy elvesztése folytán az eshető kártérítés helyett, csupán az ily távirat díját, ajánlott táviratért pedig a díjon felül biztosított járandóságot lehet követelni.

Kívánatos, hogy az a részbeni szabályok, hiába való felszólamlások kikerülése végett, a táviratozók jogtudatába mennél inkább átmenjenek, épen úgy, mint a postán való levelezésnél tapasztaljuk, ott ugyanis mondhatni, hogy minden írni, olvasni tudó előtt ismeretes, miként elvesztett egyszerű leveleért semmit, ajánlottért pedig csak a kitűzött járandóságot kapja ki.

Garay János,
keresk. miniszteri fogalmazó.

* A személyazonosság igazolása két ismert tanu vagy arra való hiteles okirat u. m. utlevél, igazolvány stb. előmutatása által történik.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Egy nevezetes kérdés a közjegyzői díjak megállapítása tárgyában.

A közjegyzőségről szóló törvény 210-ik §-a felhatalmazta az igazságügyi minisztert, hogy ideiglenesen a közjegyzői díjak szabályozása iránt rendeletileg intézkedjék.

E megbízás folytán a miniszter a közjegyzői díjszabályzat iránt 1874. december 17-én 4186. sz. a. kiadta rendeletét, melynek 22. §-a szerint: «Bírói megbízotti minőségben teljesített hivatalos cselekményekért a közjegyző díjait, időre és munkára való tekintettel, a megbízó bíróság állapítja meg.» — Arról, hogy van-e helye általában az ily végzés ellen és milyen nemű felelővételnek, e rendelet egy szóval sem emlékezik meg; minélfogva — mint biztosan tudjuk — a budapesti királyi ítélőtábla a díjakat megállapító bírósági végzés ellen beadott felelővitelt hivatalból visszautasítja. Hogy adatott-e be már ezen ügyekben általában semmiségi panasz s mily eredménnyel, nem tudjuk. Alig hiszszük azonban, hogy ennek is más sorsa fogna lenni, mint a felelővételnek.

Mi a felelővétel visszautasítását természetesnek találjuk. Még ha a felelővételnek egy és ugyanazon bírása lenne, inkább férhetne kétség a dologhoz, s inkább tért foglalhatna oly magyarázat, hogy ott, hol a felelővétel kizárva nincs, a jogorvoslat használhatása magától értendő. — De nálunk, hol a másodbíróság csak a felelővétel felülvizsgálatára van hivatva, e felelővétel pedig igen korlátolt, s minden eljárásnál a felelővétel, folyamodás és semmiségi panaszok különböző jogorvoslatokkal, s ehhez képest különböző határozathozatalra jogosított felelőviteli bíróságokkal találkozunk, melyeknél az ügykör nincs oly biztos alapelv szerint kijelölve, hogy az, miszerint egy vagy más ügyben a felelővétel egyik s ne másik neme használtassék, az ügy természetéből következne, — a dolog másként áll. — Mert hiszen tapasztaljuk, hogy a perletételi kérelem folytán hozott végzésben, vagy a végrehajtási eljárás folytán megállapított díjak felett a semmítőszék határoz, míg más esetekben a díjak s költségek feletti határozathozatal a fokozatos felelő-

viteli bíróságot illeti. Így újabb eljárási szabályokban is fenn van tartva a különböző bírói illetőség s e szerint a különböző felelővitelek, minek egyik legegyszerűbb példáját a kereskedelmi ügyekben való eljárás felőli szabályzatban találjuk.

Melyik bíróság érezhetné magát ily körülmények között a felelővétel felülvizsgálatára illetékesnek, s melyik nem fogná azon következtetést vonni, hogy miután a rendelet a felelővitelről épen nem szól, s így sem az, hogy annak melyik neme engedessék meg, sem az, hogy mely bíróság illetékes arra, kimondva nem lévén, a felelővétel e mellőzésének következménye más nem lehet, mint hogy ily ügyekben a felelővétel kizártnak tekintessék.

Elismerjük, hogy a bíróságok a fennálló helyzetben helyesen érvelnek ekként, ámde midőn ezt elismerjük, egyuttal feltárul előttünk azon káros következmények halmaza, melyek a felelővétel kizárása folytán felmerülhetnek.

Tudjuk, hogy főleg a vidéki közjegyzők teendőinek s így jövedelmeinek legnagyobb részét a hagyatéki ügyek képezik; s így sok helyen existenciájuk a járásbíró önkényére van bízva, s ha az bármily oknál fogva ellenséges hajlammal van irányukban, üldözheti őket a díjtételek megállapításánál tetszése szerint, a nélkül, hogy ily önkény ellen orvoslást találhatnának. Érdekében áll tehát a közjegyzőnek a járásbíró ur egész családjának kegyét hajhászni, ha létét kétségessé tenni nem akarja; mi a közjegyzői állás függetlenségnek előmozdítására nem épen alkalmas eszköz.

Első sorban tehát a közjegyző van sújtva a felelővétel kizárása által. De ezzel még koránt sincs vége a dolognak. Fordítsuk meg csak a képet s tekintsünk annak másik oldalára. Tegyük fel, hogy a közjegyző és a járásbíró legbensőbb barátok, vagy — mint erre számos eset van — rokonok, vagy a közjegyző bír elég ügyességgel arra, hogy a járásbíró kötelezze maga iránt, és a járásbíró dupla krétával felszámított díjjezékeit híven megállapítja. — A költségekkel amugy is tulterhelt felek látják, hogy a szomszéd járásban e teendők mennyivel olcsóbban láttatnak el, de nincs más orvoslásuk: mint a fizetés, mert hiába panaszkodnak, felelővitelük

kérlelhetlenül visszautasítatik. Látjuk, hogy a dolog minden irányban igen veszélyes következményeket szül s igen nagy horderejű, viszonyainkat ismerve, tán nagyobb, mint első pillanatra látszanék, de mindenesetre azt hiszszük, hogy elég fontos arra, hogy a fentebbi rendelet egy újabbal pótolassék, mely a közjegyzői díjak tárgyábani felelbbvitelt szabályozza.

Az önkény annál tágabb mezőt nyer, mennél kevésbé lehet a díjak mennyiségét szabályokhoz kötni. A meggyőződés köpenyébe sok minden elfér. Védelem ez a közjegyzőre s a bíró tulkapásai ellen egyiránt; s mennél nagyobb tért kell e meggyőződésnek engedni, annál kevésbé szabad, ott hol lehet, az ily meggyőződésen alapuló határozat ellen a jobb meggyőződésre való hivatkozást, az oly helyre való felelbbvitelt elzárni, mely hely sokkal távolabb áll a cselekvény színhelyétől, sem hogy a rokon- vagy ellenszenv képezné a meggyőződés miként leendő alakulásának egyik legfontosabb tényezőjét.

Az egész hiba — származott legyen elnézésből, feledékenységből vagy tévedésből: mindegy — egy pár soros rendelettel orvosolható; igen nagy mulasztás lenne e pár soros rendelet kibocsátását halasztani; mert az orvoslás annál nehezebb, annál több bajjal jár, mennél inkább el van mérgesedve a dolog. Ne engedjük hát az elmérgesedést, mely csak ezen hasznos új intézmény meggyökeresedésének fogna hátrányára szolgálni.

Igazságügyi calamitások.

A «Jogt. Közl.» f. évi 18-ik számában «Igazságügyi calamitások» czim alatt megjelent cikket szabad legyen folytatni, remélvén azt is, hogy a bírói vagy ügyvédi karból majd csak akad valaki, ki e fonalat ismét felveendli.

A fenti cikknek két főrésze van, az egyik a bíróságok és bírákra, a másik pedig az ügyvédekre vonatkozik. Ezen két factor hibáiból hoz fel részleteket az igazságszolgáltatás nehézségeire nézve.

A cikknek mindenképpen igaza van, gyakorlatilag híven tünteti fel a való tényeket, s így csakis némely példákkal óhajtom kiegészíteni.

Még 1872-ik évben megbízatást nyertem öt nőtestvértől, hogy 1852-ik évben végrendelet hátrahagyása nélkül elhunyt atyjok után hátramaradt törvényes örökrészüket egyetlen s az összes birtokban maradt fivéröktől kipereljem, mely ingatlan örökrész vagy 8000 frt értékű lehetett. Megjegyzendő, hogy a hagyatéki eljárásnál kezdődvén a dolog, alperes már akkor hajlandó volt 1/3 részt kiadni, mit azonban feleim el nem fogadván, a per megindított, s feleimet jó reménnyel kecségtettem a következő elvi jelentőségű döntvény alapján, t. i. 1871. évi jan. 13-án 4539. sz. alatt kimondatott: «az ösiségi ny. parancsnak a jogok elenyésztere vonatkozó határozatai az egyenesen leszármazó örökösök öröklési igényeire nem alkalmazhatók.»

Befejeztetvén a per, az elsőbíróság az ösiségi ny. parancsra hivatkozással 1874. június hóban elmozdított. Felelbbteztem, melyben hivatkoztam a perbeszédekben felhozott, időközben is közlött döntvényekre, u. m. Dtr VIII. foly. 171. l. 1872. évi decz. 3-án 8773. sz. alattira, mely így szól: «Az ösiségi parancsnak a jogok elenyésztere vonatkozó szakaszai, sem oly esetben, midőn az örökség birtokba vétele, tekintve az örökösödési eljárás megindítását, özvegyi haszonvétel által gátoltatott, sem pedig oly esetben, midőn egyenes leszármazás alapján a közös atya utáni öröklésre a testvérek hivatvák — nem alkalmazandók.» Továbbá hivatkozzam a Dtr XI. foly. 79. l. 1873. évi november 26-án 10201. sz. alatti következő döntvényre is: «Egyenjogu édes testvérek közötti örökösödési osztályos perre, az ösiségi ny. parancsnak a jogok elenyésztere vonatkozó szabályai nem alkalmazandók.» A másodbíróság az első ítéletet indokainál fogva, úgy a harmadbíróság a másodbírósági ítéletet, szinte indokainál fogva, helyben hagyta.

Az utolsó ítélet villámként sujtott feleimmel együtt. Engem pedig azért is, mivel nem találtam jogászt, ki annak okát megmagyarázta volna és az ítéletek indokolásában sem találhattam magyarázatot.

Roppant sok szellemi, technikai munkát okozott ezen per, három forumnak adott dolgot, s mi lett a vége, feleim szemtől-szembe kimondották, hogy bátyjok megvesztegetett, s nevemet átkosan hurezsolják most. Szegény feleimtől nem kapván egy krajczár

előleget sem, sajátomból 127 frt 25 kr. kész kiadást fedeztem, s mivel feleim most mitsem akarnak fizetni, perelnem kell kész kiadásom és 60 frtban megállapított munkadíjaimért, s mert ellenfeleim a huza-vona végett ügyvédet biztak meg, majd talán 3—4 év múlva hozzájutok verejtékes munkám napszámosszerűleg megállapított krajczárjaihoz, ha hogy addig el nem szegényednek, mi napjainkban a leggyakoribb eset.

Valóban félek a döntvények tanulmányozásától: mert bajt okozhat az arra való támaszkodás.

Ily nemü példákat, kisebb-nagyobb szabásut, sokat lehetne felhozni, de elég legyen a 18. számú lapban irt cikk igazolásához ez is, hogy t. i. a jogi elvekbeni következetesség és egyöntetűség sok pertől szabaditná meg az igazságszolgáltatást, sok költség s károktól a feleket, még több bizonytalanságtól az ügyvédek. — A felsőbb bírósági ítéletek felvilágosító indokai, a bírák és ügyvédeknek szolgálhatnának zsinórmértékül.

A per huza-vonáját rendesen az ügyvédeknek róják fel; nem mindig alaptalanul; de ha t. r. t.-sunk inkább a pénzügyi politikának édes gyermeke, míg az igazságszolgáltatásnak csak beteges mostoha fia, akkor az ügyvédet csak helylyel-helylyel lehet meg-róni, és erre a t. r. t. 293., 303., 376., 470. stb. §§-ban felsorolt bíróságok szigorú alkalmazása nyújthat módot, de úgy látszik, hogy csak a legkritikább esetben nyer alkalmazást.

Sok bajt okoznak a közbeszóló végzések s üres szemlék, új tárgyalások, tanusítások elrendelése is, melyeket különösen oly bírák szeretnek ex studio alkalmazni, kik számokkal tündökölni szeretnek, vagy azon szakavatatlan és hanyag bírák, kik magukat evvel tartják fenn. És aztán természetesen az ügyvédi számlát szaporítja, kivált ha a távoli helyszini szemléket a bíró repetálni is szereti. Azt azonban az illető bíró nem gondolja, vagy lelkiismeretét nem érinti, hogy évek folytán alperes tönkre is jöhet, s akkorra behajthatlanná válik a követelés, vagy pedig felperes is tönkre jöven, az ügyvéd pár évi munkájának s költségeinek csak porát látja. Keveset mondok, hogy az utóbbi viszontagságos két év alatt legalább 1500 frt ily követelésem elveszett, s mennyi lehet még kilátásban? De mennyit veszítettek el a pernyertes feleimmel?

Vagy nem a per huza-vonáját okozza az, ha pl. alperes viszkereket támaszt a perben X. frt erejéig, arra felperes azt mondja, hogy igaz, vettem alperestől x—y összeg erejéig valami dolgot, de nem annyit és nem oly áron, mint alperes állítja, azonban a vétel-árt bizonyos feltétel beálltával tartozand majd kiegyenliteni. Alperes hallgatag beismeri viszkereketének időelőltiségét, de kéri a tanukat kihallgatni a dolog mennyisége és árára nézve. Az elsőbíróság alperest hallgatag beismerésénél fogva elmozdítja időelőlti viszkeresettől, tanuit ki sem hallgatván. Felelbbtezésbe jő a dolog, a másodbíróság elrendeli a tanuk kihallgatását, noha a felperesi követelés circa 130-szor nagyobb a viszkereketi összegnél. Tehát ha a tanuk be is bizonyítják az anyag és ár mennyiségét, még akkor is csak vissza kell alperest utasítani, mivel a feltétel beállta előtt a követelés nem járt le.

Ily esetben a bíró okozza a huza-vonát számos hasonló szabásu dolgokkal, az ügyvéd pedig további működését természetesen hogy fel fogja számítani.

Egyáltalán gyakori indokolatlan esetek merülnek fel, hol az alakisághoz téves vagy épen gyalg ragaszkodás kimeríti a feleket, ügyvédek s a legtisztább anyagi igazság örökre áldozatul esik.

Ily dolgokat s részletes illusztrációkat igen-igen sokat lehetne felhozni.

Egy 2200 frtos szerződés-teljesítési perben még 1871. évben lettek befejezve a periratok, csupán egy tanu lett volna kihallgandó, ezen ügyet az illető törvényszéknél személyesen s megbízott által is igen gyakran sürgettem, 1873. évi október hóban panaszt emeltem, de mi sem történt, 1871. évi ápril hóban megújítottam panaszsomat, annak folytán május hó végén ítélet hozatott a tanukihallgatás mellőzésével s felperes felem elmozdítottatott, 1874. évi augusztus hóban felelbbteztem, de azóta még semmi eredményről sem lettem értesítve mai napig. Tehát 1870. évi szeptember 24-től fogva, vagyis 6 év óta egy világos, eredeti szerződéssel igazolt követelésre nézve, melynél csak a becsértékre kell a tanut kihallgatni, még jogérvényes ítélet sem hozatott.

Már most ha három forumon ily lassúsággal fog keresztülmenni míg végrehajtást lehet kérni, akkor pedig az ingatlanrai

eljárás minden stádiuma ily huzavonával fog vitetni, hozzá még az ellenfél minden végzés ellen semmiségi panaszszal éljen és ha azután a vételár lefizetése után a hosszadalmas tárgyalások s közbe eső semmiségek pár évet vesznek igénybe a vételár felosztásig; úgy azon reménynyel kecsegtethetem feletem, hogy még vagy tíz évig várhat pénzére. Jaj! de addig alperesek még rossz szándék nélkül is tudhatnak ezerszer vagyonukon, mert hiszen mai napig még nem lehetett csak telekkönyvileg sem biztosítani.

Ily példákat is igen sokat lehetne felhozni.

Még 1872-ik évben kaptam egy telekkönyvi kiigazítási kérvény-ügyet, mely 1860, mond hatvan évi április 25-én lett beadva s történetesen nem intéztetett el, ezen ügyet tehát 1872-ik év óta számtalanszor szóval, több ízben írásban is megsürgettem; de még tárgyalást 16 év óta ki nem tűztek. Hát ha majd valamikor perre utasítanak, mikor lesz az befejezve? Ez nem tréfa, hanem való!

Fegyelmi vétségekért is adtam be már panaszokat, de mi volt a vége? Az, hogy a legsúlyosabb beszámítás alá eső vétségek kiderítését az illető vizsgáló bíró kartársi pietásból takargatta, a felsőbb bíróság pedig az ítélet indokaiban hangsúlyozva ugyan a mulasztást, a hanyagságot, de még csak a rosztalás sem mondatott ki az illető ellen, hanem vizsgálati és perköltségekben igen nagy mérvben sujtattam!

Tessék tehát a fegyelmi törvényhez nyulni.

A felhordott dolgokat kész vagyok okmányokkal bizonyítani.

Átmegyek az ügyvédekre. Az ügyvédek hibáira kül- és bel- okok hatnak a törvényen kívül. Anyagi törvényeinket a szokás és döntvények támogatják, innen ered az, hogy sok jogi kérdésnél három ügyvéd három véleményen van, mit látván a laieus vagy éppen tudatlan fél, bizalma rögtön megrendül s azt sugja komájának: ezek be akarnak fenni.

Törvényünk alaki része méltó compendiuma az anyagnak, csak hogy más irányban.

Az ügyvéd lehet a leghumanistikusabb érzelmű, valóban igazságkereső s ambícióért is dolgozó, ki óhajtja minden áron az igazságos, reális rövid eljárást; de a t. r. t. egeket erő torlaszai s az ezt fokozó közbeszélő végzések nem engedik. Hozzá járulnak még a fent elősorolt és a bíróságoknál kereshető okok, sok helyen pedig a személyzet aránytalan csekély száma. Mindezeket pedig koronázza a feleknek ostroma, hogy érdekekben mindent, becsületét, hírnevét is tegye mérlegbe az ügyvéd, a huzavona és egyéb gyarló tereken; különben ezen vagy azon vidéki tekintélyek pártfogását elveszti és ügyetlennek bélyegzik.

Határozottan állítom továbbá, hogy igen kevés kivétellel, a reális irányu, önértékes, tisztaságra, tanulmányra úgy gyakorlati képességre tartó ügyvéd: nem kedves vendég a vidéken, és pedig két oknál fogva, t. i. mentül kisebb parányokkal van dolga az embernek, annál inkább szolgálásosabb magatartást követel ügyvédétől; a kereskedő világ pedig, még utazói is, kevés kivétellel, nem jogi tanácsost, hanem hajhászt kíván látni ügyvédében; más tekintetben pedig a közönségnek nagyobb része nem tud azon megnyugodni, hogy vélt jogait az ügyvéd minden tudomány és igazságos erély mellett becsülettel elvesztette, hanem igen is azt követeli néha hallgatólag, olykor nyíltan is, hogy a legigazságtalanabb ügyeinél a szaktudománya és erélyen kívül személyi összeköttetéseit fertőztesse meg, vagy olykor azt is, hogy az okmány hiányait kijavítsa, a létezőket láb alól tegye, vagy éppen tanukat is teremtsen stb. S ha ehhez az ügyvéd nem ért, sokan elhagyják, mint az ázsiai vándornép a lelegeltetett mezőket, sőt okot is komponál saját igazolására.

Ezekhez járul a perköltségekbeni — sokszor mondhatni — vétkes fukarság, mert nem ritka esetben az általam megnyert rendes perben — tehát nem lehetett rossz munka — 10—30 forintot ítél meg a törvényszék, mint perköltséget vagy felem irányábani munkadíjat, holott a legegyszerűbb eseteknél 20—40 forint készpénz kiadás van.

Miért kimélni az okozót s károsítani a jogot keresőt? Ezen kérdésre nekem még egy bíró sem tudott érvet felhozni. Evvel csak a félnek ártanak, mert a szerény s tisztességes lelkületű ügyvéd sok kárán okulva (mert nem minden ügyvéd olyan ám, mint a 18. számú lap cikkében festik), úgy megköti aztán cliensét, hogy minden eshetőségre bőségesen meg legyen jutalma, mit máshol ártatlanul elvesztenie kellett éppen azért, mert az arczátlanság nem

kenyere. Ebből aztán a gyűlölet kel ki, mit roppantul fokoz az, hogy évek hosszú során az ügyvéd nem képes feléne a legvilágosabb, legigazabb dolgait sem rendbe hozni, részben a rendtartás hosszadalmanál, részben pedig a hanyag vagy szakismeretlen bíró miatt. Nagyon sok sommás ügy van, mely 1872., 73., 74. évek óta folyton folyamatban van, a rendes perben pedig 2 évig sem lehet a tanuzást megejteni némely ügyeknél stb.

A vidéki ügyvéd nem lehet specialista, mint a centrumban, annak a jog és törvény majd minden ágazataiban kell dolgoznia, pl. kötelmi, családjogi, örökösödési, telekkönyvi, fenytő, fegyelmi, mezei rendőri, gátrendtartási, folyamrendőri, hajózási, váltó-kereskedelmi, csőd, urbéri, háromlasi, rendőri, közigazgatási, katonai, pénzügyi, adóügyi és isten tudja még hányféle ügyekben. Ez pedig nagy feladat! Ehez roppant sokat kell tanulmányoznia, kivált ha minden ágazat fejlődését is figyelemmel kíséri, mihez azonban nyugodtság és tisztességes jövedelem is kell. Hogy pedig jövedelme lehessen, a sok minden teendő mellett még azt is multhatlanul meg kell tennie, hogy vidékének minden közigazgatási, köztársulati és egyéb bizottsági életében részt vegyen, hí-hót tegyen stb., mivel különben fontosabb ügyekhez nem igen juthat. Pedig tisztán ügyvédi hivatásának megfelelni is, már magában elég feladat.

Az ügyvéd, ritka szerencsés kivétellel, éppen a külvilág gyarlóságainál fogva, kell hogy hibás legyen, s olykor erkölcsileg is áldozatul esik, ehhez járulnak aztán az ügyvéd egyéni kis vagy esetleg nagy hibái, mely két szélső tényező néha, s bizonyos helyeken, a vidék «sir Patrik»-jává teszi, kivált ha megörökösödött. — Ő perel, ő közigazgat, ő restaurál, ő mindent tesz polgári és hazafiúi czég alatt. Egynémelyiknek mesterségesen jön patakjához a bárány, s ráfogja, hogy a vizet zavarja.

A közönség pedig titokban panaszodik, elfeledvén, hogy ez a gomba az ő rothadt törzsén diszlik, mely mellett a myrthus gyakran halványan csenevész; de nincs bátorsága elhagyni a hőst, személye divatban van.

Azért ha a bíró kritizál, meghajlok, s ott hol igaza van, épülök; de a közönség ne ítélje el az ügyvédi kart, mert nem tudva, önmagát sujtja.

Az elmélet emberei pedig ne csak az átplántálással, hanem az acclimatizálással is hassanak.

A «Jogtudományi Közlöny» 18. szám alatti cikkhez vettem bátorságot ezeket hozzácsatolni s minthogy mind a bírói mind az ügyvédi karra ott javasolt orvoslás — jelen rendszer keretén belül — szükségesnek látszik; azon javaslatához még csak azt vélem hozzátenni, hogy az alantas bíróságok felett szakértelmi s hanyagsági tekintetekben a felettes bíróság álljon őrt, mert csak ez látja tisztán a bajokat első forrásában, s csakis ez van természetszerűleg hivatva erélylyel fellebbenteni az őt naponta boszantó szakavatatlanság vagy hanyagság szálait, mert keserű tapasztalásból állítom, hogy a fegyelmi bíróság már csak homályos fotografiákat kap, teljesítvén a vizsgálatot panaszlottnak hasonfoku kartársa s nincs az a természetes ösztöne a szakértelmi és hanyagsági hibák szigorú kutatása és megtorlására, sőt a panaszos esik ellenszenv alá.

Sz.
h-ügyvéd.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A BÜNTETTEK ÉS BÜNTETÉSEIK.

A büntetőjog különös része. Tekintettel az ujabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. — Irta: Schnierer Aladár. Füzve 3 frt.

BÉLYEG- ÉS ILLETÉKSZABÁLYOK

A legujabb időkig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Átdolgozta: dr. Mariska Vilmos. Füzve 1 frt.

A BÜNTETŐJOG ÁLTALÁNOS

TANAI, tekintettel az ujabbkori törvényhozásra. Irta: dr. Schnierer Aladár. Füzve 2 frt 40 kr.

TÖRVÉNY-JAVASLAT

A BÉKEBÍRÓSÁGRÓL.

80. §.

A tanuhallgatásról, a szemléről, a szakértői bizonyításról, illetőleg a becsürről külön jegyzőkönyv veendő fel.

81. §.

Ha a békebíró, a felek előadásai és a felvett bizonyítás folytán az ügyet kellőleg felderítettnek látja: a tárgyalást befejezettnak nyilvánítja.

Ha mindazonáltal az ítélethozatal előtt bővebb felderítés, vagy a bizonyítékok pótlása válnék szükségessé: a békebíró jogosítva van újabb tárgyalást elrendelni.

82. §.

Végzés csak az esetben kézbesítettik a feleknek, a melyben ez a jelen törvényben különösen rendeltetik.

Egyéb esetekben a végzés a békebíró által előszóval hirdetendő ki.

83. §.

Az ítélet a tárgyalás befejezte után azonnal meghozandó és kihirdetendő.

Fontosabb és bonyodalmasabb esetekben joga van a bírónak az ítélethozatalt és a kihirdetést 3 napra elhalasztani.

Az ítéletről írásbeli kiadmány állítandó ki, melynek egyik példánya mindenik félnek szóbeli kérelmére kiadandó.

84. §.

A megítélt eskü letételére hivatalból tüzetik hatánap, illetőleg e végből az illetékes békebíró hivatalból kerestetik meg.

A tárgyalásnál személyesen jelenlevő féltől az eskü az ítélet meghirdetése után azonnal kivethető. (92. §.)

85. §.

Ha több kereset foglaltatott egybe s ha nem valamennyi iránt hozathatik azonnal ítélet: jogosítva van a békebíró az ítélethozatalra még nem alkalmas keresetnek elkülönítésével s ezeknek további tárgyalásra utasításával, azon keresetek felett ítéletet hozni, melyekre nézve bővebb felderítés szüksége nem forog fenn.

86. §.

A tárgyalásról jegyzőkönyv vezetendő. A jegyzőkönyvet azon város, illetőleg község által alkalmazott és díjazott személy vezeti, melynek területén a békebíró székhelye van, illetőleg békebírói tisztét teljesíti.

A jegyzőkönyvvezető ennek hű és lelkiismeretes vezetésére a békebíró által megeskertendő. Esetről-esetre esketendő meg a jegyzőkönyvvezető, ha az e minőségben nem állandóul alkalmaztatott vagy ha az nem községi jegyző, körjegyző vagy községi írnok.

Községi bíróság elé tartozó ügyekben a jegyzőkönyvet minden esetben az illető községi vagy körjegyző vezeti.

87. §.

A jegyzőkönyvnek tartalmaznia kell:

1. a békebíróság megjelölését, a békebíró és jegyzőkönyvvezetőnek nevét; továbbá a város vagy község megnevezését, melynek területén az eljárás eszközöltetett, úgy szintén a jegyzőkönyv felvételének keltét;

2. a felek neveit s a kereset megjelölését, mely az eljárás tárgyát képezte;

3. a felek, illetőleg azok képviselőinek nevét, a kik az eljárásnál jelen voltak;

4. annak megemlítését, hogy az egyezség megkísérletett s mily eredménnyel.

A jegyzőkönyvnek rövid kivonatban tartalmaznia kell végre a feleknek az ügyre befolyással bíró állításait és az általuk ajánlott vagy előterjesztett bizonyítékok megjelölését.

88. §.

A békebíróság hatásköréhez utalt ügyekben jogorvoslatoknak, felelbezésnek, semmiségi panaszoknak, perújításnak helye nincs.

A végrehajtás folyamában megengedett jogorvoslat tárgyában a 108—110. §§. intézkednek.

89. §.

Igazolásnak a törvénykezési rendtartás szabályai szerint csak a tárgyalási és eskületeteli hatánap elmulasztása esetében van helye.

Az igazolási kérelem az elmulasztott határnaptól számított 8 nap alatt szóval terjesztendő elő vagy írásban adandó be.

90. §.

Egyezség eseteit kivéve szabadságában áll azon félnek, ki a békebírói ítélettel meg nem elégszik, azon járásbíróság előtt, melynek területén az illető bíró székhelye van, az ítélet meghirdetésétől számított 30 nap alatt sommás per útján keresni orvoslást.

Ha ilyen kereset mindkét fél által indított: ezek együttesen tárgyaltnak és döntetnek el.

91. §.

A törvény rendes útjának igénybevétele a békebírói ítélet végrehajtását nem akadályozza.

Ha a békebírói ítélet valamelyik félnek megítélt eskütől téte-
tik függővé, az alperes, ha az ítélet meghirdetésétől számított 8 nap alatt a marasztalási összeget és járulékait készpénzben leteszi; a felperes pedig, ha a netalán megítélt költségeket ugyanezen határidő alatt leteszi és kijelentik, hogy a törvény rendes útját kívánják igénybe venni: az eskütétel felfüggesztését kívánhatják.

Ha a 90. §-ban előirt határidő alatt a rendes bíróság előtt a kereset meg nem indítatik: ennek igazolása után az eskületet-
telre újabb határidő tüzetik s annak letétele esetében a bírói kéz-
hez tett összeg a nyertes félnek kiadatik.

92. §.

A törvény rendes útjának igénybevétele az esküvel eldöntött perekben akkor sincsen kizárva, ha az előző §. engedte-jog igénybe nem vétetvén, a megítélt eskü letéttetett.

Ezen esetben azonban a rendes bíróságok előtt azon tény-
körülmény, mely a letett eskü által bizonyítottat, valónak veendő; ha csak bűnvádi eljárás során az eskü hamisan letéttnek nem mon-
datik ki.

NEGYEDIK FEJEZET.

A végrehajtás.

93. §.

Békebírói ítéletek végrehajtására nézve, a mennyiben jelen törvény kivételt nem állapít meg, a törvénykezési rendtartás szabályai alkalmazandók.

94. §.

A végrehajtást a nyertes félnek szóbeli vagy írásbeli kérelmére az ítélő békebíró az által rendeli meg, hogy az ítéleti példányra a végrehajtási záradékot reá vezeti s ha a végrehajtást nem maga teljesíti, a záradékban a megkeresett békebíró vagy a kiküldöttet megnevezi.

A végrehajtás fontosabb esetekben a békebíró által, egyéb esetekben pedig a községi vagy körjegyző, városokban az e végből rendelt hivatalos személy mint kiküldött által fogatosítottatik.

95. §.

Pénzbeli marasztalás esetében a végrehajtás a marasztalt félnek csak ingóságaira, készpénzére vagy követelésére vezettethetik.

Oly tárgyak, melyek sommás, rendes vagy váltóperben már korábban lefoglaltattak, vagy a melyek a végrehajtás alkalmával mások tulajdonának lenni állítatnak, csak akkor foglalhatók le, ha a végrehajtást szenvedőnek másnemű ingóságai vagy követelései a marasztalási összeget nem fedezik.

Midőn oly ingóságok és követelések foglaltatnak le, melyek már előzőleg foglalás alá vétettek, a korábbi végrehajtást fogatosító bíróság s a mennyire kipuhatolható, azon személy neve és lakhelye is kitüntetendő a jegyzőkönyvben, a kinek javára a korábbi végrehajtás fogatosítottatik.

Oly ingóságok és követelések lefoglalása esetében, melyek állítólag mások tulajdonát képezik, az igénylő neve és lakhelye a jegyzőkönyvben megjegyzendő.

96. §.

Ha a marasztaltnak activ követelései vétetnek végrehajtás alá, erről a marasztalt félnek adósa azonnal értesítendő.

A kielégítés ezen esetben a lefoglalt követelésnek átruházása vagy árverés útján való eladása által eszközöltetik.

97. §.

Ha oly tárgyak foglaltattak le, melyek már előzőleg más részére rendes birói végrehajtás alá vétettek: a békebiró a további eljárást folytathatja, illetőleg az árverést megrendelheti és fogantatosíthatja ugyan; de tartozik a tudvalevő vagy jelentkező előbb foglaltatókat, illetőleg ha ezeknek neve vagy lakhelye nem tudatnék, azon bíróságot, mely a korábbi foglalást kiküldöttje által eszközölte, az árverés helyéről és idejéről értesíteni, a befolyt vételárt pedig a fentemlített bírósághoz áttenni. Az elsősi kérdés ezen bíróságnál a törvény rendes útján intéztetik el.

Ha a lefoglalt ingóságokra később vezettetik rendes birói végrehajtás, a békebiró az árverést megrendelheti; de erről a később foglaltatót, illetőleg azon bíróságot, mely a későbbi foglalás fogantatosítására kiküldöttet rendelt, értesíteni köteles.

A lefoglalt ingóságokból ezen esetben csak annyi árverelhető el, hogy a békebirói végrehajtás útján behajtandó marasztalási összeg és járuléka kifizethető legyen.

A békebiró a megtartott árverés folytán a végrehajtató fél követelését kielégíti s csak a vételár feleslegét teszi át a később foglaltató rendes bírósághoz.

98. §.

Ha oly tárgyak foglaltattak le, melyek a végrehajtás alkalmával mások tulajdonának állítottak vagy melyeket a foglalás napjától számított 8 nap alatt valaki szóbeli vagy írásbeli bejelentésben tulajdonaként igényel: akkor a tulajdonigény kérdése az igénylő, a végrehajtó és a végrehajtást szenvedő megidézése mellett a jelen törvényben megszabott eljárás útján azon békebiró által döntetik el, a ki a végrehajtást fogantatosította vagy a végrehajtás fogantatosítására kiküldöttet rendelt. — Az e tárgyban hozott végzés által csupán az döntendő el, hogy az igényelt tárgyak a végrehajtási zár alul felmentetnek-e vagy nem. Az igénylő és a végrehajtást szenvedő között való jogviszony külön per tárgyát képezi.

A foglalás napjától számított 8 nap eltelté után bejelentett igények figyelembe nem vétetnek s az árverés ezekre való tekintet nélkül megrendelendő.

Ha a békebiró az igényelt tárgyakat a végrehajtási zár alul fel nem oldja: az igénylőnek jogában áll a végrehajtás helyének járásbírósága előtt igénykeresetét a végzés meghirdetésétől számított 8 nap alatt megindítani; de ennek halasztó hatálya csak azon esetben van, ha az igénylő a marasztalási összeget és járulékait, vagy ha az igényelt tárgyak becsértéke kevesebb, ezen becsértéket birói kézhez leteszi; — mely az igényper eldöntéseig az illetékes járásbírósághoz tétetik át.

Ha pedig a békebiró az igényelt tárgyakat a végrehajtási zár alul feloldja: a végrehajtónak áll jogában e végzés meghirdetésétől számított 8 nap alatt a járásbíróság előtt indítandó keresettel annak kimondását kérni, hogy a lefoglalt tárgyak végrehajtási zár alul való felmentésének helye nincsen. Ezen 8 napi határidő eltelté, illetőleg a megindított per jogerejű eldöntése előtt a békebirónak a zár alul való feloldást rendelő végzése nem hajtható végre.

Ha oly tárgyak igényeltetnek, melyek a békebirói végrehajtást megelőzőleg rendes birói végrehajtás útján lefoglaltattak: akkor az igény kérdésének eldöntésére a rendes bíróság illetékes; és ezen esetben a békebiró árverést csak azon esetben rendelhet el, ha a rendes bíróság hivatalos bizonyítványával igazoltatik, hogy a törvénykezési rendtartásban megszabott határidő alatt igénykereset nem indított, vagy a megindított igénykereset jogerőre emelkedett birói határozattal elvettetett.

99. §.

Ha a végrehajtás folyama alatt a marasztalt fél ellen csőd üt ki, úgy a további eljárás az addig eszközölt lépések jogi következményének épségben maradása mellett beállítandó és a követelő fél erről azon utasítással értesítendő, hogy igényeit a csődbíróságnál érvényesítse.

100. §.

Ha a marasztalt fél bizonyos ingó vagyont átadására van ítéletileg kötelezve, ezt a végrehajtó a végrehajtást szenvedőtől, vagy

ha az ingó vagyont egy harmadiknál van, ki az átadást teljesíteni kész, ettől átveszi és a végrehajtató félnek átadja. Az átvétel és átadás elismervény mellett történik.

101. §.

Midőn a marasztalt fél határozott nemű tárgyakat köteles a nyertes félnek kiszolgáltatni: azokat a végrehajtó az ítéletben kitett mennyiségben a végrehajtást szenvedőtől átveszi és a nyertes félnek elismervény mellett kiszolgáltatja.

102. §.

Ha a marasztalt fél valamely munka teljesítésére köteleztetett, és azt teljesíteni vonakodnék, úgy arra aránylagos pénzbüntetéssel szoritandó.

A békebiró által megállapított pénzbüntetés végrehajtási uton hajtatik be.

103. §.

Ha a 100. és 101. §§. esetében a végrehajtás a megítélt tárgy nem létezése vagy fel nem találása miatt eredményre nem vezetett, a mennyiben az ítéletben a marasztalás tárgyának készpénzbeli értéke megállapított, ezen értékösszeg erejéig a végrehajtást a marasztalt fél ingóságainak, készpénzének és követelésének lefoglalása által nyomban eszközli.

Ha pedig a készpénzbeli egyenérték az ítéletben meg nem állapított, a végrehajtó a valószínű érték erejéig eszközöl foglalást.

Utóbbi esetben a foglalás megtörténte után a készpénzbeli egyenértéket a perben eljáró békebiró a felek meghallgatása, szükség esetében szakértői becslő útján állapítja meg.

A további végrehajtási lépések ezen megállapított összeg erejéig fogantatosítandók.

104. §.

Az előbbeni szakasz intézkedése megfelelő alkalmazást nyer a 102. §. esetében is akkor, ha a pénzbüntetés a munka teljesítését nem eredményezte.

Ezen esetben egyébiránt a végrehajtónak szabadságában áll a pénzbüntetés által való végrehajtás mellőzésével egyenesen a megítélt munka készpénzbeli egyenértékére az előbbeni szakasznak megfelelő módon eszközölni a végrehajtást.

105. §.

A végrehajtónak jogában áll a végrehajtást szenvedőnél a zár alatt levő helyeket felnyitítani, szükség esetében feltöretni.

Ellenzegülés esetében a szükséges karhatalmat a végrehajtó hivatalból szerzi meg.

106. §.

A lefoglalt ingóságok, a mennyiben a végrehajtató fél kívánja, ha pedig ez a végrehajtásnál jelen nincsen — a mennyiben ezt a körülmények szükségesnek mutatják — a végrehajtató által kinevezett zárgondnok kezelése alá adandók.

107. §.

A teljesített végrehajtásról jegyzőkönyv vétetik fel, mely a felek előtt felolvasandó, illetőleg nekik megmagyarázandó s általuk, úgy a végrehajtó által is aláírandó.

Ha valamelyik fél irni nem tud vagy az aláírást megtagadja, ezen körülmény a jegyzőkönyvben megjegyzendő.

A felvett jegyzőkönyv a netalán lefoglalt készpénzzel és drágaságokkal együtt a végrehajtást elrendelő, illetőleg az annak fogantatosítása végett megkeresett békebiróhoz 24 óra alatt beküldendő.

108. §.

A végrehajtási foglalásról, a 100. és 101. §§. esetében az ott szabályozott végrehajtási eljárástól, végre a 103. §. esetében a pénzbírság kirovását tartalmazó végzés kézbesítésétől számított 8 nap alatt a végrehajtást szenvedő panaszt használhat a következő sérelmek miatt:

a) ha a végrehajtás az ítéletben vagy egyezségben megállapított teljesítési határidő eltelté előtt rendeltetett el;

b) ha a végrehajtás az ítélet vagy egyezség tartamán túl terjeszkedett;

c) ha oly tárgyak foglaltattak le, melyek a végrehajtás alól kivéve vannak; (1868. évi LIV. tcz. 395—399. §§.)

d) ha az ítéletet a békebiró oly ügyben hozta, mely jelen törvény szerint az ő hatásköre alá nem tartozik;

e) ha törvénszerűen meg nem idézett alperes marasztaltatott el;

f) ha alperesi minőségben önképviselőre nem jogosított fél saját személyében idéztetett meg.

Az a) b) c) pontok esetében a végrehajtási eljárás, a d) e) és f) pontok esetében pedig az ítélet és az azt megelőző perbeli eljárás is megsemmisítendő.

Ezen alaki sérelmeket a másodbiróság panasz esetében akkor is figyelembe venni köteles, ha azok a panaszban megjelölve nincsenek.

Másnemű sérelmek esetében, valamint a végrehajtási eljárás további folyamában a végrehajtást szenvedő panasszal nem élhet.

109. §.

A végrehajtató a végrehajtás folyamában hozott végzések és eljárás ellenében panasszal élhet a következő esetekben:

a) ha a végrehajtás az ítéletben vagy egyezségben megállapított teljesítési határidő eltelte dacára meg nem rendeltetik;

b) ha a végrehajtás az ítélet vagy egyezség tartalmánál szűkebb körre szorítottatik;

c) ha a végrehajtási eljárás szabályellenesen fogatosítottatik;

d) ha a lefoglalt tárgyakra az árverés meg nem rendeltetik.

Ezen panasz a végzés kézbesítésétől, illetőleg az eljárástól számított 8 nap alatt adandó be.

Az a) és d) pontok eseteiben, ha a békebiró alakszerű végzés hozatala nélkül mellőzi a végrehajtás vagy árverés megrendelését, a panasz bármikor beadható.

110. §.

A panasz felett azon királyi törvényszék határoz, melynek területén az eljáró, illetőleg a végrehajtás fogatosítása végett megkeresett békebiró székhelye van.

Panasz esetében az iratok 8 nap alatt felterjesztendők.

A királyi törvényszék határozata ellen további jogorvoslatnak helye nincsen.

A királyi törvényszékek határozatainak a békebirák megfélelni, illetőleg utasításait követni tartoznak.

Ezen kötelesség megszegése, valamint a panasz felterjesztésének elmulasztása, fegyelmi eljárást von maga után.

Nyilván, alaptalan panasz esetében a királyi törvényszék a panaszt emelő ellen 25 frtig terjedő konoksági büntetést szabhat.

111. §.

A foglálási eljárás jogerőre emelkedése, illetőleg az igényper beadására szolgáló határidő eltelte után; igényper beadása esetében pedig annak jogerejű eldöntése után a békebiró az árverés fogatosítására hivatalból tűz ki határnapot, arról a feleket értesíti s az árverést kifüggesztés és dobszó után vagy a körülményekhez képest ezen módok egyike által meghirdeteti.

Az árverést a békebiró vagy maga teljesíti, vagy annak fogatosítására kiküldöttet rendel.

Az árverés készpénz-fizetés mellett történik s mindaddig folytatandó, míg a marasztalási összeg és járuléka ki nem telik.

Az árverésen eladott tárgyak a vevőknek azonnal általadandók.

112. §.

Az árverésen befolyt vételárból mindenekelőtt azon netaláni bérkövetelések elégitendők ki, melyek erejéig az elárverezett ingóságok törvényes zálogjoggal vannak terhelve. (1868. LIV. törvény-czikk 362. §.)

Ezután, a mennyiben a 98. §. intézkedése eltérő eljárást nem tenne szükségessé, a végrehajtató fél, nyugta s a netaláni eredeti adóslévél beváltása, illetőleg a részlettörlesztésnek erre feljegyzése mellett kifizettetik, a netaláni maradvány pedig a végrehajtást szenvedőnek kiadatik.

113. §.

Ha az árverésen befolyt összegből a nyertes fél teljes kielégítést nem nyert vagy ha a korábbi végrehajtás vagyonihiány miatt sikertelen maradt avagy csak részben nyújtott fedezetet; úgy akkor is, ha a lefoglalt ingóságokra igénykereset támasztatik: a nyertes fél jelentkezésére az eljáró, illetőleg a végrehajtás fogatosítása végett megkeresett békebiró folytatlagos végrehajtást rendel, mely a fentebbi szabályok szerint fogatosítottatik.

114. §.

Ha a nyertes fél a marasztalt fél ingatlanaira vezetendő végrehajtás útján kíván kielégítést szerezni, a törvénykezési eljárás szabályainak megfelelő végrehajtási kérvényét a békebiróhoz adja be, ki azt 3 nap alatt további szabályszerű eljárás végett az illetékes

telekkönyvi hatósághoz; és ha több telekkönyvi hatóság terület-köréhez tartozó ingatlanokra kértetik a végrehajtás: az első helyen említetthez áttenni és ha a marasztalási összeg törlesztés által kevesbedett: ezt átiratában összeg szerint kitenni köteles.

115. §.

Ha az ítélet vagy egyezség után felmerült tények következtében a végrehajtatonak joga egészben vagy részben elenyészett: a végrehajtást szenvedő fél az eljáró, illetőleg a végrehajtás fogatosítása végett megkeresett békebiró előtt a végrehajtás megszüntetését és korlátozását a végrehajtási eljárás befejezéseig bármikor kérelmezheti. Ezen kérelem felett a békebiró az ellenfél meghallgatása s a netalán szükséges bizonyítási eljárás után végzés által határoz.

A kérvény beadása a további végrehajtási lépésekre nézve csak akkor bír halasztó hatálylyal, ha a végrehajtási jog elenyészésének alapjául szolgáló tény közokirattal vagy teljes hiteli magánokirattal van igazolva; avagy ha a végrehajtást szenvedő a marasztalási összeget és járulékait a békebiró kezeihez készpénzben leteszi.

116. §.

A végrehajtás folyamában felmerült összes költségeket az eljáró, illetőleg a végrehajtás fogatosítása végett megkeresett békebiró állapítja meg.

Az árverés fogatosítása alkalmával felmerült költségeket a kiküldött állapítja meg, habár nem békebiró is.

117. §.

Ha a marasztalt fél a törvény útját vette igénybe vagy kívánja igénybe venni, a mennyiben hitelt érdemlőleg kimutathatja, hogy a rendes bíró előtti perben való felmentése esetére viszkövetelési igénye kellően biztosítottak nem tekinthető, a békebirótól annak megengedését kérheti, hogy a marasztalási összeget bírói kézhez letehesse, — illetőleg a végrehajtás útján behajtandó összeg bírói kéznél tartassék.

Ezen kérelem felett a békebiró, a mennyiben szükségesnek látja, az ellenfél meghallgatása után belátása szerint határoz.

Ha a kérelem megadatik és a rendes bíróság előtt a per a 30 napi határidő alatt megindított vagy megindítottatik: a letett, illetőleg végrehajtás útján behajtott összeg a per kimeneteléig letétben tartás végett az illető járásbirósághoz tétetik át.

Ha a 30 napi határidő alatt a per meg nem indítottatik, a letett, illetőleg végrehajtás útján behajtott összeg, a nyertes félnek kiadatik.

118. §.

Az előző §. szabálya alkalmazandó pénzbeli marasztalás esetén kívül akkor is, ha a végrehajtást szenvedő ingó vagyon átadásában marasztalt, mely esetben vagy az ingó vagyont vagy annak megállapított készpénzbeli egyenértékét teheti bírói kézhez.

Ha a megítélt ingó vagyon természetben adatik bírói kézhez: ez az illetékes járásbirósághoz át nem tétetik, hanem annak a per folyama alatti megőrzése tárgyában a békebiró megfelelően, esetleg zárgondnok kinevezése által intézkedik.

119. §.

Ha a marasztalt fél a rendes bíróság előtt a törvény útját igénybe vette és ezen uton, habár még jogerőre nem emelkedett ítélet által, a kereset alól felmentetett, a békebiró az illetékes járásbiróság megkeresésére a per jogerejű eldöntéseig a végrehajtást a biztosításra szükséges lépések után felfüggeszteni köteles.

Részbeni felmentés esetében e szabály a marasztalási összeg azon részére alkalmazandó, mely alul a marasztalt fél felmentetett.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Vegyes intézkedések.

120. §.

A békebirák az ezen törvény által hatáskörükhöz utalt ügyekben való hivatalos eljárásnál akár cselekvés, akár mulasztás által szándékosan vagy vétkes gondatlanságból okozott s a jelen törvényben megengedett jogorvoslat vagy a törvény útjának igénybe vétele által el nem hárítható károkért teljes vagyoni felelősséggel tartoznak. E kártérítés tárgyában keresetekre, valamint a fegyelmi eljárásra nézve is, a thatósági közigazgatási tisztviselőkre fennálló törvények alkalmazandók.

121. §.

Jelen törvény a folyamatban levő peres ügyekre nem alkalmazandó.

122. §.

Ezen törvény lép hatályba s fogantatásával, úgy az életbeléptetés végett szükséges intézkedéseknek rendeleti uton való szabályozásával és a békebirói ügyviteli szabályok megállapításával a bel- és igazságügyminiszterek biztatnak meg.

123. §.

A pénzügyminiszter felhatalmaztatik, hogy a jelenben érvényben levő bélyegszabályok alapján a békebirói eljárásra vonatkozó bélyegszabályozást a törvényhozás további intézkedéseig rendeleti uton állapítsa meg.

Budapesten, 1876. évi ápril hó 20-án.

Perczel Béla s. k.
igazságügyminiszter.

Indokok

«a békebiróságról» szóló törvényjavaslathoz.

I.

A békebirák felállításának célja: a jelenben tulterhelt kir. bíróságoktól a hatáskörükhöz utalt ügyek kisebb jelentőségű részét elvonni s ez által az igazságszolgáltatást olcsóbbá és gyorsabbá tenni.

Az első cél az által éretik el, hogy egyrészt a törvényhatóságok és községek némely közegei a békebirói tisztet hivataluknál fogva viselik, másrészt pedig a most említettek felül a törvényhatóságok választottai is felruháztatnak e tiszttel.

A békebirák, mint ilyenek, sem állandó fizetésében, sem teendőik teljesítéséért különös díjazásban nem részesíttetnek s a békebirói teendők ingyenes teljesítése lényeges vonása ez intézménynek.

A békebirói teendők ingyenes teljesítésének megállapítására okul részint az állam nehéz pénzügyi viszonyai, részint azon cél szolgálta, hogy a békebirói tiszt, a mennyiben a törvényhatóságok választásától függ — keresetmódnak ne tekintessék s oly egyének részvéte biztosíttassék, kik e tisztük teljesítésére elegendő idő, képesség és vagyonnal bírnak, bizton feltételeztetvén, hogy azon nagyobb befolyás és tekintély, mely a legnemesebb módon, nem kiváltság, hanem a közügyekre szánt tevékenység által megszerezve, a társadalmi életben is nyilvánuland s az állam iránti általános kötelesség eszméje, kellő indokul s rugóul fognak szolgálni az értelmesebb és vagyonosabb polgároknak, kiknek közreműködésétől ez intézmény virágzása föltételeztetik.

A békebirói tiszt, mint fentebb érintetett, nem lévén keresetmód, a békebiráktól oly szakismeretek, milyenek a rendes bírakra nézve megszabvák, általában megkivántathatnak, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy azok, kik a jogtudományt életpályául választották, általán inkább a rendes bíróságokat keresik fel, mely biztosabb állást nyújt s több tért nyit az előmenetelre; azon kellékek, melyek a békebirói tisztnek választás utján való elnyerésére a javaslatban megállapítva vannak, nem czéloznak egyebet, minthogy az e tisztet viselők kellő műveltséggel s már működésük megkezdésekor polgártársaik előtt a tisztelet és tekintély bizonyos mérvével birjanak.

A rendezett tanácsú városok tanácsnokaira nézve azonban, a kik közül csakis az e célra külön választottak gyakorolják a békebirói tisztet, szükséges volt intézkedést tenni, miszerint e tiszt gyakorlatára lehetőleg olyanok választassanak, kik a jogszolgáltatásra kellő szakismerettel bírnak; mert míg azokra nézve, kik a békebirói tisztet nem hivataluknál, hanem a törvényhatóság választása folytán viselik, a jogtudományi szakismeretnek nélkülözhetlen föltételül való megállapítása ez intézmény sikerét veszélyeztetné: addig másrészt nem lehet tagadni, hogy a szélesebb körű ismeretek, a tudományosabb képzettség az illető tisztet viselő tekintélyét polgártársai előtt nagy fokban emeli, a bizalmat tetemesen fokozza és megszilárdítja s alapos intézkedései által a békebiró ezen intézmény felvirágzására lényegesen közrehat.

A békebirói tisztnek elvállalását teljesen kötelezővé tenni, mint ez a külföldi államokban, főleg Angliában megállapítva van, honunkban nem látszott czélszerűnek, mert az állam iránti általános kötelesség eszméje nálunk még nem vert oly mély gyökeret,

az értelmi fejlettség még nem annyira sajátja a polgároknak, mint a mennyire e tényezők Európa más civilizált államainak, főleg Angolországoknak lakosaiban feltalálhatók.

A javaslat azon intézkedései azonban, hogy a megszabott kellékekkel bíró egyének a főispán által a békebirói tiszt elvállalására felszólíttatnak, hogy a felszólított nyilatkozni tartozik, hogy a nem nyilatkozók ellen 200 frtig terjedhető pénzbírság szabható ki, hogy a felszólítottak nyilatkozatai a törvényhatóság közgyűlése előtt felolvastatnak s ez által a békebirói tiszt elvállalásának nem alapos indokból való megtagadása köztudomásúvá s a megtagadóra nézve e körülmény szegényítővé válik: ezen intézkedések mindmegannyi lépéseket képeznek azon megvalósítandó cél felé, hogy a békebirói tiszt gyakorlása hazánkban is legalább erkölcsileg kötelezővé tétessék.

II.

Általánosan tudva van, hogy a polgári peres eljárásra vonatkozó 1868: I.IV. törvénycikkben szabályozott községi bíráskodás és a sommás eljárás a várt üdvös hatást nem eredményezték.

A községi bíráskodás nem felelt meg a hozzá kötött várakozásnak, mert egyrészt a községi bíróság hatásköre és illetősége csakis az ugyanazon községben lakó feleknek 30 frt értéket meg nem haladó személyes kereseteire terjedt ki s mert másrészt mint egyeztető békebiró működén, — az esetben, ha a panaszolt fél meg nem jelent vagy ha a felek ki nem egyezkedtek vagy ha a községi bíráskodásnak a megidézett fél magát alá nem vetette — a hozzá utalt ügyekben el nem járhatott s ekként azon cél, hogy a jelzett csekélyebb értékű perek a rendes bíróság elé ne vitesse; el nem éretett; — ez intézmény a jogszolgáltatásra nézve előnyösnek nem mutatkozott; sőt az által, hogy az említett keresetek a rendes bíró által csak akkor fogadtattak el, ha azon körülmény, hogy a kereset a községi bíróság által el nem bírálthattott — kimutatott, — a jogkereső közönségre hátrányosnak bizonyult, a mennyiben a fél keresetének a rendes bíró előtt való megindíthatása végett előbb egy sikertelen eljárás keresztülvitelére kénytelenített.

Nem vezetett a várt eredményhez a sommás eljárás sem, mert az ipar és kereskedelem emelkedésével, a forgalom növekedésével a perek száma is növekedén, — a sommás eljárás szerint bíráskodó királyi járásbíróságok, a reájuk fordított pénz- és idővel legnagyobbbrészt arányban nem álló perekkel túlhalmoztattak, — minek folytán a sommás eljárás alá tartozó pereknek az eddig létező királyi járásbíróságok által s jelen szervezetük mellett való gyors elintézése lehetetlenné vált, — és a szerzett tapasztalatok szerint a királyi járásbíróságoknál a hátralékok rendkívül felszaporodtak.

Tarthatatlan volt az eddigi állapot az okból is, mert perrendtartásunk szabványai mellett a legvilágosabb természetű és a legcsekélyebb tárgyú keresetek az ország legfőbb bíróságához a legfőbb ítélőszékhez felebeztethetvén s ezen fölül semmiségi panasznak, úgy közbenszóló végzések, mint a végítélet ellen helye lévén, — felső és legfelsőbb bíróságok ezen ügyek által teljesen elárasztattak, másrészt pedig a legegyszerűbb keresetek végelintézése tetemes időre megakadályoztathatott.

E bajokon segíteni, — a csekélyebb fontosságú peres ügyeknek természetük által megkivánt gyorsasággal való ellátása iránt intézkedni: égető szükségé vált.

A baj megszüntethető volna, ha a kir. járásbíróságok száma oly módon szaporíttatnék, hogy minden 25000 lakossal bíró területre egy királyi járásbíróság szerveztetnék vagy ha a most fenálló királyi járásbíróságoknak úgy bírói mint kezelő személyzete tetemesen megnagyobbíttatnék.

A létező baj orvoslása azonban az államnak jelen pénzügyi viszonyai következtében az említett eszközök egyike sem alkalmazható s a baj megszüntetésére nézve nem marad más hátra, mint a királyi járásbíróságok hatásköréből bizonyos ügyeket elvonni s azok ellátását az állam megterhelhetése nélkül más közegekre bízni.

Vége követk.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

állói-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt
negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Adalékok a jogok birtokához. Dr. Sipos Árpád, jogtanár urtól.
— A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról. Zlinszky Imre, kir. ítélőtáblai
bíró urtól. — Törvénykezési szemle. A «bagatell»-ügyekről. T. D. megyei
tisztí főügyész urtól. — Az ösiségi nyiltparancs 9. §-a. Herczegh Mihály,
egyetemi jogtanár urtól. — A birtokbíróság és a semmitőszék. Szmrakovszky
Sándor, ügyvéd urtól.

MELLÉKLET: Curiai határozatok. — Törvényjavaslat.

Adalék a jogok birtokához.

(Egy gyakorlati jogesettel.)

A birtok definitiójára — az újabb jogfogalmak szerint — szélitiben ezen stereotyp kifejezés használtatik: «a birtok egy tényleges állapot»; e meghatározás ép úgy föl van kapva, mint azon szokás, hogy ez értelmezés bővebb magyarázatával adósok maradjunk.

Okvetlenül igaz: a birtok egy tényleges állapot, mert az elmélet megállapodása és a tételes törvények szerint egyaránt a detentio képezi létfeltételét; de ez a hatalmi állapot még nem birtok szükségkép. Birtok (possessio), mely igénynyel bir mindazon jogkövetkezményekre, (jogvédelemre, esetleg elbirtoklásra stb.), mik e hatalmi viszonylommá alakítják, — csak akkor lesz, ha a tényt jogfogahoz a birtokos részéről azon akarát járul, hogy a dolgot mint sajátját birja.

A szokásos fogalmi meghatározás tehát nagyon általános és nem szabatos, mert vagy nem tünteti fel a különbséget a birlalás (detentio) és birtok (possessio) között, vagy pedig rögtönös pótlékra szorul.

Egy másik definitióval talán jobban boldogulunk.

A birtok valamely cselekvény által megállapított tényleges lehetőség, melynélfogva egy jogot saját nevünkben ismételve gyakorolhatunk.

Ha ez a lehetőség a tulajdonjog gyakorlatára képesit, akkor ez: *dolgok birtoka* (Sachbesitz), mert a tulajdonhoz hasonló hatalmi (de nem jogi) viszonyt állapít meg ingó vagy ingatlan testes dolgok felett. Ha pedig a cselekvény nem tulajdonjognak, hanem valamely más (például szolgalmi jognak) gyakorolhatását állapítja meg, akkor a birtok: *jogok birtoka* (Rechtsbesitz) leend.¹

Ezen definitiónak azon kétségtelen előnye meg van, hogy míg egyrészt a birlalás fogalmát kizárja, másrészt — általánossága mellett — oly kimerítő, hogy abból kiindulva a birtokot tárgyahoz képest osztályozni, a dolgok és jogok birtokát meghatározni képesek vagyunk.

El is fogadta ezen meghatározást a közönséges

magánjog irodalmában sok kitünő író;² persze ez irodalom művelői közül nem hiányzanak olyanok sem, kik az adott meghatározást nem tartják helyesnek, mert a jogok birtokának fogalmára és körére abból vonható consequentiák nem egyeznek meg a quasi possessio természetével.

De a tételes törvények csaknem kivétel nélkül elismerik: a dolgok és jogok birtokának analog természetét, s így helyeslik az oly fogalmi meghatározást, mely egy formán illik mindkét hason természetű állapotra, mik csak tárgyaik eltérő voltánál fogva különböznek egymástól.

Mert az újabb tételes törvények csaknem mind azon fölfogást tükrözik vissza, mely a dolgok és jogok birtokát egy általános fogalom alá vonhatónak tartja, s azok között jellegük és jogkövetkezményeikre nézve más eltérést nem ismer, mint a mi tárgyaik különböző természetéből folyik.

Némelyek a dolgok és jogok birtokát egy fogalmi meghatározásban vonják össze. Így például a francia polgári törvénykönyv dispositiója ekkép hangzik: «A birtok: valamely dolognak vagy *jognak* hatalombantartása vagy *elvezete*, melyet vagy saját nevünkben birunk illetőleg *gyakorlunk*, vagy más által, ki az nevünkben birja illetőleg *gyakorolja*.»³ Szó szerint ugyanigy hangzik a bádeni polgári törvénykönyv rendelkezése is, mely a recipiált francia polgári törvénykönyvnek e szakaszán semmi módosítást sem tőn, mert a hozzá függesztett pótlék csak azt határozza meg, meddig áll fenn és mikor szűnik meg a birtoklás, mit más által folytatunk?⁴

A porosz Landrecht külön szakaszokban ugyan, de oly nyíltan és azonos módon determinálja a dolgok és jogok birtokának fogalmát, hogy azt bizvást a francia definitio elkülönített részeinek tekinthetjük. A «Landrecht» így szól: «Ki egy dolgot maga javára birtokba vesz, az azon dolognak a birtokosa.»⁵ «Ki egy jogot a maga javára gyakorol, az azon jognak birtokosa.»⁶

¹ Így Arndts, Kierulff; végeredményében ide megy ki Windscheid nézete is, ki azt állítja, hogy a jogok és dolgok birtoka valamely dolog feletti tényleges uralomnak egy fogalom alá eső különböző jelenségei. A *jogok birtoka* hatalom a dolog felett egy bizonyos tekintetben, (pl. kösejtés szolgálma), a *dolgok birtoka* pedig minden tekintetben. Pandecten. 151. §.

² «La possession est la détention ou la jouissance d'une chose, ou d'un droit, que nous tenons ou que nous exerçons par nous — mêmes ou par un autre, qui la tient ou qui l'exerce en notre nom.» Code civil. art. 222.

³ Badisches Civilrecht. art. 222. a/.

⁴ «Wer eine sache für sich in Gewahrsame nimmt, der wird Besitzer der Sache.» Pr. Landr. I. 3. §.

⁵ «Wer ein Recht für sich ausübt, wird Besitzer des Rechtes genannt.» Pr. Landr. I. 5. §.

¹ L. Randa «Der Besitz nach östr. Rechte, mit Berücksichtigung des gem. Rechtes, des preuss., franz. und sächs. Gesetzbuches» 20. és 21. l.

Ugyanily eredményhez jutunk az ausztriai polgári törvénykönyvnel, bár kerülő uton, mert annak definitiója nyíltan nem emlékszik meg a jogok birtokáról.

Az ausztriai polgári törvénykönyv ugyanis ekképen szól: «Ki valamely *dolgot* hatalmában vagy őrizete alatt tart, birlalónak nevezetik. Ha a birlaló azon szándékkal van, hogy a dolgot mint sajátját birja, akkor birtokos leend.»¹ Itt tehát csak dolgok birtokáról van szó, azonban midőn a törvény a birtok tárgyairól s a birtokszerzés módjairól szól, a hiányt közvetve vagy közvetlenül kipótolja; mert midőn minden jogforgalomban levő testi és testetlen dolgokra kimondja, hogy birtokba vehetők, ezzel közvetve bár, de mégis általában declarálja a jogok birtokát, mivel a testetlen dolgok alatt a jogok értendők.² A birtokszerzés módjának meghatározásánál meg épen azon nyílt kijelentéssel találkozunk, hogy jogok birtoka megszerzettetik, ha azokat saját nevünkben gyakoroljuk.³

A zürichi törvénykönyvben csak dispositióval találkozunk ugyan, azonban a birtokról szóló második fejezetnek egy külön része a jogok birtokáról intézkedik, kijelentvén, hogy a szolgalmi vagy másnemű reáljogok gyakorlása a dolgok birtoklásával egy tekintet alá esik.⁴

Egyedül a szász polgári törvénykönyv álláspontja van közel a római joghoz, mivel egyedül a dolgok birtokát definiálja, s bár a jogok birtokát a szolgalmaknál megengedi, azt csakis ezekre korlátozza.⁵

A tételes törvények intézkedései tehát (csekély kivétellel) azon fölfogás helyességét igazolják, mely a birtok fogalmát egész általánosságban kívánja megállapítani, mert a jogok és dolgok birtokának hasonlatosságát — úgy természetük, mint minden jogkövetkezményeik tekintetében — elismerik. Oly általános definitióból kell tehát kiindulnunk, mint a minőt fentebb adtunk, s melyből a birtok mindkét — tárgya miatt különböző — nemét megállapíthatjuk, mert a jogok birtoka most már egyenrangú a dolgok birtokával.

Csak az a kérdés, hogy azon cselekvény, mely egy jognak nevünkben leendő gyakorlására a lehetőséget megállapítja, mire képesít bennünket? Azt már tudjuk, hogy ha annak alapján tulajdonjogot gyakorolhatunk, akkor dolgok birtokához segít; ha pedig másnemű jog (pl. faizás) élvezetéhez juttat, akkor jog birtokosává tesz.

Azonban még mindig megoldásra vár a kérdés, mely ez utóbbi tételből folyik: melyek azon jogok, miknek élvezetét vagy gyakorlását ily cselekvény lehetővé teszi? vagyis rövidebben: melyek azon jogok, mik jogok birtokának tárgyai lehetnek?

Egy-két tételes törvény nem hagy kétséget e tekintetben. Így például: a szász polg. törvénykönyv világosan kimondja, hogy a szolgalmi jogokra megengedi a birtok-

kot, földterhekre (onera realia, Reallasten), illetőleg azoknak megfelelő jogokra és más jogokra nem;¹ a zürichi elismeri a jogok birtokát szolgalmak és más reáljogoknál.² Itt a korlátozó dispositiók világosak.

Másképp áll azonban a dolog a francia, porosz és osztrák polgári jogoknál. Ezek felállítják a jogok birtokának fogalmát, s concedálják a jogok birtokának keletkezését általában, azonban azon kérdés megoldását: mely jogokra nézve létesülhet birtok? nagyobbára a jogtani fejtegetéseknek hagyják fenn.

Igen természetes, hogy a hol magánjog — bármi okból — egyáltalán nem létesülhet, ott jogok birtoka sem keletkezhet. Akár természeténél fogva olyan valamely dolog, hogy arra kizárólagosan gyakorolható jogot nem szerezhetni, mint például a közhasználatra szánt dolgok, akár pedig positiv törvény rendeleténél fogva ki van vonva a jogi forgalomból, noha talán természete szerint alkalmas, az eredmény egy: jogok birtokáról ily esetben szó sem lehet.³ Így például: hajózható folyamokon általában ép oly kevésbé képzelhető jogok birtoka, mint némely államokban egyházi célokra szolgáló ingatlanokon. Ugyanez áll bizonyos oly jogokra, miket a törvényhozás a magánforgalomból kizárt, s miknek gyakorlatát az állam részére tartá fenn.

E tekintetben az ausztriai ptkv negatív természetű dispositiói elég világosak; mert kimondja: hogy csak jogi forgalomban levő testi és testetlen dolgok vehetők birtokba,⁴ továbbá: hogy a mi birtokba vehető, az ugyan elbirtokolható is, azonban a lényegüknél fogva (mint egy folyam) vagy törvény tilalma miatt magánosok által nem birtokolható és el nem idegeníthető dolgok nem tárgyai az elbirtoklásnak.⁵ Hasonlóan intézkedik az u. n. lényeges felségjogokról: u. m. vámszedés, pénzverés és adóztatás felségjogáról (jura regalia essentialia),⁶ kizárván a birtokszerzés és elbirtoklás lehetőségét e jogokra nézve.

Ugyancsak azon szabálynál fogva, hol jog nincs, jogok birtoka sem lehetséges, kimondhatjuk, hogy a személyjogoknál — mint régebben nevezték, de a miket most — helyesebben személyállapotoknak hívják, nem lehet sem birtok, sem elbirtoklás. A személyállapot (nem, kor, elmekór stb.) nem jog, hanem csak forrása a jogoknak,⁷ és így ha a fentebbi tételt fölállítottuk, s a személyállapotok természetével tisztában vagyunk, az olyan hozszoadalmas bizonyítgatás, mit Randa visz végbe a személyállapotok birtoklása ellen,⁸ teljesen felesleges.

A mi a családjogot illeti, ennél egy vitás kérdésben való állásfoglalással kényelmesen eldönthetnők a kérdést. Nagynevű írók ugyanis tagadják a családjognak — mint olyannak — létezését; Unger (Savigny álláspontjára helyezkedve) éles elméjű okoskodással és példák idéztetésével igyekszik kimutatni, hogy a családi viszonyból

¹ Ausztr. polg. tkv 309. §.

² Stubenrauch: «Das allg. bürg. Gesetzbuch» I. köt. 634. l. V. ö. ausztr. ptkv 311. §-át.

³ Ausztr. ptkv 312. §.

⁴ «Privatrechtliches Gesetzbuch für den Kanton Zürich.» Drittes Buch: Sachenrecht. Zweiter Abschnitt. D. Besitz von Rechten. 529—531. §§.

⁵ Sächsisches Gesetzbuch 186. §. V. ö. u. a. 556. §. Egyéb-iránt l. dr. Randa «der Besitz» 18—20. lapjait.

¹ Sächs. Gesetzb. 556—563. és 602. §§.

² Priv. Gesetzb. für den Kanton Zürich 529. §.

³ L. Randa «Der Besitz etc.» 235. l. és 1. jegyz.

⁴ 311. §.

⁵ 1455. §.

⁶ 1456. §. V. ö. Stubenrauch id. m. III. k. 723. s k. l.

⁷ Unger «System d. öst. Privatrechts» I. k. 122. s k. l.

⁸ Randa «Der Besitz» 236., 237. l.

nem származnak concret magánjogok, hanem csak kölcsönös, erkölcsi természetű igények.¹ Tehát csak jogok feltétele, forrása volna, s így a személyállapottal egy tekintet alá esnek. Mi sem könnyebb, mint ez álláspontra helyezkedve declarálni, hogy családjogokra nézve nincs helye jogok birtokának; azonban ezen — tárgyunkhoz nem tartozó vitás kérdésben — felesleges állást foglalnunk, mert azok is, kik a családjognak — mint ilyennek — természetét nem tagadják, elismerik, hogy itt jogok birtoka nem képzelhető.

A mint ők az osztrák polgári törvénykönyvet magyarázzák, családjogot nem lehet birtokolni, sem elbirtokolni; ez különben a törvény szellemének megfelelő magyarázat.

Mert előfordulhat ugyan a családjognál valaki részéről a jogok egyikének vagy másikának tényleges gyakorlata, de ez nem birtok; a szinlett házasságban élők, bár meddig éljenek is együtt, nem lesznek hitestársak, «mert az atya, gyermek és hitvestárs jogai el nem birtokolhatók.»

A ki azonban az ily jogokat jóhiszeműen gyakorolja, annak a vétlen tudatlanság védelmére szolgál;² ez éppen azt bizonyítja, hogy ez állapotot birtoknak venni nem lehet — bár némi jogvédelem forog szóban — mert a sajátképi birtoknál a jóhiszeműség, ártatlan tudatlanság nem szükségképi feltételek.³ Családjogban tehát nincs birtok.

Igy az osztrák magánjog. A porosz Landrecht nem zárja ki ily világosan családi viszonyokból a jogok birtokát, mindamellett azon körülmény, hogy a birtokjogot szabályozó 7. fejezet a vagyoni részben foglaltatik, azon következtetésre jogosít, hogy jogok birtoka csakis vagyongokra szorítkozik.

A francia polg. törvénykönyv (szintugy az azzal azonos bádeni) világosan intézkedik oly birtokról, minek tárgyát családjogok képezik. «Senki — így hangzik a dispositio — nem igényelhet oly családi állapotot, mely ellenkezik azzal, mit részére keresztlevele s az avval egybehangzó *birtokállapot* biztosít.»⁴ Ismét tovább: «Ha ez okmány vagy az azzal egybehangzó *birtokállapot* hiányzik, a származás tanukkal igazolható.»⁵ Ez azonban nem szó szerint veendő és nem jelenti a mai birtokelméleti fogalmak szerinti jogok birtokát; mutatja ezt világosan, hogy a törvény ezen szavai dacára a francia jogtudomány és gyakorlat előtt egyformán ismeretlen a családjogok birtokvédelme.⁶

Dr. Sipos Árpád,
jogtanár.

Folyt. követhet.

¹ Unger • System • I. köt. 510., 511. l.

² Ausztr. ptkv. 1458. §.

³ Stubenrauch • Das allg. bürgerl. Gesetzb. • III. k. 700. l. v. ö. I. k. 644. l. Randa • D. Besitz • 237—239. l.

⁴ «Nul ne peut réclamer un état contraire à celui que lui donnent son titre de naissance et la possession conforme à ce titre.» etc. Code civil art. 322.

⁵ «Au défaut de titre et de possession constante» etc. Cod. c. art. 323. V. ö. bádeni tkv 322. és 323. art.

⁶ Randa • Besitz • 239. l. jegyz.

A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról.*

I. A különböző telekkönyvi s jelzálog rendszerek vázlatos ismertetése.

A nemzetgazdaság terjedése számos merev jogi elvet szorított le a szinterről s felszínre hoztavagy előmozdította tökélesbülését több fontos intézménynek, melyek között a telekkönyvi intézmény kétségkívül a legnevezetesebbek közé tartozik.

A telekkönyvi intézmény reformja ma majdnem általánosan, majd minden államban a napi renden áll, hogy pedig ily reformok statisztikai pontos adatok nélkül mindig félszegek lesznek, azt bővebben fejtegetni felesleges lenne.

Ha valahol, úgy éppen a telekkönyvi intézmény megírásánál szükségesek a statisztikai adatok, mert ezek, eltekintve ezen adatok nemzetgazdasági tekintetben való nagy fontosságától, a meglevő intézmények értékének megbízhatóbb mérlegei.

De hogy e céljukat elérjék, az adatgyűjtésnek határozottan a telekkönyv és jelzálogi intézmény céljaira tekintettel kell történnie, mert csak így fog az intézmény hiányainak felismerésére vezetni, s csak így fog a reformműveletek kellő alapjául szolgálni.

Ez indokolja, hogy jóllehet a birtokváltozásokra vonatkozó elvek kimondásával a nemzetközi statisztikai congressus ismételve is foglalkozott, miután e működés nem a telekkönyv s jelzálogi intézmény céljaira irányult, ismét szóba hozatik, azonban természetesen a kitűzött célnak megfelelőleg egészen más alakban, egészen más iránypontok szem előtt tartása mellett.

Annál nagyobb horderejűnek tartom pedig e kérdést, mert a gőz és villany sokkal közelebbi érintkezésbe hozta a művel népeket, sem hogy a birtokszerzés, de kiválólag a tőke biztos elhelyezése a honi állam kerebére szorítkoznék; hanem tere annak ma már az egész művelt világ, mi kétszeresen óhajtottává teszi, hogy a hitel biztosítására szolgáló jelzálogi intézmény irányában a külföldön is bizalom legyen. E bizalom pedig annál nagyobb, a megnyugvás annál általánosabb lesz, mennél inkább azonosak lesznek azon elvek, melyeken az egyes államok ezen intézményei nyugsznak, vagyis mennél kosmopolitikusabb irány követtetik a telekkönyv, de főleg a jelzálogügyi törvényhozásnál. Ez irány csak a nemzetközi statisztika által érhető el. Az összehasonlítható néma számok legjobb bírái lesznek az egyes intézmények értékének, legcélszerűbb eszközül fognak szolgálni a helytelen intézmények értékének kiküszöbölésére.

* E közlemény *Zlinszky Imre* tisztelt munkatársunknak *emlékirata*, melyet a nemzetközi statisztikai congressus szervező bizottságának felhívására a kitűzött telekkönyvi nemzetközi statisztika kérdése tárgyában készített s mely a congressus évkönyvében francia nyelven fog megjelenni. Mivel azonban óhajtottó, hogy a hazai jogászközönség is e kérdés tárgyalásában tevékeny részt vegyen, célszerűnek véljük ez emlékirat közlését, hogy a hazai jogászközönség ezen igen érdekes és nagy fontosságú kérdés tárgyalására mihamarább tájékozást nyerjen.

Szerk.

*

lésére, s a reform egyöntetű irányban való létesítésének előmozdítására.

Meg kell azonban vallani, hogy ma még ettől igen távol állunk, oly különböző intézményekkel és rendszerekkel találkozunk az egyes államokban, hogy méltán kétség merülhet fel az iránt, hogy ezen óriási különböző volta mellett az egyes rendszereknek lehet-e mégis oly közös érintkezési pontokat találni, mely az összehasonlítást lehetővé, a nemzetközi statisztikát létesíthetővé teszi.

Én oly véleményben vagyok, hogy jóllehet a mutatózó nagy különbség folytán az adatok apró részletezése helyt nem foglalhat is, vannak oly általános érintkezési pontok, melyek az összehasonlító statisztikát olyképen, hogy az kitűzött céljának megfelelően, lehetővé teszik. Mielőtt azonban ebbeli állításom bebizonyítását megkísérteném, szabad legyen a nevezetesebb európai telekkönyvi rendszerekre egy rövid tekintetet vetnem.

Az európai telekkönyvi és jelzálog rendszerek alakulásánál azok történeti fejlődését figyelembe véve, két különböző irány jelentkezik, az egyik a francia polgári törvénykönyv befolyása ezen intézmény fejlődésére, a másik a német telekkönyvi rendszerek fejlődése és küzdelme az ellenkező alapon álló s közönséges jogként reczipiált római jogtheoriák ellen.

E fonalat követve én is két főrészt osztandom fel a fennálló rendszereket, s rövidség okáért egyiket francia, másikat német rendszernek nevezem, áttérve azután azon államok intézményeinek rövid ismertetésére, melyeknél a fejlődés egészen más irányban történvén, a fentebbi kategóriák egyikébe sem sorozhatók.

A code civile szerint a jelzálog accessorius jog, mely mindig érvényes követelést feltételez és az adósnak vagy minden meglevő és még szerzhető vagyonára, vagy egyes meghatározott vagyonra terjedhet. Első esetben általános jelzálognak (hypothèque generale) a második esetben pedig különleges jelzálognak (hypothèque speciale) nevezetik.

A jelzálog által biztosítandó összeg is lehet meghatározott mennyiségű, vagy a követelhető összeg mennyiségének bizonytalansága folytán a jelzálogjog olyképen is szerzhető, hogy az majdan azon összeg erejéig leszen érvényesíthető, melyet a hitelező bizonyos jogügylet vagy jogviszony folytán annak idején követelni jogosítva leszen. Tehát mind a zálog tárgya, mind a biztosítandó összeg tekintetében is lehet bizonytalan.

Ha egy és ugyanazon dolog egymásután többeknek zálogosított el, elvül szolgál ugyan, hogy az előbb szerzett zálogjog megelőzi a későbbit, ezen elv azonban a számos kivételek folytán majdnem illuszióssá tétetik; mert vannak kiváltságos követelések, melyek minden más követelést megelőznek, s melyek elsőbbsége nem a bevezetés napjától számítatik, hanem visszahat azon napra, melyen a kiváltság alapjául szolgáló jogügylet létesült.

A jelzálogok vagy törvényes, vagy bírói, vagy szerződési jelzálogok ahoz képest, a mint a jogczim törvényen, szerződésen vagy bírói ítéleten alapszik.

A tulajdonjog, a francia törvény szerint élők között szerződés által szereztetik meg, s a mint e szerződés létrejött, a tulajdonjog minden további cselekvény hozzájárulása nélkül átruházottnak tekintendő, de a tulajdonjog az 1855. márczius 23-ki törvény szerint élők közötti átruházásnál harmadik személyek ellen csak akkor érvényesíthető, ha az az erre rendelt könyvbe kellőleg bejegyeztetett. Mindaddig, míg e bejegyzés meg nem történt, az új tulajdonos sem a birtokot a rajta levő jelzálogoktól nem tisztázhatja, sem azt hogy arra jelzálog vagy kiváltság szereztessék, meg nem akadályozhatja.

A francia törvény szerinti bejegyzés azonban úgy a tulajdon, mint a jelzálogokra vonatkozólag lényegesen különbözik a telek vagy jelzálogkönyvekbe való bejegyzésektől. A bejegyzés nem más mint egyszerű bevezetése a létrejött jogügyletnek egy e célra szolgáló jegyzőkönyvbe. A bevezetés- valamelyik fél kérelmére történik, s a jog alapjául szolgáló okmány egész terjedelmében bevezetetik a jelzálogör (conservateur des hypothèques) által, a nélkül, hogy az a bevezetendő okmány érvényét vagy szabályosságát megvizsgálni s ennek netáni hiányai folytán a bejegyzést megtagadni jogosítva lenne.

Az egész nyilvántartást a jegyzőkönyvből szerkesztett betűsoros mutatókönyv képezi, melynek segítségével válik lehetővé a már előbb történt bejegyzésekről tudomást szerezni.

Tudva lévő dolog, hogy e század elején a francia törvényhozás alkotásai igen elterjedtek és pedig nemcsak azon államokban, melyekbe azokat a győztes francia fegyverek hozták be, hanem más államokban is önkényt elfogadtattak. Azon államok közé, melyekben a francia törvény hatályba lépett, tartoznak Avenberg, Frankfurt, Nassau, Baden, Belgium, Hollandia és a rajnai tartományok.

Németországnak a westfáli királyság nevezete alatt egyesített tartományai, Avenberg és Frankfurt azonban felszabadulásuk után visszanyerték régi törvényeiket, habár a francia törvény nem enyészett el minden nyom nélkül, s egyik másik intézménye fenntartatott. *Nassauban* a francia rendszerrel végleg az 1851. évi május 11-én kelt törvénnyel történt szakítás, mely törvény a jelzálogot a nyilvánosság és különlegesség követelményeinek megfelelőleg szabályozta.

Badenben már a francia polgári törvénykönyvet életbe léptető 1809. évi december 22-én kelt rendeletben történtek egyes módosítások, melyek azonban főleg azon sietség folytán, melylyel a mondott törvény behozatala történt, igen hiányosaknak bizonyulván, ismételve és igen jelentékeny módosítások történtek.

E módosítások folytán a bádeni telekkönyvi s jelzálogügy a francia törvénytől igen lényegesen eltér. Jelesül:

1. A ki ingatlan vagyont szerez, szerzési czimét a telekkönyvbe bejegyeztetni tartozik. A bejegyzés előtt sem tulajdonjogát nem érvényesítheti, sem zálogjogot nem engedélyezhet, sőt az előbbi tulajdonos ellen eszközölt bejegyzések érvényét sem támadhatja meg.

2. A tulajdonjog telekkönyvekbe, a jelzálogjog jelzálogkönyvekbe vezetetik be. A könyveket a községi tanácsok vezetik, melyek tagjai a bejegyzésekért egyetemlegesen felelősek.

3. A bevezetés előtt a szerződés megvizsgálendő s csakis akkor, ha jogérvényesnek találják, vezetendő be.

4. A jelzálog bejegyzése előtt a községi tanács megvizsgálja, ha vajjon a jelzálogul lekötött vagyon az adós tulajdonát képezi-e? van-e jelzálogokkal terhelve és be vannak-e ezek vezetve? Ha e részben nincs akadály, megbecsülteti a tanács az ingatlant, az illetéket más a bejelentés folytán szükségesnek mutatkozó bejegyzéseket eszközli s egy kivonatot állít ki, melyben a birtok állását tanúsító adatok bennfoglaltatnak. E kivonat alapján adja ki azután az «Amtsrevisorat» a zálogjegyet.

A törvényes jelzálogok közül csak a nők és kiskorúak zálogjoga bir bejegyzés nélkül előjoggal.

Megjegyzendő azonban, hogy e törvény nincs pontosan végrehajtva, mennyiben sem telekkönyvek, sem jelzálogkönyvek oly alakban, mint azt a törvény előírja, nem léteznek. Célba is lett azért véve az intézmény reformja, de az mindeddig eredményre nem vezetett.

Hollandia 1810-ben Franciaországba bekebelezett, 1811. január 1-től kezdve ugyanott a francia polg. törvény is hatályba lépett.

E törvénynek azonban a telekkönyv s jelzálogügyekre vonatkozó része Hollandia igényeit annál kevésbé volt képes kielégíteni, mert ezen ország már a XVII. században igen jeles jelzálog intézménnyel birt. A polgári törvény módosítására irányzott törekvések az 1834. évi október 1-én életbe lépett polgári törvénykönyvben tesztették meg, mely habár önálló munkálat volt is, alapját mégis a Code civile képezte. Leglényegesebbek az ettől való eltérések a telekkönyv s jelzálogügyekben tett intézkedéseken.

Jelesül:

1. Az ingatlanokra vonatkozó tulajdonjog alapját a telekkönyvi bejegyzés képezi.

2. A kiváltságok igen korlátoztattak s kimondatott, hogy a különleges kiváltságok az általánosakat megelőzik.

3. A jelzálogok mindig különlegesek és sem birói, sem törvényes jelzálogok, úgy a hogy azok a Code civileben vannak szabályozva, nem szerezhetők.

4. A bejegyzések vagy a felek személyes kérelme, vagy közjegyzőileg hitelesített okmány alapján történhetnek.

A telekkönyv a kataszterrel együtt vezetetik, melyben minden tulajdonos külön lappal bir.

A Hollandiától elszakadt *Belgiumnak* több idő kellett, míg a francia törvényt a telekkönyvi rendszer követelményeihez képest reformálta, melyre nézve több rendbeli meggyúsult kísérlet után a rendszeres munkálatok csak 1847. évben kezdettek meg. A munkálatok alapján az új törvény 1851. évi december 16-án létre is jött, mely törvény intézménye a Code civile III. könyve 18. címé-

nek szabályai helyett léptek hatályba. E törvény célja volt a bejegyzési rendszert a jelzálogintézménnyel kellő kapcsolatba hozni, s e mellett a telekkönyvet az adókataszterrel összhangba hozni. Ezen cél azonban teljesen el nem éretett, különösen a telekkönyvnek a kataszterrel való összhangba hozatala nem sikerült, mert azt rendszeres telekkönyvek szerkesztésének kellett volna megelőznie. A program legnagyobb része azonban törvényre vált.

E törvény ugyanis a tulajdonjognak harmadik személyek irányában való hatályosságát a bejegyzéstől teszi függővé.

Kivéve az örökösödést. Hasonló elv áll a tulajdonjogot korlátozó dologbeli jogokra.

A bejegyzések, miután a kataszter alapjára fektetett telekkönyvezés nem sikerült, a Franciaországban dívó módon vezetett jegyzőkönyvekben történnek, melyek a legpontosabb névmutatókkal vannak ellátva.

A kiváltságok korlátoztattak s azoknak, valamint a törvényes jelzálogoknak hatálya a különlegesen meghatározandó birtokra, s bizonyos meghatározott összegre nézve történt bejegyzéstől tétetett függővé.

Ugyanez áll a szerződési jelzálogokra is; sem általános bejegyzés, sem a szerződő vagyon előleges lekötése többé helyt nem foglalhat; valamint a francia törvényben oly nagy szerepet játszó birói jelzálogok is eltöröltettek.

Azon tartományok közül, melyekben a francia törvény áll hatályban, még megemlítenők a porosz és a bajor rajnai tartományok, melyekben a Code civile intézményei, némely lényegtelen s inkább a kezelésre vonatkozó intézkedések kivételével egész teljességükben érvényben állanak, s különösen a porosz rajnai tartományokban, miután az egész intézmény átalakítása czéloztatik, igen kevés módosítás történt a francia törvényen.

A bajor rajnai tartományokban a jelzálog intézmény reformja több ízben lett célba véve, de mindeddig szintén sikertelenül, a kormány tehát itt is csak hiányok orvoslását törekedett eszközölni az által, hogy a gyámság folytán származó jelzálogjogok pontos bejegyzését elrendelte, mi által számos jogosult panasznak vette elejét.

Olaszországban az egyes államokban különféle törvény volt hatályban. Nevezetesen a két *Sziciliában* 1819. szeptember 1-én behozott törvény majdnem másolata volt a francia törvénynek. *Szardiniában* a francia codexet 1814. évben szüntették meg, 1822. évi július 22-én ennek főelvei rendelvény útján helyezték hatályba. Az 1863. évben az összesített egész Olaszországra kihirdetett új polgári törvénykönyv a nyilvánkönyvi intézmény fejlődésére igen keveset tett, mennyiben valamint az ingatlanok átruházására és terheltségére vonatkozólag a francia polgári törvény szabályait majdnem egészen átvette.

Folyt. követk.

Zlinszky Imre,
kir. ít. tabl. bíró.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A «bagatell»-ügyekről.

Ujabb időben már annyira hozzászoktunk kormányunk részéről a kísérletekhez, hogy a törvényhozáshoz beterjesztett bagatell ügyi eljárás már meglepő nem volt, csakis annak részletei leptek meg mindenkit, midőn tapasztalni kellett, hogy az igazságszolgáltatásnak a közigazgatástól elválasztásán nyugvó elvi megállapodáson szándékoltatik rés történni, és pedig egy oly kísérlettel, melyről az ország viszonyait ismerő első pillanatra látja, hogy sikertelen leend s melyre szükség egyáltalán nincs.

Sikertelen leend a kísérlet, bármily szépen hangozzék is Csemeghy államtitkár urnak a jogügyi bizottság ülésén kijelentett azon kívánsága, hogy az igazságszolgáltatás érdekében minden elem kiaknázandó, mert ha tudná államtitkár ur, hogy az ország egyik legjelentékenyebb megyéjében is a bagatell ügyi eljárásnál sokkal kevesebb fáradsággal járó egyes bizottságokba, melyek csak kevés munkásságot igénylenek, mint például a fegyelmi választmány, az összeíró küldöttség stb. mily nehéz oly egyéneket kapni, kik meghívásukban el is járnának, meg lenne győződve, hogy már a közigazgatás is a bányá legvégső rétegét aknázza s az igazságszolgáltatásnak e nemes fémből mi sem maradt s így *rendszerszerűs* — s nem mint a javaslat czélozza, *kivételes*-bagatell bíró a szolgabíró leend; ez időszertint egy nagy megye egyik főbb tisztviselője lévén, közvetlen tudomásom van a szolgabíróhoz utalt ügyek halmazáról; az évenkénti sorozás, évenként a közmunka és közmunka váltáság kivételése, amannak beszolgáltatása, ennek behajtása, a községekben a képviselő testület és előljárók választatása, kórházi és más költségek behajtása s elszámolása, az árva-ügyekre felügyelet, az iparhatóság gyakorlása, cseléd és közegészségi ügy ellátása, közadók behajtásánál közreműködés, minden községi előljárói tag ellen bejelentett panasz vizsgálása s ezen főbb teendők mellett egész halmazza a vegyes intézkedéseknek oly munkakört szabnak a szolgabírónak, hogy ha ehhez a bagatell-ügyekbeni bíráskodás is hozzáadatik, egész biztossággal állíthatni, miként minden szakaszban, még egy szolgabíróság rendszeresítendő, minek eredménye aztán a domestica megkészszerzése, ennek pedig az önkormányzat teljesen népszerűtlensége leend, — mi pedig, hogy az ország többségének ohaja lenne, alig hihető s így nem maradna más, mint a jelenlegi szolgabírákat megbízni a bagatell-ügyekkel, vagyis ezen apróbb s épen azért rögtöni intézkedést igénylő ügyeket a községek más nemő elfoglaltatása miatt a leglassabb lefolyásúvá lenni.

De teljesen felesleges is akár a független elem, akár a közigazgatási tisztviselőknél a bírói hatalom gyakorlatába bevonása; — az 1872-ben végrehajtott bírói szervezet egyik legjelentékenyebb hibája a fokozat túl nagysága; a törvényszéknél az ülési jegyzőkönyvet vezető, tulajdonképpen pedig az elintézt ügyek számát feljegyző törvényszéki jegyzőből lett aljárásbíró, aki sommás pert még csak nem is látott, sommás tárgyalást sohasem vezetett, önállólag határozatot nem hozott, egyszerre a prts. 93. §-ában elősorolt ügyek teljesen önálló bírája lesz, s ítélt gyakran az egyesek minden vagyonra felett s első szánypróbálása a felek kiszámíthatlan kárát eredményezi. — A tagadhatlan szükséges bagatell ügyi eljárás behozatala a legalkalmasabb mód ezen helytelenség megszüntetésére, a bagatell eljárás legyen a képezde a bírói hivatalra, a törvényszékek azon jegyzői, kik elméleti bírói képesítéssel bírnak, mielőtt járásbíróvá kineveztetnének, alkalmaztassanak a járásbíróságok mellett bagatell bírókúl s csak ezekből neveztesse azután ki a rendes bírók; az államnak ez a legcsekélyebb megterhelésébe sem kerül, csaknem minden járásbíróság mellett van aljegyző, vagy joggyakornok, cseréltesse ezek ki a törvényszékeken levő jegyzőkkel, a törvényszéki teendőket azok is képesek elvégezni; a bírói képesség fejlesztésének előnye mellett a felekre is helyesebb ezen mód alkalmazása, mert a bagatell bíróul alkalmazandó jegyző határozott székhelyén mindig feltalálható leend, nem mint a közigazgatási ügyekben eljáró szolgabíró, vagy a gazdálkodó dilettans bagatell bíró, a mellett rendszeres hivatal mellett működő járásbíróági kezelő személyzet az irodai munkát végzendő, a lefolytatott ügyek állandó levéltárban elhelyezhetők s a végül a felek eljárási díjjal nem fognak terhelteni.

Éppen oly fontosnak tartván a közigazgatás, mint az igazságszolgáltatás jóságát s ehhez a célzott javaslattal csak ezen mód alkalmazása által hiszek közeledhetni, hazafiúi kötelességnek vélek megfelelni akkor, midőn ez eszmét az illetők figyelmébe ajánlom.

T. D.

megyei tisztviselő.

Az ösiségi patens 9. §-a.

A «Jogtudományi Közlöny» f. évi 22-ik száma ezen czínnal alatt »Igazságügyi calamitások» három döntvényét közli a legfőbb ítélőszéknek. Mind a három döntvényben egyhangulag kimondatik, hogyi «az ösiségi nyiltparancsnak a jogok elenyészésére vonatkozó határozatai az egyenesen leszármazó örökösök öröklési igényeire nem alkalmazható». 1871. január 13—4539 («Jogtudományi Közlöny»-höz mellékelt «Curiai határozatok» 1872. évi 21. száma.) — 1872. december 3—8773. (Dtr. VIII. 171. lap) és 1873. november 26—10,201. (Dtr. XI. 79. lap.)

I. Ily értelemben határozott a legfőbb ítélőszék 1873. február 12-én 1207. sz. alatt is, kimondván, hogy: az ösiségi nyiltparancsnak 9. és 11. §§-ai a gyermekeknek szülőik által kezelt örökre szeik iránti kereseteire nem alkalmazhatók s ez alapon felperes keresetét elutasítani nem lehet. (Dr. Siegmund Vilmos: Döntvények gyűjteménye. Budapest, 1873; első folyam, I. kötet. XXXVI. döntvény. 89. lap.) Továbbá az 1873. május 14—4136. szám alatt: «Midőn az örökös tulajdonjogának bekebelezése iránt keresetet indít oly ingatlanra nézve, mely még a patens hatálybalépte előtt elhunyt atya után reá és testvéreire szállott, de a mely ingatlan a mostoha anyá által a maga és a hátrahagyott összes gyermekek nevében természetes és törvényes gyám minőségében birlaltatik, — az ilyféle keresetre az ösiségi nyiltparancs 9. §-ának rendelkezései ki nem terjeszthetők.» (Dr. Siegmund V. i. m. 1873. évi I. folyam. II. kötet. IV. Döntvény 10. lap.) Azután 1873. szeptember 23—8331. sz. alatt: «A gyermeknek atyja ellen támasztott örökösödési keresetére az ösiségi patens 9. §-a nem alkalmazható.» (Dr. Siegmund i. m. 1873. évi I. folyam. II. kötet. LIV. döntvény, 123. l.).

De hasonlóképp határozott a legfőbb ítélőszék már előbb is egy 1869. novemb. 10—3085. sz. a. kelt ítéletével: «Az ösiségi patens 9. §-nak azon rendelete, mely szerint az öröklési igények, különbeni elenyészésük mellett egy év alatt perrel érvényesítendő, nem alkalmazható azon esetre, midőn az öröklési igény özvegyi jog elenyészésén alapszik, az pedig az özvegy elhunytával, illetőleg csak 1855-ben állt el. Az ösiségi patens 9. és 11. §§-ainak szigora ki nem terjed oly esetekre, midőn szülők és gyermekek közötti viszony forog fenn.» (Herczegh Mihály: A m. kir. Curia határozatai. Budapest, 1871. évi I. folyam. 191. lap és Herczegh Mihály: Magyar családi és öröklési jog. Budapest, 1874. lap 270.)

Szintén ekkép ítélt az absolut korszak alatt a bécsi cs. kir. legfelsőbb törvényszék is 1859. deczemb. 20—12,547. szám alatti ezen határozatával: «Az ösiségi nyiltparancs 9. §-a a testvérek közötti világos örökösödés (plana successio inter fratres) esetére, a mennyiben az örökség az ausztr. ptkönyv behozatala előtt megnyitult, nem alkalmazható. Az örökhagyónak leszármazó törvényes örökösei sem egymás, sem a mostoha anyá ellenében nem tartoznak örökösödési igényeiket a ptk. életbeléptétől számítandó egy év alatt bejelenteni.» (Törvényszéki Csarnok 1860. évi 25. szám, 98. lap.)

II. Ezen döntvény az ösiségi patensnek különben is nagyon ingadozó, kétértelmű, következetlen és casuisticával teljes szakaszainak magyarázatánál annál biztosabb, irányadó és nyomatékosabb, mert a bécsi legfelsőbb törvényszék bírái közül többen voltak, kik tevőlegesen befolytak az ösiségi nyiltparancsnak úgy létrehozásában mint szövegezésében. Tehát már csak ez okból is legilletékebbek a vonatkozó szakaszokat értelmezni és azokban a törvényhozó valódi akaratát, a szöveg igazi értelmét hitelesen megállapítani — saját szavainak mindenki legjobb magyarázója lévén.

Bővebb tájékozás végett talán nem lesz érdektelen ide iktatni érintett cs. kir. legfelsőbb törvényszék hivatkozott ítéletének indokolásából azon részt, mely az elvi határozatot tartalmazza: «Tekintetbe vevén, miszerint az ösiségi nyiltparancs 9. §-ának határozatai

alá egyedül oly örökösödési igények esnek, melyek a fennállott törvények értelmében csak formaszerű örökösödési perrel kerestethettek. A fenforgó kereseti tárgy azonban e rovatba nem tartozik, mert a kereseti kérelem a törvényes örökrésznek az apai ingatlan hagyatékából kihasítására, a leány által az anya, habár mostoha anya, de kiskoru féltestvérjének törvényes gyámja ellen van intézve. Ezen a törvényekben kétségtelen örökösödési igényhez a korábbi törvények szerint formaszerű pernek indítása nem volt szükséges, hanem az 1836: 14. tcz. értelmében sommás eljárás folytán a törvényes örökrész kiadása iránti kérelem az örökrésznek valóságos kihasítása által teljesítendő volt. Formaszerű örökösödési per — itt helyesebben osztályper — esete csak akkor lépven be, midőn egy vagy több osztályos fél az említett sommás osztály eredményével meg nem elégedett.

III. Ezen indoklás világosan megkülönbözteti a formaszerű öröklési pert az egyszerű osztálytól.

Formaszerű örökösödési per rendszerint az ellen intéztetett; ki követelte ugyan az örökhagyó javait, hanem ezekhez vagy nem volt teljes joga, vagy volt ugyan, de nem vérségnél, hanem törvénynél fogva (például a tulélő hitves az elhunyt hitvesnek oldal-rokonai, vagy a kir. fiscus ellen stb.), vagy midőn vérség is meg volt ugyan, de távolabbi, mintsem hogy joga lett volna a hagyatékban részesülni.

Ellenben világos örökösödésnél, midőn t. i. a hagyaték csupán testvérek és unokatestvérek között osztandó meg s ezek csak osztályrészeik mennyisége iránt nem tudnak kiegyezkedni: ily esetben nem formaszerű öröklési pernek, hanem csupán osztálynak, vagyis az osztályrészek hivatalos és hiteles megállapításának, illetőleg azok valóságos kihasításának, tetteges átadásának van helye.

Ily esetben tehát, hol tulajdonképen nem öröklési perrel, hanem csak a szülőkről a leszármazó gyermekekre háromlott vagyon felosztásáról, osztályról van szó, az ösiségi patens 9-dik §-át, mely, mint a 27. §. összevetéséből is kitetszik, világosan csak az öröklési pereket tartja szem előtt, nem lehet alkalmazni. Mert ez csak öröklési perekről (processus successionales), különösen pedig a végrendelet teljesítése, felretétele vagy érvénytelenítése végetti (pr. ad implementum, depositionem, invalidationem testamenti), osztályigazítási (pr. ad rectificationem divisionis) s az örökös nélküli vagyon elfoglalása végetti (pr. ex caducitate) perekről szól.

Azonban egyetlen szóval sem érinti sem az osztályt (divisio), sem az osztálypert (pr. divisionalis), melyet a megállapított osztálylyal meg nem elégedő testvér vagy unokatestvér indított rendes uton az öröklés bírója előtt, sem az örökségi s egyszersmind az osztálykövetelő perrel (pr. successoris-divisionalis), melyet oly örökös indithatott, kinek különben kétségtelen jogait az ellenfél tagadta, oly kifogással élven, hogy az kezdettől fogva hiányzik, vagy később bizonyos okból megszünt.

IV. Ezekhez képest a 9. §. kizárólagosan intézkedvén, annak szövegéből semmikép sem következtethetni, hogy a gyermekek a törvényes örökösödésnél fogva még a régi törvények uralma alatt rájuk szállott szülői vagy nagy-szülői hagyaték fölosztására nézve ebbeli öröklési igényeiket a kitűzött időben bejelenteni és érvényesíteni kötelesek lettek volna.

Jól tudom, hogy vannak ezen fölfogással ellenkező határozatok is. Azokkal szemközt azonban ki kell mondanunk, hogy nézetünk szerint azok a 9. §-nak szemlátomást hibás értelmezésén, eltévesztett alkalmazásán alapulnak.

Az ösiségi patens magyarázatánál ugyanis sohasem szabad szem előtt tévesztetni annak 8-ik §-át, mely az általános szabályt állítja föl, mondván: «A törvényes örökösödés (successio ab intestato) iránt eddig létezett szabályok minden az általános polgári törvénykönyv életbeléptetése előtt történt halálozásokra alkalmazandók, úgy a magánszemélyek, mint a fiscus s minden más az örökös nélküli hagyatékokbani örökösödésre jogosítottak irányában azonban a 9. és 10. §§-ban foglalt megszorításokkal.

Ezen dült betűkkel szedett sor világosan mutatja, hogy a 9. §. *kivételt* tartalmaz, mert a szövegben foglalt *megszorítás* más szóval kivételt jelent. A kivételes jellegű intézkedést pedig, legfőképp akkor, midőn az mások jogainak korlátozását vagy megszüntetését vonná maga után, mint épen a 9. §. sohasem szabad általános szabályként alkalmazni és oly esetekre is kiterjesztetni, melyek a szövegben világosan és kifejezetten nem foglaltatnak. — Örégi

jogelv az a magyar jogban: «Favores ampliandi, odiosa restringenda,» «Exceptio firmat regulam in casibus non exceptis.» «Expressa docent, non expressa non nocent.»

V. Fölfogásunknak és a hivatkozott döntvényeknek kétségbevonhatlan helyességét bizonyítja a cs. kir. igazságügyminiszteriumnak 1860. január 18-án 20,504. sz. kelt rendelete is — azon kérdés iránt; vajjon az osztatlan állapotban levő oly hagyatéki javak felosztásánál, melyekre nézve az örökösödés 1853. május 1-je előtt vagyis az áptk. életbeléptetése előtt megnyílt, testvérek és unokatestvérek közötti világos örökösödés esetében — melyik eljárás követendő az 1840. 13. t. cz., az 1849. nov. 3-án kelt ideiglenes perrend 12. §-a d) pontja s az 1851. november 3-án kelt igazságügyminiszteri rendelet határozatai-e? Kimondatik e rendeletben, hogy: «minden ily (hagyatékot) illető tárgyalásnál a *hagyatékra* nézve 1853. május 1-je előtt keletkezett igények az áptk. 5. §. s az 1852. november 29-én kelt legfelsőbb nyiltparancs értelmében az örökhagyó halálakor fenállott anyagi törvények szerint ítélendők meg — az *eljárás alakjára* nézve azonban az 1854. aug. 9-én kelt (peres ügyeken kívüli eljárás) nyiltparancs szabályai követendők.» (Törvénytörvény Csarnok 1860. évi 18. szám, 71. lap).

Fölfogásunk és a hivatkozott döntvények helyességének nagyobb megerősítésére idézhetjük még az országbírói értekezlet által alkotott ideiglenes törvénykezési szabályok I. 2. §-át is. Szólván: «Az ösiség tárgyában 1852. november 29-én kibocsátott patens mindazon rendeletei, melyek az öröklésre vonatkoznak, megszüntetvén, ezek helyébe a magyar öröklési elvekkel megegyező, mindazáltal az ösiség eltörléséről szóló 1848. 15. tczikkhez idomított szabályok léptetnek életbe.»

VI. Az ösiségi patens bevezetésében az 1. §. előtt kijelentik, hogy «a tulajdon és egyéb dologi jogok gyakorlása az igazság követelményeivel megegyező határozatok oltalma alá helyeztetik.»

Ezen sorokban világosan ki van fejezve az ösiségi patens szelleme, és a kibocsátó hatalom azon szándéka, hogy az által igazságtalanság létesíttetni nem szándékoltatik. Már pedig nem lenne-e a jog- és erkölcsi érzet mélyen sértő, sőt égbekiáltónak is mondható igazságtalanság, megfosztani világos öröklési jogától azon testvért, ki a «Haynau-korszak» hóhér pallosa elől elbujdokolt, vagy kivándorolt s e miatt az örökjog megnyílásáról a kitűzött egy év alatt tudomást nem szerezhetett; — vagy megfosztani a kiskoru gyermeket, kinek örökségét az atya, anya, gyám vagy gondnok vagy a nagykoru testvér bitorolta, mely ellen azonban záros határidő alatt felszólalni testi vagy elmei fogyatkozások miatt cselekvőképessége nem volt. Nem a jog és igazság kigunyolása, egyenes arczul csapása lenne-e mások világos kárával gazdagítani és a másokat illető javak fölött minden kárpótlás nélkül kizárólagos tulajdoni joggal megajándékozni azon személyeket, kiknek, mint legközelebbi vérrokonoknak vagy felügyelőknak módjukban volt tudni, hogy azt, a mit hatalmukban tartanak és elsajátítani akarnak, rosz-hiszemüleg birják.

Ez okból az ösiségi patens nyiltpan kijelentett intentiójának félreismerésén alapul és a becsületes jogérzettel ellentétben áll azon vélemény, mely azt tartja, hogy a áptk. hatályba lépte előtt (1853. május 1.) megnyílt öröklési jog az osztatlan hagyatékra nézve még az egyenesen leszármazók között is elévül, illetőleg megszűnik, ha érvényesítés végett a per egy év alatt (1854. május 1-ig) meg nem indítatik.

Azért is ne ezen önkényszerű magyarázaton alapuló véleményt kövessék határozataikban bíróságaink, hanem azon fölfogást, mely mint a fenforgó esetben egyedül helyes, a bécsi legfelsőbb törvénytörvény és a budapesti legfőbb ítélőszék elől hivatkozott többrendbeli döntvényeiben egyhangu elfogadásra talált.

VII. Igaz, hogy a jelenkori döntvények nem bírnak többé közkötelező erővel. A bíróságokat most csak a törvény kötelezheti és saját legjobb meggyőződésük. Mindamelllett midőn a törvény által nem világosan szabályozott jogkérdéseket kell elhatározni: ily esetekben czélszerűségi szempontok javasolják, hogy az eljáró bíró a jogfolytonosság és egyformaság eszméjének hódolva azon nézet értelmében hozzon ítéletet, mely egy jogerejű határozat által már egyszer, vagy mint az ösiségi patens 9. §-a, már többször, már igen sokszor eldöntve van.

Ily esetekben mutatkozik a kir. Curia elvi határozatainak fő fontosságu gyakorlati természete, practikus nagy haszna és czélsze-

rűsége. Ellenkező eljárás és legtöbbször csak fontoskodáson és önfejlésen alapuló folytonosan különböző határozatok csak a bíróságnak annyira szükséges tekintélyét ássák alá. Az ügyfeleket pedig és ezek képviselőit a jogosság és jogtalanság fogalma iránt tévútra vezetik vagy bizonytalanságban tartják.

Ha a legfőbb bíróságok még hasonszerű jogesetekben, sőt ugyanazon jogalapú perekben is különböző jogelvek szerint ítélnék s különbözőleg oldják meg a fölmerült jogkérdéseket: úgy nem csoda, ha ily contrast határozatok alapján nem képződhetik ujabbánálunk oly szilárd törvényszéki szokás, mely megmagyarázná, pótolná vagy kiegészítené a hiányos törvényt és a mely ép ez okból mindenütt máshol fenn tudja magát tartani a jogéletben. (Herczegh Mihály: Magyar polgári törvénykezési rendtartás. Pest. 1871. 31. l.)

Szilárd törvényszéki szokás egyformaságot és folytonosságot tételez fel a döntvényekben. Ez pedig csak úgy keletkezhet, hogy ha a felelbbviteli bíróságok elnökei nem tartanak szükségtelennek élni azon joggal, melyet részükre a birói ügyvitel tárgyában kibocsátott 1869. ápril 29-i igazságügyminiszteri rendelet 216. és 221. §-ai s az 1874. október 15-én kelt imr. 134. és 277. §-ai biztosítanak. Oly jogesetek eldöntésénél ugyanis, melyek az anyagi vagy alaki jog hiányossága miatt elvi megállapodást tesznek kívánatosná: a külön tanácsok valamennyi tagjainak meghívása mellett teljes tanácsulást kellene tartani, és ennek beható vita után történt elvi megállapodását elnöki intézkedés folytán a meg nem jelenteknek is tudomására hozni.

Ha pedig a felelbbviteli bíróságok elnökei ezen érintett okból teljes tanácsokat tartani átallának: az ellentétes határozatok jövőbeni elkerülése végett azon intézkedés is czélszerű lenne, ha az ugyanazon szakosztályhoz tartozó tanácsok elnökei a tanácsoknak minden bonyolultabb peres ügyben való fontosabb megállapodásait a másik tanácscsal, illetőleg azok elnökeivel közölnék.

Dr. Herczegh Mihály,
egyetemi tanár.

A birtokbíróság és a semmitőszék.

A felsőbb bíróságok tekintélyének kétségtelenül legfényesebb nyilvánulása a döntvényekben rejlik, melyeknek célja oly jogkérdéseknél, hol a törvény épen nem vagy csak igen hiányosan intézkedik, az ebbeli hiányokat pótolva, irányadó jogelveket állítani fel.

Hogy nagy jelentőségűek voltak a legfőbb törvényszéki határozatok a magyar igazságszolgáltatásban mindig, mutatja az ismert „Planum Tabulare” is, mely a Mária Terézia rendelete folytán összegyűjtött, az időbeli s korábbi ilyenmű határozatokat tartalmazza, — de igazolja még s különösen azon körülmény, hogy az ily határozatokra, egyes a törvény által nem szabályozott jogesetekben, mint a törvényekre hivatkozni is lehetett.

Gondosan összegyűjtve tételnek közzé jelenleg is a királyi legfőbb ítélőszék és a kir. semmitőszék határozatai; ámde jelentőségük már igenis alacsony fokra szállott, a minek oka az ezen határozatokban nem kevészer előfordulni szokott következetlenség és felületesség. Nem tartozik már a ritkaságok közé, hogy egymáshoz ikertestvérként hasonló peres ügyben, egészen ellentmondó, homlokegyenest ellenkező határozatok hozatnak, s hogy ezen határozatok, a részükre kijelölt korláton túllépve, nem hézagot pótolnak, de sokszor positiv törvénybe ütköznek s megváltoztatott, illetve megsemmisítő hatalmukat a törvények paragraphusaira is kiterjesztik. Ha az elsőbbek megnevezett hibát menthetővé tenné is azon körülmény, hogy a felsőbb bíróságok több tanácsban intézvé a hozzájuk utalt ügyeket, a dolog természetéből következtethető, hogy egyes tanácsokban, az ott működő bírák meggyőződéséhez képest, sok esetben ellentétes nézetek emelkedhetnek érvényre, — minden mentséget nélkülöz azon második hiba, hogy a Curia némely esetben a meglevő paragraphus helyett ujabbat — lehet, talán jobbat, de semmi esetre sem jogosultan — kíván hatalomra vergődtetni.

Hogy pedig ezen most előadottak nem légből kapott üres frázisok, nem feltűnési vágy szülte alaptalan ráfogás, igazolták a már több ízben felmerült jogosult panaszok, s igazolja a leghódítóbb ékesszólás, az alább teljes meztelenségében előadott tény is, a mely habár nem a legszánandóbb rémszüllöttek sorából való is, a fentebbi állításokat eléggé támogatja.

E. T. és H. M. felperesek, — U. K. és S. M. alperesek ellen az e—i kir. járásbírósághoz beadott keresetükben előterjesztik, hogy alperesektől egy házat megvévén, kötelezték ezek magukat az általuk eladott házra bekebelezett követeléseket, a vételár utolsó részletének lefizetésére kitűzött határidő elteltéig töröltetni, mivel pedig az ebbeli kötelezettség teljesítve nem lett, kérik alpereseket, az irgalmas szerzet alapítványi pénztára javára bekebelezett 210 frt tőke s kamatai töröltetésére, illetve az összeg erejéig biztosítékadásra avagy ennek kifizetésére ítéletileg köteleztetni.

Alperesek a tárgyalás alkalmával a polg. tvkzési. rendtartás 97. §-a értelmében, a birói illetőség elleni kifogásukat terjesztik elő; mely kifogásuknak a járásbíróság helyt adván, a birói illetőség leszállított s pert indító keresetükkel a fenforgó ügy illetékes bíróságához utasítottak. Ezen végzés ellen felperesek semmiségi panasszal élve, a kir. Curia, mint semmitőszék 21,645—p. 1875. szám alatti határozatával a neheztelt végzést megsemmisítette s a járásbíróságot ez ügyben illetékesnek jelentette ki és pedig azon indokból, mert a kereset tárgya 300 frtot meg nem haladván s külön ügybírósághoz utasítva nem lévén, az a járásbíróság illetősége alá tartozik.

Hogy mennyire téves ezen felfogás s ellenkezik a fenálló törvényekkel, az ügy egyszerű volta mellett, azonnal felismerhető lévén, bővebb indokolásra nem szorul. A kereset nyilvánkönyvileg bekebelezett zálogjog töröltetése iránt indítván s dologbani jog elbírálását czélolván, minden kétségen kívül áll, hogy az a birtokbíróság vagyis a kir. törvényszék hatásköréhez s rendes eljárás alá tartozik. Nem jöhet tekintetbe tehát az összeg, a mely erejéig a töröltetni kívánt zálogjog bekebelezve lett, épen úgy mint nem jön figyelembe birtokpereknél, az ingatlanság értéke.

Nem vagyok pártolója a hosszadalmas ügymenetnek, sőt ellenkezőleg igenis üdvösnek tartom, ha az érdekeiben sértett fél mielőbb nyerhet az igazságszolgáltatásnál orvoslást; nem tartom czélszerűtlennek, de sőt mint ok s időszert és minden tekintetben előnyöst, tiszta meggyőződés szerint helyeslem jogirodalmunk érdemeiben dús harcosának, a széles körben tisztelt Zlinszky Imre kir. táblai bíró urnak, a járásbíróságok hatáskörének szabályozására nézve nyilvánított becses véleményét, a mely szerint a járásbíróságok is felruházandók lennének birtokbírósági hatáskörrel, oly esetben, midőn a tárgy értéke 500 frtot meg nem halad. — Ámde mindaddig, míg ezen szép elvet a honatyák jóakarata törvényre nem érleli, kell hogy megmaradjunk az eddigi, e tárgyban világosan rendelkező törvényeink mellett. Legyen bár mily szép és üdvös valamely reform-eszme, annak a tételes törvényt feláldoznunk nem lehet, nem szabad, és nem különösen a bíróságoknak; mert ha ezt teszik, kioltják a szívből a törvény iránti tiszteletnek szunnyadó szikráját is, s önmaguk semmisítik meg az irányukban tanusítani kellő feltétlen bizalmat. — És ha a törvény ignorálása s a következetlenség roszalást érdemel már az alsóbb foku bíróságoknál, úgy vést hozók eme hibák, ha azok az irányt adó elvek felállítására hivatott legfőbb bíróságok tényeiben nyilvánulnak.

Ezen fentebb ecsetelt hibák az okai, hogy, bár a helyes jogi felfogástól tüdőklő s az anyagi igazságot diadalra juttatni igyekvő határozatok magas számban haladják a téves irányukat, a legfőbb bíróságok nem dicsekedhetnek oly feltétlen bizalommal, milyennel okvetlen birniok kellene.

A legfőbb bíróságoknál az elhamarkodás vagy elnézésből eredő botlás soha sem menthető, már azon egy oknál fogva, mert nem orvosolható.

Szmrekovszky Sándor,
h.-ügyvéd.

Zlinszky Imre tiszt. munkatársunk, ki mult évben nagy dicséret aratása mellett a Strokay-díjat elnyerte, ez évben az öröklött és szerzett vagyonjog kérdésében ismét elnyerte a pályadíjat és egyúttal a magy. tud. Akadémia levelező tagjává választott. A mily méltó kitüntetés érte ezzel jogirodalmunk legérdemesebb íróját, ép oly megütközést keltett bennünk az osztály részéről szintén lev. tagságra ajánlott Csemeghi bukása. Az érdemet és tudományt még a személy iránti rokonszenv hiánya mellett is tisztelni, sokkal méltóbb lenne az Akadémiához, mint azon pajtáskodás, mely Vécsey Tamás kétes becsű jogirodalmi termékeinek kívánta a halhatatlanságot biztosítani.

Felelős szerkesztő: **dr. Dárdai Sándor.**

Indokolás.

Vége.

A javaslat a járásbírók hatásköréből elvont ügyek ellátását a békebírókra — honunkban ily szervezet és hatáskörrel eddig még ismeretlen hatóságra — bizza.

Ez intézmény behozatala által a bírói szervezetre nézve az 1869: IV. és az 1871. XXXI. törvénycikkekben lefektetett alapelvek változást lényegükben nem szenvednek s pusztán általános eszmék után menni az igazságügyi szervezet terén sem lehet, s szem előtt téveszthetők sem az állam pénzügyi viszonyai sem egyéb viszonyok és körülmények, melyek az államéletben nyilvánulnak s melyek az igazságügyi szervezetre is befolyással bírnak.

A művelt államok egyike sem ragaszkodott mereven megállapított igazságügyi szervezetéhez s mi sem zárkozhatsz el a külföldön életképeseknek nyilvánult intézményeknek hazánk viszonyaihoz idomítva való meghonosításától és pedig annyiaval kevésbé, miután ezen intézménynek hazánkban való meghonosítását számos felterjesztésben, s a napi sajtóban napról-napra hangosabban nyilvánuló közvélemény is követeli.

A békebírói intézmény által elért üdvös eredményeket illetőleg elég Angliára és főleg Franciaországra és Belgiumra hivatkozni, mely utóbbi államokban a békebírók a törvénykezés terén az angolhonnál nagyobb; kiterjedtebb hatáskörrel szervezve a csekélyebb fontosságú peres ügyeknek ellátására a legüdvösebb intézménynek bizonyult.

A békebírói tiszte a törvényhatóságok választottai saját akaratukból, a főispán által való felhívás s a törvényhatósági közgyűlés által való választás és az igazságügyministernek megerősítése alapján — hivataluknál fogva pedig a megyék, székek, vidékek és kerületeknek szolgabírái, a törvényhatósági joggal felruházott, valamint a rendezett tanácsú városok egyes tanácsnokai és a községi bírák viselik.

A választott békebírákra nézve a kellékek akként állapítottak meg, hogy a jogtudományi szakismeret hiánya kizáró akadályt ne képezzen, mindamellett tisztük viselésére kellő képességgel és tekintéllyel birjanak.

Az összeférhetlenség csak oly foglalkozásukra állapított meg, kik a törvénykezésben mint tényezők vesznek részt vagy kiknek pályájuk oly nemű, mely a békebírói tiszttel kellően nem egyeztethető. A törvényhatósági joggal felruházott, valamint a rendezett tanácsú bíró városok tanácsnokait illetőleg a békebírói tiszt gyakorlására a közgyűlés által való különös választás állapított meg s kimondatott, hogy a mennyire lehetséges oly tanácsnokok választandók, kik jogtudományi tanfolyamot végeztek, vagy kik mint bírák alkalmazva voltak.

Mint hogy a népesebb nagy községek bírái hivatalukból folyó egyéb teendőikkel némely helyütt annyira elfoglalva, hogy a békebírói tiszt gyakorlására kellő idővel nem rendelkeznek, a javaslat az ily községeknek megengedi, hogy a békebírói tiszt gyakorlására a községi bíró helyett külön békebíró választanak, azonban oly korlátozással, hogy az ily békebírónak csak jogi szakismeretekkel bíró egyén választható, mivel azon tekintélyt, melylyel a községi bíró hivatalánál fogva bír, egyedül a választott bővebb képzettsége pótolhatja és hogy az igazságügyminister megerősítése nélkül nem működhetik.

A hivataluknál fogva békebírák ezen tiszte hivataluk viseléséig tart, s a békebírói tisztről csak hivataluk elhagyásával mondhatnak le.

A választott békebíró tiszte 3 évig tart, s ezen hivatalát akarata ellenére bűnvádi ítélet vagy fegyelmi bírósági határozaton kívül csak az esetre vesztethi el, ha időközben oly körülmény állott volna be, mely őt a békebírói tiszt viselésére alkalmatlanná tenné vagy éppen kizárná. A megyék, székek, vidékek, kerületek mindenik közigazgatási járása, a törvényhatósággal felruházott és a rendezett tanácsú városok, valamint a nagy községek, ha a békebírói tiszt gyakorlására külön tanácsnokot választottak — egy-egy békebírói járást képeznek, a városok azonban a körülményekhez képest több békebírói járásra is feloszthatók. A békeb. hatáskörének és eljárásának megállapításánál azon két alternatíva közül, vajjon a békebírók előtti eljárásnál a bizonyítékok használata szorítandó-e meg? vagy a per anyaga korlátozandó? a javaslat az utóbbi utat választotta, s e részben azon szempontból indult ki, hogy a békebírók hatáskörébe csak azon keresetek tartozzanak és

melyek első tekintetre világosak, vagy

melyek tárgya természete nem bírja meg azon költségeket, melyekbe e pereknek a rendes bíróságok által való ellátása az államnak kerül és

melyek a felek által viselendő költségekkel arányban nem állnak.

Annak szüksége, hogy a «solennis ordo judicarius» részletes és aprólékos formáitól némely csekélyebb fontosságú perek felszabadítandók, már a római és canonjogi törvényhozók által, mely jogok a művelt államok törvényeinek ma is alapját képezik, felismertették és egy új peres eljárás alapja vettették meg, mely a német jogba is átmenvén s a századok folyamán a gyakorlat, s a jogtudósok által tökéletesítve különféle alakban (Arres, Exekutiv = Mandats = Mahnverfahren) meghonosítván, ma már valamennyi művelt állam által, több-kevesebb eltéréssel s kisebb-nagyobb körre szorítva elfogadtatott, s a csekélyebb fontosságú peres ügyeknek külön eljárás szerint s külön bíróságok által való ellátása mindenütt igen czélszerűnek s üdvös hatásúnak bizonyult.

Fényes példát szolgáltat e tekintetben Franciaország, hol a békebírók az 1790. augusztus 10-ki törvény által a csekélyebb fontosságú peres ügyek elintézésére szerveztetvén, az intézmény oly előnyösnek mutatkozott, hogy a békebírák hatásköre 1838-ban kiszélesített s 1842. évben a felebbvitellel megtámadható 71,771 ítélet közül csak 5788 ellenében emeltetett jogorvoslat s ezek közül azon évben csak 1321 ítélet változtatott meg. 1849. évben 51,867 ítélet közül csak 6625, Belgiumban pedig 1838—39. évben 4377. ítéletből csak 232 tehát körülbelül 5%-a felebbeztetett.

Átlag véve ugyancsak 5%-a felebbeztetik az ítéleteknek Angliában, hol a grófsági törvényszékek az 1846. évi «County Court act» alapján a 20 L. sterling értéket felül nem haladó személyes keresetekre felállítván 1850. augusztus 14-iki törvény által az 50 L. sterlinget meg nem haladó keresetek is az említett bíróságok hatáskörébe utaltattak s 1848. évben, midőn a beperesített követelések összege 1,346,802 L. sterlinget tett — 86,292 L. azonnal a kereset bejelentése után kifizettetett.

Nem kevésbé jótékony volt azon hatás, melyet az új eljárás a perek tartamának megrövidítésére gyakorolt, így például Poroszországban az általános szabály szerint elintézett perek átlagos tartama 1¹/₂ év volt, a sommás és bagatell eljárás behozatala után a perek amabban átlag kevéssel több mint 5 hó, a bagatell eljárás szerint pedig két hónál alig hosszabb idő alatt befejeztettek.

A művelt államokban a csekélyebb fontosságú perek ellátására vonatkozó valamennyi eljárás a «prima facie coquisitio» kifejezés alatt ismeretes alapelvre fektetett s általán oly peres ügyek tartoznak a különféle nevek alatt behozott sommás vagy gyors eljárás alá, melyek vagy a jogkereső felek személyes viszonyainál fogva, vagy azon veszély következtében, mely a késedelem által magát a jogsegély sikerét veszélyeztetné — sürgős természetűek (necessitas urget, forte necessitate urgente) s melyek első tekintetre, illetőleg rövidebb vizsgálat után is valóknak, igazaknak tűnnek fel (quod prima facie justum videtur). Ugyanez alapelven nyugodott hazánkban az 1836: XX. s az 1840: XI. törvénycikkekben szabályozott sommás szóbeli eljárás is, kimondatván az említett törvényekben, hogy azon eljárás alá tartoznak a világos, nyilvános, nyomban vagy újabb tettekből tisztára hozható keresetek.

Az említett közös alapelv mellett a külállamok törvényei abban divergálnak, hogy némely törvény szerint a panaszlott fél a bíró által fizetésre hivatik fel a nélkül, hogy meghallgattatnék, — más államok törvényei szerint pedig a panaszlott fél meghallgattatik ugyan, azonban az eljárás meghatározott rövid formák mellett gyorsan befejeztetik s csak oly bizonyítékok használata engedtetik meg, melyek azonnal érvényesíthetők (in continenti liquidae), azonban az eljárásnak korábban divott azon harmadik neme, mely a perbeli állítások valószínűségét vagy ennek látszatát, a milyenségre bizonyítást (semi plena pretatio) az ítélethozatalra elégségesnek tekintette, — a modern államok törvényeiből kiküszöböltetett.

A javaslat nem fogadja el azon eljárást sem, mely a panaszlott félt — meghallgatása nélkül is fizetésre hívja fel, illetve kötelezi, mert ez által az praesumáltatik, hogy a keresetben kellőleg igazolt követelés a panaszlott fél által ki nem fizettetett; — ily praesumptio azonban jogosultsággal nem bír s egyébként is fizetésen kívül számos kifogás létezik, mely a fizetési kötelezettséget felfüggeszti vagy éppen megszünteti. Nem fogadja el a jav. az eljárási formákat továbbá azért, mert a biztosítási végrehajtás által a valóban veszélyeztetett követelés biztosítására kell mód van nyújtva s mert a panaszlott ellen előlegezen vezetett végrehajtás a követelés valótlansága esetén a végrehajtást szenvedettnek gyakran helyre-pótolhatatlan kár, orvosolhatatlan jogsérelem okoztatik, — mert továbbá a közjegyzői okiratok végrehajthatóságának megállapítása által mód nyújtott arra, hogy a hitelező követeléséhez a legelővidebb idő alatt hozzájuthasson.

A javaslat azon szükségszerű s legyőzhetlen ellentéttel, mely az

igazságszolgáltatás körül előtérbe lépő két követelmény között, hogy t. i. csak valódi jog védelmeztesse s hogy a jogaiban megtámadott félnek rögtön védelem nyújtassék, — létez, — az által igyekezett lehetőleg kisebbíteni, hogy az állítások bizonyítását a felek részéről megköveteli s viszont a védelemnek is kellő tért enged, azonban az eljárást lehető rövidre szabja, — a per huzására a jogorvoslatok kiküszöbölésével tért nem enged.

A javaslat megkívánja, hogy — mint Bayer magát igen helyesen kifejezi: «az, ki mint panaszos valamely jogot bíróság előtt érvényesíteni kíván, — azon tényeket, melyek nélkül a kérdéses jog egyáltalán nem létezhetnék — hebizonyítani köteles legyen» — s a bírót a bizonyítékok tekintetében az általános perrend szabályaihoz köti s a rendes bíró előtt használható bizonyítékok közül az eljárásban sem zár ki egyet sem.

A bizonyítékok ugyanis gyorsakra és nem gyorsakra nem osztályozhatók, mivel a magában véve leggyorsabb bizonyíték, a közokirat sem gyors, ha a közokirat a bíróság székhelyétől messze fekvő hatóságnál őriztetik s viszont a legkevésbé gyors bizonyíték: a tanúk is gyorsra lesznek, ha a fél azokat a tárgyalásra magával hozza.

A javaslat nem tévesztette szem elől, hogy a legalaposabb eljárás is, mely magában véve nem cél, hanem csak eszköz, ha hosszadalmas azon baj, mely magában a perindításban rejlik — nemcsak hogy nem orvosolja, hanem fokozza, hogy — mint a tudós Puchta mondja — «ha a per fölszerelése, a bizonyítékoknak esetleg ügyvédek közbenjöttével való fölvétele hosszasan s késedelmesen történik, ha a bíróság akként szerveztetik, hogy a legcsekélyebb perlekedéseket is minden pompával felszerelni és elintéznie kelljen: ez esetben a hasznos állampolgár, a ki talán ellenfelének boszantása által kénytelenült keresetet indítani vagy magát védelmezni, inkább elhatározza magát jogos követelésétől elállásra vagy roszakaratu cselédje alaptalan követelésének elismerésére, semhogy napi keresményének elvesztésével még egyszer annyi kárt szenvedjen.

E szempontnál fogva a javaslat nem tartalmaz olynemű intézkedést, mint milyen az 1868: LIV. törvényzikkben némely keresetekre nézve megállapítva van, hogy t. i. a fél keresetének megindítása előtt egy egyeztető hatóságot fölkeresni kénytelenüljön s általán oda törekszik, hogy a kereset minél alaposabban és minél gyorsabban ellátassék. A gyorsaság követelményének azonban nem lehetett fölládozni az alaposágot s inkább kívánta a javaslat, hogy a fél gyorsan jogot, mint nagyon gyorsan jogtalanságot nyerjen; annnyival is inkább, mert a javaslat a békebíró ítélete ellenében felebbvitelt nem enged.

A javaslat nagy figyelmet fordított arra is, hogy az igazságszolgáltatás a jogkereső közönségre nézve az eljárásban a lehető legolcsóbb legyen s épen ez okból a feleket a békebírák részére díjak fizetésére nem kötelezi; a békebírák ellenben tartoznak járásukhoz tartozó több községben bírói széket ülni.

A javaslat a fennebb említett azon szempontnál fogva, hogy a világos békebíró által csak az első tekintetre s a rendes bíróság eljárásával egybekötött költségekkel arányban nem álló csekélyebb értékű perek intéztessenek el; — a békebíró hatáskörébe csak az 50 frtot felül nem haladó személyes kereseteket — továbbá a bérelt lak vagy helyiségből való kiköltözés iránti kereseteket; ezeket azonban oly korlátozások mellett utasítja, melyek a keresetnek alaposabb jogi tudomány nélkül való elbírálását lehetővé teszik.

A békebíró hatáskörébe utalta továbbá a művelt államok példájára bizonyos föltételek mellett az alimentationalis kereseteket s ideiglenesen a kisebb mezei rendőri kihágásokat s a becsületsértési pereket ott, hol ezek polgári eljárás tárgyát képezik.

Nem terjesztette ki azonban a békebíró hatáskörét Anglia példájára a birtokháborítási keresetekre, melyek bonyolódottságuknál fogva gyakran hosszabb eljárást — elintézésük jogi szakismereteket kívánnak. Valamennyi hatáskörökbe utalt keresetekre nézve kizárta a javaslat a szavatosra való hivatkozást, mert ezáltal az eljárás tetemesen hosszabb és bonyolódottabb lenne s mert a szavatosra való hivatkozásnak ezen eljárásban való kizárása meg fosztja meg a felet azon jogától, hogy szavatosra ellenében külön pert indíthasson.

Hogy a békebíró ne legyen kénytelen a bonyolódottabb s nagyobb jogi készsütséget igénylő keresetekben — talán kevésbé alaposan bírskodni, — a javaslat megadja a békebírósnak azon jogot, hogy ha a feleknek kihallgatása után azon ügynek bonyodalmas voltáról meggyőződött, az ily kereseteket magától elodázhassa.

A községi békebíró hatásköre a községi bírák csekélyebb ismeretei folytán csak a 20 frtot meg nem haladó személyes keresetekre szoríttatott.

A békebíró előtti ügyekben a javaslat általán a polgári tör-

vénykezési rendtartásnak a sommás eljárásra nézve megállapított szabályokat rendeli alkalmazandóknak, a mennyiben a békebíró hatáskörébe utalt ügyek természetöknél fogva eltérő intézkedést nem igényelnek. Az eltérések egyike, hogy a jav. szerint a felek a békebíró előtt rendszerint személyesen tartoznak megjelenni, a meghatalmazott általi képviselet ugyan meg van engedve, azonban az igazságszolgáltatás két fő kellékére: az olcsóság és gyorsaság követelményeire való tekintetből kimondatott, hogy a képviseltetés (akár ügyvéd akár más által) folytán fölmerülő költségek a meghatalmazó által viselendők s azokban azon ellenfél peresztés esetében sem marasztalható el, ezen intézkedés folytán a peres felek a per tárgyával arányban nem álló költségektől megmentetnek s egyszersmind a per bonyolításának is eleje vétetik.

A tárgyalás szóbeli és nyilvános s az eljárás alapelvét általán a tárgyalási elv képezi s ez okból a bírónak kellő eszköz nyújtatik a tényállás felderítése végett s a javaslatnak a tárgyalás folyamán a bizonyítékok fölvételére vonatkozó intézkedései az elvnek szükség-szerű folyamánait képezik. A tárgyalásról a javaslat rövid jegyzőkönyv (fenille d' audience) fölvételét rendeli el.

A békebírói eljárásban a perorvoslatok általán kizárva, illetőleg rendkívül korlátozva: igazolás két esetben engedtetik, ha t. i. a fél a tárgyaláson való megjelenést vagy a megítélt eskü letételét mulasztotta el; sem a közben szóló határozatok sem a végítélet ellenében sem felebbezésnek sem folyamodásnak vagy semmiségi panasznak nincs helye. Joga van azonban azon félnek, ki a békebírói ítélettel meg nem elégszik, a békebíró székhelyére illetékes járásbíró előtt a békebírói ítélet kihirdetésétől számított 30 nap alatt indítandó sommás per útján orvoslást keresni, a per megindítása azonban a végrehajtás folyamát nem akadályozza s csakis az esetben, ha a fél kimutatja, hogy a pernek reá nézve kedvező elintézése esetében viszkövetelése ellenfelének vagyoni viszonyai folytán biztosítottak nem tekinthető s ha e mellett a marasztalási összeget a békebírónál leteszi: rendelheti el a békebíró a végrehajtás felfüggesztését.

A békebírói határozatok végrehajtása általán az ingóságokra eszközölt végrehajtás szabályai szerint történik, az ezen ügyek természete s a bírói hatóság szervezete folytán szükséges módosításokkal.

A javaslat részletes intézkedéseket tartalmaz azon esetekben követendő eljárásra nézve, midőn a békebíró által lefoglalt ingóságokra a rendes bíróság által már előbb végrehajtás vezetett s midőn azok a rendes bíróság által utólag foglaltatnak le.

A végrehajtás folyama alatt a javaslat a végrehajtás szenvedettnek panasz benyújtását engedi meg, ha a végrehajtás idő előtt rendeltetett el, ha az ítélet vagy egyezség tartalmán túl terjeszkedett, ha a végrehajtás alól kivett tárgyak foglaltattak le, ha a békebíró hatásköréhez nem tartozó ügyben ítélt és ha meg nem idézett vagy önképiseletre nem jogosított fél marasztaltatott el.

Viszont a végrehajtó is élhet panasszal, ha a végrehajtás vagy árverés — ez iránt való joga daczára el nem rendeltetett, vagy ha az ítélet vagy egyezség tartalmánál szűkebb körre szorítottatott s végre, ha a végrehajtás szabály-ellenesen foganatosított.

A panasz felett a békebíró székhelyére illetékes első folyamodású kir. törvényszék véglegesen határoz s azon esetekben, midőn a békebíró hatásköréhez nem tartozó ügyben ítélt, vagy ha meg nem idézett vagy önképiseletre nem jogosított fél marasztaltatott el: joga van a törvényszéknek a végrehajtás alapjául szolgált egész eljárást megsemmisíteni.

A most érintett panaszon kívül a végrehajtás folyamát a végrehajtás korlátozása vagy megszüntetése iránt indított kereset függeszti fel, de csak akkor, ha a végrehajtási jog elenyésztenek alapjául szolgáló tény közokirattal vagy teljes hitelt érdemlő magánokirattal igazoltatik, vagy ha a marasztalási összeg bírói kézhez tetetik.

A mennyiben a végrehajtó a végrehajtást a marasztaltnak ingatlanságaira kívánja vezetetni, ez iránt a békebíró az illetékes telekkönyvi hatóságot tartozik megkeresni, mely ez esetben is az ingatlanokra vezetett végrehajtásra vonatkozó általános szabályok szerint jár el. A jav. a békebírákat az általuk akár cselekvés akár mulasztás által okozott károkért, a mennyiben jogorvoslat vagy a törvény útjának igénybe vétele által elháríthatók nem voltak, felelőské teszi s az ez alapon indított kártérítési keresetekre és a fegyelmi eljárásra nézve a törvényhatósági tisztviselőkre fenálló törvények alkalmazását rendeli. A törvényjavaslat végrehajtásával s az életbeléptetésre szükséges intézkedésekkel a bel- és igazságügyi ministereket bizza meg, a pénzügyministert pedig felhatalmazza, hogy a békebírói eljárásra vonatkozó bélyegszabályozást rendeleti uton állapítsa meg.

Budapest, 1876. ápril 20.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 ft. A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Ki legyen a jogászgyűlés elnöke. Dr. Dárdai Sándor urtól. — Adalékok a jogok birtokához. Dr. Sipos Árpád, jogtanár urtól. — Akarat-szabadság. Dr. Dobránszky Péter, mű- és jogegyetemi tanár urtól. — A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról. Zlinszky Imre, kir. ítélőtáblai bíró urtól. — Törvénykezési szemle. Veszedelmes jogelvek egy legfőbb ítélőszéki határozatban. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Ki legyen a jogászgyűlés elnöke.

Nagy szellemű férfiak a kor küzdelmei, az optimisták rajongásai és a pessimisták töprengései fölé emelkedve, teljesen tárgyilagos szempontból képesek a helyzetet megítélni.

Ez voltaképen a történet tudományának hivatása. De ebbeli hivatása azonos a kórboncztan feladatával, melyből ugyan okulást szerezhethünk a jövőre nézve, de a kiveszett életerőt vissza nem szerezhethi. És mégis a történet tudománya alapja a politikának, mint a kórboncztan alapja az élettannak.

Nagy szellemű férfiak jellemzésére szolgál azonban, hogy már a jelenkor küzdelmeit is mintegy történelmi objectivitással felfogva, annak alapján a nemzet életerejét fentartani, biztosítani, sőt fejleszteni képesek.

Az ily nagy szellemű férfiak hivatása nem állhat passivitásban, hanem maguk is tényezői lesznek a történelmi fejlődésnek. Ily tényező volt nemzeti életünk újabb kori fejlődésében DEÁK FERENCZ. Ily tényező volt jogéletünk újabbkori fejlődésében HORVÁTH BOLDIZSÁR, bár miként ítéljük is meg alkotásait. Azt elvitatni senki sem képes, hogy utódainak mai napig még az ő legroszabb alkotásának, a polg. törvénykönyvi rendtartásnak javítása sem sikerült, míg ellenben a bírói hatalomról szóló alaptörvényben lerakott nagy reformművének sarkalatos alapelveit feldulni törekednek, mely törekvésükben a politikai áramlatnak nem tényezőül, hanem eszközül szolgáltak.

Jogfejlődésünk Horváth Boldizsár alatt, — eltekintve az akkor meg tapasztalatok hiányából eredett bal-fogásoktól, — oly irányban indult, mely jogrendszerünket rohamosan törekedett a legújabbkori fejlődés színvonalára emelni. E törekvésből származtak az oly intézmények honosításai, melyeknek a megfelelő anyagi és alaki jog alkotása nélkül minden létalapja hiányzott. De ki tagadhatná, hogy habár az általunk akkor is hangsúlyozott szerves fejlődés kellekei nélkül, de hámulatos fogekonysággal egész törvénykezésünket habár csak külalakzatában a kor színvonalára emeltük? Elegendő e célból felemlitenünk azt, hogy például az anyagi és alaki

büntető jog majdnem teljes hiánya mellett a kir. ügyészi intézményt honosítottuk meg.

Üdvös, sőt szükséges volt az ily merőben külalakzati reformálás kiméletlen bírálata és mi gyakoroltuk is azt, mert az ilyféle rhapsodikus legislatio mellett ez intézmények ép oly deus ex machina-ként szerepelnek jogrendszerünkben, mint számtalan más jogintézményünk a már korábban is rhapsodikus jogfejlődésünkben. Ilyen például az analogia kedvéért a tisztí ügyészi intézmény, melynek nem hogy organicus fejlődését, de még eredetét sem képesek legjelesebb jogtörténelmi íróink megfejtani.

Igaz, hogy a rendszeres és szerves jogalkotás nem lehet rögtönös és nem lehet egyéni mű, nem lehet pedig főleg nálunk, hol hiányzott és ép azért teremteni kellett ahhoz a megfelelő szellemi erőt. Ez volt a jogászgyűlés feladata, mely a társulás útján ezen jelen századunk leg-hathatósabb módján felkarolta a jogfejlesztést. Maga a kormány Horváth Boldizsár alatt lelkesen felkarolta az eszmét és csak a gyűlölet mondhatja a jogászgyűlés eddigi működését meddőnek.

Azonban a jogászgyűlés phasisai hű tükrét képezik a lefolyt évtizednek.

A csakhamar bekövetkezett reactio idejében a kormány gyöngeségének érzetében elfordult a jogászgyűléstől, mert ennek irányát nem követvén, előreláthatólag helyeslését s támogatását többé nem remélhette.

A kormányhatalom és törvényhozás ellentéte a jogász közvéleménnyel szolgáljon azonban serkentésül a jogászgyűlésnek, melynek hivatása és jelentősége részben megújult, mióta a bírói kar a törvényhozás terméből nagy bölcsen kizáratván, egyedül a jogászgyűlés azon közeg, melyben a bírói kar tudományát de lege ferenda és jogpolitikai meggyőződését hangoztathatja. Mily nyomatékos pedig a bírói hivatott szózata, — azt eléggé tanúsítja az országbíró MAJLÁTH GYÖRGY felszólalása, midőn a főrendiház elnöki székéről leszállva, a bírói függetlenség védelmére kelt. A politikai elvtelenségben elfáslott nemzetnek egy pilanatra ismét átértézte a bírói függetlenség magasztos elvének szentségét és a törvényhozás azon veszélyes lejtő fele útján megállott, melyen indulva a bírói hatalmat ismét a kormányhatalom és a politikai pártoskodás corruptiójának alávetette volna.

A jogászgyűlés elnöksége ez évben a szokásos turnus szerint a bírói karból levén betöltendő, — valóban örvendünk, hogy így ismét a bírói kar egyik celebritásának nyithatunk alkalmat az ország színe és a jogász

közönség java előtt fennen hirdetni azon elveket, melyekért az utóbbi időben majdnem reménytelen harcot kell vívunk.

VAJKAY KÁROLY, a kir. ítélőtábla tanácselnöke az, ki a jogászgyűlés létesítése óta annak küzdelmeiben nemcsak buzdító, tevékeny részt vett, hanem a jogirodalom terén is tiszteletre méltó nevet vívott ki, sőt névtelenül az ép oly ékes, mint éles tollával a hírlapirodalom útján is nem ritkán üdvös befolyást gyakorolt a közvélemény irányzatára.

Meggyőződésünk szerint a jogászgyűlés az ő vezérése alatt újabb életerőt fog nyerni és kétségtelenül leghivatottabb tolmácsa leend a jogászgyűlés törekvéseinek!

Dr. Dárdai Sándor.

Adalék a jogok birtokához.

II.

A személyállapot és családjog kizárólag ekként a jogok birtokának köréből, maradnának még hátra a vagyonjogok; azonban ezeket is megdézsmálhatjuk.

Először is le kell számítanunk a tulajdonjogot, midőn jogok birtokáról szólunk, mert a tulajdonjog birtoka testes dolgokra vonatkozik, s így dolgok birtokához vezet.

Azután pedig föl kell állítanunk azon szabályt: hogy *birtok csak oly jogok felett képzelhető, melyek ismételt gyakorlás daczára sem enyésznek el.*

Ez igen természetes, ha ragaszkodunk azon fogalomhoz, mit a birtokra általában s a jogok birtokára különösen fölállítottunk; oly jogra, mely egyszeri gyakorlat folytán consummáltatik, birtokot létesíteni: fogalomellenes lehetetlenség. A birtok oly lehetőség, mely bennünket valamely jog gyakorlatára, még pedig ismételt gyakorlatára képesít, tehát csak oly jogra vonatkozhatik, melynél egyúttal a folytonos gyakorlat lehetősége meg van, s a joggal való élés, annak foganatosítása nem egyértelmű annak megszüntetésével. Épen ezért például (a vagyonjogok között is) a kötelmi jogok — nagyobbára — olyanok, mikre nézve jogok birtoka nem képzelhető: a hitelező követelési joga az adós ellen a kölcsönösszeg megfizetése iránt, vagy jogigénye a vételárhátralék törlesztése iránt, mind olynemű jogok, mik foganatba vétetvén vagyis behajtatván, a foganatosítás vagy gyakorlat ténye által megszűnnek.¹

A felállított szabály követelményeinek a vagyonjogok közül megfelelnek:

a) a szolgalmak,² mert e jogok folyton gyakorolhatók, a nélkül, hogy megszűnnének; és valóban a tételes törvények (az osztrák, francia, szász, porosz és zürichi meg bádeni magánjogok) a szolgalmakra nézve mind elismerik a jogok birtokát. Egyébiránt a szolgalmi jogok természetére nézve újabban Bruns³ azon felfogást igyekszik érvényre juttatni, hogy a szolgalmak a szolgáló tel-

kek fölött szűkebb körű, de ép oly korlátlan jogot involválnak, mint a tulajdonjog; a szolgalom tehát a tulajdonnal egyértelmű, részszerű tulajdonjog volna, s a tulajdonjogtól csak korlátolt mivolta folytán különböznék. Ez okból a szolgalmi jogok birtoka — csak úgy, mint a tulajdonjog birtoka — nem jogok, hanem dolgok birtokához vezetne. Ezen eredeti felfogás, melynek következménye az volna, hogy a szolgalmi jogok birtoka: szerzés, fennállás és megszűnés tekintetében egykép ítéltetnék meg a dolgok birtokával, mint Bruns maga is bevallja, még a római jogban sem talál az elvi elismerés alapjára.⁴ Annál kevésbé a tételes törvényekben.

A zürichi a jogok birtokáról szóló rész szakaszaiban főleg a szolgalmakat említi.⁵ Az ausztriai polg. törvénykönyv pedig a szolgalmak birtokának szerzésére azon szakaszokat alkalmazza, miket a jogok birtokának szerzésére és elvesztésére felállít;⁶ a porosz Landrecht, a szász polg. és a francia törvénykönyvek egyaránt jogok birtokának tárgyává teszik a szolgalmakat. Hogy ez utóbbi minő mérvben? arra a francia magánjog szempontjából — az ottani gyakorlatot tartva szem előtt — eltérően nyilatkozhatunk. Hogy a francia magánjog szerint nyílt⁷ és önállóknak tekintendő⁸ — vagyis emberi cselekvény nélkül is fennálló és külsőleg látható — szolgalmakra, mint péld. egy vízvezeték, — van helye jogok birtokának, az kétségtelen;⁹ hogy azonban a nem önálló, emberi tevékenységet igénylő szolgalmaknál, mint a servitus aquae hauriendae,⁷ továbbá rejtett servitusoknál, miknek léte külsőleg nem szembeötlő, mint a servitus altius non tollendi,⁸ lehet-e jogok birtoka, vitás dolog. A polgári törvény ugyanis a rejtett és nem önálló szolgalmaktól az elbirtoklás lehetőségét⁹ megvonja, a birtokvédelmet pedig a bebizonyítandó egy évi békés birtok feltétele mellett adja meg; ennek folytán a régibb jogírók és bírák a szemmel nem látható és nem folyton tartó szolgalmaknál tagadták a jogok birtokának lehetőségét. Mindamellett az újabb jogirodalom és törvényszéki gyakorlat — nem tévén semmi különbséget a szolgalmak között — a jogok birtokát azok mindegyikére lehetőnek tartja.¹⁰ Ennyit a szolgalmakról.

Következnék a vagyonjogok közül:

b) a zálogjog. Van-e erre birtoknak helye és minő mérvben? oly kérdés, mely korábban még a közönséges magánjogi irodalomban is élénk vitára szolgáltatott okot, mivel többen kézi zálognál az elbirtoklást lehetőnek állították.¹¹ Az ausztriai jogírók között szintén nézeteltérés mutatkozik; többen: főleg a régi írók közül¹² azt vitatják, hogy a kézi zálog jogok birtokának tárgya lehet, mások

¹ U. a. 81. l.

² Zürichi ptkv 529. s k. §§.

³ Ausztriai ptkv 312., 313. és 351. §§.

⁴ Code civil. 689. art. 2. alinea.

⁵ Code c. 688. art. 2. alinea.

⁶ C. c. 690. art.

⁷ C. c. 688. a. 3. al.

⁸ C. c. 689. a. 3. al.

⁹ C. c. 691. art.

¹⁰ Randa 241., 242. l.

¹¹ Unger «System» II. 268. l. 54. j.

¹² Winivarter, Ellinger, Harum.

¹ Stubenrauch «Das allg. öst. bürg. Gesetzb.» III. k. 700. l.

² Stubenrauch i. m. III. k. 701. l. — Randa i. m. 240. l.

³ Bruns «Das Recht des Besitzes» 176. l.

(mint Unger és Stubenrauch) ezt tagadják,¹ azonban a jelzálognál megengedik, a mit ismét Randa a polg. tkv téves magyarázatának nevez. Szokás ugyan hivatkozni az ellenzet támogatásául — a törvény 1483. §-ára, mely azt mondja, hogy a míg a zálogos hitelező a zálogot birtokában tartja, jogának elmulasztott gyakorlata vagyis elhalasztott érvényesítése miatt elévülés nem fenyegeti. Csak hogy ebből épen az ellenkező következik. Mert mit tesz ez egyszerűen és világosan kifejezve? Azt, hogy ha a hitelező harmincz év alatt nem hajtotta volna is be személyes követelését s így az elévült volna, a kezei között tartott zálogból még ezután és ennek daczára is kielégítheti magát;² az elévülés alá nem eshető jog tehát azon jog, hogy a zálogtárgyból követelésünket kielégítsük. Valóban a *zálogjog lényege* abból áll, hogy a zálog tárgyat eladatván, a vételárból a hitelező magát kielégítheti; ámde ezen zálogjog oly természetű, — és e tekintetben a kézi és jelzálog között nincs különbség, — hogy az egyszeri érvényesítés (gyakorlat) azt megszünteti. Mihelyt el van adva a zálog tárgya (a mi pedig csak egyszer történhetik meg), azonnal vége a zálogjognak; ismételt gyakorlatról itt tehát ép úgy nem lehet szó, mint ennek folytán jogok birtokáról.³ A porosz magánjog magyarázói közül a tekintélyre és számra tulnyomó írók szintén kétségbe vonják annak lehetőségét, hogy a zálogjog birtok tárgya lehessen; a zürichi és szász polgári törvénykönyvek pedig hallgatag kizárják e lehetőséget.

Legnagyobb port ver a jogok birtokának vitás tételei között azon kérdés: van-e helye birtoknak:

c) a kötelmeknél? Igyekezünk — a jognézetek fejlődésének feltüntetése után — a különböző érveket rövidre fogva előadni és az eredményt abból levonni, ámbátor ezt még egyáltalán nem mondhatjuk a jogtudomány megállapodásának; nem tarthat az többre igényt, mint az egyszerű egyéni nézet.

A római jog tudvalevőleg: a szolgalmakra, a superficiesre és emphitensisse szorítja a jogok birtokát; vagy talán még szűkebb körre, mert vannak, kik a superficies és emphitensis felett csak possessiót, nem pedig quasipossessiót tudnak képzelni. Mondhatnók, hogy e nézet kisebbségben van, de tárgyunkhoz — szorosán véve — nem tartozik e kérdés, csak futólag említettük meg annak constatalása mellett, hogy a római jog a jogok birtokát mily szűk körre korlátozza. Sőt a régibb római jogban hiányzott a jogok birtokának általános fogalma is, mely azt a dolgok birtokával analog természetű tényleges joggyakorlatul tünteti fel; bizonyítja ezt azon körülmény, hogy a tilalomparancsok nem a quasipossessio alapján és általában bocsáttattak ki, hanem a szükséghez képest egyes servitusok védelmére — esetről-esetre — mint külön interdictumok; sőt a szolgalmak jó része, így például a negatív szolgalmak egészen, az affirmatív szolgalmak pedig részben jó ideig nélkülöztek az interdictumok védelmét. A gondolkodó jogtudomány csak később álla-

pitotta meg a jogok birtokának fogalmát, mint valamely (szolgalmi) jog tényleges hatalombantartását, illetve gyakorlatát, és a dolgok birtokához való analogiája miatt alkalmazta reá a *quasipossessio* (mintegy birtok) elnevezést. A fogalom továbbfejlesztése azonban elmaradt, s annak foganatosítása a canonjog feladataul jutott.

Az egyház, mely a nemzeti jogélet hatásaitól mindenütt távol maradt, a földöntúli célokat tartván folyton szem előtt, a gyakorlati életviszonyok és jogviszonyokban rejlő nehézségeken könnyen túltette magát; az egyszer felállított elvek és fogalmaknak a merevségig következetes alkalmazásában pedig minden más törvényhozást fölülmult.

Igy a canonjog a quasipossessiót alkalmazta az összes világi és egyházi felségjogokra, mik egyházak, tartományok, községek, zárdák stb. felett gyakoroltattak, — továbbá az egyházi hivatalok, méltóságok és azokkal egybekötött javadalmakra, a hivatalok betöltési jogára, a kegyurjogra, a tizedekre, regaliákra, földterhekre, végül a hitestársak egymás iránti jogukra, a követelésekre stb. Valamely elv felállítását, mely a quasipossessiót tárgya szerint körvonalozná, ép oly hiába keresünk, mint indokolást az egyes eseteknél; csak az a bizonyos, hogy a quasipossessio általánosított fogalmánál fogva a canonjog a jogok birtokát minden jogra lehetőnek tartja, kivéve természetesen azon jogokat, mik ez állapotot természetüknél fogva nem türik (minők az egyszeri gyakorlat folytán elenyésző jogok), mert hiába a lehetetlen a canonjognak sem sikerülhet.

Az obligatiókra elvileg szintén elismerte a birtok lehetőségét; csak hogy a mérték tekintetében eltértek a nézetek. A gyökös követelési jogoknál a quasipossessio feltétlenül elismertetett, a merően személyes természetű kötelmeknél azonban a jelentősebb canonisták tagadják e lehetőséget, de az indokolással adósok maradnak.

A középkori magánjog Francia- és Németországban a római és canonjog behatása alatt állott e kérdésben is; az elmélet és gyakorlat ez alapon fejlődött, s a birtokvédelem oly alakot nyert, a minőt annak a canonjogi elmélet és gyakorlat adott.

A németjog ugyanis — oly értelemben, mint a római és canonjogok: önálló védelemmel — a birtokot sem dolgok, sem jogok felett nem ismerte, mert a mi a közönséges magánjogban a birtokra nézve foglaltatik, az a római, (illetőleg a jogok birtokára nézve) a canonjog alapján fejlődött. Kétségbevonhatlan ugyan, hogy Németország gazdászati, politikai és jogéletének intézményei azon számos reáljogban és földterhekben, mik ott gyakorlatban voltak, pompás anyagot szolgáltatottak a jogok birtokának további fejlesztéséhez, de a fejlesztés érdeme a canonjogé marad. Mert a közönséges magánjogban úgy az elmélet, mint a gyakorlat a canonjog által tört csapáson haladott a XIV. dik századtól kezdve az újabb időkig: alig számbavehető eltérések mellett ismerte el a jogok birtokát az elmélet, a gyakorlat és a birodalmi

¹ Például egy 1614-ben kelt határozat így szól: „die Reichung einer jährl. Pension ist genug zur Probirung des possessus.“

¹ L. Stubenrauch id. m. 701. a p. V. ö. Unger • System. 268. l. 54., 55. j.

² L. Stubenrauch i. m. III. k. 702. l.

³ L. Randa • Der Besitz • 242., 243. l.

törvényhozás:¹ a földterheknél, reáljogoknál, adóknál, nyugdíjaknál, vámoknál, regáliáknál, kötelmeknél, s — azon kor kifejezéseivel élve — a személyjogoknál (atyai hatalomnál, hitestársak jogainál). Egyedül a merően személyes természetű kötelmeknél uralgott lényeges nézeteltérés arra nézve, vajjon ezekre is kiterjesztessék-e a jogok birtoka, vagy nem? Azonban ez eltérést is kiegyenlített a praxis, még pedig egészen a canonjog alapján, mivel — nem ugyan birtokot — hanem egy védelműl szolgáló «status percipiendi»-t ismert el, mi annak idejében a canonjogtudósoknak Incze pápa által is helybenhagyott megállapodását képezte.

Csak Savignynak e század elején megjelent s a «birtok»-ot tárgyzó munkája után állott be a visszahatás a jogok birtokának addig dívott szertelen kiterjesztése ellen. De a reactio szokásos botlásával, mely rendszeren túl lő a célon, mert noha a nagy mester elvileg lehetőnek tartja a birtokot minden oly jognál, mely egyszeri gyakorlat folytán meg nem szűnik, az applicciónál azonban úgy ő, mint követői csak dologi jogokra és oly német eredetű jogintézményekre kívánják szorítani, mik fekvőségek birtokával és használatával vannak egybekötve. És ezen felfogás az elméletben csakhamar uralgó lett, s csak az újabb időben kezdenek többen felszólalni ezen tulságos korlátolás ellen. Csalódunk azonban, ha azt hiszszük, hogy Savigny nézete a gyakorlat terén is oly gyorsan és hatásosan hódított, mint az elmélet körében; a praxis jó részben kedélyesen folytatta a régi utat, s csak részben követte Savigny irányát. Így a stuttgarti feltörvényszék egy döntvénye kimondja: «hogya a quasipossessio csak a (római) dologi vagy a (német) ahhoz hasonló jogoknál állhat meg;» ez tehát Savigny irányának hódol, ámde ugyanakkor a casseli feltörvényszék egy határozata: «az államszolgák fizetésénél s a családjogoknál,» a wiesbadeni feltörvényszék döntvénye pedig «egyházi hivatalnál» is elismeri a quasipossessiót. A praxis tehát két uton járt, mindamellett csak egy ideig, mert — mint rendszeren történni szokott — az elmélet uralgó megállapodása áthatotta a gyakorlatot is, és Savigny nézete e téren is tulsúlyra emelkedett.

A Savigny és követői által felállított korlátolás legérzékenyebben érinti a kötelmi jogokat.

Az ezen iskola által elfoglalt *elvi* álláspontból kiindulva: ha birtok csak oly jogoknál lehető elvileg, melyek az egyszeri gyakorlat folytán nem consummáltatnak, akkor kétségtelen, hogy azon követelések, miknek gyakorlata az egyszeri behajtásból áll, s mik ennek folytán azonnal megszűnnek, birtok nem képzelhető.

De mi történjék: a bér, haszonbér, haszonkölcson, járadék és földterhekkal, illetőleg az ezekre vonatkozó jogokkal, miknél a folytonos gyakorlat lehetősége nincs kizárva?

Bár az intransigens jogírók nem késtek annak kijelentésével, hogy az obligatiókra nézve birtokot megállapítani: oly kísérlet, mely egyértelmű a «kör négyszögű-

sítésével», mindazáltal behatóbb vizsgálódás után úgy látszik, mintha ez még sem volna oly jogi lehetetlenség.

Mert azon érv, hogy a kötelmek «közvetlen» tárgyait nem testes dolgok képezik, s így azokon birtok nem is létesíthető, ha helyén van a római jogban, mely valósággal csak a (haszonvétellel járó) dologi jogokra nézve ismeri a quasipossessiót, — nem alkalmazható a közönséges magánjogban és az újabb tételes magánjogokban, melyek — mint ezt Savigny követői sem tagadják, sőt helyeslik — a földterhekre nézve helyt adnak a birtoknak.

Meglehetősen értéktelen egy másik ellenvetés: «a kötelmi jog tárgya az adós alárendelt *akarata*, ez pedig nem birtokolható.» Már hiszen ha ennyire magas régiókba emelkedünk, kénytelenek vagyunk azt is megemlíteni, hogy sajátkép minden jog mások akaratának alávetéséből áll; csak hogy ez *positív* módon történik az obligatióknál, hol az adós — ha a hitelező jogát elismeri s annak magát alávetni kész — valamit szolgáltatni (tenni, adni) köteles. A többi jogoknál pedig *negatív* módon megy: oly módon vetjük alá akaratunkat a másokénak, vagyis világosabban: oly módon ismerjük el és respektáljuk mások jogait, hogy (tenni ugyan nem teszünk semmit, de) nem háborítjuk őket jogaik gyakorlatában, még akkor sem, ha ez nekünk alkalmatlan; például a szolgalmi jogoknál a szolgáló telek tulajdonosa türi, a mit tünni nem tartoznék, abbahagyja, a mit végbevenni különben jogositva volna. Mi más ez, mint az akaratnak (szabadságnak, jognak) alávetése a szolgalomra jogositott irányában? És — ezt a legkonokabb ellenzők is kénytelenek beismerni — a szolgalmi jogoknál mégis van birtoknak helye, még a római jog szerint is, mely pedig e tekintetben elég szűkmarku.

Szokás azt is emlegetni: hogy a kötelemnél «*causa debendi*» forog fenn, ha ez a jogalap létezik, akkor személyes jog (követelés) támad, és ez már nem birtok, hanem jog; ha pedig nincs jogalap, akkor nem is keletkezhet oly követelés, mely folytatott gyakorlás által valószínűs joggá válnék. Eltekintve ez érvelés utolsó részétől, mely sajátkép az elbirtoklásra vonatkozik, s nem is szerencsésen van fölvetve, ez állítás mindenkép téves; mert ha van jogalap és így követelés, ezt épen úgy gyakorolhatja a jogositottól különböző személy, mint a hogy előfordulhat, hogy minden jogalap nélkül teljesítettik — például tévedésből — ismételhető jogszolgáltatás. Nem is az a kérdés itt: épen a jogositott egyén-e, vagy más, jogalapon vagy a nélkül élvezi a követelési jogot, mert hisz ha ez lenne a feltétel, akkor *roszhiszemű birtok* nem is létezhetnék, hanem az, hogy türi-e az obligatio természet az ismételt gyakorlást?

Ha már a jogérvek sikere kétes, az opportunitás segélyéhez folyamodnak. Nem czélszerű, nem szükséges birtokvédelem az obligatióknál, mondják, mivel azok nem absolut jellegű jogok, harmadik személy részéről pedig a gyakorlat zavarása, meggátolása elő sem jöhet; ezt csak a kötelezett fél, az adós teheti a teljesítés megtagadása által. Ám ez még nem jogsérelem ne vitatkozzunk az

¹ Reichs-Artikel 1548. 10. tit. ezen jogoknál elismeri, hogy lehet «*possession vel quasi*».

abszolút és relatív jogsérelmek fogalma és jelentősége felett, hanem mutassunk rá ez érvek tarthatlanságára. Először is nem áll az, hogy az obligatiók abszolút jellegű jogokká nem válhatnak, s harmadik személyek által meg nem sérthetők,¹ mert például egy telekkönyvbe bevezetett bérleti szerződés dologi jelleget nyer, s a bérlemény harmadik személynek eladtván, ha ez a bérlet vagy haszonbérlet jogai gyakorlatában gátolja, őt kivetni törekszik, előfordulhat az az eset, hogy harmadik személy követi el a jogzavarást. Az sem áll, mintha a kötelezett részéről a teljesítés megtagadása által nem követtetnék el jogsérelem és birtokháborítás; ha a tulajdonos a haszonbérlet ok nélkül, idő előtt kidobni akarja a bérleményből, mi ez más, mint a teljesítés megtagadása? Kötelezte magát a haszonbérlettel szemben, hogy a haszonbérlemény használatát a kikötött időig átengedi; ez a kötelelemnek, tehát a teljesítésnek is tárgya, a bérlemény ok nélküli, erőszakos visszavétele: a teljesítés megtagadása. A joggyakorlat háborítása a kötelezett részéről oly jelentéktelen-e, hogy a birtokvédelem szükségtelennek mutatkozik? Alig hihető.

Különbözik még Arndts is elismeri, hogy elvileg mi kifogás sem tehető az ellen, hogy a jogok birtokának fogalma szélesebb kiterjedést nyerjen, mint a római jogban; csak hogy ez elvi concessio jelentőségét nagyban csökkenti azon körülmény, hogy a részleteknél apránként visszavonja, a mit nagyban és egészen megenged.

Dr. Sipos Árpád,
jogtanár.

Akaratszabadság.

XI.

Az emberiség legnagyobb gondolkozói beismerék az egyetemes okszerűség tényét, a mint azt másképp, épen a gondolkozás nagy mesterei nem is teheték. Spinoza tana a szabadságról, melyet kora még meg nem érthetett, majd két évszázad múlva emelkedett uralomra a német bölcsészetben az u. n. «tisztult kényszerűség» («geläuterte Nothwendigkeit») elméletében. Priestley, a kit Kant «a gyakorlati ész bírálata» című művében *becsületes* gondolkozónak nevez, épen a bölcsészeti kényszerűség tanának megállapításával szerzett magának maradandó érdemet. És maga a nagy bölcsész, a ki századunkba csak bepillantott, talán hogy láthassa az ígéret földét, melyre szellemének világa vezérle az újabb bölcséletet; ama mély elemző, ki Hume-mal együtt a kriticismus megalapítója volt, Kant is az okszerűség és törvényszerűség tényében találta az általános igazságot, és azt állítja, hogy az ember (mint «phönomén») annyira meg van határozva, hogy cselekvényei *előre* kiszámíthatók.

Egyébiránt is van-e észszerű és tényleges alap azon feltevésre, hogy egyedül az ember áll a természet törvényszerű rendjén kívül?

Nincs, egyáltalán nincs.

Az ember kivételes állásáról, korlátlan akaratszabadságáról szóló tan és hiedelem csakis az emberi hiúság, a felfuvalkodás és tudatlanság találmánya, melyet a hagyományos elfogultság mai napig fenntart és ápolgat. A parányi ember oly hiu és kevély azon kis adag értelemre, mely lelke tulajdonában van, hogy már az a gondolat is, hogy valamiben közös a természet többi lényével, méltatlankodással tölti el. Hogyha valamely tárgyba ütődünk, pirulás fut el a miatt, hogy egyenlő sorsunk van a kővel, mely saját súlyának hódol — és mégsem képes minden erőnk sem arra, hogy a nehézkedés törvényének következményeit feltartóztathatná. Ha elvesztetjük az egyensúlyt el *kell* esnünk; ha besülyed lábaink alatt az alap: le *kell* zuhannunk, bármennyire méltatlankodunk is ezen természeti kényszerűség ellen. Az ember felfuvalkodottságában azt hiszi, hogy csak a kivüle álló anyag hódol a fenntartás és mozgás törvényeinek, mintha a természet műve tökéletlenül maradt volna és kevesebb gond lett volna arra, hogy az erkölcsi fenntartás és mozgás törvényei csak úgy meg legyenek szabva, mint az anyagi világ törvényei. Ha a világegyetemben tökéletes egyensúlyban nem volna minden, mily borzasztó lenne a zürzavar a világtestek myriádjai között, melyek a mérhetlen térben szabálytalanul keringenek és egymásba zuzódnának. Csak egy törvénye van az egyensúlynak és összhangnak úgy az erkölcsi, mint az anyagi világban.

Ily egyetemes törvény nélkül a rend, összhang sem a kültermészetben, sem az emberi társadalomban nem képzelhető, csak önkény, véletlen, zürzavar.

Szigoru okszerűség nélkül a társadalom is csak a kiszámíthatatlan szeszély és az előzmények nélkül csapongó esélyek bomlott ziláltsága lenne, azaz nem lenne társadalom. E tény hatalmát minden ellentétes elméletek dacára is érezzük és respektáljuk. Mert ugyan kérdem: vajjon miből áll minden törekvésünk és alkotásunk, mely az állami és társadalmi élet rendezésére irányul? Minden e célra irányuló munkánk abból áll, hogy az okszerűség törvényére támaszkodva szabályozzuk közéletünket.

Am vizsgáljuk a törvényhozás működését.

Akár jogrendet alkot, akár művelődési intézményeket létesít, akár a közgazdasági életet vagy egészségügyet ápolja üdvös intézkedésekkel; ha vasutak, kikötők, csatornák vagy közraktárak építése iránt gondoskodik; vagy ha javítja az igazságszolgáltatást, biztosítja a közbátorságot, okszerűen rendezi a bűn- és börtönügyet, vagy egyáltalán bármit művel is, kérdem: minő alapon hitben teszi mindazt? Minden intézkedésében nélkülözhetetlen tényezőit tekinti a közélet üdvös fejlődésének. — Ezen hiedelemben tesz a törvényhozás mindent, a mit tesz. A közlekedési eszközök javulásától és gyarapolásától várja a közgazdasági élet növekedő mozgalmát; a művelődési intézkedésektől várja az értelmi és erkölcsi haladás fellendülését és terjedését, mely megint emelő visszahatással van a gazdasági haladásra is; rendezett és biztos igazságszolgáltatásban keresi a személy-, becsü-

¹ L. Meischeider «Der Besitz und Besitzschutz» című most 1876 megjelent művét, melyben ez állítást a r. jogban, de nem a maiban mondja helyén valónak. 405. l.

let-, hitel- és vagyonbiztonság leghathatósabb tényezőjét; okszerű bűn- és börtönügyi szervezettől vár sokat a megrendült jogrend megszilárdítására; szóval: a törvényhozás minden intézkedését csupa okok- és tényezőkül tekinti, melyek segítségével a közélet az állami célok irányában haladhat. Ha az államférfi és törvényhozó nem biznék alkalmazásba vett intézkedései hatályosságában; ha nem számítana arra, hogy intézkedései szükségkép megszülik célzott hatásukat: akkor volna-e eszköz a törvényhozó kezében, melylyel működhetnék; volna-e hatalma alakítani és szabályozni a közéletet; létezhetnék-e eredményekre képes törvényhozás egyáltalán? Bizonyára nem. Csak azon tény és hit, hogy minden állapotnak és eredménynek megvan természetes és szükségképi oka, és hogy minden oknak meg van szükségkép saját eredménye — ösztönözheti a törvényhozót azon okok és tényezők felkutatására és alkalmazására, melyek erejével céljait elérheti; csak az okszerűség törvényében találhatja azon támaszt, melynek alapján cél, irányt szabhat a közéletnek a haladás magaslatára felé.

Ha baj van az országban; ha gazdasági válságok dülnek; ha elharapózott a jogháborítás vagy bárminemű bajok súlyosodtak az országra: az államférfi keresi, kutatja a bajok okait és megfelelő ellenintézkedésekkel igyekszik irtani a bajokat, szóval: valamint mindig tesz, mindig okokat, tényezőket alkalmaz; de soha nem vár ép elmével azon csudára, hogy a bajos viszonyok önmaguktól, önkényt, minden ok nélkül forduljanak meg. Ugy hogy az igazi államférfi lépteit nem a minden előzmény nélkül bekövetkező változás tétlen és fatalistikus hiedelme, hanem az okszerűség törvényére alapított tervszerű munka fogja vezetni.

De ha az okszerűség azon törvény, melyre az állami és társadalmi életben is minden törekvésnek támaszkodni kell, hogyan lehet fatalismussal vádolni azon elméletet, mely meg nem engedheti az akarat minden okon és tényezőkön tultevő erejét? Hiszen éppen az ily kiszámíthatatlan, mert előzmény nélkül működő akarat lenne olyan mint a vak fátum, mely minden ok nélkül, kiszámíthatatlanul csapkodna be az életviszonyok irány- és cél nélkül tévedező folyásába. Éppen az ily akarat ölne el minden törekvést és munkát, mert oktalan szeszélyével teljesen megfosztaná azt az eredmény biztosságától.

A törvényhozó nem számíthatna jogintézményeinek okszerű hatására; hasztalan szabná a bűntevőkre a legkeményebb büntetéseket; hasztalan álltaná fel az iskolákat; hasztalan hozná közcélokra a legnagyobb áldozatokat: az emberek minden tullelmedő akaratszeszélye meghiusíthatna minden célbavett eredményt. Ily helyzetben le kellene mondani minden küzdelemről a rossz ellen és minden buzgalomról a jóért. Fatalistikus mozdulatlansággal kellene túrni az események féktelen rohamát és tehetetlenül kellene szenvednünk, hogyan száguldoz testünkön, becsületünkön, boldogságunkon és mindenünkön keresztül az okot, törvényt, rendet és mindent gázoló, féktelen akarat. Sőt tovább megyek, midőn azt gondolom, hogy olyan emberek közt, a kik bölcselmi

értelemben vett akaratszabadsággal volnának felruházva, a kik tehát minden természeti törvény, minden ok és tényező felett álló önelhatározásra volnának képesek, olyan emberek közt nem is állhatna fenn társadalmi élet. Törvényt és okot nem ismerő akarat birtokában egyik ember soha sem számíthatna a másakra. Mindenki kiszámíthatatlan lenne mindenki előtt; mert senki sem tudná: mit fog embertársa bizonyos helyzetben cselekedni — amennyiben az uralkodó viszonyoktól függetlenül, minden okszerűség, minden szabály és előzmény nélkül cselekednének az emberek. Ily kölcsönös kiszámíthatlanság és megbízhatlanság mellett hiányzanék a természetes kapocs, mely társaságba fűzné az embereket; bizalom hiányában nem lenne hitel, hiányzanék a barátság, a kölcsönös vonzalom; sőt minden ember bizalmatlan levén embertársa iránt, mindenik félve tartana a másiktól, idegenkednék, távoznék tőle vagy talán éppen mint vélt ellensége ellen támadna. Ily érzület pedig nem azon kapocs, mely, az embereket a társadalom nagy egységébe fűzné.

Folyt. köv.

Dr. Dobránszky Péter,
mfi- és jogegyetemi tanár.

A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról.

II.

Németországban, a telekkönyvi és jelzálogi intézmény hazájában, ezen intézményt a római jog recepciója helyéből majdnem teljesen kiszorította, vagy azzal összeegyeztetni kísértetvén meg, a legcélzzerűbb s hiányosabb intézménynek szolgált alapjául. — Azonban Németországban is mielőbb felismertett a jelzálogügy helyes alapokon való rendezésének szükségessége, s mindinkább tért kezdett foglalni azon óhaj, hogy ezen ügy a kor igényeinek megfelelőleg rendeztesse.

Első határozott lépés erre Poroszország részéről történt, melynek eredménye az 1783. decz 20-án kelt jelzálogtörvény lett, mely Poroszországban 1872-ig hatályban állott.

Poroszország példája nem maradt a többi német államokra sem kihatás nélkül, s a különlegesség és nyilvánosságon alapuló telekkönyvi rendszer behozatala felé való törekvés mindinkább terjedni kezdett, a gyökeres reform azonban nem lehetett néhány év műve. Azon kegyelet, melylyel a jogász közönség a római joghoz ragaszkodott, minden lépten-nyomon akadályokat gördített a radikális reformtörekvések elé.

Még e század elején is, ha létesíttettek is telekvagy jelzálogkönyvek, azok tökéletlenek voltak, mert a törvényes s hallgatóságos jelzálogok fentartása a bejegyzett jelzálogok biztonságát, s így a nyilvánosság s különlegesség követelményeit alapján sértette meg. Csak újabb időben történt határozott szakítás a multtal, s majdnem minden német állam kisebb-nagyobb következetességgel rendezte jelzálog rendszerét.

Igy a kisebb német államok közül Hohenzollern, Hechingen és Sigmaringen 1854. ápril 24-én, Lauenburg, 1836. márczius 15-én s illetve 1860. május 26-án, Hessen

1853. jul. 11-én, Szász-Weimar 1836. máj. 6. és 7-én, Szász-Altenburg 1852. október 12-én, Coburg-Gotha 1854. ápril 24-én, 1856. június 29-én, 1859. ápril 19-én és decz. 24-én, Meiningen 1862. július 15-én kelt törvényekkel rendezték jelzálogügyüket. Habár e törvényekben a cél elérése teljesen nem sikerült is, habár az egyes intézmények sokkal hiányosabbak, sem hogy azok a hosszú küzdelem sikeres végeredményeként lennének is tekinthetők, az el nem vitatható, hogy a telekkönyvi s illetve jelzálogrendszer követelményeinek felismeréséről tesznek tanúságot, s a keresztülvitel más körülmények folytán nem sikerülván, maga az irány a kitüzött uton való tovább haladást biztosítani látszik. Így általánosan el van fogadva azon államokban is, melyekben a római jog uralkodik, hogy általános jelzálogok nem engedélyezhetők, hogy a törvényes jelzálogok csak a bejegyzés által válnak hatályossá. Csak kivételpépp találkozzunk oly törvényekkel, melyekben e szabály alól eltérés történik. A szerződési zálogjog mindig érvényes követelést föltételezván, a jelzáloghatóságok az ügyletek érvényét hivatalból vizsgálni tartoznak.

A nyilvánkönyvek azonban az államok egy részében csak jelzálogkönyvek, vagyis a tulajdonos a nyilvánkönyvbe nem azért jegyeztetik be és tartatik nyilván, mert a tulajdonjog a bejegyzés által szereztetik meg, hanem csakis a jelzálogszerzés céljából, mert jelzálog csak a bejegyzett tulajdonos ellen szerezhető, de hatályos marad az azon esetre is, ha utóbb kiderül, hogy a

tulajdonjog nem azt illette, ki ilyennek a nyilvánkönyvben ki volt tüntetve.

Vannak azonban oly államok is, melyekben telekkönyvek vezetnek vagy legalább ilyenek létesítése célba vétetett s a kataszterrel kapcsolatban céloztatik szerveztetni oly végből, hogy az ingatlanok tulajdona csakis a telekkönyvbe leendő bejegyzés által legyen szerezhető.

Ily intézmények léteznek már régebb idő óta Schleswig-Holsteinban, hol már régebben s legutóbb egy 1813. január 10-kén kelt rendelet folytán olyképp rendeztetett a telekkönyvi ügy, hogy annak némely részeiben a birtoktestek, más részeiben a tulajdonosok neve szerint vezetett lapokban tartatik nyilván a tulajdonjog. — Majnai Frankfurtban a francia törvénynek 1814 évi január 27-én történt eltörlése után visszaállított régibb törvény folytán a tulajdon-átruházás bevezetendő, sőt ennek eszközzésére a közjegyző, ki előtt valamely szerződés kötöttet, büntetés terhe alatt van kötelezve. A fentebb említett német államok közül is Hessenben a telekkönyv a kataszterrel kapcsolatban vezetetik. Weimárban ugyan nem képezi a bejegyzés a tulajdonszerzés kizárólagos módját, de ki a bíróság közbenjöttével tulajdonjogát bejegyezheti, e cselekménye által minden megtámadás ellen érvényes tulajdonjogot szerez. Szász-Altenburgban, Coburg-Gothában és Meiningenben a tulajdonjog csak bejegyzés által szerezhető meg.

Zlinszky Imre,

kir. ít. tábl. bíró.

Folyt. követk.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Veszedelmes jogelvek egy legfőbb ítélőszéki határozatban.

A „Jogt. Közl.” ez évi 11. száma mellett közlött 39. számú curiai határozatban oly jogelvek mondattak ki, melyek, ha nem biztatnánk magunkat azon szomorú vigasztalással, hogy ily s ehhez hasonló tévedések főleg a legfőbb ítélőszéknél mindinkább tért foglaltó azon iránynak, mely a gyorsaságot az alaposág fölé helyezi, káros kifolyásai. A tanácsok előtt az ügyek mihamarabb való elintézése állván, felületesen hallgatják meg az indokokat s így azok az ítéletek, melyek a legfőbb bíróság czége alatt látnak világot, legtöbb esetben egyes egyének nézeteinek nyilvánulásai.

Ha semmi más indok nem volna, e kórállapot már magában indokolja a közvetlenség szükséges voltát, melynél minden bírónak — nolens volens — egyenlően kell informáltatnia, s a referens tévedései nem az ítélő bíróság tévedéseiként kerülnek a nyilvánosság elé.

De most veszem észre, hogy mennyire el is tértem felvett tárgyamtól. Egy legfőbb ítélőszéki ítéletben kimondott jogelvekről akarok szólni, melyek gyalogságát, úgy látszik, a döntvények tisztelt szerkesztői is belátták, mert nem azokat az elveket, melyeket alább szellőztetni akarok, hanem más — jogilag nézetem szerint is helyt álló — elveket emeltek ki, mint elvi jelentésűeket.

De miután azért az, mit tán e tisztelt urak is szűr alatt elrejtve lenni véltek, nem kerüli el a figyelmes vizsgáló szemét, az én figyelmemet sem kerülték el, s nem mellőzhetem, hogy azoknak e lapokban, mely részrehajlatlanságáról s arról ismeretes, hogy bennök az érdektelen s igaz szó mindig tért talál, — néhány sort ne kérjek.

Az említett határozatban alperesek atyjuk s illetve egyik alperes férje által, ez előtt régen kiállított okmány valódiságát kétségbe vonván, felperes a végiratban főesküűt kínált nekik arra, hogy ezen okmányon látható aláírás nem atyjuk s illetve férjének írása, alperesek e főesküűre, mely a végiratban elkészve ajánlatott, ellenvég-

iratukban nem nyilatkozván, a legfőbb ítélőszék az okmány valódisága ellen tett kifogásait mellőzte, illetve az okmány valódiságát bebizonyítottak tekintette, mert: „felperes alpereseket a végiratban főhittel kínálta meg, ők azonban, habár a kiállítónak írása előttük mint férj s illetőleg gyermek előtt ismeretes, és így az esküt saját észleltük nyomán (!) letehetnék, azt az ellenvégiratban el nem fogadták és azon körülmény, hogy a főhit csak a végiratban kínáltatott, annál kevésbbé jöhet tekintetbe, mert a polg. törvényrendtartás ezt nem tiltja, és alperesek a kínálás felett ellenvégiratukban még nyilatkozhattak.”

Két nevezetes elv van ebben kimondva: először, hogy harmadik személy aláírásának valódiságára is kínálható eskü, melynek el nem fogadása folytán az aláírás valódisága bebizonyítottak tekintendő; második a perrend szabályainak különös magyarázata.

Igaz, hogy a gyermek atyjának, a nő férjének írását rendszerint ismeri, de hogy azt annyira kell ismernie, hogy valódiságára vagy valótlanságára — és pedig határozott alakban — és nem tudomása és meggyőződése szerint — leteendő esküire is kényszeríthető legyen, ez nem csak hogy nem helyeselhető elv, hanem — legalább nézetem szerint — a helyes felfogással ellentétes.

Ha figyelembe vesszük azt, hogy az aláírás jellegét az emberek legtöbbjei életük különböző szakaiában hányszor változtatják, s hogy hányszor változhatnak az az évek multa, vagy a foglalkozás változtatása folytán akaratlanul is, de ha ez nem történik is, egyes körülmények: p. o. betegség, izgatottság stb., mily behatással vannak az aláírás alakjára vagy vonásainak jellegére, alig lehet azon meggyőződésre nem jutnunk, hogy harmadik személy aláírásának valódisága felől apodiktikus alakban formulázott esküt tenni még annak sem lehet, ki a harmadik személynek gyermeke vagy felesége. Azért az eskü szentségének megóvása végett ugyan indokoltnak látnám azt, hogy ily eskü, mely ugyan alapulhat a legtisztább meggyőződésen, de biztos tudomáson — nem, ha elfogadta-

tit se ítéltsék meg, vagy ha megítéltetik, csakis mint meggyőződési eskü ítélthessék meg, melyben az illető nem közvetlen tudomására, hanem meggyőződésére tesz hitet, oly helytelennek találom, hogy e tudomás, mint mulhatlan s a dolog természetéből folyó feltételeztetik, s az eskü a felekre reá erőszakoltatni céloztatik; illetve el nem fogadása jogvesztéssel toroltatik meg. Ez oly alapjában elhibázott, oly veszélyes elv, mely ha következetesen alkalmazva a hamis eskük számát szaporítaná, annak első sorban maga a bíróság lenne főokozója, mely ott, hol csak meggyőződés lehet, tudomást erőszakol a félre s harmadik felek tényére reá erőszakolja, hogy az a perben álló felek ténye, mert csakis erre engedi meg a perrend az eskütételt.

A másik kuriozus — másnak nem nevezhetjük — felfogás annak indokolása, hogy az esküt még a végiratban is lehet kínálni. A polg. tvk. rendtr. 230. §-a főesküről szólván azt mondja, hogy ez még a válaszban és viszonzásban is kínálható. Ezen kijelentést nem is hittem, hogy valaki másként magyarázhassa, mint aként, mint a perrend 156. §-a alóli kivételt, mely szerint azon szabály alól, hogy minden bizonyíték az illető helyen (t. i. az állítással egyidejűleg) közlendő, a főesküre kivétel engedtetik, de e kivétel határvonala is kitűzetik akkor, midőn a választ és viszonzást jelöli ki azon utolsó periratoknak, melyekben az eskü még kínálható. Az a legfőbb ítélőszéknek még nem elég világos, mert a törvény nem tiltja, hogy az eskü a végiratban is ne kínáltassék. Uram istenem! ha a törvény kimondja, hogy valamely bizonyíték hol érvényesíthető? — ez a legfőbb ítélőszéknek nem elég, hanem azt is ki kell mondani, hogy azt más helyen nem szabad érvényesíteni. Ily logikával még a tanuvallomások feletti észrevételekben is lehetne esküt kínálni, hiszen ezt sem tiltja a törvény.

Mi azt hisszük, hogy e szakasz fogalmazása teljesen korrekt, s akkor ellenkeznék a helyes codex követelményeivel ha azután, miután kimondja, hogy az eskü még a válaszban és a viszonzásban is kínálható, utána teszi azt, mit mindenki alattomban ért: de már a végiratban vagy ezután bármely más beadványban nem kínálható.

De lám, ez esetben így lett volna jó, s egy familián nem verték volna a port.

Egy helybeli ügyvéd.

Különfélék.

Értesítvény a Budapesten 1876. évi június hó 25—28. (bezárólag) tartandó hatodik magyar jogászgyűlés tárgyában. I. Előleges napirend. a/ 1876 évi június 25. reggeli 9 órákor teljes ülés a magyar királyi egyetem üléstermében. (IV. kerület, egyetemter.) 1. Megnyitás. 2. Elnök és alelnök választása. (4 jegyzőt az elnök választ). 3. Jelentés a jogréform terén felmerült jelenségekről. 4. A számvizsgálók jelentésének elintézése. 5. Egy három tagu számvizsgáló bizottság választása. 6. Egy öttagu szavazatszedő bizottság kiküldése az elnök által. 7. Az állandó bizottság által elfogadott indítványoknak az illető szakosztályokhoz utasítása. b/ 1876. évi június 26-án és 27-én reggeli 9 órákor és délutáni 3 órákor szakosztályi ülések a m. kir. egyetem jogi fakultásainak termeiben. A szakosztályok megnyitására az állandó bizottság következő tagjai küldettek ki: az I. szakosztály megnyitására Czorda Bódog legfőbb ítélőszéki bíró ur, a II. szakosztály megnyitására Dr. Apáthy István egyetemi tanár ur, a III. szakosztály megnyitására Sárkány József kir. táblai tanácselnök ur, a IV. szakosztály megnyitására Dr. Brode Lipót ügyvéd ur. A szakosztályok első ülésén elnök esetleg elnöki helyettes és két jegyző választandó. A szakosztályok közül: az első és harmadik délelőtt, a második és negyedik délután tartja üléseit. Szakosztályi tárgysorozat. Véleményes indítványok. A magánjogból. Első kérdés. Tekintettel a telekkönyvi intézményre, az ingatlanokra nézve a dologbani jogoknak minő szerzési módjai és mily hatályal engedendők meg? Véleményes indítvány: dr. Katona Mór győri jogtanár urtól. Előadó Rupp Zsigmond budapesti kir. közjegyző ur. — Második kérdés. A hivatalnokokat alkalmazók vagyoni jogi felelőssége, amazok hivatalos eljárása által okozott károk tekintetében mikép szabályoztassék? Véleményes indítvány: Bovánkovics József legfőbb ítélőszéki bíró urtól. Előadó dr. Weinmann Fülöp budapesti királyi közjegyző ur. Harmadik

kérdés: Örökösödési szerződések kötése csak házastársak között engedendő-e meg, vagy mások között is? Véleményes indítványok: dr. Immling Konrád tornai törvényszéki bíró és dr. Klekner Alajos kassai jogtanár uraktól. Előadó: dr. Teleszky István országgyűlési képviselő ur. A hiteltörvényekből. Negyedik kérdés: Javasolható-e, hogy a váltó- és kereskedelmi ügyek feletti bíráskodás szakbírószágokra ruháztassék; ha igen: minő alakban és minő be rendezéssel? Véleményes indítvány: Dr. Ziskay Antal pannonhalmi főapátsági főügyész urtól. Előadó: dr. Herich Károly kereskedelmi miniszteri osztálytanácsos ur. Ötödik kérdés: Két vagy több biztosító társaság egyesülése esetében feljogosítandók-e a megszűnő társaságnál biztosítottak a szerződés felbontására; ha igen: mit követelhetnek vissza? Véleményes indítványok: dr. Brode Lipót és dr. Beck Hugó budapesti ügyvéd és dr. Herich Károly keresk. miniszteri osztálytanácsos uraktól. Előadó: Dr. Schnierer Gyula kereskedelmi miniszteri osztálytanácsos ur. — Hatodik kérdés. A kényszeregyességnek a csődeljárásban adassék-e hely; ha igen: a csőd minő neménél és mily alakban? Véleményes indítvány dr. Misner Ignéc budapesti ügyvéd urtól. Előadó: dr. Apáthy István budapesti egyetemi tanár ur. A büntetőjogból és eljárásból. Hetedik kérdés: Az elítéltetéssel a rendes büntetésen felül egyéb jogkövetkezmények kapcsolandók-e össze — s ha igen, mily esetekben s milyek? Véleményes indítványok: dr. Molnár Imre nagyvárad jogtanár és Sólyom-Fekete Ferencz körösbányai kir. ügyész urtól. Előadó: Darányi Ignác budapesti ügyvéd ur. Nyolczadik kérdés: A vádelv oly korlátlanul alkalmazandó-e, hogy a bíróság a vádló indítványához kötve legyen, avagy ezektől függetlenül is járhatson el? Véleményes indítványok: dr. Gombár Tivadar budapesti ügyvéd, dr. Werner Rudolf kassai jogtanár és Helmbacher Nándor nagyszombati királyi ügyész uraktól. Előadó: dr. Emmer Kornél budapesti ügyvéd és országgyűlési képviselő ur. A polgári eljárásból. Kilenczedik kérdés: Tekintettel az ötödik magyar jogászgyűlésnek következő határozatára: «mint másod-folyamodási jogorvoslat a felebbezés a tény- és jogkérdésben az ellenfél csatlakozásával és új bizonyítékok érvényesítésével megengedendő; mint harmadfolyamodási jogorvoslat pedig felülvizsgálati kérelem a per teljes jogkérdésében» — megengedendő-e a perújítás, és minő esetekben? Véleményes indítványok: dr. Kola János debreczeni és Stehló Kornél budapesti ügyvéd uraktól. Előadó: dr. Garay Dezső budapesti kir. törvsz. bíró ur. c/ 1879. évi június 28-án reggeli 9 órákor, esetleg délutáni 3 órákor is teljes ülés a magy. kir. egyetem üléstermében (IV. kerület, egyetemter.). — 1. A szakosztályok megállapodásainak, illetőleg a kisebbségi véleményeknek megvitatása és elfogadása vagy visszautasítása. 2. A szavazatszedő bizottság jelentése alapján az állandóbizottság tagjai tekintetében megejtett szavazás eredményének kihirdetése. 3. A gyűlés beligazgatására vonatkozó esetleges indítványok tárgyalása.

A XIII. német jogászgyűlés f. é. augusztus 28., 29. és 30. napjain tartatik Salzburghban.

A német ügyvédgyűlésen, mely néhány nappal ez előtt Kölnben tartatott, körülbelül 250 ügyvéd jelent meg. A legfontosabb határozatok voltak, hogy az ügyvéd ne tartozzék esküt tenni, midőn állását elfoglalja, továbbá, hogy az ügyvédek ne localisáltassanak, hanem meg legyen nekik engedve, az egész másodfoku bíróság területén felet képviselhetni. Tudvalevőleg ezt a német ügyvéddrendtartási javaslat nem engedi meg.

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (**Budapest**, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

BÉLYEG- ÉS ILLETÉKSZABÁLYOK

A legújabb időkig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Átdolgozta: dr. Mariska Vilmos. Füzve 1 frt.

A KERESKEDELMI TÖRVÉNY

MAGYARÁZATA. Irta: dr. Schnierer Gyula, keresk. miniszteri osztálytanácsos, a kereskedelmi törvény tárgyalására egybehívott értekezlet volt szakelőadója. — Füzve 2 frt 80 kr.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 ft A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Mozgalmak a magyar jogászszyülés elnökségének választása körül.
— Adalékok a jogok birtokához. Dr. Sipos Árpád, jogtanár urtól. — A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról. Zlinszky Imre, kir. ítélőtáblai bíró urtól.
A távirdajogból. Garay János, kereskedelmi miniszteri fogalmazó urtól.
— Törvénykezési szemle. A biztosítás elrendelésének kérdéséhez.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Mozgalmak a magyar jogászszyülés elnökségének választása körül.

Mint biztosan értesülünk, tekintélyes jogászok abban állapodtak meg, hogy minden befolyásukkal oda fognak működni, miszerint a jövő magyar jogászszyülés elnökévé MAJLÁTH GYÖRGY országbíró választassék meg, de mint-hogy az megromlott egészségi állapotánál fogva, még a főrendiház szünetelését sem várva be, furdőre utazni kényszerült, s ennél fogva a jogászszyülésen az elnöki tisztet nem teljesítheti: helyettesévé ez ülés tartamára, illetőleg az országbíró egészségének helyreálltaig, DARUVÁRY ALAJOS legfőbb ítélőszéki tanácselnök kéressék fel.

Mi e tervet, ellenére annak, hogy lapunk mult számában a jogászszyületi elnök személyére nézve tett ajánlatunktól eltér, a legnagyobb örömmel üdvözljük.

Üdvözljük, mert e terv által csak a személytől, de nem az elvtől, mely ajánlatunknak alapját képezé, történik eltérés.

Mi őszintén előadtuk, milyen kellékeket óhajtunk a jogászszyülés elnökében, s kimondottuk nézetünket is, hogy miután e kellékeket VAJKAY KÁROLY királyi táblai tanácselnök személyében fényesen képviselve lenni látjuk, őt ajánljuk a jogászszyülés elnöki székére.

Mi ez ajánlatunk alkalmával is nem személyes kérdésből, hanem elvből indultunk ki, és ha az általunk a jogászszyülés elnöke személyében óhajtott kellékeket más egyénben is feltaláljuk, a személyes kérdésnek az ügy érdeke előtt háttérbe kell szorulni, főleg akkor, midőn oly kiváló egyéniségek, mint MAJLÁTH és DARUVÁRY, céloztatnak a jogászszyülés elnökiszékébe megnyeretni.

Annál teljesebb pedig ez örömünk, mert a szóban forgó kombináció nem VAJKAY KÁROLY ur ellen, nem az ő mellőztével jött létre, hanem ellenkezőleg ő volt főleg az, ki annak szükséges voltát az ügy érdekében hangsúlyozva, létesítésének egyik kiváló eszközlője volt.

Hogy mily tisztelői vagyunk MAJLÁTH GYÖRGY országbírónak, annak épen e tárgyról lapunk mult számában irt cikkben adtunk kifejezést, és hozzátehetjük még, hogy első sorban őt csakis azért nem ajánlottuk az

elnökségre, mert tudva volt előttünk megrongált egészsége, s ennél fogva a jogászszyülésen való részvétét nem reménylhetük.

Üdvözljük azért azokat, kik ily szerencsés expedienst találtak. Az országszerte köztisztületben álló s főleg a jogászközönség háláját férfias föllépésével méltán kiérdemlett országbíró, a jogászszyülés tartama alatt, a magyar bírói kar egyik dísze, egyik legjelesebb s köztisztületben álló tagja helyettesítendő, míg másrésről el lesz érve az, hogy az állandó bizottság tárgyalásainál az országbíró bölcs vezetésével fogja előmozdítani azon ut egyengetését, mely a jogászszyülés jövőjének biztosítására és tekintélyének emelésére vezet.

Mi az ügyet így biztosítva s elviünket megmentve látván, őszinte szívvel járulunk a célba vett terv kiviteléhez, s hiszszük, hogy ebben osztozik velünk a hazai jogászközönség, s egyhangulag történend a választás, mely MAJLÁTH GYÖRGY-öt a jogászszyülés elnöki, DARUVÁRY ALAJOS-t pedig helyetteselnöki székébe emelendi. — Ugy legyen.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Az örökösödési jog a magánjog rendszerének zárkővét képezi. A jogok és a kötelezettségek bizonyos alanyhoz vannak kötve elannyira, hogy a jogokat és a kötelezettségeket a megfelelő alany nélkül képzelni is alig lehet. A jogrend követelményének tekintendő ennél fogva, hogy ha meghalt az, kit a jogok illettek és a kötelezettségek terheltek, akkor az innét származható bizonytalanságok és bonyodalmak megelőzése végett jogszabály gondoskodjék annak megállapításáról, kire szálljanak át azon jogok és kötelezettségek, melyek különben a jogositott és illetőleg kötelezett elhalálózása folytán alany nélküliekké lennének. Épen ezért mellőzhetlen, hogy a tételes törvényhozás a jogok és kötelezettségek ezen átszármazásának, az örökösödésnek biztos szabályozását vigye keresztül.

Ha az örökösödési jogot a tételes törvényalkotás szempontjából vesszük bírálat alá, a jogbölcsölők azon különben igen érdekes vitája, vajjon az örökösödési jog alapítható-e a jogbölcsélet elvont elveire avagy nem? horderő nélkülivé válik. Évezredek jogtörténete, a legkülönbözőbb államokban a multban érvényben volt s jelenben érvényben levő jogszabályok a legmeggyőzőbben mutatják, hogy az örökösödési jog elismerése a jog-

Lapunk olvasóit, kiknek előfizetési ideje e hó végén lejár, felkérjük, hogy további megrendeléseiket lehetőleg rövid időn sziveskedjenek eszközölni, nehogy a lap szétküldésében fennakadás történjék.

rendnek elkerülhetlen követelménye, s ebben, úgy az általános jogérzetben, létezésének legbiztosabb alapját találja fel. — Addig, míg az állam az egyéni jogokat, az egyesek vagyongjait elismerni és megvédeni fogja, gondoskodnia kell arról is, hogy a jogok és kötelezettségek alanyának elhalálozása által támadt ür az örökösödés szabályainak alkalmazása mellett betöltessék. Helyesen mondja WALTER:¹ «Durch den Tod hört der Wille und die persönliche Kraft, wodurch das Vermögen zusammen gehalten wurde, auf; es ist also nun thatsächlich ohne Eigenthümer, herrenlos. Es ist nun eine dreifache Behandlung desselben möglich. Entweder gibt man es Jedem zur Occupation preis; dieses würde zu den grösssten Unordnungen führen, und die Rechte der Gläubiger dadurch auf das Empfindlichste verletzt werden. Oder die Staatsgewalt zieht es zur beliebigen Verwendung für ihre Zwecke ein; dadurch wäre zwar für die Ordnung gesorgt, aber es würde dadurch alles Interesse am Sparen und Hinterlassen eines Vermögens gelähmt werden. Oder das Gesetz verfügt über die Nachfolge in einer Weise, wodurch das Interesse der Ordnung, der Gläubiger und des Erblassers möglichst in Einklang gebracht sind.» Ha nem akarjuk, hogy minden halálozás a jogrend folyamába beledobott egy-egy nagy darab kő legyen, ha az örökösödési jog megtagadása s az állam elfoglalási jogának érvényre emelése által évezredek során szentesített jogokat és jogtudatot megbolygatni, az egyéni jogokat az állami omnipotenciának feláldozni, s ez által a takarékosági hajlamot csirájában megölni nem akarjuk: az örökösödési jogban kell keresnünk azon menedéket, mely egyedül képes a jogrend igényeit kielégíteni: «Es ist ein sowohl in der allgemeinen Rechtsüberzeugung, als in der geistigen Natur des Rechtes tief begründeter Satz, dass der Tod, wie über die Welt des Geistes überhaupt, so über den Organismus des Rechtes keine Macht hat. In diesem Gedanken wurzelt das Erbrecht. Mag auch das Individuum hinwegsterben, die ihm nicht persönlich anhaftenden Rechtsverhältnisse bestehen fort, mag auch der bisherige Träger des Vermögens dahinscheiden, das Vermögen überdauert seinen Herrn. Andere Personen treten in die leer gewordene Stelle und füllen die durch den Tod entstandene Lücke wieder aus. So sind die rechtliche Mächte das Dauernde und Wesentliche, die Personen dagegen das Wechselnde und Zufällige.»²

A jogrend ezen biztosítéka az örökösödési jog fejlődésében egymással ellentétben levő két alapra lőn fektetve. Egyik az egyéni akarat tiszteletben tartása, mely az elhunynak halálesetére vonatkozó vagyongjogi intézkedéseit érvényben tartandónak jelöli meg; másik a családi kapocs jogos igénye, mely az örökösödési jogot az elhunyt családjának javára kívánja biztosítani. A római jog az előbbi emelte érvényre. A XII táblás törvény következő intézkedése «Uti qui de pecunia tutelave suae rei legassit ita jus esto» a szabad rendelkezés alapját vetette meg, és bárha e törvényhely valódi jelentősége vita

tárgyát képezi is, annyi kétségtelen, hogy a római jog az örökösödés szabályozásánál eleinte ugymondva korlátnélküli, később azonban a legközelebbi családtagok érdekében némileg megszorított rendelkezési jogosultságnak nyitott tért. A hol az egyéni rendelkezés illetően jogosultsága elismertetik, ott a törvényes örökösödést megállapító jogszabályok merően dispositív törvény jellegével bírnak. Ezzel ellentétben a régi germán jogforrások az örökösödés alapjául a család igényeit érvényre emelő törvényes örökösödést fogadják el. Már Tacitus megemlíti: «Heredes tamen successorum cuique liberi, et nullum testamentum». Itt a törvényes örökösödés oly imperatív jogszabály, mely ellenkező egyéni intézkedést meg nem tűr, és alapul veszi azon eszmét, melynek Granvilla következőben adott kifejezést: «Potest itaque quilibet sic totum *questum* donare in vita sua, sed nullum heredem inde facere potest, neque collegium neque aliquem hominem, *quia solus deus heredem facere potest non homo.*»³

Az ellentétes két irány egyike sem tudta magának a kizárólagos érvényt kivívni. Ellenkezően a jogtörténelem azt mutatja, hogy a fokozatos jogfejlődés a két véglet között közvetítőként lépett fel, s a két ellentétes irányt közelebb hozta egymáshoz. A római jog első lépése e tekintetben a formalis exhereditatio intézménye volt, mely szerint, ha a végrendelező fiát forma szerint («exheres esto» «exheredes sunt») ki nem tagadta, a végrendelet érvénytelenné vált, a leányok és unokák pedig ugyan ezen esetben a végrendeleti örökösökhöz, ha ezek az örökhagyó családjához tartozó leszármazók voltak, hozzászámítottak; ha pedig a végrendeleti örökösök idegenek voltak, a hagyaték felét követelheték. Egy lépéssel tovább ment a centumvirális bíróságok joggyakorlata, mely az esztelenség ürügye (*color insaniae*³) alapján érvénytelennek tekintette a végrendeletet, ha az örökhagyó lemenőinek vagy felmenőinek, s a mennyiben valamely becstelen személyt nevezett örökösül testvéreinek is, mint törvény szerint hivatott örökösöknek vagyónának bizonyos részét, az ugymondott köteles részt (*portio legitima*), nem hagyta volna. Tovább fejlesztette, részletesebben körülírta e korlátokat a justiniáni törvényhozás, különösen a 115-ik novellában megállapítván, hogy a törvényben megállapított kitagadási okok eseteinek kivételével a végrendelező köteles részre jogosított lemenőit vagy felmenőit ki nem tagaphatja és el nem mellőzheti, hanem örökösül meghívni tartozik (szükségbeli örökjog), mely ellen ha az örökhagyó vét, a szükségbeli örökösök a végrendeletet megdönthetik; de e mellett joguk van a köteles részhez, és ha ebbeli jogukban sértve vannak, annak kiegészítését követelhetik.

Hasonlóan nem tartotta fent magát a germán jog azon iránya sem, mely az örökösödésre egyedül a családtagokat hívta, s az örökösödés egyedüli alapjául az

¹ Germ. c. 20.

² Tractatus de legibus et consuetudinibus regni Angliae. VII. könyv, I. fejezet, 6. §.

³ «Hoc colore quasi non sanae mentis fuisset (testator) qui recte quidem fecit testamentum, sed non ex officio pietatis.» Dig. de inoff. testamento. (2. 5.)

¹ Naturrecht und Politik. 189. §.

² Unger: Das österreichische Erbrecht. 1. §.

egyéni rendelkezés teljes kizárásával csupán a jogszabályt ismerte el. Látjuk, hogy itt előbb az örökhagyó életében az egyes örökségi tárgyakra, majd az egész örökségre vonatkozólag kötött átruházási szerződések érvénye ismertetett el; és egyes tárgyaknak, kivált az egyház részére, hagyomány alakjában adományozása megengedett; később pedig fokozatosan, egyik-másik jogszabályban az ingóságokra vagy a szerzeményre szorítva, mindinkább utat tört magának a végrendekezési jog; — mely azonban közeli törvényes örökösök jogainak megóvása végett a hagyaték bizonyos részére (rendelkezés alatti hányad, portion dispossible), szorított. — Ma már a két ellentétes irány harca elvesztette szenvedélyességét; ma már a családi igény védői nem kívánják az egyéni rendelkezés jogosultságát mereven megtagadni, viszont a végintézkedés barátai is jórészt hajlandók elismerni a családi igények jogosultságát. E közeledés azt szülte, hogy az újkor örökösödési jogának legnagyobb részében a végrendekezési jogosultság általában el van ismerve, s csak a legközelebbi családtagok érdeke szab ennek némi határt. E mellett a családi igény az érvényes egyéni intézkedés helyét pótló törvényes örökösödési rend megállapításánál talál kellő méltánylatra.

A fentebbiekből látható azon összefüggés, mely a végrendeleti és a törvényes örökösödés között létezik; látható, hogy a köteles rész intézménye e kettő között a kiegyenlítő szerepére van hivatva. Az egyéni akarat által teremtetett végrendeleti örökösödési jog, s az ezzel egy tekintet alá eső szerződési örökjog a törvényes örökösödés ellenébe is érvényes, érvényes annyiban, a mennyiben a család legközelebbjei érdekében felállított kivételes intézkedések által nem korlátoztatik; a törvényes örökösödés esete pedig akkor áll be, amidőn az egyéni akarat érvényesen nem nyilatkozott.

A végrendeleti örökösödési jogot és a köteles rész intézményét nem szándékozunk ez uttal tüzetes vizsgálódás tárgyává tenni. Lesz alkalmunk talán e részben is fejtegetésünk fonalán egyet-mást elmondani. Tüzetesen a törvényes örökösödéssel foglalkozunk; mely, ha bár a végrendeleti örökösödés mellett másodrangu szerepre utaltnak látszik is, az előtt, a ki a gyakorlati élet tüneteinek nem téveszti szem elől, valójában kiváló fontossággal bír. — E tekintetben legnagyobb horderejűnek tekintjük azon kérdés tüzetes megvitatását, vajjon fenttartandónak mutatkozik-e a törvényes örökösödés szempontjából azon különbség, mely honi jogszabályaink szerint az öröklött és szerzett vagyon között létezik. E kérdés fejtegetését most, midőn remény van, hogy a magánjogi codificatio e téren is concret alakot fog öltetni, időszerűnek és minden oldalról minél többek által való megvilágosítást annál szükségesebbnek tekintjük, mert veszedelmesnek tartanók, ha a törvényhozás e téren jeliszavak, szép hangzású szövegek után indulna el, a nélkül, hogy az érveket és ellenérveket kellően kifejtene, vagy a kifejtetteket kellően méltányolná. Óhajtandó, hogy e nagy horderejű kérdésben a döntő elhatározás komoly megfontoláson alapuljon; óhajtandó, hogy e részben a

megfontolás anyagának összegyűjtéséhez minél többen tehetségekhez képest őszinte jó akarattal hozzájáruljanak.

A fentebbi irányban való vizsgálódásunk szükségessé teszi, hogy mindenekelőtt az öröklött (ösi) és szerzett vagyonok közötti különbség kiváló figyelemben tartásával az országbirói értekezletet megelőző hazai jogszabályainkat és az ideiglenes trvkszabályok által megállapított örökösödési rendet tegyük fejtegetésünk tárgyává; azután némi jogtörténelmi adatok előtűntetésével kimutassuk, hogy hazai jogunk azon intézkedései, mely által a szerzett és nem szerzett vagyonok tekintetében az örökösödési jog különbözően szabályoztatik, eredetinek, hazai jellegűnek nem tekinthető; hogy ilyenü intézkedések másutt is nagy mérvben el voltak terjedve; az újabb törvényhozások által azonban jó részt mellőzve ma már csak kivételesen vannak érvényben; hogy azután indokaink felsorolásával s illetőleg a felhozható ellenérvek megcáfolásával kitüntessük, miért véljük mi örökösödési jogunk szabályozásánál az öröklött és szerzett vagyonok közötti különbséget mellőzendőnek; végre hogy kifejtsük azon vezérelveket, melyek szerint mi a rokonok törvényes örökösödését szabályozandóknak tartjuk. Fejtegetésünk eszmemenete a fentebbiek által, azt hisszük, eléggé jelezve van. ✂

Folyt. követk.

Teleszky István.

Adalék a jogok birtokához.

III.

Az előadottak után azt mondhatjuk, hogy mi sem gátolja azt, hogy a követelési jogok birtoka oly jogoknál, melyek többszöri gyakorlás daczára sem enyésznek el, létezhesen.¹

És ezen állítás támogatást nyer a tételes törvények részéről. Az ausztriai polgári tkv. ugyanis oly általánosságban említi, hogy «a birtok tárgyai minden testes és testetlen dolgok,²» hogy a testetlen dolgok = jogok alatt a kötelmeket is érthetjük; megerősít e nézetünkben a birói magyarázat, mely döntvényben³ mondja ki az elvet, «hogy kötelmekre birtok létesülhet,⁴» de még inkább a törvény, mely ha elvi kijelentést nem tartalmaz is, részletes intézkedései elvértve pótolják a hiányt.

Igy világos, hogy a követelési jogok közül az u. n. földterhek (onera realia) vagy a földbirtokhoz kapcsolt s annak mindenkorai tulajdonosát terhelő kötelmek világosan alkalmas tárgyai a birtoknak: a földbér, földjáradék, az örökbér és örökhaszonbér követelésére vonatkozó jogokon létezhet birtok;⁵ ezt nem is lehet tagadni, s keveset nyom a latban azon kísérlet, hogy ezek sajátkép nem is kötelmek, hanem a szolgalmakhoz hasonló dologi

¹ Ezen fejtegetések alapjául főképp Randa idézett jeles munkájának 242—266. lapjait használtam.

² Ausztr. ptkv. 311. §.

³ «Weder der §. 2. d. k. Verordnung v. 27. Oct. 1849., noch die §§. 339—345. d. G. B. setzen den Besitz dinglicher Rechte voraus; es muss daher der Bestandnehmer im Besitze des Bestandrechtes geschützt werden.» Wiener O. L. G. 1862. 144.

⁴ Ausztr. ptkv. 1469., 1470., 1471. §§., hol a fogalmak és más idegen telken gyakorlott jogok elbirtoklásáról van szó, ez alatt csak földterhek érthetők.

jogok, mivel — jól, rosszul van-e? az ide nem tartozik — a törvény a szerződések között szabályozza e viszonyt. Hasonlót mondhatunk a bérleti, haszonbérleti és haszonkölcsön-szerződésből eredő jogokra, noha ezekre nézve a törvény világosan nem rendelkezik; de mert az arra vonatkozó jogok egyszeri gyakorlat folytán (midőn e viszony hosszabb időre van megállapítva) ki nem merülnek, mert dologi jelleget is nyerhetnek bekebelezés által, s a joggyakorlat meggátolása a bérlemény tulajdonosa vagy egy harmadik (pl. vásárló) személy részéről érzékeny birtokháborítást eredményezhet, azért vélelmezhetjük, hogy e jogoknál birtok és birtokvédelemnek lehet helye. Ezen felfogást, melyet RANDA többször idézett munkájában véd, hathatósan támogatja MEISCHEIDER porosz főtörvényszéki bíró közelebb megjelent s fentebb is idézett «Der Besitz und Besitzschutz» című munkájában: ¹ a bérleti viszonyból eredő jogok — mondja — az osztrák polgári tkv. által az obligatiók között szabályoztatnak, nem mint a porosz magánjogban, hol dologi jelleggel bírnak, miért is a bérleti s azzal azonos természetű, folyton gyakorolható jogokra a birtok kiterjesztése indokolt, mivel azok megfelelő védelemre tarthatnak igényt. Helyesnek tartja tehát, ha ez okból a jogírók e jogtételt elvileg is megállapítani törekcsenek; lehetőnek véli a földterheknél, haszonbérletnél, bérletnél, haszonkölcsönnél, életjáradékoknál, sőt kamatkölcsönnél is a jogok birtokát. Tehát még tovább megy mint RANDA, a ki az elősoroltak közül az életjáradék élvezeténél concedálja, azonban a kamatkölcsönnél nem tartja lehetőnek a jogok birtokát, mivel az esedékessé vált kamattartozások mindegyike önálló kötelem, és fizetés által megszűnik. MEISCHEIDER — ARNDST után — előrebocsátván azt, hogy a kamatkölcsön locatio conductio rei, melynél a kamat a bért (merces) helyettesíti, azt állítja, hogy a kamatélvezetnél csak úgy helye lehet a jogok birtokának, mint a haszonbérletnél, hol pedig RANDA ugyancsak kardoskodik mellette; maga a járadék (Rente) sem egyéb, mint conductio in perpetuum, s így a kamatkölcsönnél ép úgy lehet jogok birtoka, mint a járadéknál. ² Elég elmés okoskodás, csak hogy nem a RANDA által felvetett indok ellen van éle irányozva; felfogásunk szerint: a ki a járadéknál elismeri a jogok birtokát, mint RANDA, a kinek e tárgyban még UNGER-t is sikerült rövid időre meghódítani, az a kamatkölcsönnél is kénytelen ugyanazon álláspontot elfoglalni, mivel akár valamely biztosító társulattól, akár állami kölcsönökből élvez valaki járadékot, minden esetben időszakonként esedékessé vált összegek felvételére van jogosítva. Csak úgy mint a kamatkölcsönnél; ha a negyedévi járadékot vagy kamatot felveszi a járadékos, persze hogy arra vonatkozó követelése törlesztve van, de azonnal kezdődik az élvezetre vonatkozó lejárát folyni a legközelebbi esedékessé válandó részletre. A haszonbérelő sem használja télen a földet és még sem consumálódik joga a nyári haszonélvezettel! Kamatkölcsönnél, kamat- és életjáradéknál egyaránt alkalmazható

a jogok birtoka. A többi törvények közül a szász polg. trkv — mint tudjuk — nem ismeri a kötelmeknél a jogok birtokát.

A porosz Landrecht, mely földterhekre, tizedre, földjáradékra nézve megengedi a jogok birtokát, ¹ a kamatkölcsönre nézve is hasonlóan intézkedik: ha bizonyos kamat 30 éven át megszakítás nélkül fizettetett, a megfelelő tőke elbirtoklás címén követelhető. ² Hogy a kamatkölcsön ilyen szabályozása mellett a járadék is jogok birtokának tárgya, az természetes. ³

A francia magánjogban az ilyenmő követelésekre nézve — nemcsak a commentátorok, hanem az 1808-ban és 1809-ben pótlásul kibocsátott császári rendeletek is megállapítják a jogok birtokát, ⁴ noha a földterhek, tizedek stb. efféle járandóságok Franciaországban már jobbadán meg vannak szüntetve.

Röviden kell még:

a) a realjogokról, vagyis az oly földhözkött jogokról szőlanunk, melyeknek gyakorlata valamely telek tulajdonához van kapcsolva, úgy hogy annak mindenkori tulajdonosa élvezetére jogosítva van; azonban itt csak oly realjogokról szőlunk, mik sem a telki szolgálmak, sem a kötelmek közé nem tartoznak, pl. regalék (mínálunk a királyi kisebb haszonvételek), patronatusi stb. jogok; ha ismételve gyakorolhatók, birtokolhatók is. ⁵ Ellenben

c) örökjogra birtok nem képzelhető, mert az az elhunyt vagyoni jogi személyiségének repräsentálásából áll, s ez nem külön joggyakorlat; ha ezen czimen bizonyos jogokat gyakorol, ezek vagy tulajdon vagy szolgálmi vagy követelési jogok, de nem külön örökjogok; itt tehát jogok birtoka — magán az örökjogon — nem képzelhető. ⁶

Kifejtven azt, hogy mily jogokon van helye birtoknak, most azon kérdés taglalásába bocsátkozunk: mi a jogok birtokának megszerzésének feltétele?

Mielőtt azonban ehhez kezdenénk, egy ellenvetést kell megelőznünk, mi az előadottak folytán támadhat. Vannak, kik az elbirtoklást (usucapio) annyira elválhatlannak hiszik a birtok fogalmától, hogy ezt az előbbinek következménye nélkül képzelni sem tudják, ily felfogás mellett méltán kérhető: hogy azon jogok, mikről itt, ez értekezés során az állittatott, hogy birtoknak alkalmas tárgyai, egyuttal elbirtoklás által jogilag is (nemcsak tényleg) megszerezhetők? elbirtokolható-e a bérlő vagy járadékos joga ép úgy, mint a szőlgalom vagy realjog? Erre azt válaszolhatjuk, hogy e jogok egy része elbirtokolható, más része nem: hogy melyik, mily természettel bír? az ez uttall ide nem tartozik, annyival kevésbé, mivel akár elbirtokolhatók, akár nem az elsorolt jogok, mindenesetre birtok tárgyai lehetnek. A birtok valódi termé-

¹ Preuss. Landr. I. 3. §. II. 276., 861., 863. §§.

² Preuss. Landr. I. 11. 839. §. V. ő. Meischer i. m. 403. l.

³ U. a. u. o.

⁴ Pothier «en général la jouissance que j'ai de quelque droit, que ce soit, en est une quasipossession.»

⁵ Randa i. m. 266., 267. l.

⁶ Randa «D. Besitz» 268., 269. l. — Stubenrauch «Das allg. b. G.» I. k. 427. l.

¹ Meischer i. m. 408., 409. l.

² Meischer «Besitz» 403. l. jegyz.

szetének kiderítése után, ugyanis tisztában vagyunk az iránt, hogy az elbirtoklás sem nem szükségképi következménye, sem nem feltétele a birtoknak (dolognál, jognál egyaránt); az elbirtoklás csak minősített (qualificált) birtoknak folyománya, s nem a pusztá birtok, hanem jogtétel által (jóhiszem, jogczim, meghatározott időn át békésen folytatott birtoklásban) megállapított feltételek idézik elő.¹ Hisz ha elbirtoklás nélkül nem volna birtok, akkor roszhiszemű és jogszerűtlen birtok nem is léteznék, pedig ennek létezését ki sem vonja kétségbe; ismétljük, az elbirtoklás nem szükségképi következménye és feltétele a birtoknak, s csak a qualificált birtok — jogi természetű — folyománya. A birtoknak valódi, öntermészetéből eredő hatása: a védelem, a tényleges állapotnak fentartása, háborítás vagy kivetés esetén visszahelyezés, felmentés azon kötelezettség alól, hogy birtokának jogczimét az illető mutassa ki, továbbá — némelyek szerint — a megtartási jog (Retentio); ez joghatása² minden birtoknak, erre pedig az elsorolt jogok bármelyikének birtoka igényt tarthat, s így mi sem áll útjában annak, hogy a birtok tárgya lehessen.

A jogok birtokának megszerzéséhez ép úgy szükséges az: animus és corpus, mint a dolgok birtokánál.

Rövidség okáért csak megemlítjük, hogy a szándék (animus) itt abból áll, hogy a jogot *saját nevünkben és javunkra* gyakoroljuk; a corpus vagyis a jogok birtokát megszerző testi cselekvényre nézve azonban — vonatkozással az animusra — következőket kell szem előtt tartanunk általánosságban.

Az elmélet és a tételes törvények egyiránt oda nyilatkoznak: hogy a jogok birtoka oly módon szereztetik meg, hogy a jogot saját nevünkben és javunkra *gyakoroljuk*. Tehát a gyakorlás vagyis a jog tartalmát képező tények véghezvitele a corpus, mi által a jog birtoka megszerzhető; és elég a gyakorlatot *egyszer* fogamatba venni, már a jog birtoka megszerzettnek tekintik.³ Ezt az ausztr. polg. tkv.-ből is kiolvashatni, mert birtokszerzést eredményező bevégzett gyakorlatnak tekinti: «ha valaki mástól valamely tartozást követel s ez azt teljesíti; továbbá, ha valaki másnak dolgát ennek beleegyezésével használja; végül, ha ellenmondásra felhagy azzal, mit végbevenni jogositva van.»⁴ Mindezen esetek természete hozza magával, hogy mihelyt egyszer előfordultak, a gyakorlatot bevégzettnek, illetőleg a birtokot megszerzettnek lehet tekinteni. Hasonlóan elég az egyszeri gyakorlat a birtok létesítésére: a porosz,⁵ francia⁶ és szász⁷ polgári tkv.-ek szerint; csak hogy ez egyszeri gyakorlat befejezett egész legyen, ne pedig merő kísérlet, mely megkezdett, de abbahagyott.

Hogy e birtokszerző tény jogellenes, vagyis hogy a gyakorlat nem bir jogalappal, — csalárd módon (vi, clam,

precario) vitetett végbe, az ép oly kevésbé gátolja a birtok megállapítását következményeivel együtt, mint az, ha valamely dolog ilyen módon kerül hatalmunkba; a birtok roszhiszemű esetleg jogtalan is, — de mégis birtok lesz. Így az ausztr. polgári tkv. az ily módon szerzett birtokot ilyenül ismeri, sőt némi korlátozás mellett (szemben azzal, kitől a birtok csalárdul szereztett) birtokvédelemben is részesíti;¹ a francia és szász polg. trv.-ek e tekintetben is megegyeznek az osztrák magánjoggal,² ellenben a porosz különállást foglal el, a szerzést megállapító joggyakorlati cselekvénynél hibátlanyságot követel s a csalárd módon végbevitt gyakorlatot nem tartja birtokszerző corpusnak,³ a mi a birtoknak — mint tényleges állapotnak — természetével nem igen egyezik.

Természetes, hogy a jog birtoka csak oly mérvben és kiterjedésben szereztetik meg, a minőre a szerzést megállapító cselekvény kiterjed; kiterjesztésnek tehát itt nincs helye; ha valaki gyalogösvény szolgáltatást gyakorolt, nem változtathatja azt marhacsapásra, ha valaki egy részén a teleknek szekérut szolgáltatást gyakorolt, nem hajtathat a telek más pl. bevetett részén is keresztül.⁴ Erre utal az ausztriai ptkv. is, midőn a szolgalmaknak megszorítását rendeli el, ha azok célja azt megtűri.⁵

Ha valaki valamely jog gyakorlatát teljesen fogamatba vette, közvetve ez által az abban foglalt mellékjogok birtokát is megszerzi: a servitus lapidis eximendi vel arenae fodiendae a gyalog- vagy szekérut szolgáltatást is involválja; ama szolgalmi jogok birtokának megszerzése ez utóbbiakat is szükségképp maga után vonja, mert ezek nélkül nem gyakorolhatók.

A jogok *valódi* gyakorlata annyira feltétele a birtokszerzésnek, hogy azt semmi más, magában véve pótolni nem képes; a törvény rendelete itt kétségbevonhatlanul világos,⁶ ugyanazért áll az, hogy *magában véve*: sem szerződés, sem bírói ítélet, sem öröklés nem szerzi meg a jogok birtokát, mert e jogczimek csak jogigényt képeznek a birtokhoz, de nem eredményezik a birtok megszerzését, s ezt csak a jognak valóságos gyakorlata által érhetni el. Ez ép úgy érvényes a dolgok, mint a jogok birtokára; sőt oly — ingatlanra vonatkozó — jogok, melyek telekkönyvbe való ígatus tárgyai, sem képeznek e szabály alól kivételt: e jogok telekkönyvezése ugyanis a telekkönyvi birtokot (Tabularbesitz) állapítja meg, a mi más dűlőre tartozik, de nem a jogok birtokát. Ezen telekkönyvvelhető jogok valódi, tényleges birtoka ugyanis a telekkönyvi birtoktól meglehetősen független, mivel a mint előfordulhat azon eset, hogy az ily jogok telekkönyvön kívül (vagyis telekkönyvi bekebelezés nélkül) birtokolhatók, sőt elbirtokolhatók, úgy másrésről megtörténhet az is, hogy a telekkönyvi bevezetés dacára (mely csupán telekkönyvi birtokot ad) a

¹ Savigny • Besitz • 12. §.

² L. Randa i. m. 54—90. l.

³ Randa i. m. 289. l.

⁴ Ausztriai polg. trkv. 313. §. V. ö. Stubenrauch i. m. I. k. 636., 637. l.

⁵ Pr. Landr. I. 7. 80—87. §§.

⁶ Code civil 2228. art. V. ö. 2280. art.

⁷ Szász ptkv. 559. §.

¹ Ausztr. ptkv. 345. §.

² Randa i. m. 291. l. 8. j.

³ Pr. Landr. I. 7., 96., 98., 106. §§.

⁴ Stubenrauch • Das allg. b. Gesetzb. II. k. 161., 162. l.

⁵ Ausztr. ptkv. 484. §.

⁶ Ausztr. ptkv. 312. §.

jog valódi birtoka még sincs megszerezve; a telekkönyvi birtok sem nem feltétele, sem nem megszerzője a jogok birtokának. Az csupán valódi gyakorlat által szerezhető meg.¹

Ebből folyik, hogy a mint a szerződés, bírói ítélet, végrendelet, telekkönyvi bekebelezés csak jogot nyújt a jog gyakorlására, úgy ezen, valamint bármi más módon teremtett jogi vagy tényleges *lehetőség* még nem szerez birtokot gyakorlat nélkül.

Ez okból bármi módon is jut valaki oly dolognak birtokába, melynek mindenkori birtokosa vagy tulajdonosa bizonyos jogokat gyakorolhat, még a dolognak megszerzése nem jelenti egyuttal a jog birtokának is megszerzését, ha csak a gyakorlat tényei foganatba nem vétetnek. A földhöz kötött jogoknál például nem elég azon telket megszerezni, melynek mindenkori birtokával e jogok élvezése jár, mert ez csak *lehetőség*, mit még gyakorlat által kell birtokká változtatni; ugyanazért a vadászati, halászati, regáljogok és reáljádékok birtoka nem egyedül az illető földbirtok birtokbavétele, hanem ezen felül a kérdéses reáljogok gyakorlása által szereztetik meg.² Hasonlót mondhatunk a földterhekről is, ezen a megterhelt telkek mindenkori (haszonvételi vagy némelykor állag-) tulajdonosaitól a jogosítottak által időszakonként követelhető szolgáltatmányokról, minők az örök-bér, földbér, kikötmény, tized, földjádék. Ezeknél is csak valódi gyakorlat szerzi meg a birtokot, még pedig úgy, hogy a megterhelt ingatlan (valódi vagy vélt) tulajdonosa avagy ennek helyettese a szolgáltatmányt mint földterhet megadja, a jog birtokosa pedig ezt — mint ilyet — elfogadja. Még oly földterheknél is szükséges ez, melyeknél a földterherre kötelezett csak haszonvételi tulajdonos, s az állagtulajdon mást illet, vagy a hol a szolgáltatmány követelésére valamely telek birtokosa szükséges, például faizási jogok gyakorlásánál, miknek élvezete valamely földbirtok után jár; mindkét esetben, ott is, hol az állagtulajdonos adja a jogot a haszonvételi tulajdonos irányában a földterherre ott is, hol valamely földbirtok után jár (pl. a faizás) nem elég az állag s illetve földbirtok tulajdonának vagy birtokának megszerzése, mert ez a reáljogokhoz hasonlóan³ csak lehetőség, s még a jog gyakorlata által válik birtokká. Ha már e gyakorlat még oly földterheknél is szükséges, melyek valamely állag vagy földbirtok után járnak, ha a jogok birtokát megszerezni akarjuk, mondanunk sem kell, hogy a birtokszerzésnek még elengedhetlenebb követelménye ez oly földterheknél, melyek önállóan, minden birtoktól függetlenül élvezhetők, melyeknél tehát még a birtokszerzés látszatával bíró *lehetőség* sem fordul elő.⁴

Dr. Sipos Árpád,
jogtanár.

¹ Ellenkező nézetben vannak e kérdésekre nézve Pachmann és Stubenrauch i. m. I. 429. l. V. ö. azonban Randa i. m. 397. s 398. lapjait.

² Randa i. m. 286—288.

³ Ha a reálterhek joga valamely telek után jár, akkor az a reáljog természetével bír.

⁴ Randa i. m. 331—338. l. A többi kötelmi jogok birtoka, a mennyiben azokon birtok képzelhető, megszerzettetik az által, ha követeltetnek és annak folytán teljesítettnek, tehát csak oly gyakorlat által, mint a reálterhet. Ausztr. ptkv. 313. §.

A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról.

III.

A nagyobb német államok telekkönyvi s illetve jelzálog-rendszerei között kiváló figyelmet érdemel:

a) a bajor jelzálog-törvény, mely 1822. évi június 1-én kelt s az 1857. november 1-én és 1856. június 1-én hozott törvényekben foglalt némi módosításokkal Bajorországban ma is hatályban áll.

Jóllehet e könyvben a birtok, a tulajdonjog minden korlátozásaival együtt nyilvántartatik, e nyilvántartás nem telekkönyv, hanem csupán jelzálogkönyv, csak a jelzálogszerezés végett tartatik nyilván.

A jelzálogjog járulékos jog, mely mindig érvényes követelést feltételez. A bejegyzés csakis számszerűleg meghatározott összegre nézve foglalhat helyt, s csakis bizonyos határozott birtokra történt bejegyzés által szerezhető; tehát sem általános, sem hallgatólagos jelzálogok nincsenek, a törvény ugyan számos esetekben ad czímet a bejegyzéshez, de zálogjog csak bejegyzés által szerezhető meg, s az elsőbbséget úgy ezeknél, mint a szerződési jelzálogoknál egyedül a bevezetés napja állapítja meg.

A bajor jelzálog-törvény mellett figyelmet érdemel az 1825. évi április 15-én kelt württembergi jelzálogtörvény is, melynek szerkesztésénél sok tekintetben a bajor törvény szolgált példának. Előnye azonban e törvény felett főleg abban áll, hogy a tulajdonjog megszerzéséhez annak a nyilvántartásba való beíratása mellőzhetlen kellék gyanánt van előírva.

E törvény fő elvei:

Hogy a jelzálogjog a zálogul lekötött dologt terhelő dologbeli jog, mely csak az erre rendelt jelzálogkönyvbe történt beíratás által, bizonyos meghatározott ingatlanra és számszerűleg meghatározott összegre nézve történhet. A zálogjog szerzéséhez érvényes czím kívántatik, mely vagy az érdekettek akaratnyilvánításában vagy a törvényben találja alapját.

A német telekkönyvi törvények egyik legjelesebbike a szász törvény. Szászországban az 1863-ik évi polgári törvénykönyv s az ebben foglalt anyagi szabályok alkalmazására nézve 1865. évi január 9-én és 1868. évi augusztus 3-án megjelent s a telekkönyvi ügyekben való eljárást szabályozó rendeletek szabályozzák a telekkönyv s jelzálog ügyet.

A polgári törvénykönyv szerint az ingatlanok tulajdonjoga egyedül csak telekkönyvi bejegyzés által szerezhető meg, nem csak hanem a tulajdonjogszerző büntetés terhe alatt van kötelezve tulajdonjogát és pedig a szerződés útján történt átruházásoknál 2 hó, örökösödés esetén pedig egy év alatt bejegyeztetni. A büntetések elég szigorúak is, mennyiben a szerződés útján átruházásoknál a vételár egy negyed százalékának megfelelő összegig, örökösödés esetén pedig 500 tallérig terjedhet a pénzbírság. Jelzálog csak bizonyos meghatározott összegre s különlegesen kijelölt ingatlanra történhet.

Minden bejegyzéshez érvényes czim kívántatik, mely czim ugyan alapulhat a törvényen is, de a jog csak akkor és azon időtől fogva szereztetik meg, ha bejegyeztetett.

A németországi újabb jelzalog-törvények közé tartozik az 1864. évi december 14-én kelt s 1866-ik évben életbelépett hannoverai jelzalogtörvény is, mely ugyan szintén elfogadja a különlegesség elvét, de azt nem viszi következetesen keresztül, mert a különleges jelzalogok mellett fenntartja az általános jelzalogokat is. Ezen általános jelzalogok ugyan különböznek a római hasonintézményektől, mert míg a római jog szerint a nyilvános jelzalog által az adósnak minden meglevő és szerzendő vagyona le van kötve, a hannoverai törvény annak hatálya a szerzendő vagyona, ki nem terjesztette — sőt már a meglevő vagyona sem általában, hanem csakis azon járás területén fekvő birtokaira terjed ki az adósnak, melyekre a bejegyzést eszközölő jelzaloghatóság köre kiterjed. A nyilvántartásra nézve két jelzalogkönyv lenne vezetendő, melyek egyike az általános, másika különleges jelzalogokat tartalmazna, vannak azonban számos kerületek, hol különleges jelzalogkönyvek nem is léteznek, hanem a különleges jelzalogok csak az általános jelzalogkönyveknek külön e célra nyitott rovatába jegyeztetnek be, — mi a nyilvánosság nem kis hátrányára szolgál, mit még fokoz az is, hogy a jelzalogkönyvben az egyes birtokoknak nincs külön lapja, sőt rendszeres tárgymutatók sem vezetettek; továbbá nem kis hátrányára szolgál az is a nyilvánosságnak, hogy a régibb jelzalogkönyvekből az átvezetések nem foganatosítottak, a régibb jelzalog-törvény szerint pedig a nyilvános jelzalog hatálya a jövőben szerzendő vagyona is kihat.

Zlinszky Imre,
kir. ít. tábl. bír.

A táviridajogból.

(A táviridai levelezésnél felmerülő kérdések s ezek megszüntetése céljából szom előtt tartandó szabályok. A nevezetesebb táviridajogi művek és a magyar táviridajog kuforrásai.)

A táviratok csonkításának, elkésének vagy elveszésének, valamint a kapcsolatos bajoknak lehető meggátolására, illetőleg némi orvoslására, a táviridaintézet az azt igénybe vevő közönségnek eléggé hathatós és aránylag nem igen költséges elővigyázati módokat nyújt; ilyenekül nevezendők:

1. A távirat összejegyeztetése, mely szerint a feladó kívánhatja, hogy a megállapított díjfelülfizetésért mindazon állomások, melyek a távirat tovább adásában részt vesznek, azt egymás közt szóról-szóra összejegyeztessék.

2. A vételjelentés, mely szerint a feladó szintén csekély díjért kívánhatja, hogy távirata kézbesítésének ideje, esetleg a nem kézbesíthetőség oka, neki tudtára adassék.

Itt említendő továbbá:

3. A fizetett válaszu táviratok, melyek jelentősége eléggé ismeretes.

4. Az ajánlott táviratok, melyekért mindazon esetekben, melyek az összejegyeztetett táviratoknál a díj visszafizetésére adnak okot, a feladónak a rendes díjon felül még 20 frt o. é. térítetik meg, mely a fentjelzett esetekre, a díj visszafizetésén kívül, az egyedüli neme a táviridakinestártól követelhető kártérítésnek.

5. A távirat-feladó-vevények, melyek az elősorolt különös táviratok után hivatalból adatnak s az egyszerűek után 5 kr. díj lefizetése mellett kívánatra kiszolgáltattak.

Végül ide tartoznak még (minálunk csak a transit táviratokra nézve):

6. A sürgős táviratok, melyek jelentősége az elnevezésből kitetszik.

A magántáviratok feladóinak szabadságában áll, biztosabban elérendő céljaik különfélesége szerint, az elősorolt elővigyázati módok akár melyikét vagy azokat együttesen is igénybe vehetni, a felülfizetések megfelelő teljesítése mellett.

Ez elővigyázatok alkalmazása különösen ajánlatos a távirati szerződéskötésnél, mert ezen helyén való gondosság mellett mennél ritkábban fordulnának elő az említett sajátlagos perek.

Ha mindannak daczára és a táviridának mai napon elért tökélye azaz a levelezés gyors és kielégítőleg pontos közvetítése mellett is némely jogász és üzletemberek még mindig vonakodnak a táviridát az általa is jogérvényesen létesíthető szerződések kötésénél alkalmas médiumnak tekinteni, azoknak vagy nem drága az idő, vagy pedig ezen vonakodásukat csak előítélet okozta elfogultsággal magyarázhatni; hogy hasonlaltal éljek: e vonakodás emlékeztet arra, mint mikor valaki a vaspályán való utazástól azért idegenkedik, mert ott hébekorban az életbiztonságot veszélyeztető balesetek fordulnak elő; jóllehet tudva van, hogy a tengelyen való utazásnál sokkal több szerencsétlenség történik.

A táviridajogból a mindennapi életben legszükségesebb tudnivalókat az előadottakban sommásan fejtegetvén, illetőleg futólag említvén, indittatva vagyok azon óhajnak kifejezést adni, hogy a tisztelt pályatársak és egyéb érdekeltek e részbeni igénytelen fáradozást tiszta egyszerűségnek tekintsek és annak megítélésénél inkább az igyekező akaratot, mint a szerény tehetséget vegyék mérlegbe, kijelentem egyszersmind, hogy e munkálkodásom abban találná legfőbb jutalmát, ha több képzettséggel és hivatással bíró és a táviridajogért érdeklő jogtudónak alkalmul s indokul szolgálna az egész magyar táviridajogot, a tárgyhöz illően, mennél rövidebb idő alatt, sikeresen és rendszeresen megírni.

Jelen cikkem befejezése előtt megjegyzem, hogy a táviridai magánjogba vágó, eddig megjelelent csekély értekezéseim, jelesen pedig az alábbi jegyzék tanuskodnak arról, hogy a táviridajog ez idő szerint nem pusztá önkényes elnevezés többé, hanem megtestesült ige, mely az általános polgári jogba ép oly kevésbé foglalható, mint a bányá, váltó vagy egyéb specialis jog, és mondhatni, hogy valamint a váltóban mint látszólag csekély okiratban előforduló jogviszonyok szabályozására egészen külön jog keletkezett, épen ugy a táviratban foglalt és a táviridához tartozó jogviszonyok is természetüknél fogva sok tekintetben eltérő, tehát egészen külön, modern jogszabályozást igényelnek, a melyre a mi törvényhozásunk is, más legislatívák példájára, egy megfelelő specialis törvény hozatalával, előbb-utóbb kell hogy gondos figyelmét fordítsa. Addig is lehetséges a magyar táviridajognak tudományos művelése.

Jegyzéke azon nevezetesebb műveknek, melyek a táviridajogról vagy az abba vágó egyes kérdésekről eddig megjelentek.

A táviridajoggal behatóan foglalkozni szerető vagy azt netán önállóan művelni kívánó pályatársaknak és ügybarátoknak segédkönyveül az alábbi, többé-kevésbé rendszeres műveket, egyszersmind egyes kiváló értekezéseket ajánlom és pedig:

a) A német jogirodalomból:

1. Mittermaier: Das Telegraphenrecht im Archiv für die civilistische Praxis XLVI p. 1 ff.

2. Mittermaier: Ueber die rechtliche Bedeutung telegraphischer Mittheilungen und die Anwendung der Grundsätze vom Urkundenbeweise auf dieselben in Rechtsstreitigkeiten im cit. Archiv XLII p. 278. ff.

3. Mittermaier: Beiträge zum Telegraphenrechte im citirten Archiv XLVII p. 214 ff.

4. Dr. Fr. Meili: Das Telegraphenrecht. Eine civilistische Abhandlung. (Zürich 1873.)

5. Reyscher: Das Telegraphenrecht, insbesondere die Haftpflicht aus unrichtiger oder verspäteter Telegraphirung in der Zeitschrift für deutsches Recht und deutsche Rechtswissenschaft von Beseler und Reyscher XIX p. 271. ff.

6. Fuchs: Einige Fragen aus dem Telegraphenrechte im Archiv für die civilistische Praxis XLIII p. 94. ff.

7. Busch: Noch ein Beitrag zum Telegraphenrechte im cit. Archiv XLV p. 1 ff.

8. Koch: Studien über Telegraphenrecht in Goldschmidt's Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht IV. p. 341—74.

9. Zeigermann: Der Telegraph als Mittel der Vertragsschließung nach preussischem Recht, mit vergleichenden Bemerkungen aus dem gemeinen Recht und aus neueren Gesetzgebungen, im Archiv für deutsches Wechselrecht und Handelsrecht von Siebenhaar und Tauchnitz IX. p. 268 ff.

10. Bachmann: Wird durch telegraphische Offerte einerseits und telegraphische Annahme andererseits ein schriftlicher Vertrag begründet? Im Archiv für rechtswissenschaftliche Abhandlungen von Schering II p. 434. ff.

11. Wolf: Wer hat den Schaden zu tragen bei telegraphischen Versehen? Im Archiv von Busch V p. 153 ff.

12. Stubenrauch: Der electrische Telegraph in der österr. Gerichtszeitung XII Nr. 18 und 19.

13. Wengler: Ueber die Beweiskraft des Telegramms, in der Zeitschrift für Rechtspflege und Verwaltung für das Königreich Sachsen N. F. XXI p. 193 ff.

14. J. Ludwig: Die Telegraphie in staats- und privatrechtlicher Beziehung vom Standpunkte der Praxis und des geltenden Rechtes. (Leipzig 1872.)

15. Dr. Dambach: Das Telegraphen-Strafrecht. (Berlin 1872.)

16. Dr. P. D. Fischer: Die Telegraphie und das Völkerrecht. (Leipzig 1876.)

b) A francia jogirodalomból:

17. Lavalie de Lameillère: Le télégraphe dans ses relations avec la jurisprudence civile et commerciale par Filippo Serafini. Paris 1863.

18. Hepp: De la correspondance privée postale ou télégraphique dans ses rapports avec le droit civil, le droit commercial, le droit administratif et le droit pénal. Paris 1864.

c) Az olasz jogirodalomból:

19. Serafini: Il telegrafo in relazione alla giurisprudenza civile e commerciale. (Pavia 1862.) — (Szakemberek ítélete szerint e rendszeres mű a jogirodalom ilyen művei között a legsikerültebb.)

20. Bossellini: Dei telegrafi in relazione alla giurisprudenza nella Temi, giornale di legislazione (Firenze 1854.) vol. IV. p. 449. ff.

21. Panattoni: Appendice sulla utilità giuridica del telegrafo elettrico nel giornale La Temi vol. IV p. 452.

d) A hollandi jogirodalomból:

22. C. M. F. Willenmier: Het telegraafrecht, Amsterdam 1867.

23. C. Asser: De telegraphie in hare rechtsgevolgen. 1866.

e) Az angol jogirodalomból:

24. Scott and M. Farnagin: The Law of Telegraphs (a treatise upon the law of Telegraphs; with an appendix, containing the general statutory provisions of England, Canada, the United-States, and the States of the Union, upon the subject of Telegraphs. Boston 1868.

Az elősorolt művek közül azok, melyek a keretökben a távirdajot egészen akár a magán-, akár köz- és nemzetközi szempontból tárgyszorítják, azt egyszersmind többféle, részint egymástól lényegesen különböző tudományos rendszerbe foglalják.

A magyar távirdaj jog megírója, — ha ilyen a netán arra képzettséggel és hivatással bíró munkások közül másrendű elfoglaltságuk mellett ezen a tudomány tekintetében hálálatos, de egyéb haszonnal nem igen járó feladatra vállalkoznék, — a megállapított távirdaj-jogtudományi rendszerek valamelyikéhez tarthatná magát, vagy ha jobbat tud, egészen újat állíthatna fel; önként értetik, hogy kutforrásokul mindenesetre a hazai ált. polgári — különösen pedig a forgalmi jogot és leginkább a távirdai törvényeket és jogszabályokat kellenék szemügyre vennie.

Garay János,
ker. min. fogalmazó

A biztosítás elrendelésének kérdéséhez.

Egy előfordult jogeset alkalmából kívánok néhány szóval e tárgyhöz szólani.

Egy első-bíróági ítéletben az adós és azon esetre, ha az fizetni nem tudna, a kezes is elmarasztaltván, miután ezen ítélet felelősséget, felperes a kezes ellen biztosítást kért, az első bíróság azt elrendelte, s a semmitőszék az ez ellen intézett semmiségi panaszt elvetette, mert az ítéletet azon kellékeknek megfelelőeknek

tekintette, melyektől a polg. törvk. rendtartás 338. §-ának második bekezdése a biztosítás elrendelését feltételezi.

Mi ellenkező nézetben vagyunk, s megkísérjük e nézetünket indokolni.

A felhívott 338. §. szószerint következőleg hangzik:

«Ítélethozatal után pedig azon esetben is van helye a biztosításnak, midőn a feltétlenül marasztaló ítélet ellen a marasztalt fél törvényes idő alatt felelősséggel él.»

A szónyegen forgó ítéletet a kezesre nézve én ilyennek nem tarthatom, mert annak elmarasztalása éppen az adós fizetési képességétől volt feltételezve, tehát az a kezes irányában feltétlenül marasztalónak éppen nem tekinthető.

Azonban ezen eljárás is kifolyása azon nálunk igen elterjedt nézetnek, hogy a biztosítás tulajdonképpen sérelmet senkinek sem okoz, mert az, ha az ügy érdeme ellenkezőleg döntetik el, úgy is megszűnik, más részről pedig a hitelező kijátszása előztetik meg általa, tehát ott, hol lehet, el kell rendelni.

Jelen esetben is aként értendő, hogy a kezes magára vállalta a jóállást, hogy az adós bizonyos határidő alatt fizetni fog, ellen esetben ő tartozand fizetni. A határidő lejárt és a fizetés elmaradt, az elvállalt kötelezettségnek tehát méltó, hogy legalább annyi következménye legyen, hogy magát a hitelező arra, hogy az elvállalt kezesség folytán származó kötelezettség meg ne hiúsíttassék, biztosíthassa. Különben is a törvény a feltételes ítélet alatt, csakis azt érthette, hogy a kötelezettség teljesítése ne legyen eskütől feltételezve.

Azonban ezen nézetek egyike sem helyes.

A törvénynek mindkét felet egyiránt kell védelmezni, s az adóst sem szabad céltalan zaklatásnak kitenni, azért igen komolyan és lelkiismeretesen megvizsgálandó, hogy megvannak-e a biztosítás feltételei? Mert a biztosítás nem oly formális cselekvény, melynek semmi mélyen ható következménye nem lenne, mint azt sokan hinni szeretik. Sok esetben, főleg kereskedőknél megronthatja egész hitelét, s zavarba ejthet sok embert, és pedig annál nagyobb, mennél érzékenyebb az hitelére, ki áldozatokkal is pénzt szerez s azt bírói kézbe teszi le, hogy vagyonának megszégyenítő lezárolásától meg meneküljön.

Vegyük csak fel a dolgot úgy mint az életben van. A közönség nem keresi, s sokszor nincs is módja meggyőződni, mi czímen történt valamely foglalás. Konstatálja a pusztá tény, s azután bírálja meg az embert, s azt oly hitelvesztettnek tekinti, hogy már adósságai miatt házi eszközeinek lefoglalásától sem képes menekülni.

E hír azután a biztosítás feloldásával meg nem történtté nem válik; az emberek a rosszat inkább szeretik hinni, s a foglalás ténye legalább sok ideig rajta marad az emberen, s lehet hogy meggátolja előmenetelében, lehet hogy bizalmatlanná teszi ellenében az embereket s romlását okozza.

De van más oldala is a dolognak. Valamint lefoglalják gabonáját, s megakadályozzák, hogy azt eladhassa, pedig annak árából számos kötelezettségei voltak teljesítendőek, vagy a pénzre gazdaságának folytatása végett lett volna szüksége, s nem csak hogy pénze nincs, hanem hitelét is elvesztette, mert foglalás intézetett ellene. Mily roppant zavarba jő az ily ember.

Száz, meg száz hason példát hozhatnék fel azon irány veszélyességének bizonyításául, mely a biztosítást oly könnyedén szereti megengedni.

Nem áll azon további érv sem, hogy a biztosítási jog a főadós fizetési kötelezettségének elmulasztása idején azonnal beállott. Itt az ítélet alapján való biztosításról van szó, s nem a kötelezettség lejártá folytán. Ez alapon is lehet biztosítási jog, de az egy igen fontos körülmény kimutatásától t. i. a veszély valószínűségének igazolásától van függővé téve, mi az ítélet alapján történendő biztosításnál nem igényelhetik.

Mutassa ki a hitelező a veszélyt, s lehet biztosítási joga, de veszély kimutatása nélkül a fentebbi ítélet alapján azt elrendelni igen veszélyes praecedens lenne.

Szintúgy nem bir alappal azon feltevés, hogy a törvény a feltételes ítélet alatt csak az eskütől feltételezettet érthette volna. Ennek semmi nyoma sincs; sőt emlékszem, hogy egy más esetben éppen az vitatott, hogy oly ítéletek alapján, melyek folytán eskü ítéltetik, hely adandó a biztosításnak, mert a törvény nem az esküt érthette a feltételes marasztalás alatt, hanem egészen más feltételek lebegtek a törvényhozó szeme előtt.

Ha nem kürtülünk, de megvizsgáljuk a dolgot úgy a mint van, ki kell mondanunk, hogy feltételes marasztaló úgy az egyik mint a másik ítélet, s ellenkező magyarázat a biztosítás horderejét félreismeri, s azért azt minden áron elrendelni szerető nézet áramlat kifolyása, mely a mellett, hogy a törvény nem alapszik, gyakran igen veszélyes következményeket szülhet.

Azért is ne járjunk el könnyelműen a biztosítás elrendelésénél.

Budapest, 1876. június 20.

—j

Felelős szerkesztő: dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utcza 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 : A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A jogászgyűlés állandó bizottságának jelentése a jogfejlődésről. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Adalékok a jogok birtokához. Dr. Sipos Árpád, jogtanár urtól. — A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról. Zlinszky Imre, kir. ítélőtáblai bíró urtól. — Törvénykezési szemle. Birói határozatok bírálása. Dr. Imling Konrád, kir. tszéki bíró urtól. — Az ügyvédi rendtartás hiányai. Radenich János, ügyvéd urtól. — Egy illetékességi eset. Sztchlo Kornél, ügyvéd urtól. — A kielégítési sorrend kérdéséhez. Dr. Rajner Gyula, ügyvéd urtól.

Előfizetési felhívás

“Jogtudományi Közlöny”-re.

Lapunk olvasóit, kiknek előfizetési ideje e hó végén lejár, felkérjük, hogy további megrendeléseiket lehetőleg rövid időn szíveskedjenek eszközölni, nehogy a lap küldésében fennakadás történjék.

Uj előfizetőink szíveskedjenek megrendelésüknél nevüket, lakhelyüket s az utolsó postát világosan, olvashatólag kiírni. Régi előfizetőink legczélszerűbben járnak el, ha czimzalagjukat a postautalvány szélére ragasztva beküldik alulírott kiadóhivatalnak.

A «Jogtudományi Közlöny»
kiadóhivatala.

A jogászgyűlés állandó bizottságának jelentése a jogfejlődésről.

Tisztelt közgyűlés!

Huzamosb idő telt el, mióta utolsó jelentésünket a tisztelt közgyűlés elé terjesztettük; kedvezőtlen viszonyok és különösen a bírósági szervezetben beállott mélyenható változások késztettek bennünket a már mult évi szept. hóra egybehívott hatodik jogászgyűlés üléseit elnapolni, s bár a törvényszékek tömeges megszüntetése folytán még a jelen pillanatban is nélkülöznünk kell tagjaink jelentékeny számának tetteges részvétét, mégis alapszabályainkhoz képest annál kevésbé tartottuk lehetőnek a jogászgyűlés üléseinek további elodázását, mert fontos kérdések tüzetek ezen jogászgyűlés napirendjére, melyeknek mielőbbi megoldását mindnyájan óhajtjuk, s melyeknek helyes megoldása, reméljük, gyümölcsét ép úgy megtermi, mint már több üdvös eszmének e helyütt történt megpendítése és tüzetes megvitatása.

A kereskedelmi, a közjegyzői és ügyvédréndtartási törvény alapját a magyar jogászgyűlés vetette meg és ha tevékenységünknek egyéb eredményére nem utalhatnánk is, e három törvény maga elég volna arra, hogy büszkén tekinthessünk vissza a jogászgyűlés eddigi működésére.

Ugyanezt mondhatjuk a váltó-törvényjavaslatra, mely valószínűleg akkorra, mire e jelentésünk előterjesztetik, szintén törvénytényé lesz.

Sajnos azonban, hogy a jogreform terén nem constatalhatjuk mindenben az illetékes tényezők együttthaladását velünk, sőt azt látjuk, hogy a reformok ügye ma még inkább mint valaha a pénzügyi helyzet kényszere alatt áll.

Az ötödik jogászgyűlés óta a tárgyalás különböző stadiumaiban levő javaslatok legnagyobb része a jelzett irány kifolyásai.

A békebirákról szóló törvényjavaslat például, úgy a mint az a képviselőház elé terjesztetett, élenken tanuskodik arról, hogy a jogász állásponttal feladatnak a hosszas küzdelmek között keresztülvitt elvek is, melyeknek következetes fejlesztésében rejlik a siker biztositéka.

Ily körülmények között a gyökeres és tervszerű jogreform terén örvendetes haladást csak részben jelezhetünk.

Az anyagi büntető-törvénykönyv tervezete már a képviselőház jogügyi bizottságának beható tárgyalási anyagát képezi ugyan, a büntető-eljárás tervezetének elkészültéről vagy legalább munkálataiba vételéről azonban nem hallani semmit; holott az anyagi büntető-törvénykönyv életbeléptetése az eljárás egyidejű korszerű szabályozása nélkül nagy mértékben csökkentheti azon üdvös hatást, melyet különben egy szerves anyagi büntető-törvénykönyvtől várunk.

Az általános magánjogi törvénykönyvről 1874-ben jelenthettük, hogy annak minden része munkába vétetett, a munka előhaladásának ellenben maig semmi nyoma; a polgári perrendtartás ujjaalakítása is csak különböző kísérleteknek volt tárgya, a nélkül, hogy ez irányban eredményre utalhatnánk.

Nem mellőzhetjük azonban hallgatással, hogy az utolsó jelentésben felemlített javaslatok és törvénytervezetek a tárgyalások különböző stadiumait meghaladva legnagyobb részben már törvényekké lettek; ilyenek:

az 1874. évi xv. tcz., az 1871. xxxi. tcz. 24. §-ának módosításáról;

a xvi. a váltóhamisítás esetében követendő eljárásról;

a xvii. a főváros pesti része telekkönyveinek átalakításáról és kiegészítéséről;

a xviii. a vaspályák által okozott halál vagy testi sértés iránti felelősségről;

a xxii. a hamis vagy vétkes gondatlanságból származott bukás esetében követendő eljárásról;

a xxiii. a nők teljeskorúságáról;

a xxiv. a birói gyakorlati vizsgálatról;

a xxxiv. az ügyvédi rendtartás tárgyában;

a xxxv. a kir. közjegyzőkről;

az 1875. évi IX. tcz. a bírósági végrehajtókról szóló 1871. LI. tcz. módosításáról;
 a X. a kézbesítőkről;
 a XXXVI. az elsőfoku királyi bíróságok újabb szervezéséről;
 a XXXVII. a kereskedelmi törvény és
 az 1876. évi XVI. tcz. a végrendeletek, öröklési szerződések és halál esetre szóló ajándékozások alaki kellékeiről.

Ezen törvények alapelvei legtöbbszörre összhangzásban állanak azon kijelentésekkel, melyek e tárgyakban a magyar jogászggyűlés részéről történtek, mely eredményt midőn constatálnók, nem mulaszthatjuk el végül annak felemlítését, hogy ezt épen nem mondhatjuk a bíróságok szervezésére vonatkozó 1875. évi XXXVI. törvényekről.

Budapesten, 1876. május 29-én.

Az állandó bizottság.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

I. Honi jogunknak a törvényes örökösödésre vonatkozó szabályai, különös tekintettel az öröklött (ősi) és szerzeményi vagyonok különbségére.

Kitűzött célunkat tévesztenők szem előtt, ha a magyar magánjog örökösödési részét, vagy csak a törvényes örökösödés tanát rendszeresen és jogtörténeti szempontok figyelembe tartásával tárgyalnók. Feladatunk megoldása csakis azt teszi szükségessé, hogy az országbirói értekezletet megelőző honi jogunk azon szabványait, melyek az örökösödési jogot a vagyonok eredetének különbözőségét figyelembe véve szabályozták, az e téren felmerült vitapontok mellőzésével úgy állítsuk a szíves olvasó elé, a mint azt az 1848-ik évet megelőző joggyakorlat megállapította; hogy feltüntessük az országbirói értekezlet tanácskozmányai alapján megállapított ideiglenes törvénykezési szabályoknak ide vonatkozó intézkedéseit, s kiemeljük azon lényeges különbséget, mely e tekintetben előbbi honi jogunk s az ideiglenes törvénykezési szabály által módosított jogszabályok között fentforog.

Hazai jogunkban, úgy a mint az országbirói értekezletet megelőzőleg érvényben volt, az örökösödést illetőleg a hagyatékhhoz tartozó vagyonok eredete kiváló fontos szerepet játszott; s az örökösödésre vonatkozó jogszabályok a magyar magánjog egyéb intézkedéseivel szoros összefüggésben voltak.

Az adományi javakban az örökösödési jogot az adománylevél záradéka szabályozta; örökös csak az lehetett, a ki a záradék szerint erre hivatottnak látszott. Ha tehát a záradékban a finemü örökösök és utódai («haeredibus et posteritatibus masculini sexus») voltak megemlítve, akkor az ilyen adományi javakban való örökösödésből a leányág ki volt zárva; és valamely későbbi fiutódnak leánya sem örökösödhetett. Ha a záradék mindkét nemü örökösöket tartalmazta, akkor fiu- és leányutódok örökösödtek; ha a leányág csak a fiág

kihalása esetére s illetőleg bizonyos összegre szorítva említett meg a záradékban, akkor ez az örökösödésnél irányadó volt; ha az örökösök és utódok egyszerűen említettek (haeredibus et posteritatibus), akkor a leányág csak a vegyes adományból s csak a jószág közbecsüje erejéig kapta ki örökrészét; ha a záradékba az örökösök és utódokon kívül a hagyományosok és engedményesek is felvételtek, ez alatt csak az első szerző engedményeseit és hagyományosait lehetett érteni. Ha a záradék szerint hivatott örökös nem volt, akkor az adományi jószág megszakadás (defectus seminis) czimén a koronára háromlott vissza; ugyanezen hatása volt a hűtlenségnek (nota infidelitatis), mely az örökösödés fonálát megakasztotta. Látni való ezekből, hogy az adományos jószágban csak azok örökösödhetek, a kik az első szerzőtől leszármaztak, hogy az első szerző felmenő vagy oldalági rokonai (ha csak «pereum» záradékkal nevék az adománylevélbe be nem foglaltatott) nem örökösödhetek; és hogy ha a későbbi utódok valamelyikének örökösödésre hivatott leszármazói nem voltak, az adományi javakban csupán azon felmenők, illetőleg oldalági rokonok örökösödhetek, a kik az első szerzőtől származtak le, és ezek bármiféle távoli rokonsági fokban állottak is az utolsó birtokoshoz, kizárták utóbbinak sokkal közelebbi, a záradék szerint öröklési joggal nem bíró rokonait. Az első szerzőnek azonban jogában állott az általa szerzett adományi javakról úgy élők között mint halál esetére intézkedni, s az örökösödés rendét a záradéktól eltérően szabályozni. Ebbeli intézkedése örökösait és utódait feltétlenül kötelezte, de a korona háromlási jogára befolyással nem volt. Ennélfogva ha például az első szerző «haeredibus et posteritatibus masculini sexus» záradékkal nyert adományi jószágban az örökösödést akként szabályozta, hogy azt a leányágra is kiterjesztette, a leányág is örökösödött és birta az adományi jószágot, de csak addig, míg az első szerzőnek a záradék szerint jogosított fiága életben volt, e fiág kihalásával pedig a korona a leányágtól a jószágot azonnal visszakövetelhetette.

A nem adományi ősi javakban, mely alatt a felmenőkről a lemenőkre törvényes örökösödés után vagy a törvényes örökösödést megerősítő vagy rendező végintézkedés folytán átszállott vagyonok értetnek, mindenek előtt a lemenők nemi különbségre való tekintet nélkül örökösödtek, még pedig a gyermekek fejenként (per capita), a további leszármazók pedig törzsönként (per stirpes). Az atya fegyverei, hadi készlete, pecsétgyűrűje, családi jelvényei és könyvei csupán a fiutódokat illeti. A legidősb fiu a család fentartója s a családi oklevelek gondviselője; a legifjabb fiu az apai házat osztályrészébe kapja. Ha leszármazók nincsenek az ősi vagyonban az örökösödés a felmenő, illetőleg oldalági rokonokat illeti, de azon elv következtetés keresztlévitele mellett, hogy az ősi vagyon oda térjen vissza, a honnét származott. E szerint az utolsó birtokos után ennek csak azon felmenői és oldalági rokonai örökösödhetnek, kik az első szerzőtől vagy az első szerzővel ennek rendelkezése folytán egyenlő jogosultságot nyert tulajdonostól származ-

nak le. Ez az, a mit másként akként szokás kifejezni, hogy csak az örökhagyóval *vér- és jogközösségben* (sanguini s et juris communio) volt rokonok, vagyis azok örökösödhetnek, a kiket az örökhagyóhoz közös osztály köti. Erre nézve azonban igen helyesen jegyzi meg nagy jogtudósunk FRANK,¹ hogy az örökösödési jog alapja nem a megtörtént előbbi osztály, hanem az első szerzőtől vagy attól való leszármazás, a ki az első szerzővel egyenlő igazságot nyert, a megtörtént előbbi osztály pedig csak ezen jogosultságnak bizonyítéka. Innét kitűnik, hogy az ősi javakban a felmenők és oldalági rokonok örökösödésénél nem az döntött, ki áll az örökhagyóhoz legközelebb a rokonság egész csoportjában, hanem az szabályozta az örökösödést, hogy az első szerző utódai közül melyik áll közelebb; és ez bármily távol áll is, egészen kizárta a más ágon lévő közelebbi rokont. Sőt bár FRANK² azt tanítja, hogy ha azon ág, melyről az ősi vagyon származott, kihalt és az utolsó birtokos nem rendelkezett, a másik ágbeli rokonok birnak örökösödési joggal, ezen honi jogszabályainkkal össze nem egyeztethető, azonban belső indokon alapuló nézet ellenébe a joggyakorlat is megtartotta honi jogunk azon merev intézkedését, mely szerint azon felmenő és oldalági rokont, a ki nem az első szerzőtől származik, örökösödési jog akkor sem illeti meg, ha az első szerzőtől leszármazó rokon nincsen; tehát ezen esetben is a korona örökösödik. Egyetemünk nagy tudományu tanára WENCZEL GUSZTÁV tehát helyesen jár el, midőn FRANK fentebbi tanítását magáévá nem teszi.³

Azon javakban, melyek nem adományi és nem ősi javak (szerzeményi vagyonok) a leszármazók, ezek hiányában a felmenők örökösödnek. A testvért s általában az oldalrokonokat csak az osztály előtt szerzett vagyonokban illeti törvényes örökösödés, s bár ennek helytelenségét FRANK id. munkájának 267—270-ik §§-aiban meggyőző okokkal támogatja, mégis azon belső okokkal nem támogatható jogszabály, hogy végintézkedés nem léte esetében az ily szerzeményt a fiscus az örökhagyó édes testvére elől is elviszi, nemcsak általánossá lett a joggyakorlatban, hanem a helytelen elv nem ugyan a fiscusra, hanem a földesurra alkalmazva későbbi írott törvénybe, az 1840-ik évi 8-ik törvényczikk 10-ik §-ába is felvétellett.

Meg kell még röviden emlékeznünk hazai jogunknak az özvegyi örökösödésre, a hitvestársi örökösödésre és az özvegyi jogra való intézkedéseiről. Özvegyi örökösödésnél (successio vidualis) fogva az özvegy nőt egyenes leszármazók létében férjének jeggyürüje, diszruhája, kocsija s az ahhoz tartozó hámas lovak, továbbá az 50 számot meg nem haladó ménesbeli lovaknak fele része, végre a szerzeményi ingóságokból és zálogokból egy gyermekrészt illette. A hitvestársi kölcsönös örökösödés (successio conjugalis) a tulélő férjet és nőt egyiránt megillette; még pedig az összes szerzeményi (ingó és zálog)

vagyonokra, ha sem leszármazó örökösök, sem végrendelet nem létezett. Az özvegyi jog (jus viduale) feljogosította a tulélő nőt, hogy férjének hátrahagyott vagyonából haláláig vagy férjhez meneteleig lakást, tartást, s ha ismét férjhez menne kiházását követelhesse. Az özvegy ebbeli és egyéb (hozományi, hitbérbeli) igényei biztosítása végett férje javaiban benn maradhat, azonban a leszármazó, sőt a felmenő és oldalági rokonok is az özvegyi jog megszorítását követelhetik, barátságos uton, vagy ha ez nem sikerül törvény útján állapittatván meg, hogy özvegyi jogon mi illesse a tulélő nőt.

A fentebb vázolt s a nemesek közötti örökösödést tárgyazó jogszabályok némi eltérésekkel a városi és jobbágyi örökösödésekre is alkalmazást nyertek. Tárgyunk nem követeli, hogy az ide vonatkozó eltérésekről tüzetesen emlékezzünk meg, mert célunk csupán az, hogy az országbirói értekezlet előtti hazai jogunk törvényes örökösödésének képét annyiban állítsuk elő, mennyiben ezt vizsgálódásunk igényli. Csak azt említjük tehát meg, hogy a városi polgárok vagyona örökös nem léte esetében a városi fiscusra, a jobbágyok vagyona pedig ugyanezen esetben a földesurra szállott, utóbbi azonban a jobbágytelket más alkalmas egyénnek tartozott átadni. Városi polgárok és jobbágyok utáni örökösödés tekintetében az özvegyi jogra nézve is némi eltérő szabályok lettek felállítva. Említést érdemel még, hogy a jászok és kunok statutumai szerint a fiuk az ingatlanbani örökösödés tekintetében azon előnnyel bírtak, miszerint leánytestvéreiket készpénzzel elégíthették ki, hogy a 16 szepesi város kerületében és a fumei kerületben az ősi és szerzeményi vagyonok tekintetében különbség mellőzve volt s különösen az utóbbi kerület statutumai szerint az ősi vagyonokra vonatkozólag is teljes végrendelezési szabadság létezett.

Erdélyben az örökösödést illetőleg a fent előadottakra nézve lényeges eltérést alig tapasztalunk.

Csupán a székelyek külön joga érdemel figyelmet, mely szerint az ősi örökség tekintetében a leszármazó fiu a leány kizárásával egyedüli örökösödési joggal bírt, és leánytestvérét kiházásítani tartozott. A leány csak akkor bírt örökösödési joggal, ha fiu nem volt (fiuleány). Ugyanezen elven alapul a felmenők és oldalágiak örökösödése is. A felmenő és oldalági firokon, ha távolabb áll is, kizárja a nőrokont; ezt csak akkor illetvén az örökösödés, ha firokon nincsen.

Kiválóan szem előtt tartandó azonban, hogy hazai jogunk szerint, ugy a mint az az országbirói értekezlet megelőzőleg fenállott, a végrendelezési jogosultság felette korlátozva volt. Csak a szerzemény képezte korlátlan végrendelezés tárgyát; az ősi vagyonról pedig az utolsó tulajdonos csak akkor rendelkezhetett, ha örökösödésre hivatott leszármazó, felmenő vagy oldalági rokona épen nem volt; adományi javakban pedig ez esetben is a rendelkezés hatályosságához királyi jóváhagyás kívántatott. Ebből világos, hogy hazai jogunk fent vázolt intézkedései, a mennyiben végrendelezési jogosultság nem létezett, feltétlenül kötelező jogszabályt képeznek, és dis-

¹ A közigazság törvénye magyar honban. I. köt. 264. §.

² I. m. I. k. 261. §. 6. jegyz.

³ A magyar magánjog rendszere. 429., 437. §§.

positiv törvény jellegével csupán azon esetekben bírnak, a melyekben az örökhagyó végrendekezési jogosultsággal bírt.

Az 1848/9-ik évi nagy események különben is a kor igényeivel kellő lépést nem tartó jogfejlődésünk fonalát egészen ketté metszvé, az absolut uralom hazai jogunkat hatályon kívül helyezte. Az 1848-ik évi 15. t.-cz. által elvben eltörölt ősiség a királyhágón innen az 1852. novemb. 29-én, a királyhágón túl pedig az 1853. május 29-iki ősiségi pátensek által lett szabályozva, s ugyanezen napokon az osztrák polgári törvénykönyv kihirdetettvén, itt 1853. szeptember 1-jén, amott pedig ugyanazon év május 1-jén hatályba lépett.

Az 1861-ik évi január hó 23-ik napjára összehívott országbirói értekezletnek jutott azon fontos, s ismerjük el igen nehéz feladat, hogy a változott politikai helyzet követelményeinek megfelelően honi törvényeink visszaállítása, s az igazságszolgáltatás szabályozása tárgyában javaslatot terjeszsen elő. Ezen tanácskozmányba a magyar jogászi, birói és ügyvédi kar legjelesbjei foglaltak helyet, s kidolgozták azon munkálatot, mely a fenforgó közjogi akadály miatt törvényalkotásba nem bocsátkozható képviselőháznak 1861-ik évi június hó 22-én 323. szám alatt és a főrendiháznak ugyanazon évi július hó 1-jén 50. sz. a. hozott határozatai által elfogadtatott; és a magyar kir. curiának 1861-ik évi július hó 23-án hozott teljes vegyes ülésében, addig míg az alkotmányos törvényhozás másképp nem rendelkezik, azonnal mindennemű törvényes eljárásban zsinórmértékül követendőnek kimondatott. Bizonyára sem az országbirói értekezlet tagjai, sem a curia birái nem képzelték, hogy az ily sajátszerű módon s csupán Magyarország királyhágón inneni részében (Erdélyben köztudomás szerint hatályban maradtak az osztrák törvények) érvényes jogszabály erejére emelt ideiglenes törvénykezési szabályok másfél évtized múlva is igazságügyi törvényeinknek főfontosságú alkatrészét fogják képezni; sőt hogy e tekintetben azon ellenkező vélekedés képezte a kiindulási pontot, hogy a törvényhozás az anyagi és alaki jognak rendes törvények általi szabályozását az első teendők közé fogja számítani, arról e tanácskozmány során előadott többrendű nyilatkozatok tesznek tanubizonyosságot.¹

Ezen ideiglenes törvénykezési szabályoknak a polgári magánjog anyagi részét tárgyazó intézkedései azelőtti hazai jogunknak az örökösödésre vonatkozó szabványait igen lényegesen átalakították. Ezen intézkedésekkel kissé behatóbban kell foglalkoznunk, mert a jelenben érvényben levő örökösödési jogunk legfontosabb intézkedéseit ezekben találjuk fel, s mert épen az képezi főleg kutatásunk tárgyát, hogy az örökösödési jog törvényhozási szabályozásánál fentartandó lesz-e azon különbség, mely az ideiglenes törvénykezési szabályok által életbe léptetett jelenbeni örökösödésjogunk értelmében az öröklött és szerzett vagyonok között létezik?

Folyt. követk.

Teleszky István.

¹ Lásd RÁTH GYÖRGY: Az országbirói értekezlet a törvénykezés tárgyában.

Adalék a jogok birtokához.

IV.

Ugyanez áll a reálszolgalmakra is, melyeknél az uralgó telek birtokának megszerzése nem eredményezi szükségkép a szolgalmi jog birtokának is megszerzését.

Ezeket ily módon előrebocsátva, s a jogok birtokának szerzésére nézve általánosságban érvényes jogtételket felállítva, az egyes jogok (szerzést eredményező) gyakorlatának ismertetésébe bocsátkozhatunk.

Kezdjük a szolgalmakon.

A szolgalmakat osztályozhatjuk:

a) affirmatív szolgalmakra, melyek valamely idegen dolognak használatából állanak, s mindig haszonvételi vagy használati tényeket tételeznek fel, miket a szolgalmi telek tulajdonosa tür (Servitutes quae in patiando consistunt), pl. az ösvény-szolgalom;

b) negatív szolgalmakra, melyek a jogosított részére igényt nyújtanak arra, hogy a szolgáló telek bizonyos változatlan állapotban maradjon, s e végből bizonyos tilalmi jogot involváljak (in non faciendo — prohibendo — consistunt), pl. a világosság- és ablakjog.

Az affirmatív, *személyes* szolgalmak, miknek gyakorlata nem valamely uralgó telek birtokától tételeztetik fel, noha azok száma törvény által sem korlátolva, sem meghatározva nincs; — két válfajjal bírnak: u. m. használat (usus) és haszonélvezet (ususfructus): az előbbi valamely dolognak a jogosított személyes szükségletei által korlátozott használatát, az utóbbi pedig a dolognak kizárólagos haszonélvezetét jelenti. A habitatio (lakásszolgalom) szintén majd usus, majd ususfructus.

Alkalmazzuk a polg. tvkv. azon rendelkezését: ¹ «melynél fogva a jogok gyakorlata fogamatba vétetik, ha valaki másnak dolgát annak beleegyezésével saját hasznára fordítja, az affirmatív személyes szolgalmakra: a használat birtoka megszerzettetik a szolgalmi dolognak személyes szükségleteinkhez mért valódi használat, a haszonélvezet pedig a dolognak valósággal végbement, kizárólagos élvezése által. Ugyanazért, ha valaki oly dolgot vesz hatalmába, melynek birlalása (detentio) a személyes szolgalmak gyakorlásának feltétele, még a kérdéses telek birtokbavétele által nem szerezte meg az usus vagy ususfructus birtokát, mert a telek apprehensioja még csak a lehetőséget állapítja meg, de nem a szolgalmi jogok birtokát, mivel a törvény itt világos, valóságos használatot vagy haszonélvezetet követel. Ha tehát valaki részére egy telek haszonélvezete hagyományoztatik, e haszonélvezeti szolgalmi jog birtoka a telek apprehensioja (pl. bejárás vagy más ily corpus) által még nincs megszerzve; ahhoz a haszonélvezet valóságos gyakorlata szükséges, mit, ha a hagyományos elmulasztana, a telek megtörtént átadása daczára sem tarthat igényt a szolgalmi jog birtokának védelmére.²

¹ Ausztr. ptkv. 313. §.

² RANDA i. m. 301., 302. — Ugyanigy a szász ptkv. 556. és 602. §§. A porosz Landrecht ugyan szintén valóságos gyakorlatot követel, de a fennforgó esetekben az usuariust és usufructuariust — mint nem teljes birtokosokat — védi. Pr. L. I. 7. 81. s k. §§.

Az affirmatív telki szolgalmaknál, melyek az idegen dolgon valamely uralgó telek javára engednek használatot, hasonlóan áll a dolog: az uralgó telek apprehensioja által még koránt sincs megszerezve az annak javára szolgáló szolgalmom, mert ez is csak lehetőséget nyújt; az ily szerzéshez tehát a jog valódi gyakorlata szükséges.¹

Az affirmatív telki szolgalmak között — ha a birtokszerzést megállapító gyakorlatot akarjuk szemügyre venni — különbséget² kell tennünk. Vannak ugyanis olyanok, melyeknek tartama az idegen telken — az uralgó telek javára — létesítendő, állandó alkotványból áll, például az idegen falba bocsátott gerenda; ezeket állandó szolgalmaknak (s. *continuae*) nevezhetjük. Ezeknél ez alkotványok létesítése és felállítása (a szolgalmi telek tulajdonosának tudtával vagy anélkül? az közönyös) a szolgalmi jog birtokának megszerzését eredményezi; és itt a fentebbi szabály alól kivételnek van helye, ha ugyanis az uralgó telek birtoka megszerzettetik, azzal együtt az állandó vagy folytonos szolgalmak birtoka is meg van szerezve, mert itt az uralgó telek birtoka nem merő lehetőséget nyújt, hanem a tényleg fennálló alkotvánnyal együtt a folyton gyakorlatban levő szolgalmi jog birtokát is megszerzi.³

Ellenben egész érvényében alkalmazható a fentebbi tétel az oly affirmatív telki szolgalmakra, melyeknél egyes cselekményekből áll a joggyakorlat, például az ösvényszolgalmom; ezeknek a nem folytonos (*discontinuae*) szolgalmaknak birtoka az uralgó telek birtoka által még nem lesz megszerezve, mert ez csak lehetőség, hanem szükséges (legalább egyszeri) valóságos használat. Még akkor is, midőn a gyakorlat valami állandó természettel bíró alkotvány létesítését vagy építését kívánja: például egy vízvezetési szolgalmom gyakorlásához szükséges vízvezető csövek lerakását, még akkor sem elég az uralgó telket és azzal e beruházást megszerezni, vagy e csöveket lerakni, hanem vizet kell azon át bocsátani; mert a telek birtoka és a csövek lerakása csak a lehetőséget és eszközöket szolgáltatja, de még gyakorlatnak nem mondható. Ha valaki például más telkén mészégetési jogot (s. *calcis coquendae*) akar szerezni azzal, hogy a mészégető kemenchezét felépíti, még nem szerzi meg e jogot; szükséges meszet égetnie.⁴ Így van ez a francia⁵ és porosz⁶ magánjogok szerint; ellenben a szász polg. tkv. az ily eseteket az állandó szolgalmakkal egy kalap vonja.⁷

Már a mi a negatív szolgalmakat illeti; ezek szerint az uralgó telek tulajdonosának igénye van a szolgalmi telek bizonyos változatlan állapotára, mi az uralgó telek javára szolgál. A szolgalmi telek mindenkor tulajdonosa kötelezve van minden, ez állapot megváltoztatására

vonatkozó cselekményt a jogosítóval szemben, ki ezeket megtilthatja, abban hagyni.¹

A mi a gyakorlatot (*corpus*) illeti: ez az uralgó telek javára szolgáló változatlan állapotnak fenntartásából áll. A szándék pedig abban nyilvánul: hogy az uralgó telek tulajdonosának *kinyilatkoztatott akarata következtében* maradjon meg e változatlan állapot, mert ha bizonyos *változatlan állapot csupán a véletlen folytán szolgál az uralgó telek javára, ez még nem negatív szolgalmi birtoka*; például ha a szomszéd telektulajdonos azért nem emelteti házát magasabbra, mivel nincs pénze, ez a változatlan állapot nem egyértelmű a servitus altius non tollendi fogalmával. Ha a tulajdonból folyó szabad cselekvények véletlen abbahagyását, és az ebből folyó változatlan állapotot mindig a szomszédtelkek javára szolgáló nemleges szolgalmaknak tekintenők, akkor az ily szolgalmak keletkezésének számát és eseteit alig tudnók megállapítani. Az abbahagyás szükség, hogy az uralgó telektulajdonos akaratának következménye legyen.

Ez akarat nyilvánulhat: 1. egyoldalú tilalom alakjában, midőn a szolgalmi telek tulajdonosa «abbahagyja azt, a mit végbevenni jogosítva volna»; 2. tényleges megakadályozása által az állapot változtatását célzó kísérletnek; 3. bírói intés alakjában; 4. szerződés, 5. bírói ítélet által. Ha az ilyen módon nyilatkozó akarat következtében abbahagyja a telektulajdonos azt, a mire különben jogosítva volna, akkor a negatív szolgalmi jog birtoka meg van szerezve, különben pedig a véletlen előnyt nyújtó változatlan állapotot tévedés a negatív szolgalmak megszerzett birtokával azonosítani.² Így szabályozzák ezt nemcsak az osztrák, hanem: a porosz,³ francia⁴ és szász⁵ törvények is.

Így például azért, hogy valaki házának falán ablakot vágat, mely a szomszéd telkére nyílik, s ezt a szomszéd telektulajdonos eltűri, a háztulajdonos nem szerez kilátás és világossági szolgalmat (*servitus ne prospectui, ne luminibus officatur*), s nem kívánhatja, hogy a szomszéd ezt mint szolgalmat respectálván, az ablakokat elfedő falak építésétől tartózkodjék.

Miért? e kérdésre legfeljebb azért zavarodhatunk meg, mert bajos a sok argumentum közül válogatni.

Először is a világosság, mit saját falába vágott ablakon át élvez valaki, nem az affirmatív folytonos (s. *continuae*) szolgalmak közé tartozik, mit valamely alkotvány (pl. itt az ablak) készítése által szerez meg valaki, ilyesmi akkor fordul elő, ha idegen falba vágjuk az ablakot, mint ez az ausztriai ptkv. intézkedéséből kitűnik;⁶ az idegen falba vágott ablak lehet affirmatív állandó szolgalmom, melyet az ablak elkészítése által megszerzünk. De az, hogy valaki saját falába ablakot vágat, az csak a tulajdonjog gyakorlásának ténye, mit ugyan minden tulajdonos megtehet, a nélkül, hogy ez által a

¹ RANDA i. m. 303. l.

² A kérdés ezen osztályozás mellett jobban megvilágítható, ellenben mellőzhetjük az osztr. ptkv. által is követett felosztást: városi és mezői szolgalmakra, miknek ma semmi gyakorlati jelentőségük sincs.

³ RANDA i. m. 309. l. — Ugyanigy a szász polgári törvénykönyv 557. §.

⁴ RANDA i. m. 310., 311.

⁵ Code civil 688., 707. art.

⁶ A berlini feltörvényszék egy döntvénye.

⁷ A szász ptkv. 557. §.

¹ RANDA i. m. 312.

² RANDA i. m. 312—320. l.

³ Pr. Landr. I. 7. 87. 86. §§. 8. 137. §.

⁴ Code civil 676. art.

⁵ Szász ptkv. 558. §.

⁶ Ausztr. ptkv. 475. §. 3. p.

szomszéd telkére nézve valami servitust szerezne; hiszen per absolutum a tulajdonosnak jogában áll házának a szomszéd telkére néző oldalfalát egészen üvegből készíttetni, vagy az épen össze is omolhat, a mikor aztán ugyancsak tág kilátás nyílik a szomszéd telekre. Hanem hogy ez szolgalmat volna, bajos bizonyítani; az ilyen ablakvágatás saját falunkon (a szomszéd telkére) a tulajdonjog gyakorlásának ténye, a mi semminemű szolgalmat nem állapít meg.

Ha FAHNE azt állítja,¹ hogy az ablak és ház tulajdonosa azért használja a szomszédtelket, mivel onnét világosság és levegő omlik a házba és szobákba, s ez okon az mint szerzett szolgalmat respectálandó, akkor ez végeredményében valósággal végzetes lehetne három szomszédjára az oly szegény embernek, kinek háza és kerítései összedüledeztek, s azokat felépíteni nem bírja mert a szomszéd telkekről ugyancsak nagy mennyiségben beömlő világosság és levegő élvezetre megszerzett szolgalmi jog a három szomszéd építkezési vágya elé ugyancsak hatalmas akadályokat gördítene!

Szerencsére azonban nem így van, mert az ablakvágása falunkon nem állapít meg oly affirmatív állandó szolgalmat, minőt egy ablaknak idegen falba illesztése eredményezne, mert az csak a tulajdonjognak ténye, a mi nem gátolja a szomszéd telektulajdonost abban, hogy az ablakok mellé falat ne építhessen. A saját falunkba vágott ablak által legfeljebb negatív szolgalmi jogot szerezhettek oly *változatlan* s az uralgó teleknek előnyt nyújtó állapotra, melynek folytán az uralgó telek tulajdonosának akaratnyilvánítása következtében a szolgalmi telek tulajdonosa ez állapot változtatását célzó tényekkel (pl. építkezéssel) felhagyni kénytelen. Azaz megtörténhetik, hogy valaki saját falába ablakot vágat és a szomszédot arra kötelezi (pl. szerződés folytán), hogy az elébe ne építsen, vagyis a telken való építkezéssel, a mihez pedig joga volna, hagyjon fel, s a telket ezen változatlan állapotban hagyja. Csak hogy ez negatív szolgalmat, mit csak úgy lehet megszerezni, hogy az uralgó telek tulajdonosának akaratnyilvánítása folytán a szolgalmi telek tulajdonosa felhagy az építéssel, s meghagyja az előnyt nyújtó változatlan állapotot; például A. ablakot vágat házának a szomszéd telkére néző részén, a mivel ugyan nem szerzett szolgalmat, de ha B. szomszéd telektulajdonos építeni akar, és A. bírólagon megint, hogy hagyjon fel az építkezéssel, és B. elhiszi, hogy A. szolgalmi jogot szerzett s birtokolt el, s ennek folytán felhagy az építkezéssel akkor e percztől kezdve A. a negatív szolgalmi jog birtokát valóban megszerezte. Miért? mert a szomszéd felhívása és akaratnyilvánítása folytán abbahagyott oly jog gyakorlataival, mit különben foganatba vehetett volna és belenyugodott egy a szomszéd javára előnyt nyújtó, változatlan állapot fenntartásába; ez tehát más módon van megszerezve, mint egy affirmatív folytonos szolgalmat, hol az uralgó telektulajdonosa által (a szomszéd tudta nélkül s egyoldaluan) létesített alkotmány vagy állapot (például

gerendának falba eresztése a szolgalmi jog birtokát megszerzi.

Ezekben rejlik a különbség, s ennek föl nem ismerése okozta a félreértést.

Mert valóban, ha a jogok birtokát a gyakorlati jogéletben tekintjük, azt tapasztaljuk, hogy alig van kérdés, mely annyi téves felfogásból eredő perre szolgáltatna alkalmat, mint ez a fatális ablakjog, legtöbb ember, a kinek falán a szomszéd telkére néző ablak van, azt hiszi, hogy — mert szomszédja 40—50 év óta nem is kísérte meg az építkezést — tehát nem építhet, mivel ő elbirtoklás által szolgalmi jogot szerzett!

De csudálkozhatunk-e ezen, midőn egy monografia írója (FAHNE) hasonló tévedés áldozata, és RANDA panaszkodik, hogy az ausztriai első folyamodású törvényszékek közül igen sok most is azon hibás felfogást osztja, mit még nem rég a feltörvényszékek is magukénak vallottak, és azon reményének ad kifejezést, hogy a legfőbb törvényszék következetes döntvényei e balfelfogást majd csak kiirtandják.

Ily körülmények között valóban nem lehet csudálkozni, ha e téves felfogás nálunk is gyakori, hol még a rendszeres törvénykönyvek civiljogi tanai nem nyertek általános elterjedést: egy ily esetet kívánunk röviden előadni, ² megelégedéssel constatálván, hogy a magyar bíróságok egyike sem esett azon hibába, melyet az ausztriaiaknak szemére vet RANDA.

A. házának a szomszéd telkére nyuló részén ablakokat vágatott, s midőn B. a szomszéd telektulajdonos építkezni akart, annak ellene szegült, hivatkozván arra, hogy 40 év óta áll fenn ez állapot, s így ő az ablakjog szolgalmát elbirtokolta; B. pedig tagadta az ablakjog szolgalmának megszerzését, s kérte a tulajdonjog korlátlanságának s abból folyólag az építkezési jogosultságnak megállapítását. Az első folyamodású törvényszék B. részére ítélt, telkét a szolgalmától mentesnek, tulajdonjogát korlátlannak nyilatkoztatván; az indokolás lényeges része ekkép szól: «a szolgalmatnak, mint jognak birtoka nem a tulajdonjogból kifolyó azon cselekmény által, mely szerint valaki saját épülete falán ablakot töret, hanem az által veszi kezdetét, ha a szomszéd telek tulajdonosa által szándékolt s a kilátást vagy a világosságot veszélyeztető építkezési cselekménynek ellentmond, ez pedig az ellentmondás folytán az építkezéssel felhagy; ily esetnek közbejöttét s e közbejött cselekménytől számítandó s az elbirtoklásra szükséges idő elteltét alperesek nem bizonyították.» ³

A kir. ítélőtábla annyira helyesnek találta ez indokolást, hogy saját ítéletét feleslegesnek vélte indokolni, megelégedvén ezen lakonicus határozattal: «az eljáró városi tvszék ítélete indokaiból helybenhagyatik».⁴

A m. kir. Curia ezen bírói határozatokat helybenhagyó ítéletét következőleg indokolta:⁴

«alperesek szerzési címül az elbirtoklást hozzák fel,

¹ E peres esetet TELESZKY ISTVÁN ur szivességének köszönöm.

² A nagyvárad városi tszék 2375. sz. a. ítélete.

³ Kir. ítélőtábla 34766—1871. sz. a. k. h.

⁴ M. k. Curia 5820 sz. a. h. ítélete.

¹ «Das Fenster und Lichtrecht» Berlin 1835. és 1840.; két kiadás.

miért is mindenekelőtt azt kellett bizonyítaniok, hogy a kérdéses szolgalm birtokába jöttek, azonban az által egyedül, hogy egyoldalulag saját házuk falán a szomszéd telekre nyíló ablakokat nyitották, ezen birtokot nem szerezték meg, s a szomszéd telek tulajdonosát saját tulajdona szabad használatában jövőre nem korlátozhatták, az ablaknyitás csak az őket megillető tulajdonjog kifolyásának, de nem szolgalmi jog birtokbavételének tekinthető.»

A magyar bíróságok egybehangzó ítélete meggyőzőheti az előadottak helyességéről még azt is, ki az elméleti okoskodások iránt nem nagy bizalommal viseltetik.

Sipos Árpád,
jogtanár.

A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról.

IV.

Kiváló helyet foglalnak el a német telekkönyvi és jelzálogtörvények között a *mecklenburgi jelzálog*-rendtartások, mely annál kiválóbb figyelmet érdemel, mert több oly intézmények abban honosítottak meg először, melyek ma a telekkönyvi rendszer helyes alapjaiként ismertettek fel.

Mecklenburg-Schwerinben 1854. január 2-án léptetett életbe a dominált jószágok (ritterschaftliche Güter) részére egy jelzálogrendtartás, mely egészen a különlegesség és nyilvánosság elvein nyugszik.

Mecklenburg-Strelitzben 1854. február 3-án jött létre egy új jelzálogrendtartás, mely a lovagjószágokon lévő örök haszonbéri birtokokra (Erbpachtstellen) is kiterjed; a kolostorok javain lévő örök haszonbéri birtokokra vonatkozólag pedig az 1852. december 8-án hozatott be az új jelzálogrendtartás.

Mindezek felett áll azonban az 1857. december 21-én a mecklenburg-schwerini és mecklenburg-strelitzi városok részére kiadott jelzálogrendtartás, melyben a *különlegesség* elve teljesen keresztül van vive, s mely a *nyilvánosság* követelményeinek is teljesen megfelel, mert a telekkönyvi jogokra nézve rendszeres könyvek vezettetnek és a jog csakis az azokba történt bejegyzés által szereztetik meg. A bejegyzés folytán, mielőtt az megtörtént, a jogosult mindenki ellen érvényesíthető valóságos dologbeli jogot nyer.

Főjelentőségű e jelzálogtörvényekben a *jogossági alapelvnek* (Legalitäts-Princip) oly értelemben, mint az más törvényekben fennáll, mellőzése. Mig ugyanis más német törvényekben a jelzálog vagy telekkönyvi hatóság a jogcímet és a jogügylet érvényét rendszerint hivatalból tartozik vizsgálni, a mecklenburgi törvények szerint a bejegyzéshez csak a jogosult beleegyezése igényeltetik, s a jelzáloghatóság vizsgálata csakis arra terjed ki, hogy arról szerezzén meggyőződést, hogy a valóban jogosult adta-e s törvényes alakban adta-e a bejegyzéshez beleegyezését?

Második nevezetes sajátága a mecklenburgi jelzálogtörvényeknek: a *jelzálog önállósága* (Selbständigkeit

der Hypothek). Mig ugyanis más jelzálogtörvények szerint a jelzálogjog, accessorius jog, mely csak valamely érvényes követelés biztosítására szolgál, mely tehát mindig érvényes követelést feltételez, melynél fogva az adós személyesen is le van kötve, s ennél fogva a hitelező nincs a jelzálogra szorítva, hanem az adós más vagyonából is szerezhethet kielégítést, de más részről helyt foglalhatnak ellenében mindazon kifogások, melyek a követelés érvénye, valódisága s a kölcsön le nem számolása színén bármely más követelés ellen felhozhatók, addig a mecklenburgi a városi és a lovagjószágokra nézve fennálló jelzálogtörvények szerint a jelzálog nem csupán érvényes követelés biztosítására szolgál, hanem a telekkönyvi jogosult egyszerű beleegyezése alapján a nélkül, hogy érvényes követelés feltételeztetnék, jelzálogjog szerezhető. Az adós tehát személyesen lekötve nincs s a hitelező csak a jelzálogból szerezhethet magának kielégítést, más részről azonban csak oly kifogások érvényesíthetők ellenében, melyek magából a jelzálogkönyvből, illetve az abba történt bejegyzések folytán származnak. Mi a földbirtokhitelt nem csekély mérvben mozditja elő, mit az is tanúsít, hogy a mecklenburgi jelzáloglevelek 3% és 3½ kamattal mellett is igen keresettek, s ki 4—5 %-es kamatot fizet, már a rosább gazdák közé számíttatik.

A német telekkönyvi s jelzálogtörvények között főfigyelmet az új porosz törvény érdemel, mely valószínűleg hivatva leendő a telekkönyvi reform terén egy új korszakot állapítani meg.

E törvény 1872. október 1-jén lépett életbe, s a nyilvánosság és különlegesség elveit egész következetességgel viszi keresztül, míg más részről mellőzi a jogossági elv alkalmazását oly alakban, melyben annak a doctrina e század első felében a telekkönyvi intézmény terén is utat nyitott.

Önkényes átruházás esetén az ingatlanokra a tulajdonjog csakis telekkönyvi bekebelezés által szereztetik, mely bekebelezés a telekkönyvi tulajdonosnak azon szabályszerű alakban történt kijelentése alapján, hogy birtokát az új szerzőre átruházta s a tulajdonjog annak nevére leendő bekebelezésébe beleegyezik, s az új szerző abbéli nyilatkozata alapján, hogy a bejegyzést kéri — történik.

Sem a jogcím kimutatása, sem a jogügylet előadása, melynél fogva ezen átruházás történik, nem szükséges, s a telekkönyvi hivatal vizsgálata egyedül arra terjed ki, ha vajjon az átruházó valóban tulajdonosa-e az átruházott birtoknak, vagy más telekkönyvi akadály nem gátolja-e az átiratást és hogy az «Auflassung» alakilag helyesen történt-e? A jogossági alapelv tehát csakis oly mérvben nyer alkalmazást, mely mérvben azt a telekkönyv biztonsága igényli.

Még nevezetesebb azon újítás, melyet e törvény az ingatlanok terheltesítésére nézve rendszeresít, s melyre azon kedvező eredmény, melyet a mecklenburgi jelzálogtörvény kivívott, nem csekély befolyással volt.

Az ingatlan terheltesítése vagy jelzálog (hypotheca) vagy birtokteher (Grundschuld) bejegyzése által történik.

A jelzálog bejegyzése esetén a jogalap kimutatandó, s ez esetben jelzálogjog szereztetik, mely accessorius jog s mindig érvényes követelést feltételez, s a tartozásért az adós személyesen le van kötve.

A birtokteher (Grundschuld) a tulajdonos kérelmére kebeleztetik be, és sem a jogczim (a tartozás alapjának) kimutatása, sem az adóssági okmány bemutatása nem igényeltetik. A birtokteher e szerint ugyan a tartozás jellegével bír; érvényes azonban nem a tartozás valódiságától, hanem a bejegyzés érvényes módon megtörténtétől van feltételezve. Igen fontos ez az ingatlan hitelére vonatkozólag, mert a jogszerző nincs kitéve azon kifogásoknak, melyek a jelzálog természeténél fogva az ez által

biztosított követelést illetőleg érvényesíthetők. Igen meg van könnyítve továbbá a záloglevelek forgalma, mert azok az új szerző megnevezése nélkül üres engedmény (blanke Abtretung) mellett is átruházhatók.

Végre igen nevezetes az is, hogy a tulajdonosnak jogában áll saját nevére is jegyeztetni be birtokterhet s azt másra ruházni.

Szóval e törvény által a telekkönyvi s jelzálogintézmény valódi célja felé tereltetett, melytől a római teoriák tulsúlya folytán eddig kisebb-nagyobb mérvben hátrálni kényszerült.

Zlinszky Imre,
kir. ít. tábl. bíró.

TÖRVÉNYKEZESI SZEMLE.

Bírói határozatok bírálása.

A mennyire jogosultnak és a jognézetek tisztázására hasznosnak ismerem a bírói határozatoknak, kivált olyanoknak, melyek kétes jogkérdésekben hozattak, szakavatott, higgadt, tárgyilagos és alapos bírálását, ép annyira helytelenítenem kell az oly bírálatot, melyben a bírói határozat egyszerűen tévesnek és hibásnak nyilvánosan kijelentetik minden törvényes vagy tudományos indokolás nélkül, csupán azért, mert az illető bíráló a kérdés alapos megvizsgálásába hatni fölöslegesnek találja, vagy mert a saját avagy védenczének érdeke ellen hozott határozat megbírlásánál oly álláspontot elfoglalni nem képes, a melyen nézeteire az elfogultság befolyással nem volna.

A «Jogt. Közl.» f. évi 23. számában SZMREKOVSKY SÁNDOR ügyvéd tévesnek és a fennálló törvényekkel ellenkezőnek állítja a kir. Curia mint semmitőszéknek illetékességi kérdésben hozott egy határozatát. Annak állítja pedig azért, mert az illető kereset nyilvánkönyvileg bekeblezett zálogjog töröltetése iránt indítatván s dologbani jog elbírálását czélozván, minden kétségen kívül áll, hogy az a birtokbiróság, tehát a kir. trvszék hatásköréhez és rendes eljárás alá tartozik. A határozatban nyilvánuló felfogás — ugymond — annyira téves, hogy ez bővebb indoklásra nem szorul.

De én — és velem együtt e lapnak valószínűleg igen sok olvasója — mégis nagyon kíváncsi volnék ezen «indoklásra»; mert az, a mit felhozott, a semmitőszéki határozat helytelenségéről csakugyan meg nem győződött.

Először is nem tudom mit akar Sz. ur a «dologbani jog» fel- említésével. Tán csak nem magyarázza ki a ptrsből azt, hogy a dologbani jogok iránt a törvényszék, a dologbaniak iránt pedig a járásbiróság ítél; hogy az amazok iránti keresetek a rendes, az utóbbiak iránti keresetek pedig a sommás eljárás alá tartoznak? Mert hiszen akkor 10 frtnyi értékű ingóságra vonatkozó birtok-, tulajdon- vagy zálogjoga iránt a trvszék ítélne, a birtok, tulajdon és zálogjoga dologbani jogok levén, tekintet nélkül arra, hogy ingatlanra vagy ingóságra vonatkoznak-e.

Azután meg, ha — a mint Sz. ur hiszi — a kérdéses kereset bekeblezett zálogjog töröltetése iránt indított volt, az nem szükségképpen a törvényszéknek és semmi esetre a trvszék polgári osztálynak, hanem az illető telekkönyvi hatóság hatásköréhez tartoznék.

A bíráló ur tehát alkalmasint azt akarta mondani, hogy a keresetben megítéltetni kívánt jog *ingatlan vagyona* vonatkozik, s azért az a fölötti bíraskodás a ptrs 18-ik §-a értelmében a birtokbiróság, tehát a 42-dik §. szerint a kir. törvényszék hatásköréhez tartozik.

De ezen nézet szerintem teljesen téves.

Igaz ugyan, hogy a nyilvánkönyvileg bekeblezett zálogjog «ingatlan vagyona vonatkozik»; de a kérdéses esetben, a mint a bíráló czikk előadja, szó sincs arról, hogy a járásbiróság bekeblezett zálogjog fölötti bíraskodásra a felperesek által felkérve lett. A zálogjog perbe nem vont harmadik személyt illette. Bármily ítéletet hoz a kir. járásbiróság, melyhez a kereset intézve volt, ez által a bekeblezett zálogjogon legkisebb változás sem történik. Felpere-

sek csupán arra kérték kötelezni az alpereseket, hogy ezek a 210 frt és járulékaik erejéig bekeblezett zálogjog törölését eszközöljék, illetőleg ezen összeg erejéig biztosítékot adjanak vagy az összeget kifizessék. Hogy a zálogjog valóban töröltetni fog és törölhető lesz-e? ezen kérdés eldöntése a kért ítélet tárgyát nem képezi; és a zálogjog törölésének bejegyzése egészen külön eljárásra tartozik.

Az érintett kereset tehát ingatlanra vonatkozó jog megítélését épen nem czélozza, hanem tisztán személyes kereset, mely ingatlanra vonatkozó joggal csak annyiban függ össze, hogy az a fölött hozandó ítéletben esetleg kimondott kötelezettség ingatlan vagyona vonatkozó jog fölötti bíraskodás szükségét vonhatja maga után. De hogy csupán ezen okból a kereset, melynek tárgya 300 forintnyi értéket túl nem halad, rendes eljárásra volna utasítandó, ezt a ptrs. ból alig fogja valaki bizonyíthatni.

Én tehát a kir. semmitőszéknek Sz. ur által megtámadott határozatát tökéletesen helyesnek, és a ptrs 93. §. a) pontjának teljesen megfelelőnek tartom.

Dr. Imling Konrád,
kir. tszéki bíró.

Az ügyvédi rendtartás hiányai.

Egy éve mult, hogy ez intézményt a törvény életbe hivta.

Önjoguságunk e legelső cyclusa után az a kérdés merül fel természetesen: ha vajjon törvényhozásunk ez új alkotása életrevalónak bizonyult-e? — érvényesítette-e vagy legalább megközelítette-e azon czélt, melyre hivatva lön? megfelelt-e a várakozásnak? teljesítette-e azon szép reményeket, melyekkel karunk fogadta? — szóval, van-e értelme, szüksége és jogosultsága létezésének?

És e kérdésre nem a statisztikai adatok adják meg a felvilágosítást. A statisztikai adatok halmaza igazolhatja ugyan, hogy a kamaráknak volt dolga elég, de nagy tévedés lenne magából e tényből már az életrevalóságot következtetni, mert az a pusztá tény, hogy van elég ellátandó dolog, egy magában még egyáltalán nem bizonyítja azt, hogy a kamarák szükségesek. A felvetett kérdésre nem teendőink halmazának darabszámszerinti száraz kimutatása, hanem azon *erkölcsi hatás* adhat egyes-egyedül felvilágosítást, melyet maga az intézmény, mint ilyen, úgy a mint concipiálva van, az életben előidézni képes volt.

Ez erkölcsi hatás az, mit igen röviden szellőztetni kívánok.

A törvényhozás azon magasztos cél hangoztatása mellett alkotta meg a kamara intézményét, hogy az, az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyét megóvando és jogait megvédendő lesz.

De azon conceptio mellett, melylyel a kamara tényleg bír, mind az egyik mind a másik cél tekintetében hatályosnak alig bizonyult. Az utóbbinak — az ügyvédség jogai megvédésének tekintetében majdnem semmit, az elsőnek — az erkölcsi tekintély megóvásának tekintetében mindössze csak annyit lendíthet a kamara, hogy a fegyelmi hatóság gyakorlása által megfenyíti a visszaélést a kar érdekében.

Egyáltalán nem tévesztem szem elől a fegyelmi hatóság önjoguságának fontosságát. Én készséggel elismerem azt, hogy annak, ha valamely testület mint ilyen jogosultsággal bír, mindazon cse-

Folytatás a mellékleten.

lekmények vagy mulasztások megfenyítésére, a melyek őt mint testületet compromittálják: — megbecsülhetlen nagy értéke van. Azon testület, melynek egyes tagjai, már magasabb méltóságuknál fogva is kell hogy teljesen áthatva legyenek a testületi egybetartozás önzete, a testületi szellem által: ép e szellemet csak úgy fejlesztheti hatályosan, ha saját maga követeli és eszközli azon elemek eltávolítását, melyek szégyenére válnak.

Miért van mégis — adná isten hogy tévednék — hogy a kamara intézménye magában az ügyvédi karban nem találkozik azon rokonszenvvel, mely lételének éltető eleme lenne? — hogy azt a testület nagyobb része kellen, fölösleges költséget okozó pusztá tehernek tekinti vagy legalább is közönnnyel fordul el tőle? miért van mégis, hogy a közönség is, mely az intézményt élénk örömmel üdvözölte, lassan-lassan hasonlóan üres luxusnak kezdi felismerni? miért van mégis egy szóval, hogy az erkölcsi hatás, mely az intézménynek az életben osztályrészül jutott: ily kedvezőtlen reá nézve, mind be- mind kifelé?

Az indok, véleményem szerint, egyedül az intézmény azon téves conceptiójában rejlik, hogy azzal a testület nem teljes *autonomiát* nyert. A törvény azon intézkedése, mely szerint mindazon panaszok, melyekben az ügyvéd okmány vagy pénz visszatartásával van vádolva, nem a kamara, hanem a törvényszék elé tartoznak; úgy a mint azt a gyakorlatban mind a Curia, mind a kormány az ország több kamarájának s köztük a pécsinek kísérelte ellenében alkalmazta, illetőleg értelmezte: a kamarai intézményt teljesen értékteleníti.

Ugyanis: jól tudom én, hogy a törvény azon dispositiója, mely szerint az okmány vagy pénz visszatartásának eseteit a kamara hatásköréből kivonja, azon tagadhatlanul egészséges ration nyugszik, hogy az ily esetek közönséges büntényül tekintendők, és így az állam büntető hatóságának tartandók fenn.

Ámde, ha meggondoljuk, hogy már a dolog természeténél fogva az ügyvéd elleni panasz tárgyát legtöbb esetben épen a pénz vagy okirat visszatartása képezi, ha meggondoljuk azt, hogy a legtöbb esetben az ügyvéd a pénz vagy okirat visszatartására plausibilis jogi vagy legalább is méltányossági indokkal bír, és így incriminált cselekményét a legtöbb esetben az illetékes törvényszék a gonosz szándék hiánya miatt bünténynek nem minősítve, nem is bünteti, mert nem büntetheti, hanem a kamarához teszi át, hogy azt — a mennyiben netán fegyelmi vétségé canonisálhatná — saját körében elbírálja: ha mondom mindezt meggondoljuk, lehetetlen a kérdéses intézkedést merőben elhibázottnak nem tekinteni, mert e körülmények tekintetbe vétele mellett az volna a helyes intézkedés, ha az ily ügyeknek is maga a kamara lenne legelső bírója, ha őt illetné első sorban annak megvizsgálása és megítélése, ha vajjon a panaszolt cselekmény: súlyosabb beszámítás alá eső büntényt, avagy csak fegyelmi vétséget, avagy végre tárgyi tényállással sem bíró alaptalan zaklatást képez-e? és ahhoz képest épen ő tenné át a törvényszékhez vagy bírálná el maga.

Itt a baj!

Egyfelől a testület maga (eltekintve attól, hogy a büntető uton történt feltétlen meghurczoltatás mindenre alkalmasb inkább, csak erkölcsi tekintélyének öregbítésére nem), látva azt, hogy a kamara fegyelmi hatósága mily szűk korlátok közé van szorítva, lehetetlen, hogy azon érdeklődéssel viselkedné iránta, mely életrevalóságát kizárólag biztosíthatná, másfelől a közönség, látva azt, hogy épen a legközönségesebb panaszokkal a kamaránál meghallgatást sem nyer, hanem az amugy is tulhalmozott törvényszék elé utasíttatik, hol ügye elintézésének végét bevélni alig lehet, vagy ha bevárta, legtöbbször a kamarához visszautasíttatik, oda tehát, hol legelsőbbben kopogtatott: — lehetetlen hogy be ne bóduljon ez ide-oda utasítás kinjaiba, — lehetetlen, hogy kéteye ne támadjon az iránt, ha vajjon az ügyvédi kamara nem hiába való-e; — és hogy aztán végre is mindebből nem hogy az ügyvédi kar iránti tisztelet gyarapodása, hanem egészen más valami következik: azt mutogatni valóban fölösleges.

Igy van érvényesítve az életben a törvény hangzatos firmája — az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének megóvása!

A bajon csak az segíthet, ha a törvényhozás oda módosítja az ügyvédi rendtartást, hogy minden panasz kivétel nélkül, s tehát a pénz vagy okmány visszatartása is, első sorban a kamara elé tartozik. A kamara vizsgálja meg és tárgyalja be; és az fogja meg-

bírálni, ha vajjon büntényül beszámítható-e? — ha igen: átteszi a törvényszékhez — ha nem: elbírálja maga.

Én a törvény ily értelmű módosítását a mint egyfelől az intézmény meghonosulhatásának érdekében mulhatlanul szükségesnek tartom, úgy másfelől abban épen semmit sem látok veszélyeztetve, mert hiszen azon (egyébként — mellesleg mondva — elég lealázó és a törvény hangzatos firmájával homlokegyenest ellenkező) intézkedésben, mely szerint a kamara, az állam által, a kir. ügyész személyében — annak appellatorius jogával ellenőrizve van: — a netáni tévedés esélyei ellenében kellő biztosítékot találók.

Remélem, hogy a kormány mindezek igazságáról meggyőződve, a törvény módosítását kezdeményezni fogja. A tételes törvény előtt kell hogy meghajoljon azon testület, mely annak védelmére első sorban van hivatva, de felhívjuk a kamarákat, hogy törvénytábla évi jelentéseikben a fentebbi meggyőződésünk hivatott hathatós szószóloi legyenek.

Radenich János,
h.-ügyvéd.

Egy illetékességi eset.

Nem rég egy illetékességi esetet közöltem e lapokban, melyben a budapesti kir. e. f. törvényszék egy a házassági kötelék végleges felbontására célzó keresetet hivatalból azért utasított el, mert a peres felek utoljára együtt Bécsben laktak, a prdts 36. §-sa szerint pedig válópörökben azon törvényszék illetékes, melynek területén a feleknek állandó és utolsó együttlakásuk volt.

Ezen elutasító végzés ellen semmiségi panasszal éltam, s miután a perrendtartás 36. §-a szerint válópörökben «az eljárásra nézve az eddigi (tehát a perrendtartás életbeléptetése előtti) törvényes gyakorlat szolgál zsinórmértékül» s ezen «eddigi» gyakorlat semmitőszéket nem ismert, kértem azt a budapesti kir. ítélőtáblához felterjesztetni.

Az e. f. törvényszék azonban nyilván elnézésből semmiségi panaszomat a semmitőszékhez küldötte fel, a semmitőszék pedig az eddigi törvényes gyakorlat mellőzésével f. évi 6963. sz. alatt kelt határozatával az illetékesség kérdésébe belebocsátkozott és semmiségi panaszomat következő indoklással elvetette:

«mert a B. alatti ítéletekkel befejezett, az akkora r. katolikus vallású feleknek ágytól és asztaltól örökös elválására irányzott per arra nézve, hogy az időközben evangélikus hitvallásra áttért felperes által a házassági kötelék végfelbontására megindított jelen keresetnél az 1868:48. t.-cikkben megállapított bíróság mellőztessék, elégséges indokul nem szolgálhat, miután az idézett §. szerint a vegyes házassági perek az alperes illetékes bíróságánál indítandók meg, s felperes azt, hogy a házassági kötelék felbontására nézve a per az alperesre nézve illetékes bíróságnál lefolytatta, avagy hogy ezen bíróság az eljárás megindítását megtagadta volna, nem igazolta, az eljáró törvényszék pedig a r. katolikus vallású alperesre minden tekintetben illetéktelen, ez oknál fogva az eljáró törvényszéknek a keresetet bírói illetéktelenség miatt visszautasító végzését felperes alaptalan semmiségi panasz folytán megsemmisíteni nem lehetett».

A semmitőszék ezen határozatában nem kevesebb mint négy elvi jelentőségű megállapodásra találunk.

Az első az, hogy a semmitőszék hatásköre kiterjed házassági válópörökre is.

A második azon, az indokolásban ugyan határozottan ki nem fejezett, de az elsőbíróság elutasító végzésének indokolását teljes mellőzéséből következtethető elv, hogy vegyes házasságú válópörökben nem egyedül azon törvényszék illetékes, hol a felek utoljára együtt laktak, hanem elegendő, ha a kereset előbb alperes illetékes bíróságánál indítatik meg s azután a per áttétetik felperes illetékes bíróságához, mely lehet felperes utóbbi lakhelyének bírósága is.

A harmadik elv, s ez a legfontosabb, hogy azon esetben is, ha a peres felek már előbb a katolikus félre nézve illetékes bíróság előtt az ágy és asztaltól elválásra irányzott kereset folytán ágy és asztaltól örök időre el lettek választva, a per a házasság végleges felbontására irányuló petitummal újból alperes bírósága, tehát esetleg a sz. szék előtt indítandó meg. Ezen elv azon nézetten alapszik, hogy az ágy és asztaltól elválást célzó kereset és a házasság végleges felbontására irányzott kereset két egymástól különböző dolog.

A negyedik elvi határozatot abban találom, hogy nem szükséges, miszerint alperes bírósága a keresetet elfogadja és a per tárgyalásába bocsátkozzék, hanem arra, hogy felperes bírósága a válóper

tárgyalásába belebocsátkozzék, elégséges annak igazolása, hogy alperes bírósága az eljárás megindítását megtagadta.

Ha már most ezen elveket egyenként itészeti bonczkés alá vesszük, az első tekintetében mindenek előtt meg kell jegyeznünk, hogy az nemcsak a törvény idézett szakaszával, hanem az eddigi törvényes gyakorlattal is ellentétben van. Miután azonban a prts. 50. §. szerint a hazai bíróságok közt felmerült illetőségi összeütközések elintézése a semmitőszék jogköréhez tartozik, a semmitőszéknek saját hatáskörét megállapító határozatában meg kell nyugodnunk s legfeljebb sajnálatunkat fejezhetjük ki a felett, hogy a semmitőszék nem helyesen magyarázza a törvényt.

A második elv mellett magunk küzdöttünk ez ügyben, valamint a minapi cikkben is, mert képtelenség valakit válópörével Japánba vagy Chinába utasítani azért, mert nejével utoljára ott lakott együtt, képtelenség különösen akkor, midőn a magyar honpolgárt saját hazája törvényei által biztosított jogai érvényesítése végett a házasság felbontását meg nem engedő külföldi törvény uralma alatt álló bírósághoz utasítani akarjuk.

A harmadik elv továbbá bár roppant jogászai elméről és finom distinctióról tanuskodik, a practikus élet követelményeivel és a szabadelvű gondolatiránnyal homlokegyenest ellenkezik. Azt ugyanis minden laikus tudja s így a nagyméltóságu semmitőszék bírái is tudhatják, hogy a szentszék soha semmi szín alatt az érvényesen kötött házasság felbontását ki nem mondhatja. A szentszék tehát akár az ágy- és asztaltóli elválasztásra, akár a házasság végleges felbontására irányzott petitummal jövünk, mindig csak az első fogja megadni, s így haszontalan formalismus abban valami jelentőséget találni, hogy a szentszéknél csak ágy- és asztaltóli elválás kéretett, most pedig a protestáns fél által saját személyére nézve a házasság végleges felbontása kéretik.

A törvény maga is az 1868: 48-dik törvénycikk csak *válópör*-ről tesz említést és a semmitőszék finom distinctiójáról nem is állmodik.

De az eddigi gyakorlat sem tartotta érdemesnek ezen különben nem új, már néhány év előtt e lapokban egy legf. itszéki bíró által fejtegetett, de azóta saját ellenkező ítéleteiben elejtett distinctióra figyelemmel lenni. De persze, a mit a királyi tábla és a legfőbb ítélőszék elvül követ, arról a semmitőszéknek tudnia nem kell és azokat az elveket, a melyeket e bíróságoknál már rég eltemettek, a semmitőszéknél újból fel kell fedezni.

Valljuk meg az igazat Retrograd tendenciák azok, a melyek a házassági perekre vonatkozó, amugy is felette nehézkes és illiberalis törvényeink alkalmazását ilyféle juridicus subtilitások segítségével még inkább megnehezítik. Legyünk azonban egyuttal elismeréssel felsőbb bíróságaink irányában, hogy ily tendenciákat eddig nem engedtek lábra kapni s reméljük, hogy a semmitőszék sem fog ragaszkodni ezen elvi jelentőségű határozathoz.

Ne vegyük a dolgot oly könnyen uraim! Gyakran egy család becsületéről, vagyoni jólétéről, egy vagy több emberélet boldogságáról van itt szó. Példákat felhoznom nem engedi a tér szűke, mely rendelkezésemre áll, de mesélhetnék történeteket, melyek hallatára elfelejtenék az urak a juridicus distinctiókat.

A negyedik elv helyességét készséggel elismerjük, mert habár a törvény azt kívánja is meg, hogy felperes bírósága csak a pernek alperes bírósága előtti befejezése után hozzon ítéletet, miután alperes bíróságát, ha az szentszék vagy külföldi bíróság, nem kényszeríthetjük az eljárás megindítására, felperest pedig ezen oknál fogva keresetével elütni jogtalanság lenne, elegendőnek kell tekintenünk, ha felperes az eljárás megindítását alperes bíróságánál csak meg is kísérti.

Visszatérve azon különös esetre, mely nekem ezen közlésre alkalmat adott, bátor vagyok figyelmeztetni a t. olvasót azon képtelenségre, mely a közölt semmitőszéki határozat folyománya.

Felemnek, ki szegény tisztviselő és csak azért akar újból nőszülni, hogy gyermekeinek becsületes nevét hátrahagyhassa, most nagy költséggel Bécsben kell fogadnia ügyvédet s az ottani orsz. törvényszék mint alperes illetékes bírósága előtt a házasság végleges felbontására czélzó keresetet beadnia.

Az ottani törvényszék persze ezen nonsenset el fogja utasítani s mosolyogni fog azon naivitás felett, hogy osztrák bíróság előtt magyar törvényen alapuló válópört akarunk megindítani.

De hiába, a semmitőszék ugy akarja s ha majd elégséges pénzt s időt vesztettünk, s a bécsi orsz. törvényszék elutasító végzése

kezünkben lesz, akkor újból itthon kezdhetjük a steeple-chaset, melyet közönséges nyelven válópörnek nevezünk.

Megigérem azonban, hogy annak idején curiositásból közlöm a bécsi országos törvényszéknek végzését.

Sztehlo Kornél,
ügyvéd.

A kielégítési sorrend kérdéséhez.

E becses lapban a joggyakorlattal foglalkozó bírói s ügyvédi köröknek szíves figyelmét egy jogesetre fordítom: mely igénytelen nézetem szerint, a mily igazságtalan megoldást nyert legközelebb egy hazai bíróságunk előtt, ép oly messze kiható következményekkel nyulhat be a magán- és közgazdasági életbe; s mert igen sokaknak életbevágó érdekeit érintheti, az igazságszolgáltatás terén is nagy horderővel bír.

A telekkönyvileg bekebelezett követeléseknek kielégítési sorrendje mindenki előtt világos, hogy a telekkönyvi állás szerint irányul. De ha a jelzálogos hitelezők között egyik a másiknak elsőbbségi jogot enged, s különösen ha az elsőbbséget adó és elsőbbséget nyerő hitelező között több oly hitelező is állanak, kik az előzőtől elsőbbségi jogot nem nyertek; vagyis példával világosítva fel a kérdést: ha valamely ingatlanra A. B. C. D. E. F. hitelezők bekebelezvők és A. elsőbbségi jogot enged F.-nek, de nem egyszersmind a közbenső hitelezőknek is: miképen állapítandó meg ezek közt a kielégítési sorrend?

E kérdés, szerintem, nem oly egyszerű, mint az talán első pillanatra látszik, s miután a telekkönyvi törvény is ez iránt semmi közelebbi rendelkezést nem tartalmaz és 61. §-ában csak annyit mond: hogy az egyes hitelezők közt engedett elsőbbségek által 3-ik személyek jogai sérelmet nem szenvedhetnek, annak gyakorlati megoldása nem csekély nehézségekkel jár s annál nagyobb fontossággal bír, mert attól egyseseknek gyakran egész vagyoni léte függ.

Felületesen gondolkozók ily esetben talán akként döntenék el a kérdést: hogy az elsőbbséget adó egyszerűen az elsőbbséget nyerő helyébe lép, vagyis a fentebbi példát követve: A. hitelező F. helyén, s illetőleg utána nyerne kielégítést. Ez azonban csak úgy odavetve, nem felelne meg az igazságnak, kivált ha azt számokban világítjuk meg. Vegyük ugyanis, hogy az A.—F. alatti bekebelezett követelések összesen 20,000 frtra rugnak, melyből az elsőbbséget adó A. 3000 frtot, F. pedig 8000 frtot s a közbenső B.—E. hitelezők 9000 frtot követelnek. Föltéve, hogy az ezen követelésekkel terhelt ingatlan vételára nem eredményez 20,000 frtot, hanem csak például 15,000 forintot rug s abból valamennyi követelés ki nem kerül: mikép lesz már ezen vételár a betáblázott hitelezők közt felosztandó? S a kérdés, mely itt eldöntendő lesz, főleg abban összpontosulandó: vajjon az A. által F.-nek adott elsőbbségi jog csak ennek 8000 frt követelésére, vagy egyszersmind az ezt megelőző B.—E. hitelezők 9000 frt követelésére is kiterjed-e? vagyis, hogy A., midőn F.-nek elsőbbségi jogot engedett, ezen elsőbbséget 8000 frt összeg erejéig, vagy egyszersmind az ezt megelőző, de elsőbbséget nem nyert többi 9000 frt követelésre nézve is megadta-e?

A törvény világosan nem rendelkezvén, én a fent idézett telekkönyvi trdt. 61. §-ának nem tulajdoníthatok oly messze menő értelmezést: melynélfogva az elsőbbséget engedő hitelező, telekkönyvi rangsorozatát elvesztve, az elsőbbséget nyert hitelező helyére, vagy utána, esnék hátra; a netán közbenső hitelezők pedig, a kik elsőbbséget nem nyertek, ez által előbbre kerülhetnének. Minden szerződés szigoruan lévén értelmezendő, azon jogügylet is, melynélfogva valamely korábbi jelzálogos hitelező, egy más későbbi, de nem valamennyi után következő hitelezőnek elsőbbségi jogot enged, semmikép nem magyarázható oda: hogy ezen elsőbbség nemcsak az elsőbbséget nyert hitelező, de az ezt netán megelőző többi hitelezők követeléseire kiterjedjen. Mert abból, hogy valaki egy bizonyos hitelező meghatározott követelésének elsőbbséget enged, csak az vonható le: hogy csakis ezen meghatározott összegnek, de nem többnek, akart maga fölött elsőbbséget adni; vagyis a fentebb jelzett példánál, A. csupán az F. 8000 frtnyi követelésének, de nem egyszersmind 17,000 frt összeg erejéig is, adhatott elsőbbséget. Már pedig ennek ellenkezője állana be, és a jóhiszeműleg elsőbbséget engedő hitelező, nemcsak méltánytalan, de jogtalan hátránnyal is terheltetnék: ha az elsőbbséget nyert hitelezővel együtt a többi közbenső hitelezők is előtte nyernének kielégítést, s ha a fentebbi példa

tudomány-apparatust egyáltalában nélkülöző igen kezdetleges kísérlet, s mint ilyen teljesen mellőzendőnek véleményeztetik.

A III. számú pályamunkában, mely az öröklött és szerzett vagyon közti különbség fentartásának szükségét hangsúlyozza: a római, német, francia, angol örökösödési rendszereket, ugy ezen irányban hazai törvényhozásunkat szép és következetes rendben fejtegetve találjuk; azonban teljesség és tudományos készség s idézetek tekintetében sokkal hátrább áll az I-ső és II-diknél; mindazonáltal szerzőnek művében tanusított rendszeres gondolkodása, a tárgyaknak illő elhelyezése és a felvett irányt alaposan támogató érvelése mindannyi győző okok arra, hogy szerző irányában méltó elismeréssel nyilatkozzunk.

Áttérünk már most az I. és II. számú pályamunkákra, mint kiváló figyelmet érdemlőkre.

A mi a feltett kérdés megfejtésének irányát illeti: e két pályamű ellentétes irányban halad; mert mialatt a II-dik számú a javak közötti különbséget fen nem tarthatónak mondja, és a javak eredetének kutatása nélkül a családi összeköttetésre alapított egyöntetű törvényes örökösödési rendet óhajt érvényre emeltetni: az I. számú az öröklött és szerzett vagyon közötti különbséget öröklési törvényeinkben határozottan fentartandónak követeli.

Elvontan tekintve a két ellentétes, bár bizonyos pontban elvégre találkozó irányt, mennyiben t. i. a II. számú sem zárja ki, végkép az öröklött illetve ági vagyon eszméjét — mindkettőnek meg van ugyan a maga jogosultsága, mert mindkettő mellett állnak tudományos, állnak fenálló rendszeres törvénykönyvekből vont érvek; és ha minden egyéb körülmények egyenlősége mellett csupán e tekintetre, t. i. a megfejtés irányára szorítkoznék a különbség a két pályamunka között: még akkor is az előny inkább az I. számú pályamunkát illetné meg alólírottaknak magyar szempontból eredő igénytelen meggyőződésük szerint; mert ez közelebb áll mult és jelen örökösödési rendszerünk vezéreszméihez, és azon kegyeletbe helyezi azok gyökereit, melylyel nemzetünk a vagyonkülönbségnek az örökösödésben érvényre juttatása iránt viseltetik.

De nem csupán ezen egy vonásban áll a különbség az I. és II. számú pályamunka között, mert habár mindkettő eléggé terjedelmes, a kitűzött kérdés megfejtését jól átgondolt rendszerben szép beosztással csoportosított jogtörténelmi adatokkal, a külföld törvényhozásaiból merített hasonlatosságok és különbségek nagy halmazával — néhol a túlságig is — támogatva vezeti be, és készíti elő: de ezen oldalról is az I. számú elvitázhatlanul felülhaladja a II. számot, mert abban a kitűzött kérdés megfejtésére irányzott anyagot jobban kiemelve, nagyobb s talán elmondhatni összes jogi irdalmunk felhasználásával, és a felvett eszméknek megfelelő alkalmazásával kísért tudományos készséggel egybeállítva találjuk.

Mi pedig magát a kérdés tüzetes megfejtését illeti: mi alatt a II. számú pályamunka felkarolt irányához képest az örökösödésnek jövődöbeli szabályozása tekintetében csak fölveket s szabályokat állít fel és azokat az előre bocsátott terjedelmes jogtörténelmi és törvényhozási adatoknak alkalmazása nélkül mintegy szárazon állítja elő: az I. számú irányához hiven és szigorú következtetéssel mondja ki az öröklött és a szerzett vagyon közötti különbség fentartásának szükséges voltát, az alakot is, melyben ezen fentartás helyt foglalhat, az öröklött és szerzett vagyon fogalmának tüzetes és alapos meghatározása után ugy a végrendeleti, mint a törvényes öröklés minden irányában tüzetesen állítja egybe, az előre bocsátott jogi, jogtörténelmi ugy a bel- mint külföldi irodalomból idézett tudományos és törvényhozási mozzanatokból, reformtörvényekből, azoknak beható bírálatából vont határozott és győző következtetésekkel támogatva állítja elő; és ez által oly művel gazdagítja irodalmunkat — az írásbeli hibák gondos kijavítása után — mely méltán nyéreménynek tekinthető.

Ezek tehát azon előnyök, illetőleg fölények, melyekkel az I. számú pályamunka a II. számot, mint egyedüli vételytársát, felülmulja, és ennél fogva az I. számú pályamunkát alólírottak a jutalomra, a II. számot pedig dicséretre méltónak találjuk.

Dr. Suhajda János, s. k.

Dr. Apáthy István, s. k.

Tóth Lőrincz, s. k. rendes tag.

* * *

Az e bíráló-jelentésben egyenlő dicsérettel említett két pályamű egyike TELESZKY ISTVÁN orsz. képviselő urtól származik, ki szíves volt azt lapunk részére átengedni. E jeles dolgozatot «Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához» czimen közöljük, melyre ezennel olvasóink kiváló figyelmét kikérjük, annál is inkább, mert ZLINSZKY IMRE kir. ítélőtáblai bíró urnak ellenkező irányu pályanyertes munkája rövid idő múlva szintén meg fog jelenni az Athenaeum kiadásában.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A BÜNTETŐJOG ÁLTALÁNOS

TANAI, tekintettel az ujabbkori törvényhozásra. Irta: *dr. Schnierer Aladár*. Füzve 2 frt 40 kr.

A BÜNTETTEK ÉS BÜNTETÉSEIK.

A büntetőjog különös része. Tekintettel az ujabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. — Irta: *Schnierer Aladár*. Füzve 3 frt.

A KERESKEDELMI TÖRVÉNY

MAGYARÁZATA. Irta: *dr. Schnierer Gyula*, keresk. miniszteri osztálytanácsos, a kereskedelmi törvény tárgyalására egybehívott értekezlet volt szakelőadója. — Füzve 2 frt 80 kr.

A MAGYAR VÁLTÓJOG KÉZI-

KÖNYVE. Az 1840. XV. tczikk I. r. és az 1844. VI. tcz., nemkülönben az ezeket kiegészítő rendeletek alapján, különös tekintettel a felsőbb törvényszékek elvi megállapodására. Irta: *Apáthy István*. Második kiadás. Füzve 2 frt 40 kr.

BÉLYEG-ÉS ILLETÉKSZABÁLYOK

A legujabb időkig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Átdolgozta: *dr. Mariska Vilmos*. Füzve 1 frt.

DÖNTVÉNYTÁR.

A magyar kir. Curia semmitőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályának elvi jelentőségű határozatai. Gyűjtötték: *dr. Dárdai Sándor*, a «Jagt. Közl.» szerkesztője; *dr. Gallu József*, kir. it. táblai bíró; *Ziinszky Imre*, kir. tábl. pót-bíró. Az eddig megjelent évfolyamok: I—II., III., IV., V., VI. füzve egy-egy folyam 2 frt. VII. folyam 2 frt 50 kr. VIII., IX. egy-egy 2 frt. X. az I—X. kötetek tárgymutatójával 3 frt 50 kr. XI., XII., XIII. és XIV. egy-egy folyam füzve 2 frt.

IGAZSÁGÜGYI RENDELETEK.

A magyar kir. miniszter által kibocsátott törvénykezési rendeleteknek gyűjteménye betűrendes tartalommal ellátva. 1867—71. évi folyamok. Vásonba kötve 5 forint.

1875. évi folyam. Füzve 80 kr.

MAGYAR FÖLDADÓ-KATASTER

az 1875-ik év márczius 30-ki VII. alaptörvény s az ezzel kapcsolatban álló kormányrendeletek szakműveleti utasítások elméleti s gyakorlati magyarázatával, számos rovatos táblázat, mintadolgozat s irománypéldákkal ellátva: *Földadó-katasteri, kerületi, megyei bizottságok, becselőbiztosok, községelőljárok s földbirtokosok használatára*. Irta *Mészáros Károly*. — Füzve 2 frt.

MAGYAR PÉNZÜGYI TÖRVÉNY.

ISME. Törvények, szabályrendeletek, utasítások és egyéb hivatalos források alapján, a tudor- és ügyvédjelöltek igényeire alkalmazva rendszerbe foglalta *dr. Mariska Vilmos*.

Füzve 2 frt 80 kr.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út i. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A VI magyar jogászgűlés tárgyalásainak eredményei. Dr. Dárdai Sándor urtól. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Törvénykezési szemle. A prdtsból: Végzés-e vagy ítélet? P. kir. tszéki bíró urtól. — Felebbezési költségek és munkadíjak. Vörös Vidor, ügyv. urtól. — A közjegyzői díjak megállapításáról. — Hirdetések.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Előfizetési felhívás

“Jogtudományi Közlöny”-re.

Lapunk olvasóit, kiknek előfizetési ideje e hó végén lejár, felkérjük, hogy további megrendeléseiket lehetőleg rövid időn sziveskedjenek eszközölni, nehogy a lap küldésében fennakadás történjék.

Uj előfizetőink sziveskedjenek megrendelésüknél nevüket, lakhelyüket s az utolsó postát világosan, olvashatólag kiírni. Régi előfizetőink legczélszerűbben járnak el, ha címszalagjukat a postautalvány szélére ragasztva beküldik alulírott kiadóhivatalnak.

A «Jogtudományi Közlöny»
kiadóhivatala.

A VI. magyar jogászgűlés tárgyalásainak eredményei.

Első szakosztály.

A hatodik magyar jogászgűlés, habár számra nézve a részvét apadását tünteti fel, — de tartalmilag, főleg a tárgyalások tudományos becsét tekintve, határozott fölényt vívott ki az eddigi jogászgűlések felett.

Ez állításunkat leginkább igazolja az első szakosztály, melyben a legkiválóbb szellemi erők tusakodása folyt le és a tudományos készség oly mélyreható intensitását tanusítja, hogy e viták *ön célja* is kétségbevonhatlan becseset bírna. Lapunk keretébe nem is foglalhatjuk a tárgyalásokat, melyek az évkönyvben fogják a haladást jelezni. Mi csak a tárgyalások eredményeire s ezek bíráló ismertetésére szorítkozhatunk, mert azok, mint elvi kijelentések, — ama tárgyalásoknak gyümölcseit képezik s vajha törvényhozásunk azokat mihamarabb percipálná.

A tanácskozás első tárgyát képezte:

I. «Örökösödési szerződések kötése csak házastársak között engedendő-e meg vagy mások között is?»

E kérdés tárgyában két vélemény érkezett be, melyek ellentétes irányuknál fogva a vitának előnyös alapul szolgálhattak.

Dr. IMLING KONRAD ugyanis általában minden megszorítás nélkül megengedendőnek tartja az örökösölési

szerződések kötését, míg KLECKNER ALAJOS jogtanár ur csak házastársak közt véli megengedhetőnek.

A szakosztályban, valamint a közgűlésben, az utóbbi álláspont nyert oly annyira határozott kifejezést, hogy a kisebbség, és pedig tekintélyes kisebbség, még az eredeti indítványon túl menve, az örökösölési szerződések kötését egyáltalán eltiltandónak vélte. E kisebbség a rendelkezési szabadság biztosítását tartva szem előtt, mereven jogi érvekkel harczoltak és érzelmi indokoknak tekinték azokat, melyek a házastársak tekintetében a szabály alól kivételnek engednek helyet. A többség azonban nem tekinté a helyes jogász álláspont követelményének ama merevséget, hanem a szabad rendelkezési jog s vérség harczában az érzelmi indokokat is jogosult tényezőknek tekintve, általában ugyan az örökösölési szerződések kötését megengedhetőnek nem tartja, de a házastársak között fentartatni kívánja.

Tanulságos vala e vita minden tekintetben, mert nem nélkülözé a gyakorlati életből merített illusztrációt sem, melylyel kimutatva lett, hogy az örökösölési szerződések általános megengedésével nem ritkán álügyletekkel segít magán a szerződő fél; továbbá, hogy sok esetben a szerződésileg öröklendő örökös halálával utódai magukra nézve is érvényeseknek hiszik az elhunyt javára kötött szerződést, miből véghetetlenül sok per származik.

E szempontokból kiindulva, határozattá emeltetett az előadó dr. TELESZKY ISTVÁN által formulázott indítvány, ki mind tartalmilag, mind alakilag kitűnő indoklásában utalt az újabb európai törvényhozásokra, melyek legnagyobb része a családi érdekek kellő méltánylása tekintetéből az örökösölési szerződések kötését házastársak között megengedte.

Ezek alapján tehát a VI. magyar jogászgűlés is kijelenté:

«Hogy örökösölési szerződések kötését a törvényhozás általában ne engedje meg, hanem csupán a házasság megkötését megelőzőleg vagy ennek tartama alatt a házastársak között létrejött örökösölési szerződéscet ismerje el érvényeseknek.»

A második kérdés ép oly beható és alapos tárgyalás alá vétetett. Az állandó bizottság által kitűzött második kérdés ugyanis következő:

II. «Tekintettel a telekkönyvi intézményre, az ingatlanokra nézve a dologbani jogoknak minő szerzési módjai és mily hatálylyal engedendők?»

E kérdésnek előkészítése tagadhatlanul hiányosnak

mondható azon okból, mert a bekért vélemények közül csak egyetlenegy érkezett be dr. KATONA MÓR jogtanár ur részéről, ki azonban a kérdést felette rövid véleményében kimeríteni nem is törekedett. Annál örövendesebb azonban, hogy ezen hiány a kérdésnek legkimerítőbb tárgyalását nem akadályozá, mert a szóbeli vita bőven pótolta az írásbeli előkészítést.

E kérdés előadója dr. KOVÁCS GYULA már előadásában, habár csak az akadályozott előadó helyettesítésében, kimerítőleg terjeszté a kérdést a szakosztály elé, kifejtván azt, hogy a merev bekeblezési elmélet tarthatlan, pl. az örökös nem a bekeblezés által szerzi meg a tulajdonjogot, szintén úgy végrehajtási árverés vagy kisa-játítás esetén a tulajdonjog szintén nem a bekeblezés által szereztetik meg. Nézete szerint a bekeblezés csak az előbbi traditiót helyettesíti és szabd akaratu elidegenítések alkalmával szerzi meg a tulajdont. Ez értelemben tett indítványa azonban hatásos támadásra talált egy ifju tehetség részéről (dr. DELL' ADAMI R.), ki a telekkönyvi intézményt tisztán csak mint hitelintézményt fogván fel, ennek alapján teljesen ellentétes álláspontot foglalt el, melynek indokolására a szó szoros értelmében jogpolitikát üzött. Ezen álláspont megítélésére eléggé érdekesnek tartjuk ama szónoklat bővebb kivonatát ide igtatni.

A nézetek változása, a tanok fejlődése nem azt bizonyítja, hogy egyik sem való, hanem ellenkezőleg, hogy mindegyik való lehet, mennyiben kora értelmiségének, gazdasági szükségének, erkölcsi felfogásának, társadalmi érdekeinek megfelel. A változatlan igazság egy téves conceptio. Az igazság a valóság szellemi vissztükrözése lévén, a valóság változásával változnia kell a szellemi tükörképnek is, hogy hű maradjon. A jogélet pedig nem egy merev, elvont jelenség, melyet rideg formula vagy speculatio mindenkorra fixirozhat, hanem élő folyam, melyet forrásaitól — az adott életviszonyoktól — eszményi ömléspontjáig — az egyetemes társadalmi jólét végcéljáig — követnünk kell, ha róla hű képet nyerni, életrevaló elméletet alkotni, tudományos igazságot felderíteni akarunk. Nem a római vagy germán jog történelméből, hanem a jogtudományból, mint saját módszerrel bíró társadalmi tudományból indulva kell e kérdést de lege ferenda megoldani; vissza kell menni a jogképező társadalmi erők, az erkölcsi, gazdasági, nemzethatalmi érdekekre, hogy megítélhessük, vajjon az ajánlott reform, a német telekkönyvi elmélet feltétlen, végleges következetességű érvényre emelése kívánatos és kivihető-e? — A mivelődés történelméből bizonyítja, hogy minden nép ismerte a kizárólagos solennis szerzősmódot, mely egy reminiscentia volt az eredeti, közös nemzeti birtok kere-téből, midőn az egyén a részére kiosztott birtok felett a nép hozzájárulása nélkül nem rendelkezhetett; kimutatja, mint változott a solennis formák célja az egyéni tulajdon korában, mint lettek a jogbizonyosság eszközei s nem többé a szerzés feltételei; mint tört a formalis tulajdon szentségén rést a birtok, mely annak gyúpontja s élő jelenkezésalakja, mint emelkedett érvényre a magánakaratú egyezés szerzésének hatálya a római jus gentium-

ban s mint tette meg a forgalom érdekében a francia jog a végső lépést, elejtve a traditio perfectióját is. — A német telekkönyv eredeténél fogva két célznak szolgál: a jogbizonyosság s a realhitel céljának. A telekkönyvi bejegyzés tehát csak bizonyíték, szerzett jog nyilvános kitüntetése, melynek mulasztása a hitel érdekében hátránnyal, veszélylyel köttetik össze; de történelmi tévedés, azt az őskori, nyilvános auflassung (investitura, fassio) fogalma alá vonni; a forgalom érdekeinek félre- ismerése a bejegyzést ismét szerzősmóddá téve visszatérni a nehézkes, bíró előtti eljárásra s védtelenné tenni az élet szükségéből eredő természeti birtokot s magánszerzést.

A vagyoni viszonyok és szerzősmódok nem jogfogalmak, melyeket a törvényhozó tetszése szerint képezhet, hanem gazdasági s erkölcsi tények, melyeket a társadalmi erők alkotnak, — melyeket negálni nem lehet, — melyek tilalma, az egyéni szabadság korlátozása, itt nincs igazolva magasb közérdek által s így büntett nélküli büntetésre és a roszhiszem védelmére — tehát erkölcstelenségre vezet. Nincs pedig igazoló közérdek itt, mert az absolut jogbizonyosság és vagyonyilvánosság, a megtámadhatlan, valóságnak megfelelő telekkönyvi állapot — utópia. A duplicitást megszüntetni nem lehet s így a gordiusi csomó kettévágása, a zavar s kár növelése volna, a telekkönyvi állapotot egyedül s feltétlenül jogosnak elismerve elérni jogbizonyosságot — a papiroson s ezért csorbitani — a jogbiztonságot, el nem ismerni a jogosan szerzett, de ki nem tüntetett érdeket. Ez nálunk oda vezetne, hogy néhány év után a földbirtok nagy része a törvény értelmében uratlan lenne. Mert nem indolentia csak, nemcsak az illetékfizetés s végrehajtás kerülése, hanem defectuos szerződések okozzák gyakran a bejegyzés lehetetlenségét s e miveletlenség állapotával számolni kell. A bejegyzési kényszer nemcsak ellenkezik a magánjog dispositiv szellemével, hanem kivihetlen is, mint a par excellence rendőri porosz államban is tapasztalták; mert az elv «senki sem kényszeríthető jogai gyakorlatára», nem erkölcsi phrazis, hanem természetigazság, melyet félre tenni az állam nem képes. De a hitel érdeke nem is követeli, hogy a jóhiszemű harmadik személyek oltalmán túlmenjünk. A porosz törvénykísérlet, melynek előképe, a francia forradalom hiteltörvényei, a gyakorlatban alkalmazhatlanoknak bizonyultak. A rohamos, szédelgési iramlatnak kóros szüleménye a «mobilisatio» elve, mely a földbirtokot is értékpapírrá változtatni s a tőzsdei gambling spirit, a véletlen nyereség tárgyává tenni akarja. A józan gazdasági fejlődés célja ellenkező: a földbirtok állandósítása, nem minél könnyebb eldarabolás és terhelés — mintegy váltó, pénzzé tördelés — hanem minél intensivebb mivelés, mely amaz által gátoltatik. A hitel nem öncél, hanem eszköz; a forgó tőkét vállalkozó kézbe gyűjti s mint csatorna visszavezeti beruházás, állandó javítás alakjában a birtokba, mely rendeltetése szerint nem iparczikk s kereskedelmi áru, hanem őstermelési alaptényező, a nemzeti hatalom és munkásság basisa. A súlypont tehát a használati értékről, a birtok- s tulajdonjogról, át nem helyezendő a csereértékre, a zálog-

jogra, mert a földbirtok célja utolsó sorban nem a hitel emelése, hanem a hitel emelésének célja a belterjű mivé-
lés emelése. De erre szükséges a munkatermelés el nem
fogyasztott többletének, a forgó tőke bőségének, élénk
forgalmának, vállalkozó osztálynak létele; hol e reális
feltételek hiányoznak, hol a tőke kevés, a forgalom cse-
kély, a hitel személyes szükség kielégítésére szolgál s
így kényszerkölcsön jellegével bír, ott a tőke drága, a
kamatláb magas, a hitel csekély. A fizetési képességet, a
gazdagságot kell előbb emelnünk a munkatermelés ser-
kentése s feltétlen védelme által; ez első gazdasági érde-
künk, nem egy mesterséges hitel létesítése. A munka-
gazdaság korából át nem térhetünk rohamosan a tőke-
gazdaság mellőzésével a csak ezen nyugvó hitelgazda-
ságra; az okot az okozattal cserélik fel, kik azt hiszik,
hogy, mivel a hitel létesít hitelintézményeket, ezek terem-
hetnek hitelt, mint tévedtek, kik azt hitték, hogy a for-
galom létesítve forgalmi eszközöket, ezek teremtésével
teremthetünk forgalmat. A concret viszonyok s egyete-
mes fejlődési törvények egybevetése élénkbe szabja a
reformok természetes, tervszerű sorrendét, melytől eltérni
mindig ártalmas, mert erőt pazarol látszatalkotásra s így
elvonja onnét, hol valódi szükségnek megfelelően hasznát
hajthat. Az idegen tőke rablóhitelének elősegítése a bir-
tokból vetett népet béresekké, szolgálká teherné leg-
főlebb; a nemzetközi struggle for life-ban a tőke lépett
a fegyver helyébe s lett azon világhatalommá, mely dönt
uralom vagy rabság felett. E politikai tekintet is javasolja
a birtok védelmének fentartását, a mely a tőkeképező
munkán s magánszerzésen nyugszik. E munka szabadi-
tott fel rabszolgákat, colonusokat, jobbágyokat, ez törült
el várnákat, hűbérrendszert, nemesi oligarchiát, latifun-
diákat; ettől remélhető csak a jövő kor társadalmi for-
radalmának szerencsés megoldása, a proletariatus meg-
váltása, az emberi nyomor megszüntetése; ez azon gaz-
dasági s erkölcsi alap, melyen a jog világtörténelmi esz-
méje nyugszik.

Aránytalanoknak látszhatnak ez árnyvonalozott
érdekek óriási vázai szemben a fenforgó kérdéssel; de
azok mérlegelése a helyes megoldás mulhatlan feltétele;
azon tudományos módszer, melyből kiindulni kell. Már
BACON mondá, hogy a ki csak egy tudományt ért, azt
sem értheti; a szaktudós izolált tüneményt vizsgál, de a
tudományos munkaosztás — az elméleti egyoldalúság —
követeli az egyesítést, tekintettel a társadalmi érdekek
szerves összefüggésére; a merev, egyirányú elméleti
következetesség gyakorlati egyoldalúságra vezet. Az
életben találkozó eltérő erők s érdekek egyenletét képezni
s a törvényben a természetes haladás irányaként a dia-
gonalet előszabni, illetve vedeni kell. S a magyar jogász-
gyűlés csak úgy lehet a nemzet jogi tanácsadója, csak
akkor számíthat enunciatóinak méltatására, ha az egye-
temes, törvényhozási szempontokon nyugsznak.

Ezeknek alapján indítványozza, hogy a magy. jogász-
gyűlés jelentené ki: hogy dologbani jogok ingatlanokon
ugyanazon módok által szereshetők, mint egyéb dolog-
bani jogok.

Ezen álláspont, mely a telekkönyvi intézményt csakis
hitelintézménynek declarálná, — természetesen pártolásra
nem talált, mert hiszen az nemcsak e szempontból veendő
figyelembe, hanem mint a jogbizonyosság biztosítója, és
ezen jogérzület vezette a nemzetet, midőn az osztr. polg.
tkönyvvel nem döntötte halomra a telekkönyvi intéz-
ményt. A többség azért a telekkönyvi intézmény követ-
kezetes keresztülvitelét hangsúlyozá, melyet az ujabbkori
jogfejlődés szükségessé tett. A többség mellőzve még az
elbirtoklás kérdését is, melynek kapcsolatos megoldása
kétségtelenül alkalomszerű lett volna, — szorítkozott a
következő kijelentésre:

«*Telekkönyvezett ingatlanokra a tulajdonjog, szol-
galmi jog és dologi teher élők közti önkényes átruházás
esetén csak telekkönyvi bejegyzés útján szereshető meg. —
Zálogjog azonban kizárólag csak telekkönyvi bejegyzés
útján szereshető.*»

A harmadik kérdés kerülén ezután tárgyalásra, az
már másod ízben foglalkoztatá a magyar jogászgyűlést.
A kérdés következő:

III. *A hivatalnokokat alkalmazók vagyoni jogi fele-
lőssége amazok hivatalos eljárása által okozott károk tekintetében miképp szabályoztassék?*

E kérdés mintegy folyamánya az előbbi jogászgyű-
lésen tárgyalt kérdésnek és ez alkalommal BOVANKOVICS
legf. ít. bíró urnak véleményes indítványa feküdt a szak-
osztály előtt, melyben véleményező azon nézetnek ad
kifejezést, hogy helyesebb volna egyrésről az alkotandó
polg. törvkönyvben, másrésről az egyes állami intézmé-
nyek szervezeti törvényében az illető tárgyakhoz s viszo-
nyokhoz tüzetesen idomítva szabályozni a hivatalnokokat
alkalmazók vagyoni jogi felelősségét.

Ezen indítvány azonban nem foglalván magában a
kérdésnek elvi megoldását, a kérdés előadója dr. WEIN-
MANN F. ez irányban kénytelen volt ujabb indítványt a
szakosztály elé terjeszteni és hosszas, de ép oly érdekes
előadása kapcsán a kérdésnek tagadhatlanul igen radi-
calis megoldását javasolta következő indítványában:

«*hogy a hivatalnokokat alkalmazók közvetlenül és
egyenes adósképen felelni tartoznak mindazon károkért,
melyeket az alkalmazott hivatalnok a kormányzat terén
foganatba vett hivatalos eljárás által hatáskörének tárgyi
határain belül vagy a reáruházott kényszererő tényleges
alkalmazása mellett kötelességellenesen egy harmadik-
nak okozott.*»

A kérdésnek ilyenén radicalis megoldása azonban,
talán a magyar közjogi felfogásból eredőleg, felette kevés
hívőre talált, még azon enyhítés mellett sem, mely ama
felelősséget annyiban korlátozni kívánta, hogy csak
akkor foglalhasson helyet: ha az illető a sérelmet jog-
orvoslattal el nem harithatta.

Tagadhatlan, hogy e kérdésnek tisztán jogászai meg-
oldása a közjogi kapcsolat által felette nehéz és ennek
érzetét még inkább növelte a szakosztályi tárgyalás,
melyben különösen a francia felelősségi törvények eles
bírálat alá vonatván, annak alapján czáfoltatott azon elv-
nek alkalmazása, melyet az előadó állított fel, noha az

elv és annak alkalmazása a francia felelősségi törvényekben korántsem azonos. Közjogi kérdésekben és ép ezért ezek szoros kapcsolatánál fogva a szőnyegen forgó kérdésben is a legradicalisabb elv eltörpülhet annak alkalmazásánál. Ezért felette szerencsés megoldásnak tartjuk azt, melyet a szakosztály és közgyűlés dr. GyÖRNY ELEK indítványában fellelt, mert ez nemcsak az elvnek tüzetes meghatározását, hanem ugyszólván közjogi alkalmazására is kijelöli annak jogászai alapját.

E határozat pedig következő:

«Közhivatalnokok hivatalos eljárása által okozott károk tekintetében az őket alkalmazók vagyoni jogi felelőssége azon elvek szerint szabályoztassék, melyek szerint általában a jogi személyek képviselőik okozta károkért felelősek.»

Dr. Dárdai Sándor.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Az id. t. szabályok 1-ső szakaszában kimondatott, hogy «a magyar polgári anyagi magántörvények» visszaállíttatnak a közhitel, a jogfolytonosság és a helyzet szükségai által igényelt pótlásokkal. Ezen pótlások közt épen az örökösödési jogot illetőleg a 2-dik §-ban kimondatott, hogy az 1852-iki november 29-én kibocsátott patensnek mindazon intézkedései, melyek az öröklésre vonatkoznak, megszüntetnek, s ezek helyébe a magyar öröklési elvekkel megegyező, mindazonáltal az ősiség eltörléséről szóló 1848. 15. tczikkhez idomított szabályok léptetnek életbe. A 3. §. a királyi adományos és nem adományos, a fi- és leányági javak s az ezekből származható jogviszonyok közötti különbséget úgy a leányi negyed és hajadoni jog kifolyását megszüntetnek mondotta, a hitbizományi intézményt azonban a vele kapcsolatos hajadoni joggal együtt érintetlenül hagyta. A 4-ik §. az élők közötti szabad rendelkezést akként emelte érvényre, hogy ennek egyedüli korlátozásul a leszármazók és ezek nem léteben az életben levő szülők törvényes osztályrészének pazarlás és ajándékozás esetébeni megvédését állította fel. A 6-ik és 7-ik §. a végrendeletek külső kellékeiről intézkedik. — A 7—18. §§-ban a végrendelet jog a végrendelet nélküli öröklés, a közszerzeményi jog, a kincstári öröklés, az özvegyi öröklés, az özvegyi jog és a szent korona öröklése van szabályozva. Egyenes örökösök és szülők nem léteben a végrendelet jog minden öröklött és szerzeményi vagyonra kiterjed; de a leszármazókat és ezek életben nem léte esetében a szülőket törvényes osztályrész illeti, mely felét teszi annak, mit a nevezettek az örökhagyó után ennek végrendelet nélküli elhalálozása esetére örökölték volna. E törvényes osztályrész sem végrendeleti, sem ajándékozási intézkedés által meg nem rövidíthető. Végrendelet nem léteben minden vagyon a törvényes gyermekekre s illetőleg az elhalt gyermek törvényes utódaira száll. A gyermekek fejenként, a távolabbi izbeliek pedig izenként örökösöd-

nek. Leszármazók nem léteben az apa és anya hivatvák az öröklésre, mindenik azon érték erejéig, mely tőlük vagy águktól akár végrendelet folytán, akár a nélkül az örökhagyóra hárult; az apai ágról származott vagyon az apára, az anyai ágról eredett vagyon pedig az anyára szállván vissza. Ha az ági vagyont a hagyaték nem fedezi, aránylagos osztálynak van helye; ellenben a többlet, mint szerzeményi vagyon, a hitvestársra száll, ilyenek nem léteben pedig az apa és anya között két egyenlő részre oszlik. Ha az apa vagy anya, vagy közülök már egyik sem élne, az apát az apai és az anyát az anyai ágon leszármazott oldalrokonok képviselik. Sem szülők, sem tőlük leszármazott oldalrokonok nem lévén, az öregapát s öreganyát s illetőleg az ezektől leszármazott oldalrokonokat, és ha ezek sem volnának, az ősapát és ősanját s illetőleg a tőlük leszármazott oldalrokonokat, s így sorban a további felmenőket illeti az öröklés. A közszerzeményi jog és özvegyi öröklés változatlanul megtartatott; a hitvestársi öröklés pedig akként szabályoztatott, hogy a túlélő házastárs a szerzeményi vagyonokban leszármazó örökösök nem léte esetében, az öröklött vagyonokban azonban csak akkor örökösödik, ha sem leszármazó, sem felmenő, sem oldalagos örökösök nem léteznek. Az özvegyi jog oda módosított, hogy annak mngszorítását csak a leszármazó örökösök követelhetik. Ha örökösök nincsenek, minden vagyonra különbség nélkül, a szent korona öröklése állapított meg.

Az ideiglenes törvénykezési szabályok által megállapított örökösödési rend kellő méltatása szempontjából nem szabad figyelmen kívül hagyni azon viszonyokat és körülményeket, melyek közepette e nevezetes tanácskozmányok megtartattak. — Mikorra az értekezlet összeült, a törvényhatóságok gyűléstermei már megnyitottak, s úgy ezekben mint a sajtóban a közvélemény nyilatkozatának szabad tér engedtetett. Az akkori körülményeket elfogulatlanul megítélve lehet-e csodálkozni, ha a nyilatkozó közvélemény a visszhatás súlya alatt minden bővebb megfontolás és okadatolás nélkül hangosan emelte fel szavát minden intézkedés ellen, melynek alapját az absolut uralom által felfüggesztett alkotmányos törvényhozás mellőzésével reá erőszakolt patensekben találta fel; s úgy szólván egy szívvel, egy lélekkel mellőzendőnek sürgette azon idegen törvényeket, melyeket az önkény korszaka a hazai jog helyébe állított. Lehet-e csodálkozni, ha azon jelesek, a kik az országbirói tanácskozmányba meghivattak, a jogászt a hazaftól elkülöníteni nem tudták, és épen ezért, de meg azért is, mert tagadhatlan, hogy a közvélemény pressiója alatt állottak, különben is igen súlyos feladatukat nem mindenben a legszerencsésebben oldották meg? A helyzet jellemzésére szolgálván, nem hagyjuk megemlítés nélkül, hogy a tanácskozmány több tagja nyiltan adott kifejezést azon meggyőződésének, hogy az általános közhangulatot ignorálhatónak nem tartja, hogy az okt. 20-iki legf. diploma napja és a tanácskozmány ideje között oly tények, oly események jöttek létre a törvényhatóságok körében, melyeket ignorálni s figyelmen kívül hagyni sem nem taná-

csos, sem nem lehető stb.¹ Az értekezlet egy jeles tagja, ZSIVORA GYÖRGY például nyíltan kimondotta,² hogy a császári diploma megjelenésekor úgy vélekedett, hogy addig, míg a magyar törvényhozás nemzetünk geniusának inkább megfelelő polgári törvénykönyvet alkot, az osztrák polgári törvénykönyvet kell megtartani. «S alig csalatkozom» — így folytatá — «mídon hiszem, hogy a mélyen tisztelt értekezletnek, ha ez előtt két vagy másfél hónappal ülhet vala össze, sikerülhetett volna e nézet helyessége felől az országot meggyőzni. Azonban az értekezlet elkésett s túlszárnyaltatott a köztörvényhatóságok által, melyek időközben minden lépést megtettek, miszerint hatóságaiknál fogva az igazságszolgáltatás ügyét körükbe vonják. Megválasztattak a törvényszékek, melyek itt-ott meg is kezdték működésüket s az osztrák törvények ellen országszerte nagy ellenszenv fejlett ki. Mindezeknél fogva azt hiszem, hogy most már kivihetetlen lenne, vagy kimondhatlan bajokat okozna az osztrák polgári törvény érvényben tartása.» Ezek és az értekezlet számos tagjának hasonló nyilatkozatai a körülmények kényszere alatt állott helyzet megvilágítására kellő alapul szolgálhatnak.

A történelem, különösen a jogtörténelem, mely bizonyára e nagy horderejű tanácskozmánynyal és munkálatával behatóan fog foglalkozni, hivatva leend a tanácskozmány eljárása felett elfogulatlan ítéletet mondani; mi azonban nem mulaszthatjuk el már most kifejezést adni azon meggyőződésünknek, hogy minden körülmények figyelembevételével az országbirói értekezletet nem lehet vádolni azért, mivel intézkedéseiben — melyeket az ideiglenes megélhetés határain túlterjedőnek tekinteni nem is kívánt — nagyszabású jogreformokat, melyekre hivatva és jogosítva sem volt, nem létesített, s nem lehet hibáztatni azért sem, hogy az osztrák törvények érvényben hagyását nem decretálta; mert ez az akkori viszonyok közt méltán kivihetlennék látszott s ennek a tanácskozmányban való merev kimondása aligha nem az ellenkezőt, azt fogta volna eredményezni, hogy a nemzet a törvényhatóságok és a törvényhozás a magyar törvényeknek egészben való visszaállítását sürgették, s illetőleg saját hatáskörükben eszközölték volna is; mi a legveszedelmesebb bonyodalmaknak fogta volna kiapadhatlan kutforrását képezni. Mindenesetre elismeréssel kell adóznunk e tanácskozmánynak azért, hogy volt elég bátorsága a magyar törvény egyszerű visszaállítása helyett a telekkönyvi intézmény és ösiségi pátenz fenntartását kimondani, s oly pótlásokat indítványozni, melyek egyedül tették lehetővé, hogy az igazságszolgáltatás egészen meg nem feneklett. Elismerés illeti a tanácskozmányt különösen azért, hogy munkálatának 7-ik §-ban a végrendekezési jogosultságot öröklött és szerzeményi vagyonok tekintetében egyenlően megadta, s ennek korlátozásául csupán a köteles részt hozta be; mert ez által a régi magyar jog intézkedéseit lényegesen javította, s az első nevezetes lépést tette meg arra, hogy örökösödési jogunk

helyesen szabályozható legyen. És ez annál inkább érdemel megemlítést, mivel az ellenkező álláspont elfogalása nemcsak vitatott a tanácskozmányban, de sőt az albizottság egyik külön véleményében³ kimondandónak indítványoztatott, hogy az öröklött vagyonról csak leszármazó utódok nemléte esetében lehessen végrendekezni.

Mielőtt régi magyar jogunknak és az országbirói értekezlet szabványainak szembeállításával mellett felderíteni igyekeznénk azon fontos eltéréseket, mely a két rendszer örökösödési joga között létezik; az országbirói tanácskozmány által a legideiglenesebb kiegészítő jogszabály jelle gével birandó gyanánt készített, s épen ezért nem a legnagyobb műgonddal szövegezett javaslatnak némely magyarázatot igénylő tételeiről s hézagairól, illetőleg ezeknek a felsőbb bíróságok döntvényei által való megállapítása és pótlásáról kell megemlékeznünk. — Ha KÍTONICH JÁNOS élne az ideiglenes törvénykezési szabályoknak az örökösödésre vonatkozó intézkedéseiben «Centuria certarum contrarietatum et dubietatum»-jainak folytatására bizonyára bőséges anyagot találna. Mi csak azokról akarunk szólni, melyek tárgyunkat közelebbről érdeklik és lényegesebbek.

A 10-ik §. megállapítja, hogy leszármazók hiányában az apa és anya hivatvák öröklésre, mindenik azon érték erejéig, mely tőlük vagy águkról akár végrendelet folytán akár a nélkül az örökhagyóra hárult; az apai ágról származott vagyon az apára, az anyai ágról eredt vagyon pedig az anyára szállván vissza. — A 11-ik §. kimondja, hogy ha az apa vagy anya, vagy közülök már egyik sem élne, magyar törvények értelmében az apát az apai, az anyát az anyai *ágon leszármazott oldalrokonok képviselik*. Végre a 12-ik §. azt rendeli, hogy sem szülők sem tőlük leszármazott oldalrokonok nem levén, az öregapát és öreganyát s illetőleg az ezektől leszármazott oldalrokonokat, s ha ezek sem volnának életben, az ősapát és ősanját, s illetőleg a tőlük leszármazott oldalrokonokat, s így sorba a további felmenőket s illetőleg az ezektől leszármazó oldalrokonokat illeti az öröklés ugyanazon elvek szerint, melyek a 9-, 10- és 11-ik §§-okban megállapítvák.

Csakhamar e jogszabály alkalmazásának gyakorlatba vételénél felmerült, s pro és contra perekben és peren kívül élénken vitatott azon kérdés, hogy az ugynevezett öröklött, vagy helyesebben ági vagyonra vonatkozólag azon ágbeli örökösöket, melyről a vagyon hárult a végtelenig s a rokonság bármely távoliságára való tekintet nélkül illeti-e meg a kizárólagos örökösödési jog, vagy pedig ez ágbeli rokonokat a másik ágbeli rokonok felett csak akkor illeti az örökösödési elsőség, ha a két ágbeli felmenő örökös, vagy a két ágbeli oldalrokonok által képviselt törzs az örökhagyótól egyenlő rokonsági távol-ságban vannak. Az előbbi nézet pártolói azt vitatták, hogy az apáról és apai ágról származott vagyon, ha az apa és a tőle leszármazók nem élnek is, az apai ágon távolabb álló felmenő és oldalági rokonokat egész a vég-

¹ Lásd RÁTH GYÖRGY i. m. 22., 25. s több lapjait.

² Lásd ugyanott 49-ik lapon.

³ Lásd RÁTH GYÖRGY munkája 87. l.

telenségig, addig míg a rokonság bebizonyítható, kizárólag illeti; s az anya vagy az anya leszármazói a legtávolabb álló apai ágbeli rokon által is egészen kizáratnak. Az utóbbi nézet ellenben a mellett kardoskodott, hogyha él az apa, vagy vannak tőle leszármazók, ezek az apai ági vagyont ugyan kizárólag öröklők, s az anya abból mit sem kaphat; de ha az apa elhalt, s tőle leszármazó rokonok sincsenek, akkor a nagyszülők, ősszülők és további felmenők, illetőleg ezeknek leszármazói az anyát

meg nem előzhetik, az örökösödési jog ez esetben kizárólag az anyát illeti. Épen így, ha az apa és anya is leszármazók nélkül halt el, az apai nagyapa és apai nagyanya, illetőleg ezek leszármazói az apai ágbeli vagyont tekintetben elsőszéggel bírnak az anyai nagyszülők és ezeknek leszármazói felett; de az apai ágbeli ősszülők és ezek leszármazói ellenében az anyai ágbeli nagyszülőket, illetőleg ezek leszármazóit illeti az örökösödési jog.

Folyt. követk.

Teleszky István.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A pprdsból: Végzés-e vagy ítélet?

A.-nak B. elleni birtokba visszahelyezési sommás perében a per tárgyát képező, haszonbérleten alapuló birtokjog és ebből folyó haszonélvezet, ugye haszonbérlet birtok összes beruházásai zárlat alá vétetvén, felperes ezek birtokába jogérvényesen behelyezve lett.

Az e tárgyban kelt másodbírósi ítélet ideje táján azonban,

C. a zárlat alá vett ingó javakból néhány darabra;

D. pedig a zárlati javakból más darabokra, és a haszonbérlet birtok egy részére külön-külön tulajdoni igénykeresetet indítottak, és pedig az ingóságokra szerzeményi tulajdonjog — a haszonbérlet birtok egy részére pedig, alhaszonbéri szerződés — jogcímén.

E két kereset külön időben nyújtatván be, a bíróság azok tárgyalására külön határnapot tűzött és azokat külön jkvben tárgyalván, elsőrendű alperes (a főper felperesének) a keresetindítás idejére nézve tett késedelem miatti kifogásait azon okból, mert: a zárlatból kifolyó igényperek határidőhöz kötve nincsenek, elvetette, és mindkét ügyet külön «végzés» által döntötte el, és felpereseket keresetükkel elutasította.

Ezen «végzések» ellen mindkét perben felperesek felebbezéssel élvén,

C. perében a kir. tábla hivatalból észlelt semmiségi ok miatt a pert a semmitőszékhez áttette, és ez a hozott végzést azon indokolással, «hogy a pptrs értelmében csak a végrehajtásból felmerült igényperek intézendők el végzéssel,» megsemmisítette. Kifolyó indokolásul felhozván, «hogy felek a pptrs értelmében végzés hozatala esetén a harmadbírósi felülvizsgálat jogától megfosztatnának.»

D. perében pedig a kir. tábla a hozott «végzést» egész terjedelemben «végzésileg» jóváhagyta. Ezen másodbírósi végzés ellen felperes semmiségi panaszszal élt, de abban — nem lévén tudomása a C. perében történetekről — ezen tényt nem panaszolta, és így semmiségi panaszát a semmitőszék elvetette azon indokból, «hogy az elsőbírósi határozat alaki tekintetben jogerőre emelkedvén, az ellen többé semmiségi panaszának helye nincs.»

Két, teljesen azonos természetű és alaku ügyben tehát felsőbb bírósi határozatok alapján «Végzés» és «Ítélet» határozati címek szerepelnek.

A dolog érdemére ugyan e két szó tökéletesen egyet jelent, de nem a pptrsban ugyis gyér vezérelve gyarapítására, a bíróságok teendőinek mérséklésére, és az e. f. bíró alapos tájékozottsága és a bíróságok tekintélyének megállapítására, és nem a semmiségi esetek mikor és mily módon jogosult észlelhetőségére, és nem a feleknek jogok adása vagy megvonására nézve.

Az országb. ért. a makacssági határozatokat «végzés» alakjában rendelte hozni; ma e határozatok ítélet címén szerepelnek. Ha e változás elvből történt és nem azért, hogy az új pptrs.-ban «újsgok» legyenek, és ha elvből állanak a szavatossági, az elhalt perfél jogutódának eskületehetési stb. kérdéseknek, és különösen a végrehajtásbéli igénypereknek végzés általi eldöntései, úgy azon elvet kell elfogadnunk, hogy «ítéletet» hoz a bíró minden peres kérdés felett, melyben a kérdésessé tett jogok — az alapper fel- és alperese között — ügyéremlegesen vitattattak; és végzést hoz a bíró minden peres kérdés felett, a melyet az alapper fel- és alperesén kívül akár a perbevonás, akár bármi című beavatkozás által az alapperen kívül állott harmadik személy tesz kérdésessé, — és pedig azért, mert: a bíró ítéletében oda itéli a jogot, melyet egyik fél a másiktól megtagadott; de ha e vitatott jog iránt a peren kívül

állott harmadik személy is jogot formál és jogai érvényesítése végett perbe száll, a bíró nem a per tárgyát itéli el, csak azon kérdés felett dönt, az avatkozó harmadiknak van-e joga a perfelek vitás kérelme alól a per tárgyát elvonni? — E kérdést teljesen gyakorlatilag igazolják a végrehajtásból eredett igényperek, hol a felperes tulajdonjogát a bíró soha sem itéli oda az igénylőnek, hanem az igényelt tárgyat felmenti a bírói zár alól, melyre a végrehajtást szenvedettnek az igénylőnél erősebb joga nincs. De egyáltalában nincs kizárva e bírói határozatokban, hogy a zár alól feloldott tárgy más jogcímén egy másik személy tulajdona ne lehessen. Ítéleteiben tehát a bíró a vitatott jogot már feltétlenül oda itéli egyik vagy másik félnek, míg végzéseiben csak a főkereseti kérelem alól mentesíti a mellékkereset által követelt tárgyat, vagyis azt mondja ki, hogy az a főperbeli perfelek között vitássá nem válhatik, — a perenkívül álló mások erősebb jogai miatt.

Épen ez áll — és még inkább mint a végrehajtási ügyeknél — a zárlati tárgyakra nézve, főleg hol felek csak birtokjogokat vitatnak.

Még az esetben sem állhat meg az ily perekben az ítéleti cím, ha a főper tárgya már jogérvényesen lett oda itélve, mert az esetben ismét maga a tulajdonjog, annak átadása stb. címeknek kell szerepelniök, míg ellenben a tulajdonjogi igény című perben a bíró határozata elvonhatja a tárgyat a per alól, a nélkül, hogy a főper perfelei között ítélettel döntött volna.

Nincs tehát semmi alap arra, hogy egyik igényperbeli határozat végzés, másik ítélet címét viselje, és a pptrsra fektetett indokolás nem az abban foglalt elven, hanem az abban rejlő hiányokon alapszik. Melyet ha a sem. határozat elveiből tovább fejtegetünk, egy furcsa kérdés állhat elő: a pptrs ugyanis nem mondja, hogy végzésbéli határozatok ellen perújításnak helye lehetne, míg az ítélettel eldöntött ügyekre ennek helye van; és így megtörténhetné, hogy az alapperbeli perfelek pert ujtatának az igénylő ellen és visszaszereznék a per tárgyát, hogy a felett ők pereljenek. Vagy ellenkezőleg az igénylő élhetne perújítással.

Míg végzések esetén ilyenekre következtetni sem lehet, és az igénylőnek peresztesség esetén a főperbeli nyertes ellen jogai külön peruttra fenmaradnak. Mint ezt a pptrsnek «többletre» utasító határozata is igazolja.

A felsőbb bíróságok két vezérlést követnek: Egyik, hogy a mi nincs megírva a pptrsban, az nem létezhet, másik, hogy a hasonló esetek, hasonlói eljárások szabályok alá vonandók. Hogy e két irány mily hátráltató a perfelek tájékozása és az e. f. bíróságok nézeteire, azt eléggé igazolják a számtalan sem. panaszok és határozatok. Nem említve fel e mellett a végtelenül szaporodó munkát, rontja a bíróságok tekintélyét és hitelét, a mit eléggé igazol azon mindennap hallott kifejezés a bírói határozatok felett: «majd appellálom.»

De miért nem bocsájtkozott a semmitőszék hivatalból a D. perében a «végzés» megsemmisítésébe?

Többször volt alkalom tapasztalni, hogy a mely határozatokat a kir. tábla a semmitőszékhez áttett, azon határozatok megsemmisítettek, míg hasonló esetekben megjárták a semmitőszéket és sértetlenül kerültek vissza. Nyomasztólag kétes tehát, hogy az általában elvileg elismert nagy vitatás után erősebb alapra jutott nézetek-e irányadók? vagy pedig egy felsőbb bíróság nézete nem visszautasítható? Vagy pedig vannak perek, hol az érdem az alakiságért és viszont az alakszerűség az érdemért nem számít? — Mert: vannak

perek száz számra, hol ezek állanak a felsőbb ítéletekhez: »a bíróság ítélete oly hozzáadással» — »azon kiigazítással» — »helyesebben» stb. helybenhagyatik, míg ellen esetben, megsemmisítés kérvén, meg is semmisítetik.

A hivatalbóli semmisségi esetek vizsgálata nézetünk szerint kiterjed minden bíróságok határozatára és ily mérvben egy bíróság ítélete sem emelkedhetik jogerőre. És a semmisségi esetek, ha oly mérvűek, hogy azzal vagy a nélkül meg lehet élni, hivatalbóli vizsgálatnak tárgyai sem lehetnek. Annál kevésbé, mert a pptrs világosan kijelöli ennek eseteit. Ellen esetre a felsőbb bíróság határozataira épen úgy szól, mint az alantakra nézve, és nem tesz különbséget az idő és mód tekintetében, melyben azok vizsgálat alá vehetők.

P.

kir. tszéki bíró.

Felebbezési költségek és munkadíjak.

Az ügyvéd szellemi munkássága után él azon szellemi tőke kamataiból, melyet hosszú évek során fáradalommal, költséggel — legtöbb esetben nélkülözésekkel szerzett meg. — Egész működése a szellem munkájából áll; mit becse szerint díjazni és jutalmazni igazságosan alig lehet, mert oly mértéket, mely a szellemi munkát megbírálni és mérlegelni képes lenne minden személy észtehetségéhez képest — véges lények alig találhatnak fel.

Azonban míg más hivatással bíró egyének műveikért, fáradságaikért kívánságuk és óhajuk szerinti díjazásban részesülhetnek s mostoha viszonyok kivételével részesülnek is — úgy annyira, hogy műveik árával nemcsak az arra fordított időt, de a szellemi vagy testi fáradságot, az ügyesség megszerzésére fordított tőke kamatait és még ezen felül jövedelmet is nyernek: addig az ügyvéd munkássága, sok esetben majdnem megfizethetlen ügyessége és tevékenysége a legszigorubb bírálatnak van kitéve díjazás tekintetében, oly annyira, hogy leggyakrabban és igen sok esetben a szellemi erő egy részének felhasználása épen nem, az idő igen ritkán s csakis a fizikai fáradság térítetik meg: vagyis legtöbb esetben csak napszámot kap, tekintet nélkül a nyújtott munkára fordított idő, fáradság és szellemi működésre.

Általános díjszabályzatot igen nehéz megállapítani, ámbar talán a leghelyesebb lenne: de a megállapítás igazságosságát nehéz eltalálni, mert vannak ügyek, melyek értékükben kicsinyek ugyan, de több szellemi munkát és fáradságot igényelnek, s viszont — ennek folytán az »aranyos középutat» vajmi nehéz lenne feltalálni.

Többé-kevésbé azonban, részint a bíróságok gyakorlata, részint a törvényhozás e bajokon segített; — az első a szakadatlan gyakorlat folytán a díjazás mennyiségét, a második a díjazásra jogosított czimeket megállapította — s ha néha a bíróságok nagyon mostohán és fősvényen állapítanak meg, mint egyes kivételek figyelembe nem igen jöhetnek azok.

Nem is czélom jelenleg az első bíróságnál teljesített ügyvédi munkálatok, elsőbírósági beadványok díjazásáról szólni: hanem pusztán a felebbezésekről, melyeknek díjazására nézve sem a törvényhozás, sem a bírósági gyakorlatok irányadó elvet meg nem állapítottak.

Szerény nézetem szerint az ügyvédi működés, a szellemi tőke felhasználása és értékesítése nem az első bíróság előtti tárgyalásokban keresendő és méltánylandó, hanem a felebbezésekben; a felebbezés azon munka, mely az ügyvédet, mint jogászt veszi igénybe — s mely legtöbb érdemmel bír a díjazásra.

Ha széttekintünk, épen az ellenkezőt látjuk érvényesülni jogéletünkben: nevezetesen a felebbezéseket sem az első foku, sem a felsőbb foku bíróságok nem találják érdemeseknek a díjazásra!! Honnan van ez? Régi szokás. — E szokást azonban »ad acta» kell tenni; — mert nemcsak a méltányosság, de az igazság is megköveteli azt.

Követeli a méltányosság már ama tekintetből is, hogy a képviselt féllel az ügyvéd a harmóniát fentarthassa egy részről, hogy tulságos díjazást ne követelhessen felebbezési dolgozataiért felétől, s hogy ne kényteleníttessék az ügyvéd teljesített munkájának megítélése s díjazása végett ujjal a bírósághoz fordulni s képviselt fele ellen támadni, de követeli a felebbezés bírói díjazását az igazság, mert sem a fél nem kívánhatja ügyvéde munkásságát ingyen venni igénybe; de az ügyvéd sem köteles ingyen dolgozni másnak

érdekében — s joggal követelheti a bíróságtól, hogy idővesztése, szellemi munkássága és fáradsága kellő elismerésben részesíttessék.

Az eddigi gyakorlat e tekintetben nem kielégítő sem az ügyvéd, sem a képviselt félre nézve; mert az ügyvéd saját munkájának bírálatára és díjazására van kényszerítve, mely kényszer őt elfogultságra és részrehajlásra vezet, a fél pedig legtöbb esetben meg nem tudja ítélni, hogy az ügyvédi munkásságért mi sok, mi kevés, s ennek folytán az egység rendesen füstbe megy, s az odiosus, mondhatni leggyűlöltebb per kezdődik, mely nemcsak a túlkövetelés hibájába sodorja a megsértett önérzetes ügyvédet, de a legbékésebb féllel egyetértést is kellemetlenül zavarja, az ügyvéd hírnevét lerontja s teljesen jogtalanul és ok nélkül a pletyka tárgyává s a rágalom anyagává aljasítja az ügyvédi kart.

Nem tévedek — az e tekintetben vezetendő statisztika begyűzhetné szavaim igazságát — hogy a legtöbb felszámítási keresetek a felebbezésekért igénybe vett díjazások megtagadásából származnak: e felszámítási keresetek pedig épugy terhesek a bíróra, mint a félre és ügyvédre; az ezen keresetekben hozott ítéletek igazságosaknak soha senki által nem fognak tekintetni: nem a fél által, mert ez már a követelt kevesebbet is sokalta; nem az ügyvéd által, ki a megállapítottnál több összeget sem találta méltánytalan és igazságtalannak; nem a közönség részéről, ki az egyoldalú értesítések és információkból merítve tudomást ily esetekről — legtöbbször nyer alkalmat és tápot, kikelni a bíróság és ügyvédek ellen.

A törvényhozás egyik legszebb feladata abban culminál, hogy a társadalmi és jogélet mentül kevesebb surlódásoknak legyen kitéve: e surlódások — mint a köznapi tapasztalás tanítja — úgy fordulnak elő leggyakrabban — elég sajnós! — hogy a teljesített munka díjazása kerül szőnyegre. A mechanikus munkánál ép úgy előfordulnak az érdekek e surlódásai, mint az intellectualisnál; de ez utóbbinál már annyival is inkább többször és élesebben, mert a szellemi munkálkodásra mértéket alkalmazni alig lehet.

A törvényhozásnak okvetlenül kellett volna intézkednie és szabályt alkotnia arra nézve, hogy vajjon a szellemi munka díjazása mily alapra fektetessék: az általa nyert anyagi haszonnal viszonyra és összeköttetésre; melynek alapján, minél nagyobb lenne az elért tényleges haszon, annál nagyobb lenne a díjazás is; vagy pedig a kérdés bonyolultságára és fontosságára, mely alap igen szabatos bírálatot igényelne; vagy pedig, tekintet nélkül minden körülményre, egyszerűen a tény lenne díjazandó: illetőleg a felebbezésben nyilvánuló szellemi működés ténye.

E három alap közül — mindig tekintettel az ügyvédi működésre — külön-külön egyet nem ajánlhatni, mert mindegyik egyoldalú megterhelhet és egyoldalú díjazásra vezetne. Az eredmény szerint fizetni ki a díjat, annyi lenne, mint miibe sem venni a szellemi munkásságot, mert rendezett jogviszonyok közepette peres ügyekben a nagy eredmények és hasznok kivívása — miután nagy dolgokat véletlenül ma senki sem hagy, nagy összegeket biztosítás nélkül senki sem forgat — kevés szellemi munkásságot igényel egyrészt; és másrészt tülkpné a díjazás azon határt, mit a díj fogalma jelöl ki — s intézkedéssé válnék.

Szerény nézetem szerint legalkalmasabb a tisztességes díjazási alapra az eredmény és a peres kérdés bonyolultsága összevéve; mert ezen alapon kikerültetik a szélsőség, a díjazás fogalma természetes határai között megtartatik; — az ügyvéd szellemi munkássága tiszteletben s a fél érdeke is egész teljében megóvatik.

Ily alapon építve fel a díjazás mértékét, legelső sorban a törvényhozást illetné ezen mértéknek életbeléptetése a felebbezésekre nézve.

A perrendtartásnak okvetlenül ki kell terjednie a per e mozzanatára is.

Feltalálhatván az alap, melyre az igazságos és méltányos díjazás fektethető, a bíróság lenne hivatva mindenkor a felebbezéseknek ezen alapon megbírálása és díjazására — ez pedig mind a három foku bíróságnak hatáskörében állhatna.

Az ügyvéd és felek között e »lapis offensionis»-t hagyni nem lehet, nem már azért sem, mert a közönség, megszokván »nyuzónak» tartani az ügyvédet, nem viseltetik semmi bizalommal sem az iránt, sőt kérjen az munkájáért bármily keveset, 100 közül 90 soknak fogja azt találni.

A bíróság intézkedésében azonban a közönség rendesen meg-

nyugszik, mert az reá nézve egy harmadik érdektelen felet képez; — s így legüdvösebb, sőt egyedül üdvös a felebbezési munkálatok díjazási hatalmát a bíróságok kezeibe tenni le akkép, hogy minden beadott felebbezési költségek és díjak a beadáskor — s nem később keletkezett felszámítási kereset alkalmával állapíttatnának meg.

Az elsőbíróság tulzott megállapításába a felsőbb bíróságok a felebbvitel alkalmával beleegyezhethetnének; az ügy nem vitetvén feljebb a költségek tekintetében sem a harmadik bírósághoz, a felek megnyugtatójának vélelme állna elő a felebbezési megállapításra nézve is.

A felebbezési költségek megállapítási hatalma a bíróságok kezeibe tétetvén le, itt most csak az a kérdés merülne fel, hogy vajjon ki által viseltessek az: ezen kérdés azonban csak látszólag kétes, valójában véve erre nézve nézetkülönbség alig képzelhető, mert a felebbezés mindig a vesztes fél érdekében a nyertes ellenére tétetik, tehát a felebbezési költségek csakis az által viselendők, a kinek érdekében történtek, kivéven azon esetet, midőn a felebbezés folytán az elsőbíróságnál vesztes fél pernyertessé lett; ekkor már látszólag igazságossá és jogossá válik azon elv, hogy a vesztes fizesse a felebbezés költségeit is; de miután a bíróság hozza meggyőződése és a bizonyítékok bírálata alapján legjobb lelkiismerete szerint az ítéletet, a felebbezési költségek viselésénél egyáltalán mellőzendőnek találom azon elvet, hogy a pervesztes a költségek viselésében is elmarasztalandó.

Mindezek alapján szerény nézetem szerint igen üdvös és helyes lenne, ha a ptrs átalakításánál kellő figyelembe vétetnék a felebbezési költségek és díjak megállapításának költsége; nemcsak azért, mert az ügyvédi munkásság honorálásának elfogadott elve kívánja ezt, de főleg, mert az ügyvédi működés egy odiumtól szabadulna meg.

A ptrsba tehát a következő paragraphus veendő be a felebbezésekre nézve.

«Felebbezési indokok írásbelileg mindig az elsőbíróságnál, a hol az ügy tárgyalatott, adandók be s az elsőbíróság az ügy minősége és a kereseti követelés mennyisége, valamint az indokok megírásából következtethető teljesített munkásság alapján a felebbezési beadvány díját és költségeit azonnal megállapítja és a felterjesztést jelentő végzésben a felebbezésért megállapított díjakat és költségeket a felebbező féllel közli.»

Nem a kapzsiság mondta tolfba ezen eszméket s nem is ama vágy, hogy az ügyvédi működés jövedelmei biztosíttassanak; de főleg és kizárólag azon kifejtett nézet vezérelt jelen soraim írására, mert meggyőződtem és tapasztaltam, hogy a bírói megállapítás által nem szabott munkadíjak és költségek mily kellemetlen helyzet és viszonyba sodorják az ügyvédet a közönséggel szemben s mennyire rontják az ügyvédi kar nymbusát, melyet megőrizni különösen egy, a műveltség tetőpontját még el nem ért államban: első kötelesség ha nem is, de mindenesetre a jogrend követelménye, mert az ügyvéd van hivatva egy részről a jogot és igazságot védeni, más részről a hozott törvényeket azok folytonos alkalmazásba vétele által a közönségbe szivárogtatni és annak tiszteletét és annak cultusát erősíteni.

Vajha e szerény sorok nem a pusztában elhaló szavak lennének, hanem a perrendtrts ujjaalakításánál kellő figyelemre méltattatnának.

A társadalmi élet, mint már említém, egészségessé és tisztulttá akkor leend, ha az érdekek surlódásaira szolgáló okok eltávolíttatnak.

Vörös Vidor.

A közjegyzői díjak megállapításáról.

Bírói kiküldöttként működött kir. közjegyző díjai megállapítása tárgyában hozott végzés ellen van-e sem. panasznak helye?

Ezen kérdést tárgyalta a «Jagt. Közl.» f. évi 22. számában és helyesen érvelt akként, hogy az esetben, ha a semmitőszék orvoslást nem nyújtana, a törvény hiányát okvetlenül miniszteri rendelettel kell pótolni, mert csak feledékenységből nem intézkedett az iránt a decz. 17-én 4186. sz. a. kiadott rendelet.

Örömmel constatálhatjuk azonban, hogy a semmitőszék túltette magát a kir. ítélőtábla szűkkeblűségén és már f. évi május

31-én 7913. sz. a. egy üdvös elvi jelentőségű határozatot hozott. K. János hagyatéki ügyében ugyanis a lengyeltóti királyi járásbíróóság 1876. febr. 23-án 629. sz. alatti végzésével, a marczali kir. közjegyzőnek, a hagyaték eljárása körüli díjait és költségeit 19 frt 16 krban állapította meg. Ezen végzés ellen N. József kir. közjegyző semmiségi panaszt adott be.

A m. kir. Curia, mint semmitőszék, a kir. járásbíróáságnak fentebbi számu és keletü végzését, a ptrs. 297. §. 1. pontja alapján megsemmisítette, és azt, a kir. közjegyző részéze járó díjaknak ujabbi és pedig indokolt végzés melletti megállapítására utasította;

mert a kir. közjegyzőnek ez esetben, ha mint bírósági megbízott működik, az 1874. évi december 17-én kelt igazságügy-miniszteri rendelet 22. §-a értelmében csak díjai esnek bírósági megállapítás alá, az előadott kész kiadások és költségek felett határozni a bíróság hivatva nincsen, hanem ez irányban panaszt emelni csak a felek jogosítvák, következve a bíróság jelen esetben hatáskörén túlment, a midőn a kir. közjegyző költségeit is — minden indokolást nélkülöző végzése által — hivatalból megállapította.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (**Budapest**, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A BÜNTETŐJOG ÁLTALÁNOS

TANAI, tekintettel az ujabbkori törvényhozásra. Irta: *dr. Schnierer Aladár*. Füzve 2 frt 40 kr.

A BÜNTETTEK ÉS BÜNTETÉSEIK.

A büntetőjog különös része. Tekintettel az ujabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. — Irta: *dr. Schnierer Aladár*. Füzve 3 frt.

A KERESKEDELMI TÖRVÉNY

MAGYARÁZATA. Irta: *dr. Schnierer Gyula*, keresk. miniszteri osztálytanácsos, a kereskedelmi törvény tárgyalására egybehívott értekezlet volt szakelőadója. — Füzve 2 frt 80 kr.

A MAGYAR VÁLTÓJOG KÉZI-

KÖNYVE. Az 1840. XV. tczikk I. r. és az 1844. VI. tcz., nemkülönben az ezeket kiegészítő rendeletek alapján, különös tekintettel a felsőbb törvényszékek elvi megállapodására. Irta: *Apáthy István*. Második kiadás. Füzve 2 frt 40 kr.

BÉLYEG- ÉS ILLETÉKSZABÁLYOK

A legujabb időkig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Átdolgozta: *dr. Mariska Vilmos*. Füzve 1 frt.

DÖNTVÉNYTÁR.

A magyar kir. Curia semmitőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályának elvi jelentőségű határozatai. Gyűjtötték: *dr. Dárdai Sándor*, a «Jagt. Közl.» szerkesztője; *dr. Gallu József*, kir. it. táblai bíró; *Ziinszky Imre*, kir. tábl. pót-bíró. Az eddig megjelent évfolyamok: I—II., III., IV., V., VI. füzve egy-egy folyam 2 frt. VII. folyam 2 frt 50 kr. VIII., IX. egy-egy 2 frt. X. az I—X. kötetek tárgymutatójával 3 frt 50 kr. XI., XII., XIII. és XIV. egy-egy folyam füzve 2 frt.

IGAZSÁGÜGYI RENDELETEK.

A magyar kir. miniszter által kibocsátott törvénykezési rendeleteknek gyűjteménye betűrendes tartalommal ellátva. 1867—71. évi folyamok. Vászomban kötve 5 forint.

1875. évi folyam. Füzve 80 kr.

MAGYAR PÉNZÜGYI TÖRVÉNY-

ISME. Törvények, szabályrendeletek, utasítások és egyéb hivatalos források alapján, a tudor- és ügyvédjelöltek igényeire alkalmazva rendszerbe foglalta *dr. Mariska Vilmos*.

Füzve 2 frt 80 kr.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 ft A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A VI. m. jogászgűlés tárgyalásainak eredményei. Dr. Herich Károly, min. osztálytanácsos urtól. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Akaratszabadság. Dr. Dobránszky Péter, mű- és jogegyetemi tanár urtól. — A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról. Zlinszky Imre, királyi táblai bíró urtól. — Törvénykezési szemle. A közszerzeményi jog kérdéséhez. Dr. Imling Konrád, bíró urtól. — Egy példa a semmitőszék eljárásából. Dr. Mosánszky Győző, h.-ügyvéd urtól. — Külömfélék. — Hirdetések.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A VI. magyar jogászgűlés tárgyalásainak eredményei.

Második szakosztály.

A második szakosztálynak, igénytelen felfogásom szerint, nincs oka büszkélkedni hozott határozataival. Az első kérdéssel, néhány tagot kivéve, nem is mert szembe szállni, — a másodikra nézve pedig beérte a pusztá negatívóval.

Az első kérdés az volt, vajjon két vagy több biztosító-társulat egyesülése esetén a *megszűnő* társulatnál biztosítottak követelhetik-e a szerződés felbontását, — és ha igen, mit követelhetnek vissza?

Az előadó (dr. SCHNIERER GYULA) azon indítvány nyal lépett elő: mondja ki a jogászgűlés, hogy ily esetben a biztosítottak igen is fel vannak jogosítva a szerződés felbontására. A visszakövetelést illetőleg pedig adasanak ki a *kárbiztosításnál* a lefolyt biztosítási időn tul befizetett díjak, — *életbiztosításnál* pedig fizetessék vissza a biztosítási kötvénynek időleges értéke (Zeitwert der Police) azaz a díjtartaléknak a kötvényre eső jutaléka.

SCHNIERER a véleményező BRÖDE és BECK urakkal együtt azon magánjogi álláspontból indult ki, hogy a felbonthatási jog iránt kétség fenn nem foroghat, mivel kétoldalu jogügyletnél egyik fél sem substituálhatja magát a másik fél beleegyezése nélkül. A visszakövetelés pedig egyszerű számítás. Kárbiztosításnál úgy áll a dolog, hogy ha például a ház tűzkár ellen, a telek jégkár ellen, az aruk fuvarozási veszélyek ellen stb. öt évre voltak biztosítva, s a fusio beálltakor 3 év már lefolyt, úgy az öt évre előre fizetett díjakból a hátralevő két évi díjak visszalizetendők. Ezen esetben csakugyan a számítás a lehető legegyszerűbb. Életbiztosításnál azonban a kötvénynek időleges értékét visszakövetelni egyenes igazságtalanságot involval a megszűnő biztosító-társulattal szemben, minthogy ily módon teljesen tekinteten kívül hagyatik a risico, melyet a társaság addig is viselt volt. Ez, úgy hiszem, világos dolog. Mert kárbiztosításnál a társulatnak megmaradnak a díjak három évre a viselt kockázat fejében. Nemde ellenmondás, ha életbiztosítás-

nál a társulat nem kap semmit a lefolyt idő alatt viselt risico-ért?

Volt ellenvélemény (HERICH és dr. SCHWARZ GYULA), mely azon nézetnek hódolt, hogy fusio esetén a biztosítottakat az egyoldalú felbontási jog *nem* illeti meg, ha csak a kötvényben ez irányban megállapodás nem történt. Magától értetik, hogy tehát visszakövetelhetési jog sincs.

A felbontási jog azért tagadandó meg, mert a fusiónak jogi természete abban áll, hogy két vagy több gazdasági vállalat, melyek eddig külön-külön cég alatt működtek, ezentúl *ugyanazon* cég alatt fognak működni. Fusio esetén nem lehet egyszerűen *megszűnő* társulatról szólni, mert hiszen *valamennyi* fusionáló társulat megszűnik s az csak irrelevans dolog, hogy a «Duna» és «Tisza» társulatokat ezentúl csak «Tiszának» fogjuk hívni, mert ugyancsak semmit sem változtathat a dolgon, ha az egyesült társulat «Duna» név alatt, vagy épen új cég, például «Discordia» alatt folytatná működését. — Továbbá nem lehet állítani, hogy fusiónál a felbontási jog megtagadásával a megszűnő társulat a biztosítottat kényszeritené, miként akarata ellen az előbbi adós helyébe mást, t. i. az *új* társulatot fogadja el. Mert a fusio nem substituálás, nem kicserélése «a terhes kötelezettség teljesítését magára válalt főszemélyeknek, — hanem ellenkezőleg ezeknek *egyesülése*. Valamennyi az előtt meg volt gazdasági alap fenmarad továbbra is, csak a több cég helyébe lép egy *közös* cég.

De még ha substituálás volna is, még akkor sem állana a dolog oly kétségbeejtően roszul. A kereskedelmi törvény maga sanctionált még ilyent is — és pedig nagyon helyesen. Ott van a 484. §. Ha a biztosított tárgy tulajdona, illetőleg a tárgyhöz való érdek a szerződés tartama alatt vétel útján vagy egyébként másra *ruházatik* át, a biztosítási szerződés minden jogokkal és köteleességekkel együtt a biztosító *beleegyezése nélkül* is, az új tulajdonosra megy át, feltéve, hogy ennek ellenkezője a biztosítási szerződésben ki nem köttetett s a tulajdon átruházásával a szerződés feltetelein változás nem történik. — Ott van az 1874. évi június 11-én kelt új belga törvénynek 30. §-a: «en cas d'aliénation de la chose assurée, l'assurance profite de plein droit, sauf convention contraire, au nouveau propriétaire, à raison de tous les risques pour lesquels la prime a été payée au moment de l'aliénation.»

El van ismervé, hogy a kereskedelmi ügyletek gazdasági tartalma mérvadó azok jogi természetének megítélésénél. Csak így érthetők meg a hivatkozott törvényes

intézkedések. Olvassuk csak el STEIN LÖRINCZ-nek szel-
lemdus munkáját: *Die Gegenwart und Zukunft der
Rechts- und Staatswissenschaft in Deutschland* és szám-
talan példával fogjuk ezen tételt illusztrálva látni. Vizsgál-
juk csak végig a kereskedelmi jognak egyes szabványait,
miként keletkeztek és miként fejlődnek — és meg fogunk
győződni, hogy a gazdasági cél megteremti magának a
jogi nézponthoz még a magánjogban is minden prae-
construált theoriák ellenére, — annál inkább a forgalmi
jogban. Avagy a váltójog nem magából az ügylet termé-
szetéből képződött-e és nem vig dolog-e, hogy míg váltó-
törvény minden civilizált államban van, addig a tudósok
még mindig nincsenek tisztában *theoriája* iránt. És az
értékpapírok egyes nemei nem rég forognak-e közkezen,
szabályozva a kibocsátó akarata által, míg azután a codi-
ficatio a már megjegyzett szabványokat paragraphu-
sok alakjába önti. Avagy a részvénytársulatoknak törté-
neti fejlődése nem világosan mutatja-e, hogy minden
életrevaló gazdasági eszme elvégre is kiküzdí jogi elis-
merését? S a biztosítási jog — a kereskedelmi jognak
hamupipőkéje — nem fejlődik-e évről-évre mondhatni
kézzelfoghatólag?

Igy vagyunk a fusióval is: napról-napra jobban tisztulnak a nézetek, közelebb jutnak gazdasági természetének felismeréséhez. És látva, hogy a különben legüdvösebb intézmények csalárdság és rossz akarat által kizsákmányoltatnak, — a strictum jus transigál a gazdasági céllal akarja ezt előmozdítani lehetőleg, de megmenteni lehetőleg minden visszaélés elől.

Innen erednek a «cautelák». Nem deductiv uton vonhatók azok le, mert az adott tényezőktől függnék. Ezért a fusio szabályozásánál is szükségesek a cautelák, de másrészt a szabályozásnak nem volna értelme, ha a fusiót magát tárgy nélkülivé hagyjuk tenni.

A feltett kérdésre csak az angol törvényhozás adott eddig indirect feleletet, a mennyiben a fusiónak helyt nem ad, hogy ha a biztosított összegek egy tizedét képviselő biztosítottak *akár az egyik, akár a másik* társulat részéről az egyesülés ellen tiltakoznak. Ezen intézkedés bizonyítja épen, hogy egy tizenegyednek tiltakozása hiábavaló és még hasztalanabb egyes biztosítottak tiltakozása. De nem nagy hibát követtek volna-e el az angolok, midőn az egyesnek felbontási joga helyébe ezt a tiltakozást decretálták az előforduló szédelgések elhárítása céljából, hogy ha általános magánjogi elvekből oly egyszerűen folynék a felbontási jog.

Azután az életbiztosításnál különösen *igazságosan* ki sem számítható a visszafizetendő összeg. Mert a *nagy számok* törvénye szét nem morzsálható. *Tontinák*nál és *halálra* kötött *egyes* életbiztosításnál a díjtartaléknak minden egyes biztosítottat *illető* része ki nem vehető a többiek jogainak alterálása nélkül. Azt pedig épen helytelen elvnek tartom, hogy annyi adandó ki, a mennyivel a biztosított egy másik, tetszése szerint választott társulatnál, hason helyzetbe léphetne.

A szakosztály többsége azonban a kérdést egyszerűen elejtette és a napirendre tért át. Mert hát «de lege

ferenda nincs szó (miért nem?) — de lege lata pedig ott van a kereskedelmi törvény, a mely ugyan a kérdésre nem ad feleletet, — hanem a bíróságok majd el fognak igazodni.

A második kérdés, a melylyel a szakosztály foglalkozott, az volt: «A kényszeregyességnek a csődeljárásban adassék-e hely; ha igen, a csőd minő neménél és mily alakban?» A szakosztály és utána a teljes ülés, fel-fogásom szerint, helyesen adta rá a feleletet: hogy a csődeljárásban a kényszeregyesség egyáltalán mellőztessék.

Fentartom magamnak e kérdésre bővebben visszatérni, mert fontos és érdekes is egyaránt. Egyelőre azonban csak annyit jegyzek meg, hogy fontosabb és érdekesebb volna nekünk a büntetőtörvénykönyv és egy kimerítő «actio Pauliana». Azután nyugodtabb lélekkel foghatnánk megint a kényszeregyesség célszerű volta feletti vitatkozashoz.

Dr. Herich Károly,
min. osztálytanácsos.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Habozás nélkül kijelenthetjük, hogy a 10., 11. és 12-ik §-ok nem kielégítő szövegezése mindkét vélemény mellett elegendő indokok felhozásának enged ugyan tért; de ha csupán az ideiglenes törvénykezési szabályok szövegét tekintjük, az utóbbi vélemény látszik helyesebbnek. Ennek indoklására elég legyen azt kiemelni, hogy a 10. szakaszban az apai ágról eredt vagyon tekintetében csak az apának, az anyai ágról eredt vagyon tekintetében pedig csak az anyának örökösödési joga van megállapítva; hogy a 11-dik §. azon rendeletéből, hogy az apát az apai, az anyát az anyai ágon *leszármazott oldalrokonok képviselik*, combinative a 12-ik §. intézkedésével, csupán annyit lehet következtetni, hogy az apa, illetőleg anya helyébe az örökhagyónak azon oldalági rokonai jönnek, kik az apától, illetőleg az anyától származnak le, mert csak ezekre, nem pedig valamely távolabbi felmenőtől leszármazott oldalrokonokra illik a törvénynek azon kifejezése, hogy az apát apai, az anyát pedig az anyai ágon *leszármazott oldalrokonok képviselik*, végre hogy a 12. §. azon szavaiból «*sem szülők, sem tőle leszármazott örökösök nem levén, az öregapát és öreganyát, illetőleg a tőle a leszármazott oldalrokonokat illeti az öröklés*» a helyes gramaticai törvénytárgy szerint csakugyan azt lehet következtetni, hogy az öregapára és öreganyára, illetőleg a tőlük leszármazott oldalrokonokra csak akkor kerül a sor, ha sem az apa, sem az anya, sem ezek leszármazói nincsenek életben. Ha az ellenkező nézet kívántott érvényre emeltetni, akkor a 12. §-t körülbelül következően kellett volna szövegezni. *Ha az apa vagy az anya már nem élnek s tőlük leszármazott oldalrokonok sincsenek* stb. Figyelembe veendő még az, hogy a 10. §. nemcsak az öröklött, hanem a szerzett vagyonról is intézkedik és kimondja, hogy hitvestárs nem léteben a szerzemény az apa és anya között egyenlően oszlik meg. Már most a következő 11. és 12. §-oknak általános intéz-

kedései vonatkoznak úgy az öröklött mint a szerzett vagyonokra, s ha az apa vagy anya meghal és leszármazói nincsenek, akkor a szerzeményben való örökösödés is a 12. §. szerint ítélendő meg. Vegyük már most azon esetet, hogy valaki meghal s 10,000 frt szerzeményt hagy, leszármazói és házastársa nincsenek és végrendeletet sem tett. Ha az apa és anya él, akkor kétségtelen, hogy 5000 frt az apát, 5000 frt pedig az anyát illeti, s ha egyik szülő meghalt, de vannak leszármazói, ezek örökösödnek az elhalt szülőnek jutandott 5000 frtban. De mi történik akkor, ha az egyik szülő, például az apa, meghalt s nincsenek is leszármazói? Vajjon az apának jutandott 5000 frtot az apai ágon életben levő oldalrokonok között legközelebb álló, tegyük fel az apai ősapától leszármazó másodunoka fogja-e örökölni, avagy pedig ezen 5000 frtot is, tehát az egész 10,000 frtot, az életben levő anya kapja? Alig lehet kételyt támasztani az iránt, hogy ezen esetben azon vélemény helyes, miszerint az egész 10,000 forint az anyát illeti, s a távolabb álló atyai ágbeli rokon mit sem kap; vagyis hogy *ha szerzeményről van szó, a 12. §. következő szavait «sem szülők, sem tőlük leszármazott oldalrokonok nem levén, az öregapát és öreganyát, illetőleg az ezektől leszármazott oldalrokonokat illeti az örökség»* úgy kell értelmezni, hogy az öregapa és öreganya, illetőleg ezek leszármazói, a szerzeményben csak akkor örökösödhetnek, ha a szülők közül egyik sem él, és sem egyiktől, sem másiktól leszármazott oldalrokon nincs. Ime tehát, elvontan bírálva meg a kérdéses szakaszok értelmét, az utóbb említett nézet azért is helyesebbnek látszik, mert ha az ellenkező első nézet fogadtatik el, akkor a 12. §. többször idézett következő szavainak *«sem szülők, sem tőlük leszármazó oldalrokonok nem levén, az öregapát és öreganyát, illetőleg az ezektől leszármazott oldalrokonokat illeti az örökség»* más értelme van akkor ha öröklött, s megint más ha szerzett vagyonról van szó; ez pedig a helyes törvénymagyarázat elveivel csakugyan nem egyeztethető össze.

Ezen nevezetes vitás kérdést a felsőbb bíróságok döntvényei akként oldották meg, hogy a fentemlített két vélemény közül az elsőt emelték érvényre, megállapítván, hogy az ági vagyonban az azon ágbeli felmenő, illetőleg oldalrokonok örökösödnek, habár a másik ágon közelebbi felmenő vagy oldalrokonok vannak is. És mi a fentebbi nyomós ervek daczára a felsőbb bíróságok ezen döntvényeit nem tudjuk helyteleníteni; mert a vitakérdés ezen megoldása megfelel az országbírói értekezlet javaslataban foglalt változtatások, illetőleg pótlásokkal visszaállított régi magyar jogunk szellemének, megfelel azon intentionak, melynek az országbírói tanácskozmánynak igen tisztelt tagjai elég érthetően adtak kifejezést.¹

A fentebbiek szerint megállapítván az, hogy az ági vagyonban az azon ágbeli felmenő és oldalági rokonokat illeti az örökösödés akkor is, ha a másik ágon közelebbi rokonok vannak; tekintettel arra, hogy az ideiglenes törvénykezési szabály 14-ik §-a azt rendeli, miszerint hitvestársi öröklésnek a magyar törvény szerint² az

öröklött javakra nézve helye van akkor, ha sem leszármazó, sem felmenő, sem oldalagos örökösök nem letzenek — nyomban felbukkan azon másik, azonban tekintve az eset ritkaságát, már nem oly fontos, és épen ezért, legalább tudtunkkal, még judicatura útján el nem döntött kétely: mi történjék akkor, ha azon ágon, melyről a vagyon származik, sem felmenő, sem oldalági örökös nincsen, de van a másik ágon ily rokon, és van túlélő házastárs is? ki örökösödik, a másik ágbeli rokon vagy a túlélő házastárs? Ezen kérdés eldöntése annál nehezebb, mert a 14-dik §. az öröklött javakra nézve a házastársnak csak akkor ad örökösödési jogot, ha sem leszármazó, sem felmenő, sem oldalagos örökös nincsen; de megoldatlanul hagyja azon kérdést, hogy ez esetben felmenő és oldalagos örökösnek kit lehet tekinteni; vajjon csak azon ág felmenőit és oldalági rokonait, a mely ágról a vagyon származik, vagy ilyenek nem létében a másik ág felmenőit és oldalagos rokonait is. Alig vélünk tévedni, ha e vita megoldásának kulcsát abban keressük, miszerint az ideiglenes törvénykezési szabályok intentiója az volt, hogy leszármazók és végrendelet nem lete esetében a túlélő házastárs hátrányára a felmenő és oldalági rokonoknak csak annyiban kívánt erősb örökösödési jogot biztosítani, a mennyiben az ő águkról származott vagyont hagyott az örökhagyó; de ha azon ágon, melyről a vagyon származik, sem felmenő, sem oldalagos rokon nincs, a jogszabály szellemét figyelembe tartva, nincs reá ok, hogy a másik ág rokonai a házastárs elébe helyeztessenek. Ez esetben nem levén a kérdéses ágbeli rokon, úgy kell tekinteni, mintha a vagyon ági jellegét elvesztette, és szerzeményivé vált volna. Ha a túlélő házastárs minden szerzeményi vagyonban, még a házasság előtt szerzettben is, kizárólag örökösödik, még akkor is, ha legközelebbi felmenő és oldalági rokonok vannak (mit mi ugyan, a mennyiben de lege ferenda van szó, határozottan helytelenítünk): akkor nincs ok reá, miért vonassék el a házastárstól az ági vagyon, ha azon ágnak rokonai nincsenek.

Kérdés az is, hogy az ági vagyonban, ha azon ágon sem felmenő, sem oldalagos rokonok nincsenek, de nincs túlélő házastárs sem, illeti-e a másik ág felmenőit s oldalági rokonait törvényes örökösödési jog, vagy ez esetben a 18. §. alapján a szent korona öröklése nyílik meg. Daczára annak, hogy az ideiglenes törvénykezési szabály szövegéből azon esetre, ha annak azon megállapított értelmet tulajdonítjuk, miszerint az ági vagyont az azon ágbeli távolabbi rokonok öröklék, habár a másik ágon közelebbi rokonok vannak is — a másik ág örökösödési jogosultságát kifejezetten megállapítottnak tekinteni nem lehet: mindazáltal tekintve hogy ez esetre — mint már fentebb említve volt — az ági vagyont szerzeményi vagyon jellegével bírónak kell tekinteni, s tekintve hogy a helyes jogfogalom úgy hozza magával, miszerint a szent korona öröklési joga inkább megszorítólag mint kiterjesztőleg magyaráztassék, úgy látszik ez esetben a másik ág örökösödési igénye a szent korona öröklési jogának nyugodtan elebe tehető.

¹ Lásd RÁTH GYÖRGY I. m. 205. — 208. és 231. — 240. lapjait.

Térjünk át egy másik igen fontos kérdésre, melyet vélekedésünk szerint nem annyira az ideiglenes törvénykezelési szabályok szerkezetének hiányossága, mint inkább azon körülmény tett vitássá, hogy e tárgyban a legfőbb ítélőszék különböző, s egymással homlok egyenest ellentétben álló ítéleteket hozott. Az eset igen egyszerű, s fontosságát neveli az, hogy oly minőségű, miként nem ritkán fordul elő. A házastársak egyike, kinek nem öröklött, hanem szerzeményi vagyona van, egy leszármazó örökös és a másik házastárs hátrahagyásával hal el; s szerzeményi vagyonában végrendelete vagy a törvény értelmében gyermeke örökösödik. Később elhal a gyermek is, végrendelet hátrahagyása nélkül. Kérdés, kit illet utána az örökösödési jog, a túlélő szülőt, kirel a vagyon nem származott, vagy a meghalt szülő ágán levő felmenő vagy oldalági rokonokat, például e szülő atyját és anyját vagy testvéreit? Nekünk úgy látszik, hogy az ideiglenes törvénykezelési szabályok 10., 11. és 12. §-ának a fentebb első helyen fejtegetett kételyre vonatkozólag megállapított értelmezése után, ha a törvény szigorú alkalmazásának kötelezettsége lebeg szemünk előtt, ha azt vesszük figyelembe, hogy a bíró nem a törvény felett, hanem a törvény szerint van hivatva ítélni, — e kérdést kétségesnek is alig lehet tekinteni; minélfogva törvényre alapíthatónak, a törvényt nyel megegyezőnek csakis azon nézet tekinthető, hogy a gyermekre a szülők egyike után hárult vagyonokban, habár ez a korábban elhalt szülő szerzeménye volt is, nem a gyermeket túlélő másik szülő, hanem az elhalt szülő ágán legközelebb álló felmenő vagy oldalági rokonok örökösödnek; mert kétségtelen, hogy e vagyonok az utóbb elhalt gyermeknek nem szerzett, hanem öröklött javai voltak; a mint ezen nézet többrendű felső bírósági ítéletekben érvényre is emeltetett.

Ezzel ellentétben azonban látunk oly legfőbb ítélőszéki határozatokat is, mely a felhozott esetben a túlélő másik szülő örökösödési jogát állapítja meg. Így a legfőbb ítélőszék 1872. évi május 14-én 3042. sz. alatt hozott határozatában kimondotta, hogy «azon javakra nézve, melyek a leszármazók nélkül elhalt örökhagyóra ennek már szintén elhalt atyjától származtak, az apai oldalrokonok csak az esetben zárják ki a még életben levő anyát, midőn a leszármazott javak apai családi ágiak vagyis az örökhagyó atyjának is már öröklött javai voltak. Ha azonban a leszármazott javakat az örökhagyó édesatyja nem örökölte, hanem önmaga szerezte, az örökhagyó után maradt ily természetű (nem családi ági) öröklött vagyonban a túlélő anyát és nem az apai oldalrokonokat illeti a törvényes öröközés. Az ily vagyon, mint az örökhagyó atyjára nézve szerzeményi vagyon, gyermekek hiánya miatt, már hitves társi öröklésnél fogva is az anyát, mint túlélő hitvest illeti.» Ugyanezen elvnek alkalmazását láthatjuk a legfőbb ítélőszéknek 1870. évi november 9-én 376. sz. a. hozott ítéletében is.

A törvényesség szempontjából ezen ítéletek a jogászai bírálatot ki nem állhatják. Igén világos, hogy ez esetben nem az előbb elhalt apa, hanem az őt túlélő gyermek utáni örökösödésről van szó, és így nincsen semmi ok

arra, hogy a vagyonnak azon természete, melylyel az csupán az örökhagyó jogelődéhez viszonyítva birt, figyelembe vételessék; s nem menthető, hogy midőn arról van szó, hogy a gyermek után az anya vagy az apai rokonok örökösödnek a hitvestársi örökösödére, egy fent nem forgó jogviszonyra tételük hivatkozás. Lesz alkalmunk még ezen legfőbb ítélőszéki határozatok jelentőségére visszatérnünk; s itten csak azt kívánjuk megjegyezni, hogy ezen ítéleteket törvényeinkkel, a kötelező jogszabálylyal összeegyeztetni s a tételes törvény helyes alkalmazásának tekinteni képesek nem vagyunk.

Még csak a felmenőket illető törvényes osztályrészre kívánunk kiterjeszkedni, hogy előtüntessük azon helytelenséget, mely az id. tszabályok 7. és 8. §-ainak szövegében a 10. §-al szembe állítva előfordul.

A 7. §. azt rendeli, hogy *ha leszármazó egyenes örökösök vagy életben levő szülők vannak, a végrendelet ezek törvényes osztályrészét nem érintheti. E törvényes osztályrész felét teszi annak, a mit a leszármazó örökösök az örökhagyó után ennek végrendelet nélküli halála esetén öröklénének. A végrendelet tehát erre nézve semmis, s a leszármazó egyenes örökösök, ezek nem létben pedig az életben levő szülők ezen fele résznek kiegészítését követelhetik.* A 8. §. pedig a következő intézkedést tartalmazza. «A 7. §-ban érintett kiegészítésnek ajándékozás esetében is helye van, ha a leszármazó egyenes örökösök, ezek nem létben pedig az életben levő szülők bebizonyítják, hogy az örökhagyónak tiszta hagyatéka az ajándékozáskor volt érték felénél kevesebb, mely esetben a hiányt a megajándékozott pótolni tartozik.» Az idézett szöveg világos tartalmát figyelembe véve, helyes magyarázattal nem lehetne mást következtetni, minthogy leszármazók nem létben az életben levő szülőket törvényes osztályrészként a hagyaték-ból épen annyi illeti, mint mennyi a netaláni leszármazókat illette volna; s hogy a szülő törvényes osztályrésze az egész hagyatékból, a vagyonok öröklött vagy szerzett minőségére való minden tekintet nélkül épen úgy kijár, mint a hogy a leszármazót illetné. Hiszen mind a 7., mind a 8. §. a szülők törvényes osztályrészét a leszármazók törvényes osztályrészétől nemcsak meg nem különbözteti; de sőt világosan oda utal, hogy az életben levő szülők azon fele rész kiegészítését követelhetik, ha nincsenek leszármazók, a mit az ellenkező esetben a leszármazók követelhettek volna; a 8. §. pedig nyíltan azt rendeli, hogy a megajándékozott, ha bebizonyítatik hogy az örökhagyónak tiszta hagyatéka az ajándékozáskor volt érték felénél kevesebb, e hiányt az életben levő szülőnek épen azon módon tartozik pótolni, mint tartozott volna a leszármazóknak.

Folyt. köv.

Teleszky István.

Akaratszabadság.

XII.

A társas élet épen az emberi természet általános összhangján alapszik, melynél fogva az előzmények emberekből kiszámítható a következmények embere. Ha valakit társas életre ösztönöz vágya, célja; ha valaki társat keres

vállvetett törekvésre közös célok felé: nemde, megnézi előbb jól emberét, a kivel társulni akar, és csak mert ismeri embere jellemét, lép vele szövetségre azon hitben és bizalomban, hogy társa olyan lesz a jövőben, mint a milyen volt a múltban. Vagyis: gyakorlati életünk nyilvánulásai által kifejezzük azon hitünket és nézetünket, hogy az ember okszerűen megszabott lény, a kiről átlagosan meghatározható, miként fog bizonyos viszonyok között cselekedni. Ha ismerjük azon tényezőket és okokat, szóval: azon «viszonyokat,» melyek környezetében valaki felnőtt vagy él: átlagos biztossággal következtethetünk az ember egész cselekvőségére, ismerhetjük a cselekvőségben nyilvánuló jellemet. Tételjük ezt azért, mert az ember egész cselekvősége csak okszerű folyamánya azon tényezőknek és viszonyoknak, melyek között élt és él.

Ekként lesz az okszerűség törvénye egyuttal azon erkölcsi kapcsolás, mely az embert kölcsönös bizalomra és vonzódásra gerjesztve, ezer meg ezer viszonzálakon fűzi össze embertársával és végelemzésben megalkotja magát a társadalmat. Így magasul az okszerűség törvénye a társadalom alkotó és fentartó törvényévé. E törvény egyszersmind azon forrás, melyből az emberi törvényhozás is meríti életrendező szabályait; a mennyiben mindig bizonyos eredmények után törekszik, melyekhez csak az okszerűség törvénye mutatja meg az egyenes utat, ujjal mutatva a célhoz vezető tényezőkre. A természeti törvény így lesz szabályává a társadalmi életnek, és a természetjog társadalmi joggá lesz az emberek között. Ime az emberek társadalmában uralkodó természetjog. És mégis pirulásig következetlen az ember. Az «emberi» törvényt logikai nyugalommal türjük és tiszteljük és a természet törvénye ellen logikátlan türelmetlenséggel háborgunk! Pedig egy és ugyanaz mindakettő, csak hogy a természet törvénye a forrás, melyből az «emberi» törvény fakad.

Az, a ki tagadja és álbölcselmi fogásokkal ostromolja az okszerűséget, tudva vagy nem tudva, a rend és összhang ellensége, ama rend és összhangé, mely nélkül nem a természet, nem a társadalom, hanem még a család egyszerű háztartása és fenmaradása sem biztos. És a ki az akarat szabadság tanát hirdeti: annak logikai kényszerűség szerint tagadni kell az okszerűség törvényét; mert a kettő: okszerűség és szabadság, egymás mellett meg nem állhat. Az igazság csak egy lehet: vagy szabadság vagy okszerűség, — ez az alternatíva, mely előtt minden őszinte gondolkozó áll.

Mi igyekeztünk tanúságot tenni a rend és törvény egyetemes uralma mellett és nem találtunk sem tényt, sem okoskodást, mely bebizonyíthatná azt, hogy a világon szeszély, véletlen, ötlet és önkényt jelentő akarat szabadság uralkodik.

De ha a természeti törvény uralma egyetemes, mely alól az ember sincs kivéve; ha az embernek ennél fogva nincsen önhatalmu akarat szabadsága; ha az ember nem korlátlan ura cselekvényeinek: mivé lesz akkor az emberi nagyság és hatalom; hol van a méltóság, melylyel az

ember önön homlokát övezé, midőn magát a teremtmények királyának hirdeté; hova lesz e trónvesztett fejedelem egész erkölcsiségének birodalma, ha megbukik a felelősség tana?

E hiu ábrándok nagy része elszáll mint füst és pára a képzelem azon országába, honnan az emberi értelem és tudás kiskorúságának álmai büvölték elő e szép meséket, kedves gyermekjátékai gyañánt a buvárlat és tudás által még meg nem érlelt kor «bölcséletének».

Midőn az ember fejedelmi nagyságának hiu álmaiban rengetőzik; midőn azt hiszi, hogy ő a világ középontja és minden a mi van, csak az ő kedvéért van: akkor az ember ébren álmodik és nyílt szemekkel nem látja a költői világtól a valóságot.

Tudna csak az ember elfogulatlan, szerény, őszinte lenni és tudna csak menekedni képzelme bilincseiből: akkor nem nagyságának ábrándjaival kezdené a bölcselkedést, hanem legelőször is a föld történelmére és az ember földrajzi elszaporodására irányozná kutató tekintetét. Ha ekként a természetben keresné az ember azon állást, mely a lények sorában neki jutott, csakhamar megtudná: «mily sokáig létezett föld nélküle is, és be kellene látnia, hogy ha ő a teremtés királya, soha egy trón sem állott oly hosszú ideig üresen, mint az övé! A koronához hiányzott a fő azon egész hosszú idő alatt, midőn a föld még csak a végtelen űrben forgó izzó tömeg volt Az ember még akkor sem foglalta el trónját, midőn lassan-lassan a kőszéntermő juria, miocén és pliocén földrétegek képződének. Sőt midőn a földgömb ama primitív fejlődéseit befejezván az ember számára lakhatóvá lőn és szűz völgyeiben az első embercsaládok megtelepedhetének, mily sokáig késtek volt őseink még azután is; míg telepeik szűk köréből, hol szerény tanyájukat felüték, reszketeg és bizonytalan lépéseiket tovább kockáztatták! És még mai nap, annyi évezredes haladás, annyi gazdagság és műveltség felhalmozása után, az ember korántsem dicsekedhetik szigorúan véve azzal, hogy magát a földi bolygónak teljes birtokába helyezze. Ázsia, Afrika és Ausztrália belsejében tömérdek magány lesi még az utast, hogy a világnak felfedeztessenek és várja a földmivelőt, hogy eredeti termékenységek tuláradása alól felszabadíttassanak.»

Ime a «fejedelmi» ember belépése és állása a természetben. A világtestek tömkelegében egy bolygó felületére helyezve, csak mint egyik parányi faja azon lények, melyek a föld hátán élődnek, kering hordozójával együtt az örökre kimért égi pályán. Vajjon megkérdezte-e valaki az embert: akar-e vagy nem a földdel keringeni? Vajjon megkérdezte-e valaki az embert az iránt, hogy milyen akar lenni, hogyan akar élni és cselekedni? Ez az «akarat» teremtes, mely akaratát mindenhatónak hirdeti hiu felfuvalkodásában, édeskeveset akarhatott és akarhat. Azon szervezetet, mely maga az ember, ép oly kevésbé alkotja az ember akarata, mint a mily függetlenül képződött az embert vendégéül fogadó természet. Az ember a természet nagy birodalmának polgárává csak úgy lehet.

¹ BOCCARDO Dunyov: A föld fokozatos meghódítása.

tett, ha hódolt és hódol eme birodalom törvényeinek. E feltétel nélkül a természet őt be sem fogadta volna lényei sorába. Ha mégis megesik, hogy némely «bölcselő» vendég ma már a gazdát — a természetet szeretné kiüzni saját házából, tagadva a természeti törvények egyetemes uralmát: másrésről a hiu kísérletek gyarló haszontalansága hatalmasan meggyőzhet arról, hogy az ember minden sophistikus erőködése daczára, marad az, a mi volt: engedelmes gyermeke a természetnek.

Dr. Dobránszky Péter

Folyt. követk.

mű- és joggytemi tanár.

A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról.

V.

III. Svájc legtöbb cantonaiban már legrégibb időkben szokásban volt a birtokváltozások s az ezeken fekvő terhek nyilvántartása, mely intézmény fejlődését ugyan a római jog befolyása megakadályozta, de újabb időben itt is tért foglalt a rendszeres telekkönyvi s jelzálog intézmény szükséges voltának érzete, mely számos ide vonatkozó törvények létrejöttének vált eszközlőjévé.

A berni polgári törvénykönyv szerint a tulajdon jog átruházása és átadása nyilvánosan a bíróság előtt történik s az erre rendelt könyvbe vezetetik be. — Hasonlag a jelzálog is, melynek bejegyzését az 1852. december 1-én kiadott törvény szabályozza. A hatóság gyámkodása azonban teljes mérvben érvényesül, a menyiben az a jogügylet érvényét s címét, s az átruházás helyes alakban való megtörténtét is megvizsgálja, ha vajjon nyújt-e az a hitelözének kellő biztosítékot.

Kimerítő s részletes törvény szabályozza a jelzálog intézményt *St. Gallenben* is, mely sajátzerű rendelkezéseket tartalmaz. A jelzálog, jelzáloglevél kiadása által szerzettetik, melyet a tanács ad ki, miután az illető adós birtokát megbecsülteti, s megvizsgálja az azon fekvő jogokat s terheket, meggyőződött arról, hogy az ingatlan a tartozás biztosítására elegendő; miután továbbá az adós eskütt lett arra, hogy az ingatlan az ő tulajdona s harmadik személyek joga nem sértezik. Sőt annyira megy a hatósági gyámkodás, hogy a kölcsön készpénzben s minden levonás nélkül való leolvasása is feltétlen kelléke a jelzáloglevél kiadásának.

Körülbelől hasonló intézmény áll fenn *Thurgau*-ban is az 1832. évi július 20-án kelt törvény folytán.

Appenzell ausser Rhoden cantonban az 1835. június 30-áról kelt törvény szerint a jelzálogügy egészen a német »Rentenkauf« mintájára van szervezve s »Zedelwesen«-nek nevezetik.

A *waadi* és *freiburgi* cantonokban a jelzálogügy — némi javításokkal a polgári törvénykönyv alapjául szolgált »Code civile« szerint van lényegileg szabályozva.

Zürichben az ingatlanok átruházását s terheltetését a hirneves német jogtudós BLUNTSCHLI által szerkesztett polgári törvénykönyv szabályozza.

E szerint az ingatlanokra vonatkozó tulajdon jog élők között csak telekkönyvi bejegyzés (Kanzleiliche Fer-

tigung) útján szerezhető meg. A tulajdon jog azon a napon van megszerezve, a mely napon az a telekkönyvbe bejegyeztetett.

A zálogjogra nézve is elvül állittatik fel, hogy az az ingatlanokra csak bejegyzés által szerezhető, hallgatólagos zálog jog tehát nem létezik. A követelésnek, melyre a zálog jog szerzettetik, meghatározott összegben kell kifejeztetnie, s az ingatlannak, melyre a bejegyzés eszközlendő, határozottan megjelöltetnie.

Azonban a különlegesség elve nincs annyiból következetesen keresztül vive, mert e törvény is enged némely esetekben általános jelzálogokat, s enged törvényes jelzálogokat is, melyek bejegyzés nélkül is érvényesek s csőd esetén a bejegyzett követeléseket is megelőzik.

A *graubündteni* 1861. évben életbe lépett polgári törvénykönyv, szintén megkívánja az ingatlanok átruházására a telekkönyvi bejegyzést, még pedig az átruházási czim (a jogczim) pontos megjelölése mellett. Hasonlólag a jelzálog jog is csak bejegyzés által szerzettetik meg, mely bejegyzés kellékei egészen a különlegesség elvének megfelelőleg irvák elő, mennyiben ugy a zálogtárgyul szolgáló ingatlan birtok, mint a zálogos összeg, sőt még annak kamatai és a fizetési határidők is pontosan kiteendők.

Az 1865. márczius 28-án kelt *schaaffhauseni* polgári törvénykönyv az ingatlanok tulajdon jogának megszerzéséhez szintén lényeges kellék gyanánt írja elő a telekkönyvi bejegyzést, melynél az átruházás jogczimének kimutatását mellőzhetlen feltételként szabja meg. Az ingatlanokra vonatkozó jelzálog jog feltétlen hatályához is a jelzálogkönyvbe (Pfandbuch) történt bevezetés által szerzettetik, mely bevezetés rendszerint csak meghatározott ingatlanra, s bizonyos összeg erejéig és csak mint e követelés biztosítására szolgáló — tehát accessorius jog — szerezhető. Ámde a *schaaffhauseni* törvény sem viszi következetesen keresztül a fentebbi intézményében felállított különlegességi elvet, mert helyt ad általános zálog jogoknak, továbbá különféle elő jogoknak, melyeknek egy része megelőzi — csőd esetén — a különleges hypothekákat, másik része pedig csak ezek kielégítése után érvényesíthető.

IV. A *Skandináv államokban* a római jog nem birt tért foglalni, s ott általában a régi germán jogintézmények maradtak érvényükben, melyek között a birtokáttruházás és terheltetésének nyilvánossága is helyt foglalt. Ezen intézmények maig legnagyobb részben kezdetleges alakjukban tartattak fenn Svédországban. Azonban a régi s különösen az ott ma is érvényes 1734. évben kiadott kiadott törvényen az 1875. évi június 16. és szept. 14-én kelt törvények változást tettek.

E rendelet szerint mindenki, ki adás-vétel, csere, ajándék, hagyomány, örökség, házasság útján vagy bármely más módon ingatlant szerez, a legislatiót (lagfart) az illető vagyis azon törvényszéknél, melynek területén az ingatlan fekszik, kieszközölni tartozik. E végből tartozik szerzési okmányait a törvényszéknél bemutatni, hol azok nyilvánosan felolvastatnak, és ha semmi törvényes

akadály sem forog fenn, az új tulajdonos az illető könyvbe (lagfarts bok) bevezetetik.

Hasonló rendszabályt írnak elő a fentebbi rendelkezések a jelzálogjog-szerzésre (inteckning) vonatkozólag is. E jelzálogok csak meghatározott követelések biztosításul engedtetnek meg, s az e célra szolgáló jelzálogkönyvbe (intercknings bok) bejegyeztetnek.

V. *Angliában* bár a birtokra vonatkozó bizonyos jogok bejegyzéseire már régebbi idő óta szokásban volt, ez minden rendszer nélkül s inkább a szokásjogon alapult. Azonban újabb időben Anglia is a nyilvánkönyvek behozatalán látszik fáradozni, mely törekvésének első gyümölcse az 1862. évi június 29-én hozott törvény, melynek címe «a jogcímek igazolására és birtokváltozások könnyítésére» (anno vicesimo quinto et vicesimo sexto Victoriae Reginae. Cap. III. An. acto facilitate the Proof of Title to, and the Conveyance of Real Estates).

Fő elve e törvénynek, hogy a bevezetés a fennálló jogcímet elveszthetlenné (indefeasible) teszi. E végből a jogcím előbb a telekkönyvvezető (Registrar) és a vizsgáló (examiners) által vizsgálandó.

A bevezetésre célzó kérelem kihirdetetik és a menyiben ellenmondás adatik be, az, hogy a bevezetés fogantossággá-e vagy sem? ítéletileg döntenek el.

Eladásoknál tartozik az eladó eladási kérvényét (application) benyújtani, és ha ez a bíróság által jóváhagyatott, az eladási ár az angol bankba letéteményeztetik és a betáblázott terhek kielégítésére fordítatik és csak azután rendeltetik el az új tulajdonos bevezetése (vesting ordre).

A jelzálogi terhelés akként történik, hogy a tulajdonos kiadhatja magának a telekkönyv- és az okiratkönyvnek az ő birtokára vonatkozó másolatát (Land certilicat), ezen esetben a kiszolgáltatás magában a hivatal könyveiben bejegyeztetik, s 14 napig semmi új bejegyzés nem eszközölhető. A bizonyítványt megszerző tulajdonos pedig hátírat mellett az ebben körülírt birtokot elzálogosíthatja, e hátíratolt kivonat azután bemutatván, az illető könyvbe bejegyeztetik, mi «Landcertificate schall be Evidence» neveztetik.

Skóthorban a birtoklásnak telekkönyvi kitüntetése már 1503 óta fennáll. A scheriffek és exchequerek a seisin-jegyzéket bejegyzés végett évről-évre betérjeszteni kötelesek. A saisine (birtokbavétel) érvénytelen, ha 60 nap alatt be nem jegyeztetik.

VI. *Az északamerikai államokban* annyiban létezik nyilvánosság a dologi jogok tekintetében, hogy minden adas-vevési vagy zálogszerződés bizonyos — hat hónaptól két évig terjedő — határidő alatt bejegyzendő oly végből, hogy az harmadik személyek irányában hatályos legyen. Louisianában s több déli államban pedig a francia intézmény van kisebb-nagyobb eltéréssel meghonosítva.

Romániában a francia törvénykönyvvel e részben is a francia intézmények fogadtattak el.

Szerbiában sem kataster, sem telek- sem jelzálogkönyv nem létezik.

Görögország a német uralkodóval együtt a német telekkönyvi rendszert is elfogadta 1836. évi aug. 11—23-án. Minthogy azonban az összes fekvőségek összeírása és felvétele hosszabb időig tartott, 1841-ben a nemzeti bankból felveendő kölcsönök biztosítására külön törvény hozott, mely szerint hirdetvény útján lett mindenki felszólítva, hogy ha az ily kölcsönrel terhelendő ingatlanra igényt tart, azt bizonyos határidő alatt jelentse be.

VIII. *Ausztria* egyes tartományában a birtokkönyveknek már igen régi időkben találhatók nyomai. Így *Alsó-Ausztriában* már a 14. században Weisboten Amsbücher» név alatt, *Cseh- és Morvaországban* «Landtafelbücher» név alatt szintén már a 13. században a telekkönyvek első nyomaira akadunk.

I. Ferdinánd császár által Bécs városának 1526. évi márczius 12-én adott szabadalomlevélből pedig kiderül, hogy abban az időben Bécsben már egy külön telekkönyvi hivatal létezett.

Az e tekintetben első részletes törvény VI. Károlynak 1730. évi márczius 15-én közzétett «Landtafelpatent»-je volt *Stájerország* számára, ezt követték 1747. június 24-én kiadott *krajnai*, 1761. január 10-én *Görz és Gradiska* számára kiadott, 1772. október 26-án kelt *triesti*, 1758. október 3-án *Enns alatti* és ugyanaz évi november 24-én *Enns feletti Ausztria* számára, 1783. augusztusban kiadott *breig-sani* s végre a *Cseh- és Morvaország* számára 1794. április 22-én kiadott «Landtafel patent»-ek, melyek azonban kizárólag csak a nemesi birtokok nyilvántartására szorítkoznak.

A «Codex Austriacus» VI. kötetében, mely Mária Teréziának 1759—1770. kiadott rendeleteit tartalmazza, foglaltatik az Enns alatti Ausztria részére a nyilvántartási (Fürmerkbücher) és telekkönyvek vezetése iránt kiadott rendelet, mely szerint a birtokváltozások, a birtoknak hivatalos adatok alapján kinyomozandó becsára és minden a birtokra vonatkozó okmányok és tartozások bevezetendőek voltak. A «tacitae et legales hypothecae» megszüntetett, mert az elsőbbség a Fürmerkbuch szerint állapított meg.

Utóbbi több rendeletek által a telekkönyvek a birodalom legnagyobb részében már a múlt században minden birtokra kiterjesztettek. Csak *Cseh-, Morvaország, Szilézia és Galícia* szenvedett e részben kivételt.

Salzburgban jelzálogtáblák (Hypothecentabellen), *Tirol és Vorarlbergben* sorkönyvek vezettettek, s ezek, valamint *Dalmácia* nagy részében úgy *Krakkóban* a francia rendszer szerint vezetett hitelkönyvek csak a jelzálog nyilvántartására szorítkoztak.

Az osztr. polg. törvénykönyv behozatala által kimondatott, hogy ingatlanokra dologbeli jog csak bejegyzés által szerzhető, s a nyilvánosság, különlegesség és jogossági alapelvek, azon korban páratlan mérvben nyertek létesülést.

Mennél jelesebb s határozottabb volt azonban az anyagi jog, annál érezhetőbb volt az alaki jog hiánya s a telekkönyvek eltérő volta és hiányai.

E miatt már 1817. és 1818. évben emelkedtek pana-

szok, orvoslásukat azonban többféle akadályok gátolták. 1848. évben jelent meg végre egy telekkönyvi rendtartás, mely azonban törvényerőre szintén nem emelkedett.

1851. márczius 16-án hirdettetett ki végre az 1871-ig hatályban állott s a különféle rendszabályokat módosító telekkönyvi rendelet, mely azonban szintén nem orvosolta a hiányokat, s nem létesíthetett egyenlő kezelést, mely bajt a birodalmi kormány felismervén, egy az egész birodalomra hatályos telekkönyvi rendtartás létesítése fáradozásainak kiváló tárgyát képezte, 1858-ban el is készült egy új javaslat, mely azonban törvényerőre nem emelkedett. A viszony változtával 1863-ban újból egy bizottság ült össze, mely egy új javaslatot terjesztett elő, melyet a kormány elfogadva azt a birodalmi tanács elé terjesztette, itt azonban több megjegyzések tétetvén reá, újabb átdolgozás végett visszaadatott. — Az átdolgozás foganatosítatván, végre 1872-ik évi július 25-én törvénynyé vált.

Az új javaslat alapul a magyarországi telekkönyvi rendtartást vette, azonban azon igen lényeges s nevezetes haladást jelző módosításokat tőn.

Az anyagi törvény szabályait ugyan lehetőleg érintetlenül hagyta, s így a jogczim kimutatása, valamint a zálogjog accessorius természete érintetlenül maradván, a modern irányban hátramaradt a porosz törvény mögött, de a fennálló keretben mégis lényeges javulást létesített.

Nem csak a rendszert változtatta meg, nemcsak a kétes kérdéseket oldotta meg határozott szabályok felállításával, hanem több lényeges változtatásokat is tett. Ezek részletes felsorolása tulmenne célunkon, s azért csak példaképen néhány nevezetesebbet kívánunk felhozni. Milyenek, hogy a magyar telekkönyvi törvény szerint nagyon is tág tért nyert előjegyzési intézményt a maga helyes medrébe terelte, midőn kimondotta, hogy az előjegyzésre is megkívántatik a zálogjoghoz való czim kimutatása. Mi által egy méltán panasz tárgyát képező bajt orvosolt, továbbá

hogy a perfeljegyzéseket határozottan csakis a törlési keretre szorította.

De mindezeknél sokkal mélyebben ható a publicitás érdekében tett azon intézkedése, mely szerint az anyagi törvényben meghatározott ama szabályt, melynél fogva a telekkönyvi jogok három évig a bekebelezés eredeti érvénytelensége miatt megtámadható volt, s ez esetben, ha a bekebelezés érvénytelennek mondatott ki, az érvénytelennek kimondott telekkönyvi jogra további jogokat jó hiszemben szerzett telekkönyvi jogai is elenyésztek, — oda változtatta, hogy a bekebelezés megtámadására harmincz napi határidőt tűzött ki, — mely ha elmulasztatott a jóhiszemű harmadik jogszerzőknek telekkönyvi jogai azon alapon, hogy jogelődjük telekkönyvi joga eredetileg érvénytelenül szereztetett, többé megtámadható nem volt.

IX. Magyarorszában a birtokállapot nem volt nyilván tartva, de a nemesi javak átruházása hiteles helyek (loca credibilia) előtt kötött örökeladási szerződések (fassio perundis) alapján nyilvánosan ünnepélyes bir-

tokbavezetés és beigtatás (statutio) által történt, melynél a jogaikban sértett felek elmondhatták s vélt sérelmeiket per útján orvosolhatták.

Jelzálog vagy a jelzálogkönyvek nem voltak hajdan ismeretesek, s az ingatlanokra is az azok tényleges elzálogosítása által történt, melynél fogva az elzálogosított birtok bizonyos határidőre a hitelezőnek tényleges birtokába adatott, s az nemcsak annak hasznát élvezte, hanem a birtokba beruházásokat is tehetett, melyek a birtoknak a határidő letelte után az arra felvett kölcsön visszafizetése mellett történt visszaváltása alkalmával megtérítendőek voltak.

Igen korán érezhetővé vált azonban e kölcsönszerzési mód elégtelensége s már a XVII. században (1689-ben) Kolonics Lipót primás s főkancellár, a XVIII. században (1706.) pedig Lyczei János főesperes sürgették a telekkönyvek behozatalát, azonban az általuk megpendített eszme a nemesség ellenmondásán megtört.

Mindamellett mégis, hogy az eszme nem birt népszerűsége vergődni, az 1722. évi országgyűlésen elhatároztatott, hogy ő Felségének többi országai és tartományaiban megállapított mód szerint «a bejegyzések és beigtatások azon városokban, melyekben az adósnak terhelendő birtokai fekszenek, jövőre megtörténjenek és mielőbb állandósíttassanak, és hogy a többi országokban és tartományokban divó szabály szerint az elsőbbségi jog jövődben is figyelembentartassék.»

Ezen, az 1723. évi 107. tcikkben foglalt néhány szóból álló törvény azonban a viszonyokon nem javított lényegesen, mert a betáblázások által szerzett elsőbbség csakis csőd esetén volt érvényesíthető.

A szabad királyi városok helyzete e részben sokkal előnyösebb volt. Azok már régebben birtak telekkönyvekkel, melyekben a birtokváltozások nyilvántartattak és a betáblázások rendesen bevezetettek. Már a XV. században is akadunk ily telekkönyvek nyomaira.

A jelzálogrendszer meghonosítására az első lépést az 1840-dik évi XX-dik törvénycikk tette meg, mely szerint:

I. A megyei ingatlan javakra betáblázások voltak eszközölhetők, melyek bár általánosak voltak, azaz a birtok különleges megnevezése nélkül, rendszerint az adós minden ingatlan, sőt ingó vagyonát is terhelték, vagyis a francia general hypotheca jellegével birtak, mégis némi javulást idéztek elő a hitelviszonyokban, és pedig annyival inkább, mert ha a tulajdonos kívánta, vagyonára a megyei küldöttség által foganatosított összeírás alapján különleges betáblázás is volt eszközölhető.

A szabad kir. városokban azonban általános betáblázás eszközölthetett, s a betáblázást kérő a birtokot, melyre követelését be kívánta tábláztatni, különlegesen tartozott kijelölni. Rendeltetett továbbá, hogy a betáblázási könyv a földkönyvvvel egyesíttessék.

Zlinszky Imre,
kir. ít. tábl. bíró.

Folytatás a mellékleten.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A közszerzeményi jog kérdéséhez.

A Jogt. Közl. folyó évi 19. számában ZLINSZKY IMRE ur kir. it. táblai bír. a közszerzeményi jog körül felmerülhető kérdések megoldásával foglalkozván, egyszersmind kijelentette, hogy a nézetek tisztázásának érdekében szívesen látná, ha a fejtegetett fontos kérdések felül eszmecsere idéztetnék elő.

Szabadjon tehát, a mennyiben Z. I. urral mindenben egyet nem értek, e tárgy körüli szerény véleményemet előterjesztem.

Tökéletesen osztom azon nézetet, hogy házastársak közszerzeményének azon érték tekintendő, mely a házasság előtt megvolt, vagy a házasság tartama alatt öröklött vagyon értékét felülmúlja. (Az érintett cikk egy helyén az áll ugyan, hogy azon vagyonérték, mely a házasság *alatt* megvolt, vagy a házasság alatt *szerzett* vagyon értékét felülmúlja; de ez nyilván toll- vagy nyomtatási hiba.) Mert szerintem valamely *egyes* dolog vagy jog szerzésének pusztá ténye vagyonszerzést, szerzeményt szükségképp még nem eredményez. Egyik jognak szerzése egyenlő vagy nagyobb értékű más jognak feladatával avagy kötelezettség elvállalásával járhat; és akkor szerzeményről, mely alatt mindig a vagyonnak *gyarapodását* értjük, csakugyan nem lehet szó.

A közszerzemény megállapításánál az egyes vagyonrészek honnan származásának kérdésére annál kevésbé mehetünk vissza, mivel itt nem egyes szerzési tényről, hanem rövidebb hosszabb időn át folytatott gazdálkodás és vagyonkezelés eredményéről van szó; bármily csekély mérvű és bármily nemű gazdálkodás pedig mindennapi termelés és fogyasztás, szerzés és elidegenítés, nyereség és veszteségnek szakadatlan láncolatából áll. Azon kérdést, vajon bizonyos időszak után van-e szerzeményünk, igenlően még bizonyára el nem fogjuk dönteni annak alapján, hogy most tulajdonunkban vannak oly *vagyonrészek*, melyek a kérdéses időszak előtt meg nem voltak, mert akkor szerzeményt még a legpazarlóbb egyénnél is találunk; hanem meg fogjuk oldani, ha a kérdéses idő előtti *összes* vagyonunk értékét összehasonlítjuk jelenlegi vagyonunk értékével.

Házasság alatti közszerzemény tehát, melynek gyakorlati hatása csak az egyik házasság elhalálása után nyilvánul, csupán ott van, hol a meglévő vagyonérték a házasság előtt megvolt és a házasság alatt öröklött vagyon értékét felülmúlja; és a *mennyivel* felülmúlja, *annyi* a közszerzemény.

Egy megszorítást, vagy tán helyesebben magyarázatot a fennebbi fogalom felállításánál azonban mégis helyén talállok.

A közszerzemény létele s mennyisége a volt, illetőleg az öröklött és a meglévő vagyon értékének összehasonlítása alapján constatólandó. De kérdés: *milyen és mely időbeli érték legyen az?* és a közszerzeménynek a többi vagyontól való elválasztása mindenkor és szükségképp az *érték meghatározás alapján* történjék-e?

Elhasználható dolgoknál természetesen azon érték fogadandó el, melylyel a dolgok egyrészt a házasságkötés vagy az öröklés és másrészt a különféle vagyonok elválasztásának idejében bírtak.

Elhasználhatatlan dolgoknál azonban és főleg ingatlanoknál oly esetben, a mikor azok az elkülönítéskor még megvannak, csak azon értéket vélem elfogadónak, melylyel azok a házasság kötéskor, illetőleg az örökösödés idejében bírtak, levonván csupán a netalán beruházásokat, de tekintet nélkül arra, hogy a tárgy értéke kedvező vagy kedvezőtlen viszonyok közrehatása alatt emelkedett vagy csökkent. Másképp közszerzeményt ott is találunk, a hol például az egyik házastárs elhalálásakor azon szántóföldön vagy azon házban kívül, melyet az egyik házastárs örökölt, semmi más vagyon nincs, ha történetesen ezen szántóföld értéke a házasság tartama alatt vasuti állomás közlegése, vagy a ház értéke az illető város emelkedése miatt megkétszereződött.

Oly esetben pedig, mikor a házasság előtt szerzett vagy a házasság ideje alatt öröklött elhasználhatatlan dolog elidegenítettett, szerintem az elidegenítés idejében érték, illetőleg az eladási ár számítandó, levonva ebből szintén a beruházásokat.

Ezen megjegyzések tán nem látszanak gyakorlati fontossággal birni. Mert a mikor a házasság előtt megvolt vagy annak tartama alatt szerzett elhasználhatatlan dolog még megvan azon időben, melyben a közszerzemény a többi vagyontól való elkülönítésének

szüksége beállt, az elkülönítés legkönnyebben akképp történik, hogy ama dolgok *természetben* elkülöníttetnek. Értéküket meghatározni nem kell, mert a mi fennmarad, az a még leszámítandók leszámítása után közszerzemény.

És ezzel egyszersmind megfelelttem a feltett második kérdésre. Ámbár t. i. a közszerzemény fogalmát általában a vagyonrészek értéke közötti különbségben találom, mely az egyik házasság elhalálásakor mutatkozik, és ámbár a közszerzeményi jog szerintem is nem egyes dolgokra vonatkozó közös tulajdonjogból áll, — ezzel még sem ellenkezik, hogy a házasság megszűntekor lévő vagyonból az a mi elkülöníthető, természetben elkülöníttessék. Csak a közszerzők nem mondhatják, hogy e vagy ama szerzett dolognak fele az enyém; de igenis kizárólagos tulajdonul igényelheti mindenik házasság azt, a mi a házasság előtt szerzett vagy az alatt öröklött dolgaiból természetben még megvan; mert hiszen ezen dolgok a közszerzeményhez semmiképp sem tartoznak.

Az első kérdéshez visszatérve — az említett esetben az érték meghatározásának módja gyakorlati fontossággal csakugyan nem bir. De bir azzal akkor, ha a házasság tartama alatt az előbb megvolt vagy a házasság alatt öröklött elhasználhatatlan dolgok egészben vagy részben elidegeníttetek. A férjnek például a házasság előtt vagyona nem volt. A nő örökölt földbirtokot és értékpapirokat. A földbirtok az osztálynál 10,000 frtra becsültetett és annyiban számítottatott, a papirok árfolyam szerint ugyanakkor 8,000 frtot érték. A földbirtok a házasság ideje alatt a nélkül, hogy abba beruházott volna valami, eladatott 12,000 frtért. Az értékpapírok megvannak és a mostani árfolyam szerint 4,000 frtot érnek csak. Ezen értékpapírokon kívül összesen van még 20,000 frtnyi vagyonérték. Én ez esetben az öröklött vagyont a közszerzeménytől úgy különíteném el, hogy amához sorozom az értékpapírokat és a többi vagyonból a földbirtok 12,000 frtnyi eladási árát, tehát az összesen 18,000 frtnyi örökség fejében most csak 16,000 frtot, közszerzeménynek pedig veszem e megmaradó 8,000 frtnyi értéket.

Azok egyébiránt, a miket eddig mondtam, úgy hiszem nem ellenkeznek a közszerzeménynek Z. I. ur által felállított fogalmával, hanem annak keretébe beférnek.

Egyetértek Z. I. ur azon véleményével is, hogy a közszerzeményi javak kezelése s az ezekkel való rendelkezés a férjre illeti; hogy ennél fogva a férjnek joga van a házasság tartama alatt szerzett ingatlan vagyont telekkönyvileg egyedül a maga nevére íratni; és hogy másrészt az ily bejegyzés a közszerzeményi jog érvényesítésénél, illetőleg a közszerzemény megállapításánál nem megtámadhatatlan, hanem hogy e mellett még mindig eredményel jár annak bizonyítása, miszerint az egyedül a férj nevére telekkönyvezett vagyon közszerzeményt képez.

De nem oszthatom azon nézetet, hogy oly esetben, mikor a férj a házasság tartama alatt szerzett ingatlant kizárólagos tulajdonul kebleztette be, a nő egyáltalában jogosítva nem volna vagyonközösségi jogának telekkönyvi bejegyzését kérhetni.

Z. I. ur szerint a nő erre jogosítva nincsen azért, mert ezen bejegyzés az ausztr. ált. polg. törvénykönyv 1236. §-ának tekintetbevétele mellett volna csak megengedhető, holott ezen §. a magyar jog szerinti közszerzeményre nem alkalmazható. Az ált. polg. törvénykönyv szerint t. i. a vagyonközösség kiterjed vagy az egész vagyonra, vagy egyes vagyonrészekre. Az 1236. §. pedig csak oly esetekre szól, a mikor az egész közös vagyon ingatlan, vagy a mikor egyes meghatározott közös ingatlanról van szó; holott a magyar jog szerinti közszerzemény a házasság tartama alatt hányadrészre vonatkozó eszményi jog, mely hatályossá csak a házassági viszony megszűnte után válik, csupán ekkor lévén kideríthető, hogy közszerzemény valóban létezik.

Szerintem az ausztr. ált. polg. törvénykönyv 1236. §-a, az ideigl. törv. szabályok I. 21. §-ának figyelembevétele mellett a közszerzeményre igenis alkalmazható.

A hivatkozott §. ugyanis az, midőn megengedi az egyik házastársnak, hogy a másik házastárs tulajdonul bevezetett ingatlanra a közösség iránti jogát nyilvánkönyvileg bevezetethesse, ezen közösség alatt *lényegileg ugyanazt* érti, a mely szerintünk a házastársak közt a közszerzeményre nézve létezik.

Az ált. polg. törvény 1236. §-a tüzetesen a házastársnak

engedi, hogy a közösség iránti jogát a másik házastárs nevében álló ingatlan vagyona bevezettesse.

Az 1234. §. szerint a házastársak közötti vagyonszövetség rendszerint — tehát más szerződési megállapodás nem léteben — csak *halál esetére* értetik, és a vagyonszövetség jogot ad a házastársnak annak feléhez, a mi a kölcsönösen közössé tett javakból a másik házastárs elhunytá után még *fenn fog maradni*.

Az 1233. §. szerint azon szerződésnek köre és jogszerű alakja, mely a házastársak között vagyonszövetséget megállapít, az 1177. és 1178. §§. szerint ítélte meg. Ezek szerint pedig, ha a társasági szerződés az egész vagyona szól és abba a jövőbeli vagyona is belefoglaltatik, ez alatt világos kikötés nélkül mégis csak a *szerzett*, nem pedig az öröklött vagyont értetik. Ily esetben tehát a házasság tartama alatt öröklött vagyont értéke a közszerzemény kiszámításánál a meglevő vagyont értékéből épűgy mint nálunk *levonásba hozandó*.

Az 1238. §. szerint addig, míg a nő ellent nem mondott, azon jogvédelem áll, hogy vagyona igazgatását a *férjre* bízta.

Az 1239. §. szerint a férj az ily igazgatásnál nevének csak alapvagyonaért felelős; az igazgatása alatti haszonvételekről rendszerint számadással nem tartozik.

A mikor tehát az 1236. §. a közösség iránti jognak telekkönyvi bejegyzését megengedi, ezt épen nem szorítja oly esetre, melyben az egész közös vagyont ingatlan, vagy a melyben bizonyos meghatározott közös vagyonszövetség van szó; hanem feltételezi épen azt az esetet, és a bejegyzést akkor is megengedi, a midőn a közösség a vagyonnak még csak bizonyos hányadrészére vonatkozó *eszményi jog*, mely hatályossá és meghatározottá csak a *házassági viszony megszűnté után* fog válni; és megengedi a nőnek a bejegyzést dacára annak, hogy az összes vagyont igazgatása s kezelése a férjre illeti.

Ezek a közösség mind oly sajátságai, melyek a mi jogunk szerinti közszerzeménynél is megvannak, sőt melyek annak épen főismertető és megkülönböztető jeleit képezik. És azért megengedendőnek vélem, hogy a nő a házasság tartama alatt szerzett és egyedül a férj nevére irt ingatlanra, feltéve a szerzeményi minőség igazolását a közösség iránti jogát telekkönyvileg bejegyeztesse.

Ellenmondás nincs azon két állítás között, hogy a férjnek joga van a házasság tartama alatt szerzett ingatlan vagyont kizárólag saját tulajdonául bekebelezni, hogy tehát a nő az ily ingatlan felére való tulajdonjog bekebelezését a férj becegyezte nélkül eredménytelenné nem kérheti; és hogy másrészt a nő mégis jogosítva van a közösség iránti jog telekkönyvi bejegyzésének kérelmezésére.

Mert e két jognak *hatálya* lényegesen különbözik. Ha a nőt felruházzuk azon joggal, hogy a házasság tartama alatt szerzett és a férj nevében álló ingatlan felére *tulajdonjogát* bekebeleztesse, akkor mindenik házasság a saját részéről külön szabadon rendelkezhetik; akkor a férj nemcsak megszűnik kezelője lenni a közszerzeményi javaknak és azok fölött rendelkezéssel birni, hanem akkor megsértetik azon elv is, hogy a közszerzemény csak az egyik házasság halálakor válik hatályossá, akkor a még csak eszményi, kérdéses, sőt talán kétség kívül nem is létező jog tényleg érvényesítettik.

Ellenben ha a nőnek csak a *vagyonszövetség* iránti jog bejegyzése engedtetik meg, ennek következménye az ált. polg. trvkönyv 1236. §-a szerint az, hogy a nő a jószág állagának felére oly dologi jogot nyer, melynél fogva a férj ezen felerészről nem rendelkezhetik, a nélkül azonban, hogy erről a nő is rendelkezni jogosítva volna.

Vagyis a nő közös *tulajdonjogának* bekebelezése folytán mind egyik házastárs az ingatlan saját feléről *külön* azonnal rendelkezhetik; a *közösség* iránti jognak bejegyzése folytán pedig a telekkönyvi tulajdonos a jószág állagának egyik feléről igenis, de a másik feléről külön nem, hanem csak a másik házastárs *bejegyzésével* rendelkezhetik. Egyébiránt az, a kinek részére a közösség ilykép bevezettetett, a házasság alatt haszonvételekre igényt nem nyer, de a másik házastárs halála után őt a maga részének szabad tulajdona azonnal illeti.

A közösségnek a nő részére való telekkönyvi bevezetése tehát csupán a *férj a közszerzemény fölötti rendelkezési jogának korlátozására* és arra céloz, hogy a vagyontkezelésre a nőnek is némi befolyás biztosíttassék, és hogy kitéve ne legyen azon eshetőségnek, misze-

rint már meglevő szerzeménye akár czéltalanul elpazaroltassék, akár pedig az ingatlan vagyona vonatkozó tulajdonjognak harmadik személyre való átruházása által közszerzeményi joga kijátszassék. Azt pedig, hogy a nőtől ezen jogbiztosítást megtagadjuk, semmivel sem tudnám indokolni.

Egy nehézség az igaz, hogy támadhat a nő közösség iránti jogának telekkönyvi bejegyzéséből.

Az ált. polg. trvkönyv 1236. §-a szerint ugyanis — mint már említettem — a közösségi jog bekebelezésének következménye a többek között az, hogy az egyik házastárs halála után az életben maradt felet a maga részének szabad tulajdona azonnal illeti. Ha a közösség iránti jognak telekkönyvi bejegyzését ezen §. alapján megengedjük, el kell fogadnunk természetesen az ugyanabban a bejegyzéshez kötött jogkövetkezményt is.

Ezen következménynél fogva pedig előállhat az eset, hogy a férj halálakor a nő telekkönyvileg a férj nevében állott ingatlan felére teljes tulajdonosává válik, dacára annak, hogy az összes hátramaradt vagyont értéke felül nem mulja a férj a házasság előtt megvont vagy a házasság alatt öröklött vagyona értékét, dacára tehát annak, hogy közszerzemény nem létezik. Beállhat ezen eset akkor, ha a kérdéses ingatlan szerzése és a közösség iránti jog bejegyzésének idejében a férj kizárólagos vagyona még egészen meg s így tehát az ingatlan valóban közszerzemény volt, a házasság további tartama alatt azonban a vagyont amaz ingatlannak és általában a már megvont szerzeménynek értékéig vagy azon tul is csökkent.

De ily esetben azon jogot, melyet a nő a közösség telekkönyvi bejegyzése által nyert, annak bizonyítása által, hogy a közszerzemény a férj halálakor valóban nem létezett, még mindig *megtámadhatónak* tartom.

Igaz, hogy a telekkönyvi bejegyzés ellen intézett ily támadásnak sikere és eredménye igen kétes. De ha a férjnek jogot adunk, hogy a házasság tartama alatt szerzett ingatlan vagyont telekkönyvileg egyedül a maga nevére irathassa, csak azért, mert a vagyont kezelése s igazgatása őt illeti; és ha ily esetben a túlélő nőt arra kényszerítjük, hogy közszerzeményi jogát telekkönyvi bekebelezés ellenében kelljen érvényesítenie, — annál inkább megnyughatunk abban, hogy a férj örökösei a nőnek telekkönyvileg bejegyzett közösségi joga ellenében legyenek kénytelenek örökhagyójok *kizárólagos tulajdonjogát bizonyítani*. Az utóbbi esetben, hol a közösség iránti jog annak kimutatása alapján jegyeztetett be, hogy a bejegyzés idejében közszerzemény létezett, annak igazolásával, hogy ez utóbb elenyészett, a bejegyzés törlesztésének kieszközölése kétségtől könnyebb lesz, mint a férj telekkönyvileg bekebelezett és csupán az ő nevére szóló szerzési okmányon alapuló kizárólagos tulajdonjogának megdöntése; és a közösségi jog törlesztésénél az anyagi eredmény sem oly kétes mint a férj nevére bekebelezett tulajdonjog megszorításánál, a mennyiben a férjnek elég módja s ideje volt a nevében álló birtok megterhelhetése vagy elidegenítése által a nő közszerzeményi jogának igazolását és érvényesítését hatálytalanná tenni.

Dr. Immling Konrád,
királyi járásbíró

Egy példa a semmitőszék eljárásából.

Nem szándékom a nagymélt. m. kir. Curia, mint semmitőszék határozatait, a jogtudományi éles bonczkés alá venni, s azokat a magasabb jogelvek és élő törvényszabályok bírálata alá helyezni. Az azokhoz nagyon is férő alapos élő kritikát tehetségesebb jogtudósainknak engedve át, czélom egyedül a legfőbb foku bíróságok figyelmét arra irányozni, miszerint nagyrészt rajtok is mulik, az eddig a jelenlegi pénzügyi viszonyok közt, utolsó sorban még fennálló — ámbár nagyon megingatott — és mezőgazdasági államunkra is életkérdéssé vált s minden oldalról hangsúlyozott jelzőalagított fenntartani.

Az általános panasz tárgyát képező felette lassu jurisdictio — mely a legtöbb telekkönyvi hatóságnál különösen a törvénykezési aktusok lejáratait nyitvatartó naplók hiányából is származik, s mely a jelzőalagított végkielégítést sokszor és tán többnyire csak hosszú évek multával teszi lehetségessé — táplálékot nyer még a felsőbb bíróságoknál, különösen pedig a nagym. m. kir. Curia mint semmitőszék határozataiban, melyek sokszor a rideg s tán

lényegtelen formszerűségnek a törvénykezésben ezeket áldoznak; a szalmaszálba, illetve a legkisebb alakiségbe is kapaszkodó adósság-fuldoklók „Galgensfrist“-jét meghosszabbítják; s a jelzálogi hitelt, mely eddig a legtöprenkedőbb tőkebirtokost is édesgette, a jóhiszemű pénzkereső földbirtokosok — s ezek által a mezőgazdaság s gazdasági ipar tönkretételével megingatják, illetve a már is megingatott hitel sirbatételét elősegítik.

Mert ha egy 10, 20 s tán még több tekintélyesebb hitelezőnek jelzálogul szolgáló birtok elárvereltetése a semmiségi panaszok halmaza által folyton halasztatik, s ha végre valahára az ugy is kamatvesztést szenvedő hitelezők örömeivel a bírói árverés megtartatik, s ez ismét ugyanannyi hitelező elkeserítésére valami csekély, tán csak képzelt formahiba végett megsemmisítettik: nem vehető rossz néven, ha a tőkét kiutalványozva nyert hitelező ezt nem többé az eltemető jelzálagra, de a pénzt mindig folyamatban tartó pénzintézetek kezeire bizza, mi által ismét egy másik kór-állapot mutatkozik, t. i. az intézeti pénztárakban szintén e megingatott hitel folytán felnőtt holt tőkék!

Legyen szabad példakép következő kérvényemet, melyet az eperjesi kir. törvényszékhez ily legfőbb ítélőszéki meddő határozat folytán benyújtottam, itt szóról-szóra előterjesztem:

Tekintetes kir. Törvényszék!

Desseffy Róbert úr és neje szül. Berthoty Petronella asszony, hrabkói földbirtokosok ellen rendeltetett el javamra az eperjesi kir. járásbíróság által az 1875. évi 2648. sz. a. végzéssel a végrehajtás 6000 frt s jár. erejéig, a nevezett házastársaknak összes ingó, és a hrabkói 48., 23., 29., 37., 45., 85. és 68. telekjönyvekben az A. lapokon található összes helyr. számok alatt felvett ingatlan vagyonára.

E végrehajtás foganatosítása végett a Tek. kir. törvényszék megkeresett, az 1875. évi 3754. sz. a. végzéssel a végrehajtási kérvény példányainak kiadása mellett Rácz Pál végrehajtó ur küldetett ki.

A fenn elősorolt telekjönyvekben foglalt birtoktestek azonban már csak is a papiroson találtak, mivel a tagosítási térkép alapján a commassált birtokrészek alperesek tetteleg birtokába és használatába már is régen kihatva átadattak, úgy hogy a becslés is hivatkozással ugyan a fenti antecommassationalis telekjönyvekre, ezen tagosított s tetteleg birt. ingatlanokra eszközöltetett.

E becslés alapján kérelmeztem az árverést 1875. évi szeptember hó 9-én 4875. telekkönyvi szám alatt beadott kérvénnyel, mely I. alatti végzéssel el is rendeltetett s az árverés határnapja kitűzetett.

Időközben történt azonban a fentérintett telekjönyvek átalakítása s a tényleges és commassált birtoktestek, tehát ugyanazok, a melyek a becslés alkalmával tetteleg az alperesek birtokában találtak, s melyek így a becslés tárgyát képezték, a tagosítás folytán 103. telekjönyvbe vétettek fel.

Ezen átmenetel végrehajtást szenvedettek felhasználva beadták e fennebb becsatolt végzés elleni semmiségi panaszukat, azt aival indokolva, hogy a tagosítás előtti telekjönyvekben foglalt birtoktestek az azok helyébe a 103-ik új telekjönyvbe felvett birtoktestekkel azonosok nem lévén, azok becsértékére nézve is különbözet vélelmezendő.

A nagyméltóságú m. kir. Curia, mint semmitőszék e balvéleménynek engedve, ily értelemben hozta a f. é. 4008. sz. a. hozott II. alatti végzést, melyvel a Tekintetes törvényszék, mint telekk. hatóság 1875. évi 4875. sz. a. árverést rendelő végzését megsemmisítette és a végrehajtási zálogjoggal terhelt, most már egyedül a hrabkói 103. számú telekjönyvben foglalt ingatlanok becslését rendelte, — mondván: „hogy a hrabkói 48., 23., 29. és 68. sz. telekjönyvekben foglalt ingatlanokra vonatkozó telekjönyvek az újonnan nyitott hrabkói 103. számú telekjönyvbe átvettve, az árverés m. é. október 2-án csak a helyr. számokra és a részletek fekvésére nézve eltérő újabb telekjönyv birtokrészekre lehetett elrendelhető, sőt a mennyiben a birtokrészletek már részben nem ugyanazonosok és ezen átalakítás folytán értékük is átváltozást szenvedhetett, ezek előleges újabb becslése sem volt mellőzhető.”

A nagym. semmitőszék tehát egy újabb eltérő becsozást várva, ezen véleményére építette végzését, megelégedve arról.

a) hogy a becslés éppen a 103. telekjönyvben foglalt s tetteleg már régen átadott birtokrészekre történt, melyekre az újabb

becslés, vagyis helyesebben az eszközölt becslés ismétlése rendeltetett el; — de megelégedve arról

b) hogy a belfundusok, a tagosítás által érintetlenül hagyva, a beltelkek és épületek becsátgya minden körülmények közt ugyanaz marad, s hogy

c) a külilletményeknél, vagyis a földadó alá eső ingatlanoknál, a polg. törv. rendtartás 424. §. értelmében, az összes állami földadó százszoros mennyisége képezvén a becsértéket, — ezekre nézve mindig a tagosítás előtt és után azonos földadó képezi a változhatatlan becsalapot. De a legszebb curiosum e végzésben az, hogy

d) az átalakítás folytán 103-ik telekjönyv ellen általam, mint jelzálogos hitelező által a felebbvitel beadatván, s az mai nap el nem intéztetvén, e jegyzőkönyv, melynek alapján az újabb becslés elrendeltetett, még jogerőre sem emelkedett. — Kérdem tehát quid juris akkor, ha ez megváltoztatik? tán újabb semmiségi panaszok által fog e nálunk kivált a nagyobb és a felekre érvényesőbb ügyekben sokszor hallhatatlanná vált törvénykezési ügyfolyam a jelzálogos hitelezők kárával halasztatni?

Mit eredményezett tehát a II. alatti legfőbb foku végzés? Azt, hogy

e) A végrehajtó újra ki fog küldetni, a szakértők és tán ugyan e szakértők fogják ugyan e belfundusokat és ugyanez épületeket ugyanez árban újra becsülni, s hogy a végrehajtó annyi idővesztés után újabb költségek mellett s a kamatprioritási 3 év eltelté folytán pótolhatatlan károssal, fogja újra az adókönyvecskét elővenni s a földadó százszorosa szerint ugyan az eddigi becsértéket kiszámítani!

«O tempora, o mores!» kiált fel önkénytelenül ily eljárás mellett minden gondolkozó jogász. Annyi idő, annyi költség- és annyi pénz és kamatvesztés az elriasztott hitelezőre, — de annyi előny és időnyereség a rozshiszemű adósra, — s végre annyi megterheltség az eljáró bíróságra, csak is azért: hogy ugyan az ismételtessék a mi már megtörtént!

De ha e törvénykezési visszatérleést a nagym. Curia, mint semmitőhatóság célravezetőnek találta, e legfőbb elhatározás ellen nincs orvoslásnak helye, s habár keserű érzülettel meg kell hajolnunk s újra oda visszatérnünk, a honnét kiindultunk!

Eperjes, 1876. máj. 20-án.

Dr. Mosászky Győző,
h. ügyvéd.

Különfélék.

Vizlopás.

A kuttengeri cs. kir. ügyészség vádat emelt J. K. és társai ellen lopás bünténye miatt, mert nevezettek 1874. évi karácsony előtt M. H. által bérlett tó zsílipéit kinyitották a bérlet tudta s beleegyezése nélkül, saját hasznuk szempontjából, t. i. azon célból, hogy a víz onnan elvezessék, a tó alatti malomban, hol ők mint munkások dolgoztak, örölni lehessen: minék folytán a bérlett tóból 130 forintra becsült vizet folytattak el.

1875-iki szeptember 23-án a kuttengeri kir. tszék vádlottakat lopás büntényében elmarasztalta.

Vádlottak semmiségi panaszt nyújtottak be az első folyamodású bíróság eme ítélete ellen azon alapon, hogy ezen tett lopásnak nem minősíthető, mert a víz, ingatlan tartozéka lévén, szintén ingatlan, s így mint ingatlan dolog lopás tárgya nem lehet, illetőleg e tett a lopás egy lényeges alkatelemét ép ennek folytán nélkülözi.

A semmitőszék elismeri ugyan, hogy a víz, mint ilyen lopástárgya lehet, azonban a semmiségi panasznak mégis helyt adott, s határozatát következőleg indokolta:

A bünt. tv. könyvnek a lopást meghatározó szakasza ezen esetben alkalmazható, mert ha el is tekintünk attól, hogy a polg. tv. könyvnek az ingó és ingatlan fogalom meghatározása a fenytő bíróra nem lehet irányadó s annak a büntető tv. könyv szellemében kell itéletet hoznia, — a víz, mint ilyen, birtok tárgya különben sem lehet, hanem a birtok tárgya tulajdonképpen a víz használata, s ez, mint ilyen, lopástárgyát nem képezheti.

Ezen döntvény fontossága és hordereje megérdemli, hogy tüzetes vizsgálat alá vettessék.

Lopás tárgya lehet idegen ingó dolog; ingó alatt testi dolog értetvén; — vagy a mint KÖSTLIX mondja: a dolog, kell, hogy

megfogható és elszálítható legyen. Ezt a semmitűszék is elismeri, midőn a vizet dolognak tekinti, de megtagadja a víztől azon tulajdonságot, hogy az állagánál fogva mint idegen dolog szerepelhesen, s azt mint szabad javat tekinti, mely ennél fogva tulajdon tárgya nem lehet.

Azon kérdés, hogy vajjon a víz szabad jav-e, vagy alkalmas-e arra, hogy birtok és tulajdon tárgyat képezze, sokszor megvitattott. Így már a százsz tükör és az 1679-ki tractatus de iuribus incorporalibus-ban a víz, melyben halak tenyésztetnek, a halakkal együtt, mint a tulajdon lehető tárgya, el van ismerve. Az osztrák ált. polg. törvény is megkülönbözteti azon vizeket, melyek közös tulajdon képeznek s közös használatra rendelvek, azoktól, melyek birtokba vehetők. A legújabb tvhozás ezen éles különbözetet szintén megtette, s a kutakban, tavakban, medenczékben vagy a tulajdonos talaján levő víztartókban, saját használatra készített vízvezetékben, csövekben foglalt vizet a tulajdonosának tekinti.

Nem szenved tehát kétséget, hogy a polg. törvénykönyv értelmében a víz mint olyan, — s nem csupán annak használata, — a fentebbi esetekben birtok és tulajdon tárgyat képezheti; s ennél fogva a bírónak ki kellett volna mondani azt: hogy M. H.-nak a víz tulajdona.

De különben is, fel van-e jogositva a bíró arra, hogy a törvény világos rendelkezésének mellőzésével saját egyéni véleményét emelje érvényre? Ha ez megengedhető volna, azon anomalia következne be okvetlenül, hogy a polgári ügyekben hozott bírói ítéletek a fenytő ügyben hozott ítéletek által illusoriusakká tétetnének; a mit állítani eszébe senkinek sem jut, mert hiszen mind a polg., mind a fenytő bíró ugyanazon bírói felségjog organuma, s arra utalvák, hogy ugyanazon szellemben és részrehajlatlanul ítéljenek. S hogy a coordinált bíróságok által hozott ily ellentétes ítéletek a jogbiztonságot veszélyeztetik, a bíróságok tekintélyét aláássák, az igazságszolgáltatás iránti bizalmat megingatják: bizonyítgatni teljesen fölös.

Mivel a büntető törvény igen sok tekintetben a polg. törvényekre van utalva: mindaz, a mi a polgári törvénykönyvben mint tételes jog meg van állapítva, az a fenytő bíróra ép ugy kötelező, mint a polg. bíróra nézve, s az ítélethozás alkalmával annál ép ugy zsinórmértékül szolgál, mint emennél.

Világos tehát, hogy a víz a bünt. jog szerint is idegen dolog lehet s tulajdon tárgyat képezheti.

Még csak annak megvizsgálása marad hátra, vajjon a víznél meg van-e a harmadik kellék, mely, mint a lopás tárgyánál, kell, hogy meg legyen, hogy t. i. a víz *idegen ingó dolog-e?*

Erre nézve a semmitűszék kimondta: hogy a polg. törvénykönyvben foglalt fogalommeghatározás az ingó- és ingatlanról a fenytő bíróra nézve nem irányadó; és ugy a tudományban, mint a gyakorlatban azon tétel emelendő érvényre: mely szerint a büntető jog értelmében csak azon dolog tekinthető ingónak, mely mozgósítható és elvihető.

Ezen állításban lappangó ellentmondás azonnal kitűnik, a mint tekintetbe vesszük azt, hogy a tényleg ingó dolgok jogilag ingatlanoknak épen a polg. törvénykönyv fictiója folytán tekintetnek.

Az elzárt víz tehát lehet idegen ingó dolog és a lopás tárgya.

Ugyanezen véleményt osztja számos és új író. Így ROMAGNOSI «Von Wasserleitungsrechte» cz. m. a vizet a lopás lehető tárgyának mondja. WILDNER a többiek közt így szól: «Habár a folyókban és patakokban folyó víz köztulajdonnak tekintetik, melyet minden polgár szabadon használhat, mindazonáltal a víz, mely valamely tóban foglaltatik, lényegileg más szempont alá esik, mert a tó mesterséges víztartó, melybe a tó tulajdonosa a vizet haltenyésztés végett vagy más célból gyűjti; ő tehát ép ugy tulajdonosa a tónak és a víznek, mint az, ki valamely víztartóból vizet merített s azt otthon korsóban vagy medenczében tartja. Ha ezen vizet töle valaki elidegeníti, akkor ez birtokából ragadtatik el, s az illető a lopás büntényét követi el.»

Hasonlóan vélekedik EGIDY, OPPENHOF, SCHWARZE, MERKL, HOLTZENDORF, ki a vízlopást a gázlopással egy kategóriába sorozza, hivatkozva az osztr. legf. it. tszék egyik döntvényére.

Midőn OPPENHOF arra utal, hogy különbséget kell tenni jogtalan elidegenítés és jogtalan használat között, midőn ezeknek csak egyike jöhet kérdésbe; kézen fekszik a dolog, hogy, azon esetben,

ha a tónak minden vize kieresztetik, mint jelen esetben, nem viz *használása*, hanem *elhasználása* jó tekintetbe.

Vége az, hogy a praxis szerint is képezheti a víz lopás tárgyát, — kitűnik a porosz legf. ítélő tszék 1866. ápril 1-ki egyik ítéletéből, melynek tárgyát egy társaság csöveiből ellopott víz képezte. (Jur. Bl.)

A nemzetközi statisztikai congressus előkészítő bizottságának II. (jogi) szakosztálya tegnap délután 5—7 óráig ülést tartott, melyen először is constatatott, hogy a congressus elhalasztásáról, dacára a háborus eseményeknek, szó sincs, sőt inkább ugy a bel- mint külföldön a legélénkebb részvét mutatkozik a congressus iránt. A részvételre felszólított összes hazai tudományos intézetek és egyesületek, valamint a vasuti társaságok számos képviselőt küldöttek. A külföldről már is 250 bejelentés érkezett: Németországból 68, Ausztriából 60, s különösen Oroszországból imposans számban. — A mai gyűlés tárgyát képezték: 1. Yvernesnek egy terjedelmes dolgozata a visszaesők és bűnügyek statistikájáról. 2. Zlinszky Imrénnek egy emlékirata a közönyvek, telek- és jelzálogkönyvek statistikájáról, véleményt terjeszt elő róla Schnierer Gyula. 3. Engel híres porosz statisztikus bejelentett emlékirata a jogi személyek (ipar és kereskedelmi társulatok) statistikájáról. Az előkészítő bizottság szorgalmasan és állandóan fogja folytatni működését s bő anyagot terjesztend a congressus elé.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (**Budapest**, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A BÜNTETŐJOG ÁLTALÁNOS

TANAI, tekintettel az újabbkori törvényhozásra. Irta: *dr. Schnierer Aladár*. Füzve 2 frt 40 kr.

A BÜNTETTEK ÉS BÜNTETÉSEIK.

A büntetőjog különös része. Tekintettel az újabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. — Irta: *Schnierer Aladár*. Füzve 3 frt.

A KERESKEDELMI TÖRVÉNY

MAGYARÁZATA. Irta: *dr. Schnierer Gyula*, keresk. miniszteri osztálytanácsos, a kereskedelmi törvény tárgyalására egybehívott értekezlet volt szakelőadója. — Füzve 2 frt 80 kr.

A MAGYAR VÁLTÓJOG KÉZIKÖNYVE.

Az 1840. XV. tczikk I. r. és az 1844. VI. tcz., nemkülönben az ezeket kiegészítő rendeletek alapján, különös tekintettel a felsőbb törvényszékek elvi megállapodására. Irta: *Apáthy István*. Második kiadás. Füzve 2 frt 40 kr.

BÉLYEG- ÉS ILLETÉKSZABÁLYOK

A legújabb időkig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Átdolgozta: *dr. Mariska Vilmos*. Füzve 1 frt.

DÖNTVÉNYTÁR.

A magyar kir. Curia semmitűszéki és legfőbb ítélőszéki osztályának elvi jelentőségű határozatai. Gyűjtötték: *dr. Dárdai Sándor*, a «Jogt. Közl.» szerkesztője; *dr. Gallu József*, kir. it. táblai bíró; *Zlinszky Imre*, kir. tábl. pót-bíró. Az eddig megjelent évfolyamok: I—II., III., IV., V., VI. füzve egy-egy folyam 2 frt. VII. folyam 2 frt 50 kr. VIII., IX. egy-egy 2 frt. X. az I—X. kötetek tárgymutatójával 3 frt 50 kr. XI., XII., XIII. és XIV. egy-egy folyam füzve 2 frt.

IGAZSÁGÜGYI RENDELETEK.

A magyar kir. miniszter által kibocsátott törvénykezési rendeleteknek gyűjteménye betűrendes tartalommal ellátva. 1867—71. évi folyamok. Vásznonba kötve 5 forint.

1875. évi folyam. Füzve 80 kr.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

állói-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A VI. m. jogászyülés tárgyalásainak eredményei. Dr. Dárdai Sándor urtól. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. T. I. sz. k. y István urtól. — A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról. Z. I. sz. k. y Imre, királyi táblai bíró urtól. — Törvénykezési szemle. Szintén «a kielégítési sorrend kérdésehez». Dr. Imling Konrád, kir. törvénzéki bíró urtól. — Jogalap-e a börze differentia és lehet-e azt átváltoztatni? S. J. sz. k. y János, ügyvéd urtól.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A VI. magyar jogászyülés tárgyalásainak eredményei.

Harmadik szakosztály.

E szakosztály tárgyalásai kiváló figyelmet érdemelnek már azért, mert az itt szőnyegen forgó elveknek törvényhozási megoldása a legközelebbi jövő feladata. Az állandó bizottság ez évi jelentése is nyomatékosan hangsúlyozá a bűnvádi eljárás alkotását, sőt az anyagi büntető törvénykönyv életbe léptetését a nélkül veszélyesnek nyilvánította. Az utóbbi már törvényhozói tárgyalás alatt áll, s így bizton remélhető, hogy az a polg. törvénykönyv alkotását megelőzve, a bűnvádi eljárás is előbb fog modern alapon felépülni, mint a szóbeliség és közvetlenségre alapítandó polgári peres eljárás. Más országokban is ezen fejlődési procedurát észlelhetjük, és épen ezért a harmadik szakosztály ebbeli tárgyalásai nemcsak a criminalistára nézve birnak érdekel.

Nehezen tévedünk ugyanis azon állításunkkal, hogy a *vádeltv* kérdése volt az összes polgári és fenyítő perjog átalakulásának uttörője. E vádeltv korlátlan alkalmazása képezte a szakosztály tanácskozásának ugy szólván kizárólagos tárgyát és pedig azon nem egészen szerencsés formulázásban vajjon: «a vádeltv oly korlátlanul alkalmazandó-e, hogy a bíróság a vádló indítványaihoz kötve legyen; avagy ezektől függetlenül járhatson el?»

A kérdés ezen formulázása számtalan félreértésre adott okot, mert a *bírói függetlenség* hangsúlyozására vezetett, mely a kérdéssel semmiféle nexusban sem áll. A kérdés csupán arra szorítkozik: mi tartozik bírói ellátás alá? Vajjon merően csak a formális vád, avagy azon túl az anyagi igazság nyomozása?

E kérdés tehát a megoszott ügyészi és bírói competencia elhatárolására vonatkozik és ép oly kevésbé látjuk a bírói függetlenséget veszélyeztetve, ha a bíróság a vádló indítványaihoz kötve van, a mint nem látjuk az ügyész önálló hatáskörét csorbitva, ha a bíróság az ügyész vádelejtési, s illetve beszűntetési indítványát elveti.

Tagadhatatlanul e kérdés az egész bűnvádi eljárás legcardinalisabb kérdése és ezért nagy előnyére szolgált

a vitatkozásnak, hogy a beérkezett vélemények dr. GOMBÁS TIVADAR ügyvéd, dr. WERNER RUDOLF jogtanár és HELMBACHER NÁNDOR kir. ügyész urtól, annyira eltérők voltak, hogy a kérdés minden irányban megvilágítva, teljesen előkészítve került tárgyalás alá. Egy hibában szenvedett azonban mindhárom vélemény, abban t. i. hogy az általánosságban formulázott kérdésre ép oly általánosságban tartott indítványokat terjesztettek elő. E hiányt azonban sikeresen pótolta a kérdés előadója dr. EMMER KORNÉL országgyűlési képviselő, ki határos és kimerítő indokolással a következő indítványt terjeszté elő:

«A magánvádló subsidiarius vádjoga a közvádló irányában elismertetvén, a vádeltv olyképp alkalmazandó, hogy a bíróság az eljárás megindítása s a bűnösség kérdésében ne mehessen túl a vád határain.»

Ez indítvány teljesen megfelel a tudomány mai törekvésének, mely a merev vádeltv érvényesítésére törekszik. Nincs ezen indítványnak egy pontja sem, melyet a vádeltv hívei el nem fogadhatnának; de a kérdést csak *nemleges*en oldja meg és így a legvitásabb kérdést meg nem oldva, azt óvatosan elkerüli.

A magánvádló subsidiarius vádjogát ugyanis senki sem fogja megtagadni. Ép oly természetes, hogy az eljárás megindítása tekintetében a bíróság a vádló iniciatívájához van kötve; de kevésbé kétségen kívül áll az: hogy vádló csak a *közvádló* lehessen, hogy a büntető pert csak a közvádló indithassa meg. Ez esetben a büntető igazságszolgáltatás gépezetének működése a közvádló kényére volna hagyva; tőle függne, hogy a gépezet meginduljon, vagy ha nem akarja, az igazságszolgáltatás karja béna maradjon! Ezen ügyészi omnipotentia ellen GNEIST az u. n. «actio popularis»-t ajánlotta óvszerül, illetve surrogatumnak, de ezen eszmének mai napig senki sem tudott concret alakot kölcsönözni, hacsak ép Magyarországot nem tekintjük hivatottnak arra, hogy azt az egykori megyei actio alakjában felélesztesse.

Azonban bár miként vélekedjünk e kérdés felett, annyi bizonyos, hogy az *eljárás megindítása* nem tartozhatik a bíróság hatásköréhez és a fentebbi elvi enunciatióban ennél több nem foglaltatik és így óvatosan kerülte ki a legvitásabb kérdést.

A szakosztályban ezért a közvád emelésének joga alig lőn megvitatva, legalább igen csekély scrupulus merült fel s ugy látszik nálunk már jogmeggyőződéssé vált az: hogy a büntető pert csak a közvádló indithatja meg. A szakosztályban csak a *vád fentartására*, illetőleg a

büntetőper keresztülvitelére nézve ágaztak el élesebben a vélemények, a mennyiben tekintélyes kisebbség ez iránt eltérőleg óhajtott nyilatkozni.

Abban, hogy a bíró az eljárás s a bűnösség kérdésében ne mehessen túl a vád határain, — nem foglaltatik ugyan annak kijelentése, hogy a vád *fentartása* vagy *elejtése* a közvádoló kényétől s tetszésétől függ, de a vita a szakosztályban e kérdés körül forgott, mert az előadó ur, különben nemleges tartalma indítványát ezen értelemben indokolta.

A kisebbség ennek ellenében kijelenteni óhajta, hogy a közvádoló csak az illető bíróság beleegyezésével ejtheti el a vádat. A kisebbség ugyanis azon szempontból indult ki, hogy a vádelv helyes alkalmazása korántsem áll a *vádemelés* és *vádelejtés* korlátlanágában, mely értelemben azt csak az ügyészi omnipotentia hivei szokták felfogni, kik abban hatalmi kérdést látnak és védenek. Az ügyészség vádemelési jogának korlátozására ott látjuk a *vád alá helyezési határozat* szükségét, történjék az grand jury, Rathskammer vagy a rendes bíróság útján. Hogy melyik ezek közül a legjobb mód, az most nem tartozik ide, — de tény, hogy a vád alá helyezési határozatban az ügyészség vádemelési jogának korlátozását leljük. Kérdés tehát, vajjon az ügyészség *vádelejtési joga* korlátozandó-e?

Ennek szükségét elismerjük már a magánvádoló subsidiarius vádjogának elismerésével. De hogy e korlátozás nem elegendő, kitűnik abból, hogy a magánvádoló gyakran nem képes vagy legalább tetemes áldozatok nélkül nem képes sérelmének orvoslását bűnvádi uton persequálni, továbbá, hogy sokszor vajmi nehéz megállapítani: kit illessen a magánvád joga?

Egyáltalában hogy a jogrend érdekében mily kevés támaszt nyújt a magánvád, — leginkább bizonyítja azon mozgalom, mely újabb időben az u. n. «Antrags-Delict» megszorítása iránt nyilvánul. Avagy az ügyész vádelejtési korlátlan joga ellenében is az idealis actio popularis-hoz forduljunk? Az ügyészi omnipotentia hivei utalnak a nyilvánosság, a sajtó, a parlament, a miniszteri felelősség garantiáira, — de ezek ép oly idealis garantiák, mint a GNEIST-féle actio popularis.

A vádelv szerintem nem áll a vádemelés és vádelejtés *korlátlanágában*. A vádelv csak eszköz vagyis biztosabb módja az anyagi igazság kiderítésének, és hogy a vádemelés és vádelejtés korlátlanágától függne az anyagi igazság kiderítése, — az valóban merész állítás lenne. Az ügyészség s illetve közvádolónak a jogrend érdekében nemcsak *joga*, hanem *kötelessége* a vádemelés és azon phrasis, hogy a közvádolót a bíróság nem utasíthatja meggyőződése elleni vád fentartására, — valóban érthetetlen azon puritánok részéről, kik teljesen igazolva látják, hogy a közvádoló a vád fentartása avagy elejtése iránt a kormányhatalomtól vehessen utasítást.

Igaz, hogy felette nehéz azon kérdés megoldása: mi történjék azon esetben, ha a vád elejtése iránt a közvádoló és a bíróság közt véleménykülönbség forog fenn? Ha ugyanis a közvádoló visszalép a vádtól, s ha más köz-

vádoló által nem helyettesíttetik, — a bíróság közvetve vádló és ítélő lenne egy és ugyanazon perben.

Nem tagadjuk a megoldás nehézségét, de azt véljük, hogy ez eset az illetékeségi összeütközés módjára dönthető el felsőbb bíróság által, de a testületi bíróság meggyőződését semmi esetre sem véljük alárendelendőnek az ügyész egyéni felfogásának.

A szakosztály és közgyűlés azonban a kisebbség indítványának elejtésével nem bocsájtkozott e kérdés megoldásába, mely e szerint később okvetlenül újabban fog szőnyegre kerülni.

Az elfogadott indítvány még egy nagy horderejű elvi nyilatkozatot tartalmaz abban, hogy a bíró a *bűnösség kérdésében* ne mehessen túl a vád határain. A szakosztályban ezen elv majdnem rémületet okozott azoknál, kik a vádelvre fektetett eljárás követelményeit ez alkalmal talán először fontolták meg és latolgatták. Ezen elv azonban igen természetes következménye a vádelv alkalmazásának és legyen szabad azt egy példával röviden illusztrálni. A közvádoló *A.* ellen lopás bünténye iránt emel vádat. *A.* azzal védi magát, hogy a lopott tárgyat vásárolta s hivatkozik *B.* és *C.* tanukra, kik ellen a közvádoló kifogást tesz és az egész mentséget maneuvernek tekintvén, fentartja lopás iránti vádját, mert pl. a nála talált lopott tárgy oly értékes, hogy annak vásárlása felette aránytalan vádlottnak vagyoni állapotával stb. A bíróság azonban úgy a vádló mint a vádlott nagy meglepetésére felmenti a lopás vádja alól, de elítéli *orgazdaság* miatt. Erre nem levén irányozva a vád, vádlott az ellen nem is védekezett!!

Ime tehát az elfogadott indítvány minden egyes pontját a tudomány vívmányának tekinthetjük és csak a csökönös tudatlanság állíthatja azt, hogy a jogászggyűlés tárgyalásai s határozatai mint abstract elméleti okoskodások gyakorlati értékkel nem bírnak.

Ha ezt a fentebb tárgyalt kérdésre vonatkozólag nem lehet állítani, úgy még kevésbé állítható az a szakosztályban tárgyalt másik kérdésre vonatkozólag, mely úgy szólván a már tárgyalás alatt levő büntető törvénykönyvi javaslatból lett kimarkolva, nem ugyan mint vitás kérdés, de mint oly kérdés, melynek törvényhozói eldöntésénél a jogászggyűlés nyomatékos votumát kell latba vetni.

E kérdés ugyanis vajjon: «*az elíteltetéssel a rendes büntetésen felül egyéb jogkövetkezmények kapcsolandók-e össze; ha igen: mily esetben és melyek?*»

Hogy e kérdés iránt a tudomány lehetőleg összhangzó meggyőződésre jutott már, azt igazolja a beérkezett két vélemény is, dr. MOLNÁR IMRE jogtanár és dr. SÓLYOM-FEKETE FERENCZ kir. ügyész urtól, kik egyértelműleg tagadóan válaszolnak a kérdésre s főleg utóbbi véleményező mély érveléssel czáfolva az ellentétes prae-ventiv tan tarthatlanságát, határozott indítvánnyal lépett fel, melyet dr. FAYER LÁSZLÓ egyetemi magántanár styp-laris módosítással elfogadásra ajánlott. A szakosztályban is oly annyira kizárólagos meggyőződés uralkodott az iránt, hogy az ítélő bíró csak ismert mennyiséggel, a

kiderített tényálladékkal számolhat, hogy a jövőt látnoki lélekkel nem latolgathatja, a szívek és vesék vizsgálatába nem bocsájtkozhatik stb. — hogy egyetlen hang sem emeltetvén az indítvány ellen, — vita nélkül *egyhangulag* lón elfogadva s így remélnünk lehet, hogy a büntető törvénykönyvi javaslat tárgyalásánál a VI. magyar jogászgűlés ebbeli votuma nyomatékos súlylyal fog latba esni.

Dr. Dárdai Sándor.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Daczára annak, hogy a 7. és 8. §-t elvontan tekintve másként helyesen értelmezni nem is lehet, ha figyelembe vesszük a törvény 10. §-ának intézkedését, s általában az ideiglenes törvénykezési szabályokban megállapított örökösödési rend szellemét és kiindulási pontját, ezen értelmezésben megnyugodnunk nem lehet. A 10. §., mely a szűlők törvényes örökösödési jogát szabályozza, az öröklött és szerzett vagyonok közt oly különbséget állapít meg, mely a leszármazók örökösödésénél figyelembe nem jön. Az öröklött vagyon tekintetében a szűlők mindenikét csak azon esetben illeti törvényes örökösödési jog, ha a vagyon róla vagy ágáról került az örökhagyóra; a szerzeményi vagyon pedig csak akkor illeti a szűlőket, ha túlélő házastárs nincsen. Ha tehát a fentebbi szó szerinti értelmezés fogadtatnék el, akkor sok esetben illetné a túlélő szűlőt a törvényes osztályrész akkor is, midőn törvényes örökösödési joggal nem bír. Így ha valaki meghal leszármazók nélkül, s apai ágon öröklött vagyona van, ebben nem az anya, hanem az apai felmenő és oldalági rokonok örökösödnének, és mégis azt kellene vitatni, hogy az anyát törvényes osztályrész illeti. Vagy ha az örökhagyónak nincsenek gyermekei, de van túlélő házastárs s hagyatéka csupán szerzeményi vagyonokból áll, nem életben levő apja és anyja, hanem a túlélő házastárs örökösödik a vagyonokban, és mégis a fentjelzett értelmezés szerint a hagyaték felét törvényes osztályrész czimén a szűlőknek kellene oda ítélni.

Világos tehát, hogy ez esetben a 7. és 8-dik §§-nak szó szerint helyes, de a 10. és 14-dik §§. intézkedéseivel ellentétben levő magyarázatát el kell vetni; — mert ez képtelenségre vezetne. Hiszen az ideiglenes törvénykezési szabályokban a törvényes osztályrész nem mint a törvény szerint végrendelet nem létezése esetében követelhető örökségi hányad, hanem mint a végrendeleti, s illetőleg ajándékozási jog korlátozása van felállítva; miből épen úgy mint a törvényes osztályrész (köteles rész) jogi természetéből az következik, hogy az ebbeli jogosultságnak csakis végrendelet s illetve ajándékozás esetében van helye, és hogy az abbeli igény csak a végrendeleti, nem pedig a törvényes örökös ellenében érvényesíthető. Ha meg aztán a 7. és 8-ik §§. intézkedésének szó szerinti magyarázatát a most mondott megczáfolhatlan elvvel akarnók összeegyeztetni, akkor még nagyobb képtelenségre jutnánk; mert például ha a szerzeményi vagyonok

hátrahagyásával elhunyt gyermek házastársát bizonyos hagyományban részesítve végrendeleti általános öröksének testvérét nevezné, akkor e testvér mint végrendeleti örökös ellenébe meg kellene állapítani a túlélő szűlők örökösödési igényét a köteles rész erejéig, habár az örökhagyó végintézkedésében azon határozott szándékának adott kifejezést, hogy hagyatékában szűlőit részesíteni nem akarja; míg ellenkezőleg, ha végrendeletet nem tesz, tehát nem mondja meg, kívánja-e szűlőit a hagyatékban részesíteni vagy nem, a túlélő házastárs mint törvényes örökös ellenébe a szűlők törvényes osztályrész követelési jogosultsággal nem bírnának.

Mindezeket figyelembe véve csak helyeselnünk kell, hogy a legfőbb ítélszék több döntvényében a 7. és 8-ik §§. szó szerinti értelmezését nem alkalmazta, hanem meghódolt azon helyes magyarázati elvnek *«leges autem scire non est verba eius tenere, sed vim ac potestatem»*. Így az 1870. február 18-án 2515. sz. a. hozott ítéletben kimondotta a legfőbb ítélszék, hogy *«az apai ágról származott vagyonból végrendelet és leszármazók nélkül elhunyt örökhagyó után az anyát törvényes osztályrész nem illeti. A felmenő ágbeli örökösnek, illetőleg szűlőknek, az idegenes törv. szab. I. 7-dik §-a szerint biztosított törvényes osztályrész a dolog természetéhez képest egyedül oly vagyonra szorítkozhatik, melyben a szűlőt meghalt gyermeke után az ideigl. törv. szab. I. 10. §-a szerint a törvényes örökösödés megilleti»*.

Most már miután láttuk, hogy az ideiglenes törvénykezési szabályok az örökösödési jog szabályozását illetőleg minő nevezetes kételyeket támasztottak és hagytak fent, s miután igyekeztünk a kételyek eloszlátása és a házagok pótlása tekintetében iránypontokat kijelölni, s ekként jelenbeni örökösödési jogszabványainkat a helyes törvényt magyarázat elvei szerint megállapítani: szükséges, hogy régi honi jogunk s az ideiglenes törvénykezési szabályok örökösödési joga között párhuzamot vonva a kettő között levő főkülönbségeket feltüntessük.

Említettük már fentebb, hogy a két jogrendszer között a végrendelezési jogosultságot illetőleg lényeges és vélekedésünk szerint öröndetes eltérés van; mert míg a régi magyar magánjog csupán a szerzeményi vagyonokat illetőleg adta meg a feltétlen végrendelezési jogosultságot, míg az adományi jószágokról az utolsó birtokos csak királyi jóváhagyással rendelkezhetett; — a nem adományi ősi javakról pedig a tulajdonos csak akkor tehetett végintézkedést, ha sem az egyenes, sem az oldalágon örökösödésre hivatott rokonai nem voltak: addig az ideiglenes törvénykezési szabályok a végrendelezési jogosultságot az ősi és szerzeményi vagyonok különbségének mellőzésével általánosították, és e végrendelezési jogosultság egyedüli korlátozásaul úgy az öröklött mint a szerzett vagyonokra vonatkozólag a leszármazó rokonok és a szűlők törvényes osztályrészhez való jogosultságot állították fel.

A leszármazó rokonok örökösödése az ideiglenes törvénykezési szabályok által csak annyiban lón megváltoztatva, a mennyiben ezt az ősiség eltörlése szükségessé

tette. Ez által a fiu- és leányágot illető vagyonok közötti különbség megszüntetve lévén, most már az örökhagyó leszármazói a vagyonok ebbeli minőségére való tekintet nélkül egyenlő örökösödési joggal bírnak.

Nevezetes változást szenvedett a hitvestársi örökösödés, mert leszármazó egyenes örökösök nem léteben a régi magyar jog ebbeli szabványainak jelentékeny tágitása mellett ezen örökösödés minden szerzeményi javakra kiterjesztve lett, tekintet nélkül arra, hogy a vagyon a házasság előtt vagy a házasság tartama alatt szereztetett, hogy ingókból vagy ingatlanokból áll. Minthogy az örökösödés szempontjából mind az, a mi nem családról származott ági vagyon, szerzeménynek tekintendő; a hitvestársi örökösödésnek tárgyát képezi a házastársak valamelyikének azon vagyona is, melyet ez végrendeleti örökösödés folytán olyan egyéntől nyert, a ki nem rokona. — Az özvegyi jog hasonlóan ki lőn terjesztve annyiban, a mennyiben az előbbi törvényektől eltérőleg a jog megszorítását csak a leszármazó egyenes örökösök követelhetik, minden más örökös ellenébe tehát az özvegyet halálaig vagy újra férjhezmeneteleig az örökhagyó egész hagyatékának haszonélvezete illeti.

Legnagyobb horderejű változást látunk a felmenő és oldalági rokonok törvényes örökösödését illetőleg. Itt azt látjuk, hogy az ősi és szerzett javak közötti különbség az öröklött és szerzett javak közötti különbséggel cseréltetik fel, a mi már egy magában véve is nem lényegtelen különbséget szül. Azon vagyon például, melyet az első szerző az őt megillető végrendeleti jogosultságánál fogva valamely rokonának rendel, a ki talán törvényes örökösödés szerint örököse nem is lett volna, ősi vagyon jellegével még nem birt; míg most az országbirói értekezlet szabványai szerint ezen vagyont ágról háramlott, öröklött, tehát nem szerzeményi vagyonnak kell tekinteni; a mi a már mondottakból kifolyólag a további örökösödést illetőleg igen nagy fontosságú változtatást tartalmaz.

Az oldalági rokonoknak a szerzeményben való örökösödése is nem jelentéktelen módosulást szenvedett. Míg régi törvényeink szerint az oldalági rokonok csak azon szerzeményi vagyonokra nézve birtak örökösödési joggal, melyeket az örökhagyó osztály előtt szerzett; addig az országbirói értekezlet e rokonok örökösödési jogát a jelzett körülményre való vonatkozás nélkül minden szerzeményi vagyonokra kiterjesztette. E változtatást mindenesetre javításnak kell tekintenünk. Azonban úgy az oldalági mint a felmenő rokonoknak a szerzeményben való örökösödése egy más irányban érzékeny megszorítást szenvedett; a mennyiben, mint fentebb láttuk, az örökhagyót túlélő házastárs mindennemű szerzeményi vagyonokat illetőleg kizárólagos örökösödési jogot nyert; és így a felmenők és oldalági rokonok a szerzeményben csakis akkor örökösödhetnek, ha az örökhagyó után túlélő házastárs nem maradt. Régi magyar jogunkban ez másként volt; — a hitvestársi kölcsönös örökösödés csak a szerzemény bizonyos fájára volt szorítva; más-

nemű szerzeményekben pedig a felmenő s illetőleg oldalági rokonok a hitvestársat megelőzték.

Régi magyar jogunknak az ősi vagyonokban való örökösödést szabályozó intézkedéseitől az ideiglenes törvénykezési szabályoknak az öröklött ági vagyonok tekintetében megállapított örökösödési joga még egy igen nevezetes eltérést tartalmaz; mely következményeiben legnagyobb horderejű különbségre a szíves olvasó kiváló figyelmét vagyunk bátrak felhívni.

Régi magyar jogunk a felmenő és oldalági rokonok örökösödésére nézve a *vér és jogközösséget* fogadta el alapul, melynek azon következménye volt, hogy az ősi s illetőleg adományi javakban is (utóbbiakban természetesen az adománylevél záradékából kifolyó korlátozással) *az örökhagyónak csak azon rokonai örökösödhettek, a kik az első szerzőtől, vagy az első szerzővel egyenlő jogosultságot nyert egyéntől származtak le.* Egészen másként áll a dolog az ideiglenes törvénykezési szabályok szerint; mert most az ági vagyonban az azon ágbeli rokonok, tehát *az apai ágról származott vagyonban az örökhagyónak az apai ágon való összes felmenő és oldalrokonai, az anyai ágról származott vagyonokban pedig az örökhagyónak az anyai ágon való összes felmenő és oldalrokonai örökösödnek; minden tekintet nélkül arra, hogy az első szerzőtől vagy az ezzel egyenlő jogosultságot nyerttől származnak-e le, avagy pedig nem.*

Nem mulaszthatjuk el itten megemlíteni, hogy az ideiglenes törvénykezési szabályoknak többször hivatolt 10., 11. és 12. §-ai e tekintetben is elég gyarlóan szövegeztnek mutatkoznak; és hogy a most említett értelmezéstől eltérő más magyarázatnak is engednek tért. E körülményről már fentebb kellett volna megemlékeznünk; de a kételyeknek ugyis elég hosszú sorát ottan szaporítani nem kívántuk. Tudomásunk szerint a gyakorlat az ideiglenes törvénykezési szabályoknak fentebbi értelmét fogadta el; s ezt mi is annál nyugodtabban tekinthetjük a törvény valódi értelmének, mivel a 10. §. azon intézkedéséből, mely az apát és anyát a tőlük vagy águkról akár végrendelet folytán, akár végrendelet nélkül az örökhagyóra hárult vagyonokra nézve örökösödési joggal ruházza fel, s sem itt, sem a további szakaszokban az első szerzőről való leszármazást feltételül nem köti, azt véljük jogosan következtethetőnek, hogy e tekintetben az újabb jogszabály régi magyar jogunk fentebbi jellemző és fontos megkülönböztetésére tekinteni nem akart, hanem a vagyon korábbi eredetének és a felsőbb ágakban való további rokonsági elágazásnak figyelembe vétele nélkül az összes felmenő és oldalági rokonságot egyszerűen két felé, apaikra és anyaikra osztva, csupán azt akarta biztosítani, hogy az apai ágról származott vagyon az apai ágra és az anyai ágról származott vagyon az anyai ágra szálljon. Ezen értelmezést annál inkább el kell fogadnunk, mivel ha azon ellenkező értelmezés fogadtatnék el, hogy csupán az első szerzőtől leszármazó rokonok bírnak ági örökösödési joggal: akkor azon vagyonban, melyet az örökhagyó apai nagybátyja szerzett és végrendeletileg testvére gyermekének hagyott,

ezen utóbb végrendelet és leszármazók nélkül elhalt gyermeket túlélő édesatyát ági örökösödési jogosultság nem illetné, mert nem az első szerzőtől származott le; már pedig ez a 10. §. világos intézkedésével homlok egyenest ellentétben állana.

Folyt. követk.

Teleszky István.

A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról.

VI.

Mindezen intézkedések elégtelensége azonban mielőbb felismertetvén, az országgyűlés egy rendszeres törvény kidolgozására bizottságot küldött ki, mely munkálatát 1847-ben «a nemesi fekvő javak telekkönyvéről és betáblázásáról» czim alatt be is terjesztette.

A javaslat egészen a telekkönyvi rendszer elvein alapszik, s e szerint:

1. mindenki tartozik 3 év alatt fekvő birtokát bejegyeztetni, különben telekkönyvi jogokkal nem élhet;
2. bejegyzendő a helység, a birtokos neve, a holdszám, a művelési mód, a birtokczim s eladásoknál a vételár;
3. birtokosnak csak az tekintendő, kinek a birtok nevén áll;
4. betáblázás csak különlegesen kijelölt birtokra eszközölhető.

E javaslat azonban a bekövetkezett 1848. évi zavarok folytán törvényerőre nem emelkedhetett.

A felkelés legyőzése után megkezdett reformmunkálatok között a telekkönyv behozatala is célba vétetett, s az megelőző rendszeres munkálatok alapján honosított is.

Ugyanis minden birtoknak a helyszínén való felvételére bizottságok küldettek ki, melyek a tényleges birtoklás, az urbéri irományok, az utolsó birtokszabályozás felől felvett okiratok és a földadó kataszter alapján felvették a birtokot, megállapították annak birtokosát s a fennálló viszonyokra és törvényes szabályokra megalkotották az egyes birtoktesteket, s ezen adatokból elkészítették a helyszínelési jegyzőkönyveket. Ezen helyszínelési jegyzőkönyvekből szerkesztettek azután a telekkönyvek, melyek egy e célra kiküldött bizottság által eszközöltetvén, azok közzététettek.

A közzététel s annak folytán előforduló jogügyletek, valamint a telekjegyzőkönyvek vezetésének módja, az 1855. évi december 15-én kiadott telekkönyvi rendeletben szabályoztatik. Ugyanis: mihielyt meg volt azon nap határozható, melyen a helyszínelési munkálatok a telekkönyvi irodákban közmegtekinthetés végett feltárathattak, egy hirdetmény bocsájtattott ki, melyben felhivattak:

1. mindazok, kik a hirdetmény hatályosságának kezdete előtt szerzett jognál fogva akár a fekvőségek megjelölése, akár a birtokviszonyok tekintetében a telekjegyzőkönyvekben valamely igazítást, bejegyzést, hozzájegyzést vagy ájegyvezést érvényesíthetni vélnek;
2. kik ösiségi vagy zálogvisszaváltási jogait kitüntetni kívánják;

3. kik a régi törvény szerint betáblázott követeléseiket az új telekjegyzőkönyvbe átkebeleztetni kívánják: ebbeli igényeiket a hirdetményben kitűzött határidő alatt bejelentsék; minthogy a határidő lejártá után jogaikat, harmadik jóhiszemű személyek ellen, kik az illető fekvőségekre telekkönyvi jogokat szereznek, többé nem érvényesíthetik.

Az ekként szerkesztett s kiigazitott telekjegyzőkönyvek mint telekkönyvek vezettetek tovább.

Az 1855. évi december 15-én kelt telekkönyvi rendelet, valamint az osztrák polgári törvénykönyvnek ézzel összeköttetésben álló, a telekkönyvek tárgyát képező, valamely dolog szerzése vagy elidegenítési módjait meghatározó szabályai az alkotmány visszaállítása után, a törvénykezés ideiglenes szabályozása végett összehívott országbirói értekezlet által (21. §.) ideiglenesen fentartatván, a magyarországi telekkönyvi s jelzálogügy most is e szabályok szerint kezeltetik.

E szabályok, habár több tekintetben igényelnének is módosítást, mégis tagadhatlan, hogy az európai telekkönyvi törvények között mai érvényükben sem utolsó helyen állanak.

A nyilvánosság és különlegesség képezik e törvény alapelveit.

Az ingatlanokra vonatkozó dologbeli jogok rendszerint csak telekkönyvi bejegyzés által szerezhetők, s csak kitörlés által enyésznek el.

Tehát tulajdon, szolgálat és zálogjog csak ily módon szerezhető az ingatlan vagyponra. Míg némely személyes jogok, u. m. a haszonbér, a házastársok közötti vagyonszövetség jog, továbbá az elővásárlási és a visszavásárlási jog, a szerződő felek kölcsönös beleegyezésével szintén telekkönyvi bejegyzés tárgyát képezik s ez által absolut hatályt nyernek.

A telekjegyzőkönyvek ugyan a tulajdonosok szerint vannak elkülönítve, de minden telekjegyzőkönyvnek, külön száma van, s ha abban több birtoktest foglaltatik, azok megfelelő jelek által vannak feltüntetve, s így az egyes részletek, melyekből a birtoktest áll, megfelelő helyrajzi számaival felsorolva.

Tulajdonjog csak különlegesen kijelölt egész birtoktestre és csak valamely egyes vagy jogi személy részére, vagy pedig tulajdonostársak részére ugyan, de testileg osztatlanul jegyezhető be.

Oly tulajdonostársaknál, melyek részei nem egyenlők, a minden egyest illető s az egészhez arányban kifejezett rész (pl. egy harmadrész, két ötödrész stb.) jegyzendő be.

A birtoktest egyes részei bejegyzés után szakíthatók el s jegyezhetők más telekjegyzőkönyvbe, mely eljárásra részletes szabályok vannak.

A zálogjog járulékos jog, mely mindig érvényes követelést feltételez s csakis ennek biztosítása végett engedélyezhető.

A zálogjog csak számszerűleg meghatározott összeg erejéig különlegesen kijelölt egész telekkönyvi jószágtestre, közös jószágoknál pedig minden tulajdonostárs

jutalékára is, de sem birtokrészletekre vagy a telekkönyvi jószágtest egyes részeire, sem valamely közös tulajdoni jutalék egy részére nem engedélyezhető.

Az alzálogjog csak az egész jelzálogi követelésre, annak hányad vagy számszerűleg meghatározott részeire pedig csak akkor engedtetik meg, ha az ily részek más hitelezők részére történt átruházás által telekkönyvileg származnak.

Egy követelésért egyetemleg több birtoktest is lekötődhet, még akkor is, ha ezek telekjegyzőkönyve különböző hatóságok által vezetettik. Ily esetben egyik birtok főjelzálagnak, a többi mellékjelzálagnak neveztetik. E megkülönböztetés azonban semmi materialis hatálylyal vagy következménnyel sem bír, s csakis a kezelés szempontjából van jelentősége, mennyiben a mellékjelzálogoknál történt minden változások is nyilvántartatnak azon telekjegyzőkönyvben, melyben a főjelzálog van bejegyezve.

A telekkönyvi bejegyzések vagy bekebelezések, melyek minden további igazolás nélkül azonnal érvényesek, vagy előjegyzések, melyek folytán csak feltételes jog szereztetik, s annak érvénye attól van feltételezve, hogy az előjegyzés bizonyos határidő alatt igazoltassék.

Az igazolás vagy annak, ki ellen az előjegyzés kieszköltetett, érvényes nyilatkozatával, vagy per után történhet. Végre vannak feljegyzések, melyek tárgyát bizonyos tények vagy jogviszonyok képezik, pl. a kiskorúság, csőd, per, végrehajtás feljegyzése.

A telekkönyvi bejegyeztvények hatályossága azon időponttól fogva kezdődik, melyben az azok teljesítésérti szabályszerű kérvény a telekkönyvi hatóság igtató könyvébe beérkezett; ennél fogva a bejegyzések közötti nyilvántartási rangsorozat az e részbeni telekkönyvi kérvények igtató számának sorrendje szerint határoztatik meg.

A telekkönyvek egészen nyilvánosak s mindenki által megtekinthetők és hiteles másolatuk mindenki által megszerezhető.

Teljes mérvben van azonban tartva a jogossági alapelv, mennyiben a telekkönyvi hatóság nemcsak alakilag vizsgálja meg az okmányokat, hanem vizsgálata azok belkellékeire s a jogügylet érvényére is kiterjed; s így birói hatóságot gyakorol.

II. A telekkönyvi statisztika. A telekkönyvi statisztika mivelése, fájdalom, általában el van hanyagolva; alig van néhány állam, hol e részben valami történik, s még kevesebb olyan, melyekben a statisztikai adatok a felmerülő igényekhez képest s akként tartatnak nyilván, hogy azok úgy magának a telekkönyvi intézmény céljának, mint a nemzetgazdasági követelményeknek megfelelőjenek.

Franciaország e részben a dicséretre méltó kivételek közé tartozik, s azért annál fájdalmasabb, hogy a commune zavarai alkalmával az addigi statisztikai munkálatok elégtel; de 1869. év óta ismét rendszeresen gyűjtetnek.

És pedig:

I. a birtokváltozásokról:

- a) viszterhes átruházások száma;
- b) ingyenes átruházások száma;
- c) az átruházott birtok értéke;
- d) az ezért befolyt illetékek;

II. a jelzálogok száma és a biztosított összeg mennyisége.

Belgiumban is pontos kimutatások léteznek, melyek tartalmazzák

I. a birtokváltozásokat és pedig:

- a) az eladás után átruházott birtokok értékét;
- b) a csere után átruházott birtokok értékét;
- c) az ajándékozás által átruházott birtokok értékét;

II. a jelzálogokat:

- a) a bejegyzett tőke, kölcsönkamatok s járulékaik;
- b) hitelnyitások mely összeg erejéig történtek.

Ezen általános adatokat igen apró részletekre menő adatok egészítik ki, melyek az adó s illetve illeték kivétele céljából gyűjtetnek s tartatnak nyilván, melyek azonban a telekkönyvi statisztikai kimutatásnál igen nagy haszonnal lehetnének értékesíthetők.

Badenben, mely állam — mint fentebb előadtuk — szintén a code Napoleont fogadta el, a karlsruhei statisztikai hivatal tudósítása szerint, a birtokváltozások és terheltetések felől nem vezetnek pontos kimutatásokat. Azonban mégis igen értékes adatok gyűjtetnek, melyek tartalmazzák:

I. az év folytán átruházott földmívelési célra szolgáló ingatlanokra és pedig külön a szántóföldek, kertek, rétek, szőlők, erdők s más telkekre vonatkozólag — azok terjedelmét, vételárát, az egy holdra eső átlagos vételárt s egy holdra eső átlagos bérösszeget;

II. az év folytán előfordult jelzálog bejegyzések és pedig:

- a) záloglevelek száma, b) a biztosított összeg;
- b) a birói zálogok száma, b) a biztosított összeg.

Ezen adatok egy részét képezik a községi előjárók által évenként gyűjtött s a statisztikai évkönyvnek is részben alapjául szolgáló igen érdekes adatoknak.

Olaszországban a jelzálogokról szóló statisztikai kimutatás következő rovatokat tartalmaz.

I. A kamatozó jelzálogilag biztosított tőkék:

A) bejegyzett tőkék:

1. szerződés folytán,
2. birói jelzálogok,
3. törvényes jelzálogok;

B) bejegyzett járadékok:

1. |
2. | hason rovatokkal.
3. |

II. Nem kamatozó bejegyzett tőkék:

hason rovatokkal mint a fentebbiek.

Hollandia a statisztikai hivatal felkeresésére eddig nem válaszolván, arról, hogy gyűjtetnek-e ott adatok vagy sem, tudomásunk nincs.

Zlinszky Imre,
kir. it. tábl. bíró.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Sztintén «a kielégítési sorrend kérdéséhez».

Nem szeretek polemizálni, de meg nem állhatom, hogy czáfolásra tollhoz ne nyuljak, ha jogtudományi szaklapban olyasmit állít és vitat valaki, a minek helytelensége annyira szembetűnő, hogy annak belátásához csak józan ész, de szakképzettség épen nem szükséges.

Igy a «Jagt. Közl.» f. évi 26. számában dr. R. Gy. ur előfordult és igen gyakran előforduló azon jogeset fejtegetésén fáradozik, a midőn a jelzálogos hitelezők egyike a másikának elsőbbségi jogot enged, és az elsőbbséget adó és nyerő között több oly hitelező is áll, ki az előzőtől elsőbbségi jogot nem nyert.

Felhoz először egy példát: A. részére 3000 frt, B.—E. hitelezők részére 9000 ezer frt és F. részére 8000 frt van zálogjogilag bekeblezve. A. elsőbbséget enged F.-nek. Az ilykép terhelt birtok pedig a végrehajtási árverés alkalmával 15,000 frt adatik el. R. ur szerint ez esetben a világért sem kellene a vételárt úgy felosztani, hogy F. hitelező A.-nak a helyére lép 3000 forint erejéig, azután következik B.—E.-nek 9000 frtja és így ismét F.-nek hátralékos követelése; mert «A. csupán az F. 8000 frtnyi követelésének, de nem 17,000 frtnyi követelés erejéig adott elsőbbséget.»

Hogyan osztaná fel tehát a vételárt R. ur, azt nagy bölcsen elhallgatja; de most idézett állítása után ítélve mindenestre úgy, hogy első helyen kifizetné F. követelését 8000 frttal, azután A.-ét 3000 frttal és B.—E. követeléseinek részbeni fedezésére adná a 4000 frtnyi hátralékot! De az ily felosztást csakugyan szépen meghöszönnék B.—E. hitelezők, kik az A. és F. közötti jogügylethez hozzá nem járultak és ezen ügylet miatt követeléseikből mégis 5000 frtot vesztenének. Mert ha A. nem ad elsőbbséget F. hitelezőnek, A. 3000 forintnyi követelésének fedezése után B.—E.-nek 9000 frtnyi követelése a 15,000 frtnyi vételárból egészen kitelnék.

Állításából, mondom, ily felosztás következne. De utóbb, miután a cikkírára alkalmat szolgáltató tüzetes jogesetet előadta, a vételár felosztásának furfangos és még különösebb módját javasolja. Furfangos, mert ott azok a hitelezők, kik a későbbinek elsőbbséget nem engedtek, de csak *történetesen* teljes kielégítést találnak, és így a többi vételár fölötti vitatkozás — a mint illik is — csupán az elsőbbség iránt szerződő A. és F. között folyik. De ha elveket és szabályokat állítunk fel, olyanok legyenek azok, hogy előforduló minden hasonló esetre alkalmazhassuk azokat, és helyességek ne legyen mellékes és történetes körülményektől feltételezve.

Lássuk csak R. ur megfajátását. Szerinte az elbeszélte esetben a vételárból ki kell szakítani oly összeget, mely egyenlő azon hitelező követelésével, kinek részére elsőbbség engedtetett. Ebből ki kell elégíteni mindenekelőtt azon hitelezőket, kik az elsőbbséget engedésébe be nem folytak; a mi fenmarad, jut annak, ki elsőbbséget nyert. A kihatott összegben felül maradó vételárból az elsőbbséget engedő hitelező nyer mindenekelőtt kielégítést, és a mi fenmarad, ismét azt illeti, kinek elsőbbség engedtetett.

Ezen felosztási terv minden képzelhető alap és indok nélkül van ugyan összeállítva, sőt R. urnak az elsőbbség engedésének joghatálya körüli saját állításával is homlokegyenest ellenkezik; de ezt kimutatnom fölösleges lesz, ha a tervnek következményeit szemügyre vesszük.

Alkalmazzuk ezen felosztási módot ugyanazon példára, melyet R. ur maga tett fel. A 15,000 frtnyi vételárból tehát kihatattunk 8000 frt. Ez kiadatnék B.—E. hitelezőknek. A többi 7000 frtból kapna mindenekelőtt A. 3000 frtot, s a fenmaradó 4000 forintot F. nyerné el. E szerint A., a ki pedig elsőbbségét átengedte F.-nek, megkapná egész követelését; F. daczára annak, hogy A. irányában elsőbbsége van, 8000 frtnyi követelése fejében 4000 frttal tartoznék megelégedni; és a mi több, B.—E. hitelezők, kiknek az A. és F. közötti szerződéshez semmi közük, és kiknek követelése a telekkönyvi rangsorozat szerint teljesen fedezve van, harmadik személyek ténye miatt vesztenének követeléseikből 1000 frtot!

Talán erre helyesebben lehetne alkalmazni a «legnagyobb igazságtalanság» elnevezését, melyet R. ur abban lát, ha valakit veszteség ér *saját* ténye miatt.

De még egy másik ép oly különös, vagy talán még különö-

sebb eset adhatná elő magát, ha az R. ur által tervezett felosztási módot elfogadnók. Tegyük fel, hogy azon birtok, mely a fenebbiek szerint terhelve van, csak 9000 frtért adatik el. Ki kellene tehát szintén hasítani 8000 frtot és ezt B.—E. hitelezők kielégítésére fordítani; a fenmaradó 1000 frt A.-nak jutna; F. kap — semmit. Itt tehát ellenkezőleg B.—E., kik az A. és F. közötti szerződés nélkül a vételárból a mennyiben őket A. 3000 frttal megelőzi csak 6000 frtban részesítenének, egyszerre csak azon vennék észre magokat, hogy 2000 frttal többet kapnak. Miért? mert A. és F. között valami szerződés jött létre, melyről ők ugyan semmit sem tudnak, de a mely rájuk nézve történetesen előnnyel jár, de a mely más körülmények között, ha t. i. a birtok jobb áron adatik el, hátrányukra is lehetett volna!! — Az 1000 frtot A. kapná, F. pedig üres kézzel elmélkedhetnék az elsőbbség gyakorlati haszna fölött. Hát ez nem volna «méltánytalanság és jogtalanság»??

Én egyáltalában be nem látom, hogyan lehet a feltett eset megoldásában a legkisebb nehézséget találni, mikor a tkvi rendelet 61. §-ában foglalt azon egyszerű és világos szabály, mely szerint «a bejegyzvények közötti nyilvánkönyvi rangsorozat az e részbeni telekkönyvi kérvények iktatókönyvi szímanak sorrende szerint határoztatik meg», és «egyik hitelező csak annyiban engedhet a másiknak elsőbbséget, a mennyiben ez által harmadik személyek jogai sérelmet nem szenvednek», az ily jogesetben felmerülhet minden kérdés eldöntésére biztos utmutatást szolgáltat.

Ha a jelzálogos hitelezők valamelyike egy később bekeblezett hitelezőnek elsőbbséget enged, az ebbeli szerződésnek értelme és következménye más nem lehet, mint az, hogy az elsőbb helyen bekeblezett követelés csak azon hitelezőnek követelése *után* lesz sorozandó és kielégítendő, a kinek részére az elsőbbség átengedetett. Más értelmet az elsőbbség átengedésében nem vagyok képes találni.

Oly esetben tehát, a mikor a két hitelező követelése a rangsorozatban közvetlenül egymás mellett áll, ők egyszerűen cserélnek azon helylyel, melyet a bekeblezésnél fogva a rangsorozatban elfoglaltak. Ez által az utóbb következő hitelezők jogain semmiféle változtatás nem történik; mert a két hitelező követeléseinek összege, mely az ő követeléseiket megelőzi, egy és ugyanaz marad, akár hogyan helyezkednek el azok egymás irányában.

Ellenben akkor, a midőn az elsőbbség iránt szerződő két hitelező követelése között más követelések vannak zálogjogilag bekeblezve, a kielégítési sorrendet olykép kell összeállítani, hogy az elsőbbséget nyert hitelező az ő követelését valóban meg is kapja azon hitelező *előtt*, a ki az elsőbbséget átengedte; de a közbeeső hitelezők jogai ez által a legkisebb csorbulást se szenvedjék, az ő követeléseik rangsorozatán semmi változás se történjék.

Hogy a kielégítési sorrendnek mindkét kelleke meg legyen, arra más mód nincs, mint hogy azon hitelezőnek követelése, ki elsőbbséget nyert, az elsőbbséget engedő hitelező követelésének helyére soroztatik, de csak ezen utóbbi követelés erejéig; az ott ki nem elégített rész a követelés előbbi helyére jön, és ezután következik csak az elsőbbséget engedett hitelezőnek követelése. Ha pedig ezen utóbbi követelés nagyobb, mint azon hitelezőé, a kinek elsőbbség engedtetett, akkor a nagyobb követelésre eső összegnek a kisebb követelés fedezése után fenmaradó része a nagyobb-nak résztörlesztésére fordittatik, és a ki nem fizetett rész a kisebb követelés helyére tétetik át.

Vegyük elő ismét az előbbi példát. Az elsőbbség engedése folytán tehát a kielégítési sorrend akkép lesz összeállítandó:

F.-nek követelése részben . . .	3000 frt
B.—E. követelése	9000 .
F. követelésének hátraléka . . .	5000 .
A. követelése	3000 .

Ha pedig megfordítva A.-nak követelése tenne 8000 frtot és F.-é 3000 frtot, akkor a sorrend az volna:

F. követelése	3000 frt
A. követelése részben	5000 .
B.—E. követelése	9000 .
A. követelésének hátraléka . . .	3000 .

Ily sorrend mellett azután elég van téve az említett mindkét kelleknek: F. követelése elsőbbséget nyert A. követelésének irá-

nyában, még pedig úgy, hogy a többi hitelezők követeléseinek rangsorozata legkevésbé sem változott. Ép oly összeg előzi meg az ő követeléseiket, mint megelőzné, ha A. nem engedett volna elsőbbséget F.-nek.

Lehet, hogy én is azok közé tartozom, kik R. ur szerint «felületesen gondolkoznak»; de hiába, én a kérdésnek egyedül ezen egyszerű megoldását találok helyesnek és törvényszerűnek.

Hogy minő viszásságok következnek az R.-féle fizetési sorrendből, fentebb már kimutattam. Most még csak pár szó azon ellenvetésekre, melyeket R. ur a kérdés oly megoldása ellen felhoz, melyet én helyesnek állítok.

Azt mondja R. ur: abból, hogy valaki egy bizonyos hitelező meghatározott követelésének elsőbbséget enged, csak az következethet, hogy csakis ezen meghatározott összegnek, de nem többnek akart elsőbbséget adni; úgy pedig a mint én állítom össze a sorrendet, az engedett elsőbbség nemcsak az elsőbbséget nyert hitelező, de az ezt megelőző többi hitelezők követeléseire is kiterjed.

Ugyan mondja meg nekem R. úr, hogy micsoda elsőbbséget, micsoda előnyt nyert az általam feltett sorrendben B.—F. követelése az által, hogy A.-nak a követelését csak F.-nek követelése után helyeztem? Előbb 3000, illetőleg a második példában 8000 frtnyi követelés előzte meg, most is annyi van előtte, sem több, sem kevesebb. Igaz, hogy az illető hitelező csak az egyik hitelező követelésének összegéig mondott le az elsőbbségről, de úgy, hogy a közbeeső hitelezők követelése megmaradnak a magok helyén. A második hitelező marad másodiknak, a harmadik harmadiknak. Ha tehát az első hitelező elsőbbséget enged a negyediknek, ugyan hova helyezzük az első? Nemde a negyedik helyre? Az, hogy most őt nemcsak a negyedik hitelező előzi meg, hanem a második és harmadik is, nem onnan van, mintha ezek valami kedvezményben, elsőbbségben részesítették, hanem onnan, hogy megtartották, hogy megtartaniok *kellett* helyüket, és hogy az elsőbbséget engedő hitelező csak oda volt helyezhető, a hol részére a legközelebbi hely megürült.

Végre R. ur az «elsőbbség» szónak nyelvtani értelméből le akar vonni bizonyítékokat.

Elsőbbség engedése által — ugymond — nem cserélünk rangsorozati helyünkkel; megengedjük ugyan valamely utánunk következő hitelezőnek, hogy követelése a mi követelésünk előtt nyerjen kielégítést, de nem azt, hogy a mi követelésünket ő kapja meg(?). Ebből folyólag az elsőbbséget engedő hitelező nem veszi el bekelezési rangsorozatát, és nem lép át az elsőbbséget nyert hitelező helyére, hanem «megtartja előbbi helyét azon egyedüli módosítással, hogy őt most már az elsőbbséget nyert hitelező megelőzi».

És ezt egész komolyan mondja el R. ur! Hogyan egyeztetni össze ezen állításokkal ama rangsorozatot, melyet bizonyos összegnek a vételárból való «előzetes kiszakításával» összeállított, és mely szerint az elsőbbséget nyert hitelező azt, a ki az elsőbbséget engedte, meg *nem* előzné, — azt ugyan nem tudom; de ettől el is tekintve oly állítás, miszerint a jelzálogos hitelezők egy szép regelen arra ébredhessenek, hogy teljesen biztosítottak hitt követeléseiket egy hitelező helyett most már kettő előzi meg, beleegyeztek nélkül ugyan, de azért, mert ezen két hitelezőnek úgy tetszett, — oly állítás mondom, czáfolatot csakugyan nem érdemel.

Dr. Imling Konrád,

kir. tszéki bíró.

Jogalap-e a börze-differentia és lehet-e azt átváltoztatni?

Legfőbb bíróságunk már 3747/1874. szám alatt kimondá, hogy a börze-differentia szerencse-szerződésen alapul s mint ilyen, nem képez kereseti alapot; igaz ugyan, hogy — nézetem szerint — helyesebb indok lett volna, ha akár azért veti el a differentialis keresetet, mert a börze-differentialis üzlettel, szinleges adás-vevési természetüknél fogva, való jogi cél nem szándékolattathatott; — akár pedig azért, mert az árkülönbözet csak a helyes áruszerzési kötés mellett levén helyes jogczim — e helyütt jogalapul el nem fogadható: — de mindegy, — nekem jó kapaszködő az is.

Tehát a börze-differentiákat peruton nem lehet érvényesíteni, s így az első kérdést már a legf. ítélőszék helyesen megoldatta.

Ezen megoldás 1874. év óta meglehetősen megszokottá lett; a második kérdés azonban annál inkább előtérbe lép ma, s a megerősített s átváltoztatott differentiák — annak tudatában, hogy primitív állapotukban minden jogi következés nélküliek voltak — kétszeresen nyomják a bíróságok elé sürűen szőlított alpereseket.

Nézetem szerint nincs valami sok bajuk ezen jó alpereseknek, de meg lehet, hogy elfogult vagyok s e lapok hasábjain azért kérek egy kis helyet, hogy felhívjam a t. jogászközönséget, miszerint az indokolt ellennézettel végtelenül lekötölezz; annyiaval inkább, mert mint védő én is érdekelve vagyok; de meg azért is, mert e nézetemmel egy hasonló per már elbukott az elsőbíróságunknál.

A második kérdést határozott «nem»-mel oldom meg, mert:

A kezesség és a zálog csak tartozéka a földolognak s az egyik mint mellékkötelezettség, a másik pedig mint biztosíték áll a földolog, a főkötelezettség mellett, s ha a főkötelezettség megszűnik vagy elvettetik: elesik a kezesség is és megszűnik a zálog is. Így ha a börze-differentialis követelés kezességgel vagy záloggal megerősítettik is — tekintve, hogy a börze-differentialis perek meg nem ítéltetők — az azért meg nem erősíthető. E nézetemben az ausztr. ptk. 449. és 1346. §-ai is támogatnak.

De a börze-differentiák át sem változtathatók; mert csak azon jogokat lehet átváltoztatni, melyek való és megállhatók.

Ugyanis háromféle viszony existál: az egyiket elfogadja a törvény; a másikat már csak megtűri; a harmadikat plane tiltja. Az elsővel jogok keletkeznek, változnak és szűnnek, ennek a törvény rendelkezésére áll; a másodikkal közönyös ügyek jönnek létre s a törvényt se pro, se contra igénybe nem vehetik; a harmadik viszony létrejöttét a törvény meg sem engedi s ellenébe in integrum restitutiót biztosít.

A börzepapír-differentialis üzletviszony az első viszonyokhoz nem tartozhatik, miután annak körébe csak való és igaz viszonyok jönnek, nem pedig szinlegesek és minden jogi cél nélküliek, minők a differentialis viszonyok;

a harmadikhoz sem tartozhatik, mert a törvény tilalmi casuistikái közt sem foglaltatik; de másrészt nem is ellenkezik sem a jó erkölcsökkel, sem a közrenddel;

kétségtelen, hogy így a második osztályhoz tartozik, melyben erről az mondatik, hogy a törvény se «pro», se «contra» igénybe nem veheti s annak jogalapot nem biztosít.

A börzepapír-differentiák legtöbbje kölcsönné van ujtva s a kereset körülbelül így hangzik: . . . tartozott a banknak, e tartozás felett kiegyeztünk, az előbbi tartozást kölcsönné átváltoztattuk s mivel nem fizet stb.

E kereseteknél, ha alperesnek sikerül bebizonyítani azt, hogy a keresetlevélben állított «tartozás» börze-differentialis üzletből, a papiroknak szinleges adás-vevéséből eredt, s a kölcsönné ezen tartozás az alapja: úgy felperes kétségtelenül elmozdítandó keresetével:

mert alperesnek sikerült bebizonyítani azt, hogy a valódi alap börze-differentia; ez pedig oly viszony, melynek érvényesítésére se «pro», se «contra» a törvény segédkezet nem nyújt, s melynek, mint ilyennek, semmi jogalapja nincs, s melyet, mint jogalap nélküli viszonyt, ujtás útján átváltoztatni vagy az átváltoztatás bármely nemével annak jogalapot szerezni nem lehet.

Ezen indokaimat támogatja az említett legfőbb ítélőszéki gyakorlat, de ezt a nézetet osztják az ausztr. ptk. 1375—1379. §-ai is.

Szente János,
ügyvéd.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (**Budapest**, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A BÜNTETŐJOG ÁLTALÁNOS

TANAI, tekintettel az újabbkori törvényhozásra. Irta: *dr. Schnierer Aladár*. Füzve 2 frt 40 kr.

BÉLYEG- és ILLETÉKSZABÁLYOK

A legújabb időkig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Átdolgozta: *dr. Mariska Vilmos*. Füzve 1 frt.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre 6 ft negyedévre 3 ft. A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A VI. m jogászgűlés tárgyalásainak eredményei. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról. Zlinszky Imre, királyi táblai bíró urtól. — Észrevételek a békebírói törvényjavaslat fölött. Konrád Sámuel, kir. járásbíró urtól. — Törvénykezési szemle. Az 1874. évi XXXIV. törvényezikk 67. §-hoz. Magay Károly, kir. járásbíró urtól. — Tekintetbe veendő-e a végrehajtónak utólagos jelentése, mely az általa felvett jegyzőkönyvvel ellentétben áll? Weiss Bernát urtól. — Különfélék.

A VI. magyar jogászgűlés tárgyalásainak eredményei.

Negyedik szakosztály.

A törvénykezési jog a jogtudományok körében oly specialitas, mely nemcsak a nagyközönségben, de még a nagy jogásközönségben is sokkal kevesebb figyelem és érdekeltségre talál, mint az anyagi jogok bármelyike. Miután a közvetlenség és szóbeliség nagy kérdése a jogászgűlés által superáltatott, a többi, még ezután következő kérdés elvi enunciatiók provokálására sokaktól nem igen tartatik alkalmasnak.

Tapasztaltuk ezt a jelen magyar jogászgűlés IV-ik szakosztálya üléseiben, hol az első tisztán perjogi kérdés, *megengedendő-e a perujítás és minő esetekben?* csaknem megdöbbszentő részvétlenségre talált:

Már pedig, habár igaz az, hogy ily perjogi kérdések felett nem igen lehet égető phrazisokban debachalni, s a szónok a fellengző eszmék pegazusáról kénytelen leszállani az exact élet terére, kétségtelen az is, hogy jogászra nézve ezen ága a jogtudománynak oly fontos, mint a mindennapi kenyér, és — hogy párhuzamot vonjunk — körülbelül oly helyet foglal el a jogtudományok közt, mint az orvosi tudományban a gyógykezelés.

Persze ezen jogi szakma, inkább a gyakorlati jogászok terrena. S habár nem akarjuk mondani, hogy a hatodik magyar jogászgűlésen a gyakorlati jogászok kisebbségben voltak, mégis sajnálattal kell constatalnunk, hogy épen ezek kezdenek elmaradni a jogászgűlésekről. Csak a fővárosi ügyvédek részvétlenségére utalunk, s mindenki igazat fog nekünk adni.

Áttérve a tárgyalás alá vett kérdésre, meg kell engednünk, hogy habár magának a perujítás megengedhetőségének kérdése nem ugynevezett «érdekes» kérdés, mert controversiát alig tűr, az esetek részletezése egész raját az elvi jelentőségű határozatoknak idézi föl. Mutatja már ezt azon körülmény is, hogy nem kevesebb mint 11 kérdés felett szavazott a szakosztály.

Véleményező SZTEHLO KORNÉL és dr. KOLA JÁNOS a perujítási esetek közé felvevén a kiskoru és nem önképviseletre jogosított személyek ügyeiben megengedendő

perujítást is, ez dr. GARAY DEZSŐ előadónak és TELESZKY ISTVÁN-nak alkalmat adott arra, a német perrendtartás példájára a perujítást a semmitési pertől megkülönböztetni, a kérdést azonban, e két perjogi eszköz összetartozásánál fogva, a semmitési perre is kiterjeszteni.

Nem is lehet ez ellen kifogásunk, csak azt nem tartjuk helyesnek, hogy a határozat úgy szövegeztetett, hogy «a perujítás, illetve semmitési per, megengedendő következő esetekben: a) b) c) d)». Már most nem tudjuk tulajdonképpen, mely esetekben alkalmazandó perujítás, melyekben semmitési per? Ki lett volna tehát mondandó, a) és b) esetben perujítás, c) és d) esetben semmitési per. Igen helyén volt, hogy SZILÁGYI VIRGIL indítványa, ki korlátlan perujítást akart, elvetetett. A szilárd jogállapot felette megingattatnék, ha minden ítélet, bármi okból vagy ok nélkül is, perujítással meg volna támadható. Mit akart azonban SZILÁGYI ur azzal mondani, hogy a perujító fél által, ki legalább eddigi felfogásunk szerint mindig birtokon kívül van, a per tárgya az ellenfél irányában *biztosíttassék*, — nem értjük!

Hiba volt az, hogy a szakosztály — RÁTH GYÖRGY indítványa folytán — új tények alapján nem akarta a perujítást megengedni, s még nagyobb hiba, hogy a kisebbség nem vitte a kérdést a teljes ülés elé. A szakosztály többsége azon nézetben volt, hogy tény bizonyítéktól elkülönítve nem fordulhat elő, ergo, hol új tény van, van mindig új bizonyíték, ha pedig az utóbbi nincs, akkor az előbbi, mint pusztá állítás, amugy sem jöhet figyelembe. A tények alapján perujítást engedni tehát legalább is felesleges. Mások megint azt értették új tény alatt, a mi a követelés jogcímét megváltoztatja, vagyis a jogállapot, pl. kölcsön helyett adásvétel stb., s ez oknál fogva nem akartak új tények alapján perujítást engedni.

Mindkét felfogás egyoldalú. Az első azért, mert egyrészt tény és bizonyíték két egészen különböző dolog, s azért ha a törvény csak azt fogná kimondani, hogy a perujítás megengedendő új bizonyíték alapján, a helyes magyarázat szerint oly esetekben, hol új tények hozatnak fel, a perujítás nem lesz megengedendő, habár igaz, hogy ezen új tényeket is, ha tagadtatnak, bizonyítani kell. De hátha nem tagadtatnak, vagy ha mellettök harczol a jogi vélelem, és mindaddig valóknak tekintendők, míg az ellenfél az ellenkezőt be nem bizonyítja. Ime, ez esetekben a tény bizonyíték nélkül is megállhat. De továbbá oly esetben, hol a tényekre fektetjük a perujítást, ezek behoztatására oly bizonyítékokkal is élhetünk, melyek magukban mint bizonyítékok nem alkalmasak a peruji-

tásra, pl. eskü, szakértői szemle. — De azon felfogás is korlátolt, mely az új tény felhozását a jogalap megváltoztatásával összetéveszti, mert lehet ám valamely tény döntő a nélkül, hogy a kereset jogalapját képezné. Kiváló szerepet játszanak itt különösen az *exceptiók* s ezek közt különösen a *jogszünetítő* tények. A. egy ingó dolog tulajdonát vindicálja B.-től, mint C. jogutódjától s bebizonyítván tulajdonát, B. pervesztes lett. B. azonban később felfedezi, hogy A. a dolgot C.-nek eladta, tehát új tényt fedez fel. De nemcsak *exceptiók* alakjában jelenkeznek az új tények, hanem ugyis mint a kereset jogcímét nem, és mégis a jogalapot megváltoztató jogszerző tények. A. örökösödési pert indít B. ellen, törvényes örökösödés jogalapján. A. pervesztes lesz, mert törvényes örökösödési jogát bebizonyítani nem tudta. De utóbb A. felfedezi, hogy az örökhagyó az ő javára végrendekezett, tehát új tényt fedez fel, s habár ezen tény, ha B. által tagadtatik, A. által be is leszen bizonyítandó, a fődolog itt mégis a tény, nem pedig annak bizonyítéka.

A második hibát követte el a szakosztály, midőn ugyancsak RÁTH GYÖRGY indítványára az ujonnan felfedezett *ítéleteket* mint külön perujítási alapot el nem fogadta. A szakosztály többsége azon nézetből indult ki, hogy az ítélet bizonyíték, a mi egészen téves nézet. Az ujonnan felfedezett ítélet ugyanis — mint SZTEHLO is kifejti véleményében — nem egyéb, mint oly *tény*, mely korábbiágánál fogva az utóbb keletkezett ítélet hatályát lerontja. Az *exceptio rei iudicatae* lett elmulasztva s ezen alapon engedendő meg a perujítás. Az, hogy az ítélet rendszerint írásba foglaltatik s így külsőleg okirat formájában jelentkezik, nem változtat a dolog lényegén.

Az, hogy a büntető törvényekben tiltott cselekvények alapján engedendő perujítás a perben szereplő személyekre szorítottatott, nézetünk szerint helyeselheto, mert alig képzelhető eset, hogy más személy tiltott cselekménye a sérelmes ítéletet közvetlenül előidézhethetné. Hogy azonban ezen kifejezés helyett: «ha sérelmes ítélet hamis bizonyítékon alapszik» — correctebb lett volna mondani «hamis, vagy hamisított okiraton, hamis tanuvallomáson, hamis eskün, vagy hamis szakértői véleményen», az, kétséget nem szenved, mert a félnek a perben tett beismerő nyilatkozata is bizonyíték. Már pedig ennek hamissága nem képezheti a perujítás alapját, mert «volenti non fit iniuria».

A semmitési perre okul szolgáló esetek másodika: «ha nem perképes személy törvényes képviselője mellőztetett» — nézetünk szerint nem eléggé kimerítő. Mert sérelmet szenvedhet a nem perképes személy képviselőjének mulasztása vagy hibája által akkor is, ha az utóbbi nem mellőztetett, már pedig czélszerű és igazságos, hogy a nem perképes személyt ily neki személyesen nem imputálható mulasztások, illetve hibák ellen megvédjük. De továbbá az is lehetséges, hogy oly személy perbeli cselekvénye által szenvedett a nem perképes személy sérelmet, ki ezen cselekvény véghezvitelére jogosítva nem volt, így pl. ha a gyám végrendeletileg e célra kinevezett gyám társai meghallgatása és hozzájárulása nélkül

lépett perbe s ott hibákat vagy mulasztásokat követett el, stb.

Ennyit a IV. szakosztályban tárgyalt első kérdésről; a *kereskedelmi szakszabályok* kérdése pedig eredetileg a második szakosztályhoz vala utalva és csak a közgyűlés intézkedése folytán került e szakosztályhoz.

Véleményező dr. ZISKAY ANTAL merev jogász álláspontból kiindulva, kereskedelmi ügyekben is a bíraskodást kizárólag vagyis a kereskedői ülnökök kizárásával, minden foku folyamodásban egyedül a rendes bíróságokra kívánja ruházni. Ezen indítvány ellenében dr. HERICH KÁROLY ker. miniszter oszt tanácsos, mint előadó, ellenindítvánnyal lépett fel, melynek értelmében a jogász elemnek csak a többséget kívánja biztosítani és legalább az első foku bíróságnál a kereskedői szakszabály szükségét alaposan indokolá azzal, hogy ép a kereskedelmi jog az, mely nem elvont elméletekre van fektetve, mely ezért nem örökké változhatlan elveken alapul és ép ezért a kereskedői szakszabály az élő jogforrás szervei lehetnek. Hivatkozott előadó ur a kereskedelmi törvény szövegére is, melyben folyton a «kereskedői szokás» hangsúlyozását leljük, melyet a jogász nem ismerhet, mert azt codificálni nem lehet és folyton változhatik. Indokolá végre a szakszabály szükségét az eljárás gyorsabb menetével, mert kereskedői ülnökök részvéte nélkül a bíróság minduntalan kénytelen szakértők kihallgatását elrendelni, míg amugy stante session nyerhetné a szükséges felvilágosítást.

Mindezen hathatós érvek azonban nem valának képesek a többség petrificált jogász meggyőződésére befolyást gyakorolni. A többség oly jogászokból állott, kik a kereskedői «Beisitzereket» csupán «Beischläfereket» tekintik és ezen sokat jelentő élces állásponton kívül még csak azon nyomatékos ellenérvet hozhatták fel, hogy hazánk vidéki törvényszéki területein a szakszabályra alkalmas kereskedők alig léteznek, a mit valósággal az életből merített esetekkel lehetett illusztrálni.

E szerint tehát a szakszabályok kérdése tagadólag odatott meg a magyar jogászgyűlés által, ép úgy mint a kényszer-egyezség kérdése.

C.—s.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

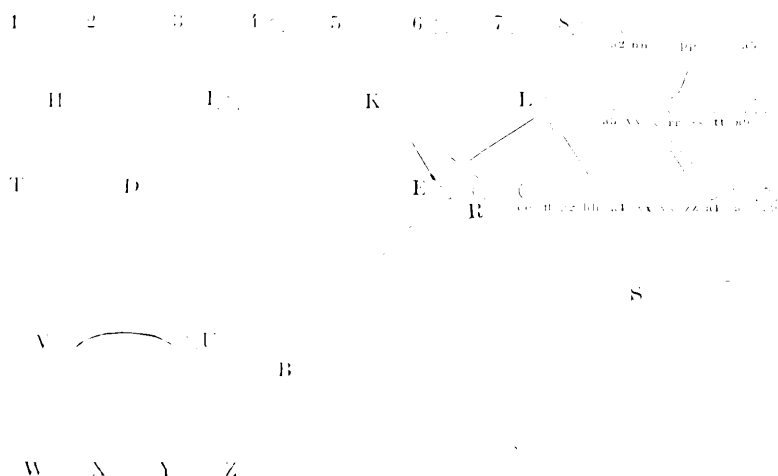
Ezt tekintvén az ideiglenes törvénykezési szabályok vonatkozó szakaszai helyes értelmezésének a fent jelzett lényeges eltérést abban látjuk nyilvánulni, hogy míg az ősi vagyonokban régi magyar jogunk szerint csak azon felmenő vagy oldalági rokonok örökösödtek, kik az első szerzőtől vagy ezzel egyenjogosultságot nyert egyéntől származtak le, addig az országbírói értekezlet szerint azon családnak, melyről a vagyon hárult, összes rokonai örökösödési joggal birnak, akkor is, ha azon közös törzs, mely őket az örökhagyóval összeköti, az az első szerzőnél távolabbi izen álló felmenő rokon lenne, továbbá akkor is, ha a rokonság felsőbb elágazását (apai nagy-

apa vagy apai nagyanya ága, apai nagyapa utáni ősapa vagy ősapanya, úgy apai nagyanya utáni ősapa vagy ősapanya ága stb.) figyelembe véve nem is azon leszármazási vonalon rokonok, a melyen az első szerző áll. Sőt ha az illető ágbeli felmenő vagy oldalági rokonok között az első szerző vonalán álló rokon távolabb eső felmenő, vagy távolabb eső felmenőnek mint közös törzsnek leszármazója ezt az örökösödésben megelőzi ugyanazon (apai vagy anyai) ágnak valamely másik vonalán közelebb álló, felmenő vagy oldalági rokon; vagyis például felvilágosítva, ha az örökhagyóra apjáról származott vagyonnak első szerzője az apai nagyatyának édesatyja volt, az örökösödés nem ezen ősapát, vagy a tőle leszármazó oldalrokonok, például az örökhagyónak ismét leszármazó unokatestvérét, hanem apai nagyanyját, vagy az ettől leszármazó oldalrokonok, például az örökhagyónak

t. i. E. J. K. L. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32; örökösödnek ezek további felmenői, s mind-ezeketől leszármazó oldalrokonok; az örökösödésből kizárva pedig az anya C. és az anyai ág felmenői, s az ezektől leszármazó oldalrokonok vannak. Ezen különbséget máskint úgy is ki lehet fejezni, hogy az országbirói értekezlet szerint csupán az veendő figyelembe, valjon az örökhagyóra a vagyon az apai vagy anyai ágon háromlott; s ekkor aztán az apai vagy anyai ágon való rokono-
kat a végtelenségig megilleti az örökösödési jog; míg régi magyar jogunk szerint azt is kutatni kellett, hogy az örökhagyó jogelődje, s ennek elődeire kiről szállott a vagyon s e további elágazásokban is csak azon felmenő vagy oldalági rokon birt örökösödéssel, a kinek leszármazási vonalán a vagyon fokozatosan áthárult; az első szerzőnél fentebb álló felmenők vagy ezektől leszármazó

A p a i á g.

17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32
C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

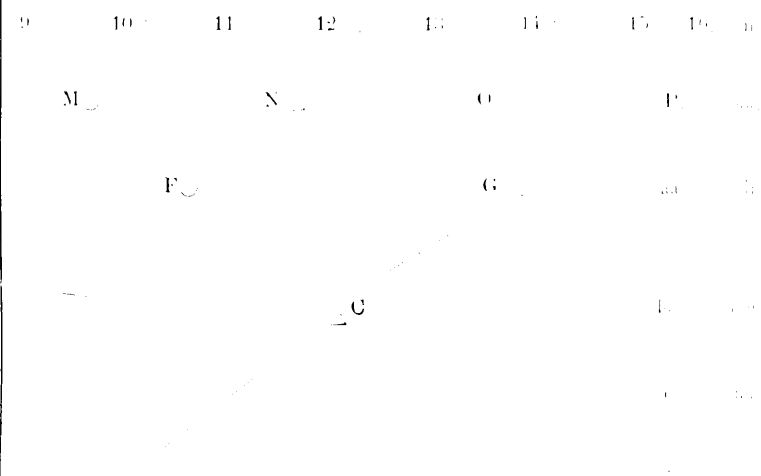

I. számú

ábra.

A n y a i á g.

33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48
A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

A) Örökhagyó.

anyai nagybátyját fogja illetni; holott ez a régi magyar jog örökösödési törvénye szerint megkövetelt vér- és jogközösség szerint máskint lett volna.

Még világosabban, egészen szembeszökőleg feltűnik az óriási különbség, ha az I. szám alatt mellékelt ábrára tekintünk. E szerint A. örökhagyóra édesatyjáról B.-ről szállott vagyonokban, ha az apai nagyapáról való ősapá H. volt az első szerző, régi magyar jogunk szerint az örökösödési jog csupán B. D. és H. felmenő rokonokat, s ezek leszármazóit illette volna, holott az ideiglenes törvénykezési szabályok szerint örökösödnek nem csak az első szerzőnek H.-nak további felmenői 1, 2, 17, 18, 19, 20 és tovább a végtelenségig, míg csak a rokonság bebizonyítható, valamint a mindezeketől leszármazó oldalrokonok; hanem örökösödnek az apai ágon való többi felmenők,

oldalrokonok pedig még e vonalon sem örökösödhetek.

Ezen kiváló fontosságú különbségekre még vissza térünk.

II. Bőngészet a jogtörténelmi adatok terén, ó külföldi jogszabályok összehasonlító ismertetése.

A magyar örökösödési jognak azon szabványait, mely az ősi, most már öröklött ági vagyonokat a szerzeményiektől megkülönböztetve az előbbiekre vonatkozólag külön örökösödési rendet állapít meg, azok, a kik jogtörténelmi adatok vizsgálatával nem foglalkoznak, eredeti magyar intézménynek, mint hangzatos jelszóval kifejezni szokás, a magyar nemzet geniusával teljesen összefortnak szeretnék tekinteni. Érthetőnek találjuk ezt azoknál, a kik nem szakemberek, sőt azon jogászoknál

is, kik szakismeretüket a gyakorlati élet igényeihez idomítva tanulmányozásuk tárgyául a tételes törvényeket, az érvényben levő jogszabályokat választják, a nélkül, hogy a jogfejlődés terén kutatnának, avagy legalább mások kutatásait figyelemmel kísérnék. Ha egyfelől a magyar magánjog szabványait, másfelől a nálunk a körülményekből könnyen megérthetően leginkább ismert osztrák polgári törvénykönyv intézkedéseit vesszük figyelembe, az örökösödési jognál, s különösen a törvényes örökösödés tekintetében igen nevezetes és gyakorlati jelentőséggel bíró eltérést találunk. Csoda-e tehát, ha azok, a kik a jogszabályok kutfejének s a keletkezés indokai és körülményeinek figyelembevétele nélkül csupán a jelent veszik figyelembe, a hazai jog szabályai iránt előszeretettel viseltetnek s épen ezért a hazai joggal ellentétes külföldi jogszabályokat nem minden elfogultságtól menten ítélik meg.

Midőn jogtörténelmi adatokra való hivatkozással kívánjuk beigazolni azt, hogy hazai jogunk azon szabványai, melyhez igen sokan a törvényhozásnál figyelembe veendő belső indokok kellő méltánylása nélkül csak a fentjelzett előszeretetből ragaszkodnak, eredeti hazai intézménynek nem tekinthetők, ezt csupán a tényállás valódiságának előtűntetése, a jogtörténelmi hűség méltatása végett és azért tesszük, hogy egyfelől a talán nem eléggé indokolható előszeretetet, másfelől a talán kissé túlzott előítéletet kellő mértékre leszállítva a kérdés eldöntésénél főleg figyelembe veendő tárgyi érveknek kellő súlyát biztosítsuk. Ha sikerül meggyőznünk a szíves olvasót, hogy az ági örökösödés rendszerét őseink nem teremtték, hogy azt a népvándorlaskor nem hozták magokkal, hogy az nem népünk jogérzetéből kifejlődött jogszabály, hanem a külföldön sok helyen életben volt azonos jogszabályoknak igen helyes indokokból való recipiálása által vált sajátunkká: ma azonban a változott viszonyoknak megfelelően ott, a honnét őseink ezen örökösödési rendszert átvették, a kellő szolgálatot annak idejében megtett, de a jelen kor követelményeit ki nem elégítő, ezen intézmény szerényen elvonult s átengedte a tért a mai viszonyoknak inkább megfelelő örökösödési rendszernek, ha sikerül a fentebbieket bebizonyítanunk, mi ez által nem azt akarjuk elérni, hogy minden további vizsgálódás nélkül honi jogunk örökösödési rendszere elvesztésék; hanem hogy a talán még sem eléggé jogosult előszeretettől nem vezéreltetve, s a nem eléggé indokolt elfogultságtól menten bíraltassék meg a kérdés; *s győzőzön a jobb.*

Azok előtt, kik az európai jogtörténelem fejlődéséről csak általános ismeretttel bírnak, nem kellend indokolnunk azon állításunkat, hogy az európai államoknak ma érvénybenő levő joga kizárólagos nemzeti alapon s csupán hazai jogintézményeken nem alapul. Az egyes államok, népek, nemzetek meggyőződéséből, jogérzetéből látunk ugyan jogszabályokat kiemelkedni, s szokásjog útján magoknak érvényt kívívni; és ez tagadhatlanul a jogképződésnek, a hazai jogképződésnek nevezetes, a kezdetlegesség stádiumán úgy szólván egyedüli tényezőjét

képezi. De bár régebben, addig míg a sajtó, a gőz és villany csodaereje fel nem fedeztetett, a nemzetek közötti forgalom a mostanihoz viszonyítva ugyyszólván alig volt figyelembe vehető, mégis azt látjuk, hogy az egyes államok területeit áthághatlan chinai fal régebben sem övedzte, s a jogszokás útján megteremtett vagy törvény által érvényre emelt jogszabályok egyik államból a másikba, egyik nemzettől a másikhoz átátszivárogtak.

A jogszokás által megállapított jogszabályok a jogrend elégséges biztosítékai gyanánt sehol sem tekintettek; hanem e mellett mindenütt kisebb-nagyobb mértékben az államhatalom lépett a sorompóba, s írott törvények által pótolta azt, a mit a jogszokás kielégítően teljesíteni képes nem volt. Ezen írott törvények alkotása képezte azon csatornát, melyen egyik nép és állam jogszabályai a másik néphez, a másik államba átszivárogtak; mert az, a kinek az írott törvények megalkotása hivatásához tartozott, bizonyára kellő figyelemre méltatta a más államok területén érvényben volt azon jogszabályokat, melyek az akkori forgalmi viszonyok mellett, s a jogtudomány akkori állásához képest tudomására jutottak.¹

A fentebbiek elannyira a dolog természetéből folynak, hogy más fejlemény nálunk sem történhetett. A magyar állam, a magyar nemzet mindenkor méltán büszke lehet arra, hogy idegen törvények egyszerű receptiójához soha nem nyult. A külföldi író HERMANN Contractus ellenébe, ki azt tanítja, hogy Péter királyt a magyar trónra visszasegítő Henrik «Ungaricos petentes lege Bojoarica donavit», bátran hivatkozhatunk TURÓCZY-nkra, a ki épen ellenkezőleg azt írja «concessitque petentibus Hungaris hungarica scita servari et consuetudinibus judicari.» Büszkén utalhatunk arra, hogy a majdnem Európaszerte recipiált római jognak nálunk való behozatalára irányult törekvés hajtörést szenvedett. — Ámde e mellett nemcsak nem ignorálhatjuk, hanem helyeselnünk kell azt, hogy hazai törvényhozásunk, a hazai jogalkotás terén nem zárkózott el a külföldtől; s a midőn megalkotta a körülmények által követelt egyes törvényeket, okszerűen figyelembe vette a szomszéd-államok jogszabályait, s saját viszonyainkhoz idomítva megfelelően alkalmazta azokat, a melyeknek alkalmazása szükségesnek és czélszerűnek mutatkozott. És ezen eljárásban meg kell hajolnunk azon helyes törvénykezési

¹ Mint jellemzőt említjük itten fel, hogy a XIII. századbéli iglauri (csehországi) városi jognak és Selmecz szabad kir. és bányavárosunk körülbelül ugyanazon korbéli régi városi és bányajogának igen sok szakasza szóról-szóra megegyez, több szakaszban pedig igen lényegtelen eltérések vannak. Lásd WENZEL: Das alte Stadtrecht und Bergrecht der königlichen Frei- und Bergstadt Schemnitz in Ungarn. Wiener Jahrbücher der Literatur. Band 104 és TOMATSEK: Deutsches Recht in Oesterreich im XIII. Jahrhundert auf Grundlage des Stadtrechts von Iglau. Az kétes, vajjon az iglauri jogkönyv készült-e a selmeczi után vagy pedig viszont, de annyi bizonyos, hogy egyik a másiknak alapjául szolgált, s hogy aztán a Prager Rechtsbuch und Statuturrecht, a Brünner Stadtrecht, az Alt-Prager Stadtrecht és a Deutsch-Broder Stadtrecht az iglauri után lett készítve. — Kétségtelen tanujele ez annak, hogy azon korban azok, a kik törvényelőkészítéssel foglalkoztak, ismerték s felhasználták a megfelelő idegen forrásokat. — Buda városának jogkönyve, — melyet MICHNAY E. és LICHNER P. 1845-ik évben Pozsonyban kiadtak, a Magdeburgi jogkönyvnek, mint részbeni jogforrásnak felhasználása mellett készült, és ez magának a könyvnek első cikkében a magdeburgi jogra való hivatkozással hivatalosan is elismertetett.

politika előtt, melyet ma igazságügyi törvényhozásunk tüzetes rendezésénél sem szabad szem előtt tévesztenünk. Az, a ki igazságügyünket, különösen a magánjogi anyagi törvényeket kizárólag hazai jogtörténelmi alapon akarja rendezni, illetőleg megalkotni, épen úgy téved, mint az, a ki külföldi törvénykönyvek egyszerű receptióját sürgeti, vagy a mi ezzel egyértelmű, a receptió látszólagos mellőzésével a külföldi törvényt viszonyainkra való tekintet nélkül egyszerűen átplántálni akarja. Ha valahol, itt áll azon elv «In medio virtus».

Árpád a honalkotó, s azon őseink, kik velők a hunnok és avarok hazáját el- és illetőleg visszafoglalták, régi hazájokból nem hoztak magokkal annyi és oly minőségű jogszabályokat, hogy ezek a változott körülményeket is számbavéve, századok igényeit kielégíthették, s egy ezredév jogi alkotásainak mindenben biztos alapját képezték volna. Az ismeretes 5 pontból álló vérszerződés, kétségtelenül nagy jelentőségű, de arra későbbi kor minden alkotásait, különösbbe pedig a magyar jog birtokrendszerét, s az ezzel kapcsolatban álló más fentebb ismertetett örökösödési rendet visszavezetni nem lehet.

Az első koronai magyar király a keresztény vallás meghonosításával azon nagy horderejű átalakító lépést tette meg, mely hazánkat az európai államok csoportjába beiktatta. Átlátta ő, hogy ezen nagy lépés által változott helyzet új jogszabályok alkotását követeli, s úgy ő mint az Árpádházból későbbi királyok jogszabályainkat az írott törvények gazdag forrásával gyarapították. Lehet-e csodálnunk, hogy ezen törvények alkotásánál a hazánkba hozott külföldi papok és tudósok által átszivárgott külföldi jog is kellő figyelemre méltattatott; s az időnkint hozott törvényeinkre, a szomszédállamok jogszabályai, a canoni jog intézkedései nem jelentéktelen befolyást gyakoroltak.

Szent Istvánnak, Szent Lászlónak és Kálmán királynak azon törvényei, melyek a magyar törvénytárba is felvételtek, egyházi zsinat végzeményeknek, és más külföldi, kiválóan germán jogforrásoknak, nevezetesen a frank királyok capitalareinak tüzetes felhasználásáról tesznek kétségbe vonhatlan tanúságot; mint ezt HOLLÁR ÁDÁM FERENCZ¹ és ENDLICHER ISTVÁN² e tekintetben igen tanulságos munkái minden kételyen felül helyezik. Nem tagadhatjuk meg magunktól, hogy részben e most idézett munkák után e törvények eredeti forrásainak megjelölését tartalmazó néhány példára ne hivatkozzunk.

Szent István II-ik Decretumának I. fejezete «de statu Ecclesiastico et Veneratione domus Dei» a mainzi 847-iki zsinat VI-ik fejezetének tartalmával, ugyanazon törvény II-ik fejezete pedig ugyanazon zsinat VII-ik fejezetének tartalmával nemely lényegtelen eltérések leszámításával szóról-szóra megegyez, s a két forrás helyét HOLLÁR ÁDÁM FERENCZ művében tanulságul egymás mellé helyezve megtalálhatni. Mi beérjük a rövidebbnek ideigntatásával.

¹ De originibus et usu perpetuo potestatis legislatioriae circa sacra etc. Bécs 1764.

² Die Gesetze des heiligen Stefan. Wien 1849.

A mainzi 847-iki zsinat végzeményének VII-ik fejezete következően szól:

«*De potestate Episcoporum super res Ecclesiasticas, ac de convenientia Episcoporum cum laicis.*»

«Ut Episcopi potestatem habeant res Ecclesiasticas providere, regere, et gubernare, atque dispensare secundum Canonicam auctoritatem volumus: et ut laici in eorum ministerio obediant Episcopis ad regendas Ecclesias Dei viduos et orphanos defendendos; et ut obedientes sint eis ad eorum Christianitatem servandam: consentientesque sint Comites et iudices praesulibus suis et ut nullatenus per aliquorum mendacium vel falsum testimonium, neque per perjurium aut per praemium lex justani aliquo depravetur.»

Szent István II-ik végzeményének II-ik fejezete pedig következően szól:

«*De potestate Episcoporum super res Ecclesiasticas.*»

«Ut Episcopi habeant potestatem, res Ecclesiasticas providere, regere, et gubernare, atque dispensare secundum Canonum auctoritatem §. 1. Volumus ut Laici eorum ministerio obediant ad regendas Ecclesias, viduas et orphanos defensandum, et ut obedientes sint eis ad eorum Christianitatem servandam; §. 2. Consentientesque sint Comites, Iudices Praesulibus suis, ad justitias faciendas, juxta praecepta legis divinas. §. 3. Et nulla tenus per aliquorum mendacia vel falsum testimonium neque per perjurium, aut per praemium, lex justa, in aliquo depravetur.»

Nem mellőzheti itt figyelmünket, hogy ugyanezen forráshely a Benedictus Levita által a 6-ik század közepén készített kapitulárek gyűjteményébe az I. könyv 182-ik fejezetébe is felvételtek; még pedig a korábbi 813-ik évbéli mainzi zsinat végzeményeinek VIII-ik fejezete alapján azon lényeges eltéréssel, hogy a 847-ik évbéli zsinat határozatának következő tétele helyett «*consentientesque sint Comites et Iudices praesulibus suis*» a következők állanak: «*Et Episcopi consentientes sint Comitibus et Iudicibus ad justitias faciendas.*» És minthogy Szent István törvényének egyebekben a 847-ik zsinat szövegének megfelelő szabványába ettől eltérőleg az ad justitias faciendas kifejezés is szóról szóra felvételtek, kétségtelen, hogy törvényünk szövegének szerkesztője a most utóbb említett jogforrások valamelyikét szintén ismerte és felhasználta.

A mainzi 888-iki zsinat végzeményeinek XII-ik fejezete következően szól:

«*Quot testibus Clerici convinci debeant.*»

«Presbyter non adversus Episcopum, non Diaconus adversus Presbyterum, non Subdiaconus adversus Diaconum, non acolytus adversus Subdiaconum, non exorcista adversus acolytum, non lector adversus exorcistam, non Ostiarius adversus lectorem det accusationem aliquam Testes autem sine aliqua sint infamia, uxores et filios habentes.»

A triburi 895-ik évbéli zsinat egyik fejezete (lásd JOSEPHUS HARTZHEIM Concilia Germanicae II. kötet 409. lap) következő intézkedést tartalmaz:

«*Ut testimonium laici adversus clericum nemo suscipiat.*»

«*Testimonium laici adversus clericum nemo suscipiat.*»

Ki ne fedezné fel ezekben kutforrását Szt. István II-ik végzeménye 3-ik §. következő intézkedésének:

«*Quales debent esse accusatores et testes? et quos Laici Clericos accusare non possint.*»

«*Testes autem et accusatores sine aliqua sint infamia uxores, et filios habentes, et omnino Christum praedicantes.*»

»§. 1. *Testimonium Laici adversus clericum nemo recipiat.*»

Ha nem is épen azon szószerinti átvétellel, mint a minő a fentebbi idézetekben mutatkozik, de az intézkedés érdemét illetőleg Szent István, Szent László és Kálmán király mindazon törvényei, melyek az egyházi dolgokat tárgyazzák, zsinati végzeményekre s illetőleg a jó részben szinte ezeken nyugvó capitulárékra vezethetők vissza». Ilyenek az egyháznak adandó tizedről rendelkező törvényhelyek (Szt. István II. 52. Szent László I. 27. 30. Kálmán I. 25. II. 5. V. ö. 813-iki mainzi zsinat XXXVIII. és 888-ik évi mainzi zsinat XVII. végzeménye, mely Benedictus Levita Capitular. gyűjteményének I. k. 154-ik fejezetébe is átvétetett; «*Admonemus atque praecipimus ut decimas Deo omnino dare non negligetur*»; a börtön szabályozó törvények (Szt. István II. 9. 10., László I. 37., Kálmán I. 71. V. ö. 813-ik mainzi zsinat XXXIV. fej. BENEDICTUS LEVITA Capitular. lib. I. 151. «*constituimus ut quatuor tempora anni ab omnibus cum jejunió observentur*» Capitul. gener. Caroli Magni Cap. II. «*Ut jejunium quatuor temporum et ipsi sacerdotes observent, et plebi denuncient observandum*» stb.) a temetkezésről szóló törvények Szt. István II. 11. Szt. László I. 25. Kálmán I. 73.); a vasárnap és ünnepnapok megülését szabályozó törvények (Szt. István II. 7. 8. 12. 18. László I. 11. 12. 15. 16. 26., 29., 38., Kálmán I. 68., 69., 72., II. 13., 14.), mely a törvényhelyeknek, úgy a többi vallási ügyet tárgyazóknak egyszerű elolvasása mindenkit meggyőzhet, hogy ezen egyházi intézkedések kutforrása másutt, mint az egyházi jogi kutfókban, s az azokon alapuló törvényekben nem is kereshető. Különös említést érdemel Szt. István II-ik végzeményének VII-ik fejezete:

«*De observatione Dominicae diei ut abstineatur a laboribus.*»

Si quis igitur Presbyter vel comes, sive aliqua alia persona fidelis die Dominica in venierit quemlibet laborantem abigatur.

§. 1. Si vero cum bobus, tollatur tibi bos et civibus ad manducandum detur.» melynek igen hű forrása a Lex Bajovariorum tit. VI. Capit. II-ben *De diebus Dominicis* cím alatt következően olvasható: «*Si quis die dominico operam servilem fecerit liber homo, id est si bovem junxerit, et cum curro ambulaverit dextrum bovem perdal.* Ezen törvény BENEDICTUS LEVITA Capitular. gyűjtemény I. könyv. 350-ik fejezetébe szó szerint átvétetett. Hasonlóan különös felemlítésre méltó még Szent

László I. végzeményének következő 22-ik fejezete, mely következően hangzik:

«*Poenae gentium ritu sacrificantium. Quicumque ritu gentium juxta puteos sacrificaverint, vel ad arbores et fontes et lapides obtulerint, reatum suum bove licant.*»

Megtaláljuk ennek kézzelfogható kutfejét a 785-dik évbéli Paderborni Capitulárek (PERCZ: Monumenta Germaniae Leges Tom. I. 49.) 21-ik cikkében következően szövegezve: «*Si quis ad fontes aut arbores vel lucos votum fecerit, aut aliquis more gentium obtulerit, et ad honorem daemonum commederet, si nobilis fuerit solidos sexaginto, si ingenuus triginta, si litus quindecim.*»

Ugyancsak Szent László I. végzeményének 29. §-a: «*Nullus Presbyter audeat missam celebrare extra Ecclesiam, nisi forte itineris causa necessitas cogat eum*» — megfelel Nagy Károly general. Capitul. 14-ik pontjának «*Nullus sacerdos nisi in locis Deo dicatis vel in itinere positus in tabernaculis et mensis lapideis ab Episcopo consecratis missas celebrare praesumat.*»

Az egyházi s vallási tárgyakkal foglalkozó törvényeken kívül első királyaink végzeményei leginkább büntetőjogi intézkedéseket tartalmaznak. A ki átolvassa ezen büntetőjogi intézkedéseket s csak felületes jártassággal bír a germán jog büntetőjogi szabványaiban, lehetetlen, hogy miként hazai törvényeinkben e jogforrások utánzását félreismerje; kivált ha figyelembe veszi azt, hogy a magyar jogászkar első tekintélyének, PAULER TIVADAR egyetemi tanárnak, a Büntető jogtan című művében a 225. §-ának 2-ik jegyzetében is a következők olvashatók: «*A régi és középkori német jog szerint a kiegyezési elv alapján a birságok közönséges alkalmazásuk voltak, ide tartoztak a sértett félnek fizetendő váltságdíjak (dennae), melyek között a verigelgum (vérdíj) főfontosságu, nem különben a birónak járó díjak, sőt a főbenjáró és testcsontkító büntetéseket is egészben vagy pénzben megváltani lehetett.*» Meggyőzőleg szól még azon körülmény is, hogy már TACITUS-nál (Germ. 12. és 21. cap.) a következőket találjuk: «*Sed et in levioribus delictis pro modo poenarum equorum pecorumque numero muletentur . . . Liutur etiam homicilium certo armentorum pecorumque numero*» és hogy ZOEPFL H. Deutsche Rechtsgeschichte című művének 4-ik kiadás I. kötet 77-ik lapján a 9. jegyzetben, és II-ik kötet 374-ik lap II. jegyzetében azt látjuk feljegyezve, hogy HOWEL walesi királynak a X. századbeli törvénykönyvében bizonyos számú marhában megállapított büntetések fordulnak elő.

De nemcsak ily általánosságban utalhatunk az említett királyok alatt hozott magyar büntető törvények germán jogforrásaira, hanem az egyes törvényeknek néha még a szövegezés tekintetében is megfelelő specialis forrásokra is reá mutathatunk.

Szent István II-ik végzeményének 39. és 40-ik §-a következően szól:

«*39. De furto servi semel comisso.*»

Si quis servorum semel furtum commiserit reddat furtum, et redimat nasum quinque juvencis, si potest, sin autem non abscondatur.

40 De poena furtum secundo et tertio committentis.
Si furtum abscisus naso commisserit redimat aures
quinque juvencis, si potest, sin autem non abscindatur.
§. 1. Si tertio comiserit furtum, careat vita.»

Nagy Károly 779. évbéli Capitul. 23-ik czikke pedig, mely BENEDICTUS LEVITA gyűjteményének I. könyve 206. fejezetébe is átvétetett, következőket tartalmazza:

«De latronibus. Ita praecipimus observandum, ut pro prima culpa non moriatur, sed oculum perdat, de secunda vero culpa nasus ipsius latronis abscindatur, de tertia vero culpa, si se non emendaverit, moriatur.»

Meg kell itt jegyezni, hogy latro alatt tolvaj értetett, mi több középkorbeli törvényből, s különösen Nagy Károlynak azon törvényéből is kétségtelen, mely GEORGTSCII D.-nek Corpus juris germanici antiqui című gyűjteményében az 1155-ik lapon következőkben van feljegyezve:

«Si quis latro de uno furto probatus fuerit perdat, oculum, si de duobus furtis probatus fuerit, nasus ei scapuletur, et si de tribus furtis probatus fuerit, moriatur.»

Szent István II-ik végzeményének 30-ik fejezete:

«De incendiis mansionum.

Si quis per inimitias alterius aedificia cremaverit igne, decrevimus, ut aedificia restituat et quidquid supellectilis arsum fuerit persolvat, et insuper sedecim juven eos, qui valent sexaginta solidos.»

A lex alamannorum LXXXI-dik titulusában pedig következők olvashatók:

«Si quis aliquem foeum in nocte miserit ut domum eius incendat, seu et salam, suam, et inventus et probatus fuerit omne quod ibidem arsit simile restituat et super haec quadraginta solidos comperat.»

Ehez csak az veendő figyelembe, hogy Szent István törvénykönyvének azon a XII. századbéli kéziratában, mely az admonti zárdában fedeztetett fel, s melyet ENDLICHER idézett művében közzétett, sexaginta solidos helyett quadraginta solidos áll.

Szent István II-ik decretumának 15-ik fejezete következő rendelkezést tartalmaz:

De perjuriis.

«Si quis Valentium fide commaculatus corde pollutus, juramento confractus, perjurio abdictus invenietur, perdit manu perjurium luat, aut quinquaginta juvencis manum redimat.»

§. 1. Si vero vulgaris perjuriis exstiterit, manu amputatus punietur, aut duodecim juvencis redimetur, et jejunet ut Canones mandant.

Nagy Károly 779-ik évbéli Capit. 10-ik fejezete e tárgyban következő intézkedik:

«De eo qui perjurium fecerit nullam redemptionem, nisi manum perdeat.»

A 808. évbéli Capit. novomagente duplex 4. pontja azonban e tárgyban már következő intézkedést tartalmaz:

«Ut nullus se perjurare praesumat. Et si fecerit sicut in anterioribus capitulis mandatum est manum perdat aut redimat.»

Ha ezekhez hozzá vesszük, hogy Szent István II.

54-ik, László II. 14. és III. 1. czikkeiben nyelvcsonkítás, illetőleg nyelvmegvallásnak büntetését találjuk, hogy László II. 12., III. 4., 8., Kálmán I. 56. czikkei a szemkiszúrási büntetését kivált tolvajságokra alkalmazandónak rendelik, hogy László II. 2. és III. 6. czikkei az orrlevágást szinte tolvajok büntetéseül szabják ki, hogy a rabszolgánót feleségül vevőre István II. decretumának 27-ik fejezetében kiszabott szabadságvesztés-büntetést a lex salica emendata XIV. titulusának 11-ik fejezete (si quis ingenuus ancillam alienam in conjugem acceperit ipse cum ea in servitium implicetur) és ugyanazon törvény XXVII-ik címének 3-ik §-a is tartalmazza; ha Szent István II. 19. tcz.-ének azon intézkedését, mely szerint szolgaságban levők urok ellen nem vádaskodhatnak és tanúságot nem tehetnek, összehasonlítjuk a Lex Wisigothorum Lib. II. tit. IV. 2. rendelkezésével, mely BENEDICTUS LEVITA Capitular. gyűjteménye II-ik könyvének 146-ik címébe szó szerint átvétetett («Servi penitus non credetur si super aliquem crimen in objecerit, aut si etiam dominum suum in crimine impetierit»): akkor első királyaink törvényeinek külföldi kutforrásait illetőleg kételyünk bizonyára nem lehetend.

Első királyainknak a fentebbiek szerint jó részben külföldi kutforrásokból átvett törvényei a későbbi jogszabályozásnak alapjául szolgáltak ugyan, de azért nem szenved kétséget, hogy később is, különösen a vegyes-házbóli királyok korszakában, a midőn más államok koránját is viselő királyaink alatt a külfölddel való érintkezés nagyobb tért vívott ki magának, újabb törvényeink alkotásánál külföldi kutforrások lettek felhasználva. Mindezeknél fogva mi csak helyeselni tudjuk azt, amit VERBŐCZI hármaskönyvének II-ik rész 6-ik címében mond «Sciendum secundo quod quanquam omnia fere jura Regni hujus originaliter et Pontificii Caesareiue Juris fontibus progressum habeant»; mely nyilatkozat bizonyára több súlylyal bír, mint azoknak egyszerű állítása, kik ma hazai jogunk minden intézkedését eredeti jelleggel bírónak kívánják feltüntetni.

Hazai jogunknak legbővebb forrása VERBŐCZI-nk hármaskönyve szinte nem csupán hazai kufőből merített jogszabályokat tartalmaz, mert meglátszik e munkából, hogy jogtudósunk, ki külföldön tanulva a római és canoni jogot, s a külföldi törvényeit nagyon is ismerte, honi jogszabályaink hézagainak pótlására e külföldi forrásokat igen ügyesen tudta felhasználni. KOLLER ÁDÁM FERENCZ már fentebb idézett munkájában a következőket mondja VERBŐCZI-nkről: «De fide Verbőczii de que diligentia, qua Regis jussa exequutus est optime mihi sentire videntur qui statuunt, eum cum res, tum Verba adeo ipsa partim ex jure Caesareo Justiniani, partim ex Canonico deprompsisse; et quanquam multas leges ex publicio Regum Decretis compendio exhibuerit, ac certis Titulis integros Articulos de verbo ad verbum inseruit; negari tamen non posse maximam illarum partem ab eo fuisse praetermissam». Ezen kissé túlszigorú ítélet ellenében KELEMEN «Historia juris hungarici privati című munkájában védelme alá veszi ugyan nagynevű jogalkotónkat,

de maga is elismeri, hogy a Hármas törvénykönyv bevezető részében s a gyámság szabályozásánál az idegen források felhasználtattak. «Prologum nempe et Materiam tutelae videtur potissimum iudicare voluisse: at vero quid tandem istud peccati est? an non eadem omnium iurum generalia principia sunt, de quibus noster in suo prologo tractat, an non eadem fere apud omnes gentes tutelarum indoles?»

Folyt. követc.

Teleszky István.

A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról.

VII.

Meglepőbb azonban, hogy míg a mondott államokban oly pontos kimutatások vannak, hogy éppen a telekkönyvi intézmény hazájában — Németországban — van a telekkönyvi statisztika teljesen elhanyagolva és pedig nemcsak a kisebb államokban nem vezetetik semmi nyilvántartás a birtokváltozások s jelzálogterheltesek felől, illetve nem gyűjtetnek e részben semmi adatok, hanem még Poroszországban is, melynek pedig telekkönyv s jelzálogintézménye toronykint magaslik ki a többiek közül, egyedül a berlini városi törvényszék telekkönyvi hivatalában vezetetik ilyenmü nyilvántartási kimutatás, mely a beérkezett s feldolgozott ügydarabok számán kívül tartalmazza

I. A bevezetéseket és pedig:

a) a tulajdonátruházásokat «Auflassung» folytán;
b) a telekkönyv II. és III. osztályaiba történt bevezetéseket, vagyis a tulajdon állandó terheit és korlátozásait, továbbá a bejegyzett jelzálogokat és birtokterheket;

c) a törléseket;

d) más bevezetéseket;

e) az összes bevezetések összegét.

II. Az átruházások (Auflassung) összegét és pedig:

a) a szerződés nélküli átruházásokat;
b) törvényszéki, illetve közjegyzői szerződés folytán törtéteket;

c) ezek összegét.

III. A telekkönyvi lapok számát:

a) az újonnan készítettet;

b) a berekesztettek.

IV. A birtokváltozásokat:

a) általában;

b) birói eladás folytán.

V. A történt bejegyzéseket és pedig:

a) a jelzálogok számát és az azokkal biztosított összeg mennyiségét;

b) a birtokterhek számát és összegét.

VI. A jelzálog és birtokterhek összegét együttesen.

VII. A törléseket és pedig:

a) a jelzálogokat és

b) a birtokterheket külön és

c) a kettő összegét.

E kimutatáson kívül, mellőzve *Badent*, melyről fentebb szólottunk, a beérkezett tudósítások szerint még

csak *Braunschweigban* vezetetik kimutatás, mely tartalmazza:

1. a megtörtént bejegyzés által elintézett jelzálog-ügyek számát;

2. a bejegyzett és

3. kitörölt jelzálogok összegét;

4. a jelzálogilag biztosított tőkék mennyiségét.

Hasonlóan el van hanyagolva a telekkönyvi statisztika *Svájcban*, hol a szövetségi statisztikai hivatal értesítése szerint, a birtokváltozásokra vonatkozó adatok, csak az ezek átruházása után szedett illetékek céljából gyűjtetnek, s így csakis a birtok értékére vannak tekintettel, s hasonlólag a jelzálogterhek felől sincsenek rendes kimutatások vagy nyilvántartások. Egyedül a berni kantonban vezetetik ilyenmü pontos évi kimutatás, mely tartalmazza:

1. A birtokváltozásokat az átruházás czime szerint, jelesül:

a) vétel

b) csere

c) örökség

} utján.

2. A vételár összegét.

3. Az átruházott birtokok osztályzatát, tekintettel azok természetére és értékére és pedig:

A) épületek és háztelkek és pedig:

a) háztelkek, aa) négyszögöle, bb) vételára;

b) lakházak, aa) száma, bb) értéke;

c) földmívelési célra szolgáló épületek, aa) száma,

bb) vételára;

d) ipartelepek, aa) száma, bb) vételára.

B) Szántóföldek, rétek, kertek:

a) azok természete, b) vételára, c) terjedelme.

C) A legelők és

D) az erdők hason alrovatok szerint.

E) Annak kimutatását, a vételárból mennyi lett készpénzben kifizetve.

A mily meglepő, hogy Németországban és Svájcban e fontos ügyág ily kevés figyelemben részesül, ép oly öröndetesen lep meg bennünket azon figyelem, melyben az a skandináv államokban részesül. — Különösen *Svédországban* vannak igen részletes adatgyűjtések e részben.

Ezek tartalmazzák:

I. a bíróságilag hitelesített birtokváltozásokat és pedig

A) a birtokátruházások számát, különösen:

a) örökség;

b) csere;

c) adásvétel;

d) ajándék vagy végrendelet;

e) zálogba adás — folytán törtéteket elkülönítve s azután

f) azok összegét.

B) Az átruházott birtokok értékét és pedig külön:

a) a községek, társulatok vagy más testületek;

b) a magánosok által vásároltattak és

c) a községek, társulatok vagy más testületek

Folytatás a mellékleten.

- d) a magános által eladottakat;
- e) az értékösszeget összesen.
- C) *Ezekből vásároltatott:*
 - a) önkénytes eladás folytán;
 - b) birói zálogolás vagy bukás következtében.
- D) *A külföldiek részére történt átruházások.*

II. A jelzálog bejegyzések.

A) Engedélyezett jelzálogok:

- a) községek, testületek vagy társulatok;
- b) magánosok részére;
- c) ezek összege;
- d) ezekből külföldiek javára történtek bejegyzések

B) Megújított jelzálogok, ugyanazon alrovatok szerint osztályozva.

C) Kitorölt jelzálogok ugyanazon alosztályok szerint.

Norvégiában az ingatlanok feletti változások felül minden öt évben készíttetik kimutatás, mely évenként elkülönítve tartalmazza:

- a) az eladott ingatlanságok számát;
- b) azok eladási árát.

Hasonló időszakban az ingatlanok terheltetése felől is vezetetik kimutatás, ennek rovatai:

- a) a bejegyzett jelzálogok száma;
- b) azok értéke és
- aa) a kitorölt jelzálogok száma;
- bb) azok értéke.

Dániában csak a jelzálogokról vezetnek statisztikai kimutatások, melyek évenként elkülönítve tartalmazzák:

A) a betáblázatok

- a) számát,
- b) a betáblázott összegeket;

B) a törlések

- a) számát,
- b) a törölt összeget, és pedig elkülönítve a Koppenhágában és a tartományban történt bejegyzések s azután azok összegeit összesítve.

Angliában a statisztikai hivatal értesítése szerint az ingatlanok átruházása és terheltetéséről nyilvántartás nem vezetetik.

Oroszország a hozzá a statisztikai hivatal által intézett megkeresésre eddigelé választ nem adván, arról, mi állapotban van ott a telekkönyvi statisztika, közelebbi adataink nincsenek. Egyedül *Finnlandból* nyertünk a helsingsforsi statisztikai hivataltól értesítést, hogy az ingatlanok átruházása, a jelzálogok, illetve a betáblázások és törlések nyilvántartására nézve kimutatások vezetnek.

Az előbb említett tartalmazza:

- A) az év folytán átruházott ingatlanok számát;
- B) azok értékét és pedig elkülönítve, melyek
 - a) nemeseknek,
 - b) más tisztes rendű személyeknek,
 - c) parasztnak lettek eladva;
- C) azon birtokok értékét, melyek
 - a) nemesekről,
 - aa) más tisztes rendűekre,

bb) parasztnak és viszont ruháztattak át.

II. A jelzálogi tartozások és pedig:

- a) az ez évben kötött egyes kölcsönök számát,
- b) a betáblázott és
- c) a törlesztett összeget.

Ezenkívül a jelzálogokról egy külön kimutatás is vezetetik, mely tartalmazza a betáblázásokat és törléseket, elkülönítve

- a) az 500 talléron alól, b) 500—1000, c) 1000—5000,
- d) 5000—10,000, e) 10,000—25,000, f) 25,000—50,000,
- g) 50,000 talléron felül történt betáblázások s illetve törlések számát, s elkülönítve, hogy mily számú s mily összeg erejéig voltak ezek első, másod s harmad jelzálogok, s végre az összes betáblázások összegét.

Szerbiában a belgrádi statisztikai hivatalból vett értesülés szerint még jelenleg sem katasteri felvételek, sem az ingatlanokra vonatkozó jelzálogi előjegyzések nem létezvén, statisztikai nyilvántartások sincsenek e részben.

Romániában következő kimutatás vezetetik:

A) Ingatlanok adásvétele.

1. Épületek és pedig:

- a) házak tartozékaikkal,
- b) raktárak,
- c) műmalmok,
- d) korcsmák,
- e) közönséges malmok,
- f) gyárak,
- g) gabona raktárak.

2. Más ingatlanok és pedig:

- a) földek és erdők,
- b) beltelkek és kertek,
- c) szőlők,
- d) hegységek,
- e) egyéb ingatlanok.

3. Az átruházás czíme:

- a) önkénytes átruházás, aa) adásvetés, bb) örökösdés, cc) ajándék, dd) csere, ee) egyéb módon,
- b) végrehajtás folytán,
- c) a befolyt összeg aa) önkénytes eladásnál, bb) végrehajtásnál.

II. A jelzálogok:

- a) száma a jelzálogoknak,
- b) a biztosított összeg.

Ausztriában a telekkönyvi statisztikára vonatkozó nyilvántartás az egyes törvényszékek által vezetetik s tartalmazza

I. A birtokváltozásokat és pedig

A) élők között:

- a) szerződés útján,
- b) végrehajtás folytán;

B) Haláleset folytán, tartalmazza az átruházott birtok értékét, és az azon fekvő évenkénti szolgáltatások értékét.

II. A birtok terheltetését és pedig:

- A) szerződés útján;
- B) igazolt előjegyzés;

C) végrehajtás utján bekebelezés;

D) hagyatéki átadás folytán bekebelezett állandó összegeket vagy évi szolgáltatmányokat.

III. A törléseket:

a) a birói árverés folytán befolyt vételár elégtelensége miatt,

b) a dologbeli jog más módon történt elenyészte miatt.

IV. Az egyszerű előjegyzéseket.

V. A már betáblázott követelésekre vonatkozó végrehajtási jogot.

VI. Bejegyzett összegek átruházásait.

E kimutatás a telekkönyvi hivatalnál vezetett előjegyzési könyv alapján évenként szerkesztetik s állittatik össze.

Magyarországban szintén vezetetik kimutatás, mely tartalmazza:

I. A birtokváltozásokat és pedig

A) élők között:

a) szerződés után,

b) végrehajtás folytán;

B) Haláletet folytán.

II. A birtok terhelhetését és pedig:

A) szerződés folytán;

B) igazolt előjegyzés folytán;

C) végrehajtás folytán;

D) hagyatéki átadás folytán bekebelezett összegeket vagy évi szolgáltatmányokat.

III. A törléseket:

a) a birói végrehajtás folytán befolyt vételár elégtelensége miatt,

b) a dologbeli jog más módon történt elenyészte miatt.

IV. Az egyszerű előjegyzéseket.

V. A már bekebelezett követelésekre vonatkozólag bejegyzett végrehajtási jogot.

VI. A bejegyzett követelések átruházásait.

E kimutatást az egyes telekkönyvi hatóságoktól érkező adatok alapján az igazságügyi miniszter állítja össze.

Zlinszky Imre,

kir. it. tábl. bír.

Észrevételek a békebiróságróli törvjavaslat felett.

Midőn szerény véleményemet nyilvánítani akarom a békebiróságróli törvjavaslat felett, örömmnek kell hogy kifejezést adjak a törvjavaslattal szembe; nem azért, mert az igazságszolgáltatást onnan, hova az már négy és fél év óta tartozik, egy részben kivenni akarja, s a választás által még mai napság betölteni szokott szolgabírák kezébe szándékszik letenni; nem is azért, mert az ítélkezést oly honpolgároknak akarja bizni, kik arra nem készültek, s kik azt díjazás nélkül kellene hogy végezzék; mert a törvjavaslat ezen egyik irányát sem helyeselhetem; hanem azért, mert a javaslatban az oda való törekvést látom, hogy a kisebb jelentőségű polgári peres ügyekben a bíraskodást, melyek különösen a vidéken, a járásbiróságoknak a legtöbb munkahalmazt adják, egyszerűsíteni, s így gyorsítani, s azt kevésbé költségessé tenni akarja.

Nem helyeselhető a javaslatban az, hogy békebirósági elnevezésbe burkoltan akarja az eddig, a járásbirósághoz utalt kisebb jelentőségű polgári peres ügyeket a közigazgatásnak mintegy oda csusztatni; nem pedig azért, mert ez által azon kezekből, hol az a

szakképzettség, s a kinevezés által nyert még most is olyan amilyen függetlenségénél fogva (mert legalább a kisebb jelentőségű ügyekre nézve függetleneknek mondhatók) mindenki nagyobb megnyugvására kezeltehetik, a jogi tekintetben gyakran kellőleg nem kvalifikált (legalább az illetőktől jogi készütséget nem követelt) választott közigazgatási tisztviselők kezébe menne át, s az eljárásra mégis a sommás eljárás szabályait hagyja meg a javaslat, mely sommás eljárás a bizonyítékokra nézve a rendes eljárásba gyakran, sőt mindenütt bele vág, tehát a rendes eljárással vegyítés által igen complicált. — Nem helyeselhető továbbá azért, mert ezen intézkedés által megbéníthatná maga a közigazgatás működése is, s az igazságszolgáltatás a kisebb jelentőségű polgári peres ügyekre nézve nem kevesebb, de többre kerülne: csak annyi különbség lenne az egészben, hogy egy s ugyanazon honpolgár nem a jobb, hanem a bal zsebéből fogná azon költséget fizetni. — Ugyanis ha a közigazgatási tisztviselőkre ruháztatná a kisebb jelentőségű polgári ügyekbeni bíraskodás, ezek mindenike mellé még egy-egy fogalmazó s egy-egy kezelő személyt kellene választania; mert higgye aki akarja, én legalább nem hiszem, de határozottan állítom, hogy (hacsak a közigazgatás hátrányára nem, de így is csak kis ideig) a kettőt együtt intézni a közigazgatási tisztviselő képes nem lesz, személyszaporítás nélkül; s így míg egyrészt bizonyosan fog szenvedni a közigazgatás is, a honpolgároknak többre fog kerülni a bagatell-eljárás, s drágán fizetik meg azon hiú dicsőséget, hogy a bagatell-bírákat ők választják meg, másrészt a kisebb mezővárosokban elhelyezett járásbiróságok teendője oly mérvben fog csökkenni, hogy azoknak sokszor teendőjük nem lesz, s mégis a bírák számát nem fog lehetni kevesbiteni.

Ha már nem helyeselhető a kisebb jelentőségű polgári peres ügyeknek a közigazgatási tisztviselők kezébe adása sem, még kevésbé helyeselhető, hogy azok a bár míveltebb honpolgárok kezébe tétesenek le; s ha mégis ezen irányzatot nem tartom a törvjavaslatban oly károsnak mint az előbbi, az onnan van, mert egyrészt azt hiszem a mai időben kevesen fognak akadni, kik arra határozzák el magukat, hogy minden haszon nélkül, mintegy tiszteletből teljesítsék oly felelősség mellett az ítélkezést s eljárást, mint a milyen felelősséget akar rájuk ruházni a törvjavaslat, de amit kell is, hogy rájuk ruházzon, hacsak a szegényebb honpolgárok jogait megvédeni akarja; másrészt, ha akad is kellő számmal oly qualificatiójú honpolgár, kit az igazságügyminiszter lelki megnyugvás mellett kinevezhet, az ily megválasztott s kinevezett békebírák munkahiány tekintetében működni nem foghatnak, mert a nép ha a megválasztott békebírák és azok közt választhat, kik az ítélkezést hivatalból teljesítik, bizonyosan emezekhez fog panaszával fordulni, vagyis a nagyobb tekintélyt és hatalmat fogja felkeresni.

Ezekből kiindulva óhajtanó volna, ha a törvjavaslat akként módosíthatná, hogy a hivatalból eljáró békebírák ne a közigazgatási tisztviselők lennének, de a járásbiróságok.

Minthogy pedig már maga a javaslat czime nem felel meg a javaslat szellemének, midőn a kisebb jelentőségű polgári peres ügyekben eljáró bírákat békebíráknak nevezi, az változtassék meg, s nevezessék az alkotandó törvény «a kisebb jelentőségű polgári peres ügyekben eljáró bíróság»-nak, mert az ily kisebb jelentőségű polgári peres ügyekben eljáró bírák feladata nemcsak a békeltetés, s főrészen nem a békeltetés, de a békeltetéssel kezdett eljárás leggyakrabban ítélkezéssel lesz befejezendő, épúgy mint a sommás eljárásnál, hol szinte kötelessége az eljáró bírónak a békeltetésen kezdeni, mégis senkinek se jutott eszébe, hogy a sommás ügyekben eljáró bírót békebíróknak nevezze.

Békebíróknak az eljárást nem kezdeni, hanem végeznie kellene békeltetéssel.

Ezek után áttérek már arra, miért üdvözlöm én örömmel a törvjavaslatot, az eljárás egyszerűsítése és gyorsítása szempontjából, s miket vélnék még a részletes kivételnél módosítandóknak ezen kettős szempontból. De hogy valamit ki ne felejtsek, §-ok szerint sorba veszem a javaslatot, s felemlitem azon §-okat, melyekkel örömmel találkozik a szem, a fentebbi szempontokból kiindulva, s azon §-okat, melyek egy vagy más szempontból módosítandók lennének.

A fentebbiek szerint módosítandó lenne a 18. §. eként: A 7. §. értelmében választott kisebb jelentőségű polgári peres ügyek-

ben eljáró bírákon felül eljárnak a járásbíróságok, és az ily eljárásra a szabad királyi törvényhatósági joggal felruházott és rendezett tanácsú városokban, nagyközségekben a közgyűlés által az igazságügyminiszternél javaslatba hozott egy vagy több tanácsnok, avagy a kisebb jelentőségű polgári peres ügyek fizetés melletti ellátására elválasztott, s az igazságügyminiszterhez kinevezés végett felterjesztett egyén; csak hogy ezeknek jogvégzeteknek vagy bírói (de nem községi bírói) hivatalt viselteknek kell lenni.

A szabad királyi és rendezett tanácsú városok — és nagyközségeknek azért vélném megengedendőnek, a kisebb jelentőségű polgári peres ügyekre egy általuk fizetendő bíró választását, mert egyrészt ez által az oly nagyobb forgalommal bíró városokban, hol talán a törvény ezen intézkedése nélkül a járásbíróság személyszaporítása elvégre is szükségessé válnék, mellőzhető lesz ez; másrészt nem látok arra mi okot is fenforogni, hogy az alkalom és mód megvonassék a városok és nagyközségektől, hogy ők maguk költségére egy ily könnyebben hozzáférhető, s csakis ezen ügyek elbírálásával megbízott, s így az ügyeket gyorsan elintézhető bíró nyerhessenek. De meg az ily választás útján kinevezett kisebb jelentőségű polgári peres ügyekben eljáró bírákból lehetne majdan a bírói karban megürült helyeket betölteni, ha ugyan azok megszerzik azon kellékeket, melyek a bírói állás elnyerhetésére megkívánatnak; vagyis ezen állás a bírói pályára készülőknek jó gyakorlati tér lenne egyrészt, másrészt az igazságügyi miniszternek előleges tájékoztatást lenne módjában szerezni a kinevezendő egyén mily bizalommal találkozhat a honpolgárok részéről, s mily erélyű az illető, eljárásában.

A 19. §. így módosulna: Azon járásokban, melyeknek területén külön kisebb jelentőségű polgári peres ügyek elbírálására megbízott bíró nincsen, csupán a 18. §-ban megemlítették járnak el.

A 20. §. így: A 18. és 19. §-ban megemlítettek kivül az ezen törvény által megállapított szűkebb hatáskörben a nagy- és kisközségek bírái is eljárnak.

A 21. §. elhagyandó. A 22. és 23. §-ból a 21. §-ra hivatkozás így kihagyandó lenne.

A 28. §. harmadik potjával felveendő volna: A 300 forintig terjedő teljeshitelű magánokirat alapjáni pénzkövetelésekre leendő kiterjesztése is a kisebb jelentőségű polgári peres ügyek szerinti eljárásnak, ha az az illető okiratban kikötöttet. — Ezen kiterjesztés azért lenne kívánatos, mert ez által alkalom nyújtatnék a közvélemény nyilatkozatára gyakorlati téren, ha az így szabályozott eljárást nagyobb összegekre is czélszerű lesz-e idővel kiterjesztetni. De meg, a még mai napság kevés számmal kinevezett közjegyzők működésének igénybe vételétől a legtöbb község lakosai el vannak zárva, illetőleg nem tehetik maguknak azon a kölcsönzött összeggel arányban nem álló költséget, hogy egy 50—300 forintig terjedő kölcsön kötvényének megírásáért a tőlük több mértföldekre eső közjegyzőhöz menjenek, s így nem volna helyes az ilyeneket a gyorsabb eljárás kedvezményéből kizárni azon okból, mert meg van a mód nekik adva arra, a közjegyzői okirat végrehajthatóságának megállapítása által, hogy követelésükhöz a legrövidebb idő alatt hozzájuthassanak.

Konrád Sámuel,
királyi járásbíró.

Folyt. követhet.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Az 1874. évi XXXIV. törvénycikk 67. §-hoz.

Valóban megáll az ember gondolkodása, midőn felsőbb bíróságainknak némely esetekben hozott határozatait a törvénnyel összehasonlítja, mert ha — a mi gyakran megtörténik — oly eset fordul elő, melyre a törvényt határozottan szó szerint alkalmazni nem lehet, s így a törvény az esettel szemben egyéni magyarázatra szorul, nem feltűnő, ha a hozott határozat nem egyezik meg mindenkinek véleményével, mivel minden ember másként gondolkodhatik, s egyes esetekben az előadott vagy felmerült körülmények egyiknek gondolkodására pro, a másik gondolkodására épen contra hatnak, de hogy a hozott határozat a törvény világos szavai s rendelkezése ellenére hogy magyarázható, s az ily határozatok hogy láthatnak nyilvánlagot, valósággal megérteni nem tudom, azért tehát közlöm e lapok hasábjain a következő esetet azért, hogy ha akadna valaki a jogász közönség között, a ki ezen határozat indokának indokát megmagyarázná, felette nagy köszönettel venném.

Az eset következő:

Egy ügyvéd beadványában a bíróság ellen elkövetett sértő kifejezéseért 50 frt bírság fizetésében marasztaltatott, ezen végzés ellen törvényes időben felebbezéssel élt, e közben ellene a végrehajtás a bírság behajtása végett elrendeltetett a bíróság által, igaz ugyan, hogy ez szabályellenes eljárás volt, a mennyiben az igazságügyminiszternek 1874. évi decz. 7-én 19,221. szám alatt kelt szabályrendelete értelmében ily esetekben a végrehajtás a pénzügyi ügyszétség kérelmére rendelhető el, azonban az ezen esetre hozott semmitőszéki határozatban nem is ezen indokot tartom feltűnőnek, hanem azt, hogy a bírságolt ügyvéd által az ellene fogatosított végrehajtás ellen beadott semmiségi panaszra a nagyméltóságu semmitőszék jelen esetre hozott határozatában azt mondja ki, hogy „miután az ügyvéd a marasztaló végzés ellen felebbezést adott be, mely még másod bíróságilag el nem intéztetett, s így a fellebbezett végzés jogerőre nem emelkedett, az végre nem hajtható s e szerint a végrehajtást rendelő végzés ezen okból is meg volt semmisítendő.”

Határozottan tagadom, hogy az ily esetekben hozott első bírósági határozat végrehajtható ne lenne, még ha felebbeztetik is az 1874. évi XXXIV. törvénycikk 67. § utolsó bekezdése szerint, ez oly világosan és határozottan intézkedik ezen kérdésben, hogy azt másként magyarázni nagy megerőltetésbe kerülhet.

Magay Károly,
királyi járásbíró.

Tekintetbe veendő-e a végrehajtónak utólagos jelentése, mely az általa felvett jegyzőkönyvvel ellentétben álló állításokat tartalmaz?

A jogelv határozott fejlesztést csak magyarázat által nyer, melynek hivatása azon egyöntetű külsőségeket meghatározni, melyek által az gyakorlati alkalmazásban részesül. E nézetből kiindulva, nem tartom fölöslegesnek, e becses szaklapban megjelent számos érdekes juridicus esetet egygyel szaporítani, mely egyrészt az eldöntés által figyelmet érdemlő, — másrészt azonban szomorú tanuságul szolgál, mily egyének kezében van nálunk az állampolgárok vagyoni érdeke letéve. Ennek ecsetelésére elegendőnek tartom a fenforgó esetnek egyszerű, hű vázlatára szorítkozni.

S. A., K. I., L. I. és több hitelező felperes F. M. aradi lakos bej. kereskedő ellen biztosítási végrehajtást fogatosítván, ez alkalommal felvett végrehajtási jegyzőkönyvben a végrehajtó tanúsítja:

1. hogy a biztosítást rendelő végzést alperes hon nem létében kifüggesztette;

2. a lefoglalt árucikkek pontosan körülírt mennyiségét és mértékét; végre

3. ugyanezen árucikkeknek a törvényszéki h. becsüsök által történt megbecsültetését.

A foglalás berekesztése után a foglalási jegyzőkönyv, a végrehajtó, h. becsüsök, felek és tanúk által aláíratott.

Másnap ugyanezen lefoglalt árukra más hitelezők által felülfoglalás intéztetvén, az erről felvett jegyzőkönyv ismét szokottan aláíratott.

Ezen felülfoglaltatók azonban a felülfoglalás ténye által követelésüket fedezve nem látván, a kiküldött végrehajtó ismert elasticus lelkiismeretéhez fordultak, s az „értekezésnek” eredménye az lőn, hogy a végrehajtó harmad napra az alapfoglalási jzkvet azon jelentés kapcsában mutatja be:

a) hogy a tárgyak nem lettek pontosan megmérve (noha a jegyzőkönyvben minden egyes darab pontos mértéke jelezve van);

b) hogy továbbá azokat nem a jegyzőkönyvvel aláírt h. becsüsök becsülték, hanem idegen személyek (ámbar a jegyzőkönyvet a törvényszéki becsüsök mint „h. becsüsök” írták alá, és végre

c) hogy a felülfoglaltatók által (a felülfoglalási jegyzőkönyv aláírása után, eszközölbe vett utólagos felmérés alkalmával, sokkal nagyobb mennyiség találtatott, mint a minő az alapfoglalási jegyzőkönyvben felvétellett.

Nem akarok ezuttal kiterjeszkedni azon kérdés megvitatására, valjon egy a végrehajtó által hivatalos minőségében és eljárásában felvett, h. becsüsök, tanuk, felek és a végrehajtó által aláírt jegyzőkönyvvel szemben, a végrehajtó utólagos, egyoldalú, s a jegyzőkönyvvel homlokegyenest ellentétben álló jelentése egyáltalán tekintetbe veendő-e vagy sem? E helyütt csak a jegyzőkönyvet bemutató jelentésben foglaltakat vesszük bonczkés alá.

Hogy a tárgyak nem lettek pontosan megmérve, s hogy a felülfoglaltatók által utólag teljesített próbafelmérés alkalmával nagyobb mennyiség találtatott, mint a jegyzőkönyvben felvétel, erre megjegyzésem csak az, hogy a felülfoglaltatónak, a mennyiben az első foglaltató által lefoglalt ingókat a felülfoglalás alapjául kijelöli, és ezen tényről felvett hivatalos jegyzőkönyvet aláírja, utólagos privátpassióju próbaméretegetésnek helye egyáltalán nincsen. De egyébként is, a mennyiben a végrehajtó által foglalási alapul kijelölt áruk a jegyzőkönyvben jelzett mennyiséget túlhaladnák, miután a foglaltatónak kijelölési jogánál fogva szabadságában áll többet vagy — cui plus licet, etiam minus licet — kevesebbet foglalás alá venni, a constatalandó többlet a későbbi hitelezőnek jut, de a foglalás tényét, intacte kell, hogy hagyja.

Hogy nem a jegyzőkönyvet aláírt h. becsüsök, hanem más idegen személyek alkalmaztattak becsüsöskül, ezen jelentésbeli állítás megczáfoltatik egyrészt a korábban felvett alapfogalási jegyzőkönyvvel, melyet semmiféle utólagos jelentés meg nem dönthet, másrészt azonban váltói uton foganatosított biztosítási végrehajtásnál a becsi nem szükséges, s így ezen körülmény sem jöhet oly tekintet alá, mely a cselekmény nullitását involválná.

Nem tudom, valjon a végrehajtói jelentésre tett megjegyzéseim kiállják-e a szigorú ítézetet, nem arrogálok részükre az infallibilitás jellegét, de hogy egy a törvényes kellékeknek minden tekintetben megfelelő végrehajtó, tanuk, becsüsök és felek által aláírt jegyzőkönyvnek hitele egy utólagos, egyoldalú jelentés által lerontassék, azt lehetetlennek tartottam mindaddig, míg az aradi királyi törvényszék f. évi 5396. számú végzésével «a végrehajtó ebbeli jelentése folytán a foglalási cselekményt jóvá — nem hagyta.»

Ugy hiszem, hogy eme 6. lap 22. sz. «igazságügyi calamitások» című cikkben felsorolt esetek eltörpülnek ily óriási monstrum jellegével bíró határozat mellett, mert a most jelzett végzés declarálja, hogy a foglalási jegyzőkönyv a jelentés által megsemmisíthető, más szóval, a foglalás ténye csak akkor és addig marad érvényben, midőn a végrehajtó lelkiismeretes és a meddig a jegyzőkönyvet egy utólagos jelentés által meg nem hazudtolja.

Felperesek, úgy foglaltatást szenvedett — s időközben vagyombukott — perügylője (utóbbi a foglalás elrendelése ellen) felfolyamodván, ennek folytán a tek. kir. ítélő tábla a f. évi 2119/876. sz. a. végzésével az elsőbírósi végzést megváltoztatta, többek között azon indokból: «mert a végrehajtási jegyzőkönyvben azon mennyiség, mely az egyes árucikkekkel lefoglaltatott, határozottan ki van téve, valamint abból az is kitűnik, hogy a becslésnél hites becsüsök alkalmaztattak — ha tehát egyes árucikkek felmérése meg nem történt is — ez az eljárás megsemmisítésére alapul nem szolgálhat.»

Igy hangzik a kir. táblai végzés, s hogy az ügy érdemére vonatkozólag ily intézkedést fog tartalmazni, avval tisztában lehetett mindenki, ki a váltó eljárásról csak némi fogalommal is bír.

De valami hiányzik, a mi a tek. kir. ítélő tábla figyelmét kikerülni látszott, s ez az, hogy a végrehajtói eljárásra vonatkozólag nem tartalmaz elvi jelentőségű intézkedést. Vegyük az esetet, hogy a lefoglalt árucikkek eltarthatlanok lettek volna, miután a foglaltató, kinek foglalása elsőbírósigilag jóvá nem hagyatott, előleges árverésért nem folyamodhatik, kérdem, ki viseli a végrehajtó dolosus eljárása által szenvedett kárt? Az állam bizonyára kihuzódik az ilyen károk megtérítése alól, a végrehajtó pedig jelenleg — s legtöbb esetben — nincs azon helyzetben, hogy anyagi elégtételt szolgáltatni képes legyen.

Szerény nézetem szerint, miután a végrehajtó jelentésében a foglalási jegyzőkönyvben tartalmazó állításait jelentésében meghazudtolja s a foglalási jegyzőkönyvvel szemben, jelentésében homlokegyenest ellenkező tényekről tanuskodik a logika kérlelhetlen postulatumaként áll azon consequentia, hogy

a) vagy a foglalási jegyzőkönyv, vagy

b) a jegyzőkönyvet bemutató jelentés hamis.

Felperesek ezen érvek alapján az ez ügyben eljáró végrehajtó ellen hamis okmány készítés miatt bűnvádi feljelentést nyújtottak be. Legnagyobb csodálkozásra azonban az illető végrehajtó nemcsak hogy a vizsgálat folyamán egy napig sem függesztetett fel, hanem további kiküldetésekben is részesült és részesül jelenleg is.

Weiss Bernát.

Különfélék.

Fényes Elek meghalt. A hazai tudományos világot nagy veszteség érte. FÉNYES ELEK, a magyar statisztikai tudomány megteremtője s egyik fáradhatlan művelője, meghalt 69 éves korában Uj-Pesten, hol munkás életének végét töltötte, elfeledve a nemzet-től. Élete végnapjaiban néha-néha hozzá ellátogató és őt segélyező gyermekein kívül a nélkülözés volt szerény lakának megszokott törzsvendége. Agg korát a nyomorban kellett töltöni annak, kinek a nemzeti tudományosság annyit köszön, sőt sajnós félreértés folytán sokan kárhuzató ítéletet mondtak felette. Fényes E. a század elején 1807-ben született Csokajon Biharmegyében. Tanulmányait Debreczenben, Nagyváradon és Pozsonyban végezte, s a rendes studiumok mellett nagy szenvedéllyel mivelé a statisztikát, földleirást és nemzetgazdaságtant. E tanulmányaival oly nevet vívott ki magának, hogy 1836-ban Pesten elnöke lett a «Körnek», mely Magyarország összes értelmiségét tagjai közé számlálta. Ő volt az, ki legelőbb felismeré a hazai iparügy koldus szegénységét, nyomorát s a ki ennek orvoslására vállalkozott, legelőbb hangoztatva azt, hogy hazánk jóllétét és gazdaságát ne pusztán a földművelésben keresse, hanem az ipart fejlessze, mely egy nép gazdaságának — nem lévén elemi csapásoknak kitéve — leghatalmasabb emeltyűje. Részt vett — és az oroszlánrész az övé — az iparegylett alakításában, szerkeszté az ő ösztönzésére kiadott «Heti Lapot», mely kizárólag az iparüggyel foglalkozott. E mellett folytonosan dolgozott azon nagy cél érdekében, melyet magának kitűzött, s melyhez tanulmányait és adatait az ifjúkor egész lelkesedésével gyűjtötte. Mint egykor barátai állították, nem volt más szenvedélye a statisztikai adatok gyűjtésénél, s legbizalmasabb barátja az öreg Karacs régi jó földabrosza volt, mely mellett üze geographiai studiumait. S ez nem történt a jogtudomány hátrányára. Egy élő számadattár volt, s emlékező tehetsége bámulatot gerjesztett. 1837-ben adá ki «Magyarország statisztikáját», melyért a magyar tudományos akadémia 200 darab aranynyal jutalmazá. Részt vett a hazai általános biztosító-társaság alapításában, melynek az ötvenes években elsőrangú hivatalnok volt. Mint egykor Fáy a takarékpénztári részvények elárúsításában, olyan buzgalmat fejtett ő ki itt, sőt vidéken ismerősei és ismeretlenek között utozott és igen sok barátot nyert a biztosítás eszméjének, melytől népünk annyira idegenkedett. — Intrigák folytán, melyeket egy a hazai biztosítás organisatiója érdekében irt röpirata keltett fel, megvált a biztosító társulattól. 1847. évben az akadémia tagjává választotta. 1849-ben jelöltje volt a gödöllői választókerületnek s olyan népszerű volt, hogy ellenfele csak vér- és pénzázdatokkal győzhetett. Gödöllőn házat Fáy, Erdélyi János, Garay, Vörösmarty és Vajda Péter s a fővárosi írói körök több jeles tagja látogatta s ott nem egyszer előkészítő konferenciák tartattak fontos ügyekben. Többször értekezett vele maga gróf Széchenyi István is, kinek politikájához jobban vonzódott; de végre is az ártól visszamaradni nem birt. Az ötvenes években nagy hirlapírói tevékenységet fejtett ki a «Magyar Sajtóban». Egy figyelemre méltó dolgozatot irt a keleti kérdéssről. Ekkor készíté el «Magyarország geographiai szótárát», «Az ausztriai birodalom statisztikáját», «A török birodalom leírását» stb. Az utolsó érzékeny sérelem legujabban érte az által, hogy őt, a magyar statisztikusok veteránját, még a statisztikai kongresszusban való részvételre sem szólították fel.

Legyen áldás és bébe a sokat szenvedett író és tudós emlékének!

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre .. 6 ft negyedévre .. 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A jogtanodák szervezete és állapota Franciaországban. Dr. Pisz-tóry Mór, jogtanár urtól. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályo-zásához. Teleszky István urtól. — A nemzetközi telekkönyvi statisztiká-ról. Zlinszky Imre, királyi táblai bíró urtól. — Észrevételek a béke-bírósról törvényjavaslat fölött. Konrád Sámuel, kir. járásbíró urtól. — A széljegyzések elmulasztásának joghatályáról.

MELÉKLET: Cnriai határozatok.

A jogtanodák szervezete és álla-pota Franciaországban.

A francia jogiskolák szervezete igen közről érdekel bennünket részint azért, mert a jogtanulók nagy szá-mának megfelelőleg egyetemeket föllálatani a német min-tára nem vagyunk képesek; részint mert jogiskoláink szer-vezete is sokban hasonlít a francia szervezethez; részint pedig azért, mert a francia jogiskolák fényes bizonyíté-kát képezik annak, hogy másként is lehet a szakképzés terén üdvözülni, mint a német egyetemek mintájára. Igaz, hogy abstract elméleti szempontból mindenesetre a német egyetemi rendszernek kell előnyt adni akár a francia vagy amerikai szakiskolákkal, akár a középkori szerke-zetű angol egyetemekkel szemben. De mindenesetre vas-tag előítélet a létezés föltételeit megvonni a szakiskolák-tól azért, mert az egyetemek jobbak és azokat oly módon föntartani, hogy egyetlen egy egyetem gyámsága alá helyeztessenek, mint ez legújabban nálunk történt a kir. jogakadémiák és egyéb jogi tanintézetekkel.

Franciaország maga is hajdan az egyetemi rend-szer hiva volt és a párisi egyetem az olasz egyetemekkel együtt oly időben keletkezett, mikor Anglia- és Német-országban egyetemről még álmodni sem mert volna senki; Németországban csak néhány száz évvel később, a XIV. században állítanak föl egyetemeket a párisi egyetem mintájára. A XVII. és XVIII. században Fran-cziaországban a tudomány és művészet óriási fejlődést tanusít, és csak a francia forradalom véres mozgalmai szüntetnek meg minden tudományos törekvést. Ezen for-radalom közepette az egyetemek csakhamar elnémulnak és midőn Napoleon, mint consul, az államélet új rende-zéséhez kezd, akkor az egyetemeknek már nyoma sincs többé; a fötanodai szakoktatást egészen újból kell meg-alapítania.

Igy történt, hogy Franciaországban ma már egye-temek nincsenek. Midőn Napoleon azon tervét, hogy a forradalom alatt teljesen megszűnt jogi oktatás fölélesz-tésére 10 jogi iskolát óhajtana föllálatani, FOURCROY-val közölte, azt tévé hozzá, hogy ez csak kezdet, később majd

lehet többet és jobbat létesíteni.¹ Ez volt a válasz, melyet az egyetemi rendszer hívei kaptak és a törvényhozó-testület 1802-ben március havában nagy többséggel elfo-gadja a consul tervét. Ezen határozat képezi a mai fran-czia jogi oktatásnak alapját és kiindulási pontját. — A Napoleon által jelzett *több és jobb* ma sem következett be és az ekkor föllálatott jogi iskolák nagy része még ma is virágzik. Ezen állapoton a fötanodai oktatásról alkotott legújabb törvény sem tett semmi változást. Az orvos-tanodák és a bölcsészeti tanodákat képviselő «collèges littres et sciences» ma sem állanak semmiféle összefüg-gésben a jogtanodákkal, illetőleg jogi karokkal. Azoknak szervezetét tehát a többi fötanodák mellőzésével lehet megismertetni

Jelenleg van Franciaországban 11 jogi kar, melyek-nek mindegyike egy dekánnal az élén bizonyos számú tanárokkal, segédtanárokkal és egy vezénylő titkárral bir. A tanárok összes száma 109, a hallgatóké átlag 4000. — Az összes jogtanodák élén egy *főfelügyelő* (général inspecteur) áll, kinek föladata a jogtanítás állapotára az egész országban fölügyelni és a jogi karokat megláto-gatni. A főfelügyelőt az állam elnöke nevezi ki és a köz-oktatási miniszter, ha szükségesnek tartja, esetenként az egyes vizsga-bizottságoknál leendő elnökséggel is meg-bizhatja; ily megbízás nélkül azonban csak az általános felügyelet gyakorlása tartozik hatáskörébe és a tanári kar a dekánnal élén önállóan intézkedik.

A dekán a kar elnöke. A jogtanodák első szervezé-sekor mindeniknek élére egy igazgató állítottott, 1808-ban az igazgatót a decán váltja föl, ki 3 évre választatik, de újból választható; 1852 óta a decán az időtartam megha-tározása nélkül a tanárok közül kineveztetik. A hol a jogtanodákon kívül bölcsészeti és orvosi tanodák is létez-nek, ott ezek «*academia*» nevezete alatt egy intézetnek tekintetnek és a karok decánjai kötelesek havonként ösz-szejönni és a karok közös érdekei és szükségletei fölött tanácskozni.

Az 1848. évi júliusi kormány ki is mondá, hogy ott, hol jogi kar létezik, bölcsészeti karnak is kell lennie (Faculté des littres), hogy a jogtanulónak alkalma nyil-jék bölcsészeti előadásokat is hallgatni, mire az 1852. év ápril 10-iki rendelettel, mely a jogi tanfolyamot 3 évről 4 évre emeli, a jogtanulók kötelezve is vannak.

A decán a jogi kar elnöke; ő intézkedik a költség-vetésnek megfelelő évi kiadásokról, ő nevezi ki minden

¹ «Ceci n'est qu'un commencement; plus tard nous ferons plus et mieux.» THIEKS: Histoire du consulat. 1865. p. 407.

további megerősítés nélkül a segédhivatalnokokat és a szolgaszemélyzetet; *értesíti a szülőköt* a tanuló részéről történt beiratásokról, az általa letett vizsgákról és azok eredményéről és a tanuló erkölcsi viseletéről az intézetben belül és kívül, hozzá csatolván egyuttal megjegyzéseit az előadások látogatásában tanúsított serénységről vagy hanyagságról.¹

A decán hívja egybe a tanári ülést és a szavazatok egyenlősége esetében döntő szavazattal bír.

A *tanárok* az előtt pályázat alapján, jelenleg pedig a nélkül a miniszter előterjesztésére az állam elnöke által neveztetnek ki. A tanári állás függetlensége 1873-ig biztosítva nem volt, sőt még azon csekély biztosítékok is, melyek az academiai és az oktatásügyi tanács előzetes meghallgatásából állottak, már egészen megszűntek és az állam elnöke a miniszter egyszerű előterjesztésére elmozdithatta a főtanodai tanárt; míg végre az 1873. évi márczius 19-ki törvényben kimondatott: hogy a miniszter, illetőleg az állam elnöke a tanárt csakis a legfőbb oktatási tanács véleménye alapján mozdíthatja el, vagy nyugdíjazhatja. A tanár képtelenségéről az oktatásügyi tanács alapos vizsgálat alapján győződhetik meg.

Tanár csak az lehet, ki legalább 30 éves és jogtudor, rendesen a segédtanárokat szokás a megüresedett tanári állomásokra kinevezni.

A *segédtanárok* Franciaországban némileg a magántanárok intézményének hiányát pótolni vannak hivatva, de ezektől lényegesen különböznek. A tanfolyam kiegészítésére szolgáló előadásokat a segédtanár csak külön miniszteri engedély mellett, a decán véleményének alapján tarthatja; a segédtanárok tulajdonképeni feladata a náluk jelentkező jogtanulókkal a vizsgára előkészítő correpetitiokat tartani. — Számuk egy karnál sem lehet nagyobb az összes működő rendes tanárok felénél; és egy-egy segédtanár működése nem tarthat tovább 10 évnél; miért is minden 5 évben az a fele, mely már 10 év óta működik, kilép és helyébe egy új segédtanár jön. — Azon segédtanárok, kik idejüket már kitöltötték, *szükség esetén* a miniszter által újra alkalmazhatók, vagy működésük meghosszabbítható.

Segédtanár csak az lehet, ki az e célra fennálló külön vizsgálatot sikerrel kiállotta. — Ily vizsgálatokra jelentkezés céljából időnként pályázat hirdettetik, melyre minden 25 éves francia születésű, vagy naturalisált jogtudor jelentkezhetik. A vizsgálatért írásban kell folyamodni és az említett föltételek igazolásán kívül minden nyomtatásban megjelent dolgozatainak egy példányát a folyamodáshoz mellékelni. A jelentkezők megvizsgálására a miniszter, a legfőbb oktatásügyi tanács, a főtanodai tanfelügyelők, az illető kar rendes és segédtanáraiból, a «Collège de France» és az «Institut» tagjaiból egy «ad

hoc» bizottságot alkot, mely az általa kinevezett elnökkel együtt legfőleg 9 tagból állhat, és melyben az illető kar tanárai és segédtanárai többségben vannak.

A képesítő vizsgálat két részre oszlik: előkészítő vizsgálatra és zárvizsgálatra.

Az előkészítő vizsgálat áll az eddig megjelent és fölmutatott dolgozatok megbírálásából; a francia jog valamelyik tétele fölött készítendő fogalmazványból és a francia és római jogból tartandó egy-egy három negyed órányi előadásból. A fogalmazvány az elnök fölügyelete alatt egy zárt teremben 7 óra alatt készítendő. Ezek alapján a bizottság titkos szavazattal határoz a zárvizsgára bocsájtás fölött.

A zárvizsgálat áll a római jog valamelyik tétele fölött készítendő latin értekezésből és két szóbeli előadásból, melyek mindenkéhez 24 órás készület engedtetik, és melyek mindenké három negyed óráig tartson.

Az ily módon képesített segédtanárok fölött a miniszter intézkedik és már a vizsgálatához is csak a szükségletnek megfelelő kétszeres vagy háromszoros számban bocsájtatnak. Ha helyeket ott, a hova őket a miniszter rendeli, el nem fogadják, minden jogukat és címüket elvesztik. A működő segédtanárok rangra közvetlenül a rendes tanárok után következnek. — Ezen intézményt a magántanári intézménnyel, mint láttuk, egyáltalán nem lehet összehasonlítani, az a chinai hivatalképesítő-vizsgálatához is jobban hasonlít, mint a magántanári intézményhez. A francia szakoktatásnak — az orvositól eltekintve, hol az előnyös lehet — ez a legsötétebb oldala. A segédtanár foglalkozása nem más, mint a rendes tanár elvei és *rendszere szerint*, a decán fölügyelete alatt a tanulókkal correpetitiokat tartani és *őket a vizsgákra előkészíteni*, ezen minden tudományos szabadságot nélkülöző *tanítók-ból* lesznek azután a tanárok. Ritka eset, hogy más mint segédtanár neveztessék ki tanárnak. A segédtanárok rendes fizetést ugyan nem huznak, de a tanulók által fizetett ismétlési díjakból az állam részéről bizonyos átlagot kapnak. Az általok adott ismétlési órák külön díja ép úgy mint a tandíj, az állampénztárba folyik és ezek fejében mindenik segédtanár ott, hol a hallgatók száma 150-nél kevesebb, 1017 fcot kap, hol 200-nál kevesebb 1267 fcs és így tovább minden száznál aránylag nő; 800-on felül 1767 fcs, ennél többet csak *Toulouse* (2300) és Párisban (5000 fcs) kap. Ha pedig a segédtanár előadásokat is tart (miniszteri megerősítéssel), akkor ezekért külön a vidéken 1500 fcot, Párisban pedig 2400 fcot kap. A tanárok anyagi helyzete épen nem mondható fényesnek, sőt a vidéken csakis a megélhetésnek kedvezőbb föltételei által válik türhetővé.

A tanár rendes évi fizetése vidéken 3000 fcs, Párisban pedig 7500 fcs, mely háromszor öt-öt száz francnyi összeggel emelhető, s így a vidéken legfőleg 4500 fcot, Párisban 9000 fcot tehet, ehez járul még a tanulók száma szerint évenként változó díjazás, mely az állam által szedett tandíjakból fizettetik és ott, hol az előző évben a tanulók száma 200-on alul volt, 2600 fcot, hol 300-on alul, 3000 fcot tesz és ezentúl minden 100 hallgató után

¹ Ezen sajátos eljárás, mely fr. o. a mai napig fentartotta magát a francia középtanodai szervezetben leli magyarázatát. Minden lyceum t. i. egyuttal convictus, még Napoleon által alapított 6400 ingyen helylyel; ezen bennlakó növendékeknél, mint THIERS megjegyzi: «tous les mouvements devaient s' exécuter au pas militaire et au son du tambour.» Nem csoda tehát, ha ily minden szabadságtól megfosztott ifjakat nem mernek egyszerre teljesen szabad lábra helyezni és a provisor szerepét a decán veszi át.

200 fccal növekszik. Toulouseban a tandíjpótlék fejében minden tanár 4600 fcot, Párisban pedig 5000 fcot kap. Egy párisi tanár tehát legfőlebb 14000 francot, vagyis 7000 frtot kaphat.

Dr. Pisztóry Mór,
jogtanár.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Valóban, VERBÖCZYNK hármaskönyvében, különösen annak prologusában igen sokat a római jog forrásából átvéve látunk. — «Justitia est constans et perpetua voluntas jus suum cuique tribuens» mondja a hármaskönyv előbeszédének első címe, minek megfelelően a római jog Inst. I. könyv első címében található ezen fogalom meghatározás «Justitia est constans atque perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi.» VERBÖCZYNK elfogadja változatlanul a római jognak a jus naturale gentium et civile, azután a jus publicum és privatumra való felosztását. A jus naturale VERBÖCZY következően határozza meg: «Jus naturale est commune omnium nationum quod natura omnia animalia docet et docuit. Inde descendit maris et foeminae conjunctio, liberorum procreatio et educatio» minek kutforrását az Inst. I. könyv első cikkének kezdete és 1. §-a következőkben tartalmazza «Jus naturale est quod natura omnia animalia docuit. Nam is tud jus non humani generis proprium, sed omnium animalium communi est. Hinc elucendit maris et feminae conjunctio hinc liberorum procreatio et educatio». — Az előbeszéd 3-ik címének 1-ső §-a, és 2-ik címének 9-ik §-ban a következők olvashatók: «Ceterum omnes populi, qui legibus aut moribus utuntur et reguntur, partim suo proprio, partim vero communi omnium hominum jure utuntur. Hi enim qui suo tantummodo jure et non communi gaudent, et alii quod jus sibi proprium constituunt, jus civile nominatur. Quod vero apud omnes gentes observatur jus gentium appellatur Jus autem civile est, quod quisque populus vel quaeque civitas sibi, propter divinam humanamque causam constituit, et vocatur jus civile, quasi proprium jus civitatis.» Ennek megfelel a római jog Institutio I. könyv 2-ik cikkének 1. §-a «Omnes populi, qui legibus et moribus reguntur, partim suo proprio partim communi omnium hominum jure utuntur; nam quod quisque populus ipse sibi jus constituit, id ipsius proprium civitatis est, et vocatur jus civile, quasi jus proprium civitatis; quod vero naturalis ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes populos peraeque custoditur, vocatur jus gentium, quasi quo jure omnes gentes utuntur.» «Privatum jus est speciale quod ad singulorum hominum utilitatem pertinet» tanítja VERBÖCZY; nyilván alapul vevén az Inst. I. k. I. cím 4-ik §-t, hol írva van «privatum (jus) quod ad singulorum utilitatem pertinet.» — «Constat autem jus nostrum aut ex scripto aut ex non scripto» mondja az Inst. I. könyv első címének 3-ik §-a; s ennek alapján VERBÖCZYNK előbeszédének második címének 1-ső §-ában a következőket találjuk fel: «Omne enim jus

legibus et moribus, hoc est jure scripto et non scripto constat.»

Midőn a fentebbiekben elősorolt példákkal kívántuk igazolni azt, hogy VERBÖCZY hármaskönyvének több intézkedése közvetlenül a római jog forrásból van merítve, lehetetlen, hogy ne hivatkozzunk a III. k. I. r. 51-ik címére, mely a római jog Institutio I. könyv 9-ik címének. majdnem szószerinti felhasználásának már mások által¹ is idézett igen jellemző példáját tünteti fel.

A római jog idézett forráshelye következően szól: «Qui igitur ex le et uxore tua nascitur, in tua potestate est; itemqui ex filio tuo et uxore eius nascitur, id est nepos tuus et neptis in tua sunt potestate, et pronepos et proneptis et deinceps caeteri. Qui autem ex filia tua nascuntur in potestate tua non sunt sed in patrio eorum.» Ezen törvényhelyet VERBÖCZYNK következően dolgozta át: «Qui ex te et uxore tua nascuntur, quamdiu emancipati non fuerint, in tua potestate erunt; et non solum illi, verum etiam nepotes tui, hoc est filii qui et tuo filio non emancipato generantur in tua pariter potestate manebunt. Qui tamen ex filia tua nascuntur, illi non in tua sed patrio vel avi eorum potestate erunt.»

Ha a fentebbiekhez hozzávesszük, hogy a hármaskönyvnek a tuteláról szóló tana, különösen a tutela legitima testamentaria és dativara való osztályozás a római jog intézkedéseiben találja alapját, és hogy jeles codicatorunk a római és canonjogra, sőt Popinianra különösen is hivatkozik; ha a római jog institutio I. könyvének «*Quibus modis jus patriae potestatis solvitur*» címet viselő 12-ik titulusát összehasonlítjuk a H. k. I. r. 56-ik címével, mely «*Quot modis cesset et tollatur paterna potestas*» felirat alatt jórészen azonos intézkedéseket tartalmaz, akkor meggyőződhetünk róla, hogy VERBÖCZY nemcsak ügyesen felhasználta az ismert idegen jogforrásokat; de sőt a római jog forrásaiból igen sokat szószerint, vagy csak igen lényegtelen s a dolog érdekét nem érintő változtatással vett át.

Távol legyen tőlünk, hogy ezt hibául róvnók fel, valamint nem gáncsoljuk azt sem, hogy VERBÖCZY követő irott törvényeinkben a külföldi jogforrások okszerű felhasználásának nyomaira akadhatunk. Példa gyanánt hozzuk fel a végrendeleteket tárgyzó 1715-ik évi 27-ik törvénycikket, melynek előképét a római jogban feltalálhatjuk, s más lényeges különbséget alig látunk, mint-hogy a tanuk száma 7-ről 5-re szállított le. Az idézett hazai törvény következő helye «requisitis ac simul praesentibus testibus subscriptione et sigillis corroborata», az irni nem tudó végrendelezőre való azon intézkedés, hogy helyette egy külön tanu írja nevét alá, a *testamentum* és *codicillus* megkülönböztetése, a kiváltságos végrendeleteket tárgyzó intézkedések: «*testamentum militare, ita inter liberos, nec non tempore pestis conditum*» a római jog azon intézkedéseire igen élénken emlékeztetnek, míg a *pia legata*kat tartalmazó végrendeletek

¹ Lásd JONY J. Dissertatio de usu et auctoritate juris romani in Hungaria circa doctrinam de patria potestate és VAJKA Károly kolozsvári tractatus az successióról.

kiváltságosításának alapját a kanoni jogban találjuk fel.¹ Birtokháborítási esetekben a sommás visszahelyezést szabályozó törvényeink (1542 prts. 51. 1802 22. t. cz. 1807 13. t. cz.) sok tekintetben meg az 1 évi határidőre vonatkozólag is összevágának azon intézkedésekkel, melyek a római jogban a megháborított birtok védelmére szolgáló rövid pereket — *interdicta recuperandae possessionis* — szabályozzák. A hatszáztól kamatlábot megállapító hazai törvényeink (1647. évi 144. t. cz. és 1715. évi 51. t. cz.) a justiniani törvényhozás álláspontját foglalják el.

Lássunk még egypár példát annak igazolására, hogy hazai jogfejlődésünkre a german jogforrásoknak is jelenlény befolyása volt. A római jog azon szabványával szemben, mely szerint dosnak azon vagyon tekintetett, melyet a nő mint hozományt vett kezéhez, a german jogban dos nevezet alatt azon érték fordul elő, melyet a nő kap férjétől. Már Tacitusnál (*Germ. cap. 18.*) olvassuk «*Dotem non uxor marito, sed uxori maritus offert.*» Ha ehhez figyelembe vesszük a *Lex Ripuariorum* 37-ik címének következő intézkedését «1. §. *Siquis mulierem desponsaverit, quidquid ei per tabularum seu cartharum instrumenta conscripserit, perpetualiter in convulsum permaneat. 2. §. Si autem per seriem scripturarum ei nihil contulerit ei venim supervixerit: quinquaginta solidos in dotem recipiat*»; ha a *Lex Allamanorum* S. címében a következőket találjuk «1. *Si quis liber mortuus fuerit et reliquit uxorem sine filiis aut filiabus et de illa hereditate exire voluerit nubere sibi alio coequali, sequatur eam dotis legitima, et quidquid perentes ejus legitime placitaverint, et quidquid de sede paterna secum attulit omnia in potestate habeat auferendi quod non manducavit aut non vendidit.*» «2. *Dotis enim legitima quadraginta solidis constat aut in auro, aut in argento, aut in mancipiis, aut in alicumquare quam habet ad dandum*» akkor lehetetlen, hogy ezekben hazai jogunk azon intézkedéseinek előképét ne tekintsük, melyek a törvényi és szerződési vagy írott hitbérre (dos legitima et scripta) vonatkoznak.

Régi jogunknak Htk. II. r. 68. cz. és III. r. 28. cz.) a személyes végrehajtásra vonatkozó intézkedései szintén german jogforrásból erednek, mit eléggé igazol ZOPFL H. *Deutsche Rechtsgeschichte* című művének következő tartalma: (IV-ik kiadás III. kötet 365-ik lap) «*Was der verurtheilte insolvent, d. h. konnte er weder zahlen (gelten) noch Bürgen für die Zahlung stellen, so müsste der Richter den Schuldner dem Gläubiger übergeben (antworten d. h. ausantworten) damit er ihm diene wie sein anderes Gesinde. Auch wenn der Gläubiger den Schuldner frei herumgehen liess, so behielt er doch immer ein Rest auf seine Person solange die Schuld nicht getilgt war. Nachdem Schwabenspiegel sollte man in der Regel um Geldschuld (gulte) Niemanden länger in Haft behalten als 8 Tage. Sodann musste der insolvente Schuldner (gelter) schwären, dass er dem Gläubiger alles abliefern,*

¹ Lásd *Inst. de testamentis ordinariis* (2. 10) *Disqui test. fac. poss. et quemadmodum fient* (28, 1). *Cod. de testamentis et quemadmodum testamenta ordinantur* (6. 20.) *Inst. de militari testamento* (2, 11.) *Cod. de testamento milites* (6. 21). *Nov. 107. Cap. 4, 11. X. de test.* (4. 26).

was er im Betrage von dreissig Pfennige des über seine Nothdurft gewinnt. Im wesentlichen schreibt das bamberger Stadtrecht (XIV. Jahrhundert) dasselbe vor.»

Messze elvezetne kitűzött célunktól annak bővebb indokolása, hogy hazai jogunk alkotásánál és alakulásánál a külföldi jogszabályok és jogintézmények nagy befolyást gyakoroltak. A fentebbi pár példán kívül tehát csak általában említjük meg, hogy hazai jogunknak igen sok oly intézkedése, mely sajátos jellegűnek mutatkozik, külföldi jogforrásokban megtalálható. Így a legifjabb gyermeket megillető azon jog, hogy az örökségi osztálynál az atyai lakházat megtarthatja számtalan külföldi jogszabályban, nevezetesen a valesi jogban, Howel király törvényében («*domicilium principale habebit natu minimus*»), az östtrisches Landrechtben, Franciaország több contumjaiban bentfoglaltatik. A rokonokat megillető *retract* jogon kívül a german jogforrásokban akadunk oly intézkedésekre is, melyek ugatlan birtok elidegenítése esetében szomszédoknak adnak elővételi jogot. Ezt látjuk például Mecklenburgban, Oldenburgban, Nassauban, Hollandban és Hannoverában. A magyar jog ingatlan zálog intézményéhez egészen hasonlót mutat a luxenburgi jogszokás a gülich és bergi Landrecht, melyek szerint az adós ingatlan birtoka akként adatik át zálogul a hitelezőnek, hogy ezt kamat fejében a jószághasználat illesse, s az csak a kikötött évek eltelte után volt és kölcsönösszeg visszafizetése mellett legyen visszaváltható. Ha mindezekhez figyelembe vesszük, hogy hazai jogunkban különösen VERBÖCZI I. r. 78. cím 4-ik §-ában és III. r. 15. címében látható 1 éves és 1 napos elévülés a régi germán jogban nagy szerepet játszó «*Jahr und Tag*»-nak utánzása, s hogy VERBÖCZI Htk. I. r. 112-ik címének intézkedése a germán jogforrásokban ismert nemi gyámság (*Geschlechts vormundschaft*) átültetése, ha látjuk, hogy Angliában a végrendeletek érvényessége felett az egyházi bíróságok ítélnek, és hogy az istenítéletek (ordalia) különösen párbajt, víz és tűzpróbát a german jogforrásokban a bizonyítás nevezetes tényezőjét képezik; végre ha ZOEPFL id. műve III. kötetének 328-ik lapján a *Lex salica* és más german jogforrásokra való hivatkozás mellett azt olvassuk: «*Auch musste der Kläger stets die Tagfrist vollständig bis Sonnenuntergang abwarten bevor er einen Contumacialantrag stellen dürfte.*» (V. ö. 1723-ik évi 32. t. cz. 3-ik és 4-ik §§-ait *pro comparitione occasione primae Levatae cedit tota dies*): akkor egyáltalában nem fog alaptalannak tűnni azon állításunk, hogy hazai jogunk terén igen gyakran találkozunk egyes külföldi jogintézményeknek és jogszabályoknak viszonyainkhoz idomított recipiálásával, melyeket eredetiség jellegével bíró jogszabályoknak tekinteni nem lehet.

Bocsánatot kérünk, hogy tárgyunktól eltérve a magyar jog külföldi kutforrásaira a fentebbiekben kiterjeszkedtünk, szolgáljon ez a nálunknál avatottabbaknak buzdításul arra, hogy hazai jogunk kutforrásainak tüzetes tanulmányozásával foglalkozzanak,¹ s a különben is

¹ Jogirodalmunk e téren is legújabb időben kedvező lendületet nyert. Utalunk itten különösen a magyar büntető törvénykönyv

kétes értékű eredetiség erőszakolása helyett reá mutatva a külföldi kutforrásokra, ezekben hazai jogirodalmunk fejlesztésének méltó tárgyat szolgáltatassanak.

Elismeréssel kell felemlitenünk, hogy hazai magánjogunk iránt méltán előszeretettel viseltető tudósunk VENCZEL Gusztáv a magyar magánjog rendszere című művében nyíltan kimondja, hogy Magyarország Szent István óta európaileg szervezve, és az európai államrendszer egyik előkelő tagja lévén, az ország joga és társadalmi rende az európai művelődés kívánalmaihoz képest alakult, hogy a művelt nemzetek jogai közötti azon kölcsönös solidaritás, mely az európai cultura emelkedésének egyik leghatalmasabb tényezője volt, s névszerint korunk mellőzhetlen kívánalmának is tekintendő, a magyar jog alkotására és fejlődésére mindig hatalmas befolyást gyakorolt, s hogy ez, a magyar magánjog kútfoínak történetében és rendszerében is mutatkozik. Megemlíti ezen felül, hogy Szent-István tanácsadói, névszerint p. Gellért az Európában akkor divatozott jogban járatosak voltak, s ez volt az oka, hogy külső egyházi zsinatok kánonai és a frank királyok kapitulárei országos törvényhozá-sunkra is némi befolyást nyertek; VERBÓCZI hármaskönyvéről hazai magánjogunknak ezen főforrásáról pedig megismeri, hogy szerzője a jogtudósok nézetéből, a tudomány akkori doctrinár tételéből sokat kölcsönözött. — Nem kevésbé illeti elismerés a magyar alkotmány és jogtörténelem című mű íróját HAJNIK Imrét, ki a jogfejlődés mozzanatainak helyes felismerésével hazai jogszabályainknak az eredetiség kizárólagos jellegét nem vindicalja, sőt ellenkezőleg a következőknek ad kifejezést: «Európa népeinek kifejlődésében, mióta a keresztény vallás földrészünkön uralkodóvá vált, bizonyos közösség észlelhető, és ezzel az eszmék általános, minden népekre kiterjedő hatalma. Időszakonként új meg új eszméket látunk felmerülni s egyes népek körében nagy mozgalmakat előidézni, és ez eszmék hatása ismétlődik a többi nemzetek életében is, csak hogy az egyiknél előbb, a másiknál később, valamint nem egyenlő erővel, s ennek folytán különböző eredménnyel az eltérő viszonyok szerint, melyek az egyes nemzeteknél ez eszmék hatását megelőzték. A magyar nemzet mint egyik életteli tagja az európai népek társaságának szintén nem vonhatta ki magát soha egészen az abban uralkodott eszmék hatása alól; sőt inkább álladalmi és társadalmi viszonyainak az európai koreszmékkel kapcsolatos átalakulása mellett, jogélete terén folyvást újabb sajátlagos magyar, de mindamellett mégis európai jelleggel is bíró intézményeket (például az ösiséget) láttuk keletkezni.»

A mi már most tárgyunkat közelebből érdekli, foglalkozunk kissé részletesebben hazai örökösödési jogunkkal, s lássuk különösen azt a mi minket leginkább érdekel, hogy hazai jogunk azon szabályai, melyek a szerzeményi és nem szerzeményi vagyonok tekintetében a

jelzett lényegesen eltérő örökösödési rendet megállapították, eredeti magyar jellegűeknek tekinthetők-e, avagy pedig a középkorban Európában több helyen divatozott hasonló szabályozásnak képezik-e utánpótlását.

Az országbírói tanácsokmány szabályait megelőző hazai örökösödési jogunk nem egységes törvényalkotás szüleménye, hanem századoknak fokozatos fejlődését tartalmazza. — Az ági örökösödés kútforrását az Árpád-házból való királyok korszakában hiába keressük, mert bár e korszakból való királyok végzeményei tartalmaznak némely az örökösödést is tárgyzó jogszabályokat, ezekben az ősi és szerzeményi vagyonokban való törvényes örökösödés azon lényeges különbségének, mely a későbbi korban fejlődött ki, nyomaira sem akadhatunk.

Szent-István II-ik végzeményének 5-ik fejezete a következőket tartalmazza:

«Decrevimus Regali nostra potentia, ut unusquisque habeat facultatem sua dividendi, tribuendi uxori, filiis filiabusque, atque parentibus sive Ecclesiae. Nec post eius obitum quis hoc distrahere audeat.»

Ugyanazon törvény 24-ik fejezetének 2-ik §-a következően szól:

«Si autem vidua sine prole remanserit, et si innuptam in sua viduitate permanere promiserit, volumus ut potestatem habeat omnium bonorum suorum, et quidquid inde facere velit faciat. Et pars obitum ejus eadem bona ad sui redeant parentes mariti, Sin autem non rex sit haeres.»

Ugyanazon törvény 35-ik fejezetében következők olvashatók:

«Consensimus igitur petitioni totius Senatus, ut unusquisque dominetur propriorum similiter et donorum Regio dum vivit. Excepto quod ad Episcopatum pertinet et Comitatum. Ac post ejus vitam filii simili dominio succedant.»

Kálmán király I-ő végzeményének 20-ik és 21-ik fejezetei következő intézkedéseket tartalmaznak:

«Possessio quaelibet a Sancto Stephano donata humanae successionis qualibet contingat haeredes. Possessio vero ab aliis Regibus data, de patre descendat ad filium, qui si defuerit succedat germanus, ujus filii etiam post mortem illius non exhaeredentur. Germanus autem praedictus si non inveniatur Regi haereditas deputetur.

«Haereditas emittia nulli haeredi auferatur. Sed tamen eadem testimonio confirmetur.»

II. András 1222-ik évbéli végzeményének 4-ik cikke így szól:

«Si quis Serviens sine filio decesserit quartam partem possessionis filia obtineat. De residuo sicut ipse voluerit disponat. Et si morte praeventus disponere non poterit propinqui sui qui eum magis contingunt, obtineant. Et si nullam penitus generationem habuerit Rex obtinebit.»

javaslatának jeles szerzője CSEMEGI Károly által a felségsértésről írt s a magyar igazságügy 1875-ik évi folyamában közzétett cikksorozatra, melyben a nota infidelitatis külföldi kutforrásai nagy szorgalommal és szakavatottsággal vannak felkutatva.

Folyt. követk.

Teleszky István.

A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról.

VIII.

Mint látható a közlöttekéből, habár a statisztikai táblázatok több helyütt igen értékes adatokat szolgáltatnak is, még nem nyújtanak magukban véve sem megnyugvást arra nézve, hogy az egyes államok nyilvántartásai folytán állanak rendelkezésünkre oly adatok, melyek egy nemzetközi statisztikai táblázat elkészítésére alapul szolgálnának, mert az európai államok egy tekintélyes része a telekkönyvi statisztikai adatok gyűjtésével nem foglalkozván, a közlött kimutatásból az ezek rendelkezésére szolgáló adatok ki nem derülnek. Tovább kell tehát mennünk annak kinyomozása végett, hogy mily adatok állanak azon államok rendelkezésére, melyek statisztikai kimutatásokat nem szolgáltatnak; s e végből azok telek-s jelzálogkönyvi szerkezetét kell vizsgálat alá venni, melyekből meggyőződhetünk, hogy mely adatok azok, melyeknek összegyűjtése, minden nagyobb fáradság nélkül eszközölhető, s melyek kellő biztosságot is nyújtanak.

A francia nyilvántartások e részben annál is inkább kiváló figyelmet érdemelnek, mert ezekhez hasonló minta szerint több állam, melyben a francia rendszer elfogadott, vezeti könyveit.

A francia nyilvántartások következők:

1. *A vagyonátruházásokról vezetett bejegyzési könyv.*

A) Repertorium száma:

a) a kötetnek,

b) a tételnek.

B) Szó szerinti bejegyzése az átruházási okiratnak.

2. *A jelzálogbejegyzési könyv.*

A) Repertorium száma:

a) a kötetnek,

b) az osztálynak.

B) Lakhelyváltozás.

C) Bejegyzése a jelzálognak.

D) A követelési összeg.

E) Törlés.

3. *Repertorium a francia jelzálogkönyvhöz.*

A) Jelzálogi register száma:

a) a kötetnek,

b) a tételnek.

B) A bejegyzés kelte.

C) Kijelölése, hogy vétel-e vagy eladás.

D) Az ingatlan leírása.

E) Az ingatlan értéke.

F) Szó szerinti bejegyzése a lezárolási jegyzőkönyvről az adóshoz és a hitelezőhöz intézendő értesítvénynek:

a) a bevezetés kelte,

b) a törlés kelte.

E könyv másik része:

AA) Jelzálogi register száma:

aa) a kötetnek,

bb) a tételnek.

BB) A bejegyzések kelte.

CC) Vajjon a jelzálog birói, törvényes vagy szerződési?

DD) A követelés összege.

EE) Kelet, mely alatt a jelzálog registerbe bevezetetik:

aa) lakváltoztatási nyilatkozat,

bb) a bejegyzések törlései.

Vége vezetetik egy betűsoros jegyzék, mely tartalmazza: a vezeté- és keresztnévet, az illető foglalkozását, lakhelyét és a kötet és a tétel repertorium számát.

Belgiumból és Bádénból statisztikai kimutatások állván rendelkezésünkre, ez államokat ez uttal mellőzve, *Hollandia* jelzálogkönyvének szerkezetét vehetjük rövid vizsgálat alá

A jelzálogkönyv összeköttetésbe van hozva a kataszterrel, s a bejegyzés nem történik külön registerben, hanem az ingatlan leírását és átruházását tartalmazó ív egyik oldalára. E nyilvántartás tehát sem tulajdonképi telekkönyv, sem jelzálogkönyv, hanem a kettő között áll. Kezdetben tervbe vétetett egy oly telekkönyv készítése, melyben minden birtoknak külön lap nyitnának, de ez kivihetetlennek mutatkozván, minden birtokos részére nyitattott külön lap, s erre ígattatnak a birtokra vonatkozó átruházások és terhelések: tehát a kellő adatok itt is nyilvántartatnak.

A német rajnai tartományokban, valamint *Olaszországban* is a francia nyilvántartásokhoz hasonló bejegyzési könyvek vezetnek.

Nassauban a telekkönyv (Stockbuch) tartalmazza:

1. a telekkönyvnek, továbbá az adókataszternek a birtokra vonatkozó számát,

2. a birtok térmértékét,

3. az ingatlan terhelő adóra vonatkozó adatokat,

4. az ingatlan leírását.

5. szerzőmódját,

6. a tulajdon korlátoltságait,

7. az évi tized vagy földváltás összegét,

8. az ingatlanra bekebelezett jelzálogokat és terheket.

Hohenzollern-Hechingen és *Sigmaringenben* a jelzálogügyben történt reform után is a régi nyilvántartások tartattak fenn, melyekben elkülönítve tartatik nyilván a birtokállás a tulajdonosok neve szerint s a birtokváltozások. E könyv azonban kiválólag az adó érdekében vezetett. Ettől elkülönítve vezetetik a jelzálogkönyv, szintén a tulajdonosok neve szerint, mely az ingatlan terheléseit tartalmazza. Az 1854. április 24-ki rendelet, mely a jelzálogügyet reformálta, azonban a meglevő jelzálogkönyvek megújítását, ott hol ennek szüksége mutatkozik, az igazságügyminiszter engedélye mellett, elrendeli.

Lauenburgban tartozási és jelzálogkönyvek (Schuld- und Pfandprotocoll) vezetnek, melyekbe minden dologjogok és terhelések — mennyiben ingatlanokra vonatkoznak — bejegyeztetnek. Minden ingatlanra — ha a bejegyzés szüksége forog fenn — a jelzáloghatóság egy lapot nyit, mely három részből áll.

Az első lapon az ingatlanok leírása s különösen tér-

mértéke s az azokra nézve történt minden változás jegyeztetik be.

A második lapon a birtokosok s haszonélvezők neve, állása és lakhelye

A harmadikon a birtokon fekvő dologi jogok s tartozások, valamint az azokban történt változások, engedmények, törlések stb. chronologiai rendben foglaltnak.

Hessenben a telek- s jelzálogkönyv (general Währschafts- und Hypothecenprotocoll) következő fő rovatokra oszlik:

1. a tulajdonjog-szerzéseket,
2. a szerződési zálogokat és haszonélvezeti jogokat,
3. a törvényes zálogokat,
4. a jelzálogos hitelezőkben történt változásokat,
5. a törléseket,
6. a tulajdonátruházásokat.

Szász-Weimárban minden törvényszék vezet jelzálogkönyvet, mely vagy az érdeklött személy neve (Personal Hypothecenbuch) vagy az ingatlan (Real Hypothecenbuch) után vezetetik.

A Real Hypothecenbuch három rovatból áll s tartalmazza:

1. az ingatlan leírását,
2. a tulajdonos nevét,
3. az összes bejegyzéseket és törléseket, melyek

akár az ingatlan tulajdonára, akár jelzálogszerzésre vagy annak megszüntére vonatkoznak, a Personal Hypothecenbuchba a bejegyzések annak neve alatt, ki ellen a jelzálog szereztetik, történnek. E könyv két rovatból áll. És pedig:

Az első tartalmazza a földbirtokos nevét, ki ellen jelzálog szereztetik.

A második az összes bejegyzéseket és törléseket.

Ezen kívül az általános és hallgatólagos jelzálogokról külön könyv vezetetik, mely «Privilegienbuch» nevet visel.

Szász-Altenburgban a telek- és jelzálogkönyvben minden ingatlannak külön lapja van, mely 3 rovatból áll és tartalmazza:

1. az ingatlan leírását,
2. a birtokos nevét s az annak személyére vonatkozó korlátozásokat, továbbá a tulajdonjog átruházásait,
3. az összes jelzálog s más terhek bejegyzését és törlését, az összeg pontos kitétele s az adós megnevezésével

Szász-Coburg-Gothában a telek- s jelzálogkönyv községenként egyes lapokra van osztva, minden lapnak 3 rovata van.

Az első tartalmazza a birtok leírását, a második a birtokos nevét és a birtokváltozásokat, a harmadik a jelzálog-bejegyzéseket és törléseket.

Szász-Meiningenben a telekkönyv tartalmazza:

1. A birtokos nevét, 2. annak a községben tulajdonát képező házakat, 3 a község határában levő birtokokat, a kataszteri számok szerint megjelölve, 4. a tulajdonjog netáni korlátozásait, 5. a tulajdonszerzés címét és idejét.

Ezzel kapcsolatban vezetetik a jelzálogkönyv és pedig vagy a tulajdonos neve vagy a birtokok után s tartalmazza a jelzálogra vonatkozó bejegyzéseket és törléseket.

Zlinszky Imre,
kir. ít. tábl. bíró.

Észrevételek a békebírósról törvjavaslat felett.

Folytatás.

A 29. §. második kikezdésénél épen úgy határozottan kimondandó lenne, hogy mennyi ideig indítható meg a kereset, mint a harmadik kikezdésnél, mert a mostani szövegezés mellett egyik bíró a kereset megindíthatását ki fogja terjesztetni 32 évi időtartamra, másik pedig a kereset megindításától a fizetési határidőig visszaszámított egy évnegyedi határidő alatt megindított keresetekre fogja magát csakis illetékesnek ismerni.

A 37. §-nál kimondandó lenne: hogy a bírói érdekltséget mindig a különben illetékes bíró lesz köteles kimondani, s így felperes mindig az illetékes bíróhoz tartozik fordulni, még akkor is, ha eleve látja, hogy azon bíró érdekelt, mely érdekltség fenforgása esetében akár a panasz beadásakor, akár az eljárás közben merül az fel, az illetékes bíró lenne kötelezve azonnal az iratokat, vagy a kereseti jegyzőkönyvet, a legközelebbi nem érdekelt bíróhoz átadni, vagy panasz jegyzőkönyv nélkül a panaszkodónak kézbesítendő végzéssel, az abban kijelölt legközelebbi bíróhoz utasítani panaszkodót. A melyik bíróhoz így áttétetik az ügy vagy utasítatik panaszkodó, az köteles legyen eljárni, még ha nem magát tartaná is a legközelebbi bírónak. Ez által elkerültetnék az, hogy felperes egyik bírótól a másikhoz utasíttassék ismételt is, azon okból, mert egyik bíró sem akarná magát a legközelebbi bírónak ismerni. Ezen különben csekélynek látszó kérdés a gyakorlati téren nagy horderővel bír.

A 38. §. akként lenne módosítandó, hogy ha járásbíró elibe vitetett a különben kisebb jelentőségű polgári peres ügynek látszó kereset, s eljárás közben meggyőződik az, hogy vagy a bebizonyítandó állítások sokasága, vagy bonyolódott volta, hosszú és nehéz eljárást tesz szükségessé, vagy pedig a felek meghallgatása után a jogkérdést olyannak látja, melynek helyes eldöntése csak sommás, vagy rendes eljárás szerint várható, a szerint a mint az ügy sommás vagy rendes eljárás alá tartozik, vagy maga a sommás eljárás szerint tárgyalja az ügyet vagy a törvényszékhez utasítja felperest keresetével; ha pedig nem a járásbíró, de más kisebb jelentőségű polgári peres ügyben eljárni illetékes bíró elibe vitetett, ez hason körülmények között az eljárást félbeszakítani, s peres feleket a rendes bíróság elé, illetőleg az ügy természetéhez képest a sommás vagy rendes eljárásra utasítani jogosítva van.

A javaslat 39. §-a azt mondja, hogy a hol a jelen törvény ellenkezőt nem állapít meg: az eljárásban a polgári törvénykezési rendtartásnak a sommás eljárásra nézve megállapított szabályai alkalmazandók. Ezen §. már maga is mintegy oda utal, hogy a kisebb jelentőségű polgári peres ügyekben eljárás, mintegy természeténél fogva már, nem a közigazgatási tisztviselők, de a sommás eljárással teljesen ismeretes, s hivatásuk szerint sommás eljárás szerint eljáró járásbírók kezébe teendő le.

A 41. §. 2-ik kikezdése akként lenne módosítandó, hogy oly jogokat vagy kötelezettségeket illető ügyekben, melyekre vonatkozólag a kiskorúak is rendelkezési joggal bírnak, a személyes megjelenési jogosultság és kötelezettség ezekre is kiterjed.

A 40. és 44. §§. azok különösen, melyek velem a törvénjavaslatot megkedveltették, s mely által a kisebb jelentőségű peres ügyekben eljárás sokkal gyorsabbá és sokkal kevésbé költségessé lesz. Ugyanis a 44 §. intézkedése el fogja venni a kedvét azon fel- és alpereseknek, kik különben ügyök előterjesztésére és védelmére maguk is képesek, hogy ügyvédet valljanak s ügyvéd közbejöttével a peres kérdés elbírálhatását fufangos, itt elő sem számálható módokon huzzák, halaszszák, egymás bosszantására, de igen gyakran a maguk, de általuk eleve nem is sejtett terheltségére, s azon jó hitben: •hisz az ellenfél fizet,• a bíró idejét 10, 15 tanu két három izbeni felhívása s kihallgatása által lopják s türelmét kifárasztják, holott igen jól tudják, vagy legalább tudniok kellene a tanukat felhívó ügyvédeknek eleve, hogy azon kihallgatások az ügyet előbbre nem viszik. — S így történik aztán az: hogy egy

15, 20 frtos pernél a vesztes fél a legmérsékeltebb megállapítás mellett is (melyért az illető ügyvéd nem átalja nem tetszésének hacsak magán uton is kifejezést adni) 25—30, sőt 35—40 frt per-költségben is marasztaltatik, s saját ügyvédje munkadíja pedig 15—20, sőt 25—30 frtban állapittatik meg. — De hát nem csuda, mert már maga a keresetlevél úgy van készítve, hogy bizonyíték fel sem is hozatik, hanem a kereset a meg nem jelenés és beismerésre van számítva, s gyakran megesik, hogy a felperesi ügyvéd, kinek a kereset beadása előtt már az ügyet teljesen tisztán kellene ismerni, az első tárgyalásnál, ha az alperesfél csak egy kissé alaposan védekezik, maga kéri meghatalmazóját a felperest személyes megjelenésre idézni, s ő szinte hűségesen elcompareal ezen tárgyalásra is, mert hát hiszen az ő díjait a bíróságnak, ha másként nem, fele ellenébe (azért mert megbízója ügyét a kereset megindítása előtt, — s az alperesnél, — a védekezés elvállalása előtt át se tanulmányozta, s azt haszontalan költségekbe sodorta) megállapítani kell. — Ezek nem feltevések s nagy fejtöréssel kigondolt esetek, de sajnos, tapasztalásomból felsorolt, nagyon is minden-napi esetek.

Szerencsés gondolat a 45. §-nak a javaslatbai felvétele azért, mert ez által az ügyvédi képviselőt egyáltalán vagy teljesen kizárva nincs, mégis nagyon meg van akasztva a szükségtelen, s a kérdésben forgó összeggel arányban nem álló költséget igénylő ügyvédi képviselőt.

A per gyors lefolyását hátráltató egy nagy akadály van elhárítva a 47. §. intézkedése által is, mert ezen §. kizárja annak lehetőségét, hogy a szavatoság esetének fenforgása felett vitázzanak a felek egymással.

Gyorsítja s könnyíti az eljárást a 48. §. első bekezdése, mert ez által az eljáró bírő azon kellemetes helyzetbe jut, hogy csakis a maga által felvett s kellő bizonyítékokra támasztott panaszszal van dolga; de ez által alkalom van nyújtva a szegény panaszkodó feleknek is, hogy megtudhassák, mielőtt költségek volna, ha híven előadják a tényállást, ha panaszuknak van-e alapja; de ezen intézkedés által sok alaptalan kereset megindítása megakadályoztatván, az eljáró bírő is sok haszontalan dologtól megszabadul a panaszló kihallgatása után.

Hogy a második bekezdés a gyors eljárást elő fogja-e segíteni, vagy annak akadályára fog szolgálni, azt egyelőre megmondani nem lehet, ezt a gyakorlat fogja megmutatni, de sok fog függni e tekintetben a bírő egyéniségétől; felvenni a javaslatba nem volt rossz, mert ha nem célhoz vezető lesz, vagy a hol nem az lesz, az első bekezdés intézkedése folytán már módjában fog állani az eljáró bírónak azt mellőzni; legalább az alkalom meg van adva ezen második bekezdés által arra: hogy több peres kérdés egy alkalommal tisztáztassék ugyanazon peres felek között.

A 49. §. után felveendő lenne egy új §., mely azt tartalmazná, hogy az eljáró bírő lehetőleg ugyanazon községben tárgyalja a peres kérdést, a mely községbe való a felperes, ha ugyan a felperes lakása az ő járásában van; s pedig azért, mert alperesnek kevesebb költsége lesz, ha a felperesnek utazási költségét és munkamulasztási díját nem fog kelleni megtéríteni; vagy pedig ha az eljáró bírő előtt az célszerűbbnek látszana, az az alperes lakhelyén tárgyalassék és pedig költségkiméles tekintetéből egy napra több tárgyalást is tüzzön ki, s oda ügyeljen, hogy az ő, t. i. a bírő napdíja többet ne tegyen, mint a pereszes a másik félnek köteles lenne költségek címén fizetni, ha ők keresik fel székhelyén a bírót.

Szinte gyorsítani fogja az eljárást az 50. §. intézkedése, mert ez által megkiméltetik azon munka, mit a panaszjegyzőkönyvek alperes felek részére lemásolása igényelne, s így kevesebb irodai személy fog igényeltetni.

De nem kevésbé fog a gyorsaságra jótékony befolyást gyakorolni az 51. §. intézkedése sem, mert bármennyire meg legyen is könnyítve ma már a postai közlekedés, mégis sokszor napokat nyer az illető felperes, ha ő maga viheti ki a postáni küldés helyett az idézvényeket.

Az 52. §. akként lenne módosítandó: «Ha azonban az illető bírő nem tartja az ügyet kisebb jelentőségű polgári peres eljárás szerint elintézhetőnek, mennyiben az sommás eljárás alá tartozik, a kereseti jegyzőkönyvet a szerint veszi fel (ha ugyan sommás bírő

is egyszersmind), ha nem sommás eljárás alá tartozik, vagy nem egyszersmind sommás bírő, avagy nem tartja magát illetékesnek, úgy visszautasító végzést hoz» stb.

Az 53. §. intézkedése, az igazságot keresőket hamar ahhoz juttatni célozza, s ezért szinte üdvös intézkedést tartalmaz; azonban módosítandó lenne akként, hogy az első bekezdés után folytatva a második bekezdés elhagyása mellett ez lenne teendő: «ha a személyek azonosságáról meggyőződést szerezhet magának, mely nélkül az ügy azonnal el nem-intézhető, ez így világosabb lenne. — A javaslat e §-a által a gyors igazságszolgáltatásnak ut nyitattik egyrészt, de másrészt a kijátszásnak is útja vágatik; s úgy látszik a javaslat szerzője előtt ugyan főként a gyors igazságszolgáltatás eszméje lebegett, de az alaposságra is gondja volt, s igyekezett a netáni kijátszásnak útját vágni.

Konrád Sámuel,

királyi járásbíró.

Folyt. követhet.

A széljegyzés elmulasztásának joghatálya.

A «Glaser-Unger»-féle legfőbb ítélőszéki határozatok gyűjteményében legközelebb egy igen érdekes jogeset közöltetett, mely, tekintettel a mi intézményeinknek e részben az osztrákéval való azonosságára, az eszmecserét annál is inkább megérdemli, mert a kérdés bármely irányban történendő eldöntésének igen fontos következményei lehetnek.

Az eset következő:

A beadta kérvényét, melyben bizonyos telekkönyvi bejegyzést kér a maga részére. E beadványa tévedésből nem széljegyzetett. Utána B. adott be egy bejegyzési kérvényt, melynek hely adatván, A.-nak a dolog tudomására jut, s előbb beadott kérvénye alapján elsőbbségét kéri megállapíttatni; míg B. a nyilvánkönyv hitelére utal, melyben való bizalommal járt el, s így reá abból, mi a telekkönyvből ki nem tűnik, joghátrány nem származhat.

A bécsi legfőbb ítélőszék A.-nak elsőbbségét állapította meg, annál az oknál fogva, mert a telekkönyvi rendelet szerint a telekkönyvi beadványok rangsorozatát a beadás napja határozza meg, melyen a széljegyzésnek elmulasztása, mely egyedül kezelési hibának tekintendő, nem változtathat.

A kérdés — mint ebből látható — igen fontos és megoldása nehéz. Mert a széljegyzés a telekkönyvi hivatalnak épen úgy a törvényben gyökerező kötelessége, mint maga a bejegyzés ténye, s ha valaki arról meggyőződik, hogy van-e széljegyzés vagy nincs, azzal az óvatossággal járt el, melyet a törvény a telekkönyvi jogok szerzésére nézve előír. A nyilvánkönyv hitelét, az ebben való bizalmat ingatja meg tehát, ha valaki minden előírt óvatosság megtartása ellenére is elveszti elsőbbségét.

Amde másrészt az is áll, hogy a törvény a telekkönyvi beadványok rangsorozatát a beadás időrendje szerint mondja meghatározandónak. Ha A. beadja kérvényét, az elsőbbséget már e ténye által megszerezte, s igazságtalanság lenne, ha ő valamely általa ellen sem őrizhető kezelési hiba folytán fosztatnék meg az elsőbbségtől.

És a mi igénytelen nézetünk is ez utóbbi felfogáshoz járul. A széljegyzés még nem telekkönyvi bevezetés, ez csak kezelési, csak nyilvántartási dolog, melynek elmulasztása ugyan szolgálhat a mulasztást elkövető tisztviselő ellen megvitatandó kártérítési kereset alapjául, de a miatt a törvény értelmében megszerzett elsőbbségétől senki el nem eshetik.

Mindenesetre hátrányos az ily dolog a nyilvánkönyvi hitelre, de miután a kettő közül az egyiknek mulhatlanul hátrányt kell szenvednie, az igazság azt hozza magával, hogy azt az a fél szenvedje, ki az utóbb hibásnak bizonyult kezelés pontosságában bízott, s erre alapította további tényeit, mint az, ki a törvény szerinti elsőbbséget már akkor megszerezte, mikor kérvényét beadta, s kit a kezelési mulasztás nem érdekelhet, mert ő annak pontosságában csak annyiban bízott, hogy kérvénye kellőleg be fog igtattatni; — s ez meg is történt. Azt, hogy széljegyzve lett-e, vizsgálni nemcsak hogy nem kötelessége, de még joga sincs.

De a széljegyzés nem is az ő érdekében történt, hanem azoknak érdekében, kik utóbb jogokat szerezni kívánnak, kiket a széljegyzés másnak már előbb szerzett jogára figyelmeztet; ha tehát a széljegyzés elmulasztatott, annak hátrányát is annak kell viselni, kinek érdekében kellett volna a széljegyzésnek történnie, vagyis a későbbi jogszerzőnek.

A kérdést főleg azért vettem fel, hogy másoknak is alkalmat adjak a hozzászólásra. Mert annak minden oldalról leendő megvitatása annál is inkább szükségesnek látszik, mennél valószínűbb, hogy hasonló esetek nálunk is fordulnak elő.

—y.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István úrtól. — A jogtanodák szervezete és állapota Franciaországban. Dr. Pisztoróy Mór, jogtanár úrtól. — A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról. Zlinszky Imre, királyi táblai bíró úrtól. — Törvénykezési szemle. A bélyeg- és illetéktörvények és szabályok 13-dik tételszámának magyarázata. — Dr. Morzsányi Károly, ügyvéd úrtól. — Az örökhagyó által végrendeletben tett beismerés hatálya. — Különlék.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Ezek azon törvényhelyek, melyeket az Árpádkori királyoknak a magyar törvénytárba felvett végzeményei az örökösödést illetőleg tartalmazzák. Kiegészítésül ide igtatjuk azon a törvénytárban nem foglalt e korszakbeli törvények vonatkozó helyeit, melyek szinte az örökösödési jog szabályozásával foglalkoznak.¹

IV. Béla 1267-ik évi végzeményének 6-ik cikke.

«Item volumus, quodsi aliquem de Nobilibus sine haerede mori contingerit, Possessiones ejus non distrahantur, nulli donentur, nulli conferantur, nulli perpetuentur, donec cognati et Generationes ejus ad praesentiam nostram evocentur, et ipsis ac Baronibus nostris praesentibus de eo ordinetur sicut dictaverit ordo juris.»²

Ugyanazon törvény 9-ik cikke:

«Item: Si aliquis ex Nobilibus, non habens haerem in exercitu mortuus fuerit, Possessiones istius quocunque modo acquisitae ad manus Regias non devolvantur, sed cognatis, vel Generationi suae remaneat. Emtiliae vero, cuicunque in vita sua conferre voluerint, relinquuntur.»³

III. Endre 1291-ik évbéli végzeményének 32-ik cikke:

«Item: concessimus, quod, si quis Nobilium sive Saxonum praedictorum sine haerede decesserit, possessiones sic decedentis haereditariae, emtillae, et etiam acquisitae nullatenus debeant confiscari: sed idem decedens propinquis suis, aut alicui propinquorum, seu uxori, vel etiam Ecclesiis, pro remediis animae suae, legare in morte, et conferre in vita, cuicunque voluerit, liberam habeat facultatem.»

Ugyanazon király 1298-ik évbéli végzeményének 75-ik cikke:

¹ II. András 1231-ik évbéli törvénytáron kívüli végzeményének 11-ik cikke egy pár a rendelkezés lényegét nem érdeklő szöveg-változtatással ugyanazt tartalmazza a mit az 1222-ik évi végzemény fent idézett 4-ik cikke. Lásd KOVACHICH M. Gy. Vestigia Comitiorum apud hungaros 1790. és 107. és 108-ik lap.

² Lásd KOVACHICH M. Gy. id. m. 139-ik lap.

³ Lásd ugyanott 140. és 141. lap.

⁴ Lásd KOVACHICH I. M. Monumenta veteris legis lationis hungaricae, 1815. 26-ik lap.

«Item: Si quis Nobilis, sine haerede masculino, ab hac luce decesserit, cuius possessiones, de jure, ad manus Regias sunt devolvendae, tunc jus, ratione Filialis, Filiae vel Sororis ejusdem decessi, eidem filiabus, et Sororibus, cum possessione, in uno loco, et in uno ambitu, debent extradare perpetuo possidendae.»¹

A fentebbi törvényhelyeket nem azért idéztük, mintha az Árpád-kori magyar örökösödési jog sokoldalú kételyeinek vitatásába, az ezen korszakbeli törvények által engedett rendelkezési jogosultságnak a rendelkezés tárgyát s módjait érdeklő vitás tételek megvilágosításába, avagy azon fontos kérdés birálatába bocsátkozni akarnánk, valjon III. András fent idézett 1291-ik évi 32-ik törvény-cikkét megelőzőleg a magyar jog a szoros értelemben vett végrendekezési jogosultságot ismerte-e vagy nem és ha igen, minő korlátok között? Vizsgálódásunk megállapított korlátait hágnók át, ha a fentebbi kérdések tüzetes tárgyalásába bocsátkoznánk; mit annál nyugodtabban vélünk elmellőzhetőnek, mivel e kérdések tárgyunkkal szoros összefüggésben nincsenek is. — Mi csupán azért idéztük a fentebbi jogforrásokat, hogy azokra való utalással kételyen felül emeljük azt, miszerint ezen kezdetlegességi jelleggel bíró törvényhelyek az ősi (öröklött) és szerzeményi vagyonokra vonatkozó azon eltérő örökösödési rendet — melyet a későbbi jogfejlődés állapított meg — még épen nem ismerték; s hogy az ági örökösödési rend tulajdonképeni kutforrását a későbbi korszakban kell keresnünk.

Az ági örökösödési rend nálunk az ősiség intézményével karöltve fejlődött, s utóbbinak tulajdonképeni alapját az I. Lajos királytól származott, s II. András aranybullájának megerősítésére vonatkozó záradék 11-ik §-nak igen nagy horderejű s következő tartalma intézkedése képezi: «Excepto solummodo uno articulo praenotato, de eodem Privilegio excluso eo videlicet. Quod Nobiles homines sine haerede decedentes possidere queant Ecclesiis vel aliis quibus volunt, in vita, vel in morte dote, et legare, possessiones eorum vendere vel alienare. Imo ad ista facienda nullam penitus habeant facultatem, sed inter fratres proximos, et in generationes earundem; ipsorum possessiones de iure et legitima pure et simpliciter, absque contradictione aliquali, devolvantur.» E néhány sor vetette meg valódi alapját az ősiség intézményének; azon intézménynek, mely kapcsolatosan az adományozási rendszerrel magánjogunkat a legujabb

¹ Lásd KOVACHICH J. M. Sylloge Decretorum Comitiorum 1819. I. kötet 51. lap.

időig majdnem korlátlanul uralta, azon intézménynek, mely habár a középkort feltétlenül uraló hűbériségi eszmének jellegét viseli magán — mindamellett oly sajátosság jogfejlődést tanusít, melyre a magyar jogász mindenkör büszke önérzettel fog visszagondolni.

Nem lehet itt feladatunk az ősiségen és ezzel fejlődött adományozási rendszeren alapuló birtokviszonyunkat tüzetesen összehasonlítani e korszak európai birtokrendszerével, mely a hűbériségen alapult. Mindamellett nem mulaszthatjuk el annak megjegyzését, hogy bár sokban és különösen az ezen birtokviszonnyal kapcsolatos örökösödési jogban is mint alantabb tüzetesen fogjuk látni, meglepő hasonlatosságot, hogy ne mondjuk, merő utánzást fedezhetünk fel, mégis a mi ősiségi és adományrendszerünk előnyös eltéréseket mutat a hűbériség intézményétől, s emellett diadalmasan magaslik ki. — Az európai hűbériség a hűbérur és hűbéres vazalja közötti magánjogi jelleggel bíró szerződésen alapul, — a hűbérnök a hűbérur irányában fogad hűséget és a hűbéres birtokkal járó minden kötelezettség a hűbérur személyéhez van kötve. Mennyivel szebb és magasztosabb hazai jogunknak adományrendszere, melynek alapja nem magánjellegű szövetkezésben, hanem az ország törvényeiben rejlik, melynek közjogi kapcsa nem gyengébb meghódolókat csatol a hatalmas urhoz, hanem az ország nemesei és a szent korona tehát a király a haza között állapít meg szilárd kapcsolatot. A magyar adományos a szent koronának a királynak és a hazának tartozik hűséggel, és adományos javait csakis a hűtlenség (nota infidelitatis) esetében veszti el. Adományát a koronás királytól a haza iránti érdem díjazásául kapja, s nem az adományozó királynak mint egyénnek, hanem a hazának a haza mindenkori koronás királyának válik lekötelezettjévé; a viszonzatszolgálat, a mit teljesíteni köteles, nem illeti az adományozó egyént; hanem az országot, a hazát és a hazának koronás királyát tartozik fegyverrel megvédeni és gyámolítani.

I. Lajos király fentidézett törvényében a birtok elidegeníthetlenségének és a család részére biztosított, végrendelkezéssel nem érinthető örökösödési jogosultságnak, tehát az ősiségnek csak alapját látjuk, melyből csak később s bizonyára jó részben jogszokás útján fejlődött ki magyar jogunknak az adományos és ősi javakra vonatkozó azon örökösödési rendszere, melyet már fentebb ismertettünk. E tekintetben VERBŐCZI hármastörvénykönyvének számos intézkedései, nevezetesen az I. rész 5, 17, 18, 19, 20, 21, 47, 48, 51, 53, 56, 57, 58, 73, 98, 99, 100, 101, 102 és III. rész 29, 30-ik cizemei s némely későbbi írott törvényeink például az 1655: 36. 1687: 11, 1695: 36. 1715: 25, 1715: 26, 1723: 47 és 1723: 49-ik törvény-cikkek voltak az örökösödési rend szabatosb megállapításának kiinduló pontjai, s ezekre építve s a tudományra is támaszkodva állapította meg a gyakorlat és a bírósági döntvények azon örökösödési rend részleteit, melyet az ideiglenes törvénykezési szabályokat megelőző örökösödési jogunk sajátjának vallott.

Ezek előre bocsátása után, midőn az ági örökösödés

külföldi jogforrásaira reá mutatni kívánunk, nem vezetjük a szives olvasót az ó-kor jogtörténelmi csarnokába, habár itten a hindok, chinaiak, indok, zsidók, mahomedánok és görögöknek örökösödési jogából megtanulhatnak azon közös jellemvonást, hogy az örökösödési jogosultság megállapításánál kiindulási pontul nem az elhalt egyéniség, hanem a család tekintetű; hogy a firokonok a nőrokonok felett rendszerint egy vagy másnemű előnyben részesítettek, és hogy már az indok örökösödési jogában az öröklött és szerzett vagyon közötti megkülönböztetést feltűnni látjuk. Utalunk e tekintetben GANS Eduardnak «Das Erbrecht in weltgeschichtlicher Entwicklung» című munkájára, s az örökösödési joggal kiváló szorgalommal foglalkozó veteran jogtudósunknak TÓTH Lőrincznek «A magyar örökösödési jog szelleme és alapelvei más jogokkal hasonlítva» című művére (magyar academiái értesítő I. és III-ik kötet). Mindkét helyen az ó-kor örökösödési jogát tüzetesen ismertette és érdekesen előadva találhatni fel. Mi összehasonlító kutatásainkat a középkorban ott kezdjük meg, a hol hazai jogunk kérdéses szabványainak forrását és hasonmását felfedezni véljük; kijelentvén, hogy nem célunk az örökösödés középkori forrásaiból rendszeres összeállítást rendezni, hanem csak szórványosan szemelni ki egyet-mást, a mit épen tárgyunk érdekében idézendőnek vagy kiemelendőnek találunk. A «leges barbarorum» között a kiváló fontossággal bíró «lex wisigothorum», mely az 5-ik és 6-ik században keletkezett s a 6-ik század végén vagy a 7-ik század elején átvizsgált s e században pótolta s rendszerbe szedett jogszabályokat tartalmaz: a szerzeményi vagyonokat az öröklött vagyonoktól világosan megkülönbözteti, s oly örökösödési rendet állapít meg, mely szerint az utóbb említett vagyonok azon ág felmenőire, s illetőleg azon szülőitől leszármazó testvérekre szállanak vissza, a melynek ágán a vagyon az örökhagyóra szállott. E törvénynek ide vonatkozó intézkedései következőleg szólnak:

Lib. IV. titulus II. 5.

«De successionem fratrū et sororū sive illorū qui de diversis parentibus generantur.»

«Qui fratres tantummodo et sorores relinquit, in eius hereditate fratres et sorores aequaliter succedant, si tamen unius patris et matris filii esse videantur. Nam si de alio patre vel de alia matre alii esse noscuntur unusquisque fratris sui aut sororis, qui ex uno patre aut ex una matre sunt geniti sequantur hereditatem. Filii tamen qui ex diversis patribus et una matre sunt geniti ad accipiendam maternam facultatem aequali successionem deveniant. Similiter quoque hi, qui de diversis matribus et uno patre oriuntur divisionis ordinem teneant.»

Lib. IV. titulus II. 6.

«Si is qui moritur avos relinquit aut avias.

«Quotiens qui moritur, si avum patrum et matrum relinquit, tam ad avum patrum, quam ad avum matrum hereditas mortui universa pertineat. Si autem qui moritur avum patrum et aviam matrum reliquerit aequales capiant portiones. Ita quoque erit si avum matrum et patrum aviam, qui moritur, relinquere

videatur. *Et hoc quidem aequalitas portionis de illis rebus erit, quas mortuus adquisivisse cognoscitur. De illis vero rebus, quas ab avis vel parentibus habuit ad avos directa linea revocabitur hereditas mortui.*»

Lib. IV. titulus V. 4.

«*De filiis ex diversis parentibus natis, et qua discretionem parentum assequuntur hereditatem.*»

«Si provenierit unum virum plures habere uxores, atque ex omnibus filios procreare, et aliquem filiorum aut filiarum contigat intestatum ab hac vita discedere; facultatem eius, si filios non relinquit aut nepotes, illius fratres et sorores apprehensuri sunt, sibiue vindicaturi, quos ex uno patre vel ex una matre constat esse progenitos. *Quodsi ex uno patre et diversis matribus filii nati fuerint facultates quae de patre venerint illi tantum inter se erunt aequaliter divisuri, qui ex uno patre fuerint procreati. Similiter et si de una matre et diversis patribus filii nati fuerint, id praecipimus observari.*»

A 12-ik századbeli Libri feudorumban a hűbéri örökösödési rendszabályozása tárgyában a következőket találjuk.

Lib. I. tit. 19.

«Si quis miles mortuus fuerit sine filio masculo et nepotem reliquerit in beneficium avi in patris vicem succedat. Et si hic deest et fratrem reliquerit in beneficium patris ipse succedat. Et si filius fratris mortuus fuerit frater patris in beneficium avi defuncti succedat.»

Lib. I. titulus 20.

«Si quis adquisi verit beneficium et sine filio masculo mortuus fuerit, et fratrem relinquit, frater non succedat fratri, et dominus habeat; nisi per investituram a domino ordinatum fuerit ut frater succedat fratri si mortuus fuerit sine herede masculo.»

Lib. II. tit. 11.

«Per successionem quoque sicut per investituram beneficium ad nos pertinet. Mortuus enim eo, qui beneficium tenebat, prima causa liberorum est. Filiis enim existentibus masculis, vel ex filio nepotibus, vel deinceps per masculinum sexum descendentes, ceteri removentur agnati. Ad filias vero seu neptes vel proneptes, vel ex filia nepotes seu proneptes successio feudi non pertinet. Proles enim feminei, vel ex femineo sexu descendens ad huiusmodi successionem adspirare non potest, nisi eius conditionis sit feudum, vel ex pacto acquisitum. His vero deficientibus vocantur primo fratres, cum fratrum praemortuorum filiis, deinde agnati posteriores. *Quod ita intelligendum est, si feudum sit paternum, hoc est si fuit illius parentis qui eius fuit agnationis communis.* Sienim Titii avus de novo beneficio fuerit inventus Titio sine legitimo herede masculo defuncto eius feudi successio non pertinet ad eiusdem Titii patrum magnum, nec ad prolem ex eo descendentem, imo revertitur ad dominum. Ad cognatos autem eius beneficium non pertinet, neque beneficii successio.»

Lib. II. titulus 56.

«Successionis feuditalis est natura quod ascendentes non succedunt, verbi gratia pater filio. Interius vero

filius patri succedit, et non filia nise ex pacto, vel nisi sit femineum, tunc enim filia succedit matri et patri; secundum quosdam succedit nepos ex filia solus et sic usque in infinitum, ex latere omnes per masculos descendentes usque ad infinitum a feudum sit paternum. Paternum vero voco quicumque ex superioribus id adquisivit: dummodo sciat quodsi quis habeat beneficium quator superstitibus filiis decedat, et feudum ad unum solum ex divisione deveniat, et iste superstitibus filiis duobus vel tribus decedat qui patruales dicuntur, et ad unum eorum beneficium ex divisione perveniat, et similiter iste superstitibus filiis decedat, ad quorum unum feudum similiter pervenit, sicut etiam ex aliis superioribus vel primis fratribus supersunt masculi, si ille qui feudum habet, decesserit, nullo filiis relicto, an ad omnes vel ad quos perveniat quaeritur. Respondeo ad solos et ad omnes qui ex illa linea sunt ex qua iste fuit.» Et hoc est quod dicitur ad proximiores pertinere. Isti vero proximiores esse dicuntur respectu aliarum linearum, sed omnibus ex hac linea deficientibus, omnes aliae lineae aequaliter vocantur.»

Ha a fentebbi törvények által szabályozott hűbéri örökösödési rendet figyelembe vesszük, mely szerint a hűberekben rendszerint csak a fiörökösök, s ezek közül is csak azok örökösödtek, a kik a hűbér első szerzőjétől származtak le, lehetetlen, hogy fel ne tűnjék ennek hazai jogunknak az adományos ősi javakra vonatkozó örökösödési rendével való meglepő hasonlata. Igen jellemző a mit e tekintetben WARCKÖNIG mond.¹ «Sonst galt als natürliche Folge hievon der Grundsatz paterna paternis, materna maternis, welcher eine so grosse Rolle im Mittelalter spielte, und insbesondere auch von den Propres² galt. Es ist möglich, dass dieses Princip von den Lehn auf die Propres übertragen wurde; es kann aber ebenso leicht bei diesen selbständig entstanden sein, da sich die Gemeinschaft dieser Güter wohl nur auf die Verwandten desjenigen erstrecken könnte, durch welchen sie in Erbgang gekommen sind. *Soviel ist übrigens gewiss, dass bei Lehen wie bei Erbgütern nur diejenigen succediren konnten, welche von der Linie abstammen, von welcher das Gut herrührte*, dass insbesondere die Mutter und ihre Verwandten stets von der Erbfolge in die väterlichen Heritages des Sohnes ausgeschlossen waren und umgekehrt Den Gegensatz zu den Propres bildet die Erbfolge in das freie Eigenthum in die Meubles und Acquetsi. Hier wird immer nur auf das Verwandtschafts-Verhältniss zum Erblasser gesehen, was, obgleich im Uebrigen die Successions-Ordnung bei den Propres wie bei dem freien Gute ganz dieselbe ist, zu ganz verschiedenen Resultaten führte.» Ha ehez hozzávesszük, hogy a hűbéri korszak virágzása idejében ugyyszólván Európászerte a hűbéri és az öröklött ingatlan vagyonokra vonatkozó végrendelkezési jogosultság egyáltalában kizárva vagy legalább felettébb korlátozva volt, ellenben az ingókat és szerzeményi vagyonokat illető végrendelkezési

¹ Französische Staats und Rechts-Geschichte II. kötet 451 lap.

² Öröklött ingatlan vagyonok.

jogosultsággal már e korszakban is találkozunk,¹ akkor e jogforrásokat a magyar örökösödési jognak legalább közvetett kutfői gyanánt méltán tekinthetjük.

A jogkönyvek korszakából a german jogforrások számos helye igazolja, miszerint a paterna paternis, materna maternis elvén alapuló örökösödési rend, a Rückfallsrecht jus recadentiae sive revolutionis igen el volt terjedve. Délnémetország jogkönyve a Schwabespiegel, melynek százakra menő kéziratai² maradtak fent (a mi a jogkönyv elterjedését igazolja) s mely a délnémetországi és schweiczi Hand und Stadtrecht-eknek alapjául szolgált, e jogforrás, melynek legrégibb kézirata 1287-ik évből ismertetik, e tekintetben a következőket tartalmazza:

«Art. 14. Sterbet einem vater ein chint vnd hat er ir got vzgegeben, es si varnde gvt oder ander gvt, vnd ist ez ein svn vnd stirbet er ane wip vnd ane kint der vater erbet des svnesgot mit rechte, ez mag der brvder nit erben noch div swester *daz ist daz ez von dem vater dar ist chomen*, vnd hat der von ander gvt gewvnnen danne *daz im der vater gab, vnd git im gvt geschefede er git daz gvt mit gesvndem libe und an dem tobtete swem er wil*. Vnd ist daz er da mite nicht geschaffet hat, die nechsten erben svln *daz got nemen vnd soln der sels ir teil geben*.»

«Art. 148. Daz sprechent die meister *vnd ist daz gvt von vater magen dar chomen, so erbent ez die nächsten die darzu gehornt*. Ist ez von der mutter magen dar chomen *so ist ez daz selbe wort*.»

«Art. 275. Wer gut will erben der sol schwerteshalb darzv geboren sein das ist der Vatter Magen. Wa ein vattermagen und ein muttermagen kriegent umbein Erb, da sol der vatter magen erben und der muttermagen nit. *Ist aber daz gvt von mutermagen dar chomen daz erben ouch die mutermagen*.»

Latin szöveg KOENIG A. Koenigsthal kiadványa szerint «Quodsi filius moriatur, ac pater ei (visvo) aliquid bonorum dederit, sive id sil ex bonis mobilibus sive alia bona. Et si neque uxorem neque liberos relinquit, pater ei succedit; non autem frater aut soror, ex ea ratione quia haec bona a patre provenere. Et si filius alia bona acquisivit praeter ea, quae pater ei dedit, tunc si Deus ei testandi facultatem largitur, ea vel sanus vel lecto mortuario decumbens assignat ei cui voluerit. Et si contingit, ut dei is non testatus sit, tunc proximi cognati ei succedunt, qui debent partem eorum amniae illius dare.»

«Hoc dicunt Magistri: si bona provenerint a latere paterno proximos ex illo cognatos ea capere. Et si ex latere materno devenerint idem Juris circa illos esse.»

«Qui in bonis alicuius succedere vult (prae aliis conjunctis) ille debet esse ex ordine agnatorum, qui dicuntur

Vatermang. Si agnatus et cognatus defuncti de successionem litigant, agnato hereditas debetur, non cognato Muttermang. Quodsi vero res, de qua quaeritur a linea materna ad defunctum pervenit, tunc res illa pertinet ad cognatos.»

Az idézett helyek világosan mutatják, hogy az öröklött vagyon ha az atyáról vagy atyai ágról származott az atyai ágra, ha az anyáról vagy anyai ágról szállott az anyai ágra szállott vissza. Vater magen és Mutter magen kifejezés alatt a germanjog az atyai rokonokat és az anyai rokonokat érti, minek magyarázatául az szolgál, hogy a nálunk szokásos családi fát itt emberi alak helyettesítette.

A Deutscher speigel, mely különben a szász tükör nyomán készült és a későbbi svábtükör alapjául szolgált szintén az öröklött és nem öröklött javakban való külön örökösödési rendet állapít meg.

«Art. 19. Sterbet einem vater sein chind vnd hat er weder chint noch weip, der vater erbet des sones gut, des enmag sein pruder niht geerben. *Daz ist davon daz ez von dem vater dar ist komen*, vnd hat der man ander gut gewinnen, anders danne *daz im der vater gab vnd gan im got geschafes er geit daz gut mit gesundem leibe vnd an seinem totpette swem er will*. Vnd ist daz es nicht damit gesaffet hat, die naechsten erben die sullen *daz gut nemen*.» E szavak intézkedése lényegileg egészen, részben szószerint is azonos a svábtükör fentidézett 14-ik cikkével. Teljesen megegyez ezekkel a RUPRECHT-féle freysingeni bajor jogkönyv; melynek 170-ik §-ban a következők olvashatók:

«Sterbet d(er) vat(er) sein chint vn(d) hat er im gut ausgegeben es sei varndes gut od(er) and(er) gut, vn(d) hat er wed(er) weip noch chint, d(er) vat(er) erbet des sunes gut, es erbet d(er) Prud(er) nicht noch mag di swest(er) nicht ge Erben. Daz ist davon das is von dem vat(er) dar chome(n) ist. Vn(d) hiet d(er) sun and(er) gut, dann das im d(er) vat(er) gab vnd geit got dem sun geschafft, er geit das gut mit gesundem leib, od(er) an dem tottpeit swem er vil, vn(d) ist daz er damit nicht geschafft hat di naesten erben sulte(n) das gut nemen, vnd der sel ir teil geben.»

A kleines haiserrechtnek, ezen bizonytalan időben, de minden esetre 1320 előtt, tehát a mi ősiségi jogunk tulajdonképeni alapját képező 1351-iki törvényt megelőzőleg keletkezett jogkönyv II-ik könyvének 95-ik és 96-ik cikkében a következők olvashatók:

«95. also waz gudes von dem vater es komen, das soelent ouch nemen des vaters frunde, und daz von der mutter is komen, das soelent nemen der mutter frunde, hant sy ouch gud mit irer arbeite mit einander gewonnen, das soelen sy glich teylen.»

«96. Da ein man vnd ein wib bringen ligende gut zu einander ane vnd ergedinge vnd gen di abe ane kint so fellet ia daz gutdare dannan ez her bekummen ist.» —

¹ Érdekes adatokat tartalmaz e tekintetben BESELER G.-nek Die Lehre von den Erbverträgen című műve különösen I. kötet 243. s. köv. lapjai.

² A magyar nemzeti muzeum könyvtárában is két kézirata van e jogkönyvnek, mindkettő a JANKOVICS Miklós gyűjteményéből. Egyik a német folio kéziratok közt 540. sz. a., másik a német quart kéziratok közt 369. sz. a. található.

¹ E törvényhely WESTENRIEDER kiadmánya után (München 1802.) van idézve; a zárjel közé vett betűk a törvény rövidítéseinek pótlását képezik.

Ezen idézet megértésére tudni szükséges, hogy frunde (freunde) kifejezés alatt a rokonok értettek, s annál fogva vater frunde atyai rokonokat, muters frunde anyai rokonokat jelent.

Folyt. követk.

Teleszky István.

A jogtanodák szervezete és állapota Franciaországban.

A tanrendszer

szigoruan elő van írva minden vizsgálati fokozat számára és attól eltérni nem lehet. Még Párisban is, hol egy tanszék több tanár által van betöltve és a párhuzamos tanfolyamok rendezve, csak addig választhatja a tanuló szabadon tanárát, míg az illető tanár hallgatóinak száma a 150-et el nem éri, ezen számmal az illető tanárnál a bejegyzések berekesztetnek és a további bejegyzések csak egy másik tanárnál történhetnek.

A tanárok száma Párisban 19; a vidéken egy-egy karnál 8. A vidéki tanszékek következők: a római jogból kettő; a francia «code civil»-ből 3; a kereskedelmi jogból 1; a közigazgatási, a peres eljárás és büntető jogból 1 tanszék. Párisban a római jog számára 4; a code civil-re 6 tanszék létezik, három tanszék a tudori vizsgára való előkészítésnek van szentelve és a vidéken fönálló tanszékeken kívül még nemzetközi jog, római és francia jogtörténet, szokásjog és a nemzetgazdaság számára léteznek külön tanszékek.

A jogtanítás tehát a római jogból és francia magánjogból nagyon alapos, de az általános jogi képzés fölötté egyoldalú, az államtudományok művelése csaknem teljesen hiányzik, mert külön államtudományi karok nem léteznek, a jogtudományok közül pedig a statisztika, politika stb. még Párisban is teljesen hiányzik, mint azt a párisi jogi karnak következő 1875—6. évi tanrendje igazolja, mely egyuttal a tanrendszer megismertetésére szolgál:

I. évfolyam:

római jog,
francia magánjog (code civil).

II. évfolyam:

római jog,
francia magánjog,
összehasonlító büntetőjog,
peres eljárás,
büntető törvényhozás és eljárás

III. évfolyam:

francia magánjog,
közigazgatási jog,
kereskedelmi jog.

IV. évfolyam, mely a vidéken ismét a polgári jog és a Pandekták bővebb tanulmányozására fordittatik, Párisban ezen kívül még következő tárgyak előadására van szentelve:

nemzetközjog,
szokásjog és
római és francia jogtörténet együttesen

Ezen kívül még a nemzetgazdaságból és az ipari törvényhozásból tartatnak facultativ előadások és minden hallgató köteles évente a vidéken úgy mint Párisban a bölcsészeti tanfolyamban két előadást hallgatni.

A jogi kar rendes hallgatója csak okleveles bölcsész lehet (bachalier és lettres), kivéve azokat, kik csak egyszerű képesítési vizsgát kívánnak letenni, mely azonban egyedül bizonyos ügyvéd-segédi functióra képesít (avoué).

A tanév minden év november első hétfőjén nyílik meg és augusztus hó végén fejeztetik be; tehát a szünidő szeptember és október hóra esik. A beiratások a titkári hivatalnál a bölcsészeti oklevél előmutatása mellett eszközöltetnek. A beiratás évnegyedenként nov., jan., ápr. és jul. első 15 napján megújítandó, mert az év 4 részre (trimestre) oszlik. A beiratás személyesen eszközözendő, sőt ha a jelentkező szülei nem laknak helyben, akkor a kar székhelyén lakó valamely egyénnel kell megjelennie, ki érte szavatul és nevét és lakását egy e célra megnyitott könyvbe bejegyzi; vendéglősök ezt csak akkor tehetik, ha a szülőktől meghatalmazó levelök van.

A tandíj évnegyedenként 30 fc és előre fizetendő, ezenfelül a bölcsészeti kar látogatásáért 10 fc fizettetik és beiratasi díj fejében, mi a könyvtárra fordittatik, évnegyedenként 2 fc 50 c., vagyis egy év összesen 170 fcba kerül. Tandíjat a tanárok és segédtanárok fiai, a pályadíjat nyert növendékek és azok, kik szegénység miatt elengedésért folyamodnak és ennek folytán a decán ajánlatára a miniszter által fölmentetnek, nem fizetnek. Mindenkire nézve, ki nem bejegyzett hallgató, az előadások látogatása *díjtanul* nyitva áll, de az előadások látogatása céljából a decán- és titkárnál egy igazoló-jegyet kell váltania, mely senkire át nem ruházható. Az előadások látogatására és a rend fentartására nézve igen szigorú szabályok léteznek. Ha a rend megzavartatik és a tanár fölhívása sikertelen, előadásait egyszerűen berekeszti, de ha a következő napon a rendzavarás ismételtetik, akkor a hallgatók fölhivatnak a rendzavarók megnevezésére, mit ha tenni nem akarnak, mindnyájan elvezítik az illető évnegyedet; úgy azok is, kik egy évnegyedben két névsor olvasásnál hiányoztak és törvényes igazolási okot adni nem tudtak, vagy kik csak egyszer is rajta kaptak, hogy más helyett mint jelenlevők jelentkeztek.

A rendes tanfolyamon kívül léteznek még a segédtanárok által tartott ismétlő folyamok, melyeknek célja a tanár utasításához képest a hallgatókat az egyes vizsgákra előkészíteni, egy-egy ily folyamban nem lehet 15 növendéknél többet fölvenni és egy-egy jelölt ezen correptitiókért egész évre 60 fcot köteles fizetni. Ezen ismétlő folyamok senkire sem kötelezők.

A vizsgálati rendszer.

A vizsgák egészen a tanárok és segédtanárok kezében vannak, a tanfelügyelő és rector esetleges felügyeletén kívül minden külbefolyás teljesen ki van zárva. — A vizsgálatok alapján négyféle oklevelet lehet nyerni, melyek mindegyike más-más pályára képesít és melyek-

nek egyike sem tételezi föl a másikat, hanem mindenike egészen önálló és a másik nélkül letehető.

A fennálló vizsgálati rendszer alapján a tanári kar négyféle okmányt állíthat ki:

- a) *egyszerű képességi bizonyítvány* (certificats de capacité),
- b) *baccalaureusi oklevél* (diplômes de bachelier),
- c) *főlszabadulási oklevél* (diplômes de licencié),
- d) *jogtudori oklevél*.

Az egyszerű képességi bizonyítvány csakis a francia bírósági «avoué» tisztére képesít és még az ezen vizsga letehetése céljából hallgatott tanfolyamnak más vizsgánál leendő *beszámítására sem jogosít*. A «baccalaureatus» oklevélre a tanulók rendesen csak azért törek-szenek, hogy addig is, míg teljesen jogvégzettek, bizonyos tudományos címre és rangra tegyenek szert, mely nekik nimbust ad, a nélkül hogy letevése akár egy másik fokozat elnyeréséhez, akár valamely pályához szükséges volna. Az évenként kiállított «baccalaureatus»-i oklevelek a 800-at is meghaladják, mert a későbbi licenciatusok és tudorok többnyire megszerzik a «bachdier» címet.

A legáltalánosabb és legszükségesebb oklevél Franciaországban a «licenciatus»-i oklevél, mely az ügyvédi, bírói és közigazgatási pályára egyképen képesít; tudori oklevélre csak a tanárok és segédtanároknak van szükségök. Az évenként kiállított licenciátus oklevelek 700—800 között ingadoznak, sőt ujabban valószínűleg még többre rugnak; ellenben a tudori oklevelek száma nem igen haladja meg a 80-at.

A kik csak egyszerű képességi vizsgát óhajtanak tenni, azok egy évig a polgári jogot és az első és második évben a polgári peres eljárást és büntető jogot kötelesek hallgatni és ezzel a szükséges tanfolyamot elvégezték. Ezután 3 tanár által a hallgatott tárgyakból megvizsgáltatnak és mennyiben képesnek találtnak, kiállítatják részökre a képességi bizonyítvány. Az e célból hallgatott tanfolyamok azonban semmiféle más vizsgánál be nem számíthatók.

A baccalaureatus a két első évfolyam befejezése után tehető le és két vizsgálatból áll, melyeknek elseje már az első év befejezése után letehető és áll a «code civil» bevezetéséből és két első könyvéből, továbbá *Justinian* Institúciónak két első könyvéből; a második vizsgálat a II. tanév befejezte után a code civil 4 első könyvéből, a polgári peres eljárásból és a büntető jogból teendő le. A baccalaureatusi oklevél ép úgy mint a licenciatusi és tudori oklevél, az állam nevében az oktatásügyi miniszter által állíttatik ki, az egyetem pecsétével és a rector láttamozásával. A licenciatusi vizsgálat három évi jogi tanfolyam rendes elvégzése után tehető le és két külön vizsgálatból és egy írásbeli dolgozat készítéséből áll. Az első vizsgálat már a második év végén is letehető és áll *Justinian* Institúciónak 4 első könyvéből. A második vizsgálat a 3. év befejezte után írásbelire és szóbelire oszlik, mely egy és ugyanazon napon teendő és a tanárok által együttesen ítéendő meg. A szóbeli vizsga kiterjed az egész «code civil»-re, a büntető

jogra és a közigazgatási jogra; az írásbeli föladat pedig ezen tárgyak egyikéből adatik és két óra alatt készítenendő.

Ezen második vizsgálat sikeres kiállása után minden jelölt három értekezést köteles készíteni: egyet latin nyelven a római jogból, egyet a «code civil»-ből és egyet vagy a büntető jogból vagy a kereskedelmi jogból. Ha ezután a jelölt 4 vizsgálati tag jelenlétében beigazolja, hogy az értekezések saját dolgozatai, akkor az oklevél részére kiállíttatik. Azon licenciatusok, kik a nemzetköz-jogból és a jogtörténetből előírt előadásokat hallgatták, kívánhatják, hogy ők 3 tanár által ezen tárgyból külön megvizsgáltassanak és a mennyiben képeseknek talál-tattak, erről külön bizonyítványt kapjanak.

A jogtudori fokozat elnyeréséhez 4 évi tanfolyam elvégzése szükséges, sőt a vizsgák nehézségeire való tekintetből rendesen öt évig szokták a tudorjelöltek az előadásokat látogatni.

A tudori fok elnyeréséhez két szóbeli vizsgálat szükséges, melyek mindenikénél 5 tanár, illetőleg segéd-tanár van jelen. Az első vizsgálat az egész római jogra és a pandekták szövegmagyarázatára terjed ki. A második magában foglalja az egész «code civil»-t, a jogtörté-netet és szokásjogot és mindazon rendes tantárgyakat, melyek a 4 év alatt előadattak. Ezután a jelölt egy szabadon választható tétel fölött értekezést készít és azt decáni láttamozás után legalább annyi példányban kinyomatja, hogy minden jogi kar könyvtárának egy példány, saját karának pedig néhány példány jusson.

Minden vizsga eredménye fölött a szavazás titkosan fehér és fekete golyókkal történik. A vizsgadíj lefizetése vagy a fölmentés igazolása nélkül senkit sem szabad megvizsgálni.

A vizsgák díjai elég magasak: a képességi vizsgá-ért 125 fc; a baccalaureatusért 300 fc; a licenciatusért 440 fc; a tudori fokért szintén ennyi fizetendő. Ez a díjak teljes összege; ezek különféle czimeken szedetnek; a hány külön vizsgálat létezik, annyszor 60 fcot tesz a tanárok jelenléti díja; a többi összegek pedig: okmány-kiállítás és elnyert jogositvány címén az állam pénztá-rába folynak. A jogi oktatás költségei tehát még mindig jóval magasabbak a mieinknél; mert a ki például tudor akar lenni, az összesen 16 évnegyedért 30 fcjával fizet 480 fc tandíjat és 440 fc vizsgálati díjat, mihez még a szokásos baccalaureatusi vizsgálat díját 300 fcot hozzá számítva, a jog elvégzésének költségei a tudori oklevéllel együtt rendesen 1220 fcot, a licenciatusi oklevéllel pedig kerek számban 1000 fcot tesznek.

Egyik sajátos intézményét képezik még a francia tanrendszernek a *nyílt pályázati versenyek* azok között, kik a 3. év végezte után a licenciatusi vizsgá-latok alkalmával a legtöbb fehér golyót kapták, azután egy általános pályázat egy-egy kar minden licenciatusai között; végre egy nagy verseny valamennyi facultás azon tudorai között, kik egy-egy évben az első arany érmet kapták saját facultásuktól. Ezenfelül részint magánosok, részint egyes városok bőkezűségéből még az első és

másod évesek között is vannak többrendű pályázatok.

A licenciatusok pályázata abban áll, hogy minden kar kebelében két írásbeli föladvány adatik föl, melyek mindenikének kidolgozására 6 óra idő engedtetik, a dolgozatok egy tanár felügyelete mellett készülnek. A kar 3 tagja a dolgozatokat megbírálja és a legjelesebbnek az ezüst érmet, a másodiknak a bronz érmet ítéli oda. — Párisban ezenfelül BEAUMONT alapítványából az elsőnek 300 fc, a másodiknak 200 fc értékű jogi könyv ajándékoztatik és dolgozata egy könyvnyomdász ajánlata folytán ingyen kinyomatik. Egy kar tudorai vagy tudorjelöltjeinek pályázata pedig úgy történik, hogy a miniszter által kitűzött tétel fölött a pályázók 8 hó alatt egy értekezést küldenek egy nevüket magában záró jelíges levél kíséretében. Minden kar a hozzá küldött dolgozatokat megbírálja és a legjobbnak az arany érmet ítéli oda. Mindazok számára pedig, kik bármely karnál ily arany érmet nyernek, a «toulouse»-i academia előtt még egy pályázat áll nyitva, mely egy arany érem és 300 fcból áll.

Hasonló általános pályázat létezik az összes licenciatusok számára egy Párisban székelő és jogtudósokból álló bizottság előtt.

Ezen egész rendszer lényegén a legújabb törvény semmit sem változtatott, csakis a főtanodai oktatás teljes szabadságát mondogta ki.

E szerint jelenleg Franciaországban minden törvényesen elismert társulat és minden 24 éves francia polgár, ki polgárjogainak teljes élvezetében van és ki a közérkölsiség ellen elkövetett bűntény miatt elítélve nem volt, szabadon állíthat föl főtanodai tanfolyamokat, illetőleg intézeteket. Meg van engedve bárkinek a Franciaországban fönnálló egyes karok bármelyikét egész önállóan fölállítani, s így azon kis kapocs is megszűnt, mely a karok között eddig legalább alakilag nagy részben fönnállott.

Az ily szabad karok mindenikének legalább annyi tanárral kell ellátva lenni, a mennyivel az államnak azon facultása bír, melynél legkevesebb tanár működik. El kell látva lenni alkalmas termekkel és szakkönyvtárral; az orvosi karnak külön kórodával; a gyógyászati karnak fűvészkerttel stb. Az ily karokhoz mindenkor szabad bejárata van a miniszter bármelyik megbízottjának, de felügyeleti és ellenőrizeti joga csakis arra terjed, hogy az intézet a törvény rendeletei, az alkotmány és a közérkölsiséggel megegyezik-e?

Mindezen intézetek tanulói azonban a vizsgákat saját intézetüknél le nem tehetik; mert a tudori fok vagy más oklevel osztogatására felhatalmazva nincsenek; a vizsgák vagy az állam valamelyik karánál teendők le, vagy az e célra a miniszter által külön alakított vizsgálati bizottság előtt («jury special»). A bölcsészeti baccalaureatust, mely az érettségit pótolja, egyedül az állami intézetnél lehet letenni. A többi tudományos fokok elnyerése céljából a miniszter külön bizottságot állít föl, mely fele részben az állami facultások tanárai és segédtaná-

raiból, fele részben pedig a magán karok tudor tanárai és segédtanáraiból neveztetik ki. Ezen bizottság működésének helye és ideje évente a közoktatási miniszter által jelöltetik ki. Minden tanulónak, ki nem állami intézetben végezte tanulmányait, jogában áll vagy az állami karok valamelyikénél, vagy az e célra felállított külön vizsgálati bizottság előtt jelentkezni.

Ezen intézkedés a legfényesebben bizonyítja, hogy főleg a felsőbb oktatás terén sehol a világon nem mond le az állam a szükséges felügyeleti és ellenőrizési jogról oly mértékben, mint nálunk. A főtanoda minden szaka már az államot nagyon is közvetlenül érdeklő közpályára képesít, s így e téren Franciaországban még a legféltelenebb ultramontán párt, mely egyenesen az egyházat akarta az állam fölé emelni, sem mert annyira menni, hogy kivegye az állam kezéből azon hatalmat, mely nélkül a szakképzés okvetlenül veszélyeztetve van. Ez szolgáljon tanulságul nekünk, kik e téren az állam kétségtelen jogait elismerni fájdalom még mindig vonakodunk. Igaz, hogy újabban történt ugyan némi javulás nálunk is, de a kormány eddig még arra sem mert vállalkozni, hogy legalább egyszer-mindenkorra egy kormánybiztost küldött volna mindazon jogi tanintézetekhez, melyek egyszerűen bejelentették, hogy az új tanrendszert elfogadják: — annak hivatalos megállapítása végett, vajjon az új rendszer minden kellékei csakugyan be lettek-e töltve. Ezt megkivánni a kormánytól csakugyan joga van minden szülőnek, ki a kormány védelme alatt élvezett nyilvánossági jog jóhiszemével élve oda küldi gyermekeit és azután a szigorlatokra jelentkezés alkalmával azt kénytelen tapasztalni, hogy fia, bár egy nyilvános intézetbe járt, nem szerezte meg a szigorlatra bocsájtatható jogosítványát. Hogy mást ne említsek, a protestáns intézetek egy részénél a régi magántanulási rendszer továbbra is fentartatott.

Valóban itt volna már az ideje, hogy a protestánsok a seperatisticus érdekek szűkkeblű védelmezéséről lemondva, sok apró, nem életképes jogi iskoláikat megszüntetnék; anyagi és szellemi ereiket egyesítve egy egyetemet, vagy ha erre még gyengék, egy mintaszerű jogi és bölcsészeti kart állítanának fel, mely azután bizonyos állami ellenőrizet, például egy pesti egyetemi tanár mint kormánybiztos kiküldése mellett a szigorlattartás jogosítványát is teljes joggal vindicálhatná magának; mert ezen jog gyakorlata nélkül amugy is minden akadémia a lassu, de fokozatos hanyatlás és elpusztulás martalékává leszen. Egykor hazánkban a protestáns intézetek a tudományos művelődés uttörői voltak, ma már közel áll a veszély, hogy a kor szelleme elsöpörje azt, a mi haladni nem akar. Ma csak minden erő egyesítésével lehet nagyot és életrevalót teremteni. Szól ez, bár kisebb mértékben, a tanulmányi alapokból fentartott amphibiumpoknak ép úgy, mint a protestánsoknak. Hogy a facultás, ha jól van szervezve és minden kelléknek megfelelő, bátran osztogathat tudori fokot is, azt a francia jogi karok eléggé igazolják és daczára annak, hogy a francia karok több mint 100 év óta évente 7—800 ügy-

védi oklevelet és 80—90 tudori diplomát osztogatnak, még sem dőlt össze a világ, mint nálunk némely egyetemi tanár képzeli; sőt a francia ügyvédi kar Európában mindenkor kiváló állást foglalt el.

Ennyit a francia jogi oktatás állapotáról.

Az eddigiekben csak egész mereven a jogi oktatás ismertetésére szorítkoztam; s így az eddig előadottak könnyebb megérthetése és áttekinthetése céljából még néhány egész általános vonásban a francia főtanodai rendszert akarom a mondottak kiegészítéseül megismertetni.

Franciaországban a közoktatás élén a közoktatásügyi miniszter áll, kinek oldala mellett egy legfelsőbb oktatásügyi tanács (conseil de l'instruction publique) működik. A miniszter közvetlen rendelkezése alatt a főigazgatók állanak, számra 18-an. Egész Franciaország az oktatásügy tekintetében 17 akadémiára van fölosztva, melyek mindeikének élén egy tanfelügyelő és egy rector áll. Akadémia alatt az összes facultásokat és lyceumokat (a középtanodákat) kell érteni, melyek egy-egy akadémia számára kijelölt területen fekszenek. Az elemi tanügy a prefecthez tartozik. Az «université» fogalma Franciaországban teljesen megszűnt és a tudománykarok között az akadémia bürokratiája képezi az egyedüli összekötő kapcsot. A rector kinevezett hivatalnok és egyuttal a lyceumoknak is rectora. Az állami közegek főfelügyelete és igazgatása alatt álló karok: *hittani*, *jogi*, *orvosi*, *irodalmi* (filológia és bölcsészet), *tudományos* (exact tudományok: matematika, physica) és *gyógyászati karokra* oszlanak. Ez utóbbi különben nem neveztetik karnak, hanem gyógyászati főtanodának, de azért szervezete a karhoz egészen hasonló. Franciaországban van jelenleg 9 theologiai, 11 jogi, 3 orvosi, 16 tudományos, 16 irodalmi és 3 gyógyászati kar, illetőleg főtanoda. A kétféle bölcsészeti karnak (tudományos és irodalmi) főleg azon körülmény ad széles alapokra fektetett existenciát, hogy az orvoskarba lépőnek előbb a tudományos, a jogi karba lépőnek pedig ezt vagy rendszeren az irodalmi baccalaureatust kell megszereznie. Ezen körülmény teszi egyuttal a baccalaureatusok számát oly nagygyá a két bölcsészeti karban; a tudományos baccalaureatusok száma évente megközelíti a 2000-et, ellenben a lycenciatusoké csak 70—80, a tudoroké 8—10; az irodalmi baccalaureatusok száma évente fölülmulja a 2000-et, ellenben a licenciatusok és tudorok száma még kisebb gyakran, mint a másik karnál. A szorosán vett bölcsészeti szakra tehát Franciaországban még kevesebben lépnek, mint újabb időben nálunk, és ha ezen karok nem volnának részben más karra előkészítő intézetek, bizonyára csak igen kis számban állhatnának fön.

Különben a hol jogi kar van, ott a bölcsészeti karok egyikének is kell léteznie és a hol orvosi kar van, ott tudományos kar is létezik. A theologiai és gyógyászati, valamint a föntemplített kétféle bölcsészeti karba egyenesen a lyceumból lehet belépni.

A lyceum a francziák középtanodája, de sok tekintetben eltér a mi és a németek rendszerétől. A lyceumok

az előtt a reál és humatarius irányra egyképen előképző intézetek voltak; ma külön osztályok vannak a realisták és külön a gymnasisták számára, de azért ezek egyuttal egy intézetet képeznek közös igazgatással, háztartással és tápintézettel. A humanistikai iránynál csaknem egészen a classicai tanulmányok lépnek előtérbe és még a reáliránynál is jelentékeny mértékben szerepelnek. — A lyceum célja nemcsak a tanítás, hanem egyuttal a nevelés is, miért is a bejáró növendékek csak kivételt képeznek és minden törekvés oda irányul, hogy a növendékek az intézetben ben lakjanak, e célból alapítá Napoleon a 6000 ingyenes ellátást, és ezen stipendiumok száma bár később folyton lejjebb szállított, ma is meghaladja a két ezeret.

A tanítás összes költségei Franciaországban átlag 28 millió francra rugnak, mely összegnek egy csekély része az állam által szedett tan- és vizsgadíjakból, 13 millió fr. a kerületi, községi és egyéb alapokból, a többi az állam pénztárából fedeztetik.

Dr. Pisztorý Mór,
jogtanár.

A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról.

IX.

Schleswig-Holsteinban különbözők a vezetett jelzálogkönyvek.

Leglényegeseb különbség közöttük az, hogy némely helyeken a birtokok szerint (Real-Folien), másutt a birtokok neve szerint vezetnek (Personal-Folien).

A jelzálogkönyvek egy vonallal elválasztott két részre vannak felosztva. A vonal innenső részén a követelés igtattatik be a jelzálogul szolgáló ingatlan pontos leírása mellett, a vonalon túl eső részen pedig a követelés számokkal kiírva igtattatik be.

Frankfurtban minden ingatlan átruházása egy e célra vezetett könyvbe (Transcriptionsbuch) bejegyzetik. Ezen kívül vezetnek az eladó s neve után névsorok, továbbá betű és számjegyzékek, s a betűvel vagy számmal megjelölt sorjegyzékek más ingatlanok felől. Vezetetik továbbá jelzálogkönyv is, mely tartalmazza a hitelező és adós vezeték- és keresztnévét, valamint polgári állásának pontos megjelölését. Különleges kijelölését a terhelendő ingatlanak; s végre a házak s illetve más birtokok számát s azok térmértékét.

Lichtenstein hercegségben két könyv vezetnek. Az első a tulajdonképi telekkönyv, melybe minden adó tárgyát képező ingatlanok, azok birtokosai, továbbá a tartozások és terhek igtattatnak be. A telekkönyvnek ismét két osztálya van. Az első a feloszthatlan, a második a felosztható polgári ingatlanságokat tartalmazza.

A feloszthatlan ingatlanok pontosan leiratnak; jelesül: a ház száma, a melléképületek, telkek, szőlők, szántóföldek, rétek és erdők és azok térmértéke; a fizetendő állami, községi és egyházi adótartozások és szolgáltatmányok.

A felosztható ingóságok a birtok neve után a fentebbihez hasonlóan vezetnek.

A másik könyv az okmánykönyv, mely a bejegyzésre vonatkozó okmányokat tartalmazza.

Braunschweigben a nyilvánkönyvek az ingatlanok s nem a birtokosok szerint elkülönítve vezetnek. — Az egyes rovatok az ingatlan leírását, a birtokos nevét és a jelzálogokat tartalmazzák. E felosztáshoz képest az illető ingatlanok pontosan megjelölendők, kiteendő a birtokos neve, a szerzési cím, a tulajdonjog korlátolásai. A jelzálogok, a hitelező neve, a jogcím, a tartozás összege, az adóssági okmány kelte s a kamatláb pontos kitétele mellett igtatandók be.

Oldenburgban egyelőre a francia minta szerinti jelzálogkönyv tartatott fenn, de a telekkönyvi intézmény reformja kilátásba van helyezve, s az még valószínűleg a folyamatban levő országgyűlés alatt meg fog történni.

Hamburgban két könyv vezetetik.

Az első ismét két részre oszlik. Az első részben, mely «*liber haereditatum*»-nak nevezetik, az ingatlan pontos leírása mellett a tulajdonjogra vonatkozó változások vezetnek. A másodikba pedig, mely «*liber redituum*» nevet visel, a jelzálogok és rente-kölcsönök igtatnak be.

A második vagyis a főkönyv az előbbinek táblás tartalomjegyzékét képezi. Ebben minden ingatlannak külön lapja van, melyen a tulajdonjogra vonatkozó változások és terheltetések tartatnak nyilván.

Bremában az ugynevezett «*Handvett*»-ek egy könyvbe igtattatnak be, mely tartalmazza a lekötött ingatlan leírását, a hitelező teljes nevét, lakását, üzletét és a biztosított összeget.

Lübeckben a telek- s jelzálogkönyvet az ugynevezett «*Ober*» és «*Niederstadtbuch*» képezi.

Az *Oberstadtbuch*ba oly ingatlanok, melyekre nézve a tulajdonosnak teljes tulajdonjoga (*dominium plenum*) van, továbbá az ezekre vonatkozó birtok és birtokváltozások és zálogjogok igtattatnak be. A *Niederstadtbuch*ban azon birtokok jegyeztetnek be, melyekre a tulajdonosnak csak korlátozott tulajdonjoga (*dominium minus plenum*) van, továbbá a hajóépítésre szolgáló telkek és házak, s ezekre vonatkozó birtok és birtokváltozások és zálogjogok.

Mindkét könyv lapszámokkal s névmutatóval van ellátva. Minden ház vagy telek, mely magában egy egész képez, külön lapot kap, melybe be van igtatva *a)* a földbirtok fekvése s leírása, netáni sajátságai és tartozékai, *b)* a jelzálogjogok.

Bajorországban minden ingatlannak külön lapja van a jelzálogkönyvben, mely következő rovatokat tartalmaz:

1. Az ingatlan leírását és az arra vonatkozó dologi terheket (*Real-Lasten*) és a fél kívánatára az ingatlan becs- és vételárát.

2. A tulajdonos nevét és birtokcímét.

3. A jelzálogokat és az azokra vonatkozó engedményeket, törléseket, alzálogjogokat és végrehajtásokat.

Württembergben a jelzálogkönyv alapjául a birtokkönyv szolgál, mely a birtok leírását s a birtokos nevét tartalmazza. A jelzálogkönyvbe beigtattatik:

1. A zálogosító (adós) neve, állása, foglalkozása, lakása és családi viszonyai.

2. A hitelező neve, polgári állása és lakása.

3. A jelzálogul szolgáló ingatlan pontos leírása

4. A jelzálogilag biztosított összeg.

5. A jelzálog keletkeztének napja.

Szászországban a telek- s jelzálogkönyv három rovatra oszlik, melyek mindegyike három rovattal bir, s tartalmazzák:

1. Az ingatlan leírását.

2. A tulajdonos nevét.

3. A terheket.

Az első rovatba a folium számán kívül bejegyzetnek:

a) a birtok minősége (pl. lovagjóság, parasztbirtok, szőlő, ház, kert stb.),

b) a ház kataszteri számát,

c) a birtok minden ingatlan tartozékait,

d) a tulajdonjog minden korlátolásait, s a hozzá kötött és bejegyzésre alkalmas jogosítványokat,

e) a dologi terheket (*Real-Lasten*),

f) a bányajogokat s illetve terheket.

A második rovatba van:

a) a tulajdonos neve,

b) a tulajdonszerzés jogcíme s adásvételnél a vételár,

c) a tulajdonos rendelkezési jogának korlátolásai,

d) az elővásárlási jogok.

A harmadik rovat tartalmát a bejegyzett jelzálogok képezik és pedig:

a) a tartozás tárgya vagy összege s keletkezésének alapja,

b) a hitelező neve,

c) a kamatláb, ha a jelzálog a kamatok biztosítására is lekötetett,

d) ha a jelzálog a költségek mint mellékkövetelések biztosítására is szolgál, az erre vonatkozó megjegyzéseket.

A *hannoverai jelzálogkönyv* tartalmazza: az ingatlan megjelölését, a jelzálogra vonatkozó irományokra való hivatkozást, a jelzálogot engedőnek, továbbá a jelzálogos hitelezőnek és engedményesének nevét, a jelzálogilag biztosított tartozás összegét, a jelzálog tárgyát (vajjon az egész vagyon van-e lekötve, vagy annak csak valamely és mely része?), a bevezetés napját és a törlést.

Mecklenburgban a városi telekkönyvek az ingatlan szerint ívekre (*Real-Folien*) vannak felosztva. Minden ingatlannak külön íve van, melyre az megkülönböztető jelével együtt beigtattatik.

Minden lap három rovatra oszlik, melynek elseje a tulajdont, másodikik annak állandó korlátolásait és terheltetéseit, harmadika a jelzálogokat s az ingatlan más időleges terheltetéseit tartalmazza (pl. a személyes szolgálmat).

A lovagjóságok részére alapított jelzálogkönyvek hasonló 3 rovatból állanak, csak hogy az ingatlan leírása igen részletes, mely részletek leírása azonban körülönn kívül áll.

Hasonló rovatokból áll a *mecklenburg-schwerini* vidéki jószágokra vonatkozó jelzálogkönyv, míg a *mecklenburg-strelitzi* hason jószágokra vonatkozó jelzálogkönyvnek csak két rovata van, melyek elseje mindazokat az adatokat tartalmazza, melyek *Strelitzben* az első és második rovatban foglaltatnak.

Poroszországban az 1872. évi május 5-én kelt törvény szerint vezetett telekkönyvek tartalmazzák:

1. A tulajdonos nevét.
2. Az ingatlan részletes leírását.
3. A birtokszerzés idejét és alapját.
4. Annak vételárát.
5. A netáni bejegyzéseket.
6. A tulajdonjog állandó korlátolását.
7. Az erre bejegyzett jelzálogokat és birtokterheket (Grundschuld) és az ezekben történt változásokat.

Svédországban egyes kantonaiban szintén kisebb-nagyobb részletességgel vezetnek a telek- s jelzálogkönyvek, melyeknél a hatóságok annál óvatosabban járnak el, mert sok kantonban személyesen felelősek. Álljon e részben néhány kanton itt például:

Zürichben már a polgári törvénykönyv behozatala alkalmával telekkönyv létesítése is tervezetett, azonban az egyelőre mellőztetett. A fennálló könyvekbe a tulajdonjog változásai chronologiai rendben vezetnek be, tehát az áttekintést nehezítik. Hasonlólag pontosan bejegyzetnek a jelzálogok, azok összege, jogcíme, a hitelező s adós neve.

Graubündenben a telekkönyvbe beigtattatnak a szerződő felek, pontosan beiratik az átruházott birtok, kitüntetettik annak jogcíme és vételára. A jelzálogoknál bejegyzetnek: az adós és a hitelező neve, a biztosított összeg, annak kamatlába, a fizetési s illetve felmondási határidő, az elzálogosított ingatlan pontos leírása.

Angliában a nyilvankönyvbe bevezettetik:

- a) az ingatlanok körülményes leírása,
- b) a birtokra jogosítottak és leendő utódjaik megnevezése,
- c) a birtokot terhelő jelzálogok (mortgages), terhek (charges) és kötelezettségek (incumbrances).

Ezen telekkönyv (Register of Estates) mellett még egy külön okiratkönyv (Record of Titles) is vezetetik.

Ausztáriában a telekkönyvek az egyes tartományokban különböző rovatokat tartalmaznak, melyekben azonban a birtok leírása, a tulajdonos s az annak személyében előforduló változások, a szolgalmak és zálogjogok pontosan nyilvántartatnak.

Vezetetik azon kívül okmánygyűjtemény is, mely a bejegyzések alapjául szolgáló okmányok hitelesített másolatait tartalmazza.

Magyarországban a telekjegyzőkönyv 3 lapból áll. Az első *A.* lapon:

- a) jobbról a telekkönyv száma, balról a megye s község neve van az íven felül följegyezve,
- b) ezután az ív közepén a birtokos neve,
- c) ezt követi az egyes telekkönyvi jószágtelek megnevezése, mely római számokkal jelöltetik, ezek alatt van

a sorszám, helyrajzi szám, a birtok helyi megnevezése s — a mennyiben kinyomozható — annak térmértéke, ezért azonban a telekkönyv nem kezeskedik. Az egy római szám alatt foglalt részletek egy birtoktestet képeznek. Ha több birtoktest van egy telekjegyzőkönyvben, azok külön római számokkal (I., II. stb.) jelöltetnek. Azon részletek, melyek önmagukban egy birtoktestet képeznek, pl. szőlő, erdő I. jel alatt igttatnak be.

A második (*B*) lap tartalmazza a tulajdonjog változásait, az átruházás jogcímének, az átruházás alapjául szolgáló okmány keltének, a felek nevének s a vételárnak kitétele mellett. Ezen lap tartalmazza továbbá a tulajdonjogra vagy a tulajdonos személyére, illetve rendelkezési képességére vonatkozó korlátolásokat és szolgalmakat.

A harmadik (*C*) lap tartalmazza a jelzálogokat s a birtok egyéb terheit, a bejegyzés alapjául szolgáló okmány keltének, a felek nevének, a jogcímnak s az összegnek, valamint a kamatoknak pontos kitétele mellett.

A telekkönyvi hatóságot részben a törvényszékek, részben a járásbírók gyakorolják, s a bejegyzés bírói határozat alapján történik, az e célra felállított telekkönyvvezetők által.

III. A nemzetközi telekkönyvi statisztikai táblázat tervezete.

Ezek előrebocsátása után áttérhetünk tulajdonképi feladatunk megoldására, vagyis annak kimutatására, hogy figyelembe véve az egyes államokban rendelkezésre álló adatokat, lehetséges egy összehasonlító nemzetközi statisztikai táblázat összeállítása, mely úgy a telekkönyv mint a nemzetgazdaság céljainak megfelelő szerkezettel és tartalommal bírjon.

Mielőtt ennek részletezésére térnék, kettőt kívánok megjegyezni.

Először, hogy a katasztert, mely minden államban az adózás céljai tekintetéből is pontosan vezetetik, szükséges segédeszközként tekintem, s azon adatokat, melyeket egy célszerűen berendezett statisztikai táblázatban mulhatlanul felveendőnek tartok, csakis akként vélném gyűjteni lehetőnek, ha a telekkönyv s jelzálogkönyvek mellett a kataszteri munkálatok is felhasználhatnak.

Igaz, hogy a telek- s jelzálogkönyvek számos, sőt tán a legtöbb államban nem vezetnek a kataszterrel összefüggően, s azon államok között is, melyekben ez elvileg kimondatott, tényleg csak kevés helyen lett keresztülvéve, ez azonban aligha fog akadályul szolgálni arra nézve, hogy a kataszteri adatok a szükséghez képest felhasználtassanak. Mert habár a telek- vagy jelzálogkönyvbe beigtatott birtokrészletek számai a kataszteri telekkönyv számaival mindenütt nem egyeznek is, az, hogy melyik nyilvankönyvi birtok felel meg a kataszteri könyvben foglalt birtoknak, kinyomozható. A birtokos s a birtok leírása erre biztos támpontot nyujtanak; mint ezt a tapasztalás tanúsítja. Tudjuk ugyanis, hogy ott, hol telekkönyvek léteznek s az adóföldkönyvi birtokrészlet számai a nyilvankönyv hason számaival nem egyeznek

meg, a nyilvántartási jogokra vonatkozó szerződésekben nem a kataszter, hanem a telekkönyv számai foglaltatnak, s az átruházási illeték kivetésének alapjául mégis az adó összege s illetve a birtoknak ezután megállapított értéke szolgál rendszerint, mi kinyomozható sem lenne, ha nem lenne kinyomozható az, hogy az átruházott birtok a kataszterben foglalt melyik birtoknak felel meg. Például saját országunkat hozhatom fel, melynek legnagyobb részében a telekkönyv nincs a kataszterrel összehangba hozva, s az illetékkivetés mégis így módon történik, és hogy e művelet nem valami nehezen eszközölhető, tanúsítja az is, hogy a községi előjárók vezetik a birtok évi adóját a náluk vezetett földkönyv alapján a szerződésre, tehát a nyomozás valamely mélyebb munkát vagy tudományt sem látszik igényelni.

Második előleges megjegyzésem az, hogy tekintettel arra a roppant eltérésekre, melyek az egyes rendszerek s az egyes nyilvántartásokban nyilvántartott adatok között jelentkeznek, a táblázat nem lehet oly apró részletekre, mint azt a statisztika különben megkívánná, hanem be kell érünk azzal, hogy a táblázat nagyobb szabásban tárja elé a helyzetet, s nézetem szerint annak haszna így alakban is, főleg korunkban, midőn a telekkönyvi reform általánosan célba van véve, s a földbirtok hitel érdeke oly fontos szerepet játszik, rendkívül nagy fogva lenni,

Ezek után áttérve a részletekre, nézetem szerint megállapítandó lenne:

I. A birtokrészletek

1. száma,
2. értéke

Minnek a kataszter alapján kellene történnie.

II. A tényleges átruházások

1. száma,
2. értéke.

Ez szintén a kataszter alapján történik, melybe az így átruházások az adókiivetés tekintetéből hivatalból nyilvántartatnak.

III. Ezen átruházások közül a nyilvántartásba bejegyzettek:

1. Tulajdonjogszerzés céljából:

- a) önkényes átruházás útján,
 - aa) ezek száma,
 - bb) az átruházott vagyon értéke,
- b) végrehajtás folytán,
 - aa) ezek száma,
 - bb) az átruházott vagyon értéke,
- c) örökösödés folytán,
 - aa) ezek száma,
 - bb) az átruházott vagyon értéke.

2. Jelzálogszerzés céljából:

- a) az átruházások száma,
- b) az átruházott birtok értéke,
- c) az új bejegyzések száma,
- d) ezek értéke.

E rovatnál az egyes államok természetesen két osztályba esnek, s a kimutatás III. 1. rovatai azoknak szólnak, kiknél telekkönyv van, a 2. rovatok pedig, hol csak jelzálogkönyv létezik és a birtok csak a jelzálogszerzés céljából vezettetik be és tartatik nyilván.

A tényleges átruházásoknak a bejegyzett átruházásokkal való arányának kimutatása telekkönyvi szempontból igen fontos, mert általa meggyőződés szerzhető, hogy mily gyökeret vert a telekkönyvi intézmény szükség, vagy a bejegyzések elhanyagolása folytán mennyiben mutatkoznak olynemű kényszerszabályok czélszerűnek, mint pl. Szászországban, hol az átruházások bejegyzésének elmulasztása pénzbírsággal sújtatik.

Hasonlólag igen tanulságos adatokat szolgáltat az arány is, mely a tényleges átruházások s illetve a jelzálogszerzés céljaiból történt.

Meg kell itt említenem, hogy számos államokban, így nevezetesen nálunk, valamint Ausztriában, úgy Németország több államaiban a bejegyzésnek egy külön faja létezik: az előjegyzés, mely által feltételes jog szerzetetik, mely feltételenné akkor válik, ha bizonyos határidő alatt a törvényben előírt módon igazoltatik.

Zlinszky Imre,
kir. it. tábl. bíró.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A bélyeg- és illetéktörvények és szabályok 83-ik tételszámának magyarázata.

Bíróságaink legnagyobb része, oly esetekben, midőn peres ügyekben egység jön létre a felek közt és ezen egység alapját oly okirat képezi, melytől az illeték már lerovatott, a 83-ik tétel szám világos szavai ellenére a peres feleket az egységi összegnek megfelelő II-od osztályú bélyegilleték *újabb* lerovására kényszeríti. A bíróságoknak e helytelen eljárása által a perlekedő feleknek megmérhetlen kár okozatik, különösen oly perekben, a melyekben a kereseti összeg százazatokra rug. Igazságszolgáltatásunk roppant drága voltánál fogva oda kell törekednünk, hogy minden oly kiadást mellőzzünk, mely által a peres fél jogtalanul károsodik és az állam illetéktelen hasznot huz. Hogy bíróságainknak fent említett eljárása folytán az ügyvéd is roppant megterhelhetőségnek van kitéve, az könnyen belátható, ha megfontoljuk, hogy a mai viszonyok közt, midőn a felek csak a legkritikább esetben adnak előleget, az ügyvéd tartozik a bélyeget előlegezni.

Mindezeknél fogva azt hiszem, hogy jó szolgálatot teszek

tisztelt kartársaimnak és a perlekedő közönségnek, ha a budapesti m. kir. pénzügyigazgatásnak egy fontos határozatát közlöm, mely mérvadó lesz mindazon esetekben, melyekben a bíróságok előtt, szabályszerű bélyeggel ellátott okiratok alapján, egység köttetik.

A konkrét eset a következő:

K. J. ügyfelem képviselőjében f. é. márczius hóban keresetet indítottam a budapesti VI. és VII. kerületi kir. járásbírósnál H. H. és neje ellen 7000 frt s járulékaik iránt. E kereset alapját egy 7000 forintról szóló, szabályszerű 22 frt 50 kros bélyeggel ellátott kötelezvény képezte. A kereset folytán kitűzött tárgyalás alkalmával alperesekkel egységet kötve, ez alkalommal a hivatkozott eredeti kötelezvényt felmutattam és támaszkodva a bélyeg- és illetéktörvények és szabályok 83-ik tételszámára, az egységre csak 50 kros bélyeg akartam illeszteni, mit azonban a járásbíró el nem fogadván, az egységi összegnek megfelelő 22 frt 50 kros bélyegilleték lerovására utasított, oly megjegyzéssel, hogy ha ezt tenni elmulasztanám, lelet fog felvételni. Hasztalanul hivatkoztam a törvényre; a meghagyásnak eleget kelle tennem. Miután azonban ez által megkárosodtam és miután tudtam, hogy ezen

összes bíróságainknál divó helytelen felfogás és felületes magyarázat számtalan panaszra szolgáltatott okot, végképen elosztatni akarám a kételyt, határozott megállapodás után törekedtem; és hogy ezt elérjem, kérvényt intéztem a budapesti m. kir. pénzügyigazgatósághoz, melyben 22 frt tartozatlanul lerótt bélyegilleték megtérítéseért esedeztem.

E kérvényben kifejtettem, hogy a bélyeg- és illetéktörvények és szabályok 83-ik tételszáma szerint, «azon esetben, midőn az egyesség csak a már létezett jogügyletnek és annak alapján elvállalt kötelek teljesítésének olyan elismerését foglalja magában, melytől az illeték már a vonatkozó okiraton lerovatott, s ez a bíróság előtt beigazoltatik, a jegyzőkönyvi rendes bélyegilletéken kívül még az 50 kros állandó bélyegilletéket is a fent említett módon le kell róni.» Kifejtettem, hogy e tételszám szóról-szóra az előadott esetre vonatkozik; mert itt is a *kötelezvény* által keletkezett a jogügylet és az annak alapján elvállalt kötelek teljesítése a bírói egyesség által *csak elismertett*, tehát a bíróság előtt új jogügylet nem jött létre. Miután pedig az egyességnek alapját képező okiraton a szabályszerű bélyegilleték lerovatott, én csak 50 kros bélyegilletéknek lerovására vagyok kötelezhető. Mindezek után különösen hangsúlyoztam kérvényemben, hogy az általános jogelvek, de az igazságról szerzett legprimitívebb fogalmak szerint is, senkinek sem szabad mások kárával illetéktelen hasznot huzni és miután az államnak e tekintetben is mintakép gyanánt kell szemeink előtt állania és miután továbbá az, ki tartozatlan fizetést és különösen — mint a jelen esetben — kényszerűség folytán teljesít, jogosítva van azt visszakövetelni, ugyanazért arra kértem a m. kir. pénzügyigazgatóságot, miszerint az egyességnek megfelelő 50 kros bélyeg levonása után fenmaradó 22 frtot készpénzben vagy bélyegjegyekben nekem visszaszolgáltatni méltóztassék.

E kérvényem elintézéséül a m. kir. pénzügyigazgatóság f. é. június 26-án 15656. sz. végzésével utasította a központi bélyegraktárt, miszerint nekem a tárgyalási jegyzőkönyvre *főlösen alkalmazott 22 frt* bélyegjegyek helyett hasonló értékű bélyegjegyeket szolgáltatasson vissza.

Dr. Morzsányi Károly,
ügyvéd.

Az örökhagyó által végrendeletében tett beismerés hatálya.

Egy jogeset alkalmából azon kérdés merült fel, hogy van-e az örökhagyó által végrendeletében tett beismerésnek s mily hatálya?

Fejtegettetett a kérdés egy és más oldalról, s egyik annak veszélyességét igyekezett bizonyítani, ha hatály tulajdonittatik neki, míg a másik az ellenkező feltevésből folyó veszélyes következtetéseket fejtegette.

Egyik ugyanis arra a szomorú helyzetre utalt, mely abban az esetben merülne fel, ha pl. az örökhagyó bizonyos tartozásokat ismer be, s a beismerésnek semmi hatály sem tulajdonittatnék. Míg a másik azt az esetet vetette fel, hogy ez uton a köteles rész intézménye kijátszható lenne, ha pl. az örökhagyó nejétől oly összegű hozományt állít átvettnek, vagy magát egy harmadik irányában, kit épen gyermekei mellőztével örökösévé akar tenni, oly összeggel mondja tartozásában levőnek, mely a hagyatékot kimeríti.

Mindkét félnek igaza van, csak hogy nézetem szerint az általuk követett uton a dolog aligha hozható tisztába.

Alaki részét tekintve a dolognak: nézetem szerint kétséget sem szenved, hogy a végrendeletben tett beismerés a bíróságon kívüli beismerés hatályával bir. A beismerés materiális jogkövetkezményeit illetőleg azonban azok a fenforgó körülményektől felletelezvék.

Hiszen a beismerés csakis a beismerő ellen szolgál bizonyítékkal. A mint tények, vagy okszerű következtetés által nyilvánvalóvá válik, hogy a beismerés csak színleg látszik ellene szólani, hanem az csakis céljai kivitelére, s így tulajdonképen önmaga mellett, saját érdekében tétetett, — csak a beismerés ténye marad fenn, de nem lesznek jogkövetkezményei, melyek határozottan attól vannak feltételezve, hogy a beismerés a beismerő ellen szóljon.

E helyes elvre visszavíve a dolgot, azt hiszem, hogy feltaláljuk a konkrét eset helyes megbírlásához kellő kulcsot.

Ha valaki végrendeletében tartozást ismer be, s az örökös e beismerés semmi célzatosságát sem képes kimutatni, bizonyára bizonyítékkal fog az az örökös ellen is szolgálni. Míg ha az kimutatja, hogy a beismerés tulajdonkép a köteles rész kijátszása végett történt, s ez ha másképp nem a fenforgó tényekből volt okszerű következtetésből válik nyilvánvalóvá, a beismerésnek, melyről legalább is kétséges, hogy az örökhagyó ellen szólana, nem fog lenni bizonyító ereje.

Csakis így lehet, s nem meztelen odaállítva a kérdést — nézetem szerint — helyesen megoldani.

Különfélék.

Az igazságügyi miniszterium következetessége. Tapolcza székhellyel rendszeresített kir. közjegyzői állomásra hirdetett pályázat folytán három egyén folyamodott, kik azonban kérvényeiket kellőleg nem szerelték föl, miután mindegyiknél hiányzott annak igazolása, hogy az illető csőd és gondnokság alatt nem áll, hiányzott a folyamodó erkölcsi magaviseletéről szóló bizonyítvány; a felterjesztés alkalmával a közjegyzői kamara ezen hiányok folytán új pályázat hirdetését véleményezte az igazságügyi miniszteriumnál, mely véleménynek a miniszterium helyt adván, új pályázathirdetést rendelt el. Ezen rendelet után pedig a következő igen figyelemre méltó eset történt:

Alsó-Lendva székhellyel rendszeresített közjegyzői állomásért ismét három pályázó volt; T. közjegyzői helyettes, kinek kérvénye a törvény minden kellékeinek megfelelően, őt a kamara, mint különben is a közjegyzői állásra tökéletesen alkalmas egyént, a lemelegebben első helyen ajánlotta.

A. közjegyzői helyettes és S. ügyvéd kérvényénél hiányzott annak igazolása, hogy ők csőd és gondnokság alatt nem állanak, és hiányzott erkölcsi bizonyítványuk; ezen két pályázót a kamara a pályázattól elütötte, kérvényeiket azonban hiányosságuk mellett az igazságügyi miniszteriumhoz felterjesztette; s ime mit tesz az igazságügyi miniszterium? T. közjegyzői helyettes teljesen felszerelt kérvényét mellőzve, kinevezi S. ügyvédet ép oly hiányos kérvényével, minőt a tapolczai pályázók nyújtottak be, mely kérvényeket fentebbiek szerint mellőzte az igazságügyi miniszter és új pályázat szükségét látta.

Ez a száraz tény, ehhez nem kell commentár.

Felelős szerkesztő: **Dr. Dárdai Sándor.**

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (**Budapest**, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A BÜNTETŐJOG ÁLTALÁNOS

TANAI, tekintettel az újabbkori törvényhozásra. Irta: *dr. Schnierer Aladár.* Füzve 2 frt 40 kr.

A KERESKEDELMI TÖRVÉNY

MAGYARÁZATA. Irta: *dr. Schnierer Gyula*, keresk. miniszteri osztálytanácsos, a kereskedelmi törvény tárgyalására egybehívott értekezlet volt szakelőadója. — Füzve 2 frt 80 kr.

MAGYAR PÉNZÜGYI TÖRVÉNY.

ISME. Törvények, szabályrendeletek, utasítások és egyéb hivatalos források alapján, a tudor- és ügyvédjelöltek igényeirez alkalmazva rendszerbe foglalta *dr. Mariska Vilmos.*

Füzve 2 frt 80 kr.

IGAZSÁGÜGYI RENDELETEK.

A magyar kir. miniszter által kibocsátott törvénykezési rendeleteknek gyűjteménye betűrendes tartalommal ellátva. 1867—71. évi folyamok. Vásonba kötve 5 forint.

1875. évi folyam. Füzve 80 kr.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról. Zlinszky Imre, királyi táblai bíró urtól. — Törvénykezési szemle. A kereskedelmi cégjegyzékek a «Központi Értesítő» szerint. — Érvényes-e az osztrák törvény uralma alatt szóbelileg kötött adásvevési szerződés? — A bekebelezett özvegyi jog hatálya szemben a jelzálogos hitelezőkkel.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Arle (Arlon) városnak, a hajdani burgundi birodalom fővárosának 1532-ik évben kelt szokásjoga következően intézkedik: «Art. 40. Item im erfeltniss wirt gebrucht zu Arle *das alt recht*, nemlich wess des absterbendes nesten geblut ist ererbt sein *erbgut sunder acht zu nemen wo di guter herauss kommen*. Ime itten az öröklött vagyon családi visszahárolása régi jognak nevezetik.

Berg grófságnak valószínűen a 14-ik század első felében keletkezett régi Landrechtjében — 21-ik cikk — a következőket találjuk: «Item. In dem Lande van den Berge salt *alle guith ind Erffzal widerumb zoruck fallen ind ersterven, dar dat herkomen wehre, also langh als man dat bewiesen kan, wan gein lyffsgeburth dair van en levete*» hasonló intézkedést tartalmaz a jülich (gulich) valószínűen ugyanezen időből való Landrecht is.

E helyen meg kell emlékeznünk egy 1689-ik évben Düsseldorfban Voets Melchior által kiadott igen érdekes munkáról, mely következő czim alatt: «*Tractatus de jure revolutionis, ad lucem ordinationes judicariae cap. Beschluss von Succession 88. Dass nach altem Herkommen und Gebrauch der Fürsterthumben Gülich und Berg die Güter fallen und erben sollen hinder sich an die nächste Erben daher sie kommen.*» — Ezen közel két százados munka az öröklött vagyon visszahárolásának kérdését igen behatóan tárgyalja, idézi és magyarázza az ide vonatkozó jogszabályokat, s úgy az öröklött mint a hűbéri vagyonban való örökösödési eseteket eldöntő igen érdekes ítéleteket közöl. Nem mulaszthatjuk el, hogy e munkából egypár idézetet ide ne igtassunk.

A munka 2-ik lapján az 1556-ik évben kiadott Ordinationak ide vonatkozó szövege következően idéztetik: «Über die obbestimmte Fall, und oben angezeigte Personen, so erbet jeder nächst Gesipfreund einer oder mehr des Absterbenes Hab und Gut wo kein Geschefft vorhanden ist ohne Unterschied Mänlichs- oder Weiblich-Stammen, es wäre die Zipzahl von einem Band her oder von zweyen, doch dergestalt *dass nach altem Herkom-*

men und Gebrauch unser Fürstenthumben Gülich und Berg die Güter in allwege fallen und erben sollen hinder sich an die nächste Erben daher sie kommen. Wie auch alle obangezeigte Fälle der Erbfolgung und Succession gleicher Gestalt verstanden und gehalten werden sollen.»

Az 5-ik és 6-ik lapon következőket írja a szerző: «Quemadmodum Retractus Gentilitius ea de causa est receptus ne bona de genere et familia exeant. Ordinatio Cap. 98. §. 1. in verbis zu Erhaltung der Stamm-Güter, Sicuti etiam Ordinatio Cap. 69. §. 1 prohibet testari de bonis immobilibus haereditariis, *idque ob non alium*, ut mihi semper visum fuit, rationem, *quam ut illa bona in familia maneat*. Ita quoque *maiores nostri conservandarum familiarum studiosissimi ulterius providere voverunt ne dicta bona haereditaria etiam per viam successionis ab intestato ad alienas transirent familias*, ideoque consuetudine patriae introductum est quod eo accidere et revolvī debeant unde provenerunt Sic exempli gratia quando defunctus solos ascendentes in pari gradu relinquit parentes paterni vocantur ad bona quae a patre provenerunt, in bonis vero maternis quae ex matre filio obtingerunt parentes materni succedunt Pari ratione distinguitur inter bona si de fratrīs successionē inter consanguineos et uterinos agatur, scilicet in bona ex linea paterna, an vero ex linea materna provenerint ita ut frater consagueneus succedat in bonis paternis excluso fratre uterino, frater autem *uterinus* in bonis ex linea materna quaesitis excluso fratre consanguineo.»

A 12-ik lapon a visszahárolás tüzetesb meghatározására a következők mondatnak: «Pulchra et multoties ad disceptationem judicariam deducta est quaestio, quis sit verus et genuinus sensus sive intellectus consuetudinis nostrae *dass die Güter fallen und erben sollen hinder sich an die nächsten Erben daher sie kommen* sunt qui opinantur sensum hujus consuetudinis esse, quod in bonis a patre ad defunctum devolutis agnati proximi ex linea paterna soli admittantur, in bonis autem quae defuncto jure successionis a matre obvenerunt cognati ex parte matris tantum succedant adeo ut solummodo respici debeat persona proxima et immediata patris vel matris, et an bona ab hac vel ab illo ad ultimo defunctum pervenerint nec curetur de ulteriori et scrupulosa *indagine*, a quo scilicet illa bona quondam acquisita sunt Verum haec opinio reprobatur *per antiquissimam consuetudinem* ducatus montensis «Sall all Gut und Erffzähl wider zurück fallen, dan dat herkommen wehre. Alsolang als man dat beweisen kann»

haec enim manifeste evincunt non solum considerandum esse personam proximam, et an ab ea tantum bona ad defunctum pervenerint, sed altius repetendam esse originem, ulteriusque principium spectari debere unde et a quo bona processerint.» — Igen jellemző, hogy az itt egymással szembe állított két örökösödési rend közül az egyik, a melyet szerző a helyes vélemény szerint megállónak nyilvánít, egészen megegyez régi jogunk örökösödési rendével; — míg a másik nem helyesnek nyilvánított vélemény az országbirói értekezlet örökösödési rendének felel meg.

Szabadjon még ezen műben foglalt ítéletileg eldöntött jogesetek közül is egyet mutatóványul idézni; — a tartalomtól eltekintve a szószerint közlendő felsőbirósági ítélet formája is fog talán némi érdekléssel birni.

Az idézendő jogeset következően van leírva: «Joannes von Deutz et Margaretha von Bonn conjuges stante matrimonio acquisiverunt bona immobilia quorum medietatem jure acquestus conjugalís ad se spectantem Margareta improlis per testamentum legavit Joanni von Deutz marito suo, qui mortua Margaretha duxit secundam uxorem Gertrudim von Linck, ex quo matrimonio procreatae sunt aliquod filiae; moritur deinde pater et post eum omnes filiae, relictæ in vivis matre Gertrude et patruis Arnoldo ac Petro von Deutz qui invicem contendunt ad successionem horum immobilium a filiabus ultimo defunctis relictorum.»

«Judices prioris instantiæ adjudicarunt dicta bona in solidum Arnoldo et Petro von Deutz exclusæ matre Gertrude, condemnando illam simul in expensis, quam sententiam aulicam nostrum judicium das Gülich und Bergisch Hoffgericht in principali confirmavit, quoad expensas vero reformavit, uti docet sequens.

Sententia.

In Sachen Gilliszen Kochs und Gertrudin Lincken appellanten Eins wider Arnolden und Peteren von Deutz Gebrüdere Appellaten anderen Theil ist allem vorbringen nach durch dass Durchleuchtigsten etc. Rächte zu recht erkennt, das voriger Instans Richtere das Hauptgerichts Portz, so viel die Hauptsach anlangt woll geurtheilt, übel davon appellirt, derwegen solche Urtheil zu confirmiren, so viel aber die Gerichtskosten anlangt, dass dieselbe zu reformiren, und zu erkennen dass dieselbe zu compensiren, wie sie die Herren Rächte hiemit erkennen, conformiren, reformiren, und aus bewegenden Ursachen allenthalben gegeneinander compensiren und vergleichen Publicata Ao. 1605. 10. November.» Ilyen és ehez hasonló számos jogeseteket és ítéleteket tartalmaz ezen érdekes régi munka, de mi eleget véltünk tenni feladatunknak, ha abból mutatóvány gyanánt egyet közöltünk.

A fentebbi töredékes idézetek egymagokban is elég tanubizonyságot tesznek arról, hogy hazai jogunk úgy általában, mint különösen az örökösödést tárgyzó részeiben számtalan oly intézkedést tartalmaz, melyeknek hasonmását a külföldi jogforrásokban felfedezni nem nehéz feladat. Ime a gülich és bergi jogforrásokban a paterna paternis materna maternis cadunt jogelven kívül megtalálható azon intézkedés, *hogy az öröklött vagyon el*

nem idegeníthető, hogy elidegenítés esetében a rokonokat a mi jogunk invalidatiojához hasonló retractus gentilitius-jog illeti, megtalálható ezen kívül a házassági közszermény és az özvegyi jog intézménye, s minderre vonatkozólag az idézett munka érdekes adatokat tartalmaz nem csak; de sőt, ha a törvényhelyekre való hivatkozás s a német idézetek nem ábrándítanak ki e munka olvasása közben a magyar jogászt, gyakran azt kellene hinnie, hogy a magyar magánjogról való fejtegetést lapozgat.

Nem mellőzhetjük el, hogy még egy ilyen régi munkát fel ne emlitsünk, mely KOCH Christophortól Gisában 1772-ben, tehát szinte több mint egy századdal ezelőtt jelent meg s a következő címet viseli: «*Observationes selectae de jure revolutionis sive recadentiae.*» Lássunk ebből is egy kis jellemző idézetet: «*Ius recadentiae s. revolutionis s. reversionis, der Revolutions- oder Rückfallsrech secundum primarium et proprium significatum in eo constitit, ut in successiones proximi illius lateris liniae heredes, unde bona pervenerunt excludant in his bonis defuncti conjugem aut cognatos alterius liniae, licet gradu proximiores aut aequales. Finis illius est ut bona in familia conserventur, nec ea ex jure connubii, alicubi recepto, deficientibus liberis in alterum conjugem, aut liberis relictis, iisque postea sine prole morientibus, in patrem matremve superstitem, aut cognatos alterius liniae gradu proximiores aut aequales devolvantur, sed in ea linea unde provenerunt maneat Ab ea ergo persona, quae in familia bona, de quibus quaestio est, primum adquisivit, latus aestimandum est. Igitur non progrediendum est sursum versus et in infinitum, nec tamen subsistendum in immediata et proxima patris matrisve persona, sed ascendendum est usque ad communem stipitem sive truncum a quo bona illa in familia primum adquisita sunt. Ita vero eorum sententia verior quoque esse videtur, qui illos tantum in revolutione legitima admittunt cognatos, quibus cum defuncto primus adquirens communis est ascendens, s. qui cum defuncto in linea recta descendunt a primo acquirente.*» Az itt idézettek s általában e kis alkalmi mű egész tartalma kis igazítással beilleszthető lenne KELEMENÜNK «*Jus privatum hungaricum*»-ába.

Leeuwe városnak 1255-ik évben kelt privilegiumában a következők olvashatók: «*Item statuimus quodsi aliquis habens bona immobilia sive haereditaria sine liberis discedat, illa integraliter ad illos a quorum parentibus sive praedecessoribus processerant, revertantur, licet in gradu remotiores defuncto inveniantur, mobilia vero ipsius proximioribus in gradu conferantur.*»

Az 1573-ik évbéli «*Neu reformirte Landts-Ordnung der fürstlichen Grafschaft Tirol*» szinte ági örökösödési rendet tartalmaz. E törvény III-ik könyvének XIII. czikke következően szól: «*Ob sich begeben dass die abgestorben Person keinen Erben in der absteigenden Linien, sonder allein gesippte Freund die ihr in der Abseyten verwandt wären verliesse; Ist dann sach, dass die abgestorben*

¹ Lásd az idézett munka 1, 2, 12 és 13 lapjait.

Person hinder ihr verlasst allein Brüder und Schwestern, die ihr von bayden Eltern gesipt und gebluet sein die erben vor *manniglichem*: doch mit der Beschaidenheit, wie hiernach in diesem dritten Buch im vierunddreissigsten, fünffunddreissigsten und sechsunddreissigsten Tittel von Schwestern geschrieben steht: und werden die Stiefgeschwistrig mit den andern nit gleich, sondern *allein im Erb des Gutes das der Vater oder die Mutter (damit sie einander verwandt sind) verlassen hat, zugelassen.*»

«Aber in den *gewunnen Gütern* soll es also gehalten werden, dass welcher *ab intestato* abgehet von solchen gewonnen Gütern erstlich den Geschwistern von bayden Banden ein *Drittheil* zu voraus erfolgen, und die Überthwer bayderley Geschwistriget von ainem und bayden Banden gleichlich, doch in die Stammen, und nit in die Häubter erben sollen.»

«Welcher aber im Testament hinder sein verlassen, und den halben Theil gewonnen Guets seinem Gefallen nach verschaffen wurde, solle es damit dem gemainem Landts-Brauch nach: aber mit dem übrigen unvertestirten gewonnen Guet in allem wie nächstoben in diesem Tittel, und sowohl auch hernach im neunzehenden Tittel diess dritten Buechs vermeldt gehalten werden.»

E törvényben a végrendelkezési jogosultság a szerzeményi vagyonok felére van korlátozva, s a törvényes örökösödési rend az öröklött vagyonokat illetőleg akként szabályozva, hogy az örökhagyónak csak azon testvérei örökösödhetnek, a kik azon közös szülőtől származtak, a kitől az öröklött vagyon eredett. A törvény következő szakaszai a felmenő és oldalági rokonok örökösödési rendét állapítja meg, s azután ugyanazon III-ik könyv XIX-ik czime a következőt rendeli:

Doch ist hierin zu merken, dass in allen obgeschriebenen Erbfällen diese Alassregel gehalten: dass allweg ein jedes Guet, auf das Geschlecht daher es kombt (so es den Fall erreicht und bewiesen wird) erblich fallen

So vil aber die gewonnenen Güter so ein abgestorbene Person hinder ihr verlasst, darumben sich eine Zeit her zwischen den Ansprechern des Erbs an mehr Orten im Land allerhand Zank Irrung, und Rechtfertigungen erhebt und zugetragen betrifft: geben wir demnach hierinnen diese Erläuterung und Erklärung, dass allein das für ein gewonnen Guet gerechnet und erkannt werden soll, was der Erblasser selbs gewonnen erübrigt oder erspart hat: was aber der Abgestorben in seinem Leben einmal ererbt, dasselb Erb komme nun her von wem es wolle, das solle für ein Stammen guet geacht und erkennt, und solch erkannt Stammen Guet solle alsdann vermöge dises neunzehenden Tittels in Anfang eingeführter Erklärung, und die gewonnen Güter allermassen mit Unterschid wie hievor im dreizehenden, vierzehenden, fünfzehenden, sibenzehenden und achtzehenden Titteln diess dritten Buchs angezogen zu Erb ansprechen.»

Ezen törvény annál inkább érdemel figyelmet, mivel mint e törvény szakavatott ismertetője OBERWEIS¹ kiemeli

¹ Lásd HAIMERLS Vierteljahrsschrift IX-ik és XI. kötet über Tirolisches Erbrecht. «In dieser Beziehung galt in Tirol das Rechts-

az ági örökösödési rend igen régi jogforrásra vezethető vissza; másfelől pedig e törvény Tirolban hatályban volt mindaddig, míg az osztrák polgári törvénykönyv ellenkező örökösödési rende fel nem váltotta.

Alsó-Ausztriában hasonlóan az ági örökösödés volt érvényben. Egy 1718-ik évben Nürnbergben megjelent s következő címet viselő régi munka «*Consvetudines Austriacae per Joan. Suttinger, accesserunt additiones D-re Bernardo Walthero*» a 179. és 180-ik lapon 1656. márczius 20-án és 1676 október 29-én kelt ítéletekre hivatkozik annak igazolásául, hogy az örökösödéseknél a «*paterna paternis, materna maternis*» elv alkalmaztatott. Ugyanezen munka 927-ik és következő lapjain olvasható «*Tractatus von den Erbschaften*»¹ e tekintetben a következő igen határozott intézkedéseket tartalmazza:

«*Cap. IX. Wie die Geschwistrigt, so dem verstorbenen Bruder oder Schwester allein von einem Band verwandt seyn erben sollen.*»

«Wann zweyerley Geschwistrigt vorhanden, deren etliche aber dem Verstorbenen allein von Vater, etliche aber allein von der Mutter verwandt seyn, so erben die, so von dem Vater Geschwistrigt seynd, das Väterliche, und dann die Geschwistrigt sein Mutter halb, allein das Mütterliche Gut, wie dann die geschriebenen Rechten vermögen, und solches dem Lands-Brauch nach gemäss ist, wo aber die Verstorbene das Gut von ihren Eltern nicht ererbt, sondern selbst gewonnen, oder in andere Weg erobert, so fällt die Erbschaft auf beyderley Geschwistriget.»

«*Cap. XVI. Wie die gesippten Freund zu Erben zugelassen werden.*»

«Wann kein Bruder oder Schwester noch Bruder oder Schwesterkinder vorhanden seyn, so fällt die Erbschaft auf den so der nächst im Grad der Sippschaft ist, ob aber mehr als einer in gleichem Grad vorhanden wären, so erben dieselben des Verstorbenen Güter nicht nach dem Stammen, sondern nach Anzahl der Personen, doch ist hierin mit den Erbgütern dem Land-Brauch nach dieser Unterschied, dass dieselben allweg wieder auf den Stammen fallen, darvon sie herkommen.»

Ugyanezen tractatus X-ik fejezete, mely az örökhagyó félvértestvéreinek s a másik oldalbeli oldalrokonoknak szinte az ági örökösödési rendnek megfelelő örökösödését tárgyalja Bécs város részére 1383-ik évben adományozott szabadságlevélre (Freiheit)² hivatkozik a következőkben:

«Wo aber die Geschwistrigt allein Vatterhalb verwandt wären, so fällt das Mutterliche Erbgut auf des Verstorbenen Freund Mutter halben, und nicht auf die axiom des alten burgundischen Rechtes «*les biens suivent la ligne, dont ils sont mouvent; paterna paternis, materna maternis, agnatica agnaticis, cognatica cognaticis.*»

¹ E tractatus-kézirat szinte megvan a nemzeti muzeum könyvtárában «*BALTER Bernard: Landgerichts-Ordnung in Nieder-Osterreich*» czim alatt. Német folio kéziratok közt 534-ik szám.

² E Freiheit a nemzeti muzeumban a német folio kéziratok 424-ik sorszáma alatt «*der Stadt Handvest zu Wien. — Privilegia et Jura municipalia Urbis Wiennensis ab 1277—1453*» olvasható. Hogy mi idézetünket nem közvetlenül innét, hanem a tractatusba való átvételből vettük: annak oka abban rejlik, mivel könnyebben érthető német nyelven van írva.

Geschwistrigt Vatter halben, dann dieselbe allein des verstorbenen Bruders oder Schwesters vätterliches Erbgut erben, wie dann solches der Stadt Wienn Freiheit von Herzog Albrecht hochlöbl Gedächtniss, deren Datum stehet Wienn an Unserem Frauen Lichtmess-Tag An. 1383. Inhalt mit nachgeschriebenen Worten: Ob ein Mann mit Todt abgehet, ehe dann sein Hausfrau und dass er Kinder hinter ihm verlässt, die sie miteinander erzeugt haben, und dass dann die Frau einen andern Mann nimmt, und mit demselben auch Kinder gewinnt, die seyn dann mit dem ersten Kindern Geschwistriget, Muters halber, und dass dann die Kinder die bei dem ersten Mann erzeugt worden, mit Todt abgingen, ehe sie zu ihren bescheidenen Jahren kommen, und ehe sie vogtbar werden, oder dass sie die Erbgüter unverkümmert, unverschafft, oder unvermacht hinter ihnen liessen, dass dann dieselben Güter erben und fallen auf des ersten Manns Erben, von dem dieselben Güter herkommen seynd *nach dem Landts-Rechten in Oesterreich*, und nicht auf die Geschwistrigte Mutter halber; und also zu gleicher Weiss, wann ein Frau mit Todt abgehet, ehe dann ihr Mann, und dass sie *ihme* Kinder hinter ihr verlässt, die sie mit einander erzeugt haben, dass dann der Mann eine andere Frau nimmt, und mit derselben auch Kinder gewinnt, die seynd mit den ersten Kinder Geschwistriget, Vatters halber, und dass dann die Kinder, die er bei der ersten Frauen erzeugt hat, mit Todt abgingen, ehe dass sie zu ihren Jahren kommen, oder dass sie die Erbgüter unverkümmert, unverschafft oder unvermacht hinter ihnen verliessen, so sollen dann dieselben Güter erben, und fallen auf der ersten Frauen Erben, von der dieselben Güter herkommen; *nach den Landts-Brauch in Oesterreich*, und nicht auf die Geschwistrigte Vattershalber, also werden die Güter zu den rechten Erben kommen, und kommt von einer wohlhabenden Ehemann oder Ehefrauen ein ganzes Geschecht wieder zu Erben und zu Gut, das widrigens unrecht zu fremden Händen käme.»

Franciaország jogtörténelme az öröklött és szerzett vagyonokat tárgyzó örökösödési rend eltérésére nézve nevezetes adatokat tartalmaz. Franciaország számos coutumjeinek nagy részében megtaláljuk e különbséget, még pedig nem egy, hanem három alakban; megtaláljuk úgy a mint volt a régi magyar jogban, megtaláljuk úgy is a mint az ideiglenes törvényhozási szabályok tartalmazzák. WARNKÖNIG idézett munkája II-ik kötetének 477. és 478-ik lapjain a coutumok idejébéli örökösödési rendet tárgyalva a következőket mondja: «III. Erbfolge der Seitenverwandten. In Ermanglung von Descendenten bei den Propres, und Ascendenten bei den übrigen Vermögen kommen die Seitenverwandten nach der Nähe des Grades nach römischer Computation zur Erbfolge.... Diese allgemeine Regel leidet, abgesehen von einigen wenigen schon berührten localrechtlichen Verschiedenheiten, zwei bedeutende Ausnahmen 1) in Folge des Repraesentationsrechts 2) In Folge des für das Erbgut geltenden Grundsatzes paterna paternis, materna maternis. Darnach fallen die aus der väterlichen Familie

stammenden Güter den Verwandten der väterlichen Seite, die von der mütterlichen stammenden dieser Seite zu. Sie wird aber verschieden angewendet:

a) *so dass nur die Descendenten des ersten Erwerbers succediren, welche Erbfolge den Namen der coutumesoucheres führt.* Findet sich keine Verwandte dieser Art vor, so wird das Propre wie ein Acquet unter alle nächsten Verwandten getheilt,

b) *oder so, dass nur auf die Verwandtschaft mit dem ersten Erwerber überhaupt gesehen wird* (coutumes d'escot et de ligne),

c) *endlich so, dass von den sämtlichen Verwandten der gerufenen Seite überhaupt der nächste erbt* (coutumes de simple coté).

In den beiden letzten Fällen wird das ererbte Vermögen wieder wie ein errungenes behandelt, wenn keine Verwandten der zunächst berechtigten Seite da sind.»—Tanulság kedveért nem fog talán ártani pár idézet e coutum-ok szószerinti szövegéből:

A párisi coutume-ok 326-ik czikke következőket tartalmazza: «Et quant aux propres heritages, luy (a un enfant décédé sans hoirs) *succedent les parens qui sont les plus proches du costé et ligne dont sont advenus et echeus au defunt les dits heritages.*»

Az orleani coutume-ok 324-ik cikkében a következők olvashatók: «Et quant aux heritages propres en succession de la dite ligne collaterale, on n'a point esgard a la consanguinite et proximite de lignage, *mais seulement au costé et ligne, dont les heritages sont provenuz.* Et a iceux heritages propres ne succedent les plus prochains en degre de consanguinité; mais seulement ceux du costé et ligne dont les dits heritages procedent, *retournant les heritages paternels aux parens paternels, et les heritages maternels aux parens maternels, le degre neantmoins gardé entre eux.*

A «Coustumes et stiles gardes ou duchié de Bourgogne», mely 1270. és 1360-ik évek közötti időből származik, a 20-ik cikkben a következőket tartalmazza: «Item se homme meurt sans hoirs ou condescendant de son corps et ait collaterau desquels aucuns lui appartiennent de par pere et aucuns de par mere tant seulement; *se la personne mort avoit heritages, qui lui feussent advenus de par son pere, ils adviendront et escherront au lignaige de par le pere. Et samblablement escherront li heritages de par la mere au lignaige de par icelle, sans se que li lignaiges de par pere y prengne riens, et est entendus en divers grez ou en prochains ou en loingtains: car se li home mort avoit ung frere de par pere tants seulement, li heritage que la personne morte avoit de par sa mere adviendra au cousin de par sa mere, combien quil soil au plu loingtain gre, tous aussi bien comme li heritage de par pere adviendra au dit frere, combien quil soit au plus prouchain gre.*»

A bretagnei coutume-ok 593. §-a így szól: «Quand homme ou femme meurent sans hoirs de leur chair et ils ont pere ou mere, leur biens meubles doivent estre et tourner a leur pere et a leur mere, s'ils sont vivants . . .

Et aussi les conquets qu'il auroit faits appartiennent au pere et a la mere ou a celui qui est vit, comme dit est des meubles, *et les autres heritages retourneront a la ligne dont ils seroient partis.*

Folyt. követk.

Teleszky István.

A nemzetközi telekkönyvi statisztikáról.

X.

Erre azonban itt tekintettel lenni nem lehet, mert a feltételes bejegyzés nem általános s így az összehasonlítás nem volna lehető, de nem is szükséges, mert ha igazoltatik, ugyis feltétlenné válik a bejegyzés, ha pedig töröltetik, megszűnik, s így ugyis nem létezővé lesz.

Továbbá kétségtelen, hogy igen kívánatos módja az átruházásokat azok egyes módjai, vagy ha úgy tetszik, czimei szerint igtatni be, pl. adásvevés, csere, ajándék stb.; ez azonban alig lehetséges, mert e czimek igen sok helyen nem tartatnak nyilván, sőt miután a telekkönyvi intézmény fejlődésének iránya ujabban a legalitás eddigi alapelveinek teljes mellőzését látszik kitűzni céljául, s a jogügylet érvényének vizsgálata, sőt a szerzés módjára vagy címére való tekintet nélkül egyedül a feleknek a jog átruházására, illetve szerzésére nézve a törvényben meghatározott módon történt kifejezését írja csupán elő az átruházás feltételeként, mint ez a porosz törvényben is van, — ilyenmü alrovatok kitöltése valószínűleg annál nagyobb mérvben fog lehetetlenné válni, mennél inkább reformáltatni fognak a telekkönyvi rendszerek.

Végül megemlítendőnek tartom, hogy a birtok értékének kinyomozása ott, hol ez a telekkönyvben nyilván nem tartatik, szintén a kataszterből lenne eszközözendő.

IV. Jelzálogi terhek.

1. Bejegyzések.

A jelzálogul lekötött ingatlanok száma:

- a) szerződési jelzálogok,
- aa) ezek száma,
- bb) a lekötött birtokok száma,
- cc) értéke, a biztosított tartozás összege;
- b) végrehajtás folytán bejegyzett jelzálogok,
- aa) száma,
- bb) a lefoglalt birtokok száma,
- cc) értéke,
- dd) a biztosított tartozás összege.

2. Alzálogjogok:

- a) szerződés folytán,
- aa) száma,
- bb) a jelzálogi követelés összege,
- cc) az alzáloggal biztosított összeg;
- b) végrehajtás folytán,
- aa)
- bb) } mint fent.
- cc) }

3. Engedmények:

- a) szerződés folytán,
- aa) száma,

- bb) az engedményezett jelzálogkövetelések összege;
- b) végrehajtás folytán,
- aa)
- bb) } mint fentebb
- cc) }

4. Törlések.

A) A szerződési jelzálogokból történt törlések:

- a) száma,
- b) a felszabadult birtokrészletek száma,
- c) ezek értéke,
- d) a kitörölt összeg.

B) A végrehajtási zálogjogokból történt törlések:

- a) száma,
- b) a felszabadult birtokrészletek száma,
- c) ezek értéke,
- d) a kitörölt összeg.

C) Alzálogjogtörlések:

- a) a szerződési alzálogjogoknál,
- aa) száma,
- bb) a kitörölt jelzálogok által terhelt követelések összege,
- cc) a kitörölt összeg,
- b) a végrehajtás folytán bekebelezettnél,

- aa)
- bb) } mint fent.
- cc) }

5. Engedménytörlések:

- aa) a törölt engedmények száma,
- bb) a törölt összeg.

E rovatok indokolására, illetve felvilágosítására kevés mondandónk van, azok szükséges volta önmagát indokolja.

Annak megjegyzésén kívül, hogy az általános s hallgatóságos jelzálogok, melyek a helyes telekkönyvi intézmény keretén a nélkül is kívül esnek, itt egészen figyelmen kívül hagyatnak, — ennél fogva az azok által biztosított összeg, valamint a vagyonértéke sem képezné a kimutatás tárgyát.

Csak az engedményekre kívánom megjegyezni, hogy az engedményeknél a végrehajtás folytán történt engedményezések számára külön rovatot nyitni azért tartom szükségesnek, mert vannak perrendek, pl. a magyarországi is, melyek szerint a jelzálogilag biztosított követelésekre végrehajtás útján nemcsak az alzálogjog, hanem az engedmény is szerezhető, mely esetben a követelés átruházása végrehajtás útján történik, de akkor is, ha alzálogjog szereztetett, az alzálogjoggal terhelt s jelzálogilag biztosított követelés árvereztetik el végrehajtás útján, s a követelés a vevőre szintén nem a tulajdonos akarata, hanem az árverés folytán vagyis végrehajtás útján történik — Meg kívánom továbbá jegyezni, hogy a kitörölt engedmények rovatába csak azokat vélem beigtatandónak, melyeknél csupán az engedmény töröltetik ki, maga a követelés s illetve az eredetileg szerzett zálogjog fenmarad, mert ha ez is töröltetik, nem ezen, hanem a 2. alatti rovatba lesz bejegyzendő.

Végül még egy önálló rovatot tartanék szükségesnek, melynek habár szintén jelzálogbejegyzések volnának tárgyai, különleges jellegük s fontosságuknál fogva elkülönítve vélném azokat szükségesnek kimutatni. Ezek az *egyetemleges jelzálogok*, vagyis azok, melyek által egy és ugyanazon követelésért több birtok egyetemlegesen terheltetik. Alig van kérdés a jelzálogintézmény körében, mely annyi port vert volna fel, mint az egyetemleges jelzálogok kérdése, s maguk a törvényhozások is ingadozó állást foglalnak el velük szemben.

Tény ugyanis, hogy a több birtok egyetemleges lehetősége egy és ugyanazon követelés folytán ártalmas a hitelre s így nemzetgazdaságilag hátrányos, s hogy végrehajtás esetén a kielégítés körül számtalan nehézségek forognak fenn.

De másrésről tény az is, hogy a tartozás elkülönítése sok költség s akadálylyal jár, hogy a birtokforgalom rendkívül megnehezítettetik, s hogy jogilag is helytelen,

hogy midőn másért szabad egyetemleges jótállást vállalni valakinek, magáért a maga birtokainak egyetemleges jótállást vállalhatni, s e célra ily módon birtokait lekötöni a törvényhozás tiltsa meg.

E szemben álló fontos érvekkel a kérdés megoldásának attól kell függenie, ha vajjon valóban oly nagy az egyet. jelzálogok által lekötött birtokoknak értéke, melyeknek ez által forgalma megnehezítettetik és hitele csönkítatik, hogy e helyzet szemben azokkal a nehézségekkel is, melyek az egyetemleges jelzálogok megszüntetése folytán származnak, tarthatlan lenne, avagy sokkal csekélyebb-e az ily módon lekötött birtokok értéke, sem hogy az intézmény megszüntetét indokolná.

Ezt kimutatni, a helyzetet ekkép tisztára hozni, a statisztika feladata lehet; — s azért ez intézményt a nemzetközi statisztikának sem szabad mellőznie.

Zlinszky Imre,
kir. ít. tábl. bíró.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A kereskedelmi cégjegyzékek a «Központi Értesítő» szerint.

Az összes magyarországi cégjegyzéseket magában foglaló «Központi Értesítő»-nek már 55. száma megjelenvén, czélszerűnek tartjuk a cégeknek át- és bejegyzéseit ismét szemügyre venni és a nézetünk szerint helytelen bejegyzésekre nézve egy pár észrevételt kockáztatni.

Ugyanis több törvényszék a cégvezetők felvételére szánt rovatot még akkor is szokta kitölteni, ha cégvezető (procurista) általában nem rendeltetett. A törvényszék ily esetben vagy a cég-birtokos nevét e rovatban ismétli, vagy oda írja «maga a cég-birtokos».

Más törvényszékek ismét a cég szó szerinti szövegének felvételére szánt rovatban a valódi cég mellé az üzlet természetét jelölik meg, pl. «Torpényi János, vas-, műszer- és norinbergai áru kereskedése», holott a cégbirtokos ritkán fog ily hosszú és szokatlan céget alájegyezni. Ily törvényszék bizonyos Bucher Miksánál, kinek külön fűszer-, anyag- és festékkereskedése és külön vaskereskedése van, elfogadott téves rendszerét nem bírta többé keresztülvinni és kénytelen volt az üzlet minőségét már nem a fentemlített, hanem a jegyzetek rovatában kitenni.

Miután a cég azon név, mely alatt a kereskedő üzletét folytatja és melyet aláírásaál használja, rendszerint az üzlet természetét, t. i. vajjon vassal vagy rőfösárukkal kereskedik az illető, a cégbe felvenni fölösleges. Ily cég csak ott fordulhat elő, hol a cég a vállalat természetéből kölcsönözött, mint pl. «N. N.-nek n.-i papírgyára».

Ott, hol a cég magyarul és németül iratik, annak szó szerinti szövegének legalább hű fordítását kell hogy tartalmazza. Mindamellettt itt-ott bár csekélyebb eltérések mutatkoznak, pl. Komáromy Béla, németül B. Komaromi, Münz Sándor — Alexander Münz, Werzár Antal és Mór — A. & M. Werzár.

Legfurcsább Kosch Frigyes eperjesi cégbejegyzése, melynek szó szerinti szövege «Fricz Kosch és Kosch Frigyes», a cég tulajdonosa pedig Fricz Kosch és Kosch Frigyes eperjesi kereskedő. Itt tehát az «és» szócska mindenesetre téves és az első pillanatra társas-viszonyra enged következtetést.

Több részvénytársaságnál a felügyelő-bizottság neveit is látjuk bevezetve, mi a k. t. 158. és 184-dik §-ai szerint legalább is fölösleges.

Általában a részvénytársaságnál sok fölöslegest szoktak a cégjegyzékbe bejegyezni. Így pl. a hajdu-nánási takarékpénztár cégbejegyzése egy sűrűn nyomtatott lapot majd egészen elfoglal és az alapszabályok egész tartalmára terjed ki.

Több társaságnál nincsen kitéve a társaság neve, t. i. vajjon

részvénytársaság-e vagy szövetkezet, jelesen a nagy-kőrösi népbanknál, a s.-a.-ujhelyi polgári takarékpénztár és hitelegyletnél, a bonyhádi takarékpénztárnál, a s.-a.-ujhelyi népbank mint takarékpénztárnál, a gálszécsi takaré- és hitelpénztárnál, a s.-a.-ujhelyi takarékpénztárnál, a varannói népbank mint önszegélyzőintézetnél, a homonnai takarékpénztárnál, a szeredi takarékpénztárnál, a krasznamegyei takarékpénzgyesületnél, a báttaszéki kerületi takarékpénztárnál és a zemplénmegyei keresk. ipartermény és hitelbanknál, noha mindezeknél részvények fordulván elő és így feltehető, hogy azok részvénytársaságok.

Ellenben a bajai kölcsönös-segélyegyletnél, bár világosan részvénytársaságnak czimeztetik, ezen minőségét bátran lehet kétségbe vonni, mert daczára a k. t. 158. §. 4. pontjában foglalt rendelkezésnek, sem a részvénytőke, sem a részvények száma és névértéke kitéve nincsen, sőt fel van említve, hogy az üzleti tőke az egyleti tagok által fizetendő hetenkinti törzsbetétekből képződik, tehát világosan szövetkezettel volna dolgunk. A vas-zalai népbank Kőrmenden világosan részvénytársaságnak nevezetik ugyan és alaptőkéje 200,000 frttal állapittatik meg, de ugyane bevezetésből kitűnik, hogy csupán 500 db 100 frtos részjegy van tényleg elhelyezve, a többi törzsbetétekből, ezek kamataiból és nyereségeiből fogván képeztetni.

A k. t. 158. §. 8. pontja szerint a részvénytársasági határozatok közzétételének módzatait ki kell hirdetni. Ily hirdetmény hiányzik a dunavidéki (kalocsai) a sárközi és a gyula-fehérvári takarékpénztárnál is.

A segesvári takaré- és jelzálog-egylet mint részvény-egyletnél a részvénytőke, a részvények száma és névértéke nincsen kitéve, ellenben a cégvezetők rovatában fel van említve, «hogy a felelősség 1200 frttal van korlátozva». Mit jelent ezen korlátozás? Vonatkozik ez a társasági igazgatók felelősségére kifelé vagy a részvényesek felelősségére? Itt mindenesetre oly valami be van jegyezve, mi a törvénnyel meg nem fér.

Mig a büd-szent-mihályi segélyző-népbanknál mint szövetkezetnél a tagok felelőssége a k. t. 226. §. 7. pontja szerint nincsen említve, a marosvásárhelyi takarékpénztárnál mint részvénytársaságnál ki van tüntetve, hogy a részvényesek felelőssége csak az általuk aláírt részvények névértékeig terjed, mi, tekintettel a részvénytársaság értelmezésére (keresk. törv. 147. §.), mindenesetre fölösleges.

Feltűnők a cégjegyzés módjára nézve a következő bejegyzések:

Ugyanis a trencsényi takarékpénztári részvénytársaságnál az igazgatóság egy személyből áll, cégét pedig az igazgatón kívül még bejegyzett három bizottmányi tag is jegyezheti. Hasonlóképen a tiszavidéki hitelintézet és takarékpénztár részvénytársaságnál az

igazgatóság két tagból állván, a cégjegyzést ezen tagokon kívül a választmány által a bírálótagokból kijelölt 4 tag teljesítheti.

Vajjon tekintettel a k. t. 185. és 193. §-aira, az igazgatóságon kívül általában még más egyének is jelölhetők ki a cégjegyzésre, ez legalább kétes, de hogy az alapszabályokban a közgyűlés vagy a választmány által választandó és az igazgatóságtól különböző egyéneket lehetne a cégjegyzéssel megbízni és ez által az igazgatóság egész felelősségét felzavarni, azt még azok sem ismerik el lehetségesnek, kik az igazgatóságot azon joggal felruházhatónak tartják, miszerint cégvezetőt rendelhessen.

Midőn »Hofmeister testvérek« szabadkai, nemkülönbön Wechtler és Szabó miskolczi cégek »nyilvános társaságoknak« czimeztetik, és Korb és Szánthó-féle gyöngyösi cég csak közös fűszerkereskedésnek czimeztetik, legalább a tagok kellőleg meg vannak nevezve és feltehető, hogy közkereseti társaságról van szó; de ha »Orosz és Papp« m.-szigeti cégnél a társaság jogviszonyairól szóló rovatban egyéb nem áll, mint »közös kereskedés«, akkor bizony lehetetlen meg tudni, ki tulajdonképen ezen társaság tagja és mily felelősséget vállalt.

»Lázár Antal és társa« szilágy-somlyói cég a k. t. 10. §-a értelmében korántsem jegyeztetik mindig egyformán, mert a két társtag saját neve után tartozik e szót írni »és társa«, úgy hogy a cég egyszer »Lázár Antal és társa« máskor »Gamenczi Tódor és társa« fog iratni.

Az oraviczai »Gegenseitiger Creditinhaber-Verein« című szövetkezetről általában nem tudjuk, ki jegyzi a céget, mert csak annyi van bevezetve, hogy az igazgatósági választmány főnöke és egy tagja írják azt együttesen, de azoknak nevei nincsenek föl- említve.

A »nagy-szombati gyári társaság Mittler et Comp.« szövetkezésnek (talán szövetkezetrnek) czimeztetik. Daczára annak, alapszabályokról és igazgatósági tagokról szó sincsen, hanem szerződés említettik, mely szerint hét megnevezett tag különböző tőkeösszegekből 20 százalékot már befizetett, 80 százalékot befizetni ígért. Ezen társaságnak főtelepe Brünnben létezik, de ott a német kereskedelmi törvény érvényben levén, kétség támad, hogy vajjon a közkereseti vagy betéti társaság alakjában kellene bevezetve lennie, szövetkezett, eltekintve az alapszabályok és igazgatóság (Vorstand) hiányától, már azért sem lehet, mert Ausztriában a szövetkezeti tagok felelőssége legalább az üzletrész kétszereséig terjed, e cégbejegyzésnél azonban határozottan fel van említve, hogy a tagok csak az egyszerű összeg erejéig vállalnak felelősséget. Kétség támad tehát, vajjon az illető bíróság a k. t. 211. §. 1. pontját, illetőleg 236. §-át vette-e kellő figyelembe.

Pécsett egy »Részvét« temetkezési intézet létezik, mely úgy látszik, hogy közkereseti társaság, de a k. t. 13. §-a ellenére egy társtagnak nevét sem foglalja a cégben, mi csak azon esetre volna menthető, ha ezen cég már előbb lett volna bejegyezve (551. §.).

A legfeltűnőbb esetet a végére hagyom. Ugyanis a »Tyrnauer György« m.-szigeti cégnél a cégvezetői rovatban a következőket találjuk bejegyezve: »Az 1775. évi XXXVII. t. cz. 43. §-a értelmében meghatalmazott minőségbeni cégvezető Tóth István szigeti lakos.«

Hogy a kereskedelmi meghatalmazott nem cégvezető, kitűnik épen a meghatalmazottnak a hivatkozott 43-dik §-ban foglalt értelmezésének ezen félremagyarázhatlan szavaiból: »kit a főnök cégvezetői jogosultság nélkül stb.« Meghatalmazott minőségbeni cégvezető tehát contradictio in adjecto, és általánosan elismert szabály, hogy a meghatalmazott a kereskedelmi cégjegyzékbe be nem vezethető.

—r.—

Ervényes-e az osztrák törvény uralma alatt szóbelileg kötött adásvevési szerződés?

Többrendbeli határozatokat olvastam, melyek az osztr. polg. törvénykönyv 434-dik §-át akképen magyarázzák, hogy az ingatlan javakra nézve szóbelileg kötött adásvevési szerződés érvénytelen.

E felfogás régebb osztrák praxisból maradt fenn nálunk, mert tény, hogy az előtt az osztrák bíróságok e szakaszt határozottan ekként értelmezték s azt oly szigorral alkalmazták, hogy még oly oly koronaországokban, melyekben telekkönyv nem létezik, az ingatlanok átruházásának érvényét írásbeli szerződés létezésétől föltéte-

lezték, mint azt STUBENRAUCH »Kommentár«-jában (I. k. 550. l.) idézett több rendbeli bírósági határozatok tanúsítják.

Az osztrák törvény nevezetesebb kommentátorai, pl. ZEILER, NIPPEL, WINIWARTER, sőt KIRCHSTÄTTER is mellőzik e fontos kérdést. Egyedül STUBENRAUCH foglalkozik vele részletesebben, ki is azt a nézetet vallja, melyet már régebben dr. WILDNER is vitatott a bécsi »Jurist« című szaklapban (XII. k. 131. lap) közlött értekezésében, s határozottan érvénytelennek mondja ki az ingatlanokra szóbelileg kötött szerződést (i. m. I. k. 550. l.). Azzal indokolván dr. Wildnerrel egyezően ebbeli nézetét, hogy miután ingatlanokra tulajdonjog csak telekkönyvi bejegyzés által szerezhető, ehhez pedig írásbeli oklevél kívántatik, a dolog természetéből folyik, hogy ha ily oklevél, mely a tulajdonjog megszerzésének lényeges föltétele gyanánt van előírva, nem létezik, az átruházás, mint a tulajdonjog megszerzésére nem alkalmas módon létrejött ügylet, szintén nem létezőnek tekintendő.

Voltak azonban az osztrák jogászok között is már régebben, kik az ellenkező nézetet vitatták, pl. LEKISCH a »Jurist« és JURNES ugyanannak XVIII. kötetében. Ma pedig már az osztrák praxis is azt az álláspontot foglalja el, hogy az ingatlanokra kötött adásvevési szerződések érvénye nincs attól feltételezve, hogy a szerzési okmány írásban legyen kiállítva, mint ezt a GLASER-UNGER-féle gyűjteményben közlított többrendbeli határozatok tanúsítják.

Én is határozottan ezt a nézetet osztom, s főleg azt nem tudom megérteni, hogy azok, kik az ellenkező nézetben vannak, attól a hazai törvények helyreállítása után miért tértek el?

Az osztrák törvény 434. §-a ugyanis nem kiszakítva, hanem a megelőző szakaszokkal összeegyeztetve vizsgálendő meg?

A 431. §. ugyanis kimondja, hogy ingatlan dolgok tulajdonjogának átruházása végett szükséges, hogy a szerzési ügylet nyilvánkönyvbe beiktattassék. A 433. és 434. §§. azután e bekebelezés feltételeit adván elő, erre vonatkozólag mondja a 433-dik §., hogy »parasztteleknek szerződés általi átruházására elegendő, ha az átadó és átvevő, vagy csak maga az átadó a földhatóság előtt megjelenik s a szerzési ügyletnek a nyilvánkönyvbe való bekebelezését eszközli«, s ezt kiegészítve folytatja a 434. §., »de ha az átadó személyesen meg nem jelenik és minden városi vagy tartománytáblai javakat érdeklő esetben a szerzési ügyletről írott okmány szerkesztendő, mind a szerződő felek, mind két hiteles férfiú mint által is alá- irandó«.

Ebből nézetem szerint egyáltalán nem következik az, hogy maga az ügylet érvénytelen, ha nincs írásba foglalva, hanem csak az, hogy az ily ügylet a telekkönyvbe be nem jegyezhető, vagyis helyesebben ez uton a tulajdonjog meg nem szerezhető.

Ámde ki van-e zárva az, hogy más uton a telekkönyvi bejegyzés ne eszközöltessék? Épen nem — sőt ellenkezőleg a 436-ik §. szerint »ha az ingatlan javak tulajdona jogérvényes ítélet következtében ruházandó át: ezen okiratok bekebelezése szintén megkívántatik«, nincs tehát kizárva, hogy az, kinek írott okmánya nincs, per útján igazolja a tulajdonjoghoz szerzett címét, s azt a nyereendő ítélet alapján bekebeleztesse be.

E mellett harczol az is, hogy az osztrák törvény 883-ik §-a szerint a szerződések szóval vagy írásban köthetők, s hogy oly esetben, melyben a nem írásban kötött szerződést érvénytelennek kívánja tekinteni, ennek határozott kifejezést ad, pl. az 1429. §-ban az örökségi szerződésekre vonatkozólag. Arról azonban, hogy az ingatlanokra nézve jogügylet lenne érvénytelen, ha az írásba nem foglaltatik, semmi határozatot sem tartalmaz, s így az ellenkező föltevés áll.

Legkülönösebbnek tartom azonban, hogy jogászaink közül többen, kik a magyar törvény visszaállítása után az ingatlanokra kötött szóbeli szerződések érvényét kétségessé sem teszik, az osztr. törvény alatt kötött szóbeli szerződéseket érvényteleneknek tekintik azért, mert az osztrák törvénynek a kötelmi jogra vonatkozó szabályai nincsenek többé hatályban.

Ugyan mi különbség van e részben az osztrák és magyar kötelmi jog között. Nézetem szerint semmi. Az osztrák törvény 883. §-a határozottan azt az elvet állítja fel, hogy a szerződések szóval vagy írásban köthetnek, mely elv a magyar jog szempontjából is érvényes, s arról, hogy írásbeli okmány igényeltetik, nem a kötelmi jogban, hanem a tulajdonjog szerzési módjáról szóló fejezetében szól, tehát azon részében, mely az ideigl. törv. sza-

bályok 21. §-a szerint hatályában fentartatott. Ha tehát a kötelmi jogban véli csak meghatározhatónak a szerződések érvényét, érvényesnek kell az ingatlanokra nézve kötött szóbeli szerződést tekinteni, akár foglaljuk el az osztrák, akár a magyarjog álláspontját. Ha pedig e kérdésben a tulajdonjog szerzésére vonatkozó szabályokat tekintjük döntőknek — miután azok nálunk épen úgy érvényben állanak mint Ausztriában — a szóbeli szerződést, ha az a magyar jog uralma alatt kötöttet is, érvénytelennek kellene tekinteni.

A kérdés fontos, s tekintve, hogy népünk szereti saját ügyeit elhanyagolni, s még ma is számos az osztrák időből származó tulajdonszerzések válnak vitássá, ma is fontos gyakorlati jelentőséggel bír.

A bekebelezett özvegyi jog hatálya szemben a jelzálogos hitelezőkkel.

Az, hogy az özvegyi jog biztosítható, kétséget alig szenvedhet, s ennél fogva az sem vonható kétségbe, hogy ha e jog bizonyos meghatározott ingatlanok hasznélvezetére vonatkozik, az bekebelezés által is biztosítható.

E részben ugyan hibásnak tartom némely bíróságaink által követett azon eljárást, hogy az özvegyi jogot kebelezetetik be, minek, legalább mint telekkönyvi jognak, nincs határozott értelme, de nincs is határozottan kifejezve a jog terjedelme. Mert nem feltétlenül szükséges, hogy az özvegyi jog az ingatlan korlátlan hasznélvételében álljon. Az özvegyi jog korlátozása folytán nyerhet nyerhet e jog különböző alakulatokat, különböző terjedelmet és kifejezést, mit kitüntetni mindenesetre szükségesnek mutatkozik. — Nézetem szerint tehát oly esetben is, ha az özvegyi jog folytán az özvegyet valamely ingatlan teljes hasznélvétele illeti, mégis nem az özvegyi jog, hanem az özvegyi jog alapján a holtiglan, illetőleg az özvegy ismételt férjhez menetelég tartó hasznélvételi jog kebelezendő be. A jog minősége és terjedelme így határozottan kifejezést nyer s határozottan körvonaloza lesz.

Ez különben csak mellékesen tartozik ezuttal felvett tárgyunkhoz, melyet annak a kérdésnek megfejtése képez, hogy a bekebelezett özvegyi jog, vagy helyesebben az özvegyi jog alapján bekebelezett hasznélvételi jog miként érvényesítendő szemben a jelzálogos hitelezőkkel.

E tekintetben — nézetem szerint — két esetet kell megkülönböztetni, hogy t. i. a tartozás az örökhagyó vagy az örökös terhe-e?

Ha ugyanis az még az örökhagyó adósságát képezi, az özvegyi jog előtt föltétlenül elsőbbsége van, mert a hagyatékból mindenképp előtér a terhek elégitendők ki, s csak a fenmaradó hagyatékban érvényesülhet az özvegyi jog. E jogelven az, hogy a teher bekebelezve nem volt, illetve csak a végrehajtás folytán lett, vagy hogy általában a zálogjog bekebelezése az özvegyi jog bekebelezését megelőzte-e? mit sem változtat, mert a felmerült új körülmény folytán a bekebelezett jog terjedelmének a törvény intézkedésein alapuló korlátozást kell szenvednie. Az özvegy özvegyi joga tekintetében egy helyzetben van az örökösrel, s erre vonatkozólag az örökhagyó hitelzői ellenében épen úgy érvényesíthetik jogaikat, mint azt az örökös ellen tehetik. E jog érvényesítésének az özvegyi jog, ha bekebelezetett is, ellent nem állhat.

Más kérdés merül fel, ha az ingatlan tulajdonjoga az örökösre átiratott, s az adósság, mely bekebelezetett, az ő terhét képezi. Kérdés: vajon ily esetben — feltéve, hogy az özvegyi jog alapján a hasznélvételi jog is be van kebelezve — a birtok e teherrel vagy a nélkül bocsájtandó-e árverés alá.

Nézetem szerint itt az általános szabályok szolgálnak zsinórmértékül, vagyis az, hogy a zálogjog bekebelezése megelőzte-e az özvegyi jog bekebelezését vagy nem.

Az első esetben: miután a hitelező egészen tehermentes, illetve a hasznélvezeti joggal nem terhelt birtokra szerzett jogot, a későbbi bejegyzés, legyen az bármily minőségű is, hátrányára nem szolgálhat, s a birtok az özvegy hasznélvezeti jogára minden tekintet nélkül árverelendő el, csak hogy a befolyandó vételárból csak a hasznélvételi jogot megelőzőleg bekebelezett hitelezők elégitendők ki, s a fenmaradó összeg jövedelmei az özvegyet illetik.

Az összeg mi módon való hasznosítása vagy biztosítása, az özvegy és az örökös, illetve a netán utólag bekebelezett jelzálogos hitelezők közös megállapodásától függ, s ha ilyen létre nem jő, bírói határozat által döntendő el.

Ha azonban a zálogjogot a hasznélvételi jog megelőzi, az árverés csak a hasznélvételi jog épségben tartásával rendelhető el. A bejegyzések rangsorozatának s az ebből folyó jogok és kötelezettségeknek ez természetes következménye.

Legalább én e kérdésnek helyesebb s a törvénynek, valamint a dolog természetének megfelelőbb megoldási módját nem tudnám találni.

Fennáll-e a patvarkodás büntetése a polgári peres eljárásban?

Legközelebb volt alkalmam egyik szaklapban egy jogesetet olvasni, melyben az alperes felperest patvarkodással vádolván, őt patvarkodási bírságban és az ügy örökös elvesztésében elmarasztaltatni kérte.

Az elsőbíróság alperesi kérelemnek helyt adott és felperest ügyének örökös elvesztése mellett $\frac{2}{3}$ részben az állampénztár, $\frac{1}{3}$ részben pedig alperes javára esendő 200 ft patvarkodási bírságban marasztalta el.

A budapesti kir. ítélőtábla ugyan megváltoztatta ezt az ítéletet, de a patvarkodásra vonatkozólag abból az indokból: «mert jelen esetben a patvarkodás azon lényeges kelléke, miszerint valaki mást két uton vagy két szín alatt perel, hiányzik».

Ezt az ítéletet a m. kir. Curia, mint legfőbb ítélőszék, indokainál fogva helybenhagyta.

E szerint úgy látszik, hogy mind a három bíróság annak adott kifejezést, hogy a patvarkodás büntetése mai perrendünk mellett is alkalmazható.

Én ellenkező nézetben vagyok, s ennek érvényre jutását annál inkább óhajtanám, mert egy ily elavult, igazságtalan intézménynek, mely a felet jogaitól formális oknál fogva örökre megfosztja, kiküszöbölését az igazságszolgáltatás érdekében állónak tartom.

Érzik ezt tagadhatlanul bíróságaink is. Én legalább nem tudok az újabb időből egy esetet sem, melyben a felsőbb bíróságok a patvarkodás büntetését alkalmazták volna, s ha másképp nem, kerüléssel tértek ki előle. Olvastunk azonban oly felsőbb bírósági határozatokat is, melyekben egyenesen kimondatik, hogy a patvarkodás-büntetés alkalmazásának helye nincs. A mint hogy nézetem szerint nincs is, mint azt bebizonyítani megkísértem.

Ugy hiszem az alig szenvedhet kétséget, hogy a patvarkodás büntetése nem anyagi jogszabály, hanem a perjog körébe tartozó intézmény, mert habár a keresetjogra vonatkozólag materialis következményei is vannak, azoknak indoka tisztán formális s kizárólag az alaki igazságszolgáltatás folytán történt cselekvényekből származik. — Ha ezzel tisztában vagyunk, egy lépéssel tovább menve megállapíthatjuk azt is, hogy a patvarkodás mai perrendünkben nem létező valami. Nemcsak azért, mert abba fel nem vétetett, hanem azért, mert az átmeneti intézkedések 1. §-ában foglalt általános szabály által eltöröltetett.

Az átmeneti intézkedések 1. §-a ugyanis következőleg szól: «A polgári törvénykezést tárgyzó 1868. LIV. törvényczikk 1869. június 1-ével lép életbe, s minden azzal ellenkező törvény vagy szabályrendelet ezen naptól kezdve hatályon kívül tétetik.»

Kérdés tehát csakis az lehet, hogy ellenkezik-e a patvarkodási büntetés alkalmazása a perrend szabályaival? Erre sem kételkedünk határozottan igenlőleg válaszolni. — Ellenkezik általában mindazokkal a szabályokkal, melyek az eljárás és határozathozatal módját megállapítják, de ellenkezik főleg azért, mert az ügy örökös elvesztését mondván ki, kizárja a perujtást oly esetben is, midőn a törvény azt megengedi.

A perrend határozottan szabályozza a perujtást s határozottan felsorolja azokat az eseteket, melyekben perujtásnak helye nincs. Nem ellenkezik-e tehát e törvénnyel oly intézmény, mely a perujtást kizárja oly esetben is, melyben az az érvényes perrend szerint nem lenne kizárva. — Ha más tekintetben lehetne is érvelni a mellett, hogy a perrend szabályai nincsenek határozottan ellenkezésben a patvarkodás büntetésére vonatkozó szabályokkal, bár ezt sem fogadhatnám el, mert annak intencziójával és egész szellemével ellentétben állnak, s ez álláspont elfoglalását a bíróságoknak annál inkább tisztában állónak látom, mert általa egy korhadt intézménytől szabadíttatik meg perjogunk; de ha — mondom — e részben lehetne is sofisticus érveket felhozni, az, hogy a perujtás szabályaival a patvarkodás büntetése határozottan ellentétben áll, kétségbe alig vonható.

És ha ez áll, az sem szenved kétséget, hogy a patvarkodás büntetése az átmeneti intézkedések 1. czikke által eltöröltetett.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A kereskedelmi jog egysége a magyar korona területén, különös vonatkozással a német birodalmi keresk. főtörvényszékre. Dr. Nagy Ferencz urtól. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Törvénykezési szemle. Egy párbaj-bűnügyben tartott védbeszéd. Radenich János urtól.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A keresked. jog egysége a magyar korona területén,

különös vonatkozással a német bir. ker. főtörvényszékre.

A kereskedelmi forgalom kosmopolitikus jellege szükségképen megköveteli azt, hogy azon jogviszonyok, melyek belőle fejlődnek, minden államban és minden nemzetenél lehetőleg egységes elvek szerint rendeztesse. Ezen követelmény hozta magával azt, hogy a kereskedők, midőn a kereskedelmi jog kodifikálva még nem volt, Európa kereskedelmi piacain egyforma és összhangzó szokásjogot létesítettek, s ennek tulajdonítandó, hogy jóllehet az egyes államok egymástól független törvényhozásai ezen jogi egységet csakhamar lerontották, a kereskedelmi jog kodifikációja mégis mindenütt bizonyos egységes és a kereskedelmi világban általánosan elismert vezérelvekből indult ki, s az egyes kereskedelmi jogviszonyokat és jogintézményeket sok tekintetben egyforma, nemzeti sajátosságoktól mentt szabályoknak veté alá. A kereskedelmi jog egységes alakulása utáni vágy szülte azon nagyjelentőségű tény, hogy a francia Code de commerce több államban elfogadtatván, azokban, részben változatlanul, még mai napig is érvényes, hogy továbbá jóformán valamennyi későbbben készült kereskedelmi törvény a Code de commerce intézkedésein alapul, minek igazolására elég legyen e helyütt az 1840-ik évi magyar törvényhozásra utalni. Hasonlóképen a német államok kereskedelmi forgalma csak úgy nyerhetett gazdasági egységének biztos alapot, ha a kereskedelmi jog kibontakozik a partikularismus bekőiből s közös, egységes törvényhozásra vezettetik vissza, a mint ez az általános német váltórendszabály és a német kereskedelmi törvénykönyv megalkotása által tényleg be is következett. — A kereskedelmi jog egységének szüksége indította Ausztriát arra, hogy a német kodifikáció munkálataiban

jóllehet, hogy a vámegyesület tagja nem volt — részt vegyen és annak eredményét változatlanul elfogadjja, s ugyanazon eszme volt oka annak, hogy Magyarország, tartózkodván attól, miszerint kereskedelmi jogát teljesen önálló és független módon rendezze, úgy a szűkebb értelemben vett kereskedelmi mint a váltójog legújabb kodifi-

kálásánál a német törvényhozás kitűnő termékeit fogadta el alapul. Ha végre az új magyar kereskedelmi törvény nemcsak Magyarországon és Erdélyben, hanem a magyar korona összes területén, tehát Horvátországban és a Határőrvidéken is érvényes, úgy ez is csak azon a kereskedelmi forgalom által megkívánt jogi egység és összhang eszméjére vezetendő vissza, mely az 1868. XXX-ik tczikk 9. §-ában kifejezést talált.

Vajjon ezen üdvös eszme, mely a jog terén általában ugyan, de sehol annyira mint a kereskedelmi jog terén bir jogosultsággal, fog-e valamikor egy egységes nemzetközi kereskedelmi jogra vezetni, nehéz volna meghatározni; annyi azonban tény, hogy Német-, Francia-, Olaszországban, Helvétziában újabban mindinkább szaporodik azoknak száma, kik ezen eszme mellett sikra szállnak, s jóllehet az egyes államok kölcsönös féltékenysége a jog fejlődésére is visszahat s a nemzeti élet sajátosságait a kereskedelmi jogban sem lehet teljesen ignorálni: mégis nem lehetetlen, hogy előbb-utóbb oda fogunk jutni, a hol Európa már a középkorban állt.

Csalódnánk azonban, ha azt hinnők, hogy a kereskedelmi jog egységes alakulása pusztán csak a törvényhozás egységes fejlődésétől van feltételezve. Mert midőn az alkotott szabályok tényleg csak úgy képeznek jogot, ha az életben alkalmaztatnak is, ezen alkalmazás pedig a törvényt kezelő és magyarázó bíró egyéni felfogása szerint különbözőképen idomulhat; midőn másrészt a törvény az életben előfordulható minden jogviszonyt nem tarthatván szem előtt, gyakran a bíró által ki is egészítendő, a mikor a bíró individuális felfogása még inkább jut érvényre: a kereskedelmi jog egysége csak akkor lesz teljesen biztosítva, ha nemcsak a törvényhozás, hanem egyszersmind a törvénykezés is egységes alapokra fektetetik. Mindaddig, míg ez meg nem történt, ezen disparitas csakhamar oda kell hogy vezessen, miszerint a törvényhozás által létesített egység, a törvénykezés által ismét lerontassék. Így történt ez tényleg Németországban. Minden német államnak teljesen külön és önálló törvénykezése lévén, a közös váltó- és kereskedelmi jog a gyakorlatban csakhamar oly változatosságra vezetett, hogy az annyira óhajtott és külsőleg létesített egység nemsokára ismét veszendőbe ment. A váltórendszabály és kereskedelmi törvény azt hozván magukkal, hogy a jogirodalom közvetlenül megjelenésük után különös előszeretettel fordult feléjük, a törvénykönyvek elismert jelessége nem volt képes megakadályozni, különösen az egyes államok magánjogának különbözősége mellett,

hogy egyes vezérelvek jelentősége és hordereje, egyes intézkedések értelmezése iránt a legkülönbébb és legeltérőbb nézetek érvényre ne jussanak. Következménye ennek az volt, hogy számtalan vitakérdés merült fel, melyek nemcsak az elméletre, hanem a gyakorlatra is hatottak át, maga a gyakorlat levén épen az, mely sok vitakérdés keletkezéséhez alkalmat szolgáltatott. Csodálhatni-e, ha ezen vitakérdések az egyes államok egymástól független főtörvényszékei által különbözőképen döntettek el? Hisz ugyanazon törvényszék kebelében is hányszor nem fordul elő azon eset, hogy ugyanazon kérdés egyszer így, másszor úgy döntetik el! A főtörvényszékek döntvényeinek különbözősége azonban nem mutatkozott pusztán alárendeltebb jellegű vitakérdéseknél, hanem nem kevésbé oly controversiákra is hatott ki, melyek alapelvekre és nagy gyakorlati jelentőségű kérdésekre vonatkoztak, úgy hogy mindinkább azon tapasztalat jutott érvényre, hogy a kereskedelmi jog egysége Németországon többé-kevésbé látszaton alapul, mely hova tovább teljesen elenyészni készül.

Ezen veszély indította Németországot arra, hogy 1869-ben *egy legfőbb birodalmi kereskedelmi törvényszéket* állítson föl Lipcsében, mely működését 1870. augusztus 5-kén megkezdvén, csakhamar visszavezette a német kereskedelmi és váltójogot azon egységre, melyet a német törvényhozás annak idején létesíteni törekedett, de melyet fentartani és biztosítani egyedül képes nem vala.

Ugyanazon veszély előtt, mint néhány évvel ez előtt Németország, áll ma Magyarország is. Azon egység, mely a magyar korona országaiban az 1875. évi XXXVII. tczikk által a kereskedelmi jog terén eléretett, a törvény gyakorlati alkalmazásánál ismét el fog enyészni, előrelátható levén, hogy mindazon kérdésekben, melyek különböző törvénytárgyat engednek meg, s ilyenek a magyar kereskedelmi törvény kitűnő volta daczára nálunk épúgy lesznek, mint Németországban, sőt már eddigelé is nagy számban vannak, a *budapesti legfőbb ítélőszék*, ha nem is mindig, de sok esetben bizonyára másként fog itélni, mint a *horvát hétszemélyes tábla*; minek folytán előbb-utóbb ismét oda fogunk jutni, a hol eddig voltunk, t. i. hogy nem egységes, hanem valóságban különböző keresked. jogunk lesz a magyar korona területén, oly állapot, melynek épen véget akartunk vetni. Ezen veszély bekövetkezése annál előreláthatóbb és bizonyosabb, mennél eltérőbb Horvátország összes egyéb jogrendszere a magyar anyaország jogától úgy anyagi mint alaki tekintetben, s mennél különbözőbb azon jogi eszmekör, melyben a magyar és horvát bírósági kar, a magyar és horvát jogtudomány él.

Hogy ezen veszély bekövetkezése nem csekély kárára lesz a magyar keresk. forgalomnak, különösen ha majd a kereskedelmi törvényt egy keresk. *tengerjoggal* egészítettük ki, alig szükséges kiemelnünk; hisz épen a keresk. jog különbözőségéből eredő bajok indítottak bennünket arra, hogy a keresk. jog kodifikációját egységes alapokra fektessük! Mert midőn egyes konkrét esetekben a horvát bíróság a kereskedő érdekét másként

fogja oltalmazni mint a magyar, és megfordítva; midőn a külföldi kereskedő más, reá nézve talán súlyosabb igazságszolgáltatást fog találni, ha Fiumében köt ki hajójával és onnan vezeti magyarországi ügyleteit, mintha Zenggben vagy Buccariban száll meg: ez által a magyar keresk. forgalom oly zavaroknak lehet kitéve, melyek annak fejlődésére semmi esetre üdvös befolyással nem lehetnek.

Bármennyire képesek legyünk is időről-időre a magyar-horvát gyakorlatban előforduló ellentéteket novelistikus vagy rendeleti uton kiegyenlíteni, mégis tagadhatlan, hogy ezen eljárás organikus törvényekkel szemben vajmi kevésbé célszerű; sőt bátran állitható, hogy nincs rosszabb, mint a jog fejlődését időközönként törvényhozási vagy rendeleti uton szabályozni akarni. — A törvényhozás feladata azon keretet megállapítani, melyen belül az élő jognak mozognia kell; ha ezen keret jó, hivatása be van fejezve mindaddig, míg a változott életviszonyok az alkotott keretet annyira át nem törik, hogy annak megjavítására és kiegészítésére a bíró egyedül már nem képes. Különb. is a törv. hozás gépezete sokkal lassabb járásu, hogy sem az élet folytonos lüktetéseinek alkalmazkodni képes volna, s így a jog továbbfejlesztése bizonyos határon belül mindig a bíró és közvetve az elmélet kezében kell, hogy összpontosítva legyen.

A jelzett veszély elhárítására ennél fogva csakis oly eszköz volna alkalmas, mely a kereskedelmi jog egységét magában a gyakorlatban, az életben is biztosítani képes; még pedig akként, hogy ezen egység még rövidebb időközökre se legyen megszakítva, hanem folytonosan és tartósan őriztethessék meg. Ily eszköz egyedül egy *közös magyar-horvát legfőbb kereskedelmi törvényszék* lehetne, mely a kereskedelmi ügyekben a budapesti legfőbb ítélőszék és a horvát hétszemélyes tábla helyébe lépve képezné azon legmagasabb fórumot, mely a magyar korona országaiban a kereskedelmi jog egységes továbbfejlesztése fölött épúgy őrködnék, s azt épúgy biztosítaná, mint ezt a német birodalmi keresk. főtörvényszéknél tapasztaljuk.

Ez volna az egyedüli eszköz a magyar kereskedelmi jog egységének fentartására, s csak az a kérdés, vajjon ily közös magyar-horvát főtörvényszék eszméje gyakorlatilag keresztül vihető-e?

Hogy ezen eszme megvalósítása nem kis akadályokba fogna ütközni, tagadni nem akarjuk. Bármily nagyok legyenek is azonban az eszme megvalósításának útjában álló nehézségek, mégis azt hisszük, hogy azoknak eltávolítása nem lehetetlenség. Mindenesetre a nehézségek elhárítása oly munka volna, mely az eszme gyakorlati érvényesítésének nagy horderejű ténye által gazdagon megjutalmaztatnék.

E nehézségeket közelebbről tekintetbe véve, itt van először is a kérdés *politikai* oldala, mely figyelmünket magára vonja. Az igazságszolgáltatás, nevezetesen a törvénykezés Horvátország autonóm hatásköréhez tartozván, egy magyar-horvát kereskedelmi törvényszék eszméje ezen önkormányzati joggal határozottan ellentétben

áll, azt mindenesetre hatályon kívül kell hogy helyezze. A horvát autonomia ezen bárcsak alárendelt mérvben leendő megszüntetése Horvátország részéről kétségkívül jogfeladást involvál, s kérdés, vajjon horvát testvéreink erre hajlandók lennének-e? A ki a magyar-horvát viszonyoknak fejlődését az utolsó években szemmel kísérte; a ki azon előbbi időkből származott, de részben még folyton tartó ellenszenvet ismeri, melylyel mindaz, mi magyar, Horvátország részéről kísértetik: bizonyára el nem fojthatja azon aggodalmat, hogy a horvátok a felvetett eszmét nagy rokonszenvvel fogadni aligha fogják. Lehet, hogy csalódunk; lehet, hogy a horvátok szemben azon ténynyel, hogy eszménk megvalósítása által legtöbbet csak ők maguk nyernének, egy ily kivételes esetben autonom jogaikról önkéntesen lemondani volnának hajlandók: mindenesetre azonban oly szervezetet kellene az alkotandó törvényszéknek adni, mely Horvátország ingerentiáját teljesen érvényre juttatni képes. Magyarország ily jogosult befolyást biztosítani bizonyára nem fog habozni, a minthogy közös ügyekben a horvátok befolyása részünkről mindenkor törvényesen is elismertetett. Ily befolyás legjobban abban nyilvánulhatna, ha a szerzendő törvényszék bírói s egyéb állomásai bizonyos arányban horvát jogtudósok által és pedig a horvát kormány részéről töltetnének be; ha a törvényszék ügyszabályainak megállapításánál, esetleg módosításánál a horvát kormány is közreműködne stb. Mindezen s egyéb concessiók által a horvátok befolyása oly mérvben biztosíthatnák, hogy a létesítendő intézmény ellen autonomikus jogaik szempontjából sem lehet kifogásuk; annál kevésbé, mert végre is az általuk feláldozott jog nem nagyobb, mint a szerzendő jog, az áldozat következményei pedig olyanok, melyek csak Horvátország javát fogják előmozdítani.

Folyt. követk.

Dr. Nagy Ferencz.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Hasonló intézkedéseket tartalmaznak a dourdani, manteei, meluni, montagri, tourainei, sedani s több más coutume-ok.

Ha ezekhez hozzávesszük, hogy a francia coutume-ok a végrendelkezési jogot felülte korlátozták, s rendszerint az öröklött vagyonoknak $\frac{1}{3}$ részeig terjedő hagyományozást engedtek meg: akkor a magyar és régi francia örökösödési jog között az összekötő kapcsolatot felfedezni nem leendő igen nehéz.

Készakarva mellőzzük a részint rendelkezésünkre álló, részint könnyen megszerezhetendőt többi jogforrások ide vonatkozó részeinek további szószerinti idézését, mert az olvasó türelme tétetnek próbára általa; s ennél fogva csak általában kívánjuk megjegyezni, hogy a schweiczi régi jogforrásokban, melyekre a Schwabenspiegelnek döntő befolyása volt,¹ azonkívül, hogy az örökös-

södésnél a firokonok a nőrokonok felett igen nevezetes és különböző alakban jelentkező előjogokkal bírtak s azonkívül, hogy a végrendelkezési jogosultság kivált az öröklött vagyonok tekintetében felette megszorítva volt, több jogforrás a paterna paternis materna maternis elvnek alkalmazását tünteti elő. Így feltaláljuk ezt Graubündenben, Churban, Lausenneban és Neuchatelben; és innét magyarázható, hogy az öröklött és szerzett vagyon közötti eltérő örökösödési rend egy pár canton újabb magánjogi törvénykönyvébe is átszivárgott s illetőleg fenttartott. — Ezenkívül a saarbrücki Landrechtben a lustenau Reichshof Satzung-jaiban, az 1636-ikról fellejegyzett s 1707-ben I. József császár által megerősített damilsai artikulásokban, Baden grófság 8 régi községében, a gelderni Landrechtben, az ostfrisiai Landrechtben, a kölni Rechts-Ordnungban s másutt az öröklött vagyon visszaszállásának elve lőn törvényerőre emelve. Utalunk e tekintetben a már idézett munkákon kívül ROSSHIRT Intestat Erbrechtjére, MITTERMAYER Deutsches Gemeinerecht című munkájára, SIEGEL H.-nak das deutsche Erbrecht nach der Rechtsquelle des Mittelalters dargestellte című művére, WASSERSEHLEBEN H.-nak das Prinzip der Erbfolge nach den älteren deutschen und verwandten Rechten című igen tartalmas munkájára, végre GÖSEN Gyulának das Privatrecht nach dem kleinen Kaiserrechte címet viselő művére.

Különösen figyelemre méltó a nápolyi örökösödési jog, mely a többi olasz jogforrásoktól eltérőleg az öröklött és szerzett vagyon közötti különbséget megállapítva, az öröklött vagyonra vonatkozó végrendelkezési jogot a család javára megszorítja, a törvényes örökösödés rendét pedig akként állapítja meg, hogy ha az örökhagyó szülői házasságra lépések alkalmával «ex usu Curiae Nidi et Capaune» azon kölcsönös lemondást kötötték ki, miszerint a férj a gyermeknek anyai, a nő pedig a gyermeknek apai vagyonáról lemondottak, ezen felmenők is, felmenők nem léteben pedig az oldalági rokonok, még pedig ezek már a fentebbi lemondás létezése vagy nemlétezésére való tekintet nélkül az ági örökösödés rende szerint hivatnak az örökséghez; azaz, az apai ág az apai vagyonban az anyai ág az anyai vagyonban örökösödik. Jellemző a mit e tekintetben GÖSEN Eduard idézett munkájának III. kötetében a 322. és 323-ik lapon mond: «Wie erworbenes und ererbtes Gut einen Unterschied begründet, so stellt sich auch eine Verschiedenheit der väterlichen und mütterlichen Vermögens einer Person heraus: in das väterliche folgen die nächsten Verwandten von der Vaterseite, in das mütterliche die nächsten Verwandten von der Mutterseite. Dieser Theilung liegt die Rücksicht zu Grunde, jedem Geschlecht das was von ihm kommt zu erhalten. Die Person des Erblassers wird nicht als der alleinige Ausgangspunkt betrachtet, in dem der Ursprung der Vermögens verwischt sey, sondern es kommt nach seinem Tode wiederum die Linie zum Vorschein, der es gehörte. Der Erblasser ist so nicht vollständiger Eigen-

¹ Bern város levéltárában a Schwabenspiegelnek egy igen régi francia fordítása őriztetik. «Le miroir de Souabe» cím alatt.

Ugyanezen jogkönyv cseh nyelvre is lefordított, mi annak nagy elterjedését eléggé igazolja.

thümer, denn sonst würde auch die Erinnerung an den Ursprung des Vermögens aufhören müssen.» Még inkább jellemző és felette tanulságos a mit a hazai jogunkhoz oly szívesen ragaszkodó veterán jogászkunk Tóth Lőrincz ezen nápolyi örökösödési jogot illetőleg idézett munkájában megjegyyez: «Másrésről azonban *érvényre jutottak a hűbéri arisztokratia érdekei által parancsolt intézkedések is*; a nemesség Nápolyban valódi, s a városok patriciatustól különböző várnává (kasztá) fejlődött, *s a hűbéri elv schol sem terjedt ki annyira az olasz földön, mint Nápolyban*. Innen kétféle jogelvek jutottak uralomra, t. i. a hűbéri és a közönséges polgári jogei. «*A nemesi törvényhozásban főszerepet játszik a család fenttartásának gondja*; ez hozza magával a fiuk elsőbbségét a leányok felett, ez következteti, hogy az ősi javakról szabadon intézkedni nem lehet. Ezen különbség az ősi és szerzett javak között különös figyelmünket igényli, mert rokon azon hazai törvénnyel, mely a nápolyi eredetű Lajos királytól származva az ősiséget nálunk megteremté.»¹

A felhozottakból világosan kitűnik, miszerint azon örökösödési rend, mely szerint az elhunyt által öröklött javak azon családra szállanak vissza, a melytől származnak, sajátos magyar jelleggel bírónak épen nem tekinthető; sőt ellenkezőleg az mint a középkort általában uraló hűbéri irány által átídomított, s részben eredetiségéből kiforgatott germán örökösödési rend különböző helyen és időben divott. — És ha a jogfejlődés mai stadiuma vétetik szemügyre, akkor azonnal szembetűnik, miként ezen örökösödési rend a változott viszonyok közepette magát fentartani képes nem lévén, legtöbb helyen a kor kívánalmainak megfelelő újabb örökösödési rendszernek engedte át a tért. Így látjuk, hogy a porosz Landrecht, az osztrák polgári törvénykönyv, a szász polgári törvénykönyv, a zürichi, berni, valliszi, argaui s több más schweiczi codexek, úgy a codice civile az örökösödésnél az öröklött és szerzett javak közötti különbségre egyáltalában nincsenek tekintettel. A francia code civile szinte a vagyon eredetére való tekintet nélkül szabályozván a törvényes örökösödést, csupán a 747. §-ban teszen ez alól egy valóban ártatlan kivételt a következő intézkedése által «*Les accendents succedent, a l'exclusion de tous autres, aux choses par eux données a leurs enfants ou descendants decedés sans prosterité, lorsque les objets donnés se retrouvent en nature dans la succession. Si les objets ont été aliénés, les ascendants recueillent le prix qui peut en être du. Ils succedent aussi a l'action en reprise que pouvait avoir le donataire.*» A törvény ezen rendelkezése, mely szerint a felmenő javára a tőle leszármazó, s utód nélkül elhaló rokonról csupán azon vagyon visszaszállása biztosítatik, melyet maga a tulélő felmenő adományozott közvetlenül az örökhagyónak, bizonyára a fent ismertetett coutume-ok intézkedéseiben találja létezésének alapját; de nem szükséges még csak megemlíteni sem azon óriási különbséget, mely ezen specialis intézkedés és a coutume-okban befoglalt a code-ban, azonban mellőzött azon általános örö-

kösödési elv között létezik, mely szerint az apai ágon öröklött vagyon az apai ágra, az anyai ágon öröklött vagyon pedig az anyai ágra szállott vissza, minden tekintet nélkül arra, hogy az illető ágnek minő távoli rokonától származott a vagyon, s minő távolságban áll az illető ágbeli örökösödésre hivatott rokon.

Azonban még jelenben is akadunk helylyel-közzel oly törvényekre, melyek az öröklött vagyon visszaszármazását biztosító örökösödési rendet tartalmaznak. — E tekintetben kiváló figyelmet érdemel az angol törvényhozás, mely úgy jogforrásaira, mint egyes intézkedéseire nézve hazai jogunkkal több hasonlatot tüntet fel. Nem leszen talán érdektelen az angol örökösödés jogot tárgyunkkal kapcsolatos főleg jellemző némely vonásaiban megismertetni.

Az angol magánjog rendszere régi angolszász és valesi jogok alaptételeiből kiindulva részint szokásjog, részint a parlament írott törvényei alapján fejlődött; s a szokásjognak még ma is hatalmas kutforrását a középkor jogkönyvei GRANVILLA RANULF-nak a 12-ik századbéli, és Tractatus de legibus et consuetudinibus regni Angliae, tempore R. Henrici secundi compositus» címet viselő, úgy BRAXTON Henriknek a 13-ik századbéli s «*de legibus consuetudinibus Angliae*» címet viselő munkái, továbbá a Fleta és Briton név alatt ismeretes jogkönyvek képezik. Az örökösödési jog alapirányeszméjét a régi angolszász s még inkább a valesi jog rendelkezései képezik, melyeknek alapján azonban a középkori hűbéri intézmények kétségtelen befolyása alatt fejlődött ki Angliának igen sajátos vonásokat feltűntető örökösödési rendszere.

Az angol birtokviszony s ezzel szoros kapcsolatban álló örökösödési rend megértésére az ingatlan vagyonok körében kiválóan meg kell különböztetni az egyszerű hűbéri birtokot (fee simple) és az örökös vagy törzs hűbéri birtokot (fee tail, estate in tail). Az egyszerű hűbéri birtok csak névleg hűbéri, mert tulajdonképpen a szabad rendelkezés alatt álló ingatlan vagyont jelenti. Ellentété az örökös vagy törzs hűbéri vagyon, melyre nézve a rendelkezési jogosultság és az örökösödési rend is nagyobb korlátoknak van alávetve.

Az egyszerű hűbéri vagyonban való örökösödés a régi angolszász jog alapján a fiörökösöket egyenlően illette, s ennek maradványául tekinthető a szabad, jogilag részben ma is fentálló ugynevezett *Gavelkind*-birtok, melyben az elsőszülötti örökösödés mellőztetik. Ezzel ellentétben a normann jogforrások az elsőszülött fiu örökösödését emelték érvényre. A két rendszer egyesítésének tekinthető az I-ső Henrik nevét viselő jogkönyv azon intézkedése, mely szerint az örökhagyónak első fő feuduma az elsőszülött fiut illesse, többi szerzeményi ingatlan vagyona pedig többi fiai közt kívánsága szerint osztassék meg. A 14-ik században azonban a jogszokás által már azon örökösödési rend lett megállapítva, miszerint több fiu közül az elsőszülött többi testvérei kizárásával az ingatlanokban egyedül örökösödik; ha pedig fiutód nincs, a leányok az ingatlan örökséget egyenlően osztják meg. A leszármazó ágon a képviseleti rendszer akként van

¹ Lásd Magyar Akadémiai Értesítő I. kötet 414-ik lap.

megállapítva, hogy az elsőszülött, de atyjánál korábban elhalt fiúnak gyermekei, ha leányok voltak is, az örökhagyónak minden gyermekeit, tehát a 2-od szülött fiút is megelőzik. Ha leszármazó rokonok nincsenek, a felmenők teljes kizárásával¹ az oldalági rokonokat illeti az örökösödés, még pedig akként, hogy csupán azon oldalági rokonok örökösödnek, a kik az első szerzótől leszármaztak, és a kik az örökhagyóval nem félvérbeli — csupán anyai vagy apai — hanem egészvérbeli rokonságban állanak. Azon szempontból, hogy a szerzett vagyon leszármazó örökösök nemléte esetében az első szerző oldalági rokonaira is átszármazhasson azon fictiohoz folyamodott az angol jogszokás, hogy az így szerzett *novum feudum*-ra vonatkozólag a szerzéskor megállapított, miszerint az úgy tekintessék, mint *antiquum feudum* és mert ezen fictionál az *antiquum feudum* első szerzője nem állapított meg, a szerző valamennyi felmenője első szerzőnek tekintethetett, s így az oldalági rokonok összességére kiterjedt az örökösödési jog. Csak ezen fictio tette lehetségessé, hogy ha valaki egy birtokot vett s azután leszármazók és végrendelet hátrahagyása nélkül halt el, a birtokban oldalági rokonai örökösödhesse, ne pedig hűbéri visszaszállásnak legyen helye. — Az oldalági örökösödésben egyébiránt azon jogszabály mellett, hogy ha a valódi első szerző tudatott az ettől leszármazó oldal-rokonokat illeti az örökösödés, másik vezérelv gyanánt az szolgált, hogy a firokonokat a nőrokonok felett feltétlen elsőség illette; minek folytán például a *feudum antiquum*nak tekintett *feudum novum*-ban, tehát az örökhagyó szerzeményében az apai nagyapa édesatyjától fiági összeköttetés útján leszármazott másodunoka testvér, sőt még a sokkal távolabb álló ilyen rokon is a sokkal közelebb álló nőrokont kizárta. Ha az ingatlan vagyon az első szerzótől örökösödés útján utódjaira valósággal átszállott, s ez által nem képzelt, hanem valóságos *antiquum feudum*-má vált, akkor az örökösödés első sorban az első szerző leszármazóit illette, s csakis ezen első szerzótől leszármazottak között illette a firokonokat a nőrokonok feletti elsőség; ha pedig az első szerzótől leszármazó fi és nőrokonok nem voltak, akkor úgy tekintetvén az ingatlan, mintha ezen első szerzőnek is *feudum antiquum*-a lett volna, a további oldalrokonokat illette az örökösödés. A törvényes örökösödés ezen rendén IV. Vilmos alatt keletkezett parlamenti törvényhozás igen nevezetes változtatásokat tett. — E szerint az ingatlan jogosított utolsó birtokosa szerzőnek tekintetik mindaddig, míg be nem bizonyíttatik, hogy a vagyont örökölte; utóbbi esetben az tekintetik szerzőnek, a kiról a vagyon örökösödés útján az utolsó birtokosra hárult, ha csak erre vonatkozólag is be nem bizonyíttatik, hogy a vagyont nem szerezte hanem örökölte, mely esetben az vétetik szerzőnek, a kitől ezen örökösödés származott. — A ki valamely ingatlanhoz végrendeleti örökösödés útján jutott, feltétlenül szerzőnek tekintetik, még akkor is, ha ugyanazon vagyont végrendelet nemléteben törvényes örökösödés

rendén is örökölte volna. Megállapított továbbá a felmenők örökösödése, és ezáltal segítve lett azon előbbi kirívó helytelenségen, hogy ha valaki ingatlant vett, s végrendelet s leszármazó örökösök hátrahagyása nélkül felmenő rokonokat, például szülőit hagyta maga után, ezek nem örökösödhetek; s megszüntetett azon anomalia, hogy a gyermek után az atya azon vagyonban sem örökösödhetett, mely az elhalt gyermeknek nem volt szerzeménye, hanem az atyának testvérére szállott az örökség, s csak ha azután ez is leszármazók nélkül halt el, róla tehát közvetve szállhatott át a birtok az első örökhagyó gyermeknek azon édesatyjára, a kit helyes alapokon nyugvó örökösödési törvény szerint közvetlenül kell vala illetnie — Ezenfelül a félvér rokonok is örökösödési joggal ruháztattak fel, még pedig ha a közös törzférfi azonnal a hasonfoku egészvér rokonok után, ha pedig a közöstörzs nő, akkor közvetlenül ezen felmenő után Szabatosan megállapított, hogy az anyai felmenő és oldalági rokonok csak atyai felmenő és oldalági rokon nemléte esetében örökösödhesse, valamint az apai ágon lévő nőrokonok és a tőle leszármazók csak akkor birjanak örökösödési joggal, ha az apai ágon firokon vagy ennek leszármazói nincsenek. Hasonló előnyben részesülnek az anyai ágon lévő firokonok is ugyanezen ág nőrokonai felett. Azon esetre ha apai ágbeli férfirokontól leszármazó s elsőséggel bíró rokonok nincsenek az e tárgyban fentforgó vitakérdés megoldásaul elhatározott, hogy a távolabbi atyai felmenő édesanya és rokonai, a közelebbi atyai felmenő édesanyját és rokonait megelőzik; s e szerint azon sajátos örökösödési rend áll fenn, hogy ha a végrendelet nélkül elhalt örökhagyónak sem leszármazói, sem atyja, atyai nagyatyja, vagy más atyai ágon lévő férfi felmenője, avagy ezekről leszármazó oldalrokonai nincsenek az apai nagyatyának édesanyja és ezek leszármazói az apai ágon lévő nagyanyát — az apa édesanyját és ezek leszármazóit megelőzik. Ugyanezen örökösödési rend megfelelően az anyai ágon felmenő rokonokra is alkalmazást nyer. Figyelembe veendő meg itten, hogy miután az apai ág a rokonsági távolságra való tekintet nélkül megelőzi az anyai ágbeli rokonokat, miután az angol jog épen úgy mint hazai törvényünk az örökösödést nem köti a rokonság bizonyos távolságához, és miután a házasságon kívüli születések eseteit kivéve tulajdonképen mindenkinek kell lenni valami messze ágon atyai felmenő rokonának: az anya és az anyai ág jogszerűen alig juthatna az örökösödéshez. A törvény ezen hiányán épen úgy mint nálunk segít azon körülmény, hogy az élet az igen távoli rokonsági összeköttetést elmosza, s be nem bizonyíthatóvá teszi; e mellett az örökösödési jog érvényesítése rendszerint 20 évi elévülési határidőhöz van kötve; ha tehát ez alatt erősb örökösödési joggal bíró felmenő vagy oldalági rokon nem jelentkezik, az a ki az örökséget elfoglalta, annak jogszerű tulajdonosává válik.

A fent vázolt örökösödési rend méltánylására azonban meg kell jegyezni, hogy az angoljog a *fec simule* birtokra vonatkozólag ma már feltétlen, s még köteles

¹ Itt a hűbér örökösödési rend azon szabálya nyert érvényt: *successio nunquam ascendit*.

részhez való igény által sem korlátozott végrendelkezési jogosultságot ad. A régiebb angol jog szerint a végrendelkezési jogosultság igen korlátozva volt, azonban VIII. Henrik 32-ik parlamenti határozata 1-ső cikke és 34-ik parlamenti határozatának 5-ik cikke által a fee simple birtokosainak — kiskorúak és férjnél levő nők kivételével a végrendelkezési jogosultság akként adatott meg, hogy ha az egyszerű hűbér katonai- vagy lovaghűbér jelleggel birt (tenures by *knight-service*) annak két harmadrészéről, ellen esetben pedig ha a hűbér polgári jellegű (*socage tenures*) az egészről lehetett végrendelkezni, és minthogy II. Károly uralkodása alatt a hűbérek katonai jellege megszüntetett; most már az egész fee simple birtokról szabadon lehet végrendelkezni; minél fogva a törvényes örökösödési rend egészen diszpozitiv törvényt képezvén, mód van adva a vagyonban való örökösödésnek eltérő intézkedés általi szabályozására.

A fee simple-től eltérő birtokviszonyt mutat az örökös- vagy törzshűbér (fee tail, estate in tail közönségesen entails), mely a mi adományos javainkkal sok hasonlatot mutat. Alapja ennek feltételes hűbéri adományozás, mely szerint az ingatlan az első szerzőnek, s csupán a tőle leszármazó örökösöknek, még pedig igen gyakran csupán a férfiorörösöknek, néha azonban csupán a nőörökösöknek adatott. Az ekként adományozott birtok a Fleta címet viselő jogkönyvben «*donatio stricta et coarctata, sicut certis haeredibus, quibusdam a successione exclusis*» fogalommeghatározás alatt fordul elő. Itt éppen úgy mint a mi adományi záradékainknál csupán az első szerző, s annak azon utódai örökösödhetek, a kikre az adományozás feltétele kiterjedt. Ennélfogva ha valaki két hűbért nyert, egyiket a leányágra, másikat a fiágra, s volt fia is, leánya is, de ezek előtte elhalván, fiától csak leányunokái, leányától pedig csak fiunokái maradtak, ezek egyike sem örökösödhetett a hűbéri javakban, mi annál súlyosabb volt, mivel az ilyen vagyonokról rendelkezni nem lehetett. E súlyos következmény enyhítéseül a törvényszéki gyakorlaton alapuló jogszokás később azt állapította meg, hogy mihelyt a szerzőnek öröklésre hivatott utódja születik, az adományozás feltétele azonnal teljesedvén, a rendelkezési jogosultság azonnal megnyílik; de ha az illető nem rendelkezett, s előbb öröklésre hivatott utódja, azután ő maga is meghalt, a hűbéri vagyon visszahárolásának volt helye. Ennek megelőzése végett szokásossá vált azon megkerülése a törvénynek, hogy az első szerző mihelyt örökösödésre hivatott utódja született a hűbér vagyont valakinek szinleg eladta s ettől ismét visszavásárolta; mi által a fee tail fee simple-é vált, s mint ilyen képezte rendelkezésnek és örökösödésnek tárgyát. Ezen kijátszás ellenébe hozatott I. Eduard idejében 1285-ik évben a második westminsteri határozat 1-ső cikke, mely közönségesen «*de donis conditionalibus*» nevezet alatt ismeretes, s mely megrendelte, hogy jövőben az adományozó szándékának megfelelően a feltételesen adott hűbért az örökösödésre jogosított utód születése esetére se lehessen eladni, hanem ezen vagyonokat csupán a feltételes adományozás szerint hivatottak örö-

kölhessék, ilyenek nemléte esetében pedig az adományozóra vagy örököseire szálljon vissza. E törvény képezte a tulajdonképeni törzshűbér (fee tail) alapját. — Ezen merev hűbéri rendszer azonban sok nehézségeket idézett elő; megbénította a forgalmat, viszálykodásoknak vált kuforrásává s éppen ezért nem ugyan törvény által, hanem a törvény megkerülésével létesített s később a joggyakorlat és jogszokás által szentesített fictio, helyesebben valóságos kijátszás által lőn megszüntetve. Az a ki a rendelkezése alul elvont törzshűbéri vagyont el akarta adni, egyetértve a venni szándékozóval, utóbbi által az eladni szándékolt hűbéri vagyon iránt ál tulajdoni keresetet indított maga ellen, s ennek során a kereset jogosultságát beismerve, a tulajdonjog a csupán látszólagosan ellenérdekű, valóban azonban már előbb megtörtént megállapodás szerint vevőnek tekintendő felperesnek oda ítéltetett; mi által az örökösöknek és várományosoknak a törzshűbérhez való joga elenyészett. Ennek ellensúlyozásául a VII. Henrik idejéből kelt parlamenti határozat azt határozta, hogy az ilyen átruházástól számított 5 év alatt mindazok, a kik jogukat nem az átruházótól származtatják, tehát nem az átruházó örökösei, hanem a hűbérvisszaszállására jogosított várományosok igényeiket érvényesíthessék. — A rendelkezést gátló törvény kijátszásának másik alapja a szavatossági eljárásból merítettet, mely a holt kezek szerzés tilalmára vonatkozó 1279-ik évi parlamenti határozat meghiusítására lett ugyan eredetileg kigondolva, de később nagy mértékben alkalmaztatott a törzshűbéri vagyonok átruházására is. Lényegileg alig különbözik ez az előbbi eljárástól. Az a ki a törzshűbért megszerezni akarja, vagy azon zárda, a mely a szerzést tiltó törvény daczára ingatlant akar venni, az eladó ellen szavatossági keresetet indít, melyben előadja, hogy egy harmadik által a kérdéses őt illető ingatlan birtok vitássá tétetett, ennek ellenébe tehát kéri a szavatosságra kötelezett eladónak marasztatását. Az eladó megjelenik, s saját védelmére megnevezi azon, a kijátszási manővrebe beavatott negyedik személyt, a kitől ő a kérdéses birtokot állítólag szerezte, s kéri, hogy ez őt megvédendő szavatossul a perbe idéztessék. Ezen beidézett szavatos, ki rendesen a vagyonnal nem bíró törvényszolga szokott lenni, megjelenik s átvállalja ugyan a védelmet, de tényleg nem védekezik, s ennek folytán az ál felperesnek, a vevőnek a vagyon odaitéltetik, s a szavatosul beidézett, az ál alperes az eladónak hasonértékű ingatlannal való kártérítésében marasztatik. 1473-ik évben kimondották a bíróságok, hogy az ilyen szavatossági perbeli eljárás alapján hozott ítélet elégséges arra, hogy az ingatlanak törzshűbéri természete megszüntnek tekintessék; mi által a törzshűbéri lekötöttség ugyszólván teljesen megglazult. Ehez járult VIII. Henrik 32-ik parlamenti határozatának 28-ik cikke, mely bizonyos feltételek mellett az ily törzshűbéri vagyonok haszonbérbe adását akként engedte meg, hogy az hatályát az utódokra is megtartsa; s ugyanazon törvény 36-ik cikke, mely megállapította, hogy a jelzett szavatossági eljárásnak azon fogantja van,

miszerint a vagyon törzshübéri minősége a birtokosra és örököseire nézve megszűntnek tekintendő. Ugyanazon király 34. és 35-ik parlamenti határozatában pedig megállapított, miként a korona által visszahárolási jog fentartással adott hűbéreket illetőleg a szavatossági per-

beli ítéletnek e visszaszállási jogot megszüntető hatálya nincsen; mely törvényt a joggyakorlat oda magyarázta, hogy másnemű nem a koronára visszaszállandó hűbéreknel a szavatossági eljárás által a visszahárolási jog is elenyészik.

Folyt. követh.

Teleszky István.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Egy párbaj-bűnyben tartott védbeszéd.

Tekintetes Törvényszék!

Ambár úgy vagyok meggyőződve, hogy a vád tárgyát képező tény a maga meztelen valóságában, a mintegy háttérül szolgáló mellékkörülményekkel együtt oly képet nyújt, melynek egyszerű szemlélete magában elég védencczem felmentésére; — mégis indítatva érzem magamat a szőnyegen forgó tárggyal behatóbban foglalkozni, mert az ügyészi vád után ítélve azon meggyőződésre jutottam, hogy az előttünk fekvő kérdés iránt a felfogás nagyon különböző lehet.

Midőn vádló ügyész ur, a végtárgyalás megindítását kérve, a tényálladékokat recapitulálta, azt mondotta, hogy sohasem érezte állásának nehézségét úgy, mint e pillanatban, mert oly egyéneket kell vádolnia, kik meltséguknél fogva a törvény támogatására hivatják, de épen ellenkezőleg lábbal tiporják azt.

Nem így kellett volna ezt vádló ügyész urnak mondani, hanem úgy, hogy állásának nehézségét e pillanatban azért érzi, mert kénytelen vád tárgyává tenni oly tényt, melynek büntetethősége törvényileg megszabva nincs. Mit is beszél itt ügyész ur törvénytíprásról, amikor illet idézni nem képes? Avagy miért hatolt hát a dolog teoriájába, ha törvény van, mivel álláspontját indokolhatná?

Azt, hogy vádló ügyész ur a kérdés teoriájába mélyedt, épen a tételes törvény hiányánál fogva természetesnek tartom. — Egyet azonban csodálók.

Csodálom azt, hogy kir. ügyész ur, kiről bizonyosan tudom, hogy már csak a szakmája iránt táplált szeretetnél fogva is, annak tudományos haladásával lépést tart, — szaktudománya jelen állásának tehát színvonalán áll: — az incriminált párbaj büntetethőségét egy olyan felfogás alapján igyekszik kimutatni, mely már réges régen a lomtárba került; — hogy a párbajt közönséges bűnténynek mondja, és sulyos börtönnel indítványozza büntettetni.

Ezen ma már túl vagyunk! Azon felfogás, mintha a párbaj büntetethőségének okát a testi integritás elleni merénylet képezné, mintha azt — eredményéhez képest mint közönséges testi sértést avagy gyilkosságot lehetne büntetni — (mert a testi integritás elleni merénylet eszméje ide vezet) — rég vereséget szenvedett az által, hogy a párbajnál az élet kockáztatása kölesönös, sőt egyenesen szerződészerű lévén, azzal a testi integritás elleni, — csakis egyoldalulag képzelt merénylet eszméje összeférhetetlen.

A modern felfogás és annak alapján már a német birodalmi büntető törvénykönyv, de a mi legújabb javaslatunk is: a párbajt merőben önálló vétségnek, de nem bűnténynek tekinti; mely, ha mindjárt eredményéhez képest enyhébben vagy sulyosabban, de rendszerint mindig mint önálló vétség, még pedig csakis a legenyhébb fogságbüntetéssel — a custodia honestával büntetendő.

És ennek megvan észszerű oka; mert amint korunk egyik legjelesebb jogtudósa mondja:

Eine Besonderheit ist bei diesem Delicte darin gegeben, dass der Schuldige, im Einklange mit den in seinem Kreise herrschenden Anschauungen, ja nach den Vorschriften eines Ehrencodex handelt, der bei seinem Standesgenossen nicht minder als unverbrüchlich gilt, wie das staatliche Gesetz.

De amint egyrészt elismerem azt, hogy a vád tárgyát képező tény a modern felfogás szerint büntethetőnek tartatik, úgy másrészt constatálnom kell, hogy e modern felfogás egyáltalában nem hozzáférhetetlen, sőt nagyon is vitás.

Alig van kérdés, mely a tételes törvényhozásokra nézve oly nehezen lett volna hozzáférhető, mint épen ez. Régóta keresik már tudományos okát annak, minélfogva a párbajt az állam büntető hatalmának tárgyává tenni, vagyis büntetethőségét tudományosan megállapítani lehetne.

Már általában akadályul kell hogy feltűnjék, mikép a párbajjal már természeténél fogva minden a mi a dolus-nak nevezett gonosz szándéknak bár csak legparányibb látszatával bir, összeférhetetlen, nemcsak, sőt épen ellenkezőleg, az ember legnemesebb ösztöneinek szüleménye. Avagy tagadhatnók-e, hogy a párbaj, a személyes becsület megsértésének a társadalmi törvények által előírt elégtételi módja? — gyökerét tehát a társadalmi törvények — amiaz eszményi Ehrencodex kérelhetetlen szabványában bírja, melynek parancsszava sokkal erősebb mert közvetlenebb határu: — az állam törvényénél! Tagadhatnók-e, hogy a párbaj indító oka: a becsület — s tehát a legdrágább kincs megóvása? végrehajtása: a személyes bátorság, — a hősiesség — s tehát a legnemesebb tulajdonok nyilvánulása? jelleme: a férfiaság — lovagiaság — nyíltság — s tehát az ember legmagasztosabb ékességei?

Hol van itt a dolusnak csak látszatja is? — már pedig az állam, a tudomány igazsága szerint — legalább rendszerint csak az oly cselekményt büntetheti, melylyel a dolus kapcsolatban áll; büntető jogának keretében tehát csak a dolust vallhatja rendszerint tárgyának. Miként lehetne tehát annak keretébe erőszakolni oly tényt, mely nem hogy nem dolosus, sőt egyenesen nemes!?

Miként? — A modern theoria nem a dolusban, hanem másban találja a büntetethőség okát. Jelesen azt mondja, hogy a párbaj büntetethőségének okát a külső jogrendet veszélyeztető önbíráskodás képezi.

Az állami törvényhozásnak, mely talán a politica exigentiát is respectálhatja elég plausibilis ok ez is. — Az állam azt is mondhatja: sic volo, sic jubeo. — Mondhatja, hogy a büntetés joga őt illeti, így kívánván ezt a jogállam rendje, ergo nem tűri azt, hogy valaki az ő monopoliumát illetéktelen beavatkozással sértse. De hogy ez ok tudományos ok lenne, hogy ez ok a jogász követelmények mértékét megütné, azt nemcsak el nem ismerem, sőt igen jeles tekintélyek után határozottan kétségbe vonni bátorodom.

Nem akarok e kérdéssel behatóbban foglalkozni; — nem akarom egyebek közt azon nagyon plausibilis indokot fejtegetni, hogy az államnak épen a párbaj esetében, azt az állítólagos önbíráskodást, a melyben a büntetethőség okát feltalálhatni véli, legkevésbé van joga subsummálni, mert a személyes becsületet igen olcsó portékának tekintvén, nem gondoskodik arról, hogy annak megsértése törvény útján kielégítő megtorlást nyerjen; — csak azt az egyet említem fel, hogy azon nézet, mintha a párbajban önbíráskodás rejlenék, merőben helytelen és a tényeknek egyáltalán meg nem felelő. A párbaj minden inkább, csak nem önbíráskodás! Engedje meg a Tekintetes Törvényszék, hogy ennek igazolására felolvassam egy jeles szaktudós csattanósan meggyőző véleményét:

«Ich bin nicht der Ansicht: das Duell gehöre unter die unerlaubte Selbsthilfe. Es findet seine Begründung in der Selbsthilfe ganz und gar nicht; es findet sie in etwas ganz Anderen. Wer angegriffen worden ist, will gerade dem Angreifenden gegenüber zeigen, dass er die Verachtung, die im Angriffe liegt, nicht verdienen; er will zeigen, dass der Vorwurf, der ihm gemacht wird, dass die Voraussetzung eine irrig ist, und dass er dafür selbst sein Leben in die Schanze zu schlagen bereit ist. Das ist die schöne und einzige motivirende Seite des Duells. Wenn ich demjenigen, der mich beleidigt hat, sage: Du hast mich falsch taxirt, indem Du mich für einen ehrlosen Menschen haltest, ich will Dir das Gegentheil zeigen, wenn ich mich bereit erkläre, mein Leben dafür einzusetzen — so ist das an und für sich nichts Unerlaubtes.»

Bárhogy nézzem az elméletet, én azt tudományosan kielégítőnek nem tartom. Nem is a jogtudománynak mint ilyennek, hanem az állampolitikának köszönheti az lételét.

A párbaj egyszerűen társadalmi rosznak tartatik és a törvény tilalma és büntetése által kiirtatni céloztatik.

Magam is rosznak, a régi ököljog egy culturállamba egyáltalán nem illő foszlányának tartom azt; de tagadom, hogy törvényhozási tilalom és büntetés által kiirtatni lehetne.

Vessünk csak egy futó pillantást e dologra úgy amint az életben jelentkezni szokott!

Az, a ki efféle becsületbeli ügylethe keveredik, valóban saját-ságos helyzetbe jut.

Egyfelől: az állam felemelt büntető karja tiltólag fenyegeti; másfelől: a társadalmi kör, melyben, *illic* kell, kérelhetetlenül követeli tőle becsületbeli kötelességének teljesítését. Egyfelől: az állam hatalmának háttérében: a büntetés; de másfelől: a társadalmi ép e büntetést vértanúságnak — dicsőségnak tekinti, és így a büntetés, a helyett, hogy elrémitene, épen ellenkezőleg, nevezetes ösztönt nyújt a tilalom megszegésére. Egyfelől: a társadalom megvetése — a becstelenség, melynek szégyenét egy egész életen át letörölhetetlenül magával hordani kénytelen; másfelől: állampolgári büntetés; tehát érzéki ros ugyan, de olyan ros, melyet nemcsak könnyen elviselhetővé, sőt egyenesen kéjjé varázsol azon remény, igazabban meggyőződés, hogy annak következménye, illetőleg jutalma vagy kárpótlása: a vértanúság — a hősiesség babérkoszorúja s tehát oly kincs, mely egy egész élet kellemét biztosítja!

Hol van az a hős gyáva vagy gyáva hős, ki e két tűz közé szorítva, az államhatalom tilalmának engedve, és dacosan arcot fordítana a társadalomnak? Ki elég gyáva vagy elég hős meghasonlani egy egész élettel? Ki, ha még ifju is, s így az ábrándok honában inkább tévelygő: ellent tudna állani azon ingernek, hogy a társadalmi élet követelményeivel szemben vajmi tehetetlen állam-

hatalom tilalmának csak annál csúbbabb megszegésével magát: legalább is a nap hősvé fel ne emelje!?

Én nem tudok megszabadulni azon gondolattól, hogy a párbaj büntethetőségét még az állampolitika sem indicálja. — Hiszen ily körülmények között, a milyeket most csak pár vonásban jelezni szerencsém volt, az állam a bajnak tiltó és büntető törvény által nem hogy elejét venné, de rosszabbá teszi azt, sőt saját tekintélyét kockáztatja, mert a küzdelemben, melyet a társadalommal ví, okvetlenül vereséget szenvedni kénytelen. De mit ér a törvény, ha nincs meg benne a minősítvény arra, hogy az állampolgároknak meggyőződésé izmosodjék? Az ily törvény nemcsak nem czélszerű, de egyenesen káros. A törvény csak ott éri el feladatának valódi tökélyét, csak ott jogszabály a szó nemes értelmében, ha azon polgároknak, a kik követésére hivatják, meggyőződéssé érlelődik! Nem a társadalom van a törvényért, hanem a törvény van a társadalomért! Ha a társadalom bizonyos előítélettől magát emancipálni nem képes, először is társadalmi uton kell a baj orvoslását megkísérteni; de minden törvény, mely a társadalmi élet részleteivel (Anschauung) egyenes ellentétben nyeri alkotását: — az én véleményem szerint legalább — elhibázott kísérlet.

Mennyiben sikerült, nem tudom, de mindezekkel azt akartam meggyőződésemhez képest kimutatni, hogy a párbaj büntethetősége sem tudományosan meg nem állapítható, sem állampolitikailag nem indicált. És most áttérek az előttünk fekvő concret esetre.

Mindenekelőtt ki kell emelnem, hogy az ügyési vád azon állítása, mintha ez esetben a párbaj halálos kimenetelű lett volna: nem alapos.

E körülmény félreismerhetlen fontossága a vádbeli tény beszámítása tekintetében, ha ugyan beszámítható; és ennél fogva azt rectificálni kénytelenítettem.

A bonczolási jegyzőkönyv, illetve orvosi vélemény, azt igazolja, hogy a seb, melyet védeczem ellenfelén ejtett, nem absolute halálos volt, mert a halál oka belső elvérzés volt. — Azt is mondja az orvosi vélemény, hogy a keresztülvágott üterek lekötése által a belső elvérzést megakadályozni lehetett volna.

A menség lehetősége e szerint szakértőileg constátálva levén, nem lehet azt mondani, hogy a sebzés halálos volt. — Igaz, hogy bármiként okoskodjunk is, a sértés és a halál között meg volt a causalis nexus, de a tény beszámításának kérdésénél nem az eredmény, hanem a sértés maga in concreto jön tekintetbe. — Volt egyszer egy criminalis esetem, a hol valaki egy másiknak ujján késsel könnyű sebet ejtett. A sértett a sebet nem ápolta, hideg ellen nem óvta, meghűtötte, a seb elmergesedett és az eredetileg könnyű sértésnek utóbb a sértett áldozatul esett, meghalt. Itt is meg volt a sértés és a halál között a causalis nexus, de vajjon nem lett volna-e fonokság ez esetben a sértőt ölással vádolni?

Én egyébként az orvosi bonczleletet és az orvosi véleményt, szóval a szakértői eljárást egy tekintetben hiányosnak tartom. — Nézetem szerint ugyanis abba felölteni vagy különleg bekívánni kellett volna az elhunyt gyógykezelésének genesisét is, szóval a kórtörténetet; és constátálni, ha vajjon a gyógykezelésben megtörténtek-e azon intézkedések, alkalmaztattak-e és helyesen alkalmaztattak-e azon óvszerek, melyek a szaktudomány szerint az élet megmentését legalább remélni engedik.

Szakértő nem vagyok ugyan, hogy az orvosi bonczleletben megnevezett jelesebb véredények keresztülvágása által okozott elvérzésnek nagyon hamar, legkésőbb pár óra alatt bekövetkezni kell.

Jelen esetben azonban a halál a sértés után csakis negyed napra következett be.

Ennél fogva vagy nem igaz, hogy a halál oka elvérzés volt, vagy ha igaz, okvetlenül kellett az elhunyt betegségének lefolyásánál egy olyan időköznek lenni, a mikor a vérzés elállott, különben harmad napon túl nem maradhatott volna életben. Amde, ha volt ily időköz, ismét kérdés, hogy a megállott vérzést mi idézte megint elő? Nem-e helytelen gyógymód, nem-e a kellő ápolás hiánya, nem-e okatlan helyiségváltoztatás? stb.

De nézzük jelen esetben a beszámíthatóság kérdését.

Tegyük fel, hogy a párbaj büntethetősége elvileg annyira evidens, hogy a felett vitázni sem lehet. Tegyük fel, hogy e vétség már a fegyverek használata, ez esetben tehát a kardok összecsapásával végrehajtottnak tekintendő, a minthogy a modern felfogás így is tartja.

Azt egyet senki kétségbe nem vonhatja, hogy a büntető jogtudomány szerint bármely tiltott cselekmény pusztá végrehajtása magában véve még nem elég a beszámíthatóságra, mert lehetnek okok, melyek a beszámíthatóságot nemcsak enyhítik, de egyenesen kizárják. És ez esetben vannak ily okok.

Tény az, hogy védeczemet a szerencsétlen elhunyt következetes folytonossággal becsületében sértette és párbajra ingerelte.

Tény az, mert maga az elhunyt is halála által hitelesített vallomásaiban, de kivüle több kihallgatott tanu is, védeczem vallomásaival összhangzólag igazolja, hogy az elhunyt védeczemet már annakelőtte két ízben becsületében megsértette és párbajra kihívta, de védeczem e kihívást mindkétszer kikerülte, inkább eltűrvén a különben is heves véralkatu, szenvedélyes pályatárs jogtalan kifakadásait; míg végre a harmadik vérlázító sértés és kihívás be nem következett, mely elől nemcsak vérig sebző természeténél, de különösen azon oknál fogva többé kitérni nem lehetett, mert nyilvános helyen és oly modorban történt, hogy általa védeczem

nemcsak pályatársai, de az egész világ előtt olykép megbélyegezve állott, hogy csakis a kihívás elfogadásával menthette meg személyes becsületét és hírnevét.

Védeczem tehát ez előzmények után akkor, a mikor a harmadik és legutolsó kihívást elfogadta, már olyan erkölcsi kényszerhelyzetben volt, hogy mást józanul és becsülettel tennie nem is lehetett, ha csak egész életére kihatólag magán a becsstelenség és gyávaság vádját száradni engedni nem akarta.

Én lelkem teljes meggyőződésével azt állítom, hogy védeczem tette: a jogos s annál fogva büntelen önvédelem in optima forma. Mert ha bebizonyítva van, hogy ő a párbajra már két ízben erőlesen ingerelve lett, de azt mindkétszer, tiltott voltának tudatában, elodáztá, és harmad ízben elvégre a kifejtett körülmények között, s tehát személyének, becsületének oly tetteles, oly fenyegető, oly közvetlen megtámadására fogadta el, hogy e megtámadás elhárítására más eszköz már rendelkezésére nem állott többé: — akkor a jogos önvédelem minden criteriuma előttünk áll.

Mert miben állott ama ros, mely személyét és becsületét ama megtámadás által veszélyezteté? Az erkölcsi megbélyegzésben, melyet a társadalom ítélete szentesít. Volt-e más eszköz az erkölcsi megbélyegzés elkerülésére, mint a kihívás elfogadása? Nem. Mert ha például a törvény rendes útját vette volna igénybe, ezzel a becsületét fenyegető veszélyt nemcsak el nem hárította, sőt egyenesen elmérgesítette volna.

De tovább megyek és mindezek ellenében azon argumentumot, hogy védeczemnek talán még a kifejtett kényszerhelyzetben sem kellett volna a kihívást elfogadni és megverekedni vagvis az incriminált vétséget végrehajtani; azaz: tegyük fel, hogy védeczem a kihívás elfogadása és a tényleges megvívás elkövetésével túllépett a büntelen önvédelem határain.

A büntető jogtudomány azt tanítja (és ez a legújabb magyar büntető törvényjavaslat 78. §-ában is kimondva van), hogy a jogos önvédelemnek félelemből, ijedségből vagy megzavarodásból történt túlhágása büntetés alá nem esik.

És azt valóban nem vonhatja kétségbe a legelfogultabb ítélet sem, hogy ez esetben védeczem mind e három physical bajnak prédája volt.

Félt a személyét fenyegető erkölcsi megbélyegzéstől, meg volt ijedve a megtámadás hevessege s közvetlensége miatt, és meg volt zavarodva, mert az állam és a társadalom két tüze közé volt szorítva.

Hogy védeczem lehetőleg kerülte a párbajt, még a harmadik kihívás elfogadása után is, mutatja az, hogy az ismételve megkísértett kiegyenlítésre a tanuk és segítők egyhangu vallomása szerint készséggel hajlandó volt, de e kiegyenlítési kísérletek, a mint maga a szerencsétlen áldozat — halálával hitelesített vallomásaiban — beismeri, egyedül az ő engesztelhetetlen gyűlöletén szenvedtek hajótörést, holott épen ő volt a sértő, és így neki kellett volna elfogadni a kiegyenlítés azon módját, melylyel a sértett vádlott megelégedni elég jóakarattal és önmérséklettel birt.

Védeczem még a párbaj helyszínén is, mielőtt a vívás tényleg megkezdett volna, hajlandó volt a kibékülésre.

Még csak azt említem fel legvégül, hogy a párbaj ez esetben a legnagyobb elővigyázattal, tehát már a priori oly módon inscenizotatott, hogy annak szomorú következményét csak a szerencsétlen véletlennek, vagy talán az áldozatot — méltatlankodásáért büntetni akaró gondviselésnek lehet tulajdonítani. — A test nemesebb részei fedve voltak. — A vágás maga csupa véletlenségből nyerte súlyos voltát abban, hogy épen a bordák között hatolt be, mert ily vágást csúszatosan kiszámítva alkalmazni amint egyáltalán lehetetlen, ugy különösen védeczemre nézve lehetetlen volt, mert vívni nem is tud. Összefoglalva már most a mondottakat, miután:

1-ször ha nem sikerült is meggyőződést keltenem az iránt, hogy a párbaj nem büntethető, azt mégis kimutattam, hogy büntethetőségének kérdése legalább is disputabilis; — miután

2-szor kimutattam, hogy jelen concret esetben az incriminált vétséget — de semmi esetre sem büntényt védeczem a jogos önvédelem jogán követte el, és így neki az be nem számítható;

annál fogva védeczemet a vád alól egyszerűen felmentetni kérem.

Tekintetes Törvényszék! Tétéles törvénykönyvünk nincs. — Törvényes gyakorlatra ép oly kevéssé hivatkozhatunk, mert a párbaj, hála az égnek vagy talán rendőri intézményeink fejletlen voltának, honi törvénykezésünk mezején még csakis szórványosan, tehát oly jelentéktelen mérvben szerepelt elbirálási anyagul, hogy a felette épen annál fogva nagyon különbözőleg hozott ítéletekből oly törvénykezési gyakorlatot meg nem állapíthatunk, melyre, mint a tétéles törvény helyettesítőjére jogosan hivatkozni lehetne; mert a tétéles törvényt csak oly gyakorlat helyettesítheti, mely analog ügyekben hosszú időn át hozatni szokott merőben egyöntetű ítéletekben nyilvánul.

A tétéles tekintély e merő hiánya ösztönzött engem arra, hogy a vádat tevő tényt illeténél talán mélyebbre szemügyre vegyem; minden oldalról megvilágítsam, mert a Tettes Törvényszék is, ép a tétéles törvény vagy gyakorlat merő hiánya mellett egyenesen csak a maga bölcsességére van utalva.

Radenich János.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

állói-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre 6 ft negyedévre 3 ft. A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Természettörvények és jogi formák az államéletben. Dr. Kunecz Ignác, jogtanár urtól. — A kereskedelmi jog egysége a magyar korona területén, különös vonatkozással a német birodalmi keresk főtörvényszékére. Dr. Nagy Ferencz urtól. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — A büntetőjogi elévülésről. Friedmann Arthur, ügyvéd urtól. — A német jogászyülés, — Különfélek.
MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Természettörvények és jogi formák az államéletben.

A középkorban az államélet magánjogi formákban oszlott föl. A közjogi felfogás egyes tényezői csak századok hosszas küzdelmében győzték le azon magánjogi áramlatot, melynek elvei a hűbériségben nyertek kifejezést, és melynek formalismusa a bölcsészet akkori módjával teljes összhangzatban volt. Oly elvek, melyek az állam legfontosabb érdekei által indokolva voltak, magánjogi formába lettek öltöztetve; pl. Franciaország nagyhatalmi állását, integritását és nemzeti vezérelveit Angolországgal szemközt védő saliai trónörökösödési törvény a nőági fiivadékok kizárása tekintetében így indokoltott: „Ubi autem mater nullum jus haberet, nec filius esset habiturus».

Napjainkban bár még mindig nagy azoknak száma, kik az államügyeket a perek megvitatásának módszere szerint tárgyalják, — s hogy csak a legszembeütőbb példát emlitem, — a képviselői állást magánjogi meghatalmazásnak tekintik, bár még mindig nagy azoknak száma, kik a jogformáknak, melyek szerint a bíró tartozik itélni, az állam természetörvényeit alárendelhetni vélik, mégis nemcsak a politikai tudományok, vagyis az elmélet körében, hanem a gyakorlati életben is mindinkább érvényre és elismerésre jut azon igazság, hogy vannak az államéletben oly természetörvények, melyek nem függnék emberi akarattól, és melyeket büntetlenül megsérteni a jogi formák legszigorubb megtartása mellett sem lehet.

De miként a történet egyetemes tanusága szerint minden nagyjelentőségű eszme, midőn keletkezik, túláradoz medrén, sok tévedést és előítéletet elsodorva, megczáfolhatlan igazságokat is, legalább egy időre, taktékozó habjaiba temet: úgy napjainkban az állami természetörvényeknek érvényre emelkedése a mult század bölcsészeti eszményeiből eredő jogi formákat minden megkülönböztetés nélkül romba dönteni igyekszik, és az állami physiologiának mai rendszeresebb művelése az államnak jogi lényegéből eredő igazságokat ábrándképeknek hirdeti, vagy legalább azoknak igen alárendelt jelentőséget tulajdonít.

És követőre bőven találunk. Nagy az ujság varázsa. Sok ember a legszentebb igazságokat rabláncz gyanánt veti el, s midőn a szabadság garantiáitól fosztja meg legalább elméletileg magát, azt hiszi, hogy csak most igazán előítélettől mentes fölvilágosodott ember. De vajjon a miért a mult század annyira lelkesedni tudott, azt ma a boszorkányperek körébe számüzzük-e? MONTESQUIEU-t, KANT-ot ily mértékben tulszárnyalta volna már korunk?

Nem csodálkozom az új irány harczosainak tulzásai és szenvedélye fölött. Az ostromló hadseregek nemcsak az ellenséges bástyát rombolják le, hanem a békés család tűzhelyet is sokszor romok alá temetik. Az új irány harczosai előtt is ott állanak a régi iskola hatalmas bástyái, s e bástyák fölött azoknak emléke öröklik, kiket minden idők legnagyobb emberei közt említ a történet. A természettani irány is tehát, hogy győztes zászlaját ama bástyák romjaira tüzhesse, mindent, mi útjába esik, eltapod.

Ki tagadná, hogy ezen zászlóra sok igazság van írva? Mégis egy nagy korszak nagy embereinek annyi dicső vívmánya nem lehet elavult ócskaság; nem is lehet pusztá lépcső, melynek csak azon érdeme van, hogy magasabbra jutni segített, s azontúl rendeltetése a feledségbe — jutás. A természettani iskola nagy haladás elméletileg és nagy előny a gyakorlati élet szempontjából. De ha a mult század bölcsészeti vívmányait megsemmisitené, akkor oly hanyatlás volna az, melynél a bölcsészet minden tévedései, THALES-től mai napig inkább volnának tűrhetők.

A természetörvényt a bölcsészet formái magukba nemcsak fölvehetik, hanem kell is, hogy fölvegyék. — A bölcsészeti formák természetellenes alkalmazása megölheti az államot; de a természettani irány egyoldalúsága ugyanazt teheti. A természetörvények csak a bölcsészeti formák által állandósíthatók. Szükséges, hogy az állam physiologiai tulajdonságai a népek jogi öntudatába átmenjenek, azaz jogi szükségképesség gyanánt szerepeljenek. Különb az állami természetörvények csak jégre irt betűk maradnak, és üdvös hatásukat nem gyakorolhatják. — Nemcsak erőt és állandóságot, hanem mérsékletet is a bölcsészetből fölmerült jogi forma ad a természetörvény befolyásának, miként megfordítva a természetörvény a bölcsészet hatásának. Csak a bölcsészet fényénél valósítható meg a természetörvény a történeti continuitás értelmében. Mert minden egyoldalúság rohamos átalakulásra és feloszlásra vezet. A természetörvény tiltja a tabula rasá-k politikáját, ámde bölcsészet nélkül

nincs benne következetesség, jogi forma nélkül nincs benne állandóság, s így egyoldalulag alkalmazva épen a tabula rasá-khoz vezet, és forradalmi tán nagyobb mérvben, mint ROUSSEAU Contrat Social-ja.

Ne feledjük el, hogy az államélet törvényei ugyan természettörvények, de azért lényegesen különböznek a külső természet törvényeitől. Az utóbbiak fölött megszeghetlen kényszerűség őrökdi, az előbbiek szükségképek ugyan az állam fenmaradása végett, de azért ép úgy megszeghetők, mint azok megszegése által az állam megsemmisíthető. Szükséges tehát azoknak magasb sanctiója, szükséges, hogy azok ne vak erők gyanánt, hanem az állami eszményből folyó jogi formákba öltöztetve éljenek a népek öntudatában. Ha erkölcsi sanctióban részesítvük az egyén egészségi törvényei, még inkább kell, hogy jogi sanctio védje az állami élettörvényeket.

Az állami természettörvények és jogi formák kiegyeztetését három szempontból kísérel meg:

- I. az állami eszmény,
- II. az állam-keletkezés,
- III. az állami személyiség szempontjából.

I. Az állameszmény.

Minden politikai fejtegetésnek bölcsészetiileg szükségképi kiindulási pontja az állameszmény. FRANTZ műve szembeszökő ellenmondást tartalmaz, midőn hangsúlyozza, hogy az ideál nem mellőzhető, és mégis tagadja, hogy az kiindulási pont.¹ Az ideál nem él alamizsnából. Vagy létezik s uralkodik az egész rendszer fölött, tehát kiindulási pont; vagy ha nem uralkodik, akkor nem is létezik. Valamint azon állítása is ellenmondást képez az ideálnak általa is elismert mellőzhetlenségével, hogy az állam definitiója lehetlen, annak megkísértése pedig veszélyes.² Mert a definitio, ha a czélt magában foglalja, épen az ideál; ha a definitio veszélyes, akkor az ideál is az, ha az első lehetlen, akkor a második is az.

Az állameszmény és tényleges állam közt nem az a viszony, mely pl. a gazdasági érdek és e szerint vezető növényzeti fejlődés közt létezik. Mert az állameszmény a concrét államnak lényege. S a hol az állameszményből épen semmi sincs megvalósítva, ott nincs is állam. Nem elég tehát azt mondani, hogy az állam az ideálnak alá van vetve, mert az állam az ideál által létezik, annak kisugárzása. Tehát nem úgy van az állam az ideálnak alárendelve, mint az egyes ember az erkölcsi törvénynek. Az erkölcstelen ember is még mindig ember. Ellenben hol az állameszményből egy szikra sem valósult meg, ott lehet szervezett rablócsapat, de állam ott nincs.

Az állameszmény a jogeszméből merül fel. Tehát nem az erkölcsből. A politikai morál nagyjelentőségű, de mégis abból az állameszményt származtatni nem lehet.

A jogból fölmerülő állameszmény pedig magában véve ugyan nem organismus, de kifejlődésének és meg-

valóságának alakja organismus, t. i. a tényleg létező állam.

A jog bölcsészetiileg megelőzi az államot, nem az egyes embernek eszméjéből, hanem az emberiségnek mint cultur-egésznek eszméjéből származik, legalább végelemzésben. Az egyes ember természetén csak annyiban alapszik, mennyiben az ember mint öntudatos lény, csak a szabadság légkörében képes emberiségi hivatását betölteni, akár áll e hivatás világeseemények intézésében, akár szorítkozik a családi tűzhelyre. Az emberiségnek, mint cultur-egésznek, létét tagadni, vagy az egyént ezen eszmétől jogilag elszigetelni annyit tennie, mint az emberiséget egyéni elemeire fölosztalni, s azt eszközölni, hogy míg az öntudatlan természetben napfény és vihar, élet és enyészet egy magasztos egység képét tünteteti föl: addig az öntudat körében zürzavar uralkodjék. Ha tévedés az egyes államokra vonatkozó politikai atomismus, akkor még nagyobb tévedés az emberiségre vonatkozó culturali atomismus. Midőn Aristoteles azt állítja, hogy az ember az államért született, akkor az egyénnek most kifejtett emberiségi állását is jelezte, mert a görögöknél az állam volt a mindent átkoroló erkölcsi világrend, a görög állam a barbarokkal szemközt az volt, mi mai nap a művelt emberiség, még pedig ennek mind állami, mind társadalmi élete együtt. Ha tehát a görögök a jogot az államból származtatták, annak egészen más értelme van, mint midőn napjainkban sokan ugyanazt teszik. A jogot az ugynevezett világállamból sem lehet származtatni, mert ez is az emberiség életének csak egyik oldalát képezi.

A jognak az emberiség eszméjéből származtatása minden más elméletek közül legnagyobb ellentétben a communismussal áll, mely utóbbi az egyént a jogeszmé megalapításánál oly mérvben tekinti mindenhatónak, hogy mind az állam, mind az emberiség érdekeit az egyes jólétének áldozza föl; s megszegve azon törvényt, mely szerint az egyén csak mint az emberiség tagja emelkedhetik tökély felé, gyakorlati következményeiben az egyént is tönkre tenné, ha tetteleg életbe lépne. Ha a communismus az emberiségre hivatkozik, az önámítás vagy szemfényvesztés. A communismus inkábbba ROUSSEAU-féle individualismus folytatása, mely minden szerves egészet tagad. Az egyéni jólét nem cél, hanem csak eszköz magasabb célokra. De ép ily hatályos eszköz az egyéni küzdelem, sőt szenvedés is. Ha az egyéntől elvonnók küzdelmét, szenvedéseit, ép úgy megsemmisülne a cultura, mintha végkép tönkre tennők az egyénnek jólétét, reményeit.

A jogállapot abban áll, hogy senkise akadályoztasék más által emberiségi hivatásának betöltésében.

Miként az emberiségnek mint culturali egésznek eszméje bölcsészeti szükségképiség, úgy bölcsészetiileg szükséges az is, hogy meg legyen valósítva a jogállapot, mint a mely nélkül az emberiségi cultur-egész nem fejlődhetik. A jogállapot megvalósítója az állam.

Dr. Kuncz Ignác,
jogtanár.

¹ Die Naturlehre des Staates. 55. l.

² U. o. 68., 69. l.

A keresked. jog egysége a magyar korona területén,

különös vonatkozással a ném. bir. ker. főtörvényszékre.

Folytatás.

A második nem kevesebb aggodalmat keltő nehézség a *nyelvkérdés*, vagyis azon kérdés, hogy a szervezendő törvényszék ügyvitelében minő nyelv alkalmaztassék? E tekintetben két egymással ellentétes rendszer fekszik előttünk. Vagy megengedjük ugyanis, hogy a törvényszék tanácskozási és ügyviteli nyelve magyar és horvát egyidejűleg legyen, vagy kimondjuk, hogy a törvényszék ügyviteli nyelve csak egységes lehet, mely utóbbi esetben természetesen csak a magyar nyelv alkalmazásáról lehet szó. Első esetben eleve le kellene mondanunk arról, hogy a törvényszék tanácskozásai közösek lehessenek. Nem maradna tehát egyéb hátra, mint a szervezendő törvényszéket két egymástól elkülönített osztályra, egy magyar és egy horvát tanácsra osztani fel, előbbi magyar, utóbbi horvát tanácskozási és ügyviteli nyelvvel. Minden ügydarab, mely magyar bíróságok által terjesztetnék fel, a magyar, minden horvát ügydarab a horvát osztályhoz utasítatnék eldöntés végett. Az elintézés módja szintén mindkét nyelven külön történnék, úgy hogy a két osztály működése teljesen párhuzamosan haladna egymás mellett. Ily megoldási mód kétségkívül azon előnnyel járna, hogy mindennemű tolmácsolás vagy fordítás nélkülözhetővé válnék, minek folytán az ügymenet bizonyára gyorsabb volna, mint más rendszer mellett. Vajjon azonban a törvényszék működése ily esetben egységes alapon nyugodnék-e, az más kérdés. Ha a két tanács semmi érintkezésben nem állana egymással, akkor az egység a törvényszék szervezetében ugyan, de nem az igazságszolgáltatásban volna meg. Az egység látszata volna csak meg, tényleg azonban a kereskedelmi jog gyakorlata ellentétes utakon haladna, s az egységes jogfejlődés épenséggel nem volna biztosítva.

Ennélfogva az egységes igazságszolgáltatás szempontjából multhatlanul szükséges, hogy, ha már egységes ügyviteli nyelvtől eltekintünk, a két osztály egymással folytonos érintkezésben maradjon. Hogy ez miként érhető el, arra nézve a német birodalmi kereskedelmi főtörvényszék szervezete biztos támpontot szolgáltat. Itt ugyanis az ügyek elintézése szintén külön tanácsokban történik, melyek egymástól teljesen függetlenül működnek. Mindazonáltal az egyik tanács döntvényei mindenkor a másik tanácssal közlendők és megfordítva. Ha pedig egyik tanács véleménye a másik tanács egy korábbi ítéletétől eltér, az ügy egy közös tanácsban, a plenumban döntetik el. Ugyanezen eljárást lehetne behozni az általunk javasolt törvényszéknél is, mely esetben azonban a közös ülések tárgyalási nyelve ismét csak egy lehetne, t. i. a magyar. Azonkívül a közös tanács hatásköréhez még más fontosabb ügyek is tartozhatnának, melyek szintén csak egységesen intéztetnének el.

A megoldás ezen módja természetesen azt involválja, hogy a törvényszék horvát tagjai a magyar nyelvet

tökéletesen bírják, ezen ismeret nélkül közös tanácskozások el nem levén képzelhetők. Ugyanez áll azonban azon esetben is, ha a törvényszék tanácskozási és ügyviteli nyelve mindenben egységes volna. E tekintetben tehát nincs különbség. Hogy ebben nagy nehézség volna, nem hiszszük, mert épen a jelesebb horvát jogászok közt van sok olyan, kik a magyar nyelvben teljesen jártasak.

Ha e szerint a törvényszék horvát tagjaira nézve teljesen egyre megy, vajjon egységes, avagy pedig dualistikus, vegyes ügyviteli nyelv alkalmaztatik, úgy más tekintetben az egységes ügyviteli nyelv rendszere mégis több nehézséggel jár, mint a kifejtett vegyes rendszer, a mennyiben ugyanis a horvát ügydarabok minden esetben magyarul kezeltetnének, magyarul referáltatnának és magyarul intéztetnének el, miglen az utóbbi rendszer mellett ez csak kivételesen történnék. Fordítások egyik esetben úgy mint a másokban volnának szükségesek, mert hogy a horvát ügyek fölötti ítéletek csak horvát nyelven közöltethetnének az érdekelt felekkel, kétséget nem szenved. Mig azonban egységes ügyviteli nyelv mellett fordítások minden egyes esetben, addig a vegyes rendszer mellett ilyenek csak kivételesen lennének szükségesek, s így az ügymenet utóbbi esetben mindenesetre gyorsabb volna.

Hogy magyar szempontból a teljesen keresztülvitt egység, horvát szempontból a consequenter alkalmazott és minden közös érintkezést kizáró dualismus volna legkivánatosabb, elismerjük. Midőn azonban az előbbi rendszer horvát részről alig fogadtatnék el, utóbbi esetben pedig az egységes igazságszolgáltatás volna veszélyeztetve: legcélszerűbb leendő a két ellentétet az által kiegyenlíteni, hogy a két osztály mellett közös tanács létesíttetik, a midőn egységes ügyviteli nyelv és dualismus jönne alkalmazásba. Kétségkívül complicált viszony, nézetünk szerint azonban az egyedüli mód, mely a kivített remélni engedi. Végre egységes ügyviteli nyelv mellett sem kerülhetnők ki azt, hogy az ügyek szaporodtával a törvényszék több tanácsra fel ne osztassék s ez esetben is az igazságszolgáltatás egysége csak úgy volna biztosítva, ha az egyes tanácsok egyetértéssel azaz közös tanácskozások alkalmazása mellett működnének, mint ezt a német birodalmi kereskedelmi főtörvényszék példája is tanúsítja.

Mindezekkel azonban a nehézségek sora nincs kimerítve, bár tagadhatlan, hogy a kérdés politikai és hogy úgy mondjuk nemzetiségi oldala egyéb nehézségeket aránylag kevésbé nagy jelentőségűeknek kell hogy feltüntessen. A most szemügyre veendő nehézségek *jogi természetűek* s itt mindenekelőtt azon körülmény veendő tekintetbe, hogy a kereskedelmi jog forrása nem egyedül a kereskedelmi törvény levén, hanem nagyrészt a tulajdonképeni *magánjog* (k. t. i. §-a), az alkotandó törvények azon helyzetbe is fog jutni, hogy egyes kérdésekben a magánjog szabályait alkalmazza. Tudvalevő azonban, Magyarország és Horvátország magánjoga nem egységes, hanem ellenkezőleg, míg a horvát magánjog nem más mint az eredeti alakban recipiált osztrák polgári

törvénykönyv, addig Magyarországon az osztr. törvénykönyv csak részben, t. i. Erdély egész kiterjedésében, a szűkebb Magyarországon ellenben csak annyiban bír érvénnyel, a mennyiben a telekkönyvi intézménnyel áll kapcsolatban. De még ha elismerjük is, hogy a tulajdonképi Magyarországon az osztr. polg. törvénykönyv *tényleg* különösen a kötelmi jog terén szintén alkalmaztatik, s így voltaképen Magyarország és Horvátország magánjoga között, legalább a mennyiben a magánjog a kereskedelmi jognál jön tekintetbe, különbség ez időben nem létezik, úgy az alkotandó magyar magánjogi codex megvalósításával ezen tényleges egység mindenestre meg leendő szakítva. Midőn ennél fogva a kereskedelmi jogban a magánjog alkalmazása kerül szóba, azon kérdés merül fel, vajjon a magyar vagy a horvát magánjog legyen-e az alkalmazandó jogforrás? E tekintetben a felelet, azt hisszük, igen közel fekszik: a magyar ügyekben a magyar, a horvát ügyekben a horvát magánjog fog alkalmaztatni, s így nehézségről nem lehet szó. (De egységről sem. Szerk.) Nehézség azonban igen is található azon körülményben, hogy a magánjog döntő gyakorlata Magyarországon a budapesti legfőbb ítélőszék, Horvátországban a zágrábi hétszemélyes tábla hatásköréhez tartozván, az alkotandó kereskedelmi főtörvény-szék könnyen azon helyzetbe fog jutni, hogy ezektől eltérő felfogást tanusítson a magánjogi szabályok alkalmazásánál és magyarázatánál. Ilyképen a kereskedelmi jog egysége az egyes országok magánjogának egysége árán valószínűleg meg s egy nagyobb jelentőségű cél tétetnének kockára egy kisebb cél elérése miatt.

Az inconvenientiák, melyek ilyformán támadnak, mindenestre komoly természetűek; mindazonáltal azt hisszük, hogy ez nem oly nehézség, mely eszménk megvalósítását lehetetlenné tenné. E nehézség meg volt Németországban is, sőt még fokozottabb mérvben, mert nem két, hanem talán tizenkét legfőbb törvényszék gyakorlatával kellett számolni. A nehézség elhárítható különösen az által, ha az alkotandó törvényszék illetősége szorosan körülíratik olyképen, hogy minden oly ügy, mely inkább civilis természetű, abból kivéttessék s a legfőbb ítélőszék, illetve a horvát hétszemélyes tábla illetőségéhez utasíttassék. Midőn pedig tisztán kereskedelmi ügyet kell magánjogi alapon elbírálni, a törvényszék kötelessége leendő a legfőbb ítélőszék, illetőleg a horvát hétszemélyes tábla gyakorlatát tekintetbe venni, s így ellentétől a magánjog gyakorlatában nem kell tartani. Különben is a kereskedelmi főtörvényszék ritkán lesz azon helyzetben, hogy nagy elvi jelentőségű magánjogi határozatokat hozzon; legtöbb esetben a magánjogot illető kérdések csak incidentális jellegűek lesznek, s ha ilyenekben eltérések is fordulnak elő, ezek a magánjog egységes fejlődésmenetét nem fogják megzavarni.

Sokkal nagyobb nehézség rejlik azon körülményben, hogy Magyarországon más *eljárás* létezik, mint Horvátországban. Itt mindenekelőtt azon kérdés merül fel, vajjon egy alkotandó kereskedelmi főtörvényszék intézménye megfér-e általában különböző eljárással?

Avagy szükséges-e keresked. ügyekre nézve egy külön eljárást megállapítani, mely Magyarországon is, Horvátországban is érvényes legyen?

Folyt. követk.

Dr. Nagy Ferencz.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

A törzshübér ezen nehézkes és költséges átruházásai IV. Vilmos alatt 1833-ik évben hozott parlamenti határozat intézkedései által egyszerűsítve lettek. E szerint a ki a törzshüberről rendelkezni akar, ebbeli jogosultságát egy a kérdéses parlamenti határozatra vonatkozó s a court of chancery könyveibe bevezetendő egyszerű okmányval megszerezhetette; miáltal a törzshübér vagyont illetőleg mindenki ugyszólván feltétlen rendelkezési jogosultságot nyert. Ugyanezen törvény a törzshübért alapítani szándékozóknak megengedi, hogy háromnál nem több személyt alapítványörökül rendeljenek; az alapítványörökül rendelendő egyéneknek azonban a törzshübér alapításakor már életben kell lenniök. Mig a kirendelt alapítvány örök, vagy csak egy is közülök életben van, addig a törzshüberről csak az ő beleegyezésökkel lehet rendelkezni; az alapítványörök azonban a beleegyezés megadásánál semmi korlátnak nincsenek alávetve, s minden velök kötött megszorító intézkedés semmis. — A vagyonnal való rendelkezés korlátozásának nevezetes gátot vet még a III. György alatt keletkezett ugynevezett Thelusson-féle parlamenti határozat, mely szerint ingó és ingatlan vagyonról sem végrendelet által, sem másként nem lehet akként intézkedni, hogy a vagyon kamata vagy másnemű haszna a rendelkező halála után 21 évet meghaladó időre lekötve legyen. — Az angol jog e szerint a törzshübér vagyonra nézve külön, végrendekezés által meg nem változtatható törvényes örökösödési rendet állapít meg; — e vagyont a törvény szerint hívott örököstől élők közötti intézkedés által sem engedi elvonatni; de igen könnyű módot ad arra, hogy a törzshübéri vagyon egyszerű hübéri vagyonná változtassék s ezáltal úgy élők közötti mint halál esetei szabad rendelkezés tárgyává tétessék; és a szabad rendelkezés korlátozásának a vagyon lekötésének nevezetes gátot vet. — Ismeri ugyan ezenkívül az angoljog a parlamenti határozattal alkotott családi hitbizományt, mely a vagyont akként köti le, hogy az ismét csak parlamenti határozat által oldható fel; de az ilyen a legnagyobb ritkaságok közé tartozik; mert egész Angolhonban mindössze egynehány ily családi hitbizomány van.

Az ingó vagyonokban való törvényes örökösödés Angliában akként van szabályozva, hogy a vagyon egyharmad részét a tulélő nő kapja, kétharmadrészét pedig, s illetőleg ha az anya nem él, az egészet a gyermekek nem és korra való tekintet nélkül egyenlően osztják meg. Ha gyermekek nincsenek, akkor a tulélő nő e vagyonok felét kapja. A lemenő ágon a képviselőnek a végtelenségig helye van, s ha unokák és gyermekek együtt örökösödnek törzs szerinti, ha pedig csupán unokák vannak,

fejszerinti osztálynak van helye; holott az ingatlanokban ha csupán unokák vagynak is törzs szerinti örökösödés áll be. — Ha leszármazók nincsenek s az atya él, ez kapja az egész ingó vagyont; ha pedig az atya nem él, az anya és a testvérek egyenlő részben örökösödnek; ha az anya nem él a testvérek, ha testvérek nincsenek az anya az egyedüli örökös. Ezek után a nagyatya, s ha ez sincs életben a nagyanya hivatik az örökösödsre. Ezek után a nagybátyák, nagynénék, unokaöcsök és unokahugok egyenlő osztály mellett örökösödnek.

Kiváló figyelmünket érdemli még a schaffhauseni törvénykönyv, a legújabbkori törvényhozásnak ezen tárgyunkra vonatkozólag igen nevezetes tüneménye, mely a törvényes örökösödés szabályozásánál az öröklött és szerzett vagyonok közötti különbséget fenttartotta. Ezen törvénykönyv, mely egyebekben jórészt a méltán magasztalt zürichi törvénykönyv nyomán készült, és részben 1864. ápril 2-án, részben 1865. szeptember 1-én lépett életbe, e tekintetben következő intézkedéseket tartalmaz. A leszármazó rokonok öröklött és szerzett vagyonban nemi különbségre való tekintet nélkül egyenlően, a gyermekek fejenként, a további leszármazók pedig törzsönként örökösödnek (1809, 1810. §§.). A felmenő és oldalági rokonok örökösödsére nézve azonban a következő szabályozást találjuk:

«1817 §. In der Erbfolge der Ahnen und der Seitenverwandten findet der Grundsatz durchgängig Anwendung, dass das Stammgut wieder dahin zurückfallen soll, woher es gekommen ist, also das väterliche Stammgut auf den Vater, oder wenn dieser nicht mehr am Leben ist, auf die rechtmässigen Erben von der väterlichen Seite, das mütterliche Stammgut auf die Mutter, und wenn diese nicht mehr am Leben ist, auf die rechtmässigen Erben von der mütterlichen Seite: und zwar so, dass das Rückfallsrecht auch in der Stammlinie der Grosseltern, Urgrosseltern u. s. w. seine stete Anwendung findet.»

«Der Vorschlag (az öröklött törzsvagyonon kívüli egyéb vagyon) wird zur einen Hälfte als väterliches, zur anderen Hälfte als mütterliches Gut betrachtet, und so auch unter die Erben vertheilt.»

«§ 1818. Stammgut ist derjenige Theil der Verlassenschaft, welchen der Erblasser im Wege gesetzlicher Erbfolge oder der Vermögensherausgabe erhalten hat, ebenso dasjenige Vermögen, das ihm durch letztwillige Verfügung zugewendet worden ist, insoweit er dasselbe auch durch gesetzliche Erbfolge erhalten haben würde.»

«Was ausser dem Stammgut in der Erbschaft sich vorfindet, gehört zum Vorschlag.»

Ezen elvnek megfelelően a következő 1819—1833. §§-okban a felmenő és oldalági rokonok örökösödsre részletesen van szabályozva, a legnagyobb szigorral figyelve arra, hogy a rokonság további elágazásaiban is a vagyon eredete kikutattassék és figyelembe tartassék; minél fogva például az 1827-ik §. világos intézkedése szerint ha sem lemenő örökösök, sem az apa vagy tőle leszármazó örökösök nincsenek életben, kutatni kell,

hogy az örökhagyóra atyjáról származott törzsvagyon minő részben képezte az atyának saját atyjáról és saját anyjáról származott törzsvagyonát s minő részben szerzeményét; és az apai nagyapa vagy a tőle leszármazók örökösödni fognak azon törzsvagyonban, mely a nagyapáról az apára szállott, továbbá az atya szerzeményének felében (másik fele az apai nagyanyát illeti) úgy az örökhagyó szerzeményének egynegyedrészeben (a többi háromnegyedrészből egy negyedrészt az apai nagyanyát, vagy tőle leszármazókat, kétnegyedrészt pedig az anyai rokonokat illetvén).

A törvényes örökösödsést tárgyazó ezen szabályok súlyának megértésére tudni kell, hogy ezen törvénykönyv egyszersmind a végrendelezési szabadságot is felette megszorítja. Az 1906-ik §-ban ki van mondva, hogy *az öröklött vagyon kétharmadrészéhez*, mint a köteles rész legkisebb hányadához az egész családnak oly örökösödsi joga van, melyet végrendelezési intézkedés által megrovidíteni nem lehet. Az öröklött vagyon ezen kétharmadán felül lévő egyharmadrész, úgy a szerzemény is csak következő részben képezheti végrendelezés tárgyát

a) ha valakinek törvényes házasságból származott leszármazói vannak ezek javára a törzsvagyon ezen egyharmadának egyötödéről és a szerzemény kétötödéről, — harmadik személyek javára a törzsvagyon harmadának egytizedéről — tehát az egész törzsvagyon egyharmad részéről és a szerzemény egyötödéről rendelkezhetik.

b) Ha valakinek atyja és anyja él az egyharmadrész egynegyede (egész törzsvagyon egytizenkettődrésze) és a szerzemény fele képezi végrendelezés tárgyát.

c) Ha a testvérek a legközelebbi örökösök a törzsvagyon illető egyharmadrészének egyharmadáról és a szerzemény kétharmadáról lehet rendelkezni.

d) Ha testvérek leszármazói vagynak, a rendelkezési jog a törzsvagyon harmadának felére és az egész szerzeményre terjed.

e) Ha nagyszülők örökösödnek, a törzsvagyon egyharmadrészének kétharmadáról és az egész szerzeményről lehet intézkedni.

f) Ha nagybátya és nagynéne az örökös a törzsvagyon egyharmadrészének négyötöde s az egész szerzemény, végre

g) ha távolabbi örökösök vagynak, a törzsvagyon egyharmadrésze egészen és az összes szerzeményi vagyon képezi végrendelezés tárgyát.

Nem lehet még felemlítetlenül hagyni ezen törvénynek a hitvestársi örökösödsre vonatkozó intézkedéseit, melyben hazai jogunknak özvegyi jogát, ezen kétségtelenül german eredetű intézményt szinte feltaláljuk. Ha az örökhagyónak csupán az öt túlélő házastárstól vagynak gyermekei, a túlélő házastársat gyermekei nagykorúságig vagy addig míg a házastárs új házasságra lép, az egész hagyaték haszonélvezete illeti; ha a gyermekek mind nagykorúakká válnak a hagyaték fele részökre kiadandó; ha pedig a házastárs újabb házasságra lép, egy gyermek rész holtiglani haszonélvezetét megtartván,

a többi kiadni köteles. Ha korábbi házasságból is vannak gyermekek, ezek osztályrésze azonnal kiadandó, saját gyermekeinek osztályrésze pedig a fent ismertetett haszonélvezeti joggal a tulélő házastársat illeti. Ha pedig csupán a korábbi házasságból vannak gyermekek, akkor a tulélő házastársat özvegyiségének tartamára egy gyermekrész haszonélvezeti joga illeti (1838—1843. §§.) Ha az elhalt házastársnak leszármazói nincsenek: akkor az özvegyet az egész hagyaték holtiglani haszonélvezete illeti (1845 §.), ha pedig semmi örökös nincs, akkor a tulélő házastárs kapja az egész hagyatékot (1840. §.). A tulélő házastárs igényét végrendeleti intézkedés ellenében az 1909-ik §. védi meg, megállapítván, hogy a törvény szerint megillető örökösödési előny háromnegyedrészre végrendeleti intézkedés által meg nem rövidíthető.

Folyt. követh.

Teleszky István.

A büntetőjogi elévülésről, tekintettel az új magyar fenyítőtvénnyavaslatra.

I.

Hazánknak még eddig sincsen sanctionált fenyítő törvénye. Ámbár a jogtudomány terén alig fejtett ki egy nemzet oly nagymérvű munkásságot, mint a magyar, mégis felette hátramaradtunk a codificatióban. Sokan nem épen hizelgő értelemben magyarázzák e tényt, különösen midőn a törvénykönyvtelenség sok kézzelfogható káros következményére mutatnak, de szerintem volt ez állapotnak s van még most is sok hasznos oldala.

A magyar bírói kar független volt ítéletei hozatalában, nem volt szorosan a holt betűhöz kötve s gyakran saját jobb belátását követhette, hol valamely törvény elavultnak, korszerűtlennek, valamely büntetés túlszigorúnak s embertelennek mutatkozott. Régi közmondás azonban:

«Nil prodest, quod non posse nocere putes!» S így tagadhatatlan, hogy a codexhiánynak gyakran szomorú járulékei voltak. Azonban jelen értekezés keretében a «codex és nem-codex?» kérdése csak annyiban foroghat fenn, a mennyiben egy újabb törvényjavaslat ismét egy oly nevezetes jogi kétely felett akar örökre visszavonhatatlanul határozni, mely még eddig a jogászvilág által el nem döntetett, s melyre nézve a nézetek még most is eltérők s homlokegyenest ellenkezők.

A mi fenyítőtvényhozásunk az elévülés kérdésében soha semmi szint nem vallott, ámbár kétségtelen, hogy fenyítőjogunk a büntettek üldözésében bizonyos határt, bizonyos végpontot ismert, melyet át nem hágott. Így látjuk az Árpád-korszakbeli fejedelmek alatt lábra kapni a menedékhelyek szokását, a királyi kegyelmezést s ezenkívül némely büntettekben a magánkiegyezkedést. Az elévülést a büntettek vonatkozásig törvényeink egyáltalában nem ismerik. A «Cynosurae universi juris ungarici» szerint: «non incurrunt praescriptionem» azaz «elévülés alá nem esnek» felirat alatt első tétel gyanánt a «büntettek» *causae criminalis* említettnek, noha ugyane cynosurákban a praescriptio következőleg van meghatározva:

«Praescriptio est termini ad juridicam bonorum tum retentionem, tum requisitionem de jure statui, temporalis completio, quae inter fratres, sororosque condivisionales, item occasione dotum, quartalitorum, jurium impignoratitorum, metalium reambulationum etiam inter extraneos, non admittitur.»

Ugy látszik azonban, hogy e definitio csakis magánjogi értelemben határozta meg az elévülés lényegét, mert különben a kivételek közül a büntettek ki nem maradhattak volna.

Legelső nyomát találjuk a fenyítőjogi elévülésnek az u. n. praxis criminalisban, melynek a Corpus Jurisban «forma processus judicii criminalis» neve van. E praxis criminalis hazánkban soha törvénynek nem tartatott, de a fenyítőeljárásnál sok czélszerű intézkedései következtében törvényerejű jogszabály gyanánt fogadtatott el. Eredetire nézve tulajdonkép csakis provincialis hatásköre volt e törvénynek s III. Ferdinánd csak Alsó-Ausztriát akarta e tör-

vénnyel boldogítani s legelőször is 1656-ban a Codex Austriacus első kötetében látott napvilágot. Két részre oszlik, melynek elseje — csodálni kell e rendszert — az eljárást, a másik pedig az anyagi jogot foglalja magában. Részben I. Miksa tiroli Malefizordnungján, részint pedig a Carolinából merített tanulmányokon alapszik. Lásd erről bővebben dr. HERBST EDE «Handbuch des allgemeinen oesterr. Strafrechtes» című munkájának bevezetését, s HYE híres művének «Das oesterr. Strafgesetz über Verbrechen. Wien, 1852. bevezetését.

A fenyítőjogi elévülést a praxis criminalis nem praescriptio-nak, de antiquationak nevezi s röviden fölemlítve a különböző időpontokat, a praescriptio indoka- és jogosultságáról csak következőleg szól: «ob delictum jam antiquatum non potest reus condemnari». Itt reus helyett accusatus szónak kellene lennie, mert ott, hol büntettről van szó s büntetés még kimondva nincs, ott még reus — bűnös nem létezik, hanem csak vádlott, s így ezen egész mondat valódi nonsens, mert e szerint a bíró ki nem igazodhatik, vajjon a «büntettek» vagy a «büntetések» évülnek-e el; a «reus» a büntetések mellett, a «delictum» pedig a büntettek mellett harcol.

Sokan e fenyítőrendeletben foglalt maximát az antiquationa vonatkozólag haladásnak tekintik — s legalább is szakításnak az előbbi szűkkeblű felfogással. A ki azonban a praxis criminalist jól elolvassa, az óvakodni fog attól, hogy e könyvnek valami haladási jelleget tulajdonítson. E rendelet hemzseg a torturák különböző nemeitől; a vallató s faggató eszközök s módok leírása, a boszorkányokra, a magiafolytatókra s az öngyilkosokra vonatkozó szigorú rendszabályok nevetségessé teszik az egész rendeletet, melynek szerzőjétől azonban juridicus jártasság el nem tagadható, s ez különösen az enyhítő és súlyosító körülmények meghatározásában mutatkozik. Ime a magyar joggyűjteményben minden szobornál hatalmasabban dicsőíti Kálmán királyunk felvilágosodottságát az általa kimondott törvénydogma: «De strigis, quia non existunt, mentia non fiat!»

Előfordul a bünyfenyítő-elévülés jogosultságának nézete a curiai ítéletekben is, különösen a lopások megítélésénél. Azonban e decisiók egymással ellentétben vannak s későbbiekben az elévülés jogosultsága egyáltalán tagadtatik, azon következtetés szerint, hogy ha Mahomed nem jó a hegyhez, a hegy még kevésbé mehet Mahomedhez. L. SZLEMENICS Fenyítőtvényének idevágó részét.

A mint egyrészt a magyar jogi meggyőződés a büntettek s büntetések elévülése ellen hatalmasan nyilatkozott, másrészt a jogtudósok követelni kezdék annak behozatalát, annál is inkább, mert a praxis criminalis befolyása következtében e nézet lassanként a bíróságok által is gyakorlati uton sajátítottatott el s majdnem szokássá vált. Azonban világosan legelőbb is az 1843-ki DEÁK és SZEMERE által szerkesztett fenyítőtvényjavaslat kezdé a fenyíthető tetek s büntetések elévülését a humanismus szempontjából követelni. L. az 1843-ki fenyítőtvényjavaslat 97—104. §-ait.

Törvény gyanánt mondatott ki a büntettek s büntetések elévülése hazánkban a tulajdonképen II. Lipót által megkezdett s Ferencz által bevezetett, legelőbb nyugoti Halics részére szerkesztett s 1803. évi szeptember 3-án új átdolgozásban az osztrák császári tartományoknak kihirdetett fenyítőtvénynek Magyarországra 1852. évben történt kényszeres kiterjesztése által. E fenyítőtvény az elévülést a büntettek s büntetések nézve honunkban legelső tette jogos dologgá, mert a praxis criminalis ide vonatkozó tételei a curiai decisiók által nem nagy figyelemben részesítették. Ugyanazért HYE «Das österr. Strafgesetz über Verbrechen» című munkájában az 1852-ki fenyítőtvénynek hazánkra történt kiterjesztését különösen azért helyesli, hogy általa a nálunk még eddig nem divatozott fenyítőelévülés is meghonosult, s a «non incurrunt praescriptionem causae criminales» elve létezni megszűnt.

Az osztrák fenyítőtvénynek hatályon kívül helyezése által a fenyítőjogi elévülés tekintetében is helyreállott a statusquo — s többé jogosnak el nem ismertetett. Azonban sajtóvétségekre nézve az 1870. évi jun. 16-án kelt rendelet az elévülést ismét megállapítja, kimondván, hogy a közbíró által üldözendő sajtóvétség 6 hó, magán felé pedig 2 év múlva évül el.

Végképen s visszavonhatatlanul kívánja nálunk honosítani az elévülést fenyítő ügyekben is CSEMEGHY kitűnő fenyítőtvényjavaslata. A törvényjavaslat e része még nem volt az általános vita tárgya, de lehet sejteni, hogy a fenyítőjogi elévülés kérdésében sem

az országház jogügyi bizottsága, sem maga az országgyűlés nem fog elhamarkodottan határozni — mert tény, hogy a fenyítőjogi elévülés behozatala nálunk az egész jogrendszert sarkaiból fogja emelni — s hogy a magyar igazságszolgáltatás a boszuló Nemezis szerepét az ártatlannak látszó tizenegy (103—124 §.) §. behozatala után eljátszotta. Még e §§. felett határozat nem történt, de több mint bizonyos, hogy a fenyítőjogi elévülés elve nálunk is el fog fogadtatni — a mennyiben a humanizmus és tudomány, nem pedig a tiszta jog alapján el is fogadható. CSEMEGHY ugyan a büntető-törvényjavaslat indoklásában csakis a kényszerűséget nevezi az elévülés okozójának: noha e felfogást épen légből kapottnak nevezni nem lehet, mégis tiltakozni kell CSEMEGHY azon dogmaként felállított elve ellen, hogy a fenyítőjogi elévülést csakis a szükség és célszerűség álláspontjáról lehet elismerni. De erről később. Itt csak constataálni kívántam, hogy minő haladást tett nálunk az elévülés eszméje a fenyítőjogban Árpádtól a mai napig s az eredmény az, hogy e kérdésben ott vagyunk még most is, a hol eleink voltak, t. i. a bizonytalannál. — Azonban nem tarthat soká és e kérdések is el lesznek döntve.

Friedmann Arthur,
ügyvéd.

Folyt. követk.

A német jogászygyűlés.

A XIII. német jogászygyűlés ez idén Salzburgban tartott. Általános hiedelem volt, hogy e kellemes fekvésű hely s regényes tájának érdekessége számos résztvevőket fog ide vonzani, hol a fárasztó napi munka után kellemes kirándulásokban találhatnak a tagok üdülést. E várakozás azonban nem teljesült, mert tekintettel a német jogászygyűlés tagjainak nagy számára, a tényleg megjelenetek száma — mely alig ütötte meg a háromszázat — csekélynek mondható. Pedig a helyi bizottmány elkövetett minden lehetőt, a mi kedves vendégeinek fogadására és ellátására megkívántatik, mely tevékenységében gyámolította őt a város összes lakossága, mely nem késett külső jelvények által is kitüntetni azt az örömet, melyet a német jogászok megjelenése folytán érez. A város valóságos díszben volt. Majd minden házból lengettek a különféle színű nagyobb-nál nagyobb zászlók, diszelegtek a szép virágfüzerek s több más díszjelvények, melyeket a város bejáratánál alkalmazott diadalkapu egészített ki. A tagokat külön «Deutscher Juristentag» felirattal ellátott bérkocsik szállították a rendező-bizottság által kijelölt lakásukra, melyekben a legnagyobb kényelmet s vendégszeretetet igyekeztek nyújtani házi gazdáik.

Az ismerkedési estély augusztus 27-én a «Cursalon» helyiségeiben volt hangversenynyel összekötte. Hazánkiai közül csupán dr. APÁTHY ISTVÁN jogtanár és KÖRNYEI EDE budapesti ügyvéd volt jelen.

Az első teljes ülést 28-án reggel 9 órakor az egyetemi épület dísztermében a salzburgi állandó bizottság elnöke nyitotta meg, ajánlatba hozván, hogy a mult jogászygyűlések elnöke dr. GNEIST udvari tanácsos választatnék ismét elnökké. Mi egyhangulag megtörténvén, dr. GNEIST elfoglalta az elnöki széket s megköszönve a benne helyezett bizodalmat, értesítette a teljes ülést, hogy a német jogászygyűlést az osztrák császári kormány megbízásából dr. GLASER igazságyügyi miniszter üdvözlendi.

Erre dr. GLASER felemelkedve az elnök mellett jobbról részére készített díszhelyről, Ő Felsége kormányának nevében üdvözölte a XIII. német jogászygyűlésnek osztrák földön összegyűlt tagjait. — Igen nagy mérvben érzem — mond tovább — azt a szerencsét, mely nekem jutott az által, hogy e jogászygyűlést én üdvözölhetem hazánkban, én mondhatok szívélyes «isten hozott» at annak a testületnek, melynek tanácskozmányaiban kezdettől fogva élénk részt vettem, s melynek közös jogéletünk fejlődésére való kiváló befolyását szem elől soha sem tévesztettem. — Mondom közös jogéletünk, mert közös kincsünk maradt az azonos jogtörténeti alapon nyugvó s egyetemeinken közösen ápolott jogtudomány. És habár a német és az osztrák törvényhozás teljesen önállóan működik is saját ösvényén, annak az ösvénynek egyengetésére kellő szellemi munka közös maradt, mert a kitűzött cél, melynek elérése után sovárgunk, azonos itt is, amott is. Nem közös célunk-e egy a jogszolgáltatás egységét biztosító kodifikáció által azoknak a jogelveknek meghonosítása, melyek elfogadásától a jogszolgáltatás újabb fölvirágzását reméljük? S vajjon nem áll egyenlően egy új polgári

perrendtartás készítése előtérben ugy Németországban mint Ausztriában? — Végül azzal zárta be beszédét, hogy legforróbb óhaja, miszerint e jogászygyűlés előzőihez méltóan fejezze be pályáját, s hogy tagjai azokra a napokra, melyeket itt töltenek, oly megelégedéssel emlékezzenek vissza, mint a milyen szívélyes az a fogadtatás, melyben őket e földön részesíteni kívánják.

A «bravo»-kkal fogadott beszéd után az elnök azt az indítványt tette, hogy GLASER miniszter a XIII. német jogászygyűlés tiszteletbeli elnökévé választassék meg, mely egyhangu helyesléssel fogadtatott; a megtisztelt miniszter azonban kijelenté, hogy hivatalos állása semmi állomás elfogadását sem engedi meg, s azért e kitüntetést is csak mint pusztá megtiszteltetést fogadhatja, s mint ilyet köszöni meg.

Az alelnökök és jegyzők megválasztása után a mult jogászygyűlésen kiküldött bizottságok előadói tették meg jelentésüket, és pedig dr. BEKKER legfőbb ítélőszéki bíró a polgári perrend alapelveiről, dr. GNEIST pedig a büntető bíróságok szervezetéről, mely jeles előadmányaikért az elnökséget vezető egyik alelnök indítványára a gyűlés az előadóknak köszönetet szavazott.

Ezután az ülés fél órára félbeszakittatván, megkezdődtek a szakosztályi tárgyalások. Ezekről azonban, valamint a fentebb említett előadmányokról részletesebben legközelebb szölandunk.

Különfélék.

Dr. Dárdai Sándor lapunk szerkesztője több heti távollét után visszatérve, a szerkesztőséget ismét átvette.

Nyílt kérdés. Tisztelt szerkesztőség! Mikép egyeztethető meg a zálogházak eddig követett eljárása a kereskedelmi törvény 306. §-ával, a mely a zálogok eladását *bírói közbejvetel nélkül* azon föltételhez köti, hogy erre nézve *írásbeli egyezés* kötendő? A zálogokra kölcsönöz intézetek, a legtöbb esetben, az adósnak nevét sem kérdik, annál kevésbé vesznek tőle írásbeli nyilatkozatot, és például a királyi zálogháznál ez kivihető sem volna. — Miután a királyi törvényszékek e §-t különbözőképen fogják fel, nem volna érdektelen ez ügyet discussio tárgyává tenni. Ha a törvény betűszerint vétetik, a zálogházak eddigi rendszere meg nem állhat, s ennek a közönség vallja kárát.

A magyar igazságyügy állása 1874. évben. E cím alatt az igazságyügyminiszter egy 280 lapra terjedő füzetet tett közzé, mely ugy az igazságyügyminiszterium mint az ügyészégek és bíróságok működését 1874. évben statisztikai adatok alapján tünteti fel. Két részből áll, melynek másodika két csoportra oszlik. Ezen csoportok mindegyike legalább az igazságszolgáltatásra nézve ugyanazt tartalmazza s bátran el lehetne az első hagyni, mint az a Franciaországban közzétett kimutatásoknál történni szokott. Ennek folytán a kimutatások sokkal előbb jöhetnének nyilvánosságra, mi a munkának becsét csak öregbítene. Az első csoport szöveggel ellátott általános kimutatásokból áll, a másik csakis táblázatokat tartalmaz. A füzetnek első része az igazságyügyi törvényhozás és igazgatás eredményeit sorolja fel.

A polgári magánjog terén a működés 1874. évben, de azontúl sem mutat fel nagy eredményeket. Az 1874. évet megelőzőleg megvitatt, de csak ez évben törvényerőre emelkedett, a váltóhamisítás eseteiben követendő eljárás szabályozásáról, a vaspályák által okozott halál vagy testi sértések iránti felelősségről, végre a hamis és vétkes bukás eseteiben követendő eljárásról szóló törvényeken kívül, csak a nők teljeskorúságáról szóló törvény látott napvilágot. Nagyobb tevékenységet fejtett ki a kormány a polgári magánjog terén rendeletek kibocsátása által. A telekkönyvi kezelésnél felmerült hiányok kiegészítése, az elrongyolt telekkönyvek pótlása, a bejegyzések eszközése, az átalakítási költségek szabályozása, a telekkönyvi ügyekben szükséges meghatalmazások beméltelése szabályozott rendeletileg. Urbéri és ezekkel rokon természetű ügyekben is történtek intézkedések. A maradvány- és irtványföldek megváltása, a birtokrendezés közben történt birtokátruházások bevezetése tárgyában lettek rendeletek kibocsátva. Az oly nagy fontosságú gyámi és gondnoksági ügyekben azonban csak három rendelettel találkozunk, melyek közül kettő a határörvidéki ügyek illetőségére, a harmadik az elmekórosok gondnokság alá helyezésére vonatkozik.

Ezzel a polgári jog terén történt fontosabb intézkedések sora ki van merítve.

A polgári törvénykezés terén törvényes intézkedés nem történt s csak rendeletekből áll a miniszterium tevékenységének eredménye. Legnevezetesebb a bírói ügyviteli szabályzat reformja, melynek alapja egy, gyakorlati férfiak meghallgatása mellett készült, 1875. évi január 1-én életbe lépett rendelet, melyet még számos más rendelet egészít ki. A bélyeg és illetékek pontosabb behajtása körül is több rendelet lett kibocsátva. Az örökösödési eljárás szabályozása iránt azonban nevezetesebb érdemleges intézkedés nem történt. A büntetőjog terén sem hozott törvény. A rendeletek itt a szabadságbüntetések végrehajtására és a bűnvádi eljárás szabályozására vonatkoznak. Legnevezetesebb köztük az e. f. kir. bíróságok fogházainak és börtöneinek kezelése és az azokban letartóztatottak irányában követendő bánásmód tárgyában kibocsátott szabályrendelet, mely a szabadságbüntetés végrehajtása körül — eltekintve az országos fegyintézetekben végrehajtandó szabadságbüntetésektől — felmerülő kérdéseket részletesen szabályozza.

A pénzügyi kihágásokra nézve külön lett néhány rendelet kibocsátva, melyek közt a marasztaló ítéletek végrehajtása körüli eljárást szabályozó két rendelet főfontosságú.

Az igazságszolgáltatás közegeire nézve még a legtöbb eredménnyel találkozunk. Ezen évben hozott törvény által lett kimondva, hogy a járásbírók ezentúl telekkönyvi ügyekben mint egyes-bíróságok járnak el. Nevezetes intézkedés, mely azonban addig, míg minden telekkönyvi intézkedésre, tehát a törvényszékekre is, nem vonatkozik, nagyon zavarja az egyöntetűséget az igazságszolgáltatásban. A budapesti kereskedelmi törvényszék ülnökeinek száma négygyel lett szaporítva. A gyakorlati bírói vizsga törvény által hozott be. 1874-ben lett kibocsátva azon rendelet, mely a bírósági hivatalnokok rangfokozatát megállapítja. Szabályozva lett továbbá az ügyvédség ab ovo. Az ügyvédi törvény 1874. évben látott napvilágot, a kamarák száma és székhelyei, az ügyvédi vizsgának módosítai rendeletileg lettek megállapítva, végre az ügyvédek elleni fegyelmi eljárásra nézve elvi jelentőségű rendelet lett kibocsátva. A királyi közjegyzőség felállítását rendelő törvény szintén ezen év gyümölcse. Szabályozva lett még ez évben a közjegyzőknek adandó bírói megbízások tárgyában követendő eljárás, meg lettek állapítva a közjegyzők díjai, valamint a közjegyzők száma és székhelyei. Ez rendeleti uton történt.

Nemzetközi érintkezéseink szabályozva lettek az Angolországgal a közönséges büntetések kiadatása iránt kötött államszerződés és a Portugalliával kötött consulsági egyezmény által. Rendeletileg lettek utasítva a bíróságok, hogy a németországi bíróságoktól a törvénykezési díjaknak végrehajtás utján leendő behajtása iránt érkező megkereséseket mellőzzék; és értesítve lettek, hogy a Szent-Pétervárott székelő cs. és kir. főügynökség az osztrák-magyar honosok után maradt ingó hagyaték biztosítása körüli eljárásra fel lett hatalmazva.

A második rész az igazságügyminiszteriumi ügyforgalom kimutatásával kezdődik. Beérkezett 54,918 ügydarab és pedig 4320 elnöki, 38,389 az ügyosztályokhoz és 12,209 a számvétséghez, a mi az előző évihez 10 százalékos apadás, s elintéztetett 53,844 darab, vagyis, — a múlt év hátralékát is beleértve — 94 százalék. Központi igazgatásra megszavazva volt 246,330 frt, elköltetett 238,886 frt. A telekkönyvi kirendeltségek (számra 80 törvényszék területén) 4766 község átalakítandó telekkönyve közül átalakították 2163-ét, megkezdték 339-ét, elköltetett rájuk 54,571 frt (előirányozva volt 45,000 frt). Helyszínelés megkezdetlen a Királyhágón innen 11 helységben, a Királyhágón túl pedig csak 39 helyütt volt. A Királyhágón túl 1874-ben 563 községnek telekkönyvei lettek kihirdetve; az év végén 142 községben voltak a telekkönyvek végleg hitelesítve, 361 helyütt tisztázva, a helyszínelés pedig munkában 114 helyütt volt; kihirdetett a helyszínelés 1664 helyütt. Az erdélyi helyszínelés 1870. évben 230,000 frt előirányzat mellett 221,590 frtba került. A vasutak központi telekkönyvében be volt jegyezve 508 mfd, hátra volt még 1874. év végén 313 a forgalomnak átadott mfdre nézve a telekkönyvezés.

Az országos vegyészeti műterem 196 beadványból elintéztett 153-at; bűnvádi ügy volt 35, rendőri ügy 3, szakértői díjjegyzék 41; költsége 2400 frt.

Fegyintézet van 6 az országban, melyekbe a helyi viszonyokhoz képest az éven túli büntetésre elítéltek szállíttatnak. A mária-nostrai fegyintézet kizárólag nők számára van berendezve. A fegyintézetekben 1873. év végén 2793 fegyencz volt letartóztatva.

Következik ezután a királyi országos fegyintézetek érdekes ismertetése. Fegyintézetekbe 1544 fegyencz szállíttatott, 303-mal több mint 1873-ban. Fogyott a létszám az év folytán 1026-al. — A szaporodás 24 és fél százaléknak, a fogyás 23 és fél százaléknak felel meg. A fogyásban büntetését kiállt van 792, kegyelmet nyert 77, meghalt 138.

A fegyenczek által elkövetett bűntettek közül 1874-ben pénz- és hitelpapír-hamisítás volt 52, egyéb hűtlenségi eset 1, zendülés, erőszakos ellenszegülés 10, hivatalos hatalommali visszaélés 4, közcsendháborítás nem volt, bűntettek elősegítése, szöktetés, orgazdaság 37, szökés 1, függelemsértés s egyéb katonai vétségek 1, hamis eskü 1, többnejűség 1, erőszakos nemi közösülés, vérfertőztetés 5, természetelleni fajtalanság 3, nőrablás 1, kerítés 1, gyilkosság 572, mérgezés 6, emberölés 1066, gyermekgyilkosság 108, magzatelhajtás 4, gyilkossági kísérlet 14, emberölés vétkes vigyázatlanságból 5, súlyos testi sértés 154, emberrablás 1, tolvajság 1475, sikkasztás 47, rablás 462, zsarolás 4, gyújtogatás 150, kártétel 3, csalás 62, váltóhamisítás 14, állevéltetés 5, tulajdonbiztonság elleni kihágás 1, bűnrészesség 1.

20 éven alóli fegyencz volt 229, 60 éven felüli 78. Elítélve még nem volt 2650; kihágásért már büntetve volt 344; büntetért büntetve volt csak egyszer 618, már többször 727. Öt éven aluli egyszerű bűntönrre volt elítélve 1227, öt éven aluli súlyos bűntönrre 1328, 5—10 évig 894, 10—20 évig és azonfelül 881, vizsgálati fogoly 9. A letartóztatott 4339 fegyencz közül 154 volt halálra ítélve. 1874. évben 2211 fegyencz volt gyógykezelés alatt, kik közt meghalt 139, azaz 6 százalék, meggyógyult 1872 és gyógykezelés alatt maradt 200. Öngyilkosság nem fordult elő. A letartóztatottak közül az év folyama alatt olvasni, írni és számolni tanult 2448 egyén, kézművességet tanult 2389, mezőgazdaságot 276. A fegyintézetek tartása 605,877 frtba került, melyből 54,428 forint többféle czímen befolyt, úgy hogy a nettokiadás 551,449 frt.

A királyi Curiához, mint fegyelmi bírósághoz 1874-ben egyetlen beadvány sem nyújtott; a Curia mint semmitőszék 23,424 ügydarab közül 21,328 darabot, vagyis 91 százalékot elintéztet. — Ezek közül polgári bíróságok határozata ellen adatott be 15 ezer 749 beadvány, esküdtzéki határozat ellen 14, bírói illetékességi összeütközési ügyben 104, kegyelmi ügyben 17. — A semmiségi panasznak hely adatott 6171-szer s elvettetett 6592-szer. Harmadfoku bírósági határozat ellen volt 452 semmiségi panasz. Bíróságot 534 esetben 12,800 frt erejéig szabott ki a semmitőszék. A semmitőszék kiadásai 148,711 forintot tesznek, előirányozva 169,899 forint volt.

A legfőbb ítélőszékhez érkezett összesen 20,085 ügydarab, 1873. évben hátralékban maradt 276. Elintéztetett 10,993 polgári, 353 urbéri, 646 váltó, kereskedelmi, csőd és bánya, 7915 bűnügy, 146 fegyelmi ügy. Helybenhagyatott 14,938, megváltoztatott 1203, feloldatott 591 ügyben a kir. táblák határozata. A legfőbb ítélőszék költsége 1874-ben volt 374,216 frt.

A budapesti kir. tábla 107,307 ügydarabból 97,139, vagyis 90 százaléknál dolgozott fel, polgári ügyre vonatkozott 57,038 darab, urbérire 827, váltó-, kereskedelmi-, csőd- és bányaugyre 6354, büntetőügyre 31,094, fegyelmi ügyre 830, nem bírói ügyekre 996. Az ítélet az alsóbírói határozattal szemben 35,241 esetben helybenhagyó, 14,867 esetben megmásító volt. E tábla költségeire 615,940 frt volt előirányozva s 591,781 frt felhasználva.

A maros-vásárhelyi királyi táblához érkezett 1874-ben 17,800 darab, 1873-ról maradt 637. Elintéztetett 11,204 polgári, 713 urbéri és 5965 büntetőügy, helybenhagyólag 5593, megmásítólag 2545, feloldólag 1206, más intézkedéssel 6124. E tábla költsége 1874-ben 108,346 frt volt.

A kir. törvényszékekhez 1874. évben 2,044,941 ügydarab érkezett, az előző évből maradt 196,565 beadvány, összesen 2,241,506 ügydarab: ezek közül elintéztetett 2,009,675 ügydarab, vagyis 89 százalék.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Természettörvények és jogi formák az államéletben. Dr. Kun cz Ignác, jogtanár urtól. — A keresked. jog egysége a magyar korona területén, különös vonatkozással a német birodalmi keresk főtörvényszékre. Dr. Nagy Ferencz urtól. — Törvénykezési szemle. A felsőbb bíróságok jogszolgáltatása egyöntetűségének biztosítékai. — A XIII. német jogászgylés. MELLEKLET: Curiái határozatok.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Nem kevésbé fontos tárgyunkat illetőleg Neuchattel canton törvénykönyve, melynek az örökösödést tárgyzó része (III könyv I, II. és III. czim) 1854. február 28-án külön lőn kihirdetve, s 1854. ápril 1-én külön lépett hatályba. E törvényköny 583-ik szakaszában a következő rendelkezik: «La loi considere la nature et l'origine des biens pour en regler la succession,» mit kiegészít a következő szakasz ezen intézkedése: «La loi distingue trois sortes des biens: Les biens d'aquets; Les biens paternels; Les biens maternels». Ime tehát ezen törvény a törvényes örökösödési rend szabályozásánál a szerzeményi és öröklött vagyonokat, utóbbiaknál pedig az atyai és anyai vagyont szinte megkülönbözteti, atyai vagyonnak tekintvén azt, a mi az elhunytat az atyáról vagy az atyai rokonokról hárult (586. §.), anyai vagyonnak pedig azt, a mi az örökhagyóra az anyáról vagy az anyai rokonokról hárult (586. §.). Az atyai vagyonokban a legközelebbi atyai rokon, az anyai vagyonokban pedig a legközelebbi anyai rokon örökösödik (591. §.), *a nélkül azonban, hogy a vagyonok korábbi eredete kutattatnék, vagy az első szerzőtől való leszármazás követeltetnék* (592. §.); így is azonban a 4-ed izigleni rokonokig bezárólag terjed az ági örökösödés, illetőleg a vagyonok eredetének megkülönböztetése, világosan következően intézkedvén a törvény 598. §-a: «Après le quatrième degré inclusivement, l'heritier n'est plus admis a reclamer la distinction des biens: la succession est alors deférée ou plus proche en degré». Itt tehát ellentétben a Coutumes soucheres s az ország-bírói értekezletet megelőző hazai jogunk elveinek megfelelő schaffhauseni törvénykönyv örökösödési rendével, a coutumes de simple coté s illetve az ideiglenes törvénykezési szabályoknak megfelelő, azonban a 4-ed izigleni rokonok körére szorított ági örökösödési rend van érvényre emelve. A mi most a törvényes örökösödés rendét közelebről illeti, első sorban a leszármazók, még pedig az első izbeliek fejenkint, a távolabbiak törzsenkint örökösödnek (605. §.). Azután következnek a szülők, az apa az atyai, az anya az anyai vagyont kapván, a

szerzeményen pedig egyenlően osztozván (606. §.). Ha a szülők egyike meghalt, az őt illetendett ági vagyonban nem örökösödik ugyan a másik szülő, de annak holtig-lani haszonélvezetét kapja (607. §.). A szülők után a testvérek s illetve ezek leszármazói, utánuk a nagyszülők örökösödnek s aztán a távolabbi oldalági rokonok a 12. izig, kik között a közelebbi rokonsági izben álló a távolabbat kizárja, az egyenlő rokonsági izben állók pedig egyenlően örökösödnek, természetesen alkalmazást nyervén azon vezérelv, hogy a 4-ed izigleni rokonság körén belül az apai vagyon az apai rokonokra, az anyai vagyon pedig az anyai rokonokra száll (591., 608—613. §§.).

Ezen törvényes örökösödési rend horderejének meg-bírlására kiváló figyelembe veendő azonban a 649-dik szakasz azon intézkedése, mely szerint *csupán a leszármazó egyenes rokonokat illeti köteles rész, még pedig a vagyonok eredetére való tekintet nélkül a hagyatékok fele,* s ha leszármazó örökösök vannak, az örökhagyó a hagyatékok másik feléről (portion disponible), ha pedig leszármazó örökösök nincsenek, szintén a vagyonok minőségére való minden tekintet nélkül az egész hagyatékról végrendeletileg vagy halálesetrei ajándékozás után szabadon intézkedhetik.

Az észak-amerikai államok törvényhozására könnyen megérthető indokokból Anglia jogintézményei gyakorolnak befolyást, elannyira, hogy azon esetekben, ha külön szövetségi vagy állami jogszabály nem intézkedik, az angol közönséges jog (common law) nyer alkalmazást. Épen ezért azt látjuk, hogy az észak-amerikai államok némelyeiben a törvényes örökösödési rend szabályozásánál az öröklött és szerzett vagyon közötti különbség annyiban szinte figyelembe vétetik, hogy az örökhagyóra valamely felmenőjéről ajándék, végrendelet vagy törvényes örökösödés után szállott ingatlan vagyon (ancestral estate) első sorban az első szerzőtől leszármazó oldal-rokonokat illeti. E tárgyban következőket olvassuk DREBING J. GUSZTÁV munkájában: '«Wenn Jemand real estate hinterlässt, welches er von einem Ascendenten durch Schenkung, Testament oder Erbgang erworben hatte (ancestral oder descend estate), so hat in manchen Staaten derjenige Erbe einen Vorzug, *der vom Blute desjenigen Ascendenten ist, von dem das real estate her-stammt, d. h. der es nicht durch Schenkung, Testament oder Erbgang von einem seiner Ascendenten, sondern entweder von diesem auf andere Weise, oder von einem*

¹ Das gemeine Recht (common law) der Vereinigten-Staaten von Amerika, nebst den Statuten der einzelnen Staaten 564., 565. l.

Dritten erworben hat. Wir wollen ihn Stamm-Ascendent nennen. So lange noch einer von dessen Blute vorhanden ist, kann kein anderer Verwandter zur Succession gelangen. Diess ist der Fall in Connecticut, Nord-Carolina, New-Jersey, New-York, Pensylvanien, Rhode-Island, Tennessee, Virginien. In Ohio fällt ein ancestral estate, wenn keine Descendenten da sind, auf die voll- und halbbürtigen Geschwister des Erblassers die vom Blute des Stamm-Ascendenten sind. Sind keine dergleichen da, so erbt zunächst der Stamm-Ascendent, und wenn er todt ist, so folgen zunächst seine Geschwister oder deren Kinder, dann aber die halbbürtigen Geschwister des Erblassers und deren Kinder, auch wenn sie nicht vom Blute des Stamm-Ascendenten sind; und endlich der sonstige nächste Verwandte des Erblassers vom Blute des Stamm-Ascendenten.» *Itt azonban figyelembe veendő, hogy az észak-amerikai államokban a vagyonok minőségére való tekintet nélkül korlátlan végrendelkezési szabadság van, s a legközelebbi rokonoknak köteles részhez való jogosultsága is csupán Luisiana és Texas államokban van elismerve. Luisiánában, ha az örökhagyónak egy törvényes leszármazója vagy apja vagy anyja van, összes vagyonának két harmadrészeről, ha 2 leszármazója van feléről, ha 3 vagy több leszármazója van egy harmadrészeről rendelkezhetik. Texasban csupán a leszármazók tekintetnek szükségörökösöknek, s ezektől az örökhagyó összes vagyonának csak egy negyedrészt vonhatja el.¹*

A «Paterna paternis, materna maternis cadunt» elv, melylyel a fentebbiekben kiválóan foglalkoztunk, nem egyedül képezte a középkori hűbérjellegű jogintézményeknek azon alkatrészét, melylyel a vagyont a családban megtartani törekedtek; hanem e mellett, némely esetben pedig e helyett a lemenő ágon, s illetőleg a felmenő és oldalágon is a firokonok örökösödésének előnyözését, a végrendelkezési jogosultságnak is teljes elvonását vagy legalább jelentékeny megszorítását látjuk kimagaslani. Hazai jogunknak azon intézkedései, hogy a fiágra szabályozott adományos jószágban csupán a fiág birt örökösödési joggal, továbbá hogy az ősi vagyon végrendelkezés útján a családtól épen nem volt elvonható, végre hogy az élők közötti rendelkezési jogosultság is felette korlátozva volt s a rokonok érvénytelenítési joggal birtak, korántsem specíficus hazai jogszabály, hanem a hűbérrendszer által uralt középkornak oly általános sajátja, mely egy vagy más alakban avagy változatban ugyyszólván Európa minden államában és népeinél érvényben volt. — A középkor e tárgybeli jogforrásainak idézeténél igyekezni fogunk a hosszadalmasságot kerülni. Tehetjük ezt azért, mivel a hűbéryszerű örökösödési rendnek ezen momentumai nem tartoznak oly szorosán az általunk kiválóan előtérbe helyezett kérdéshez, mint az ági örökösödési rend, s mivel a fi- és leányág közötti jogkülönbségnek, az élők közötti rendelkezési jogosultság korlátozásának s az öröklött vagyonokra vonatkozó végrendelkezési jogosultság elvonásának kér-

déseit már az országbirói értekezlet a jogtörténelem adatai közé akként helyezte el, hogy az ideiglenes törvénykezési szabályok által a napi rendről levett ezen kérdések tételes törvényhozás szempontjából aligha fognak újra felelevenítettetni. — De tehetjük ezt főleg azon indokból, mivel e tekintetben nyugodtan utalhatjuk a szíves olvasót hazai szakirodalmunknak egy jeles munkálatára, melyből s az abban idézett forrásokból azok, a kik jogtörténelmi becsü tárgyakkal foglalkozni szeretnek, bő tanuságot merithetnek; azok pedig, a kik talán mégis azt gondolnák, hogy az inaequalitas juris, a rokonokat megillető invalidationalis jog, s a végrendelkezési jogosultságnak csupán a szerzeményi vagyonokra szorítása eredeti magyar institutio, ebbeli tévhitükből, ha nem elfogultak, könnyen kiábrándulhatnak. — Értjük a «Törvénykezési Csarnok» 1862. évfolyamában a 42—50., 66—69. és 72—74-dik számokban «Örökösödési törvényeink multja és jövője» czim alatt megjelent, s a nevezett lap érdemdús szerkesztője SZOKOLAY ISTVÁN által irt jeles cikksorozatot, melyben a régi magyar örökösödési jog és a hűbéri korszakbeli európai örökösödési jogok közti félreismerhetlen összefüggés kimerítően és szakavatottan van tárgyalva. Ki van itten mutatva, hogy az Erbgut, bona hereditaria, avita és gewonnenes Land, adquisita közötti különbséget a germán jogforrásokban feltalálhatni; hogy ugyanezen jogforrások szerint az ősiek rendszerint el nem idegenithetők voltak, azonban szükség esetében az ősi vagyon elidegenítése mégis megengedett, de a vérrokonoknak elővételi joguk volt, s ezért a vétellel őket kelle megkínálni; hogy a végintézkedés az ős germanoknál általában nem volt megengedve, s később is leginkább az ingó, szerzeményi vagyonok képezték végrendelkezés tárgyát; hogy a fiágnak a nők felett örökösödési előjoguk volt, és hogy — mint mi is ezt eléggé kimutatni igyekeztünk — a felmenő és oldalági örökösödésnél az apai vagyon az apai rokonokra, az anyai vagyon pedig az anyai rokonokra szállott. Utóbbi szabályt illetőleg a bergi és jülich-i törvény egy szerű felemlítésén kívül a cikksorozat csupán a kl. Kaiserrecht-re hivatkozik, ezt azonban a XVI-dik századból származottnak mondja; mit azonban mi a számokban könnyen megtörténhető nyomdahirának vagyunk hajlandók tulajdonítani. — Hasonló módon kimutatja a cikksorozat, hogy Angliában és Franciaországban a hűbériség intézményével kapcsolatosan az ősi vagyon elidegenithetlensége, a végrendelkezési jogosultság alul való elvonása, a gyermekek, sőt részben az első szülött fiúk előnyözése, s a felmenő és oldalágon az ági örökösödés szerinti visszaháramlás elve emelkedett érvényre; hogy Olaszország, Spanyolhon és Svájc jogtörténelme hasonló eredményeket mutat; felemlítvén azt is, hogy Svájcban épen úgy mint Elsass- és Lotharingiában biztos adatok szerint a «Schwaben Spiegel» általános jogforrás tekintélyére emelkedett. Kifejtve látjuk továbbá, hogy a skandináv népnél, Svéczia, Norvégia, Dánia és Izlandban az ősi vagyon (ödelsgods, terre patrimoniales) a szerzeményiektől szorosán megkülönböztetvén, előbbieket

¹ Lásd DREBING i. m. 582., 583. l.

elidegeníteni s azokról az örökös hátrányára végintézetet tenni nem lehetett, a vérrokonok az így elidegenített vagyon visszafoglalására levén feljogosítva; hogy az ősi ingatlan vagyonban csak a firokonok örökösödtek, sőt még a szerzemény és ingó vagyonokat illetőleg is a leányok felett a fiuk előjoggal birtak; hogy a fiuk örökösödési elsőse a szláv nemzeti jogban is szerepet játszott, s Lengyelországba különösen a «Sachsen Spiegel» és a magdeburgi törvény szívérogván be, itt is az ősi birtok a család vagyonának tekintetett, a firokonok beleegyezése nélkül eladható nem volt, törvényes örökösödés szerint pedig a törzsre kelle visszaszállania. Mindezeket az említett cikksorozatban igen tüzetesen kifejtve találjuk; mely kifejtés eredményét azután a cikksorozat következőkben foglalja össze: «Európa középkori jogéletéből meritett adatok úgy hiszszük eléggé kiderítettek, hogy azon jogviszonyok és jogszabályok, melyek nálunk az u. n. ősiséget képezték, mint egy közös forrásban, Németországban keletkezvén, innen Európa minden államaiban elterjedtek — Névától a Pyrenei hegyekig s az Északkeleti tengertől Adriáig. Kitünt, mikép e birtokátruházási s örökösödési szabályok, melyeket mind az angol, mind a francia jogtudók Germániából származottnak elismernek, hazánkban nem keletkezhetvén, mint idegen — germán — eredetűek, specifice magyar intézményt nem képezhettek. Tehát következképp az ősiségi jogviszonyaink, mint külföldről bevett intézmény, a nemzeti genius kifolyásainak soha sem tekinthetők.»

E jeles cikksorozaton kívül bátran utalhatunk itten is TÓTH LŐRINCZNEK a magyar örökösödés szelleme tárgyában írott munkájára s GANS EDUÁRDNAK már szintén idézett terjedelmes jogtörténelmi művére, melyekből kétségtelen meggyőződést lehet szerezni az iránt, hogy az országbírói értekezletet megelőző örökösödési jogunknak vezérelvei: a fi- és leányág közötti jogegyenlőség, a végrendelezési jogosultságnak a szerzeményre való szorítása s az ősi javak élők közötti elidegenítésének korlátozása nem nálunk fejlődött önálló intézmények, hanem hozzánk külföldi, kiválóan germán jogforrásból származtak át.

A fentebbiekre való hivatkozás után csak néhány középkori jogszabály szövegét idézzük szószerint. Az élők közötti s illetve halálesetrei rendelkezés korlátozása tárgyában igen fontos a *Leges barbarorum* között a *Lex Saxonum XI. cizme*, mely következően szól:

«I. Traditiones et venditiones omnes legitimae stabiles permaneant.

II. Nulli liceat traditionem haereditatis suos facere praeter Ecclesiam vel regi ut haeredem suum exhaeredem faciat.

III. Nisi forte famis necessitate coactus ut ab illo qui hoc acciperit suscentetur mancipia liceat illi dare ac vendere.»

A *Sachsen Spiegel* I. könyv 34. cizme a következőket tartalmazza:

«Ohn des Richters vrlaub mag ein man sein eigen wol vergeben, mit der erben gunst, also, das es behalt

ein halbe huff, oder ein hoffstatt, da man einen wagen innen gewenden mög, darvon sol er dem Richter des rechtens pflegen.»

(Latin szöveg: «Sine iudicis licentia potest quis suam alienare proprietatem, dummodo alienationi ab haeredibus assensus praebeatur, et dummodo ab alienatore dimidietas mansi et soli, id est curiae fundi in quem currus verti poterit, reservetur, de quo satis iudici injure fiat.»)

Ugyanazon jogkönyv I. könyvének 52. cizme következően rendelkezik:

«Ohne der Erben laube und ohne Gericht mag kein man sein eigen gut noch seine leut vergeben . . . Vergibt er es wieder Recht ohn der Erben urlaub die Erben mögen sich ihres guts wol unterwinden mit recht, als ob der tod wer der es gab, darumb das er es nit vergeben möchte. Alle farende hab aber gibt der Man wol ohn laub der Erben in allen Stedten und an allen orten und lesset und verleihet gut, allein das er sich also vermög, das er begurt mit einem schwerd und mit einem schilt auf ein Rosz komen mög von einem stein oder stock einer daumellen hoch on hülff, also doch, das man ihm das rosz und den stegreiff halte. Wann er desz nicht thun mag, so mag er sein gut weder vergeben noch verlassen, noch geleihen, dadurch ers jemandt entfrembde, der es wartent were nach seinem tode.»

(Latin szöveg: «Sine haeredum consensu et legitimo judiciali termino nulli servum aut proprietatem alienare licet . . . Donet autem si quis haec praetacta contra justitiam sine haeredum consensu, haeres qui fuerit ipsam proprietatem veris sententiis postulat, et eam quasi donator obiiisset obtinebit, eo quod alienavit quod de jure alienare non potuit. Omnia mobilia vel se moventia potest quis sine haeredum consensu alienare, quamdiu praecinctus gladio et clypeo suum dextrarium seu equum sine juvamine alicujus ascendere poterit, dummodo dextrarius et strepa ei teneatur pedibusque ejus lapis vel truncus cubitum in altitudine habens supponatur. Cum id facere nequiverit alienandi conferendi seu donandi aut quicquam faciendi, cum quo id haeredibus post mortem suam auferetur, nullam habebit potestatem.»)

Az 1243. évből való *Brunner Stadtrecht* 39-dik §-a következő rendelkezést tartalmaz:

«Decrevimus eciam ut in Civitate proprietates habens possit easdem vendere obsque impedimento quolibet persone *necessitate cogente*.»

Folyt. követk.

Teleszky István.

Természettörvények és jogi formák az államéletben.

Folytatás

Az állam tehát *jogállam*, melynek célja egyedül a jogot megvalósítani. De az állam jogi hivatása nem szorítható a jogi formákra; mert a jogi formák (tulajdon, szerződés, örökösödés stb.) ugyan nélkülözhetlenek az

egyén szabadságához, s ennél fogva azok nélkül nincs cultur-élet. De e jogi formák magukban véve nem képesek a szabadságot minden veszélytől megóvni, az egyénre nézve az emberi méltóság kifejtését teljesen biztosítani, a culturára nézve pedig a fejlődést akadálytalanná tenni. Hanem szükséges, a jogi formák megvédelmezésén kívül, a szellemi és gazdasági érdekek oly vezetése, mely mindenkinek lehetővé teszi, hogy önsegély és küzdelem által, sokszor csak nehéz küzdelem és szenvedés árán, betöltse hivatását, azaz, hogy mindenki formailag és tényleg szabad legyen. A jogállapotnak tehát az állam célja szempontjából nemcsak formai oldala van (mint a bíró szempontjából), hanem tartalmi oldala is. — Nem a tetterőt helyettesíteni, hanem a tetterő sikerét a társadalmi küzdelemben lehetővé tenni az állam föladata. Mert bizonyos, hogy elvesz a tetterő nemcsak akkor, ha azt az állam helyettesíti, tehát azt az önfentartásért, a létérti küzdelem meg nem acélozza, hanem elvesz akkor is, ha emberhez illő állapot kivívásának egy reménysugára sincs. Sulyosb rabláncz nincs, mint a kétségbeesés.

A jogállam tehát céljából folyólag kettős feladattal bír: 1. védi a jogi formákat, 2. a jogeszmé szempontjából igazgatja a szellemi és anyagi érdekeket.

Ezzel az államcél ki van merítve, de nem az állami hatáskör. Az intézkedéseknek nagyobb része arra törekszik, hogy az állam, mint organicus egész fennálljon és virágzásnak induljon. Mert az állam ugyan nem öncél, hanem a jogeszmét megvalósító emberiségi culturintézmény, mely t. i. a jogállapot megvalósítása által a cultur-életet előmozdítja. De miután egyenlő körülmények közt egy virágzó állam jobban betudja tölteni emberiségi hivatását, mint egy fejletlen, vagy egy hanyatló állam, ennél fogva az állam fentartása- és felvirágoztatására irányuló intézkedések is végelemzésben, tehát közvetve az állam céljára vonatkoznak.

Az intézkedések e kettős köre, t. i. egyfelől az állami eszmény megvalósítására, másfelől az állami organismus egészséges fejlődésére irányuló intézkedések a gyakorlatban el nem különíthetők, és sokféleképp összeesnek. Ugyanazon intézkedés közvetlen és közvetve hathat az államcélra megvalósítására. Pl. midőn az állam a polgárok tulajdonát védi, akkor egyszersmind az állami egésznek javát is előmozdítja. Midőn az állam a polgárok művelése által saját szellemi érdekét előmozdítja, ugyanakkor a polgárokat önsegélyre képesíti, vagyis azok szabadságát előmozdítja. Csak a természet elemei ellen folytatott harc az államcélra mindig csak közvetve és soha közvetlenül vonatkozik.

De ha a gyakorlatban az intézkedések e két köre sokféleképp összeesik is, elméletileg annál szükségesebb azok megkülönböztetése. Mert ha az állam végcéljának tekintjük azt, mit az állam saját organismusának fölvirágoztatására tesz, ha tehát célra nézzük az eszközt, akkor az állami hatáskört abszolúttá, az egyéni szabadságot semmivé tesszük.

Az állam a formai jog oltalmazásában szabatosan körülírt hatáskörrel bír; tndniül kivéve egyeseknek a

jogügyletek teréni óvatosságát és különbeni elővigyázatát (pl. lopás, rablás stb. ellen), valamint a vétlen önvédelem esetét, az állami hatáskör kizárja az önsegélyt. Ellenben a jólét terén szabadságát megvédeni, s az állam által megvédett jogi formát tényleg hatályossá tenni, első sorban az egyén dolga; itt tehát az állami cselekvőség mindig eventualis.

Az állami tevékenység a formai jog fentartását közvetlen eszközzel; pl. a bírói végrehajtás közvetlen a jog érvényesítésére irányul. Ellenben a jogállapot tartalmi oldalát kifejteni, tehát a jogállapotot a jólét igazgatása által megvalósítani bár közvetlen az állami célra irányuló tevékenység, mégis a célnak elérése itt rendszert közvetlenül nem történhetik, hanem sokszor csak az intézkedések hosszú láncolatának természetes eredménye gyanánt jelentkeznek. A jólétnek a jogeszmé szempontjából igazgatása tehát az eljárási módra nézve közvetett. Ez nem philosophiai, hanem tényleges szükségképesség, természetörvény. Mert ha a jólét igazgatása terén is olykor az egyéni szabadság fentartása végett közvetlenül intézkedik is az állam (pl. uzoratorvény; főleg ennek a rómaiaknál, még a középkorban létrejött alakja), mégis kétségtelen, hogy e téren néha a közvetlen intézkedések nagy részben hatálytalanok (pl. a telkek földarabolásának tilalma,¹ stb. stb.), máskor veszélyesek (pl. a francia forradalom által 1848-ban felállított ateliers nationaux) s ily közvetlen intézkedések, ha elkerülhetlenül szükségesek, fejletlen vagy beteges állapotokra mutatnak; így Rómában az ager publicusra vonatkozó intézkedések, különösen Tiberius Gracchus forradalma nagyon szomorú nemzetgazdasági állapotot tárnak elénk,² s mint villám az éj setétsége által födött tájat, úgy megvilágítják az ókori államnak minden gazdasági árnyoldalait. — A jólét nem formai fogalom, annak fejlődési törvényei vannak, s a jóléten alapuló szabadságot nem lehet sem egyesekre, sem nemzetekre egy lábdobbantással elvárásolni, hanem annak föltételeit kell létesíteni, sokszor a távol jövőre számítva ki a törvényhozási és kormányzati intézkedések horderejét. S még a legjobban kiszámított intézmények védpaizsa alatt is csak szorgalom, csak munkásságképes egyének és népek gazdasági függetlenségét létesíteni.

A jogállam kifejtett eszméje bölcsészeti mozzanat, bölcsészeti szükségképesség, az ész műve; de nem az «én» merőben elvont tevékenységének, nem üres gondolatfűzésnek, hanem az emberiséget tárgyazó bölcsészeti szemléletnek eredménye. Miként a cultura fejleményei általában, úgy az állam is megváltoztathatlan törvények szerint élő szerves egész, de nem a természet vak erőinek eredménye. Egy fát tanulmányozok a mint van, és megnyugszom. Ez esetben a tapasztalás egyedül irányadó. A tapasztalás tanít meg, vajjon azon fának fejlődésére egy vagy más irányban befolyást gyakorolhatok-e

¹ Mert a telkek értékének jelzőlogok által való eldarabolását nem lehet megakadályozni. STEIN után KAUTZ GUSZTÁV: Igazgatási jog.

² MOMMSEN: Röm. Gesch. II. k. 91. l.

vagy sem. Az államra nézve mindenekelőtt azt kutatja az ember, mint «kell» annak lenni, s a tényleg létező intézményeket fejleszteni, vagy megszüntetni törekszik, a mint ama «kell»-nek megfelelni, vagy nem; törekszik erre az állami szerves élet törvényei szerint, s e törvények korlátai közt, de e törekvésről sem ész, sem érzelm le nem mondhat soha.

A vak természetető nem az államot létesíti, hanem egyedül az államlétesítés némely eszközeit nyújtja. Az állam physiologiai sajátosságai sem az öntudatlan természetben, hanem az öntudat fejlődési törvényeiben keresendők. Névszerint az államnak gazdasági oldala is, és tevékenységének gazdasági körei is emberi művet képeznek. A hol nincs munka, ott nincs gazdaság. A hol pedig az öntudat, akarat, munka hoznak létre valamit, ott kell létezni azon képességnek, mely az ész parancsolta ideált megvalósítja. Ellenkező esetben az öntudat bölcsészeti ellenmondás volna, s az embernek és emberiségnek a világegyetemben elfoglalt állása egy véghetlen szomorú drámát képezne. Látni a bajt, és azon nem segíthetni már magában szomorú állapot. S vajjon eszmény hiányában küzdeni, küzdeni tehát olyas végett, mi sem jó, sem rossz, s e küzdelemre kérlelhetlen törvények által kényszerítve lenni; — kárhóztatva lenni arra, hogy mit a természet vak szeszélye alkotott, azért az ember lelkesedjék, javait, életét áldozza, — ez lehet-e az emberi végzet. — E gondolatra kiesik a toll, kiesik a vésű, kiesik az ásó a kézből; e gondolat mint gúnykaczaj hangzik a Leonidások és Deciusok emléke felett, s koszorút Sybaris polgárainak nyújt; hisz ott ugyis szokás volt a jó szakácsot megkoszorúzni.

Szabadságot a theokratia sem adott a keleti népeknek, de adott nekik legalább megnyugvást és reményt. De ugyan mit adhat a természettani egyoldalúság, ha az ész fényét az államban kioltja? Csak kétségbeesést.

Az állami eszmény, mint az államélet legfőbb jogi alakja, bölcsészeti szükségképiség; megvalósításának módzatait a politikai természettörvény határozza meg.

Azt vetik ellen, hogy az eszmény védői felállítják az eszményt, — a melynek természetesen csak «kártyavár» lehet a neve, — és ezen eszményből következtetnek sokszor oly állami vonásokat, melyek tényleg nem léteznek, és mellőznek oly vonásokat, melyek tényleg léteznek. Igaz, de hát bűn-e a következetesség, nem ér-e többet, mint az egyoldalú empirismus sötét tömkelegében ideoda botorkálni? Vajjon a mi tényleg létezik, az föltétlenül jó és elfogadandó-e, és a mi tényleg nem létezik, azt föltétlenül el kell-e vetni? A definitióból csak akkor vonhatunk rossz következtetést, ha rossz a definitio. S az e tekintetbeni tévedések lemondást parancsolnak-e? Más következetességgel vádolni, hogy az empirismus következtetlenségét leplezzük vagy igazoljuk, — ebben van következetesség.

Az eszményt fölláttítani, és abból elveket szigorú következetesség szerint vonni észparancs. S ha ezért scholasticusoknak neveznek, azt válaszoljuk, hogy nem

nevekk, hanem okokkal kell harcolni. — Az eszmény hangsúlyozása nem a tapasztalás kizárása. A történet az eszmény leggazdagabb igazolását tartalmazza.

Dr. Kuncz Ignác,
jogtanár.

A keresked. jog egysége a magyar korona területén,

különös vonatkozással a ném. bir. ker. főtörvényszékre.

Folytatás.

Hogy kereskedelmi ügyekben az eljárás a közönséges eljárástól sok tekintetben eltérő rendezést igényel, elismerjük, különösen akkor, a midőn a közönséges eljárás nehézkes és lassu, mint pl. Magyarországon. Mindazonáltal a kereskedelmi eljárás mindig a közönséges eljárás kiegészítő része kell hogy maradjon. Egy közös magyar-horvát kereskedelmi eljárás, nézetünk szerint, ennél fogva csak úgy volna lehetséges, ha az eljárás általában közös alapokra fektetettnek, minek keresztülvitele adott államjogi viszonyaink között teljesen lehetetlen. De még ha lehetséges volna is, ez oly dolog, mely egyhamar nem valósulhatna meg, s így a kereskedelmi főtörvényszék felállítását ezen föltételhez kötni, annyit tenne, mint arról teljesen lemondani.

Nem marad tehát más hátra, mint számot vetni az eljárás különbségeivel. Azon álláspontra kell tehát helyezkednünk, hogy megengedjük, miszerint magyar ügyekben a magyar, horvát ügyekben a horvát eljárás szabályai jussanak érvényre. Ez áll különösen a jogorvoslatok rendszeréről; még pedig nemcsak azon szabályokról, melyek a jogorvoslatok, hogy úgy mondjuk, anyagi oldalára vagyis arra vonatkoznak, vajjon minő jogorvoslatok alkalmaztassanak, mily számban, mikor és mely feltételek alatt, hanem azoknak elintézési módjáról is. — Egyszóval e kereskedelmi főtörvényszéknek ugyanazon eljárási szabályokhoz kellene alkalmazkodnia, mint a melyekhez Magyarországon a semmitűszék és legfőbb ítélőszék, Horvátországban a hétsz. tábla kötve van.

Ez mindenesetre baj, de mint Németország példája tanúsítja, ismét nem olyan, melyen eszménknak hajótörést kellene szenvednie. Németországban is az egyes államokban különböző eljárás dívik, s jóllehet egy közös német perrendtartás kérdése már meglehetősen előhaladt stádiumban van, egységes eljárásról még jó sokáig nem lesz szó. Daczára ezen különbségeknek, a birodalmi kereskedelmi főtörvényszék működésében feltartóztatva vagy megbénítva épenséggel nincs. Az ügyek egyszerűen azon ország eljárása szerint intéztetnek el, mely az illető országban honos, melyből az ügy felterjesztetik, s bármennyire kívánatos volna is, ha a kereskedelmi főtörvényszéknek csak egy eljárást kellene szem előtt tartania, a tényleges állapot még sem olyan, hogy a keresk. jogszolgáltatás bármiként szenvedni volna kénytelen. A különböző eljárások csak azt involválják, hogy a törvényszék azokat teljesen ismerje. De ha ez a német birodalmi kereskedelmi főtörvényszéknél lehetséges, annál

inkább áll ez egy magyar kereskedelmi főtörvényszékről, hol csak két különböző eljárás jön számba, s rendszerint a magyar eljárás csak a magyar tanácsban, a horvát eljárás pedig csak a horvát tanácsban alkalmaztatnék.

Az alkotandó főtörvényszék azonban nemcsak azon helyzetben lesz, hogy az eljárás szabályait alkalmazza, hanem egyszersmind, hogy azokat adott esetben magyarázza, a mi a dolog természetéből foly. E tekintetben a kereskedelmi főtörvényszék ugyanazon ellenkezésbe juthat Magyarország, illetve Horvátország külön főtörvényszékeivel, mint az anyagi jog terén, csak hogy itt még egy körülmény járul hozzá, mely a viszonyt valamivel complicáltabbá teszi. Horvátországban az alaki sérelmek orvoslása nem képez külön eljárást, a hétszemélyes tábla úgy az anyagi mint az alaki sérelmek fölött itél. Utóbbiakra nézve e szerint ugyanaz áll, mint az anyagi jogról mondtak tekintetében. Másként áll azonban a dolog, ha a magyar eljárást tekintjük. Ha a semmitőszék intézménye fentartatik, a mi az eddigi törekvések után ugyan nem valószínű, azon kérdés merül fel, vajjon minő viszony állapíttassék meg a semmitőszék és az alkotandó kereskedelmi főtörvényszék között? Fentartsuk-e kereskedelmi ügyekben az alaki és anyagi sérelmek különválasztását, avagy tegyünk e tekintetben kivételt? Utóbbi mellett ugyanazon érvek harcolnak, melyek a semmitőszéki intézmény ellen általában felhozhatók. A különválasztás mellett ellenben azon fontos érv szól, hogy az által a kereskedelmi főtörvényszék munkaköre tetemesen redukáltatik s azonkívül az eljárás egységes gyakorlata meg nem zavartatik. Ez okból azt hisszük, hogy azon esetre, ha a semmitőszék intézménye fentartatnék, legczélszerűbb leend annak illetőségét keresk. ügyekben is meghagyni.

Ezzel a főbb nehézségeket kimerítettük volna s még csak egy körülményre akarunk reflectálni. Az alkotandó főtörvényszék hatáskörét egyedül a tulajdonképi kereskedelmi és tengeri jogra szorítani, azon összefüggés mellett, mely a kereskedelmi és *váltójog* között létezik, azt hisszük, nem volna tanácsos. A váltójog egységes gyakorlata ép oly szükséges követelménye a kereskedelmi forgalomnak, mint a szorosabb értelmű kereskedelmi jog egysége, talán még szükségesebb. Épen ezen szempont indított bennünket arra, hogy új váltótörvényünket lényegében a német közönséges váltórendszabály alapjára fektessük! Midőn azonban az alkotandó kereskedelmi főtörvényszék hatáskörét a váltójogra is ki akarjuk terjeszteni, azon nehézséggel találkozunk, hogy a horvát váltójog a magyartól különbözik. Horvátországban ugyan a német váltórendszabály áll érvényben, nagy különbség e között és az új magyar váltótörvény között nincs. Mindazonáltal eltérések mégis csak vannak, s midőn már maga a törvény sem egységes, még kevésbé lehet egységes gyakorlatról szó. E bajon csak az által lehetne segíteni, ha váltótörvényünk érvénye Horvátországra is kiterjesztnék. Lehetséges ez? — Ha a horvátok beleegyeznek, igen.

Az 1868. évi XXX. törvénycikk csak a tulajdonképi kereskedelmi jog közösségét mondván ki, a váltójog közössége csakis *transactio* által érethetnék el. Hogy ily *transactio* azonban célhoz vezetne, annál inkább hiszszük, mert végre is azon csekély eltérések, melyeket az új magyar váltójog a német váltórendszabálylyal szemben mutat, nem idézhetnek elő Horvátország igazságszolgáltatásában különös megrázkódtatást, s így nagy áldozatról e tekintetben nem lehet szó. Az áldozat mindenestre nem éri fel azon előnyöket, melyek a váltójog egységével, egy közös kereskedelmi főtörvényszéktől eltekintve is járnak.

Kifejtettük ime mindazt, a mi javaslatba hozott eszménk megvalósításával összefügg. Hogy magyar szempontból alig hozhatók fel ellene alaposabb érvek, annál több azonban mellette, arról meg vagyunk győződve.

A megoldás súlypontja azonban nem nálunk levén, hanem Horvátország részén, természetesen minden attól függ, vajjon horvát testvéreink mit szólnak ezen eszméhez?

„Hogy érdekük a kereskedelmi jog egységes fejlődését ép oly szükségessé teszi, mint a mi érdekünk, fentebb már kifejtettük. Hogy politikai álérvek őket egy üdvös eszmével való megbarátkozástól vissza nem fogják tartani, azon józan felfogástól várjuk, mely Horvátországban mindinkább helyt foglal. — Azon csorba, melyet autonóm jogaik szenvednének, bőven ellensúlyoztatnék azon befolyás által, mely részükre a létesítendő intézmény tekintetében biztosíthatók. — Jogosult *oppositio* ennél fogva Horvátország részéről eszménk ellen nem támasztható.

A magyar kormány feladata, az eszme keresztülvitelét kezébe venni s mindenekelőtt az egyezkedést horvát testvéreinkkel megkísérteni. Azon feltevésben, hogy a kormány egy közös magyar-horvát kereskedelmi főtörvényszék felállítását célszerűnek és hasznosnak fogja találni, csak arra akarjuk figyelmét felhívni, miszerint a kérdés megoldásához minél előbb fogjon, hogy ilyképen az, a mit elérni óhajtunk, t. i. a kereskedelmi jog egységes gyakorlata sokáig ne késsék. Itt is áll az, hogy «bis dat, qui cito dat», sőt nagyon kell tartani attól, hogy, ha az eszme keresztülviteléhez jókor nem látunk, az később bizonyára nehezebben fog menni, mint most.

A törvényszék szervezetének, hatáskörének, ügyvitelének megállapítása nagyobb nehézségeket nem fog okozni. — E tekintetben alig kellene egyebet tennünk, mint a német birodalmi kereskedelmi főtörvényszéket mintául venni.

Alkalmunk levén ezen kiváló intézményt a helyszínén behatóbban tanulmányolni s minden annak szervezetére, működésére stb. vonatkozó közelebbi adatok birtokába jutni; az előadottak kiegészítéseül nem lesz talán fölösleges, ha vizsgálataink eredményét a következőben közöljük.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A felsőbb bíróságok jogszolgáltatása egyöntetűségének biztosítékai.

Jóllehet a bírói függetlenség egyik alapfeltétele, hogy a bíró saját benső meggyőződésének kimondásában ne korlátoztassék, mégis e meggyőződés nem függhet a bíró szeszélyétől, hajlamától vagy azoknak az emberi érzelmeknek mikénti alakulásától, melyek egyes esetekben a bíróra befolyást gyakorolhatnak; hanem a meggyőződésnek a törvényen alapulónak kell lennie, s azért biztos alapon nyugodnia; minek természetsszerű következménye az, hogy a bíró meggyőződése nem változhat az elvek kimondásánál esetenként, s a törvényhozás nemcsak jogosítva van, hanem kötelessége is a bírói függetlenség rovására elharapódzani kezdő olynemű kicsapongásoknak, melyek a bírói meggyőződésnek oly korlátlan alkalmazásában nyilvánulnak, hogy a bíró jogosítva van azt, mit ma fehérnek mondott, holnap feketének mondani ki, kellő szabályok felállítása által elejét venni. Hogy ily eljárás mily káros az igazságszolgáltatásra, mennyire biznytalanná teszi a jogállapotot, mennyire alkalmas eszköz a perek szaporítására, arról sokkal bővebb részünk van naponként meggyőződhetni, semhogy bővebb bizonyítékok szerzése szükségesnek mutatkoznék.

Érezték is minden időben annak szükséges voltát, hogy az elvi kimondások egyöntetűsége lehetőleg biztosíttassék, s többféle úton és módon törekedtek ennek elérésére.

A francia semmitőszék is e szükségérzet benyomásának köszöni lételét, mert kiváló feladata a törvény helyes alkalmazása felett őrködni, és pedig ezt nemcsak a felek semmiségi panasz esetén teszi, hanem közbelép az államügyészhez panasz folytán is. A kerületi vagy felebbviteli törvényszék területén létező államügyésznek joga van oly esetben, midőn meggyőződése szerint valamely ítélet nem a fennálló törvények szerint hozott, vagy az eljárásnál valamely lényeges alakszerűség mellőztetett, a semmitőszék oldala mellett működő főállamügyésznek jelentést tenni, ki is az esetet a semmitőszék elé terjesztheti, s a semmitőszék határoz, hogy helyesen járt-e el a bíróság, vagy helytelenül alkalmazta-e a törvényt és mennyiben. A főállamügyész ebbeli folyamodása folytán hozott határozat azonban a megtámadott, de már jogerejűvé vált ítéletekre befolyással nincs, minthogy abba a felek belenyugodtak, hanem az csupán előforduló hason esetekben fog szabályul szolgálni. Nyilvánláthatólag tehát az egyik főcél az igazságszolgáltatás egyöntetűségének biztosításában rejlik.

Németországban, valamint Ausztriában is, inkább közvetve törekedtek e cél elérésére, a főtörvényszékek elvi jelentőségű határozatainak hivatalos úton vagy legalább hivatalos közreműködés mellett történt kiadása által.

A cél azonban — úgy látszik — ez által nem éretett el, s valamint a német úgy az osztrák kormány is újabban előterjesztett javaslataiban e fontos kérdést a törvényhozás által kívánja megoldatni, oly szabályok alkalmazását hozván javaslatba, melyek által a felsőbb bíróságok elvi jelentőségű határozatainak egyöntetűsége biztosíttatik.

Mennél inkább érezzük hazánkban e részbeni minden szabályok, sőt sok tekintetben a határozatok egyöntetűségének elérésére való komoly törekvés hiányát, annál inkább kell kívánnunk, hogy nálunk is a törvényhozás lépjen sorompóba, hogy a jogállapot e bizonytalanságának végre valahára vége szakadjon.

Hogy az erre nézve szükséges talaj előkészíttessék, tán nem lesz érdektelen, megismernedni röviden az említett két javaslatnak e kérdésre vonatkozó intézkedéseivel, s azokat kritikai bonczkés alá véve, kimondani igénytelen nézetünket a felől, hogy tekintettel a más államokban e részben megindított tevékenységre, mit lehetne azokból nálunk is hasznosan értékesíteni, illetve, miként lenne ez a fontos ügy viszonyainkra tekintettel törvényhozásilag szabályozandó?

Ha e szerény kísérletünk nem lesz kiáltó szó a pusztában, hanem jogászaink felhasználva e téren szerzett tapasztalataikat, mennél többen szólandanak a kérdéshez, nem kételkedünk, hogy a működést siker koronázzandja s elő lesz készítve az út, melyen a kérdés megoldásához el lehet jutni.

Lássuk tehát először is az említett javaslatok ide vonatkozó szabályainak tartalmát.

Németországban a bírósági szervezetről szóló törvény tartalmaz intézkedéseket e részben. Kimondja ugyanis, hogy oly esetekben, midőn a legfőbb törvényszék valamelyik tanácsa egy már előbb kimondott jogelvtől eltérni akar, az ügy tárgyalása s elintézése egy a legf. törvényszék összes tanácsaiból alakított bíróság, vagyis teljes ülés elé terjesztendő.

E szabály tehát az elvet nem választja el az egyes esettől, miből kifolyólag az elintézett konkrét eset körén túl hatálya csak közvetve s annyiban fog nyilvánulni, mennyiben a teljes ülés határozatában foglalt indokok meggyőző ereje hat.

Az osztrák javaslat indokaiban ennél fogva ennek alkalmazása azért nem tartatik célravezetőnek, mert e szabály mellett lehetséges lesz, hogy ugyanaz a jogkérdés ismételve a teljes ülés elé kerül, s hogy ott, tekintettel az ily nagy testületnél előforduló személyváltozásokra, ellenkező eldöntést nyerend, mi főleg akkor fordulhat könnyen elő, ha az előbbi határozat kevés szótöbbséggel hozott.

Az osztrák javaslat ennél fogva más utat választ a cél elérésére. Elváltatja az elvet a konkrét esettől, s ez uton kívánja annak alkalmazását jövőben előforduló más esetekben is biztosítani. Ez elv érvényesítésére céloznak felállított szabályai, melyeknél főtekintet kellett arra is fordítani, hogy számos esetekben a főtörvényszékek ítélnek harmadbíróilag, melyeknél az igazságszolgáltatás egyöntetűségének biztosítása kiváló követelményként jelentkezik.

E végből a mondott törvényjavaslat következő szabályokat állít föl.

Minden főtörvényszéknél állittatik fel egy a határozatokra ügyelő bíróság »Judicaten-Commissio«, mely egy elnökből, két főtörvényszéki bíróból s kellő számú póttagokból áll, s a főtörvényszéki elnök által minden év elején állittatik össze.

E bizottságnak tudomást kell a főtörvényszéknek minden oly határozatairól nyernie, melyekben jogkérdések döntetnek el.

Ha a bizottság azt véli, hogy hasonló jogkérdés felett a különböző tanácsok eltérőleg határoztak, az elnököt egy ítélőtanács (Judicaten-Senat) összehívására szólítja fel.

Ez ítélőtanács egy elnökből és hat főtörvényszéki bíróból áll.

E tanács a neki feljelentett elvi ellenmondásokat vizsgálat alá veszi, s ha legalább öt szavazatnyi többség van egy értelemben, jogában áll a vitás jogkérdés egyöntetű eldöntésére szolgáló jogelvet egy elvont jogi tétel (Rechts-Satz) alakjában kimondani.

Az ekként megállapított jogi tételek a főtörvényszék ítéletgyűjtemény-könyvébe beigtattatnak.

A főtörvényszékek tanácsai tartoznak az ítéletkönyvbe bevett jogelveket határozataik hozatalánál alkalmazni.

Ha a főtörvényszék valamelyik tanácsa abban a véleményben, hogy egy eldöntendő esetről a kimondott jogelvtől való eltérés mutatkozik szükségesnek, a határozathozatalt felfüggeszti, s az elnököt az ítélőtanács összehívása végett keresi meg.

Ha ily esetben az ítélőtanács tagjainak száma a főtörvényszéki bírák számának abszolút többségénél csekélyebb, több bíró behívása által a tanács annyi taggal szaporítandó, mennyi arra nézve, hogy az összes főtörvényszéki bírák számának abszolút többségét legalább is elérje — megkiváztatik. Az ekként alakult tanács határoz a felett, hogy a kérdésben forgó jogi tétel fentartandó, megváltoztatandó vagy az ítéletkönyvből törölendő legyen-e?

A jogelv megváltoztatása vagy törlése csak akkor mondható ki, ha a résztvevő bíráknak legalább két harmadrésze járul ehhez szavazatával.

Ha a jogtétel fentartása mondatik ki, a perben ítélő tanács, azt ítéleténél alkalmazni tartozik.

Minden főtörvényszék tartozik a legfőbb törvényszékkel ítéletkönyvének tartalmát folyton közölni.

Hasonló módon alakittatik egy határozatokra ügyelő bizottság (Judicaten-Commission) a legfőbb ítélőszéknél, mely egy elnökből és négy bíróból áll.

Ha e bizottság azt veszi észre, hogy az egyik főtörvényszék ítéletkönyvébe beigtatott jogi elv egy másik főtörvényszék ítéletkönyvében foglalt vagy a legfőbb ítélőszék joggyakorlata által elfogadott jogi elvvel ellenkezésben áll, a legfőbb törvényszék elnökét eme legfőbb bíróság teljes ülésének összehívása iránt megkeresi.

A teljes ülés az elnökön kívül a legfőbb törvényszék 14 tanácsosából áll. Ha a bejelentett ellenmondások valóban létezőknek találtnak, akkor a teljes ülés — de csak akkor, ha ez legkevesebb 12 szótöbbséggel történhet — elhatározhatja, hogy a megtámadott jogtétel az illető főtörvényszék ítéletkönyvéből kitörültesse s esetleg helyette egyuttal más jogi elv ígtattassék be.

Ha a legf. ítélőszék ily jogi elv beigtatását valamely főtörvényszéknek meghagyja, akkor e határozat, lényeges indokaival együtt, minden a legf. ítélőszék alá rendelt törvényszékekkel közlendő s a «Wiener Zeitung»-ban hivatalosan közzéteendő. E mellett meghagyandó a főtörvényszékeknek, hogy e jogtételt ítéletkönyvükbe beigtassák.

A legf. ítélőszéknek oly határozata, mely által valamely jogtételnek az ítéletkönyvbe leendő beigtatása elrendeltetik, csak hason szótöbbséggel hozott határozattal változtatható meg. Ily megváltoztató határozat azonban a fentebbi módon szintén közzéteendő s annak a főtörvényszék ítéletkönyvébe leendő beigtatása eszközölendő.

Minden intézkedések, melyek arra irányulnak, hogy a főtörvényszékeknek és a legf. ítélőszéknek mint harmadfokú bíróságoknak gyakorlata kellőleg nyilvántartassék, s a fentebbi rendszabályok foganatosíttassanak, a legf. ítélőszék által, az igazságügyminiszter beleegyezésével, és mennyiben azok a főtörvényszékek körét is érintik, azok meghallgatása mellett bocsátandók ki.

A legf. ítélőszék elnöke jogosítva van a főtörvényszékeknek az ítélő-tanácsok, s illetve a legf. ítélőszék teljes ülésének összehívását eszközölni a végből, hogy a legf. ítélőszékek harmadfokú bíróság gyakorlata egymással, valamint a legf. ítélőszék gyakorlatával összhangba hozassék.

A XIII. német jogászyülés.

Az idei német jogászyülés fénypontját képezte GNEIST jelentése a német birodalmi bírósági szervezet javaslatáról és annak bizottsági előkészítéséről.

Hazánkban is a bírósági szervezet folytonos experimentatio tárgya és sokszor keservesen kellett kifakadnunk a folytonos rázkódások ellen, mert még mindekkoráig egy egységes terv nem szolgált szervezkedésünk alapjául. Érdekes lesz tehát a fentebbi jelentést kiváló figyelemre méltatni, noha — őszintén szólva — a német birod. bírósági szervezetet, az alábbi vázlatra szerint nem szeretnők mintaképül követni. Am lássuk a hirnevés tudós jelentésének lényeges tartalmát.

GNEIST a bírósági szervezetről szóló tjavaslatot a legjelentékenyebb törvényhozási munkának jelzi, melyhez fogható Németország két évszázad óta nem hozott létre. Ez állítás valóságát csak akkor foghatjuk fel, ha meggondoljuk azon tarkaságot, mely a szét-darabolt német birodalom apró országainak bírósági szervezetében dívott, — míg most az egész birodalomban egységes alapra lesz fektetve egy a magánjogi, mint a fenytörvénykezes. A magánjogi törvénykezes tekintetében legfőbb nehézséget képezett: rationalis alapon az egyes és társas bíróságok ügykörét elhatárolni. A jav. az egyes bíróságok kompetenciáját 300 markra (= 150 frt) szabta és «Amtsgericht» czimén azoknak számát 1500-ra határozta. Mind-egyike ezen bíróságnak egyenlő több bíróval látandó el és azok mindegyike önállóan s pedig szóbelileg határoz. Ezen egyes bíróságnak nagy hatáskör jutott a fenytörvénykezes terén is és így majdnem állitható, hogy az egyes bíróságokra lett a fősúly fektetve.

A társas bíróságok hatásköre első folyamodásulag mindazon magánjogi perekre terjed, melyek nem tartoznak az egyes bíróság elé és egyuttal ezek képezik az egyes bíróságokra nézve a felebbezési forumot. Ezen ugynevezett «Landesgerichte» száma a 200-at fogja fölülmulni, mert 15 egész 250,000 lélekre egy-egy ily társas bíróság számíttatik. A bizottság és a kormány közt felette vitás ügyet képezett a kereskedelmi bíróságok kérdése, melyek mellett a kormányi előterjesztés küzdött, míg a bizottság semminemű rendi bíróságnak nem akart helyt adni. A javaslat másodszori tárgyalásakor azonban mégis elfogadtatott a keresked. szakbíróság szervezete az egyes bíróságoknál (egy bíró, két kereskedő). A társas bíróságoknál, azonban a jogügyi igazgatás szükség esetében csak külön keresk. tanácsokat alkothat.

Harmadfokú bíróságot képeznek a főtörvényszékek (Oberlandesgerichte), melyeknek száma 20 leendő. Ezek öt tagból álló állandó tanácsokban ítélnék másod folyamodásulag.

A legf. ítélőszék pedig a birodalmi törvényszék (Reichsgericht) képezendi. — Ez leendő a birodalmi törvények regulatora, ez leendő hivatala a közös jogszabályok megállapítására, szóval ez leendő az egész német birodalomra nézve a fölülvizsgáló szék, a nélkül, hogy a francia eredetű semmitőszékek módjára korlátozva és főleg az alakisághoz kötve lenne.

A fenytörvénykezes ugyanazon bírói személyzetből alakíttatnak és három fokozat különböztetendő meg: kis polgárbiroságok, középbiroságok és esküdtzékek. Az első áll az egyes bíróból és két polgárbiróból (Schöffen), kik egyenlő szavazattal bírnak. A középbiroságok a társas bíróságokkal állanak kapcsolatban, hol öt bíróból álló fenytörvénykezesek alakítandók. A bűnesetek legnagyobb része ezek illetőségéhez tartozván, a fenytörvénykezes fénypontja ezekben van letéve. E fenytörvénykezesek egyuttal a «Schöffengerichte»-re nézve felebbezési forumot képeznek. Az esküdtzékek a főtörvényszékekkel állanak párhuzamban és csak a legsúlyosabb

bűnesetek tartoznak azok illetősége alá. Ezen háromfokú bíróság fölött áll a birodalmi törvényszék (Reichsgericht), mely három 7 tagú tanácsban egy részről az állami ítélőszéket képezi felségsértési és honarulási esetekben, más részt az összes fenytörvénykezési és esküdtzéki ítéletek fölülvizsgáló foruma. Hogy t. i. ezen egyedi birodalmi törvényszék túlterhelve ne legyen, a Schöffengerichte fölülvizsgálati forumát a főtörvényszékek képezik.

A vita, mely a polgári, esküdtzéki és tiszta jogtudói bíróságok hívei közt folyt, — megoldatlanul maradt, a mennyiben az előbbieket is helyt foglaltak ugyan, de a legnagyobb ügykör a jogászokból álló középbiroságokra ruháztatott. A jogügyi bizottság ezen középbiroságokat is polgárbiroságként óhajtotta szervezni (2 bíró és 3 polgár), de a kormány makacsul ragaszkodott álláspontjához és így a bizottság engedett. GNEIST e pontról akkép nyilatkozik, hogy az ily megoldást sajnálni lehet, de el kell ismerni, hogy igen természetszerű az, ha a fennállott intézményekhez ragaszkodunk, míg az újabb fejlemények tekintetében szakszerű összhangzás nem jön létre. Elfogadható mégis haladésként az újabb szervezet, mert ezentúl az állandó fenytörvénykezési tanács öt tagból fog állani (3 helyett?) és a vádlott nagyobb garantiája tekintetéből marasztaló ítélethez 4 szavazat kívántatik. Az ellentét a fenti rendszerek közt a gyakorlat által fog kiegyenlítettetni és különböző pártok jövőre a kérdést nem politikai, hanem szakszerű szempontokból fogják latolgatni. — A mai törvénykezés egy újabb bírósági szervezetet lehetetlenné tesz az ügyvédség reorganizációja nélkül és ezért annak újabb szabályozása az előkészítés stadiumában van. De az állam-ügyvédség is újabb szervezendő és a javaslat a bírósági policzia oly rendszerét foglalja magában, mely a francia bírósági szervezet legjobb részét képezi. — A törvénykezés maga teljességében két alakulathoz van kötve: A bírósági igazgatás (Gerichtsverwaltung) és a judicatura. Az előbbi az igazságügyi miniszteriumban leli testítését és a törvénykezés ezen közigazgatása az egyes államokra bízott. A másik alakulat vagyis maga a törvénykezés magában foglalja a bírósági szervezés organismusát is és mindazon formákat, melyek magára a törvénykezésre vonatkoznak. Ez már nem az egyes államok, hanem a birodalom ügye, és legfőbb kelléke a törvénykezés egyöntetűségének. E téren az organismus egységét kelle megővni, dacára az egyes állami fenhatóságoknak. Ezen egység kellékei: az egyöntetű szabályzatok, egyenlő feltételei a bírói hatalom gyakorlásának, egyenlő functiója a laicus elemnek, megszüntetése mindennemű különleges akár egyházi, akár világi bíráskodásnak. Az állandóság legfőbb kinyomatát nyeri a bíró elmozdíthatatlanságában, tárgyilag pedig az ügykör felosztásában. Ez utóbbinál összeütközésbe jöhet az állami hatalom gyakorlása az elvekkal és ezért kellett az ügyvitelt külön elnöki tanácsra bízni, mely a törvényszékeknek áll az elnök és legidősb bíróból, a főtörvényszéknek az elnök és két bíró, a birodalmi törvényszéknek pedig az elnök és 4 bíróból. — További nehézség a birod. törvényszéknek abban rejlik, hogy míg egy közös polgári törvénykönyv hiányzik, — ez nem léphet teljes aktivitásba. Ez tehát csak a fenytörvénykezes kereskedelmi ügyekben képezheti a közös legfőbb forumot, míg magánjogi ügyekben ideiglenesen az egyes államok legf. ítélőszékeit kellett fentartani. — Ime röviden körvonalozva az egységes német bírósági szervezet, mely, úgy hiszem, complicatióban alig hagy kívánni valót és habár tetemesen javítja a status quo sanynuságát, — bizonyára nem fog végleges vagyis definitivumot képezni, hanem csak utját egyengetni az egységes szervezetnek.

Az első teljes ülésben még BECKER az oldenburgi főtörvényszék bírájának jelentése volt igen érdekes a polgári perrendtartás javaslatának jelenlegi stadiumáról, mely tudvalevőleg a jogügyi bizottságban szintén már a második olvasáson ment keresztül. — BECKER mindenképp kiemeli, hogy egy német mint az osztrák javaslatnak egy közös történeti alapja van, t. i. a hannoveri javaslat. — A német javaslat főczélja a materiális igazságot a formális igazság rovására diadalra juttatni. Ezt a javaslat a tiszta szóbeliség következetes keresztülvitele által kívánja elérni. A bizottság abból indult ki, hogy a formális és materiális jog egy elválaszthatatlan egészet képez, mely természetének megfelelőleg csak a következetesen keresztülvitt szóbeliség mellett oldható meg biztosan. Ezután ismereti előadó azon elveket, melyek a bizottságot a kereseti alap megváltoztatása, a feleknek tanuk gyanánt kihallgatása és a felebbezés tekintetében vezérelték. A jelentés különösen kiemeli azon harczot, mely a bizottságban a duae conformes ellen használató revisió tekintetében folyt. — A bizottság a revisiót bizonyos összegig két egyenlő ílelet ellen is megengedni kívánta; miután azonban e tekintetben a bir. kormány beleegyezését ki nem eszközölhette, a kérdést a jogászyülés ez évi tárgyalásától tette függővé. Az ugynevezett Mahnverfahren tekintetében szükségesnek látta a bizottság azon intézkedést felvenni, hogy a meghagyásban kifejezett joghátrány bekövetkezettnek csak akkor tekintessék, ha a fél a határozatban a nyilatkozatra egyenesen felhivatott. Végre nem vonja kétségbe, hogy a javaslat, ha törvényre lesz, ott hol a közvetlen szóbeliség még behozva nem volt, nem csekély nehézségbe fog ütközni, de e nehézségek idő folytával megszünnnek, s az úgy anyagi mint szellemi tekintetben kiszámíthatatlan előnyére leendő a német birodalomnak.

Folyt. követk.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

állói-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 ft A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Akaratszabadság. XIII. Dr. Dobránszky urtól. — A keresked. jog egysége a magyar korona területén, különös vonatkozással a német birodalmi keresk. főtörvényszékre. Dr. Nagy Ferenc urtól. — Természet-törvények és jogi formák az államéletben. Dr. Kuncz Ignác, jogtanár urtól. — A büntetőjogi elévülésről, tekintettel az új magyar fenyítőtörvényjavaslatra. Friedmann Arthur ügyvéd urtól. — Törvénykezési szemle. A felsőbb bíróságok jogszolgáltatása egyöntetűségének biztosítékai. II. — Különfélék. A XIII. német jogászgűlés.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Az 1304. évbeli *Statuta Northusana antiquissima* következően intézkedik:

«Si aliquis vir vel mulier habet bona hereditaria et si patitur defectum rerum potest ea vendere salvo jure et si heredes emere noluerint et si defectus ostensus fuerit coram judicio.»

(Német szöveg: «Hat ein Mann oder eine Frau Erbgüter und leidet Gebrauch, der mag die Erbgüter verkaufen mit Recht. Ist dass es die Erben nicht kaufen wollen, und das der Gebrauch beweiset wird für Gericht.»

Goslar városnak a 14. századbéli *Stadtrechtje* az 59. cikkben a következőket tartalmazza:

«En mach von sineme gheuwunnen gud Testament setten he si gesund eder in sücke beddien unde dat Testament scholde me bringen vor der Rat, wat de des over gewen, dat scholl also gan, wat se des over nicht over en gewen dat erwet ghelich also ander gut, der nein Testament van ghesat ne is.»

A firokonoknak a törvényes örökösödésben való előnyözése szempontjából idézzük a következő középkori törvényeket:

Lex salica reformata tit. LXII. De Alode:

I. Si quis homo mortuus fuerit, et filios non dimiserit si pater aut mater superfuerint ipsi in haereditatem succedant.

II. Si pater aut mater non superfuerint et fratres vel sorores reliquerit ipsi haereditatem obtineant.

III. Quodsi nec isti fuerint sorores patris in haereditatem ejus succedant.

IV. Si vero sorores patris non extiterint sorores matris ejus haereditatem sibi vindicent.

V. Si autem nulli horum fuerint, quicunque proximiores fuerint de paterna generatione ipsi in haereditatem succedant.

VI. *De terra vero salica nulla portio haereditatis*

mulieri veniat, sed ad virilem sexum tota terrae haereditas perveniat.

Lex Ripuarorum tit. LVI. De alodibus:

I. Si quis absque liberis defunctus fuerit, si pater materque superstites fuerint in hereditatem succedunt.

II. Si pater materque non fuerint frater et soror succedant.

III. Si autem nec eos habuerit tunc soror patris matrisque succedant. Et deinceps usque ad quantum geniculum qui proximus fuerit in hereditatem succedat.

IV. *Sed cum virilis sexus extiterit femina in hereditatem aviaticam non succedat.*

Lex Saxonum Tit. VII. De haeredibus et viduis.

I. Pater aut mater defuncti, filio non filiae haereditatem relinquit

V. Qui defunctus non filios sed filias relinquit ad eas omnis haereditas pertineat.

VIII. Qui filiam ac filium habuerit, et filius uxore ducta, et filium genuerit et mortuus fuerit haereditas patris ad filium filii id est nepotem, non ad filiam pertineat.

Lex Angliorum et Warinorum Titulus VI. De alodibus.

I. Hereditatem defuncti filius non filia suscipiat, si filium non habuit qui defunctus est, ad filiam pecuniae et mancipia terra vero ad proximum paternae generationis consangvineum pertineat.

II. Si autem nec filiam habuit soror ejus pecuniam et mancipia, terram proximus paternae generationis accipiat.

III. Si autem nec filium nec filiam, neque sororem habuit, sed matrem tantum superstitem reliquit quod filia et soror debuerunt mater suscipiat, id est pecuniam et mancipia.

IV. Si nec filium nec filiam nec sororem ac matrem dimisit superstites, proximus qui fuerit paternae generationis heres ex toto succedat, tam in pecunia atque mancipiis, quam in terra.

Sachsen Spiegel I. Art. 17.

«Stirbt ein Man ohne kind sein vater nimbt sein Erbe. Hat er desz Vaters nicht es nimbt sein mutter mit mehrem Rechten denn seine Schwester oder bruder. Vaters und mutter, Schwester und Bruders Erbe nimbt der sohn, und nicht die tochter. Es sey denn das da kein son sey, so nimbt es die tochter.»

(Latin szöveg: «Moritur autem vir sine liberis, pater si fuerit superstes, sin minus vocetur mater, et uterque

in successione fratribus praeferatur. Patris matrisque fratris vel sororis haereditatem filius percipit et non filia nisi filius non supersit, accepturus.)

A firokonoknak a fentebbiek által is eléggé igazolt előnyözése azért érdemel kiváló figyelmet, mert kétséget sem szenvedhet, hogy ezen intézkedéseknek törvényhozási indoka ugyanaz volt, a mi az ági örökösödést eredményezte. A vagyonnak a családban való megtartása volt azon vezéreszme, mely a középkor örökösödési rendének kiindulási pontját képezte, s e cél előmozdítására a *paterna paternis materna maternis* szabály alkalmazásánál bizonyos nem jelentéktelenebb szolgálatot tett az, hogy a fiuknak a leányok felett örökösödési elsőség biztosított; mert ez által megelőztetett az, hogy az idegen családba férjhez menendő leány a vagyont magával vigye, s ez nem az ő nevét, hanem férje nevét viselő gyermekeire, tehát idegen családra menjen át.

Hazai jogunknak az özvegyi jogra vonatkozó szabványai, melyek azon cél előmozdításánál, hogy a családi törzsvagyon a család számára fentartassék, tényezőkként szerepeltek, szinte külföldi, kiválóan german jogforrásokra vezethetők vissza; minek okadatolására álljon itt a következő pár idézet:

Lex Wisigothorum liber IV. tit. II. 14

«Mater si in viduitate permanserit, aequalem inter filios suos, idest qualem unusquisque ex filiis suis usufructuario jure de facultate mariti habeat portionem, quam usque ad tempus vitae suae usufructuario jure possideat. Ceterum nec donare nec vendere nec uni ex filiis conferre praesumat Post obitum vero matris, portio quam mater acceperat ad filios aequaliter revertatur; quia non possunt de paterna hereditate fraudari. Quodsi mater ad alios nuptias forte transierit, ex ea die usufructuariam portionem, quam de bonis mariti fuerat consecuta, filii inter reliquas res paternas, qui ex eo nati sunt conjugio vindicabunt.»

Lex Burgundionum Titulus XLII.¹

1. Licet de hereditatibus eorum, qui sine filio moriuntur, complura prioribus legibus jusserimus, tamen nunc impensius universa tractantes justum esse propeximus, ut aliqua ex his, quae ante praecepta fuerant, corrigantur. Id circo praesenti constitutione decernimus, ut si mulier defuncto sine filiis conjuge suo ad secunda vota non ierit, tertiam totius substantiae mariti usque ad diem mortis suae securam possideat: sic tamen ut post transitum eius ad legitimos mariti heredes omnia revertentur.»

Ugyanazon törvény Titul. LXII.

«1. Filius unicus defuncto patre tertiam partem facultatis matri utendam relinquat; si tamen maritum alterum non acceperit.»

«2. Nam si ad alias nuptias transierit omnia perdat:

¹ E törvényt, úgy a *lex Baiuvariorum*nak alantabb látható idézetét PERCZ «*Monumenta Germaniae*» című művéből (Leg. tom. III.) vettük; míg ellenkezőleg a *Leges barbarorum* többi idézetei, miután azok PERCZ újabb művében nem foglaltatnak, Cancianus P. *Barbarorum leges antiquae* című régibb gyűjteménye után lettek idézve.

dote sane sua, quam a marito suo acceperat, quamdiu vixerit, utatur, filio proprietate servata.»

Lex Baiuvariorum Titul. XV.

Cap. VII. «De viduis, quae post mortem mariti sui in viduitate permanet, aequalem inter filios suos, idest qualem unus ex filiis, usufructuario habeat portionem, usque ad tempus vitae suae usufructuario jure possideat.»

Cap. VIII. «Quodsi mater ad alias nuptias forte transierit, ea die usufructuariam portionem, quam de bonis mariti fuerat consecuta, filii inter reliquas res paternas qui ex eo nati sunt conjugio, vindicabunt.»

Cap. X. «De eo qui sine filios et filias mortuus est, mulier accipiat portionem suam, dum viduitatem custodierit, id est medietatem pecuniae; medietas autem propinquis mariti teneant.»

«Si autem mulier mortua fuerit, aut alium maritum tulit, tunc quod proprium habet, et de mariti rebus quod per legem ei dabitur, accipiat; ceteras res propinqui prioris mariti accipiant.»

Az előadottakból elég világosan kitűnik, hogy hazai örökösödési jogunk elveit, s különösen a felmenő és oldalági rokonok örökösödésénél az öröklött vagyonnak azon ágra való visszaszállását, melyről származott, nem lehet olyannak tekinteni, a mihez a magyar nemzet geniusának kizárólagos szabadalma lenne. Kétségtelen, hogy az ági örökösödés, a *paterna paternis materna maternis cadunt* elven alapuló örökösödési rend nem magyar intézmény, hanem a középkori hűbér Európa intézményeihez idomított german jog körében fejlődött, s e forrásokból vétetett át hazai törvényhozásunkba.

Mindezeknél fogva nem találjuk menthetőnek, ha budapesti egyetemünk egyik nyilvános rendes tanárának HERCZEGH MIHÁLY-nak alig egy év előtt megjelent s «A magyar családi és öröklési jog» címet viselő munkájában, a helyett, hogy a magyar örökösödési jog helyességét kimutatni szándékozó egyetlen belső érveléssel találkozánk, csupán következő s más ehez hasonló frazisokat vagyunk képesek felfedezni: «A családi és öröklési jog egyike a magyar magánjog legsszebb, legfontosabb és legérdekesebb részének. Ebben tükröződik leg-hűbben vissza a nemzeti geniusz, illetőleg hazánk és nemzetünk egyéniségének élet, szokás, szellem és jellemnyilatkozatának legsajátságosabb eredetisége. A családi és öröklési jogban találhatók fel legnagyobb részben és legtisztábban azon egyes jogintézmények, melyeket mint szent ereklyéket és életre való ősi hagyományokat nem csupán tisztelni, de megőrizni és fentartani kegyeletes hazafi kötelességünk. Természetünkkel és gondolkodásunkkal, hogy úgy mondjuk életünkkel forrtak már azok össze, ezredéves mult van hozzájuk kapcsolva, s fejlődési belső erejük folytán ezer éves jövő csiráját rejtik magukban.» Ezek és az előszóban könnyen odavetett, de semmivel nem okadatolt többi hasonló merész állítások a fentebbiekben s a még előadandókban elég czáfolatot találván, mi a jellemző felemlítés után egyszerűen napirendre térhetünk felettök.

III. Az örökösödés az öröklött és szerzett vagyonok közötti különbség fentartása nélkül szabályozandó.

Az örökösödési igény alapját vagy az egyén rendelkezése vagy a törvény intézkedése képezi. Előbbi alapon a végrendeleti és szerződési örökösödés, utóbbin pedig a törvényes örökösödés és a köteles részhez való jogosultság nyugszik.

Az örökösödési jog szabályozásánál kiváló fontossággal bír azon kérdés, minő mérvben vagy minő korlátok között legyen az egyén jogosítva vagyonáról halála esetére rendelkezni? A jelen kor igényei az egyéni tulajdonból kifolyó rendelkezési jogosultságnak az örökösödési jog terén általában tág kört jelölnek ki; és mi ezt az örökösödési jog helyes felfogásán alapulónak tekintjük. A tulajdonosnak, a korlátlan intézkedési joggal felruházott tulajdonosnak végrendeleti intézkedését tekintjük, mi azon alapkőnek, melyre az örökösödési jog első sorban fektetendő; s e rendelkezés egyedüli korlátozásul a legközvetlenebb családi összeköttetésben levőknek a köteles részhez való jogosultságát véljük érvényre emelendőnek. Önként következik a mondottakból az, a mi további vizsgálódásunknál megállapított tételként fog szemünk előtt lebegni, hogy t. i. *a tulajdonos vagyonának eredetére, annak öröklött vagy szerzett minőségére való tekintet nélkül egyenlő végintézkedési jogosultsággal ruházandó fel.* — Jól tudjuk, hogy e tétel sem képez oly axiómát, melyet megtámadni nem lehetne; de aligha tévedünk, midőn állítjuk, hogy e tekintetben az országbírói értekezlet által már elfoglalt helyes álláspont felhagyásával örökösödési jogunkat a régibb kerékvágásba visszaterelni azok sem akarják, a kik a történelmi jogszabályok iránt kiváló, sőt talán kissé túlzott előszere-ttel viseltetnek. S ha bár fehér hollóként jelentkezik is egy-egy hang szórványosan, mely az öröklött ági vagyonok tekintetében a végrendelezési jogosultságot egészen, avagy legalább leszármazó rokonok létezése esetében megtagadandónak, ellenben a nem öröklött vagyon tekintetében korlátlanul, tehát a köteles rész mellőzésével megadandónak nyilvánítja: azt hiszszük, e tekintetben annyira tisztultak a nézetek, hogy a fentebbi sarktétel kimerítő indokolásra alig szorul. Egyelőre tehát csak azt emeljük ki, hogy sem az osztrák törvények uralma alatt, sem az országbírói értekezlet által megállapított ideiglenes törvénykezési szabályok életbe léptetése óta nem sürgette a közvélemény az okszerűen életbe léptetett végrendelezési jogosultság megszorítását; nem kívánta, hogy e jogosultság szabályozásánál az öröklött és nem öröklött vagyon közötti különbségnek tényező szerep tulajdonittassék. Elfogadjuk tehát mi is ezen tényleges álláspontot, melynek némi okadatolására alantabb lesz alkalmunk visszatérni; s áttérünk a törvényes örökösödésre, a hol a vagyon eredetén alapuló különbség tényleg fennáll, s a hol e különbség fentartása vagy elmellőzése a magyar magánjogi codificationnak legérdekesebb és legfontosabb vitás kérdését képezi; mely kiváló figyelmet érdemel.

Már a fenebbiekből kitünik, hogy mi a törvényes

örökösödést szabályozó törvényt kiválóan dispositív törvény jellegével bírónak kívánjuk tekinteni. Kiindulási pontunk az, hogy az egyén, ha az alanyi rendelkezési jogosultságnak a törvényben megjelölt hiányai (korhiány, elmebetegség stb.) fenn nem forognak, a törvény által megállapítandó alakszerűségek megtartásával vagyónáról halála esetére is szabadon rendelkezhetik, s e rendelkezési szabadság egyedüli korlátozását csak a család legközelebbjei részére biztosított köteles rész képezi. A törvényes örökösödés, mint ilyen, tehát csak ott lép előtérbe, a hol az egyéni akarat vagy épen nem nyilatkozott, vagy pedig a nyilatkozat nem bír joghatállyal.

Érdekes elméleti vitapontot képez itten az, hogy a törvényes örökösödésnek tulajdonképeni jogalapját miben kell keresni. Több nevezetes író, különösen azok, a kik a german jog iránya felé hajolva az örökösödésnél a törvényes örökösödést kívánják előtérbe helyezni, a végrendeleti örökösödésnek pedig kivételi jelleget óhajtanának tulajdonítani, a törvényes örökösödés tulajdonképeni jogalapját a családi összeköttetésben, mint ilyenben keresik, s az örökösödési jogot a családi összeköttetésből folyólag adják meg a család tagjainak. Ezen álláspontot az, a ki a törvényes örökösödési jog dispositív jellegét vitatja, el nem fogadhatja; mert ennek csakis azon eltérő, s némely tételes törvényhozásban, például a code Napoleonban és a zürichi törvénykönyvben érvényre emelt german jogi felfogás mellett van jogosultsága, mely szerint a tulajdonos végrendelezési jogosultsága csak a hagyaték bizonyos hányadára (portion disponible) terjed ki; a hagyaték másik része pedig a törvényes örökösödés rendje szerint hivatott családtagokat illeti akkor is, ha ezek a családi összeköttetés távolabbi fokán állanak. Itt a törvény a családi összeköttetést tekinti az örökösödési jogosultság kiindulási pontjának s ezzel szemben a végrendelezési jogosultságot csak a hagyaték egy részére nézve adja meg.

Ott azonban, hol az örökösödési jog homlokára a szabad rendelkezés elve van felírva, másként áll a dolog. Itt már ha a rendelkezés nem létezése esetére szorító törvényes örökösödési dispositív törvény jogalapját kutatjuk, nem fogjuk azt másban feltalálhatni, mint a dispositív természetű törvények azon általános jellegében, mely szerint a törvényhozás a nem nyilatkozott vagy nem nyilatkozhatott egyéni akarat helyettesítéseül általános szabályt állapít meg; vagy mint egy jeles német író épen a törvényes örökösödésre nézve jellemzően megjegyezte, a törvényhozás készít egy általános végrendeletet, mely hatályos mindazon örökhagyóra, a ki egyénileg nem végrendelezett. A dispositív törvényes örökösödési jogszabályok alkotásánál a törvényhozónak általános nézpontra emelkedve kutatni kell a feltételezhető azon egyéni akaratot, melyet kipótolni van hivatva. Ámde, azon erős kapocs figyelembe tartásával, mely a család tagjait, a rokonokat egymáshoz összefűzi, a társadalmat általános és magas szempontból tekintő törvényhozás a nem nyilatkozott egyéni akaratot másra mint a természetes családi összeköttetésre visszavezetni képes nem

levén, a törvényes örökösödés alapjául ezt kell elfogadnia.

Ime kerülő uton mi is a családi összeköttetéshez jutottunk el, de azon különbséggel, hogy mi a jogosultságot nem a család fogalmából elvontan következtetjük; — hanem kutatva azon alapot, melyre a nem nyilatkozott vagy joghatálylal nem nyilatkozott egyéni akaratot általában helyettesítő dispositiv jellegű törvény felépíthető, ezt a természetes családi összeköttetésben találjuk fel. Jól ismerjük azon ellenvetést, mely vitatja, hogy ezen elméleti állásponttal a köteles részhez való jogosultság, a végrendelet elleni örökösödés össze nem egyeztethető. — Ha azonban figyelembe véte-
tik, hogy a köteles részhez való igény, úgy mint azt mi felfogjuk, a legközelebbi családtagokra szorított különös kivételt képez; s ennek ellenébe a korlátlan végrende-
kezési jogosultság képezi a szabályt: akkor nyilvánvalóvá válik, hogy a kivételt képező köteles részhez való igénynek a családi összeköttetésen nyugvó alapját a dispositiv természetű törvényes örökösödésre kiterjeszteni nem szükséges s nem is indokolt.

Bocsánat ezen kitérésért, melybe akaratlanul bele keveredtünk. Nem időzünk tovább ezen gyakorlati ha-
szonnal nem bíró elméleti kérdésnél, hanem visszatérünk tárgyunkhoz.

Folyt. követk.

Teleszky István.

Akaratszabadság.¹

XIII.

Ha az ember a természetben valóban urat kíván játszani, erre csak egy módja van: a természettől kérni erőt és segítséget. És a természet csak annak kölcsönöz hatalmából, a ki törvényeinek engedelmeskedni, azokhoz hiven alkalmazkodni tud. Az ember e tény súlyát minden léptén érzi és törekvései folyamában belátni kénytelen, hogy uralmának kulcsa az engedelmisségben, a lények és viszonyok természetéhez való okszerű alkalmazkodás-
ban áll.

Ez a belátás, az okulás hatalmas tehetsége páro-
sulva az ismeretszerzés képességével, teheti az embert valóban urrá és nagyhatalommá, de mindig a természetben és soha sem a felett. Belátása ad neki ösztönt és hasznos ismereteinek bősége jelöl eléje irányt, kölcsö-
nöz neki erőt a végetlen haladásra. A belátás által kel-
tett vágyak sarkalják lankadatlan lépteit az eszmények szép tájai felé. Az ismeretek hatalmával gyarapodott ereje alkot a természet világában egy más világot, a polgárisodás szép világát. Belátása készíti és ismeretei képesítik az embert arra, hogy mind bensőbb szövet-
ségre lépjen a természet erői- és hatalmaival, hogy köl-
csön nyerje nagy alkotásaihoz a természet csudás erőit.

¹ A tiszt. cikkíró családi körében váratlanul bekövetkezett súlyos csapások (több rendbeli haláleset) rögtön külföldi útra kényszerítették őt, mely körülmény ezen értekezés eddigi folyását megakasztotta.

Lásd a „Jogt. Közl.” 28-dik számát.

Szerk.

E szövetség segélyével lett az ember oly hódító hata-
lommá a nagy művelődési küzdelemben. E szövetség adja gyenge karjainak a gőz titáni erejét és szállongó gondolatainak a villany szárnyait.

Ily hatalmassá teheti az embert az okszerű belátás. Ezért helyezek én a józan belátás fejlesztésére oly nagy súlyt. És midőn az ember és társadalom életében oly nagy hatalmu tényezőnek tekintem a belátást, természet-
bölcséleti álláspontomról egy lépést sem térek el; mert én a belátás tehetségét ép oly emberi tulajdonnak tar-
tom, mint az ember bármely más tehetségeit vagy szer-
veit, része és erősugara az az emberi szervezetnek.

A belátás működésére nézve is következetesen alkalmazom a természetbölcséleti igazságokat és e tekin-
tetben nem lehetek egy nézetben SPINOZÁ-val és hiveivel. SPINOZA a belső erőnyilvánulások, a vágyak és indulatok (affect) felett az észnek korlátlan hatalmat tulajdonít, a
mennyiben azt hiszi, hogy az ész hatalomszava nemcsak módosíthatja az indulatokat, hanem azokat tetszése sze-
rint, végkép el is némíthatja. — Én részemről azonban semminemű hypothetikus gépísten önkényes és oksze-
rűtlen beavatkozását meg nem engedhetem az ember lelki életébe, hanem az indulatok keletkezésében és ver-
senyében is a dinamika és az okszerűség ama törvényeit tartom érvényeseknek, hogy ok nélkül semmi sem lehet,
és hogy az erősebb ok legyőzi a gyengébbet, ép úgy, mint a hogy legyőzi a nagyobb erő a kisebbet.

Ha én azt tartom, hogy a belátás vágyat, undort vagy bárminemű affectet képes az emberben támasztani: természeti és tapasztalati tények alapján gondolkozom ekként. Midőn az ember kedélyét valami kellemes meg-
lepetés vagy valamely kedves tárgy örömmel tölti el: ép oly okszerű viszony létezik az öröme gerjesztő esemény vagy tárgy és a keletkezett belső hangulat közt, mint midőn az embert a gyász-
hir lesújtja; mint midőn a viszonyok szerencsétlen fordulata vagy bármely más kelle-
metlen ok uralkodik az ember kedélyén a fájdalom, a szomorúság vagy más affect felköltése által. Sőt jól tud-
juk, hogy úgy a kellemes, mint a kellemetlen behatások oly metsző élt kölcsönözhetnek az általok támasztott indulatoknak, hogy az ember hirtelen örömeiben vagy bújában meg is örülhet vagy épen szörnyet halhat.

Ha a külső behatások útján rohamosan támadt indulatoknak magára a testre oly romboló befolyása lehet, mint bármely a testre irányzott külső, tisztán phy-
sikai csapásnak: akkor merő fictio és képzelgés volna a külvilág tüneményeinek természeti hatását az ember belső, kedélyi életére akár tagadni, akár csak másként is tekinteni, mint a természet életében egyáltalán. Min-
dig szem előtt kell ugyanis ama valóságot tartani, hogy az ember is természeti lény és a természetbe testi, lelki életével egyaránt beletartozik. Sőt a bölcselkedőnek a testi és lelki életet nem is lehet okszerűen két különböző életnek, hanem csak egynek tekinteni. — Különbséget csakis a természetellenes világnézet által behonosított megszokás tesz, de annak a dolog valóságában semmi alapja sincs. Test és lélek nem oly különböző lény, me-

lyek egyébként, külön, önállóan élnek saját törvények szerint, hanem ugyanegy szervezetnek együttes alkat-elemei. Egyik az anyag, másik az erő. Ha a kettő közül az egyik hiányoznék, akkor nem jöhetne létre az a szer-
ves compositio, melynek ember a neve. Az élet aztán nem egyéb, mint a két összműködő elem mozgása és tevékenysége a mű- és erőtan törvényei szerint.

Mig tehát SPINOZA és hivei az ész és indulatok között fekvő lélektani űrt az okszerűség lánczával át nem hidalgatják, hanem a logikailag be nem töltött űrön által, az ész parancsszava által kormányozhatóknak vélik az indulatokat: én a belátó észnek a meglevő indulatok felett csak akkor és az által engedhetek uralmat, ha képes egy más még erősebb indulatot támasztani, melynek erejével fokozza, erősíteni vagy éppen legyőzi a működő indulatok hatását. Én a SPINOZA által betöltetlenül hagyott űrt nem hypothezissal ugrom át. hanem áthidalom az ember és a lények természetén alapuló okszerűség törvényével, és a belátás erejének csakis e hidon át engedhetem meg a beléphetést az indulatok világába, mivel ez a tényállás a természetben.

A belátás hatalma az ember felett attól függ irányra és sulyra nézve: minő indulatokat és ingereket kelt; minélfogva az ember nevelésénél, a belátás képzésénél minden törekvésünknek arra kell irányulni, hogy tisztán, igazán, helyesen lássuk és fogjuk fel a környező viszonyok és tárgyak lényegét; arra kell törekednünk, hogy a lények és viszonyok igazi természetével, tapasztalható tények alapján ismerkedjünk meg; mindenekelőtt pedig legyen helyes belátásunk saját lényünk szervezetébe: emelkedjünk fel saját erőink és tehetségeink alapos ismeretének magaslatára. Ezen törekvésből kettős haszon eredhet. A viszonyok és környezet tényhű ismerete tért, erőket, alkalmakat tárhat működésünk elé; önerőink ismerete, rövidebben: az önismeret pedig biztosan megmondhatja: mely tér, minő erők és mely alkalmak felelnek meg legjobban erőink —, tehetségeink —, hajlamainknak. Ha ily belátásunk van a viszonyok tényállásába és saját lényünkbe: akkor bizton emelkedik lelkünk és karunk a munkára, tetterre; mert a természet törvénye biztosít, hogy a körül látó, mérlegelő, óvatos belátás a környező viszonyok élő képével figyelmeztet a következményekként szűkségkép beálló esélyekre, az előzmények alkalmazása szerint. Ezen előrevaló jelzése az előzmények megfelelő következményeinek bizonyos hangulatot, ingert, vágyat kelt belsőkben azon előzmények alkalmazására, melyeknek következményeit szeretjük, óhajtjuk. Eként válhatik az igazi belátás nemcsak életünk biztos vezérévé, de — hogy úgy szóljak — életünk prófétájává, mely még a jövődőt is megmondja; a jövődőt, mely valójában nem egyéb, mint az alkalmazásba vett erők és tényezők következményszerű gyümölcse. Ha szántunk, vetünk és jól gondját viseljük a földnek; ha megöntözzük, mikor eső helyett hőséget küld az ég; ha megvédjük az ártalmas rovaroktól stb.: akkor már hónapokkal előre tudhatjuk, hogy lesz aratásunk. Ezen tudásban is jövődőtudás van, oly tudás, melyre az előzmények célszerű alkalm-

zása és ismerete tanít meg. És valamint semmi különös «isteni küldetés» nem szükséges ahhoz, hogy az elmondott példában előreláthassuk a következményt, az aratást: éppoly kevésbé szükséges «prófétának» születni, hogy előreláthassuk egyéb vállalatainknál is a következményt, a jövőt. Ehez csak istenadta józan ész, a viszonyok és alkalmazott tényezők helyes ismeretén nyugvó, öntudatos cselekvés szükséges.

Erre pedig mindenkit képesíthet az igaz belátás, és képesíthet annál nagyobb mérvben, minél gondosabban törekszünk a viszonyok és önmagunk mind mélyebb ismeretére. Az ember ezen tehetségével lehet valóban ura önmagának; mert előre kitűzött célok után, arra vezető uton törekedvén, biztosítja magát az esélyszerű ide-oda csapódások ellen, melyeknek ki volna téve, ha nem tudatosan és célzott tűzve élne, hanem csak eleresztenié sajkáját a környező viszonyok tengerén, kormány és evező nélkül. És a belátás ereje — hála a végetlen jóságnak, mely azzal az embert megajándékozza — fokozható önnön erejéből; mert az ember belátván azt, hogy az igaz belátás legbölcsebb vezére, legjobb tanácsadója, leghivebb barátja: tehetségében áll, hogy elméjének okszerű mívelése, tapasztalatok gyűjtése és észszerű gyakorlás által belátásának nemcsak területét növelheti, s hanem azt élesebbé és biztosabbá is képezheti; és ha gyakorolja magát abban, hogy csak a józan belátás után indul: annyira edzheti magát erkölcsileg, hogy az igazi belátás, a józan ész szavát mint reá nézve minden más tényezőnél hatalmasabbat, teljes készséggel fogja követni.

Erre, belátásának mívelésére és követésére képesítve van az ember, és ezen képességgel kezébe van adva az erő, hogy cselekvényei intézőjévé mind fokozódóbb mérvben a józan belátást helyezhesse. Más szavakkal: az ember belátása mívelése által képes növelni önmaga felett a belátás által keltett üdvös vágyak és ingerek uralmát, és ezáltal képes végre életét jobb és jobb irányokba terelni; és mert erre képes; mert belátása elhanyagolása vagy növelése által ronthat vagy javíthat önmagán: cselekvényei irányáért és következményeikért felelős azon arányban, a mely arányban tehetségében állott, viszonyai között, belátását és ennek segítségével cselekvényeit meghatározni.

És ezzel felelni igyekeztem az erkölcsi felelősség kérdésére. Felfogásom szerint, az a valódi felelősség, ha az ember erkölcsi vagy emberi törvény előtt, — a mi egészen egy, — azért vonatik kérdőre, a mire természetileg képes, nem pedig, ha azért tétetik felelőssé, a miről nem tehet.

Hogy az ember minden ok és inger nélkül, pusztán merő kénye — kedve szerint «akarjon» és tegyen valamit, arra nincs természeti képessége; azért mert emberi önkény a természeti törvényszerűség mellett nem létezhetik; hanem arra képes az ember bizonyos határig, hogy különböző viszonyításokat tegyen és a környezetében levő tényezőket oly kapcsolatba és helyzetbe hozhassa, hogy e viszonyítás folytán segélyére hívja a természeti erőt és törvényt elérhesse célját.

A hő melegít, éget. A hő ezen természeti erején senki sem változtathat. Ennél fogva annak, a ki a hő égető hatáskörébe jutott, kellene égni. Ámde az ember a nap égető heve elől árnyékba menekül, ernyőt vagy fedelet emel feje felé; a kályha égető tüze ellen spanyol fallal vagy egyébként védi magát, eltávozik a hőhatás köréből stb.

Ezek már mind viszonyítások. A nap azért csakugy megtartá égető hevét, mint a kályha tüze; de az ember különféle tárgyviszonyításokkal segít magán; sőt tovább menő viszonyításokkal még szolgálatába is hajthatja a hőerőt, lehet hogy kazait csépeletti ki a hő által fejtett gőzerővel, lehet, hogy malmai kerekeit vagy száguldozó gőzőseit hajthatja vele. És minél jobban kiképzé és begyakorlá az ember értelmét, annál különbözőbb viszonyba tudja helyezni a tárgyakat.

És ettől függ minden. Ezen viszonyító képesség fejlettségének mérve határozza meg az ember egész hatalmát; mert habár az ember nem is képes a dolgok természetén változtatni, de a tárgyakat oly viszonyzatokba hozhatja egymással, melyekben azok eredetileg nem voltak; minélfogva ezen új meg új viszonyítások útján újabb és újabb eredményekhez jut és belátása által tovább — tovább vezetettve újabb és újabb célpontok felé haladhat.

A legegyszerűbb eredmény is — csak gondolkozunk rajta és elemezzük — a különböző viszonyítások egész sorából támad, mely viszonyításokra az ember másképp nem képes, csak úgy, ha a lények természetéhez alkalmazkodik és tisztelni tudja az okozati sorrendet parancsoló természeti törvényt.

E tekintetben egy rangban állunk a hóddal, mely házait építi, egy törvény alatt állunk az oroszlánál, melyet az éhség vadászatra üz és a zuhataggal, melyet az esés törvénye a mélységbe zudit.

De van egy nagy különbség, mely az ég és föld távolságában emelkedik az ember és a természet többi lényei közé. És e különbség abban áll, hogy az ember a mit tehet, azt belátó észszel, célú tűzve, előremenő számítással, terv szerint teheti. Erre más lények nem képesek, e hatalom csakis az embernek adatott. És e hatalom minden ép elméjű embernek adatott, és mert a cél- és tervszerű életre képesítve van az ember, erre őt kötelezni is lehet; ha mégis, tehetségei és kötelessége dacára, nem igyekszik erejétől telhetőleg belátását növelni és okszerűen élni: mulasztásai arányában sujtják őt már a természeti következmények; de feleletre vonhatja és joggal sujthatja az «emberi» törvény is, ha okszerűtlen és igazságot nem tisztelő életével másoknak is kárt okoz vagy másokon is sérelmet ejt.

Ez a jogi, vagy a törvény előtti felelősség.

Az ember tehát felelős lény a jog és erkölcs törvénye előtt az én elméletem szerint is, csak hogy én a felelősség tényét nem a tartalmatlan «akaratszabadság» koholmányából fejtem ki, hanem azt természetű és az emberhez méltóbb igazságra, a belátás, a célűzés és tudatosság tehetségére alapítom.

És midőn az ember valódi természetéből folyó következményként derül ki a tiszta igazság, mély hódolat érzete fog el az emberi méltóság előtt! mert tiszteletre gerjesztőnek kell tekintenem azon teremtményt a kit, holmi alkotói szeszély nem bélyegzett meg a természeti törvények ellen való lázongás szántsándékos tehetségével, hogy már véreben és csontjában hordja a törvenytiszteletlenség átkát és kárhozatát; hanem megmaradt embernek, a ki nemes szervezetével és kitűnő tulajdonaival nagy a többi teremtmények között, de nem olyan nagy, hogy tévedni és hibázni ne tudna. És e gyarlóságában rejlik az ember szerencséje; mert tévedni és hibázni nem tudó lény nem ember volna, hanem isten. Isten pedig csak egy lehet. . . .

Folyt. köv.

Dr. Dobránszky.

A keresked. jog egysége a magyar korona területén,

különös vonatkozással a ném. bir. ker. főtörvényszékre.

Folytatás.

A német birodalmi kereskedelmi főtörvényszék intézménye (Reichs-Ober-Handels-Gericht), melynek székhelye jelenleg Lipcse*, az 1869. évi junis 12-ki északnémet szövetségi törvényen alapul (Gesetz betreffend die Errichtung eines obersten Gerichtshofes für Handelssachen). Területi hatásköre eredetileg csak az északnémet szövetség államaira terjedt ki; a német birodalom megalapításával azonban ezen hatáskör kiterjesztetett a déli német államokra, valamint Elsass-Lotharingiára is, a nélkül azonban, hogy a törvényszék szervezete lényeges változást szenvedett volna. Ezen hatáskör kezdődött nevezetesen: Baden és Déli-Hessenre nézve 1871. január 1-jével; Württemberg és Bajorországra nézve 1871. július 1-vel; Elsass-Lotharingiára nézve az 1871. június 14-ki birodalmi törvény alapján, mely által a kereskedelmi főtörvényszék egyszersmind a párisi semmitőszék helyébe léptettetett. A törvényszék nagy ünnepélyességgel megnyitván, tényleges működését 1870. augusztus 5-én kezdette meg s 1871. szeptember 2-án az előbbi «Bundes-Ober-Handels-Gericht» neve helyett a «Reichs-Ober-Handels-Gericht» nevét vette fel. Belső szervezetének és ügyvitelének részletei a szövetségi tanács 1871. május 11-ki és ugyanazon évi december 7-ki határozatai által szabályoztattak. (Regulativ für den Geschäftsgang bei dem Reichs-Ober-Handels-Gerichte nach den Beschlüssen des Bundesrathes vom 11. Mai und 7. december 1871.)

A törvényszék jelenleg áll: egy elnökből, két alelnökből, huszonegy ülnökből (Rath) egy államügyészből, hat titkárból s egyéb alárendelt személyzetből. Az államügyészi állomás csak 1876. március 1-jével lett véglegesen betöltve, míg azelőtt az államügyészi teendőkkal esetről-esetre egy Lipcsében működő államügyész vagy ügyvéd bízott meg. Az elnökök, ülnökök és az államügyész a szövetségi tanács javaslatára a birodalmi elnökség (csá-

*Hir szerint a törvényszék valószínűleg más városba, talán Berlinbe, fog áthelyeztetni.

szár) által neveztetnek ki, még pedig különös tekintettel az egyes államok arányára. A titkárok a császár nevében a birodalmi cancellár, az alárendeltebb hivatalnokok a törvényszék elnöke által neveztetnek ki.

A törvényszék tagjául csak oly jogtudós nevezhető ki, ki valamely szövetséges állam főtörvényszékének tagja lehet, ugyancsak ki valamely német egyetem nyilvános rendes jogtanára volt. Kereskedelmi ülnökök nem szerepelnek. A törvényszék tagjai élettartamra neveztetnek ki. Állását és fizetését valamely tag csak akkor vesztheti el, ha egy szövetséges állam illetékes bírósága által büntett miatt hivatalvesztéssel, bectelenítő büntetéssel, nem bectelenítő egy évnél hosszabb tartamú szabadságbüntetéssel; vagy valamely bectelen büntett vagy vétség miatt általában büntetéssel jogérvényesen sújtott. Ha kétség támad aziránt, valjon ezen esetek valamelyike fenforog-e, a törvényszék összülésben határoz. Ha a törvényszék valamely tagja ellen bünvizsgálat indított, a törvényszék összülésben hozott határozattal a vádlottat a vizsgálat tartamára hivatalától felfüggesztheti. A felfüggesztés ipso jure áll be, ha a vádlott vizsgálati fogság alá helyeztetik. A felfüggesztés a fizetés elvesztését a felfüggesztés ideje alatt nem vonja maga után.

Ha a törvényszék valamely tagja testi vagy lelki gyengeség miatt hivatalos kötelességeinek teljesítésére képtelen, nyugalmaztatása következik, mely esetben az illető nyugdíjra tarthat igényt. Az évi nyugdíj a tizedik szolgálati év befejeztéig a fizetés $\frac{2}{10}$ -ad részét teszi ki, s minden következő szolgálati évvel az ötvenedik év befejeztéig a fizetés $\frac{1}{10}$ -ad részével emelkedik. A szolgálati időbe azon idő is beszámítatik, melyet az illető a birodalom más szolgálatában, valamely szövetséges állam szolgálatában vagy *községi* szolgálatban töltött; ugyancsak azon idő, mely alatt a német birodalomban mint ügyész, *ügyvéd*, *közjegyző* vagy egyetemi tanár működött. Ha a törvényszék valamely tagjára nézve a nyugdíjazás feltételei fenforognak, a nélkül, hogy az illető erre vonatkozó folyamodványt nyújtott volna be, a törvényszék a nyugalmaztatást összülési határozattal mondhatja ki. Ily határozat ellen, ugyancsak minden más személyes ügyre vonatkozó határozat ellen, jogorvoslattal élni nem lehet.

A törvényszék szükség esetében több *tanácsra* osztható fel. E szükség kezdetben fen nem forogván, csak egy tanács volt rendszeresítve. Midőn azonban a törvényszék hatásköre a déli német államokra is kiterjesztett, két tanács, ujabban az ügyek szaporodtával három tanács lőn szervezve. A tanácsok összeállítása a törvényszék elnöke által történik, s legalább egy évre bir hatálylyal. A törvényszék tagjai egy tanácsba mint állandó tagok okvetlenül beosztandók, egyidejűleg azonban több tanácsban is vehetnek részt. Egy-egy tanácsnak nyolcz tagja van az elnökkel bezárolag. Érvényes határozatok hozatalára hét tag jelenléte szükséges. A döntő szavazattal bíró tagok számának mindenestre páratlannak kell lennie. Ha a jelenlevők száma páros, a törvényszék legutóbb kinevezett tagja, illetve ha két vagy több tag

egyidejűleg neveztetett ki, a korára nézve legfiatalabb tag csak tanácsadói szavazattal bir.

Az első tanács elnöke a törvényszék elnöke, a második és harmadik tanácsé az első, illetve második alelnök; akadályoztatás esetében az elnökléssel a törvényszék rangban legidősebb tagja, egyenlő rang mellett a koránál fogva idősebb tag bizatik meg. Az ügyek felosztása az egyes tanácsok között a törvényszék elnöke által történik, tekintet nélkül azoknak minőségére. Minden tanács a neki beosztott ügyeket önállóan intézi el. Ha egy tanács nézete valamely jogi kérdés fölött ugyanazon tanács korábbi vagy más tanács nézetétől eltér, az ügy eldöntésre a *plenum* elé hozandó. Ugyancsak a plenum elé tartoznak azonkívül: 1. mindazon jogorvoslatok elintézése, melyek magának a kereskedelmi főtörvényszéknek valamely határozata ellen irányulnak; 2. a bajor perrendtartás értelmében támasztott semmisségi panaszok; 3. az ügyviteli szabályoknak a szövetségi tanácsnál javaslatba hozandó módosításai; 4. a törvényszék által adandó vélemények különösen törvényhozási ügyek fölött; 5. azon ügyek, melyeket az elnök a plenum elé utasít; 6. a törvényszék új tagjainak és titkárainak bevezetése.

Minden tanács az általa eldöntött kétes és fontos jogügyekről egy *döntvénykönyvet* tartozik vezetni. Az egyik tanács döntvényei a többi tanácscsal közlendők. A plenum határozatairól egy külön döntvénykönyv vezetetik. Ha valamely jogügy a plenum elé hozatik, a határozathozatal két az elnök által kinevezendő előadó véleménye alapján történik.

A tanácsok ülései a szerint, a mint az eljárás írásbeli vagy szóbeli, nyilvánosak és zártkörűek. A határozat iránti tanácskozás azonban mindenkor titkosan foly. Minden tanács egyszer mindenkorra megállapított napokon hetenként kétszer tart ülést; szükség esetében rendkívüli ülések is tarthatók. A plenum ülései esetről-esetre az elnök által hivatnak össze.

A birodalmi kereskedelmi főtörvényszék *hatásköre* minden kereskedelmi ügyre terjedvén ki, e tekintetben azon ország legfőbb törvényszékének helyébe lép, melyben az ügy első folyamodásban támasztatott, és pedig ugyanazon illetőséggel, mely az illető ország eljárása szerint a legfőbb törvényszéknek jut.

Folyt. követk.

Dr. Nagy Ferencz.

Természettörvények és jogi formák az államéletben.

Folytatás.

II. Az államkeletkezés.

Az államkeletkezés tekintetében napjainkban főleg két nézet küzd egymással. Az egyik szerint az állam emberi mű, mely szerződés által jó létre; a másik szerint a természetérő műve, Naturprodukt, mely az emberi akarat daczára is létrejő. Miként a mult században támadólag a szerződési tan lépett föl: ugy most támadólag a természetérő elmélete lép föl, s a tért kizárólag elfoglalni törekszik; hatalmas szövetségese azon körül-

mény, hogy a természettani fölfogás nemcsak a politikában, hanem a szellemi élet minden köreiben kiváló szerepet kezd játszani, és valóságos világtörténeti tényezővé válik. De éppen mivel az ily hatalmas szerepre látszik hivatva lenni, annak kinövéseit és tévedéseit eltávolítani szükséges.

Nagy tévedés az államnak akár keletkezési, akár fenállási természet törvényeit, vagyis az állam physiologiai oldalát az akarattal, s az államkeletkezésnek az akaraton alapuló jogi formájával, a szerződéssel ellentétbe hozni. Az állam éppen mivel Naturprodukt, magánhordozza azon különbséget, mely a természet örök törvénye szerint az öntudatlan és öntudatos természet közt fönáll. Vajjon az akarattal léte az emberre nézve nem ép oly természet törvény-e, mint az állatra nézve az ösztönnel léte?

Az államkeletkezés anyagi és formai mozzanata megkülönböztetendő.

Lássuk először az anyagit. Cultur — erők és — tényezők léte az állam mind jogi, mind tényleges keletkezésének föltétele. Bölcsészeti szempontból az államkeletkezés jogosságára nézve e tétel az állameszményből következik; mert minden jognak kutforrása az emberiség mint cultur egész eszméjében van. De a történet is igazolja, ama természet törvény tényleges létét, mely szerint a nagyobb cultur-erő a gyöngébb culturerőt mindig legyőzi, a culturára képtelen népek mindig és mindenütt kénytelenek voltak a tért átengedni culturképes népeknek.

Ezen culturképesség az államkeletkezésben az anyagi mozzanat. Az állam alapja tehát a jus fortioris, csakhogy nem a physikai, hanem culturali értelemben vett jus fortioris. Miként az állatvilágban a physikailag erősebb legyőzi a gyöngébbet («a nagy hal elnyeli a kis halat») úgy az emberiség életében, hol az eszmék uralkodnak, és sohasem az anyagi erő, a győzelem előbb-utóbb, sokszor a legsúlyosb szerencsétlenségek után azé, ki az eszméket a kor adott viszonyai közt életrevalóbban tudja képviselni. «Die Weltgeschichte ist das Weltgericht.»

Culturképesség és culturhivatás nélkül nincs természetes államkeletkezés, s létrehozatalának mesterséges utoni megkísérlése jogsértést képezne a művelődés ellen; és e sértés jogtalanságát semmiféle szerződési forma meg nem szüntetné.

De ha az államkeletkezés culturföltételei megvannak, ezeken kívül még szükséges a szerződés, mint az államkeletkezés alaki mozzanata. Nem elég az államlét föltételeinek tárgyilagossága léte, hanem szükséges, hogy azon emberek, kiknek közönségében e föltételek vannak, ezen körülménynek öntudatával is birjanak.

Ezen öntudat a szerződés, ezen öntudat fejlődése a szerződési eszme fejlődése. A szerződést alkotó akarat nem más, mint az öntudat gyakorlati nyilvánulása.

Az állam keletkezésében a szerződés szerepe hasonlít a pénz alakjának a pénzrendszerbeni szerepéhez. Nem elég a pénz finomsági tartalma, hanem szükséges, hogy annak belértéke közérvényességü jellel megjelölve, és így hiteles legyen, szükséges, hogy a pénznek legyen fizetési joga, azaz nem pusztán tényleges fizetési képessége,

hanem jogilag érvényes fizetési képessége. A hasonlat nem bizonyít, de talán némi világot vet arra, mi a politikai és társadalmi viszonyok tekintetében egyetemes, és szükségképi.

Nemcsak az államkeletkezés alaki mozzanata, t. i. a szerződés emberi mű, hanem az államkeletkezés anyagi alapja t. i. az állami cultur-képességet alkotó viszonyok is a civilisationnak, tehát az akarattal eredményei, vagyis szintén emberi művet képeznek. Egyedül azon törvények, melyek szerint e cultur-képesség kifejlik, és melyek megsegzése folytán a cultur-képesség gyengül, vagy megsemmisül, függetlenek az emberi akarattól. E törvények a politikai természet törvények, és az azok szerinti fejlődés eredménye, az állam Naturprodukt nevét méltán viseli. — De az akarattól függ azon törvényeket követni, vagy megszegni; vagyis az akarattól függ az államot megalakotva létezni és tökélyeteszni, vagy az államkeletkezés csíráit eltapodva, barbarismusban maradni és elveszni. S ha az akarat ezen elhatározása végső indoklását nem is magában az akarattal leli, s ha azon elhatározás, mely államot alkot, a természetörök uralmának egy nyilatkozatánál nem is egyéb, mit bizonyít ez? Bizonyítja, hogy az államkeletkezésben a Naturprodukt minősége és az emberi műnek minősége nem ellentét, hanem azonos-ságot képeznek; bizonyítja, hogy a természetnek az állam nem közvetlen műve, hanem műve az a természetfejlődés egy specialis alakjának, az öntudatnak; hogy az nem a nyers természetör, hanem a civilisatio alakjában ható természetör műve.

Ha az államot nem közvetlen alapjára, az akaratra, hanem végső alapjára akarjuk visszavinni, hiszen akkor a természetörnél sem állapodhatunk meg, akkor az államot isteni műnek kell hirdetnünk; ez esetben a theokrátián kívül csak két út van: az atheismus és a következetlenség. Az utóbbiról fölösleges szólni. Az elsőről pedig megjegyezzük, hogy ezen értekezés vallás-bölcsészeti kérdésekbe nem bocsátkozik; politikai szempontból azonban utalok a természettani módszer szellemdús bajnokára, FRANTZRA, ki a vallást állami hatására nézve nagyjelentőségű erőnek nevezi, mely a biblia szerint hegyeket mozdit.

Az államalkotás föltételeit megadja a természet, mint megadja a táplálkozás eszközeit. Akaratunk pedig mind az államéletet, mind a táplálkozást mellőzheti. Az elsőre példát nyujtanak a remeték, az utóbbira ZENON-nak önkényt választott éhhalála. Bizony «Durch Hunger und durch Liebe» sok nagyszerű, sok dicső vívmány keletkezett; de magát a keletkezést mégis csak az akarat közvetíti. Hisz ez tény! még pedig oly tény, mely a természet törvényeit az emberi életben nem a szükségképi-ség, hanem a szabadság alakjában hozza érvényre.

Majdnem fölösleges mondani, hogy az állameszmény és a szerződésről tan együtt áll és együtt bukik. Ha van állami ideál, azt az akarat valósítja meg. Ha pedig az akaratot az államtényezők közül kitöröljük, akkor meg kell nyugodnunk abban, a mint az állam

nem lehet, egy e célra rendelt közegre kell ruházni. E közegként van a legfőbb ítélőszéknél külön e célra összeállított bizottság kijelölve.

Hogy e bizottság által megvizsgálandó anyag határozottan körvonaloztassék, szükséges volt a főtörvényszékeknek oly intézkedést tenni, hogy azok ama joghiteleket határozottan formulázzák, melyek általuk előforduló kétes esetekben irányadókul vétetnek.

E célból állítatik fel minden főtörvényszéknél egy a határozatok nyilvántartása és ellenőrzésére rendelt bizottság, melynek célja a hozott határozatok felől folytonos tudomást szerezni, s ha a hozott határozatok között elvi eltéréseket tapasztal, az illető tanács összehívását eszközölni.

Ez utóbbi esetről esetre alakítandó tanácsnak, határozatainak nagyobb fontosságánál fogva, több tagból kell állani, mint a perben ítélő rendes tanácsoknak.

Tekintettel azonban az egyes főtörvényszékek bírának számára, hét tagnál többre az ítélő tanács tagjainak száma nem határozathatik.

Oly jogtétel megállapításánál, mely a jövőben, hozandó határozatoknál is zsinormértékül veendő, nem lehetett az egyszerű többséget kellő biztosíték gyanánt elfogadni. E végből van felállítva az a szabály, hogy csak azok a jogi tételek vezetendők be az ítéletkönyvbe, melyek mellett egy legalább öt tagból álló többség szavazott.

E judicatumok jelentősége első sorban abban áll, hogy azok a legfőbb ítélőszéknél felállított bizottságnak, melylyel azok közlendők, vizsgálata alá bocsájtatnak. E bizottság azonban ezeket a határozatokat kellőleg csak akkor lesz méltányolni képes, ha azok oly határozatoknak tekinthetők, melyek a főtörvényszék gyakorlatát jellemzik. E felfogás indokolja ama további szabályokat, melyek szerint egy részről a perben ítélő tanácsoknak e jogelveknek a concret esetekben való alkalmazása kötelezőségévé tétetik, más részről mód nyújtatik a főtörvényszéknek arra, hogy valamely általa felállított s követett jogtételt megváltoztathasson.

Arra nézve, hogy e judicatumok az ítélethozatal alkalmával az egyes tanácsok által tekintetbe vétessenek, az e részben való kötelezettség kimondásán kívül, további részletes intézkedések szükségé fen nem forog.

Szükségtelen volna különösen az e részben kimondott kötelezettségnek különös sanctiót adni, mivel e judicatumoknak nem lehet oly mélyen ható horderőt tulajdonítani, minővel a legfőbb ítélőszék határozatainak birnia kell.

A már megállapított judicatum megváltoztatása a főtörvényszéknél akkor hozandó szóba, ha valamely egyes kérdés eldöntésénél a perben ítélő tanács többsége az ettől való eltérés mellett nyilatkozik.

Ha azonban ily eset felmerül, gondoskodni kellett arról, hogy oly testület határozzon, mely biztosítékot nyújtson arra, hogy határozata az egész collegium jogi nézetének hű kifejezője. Azért mondatott ki, hogy ily tanácsnak legalább annyi tagból kell állania, hogy tagjai a főtörvényszék összes tagjainak többségét képezze.

E tanács határozathozatala módjának szabályozásánál pedig főleg az vétetett tekintetbe, hogy valamely judicatum megváltoztatására kellő indok csak akkor forog fenn, ha e mellett egy tekintélyes többség nyilatkozik.

Mialatt a főtörvényszéki ítélő tanácsok még csak most fogják működésüket megkezdeni, a legfőbb törvényszék ellenőrző tanácsának módjában állandó, az ott már fenálló intézményeket felhasználni, s különösen a főtörvényszéki judicatumokat, a legfőbb törvényszék ítéletkönyvébe már most beiktatott jogtételekkel összehasonlítani.

Tekintettel a legfőbb ítélőszék által kimondott jogi tételek kötelező erejére, s azoknak ebből származó nagy horderőjére, állítatott fel, hogy ehhez az egyhangúságot megközelítő többség — vagyis az összes szavazatok $\frac{4}{5}$ része — kívántatik meg. Ugyane többségi viszonyban azonban meg kell lennie akkor is, ha valamely hozott határozat utóbb megváltoztatik vagy megszüntetik.

Minthogy a határozat fent említett kötelező ereje csak akkor nyerhet érvényt, ha határozott jogtétel mondatik ki, ki kellett emelni azt is, hogy ha a legfőbb ítélőszéki tanács arra is szorítkozhatik, hogy valamely főtörvényszék által kimondott jogi tétel-

nek az ítéletkönyvből leendő kitérőjét rendelje el, a nélkül, hogy a helyett más jogi tételt tartoznék kimozdani.

Ha azonban a legfőbb ítélőszék által valamely kötelező jogi tétel kimondatik, gondoskodni kellett arról is, hogy az kellőleg köztudomásra juttassék, hogy így a feleknek netáni ellenkező határozathozatal esetén, annak semmiségi panaszszal leendő megtámadhatására kellő út és mód nyujtassék.

A közzétételnek előreláthatólag valamennyi bíróság joggyakorlatára befolyása lesz, elannyira, hogy a felek ritkán fognak oly helyzetbe jutni, hogy a határozatok a miatt, mert a legfőbb ítélőszék által megállapított jogelvvel ellenkezésben állanak, támadni meg.

Minthogy azonban az meg nem engedhető, hogy egy a legfőbb ítélőszék által kimondott jogi elv, csak annak a főtörvényszéknek, mely ez elv kimondására alkalmat adott, területén birjon kötelező hatálylyal, a többi főtörvényszékek területére azonban hatálya indokolása meggyőző erejének a bíróságra gyakorlandó hatályától téessék függővé, elutasíthatlan követelményként jelentkezik, hogy az eként megállapított jogi tétel a többi főtörvényszékek ítéletkönyvébe is beiktassék, s azáltal annak e főtörvényszék területére való kötelező ereje biztosíttassék.

Ez intézmény gyakorlati kezelésére szükséges rendszabályok kiadása a legfőbb ítélőszékre bízott, hogy a bíróságok függetlensége ezáltal is megővassék.

Az igazságügyi miniszter befolyása itt nem igényeltetik.

Mindazonáltal a miniszter közvetlen befolyására annyiban tért kellett engedni, hogy oly helyzetbe legyen, miszerint a főtörvényszék s legfőbb ítélőszék ítélőtanácsait elvi határozat kimondására felhívhasa. E célból az ítéletkönyv tartalma felől folytonosan tudomással kell birnia.

(Vége kov.)

Különfélék.

A XIII. német jogászgyűlés.

I-ső szakosztály.

Legélelnebb vitát keltett az első kérdés, mely a körül forgott: *őhajlandó-e, hogy a közös német polgári törvénykönyvben a házassági vagyonjognak egységes rendszere mellett a magán autonómia részére subsidiarius rendszerek is fentartassanak?*

Az e tárgyban PETERSEN részéről előterjesztett vélemény azon feltevésből indult ki, hogy a házassági vagyonjognak egységes rendszere a közös rendelkezés alapjára leendő fektetve, a nő vagyonának némi lekötése mellett a férj tartozásaiért. E feltevésből pedig azért indult ki, mert a múlt évi német jogászgyűlés a mellett nyilatkozott, az egyéb vagyoni rendszerek subsidiarius szabályozását nyílt kérdésnek hagyván fen, mely kérdés most oldandó meg és véleményező a fentebbi egységes rendszer mellett szükségesnek tartja a subsidiarius vagyonjogi rendszerek fentartását főleg a *vagyonközösség* tekintetbe vételével.

Ennek ellenében az előadók ALBRECHT törvényszéki elnök és MECKE jogtanácsos azon indítványt terjeszték elő: *„A törvényhozás ne engedje meg, hogy a házassági vagyonjogtól szerződésileg eltérni lehessen, a mennyiben az által harmadik személy érdekei veszélyeztetnének és ezért okvetlenül e tekintetben subsidiarius vagyonjogi rendszerek fentartása mellőztessék. Különben azonban a kérdés megoldása lényegileg attól függ, hogy a törvényhozás mely vagyonjogi rendszert fogja alapul venni. — Ezen indítvány indokolásában főleg a német jogegység eszméje hangsúlyoztatott és azon jogelv, hogy a házastársak szerződési szabadsága nem terjedhet odáig, hogy mások érdekei veszélyeztessenek.*

Itt főleg tekintetbe veendő a férj legitimatiója nevének képviselőletére és a nő vagyonának lekötöttsége a férj tartozásaiért. A mennyiben eziránt a törvényes rendszer szabványokat tartalmaz, nem szabad azokat kisebb mértékre reducálni.

A házassági szerződéseknek nyilvántartása csak rendellenes óvszer, melyre semmi szükség nincsen ha a törvényhozás a fentebbi alapot elfogadja. Különben is alig lesz oly férj, ki belenyugodnék oly bizonyítvány közhirrétételébe, hogy az ő neje nem viseltetik iránta a bizalom törvényes mérvével!

Az előadó ezek után visszapiantást vetve a napirenden lévő kérdést megelőző tárgyalásokra, kiemeli főbb vonásaikban azon rendszereket, melyek szerint a német birodalom egyes országaiban a

vagyonjog codificálva van. SCHRÖDER híres munkája alapján constálja, hogy a német birodalom népességéből a három főrendszer közül mindegyikre körülbelül 13 $\frac{1}{2}$ millió esik. Ő azonban az egységes rendszer szükségét vitatva a privát autonomia jogosultságát csak *befelé* ismeri el: szerinte a házastársak ép úgy mint a *közkereseti társaság tagjai* egymásközi vagyoni viszonyait befelé tetszés szerint szabályozhatják a nélkül, hogy ebbeli megállapodásaikkal harmadik személyek irányában a törvény intézkedéseit megváltoztathatnák.

A gyakorlati jogászok ezen álláspontja ellen küzdöttek az akadémikusok és BRUNNER & SCHROEDER tanárok következő indítványával léptek fel: «A közös német birodalmi polgári törvénykönyvben szükséges a törvényes vagyoni rendszer kiegészítésére a többi német házassági vagyoni rendszerek fentartása, a házassági szerződések dispositív szabályozására. Oly szerződési pontozatok azonban, melyek által a törvényes vagyoni jog szerinti lekötöttség harmadik személy irányában korlátoztatik, — a nyilvános lajstromokba leendő bevezetéstől tételesen függővé.» — Ezen indítvány indoklására felhozott: hogy több vagyoni rendszer létezése által, melyeknek keretén belül a házastársaknak szerződési szabadság engedtetik, ép oly kevésbé veszélyezteti a jog egységét, mint a kereskedelmi társaságok törvényes osztályozása nem ellenkezik a kereskedelmi jog egységével. A házasság is a társulás egy neme, még pedig a társaságok legfontosabb neme; miért ne álljon tehát a házastársak szabadságában hogy az egyes concret eset viszonyaihoz mérten vagyoni jogi szövetségüket kisebb vagy nagyobb közösség mérve szerint köthessék? E tekintetben merev szabályok alkotása a nép ősi szokásában rejlő jogérzetet sértene. És végre mik azok a harmadik személyek érdekei? Ezek más téren is csak olyképp oltalmaztatnak, hogy ahhoz mérten a házassági szerződések lajstromozása elég biztosítékot nyújt, sőt ezzel magának a kereskedelmi törvénykönyv egyik intézményének megfelelő intézkedés történik.

Ez indítvány támogatására a véleményező PETERSEN is felszólalt s az egységes vagyoni rendszer merev keresztülvitelének tarthatlanságát fejtegeti, míg dr. ALBRECHT ismételtén az indítványozókkal és PETERSEN-nel éles és epés hangon polemizált. WILMOWSKY még az előadónál is tovább menve, a törvényes házassági vagyoni jogtól eltérést semmi irányban sem akar megengedni s gyakorlati példákkal igyekezik kimutatni, hogy a külön rendszerek codificálása lehetetlen. A SCHRÖDER és BRUNNER-féle indítvány mellett még szóltak HÖLDER, FRÄNCKEL, DISTLER és BLOCK.

Kitűnik már ezen rövid vázlatból is, hogy e kérdés mily érdekes eszmecsere tárgyat képezte és a szavazás eredménye, mely szerint az utóbbi indítvány csak 46 szavazattal 40 ellenében lőn elfogadva, — bizonyítja, hogy e kérdésnek törvényhozási megoldása mily roppant nehézségekbe fog ütközni az egységes (?) német birodalomban.

Következett a *második kérdés*, mely az állandó bizottság által következő szövegezésben tüzetett ki: «*Megállapítandó-e az alkotandó polgári törvénykönyvben, hogy az örökség ipso jure szerzettetik meg*». Véleményeket a kitűzött kérdésre dr. MOMMSEN kiel consistorialis elnök, dr. JUNG frankfurti ügyvéd és dr. RANDA prágai tanár adtak, kik szerint az örökség megszerzése örökös nyilatkozattól teendő függővé, annak tehát ipso jure helye nem lehet. E véleményekkel szemben, melyekben az illetők saját hazájuk tételes törvényeiből indultak ki, PETERSEN előadó az örökségnek ipso jure megszerzése mellett nyilatkozik. Előadásában mindenekelőtt ismerteti a német birodalom területén érvényes rendszereket, melyek két főcsoportra oszthatók, t. i. a római jog és a porosz Landrecht rendszerére. Ő saját álláspontjával a francia jogra támaszkodik. A közönséges jog rendszere az örökös nyilatkozatot kíván az örökség elfogadása iránt és ha nem is határozott nyilatkozatot, legalább ugynevezett hallgatag nyilatkozatot az immixtio által és a hitelezőket ezáltal azon kellemetlen helyzetbe hozhatja, hogy nincs adósok. A francia rendszer csak akkor kíván, de határozott nyilatkozatot, midőn az örökös el nem fogadja az örökséget. Veszély a passiv hagyatékok tekintetéből a francia rendszer mellett sincs, mert a beneficium inventarii megmarad részére és legalább teljesen megfelel a nép nézetének, mely amúgy is a halál pillanatától az örökösöket tekinti az örökhagyó utódainak. Hosszasan czáfolja a véleményező nézeteit s azokkal szemben a következő indítványt terjeszti a szakosztály elé: «Mondja ki

a jogászgyűlés abbeli meggyőződését, hogy kívánatosnak tartja az alkotandó polgári törvénykönyvben annak megállapítását, hogy az örökség *ipso jure* szerzettetik meg». MAKOVER correferens a nélkül, hogy PETERSEN-nel értekezett volna, bár más argumentatio alapján, hasonló eredményhez jut.

Ennek ellenében SCHULTES, Dr. HEINSEN és KUNTZE tanár veszélyesnek tartják azon elvet, mely az örökös de lege kársszenvedés veszélyével fenyegeti; mert köztudomás szerint a vagyonnélküli hagyatékok nem tartoznak a ritkaságok közé. Szerintük az örökös nem szabad arra kötelezni, hogy a hagyatéki tartozások különbeni terhe mellett a bírósághoz fáradjon és határozottan lemondjon az örökségről. Ez annál kevésbé jogos, mert a hitelezők eléggé biztosítva vannak az által, hogy már az immixtio is a terhek elvállalására kötelezi az örökös. A felvetett kérdést nem lehet tisztán gyakorlati szempontból megoldani. Az egyik rendszer abból indul ki, hogy a vagyon mögött a család áll, tehát az örökség ipso jure szerzettetik meg; a másik azonban a jövő rendszere, mely felé a szociális áramlat irányul.

Az ipso jure örökösödés mellett szólottak még BRUNNER tanár, RAU és JOHANNY ügyvédek. Miután még az előadó az ellenvéleményekre nyilatkozott, nagy többséggel lőn a véleményező ellenében az előadó indítványa vagyis az *ipso jure* elve határozattá emelve.

E kérdés nálunk is napi renden lévén, kiváló fontosságot tulajdonítunk a német jogászgyűlés ebbeli határozatának, mely teljesen megfelel azon álláspontnak, melyet lapunk több rendbeli beható értekezésben (TOMCSÁNYI és TRAVNIK) elfoglalt.

A többi szabosztályok tárgyalásairól a jövő számban fogunk szólni és e helyen csak megjegyezzük, hogy a *második* — váltó, kereskedelmi — szakosztálynak tárgya nem volt, és így a jogtudomány ezen legújabb ága, mely kivált napjainkban számos megoldatlan problémákkal áll szemközt, — úgy látszik a német jogászok által is ép oly mérvben mint nálunk nagyon mostohán ápolatik.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A BÜNTETŐJOG ÁLTALÁNOS

TANAI, tekintettel az újabbkori törvényhozásra. Irta: dr. Schnierer Aladár. Füzve 2 frt 40 kr.

A KERESKEDELMI TÖRVÉNY

MAGYARÁZATA. Irta: dr. Schnierer Gyula, keresk. miniszteri osztálytanácsos, a kereskedelmi törvény tárgyalására egybehívott értekezlet volt szakelőadója. — Füzve 2 frt 80 kr.

MAGYAR PÉNZÜGYI TÖRVÉNY-

ISME. Törvények, szabályrendeletek, utasítások és egyéb hivatalos források alapján, a tudor- és ügyvédjelöltek igényeihez alkalmazva rendszerbe foglalta dr. Mariska Vilmos.

Füzve 2 frt 80 kr.

IGAZSÁGÜGYI RENDELETEK.

A magyar kir. miniszter által kibocsátott törvénykezési rendeleteknek gyűjteménye betűrendes tartalommal ellátva. 1867—71. évi folyamok. Vásznonba kötve 5 forint.

1875. évi folyam. Füzve 80 kr.

DÖNTVÉNYTÁR.

A magyar kir. Curia semmitőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályának elvi jelentőségű határozatai. Gyűjtötték: dr. Dárdai Sándor, a «Jogt. Közl.» szerkesztője; dr. Gallu József, kir. it. táblai bíró; Zlinszky Imre, királyi tábl. bíró. Az eddig megjelent évfolyamok: I—II., III., IV., V., VI. füzve egy-egy folyam 2 frt. VII. folyam 2 frt 50 kr. VIII., IX. egy-egy 2 frt. X. az I—X. kötetek tárgymutatójával 3 frt 50 kr. XI., XII., XIII. és XIV. egy-egy folyam füzve 2 frt.

épen tényleg létezik. S így kik az állameszmény fényét végkép kioltani nem akarják, a szerződési tant kénytelenek elfogadni.

Az egyéni szabadság logikai indokolását és történeti alapját a szerződés eszméjében leli. Csak akkor, ha az államnak philosophiai alapja a szabadság, lehet abban helye a szabadságnak. Ha az állam az akarattól függetlenül, vagy épen annak ellenére keletkezett, akkor nem is tartozik tiszteletben tartani az akaratot. Avagy a theokratia tiszteletben tartotta-e azt?

Ha nincs jog, mely bölcsészetiileg az állam előtt és attól függetlenül létezik, és az államot is kötelezi, akkor az állam semmi jogtalanságot nem tesz, ha lábbal tapodja az egyéni szabadságot. Ha pedig van absolut érvényű jog, úgy arra csak a szerződési forma alapíthat államot.

• Folyt. követk.

Dr. Kuncz Ignác,
jogtanár.

A büntetőjogi elévülésről, tekintettel az új magyar fenyítőtörvényjavaslatra.

II.

Kétséget sem szenved, hogy valamint a polgári elévülés, úgy a fenyítő elévülés római származású. HOMMEL szerint (l. Anmerkungen zu BECCARIA: über Verbrechen und Strafen) a rómaiak által felállított fenyítő elévülés alapindoka a római birvágy volt. HOMMEL szerint a fenyíthető tetteknek 20 évre kiszabott ideje is felette hosszú; a rómaiaknál szerinte ezen elévülési határidő azért volt ily hosszúra szabva, hogy az államra annyira előnyös vagyonkobbás sohase jöjjön későn.

Nem lehet czélom ezen állítás való- vagy valótlanságát megvitatni, nagyon is HOMMEL állítása mellett szól az, hogy a rómaiak büntetései felette enyhék voltak, míg elévülési idejük felette hosszúra volt kiszabva, ami csakis a fiscus miatt történhetett.

BECCARIA CESAREO nemcsak a humanismus szempontjából követeli az elévülést: ő az elévülést oly furcsa logikával követeli, mely kezdetben meglep, de végre meggyőződött. Szerinte szükséges, hogy mind a vád alá helyezés, mind a vizsgálat s elítélés között a legrövidebb időköz legyen. Igaz ugyan, mondja, hogy a minket félreértő emberbarátság ellene van az idő rövidegének, de minden kétely tűnik, hogyha meggondoljuk azt, hogy az igazságszolgáltatás hiányai leginkább veszélyeztetik az ártatlant. Szükséges — mondja továbbá, hogy a törvény bizonyos határidőket szabjon, melyeken túl a kisebb büntett többé ne üldöztessék, mert azon jelszó „hogy minden bűnösnek lakolnia kell a földön” ugyanis hatályát veszti, a hibás pedig javulhat a hosszú időtartam alatt.

Büntetőjogi dologról értekezni, írni nem lehet anélkül, hogy BECCARIA-ról meg ne emlékezzünk. De csalódnánk ha azon feltevésben élnénk, hogy BECCARIA volt a legelső criminalista, ki a fenyítő elévülést követelte; tény azonban annyi, hogy a meggyőződés nyelvén irt tanai — az elévülésre vonatkozólag is — általános figyelmet s érdeklődést keltettek.

A bünyenyítő elévülés tanára nézve szükséges még e helyütt következőket — amennyiben minden tannak történeti fejlődése is tudományos érdekü — előadni:

A rómaiaknál látjuk legelőbb az elévülést, és pedig csakis a büntettek elévülését. Volt öt, volt husz évi elévülés. Öt év alatt évült el: a fajtalanság, a jogosulatlan végrendeletfelnyitás, a váms- és jövedéksikkasztás. A husz évi elévülés a császárok idejében vált törvénynyé. DIOCLETIAN következőkép rendel az elévülésről: Querela falsi temporalibus praescriptionibus non excluditur, nisi viginti annorum praescriptione, sicut cetera quoque fere crimina. (L. 12. Cod. ad. leg. Corn. de falsis 9. 22.) CUCIACUS, MATTHEUS, THIRAUT és FEUERBACH határozottan tagadják azt, hogy a római jog némely büntetésekre vonatkozólag nem ismert elévülést s a római törvénynek az elévülhetetlenségre vonatkozó passusait a husz évi elévülésre kívánják alkalmazni. Ennek ellenében Dr. BERNER „Lehrbuch des

Deutschen Strafrechtes” című munkájában (III. Theil 314.) az illető törvénytörök gondos tanulmányozása után azon eredményre jön, hogy a római jog három büntettr mondá ki az elévülhetetlenséget; e három büntett, a parricidium, a suppositio partus s az apostasia. Az utóbbira nézve lásd L. 4. Cod. de apostasis (1. 7.) a következő sorokat: Nullis finita temporibus hujusmodi criminis arceatur indego. A római jog nem ismerte a büntetés elévülését sem, hogy azonban voltak egyes gondolkozó fő, kik a büntetés elévülését is eszélyes dolognak tartották, tanusítja PLINIUS-nak TRAJÁN-nal folytatott levelezése. (PLINIUS Epistolarum Lib. X. epist. 40 és 41.)

Az ó-kori népek közül még legfelebb a görög népről mondhatni, hogy volt kevés felfogásuk az elévülés theoriája iránt, legelőbb DEMOSTHENES s LYSIAS szónoklataiban akadunk oly helyekre, melyek a fenyítő ügyek elévülését a görögök előtt is ismertnek engedik feltüntetni.

A régi germán törvények közül kimondják büntető ügyekben a 30 évi határidejű elévülést a lex visigothorum; előfordul még elévülés a régi dán jogban az ugynevezett „Jütische Lov”-ban s az írlandi „Graghnus”-ban. A régi svájci jog gyilkosság és emberölésre egy év alatt történendő panaszt ismer: ha a panasz a bűnös ellen egy év alatt nem indíttatnék, a büntett elévült, mert mint mondták, a meggyilkolt megbocsátott neki. Lásd OSENBRÜGGEN Alamannisches Strafrecht im deutschen mittelalter. Schaffhausen 195-ik oldal. Később azonban mind az olaszországi, mind a német államok elfogadták a római törvény idevonatkozó rendelkezéseit.

A Theresiana, a baden-durlachi, az osztrák 1787-ki s az 1794-ki porosz Landrecht nem ismerik a fenyítő elévülést; de már az 1791-ki s 1811-ki francia fenyítőtörvénykönyvek nemcsak a büntettek, de a büntető panasz s büntetések elévülését is rendelik kapcsolatban a rövid elévülési időtartamokkal. A francia törvénykönyvek ilyenmő határozott intézkedései folytán az elévülésre vonatkozó francia rendelkezések ezentul részben vagy egészben, változatlanul vagy módosításokkal az egész európai törvényhozás által elfogadtattak u. m. az 1805-ki porosz Criminalordnung, az 1838-ki szász, a braunschweigi, bádeni, thüringeni, az 1861-ki bajor s a német Reichsgesetzbuch, valamint az osztrák fenyítőtörvények s magyar törvényjavaslatok által.

Érdemes e helyen a fenyítő elévülés irodalmáról is megemlékezni és pedig nem bibliograph értelemben, ki az egész irodalmat kívánja áttelelni. Mi csakis a nevezetesebb munkákat említjük fel, melyek a következők:

ENGEL Betrachtung von der Verjährung in peinlichen Fällen. Jena 1760. GRÜNDLER: Lehre von der Verjährung in peinliche Sachen 1796; ellensége a büntettek elévülésének. RIEDEL: De praescriptione criminum 1831; az előbbi követi. HIZZEL: Kritische Betrachtung der neueren Doctrin und Gesetzgebung über Verjährung der Strafen. Zürich 1860. PULVERMACHER, HEINZE, GEIB, KÖHLIN s SWARZE nagyobb munkáinak idevágó részei különös figyelmet érdemelnek. Az újabb német írók közül legkimerítőbben értekezik e témáról Dr. BERNER FRIGYES ALBERT a „Lehrbuch des deutschen Strafrechtes” című munkájában. A francia írók közül gondos tanulmányozásban részesíték e kérdést: HÉLIE a „De l'instruction criminelle” III. részében. Nagyobb munkában foglalták össze tanulmányaikat: BRUN DE VILLERET: Traité théorique et pratique de la prescription en matière criminelle Paris 1863; MARQUET: De la prescription en matière criminelle, Paris 1866; valamint HOOKEBEKE s COUSTURIER belga jogi írók.

A magyar jogi irodalomban eddig e kérdéssel legtözetesebben foglalkoztak: Dr. PAULER TIVADAR, ugyane szerzőtől olvashatni egy gondosan irt értekezést a magyar Akadémiai Értesítő 1859. évi folyamában e cím alatt: „Az elévülés észjogi alapja”, Dr. SCHNIERER ALADÁR s KÖRÖSY SÁNDOR jogtanak; a régiebbek közül pedig KOVACHICH, SZLEMENICS és CSACSKÓ e tárgy munkáikban.

Fontosak még e kérdés irodalmára s tanulmányozására nézve az osztrák szaklapokban megjelent értekezések, melyek közül különösen kiemelendők WASEL, KITKA s BIACH szorgalmas kutatásokat tanusító kísérletei.

Friedmann Arthur,
ügyvéd.

Folyt. követk.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A felsőbb bíróságok jogszolgáltatása egyöntetűségének biztosítékai.

II.

Mielőtt e fennforgó javaslatról, s annak nálunk általában s mily mérvben lehető alkalmazása iránt nézeteinket elmondanók, szükségesnek tartjuk azokat az indokokat is megismertetni, melyek az osztrák kormányt e szabályok felállítására s különösen a fennebbi alakban leendő felállítására indították, a miről az a javaslat indoklásában ad számot.

Mindenek előtt kifejti, hogy miért nem követte a német javaslat irányát.

Erre nézve azokon kívül, miket már első cikkünkben röviden felemlítettünk, azt mondja a javaslat, hogy Ausztriában, tekintettel az egyidejűleg célba vett bírósági szervezetre ez út és mód követése főleg azért lenne a kitűzött cél elérésére elégtelen, mert ez úton nem lenne lehetséges egyöntetű igazságszolgáltatást létesíteni oly ügyekben, melyekben a harmadbíróságot a főtörvényszékek gyakorolják. Hogy pedig éppen ez esetben kell az igazságszolgáltatás egyöntetűségének biztosítására szolgáló helyes szabályokról kiválólag gondoskodni, azt kétségbe vonni alig lehet.

Éppen oly nyilvánvaló szükségesség, hogy az alkotandó szabályok súlypontja a legfőbb ítélőszéknek adott hatáskörre fektetessék, s hogy már ennél fogva sem lehet a jogok megállapítását az egyes konkrét eset tárgyalásánál követendő eljárásra fektetni.

Oly szabály felállítása, mely szerint abban az esetben valamely perben ítélő tanács egy már megállapított jogelvtől el kíván térni, a tárgyalás egy ujonnan alakított tanács előtt ismételtessék, már magában anomalia; a helyzet azonban éppen tűrhetlenné fogna válni, ha a főtörvényszékek által harmadbíróságilag történt tárgyalásoknak ily esetben a legfőbb törvényszék teljes ülésében kellene ismételtetniök.

Annak tagadhatlan szüksége, hogy oly szabályok létesíttessenek, melyek valamint a legfőbb ítélőszék, úgy a főtörvényszékekre is alkalmazhatók legyenek, nem engedi meg, hogy ama kérdésnek megbírálásánál, vajjon valamely kimondatni célzott határozat a harmadbíróságnak egy már előbb hozott határozatában kimondott jogelvtől eltér-e? minden harmadbírósági határozatokat összehasonlító vizsgálat tárgyává tenni, s az egyes kérdés eldöntésénél eszközöltetni annak rendszerint igen fárasztó megvizsgálását s eldöntését, hogy melyik jogtétel tekinthető már előbb határozatilag megállapítottnak.

E viszonyok azt a kényszerűséget hozzák magukkal, hogy a legfőbb ítélőszéknél fennálló intézmény, lényegileg a főtörvényszékek által utolsó folyamodásulag hozott határozatokra is kiterjesztessék.

Mint hogy ennél fogva a legfőbb ítélőszék elvi határozatainak kötelező hatálya, mely eddig csak ez ítélőszékre volt szorítva, a főtörvényszékekre, mennyiben azok harmadfolyamodásilag ítélnek is kiterjesztetik, azt kell mindenek előtt megvizsgálni, ha vajjon ez intézmény ily alakban nem ellenkezik az ált. polgári törvénykönyv 12. §-ában megállapított amaz alapelvvel, mely szerint a határozatok kötelező hatálya az egyes konkrét eset körén túl nem terjedhet.

Ez elv megbírálásánál nem szabad szem elől téveszteni azt a célt, mely annak fellításánál az akkori törvényhozásra irányadó befolyást gyakorolt, s mely a törvény hozatala alkalmával az akkor érvényes római jog elveinek alkalmazása körül annak az általjában uralkodó törvényes gyakorlatnak kívánta elejét venni, mely szerint oly esetben is ha a bírói gyakorlat jogforrással tekinthető nem volt, egy előbb hozott határozatban foglalt jogi elvre való hivatkozás által, a konkrét esetnek, melyre ez az elv alkalmazandó volt, minden további vizsgálatát mellőzve, e pusztá utalással a kérdést eldöntöttnek tekintette.

E gyakorlat veszélyes volta abban az időben midőn kodifikált törvény nem volt, főleg abban nyilvánult, hogy a határozatok, melyeknek a jogforrásokkal egyenlő hatály kívántatott tulajdonítani, gyakran igen ingatag alapokon állottak, s hogy igen nehéz feladat volt azokból egy általánosan kötelező jogelvet levonni.

E gyakorlatlalt tehát a kodifikált törvény behozatalával annál is inkább szakítani kellett, mert ellenesetben attól lehetett tartani, hogy az uralkodó jognézetek, ellenére az új törvénynek, továbbra is alkalmazásban maradtak volna.

A legfőbb ítélőszéknek azok a határozatai, melyeknek kötelező hatálya most már kiterjesztetni céloztatik, elvileg abban különböznek a polgári törvénykönyv 12. §-ában említett határozatoktól, hogy ezekben az alkalmazandó jogi tétel határozottan formulázta-tik. E jogi tételek csakis arra terjedhetnek ki, hogy a polgári törvénynek a jogesetek egy bizonyos kategóriájára miként leendő alkalmazását állapítsák meg, s azért soha sem léphetnek a pozitív törvény helyébe, sőt inkább ennek mikénti alkalmazása képezi minden egyes esetben az eldöntendő kérdés lényegét. A kötelező erő végre mely a legfőbb törvényszék által ismét megszüntethető, már e minősége folytán is lényegesen különbözik a törvény kötelező erejének hatályától.

A legfőbb ítélőszéki határozatok kötelező hatálya kiterjesztésének a polg. törvény 12. §-ában foglalt szabály annál kevésbé állhat ellen, mert a főtörvényszékre ez által mért kötelezettség, s a legfőbb ítélőszék tanácsainál már ma is fennálló kötelezettsége között, kiknek a hozott elvi határozatok más esetben való alkalmazása ma is kötelességül van téve, — semmi elvi különbség sem forog fenn.

E szabály úgy az egyik mint a másik esetben távol áll attól a céltól, hogy alkalmazása által a törvényhozás körébe nyuljon, hanem ellenkezőleg a törvény egyenlő és biztos alkalmazását kívánja lehetővé tenni. E cél pedig a polg. törvény 12. §-ának tendenciájával bizonyára nem áll ellentétben, s jelenben alig lesz más módon, mint a legfőbb ítélőszék judikaturája által elérhető; mert kivihetetlen dolog lenne minduntalan a törvény magyarázatának terére lépni azért, hogy a törvény alkalmazása körül felmerülő tévedéseknek eleje vétessék.

Az igazság egyöntetűségének biztosítására szolgáló intézmény a javaslatban csak annyiban nyer szabályozást, mennyiben az a főtörvényszékek harmadfolyamodású bíráskodására vonatkozik.

A jelenleg e célból a legfőbb törvényszéknél fennálló intézményeknek ugyan valószínűleg szintén módosítást kellend szenvedniök; minthogy azonban e módosítások a peres és nem peres ügyekbeni eljárást egyenlően érintendik, a jelen, kizárólag a peres eljárással foglalkozó javaslatban, helyt nem foglalhatnak.

Ezenkívül a legfőbb törvényszék határozatainak kötelező erejére vonatkozó rendelkezés sanctiójánál határozottan különbség teendő a között, hogy e kötelező szabály a legfőbb ítélőszékre vagy a főtörvényszékekre nyer alkalmazást.

Ugyanis alig lesz szükséges arra nézve szigorubb intézkedést tenni, hogy a legfőbb törvényszék saját határozatainak kötelező erejét önmaga irányában szem előtt tartsa. Egy e részben a legfőbb törvényszék felett gyakorlandó ellenőrzés úgy sem volna kivihető, mert a legfőbb ítélőszék felett álló bíróság, mely ez ellenőrzést gyakorolhatná, nem állíttathatik fel.

Ama szabályok ellenben, melyek folytán a főtörvényszékek köteleznék a legfőbb törvényszék határozatának kötelező erejét elismerni, nem hagyhatók sanctió nélkül, mert ellenesetben egyes főtörvényszékeknél igen könnyen a törvénnyel ellenkező gyakorlat kaphatna lábra.

Ha valamelyik főtörvényszék egy harmadfolyamodásulag hozott határozatában, a legfőbb ítélőszék által hason esetben kimondott jogelvvvel ellenkező jogi álláspontot foglal el, ez ellenorvoslás csak úgy nyujtathatik, ha ez az eset hasonlóan tekintetik ahhoz, melynél a jogorvoslat ugyan ki van zárva, de a törvénytelen határozat megsemmisítésének eszközlése lehetővé van téve. Ez elv oda vezet, hogy ily esetben semmiségi panasz engedtetik, melynek a legfőbb ítélőszék jelöltetik ki bírójával.

Mellőzve az ily semmiségi panasz sajátságosságait, melyek csak a semmiségi panasz egyéb eseteivel kapcsolatban adhatók elő, itt csak azokra a rendszabályokra kell szorítkozni, melyek a legfőbb ítélőszéknek a főtörvényszékekre kötelező határozatai hozatala módjára vonatkoznak.

Ily határozat létrejöttének feltétele, hogy a főtörvényszékek harmadfolyamodásulag való jogszolgáltatása körül elvi eltérések vagy ellenmondások észleltessenek.

A főtörvényszékek judikaturájának e tekintetben való ellenőrzését, miután a törvényes szabályok alkalmazását attól, hogy az ellenkező határozatok véletlenül tudomásra jussanak, feltételezni

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllő-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 .

TARTALOM: Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Természettörvények és jogi formák az államéletben. Dr. Kunz Ignác, jogtanár urtól. — Jogirodalom. Zlinszky Imre, kir. táblai bíró urtól. — Törvénykezési szemle. Az igazságszolgáltatás egyöntetűségének biztosítékai II. — Különfélék A XIII. német jogászyűlés.
MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Előfizetési felhívás

“Jogtudományi Közlöny”-re.

Lapunk olvasóit, kiknek előfizetési ideje e hó végén lejár, felkérjük, hogy további megrendeléseiket lehetőleg rövid időn sziveskedjenek eszközölni, nehogy a lap küldésében fennakadás történjék.

Uj előfizetőink sziveskedjenek megrendelésüknél nevüket, lakhelyüket s az utolsó postát világosan, olvashatólag kiírni. Régi előfizetőink legcélszerűbben járnak el, ha czimzalagjukat a postautalvány szélére ragasztva beküldik alulírott kiadóhivatalnak.

A «Jogtudományi Közlöny»
kiadóhivatala.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

A középkorban nálunk úgy mint Európa szerte általában a törvényes örökösödést tárgyzó jogszabályoknak nem az volt hivatása, hogy a nem érvényesített vagy nem érvényesíthetett egyéni végintézkedés pótlásul szolgáljon, hanem a vagyonszerzésnek legalább nagyrésztben feltétlenül kötelező zárvékét képezte. A középkor államainak szerkezete a családnak, mint ilyennek, kiváló fontosságot tulajdonított. Itt az egyén nem elvontan, hanem mint a család tagja jelentkezett; a vagyon pedig, az akkor majdnem kizárólag szereplő ingatlan vagyon lehető erős kötéssel fűzetett a családhoz. Elvi kiindulási pontot képezett, hogy a társadalomnak, az államnak kiváló tényezőjét képező családot kell fentartani; s épen azért, mert a család fennmaradásának biztosítékát a vagyon, az ingatlan vagyon képezte, lehető védszancokkal kellett körülvenni a vagyont, hogy ez által közvetve a család fennállása biztosíttassék; mi annál természetesebb volt, mivel a honvédelmi kötelezettség kizárólag a birtokos családot terhelte, az államnak tehát kiváló gondjának kellett lenni arra, hogy az ingatlan vagyon a családtól el ne vonassék, hanem lehetőleg a család védkepes tagjainak birtokában megtartassék. Innét következett, hogy nemcsak a magánjog terén létesíttettek nálunk épen úgy mint Európa szerte általában oly institúciók, melyeknek főcélja az volt, hogy a vagyon

a családban fentartassék; hanem a közjog terén is a befolyás az ingatlan birtoknak, az ingatlan birtoklóiól alakult kiváltságos osztálynak adatott meg és biztosított; szóval a jogegyenlőség rovására a kiváltságoltak által befolyásolt rendi alkotmány keletkezett.

Ezen elvi kiindulási pontnak szükségszerű következménye volt, hogy az egyén, helyesebben a családtag, a családi vagyonokra vonatkozólag jóformán csak haszonélvezeti jogosultsággal bírónak tekintetett, — s halála után azon családnak, melyhez a vagyon mintegy hozzáföröttnek tünt fel, legközelebbi tagjai nem mint az elhunyt egyén örökösei, hanem mint a családi jogosultság alapján virtualis joggal bírók léptek be a családi vagyonba. Természetes folyománya volt ennek, hogy a család vagyonába belépett ideiglenes tulajdonos végintézkedési jogosultsággal nem bírt, a családtagok örökösödési jogát meg nem csorbíthatta nemcsak, hanem az élők közti rendelkezési jogosultság is előbb egészen el volt vonva, s később is csak igen szűkre vont korlátok között engedtetett meg. E vagyonszerzési rendszer betetőzésére teljesen oda illett, annak természetesen folyományát képezte a törvényes örökösödés kötelező szabványainak azon intézkedése, mely nem kutatva az elhunyt egyén legközelebbi jeit, a családi vagyonokat azok részére biztosította, a kik a kérdéses vagyonnal mintegy összeforrott családnak tagjai közül legközelebb állottak. Így kívánta ezt az akkori jogrendszer azon sarktétele, hogy a vagyon a családnak s ez által a család a társadalomnak fentartassék.

A középkor ezen általános jellemvonása uralta hazai törvényhozásukat is. A honvédelmi kötelezettség csupán a nemesi osztályt, azon osztályt terhelte, mely ingatlan birtoklási képességgel kizárólag bírt. A királyi adomány rendszere, mennyiben ezen adományok nagyjából kizárólag a fiágra voltak szabályozva, biztosítani kívánta, hogy a nagy nemesi vagyonok nemcsak a családban, hanem a család harcsképes férfi tagjainak birtokában maradjanak; s ha e vagyonok megszakadás vagy hűtlenség folytán a koronára vissza szállottak, leginkább a harctéren szerzett érdemekért lettek ujabb adományozva. Az ősiség intézménye az egyéni tulajdon jogosultságát absorbeálta, s örökösödési törvényünk, mely a végrendekezési jogosultságot azon korban majdnem számba sem vehető szerzeményekre korlátozta, azon vezérelvnek hódolt meg, hogy a családi vagyon megtartassék a családnak. — Institúciónk nagy részében, például a peres eljárás hosszadalmasságában, a jogorvoslatok sokaságában, a bírósági szerkezetben is az ingatlan vagyon

megvédésének mind meg annyi garantiát vagyunk képesek felfedezni; s a közügyekre való befolyást kizárólag a birtokos nemesség kezében látjuk összpontosulva.

A későbbi korban a viszonyok változtak. A mint fokozatosan a nemesség kizárólagos honvédelmi kötelezettsége helyébe a felfogadott hadcsapatok, majd később az állandó hadsereg lépett, s a mint másrészt a kereskedelem, kivált Amerika felfedezése óta lendületet nyert, s a vagyon tényezői közé az ingó vagyont s kiválóan a pénz besorozta, s a városokat s a városi polgárok osztályát megteremtette: azt látjuk Európa szerte s látjuk nálunk is, hogy a vagyont a családhoz fűző kötelék fokozatosan lazult; minek világos bizonyítékául szolgálnak hazai jogtörténelmünkben azon törvények, melyek az örökbevallások alakszerűségeit fokozatosan könnyítették, az ingatlan zálog intézményét életbe léptették és fokozatosan fejlesztették.¹

Az átalakulás stádiumain túlhaladva, ma már egészen más viszonyok között élünk; s e változott viszonyok közepette az, a mi előbb üdvös és czélszerű volt, türhenné vált. Ma a jogegyenlőség és szabadrendelkezés századában a család fenecsetelt jelentőségét elvesztette, s természetes rendeltetésének szűk körébe visszavonulva, a középkorban kizárólag elfoglalt tért az egyénnek engedte át. Ma már az egyéni tulajdonságok, az egyéni érdem és hibák emelnek és süllyesztenek. Az egyén, habár közpolgárnak született és családfáját nagyszülejeig is nehezen tudja felvezetni, eszének hatalmával, jellemének emeltyűjével képes a honpolgári kitüntetés legmagasabb polczára felemelkedni; míg ellenkezőleg az Árpád-korba visszanyúló családfa e család sarjadékainak ilyenmő befolyást egymagában nem biztosít. Ma már nem az a feladat, hogy a családi ingatlan törzsvagyon megtartassék, hanem hogy a szakképzettség, a munka és szorgalom új vagyont, a mindinkább fontos tényezővé váló ingó vagyont gyarapítson és teremtsen. — Ma már az államnak nem az képezi legfontosabb érdekét, hogy az ingatlan vagyon a kiváltságolt rendhez tartozók családjában fentartassék, hanem hogy minél több elégedett, az általános védkötelezettség teljesítésére hivatott, munkássága által az egyéni s ez által a nemzeti vagyonosodást előmozdító polgára legyen a hazának; s hogy az államok mindinkább nevedő szükségleteinek fedezhetése szempontjából az adóalap okszerűen gyarapíttassék. Ma pénz, ismét pénz és harmadszor is pénz kell. Ma az Uchatius-ágyuk s más efélék évenként sok milliót nyelnek el; hajdan a nemesek és lovagok egyéni bátorsága s vitéz kardja vitte a döntő szerepet.

¹ A középkori institutióknak, a hűbéri intézménynek s a rendi alkotmánynak Európa nevezetesebb államaiban és hazánkban a magánjogi institutiókra és az örökösödési törvényekre való befolyása, a helyzet fokunkint átalakulása igen érdekesen és tanulságosan van fejtegetve SZOKOLAY ISTVÁN-nak már idézett cikksorozatában. Targyunk nem igényli, hogy e tekintetben a részletekkel behatódiban foglalkozzunk. Élégnek tartjuk, ha egyszerűen reá mutatunk azon kirívó ellentétre, mely a hűbérurú intézmények által feltétlenül uralt középkor, s az ezzel egészen ellentétes irányelvek által vezérelt jelenkor között létezik. A fentebbi jogtörténelmi szempontból igen tanulságos cikksorozat különben is fölősslegessé teszi, hogy mi e kérdést bővebben fejtegetssük.

E változott körülmények a mint másutt azt eredményezték, hogy a vagyon a hűbérurú családi békóbból felszabadított, úgy nálunk is az 1848. évi törvényhozás, megértve a kor intő szózatát, az 1848. évi XV. törvény-cikkben az ősiség megszüntetését határozta el. Az, a mit e törvény-cikk kimondott, nem egy kellően meg nem fontolt elhamarkodott intézkedés volt, hanem eredménye azon nagyjelentőségű reformiránynak, melyet több mint két évtizeddel az előtt gr. SZÉCHENYI ISTVÁN indított meg, s mely ezen idő óta a megyegyűléseket és az ország törvényhozását kiválóan foglalkoztatta. — Az ezen nevezetes törvényhozási intézkedés által kimondott elvet, az ősiség megszüntetését a közbejött sajnos események folytán nem az ország alkotmányos törvényhozása, hanem a hatalom parancsszava által megállapított jogszabály emelte gyakorlati érvényre; melynek eredménye az lőn, hogy az addig családi jelleggel birt ősi vagyonok korlátlan rendelkezés tárgyát képező egyéni tulajdonná váltak; — s ezzel szétépetett azon kapocs, mely a családi vagyont a családhoz lánczolta. Csak természetesnek találhatni tehát, ha a fentebbiek következetes kiegészítéseül az ideiglenes törvénykezési szabályok is a rendelkezési jogosultságot nem szorították az élők közötti intézkedésre, hanem a vagyon eredetére való minden tekintet nélkül a halálesetre is kiterjesztették.

Most már tehát úgy áll a dolog, hogy az egyén vagyonának eredetére, kutforrására való tekintet nélkül úgy élők között, mint halál esetére egyenlő rendelkezési jogosultsággal bir s kell is birnia; tehát a régi jogrendszer azon czélzatának, miszerint a vagyon a család részére fentartassék, főfő-biztosítékai elestek. Kérdés tehát, van-e elegendő ok arra, hogy a törvényes örökösödést szabályozó törvényben, azon törvényben, mely csak akkor nyer alkalmazást, ha az egyén rendelkezési jogosultságával nem élt vagy nem élhetett — fentartandó-e azon különbség, mely a vagyonok eredetének kutatása mellett az öröklött ági s ezzel ellentétes szerzeményi vagyonok tekintetében különböző örökösödési rendet állapít meg?

E kérdésre komoly megfontolással nemmel kell felelnünk. És hogy e nem szót nem könnyelműen, nem a modern jogintézmények vak követése követelményeként, hanem azon meggyőződésből folyólag mondtuk ki, mert hazai viszonyaink kellő méltánylása mellett sem találunk egyetlen döntő indokot sem, mely a fentjelzett különbség fentartása mellett szólana, — annak előtűntetésére szolgáljanak a következők.

A vagyon ma már egyéni, nem pedig családi és azt hisszük, hogy az egyéni tulajdon helyébe a családi tulajdon helyezni, az ősiségnek hajdan hasznos szolgálatot tett, de ma már a kor által túlszárnyalt intézményét visszaállítani komolyan senki sem akarhatja. Ha ez így áll, ha, mint kiindulási pontul felvettük, az egyén vagyonáról, öröklöttről úgy mint szerzetről, élők között úgy mint halál esetére, egyenlően rendelkezhetik: nem önkint következik-e, hogy a rendelkezés helyét pótló törvényes örökösödési szabályoknak is egyenlően kell szabályozni az örökösödési jogot, nem tekintve, nem kutatva a vagyon

eredetét, annak öröklött vagy szerzett minőségét. A törvényes örökösödés szabályai okszerűen csak a természetes családi kapcsolatot, vagyis azt vehetik figyelembe, hogy az örökhagyó tulajdonost tekintve családi központul, hol található az örökhagyónak azon legközelebbi rokona, kit hozzá a legszorosabb társadalmi kapocs fűzött. Ettől a törvényes örökösödési jogosultságot elvitatni csak azért, mert esetleg a családi leszármazásnak nem azon vonalán áll, melyről a vagyon származott, egyértelmű a legkiáltóbb igazságtalanság érvényre emelésével. — Szóljon e tekintetben egy jellemző példa.

Folyt. követhet.

Teleszky István.

Természettörvények és jogi formák az államéletben.

Folytatás.

Azt mondják a természet törvénye parancsolja az egyéni szabadságot. Hogyan? Hiszen szerintök a természet vak erői ugyanis mindent megtesznek, még pedig az akarat ellenére is. Ha nem az öntudat, ha nem az akarat a civilizációnak, s így az államnak is alkotói, akkor a szabadság üres phrasis, csillogó játékszer, melyen csak gyermeki szem találhat gyönyört; fényűzési cikk, mely időről-időre divatba jő.

Különben a természettörvény philosophiai eszme és logikai következetesség nélkül nagyon ruganyos és határozatlan. Minden önkényt és szeszélyt lehet abba öltöztetni, hol az eszmény nem világít, a logika nem határoz és nem következtet, ott természetesnek látszhatik a keleti despotismus épügy mint a communismus; ott a természettörvény csak zürzavar, melyet a történet előtti őskorra épített elméletek még fokoznak. És itt nem pusztán az elméleti igazságról van szó, nemcsak a tudomány haladása forog veszélyben. Sok tévedést, mely tiszta meggyőződéssel hirdettetett, kizsákmányoltak már az emberek a gyakorlati élet bilincsbe verésére, vagy fölforgatására.

BLUNTSCHIL a szerződési tan ellensége, elismeri, hogy e tan üdvös befolyást gyakorol a tudomány fejlődésére, mennyiben ama gondolatmeddő empirismussal szemközt vindikálja az emberi szabadságnak az államéletre vonatkozó jogát.

Csak hogy a szerződési tan főállásának jogosultsága nem azon körülményen alapszik, hogy állítólagos tévedéseinek özönében egy kis darab igazságot tartalmazván, hasznos befolyást gyakorol, s ezért az államférfui tapintat azt némi türelemben részesíti, talán avégett is, hogy állítólagos tévedései által más tévedések, ellenkező irányú tulzások ellensúlyoztassanak. A különböző, néha magukban véve kárhoztatandó politikai factorok ily egyensúlyozása a politikának a gyakorlati élet tényleges jelenségeivel szemközt lehet föladata. A tudomány elvei tekintetében a belső igazság dönt, nem pedig a vélemény áramlatrai külső hatás hasznossága. Talán ha nem volna természettani egyoldalúság, a szerződési tannak éppen semmi előnyt nem ismerné el az említett nagyhirű tudós.

Ámde a szerződési elmélet nem mint a természettudományi módszer ellenmérge van hivatva szerepelni, hanem inkább a természettudományi módszerrel harmoniában, ugyanazon rendszerre alakulva, s mint forma a tartalommal azonosságot képezve, miként mindenütt e kettőnek azonosságával találkozunk.

Az akaratnak mint politikai tényezőnek érvényét, s ennél fogva a szerződési tan igazságát bizonyítja a logikai tevékenységnek az állam körében ugy a törvényhozás, mint a kormányzat s a bíraskodás szervezete tekintetében kifejtett hatása. E logikai tevékenység az, melytől az állam épületszerű (architektonisch) jellegét nyeri. Célja kettő: vagy a nemzeti individualitás nyer általa kifejezést (pl. a spartai alkotmány ezen szempontból a világtörténet legművészebb építménye volt); vagy a kornak általános szükségletei szolgálnak a logikai tevékenység alapjául; így jött létre s törvénykezés és közigazgatás elkülönítése, továbbá az ügyfölosztás, részint magasb eszmék fölismerése, részint a szakképzettség igényei, részint az ügyek nagy halmaza folytán. Csak hasonlítsuk össze a kormányzati organismus és ügyfölosztás mai észszerű elveit azon tarka jelenségekkel, melyek még a múlt században Franciaország hivatali rendszerében, az egyes hatáskörökben előfordultak, tehát azon országban, mely a hivatali szervezet nagyszerű kifejtésére nézve minden más államot messze tulszárnyalt azon időben. E hasonlat már magában elég arra, hogy a logika rendező befolyásának jogossága igazolva legyen.

Ámde ezen logikai tevékenység sem egyéb, mint az akarat politikai szerepének nyilvánulása. Csak hogy itt az akarat nem mint az egyén szabadsága, hanem mint a törvényhozásnak és kormánynak szabadsága jelenik meg. Midőn tehát a szerződési elmélet háttérbeszorítása által az akaratpolitika szerepét háttérbe szorítják, vagy az elsőnek megsemmisítése által az utóbbit is megsemmisítik, ekkor nemcsak az egyénnek szabadsága veszíti el bölcsészeti és történeti alapját, hanem a törvényhozás és kormány is elveszti szabadságát. S mindezek helyett uralkodnak az őserők, uralkodnak korlátlanul, — vagy uralkodnak azok, kik az őserők tolmácsa gyanánt a politikában föllépnek, s kik megmagyarázzák nekünk az őserők parancsát.

Az állami alapkötés bölcsészeti igazság, s mint ilyen az egyes államoktól eltekintve létezik, létezik annyiban, mint bármely eszme. De ezen alapkötés egyszersmind tényleg valósul, történeti igazság. Csak hogy ezen utóbbi szempontból nem a ROUSSEAU-féle naiv alakjában veendő, nem az állam fejlődésén kívül, mint azt megelőző külső ok, hanem inkább az államnak magában az államban fejlődő jogalapja gyanánt tekintendő. Ezen fejlődése a szerződési eszmének ugyan az emberi öntudat és akarat eredménye, de éppen nem az államot minden nap átalakítással fenyegető szeszélynek kifejezése, s ilyennek azt csakis szeszély bélyegezheti; a szerződési eszme alá van vetve a szerves élet törvényeinek ép úgy mint bármely eszme, tehát nem forradalmi megrázkódások, hanem a történeti continuitás alapján valósul meg. A szerződési

elmélet ezen értelemben nem a forradalmak, nem a tabula rasa-k tana, hanem ellenkezőleg a történeti alapon végbemenő fejlődés öntudatossága. Tehát a szerződés és állam, mint ok és okozat közti összefüggés nem azon külső, melyet az elhajított kő mozgása és az elhajító kéz közt találunk. Hanem inkább minél kifejtettebb az állam, annál inkább kifejlődik magában az államban az alapkötés eszméje, kifejlődnek ezen alapkötés nagy elvei, az egyéni szabadság, a törvényhozás és kormányzat hatályos működése. Az alapkötést tehát nem mint valami külső momentumot az állam bölcsőjénél, vagy épen a történet előtti ős korban kell keresni, ez nem azon láncszem, mely a barbarismust a civilizációval mint közvetítő tény összeköteti, ez inkább magának a civilizációnak egy ragyogó vonása. Az államok kezdetének történeti jelenségei, még ha ezek közt a szerződési forma előfordul is, az állami alapkötés eszméje szempontjából és ezen eszmének történeti kifejlődése tekintetében nagyon alárendelt jelentőséggel bírnak. Trendelenburg más szempontból mondott azon szavai e tekintetben is állanak. «Anfang der Erscheinung und Ursprung des Begriffes sind zwei verschiedene Dinge.» — Sőt a szokásjog félig öntudatlan, félig öntudatos korában is igen fejletlen ezen alapkötés. Az írott jog, a codificatio, a mindent átkaoló és szervező törvényhozási és kormányzati tevékenység azon akaratnak nagyszerű nyilatkozatai, mely az állam fenállásának észjogi alapja, de egyszersmind az állam erejének és hatalmának tényleges alapja, mert a szabadságon alapuló hatalom a legnagyobb hatalom. — Az állami alapszerződés nem a jogalkotásnak formája. A középkorban igen gyakran, némely ügyekre nézve még ma is, szerződési alakban történt, s illetőleg történik a jogalkotás; pl. trónörökösödési szerződések. De az állami alapkötés eszméje ezen most említett szerződésekkel nem azonosítandó; ezek nincsenek közelebbi vonatkozásban az alapkötéssel, mint az államélet bármely momentuma. Sőt a törvény, mint az állami akarat egységes alakja a jogalkotási tevékenység nagyobb szabadságát lehetővé tévén, a szóban forgó szerződéseknel még inkább kifejezi azon akaratot, melyet mint az összes államéletnek, s így a törvényhozásnak is végső jogi alapját nem lehet másképp értelmezni mint alapszerződésnek, mert ha azon akarat nem szerződés, úgy csak bitorlás és erőszak lehet az.

Az állami alapkötés tehát nem azon érzéki alakban veendő, mely ellen oly sokan harczra kelnek; vannak, kik azt oly felületesen fogják föl, mintha e felületességnek célja csak az lenne, hogy legyen mi ellen ép oly felületes érveket fölhozni, és könnyű diadalt szerezni.

Hogy egyéni akarat nem alkothat közjogot, az igaz. De az emberiség eszméjéből folyó közjogi szükségképségeknek konkrét alakot nemcsak adhat, hanem ez utóbbit csakis az akarat adhatja meg. A most említett ellenvetés csak akkor állana, ha az állam az egyesek érdekében léteznék; ámde az állam emberiségi intézmény, melynek közjogi attribútumai *anyagilag* az emberiség eszméjéből folynak, de konkrét megalakulása csak az egyének által eszközölhető, miként az emberiség a culturélet többi

nyilatkozatai tekintetében is az egyénekben és egyének által él.

Részint okot, részint ürügyöt az alapkötés ellen folytatott harczra nem egyedül, de főleg ROUSSEAU szolgáltattott. ROUSSEAU alapkötési elmélete egyfelől az államszerves minőségét ignorálja, másfelől kiindulási pontja merőben magánjogi. A magánjogi fölfogásba annyira elmerül, hogy ugyanazon egyéni mindenhatóságot vindicálja minden embernek a jogegyenlőség alapján, mely a középkori seigneur-t kiváltság alapján illeti. ROUSSEAU a feudális emlékek nagy ellensége az individualismusra nézve megegyezik a fendalismussal. Hogy mégis némi rendet biztosítson, a képzelet országába téved, hol az ókori államemlékek sirjából föltámadnak. Hol az egyén minden, ott a rend csakis képzelet, vagy csakis állami despotismus lehet. Az utóbbi esetben az egyén formailag minden, tényleg semmi a ROUSSEAU-féle államregényben.

A ROUSSEAU-féle szerződési tant megczáfolja a történet; ellenben a helyesen értelmezett szerződési tant megerősíti a történet. Az alapkötés eszméjének történeti megvalósulása sokkal régibb, mint ROUSSEAU. Valamennyi cultur-nép államéletét keresztül ragyogja ezen eszme.

Sokan a modern materialismus álláspontjából támadják meg az alapkötést. Szerintök: miután az akarat-szabadság nem absolut, tehát nincs alapkötés. De vajjon az akarat absolut szabadságával buknia kell-e az állami alapkötésnek is? Az akarat absolut szabadságával magát az akaratot is, e megczáfolhatlan lélektani tényt szintén tagadjuk-e Mivel az akaratot a vegyész nem elemezheti, vajjon az nem is léteznék-e? — Minél kétségtelenebb, hogy az akaratról régi elméleteket a haladás romba dönti, és nincs hatalom, mely e romokat fölépítse újra, minél kétségtelenebb, hogy az akaratról mélyebb kutatások, melyek azelőtt egy két tudós elméjében léteztek, ma a természettudományok uttörése folytán az összeség birtokába mennek, és e fényesen kelő napot nincs hatalom mely elhomályosítsa, minél kétségtelenebb végre, hogy az új irány nemcsak elméleti, hanem gyakorlati szempontból is óriás hatású: annyival inkább kell arra törekedni, hogy az új irány terjedése alaposan, a tárgyilagosságnak megfelelőleg, minden tulzástól menten történjék, annál inkább kell kerülni a felületességet, mely ha ily kérdésekre nézve nagyobb tömegeket megragad, a legnagyobb veszélyeknek kutforrásává válhatik. Bizonyos az, hogy az akaratra vonatkozó régi theoria nem egyéb, mint láttani csalódás, ámde ezen láttani csalódás sok nagyot és dicsőt alkotott, melyeket tisztelni és fentartani kell jövőben is — Ha azért vetik el az alapkötést, mert az akarat hatályát tagadják, hiszen akkor magánszerződés sincs; akkor nem a vállalkozók akarata, hanem a természet őserői bocsátják ki a részvényeket. Ha a természet őserői közvetlen alkotják az emberi viszonyokat, akkor nemcsak ott hatályosak, hol a mindennapi tapasztalás czáfolatot *nem* nyújt, hanem hatályosak ott is, hol azoknak ily állítólagos hatályát a mindennapi tapasztalás kigunyolja. Ha akarat hiányában a természet őserői közvetlenül alkotják az államot, miért nem hoznak azok

létre egy adás-vevési szerződést? — Igen, a természet ös-
erői hatályosak minden viszonyainkra nézve, szabályzó-
k a történet előtti korra, a történeti mult —, a jelen — és
a jövőre nézve, és veszve van, ki e szabályokat ignorálja;
de hatályosak azon őserők nem közvetlenül, hanem az
akarat által, hatályosak nem vak kényszerűség setét
utain, hanem az öntudat napfényénél, mely a lét gyönyö-
rével tölti meg kebleinket, mely a kényszerűséget sza-
badsággá változtatja, az öntudat napfényénél, mely az
embert Isten képévé emeli.

Ellenfeleink rendes szokása az állami alapkövetési
elmélet tévedéseit annak lényegével azonosítani. Ezen ut
igen tapintatosan van megválasztva, ha céljuk az, hogy
új rendszer föllállítása, új irány követése által a haladás
hírének glóriájával vegyék körül magukat. Ezen ut köny-
nyű szerrel hirre, dicsőségre vezethet. De ki az igazság
győzelmét igazán óhajta, az nem jár ezen uton. Sokan,
kik a szerződési tant forradalommal vádolják, a tudo-
mányban a forradalmár felületességével járnak el. A tudo-
mány «meghaladott álláspontjai» nem olyanok, mint a
meghaladott lépcsők, melyeket feledünk, ha hátunk mö-
gött vannak. A valódi haladás a mult vívmányait a jelen
vívmányaival szerves egységbe hozni törekszik; mert a
tudomány nem divatczikk, s az igazságok értéke nem
enyészik el. A *minden ároni* ujtás pedig nem haladás,
hanem egy veszélyes örvény, az életnek bármely körében
fordul is elő; — előtérbe tolja az egyént, s az ügyet hát-
térbe szorítja.

Folyt. követ.

Dr. Kuncz Ignác,
jogtanár.

Jogirodalom.

A polgári keresetek kézikönyve. Gyakorlati útmutatás, hogy milyen kereseteket, ki, ki ellen, mely bíróság előtt indíthat, mit kell a keresetben bizonyítani, mely kifogásokkal élhet alperes a kereset ellen. Irta Knorr Alajos köz- és váltóügyvéd, a budapesti kir. ítélő tábla bírja. Budapest Pfeifer Ferdinand könyvkereskedése 1876.

Jóllehet általában nem vagyok az ugynevezett «faulenczer»-ek barátja, mely a gondolkodástól akarja megkímélni az egyént, mégis el kell ismernem, hogy sok esetben van létjoga az ily műveknek. Főleg van pedig az olyannak, mint az előttünk fekvő mű, mely csak a köve-
tendő utat jelöli ki, melynek keretén belül az önálló tevékenységnek elég tere maradt.

Az iskolából kikerült ifjú a theoretikus témák tömkelegébe gyakran annyira belekeveredik, hogy a gyakorlatban nem képes megtalálni a helyes utat. Ily kalauznak tehát kiváló hasznát veheti, mert

az neki a gyakorlat terén helyes utmutatóul szolgál, reá vezeti az ösvényre, melyet teóriája mellett a gyakorlati élet terén feltalálni nem birt.

Viszonyaink között — e mű a most mondott körön túl is hasznos szolgáltatásokat tehet. Mert fájdalom ugyan, de úgy van, naponként tapasztalnunk kell, hogy ügyvédek egy tekintélyes része, nem helyes alapon indítja meg keresetét, a másik fél meg a mindent tagadás tömkelegébe merülve, a törvényszerű kifogásokat mellőzi ivekre terjedő replikáikban. Én e részben is hasznos eredményt várok e műtől.

Szerzője hosszas gyakorlatban edzett jogász, ki ismeri s tudja a gyakorlati élet követelményeit, s azokat helyes rendszerben s ügyesen csoportosítva adja elő.

Kiterjed a törvénykezés minden ágaira, s az olvasó majd minden perre kimerítő útmutatót találhat e műben.

Ha vannak a műnek hiányos vagy egyes gyenge oldalai, azok ingatag joggyakorlatunk mellett kétszeresen számot tarthatnak az elnézésre, s ha e hiányok nagyobb mérvben a kereskedelmi törvény terén észlelhetők, azon e törvény új volta folytán megütöközni egy jó-
akaró bíráló sem fog; — és pedig annál kevésbé, mert e hiányok elenyésznek a mű előnye mellett, melynek megjelenését ez oknál fogva teljes szívünkkel üdvözljük.

Nem kételkedünk ezt kimondani szemben azzal a bírálattal sem, melyet a műről a «Magyar Igazságügy» hozott legközelebbi füzetében, s mely azt egészen letiporni törekszik.

Annál kevésbé kételkedünk pedig, mert e bírálathoz ismét a «Magyar Igazságügy» amá lovagias harcosára akadunk, ki ha valamely művet célzatosan le akar rántani, kikap a könyvből egy pár tételt, a nélkül, hogy annak összefüggését is előadná, s így egészen más alakban állítja elő, mint az a műben jelentkezik, szóval, ha célját másként el nem érheti, a ferdtés fegyverétől sem retten vissza. Így van ez jelen esetben is.

Igy azt mondja, hogy a szerző elleniratról s egyéb kifogásokról szól, s így az elleniratot a kifogások közé sorozza. Azt hittem, hogy miután bíráló ur oly nagy súlyt fektet erre, tán ez egy fejezet címét képezi, vagy másképp van a nyilvánvaló fogalomzavar elárulva. Soká kerestem s sehol sem birtam ezt feltalálni. Végre az előszó-
ban akadtam reá, hol a szerző elmondja az általa követett rendszert, s hol ha elleniratok s kifogásokról van szó, akkor midőn a törvény bizonyos esetekben p. o. biztosítás s zárlat stb. ellen kifogásokat enged, bizony hibának, legalább nagy hibának nem tarthatjuk.

Igy helyteleníti a «M. I.» a kereset definícióját, s hogy e helytelenítésnek alapja legyen, elferdítve közli, azt mondja ugyanis, hogy a szerző a keresetet akként definiálja, hogy «azon módot fejezi ki, melyet a törvény a jogok s kötelezettségek *érvényesítésére* rendel», s ezt azért támadja meg, mert jogot más úton is lehet érvényesíteni, mi csakugyan ki volna e definíció által zárva, ha az úgy volna, mint a bíráló előadja, csak hogy szerző nem «*érvényesítést*», hanem *érvényesíthetést* mond, tehát csakis mint a jogok *érvényesíthetésének* egyik módját tünteti fel. De persze e szóba való szelid tévedésre szüksége volt bíráló urnak, ki erre alapította kritikájának élet, vagyis azt róta meg, mit a munkából csakis az ő jóakaró szeméi olvastak ki. Tényleg azonban nincs benne.

No de elég ennyi például e bírálathoz, melynek minden sora tanúsítja, hogy bíráló ur a könyvet el sem olvasva, más rúgók voltak azok, melyek epés bírálathoz előidéztek, hogy azonban ily stiklik által mennyire teljesíti a szaklap hivatását, annak megbírállását a szak-
közönségre bizzuk.

Zlinszky Imre,
kir. táblai bíró.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Az igazságszolgáltatás egyöntetűségének biztosítékai.

III.

Az osztrák javaslat, mint ezekből látható, sajátos, s eddig még sehol meg nem kísértett álláspontot foglal el, melyet elvileg helyesíteni alig lehet.

A felsőbb bíró eltekintve a konkrét esettől, állít fel jogtételt s azokat az alsóbb bírónak követni kell.

Ez nézetünk szerint egy részről a bírói önállóság rovására esik, más részről túllép a bírói jogkörön s a törvényhozás körébe vág.

Áll ez jóllehet a javaslat indokaiban ez állítás helyességét megczáfolni törekszik.

A bírónak a törvényt csak konkrét esetre van alkalmazni s így magyarázni joga. Megállapíthat ugyan egyes esetben jogelvet,

s az a bíróság, mely azt megállapította, kell hogy kövesse más esetben is, de hogy minden konkrét eset nélkül a bíróság jogtételt állítson fel, melyek saját körén túl más bíróságokra is kötelezők legyenek, ez egyértelmű a törvény kötelező magyarázatával, mihez joga csak a törvényhozásnak lehet.

Más részről ellenkezik ez a bírói önállósággal is, mert minden bölcseséget a legfőbb ítélőszék kezében összpontosít, s a főtörvényszékek miután harmadbírósigilag ítélnék is, idővel, midőn a legfőbb ítélőszék elvi határozatai nagyobb számban jelentkeznek, nem leendnek mások, mint a legfőbb ítélőszék viszhangjai, annak mit az megállapított a konkrét esetre alkalmazói. Ez elég szolgálai funkció egy főtörvényszékre.

Elismerjük, hogy az igazságügyi miniszter e viszás helyzetbe az általa tervezett bírósági szervezet folytán jutott.

Mert a járásbírók által elintézett ügyekben másodfolya-

modásu bíróságoknak a törvényszékeket, s harmad s utósó folyamodásként a főtörvényszékeket jelölve ki, könnyen előállhatna az a sajátos helyzet, hogy egyik főtörvényszék konstanter fehérnek mondaná ki azt, mit a másik feketének minősít, vagyis a különböző főtörvényszéki területeken hason esetek homlokegyenest ellenkező jogelvek szerint döntetnének el.

Ez kétségkívül baj. De ennek nem orvoslása a legfőbb ítélőszéket csálhatlan dogmákat lehelő hatalomként állítani fel, s kezét oda is kinyújtani, hová bírósági hatósága nem terjed, hanem az igazságszolgáltatás egyöntetűségét a legfőbb forum egysége által is biztosítani kell.

És ez nem is oly nehéz, nem hogy kivihetlen lenne, ha a két folyamodásu rendszer mellett a legfőbb bíróság csak a jogkérdésben, csak a felett ítél: helyesen lett-e a konkrét esetben a törvény alkalmazva.

Ez bírói funkció s a konkrét esetekben kimondott jogelvek által biztosítéka lehet az egyöntetű igazságszolgáltatásnak, ha annak egyéb követelményeire is kellő gond fordítatik.

Nem akarunk ama, tárgyunkra ugys közömbös s sokat szelöztetett kérdés vitatásába bocsájtkozni, hogy a legfőbb forum egyedül semmitő körrel birjon-e mint Franciaországban, vagy jogában álljon-e mindjárt itélni a konkrét esetben, mint azt a német javaslat revisiója tervezi, csak azt tartjuk mellözhetlenül szükségesnek, hogy egy legfőbb forum legyen.

Ha ez nem bocsájtkozik a ténykérdésbe, ha hosszas tárgyalások nem folynak előtte, s a cél főleg abban öszpontosul, hogy az általa kimondandó jogelvek által az igazságszolgáltatás egyöntetűsége biztosíttassék, nincs semmi nehézség a kivitelben a szóbeliség mellett sem. A cél természetesen uton lesz elérve, s nem kell a bírói hatóságot egész lényéből kiforgatni, s oly bíróságot teremteni, mely per nélkül kötelező jogelveket proklamál.

Szükséges azonban, hogy a bíróságok azután respektálják a saját határozataikban kimondott jogelveket, ez azonban csak akkor lesz elérhető, s akkor várható siker, ha a kimondott jogelvek, valóban az egész testület jogérzületének lesznek kifejezői.

Erre kell a felállítandó szabályoknak főleg irányulnia; s ez nézetem szerint aként lenne elérhető, hogy minden bíróságnak minden tanácsa ítéletkönyvet vezet, melybe elvi határozatait beigtatja, s mely mindennap minden tanácschal közölítetik, s többszöröztetvén, minden bírónak kiadatik. Ha egyik tanács más jogelvet akar valamely esetben kimondani, mint melyet hason esetben már másik tanács kimondott, fel kell függeszteni határozatát, s az ügy a teljes ülés elé kerül, s az állapítja meg a jogelvet, mely kötelező az egész bíróságra; sőt joga legyen a tanács kisebbségének is a teljes ülésre apellálni, s az ügy ily esetben is függőben tartandó. Így rövid időn vagy hallgatólagosan, mennyiben a jogelvek ellenellenkező nézet nem nyilvánul, vagy nyílt kijelentés által a jogelvek az egész bíróság jogi nézetének lesznek hű kifejezői, s nem a véletlenség fog egy vagy más elv kimondásánál döntő szerepet játszani.

Ha a bíróság egyik tanácsa a teljes ülésben megállapított jogelvtől leendő eltérést tartja szükségesnek, vagy az elnök az esetre, ha tapasztalja, hogy a legfőbb bíróság az ő elnöklete alatti bíróságnál megállapított jogelvel ellenkező jogelvet követ, s azért megvitatni kívánja, hogy megmaradjon-e a bíróság az általa kimondott jogelv mellett, vagy elfogadja-e a legfőbb törvényszék által felállított jogi tételt, az ügy teljes ülés elé kerül, azonban ily esetben e teljes ülésnek a bíróság összes tagjainak legalább $\frac{2}{3}$ részéből kell állania, és a határozatnak, ha az a megállapított jogelvtől való eltérést mondja ki, a jelenlevők $\frac{2}{3}$ résznyi többségével hozatnia.

Teljes ülést s nem megerősített tanácsot tervezek azért, mert a bíróság valódi jogi véleménye csak ez uton nyilvánulhat. A megerősített tanács összeállításánál ismét igen sokat a véletlen határozná, melyet oly esetben, midőn a jövőre is kiható elv proklamációjáról van szó, kerülni kíválólág szükségesnek mutatkozik.

Azt hiszem, ilyenmő szabályok felállítása által megszűnnék a jogbiztonságot veszélyeztető ingatag gyakorlat, egyöntetű lenne a bíróságok eljárása, és pedig a bírói függetlenség teljes megóvása mellett, a határozatok a bíróságok valódi jogi nézetének lennének hű tolmácsai,

Különfélék.

A XIII. német jogászgyűlés.

III-ik szakosztály.

E szakosztályhoz négy kérdés utaltatott. Az *első kérdés* az esküdtek határozatának megtámadását tárgyalja és az állandó bizottság által a következőleg szövegeztetett: «Az esküdteknek az elnök téves jogi magyarázatán alapuló határozata megtámadható-e és miként?» Dr. WAHLBERG és STÖCKL mint véleményezők az esküdtszéki határozat megtámadhatása mellett nyilatkoztak. Ezek véleményét THOMSEN, hannoveri főtörvényszéki bíró mint előadó magáévátette s a szakosztály elé terjesztett indítványát a következő három pontba foglalta: «1. Az esküdtek határozata az elnök téves jogi magyarázata alapján a legfőbb ítélőszéknél jogorvoslattal megtámadható. 2. A jogi magyarázat a bíróság belátásához képest, az államügyesszég vagy a védelem kívánásához képest jegyzőkönyvileg mindig megállapítandó. 3. A jogi magyarázat az esküdtekre nézve törvényesen kötelező.» E feletti vitában HEINSHEIMER manheimi kerületi törvénzi bíró a napi rendre térést indítványozá, mert a bíróság részéről adandó kötelező jogmagyarázat az esküdtszéki intézményt illusoriussá tenné. RUBO szintén indokolt napi rendre térést ajánlott, mert ez idő szerint a tudományban még felette vitás kérdést képez az, valjon az esküdtszék egyáltalán határozhat-e jogi kérdés felett? Dr. ZIMMERMANN (Berlin) az előadó azon indítványa mellett emel szót, hogy téves jogmagyarázat esetén a verdict megtámadható legyen, de megszorítani óhajtja azon esetre, midőn ama téves magyarázat a panaszos fél részére hátrányos volt. Egészen pedig határozottan az ellen nyilatkozik, hogy a jogmagyarázat kötelező erővel birjon. LAMM főtörvényszéki bíró indítványozza, hogy a jogoktatás mindenkor hű gyorsírói jegyzetbe foglaltassék, mely indítványt Dr. LENTNER is pártolja, minthogy különben a jogorvoslat alapja hiányoznék. Dr. JAUQUES melegen pártolja az előadó indítványát s nem osztja azon aggályokat, melyek szerint az esküdtszéki intézmény azáltal illusoriussá tétetnek, sőt azt hiszi, hogy ekkép a bizalom az esküdtszék iránt még inkább növekednék. Szavazásnál az előadó indítványának első két pontja elfogadtatott, míg a harmadik pont, mely szerint a jogi magyarázat az esküdtekre nézve kötelező erővel birjon, — majdnem egyhangulag elvetetett.

A *második kérdés* a befejezett kísérletre vonatkozik és a következő szövegezésben került a szakosztály elé: «Fenntartandó-e, illetőleg felveendő-e a büntető törvénykönyvbe a befejezett kísérlet s esetleg a bevégezés önkéntes meggátlása tekinthető-e a büntethetőséget megszüntető oknak?» A felkért véleményezők közül dr. BERNER hirneves jogtanár és LAMM főtörvényszéki bíró a befejezett kísérlet felvétele, illetőleg fentartása mellett; dr. LEUTHOLD ministeri titkár pedig az ellen nyilatkozott. STENGLEIN müncheni ügyvéd mint előadó a következő indítványt terjeszti a szakosztály elé: «Mondja ki a szakosztály: 1. A különbség a befejezett és be nem fejezett kísérlet közt a büntető törvénykönyvbe fel nem veendő. 2. A bevégezés önkéntes meggátlása a büntethetőséget megszünteti.» Ezen indítvány mellett szót emelt Dr. HILLER csernovitzi jogtanár, ki a kérdést az osztrák büntető jog szempontjából taglalta s pedig úgy a fenálló mint a javaslatbeli bünt. jog álláspontjából. A szakosztály ez indítvány mindkét részét KELLER és Dr. JAUQUES styláris módosítványaival nagy többséggel határozattá emelte.

A *harmadik kérdés* a következő volt: «Felmentés esetében a vádlottat illeti-e a vizsgálati fogságért kártérítés?» E kérdésre vélemény nem érkezvén, a szakosztály tárgyalásának alapját dr. KISZLING előadó következő indítványa képezte: «Mondja ki a jogászgyűlés meggyőződéseként, hogy az állam a büntelen vizsgálati fogságért a törvényben megállapított maximalis és minimalis határokon belül kártérítéssel tartozik, ha a vádlott felmentetik, vagy ha a vád az ő beleegyezése nélkül visszavonatik.»

E kérdés a német jogászgyűlésen már a tengeri kigyó alakját öltötte, mert évenként újból napi rendre került és ezért bocsátkozott a szakosztály végre újabb vélemények nélkül is annak tárgyalásába. A vitában Dr. ULLMANN insbrucki jogtanár és KELLER nécsi legfőbb ít. bíró vettek részt, míg végre STENGLEIN indítványa ön elfogadva, melyhez az előadó is hozzá járult. Az elfogadott határozat következő: «Felmentés vagy a vád visszavonása esetében a kiállott vizsgálati fogságért megfelelő kártérítés adandó, kivéve

ha a vádlott az eljárás folyamában a vizsgálati fogság elrendelésére vagy annak meghosszabbítására maga szolgáltatott okot.

A *negyedik kérdés* tulajdonképen a csődeljárás körébe tartozik, illetőleg annak kiegészítéseként tekinthető s a következő szövegzésben terjesztett elő.

«Ha a közadós a fizetések megszüntetése és a csődnýitási ideje közl valamelyik hitelezőjét kedvezményben részesíti, lehet-e ezért a közadóst s az illető hitelezőt büntetni». A véleményezők és pedig THOMSEN hannoveri főtörvényszéki bíró és DALCKE marienwerdi fő államügyész a feltett kérdésre igennel feleltek, egyuttal kijelölván azon cselekvényeket, melyek nézetük szerint kedvezményezést involválhatna. Az előadó dr. JACQUES bécsi ügyvéd az érintett vélemények alapján a következőkben terjeszté elő indítványát: «Mondja ki a jogászgyűlés meggyőződéseként, hogy a közadós, ki fizetési tehetetlenségét tudva, valamelyik hitelezőjét kielégíti vagy előnyben részesíti; továbbá a hitelező, ki a fizetések megszüntetéséről vagy a csődnýitási kérvény beadásáról tudomással bír, s a közadóstól a kielégítést vagy a kedvezményezést elfogadja, büntetendő. A szakosztály ez indítványt minden nevezetesebb vita nélkül elfogadta, s azt a teljes üléssel tudomásvétel végett közölni határozta.

IV-ik szakosztály.

E szakosztály részére az állandó bizottság által a polgári perrendtartás köréből három kérdés tüzett ki, melyek közül azonban érdemlegesen csak a következő kérdés tárgyalatott: «Kell-e az alkotandó polgári perrendtartásban a kereset megváltoztatásának megengedhetőségét szabályozni?» A greifswaldi főtörvényszék elnöke KÜHNE bizonyos feltételek közt a kereset megváltoztatása mellett nyilatkozott. Ugyanczen állapotot foglalta el STÖSZER mint előadó, kinek indítványát a szakosztály a teljes ülésen leendő közlés végett a következő szövegben fogadta el: «1) A kereset indítása után az igény tárgya csak akkor módosítható, ha a módosítás a kereset érdemét vagy annak járulékait tárgyalja; ha továbbá a később bekövetkezett változások folytán más tárgy vagy ennek értéke követeltetik. 2) A kereset megváltoztatása a felelbezési eljárásban is megengedendő. 3) Az alperes beleegyezése irrelevans.

A második kérdés a duae conformes ellen megengedhető jogorvoslatot tárgyalta, miután azonban e kérdésre vélemények nem érkeztek, miután továbbá az előadó dr. DRECHSLER a lipcei bíró-dalmi kftszék elnöke távol volt, a kérdés a jövő jogászgyűlés napirendjére tétetett át.

A harmadik kérdés a bírói letét intézményének miként helyettesítésére vonatkozott. Miután azonban a szakosztály nem volt azon helyzetben, hogy a letéteményezés helyett más surrogatumot javalhatott volna, az állandó bizottság felkérte határozatott, hogy a kérdést alkalmas időben a jogászgyűlés napirendjére tűzze ki.

Fentebbi tudósításainkból kitűnik, hogy a német jogászgyűlés ez évi tárgyalásai meglehetősen soványok voltak. Természetes, hogy az érdekltség és részvét is ép oly mérvben hanyatlásnak indult.

Meg kell azonban még emlékeznünk a *második teljes* s egy-szersmind zárulás első és fő tárgyáról, melyet GNEIST-nak a büntető eljárás javaslatát tárgyaló jelentése képezte, melylyel tulajdonképen a távollévő SCHWARTZE volt megbízva. Előadó nézete szerint a törvényhozóra nézve a leghálátlanabb témák egyike a büntető eljárás; mert a bíróság kettős természete itt egészen más alakban lép fel, mint a polgári eljárásban. A büntető eljárás szerinte Németországban sehol sem keletkezett egységes elveken; az mindenütt keveréke a hazai és az idegen intézményeknek. E körülmény lényeges befolyással volt a német javaslatra, melynek kétségtelen előnyei vannak, mely azonban nagyon is az államügyészség intézményére van építve. Előadó ezután áttér azon főkérdésekre, melyeket a bíró-dalmi jogügyi bizottságnak a javaslat tárgyalásánál megoldani kellett. Ilyenekül a következőket emeli ki: 1., „A felelbezés vagy a felülvizsgálat rendszere fogadtassék-e el. Habár a porosz államban a felelbezés a kötelező elővizsgálat nélkül minden jelentőségét elvesztette, a bizottság, melyben a kisebb államok a többséget képezik, az első olvasás alkalmával 14 szavazattal 13 ellenében a felelbezést fogadta el. A második olvasás előtt azonban a bírósági szervezet véglegesen megállapítván, miután a felelbezési rendszerre alapított büntető eljárás a bírósági szervezet keretébe

beilleszthető nem volt, a bizottság a felelbezést elejtette. Így a javaslat második olvasása tulajdonkép első olvasássá lett, miután az első olvasás munkálata helyébe egészen új lépett. 2. «Az elővizsgálat» legyen-e kötelező vagy csak facultativ? A bizottság előadó nézete szerint a kötelező elővizsgálatot nem szándékozott ugyan elfogadni, de azt kerülő uton mégis meghonosította; miután ugyanis megengedi, hogy az elővizsgálatot úgy az államügyész mint a vádlott kérhesse, az elővizsgálat tulajdonképen kötelezőnek tekinthető, mert azt a bíróság mindegyik fél kérelmére elrendelni tartozik. 3. Fentartassék-e a vádlevél felolvasása mint a tárgyalás szükséges kiegészítése? Az eredeti javaslat szerint a vádlevél csak főbb pontjaiban volna felolvasandó; a bizottság azonban ezt is elejtette, s egyedül magának a vádnak felolvasását tartotta fenn. Előadó a bizottság e határozatára különös súlyt fektet; mert az szerinte az érdemleges tárgyalásnál a felesleges specialis vizsgálatot megszünteti, s előtérbe állítja magát a bizonyítási eljárást. 4. A jogorvoslatok kérdését. 5. A végrehajtást és 6. A magánvádlást, melynek a javaslat által elfogadott rendszerét, behatóan bírálja. A bizottság eddigi működésének eredményét összefoglalva kiemeli előadó, hogy míg a bizottság egyrészt minden oldalról méltányolt javításokat tett, másrészt a közvélemény jogos óhajításainak lehetőleg eleget tenni igyekezett.

A minden tekintetben érdekes és nagy tetszéssel fogadott jelentést a szakosztályok határozatainak felolvasása, ezt pedig a a szokásos választások követték.

(Pályamű.) Dr. FRIEDMANN BERNÁT ügyvéd urnak «A népbírók és Esküdtszékek intézményéről, tekintettel hazai viszonyainkra s büntető eljárásunk reformjára» — irt s a magy. tud. akadémia által HORVÁTH BOLDIZSÁR ajánlatából kitűzött 100 arany díjjal koszoruzott pályamű megjelent PFEIFFER FERDINÁND bizományában. — A mű csinos kiállításban 28 nagyrétű nyomt. ivre terjed. Ára? — Ajánljuk e korszerű munkát tiszt. olvasóink figyelmébe s mielőtt behatóbb bírálat alá vonhatnók, közöljük annak részletes tartalmát, mely okvetlenül minden szakember érdekét felkeltheti:

Nevetesebb munkák jegyzéke.

Történelmi bevezetés. A héberek pereljárásáról. Mózes reformjai a törvénykezés terén. A héber népbíróságok szervezete. A görögök pereljárása. Solon. Rómaiak. Germanok.

Az újabbkori európai államok törvényhozási működéséről. — Anglia. Oroszország. Norvégia. Dánia. A francia nemzetgyűlés vitái. Napoleon. A francia mozgalom hatása. Belgium. Németalföld. Bajorország. Württemberg. Hannovera. Baden. Braunschweig. Oldenburg. Kurhessen. Nassau. Szász fejedelemségek. Szász királyság. Frankfurt. Brema. Ausztria. Poroszország. Lübeck. Helvetia általában. Az egyes kantonok. Olaszország. Malta. Spanyolország.

Az angol-amerikai esküdtszéki eljárás. — A nagy jury szerkezete. Hiányai. Törekvések megszüntetésére. Skótiában nincsen. Észak-amerikában fennáll. Az ítélő esküdtszékek. Az 1825-iki törvény. Esküdtképeség A lajstromok összeállítása. Specialjury. Jury per medietatem linguae. Skótiá vegyes esküdtszékei. A visszavetési jog Angliában, Skótiában és az északamerikai államokban. Egybíró. Collegium. Keresztkérdések. Beismerés hatálya. Feltétlen nyilvánosság. A tárgyalás folyama. Vád- és véd-beszédek. A bíró magyarázata. Kérdések nem intéztetnek az esküdtekhez. Eltérés a vádlevél-től. Tanácskozás. Egyhangúság. Statistikai adatok. Téves határozatok orvoslása.

A francia esküdtszéki eljárás. — Kiindulási pontja. Esküdtképeség. Gyakori változások e tekintetben. A code rendelkezései. A Praefectek befolyása az esküdtszékek alakítására. Illetőség. Cour special. A vádlevél. A közvádló szóbeli előterjesztése a tárgyalás elején exposé. A védő ily joggal nem bír. Az elnök discretionális hatalma. A felek csak az elnök útján intézhetnek kérdéseket. Vád- és védbeszédek. Elnöki resumé. Tény- és jogkérdés. Kérdések az esküdtekhez. Tanácskozás. Utasítás az esküdteknek. Titkos szavazás. A szavazás számaránya. E tekintetbeni változások. A bíróság vetője. Jogorvoslatok. Párhuzam az angol és a francia eljárások között.

A többi államok esküdtszéki eljárása az összehasonlító jogtudomány szempontjából. — Jobbára a francia mintát utánozták. Esküdtképes-

ség. Vagyoni census. Adóminimum. Legtöbb adót fizetők. Kor. Irni olvasni tudás. Honoratiorok. Alapajstrom. Szolgálati lajstrom. Választás vagy sorshuzás. E két mód vegyítése. A vád és ítélő esküdtszék. Illetőség. A vádlott beismerése esetén néhol mellőztetik az esküdtek közreműködése. A visszavetés. A vádlel. Az elnök hatásköréről. Az államügyész exposéjáról. Néhol a védő is tart bevezető beszédet. A bizonyításról. Az elnök általi kihallgatás. A felek kérdezési joga. Az elnök összegezése. Az esküdtekhez intézendő kérdésekről. Ezeknek mikénti megállapítása. A tanácskozás módja. A szavazatok számaránya. Egyhangúság. Szótöbbség. A bíróság befolyása a bűnösség kérdésének eldöntésére. A jogorvoslatokról. Statistikai adatok. A marasztaló és felmentő határozatok számaránya. Ezekből vont következtetések.

Az osztrák esküdtszéki eljárás története és vezéreszméi. — Sociális viszonyok. Történet. Vadesküdtszék nincsen. Esküdtképesség. Lajstromok alakítása. Tekintetek a nyelvismertre. Összehasonlítások az 1850-iki esküdtszéki eljárással. Illetőség. A visszavétési jog. Az államügyész hivatása. A vádlel. Az ehhez csatolt külön indoklás. Vádlott joga ez ellen kifogásokkal élni. Formaszerű vád alá helyezés nem történik. A főtárgyalás menete. A bizonyításról. A felek közvetlen kérdéseket intézhetnek. Az esküdtekhez intézendő kérdésekről. A vád- és védbeszéd. Az elnök végszava. A tanácskozásról. Az esküdtek felvilágosításokat kérhetnek. Az elnök e végből szobájukba mehet. Marasztaláshoz 8 szavazat szükségeltetik. A közvállló nem tesz határozott indítványt a büntetés mértékére. A jogorvoslatokról. Az újra felvételtől.

Ezen intézmény fény- és árnyoldalai. — Téves kiindulási pontok. Politikai jelentőség. Legfőbb előnye a visszavétési jog. Állambíró-ságoknál kivihetetlen. Közvetlen szóbeliség. Az előiratok ismerete. Az első benyomások hatása. Terjeszti a törvényismeretet. Emeli a jogérzetet. Éber figyelem. A nyilvánosság. Állandó bíróságoknál a collegialitás befolyása. Bizonyos nézetek következetességből követetnek. A vád és védelem hatálytalansága. A formák figyelmen kívül hagyása. Megismerheti az állam az esküdtek határozatából, hogy törvényei félre nem értetnek s korszerűek-e? Példák az életből. Összehasonlítás a parlamentarizmus kormányformával. Az esküdtszék sincs a törvény fölé helyezve. Schwarze nyilatkozata. Az esküdtszéki eljárás bizalmat kelt. Az eskü közvetlen benyomása. Ellentétes ítéletek hatása a jogérzetre. Statistikai adatok hazai törvénykezésünkből. A felebbviteli jogorvoslatok demoralizáló hatása. Felebbvitel és szóbeliség összeegyeztethetetlen. A költségek kérdése. Az ítéletek indoklása nem nyújt garanciát. A vádlott előéletét, jellemét polgártársai ismerik legjobban. Hatósági erkölcsi bizonyítványt ezt nem pótolhatja. Az esküdtek határozata a bírák felülvizsgálatának van alávetve. Ha állambírósnál honosul meg helytelen irány, az ismétlődik esetről esetre. Ugyanazon esküdtek nem igen kerülnek ismét mindnyájan össze. Felmentések és marasztalások közötti arány. A törvényhozás mulasztásai. Az elavult törvényekről. A bizonyítási szabályokról. A hosszas vizsgálati fogság káros befolyásáról a bűnösség felett határozó bíró elfogult-lanságára.

A egyes bíróságokról. — Kisértetek a polgári és hivatalnoki elem egyesítésére. Ez intézmény előnyei. A vitatott előnyök cáfolata. Az esküdtszék hiányait csak elleplezi, nem orvosolja. A felek ellenőrködését kizárja. Nem jár a polgárok kisebb terheltetésével, mint az esküdtszék. Állandóan alkalmazott polgárok tudakossága. A figyelem ébersége ezeknél is gyengül idővel. Collegialitás. Jogászok suprematiója. Csak statísták. Az ítéletek indoklásába be nem folynak. Az elnök törvényt magyarázata zárt ajtóknál. Nyilvánuló jogi nézetkülönbségek káros befolyása. A visszavétési jog hiánya. Heterogén elemek vegyítése. Ebből folyó félszagségek.

Az esküdtszékéről hazai viszonyaink szempontjából. — Előzmények. A bécsi reakció. Az 1840-iki választmány tárgyalásai. Az esküdtszék mellett és ellen felhozott érvek. Az országos választmány többsége elveti az esküdtszékeket. Az alsóház többsége ellenben elfogadja azt. Az esküdtszék miként rendeztessék. A felsőház ez újításnak elébe áll. A kérdés függőben marad. Az 1848-iki országgyűlés esküdtszékre bizza a sajtóügyek elbírálását. Közbejön az osztrák törvények uralma. 1867-ben újra felállítatnak sajtó ügyekre nézve az esküdtszékek. 1868-ban a fővárosi kisajátítási ügyek is

esküdtszékerekre bízotnak. 1871-ben a magyar jogászgyűlés tárgyalja e kérdést. Ugy a szakosztály, valamint a teljes ülés is az esküdtszékerek ruházandónak tartja a bűnösség kérdésének eldöntését. Az esküdtszék culturalis kérdés. Műveltségi viszonyok Európában. Irni olvasni tudás. Városi és vidéki lakosság közötti különbség e tekintetben. A nép jogérzete. A nyelvek és nemzetiségek sokasága. Egyes vidékek közötti különbségek a műveltség tekintetében. Nem költségesebb a rendes bírósági eljárásnál. Nem idegenszerű. Esküdtszékerek gyakori felmentései. A kisajátító esküdtszék magas becslései.

Büntető eljárásunk reformja az esküdtszéki intézmény szempontjából. — Mostani büntető törvénykezésünk ismertetése. Alapelvek. Alaki és anyagi törvények. Vádrendszer. Vizsgálat. Ennek viszonya a szóbeliséghez. Nyilvánosság. Vád alá helyezés eltörlése. Vadesküdtszékerek felesleges volta. A kereszkérdésekről. Ez a bíróság tekintélyt s az iránta való bizalmat emeli. Az elnöki összegezés korlátozásának szükségtelensége. Vád és védelem. Esküdtszékerek alakítása. Sors és választás. Beismerés feleslegessé teszi az esküdtek közreműködését. Tény- és jogkérdés egyesítése. Az esküdtekhez intézendő kérdésekről. Felvilágosítások. A tanácskozásról. Az esküdtek elnöke. Egyhangúság vagy szavazattöbbség. Erkölcsi solidaritás. Alapos tanácskozás biztosítása. Célyszerűségi indokok. Téves határozatok mikénti orvoslása. Zárjegyzések.

† (Hengelmüller Mihály) a kir. ítélő tábla tanácselnöke, a bírói kar egyik legjelesebb tagja s a hivatali pálya mintaképe — f. hó 17-én meghalt. Béke hamvaira!

(A nyilvánosság végletei.) Mig a budapesti kir. törvényszék elnöke a nyilvánosságot, avagy magyarosabban «a nyílt ajtók melletti törvénykezést» igen kétes jogalapon megszorította, — addig a kir. ítélő tábla fenyítő-tanácsa az ellenkező végletig menve, a Miletics-féle perben még a letartóztatás kérdését is, — tehát nem a bűnösség kérdését, hanem a vizsgálati gyanuok alapját is nyilvános ülésben tárgyalta! A királyi ítélő tábla ezen gyakorlatáról eddig nem volt tudomásunk; de a Miletics-féle eset közlése után a fenti körülmény valószínűleg kevésbé politicus ügyben sem fogja «az érdekelt felek» figyelmét kikerülni és sikeresen a vizsgálatok meghiusítására vezetni. Sajnos ugyan, hogy nincsen büntető rendtartásunk, mely a vizsgálati kérdések eldöntését a főtárgyalás nyilvánosságától megkülönböztetné, — de ha a kir. ítélőtábla kriminálisztái, kik annyira jártasok még a külügyi politikában is, hogy Törökországhoz való barátságos viszonyunkat is latba vetették, — ép oly jártasságot tanusítanak a külföldi büntető rendtartások ismeretében, — akkor a vizsgálati kérdések nyilvános tárgyalásával hasonló botlásokat nem követnének el.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A BÜNTETTEK ÉS BÜNTETÉSEIK.

A büntetőjog különös része. Tekintettel az ujabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. — Irta: Schnierer Aladár.

Füzve 3 frt.

A MAGYAR VÁLTÓJOG KÉZI-KÖNYVE.

Az 1840. XV. tczikk I. r. és az 1844. VI. tcz., nemkülönben az ezeket kiegészítő rendeletek alapján, különös tekintettel a felsőbb törvényszékek elvi megállapodására. Irta: Apáthy István. Második kiadás. Füzve 2 frt 40 kr.

MAGYAR FÖLDADÓ-KATASTER

az 1875-ik év márczius 30-iki VII. alaptörvény s az ezzel kapcsolatban álló kormányrendeletek szakművelési utasítások elméleti s gyakorlati magyarázatával, számos rovatos táblázat, mintadolgozat s irománypéldákkal ellátva: Földadó-katasteri, kerületi, megyei bizottságok, becselőbiztosok, községelöljárók s földbirtokosok használatára. Irta Mészáros Károly. — Füzve 2 frt.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A távirdai büntetőjog. Garay János ker. min. fogalmazó urtól. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Akaratszabadság. XIV. Dr. Dobránszky urtól. — A keresked. jog egysége a magyar korona területén, különös vonatkozással a német birodalmi keresk. főtörvényszékre. Dr. Nagy Ferencz urtól. — A büntetőjogi elévülésről, tekintettel az új magyar fenyítőtörvényjavaslatra. Friedmann Arthur ügyvéd urtól. — Törvénykezési szemle. Meddig terjed a kir. közjegyző hatásköre a hagyatéki tárgyalás körül? — Van-e a törvényszéki elnöknek joga a kir. közjegyzők tekintetében utasítást kibocsátani?

Előfizetési felhívás

“Jogtudományi Közlöny”-re.

Lapunk olvasóit, kiknek előfizetési ideje e hó végén lejár, felkérjük, hogy további megrendeléseiket lehetőleg rövid időn sziveskedjenek eszközölni, nehogy a lap küldésében fennakadás történjék.

Új előfizetőink sziveskedjenek megrendelésüknél nevüket, lakhelyüket s az utolsó postát világosan, olvashatólag kiírni. Régi előfizetőink legcélzszerűbben járnak el, ha címszalagjukat a postaaltvány szélére ragasztva beküldik alulírott kiadóhivatalnak.

A «Jogtudományi Közlöny»
kiadóhivatala.

A távirdai büntetőjog.

A távirda sajátlagos jogviszonyainál fogva a büntetőjog keretében is, — habár nem annyira mint előbbi értekezéseim szerint a magánjog tekintetében, — de minden esetre legalább annyiban a mennyiben aziránt a közönséges büntetőjog nem rendelkezik, külön figyelembe vételt érdemel.

A távirdánál és készülékein meg tartozékain, valamint a táviratokkal elkövetett gonosz szándéku tetteket fenyítő külön törvények és szabályok, valamint a közönséges büntetőjog ide vonatkozó intézkedései, együttevén képezik a távirdai büntetőjogot.

Mi magyarok mostanáig e részben külön törvényre nem hivatkozhatunk ugyan, mind az által lehet, sőt a legközelebb törvényhozói tárgyalásra kerülő büntető törvényjavaslatunkra való tekintettel kíváncsi is, a távirdai büntetőjog elveit, — az érvényben levő szabályokat és a külföld e részbeni törvényhozását véve szemügyre, — minálunk is önállóan fejtegetni.

A távirdajog eddigi írói (DAMBACH kivételével)¹, annak leginkább polgári azaz magánjogi részét, sőt a nemzetközit is behatóan tárgyalták, míg köz- vagy büntetőjogi természetét csak mellékesen érinték avagy egészen figyelmen kívül hagyták.

¹ DAMBACHnak a német büntetőjog szempontjából írt műve: «Das Telegrafien Strafrecht», ennek ismertetésére alkalmilag vizsatérek. Szerző.

Jelen cikkem feladata a távirdai büntetőjogot csupán vázlatos rövidséggel ismertetni meg, az arról való bővebb értekezést más alkalomra tartom fenn.

Anyagi tekintetben a távirdai büntetőjogba a következő büntettek és vétségek tartoznak u. m.

1. A távirdai regale elleni büntettek és vétségek.
2. A távirda gonosz szándéku és pajzán rongálására irányzott cselekedetek.
3. A távirdai értékjegyek (bélyegek) hamisítása és ilyenek használása.
4. A távirdai alkalmazottak által hivataloskodásukban elkövetett különböző büntetésre méltó cselekedetek. Végre.
5. Tiltott cselekedetek, melyek a távirda útján és a táviratokkal bárki által követtetnek el.

Az elősoroltakon kívül van még számos büntett és vétség, melyek elkövetésére vagy elpalástolására, furfangos gonosztevők a távirdát veszik igénybe.

Másrészt azonban épen a távirda a közönséges büntetőjog alaki részének t. i. az eljárásnak a leghathatós segédeszköze, a mennyiben a bűnvizsgálat gyorsaságát és biztonságát előmozdítja, a büntettesek és bűnfelek előkerítésében gyakran a legjobb sikerrel vétetik használatba.

E helyütt megemlítendő még, hogy hazánkban a jogorvoslatokat kizáró rögtönbiráskodásnál egy azokat némileg pótló expedienst tett lehetségessé a távirda; előfordult ugyanis, hogy rögtönbiróilag kötél általi halálra ítéltnek számára, azon rövid pár órai időben mely az ítélet kihirdetésétől a végrehajtásig maradt fenn, — ügyének védője táviratilag királyi kegyelmet eszközölt ki.

A jogtudomány segítségével nézzük most már a fentjelzett büntetésre méltó cselekedeteket külön külön:

I. A távirdai regale elleni büntettek és vétségek.

A távirdaüzlet minálunk épen úgy mint ez időszert immár Európaszerte (némely cabelek kivételével) állami monopoliumot képez.

A vasuti társulatok birtokában levő üzleti távirdáknak az államtávirdához való jogviszonyai külön szerződésekben szabályozvák.

Magántávirdák felállithatásához — helyi közlekedési, tűzoltói, gyári s több a féle czélokra a kormány engedélye szükséges.

Az 1874-évi 5055/IV. sz. keresk. min. körrendelet szerint ugyanis a helyi czélokra távirdát felállítani akaró

magánvállalkozó, társulat vagy község ezen szándékát az illető távirda-igazgatóságnak, melynek területében a helyi távirda terveztetik, — bejelenteni köteles; ettől a felállítás feltételeit és módozatát megtudva, az építési engedélyért kellően felszerelt és a táv. felállítás tervével ellátott kérvénnyel, a n. m. kereskedelmi miniszteriumhoz kell, hogy forduljon.

Az előre bocsátottakból következik, hogy a ki állam-távirdának felállítását, vagy a fennállónak jókarban tartását, továbbá üzemének folytatását gonosz szándékkal akadályozza vagy megakasztja, az — ha e cselekménye más büntetné nem minősül, — a hatósági intézkedések ellen, illetőleg a szolgáltatásban eljáró köztisztviselő ellen követne el büntetésre méltó cselekedetet, a miért a fenyítő bíróság által kiszabandó büntetéssel lakolna.

A ki pedig a fentemlített célokra előzetes concessió nélkül távirdát állít fel és illetéktelenül vesz üzembe, az államnak említett kizárólagos jövedékét sérti meg.

Ide vonatkozó pozitív büntető törvényünk nem lévén, és számbavehető praecedensek hiányában, a regalejog illetén megsértői ellen szükség esetén policalis eljárásnak volna helye.

A fenyítés az illetéktelenül felállított távirda és készülékeinek elkobzására, azon felül aránylagos pénz-bírságra terjedhetne.

Némely külföldi törvényhozások a távirdai regalét különös oltalom alá helyezték; így a francia, a helvét, a német és belga.

A többiek között Franciaországban a távirda illetéktelen felállításaért 1 hótól, 1 évig terjedhető fogság és 1000-tól 10,000 forintig terjedhető pénzbüntetés van kimondva.¹

Szászországban az 1855. év szept. 21-én erre vonatkozólag kelt törvény szerint, az illetéktelen távirda-építésért, az abban vétkesre 100 tallér bírság szabandó ki és azon felül táv. készülékei kobozandók el.

A legujabb időben Nagy-Britanniában is a közforgalomnak szolgáló, eddig magán társulatok tulajdonát képezett — szárazföldi távirdák megváltás után az állam tulajdonába vétetvén át, az angol kormány egyidejűleg gondoskodott ezen regale hathatós oltalmazásáról.

II. A távirda gonosz szándéku és pajzán rongálása.

A távirdavezetékek, mint szabadon álló és a hálózat nagy kiterjedése miatt² nem minden lépten nyomon őrizhető tárgyak, s kivált a vidéken nagy mérvben ki vannak téve a gonosz szándéku és pajzán rongálásoknak.

E miatt a távirda-igazgatásoknál gyakorta fordul elő panasz, hogy t. i. néhol felnőtt egyének butasággal párosult ártani akarásból vagy épen haszonvágyból —

¹ A francia állam-távirda mint regale a legrégibb az 1851. év december 27-én kelt illető kormányrendelet 1-ső §-a t. i. így szól: «aucune ligne telegraphique ne peut être établie ou employée à la transmission des correspondances, que par le Gouvernement ou avec son autorisation.»

² A magyar szt. korona területén az állami és vasuti távirdák vonalhossza 14,336.4 kilométer az összes huzalok hossza pedig 48,196.7 kilométer volt a mult esztendő végén. A hálózat szakaszokra felosztva hol lovas, hol meg gyalog táv. vonalörök felügyeletére van bízva, ilyen van jelenleg 194.

másutt pedig felügyelet nélküli gyerkőczök oktatás hiánya miatt — a távirda-oszlopokat ledöntik, a huzalokat, elszigetelőket és vastartókat leszedik, illetőleg kődobálási célul használják s ily módon gyakran többé kevésbé megzavarják a távirdai közlekedést és a legtöbb esetben általuk nem is sejthető károkat okoznak.

Ezen bajok elhárítása végett mindenütt, hol távirdák felállítottak, eleintén közigazgatási majd meg törvényhozói óvintézkedések és a távirda-rongálást fenyítő szabványok váltak szükségessé.

A német birodalmi büntetőtörvénykönyv p. o. ide vonatkozólag a következőket rendeli:

§. 317. Wer gegen eine zu öffentlichen Zwecken dienende Telegraf-Anstalt vorsätzlich Handlungen begeht, welche die Benutzung dieser Anstalt verhindern oder stören, wird mit Gefängniss von einem Monat bis zu drei Jahren bestraft.

§. 318. Wer gegen eine zu öffentlichen Zwecken dienende Telegraf-Anstalt fahrlässiger Weise Handlungen begeht, welche die Benutzung dieser Anstalt verhindern oder stören, wird mit Gefängniss bis zu einem Jahre oder mit Geldstrafe bis zu dreihundert Thalern bestraft.

Ausztriában az állam-távirda szántszándékos negédes rongálása már az ötvenes évek elején — és pedig előbb rendeletileg¹ majd meg törvényileg nyilvános erőszakoskodásnak lett bélyegezve és 6 hótól 1 évig, sőt a tanúsított gonoszság és a kár nagyságához képest 5 évig terjedhető súlyos börtönnel rendeltetett megfenyíttetni.

Az osztrák büntetőtörvény 89 §. t. i. ekként szól:

«Boshafte Beschädigungen eines Bestandtheiles des Staatstelegraphen u. jede absichtliche Störung des Betriebes, so wie jeder vorsätzliche Missbrauch dieser Staatsanstalt sind ohne Rücksicht auf den Betrag des Schadens als **Verbrechen der öffentlichen Gewaltthätigkeit** mit schwerem Kerker von 6 Monaten bis zu einem Jahre u. bei besonders wichtigem Schaden oder *besonderer Bosheit* von einem *bis zu fünf Jahren zu bestrafen.*»

Minálunk korábban a helytartótanács, ujabban a belügyminiszterium, a távirdákat az összes törvényhatóságoknak ismételve különös oltalmába ajánlotta s a távirdavonalokon elkövetett kártételeket s rongálásokat szigoruan fenyíteni, az arra vonatkozó szabályokat pedig községenként sőt a falusi iskolákban is kihirdetni rendelte.

A magy. helytartótanács a távirda megóvására 1864 é. 10291. sz. és 1865. é. 6277. sz. körrendeleteivel, s fenthivatkozott cs. k. belügymin. körrendelet értelmében intézkedett egyszersmind a távirdarongálók feljelentőinek 2—10 pftnyi jutalmat biztosított.

A m. k. belügyminiszterium pedig 1868 évi 3202 sz. körrendelete szerint az 1840. évi IX-ik (mezei-rendőri) törvény-cikkben kimondott különös oltalmat a távirdákra is kiterjeszté s ez értelemben a távirdán elkövetett rongálásokat és kártételeket a legszigorubbán megfenyíteni rendelte.

¹ L. 1850 é. jun. 17-én 12032. sz. a. kelt cs. k. belügymin. rendeletet.

Hogy a távirda minden polgárosult államban kiváló oltalomban részesül, annak bizonyosságul szolgáljanak még a következő rövid idézetek:

A belga büntetőtörvény 524-ik §-a a következően hangzik:

«Ceux qui, par un moyen quelconque, auront empêché la correspondance sur une ligne télégraphique, seront punis d'un emprisonnement d'un mois à trois ans, et d'une amende de cinquante francs à cinq cents frcs.»

A távirdához illő dolog, hogy ide vonatkozólag még távolabbról is hozassék fel példa. Így az alabamai büntetőtörvény 194. §-a a következőket rendeli:

«Any person who wilfully cuts, pulls down, destroys, or in any manner injures, any telegraph line or any post, or any part thereof, must, on conviction, be fined not less than fifty nor more than five-hundred dollars; and may also be imprisoned in the county jail, or sentenced to hard labor for the county, for not more than six months.»

Az előadottakra való tekintettel a legújabb magy. büntető codexjavaslat szerkesztésénél helyén valónak találtatott a távirdát törvényes oltalomba venni, a 407—410. §§ t. i. ekként szólnak:

«A ki a távirdát, vagy annak valamely tartozékát szándékosan megrongálja, vagy szándékosan oly cselekményt vagy mulasztást követ el, mely által a távirda használhatósága félbeszakittatik: vétséget követ el, és 6 hónapig terjedhető fogházzal, valamint 1000 ftig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.»

«Vétséget követ el és 1 hónapig terjedhető elzárással és 50 ftig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az is, a ki gondatlanságból követ el oly cselekményt vagy mulasztást, mely által a távirda használhatósága félbeszakittatik.»

Ha e félbeszakítást távirdai alkalmazott, szolgálati kötelességének elmulasztásával, okozta: 2 hónapig terjedhető elzárással és 200 ftig terjedhető pénzbüntetéssel, azon fölül hivatal illetőleg, szolgálatvesztéssel fenytendőnek rendeltetik stb.

Nézetem szerint önként értetik, hogy a leendő büntetőtörvénykönyv ezen különös oltalma, az **állami, vasuti és azon helyi távirdákra fog kiterjedni**, melyek a közforgalomnak szánvák vagy a közjó tekintetéből (p. o. a tűzoltóiak) állanak fenn.

A csupán magánhasználatra szolgáló társulati gyári s hasonló távirdák pedig, a dolog természeténél fogva, ily kivételes oltalomban nem igen részesíthetők. Ez utóbbiakon elkövetett rongálások és kártételekért az elégtétel rendőri, esetleg a polgári törvény-uton lenne keresendő; a szerint, a mint kihágás vagy károsítás esete avagy mind a kettő együtt véve forog fenn.

A dolog természetéből következik továbbá, hogy a javasolt büntetéseknek (melyek a külföld hasonló óvintézkedéseivel viszonyítva a legenyhébbek) kiszabásakor az esetleg okozott károk megtérítése is kimondandó lesz, valamint hogy mindazon esetekben, a melyekben a kártétel vagy rongálás a közfenyítésre még éretlen, (strafundig) még nem a maguk kenyerén levő gyerekek által

követtetik el, a kártérítés végett a szülők, esetleg a gyámok vagy gazdák vonandók felelősségre.

A távirdánál előforduló vagy a tartozékain és ezekkel elkövetett többi büntetteket és vétségeket, valamint az ide vonatkozó büntetéseket a legközelebbi számban fogom részletezni.

Garay János,
ker. min. fogalmazó.

Folyt. köv.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Egy örökhagyó, ki az őt megelőzőleg elhalt édesanyjáról anyai ágon való vagyonban örökösödött, meghal végrendelet és leszármazó örökösök hátrahagyása nélkül. Őt túléli édes atyja, az anyai ágon pedig legközelebbi rokona — nem is akarjuk a legközelebbi rokont messze keresni — az anyai ágon levő szépapától leszármazó másod unokatestvér. És ezen másod unokatestvér, az, a kit az örökhagyó életében talán soha sem látott, vagy a kinek létezéséről talán tudomással sem birt, az egész hagyatékot elvonja az örökhagyó édesatyjától, attól, kihez a gyermeket a legszorosabb kötelék fűzte, kit a gyermek bálványozott, kiért nemcsak vagyonát, hanem életét is kész lett volna feláldozni; elvonja csupán azért, mert a hagyaték az anyai ágról öröklött vagyonokból állott. És ezen vérlázító igaztalanság csupán azért következik be, mert a gyermek nem érte még el azon kort, melyben törvény szerint végrendelkezni jogosítva lett volna, vagy elérte ugyan, de hirtelen halván meg, végrendeletet nem tett. Hogyan egyeztethető össze ezen örökösödési rend a jog eszméjével, a jogérzelemmel, hogyan állapítható meg ily örökösödési rend akkor, midőn az öröklött vagyon az élők közötti és halálesetirei rendelkezésnek éppen olyan tárgyát képezi, mint a szerzett vagyon? Hogyan lehet a törvényes örökösödési jog egyik vezérelvét képező viszonyosságot ily érzékenyen lábbal tiporni, s a gyermek utáni örökösödésből egészen kizárni azon apát, ki után gyermeke egyedül fogott volna örökösödni, s oda dobni a hagyatékot azon távoli rokonnak, a ki után, feltéve, hogy leszármazó vagy más vonalon levő közelebbi felmenő és oldalági rokonai vannak (a mit a fentidézett példa esetében nyugodtan lehet feltenni), az örökhagyó nem fogott volna örökösödni. Ezen példa és a meghamisítlan, elfogultságtól ment jogérzetre való hivatkozás elég arra, hogy pálczát törjön az olyan örökösödési rend felett, mely a családi kapcsolat jogosultságát ily vakmerően gunyolja ki. Tegye szívére a kezét minden jogász és minden honfi, s aztán feleljen azon kérdésre, igazságos-e azon örökösödési rend, melyet a fentebbi példa előtűntet; mondja meg, hogy midőn a vagyon családi jellege megszüntetett, midőn az ősiség eltörlésével azon család várományosi joga, melytől a vagyon származott, hatálytalanná tétetett, igazságos-e, hogy a törvényes örökösödésnél ezen családból való távol rokon, nem pedig az örökhagyó, mint családi központ körül képzett természetes családi körben levő leg-

közelebbi rokon örökösödjek? Ugyan általános elvből kiindulva, fel lehet-e józanon tenni azt, hogy ha a fentebbi példa esetében az örökhagyó végrendeletet tett vagy tehetett volna, nem szeretett atyját, hanem a nem is ismert másod unokatestvért fogta volna örökösévé tenni? Mi illet fel nem tehetünk, s ennél fogva az ági örökösödésnek már ezen egy ok miatt is határozott ellenzői vagyunk. Ha a törvényhozás a vagyont egyénivé teszi, ha a tulajdonost élők között és halálesetre szabad rendelkezési jogosultsággal ruházza fel: akkor olyan örökösödési rendszer emelendő érvényre, mely a helyesen fel fogott családi összeköttetést tartva szem előtt, a szabad rendelkezési jogot igazságosan helyettesítő dispositív törvénynek tekinthető. Ma már midőn a vagyon teljesen egyéni jellegű, midőn elestek azon indokok, melyek miatt az egyén jogait a családi érdek molochjának feláldozni kellett; — ma a törvényes örökösödésnek a jogeszmével megegyeztethető egyedüli támpontját az örökhagyó személyéből kiinduló természetes családi kapcsolat képezheti csak.

Az örökhagyótól, mint az ő családi körének központjától, nem pedig az első szerzőtől vagy valamely korábbi örökhagyótól kell kiindulni, midőn az örökösödésre hivatott legközelebbi családtag kerestetik. Nem lehet itten figyelmen kívül hagyni, hogy az örökhagyót életében öröklött és szerzett javaira nézve egyenlő rendelkezési jogosultság illette. Ha vagyonát eladni, elpazarolni akarta volna, senki sem állhatott elő azon ellenvetéssel, hogy ezt nem teheti azon ok miatt, mert a vagyont nem szerezte, hanem örökölte. Ennél fogva, kivált ha azon álláspont fogadtatik el, hogy a végrendekezési jogosultság is a vagyonok eredetére való tekintet nélkül feltétlenül, s csupán a köteles rész intézménye által korlátozva, emeltessék érvényre, — semmi helyes indok nem hozható fel arra, hogy a törvényes örökösödésnél ne ezen családi kapcsolat természetes fokozatát, hanem az öröklött vagyonok tekintetében a vagyon leszármazását fogadjuk el kiindulási pontul. Ne feledjük, hogy a szabad rendelkezési jogosultság mellett igen sokszor nagyobb érdemmel bír az, a ki az elődjétől talán tetemes adósságokkal terhelve örökölt vagyont, az örökösödés után beállott mostoha viszonyok dacára, nélkülözések közepette fáradhatlan munkássággal meg tudta tartani; mint a ki elődjei által nagy költséggel és gondal szakemberré képeztetett, jövedelmező állásba helyeztetett s a sors által is kegyelve könnyű szerrel szép vagyonra tud szert tenni. Régen meg van írva, de sok igazat mond azon példabeszéd: *«non minor est virtus quam quaerere parta tueri»*. Ha az apa 10,000 frt vagyonát egyetlen fiának kiképeztetésére fordítja, s a fiu e befektetés által kiképezett szellemi tőkével százezereket szerez, ez esetben sem a szerzett százezereket, sem a befektetett tizezer forintot az apai ágon való távolabbi rokonok a végrendelet és leszármazók nélkül elhalt fiu édes anyja elől törvényes örökösödés czimén követelhetni nem fogják; miért illesse tehát őket meg ezen jog akkor, ha az apa azon helytelenebb eljárást követte,

hogy nem szakképzettségben, hanem készpénzben hagyta fiának 10,000 frtot tevő összes vagyonát?

Nem tartandó fenn az ági családi örökösödési rend, mert az, a mi ezen örökösödési rend által előmozdítani szándékolatott, ma már a törvényhozási intézkedés jogos alapjául nem szolgálhat; de illetén törvényes örökösödési rend által egymagában véve a szándékolt eredmény, még ha jogosult volna is, nem lenne elérhető.

Kifejtettük már fentebb, hogy a család azon jelentősége, melylyel az hajdan birt, ma már csak mint történeti fogalom létezik; s bizonyára a jogegyenlőség századának inkább feladata, hogy a családnak, mint ilyennek, hajdani befolyására visszavezethető némely még létező kinövéseket ostorozzon, sem hogy e befolyás fentartásának kellő eredményre úgy sem vezető módozatát istápolja. A mai társadalomnak egyének, munkaképes és munkaszerető honpolgárok, nem pedig hajdan jeles családnak nem mindig az elődök dicső nyomdokain haladó sarjadékai kellene. És hol van megírva, hogy a felhozott példában az örökhagyónak azon másod unokatestvére, ki ugyanazon rokonsági vonalon származott le, melyen az örökhagyó vagyonát örökölte, a társadalomnak hasznosabb tagja, a hazának jobb fia lenne, mint az örökhagyóhoz a természetes családíság szerint legközelebb álló szülő? Miért fogadjunk tehát el egy a dolog természetével ellenkező örökösödési rendet, midőn nem vagyunk biztosak az iránt, hogy ezzel az esetek nagyobb számában a társadalomnak, a hazának teszünk üdvös szolgálatot; de ellenkezőleg az nagyon is kézzel foghatólag áll szemünk előtt, hogy mindezen esetekben a valódi családi érzetet lábbal tiporjuk.

Régi jogunk ági örökösödési rendszerének az volt célja, hogy a vagyonnak azon családra való visszaszármazása biztosittassék, melyről ez az örökhagyóra szállott. Akkor, midőn az ősi vagyonról az illető tulajdonos végrendekezést nem tehetett, sőt legalább rendszerint élők közötti jogügylet általi elidegenítési joggal sem birt, az ezen viszonyok betetőzését képező ági örökösödésnek legalább meg volt azon érdeme, hogy kapcsolatosan az ősiség merev intézményével — annyira a mennyire — biztosította a kitűzött cél elérését, a vagyonnak a családban való megmaradását. Annyira a mennyire, mert bizony a történelem kétségbevonhatlan adatai igazolják, hogy a merev ősiség és a végrendekezési jogosultságot kizáró merev ági örökösödés sem volt képes azon célt is elérni, hogy a vagyon a családban megtartassék. Ha a pazarló törvény által megengedett örökvallás útján nem adhatott túl a családi vagyonon, a zálog intézménye segített a dolgon, minek és a szokásos auctio-felvételeknek tényleges következménye az lőn, hogy bizony a vagyon az eredetileg jogositott családtól mégis elszármazott. Ime látjuk, hogy Nagy Lajos királytól kezdve az ősi vagyon élők között rendszerint nem volt elidegeníthető, nem képezte végrendekezés tárgyát; és mégis az ezekkel kapcsolatos ági örökösödési rend a családok fentartására elégtelen levén, 1687-ben, tehát három és fél századdal később, a törvényhozás e tekintetben is külföldi példa

után indulva a hitbizomány intézményét látta szükségesnek életbe léptetni a végből, hogy a családok fentmaradása biztosíttassék. Jellemző az e tárgyban alkotott 1687. évi IX. törvenyzikknek következő bevezető mondata: *«Ad avertandam Magnatum et Procerum Regni ruinam, refrenandamque licentiosam attentari solitam bonorum abalienationem et prodigalitatem, justo statutum est»*. Ime itten maga a törvény beismeri, hogy az ősiség intézménye és az egyéni rendelkezéssel meg nem változtatható ági örökösödés együttesen sem volt képes betölteni azon rendeltetését, mely szerint a vagyont a családnak megőrizze.

Igy volt ez akkor, midőn nagy tudósunk FRANK IGNÁCZ idézett munkájának 264. §-ában az ősieken való örökösödés tekintetében eléggé jellemzően a következőket tanította: *«Az ősi jóság az illető osztályos rokonokra átszáll. A minek helyes felfogására tudni kell: hogy az ősi jóság nem azé egyedül a ki bírja, hanem az egész nemzetségre, értve mindazokat, a kik a szerzőlevélnél vagy más törvényes oknál fogva az örökséghez számot tarthatnak, nemcsak a most élőket, hanem a jövődöbéli maradékokat is. Az osztályok sem arra valók, hogy a jóság, mely többeké volt, azontul egynek sajátja legyen; azt minden élők összesen és egyes akarattal sem tehetnék, mert a maradékokat meg nem foszthatják; hanem valamint osztály előtt a jóság csak az egész nemzetség tulajdona volt, olyan maradt azután is; felosztva lett az osztók életkorára eső jövedelem, a haszonvétel és nem egyéb ősi örökséget mindenki csak az első adakozónak vagy szerzőnek köszönheti, nem a kimúlt utolsó birtokosnak; az örökös tehát nem is ennek, hanem az első szerzőnek képviselője.»* E rövid idézet nagyon helyesen kifejtette régi vagyonyogviszonyunknak s az azzal kapcsolatos törvényes örökösödésnek álláspontját. Nem egyéni, hanem családi jelleggel birt a vagyon, melyben a mindenkori tulajdonos csak mintegy haszonélvezőnek tekintetett. Nem rendelkezhetett a vagyonról, ha meghalt tovább szállt a vagyon a családban, de nem mint az ő utána megnyílt örökség, hanem az utód az első szerzőtől leszármaztatott jognál fogva lépett be a vagyonba; *közvetlen elődje után ő nem örökölt*, hanem annak elhunytá képezte azon *cseményt*, melynek következtében a családi vagyonokra vonatkozólag őt megillető virtualis jog ténylegessé vált. Ha már most akkor, midőn a vagyon így hozzá volt a családhoz bilincselve, e vagyonyogrendszer az annak kiegészítő részét képező ági örökösödéssel egyetemben sem volt képes biztosítani azon célt, hogy a vagyon megtartassék a családnak; hogyan lehet még csak képzelni is, miszerint az ősiség lenyűgzése alul felszabadított vagyonyogrendszerünkhöz nem illő és nem igazságos ági örökösödés egymagában csak a legkisebb részben is képes lesz azon célt sikeresíteni, melyet az ősiséggel együtt sem birt elérni? Ne ámitsuk magunkat, ne induljunk ábrándok után. Törvényes örökösödési szabályokkal, ha élők között és halálesetre teljes rendelkezési jogosultságot adunk, családokat, nemzetiséget fentartani képesek nem leszünk. Ne zárkózzunk el az események

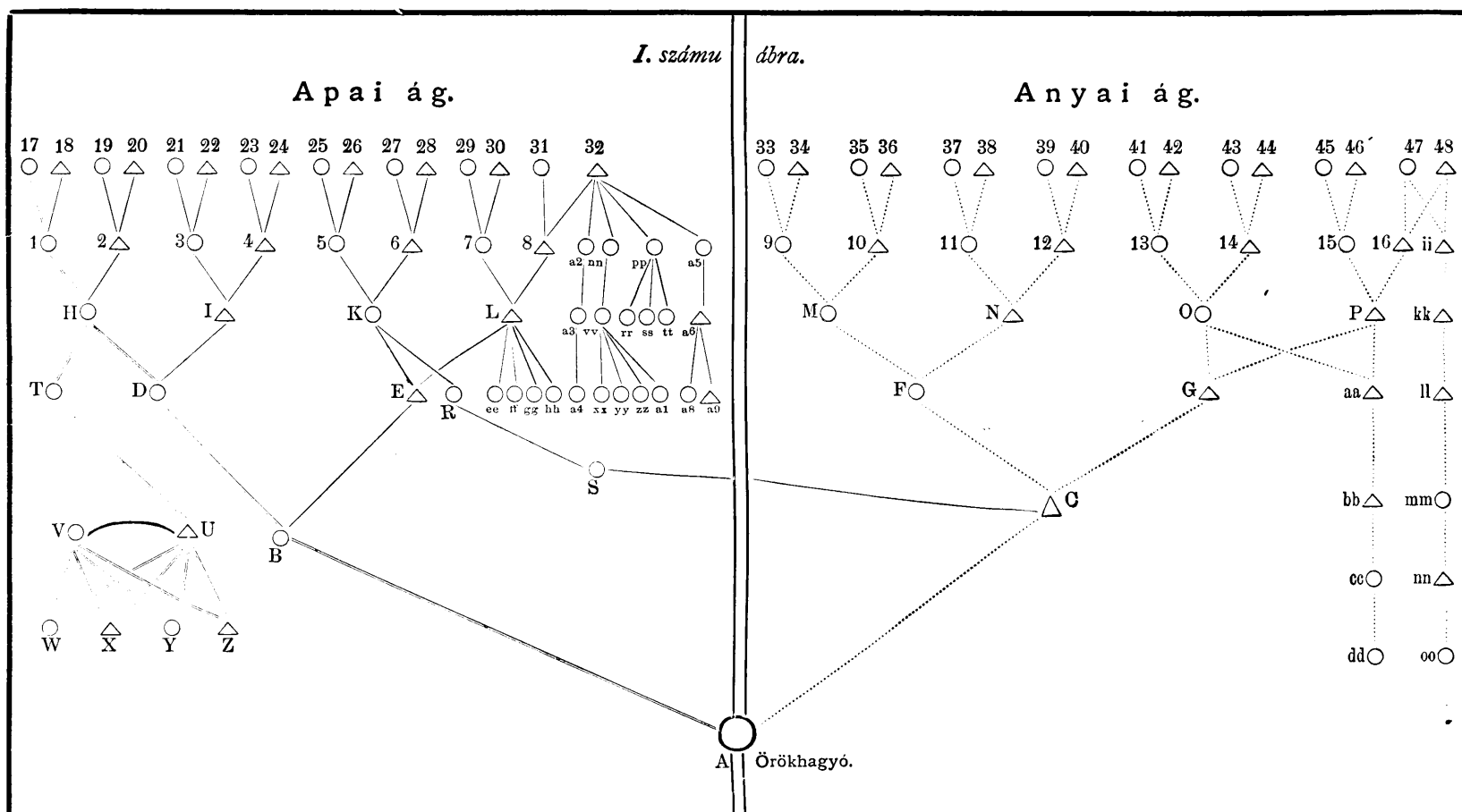
elől s látni fogjuk, hogy azon nagy családok sarjadékai, kiket fájdalommal látunk vagyoniilag elbukni, tönkre mennek minden tekintet nélkül az örökösödés szabályozására; tönkre mennek a most tényleg létező ági örökösödés daczára, mert könnyelműen gondolkoznak, könnyelműen költenek, nem dolgoznak, nem gazdálkodnak. A Királyhágón innen évek hosszú során érvényben volt, a Királyhágón túl ma is érvényben van az osztrák polgári törvénykönyv, mely az ági örökösödéssel ellenkező törvényes örökösödési szabályt tartalmaz. Ugyan kérdezni bátorodunk, melyek azon családok, a melyeket ezen örökösödési rend tett tönkre? Ellenkezőleg mi, fájdalom, nagy számu nagy családot tudnánk megnevezni, melyet tönkre tett az illető tulajdonos könnyelműsége, tönkre tett a senki által elvonni nem kívánt élők közötti szabad rendelkezési jog, tönkre tett a nélkül, hogy az örökösödési jognak a legkisebb szerepkör is jutott volna; mert a hol a vagyon életben elprédáltatik, ott nem marad örökség. De se baj. Ha egyes családok tönkre mennek, látjuk, hogy mások, a szorgalom, a munka emberei, vagyont szereznek, s mert ezek éppen oly jó, gyakran jobb hazafiak mint a tönkre jutottak, nincs mit tartani attól, hogy a rendelkezési jogosultság mellett nemzetünk nem foghat fennállani. Ha nemzetiségünk fennállásának olyan gyarló biztosítékra lesz szüksége, mint az ági örökösödés fentartása, akkor oly szomorú állapotban leszünk, mint a szalmaszálhoz kapkodó fuldokló. Hiszen a ki elfogulatlanul itéli meg viszonyainkat, az lehetetlen, hogy feltétlenül igazat ne adjon VAJKAY KÁROLY azon nevezetes és a szerzőt tekintve is kiváló súlylyal bíró nyilatkozatának, miszerint: *ne ámitsuk magunkat azzal, hogy az élők közötti rendelkezési jogosultság korlátozásainak felelővétel nélkül egyedül az ági örökösödés bna intézményével a vagyon családi jellegét fentartathatjuk.*¹

De az élők közötti jogügyletek ugy a halálesetre való intézkedések általi elidegenítéstől eltekintve, az ági örökösödés, ha úgy tartatik fenn, mint az fentebbi értelmezésünk figyelembe vételével az országbirói értekezlet által megállapított, nem nyújt biztosítékot arra nézve, hogy a vagyon azon családra származik vissza, melyről az örökhagyóra szállott. Ezen ági örökösödési rend, mely a francia *«coutumes de simple coté»*-nek s Neuchatel canton törvényes örökösödési rendének felel meg leginkább, csupán az iránt nyújt biztosítékot, hogy az apai ágon való vagyon az apai ágon való rokonokra, az anyai ágon való vagyon pedig az anyai ágon való rokonokra száll, mi azonban, miután az apai ugy mint az anyai ág a nagyszülőknél 2—2 további ágra, az ősszülőknél 4—4 további ágra, a dédek és üköknél 8—8 további ágra, végre a dédösök és ükösöknel 16—16 további ágra oszlik és így tovább, éppen nem biztosítja, sőt a távolabbi örökösödés esetében még csak valószínűvé sem teszi, hogy a vagyon csak ugyan ugyanazon családra szálljon vissza, a melyről származott; tehát hogy az ági örökösödési rend elérje azon célját, mely az ősiség idejében neki létjogot adott. —

¹ L. • Kolozsvári Tractatus a successiőról • 110. l.

Vegyünk csak egy igen egyszerű példát. Az örökhagyó atyai nagyatyjának édesatyja bizonyos vagyont szerzett, kiről a vagyon a nagyatyára, a nagyatyáról az atyára, erről pedig az örökhagyóra szállott. Ha már most az örökhagyó végrendelet és leszármazó örökösök hátrahagyása nélkül halt el, atya és nagyatyja pedig már öt megelőzőleg szinte további tőlök leszármazó örökösök nélkül multak ki, de él az atyai nagyanya, vagy ennek nem az apai nagyapától származó, hanem egy korábbi vagy későbbi házasságból született leszármazója: akkor a vagyont ezen az apai ágon rokon nagyanya, vagy ennek leszármazója fogja örökölni, mert az örökösödésre hivatott atyai ágon ezek a legközelebbi rokonok; kik is éppen ezen oknál fogva elviszik az örökséget az atyai nagyatyja édesatyjának leszármazóitól, dacára annak, hogy ezek éppen azon családnak tagjai, a melyről a

vagyon szerzőjétől leszármazó legközelebbi családtagok sem; hanem örökösödik az atyai nagyanya vagy ennek leszármazója, örökösödik tehát oly rokon, a ki sem a természetes családi kapcsolat szerint nem áll legközelebb az örökhagyóhoz, sem nem azon családnak tagja, melynek vonalán a kérdéses vagyon az örökhagyóra leszármazott. Lássunk még egy ecclatansabb példát, melynek előtüntetésére az I. szám alatti ábrára hívjuk fel ismét a figyelmet. Tegyük fel az esetet, hogy *A.* örökhagyónak oly vagyona van, mely reá fokozatosan az atyai nagyanyának édesatyjáról *K.*-ről szállott, s tegyük fel, hogy *A.*-nak édesanyja *C.* éppen ezen *K.*-nak *R.* és *S.* felmenők közvetítésével való másodunokája. A vagyon atyai ágon öröklött lévén, az ideiglenes törvénykezési szabályok szerinti ági örökösödés, vagy az ennek megfelelő coutumes de simple coté szerint az atyai ágra száll vissza;

vagyon tulajdonképen származott. Ime a most tényleg fennálló ági örökösödés szerint azon család tagjai, a melyről a vagyon származott, kizáratnak az örökségből az ugyanazon ágnak más elágazásán, de a rokonság közelebbi fokán álló oly felmenő vagy oldalági rokonok által, kiknek családjáról az örökség tárgyát képező vagyon nem származott. Meg van tehát azon nagy anomalia, miszerint az örökösödés nem a természetes családi kapcsolatra van alapítva s még sincs elérve ma már az örökséget uralónak úgy sem tekinthető cél, hogy a vagyon azon családra szálljon vissza, a melyről származott. A fentebbi példában, ha él az örökhagyónak édesanyja, a természetes családi kapcsolatot tekintve, ez a legközelebbi rokon, de azért nem örökösödik; nem örökösödnek az apai nagyatyja édesatyjától mint a kérdéses

de ezen ágon örökösödik a legközelebbi rokon, minden tekintet nélkül azonban arra, hogy a további elágazásokban a rokonságnak azon vonalán áll-e, a melyen a vagyon származott. Ha tehát *A.* örökhagyót atyai nagyatyja *D.* vagy bárki az ettől leszármazó oldalrokonok közül túléli, ezek az örökhagyót szinte túlélő édesanyja elől elviszik a kérdéses örökséget egészen, pedig a vagyon nem *D.*-nek, hanem *K.*-nak családjáról származott. — Ime ezen példa esetében az édesanyja *C.* egyfelől a természetes családi kötelék során legközelebbi rokona az örökhagyónak, másfelől azon család tagjai között is, a melyről a vagyon leszármazott, legközelebbi rokon; és mégis nem ő, hanem *D.* az apai nagyapa vagy ennek leszármazója, tehát oly rokon örökösödik, a ki sem a természetes családi kapcsolat szerinti rokonságban nem áll legközelebb, sem

nem azon családból való, a melyről a vagyon leszármazott.

A fentebbiekben mutatkozik kiváló gyakorlati jelentősége azon különbségnek, melyet a régi magyar jog törvényes örökösödési rende, és az országbirói értekezlet által megállapított ági örökösödési rend között fentlevőnek már fentebb kimutattuk. Ugyanezen különbség van fenn a francia coutumes soucheres és a coutumes de simple coté, úgy a schaffhauseni és neuchateli törvénykönyv között. Előbbi csupán az első szerzőtől leszármazó rokonokat ruházván fel örökösödési joggal, biztosítja azon cél érvényesülését, hogy a vagyon azon családra száll vissza, a melyről származott; míg ellenkezőleg az utóbbi örökösödési rend szerint e visszaszármazás épen nincs biztosítva, sőt ha a rokonsági összeköttetés távolabbi fokán kell az örökösöt keresni, igazán csak esetlegességnek lehet tulajdonítani, ha eléretik azon cél, miszerint a vagyon ugyanazon családra szálljon vissza, a melyről származott. — Ha a nagyszülők vagy leszármazóik hivatnak örökösödni, 2 eset közül egyszer, ha az ősszülők vagy leszármazóik örökösödnek, 4 eset közül egyszer, ha dédek, ükők vagy tőlük leszármazók örökölnek, 8 eset közül egyszer, végre ha a dédösökre, ükösökre vagy ezek leszármazóira kerül a sor, 16 eset közül egyszer tehető fel, hogy a vagyon csakugyan azon családra száll vissza, a melyről származott. Világosan így mutatja ezt az I. alatti ábrában előtüntetett rokonsági összeköttetés. — És ha az itt kifejtettek figyelembe vétetnek, akkor nem lehet kételkedni a felett, hogy ági örökösödésünk csupán e szempontból kiindulva sem biztosítja a vagyonnak az illető családra való visszaháromlását. Vegyük ehhez hozzá azon indokokat, melyeket fentebb az élők közötti szabad rendelkezés és a végintézeti jogosultság szempontjából fejtegettünk, vegyük fontolóra, hogy mint szinte kimutatni törekedtünk, lejárt már az ideje annak, hogy a családi érdek az egyéni érdek fölébe helyeztessék: és akkor azt hisszük, az ági örökösödés fentartásához való szívós ragaszkodás aligha lesz kellően indokolható.

A fentebbiekből önként folyik azon kérdés, hogy ha a coutumes de simple cote-nak megfelelő jelenbeni törvényes örökösödési rendszerünk nem biztosítja azon cél elérését, hogy a vagyon azon családra szálljon vissza, a melyről származott, nem indokolt-e, hogy a coutumes soucheresnek megfelelő azon örökösödési rendünk léptetessék életbe, melyet régi magyar jogunk ismert, s mely leszármazók nem létszése esetében az ősi vagyonokban való örökösödésre csupán azokat hívta, a kik az első szerzőtől, vagy az ezzel egyenlő jogosultságot nyert egyéntől származtak?

Folyt. követk.

Telecsky István.

Akaratszabadság.

XIV.

Természete szerint elemeztük az embert. Azt találtuk, hogy az ember cselekvényeivel és felelőssége egész terjedelmével természeti törvények fenségének hódol.

E természeti alapról indulva ki, más mérlegre kell állítani cselekvényeieit a természet emberét, mint a merő képzelgések emberét. Más módokhoz, természetes eszközökhöz kellend folyamodni az ember és cselekvényei idomítása végett. Első dolog az, hogy ha eredményeket kívánunk, okokat, tényezőket kell alkalmaznunk, még pedig oly tényezőket, melyek a célba vett eredményeket szülik. Ezt követeli az okszerűség egyetemes törvénye.

Egy példát veszek.

A bűntényeket börtönnel, fogházzal, halállal és sokféleképp sujtjuk. Olyan eljárás, mintha megvernők a beteget azért, hogy beteg. Megverjük, a helyett hogy gyógyítsuk. Megverjük, a helyett hogy oktatnánk a józan, az egészségét biztosító életrendre.

A börtön, mely csupán büntet és kinez, a bűntény okát és tényezőit, melyek a bűnös megszokott életmódjában, gyarló hajlamaiban, ferde vagy elhanyagolt nevelésében, belátása képzetlenségében vagy károsan ható egyéb életviszonyaiban rejtőzhetnek, nemcsak nem távolítja el, hanem még fokozhatja az elkeseredés érzésével és a boszuállás forró vágyával, mely tény a bűnismétlések eseteiben élénk megvilágítást nyer. Mig a baj gyökereit el nem öljük; mig a bűntények okait és tényezőit nem irtjuk: hasztalan az emberi erőszak minden találékonysága, hasztalanok a legsúlyosabb büntetések is, miként ezt a bűnügy történelme hangosan bizonyítja.

A ki a bűnt óhajtja kiirtani, az kezdje dolgát az emberidomításon és a viszonyok alakításán. Képezzen oly embereket és oly életviszonyokat, a kik és a melyek meg legyenek tisztítva és mentve a bűn magvaitól. Csak akkor válhatik a társadalmi élet oly paradicsommá, a hol burján nem terem.

Emeljen a társadalom hajlékokat a belátásnak, az értelemnek, a józan belátás által vezérelt és nemesített vágnak; képezze a szívet-lelket üdvös összhangban; gyakorlás és üdvös példák által edzze az erkölcsi jellemet; irtsa veszedelmes előítéleteit, ferde fogalmait; életének tüzzön emberien eszményi célokat és szabjon természetes határokat; sujtsa a roszt, de azért, hogy irtsa, nem pedig megtorlásból és boszúból; a bűnhődés és megtorlás fészkeit, a börtönöket alakítsa át a szerencsétlen embertársak menházaivá, a hol az igazi belátás oltalmazó és engesztelő tanain egyenesedhessék fel a társadalom eltévedt és gyámság alatt álló tagja. Ésszerű oktatás, jellemedző munka és megszokások oltassanak be a megromlott vérbe, hogy egy új lélek szállja meg az újja idomított embert, a mely rávezesse, ha kilép a megújulás menházából, az igaz és tisztos élet egyenes utaira.

Ily természetű eszközökkel javítson és nemesítsen magán a társadalom. Az ok és tényező meghozza eredményét csakugy mint a fanemesítés a jó gyümölcsöket.

A tünának tudtul kell adni, hogy a ki nem érdemi meg saját igaz munkájával életét, az oly elődinek nemcsak könyöradomány a mit a társadalomtól heremódra elkíván, hanem szégyen, gyalázat és romlás. A pazart ésszerű gazdálkodásra kell oktatni, mert nemcsak anyagi és erkölcsi, de sőt természeti bukás lehet okta-

lanságának a vége. Mindenkinél tudnia kell, hogy a becsület nemcsak szép erkölcsi jó, de mint az ember hitelének és becsének mérője, valóságos gazdasági kincs is. Mélyen szívébe legyen vésve minden embernek, hogy a rászedés, a hazugság, az eltulajdonítás nemcsak gyalázatos tény, a mely másnak árt, hanem oly bélyeg, mely első sorban magára a gonoszra süti foltját és átkát.

Becsületes munkásnak vagy üzletembernek, jó fiúnak, hű férjnek és nőnek, gondos és szerető szülőnek, igazi barátoknak lenni ép oly nemes, mint hasznos dolog. Nem irigyelni és nem kívánni el a más igaz keresményét, örvideni embertársaink megérdemlett előmenetelén és jólétén, oly kötelem és érzés, mely mindnyájunknak csak dicsére és javára válhat.

Társadalmi hitágazattá emelni a tételt, hogy a becsület és erkölcs oly közös tulajdona és java a társadalom minden rétegének, hogy annak mindenki hivatott és köteles őre. Ezen belátást általánossá tenni az a magas feladat, mely a társadalmi árnyalatok érdek —, érzület — és munkaösszhangját foglalja magában, alkalmas arra, hogy kiegyenlítse a látszólagos és soha nem valódi érdekelletéket. A fajok, törzsek és nemzetiségi töredékek tanulják meg, hogy a testvériség nemcsak nemes fogalom, hanem egyuttal jó speculatio is.¹

Szóval: az észszerű belátás általános ápolása és a jóirányujellemedzés a legjobb óvszera bajok ellen. E célra költeni és tenni a legjövődélmezőbb társadalmi gazdálkodás, mely gyümölcseit a bűntények apadásában a börtönök ürülésében, a közjólet terjedésében és fokozódásában, a fogalmak, szokások és erkölcsök tisztulásában és a társadalmi összhang általánosságában hozza meg.

Ezen gyakorlati ujmutatásokkal csakis azt kívántam közelebről megvilágítani, hogy ha az állapotokat, ha az emberek cselekvényeit kívánjuk javítani: akkor mindenekelőtt beruházásokkal kell kezdenünk a társadalmi gazdálkodást is. Jó vető magról kell gondoskodnunk, ha jó aratást kívánunk. Mert ok nélkül semmi sincs. Okokról és tényezőkről kell gondoskodnunk, melyekből úgy sarjadjon ki az üdvös társadalmi élet, mint a tiszta buzából a dus vetés.

Ily gazdálkodásra tanít meg bennünket az okszerűség törvényének áldásos ismerete és tisztelete. Csak ez az áldott törvény tanít meg arra, minő okoknak minők az eredményei, csak ez a törvény képesítheti a társadalmat oly okok és tényezők alkalmazására, melyek dus aratást biztosítanak.

E bölcselmi magaslatról nézve, nem korlát, nem teher az emberen és társadalmán az okszerűség törvénye, hanem megbecsülhetlen mértéke és szabályozója az életnek, oly magasztos hatalom, mely megmenti az embert attól, hogy az oktan akaratónkény és szeszély értéklelen játékszerévé süljedjen.

E törvény tiszteletéhez felemelkedve, tudva azt, hogy a rend és mérték örök szabály és örök valóság: sugárzó homlokkal tekinthet az ember a világelet összhangjára, mert a felséges valóságból erőt, biztóságot

merítve nyugodt lélekkel mondhatja a «bölcselmi» tanokban kísértő önkény és véletlen agyrémes koholmányain: el tőlem kísértet, nincs hatalmad felettem: én a rend és törvény világának vagyok őspolgára!

(Vége.)

Dr. Dobránszky Péter.

A keresked. jog egysége a magyar korona területén,

különös vonatkozással a ném. bir. ker. főtörvényszékre.

Folytatás.

Kereskedelmi ügyek alatt a törvényszéket életbe léptető törvény mindazon polgári peres ügyeket érti, melyek támasztatnak:

1. kereskedők ellen (német keresk. törv. 4. §-a.) azoknak kereskedelmi ügyletei alapján (n. k. t. 271—276. §§-ai). Nem kereskedők elleni ügyek még akkor sem tartoznak a bir. keresk. főtörvényszék hatásköréhez, ha az ügylet a nemkereskedő részéről is kereskedelmi ügyletet képez. A törvény tárgyalása alkalmával ez javaslatba hozatott ugyan, azonban gyakorlati szempontokból, hogy t. i. a bir. keresk. főtörvényszék munkaköre tulságosan ki ne terjesztessék, az indítvány elvettetett;

2. váltó alapján a közönséges német váltórendszer bály értelmében;

3. a következőkben megjelölt jogviszonyok alapján:

a. valamely kereskedelmi társulat tagjai között, a titkos társtag (stiller Gesellschafter) és az üzlettulajdonos között, ugyszintén az alkalmi társaság részesei között fenforgó jogviszonyok alapján úgy a társasági viszony tartama mint annak felbontása után; nemkülönben valamely kereskedelmi társulat felszámoló vagy előljárói és a társulat vagy annak tagjai közötti jogviszony alapján;

b. valamely kereskedelmi cég használatából származó jogviszony alapján;

c. valamely fenálló kereskedelmi üzlet átruházásából a szerződő felek között támadó jogviszony alapján;

d. a cégvezető, kereskedelmi meghatalmazott vagy segéd és az üzlettulajdonos, ugyszintén egy harmadik és azon személy között keletkező jogviszonyok alapján, ki mint cégvezető vagy kereskedelmi meghatalmazott egy kereskedelmi ügyletből felelős;

e) a kereskedelmi alkuszok iparszerű ügyleteiből köztök és a felek között támadó jogviszonyok alapján;

f) a tengerjog viszonyai alapján.

Ha egyes ország törvényei szerint az elsőfolyamodású kereskedelmi bíróságok hatásköréhez ezeken kívül még más ügyek is tartoznak, ezek a birodalmi ker. főtörvényszékre vonatkozó törvény értelmében szintén kereskedelmi ügyeknek tekintetnek. Midőn pedig egy keresetben több, kereskedelmi és nemkereskedelmi ügy foglaltatik össze, melyek fölött egy közös ítéletben kell határozni, a bir. ker. főtörvényszék illetősége csak akkor van megállapítva, ha a kereskedelmi ügy értéke nagyobb mint a nemkereskedelminek értéke. Ugyanez áll viszonzkereset esetében is, midőn a viszonzkereset a keresettel

Folytatás a mellékleten.

¹ Chevalier: «Weltindustrie» előszavában HORN EDE.

együtt intézendő el, ha kereskedelmi és nem kereskedelmi ügyek képezik az eldöntés tárgyát.

A birodalmi kereskedelmi főtörvényszék ezen hatásköre későbbi törvények által tetemesen kiterjesztetett, még pedig oly ügyekre is, melyek a kereskedelmi joggal semmi összefüggésben nincsenek. Oka ennek az volt, hogy a német birodalom megalkotásával sok törvénykezési ügy birodalmi ügygyé válván, szemben a perrendtartás tervezett közösségével czélszerűbbnek találtattott, új birodalmi törvényszékek szervezésétől a közös eljárás életbeléptetéséig eltekinteni s e helyett inkább a már meglevő kereskedelmi főtörvényszék hatáskörét kiterjeszteni, jöllehet ez annak eredeti feladatával össze nem egyeztethető.

Azon ügyek, melyekre a fentebbieken kívül a bir. ker. főtörvényszék hatásköre kiterjed, következők:

1. a birodalmi fiscus ellen intézett kártérítési keresetek a *tulajdonosi illetékek eltörlésére* vonatkozó 1870. évi június 1-jén kelt birodalmi törvény alapján;

2. az *írói tulajdonjogra* vonatkozó 1870. évi június 11-kén kelt bir. törvény alapján támasztott polgári különösen kártérítési, nemkülönben büntetőjogi peres ügyek;

3. a *consuláris bíróságok* hatásköréhez tartozó peres ügyek az 1871. ápril 22-ki törvény alapján;

4. az 1871. évi június 7-kén kelt birodalmi törvény alapján a *vasutaknál, bányákban és gyári üzletekben előforduló emberölések vagy sérülések* miatt indított kártérítési keresetek;

5. mindazon *elsass-lotharingiai* ügyek, melyek azelőtt a párisi semmitőszék hatásköréhez tartoztak (tehát nem kereskedelmi, nevezetesen büntetőjogi ügyek is.);

6. a *birodalmi tisztviselők jogviszonyairól* szóló 1873. évi márczius 31-kén kelt törvény alapján megindított fegyelmi ügyek; a mennyiben ugyanis a legfőbb fegyelmi bíróság a bir. ker. főtörvényszék székhelyén alakíttatik s legalább öt fegyelmi bírósági tag a bir. ker. főtörvényszék tagjai közül vétetik;

7. a *partetöde jogról* szóló 1874. évi május 17-kén kelt bir. törvény alapján támasztott ügyek.

A mi a birodalmi kereskedelmi főtörvényszék *eljárását* illeti, úgy ez, a mennyiben eltérés nincs megállapítva, azon ország polgári ill. büntető eljárása szerint alakul, melyből a kérdéses ügy a bir. ker. főtörvényszék elé terjesztetett. Azon országokban, melyekben a jogorvoslat felszerelése, azaz, a felelőviteli periratok beterjesztése, elfogadása ill. késedelem miatti visszautasítása körüli eljárás a legfőbb országos törvényszéknek alárendelt valamely bíróságot illeti, ez a birod. keresk. főtörvényszékkel szemben is helyt foglal. Midőn ellenben a felperelés a legfőbb országos törvényszék hatáskörébe tartozik, a felperelés az országos főtörvényszék és nem a bir. kereskedelmi főtörvényszék által vétetik foganatba. A felszerelés után azután az országos főtörvényszék a periratokat a bir. ker. főtörvényszékhez teszi át.

A mennyiben egyes perrendtartások értelmében a jogorvoslat fölötti határozat előtt az országos főtörvényszék előtt szóbeli tárgyalás tartandó, ezen tárgyalás a

birodalmi keresk. főtörvényszék által foganatosíttatik. Ha ily szóbeli tárgyalásoknál az államügyészség közreműködése kívántatik, az államügyészi teendőket a bir. kereskedelmi főtörvényszéknél alkalmazott államügyész teljesíti. Ugyanez áll azon büntetőjogi ügyekre nézve is, melyek a bir. keresk. főtörvényszék hatásköréhez tartoznak. Illetőségi viták kikerülése szempontjából azon intézkedés hozatott, hogy azon határozat, melynél fogva valamely országos főtörvényszék magát illetékesnek vagy azért nemilletékesnek mondotta ki, mert a bir. keresk. főtörvényszék illetékes, vagy az utóbbinak azon határozata, mely által ez magát illetékesnek vagy nemilletékesnek azért nyilvánította, mert egy országos főtörvényszék illetékes, megtámadás tárgya nem lehet, hanem a másik törvényszékre nézve kötelező.

Az *ügyek elintézése* a bir. keresk. főtörvényszéknél következő módon történik:

Közbenszóló s hasonló végzések, ha nem valamely fél felszólamlása folytán hozandók, vagy különös aggályok fenn nem forognak; avagy ha az eljáró tanács elnöke az előadást külön el nem rendeli: a «decernens» által az elnök beleegyezése mellett előadás nélkül hozatnak. Az írásbeli eljárásnak alávetett, valamint a felszólamlási ügyekben (Beschwerdesachen) általában egy előadó neveztetik ki. Az előadó írásbeli, legalább a szavazatot és annak rövid indokolását tartalmazó relatiót tartozik benyújtani, melynek alapján azonban az ügyet szóval is előadhatja. Valjon társelőadó neveztessék-e ki, az elnök tetszésétől függ. A szóbeli tárgyalásnak alávetett ügyekben előadó csak akkor neveztetik ki, ha azt azon ország perrendtartása rendeli, melyből az ügy a bir. keresk. főtörvényszék elé terjesztetett.

A tanácskozások úgy az írásbeli mint a szóbeli eljárásnak alávetett ügyek fölött jegyzőkönyvvezető hozzájárulása *nélkül* folytattatnak. Ha ítélet hozatott, az elnöklő azt egy célra vezetett könyvbe (Spruchbuch) írtatja be; a szavazatok aránya azonban ki nem tűntetik.

A tanácskozásokat az elnök vezeti, ő teszi fel a kérdéseket és szedi a szavazatokat. Ha véleménykülönbség forog fenn a kérdések feltevése vagy a szavazás eredménye iránt, a tanács határoz.

Vége követk.

Dr. Nagy Ferencz.

A büntetőjogi elévülésről, tekintettel az új magyar fenyítőtörvényjavaslatra.

III.

A nemjogász előtt nem oly rejtélyes dolog, ha ez mondatik: • N. N.-nek büntetése elengedtetett, mert kiegyezkedett a meglopattal, a lopás által okozott kár tekintetében • mint ha azt mondanók: • N. N. még vád alá sem kerül, meg nem fenyítettik, mert az általa elkövetett bűntény elévült már! • Az elévülés miatti büntetlenség merőben ellenkezésben látszik lenni a népek közös jogérzetével. Hogy az általános jogérzetnek valóban meg nem felel az elévülés, az igaz; de ennek történeti oka van.

Régebben a népek nem állami, de vallási törvények által kormányoztattak; a legfőbb jogszabályok kötelező vagy tiltó törvényként maga az egyház által vétettek a nemzetek kebelébe —

s az egyházi teoriák szerint a bűnös nem a társaságot, de az Istent a mennyben is megsérti s ezért lakolnia kell a földön is. Így látjuk ezt különösen a régi héberek, a görögök s rómaiak vallásában, így később az új testamentomban is. A perzsa s egyéb sémita valamint az urál-altái népeknél — nem igen távol a keresztény erkölctantól a gonoszság szülőjeként egy külön Istenség állított fel: az Atriman-ármány, mely minden rosznak főtenyezője s előidézője a földön — s következőképen azok, kik bünteteket követnek el, azokban az ármány, a Sátán lakik. Hasonló vallási okoskodások vezettek végre azon eredményhez, hogy a bűnös személye mindenesetre fenytetés alá veendő, hogy a megsértett Istenség kibéküljön.

Azonban nemcsak a népek gyermekkorában, de jelenleg is, midőn a tudomány által kivívott haladás sok országot s népet kitűnő fenytető törvényekkel áldott meg, mutatkozik azon jelenség, hogy az állam fenytető törvényei legkevésbé imponálnak a különféle állapotokba jutott egyéneknek, de sőt ellenkezőleg, statisztikai alapon nyugvó biztossággal hirdetik, hogy azok, kik az állam fenytető hatalmával érintkezésbe nem jönnek, bizonyára nem az állami törvények iránti tiszteletüknek vagy félelmüknek köszönhetik ezt, hanem többnyire a vallási meggyőződésnek vagy vallási babonának, a nevelés által szerzett erkölcsi-, műveltségük- vagy tudományuknak, de különösen kedvező anyagi állapotuknak. Lásd e témára vonatkozólag Dr. BAR: «Die Grundlagen des Strafrechts» című munkáját Leipzig, 1869 s WAGNER A. «Die Gesetzmässigkeiten in den scheinbar willkürlichen, menschlichen Handlungen. Hamburg 1864» című statisztikai értekezését.

Míg a büntetett a különböző elméletek szerint az épen ez elméletek által a büntető igazságszolgáltatásnak költött s ennek feltukmált kötelességei szempontjából bíráltatik, addig fenytető elévülés nem létezik. Mert habár az irtó, a tiltó, az elrettentési, de sőt a javító elmélet is nem annyira a bűnös példás megfenytetését s a bűnös személyiségének jobbá minősítését mint inkább a büntetett jóvátevését s a társadalomnak kibékítését tekintik főfeladatokul: e valamennyi elmélet egy borzasztó, ugyszólván öröklött hibában szenved és ez az arról való megfélekedés, hogy minden büntetett és minden bűnös létrejöttében egyszersmind a társadalom is hibás. Az igazság szent eszméje lábbal tiportatik mindaddig, míg valamely büntetett, illetőleg bűnös megbírálásánál figyelmen kívül hagyatnak azon körállapotok, melyek a bünteteket ugyszólván szülik és sokszorosítják.

Ritka esemény az, hogy egy nevelt, művelt, vagyonos s az erkölcsi törvények tiszteletét az anyai oktatások édeshangzásu igéi mellett megtanult egyén aljas gonosztevővé változzék. Ha tehát tény, hogy a kellő műveltséggel s vagyonnal bíró ember büntények elkövetésére a legkevésbé alkalmas, kötelessége az országok kormányzóinak nemcsak tiltó törvényeket hozni, miket az inség nem hallgat, a műveletlenség nem ért, hanem adminisztratív uton arra ügyelni, hogy országaikban jólét és műveltség általánossá lesz, úgy lehetetlen, hogy a bűnösök számában apadás be ne álljon s lehetetlen, hogy a büntettek száma fogyatkozás ne szenvedjen.

«Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni!» Ezen nevezetes ítéletet, mondja az ó-kor költője CATO-ról; az én nézetem szerint nem kell CATO magaslatára emelkednünk, hogy néha, ha az egész világ is a bűnös személyiségének kipusztítását követeli, a bűnös pártjára lépünk, mondva: Ne bántásatok őt, vagy enyhítsétek, könnyítsétek büntetését, hisz a szegénységet mely őt a büntetettre kényszeríté, korunk nemzé, melynek szelleme csak Croesusokat s koldusokat tűr; hisz büntette neveltségének szülöttje, mi ismét azt tanusítja, hogy a bűnös egyik áldozatja az állami köznevelés elhanyagoltságának. Aki a büntető igazságszolgáltatás feletti elmélkedéseiben idáig jutott, ki a büntetési elméletek szűkeblű felfogásával szakított: csak az képes, a fenytető jogi elévülés magasztos humanisticus horderejét érteni s megismerni.

Míg bölcs állami intézmények rendszeres behozatala lendületet nem ad az állam anyagi és szellemi erőinek s ezek következtében általános jólét s műveltség be nem áll: addig tartózkodás nélkül mondhatjuk, hogy az állam közvetett bűnrészes s gyakran főszerezője is minden büntetettnek. Ez állításunk kissé communisticus, kissé sociáldemokrata színezetű — de hiába, igazságon alapuló — amint ezt tanusítja BAR s más gondolkozó criminálisták fölfogása is.

Mihelyest az állam, a fenytető jogi statisztikai kimutatások következtében, azon eredményre jutott, hogy szintén nagy része van a corruptio terjedésében, a büntettek szaporodásában: e meggyőződésre jutás percztől kezdődik a büntettek enyhébb megbírálása, a büntetések emberiebb alkalmazása; és a mint az idő röptével megszűntek az ordáliák, a torturák, az inquisitio, a tisztító eskü, a boszorkányperek, a bélyegzés, a testconkitás, a szégyenkö, a kalitka stb. úgy meg fog szűnni végtére a halálbüntetés alkalmazása is, s az állam, mint legfőbb büntető hatalom, meg fog szűnni a kéréhetlen Nemesis szerepét játszani s ezáltal a jogbiztosság létrehozatalának örve alatt, teljes bizonytalanságot okozni s bárkit minden alaptalan vád és gyanu következményeinek kitenni.

Főoka tehát annak, hogy a büntettek néve is kívánatossa vált az elévülés, a jogbiztosság követelménye volt, mely abból áll, hogy a létező állapotok tényeknek tekintnek, melyeknek keletkezése, alakulása többé nem kérdeztetik s a felettük lebegő titok nem turkáltatik. Hisz a polgári elévülésnek is ez volt létoka: a mennyben istentelen dolognak látszott valakit, ki régóta békésen ül birtokában, abban háborgatni s őt perekkel üldözni; mert azon perczen, amint a régi birtokok jogszerűsége felett a kutatás kezdődött — s határhoz — az elévülési idő nem állna utban — azon eredményre jutánk, hogy senkinek sincs igazságos birtoka — s a napfénynél világosabban állna előttünk mondata PROUDHON-nak: «A tulajdon tolvajlás!»

A polgári s fenytető elévülés eredete tehát egy és ugyanaz, az államok gondoskodása, hogy bizonyos időpont beállításával a tulajdon feletti perlekedés s a tulajdon jogszerűsége feletti kutatgatás megszűnjék: mely talán sok igazságos igényt örökre elnémit, de ép ezáltal hoz biztos jogállapotot létre, mely nem engedi a birtokost rettegni attól, hogy valaki egy «erősebb levéllel» kezében őt már néhány nap múlva kidobja birtokából. E terminus által az ingatlanok és ingók értéke kell hogy nagy mértékben emelkedett legyen, miután a szabad adásvevés szerfelett meg lön könnyítve. Ha azonban csak a polgári elévülés van kimondva valamely országban s a fenytető jogi elévülés nem, akkor furcsa collisiók állhatnak be. Tegyük fel A. vádolva van azzal, hogy B.-nek őt C. után jogosan megillető birtokát hamis végrendelet készítése által kerítette birtokába s A. az elévülési idő elteltén most B.-nek birtokát teljesen elbirtokolta. A. vád alá helyeztetik s bűnösnek találtatik s vagy elmarasztaltatik a B. által előadott kárban s a birtok töle elvétetik, ami a polgári törvények szerint már érvénybe lépett elbirtoklás szerint nem is történhetik, vagy csak egyszerűen megbüntetetik, amiből ismét B.-nek nincs semmi haszna, mert a birtok az elévülés következtében tovább is A.-é s ennek örököseié marad s így célvesztett volt az egész fenytető eljárás, mert a károsultak kárukat megtérítve nem kaphatják.

De ott, hol polgári s fenytető elévülés van — mint honunkban is lesz CSEMEGHY fenytető törvényjavaslatának bevétele után, ott is furcsa összeütközések állhatnak be, kivált ha, mint Magyarországon, a polgári elévülés sokkal hosszabb határidővel bír, mint a fenytetői. Ez összeütközés illusztrálásul szolgál a következő jogeset:

A. meglopta B.-t mintegy 10 évvel ezelőtt; A. büntette nem lett megfenytítve s elévült; B. azonban kárának megtérítését követeli és pedig jogosan, mert az új büntető javaslat 124. §-a a vagyoni elégtételre vonatkozólag a polgári törvények hatályát tartja fenn. B. ennek következtében A.-t bepereli az ennek nála elkövetett lopása folytán nékie okozott kár megtérítéseért, B. eltagadja a lopást, az ügy ennek folytán a lopás kiderítése végett a fenytető törvényszékhez tetetik át, mert a polgári bíróság nincs hivatva arra, hogy bárki ellen is fenytető vizsgálatot rendeljen el. Ennek következtében az ügyiratok áttétetnek a fenytetőhöz, honnan a vádlott kihallgatása folytán azon végzéssel ellátva érkeznek vissza: «A fenytető törvényszék A. ellenében lopás miatt vizsgálatot el nem rendelhet, mert A. büntette a fenytető törvénykönyv 105. § 3. pontja szerint már elévült. S így B. pervesztessé lesz, noha a polgári törvények szerint kereseti jogosultságát még el nem veszte:

Hasonló collisiók azonban el nem kerülhetők mindaddig, míg a fenytető elévülés kérdése jobban megvitatva s nagyobb világosságba helyeztetve nem lesz, s ennyire még nem jutott egy fenytető jogtan, egy fenytető törvény sem. Előre is jósolhatjuk, hogy a tudomány haladásával mind a polgári, mind a fenytető elévülés határideje tetemes megrövidülést szenvedend. Aminek ép e kelle-

metlen összeütközések elkerülhetése végett előbb-utóbb bekövetkeznie kell.

Ezek előrebocsátása után már szólhatunk joggal a fenyítő elévülés lényegéről s természetéről. Mi tulajdonképen e fenyítő elévülés? Nem czélom itt a sokféle magyarázatokat egymásután felsorolni, de mielőtt saját nézetünket, véleményünket előadnók, szükséges néhány különböző definíciót bemutatni.

FRÜHWALD szerint a fenyítő elévülés nem egyéb, mint valamely bünténynek bizonyos meghatározott idő eltelte utáni, a törvényben előírt feltételek melletti megszűnése. E meghatározás a Praxis criminalis definíciójával nem nagyon ellenkezik.

KNORR ALAJOS szerint az elévülés alatt azon jogkedvezmény értetik, melynél fogva valamely büntett megfenyíthetése hosszabb idő lefolytánál fogva megszűnik.

Dr. PAULER TIVADAR szerint a büntetőjogi elévülés a büntett megfenyíthetésének megszűnte, hosszabb idő lefolytánál fogva.

Dr. BERNER A. FRIGYES szerint a fenyítőjogi elévülés nem egyéb mint bekövetkezése bizonyos időpontnak, melyen túl az állam a büntettek megfenyítését s a bűnös üldöztetését egyaránt tiltja.

Dr. HERBST szintén az osztrák fenyítő törvény nyomán az elévülésben a büntettek s büntetéseknek bizonyos idő bekövetkezése után a törvényben előírt feltételek melletti megszűnését találja. Ilyen és hasonló definíciók mellett eredmény gyanánt az mutatkozik, hogy a legtöbb criminalista a polgári, és büntető elévülést összezavarta, mert a büntető elévülést szinte bizonyos idő bekövetkezéséhez, leteléséhez látták kötve s ennek folytán azon tévedésbe estek, hogy valamint a polgári úgy a fenyítő elévülés alapja is bizonyos időpont beállása. És épen ez nem áll, mert a mily különbözők a magánjogviszonyok s ezekkel szemben az állam törvényhozói szereplése: annál tarkábbak a fenyítő esetek s az állami teendők. A magánjogi elévülési időt nem az állam parancsolta, nem az állam hozta létre, hanem a magánélet jogviszonyai alkották: az állam csak konstataulta a létezőt. A fenyítőjogi elévülésnél hasonló teoriáról beszélni sem lehet, mert az állam fenyítő ügyekben nemcsak a bírót, de egyszersmind a sértett fél is, s ha elakarjuk ismerni azon tételt, hogy az államnak joga van a gonosztevőket büntetni, őket kivaltalból üldözni, úgy tartozunk elismerni azt is, hogy az állam akkor, midőn hatályba lépteti a fenyítő elévülést, lemond egyik főjogáról, kibékül a bűnössel, s ugyszólván büntetlennek jelenti ki őt: mindez azt tanúsítja, hogy az állam a fenyítőjogi elévülés érvénybe juttatásával maga részéről *joglemondást* követ el. A büntetőjogi elévülés tehát az állam akart nem akart joglemondásán alapszik s így a *«bizonyos időpont bekövetkezése»* itt csak másodlagos szerepet játszik. Joglemondás nélkül az állam fenyítő elévülést törvényileg ki nem mondhat, mert hogy az állam a büntett által megsértett polgárösszességet képviseli, azt senkisé tagadhatja s ennek okáért magától az államtól függ ha büntethetési jogát bizonyos időpontokhoz kötni akarja, kívánja — mert hiszen a büntető perekben az egyik perlekedő fél maga az állam, ki e tekintetbeni jogait a közvádló által gyakorolja mindig. (Lásd KARVASY: Alkotmányi s igazságügyi politikáját. Bevezetés a második részhez).

Mindezek után következőkép lehet felállítani a fenyítőjogi elévülés meghatározását: A fenyítőjogi elévülés, *oly joglemondása az államnak*, melynek következtében bizonyos időpont bekövetkezésé-

vel a büntettek ép úgy mint büntetések a törvényben előírt feltételek mellett megszűnteknek nyilváníttatnak. Már Dr. PAULER TIVADAR elismeri a *«Büntetőjogtan»* első részében, hogy *«valamint az elévülésnél általában úgy a büntetőjoginál is, az idő nem annyira alapja mint nélkülözhetlen kelléke azon tények igazolásának, melyeken az elévülés gyökerezik, felismerési közege azon feltételeknek, melyeken alapszik, mert mint GROTIUS mondá: «Nihil fit a tempore, quamquam nihil non fit in tempore.»* Mi azonban még hozzá csatoljuk, hogy minden elévülés feltételezi 1) az állam joglemondását, 2) a büntett és állítólagos bűnös létét s 3) bizonyos meghatározott idő bekövetkezését.

E helyütt el nem hallgathatjuk a hazai polgári perrendtartásbantalálható rettentő paradoxont, amennyiben ennek 322-ik §-ában következők olvashatók: *«Ha a bűnvádi kereset elévülése az előbbi §-ban említett idő lejártá előtt telik le: a bűnösség kérdése felett a polgári bírót, de csak annyiban ítélt, a mennyiben a bebizonyított jogtalan cselekmény folytán a sértett felet kártérítés illeti.»* E §-s szerint a Magyarhonban nem is ismert fenyítőjogi elévülésnek netalán beállása esetére tétetnek intézkedések. E törekvés tökéletesen hasonlít ahhoz, mint midőn a világ bekövetkező tönkremenetelét féltő parasztok mindenüket olcsón elvesztegetik. Avvagy talán 68-ki országgyűlésünk néhány kitűnő jogásza azt sem tudta, hogy nálunk a fenyítőjogi elévülés még törvényileg kimondva nincs. E §-nak azonban még egy másik gyengesége van és pedig azon része, amely azt mondja, hogy a bűnösség felett a polgári bírót ítélt, amennyiben a bebizonyított jogtalan cselekmény folytán a sértett felet kártérítés illeti. Ennél rettentőbb érthetlenebb zürzavar még BOMBASTUS PARACELSUS munkáiban sem található. Mert tegyük fel, hogy a lopás be is van bizonyítva, de A. alperes tagadja, hogy ő volna a lopás elkövetője, hogy lehetne az igazságot ez ügyben a *tulajdonképeni fenyítővizsgálat mellőzésével* kideríteni. Ez ép oly abszolút lehetetlenséget jelent, mind a ki földalatti kincseket bányászati munka nélkül akar napfényre hozni. Mert ha a tulajdonképeni fenyítővizsgálat a gyanuba ejtett személy ellen el nem rendeltetik, ezer és ezer mód fog találkozni részére, hogy egy elévült vád terhet magáról egészen lerázhassa. De tételezzük fel, hogy ez nem sikerült neki, s a polgári bírót a fenyítő vizsgálat eszközei nélkül kisütötte az alperesre a bűnöst, hol vagyunk akkor? Akkor odaérteztünk, hogy a törvényben előírt fenyítőjogi elévülés csak pictus masculus, mert egy oly polgár, kinek üldöztetéséről, megbüntetéséről az állam lemondott, a polgári bíróság által nyilvánosan tolvajnak lett bélyegezve s becsületi büntetése most sokkal szigorúbb, elviselhetetlenebb mint azon testi vagy szabadságbüntetés, a melylyel — ha az elévülés be nem áll — sujtathatott volna. Nézetem szerint, a törvényhozásoké azon feladat a polgári és fenyítő elévülés összeütközéseit oly módonszerűen elintézni meg, illetőleg a két elévülést olykép egyeztetni, hogy a büntető elévülés határidője sohasem következék be előbb, mint a polgári. Mert ha már a törvény valamely büntettre azt mondá ki, hogy nem bünteti többé, úgy joggal kívánhatni, hogy az elévülési határidő után az állítólagos tettes becsületén se ejtessék csorba valamely polgári bíróság igazolhatatlan ítélete által.

Friedmann Arthur,

Folyt. követh.

ügyvéd.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Meddig terjed a kir. közjegyző hatásköre a hagyatéki tárgyalás körül?

Van-e a törvényszéki elnöknek joga a kir. közjegyzők tekintetében utasítást kibocsátani?

E két kérdés a kaposvári kir. tsvszki elnök és a marczali kir. közjegyző között felmerült következő differentia által érdekes megvilágosítást nyert. A nevezett elnök ugyanis a kir. jbságokhoz ezen rendeletet intézte:

Értésemre esett, hogy a kir. közjegyzők egynémelyike a járásbírókától átvett, s általa letárgyalt hagyatéki iratokat, a létrejött egységnek a kiskorúak érdekében leendő jóváhagyása végett közvetlen az árvaszékhöz teszi át, és csak azután terjeszti vissza az illető járásbíróshoz, amelytől a kiküldetést nyerte, ha az egység árvaszékhöz is jóváhagyatott, vagy azáltal netalán elrendelt pótlást is teljesítette. Minthogy ezen eljárás a közjegyzőkre vonatkozó

1870. évi XXXV. t. cz. 124. és 129. §-aival ellenkezik, amennyiben az idézett törvény szerint egyedül a kiküldetést eszközölt bíróság van hivatva a közjegyzők eljárását első sorban megbírálni, felhívom járásbíró urat, hogy a járásában működő kir. közjegyzőket haladéknélkül oda utasítsa, miként a bíróságtól tárgyalás végett átvett hagyatéki iratokat, a tárgyalás megtörténte után, közvetlen azon bíróságokhoz terjeszszék vissza, a honnan a kiküldetést nyerték. — Kaposvárott, 1875. évi december hó 9-én.

Ezen rendelet következtében NÉVY JÓZSEF, kir. közjegyző a pécsi kir. közjegyzői kamarához és az illető kir. jbsághoz egy terjedelmes felterjesztést intézett, melyben kifejtette, hogy az elnöknek utasítási joga nincs és hogy rendeletének érdemében sincs igaza, a mennyiben helytelenül korlátozta a kir. közjegyzők hatáskörét a hagyatéki ügyekben. A felterjesztésből közöljük a következő részleteket:

A körözüény elnökileg utasítja a közjegyzőt. A közjegyzőt a törvény nem rendelte alá, mint közeget a bírósági igazgatásnak; hanem felhatalmazta arra, hogy egyes esetekben a bíró által rábízott ügyekben mint bíró járjon el, s mint ilyen, eljárásában a törvény, az erre alapított kormányrendeletek és a bírótól nyert utasítások által szabályoztassék még akkor is, habár az intézkedés az ügykezelésbe vágna, mert a közjegyző a 124. §. értelmében utasításait csak a bíróságtól veheti. A törvényszéki elnök hatásköre a közjegyző irányában a közjegyzői törvény 36., 39. és 193. §-ában van megírva. A 155. §. esetében lett volna indokolt az elnök igazgatási köre, a törvény még itt sem bocsátkozott annyira. A járásbírónak mint olyannak pedig a 39. §. ad némi hatáskört. Mindkettőnek joga és kötelessége a 170. §. értelmében eljárni, mely szakaszoknak egyikében sem található fel az utasítási hatáskör. — Minden más esetben a közjegyző a bíróság rendelkezése alatt állván, ennek, mint olyannak utasítása szerint az 56. §. értelmében köteles is eljárni. A közjegyző igazgatási tekintetben utasításait saját közjegyzői kamarájától veszi, erre mutat a 168. §. — a 165. és 171. §. szerint a felügyelet is, mely az igazgatási utasítást termi, kizárólag a kamarát és az igazságügyministert illetvén. — Mindezekből látható, hogy a törvény a közjegyzőt a bírósági elnöki intézkedések alól fölmentette, s a mennyiben ez oldalról jönnének mégis az utasítások, ezek illetéktelenek, s a mint ilyeneket a közjegyző a törvény megsértése nélkül nem fogadhatja el. Az pedig, ki a törvény végrehajtására van hivatva, a törvény ellenére nem cselekedhetik, s akkor legkevésbé, midőn ezért nem csak erkölcsi, hanem anyagi felelősséggel is tartozik.

Eltekintve az ügy ez alaki részétől: fordítsuk figyelmünket annak érdemleges oldalára. Az idézett körözüény a közjegyzői törvény 124. és 29. §-ában véli támpontját feltalálhatónak. A 124. §. első pontja kimondja, hogy a hagyat. bíróság a közjegyzőt részben vagy egészen megbíztatja az örökösödési eljárás vezetésével; hozzáteszi azonban, hogy «Ez esetben a közjegyző hatásköréhez tartozand megtenni mindazt, mi az 1868. 54. t. cz. 563. §. s követk. §§-aiban megszabva van.» Hagyatéki ügyekben eddig nyert megbízásaim a hagyaték letározása és letárgyalására voltak kiadva: az ilyenmü megszorítás nélküli megbízásokra a közjegyzőnek saját felelőssége alatt mulhatlanul a most idézett törvényt kell még elnöki utasítás ellenére is alkalmaznia. Ehhez tartozik pedig a prndttás 586. §-a, mely szerint a létrejött egység a bíróság, illetőleg e helyütt a megbízott által terjesztendő gyámhatósági jóváhagyás alá, nem vevén ki a közjegyzői törvény 125. §-a, a most idézett 586. §-t a közjegyző hatásköréből. Nem lehetne a közjegyzői törvény 124. §-a utolsó bekezdésének intézkedését ennek ellenében felhozni, mely szerint: «Az eljárás befejeztével a közjegyző az összes iratokat a kiküldő bírósághoz beterjeszteni köteles», mert az eljárás, ha kiskoruak vannak érdekelve, nem a létrejött egység aláírásával, hanem a gyámhatósági jóváhagyással van befejezve, nem lehetvén az ilyenmü egységét a gyámhatósági jóváhagyás előtt egységnek, hanem csak tervezetnek, vagy helyesen: reménybeli egységnek nevezni. Támogatására szolgál előadásomnak a közjegyzői utasítás 24. §-a is, a mely azt rendeli, hogy: «A közjegyző tartozik minden esetben, mi a hagyatéki kimutatásokat . . . a gyámhatósági jóváhagyás visszaérkeztétől számítandó 8 nap alatt az illeték kiszabási hivatalnak megküldeni.» Így intézkedik a kir. pénzügyminiszter által 1875. évi 38411. szám alatt kibocsátott rendelet 15. §-a is. — Ha a közjegyző nem a gyámhatósághoz, hanem a bírósághoz terjeszti be az iratokat; akkor nem lehetne azt várni, hogy a gyámhatósági jóváhagyás hozzá érkezik vissza, mely után az illeték kiszabási hivattal való közlés történnék. Azt sem lehetne ebből levonni, hogy a bíróság a gyámhatósági jóváhagyás után az iratokat csupán azért küldené a közjegyzőhöz, hogy ez a százalék kiszabása iránt intézkedjék. A 129. §. szintén nem támogatja a körözüényt, mert az eljárás derekán az sem rendeli az iratoknak a bírósághoz való visszaterjesztését; azontúl pedig az eljárás teljes befejeztével azokat különben sem terjeszti a közjegyző másához, mint a megbízó bírósághoz vissza. Nem is kell talán itt megjelölöm az ismert két eljárási mód közül azt, a mely a kiskoruak úgy mint az ügykezelésre inkább előnyösebb, a mi, ha nem tekintetnek is döntőnek, de figyelmen kívül, a mennyiben választási szabadság forogna fenn, még sem volna teljesen hagyható. — Engedje még

meg hogy kételyemnek adjak kifejezést arra nézve, hogy a bíróság maga is illetékes volna, a közjegyző eljárását hivatalból felül bírálni, és e szerint a hagyat. iratokat tetszése szerint indokolatlanul is vissza kívánni; a mi ha történnék, egyértelmű lenne a megbízás visszavonásával, mint ezt a bíróság a körözüény részére fentartani is látszik. Nézetem szerint a közjegyzői törvény 126. és 127. §§-ai épen azért jelölik ki; mely esetekben kívánja be a bíró az iratokat, mely a törvény más esetekben megengedni sem akarta, hogy a közjegyző eljárásában háborgatva legyen, csupán azon eseteket hagyta fenn, midőn a közjegyző ellen panasz merül fel eljárásából kifolyólag. Megbírálja a bíróság a közjegyző eljárását, ha az panasz alá fogatott, s az ily ügyet, mint panaszt intézi el; egyéb esetben a közjegyző által befejezett hagyatéki ügyet csak bírói intézkedés alá veheti: tekinteni kellvén a közjegyző által felvett jegyzőkönyvet épen oly közokiratnak, mint a bíróság önmagáét tekinti, s a mely bírálatnak többé alá nem vehető.

A kir. közjegyzőnek sikerült is felfogásának érvényt szerezni, mert felterjesztése után rövid időre a kaposvári kir. trvszék elnöke a következő körözüényt intézte az alatta álló kir. jbságokhoz:

Mult 1875. évi decz. hó 9-én 1706. eln. szám alatt járásbíró urat felhívtam, volt, hogy a járásában működő közjegyzőket utasítsa, miszerint a bíróságoktól tárgyalás végett átvett hagyatéki ügyekre vonatkozó iratokat a tárgyalás megtörténte után közvetlenül azon bírósághoz terjeszszék vissza, a melytől a kiküldetést nyerték, s hogy ebből folyólag netán szükséges gyámhatósági jóváhagyás megszerzése a kiküldő bíróság által eszközözendő. Ezen intézkedésem ellen a törvényszék területén levő egyik járásbírósnak vezetője által, észrevételek tétetvén, jelzett felhívásomat a nagyméltóságú igazságügyministerium elhatározása alá terjesztém, mely azt f. évi január 15-ről 1329./1876. szám alatti rendelete szerint, az 1874. évi XXXV. t. cz. s az ennek alapján 1875. évi február 16-án 663./eln. sz. alatt kiadott közjegyzői utasítás intézkedéseivel megegyeztetetőknek nem tartván, megváltoztatta. Ennek folytán a fent érintett 1706. eln. számú rendeletemet ezennel visszavonva a nagyméltóságú igazságügyministerium utasítása értelmében értesitem járásbíró urat, hogy a bíróság által a letározásfól kezdve az örökösödési eljárás vezetésével az 1875. évi XXXV. t. cz. 174. §-a szerint megbízott királyi közjegyző hatásköréhez tartozik mind azt megtenni, mi az 1868. LIII. t. cz. VII. fejezete illető §§-aiban megszabva van, az iratokat pedig a hivatkozott 124. §. második bekezdése szerint csak az eljárás teljes befejezésével tartozik a kiküldő bírósághoz beterjeszteni. Ebből folyólag a gyámhatósági jóváhagyás még megnyerése is, mely az idézett t. cz. 125. §-ában a bíróságoknak fentartott intézkedések közt nem foglaltatik a kir. közjegyző hatásköréhez tartozik, s így az egység létrehozatalával az eljárás befejezettnek nem tekintethetik. De ez a 24-ik §-ából is, mely szerint a hagyatéki kimutatás az illetékszabási hivatalnak a közjegyző által küldendő meg, következik a gyámhatósági jóváhagyás kiszabásánál, tehát a bíróságok közvetítése, mely csak a felesleges munkát szaporítaná, és az ügymenet késleltetését eredményezné, nem szükséges. Midőn ezen újabb rendeletemet tudomás, és ezen túl ahhoz leendő alkalmazkodás végett járásbíró urnak megküldénem, egyuttal felhívom, hogy azt a járásában működő kir. közjegyzőkkel azonnal közölje. Kaposvárott, 1876. jan. 22-én. (M. Ig.).

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

Felhívás. Előfizetőinknek tetemes szaporodása folytán a III-dik évnegyedben megjelent számok teljesen elfogyván, az újabb megrendeléseknek nem tehetünk eleget. Fölkérjük ezért azon t. cz. előfizetőket, kik e számokat eladni hajlandók, hogy ezt kiadó-hivatalunkkal tudatni sziveskedjenek.

Kiadó-hivatalunk a III-dik évnegyedbeli számokat teljes értékben is visszaváltani hajlandó.

A «Jogtud. Közlöny»
kiadó-hivatala.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 ft A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Reformtörékvések a közjegyzőség terén Németországban. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. Természettörvények és jogi formák az államéletben. Dr. Kuncz Ignác, jogtanár urtól. — Törvénykezési szemle. A kir. ítélő-táblánál a pótbirói intézmény. Dr. Neuberger Ignác, kir. járásbíró urtól. — A jogügylet érvényességéhez megkívántató közjegyzői okiratot mennyiben pótolja a kir. járásbíró által felvett okirat? Kajuch József, h. ügyvéd országgy. képviselő urtól.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Reformtörékvések a közjegyzőség terén Németországban.

Az osztrák és német birodalmi közjegyzői egylet a közjegyzői intézmény reformja tárgyában egy terjedelmes *emlékirat*ot intézett a német birodalmi kancellári hivatalhoz. Ez emlékiratban a közjegyzői intézményt érintő kérdések elvi szempontból behatóan, s igen alaposan tárgyalatván, annak tartalmáról méltán tudomást vehetünk, annál is inkább, mert több helyen a sürgetett reformok támogatására hivatkozás történik a *magyar közjegyzői rendtartásra*, mely e szerint sok tekintetben méltán a legtokéletesebbek közt foglal helyet.

Ezen emlékiratnak lényeges tartalmát tehát a *«Zeitschrift für Notariat»* nyomán alább közöljük.

* * *

Azon nagyszerű feladatoknak, melyek Németország egységét hivatvák létesíteni, egyike az, mely az anyagi és alaki jog egységének megalkotását czélozza.

E feladat, tekintve a sok particularis jogot s a sokféle perbeli eljárás tarkaságát, nem könnyű, de megoldása az azzal járó érdekek folytán nagy horderejű.

E feladat részben már meg van oldva, részben megoldása csak idő kérdése; azonban az egységes polg. tvkönyv létesítése az avval megbízott közegek működését néhány éven át még igénybe fogja venni.

Az egységes jog és egységes birói szervezet megalkotása az u. n. peren kívüli eljárás egységessé tételét is magával hozza; s ennek belső összefüggése a magánjoggal lehetővé teszi, hogy ezen a téren is egyidejűleg a magánjoggal s az eljárással az egység keresztül vitele az egész birodalomra nézve eszközöltessék.

A peren kívüli eljárás nem valami mellékes, s nem tekinthető a rendes birói működés igénytelen függelékének, — mint azt sokan állítják. — Ennek kellő organizációjától, a peren kívül eljáró közeg helyes megválasztásától számos érdek helyes megoldása függ.

Míg a nép szemében minden per bizonyos mértékig abnormitásnak, természetellenes, beteges állapotnak tűnik fel, mi, kellő elővigyázattal élve, elkerülhető lett

volna: addig a peren kívül eljárás, hogy úgy mondjuk, egészséges viszonyokat rendez, s ezen eljárás éberségére bízatik az, hogy eme természetes állapotból per, — azaz betegség ne támadjon.

Miután a perenkívüli eljárást fontosságában a peres eljárás túl nem szárnyalja, a tvhozótól jogosan meg lehet várni, hogy akkor, midőn az anyagi s alaki jog egységessé alkotásáról van szó, ezt is jelentőségéhez képest kellőleg méltányolja.

Ha figyelembe vesszük az európai haladó államoknak a jogalkotás terén tett működéseit, azt fogjuk találni, hogy az előbb oly árván hagyott peren kívüli eljárás az újabb időben kellő méltatásra talált. Kitűnik ez különösen a közjegyzői intézménynek, mint a peren kívüli eljárás gyakorlására első helyen hivatott organumnak a legtöbb államban az újabb időben történt szervezéséből.

A közjegyzői intézmény nagyszerű jelentőségét nem látni, ignorálni annyi, mint szemet hunyni a tények előtt. Ezen intézmény oly államokban is, hol 50 évvel ezelőtt arról hallani sem akartak, mihelyt talajra lelt, mihely fejlődhetése feltételei adva voltak, oly eredményeket mutatott fel, hogy a mai világban elismert tény az: miszerint jó törvénykezés a mai culturfok mellett közjegyzői intézmény nélkül nem képzelhető; s innen van, hogy minden európai állam ezen intézményt részint már meghonosította, részint egyengeti az utat annak meghonosítására.

Olaszországban, hol a közjegyzőség, mint ősi intézmény, kiváló tiszteletben tartott, s még az idegen hatalom uralkodása korában is érvényben hagyatott, az új királyság kormányfőfainak első gondja volt, azt megszervezni s az egész országra nézve életbe léptetni, s ezen csak a parlamentarizmus viszonyok következtében hátráltatott reform kifejezését leli az 1875. évi július 25-iki közjegyzői törvényben s az annak végrehajtására vonatkozó 1875. decz. 29-ki rendeletben.

Spanyolországban, a közjegyzői intézményt az 1870. év jun. 24-iki törvény módosította, s a közel múlt időben a birodalom Atlanti tengeren túli részei számára is hozatott közjegyzői törvény.

Belgiumban, a kamarák 1875-iki ülészakájában foglalkoztak a közjegyzői intézmény kérdésével s illetve reformjával.

Schweic a múlt évtizedek alatt több közjegyzői törvényt hozott, így: 1833—1835 Bern, 1839. Zürich, 1844. Tessin, 1846. Wallis, 1849. Argau, 1850. Freiburg, 1858. Baud, 1867. Schwitz, 1869. Basel, 1872. Neuchatel és 1873. Graubünden számára.

Oroszországban a közj. int. a hatvanas években hozatott be.

Ausztriában a közj. int. eleinte csak a lombard-velencei királyságban volt honos, azonban 1850-ben a többi örökös tartományokban is életbe lépett, 1855 módosítást, 1871-ben nagyobb mérvű revisiót és javítást tapasztalt.

Magyarország, hol az osztrák közjegyzői törvény csak 1858-tól 1860-ig volt érvényben, 1875 új közjegyzői törvényt alkotott, miután a nemzet ezen intézmény behozatalát élénken sürgette.

Románia a közj. intézmény kérdését szintén szellőztette, az 1875-iki törvény folytán azt azonban ezidőre a bíróságokkal kapcsolatban meghagyta.

Sőt *Törökországban* is történtek előleges tanulmányok és intézkedések aziránt, hogy ha lehetséges, a közj. intézmény meghonosíttassék, miután a forgalmi érdekek azt kívánatosá teszik.

Annak elismerése, hogy a közj. intézmény a modern államok jogéletében nélkülözhetlen tényező, — általános; de annak szervezésétől függ, ha vajjon az attól várható eredmények egészben, vagy csak részben fognak-e mutatkozni. A törvényhozás ennél fogva utalva van figyelembe venni mindazon tüneményeket, melyek észlelete a közj. intézmény helyes organisatiójánál szükségesek. E tüneményeket, mindmegannyi tapasztalati tényeket egybe foglalni, s azt mint a leendő organisationál felhasználható anyagot a törvényhozás közegeinek figyelembe vétel végett ajánlani célja a jelen munkálatnak.

I.

A hathatósan működő, jó eredményeket felmutató peren kívüli eljárásnak alapja s lényeges előfeltétele az: hogy az a peres eljárástól teljesen elkülöníttessék. E kérdés, mely az újításnál a törvényhozó által első sorban veendő figyelembe. — régi és sokszor megvitatott, de egyszersmind eldöntöttnek tekintendő. A tudomány épúgy mint a gyakorlat túlnyomólag a teljes elválasztás mellett nyilatkozik, s a peren kívüli eljárás üdvös hatása csakis így várható. Ítélethozás és okmányozás tulajdonképeni lényegükre nézve, gyakorlati kivitelükre, az azokhoz megkívántató képzettségre s kezelési ügyességre nézve oly annyira különböző dolgok, hogy azok egyesítése — anélkül, hogy ezáltal vagy az egyik vagy a másik ne szenvedjen, merőben lehetetlenség. A tapasztalat bizonyítja, hogy a bíró, ha a peren kívüli eljárás is ügykörébe tartozik, a peres eljárást tekinti fontosabbnak, a peren kívülit pedig mellékesnek, tulajdonképi funktói függelékének. S ez épen a peren kívüli eljárás rovására, még pedig azon részének rovására történik, mely sok esetben még fontosabb, mint maga az okmányozás. Ezen rész az okmányozási előmunkálat, a jogügyletek előkészítése s alapos tárgyalása a felekkel. Mivel a bíró a legtöbb esetben mindazon teendőket, melyek e két működési kör illetékességének szét nem

választása esetében reá várnak, egy maga nem végezheti, az érdekesebb ítélethozás teendőjét maga számára tartja fel, s teendőinek egyéb részét a melléje rendelt ifjabb erőkre bizza, kiknél rendszerint épen az hiányzik, a mi perenkivüli eljárásnál, leginkább szükséges t. i. a sikert biztosító befolyás, érett tapasztalat, a helyi, családi s vagyonviszonyok ismerete. Sőt, hol a perenkivüli eljárás az egyes bíróságokra van bízva, a mai viszonyok mellett oly munkahalmaz torlódik össze, hogy azt mind elintézni a nagy ügyforgalom mellett alig lehetséges; s mind ez természetesen a gyors és alapos törvénykezés rovására történik.

Mindez és sok más egyéb világosan és meggyőzőleg van előadva azon jelentésben, melyet a porosz kir. igazságügyi bizottság 1816-ban a közjegyzői intézményt illetőleg dolgozott ki, s mi e kérdést illetőleg bátran csatkozhatunk mindazon nézetekhez, melyeket az említett jelentésben kifejtve találunk.

Az itt elősorolt okok s azon államokban tett tapasztalatok, hol ezen elkülönítés már évek óta létezik, oly világosak és oly meggyőzők, hogy sem a bírói közegek, sem a közönség részéről soha sem fejeztetett ki azon óhaj, melyszerint a p. k. eljárás a peres eljárással újból egyesítendő lenne, sőt épen a kettő külön választása eredményezhette csak a törvénykezés gyors voltát, a jogforgalom azon akadálytalan és szabályos folyását, melyet épen az illető államokban tapasztalunk.

A perenkivüli eljárásnak a peres eljárástól való elkülönítés elve a legszebb eredménnyel valósított meg már régóta Franciaországban s a rajnai-francia jogvidékein, tehát Rajnai-Poroszthonban, Rein Hessen, Rajnai-Bajorországban és Elsas-Lothringiában; a Rajnai jobbparti-Bajorországban 1861. nov. 10-kén kelt közjegyzői törvény hozatala óta. A magyar közjegyzői törvény (1874) az olasz közj. rendtartás 1875. az elválasztás elvét tényleg érvényre juttatták.

A mennyiben a német jogászygyűlés véleményéhez járulunk e tekintetben, kérjük kimondását és keresztül vitelét annak, *hogy a peren kívüli eljárás a peres eljárástól teljesen választassék el.*

Folyt. követk.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Kétségtelen, hogy ezen örökösödési rendnek meg lenne azon előnye, hogy eléretnék általa azon cél, miszerint a hagyatékban még meglevő s végrendelet után másnak nem hagyott vagyon csakugyan azon családra szálljon vissza, a melyről származott; és ha e célú olyannak ismernők el, mely a jelen viszonyok közepette a törvényes örökösödési szabályok uralására lenne hivatva: oda esnék szavazatunk, hogy ha már az ági örökösödés egyik vagy másik faja közt kell választanunk, válaszszuk az utóbbit; mert ez által legalább eléretik azon eredmény, hogy a törvényes örökös-

södés tárgyát képező vagyon oda száll vissza, a honnét származott.

Ámde ha nem pusztán a fentebbi célzatra szoritko-zunk, ha az örökösödés kérdését behatóbban vesszük szemügyre, könnyen felismerhető lesz az érem másik oldalán azon hátrány, mely az utóbb említett s a vagy-o-nok visszaszármazását biztosító örökösödési renddel elvá-laszthatlanul karöltve jár.

Mostani örökösödési rendünk szerint ugyanis, ha valamely örökhagyó leszármazók és végrendelet hátra-hagyása nélkül halt el, kutatás tárgyát az örökösödési igény megállapíthatása szempontjából az képezi, hogy a hagyatéki vagyonokból az örökhagyóra mi hárult az apai ágon, mi hárult az anyai ágon, s mi az a mi ezeken felül van s az örökhagyónak szerzeményét képezi? Ha ezt tudjuk, akkor a rokonság bármily távoli ágán kell keres-nünk a felmenő vagy oldalági örököst, eligazodunk a nélkül, hogy az öröklött vagyonok korábbi eredetét, t. i. azt kellene kutatnunk, hogy hát az örökhagyó elődeire, ezen előd elődére és így tovább honnét származott le a vagyon?

Nem így áll a dolog azonban, ha oly örökösödési törvényt hozunk, mely csakugyan biztosítaná, hogy a vagyon azon családra szálljon vissza, a melyről száрма-zott; mert ekkor nem állapodhatunk meg annak consta-tírozásánál, hogy a hagyatéki vagyon az örökhagyóra honnét származott, hanem a vagyonleszármazás korábbi adatait is tüzetesen ki kell nyomoznunk, vissza felé men-vén egészen a rokonsági összeköttetés azon törzseig, a melyen az ezen törvény szerint jogosított örökösöket megtaláljuk. Hogy ez így áll, s hogy ebből folyólag minő nehézséggel jár az ilyen örökösödési rend szerint az örö-kösödés kérdésének eldöntése, arról mindenki meggyő-ződhetik, ha a vagyon illetén visszaszállását biztosító schaffhauseni magánjogi törvénykönyvnek fentebb idé-zett 1829. §-át s az ahhoz függesztett törvényes magyará-zatot szives figyelmére méltatja; mert ebből nyilván kitü-nik, hogy ha az örökhagyó legközelebbi rokonai a nagy-szülőtől származnak le, s mindenik (atyai és anyai oldalon) csak egyetlen örökös van, a ki vagy más atyától vagy más anyától való, a következő ténykérdéseket kell tisztába hozni a végből, hogy az örökösödés rende megállapít-tassék:

1. Mit örökölt az örökhagyó atyjáról?

2. Mit örökölt az örökhagyó anyjáról?

3. Mit szerzett az örökhagyó?

4. Mit örökölt az örökhagyó atyja az atyai nagy-
atyáról?

5. Mit örökölt az örökhagyó atyja az atyai nagy-
anyáról?

6. Mit szerzett az örökhagyó atyja?

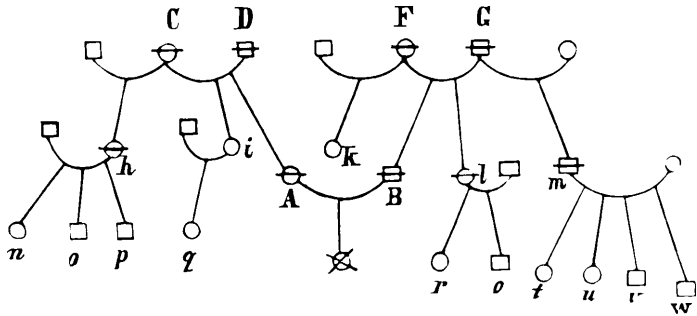
7. Mit örökölt az örökhagyó anyja az anyai nagy-
atyáról?

8. Mit örökölt az örökhagyó anyja az anyai nagy-
anyáról?

9. Mit szerzett az örökhagyó anyja?

Ime álljon itt tanuságul a schaffhauseni codex 1829. §-ához függesztett törvényes magyarázat szó szerint:

Gesetzliche Erläuterung:

«Was von der Vaterseite hergekommen ist nebst dem halben Vorschlag fällt zurück auf die grossälter-lichen Stämme C. und D., was von der Mutterseite her-gekommen ist, nebst dem halben Vorschlag auf die grossälterlichen Stämme F. und G., und zwar haben Theil an dem Erbbezug des Grossvaters C., dessen En-kel n, o, p und q von dem Erbbezug der Grossmutter D., deren Enkel q, an dem Erbbezug des Grossvaters F., dessen Sohn k und die Enkel r und s, an dem der Gross-mutter G. deren Enkel r, o, t, u, v und w.

Angenommen, E. habe hinterlassen:

Vatergut	18,000 fl.
Muttergut	24,000 »
Vorschlag	12,000 »
zusammen	54,000 fl.

so fällt auf die grosselterlichen Stämme C.
und D. 24,000 fl.
auf die grosselterlichen Stämme F. und G. 30,000 »
zusammen 54,000 fl.

Angenommen, der Vater habe bezogen:

von seinem Vater C.	7,000 fl.
von seiner Mutter D.	7,000 »
errungen und gewonnen	4,000 »
so fällt auf den Grossvater C.	12,000 »
auf die Grossmutter D.	12,000 »

Angenommen, die Mutter habe bezogen:

von ihrem Vater F.	10,000 »
von ihrer Mutter G.	14,000 »
Vorschlag	—
so fällt auf den Grossvater F.	13,000 »
auf die Grossmutter G.	17,000 »

n erhält	2,000	von der Verlassenschaft
o »	2,000	» » »
p »	2,000	» » »
q »	18,000=6,000 u. 12,000	» » »
h »	6,500	» » »
r »	7,500=3,250 u. 4,250	» » »
s »	7,500=3,250 u. 4,250	» » »
t »	2,125	» » »
u »	2,125	» » »
v »	2,125	» » »
w »	2,125	» » »
	54,000 frt.	

E törvényes magyarázat szerint, ha tudva van a vagyon leszármazására vonatkozó fentebbi kilencz ténykérdés, számtani műtétek segélyével nem nehéz az örökhagyó nagyszülőiről leszármazó oldalrokonok örökösödési részesedését megállapítani; ámde ott a bökkenő, hogy a vagyon illetén leszármazását könnyű a papiroson véltételekre alapítani; de e véltételeket a gyakorlati élet követelménye kineveti, és a mi a fentidézett *Gesetzliche Erläuterung*-ban e szócskával jeleztetett és oldatott meg, *«angenommen»*, annak bizonyítása és tisztázása az életben a legbonyodalmasabb pereknek fogja tárgyát képezni.

Hajdan, midőn a vagyonnak úgy szólván egyedül számbavehető alkatrészét az ingatlanok, azon ingatlanok képezték, melyeket legalább rendszerint élők közötti jogügylettel sem volt szabad elidegeníteni; akkor, midőn az ősiség fennállott, s dominium századok múlva is dominium maradt, elannyira, hogy a családok nevei és praedicatumaik is igen gyakran találkoztak a család tulajdonát képező dominiumok elnevezésével: nagyobb nehézség nélkül volt ezen örökösödési rend alkalmazható. Ma azonban, midőn az ingó vagyon mindinkább nevezetes alkatrészét képezi az anyagi javaknak; midőn az ingatlan sincsen többé megkötvé, mert a kor igényei szétépték a többé össze nem forrasztható ősiségi bilincseket; midőn a tudomány és élet módokat keres, miként lehessen az ingatlanságokat leginkább mozgósítani: csak a forgalom mai élénkségét véve alapul (mely pedig bizonyára időről-időre élénkebbé fog válni) sokszor a képtelenséggel határos annak kimutatása, hogy valamely örökhagyó után maradt vagyonok nála és elődeinél minő alkatrészekből keletkeztek. Ha az örökhagyó szülői a saját szülőiről öröklött ingatlan vagyon egy részét elidegenítették és másnemű vagyonokba fektették be, más részét elcserelték, harmadik részét tetemes beruházásokkal javították, negyedik részét pedig elpusztulni engedték; ha aztán maga az örökhagyó is ily módon járt el a reá szállott vagyonokkal, s talán még a jószág egy része az örökhagyó szülőinek adóssága miatt el is árvereztetett: ki fogja ezen feltevések mellett csak megközelítő igazsággal is megállapítani, hogy az örökhagyó atyai nagyatyjának és nagyanyjának, úgy anyai nagyatyjának és nagyanyjának leszármazóit minő mérvben illesse az örökösödés.

Minő hatással lesz teszem egyes talán eladott vagy elcserélt, s viszont a vett vagy cserébe kapott ingatlanságnak gyakran nagyon is jelentékeny értékemelkedése vagy értékcsökkenése? Avagy ha a hagyatékban előmutatóra szóló részvények és értékpapírok találtaknak, ki fogja megmondani, vajjon ez szerzemény-e vagy öröklött vagyon, s ha utóbbi, atyai-e vagy anyai, s az atyának vagy anyának szerzeményét avagy utóbbiaknak atyai vagy anyai ágról származó örökségét képezte-e? Ki fogja igazságosan számba vehetni a kérdés elbírálására befolyással bíró minden korábbi örökséggel kapcsolatos járó hagyatéki terhek kérdését? Ott a hol a tulajdon egészen egyéninek tekintetik s korlátlan szabad

rendelkezésnek képezi tárgyát, ott a hol a tulajdonos életében a majd utána öröklésre hivatandó rokonoknak a vagyonkezelésbe beleszólási s ellenőrzési joguk nincsen: valóban igen nehéz dolog egy s illetőleg több hosszú élet változatos eseményei után beigazolni azt, hogy mi a hagyatékban az öröklött és mi a szerzett vagyon, kivált midőn sokszor még azt sem könnyű kimutatni, hogy mi a hagyaték. Gondoljunk csak azon egyszerű és gyakran történheto esetre, hogy valaki az édes atyjától öröklött kis falusi jószágot eladja, s a vételáron vagy talán a hagyatéki terhek kifizetése utáni maradványon vesz magának egy városi házat, később több-több vagyonra tevén szert, a földszintes régi házat lebontatja s helyébe egy nagyobb szerű emeletes házat építtet. Ha már most pár évtized múlva elhal, hogyan foghatják az öröklésre hivatottak megállapíthatni, mennyi hát tulajdonképen az öröklött és a szerzett vagyon; kivált ha időközben a falusi jószág az új tulajdonos által eszközlött gyökeres változtatások következtében, vagy más viszonyok, vasutépítés stb. folytán értékében nevezetes változást szenvedett. Pedig a most említett eset igen egyszerű, melynél az élet többszörösen bonyodalmasabbakat, nem ritkán olyanokat képes felmutatni, a hol 10—15-szöri vagyoneladás és vétel is fordul elő; és minél inkább élénkül a forgalom, annál bonyodalmasabbá fog válni azon ténykérdés, mely az öröklött és szerzett vagyon között a határvonalt meghuzza. Mit mondjunk egy olyan esethez, midőn valakire szép örökség marad; de ő az ingatlanokkal átszállott terheket nemcsak nem törleszti, hanem könnyelműen újabb adósságokat csinál, később az öröklött vagyont eladja, s alig maradván pár száz forintja, vagy talán épen semmije, elkezd komolyan gondolkodni, dolgozik és szerez, szerez talán többet, mint mennyi az öröklött vagyonnak az örökösödéskori tulajdonképeni értéke lehetett. Mi itt a szerzemény s mi az öröklött vagyon? Nemde az ilyen esetek majdnem kikerülhetlenné teszik, hogy az ági örökösödési rend fentartása mellett az örökösödés kérdése per tárgyává tétessék? — Nemde majdnem megoldhatatlannak mutatkozik az örökösödési jogosultság, ha ezeket és ehhez hasonló ténykérdéseket nemcsak az örökhagyónak, hanem egész az első szerzőig visszamenve minden elődjének vagyonát illetőleg kutatni és bizonyítani szükséges?

A felhozottak oly mozzanatokat képeznek, melyek nyilvánvalóvá teszik, hogy a vagyon visszaszármazását igazán biztosító ági örökösödési rend a legbonyodalmasabb örökösödési pereknek képezi bő kutforrását a nélkül, hogy még ez uton is a kérdés igazságos megoldása biztosítva lenne. Természetesen a bizonytalanság és zavar jelentékenyen növekedik akkor, ha a nagyszülők törzsfelül az ősszülőknél, vagy még magasabban kell az örököst keresni; mert akkor az is kutatandó, hogy a nagy szülők mindenike mit öröklött saját atyjáról, mit öröklött saját anyjáról és mit szerzett maga. Mióta az országbírói értekezlet az ági örökösödést egyszerűbb de a célnak meg nem felelő alakjában visszaállította, elég alkalmunk volt meggyőződni arról, hogy ezen örökösödési rend

mennyi pernek képezi alapját; mert a tapasztalás mutatja, hogy örökösödési pereink jó része onnét származik, mivel e nélkül nem hozható tisztára azon ténykérdés, mi az öröklött és mi a szerzett vagyon. Az ági örökösödés tehát, azon tökéletlen alakzatában is, melyet az ország-bírói értekezlet megállapít, a perek kiapadhatlan kutforrását épen azok között nyitja meg, kiket egymáshoz a rokon szeretethez és a családias egyetértésnek kellene lánczolni. — Igen természetes, hogy ha az ági örökösödés azon másik módozatát léptetnők életbe, mely biztosítaná, hogy a hagyatékban megmaradt öröklött vagyon azon családra szálljon vissza, a melyről származott: a jelzett bonyodalom még kiáltóbb, az ugyszólván elkerülhetlen örökösödési perek száma még gyakoribb fog lenni. — Nem-e célirányosabb tehát különösen minálunk, a hol az ugy is nagy mérvben létező perlekedési hajlamlak ily termékeny tápanyagot nyújtani valóban nem czélszerű, az ági örökösödés mind két alakzatának mellőzésével s a vagyon eredetének figyelmen kívül hagyásával minden örökösödési esetre egyiránt és könnyen alkalmazható oly egyszerű törvényes örökösödési rendet megállapítani, mely mellett a családi leszármazásra való egyszerű reátekintéssel egész könnyűséggel megállapítható legyen, hogy az örökhagyó vagyoni jogi viszonyainak, jogainak és kötelezettségeinek összegében melyik örökös hanyadrészen örökösödik?

Azon bonyodalmak mellőzése szempontjából, melyek a vagyon eredetének kutatásával szükségszerűen karöltve járnak, nem lenne hatályos eszköznek tekinthető az sem, ha minden haláleset alkalmával hivatalból leltár vétetné fel, az összes hagyatéki vagyonok megbecsültetnének, és ennek kiegészítéséül kimondatnék, hogy a leltározás alkalmával megállapított becserék tekintetik az örökség értékének; hogy így azután, ha a vagyon korábbi leszármazásának kérdése dönti is el az örökösödési jogosultságot, az előző örökösödési esetek alkalmával felvett leltár és becsü mellett a kérdés könnyebben tisztába hozható legyen. Nem vonjuk mi kétségbe, hogy minden örökhagyó hagyatékának hivatalból való leltározása és becsü alá vétele a vagyonok eredetének kutatásánál hasznos szolgálatot nem tehetne, s a különben nagyon nehezen megoldható bizonyítási kérdést könnyebben megoldhatóvá nem tenné. Amde valamennyi hagyatékának hivatalból való leltározatása és megbecslése ellen, eltekintve attól, hogy ezen eljárás, ha szabatos akar lenni, jelentékeny költségekkel van összekapcsolva — igen fontos indokok szólanak; s nálunk különösen, a hol régi törvényeink a hivatalból való kényszer hagyatéki tárgyalást épen nem ismerik, egyéb érdemleges indokok nélkül a kényszer leltározást és becslést minden hagyatékra nézve kötelezőleg behozni csak azért, hogy minden száz ilyen leltár közül talán egy vagy kettő, valamikor évtizedek múlva, egy örökösödési kérdés elbírálásánál bizonyítékul foghat szolgálni, annál kevésbé látszik czélszerűnek, mivel a kényszer hagyatéki tárgyalás rendszerét az európai nevezetesebb törvényhozások közül csakis az osztrák ismeri; de itt is már nem csak a jelesebb jogtudósok

véleménye tört felette pálczát¹ hanem egy törvényjavaslat is készítettett elő, melyben a kényszer hagyatéki tárgyalásnak rendszere egészen elejtetett²; és azon az örökség és hagyomány birtokba vételéről s ezzel kapcsolatos jogviszonyokról szóló törvényjavaslat is, mely a mult országgyűlés folyama alatt a képviselőházhoz beterjesztett a kényszer hagyatéki tárgyalást mellőzi; mellőzi kellően kifejtett oly indokok alapján, melyeknek horderejét fel nem ismerni alig lehet³ Ha tehát a jogviszony természete nem követeli, hogy a kényszer hagyatéki tárgyalás elve alkalmaztassék; akkor minden hagyatéknek hivatalból való leltározását és megbecslését csak azért eszközöltetni, hogy egy különben is igazságtalan és czélszerűtlen törvényes örökösödési rend által előidézett bonyodalmak némileg könnyebb megoldására esetleges bizonyíték szolgáltassék; valójában nem lenne helyes eljárás. Nem annál inkább, mivel az osztrák törvénynek legmerevebb kényszer rendszere mellett is, ott a hol az örökös az örökséget feltétlenül, leltárjog kedvezménye nélkül fogadja el, a hagyatéki leltározása ki van zárva; és mert a leltározás által annak, a ki a hagyatékban közvetlen örökösödésre van hivatva, gyakran oly sérelmek okoztatnak, a mit nem indokolhat azon eshetőség, hogy a leltározás talán valamikor, ha t. i. az ezuttali örökös vagy annak valamely utóda leszármazó örökösök és végrendelet nélkül hal el, ha az öröklött vagyont életében el nem költi, s ha a későbbi leszármazók törzséből örökösödésre hivatott felmenő vagy oldalrokon nem leszen, ezen leltarra és becsülevélre, mint bizonyítékra szükség lehetend.

Folyt. követk.

Teleszky István.

Természettörvények és jogi formák az államéletben.

III. Az állami személyiség.

Az állami személyiség kettős jelleggel bír; a természettörvény szempontjából organismus; a jogi formák szempontjából jogi személy.

Az állami személyiség organicus volta azon természeti szükségképiségből származik, mely szerint az eszmék csak akkor valósulnak, ha élnek; az állameszmény is tehát kell, hogy éljen; a mi pedig él az organismus.

De a tapasztalás is bizonyítja az állam organicus minőségét, bizonyítja egyfelől az államok hatalma és dicsősége, mely a szerves élet törvényei szerint jött létre, bizonyítja másfelől gyászos események hosszú láncolata, melyet a szerves élet törvényeinek megsértése okozott, intő példaul, hogy idealistáknak kell ugyan lennünk, az az: szakadatlanul az ideálra törekednünk, de hogy az ideál megvalósítása évezredek műve, s kik bár a legmeg-

¹ Lásd UNGER I. Die Verlassenschafts Abhandlung in Oesterreich ein Votum für deren Aufhebung Wien 1862.

² Lásd Entwurf eines Gesetzes betreffend der Erwerb einer Erbschaft. Wien 1867

³ Lásd az örökség és hagyomány birtokbavételéről s az ezzel kapcsolatos jogviszonyokról szóló törvényjavaslatot és indoklását.

czáfolhatlanabb igazságot idő előtt akarták megvalósítani (idealisták ezen értelemben) maguknak és másoknak csak szerencsétlenséget és nyomort okoztak a képzelte boldogság helyett.

A törvényhozás és kormány említett, logikailag rendező befolyása, mely az államnak az épületszerűség jellegét kölcsönzi, ép úgy alá van rendelve az állam organicus lényegének, mint ugyanazoknak az eszmény megvalósítása végett tett lépései. A legremekebb logikai mű is káros hatású, ha a történeti előzményektől függetlenül, abstract álláspontból hozatik létre.

Hogy az államban a mechanizmus jelenségeit is föltaláljuk, kétségtelen; de nem azon értelemben, mintha a mechanizmus önállólag, mint valamely gyárban a gépeknél fordulna elő, hanem inkább az állam mechanikus jelenségei merőben alárendelik az állam organicus életének. Ily értelemben mechanizmus minden organismusban van. Pl. ha kezemet fölemelem, a gépek törvényei alkalmazást nyernek. Ily értelemben a sziv minden dobbanásában van mechanizmus. Csakhogy itt belső erő teszi hatályossá a mechanizmus törvényeit; ellenben a gépnél külső erő eszközli a mechanizmus törvények szerinti mozgást. — Az államban sem szerepel a mechanizmus jobban, mint bármely más organismusban. A mechanizmus törvényeinek megsértése is vészthozó, nemcsak az államban, hanem mindenütt. Így ha egy fának kinyuló ágán tulsok gyümölcs terem, s ezen ág annak folytán letörik, a mechanikus törvény sértetett meg.

Az államban tehát hatályosak a mechanizmus törvényei, de azért az államot gépnek tekinteni, vagy géphez hasonlítani nagy tévedés. Nagyon könnyű volna államférfiúnak lenni, ha az állam gép volna. Hogy különben a közvélemény az államférfiaktól sokszor azt reméli, vagy követeli, mit egy ügyes gépészről lehet remélni, vagy követelni, az tény; de az is tény, hogy az ily követelést, vagy reményt a történet mindig meghiúsítja. Lángész, erély és jóakarát is csatát vesz, ha a természet törvénye ellen küzd. Néha azonban az organicus erő, mely az államban létezik, az államférfiúi lángészt is pótolja; a közvélemény ilyenkor sem mulasztja el lángésznek nevezni azt, mi nagy részben a természetes fejlődésnek talán évszázadokon át megért gyümölcse volt. Akkor is az organicus erő mutatkozik, mikor ily erőben még gazdag államok nagy szerencsétlenségek után romjaikból kiemelkedve, új virágzásnak indulnak, például Róma a gallok pusztítása után, hazánk a tatárjárás után. Egy összezuzott gépet senki sem tud többé összeállítani.

Az állam organicus lényege a történetben kézzelfoghatólag nyilatkozik; nem szabad ezen organicus jelleget a mysticismus szellemében fölfogni; hanem létezésének ezerféle concrét alakjaiban és ezek összefüggésében kell tekinteni. A politikai természettörvények a világtörténet törvényei; s így ha az állam definitiójában annak szerves jellegét kiemeltük, ezzel az államot, mint történetileg élő és fejlődő lényt világitottuk meg.

FRANTZ szerint a történet nem organismus, mert

nem befejezett. ¹ Ezen állítással szemközt a következőket hozom föl. A történet is bizonyos értelemben befejezett, annyiban t. i., mennyiben bármely más organismus fejlődésének egy bizonyos phasisában; pl. a virág befejezett egész, bár később átalakul gyümölcscsészé. Így a népvándorlás kora is — hogy egy példát említsek — magában befejezett egész, melyet csak mint ilyet lehet tanulmányozni, bár előzményei régibb időkben vannak, hatásai mai napig léteznek, azaz nem egyéb az mint a világtörténet nagy organismusának egy nyilatkozata, az emberiség történeti életének egy alakja. Hogy a külső események (faits matériels, visibles, mint Guizot azokat nevezi) melyek évszám és helyhatározás által megjelölhetők, pl. csaták, magukban véve organismust nem képeznek, az bizonyos. De vajjon e külső eseményekben áll-e a történet? A történetet külső események pusztá halmazának tekinteni annyi, mint az államot emberek pusztá sokaságának nézni. Ha a történet nem volna organismus, melynek szükségképi törvényei vannak, akkor a szabadság uralkodnék abban kizárólag; akkor nem vérzenék soha a honfi sziv föltartóztathatlan enyészete fölött; de akkor a történet nem is javíthatná ki az emberi önkény és rövidlátás által okozott bajokat.

Nemcsak a belső államélet, hanem a nemzetközi viszonyok is szerves fejleményt, azaz: organismust képeznek, tehát az államok külső élete is szerves jellegű. A világtörténetben, mint szerves egészben az emberiség folytatja politikai életét. Az egyes államok az emberiségi egésznek fejlődési alakjai; annyi értékkel bírnak, a mennyire az egészet politikailag többé vagy kevésbé tiszta kifejezésre hozták; érezzük ezt, midőn oly intézményekről lelkesedéssel szövelünk, melyek ma anachronismust képeznének, de saját korukban a haladás közvetítésére legalkalmasabbak voltak; Sparta, Athene, Róma iránt nem ezeknek intézményei magukban véve, hanem az emberiségi érdekek keltenek vonzalmat lelkünkben.

S hogy az emberiségi politikai élet, mint szerves fejlődés csakugyan folyamatban van, annak bizonyítása végett elég utalni a lassú, de föltartóztathatlan haladásra. Bármily szomorú is a mai nemzetközi jogállapot, mégis mily magasan áll az ó-kor legműveltebb népeinek ide vonatkozó elvei fölött; «adversus hostem aeterna auctoritas esto» mondotta a tizenkét táblai törvény. A nemzetközi viszonyok és a belső államélet közti szoros összefüggés folytán a szerves minőségnek az egyikre nézve történő tagadása azt a másik tekintetében is kizárja. Ha az egyénre nézve áll, hogy: «unus homo nullus homo», az államok tekintetében is bizonyos, hogy ezek nem elszigetelve és egyenkint, hanem karöltve és együttvéve inkább képesek emberiségi hivatásukat betölteni. Ezen solidaritást a világtörténet menete hozza magával. Egykor a jogállapot a családtagokra szorítkozott, azonkívül a vérboszu uralkodott. Később a hűbéri kapocs és városi Gilde alakjában a joguralom a nem rokonokat is átka-rolta, tehát a családnál szélesb körre terjedt, bár e körön

¹ Idéz műve 37. l.

kivül a magánháború divatozott. A modern állam véd szárnyai alatt milliók és milliók örvendenek közös jogállapotnak. Vajjon az utolsó lépés felett, a nemzetközi jogállapot felett kétségbeessünk-e. Vajjon távolabb vagyunk-e ettől, mint a vérboszu a modern államtól. A nemzetközi joguralom nemcsak bölcsészeti eszmény, hanem fejlődésére nézve a történet menete által megerősített tényleges igazság. Hadd vádoljanak bennünket ábrándozással azok, kikre nézve a jelen szűk börtönhöz hasonlít, melynek falain túl nem látnak, kik a vízcseppet ismerik csak, melyet létökkel betöltenek, s a hatalmas folyamnak, a világtörténetnek föltartóztathatlan, és évezredek óta következetes irányát, mely oly nagy dolgokat alkotott, mesének tartják. A szerves fejlődés erősebb, mint önkény, rövidlátás és kislelkűség.

Az állam mint szerves egész bir öntudattal. Minden szerves fejlődésnek ugyanis legmagasb phasisa az öntudat. S így ha az állami személyiség az állami öntudaton alapszik, akkor épen az organismus eszméje az, mely az állami személyiségre vezet. E tétel nem ellenkezik az állam individualis jellegével; valamint más részről bizonyos, hogy az állam lényege nem annak individualis vonásaiban áll; ha az igaz volna, akkor valótlan lenne azon állítás; hogy az emberiség minden jótevői idealisták voltak; mert a hol az individualis absolut, ott az idealis ki van zárva. Az individualitas mint az eszményinek alakja, nagy szerepet játszik ugyan, s a politikusra nézve döntő fontosságú, mindazáltal nem ellenkezik az organicus jelleggel. Azon államok voltak organicus erőben leggazdagabbak, melyek leginkább ragaszkodtak nemzeti saját-ságaikhoz, azaz: emberiségi hivatásukat nemzeti alakban töltötték be.

Az állami személyiség másik oldala abban áll, hogy az jogi személy. Ezt a természettani iskola tagadja, szerinte az állam természetes személy, mert a természet és nem a szabad akarat műve az.

Az állam keletkezésére nézve a természetes fejlődés és az akarat látszólagos ellentéteit kiegyenlíteni már megkísérlettük. A mondottak az állami személyiség lényegére is kihatnak. A jogiszemélyiség az akarat hatályát tünteti ugyan föl, de valamint az akarat nem ellenkezik a természet törvényeivel: úgy a jogi személyiség sem a természetes fejlődéssel. A természetes államfejlődésnek nem logikai következménye a természetes személyiség. Az ember természetes személy, mert személyisége a természetetörökön közvetlenül alapszik; az állam jogi személy, mert az emberi öntudat által keletkezik.

Az állami személyiség nem természetes, hanem tényleges személyiség, azaz: nem pusztán jogi képzelet; mert az államnak öntudata van, mely az által keletkezik, hogy millióknak gondolata egy nagyszerű gondolatban egyesül. Innen a közszellem, innen a hazafias lelkesedés. Az állam tehát nem tartozik a képzelt személyek közé; személyisége valóban létezik, de nem mint a természet koronája, hanem mint a civilisatio koronája. Természetes fejlődéssel biró, de nem természetes, hanem jogi személyiség.

Minden jogi személyt a civilisatio alkot. Teljes barbarismus mellett nincsen jogi személy, és állam sincs. Az ember természetes személyisége pedig, ha mindig elismerésre nem jut is, azért lényegére nézve azonos a civilisált és barbar állapotban.

Némelyek az államot annyira megfosztják a civilisatio minden attributumaitól, a nyers erőknek az államban oly szerepet adnak, hogy elméletek teljeseése esetében a legprimitívebb természeti állapotnál egyéb alig maradna.

Az állam jogi személyiségének gyakorlati hordereje van. A physikai személy alkatrészei a természet kényszerűsége alapján hódolnak az egésznek. Ellenben az állam alkatelmei önálló személyek, kiknek mindenike bir az államétól eltérő érdekekkel; de kiknek mindegyike kell, hogy egyéni érdekeit az egésznek alárendelje, hogy javainak egy részét az államnak áldozatul hozza, sőt életét is előforduló esetben föláldozza. Ez nem az állam physiologiai oldalából eredő természettörvény, hanem az öntudat törvénye. E tekintetben nem physikai kényszerűség, hanem az államnak a polgárok iránti jogai, s a polgároknak az állam iránti kötelességei szerepelnek. De ha az állam nem jogalany, akkor e jogok, e kötelességek semmi alappal sem birnak. Jogalany pedig csak mint jogi személy lehet az állam; mert az öntudatlan természet azt nem ruházta föl személyiséggel. — A polgárok szellemi és anyagi jóléte főleg a mai államnak hatalmas erőforrását képezi; Sparta módjára vas pénzzel ipar és kereskedelem nélkül a modern állam nem élhet. De az említett jólét csak tárgyilag véve erőforrás. A polgárok azon gondolata, hogy jólétük az állammal összefügg, nem erős, és az államhoz nem illő garancia. A garantiát a hazafi érzelm, a culturmissio öntudata, és az ezerti lelkesedés adja. Ha valamely állam kereskedelmi intézetté sülyedt, elvész mint Karthago, vagy szabadságát veszti, mint az ókori Róma. Az állam az egyént, részint mint az emberiség tagját, részint mint magának az államnak tagját karolja föl; az első szempontból a jogállapot végett az utóbbi szempontból saját organismusának egészséges fejlődése végett. De az állam az egyént föl is áldozhatja saját világtörténeti hivatásának. Ép oly téves, mint veszélyes azon tan, mely az államok érdemét a polgárok jóléte szerint mérlegeli. Epicuri tan ez akármely irányban fejlesztjük; ezen tan tartalmat ad a communis-musnak, míg ROUSSEAU individualismusa annak alaki oldalát képezte ki. Miután korunk a büntetőjognak nemcsak kegyetlenségét, hanem erélyét is a humanismus áradásaiba fojtotta, vajjon az államok kulturai hivatása is sentimentalismus, sőt önző és érzéki tanok áldozatává legyen-e?

Ha az államot nem az egyesek haszna tartja fön, akkor csak az egyesek kötelessége tarthatja azt fön. E kötelesség az államnak mint jogi személynek eszméjéből folyik; e kötelesség nem úgy terem mint az erdők vad rózsája, hanem az ész és akarat műve.

(Vége.)

Dr. Kunecz Ignác,
jogtanár.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A kir. ítélő-táblánál a pótbirói intézmény.

A budapesti kir. ítélő-táblához nem rég egy pótbiró nevezetett ki. Ha az igazságügyminiszter úr a pótbirói intézményt valóban fõntartani akarná, ebbéli eljárása csak helyeselhetõ volna annál inkább, miután a fokozatos birói fizetés behozatalát czélzó törvényjavaslat sympathiára nem talált, *így* legalább a kir. ítélő táblánál a pénzügyi szempont is volna tekintetbe vehetõ, mely szempontnak ugyan a jó igazságszolgáltatás érdekében tulnyomónak lennie nem szabad, de az a jelenlegi pénzviszonyok mellett még sem mellõzhetõ.

De helyeselhetõ volna ez intézkedés az igazságszolgáltatás érdekében. Kíváncsok, hogy a kir. ítélõtáblák biráinak egy része pótbirákból álljon, — e pótbirák az e. f. kir. törvényszékekhez, járásbíróságokhoz beosztott azon bírák sorából volnának kinevezendõk kik tudományos képzettségük által kitűnnek, és több évi birói gyakorlatban képzettségüket érvényesíteni is tudták. Az ily képes és képzettségű birák a kir. ítélõtáblákhoz beosztatván, ugyanott azon helyzetben vannak, hogy maguknak további tapasztalatokat, ismereteket szerezzenek. Pótbirói rangfokozatuk által azonban önmagában véve, a rendes birói állomásra még jogot nem szereznek, bizonyos sorrend megtartásáról, ott hol qualificatio kívántatik, szó nem lehet, — a kir. törvényszékeknél vagy járásbíróságoknál lévõ öregebb, jelesebb bírák általuk háttérbe nem szoríttatnának, és azoknak kir. ítélő táblai rendes bírakká leendõ elõléptetésök, úgymint eddig, továbbra is fõntartatnék.

A pótbirói intézménynek ekképi fõnhagyása, illetõleg életbeléptetése mellett, mód és alkalom adatik a fiatalabb és tehetségebb biráknak arra, hogy magukat minden tekintetben tökélyesbítsék, — elméletileg, mert nagyobb városokban a jogi munkák megszerzése könnyebb, olcsóbb és azzal a kiképeztetésre való alkalom is könnyebb, — gyakorlatilag, mert az e. f. kir. bíróságoknál több évig sikeresen mûködvn, alkalmuk volt, a peres és perenkívüli eljárás minden stadiumában tapasztalatokat gyűjteni, a kir. ítélõtáblákhoz való beosztásuk által pedig, az oda fõlbebeztet különbözõ, többnyire nehezebb jogeseteket másodbiróilag megvizsgálván, a perek érdemleges elintézésében kitűnhetnek, — és mint-hogy a pótbiráknak a rendes birói állomásra semmi elõjoguk nem volna, ezen jog megszerzésére a beosztott munkáknak jelesebb feldolgozása, rendkívüli szorgalom kifejtése által törekednének.

Ezzel eléretnék az, hogy büszkén mondhatnók, hogy a kir. ítélő-táblánál nem csak a szorgalmas, hanem minden tekintetben képzett és képes bíránk vannak.

Pénzügyi, de fõleg igazságügyi tekintetek kívánják tehát, hogy a pótbirói intézmény fõntartassék, kiterjesztessék és a fõntebbiek szerint életbeléptetessék.*

Dr. Neuberger Ignác,
kir. járásbíró.

A jogügylet érvényességéhez megkivántató közjegyzői okiratot mennyiben pótolja a kir. járásbíróság által felvett okirat?

E lapok f. é. 6-ik számában közöltük azon érdekes jogesetet, mely szerint M. Antal bars megyei bisztricsényi birtokát D. Péternek eladván, az adásvételi szerződés — mivel az eladó vak volt — az illetékes nyitra-zsámbokrétii kir. járásbíróság által jegyzõkönyvileg vétetett fel, a jegyzõkönyv a járásbíróság hivatalos pecsétjével ellátatott, s végül a bírósági igtatókönyvbe 5284/75 sz. a. bevezetettvén, a vevõnek hiteles alakban kiadatott.

Midõn az ezen jegyzõkönyvileg felvett adásvételi szerződés alapján a vevõ a tulajdonjog telekkönyvi átíratása végett kérvé-

nyét beadta, az eladó M. Antal meghalt, és pár nap mulva a nyitrai kir. törvényszék következõ végzést hozott:

«A tulajdonjog bekebelezésére irányzott kéret az 1874: 35. t. cz. 54. §-ának d) pontja és a 75. §. valamint ebbõl kifolyólag a telekkönyvi rendt. 69. §-a alapján megtagadtatik; mert a kéret alapjául szolgáló okmány, *mint jogérvénytelen* a tulajdonjog bekebelezése vagy elõjegyzésének alapjául nem szolgálhat.

Az eljáró elsõ fokú bíróság tehát azon szempontból indult ki, hogy miután a közjegyzõi törvény idézett pontjai a vakok által kötött jogügyletek érvényességéhez megkivánják, hogy azok közjegyzõ által vétessenek fel, — a kir. járásbíróság által felvett ily okirat a közjegyzõi okiratot nem pótolhatja.

E lapok f. évi 6-ik számában bőven megvitattván ezen elvi kérdést, ismétlésekbe nem akarok bocsátkozni, hanem a felsõbb bíróságaink vonatkozó határozatait közölni.

A budap. kir. ít. tábla 1876 évi márczius hó 29-ik napján 13.801. sz. a következõ végzést hozott: «A neheztelt elsõbíróági végzés megváltoztatik és a 1875 november 29-én Bisztricsényben M. Antal mint eladó s D. Péter mint vevõ közt kötött, — a nyitra-zsámbokrétii kir. járásbíróság elõtt jegyzõkönyvileg felvett adásvételi szerződés alapján, — a bisztricsényi 2 etc. sz. a. foglalt, s M. Antal nevén álló ingatlanságokra nézve a tulajdonjog D. Péter részére bekebelezettni rendeltetik. — Mert a hivatkozott szerződés a bekebelezésre megkivántató minden törvényes kellékkel el van látva, és mert ezen bíróság által jegyzõkönyvileg hivatalosan s formaszerûen felvett szerződés teljes hitelességgel bir, — az tehát amennyiben 1875 évi nov. 29-én, azaz akkor, midõn az A. a. okirat keletkezett, Nagy-Tapolcsányban közjegyzõi állomás nem volt rendszerezítve, a jogügylet érvényességére nézve az 1874, 35 t. cz. 54. §-ában elõírt közjegyzõi okiratot ugyanazon törvény 214 és 25. §§-ai értelmében teljesen pótolja.

A m. kir. Curia mint legfõbb ítélõszék 1876. jul. 12-én 6565. sz. a. több rendbeli törvényes örökösök és a netaláni ismeretlen örökösök részére hivatalból kinevezett ügygondnok részérõl közbevetett felfolyamodás folytán következõleg végzett:

«Tekintve, hogy azon szabálytalanság, miszerint a folyamodó által felmutatott jegyzõkönyv folyamodónak eredetben kiadatott, a bekebelezés elrendelését nem gátolhatja, s hogy ezt az illetõknek annak útján orvosolni szabadságukban áll, a budapesti kir. ítélő tábla végzése indokolásánál fogva helybenhagyatik.

Kajuch József,
h. ügyv. orszgy. képviselõ.

Felelõs szerkesztõ: Dr. Dárdai Sándor.

Felhívás. Elõfizetõinknek tetemes szaporodása folytán a III-dik évnegyedben megjelent számok teljesen elfogyván, az újabb megrendeléseknek nem tehetünk eleget. Fõlkérjük ezért azon t. cz. elõfizetõket, kik e számokat eladni hajlandók, hogy ezt kiadó-hivatalunkkal tudatni sziveskedjenek.

Kiadó-hivatalunk a III-dik évnegyedbeli számokat teljes értékben is visszaváltani hajlandó.

A «Jogtud. Közlöny»
kiadó-hivatala.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhetõ:

A MAGYAR VÁLTÓJOG KÉZIKÖNYVE. Az 1840. XV. tczikk I. r. és az 1844. VI. tcz., különben az ezeket kiegészítõ rendeletek alapján, különös tekintettel a felsõbb törvényszékek elvi megállapodására. Irta: *Apáthy István.* Második kiadás. Füzve 2 frt 40 kr.

*Nem látunk ugyan consequentiát abban, hogy az intézménynek elvileg történt eltörlése mellett újabban pótbirák nevezetnek ki; de ha az elsõ fokú bíróságoknál is a fokozatos fizetés hozatik be és a curiai bírák fizetésében is fokozatnak van helye, — akkor elvileg alig lehet kifogást tenni a kir. táblai pótbirói intézmény ellen; de csak úgy, hogy az a rendes táblai birói állás fokozatát képezze, mert a czikkirõ ur által ajánlott ugynevezett «szolgálati beosztás» — ellenkeznek bírósági szervezetünk sarkalatos alapjával. Szerk.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt
negyedévre ... 3 : A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Képviselői napi díjak- és lakbér-illetményekre intézett végrehajtás az összeférhetlenség szempontjából. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — A keresked. jog egysége a magyar korona területén, különös vonatkozással a német birodalmi keresk. főtörvényszékre. Dr. Nagy Ferencz urtól. — A büntetőjogi elévülésről, tekintettel az új magyar fenyítő-törvényjavaslatra. Friedmann Arthur ügyvéd urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Képviselői napi díjak- és lakbér-illetményekre intézett végrehajtás az összeférhetlenség szempontjából.

Az 1875. I. t. cz. 4. §. b) pontja szerint az országgyűlési képviselőséggel össze nem férő helyzetbe jut azon képviselő, kinek napi díjára vagy lakbér-illetményére valamely jogérvényesen megítélt követelés erejéig kielégítési végrehajtás intéztetett, ha a birói zár a foganatosítás napjától 3 hó alatt föl nem oldatott.

Legujabban egy képviselő részéről törvényjavaslat nyújtatott be, mely szerint az idézett törvényrendelet hatályon kívül volna helyezendő, és a képviselők említett díjai és illetményei végrehajtás alá többé nem eshetnének.

Ezen törvényjavaslat ellen nem kimerítő érveket fölhozni, hanem csak egy észrevételt tenni szándékunk jelen sorokban.

A képviselői állás lényege szempontjából lehet csak e kérdést alaposan eldönteni. Ezen állás nem hivatal ugyan, de a hivatali állással összehasonlítás élénk világot vet arra. Ezen összehasonlítás nemcsak elméleti, hanem gyakorlati tekintetben is talán indokolt, ha meggondoljuk, hogy igen sokan vannak, kik a képviselői díjak és illetmények indítványozott végrehajtási mentességét a hivatalnoki fizetések hasonló mentességével összehasonlítják. Mindkét kérdés nem magánjogi, hanem politikai és közjogi szempontból dönthető csak el. A méltányosság és humanitásnak sincs itt nyomatéka; határoz az állami érdek.

Történetileg a hivatali szervezésben két nagyjelentőségű irány fejlődött ki. Az egyiket eredetére nézve francziának mondhatni, bár napjainkban már ugyyszólván bölcsészeti alakot öltött, és emberiségi momentum. Ezen irány szerint a hivatali függetlenség garantíája abban kerestetett, hogy a hivatalnok a társadalmi élettől bizonyos fokig elszigeteltetett, a társadalomból bizonyos fokig kiragadtatott, s annak fizetése mintegy önálló társadalmi viszonyná tétetett. Ezen eljárás sokban megfelel korunknak, melyben a munka és szakképzettség önállósága mindinkább érvényre jut, és a személyes szabadság nincs többé földgöngyhöz kötve. Említettük,

hogy eredetére nézve franczia; ezen ország középkori speczialis viszonyainak természetes eredménye. Ugyanis a középkori Franciaországban a királyság és a feudális urak évszázadokon át nehéz harcokat vívtak nemcsak a csatamezőn, hanem a kormányzat és törvénykezés körében naponként. E harcban a királyság legfőbb támasza a hivatalnoki kar volt. Nagyon természetes tehát, hogy a hivatalnokokat a feudális társadalomtól el kellett szigetelni. Így fejlődött ki azon hatalmas testületi szellem, mely a franczia hivatali arisztokrátiát s annak élén a párisi parlamentet nemcsak lefelé, hanem fölfelé is, XIV. LAJOS lovagkorbácsa és a «maison du silence» daczára, erőssé és bizonyos fokig függetlenné tette. Korán fölismertetett az elszigetelési politika előnyössége. Már IX. LAJOS megtiltotta a baillif-eknek a hatóságuk alatt levőktől kölcsönözni. Ők saját kerületekben ingatlant nem szerezhetek, sőt onnan nem is házasodhattak.

Napjainkban oly hivataloknál, melyek tekintetében előtérben a szakképzettség és mindennap szakadatlanul folytatandó rendszeres munka állanak, helyén van a társadalmi elszigetelés, és alkalmaztatik is legnagyobb mértékben a *biráknál*; de helyén van az bizonyos fokig más hivataloknál is. Az ily elszigetelésnek természetes következménye a hivatali fizetésnek részben, vagy egészbeni mentessége a végrehajtás alól; mert a fizetés önálló, azaz: a többi társadalmi viszonyoktól független társadalmi jellegét csak így nyerheti el. Egyedül az állam érdeke, és nem magánjogi elvek döntők e részben, mert a hivatali fizetés végelemzésben az összeség érdekében van megállapítva, tehát ennyiben közjogi mozzanat.

Habár a most kifejtett hivatal szervezési elvek napjainkban nemcsak a közvéleményben uralkodnak, hanem gyakorlatilag is a hivatalok tulnyomó részére méltán alkalmaztatnak, mégis kétségbevonhatlan tény, hogy a világtörténetben sokkal nagyobb szerepet játszott azon hivatalok kategóriája, melyeknél a hivatali függetlenség és részrehajlatlanság, sőt a kellő gyakorlati ismeretek létének garantíája a társadalmi függetlenségben, a társadalommal összeköttetésekben, tehát nem az állam által mesterségesen, tudniillik a fizetés alakjában létrehozott, hanem maguknak a társadalmi viszonyoknak természetes fejlődése által keletkezett önállóság és függetlenségben kerestetett. Rómában, a politikai tapintat classicus hazájában, a hivatalok rendszerint előkelő és gazdag családok birtokában voltak. MOMSEN, kit a demokratia ellenségének bizonyára senki sem mond, ki a római nepotismus bűneit lángeszének egész hatalmával ostromozza, így nyi-

latkozik e tárgyra nézve gyönyörű munkájában: «Die Ausschlissung der Aermeren vom Regiment war freilich durch die Verhältnisse geboten. Seit Rom ein rein itali-scher Staat zu sein aufgehört und die hellenische Bildung adoptirt hatte, war es nicht länger möglich einen kleinen Bauersmann vom Pfluge weg an die Spitze der Gemeinde zu stellen.» Ne feledjük, hogy a néptribunok plebejusok voltak ugyan, de mindig előkelő plebejusok.

A hivatali szervezés ezen irányra nagyszerűen kifejlődött Angolországban, hol ép úgy mint Rómában, a politikai kérdéseket nem in abstracto, hanem egyéniségek szerint tekintik, hol ép úgy mint Rómában az arisztokratia szilárdságát a democratiai mozgékonyssággal egyesítette a nemzet politikai érzéke.

Hazánkban is egykor a társadalmi állás volt döntő a hivatalok betöltésénél, mely társadalmi állásnak súlypontja természetszerűleg a jó birtokos minőségben volt.

Midőn egyfelől kerüljük azok anachronismusát, kik a most felsorolt jelenséget az emberi jogok szempontjából még a multa nézve is elítélik és a hajdankort azonnal sötét jogtapodással vádolják, mihelyt annak politikai fejlődése a ma uralkodó elméletektől eltér, ugyanakkor kerüljük azon másik anachronismust is, mely abban állana, ha napjainkban *szabályul* állítatnék föl, hogy a hivatalok betöltésénél legfőbb nyomaték nem a szakképzettség és munkaképességre, hanem a külső társadalmi viszonyokra legyen fektetve. Kivételképp azonban napjainkban is fordulhatnak elő oly hivatalok, vagy hivatal-szerű állások, melyek betöltésénél a társadalmi viszonyok döntenek; mint ezen eszme a békebiróságokról törvényjavaslat indokolásában épen most kifejezést nyert: «a békebirói teendők ingyenes teljesítésének megállapítására okúl részint az állam nehéz pénzügyi viszonyai, részint azon cél szolgálta, hogy a békebirói tiszt kereset-módnak ne tekintessék, és oly egyének részvéte biztosítottassék, kik e tisztok teljesítésére elegendő idő, képesség és vagyonnal birnak.»

Az ily hivatalok lényegéből folyik, hogy nemcsak az azokkal netalán összekötött fizetés vagy más anyagi előny végrehajtás tárgyát képezi, hanem az ily végrehajtás magának a hivatalnak vezérelveit sértvén, szükségképp a hivatali állás elvesztésére vezet.

Nagy kerülő utat tettünk; de tettük azt azért, mivel a szóban forgó kérdések csak együtt és *egymás mellé* helyezve dönthetők el.

A népképviselőt a nemzeti cultur-egésznek hű visszatükrözése, élő képe. Evégett szükséges, hogy az egyes képviselők a nemzeti társadalommal összeköttetésben legyenek; szükséges, hogy ezen összeköttetés *élő és egészséges* legyen. Az élő összeköttetést semmiféle szakképzettség nem pótolhatja. Az összeköttetés nem egészséges, hol a napidíjak állandó lefoglalása szomorú képét az egyéni gazdasátnak tárja elé.

A képviselői állás tehát nemcsak nem hivatal, hanem **egyenes ellentéte** azon hivataloknak, melyeknek elvét a társadalmi *elszigeteltség* képezi. Tehát azon okok, melyek ezen hivatalok tekintetében a fizetést végrehaj-

tástól mentesítik, a képviselői napi díjakra nézve teljesen hiányoznak. Hova vinne az, ha ezen okokat a képviselő állására érvényesnek és alkalmazhatóknak tekintenők. Hiszen ezen okok az elmozdithatlanság elvét, vagy az életfogytiglani alkalmazást is maguk után vonják.

Ellenben a képviselői állás ugyan nem hivatal, de a hivatalok, vagy hivatalszerű foglalkozások azon második köréhez, melynek elve a társadalommal összeköttetés és ezen alapuló társadalmi önállóság, sokban hasonlít. A mely okok tehát ezen utóbbi hivatalokra nézve megengedik a hivatallal járó anyagi előnyök lefoglalását, és parancsolják ily esetben a hivatal elvesztését, azok a képviselői díjakra és az összeférhetlenség megállapítására is irányadók. Sőt a képviselőnél a társadalmi állás még lényegesebb, mint az említett hivataloknál, tehát azon okok is hatályosabbak.

Félreértés elkerülése végett még megjegyezzük, hogy a fentiekkel egyáltalán *nem* akartunk bármily csekély passiv — választási census mellett szót emelni. Vannak dolgok, melyeket nem a törvénynek, hanem a nép politikai érzékének kell megvalósítani. A társadalmi önállóság mai nap ezerféleképp alakul, és annak általános föltételeit előre meghatározni nem lehet. De igen is lehet egyes, minden kételyt kizáró állapotokat megjelelni. Egészen más az, ha igenleges feltételek mindenkire nézve megállapíthatnak, és egészen más, ha nemleges feltételek kivételképp fölállíthatnak. Az elsőnek **qualificatio**, az utóbbinak **incompatibilitás** a neve.

Az is előfordul, hogy kitünő tehetségek, és szilárd jellemek esnek az incompatibilitás áldozatául. Ámde két baj közül mindig a kisebb választandó. Nincs oly lángész, mely helyrehozhatná a népképviselőt vezérelvein ejtett csorbát.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

De a hivatalból való leltározás és becslés sem képes azon bonyodalmakat igazságosan elhárítani, a melyek az ági örökösödésből kifolynak. Két eset lehetséges ugyanis. Vagy a későbbi örökösödési esetek megnyitásával a leltár és becslevél ellenébe is megengedtetik a korábbi örökösödések vagyonállagának és becsértékének más bizonyítékokkal való beigazolása, vagy pedig nem. — Ha e bizonyítás meg nem engedtetik, akkor ebből a legérzékenyebb jogsérelmek fognak következni; mert a ki az életet ismeri, az könnyen be fogja látni, hogy az ilynemű hivatalból felvett leltárak és becslések, melyeknek keletkezésekor még tudni sem lehet, hogy kinek igényei fognak e leltár és becslésre alapíttatni, s így a talán még életben sem levő érdeklettek az eljárást még csak nem is ellenőrizhetik, a valóságot a legtávolabbról sem közelítik meg. Ha az örökösödésre hivatottaknak más ok miatt érdekében nem állana az örökségnek állagát s értékét lehetőleg kicsinek tüntetni elő; egymagában az örökösödési százalék alul való menekvés, — mint a tapaszt-

talás megczáfolhatlanul mutatja — elegendő arra, hogy a hagyaték egyrésze a leltározás alul elvonassék, az elnem vonható résznek becsértéke pedig a valódi érték-től igen eltérő csekélységben állapíttassék meg. Ha tehát a törvény az ági örökösödést fogadná el, s mégis az ezen örökösödési rend szerint az örökösödsre hivatott-nak nem az ő családjáról leszármazott egész vagyont, hanem annak csak azon töredékét illetőleg becsértékét juttatná, melyet az előbbi örökösödések alkalmával felvett leltárak és becslevelek előtűntetnek: akkor ez egyrészt a legérzékenyebb sérelem lenne, másrészt pedig azt eredményezné, hogy azon cél, melyet a törvény elérni akart, csak részben, nem egyszer csak igen jelentéktelen részben éretnék el. — Ha pedig a leltár és becslevél ellenében az ellenkezőnek beigazolása megengedtetik: akkor az előzetes leltározás és becslés daczára is minden bizonyíték alkalmazható fogván lenni, a perek bonyodalmi legkevésbé sem lesznek elhárítva. — Mind ezekhez hozzájárul, hogy azon vagyonok, melyet az örökhagyó vagy annak valamely elődje nem örökösödés útján, hanem élők közötti átruházás által nyert az ági örökösödés elvei szerint szinte azon családra kell hogy szálljanak vissza, a mely családról az örökhagyóra illetőleg elődjére hárultak; már pedig a hivatalból felvett leltárak és becslevelek az ilyenemü nem örökösödés útján áthárallott vagyonokra vonatkozó vitás kérdést semmi esetre sem foghatják könnyebben megoldhatóvá tenni.

A kifejtetteken kívül különösen figyelembe veendő még azon körülmény, hogy ha az alkotandó törvénykönyv akkor, a midőn az ági örökösödési rendet szabályozza, egyszersmind minden azután való haláleseteknél a hagyatékoknak hivatalból való leltározását és becsü alá vételét rendelné is el, ezzel a bonyodalmak a legközelebbi évtizedekre még akkor sem lennének megelőzhetők, ha azon sérelmes intézkedés fogadtatnék el, miszerint a leltár és becslés ellenébe ellenbizonyítás meg nem engedtetik. A közelebbi évtizedekben megnyíló örökségeknél annak igazolására, hogy a vagyon fokozatosan honnét származott, az ezután felveendő leltárak és becsülevelek csak kivételes esetekben lesznek alkalmazhatók; legtöbb esetben egy vagy több nemzedék korára, e század elejére, nem egyszer a mult századbéli örökösödési esetekre kellene visszamenni, hogy az ági örökösödésnek a kitűzött célú annyira a mennyire biztosítani képes azon módzata alkalmazható legyen, melyet a schaffhauseni codex előtűntet. — Ha tehát a hivatalból való leltározás és becslés rendszere azonnal életbe léptetnék is, ennek gyakorlati eredménye csak évtizedek múlva, tehát akkor lenne, a mikor erős meggyőződésünk szerint az ági örökösödés még azon esetben is hatályon kívülé lenne téve, ha a magánjogi codificatio ezen örökösödési rendet még ezuttal fentartandónak határozná; mit azonban mi hinni egyáltalában nem akarunk.

A neuchateli codex szerkesztői is meg voltak győződve arról, hogy a vagyonok eredetének bizonyítása bonyodalmakat szül, pedig mint láttuk, e törvénykönyv intézkedése szerint csak azon ténykérdés dönt, hogy az

örökhagyó vagyonának minő részét honnét örökölte s minő részét szerezte; s e bonyodalmakat az által vélték enyhíthetőnek, hogy az 588-ik cikkben a következő intézkedést vették fel «Tous les biens composant une succession sont reputes biens d'acquêts, jusqu'à preuve contraire» Ámde a vagyonok szerzeményi minősége melletti törvényes vélelem, ha az anyagi igazság árán egyszersmászor a vitás kérdés eldöntésére hivatott bíró szerepén könnyíteni fog is, magát a per bonyodalmát a felekre nézve enyhíteni nem fogja. Az öröklött vagyon azért kutatás tárgya marad, csak hogy a bizonyítás azt fogja terhelni, a ki az e minőségű vagyonokat követeli.

Mindezekből az következik, hogy az ági örökösödésből szükségképen kifolyó bonyodalmak lehető megelőzésére vagy a tisztázás könnyítésére célzó kétes értékű félrendszabályok helyett sokkal helyesebb, az ági örökösödés teljes elmellőzésével, oly örökösödési rendet állapítani meg, mely mellett ilyenemü bonyodalmak fent nem foroghatnak.

Az örökösödés azon kellékének, mely szerint az örökhagyó vagyonjogi viszonyaira vonatkozó általános jogutódlás jellegével birjon, az örökhagyó vagyonának összességébe, s kötelezettségének egyetemébe, nem pedig egyes vagyon alkatrészekbe vagy egyes kötelezettségekbe való belépést tartalmazzon, az ági örökösödés egyáltalában nem felelhet meg. — Az elméleti jogtudomány épen úgy mint a tudomány követelményeihez idomított törvényhozások a szoros értelemben vett örökösödés (általános jogutódlás), és a hagyomány (különös jogutódlás) között határozott válaszfalat huz. Örökös az, a ki az örökhagyó vagyonjogi viszonyainak egészébe, vagy annak az egészre való vonatkozással megállapított hanyadába lép be, a ki a jogokat és kötelezettségeket egészben vagy az egészre való vonatkozással megállapított hanyadrészben örökli; míg ellenben a ki egyes — habár a hagyaték jelentékenyebb részét képező vagyontárgyak vagy jogokban való jogutódlásra hivatik, habár ezen jogutódlás bizonyos teherrel kapcsolatik össze, az nem örökös, hanem hagyományos; az az örökhagyót jogviszonyaiban általában helyettesíteni hivatott jogalanynya nem válik. Alkalmazzuk már most ezen általában elfogadott tételt az ági örökösödésre; és úgy fogjuk találni, hogy az ennek megfelelő örökösödési rend szerint azokat, a kikre az öröklött vagyon mint ilyen a maga egyediségében vagy határozott értékében visszaháromlik, örökösöknek nem, hanem csak ezen külön vagyonokra jogosított hagyományosoknak lehet tekinteni. Például az atyai nagyatyá leszármazóit mint hagyomány illeti azon vagyon, a mely a nagyatyáról az örökhagyó atyára, s erről az örökhagyóra származott; s épen így áll a dolog az atyai nagyanyának, az anyai nagyatyának és nagyanyának leszármazóira vissza szálló vagyonok tekintetében; úgy hogy tulajdonképpen örökösödésnek tárgyát csak az öröklött vagyonon fölül egyéb vagyon, a szerzemény képezné; mert ez tekinthető csupán a vagyonjogi jogviszony azon összegének, mely a különvagyon jelleggel bíró s ennél fogva hagyományoknak tekintendő öröklött vagyonok

levonása után fentmarad. És mert a schaffhauseni codexből idézett törvényes magyarázat tanúsítása szerint a nem öröklött vagyonokba való tulajdonképpen örökösödésre is gyakran ugyanazok hivatvák, a kiket az öröklött vagyon mint hagyomány illet, ezen örökösödési rend mellett elkerülhetlen az, hogy a végrendelet nélkül elhalt örökhagyó után ugyanazon személyek részben mint tulajdonképpen örökösök, részben mint sajátképpen hagyományosok örökösödjének; a mi már magában véve is ellentétben áll azon lehető egyszerű megoldással, melyet a törvényes örökösödés rendén elérni kell; de még inkább összebonyolítja a kérdést ha a hagyatéki terhekre gondolunk. Valjon e terheket az öröklött és nem öröklött vagyonokban való utódlásra hivatottak együttesen viselik-e, s ha igen, minő alapon állapítatik meg öröklési hanyad hiányában azon érték, melynek arányában a terhek a jogutódok között megosztatnak? Vagy talán az öröklött vagyonokban való utódlásra hivatottak mellőzésével a hagyatéki terhek — legalább első sorban csak azokra nehezdednek-e, a kik a nem öröklött vagyonok összegében való örökösödésre hivatvák? A schaffhauseni codex fentebbi törvényes magyarázatában foglalt örökösödésnél előbbi esetben n , o és p külön külön $\frac{2000}{54000}$ részben, q $\frac{18000}{54000}$ részben, k $\frac{6500}{54000}$ részben r és s külön külön $\frac{7500}{54000}$ részben, t , u , v és w pedig szinte külön külön $\frac{2125}{54000}$ részben viselnék a hagyatéki terheket; míg ellenkezőleg ha csupán a szerzeményben való valódi örökösödés hanyad vétetnék alapul n , o és p egyenkint $\frac{3}{48}$ részben, q $\frac{15}{48}$ részben, k $\frac{6}{48}$ részben, r és s egyenkint $\frac{5}{48}$ részben, t , u , v w pedig egyenkint $\frac{2}{48}$ részben lennének kötelesek a hagyaték terheit viselni. — E kérdés magában véve is felette megnehezíti a törvényes örökösödés szabályozását; de a megoldás bármelyik módzata választassék, sokkal bonyodalmasabb leszen az örökösödés és az azzal kapcsolatos teherátzállás kérdése, mintha az ági örökösödés mellőzésével azok, a kik az örökhagyóhoz a természetes családi kapcsolat szerint legközelebb állanak, a vagyon eredetére való minden tekintet nélkül mint tulajdonképpen örökösök hivatnak az öröklésre és a mint a vagyon és jog, úgy a terhek is az öröklési hanyad arányában szállnak rájuk át. Mennyivel gyarapodik a fentebbi bonyodalom azon esetben, ha az öröklött vagyonnal járó öröklött adósságokat is megfelelően elkülöníteni és megosztani kívánná az ági örökösödési alapjára helyezkedő örökösödési törvény; pedig az igazság azt kívánná, hogy így legyen. — Az itt felhozottak bizonyára egymagukban is nyomós érviül szolgálnak arra, hogy az egyszerű jogutódlási rendet lehetlenítő ági örökösödés mellőztessék.

Hivatkozva eddig kifejtett érveinkre, azt hisszük, sikerült elegendően beigazolnunk, hogy az ősiség és hűbériség által uralt vagyonrendszernek megfelelő, ezek betetőzését képező azon ági örökösödést, mely a középkor viszonyainak teljesen megfelelt, ma már fenttartani nem lehet. Az egyéni szabad rendelkezési jogosultság mellett fenttartott ági örökösödés másnak nem tekinthető,

mint a hűbéri jellegű ősiség által uralt magánjogi rendszerből egy összefüggés nélkül való rész megtartásának, mely a mellett hogy a legnagyobb igazságtalanságokra vezet, egymagában, a vele összefüggésben volt többi részek nélkül, nem képes előmozdítani azon célt, melynek a középkorban döntő erővel bíró sulya alatt a hűbériség, az ősiség intézménye kifejlődött. Ha ma tartjuk fent az ági örökösödést, ez csak árnyoldalában fog jelentkezni; fényoldala csak a középkor viszonyai között volt; de e fényoldalt nem elszigetelve, hanem az ősiség s illetve hűbériség eszméje által uralt többi jogintézményekkel való öszhangzatában volt képes feltüntetni. — Az ági örökösödési törvény, mely jó volt az ősiségre alapított kötött vagyon rendszer mellett, nem alkalmazható azon jogrendszerben, melynek jelszava a szabad tulajdon és a szabadrendelkezés. Ugy illik ezen örökösödési rend a modern vagyonrendszerhez, mint a vályogból készült, hajdan nagy kényelmet nyújtó, de elavult s ennél fogva többé nem használható uri lakról levett nádtető az ujonnan épült márványpalotára illenék.

A fentebbiek kiegészítéseül nem tartjuk feleslegesnek hivatkozni azokra; a miket a méltan magasztalt zürichi magánjogi törvénykönyvnek, ezen az ági örökösödést szinte mellőző, s az örökösödés kérdésében az öröklött és szerzett vagyon közötti különbséget ki küszöbölő codexnek jeles szerzője Dr. BLUNTSCHLI Privatrechtliches Gesetzbuch für den Kanton Zürich című munkájában e tárgyban igen jellemzően mond

«Wie nun jedes Individuum seinen Leib (sein Blut) von dem Vater und der Mutter her erhalten hat, und wie in Grossem betrachtet jeder Mensch sein Erbgut von zwei Seiten her, von dem Vater und von der Mutter, von seinen väterlichen Vorfahren und deren Nachkommen einerseits, und von seinen mütterlichen Vorfahren und deren Nachkommen andererseits ererbt hat, so ist es naturgemäss, dass auch seine eigene Verlassenschaft nach diesen beiden Seiten, nach der väterlichen und mütterlichen Seite zurückgehe, wenn man in Ermangelung von eigenen Kindern des Erblässers genöthigt ist wieder zurück zu gehen und aufwärts zu steigen, um den Bluts- und Familienzusammenhang zu bemessen. Eine genaue Ausmittelung der beiden Bestandtheile in der Verlassenschaft, der Nachweis, woher dieses oder jenes Stück gekommen sei, ist nun aber überaus schwierig, weil die Erinnerung an die Herkunft der einzelnen Vermögenstheile sich mit der Zeit verwischt, und das Leben alle diese Theile vielfältig mischt und ändert. Sie ist fast so schwierig, wie die Untersuchung, ob Jemand in seiner Rasse mehr väterliche oder mehr mütterliche Anlagen und Neigungen empfangen habe. Ueberdem wäre eine solche genetische Sonderung im Einzelnen für das erworbene Vermögen nicht massgebend, und wir bedürften für dieses immer wieder eines andern Theilungs-Princips. Daher ist es gerathener, nach dem Vorbild anderer neuerer Gesetzgebungen, insbesondere der französischen und der österreichischen, durch den Grundsatz zweier gleichen Hälften jene Schwierigkeiten abzu-

schneiden, und die eine Hälfte der Vaterseite, die andere der Mutterseite zuzuwenden.¹

Ueberdem ist, eben je beweglicher und veränderlicher das Vermögen geworden, nach einem Menschenalter fast nicht mehr mit Sicherheit zu bestimmen, wie viel in einer Verlassenschaft als Erbgut, und wie viel als Errungenschaft zu erklären sei. Die Streitigkeiten darüber sind an sich höchst widerwärtig, die Familienruhe störend und verwickelt. Es ist daher besser dieselben statt zu veranlassen eher abzuschneiden. Das geschieht, sobald man jenem Unterschiede keine rechtlichen Wirkungen beilegt, denn nur um dieser Willen entsteht hier Familien- und Erbstreit. Man darf das um so eher, als jener Unterschied doch nicht für sich allein entscheidet, indem einerseits die unversehrte Erhaltung des ererbten Gutes doch auch grösstentheils von der individuellen freien Sorge und Sparsamkeit des Eigentümers abhängig ist, und anderseits die Rücksicht auf den Familienverband, und auf die natürlichen Erben nicht aufhört zu wirken, wenn der Erblasser nur errungenes Gut, nicht auch Erbgut besitzt.»²

Folyt. köv.

Teleszky István.

A keresked. jog egysége a magyar korona területén,

különös vonatkozással a ném. bir. ker. főtörvényszékre.

(Vége.)

A szavazás következő rendben történik: Először szavaz a decernens, vagy ha olyan rendeltetett, az előadó; egyebekben a szavazás sorrendje a szolgálati idő szerint határozatik meg, úgy, hogy a legifjabb ülnök legelőször szavaz. Az elnökök legutoljára szavaznak.

Az egyes országok perrendtartásai értelmében a felekkel közlendő ítéleti indokok kidolgozása, a mennyiben azok a tanács öszhatározata által már eleve meg nem állapítottak, a decernens vagy referens által; vagy ha ilyen nem szerepel vagy a tanácsból kivált, egy az elnök által a kidolgozással megbízott más ülnök által eszközöltetik. Ily esetekben az ítéleti indokok végleges megállapítása az ítélet hozatalában részt vett tagok öszhatározata által nem szükséges. A megállapítás inkább a nevezett tagok által kebelükből választandó háromtagu bizottság által is történhetik, melyben az elnöknek és az előadónak okvetlenül részt kell vennie; a harmadik bizottsági tag az elnök által neveztetik ki. Ha a tanács valamely tagja a bizottság által megállapított indokolás ellen felszólal, a megállapítás az ítélet hozatalában résztvett összes tagok határozata által fogatosítandó.

Az ítéletek fogalmazványai mindazon tagok által, kik azoknak hozatalában, az ítéleti indokok fogalmazványai azon tagok által irandók alá, kik azoknak megállapításában részt vettek. Minden ítéletben az annak hozatalában részt vett tagok névleg felsorolandók; ugyancsak az ülés napja is kiteendő, melyen az ítélet hozat-

tott. Az ítéletek egyéb tartalmára nézve az egyes esetekben mérvadó perrendtartások jönnek tekintetbe.

Ha oly jogorvoslat fölött kell itélni, mely magának a kereskedelmi főtörvényszéknek valamely ítélete ellen van irányozva, azon tagok, kik az előbbi ítélet hozatalánál mint előadók vagy társelőadók szerepeltek, az újabb ítélet hozatalában való részvételtől kizárva ugyan nincsenek, előadók- vagy társelőadóknak azonban nem nevezhetők ki.

Az ítéletek kiadmányozása a «német birodalom nevében» történik.

A bir. keresk. főtörvényszéknél az *ügyvédség gyakorlata*ra, különösen a jogorvoslatok felszerelésére vonatkozó cselekmények teljesítésére, valamint a törvényszék székhelyén való letelepedésre, fel van jogositva minden a német birodalom valamely államában vagy Elsass-Lotharingiában állandó gyakorlatra bocsátott ügyvéd. A fegyelmi hatóságot ezen ügyvédek fölött a birói keresk. főtörvényszék gyakorolja az 1873. évi márczius 29-ki bir. törvény alapján. E törvény értelmében joga van az ügyvédtől a gyakorlat jogát elvonni, azonban csakis a bir. keresk. főtörvényszék előtti gyakorlatot. A fegyelmi eljárás az egyes országok törvényei szerint határozatik meg.

Kézbizetések átvételére a felek által egy a bir. kereskedelmi főtörvényszék székhelyén lakó meghatalmazott rendelő. Ha a felek ezt tenni elmulasztják, a kézbesítés posta útján ajánlott levél által történik.

A törvényszéki év december 1-jével kezdődik és november 30-kával végződik. Az általános törvényszünet két hónapon át július 1-től szeptember 1-ig tart. Ezen idő alatt is azonban oly ügyekre való tekintetből, melyek egyes országok eljárása szerint a törvényszünet alatt is elintézendők, a törvényszék két tagja a törvényszék székhelyén vagy oly közelében köteles tartózkodni, hogy egybehívás esetére 48 óra alatt ülés tartathassék. A nyári szünetidőn kívül az elnök csak legfeljebb 8 napra, a törvényszék más tagja, legfeljebb 24 órára távozhatik el szabadság nélkül. Szabadság-idő az elnökre nézve a birodalmi cancellár, a többi tagra nézve az elnök által adatik. Egy hónapnál hosszabb szabadság azonban szintén csak a birodalmi cancellár által engedélyezhető.

A *törvényszék költségei* a birodalmi pénztárból fedeztetnek s a törvényszék összes tagjai és hivatalnokai mint birodalmi tisztviselők huzzák fizetéseiket. Hasonlag a törvényszék bevételei szintén a birodalmi pénztárba folynak. Az eljárási illetékek kiszámítása, valamint az ügyvédek munkadíjainak megállapítása azon ország törvényei szerint történik, melyből az ügy felterjesztett, még pedig azonképen, a mint ezen kivetés fogatosítottatnék, ha az ügy az illető ország legfőbb törvényszéke elé került volna. Bélyeg a bir. keresk. főtörvényszéknél nem jön alkalmazásba, a bélyegilleték részben fizetendő le egyéb eljárási illetékekkel együtt a törvényszék pénztáránál.

A törvényszék *költségvetése* évenként átlag 450,000 bir. mark (225,000 forint arany) kiadást és 50,000 mark

¹ L. i. m. II. kiadás, 4. kötet, 35. és 36. l.

² L. u. o. 125. l.

bevételt tüntet fel; a kiadásokba azonban a törvényszéki épület használati ára beleszámítva nincs. A kiadások legnagyobb részét a személyes illetmények képezik. A törvényszéki tagok fizetései aránylag igen jelentékenyek; így az elnökök fizetése átlag 6,000 tallér (18,000 mark), a törvényszéki elnök azonkívül pótlékot huz. Az ülnökök fizetése 4,000 tallér (12,000 mark), az államügyész-é 3,000 tallér, a titkároké 2,000 tallér. A dologi kiadások közt nagy szerepet játszik a törvényszék könyvtára, mely kereskedelmi és egyéb jogi munkákban, folyóiratokban, gyűjteményekben ritka gazdagságu, s melynek folytonos gyarapítása és kiegészítése anyagi korlátoknak alávetve nincs.

A törvényszék köteles lévén *ügyforgalmáról* évenként a birodalmi cancellárnak jelentést tenni, a legutóbb közzétett jelentésből kiemeljük a következő adatokat: 1873. december 1-től 1874. november végéig beérkezett összesen 1,363 új ítéleti ügy és 97 felszólamlás (Beschwerden). Hátralékban volt 1873. végén 129 ítéleti ügy. Az ítéleti ügyek összegéből — 1,492 — kivált visszautasítás, visszavonás vagy illetéktelenség folytán 45, feldolgozásra maradt e szerint 1,447 ügydarab. Az említett 1,363 új ítéleti ügy közül esik: Poroszországra 673, Bajorországra 110, Szászországra 281, Württembergre 4, Badenre 19, Hessenre 56, Mecklenburg-Schwerinre 37, Szász-Weimarra 7, Mecklenburg-Strelitzre 10, Oldenburgra 9, Braunschweigra 20, Szász-Meiningenre 14, Szász-Altenburgra 4, Szász-Coburg-Gothára 5, Anhaltira 3, Schwarzburg-Rudolfstadtra 2, Schwarzburg-Sondershausenre 3, Idősb águ Reuss-ra 4, Ifjabb águ Reuss-ra 6, Lippére 2, Lübeckre 6, Brémára 15, Hamburgra 36, Elsass-Lotharingiára 34, a consuláris bíróságokra 3. — A feldolgozandó 1,447 ítéleti ügyből elintéztetett 1,275, hátralékban maradt 172. A felszólamlási ügyek egynek kivételével mind elintéztettek. — A hozott határozat között volt 408 módosító és 867 helybenhagyó. A 96 felszólamlás közül indokoltnak találtatott 30. — 1874. december 1-től 1875. május végéig beérkezett összesen 695 új ítéleti ügy. Ugyanazon idő alatt beérkezett 1871-ben 362, 1872-ben 442, 1873-ban 578, 1874-ben 664 ügy. Az ügydarabok száma e szerint folytonosan emelkedik.

Végre még néhány adat a törvényszék személyzetére vonatkozólag: A törvényszék elnöke Dr. PAPE EDE a ki mint Poroszország képviselője a nürnbergi és hamburgi tanácskozmányban és a tengerjogi rész előadója, nagy érdemeket szerzett a kereskedelmi törvény létrehozása, valamint később a bir. keresk. főtörvényszék megalkotása és szervezése körül. Alelnökök: Dr. DRECHSLER és HOCHER. A törvényszék többi tagjai közül említésre méltók különösen irodalmi munkásságuknál fogva: HAHN FRIGYES jeni tanár s a nürnbergi tanácskozmány tagja, Dr. RÖMER volt tübingai tanár, PUCHELT és WIENER. A törvényszék egyik volt disze GOLDSCHMIDT 1875. július 1-je óta a berlini egyetem tanáraként működik.

A törvényszék tagjai az általuk hozott döntvényeket ki szokták adni ezen czim alatt: «Entscheidungen des Reichs-Ober-Handels-Gerichts; herausgegeben von den

Räthen des Gerichtshofes.» Eddig megjelent összesen 18 kötet. A váltójogi döntvények legújabbán külön is adatnak ki ezen czim alatt: «Sammlung wechselrechtlicher Entscheidungen des Reichs-Ober-Handels-Gerichts»; eddig megjelent egy kötet. A törvényszék döntvényei oly tekintélyben állanak, hogy azokra hivatkozás Németország határain túl is gyakran történik. Különös fontossággal bírnak azok reánk nézve azon rokonságnál fogva, mely a magyar és a német kereskedelmi és váltójog között létezik. Felismertetett ez különösen a magyar kereskedelmi törvény megalkotója: APÁTHY részéről, kinek nagybecsű «Kereskedelmi joga» nem keveset nyer azáltal, hogy a német bir. keresk. főtörvényszék döntvényei mindenütt tekintetbe vétetnek.

Hogy a törvényszék tagjai személyesen is mily tekintélyben részesülnek, mutatja azon körülmény, hogy a lipcsei egyetem 1872. január 1-jén a törvényszék mindazon tagjainak, kik jogtudorok nem voltak, a tudorságot honoris causa adományozta.

Dr. Nagy Ferencz.

A büntetőjogi elévülésről, tekintettel az új magyar fenyítőtörvényjavaslatra.

IV.

Szerencsésen tuestünk azon fontos kérdésen, mi az elévülés? most az a kérdés, mik a fenyítőjogi elévülés okai? Mindenekelőtt azonban ki kell fejtenünk azt, mi a fenyítő elévülés tárgya? Az összes törvényhozások eddig a fenyítő elévülés tárgyairól csakis a büntetéseket s büntetéseket ismerik el s egy eddig a fenyítő elévülés tárgyai gyanánt csakis ezek tekinthetők. Magától értetődik azonban, hogy a fenyítő s polgári elévülés észélyes szabályozása után a fenyítőjogi elévülés magában foglalandja a büntett összes következménye — s így a kártérítési kötelezettség — megszűnését is. Ez annál is inkább tekintendő elmaradhatlannak, mert a fenyítőjogi elévülés nemcsak azt mondja ki, hogy ime mind a büntett, mind büntetése megszűnt, hanem egyszersmind azon fictiót is teremti, hogy az állam a bűnös egyénisége irányában is elégtételt szerzett: mi nélkül a fenyítő elévülés czélját vesztené — valamint a kegyelmezés is célvesztett — ha a kegyelmet nyert felett még újabb, habár — polgári uton — inquisitio tartatnék, mely az anyagi kárkérdés eldönthetése miatt őt bűnös- vagy nembűnösnek nyilvánítaná s így őt erkölcsi értelemben megsemmisítené. Hiszen minden büntetésnél BENTHAM előtt és óta azt követeli a jogtudomány: hogy legyen jóvátehető; vajjon azonban mily jóvátétel az, hol az emberen a megkegyelmezés vagy a fenyítő elévülés dacára az erkölcsi, a becsületbeli büntetés, a gazembernekdeklarálás szegényfoltja csügg? Igaz ugyan, hogy a polgári s fenyítő elévülés illetén értelemben óhajtott szabályozása a gyakorlatban még sehol sem történt meg, de a theoria azt mit üdvösnek tart, tartozik egyszersmind fejtegetéseibe belevonni.

A tényállás szerint azonban eddig a fenyítőjogi elévülésnek csak két tárgyát, illetőleg a tárgyak különfélesége szerint, nemét ismerjük és pedig a büntettek s a büntetések elévülését. BORNER ugyan a német birodalmi fenyítő törvény nyomán a bűnvádi panasz elévülését is sorolja fel, azonban ez nézetem szerint csakis büntett-elévülés, mert lényegére s következményeire nézve tökéletesen meg-egyez ezzel.

Áttérhetünk most tehát a kérdésre, mi okozza a fenyítő elévülést:

Mind a büntettek, mind a büntetések elévülésének közös oka: az idő lefolyása, illetőleg bizonyos időpont beállása. Ez idő csak meghatározott, kiszabott idő lehet, melyen belül vagy túl, nincs helye semmi rabulistikus értelmezésnek. Gyermekes dolognak látszanék e helyen arról beszélni, miért és mi okból van az időnek azon hatása, hogy a legnagyobb gazságokat elmossa, hogy fátyolt

von a legrémesebb büntetésekre s hogy kibékíti a gonosztevőt a társadalommal? Háladatlan tárgy ennek bölcselmi fejtegetése, de érdekes: mert ebből azon eredményre jutunk, hogy van egy megfoghatatlan hatalom, mely ellenségeket kibékít, vitákat lecsendesít, sérelmeket lecsitít s a szigorú jog parancsszavát is elnémitja. E hatalom az idő.

A CSEMEGHY szerint, transsubstantionális érvek után kapkodók az időnek hatását vallási oximákig vezetik vissza, — mert szerintők épen az idő gyors lefolyása tanítja s győződteti meg az embert legjobban semmiségéről. A legszerencsétlenebb ember szívében is elalszik a bosszúvágy, a gyűlölet, ha húsz-harmincz év lefolyta után találkozik azzal, ki szerencsétlenségének főoka, főtényezője. Az idő e hatása ép úgy mutatkozik kicsinyben, mint nagyban s ha ki tudott békülni a megsértett egyén a bűnössel, mennyivel inkább mondhat le a társadalom a büntetés jogáról, mely őt a rend fentartatása tekintetéből illeti, midőn a tulajdonképeni kárvallottak sem követelik az állam actióba lépéseit? És a vallási szellem is megköveteli a magát: e sorok írója nem tartozik azon egyének közé, kiket vallási rajongás vádjával lehetne sújtani, de kénytelen constátálni azt, hogy a legfanatikusabb hitfelekezetek tanaiban is hirdetve van, nemcsak a mennybeli, de a földi ittléti megbocsátás elve is. Ha az egyes individuum ez elvet követi, mennél inkább tartozik az állam a földi megbocsátás kilátásául bizonyos időt szabni: melynek elérkezete, nem változtatja át a büntettet joggá, de a reconciliációnak, a mindent átölelő humanizmusnak oly magas szintű példáját nyújtja, mely egyaránt vigasztaló mind a bűnös, mind a büntetlenre. Mert hiába, az ember sohasem feledkezhetik meg gyarlóságáról — mely bizonyos körülmények találkozása esetén — egy SOKRATES-ből HEROSTRATUS-t s egy CARTOUCHE-t alkothat NAGY SÁNDOR-ból. Be kell vallanunk azt, hogy a beszámítás tanai egytől egyig hiányosak s hogy a szenvedélyek s indulatok teljes hatása a legkitűnőbb psychologok által sem lett pontosan kiderítve: csak annyi bizonyos, hogy nemcsak a nagyobb részben tagadott mániák, de egyáltalában a szenvedélyek s indulatok is képesek az embert beszámítható állapotától megfosztani, akaratának szabadságát korlátozni s rendelkezési képességét fölfüggeszteni. Lehet, hogy a törvényszéki léleknek matadorjai sok alaptalan dolgot is állítanak: azonban mindennek daczára ki lehet nyilvánítani azon igazságot: *Nincs büntett, mely, az idő lefolytával, megbocsáthatóvá nem válnék!*

Ezen igazság ellen némelyek bizonyos büntettek kivételét kívánják, mint a melyek hatásukban sokkal veszedelmesebbek s kivitelükhöz a legerősebb gonosz szándék s a legnagyobb vakmerőség szükségeltetik. Ellenvetésünk az ilyekre csak annyi: Ha valamely büntett egyszer felfedeztetett, ha a büntett létezése tudatik, az államnak dolga arra ügyelni, hogy a büntett el ne évjön s a bűnös büntetését ki ne kerülje. Ha azonban a büntett is csak az elévülési határidőn kívül lőn felfedezve, mit tegyen akkor az állam? Ha büntetni akar, vizsgálatot kell hogy indítson, mely csúful meghiusulhat, miáltal az állami tekintély még jobban aláásatik — míg ellenben, ha nem akar büntetni, akkor akadni fognak izgatók, kik hangoztatni fogják: „Ime, ez az állami igazságszolgáltatás, büntetlenül járkalnak a legveszedelmesebb gonosztevők, míg gyakran ártatlan egyének börtönbe vettettek: a gazembereket védi a törvény!” Nagyobb fiasco egy bűnösnek vizsgálati fogságba vetése, mely a bizonyítékok hiánya, elégtelensége vagy tényálladék helyreállíthatatlansága miatt a vádlott felmentetésével végződik: mint ha, az állam nyíltan kimondja: „ennyi és ennyi határidő alatt beáll a közkegyelem!” Az állam nem lehet csakis nemesítés: ha e szerepet játszani akarja, úgy jutalmazza a jókat, ép úgy mint bünteti a rosszakat: erre azonban az állam ép úgy nincs hivatva, mint a földön az isteni gondviselés szerepének játszására. Az állam csak az egyénösszességnek, mely őt alkotja, jogaira felvigyáz s képviseli ezeket: s ha az idő lefolyása valamely büntettet historikus dologgá változtatta át, nem veheti elé többé pallosát az állam ennek megtorlása végett.

A büntettek s büntetések elévülésének tehát közös oka: az idő. Azonban ez nem az egyedüli közös ok, mert a bűnös netán szenvedései, javulása és számküszetése egyaránt tekintetbe vétetnek úgy a büntettek mint a büntetések elévülésénél. Nincs oly elvete-medett gonosztevő, ki egy elvete-medett büntett öntudatában nyugalmas napokat élhessen, kit a rossz lelkiismeret ostorai éjjel-nappal

ne kinozzanak. A rossz lelkiismeretet szüli egyrészt a bánat a cselekmény felett, másrészt a félelem a bizonyos büntetéstől. Ennek marcangolásait leírni nem tartozik egy speciális jogi érdekű értekezés keretében; a költők dolga azon névtelen fájdalomakat rajzolni, melyek a gonosztevének elkövetőit halálra marcangolják.

Bármennyire borzasztók legyenek is a lelkiismereti furdalások, vannak mégis büntettek, melyek tiszta meggyőződésen, elven, eskün alapulnak s a kiknek elkövetői legkevésbé sem éreznek lelki furdalásokat. Ily büntettek például a politikai, a vallási fanatizmus szülte büntettek. Vannak ismét büntettek, melyeken az érzéki ösztönök kielégítésének öntudata elnémitja a lelkiismeret szavát, ily büntettek a fajtalanságiak, a házasságtörés, a kettős házasság, stb. — Igaz, hogy ily büntetteknek el esnek a bűnös lelkiismereti szenvedései, de megmaradnak a törvénytől, a büntetéstől való félelem kinjai; a rettegés a nyilvános megbélyegzéstől, a testi fájdalmak, a szabadság elvesztése s az erkölcsi tönkremeneteltől. Hányan válnak öngyilkosokká, örülteké, mielőtt az általuk elkövetett büntett felfedeztetik; hányan igyekeznek magukat jó cselekedetek által gonosz lelkiismeretükké kibékíteni. És végre nincsen tökéletesen romlott ember. A legundokabb vértettek elkövetője is hallgat néha a szív szózatára; fényesen bizonyítja ezt a behatólag bíráló történelem, mely úgy NERO mint TIBERIUS, CALIGULA és CLAUDIUS, mint az olasz banditák, a sicariusok s a montagne egyéneiben is rátalál az igazi emberire, mely a szívből származik.

A bűnös szenved s az évek folyása nem könnyíti szenvedéseit. Őt gyötri öntudata, a lelkiismeret, a félelem, a kételkedés, a bizonytalanság, a gyanu. Minden emberben rendőrt lát, ha valaki követi őt, úgy csak a törvényszék küldöttét véli látni. Kevesen hálnak meg az elkövetett büntett titkával mellükben: Ha nem gyónták ki a papnak, úgy elárulták legmeghittebbeiknek.

A bűnös szenved s így javul. Belátja legelőbb is az elkövetett helytelenségét, jogtalanságát s ez az első lépés. Később igyekszik jó cselekedetek által embertársai előtt kedvező színben tűnni fel s magát megnyugtanni igyekszik a társadalomnak hasznos tagjává válni s gyermekeit jóra való becsületes s művelt polgárokká felnevelni. De javulása nem csak eddig megy. Ő belátja, hogy mindaddig szaporodnak a büntettek, míg őket meg nem előzik s ezért felkeresi a nyomor hajlékát s itt osztja el azon valóban értékes filléreket, melyek nemcsak a pillanati inségen segítenek, de ezer büntettet csirában semmisítenek meg, ő nemcsak a keresztény vagy zsidó vallás értelmében vezekel büntettéért, ő lelkiileg javulni, lelkiileg nemesülni óhajt — miglen ha a börtönből jő ki javulva, hidegen fogja a világ őt fogadni, rokonai, ismerősei, régi barátai meg fogják őt tagadni s örökös szegényfolt fog rajta csüggni, mely őt a jobb társadalomból örökre kizárja.

Legjobban lakol azonban büntettéért az, ki a büntetés félelmében, önként száműzi magát s idegen országban minden meghittjeitől távol örömtelenül éli le napjait; ki kárhoztatva lőn egy előbbi befolyásos tisztelt állást, egy becsült nevet: az igénytelen semmiséggel felcserélni, oly helyekre telepedni, hol sem tudományt, sem műveltséget, sem ösmereteit fitogtatni nem szabad. De még hagyján ha büntettei által oly eszközök tulajdonát szerezte meg, melyek mellett legalább anyagi hiányt nem érez, a mindennapi kenyér gondjától óva van. De hányan vannak, kik valamely büntett elkövetése után minden fillér nélkül kénytelenek voltak megválni övéiktől, elkárhoztatva az örökös száműzetésre, a testi és lelki nyomorra, kik hogy csak haszontalan énjüket fentarthassák Szibéria aknáiban dolgoznak, vagy Brazília farmerjeinek nem ember-, de marhaszolgálatokat végeznek, kik a Káinjegygyel homlokukon a mindennapi kenyérért a tenger örvényeibe ugranak vagy magukat kötélánczosok által légben cipeltetik. Csak nézzen körül jól egy éles szem a világon s fel fogja fedezni, hogy sok pária nemesebb létre, nagyobb hivatásra született s hogy csak a bűn rántotta le azon mélységbe, a melyben jelenleg is ténfereg.

Hogy tehát a bűnös akkor is szenved — ha büntette az állam által meg nem fenytetik, ezt az előadottak után mindenki tartozik elismerni. Jogosult tehát az állam joglemondása ily egyénekkel szemben az elévülési határidőn túl. A polgári elégtétel kérdésére nézve eddig ugyanis a polgári törvények döntenek s celszerű szabályoztatása esetén bizonyára kellemetlen collisióktól tartani nem kellend. Annyi bizonyos, hogy a jó törvényhozás a polgári elégtétel tekintetében különbséget teend a büntettek s a büntetések

elévülése között, amennyiben az utóbbinál már kimondott, kihirdetett ítélet kérdése forog fenn, de természetesen csakis akkor, ha a magánfél követelését eléviteni nem engedte; ez lehetséges a magánfélnek, mert a törvény megengedi a magánfélnek az ösmeretlen tartozkodásu alperes ellen is a perlekedést.

A bűnös szenvedései tehát, mik őt a közkegyelemre érdemesítik: a testi s lelki kinokból s netáni száműzetéséből állanak. Ezek egyetemben még rosszabb hatással bírnak mint a husz évi börtön, mely a bűnös individuumot tönkretesz, megöli — de a legtrikább esetben javítja — miglen a büntetlenül maradt egyének inkább javulnak testi és lelki szenvedéseik közepette.

A javulás nemcsak a börtönben érhető el; sőt itt a büntetés célja inkább meggyűlölt, mert a gyöngye testalkatu s ingadozó egészségi bűnös a börtön feltétlenül megöli, miáltal a büntetés célját vesztette, mert nem a bűnös megölése volt az állam szándékában, de javítása. Hiába ad a börtönigazgató a fegyencz cellájába bibliát, hiába parancsol neki hallgatást: e különféle módszerek ép olyanok mint a különféle adónemek, hatásuk s céljuk ugyanaz. A fegyencz csak akkor tud javulni, ha erre képes, és ezer szerencse, ha minden rendszer dacára a fegyencz nem mint még raffinirtabb gonosztevő kerül ki a javítóintézetből.

Friedmann Arthur,

Folyt. követk.

ügyvéd.

Különfélék.

(Vidéki hangok.) Mióta divatba jött a kortesérdemeket az állam pénzén jutalmazni s a sógorokat és komákat a tönkremenés szélén gazdag sinecurákkal büntetni javaik elfecsérlése miatt, sok furcsa kinevezést hozott már a Budapesti közlöny, de soha sem követtetett el e téren annyit botrány, mint a mennyit PERCZEL BÉLA alatt létrejönni látunk.

Ennek egyik példáját nyújtják a Bp. K. körülbelül 14 nap előtt megjelent egyik számában foglalt kinevezések is, melyek által Keszthelyen és Tapolczán aljárásbírói állások töltettek be.

A nagy közönség azt hihette, hogy ama közmegbotránkozást keltett s e lapokban keményen megtorlott kir. táblai kinevezés után tán vigyázóbb lesz ő Excja a kinevezésekkel s lelkiismereti dolgot csinál abból, hogy a nyomasztó pénzügyi viszonyok között képtelen és tehetetlen egyének által drága pénzen áraszsza el ugyis elég alanti fokon álló igazságszolgáltatásunk terét. De úgy látszik, hogy ő Excját azon eset még inkább felbátorította s a botrányos kinevezések most már az alsóbb régiókban kerülnek napi rendre; legalább ezt gyaníttatja a fentebbi 2 kinevezés (cikkkiró mint Keszthely és Tapolcza vidékén lakó ügyvéd csak e kettő által vagyok közvetlenül érdekelve, tehát csak ezekről akarok szólni) melyek által ő Excja a fenálló törvényt is megsérteni méltóztatott, midőn azon urakat kéz alatt — a szabályszerű pályázat elmellőztével nem áthelyezte hanem mint ügyvédek oda kinevezte.

A mit cikkkiró úr az egyiknek ügyvédkedéséről és a másiknak váltótörvényszéki ízetéstelen joggyakornokságáról és ügyvédsegédkedéséről mond, — az merően a személyeskedés terére vezetne s ezért nem közöljük, mert a személyeskedést mindenkor szerettük lehetőleg elkerülni, — mert hisz azok már most mégis ő Felsége a király nevében hozandnak ítéleteket, habár azokban cikkkiró szerint «nemcsak a pervesztes félre, de a magyar helyesírásra is szomorú sors vár»!

Mind Keszthelyen, mind Tapolczán állítólag nagy e miatt a felháborodás, és méltán, annál is inkább, mert mindenki tudta, hogy az elébbi helyre az ottan általán kedvelt s tehetségeiről ismert B. Ö. királyi alügyész akarta áthelyeztetni, az utóbbi állomásra pedig a n.-kanizsai kir. törvényszék egyik tehetséges jegyzőjét óhajtotta a közhangulat.

Keszthelyt már ellátta ő Excja atyai gondoskodása oly közjegyzővel, hogy méltó kíváncsisággal várjuk ez állás betöltését Tapolczán, mert az állomás Kerkapoly sógora — Gy. járásbíró öccse U. P. ur részére rendszeresített.

Ezen állomás már július 1-től volt rendszeresítve, de az első pályázat meg lett semmisítve azért, mert a született közjegyző ur folyamodványa — dacára hogy a fenforgó viszonyok folytán csak egyedül pályázott — nem volt oly lényeges hiányoktól mentesen felszerelve, hogy annak alapján ki lehetett volna őt nevezni. Most azonban jól kell lenni, mert igen sok bizonyítványt szedett össze a járásbíró bácsitól és szolgabíró bácsitól.

Jul. 1-től tehát a több mint 1000 hátralékos hagyatéki ügy alszik s még oly egyén sincsen, kihez mi kerületbeli ügyvédek fordulhatnánk. Auch eine schöne Gegend! — v. —

Trencsén vidékéről pedig a következő panaszos sorokat vetjük: Midőn még ügyvédjelölt valék, több helyütt panaszkodtak az ügyvédek, hogy a vidéki törvényszékek nagy részénél az azok területén székelő ügyvédek szegényeknek polgári s fenytő perekbeni védelmével egyaránt terheltetnek ugyan, de jövedelmező gondnokságok és perügyelőségek csak néhány — tudja Isten miért protegált — ügyvédnek jutnak: holott a fővárosban e tárgyban bizonyos szabály van felállítva, melytől soha eltérés nem történik, és az ottani ügyvédek nem panaszkozhatnak. (Boldog hiedelem. Szerk.) Akkor én e panaszt tulzottnak véltem, de két év óta, mint ügyvéd, annak alapos voltáról magam is meggyőződtem.

Magamról nem akarok szólni, én már szegényeket védelmeztem többször és eddig a törvényszék részéről még mi kedvezésben, gondnokságban vagy perügyelőségben, sem részesültem; de ki kell emelnem, hogy fiatalabb ügyvédek, mint én, kik más érdemekkel, mint a kir. hivatalnokok kiváló protectiójával, nem dicsekedhetnek, jövedelmező gondnokságokkal és perügyelőségekkel a szó szoros értelmében elhalmoztatnak.

Ezen abnorm helyzet a magas kormány figyelmét megérdemli s jelen soraimmal nem célzok másra, mint hogy a nmélt. Igazságügyminiszterium arra figyelmeztetve, a kir. törvényszéki elnököknek utasítást adjon, mely az általam előadott bajon segítsen.

— y —

(Hibás fordítások a jogi szakirodalomban.) Jodi szaklapjaink egyike a német jogászgűlés viselt dolgait ismertetvén a következő fordítások által tündöklök. Jogászgűlési indítvány németül: «Als eine Aenderung der Klage ist nicht anzusehen . . . wenn statt des urspünglich geforderten Gegenstandes . . . ein anderer Gegenstand oder *das Interesse* gefordert wird.» Magyarul: «Nem tekintendő a kereset változtatásának, . . . az eredetileg követelt tárgy helyett . . . más tárgyak vagy a *kamatnak* követelése.» Jogászgűlési határozat németül: «Im Falle der Freisprechung oder Zurückziehung der Anklage ist für die erlittene Untersuchungshaft eine angemessene Entschädigung zu leisten, *es sei denn*, dass der Angeklagte . . . die Untersuchungshaft verursacht hat.» Magyarul: «Felmentés vagy a vád visszavonása esetében a kiállott vizsgálati fogságért megfelelő kárpótlás nyújtandó, *még az esetben is*, ha a vádlott . . . a vizsgálati fogságot . . . önhibájával idézte elő.»

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

Felhívás. Előfizetőinknek tetemes szaporodása folytán a III-dik évnegyedben megjelent számok teljesen elfogyván, az újabb megrendeléseknek nem tehetünk eleget. Fölkérjük ezért azon t. cz. előfizetőket, kik e számokat eladni hajlandók, hogy ezt kiadó-hivatalunkkal tudatni sziveskedjenek.

Kiadó-hivatalunk a III-dik évnegyedbeli számokat teljes értékben is visszaváltani hajlandó.

A «Jogtud. Közlöny»
kiadó-hivatala.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kőlozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Képviselői napi díjak- és lakbér-illetményekre intézett végrehajtás az összeférhetlenség szempontjából. Dr. Kuncz Ignác jogtanár urtól. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Reformtörvények a közjegyzőség terén Németországban. II. — Törvénykezési szemle. Alkalmazható-e a pttás 108 §-ának rendelkezése egy és ugyanazon pörben kétszer? Dr. Neuberger Ignác, kir. járásbíró urtól. — Különfelek.

Képviselői napi díjak- és lakbér-illetményekre intézett végrehajtás az összeférhetlenség szempontjából.

II.

Előbbi cikkünkben megkísérlettük bizonyítani, hogy a képviselői napi díjaknak végrehajtás alóli mentessége, melynek törvénybeni megállapítása újabb időben többször szóba hozatott, a képviselői állás lényegével ellenkezik. Jelen cikkben a *parlamentaris rendszer* szempontjából világítjuk meg ezen kérdést.

Találón mondja egy 1867. évi kormányrendelet, mely a törvényhatóságoknak a felelős kormányhozi viszonyát, és az önkormányzattal járó felelősséget tárgyalja, hogy «a szabadság végelemzésben nem más, mint az önkormányzat joga». GNEIST szerint az angol parlamentarizmus az önkormányzat alapján fejlődött ki. Kétségtelen tehát, hogy mindaz, mi az önkormányzatnak lényegéhez tartozik, a parlamentarizmusnak is, mint a politikai szabadság legkifejlettebb alakjának, lényegében foglaltatik; és viszont mindaz, mi az önkormányzat vezérelveivel ellenkezik, a parlamentarizmussal is ellentétben van.

Már pedig nagyobb ellentétet alig lehet képzelni, mint az önkormányzatot és a bürokratitát. Az *első* organismust képez, nem elméleti systema, hanem magának az életnek systemája, törvény által csak szabályozható, de létre nem hozható; mert keletkezésének egyedüli módja, hogy önmagától, belső erő által, közszellem és szerencses szellemi, erkölcsi és gazdasági viszonyok folytán fejlődjék ki. Az *utóbbi* mechanizmus, a logika elméleti műve, melyet az élet nem önmagából fejt ki, hanem a törvényhozó és kormányhatalom azt kívülről viszi az életbe. Az önkormányzat vezérelve, hogy az a társadalomból, mint növény a földből sarjadzik föl, a bürokratia vezérelve a társadalomtól elszigeteltségi. Az önkormányzat azon élő organum, mely a társadalmi erőket mint élő tényezőket viszi az állam mezejére, és a társadalomban levő szellemi és gazdasági erőket a politikai organismus *szerves* alkatrészévé teszi. A büreau-

kratia csak holt anyagot képes a társadalomból az államba vinni, learatja előbb a társadalom fejleményeit, s csak azután értékesíti azokat politikailag. Az önkormányzat az állam és társadalom közt élő összeköttetést létesít, melynél fogva az állam és társadalom megkülönböztetése csak *alaki*, azaz: minden viszonyaink az állami és társadalmi organismushoz tartozván, politikai és társadalmi szempont alá esnek, és az államhatalom és egyéni szabadság, a polgárosodás e két nagy tényezőjének befolyása alatt egyaránt állanak. A bürokratia a halál válaszfalat emeli az állam és társadalom közé, a kettőt *anyagilag* különbözteti meg, a társadalmi viszonyt politikailag szerepelni előbb meg nem engedi, mint az a társadalmi talajból gyökerestől kitépetett; ez a bürokratizáció életelvé; mert míg az önkormányzat az életfejlődéssel azonosul, addig a bürokratia merev mechanizmusát az élet hullámozása minden nap összetörné; kénytelen tehát magát elzárni az élet-hullámozástól.

A most mondottakból *nem* következik, mintha a bürokratia egészen száműzendő volna az államból. A legegészségesebb társadalomnak is vannak árnyoldalai, és ennél fogva a legéleterősebb önkormányzatnak is korlátok szabandók; mert a korlátlan önkormányzat azon társadalmi árnyoldalakat is átvinné az államéletbe, és társadalmi bajokat juttatna politikai érvényre. A bürokratiai mechanizmus igen alkalmas arra, hogy az önkormányzat alakjában fejlődő életnek ily külső korlátokat szabjon. Vannak szomorú idők, midőn természet-törvény parancsolja, hogy a bürokratia előtérbe lépjen, és az önkormányzat háttérbe szoruljon. Az enyészeti processus természettörvénye ez, mely akkor uralkodik, midőn általános társadalmi corruptió az önkormányzat gyökereit emészti, és ennél fogva a fölözslást csak külső erő akadályozhatja. Azonban a legvirágzóbb társadalmi és állami élet mellett is van a bürokratizáció (mindig a jó értelemben bürokratizáció véve) politikai föladata. Az élet belső fejlődési eredményeivel szemközt a logika rendező hatályának jogosultságát korunk liberalis iránya általános elismertetésre emelte; már pedig a logika ezen rendező hatálya a bürokratia által foganatosítottatik.

De bármily szerepe van is a bürokratizációnak az államban, annyi mégis bizonyos, hogy az nem képezi vezérelvét az alkotmányosságnak, mely az államot és társadalmat szervesen összeköti, még kevésbé képezheti vezérelvét a parlamentarizmusnak, az önkormányzat koronájának; mert a mi az önkormányzatról általában igaz, az a parlamentarizmusról, az önkormányzatnak ezen

egyetemes és az egész nemzetet mint egységes testet átkaroló alakjáról még fokozottabb mértékben áll. Semmiféle művészeti mechanizmus nem képes létrehozni parlamentarismust; kifejlődésének és fönállásának föltételei lényegesen *belső*k, melyeket a nemzet szellemi és gazdasági viszonyai képesek csak létesíteni. Ellenben megölheti a burokratia mechanizmusa a parlamentarismust, ha t. i. a parlamentet a társadalomtól, a gyakorlati élettől mesterségesen elszigeteli.

Ámde kétségbevonhatlan igazság, hogy a fizetések és illetményeknek a végrehajtás alóli fölmentése a burokratianak képezi sarkelvét, mely a fizetésben a végrehajtási mentesség által a társadalmi élettől független, önálló, elszigetelt társadalmi viszonyt teremt a hivatalnok számára. Ezen a társadalmi élet hullámzásától elkülönített álláson a hivatalnok ész, szakismeretet és szorgalmat háborítlanul fejthet ki, és ezáltal az államnak igen hasznos tagja lehet; de a társadalmi viszonyok tényleges fejlődésének élő, szerves tényezőjét nem képezi. A képviselő azonban nem elég, hogy ész és szorgalom által hasznos tagja legyen az államnak, hanem kell, hogy élő és egészséges összeköttetésben legyen a társadalommal.

Képzeliünk egy képviselő házat, melynek számos tagja egyedül a képviselői díjakból él, tehát reájuk nézve a képviselői állás kenyérkereset szempontjából ugyanazon jelentőséggel bír, mint a hivatalnokra nézve a hivatalnoki állás; képzeljük továbbá, hogy a törvény e kenyérkeresetet a végrehajtás ellen biztosítja. Vajjon hiszi valaki, hogy ily képviselőház eleget tesz magas hivatásának? — GREY¹ a parlamentarismus legnagyobb veszélyét a megvesztegetésben leli, mely a pártkormányzásnak erőforrását már sokszor képezte, de egyszersmind e rendszer hanyatlásának kutforrásává is válhatik, Báró EÖTVÖS is utal azon veszélyekre, melyek a pártkormány önföntartási harcából az államra származhatnak.² S ha ezen veszélyek központosítás mellett sokkal nagyobbak is, mindazáltal ott sem hiányoznak, hol a beligazgatás az uralkodó párttól független, mint pl. Angliában.³ Kétségtelen, hogy a GREY által fölhozott baj ellen nem pusztán a jellemekben, hanem a parlamenti életnek egészséges társadalmi viszonyokrai alapításában kell keresni biztosítékot, mert vannak catoi jellemek, kik semmiféle társadalmi szerencsétlenség által sem engedik magukat a kötelesség ösvényéről eltántorítani, s e jellemek előtt emeljünk kalapot; de bizonyos az, hogy catoi jellemek *sokaságát* még egy államférfi sem tette számításainak alapjává. Azonban folytassuk a képzeletet, alkossunk egy parlamentaris regényt, tegyük föl, hogy a fönnebb képzelet által fölállított parlamentnek mindazon számos tagjai, kikre nézve a képviselői állás kenyérkereset jelentőségével bír, mindannyian catoi jellemek. Ezzel már a képzeletnek is végső határáig jutottunk. Mert azt már képzelni sem lehet, hogy ily parlament a legszentebb

kötelességérzet mellett is hivatásának megfelel, hogy a nemzeti öntudatnak és tényleges érdekeknek megfelelő törvényeket alkot, hogy a nemzetteli kölcsönös hatás és visszahatás folytán, azt oktatni, fölvilágosítani, annak jogos óhajait érvényre emelni, az életfejlődést vezérelni fogja. Ha egy ily képviselőnek minden tagja birná is azon «királyi művészetet», melynt Plato a kormányzóknak követel, ha minden tagja egy lángészű államférfi lenne is, mégis veszendőbe menne a parlamentarismus, mert semmiféle lángész nem képes a természetes fejlődést pótolni. Az pedig nem természetes, hanem mesterségesen létrehozott jelenség, ha a képviselői díjak a végrehajtás alól fölmentvők, vagyis a társadalmi viszonyok természetes és törvényszerű folyama ellen kiváltsággal fölruházvák. Ily kiváltság csak ott indokolt, és magasb érdekek folytán csak ott jogos, hol nem a társadalomban *mint organismusban* rejlő erőkre kell támaszkodni, hanem a társadalmi egészből kiragadott egyesek ereje értékesítendő. De ha az önkormányzat a társadalmi organismusból fejlődik, szabad-e a képviselőt a társadalmi életből kiemelni, és a parlamentbe burokratia elvét vinni? Azon képviselő, kit védeni kell a társadalom természetes és törvényszerű folyama ellen, képviselheti-e ugyanezen társadalmat?

A képviselőház, melyet képzeletben fölállítottunk, csak holt bötüt tudna alkotni; de élő intézményt, oly törvényt, mely hussá és vérré válik, nem hozna létre soha; «*a ruhát kiszabná, de nem találta abba testét.*»⁴ Ily képviselő állása a népelet irányában olyan volna, mint az oktroizált alkotmányoké.

Dr. Kuncz Ignác,
jogtanár.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Azt hisszük, ezek után nyugodtan áttérhetünk azon indokok czáfolatára, melyek az ági örökösödés mellett felhozhatnak vagy felhozhatók. Vizsgálódásunk e részét az országbírói tanácsokmány jegyzőkönyveiből vett idézettel kezdjük meg; mert itt találjuk öszpontosítva azon indokokat, melyek a jelenben érvényben lévő ági örökösödési rendszer életbe léptetésére felhozattak, s az ági örökösödési rend fenttartása szempontjából még ma is leginkább hangoztatnak. Idézzük az országbírói tanácsokmány egyik kiváló tagjának TÓTH LÖRINCZ-nek következő szavait:

«Teljes szívemből pártolom mindazt, a mi a magyar örökösödési jognak szellemét, a *nemzet geniusát* védi és fenttartja, s ismétlem, menssen isten oly törvénytől, mely a nemzet geniusával oly kirívóan ellenkezik mint a német örökösödési törvény, különösen p. o. annak gyűlölt 737. §-a. A nemzet vérebe átment ezredéves institutiókat, milyen a magyar örökösödési törvényben kifejezett családíságnak, család rendszernek elve: a »paterna paternis, materna maternis« elv, stb. nem lehet oly könnyen kiir-

¹ Német fordítás: Die parlamentarische Regirungsreform 34 és köv. lapok.

² Uralkodó eszmék II. 269.

³ GNEIST: das engl. Verwaltungsrecht I. 640.

⁴ BAGEHOT, német fordit: englische Verfass. Zusätze 245.

tani a nemzet sympathiájából s jogéletéből, mint azt az austriai ministerium szokása szerint erőszakosan rögtönözve tenni akarta.» (Tetszés.)

«Különösen bántó az osztr. törvényben a 737-ik §, mely szerint ha az egyik szülő meghalt, a másikra megy át az egész öröklés és ennek maradékaira. Ebből a legnagyobb képtelenségek jönnek ki; p. o. egy ős magyar család leánya férjhez megy egy külföldi katonatiszthez, lesz gyermeke, ez örökösödik meghalt anyjának ősi jószágában, a gyermek is meghal; a német örökösödési törvény szerint a jószág átmegy a gyermekről külföldi atyjára; ez most elvesz egy másik idegen nőt, ettől ismét lesznek gyermekei, s az ősmagyar családnak századokon át birt vagyona végkép idegen kezekre, azon gyermekek kezére jut, kiknek neve a legnagyobb disharmoniában van az ős magyar család nevével.» (tetszés)

«Nem akarok több részletbe bocsátkozni s bővebben indokolni, hogy az ausztriai örökösödési törvény a magyar nemzet előtt méltán gyűlöletes, s én ezen gyűlöletes ausztriai törvénynek leggyűlöletesebb részét nem akarnám fenttartani, s nem akarnám, hogy a magyar kir. curia ezen gyűlöletes törvény szerint ítéljen.»

Ezen idézetben szabatosan formulázva látjuk azon vezéreszméket, melyek a nagyméltóságu tanácskozmány tagjainak nagy többségét vezették; és ha azon művet, melyből a fentebbi idézetet ideigtattuk figyelmesen lapozgatjuk, úgy fogjuk találni, hogy az örökösödési kérdésnek elég terjedelmes megvitatásánál a fenti idézetben jelzett vezérelveknek ismétlésével, variatioival találkozunk, a nélkül, hogy ezeken felül valami más belső indokát látnók hangoztatva annak, hogy az ági örökösödés életbe léptetessék. *A nemzeti genius követelménye, az ősi magyar családi birtok idegen kézre jutásának meggátlása az országbirói értekezlet tanácskozmányi jegyzőkönyveinek azon részén, mely az örökösödés szabályozását tárgyalja, veres fonálként húzódik keresztül;* s ehez csak a tanácskozmány egész menetét uraló s már fentebb említett azon körülmény csatlakozik, hogy az értekezlet a politikai helyzet kényszerének súlya alatt állott, s a benne résztvett jeles magyar jogászok nem annyira elfogulatlan egyéni nézetöknek, mint a közjogi tekintetek által dominált akkori közvéleménynek adtak kifejezést. Teljesen meg vagyunk győződve, hogy a nagy érdemű tanácskozmány több tagja, ki akkor az ági örökösödés életbe léptetésére adta szavazatát, ha ma kérdeztetnék meg, valjon ezen örökösödési rend fenttartandó-e avagy pedig nem? nem-mel fogna válaszolni.

Csak egy pár rövid idézetet igtatunk ide a tanácskozmány nagy többségének alapján egyértelmű azon nyilatkozatai közül, melyek mutatják, hogy a tanácskozmányt a fent jelzett azon szempontok vezérelték, melyek az országbirói értekezlet e tárgybeli szabványainak alapjául szolgáló ugynevezett közvetítő javaslat indokolásában is a következőkben lettek hangsúlyozva:

«A különbség e tekintetben az osztrák s a magyar öröklési rendszer között csak abban áll: hogy amaz a

¹ Lásd RÁTH id. művének 219, 220, 221, lapját

vagyont tekintet nélkül annak eredetére viszi át egyik vagy másik örökösre, míg ellenben a magyar a családiság fogalmának vezérfonalát követve, azoknak adja vissza a kiktől az származott; de itt és ott e vagyonra nézve semmi joguk az illető örökösöknek nincs addig, a míg az örökhagyó él. És itt látjuk az osztrák törvényeket a magyar nemzet geniusától eltérni, s egyuttal tulcsapongni azon cél korlátain, melyért az ősiség eltörlése a magyar törvényhozás által kimondva lön; az ősiségi nyílt parancs által 1853. évi május 1-től fogva az osztrák polgári törvénykönyv Magyarországra is kiterjesztetvén, az ebben foglalt elvek az ősi és szerzemény közti különbséget nemcsak az élők közötti forgalomba, hanem halálesetre is megszüntettek; holott itt már az a jogbiztonságra és közhitelre semmi befolyást nem gyakorol; ezen kívül pedig az osztrák codex 737. §-a az által, hogy az örökhagyó összes vagyonát, ha az végrendelet és gyermek nélkül halt el, s ha az egyik szülő már nem élne, sem leszármazottat nem hagyott volna, az életben lévő másik szülőre hárítja, oly rendszabályt állít fel, mely gyakran épen azon ágat, a melytől a vagyon eredett, attól megfosztván, ezt egészen a másik ágnak kezeibe adja, s ez által az öröklést sorsjátékká teszi s a magyar érzelmet, a családiság fogalmát, mely a magyarnak jelleméhez tapadt, oly érzékenyen sérti»

A tanácskozmány egy tagja következően nyilatkozott. «A közvélemény hangosan követeli a magyar örökösödési törvények visszaállítását, és méltán, — mert a közönség csak úgy fog tapasztalni lényeges különbséget a magyar és osztrák törvények uralma között, ha a magyar örökösödési törvényeket visszakaphatja, míg ellenben ha vissza állítjuk is a többi magyar törvényeket mind, csak az örökösödésieket nem, épen azon törvényeket nem állítanánk vissza, melyek *kiválón és egyedül magyarok*. Nem czélom a magyar örökösödési törvények előnyeit fejtegetni az osztrák örökösödési törvényeké felett. Mellőzöm azon okokat, melyek a magyar ember előtt saját örökösödési törvényeit kívánatosakká teszik, mert hiszen annak visszaállítása óhajításában mindnyájan egyetértünk, tudván azt, hogy épen ezen törvények azok, melyek, mint a nemzet nemtője, örökölték nemzetünk felett, — melyek megtarták a historiai neveket a nemzet számára — tarták meg tehát és fűzték odább a historiát magát, melyre pedig hivatkoznunk oly igen jól esik, s mely eszközlője lett mostan is, hogy nemzetünk poraiból pkoenixként ismét felemelkedhetik.»

Az értekezletnek egy másik igen tekintélyes tagja így kezdte beszédét. «Ha az osztrák polgári codex bármely más részéről volna szó, kevesebb ellenvetésre találnék okot, de épen az öröklésre vonatkozó szabályai azok, melyek a nemzet geniusával legélesebb ellentétben állanak, s melyeknek eltörlését a közérzet leginkább követeli.»

Ime ez volt az országbirói tanácskozmány többsé-

¹ Lásd RÁTH id. m. 97, 98-dik lap.

² Lásd ugyanott 222 és 223. lap.

³ Lásd ugyanott 236-ik lapon

gének álláspontja, mely a tárgyalás folyama alatt különböző változatokban lőn előadva. Ámde nem lennének igazságosak, ha azonnal ki ne emelnők, miszerint voltak a tanácskozmánynak olyan tagjai is, kik az akkor döntő befolyású közhangulat dacára ellenkező egyéni meggyőződésüknek nyílt kifejezést adni bátorkodtak. Hiszen tudjuk, hogy a magánjog szabályozása tárgyában kiküldött alválasztmány a törvényhozás további intézkedéseig az osztrák örökösödési törvényeket véleményezte érvényben tartandóknak; és bár a teljes tanácskozmányban e vélemény kisebbségben maradt, örömmel kell feljegyezniük, hogy e tanácskozások során is tekintélyes hangok emelkedtek, melyek a magyar örökösödési törvény visszaállítását nem pártolták; kinyilvánították: hogy a magyar örökösödési rendszert vissza állítani nem lehet, mert annak alapja nincsen többé, s mert oly eltérő és bizonytalan örökösödési szabályokat állít fel, melyek a családok békéjét felzavarván, számtalan viszálykodásokra szolgáltatnak okot; s hogy az osztrák polgári törvénykönyvben megállapított örökösödési szabályok a természet rendjét legnagyobb részben igen megközelítik.¹

Kiválóan meg kell azonban emlékeznünk e helyen korunk legnagyobb honfiáról DEÁK FERENCZ-ről, ki mint a tanácskozmány egyik tagja akkor fájdalom nem eléggé méltányolt arany igazságoknak adott kifejezést. Jelezzük e tárgybeli beszédeinek következő jellemző részeit:

«Akármit beszéljünk azon gyüleletről, mely egyik vagy másik törvény ellen van, higgye el a nm. tanácskozmány, ezen gyüleletnek kilencz tizedrésze közjogi szempontból származik; mert gyülelt hatalom gyülelt időszakban hozta be azon törvényeket, mert ha azok csupán javaslatkép lettek volna a magyar országgyűlés elé terjesztve, azokat nem mondom minden részeiben elfogadta volna, de bizonyosan nem mondogta volna gyüleletesnek, gyalázatosnak, rosznak, gonosznak, hanem megfontolta volna az egyes tételeket, s a mennyire helyesek és célszerűek helyben hagyta volna.»²

«Ott hol végrendelet nincs, a successio ab intestato áll be. A törvény mi elvből indul ki, maga a római törvény és az észjog szerint? Azon elvből indul ki, hogy végrendelet nélkül azé legyen az örökség, kire nézve föl lehet tenni, hogy a végrendelkező annak hagyta volna az örökséget. Általános szabályt e részben nem lehetett hozni, s természetes, hogy az apa után örököl a gyermek, azért mert a szeretet kötelékénél fogva ez áll legközelebb hozzá; — viszont a gyermek után örököl az atya, s annak nem létében az oldalágu rokonok, mert ezek is a szeretet kötelékénél fogva közelebb állanak hozzá mint száz idegenek.»³

«Az 1848-ik évi törvények hazánk institutioinak új alakot adtak; más szellem, más kiindulási pont volt, mely azok alkotásában alapul szolgált, s ezen új alak teljesen és tökéletesen demokracián alapul. A közbe jött események meggátolták a részletes kifejlődést, következett

a szomorú emlékü 12 év, mely alatt idegen hatalom nélkülünk rendezte azon viszonyokat, miket az 1848-iki alapon magunknak kellett volna rendezni; nem csoda tehát ha minden, mi ekképpen támadott, gyüleletes lőn, még azon részeiben is, mit talán mi magunk sem intéztünk volna másképp; — gyüleletes a hatalom miatt, mely azt behozta, s a mód miatt, melylyel a hatalom eljár.

«Midőn ő felsége nevében ezen értekezletre összehivattunk, nem azt kérdezték tőlünk: az osztrák törvények tartassanak-e meg, vagy a régi magyar törvények álltassanak vissza; mert az alapeszme nálunk is, úgy hiszem ő Felségénél is a magyar törvények visszaállítása volt; hanem azt kérdezték: hogy a régi magyar törvényeket mennyiben és miképen lehet ismét életbe léptetni a nélkül, hogy a magán jogviszonyok megzavarassanak? És erre vonatkozólag ismét nem azt kérdezték, hogy minőnek hiszszük a hangulatot az országban, hanem hogy mi a mi saját nézetünk s meggyőződésünk. Midőn tehát e kérdésre felelek, én sem szabhatom véleményemet melyet nyilvánítok egyik vagy másik törvényhatóság nézetéhez, sokaknak vagy keveseknek meggyőződéséhez, hanem saját meggyőződésemet kell követnem. Nyitva áll keblem a capacitationak, származzék az sokaktól vagy kevesektől, de végre a meggyőződést a melyre jutottam kötelességem határozottan kijelenteni, ha csak hazudni nem akarok; véleményem gyanánt adva elő azt, mi másoknak az enyémtől eltérő, sőt azzal ellenkező véleménye volt.»

«Tiszteletben tartom én is a közvéleményt, elismerem fontosságát még az izgatottság közepette is. Tudom, hogy a közjogi törvények gyakran e közhangulat izgatottságának pressiója alatt születnek. De calamitásnak tartom, ha a magánjogviszonyok ily izgatottság pressiója alatt intéztetnek el. Ilyenkor a jogtalanul károsodott magánpolgár szava gyengébb, semhogy az izgatottság zaján felül emelkedjék; de azért az egyesek szenvednek jogtalanul, gyakran igazságtalanul, s a haza sem nyer ez által.»

«Valamint kimondottuk véleményünket az iránt, hogy a régi törvényeknek változtatás és hiánypótlás nélküli teljes visszaállítása lehetetlen, nem kérdezve tesszik-e e véleményünk másoknak: úgy minden egyes tárgynál ki fogom mondani nézetemet azon kérdésre: ha azon tárgyra vonatkozó része a magyar törvényeknek visszaállitható-e a magánjogok megzavarása vagy demokratikus institutioink felforgatása nélkül, kimondom, ha nézetemet mások kárhóztatják is; kimondom, ha egyedül állok is, sajnálva ez elszigeteltséget, de egyedül ez által meg nem ingatva meggyőződésemben. Dacolni senkivel sem szeretek, legkevésbé a közvéleménnyel, de nyomorultul jártam volna el eddigi political pályámon, ha meg nem tanultam volna, hogy akkor, midőn egyrésről a közhangulat, másrésről önlekiismeretem között kell választanom, s egyikkel vagy másikkal ellenkezésbe kell jönnöm, inkább türjem a közvélemény gáncsait mint önlekiismeretemet»⁴

¹ Lásd ugyanott 255-ik lap.

² Lásd ugyanott 262-ik lap.

³ L. ugyanott 271, 272-ik lap.

⁴ L. ugyanott 280, 281. lap

¹ L. ugyanott 290, 291. lap

² Lásd ugyanott 293, 294. lap

«Egyébiránt itt az örökösödési törvényeknél is egész általánosságban kijelentem, hogy én az ősiséget, melyet az 1848-ik évi 15. törvény elvben eltörölt, visszaállítani egyáltalán nem akarom. Politikai életem legnagyobb része folyt le azon küzdelemben, melyet elvtársaimmal együtt a régi feudalizmusnak káros maradványai ellen folytattunk. Ezek közé számítottuk az ősiséget is; küzdöttünk, hogy e hazában is szabad legyen ember és föld, hogy kiki tulajdonát valóságos tulajdonának tekinthesse, s birtokát a lehetőségig biztosnak. És miután sok nehéz küzdés után 1848-ban célzt értünk, ki fogja tőlem méltányosan követelhetni, hogy segítsem ismét lebilincselni a tulajdont, minek felszabadítását oly forrón óhajtottam. És tegyem ezt azért, mert időközben politikai szerencsétlenségek folytán egy jogtalan hatalom idegenszerű működése léptette életbe részletesen azt, mit mi magunk elvben elhatároztunk; s mert a mit az 1848-iki törvényhozás határozottan kimondott: hogy tudniillik *az ősiség teljes és tökéletes eltörlésének* alapján dolgoztassék ki a polgári törvénykönyv — azt a közbejött események miatt nem a magyar miniszterium, hanem a törvénytelen osztrák kormány hajtotta végre; én magam az 1848-ban kivívott elvet is ellökjem és feláldozzam? Ennyit a közhangulatnak, ha csakugyan a közhangulat az, áldoznom lehetetlen; önmagamhoz s elveimhez hűtlen nem lehetek»¹

És ha az országbirói tanácskozmány folyamát figyelemmel kísérjük, lehetetlen azon meggyőződésre nem jutnunk, hogy e nagy hazafi felszólalása eredményezte leginkább azt, miről már fentebb helyeslőleg emlékeztünk meg; hogy t. i. a végrendeleti jogosultság minden vagyonra, tekintet nélkül arra, hogy öröklött-e vagy szerzett, egyenlően megadatott, s mindenik nemű vagyonra nézve a végrendekezés egyedüli korlátozásául csupán a köteles részhez való jogosultság állapított meg. — Mi ezt, s az ezen eredményt előidéző fent kivonatosan ismertetett beszédekért is kiváló horderővel bírónak tekintjük; mert a végrendekezési szabadság megállapítását azon első lépésnek tekintjük; melyből a magyar polgári törvénykönyv készítésénél az ági örökösödés mellőzésének, mint második lépésnek mintegy szükségyszerűen kell következni.

Álláspontunk támogatására szolgáló ezen idézetek után már most áttérhetünk azon kérdés tüzetes vizsgálására, igaz-e, hogy a nemzeti genius, Magyarország állampolgárainak közérzlete az örökösödési jogban az öröklött és szerzett vagyonok közötti különbségnek, az ági örökösödésnek fenttartását követeli, s ha ez igaz lenne is, helyeselhető volna-e ha a törvénykezés e követelés előtt meghajolva, az örökösödés ezen rendét fentartaná.

Mi azt hisszük, hogy a nemzeti geniusra, a közvélemény kívánalmára való hivatkozás jelentékenyen veszít értékéből, ha figyelembe vesszük azokat, a melyek által már fentebb eléggé kimutattuk, hogy az ági örökösödés nem magyar intézmény, hogy az a középkori hűbéri rendszer által uralt german örökösödési rendnek alkalmazása,

¹ Lásd ugyanott a 296 297-ik lapon

mely ma már alig egy két helyen van fenntartva. Ha a magyar embernek, a jogtörténelmi fejlődést nem ismerő s ilyen kérdésekben a helyesség benső okait fürkésznem igen szerető magyar hazafinak az mondatik: ime, itt van az ági örökösödés *magyar intézménye* s ezzel szemben az ellentétes *német örökösödési* rendet tartalmazó osztrák törvény; előbbi, mely Magyarországnak századokon át kötelező jogszabálya volt az alkotmányos magyar törvényhozás emelte törvényerőre, utóbbit a gyűlölt abszolút rendszer parancsszava hozta nyakadra; mond, melyiket választod a kettő közül: természetes, hogy a magyar jogot fogja választani. Ámde kísértsük meg akként felvilágosítani hazánkfiat, hogy az a sokak által magyarnak tartott ági örökösödés nem Etelközéből hozatott, s nem is a négy folyó és három bércz hazájában keletkezett, hanem idegen földről importált s a feudális viszonyoknak megfelelő german örökösödési rendet tartalmaz; mondjuk meg, hogy a törvényes örökösödési rend azon alakzatai, melyek a vagyon eredetének kutatását mellőzve, öröklött és szerzett vagyonokra egyenlő törvényes örökösödést állapítanak meg, épen nem német eredetűek, hanem a szabad rendelkezés és szabad tulajdon elvein nyugvó oly örökösödési szabályokat tartalmaznak melyek specialis német kutforrásra nem vezethetők vissza; — derítsük fel azon nehézségeket, melyekkel az ági örökösödés fenttartása jár; mutassuk ki példákkal, a fent is felhozott példákkal azon kiáltó igazságtalanságokat, melyek ezen örökösödési rendszerrel karöltve járnak; ismerjük el, hogy az ági örökösödés az ősiség merev visszaállítása a szabad tulajdon lekötése nélkül nem képes biztosítani azon ma már nem is szükséges célzt, hogy a vagyon a családoknak mint ilyeneknek megtartassék: és akkor azt hisszük, a közvélemény nem fog megbotránkozni, ha nem ugyan épen az osztrák polgári törvénykönyvnek örökösödési joga, hanem egy a mi viszonyainknak czélszerűségi szempontból leginkább megfelelő oly örökösödési rend állapittatik meg, mely a vagyonok eredetének nehézkes kutatása nélkül oldja meg az örökösödés kérdését.

1861-ben a 12 éven át elfojtott honfui érzélem azon elkeseredés sulya alatt szólalt meg, melyet az önkény szó által a nemzet nyakára hozott idegen intézmények, s a hazai jog lábbal tiprása okozott. Csoda-e ha ily körülmények között a törvényhatóságok az osztrák törvények és intézményekre pereatot kiáltottak s a magyar törvények, magyar intézmények visszaállítását hangosan sürgették és követelték. — Az osztrák törvények és intézmények elleni akkor igen indokolt gyűlölet és ellenszenv *nem különböztetett*, nem latolgatta az egyes intézmények belértékét és hátrányait; hanem *per Pausch und Bogen kívánta azok kiküszöbölését*. A törvényhatóságokban nem egyes törvénykönyvek vagy törvények, nem az osztrák általános polgári törvénykönyvnek egyes, például örökösödési része ellen szólalt fel a közvélemény; hanem *válogatás nélkül elseperni kívánt mindent, a mi az abszolút hatalom által törvénytelenül hozatott be*; sőt annyira ment a helyzet által menthető tulhajlás, miszerint nem-

csak a jövőre nézve kívántak az összes osztrák törvényeket hatálytalanoknak tekinteni; hanem a multa nézve is az ezen törvények tényleges uralma alatt keletkezett jogérvényes bírói határozatokat joghatály nélkülieknek, semmiseknek kívánták tekinteni. — Nem a törvényhatóságokban és ezeken kívül nyilvánult közvélemény, hanem ezen közvélemény nyomása alatt működő országbírói tanácskozmány különböztetett; s míg egyfelől ellentállva a nyomásoknak, egész helyesen cselekedett akkor, midőn a telekkönyvi intézményt megmentette s az ősiségi patenst ideiglenesen fentartotta: addig másfelől — s az akkori viszonyok figyelembe vételével ez sem helyteleníthető — a törvényhozás további intézkedéseig a régi magyar örökösödési jognak annyira a mennyire megfelelő ági örökösödést léptetett életbe. Ámde az mégis kérdéses marad, vajon az országbírói értekezlet helyesen fogta-e fel a közvéleményt, midőn az összes osztrák törvényekből a magánjog törvényes örökösödési részét kiválasztva, mintegy decretalta, hogy ez azon törvény, melyet a magyar közvélemény leginkább gyűlöl, s az ági örökösödés az, minek életbeléptetését a közhangulat leginkább sürgeti. Oly mozgalmas időben, mint az 1861-ik év volt, elég ha egy két tekintélyes ember nyilatkozik ekként, elég ha egy két ember mondja ki, a mint pedig kimondotta az országbírói értekezleten, azon valótlanságot, hogy az osztrák örökösödési jognak beolvastó hatása van, s azon helytelenséget, hogy a magyar nemzetiséget egyedül az ági örökösödés képes fentartani: s a közvélemény, a mely addig talán nem is volt, egyszerre meg van teremve; meg kívált ha a talaj annak megfogamzására oly kedvező, mint volt akkor, midőn bővebb megfontolás nélkül gyűlöltek mindazt, a mit az osztrák törvények tartalmaztak, s ragaszkodtunk mind ahhoz a mit a hazai jog tanított, kívált ha még azt is hittük — mint épen az ági örökösödésnél történt — hogy az intézmény tisztán hazai jellegű.

Nem állítjuk mi, hogy a közvélemény, a nép jogérzete az állam törvényalkotásainál kellő figyelemre nem méltatandó; sőt határozott nézetünk, hogy a törvényhozás nem indulhat egyszerűen merev *elméleti* tételek után, — hanem az adott viszonyokat, s a törvény által szabályozandó népnek sajátságait kell figyelembe vennie. De másrésről a nemzeti genius varázsszavától nem engedjük magunkat elragadtatni. s nem megyünk odáig, hogy ha csak mondatik, de nem bizonyítatik, miként a magyar jogérzet valamely intézmény fentartását követeli, ezen intézményt ne nyulj hozzámnak tekintsük akkor is, ha annak helytelenségéről megingathatlanul vagyunk meggyőződve. *Régi igazság, hogy a mi régi az lehet jó is, rossz is, a mi új, az lehet rossz is, jó is.* E régi igazságot lehet alkalmazni a hazai intézményekre. Az intézmény azért, hogy hazai lehet jó is rossz is, s viszont az intézmény azért, mert nem hazai lehet rossz is jó is. A törvényhozásnak tehát meg kell fontolni mi és miként tartandó fent a régi és hazai intézményekből, s mi és miként léptetendő életbe az új és nem hazai intézményekből.

Ezen elhatározásnál a törvényhozás tisztán a nép jogérzetére nem támaszkodhatik.

A jogszabályok keletkezését illetőleg azt látjuk, hogy az államok kezdetleges korszakában kivált a magánjog terét, majdnem kizárólag a jogszokás uralja; az írott törvény pedig az állami fejlődéssel fokozatosan foglal tért a jogszokást lépésenkint szorítván le. A mint az állam öntudatosan kezd előre haladni a fejlődés terén, a hajdan uralgó jogszokás mindinkább háttérbe vonul; s szerves törvények alkotásánál, a codificationál legfelebb azon tere marad, hogy a szerves törvény hézagainak pótlásánál vagy a törvény kétes értelmének megállapításánál egyik tényezőül szolgáljon. És ez igen természetes. Az érintett kezdetleges stadiumban a társadalmi viszonyok oly egyszerűek, hogy azokat a meg nem hamisított jogérzeten alapuló cselekvények sorozatában nyilvánuló jogszokás a nélkül képes rendezni, hogy írott törvényre szükség legyen; de a fejlődéssel lépést tartva, a viszonyok mindinkább bonyodalmasabbakká, s sokoldalualakká válnak, s ezeknek rendezése írott törvények alkotását teszi szükségessé. Ma már a mivellett államok azon állásponton vannak, a hol az élénk forgalom és sokoldalú összeköttetés el nem tűri, miként bármely keletkezett viszony megítélését tárgyazó jogszabály alakítása a szokásjog lassu működésének hagyassék fent. Ma a törvényhozó hatalom feladata a felismert szükséghez képest gyorsan, tehát írott törvény által alakítani meg a megfelelő jogszabályokat. Találóan jegyzi meg e tárgyban Dr. BRUNS «Wie Kinder und ungebildete vorzugsweise durch Gewohnheit sich leiten lassen, der erwachsene und gebildete Mann aber mit Bewusstsein die Prinzipien seines Handels erforschen und durchführen soll, so wird auch im Rechtsleben der Völker das Verhältnis von Gewohnheit und Gesetz ein anderes, wenn ihr Leben sich zu reifen Zuständen entwickelt Die Gesetzgebung wird dann die Hauptsache, und nur kleinere und untergeordnete Verhältnisse können der Gewohnheit überlassen bleiben. Für ein so rasch fortschreitendes und so vielseitig und lebhaft bewegtes Leben, wie das heutige die Rechtsentwicklung auf den Weg der Gewohnheit verweisen, wäre eine wahre Ironie»¹

Jeleztük a jogszabály keletkezésére vonatkozó különbséget azért, mert kétségtelen, hogy míg az első stadiumban, a szokásjog korszakában a nép jogérzetének döntő, mondhatni kizárólagos befolyása van; addig később az írott törvények korszakában a törvényhozás a nép jogérzetének kizárólagos alapjára sem támaszkodhatik, sőt e tényezőt tulsúlylyal bírónak nem tekintheti; hanem a jogszabály jogosságára és czélszerűségére kell kiváló tekintettel lennie. És ha e tekintetek által támogatott törvény a nép jogérzetével nem találkozik, mégis gyakran mellőzhetlenné válik annak megalkotása; melynek egyebek között azon jó hatása is meg fog lenni, hogy a belső helyességi alapon nem nyugvó ellentétes jogérzetet rövid időn varázserővel fogja elenyésztetni. — Hogy ennek így kell lenni, az kétségtelen; mert ez ellenkező felfogás

¹ HOLZENDORF Encyclopedie der Rechtswissenschaft I. kötet 260, 261-ben

a törvényhozás terén minden nagyobb szabású reformok elébe ugyszólván legyőzhetlen akadályokat gördítene. — Egyfelől a fenálló törvény tekintélye s az aziránt köteles tisztelet, másfelől a megszokotthoz való ragaszkodás és azon körülmény, hogy a nép a tételes törvény helyességének megbíráásával nem igen törődik, de ahhoz nem is igen ért: azt eredményezik, hogy a huzamosb ideig, talán századokig fentálló jogszabályt a nép megnyugvással fogadja; s tudva azt, hogy e jogszabályok az előbbi nemzedék idejében is érvénnyel bírtak, a netaláni megváltoztatásra vagy módosításra nem is gondol, s kivált a magánjog terén minden, a megszokott jogszabályokat változtató újítás irányába bizonyos idegenkedéssel viselkednek. — Jórészt ezen kutforrásból származik az, a mit közvéleménynek, a nép jogérzetének, a nemzeti genius követelményének szoktunk nevezni. Ámde a törvényhozó hatalom bizonyára nem járna el helyesen, ha a hol az alkotás nagy munkájában ilyenmü akadályokba ütközik, mindjárt gyáván visszavonulna; mert akkor épen a fentérintettek közül szükségkép kifolyólag a törvényhozás útján való javítás, a majdnem mindig újítással járó javítás nem volna, vagy legalább nem a mai kor igényelte gyorsasággal volna eszközölhető. A mely törvényhozás e helytelen irányt követné, nem volna képes lépést tartani a kor kívánalmaival, nem vihetne keresztül nagyobb jelentőségű reform műveket, s ennek szükségszerű következménye az elmaradás és tespedés lenne. — És itt örömmel kell megjegyeznünk, hogy törvényhozásunk magát e helytelen irány által vezéreltetni nem engedte. Hogy régibb dolgokat ne emlitsünk — az 1825 óta kitűzött reformirány mindinkább tért foglalva, az 1848-ik évi törvényekben megvetette azon új alapot, melyre a további alkotások fektetendők; és az országbirói értekezlet is — bár kétségtelenül a közhangulat nyomása alatt állott — sokban, például a végrendelkezési jogosultságnak fentérintett általánosításában, a telekkönyvi intézmény fentartásában, az ösiségi nyílt parancs ideiglenes érvényben tartásában oly jogszabályokat létesített, melyek nem a nép jogérzetében, hanem a jogosság és czélszerűség kívánalmaiban találják keletkezésöknek alapját; 1865-ik év óta pedig alkotmányos törvényhozásunk is e helyes iránynak hódolt. Valjon a telekkönyvi intézmény, melylyel népünk mai napig sem volt képes egészen megbarátkozni, életbe léptethető lett volna-e, fenttartható lenne-e ha a nép jogérzetére tekintenénk? Valjon népünknel még mai nap is nyilvánuló azon szokás, hogy kölcsön vett összeg fejében bizonyos ingatlant akként ad át a hitelezőnek, hogy kamat fejében az ingatlan birtokot mindaddig használja, míg a kölcsön összeg visszafizettetik, igazolná-e azt, hogy a régi magyar jog ingatlan zálog intézménye visszaállítassék? Valjon helytelenül cselekedett-e törvényhozásunk midőn 1874-ben a közjegyzői intézményt, mely a nemzet geniusának követelményére szinte nem alapítható — alkotmányos uton életbe léptette? Pedig tudjuk, hogy az osztrák rendszer által életbe léptetett ezen intézményt a közérzület épen nem fogadta rokonszenvvel, tudjuk hogy az országbirói értekezlet alválasztmányának azon indit-

ványa miszerint a közjegyzői intézmény megszüntetessék azzal indokoltatott, hogy ezen intézmény a magyar nemzet rokonszenvével soha sem találkozott, hogy a magyar nemzet végrendeleteit, szerződéseit és egyéb eredeti okmányait vérévé vált féltékenységgel szokta őrizni, s több biztosságot helyhez a magyar törvények által kijelölt hiteles helyek és személyekben, mint a félig hivatalos féligmagán-személyeket képviselő közjegyzőkben¹; tudjuk hogy a tanácskozmány 1861-ik évi február hó 15-én tartott teljes ülésében ezen intézményt egyhangulag megszüntetendőnek mondotta ki.² Valjon ha csupán a nép jogérzetét vennők figyelembe, lehetne-e a polgári házasságra komolyan még csak gondolni is? Valjon — hogy egy nagyon egyszerű példát idézzünk — a magyar nemzetnek általánosan elismert azon jogérzetével, mely szerint vélt jogának érvényesítése végett egyetlen törvény által engedett módot sem hagy felhasználatlanul (mit közönséges nyelven perlekedési hajlamnak is szoktak nevezni) összeegyeztethető-e törvényünk azon intézkedése — mely szerint a megengedett jogorvoslat használói jelentékeny pénzbírsággal büntethetők? Pedig ezen a nemzeti jogérzettel bizonyára nem támogatható intézkedés igazolására még jogossági indokok sem hozhatók fel, hanem az intézkedés csupán czélszerűségi alapon nyugszik. — Ezek, és ehez hasonlóak eléggé igazolják, hogy a nép jogérzetét, a nemzeti genius követelményét, vagy mint egy nagy parlamenti tekintély variálta *«népünk egyszerű szokásait»* nem lehet olyannak tekinteni, mely a törvényhozási teendőket kizárólag uralni volna hivatva. Hogy azonban fére ne értsünk, kijelentjük, miként mi sem általában, sem a magánjogi codificatio nagy művénél nem óhajtjuk, hogy a törvényhozás tabula rasát készítve, a jogtörténelmi fejlődést egészen figyelmen kívül hagyja; hogy merev elméletek, s külföldi intézmények vezéreljék kizárólag a törvényhozás lépéseit; hanem akarjuk, hogy létesíttessék az a mit adott viszonyaink kellő méltánylásával a jogosság és czélszerűség kíván, létesíttessék lehetőleg öszhangzásban a jogtörténelmi fejlődéssel és a nép jogérzetével; de a hol utóbbi határozott ellentétben áll a jogosság és czélszerűség kívánalmaival, e momentumok azért a küzdterről lezszorulni ne kényteleníttessenek.

Térjünk már most közelebb vizsgálódásunk tárgyához, s lássuk, mennyire lehet készpénznek venni azon gyakran ismételt, de soha nem igazolt állítást, hogy az ági örökösödés fentartását, az öröklött és szerzett vagyona vonatkozó külön örökösödési rend fentartását a nép jogérzete, a magyar nemzet geniusza követeli.

Nem vonjuk kétségbe, hogy hajdan gazdag nemesi vagy polgári, s tehetős földmives családoknak takarékoságihiány és productiv munka mellőzés következtében elszegényedett sarjadékai — és ilyenek fájdalom minden osztályban elég nagy számmal vannak — az ági örökösödéshez mereven ragaszkodnak. Ez képezi náluk a remény horgonyát, mely szerint ugyanazon család másik szorgalmas és vagyonszentő ágának lemenő

¹ Lásd RÁTH id. m. I. kötet 200-ik lap

² Lásd ugyanott II. kötet 48-ik lap

örökösök nélküli elhalása esetében ismét munka nélkül vagyonra tehetnek szert, s az ekként szerzett vagyonnal aztán ismét könnyelműen gazdálkodhatnak. — De alig hiszem, hogy valaki komolyan állítani merné, miszerint ezen örökségre váró érdeklettek önző vágyában nyilatkoznék a nemzet geniusa. Ha pedig ezek vágyaitól eltekintünk, akkor egyelőre, a tényleges adatokra való hivatkozásig legalábbis s kétségesse válik — valjon ezen igazságtalan örökösödési rend a nemzet közérzetével találkoz-e? Vegyük a dolgot a maga egyszerűségében; lebegjen előttünk azon minden napi eset, midőn a leszármazó örökösök nélkül elhalt örökhagyónak úgy az apai mint az anyai ágon való rokonai egyaránt hű fiai és leányai a magyar hazának; ne engedjük magunkat elretenteni az országbirói értekezleten kísértett azon mindenestre ritka kivételnek tekinthető eset által, a mikor a magyar nő külföldi katonatiszthez megy férjhez, s előbb a nő, utóbb egyetlen gyermekök elhalván a vagyon a külföldi férjre száll: és akkor bizonyára nem fogjuk csak úgy könnyedén, minden bizonyítás nélkül való gyanánt elfogadni azon állítást, hogy az ági örökösödés fentartását a nemzet geniusa követeli. Lehet, hogy a nemzet egyesek között vagyunk többen az örökséget nem váró érdektelenek között is, kik azon aristocraticus jellegű örökösödési rendszernek hódolnak, mely az ági örökösödésben nyer kifejezést; de hogy ezen örökösödési rend a jogegyenlőségi eszme iránt fogékony magyar nemzet zömének közérzete lenne, azt sokkal könnyebb állítani, mint elhinni vagy bebizonyítani. Concret esetek mutatják, hogy az ági örökösödés oly képtelenségre vezet, mit egy józanon gondolkodó nemzet közérzete által támogatottnak képzelni sem lehet. Vegyük fel azon esetet, hogy egy nejét igazán szerető férj előbb elveszti nejét, ki után oly vagyon maradt, a mely a nőnek nem öröklött vagyonát képezte. Maradt egyetlen szeretett gyermekök, kit az atya gondosan, saját vagyonának feláldozásával, saját jövedelmének e célra fordításával neveltetett. Ha már most meghal azon gyermek, kit a rokoni ragaszkodás melegével fűzött legszorosabban az őt szerető édes atyához, csak azért, mert e gyermek talán életkora miatt nem végrendelkezett, vagy eszébe sem jutott végrendelkezni, mert jogérzete nem sughatott mást, minthogy utána a legközelebb álló szeretett édes atya fog örökösödni — e gyermekre édes anyjáról szállott vagyont, mint reá nézve már öröklött vagyon jellegével bírót az ági örökösödésnek kérlelhetlen, s a természetes családi kapcsolatot kigunyoló szabályai szerint nem az apa — hanem valamely 10-ik vagy további izbeli rokonságban levő oly anyai rokon fogja mint nevető örökös örökölni, kit a gyermek életében soha sem látott, kinek hírét sem hallotta. Lehet-e csak képzelni, is hogy a mai korban egy ilyen örökösödési törvény megvédésére a nemzeti genius rántana kardot? — Egyesek, talán azon 10-ik vagy távolabbi rokonsági izbeli anyai rokon, a ki csak így harácsolhatja el az örökséget, valamely ősi családnak az ősi czimerre és névre a természetes családi köteléknél s az egyéni jogosultságnál többet adó sarja-

décai vélekedhetnek így; de hogy e vélekedést az elfogulatlan nemzet tenné magáévá, azt feltenni épen annyi mint a nemzet igazságérzetét kétségbe vonni. — Hiszen a fentebbi példa esetében ha gyermek nem lett volna, vagy ha a gyermek az anyát megelőzőleg hal meg, az országbirói értekezlet szerint is a tul élő apa mint házastárs fogott volna örökösödni; lehet-e tehát azon körülmény által, hogy gyermek volt, s hogy e gyermek nem az anyát megelőzőleg hanem őt követőleg halt el, a természetes családi összeköttetésre alapított örökösödési rend mellőzését igazoltnak tekinteni. Már fentebb megemlékeztünk a legfőbb ítélőszéknek 1870 november 9-én 376 és 1872 máj. 14-én 3042 sz. a. hozott határozatairól, melyekben egy a fentebbi példával azonos concret jogesetben a tul élő szülő örökösödési joga a korábban elhalt szülő ágán lévő oldalrokonok ellenében megállapított; s kimutattuk, hogy ezen ítélet az ideiglenes törvénykezési szabályok I. rész 10—12. §§. világosan ellenkező intézkedésével össze nem egyeztethető, s a tételes törvény helyes alkalmazásának nem tekinthető; a mint hogy a legfőbb ítélőszék későbbi ítéleteiben ismét az ellenkezőt, a tényleg kötelező törvény helyes alkalmazását látjuk érvényre emelkedni. Amde a hivatolt ítélet tartalmát figyelembe véve el kell ismernünk, hogy ha az ellenkező is a tételes törvénnyel, megegyez a jogeszmével, s azért a nemzeti genius mint ilyen bizonyára nem kárhoztatta el azon elvet, mely ezen ítéletben a tételes törvény rendelkezésének daczára elismerést nyert. Ne feledjük, hogy azok, a kik ezen, s több más hasonló esetben ilyen ítéletet hoztak, szinte magyar emberek, magyar bírák, a magyar legfőbb bíróság tagjai voltak. Tudták ők, hogy az, a mit határozatuk tartalmaz, a tételes törvény betűivel össze nem egyeztethető; de nem engedte jogérzetök, hogy a jogosság eszméjének diadalra emelkedését meggátolják. Midőn a közszellem nyilvánulásáról, a jogérzet követelményeiről van szó, a magyar legfőbb bíróság néhány tagjának ezen határozata bizonyára többet nyom a latba, mint csupán az ági örökösödés félszeg intézkedése alapján vagyonhoz jutni kívánó érdeklettek ezreinek önző véleménye.

Azon kérdés megbirálásánál, igaz-e, hogy a magyar nemzet jogérzete az ági örökösödés mellett van, egyik legilletékesebb nyilatkozatnak tekintendő bizonyára azoké, a kik a törvényes örökösödéssel szemben végrendeleti intézkedés által szabályozzák a hagyatékukra vonatkozó örökösödési kérdést. Ha igaz az, hogy ezen örökösödést a nemzeti genius kiválóan kegyeli, úgy az osztrák törvények uralma alatt az akkor mint az országbirói értekezlet egyik tagja jellemzően megjegyezte, ugyszólván *a levél-írásig megkönnyített végrendelkezési joggal* a leszármazó örökösök nélkül elhalt és öröklött vagyonnal bíró örökhagyóknak tömegesen kellett volna élniök; — s az akkor ily körülmények közt keletkezett örökösödési kérdések végrendeleti szabályozásánál általában az ági örökösödés elvének kell vala irányadóul szolgálni. Ellenben most — miután az ági örökösödés érvényben van, ha ezt a köz-

szellem támogatná nem igen kellene oly végintézkedésnek előfordulni, mely azzal ellentétes irányban a természetes családiasság követelményeinek megfelelő végrendekezést emel érvényre. A végrendeleti örökösödés eseteinek a feltételezett körülmények között az osztrák törvény uralma alatt aránylag igen soknak, a végrendekezést különben is alakszerűség tekintetében megnehezítő magyar törvény uralma alatt igen kevésnek kellene lenni. Igazolják-e ezt a tényleges adatok? Mi saját tapasztalatunk alapján az ellenkezőt merjük állítani, s alig hiszszük, hogy valaki kimutatni képes legyen, miként a leszármazó örökösök nélkül s öröklött vagyon hátrahagyásával elhunyt s végrendelet tételre képesített egyének közül az osztrák törvény uralma alatt aránylag több oly végintézkedés történt volna, mely az ági örökösödést emelte érvényre; mint a mennyi végrendelet aránylag a magyar törvény uralma alatt az ági örökösödéssel ellenkező intézkedést tartalmaz. Magyarországnak a Királyhágón tuli részében ma is az osztrák törvénynek az ági örökösödéssel ellenkező s bizonyos részben általunk sem helyeselt szabályai vannak életben; és a tapasztalás még sem mutatja, hogy ott oly tömegesen fordulnának elő az ági örökösödést életbe léptető végrendelezések, mint a minő mértékben elő kellene fordulniok, ha igaz lenne azon állítás, hogy ezen örökösödési jog a nemzet közérzetében, a közvéleményben leli támogatását.

Folyt. követhet.

Teleszky István.

Reformtörekvések a közjegyzőség terén Németországban.

II.

Az összes, minden bírósági működéstől elkülönített peren kívüli eljárás, melynek határozottabb körvonalozását alább adandjuk, önálló hivatalnokokra, a közjegyzőkre ruházandó.

A közjegyzői intézmény, melynek csiráit már a római jog «tabellió»-iban találjuk, mely a középkorban Olaszországban fejlesztetett, Franciaországban nagyönállóságra jutott s Németországban már mint császári jegyzői intézmény szerepel s majdnem minden európai államban érvényben van, — ugyszólván őskori történettel bír, s azt kellene gondolnunk, hogy a kérdés arra nézve, ha vajjon van-e gyakorlati értéke azon instituionak vagy nincs, bir-e fontossággal a jogéletben vagy sem, már rég el van döntve. Azonban a dolog még sem áll így. A közjegyzői intézménynek sok meleg pártolója van, de ellenzői sem hiányoznak. Ennek oka nagyon természetes; igen sokszor hiányzik a mérv arra nézve, hogy annak üdvös eredményeit kiszámíthassuk, s bizonyosan hibába esünk e számításnál akkor, midőn oly körülmények közt vizsgáljuk a közjegyzői intézmény hatásait, mely körülmények és állapotok a közjegyzői intézmény természetének meg nem felelnek, melyek nem szolgálnak alapul arra, hogy ezen intézmény hatékony legyen, egy szóval midőn létfeltételei hiányzanak. A ki a közjegyzői intézmény jó hatásait, a közönség igényeinek való megfelelését akarja

tapasztalni, az vizsgálja azt ott, hol virágzik, hol már régóta be van hozva.

Azon államokban a közjegyzői intézmény minden kritikát kiáll, s alig hihető, hogy azon közönség, mely annak jó hatásait oly nagy mérvben élvezte már, készen nyilatkoznék tőle megváltni. Mindazon ellenvetéseket, melyek a közjegyzői intézmény ellen tétetni, szoktak, a gyakorlat czáfolta meg. Ezen ellenvetések három pontban vonhatók össze.

1. Mivel a közönség szabadon választja meg a közjegyzőt ügyeinek elintézése céljából, az előbbi ennek folytán függésbe jó a közönségtől, és mivel munkája directe fizettetik meg, e hivatal tekintélyében szenved.

2. E hivatalhoz csekély tudományos és különösen jogászai képzettség kívántatván meg, az összes közjegyzői teendők nem mint szellemi működés, hanem mint chablonszerű munka tűnik fel.

3. A jogszolgáltatás ezen neme felette sok költséggel jár.

Az alább tárgyalandó kérdésekkel kapcsolatosan ezen ellenvetések is figyelembe fognak vétetni s azok alaptalansága ki fog tűnni. Ki fog derülni, hogy a közönség szabad választása, mely ezen intézmény illető eleme és jótékony működésének alapfeltétele, ép oly kevésbé hozza függésbe a közjegyzőt a publicumtól, mint akár az egyetemi tanárt.

Mert hiszen ezek jövedelme is a közönség választásától és bizalmától függ, ezek is directe fizettetnek a közönség által és mégis alig jut valakinek eszébe azt állítani, hogy függésben vannak a közönségtől. Helyeztessék a közjegyző olyan állapotba, hogy a jobb erők s képzett egyének is érdemesnek tartásák e szakot pályául választani, mint az a közj. intézményt virágzásban tapasztaló államokban történik, bizonyára azon meggyőződésre fogunk jutni, hogy a közönség szabad választása következtében a közjegyzői hivatal tekintélye éppen nem fog csökkenni.

A második ellenvetést eliminálnak tekintjük már alább felhozandó azon előterjesztéseink által is, melyeket a közjegyző jelöltek képzettségére nézve javaslatba hoztunk, s melyek életbe léptetése által a közjegyző oly elméleti s gyakorlati képzettséget nyer, hogy a chablonszerű eljárás ezek folytán nem fog gyakoroltatni.

Mindezekhez hozzáadjuk még azt, hogy, egyenlő esetekben egyenlően eljárni általános szokás s az egyenlő jogesetekre a szokás és tapasztalás által megállapított formák egyenlő alkalmazása éppen a közönség várakozásainak tesz eleget: s valóban csodálatos, hogy ezen közülmény egyikét képezi azon kifogásoknak és ellenvetéseknek, melyek a közjegyzői intézmény ellen felhozatnak; különben fognak-e másként eljárni a bíróságokkal kapcsolatba hozandó okmányozási hivatalok?

A mi az utolsó ellenvetést illeti, erre azon körülmény szolgáltatott alkalmat, hogy a közjegyző által felvett ügyletekre rőtt, a perenkívüli eljárás után járó államadót a közjegyző fogja beszédni a közönségtől, kapcsolatosan járandóságai beszédésével. De nem szabad szem

elől téveszteni azt, hogy a közjegyző a közügyet szolgálja s a közönségnek fizetnie kell saját hivatalnokait; s történjék az aztán ilyen módon, vagy direct állam-adók behajtása által, — az közömbös dolog; továbbá bebizonyított tény az, hogy azon esetben, ha a perenkívüli eljárás nem a közjegyzők által gyakoroltatik, hanem a rendes bíróságok ügykörébe tételük át, ugyanazon munka kifejtésére a zállamnak még félannyi birói hivatal kell feltartania, mint a mennyi az ellenkező esetben szükséges; az pedig szintén a közönség nagyobb, — direct, — megadóztatása mellett lehetséges csak.

Látni való tehát, hogy mind azon érvek, melyek a közj. intézmény ellen felhozattak, alaptalanok s a tapasztalat azokat teljesen megczáfolta; azok ellenben, melyek ezen intézmény mellett szólnak, s melyeket alább felsorolni alkalmunk lesz, tulnyomók és meggyőzők, a mi többek közt abból is kitűnik, hogy ezen intézmény majdnem minden művelt államban behozatott.

Az ausztriai közjegyzői intézmény behozatalakor azon igen helyes megjegyzés tételük: hogy ezen intézmény a világot hódította meg, s a mai időben nem is az a kérdés, hogy behozassék-e vagy sem, hanem hogy mikép alkottassék. De épen ezen «mimódon» képezi a kérdés súlypontját, s ennek helyes megoldásától függ az egész intézmény értéke és sikere. Azért itt szabadon adjuk elő nézeteinket, tapasztalatainkat épen a közjegyzői intézmény megoldási módját illetőleg.

III.

A közjegyzői intézmény eredményes működésének első feltétele az, hogy a közönség meg legyen győződve az iránt, hogy a közjegyző sem az egyik, sem a másik fél érdekét egyoldalulag nem támogatja, hanem, hogy mint pártatlan szakember áll köztük, úgy hogy mind a két fél érdekét egyenlő figyelemben részesíti s ezen pártatlan viselkedése az okmányozásnál is kifejezést és érvényt nyer. Ez csak úgy lehetséges, ha a közj. sem hivatalos működésében, sem azonkívül pártfogoltakkal nem bír. Épen azért kívánatos az, hogy a perenkívüli eljárás mind a bíróságoktól, mind az ügyvédségtől elkülönítessék, mert az hatályos működésének feltétele; s a törvényhozónak mindenek előtt kell ezt figyelembe venni, midőn ezen intézményt illető törvényt alkot. Ezen elválasztás kérdése javasolva és kitűnően indokolva van FABER legfőbb ítélőszéki birónak, e tárgyban a német jogászgyűlés megbízása folytán irt véleményében. (Verhandlungen des vierten deutschen Juristentages. Berlin 1863.) Kimutatja, hogy

az egyesítés következtében mind a közjegyzőség mind az ügyvédség szenved, az első annyiban, hogy a publicum, midőn azt látja, hogy ugyanazon személy most mint jegyző s néhány pillanat múlva mint ügyvéd szerepel, bizalmát vesztí részint a pártatlansága, részint titoktartása iránt; már pedig bizalom híjában, mint fentebb kifejtettük, a közjegyzőség nem prosperálhat; a második annyiban, hogy nyilvános hivatal elvállalása által, az azzal járó fenhatósági felügyelettel az ügyvédnek olyannyira szükséges függetlensége kérdéses leend.

Ott, hol a közjegyzői teendők legfeljebb hitelesítésre s más egyéb másodrangú functiókra terjednek csak ki, az ily egyesítés lehetséges, sőt a körülmények magok megkívánják, ott azonban, hol a jegyző jogilag megállapított hatáskörrel bír, működése üdvös csak akkor leend, ha az elválasztás határozottan megtörténik, s az egyesítés nemcsak szükségtelen, de káros is leend. Néha a gyors eljárás, az ügylet tüsténti foganatosítása, az okmányozási hivatalnok azonnali közbelépése döntő befolyásu. P. o. egy nehéz beteg kíván vagyonáról végintézkedést tenni s erre nézve óhajtja ezen hivatalos működést igénybe venni; vajjon lesz-e elég ideje sirján túl is felmaradandó akaratának érvényt szerezni, ha azt kell bevárnia, míg — a behozott szóbeli törvényes eljárás mellett folyton a bírósági ülésteremben elfoglalt ügyvéd ideje engedi? Avagy valamely fontos ügy épen akkor folyamatban levő tárgyalása mindaddig felfüggesztessék-e, míg a bíró, illetőleg az ügyvéd a beteg ágyától ismét megérkezik?

Az egyesítés a mai forgalom és fejlődés mellett, a kilátásba helyezett szóbeli peres eljárás, s egyáltalán a mai viszonyok mellett többé keresztül nem vihető.

Pénzügyi tekintetek sem igénylik azt, mert a helyes számarány megállapítása mellett mindegyik rész saját ügykörében önállólag s megfelelőleg működhetik.

Ezen viszonyokat kellőleg méltányolta a Vertose 25. XI-ik francia közjegyzői törvény, mely a közjegyzői intézmény elválasztását az ügyvédségtől elrendelte és érvénybe hozta; érvényes ezen elv a Rajna jobb és bal-partján fekvő német államokban is.

Ugyanazt határozta a bajor és a magyar közjegyzői törvény, továbbá az olasz közj. rendtartás, az 1871-iki osztrák módosított közj. törvény is. Badenben az elválasztás szintén megtörtént, Würtembergben tényleg fenáll, habár a törvény az egyesítést még megengedi.

Utalva a főnebb mondottakra és a tapasztalásra, azt véljük, hogy a közjegyzői intézmény az ügyvédi ügykörtől teljesen elválasztandó.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Alkalmazható-e a pptás 108. §-ának rendelkezése egy és ugyanazon pörben kétszer?

A következő jogesetben hozott harmadbírósi határozat e kérdést igennel oldja meg:

B. Vendel felperes egy fenállott megyei törvényszék előtt B. Mária ellen keresetet indított arra, hogy néhai B. Katalin tulajdonához tartozott, felperesnek hagyományozott, alperes által birt benyói jószág, felperes tulajdonául megítéltesék, és alperes annak

kibocsátásában marasztaltassék. E keresetét felperes, B. Katalin végrendeletére és egy a végrendelet végrehajtójához, alperes jogelődje B. Alajos által intézett oly tartalmu levélre alapítja, melyben B. Alajos említi, hogy B. Katalin általa (B. Alajos által) Benyón jószágot szerzett bizonyos B. Zsuzsannától, és hogy ennél fogva a végrendeleti végrehajtó a még egészben le nem fizetett vételárösszeget fizesse ki.

Daczára annak, hogy alperes azon körülményt, miszerint B. Katalinnak Benyón jószága volna, tagadásba vette, ellenkezőleg

kimutatta, hogy jogelődje B. Alajos, maga számára vett Benyón birtokot, — a megyei törvényszék felperesnek a kereseti kérelem szerint az alperes által birt benyói jószágot megítélte. A kir. ítélőtábla hivatkozván arra, hogy alperes kimutatta, miszerint jogelődje Benyón maga számára szerzett birtokot, mely birtok alperesnek hagyományoztatott, ellenben felperes az általa keresett birtok alkatrészeit ki nem mutatta, — felperest keresetével elutasította. A fenállott hétszemélyes tábla azonban feloldván mindkét alsóbíróági ítéletet, a kereset tárgyát képező B. Katalin benyói birtokának kimutatása és a birtoknak B. Alajos által netalán szerzett egyéb birtoktól való elkülönítése végett, új tárgyalást és bírói szemlét rendelt. Az új tárgyalási határnapon felperes meg nem jelenvén, az I. bíróság a felperes által a perben hivatkozott tanuknak kihallgatása mellett a bírói szemlét rendelte el.

A megyei törvényszék helyébe lépett zsolnai kir. törvényszék a tanuvallomások és a bírói szemle által sem tartván a kereseti ténykörülmenyeket bebizonyítva, felperest keresetével elutasította, főleg azért, mivel felperes, a telekkönyvnek Benyó községre nézve időközben történt életbeléptetése daczára, a póttárgyalásnál a kereset tárgyát annak telekkönyvi ismérvei szerint ki nem jelölte. A II. bíróság ezen ítéletet helybenhagyta, ellenben a m. kir. Curia mint legfőbb ítélőszék mindkét alsóbíróági ítéletét újból feloldotta, felhozván, hogy a fenállott hétszemélyes táblai feloldó végzés abbéli tartalmának, hogy B. Katalin birtoka tisztára hozassék, elég nem tétetett, ugyanaz telekkönyvileg ki nem jelöltetett, és ennél fogva új tárgyalást, és új bizonyítási eljárást rendelt el.

Ezen másodizbeni feloldás folytán megtartott tárgyalásnál, felperes kiemelte, hogy alperes jogelődjének, B. Alajosnak Benyón tulajdon birtoka nem volt, és hogy mindazon ingatlanok, melyek a benyói tjkönyvekben B. Alajos özvegye, alperes nevére bevezetettek, B. Katalin hagyatékához tartoznak, és mint olyanok képezik a kereset tárgyát. Alperes mindezt tagadta, és annak beigazolására, hogy B. Alajosnak Benyón tulajdon ingatlansága volt, hivatkozott egy B. Alajos és B. Ferencz közt lefolyt per irataira, azokkal bebizonyítandó, hogy B. Alajos az általa Benyón szerzett birtok vételárában jogerejűleg marasztaltatott, és hogy ennél fogva az általa birt benyói jószág az ő tulajdonát képezi.

A tárgyalásnál hivatkozott új tanuk két külön birtokról, B. Katalin és B. Ferencz birtokáról tévén említést, hivatalból nyomoztatott, mely birtokrészletek tartoztak az egyik, — és melyek a másik jószághoz, és a szerint történt hivatalból a telekkönyv szerinti azonosítás is.

Az ügy bővebb felderítésére tán nem lesz fölösleges a III.-izben hozott e. bír. ítéletet egész terjedelmében közölni, mely így hangzik: Alperes tartozik a benyói 1. sz. tjkben 1 etc. etc. sorsz. a. alperes nevére irt ingatlanokat felperes tulajdonába és birtokába 15 nap alatt különbeni végrehajtás terhe mellett kibocsátani és átadni. A perköltségek kölcsönösen megszüntetnek, fülperes tartozván a 11 frt 50 krt tevő bírói szemlei költséget megfizetni. *Indokok:* Az A. alatt hivatkozott B. Katalin által 1856. évi április hó 29-én kiállított végrendelet hatálya, B. Alajos részéről, a fenállott esztergomi cs. kir. járásbíróshoz 2947.857. sz. a. beterjesztett levéllel elősmertetvén, — és érvénye az oszt. polg. tvkönyv 1487. §-a szerinti 3 évi határidőben meg nem támadtatván, e végrendelet jogérvényesnek tekintendő, — és miután annak 12-ik pontja szerint örökhagyó B. Katalin tulajdonához tartozott benyói jószág B. Vendel felperesnek hagyományoztatott olyképen, hogy azt B. Alajos haláláig haszonélvezni jogosítva volt, — miután tehát B. Alajos haszonélvező, a hagyomány tárgyát képező birtok fölött, neje javára nem végrendelezhetett, — és a m. kir. Curia-nak mint legfőbb ítélőszéknek 4033.173. sz. a. kelt végzése folytán 1874. július hó 17-én foganatosított bírói szemle és a tanuknak összhangzó vallomásai által B. Katalin-nak benyói birtoka, B. Alajos által tulajdonjogilag birt egyéb birtoktól elkülönítettvén, az ítélet rendelkező részében felsorolt egyes részletek, B. Katalin tulajdonaként azonosítottak, — minthogy végre a kihallgatott tanuk, a néhai B. Katalin és B. Alajos közt létezett jogviszonyt körülményesen előadták, és azt tényleges adatokkal is igazolták: mindezeknél fogva az ítéletben egyenként nevezett részleteknek tulajdonát fülperesnek odaitélni, és alperest azoknak kibocsátásában marasztalni kellett. Ellenben B. Ferencz-től, B. Alajos által szerzett birtok a hagyomány tárgyát nem képezhetette, azért, mert a

periratoknál 5. §. alatt csatolt szerződéssel alperes bizonyította, hogy e birtokot B. Alajos szerezte meg tulajdonjogilag, mely szerződés valódinak igazoltatott a fenállott dunáninneni kir. kerületi táblának 1114.867. sz. a. kelt ítéletével és ezen periratokhoz csatolt B. Ferencz felperessége alatt B. Alajos ellen a hivatkozott szerződés teljesítése iránt lefolyt per irataival. Ez okokból B. Ferencz-től szerzett és a bírói szemle alkalmával azonosított részleteket fülperesnek odamondani nem lehetett.

A kereset hiányainál fogva bírói szemle szükségeltetvén, felperes a bírói szemle költségét önmaga tartozik viselni, ellenben a perköltségeket jelen örökösödési perben, a per körülményeinél és az ítéletek különbözőségénél fogva kölcsönösen megszüntetni kellett.

Mindkét fél főlebbezése folytán, a kir. ítélő tábla felperest keresetével — most már harmadszor — elutasította, *főleg* azért, mert 1. felperes a per tárgyát képező ingatlanok telekkönyvi állását a per során nem mutatta ki, noha erre ismételt alkalma nyílt a harmadbíróság által elrendelt kétféle póttagyalás alkalmával, és

2. mert az A. alatti végrendelet 12-ik pontja szerint néhai B. Katalin azon ingatlanait hagyományozta felperesnek, melyeket B. Alajos és B. Zsuzsi-tól adásvétel útján szerzett, — felperes azonban a második póttárgyalás, szemle és tanukihallgatás alkalmával sem bizonyította be perrendszerűleg, melyek azon ingatlanok, a miket örökhagyó nevezett B. Alajos-tól és B. Zsuzsi-tól vétel útján megszerzett, és melyekről a végrendelet 12-ik pontjában felperes javára intézkedett. Az első póttárgyalás alkalmával kihallgatott tanuk vallomásai ezen irányban törvényes bizonyítékul el nem fogadhatók, mert azok döntő ténykörülmenyekre nem vonatkoznak, — és nem döntők az újabb kihallgatott tanuknak néhai B. Katalin öröklött ingatlanaira vonatkozó előadásai, már azon oknál fogva sem, mert a végrendelet 12. pontjában nem öröklött vagyonáról, hanem fentérintett szerzeményéről rendelkezett, — arra nézve pedig, mit szerzett alperes férjétől néhai B. Alajostól a tanuk vallomásaiban a legcsekélyebb adat sem foglaltatik, végre a B. Zsuzsannától vett birtokrészekre csak akkor volna bizonyító erő tulajdonítható, ha a ptrs. 190. §. értelmében közvetlen tudomással bírnának arról, hogy mily ingatlanokat szerzett néhai B. Katalin, B. Zsuzsitól? — tekintve azonban, hogy az adásvételi szerződés megkötésénél a tanuk egyike sem volt jelen, sem néhai B. Alajos önbeismeréséről határozott tudomással nem bír, — a vétel és tárgyának bizonyítása nélkül, a pénzküldeményre, a kataszteri munkálatokra, haszonbérletre, és a tényleges birtoklásra vonatkozó előadásait mint a jelen per eldöntésére nyomatékkaal nem bíró lényegtelen körülményeket figyelembe venni nem lehetett.

Végre a m. kir. Curia mint legfőbb ítélőszék az I. bíróság ítéletét, annak indokaiból hagyta helyben.

Ez a háromszor tárgyalt pernek lefolyása. Áttérve ezek után a kitűzött kérdésre, arra következő észrevételeim vannak.

A ptrs. 108. §-a, mely a nálunk érvényben volt oszt. perrendt. 330. §-ából vétetett át, helyes intézkedést tartalmaz, csak sajnálatos, hogy az abban a felsőbb bírónak adott jog, az I. bírónak meg nem adatott, — mi ha megtörténik, a perek haszonatlan húzavonása megakadályoztatnék, és nem kényszerítettetnék, az I. bíró a pernek azon állása szerint ítélni, mely mellett alaposan nem ítéltet.

E feloldás azonban csak akkor eszközözlendő, ha a tárgyalás folytatásától siker várható, ámde ez csak akkor lehetséges, ha a pernek oly kereset szolgál alapul, mely minden tekintetben végrehajtható ítélet hozatalára alkalmas legyen. Hiányos vagy helytelen kereset mellett, a tárgyalás folytatásától siker nem várható, s így ily esetben, felperes keresetével elutasítandó.

Jelen perben is alapos ítélet hozatala, a kereset hiányai folytán, a kereseti kérelem határozatlanságánál fogva, nehezítve, lehetlenné volt, — mert B. Katalin hagyatékához tartozott egyes birtokrészletek részletesen felsorolva nem voltak, vagyis minthogy a kereset megindításakor Benyó községben még rendes telekkönyvek nem vezettek, az egyes birtokrészletek elnevezésük, kiterjedésük és fekvésük szerint voltak elősorolandók. Felperes a kereset ezen és más hiányainál fogva elutasítandó lett volna.

De a fenállott kir. hétszemélyes tábla a hiányok pótlására póttárgyalást rendelvén, ez megtartatván, bírói szemle és tanukihall-

gatás foganatosítottván, ha mindezek után a hiányok nem pótol-
tattak, és az egyes birtokrészletek, dacára annak, hogy azok az
időközben életbelépett telekkönyv szerint kijelölhetők voltak, ki
nem jelöltettek, — kérdés, lehet-e ppartásunk szerint újabb pót-
tárgyalást elrendelni?

Nézetem szerint, a másodszori feloldás a pptás 108. §-a tar-
talmából egyáltalán nem következtethető. Ezen szakasz rendelkezé-
se kivételt szab, — eltér a ppartásba fölvetett elvektől, eltér a
tárgyalási elvtől (Verhandlungs-Maxime) — mely elv mellett ugyanis
a feleknek szabad tér engedtetett, a bírő csakis a felhozott tény-
körülmények és bizonyítékok szerint köteleztetvén eljárni, — ezen
tárgyalási elvnek szigorú alkalmazását a 108. §. nem engedi, mert
a felsőbb bírónak a pernek kijavítására, kiegészítésére ad jogot.
A 156. §. megszabja, hogy a bizonyítékok rendszerint az illető
helyen közlendők vagy felhozandók, (átvétele az esetlegességi elv-
nek — Eventual-Maxime —), de a 108. §. a most említett 156. §.
a és b alatt máris engedett eltérésén kívül, még egy sokkal fon-
tosabb eltérést enged, a mennyiben a felsőbb bírő további bizo-
nyítási eljárást is rendelhet. De e szakasz ép azért, mert az álta-
lános elvektől eltér, és kivételt szab, — kivételesen használandó,
a kivétel szigorúan alkalmazandó, — feloldandó az ítélet akkor,
ha mint az idézett osztr. pptás 330. §-a mondja, a *per tárgyalásban*
lényeges hiányok találhatók, vagy mint perrendtartásunk megki-
vánja, ha a ténykörülmények annyira kifejtve nincsenek, hogy a
bíró alaposan ítélhessen, ha t. i. a felek előadásai határozatlanok,
homályosak, ha az alsóbb bírő bizonyítási eljárást egyáltalán nem
rendelt, vagy annak foganatosítása nem történt a perrendt. szabá-
lyai szerint. De nem tartom feloldandónak az ítéletet, ha a per
körülményei elegendően kifejtettek, azonban a felek által be nem
bizonyítottak, vagy perrendszerü bizonyítékok nem használtattak,
— ha p. valaki mint örökös pereltetik, örökösi minősége pedig
nem igazoltatik, — vagy ha ingatlan tulajdona iránti perben, az
ingatlan telekkönyvi állása fel nem hozatott vagy nem bizonyítat-
tott. Ily esetben elutasításnak van helye.

Az ítélet feloldásának tehát a pptás 108. §-a szigorúan értel-
mezendő, — de ha máris a feleknek perbeli hibáik kijavítására, a
ténykörülményeknek bővebb kifejtésére egy ízben alkalom adatott
— az ne adassék másodízben. Ily másodszori feloldás a pptás
108. §-ából nem következtethető, hisz ha a másodszori feloldásnak
helye volna, — miért ne engedtetnék a harmadszori feloldás is,
s így tovább!

Ez okból jelen esetben is, midőn már a fenállott hétszemé-
lyes tábla határozata folytán újabb tárgyalás rendeltetett el, de a
fél a ténykörülményeket felvilágosítani, a hiányokat pótolni mulasz-
totta, vagy nem birta, — és annak folytán az első ízben megtar-
tott bírói szemle és tanukihallgatás célhoz nem vezethetett. —
mondom, jelen esetben a másodszori feloldásra — a mint azt,
nézetem szerint a törvény egyáltalában nem engedi, — okot nem
találok, — a telekkönyv alkalmazásának elmulasztása annak nem
vehető, mert az I. pót tárgyalás idejében a telekkönyvek Benyó
községben már hatályban voltak.

Igaz, hogy ezen másodszori feloldás következménye az volt,
hogy az első bírő eltért előbbi ítéletétől, és a szerzett új adatok
alapján a per nagy részben felperesre nézve kedvezően és meggyő-
ződés szerint helyesebben döntetett el, — de ez eredmény csak
azáltal volt elérhető, hogy a másodszori bírói szemlére kiküldött
bíró, a III. bíróság utasítása szerint, eltérve felperes előadásától,
B. Katalin hagyatékát képező részleteket elkülönítette B. Alajos
által birt egyéb részletektől, hivatalból nyomozott, és a telekkönyvi
azonosítást is hivatalból eszközölte. Tehát a nyomozási elv —
Untersuchungs-Maxime — alkalmazása mellett, új tanukihallgatás
és azonosítás folytán hozatott tisztára, a mennyire lehetett, a hagyomá-
ny, vagyis a per tárgya, — és a bírói határozat nem fektette-
tett a határozatlan kereseti kérelemre (melyben általánosságban
bizonyos benyói birtok kiadásáról volt szó) hanem a bírói szemle
— a hivatalból nyomozás eredményére.

Értekezésem tárgyától messze vezetne, ha kifejteném, nem
lett-e volna felperesre is célszerűbb, ha azonnal első ízben, a
fenállott hétszemélyes tábla által keresetével elutasított volna.
Célom csak az volt, rámutatni perrendtartásunk azon hiányára,
mely szerint az első bírő minden körülmények közt tartozik itélni,

akkor is, ha a felsőbb bírő meggyőződése szerint alaposan nem
ítélhet, és hogy a pptás 108. §-ának tág értelmezése mellett, egy
és ugyanazon perben az alsóbb bíróságok ítéletei kétszer feloldat-
ván, kétszer rendeltetett el új tárgyalás, és új bizonyítási eljárás.

Dr. Neuberger Ignác,

kir. járásbíró.

Különfélék.

(Az osztrák ügyvédek gyűlése) ez évben Prága városában
tartott s 246 tag vett abban részt. Elnökül a bécsi ügyvédi ka-
mara elnöke báró HAERDTL, a szakosztályok elnökeiül pedig Dr.
AUL és Dr. HERMANN AL. választottak.

Az első vagyis *jogtudományi* szakosztály tárgyai ez évben tul-
súlylyal birtak a második szakosztály vagyis a kar érdekeit érintő
tárgyalások felett. Ezért bevárjuk e tárgyalások gyorsírói közlemé-
nyét s tüzetesen fogjuk ösmertetni az első szakosztály határozatait,
míg a 2-ik osztály eredményét alább röviden összefoglalva közöljük.

Dr. BURIAN indítványa felett, mely szerint a szegények kép-
viselete ügyében az ügyv. kamara a peres ügy érdemleges vizsgál-
latába bocsátkozhassék, — a szakosztály napi rendre tért, mert
ezen előzetes vizsgálat jelenleg is megilleti az ügyvédi kamarák
választmányát.

Dr. LICHTENSTERN indítványa: hogy az ügyvédek az illeték-
kiszabás alá eső jogügyletek feljelentésének kötelezettsége, továbbá
a bélyegilletékek iránti szavatosság alul felmentessenek, — azon
bővítéssel fogadtatott el: hogy egyáltalán a bélyeg- és illeték-tör-
vény mielőbbi revíziója sürgettessek.

Egyhangulag elfogadtatott, továbbá Dr. SCHUSTER indítványa,
mely a fegyelmi tárgyalások nyilvánosságának korlátozhatását czé-
lozza. Ellenben azon módosítvány, mely az ügyvédjelölteket kívánta
a tárgyalásoktól elzárni, el nem fogadtatott.

Legelőkelőbb vitát keltett végre azon indítvány a/ hogy az
ex-offo védelmek csak esküdtszéki tárgyalásokra szoríttassanak és
b/ hogy az ex-offo védelmek a kincstár részéről díjaztassanak.
Ezen indítvány előadója Dr. PRIX azonban határozottan az első
pont elfogadása ellen küzdött, mert az alapján támadja meg a
vádrendszert. A b/ pontot azonban elfogadásra ajánlotta, felhozva
az 1850-ik évből egy kormányrendeletet, mely az ex-offo védő díj-
jazását rendeli az állam részéről, ha ezen hivatalból védő nem
bíró és nem ügyvéd. Ezen rendelet azonban az ügyvédekre csak
akkori időben szabhatta az ingyenes védelem kötelezettségét, midőn
az ügyvédek korlátolt számban kinevezés után nyerték el az ügy-
védséget; de mai nap az ügyvéd nem élvez semminemű szabadal-
mat és ezért annak ex-offo megterhelése sem jogos. — A tárgyalás
folyama alatt míg egy részről az állami díjazás a magánjogi ex-offo
képviselőre is kiterjesztetni indítványoztatott; más részről tekintet-
tel az ügyvédi karnak eszményi hivatására, — napi rendterés
indítványoztatott. A szakosztály végre mégis elfogadta a b/ pontot,
de azt a teljes ülés elé hozni határozta, hol indokolt napi rendre
térés fogadtatott el, kimondván a követelés jogosultságát, de tekintve
az ügyvédi kar iránti ellenszenves hangulatot, — oportunitási
szempontból az indítvány felett napi rendre tért.

«Jogász-naptár» 1877-re. SZÁNTÓ JÓZSEF köz- és váltó-
ügyvéd a jövő évre szóló új naptárral lép a jogászközönség elé,
mely az eddigi ügyvédi zsebnaptárainkat dús tartalmával és cél-
szerűbb berendezésével jóval fölülmulja. A bírósági személyzet, az
ügyvédek és közjegyzők névjegyzéke lehetőleg pontos s azonfelül
a bécsi és osztrák ügyvédek névsorát is tartalmazza. Gyakorlati
célszerű berendezéséből kiemeljük, hogy e naptár táblájának belső
oldala palatáblából áll és finom szilárd szerkezetű, két különféle
végű csavariróntartóval van ellátva, az ehhez szükséges ön és pala-
béllel. Ajánljuk e naptárt a jogászközönség figyelmébe. Ára disze-
sen kötve 1 frt 50 kr. TETTEY NÁNDOR bizományában.

(A budapesti ügyvédjelöltek és joggyakornokok egylete)
egyik külső céljának megfelelőleg, — tisztelettel értesitem a tek.
bírókat, ügyvéd és közjegyző urakat, nemkülönben az ügyvéd-
jelölt és joggyakornok urakat, miszerint joggyakornokra, segédre,
illetőleg irodára lévén szükségük, forduljanak e tárgyan az egylet
irodájába (IV. ker. papnövelde-utca 7. szám, I. emelet 3. aj. sz.).
Értesitem egyúttal az ügyvédjelölt és joggyakornok urakat, misze-
rint a beiratások ugyancsak az egylet irodájában naponta d. u.
1—3 óra között eszközöltenek.

Tagsági díj: havonként 1 frt o. é., mely összeg előzetesen
fizetendő. Beiratási és egyéb díjak nem szedtetnek.

Budapest, okt. 9. 1876.

Feymann Gyula,

titkár.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt negyedévre ... 3 A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A távirdai büntetőjog. Garay János ker. min. fogalmazó urtól — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Reformtörvények a közjegyzőség terén Németországban. — A büntetőjogi elévülésről, tekintettel az új magyar fenyítő-törvényjavaslatra. Friedmann Arthur ügyvéd urtól. — Törvénykezési szemle. A keresk. törvény 3-ik és 16 §§-ai kello restrictio interpretatiójából Dr. Weisz Bernát urtól. — Különlélek.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A távirdai büntetőjog.

(Folyt. és vége.)

III. A távirdai értékjegyek (bélyegek) hamisítása és ilyenek használása.

A távirásérti díjak korábban mindenütt készpénzben voltak lefizetendők; jelenleg a kezelés meg ellenőrzés könnyítése végett majd minden országban, úgy minálunk is, e díjak lerovására külön távirati díjjegyek hozattak be, néhol pedig a távirási díjak lerovására a postai levélbélyegek használatnak.

E távirati díjjegyek a többi állami bélyegekkel hason természetűek. — Ennélfogva, *a ki ily díjjegyet csalási szándékból hamisít, hamisat készít és használ vagy a ki már értéktelenné vált díjjegyet ismét használ, az államkincstár károsítását célzó s ily büntetésre méltó cselekményt követ el.*

Erre a büntető törvényjavaslat 387. §-a lenne alkalmazandó, mely következőképen szól:

«A ki az állam által kiadott bélyeget, pósta- vagy a nem egyenes adó biztosítására szolgáló más jegyet stb. utánoz vagy meghamisít, a mennyiben az okozott vagy megkísérlett károsítás miatt (358. §.) súlyosabb büntetés alá eső cselekményt nem követett el: bélyeghamisítás vétsége miatt 1 évig terjedhető fogházzal és 2000 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.»

E szabvány annyiban hiányosnak látszik, a mennyiben az értéktelenné vált bélyegek ismétli használatáról nem tesz említést

A német büntető törvénykönyv arra vonatkozólag a következőket rendeli:

§. 276. «Wer wissentlich schon einmal zu stempelpflichtigen Urkunden, Schriftstücken oder formularen verwandtes Stempelpapier oder schon einmal verwendete Stempelmarken oder Stempelblankette, in gleichen Stempelabdrucke, welche zum zeichen stattgehabter versteuerung gedient haben, zu stempelpflichtigen Schriftstücken wieder verwendet, wird auser der Strafe, welche durch die Entziehung der Stempelsteuer begründet ist, mit Geldstrafe bis zu 200 Thalern bestraft.»

VI. A távirdai alkalmazottak által hivataloskodásokban elkövetett különböző büntetésre méltó cselekedetek.

A távirdai alkalmazottak által hivataloskodásuk körül elkövetett büntetésre méltó cselekedetek lehetnek vagy ugynevezett közönséges büntettek és vétségek, vagy olyanok, melyek a távirdai szolgálat sajátlagos természetével szoros összefüggésben vannak; miért is ez utóbbiak, melyeket jelenleg fejtegetni akarok, *szolgálati büntettek és vétségeknek* is nevezhetők.

Ide tartoznak:

- a) a távirdavezetők és készülékeknek a nevezett egyének által való rongálása;
- b) a távirati és hivatali titok megsértése; végre
- c) a táviratok hamisítása és elsikkasztása.

Az a) alatti pontban említett többnyire kötelességmulasztásból eredő vétség megtorlására a büntető törvényjavaslat 409. és 410. §§-ban két hónapig terjedhető fogság és 200 frt pénzbüntetés, azon felül szolgálatvesztés van előírva, úgy hogy az ily módon elmozdításra ítélt távirdai hivatalnok vagy szolgálta ily minőségben a vasutnál, távirdánál és gőzhajózásnál többé nem alkalmazható.

A b) alatti pontra megjegyzendő, hogy a távirdai alkalmazottak a hivatali és a táviratbeli titok megtartására szolgálati esküvel köteleztetnek.

Ha tehát a távirdai alkalmazott ily titkot illetéktelen harmadik személyekkel közöl, a táviratban érdekelt esetleg megkárosító és minden bizonynyal a saját megbízhatóságának rovására eső, büntetni való cselekményt követ el. Azért a büntető törvényjavaslat 194. és 195. §§-ban a következőket tartalmazza:

«Azon távirda-hivatalnok vagy szolgálta, a ki a hivatalánál, vagy alkalmaztatásánál fogva kezeihez vagy tudomására jutott távirati sürgöny tartalmát, azon eseten kívül, melyekben azt a törvény rendelete folytán mint tanu köteles a bíróság előtt fölfedezni, vagy arról a hatóságot értesíteni, mással közli, vagy pedig a táviratot másnak kézbesíti vagy kézbesített mint a ki annak átvételére jogosítva van: a távirati titok megsértésének vétsége miatt: 8 naptól 6 hónapig terjedhető fogsággal büntetendő.»

«A jelen fejezetben meghatározott vétség elkövetői

* A táviratok tartalmának a bírósággal való közlésének föltételeit és módját a «Jogtudományi Közlöny» f. é. 16. számában ismerttem. Szerző.

a fentebb meghatározott büntetéseken felül hivatalvesztésre is ítélendők.»

A c) alatti pontban említett hamisítás bűncselekményében bűnössé válik azon távirdaalkalmazott, a ki gonosz szándékból magántáviratot részben meghamisít vagy egész hamisat készít és ilyet rendeltetése helyére juttat.

A büntető törvényjavaslatnak a magán okiratok hamisítására vonatkozó szabványai a magán táviratok hamisítói ellen is jöhetnek alkalmazásba; midőn is e vétés esetleg büntetért 3 évig terjedhető börtön, illetőleg fogház és 2000 frtig terjedhető pénzbüntetés lenne kiszabandó (l. BJ. 377. és 378. §§.)

A magán táviratnak, mást károsító célzattal való megsemmisítése, eltitkolása és elsikkasztása pedig, a büntető törvényjavaslat 381. §-nak intentiójához képest, 2 évig terjedhető fogházzal és 500 frtig terjedhető pénzbüntetéssel lenne megfenyítendő.

Itt említendő még a távirati póstautalványok szántszándékos hamisítása is, melynek tényálladéka a közokiratok hamisítását foglalja magában és a szerint lenne megbüntetendő.

A távirdánál még előforduló többi szolgálati vétségek és kihágások, milyenek p. o. a hivatalos hatalommal való némely visszaélések, többféle szolgálati mulasztások és kötelességmegszegések, a távirda illetéktelen (díjnélküli) használása, valamint a távirdaüzlet sajátlagos természetével össze nem függő, de a mellett előfordulható közbüntettek és vétségek szorosan véve nem tartozván ide, legyen elég azokat pusztán megemlíteni, oly megjegyzéssel, hogy a magyar távirdánál minden vétség, kihágás és szabályellenesség, vagy *közigazgatási uton* megrovással és rendbirsággal vagy *fegyelmi uton* az alább megnevezendő büntetésekkel fenytetik.

A tárgyak összefüggésénél fogva megemlítendő továbbá, hogy a hivatalból üldözendő közbüntett vagy vétség miatt *bűnfenyítő kereset alá vont távirdai alkalmazott* egyszersmind *fegyelmi eljárás alá* is kerül, mely azonban nincs a fenyítő bírósági határozattól függővé téve és az megelőzőleg is elintézhető.

Viszont ha aztán szolgálattal kapcsolatban előforduló fegyelmi eset tárgyalásánál egyszersmind az tűnik ki, hogy az esetben büntett is forog fenn, akkor ennek illetékes megtorlása — resp. az illető kir. ügyészség megfelelő értesítése iránt, a fegyelmi hatalmat gyakorló földmivéls- ipar- és kereskedelmi miniszter fegyelmileg hozott büntetése és a fegyelmi tanács javaslatának tekintetbe vételével — határoz. A keresk. miniszteriumban fennálló fegyelmi tanács elébe tartozó ügyek egy része a f. é. VI-ik t. cz. értelmében a közigazgatási bizottságok hatáskörének fog átengedtetni.

A fegyelmi eljárás az 1860. évi márczius 10-ről kelt legfelsőbb elhatározás alapján fennálló fegyelmi eljárási szabályzat, valamint az azt kiegészítő pótrendeletek tekintetbe vételével történik.

A fegyelmi büntetések a következők u. m.

1. megrovás;
2. aránylagos pénzberség;

3. a fizetés növekedési igényből való ideiglenes vagy végleges kizárás;

4. saját költségei áthelyezés;

5. a szolgálatból való elbocsátás, az ellátási igények elvesztése mellett.

Az 1—4 alatti büntetések esetleg halmozva is kirovatnak.

V. Tiltott cselekedetek, melyek a táviratokkal és a távirda útján bárki által követtetnek el.

Ilyenek: α A táviratok illetéktelen és gonosz szándéku felbontása (a másnak szóló távirdai közlemény illetve titok ily módon való elsajátítása);

β. a távirda útján elkövetett becsületsértés és rágalmazás;

γ. a hamis szövegű vagy hamis aláírásu táviratok feladása által gonosz szándékkal elkövetett okmányhamisítás, vagyis áltávirat költés; végre

δ. az állam biztonságát veszélyeztető — az országos törvényekbe és a közrendbe, valamint a közérkölciségbe ütköző táviratok feladása.

A táviratok illetéktelen felbontására nézve a büntető törvényjavaslat 317. §-a a következőket tartalmazza:

«*A ki másnak szóló levelet, bepecsételt iratot, vagy távsürgőnyt, anélkül, hogy erre jogosítva lenne, felbont, ugyszintén az is, a ki másnak szóló, habár be nem pecsételt levél vagy távsürgőny birtokába helyezi magát a végett, hogy annak tartalmát megtudja: vétséget követ el, és 8 napig terjedhető elzárással és 100 ftiig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.*»

Ha pedig a fentebbi módon tudomására jutott titkot közléstesi, vagy azt a levél, irat, vagy távsürgőny küldőjének vagy a címzettnek károsítására használja fel: 3 hónapig terjedhető fogházzal és 1000 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

«*A bűnvádi eljárás csak a sértett fél indítványára indítható meg.*»

A β. alatti tiltott cselekedetekre vonatkozólag megjegyezhetni vélem, hogy kétséget sem szenved, miként a becsületsértés és rágalmazás — habár a törvény e vétségek szóbeli vagy írásos illetve távirati elkövetését nem különböztetné meg — a távirat útján is elkövethető. A büntető törvényjavaslat 247-iki és illető további §§-nak intentiója ide is értendő lenne.

A γ. alatti pontban említett áltáviratköltés külön fejtegetése helyett szabadjon a IV-ik fejezetben a távirati okmányhamisításra vonatkozólag általánosan előadottakra hivatkozni.

Ha a δ. alatti pontban említett tartalmu táviratok továbbadása megtagadtatik, csak bűncselekmény-kísérletről lehet szó, ellenben ha ily táviratok, vagy nem mindenki által érthető célzatuknál fogva, vagy minden hivatali elővigyázat daczára, rendeltetésök helyére küldetnek, akkor befejezett bűncselekményről lehet szó. A nemzetközi távirdai egyezmény a közhasználatra szánt távirdák igénybevételét mindenkinek megengedvén,

a β — δ alatti tiltott cselekedetek alanya bárki lehet, a ki azokat gonosz célzattal elköveti.

Ezen tiltott cselekedetek megfenyítése, — minőségükhöz képest, a királyi ügyész, esetleg magán vádló közbejöttével, — annak rendje és módja szerint fogna történni.

A közel jövőben a távirdának a nemzetközi joghoz való viszonyait, vagyis *az ugynevezett nemzetközi távirdai jogot* fogom ismertetni.

Garay János,
ker. min. fogalmazó.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Ha azon állítás, miszerint az ági örökösödést a nemzeti közszellem kívánja fentartatni, oly kétségtelen igazság lenne, mint sokan hiszik vagy legalább hinni szenvelik; ha úgy állana a kérdés, mint a hogy az országbírói tanácskozmány nagy érdemű tagjainak szem előtt lebegett: akkor az ezen jogérzettel homlok egyenest ellenkező s a Királyhágón tuli részekben még ma is érvényben levő örökösödési rend ellen a közvéleménynek hangosan kellett volna nyilatkozni, követelni kellett volna, hogy az ági örökösödés jótéteménye az ország ezen részeire is kiterjesztessék. Daczára annak, hogy a Királyhágón inneni részekben a magyar törvény 14 év óta van visszaállítva, és az ági örökösödés ismét életbe léptetve, tényekkel bizonyára nem lehet igazolni, hogy az erdélyi részekben a közvélemény ily módon nyilatkozott volna. Alkotmányos államokban népképviselőre alapított alkotmány mellett a közvélemény egyik legnagyobb horderővel bíró nyilatkozata az, a mi a választók nézetét legilletékesebben tolmácsoló országgyűlési képviselőktől származik. A fent említett 14 év óta lefolyt több országgyűlés alatt a Királyhágón tuli választó kerületek képviselői és képviselőjelöltjei sem a választásokat megelőző program-nyilatkozatukban, sem az erre elégszer kedvező alkalmat nyújtó országgyűlési tárgyalások alkalmával nem tettek oly számbavehető nyilatkozatokat, melyekből a kérdéses közvélemény létezését következtetni lehetne; nem sürgették interpellációk, határozati javaslatok s törvényjavaslatok beterjesztése által, hogy az osztrák törvénynek az ági örökösödéssel ellenkező része megváltoztassék, s e helyett a magyar törvény ági örökösödése léptetessék életbe. A közvélemény nyilvánulásának másik szinte nevezetes tényezője nálunk a kérvényezési jog használása; de e jog gyakorlatára való tekintettel sem lehet állítani, hogy az erdélyi részekben a közvélemény a Királyhágón inneni részekben érvényes ági örökösödés behozatalát szorgalmazta volna. Van-e ezek mellett a közvéleménynek hatalmasb organuma mint a sajtó: és mi mégis biztos öntudattal hívjuk fel az ellennézetűeket, kísértsék meg a sajtó nyilatkozataiból beigazolni, hogy az erdélyi részekben a közvélemény az ági örökösödés mellett nyilatkozott volna. Pedig hazánk

adott viszonyait tekintve nem vonható kétségbe, hogy a közvélemény nyilvánulásának fent érintett három hatalmas tényezője közül egyik sem visel hallgatag és visszavonuló szerepet; mindenik kellően, egyik-másik néha talán feleslegesen is érvényesíti magát.

Kísértsük meg már most annak előtűntetését, nem találkozunk-e oly jelenségekkel, melyek; az ellenkezőjét mutatják annak, hogy a nemzeti közszellem az ági örökösödés fenttartását követelné. E tekintetben kiváló fontosságú momentumokat találunk az 1848-ik évet megelőző azon reform mozgalomban, melynek tárgyát az ősiség eltörlése képezte, s mely az 1848-ik évi XV-ik törvénycikk megalkotásában ünnepelte diadalát. — Ezen reformtörekvés korábbi mozzanatait mellőzve, azt találjuk, hogy az 1843-ik évi országgyűlés azon év július hó 3-án és 4-én a XXX-ik és XXXI-ik kerületi ülésekben behatóan tárgyalta az ősiségre vonatkozó törvények megváltoztatásának kérdését és 33 szavazattal 12 ellenében a megváltoztatást kimondva, az e tárgyban szükséges javaslat elkészítésére kerületi választmány kiküldését határozta el, mely választmány a következő XXXII-ik ülésben szabályszerűen megválasztott. Tagjai voltak e kerületi választmánynak SZENTKIRÁLYI MÓRICZ, RADVÁNSZKY ANTAL, MAJLÁTH GYÖRGY, BEZEREDJ ISTVÁN, ZSEDÉNYI EDUARD, SZEMERE BERTALAN, TÖRÖK GÁBOR, KARÁCSONYI LÁSZLÓ, OLÁH MIKLÓS, AIGNER FERDINAND, HÁZMÁN FERENCZ és BEZEREDJ MIKLÓS. A választmány küldetésének meg is felelt s jelentését s az annak kiegészítését képező alternatív két törvényjavaslatot be is terjesztette. E jelentést és törvényjavaslatokat a mennyiben tárgyunkkal szoros összefüggésben vannak, ismertetni tartjuk szükségesnek.

Kifejtván a választmány, hogy legjobbnak látta az ősiségnek *teljes és tökéletes* megszüntetését javasolni, következően folytatja jelentését.

«Hogy mindazonáltal ne vádoltathassék, miszerint nem tekintve a jelenleg fennálló viszonyokra, oly javaslatot tesz, melynek létesítését biztosan előre látni nem lehet s elhanyagolja azon javításokat, melyek által bár gyökereknek nem állíthatatnak is, a birtokjogi viszonyok az eddiginél sokkal biztosabb lábra tétethetnének, fontolóra vette az ősiségi viszonyoknak minden oldalát, és ezen megfontolás után *oly meggyőződéshez jutott: hogy nincs az ősiségi viszonyoknak oly része, melyet meghagyni lehetne a nélkül, hogy a többi eltörleni szándékolt részei is fel ne elevenítenének; mert például mit használ az örökkeladók megerőtlenítéseit eltörlni, ha az örökösödési viszonyok, s az örökségből eredő gyökeres jogi követelések fennhagyatnak; melyek ellen akkor az örökkeladás sem lehetvén biztosítva, ennek megerőtlenítése ismét más uton elke-rülhetlen lesz.*»

«Az ősiség teljes megszüntetése két uton elérhető.»

«1-ör. Rögtön eltörlve mindazon törvényeket, melyek az ősiséget képezik, s azon elv helyett, melyen jelenleg a birtokjog alapszik, ugymint, hogy a tulajdonos a család, az egyének pedig csak használók, azon elvet, hogy tulajdonos az egyén: rögtön felállítani, s hogy ezen elv jótékonyágával kiki a törvény kihirdetése után azonnal

élhessen, eltörölni minden az eddigi ősiségi törvényeken akár már megindított, akár ezután megindítandó követeléseket.»

«2-or. Ha az első a kk. és rr. többsége megtartani nem akarná; a második szinte az ősiségi viszonyok teljes megszüntetésére vezet ugyan; de kimélve minden már létező igényeket, s ez uton az ősiségi igények liquidatioja tétetvén minden igényesnek bizonyos határidő alatt köteleességül, eléretnek az: hogy minden hasonló követelések a birtokosok előtt tudatván, tisztába hozathatnának: s miután még nem létező egyéneknek jogaik nem lehetnek, az ősiség a most élők kimultával teljesen megszűnvn, a legközelebbi nemzedékre a birtok tisztán és korlátlan tulajdonként bocsáttatnék által.»

«Mind két szempontból külön javaslat terjesztetik a tek. kk. és rr. eleibe az 1. és 2. szám alatt; külön javaslat pedig nem azért mintha a választmány többsége az 1. sz. a. javaslatra nézve kétségben maradt volna, hanem azért mivel idő megnyerhetése végett kész munkát kívánt a tek. kk. és rr. eleibe terjeszteni azon esetre, ha hogy az 1. szám alatti javaslat elve többséget nem nyervén, az tanácskozás alapjául el nem fogadtatnék.»

«Az 1. szám alatti javaslat 1. fejezete az 1-ső §-ban következőket tartalmazza.

1. §. Ezen törvény kihirdetése után azonnal a jelenlegi birtokos a kezénél lévő mind ingó, mind ingatlan birtoknak a birtok cím szerint örökös vagy ideiglenes, de mindenkor teljes és tökéletes tulajdonosának tekintetik, arról tehát akár királyi adományból, akár adás-vevésből vette eredetét, *mind élők között mind halál esetére teljes és tökéletes szabadsággal rendelkezhetik* és az ily rendelkezések csak csalás miatt és azon esetben erőltethetők, ha oly egyén cselekvései forognak kérdésben, kik törvényes tehetséggel nem bírnak terhes szerződésektől származó lekötöttség elvállalására; továbbá, midőn a törvény által megkívánt külső formások meg nem tartattak; végre pedig; és egyedül a végintézetek csak annyiban, a mennyiben a gyermekek vagy özvegy törvényes osztályrészét támadnák meg.»

A végintézet nélküli örökösödést tárgyazó 2. fejezetben a 2-ik §. következően szól:

«2. §. A hátrahagyott örökségben, ha végrendelet által az elhunyt nem intézkedett, az örökösödés eddigi rende megtartatván, *a törvényes örökösök az egész örökségben, legyen az a megholtak akár szerzeménye, akár nem; királyi adományból származott akár nem; nő és fivérek egyaránt osztoznak, — a kir. fiscust minden esetben megelőzik, s ennek örökösödése csak akkor nyílik meg, ha az elhalt sem végintézetet nem tett, sem pedig semmilyenü vérszerinti atyafiai a halál esetét követő 3 év alatt nem jelentkeznek, vagy leszármazási összeköttetéseket nem bizonyítják.*»

Ime ezen nevezetes törvényjavaslat idézett két szakaszában a vagyonok eredetére való tekintet nélkül a tulajdonost megillető s csupán a gyermekek és özvegy

törvényes része által korlátozott végrendelezési jogosultság, és a vagyonok eredetére való különbség mellőzésével egyöntetű törvényes örökösödési rend van megállapítva. Felületes átolvasás mellett némi kételyre szolgáltathat okot a 2-ik §. következő kifejezése *«az örökösödés eddigi rende megtartatván»*. De ha kissé behatóbban vizsgáljuk a szakasz szövegét, lehetetlen azon meggyőződésre nem jutnunk, hogy ez alatt csupán a lemenő, felmenő és oldalági rokonok fokozatos örökösödési rende, nem pedig az ősi és szerzeményi vagyonokra való örökösödési jogosultság különbségének fenttartása értetik. Hiszen nagyon világosan kimondja a szöveg, hogy *a törvényes örökösök* az egész örökségben arra való tekintet nélkül örökösödnek, hogy az örökség az elhunynak szerzeménye volt-e vagy nem, királyi adományból származott-e vagy nem; világosan vér szerinti atyafit említ — tehát az ági örökösödés alapját képező jog közösségét elejti, s az örököstől csak a leszármazási összeköttetés igazolását, nem pedig a jogközösséget előtűntető osztály igazolását követeli. — És hogy e javaslat az ősi és szerzett vagyon közötti különbséget csakugyan teljesen elejtendőnek állapította meg, az kétségtelenül kitűnik ezen törvényjavaslat intézkedésének a 2-ik számú törvényjavaslattal, különösen annak alább idézendő 1, 2 és 3 §§-ával való összehasonlításából, s magának az 1. számú törvényjavaslatnak az özvegyi örökösödést is a vagyon eredetére való tekintet nélkül megállapító későbbi 5-ik §-ból, mely következően szól:

«5. §. Ha sem házassági szerződés, sem végintézet a nő iránt özvegyi állapotának esetére nem intézkednék: az özvegy férjének gyermekeivel egyenlően osztozik; *gyermekek pedig nem lévén, az örökösödés rendiben a szülőt és testvéreket megelőzi, s az egész örökség teljes joggal reá száll.*»

Sőt tovább megy a javaslat, s nem csak az ági örökösödést, hanem a hitbizományt is megszüntetendőnek mondja ki az ide vonatkozó 15-ik §. rendelkezésében, mely következően hangzik:

«15. §. Az hitre bizottságok az örökösödés rendére nézve alapításuk szerint a most élők között megmaradnak ugyan; de az idegenekre nézve kiváltságos előjogokat ezen törvény kihirdetése alkalmával elvesztik; és az, kire a most élők közül utoljára szállottak, mind életben, mind halál esetére a hitrebizományról is teljes és tökéletes szabadsággal rendelkezhetik, s a hitrebizomány ezen természetét elveszti.»

A 2-ik számú törvényjavaslat 1-ső, 2-ik és 3-ik §§-ai következő intézkedéseket tartalmaznak:

«1. §. A birtokjog az eddigi törvények szerint az örökösödési igény által lévén korlátozva, az örökösödési jogok mindazokra nézve, kiknek valamely ingatlan nemesi birtokot illetőleg a jelen törvény kihirdetése alkalmával ily igényeik feltételeken (eventualiter) már léteznek, továbbá is fenntartatik. Ennélfogva

«2. §. *A jelenleg életben lévő osztályos vérek között a nemesi javaknak az örökösödés tekintetében létező különböző természete, azokra nézve a végintézet általi rendelkez-*

hetés úgy az élők közötti elidegeníthetőség jogai is az eddigi állapotban megtartatnak. Ellenben

«3. §. Ezen eddigi jogállapot a jelenleg életbe lépő egyének személyein túl semmi esetben nem terjed, akár léptek az őket feltételelesen illethető örökség birtokába, akár előbb halnának meg, mintsem örökségi jogaikkal tettelesen élhettek volna, és sem maradékaikra, sem más bármi néven nevezhető örökösökre által nem száll.»

És miután a következő 4, 5, 6, 7 és 8-ik §§-ban megállapítatik, hogy mindazon élő egyének, kik az 1, 2, 3 §§. szerint személyökre fenttartott igénynyel bírnak, azt két év alatt telekkönyvileg bejegyeztetni kötelesek, mert különben ebbeli igényeiket nem érvényesíthetik; a 9-ik §. annak, a kire az ily örökség a telekkönyvileg bejegyzett igénynyel bírók közül legutolszor szállott, az élők közötti és halálesetrei szabadintézkedés tekintetében szó szerint azon jogosultságot adja, melyet a törvény kihirdetése alkalmávali birtokosnak az 1-ső számú törvényjavaslat fentidézett 1. §-a biztosít; sőt az ingó javak és nem nemesi ingatlanok birtokosainak ezen jogot az életben lévő igénynyel bírók jogaira való tekintet nélkül megadja. A végintézet nélküli örökösödés ezen 2-ik számú törvényjavaslat 11-ik §-ban következően van szabályozva.

«11. §. A hátrahagyott örökségben ha végrendelet által az elhunyt nem intézkedett: azon javakra nézve, melyekre örökösödési igények bejegyezve nincsenek, az örökösödés eddigi rende megtartatván, a törvényes örökösök, nő- és fivérek különbség nélkül az egész örökségben, legyen az a meghaltnak akár szerzeménye akár nem, akár királyi adományból származott akár nem, egyenlően osztoznak; a kir. fiscust minden esetre megelőzik, s ennek örökösödése csak akkor nyílik meg, ha az elholt sem végintézetet nem tett, sem pedig semmiműi vér szerinti atyafiak a halálesetét követő 3 év alatt nem jelentkeznek vagy leszármazási összeköttetésüket be nem bizonyítják.»

Szóval ezen 2-ik §. törvényjavaslat az élő várományosok bejegyzett igényeinek megóvása mellett a végintézet nélküli örökösödési kérdést épen úgy szabályozza mint az 1. számú törvényjavaslat. Az özvegyi örökösödést szabályozó 15 szakasz szó szerinti másolata az 1. sz. törvényjavaslat fent idézett 5-ik §-nak. A hitbizományokra nézve a 26-ik §. a telekkönyvileg bejegyzett örökösödési igények figyelembe vételével ugyanazon értelmes intézkedést tartalmazza, melyet az 1. sz. törvényjavaslat fentidézett 15-ik §-ában láttunk.

E választmányi munkálat, ezen két nagy fontosságú törvényjavaslat bizonyára nem annak bizonyítékát tartalmazza, hogy a magyar nemzet geniusza az ági örökösödés fenttartását követeli. A választmány tagjai kétségben voltak az iránt, valjon az ősiség megszüntetése tekintetben a karok és rendek többsége az akkor pro és contra sokat vitatott két nézet közül melyikhez fog csatlakozni, az «uti possidetis» elvéhez, vagy pedig azon állásponthoz, mely az élőknek az ősiségből folyó igényeit érvényben tartani kívánta; ezért látta jónak a választ-

mány javaslatát alternative, mind két nézetnek megfelelően kidolgozni; de a javaslat mindenikében az ősiség megszüntetésével kapcsolatosan egyformán mellőzte az ági örökösödést, mert nem volt, nem lehetett kételye az iránt, hogy accessorium sequitur suum principale, tehát ha megszüntetik az ősiség, meg kell szüntetni az ági örökösödést is. Alig csalatkozunk midőn azt állítjuk, hogy a nemzeti genius követelményének kitudására biztosabb alapot nyújt az országgyűlési kerületi választmánynak ezen öntudatos és kellően megfontolt munkálata, mint az országbirói tanácskozmány tagjainak többsége által elfoglalt azon álláspont, miszerint ők nem annyira egyéni nézetök kifejezésével, mint inkább a létezőnek vélt nemzeti jogérzet követelményekint az ági örökösödést fenttartandónak rendelték. Biztosabb ezen alap annál inkább, mert kellő figyelemre kell méltatni, hogy az akkori közjog szerint fentálló utasítási és visszahívási jogból kifolyólag az alsóház követői minden kételyen felül nem csupán egyéni nézetöknek, hanemillető törvényhatóságaik vélekedésének adtak kifejezést. — Minden esetre figyelemre méltó, hogy HORVÁTH MIHÁLY «XXV. év Magyarország történetéből» című munkája 2-ik kötetének 238. lapján, azt jegyzi fel, hogy ezen választmányi munkálat a rendi tábla nagy többségének véleményével találkozott.

Folyt. követk.

Teleszky István.

Reformtörékvések a közjegyzőség terén Németországban.

IV.

A törvény a közjegyzőre nagy hatalmat bíz, az általa kiállított okmányokat ép oly hitelességgel ruházza fel, mint birói ítéleteket. Ezen hatalom abban áll, hogy tényeket nyilatkozatokat, jogviszonyokat kizárólagos hitelességgel ruház fel; oly jog, mely csak az állami főhatalom kifolyása lehet, s valamint a birói ítélelhozás ezen főhatalomból származó jognak tekintetik, úgy a közjegyző is ezen jogát csak ama főhatalmat gyakorló államfőtől nyerheti megbizásképen. A közjegyző tehát az államfő által nevezendő ki s úgy tekintendő, mint igen fontos functiókat végzendő nyilvános hivatalnok, s nem mint valamely concessio tulajdonosa. Fontos ezen megkülönböztetés azért, hogy a jegyzői és más hivatalok közti viszony kitűnjék s a hivatal célja jobban kidomborodjék. Kifejezést ad ennek a bajor jegyzői törvény, melynek 1. §-a kijelenti, hogy: *a közjegyzők nyilvános hivatalnokok.* A kinek csupán concessiója van, az azon lesz, hogy azt mennél inkább kizsákmányolja; a nyilvános hivatalnok előtt egészen más cél lebeg, reá nézve egészen más kötelességek az irányadók. Azért óhajtuk azt, hogy a bajor közjegyzői törvény ezen rendelkezése a birodalmi jegyzői törvénybe bevétessék.

A közjegyzőnek az államfő általi kinevezését elrendeli a ventose-törvény, a bajor és olasz közj. törvény. Más államokban, mint a rajnai Poroszországban, Badenben, Ausztriában, *Magyarországban* ezen jog az igazságügyminiszterre van ruházva, — jelölül annak,

hogyan ezen intézmény értéke kellőleg még fel nem ismert, hogy a közjegyzői intézmény tiszta fogalma, a bírói hatalommal való analogiája még nincs teljesen átértve.

Ezeknél fogva kérjük elfogadni azon határozatot, hogy a közjegyző az államfő által neveztesse ki.

V.

A ventose-törvény azon kifejezése: «a közjegyző élethosszig neveztetik ki» s az ebből önként folyó s általában elismert következés «beleegyezése nélkül át nem helyezhető s hivatalától csak a reá nézve illetékes bíróság jogérvényre emelkedett ítélete folytán mozdítható el,» — első pillanatra rendi előjogot látszik a közjegyző számára biztosítani, s kivételt tenni azon általános tétel alól: hogy az államkormányzatnak a törvény által megszállott határokon belül kell arra joggal birnia, hogy minden hivatalnokot azon állomásra utaljon, a melyre jónak látja, s őt ott addig tartsa, míg azt célszerűnek tartja, különben őt a törvényileg biztosított végkielégítés vagy nyugdíj kiszolgáltatása mellett elmozdíthatja.

De a közjegyzői intézmény éppen sajátos természeténél fogva ezen kivételt igényli, s azon államokban, hol a közjegyzői intézmény ily kiváltságos állásnak örvend, az évek hosszú során tett tapasztalatok azt mutatják, hogy ez semminemű visszasságokra sem vezet, és nem is mutatkozott szüksége annak, hogy ez megváltoztassék, s egyáltalán a közjó ezáltal hátrányt éppen nem szenvedett.

A közjegyző épugy, mint az ügyvéd, államilag nem fizettetik, az épugy, mint emez arra van utalva, hogy jövedelmét a közönségtől megérdemlje és beszedje; jövedelmének nagysága munkásságától, azon bizalomtól függ, melyet azon területben, hol működik, kiérdemelt. A törvény a közjegyzőnek azon esetben, ha vagy előrehaladott kora vagy valamely más csapás folytán munkaképtelenné válik, nyugdíjat nem rendelt, — így tehát teljesen önmagára és munkásságára van utalva.

Ezen körülmények tehát a ventose-törvény intézkedéseit igazják, s igazolják más törvények analog rendelkezéseit.

A közjegyző, mint már említők, életfentartására szükséges jövedelmét a közönségtől nyeri azon mértékben, melyben annak bizalmát éveken át kiérdemelni képes volt: s éppen ebben rejlik a közjegyzői működés sikeres voltának fő biztosítója.

E bizalom megszerzésére idő kell és jártasság, becsületesség az ügyvitelben; minden más mód mind megannyi fogás egyidőre alkalmas eszközül kínálkoznék ugyan a bizalom meghódítására, de azt állandóvá tenni nem képes. Vajjon méltányos-e, hogy a kormány a közjegyzőt tetszése szerinti áthelyezése által a megszerzett bizalom kiérdemelt gyümölcseitől megfosztja, s arra utalja, hogy azt más vidéken, hol idegen és ismeretlen, újra szerezze meg, s ezáltal jövedelmében tetemes kárt szenvedjen hibáján kívül?

A kormány korlátlan áthelyezési joga a közjegyző feje felett függő damoklesi kard lenne, melynél fogva jövedelme fölött tetszés szerint rendelkezhetnék, s azt a minimumra reducálhatná.

Megesik, hogy a jegyző elmozdíthatlansága esetében, hosszabb és súlyos testi vagy lelki betegsége miatt a jegyzői ügykezelésben forgalmi fenakadás jó létre. E bajt a rhein-hesseni 1874. év december 9-ik közjegyzői törvény mind a jegyző, mind a közönség igényeinek megfelelően úgy orvosolja, hogy a jegyző és a jegyzői kamara meghallgatásával a kerületi tvszék által hozott határozat alapján az igazságügyminisztert felhívja, hogy az ily közjegyző mellé helyettest rendeljen annak akarata ellenére is. E törvény ezen rendelkezése valóban méltányos és utánzásra méltó, kérjük tehát, tekintettel ezen módosításra, elfogadását azon tételnek, mely szerint *a közjegyző élethosszig nevezendő ki s akarata ellenére át nem helyezhető.*

Folyt. követhet.

A büntetőjogi elévülésről, tekintettel az új magyar fenyítőtörvényjavaslatra.

Folytatás.

Az életben másképp jó létre a javulás s bizonyosabban. Nem oly gonosztevőket kell azonban értenünk, kik valamely büntetést iparszerűleg folytatnak, mint a mesterség szerinti tolvajok, a zsebmeteszők, a balekfogók, a hamis kártyázók s hamis játékosok, az éjjeli betörők, stb. hiv. szolgáló Lavernának. Ezekre bátran ki lehet mondani a javíthatlanságot: a fegyházban is csak annyiban remélhető náluk a javító módszer némi eredménye, ha abban becsületes kenyérkereseti módot illetőleg valamely kézműben jártasságot sajátítanak el. Másképp van az életben oly egyénekkel, kik tulajdonképpen gonosztevőknek nem is nevezhetők, habár könnyelműségükben, a pillanatnyi indulat vagy izgató szenvedélyek befolyása következtében bizonyos büntetést elkövettek is. Ezeket, mint vihar sújtja le a cselekedetük feletti bánkódás s nem egy példája létezik az önfeljelentésnek. A javulás ily egyéneknek előbb-utóbb, de mindenestre beáll — s ha a törvény ezeket már mint javult egyéneket — ismét fenyítő vizsgálatba helyezné, úgy beállna az amit CICERO summum jus, summa iniuriának nevez. A társadalom egy használható tagja, egy talán köztisztviselőben álló egyén elraboltatik övéitől s megbüntettetik. Mily hatása lehet ily ténynek a publikum szemében s gondolkozási képességében? Hisz a publikum nem látja a vádlottban a bűnöst, ha ezer tanu állna is fent ellene, ha okmányhalmazok is vádolnák őt: a publikum egy becsületes polgárt lát ki hajdan régen egy büntetést követett el, melyet azóta százszor is jóvá tett.

Idejárl még — s különösen az európai — nép hitetlensége. Régi dolgokról érkező minden tudósítást, tanuskodást s okiratot gyanusnak, hitelre méltatlannak tart a nép s méltán mert az idő az emberi emlékező tehetséget nemcsak megbénítja, de legtöbb esetben a régi esetekre vonatkozólag meg is szünteti, miáltal a fantáziának tág tér nyílik. A nép igen józanul ítél ily dolgokban. E helyen el nem hallgathatom a hazánkban lefolyt s egyik nagyobb vidéki városban letárgyalt természete szerint ugyan elévült, de a honi törvények szerint még tárgyalható, általános feltűnést okozott Balla-bűnpert; az egész hallgató közönség hangosan nyilvánított nézetét közlöm, midőn azt mondom, hogy a hallgatók még a kimondott ítélet után sem voltak meggyőződve a bűnesetek igazságáról s különösen nem a vádlott bűnösségéről.

A bűnös szenvedései és javulása kizárják tehát a büntetést, de kizárja e jelenségek nélkül is a büntett feledésbe menése, s hatásának megszűnése. A husz év előtt meggyilkolt egyén rokonai ez évszám lesietése után érezhetnek-e boszuérzelmet — e privát

bosszuérzelmeket különben sohasem veszi és nem is veheti az állam tekintetbe — az állítólagos gyilkos ellen. Annál kevésbé, mennél bizonytalanabb a gyanu s mennél bonyolódottabb s hosszabb vizsgálát válik szükségessé a büntett kiderítésére nézve. Megszűnt a hatás, mert megszűnt a rokonok nem örökös, de muló fájdalma s mert a tett — helyesen mondva — feledésbe ment s csakis néha valamely fecsegő anyóka által elevenítették fel a kandalló mellett a gyermekek s félénk egyének ijesztésére. Az általános visszatetszés, melyet a büntett létrejövetele napján szül, eloszlik s megszűnik az idővel: mert hiába a büntettek nem ritkaságok a földgolyón s a nagyobb büntett eltörli a kisebbnek emlékét. Mindenesetre, ha maguk a meggyilkoltak rokonai elvesztik érdeküket a bűnös megbüntetése iránt, csillapul a társadalom visszatetszése is.

Ha a gyilkosságnál megszüntetett a büntett hatása, úgy men-
nél inkább más büntetteknél mint például a lopás, csalás, sőt rab-
lásnál is. A sors hányja veti az embereket s azok, kik a rajtuk
elkövetett büntett által talán a legszükségesebbektől fosztattak
meg, az idő lefolyásával százszor is meggazdagodhattak vagy
pedig önhibájukból maradtak szegények. A könnyen megsebesül-
tek régóta meggyógyultak: a nehéz sebeket hordozók is vagy kigyó-
gyultak vagy pedig javult állapotuk: úgy hogy a boszu iránti
kiváncsalom elszunnyadt bennök. Még inkább mondható azonban a
büntett hatásában megszűntnek, *ha nem létezik többé károsodott*, ha a
bűnös az általa okozott anyagi kárt teljesen pótolta, vagy a káro-
sodottakkal kiegyezett. Nem létezik tehát, vagy megfogyott a kár,
a fájdalom s az egész büntett csakis a múlté lett.

Sokan azt fogják kérdeni: jól van, beállott az elévülési
határidő, igaz hogy a büntett későn lett fedezve, de a bűnös nem
javult, a kár nincs kiegyenlítve, a büntett még friss emlékezetben
van stb. Ily kérdésre, noha egész teljességben soha sem állhat
meg, a válaszuk az: „Igaz, de beállott az elévülési idő, s minden
fenyítőelévülés főoka a fenyítőelévüléshez szükséges időtartam lefo-
lyása, a többi okok, habár nagy horderejűek is, mégis csak mel-
lékokok. A főok mindig a megérkezett idő, de nemcsak főok,
hanem ily kifejezéssel kell élnünk, gyűjtőök, mivel magában fog-
lalja s benne önként értetődnek a már elősorolt s még következő
mellékokok is.

Furcsa optimisták azok, kik a fenyítőelévülésnek ellenségei
még ott is, hol nem büntetések, de büntettek elévüléséről van szó.
Ők azt mondják, meg van a bűnös, a büntett megtörtént s ime a
bűnös henczegve megy el a károsodottak előtt s kineveti panasz-
lóját: Ez mind megvetendő dolog volna ugyan, ha megtörténhetnék,
hogy azon egyén, kit egy elévült büntett vádja terhel e büntettel
még dicsekedjék is. Ez azonban nem szokott megtörténni, sőt
ellenkezőleg a vádlott egyén mindenesetre a tagadás álláspontjára
helyezi magát s tagadja nemcsak a büntetést, de a büntettel való
legkisebb összefüggést is, tagadja a vádak jogosultságát, a tanuk
hitelességét, a bizonyítványok valóságát, a szakértők ismer-
reteit. Minderre jogosítva van, mert 15—20 év telt le mintegy a
büntett óta s a tudomány két évtized alatt mindenesetre tett oly
haladást, hogy a mintegy húsz év előtt kihallgatott szakértők kellő
ismeretei is kétségbe ne vonathassanak.

Ime ez a büntettek elévülésének létrehozója: a lefolyt hosszú
idő, vádlott tagadásával szemben, *minden vizsgálatot lehetlenné tesz*
s a még be nem fejeztetett, folytathatanná változtat át. *A vizsgálat*
lehetlensége, mondja BERNER, már rövid időtartam alatt is beáll,
hát ha évtizedek folynak le a bűn óta. Csak néhány példát aka-
rok felsorolni:

Mintegy 20 évvel ezelőtt meghalt A. felesége. A haláleset

nem volt gyanus s a halottszemlést nem tett semmi terhelő jelen-
tést. Húsz év lefolyta után B. bevádolja A-t azzal, hogy A. fele-
ségét maga mérgezte el, s hoz egy tanut is, hogy A. néhány
nappal nejének halála előtt mérget vásárolt. Az egész eset oly
országban adja elő magát, hol a bűnvádi elévülés még hirtől sem
ismertetik. A. természetesen mindent tagad, a corpus delicti nincs
meg többé, a hulla nem bonczolható a tanuk hitelessége,
tekintve a hosszú időt, mely az állítólagos büntett s a vád között
lefolyt, felette gyenge, mi marad tehát hátra, a vádhatárból meg-
szüntetik s A. B. ellen hamis vádakozás miatt bűnvádi s kár-
térítési pert indít. Egy érdekes eset a következő:

A. és B. magukat földbirtokosoknak kiadva C.-től gabnájukra
mintegy 20 évvel ezelőtt 6000 frt készpénzt csaltak ki s azóta nem
láttatták magukat s C. őket nem is nyomoztatta, csak privátton
tudakozódott e két egyén felől, míg végre az egyiket a főváros
utczáján felismerte. Azonnal rendőr után sietett s az ember elfo-
gatott, de kiderült, hogy az állítólagos csaló gazdag vidéki keres-
kedő jelenleg, aki tagadja az egész esetet. Az okmányokon, melyek
húsz évesek, tagadja aláírását s azt mondja, hogy nem lehetetlen,
hogy valamely szédelgő megcsalta C.-t, de nem ő volt az. A tanuk
hasonlóságot vesznek észre a vádlott s az állítólagos csaló közt,
de vallomásuk hitelt nem érdemelhet, de nem is lehet határozott
mert húsz év alatt az ember mind alakjára mind arczkifejezésére
nézve teljesen megváltozik. Az ügyészség tehát hivatalból meg-
szünteti a vádat s a dolog úgy végződik mint az előbbi példánál.

A vizsgálat lehetetlensége okozza a tényálladék helyreállitha-
tatlanságot: mert a tanuvallomásoknak hitel nem tulajdonítható,
szemlék, látletelek, bonczolások nem tarthatók, az ugyanazonosság
a corpus delictire nézve helyre nem állítható s mert végre oly
nagy idő alatt számos egyén meghal vagy ismeretlen tartózkodási
helyüvé válhatik, ki mint mentő vagy vádló tanu kihallgatandó
lenne.

Nagy csorbát szenved az állam tekintélye is valamely bűn-
tettnél későn megkezdett üldöztetése, által s az egész büntető eljá-
rás ily esetben a *hivatalos zaklatás* színét nyeri — s egyszersmind
azon gyanut ébreszti, hogy a régebbi hatóságok, kik a bűnöst a
legkisebb váddal sem terhelték, *talán épen tudva törték ennek bűn-
tetleit*. De ha mind e két indok elégtelen, annak bebizonyítása,
hogy az állam tekintélye fogyatékos szenved a későn kezdődő bűn-
fenyítő vizsgálattal s ha a nép nem is lát a jelenlegi hatóság eljá-
rásában zaklatást, kivált ha a vádat a tényálladék helyreállithatat-
lansága miatt megszüntetni kellend, a lelépett hatóság eljárásában
pedig összejátszást a bűnösrel: úgy mindenesetre eclatáns módon
bizonyuland be a régebbi állami közegek *képtelensége, tudatlansága*
éppoly, mint *gyávasága és gyöngesége*. A nép minden bizalmát
veszti az igazságszolgáltatási forum, a bírák irányában: miután
belátja, hogyha az igazság ekkép hirdettetett, úgy bizony sok ártat-
lan ember juthatott bitóra s börtönbe s sok gazember fényes hiva-
talba. S nem ok nélkül fogja ezt hinni a nép? Hisz láttunk hazánk-
ban is ily dolgot, midőn RÁDAY az erélyes királyi biztos, a régi
büntényeket üldözve, oly hálózatot fedezett fel, mely napnál fénye-
sebben bizonyította, hogy a kormány- és megyei hatóságok leg-
főbbjei a rablók s orgazdáikkal valódi szövetségben voltak.

Nem az elavult büntényeket kell tehát büntetni, — de a bíró-
ságokat, a rendőrséget kell tökéletesíteni s a morális eredmény
az államra nézve sokkal dicsőségesebb lesz.

Friedmann Arthur,

Folyt. követk.

ügyvéd.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A keresk. törvény 3-ik és 16-ik §§-ai kellő restrictio
interpretatiójáról.

Kereskedelmi törvényünk 3. §-a a kereskedői forgalmat akkép
írja körül, hogy „kereskedőnek... az tekintendő, ki saját nevében
kereskedelmi ügylettekkel iparszerűleg foglalkozik”; és ezek vállá-
lataira vonatkozólag kereskedelmi cégük bejegyzését, és kereske-
delmi könyvek vitelét szabja elő. — Bármily egyszerűnek is tűnjék
a törvény szövege, a gyakorlatban rendkívüli s oly nehézségekbe

ütközik, melyeket eltávolítani sem az analogia legis, sem pedig az
eddiggi bírósági gyakorlat nem képes.

A ki a „kereskedelmi ügylettekkel foglalkozók” nagy számát
hazánkban ismeri, az azon meggyőződést szerezheti, hogy azok
nagy része a kereskedés embryonális ágát üzi, mint pl: a falva-
kon levő szatócsok legnagyobb része. — Eltekintve attól, hogy
számos esetben az üzletben levő és a kereskedés alapját képező
cikkek értéke oly rendkívül csekély, hogy a bejegyzéssel járó
bélyegkiadás gyakran azok értékét meghaladja, ezuttal a financialis

oldalt tekinteten kívül hagyva, a törvény szabványának gyakorlati kivihetlenségére kívánunk utalni.

Az idézett törvény 21. §-a a cégbejegyzésre vonatkozó praeceptiv törvény meg nem tartását 500 frtig terjedhető pénzbírsággal rendeli sújtani. — Miután a fenidézett 3. §. a kereskedő hatáskörét igen tág karima alá foglalja, annak értelmezése szerint az is kereskedőnek tekintendő, ki boltjában 3 frt értékű pipákat, 1 frt értékű gyufát és czernát stb. árul. — A ki ezen «kereskedők» műveltségi fokát ismeri, az tudni fogja, hogy azok nagy része még nevüket sem képesek aláírni, annál kevésbé kereskedelmi könyveket vezetni. — Ily esetben, ha t. i. a kereskedő írni nem tud, a törvény rendelete hajótörést szenved, és a quid juris kérdését eldöntetlenül hagyja, melynek megoldását a törvény szövegében hiába keressük.

Nem tudom, hogy bíróságaink ily esetben mikép intézkednek, lehet, hogy az illetőt egy cégvezető alkalmazására utasítják, ily intézkedés azonban hatálytalanná és kivihetlenné válik oly esetben, midőn az ily kereskedő üzlete után alig képes önmagát fentartani, és így cégvezetőt bizonyosan nem alkalmazhat.

Szerény nézetem szerint óhajtandó volna, hogy a kereskedelmi törvény 3-ik, illetőleg 16. §§-ai illetékes helyen oly restrictiv interpretatiót nyerne, mely által a praeceptiv törvény alkalmazható lenne, és annak rendelkezésével szemközt a lehetetlenség nem állana.

Dr. Weisz Bernádt.

Különfélék.

A váltótörvény életbeléptetése és a váltóeljárás szabályozása) tárgyában az igazságügyminiszteriumban tartott tanácskozmány megállapodásai főbb vonásokban a következők: Alapul elfogadtatott a polgári perrendtartás, úgy azonban, hogy a peres eljárásra esik a változások súlypontja; a végrehajtási eljárásban csak ott tétetett változás hol a perrendtartás ellenmondásokat vagy teljesen tarthatatlan intézkedéseket tartalmazott. Azonban tagadhatatlan, hogy itt is fontos, nem az eljárás egyöntetűségét veszélyeztető, de annak gyorsítását, egyszerűsítését célba vevő változások történtek. A minden törvényes kellékekkel ellátott váltó alapján a bíróság fizetési meghagyást bocsát ki, mely ellen az alperes kifogásokkal élhet. A fizetési meghagyás alapján azonban biztosítási végrehajtás kérhető. A kifogások folytán rendes jegyzőkönyvi eljárás mellett tárgyalatik a per. A bizonyítékok ugyanazok, mint a közönséges eljárásban; azonban a tanúk csak akkor hallgathatók ki, ha az azokra hivatkozó fél őket 15-öd napra előállíthatja. A főeskü csak az ellenfél beleegyezése mellett alkalmazható, kivéve, midőn valamely okirat valódisága bizonyíttatik, mely esetben az eskü a perrendtartás szabályai szerint használható. A jegyzőkönyvi tárgyalás 48 óra alatt befejezendő. A bíróság ítélet által dönt.

Perorvoslatok: a semmiségi panasz, a felelbezés, a perújítás és az igazolás. Minden végzés ellen felelbezésnek van helye, — kivéve, hol azt az eljárási szabályzat kizárja. A semmiségi panasznak esetei taxative vannak felsorolva. A felelbezés a semmiségi panaszszal összekapcsolva használandó s mindkettő felett a királyi tábla, illetve a legfőbb ítélőszék dönt. Két egybehangzó határozat ellen felelbbvitelnek nincs helye. Közbenszóló végzések ellen ugyan meg van engedve a felelbezés, de ez csak a véghatározat ellen megengedett felelbezéssel kapcsolatosan használható. A végrehajtási eljárásban a szabályszerűen megengedett felelbbvitel a semmiségi panasz, mely felett a semmitőszék dönt. Felelbezésnek azonban van helye az igény- és elsőbbségi pereket eldöntő, a vételárfelosztási végzések, a végrehajtást korlátozó vagy megszüntető végzések ellen, végre azon végzések ellen, melyekkel a bíróság a váltóhitelezőnek megtartási jogából eredő árverések iránt rendelkezik. Igazoláshoz helye van véletlen mulasztás miatt; perújítást kérelmezhet azon fél, ki az anyaperben valamely bizonyítékot nem használhatott. Az igazolás határideje 3 nap, a perújításé 3 év.

Az igény- és elsőbbségi perek szabályozásánál szerepelt azon törekvés: azon pereket, melyek egy és ugyanazon tárgyra vonatkoznak, egy ítélet által megoldani, úgy hogy egy tárgy iránti igényper, ha több felülfoglaltató van, mindig közösen viendő. Az igény-

perek bírója a sommás bíró, az elsőbbségi pereké az árverést fogadtató bíróság. Ha egy köztörvényi éton és egy váltóeljárás uton elrendelt végrehajtás találkozok, a további eljárás a váltóeljárás szabályai szerint történik.

A váltóperek előadása ezentul nyilvános lesz, úgy az első, mint a felsőbb bíróságoknál, a perek azonban, nehogy az eljárás gyorsasága apasztassék, csak a felsőbb bíróságoknál lesznek kifüggesztve.

Azon váltóperek, melyek az új szabályrendelet életbeléptetése előtt tétettek folyamatba, a régi szabályok szerint folytatandók. Azon végrehajtások pedig, melyekben a foglalás az új eljárás életbeléptetése után történik, mindenben az új szabályzat szerint intézendők el.

Hány ügyvéd van Magyarországon?) Erre nézve a SZÁNTÓ-féle jogásznaptár a következő statisztikai kimutatást közli: Van Magyarországon összesen 4371 olyan ügyvéd, ki igazolt kamarai tag és rendszeresen működik; a 28 kamara között a következőkéül oszlik meg e szám: a budapesti kamarának van 737 tagja, a pozsonyi 313, a debreczeni 233, kassai 212, temesvári 192, szabadkai 183, aradi 167, szegedi 165, zalaegerszegi 161, miskolci 159, nagyvárad 159, győri 157, eperjesi 146, pécsi 143, egri 128, székesfehérvári 126, szatmárnémeti 125, m.-szigeti 115, kolozsvári 95, beszercebányai 86, kecskeméti 86, m.-vásárhelyi 83, szombathelyi 83, balassa-gyarmati 77, soproni 66, brassói 63, nagy-szebeni 59 és gyulafehérvári kamarának 52 tagja van. Nagyobb városainkban a következő számmal székelnek ügyvédek: Budapesten 658 működő ügyvén, aztán jön Nagyvárad, mely 86 ügyvédet táplál kebelében; Pozsony 79, Arad 77, Kassa 71, Debreczen 65, Pécs 65, Temesvár 59, Eger 56, Miskolcz 53, Nyitra 51, Szatmár 48, Szeged 47, Kolozsvár 47, Győr 46, Keeskemét 43, Nyíregyháza 42, Sopron 42, S.-A.-Ujhely 41 és Szabadkán 40 ügyvéd lakik; ezután 40-en alul 20-ig jönnek a következő városok: Eperjes 38, Székesfehérvár 35, Komárom 34, Maros-Vásárhely 33, Pápa 31, Zombor 31, Szombathely és Ungvár 30, Nagy-Becserek 29, Nagy-Szeben, Kaposvár, Rimaszombat és Veszprém 28, Gyöngyös, Brassó és Nagy-Károly 27, B.-Gyarmat 26, Nagy-Kikinda 25, Ujvidék, M.-Sziget 25, Zalaegerszeg, Baja 22, Nagy-Kanizsa, Nagyszombat és H.-M.-Vásárhely 21; végre Beszercebánya, Gyula és Esztergom 20. A közjegyzők száma hazánkban 218, mely szám a 10 közjegyzői kamara között a következőkéül oszlik meg: Budapesti közjegyzői kamara 36 tag, kolozsvári 25, pozsonyi 25, kassai 22, debreczeni 21, szombathelyi 19, pécsi, szegedi és temesvári 18—18, s az aradnak 16 tagja van.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

BÉLYEG-ÉS ILLETÉKSZABÁLYOK

A legújabb időkig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Átdolgozta: dr. Mariska Vilmos. Füzve 1 frt.

A BÜNTETŐJOG ÁLTALÁNOS

TANAI, tekintettel az újabbkori törvényhozásra. Irta: dr. Schnierer Aladár. Füzve 2 frt 40 kr.

MAGYAR PÉNZÜGYI TÖRVÉNY.

ISME. Törvények, szabályrendeletek, utasítások és egyéb hivatalos források alapján, a tudor- és ügyvédjelöltek igényeihez alkalmazva rendszerbe foglalta dr. Mariska Vilmos.

Füzve 2 frt 80 kr.

IGAZSÁGÜGYI RENDELETEK.

A magyar kir. miniszter által kibocsátott törvénykezési rendeleteknek gyűjteménye betűrendes tartalommal ellátva. 1867—71. évi folyamatok. Vásonba kötve 5 forint.

1875. évi folyam. Füzve 80 kr.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt
negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Nemzetközi váltójog. Dr. Nagy Ferencz urtól. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Reformtörékvések a közjegyzőség terén Németországban. — A büntetőjogi elévülésről, tekintettel az új magyar fenyítő-törvényjavaslatra. Friedmann Arthur ügyvéd urtól. — Törvénykezési szemle. A törvényes örökösödési rend kérdéséhez. Zlinszky Imre, kir. táblai bíró urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Nemzetközi váltójog.

Tudvalevőleg az 1870-ki magyar jogászgylés a kereskedelmi és váltójog Európaszerte egyenlő alapokra való fektetésének kérdésével különösen Dr. APÁTHY ISTVÁN és NAGY JÁNOS urak erre vonatkozó indítványai folytán élénken foglalkozott s határozatilag is kinyilvánítá azon meggyőződését: «miszerint kívánatosnak tartja, hogy az összes kereskedelmi és váltótörvények Európaszerte nemzetközi congressus által megállapítandó egyenlő alapelvekre fektetessenek».

Hogy a magyar jogászgylés ebbeli kívánságával nem áll elszigetelten, hanem hogy ellenkezőleg a kereskedelmi és váltójog nemzetközi egyenlősítése az egész művelt világban viszhangra talál: annak bizonyosságául elegendő, ha a «nemzetközi jog reformját és kodifikációját célzó egyesület» (Association pour la réforme et la codification du droit international) már hosszabb időn át folytatott munkálataira utalunk. Ezen egyesület mult évi szeptember havában Hágában tartott nagygyűlése különösen egy nemzetközi váltótörvény eszméjét tárgyalta, s ezen eszme gyakorlati kivitele annyira kívánatosnak találtatott, hogy az egyesület azt főfeladatául tűzte ki magának. Ennek folytán a hágai nagygyűlés által egy bizottság is küldetett ki azon utasítással, hogy magát több jelentékeny jogtudóssal érintkezésbe tévén, a váltójog nemzetközi kodifikációjára vonatkozólag a legközelebbi évben tartandó nagygyűlésen javaslatot terjesztszen be. E bizottság megbízásának tényleg megfelelt s a f. é. szeptember 25-től 28-káig Brémában tartott nagygyűlésen azon főbb vezérelvek sorozatát terjeszté be, melyek egy jövőndő nemzetközi váltójog alapjául szolgálódnának. A nagygyűlés ezen vezérelvek helyességét felismervén, azokat változtatlanul elfogadta, azt határozván egyszersmind, hogy ezen vezérelvek az egyesületnek a különböző országokban létező fiókegyleteivel közöltessenek, úgy hogy ezeknek véleményei alapján azután egy formális törvényjavaslat dolgoztathassék ki.

Az érintett vezérelvek következők:

1. A váltóképesség azon feltételekhez köttetik, hogy valaki magát szerződések által kötelezhessen.

2. A váltó a váltó elnevezését magában a váltó szövegében kell hogy tartalmazza.

3. A kapott érték megemlítése (Valutabekenntniss) a váltó vagy forgatmány lényeges kellékét nem képezi. (Ez különösen a Code de Commerce ellen van irányozva.)

4. Szokásra szóló váltók (Usowechsel) kizáratnak. (Az 1840: XV. t. cz. szerint ilyenek kibocsátása meg volt engedve. Az új magyar váltótörvény szerint azonban már nem).

5. A rendeletre szóló átruházás csak a váltóban vagy a hátiratban világosan kifejezett tilalom által zárható ki.

6. Bemutatóra szóló váltók kizáratnak.

7. A distantia loci nem szükséges kelléke a váltónak. (T. i. a kibocsátás és fizetés helyének nem kell különbözőnek lennie. Ezt követeli a Code de Commerce.)

8. Az üres hátirat érvénytelen. (Megfelel a Code de Commerce-nek.)

9. Ha egy lejárt, de fizetés hiánya miatt nem óvatolt váltó tovább forgattatik, a forgatmányos jogot nyer az elfogadó és viszkeresetet azok ellenében, kik a váltót lejárat után forgatták. Ha ellenben az óvás felvétetett, a forgatmányos csak forgatójának jogait nyeri az elfogadó, a kibocsátó és a forgató előzői ellen. (Megfelel a köz. német váltórendszabálynak. Másként az új magyar váltótörvény.)

10. Az elfogadásnak magán a váltón, írásban kell történnie. Azonban elégséges, ha az intézvényezett pusztán nevét vagy czégét írja a váltólevél előlapjára.

11. a) Az intézvényezett az elfogadást a váltóösszeg egy részére szoríthatja; b) az egyszer irt elfogadási nyilatkozat törlése hatálytalan.

12. Kiméleti napok kizáratnak.

13. A váltóbirtokos viszkereset esetében a hátiratok sorrendjéhez és az egyszer történt választáshoz kötve nincs.

14. Óvás vagy óvásközlés a viszkereseti jog fentartásához nélkülözhetlen.

15. Az elfogadás vagy fizetés hiánya miatti értesítés elmulasztása a váltóösszeg elvesztését nem vonja ugyan maga után, azonban kártérítésre kötelez.

16. Az óvatolási határidő magasabb erőhatalom miatt a fenforgó zavar idejére kiterjeszthető, azonban soha rövid és a törvény által meghatározandó időn túl.

17. A cassatorikus záradék váltómásodlatoknál nem szükséges, (azaz nem szükséges kitenni, hogy az egyik

példány kifizetése esetére a többi példány hatását veszti).

18 A váltókereset valamennyi, több, vagy egy váltókötelezett ellenében egyidejűleg támasztható.

Végül kimondatott, hogy az alkotandó nemzetközi váltótörvény intézkedéseivel szemben sem a felek autonómiájának, sem a szokásjognak tér ne engedessék.

A «nemzetközi jog reformját és kodifikációját célzó egyesület» ez idei brémai uagygyűlése által felállított vezérelvek tehát, miként látható, nagyban és egészben megfelelnek azon elveknek, melyek a közönséges német váltórendszabályban és az új magyar váltótörvényben tartalmazzanak s így egy nemzetközi váltótörvény elfogadása Magyarország részéről nehézségekbe nem fogna ütközni. Vajha a nemzetközi váltótörvény üdvös eszméje mielőbb testté válnék!

Dr. Nagy Ferencz.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Az 1843¹/₄-iki országgyűlés rövid tartama nem engedte, hogy az ősiség megszüntetését tárgyzó fentebbi igen fontos törvényjavaslatok tárgyalás elé kerültek volna. De az anyag megvolt, s az akkor a megyei közgyűléseken, kivált a követjelentések és követi utasítások tárgyalásánál elég hangosan nyilvánult közvélemény nem engedte, hogy az ősiség megszüntetésének kérdése elaludjék, s ennél fogva az 1847-ik évi november hó 12-ik napjára Pozsonyba összehívott újabb országgyűlés első feladatai egyikének tekintette az ősiségi kérdés megszüntetésének tárgyát felvenni. Ide vágólag HORVÁTH MIHALY idézett műve 2-ik kötetének 541-ik lapján a következőket olvassuk: «még fényesebb diadalát ünnepelte a szabadelvű radicalismus, melynek zászlaján egyik jelszólul *«a szabad föld»* állott kitűzve az ősiség kérdésében. Az ősiségi birtokjogot még csak imint egy nagy sereg a nemzetiség főtámaszának az alkotmány alapjának hirdette elfogultságában. Most maga a conservatív kormánypárt vezére SOMSSICH PÁL tette meg az indítványt annak eltörlésére, mi természetesen az ellenzék által, daczára annak, hogy e reform jelenlegi kezdeményezését az ellenfél tőle eltulajdonította, nem kevesebb örömmel fogadtatott.»

Az 1847-ik évi december 9-én tartott kerületi ülésben SOMSSICH PÁL a conservatív párt vezére által e tárgyban tett indítvány tárgyalása alkalmával — bár a kérdéshez többen érdemleg szólottak hozzá² az ági örökösödés fentartása mellett egyetlen hang sem emelkedett, s *Bereghmegye egyik követének azon kijelentésével szemben, hogy az ősiség eltörlésével kapcsolatosan a hitbizományok is megszüntetendők, Gr. Széchenyi István csupán a hitbizományok fentartását célzó nézetének adott kifejezést.* A tanácskozás eredménye az lőn, hogy az ősiség megszüntetése tárgyában választmány választatott, mely részletes javaslatokkal kidolgozott vélemény készítésére, s ennek

a karok és rendeknek mielőbb leendő beadására utasított, *egyszersmind oda utaltatván a választmány, hogy a legközelebbi mult országgyűlésen kidolgozott és fent részletesen ismertetett választmányi munkálatot vegye tekintetbe*³

E választmány munkálatával el nem készülvén, midőn az 1848-ik évi márcziusi események elodáztatlaná tették, hogy a reformtörvények egyik lényeges alkatrésze, az ősiség eltörlésének kérdése megoldassék: az 1848. márczius 19-iki ülésben SOMSSICH PÁL az előbb említett kerületi választmánynak egyik tagja bizatott meg az e tárgyban törvényjavaslat elkészitéével. SOMSSICH PÁL csakhamar elkészítette 16 rövid szakaszból álló javaslatát,² melyben a joggyökösségi és örökvallás érvénytelenítési, pereket, kivéve azokat, melyekben a birói odaitélés (adjudicatoria sententia) már közbejött, megszünteknek kívánta kimondani (1, 2 és 3 §.); a még le nem járt zálogokat és érdemdíjazásokat csupán a zálog kitelte után egy év alatt visszakövetelhetőknek, azon zálogokat és érdemdíjazásokat pedig, melyeknek ideje már kitelt, ha irántok per nem indított, vagy indított ugyan per, de birói odaitélés közbe nem jött, a mostani birtokos tulajdonában megmaradandóknak, a birói zálogot pedig csupán a törvény kihirdetésétől, az azutániakat pedig a végrehajtástól számítandó 3 év alatt kiválthatóknak nyilvánította. (4—8. §§.) A minket közelebbről érdeklő örökösödési jogviszonyra nézve pedig e törvényjavaslat azt tartalmazza, hogy az addigi örökösödések; melyek megnyiltok után 32 évek alatt per után nem követeltetnek, elévülteknek tekintendők, (9. §.) hogy a törvény kihirdetése után megnyilando örökösödések, ha 10 év alatt per után nem követeltetnek, szintén elévülnek (11. §.) hogy *«a királyi ügyvéd örökösödése negyedizbeli vérrokonok léteben vagy végrendelet esetében jelen törvény kihirdetése után megszűnik»*, (13. §.) hogy ugyanaz az eddig megnyilt örökösödést sem követelheti, ha az iránt eddig per nem indított, vagy ha a javak örökvallás mellett biratnak. (14, 15. §§.) Mindezek után az utolsó 16. §. azt tartalmazza, hogy «a miniszterium megbizatik: hogy az ősiségnek minden ágazataiban mi módon leendő megszüntetése iránt a jövő országgyűlés eleibe részletes törvényjavaslatot terjesszen». Látható ezekből, hogy ezen rögtönösen készült törvényjavaslat az ági örökösödés kérdését érintetlenül hagyta; — ámde mégis a 13-ik §-nak fent idézett szövegéből, azon körülményből, hogy a királyi ügyvéd örökösödése a javak minőségére való tekintet nélkül kizáródnak javaltatott, ha 4-ed izigleni vérrokonok vagy végrendelet létezik: azt lehet következtetni, hogy e törvényjavaslat szerzője is az ősi és szerzett vagyonok közötti különbséget az örökösödés kérdésénél is megszüntetendőnek tartotta.

E törvényjavaslat az 1848. márczius 23-iki kerületi ülésben³ vétetett tárgyalás alá. A részletekbe bocsátkozó, de még sem kimerítő javaslatnak ellene nyilatkozott.

¹ Lásd az 1847/48-iki országgyűlési iratgyűjtemény 48. számát.

² Lásd az 1848-ik évi országgyűlési irományok 366. számát.

³ Lásd a «Pesti Hirlap» 1848. márczius 29-iki és 30-iki számait.

¹ Lásd a «Pesti Hirlap» 1847. december 16-iki számát.

BÓNIS SÁMUEL, SZÉCHENYI ISTVÁN, PACZOŁAY JÁNOS és többen; míg az ugyanaz nap délután folytatva tartott kerületi ülésben DEÁK FERENCZ, ki mint ujonnan elválasztott követ ezen országgyűlésen a karok és rendek között akkor először jelent meg, kifejtette az «uti possidetis» rögtönös kimondását tartalmazó SOMSSICH-féle részletes, de ki nem merítő törvényjavaslatnak rossz oldalait; és oda nyilatkozott, hogy «kimondani, hogy az ősiség el van törölve, még magában nem elég, mert annak nyomán hézag marad, melyet pótolni kell, s új összefüggést hozni létre nem egy nap munkája»; kimondotta, hogy ha a részletes törvényjavaslat elfogadtatnék, a legnagyobb zavar támadna..... Ha az uti possidetis egyszerűen kimondatván, meg nem magyaráztatik és körül nem iratik, a polgári törvényen alapult minden magán viszonyok összegyűgynak s összebonyolódnak..... Őrizkedjenek tehát a rr., hogy visszaható törvények által a polgároknak a törvénybe vetett bizodalmit meg ne ingassák. Mert ha e térre lépünk, hol lesz a határ? ha a zálogra nézve ki merjük mondani az uti possidetist, mi tartóztat, hogy ki ne mondjuk az árendára nézve is?..... Most tehát nem kellene egyebet tenni, mint a végítélet által el nem döntött perekre kimondani, hogy azok felfüggesztetnek, s a ministeriumot megbízni, hogy az ősiség eltörlésének alapján polgári törvénykönyvet dolgozzon ki.»

E tekintélyes felszólalás a karok és rendek helyesléseivel találkozván, azonnal az ülésben a szorgalmas jegyző s az e tárgyban működött 1843-iki kerületi választmány egyik kiváló tagja: SZENTKIRÁLYI MÓR által szerkesztett azon törvényjavaslat, mely később szó szerint törvénynyé vált. E törvényjavaslat szerkesztése közben kérdésessé válván, hogy mely perek folyamata tekintendő felfüggesztettnék, a nyilvánult azon ellenkező nézet ellenébe, hogy a felfüggesztés csak azon perekre terjesztendő ki, melyeknek első bírósága a királyi tábla: abban történt megállapodás, hogy nemcsak a juris perek, hanem minden successionalis eredetű perek is ide tartoznak, kivéve a testvérek közötti világos örökösödés eseteit. A törvényjavaslat még az nap este tartott országos ülésben is — miután ellenkező utasítására való hivatkozással csupán négy követ mondott ellene, elfogadtatván, s később a főrendi ház is hozzá járulván, törvényerőre emelkedett. Ide igtatjuk ezen 1848. évi XV-ik törvenyzikket szó szerint.

«Az ősiség eltörlése ezennel elvileg kimondatván, rendeltetik»

«1. § A miniszterium az ősiség teljes és tökéletes eltörlésének alapján a polgári törvénykönyvet ki fogja dolgozni, és ezen törvénykönyv javaslatát a legközelebbi országgyűlés elébe terjeszteni.»

«2. §. Időközben a legközelebbi országgyűlésig mindazon perek folyamata, melyek az ősiségi viszonyokból vették eredetüket, és még végítélet által befejezve nincsenek, felfüggesztetnek; úgy szinte ily nemű perek megindítása is az 1836. 14. törvenyzikkely eseteit kivéve tiltatik.»

A fentebbiek kapcsában mi kétségbevonhatlannak

látjuk, hogy ezen törvény megalkotóinak szeme előtt az ági örökösödés fenttartása nem lebegett; sőt ellenkezőleg az ősiségi intézménnyel kapcsolatos ezen ági örökösödésnek megszüntetését az alkotandó polgári törvénykönyv egyik feladatának tekintették. E törvény megalkotói az ősiség és a magyar örökösödési rend között létező szoros összefüggésnek elannyira tudatában voltak, hogy az ősiség eltörlésének elvi kimondása mellett minden örökösödési per szünetelését látták szükségesnek elhatározni; egyedüli kivételnek a perszünetelés alul a vérek közt világos örökösödés esetében végrehajtandó osztályról rendelkező 1836-ik év XIV-ik törvenyzikkely eseteit állapítván meg — melyekben az örökösödési jog még végmegoldást nem nyer, sőt a küldöttségi ítéletben meg nem nyugvónak a törvény útja fentmarad. — E kivétel által igen világosan ki van fejezve, hogy minden más örökösödési per, mint az ősiségi viszonytal szoros kapcsolatban lévő felfüggesztetik. Ha a törvényhozásnak az lett volna szándoka, hogy a magyar örökösödési jog, az ági örökösödés fenttartassék: akkor az örökösödési pereket mint ilyeneket nem kellett volna szünetelés alá helyezni; hanem a szünetelést csupán a joggyökösségi érvénytelenítési és zálogperekre korlátozni.

Ha e mellett az idézett törvény 1-ső §-ából azt olvasuk ki, hogy a miniszterium a polgári törvénykönyvnek az ősiség teljes és tökéletes eltörlése alapján való kidolgozására utasított, és a törvénynek az «eltörlés» elébe tett «teljes és tökéletes» szavait pusztá frazisnak tekinteni nem akarjuk, pedig ilyenek tekinteni nem lehet: akkor a fentebbiek kapcsában e kitételnek más értelmet már a priori sem lehet tulajdonítani, minthogy az ősiség eltörléséből kifolyólag az azzal kapcsolatos ági örökösödésnek változás alá kell jönni. Nem esetlegesen, nem feleslegesen jött be a *teljes és tökéletes* szó a törvény szövegébe; hanem az 1843-ik évi kerületi választmány jelentéséből s az ahoz csatolt törvényjavaslatokból szándékosan szó szerint vétetett át a rövid törvénynek fent megnevezett szövegezője által, a ki mint a 843-iki választmány egyik kiváló tagja ennek munkálátát igen jól ismerte; átvétetett a végből, hogy ez által jelezve legyen, miként az ősiségi viszony azon része, mely az ági örökösödésben foglaltatott s melyet a *teljes és tökéletes* kifejezést úgy a jelentésben mint az ahoz csatolt törvényjavaslatokban ismételve használó 1843-iki választmány is kiküszöbölendőnek javasolt, fent nem tartandó. A kinek e tekintetben aggályai vannak, az olvassa meg e törvényjavaslatnak az 1848. márczius 23-iki országos ülésben való tárgyalása alkalomával tett rövid nyilatkozatokat, hol azt fogja látni, miszerint a törvényjavaslat felolvasása után az elnök következően nyilatkozott:

«Nekem csak egy kifejezésre van észrevételem. A tek. rr. elhatározták, hogy az ősiség megszüntetésének alapján fog a miniszterium egy új törvényjavaslatot kidolgozni. Hanem az ősiségnek igen széles értelme van, mert tudni való, hogy a férfi- és leányági minden örökö-

¹ Lásd az 1847-48 országgyűlésről a karok és rendek naplójának 187-ik lapját.

sődés is oda értetik. Mar a miniszterium úgy fog intézkedni, a hogyan czélszerűnek fogja találni. De ha előre kimondják a tek. rr. az *ösiség teljes és tökéletes eltörlését*: akkor a miniszteriumnak meg lesz hagyva, hogy az eltörlést mindenüvé kiterjessze, pedig meglehet, a ministerium úgy fogja tapasztalni, hogy nem szükséges minden viszonyokra kiterjeszteni. Ugyhiszem tehát, hogy megfelelné a rr. szándékának az, ha a *teljes és tökéletes kifejezés kihagyatnék.*»

Erre Unghmegye követe BERNÁTH ZSIGMOND indokolta röviden, hogy a karok és rendek nézetének az ösiség teljes és tökéletes eltörlése, tehát az felel meg, a mi a törvényjavaslatban foglaltatik, s ennél fogva ragaszkodniok kell a törvényjavaslat szerkezetéhez. És a karok és rendek a fentebbi felszólalás daczára a *teljes és tökéletes* kifejezést nem hagyták ki, hanem az eredeti szerkezetet változtatlanul fogadták el; mi által bizonyára nem azon vélekedésnek adtak kifejezést, hogy az ági örökösödés fentartandó.

A fentebb előadottak combinativ figyelembe vétele mellett mi azt hiszszük, hogy az 1848-ik évi XV-ik törvényczikkből, s az azt előkészítő országgyűlési tárgyalásokból nem azt lehet következtetni, hogy a nemzeti genius az ági örökösödés fentartását követelné, hanem éppen az ellenkezőt.

A nemzeti geniusra, népünk jogérzetének követelményére való hivatkozással szemben lehetetlen még a sokak által eléggé nem méltányolt magyar jogászgyűlés 1871-ik évi e tárgybeli határozatára nem utalnunk. Távol van tőlünk a gondolat, hogy a jogászgyűlés enuntiatióinak a csalhatlanság jellegét vindikáljuk; sőt a jogászgyűlések kétségtelen fontosságát nem annyira azok határozataiban, mint inkább abban keressük és találjuk fel, hogy ezen gyűlésezések nálunk az egyes jogi kérdések beható tanulmányozását, s általában a jogtudománnyal mint ilyenekkel komolyabban való foglalkozást eredményezték. Kétségtelen bizonyítékait találjuk fel ennek a jogászgyűlések évkönyveiben, hol egyes kérdések oly tüzetes véleményezésével és megvitatásával találkozunk, mint a minőnek nálunk másutt nyomaira nem igen akadhatunk; s azt hiszszük, nem csalatkozunk, midőn azon nézetünknek adunk kifejezést, miszerint azon szemmel látható lendület, melyet a magyar jogirodalom az utóbbi években felmutatni képes, jelentékeny részben jogászgyűléseink által felelevenített tevékenységre vezethető vissza. Daczára azonban annak, hogy a jogászgyűlések sulypontját nem annak határozataiban keressük; mégis azt gondoljuk, hogy akkor, midőn valamely nemzet jogérzetéről van szó, e nemzet jogászainak nyilatkozatát suly nélkülűnek tekinteni nem lehet; mert tagadhatatlan, hogy ők is a nemzet fiaai, s mert hivatásuknál fogva nekik a valódi nemzeti jogérzetet leginkább van alkalmuk észlelni, kipuhatolni, s annak horderejét mérlegelni.

A II-ik magyar jogászgyűlés, — mely közbevetőleg legyen mondva, az eddig tartott jogászgyűlések között legnépesebb volt, egy e tárgyban beterjesztett indítvány

folytán nagy többséggel fogadta el az első szakosztálynak következő határozati javaslatát.

«Mondja ki a jogászgyűlés:

«1. Hogy a törvényes örökösödés be nem várva a magyar magánjogi törvénykönyv megalkotását és életbe léptetését, külön törvény által akkép szabályozandó, hogy az új szabályzat a törvénykönyvbe felvétethessék.

«2. Hogy a törvényes örökösödés rendje, az örökség tárgyát képező vagyonok minőségének különbségeit nem tekintve, tehát öröklött és szerzett vagyonra nézve egyformán határozandó meg.

«3. Hogy a tulélő házastárs törvényes öröklési joga szinte a szerzett és öröklött vagyonra való tekintet nélkül azon elv szerint állapítandó meg, miszerint minél távolabbi öröklésképes rokonokkal együttesen hivatik a tulélő házastárs az öröklésre, annál nagyobb legyen az őt illető öröklési hányad.»

A jogászgyűlés ezen határozata nem ellenvélemény nélkül hozatott ugyan, de mint már fentebb érintve van, s mint a jogászgyűlés évkönyve bizonyítja, *e határozatot beható szakosztályi és teljes ülési tárgyalás után a jogászgyűlés tulnyomó többsége tette magáévá*; s mert ezen határozatban azt mondotta ki, hogy az ági örökösödést elannyira tarthatatlannak tekinti, miszerint a magánjogi codificatiót be nem várva, külön törvény által, s az öröklött és szerzett vagyonokra nézve egyformán véli az örökösödést szabályozandónak: igen érthetően adott kifejezést azon meggyőződésének, hogy a mostani örökösödési rendet a nemzeti genius által támogatottnak nem tekinti.

E jogászgyűlési határozat előkészítése és tárgyalása azért is kiválóan érdemli figyelmünket, mert azt látjuk, hogy azok, a kik véleményökben, és a tárgyalás során való felszólalásukban az indítványnak ellene nyilatkoztak, ugyanazon körben mozogtak, mint az országbirói tanácskozmány. A nemzeti genius, a családi vagyon külföldiekre szállásának meggátlása volt azon érv, melyet az eltérő nézetűek különböző változatokban és illusztrációkkal előadtak; és más megállható érdemleges indokot arra, hogy az ági örökösödés fenttartassék, fel nem hoztak² WENCZEL GUSZTÁV nagyérdemű tanárunk s az országbirói értekezletnek egyik tagja elismerte a tárgyalások során, hogy az országbirói értekezlet az akkori közvélemény nyilvánulásait véve szemügyre, némileg pressio alatt állott. Felhozta azon példát, mely mint fentebb látuk az országbirói értekezleten döntő szerepet játszott, hogy ti az idegen katonatiszteknek, hivatalnokoknak megtetszetek hazánk kedves leányai, megházasodtak, s egy gyermekök születvén, az anya időközi halála folytán az örökség erre, s később a gyermek halála is bekövetkezvén, az apára szállt; ki azután elment Csehországba vagy más külső vidékre hazájába, ott másodszor megházasodott, behozott ide egy idegen asszonyságot és itt

¹ Lásd a magyar jogászgyűlés 1871-ik évi évkönyvének II-ik rész 64. 321-ik és köv. lapjait.

² Lásd VIDA LAJOS e tárgybeli véleményét, évkönyv I. rész 75. és köv. lap. CZENTHE JÓZSEF beszédét II. rész 41. és köv. lap, WENCZEL GUSZTÁV beszédét II. rész 49. és köv. lap, VIDA LAJOS beszédét 52. és köv. lap, úgy POSFAY KÁROLY beszédeit 57. és köv. s 324. és köv. lap.

aztán a régi családi birtokban megfészkelte magát egy egészen idegen nemzedék. Elmondotta ezután, hogy az országbirói értekezlet az ilyen esetek által szült viszatás megszüntetése szempontjából változtatott a dolgon; de végleges örökösödési rendet megállapítani nem akart, hanem azt a küszöbön álló országgyűlésre bízta. Lesz alkalmunk később bővebben foglalkozni azon érv horderejével, hogy az ági örökösödés meggátolja-e azt, miszerint a magyar családi birtok idegenekre szálljon; itt csak azért vonatkoztunk a fentebbi előadásra, hogy indokoljuk abbéli állításunkat, miszerint a jogászgyűlés tárgyalásai alkalmával az ellennézetűek körülbelül azon körben mozogtak, mint az országbirói tanácskozmány tagjai.

A törvényes örökösödés szabályozásánál a nemzeti geniust, a nép jogérzetének követelményét fő kiindulási pontul elfogadni azért sem lehet; mert ha e térre lép a törvényhozás, akkor alig számítható ki a megállapodás pontja. Ha igazoltnak lehetne is azt venni, hogy a magyar állam polgárainak jelentékeny része az ági örökösödés fentartását óhajtja, bizonyára ezzel szemben állanak más honpolgárok, a kiknek óhajta másfelé irányul; a jogegyenlőség követelményének tehát bizonyára nem lehetne eleget tenni, ha a törvényhozás egyik vagy másik intézmény irányában nyilvánuló rokon- vagy ellenszenv által magát vezettetni engedné. Hát ha a székelyek, a jászkunok, külön örökösödési rendök fenttartását követelnék, hátha az erdélyi szászok Eigenlandrechtjöknek¹ az ági örökösödéssel ellenkező intézkedéseit, a felvidéki németek pedig kikről SCHNIERER KÁROLY véleményében² egész határozottsággal azt mondja, hogy az öröklött és szerzett vagyon közötti megkülönböztetésnek ottan talaja nincsen — a természetes családíságra alapított örökösödési rendnek életbeléptetését követelnék; valjon indokolható lenne az, hogy a törvényhozás ezen s más ily irányu követelményeknek és óhajoknak eleget tegyen, s ez által az egységes magánjogi szabályozás létesítését lehetlenné. — A ki az életet ismeri és elfogultság nélkül ítéli meg, annak lehetetlen be nem ösmernie, hogy a magyarországi közszellem nem kevésbé, bátran mondhatjuk, sokkal inkább támogatja azon örökösödési rendet, mely a lemenők között a fiágbelieknek a nőágbeliek felett előnyt biztosít, mint a felmenő és oldalági örökösödés eseteiben az ági örökösödést. Ennek természetes indoka abban keresendő, mert régibb időben a nemesi birtok nagyobb része fiágra szabályozott adományos jószág volt, a jobbágyi birtokban pedig az avval kapcsolatos jobbágyi szolgálatok teljesítésére képesített fiu örökösödött. És az innét származott megszokottság következményeül azt látjuk, hogy hazánk polgárai a lemenő örökösök között rendszerint a férfi örökösöket előnyözik a nőnembeliek rovására. A leányok illendően kiházásittatnak, talán végrendeletében rendel is részökre az apa valamit; de a végintézkedések eseteinek aránytalanul nagyobb részében a vagyon főleg a fiu vagy fiuk részére biztosítatik. — És daczára annak, hogy a nép zömének ilyenén

gondolkodásmódja osztálykülönbség nélkül főnemeseknél, középosztálybelieknél és földművesieknél kétségtelesenül jelentkezik: helyesen járna-e el a törvényhozás, ha a jogegyenlőség követelményének figyelmen kívül hagyásával a törvényes örökösödést akként szabályozná, hogy a fiuknak, az önfentartás, vagyonszerzés terén ugyis felette nagy előnyben levőknek, a vagyoni gyámolításra ugyis sokkal jobban reá szorult leányok rovására kedvezményt adna?

Folyt. követk.

Teleszky István.

Reformtörekvések a közjegyzőség terén Németországban.

VI.

A közjegyző működését az teszi nehezzé, hogy többnyire jogilag nem képzett közönséggel érintkezik, s a jogot egész terjedelmében a gyakorlati életre alkalmazza, vagy inkább a minden napi életviszonyokat, melyek az okmányozás által tisztázásra és biztosságra várnak, kellő jogi alakba önti. Az ily eljárás, midőn jogtudókkal szemben gyakoroltatik, tetemesen könnyebbé válik, mert azok okmányozandó ügyüket már jogi alakban terjesztetik a jegyző elé, kinek nem marad egyéb teendője, mint az, hogy azoknak és joghatályt megadja. A nem jogász közönség azonban a perenkivüli eljárás egész sorozatát veszi igénybe; mindenek előtt a kötendő ügylet kezdeményezésére nézve kér tanácsot a jegyzőtől a neki elősorolt összes körülmények leendő tekintetbevételével; igényli az ügylet okmányozását és teljes keresztülvitelét, megkívánja, hogy a jegyző az ügylet teljes horderejét áttekintve, őt aziránt felvilágosítsa, s mindazon eshetőségek kikerülésére nézve biztosítékot nyújtson, melyek, mint fentebb jeleztük, a nép szemében természetellenes állapotok gyanánt tűnnek fel. Hogy a jegyző mindezen igényeket betölteni képes legyen, hogy a tanácsadásban alapos, az okmányozásban szakértő, az egész ügylet áttekintésében biztos legyen, a jogot egész terjedelmében ismernie kell, kell, hogy époly képzett jogász legyen, mint a bíró, vagy az ügyvéd.

Az újabb közjegyzői törvények ezt egyhangulag megkívánják; a bajor épugy mint az osztrák vagy a magyar közjegyzői törvények a jegyzői előkészületi ismeretekre nézve elrendelik, hogy a jegyző ugyanazon qualificatiót nyerje, mint a melyet nyer az ügyvéd vagy a bíró. Ugyanily rendelkezést foglalnak magokbankisebb nagyobb módosításokkal a német államok közjegyzői törvényei is, a hol ezen intézmény már régóta érvényben van.

A közjegyzőnek a bíróval és az ügyvéddel ugyanazon foku képzettsége az azokkal gyakori hivatalos érintkezés folytán a jegyzőre nézve nemcsak szükséges, de valódi jótétemény, a mennyiben azokkal szemben számára önállóságot, s öntudatos biztosságot biztosít és tekintélyét emeli.

Kérjük ezeknélfogva kimondani azt, hogy a jegyzőre nézve ugyanazon előkészületi ismeretek kívántassanak meg és ugyanazon vizsgálatok letelése tétessék kötelezővé, mint a melyek a bírókra és ügyvédekre nézve megállapítvák.

¹ Lásd VAJKA KÁROLY kolozsvári tractatus 30. 31.

² Lásd jogászgyűlési évkönyv 1871-ről 98-ik lapon.

VII.

Jóllehet a tudományos és jogi szakképzettség a közjegyzői teendők köre helyes betölthetésének előfeltétele, de nem elég arra, hogy a jegyző a gyakorlati élet igényeinek megfelelni képes legyen. A bírósági és ügyvédi jogszabályokat a gyakorlati élet viszonyaira egész nyugodtsággal és megfontolással alkalmazhatja, a rendelkezésére álló segédforrásokat felhasználhatja, s elég ideje marad a netán felmerülő kételyek eloszlátása céljából szakértőkkel érintkezni s egyet-mást megbeszélni. A közjegyző mindezen előnyöket működésének megkönnyítése szempontjából fel nem használhatja, mert hivatalának természete az azonnali közbelépést az ügyek gyors elintézését s teendőinek rögtöni foganatosítását hozza magával. Midőn működését hivatali helyiségén kívül veszi igénybe a közönség, midőn reá az előtte egészen ismeretlen jogi és tényleges viszonyok megoldása vár; midőn, — a többiek közt — a súlyos beteg utolsó akaratát kell a végrendelet formájába önteni, s ezáltal oly tényt elintézni, melyre többé visszatérni nem lehet, a melynél elkövetett hibák és botlások többé meg nem másíthatók és meg nem javíthatók: akkor érzi az ujonnan kinevezett jegyző helyzetének nehézséget, a reá háruló felelősség egész terhét; akkor látja be, hogy saját megnyugtatása s a közönség érdekeinek szempontjából, a jog összes ágainak teljes ismeretén kívül még — e nehézségekkel szemben — teljes jártasság az ügyletekben, önállóság a formákban s egyáltalán több évi gyakorlat és folytonos önképzés reá nézve elkerülhetlenül szükséges.

A közjegyzőségre vonatkozó törvényhozás elismerte azt, hogy a közjegyzői teendők körének betöltése sem nem pusztán elméleti sem nem egyedül chablonszerű működés és eljárás, és hogy a kitűzött célt csakis azon munkásság fogja valósítani, a melyben az elméleti és gyakorlati képzettség helyes arányban párosul. A bajor és az az osztrák k. j. törvények ennél fogva elrendelik azt, hogy a közjegyzőtől az összes elméleti vizsgálatok elvégzése után közjegyző oldalánál eltöltött két évi gyakorlat kívánatik meg; ugyancsak két évi gyakorlatot kíván a magyar k. j. törvény is. E tekintetben tovább megyen a ventose-törvény, a menyiben félbeszakítás nélküli 6 évi gyakorlatot rendel el, és csak a közjegyzők osztályokba való sorozásával összefüggő némely esetekben szállítja azt le 4 évre. Éjszak-Németország közjegyzői rendtartása a közjegyzőséget az ügyvédi intézménnyel hozza kapcsolatba s a közjegyzői előkészületi ismeretekre nézve külön intézkedést nem tartalmaz; a bajor királyság közj. rendtartása azt rendeli, hogy közjegyzővé csak az nevezhető ki, aki valamely ügyvéd mellett töltött öt évi gyakorlatot képes kimutatni s ezen idő alatt kiváló ügyességének tanujelét adta; a hannoverai közjegyzői törvény értelmében közjegyző jelöltnek csak az tekintetik, ki három évig mint ügyvéd vagy bírósági működött. Általában tehát, csekély és könnyen megmagyarázható kivétellel, a közjegyzői intézmény tulajdonképeni honjaiban, elismert és kellőleg méltányolt tény az, hogy a közjegyzői ügykör betöltése

bizonyos ideig tartó gyakorlatot igényel. Midőn minden élethivatásnál bizonyos fokú technikai ügyesség megkívánatik, melyet csak az idő és gyakorlat ad meg, akkor méginkább kívánandó az meg a közjegyzőségnél: és — eltekintve azon államoktól, hol a közjegyzői intézmény még be nem hozatott, hanem erre nézve csak átmeneti intézkedések történtek, — azon kivételt, melyet a bajor közjegyzői rendtartás a bírák, államügyészek, tvszéki ülnökök és ügyvédek javára tett, a tapasztalat jogosulatlanul declarálja.

Ezeknél fogva javaslatba hozzuk azt: *hogy a leendő közjegyzőtől tisztán közjegyzőnél eltöltött két évi gyakorlat kívánassék meg, és ha a fentérintett hivatalokra nézve netán kivételnek adatik hely, akkor ezekre nézve az egy évi gyakorlatra szorítkozzék.*

Folyt. követk.

A büntetőjogi elévülésről, tekintettel az új magyar fenyítőtörvényjavaslatra.

V.

Mint minden haladási tannak, úgy a fenyítő elévülés tanának is számtalau ellenségei voltak s vannak. A tudományok bármely szaka gyorsan szakít az előítéletekkel, csak a jogtudomány nem; legfőbb oka e maradiságnak a jogászoknál a nagy uralkodásnak örvendő codeximádás, melyhez járul még az auctoritás előtti földreomlás. Ha CARPZOW nem védi a Carolinát, a torturák eltörlése nem váratott volna oly soká magára; ha BERTHAM, ha ZACHARIAE nem ellenzik a büntettek elévülését s általában a fenyítő elévülést, úgy már régóta általánosan behozatott volna.

A fenyítő elévülés ellenségei nézeteiket makacsul védelmezik s az ellenérveket szenvedélyesen czáfolgatni, megsemmisíteni kísérlik meg. De védveik nagy bajban sinlődnek t. i. feltételesek. Ha a bűnös nem javult, mondják ők, ha a büntett emlékezete még ki nem vészett, ha a bizonyítékok kétségenkívüliek. Ezen sophismákat már felebb mérlegeltük. Nagyobb figyelmet érdemel azon kifogás, hogy ha az állam egy tudott büntetettel vádolt gonosztevőt nem büntet, *ez a törvények iránti tiszteletet főnkre teszi.*

E kifogás azon előzményből indul ki, hogy a polgárokat a büntettektől kizárólag csakis a törvények iránti tisztelet, illetőleg az ezekről való félelem tartja vissza. E fölfogás tökéletesen meg egyez DRAGO törvényhozásának alapelveivel, az elrettentéssel. Mintha az ember a holt betű iránti tisztelettel az inség szózatát, a nyomor unszólását, a kétségbeesés izgatását elnémitani tudná. Más talizmánna kell lennie ez emberi keblen, mely leginkább visszatartani képes őt a büntettől; a törvény iránti tisztelet szép jelszó, de ez csak akkor határoz, ha azon egyén, kitől a törvény iránti tisztelet várjuk, magában a büntett ellen ellenszenvet érez. Ha ily ellenszenvvel bír, úgy a törvény iránti tisztelet meg is van, meg is nincs. Ily ember nem fog gonosz cselekedeteket gonosz hajlamból, szándékból elkövetni. A jó iránti rokonszenv, a bűn elleni ellenszenv némely emberekkel születik ugyan; de a legtöbb emberbe vallásos nevelés által oltatik, mely nevelés mindenestre erkölcsi érzetet fog az egyénbe oltani; elsajátíttatik azonban még az atheista által is, ha a remekírók s a történelem olvasása, de inkább tanulmányozása által kifejlődik a férfiu büszkeség és a becsületérzet. Önként értetődik a gonosz indulatok s a gonosz szándék majdnem teljes hiánya a jólétnek örvendő, kellő műveltséggel, társadalmi finomsággal s tudományossággal bíró egyéneknél.

Látjuk tehát, hogy a törvényektől való félelem, szebb néven a törvény iránti tisztelet, nem igen sokat számol a latban a büntettek elkövetésénél. *Senki sem követ el büntetteket azért, mert nem tiszteli a törvényt,* s senki sem tartózkodik büntett elkövetésétől azon okból, mert tiszteli az állam írott jogszabályait. A körülmények határoznak. A művelt, a vallásos, a tudományos ember, a becsület-tudó ember büntettet még oly államban sem követne el, hol a törvényeket még hirükből sem ismerik: miglen a neveletlen, erkölcstelen, tudatlan, műveletlen ember, ha ma kenyere nincsen,

embertársát azonnal képes megölni, ha ezer törvény tiltaná is. Hiába alkalmazzák elrettentési eszközökül s legszörnyűbb büntetéseket; ha a majdnem állati ösztönök felszólalnak, ha uszítani fogja a birvagy, korbácsolni az éhség, az inség, a kétségbeesés; úgy vége minden félelemnek s kész benne az elhatározás bármi büntetetre is a test fentartása, vagy indulatai, szenvedélyei kielégítése végett. A törvény iránti tisztelet meg nem akadályoz büntényeket, hiánya pedig büntényeket nem hoz létre. Igen méltatandó a törvényhozások törekvése a törvény iránti tiszteletet általánosítani, de ez nem fog azáltal elértetni, ha egy husz év előtt elkövetett büntett szerzője, hirtelen elfogatik s hosszabb vizsgálat után felakasztatik vagy súlyos börtönnel fenyittetik. Már előbb kimutattam, hogy mily hátrányai vannak a későn jövő igazságszolgáltatásnak, mint világítja a bírák, az állami hatóságok tehetetlenségét, mint enged zaklatást gyanítani, vagy a régi bíróságnak a bűnössel való összejátszásait mint sejteti, és így nem lehet czélom e témát itt tovább szőni. Belátható tehát, hogy a törvény iránti tisztelet nem igen jó létre a későn érkező büntetések által, sőt határozottan mondhatjuk, hogy éppen a nem várt ellenkező dolog éretik el. A törvény iránti tisztelet sora sem dönthet a különféle állapotokban levő s különféle helyzetbe jövő individuumnál.

Elesvén a praemissa, elesik a conclusio. Ha a törvény iránti tiszteletet a bűnösök későn büntetése elő nem mozditja, úgy a fenytő elévülés behozatala nem akadályozza a törvények tiszteletének s így a büntettek elévülhetnek anélkül, hogy az állami igazságszolgáltatás érdeke ezáltal csak legkisebb mértékben is veszélyeztetnék.

Amily számos az érv a büntetteknek az elévülés indokából

megszüntetésére, megszüntnek nyilvánítására: oly szegény érvekben a büntetések elévülésének kérdése. A közös okokat már fentebb méltattuk. Felsorolandók még itt a különösek ezek a következők: 1. A büntett elenyészése. 2. Az ítélet feledésbe menése. 3. A humanismus indoka. Ezeket lentebb bővebben megbeszélendjük.

Hogy a büntetések elévülésének nincs annyi barátja mint a büntényekének: ez azon alapszik, hogy a kimondott büntetés befejezett vizsgálatot, helyrehozott tényálladékokat s igazságos ítéletet involvál, melynek végrehajtását csakis vádlott akadályozhatta. — Azonban szigorubb megfontolás után reájövünk azon eredményre hogy a büntetés alkalmazása mellőzhető, mert hiszen az idő megszüntette a büntett hatását, feledésbe dobá emlékét s alig hagyta meg mint historiai tény. Mondható tehát, hogy a büntetés mellőzhető, mert elenyészett a büntett — ha pedig ez elenyészett, ami kétségbevonhatlan — úgy absurd dolog volna büntetni valakit egy hatásában végkép megszünt s feledésbe ment vagy talán jóvá tett büntetjért. Magától értetődik, hogy a büntettek elévülésénél felemlített egyéb tekintetek, mint a bűnös netáni szenvedései s javulása — mint mindkét elévülési nem közös oka — itt sem maradhatnak figyelmen kívül. A vizsgálat lehetetlenségéről ugyan büntetések elévülésénél szó sem lehet, mert már befejezett vizsgálattal állunk szemben, de mindenesetre kételkedhetünk az eljárás jogosultságán s a büntetés alkalmazhatóságán. Ily dolog előadhatta magát, ha valaki botbüntetéssel lett büntetve, s holléte csak akkor tudatott meg, midőn már a botbüntetés el volt törölve, vagy elítél-tetése még a vallatás korszakából kelteződik.

Folyt. követt.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A törvényes örökösödési rend kérdéséhez.

Tizenöt éve már, hogy az országbirói értekezlet által megállapított szabályok szerint szolgáltatik törvény és igazság és mégis ma is tapasztaljuk, hogy tekintélyes jogászaink is a törvényes örökösödési rend kérdését illetőleg eltérő s a gyakorlattal is ellenkező nézetben vannak.

A szerzeményi vagyonban való örökösödésre ily — nézetem szerint — téves nézetnek adott kifejezést ismert jogtudósunk Dr. VIDA Lajos a III. magyar jogászyűlésen, midőn azt állította, hogy szerzeményi javakban a felmenők öröklésénél is alkalmazandó a képviselő elve, s ennél fogva a vagyon a két ág között, tekintet nélkül arra, hogy az egyik és a másik ágbeli rokonok egyenlő rokonsági fokban állanak e az örökhagyóhoz vagy sem, mindenesetre két részre osztandó, mert mindegyik ágon leszármazott oldalrokonok a reprezentáció jogánál fogva az első felmenőt képviselik. E nézetet azonban tévesnek tartom, mert véleményem szerint a felmenőknél a reprezentációnak helye nincs, s azért a vagyon két részre való felosztásának csakis abban az esetben van helye, ha mindkét ágon egyenlő fokú rokonok léteznek, mert a közelebbi közös törzstől származott oldalrokonok a távolabbi közös törzstől származott oldalrokonok az öröklésben megelőzi.

Ezt az elvet mondotta ki a legfőbb ítélőszék is 1871. évi márczius 3-án 7260. sz. alatt hozott határozatában. Ennek a határozatnak alapul szolgált esetben ugyanis az anyától való féttestvér konkurált az apai ágon lévő unokatestvérekkel. A kir. ítélő tábla a vagyont két részre felosztani s felében az anyai ágról való féttestvérnek, felében pedig az apai ágról való unokatestvéreknek kiadatni rendelte. A legfőbb ítélőszék azonban az anyai ágról való testvért mondotta ki az egész vagyon kizárólagos örökösének, mert a közelebbi közös törzstől származott oldalrokonok a távolabbi törzstől származottat az öröklésben megelőzi. És ez időtől fogva is tudomásom szerint következetesen követék felsőbb bíróságaink ezt az elvet.

Még különösebb nézettel találkozunk azonban kitűnő jogtudósunk TELESZKY ISTVÁN-nak „örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához” című s e lapok hasábjain közlött értekezésében.

TELESZKY ugyanis azt is hibául rója fel a jelenlegi örökösödési jognak, hogy daczára annak, hogy azt az elvet kívánta megmenteni, miszerint a vagyon arra az ágra szálljon vissza, melytől származott, ezt nem oldotta meg következetesen, mert nézete szerint a vagyon eredetének vizsgálata csak az apai és anyai ágak

közötti örökösödésnél foglal helyt, a távolabbi felmenők s illetve leszármazók örökösödésénél csakis az a kérdés apai vagy anyai ágon való felmenők-e avagy ettől vagy amattól származtak-e, s a vagyon visszaszáll arra az ágra, a melyből származott, s ebben az ágban öröklő azt a legközelebbi rokon, habár a vagyon nem az ő ágától, illetve felmenőjétől származott is. Az általa e részben felhozott példa érthetőbbé teszi a dolgot, s kellő világlásba helyezi nézetét. Ugyanis azt mondja TELESZKY: Ha az örökhagyó atyai nagyatyjának édesatyja bizonyos vagyont szerzett, mely tőle a nagyatyára, ettől az atyára és ettől az örökhagyóra háramlott, és az örökhagyó végrendelet és leszármazók hátrahagyása nélkül meghal, atyja és nagyatyja pedig már őt megelőzőleg szintén további tőlük leszármazók nélkül multak ki, de él az atyai nagyanya, vagy ennek nem a nagyatyától, hanem egy korábbi vagy későbbi házasságból született leszármazója: akkor a vagyont ezen az apai ágon rokon nagyanya vagy ennek leszármazója fogja örökölni, mert az örökösödésre hivatott atyai ágon ezek a legközelebbi rokonok, kik is ez oknál fogva elviszik az örökséget az atyai nagyatyja édesatyjának leszármazóitól, daczára annak, hogy ezek éppen annak a családnak tagjai, a melyről a vagyon tulajdonkép származott. „Meg van tehát — szól ezek után JELESZKY — a nagy anomalia, miszerint az örökösödés nem a természetes családi kapcsolatokra van alapítva, és még sincs elérve ma már az örökséget uralónak úgy sem tekinthető cél, hogy a vagyon arra a családra szálljon vissza, melytől származott.”

Ha úgy állana az örökösödési rend a mint TELESZKY mondja, ebből vont következtetéseiben is igazat adnánk neki. De megvalljuk, hogy az első, kitől az ideigl. törvénykezési szabályok idevonatkozó intézkedéseit eként hallottuk volna magyarázni. De e magyarázat ellenkeznék nemcsak az országbirói értekezlet szabályainak intenciójával, hanem szabályainak határozott tartalmával is. Megkísértem bebizonyítani.

Mit mondanak az ideiglenes törvénykezési szabályok az öröklött vagyonban való örökösödésre nézve?

10. §. „Leszármazók hiányában az apa és anya hivatvák az öröklésre mindenik azon érték erejéig, mely tőlük vagy águktól akár végrendelet folytán, akár a nélkül az örökhagyóra kerül; az apai ágról származott vagyon az apára, az anyai ágról eredt vagyon pedig az anyára szállván vissza.”

11. §. „Ha az apa vagy az anya vagy közülök már egyik sem élne . . . az apát az apai, az anyát az anyai ágon leszármazó oldalrokonok képviselik.”

12. §. «Sem szülék, sem tőlük leszármazott oldalrokonok nem lévén, az öregapát és öreganyát, illetőleg az ezektől leszármazott oldalrokonokat, és ha ezek sem volnának életben, az ősapát és ősanót, illetve a tőlük leszármazott oldalrokonokat, s így sorba a további felmenőket és az ezektől leszármazott oldalrokonokat illeti az öröklés ugyanazon elvek szerint, melyek a 9. 10. és 11. §§-ban megállapítottak».

Ha tehát a távolabbi ágban való felmenők öröklési rendjét megállapítani kívánjuk, először tisztába kell azzal jönnünk, hogy melyek azok az elvek, melyek a 10. és 11. §§-ban megállapítottak. Ezek:

1. hogy az apai ágról származott vagyon az apára, az anyai ágról származott vagyon az anyára száll vissza;

2. ha az apa vagy az anya vagy közülök egy sem élne, az apát az apai az anyát az anyai ágon leszármazó oldalrokonok képviselik.

Alkalmazzuk már most ezeket az elveket a távolabbi fokban lévő felmenők örökösödésére, e szerint:

sem szülők sem tőlük leszármazott oldalrokonok nem lévén, az öregatyát és öreganyát illeti az öröklés úgy, hogy az öregatyai ágról hárult vagyon az öregapára az öreganyáról származott vagyon az öreganyára száll vissza;

ha az öregapa vagy öreganya vagy közülök egy sem élne az öregapát az öregapai, az öreganyát az öreganyai ágon leszármazott oldalrokonok képviselik. — S így tovább.

Ha tehát az adott esetben az öregapa nem él sem tőle leszármazott oldalrokon nincs s a vagyon az ő ágáról, illetve atyjától származott, nem mint TELESZKY véli az öreganya, hanem az örökhagyó szépapjától, kitől a vagyon eredett leszármazott oldalrokonok örökölnék. Mert határozottan kimondja az idézett 12. §., hogy a távolabbi felmenőknél is ugyanazon elvek alkalmazandók az öröklésre nézve mint a szüléknél, valamint tehát oly esetben, ha a vagyon a nagyanyáról származott az örökhagyóra, s annak elhunytakor atyja már nem él, leszármazókat sem hagyott: e vagyonban nem az anya, hanem a nagyapától leszármazott oldalrokonok örökösödnek; így van ez a további felmenőknél is, kiknél a törvény szerint ugyanazon elvek alkalmazandók, ellenesetben a törvény ama szabályának, hogy az öröklés ugyanazon elvek szerint történik nem lenne értelme.

Hogy a magyar jogi irodalom ezt edigelő úgy fogta fel, arra nézve hivatkozhatnánk minden kommentátorra, s csodáljuk, hogy TELESZKY, ki a külföldi törvények tárgyalásánál oly nagy apparátussal állott elő, ezeknek véle ellenkező nézetére még csak nem is reflektált. Pedig, hogy mily feltűnően ellentétesek tekintélyes nézetek, példával is illusztrálhatjuk.

Igy TELESZKY szemben állítja az ősiség idején uralkodott s a szerinte létező mai öröklést arra a következtetésre jut, hogy a kettő teljesen eltér egymástól s távolabbi örökösödés esetében mégcsak valószínűvé sem teszi, hogy a vagyon ugyanazon családra szálljon vissza, melytől származott; tehát, hogy az ági örökösödési rend elérje azon célját, mely az ősiség idején neki létjogot adott. (Jogtudományi Közlöny 39. szám.)

Ezzel szemben állítom vele úgyhiszem az általa is tekintélynek elismert Dr. WENZEL GUSZTÁV úr magyar magánjogában e kérdésre vonatkozólag foglaltakat:

«A visszaszállás tekintetében — mond WENZEL — az öröklött vagyonra nézve ugyanazon szabály áll jelenleg, mely ezelőtt az ősi vagyonra nézve fennállott» (Magyar Magánjog II. r. 478. l.).

Mint említettem, hason nézetre akadunk kommentátorainknál általában, a bírósági gyakorlat is következetesen az elvet követi, melyet mi állítottunk fel fentebb, mely tehát T. ur nézetével ellentétben áll.

Zlinszky Imre,
kir. táblai bíró.

Különfélék.

(A «Société de législation comparée») évkönyvének legközelebbi füzetében jelent meg első jelentése Dr. HOFFMANN PÁL egyet. tanár urnak, kit a nevezett társaság az elhunyt HORN EDE helyére levelező tagnak választott. E jelentés törvényhozásunknak 1875-ik évi működését vázolja s azonfölül politikai helyzetünket pártszínezet nélkül, tárgyilagosan s oly hiven ecseteli, hogy valóban

örvendhetünk azon, ha a külföld tudományos körei ily megbízható forrásból merítik hazai viszonyaink ismeretét. HOFFMANN tanár ur ezen jelentését, a pártok egyesülésének nagy jelentőségével kezdi s attól reményli visszas pénzügyi állapotaink javulását is, ha a kormány immár teljes erővel hozzá lát az annyira szükséges bel-reformok keresztülviteléhez. A multévi igazságügyi törvényhozásunkról igen természetesen nem sokat mondhatott s nagy kimélettel tesz említést az u. n. újabb bírósági szervezésről, melyet egyszerűen reductionnak jelez. Meltánylással említi a kereskedelmi törvénykönyv alkotása körüli procedurát s csak futólag egy jegyzetben tesz arról említést, hogy jelenleg a bünt. törvény alkotásánál a kormány ellentétes irányt követ, a mennyiben kellő előkészítés nélkül közvetlenül a törvényhozás elé terjeszté tervezetét. Hogy e jelentésben azonban az előttünk amúgy is ősmert tárgysorozaton kívül érdekes és értékes bírálati momentumok sem hiányzanak, — már abból következtethető, hogy az 1875. évi törvényhozás negatív eredményéről is szól s itt különösen kiemeli, hogy a hitfelekezeti ügyek szabályozására misem történt. Kétségtelen pedig — ugymond, — hogy a mi törvényhozásunk még eddig az u. n. elősmert vallások álláspontján áll, noha e részben a cultuszszabadság köre bővítésének szüksége alig forog fenn. A hitfelekezetek a legkitelhetőbb önállósággal s önkormányzattal vannak felruházva, kivéve ép a katolikus egyházat, noha az a mi uralkodó hitvallásunk és rövid jegyzetben érinti az ebbeli önkormányzati kísérlet (congressus) meghiusultát. Ellenben égető szükségét képezne a házassági jog szabályozása, mert e részben ép annyiféle jogerejű szabályaink vannak érvényben a hány hitfelekezetünk van s igen természetes, hogy e szabályok sok tekintetben homlokegyenest ellenkeznek egymással. Eddigelő törvényhozásunk a zavart, mely különösen vegyes házasságoknál érezhető, csak annyiban törekedett megoldani, hogy törvényileg megállapítá, miszerint mindegyik házasság részére a felmerülő kérdés saját hitfelekezetének szabványai szerint oldandó meg. E mellett a középkori egyházi bíráskodás párhuzamban fennáll a polgári bíróság hatóságával más felekezetbeliekre nézve s így oly chaos létesült, mely a házasság erkölcsi jellegét mélyen sérti. Világos tehát, hogy a házassági jog egységes állami szabályozása halaszthatlan feladat és törvényhozásunk legjelesebb férfiai pártkülönbség nélkül ismételtén sürgették a köteles polgári házasság behozatását, de ebbeli országgyűlési határozat daczára az 1875. évi törvényhozás nem foglalkozott e kérdéssel s kilátás nincsen arra, hogy ez közel jövőben történjék. Jelen viszonyaink közt bármely házasság vegyes házassággá változhatik a vallás megváltoztatásával s annak folytán a házassági törvény is választható. Csak zsidó és keresztények közt nem köthető házasság. — A tanár ur még az egyetemi tanrend átalakításáról is tesz említést némi megütközéssel a fölött, hogy az rendeletileg eszközöltetett s a mennyiben előadásából kitűnik, nem lelkesedik a bifurkatio eszméje mellett. — E jelentés kapcsán végül közli a tanár ur az összefüggéstől szóló törvény szövegerint szövegét magyarázó jegyzetekkel kísérve. — Az annuaire ugyanezen füzetében CHARLES LYON-CAEN párisi egyet. jogtanár ismerteti a magy. kereskedelmi törvénykönyvet s elmondja annak történelmi keltét az első magy. jogászgyűlés vonatkozó határozatától kezdve. Ez ismertetés azonban bírálatot nem tartalmaz s így egyszerűen csak tudomásul vehetjük azon figyelemmel, melyet ezen kitűnő folyóirat hazai törvényhozásunknak szentel.

(Uj munka.) «A kötelmi jog általános elmélete az ausztriai jog szempontjából tekintettel a római jogra s újabb törvényhozsókra,» című nagyobb jogi munka I. füzete jelent meg Dr. SÁGHY GYULA bpesti egyet. ny. r. jogtanár urtól. Olvasóink e munka belbecsét némileg megítélhetik szerző urnak «a vagyagos kötelmek»-ről irt s lapunk ez évfolyamában megjelent értékezéséből, mely az előttünk fekvő nagy szabású rendszeres munka egyik részlete. Örvendünk, hogy mostoha irodalmi viszonyaink közt ily speciális kérdés tudományos művelésére is találkozott kiadó és ép ezért ösztönit sikert óhajtunk e vállalatnak. Az első füzet 336 lapra terjed és az egész munka 45 nyomtatott ivre van tervezve. Ára 2 frt 40 kr. Kiadja az EGGENBERGER-féle könyvkereskedés (Hoffmann és Molnár.) E munka már momentuosus jellegénél fogva igényli, hogy annak bírálatos ismertetésével lapunk jogirodalmi részében behatóbban foglalkozzunk, mely feladatra egyik kiváló munkatársunk vállalkozott.

Gyorsírási bíróságok előtt.) Az osztrák legfőbb ítélőszék egy perben, melyben gyorsírói jegyekkel készült okmány szolgált alapul s ez okból annak bizonyító ereje kétségbe vonatott, a stenographiai írással szerkesztett okmányoknak bizonyító erőt tulajdonított. Ezen különösen érdekes határozat következőleg hangzik. A törvényes intézkedésből azon alapvet kell következtetni, hogy a kiállító sajátkezü aláírása tökéletes bizonyítékot szolgáltat arra nézve, hogy az általa sajátkezüleg aláírt okmány akaratát foglalja magában. Eme szabály egyáltalán nem szenved kivételt az által, hogy az okmány gyorsíratott; mert egyrészt a törvény sehol sem tiltja a gyorsírói jegyekkel a gondolatnak s akaratnak kifejezését, s másrészt nem követel sehol sem ily írásmódban szerkesztett okiratoknál a kiállító sajátkezü aláírásán kívül különös formalitásokat a kérdéses okmány hitelérdeklőségének megalapítására. (C. É.)

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Képviselői napi díjak- és lakbér-illetményekre intézett végrehajtás az összeférhetlenség szempontjából. Dr. Kun cz Ignác urtól. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Reformtörvények a közjegyzőség terén Németországban. — A büntetőjogi elévülésről, tekintettel az új magyar fenytörvényjavaslatra. Friedmann Arthur ügyvéd urtól. — Törvénykezési szemle. A tulajdonközösség megszüntetéséről. Sztchlo Kornél urtól. — Különfélék.

Képviselői napi díjak- és lakbér-illetményekre intézett végrehajtás az összeférhetlenség szempontjából.

III.

Az összeférhetlenség jelen esete ellen, és a képviselői díjaknak a végrehajtás alóli fölmentése mellett, legalább látszólag, a legfontosabb érv azon elvben fekszik, hogy az észet és tudományt föl kell szabadítani az anyag bilincseiből, és a személyes tehetség politikai hatályát a gazdasági viszonyoktól függővé tenni nem szabad, hogy tehát az embernek, mint ilyennek, érvényét minden külső körülménytől függetlenül kell elismerni.

Ezen érv ellen sikra szállni két okból gyakorlatilag nagyon szükséges:

Először azért, mivel a fölfogás, melyből az említett érv merítettik nemcsak az elméletben szerepel, nem pusztán a tudomány életének egy hulláma, hanem, mint a mult század átalakulási mozgalmainak egyik vezérelve, még napjainkban is a közvéleményben és népöntudatban nagyon el van terjedve, még napjainkban is igen sokan hiszik, hogy az ember a társadalmi viszonyok alakulásának korlátlan ura, még napjainkban is igen sokan, kik az utópiák fölött kicsinylőleg mosolyognak, az egyéni mindenhatóság utópiájáról ábrándoznak, s a társadalomnak az egyént korlátozó természet törvényeit szem elől tévesztik.

Másodszor gyakorlatilag nagyon szükséges a fönti érv ellen sikra szállni azért, mivel az fölötte messzeható consequentiákat involvál magában. Ha az embernek, mint ilyennek, akarunk a politikában érvényt szerezni, akkor nemcsak az incompatibilitás szóban forgó esetét meg kell szüntetni, hanem az általános szavazást is be kell hozni, mert az ember mint ilyen mindenki egyenlő. Ha a társadalmi viszonyok organismusától eltekintünk, s csak az észtehetség- és jellemre vagyunk figyelemmel, akkor a nőknek is kell politikai jogokat adni, mert a nők társadalmi viszonyaiból, az életnek tényleges organismusából ugyan döntő okok merülnek föl a nők politikai jogai ellen; de ha a társadalom törvényeitől, ha az élettől eltekintünk, egyetlen alapos argumentum sem marad rendelkezésünkre, melylyel a nők választási jogai ellen harcolni lehetne. Az elv tehát,

melynek alapján az incompatibilitás szóban forgó esetét megszüntetnők, nem szorítkoznék az incompatibilitásra, hanem a választási qualificatiók összes rendszerét fölforgatná, s így igen veszélyes mozgalomnak volna kezdete.

Ki ne lelkesednék az ész és tudomány önállósága — és függetlenségeért. Az ész és tudomány az életnek nem lehet uszályhordozója, hanem inkább hivatva van a haladás szövétének az élet előtt vinni, az életet az eszmény felé vezetni. Civilisatiónk legszebb vívmányai közé tartozik az ész szabadsága. Mily önérzetes gondolat az, — főleg ha vissza tekintünk a hajdankorra, azon időkre, midőn még az emberek a földnek tartozékai voltak, a jószág «elő inventariumá»-t képezték, midőn a földgörmöngy adott szabadságot, s a földgörmöngy elvesztése a szabadság elvesztése volt —, mily önérzetes gondolat az, hogy napjainkban ész és tudomány, függetlenül az anyagi javaktól, társadalmi önállást és szabadságot képes adni.

Ámde ész és tudomány nem a gazdasági javak ellenére, hanem ezekkel harmoniában, sőt kölcsönös hatásban adja meg a társadalmi önállóságot. Az ész és tudomány szabadsága nem jelenti a szellemi és gazdasági érdekeknek egymástól elszakítását, vagy épen azoknak egymás közti ellentétét. Sőt inkább a társadalmi organismus egy benső egészet képez, melyben a szellemi és gazdasági életet egymással a kölcsönös hatás ezer szála szervesen összeköti.

A mint áll a dolog az életben, kell, hogy úgy legyen a képviseletben is; kell, hogy a parlamentben is a szellemi és gazdasági érdekek harmoniája jusson kifejezésre; oly képviselet, melyet észtehetség javasol, a gazdasági körülmények pedig elleneznek, szükségkép válaszfalat emel a szellemi és gazdasági élet közt; az ily képviselet azon bajt, mely a társadalmi organismus egy pontján létezik, a parlamentben az egész társadalomra nézve teszi hatályossá, s a részleges ellentétet általánossá változtatja.

Nincs oly emberi erő, mely ezen ellentétet kiegyenlíteni tudná. Nagy lélektani tévedés azt hinni, hogy az ember gondolkodás módja egészen független az ember gazdasági viszonyaitól. Gazdasági állapotunk határozó külső életünkre, és külső életünk határozó belső életünkre, és egyéniségünk számos sajátságára. Az államok és a társadalom semmiféle átalakulása a lélektani törvényeket meg nem változtathatja. Valamint az ember hat gazdasági életére, úgy gazdasági élete visszahat az emberre. Vagyoni körülményeinkkel harczra kelhetünk, ezek lélek-

tani hatását megzabolázzhatjuk, mint harczra kelhetünk véralkatunkkal, és megfékezhetjük indulatainkat; de valamint a véralkat hatását egészen meg nem semmisíthetjük, úgy gazdasági viszonyaink lélektani hatása alól sem vonhatjuk el magunkat egészen. A legszerencsétlenebb véralkat daczára szilárd jellemű és tudományos emberek lehetünk, de azért minden lépten-nyomon kifejezésre jut azon véralkat, s talán egy sötét árnyat vet egész életünkre. Így hatnak előnyünkre és hátrányunkra gazdasági viszonyaink is. Ezek természettörvények, melyekben meg kell nyugodnunk, mint mngnyugszunk abban, hogy elmúlik ifjuságunk. — Még egy hasonlatot hozunk föl a gazdasági viszonyok lélektani jelentőségének bizonyítására: Ha «lélek van a hivatalban,» mely gondolkozásmódunkat alakítja, erőnket fokozza, és cselekvőségünknek bizonyos sajátságokat kölcsönöz: akkor még inkább van lélek és lélektani erő a gazdasági állapotokban; gazdasági viszonyaink rendszerint érdekelnek bennünket oly fokban, mint a hivatal egy buzgó hivatalnokot; és míg a hivatalnok a szabályok, vagy a szorgalom által meghatározott órák letelte után elhagyja a hivatali szobát és hivatali iratokat és elvonja magát a hivatali élet befolyása alól: addig azon légkörből, melyet gazdaságunk körülöttünk alkot, nincs szabadulás egy pillanatra sem, sokszor még az álmok országában sem. — Egy bizonyos cselekvényünk vagy mulasztásunk előnyös vagy hátrányos gazdasági állapotunkból származik; ki számítja ki, vajjon ezen tett vagy mulasztás (bármily közönyös legyen az ethikailag) mily hosszú láncolatát szüli cselekvőségünknek, és a cselekvőség miként hat vissza kutforrására: öntudatunk- és nézeteinkre. Ez csak egy elem egy beláthatatlan lélektani életből, egy szál végzetlen szövevényességből.

De nemcsak lélektani törvények utalnak bennünket a szellemi élet és gazdaság szerves összefüggésére. Ezen összefüggés a külső életben is létezik, és épen napjainkban szembeszökő.

A görögök nagyszerű szellemi életökhöz képest igen csekély gazdasági jelentőségre emelkedtek. Náluk a szellemi érdekek a gazdaságtól épen az utóbbinak fejletlensége folytán, annyira el voltak különítve, mennyire csak ily elkülönítést az emberi természet és emberi viszonyok lehetővé tesznek. Diogenest bölcsnek tekintették, és igazuk volt. A hellen cultura változatos talajában, melyből spartai erény és sybarita romlottság, stoikus bátorság és kislelkű rimánkodás kifejlett, ily változatos talajban akadt oly pont is, hol Diogenes szerepe gyökeret vert. De a gazdasági viszonyok mai jelentősége mellett Diogenes nem volna bölcs, és ha valaki megkísértené annak szerepét azért nem emlegetnék őt a késő századok; és ezen változást nem az emberek pénzsomja, mely a jogos határt igen sokszor átlépi, okozza, hanem azon körülmény, hogy nálunk a gazdasági élet politikai és kulturális factor.

A rómaiaktól is csak *üzletet*, és nem *nemzetgazdaságot* tanulhatunk. A szellemi és gazdasági élet náluk sem vált organicus egységgé. Gazdasági életökben nem

volt belső erő, szellemi életök a görögök nyomain haladtak. A politikában művészek voltak, de a végzet, mely alanyilag így megáldotta őket, a politikának szellemi és gazdasági eszközeit, mint élő és organicus eszközöket, megtagadta tőlök.

A középkorban sokkal fejletlenebbek voltak a viszonyok, hogy sem a szellem és gazdaság szerves összefüggése öntudatra jöhetett volna. Aquinoi Tamás egészen más vezéreszmét hirdet a szellemi, és mást a gazdasági élet számára: a keresztény civilizatio által emberiségi eszmék felé, a nemzetek erkölcs-szellemi egységére tehát egyetemesség felé törekszik, a gazdaság terén az államok egymástól elszigetelését, tehát a particularismust ajánlja. Ellenmondás ez, melynek fogatosítása magasabb műveltség mellett igen káros lenne; a középkor álláspontjából azonban alig észrevehető.

Napjainkban másképp áll a dolog. Korunk legnagyobb eseményei közé tartozik a szellemi és gazdasági érdekek fejlődésének gyors és föltartóztathatlan emelkedése az egyetemesség felé. «A hajózható folyók a tenger részei;»¹ — «a póstakocsi, vagy a mozdony, és a villamos szikra menete, mely ut és hidak fölött elvonul, már nem az államé;»² ezen tárgyakra nézve a művelt emberiség gazdasági és kulturális érdekei mindinkább irányadókká válnak. A tudományos vívmányok sem az egyes nemzeté, sőt e vívmányok az egyes nemzetet az által teszik nagygyá, hogy az emberiség közkincsévé válnak. Ezen fejlődésben a gazdaság az eszmének tör utat, az eszme a gazdaságot viszi előbbre; a gazdaság a tudományos haladás tényezője, a tudomány pedig gazdasági értékkel bír. Semmi sem ellenkezik inkább a korszellemmel, a világtörténet menetének irányával, mint a gazdaság és szellem elkülönítése. Ezen elkülönítés hasonlítása az államhatalom hirdett megosztási elméletéhez,³ hasonlítani az emberi test fölboncolásához.

Szabad-e vajjon épen a parlament, épen a népképviselő szervezetének a korszellem vezéreszméivel együttműködésbe jönni. Hiszen a népképviselő nem valamely «minta-alkotmány»-ból átültetett abstract eszme, hanem épen a korszellemnek, a tényleges viszonyoknak eredménye. A parlament nem atomokat képvisel, hanem képviseli a társadalmi organismust mint egészet, képviseli a szellemi érdekeket, képviseli a gazdasági érdekeket, de *mindenek fölött* képviseli a szellemi és gazdasági érdekek *szerves egységét*; azaz: képviseli a valódi életet. A szellem élete és a javak élete *megkülönböztetendő, de el nem különíthető*; tehát a tudomány önállóságának és az emberi jogoknak czimén — bármily magasztos fogalmak is ezek — ne vigyünk a képviselő állásába oly elkülönítést, mely — hála égnek — az életben sem létezik. Legyen a képviselő minden egyéb irányban független, csak az élettől függjön; ez utóbbi függés az előbbi függetlenséget biztosítja; de megszűnik e függés

¹ STEIN — KAUTZ, államigazgatás, 181. lap.

² Ugyanott 219. lap.

³ A nagy MONTESQUIEU-tól származik ezen elmélet; csak-hogy a múlt század azt követte abból, a mi téves, és elfeledte követni azt, a mi abban igaz, és létesített demokratiai despotismust.

és e függetlenség, ha a képviselő állásában szétromboljuk az életet, vagyis ha szétszakítjuk azt, mi az életben összetartozik.

Dr. Kunz Ignác,
jogtanár.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Tudjuk mi, hogy sok tekintély emelte már szavát azon tétel kinyilvánítására, hogy az örökösödési jog szabályozásánál cosmopoliticus irányt követni nem lehet; hogy minden államnak, minden népnek sajátosságai épen az örökösödési jognál kiválóan figyelembe veendőek. Elismerjük, hogy az e tárgybeli argumentationnak van némi súlya, s hogy például az örökösödési jog szabályozásánál a hazai specialis viszonyok mindenesetre behatóbb méltánylást igényelnek, mint például a váltó vagy kereskedelmi jog megalkotásánál. De ezen a kellő határok közé szorítva helyes elvet tulhajtani nem szabad: «Est modus in rebus, sunt certi dinique fines, quos ultra citraque nequit consistere rectum». Ne feledjük, hogy az örökösödési jog azon alapjai, melyek e jog szabályozását ma már ugyszólván mindenütt uralják: tudniillik a tulajdon tartalmazta szabad rendelkezési jogosultság s azon szoros kapcsolat, mely a tulajdonost az ő családbeliehez fűzi, igen is birnak általános jelentőséggel, s egyik vagy másik állam területi korlátai közé szorítva, egyik vagy másik állam területből kizorítva nincsenek; sőt oly általános fogalmakká váltak, hogy a művelt világ minden részében érvényt szereznek maguknak. Hát a magyar ember tulajdonát másnak tekinti-e mint a német vagy a francia, a magyar ember más alapon ragaszkodik családjához mint az olasz vagy az osztrák? Valjon ha a magyar ember átlépi a Lajtha határát vagy viszont a lajthántuli hozzánk jó, változik-e azonnal a család és a tulajdonról «a világ e kettős mozgatójáról» való fogalma. Valjon annak, a ki véletlenül Tétényben született családban él és vagyonnal bír, a tulajdon adta jogosultságról és a családi kötelékből kifolyó kötelemről más nemű nézete van-e, mint a szomszéd hainburgi osztrák polgárnak? Mi bátran merjük állítani, hogy az egyes népek sajátosságos viszonyai, sem régebben nem gyakoroltak, sem jelenben nem gyakorolnak kizárólagos döntő befolyást az örökösödési jog szabályozására; mert a ki csak kissé behatóan foglalkozik az örökösödésjog jogtörténelmi fejlődésével, lehetetlen be nem látnia, hogy ugyan azon államban, ugyanazon népnél az örökösödési jog a legnagyobb eltéréseket előtűntető változásokon ment keresztül, mit a népsajátság rögtönös átalakulásával kapcsolatba hozni bizonyára nem lehet; hanema változások oka abban keresendő, hogy ugy a jogszokás mint az írott jogszabály igyekezett időnkint a jogosság és czélszerűség követelményeit a lehetőségig érvényre emelni. Ki merné állítani, hogy Rómának a XII. táblás törvény idejéből örökösödési joga azonos a későbbi

praetori joggal, vagy a legujabb justiniani joggal? ki nem látja azon óriási különbséget, mely a Sachsenspiegel, Schwabenspiegel s általában a középkori german források közt egyfelől, másfelől pedig a porosz, osztrák és szász polgári törvénykönyvek örökösödési jogának szabályai között létezik? Ki tudná azon rögtönös és gyökeres változást, mely a francia coutumok örökösödési joga és a Code Napoleon örökösödési rendszere között létezik a nép sajátosságainak méltánylására visszavezetni; vagy ki tudná erre alapítani azon jogtörténelmi igazságot, hogy a Code Napoleont megelőzőleg Franciaország egyrészében a római jog örökösödési joga, más részében pedig a római jog örökjogától egészen eltérő alapon nyugvó, german jogi elemeket tartalmazó, a részletekben azonban egymás között is sokban eltérő coutumok százai voltak érvényben?

A fentebbiekhez hasonló számos jogtörténelmi adatra lehetne ugyan még hivatkozni; ezek mellőzésével azonban mi csak azon ma tényleg létező különbségre hívjuk fel a szíves olvasó figyelmét, mely Schweicz különböző kantonjaiban érvényben lévő örökösödési jog között létezik, s ennek előtűntetése végett némely kanton törvényhozásából bátrak vagyunk egy kis mozaikot összeállítani.

A schweitzzi codexek közül minden esetre kiváló figyelmet érdemlő zürichi magánjogi törvénykönyv az örökösödési jog szabályozásánál az öröklött és szerzett vagyonok között sem a törvényes örökösödést, sem a végrendekezési jogosultságot illetőleg nem tesz különbséget. Mindenek előtt az örökhagyó leszármazóit hívja örökösökül, még pedig a korlátlan képviseleti jog alkalmazása mellett akként, hogy az elhalt közelebbi leszármazók helyébe a tőle leszármazott további rokonok jönek, s a gyermekek fejenként, a távolabbi leszármazók pedig törzsönként kapják osztályrészöket. Azonban az atya hagyatékában a fugyermekeket, igen nevezetes előjogok illetik. Az apai hagyatékhoz tartozó ingatlanságokat és tartozmányait a fiuk leszállított becsárban tartathatják meg. E leszállított becsár mezőgazdasági ingatlanoknál és gyáraknál a forgalmi érték egy hatodától egy negyedeig, kivételesen pedig egy harmadig terjedő résznek lerovása mellett, más nemű ingatlanoknál, különösen mezői gazdasághoz nem tartozó lakházaknál, a forgalom-érték egy nyolczadától egy negyedig terjedő résznek levonása mellett esetről esetre a viszonyok figyelembe vételével méltányos belátás szerint állapítandó meg. Ezenfelül a fiuk az atyai üzlethez tartozó ingóságokat, szerszámokat, üzleti készleteket, az örökséghez tartozó ingatlanon levő marhaállományt és más efféléket — azonban a forgalmi értékből való minden levonás nélkül, magokhoz válthatják; az atyai ruházatot, fegyverzetet, czimert és pecsétnyomót értékmegtérítés nélkül, az atyai könyvtárt, más gyűjteményeket, emléktárgyakat, diszajándékokat, zsebórát, óralánczot, gyűrűket és más viseletre szánt ékszereket, még pedig ha mindezek a tiszta hagyaték ötszázdtólát meg nem haladó értékkel birnak megtérítés nélkül, ha pedig ezen ötszázdtólit meghaladják,

a meghaladó összeg megtérítése mellett megtarthatják. Mindezekon felül a tiszta hagyaték a gyermekek közt akként osztatik meg, hogy egy-egy fiu öt-öt részt kap addig, míg egy-egy leány négy-négy részt. — Az anyai hagyatékból a leányok megtérítés nélkül kapják az anya ruházatát, kész fehérneműt, munkaeszközeit és könyveit; míg az anya ékszereit, drágaságait, megtakarított vagyonát (Spargut, Sparhafen) a hagyatéki érték ötszáztólija erejéig megtérítés nélkül, ezen felül pedig az érték megtérítése mellett megtarthatják. Egyébiránt az anyai hagyatékban a leányok és fiuk egyiránt osztoznak, de a fiuk az anyai hagyatékhoz tartozó ingatlanokat a teljes érték megtérítése mellett magokhoz válthatják. Az unokák pedig nemi különbség nélkül rendszerint azon előjogokat gyakorolják, mely azon szülőt illette volna, kinek eleste folytán az ő örökösödési joguk megnyillott. Ugyanazon törzsbeli (ugyanazon gyermektől származó) fiu- és leányunokák között a fent ismertetett előjog szinte megfelelő alkalmazást nyer.

Lemenők nem létében a szülők örökösödnek, az apát a fiui hagyatékban és anyát a leány hagyatékában viszonyosan megilletik azon előjogok, melyekkel a fiu az apa hagyatékára vonatkozólag, s a leány az anya hagyatékára vonatkozólag bir.

Ha a szülők egyike nem él, akkor őt a tőle leszármazó rokonok helyettesítik; ha pedig ily leszármazók nincsenek, az egész hagyaték az életben lévő másik szülőt vagy leszármazóit illeti. Ezután következnek az örökösödési rendben a nagyszülők és leszármazóik. A hagyaték fele az apai nagyszülőket és leszármazóit, másik fele az anyai nagyszülőket és leszármazóit illeti; ha azonban az egyik ágon örökösök nincsenek, akkor az egész hagyaték a másik ágát illeti; ellenben ha valamelyik ágon külön nagyapai vagy nagyanyai leszármazók vannak a hagyaték vagy annak az ágra eső fele része közöttök két egyenlő részben oszlik meg. A nagyszülőktől leszármazók bármint távoli rokonsági izben állanak is a törzs-nagyszülő helyébe lépnek; de a feltétlen törzs szerinti megosztás csak az unokatestvérekig bezárólag tart. Ha csupán unokatestvérnél távolabb állók örökösödnek, ezek, a mennyiben egyenlő rokonsági fokon állanak, fej szerint osztják meg a hagyatékot. — Ezután jönnek az összülők és leszármazóik; de már e csoportban a hagyaték törzs szerint nem osztatik fel, s a képviselő teljesen ki van zárva; hanem a közelebbi rokonsági izben álló örökös a távolabbtit egészen kizárja, egyenlő távolságban lévők pedig fejenként osztoznak. Összülők és leszármazóikon túl a távolabbi felmenők és a tőlök leszármazók örökösödési joggal nem birnak. A törvénytelen gyermeket csupán az anya és anyai rokonok hagyatékában illeti örökösödési jog, de a törvényes házasságból született lemenőket megillető előjogot nem élvezik. A törvénytelen gyermekek hagyatékában csupán az anyai ágon levő rokonok örökösödnek. A házastársak örökösödési joga akként van szabályozva, hogy a nő kapja minden esetre férje ágyát és a nászajándékot, ezen felül ha leszármazók vannak, a házi

eszközök felét tulajdonul s a tiszta hagyaték $\frac{1}{4}$ részét haszonélvezetül; ha a szülői társbeli örökösök vannak a házi eszközöket egészen tulajdonul, s választása szerint vagy a hagyaték $\frac{1}{6}$ részét tulajdonul vagy annak felét haszonélvezetül; ha pedig még távolabbi örökösök vannak, a házi eszközökön kívül a hagyaték $\frac{1}{4}$ részét tulajdonul, vagy $\frac{2}{3}$ részét haszonélvezetül. Ha a házi eszközök értéke a hagyaték $\frac{1}{5}$ részét túlhaladja, a meghaladó összeg a tömegnek megtérítendő. Viszont a férj kapja nejének ágyát és a nászajándékot, továbbá ha gyermekek örökösödnek, az ingó vagyon felét tulajdonul, a hagyaték $\frac{1}{3}$ részét pedig haszonélvezetül; ha szülői törzsből való örökösök vannak, az összes ingóságokat tulajdonul, s választása szerint vagy a hagyaték $\frac{1}{6}$ tulajdonul, vagy felét haszonvételül; ha pedig még távolabbi örökösökkel jó össze, az ingóságokon felül a hagyaték $\frac{1}{4}$ részét tulajdonul, vagy $\frac{2}{3}$ részét haszonélvezetül. Ingóságok alatt követelések és értékpapírok nem értetnek, s ha az ingók értéke a hagyaték felének értékét meghaladja, a többlet a tömegnek megtérítendő. — A nőt a haszonélvezeti jog csak özvegyisége tartamára, ellenben a férjet halálaig illeti, akkor is, ha ujabban házasságra lép. — Ha örökösödésre hivatott rokon nincsen, akkor a tulélő házastárs az egész hagyatékban örökösödik; ha pedig a házastárs sincsen, akkor a vagyon az államra száll ugyan, de ez a vagyon felét azon községnek tartozik átengedni melynek, kötelékébe az örökhagyó tartozott. — A végrendelezési jogosultság, illetőleg a köteles rész tekintetében e törvénykönyv azon elvből indul ki, hogy csak a hagyaték bizonyos hanyadáról lehet végrendelezni, a többi a törvényes örökösöktől el nem vonható. A végrendekezés tárgyaul szolgáló ezen hanyad, a javak minőségére való tekintet nélkül, ha lemenők örökösödnek a lemenők egymás közötti örökösödésének szabályozásánál $\frac{1}{5}$ rész, idegenek irányában $\frac{1}{10}$ rész; ha szülők a legközelebbi örökösök $\frac{1}{4}$ rész, ha testvérek örökösödnek $\frac{1}{3}$ rész, ha testvérek leszármazói örökösödnek a hagyaték fele, ha nagyszülők örökösödnek $\frac{2}{3}$ -ada, ha a nagyszülők gyermekei vagy unokái vagy nagybátyák és nagynénék örökösödnek $\frac{4}{5}$ -ede. Ha még távolabbi rokonok a legközelebbi örökösök, akkor az egész hagyatékról lehet végrendelezni. Az örökhagyó házastársát az őt az esetek különbfélesége szerint megillető törvényes örökösödési rész $\frac{3}{4}$ része illeti mint köteles rész.

A berni törvénykönyv a szükség örökösöket, a végrendeleti örökösöket és a törvényes örökösöket különböztetvén meg, szükség örökösnek nyilvánítja az örökhagyó lemenőit kivéve az anyai hagyatékban az anyával már megosztott gyermekeket, s a mennyiben e jogról joghatálylyal le nem mondtak, az örökhagyó házastársát. Ezeket az egész hagyaték a törvény erejénél fogva akként illeti meg, hogy a kitagadás eseteit kivéve tőlök végrendeleti intézkedés által is csak a tiszta hagyaték $\frac{1}{3}$ része vonható el. A gyermekek örökösödési hanyada rendszerint egyenlő; az örökhagyó gyermekei és tulélő házastársa közötti örökösödési hanyad pedig az

esetek különbféleségéhez képest különbözően van szabályozva. A törvényes örökösödésnek akkor van helye, ha sem szükségörökösök, sem végrendeleti örökösök nincsenek, vagy a végrendelet teljesedésbe nem mehet, vagy ha a végrendelet nem az egész hagyatékot tárgyalja. Első sorban örökösödnek az örökhagyó anyja után a vele már megosztott s a törvény szerint szükségörökösi joggal nem bíró leszármazók. — Ezután következik az örökhagyónak édes atyja, s ha ez már nem élne, az örökhagyóval egy apától és anyától származott testvérek, s ezek leszármazói, s csak ha ilyenek nincsenek azután jó a sor az anyára. Az anyja után következnek a csupán apáról vagy csupán anyáról testvérek s ezek leszármazói. Ezután örökösödnek az örökhagyó unoka testvérei; ezek között is a két oldalról testvérek gyermekei megelőzik az egyoldalról testvérek gyermekeit. Ha az előszámlált örökösök közül senki sem létezik, akkor a távolabbi rokonokra kerül a sor, úgy hogy csupán a rokonság közelsége határoz. A közelebbi izen álló a távolabbit kizárja, az egyenlő izben állók egyenlően osztoznak. Az örökösödési jog egyébként bárminő távoli összeköttetésben lévő rokonnal megilleti, és csak ha semmi rokon nincsen, akkor örökösödik a fiscus. A végrendeletkezési jogosultság, ha szükségörökösök vannak, a vagyonok minőségére való tekintet nélkül csak a hagyaték $\frac{1}{3}$ -ad része erejéig van megengedve; ha pedig szükségörökösök nincsenek, a végrendeletkezési jogosultság korlátlan. Nőszemélyek rendszerint csak egy e végből kért és kirendelt rendkívüli gondnok hozzájárulásával tehetnek végrendeletet. Nem mulaszthatjuk el itten, hogy ezen törvénykönyv 545-ik §-át szószerint ne idézzük: «Sowohl in der Theilung zwischen der Mutter und den Kindern, als in derjenigen der Kinder unter sich *hat der jüngste Sohn der Erblassers für seine Person das Recht das Wohnhaus der Aeltern, oder wenn dieselbe einen Hof hinterlassen, diesen um eine gerichtliche Schatzung an sich zu ziehen.*» Ime, itten a legifjabb gyermek azon előjogával találkozunk, mely hazai jogunkban is szerepel, s melynek külföldi forrásból való átszármazását már más helyen érintettük. Alig hiszszük, hogy valaki azon nézetben lenne, miszerint ezen intézkedés a jelen század harmadik évtizedébe készült ezen törvénykönyvébe a mi jogforrásainkból vétetett volna át.

Freyburg canton törvénykönyve az örökösödési jog szabályozásánál az öröklött és szerzett vagyon közötti különbséget figyelembe nem veszi. Első sorban örökösödnek a lemenők, még pedig a gyermekek fejenként, a további leszármazók törzsenként. A fiúk az apai hagyaték egy ötöd részét előre kapják, ezen kívül a fiút s ennek fimaradékait az apai hagyatékban, a lányt s ennek nőmaradékait az anyai hagyatékban bizonyos előnyök illetik meg. Leszármazók nem léte esetében az örökhagyó testvérei és ezek leszármazói örökösödnek; azonban az örökhagyót túlélő szülők holtiglani haszonélvezeti joggal bírnak. Az apáról és anyáról rokon testvérek és leszármazók feltétlenül megelőzik a csak egyik oldalról rokon-ságban lévő testvért vagy leszármazóit. Ha az örökhagyó

után oly testvér vagy testvérének oly leszármazója maradt, a kivel osztatlan állapotban volt, ez a többi testvért vagy leszármazóit egészen kizárja. A testvérek és leszármazói után a szülők, ezek után a további felmenők hivatnak az örökösödésre; ugyan azon rokonsági izben álló felmenők a hagyatékot fejenként osztják meg. Az oldalági rokonok a 12-ik izig csak akkor bírnak örökösödési joggal, ha felmenők nincsenek. A közelebbi izbeli a távolabbit kizárja, az egyenlő izbeliek fejenként örökösödnek. Törvénytelen gyermek az anyai hagyatékából, ha törvényes leszármazók is vannak, egy gyermekrész felét, ha törvényes házasságból született testvér, vagy leszármazói, vagy felmenő rokonok örökösödnek, a hagyaték $\frac{2}{3}$ -ad részét, egyéb esetben az egész hagyatékot kapja. A túlélő házastársnak csak akkor van örökösödési joga — ekkor azonban az egész hagyatékra nézve — ha az örökhagyó után sem lemenő rokonok, sem a felmenő vagy oldal ágon a 10-ik izig bezárólag levő rokonok nincsenek; a törvénytelen gyermek örökösödési joga ez által nem érintetvén. Ha örökösödésre hivatott nincsen, akkor a hagyaték az illető községet illeti, ugyan ezt illetvén az örökösödési jog a község szegényintézetét élvező örökhagyó hagyatékában már azon esetben, ha leszármazó örökösök nincsenek. Az a kinek törvényes leszármazó örökösei vannak, ajándékozás vagy végrendelet által hagyatékának csak egy negyedrészeről rendelkezhetik; három negyedrészt mint köteles rész illeti a leszármazókat. — A törvényes leszármazó nélkül elhalt örökhagyó végrendeletkezési jogosultsága csak akkor van korlátozva, ha osztatlan állapotban halt meg, egyébként az egész hagyaték szabad rendelkezés tárgyát képezi.

Luzern canton törvénykönyve szerint a törvényes örökösök öt osztályban hivatnak az örökösödésre. I-ső osztályban a lemenők örökösödnek; de az apai hagyatékából mindenik fiú öt részt kap, míg a leány csak négy részt, ezenkívül a fiúk az apai ingatlanságot a becsérték $\frac{3}{4}$ részében megtarthatják. Az anyai hagyatékban a gyermekek egyenlően osztoznak. A II-ik osztályban a szülők és leszármazók örökösödnek. Ha az apa él, az egész hagyatékot kapja. Az anyja az apától leszármazó gyermekeivel fejenként osztozik. Az örökhagyó testvérének helyébe a tőle leszármazók jönnek; az anyja csak akkor kapja az egész hagyatékot, ha az örökhagyó után apai testvér vagy ettől leszármazó rokon sem maradt.

A III-ik osztályban következnek az apai nagyapa és leszármazói. Ha e nagyapa él, kapja az egész hagyatékot; ha elhalt, leszármazói lépnek helyébe. Ezután következik a IV-ik osztály, még pedig legelőbb az örökhagyónak azon testvérei, kik vele egy anyától, de különböző atyától születtek, s ezen testvérek leszármazói; azután az anyai nagyapa, s ha ez is meghalt, ennek leszármazói. Az V-ik osztályban végre a többi rokonok örökösödnek az iz közelsége szerint; az egyenlő izbeliek a hagyatékot fejenként osztván meg. A törvénytelen gyermek csak anyja után, s viszont a törvénytelen gyermek után csak anyja örökösödik. A túlélő házastársat ha I-ső osztálybeli rokonokkal örökösödik, a hagyaték $\frac{1}{4}$ része holtiglani

haszonélvezetül, ha II-od osztálybeli rokonokkal együtt hivatik az örökösödésre ugyan ezen hanyad teljes tulajdonjoggal, ha III.—V. osztálybeli rokonok a legközelebbi örökösök, a hagyaték $\frac{1}{3}$ része szinte tulajdonjoggal, végre ha semmi törvényes örökös nincsen, az egész hagyaték illeti. Törvényes örökös hiányában az állam kapja a hagyatékot, de ha az örökanyagó Luzern canton polgára volt, ennek felét az illető községnek kiadni tartozik. — A végrendekezési jogosultság, azon kívül hogy nő csak törvényes gondnok hozzájárulásával végrendekezhetik, akkint van korlátozva, hogy az örökanyagó, ha I-ső osztálybeli törvényes örökösei vannak: hagyatékának csak $\frac{1}{5}$ részéről, ha pedig II-od osztálybeli örökösei vannak: a hagyatékának csak feléről rendelkezhetik. Ha első és másod osztálybeli örökösei nincsenek: az egész hagyaték szabad rendelkezés tárgyát képezi; de a tulélő házastársat, ha az örökösödés szerződésileg nincs másként szabályozva, legalább a hagyaték $\frac{1}{4}$ részéhez való haszonélvezeti jog akként illeti meg, hogy ebben végrendekezés által meg nem rövidíthetetik.

Appenzell canton örökösödési jogát szabályozó 1861. ápril 28-iki törvény szerint először a lemenők, még pedig a gyermekek fejenkint, a további leszármazók pedig törzsönként örökösödnek. Azután következnek az apa és az anya, ugy velők az örökanyagó testvérei fejenkinti egyenlő osztály mellett. Az elhalt testvér helyébe a tőle leszármazók jönnek. Ha a szülők elhaltak, a testvérek fejenkint s illetőleg az elhalt testvér leszármazóival törzsönként örökösödnek; de ha csupán az örökanyagó testvérenek gyermekei vannak, ezek nem törzsönként, hanem fejenkint osztják meg az örökséget; ha azonban testvérek gyermekei testvérek unokáival találkoznak, utóbbiak törzs szerint osztóznak; de ha csupán testvérek unokái vannak, akkor ismét fejenkinti osztálynak van helye. Félvér testvérek és leszármazóik az egészvér testvérekkel egyenlő joggal bírnak. Ezután következnek a nagyszülők, s velők együtt az örökanyagó szülőinek testvérei, ugy ezek leszármazói, kik között a fejenkinti és illetőleg törzsönkénti osztályra nézve ugyanazon irányelvek nyernek alkalmazást, a mi fentebb az örökanyagó szülőire és testvéreire s ezek leszármazóira megállapítva van. Ha a nagyszülők nem élnek, hanem csak az örökanyagó szülőinek testvérei és ezek leszármazói, akkor az örökösödés azon módon történik, mint midőn az örökanyagó szülői elhalván, csupán testvérei és leszármazói hivatnak az örökösödésre. — Ezután jönnek az örökösödés sorrendében a távolabbi rokonok, mind addig, míg a rokonsági összeköttetés kipuhatolható. A közelebbi törzs, és közelebbi törzs leszármazói a távolabbi törzsöt és ennek leszármazóit, ugyanazon törzsben a közelebbi izbeli rokon a távolabbi rokont megelőzi; az egyenlők közt fejenkinti osztálynak van helye. A törvénytelen gyermekek az anya és anyai rokonok hagyatékában ugy örökösödnek, mint az anya törvényes gyermekei; az apa és apai rokonok hagyatékában pedig fél annyi örök részt kapnak, mint ha törvényes gyermekek lennének. A törvénytelen gyermekek hagyatékában való örökösödés a teljes viszonyosság sze-

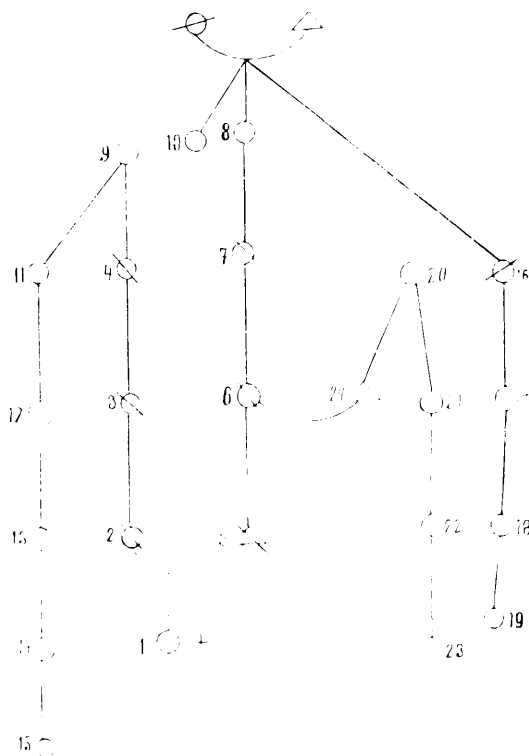
rint van szabályozva; tehát az anya és anyai rokonok épen ugy örökösödnek, mintha a rokonság törvényes házasságból származnék; az apa és apai rokonok pedig a jelzett esetben őket illetendett örökrész felét kapják. — A tulélő házastárs, ha leszármazók nincsenek, továbbá ha egy gyermek vagy egy gyermektől leszármazók maradnak a hagyaték $\frac{1}{3}$ részét, ha több gyermek vagy leszármazói vannak, egy gyermekrészt kap. Ha más törvényes örökös nincs, az egész hagyaték a tulélő házastársat, ilyennek nem léteben pedig azon községet illeti, melynek kötelékébe az örökanyagó felvéve volt. — A végrendekezési jog ezen törvény szerint igen szűk korlátok közé van szorítva. A törvény végrendeleti örököszt nem ismer, hanem csak hagyományok rendelését engedi meg; még pedig ha leszármazó örökösök vannak, a tiszta hagyaték egy tizedrésze erejeig; ha tulélő házastárs, szülők vagy ezektől leszármazók maradtak, a tiszta hagyaték egy negyedrésze erejeig; ha sem leszármazó örökösök, sem szülők és tőle leszármazó oldalrokonok, sem házastárs nincsen, a tiszta hagyaték egy harmadrésze erejeig.

A graubündeni magánjogi törvénykönyv kiválóan arról nevezetes, hogy a törvényes örökösödést az öröklött és szerzett vagyon közötti különbség figyelembe vétele nélkül szabályozza; de már a végrendekezés tárgyát képező hagyaték rész és a kötelesrész megállapításánál az öröklött és szerzett vagyon között jelentékeny különbséget állapít meg. A törvényes örökösök első törzssosztálya az örökanyagó leszármazói; ezután jön a szülők törzse s leszármazói, következik a nagyszülők törzse s leszármazói, majd az ősszülők törzse és leszármazói, azután a déd és ükszülők törzse és leszármazói, végre a további felmenők törzse és leszármazói. Az örökanyagó leszármazói a felmenőket és az ezektől leszármazókat feltétlenül kizárják. A leszármazók után következnek a szülők, s a tőlük leszármazó oldalrokonok. Ha ugy az apai, mint az anyai oldalon vannak e törzsbeli rokonok, akkor a hagyaték fele az apának vagy az ő leszármazóinak, másik fele pedig az anyának vagy az ő leszármazóinak jut. Ha a szülők egyike már nem él, s tőle leszármazó oldalrokonok sincsenek, akkor a hagyaték ezen felében az azon ágbeli nagyszülők vagy leszármazóik örökösödnek; de ha ezen ágon nagyszülők vagy tőle leszármazók sincsenek, akkor az egész hagyaték a másik ágbeli szülőt vagy leszármazóit illeti. Ha sem az apai, sem az anyai ágon nincsenek ily rokonok, akkor következik a nagyszülőknek és leszármazóinak törzse; kik között a hagyaték a törzs és képvisleti rendszernek megfelelően oszlik meg; és ha csak az egyik apai vagy anyai ágon él a nagyszülő vagy leszármazói, a másik ágon pedig a legközelebbi rokonok az ősszülők és leszármazóik: e két rendbeli örökösök között a hagyaték épen azon módon osztatik meg két egyenlő részben, mint fentebb az egyik oldalbeli szülők törzsének a másik oldalbeli nagyszülők törzsével való össze találkozása esetében láttuk. Ha a nagyszülői törzsből egyik oldalon sincsenek rokonok, akkor az ősszülők törzse következik. Az ősszülők fejenkint örökösödnek, és mindeniknek része, ha már

nem él, a tőle leszármazó oldalrokonokra száll. Ha az ősszülei törzsből sincsenek örökösök, a déd- és ükszüleők törzse, s azután fokozatosan a további felmenők törzse következik, a nélkül hogy az örökösödési jogosultság a rokonság bizonyos távolságának korlátai közé lenne szorítva. A közelebbi törzs a távolabbat kizárja, ugyanazon törzs rokonai azon elvek szerint örökösödnek, mint fentebb az ősszüleők törzsénél előadatott. — Egyébiránt úgy a lemenők, mint a felmenők törzsén a képviseleti elv feltétlenül és korlátlanul el van ismervé; a gyermekek fejenként, az elhalt, gyermekek leszármazói akár gyermekekkel akár csak magok között örökösödnek törzsönként osztják meg a hagyatékot; — és ha valamely felmenő örökös elhalt, a hagyatékra reá esedett részében az ő leszármazói ugyanezen elv szerint, tehát az első foku leszármazók fejenként, a további fokbeliek törzsönként osztoznak. — Törvénytelen gyermekek csupán az anya és anyai rokonok hagyatékában, s viszont a törvénytelen gyermek hagyatékában csupán az anya és anyai rokonok örökösödnek. A tulélő házastársat *özvegyiségének időtartamára* ha gyermekek vannak a hagyaték egy harmadrészének, ha pedig gyermekek nincsenek a hagyaték két harmadrészének haszonélvezeti joga illeti. Ha örökös nincsen a kantonhoz tartozók hagyatéka az illető községet, a kantonhoz nem tartozók hagyatéka pedig az államot illeti. — Ha az örökhagyónak leszármazói vannak, öröklött vagyonának egy tizedrészéről, szerzeményi vagyonának pedig egy harmadrészéről, ha a szülői törzshöz tartozó örökösök vannak, az öröklött vagyon egy ötöd-részéről s a szerzeménynek feléről, ha nagyszülői vagy ősszüleői törzshöz tartozó rokonai maradtak, az öröklött vagyon egy harmadrészéről és az egész szerzeményről végrendelkezhetik; ha pedig még távolabbi törzsből való örökösök maradtak utána, a vagyon eredetére való tekintet nélkül egész hagyatékáról rendelkezhetnek. *Öröklött vagyon alatt csak az értetik, a mi az örökhagyóra törvényes örökösödés útján szállott* és pedig azon értékekben, melylyel az átszállás alkalmával birt. A hagyatékra ezen felüli része szerzeménynek tekintetik. — A tulélő házastársat a törvény szerint megillető haszonélvezeti jogot végrendeleti intézkedés által kiterjeszteni lehet, de korlátozni nem.

Igen sajátos s a legrégebbi német örökösödési rend¹ szabályainak megfelelő intézkedéseket tartalmaz Unterwalden kanton polgári törvénykönyvének 1859 április 1-én külön életbe léptetett s csupán az örökösödési jogot szabályozó II-ik része. Első osztályban a leszármazók örökösödnek, még pedig ha csupán gyermekek, csupán unokák, vagy csupán ugyanazon izbeli további leszármazók vannak fejenként, ellenkező esetben pedig törzsönként. A fiuk és a fiuktól származó fiunokák az atyai ingatlant a becsérték $\frac{1}{3}$ részben megállapítandó értékben megtarthatják. — Lemenők nem léteben a II-ik osztályban örökösödik az örökhagyó atyja, vagy ha ez már nem él az ő leszármazói. A III-ik osztályt képezi az örökhagyó

atyai nagyatyja, vagy ha meghalt, az ő leszármazói. IV-ik osztályban hivatik az örökhagyó atyai nagyatyjának édes atyja, illetőleg ennek leszármazói. Csak ezek után az V-ik osztályban illeti az örökség az örökhagyó anyját s ennek azon leszármazóit, kik az örökhagyóval nem ugyan azon apától származnak, tehát az apai osztályban nem örökösödnek. VI-ik osztályt képezi az örökhagyó anyai nagyatyja, s illetőleg ennek leszármazói; a VII-ik osztályt pedig az örökhagyó anyai nagyatyjának édes atyja, illetőleg ennek leszármazói. A II—VII. osztályok mindenképpen ha az illető felmenő törzs már nem él az ő leszármazói ugyanazon elv szerint osztoznak, mint az örökhagyó leszármazói; tehát az ugyanazon izbeliek fejenként, a különböző izbeliek pedig törzsönként. Végre a VIII-ik osztályban következnek a dédek (ősszüleők atya), dédösök (ősszüleők nagyatyja) s a további férfi felmenők s ezeknek leszármazói, de csak azok, a kik az örökhagyóval vagy annak édes anyjával csupán firokonok által közvetített rokonságban vannak. Ennél fogva az örökhagyó anyai nagyanya, úgy ennek nem az örökhagyó anyai nagyatyától született leszármazói soha sem örökösödhetnek. Ezen osztályban a közelebbi törzs és leszármazói kizárják a távolabbi törzset és leszármazóit, ugyanazon törzs leszármazói közül pedig az, a ki az atyai és anyai oldalon az örökhagyóval a legközelebbi közös törzsig legkevesebb rokonsági izt számlál, a több izt számlálót feltétlenül megelőzi. Ezen különös örökösödési rend megértésére ide kell iktatnunk e sajátos törvény vonatkozó 211-ik §-nak szövegéhez csatolt törvényes magyarázatot.

«Ist 1 der Erblasser und fehlen bei seinem Tode alle Angehörigen der 7 ersten Klassen, so erbt der Grossahni (oder Urahi, väterlicher Seits Nr. 9 und der Grossahni (oder Urahi) mütterlicher Seits Nr. 8 zu gleichen Theilen. Würde nur einer von ihnen leben, z. B. Nr. 8, so würde dieser allein erben. Wären sowohl 8 als 9 todt, so würde Nr. 11 erben. Beim Abgang von Nr. 11 gelangen

¹ Lásd WALTER FERD. Deutsche Rechts Geschichte II. kiadás II-ik kötet 578. §.

succesive die Nr. 12, 13, 14 und 15 ans Erb. Nr. 15, beim Abgang von Nr. 8, 9, 11, 12, 13 und 14 erbt vor Nr. 10, obwohl Nr. 15 dem Erblasser *erst im* 4. und 5. Grade, dagegen Nr. 10 dem Erblasser im 1. und 5. Grade verwandt ist; weil Nr. 15 einem früheren Stamm (*Parentel*) angehört. Ist Nr. 15 todt, so erbt Nr. 10 und zwar allein. Nr. 17 kann nicht als Repräsentant der vorverstorbenen Nr. 16 auftreten. Ist Nr. 10 auch todt, so erben *succesive* Nr. 17, 18, 19. Die Nr. 20, 21, 22, 23 gelangen nie zum Erbe der Nr. 1, weil ihr Stammvater Nr. 20 mit dem Erblasser oder dessen Mutter nicht durch lauter Männer, sondern nur durch die mütterlichen Grossmutter Nr. 24 verwandt ist, oder, um nach der ältern Rechtssprache zu reden, weil sie zum Erblasser weder vater- noch muttermächtig verwandt sind. Nichtsdestoweniger können die Nr. 20 bis und mit 24 von Nr. 1 beerbt werden. Zu Nr. 20 und 24 ist Nr. 1 Erb erster Klasse, zu Nr. 21 zweiter, zu Nr. 22 dritter und zu Nr. 23 vierter Klasse.»

Az anyát, ki az örökhagyó összes nőfelmenői közül egymaga bir örökösödési joggal (az apai és anyai nagyanya és a további nőfelmenők soha sem örökösödhetvén) azon esetben ha az örökhagyó testvérei örökösödnek, e hagyaték egy negyedrészenek vagy ha háromnál több testvér van (valamely testvér leszármazói egynek számítatván) egy testvér résznek holtiglani haszonélvezeti joga, ha az apai nagyapa vagy leszármazói örökösödnek a hagyaték egy negyedrészenek, és ha az atyai nagyatyának édes atya vagy leszármazói örökösödnek, a hagyaték felének holtiglani haszonélvezeti joga illeti. — A túlélő házastársat ha négy gyermeknél kevesebb van, a hagyaték egy negyedrésze, ha pedig négy vagy több gyermek van, egy gyermekrész illeti holtiglani haszonélvezetül. — A végrendelkezési jogosultság ezen törvény szerint felette korlátozva s csupán némi hagyományok kirendelésére szorítva van. Mig a törvényes örökösödésnél mint láttuk az öröklött és szerzett vagyon között nincsen különbség, addig a végrendelkezési jogosultságnál e különbség már súlylyal bir. Az örökös tudta és akarat nélkül az örökhagyó csupán a szerzeményi vagyon egy huszadrésze erejeig rendelhet hagyományt. Ha a hagyomány vagy hagyományok összege a szerzemény egy huszadrészét felülmulja, vagy az öröklött vagyont érinti, akkor a valószínű örökösök erről értesítendőek, és ha a hagyományozásnak ellent mondanak, az örökösök megidézése mellett esküdtszéki határozat dönt a hagyományozás kérdésében; mely határozat hozatalánál az örökhagyó vagyona átalában, továbbá az öröklött és szerzett vagyon közötti arány, a rokonság közelsége, az örökös viszonyai és azon körülmény veendő figyelembe, hogy a hagyományban részesítendő egyénnek vagy célnak az örökhagyó általi kedvezményezése mennyiben van igazolva. Azonban az örökösök határozott beleegyezése nélkül a hagyományok összege, ha leszármazó örökösök vannak a szerzemény egy tizedrészét és az öröklött vagyon egy huszadrészét, ha pedig más osztálybeli — bárminő távoli rokonságban levő örökösök vannak, a szerzemény egy negyedrészt és az öröklött vagyon egy

tizedrészét semmi esetben sem haladhatják túl. — Ezen szigorú törvény szerint tehát ha valakinek nagyanyja, vagy ezen nagyanyától, de más atyától leszármazó unokatestvére a legközelebbi rokona: a fentebbi VIII-ik osztályban örökösödési joggal felruházott bármely távoli 10—15 vagy még távolabbi ize álló rokon nem csak törvényes örökösödés szerint viszi el az egész hagyatékot a nagyanya vagy unokatestvér elől; de feltéve hogy az egész hagyaték öröklött vagyon, még végrendeleti intézkedés által is vagyonának csak egy tizedrészét hagyhatja az örökhagyó azon rokona részére, a ki hozzá legközelebb áll, még pedig akkor is ha, a vagyont épen a nagyanyáról vagy a nagyanyai ágáról örökölte.

Folyt. követk.

Teleszky István.

Reformtörvények a közjegyzőség terén Németországban.

VIII.

Minden hivatalnak számára a törvény kijelöli a kört, melyben működnie lehet és működnie kell. E kör terjedelme függ a hivatalnok állásától és működése természetétől; szűkebb oly hivatalokra nézve ki közvetlen érintkezésbe van a közönséggel és kire nézve e körben a helyi és személyi viszonyok ismerete szükséges; tágabb oly hivatalokra nézve, kinek feladata tisztán egyéb hivatalnokok feletti felügyelet. Ezen általános szempontok módosulást szenvednek akkor, midőn a közjegyzői illetékesség körének terjedelméről van szó. Habár a közjegyző hivatala bizonyos vidékre szorítkozik, habár a helyi és személyi viszonyok ismeretére van is utalva, mivel az általa végzendő ügyek egy meghatározott kör kerületén sokszor tulterjeszkednek, az elintézendők leendő egységes kezelése szempontjából meg kell engedni azt, hogy saját illetékességi körén túl is érvényesíthesse hivatalos munkásságát. Az illetékességi kör szűkre szabása kényelmetlen a közönségre nézve, a mennyiben a nagyobb körre terjedő ügyekben kénytelen több közjegyző munkásságát egyidejűleg igénybe venni, továbbá megzavarja az ügyek gyors elintézését, terhére van a közjegyzőnek, mert az ily esetekben kartársainak közreműködésére szorul. A közönség azon joga, melynél fogva a perenkívüli eljárásra nézve a hivatalnokot szabadon megválaszthatja, megcsorbíttatik, midőn a kör, melyben e jogát gyakorolhatja, kelleténél szűkebbre van szabva.

Mindezen szempontok határozott kifejezésüket lelik az újabb közjegyzői törvényekben: Ausztriában a közjegyző illetékességi köre azon elsőfolyamodású bíróság járásával esik össze, a hova az kineveztetett; Bajorországban illetékes a közjegyző azon kerületre nézve, ahol lakása van. Az 1859-ki százkirálási közj. törvény a közjegyzőnek jogot ad az egész királyság területén jogérvényesen működni.

Sajátságos intézkedést foglal magában az illetékességi körre nézve a ventose-törvény. A közjegyzőket ugyanis három osztályba sorozza: az első osztályba tar-

Folytatás a mellékletben.

toznak azok, kik jogosítva vannak működni egy béke-bíróság kerületében, — a másodikba azok, kik egy kerületi törvényszék területén és a harmadikba azok, kik egy másod-folyamodásu törvényszék területén illetékesek az összes közjegyzői teendők elintézésére nézve. Ezen osztályozás — melynél a közjegyző lakhelye irányadó, alapját részint a közjegyzői hivatal elárusíthatásánál fogva értékének emelésében, részint azon célban leli, hogy a megürült állomások mennél nagyobb concurren-tia mellett töltsenek be, — épen nem indokolt, és a Rajnai tartományokban hol a ventôse-törvény ezen intézkedése még most is érvényben van, szakértők részéről tett nyilatkozatok szerint, nem helyeselhető s a gyakorlati siker próbakövét ki nem állja. Minden helyes alap és kellő ok nélkül privilegizált közjegyzői állomásokat létesít, s azíránt épen nem nyújt garantiát, hogy a közjegyzői állomások ezen fokozatainak megfelelő képzettségű és érdemesült közjegyzőkkel töltenek be, hanem igen is a tapasztalat bizonyítja azt, hogy e privilegiumok kihasználatnak s helytelen viszonyt létesít a kartársak közt.

Ezeknél fogva kívánatosnak találjuk, hogy a német közjegyzői intézmény szabályozásánál a közjegyző térbeli illetékességi köre szűkre ne szoríttassék, *hanem terjesztessék ki egy egy közjegyzői kamara területére*, a melyben minden közjegyző szabadon érvényesíthesse munkásságát.

IX.

A térbeli illetékességi kör meghatározásánál sokkal fontosabb a közjegyző tárgyi illetékességi körének megállapítása. Midőn a törvény a közjegyzőtől kiváló elméleti és gyakorlati képzettséget kíván meg, akkor a dolog természete azt hozza magával, hogy jelöljön ki számára ennek megfelelő hatáskört is. De más részt az állam érdeke is megkívánja, hogy minden erő és képesség mennél inkább kifejtessék és hasznosíttassék, s különösen tekintetbe véve azt, hogy mindinkább csökken azoknak száma, kik a hivatalnoki pályára lépnek, elkerülhetlenül szükséges, hogy azoknak összes munkaereje ezen élethivatás által kifejtessék és igénybe legyen véve.

Különböző államoknak törvényhozásai a tárgyi illetékességre nézve különböző rendelkezéseket tartalmaznak s nem lesz fölös ezen különböző határozatok vázlatos képét adni, s ebből a létesítendő német közjegyzői törvény szempontjából a következtetéseket levonni.

A Rajna jobbparti *Bajorországban* a közjegyző illetékességi körébe tartozik minden peren kívüli eljárás, kivéve a telekkönyvi, a gyámi s gondnoki ügyeket és a hagyatéki tárgyalásokat. E körön belül a jegyző jogosítva van minden jogviszonyra vonatkozó nyilatkozatot, egyességet, tényálladékokat okmányozni, a mikre nézve a törvény rendelete, vagy az ügyletek kívánsága szerint közokmány állítandó ki. Szükségkép (jegyzői kényszer) közjegyzőileg okmányozandók:

1. Mindazon szerződések, melyeknél kiskorúak, vagy gondnokság alá helyezettnek vannak érdekelve.

2. Mindazon szerződések és kötelezvények, melyek alapján telekkönyvi bekebelezés, vagy előjegyzés esz-közlendő avagy ezíránt bármily változás vagy törlés esz-közlendő.

3. Mindazon szerződések, melyek folytán ingatlan, vagy ilyen természetű jog átruháztatik, továbbá ingatlanok árverelése, és végre

4. leltározás, a mennyiben a törvény erre nézve hiteles okmányt igényel.

A bíróság részére föntartott hagyatéki ügyekben is eljárhat a közjegyző, az örökhagyó megbízása esetében, mely a közjegyző által felvett végrendeletben is történhetik; eljárhat ez ügyben az örökösök kívánata alapján is, de ez esetben a kiskorú örökösök részéről a gyámhatóság beleegyezése szükséges.

Württembergben a perenkívüli eljárás a törvényhatóságok jogköréhez tartozónak tekintetik, s azt a községi bizottságok gyakorolják —, kezelvén ezen ügyeket részint testületileg, részint küldöttségek által, vagy az árvaszék által. A községi bizottságok és az árvaszék oly ügyeknél, melyek elintézése kiváló jog- és törvényismeretet tételez fel, az u. n. «Amtsnotar» közreműködését kötelesek igénybe venni és nevezetesen házassági szerződések, társas szerződések, hagyatéki osztály, szülői vagyon átruházása, végrendeletek felbontása, csakis jegyzői közreműködés mellett ejthető meg. Ezeken kívül a jegyzőnek még önálló hatásköre is van, mely kiterjed: liquidációkra, csődtömegekre, gyámi számadások megvizsgálására és eszközlésére, községi számadások és vagyonkimutatások felülvizsgálására. Fekvőségek átruházása a községi tanács hatásköréhez tartozik, az erre vonatkozó szerződések ügyleti könyvbe (Contractbuch) iratnak be, melyek egy tanácsbeli tollnok vezetésére bíznak. Nyilvános árverések a kerületi jegyző, községi előljáró vagy a tanácsbeli írnok vezetése alatt egy községi tanácsi tag jelenlétében ejtetnek meg.

Badenben a közjegyző saját kerületében elintézi

1. mindazon ügyek okmányozását, melyek valamely más hivatal körébe nem tartoznak;

2. a lepecsételést és pecsétek felbontását;

3. leltározást;

4. vagyon átruházások okmányozását.

A lepecsételést vagyis lezárolást, a pecsétek felbontását és a leltározást a közjegyző törvényileg elrendelt esetekben saját kerületében hivatalból eszközli; egyéb esetekben azonban a közönség szabadválasztásától függ működése és azt szabadon gyakorolhatja saját kerületén kívül is, mindazon által az illető törvényszék területén belül.

Elsass - Lotharingiában, *Rajnai - Bajorországban*, *Rhein-Hessen-ben* a ventose törvény van érvényben, melynek első szakasza mindazon jogügyletek kötését, melyek hitelességét a felek kívánják, vagy a törvény elrendeli, a közjegyzőre bizza. Mindazon eseteket, melyekben az ügylet hitelességéhez közjegyzői okmányozás szükséges, a Code-civile határozza meg.

Rajnai-Poroszországban szintén a föntemlitett francia törvény van érvényben.

Azon államok közül, melyekben a közjegyzőség az ügyvédi intézménnyel van kapcsolatba hozva, főlegmindent különösen Frankfurt vidékével, hol még MIKSA császár 1512. évi október hó 12-én kiadott közjegyzői rendtartása van most is érvényben, s itt épügy, mint azon államokban, melyekben ezen törvény van érvényben, a bíróságok és törvényszékek egyenlően föl vannak jogositva az okmányozásra. Mindennek dacára azonban az összes szerződési ügyletekre nézve alku-levelek, ajánlékozások, házassági, társasági szerződések stb. és a végrendeletekre nézve a birói és törvényszéki okmányozás nem gyakoroltatik. Csak a leltározás volt az 1875-ik évi július hó 5-én kelt árvaügyi rendtartás joghatályba lépteig a bíróságokra bízva, s csak a hagyaték osztályánál működtek közre, az ügyvédjegyzők mint u. n. «Theilungsbeistände». Váltó-rovatolás csak közjegyzőileg eszközölhető, s ezen célra külön váltójegyzők rendelvél.

Poroszország azon részeiben, hol az 1845-ki közjegyzői rendtartás van érvényben, az elősorolandó esetekben a felek szabadon választhatják meg, vajjon ügyleteiket közjegyzőileg vagy biróilag okmányoztassák-e. Ezen esetek a következők:

irni nem tudók vagy abban akadályozottak, s az illető nyelvet nem értők ügyletei;

a siketek és némák nyilatkozatai, bizonyos megszorítással;

meghatalmazás birói kézbe letéteményezett pénzek és egyéb dolgok átvételére, s egyéb meghatalmazások, némelyek kivételével, melyek a birói okmányozásra tartatvák;

fekvő-javak bérbeadása, ha a bérösszeg 200 tallérnál nagyobb;

házassági eljegyzések, ha azzal kapcsolatban az örökösödési rend iránt megállapodás történik;

némely nemei a végrendeleteknek és fiók-végrendeleteknek;

örökösödési szerződések nagykoruak, vagy az atya által képviselt kiskorúak közt;

az atyai hatalom alól kiszabadultak adóssági és más tartozási nyilatkozatai és elismerései;

örökségről való lemondás, vagy annak feltétlen elfogadása;

lepecsételések, midőn avval a jegyző az elhunyt által megbízott, vagy az örökösök, hitelezők avagy más ügyfelek által felhivatik, és helyben bíróság nincs;

váltó-óvások s egyéb óvások a kereskedelmi könyvek bizonyító erejének fentartására;

járadék-levelek kisorsolása és megsemmisítése; láttamazások;

okmányok aláírásának és tartalmának hitelesítése; magánokmányok megújítása;

tanu-kihallgatás némely esetekben. A *szász*-királysági közjegyzői rendtartás értelmében a közjegyző jogügyletekről és elismervényekről, valamint az azokra vonatkozó okmányok előmutatásáról s több effélékről jegyző könyvet vesz fel, az ügyfelek megbízása foly-

tán lepecsételéseket és pecsétfelbontásokat eszközöl, vagyontömegekről feljegyzést vesz fel, árveréseket és árlejtéseket tarthat megbízás folytán, üzletvezetésre, szolgálattételekre egyéneket felfogad a kötelezett részéről eskületétel mellett vagy anélkül; valamely ügyletben részes harmadik személyek nyilatkozatait, azok megbízása folytán felveheti, bizonyítványokat p. o. valaki életben létéről, kiállithat.

Az azelőtti *Hannover* királyság közjegyzői rendtartása a közjegyző hatáskörét röviden és velősen úgy határozza meg, hogy: «A közjegyző illetékességi köre kiterjed a peren kívüli eljárásra; s ez ügyekben ugyanazon joghatálylyal működik, mint a bíróságok.» Ki vannak azonban véve: a gyámi, gondnoki ügyek, letéteményezési s jelzálogi ügyek; eskületétel, s néhány más ügy, melyek érvényességéhez birói közreműködés vagy megerősítés kívántatik meg.

Az *osztrák* közjegyzői rendtartásban körülírt hatáskört közelebbről ismerjük s ezért mellőzhetjük annak vázlatos leírását.

Hogy a közjegyzői hatáskör megállapításánál mily különböző szempontok vezérelték a törvényhozókat, azonnal kitűnik, ha csak egy pillantást vetünk is azon különböző, — csak Németország- és Ausztriában tett — rendelkezésekre, melyeket épen fentebb felsoroltunk.

A legtöbb törvény a közjegyzőtől a perenkívüli eljárás épen azon körét vonja el és bizza a bíróságokra, mely másutt s különösen a ventőse-törvény szerint már természetüknél fogva is hozzátartozónak és hozzávalónak tartatik, t. i. a hagyatéki ügyekben való eljárást. Holott ellenben más államokban a közjegyzőre olyan ügyek bízvák, melyek elintézése a bíróságok hatáskörébe tartozók vagy a melyekben való eljárás tulajdonképen az igazságszolgáltatás alsóbb közegeit, a végrehajtókat illeti meg. Mindazonáltal az újabb közjegyzői törvényhozás oda törekszik, hogy a perenkívüli eljárás a maga teljességében a közjegyzőkre bízassék.

Midőn mindezen felsorolt törvények rendelkezéseiből következtetéseket levonni és a létesítendő német közjegyzői törvény iránti véleményünknek és kívánalmainknak kifejezést adni akarunk: akkor általánosságban mindezt úgy formulázhatjuk: hogy a közjegyzői illetékességi körbe vétessék be mindaz, mi természeténél fogva oda tartozik, és hagyassék ki mindaz, a mi véleményünk szerint más organumok hatáskörébe való. He-lyesen lesz betöltve tehát a közjegyzői illetékesség köre akkor, hogy ha mindaz, a mi az itt felsorolt törvények rendelkezéseiből oda tartozik, szerves egészszé foglaltatik össze; ez pedig legegyszerűbben úgy hajtható végre, hogy ha a *bajor* és *balpart* rajnai közjegyzői rendtartásokat combináljuk, vagy ha az 1861-ik nov. hó 10-ki *bajor* közjegyzői rendtartás erre vonatkozó rendelkezéseit kiegészítjük a hagyatéki ügyekben való eljárásra adott jogosultsággal.

Kérjük ennél fogva: a legközelebbi német közjegyzői rendtartás megállapításánál a közjegyző illetékességi köre határozottassék meg a fönemlitett *bajor* közjegyzői törvény

ebbeli rendelkezése alapján, s a hagyatéki ügyekben való eljárásra kizárólag a közjegyző jogosíttassék fel.

(Ebből tehát örömmel constatálhatjuk, hogy Németország reformtörekvései azon állaspontra irányulnak, melyet a magyar közjegyzői rendtartás elfoglal.)

A büntetőjogi elévülésről, tekintettel az új magyar fenyítőtörvényjavaslatra.

Folytatás.

A büntett elenyészvén ezzel karöltve jár az ítélet feledésbe menése. Ki emlékezsdvén, hogy N. N. hatévi börtönrre ítéltetett, ki fogja sejtteni, hogy e büntetését ki nem szenvedte. S ha igen, kinek áll érdekében ezt feljeleníteni, s a bűnös megfenyítését *azon régi ítélet* alapján követelni, mely, aki ismeri a törvényszéki gyakorlatot, bizonyára már valamely bírósági épület pinczéjében vagy padlásán porlad. S ha akad ily egyén is, ki ezt követelné, mily hatást tenne egy büntetés alkalmazása, az önkéntes száműzetés következtében a vidéken ismeretlenné vált egyénen egy elfelejtett büntetért? Bizonyára semmiyet, s az egyént többen sajnálnák mint hányan az állam tettét helyeslék.

A humanizmus tiltja az elévült büntetések alkalmazását a bűnös családja s ennek egyénisége iránti tekintetekből, mert bárki büntetessék is — s legyen bár a büntetés a legigazságosabb — mindig bűnhődnek véle és érte ártatlan egyének is, kiket ő nevel, gyámolít és fenntart, kik a családfenntartó megbüntetésé által ártatlanul a hozzátevésük nélkül gyalázatot aratnak. Mert habár igazságos is a törvény minden szigora mellett is, de a világ igazságtalan ítéletében s még szigorubb, mint a törvény. A világ azokkal tart kik felemeltetnek s még jobban lealázza azokat, kik szerencsétlenségük által magaslataikról lehulltak. Ez igazságtalanság meg nem szüntethető, mert a nép szeret imádni s megvetni, s így történik, hogy a gyilkos, a rabló, a tolvaj apa gyermekei, neje, s még testvérei is a közmegvetésnek vannak kitéve, habár ártatlanul. E közmegvetés a szegény ártatlanokban elkeseredést szül s ezen elkeseredés teszi őket a társadalom ellenségeivé, nyomja nekik a tört kezükbe. De a bűnös maga sem érdemli meg a büntetést, hiszen büntetért annyi év alatt kellőleg lakolt, a száműzetés, a lelki furdalások, stb. megtették a magukét. Sőt előállhat azon eset is, hogy a világ is kibékülhet a bűnössel, mert hisz az elkövetett büntett szerzője jelenleg köztiszteletben részesülő egyén, ki már nem azonos többé a fiatalsággal járó könnyelműségből s meggondolatlanságból vétkezettel.

Kiemeltem már azon, fájdalom, eltagadhatatlan körülményt, illetőleg tényt is, hogy a legtöbb bűnnek nemzője maga a társadalom, a mennyiben az állam mulasztásai vagy a tényleges kedvezőtlen viszonyok következtében némely büntettek önként értetődnek. Legjobban szólnak ez állításunk mellett a fenyítőügyi statisztika számai, mert ezekből kiderül az, hogy bizonyos szabály uralkodik a büntettek számszerinti mennyiségében, mely növededést jelez bizonyos büntettek a gazdag s művelt államokban míg ismét fogalmat ugyanezen büntettek nézve a szegényebb s kevésbé polgárisodott államokban s viszont megfordítva. Meg vannak a jólét és a polgárosodásnak ép úgy saját büntényei, mint a szegénység- s nyersségnek. Szerintem azonban mindenestre kedvezőbb a művelt s vagyonos államok bünténykimutatása, amennyiben ez államokban a durva erőszak bünténylajstroma nagy hézagokkal rendelkezik. A vagyon, a jó nevelés, a műveltség, a tudomány, a

fanatizmus nélküli vallásosság, az erkölcsiség legjobb ellenszerei a büntényeknek, mik, ha valamely ország polgárai lelkiismeretében erős gyökereket vertek, a törvények iránti tisztelet sem késend érvényre emelkedni. A műveletlen, a szegény ember nehezebben bír ellentállani a büntény csábjainak; a műveltséget azonban ép úgy kötelessége az államnak terjesztetni, mint ahogy főfeladata az egésznek ép úgy mint az egyesnek jólétét gyarapítani. Szükséges hogy a kormányok élére álljanak oly mozgalomnak, melynek főcélja az állami polgárok anyagi viszonyai javítása, de nem azon realistikus indokból, hogy a polgárok adóképessége emeltessék — ami elég indok egyedül is ugyan egy államférfiura — hanem azon okból is, hogy az uralkodó jólét lehetővé tegye a társadalomnak azt, hogy a talán testi bajok miatt nem boldogulható egyének az állam által gyámolittassanak, a dologképesek munkával elláttassanak s így az életfenntartás miatt senki büntényre magát el ne szánhassa.

Hogy némely emberek különösen hajlandók a büntények bizonyos nemére, ez felettebb azon durva erkölcsökben s megrögzött szokásokban leli magyarázatát, melyek bizonyos népet jellemmeznek. Minden nemzetnek meg van a saját hibája. Látjuk, hogy némely népfajok kegyetlenek a harci foglyok ellen, némelyek nem tudnak idegenek irányában a legkisebb előzékenységet sem alkalmazni, némely nép iszákos, boszuálló, cselszövő természetű. Itt emlitendő fel azon tény is, hogy némely ország törvényhozása nyíltan eltűr bizonyos büntényeket mint például a párbajt, az istenkáromlást, fajtalanosságokat, stb. Látjuk hogy bizonyos országokban némely büntényekért senki elégtételt nem nyerhet, hol a becsület-sértések, a rágalom s a hamis vádaskodás vagy igen enyhén, vagy egyáltalában nem is büntetnek. Mindezek tekintetbe veendőek ott, hol egy régi ítéletről van szó: mert ha az állam mindazon különféle mozgó elemet ismerné, mik a bünt létrehozzák, ha megfontolná, mennyi hiba terheli őt is a büntények megelőzése iránti teendői körül: bizonyára sokkal enyhébb, emberségesebb volna a bűnösök büntetése. Hisz az államnak nem egyedüli célja a bűnöst megsemmisíteni, őt vagy felakasztani, vagy elzárni; az állam célja a fenyítőügyi politika körül nem egyéb, mint a büntények számát csökkenteni. Visszas társadalmi állapotok azonban leginkább hasonlítanak a levegőben elterjedt döghalálanyaghoz: hiába hordatnak el a betegek, temetgetnek el a hullák, addig míg a levegő ki nem tisztul, senki sem menekül a bizonyos haláltól: hasonlóképp nem menekül a társadalom sem a bűnösök naponkénti szaporodásától, a criminalis statisztika naponként ujabban s geometrice növekvő számaitól mindaddig, míg oly állapot létre nem jő, mely minden állami lakost öntudatra s önbecsülésre ébresztend.

Utopia volt és lesz mindig azon ábránd azonban, hogy ország volna alapítható melyben — bölcs törvények s kitűnő intézkedések folytán a bűn teljesen ismeretlen valamivé változhatnék. A büntények hiszen épen az emberi lény kvalitásán alapulnak — s ember szenvedély, indulat, vágyak és ugyszólván ösztönök nélkül nem képzelhető. Ezek képezik azonban a minden emberben meglevő állatiaságot, az állati részt, mely csak ritkán engedi magát a gondolkozó tehetség által zabolázni, féken tartani. Az ember pedig sohasem fogja elveszteni azon hajlamokat, mik őt állattá alacsonyítják: csak némely kiválasztott egyénél azon kiváltság, hogy önmagán is uralkodhat.

Ennyiben szól a humanizmus is a büntetések elévülése mellett, mert az állam feladata nem az, hogy a bűnösök, de hogy a büntettek kiirtassanak s legalább számban apasztassanak.

Friedmann Arthur,

Folyt. követk.

ügyvéd.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A tulajdonközösség megszüntetéséről.

A tulajdonjog egyik lényeges sajátága annak sérthetlensége, azon jogosultság, minden nem tulajdonost a dolog állaga fölötti rendelkezéstől távol tarthatni, eltiltatni. Az eszményi rész feletti tulajdonjog ép oly sérthetlen lévén mint valamely egész dolog osztatlan tulajdonjoga, kétségtelen miszerint általános jogi elvek szerint, az eszményi rész tulajdonosát is ugyanezen jog megilleti. Általános jogi elvek szerint tehát az eszményi rész tulajdonosa visszautasíthat minden beavatkozást, mely által az ő eszményi

tulajdonrésze feletti rendelkezése korlátoztatik, vagy épen az ő tulajdonjoga megszüntetése céloztatik.

Kétségtelen tehát, hogy általános jogi elvek szerint senki sem kényszeríthető arra, miszerint tulajdonával akarata ellenére felhagyjon.

Az eszményi tulajdon közösségének megszüntetése másképp nem lévén képzelhető, mint úgy, ha vagy az egyik vagy a másik — vagy valamennyi tulajdonos tulajdona megszüntetik, önkényt folyik, hogy általános jogi elvek szerint a tulajdonjog közösségé-

nek megszüntetése csak úgy képzelhető, ha valamennyi tulajdonos társ a közösség megszüntetésébe beleegyezését adja, s helyt nem foghat, mihelyt csak egy tulajdonos társ is a beleegyezést megtagadja.

A jog ezen szigorú álláspontjával azonban összeütközésbe jönnek a jogi forgalom érdekei. A tulajdonjognak mintegy tendenciája a kizárólagosság s azért a tulajdonjog eszményével szemben a tulajdonközösség csak mint kiegészítő eszköz — mint szükséges abnormalitás szerepel. — A forgalom érdekei határozottan megkívánják, hogy a tulajdonos a dologgal korlátlanul és tetszése szerint rendelkezhesse, nem érik be az eszményi rész feletti precíz rendelkezési joggal, hanem kívánnak hatályos uralmat a dolog és annak értéke felett. A dolog természetében fekszik, hogy valamely dolog két eszményi része nem ér annyit, mint az egész osztatlan dolog, vagyis egy fél ház nem ér félannyit mint egy egész ház. De nemcsak a csereérték csökkenik a tulajdonközösség által, hanem a használati érték is, mert a tulajdonos társ joga akadályozza a másik társat önjoga kizárólagos használatában.

A tulajdonközösség fenntartása tehát nemzetgazdasági veszteség, mert a javak használati s csereértékét csökkenti. A jog szigorú szempontjának azért meg kell akadnia a jogi forgalom érdekeivel s ezek előtt háttérbe szorulnia.

A jogi forgalom érdekeiből kifolyó elv tehát az, hogy a tulajdonközösség megszüntetendő, ha csak egy tulajdonos társ kívánja is a megszüntetést. Kétségtelen, hogy ezen elv által a tulajdonjog sérthetlenségének elve csorbát szenved, de a forgalom érdekei előbbre valók s a veszteséget, melyet a szigorú elv szenved dúsán kárpótolja a szabadabb mozgathatóság lehetősége, a tulajdonrész használati és csereértékének növekvése.

A tulajdonközösség megszüntetése az érdekeltek beleegyezése hiányában kényszer útján lévén foganatosítandó, testileg osztatlan dolognál nem képzelhető igazságosabb kényszer mint az árverés. Az árverésnél joga lévén minden tulajdonos társnak részt venni és lehetősége lévén a dolognak általa tulajdonított értéke erejéig ígérni, a kényszerrel tulajdona felhagyására kárpótolja azon körülmény, hogy az általa a dolognak tulajdonított becsértéket megkapja.

A jogi forgalom érdekei kívánatosak tévén a tulajdonközösség ily módon megszüntetésének lehetőségét, kérdés támadhat aziránt, ha valjon hazai jogunk szerint lehet-e a tulajdonközösséget ily módon megszüntetni? A kérdés oly gyakorlati, oly életbe vágó és mindennapias, hogy valóban csodálnunk kell, miszerint nemcsak laikus, de még jogászörökben sincsenek eziránt tisztában.

Lássuk a hazai törvényeket. A törvk. rendt. 577. §-a szerint «az örökösök nem kényszeríthetők arra, hogy vagyonközösségben maradjanak». No ez is valami, de korántsem az, a mit keresünk, mert a lex specialis, mely mint kivétel csak megerősítendő az általános szabályt, hogy más vagyonközösségben lévők az ebben maradásra igen is kényszeríthetők. S ha az örökösök megegyeztek abban, hogy vagyonközösségben maradnak egyik sem kérheti továbbá a közösség megszüntetését, a többiek beleegyezése nélkül?

Valljuk meg nincs hazai törvényünk és mégis van, mely épen annyit ér, mintha hazai volna. Az oszt. p. t. 830. §. szerint minden részes jogosítva van a közösség megszüntetését kívánni s a 843. §. szerint a megszüntetés módja az árverés.

Ezen szabályokat érvényükben tartotta az országbírói értekezlet 156. §-a, mely szerint az oszt. általános polg. törvénykönyv mindazon határozatai a melyek valamely telekkönyvi jog megszerzésére vagy elenyészésére alapul szolgálnak, hatályukat megtartják. Az országbírói értekezlet idézett §-a pedig tudvalevőleg a perrendtartás átmeneti intézkedései közt érvényében fenn van tartva.

Nincs tehát kétség, hogy nálunk tételes törvény szabályozza a tulajdonközösség megszüntetésének kérdését, még pedig oly módon, hogy bármely tulajdonos társ kérheti a közös tulajdon elárverezését a többiek beleegyezése nélkül is. De nincs is eziránt kétség a felsőbb bíróságoknál — hol — mint adatokkal szolgálhatunk, már több ítélet lett ily értelemben meghozva. Miután azonban a nagy közönség — sőt a jogászörök sincs még e kérdéssel tisztában, nem tartottam feleslegesnek a tulajdonközösség megszüntethetőségének elvi indokolása mellett az irányadó köröknek tételes törvényen alapuló nézetét szélesebb körökben ismertetni.

Sztehlo Kornél.

Különfélék.

(A jogi szakirodalom Franciaországban) külön buzditást nyer mint nálunk, minek igazolására a «M. Ig.» közli DUFAYRE francia igazságügyminiszternek f. é. aug. 15-én kelt következő körrendeletét:

«Hogy a hivatalnokok irodalmi buzgalmát jobban felkeltssem, az igazságügyminiszterium keblében oly bírósági és államügyész hivataltokból, kik az Institut tagjai, bizottságot állítok fel, melynek feladata lesz tudomásomra juttatni az igazságügyi szakba tartozó hivatalnokok figyelemre méltóbb munkáit. A bizottság figyelme kiterjedend könyvekre, monographiákra, s szaklapokban közlött cikkekre, akár Párisban, akár a vidéken jelennek meg azok. Örövendő fogok, ha a bizottság javaslata folytán szerencsekívánatomat és bátorítást intézhetek a magukat leginkább kitüntető fiatal hivatalnokokhoz. Szíveskedjék (elnök, vagy főügyész) egy-egy példányt, vagy legalább pontos megjelölését közölni velem mindazon munkáknak, melyeket jövőre az ön hatásköré alá tartozó hivatalnokok közlésesnek. A bizottság szintén elfogad kézirati munkákat a jog minden szakára és a törvényhozásra vonatkozólag, ha a hivatalnokok beküldik; az illető jelentés folytán, melyet a bizottság ama munkákról elé fog terjeszteni, esetleg intézkedni fogok, hogy e munkák közzététele megkönnyíttessék. Azt akarom, hogy minden ifju, kik törvénytermeink militiáját, vagy kik esküdszéki intézményünk reményét képezik, megértse, hogy a munka mindinkább szabálya legyen a hivatalnok életének, hogy oly társadalomban, mely ujja születik, mint a mienk, a közbecsülést csak az érdem és a köznek tett szolgálatok szerzik meg. Igazságszolgáltatásunk csak akkor, ha mindinkább komolyabb törekvést mutat fel, s ha ugyanczt megkívánja azoktól, a kiket keblébe felvesz, csak akkor fog diadalmaskodni minden támadás felett, s tarthatja fenn magát a munkássága, tudománya és tehetsége iránt táplált régi tisztelet színvonalán.»

A zálogkölcson intézetek és a kereskedelmi törvény. Köztudomásu, hogy a zálogházi intézetek a nálunk elzálogosított tárgyakról egy zálogházi jegyet adnak, melyen a számon kívül ki van téve az elzálogosított tárgy megjelölése, annak becsértéke, a kölcsön adott összeg és a lejárat határnap. Ezenkívül a zálogjegyen legfeljebb még az alapszabályok határozata van kinyomatva, hogy a ki nem váltott tárgyakat a zálogintézet vagy árverési uton vagy tőzdeárfolyam szerint el fogja adni. Az elzálogosító neve rendszerint nem fordul elő. A kereskedelmi törvény 306. §. azonban így szól: «Ha a kézi zálog kereskedelmi ügyletből eredő követelés fedezésére adatik, s a felek írásbelileg abban állapodtak meg, hogy a hitelező magát a zálogból bírói közbenjárás nélkül kielégítheti, ez esetben ha az adós kötelezettségének a kellő időben eleget nem tesz, a hitelezőnek jogában áll, a zálogot nyilvánosan eladni; szabadságában áll ez esetben zálogtárgyakat, ha azok piaci vagy tőzsde árfolyaminal bírnak, hiteles személy által a folyó árban magánuton is eladatni. A megtörtént eladással, amennyiben ez lehetséges, az adóst különbeni kártérítés mellett azonnal értesíteni, egyttal a vételár feleslegét ennek átadni tartozik.» Tehát bírói közbenjárás nélkül a zálog tárgyat csak úgy lehet eladni, ha a felek erre nézve írásban megegyeztek. «P. I. I.» most azt kérde, vajjon a zálogjegy elfogadása a kölcsön vevő részéről ilyen írásbeli megegyezésnek tekintendő-e vagy ha nem, vajjon az intézetek minden egyes esetben a bírói közbenjárását vegyék-e igénybe, vagy pedig írásbeli szerződést minden esetben aláírassanak-e a felek által. Utóbbi esetben minden zálogházi intézetnek meg kellene szünni, mert ezen üzlet természete azt hozza magával, hogy a felek nem örömet nevezik meg magukat. A bírói közbenjárás igénybe vétele pedig nagyon költségessé teszi az elárverezést s a kisebb 1—5 frtos zálogoknál ez által épen a szegényebb osztály károsulna; vagy pedig kénytelenek volnának a zálogházak ezen üzletekkel végkép felhagyni.

Teleszky István országgyűlési képviselő s kitűnő munkatársunk ügyvédi irodát nyitott Budapesten (Sugár-ut 2-ik sz. alatt.)

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamárák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN. MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft
negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A budapesti IX-ik nemzetközi statisztikai congressus és a polgári és keresked. jogszolgáltatás nemzetközi statisztikája. Dr. Pisztor Mór jogtanár urtól. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — A büntetőjogi elévülésről, tekintettel az új magyar fenyítő-törvényjavaslatra. Friedmann Arthur ügyvéd urtól. — Törvénykezési szerfle. A megítelt foglaló után járó kamat után. Hexner Gyula urtól. — Az új váltótörvény életbe lépéséhez. Mihelfy Adolf, ügyvéd urtól.

MELEKLET: Curiai határozatok.

A budapesti IX-ik nemzetközi statisztikai congressus és a polgári és keresked. jogszolgáltatás nemzetközi statisztikája.

I.

A közigazgatás különféle ágaira nézve lehetőleg biztos és részletes adatok gyűjtése oly régi mint maga a történet. A chinaiak 2000 évvel Kr. e. valódi országos statisztikával bírtak a terület, népszám, müipar, adó és évi termésre vonatkozólag. Peruviában a népszámlálási és népmozgalmi adatok gyűjtése régibb magánál a betűírásnál és zsinorokat használtak azok megjelelésére. Perziában DARIUS és XERXES idejében katonai és pénzügyi adatok összeszedése és egybeállítása céljából külön hivatalok működtek. ARISTOTELES a görögöknél már ACHENWALL elődeként működött, midőn egyik elveszett művében 158 akkori állam szervezetét ismerteté és hasonlítá össze. Népszámlálás nemcsak az egyiptomiak és zsidóknál, de a görögök és rómaiaknál is volt. Az ifjú korba lépők, ugy az évente születtek és meghaltak számát mind a két nemzet már vallási szertartásai által ellenőrizte. A római census a vagyoni viszonyokról is szerzett magának adatokat. AUGUSZTUS császár pedig az egész nagy római birodalmat fölmérette, a lakosságot megszámláltatta és hivatalos kimutatást készített a senatus számára a szárazföldi és tengeri haderőről, az állambevételek és kiadásokról. A középkorból NAGY KÁROLY «breviarium rerum fiscalium»-ja, hódító VILMOS rendeletére a klastromok birtokairól készült telek és urbéri könyvek (DOMESDAYBOOK) és II. FRIGYES rendeletére a koronai javakról készült hasonló könyvek említendők. De legnevezetesebb statisztikai dolgozatok az egész középkorban a móroknak a meghódított Spanyolországról készült statisztikája és a velencei köztársaság consulainak kereskedelmi irányu jelentései. A reformatio gyors terjedésével az anyakönyvek vezetése jött divatba és mindig nagyobb gonddal kezeltetett; míg végre az újabb kor haladásával a jó közigazgatás lön minden állami fejlődés nélkülözhetlen alapjaként tekintve, jó közigazgatás pedig pontos statisztikai adatok nélkül nem volt képzelhető. Így már népe javát szíven hordó IV. HENRIK egy külön statisztikai irodát állított föl tisztán közigazgatási

célokra: «cabinet d' affaire d' état et de guerre». Ily iroda szükségét SULLY után minden nagy államférfiu belátta és ehhez hasonló hivatalt szervezett míg végre 1800-ban BONAPARTE LUCIAN valóságos statisztikai hivatalt állított föl.

A következő évben már Bajorországban, 1802-ben Oroszországban, 1803-ban Olaszországban, 1805-ben Poroszországban és 1810-ben Ausztriában állítanak föl statisztikai hivatalokat. Jelenleg pedig Törökországot kivéve minden európai államnak van ily hivatala. Kezdetben ugyan nem állottak ezen hivatalok a statistika szolgálatában oly értelemben, mint azt ma minden ily hivataltól megkívánjuk, de ahhoz előbb magának a statistika tudományának is egy hatalmas lépéssel előbbre kellett menie, hogy a hivatalok ezen magasabb küldetéstől áthatva működhesse, és ezen haladást egyetlen egy ember eszközölje, kinek nevéhez a statistika összes újabbkori fejlődése elválatlanul hozzáfűződik és ki egyuttal a statisztikai congressusok alapítója volt. Ezen férfiu QUETELET. Ő a statistika hivatását nem az államok geográfiai és közigazgatási leírásában kereste, mint ACHENWALL és utódai, hanem az összes emberi társadalmat, mint egy nagy egészet igyekezett vizsgálódásainak tárgyává tenni. Vizsgálódásainak eredményeit 1835-ben megjelent korszakot alkotó művében tette közzé: «Sur l'homme et le développement de ses facultés». Ő, hogy az emberi nem társadalmi törvényeit fölismertesse a lehető legnagyobb tömegekre terjeszté ki észleleteit, melyek közepette az egyéni vonások elmosódnak és az átlagos ember törvényei (l'homme moyen) jutnak kifejezésre. QUETELET beigazolta, hogy a társadalmi jelenségek nagyobb szabályszerűséggel ismétlődnek, mint magának az anyagi világnak jelenségei. A statistika ez által a pusztá leíró és elbeszélő tudományok köréből az exact tudományok sorába emelkedett föl. Így fogván föl a statistika föladatát, az emberi társadalom élettörvényeinek biztos fölismeréséhez teljesen egyforma alapokon az emberi társadalom minden alakzataira kiterjedő adatokra volt szükség és ennek érzete vezette QUETELET-t a *statisztikai congressus eszméjére*. Ő ezen eszméért már 1851-ben a londoni világkiállítás alkalmával lelkesedett és midőn ugyancsak az ő elnöklete alatt az amerikai tengerész MAURY által kezdeményezett tengerészeti és meteorológiai congressus fényes eredményét látá, az 1853-ban szintén QUETELET elnöklete alatt egybegyűlt első nemzetközi statisztikai congressustól Brüsszelben egészen hasonló eredményt

várt. A tapasztalás ugyan csak hamar meggyőződött arról, hogy a világ legkülönbélebb népei és államainál teljesen egyforma és egyidejű fölvételeket a társadalom minden ágára nézve létrehozni talán soha sem fog sikerülni, de azért QUETELET eszméje rendkívül életre valónak bizonyult és a statisztikai congressusok a tudománynak nem csekély lendületét eszközölték, sőt a különféle adatok összehasonlíthatását is nem csekély mértékben megkönnyítették. A congressusnak a különféle fölvételek eszközzésére hozott határozatai ugyan alig voltak más az egyes statisztikai hivatalokra nézve, mint a legmagasabb tudományos forum, melytől fölvételeik körösztül vitele céljából biztos tanácsot nyertek, de azért QUETELET kedvencz eszméje, egy nemzetközi statistika létesítése, más alakban ugyan, de részben már meg is lőn valósítva, A congressusok eleinte főleg csak azon kérdésekre szorítkoztak, mi módon lehetne mindenütt egészen egyforma és teljesen megbízható adatokat gyűjteni, de később ezen általános irányu eszményi térről lelépve, mindig practicusabb célok valóítására törekedtek. Meg volt különben az általános természetű határozatoknak is a maga haszna és jelentősége. A népszámlálások például ma már csaknem mindenütt a congressus határozatainak és a tudomány igényeinek megfelelő módon fogantatottak; a születési, halálozási és esketési statisztikai adatoknál csaknem mindenütt egyenlő részletekre terjed ki a figyelem és számos téves irányu fölvételek mellőztetnek, vagy biztosabb módok szerint eszközöltetnek. Mindezen fölül azonban a statisztikai congressusok egyik legnagyobb eredménye egy *európai nemzetközi statistika létesítése*. QUETELET már 1860-ban a londoni congressuson kifejté egy nemzetközi statistika eszméjét és 1865-ben HEUSCHLING-gel egyetértőleg a népesedésről mutatott be egy ily irányu dolgozatot. De az eszmét teljesen practicus alakban ENGEL-nek a hágai congressuson 1869-ben tett indítványa valóította meg. E szerint ugyanis az európai államok nemzetközi statistikája oly módon lenne készítendő, hogy az a statistika tárgya szerint bizonyos részekre osztassék föl és mindenik államnak statisztikai hivatala egy egy ily rész kidolgozását vállalná magára oly módon, hogy ahoz a szükséges adatokat az illető hivatal kívánsága és a helyi viszonyok lehetősége szerint a többi statisztikai hivatalok szolgáltatassák be, mindenik saját államára nézve. Az eszme oly életre valónak találtatott a congressus által, hogy azonnal annak körösztül viteléhez fogott és rögtön elkészítette a munkafelosztás azon nagyszerű tervét, melyhez hasonlót egy rendszeres tudományos munka létesítése céljából, minő az európai nemzetközi statistika volna, — eddig még soha meg nem kísértettek. A statistika egész tárgya 24 főcsoportra osztatott és egyes csoportoknál még alosztályok is létesítettek, hogy minden állam hivatalának azon szakot lehessen juttatni, mely hivatásának leginkább megfeleljen. A fő csoportok, melyek szerint ezen nemzetközi statistika létesítése határozottatott, a következők:

1. *Földterület.* Oroszország és Finland által kidolgozva;

2. *Népesség* és pedig a népesség általános állapota; Svédország, — a nemzetiségek Ausztria, — a népmozgalmi adatok és halálozási tabellák készítése Belgium és a halálokok statistikája Anglia által kidolgozva.

3. Az *ingatlan birtok* statistikája. Franciaország (telek) és Bajorország által (épület).

4. *Földművelés francia* o. és Irland által.

5. Marhatenyésztés Franciaország által.

6. Szőlőművelés és borászat Magyarország statisztikai hivatala által.

7. Erdőművelés Baden által.

8. Tengeri és folyami halászat Németalföld által;

9. Bányászat és huták Oroszország által.

10. Ipar Poroszország által.

11. Kereskedelem Angolország által.

12. Hajózás Norvégia (tengeri) és Oroszország által (folyami).

13. Közlekedés és pedig: posta és távirda Dánia, vasut Hessen, folyók és csatornák Éjszak-Amerika által.

14. Biztosító társulatok. Poroszország, Thüringia, Bajorország, Franciaország és Hamburg által.

15. Bankok és hitelintézetek Sveicz által.

16. Takarékpénztárak Olaszország és kölcsönös segélyegyletek Poroszország által.

17. Közsegély. Olaszország.

18. Vallás. Szászország.

19. Közoktatás. Ausztria.

20. Polgári és kereskedelmi igazságszolgáltatás Franciaország; bűnügy Németalföld és 21. börtönök Dánia.

22. Pénzügy. Würtemberg.

23. Hadügy. Baden.

24. Tengeri haderő. Spanyolország.

Ezen felül a terv részletes kivitelére nézve is több rendű valóban gyakorlati irányu megállapodás történt. Ilyenek: hogy ezen nemzetközi és összehasonlító statistika francia nyelven készüljön; hogy mindenütt a méter-mértékek használtassanak; a pénzegység a franc legyen; az összehasonlítások, a hol lehetséges, az első congressus időszakáig 1853. viendők vissza és napjainkig terjedjenek; a nyomdai kiállításnál QUETELET és HEUSCHLING népese-
dési statistikája szolgáljon mintául (nagy IV. rét) és végre hogy mindenik részt azon állam statisztikai hivatala tegye közzé, a melyik szerkesztette; a példányok száma 2000 legyen miből ezer a többi államok és congressusok rendelkezésére bocsájtandó.

Ezen egész vállalat a sz.-pétervári congressuson még egyszer részletesen megbeszéltetett és ENGEL indítványára egy ujabbal toldatott meg, t. i. a *nagy városok* nemzetközi statistikájával. A terv szerint nagy városnak tekintendő minden 100,000 lakosnál népesebb város. Ezen munka készítése az európai statistika módozatai szerint fővárosunk statisztikai hivatal főnökére KÖRÖSY JÓZSEFRE és a berlini hivatal főnökére Dr. SCHWABE-ra bízott, kit azonban a halál a statistika munkásai közül kiragadván, örökével az állandó bizottság hivatalbeli utódját BOECKH-öt bizta meg.

Vége a budapesti congressus előtt tartott bizottsági ülésen VASCONCELLOS indítványára a *gyarmati árak* statistikája is fölvétetett a programmba.

Dr. Pisztorý Mór,

Folyt. követk.

jogtanár.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Solothurn canton törvénykönyvének I. rész 2-ik fejezete, mely az örökösödési jogot tárgyalja, s 1843. január 1-én a törvénykönyv többi részeitől külön lépett hatályba az örökösödési jog szabályozása tárgyában következő intézkedéseket tartalmaz. Mindenek előtt az örökanyagó leszármazói örökösödnek, és pedig a gyermekek fejenként, az unokák s távolabbi leszármazók pedig törzsönként. A fiuk az atya fegyverzetét, ruházatát és ékszereit, a leányok az anya ruházatát és ékszereit beszámítás nélkül kapják; s a fugyermekek a szülői ingatlanokat a valódi értékből való 25% levonás mellett megállapított méltányos árban megtarthatják; azonban a levonás az egész tiszta hagyaték 15%-ját felül nem haladhatja. E törvénykönyvben ismét találkozunk a legifjabb fiut illető azon jogosultsággal, melyet hazai jogunk is tartalmaz. Az e tárgyban rendelkező 531. §. következően szól. «Der jüngste Sohn hat das Recht, das Haus das der Vater zulezt bewohnt hat, sammt den dazu gehörigen Nebengebäuden, der Haushofstatt (Baumgarten) und dem Garten um den wahren Werth zu übernehmen. Unter Haushofstatt wird das unmittelbar mit dem väterlichen Wohnhause zusammenhängende Land verstanden. Das Vorrecht ist aber auf eine *Fuchart* beschränkt.» Ha leszármazók nincsenek, a szülők és testvérek következnek. Ha testvér nincs a szülők egyenlő részben, ha csak egyik él, ez egyedül örökösödik. Ha az örökanyagónak testvérei vannak s felmenői nincsenek, akkor a testvérek fejenként örökösödnek, azonban a félvér testvér csak félrészt kap. Ha testvérek is szülők is vannak, akkor együtt örökösödnek, s a hagyatékot fejenként osztják meg; ha pedig a testvérek távolabbi felmenőkkel jönnek össze, a távolabbi felmenők lépnek a szülők helyébe, még pedig akkint, hogy a közelebbi izbeli a távolabbat kizárja, az egyenlő izbeliek pedig egyenlően osztoznak; azon örökösödés mely valamely elhalt testvérnek jutott volna, a tőle leszármazó oldalrokonok kapják. — Ezután következnek a távolabbi oldalrokonok, kik között csupán az iz közelsége határoz, s az egyenlő izbeliek között fejenkénti osztálynak van helye. Míg a rokonok örökösödésénél a fentebbiek szerint ezen törvény a vagyonok minőségét figyelembe nem veszi, addig a tulélő házastárs örökösödésének szabályozásánál e különbségnek már jelentősége van. Ha az örökanyagónak a halála által felbomlott házasságból gyermeke van, akkor a tulélő férj a szerzeményi vagyon $\frac{2}{3}$ részét, a tulélő nő pedig a szerzeményi vagyon $\frac{1}{3}$ részét kapja. A tulélő házastársat ezen felül rendszerint az egész hagyaték holtiglani hasznélvezete

illeti; de ha újra házasságar lép, e hasznélvezeti jogot elveszti, s csupán a hagyaték leltári értékéből egy gyermekre eső résznek évenkénti ötszázdtóli kamatját követelheti. A gyermekek, ha már szülői hatalom alatt nem állanak, s a tulélő szülő háztartásából kilépni akarnak, leltár szerinti örökösödési illetőségek $\frac{1}{4}$ részének kiadatását követelhetik. Ha az örökanyagó csupán korábbi házasságból hagyott gyermekeket, akkor a tulélő házastársat csupán egy gyermekrész évenkénti ötszázdtóli kamata, és a szerzeményi vagyon kétharmadrésze illeti. Ha pedig úgy a korábbi mint a későbbi házasságból vannak gyermekek, a tulélő férj a szerzemény $\frac{2}{3}$ részét, a tulélő nő pedig a szerzemény egyharmadrészét, ezenkívül bármelyik szülő egy gyermekrész leltári értékének évenkénti ötszázdtóli kamatát és saját gyermekeinek jutott örökösödési rész holtiglani hasznélvezetét, utóbbit azonban azon korlátozással kapja, mely fentebbb azon esetre nézve előadatott, ha csupán saját gyermekekkel együtt örökösödik a tulélő házastárs. Ha leszármazók nincsenek, de felmenők, testvérek vagy ezek leszármazói örökösödnek, akkor a tulélő házastársat a szerzemény $\frac{2}{3}$ része s a hozományi vagyon $\frac{1}{3}$ része tulajdonul, s a többi hagyaték holtiglani hasznélvezete illeti. Ha még távolabbi örökösök vannak, akkor a tulélő házastárs az egész szerzeményi vagyont s a hozományi vagyon felét tulajdonul, a többi hagyatékot pedig holtiglani hasznélvezetül kapja. Ha örökös nincs, vagy van ugyan, de nem fogadja el az örökséget, akkor a tulélő házastárs örökösödik. A törvénytelen gyermek az anya hagyatékában úgy örökösödik mint törvényes gyermek, ugyanazon anyától való törvényes vagy törvénytelen testvére után pedig mint félvér testvér. Az anyának felmenő rokonai és testvérei után a törvénytelen gyermek csak akkor örökösödik, ha előbbieknél törvényes leszármazói, utóbbiaknak pedig törvényes testvérei vagy ezeknek leszármazói nincsenek. Az anya s azon rokonok, kik után a törvénytelen gyermek a fentebbiek szerint örökösödési joggal bír, a törvénytelen gyermek hagyatékában akkint örökösödnek, mint ha az örökanyagó törvényes házasságból született volna. Ha az atya kérelmére a kormánytanács által a törvénytelen gyermek neki oda ítéltetik, akkor közte és rokonai között egyfelől, s a törvénytelen gyermek között másfelől, ugyanazon örökösödési viszony áll be, mely fentebb az anyát és anyai rokonokat illetőleg ismertette lett. — Ha örökös nincs, akkor a honossági joggal bírónak hagyatéka az illetékes községet, a honossággal nem bírók hagyatéka pedig az államkincstárt illeti. A végrendelkezési jogosultság korlátainak, illetőleg a közelebbi rokonoktól végrendelkezési intézkedés által el nem vonható hagyatéki résznek megállapításánál e törvénykönyv a vagyonok minőségi különbségét figyelembe nem veszi. Az, a kinek leszármazó örökösei vannak, vagyonának csak egy negyedrészeről, az pedig, a kinek szülői, távolabbi felmenői, testvérei vagy testvérének leszármazói vannak, vagyonának feléről rendelkezhetik.

Az 1855. január 1-én életbe lépett Code Civil du Canton Valais szerint az örökösödési jog a Code Napo-

leon szabványainak figyelembe tartásával van szabályozva. A törvényes örökösödési rend egyik főszabályaként a 761-ik art. a következő elvet állítja fel: «Pour régler la succession la loi ne considère ni la nature ni l'origine des biens» Első sorban itt is a gyermekek fejenként, s a további leszármazók törzsönként örökösödnek. Ha lemenő örökösök nincsenek, akkor a hagyaték két részre osztatván, fele része az atyai rokonokat, másik fele része pedig az anyai rokonokat akként illeti meg, hogy míg az egyik oldalon örökösödésre hivatott (rendszerint 8-ik izbeli) rokonok vannak, addig a hagyaték ezen fele a másik oldal örököseire át nem száll. A távolabbi rokonsági elágazásnál azonban a hagyaték további megosztásának helye nincsen. Az atyai rokonokat illető fél hagyatékban mindenkélt örökösödik az atya, ezután az örökösöknek azon testvérei, kik vele egy atyától származtak s ezek leszármazói; ezután következnek az apai oldalon való távolabbi felmenő rokonok (nagyszülők, ősszülei) kik közül az izben közelebb állók a távolabb állót kizárják, az egyenlő izbeli felmenőrokonok pedig fejenként örökösödnek. Végre következnek az apai oldalon lévő oldal-rokonok. Azok a kik az örökösökkel közelebbi közös törzstől származnak, a távolabbi törzstől leszármazót megelőzik; egyenlő távolságbeli törzstől leszármazók között az iz közelsége dönt; a közelebbi a távolabbat megelőzi, az egyenlő távolságban állók egyenlő örökösödési joggal bírnak. A hagyaték másik fele az anyai rokonokat ugyanezen örökösödési rend szerint illeti. — E törvénykönyv a végrendekezési jogosultságot a vagyonok minőségre való tekintet nélkül akként szorítja meg, hogy ha az örökösök egy vagy több törvényes vagy törvényesített gyermeket hagyott maga után, vagyonának egy harmadrésze erejéig, ha gyermekei nem maradtak, de úgy az atyai mint az anyai oldalon 4-ed izig való felmenő vagy oldalági rokonokat hagyott maga után, vagyonának fele része erejéig, ha pedig csak egyik (atyai vagy anyai) oldalon hagyott negyed izigleni felmenő vagy oldalági rokont, vagyonának három negyedrészre erejéig tehet végrendeletet.

Ha a kis Schweicz több kantonjainak a fentebbiekben vázlatosan ismertetett örökösödési rendéhez figyelembe vesszük még Schaffhausen és Neuchâtel kantonok törvénykönyvének már fentebb ismertetett azon szabványait, melyek az örökösödés kérdését nemcsak valamennyi fentebbi törvénykönyvtől, hanem egymástól is igen lényegesen eltérőleg oldották meg; ha látjuk különösen, hogy a kantonok némelyeiben az öröklött és szerzett vagyon közötti különbség éppen semmi figye-

lembe nem vették, hogy más kantonokban e különbségnek a törvényes örökösödési rend szabályozásánál nincsen ugyan befolyása, de már a végrendekezési jogosultság korlátainak megállapításánál e különbség döntő súllyal bír; ha látjuk, hogy Schaffhausen és Neuchâtel kantonok törvénykönyveiben a törvényes örökösödési rend szabályozásánál az öröklött és szerzett vagyon közötti különbség figyelembe vették, és mégis e két törvénykönyvnek ide vonatkozó intézkedései mennyire eltérnek egymástól; ha figyelembe vesszük, hogy az ismertetett schweiczi törvénykönyvekben azon sorrendet illetőleg, melyben a rokonok az örökösödésre hivatnak a római jog fok (gradual), az osztrák jog törzs (parentel) és a francia törvény oldal (lineal) rendszerének tarka vegyülékét, és e mellett egyszer másszor eredetiség jellel bíró változatokat vagyunk képesek felfedezni; ha a tulélok házastárs és a törvénytelen gyermekek örökösödési igényeinek tarka mozaikját tekintjük; ha figyelembe vesszük, hogy e törvénykönyvekben a végrendekezési jogosultság korlátozása minő nevezetes eltéréseket mutat: — akkor meg lehetünk győződve arról, hogy ezen eltérő és ellentétes intézkedések keletkezésének alapja a népszokásra és jogérzetre vissza nem vezethető. A kis Schweicz szomszédos és apró kantonjainak öntudatos jogérzete nem mutathatja fel az eltérések és ellentétek azon sokoldalúságát, melyeket a fentebb ismertetett törvénykönyvekben a tételeles törvényhozás érvényre emelt; a népszokás e kis köztársaságnak szomszédos és élénk forgalmi összeköttetésben lévő kantonjaiban nem alkothat oly tarka vegyületet, mint a minőt a hivatolt törvénykönyvek szabványai feltüntetnek. — És hogy az eltérő intézkedések alapja a nép szokásaira és jogérzetére csakugyan nem vezethető vissza, annak egyik bizonyítékát képezi azon körülmény, hogy a legnagyobb fontossággal bíró eltéréseket és ellentéteket az ugyanazon nemzetiségű lakosok által benépesített kantonokban találjuk fel. A neuchâteli *Code civile* szabványai éppen úgy elütnek a vallisi *Code civile* intézkedéseitől, mint a zürichi *Gesetzbuch* örökösödési rende attól, melyet a schaffhauseni vagy untervaldeni *Gesetzbuch* megállapít. — És ha csakugyan oly eltérő lenne a népszokás és jogérzet, mint a minő eltérés van a schweiczi kantonok törvénykönyveinek: intézkedéseiben akkor ez egy magában több mint elegendő ok lenne arra, hogy az örökösödési kérdés szabályozása ily ingatag alapra ne fektetessék.

Tudjuk, hogy az egységes törvényhozás eszméje Schweicz kantonjaiban mindinkább hódításokat tesz. Ugyan, ha a mint valószínű, nemsokára egységes magánjogi törvénykönyv, s ezzel egységes örökösödési jog megalkotására kerülend a sor, fog-e boldogulhatni a törvényhozás, ha a most tényleg érvényben lévő eltérő és ellentétes örökösödési rend mindenikét a nép szokásán alapulónak tekint, s ezek mindenikét az új alkotásnál fenttartatni kívánja? Bizonyára csak úgy boldogulhat a törvényhozás, ha e tekintetben a Code Napoleon példáját követi, — mely a «Coutumes»-eknek százait és az

¹ A Code Napoleon 732-ik artikulusa ugyanezen intézkedést tartalmazza következőleg: «La loi ne considère ni la nature, ni l'origine des biens pour en régler la succession» a mi éppen ellentéte a neuchâteli code már idézett 583-ik cikkének. Ezen nemleges és egyébként felesleges intézkedés bizonyára csak azért vétetett fel a Code Napoleonba, hogy ez által jelezve legyen azon új álláspont, melyet a törvénykönyv elfoglal az által, hogy a vagyonok minőségére és eredetére vonatkozólag Franciaország coutumjainak legnagyobb részében fenállott különbségeket egyszerűen elmellőzi. Hasznos intézkedést tartalmaz a hesseni javaslat 10. §-a is: «Bei der Erbfolge aus dem Gesetze wird weder auf die Beschaffenheit, noch auf den Ursprung des Vermögens Rücksicht genommen.»

írott jogot a természetes családiasságra alapított igazságos és okszerű örökösödési renddel cserélte fel. — TÓTH LŐRINCZ veterán tudósunk, az ági örökösödési rend buzgó védője a Code Napoleon e tárgybeli alkotásáról következően emlékezik meg. «Mindazon különféleségek s a középkor összes maradványai megsemmisültek s felolvadtak a központosító francia szellemnek, az ország és nép e sajátságos jellemének izzó katlanában, mely folytonos tűneményül mutatja ez ország történetében, hogy a különösségek, a specialitások korlátlan átalános-ságba merültek. A salicus törvényből, s capituláriakból a későbbi szokásjogokban már nem sok maradt fenn; ezek pedig, bár századokon át divatoztak, gyökeret szinte nem verhettek, *hanem elfeledve és senkitől sem sajnálva* adtak helyet Napoleon általános codexének, mely csak alig alig vett át belőlök egy két emlékeztető vonást.»¹ Így lesz az Schweizban is, így mindenütt, a hol csupán a kellő bírálat hiányából és a megszokottság alapján kedveltnek látszó örökösödési rendet egy az igazság és célszerűség fogalmainak inkább megfelelő új örökösödési rend váltja fel. El lesz feledve, senki által nem lesz sajnálva a régi törvény, azonban nem azért, mert a századokon át divatozó régi törvény nem vert gyökeret — mit mi Franciaországra vonatkozólag sem vagyunk hajlandók aláírni; — hanem azért, mert az igazság és célszerűség alapelveire (nem pedig a magánjog terén súlylyal nem bíró központosítási szellemre) alapított új örökösödési rend eloszlatja az elfogultságot, s a netalán létező helytelen jogérzet helyébe helyes alapon nyugvó új jogérzetet teremt. Jól tudjuk mi, hogy a schweiczi kantonok örökösödési jogának fentebbi tarka vegyülete abban leli magyarázatát, mert a jogtörténelmi alapok különbözők voltak, s mert az újabb törvényhozási alkotásoknál az ugyis különböző jogtörténelmi alapok különböző részben és módzatban tartattak fent, alakítottak at, s illetőleg mellőztettek. De nem ismerjük el, hogy azon cantonok törvényhozásai jártak volna el helyesen, a melyek a természetes családi összeköttetéssel ellentétes régi örökösödési rendet fentartották; nem ismerjük, el hogy e fentartást a nép jogérzülete indokolná, a nép sajátságai igényelnék; tagadjuk, hogy a megszokotthoz való majdnem öntudatlan ragaszkodásból döntő jogérzetre, s a népsajátság különbféleségére lehetne következtetni. Bizonyítsa be valaki, hogy Zürich kanton polgárai ellenszenvvel fogadták egy az évtized óta érvényben lévő magánjogi törvénykönyv örökösödési jogát, hogy vissza kívánják régi örökösödési jogukat, hogy irigylük Schaffhausen, Neuchatel és Unterwalden kantonoknak történelmi alapokra fektetett, de természetellenes es egy-mással is a lehető legélesebb ellentétben lévő örökösödési jogát.

A fentebbiekben azt hiszszük eléggé kimutattuk, hogy az ági örökösödés fentartására a nemzeti geniusra való hivatkozás elegendő indokul nem szolgálhat; s így atterhetünk azon másik indok tüzetesb vizsgálására,

hogy ezen örökösödési rend a magyar családi javak külföldi kezére jutásának megakadályozása szempontjából tartandó fent. Ha figyelembe vesszük az ági örökösödés védelmezőinek nyilatkozatát, akkor nemcsak azt látjuk, hogy a nemzeti genius szempontján kívül ez azon másik sarkpont, melyből a természetes örökösödési rend felforgatására irányzott törekvés kiindul; — hanem hogy e két indok oly módon hozatik kapcsolatba, mint ha közöttök okozati belső összefüggés lenne, mint ha a nemzeti genius azért ragaszkodnék az ági örökösödéshez, mert ez képes megakadályozni, hogy a magyar családi javak idegen kézre jussanak. E tekintetben az országbírói tanácskozmánynak részben már fent is idézett nyilatkozataira, s a jogászyülés évkönyveiben feltalálhatókra való hivatkozáson kívül az ági örökösödés lelkes védőjének TÓTH LŐRINCZ-nek többször idézett munkájából idézzük azon különben is tanulságos berekesztő részt, melyben az ági örökösödés fenttartásának indokát felsorolva találjuk:

«Miért ne lehetne az ősiség fogalmaiból megtartani a lemenők szükség öröklését az ősieken? s miért ne lehetne megtartani a vagyon visszaszálló természetét az apai és anyai ágra, ezen rokonszenves institutiókat, melyek a családiasság eszméjében lelik ugyan magyarázatukat, de a nemzeti jólétnek semmit sem ártanak, s a természetes jogfogalmakkal nemcsak nem ellenkeznek, hanem azzal igen is összhangzanak. Feláldozzuk-e ezen a nemzet szívéhez nőtt institutiókat azon a szabadság nevében hirdetett zsarnoki eszmének, mely az abszolút jogegyenlőséget s az egységet az örökösödési alapelvekre is ki akarja terjeszteni? A magyar öröklés ezen elvei a családiasság természetes igényeinek kielégítésére szolgálnak, *a családok és nemzetiség egyik legfőbb biztosítékát képezik*, ellentétben a romai joggal s az azon alapult osztrák codex öröklési elveivel, mely a vagyonnak egyéni sajátjogi, szabad rendelkezés alá eső természetét tulságig viszi, *s nem a magyar faj számára való.*»

Folyt. követk.

Teleszky István.

A büntetőjogi elévülésről, tekintettel az új magyar fenyítőtörvényjavaslatra.

(Folyt. és vége.)

VI.

A bűntények s büntetések elévülésének elői kérdése nem ad annyi dolgot s megfejtése nem okoz annyi nehézséget, mint az elévülési időnek kiszabása az egyes bűntettekre nézve s valamint az elévülés félbeszakasztását indokoló védek s érvek mérlegelése. Valóságos jüttékként tűnik elő, ha valamely fenyítő törvényjavaslatot vagy akár törvényt olvasunk s ebben a különböző bűntettek s büntetésekre nézve az elévülési időket kiszabva találjuk. Jogászai meggyőződéssel lehetetlen elhinni azt, hogy az ily idők s tartamok kiszabója valóban meglátolta, fontolóra vette e kérdés fontosságát. S CSEMEGHI törvényjavaslatja kétszeresen sinlődik e bajban. Igaz ugyan, hogy a többi tételes törvény s törvényjavaslat szinte hasonló meghatározásokkal bír, de ez nem menti CSEMEGHI-t. Mert a kor mindenkitől, ki újat alkot, nemcsak az újat, de egyszersmind jót, illetőleg jobbat vár. Mert ha csak az «új» van itt s hiányzik a jó, akkor a conservatív teljes joggal mondhatja «maradtunk volna inkább a réginnél».

¹ Lásd id. munka I. kötet 438-ik lap.

Az ó-, közép- és ujkori criminalistika egy eredeti bajban szenved és ez az, hogy valamennyi törvényhozást a bűnös, mint személyt, kívánja s akarja büntetni, nem pedig az egyénben a büntettet. A bűn büntetendő a bűnösben, de nem a bűnös, mint személy. Végezni kell már egyszer azzal az otromba előítélettel, hogy minden bűn által az egész társadalom békéje fel van zavarva. Ha A. B.-től nagyértékű gyűrűt lopott, azt békés uton visszaadta; A. ennek következtében legjobb barátai által meggyűlöltetve legnagyobb kínlás s testsanyargató munka után két év alatt solid, becsületes kereskedővé léssen, kinck volt ellenségei megbocsátanak s ki naponként jobban emelkedik becsben polgártársainál: mennyire igazságtalannak, tulszigorúnak, sőt embertelennek fog feltűnni az, ha ez ember — egy kereskedői vetélytársának feljelentésére — még a CSEMEGHI által kívánt elévülési öt év előtt — a kérdéses gyűrűlopás miatt fenyítővizsgálat alá kerülend s az ezzel járó zaklatás folytán mind anyagilag, mind erkölcsileg menthetetlenül tönkre meend. S miért történhetik ily absurdum? Azért, mert a törvényhozó nem akar számolni a körülményekkel s nem akarja a fenyítő kódexbe a szavakat iktatni:

«Az erkölcsiség magasabb színvonalán álló egyének ellenében, valamint oly egyének ellenében is, kiknél a javulás beállása eltagadhatatlan, a büntető elévülési időtartam a bíró bölcs belátása szerint gyorsabban is vélemezendő.»

A fentebbi példában mint láttuk a büntetés minden tekintetben felesleges lett volna, BENTHAM szerint is, mert a büntetésnek javulást kell eszközölni s az itt már előbb is beállt; a társaságnak hasznára sem nem fordítható, sem nem magyarázható, mert a társaságból senki s maga a társaság semmiképp sem szenvedett kárt A. büntette által; szükséges végre BENTHAM szerint, hogy a büntetés a nép között divatozó érzeményeket és előítéleteket meg ne sértse: mit fog mondani vajjon a nép, ha hallani fogja, A. elítéltetett egy 4 év előtt elkövetett gyűrűlopásért, a gyűrűtulajdonosnak semmi kára sincsen, mert az már rég visszakapta gyűrűjét, sőt a feljelentő egy egészen idegen személy, ki vádlottnak kereskedői versenytársa.

Ha a bűn rendbe lett hozva, úgy Isten nevében, maradjon büntetlenül a bűnös, különösen ha tulajdonképeni káros nem jelentkezik: ott hol a bűn nem reparálható, például gyilkoságnál, ott ugys elégé hosszú az elévülési időtartam. Szerintem ott, hol a büntett helyre van hozva, hatása megszüntetve: absurdum a büntetésnek szigorú alkalmazása, mert hisz a bűn többé nem is létezik. Bűnhődik az egyén s nem létezik büntett! Ez oly nevetséges dolog valóban, hogy kis gondolkodás után minden laikus kénytelen lesz ezen eljárásnak a józan észszel való ellentétben tételét bevallani.

De nagyobb mértékben mutatkozik az elévülés félbeszakadásának tekintetében. Itt CSEMEGHI egész közönnyel kijelenti, hogy a bíróságnak minden a büntett vagy vétség üldözését célzó határozat avagy intézkedése félbeszakasztja az elévülést. E mondat helyett bátran ezen mondat foglalhatna helyet: «Magyarhonban nem létezik fenyítőelévülés!» Mert ha minden nyomozó levél, minden bírói jelentés az elévülést félbeszakasztja, úgy alig lehet eset, hogy az elévülés kezdetét vegye, mert hisz a nyomozó levelek a rendőri körövényekben évenként ujonnan szoktak közzététetni. Ide járul még az, hogy lehetetlen meghatározni, mi volt a bíróság utolsó lépése vagy intézkedése. Előfordulhat azon eset, hogy valamely törvényszék megkeresi a másikat bizonyos bűnös egyén kiszolgáltatásáért. E megkereső levél beigtattatik az iktatókönyvbe; erre vonatkozólag később 3—4 hónap múlva válasz jő, amelyben tudósítja a megkeresett a megkeresőt, hogy a személyleírás meg nem felel a nála letartóztatott vádlottra — ennek folytán egész levelezés támad a két hatóság között s minden újabb számveget vet az elévülésnek. De előfordulnak a naplóban még más bejegyzések: mint pl. x-i szolgabírói hivatal jelentése, hogy vádlottnak szülőföldjén semmi rokoni sincsenek, hogy erkölcsi bizonyítvány nem küldhető, mert a kéreztett egyén teljesen ismeretlen; hogy C. pinczér egy hamis bankót mutat be, melyet a nyomozott Y-tól származottnak hisz, stb. Mindezek oly bejegyzések, melyek minden bünesetnél in infinitum ismétlődhetnek; — de pláne ott, hol néhány bűnös el van fogva s csak a bűnrészesek — vagy megfordítva — kerestetnek még. — Itt egymást érik az ügyészi jelentések, a megkérdetetések, a leiratok stb. stb.

Van ugyan eset, hogy valamely büntett oly titokban történik, hogy a fenyítő törvényszék évkönyveiben az üldözésnek s ugyyszólván bírói intézkedéseknek még nyomát sem találhatni, hol tehát sem állítólagos bűnös, sem büntett nem létezik. Hasonló eset fordul elő ott, hol bár bizonyos büntény országsszerte rebesgettetik mint például hivatalnokoknál a hivatalos hatalommali visszaélés tekintetében — de miután vádló nem jelentkezik — soha a legkisebb nyoma sem található a bírói üldözésnek. De ép ily esetek nem mindennapiak. A legtöbb esetben a büntény hivatalos tudomásra kerül, a bíróságok s a rendőrség minden emeltyűt mozgásba hoznak a bűnös kiderítésére — pláne oly esetben hol díjak tüzetnek ki a kézrekerítőnek — s a büntény egyáltalában nem évülhet el.

Én minden tekintetben helyeslem azt, hogy a rendőrség s a bíróságok bizonyos vádlottak elfogatása s vád alá helyeztetése miatt az ilyenkor kitelhető erélyt fejtik ki: de ez mind nem változtathat az idő hatalmán, beállt az elévülési határnap és vége van az üldözésnek. Hiszen az elévülés épen abban áll, hogy ez állami bizonyos időpont bekövetkezésével a vádlott ellen őt illető jogairól lemond. Lehet eset, hogy valamely vádlott vagyonnal bir s rokonai, csak hogy vádlott vagyonáról tovább rendelkezessenek, vagy a vagyonnak kinevezett gondnoka — *hogy csak a gondnoki díjak s a gondnokság mellékjövendelmei tovább is zsebébe folyjanak* — az elévülés beállását — évenkénti új köröztetés által — örökre is meg fogja akadályozhatni. Ugyanazért szerény nézetem az, hogy az országgyűlés az elévülés tekintetében jogi tekintetből — semminemű annak félbeszakasztására vonatkozó korlátozást föl nem állíthat.

De nagy dicséretet érdemel az új büntetőtörvényjavaslat szerzője, hogy az osztrák fenyítőtörvény 229. §-a ellenére, csakis a fentebbi egyetlen módját mondta ki a fenyítőelévülés korlátozásának — melyet bár szintén helytelennek kell neveznünk, de nem annyira helytelennek, mint az osztrák törvényben előforduló korlátozásokat. Az osztr. törv. szerint t. i. az elévüléssel csak oly vádlott védekezhet, *ki a büntettből kezei között többé mi haszonnal sem bir; ki a mint csak a büntény természete engedte, azt jóvátenni próbálni igyekezett; ki az osztrák tartományokból meg nem szökött s aki végre új büntettet az elévülési időtartam alatt el nem követett.* A német birodalmi fenyítő törvény szerint is az elévülést csak a bírói lépések szakaszthatják félbe s így CSEMEGHI javaslata a német birodalmi fenyítő törvénnyel szemben nem tanusít nagy haladást. Bár Dr. BERNER német büntetőjogi munkájában elég terjedelmesen emlékezik meg a büntények elévüléséről; mégsem találta szükségesnek az elévülés félbeszakadására vonatkozó nézetét: *«Mit dem Gedanken des Verjährung ist aber die Zulassung einer Unterbrechung in infinitum unvereinbar!»* kellőleg indokolni. Mindenesetre tényként mondhatni, hogy BERNER elvben ellensége az elévülés félbeszakadásának s e capacitás nézete sokat nyom a latban.

Vannak sokan, kik a fenyítő elévülés félbeszakítására vonatkozó módzatait az osztrák fenyítőtörvénynek is szeretik védeni. Ezek ellen azonban danaidamunka volna s harczolás; mert e rendelkezések tarthatlansága a napnál világosabb. Azt megbírálni, hogy vádlott kezei között nem bir többé semmit a büntettből keletkezett haszonból az elévülési időtartam után, lehetetlen; valaki tizenöt—husz év alatt százszor is tönkremehet s új vagyonhoz juthat — és az, hogy nincs meg többé a vagyon, miért segítsen épen ez a vádlott dolgán? hisz a kár annál nagyobb s annak pótlása annál nehezebb. Mindjárt ugyanazon §. b) pontjában kívánatosnak mondatik a büntett lehető jóvátevése: hogy azonban a büntett lehetőleg jóvátétetett legyen, mindenekelőtt szükséges az, hogy a büntett bevallott, constatólt dolog legyen, mert ha a vádlott az elévülési időtartam bekövetkezésével az egész büntettet tagadja, mint lehet kérdés a büntény jóvátételéről? Ac) pont kívánja, hogy vádlott meg ne szökött legyen: az osztrák fenyítőjogi capacitások azt hiszik, hogy a vádlott érdekében áll önmagát feljelenteni nehogy az elévülési időpont beállásával megfenyített lenné váljék. De mindezeknél nevetségesebb azon feltétel, hogy új büntettet el ne követett legyen: e különös intézkedés illusztrálására szolgáljon a következő: A.-nak bankóhamisítási bünténye elévült, de politikai büntett miatt ismét vizsgálat alá helyeztetik, mely alkalommal a bankóhamisítás büntényének emléke ujonta fölelevenül. Mily gyönyörű alkalom ez egy politikai bűnöst, mint aljas haszonleső gonosztevőt mutatni be, s fejről a nimbuszt lerántani, melyet polgártársai előtt megirigyeletlenül ragyogtatott!

Hasonló alkalom egy rendőrállamban nem egyszer, de százszor kínálkozik, midőn politikailag veszélyes emberek ártalmatlanná tételére más eszköz többé nem létezik. Mily furcsa volna az, ha valaki pl. bigámia miatt elítéltetnék, daczára annak, hogy e bűntény már elévült, csak azon okból, mert az elévülési idő bekövetkezése előtt politikai bűntényt követett el. Ha ily törvény felállítatik, úgy mindenesetre szükséges volna a különböző bűntényeket külön osztályozni, nehogy például egy vagyon elleni bűntett elévülése félbeszakadhasson a kisebb testi sértés vagy egyéb ily bűntett miatt.

Az elévülésnek korlátlan alkalmazása azonban — nem tagadható — gyakran ép oly kevésbé mutatkozik az igazságosság színében — mint az elévülés teljes mellőzése. Ezen jelenség azonban az elévülés jogi természetén mitsem változtathat. Az idő hatalmának érvényre kell emelkednie s azon erő, amely birodalmakat megsemmisít, trónokat tör össze, képes marad arra is, hogy a bűnt elfátyolozza, a bűnt megmentsen. Igaz ugyan, hogy éppen a fenyegető elévülés által a teljesen ártatlan sem menekedhetik a rajta fekvő gyanútól: amennyiben maga felett büntető vizsgálatot nem kérhet, ha róla, mint bizonyos bűntény szerzőjétől vagy részeséről suttoznak. Miután azonban az annyi év lefolyta után összeült fenyegető tanács ítélete egyáltalában nem nyújt valódi garantiát, mert 15—20 év alatt a bizonyítás eszközei elvesznek, elgyengülnek s e garancia sem a közönséget, sem a vádlottat nem elégítheti ki: sokkal tanácsosabb ha az, ki magát büntetlennek hiszi, megelégszik saját öntudatával s mitsem ad az indokolatlan gyanúsításokra. A bíróságok célja a bűntényeket gyorsan üldözni s büntetni, nem pedig évtizedek után régi bűntényeket kutatni s az egész jogbátorságot bizonytalanná tenni; mert oly államban, hol valakit valamely 20 év előtt elkövetett bűntény miatt szigorú fenyegető vizsgálatba vonják: ott minden birtok- s tulajdonjog elveszti biztosságát, mert ki áll jól arra nézve, hogy a vádlott azokat, kik a vádlottól javakat vásároltak, nem fogják-e a vádlott bűnrészesének deklarálni s talán még az ezektől vásárló harmadik egyént is. Ha a jogbiztonság s az ingatlanok értékének szempontjából behozható volt a telekkönyvi három évi elévülés: mennyivel inkább van az elévülésnek ott helye, hol egész családok boldogsága, az egyesnek élete, becsülete s vagyona forog szóban? Kell-e nagyobb s lehet-e nagyobb, dülőbb felforgatását képzelni a magánjogviszonyoknak: mint midőn az egyes elfelejtett, elmosott, nagyrészt hatásában s okozataiban megsemmisült, megszűnt bűntényekért valóságos inquisíció alá kerül. Nem fogja e kiki, de leginkább a jogász az ily eljárást zaklatásnak nevezni. S mily törvény, mily codex szerint ítéljen a bíró? A tett elkövetésekor, vagy a vizsgálat megkezdésekor uralkodó törvények szerint. Mindkét esetben igazságtalannak fog nevezetni az ítélet: mert ha az új törv. szerint szólend az ítélet, az ellenvetés így szólend: „Hisz vádlott még a régi törvényt sérté meg”, ha pedig

a régi törvény betűje alkalmaztatik, a rossz nyelvek így szólандnak: A bírák oly törvények szerint ítéltek, amelyek elavultak, korszerűtlenek s amelyek álláspontján minden művelt ember már régen túl emelkedett.

Hogy tehát az elévülés is elveszítse azon némileg odiosus színezetét, szükséges, hogy az állam igazság- és rendőriügyi közegei nagyobb erélyt fejtsenek ki a bűntények s bűnösök üldözésében, de hogy ezek által a fenyegető elévülési idő, mely a bűn állítólagos elkövetésekor kezdetét vette, csak annyiban szenvedjen félbeszakadást, amennyiben a vizsgálat meghiusulása esetén, az elévülés mégis tovább számítottatik s a vizsgálati idő is bennfoglaltatik. Szükséges végre az is, hogy a törvény azokra vonatkozólag, kik magukat önként feljelentik, enyhébb s rövidebb börtönbüntetések alkalmazzon: ez ugyan sok visszaélésre ad alkalmat, mert történhetik, hogy így az eredeti bünszerző enyhébb büntetéssel menekülhet mint büntársai, de mindenesetre sokkal biztosabban szolgáltatja a bűnt az igazságszolgáltatás kezeibe, mint ha a már BECCARIA által is gúnyolt díjkitűzés a bűnös fejére kíséreltetik meg.

Harczi időben szokásos a fegyelem ellen kihágó katonai zászlóalj minden második, harmadik személyét megfenyíteni: a katonai szabályok ezt akképp magyarázzák: az egész zászlóalj egy test, s mindnyájan bűnösök. Midőn a fenyegető elévülés hatályon kívül tétetik, ez éppen a fentebbiel hasonló működés: az egész társadalom egy test s minden másodikat, harmadikat meg kell büntetni. Mert csak kezdjük el a kutatást s csak fürkészünk a napfényre nem jött, az elfelejtett bűntényeket s akkor minden házban tribunált fog kellene felállítatnunk s minden utcavégen verpadot: mert nincs sok oly egyén, ki tökéletesen büntetlen volna, ki soha életében a törvények által engedett igaz útról le nem tért volna. A törvény célja védeni, nem ölni: az állami igazgatásé pedig a belbéké létrehozása, nem pedig az összes polgárság börtönbe vándoroltatása.

Az apostolok, a Sokratesek, a Cátók, a Cicerók, a Scipiók, a Seneák, a Grachusok nem tartoznak a mindennapi élet jelenségeihez. Nehéz az élet; nagyok, hatalmasak az emberi vágyak s a legerősebb sem tud ellentállani. Hogy az ember az önmagában uralkodó állati ösztönöket, a vágyakat, a szenvedélyeket, az indulatokat, a hajlamokat végkép elnémtsa s minden időben, állapotban csakis a jellem és erkölcs korlátai között éljen: szakítania kell az emberi természettel s Istenné kell változnia!

Ennyiben gondoltam a fenyegető elévülés alapkérdéséhez tartozókat elmondani, de a kérdés ismét annyi más kérdéssel van kapcsolatban, hogy kénytelen vagyok ennek továbbfűzését talán részletesebben behatódiban is magamnak más alkalomra fenntartani.

Friedmann Arthur,

ügyvéd.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A megítélt foglaló után járó kamat.

Codificált törvények hiányában, igen természetes, hogy a törvényszéki gyakorlatnak sokkal nagyobb a hatásköre, a melyen belül — úgy az anyagi mint az alaki jog terén — újabb elveket és tetteket megállapíthat és ezen tevékenysége folytán, döntvények alakjában kiadott határozataival a jog forrásait bővítheti.

Ott a hol a legfőbb Arcopag döntvényei és ítéletei nemcsak az azokat hozó legfőbb ítélőszék — hanem az alsóbb bíróságoknak is szolgál zsinórmértékül, és ez utóbbiak, a jogfolytonosság és egyformasági elv iránti hódolatból, vagy pusztán tiszteletből, a hozott döntvény szerint szolgáltatnak igazságot — a bírói hatalom a legjobban alkotmány mellett is, az autokratia ösvényére léphetne.

ha nem volna részére is ellenőr, ki a határozataiban kifejtett irányt ellensúlyozni képes. A bíróságok ellenőre a gyakorlati jogász, kinek erre való első eszköze — a sajtó.

Ezen ellenőrzés, hazai jogászainknak egyetemleges kötelessége, melynek teljesítésében indítva érezem magam, a m. kir. Curia mint legfőbb ítélőszék által, f. é. szeptember 6. 8735. szám alatt hozott ítélet — illetve a „Jogt. közl.” 43. számához mellékelte

„Curiai határozatok”-ban 196. szám alatt foglalt döntvény ellen felszólalni.

„Ha a foglaló kétszerege ítéltetik meg, a megítélt összeg után kamat nem jár”, hangzik a legújabb jogi axioma.

Hogy ezen elv helytelen és törvényeinkbe ütköző, a következőkből kivilágland, ugyanis:

A kereskedelmi törvény 277. és az oszt. polg. trkv. 908. §-ának szabványai szerint a foglaló kétszerese megítélendő, ha:

1. a teljesítés határideje lejárt, és
2. a szolgáltató részéről vétkesség (dolus aut culpa) fenforog.

Ezeknek alapján mindenki, a ki csak jogász, igen könnyen felfoghatja, miszerint a kérdésben forgó *kétszereg* iránti, alanyi követelési jog, a fent mondott két körülmény beálltával, *nemcsak hogy keletkezik, hanem azonnal is jár*, azaz, abbéli keresetességi jog is megszülemlik: actio nata est.

A litis contestatio, a pernek azon időpontja, melynek a bíró szemei előtt mindig lebegnie kell, és mely az ítélet alapjául veendő; a mint ezt már a Digestakban L. 31. pr. de R. C. (12.1) kifejezve találjuk.

•Luum fundus vel homo per conditionem petitus esset,

puto hoc nos jure uti, ut post judicium acceptum causa omnis restituenda sit, *id est omne, quod habiturus esset actor, si litis contestandae tempore solutus fuisset.*»

Ha igaz, hogy a fent érintett követelés már az ott említett időpontban tekintendő lejártnak, akkor a neheztelt döntvény — a keresk. törvény 282. §-ával határozott ellentétben áll, mert annak értelmében a lejárati napjától számítandó kamat, — okvetlenül megítélendő.

De egyébiránt felesleges minden hosszadalmas fejtegetés, mert ha az ügy gyakorlati oldalát vesszük tekintetbe, meggyőződünk arról, hogy a kamat meg nem ítélése következtében egyrészt a törvény ráíójának, másrészt a felperesi érdek, interesse-jének sincsen megfelelve — a mint ez a következő gyakorlati példából kitűnik. Péter adásvevési szerződést köt Pállal, az egy év múlva szállítandó buzamennyiség iránt, 5000 frtnyi foglaló pénz mellett. Pál a kötelezettség teljesítési idejekor nem szállít, mi okból Péter mint felperes, a hosszadalmas és nehézkes kártérítési pernek mellőzésével, csakis az adott foglaló kétszerese iránt indítja meg a keresetet. Pál azon tudatban, hogy a majd megítélendő összeg után a kamat meg nem ítétetik, a pert legalább is 2 évig huzza.

Ha felperes mostan 2, illetve 3 év múlva, csak 10000 frtot kapna, *akkor ez bizony nem is volna a foglalónak kétszerese*, mert már neki, az adott 5000 frt után, 900 frtnyi kamat ugys jár.

Hexner Gyula.

Az új váltótörvény életbeléptetéséhez.

Az 1840-iki vtvk oly elavult s nagy részben hiányos intézkedéseket tartalmaz, hogy napról-napra égetőbb szükségének bizonyul az új váltótörvény mielőbbi életbeléptetése. Azonban az új törvény csak úgy fog megfelelni a hozzája kötött nagy várakozásoknak, csak az esetben lesz valóban áldásos eredménye, ha az eljárás az anyagi határozatokkal kellő összhangzásba hozatik, s különösen azon intézkedések, melyek a 40-iki váltótörvényben a gyakorlat által helyteleneknek bizonyultak, jobbakkal felcseréltetnek, a hézagos és hiányosak pedig kipótoltnak.

Az igazságügyminiszter által rendelet alakjában érvénybe léptetendő váltóeljárás még hivatalosan közzétéve nem lett ugyan, azonban főbb vonásaiban, különösen a fontosabb rendelkezések, már az összes hazai lapok által ismertette lettek és miután illetékes helyről e közlemények helyessége nem dementiroztatott, fel kell tennünk, hogy az új váltóeljárás kétségen kívül főbb vonásaiban a tudomásra hozott elveket és rendelkezéseket tartalmazza.

Senki sem fogja kétségbe vonhatni, hogy az új váltóeljárás magában véve igazságszolgáltatásunkra nézve nagy nyereségnek mondható, s bár egyes rendelkezések helyességét vagy célszerűtlen voltát csak a gyakorlat fogja kimutathatni, — nem lehet eltagadnunk, hogy a váltószigor és a gyorsaság jellege mint a váltó természetén alapuló szükségesség ebben feltalálható. Mindazonáltal a közzétett tervezetben több lényeges kérdés tekintetében rendelkezést nem voltunk képesek feltalálni. — E helyütt ez alkalommal különösen egyet leszünk bátrak felemlíteni.

Mily rendkívüli hiányos mostani váltótörvényünk, kitűnik magából azon egy körülményből, hogy aláírásának valódiságát bárki jobb tudomás ellenére minden joghátrány és következmény nélkül megtagadhatja. Ha az adós a fizetést hónapig elhuzni akarja, nem kell egyebet tennie, mint az aláírást megtagadni. Ily esetben kénytelen a váltótulajdonos a hosszadalmas szakértői szemlét kapcsolatban a tanuhallgatással kérelmezni, mert ezek mellőzése mellett az esküvel meg nem mérli kinnál az ellenfelét, joggal feltehetvén, hogy a ki a bíróság színe előtt valótlanságot állítani kész, azt esküvel is megerősíteni. Így különösen a tanuknak a fizetési helytől távol tartózkodása esetén, ezen kifogás allegálásával a váltóper is épannyira elhuzható, mint egy normalis körülmények között lefolyó rendes per. Midőn végre kisült, hogy az aláírás valódi s ennek folytán az adós marasztaltatik, rendszerint már csak az üres utána nézés jut ki a hitelezőnek, mert rokonok, sógorok és komák ellenében ily kifogás nem tétetvén, ezek elébb célhoz jutnak, s időközben az adós javait a hitelező elől elvonják.

Évek óta úgy a törvényhozás mint a szakemberek ezen

hézag fennlétéről tudomással bírtak, legalább erre látszik mutatni az 1868. LIV. t. cz. 171. §-ának 2-ik bekezdésében foglalt azon helyes rendelkezés, hogy a ki roszhiszemüleg tagadja meg aláírását 10—300 frtig terjedhető bírsággal sújtatik, s ennek daczára a váltóeljárásban erre nézve mai napig mi novellaris intézkedés sem történt, holott ezáltal a váltó forgalomba hozatala megnehezítették és a váltóeljárás gyorsaságán lényeges csorba ejtetik. Mindenesetre érdekes lenne statisztikai adatokkal számszerűleg meghatározni, hogy hány esetben bizonyul alaptalannak az aláírás megtagadása, ily szerencsés helyzetben azonban most nem vagyok, de a szerzett tapasztalatok után határozottan merem állítani, hogy ezen kifogás 100 esetben több mint 75 ízben alaptalan és roszhiszemü.

Habár az eljárás ezen kifogás megtételét több tekintetben megnehezítette, mert ez csak a fizetési meghagyás hozatala után lesz érvényesíthető, és biztosításnak lesz helye, ha ellene kifogások beadatnak, mégis még ezentul is sok bajt fog okozni a váltói aláírásnak roszhiszemü megtagadása a váltótulajdonosnak. Előforduló esetben ugyanis az új váltóeljárásban azon különben célszerű, a per elhuzását meggátló intézkedés, hogy a tanukat 15 nap alatt előállítani kell, a hitelező ellenében fegyvere lesz az adósnak számtalanszor, ép az idő rövidsége, a tanu lakhelyének távolságából felmerülő költségek nagysága és a tanu megjelenési vonakodása miatt a hitelező nem lesz azon helyzetben, hogy az aláírás valódiságát ily módon begyőzze. A minek ezután következése lesz, hogy mindég az eskü fog alkalmazásba vétetni, s ezáltal a már is igen gyakori hamis esküvések hatványozottan szaporodni fognak s a váltóhitelezők számos esetben kijátszva leendenek.

Igen fontosnak és szükségesnek tartanám tehát, hogy az új váltóeljárásban épen úgy mint a perrendtartásban foglaltatik, az aláírásnak roszhiszemü megtagadása hátrányos jogkövetkezmények által megtoroltassék.

Mihelfy Adolf, ügyvéd.

Különfélék.

(Az országbíró) Ő Excellenciáját figyelmeztetjük: hogy mint a legutóbbi jogászgyűlésnek elnöke az alapszabályok értelmében egyuttal az állandó bizottságnak is elnöke. E bizottság mind-ekkoráig várva az elnök meghívását, még alakuló ülést nem tartott.

(Az árvaügyek rendezése) felett a belügyminiszteriumban készült s a képviselőháznak beterjesztett törvényjavaslat 316 szakaszból áll, s két részre oszlik. Az első rész első fejezete a kiskorúakról intézkedik (az 1. §. szerint személyek nemi különbség nélkül kiskorúaknak tekintetnek, ha a 24 évet meg nem haladták); — a második a gyám- s gondnoksági eseteket szabályozza; — a harmadik fejezet a gyám- és gondnokrendelés s azok kellekeiről szól; a negyedik fejezet körvonalozza a gyám s gondnok tisztét s felelősségét; — az ötödik a gyám s gondnok jogait s kötelességeit szabályozza; — a hatodik fejezet a korengedélyeket tárgyalja; — a hetedik a rokonokról, s végül a nyolczadik a családi tanácsról szól. A második rész a gyámhatóságokkal foglalkozik. (E javaslatot külön mellékletben közlendjük).

(A fővárosi közigazg. bizottság ülése). A közigazgatási bizottság ülésén TOMASEK BÉLA kir. ügyész terjeszté be jelentését a fővárosi börtönökről.

A kir. ügyész ezután a fővárosi fegyházak hiányos voltára hívja föl a bizottság figyelmét. A kerepesi uti fegyház föld alatti helyiségeit egészségi szempontból ki kellett üríteni. Ennek folytán még nagyobb lett azon visszasság, hogy a főváros területén fogságba vetettteket vidékre (Komárom, Pozsony, Veszprém, B.-Gyarmat, N.-Váradra stb.) kell szállítani. Így megeseik, hogy az egy ügy miatt vizsgálati fogságban levő egyének egyike N.-Váradon, másika Pozsonyban stb. van, mi a tárgyaláskor nagy hátrányokkal jár. (Auch eine schöne Gegend. Szrk.)

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

úllői-út 1. sz., III. emelet.

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A budapesti IX-ik nemzetközi statisztikai congressus és a polgári és keresked. jogszolgáltatás nemzetközi statistikája. Dr. Pisztorý Mór jogtanár urtól. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Törvénytervezet a fizetésektelen adósok hitelezőinek kielégítéséről. — Egy észrevétel az új telekkönyvi rendtartás tervezetéhez. Vörösi Imre, győri köz- és váltóügyvéd urtól. — Különfélék.

MEJELÉKLET: Curiai határozatok.

A budapesti IX-ik nemzetközi statisztikai congressus és a polgári és keresked. jogszolgáltatás nemzetközi statistikája.

II.

A congressusoknak ezen mind inkább gyakorlati és positiv irányu tevékenysége mellett, maga a congressus szervezete is lényeges átalakuláson kezd keresztül menni. Eredetileg az első congressuson 1853-ban Brüsszelben azon mindenki megjelenhetett, a ki iránta érdeklődött. A belga kormány maga meghívta arra az egyes államokat és azok hivatalos képviselői a többi tagokkal egészen egyenlő hatáskörrel tanácskoztak. A párisi 1855. évi, a bécsi 1857. évi és londoni 1860. évi congressus egészen hasonló módon jött létre habár, magán a congressuson a hivatalos küldöttekre már némi különös tekintet fordított. Az egyik és másik congressus közötti összekötő kapocs azonban egészen hiányzott, ilyenek legfőleg a szervező bizottság volt tekinthető, mely egyik congressustól a másikig működött. Az előbbi congressus t. i. eloszlása előtt mindenkor meghatározta a helyet, hol a jövő congressust tartani fogja és az illető államnak azon miniszterét, kinek tárczájához a hivatalos statistika tartozott, a szervező bizottság elnökének, a statisztikai hivatal főnökét pedig alelnökének választá meg és ezek azután saját államuk egyéneiből egy szervező bizottságot alakítottak, mely a jövő congressust és annak programját előkészítette. A hivatalos statistika képviselői az 1863-ik évi *berlini* congressus óta folytonosan küzdöttek azért, hogy főleg a congressusok tudományos programjának készítését a nemzetközi statistika tudományos képviselői kezébe tephessék le, hol minden állam képviselve legyen. Az eszme az 1867. évi florenczi és 1869. évi hágai congressuson egyképen meg lön vitatva, de még részbeni megoldást is csak az 1872. évi sz.-pétervári congressuson nyert SEMENOW azon practicus indítványa által, hogy az európai nemzetközi statistika szerkesztésével megbízott tagok, kik különben is sürűbben kénytelenek egymással érintkezni, a statisztikai congressus *állandó* bizottságának tekintessenek és egymással részint az európai statistika állásának és köröztől vitelének cél-

jából, részint a jövő congressus tudományos programjának megbeszélése miatt évenkénti összejövetelek által érintkezzenek, mi meg is történt 1873-ban Bécsben, 1874-ben Stockholmban és 1875-ben Párisban, hol a jövő congressus programja is megbeszéltetett, de a szervező bizottsággal szemben erre nézve is csak tanácsadó szavazatot tulajdonított magának a bizottság. Az 1876. évi budapesti congressusra várt a földadat a szervező bizottság és az állandó bizottság közötti viszonyt részletesen szabályozni. Azonban itt is inkább csak úgy a gordiusi csomó módjára nyert a kettő közötti viszony megoldást az által, hogy az új congressus székhelye nem jelöltetett ki és így elnök és alelnök sem választatott, hanem az állandó bizottságra bízott a jövő congressus helyének kijelölése és az előintézkedések megtétele, azon egyetlen utasítással, hogy az új congressus 3—4 év múlva tartassék. Így már most nem a szervező, illetőleg előkészítő bizottság folytonosan változó elemei, hanem az állandó bizottság képezi az előbbi és a jövő congressus közötti kapcsolatot; a statisztikai congressusok történetében pedig ez egy igen nevezetes forduló pont, mert nem folyton új egyének, hanem Európa legkitűnőbb szakembereinek kezébe van letéve a congressusok sorsa és főleg annak tudományos iránya ezentúl ezen állandó jelleggel bíró testület által fog kijelölteni. Madrid vagy Zürich, vagy talán más város lesz-e a jövő congressus székhelye, azt az állandó bizottság fogja meghatározni, de a congressus jelentősége az által, hogy egy állandó bizottság intézi sorsát, mely évente összejő és congressus nélkül is jelentékeny megállapodásokat hoz, épen nem lön csekélyebb mint azelőtt volt, mert ennek jelentősége, mint azt KELETI a jelen kilencedik congressus előkészítéséhez irt „Avant — propos”-jában igen szépen kifejezte — főleg abban nyilvánul, hogy azon nemcsak a kiválólag és folyton statistikával foglalkozó hivatalos képviselők vesznek részt, hanem egészen más gyűlésről gyűlésre többé kevésbé változó elemek, kiket nem annyira az általános statistika, mint külön tudomány szakmájuk, vagy életpályájuk statistikája érdekel és kik épen ez által nemcsak sokoldalúvá teszik a statisztikai congressusok működését, hanem azt gyakorlati tanácsaik által megóvják minden oly tévedésektől, melyekbe az egyoldalú tudós igen könnyen eshetnék. A földmivelés, ipar, kereskedelem, közlekedés, közegészségügy, igazságügy és közigazgatás legkiválóbb egyéniségeivel van itt alkalmuk a statisztikusoknak érintkezni és egyrészt a statistika iránti érzéket nálók fölkelteni, — másrészt pedig tőlök a statistika egyes

ágaira nézve igen hasznos és gyakorlati tanácsot és fölvilágosítást nyerni.

Egy tekintet a budapesti congressus tárgyaira azonnal meggyőző bennünket arról, hogy mily rendkívül fontos a statistika különböző fölvételeinek minden oldalu megvilágítása céljából a tudomány és szakfoglalkozás különféle elemeinek egymással való érintkezése a congressus útján.

A congressus 5. illetőleg 6 szakosztályát tekintve; azok mindenikében más más szakembereknek nyílik alkalma a tudományos irányu statistikai fölvételek módját tanácsai által megkönnyíteni. Az első *elméleti és népesedési* szakosztály a budapesti congressuson a következő kérdésekkel foglalkozott: *a)* Mi módon lehet a statistika tanítását az iskolák mindenik fokozatában meghonosítani? *b)* Minő részletekre terjedjenek ki a statistikai adatok, hogy tökéletes elhalálozási tabellákat lehessen készíteni? és *c)* Miképen készíttessenek a nagy városok népmozgalmi adatai, hogy azok egymás között teljesen összehasonlíthatók legyenek?

Az első kérdést főleg két egyetemi tanár világítja meg kimerítő emlékiratában, LEVASSEUR a párisi institut tagja és KONEK a budapesti egyetem tanára. A congressus oda nyilatkozott, hogy egy egészen népszerűen irt földrajzzal kapcsolatban már az elemi tanodákban is igen sok statistikai anyagot és ismeretet lehet közölni főleg, a hazai viszonyokra nézve, habár a tulajdonképeni számadatokat lehetőleg kerülni kell. A középtanoda legfelső osztályaiban már rendszeres hazai statistikát lehet tanítani a külföldre való utasítások és összehasonlításokkal kibővítve és e célból a középtanodai történet és földrajz tanítására készülő tanárjelöltek az egyetemen a statistika hallgatására is szorítandók lennének. A fő tanodában már összes európai államok statistikája tárgyalandó és hazai statistika nagyobb részletességgel még külön is előadandó.

Az első szakosztály másik két kérdésének megoldása csak a tulajdonképeni statistikusra nézve bír érdekekkel.

II. Az igazságügyi szakosztály a bűnbe visszaesők, a telekkönyvek és részvénytársulatok statistikájával foglalkozott. A bűnismétlőkről valódi törzskönyvek vezetését ajánlja a congressus, mint az Francia- és Oroszországban már létezik, melyek segítségével minden bíróság azonnal tudhatja, hogy minő előéletű vádlottal van dolga. A telekkönyvre vonatkozó határozatok e lapok hasábjain már közölve voltak.

A 3. kérdést pedig a II. és V. szakosztály egy vegyes ülésben tárgyalta és a congressus elfogadta azon részleteket, melyek szerint a részvénytársulatok statistikája minden államban készíttendő lenne.

A III. egészségügyi szakosztály a földő statistikával és a járványoknak, főleg pedig a cholerának nemzetközi statistikájával foglalkozott és az utóbbira nézve elfogadta Fodor indítványát, hogy a choleráról és más járványokról egy nemzetközi statistika készíttessék olyformán, hogy minden statistikai hivatal havonként vagy ha lehet-

séges hetenként szolgáltatassa be egyik statistikai hivatalnak adatait és ez azokat hetenként vagy havonként összeállítva azonnal közzé tegye. Az adatgyűjtés székhelyéül Bécs és illetőleg az osztrák statistikai hivatal jelöltetett ki, mint a hol az állandó nemzetközi cholera bizottság székel.

A földművelési és erdőszeti VI., a müipari és kereskedelmi V. és a pénzügyi és forgalmi VI. szakosztály tárgyai nem bírnak oly általános közérdekkel, vagy a jogászt érdeklő külön érdekekkel, hogy arra a jelen ismertetés szűk keretében kiterjeszkedni szükséges lenne és így inkább a nemzetközi statistika haladásának megismertetésére óhajtom fölhasználni a hátralevő sorokat.

Dr. Pisztory Mór,

Folyt. követk.

jogtanár.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

«Nincs része a magánjognak mely a haza közérdekeivel oly szorosan összefüggene, s melyre a politikai tekinteteknek oly nagy befolyást kellene engedni, mint az öröklési jog. Nem elég itt az általános következetes rideg elmélet; a szabadság pharsisain, az észjog philosophiai tételein kívül az állam különös érdekeit, a közgazdaszat tanait, valamint a nemzet jog tudatát és érzületét is szemügyre kell venni. Ha a szabadság elmélete, az abstract észjog szigorúsága teljes egyenlőséget és korlátlan szabad rendelkezést követel, ha a nemzeti közgazdasági érdekek oly örökösödési törvényeket ajánlanak, melyek a szabad forgalomra békét ne vessenek, s az anyagi haladást ne gátolják? *a magyar nemzet jogi tudata és érzelme, és erkölcsi szükségai ismét azt igénylik, hogy a családíság, s ez által a nemzetiség védelmére szolgáló szabályok szinte lelkiismeretes figyelembe vétnessenek.* Mind-ezeket ki kell s ki is lehet egyenliteni, ha tulvitt következetességből, zordon és merev egységbe szerelmesen a kérdéseknek csak egy oldalát nem akarjuk tekinteni.

«Véleményem szerint kár volna e részben tovább menni mint épen szükséges. Ha megszűnik az adományos és egyéb javak közti különbség, ha kimondatik, hogy vagyonáról élve mindenki szabadon rendelkezhetik, s rendelkezését halála után az utódok ugynevezett jogserelmi vagy ősiségi alapon fel nem forgathatják, hogy az öröklött és szerzett vagyon közötti különbség elidegenítés eseteiben megszűnik, hogy az ajándékozási és végrendekezési jog is csak a természeti törvény által szabott korlátok által szoríttatik nemileg szűkebb körbe; ellenben fenttartatik régi magyar jogelveinkből annyi, mennyi a közhitel jog és birtokbiztonság érdekeivel összefér, hogy t. i. az ősi öröklött vagyon a vértől végrendeletileg el ne vonattassék, s hogy végrendelet nem létében az elhunyt vagyona, ha gyermekei nincsenek azon ágra szálljon vissza, melytől eredett, azt hiszem és vallom, hogy az ellen anyagi szempontból senkinek se lehet kifogása, mert a

csak ennyiben fenttartott ősiség az iparra, forgalomra és hitelre nézve egészen ártalmatlan; jogi tekintetben szinte senki sem emelhet panaszt, mert ezen családi vagyonháramlás s visszaháramlás elők közötti cselekvényekre ki nem terjedve mások jogaival semminemű összeütközésbe nem jöve, senki jogát sem sérti, *ellenben nemzeti-ségi és család fenttartási szempontból ily rendelkezés csak rokonszenvet ébreszthet, míg az ellenkező, nevezetesen az osztrák codex azon szabálya, mely a végrendelet s gyermek nélkül elhalt örökhagyó összes vagyonát, ha egyik szülő már nem él, az életben lévő másik szülőre háromoltatja, s így gyakran azon ágat, azon családot, melytől a vagyon származott, attól teljesen megfosztja, a vagyont sokszor egészen idegen, külföldi hűtlen kezekbe játsza, az öröklést nem elvek szerint intézett józan rendszernek tekinti, hanem valódi sorsjátékká teszi, a magyar nemzet érzületét, jogfogalmait és szokásait, jellemét és geniusát, mely a családi-ság szentélyéhez ragaszkodik, a legkellemetlenebbül fogná illetni.*¹

Idéztük az itt mondottakat, nem mintha ezeknek czáfolatába különösen akarnánk bocsátkozni; mert azt hiszszük e tekintetben elég a már mondottakra és a még ezután mondandókra utalnunk; — hanem azért, hogy ebben is bizonyítékot szolgáltatassunk arra, miszerint az ági örökösödés védelmére különböző változatokkal rendszeren az szokott felhozni, a miket fentebb kiemeltünk, s hogy a nemzeti genius rendszeren karöltve jár a magyar családi birtok ebbeli minőségének megvédése szempontjából meritett érvel. És midőn már itt megjegyeznők, hogy azért ha az ági örökösödést elmellőzzük, nem épen szükséges az osztrák polgári törvénykönyvnek azzal ellentétbe helyezett intézkedéseivel mereven ragaszkodnunk, csak azt kívánjuk megemlíteni, hogy jeles veterán jogászunk ezen az országbirói értekezletet megelőzőtt munkájában kifejtett elveivel később is következetesen ragaszkodik, miről meggyőző tanúságot teszen az 1872-ik évben «Szemle a magyar jogászyűlések munkássága és eredményei felett» czim alatt kiadott érdekes munkája, melyben a jogászyűlés fent ismertetett határozatát bírálat alá vevén, a többek közt ezeket mondja «És én ma is úgy vagyok meggyőződve, s e meggyőződésemet osztja azon egész politikai iskola, mely a modern, sok részben igen kétes szabadelvűség, s a magyar nemzeti-ségi érdekek összeütközésében ez utóbbiak hátrányára soha sem alkuszik, hogy a nemzeti genius ösztönszerűleg, t. i. az önfentartás ösztönétől vezettetve szavaz a mellett, hogy a magyar nemzet zöme és java, a vér zomancza, — ha már az élők közötti átruházások szabadságát gátolni nem lehet is, legalább ily irányu örökösödési törvények által lehetőleg conserváltassék.... nem látom át, hogy a családi örökösödési jogban, a jognak ezen részében, mely a nemzeti étellel annyira össze van olvadva, s fennmaradásunk egyik feltételét képezi, miért ne járhasson saját útján, mint jár a bölcs angol; miért kelljen okvetlenül a római vagy francia alakzatokat módosítás nélkül elfogadni, miért

kelljen azon szempontokat, melyek az egyes családokból álló nagy nemzet család conserválására befolyással lehetnek, milyen p. o. a *paterna paternis materna maternis* elv, teljesen elmellőzni csupán azért, hogy örökösödési joga egyforma legyen a franciáéval, németével, hogy megüsse az európai tudomány színvonalát, melynek kétes becse iránt még egyáltalában nincs is általános megállapodás.... Az eredmény az lett, hogy a gyűlés indítványozó szerint magasabb szempontokra emelkedett, s nem ment oda vissza a hova némelyek (s köztük ime én is) vezetni akarják, az «ősi fészekbe», hanem igyekezett abból örömujjongva kirepülni; «had üljön bele az idegen kakuk».¹ Vizsgáljuk meg tehát, hogy képes-e az ági örökösödés a magyar nemzet zömét, javát, a vér zomanczát conserválni, s az ősi fészket az idegen kakuk általi elfoglalástól megmenteni. Más szavakkal, egyszerűen kifejezve. lássuk, bir-e alappal azon érv, hogy az ági örökösödés fenttartandó azért, nehogy a magyar családi vagyon idegen, külföldi kézre kerüljön.

Már fentebb, a hol azon kérdést vizsgáltuk, valjon az ági örökösödés által elérhető-e azon czél, mely régi örökösödési törvényünk által az ősiségi törvényekkel kapcsolatban biztosítani szándékoltatott, hogy t. i. a vagyon azon család számára tartassék fent, melynek ágán leszármazott, az ott kifejtettek alapján azon indokolt eredményre jutottunk, hogy a törvényes örökösödésnek az ági örökösödés elvei szerint oly módon való szabályozása, mint ezt az országbirói értekezlet teszi épen nem szolgál biztosítékául annak, hogy az illető örökhagyó hagyatékában még meglevő öröklött vagyon azon csaiádra szálljon vissza, a melyről származott; hogy e biztosíték csak az által lenne elérhető, ha az ági örökösödés azon módozata alkalmaztatnék, mely nem csupán az utolsó birtokháramlást, de a korábbiakat is kutatva, visszamenne az első szerzőig, s csak az ettől leszármazó rokonoknak adna örökösödési jogot; hogy ezen az örökösödés kérdéseket felette bonyolító, s a tisztába hozatalt gyakran majdnem lehetetlenítő örökösödési rend által sem biztosittatik az elérni kívánt czél, ha a végrendekezési jogosultság meg nem szüntettetik; — hogy a végrendekezési jogosultság elvonása is önmagában az ősiség eszméjéből folyó elidegenítési korlátozás nélkül csak igen kis részben képes azt eredményezni, hogy a családi vagyon a családnak valóban meg is tartassék; sőt hogy régi jogunknak az ősiekre vonatkozó örökösödési rende kapcsolatban a végrendekezési jogosultság kizárásával s az ősiségből folyó elidegenítési korlátozással sem volt képes azt eredményezni, hogy a családi vagyon a család részére minden esetben megóvassék. Megfelelően alkalmazva az ott kifejtetteket, már ez által kellően bebizonyítottunk tünik fel az, hogy a törvényes örökösödést tárgyazó jogszabályok a végrendekezési jogosultság és az élők közötti szabad rendelkezési jog fenttartása mellett nem képesek azt eredményezni, hogy a magyar családi birtok külföldi kézre ne kerüljön; nem különösen akkor, ha az ági örökösödés

¹ Lásd magyar académiái értesítő III. kötet II. füzet 341. 342 lap.

¹ Lásd az id. munka 75. 76 és 80 lapját.

az országbirói értekezlet elvei szerint tartatik fent; de nem akkor sem, ha az ági örökösödési rendnek az örökösödési kérdést szerfelett bonyolító azon módozata alkalmaztatnék, mely szerint csak az első szerzőtől leszármazó rokonok örökösödnek. — Ez igen természetes; mert ha az ági örökösödés nem biztosítja azt, hogy a családi vagyon a családban maradjon, nem nyújthat biztosítékot az iránt sem, hogy a magyar család vagyona nem magyarnak, külföldinek tulajdonába ne menjen át.

De ha ezektől eltekintve vizsgáljuk is a kérdést, azon eredményre jutunk, hogy az ági örökösödés rendszere a magyar családi birtoknak törvényes örökösödés rendje szerint külföldi kézre való kerülését meg nem akadályozhatja. Az ági örökösödés csak azon esetben alkalmazza a vagyon visszahárolásának elvét, a midőn leszármazó örökösök nincsenek s a midőn az örökhagyó végrendeletileg nem intézkedett. Ha leszármazó örökösök vannak, akkor első sorban ezek hivatnak a törvényes örökösödésre. Vegyük fel tehát azon közönségessé vált példát, hogy egy német vagy cseh katonatiszt egy vagyonos magyar leányt vesz nőül. Ha e házasságból gyermekek születnek — s a tapasztalásra támaszkodva ezt kell rendes esetként feltételezni — akkor az ági örökösödés mellett is a magyar családi vagyon a külföldi apa nevét viselő s az ő állampolgárságát követő gyermekekre, s ezekről az ő további leszármazóira fog szállani a nélkül, hogy e tekintetben az ági örökösödés a legkisebb gátat szolgálna. A külföldi férjnek teljes szabadságában áll külföldre költözni, és őt neje követni tartozik. Ez esetben a magyar vagyon, ha ingóságokban állott, akadálytalanul vándorolhat ki; de ha ingatlanok képezik is a vagyon jelentékeny részét, az élők közötti szabad elidegenítés elegendő módot ad arra, hogy a vagyon értéke kivessék. — Nagyon természetes, hogy ezen esetekben a magyar vagyonnak külföldre való átszállását meg nem védi az ági örökösödés, hanem megvédené csupán azon szigorú rendszabály, ha a magyar nőnek külföldivel való házasságra lépése meg nem engedtetnék, vagy ha törvény által kimondatnék, hogy a külföldivel házasságra lépő magyar nő vagyona feletti rendelkezési jogát elveszíti, s az ezen házasságból született gyermekek a magyar anya után nem örökösödnek. — Régi örökösödési jogunkban a fiu és leány ág közötti jogegyenlőtlenség ellensúlyozta a magyar családi javaknak más családbeliekre vagy külföldiekre szállását, mert a legjelentékenyebb nemesi birtokok csupán a fiágra voltak szabályozva, s így nem örökösödvén a leány, róla a vagyon külföldi gyermekére át nem szállhatott.

Ámde vegyük azon bizonyára ritkább esetet, midőn az ilyen házasságból születik egy vagy több gyermek, s aztán elhal a magyar anya, őt követőleg pedig a gyermekek is meghalálnak. Ezen esetben nagyon természetes, hogy a vagyon eredetét nem kutató örökösödési rend az anya után, gyermekekre szállott vagyonban való örökösödésből a gyermek atyját ki nem zárhatja; de míg egyfelől ezen ritka eset mint alantabb tüzetesen kifejtendjük, nem szolgálhat elegendő indokul arra, hogy az

általános szempontok figyelembe vételével szabályozandó törvényes örökösödési rend az ily ritka kivételek igényeihez alkalmaztassék; addig másfelől nem téveszthető szem előtt, hogy az ági örökösödés által felállított gát úgy a szabad végrendekezési jogosultsággal, mint az által is teljesen hatálytalanná tétetik, ha a külföldi férj magyar nejét magával viszi hazájába, hol azután az ott elhalt gyermekek utáni örökösödés kérdése nem a magyar ági örökösödési rend, hanem a külföldi törvények szerint fog elbíraltatni. Az ingatlanok tekintetében a magyar törvényhozás, ha egy nagy elven túl akarja magát tenni, megállapíthatná ugyan, hogy a külföldön lakó külföldi állampolgár utáni törvényes örökösödés kérdése — a mennyiben a magyarországi ingatlan hagyatékáról van szó, nem az illető örökhagyó hazájának s lakhelyének törvényei, hanem a magyar örökösödési törvények szerint itélendő meg; ámde mit használ ezen korlátozás is, midőn mint már fentebb érintettük, a külföldihez férjhez menő magyar nő ingatlan birtokát bárkinek, tehát külföldinek is szabadon eladhatja, s annak értékét szabadon viheti magával.

Folyt. követk.

Teleszky István.

Törvénytervezet a fizetéseképtelen adósok hitelezőinek kielégítéséről.

1. §. Azon hitelező, kinek fizetéseképtelen adósa ellen végrehajtható követelése van, ezen követelésére támadó per útján kielégítést követelhet azoktól, kiket a jelen törvény 8—14. §§-aiban megtámadhatóknak kijelent.

Ha a fizetéseképtelen adós ellen csőd nyitattik, a csődtömeg gondnoka támadó per útján a csődtömeg kiegészítését követelheti azoktól, kiket a jelen törvény 5—14. §§-aiban megtámadhatóknak kijelent.

Támadó perben, a mennyiben a jelen törvény mást nem rendel, a polgári törvénykezési rendtartás szerint kell eljárni.

2. §. A hitelező által megindított támadó perben adósának fizetéseképtelensége beállottnak vélelmezendő, ha a hitelező kimutatja:

1. hogy adósánál kielégítési végrehajtás alkalmával végrehajtás alá vehető tárgyakat egyáltalán nem, vagy csak olyanokat talált, melyek becsértékökre való tekintettel szembeöltő módon elégtelenek követelésének kielégítésére; vagy

2. hogy az adósa elleni árverésen begyűlt vételár a vételárt felosztó végzés szerint szembeöltő módon elégtelen követelésének kielégítésére; vagy

3. hogy az adósa elleni végrehajtás befejeztével követelésére kielégítést nem kapott; vagy

4. hogy adósa vagyoni állapota következtében megszűkött vagy elrejtőzött; vagy

5. hogy adósa mint bejegyzett kereskedő fizetéseit megszüntette; vagy

6. hogy adósa a csődtörvény §— pontjai alapján csődnyitó kérvényt beadott, vagy hogy az ellene beadott csődnyitó keresetre a csődtörvény — §§-ai alapján tárgyalás rendeltetett.

3. §. A tömeggondnok által megindított támadó perben az adós fizetéseképtelensége a csődnyitást megelőző azon nappal veendő beállottnak, a melyről a tömeggondnok kimutatja:

1. hogy az adós vagyoni állapota következtében megszűkött vagy elrejtőzött; vagy

2. hogy az adós mint bejegyzett kereskedő fizetéseit megszüntette; vagy

3. hogy az adós a csődtörvény §— pontjai alapján csődnyitó kérvényt beadott, vagy hogy az ellene beadott csődnyitó keresetre a csődtörvény — §§-ai alapján tárgyalás rendeltetett.

4. §. A 2. §. vélelme erejét veszti, ha a megtámadott ki-mutatja:

1. hogy a támadó hitelező a 2. §-nak 1—4. szám alatti ese-teiben követelésére az adós vagyonából kaphatna vagy kaphatott volna kielégítést, ha az adós ellen a végrehajtást erélyesen és kö-rültekintő módon vezette volna; vagy

2. hogy az adós fizetéseit újra folytatja, illetőleg hogy a csődnyitás iránti kérelem nem vagyon hiányából utasított el.

A mely hitelező adósának előtte tudva levő és nem szembe-ötölő módon elégtelen vagyonára végrehajtást nem vezetett, per-vesztességen felül a megtámadottnak kárában és 300—1000 forin-tig terjedhető bírságban elmarasztalandó.

5. §. Megtámadható az, a ki a 3. §. szerinti fizetéseképtelenség beálltát tudva, az adós vagyonából, habár végrehajtás után is, va-lamit szerzett.

Nem támadható meg azonban:

1. az, a ki árverésen szerzett valamit, vagy a kinek követ-elése ingó dolognak kicsinyben való átruházásából keletkezett;

2. az, a kinek követelése a csődhitelezők első vagy második osztályába volna sorozandó;

3. azon váltóbirtokos, a ki az adóstól váltóbeli fizetést elfo-gadott, ha a váltótörvény szerint köteles volt ezen fizetést elfogadni, mert különben mások elleni visszkérésű jogait elvesztette volna. Ilyenkor azonban a kifizetett váltóösszeg megtérítésére az támad-ható meg, a ki a fizetéseképtelenség beálltát tudva, bocsátotta volt ki vagy forgatta volt a váltót; továbbá az, a ki a fizetéseképtelen-ség beálltát tudva, saját érdekében vagy számlájára bocsátatta volt ki vagy forgattatta volt a váltót.

6. §. Megtámadható az adósnek azon adósa, a ki a 3. §. szerinti fizetéseképtelenség beálltát tudva, az adósnek készpénzben vagy értékpapirokban végrehajtási eljárásán kívül fizetést tel-jesített.

Nem támadható meg azonban:

1. az, a ki ingó dolognak kicsinyben való átruházása követ-keztében teljesített az adósnek fizetést;

2. az, a ki az adósnek oly fizetést teljesített, mely mint le nem tiltható, a csődtömegbe nem tartozik.

7. §. Megtámadható az adósnek azon hitelezője, a ki a 3. §. szerinti fizetéseképtelenség beállta után vagy az ezt megelőző négy-héten az adós vagyonából lejárt vagy le nem járt követelésére olyan biztosítást vagy kielégítést szerzett, mely kikötve nem volt, vagy a melyet a szerzett módon és időben még nem követelhetett volna. Így tehát megtámadható az, a ki a fönnebbi határidő alatt kelt végzés alapján az adós ellen bírói uton zálogot vagy kielé-gítést szerzett; ezen idő alatt kereskedelmi zálog vagy megtar-tási jogot vagy ilyenből kielégítést szerzett; pénzbeli követeléseire árut vagy az adós valamely adósától kielégítést elfogadott.

A megtámadásnak azonban nem adandó hely, ha a megtá-madott tényeket igazol, melyekből következtethető, hogy a ki nem kötött, vagy a fönnebbi értelemben időelőtti biztosítás vagy kielé-gítés megszerzésekor nem tudta sem az adós fizetéseképtelenségé-nek beálltát, sem azt, hogy az adós neki a biztosítással vagy kielégítéssel többi hitelezői rovására kedvezni akart.

8. §. Megtámadható az, a ki a fizetéseképtelenség beállta után vagy az ezt megelőző hat hónapban az adósnek ipari vagy keres-kedelmi üzletét megszerezte vagy az adóssal, ennek vagyonát tekintve, megkötésekor vagyonprédálásnak felismerhető szerződést kötött és ennek következtében az adós vagyonából valamit szerzett.

9. §. Megtámadható az, a ki a fizetéseképtelenség beállta után vagy az ezt megelőző két évben az adós vagyonából ajándékot elfogadott, vagy az adósnek örökségről, hagyományról, járandó-ságról való lemondása, s általában ingyenes vagy látszólagos vissz-teherrel járó rendelkezése következtében valamit szerzett.

Nem támadhatók azonban meg alkalom- és csekélyebbszerű ajándékok elfogadói, valamint azok sem, a kiket az adós törvény-nél vagy törvényes gyakorlatnál fogva eltartani és nevelni köteles, annak elfogadása miatt, a mit az adós vagyonából tartásra, neve-lésre kaptak.

10. §. Megtámadható az adósnek házastársa és minden közel rokona, a ki a fizetéseképtelenség beállta után vagy az ezt megelőző két évben az adóssal visszteherrel járó szerződést kötött és ennek következtében az adós vagyonából valamit szerzett.

Közel rokonok azok, a kik az adóssal vagy házastársával egyenes ágon vagy a második ízig oldalágon rokonok vagy sógorok.

A megtámadásnak azonban nem adandó hely, ha a megtá-madott tényeket igazol, melyekből következtethető, hogy a szerző-dés megkötésekor nem tudta sem az adós fizetéseképtelenségének beálltát, sem azt, hogy az adós a szerződéssel többi hitelezőit meg akarta károsítani.

11. §. Megtámadható az adósnek házastársa, ha a fizetés-keptelenség beállta előtt vagy után az adósnak ingyenes vagy lát-szólagos visszteherrel járó rendelkezése következtében az adós vagyonából valamit szerzett.

Megtámadható az adósnek neje, ha a fizetéseképtelenség be-állta után vagy az ezt megelőző két évben hozományára, hitbérére az adóstól olyan biztosítást vagy kielégítést szerzett, melynek meg-adására az adós a fönnebbi határidő előtt kötött szerződésnél fogva kötelezve nem volt.

12. §. Megtámadható az, a ki a fizetéseképtelenség beállta előtt vagy után az adósnek vagyonából valamit szerzett, ha szer-zéskor tudta, hogy az adós ezen szerzés után többi hitelezőit meg akarta károsítani.

13. §. Megtámadhatók az eddigi szakaszok szerint meg-támadható személyeknek az egyes szerzésekben való azon jog-utódjai:

1. a kik az adós vagyonához tartozott tárgyat, vagy erre zálog vagy más jogot szereztve tudták, hogy az adós jogelődjök szerzése után többi hitelezőit meg akarta károsítani; az 5. §. 1., 2. szám alatti pontjai megfelelőleg alkalmazandók;

2. a kik ingyen vagy látszólagos visszteher mellett szereztek az adós vagyonához tartozott tárgyat, erre valami jogot; ez eset-ben azonban alkalmazható a 9. §. második bekezdése;

3. a kik az adóst vagy jogelődjöket tekintve a 10. §. szerint közel rokonok, ha nem igazolnak tényeket, melyekből követke-ztethető, hogy szerzésökkor nem tudtak körülményeket, melyek jogelődjök ellen megállapítják a támadás jogát.

Ezen jogutódoknak az egyes szerzésekben további jogutódjai csak akkor támadhatók meg, ha mind magok, mind minden jog-elődjök megtámadhatók.

14. §. Megtámadható öröksége erejéig minden megtámad-ható személynek örököse a 13. §. 1—3. sz. a. pontjainak korláto-zásaira való tekintet nélkül.

15. §. A megtámadást nem zárja ki az, hogy azon szerzések, melyek miatt valaki megtámadtatik, bírói határozatnak, végrehajt-ható peregyességnek következményeiként jelentkeznek vagy bírói, közjegyzői közbenjárás mellett foganatosítottak. A megtámadott elmarasztalható a nélkül, hogy a támadóknak előbb a bírói hatá-rozatnak, peregyességnek, a közbenjárásnak megsemmisítését, illetőleg érvénytelenítését kérelmezniök kellene.

16. §. Az adós egyes hitelezőjének (1. §. első bekezdése) támadáshoz nincs joga, ha követelése akkor még nem állott fenn, mikor a 8—12. §§-okban foglalt szerzések történtek.

17. §. A királyi kincstár ellen támadó per csak a 9. §. ese-tében indítható.

Az urbéri viszonyok rendbeszedéséből, továbbá általában az ingatlanokra vonatkozó jog- vagy birtokviszonyoknak ezen köz-érdeku rendezéséből előállott, valamint az ezen rendezést meg-előző szerzések vagy fizetések miatt támadó pernek egyáltalá-ban nincs helye. A netán beadott kereset hivatalból visszautasítandó.

18. §. A támadás joga elévül:

1. az 5. 7. §§-ok esetében a szerzéstől, a 6. §. esetében a fizetéstől számítandó egy év alatt;

2. a 8—11. §§-ok esetében a szerzéstől számítandó öt év alatt;

3. a 12. §. esetében a szerzéstől számítandó tíz év alatt.

19. §. A mi az eddigi szakaszok szerint megtámadható módon szerzetett vagy fizettetett, a támadók (1. §. kielégítésére fordítandó, a kik e végre a megtámadott ellen a 20., 23—29. §§-ok értelmében ítéletet kérhetnek.

Ha a támadás az adós egyes hitelezői részéről indult (1. §. 16. §. 41. §.), a pernyertes hitelezők az ítéletben egyenként meg-nevezendők és az adós elleni követelései szám szerint kiteendők.

Az ítéletben hivatalból kiteendő, hogy azt csak a jelen törvény 30—38. §§-ai értelmében lehet végrehajtani.

20. §. Ha a megtámadott ingatlan vagy nem helyettesíthető ingó dolog tulajdonát szerezte meg, köteles kiadni ezen dolgot, annak szerzés utáni minden növekedékét, minden tartozékát, mindazon gyümölcsét, melyet a dologból nyert vagy melyet belőle az adós nyerhetett volna.

Ha helyettesíthető dolgokat szerzett, ugyanazon minőségű és mennyiségű dolgok adandók ki.

21. §. Ha a megtámadott a 20. §. esetében ingatlant szerzett, a támadó per folyamatban léte ezen ingatlanra feljegyezhető.

A feljegyzést a telekkönyvi hatóság a támadó kérelmére és csak akkor rendeli el, ha annak valószínűsége ki van mutatva, hogy a megtámadott az ingatlan megtámadható módon szerezte.

A valószínűség kimutatottnak vehető, ha ki van mutatva, hogy a megtámadott az ingatlant akkor szerezte, a mikor a 2., ill. 3. §§-okban foglalt körülmények közül valamelyik már beállott volt; vagy ha tekintettel a 10. §-ban foglalt szerzés idejére kimutatattatik, hogy a megtámadott jogelődjének (13. §.), az adósnak vagy az adós örökösének közel rokona; ugyancsak ezekhez hasonló más esetekben.

A támadó per feljegyzésének ugyanazon következménye van, mint a telekkönyvi rendelet 155. §-ában szabályozott törlési per feljegyzésének.

Ha a megtámadott az ingatlant a büntető törvények vagy törvényes gyakorlat súlya alá eső módon szerezte, a támadó per a telekkönyvi rendelet 152—154. §§-aihoz képest jegyzendő fel.

22. §. A támadó per megindítása előtt és után a támadásra jogosítottak kérelmére a 20. §-ban foglalt dolgokra és azok járulékaire zárlatnak van helye, ha annak valószínűsége ki van mutatva (21. §.), hogy a megtámadott ezen dolgokat megtámadható módon szerezte, és egyszersmind kimutatattatik, hogy zárlat alkalmazása nélkül a dolgok értéke veszélyeztetnék, avagy a támadók jogai egészben vagy részben megghiúsíthatnának.

23. §. Ha a 20. §-ban foglalt dolgok a megtámadottnál meg nem volnának, megromolva vagy az ő tényéből jogokkal terhelve volnának meg, köteles ezen dolgoknak a szerzése idejében való értékét, illetőleg értékek csökkenését megfizetni.

Véletlen balesetért azonban a megtámadott nem felel, ha kimutatja, hogy ez a dolgokat az adósnál is érte volna.

A dolgoknak és a támadó perirat kézbesítéseig szerzett járulékoknak értéke az ítéletben véglegesen, a per folyama alatti járulékok értéke hozzávetőlegesen megállapítandó.

Egyebekben alkalmazhatók a 21. 22. §§. rendelkezései.

24. §. Ha a megtámadott pénzt szerzett, köteles ezt a szerzés utáni törvényes kamatokkal visszafizetni.

25. §. Ha a megtámadott pénzt, értékpapírt fizetett (6. §.), köteles ezt a fizetés utáni törvényes kamatokkal újra fizetni.

26. §. Ha a megtámadott:

1. az adósnak valamely követelését szerezte meg, köteles tőlni, hogy ellene a 20. 23. §§. értelmében hozassék ítélet és hogy netáni engedménye a telekkönyvben töröltessék;

2. az adósnak valamely vagyonára zálog- vagy a tulajdonjogtól különböző más dologbeli vagy elsőbbségi jogot szerzett, köteles tőlni, hogy ezen joga megsemmisíttessék, a telekkönyvben töröltessék;

3. az adóst megilletett dologbeli jog alól szabadult, köteles tőlni, hogy ezen jog újra helyreállíttassék, a telekkönyvben bejegyeztessék.

Egyebekben alkalmazhatók a 21. 22. §§. rendelkezései.

27. §. Ha a megtámadott ingyen vagy látszólagos visszteher mellett szerzett valamit, abból csak annyit köteles kiadni, illetőleg visszafizetni, a mennyivel a támadó perirat kézbesítésekor közvetlenül ezen szerzése következtében gazdagabb, mint szerzés előtt volt. Ezen korlátozáson belől, ahhoz képest, a mint dolgot, pénzt vagy más valamit szerzett, alkalmazandók a 20., 24., 26. §§. rendelkezései.

A megtámadott azonban ezen korlátozás nélkül a 20., 24., 26. §§-ok rendelkezéseit egész terjedelmükben köteles eltőlni:

1. ha a 17-ik §. első bekezdése alapján támadtatott meg; vagy

2. ha szerzése miatt akkor is meg volna támadható, ha ez visszteherrel járt volna; így tehát különösen azon esetben, ha szer-

zésekör az adós fizetéseképtelenségének beálltát, vagy azt tudta, hogy az adós rendelkezésével többi hitelezőit meg akarta károsítani vagy

3. ha szerzeményét, ennek értékét roszhiszeműleg bocsátotta ki birtokából.

Egyebekben alkalmazhatók a 21., 22. §§. rendelkezései.

28. §. A megtámadott nem követelhet a támadó hitelezőktől kielégítést azon követeléseire, melyek őt a támadó perben való elmarasztaltatása esetében jogelődje (13. §.), az adós vagy ennek örököse ellen megilletnék. Különösen nem követelheti azon ár megtérítését, melyet valamely megtámadható módon szerzett tárgyról adott.

Kivétetnek azonban a szerzemény fenntartására tett ráköltések és a kéjtöltésből valókat elhordhatja; a szükségesek és hasznosaknak értékét a hitelezők ellenében a támadó perben felszámíthatja.

29. §. A megtámadott követelhet az adóstól vagy az adós csődtömegéből azon követeléseire kielégítést, melyek őt támadó perben való elmarasztaltatása következtében az adós vagy ennek örököse ellen megilletnék.

Ezen kielégítést mint elkülönítésre jogosított hitelező követelheti a támadó per tárgyát képező vagyonból, ha ez a támadó per következtében kerül a csődtömegbe, vagy ha ebben már a támadó per előtt megkülönböztethetőleg megvolt. Ellenkező esetben csak mint csődhitelező követelhet-kielégítést.

30. §. Az ítélet végrehajtását kérheti:

1. minden pernyertes hitelező (19. §.); vagy

2. az adós csődtömegének gondnoka.

Az ítélet két ízben, u. m., a pernyertes hitelezők és az adós csődtömege javára végre nem hajtható.

Az adós ellen időközben megnyitott csőd esetében a tömeggondnok a hitelezők által megkezdett végrehajtást folytathatja és azt a 31—33. §§. 2. sz. a. rendelkezése erejéig kiegészítheti.

Az egyes hitelező által kért végrehajtás elrendeléséről a többi pernyertes hitelezők hivatalból értesítendő.

31. §. A 20. §. értelmében hozott ítélet alapján:

1. a hitelezők végrehajtást kérhetnek, de csak az adós elleni követeléseik erejéig és csak az ítélet szerint kiadandó dolgokra és járulékaikra;

2. a tömeggondnok az ítélet szerint kiadandó dolgokat átveszi és velők az adós csődtömegét kiegészíti.

32. §. A 23—25. §§. értelmében hozott ítélet alapján:

1. a hitelezők az ítéletben megállapított marasztalási összeg erejéig, de ha ezen összegnél az adós elleni követeléseik összege csekélyebb, csak követeléseik erejéig kérhetnek végrehajtást a megtámadottnak vagyonára;

2. a tömeggondnok az ítéletet egész terjedelmében hajthatja végre.

33. §. A 26. §. értelmében hozott ítélet alapján:

1. a hitelezők az 1. sz. a. esetben végrehajtást kérhetnek a 31. és 32. §§-okhoz, a 2. sz. a. esetben a 48. §-hoz képest; a 3. sz. a. esetben a helyreállítandó jog az adós elleni követeléseik erejéig állítandó helyre;

2. a tömeggondnok az ítéletet egész terjedelmében hajthatja végre.

34. §. A 27. §. értelmében hozott ítélet a 31—33. §§-okhoz képest hajtható végre.

35. §. Amire a hitelezők végrehajtási zálogjogot szereztek, abból az adós elleni követeléseik arányában elégíttetnek ki.

Ezen kielégítésben azonban csak azok részesülnek, a kik a legelsőbben végrehajtató hitelező végrehajtásához a foglalástól számítandó 60 nap alatt hozzácsatlakoznak.

Ha az ítélet végrehajtásában telekkönyvi bejegyzés kértik, az ezt legelsőbben kérő hitelező javára elrendelt bejegyzésben hivatalból kiteendő, hogy az első kérvény beérkezettől számítandó 60 nap alatt az ítélet alapján a többi hitelezők részéről beérkező beadványok az elsővel egyidejűlegessé.

36. §. A mire a hitelezők végrehajtási zálogjogot szereztek, az az adós csődtömegében külön tömeg, melyből a pernyertes hitelezők a 35. §-hoz képest elégíttetnek ki.

Ha azonban az adós ellen a csőd a végrehajtási zálogjog megszerzése előtt nyitattik meg, a hitelezők abból, a mi az ítélet

folytán az adós csődtömegére száll, mint külön tömegből, csak a támadó per körül felmerült perbeli és perenkívüli költségeik megterítését követelhetik.

37. §. Az ítéleten alapuló végrehajtási jog elévül azon naptól számítandó egy év alatt, melyen az ítélet végrehajthatóvá vált.

38. §. A megtámadottnak kezén lévő azon vagyon, melyre a megelőző szakaszok alapján végrehajtás nem vezetett, vagy melylyel az adós csődtömege ki nem egészítettett, ugyancsak azon vagyon, mely a végrehajtás befejezése, az adós elleni csődnek megszüntetése után megvan, a megtámadottnál hagyandó, illetőleg neki kiadandó.

Ha azonban a csődeljárásban a megtámadottnak a 29. §-ban foglalt követelése teljesen kielégítettnek, a netán még meglevő vagyon az adósra adandó ki.

39. §. A támadás jogát a támadásra jogosított hitelező (1. 16. §§.) keresettel érvényesíti; kifogással ezt csak a 47., 48. §§. esetében teheti.

A támadás jogát az adós csődtömegének gondnoka a csődtörvény §§-aihoz képest keresettel és kifogással érvényesítheti.

40. §. Az adós támadó perben felperes nem lehet; alperes csak a 47. §. esetében.

41. §. több támadó pert lényegben egy és ugyanazon szerzés vagy fizetés miatt nem lehet egymás mellett vagy egymás után folytatni.

Az adósra támadásra jogosított hitelezője pertársként hozzászólhat a folyamatban levő perhez (45. §.).

Az adós csődtömegének gondnoka átveheti a csődtörvény — §§-aihoz képest a folyamatban levő pert. Ha át nem veszi, a hitelezők folytathatják, és a benne hozott ítéletet, eltérve a 30. §-tól, a tömeggondnok kizárásával végrehajthatják.

Az adós elleni csődnek megnyitása után csak a tömeggondnok indíthat támadó pert és az adósra egyes hitelezői ezen perbe be nem avatkozhatnak.

42. §. A támadók a per körülményeiből vett nyomós okok alapján az első periratukban előadott kérelem fentartása vagy alászállítása mellett megváltoztathatják az ugyanott előadott tényállást. Ilyenkor azonban a megtámadottnak védelmére mindig még egy perirat engedélyezendő.

43. §. Támadó perben az eljárás azért, mert a megtámadott ellen szerzése miatt bünvádi eljárás is van folyamatban, csak azon egy esetben függeszthető fel, ha a megtámadott ellen a vádlatározat már meghozatott és a támadó perben való elmarasztaltatása azon dől el, tudta-e a megtámadott azt, hogy az adós hitelezőit meg akarta károsítani, illetőleg csalni.

44. §. Támadó per keresettel csak törvényszék előtt indítható meg.

A támadó szabadon választhatja:

1. azon törvényszéket, mely a megtámadottnak személyes bírósága;

2. azt, melynek területén azon ingatlan fekszik, melyre a megtámadott dologbeli jogot szerzett;

3. azt, melynek területén a megtámadott szerzés vagy fizetés történt;

4. a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszéket, ha ennél vagy az adós vagy valamennyi megtámadott mint kereskedő be van jegyezve.

45. §. A támadó hitelező keresetere perfelvételt csak akkor rendeljen a bíróság, ha a hitelező keresetében adósa elleni követelésnek végrehajthatóságát közokirattal és a fizetésképtelenség vélelmét megállapító körülmények beálltát teljes hittel érdemlő módon igazolja.

A kereset elintézésében kapura szegzendő és a hivatalos hirdalában háromszor közzéteendő hirdetmény bocsátandó ki, mely magában foglalja a kereset beadásának napját, az ügyfelek és az

adós megnevezését, a kereseti kérelem lényeges pontjait; továbbá a jelen törvényre való világos hivatkozás mellett azon figyelmeztetést, hogy csatlakozásra jogosított hitelezők (41. §.) ezen jogukat csak a hirdetmény utolsó közzétételétől számítandó 30 nap alatt érvényesíthetik.

A csatlakozásra kitűzött határidő alatt nem lehet a keresetet visszavenni vagy kijavítani; nem lehet a támadó pert felvenni, letenni vagy tárgya iránt egyességet kötni.

A csatlakozó hitelező közokirattal köteles igazolni az adós elleni követelésének végrehajthatóságát.

A támadó tömeggondnok keresetének elintézésében a hirdetmény kibocsátása elmarad.

46. §. Támadó perekben a bíróság nincs kötve azon szabályokhoz, melyeket a polgári törvénykezési rendtartás a bizonyítékok bizonyító erejére nézve megállapít. A bíróság szabadon ítéli meg, meggyőzőeknek tarthatja-e azon állításokat és bizonyítékokat, melyek alapján a megtámadottnak elmarasztaltatását vagy a támadóknak elutasíttatását kéri. E végre figyelembe veheti azon személyes viszonyt, melyben a megtámadott az adóshoz állott; azon körülményeket, melyek mellett a megtámadott szerzés vagy fizetés történt; a józan, becsületes forgalomban szokásos eljárási módot és általában mindazt, a mit a felek a per körülményeire nézve előadnak.

A bíróság, különösen a polgári törvénykezési rendtartás 285. §-ában szabályozott eskü esetében, a per körülményeinek felderítésére további bizonyítási eljárást rendelhet s az ítélő tanács elé személyes megjelenésre kötelezheti a feleket. Ezen irányban kelt végzése ellen nincs perorvoslat.

47. §. Minden tulajdoni igényperben a végrehajtható hitelező az igénykereset ellenében kifogás útján érvényesítheti támadó jogát, ha az igénylő az igényelt tárgyakat a jelen törvény 8—14. §§. szerint megtámadható módon szerezte.

A kifogás folytán az igényper támadó pernek tekintendő, melyben a végrehajtást szenvedő adósra fizetésképtelensége a foglalt napjával vélelmezendő beállottnak, a mi ellen a megtámadott igénylő a 4. §. védekezésével élhet.

A hitelezők, ha a 45. §-ban szabályozott kereset helyett a támadás ezen módját választják, többet nem követelhetnek, mint azt, hogy az igénylő keresetével a vételár feleslegére utasíttassék.

Bizonyítás tekintetében a jelen törvény szerint, egyebekben a polgári törvénykezési rendtartás szerint kell eljárni.

48. §. Minden sorrendi és vételárfelosztási tárgyaláson azon hitelezők, kik a polgári törvénykezési rendtartás szerint a tárgyaláson részt vehetnek, kifogás útján megtámadhatják azon korábbi elsőbbségi igénylőket, a kik követelésöket vagy elsőbbségi jogukat a jelen törvény 8—14. §§-ai szerint megtámadható módon szereztek.

A kifogás folytán a megtámadott követelés letétel vagy letiltás útján biztosítandó és a kifogásoló keresetöknél záros határidő alatt a vételárt felosztó bírósághoz való beadására azzal utasítandó, hogy be nem adás esetében a kifogásolt követelés a megtámadottnak kérelmére ki fog utalványoztatni.

A keresetben előterjeszthető a kérelem, hogy az, a mi a vételárból a követelésre esnék, a kifogásolóknak rangsorozat szerinti kielégítésére fordíttassék.

Egyebekben a 47. §. második és negyedik bekezdése alkalmazandó.

Jelen szakasz érintetlenül hagyja a polgári törvénykezési rendtartás 447. §-ában szabályozott kifogásolási jogot.

49. §. A jelen törvény nem alkalmazható a hatályba lépte előtt történt szerzésekre és fizetésekre. Hatályba lépésével minden vele ellenkező törvényes gyakorlat elveszti kötelező erejét.

50. §. A jelen törvény végrehajtásával az igazságügyi miniszter bízatik meg.

Egy észrevétel az új telekkönyvi rendtartás tervezetéhez.

A győri ügyvédi kamara által alulírottak véleményadás végett kiadott telekkönyvi törvényjavaslat 20. §-ra a következő észrevételeket tettem:

«Ha a végrehajtási becslés foganatosításáról írtelt jegyzőkönyv beérkezte valamely birtokra feljegyeztetett, erről minden bekeblezett s bekeblezendő hitelező hivatalból haladéknélkül értesítendő, az így értesített fél további per- és végrehajtási becslési költségei megtérítésére csak az esetben tarthat igényt, ha azon hitelező ki részére a becslés foganatosított, vagy kielégítetett, vagy a becslési jegyzőkönyv beérkezésétől 30 nap alatt az árverés a becslést eszközöltető hitelező által nem kérelmezett.

Ezen becslési jegyzőkönyv 3 évig minden hitelező részére foganattal bír, s annak alapján az árverés bármelyik hitelező, ki részére a végrehajtási becslés feljegyezve létezik, kérhetik».

Ily intézkedés által a hasztalan perbeli, végrehajtási, becslési és árverési költségek szaporításának gát fog vettetni a nélkül, hogy valakin jogtalanság követhessék el, vagy a telekkönyv hitele csorbíthatassék; mert a bekeblezett és bekeblezendő hitelezők a becslési jegyzőkönyv beérkezése után, a birtok árvereztetését joggal várhatván, tartózkodni fognak oly lépésektől, melyeknek költségei megtérítését nem várhatják; — de ezen figyelmeztetés nélkül jóhiszeműben tett költségeikről és szerződésileg kikötött kamataikról véleményem szerint nem foszthatnak meg.

Ily intézkedés által a 21. §. szükségessége is elesik; elesik továbbá a különböztetés a szerződéses és törvényes kamatokra vonatkozólag, és a 21-ik §. első bekezdéséből keletkező vita is, melyben szerződéses (tehát esetleg 6%-nál magasabb kamatoknak) 3 évig elsőséget tulajdonít, magasabb kamatok azonban egy évi elsőségben részesít.

Hasonlólag jogzavaroknak nyit utat a 21. §. 2-ik bekezdése is, mert abból nem tudhatni meg, hogy a három évi kamatok viszsza számítása a keresetlevél benyújtásától-e vagy az ítélet hozatalától, vagy az árverés vagy csődnyitás napjától történjék.

Hasonló jogzavarnak nyit utat a 21. §. 3-ik bekezdése is, sőt valóságos jogfosztó intézkedést képez, mert a végrehajtásilag bejegyzett kamathátraléknak nem az eredeti bekeblezés idejétől, hanem a végrehajtás bejegyzése idejétől tulajdonít elsőbbséget s így az eredeti bekeblezés alkalmával a hitelező számára biztosított zálog és elsőégi jogot megszünteti, s függővé teszi ezen fontos jogot, mely perczekről függött, (minthogy a zálogjog és elsőégi jog a bekeblezési beadványnak az ígató hivatalba történt beérkezése perczétől fogva kezdődik) egy alárendelt kezelési hivatalnok szorgalmától vagy hanyagságától s jogérvényéből kivetkezeti itt, a mit amott biztosított!

A 22-ik §-nál ugyanezen eset forog fennt, mert az életjáradékok és tartási díjra vonatkozólag megemlíti ugyan, hogy 3 évre azokat ugyanezen elsőség illeti meg, mely a jogot megilleti — mégis a kiszámításnál a 21. §. rendelkezését tartja irányadónak, melyekre nézve véleményemet fennebb bővebben kifejtettem.

Minthogy a törvényjavaslati tervezet valószínűleg a ház asztalára kerül, ajánlom megfigyelésül észrevételeimet, melyeket hosszú és kiterjedt gyakorlatomból merittem, melylyel temérdek visszaéléseknek — melyek a céltalan és csakis a költségek szaporítására irányzott végrehajtásokkal elkövettettek, utját állani akarom s melylyel azon cél, hogy végrehajtási eljárási költségekkel a vételár fel ne emészthessék — jobban és jogcsorbitás nélkül elérhetőnek hiszem, mint a hogy ezt a törvényjavaslat célozza. Annál inkább ajánlom pedig megfigyelésül észrevételeimet, mert, hogy a törvényszakasz 20. §. ily értelemben változtattassék meg s az általam javasoltal cseréltessek — fel, saját és valamennyi ügyvédtársaim érdeke ellen van s világos kárunkat fogja eredményezni; van azonban annyi belátásom, hogy a törvények hozatalánál ne az ügyvéd, hanem a felek érdekét tartsam szem előtt.

Győr 1876. november 15.

Vörös Imre,
győri köz- és váltóügyvéd.

Különfélék.

Uj munkák.) A magy. örökösödési jog és az európai jogfejlődés. A m. tud. akadémia által Sztrokay díjjal koszorúzott pályamű. Irta ZLINSZKY IMRE, kir. ítélő táblai bíró, a magy. tud. akadémia I. tagja stb. — Kiadja az Athenaeum. Ára 3 frt 50 kr. E munka a magyar jognak legsajátabb részét tárgyalja s egyelőre a jogászközönségnek figyelmét hívjuk fel arra, míg behatódott méltatását a jogirodalmi rovatunk számára tartjuk fen. — 2. Az erdélyi ev. reform. egyházkerület egyház-joga. Irta: Dr. KOLOZSVÁRI SÁNDOR a kolozsvári egyet. tanára, stb. Kiadja STEIN JÁNOS kolozsvári könyvtáros. Ára ezen II. füzetből s összesen 31 ny. ivre terjedő munkának 3 frt. — Hazánkban az egyházi jog literatúrája jogirodalmunknak leggazdagabb ága, mely ezen becses részleges munkával ismét gyarapodott. E munkára is jogirodalmi rovatunkban még visszatérünk.

(A keszthelyi járásbíróság) személyzetének elégtelensége iránt keserves panasz érkezett hozzánk. E járásbíróság csak néhány hóval ezelőtt lett telekhatósággal felruházva, de ha elégséges személyzettel nem láttatik el, nincs köszönet benne, mint a jeges esőben.

(Ajánlat.) Egy köz- és váltóügyvéd, ki egyik nagyobb vidéki városban 8 év óta ügyvédkedik, a fővárosban valamelyik ügyvédi vagy közjegyzői irodában alkalmazást keres. — Bővebb felvilágosítással szívesen szolgálunk.

(Helyreigazítás.) Lapunk 46-dik számának mellékletében a 222. számú curiai határozat bevezetésében e helyen «I. Antonia felperesnek K. Zsigmond és I. Lajos alperesek elleni perében (t. i. tulajdoni igényperében) az elsőbíróság következő ítéletet hozott stb.» — ítélt helyet «végzés» teendő, mert a prdts. 468. §-a szerint igényperekben csak végzéssel lehet határozni.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

BÉLYEG-ÉS ILLETÉKSZABÁLYOK

A legújabb időkig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Átdolgozta: dr. Mariska Vilmos. Füzve 1 frt.

A BÜNTETŐJOG ÁLTALÁNOS

TANAI, tekintettel az újabbkori törvényhozásra. Irta: dr. Schnierer Aladár. Füzve 2 frt 40 kr.

MAGYAR PÉNZÜGYI TÖRVÉNY.

ISME. Törvények, szabályrendeletek, utasítások és egyéb hivatalos források alapján, a tudor- és ügyvédjelöltek igényeihez alkalmazva rendszerbe foglalta dr. Mariska Vilmos.

Füzve 2 frt 80 kr.

IGAZSÁGÜGYI RENDELETEK.

A magyar kir. miniszter által kibocsátott törvénykezési rendeleteknek gyűjteménye betűrendes tartalommal ellátva. 1867—71. évi folyamok. Vásznonba kötve 5 forint.

1875. évi folyam. Füzve 80 kr.

A KERESKEDELMI TÖRVÉNY

MAGYARÁZATA. Irta: dr. Schnierer Gyula, keresk. miniszteri osztálytanácsos, a kereskedelmi törvény tárgyalására egybehívott értekezlet volt szakelőadója. — Füzve 2 frt 80 kr.

A MAGYAR VÁLTÓJOG KÉZI-

KÖNYVE. Az 1840. XV. tczikk I. r. és az 1844. VI. tcz., nemkülönben az ezeket kiegészítő rendeletek alapján, különös tekintettel a felsőbb törvényszékek elvi megállapodására. Irta: Apáthy István. Második kiadás. Füzve 2 frt 40 kr.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt
negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A budapesti IX-ik nemzetközi statisztikai congressus és a polgári és keresked. jogszolgáltatás nemzetközi statisztikája. Dr. Pisztor Mór jogtanár urtól. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Reformtörvények a közjegyzőség terén Németországban. — Törvénykezési szemle. Két kérdés a kereskedők cégjegyzésére vonatkozólag. Dr. Nagy Ferencz urtól.

A budapesti IX-ik nemzetközi statisztikai congressus és a polgári és keresked. jogszolgáltatás nemzetközi statisztikája.

III.

A budapesti congressus azáltal is különös jelentőségre emelkedett, hogy a nemzetközi statisztikai egyes részei itt lőnek legelőször bemutatva. A bemutatott munkák következők:

1. KELETI KÁROLY: *Szólószet*. I. Rész: Magyarország szőlőszeti statisztikája 1860—1873-ig, mely francia fordításban a congressus tagjainak is kiosztatott és már Európa szőlőszeti viszonyaira is foglal magában egyes utalásokat, de Európa összehasonlító nemzetközi statisztikáját eddig KELETI nem volt képes elkészíteni, mert a jelen műben foglalt adatokhoz hasonlót a külföldi államokról eddig nem sikerült beszerezni.

2. BODIO: *Statistique internationale des caisses d'Épargne*; mely nemcsak Európa összes államainak takarékpénztárait ismerteti, az északamerikai tak. pénztárak statisztikájára is kiterjeszkedik. BODIO egyik főadatát ezzel teljesen megoldotta.

3. KÖRÖSI JÓZSEF: *Statistique internationale des grandes villes*, I-re section: *Mouvement de la population*, mely azonban az összes 92 város közül eddig csak 38-at foglal magában és:

II. eme section: «*Statistiques des Finances*», mely eddig csak 13 városra vonatkozik. Mindkét műnek folytatását a további kötetek fogják képezni, melyek a többi városokra vonatkozó adatok beérkezése után fognak közzé tétetni.

4. YVERNÉS EMILE: *Statistique Internationale. L'Administration de la Justice et commerciale en Europe. Legislation et statistique*.

A legutóbb említett mű a jogász közönségre nézve rendkívül fontossággal bírván, azt e helyen részletesebben kívánom bemutatni.

YVERNÉS 79 nyomtatott ivre terjedő műve nagy negyedréttben ritka szép kiállítással az összes európai államoknak nemcsak igazságügyi statisztikájára, de egyáltalán a kereskedelmi és jogszolgáltatási törvények ismertetésére is kiterjeszkedik. A bevezetésben számot ad eljárásáról és a módról, mely szerint adatait egybegyűjtötte, röviden főlemlti azon lényeges különbségeket, melyek az egyes államok jogszolgáltatása között léteznek és ismerteti azon forrásokat, melyek a jelen mű szerkesztésénél rendelkezésre állottak. A legtöbb államnak adatait, az illető államoknak legnevezetesebb szakférjai állították egybe és egészítették ki hazai igazságszolgáltatási joguk leírásával, sőt a hol YVERNÉS által használható kész és sajtó útján közzétett munkák állottak rendelkezésre, ott is az illető államok YVERNÉS fölhívására nemcsak ezeket küldötték be, de azokhoz egyuttal egyes szakértők tollából bővebb kiegészítő ismertetések mellékeltek. Mind ezen becses adatokat az államoknak Sz.-Pétervárott megállapított sorrendje szerint nagy művének első részében közli YVERNÉS kevés módosítással, melyet az egyöntetűség kívánt meg. Hazánk jogszolgáltatásának ismertetése és statisztikája e helyütt egy 40 oldalra terjedő kimerítő dolgozattal szerepel, mely a jelen lapok szerkesztőjének Dr. DÁRDAI SÁNDOR-nak tollából folyt.

Ezen rész nemcsak gazdag és sokoldalú statisztikai adatai által lesz megbecsülhetlen, de főleg az által, hogy benne minden európai állam jelenlegi peres eljárása és kereskedelmi törvénykezése kimerítően van megismertetve s így mind az, ki az európai államok törvénykezési rendszerével megismerkedni óhajt, aránylag kevés fáradsággal a legalaposabb ismereteket szerezheti meg magának. Ahoz, hogy ezen részt kivonatilag ismertessük, e lapok hasábjait legalább egy félévre kellene igénybe venni, mi ezuttal nem lévén szándékunk, a mű II. Részének fogjuk rövid ismertetését nyújtani, mely az európai államok törvénykezési statisztikájából kisért meg tanulságos összehasonlításokat egybeállítani. A főadat, Európa államai jogszolgáltatásának eredményeit egymással összehasonlítani, a legnehezebbek egyike a nemzetközi összehasonlító statistika terén; a bűnvádi igazságszolgáltatás terén, ha elég részletes anyag áll rendelkezésre föl lehet azt a törvényhozás különfélesége daczára elemeire bontani, mert az emberi bűncselekmények végeredményökben végre is minden államban ugyanazok maradnak; de a polgári törvénykezés terén, hol az adatok a peres tárgy természete és részleteire nézve némák maradnak, az eljárás természete pedig a különféle államokban teljesen eltérő: a legtöbb esetben a valódi összehasonlításokról egészen le kell mondani.

Igy például Angolország egész törvénykezési gyakorlata annyira eltérő az európai államok legnagyobb részének törvénykezési eljárásától, hogy vele az összeha-

lygy például Angolország egész törvénykezési gyakorlata annyira eltérő az európai államok legnagyobb részének törvénykezési eljárásától, hogy vele az összeha-

sonlitásokat a legáltalánosabb viszonyokra nézve sem lehet megtenni. Egyáltalán nem alkalmasak az összehasonlító statistika számára a semmitő törvényszékek adatai, mert nemcsak ezek szervezete tér el teljesen egymástól a különböző államokban, hanem az esetek, melyekben semmiségért folyamodni lehet, annyira különbözők, hogy a semmiségi panaszok kisebb nagyobb számából semmi egyéb következtetést nem lehet vonni, mint azt, hogy azokat egyik állam a törvények által sokkal szűkebb korlátok közé szorítja, mint a másik. Ez oka annak, hogy például Angolországban a semmiségi panaszok száma 19, míg nálunk azok száma 2 év alatt a 20 ezeret is meghaladja. Ugyanez áll a legfőbb törvényszékre nézve is, melyhez folyamodni némely államban csak igen korlátozott számú esetben lehet, míg más államban ez csaknem minden ügyre nézve meg van engedve.

Itt is legnagyobb az ellentét Angolország és Magyarország között, amott 203, emitt 10000 ítélettel. A *főtörvényszékek* statistikája már jobban közeledik egymáshoz, ámbár ide sem minden ügyet lehet egyformán föllebbezni.

Angolországban e téren is nagyon eltérő adataitól eltekintve, a főtörvényszékeknek a lakossághoz viszonyított száma jelenleg az európai államokban következő:

Dániában	van	2 főtörv.	tehát egy főtörv.	844,300 lakóra
Norvégiában	»	4	»	419,574 »
Svédorsz.	»	3	»	1.350,706 »
Oroszorsz.	»	7	»	8.701,330 »
Ausztriában	»	9	»	2.176,702 »
Magyarorsz.	»	3	»	4.972,185 »
Poroszorsz.	»	21	»	943,916 »
Bajororsz.	»	6	»	797,818 »
Szászorsz.	»	4	»	586,300 »
Württemberg	»	8	»	219,245 »
Baden	»	5	»	286,994 »
Németalföld	»	11	»	315,048 »
Belgium	»	3	»	1.590,628 »
Franciaor.	»	28	»	1.353,655 »
Spanyolorsz.	»	15	»	1.058,841 »
Olaszorsz.	»	20	»	1.257,756 »
Görögorsz.	»	4	»	356,286 »
Románia	»	4	»	1.106,240 »

A főtörvényszékek számát a földterülethez viszonyítva még sokkal nagyobb volna az aránytalanság az egyes államok között, de mindezen adatok nem döntenek arra nézve, hogy: hol esik egy egy főtörvényszékre nagyobb munkateher, miután ez csakis a föllebbezéseknek kisebb vagy nagyobb számától függ és a föllebbezések száma igen csekély mértékben függ a lakosság kisebb vagy nagyobb számától, mint azt YVERNÉS következő adatai fényesen bizonyítják.

Egy föllebbezés esik:

Németalföldön	minden	6,017 lakóra
Dániában	»	5,361 »
Württembergben	»	3,654 »
Belgiumban	»	3,212 »
Szászországban	»	2,448 »

Norvégben	minden	2,232 lakóra
Olaszországban	»	2,037 »
Franciaországban	»	2,029 »
Bajorországban	»	1,908 »
Badenben	»	1,246 »
Ausztriában	»	1,022 »
Romániában	»	630 »
Poroszországban	»	526 »
Svédországban	»	482 »
Magyarországban	»	183 »
Görögországban	»	130 »

Ezen adatokra minden esetre döntő befolyással van azon körülmény, hogy míg Németalföldön például csak 840 franc értékű Belgiumban 2000 frt értékű és Franciaországban 1500 frt értékű pörök lehet a főtörvényszék elé vinni, addig más államokban ismét *minden* pör fölvihető a főtörvényszék elé, de ez maga még nem magyarázza meg az aránytalanságokat, mert például Svédországban, Ausztriában, Magyarország Szászországban és Olaszországban egyképen lehet minden ügyet a főtörvényszékig föllebbezni és mégis mily nagy különbség van ezen államok között a föllebbezett perek számarányát illetőleg; végre Görögországban csak a 445 frank értékű meghaladó pörök lehet a főtörvényszék elé vinni, mégis itt legnagyobb a föllebbezett pörök száma! Van tehát ebben minden esetre része a kisebb nagyobb perlekedési hajlamnak is; és a görögök után bizonyára minket fog Európa ezen adatok alapján a legperlekedőbb népek tartani, habár YVERNÉS elég udvarias volt ezen adatokból a perlekedésre vonatkozó tanulságot le nem vonni. A számok azonban ebben az esetben maguktól is nagyon világosan beszélnek.

A föllebbezett ítéleteknek jóváhagyása vagy megváltoztatásának aránya is arra látszik mutatni, hogy nálunk és Romániában *legnagyobb az alaptalan* föllebbezések száma, mert ezen két államban legnagyobb az egyszerűen helybenhagyott alsóbb bírósági ítéletek száma; ugyanis

100 föllebbezett ítélet közül a főtörvényszék által meg erősítettett:

Angolországban	59 ítélet
Dániában	54 »
Ausztriában	63 »
Magyarországban	71 »
Bajorországban	60 »
Württembergben	64 »
Badenben	53 »
Hessenben	48 »
Belgiumban	66 »
Németalföldön	61 »
Franciaországban	69 »
Olaszországban	52 »
Görögországban	39 »
Romániában	71 »
Algirban	64 »
Francia gyarmatokon	62 »

A főtörvényszékek tevékenységét illetőleg a következő érdekes és bennünket elég előnyösen jellemző adatokat közli YVERNÉS az végén maradt *hátralékok* számára nézve:

100 per közül az év végén a főtörvényszékeknél elintézetlen maradt:

Dániában	15
Norvégiában	38
Svédországban	19
Magyarországon	7
Poroszországban	24
Bajorországban	11
Szászországban	54
Württembergben	19
Hessenben	14
Németalföldön	63
Belgiumban	50
Franciaországban	25
Olaszországban	1
Görögországban	67
Romániában	41
Algírban	26
A francia gyarmatokban . . .	6

Oly ifjú államokra, mint Magyarország vagy Olaszország minden esetre előnyös világot vet, hogy náluk a hátralékok az összes európai államok között *legcsekélyebb* számmal fordulnak elő, annyira, hogy míg Németalföldön és Görögországban a perek *kétharmada*, Szászországban és Belgiumban *fele*, addig nálunk csak 7%-ka, Olaszországban csak 1%-ka marad az év végén hátralékban. Ez főleg a mi törvényszékünkre, hol a perek aránylagos száma csaknem legnagyobb, — nem csekély dicséret.

Dr. Pisztóry Mór,
jogtanár.

Vége követk.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

A magyar vagyonnak külföldre való vándorlása ellen az ági örökösödés azért sem nyújt biztosítást, mert e mellett épen oly könnyen megtörténhetik, hogy a magyar örökösödés vagyonaiban külföldi örökösödik, mint a természetes családiasságra alapított örökösödési rend bármely módoszata mellett. Hiszen nagyon természetes, hogy nem csak az örökösödő, hanem bármely nő tagja azon családnak, melynek vonalán a vagyon reá szállott, mehet vagy mehetett külföldihez férjhez, és ha aztán az ági örökösödés rende szerint az így férjesült felmenő vagy oldalági nőrokon a legközelebbi örökös, akkor azon sajátos eredményre jutunk, hogy a természetellenes ági örökösödés mellett épen azon következmény áll be, a mi ellen ezen örökösödési rend óvszerűl kívánatik alkalmaztatni; t. i. a vagyon az ági örökösödés rende szerint megyen át külföldre, míg az igazságos és célszerű örökösödés rend szerint belföldi fogott volna örökösödni. — Hogy ezen állításunkat megcáfolhatlanul

bebizonyítsuk, egy gyakorlati példára hivatkozunk, melynek könnyebb megérthetése végett ismét az I. sz. a. ábrára¹ hívjuk fel a szives olvasó figyelmét. Tegyük fel azt az esetet, hogy az örökösödő, *A.* kinek egy édes atya *B.* mint édes anyja *C.* magyarok előbbi jó honfiai, utóbbi jó honleány, a korábban elhalt édes atya *Bt* követőleg végrendelet és leszármazó örökösök hátrahagyása nélkül halt el, a vagyonnak pedig, mely édes atyjáról reá szállott, első szerzője apai nagyatyjának édes atyját *H* volt. Ezen *H*-nak fiától *T*-től született nőunokája *U* egy külföldi férjhez *V*-hez ment nőül, s férjével együtt az országból kiköltözve, e házasságból *W*, *X*, *Y* és *Z* gyermekei születtek: már most feltéve, hogy *D*, *H*, *T* és *U* az örökösödést megelőzőleg elhaltak, s tőlök leszármazó oldalrokonok sincsenek, az ági örökösödés szerint a hagyatékban kizárólag *W*, *X*, *Y* és *Z* külföldiek, az örökösödésnek másodunoka testvérei fognak örökösödni, s egészen elvisszik a hagyatékot *C*-től az örökösödésnek magyar édes anyjától. — Ezen példa a komoly figyelmet annál inkább megérdemli, mert emberileg számítva még azt sem lehet állítani, hogy az országbirói értekezlet során felhozott azon példa, mely szerint a külföldi katonatisztnek férjhez ment nő egyetlen gyermek hátrahagyásával hal el, s azután gyermeke is meghalálozik, gyakrabban fog bekövetkezni, mint a fent említett példa esete. Az egyik épen úgy megtörténhetik mint a másik; a különbség csak az, hogy az országbirói értekezlet példájában, ha külföldi örökösödik is, legalább a természetes családi kapocs, a vérközelsége adja meg az örökösödési jogosultságot; — míg a fentebbi esetben ugyancsak külföldi kézre kerül a hagyaték, de egyszersmind a valódi családiasság eszméje is arcul csapódik. Ne legyünk elfogultak, ne téveszszük szem elől, hogy a cseh katonatisztnek férjhez ment nőnek vagyona nem családi vagyon többé, hanem egyéni, s hogy ha ő elhal, vagyona gyermekének ismét egyéni vagyonává válik, és akkor igen természetesnek kell találnunk, hogy ha a gyermeknek leszármazói nincsenek s végrendelet nélkül hal el, a külföldi katonatisztet, a *gyermek atyját* egy oly távol álló anyai nevető örökös kedvéért, a kinek az elhalt gyermek talán hírét sem hallotta, a gyermek egyéni vagyonában való örökösödésből kirekeszteni nem lehet.

A törvényes örökösödés szabályozásánál helytelenül járna el a törvényhozás, ha intézkedéseinek kiindulási pontjául a legkritikább kivételeket, nem pedig a majdnem kivétel nélküli szabályt fogadná el. — Az ági örökösödés védőinek a magyar vagyonnak a magyar családban való megtartásából meritett érvei birnának némi súlytal, ha azt lehetne mondani, hogy Magyarországon az összes házasságoknak legalább egy jelentékeny részét magyar nőnek külföldihez való férjhez menetele képezi. De a tapasztalás mást mutat. Tüneményszerűleg ugyan megtörténik, hogy egy egy nagy vagyonnal bíró magyar nő külföldre vitetik férjhez, vagy valamely határszéli községből egy leány a szomszédország határos községéhez tartozó férfiával lép házassági viszonyra; de e fehér holló

¹ Lásd a vonatkozott ábrát lapunk 29-dik számában. Szerk.

ritkaságu események figyelembe sem jöhetnek ottan, ahol az örökösödési jognak a törvényhozás útján való általános és egységes szabályozásáról van szó. Hiszen mindenki tudja, hogy nálunk az esetek óriási nagy többségében, melyhez viszonyítva a fentjelzett kivételek számba sem vehető semmiséggé törpülnek le, a házasságok, nemcsak hogy országunk lakosai, hanem rendszerint ugyanazon község illetősége alá tartozó egyének között kötöttek; s ennél fogva nem indokolható, hogy az ági örökösödés a jelzett indokból fenttartassék. Valóban annak, a ki az ellenkező nézetben lévőknek e tárgybeli érveleteit olvassa, és a magyar viszonyokat nem ismeri, azt kellene hinni, hogy honleányaink sorában a külföldihez való férjhez menetel mánia, hogy legalább is minden második magyar leány külföldihez megyen férjhez. — Igen tulságosra teszszük a számot, ha azt állítjuk, hogy minden tizezer örökösödési eset közül egy van olyan, melyben az ági örökösödés a vagyonnak külföldre vándorlását megakadályozza; és ha ez nem találna is ellensúlyozást a fentebbiek szerint történhető azon esetekben, ahol épen az ági örökösödés képezi a vagyon kimenetelének csatornáját: valjon lehet-e, szabad-e a törvényhozásnak 9999 esetben igazságtalan és célszerűtlen törvényes örökösödési rendet megállapítani azon kétes értékű eredményért, hogy az egyetlen tizezredik esetben is alkalmazott igazságtalanság mellett ne külföldi, hanem belföldi örökösödjék. — Hiszen az elfogulatlanul megítélt tapasztalás azt mutatja, hogy akár hány külföldön született egyén van, ki Magyarországon megtelepszik, itten családot alapít, vagyont szerez, s nem csak gyermekei, hanem sokszor ő maga is jobb honfiává válik az országnak, mint igen sokan azok közül, a kik a családi leszármazás fáját századokra tudják vissza vezetni. Hiszen az is megtörténik, hogy magyar ember házasodik Ausztriából, veszen feleséget Drezdából vagy Berlinből; és ha azután ugyanolyan családi körülmények forognak fent, mint a minőt az ági örökösödés védői a cseh katonatiszthez férjhez ment magyar nőnél feltételeznek: akkor a külföldi vagyon fog Magyarországra befolyjni; és így a mit elvesztünk a révén, azt megnyerjük a vámon. Pedig azt sem állíthatni, hogy Magyarország nálánál szegényebb országokkal van körülvéve, és így az ezen módon váltakozó vagyon mérlege Magyarország számára deficitet fog felmutatni; sőt az sem szenved kétséget, hogy a nyalka magyar huszártiszt a női sziv meghódításának terén is biztosan kiállja a versenyt a vasas némettel és a cseh katonatiszttel. — Franciaországnak, Szászországnak, Poroszországnak, Ausztriának, Olaszországnak és a többi európai államoknak leányait sem övedzi körül a külföldiek által áthághatlan határvonal; és mégis azt látjuk, hogy ezen államok törvényhozásai a természetes családiasság, a jogegyenlőség, a szabadrendelkezés elveivel összhangzásban lévő örökösödési rend megállapításától, s részben az ellentétes irányu hűbéri örökösödési rend kiküszöbölésétől nem engedték magokat vissza rettentetni az által, hogy az új örökösödési rend mellett, ha esetleg az állam valamely polgárnője külföldihez megy férjhez, a tör-

vényes örökösödés rendén a vagyon külföldre fog átszállhatni.

Mindezekből kétségtelen, hogy a most szóban lévő indokot. súlylál bírónak tekinteni egyáltalában nem lehet. Ne zárkozzunk el a rideg valóság, a beszélő tények előtt; és akkor meggyőződhetünk, hogy a nálunk 7 évig, a királyhágón túl lévő részekben pedig 20 évig érvényben lévő osztrák. polgári törvények uralma alatt alig mutatkozott szórványosan egy néhány eset, a melyben a magyar vagyon törvényes örökösödés folytán úgy jutott külföldi kézre, hogy ez eredményt az ági örökösödés meg fogta volna akadályozni; és ha nem vesszük is számításba az ezen eseteket ellensúlyozó ellenkező örökösödési viszonyokat: akkor is ezen egy pár eset miatt örökösödési jogunkat általában helytelen és tarthatatlan alapra fektetni nem volna helyes. Ám kutassuk mindazon birtokok eredetét, melyek külföldi kézre kerültek; és látni fogjuk, hogy ezekben nem az örökösödés, hanem az élők közötti jogügylet játsza a főszerepet; látni fogjuk, hogy az örökösödési eseteknek is nagyobb része oly minőségű, melyen az ági örökösödés sem fogott volna változtatást szülni; de látni fogjuk azt is, hogy jó része azoknak, a kik így magyar birtokokhoz jutva Magyarországra telepedtek, minden kifogás feletti jó hazafiakká váltak.

Nem akarjuk mi kétségbe vonni, hogy a nagy vagyonnal bíró magyar családoknak mint ilyeneknek fentmaradását a jól felfogott honfui érdek is követeli, de nyugodtan állíthatjuk, hogy az ági örökösödés a már ismételve hangsúlyozott indokokból e cél elérését sem képes biztosítani. Ha akarjuk a célt elérni, használjuk az arra vezető alkalmas eszközöket. E szempontból kiindulva, bár a hitbizományoknak elvileg nem vagyunk barátai, bár nem ismeretlenek előttünk azon jogi és nemzetgazdasági indokok, melyek a hitbizományok ellen felhozhatnak: mind a mellett saját specialis viszonyaikat tartva szem előtt, hajlandók vagyunk megbarátkozni azon eszmével, hogy bizonyos, a törvényhozás által kellő ovatossággal megállapítandó feltételek mellett a magyar családi hitbizományok fentartassanak és új hitbizományok felállítása is lehetővé tétessék. Ezt tartjuk mi az egyedül alkalmas eszköznek arra, hogy néhány magyar család nagy birtoka fenttartassék, s e birtokoknak idegen kézre való kerülése megakadályoztassék. Ám alkalmazzuk tehát ezen eszközt; ám adjon a törvényhozás a hitbizományi institutio okszerű fentartásával módot arra, hogy egyes nagy birtokos családok fentmaradása biztosítható legyen; de ne engedje magát a látszólagos hazafiság ürügye alatt oda tereltetni, hogy e specialis, csak kivételes esetekben fenforgó és igazolt cél elérése szempontjából egy teljesen alkalmatlan eszközt válasszon, s az igazságtalan ági örökösödési rendet általánosítsa.

Bocsánatot kell kérnünk, hogy hoszadalmasan foglalkoztunk azon főérvek czáfolatával, melyek az ági örökösödés fenttartása mellett felhozhatnak. Ezzel azonban a vitát jóformán befejezettnek tekinthetjük, mert a felhozható s részben felhozni szokott mellékérvek a fentebbiek-

ben ellensúlyozni vélt főérvek mellett úgy szólván teljesen elenyésznek, s önálló czáfolatra igényt nem is tarthatnak. Nem mellőzhetjük még sem teljes hallgatással azon indokot, hogy az ági örökösödés fenttartandó azért is, mert ez az örökségeknek igen apró részekre való megosztását volna hivatva megakadályozni, miről e kérdés beható tanulmányozója Dr. VIDA LAJOS ur is megemlékezik.¹ E tekintetben azonban alig szükséges egyebet megjegyeznünk mint azt, hogy körülbelül tévedésben vannak azok, a kik azt hiszik, hogy az ági örökösödés az örökséget öszpontosítani van hivatva, míg a természetes családiság alapjára fektetett öröklési rend a hagyaték elforgácsolására vezet; mert ha például az apai ágról származott vagyon épen az ági örökösödés rende szerint elvonatik az élő édes anyától, mint egyetlen örököstől, és oda dobatik az atyai ágon levő legközelebbi, talán az őszülőkől leszármazó oldalrokonok hadának: akkor igen világosan az ellenkező eredmény, vagyis az fog mutatkozni, hogy az ági örökösödés vezet a hagyaték szertelen elforgácsolására; a természetes családiasságon alapuló öröklési rend pedig az örökséget egy kézben tartaná össze. De nem is látjuk be, miért lenne szükséges a helyes örökösödési rendet mellőzni csak azért, mert ennek alkalmazása mellett nem egy ember, hanem többen fognának az örökségben részesülni. Indokoltnak csupán azt tartjuk, hogy az ingatlan vagyon szerfeletti elaprózásának a törvényhozás során megfelelő, s az elők közötti elidegenítési ügyletekre is vonatkozó gát vettesék; de az igazságos s az érték megosztása által érvényesíthető örökösödési igényt nem lehet okszerűen csak azért feláldozni, mert ez által a vagyon megosztása fogna eredményeztetni. Ugyan ha valakinek pár holdnyi kis birtoka, s például 10 élő gyermeke van, lehetne-e védelmére kelni egy oly törvénynek mely azt rendelné, hogy ez esetben a gyermekek közül csak egy bír törvényes örökösödési joggal; s nem okszerűbb avagy igazságosabb-e az olyan törvény, mely a gyermekeknek egyenlő örökösödési igényt ad ez esetben is, de a birtok természetes felosztásának határait megállapítja. — Mindezekhez még csak az veendő figyelembe, hogy az örökség elforgácsolása nem attól függ, hogy az ági vagy a természetes családi örökösödési rend fogadtatik-e el; hanem függ attól, hogy egyik esetben úgy mint a másokban feltétlen alkalmazást nyer-e az osztrák törvényben egész következetességgel keresztül vitt, s hazai jogunkban is elfogadott ugynevezett törzs paternalis rendszer, mely szerint az ugyanazon rokonsági izen álló s öröklésre hivatott felmenő törzsök leszármazóinál a képviselő (repraesentatio) a végtelenig alkalmaztatik, tehát az öröklésre hivatott törzsöktől leszármazó közelebbi és az elhaltak helyébe lépő távolabbi oldalrokonok együttesen hivatnak az örökösödésre. A törzs örökösödési rendnek hátrányát képezi az, hogy ezen örökösödési rendnek a távolabbi törzsökhöz tartozó rokonság körében való alkalmazása által igen elforgácsoltatik a hagyaték; s az

osztrák törvény örökösödési rendét épen ezen okból megrovta maga UNGER is.² Ámde ezen nem az ági örökösödés fentartása által lehet, hanem másként kell segíteni; mire alantabb alkalmunk lesz még visszatérni.

Fejtegetéseink eredményét összefoglalva, tisztán áll előttünk, hogy a magyar törvényhozás a törvényes örökösödés törvényhozási szabályozásánál az öröklött és szerzett vagyon közötti különbséget fent nem tarthatja; hanem a törvényes örökösödés rendét a természetes családi összeköttetésre alapítva, a vagyonok eredetének kutatása nélkül egyöntetű örökösödési rendet kell érvényre emelnie. Midőn a törvényhozás e fontos kérdést megoldja, nem szabad szem elől tévesztenie, hogy a tizenkilencedik század utolsó negyedébe lépünk, s hogy a codificatio nagy alkotásai nem a multnak, hanem a jövőnek vannak szentelve. Épen ezért ha azt akarjuk, hogy a nagy alkotás az állandóság jellegével bírjon, helyes elvi alapra kell az intézkedéseket fektetnünk, s a jogtörténelmi szempontnak nem szaba dott döntő befolyást tulajdonítanunk, a hol a tudományos fejlődés és a helyesen felfogott czélszerűségi szempont az attól való eltérést követelik. Haladnunk kell nekünk is, természetesen saját viszonyainkat soha szem elől nem tévesztve, az elméleti jogfejlődés által megvilágított azon ösvényen, melyen haladva az európai művelt nemzetek egész jogrendszeröket, az örökösödési jogot is a hűbériség nyüge alól felszabadították; s e haladás közben nem szabad vissza rettennünk azért, mert azt látjuk, hogy egy két állam örökösödési jogában a hűbériség rendszerének nyomai még ma is mutatkoznak. — Ha látjuk hogy a kis Schaffhausen és Neuchatel cantonok magánjogi törvénykönyvöknek legújabb megalkotása alkalmával nem tudták magukat a mult traditioi alul emancipálni, s örökösödési joguk szabályozásánál a hűbéri alapon nyugvó történelmi jogot hagyták érvényben: ebből ne azon következtetést vonjuk le, hogy mivel a schaffhauseniek és neuchateliek a paterna paternis, materna maternis elvet, mint saját jogfejlődésöknek megfelelőt, egymástól is lényegesen eltérő alakzatban fenttartották, ragaszkodjunk mi is ugyan ahoz, mint sajátunkhoz; hanem inkább beismerve azt, hogy a hűbér szerű öröklési rend nem sajátunk, hanem Európa jelentékeny részének sajátja volt, s belátva azt, hogy e középkori institutio már túl élte magát, ne ragaszkodjunk hozzá, hanem a codificaló nagy európai államok törvényhozási fejlődését szem előtt tartva, és figyelve saját viszonyainkra szabályozzuk az örökösödés kérdését úgy, a mint a mai kor igényei követelik. Ha egyfelől Schaffhausen és Neuchatel kantonok törvényhozását figyelmünkre méltattuk, ne legyünk vakok más irányban sem; s vegyük elfogultság nélkül fontolóra, hogy Európa nevezetesebb újabb törvénykönyvei: az

¹ Lásd a magyar jogászgylülés évkönyvének 1871-ik évfolyamat 1. kötet 78-ik lap.

² „Wenn an der einfachen und klaren Erbfolgeordnung des österreichischen Rechtes etwas zu tadeln ist; so ist es abgesehen von der gewiss übermässigen Zulassung von sechs Linien zur Erbfolge, die Nichtberücksichtigung der Gradesnähe in den höheren Parentellen, also die Zulassung des Eintrittsrechts in den Entfernteren Linien, da diess gar leicht zu einer gänzlichen Zersplitterung (Pulverisirung) der Erbschaft führen kann.“ Oestr. Erbrecht 32. §. 2. Anmerkung.

osztrák, porosz, francia, szász, zürichi és az olasz az örökösödés fontos kérdésének szabályozásánál az ellenkező irányt követték. S ha azután figyelembe vesszük még, hogy a zürichi codex a tudományos jogászvilág előtt méltán európai elismerést vívott ki magának; míg a schaffhauseni és neuchateli codexet jóformán csak azok ismerik, a kik az összehasonlító jogtudomány terén szakszerűen foglalkoznak, s ezek is az utóbb említett törvénykönyvekben az örökösödési jog terén a középkori institúcióhoz való szükkeblő ragaszkodást látnak: akkor azt hisszük, hogy az így ellensúlyozott schaffhauseni és neuchateli törvénykönyvek aligha foghatnak döntő befolyást gyakorolni arra, hogy a kifejtettek ellenére is ragaszkodjunk az ági örökösödés túltúl intézményéhez.

Sokan szeretnek honfitársaink közül Anglia törvényhozási működésére s intézményeire hivatkozni, s ezt általában véve helyesen is teszik. A jelen esetben azonban aligha okszerűen járna el honi törvényhozásunk, ha a magánjogi codificatio alkalmával az örökösödési jogszabályozásánál a nem codificált angol jog ide vágó szabványait venné mintaképül. Hiszen kézzel fogható, hogy mindazon viszonyok és körülmények, melyek a törvényhozás e tárgyban elhatározásánál döntő befolyással bírnak, igen elütnek Angolhon megfelelő viszonyai és körülményeitől. Anglia mind ez ideig nem lépett a codificatio terére, hanem folyvást, szakadatlanul s kellő összefüggésben egyéb institúcióval fejleszti magánjogi törvényeit. Anglia egészen sajátos, más államban meg nem honosítható birtokviszonnyal bír, s ezt is időnkint a szükségnek s egyéb intézményeknek megfelelően alakítja át; örökösödési joga pedig — melyet már részben fentebb vázlatosan ismertetni volt alkalmunk — csupán az ottani birtokviszonyokkal karöltve tartható fent. — Nálunk az intézmények folytonos fejlesztése helyett évtizedek hosszú sorozatán a tespedés volt irányadó, mignem a megindult reformmozgalmak eredményeként az 1848-ik évi törvényhozás egészen szakított a multtal, az ősiség hűbér-szerű intézményét s az urbéri birtokviszonyt egészen kiküszöbölendőnek mondotta ki; s azt követőleg az érvényre emelt idegen törvény foglalván el a honi törvényhozásnak helyét, ennek uralma alatt birtokviszonyunk egészen átalakult, az ősiségi és urbéribirtokok helyét a korlátlan szabad tulajdon foglalta el. E szabad tulajdon honi törvényeinknek újra hatályba lépte óta is megtartotta érvényét, s alig hisszük, hogy e téren a visszalépés indokolható lenne. A mi törvényhozásunknak tehát, melynek folytonossága az osztrák törvények uralma által megszakítva lőn, s mely további alkotásainak biztos alapjául csakis a reformeszmék 1848. vívmányait fogadhatja el, a fokozatos fejlesztés, a hűbér-szerű intézmények lépcsőnkinti átalakítása nem áll többé hatalmában. Nekünk a szabad tulajdon és szabad rendelkezés alapköveire a codificatio útján egy önálló magánjogi törvénykönyvet kell teremtenünk; s e nagy alkotásnál nem szabad ugyan sajátos viszonyainkat és államunk jól felfogott specialis érdekét figyelmen kívül hagynunk; de másrésről — mert az alkotások sarkköve

megváltozott, nem szabad a jogtörténelmi emlékek által magunkat ott elvezettetni engedni, a hol a kor igényei az ellenkező irány követését írják elő. Anglia örökösödési joga, bár az újabb alkotások a fokozatos kibontakozásnak kétségtelen adatait tárják fel, még mindig részben hűbéri alapokon nyugszik, s kellő összefüggésben van a részben szinte hűbér-szerű alapokon nyugvó birtokviszonnyal. A kettőt egymástól okszerűen elválasztani nem lehet; azt pedig alig hisszük, hogy bárki is birtokviszonyainkat átalakítandónak, a szabad tulajdon kétségtelen vívmányait elejtendőnek csak azért vitassa, hogy az örökösödési jog azután e viszonyoknak s egy-szersmind a jogtörténelmi emlékeknek megfelelően legyen szabályozható. Ugyan van-e valaki jogászaink és törvényhozóink közül, a ki az angol birtokviszonyoknak nálunk való átültetése mellett szót emelni merne? pedig az angol örökösödési jog csak az angol birtokviszonnyal kapcsolatosan állhat fent. A kinek e tekintetben kételyei vannak, azt azokon kívül, a miket az angol jogra vonatkozólag fentebb már előadtunk, utaljuk GUNDERMANN J.-J.-nek *Besitz und Eigenthum in England*; címet viseli művére¹. Ebből nyilván kitűnik, hogy az angol örökösödési jog elválaszthatlan kapcsolatban van az angol birtokviszonnyal, utóbbi pedig a különlegességek és bonyodalmak oly képét tünteti fel előttünk, mely más államban való átültetésre vagy utánzásra igényt nem tarthat, melyet újabb időben sokban egyszerűsített s bizonyára fokozatosan mind inkább egyszerűsíteni fog maga a fentolva haladó angol törvényhozás is, azon törvényhozás, mely újabban a hűbéri jelleggel bíró örökösödési jogot is már nem egy kinövésétől tisztította meg, s igyekszik lépésenkint oda vinni, hogy a természetes családiasság követelményeinek mindinkább megfeleljen. Ha látjuk, hogy Angliában nemcsak az ingó vagyont tárgyzó örö-

¹ E munkának 306- és 307-ik lapján az angol birtokviszonyok táblázatos előtűntetése olvasható, melyet, mint az angol örökösödési joggal kapcsolatban álló angol birtokviszony bonyodalmainak kis képét, ide iktatjuk:

I. Figur. Der Eintheilung der Besitzstände nach gemeinem Recht.

Besitzstände (Estates)	Freehold	Erbrecht (estate of inheritance)	Erbgut (fee simple), Stammgut (fee tail),
		Leibrecht (tenancy for term of life)	a) Leibrecht des Stammgutbesizers nach Aufhören der Möglichkeit eines Erben, b) Curtesy of England, c) Withum (dower), d) Besitzrecht auf Lebensdauer des Besitzers, e) Besitzrecht auf Lebensdauer eines Anderen,
	Chattelsreal		Pachtbesitz auf gewisse Zeit (leasehold for term of years), Pachtbesitz nach Herrngunst (at will).

II. Figur. Der Eintheilung der Besitzstände nach Partikular-Gewohnheiten.

Besitzstände (Estates)	Freehold	Copyhold, freies mit eigener Saisine der Grundholden	Ancient demense (auf den königlichen Domänen), Customary freehold (auf allen Manors vorkommend),
		Copyhold im engeren Sinne, wo die Saisine ein Grundherrn	a) Privilegirtes Zinsgut oder zinsbares Grundeigen (privileged villenage oder villain socage) nur auf den königlichen Domänen, b) Customary Freehold (durch Herkommen geregeltes Copyhold), c) villenage (sofern es durch Vertrag gesichert ist),
	Chattelsreal		Pachtbesitz von Copyhold auf gewisse Jahre, Pure villenage.

kösödési jog van eltérően szabályozva az ingatlan vagyontól, de magának az ingatlan vagyonnak is a legkülönbözőbb alakzatai mutatkoznak, s ehez képest változik az örökösödési jog is, melynek mi fentebb csak egy két jellemző vonását ismertettük meg: akkor bizonyára nem leszen kedvünk ezen örökösödési jogot minta képül venni; hanem inkább azon meggyőződésre jutunk, hogy ragaszkodva azon egyszerűséghez, mely a szabad tulajdon és szabad rendelkezési jog elveire fektetett birtok rendszerünkben feltalálható, ennek megfelelően, egyöntetűen s a természetes családiasság igényeihez idomulva szabályozzuk az örökösödési jogot, úgy a mint teszi az angol jog is az ingó vagyon s némely ingatlan vagyon tekintetében, melyre vonatkozólag birtokviszonyuk is a szabad tulajdon eszméjére van fektetve. — Arról, hogy minő szoros kapcsolatban áll az angol örökösödési jog az angol birtokviszonnyal, s ezen intézmények nálunk, mai viszonyaink közepette, mennyire nem alkalmazhatók, meggyőződhetik bárki, ha TÓTH LŐRINCZ jeles művének azon részét, mely az angol örökösödési jogot ismerteti figyelmesen átolvassa. E jeles jogtudósunk: a ki tudvalevőleg kiváló szívóssággal ragaszkodik a régi intézményekhez, maga is következőleg nyilatkozik «Nem lehet célunk itt a bonyolódott angol jognak, mely a londoni parókások közt is százféle contrarietások és dubietások tárgya, mindenféle árnyalatait és részleteit bővebben fejtegetni. Nagy befolyása van azokra az ingatlan birtok különféle eredetének és jogi természetének. . . . Angliában az egész örökösödési rendszer hűbéri alapokon nyugszik s a hűbéri fogalmak szálaival van át meg át fonva. Fő alapköve ezen egész tannak a «hűbéri tulajdon erre, s e körül van lerakva az egész épület, maga a család és az állam. Azért az angol jogtani íróknál a család és örökösödési jog nem igen tárgyalatik önállólag, hanem a «tulajdon» rovata alatt; midőn a földbirtokról s hűberről szólnak, mellékesen adják elő a házasságról családról, gyámságról, örökösödésről szóló tanokat.» — E rövidke idézet is eléggé mutatja, hogy a mi ellenkező birtokviszonyunk nem engedi meg, miszerint oly örökösödési jogot vegyünk mintaképül, mely az ott dívó birtokviszonynak képezheti csak okszerű kiegészítő részét; s ennelfogva ha mi örökösödési jogunk szabályozásánál a külföldi törvényhozások művét kívánjuk megfelelő figyelemre méltatni, legkevesbé használhatjuk az angol jogot, hanem azon államok örökösödési jogára kell inkább tekintenünk, melyeknek birtokviszonya épen úgy mint a mienk, a szabad tulajdon és szabad rendelkezés egyszerű és korszerű elveire van alapítva. GANS EDUARD többször idézett műve IV-ik kötetének 457-ik lapján Anglia örökösödési jogának ismertetését a következő jóslattal rekeszti be: «Das von allen Seiten schon krachende und zusammenstürzende Mittelalter wird hier ein Erbrecht Begraben, das wie consequent feudalistisches auch gegliedert ist, sich weder mit dem heutigen Tage, noch mit seinem Geiste verträgt. Nem akarjuk hinni, hogy a magyar törvényhozás ezen hazájában is ingadozó

örökösödési jogot a codificationális alkotás minta-képeül választva, oly törvényes örökösödési rendet fogna életbe léptetni, mely a fentebbi jóslat meghazudtolásával a középkori hűbéri örökösödési jognak akkor adjon új életet, midőn az már másutt meghalt vagy haldoklik.

Ha Anglia örökösödési jogát törvényhozásunk e fontos kérdés szabályozásánál irányadóul a fentebbi indokokból el nem fogadhatja, bizonyára nem tulajdoníthat döntő befolyást azon néhány északamerikai állam speciális törvényhozásának sem, mely a volt anyaország jogrendszerének súlya alatt az örökösödési kérdés szabályozásánál az öröklött és szerzett vagyonok közötti különbséget fenttartotta; hanem ellenkezőleg, inkább azt kell mint buzdító példát figyelembe vennie, hogy az északamerikai államok nagyobb részének törvényhozása által e különbség annak daczára kiküszöböltetett, hogy ezen államokban a volt anyaországnak, Angliának institutioi nemcsak döntő befolyást gyakoroltak a törvényhozási alkotásokra, de sőt az angol közönséges jog (Common law) náluk kiegészítő jogforrást képez.

Azt hisszük, a fentebbiekben eléggé sikerült kimutatnunk, hogy hazai törvényhozásunk a rokonok közötti törvényes örökösödés törvényhozási szabályozásánál az öröklött és szerzett vagyonok közötti különbséget nem tarthatja fent. Legfeljebb a francia Code civil már idézett 747 §-nak intézkedését tartva szem előtt a jogtörténelmi emlékeknek annyi engedményt tehet a mi törvényhozásunk, a mennyit tett annak idejében a francia; s megállapíthatja, hogy a szülő gyermekének életében ajándékol, viszteher nélkül adott összeget, tárgyat s illetőleg ezek értékét, ha a megajándékozott gyermek leszármazó örökösök és végrendelet nélkül hal el, kizárólag öröklí. E specialis intézkedés az örökösödési ügyek jelentékeny bonyolítása nélkül vihető keresztül, s a jogtörténelmi alapon kívül célszerűségi indokokkal is támogatható.

De nem lenne indokolt az öröklött és szerzett vagyon közötti különbség fenttartása a házastársak örökösödési jogának szabályozásánál sem. Erre vonatkozólag, mert a rokonok örökösödése tárgyában felhozott érveink jó részben a házastársak örökösödésére is állanak, csak röviden adjuk elő indokainkat.

Előre kell bocsátanunk, hogy a házastársak örökösödési joga jól megkülönböztetendő a házastársak közszerzeményi jogától. A közszerzemény szabályozása megoldja azon kérdést, hogy a házasság tartama alatt szerzett vagyon minő részben képezi egyik vagy másik házastársnak tulajdonát; míg az örökösödési jog azt szabályozza, hogy a tul élő házastársát minő mérvben illeti örökösödési jog azon vagyonokban, mely az előbb elhalt házastárs tulajdonát képezte. Ezuttal mi a közszerzeményi jognak igen fontos kérdését tüzetes tárgyalás alá venni nem akarjuk, hanem csupán megérintve azt, hogy a szerzett vagyon azon része, mely közszerzeményi czímen illeti a házastársat, nem örökségnek hanem az ő egyéni tulajdonának tekintendő: csupán a házastársi örökösödési jogot kívánjuk a fentebbi szempontból bírálat alá venni.

Itt sem habozunk kimondani, hogy mi a házastár-

¹ Lásd «Magyar akadémiai értesítő» I. kötet 449. 450-ik lap.

sakat kölcsönösen és viszonylagosan megillető örökösödési jog szabályozásánál is figyelmen kívül hagyandónak véljük az öröklött és szerzett vagyon közötti különbséget, mellőzendőnek véljük a vagyon eredetének kutatását. A házastársak kölcsönös örökösödése az örökösödés rendében egy elkülönítve nem képzelhető részt képvisel. A házassági viszony bensősége által a házastársak a legszorosabb családi kapcsolatba jönnek; s épen ezért a törvényes örökösödési jog őket épen azon alapon illeti meg mint a rokonokat. — Mi, mint ismételve kijelentettük, úgy fogjuk fel a törvényes örökösödést, mint a bizonyos korlátok között megengedett végrendelkezési jog nem gyakorlásának, vagy nem gyakorolhatásának esetére érvénynyel bíró dispositív jellegű törvényt; s azt hiszszük, hogy a törvényhozás a törvényes örökösödési rend megállapításánál akkor jár el helyesen, ha általános szempontra emelkedve állapítja meg az örökösödés azon rendét, mely az általa pótolni óhajtott rendelkezésnek leginkább felel meg. És e szempontból kiindulva mi azt hiszszük, hogy kivált akkor, ha a rokonok örökösödésénél is nem a vagyonok eredete, hanem a természetes családi kapcsolat alapul, nincs elegendő indok arra, hogy a házastársak kölcsönös örökösödési joga azon esélytől tétessék függővé, valjon az elhunyt házastársnak vagyona öröklött volt-e avagy pedig szerzemény. Hát hol van az megírva, hogy a kinek öröklött vagyona van kevésbé szereti házastársát, mint az a ki maga szerezte vagyonát? Valjon indokolható-e azon feltevés, hogy a házastársak közötti viszony bensősége attól függ, hogy a házastársak vagyona minő kutforrásból eredett? És ha ehhez hozzá vesszük, hogy a végrendelkezési jogosultság az örökhagyó házastársát egyenlő mértékben kell hogy megilletse akár öröklött akár szerzeményi vagyonnal bir, ha figyelembe vesszük, hogy mostani birtokrendszerünk mellett az öröklött vagyon épen oly rendelkezése alatt álló saját tulajdona az örökhagyó házastársnak, mint az a mit maga szerzett, ha meggondoljuk, hogy a házastársak kölcsönös jogai és kötelezettségei azonosak akár öröklött, akár pedig szerzett vagyonuk van: akkor bizonyára habozás nélkül fogjuk kijelenteni, hogy a tulélő házastárs örökösödési jogának kulcsát és alapját nem a vagyon eredetében, hanem ettől függetlenül azon belső kapcsolatban kell keresnünk, mely a házastársakat a vagyonra való tekintet nélkül összefüzi. Ennélfogva az okszerű törvényhozás a házastársak kölcsönös örökösödési jogának megállapításánál nem a vagyonok eredetét, hanem a házassági viszony bensőségét fogja mérlegelni; s azon eredményre jutand, hogy miután a házasság által a házastársak között a legbelsőbb viszony keletkezik, a nélkül azonban, hogy széttepetnék azon kötelék, mely a házastársak mindenikét saját rokonaihoz fűzi: a házastársak kölcsönös örökösödési jogát a rokonok örökösödésével kapcsolatban, még pedig a dolog természetéből folyólag akkint kell érvényre emelni, hogy a tulélő házastárs örök része fokozatosan emelkedjék a szerint, a mint távolabbi örökösödésre hivatott rokonokkal találkozik; — ha pedig ily rokonok nincsennek, akkor a házastársat kizá-

rólagos örökösödési jog illesse. — Ezen vélekedésünk szerint helyes nézetnek adott kifejezést a magyar jogászszyülés is midőn kimondotta *«hogy a tulélő házastárs, törvényes öröklési joga szintén a szerzett és öröklött vagyonra való tekintet nélkül azon elv szerint állapítandó meg, miszerint minél távolabbi öröklésképes rokonokkal együttesen hivatik a tulélő házastárs az öröklésre, annál nagyobb legyen az őt illető öröklési hányad.»*¹

Ha a házastársak viszonyos örökösödése a fentebbi irányelv alkalmazása mellett oldatik meg, ennek azon nagyfontosságu eredménye leszen, hogy a lehető legegyszerűbben, igen könnyen tisztázhatóvá teendi a törvényes örökösödés kérdését ott is, a hol az örökhagyó az örökösödésre hivatott rokonokkal együttesen házastársat is hagyott maga után. A gyakorlati jogászok tapasztalatból tudhatják, az elméletiek könnyen beláthatják ama rendkívüli előnyt, mely karöltve jár azon örökösödési renddel, a melynél a vagyonok származását kutatni nem szükséges; mert e kutatás, mint már érintettük, a különben legtisztább örökösödési kérdést is peressé, s a pert annál bonyodalmasabbá teszi, minél inkább élénkül az általános forgalom, s minél gyakrabban adja magát elő olyan eset, hogy az örökhagyó azon vagyonát, melyet öröklött, elidegenítette, majd más vagyont szerzett, s vagyonának tárgya sokszor többszörös változásokon ment keresztül. Ily esetben, ha az öröklött és szerzett vagyonok más más örököst illetnek, majdnem kikerülhetlen a per; ha csak az egyik fél a békés kiegyenlítés kedvéért áldozatot nem hoz; míg ellenkezőleg ha a fentebbi különbség mellőztetik, a törvényben megállapított örökösödési hányad szerint kis és nagy hagyaték igen könnyen leszen tényleg is feloszthatóvá; azon kérdés pedig kit és minő hányadban illet a törvényes örökösödési jog, magából a törvényből azonnal tisztában és minden kétely felett fog állani.

Ha a házastársak törvényes örökösödésének szabályozásánál a fentebbi vezéreszme fogadtatnék el, annak azon kétségtelen haszna is lenne, hogy ez által mellőzhetővé válnék hazai jogunknak azon szinte hübéri eredetű, külföldi jogforrásokból átültetett, annak idejében igen jó szolgálatot tett, de a változott viszonyoknak többé meg nem felelő intézkedése, mely az özvegyi jogra vonatkozik. Feleslegesnek tartjuk hosszadalmasan indokolni, hogy honi jogunk azon szabványai, melyek az özvegyi jogra vonatkoznak — bármennyire óhajtják is némelyek ezekben a magyar törvényhozás lovagiasságát feltüntetni — a kor viszonyainak meg nem felelnek. Hiszen kétségtelen, hogy ez a vagyont leköti, a szabad forgalomból kiveszi, a tulajdon és használati jog megosztása által nemzetgazdasági hátrányokat idéz elő, az elhalt örökhagyó özvegyét és rokonait hadi lábra állítja szemben egymással, az özvegy újabb házasságra lépése elébe gyakran elháríthatlan akadályokat gördít s ez által bizonyára nem az erkölcsiséget mozditja elő. — Mennyi-

¹ Lásd a magyar jogászszyülés évkönyvét 1873-ik évfolyam II-ik kötet 321, 327-ik lap.

vel helyesebb ha a hagyaték az örökhagyó elhalálozása után azonnal a rokonok és a házastárs között akként osztatik meg, hogy ezek mindenike az őt illető hanyad tulajdonosává, korlátlan urává váljék, vagyonát belátása szerint kezelhesse és hasznosíthassa, egymással pedig jó egyetértésben élve, az özvegy anélkül, hogy anyagi előnyt veszítene, esetleg új házasságra is léphessen s a hazának hasznos polgárokat nevelhessen. Az özvegy haszonélvezeti joga vélekedésünk szerint legfeljebb azon esetre szorítható, ha a vele rendszerint közös háztartásban maradó saját gyermekeivel együtt örökösödik. Ezen esetben természetesen a haszonélvezeti jognak a gyermekek tartására és neveltetésére vonatkozó kötelezettséggel kapcsolatban kell lennie; s módot kell a törvénynek adni arra is, hogy a gyermekek bizonyos életkor elérése után ha a közös háztartásból kilépni akarnak, örökségüket legalább részben megkaphassák.

Mi tehát mindezeket figyelembe véve a mellett emeljük fel szavunkat, hogy a házastársak kölcsönös örökösödésénél az öröklött, szerzett vagyon közötti különbség mellőztessék. Azt hiszszük ezen uton haladva a házastársak örökösödése igazságosabban oldható meg, mint ezt jelenbeni törvényeinkben megoldva látjuk. Tekintsük csak azon gyakran előfordulható esetet, hogy egy apa összes szerzeményét, csekély vagyonát arra áldozta fel, hogy legidősb s gondosan nevelt gyermekét szakemberré képezze, s ebben többi gyermekeinek is támaszt szerezzen. E fiú aztán pályáján szerencsésen halad, tetemes vagyonra tesz szert, melyből árvaságra jutott testvéreit segílezi is; majd megházasodik, szerelemből elvesz egy vagyontalan nőt, kivel talán rövid ideig s nem is boldog házassági viszonyban élve hirtelen meghal a nélkül, hogy végrendeletet készített volna. Valjon összeegyeztethető-e az igazságos és okszerű törvényhozás követelményeivel, hogy ezen esetben a gyermekeknél elhalt örökhagyónak összes nagy vagyona csak azért mert szerzeményi volt egészen az őt túlélő házastársra szálljon, testvérei pedig koldusbotra szoruljanak. Vagy gondoljunk egy másik esetet. Egy férfi házastársul vesz egy nőt, a ki akkor még vagyontalan. A férfi gyengéden szeretett nejét minden kényelemben részesíti, s súlyos betegségéből saját jelentékeny vagyonának feláldozásával gyógyíttatja. — Ekkor a nőre valamely elhalt rokonáról szép örökség szállt, s ezt követelőleg csakhamar elhal a nő is a nélkül, hogy szerető és viszont szeretett férjéről végrendeletet készítve gondoskodott volna. — Valjon megegyezik-e a jogérzettel, hogy ezen esetben a túlélő férj az egész örökségből csak azért zárassék ki, mert a vagyon öröklött volt nem pedig szerzeményi; s elvigye az egész örökséget valami igen távoli az örökhagyó által nem ismert rokon. Mindezen visszasságok okszerűen mellőzve lesznek, ha az öröklött és szerzett vagyon közötti különbség mellőzésével az örökség a rokonok és a túlélő házastárs közt hanyadokban igazságosan osztatik meg.

Folyt. követke.

Teleszky István.

Reformtörekvések a közjegyzőség terén Németországban.

X.

Midőn a törvényhozás az egész birodalomra nézve új bírósági organizatiót létesít, akkor a rendelkezésre álló erőket figyelembe vennie és mérlegelnie kell a szerint, a mint azok az egész állam céljai elérésére felhasználhatók.

Hogy ingatlanok kényszer-árverezése a real-hitel érdeke szempontjából csakis a közjegyző útján legyen megejtendő, a mellett szólnak a Bajorországban tett tapasztalatok. Kétségsbe nem vonható tény az, hogy a rajnai tartományok azon részeiben, hol a kényszerárverés bíróilag, és pedig a béke-bíróságok által hajtatik végre, az árverési összeg az árverelt vagyon valódi értékének nem felel meg, holott a közjegyzői leg megejtett árveréseknél amaz inkább áll arányban emevel; mert a bíróilag eszközölt árveréseken a közönség csekély számmal vesz részt. Ezen jelenséget megfejtí részben azon eljárás, melyet a bíróságok ellentétben a közjegyző eljárásával követni szoktak; részben azon körülmény, hogy a bírói eljárásnál a közönség nélkülöz oly közeget s illetve hivatalnokot, ki előzékenységgel és szívesen adna felvilágosítást aziránt, hogy az árverés hol, mikor s az összeg kinek fizetendő le.

Mindezek figyelembe vétele kulcsot ad kezünkbe azon kérdés megoldására: vajjon az árverési vételár felosztása, a mennyiben az érdekelt hitelezők kifogással nem élnek ellene, — a bíróság vagy a közjegyző által eszközöltessék-e? — A rajnai tartományokban erre nézve tett nyilatkozatok a mellett szólnak, hogy az árverési összeg felosztásával a közjegyző bizassék meg; már azon okból, mert a közjegyző az ily ügyekben a hagyatéki osztály körüli eljárásnál bő gyakorlatot szerzett. Mi ugyan azt hiszszük, hogy a közjegyzők ezen sok kellemetlenséggel járó, — s miután a hitelezők nem szívesen szenvednek kárt, — legkevésbé sem háládatos ügyek kezeléséről szívesen lemondának; de másrészt azon hiszemben vagyunk, hogy a bíróságoknak sok költséggel járó vételár-felosztási eljárása ezáltal elkerülhető lenne, s a real hitel ennek folytán tetemesen gyarapodnék. Ha a felosztással a jogosított hitelezők megelégszenek, akkor az egész ügylet véget ért, s épen ezen gyors eljárás fogja arra indítani a hitelezőket, hogy az így nyert eredménybe belenyugodjanak; továbbá ugyancsak ez lesz képes oda hatni, hogy az árverések népesebbek legyenek, a vételkedv fokoztassék és így nagyobb eredmény legyen elérhető. Midőn mindezekre nézve véleményünket elmondjuk, legyen szabad hivatkoznunk azon tapasztalatokra, melyek az adóssággal tulterhelt ingatlanok elárverezése körül különösen Elsas-Lotharingiában tétettek. E tartományban az eljárás következő: Egy bírósági biztos a följegyzett hitelezőket békés egyesség létrehozása céljából megidézi; a ki meg nem jelenik, arra jelentékeny pénzbírság rovatik ki. A hitelezők így összejövén, közvetlen meggyőződést szerezhetnek a tömeg mibenlétéről, s a legtöbb esetben ez uton megegyezésre jutnak, s a dolog csak ritkán kerül bírói elintézés alá. Különben Elsas-Lotharingiában az 1873. decz. 1. törvény az ingatlanok árverése körül az egész eljárást tetemesen egyszerűsítette; a mi a földhitel biztosítása és fokozása céljából valóban kívánatos is.

Különös megfontolást igényel még azon kérdés is: ha vajjon a letéteményezési ügyek a közjegyzőre bizassanak, avagy annak hatásköréből teljesen elvonassanak-e? Vannak esetek, midőn nagyon is meggondolandó, ha vajjon az okmányozásnál azonnal készpénzben fizetendő összeg annak, ki fizetésre kötelezve van, — kezében hagyassék-e addig, míg némely fennforgó körülmény tisztába hozatala eszközöltetik; másrésztől szintoly természetes, hogy az összeget a jogosított fél sem veheti át. Ily esetben okvetlen szükséges oly

hivatalnok, kiben mind a két fél teljesen megbizik, s a kitől visszakérte a pénz, ezen egész eljárás nem jár oly nehézkes formásokkal és idővesztegetéssel, mint az az állami letéteményezési pénztáraknál történik. Ily közegül szolgál a rajnai tartományokban maga az okmányozó jegyző; s épen ezáltal mellőzhető s elkerülhető az, hogy az ezen ügyekben eljárás nehezítő intézkedésekkel lassúvá tétessék.

A közönség bizalmát pazarolni nem szokta, s megnézi embereit, kire pénzt bizza. A tapasztalat azt bizonyítja, hogy épen a közjegyző azon egyén, kiben a közönség megbizik, s csak kivételes ritka esetben szokás a közjegyzőtől a neki átadott pénzről vevényt kérni. Ezen, a közönség közvetlen meggyőződéséből eredő bizalom nyilatkozata arra int és utal, hogy a letéteményi ügyek a közjegyzőre bízandók. Ezen oknál fogva nem helyeselhető a bajor közjegyzői rendtartásnak 36. és 37. §-ában foglalt azon intézkedése, mely a közjegyzőt a depositum elfogadására csak azon esetben jogosítja fel, ha esetről-esetre az illető harmadik személy írásbeli megbízása által arra felhatalmaztatik, s mely elrendeli, hogy a letétemény az illetőnek 14 nap alatt kiadandó: mert ezáltal maga a törvény vonja el a priori a bizalmat a közjegyzőtől. De meg nem érdemelt bizalmatlansággal sujtja a közjegyzőt nemcsak, hanem sérti a közönség valódi érdekét is, mert sok esetben, mint p. o. jelzálogi kölcsönöknél, ingatlanok árverésénél elkerülhetlenül szükséges letéteményeket oly kezekre kénytelen bízni, melyek megbízhatósága mellett a tapasztalat nem tanuskodik.

XI.

Főntebb tárgyaltuk azon általános kérdést, hogy mely ügyek tartoznak természetüknél fogva a közjegyző illetékességi körébe, s az egyes államok közjegyzői rendtartásainak idézésével utaltunk egyuttal arra is, hogy mely esetekben látszik szükségesnek a közjegyzői közbenjárás kötelező volta. Ezen utóbbi kérdés eldöntése lényegesen összefügg a jog egyéb részeinek különösen a polg. tv. könyvnek intézkedéseivel. Ezen kérdés az egész közjegyzői intézmény súlypontját képezi, ezen fordul meg s ettől függ annak életrevalósága. Szükségesnek látjuk ennél fogva ezen kérdésre vonatkozó s már főntebb is kifejtett nézeteinket sommázní.

Ha ezen kérdés megoldása nem pusztán önkényes intézkedésektől függ s ha azokban bizonyos elvszerűség rejlik, akkor ezen elv csakis abban állhat; hogy mindazon esetekben nyilvános, azaz kétségbevonhatatlanság jellegével bíró okmányok állítandók ki, midőn ez okmányozásnál közre nem működő személyekre nézve abból fontos eredmények s különösen vagyoni jogi következmények származhatnak. Tegyük fel, hogy ezen elv helyes — s meg vagyunk győződve, hogy valóban helyes, — akkor a jogügyletek érvényességéhez közjegyzői közreműködés megkívántatik:

1. mindazon okmányoknál, melyek a házasság érvényére s az abból származó gyermekek törvényességére, polgári állására befolyással bírnak, nevezetesen tehát felmenők engedélyénél a házasságra, a mennyiben ez még megkívántatik, gyermekül fogadásnál, házasságon kívül született gyermekek elismerésénél és törvényesítésénél;

2. mindazon okmányoknál, melyek a házastársak vagyoni jogi viszonyait szabályozzák, s melyek később mindazok által, kik a házastársakkal vagyoni jogi viszonyba fognak bocsátkozni, elismerendők. Ilyenek a házassági szerződések, adásvevések s ajándékozások házastársak közt;

3. mindazon okmányoknál, melyek ingatlanok tulajdonját, vagy ezekre vonatkozó dologi jogokat tárgyaznak, s melyek érvényesek maradnak szemben az ingatlan későbbi tulajdonosával és a dologbeli jogok későbbi birtokosával is, mint adásvevések, ingatlanok árverezése, jelzálogi s szolgalmi engedmények;

4. mindazon okmányoknál, melyek vagyoni jogilag nagy horderővel újabb jogi személyeket létesítenek, minő p. részvény- s közkereseti társaságok;

5. örökségről való lemondást, örökösödési szerződéseket s oly ajándékozást tartalmazó okmányoknál, melyek egy meghatározott értéken túl terjednek;

6. mindazon okmányoknál, melyek az ily módon okmányozott jogviszonyok megváltoztatását vagy megszüntetését célozzák, p. o. ha zálogjog, szolgalmat szüntettetik meg vagy részvény, s közkereseti társaság feloszlik.

7. végre mindazon ügyiratok okmányozásánál melyek a fentebb említettek nézve meghatalmazást foglalnak magukban.

Mindezen esetekhez, melyek kizárólag a szerződő felek jogutódai érdekét óvják meg, csatlakoznak még azok, melyekben az állam védelmében részesít oly személyeket, kik cselekvési képesség hiányában saját ügyeiket ellátni nem képesek, mint a kiskorúak, gondnokság alá helyezett, távollévők.

Azon esetekhez, melyekben a jogügylet érvényességéhez közjegyzői okirat kívántatik meg, tartoznak még azok is, melyekben írni nem tudók vagy olyanok kik valamely physikai akadály miatt arra nem képesek, mint felek szerepelnek, p. o. a vakok.

Azon eseteket tehát, melyekben a jogügylet érvényességéhez közjegyzői okirat kívántatik meg, az itt kifejtett elvek alapján kell meghatározni.

Vajjon a közérdek szempontjából mindezen eseteken kívül még egyebek is bevonandók-e a közjegyzői kényszer illetékesség körébe; vajjon a végrendeleti és hagyatéki ügyekben való eljárás is a közjegyzőkre bízandó-e, — a mi mellett a Poroszországban tett tapasztalat is szól, — ezen kérdés megoldása a polgári törvénykönyv szellemétől s attól függ, hogy minő tért és befolyást fog nyerni a magánokmányozás. A tapasztalat bizonyítja, hogy a legtöbb per magánokmányokból keletkezik; s a törvényhozásnak mindenestre azon kell lennie, hogy azon kórányagot, a perek termékeny protoplasmáját lehetőleg eloszlassa s korlátozza. Másrészt azonban a községtől a szabadakarat és az önállóság bizonyos mértéke e téren sem vonható el, mert midőn a laikusok mint esküdtek, békebírák a jogszolgáltatásban részt vesznek, midőn a kerületi gyűlésekben s mindenféle bizottságokban mint közigazgatási közegek szerepelnek, akkor önügyeik okmányozásában is képességeikhez mért kört kell kijelölni.

Folyt. köv.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Két kérdés a kereskedők cégbejegyzésére vonatkozólag.

Adalékok a kereskedelmi törvény magyarázatához.

Dr. WEISZ BERNÁT ur a «Jogtud. Közl.» f. é. 43. számában két érdekes kérdést vet föl a kereskedelmi törvény magyarázatára vonatkozólag: 1. vajjon a kisebb üzletkörrel bíró kereskedők, nevezetesen a falvakon (és természetesen a városokban is) lévő *szatócsok* kötelezhetők-e arra, hogy magukat, azaz cégüket a törvény 16. §-ának értelmében az

illetékes törvényszéknél bejegyezzék? 2. vajjon az *írástudatlan* kereskedő bejegyezhető-e? Sajnálattal Dr. W. B. ur a felvetett kérdéseket bővebben nem tárgyalja, azoknak megoldását meg nem kísérli: az illetékes helytől várva azt, hogy a törvény kérdéses intézkedései kellőleg magyaráztassanak. Pedig szerettük volna az ő nézetét is ismerni, mielőtt magunk is a felvetett kérdésekhez hozzászólnánk, a mit annál szükségesebbnek tartunk, mert szerény nézetünk szerint nem elégséges egyedül az illetékes helytől (legfőbb bíróságtól?) *várni* valamely kérdés megoldását, hanem az illetékes hely megoldását *elő is kell készíteni.*

Ebben áll épen a jog mivelésének egyik fő feladata, és talán sehol sem szükségesebb, hogy a magyar jogtudomány ebbeli feladatának megfeleljen, mint épen a még csak kevésbé ismert, még kevésbé méltatott, egészben véve még bizonyos tekintetben idegenszerű kereskedelmi törvénnyel szemközt!

A felvetett kérdések nem függvén egymással szorosan össze, czélszerűnek mutatkozik, azokat egymásután és külön-külön vizsgálat alá venni.

1.

A kereskedelmi törvény 3. §-a három kriteriumot állít fel, melyeknek együttes felforgása esetében valaki a törvény értelmében kereskedőnek tekintendő. Ugyanis: 1. hogy valaki *saját nevében*, 2. *kereskedelmi ügylettel*, 3. *iparszerűleg* foglalkozzék. Közlebbi meghatározását a 3. §. által felállított fogalom a törvény 258—262. §§. által nyeri, hol megállapítatnak mindazon ügyletek, melyek kereskedelmiek, illetve melyek nem kereskedelmiek (260. §. 2. bek. 262. §.) Mindenki tehát, a ki nevezetesen a 258. és 259. szakaszokban felsorolt ügyletek valamelyikével vagy több ügylettel egyidejűleg *saját nevében* — bár más részére és veszélyére¹ — *iparszerűleg* — azaz kereset, állandó jövedelemforrás gyanánt² — foglalkozik: a törvény értelmében kereskedő. Minden más körülmény tekinteten kívül esik. Nevezetesen teljesen közömbös, valjon valaki kizárólagosan ebbeli, azaz kereskedelmi ügyletekre irányzott foglalkozásából él-e, avagy e mellett még más nem kereskedelmi foglalkozást üz, mely talán főleg szolgál életének fentartására;³ valjon valakinek üzlete, azaz kereskedelmi ügyleteinek összesége nagy körben mozog-e, sok tőkét és munkát igényel, avagy pedig az egész üzlet csak parányi tőke és munka által tartatik fenn?⁴ stb. Ennek megfelelőleg a kufár (kofa), házaló, zsidó, gyufaár, sőt a rongyszedő⁵ épügy kereskedő, mint a bankár, nagykereskedő, nagyszállító stb. Az előbbie ügyletei épügy tartoznak anyagilag véve a kereskedelmi törvény, alakilag véve a kereskedelmi bíróságok illetősége és a kereskedelmi eljárás alá, mint az utóbbiak ügyletei. Ennyiben tehát a törvény előtt nincs különbség, bármennyire tiltakozzék is pl. a bankár máskülönb az ellen, hogy egy rongyszedővel egy kategória alá helyezzessék! Nevezetesen a szóban forgó kis üzlettel bíró kereskedő, *szatóc*, minden kétségen kívül kereskedő a törvény értelmében, tekintve, hogy rendszerint azzal foglalkoznak, miszerint árukat s általában ingó dolgokat vesznek vagy másként megszereznek, hogy azokat ismét tovább adják. (k. t. 258. §. 1. pont).

Egy lépéssel tovább haladva azonban azt találjuk, hogy a törvény a kereskedők között mégis különbséget tesz, a mennyiben ugyanis a törvény 5. §-a értelmében egyes, a kereskedőket illető jogok és kötelezettségek, nevezetesen a kereskedelmi *cségek*, a *könyvek*, a *czégre* és a *tulajdonképeni kereskedelmi társulatokra* vonatkozó intézkedések a kereskedők egyes fajaira ki nem terjednek, még pedig vagy egyáltalában nem, mint a *kufároknak* és *házalóknak*, vagy pedig csak azon feltétel alatt, hogy az üzlet a kis ipar körét meg nem haladja (zsidók, korcsmárosok, közönséges fuvarosok, hajósok s más iparosok).

Összevetve a törvény 3. és 5. szakaszát, meg kell tehát különböztetni: 1. *teljes jogu kereskedőket* (Vollkaufleute), kikre a törvény minden intézkedése kiterjednek, és 2. *kisebbségi jogu kereskedőket* vagy röviden *kiskereskedőket* (Kaufleute minderen Rechts, Minderkaufleute [GOLDSCHMIDT] vagy Kleinkaufleute [THÓL]). Ez utóbbiak között ismét különbség teendő, alkalmas kifejezést használva: *abszolút* vagy *feltétlen* és *relatív* vagy *feltételes* kiskereskedők között.

Csak a teljes jogu és a feltételes kiskereskedők (utóbbiak csak a mennyiben üzletük a kisipar körét meghaladja) kötelezvék, illetve jogosítvák czéget és bizonyító erejű könyveket vezetni, czégvezetőket rendelni és tulajdonképeni kereskedelmi társaságokban szövetkezni, csak ezek kötelezvék nevezetesen arra is, hogy czégüket a k. t. 21. szakaszában megállapított pénzbírság (500 frt) terhe alatt, üzletük megkezdésével az illetékes törvényszéknél bejegyeztessék.

¹ L. GOLDSCHMIDT Handbuch des Handelsrechts I. k. 2. kiadás 452. l. THÓL. das Handelsrecht 5. kiadás I. köt. 131. l. HAHN Commentar 2. kiad. I. köt. 21 l. ANSCHÜTZ-VÖLDERSTORFF Commentar I. köt. 43. l. APÁTHY Kereskedelmi jog I. köt. 107 l. —

² L. GOLDSCHMIDT i. m. 454. l. THÓL. i. m. 109. l. APÁTHY i. m. 107. l.

³ L. GOLDSCHMIDT i. m. 461 l. HAHN i. m. 22. l.

⁴ L. GOLDSCHMIDT i. m. 520. l.

⁵ Az „egyébke” megnevezés a 258. §. 1. pontjában a *foglalás* (occupatio) is terjed ki, feltéve hogy nem tiltott foglalás forog fenn. Ennyiben tehát a rongyszedő és honokáros kereskedő, mert *iparszerűleg* foglalkozik *kereskedelmi* ügylettel (foglalás és eladás). A foglalist nem tekintik „egyébke” megnevezésnek. APÁTHY i. m. 19. l. l. j. HAHN i. m. 11, köt. 7 l. nem nyilatkozik határozottan. GOLDSCHMIDT i. m. 546. l. csak a „természeti adományok” (Naturgaben) foglalatát nem tekintik megnevezésnek.

Ha tehát azon kérdést meg akarjuk fejteni, valjon a szóban forgó kisebb üzletkörürel bíró kereskedők, szatócok, tartoznak-e czégüket bejegyeztetni (ez tulajdonképen már másodrendű kérdés, az első kérdés az, valjon vezethetnek-e czéget?) — csak azt kell megállapítanunk, valjon a fentebb elősorolt osztályok melyikébe sorozzuk őket? — E tekintetben a törvény 5. §-át kell vizsgálat alá vennünk:

Az 5. §. a szatócsot nem említi. Ott csak kufárokról, házalókról, zsidókról, korcsmárosokról közönséges fuvarosok- és hajósokról tétetik említés. Hogy a szatócs mint ilyen nem fuvaros vagy hajós, bizonyításra nem szorul, bár előfordulhat azon eset, hogy a szatócs melleleg fuvarozási ügylettel is foglalkozik. De ép oly kevésbé zsidó, mert a zsidó régi dolgokkal, a szatócs pedig rendszerint új dolgokkal kereskedik. Nem is házaló, mert a házalónak nincs állandó telepe, a szatócsnak pedig van. Végre nem is kufár, mert a kufár utczákon, tereken, kapubejáratokban, szóval nem boltban, míg a szatócs külön e végből berendezett boltban kereskedik. A szatócs tehát az 5. §-ban említett kiskereskedők alá nem sorozható.

Hátra van tehát még a szakasz azon kifejezése: „*más iparosok*”. Ezek, miként a zsidók, korcsmárosok, fuvarosok és hajósok szintén csak annyiban tartoznak ide, a mennyiben üzletük a kisipar körét meg nem haladja, mert ha meghaladja, ők az 5. §. kivételes intézkedései alá már nem esnek. Az a kérdés tehát, lehet-e a szatócsot ezen kategória: „*más iparosok*” alá sorozni, lehet-e a szatócsot *iparosnak* nevezni?

Minden attól függ, mit értünk *iparos* alatt? Iparos az, a ki ipart üz. Kétségtelenül. Csak hogy ez definitio idem per idem, melylyel semmit sem nyertünk. A kérdés tehát az, mit értünk *ipar* alatt? Ezt megállapítva, az iparos fogalma is meg van határozva.

A kifejezés *ipar* (Gewerbe) különböző értelemben használtatik.⁶ Legtágabb értelemben véve ipar minden közkeresetre irányuló foglalkozást jelent, melyet valaki rendes életfeladat gyanánt üz. Ez értelemben véve tehát a szabó, cipész, asztalos, gyáros *kereskedő*, hivatalnok, ügyvéd, művész stb. egyaránt iparos. Valamivel szűkebb értelemben véve az ipar ellentétbe szokott helyezettetni a tudományos és művészeti foglalkozással, s ennyiben beszélünk illiberalis és liberalis foglalkozásokról (artés illiberalis, artés liberalis), előbbiekhöz, azaz az iparosokhoz ez értelemben véve a kereskedő igen, a hivatalnok, író, festő stb. azonban már nem tartozván. Legsűkebb vagy tulajdonképeni értelemben véve végre ipar alatt azon foglalkozást értjük, mely anyagoknak, dolgoknak átalakításában, fel- vagy átdolgozásában áll — ellentétben az *őstermeléssel*, mely anyagok, dolgok, javak nem *megmunkálására*, hanem *megszerzésére, termelésére* irányul, mint pl. a bányászat, földművelés, halászat, vadászat stb. — ellentétben továbbá a tulajdonképeni értelemben vett *kereskedéssel*, mely árukat, ingó dolgokat *változtatlan alakban*, azaz megmunkálás nélkül, a szélesebb értelemben vett termelő és fogyasztó között közvetít. Ez értelemben véve tehát iparos csak az, ki dolgokat fel- vagy átdolgoz — ellenben a kereskedő ez értelemben véve nem iparos.

Melyik értelemben kívánta már most a kereskedelmi törvény általában, az 5. §. különösen az *iparos* szót használni? A legtágabb értelemben véve semmi esetre sem, mert a kereskedelmi törvénynek az u. n. liberalis foglalkozásokhoz semmi köze. E szerint tehát csak azon értelemtől lehet szó, mely úgy a tulajdonképeni iparosra mint a tulajdonképeni kereskedőre vonatkozik, és azon értelemtől, mely csak a tulajdonképeni iparost foglalja magában.

Első tekintetre azt hinné az ember, hogy valamint egy *kereskedelmi* törvény egyrészt csak a *tulajdonképeni* kereskedőt tarthatja szem előtt, úgy ezzel szemben másrészt *iparos* alatt csak a tulajdonképeni iparost érti. Hogy az első nem áll, az kétségtelen. A kánoni jog, a középkori és az ujkor régebbi íróinak felfogása szerint ugyan kereskedő csak az volt, ki dolgokat változtatlan alakban helyez forgalomba.⁷ E felfogás szerint tehát a jogi értelemben vett kereskedő azonos volt a nemzetgazdasági értelemben vett kereskedővel. Azonban a törvényhozás a kereskedő ezen szűk fogalmát már régen elvetette, s kezdve a Code de Commerce-en, le egész a magyar kereskedelmi törvényhez, valamennyi kereskedelmi törvény a kereskedő fogalmát nem köti többé ahhoz, hogy valaki dolgoknak, áruknak, változtatlan alakban közvetítésével foglalkozzék. Ellenkezőleg, kereskedőnek az is tekintendő, ki ingó dolgokat átalakít, azaz, a tulajdonképeni iparos is kereskedő. Igaz, nem feltétlenül! Ugyanis, hogy egy iparos kereskedőnek tekintessék, lényegesen két feltétel valamelyike szükséges: 1. hogy az iparos a fel- vagy átdolgozandó árut vagy általában ingó dolgot *maga szerzeze meg*, még pedig azon szándékkal, hogy azt *ismét tovább adjja* (k. t. 258. §. 1. pont); 2. hogy azon esetben, midőn az iparos a fel- vagy átdolgozandó árut nem maga szerzi meg, hanem mástól kapja,

⁶ V. ö. SCHAEFFLE a BLÜNTSCHLI és BRATER-féle „Staatwörterbuch” 4. kötetében 318. ok. l.

⁷ L. erre nézve különösen GOLDSCHMIDT i. m. 417. s. k. l.

kinek azt fel- vagy átdolgozás után ismét visszaszolgáltatni köteles (Cocatio conductio operis), az iparos üzlete a kisipar körét meghaladja (k. t. 259. §. 1. pont). Csak ha ezen feltételek egyike fenforog, tekintetik az iparos kereskedőnek a törvény értelmében. A kereskedő fogalma tehát csak ennyiben terjed ki az iparosra. A cipész, szabó, asztalos stb. in abstracto tehát nem kereskedő a törvény értelmében; azonban lehet kereskedő, és pedig vagy ha a bőrt, posztót, fát stb. maga szerzi meg, hogy abból cipőt, ruhát, butort készítve, azt ismét eladja, vagy pedig, ha a feldolgozandó anyagot nem maga szerzi ugyan meg, de üzlete a kisipar körét meghaladja.

Másrészt azonban a törvény iparos alatt nem érti csak a tulajdonképeni iparost, hanem ellenkezőleg a törvény az ipar, iparos fogalmát a fentebb előadott tágabb értelemben használja, melynek megfelelőleg minden kereskedő egyszersmind iparos. Kitűnik ez mindenekelőtt a törvény 3. §-ából, mely azt mondja: «Kereskedőnek a jelen törvény értelmében az tekintendő, ki saját nevében kereskedelmi ügylettekkel iparszerűleg foglalkozik.» *Iparszerűleg*, azaz: kereskedelmi ügylettekkel mint *iparral*. Kitűnik ez továbbá a törvény 6. §-ából, hol a kereskedésről mint *iparjogosságról*⁸ van szó; nemkülönben a törvény 55. §-ából, hol a kereskedői segédszemélyzet az ipartörvénynek vettetik alá. Végre kitűnik ez a 259. §-ból, hol *iparszerűleg* azaz *ipar gyanánt* folytatott kereskedelmi ügyletekről van szó.

Már ez is elegendő volna annak bebizonyítására, hogy a kereskedelmi törvény az 5. §-ban *iparos* alatt a kereskedőt is akarta érteni, azaz, hogy a törvény az iparos szót tágabb értelemben használja. De eclatans bizonyíték erre nézve még az 5. §. maga is. Itt ugyanis az áll: «Jelen törvénynek a kereskedelmi cégekre stb. vonatkozó intézkedései... a zsidárosokra, korcsmárosokra, közönséges fuvarosokra, hajósokra s más iparosokra pedig csak annyiban nyerne alkalmazást, a mennyiben üzletük a kisipar körét meghaladja.» Az 5. §. tehát a zsidarost, korcsmárost, fuvarost, hajóst is iparosnak nevezi, a mi világosan kitűnik, ha a «s más» szavakat összefüggésben tekintjük. Zsidáros, korcsmáros stb. s más iparosok, azaz: zsidáros iparos, korcsmáros, iparos stb. és más iparosok. Már pedig tényleg a zsidáros ép oly kevésbé iparos a tulajdonképeni értelemben, mint a korcsmáros, fuvaros, hajós. A zsidáros régi dolgokat vesz, de azokat rendszerint fel- vagy átdolgozás nélkül adja tovább; a korcsmáros borát, sörét szintén fel- vagy át nem dolgozza (a keverés még ha rendszerint történik is, átdolgozásnak csak nem tekinthető?); hasonlóképpen a fuvaros vagy hajós ügyletei nem állanak dolgok, áruk át- vagy feldolgozásából. Mindezek tehát nem iparosok a tulajdonképeni értelemben véve, hanem ellenkezőleg tulajdonképeni kereskedők. Ha tehát a törvény 5. §-a ezeket mégis iparosoknak nevezi, világos, hogy e szónak más értelmet kívánt tulajdonítani, mint a mely az iparos szónak tulajdonképen megfelel, azaz oly értelmet, mely ugy a tulajdonképeni iparosra, mint a tulajdonképeni kereskedőre alkalmazható.

Végre még egy argumentum e contrariis, melyet a törvény 260. §-a nyújt! Ugyanis ennek második bekezdésében *kézművesekről* tétetik említés, kiknek eladásai kereskedelmi ügyletteknek nem tekinthetők. Kézművesek alatt itt kétségkívül csak a tulajdonképeni iparosok értetnek, még pedig oly szűk értelemben, hogy a kisipar körét meghaladó ügylettekkel foglalkozók, nevezetesen a *gyárosok*, kívül esnek. Ha a törvény az iparos szót a tulajdonképeni értelemben kívánta általában használni, miért nem mondja itt is kézművesek helyett iparosok? A gyárosra való tekintet bizonyára akadályt nem képezett volna; egyszerűen azt lehetett mondani: «iparosok, kiknek üzlete a kisipar körét meg nem haladja!» —

Hogy az 5. §. illetén való magyarázata egyedül az, mely a törvény rátiójának, a törvényhozó akarátának is megfelel, kitűnik, ha az 5. §. genesisét tekintjük:

Ugyanis a törvény alapját képező APÁTHY-féle «Tervezet» 9. cikke, mely különben némileg messzebb ment, mint a törvény jelen 5. §-a, hasonló kifejezéssel él, t. i. «*iparüző*», a mi ugyanaz, mint iparos. E mellett azonban az idézett cikk ugy volt szövegezve, hogy kétséget sem szenved, miszerint a tervezet szerkesztője iparüzők alatt épenséggel nem értette csak azon személyeket, melyek ingó dolgok át- vagy feldolgozásával foglalkoznak, mint ez, bár csak indirekte, a 9. cikkre vonatkozó indokolásból is kitűnik. Hogy pedig a «*kereskedelmi törvényjavaslat tárgyalására egybehívott értekezlet*» az iparos szót szintén tágabb értelemben kívánta használni, minden kételyt kizáró módon kitűnik az értekezlet *Jegyzőkönyveiből*, melyeknek 16. lapján következőket olvassuk: «A jelen cikk (t. i. a Tervezet 9. cikke) azon felfogáshól indulván ki, hogy a kereskedelmi törvénynek a cé-

gekről, a kereskedelmi könyvekről és a cégvezetésről szóló határozatait csak oly kereskedőkre lehet alkalmazni, kik már nagyobb terjedelmű üzlettel bírnak, a kikről tehát a kereskedői ügyesség és szakavatottságnak bizonyos foka, a vállalatnak bizonyos jelentékenysége, a hitelképesség stb. feltételezhető, a *tanácskozmány ezen elvet helyeselte* stb. Itt tehát világosan kereskedőkről van szó, még pedig nemcsak oly iparosokról kik egyszersmind kereskedők, hanem kereskedőkről általában, fogalmi megkülönböztetés nélkül. —

Az előadottak után tehát kétséget nem szenved, miszerint a kisebb üzletkörrel bíró kereskedők általában, különösen pedig a szóban forgó *szatócsok* habár őket a szűkebb értelemben vett iparosokhoz számítani nem lehet, mert ingó dolgokat fel- vagy át nem dolgoznak⁹, mégis a k. t. 5. §-ának kivételes intézkedései alá esnek, azaz hogy nevezetesen *céget vezetni s azt bejegyezni nem kötelesek*. Hogy a szatócs üzlete fogalmilag a kisipar körét túl nem lépheti (mert ha tulépne szatócs nem volna), holott a zsidáros, korcsmáros, hajós, fuvaros üzletét nagyban is üzheti, nem döntő érv az ellen, hogy a szatócsot ezekkel egy színvonalra állítsuk. —

Azon ellenvetéssel élhetne azonban valaki, hogy hisz a *német kereskedelmi törvény* alapján, mely pedig a magyar törvénynek anyja s melytől a magyar törvény épen az 5. §. tekintetében nem akart lényegesen eltérni, sem lehet a szatócsot a cégbejegyzés alól felmenteni, vagy hogy ennek lehetősége a német elméletben és gyakorlatban legalább is vitás! Ezt elismerjük. Csakhogy nem szabad elfelejteni, hogy a vita Németországban egészen más körben mozog, mint nálunk, s hogy ennél fogva a német törvény alapján keletkezett vita a szóban forgó kérdésben reánk nézve direkt jelentőséggel nem bír. Ugyanis a német kereskedelmi törvény 10. cikke, mely a magyar törvény 5. §-ának megfelel, a magyar szövegeztől egészen eltérőleg van szövegezve, s ezen szövegezés az, mely több német bíróságot és jogászt arra indított, hogy a kiskereskedők, szatócsok cégbejegyzési köteletségét vitassák. A német törvény 10. cikke ugyanis azt mondja: «Die Bestimmungen, welche das Gesetzbuch über die Firmen, die Handelsbücher und die Procura enthält, finden auf Höker, Trödler, Hausirer und dergleichen Handelsleute von geringem Gewerbebetriebe, ferner auf Wirthe, gewöhnliche Fuhrleute, gewöhnliche Schiffer und Personen, deren Gewerbe nicht über den Umfang des Handwerksbetriebes hinausgeht, keine anwendung.» Mig tehát egyrészt ezen szövegezés mellett kétséget nem szenved, hogy a német törvény határozottan a tulajdonképeni kereskedőket is, nemcsak a tulajdonképeni iparosokat tartotta szem előtt («*Handelsleute*»), s ennyiben a német törvény a magyar törvény magyarázására is mérvadó lehet: addig másrészt kétséget hagy az íránt, vajlon a kisebb üzletkörrel berő kereskedőket általában, vagy pedig csak azokat kívánta a 10. cz. kivételes intézkedései alá helyezni, kik a kufárok, zsidárosok és házalók üzletéhez *hasonló* üzletet folytatnak («*dergleichen Handelsleute*»)? GOLDSCHMIDT, HAHN FRIGYES, PUCHELT MAKOWER s mások a hasonlatosságra súlyt fektetnek s ennek megfelelőleg a szatócsot (Krämer) a cégbejegyzés kötelezettsége alól fel nem mentik, mig ellenben THÖL, ANSCHÜTZ-VÖLDENDORFF, KOCH, NOACK, GAD s mások véleménye oda terjed, hogy az üzletnek nem kell szükségképpen hasonlónak lennie a kufár, házaló és zsidáros üzletével, hanem a fő csak az, hogy az üzlet kisebbszerű körben mozogjon, minél fogva a szatócs a 10. cz. kivételes intézkedései alá igenis esik.

Reánk nézve, ismételjük, ezen vita nem bír jelentőséggel, mert a magyar kereskedelmi törvény 5. §-ában az üzlet hasonlatosságáról szó sincs.

(Vége köv.)

Dr. Nagy Ferencz.

⁹ A szatócs legfeljebb kisebb részekre, darabokra oszt valamely egészről pl. czukrot Ez azonban nem át- vagy feldolgozás. L. THÖL i. m. 100. I., GOLDSCHMIDT i. m. 567 I.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

DÖNTVÉNYTÁR. A magyar kir. Curia semmitőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályának elvi jelentőségű határozatai. Gyűjtötték: dr. Dárdai Sándor, a «Jogt. Közl.» szerkesztője; dr. Gallu József, kir. it. táblai bíró; Zlinszky Imre, királyi tábl. bíró. Az eddig megjelent évfolyamok: I—II., III., IV., V., VI. füzve egy-egy folyam 2 frt. VII. folyam 2 frt 50 kr. VIII., IX. egy-egy 2 frt. X. az I—X. kötetek tárgymutatójával 3 frt 50 kr. XI., XII., XIII. és XIV. egy-egy folyam füzve 2 frt.

⁸ L. az *ipartörvény* (1872: VIII. t. cz.) 1. §-át is: A magyar korona területén minden nagykorú stb. bármely iparágat, ideértve a kereskedést is, bárhol stb. gyakorolhat.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:
üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:
egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt
negyedévre ... 3 .

A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A budapesti IX-ik nemzetközi statisztikai congressus és a polgári és keresked. jogszolgáltatás nemzetközi statisztikája. Dr. Pisztóry Mór jogtanár urtól. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Reformtörvények a közjegyzőség terén Németországban. — Törvénykezési szemle Két kérdés a kereskedők cégjegyzésére vonatkozólag. Dr. Nagy Ferencz urtól.

MEMLÉKLET: Curiai határozatok.

A budapesti IX-ik nemzetközi statisztikai congressus és a polgári és keresked. jogszolgáltatás nemzetközi statisztikája.

IV.

A mi végre az első folyamodásu törvényszékeket illeti, ezekre nézve egy összehasonlító nemzetközi statisztikát létesíteni még sokkal nehezebb föladat volt és e részben került is gondosan minden olyan összehasonlításokat YVERNÉS, melyeknek a törvényszékek egymástól teljesen eltérő szervezete mellett semmi értékük sem lehetne.

De a törvényszékek számát a lakossághoz vagy területhez viszonyítva sem lehet kimutatni, mert e részben is egészen más köre van egy rendes törvényszéknek, mint például egy békebirónak és ez utóbbinak közigazgatási természetü hatáskörét is beszámítva, alig lehet ezek számát más szervezeti első folyamodásu törvényszékekhez viszonyítani. YVERNÉS tehát nagyon helyesen cselekedett midőn e helyütt még egyszer az első törvényszékek szervezetét és hatáskörét állitá röviden össze, mellőzve a különféle természetü számoknak összehasonlítását.

Ismertetve van továbbá ezen részben az egyes dologi bíróságok és azok működése, a házasságokra vonatkozó bíróságok és a váló perekre nézve mindazon adatok, a melyek épen meg vannak, de ezek is annyira eltérők, hogy azokat egymással összehasonlítani nem is lehet, de nem lehet már azért sem, mert egyik államban az elválás nagyon nehezítve vagy épen tiltva van, míg más államban ahhoz csakis a felek beleegyezése szükséges, de azon valóban tanulságos adatok, melyek épen a társadalmi viszonyoknak megvilágítására szolgálnának és melyek a válóperek statistikáját oly nagy becsüvé tennék, a legtöbb államnál teljesen hiányzanak. Csakis Franciaország, Románia és Szászország szolgáltat erre nézve néhány igen érdekes adatot, minők például, hogy a válópert csaknem mindig a nő indítja meg. Így: Franciaországban 100 eset közül 88 esetben, a francia gyarmatokban 85 esetben, a badeni nagyhercegségben 78 esetben, Romániában 69 esetben a nő folyamodik elválásért. Avagy a válóper alatt állók polgári állását

illetőleg szintén csak Romániából és Franciaországból találunk összehasonlító adatokat, e szerint a válóper alatt álló egyének foglalkozásra ekként oszlottak meg:

Az elválók százaléka:

	Franciaországban	Romániában
a) a birtokból és szellemi foglalkozásból élő osztályra esett	20 %	27 0/0
b) kereskedők és ügynökökre	21 »	17 »
c) földművesekre	15 »	42 »
d) iparosok és munkásokra	44 »	14 »

A munkások csekély osztaléka Romániában, a csekélyebb számu iparos és munkás osztálynak természetes következménye, de a földművesek mind a két államban a lakosság tulnyomó többségét képezik és így a nagy különbség oka a két állam között egyéb körülményekben lelhetné csak magyarázatát, a munkásoknak az elválás iránti hajlama különben Franciaországban évről évre nő.

A válás alá került házasságok tartamát illetőleg szintén csak Szászországból, Franciaországból és Romániából voltak YVERNÉS-nek adatai; ezek szerint Szászországban a válóperek 65%-ka, Romániában 79%-ka és Franciaországban csak 47%-ka volt 10 éven alóli házasság.

A válás indokai szintén csak 6 államban állottak a szerző rendelkezésére, ezek alapján a következő érdekes adatokat állitá egybe.

A válóper megindított 100 eset közül:

	Kegyeltenség, bántalmazás vagy durva sértés miatt	Házasságtörés miatt	Egyéb indokból:
Szászországban	66	26	8
Würtemberg	64	36	0
Baden	76	16	8
Franciaországban	92	7	1
Romániában	86	8	6
Francia gyarmatok	68	15	17

A válás kimondatott 100 közül:

Szászországban	57 esetben
Badenben	68 »
Würtembergben	76 »
Olaszországban	79 »
Romániában	79 »
Bajorországban	86 »
Franciaországban	88 »
Francia gyarmatokban	91 »

Találnánk még e műben a kereskedelmi és váltó bíráskodás, a békebíráskodás és több más tárgyra vonatkozólag sok érdekes adatot, de mert azokat hazánk

viszonyaival össze nem hasonlíthatjuk, csak az évenkénti bukások átlagos számát akarjuk még e helyen fölemlíteni.

A bukások évenkénti száma volt:

Angolországban	1109
Norvégben	447
Bajorországban	19
Badenben	106
Magyarországban (1873.)	2352 (!)
Németalföldön	328
Belgiumban	338
Franciaországban	1165
Olaszországban	402
Görögországban	166
Romániában	78

Az első folyamodásu törvényszékek működése és az igazságszolgáltatás gyorsaságára nézve végül még a következő adatokat írjuk ide YVERNÉS nagy becsü művéből:

100 per közül az év végén elintézetlen maradt az első folyamodásu törvényszékeknél:

Dániában	5
Norvégben	7
Svédországban	27
Ausztriában	2
Magyarországban	8
Poroszországban	22
Bajorországban	9
Szászországban	11
Württembergben	22
Badenben	17
Hessenben	38
Németalföldön	44
Belgiumban	40
Franciaországban	17
Olaszországban	27
Görögországban	57
Romániában	50
Algirban	20
A francia gyarmatokban	2

Ezen nagybecsü műből még nem egy érdekes adatot állíthatnánk egybe, de mi itt csak legáltalánosabbakra kívántunk szorítkozni és inkább csak példákat nyújtani arra nézve, mily nagy beccsel bírhatnak a jogszolgáltatás statisztikai adatai. Jelenleg a statistika ezen ágának még egészen fejletlen volta mellett YVERNÉS művének is legbecsesebb részét az államok igazságügyi szervezetének ismertetése képezi. A ki az európai államok törvénykezési és kereskedelmi jogát főbb vonásaiban alaposan ismerni akarja, hasznosabbat alig tehet mint YVERNÉS könyvét végig tanulmányozni, mert benne mindenik állam törvénykezési szervezetét az illető állam egyik kitűnő jogásza ismerteti és YVERNÉS ezen ismertetések alapján azokat egymással összehasonlíttja. YVERNÉS művét ezen oldalról bemutatni másképp nem is lehetne, mintha az első részt legalább kivonatban, az összehasonlító részt pedig *egész* terjedelemben lefordítanánk, mi nem lévén szándékunk, — be kellett érünk azzal, hogy a műnek

tisztán statisztikai oldalát tegyük előtérbe, mit annál szívesebben tettem, mert hiszem, hogy azon csekély számú mutatók is, melyeket a mű ezen részéből közöltem, elegendők arra, hogy hazánk jogászközönségével az igazságügyi statistikát megkedveltessék és annak nagy horderejét jogászaink fölismerjék. A polgári perrendtartás statisztikája első sorban a kormánynak nyújt alkalmas eszközt az igazságügy menetét sikeresen ellenőrizni, a bíróságok buzgósága, vagy hanyagságáról magának alapos meggyőződést szerezni, a visszaéléseket vagy hiányokat fölismerni és orvosolni. E mellett azonban ezen adatok a társadalmi élet különböző oldalaira is nem csekély világot vetnek. Az állam lakosok rendezett vagy rendezetlen anyagi viszonyaira, perlekedési hajlamára, házassági életére sat. sat. Mindehhez azonban az eddigiekénél részletesebb, pontosabb és egymással jobban összevágó adatok lennének szükségesek. YVERNÉS művének zárszávaiban röviden összefoglalja mindazon adatok statisztikai tervrajzát, melyeket minden államból birni kellene, hogy egy a fentebbi szempontokat alaposan föltüntető összehasonlító nemzetközi statistika készülhessen a polgári és kereskedelmi jogszolgáltatás minden ágát illetőleg. A jelen műben, mint YVERNÉS zárszávaiban mondja még az sem sikerült, hogy egészen egyenlő alapokon nyugvó és egy és ugyanazon időszakból származó adatokat hasonlíthatott volna össze egymással. De a statisztikai congressusok és a jogász közönségnek azon való részvétele a jövőben fog nyújtani módot és alkalmat arra, hogy a statistika e téren is egy hatalmas lépéssel menjen előre.

«Un jour viendra, mondja YVERNÉS munkája végén, BAYLE-MOULLARD-nak a párisi statisztikai congressuson mondott szavait idézve — où toutes les législations seront connues, où toutes auront été comparées dans leurs théories par les jurisconsultes et contrôlées dans leurs résultats par la statistique. Alors la lumière sera faite pour tous les peuples; alors ils connaîtront les qualités et les imperfections de leur législation; alors aussi viendra le jour de l'uniformité législative. Cette uniformité des législations a été, dans le passé, préparée par le droit romain; ce sera un des titres de gloire du Congrès de l'avoir préparée pour l'avenir. Puisse cette grande et féconde universalité, effaçant par degré toutes les différences, enfanter un jour l'uniformité des lois civiles et ne laisser qu'une seule balance dans les mains de la justice!» Mi ehhez még azon óhajtást csatoljuk, hogy hazánk akkor ép oly becsülettel foglalhassa el az őt megillető helyet ezen a jövőre nézve óhajtott nemzetközi statisztikában, mint azt a jelen alkalommal tevé.

Dr. Pisztóry Mór,
jogtanár.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Láttuk eddig, hogy az öröklött és szerzett vagyon közötti különbség a törvényes örökösödés törvényhozási

szabályozásánál nem tartandó fent. Vizsgáljuk már most azt, vajon e különbségnek lehet-e horderót tulajdonítani a végrendeleti örökösödésnél, vajon lehet-e okszerűen a végrendelezési jogosultság megállapításánál a vagyonok közötti különbséget figyelembe venni, és az öröklött vagyonokra vonatkozólag a halálesetrei rendelkezési jogosultságot megvonni, avagy legalább különös korlátozások alá vetni?

Ismert dolog mindnyájunk előtt, hogy az országbirói értekezlet szabványait megelőzőleg hazai jogunk a végrendelezési jogosultságot egész merevségben a vagyonok jelzett különbféleségével hozta kapcsolatba. Szerzeményéről mindenki szabadon végrendelezhetett, s végrendelete által legközelebbi rokonait is az egész örökségből a nélkül zárhatta ki, hogy ezek bárminő csekély részt követelhetek volna. Ellenkezőleg az ősi vagyon végrendeleti intézkedésnek tárgya nem volt, s azon ágon, melyről az ősi vagyon leszármazott, bárminő távoli rokonok voltak, ezeket a vagyon egészen a törvény erejénél fogva oly kötelezően illette, hogy annak legkisebb részét sem lehetett végintézkedés által az arra jogosított rokonoktól elvonni. — Az ősi és szerzeményi vagyonokra vonatkozó ezen homlokegyenest ellentétes intézkedés régi jogunk keretébe igen szépen bele illett; igen nagy összhangban állott az akkori hűbéri jellegű birtoklási viszonyokkal, mely az ősi vagyonban a család törzstulajdonát tekintette, a birtokos egyénnek pedig ugyszólván csak haszonvételi jogosultságot biztosított; míg ellenkezőleg a szerzeményben az egyéni érdemet méltányolva, ezt annyival inkább tette korlátlan rendelkezés tárgyává, mivel a rokonsági érdeket kellően megvédettnek tekintette az által, hogy az akkor főszerepet játszó ősi vagyont a rendelkezés alul egészen elvonta. Az örökösödési jognak ilyenén szabályozása természet-szerű kiegészítése volt hazai jogunk azon intézkedésének, mely szerint a tulajdonos élők között is csak szerzeményéről rendelkezhetett szabadon, ellenben az ősi vagyon elidegenítése megszorításoknak volt alá vetve.

Lényegesen átalakult azonban a helyzet akkor, midőn a szabadelvű reformeszmékért, s ezek között kiválóan az ősiség eltörléseért, a szabad földért egy negyed századon át küzdő országos ellenzéki párt 1848-ban elveinek diadalát ünnepelte; s nem is késett a már fentebb keletkezésére vonatkozva ismertetett 1848-ik évi XV-ik törvényczikkben az ősiség teljes és tökéletes eltörlését elvileg kimondani. A végzet úgy akarta, hogy a bekövetkezett gyászos események folytán az abszolút hatalom parancs szava hajtsa végre azt, a mit a nemzet többségének alkotmányos nyilatkozata ezen törvényczikkben megjelölt; de bár méltán ellenszenvvel fogadott kuforrásból keletkeztek azon törvények, melyek a «szabad föld» elvi kijelentésének testet adtak, s bár az ősiségi nyiltparancs nem egy specialis intézkedése kifogásolható: azt az elfogulatlan bírálónak mégis be kell ismernie, hogy egészben véve helyesek s nemzetgazdászati szempontból is nagyhorderejű jó hatással bírók voltak az abszolút korszak azon törvényei, melyek a magyar birtok-

ot a hűbér szerű kötelék alul tetteg is feloldva, a tulajdont azzá tették, a minek fogalma szerint lenni kell, és a szabad rendelkezést teljes érvényre emelték. Ez által a rokonokat a törvényes örökösödés rendje szerint illető ősi, s más forrásból származott szerzeményi vagyon közötti különbség teljesen elenyésztetve lőn, s Magyarország polgára vagyónának egyenlő urává lőn, bármely forrásból vette legyen a vagyon eredetét. — Mi nem vagyunk szerelmesek az osztrák polgári törvénykönyvbe, tudjuk, hogy a maga idejében minden esetre jeles alkotás az élet fejlődése, a tudomány haladása által igen sokban tulszárnyalva lett, ismerjük e törvény örökösödési részének hiányait és gyarlóságait; de azért nem habozunk kimondani, hogy a változott viszonyoknak, az átalakult helyzetnek, a felszabadított tulajdonnak sokkal inkább megfelelt az osztrák törvény azon intézkedése, mely a végrendelezési jogosultságot a vagyonok eredetének figyelembevételével nélkül, s csupán a kötelesrész intézménye által korlátozva adja meg mint régi hazai jogunknak azon szabványai, melyek a végintézkedési jogosultságot szabályozták.

Volt már alkalmunk az országbirói értekezlettel, jogfejlődésünk ezen döntő momentumával behatóan foglalkozni; s midőn egyfelől a helyzet kellő méltánylásában megjelöltük azon védpontokat, melyek az országbirói értekezlet azon intézkedését mentik, hogy osztrák polgári törvénykönyv örökösödési jogát a törvényhozás további intézkedéseig érvényben nem hagyva, a helyett a régi magyar jog alapján ugyan, de mégis annak gyökeres átidomításával új örökösödési jogot teremtett; más részről nem késtünk a jól megérdemelt elismerésnek adni kifejezést azért, hogy az értekezlet a végrendelezési jogosultság megállapításánál szakított a mult traditioival, a helyzet magaslatára emelkedett, s a végrendelezési jogosultság általánosításánál az öröklött és szerzett vagyon közötti különbséget figyelmen kívül hagyta. E körülmény nagy fontossággal bír. Látjuk abból, hogy az újításoktól lehetőleg tartózkodó, a régi magyar jog iránt kiváló előszeretettel viseltető országbirói értekezlet a magyar jog restitutiojának terén nem látta czél-szerűnek csak ideiglenesen is odáig visszamenni, hogy az öröklött vagyonokra vonatkozólag a végrendelezési jogosultságot külön korlátok közzé szorítsa; hanem az öröklött és szerzett vagyonokra egyenlően, s csupán a legközelebbi rokonokkal törvényes osztályrészhez való igénye által korlátozva érvényre emelte, helyesebben mondva érvényben hagyta a végrendelezési jogosultságot. — És ez annál nagyobb horderóval bír, mivel — mint az értekezlet tanácskozmányai mutatják, a végrendelezési jogosultság ilyenén szabályozása annak dacára lőn elfogadva, hogy többen a magyar örökösödési jog teljes visszaállítását, az illető alválasztmány kisebbsége pedig oly örökösödési rend megállapítását szorgalmazta, mely szerint leszármazó örökösök létezése esetében a korlátlan végrendelezési jogosultság csak a szerzeményi, nem öröklött vagyonokra nézve lett volna megadva, míg ellenkezőleg az öröklött vagyona

végrendelkezési jogosultság köréből elvonatott volna.¹ — Ezen ellennézet és különvélemény daczára az országbirói értekezlet többsége az öröklött és szerzett vagyonokra vonatkozólag egyenlően kiható végrendelkezési jogosultságot fogadott el, mert érezte, hogy a visszalépés menthetetlen, s az öröklött vagyonokra vonatkozó végrendelkezési jogosultság különös megszorítása a változott viszonyokkal összeegyeztethetetlen lenne.

Midőn a fentebbieket a szíves olvasó emlékébe felidéztük, tettük ezt azért, hogy jelezzük azon lényeges eltérést, mely az öröklött és szerzett vagyonok közötti különbség fenttartása, illetőleg érvényre emelése kérdésében a törvényes örökösödés és a végrendelkezési jogosultságnál fentforog. A törvényes örökösödésnél mai jogunkban érvényben találjuk még e különbséget; itt tehát a tényleges jog megváltoztatásáról van szó. Ellenkezőleg a végrendelkezési jogosultságot illetőleg már az országbirói értekezlet is igen bölcsen egészen elmellőzte e különbséget, itt tehát a körül forog a kérdés, valjon e különbség újra felelevenítesse-e avagy pedig nem? És midőn mi itt is nemmel szavazunk, e tárgybeli indokainkat annál inkább véljük lehető rövidséggel előadhatónak, mivel úgy vagyunk meggyőződve, hogy az országbirói értekezletnek fent méltányolt megállapodása egymagában is döntő erővel bíró s megczáfolhatlan érvet tartalmaz; s mivel az ideiglenes törvénykezési szabályok ezen intézkedésének érvényre emelkedése óta is a végrendelkezési jogosultságnak ezen megoldása általános helyesléssel fogadtatott, a gyakorlati életben helyesnek, czélszerűnek bizonyult, s tudtunkkal legalább azóta alig emelkedett hang, mely azt sürgetné, hogy az öröklött vagyonra vonatkozó végrendeleti jogosultság jobban megszoríttassék mint a szerzeményi vagyonoknál történik.

Kifejtettük ott, hol a törvényes örökösödést illetőleg az öröklött és szerzett vagyon közötti különbség mellőzését indokoltuk, hogy az ősiség megszüntetése által az előbbi helyzet gyökeresen átalakított; hogy most már az, a mit valaki rokonaitól örököl, épen olyan saját tulajdona, épen oly szabadrendelkezés alatti sajátja, mint a mit szerez, a mit nem rokona után végrendelet folytán örököl, vagy esetleg a sors adományaként kap. E modern tulajdon fogalma nem türi el azon megkülönböztetést, mely a vagyonok eredetéből merítették; hanem egyenlő jogosultságot ad a tulajdonosnak bárhonnét és bármi czimen szerezte legyen tulajdonát. — A különbséztetést nem tűrő tulajdon eszméjének bizonyára az felel meg, hogy a mint életében minden tulajdonos a tulajdonjogából folyólag egyenlő rendelkezési jogosultsággal bír, akár örökölte vagyonát akár pedig nem, úgy halála esetére is végintézkedési jogosultságát illetőleg megkülönböztetés ne tétessék. Hiszen e jogosultságot okszerűen csak magából a tulajdonjogból, nem pedig a tulajdon eredetének jogcíméből lehet levonni; mert bizonyára senki sem fogja állítani, hogy a szerző szerzeményéről akkor is joghatálylally intézkedhetik, ha az többé az ő tulajdonát nem képezi.

¹ Lásd RÁTH id. munkája I. k. 87-ik lap.

Hangsúlyoztuk azt is, hogy az öröklött vagyonnak a mostoha viszonyok közepette való megtartásában többször nagyobb egyéni érdem van, mint sok oly szerzeményben, melynél a kedvező sors döntő, gyakran kizárólagos tényezőként szerepel. És ha ez így van, ha az érdemmel megtakarított vagyon épen olyan sajátja az illetőnek, mint az érdem nélkül szerzett, lehet-e a végrendelkezési jogosultságot okszerűen attól függővé tenni, hogy a tulajdon eredete örökségre vezethető-e vissza avagy pedig nem? A törvényhozás a nélkül, hogy a tulajdonjog eszméjét s a jogegyenlőséget megsértene, a végrendelkezési jogosultságnak tágabb vagy szűkebb tért szabhat; — de már akkor alig ha helyesen fogna eljárni, ha a jogosultság korlátainak megállapításánál a vagyon eredetének, az egyéni érdemmel sem mindig karöltve járó ezen tényezőnek felette nehézkes kutatásába bocsátkoznék.

Ha a gyakorlati élet követelményeit tartjuk szem előtt, akkor is azt látjuk, hogy a végrendeleti jogosultságnak a vagyonok eredetétől való függetlenítése szükségesnek és czélszerűnek mutatkozik. Kétségtelenugyanis, hogy a végrendelkezési jogosultság általánosítása és lehető kiterjesztése az állampolgárok okszerű gazdálkodásának és takarékosságának egyik legjelentékenyebb rugóját képezi, s ennél fogva a nemzeti közvagyonosodás gyarapítására is felette jótékonyan hat. — Az, a ki oly minőségű vagyonnal bír, mely felett halála esetére a végrendelkezési jogosultság tőle meg van vonva, tehát a feltételezett esetben az öröklött vagyon tulajdonosa, kivált azon esetben, ha ezen végrendelkezése alul elvont vagyonok a törvényes örökösödés rende szerint oly egyénekre lennének szállandók, a kikkel a tulajdonos nem rokonszenvez, bizonyára nem fog oly takarékosan élni, oly okszerűen gazdálkodni, mint az, a ki vagyonával halála esetére is szabadon rendelkezhetik, s annak hagyhatja, a kit arra érdemesnek nem a törvénynek általános szempontból kiinduló rideg betűje, hanem az ő specziális alapokon nyugvó vonzalma jelöl meg. — Nem egyszer fog megtörténni, hogy a törvény azon tilalma, mely az öröklött vagyonokat a végrendelkezési jogkör alul elvonja, különbféle utakon és módon ki fog játszani. De ha ennek ellenébe a törvény megfelelő akadályokat gördít is, vagy ha az illető tulajdonos annyira tiszteletben tartja a törvényt, hogy annak kijátszásától távol tartja magát; vagyonával, mely halála után egy szerinte érdemetlen egyénnek fogna a törvény rendelkezéséből jutni, bizonyára nem fog oly takarékosan gazdálkodni, mint ha e felett szabadon intézkedhetnék. Pazarolni, vesztegetni, improductiv módon költekezni fog, s ez által természetesen a nemzeti közvagyonosodást sem fogja előmozdítani. Lehet-e képzelni, hogy az, a ki a törvényt szerinte reá tukmált igen távoli rokonban legnagyobb ellenségét látja, s a ki vagyonát egy az ő életét megmentő idegennek szeretné hagyni, vagyonával, melyről életében egészen szabadon rendelkezhetik, akkint fog bánni ha tőle a végrendelkezési jogosultság megvonatik, mint ha a törvény jogot ad neki, hogy megőrzött vagyonáról halála esetére

is szabadon rendelkezessék? — Czélszerű e jogosultságot megadni azért is, mert a hol az egyén akarata találkozik a törvény dispoztív intézkedésének célzatával, ott a végrendekezési jogosultság nem fogja magát ellentétbe helyezni a törvényes örökösödés rendével; a hol pedig a tulajdonos egyéni akarata eltér a törvény rendelkezésétől, vagy azzal éppen ellentétbe helyezi magát, okszerűen azt kell feltenni, hogy legalább is az esetek nagyobb számánál az önként nyilvánuló speczialis egyéni akarat inkább fogja eltalálni az érdemes örökösöt, mint a törvény azon rendelkezése, mely csakis általános alapon nyugodhatik, a fenforgó egyes esetek kellő méltánylására pedig nem is gondolhat.

Mindezekhez hozzájárul, hogy az öröklött vagyonoknak a végintézkedés alul való elvonása, ezen igen érzékeny jogmegszorítás által még azon célzt sem lehet elérni, hogy az öröklött vagyon azon családnak tartassék meg, a melytől az örökhagyóra hárult. Nem akarunk ismétlésekbe bocsátkozni, utalunk tehát azokra, miket e részben a törvényes örökösödés kérdésére vonatkozólag elég tüzetesen kifejtettünk. Ma a szabad vagyon korszakában értelem nélkül valónak, kellően nem indokolhatónak tartjuk azon törekvést, mely a vagyont a család azon ágára kívánja visszaszármaztatni, a melyről származott. De ha úgy volna is a mint nincsen, ha e törekvés jogosult lenne, a végrendekezési tilalom által a cél legalább sok esetben nem fogna eléretni, mert ha e végrendekezési tilalom érvényre emelésével együttesen a törvényes örökösödésnél az ági örökösödés fogna is behozatni: akkor is ez a mint láttuk nem biztosítaná azon célzt, hogy a vagyon oda szálljon vissza a honnét származott. Ha a tulajdonos életében elkölti, elvesztegeti vagyonát, akkor meg lesz ugyan a törvénykönyvben az egyébkint is indokolhatlan végrendeleti tilalom, meg lesz az igazságtalan, a természetes családiasság érdekével ellenkező, gyakran vérlázító eredményeket szülő törvényes örökösödési rend; de még sem lesz meg azon eredmény, hogy az ősi vagyonból csak egy talpalatnyi is azon családnak tartassék meg, a melyről az az örökhagyóra szállott. Ime látjuk hogy félrendsabályok eredményre nem vezetnek. Ha a törvényhozás azon szempontot fogadná el irányt adónak, hogy az öröklött vagyon azon család részére tartassék fent, a melyről származott — mit mi természetesen nem helyeselhethénk, indokolhatónak nem tartanánk: akkor nem elégséges a természetellenes törvényes örökösödési rend megállapítása, akkor nem lehetne a végrendeleti tilalom decretálásával megállapodni, hanem az ősiséget a maga merevségében vissza állítani, sőt, mert tény hogy az sem vezetett az óhajtott célhoz, azt még ridegebbé tenni, az élők közötti rendelkezési jogosultságot egészen megvonni kellene. Ugyan kérjük, van-e magyar jogász, a ki ezt akarná?

A végrendeleti jogosultságnak az öröklött vagyonokra vonatkozó elvonása azért sem lenne helyeselhető; mert míg egyfelől ez által azon cél, hogy a vagyon azon ágra szálljon vissza, a melyről származott, némi részben is csak úgy lenne elérhető, ha e jogmegszorítással kapcsolatosan

a fentebbiek szerint már tarthatlannak kimutatott ági örökösödés, s ennek is azon bonyodalmasabb módozata maradna érvényben, mely mellett a vagyon eredetét az első szerzőig visszamenve kellene kutatni; addig másfelől a dispoztív törvény alakjában is igazságtalan és czélszerűtlen ági örökösödési rend jogtalansága és helytelensége óriási mérvben emelkednék az által, ha az ági örökösödési rend oly kényszer törvény alakjában jelentkeznék, melynek ellenébe az alakszerűen nyilvánult ellenkező egyéni akarat sem emelkedhetnék érvényre. — Ha, mint láttuk, a természetes családiasság igényeivel, a megváltozott viszonyokkal okszerűen meg nem egyeztethető többé, hogy az ági örökösödés, ezen örökösödésnek egyik vagy másik faja nyerjen alkalmazást akkor, midőn az örökhagyó végrendeletileg nem tudott vagy nem akart intézkedni: akkor bizonyára sokkal érzékenyebb lenne, sokkal inkább ellenkeznék a szabadrendekezési jogosultság követelményeivel azon törvény, mely az ági örökösödési rend kézzel fogható helytelenségeit végrendeleti intézkedés által sem engedné kijavíttatni. Ha méltán felkáborít azon dispoztív törvény, mely a nem végrendekező vagy nem végrendekezhető gyermek összes vagyonát a tul élő édes atyától elvonja, s egy 8—10-ik izbeli rokonságban levő anyai ági rokonnak dobja oda: mennyivel vérlázítóbb lenne azon kényszer törvény, mely ez esetben a gyermektől, még ha bir is egyébkint a végrendekezési képességgel, elvonná azon jogot, hogy az érdektörvény ellenébe a családi kötelék tisztaságát emelje érvényre, s a jelzett esetben szeretett édes atyját tegye végrendeleti örökösévé. — Figyelembe veendő még itten, hogy ha már az ági örökösödés mint dispoztív jellegű törvény is az örökösödés kérdését felette bonyodalmassá teszi, úgy szólván kiszámíthatlan mérvben fokozódnék a bonyodalom az által, ha az öröklött vagyonok a végrendeleti jogosultság jogköréből kizárva lennének. A dispoztív jelleggel biró ági örökösödési törvény mellett ugyanis a vagyon eredetének bonyodalmas kérdése csak akkor lép előtérbe, ha az örökhagyó érvényes végrendelet hátrahagyása nélkül halván el, a törvényes örökösödés esete áll be; míg ellenkezőleg, ha a végrendekezési jogosultság a szerzeményi javakra szoríttatik, akkor kutatni kellend a hagyatéki vagyonok kutforrását akkor is, ha az örökhagyó végrendekezett, mert hiszen éppen a vagyonok minőségétől függ a végrendelet joghatálya. Kétségbevonhatlan tény, hogy az országbirói értekezlet által megállapított törvényes örökösödési rendünk nagy hátrányai az életben az esetek jó részében az által lettek elmellőzve, hogy a vagyonok minőségére való tekintet nélkül megengedett végintézkedési jogosultság gyakori felhasználása által a helytelen törvényes öröklési rend helyébe az egyéni akarat által érvényre emelt helyesebb örökösödés léptettetett; s mert a végrendekezési jogosultság nincs kötve a vagyonok minőségéhez, az érvényes végrendelettel szemben ködfátyolkint enyésztek el azon bonyodalmak, melyek a vagyon eredetének kutatásából okvetlenül felmerültek volna. — A tapasztalás azonban még azt is mutatja,

hogy végrendelkezési jogukat leggyakoribb esetben azok használják, a kik a törvény által öröklésre hivatott közeli rokonnal nem birnak; és így mert a vagyon eredetének kutatása is épen azon esetekben legbonyolultabb, a hol a törvény szerint öröklésre hivatott rokon a távoli rokonság körében keresendő: igen világos, hogy a vagyonok minőségére való tekintet nélkül megengedett végrendelkezési jogosultság a vagyon eredetének kutatásából származó kérdéseket épen a legbonyolultabb esetekben enyészttette el. — Mindezekből önkint folyik, hogy ha az ági örökösödés mellé visszaállítanók régi jogunk azon intézkedését, mely a végrendelkezési jogosultságot a szerzeményi vagyonokra szorította: ez által nem kevesbitenők, hanem gyarapítanók a helytelenségeket és bonyodalmakat; s gyarapítanók mégis a nélkül, hogy ez által az ősi család fenttartásának célja elértnék.

Némelyek azon nézetben lehetnek, sőt úgy tudjuk vannak is, hogy az öröklött vagyonra vonatkozó végrendelkezési jogosultság a tulajdonostól nem vonandó általában el, hanem csak akkor, ha leszármazó egyenes örökösei vannak; mely esetre fenttartani szeretnék az országbirói értekezlet előtti hazai jogunk azon szabványát, hogy csak a szerzeményi vagyon képezze végrendelkezés tárgyát, az öröklött vagyon pedig a törvény erejénél fogva, s meg nem csonkíthatólag illesse a leszármazó örökösöket. — Alig szükséges mondanunk, hogy mi elfoglalt álláspontunkból kifolyólag e véleményt sem tartjuk helyesnek. Elismerjük mi azon nézet helyességét, hogy leszármazó egyenes örökösök létezése esetében korlátlan végrendelkezési jogosultság a legszentebb családi kapocs igényeinek sérelme nélkül nem engedhető meg; ámde azt hisszük e korlát felállításánál sem szükséges és czélszerű a vagyonok közötti különbségre fektetni a súlyt; hanem akár öröklött ági, akár másnemű vagyonnal birjon az örökhagyó, a leszármazó egyenes örökösök érdekeinek megóvása szempontjából korlátot kell vetni az önkényszerű végrendelkezésnek. Mi azt hisszük, hogy a római jog és az osztrák polgári törvénykönyv, úgy ezek nyomán országbirói értekezletünk, mely a leszármazó örökösök kötelesrészét — törvényes osztályrészét — megállapította, vagy azon törvénykönyvek, melyek a kitételben megfordítva, de az eredményt illetőleg jó részben egyirányban haladva, a hagyaték azon részét határozzák meg, a mely végrendelkezés tárgyát képezheti, — mint például a francia polgári törvénykönyv, — a kérdést helyesebben oldották meg, a közel rokonság érdekét méltányosabb védelemben részesítették, mint ha a vagyonok különbségét véve kiindulási pontul a leszármazó egyenes örökösök érdekében az öröklött ági vagyont az intézkedési jogkörből egészen kivonták volna, ellenben a nem ági vagyont egészen a szabad végrendelkezés tárgyaúl hagyták volna fent.

Folyt. követk.

Teleszky István.

Reformtörekvések a közjegyzőség terén Németországban.

XII.

Hogy a közjegyző mindazon változatos teendőit, melyek ily tág illetékességi kör mellett reá várnak, kellően ellássa; hogy azoknak, kik részint kiskorúságuk, részint testi vagy lelki fogyatkozásuk miatt saját ügyeikben eljárni képtelenek, támaszul szolgálhasson; hogy a jogügyleteknél szokásos visszaélések és kizsákmányolások megszüntetésére nézve biztosítékot nyujthasson; hogy a leendő zavarok és visszaéléseknek mindjárt az okmányozásnál elejét vehesse: kell, hogy gondosságát az okmány lényegére fordítsa, figyelmét reális tartalmára irányozza. Sajnos, hogy a legtöbb közjegyzői törvény épen ebben akadályozza a jegyzőt, mert a közönség érdekét a formalitások legiója által véli biztosíthatónak, s a jegyző figyelmét ezekhez köti s az okmány reális tartalmától elvonja. Az új törvények, midőn a formaságokat, még a ventose törvényt is fölülmulva — új meg új intézkedésekkel szaporítják, egy-egy jótékony fölfedezést vélnek tenni. Szorgosan előírják, hol és hány ujnyi üres keret hagyandó a papiroson, hogy az üres térre irt pótlás nemcsak az okmány aláírói által irandó alá, hanem a pótlék szavainak száma, ha még oly hosszú is, pontosan kiirandó; a ventose-törvény értelmében megtiltanak minden rövidítést és minden hozzáírást a sorok közé, fölébe és alája; elrendelik, hogy a szövegben levő üres helyek vonásokkal töltendő ki, megkívánják, hogy a határidők és szám-tételek, — némikivétellel, — betűkkel irandók ki: minden törlést és vakarást, a vakarás helyére irt kitétel érvénytelenségével sujtják; sőt a magyar közjegyzői törvény értelmében minden okmány, melyen, ha még oly csekély vakarás észlelhető is, elveszti érvényességét és megszűnik közokirat erejével birni. Továbbá elrendelik, hogy oly okmány, mely több lapból áll, vagy melyhez meghatalmazás vagy egyéb melléklet van csatolva, összefűzendő, s a zsinór vége az okmány tulsó oldalán a közjegyző pecsétjével lepecsételendő, s azonkívül minden oldal folyó számmal s a közjegyző aláírásával ellátandó; sőt az olasz közjegyzői törvényjavaslat annyira megy, hogy több oldalból álló okmány minden oldalára a közjegyző, az ügyfelek és az összes tanuk névaláírását megkívánja. A közjegyzői törvények egyáltalán elrendelik, hogy a közjegyző, vagy ha az ügyletnél több közjegyző működik közre, mindegyik vezeték- és keresztnévét, közjegyzői minőségét és székhelyét az okmányra rávezesse; a felek, meghatalmazottak és tanuk vezeték- és keresztnéve, állása, lakhelye s minősége, melyben az ügyletnél szerepelnek, szintén pontosan kiteendő; hogy a közjegyző kitüntesse, hogy az előtte tárgyaló feleket ismeri, vagy ha nem ismeri, adja elő a módot, mely szerint azok személy-azonosságáról magának meggyőződést szerzett. A felek és tanuk életkorának kiírását csak a szász k. j. törvény rendeli el. Hogy az irni tudó felek az okmányt sajátkezüleg aláírják, magától értetődik, ha nem tudnak, vagy képtelenek irni, akkor közjegyeiket írják le, s az egyik vagy másik közjegyző avagy tanu nevüket aláírja, s magát mint név-aláíró megnevezi. A magyar közjegyzői törvény ezen intézkedéseinél még tovább megy az új olasz k. j. tvjavaslat; ez p. nemcsak a községnek, hanem a háznak megnevezését is, hol a felek tárgyaltak, elrendeli, a felek, tanuk hazája, születés-, tartózkodás- és lakhelye megnevezését megkívánja; megkívánja azt is, hogy kitüntettessék, hány oldalból áll az okmány, s hány oldal iratott be, hogy az okmányt a közjegyző vagy annak megbízottja irta-e; a végrendet készítésénél az óra, melyben az felvétel lett is kiteendő.

Látni való ezekből, hogy a közjegyző iránti bizalmatlanság mily számtalan, időrabló s gyakran nem is valószínűsíthető formaságok előírására vezetett. Az új olasz k. j. törvény-

tervezet azon szándékolt, de később módosított intézkedése, hogy az okirat minden oldalára az ügyfelek egytől-egyig neveiket aláírják, a tapasztalással bíró közjegyzőt, kinek hagyatéki tárgyalások alkalmával írni nem tudó közönség lebeg szeme előtt — borzalommal tölti el.

A közokirat bizonyos formaságokat mindenesetre igényel, de nem a forma, hanem a tartalom az okmány lényege és célja; az előbbi fődolog nem lehet. A formalitás indokolt annyiban, mennyiben az okmány tartalma biztosítására s a későbbi változtatások és hamisítások elkerülésére szükséges. Midőn ezen természetes határait átlépi, midőn a tapasztalat által nem igazolt bizalmatlansággal terheli az okmányozó hivatalnokot, — minden egyéb meggondolás nélkül elvetendő. Visszaélések ellen absolut biztosítékokat sehol és soha sem lelünk, s azért a tapasztalat által igazolt bizalommal szintén számolnunk kell. Azon közjegyző, kinek megfér lelkiismeretével az okmányt utólag megváltoztatni, az képes lesz arra is, hogy mást olvasson fel a tárgyaló felek előtt, mint a mi tulajdonképen az okmányban foglaltatik.

A kelletténél több alakszerűség az okmányozásban tévovázást és ingadozást okoz, sok időt vesz igénybe s ez által szükségtelenül nemzetgazdasági pazarlást okoz; mert az idő és a hivatalnok munkaereje valóságos nemzetgazdasági érték, a minek megtartásáról és helyes fölhasználásáról a törvényhozónak gondoskodnia kell.

Mi tehát az alakszerűségeket csak annyiban tartjuk jogosultaknak, a mennyiben szükségesek arra, hogy

a) a tárgyaló felek személyazonossága és jogosultsága kitűnjék;

b) hogy biztosítékot nyújtsanak aziránt, hogy az okmány tartalma a tárgyaló felek akaratával megegyező legyen;

c) hogy az okmány később a felek akaratára ellenére és tudta nélkül változást ne szenvedjen.

Valamely okmány lényeges kellékei tehát a következők:

a közjegyző vezetéknéve, közjegyzői minősége és székhelyének kiírása; keresztnévének kiírása csak akkor szükséges, ha ugyanazon kerületben több ugyanazon vezetéknévvel bíró közjegyző létezik; a tárgyalásban résztvevő felek keresztnévvel és minőségükkel, melyben a tárgyalásnál részt vesznek, kitüntetése: továbbá a meghatalmazás az okmányhoz fűzendő, ha nincsen már más okiratokkal együtt a közjegyző őrületében; az ügyfelek állásának és élethivatásának kiírása nem látszik mindig szükségesnek, azonban tanácsos, megkülönböztetés végett különösen akkor, midőn

lakhelyükön több, ugyanazon nevű egyén létezik; a felek születéshelyének és korának kimutatása teljesen czélnélküli;

kimutatása annak, hogy az okirat a felek előtt felolvasztatott s akaratukkal megegyezőnek találtatott; az okmány keletkezése helye, éve, hónapja és napja; az óra csak akkor teendő ki, midőn az bizonyos esetben valamely jog szerzésére szükséges, péld. valamely házassági szerződésnél, mely az esketés napján köttetik, — a mennyiben az illető polgári törvénykönyv szerint az esketést meg kell előznie;

összes, az okmányozásnál közreműködő személyek név-aláírása, ugyszintén a jegyző is, — s a melyiken alá nem írják, az ok megnevezése:

Elhagyható ellenben azon stereotyp nyilatkozat, hogy a jegyző a felek nevét, állását és lakhelyét ismeri, a mennyiben áll az: hogy a közjegyző csak előtte ismeretes személyek tárgyalásait okmányozhatja; előtte ismeretlen egyének személyazonosságáról neki kell meggyőződést szerezni, de e tekintetben a jegyző különös megszorításnak alája ne vettesse, s ily alkalmakkor, mint azt a szász közjegyzői törvény rendel, nők is tanuskodhassanak.

Mint fölös, elhagyandók az üresen maradt helyek betöltésére alkalmazott vonások: az okmányok előirt összefűzése és a zsinórvégek lepecsételése; minden okmány pecséttel való ellátása a működő jegyző vagy más közreműködő jegyző részéről is nem szükséges; az okmány szélére irt pótlék szavainak megszámlálása elhagyható, úgy szintén az írni nem tudó felek kézjegyei és a külön névalíró megnevezése s a felek életkorának kiírása, a ház megjelölése, ahol az okmány készült, a több oldalból álló okmány minden oldalának az összes felek és tanuk általi aláírása, és mindazon alakszerűségek, melyek részint időpazarlással járnak, részint czéltalanok s a kívánt czélra már azért sem felelnek meg, mert rendesen nem a felek jelenlétében, hanem azok eltározása után a jegyző segédszemélyzete által szoktak végeztetni. Maga a ventose-törvény, mely a formaságokban fukarnak épen nem mondható, mindezen intézkedéseket nem ismeri s az azok iránti szükség érzete azon 70 év alatt, mióta e törvény érvényben van, nem is mutatkozott. Az azonban tanácsos, s minden törvényi előírás nélkül a jegyzők által gyakoroltatik is, t. i. hogy az okmány minden oldalát a közjegyző legalább kézvonásával lássa el, — hogy, — netán más kezbe kerülve, meghamisítható ne legyen.

Az alakszerűségeket tehát mennél csekélyebb térre kell szorítani és csak azokat előírni, melyek a főntebb kifejtett szempontok szerint okvetlen szükségeseknek mutatkoznak.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Két kérdés a kereskedők cégbejegyzésére vonatkozólag.

Adalékok a kereskedelmi törvény magyarázatához.

II.

A mi a Dr. WEISZ BERNÁT ur által felvetett második kérdést illeti, valjon t. i. az irástudatlan kereskedő bejegyezhető-e a cégjegyzékbe? — úgy mindenekelőtt kétségtelen, miszerint e kérdés a kereskedelmi törvény 5. §-a alá tartozó kiskereskedők, nevezetesen a szatócsok tekintetében, teljesen tárgynélküli, miután ezek az 5. §. értelmében nemcsak nem tartoznak cégét vezetni s azt bejegyeztetni, hanem cégét nem is vezethetnek, azt be sem jegyezhetik.¹ Ugyanez áll a könyvekre, cégvezetésre és kereskedelmi társulatokra nézve, s ha ők pl. könyveket vezetnek is, ezek a teljes jogu kereskedők könyveinek bizonyító erejével nem bírnak.²

¹ „Die unter Art. 10. (magyar k. t. 5. §. fallenden Personen sind weder verpflichtet noch berechtigt, den Namen, unter welchem sie ihre Geschäfte treiben, zum Handelsregister anzumelden. Das Gesetzbuch erkennt überhaupt bei ihnen einen besonderen kaufmännischen Namen nicht an.“ HAHN Commentar 2. kiad. I. köt. 411 l. még GOLDSCHMIDT Handelsrecht 2. kiadás I. köt. 524. l. 31. jegyz. ANSCHÜTZ-FÖLDERNDORFF Commentar I. köt. 74. l. Más véleményben THÖL Handelsrecht 5. kiadás I. köt. 135. l.

² I. HAHN i. m. l. 42. l. GOLDSCHMIDT i. m. l. 522. l. 30. jegyz. ANSCHÜTZ-FÖLDERNDORFF i. m. l. 75. l. —

A fentebbi kérdés tehát csak annyiban bír gyakorlati jelentőséggel, a mennyiben a teljes jogu kereskedők, tehát a cégbejegyzésre kötelezett kereskedők között is lehetnek olyanok, kik írni nem tudnak — mely lehetőség különösen a nőkereskedők között fog előfordulhatni — nevezetesen pedig olyanok, kik physisai akadályok (betegség) miatt a cégbejegyzés idejében írni nem képesek. Azonkívül a kérdés nemcsak az egyes kereskedőre nézve bír jelentőséggel, hanem a kereskedelmi társulatokra nézve is, nevezetesen a közkereseti és betéti társaságra nézve; mert valamint a kereskedelmi törvény 16. §-a az egyes kereskedőnek teszi kötelességévé, hogy cégét az üzlet megkezdésével az illetékes törvényszéknél bejegyeztesse, s azt ugyanott a bejegyzéssel egyidejűleg sajátkezűleg aláírja, vagy az aláírást hitelesített alakban bemutassa: úgy a törvény 67. §-a értelmében a közkereseti társaságnak a társaság képvisletével megbízott tagjai is kötelesek a társaság cégét egyuttal a társaság bejegyzésével sajátkezűleg aláírni, vagy hitelesített alakban bemutatni, s ugyanez áll nemkülönbön a betéti társaságnál is a társaság képvisletére jogosított *heltagokra* vonatkozólag (k. t. t. 128. §.). A mit tehát az egyes kereskedőre nézve vagyunk a következőkben mondandók, a közkereseti és betéti társaságra nézve is áll.

A kérdés elbírálására is megfajtására nézve hiányzik minden támpont úgy a kereskedelmi törvényben magában, mint törvény előzetes munkálataiban. Ugyszintén a német kereskedelmi törvény s ennek előz-

ményei, nevezetesen a porosz javaslat (Entwurf eines Handelsgesetzbuches für die Preussischen Staaten 1857.) és a nürnbergi tanácskozmány különben felette gazdag magyarázati anyagot tartalmazó jegyzőkönyvei sem nyújtanak e kérdésre nézve direkt felvilágosítást.

A német elméletben és gyakorlatban a kérdés vitás, s míg egy-résről az állítatik, hogy az írástudatlan kereskedő be nem jegyezhető, hogy tehát ilyennek üzletével fel kell hagynia, ha a törvényben megállapított büntetést ki akarja kerülni;³ addig más részből éppen az ellenkezőt vitatják, t. i. hogy az írástudatlan vagy írásképtelen kereskedő a cég sajátkezű aláírása nélkül is bejegyezendő,⁴ s legfeljebb a mulólagos írásképtelenségben szenvedő kötelezhető arra, hogy a cég-aláírást az akadály megszűntével utólagosan pótolja.⁵ Egy harmadik nézet végre oda terjed, hogy az írástudatlan kereskedőnek vagy cégvezetőt kell rendelnie, a ki a céget aláírja,⁶ vagy ha ezt tenni nem akarja, akkor egy bizonyos határidő szabandó neki a törvényszék által az írás megtanulására, különben a törvényben megállapított büntetés alá esik.⁷

Ha ezen eltérő véleményeket elfogulatlanul vizsgálat alá vesszük s mutatis mutandis a magyar kereskedelmi törvény szempontjából tekintjük, úgy mindenekelőtt helytelennek kell nyilvánítanunk, azon, úgy látszik Dr. W. B. ur által is támogatott nézetet, mely szerint az írástudatlan kereskedő helyett egy *cégvezetőt* írhatja alá a céget. E felfogás ellen az szól, hogy a törvényszék a be nem jegyzett cégvezetőt olyannak elismerni nem tartozik, a cégvezető bejegyzése pedig magának a cégnek bejegyzése előtt nem lehetséges; legfeljebb a cég és a cégvezetési jogosítvány *egyidejű* bejegyzésének lehetne helye,⁸ a midőn azonban a cégvezető bejegyzése mégis a cég bejegyzésétől van függővé téve. Hogy a cégvezető cég-aláírása bejegyzés nélkül is érvényes — a törvény a bejegyzés elmulasztását csak pénzbírsággal sújtván (41. §. 2. bek.) — felfogásunk helyessége ellen legkevésbé sem bizonyít. Mert cégvezetőt a törvény értelmében csak bejegyzett kereskedő rendelhet, és csak oly be nem jegyzett cégvezető ismerhető el cégvezetőnek a törvény értelmében, azaz a törvényben megállapított jogokkal felruházott cégvezetőnek, a ki bejegyzett kereskedő által rendeltetett. Ez áll ugyan kereskedőkről, kik cégüket bejegyeztetni nem tartoznak (k. t. 5. §. 1. fentebb), mint azokról, kik a cégbejegyzést elmulasztják, mint ez határozottan a k. t. 16. §-ának második bekezdéséből következik, mely szerint a cégbejegyzés előtt «a kereskedő azon jogokban, melyeket a jelen törvény a kereskedők részére megállapít, nem részesülhet». A cégvezető rendlése is jog, még pedig oly jog, mely egyedül a kereskedelmi törvényben van szabályozva, sőt a cégvezetés általában oly intézmény, melyet a törvény egyenesen *teremtett*, s mely az eddigi kereskedelmi forgalomban olyképen, mint azt a kereskedelmi törvény szabályozta, nem is létezett. Ha tehát egy be nem jegyzett kereskedő cégvezetőt rendelne is, az nem volna cégvezető a törvény értelmében, hanem csak közönséges meghatalmazott, a kire a közönséges magánjog szabályai jönnének alkalmazásba, a kinek jogköre tehát nem a kereskedelmi törvény 38. §-án, hanem általános vagy különös meghatalmazáson alapulna.

Másként áll a dolog a német kereskedelmi törvény szerint. Ott ugyanis a cégbejegyzés elmulasztására csakis büntetés van szabva (26. cz.), de egyéb joghátrányok a bejegyzés elmulasztásával összekötte nincsenek. A magyar törvény e tekintetben éppen lényegesen eltér a német kereskedelmi törvénytől. Valjon jogosan, az persze más kérdés! Mindenesetre a magyar törvény 16. §-ának második bekezdésében foglalt intézkedés oly messze menő következményeket rejt magában, melyek összeségükben majdnem oda mennek ki, hogy be nem jegyzett kereskedő nem is létezhetik!

De ha egyrészt nem tartjuk kereskedelmi törvényünkkel összeegyeztethetőnek, hogy egy cégvezető írhasa alá a céget a cég bejegyzése alkalmával, úgy másrészt helytelennek kell tartanunk azon nézetet is, mely szerint az írástudatlan kereskedő általában be nem jegyezhető, illetve, hogy az írástudatlan kereskedő vagy írni megtanulni, vagy ha a büntetést ki akarja kerülni, üzletével felhagyni tartozik.

³ L. a kölni főtvszék egy 1863. szeptember 19-kén kelt döntvényét (BUCH-féle Archiv für Theorie und Praxis der Allg. Deutschen Handels- und Wechselrechts III. köt. 363. l.). —

⁴ L. ANSCHÜTZ-FÜLDERNDORFF i. m. I. köt. 165. 169. l. (idézve APÁTHY kereskedelmi Jogának I. köt. 138. lapján is) II. köt. 111. 112. l., KFCSENER a GOLDSCHMIDT-féle Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht X. kötetében 353. l., WEINHAGEN a BUSCH-féle Archiv I. kötetében 152. l., KOCH a Deutsche Gerichtszeitung VIII. kötetében 56. l. HAHN i. m. I. köt. 94. l.

⁵ L. ANSCHÜTZ-FÜLDERNDORFF i. m. I. köt. 166. l. II. köt. 112. l.

⁶ L. a marienverderi főtvszék egy 1862. április havában kelt döntvényét (GOLDSCHMIDT-féle Zeitschrift VIII. köt. 343. l. és BUSCH-féle Archiv III. köt. 364. l.) és a bécsi legfőbb ítélőszék egy 1864. szept. 21-kén kelt döntvényét (GOLDSCHMIDT-féle Zeitschrift VIII. köt. 541—543 l. és BUSCH-féle Archiv V. köt. 225—227. l.). —

⁷ L. a bécsi legfőbb ítélőszék id. döntvényét.

⁸ L. SCEBEK das Handelsregister I. köt. 38. és 39. l.

E felfogás csak akkor volna helyes, ha a törvényt *szorosan* kellene magyarázni. Ennek szüksége azonban fen nem forog s különben is a szoros magyarázat teljesen indokolatlan volna. A törvény szerkesztői nem akarták és nem akarhatták azt, hogy az írástudatlan kereskedő céget ne vezethessen, illetve, hogy a kereskedéstől eltiltassék. Ily tilalmat határozottan ki kellett volna fejezni; már pedig ez nem történt meg sem a német sem a magyar kereskedelmi törvényben, sem ezen törvények előmunkálataiban, sőt miként a nürnbergi tanácskozmány jegyzőkönyveiből kitűnik, a német törvény 19. cikkében foglalt ezen kitétel: «nebst seiner persönlichen Unterschrift» csak melleleg néhány tanácskozmányi tag kívánságára lett a törvénybe felvéve.⁹ A tilalom határozott kifejezése a törvényben már azért is elkerülhetlenül szükséges lett volna, mert sem a német,¹⁰ sem a magyar kereskedelmi törvény előtti kereskedelmi jog a kereskedés folytatását az írni tudás feltételéhez nem kötötte volt. Így nevezetesen sem az 1840: XV. t. cz. II. r. 3. fejezete, sem az ugyanazon évi XVI. t. cz. nem tartalmazott ily nemű feltételt, a mi, hogy nem a törvényhozó felelősségének tulajdonítható, mutatja a XV. t. cz. I. részének 13. §-a, hol az írástudatlanság tekintetbe vétetett. Nem lehet tehát feltételezni, hogy a magyar, illetve német kereskedelmi törvény megalkotása alkalmával a szóban forgó kérdésre nézve ez előbbi jogállapottal ellenkező czéloztatott volna, midőn ez iránt határozott nyilatkozat sehol elő nem fordul!

Eltételezve azonban ettől, nézetünk szerint nagy igazságtalanság volna valakit a rendes kereskedő jogaitól megfosztani csak azért, mert írni nem tud, vagy fizikai akadályok miatt írni nem képes. Valaki igen jó kereskedő lehet, ha írni nem is tud, ez üzletvezetés szabályossága és pontossága sincs az üzlet tulajdonosának írástudásától feltételezve, mert sem könyveit maga vezetni, sem leveleit maga írni nem tartozik, a mellett pedig jogügyletek kötésénél a céget mindig egy cégvezető írhatja alá, feltéve ugyan, hogy az ügylet éppen írásban köttetik, a mi azonban egyáltalában nem szükséges. Ha csak a cégvezető aláírása van a törvényszéknél bejegyezve, ez oly biztosíték a szerződő felekre nézve, hogy a mellett a főnök cég-aláírásának bejegyzése egészen nélkülözhető, s nem áll az, mintha azáltal a szerződő felek veszélyeknek tétetnének ki.

Végre gyakorlati érvek is harcolnak az ellen, hogy az írástudatlan kereskedő bejegyezhető ne legyen. A magyar kereskedelmi törvénnyel szemben ugyan senki sem fog akarni kereskedést üzni, annélkül, hogy cégét be ne jegyeztesse. Mert eltekintve a pénzbírságtól, senkinek sem lesz kedve, a törvény által a bejegyzéstől függővé tett jogokat nélkülözni, de e mellett elvállalt kereskedelmi kötelezettségeiért a törvény értelmében felelősségre vonatni. (16. §. 2. bek.). Az írástudatlan kereskedő tehát, ha üzletet mégis akar folytatni, okvetlenül arra kényszerítettnek, hogy szinleges ügyletekhez folyamodjék, hogy esetleg a cég tulajdonosa gyanánt egy pictus masculust, egy Strohmänn-t állítson fel, a mi bizony a kereskedelmi forgalom biztonságát vajmi kevésbé fogná emelni!

Mindenezeknél fogva tehát azt hisszük, hogy a törvényt szorosan magyaráznunk nem szabad, miből egyuttal következik, *hogy a cég sajátkezű aláírása a cégbejegyzés alkalmával oly esetben, midőn a cég tulajdonosa írni nem tud vagy nem képes, nem szükséges*. Ily esetben tökéletesen elégséges, ha az írástudatlanok aláírására vonatkozó általános szabályok tartatnak meg. Nevezetesen elégséges, ha a cég tulajdonosa a cég bejegyzésére vonatkozó jegyzőkönyvi tárgyalás alkalmával (1875. decz. hó 1-jén kelt igazságügym. rendelet 21. §.) kinyilatkoztatja, hogy írni nem tud vagy nem képes és a felvett jegyzőkönyvet a perrendtartás 167. §-a értelmében két előttemző tanu jelenlétében szokott kézjeggyel ellátja. Ha pedig a bejegyzés nem szóval kérelmeztetik, szükséges leend, hogy az írástudatlanságra vonatkozó nyilatkozat hitelesített alakban (1874: 35. t. cz. 80. §.) a bejegyzési kérvényhez mellékeltessek.

E nyilatkozat joghatálya abban áll, hogy a kereskedőnek üzlete folytatásában a céget aláírnia, nevezetesen írásbeli szerződést cége alatt kötnie nem szabad. Ha tehát az írástudatlan kereskedő később megtanul írni, illetve az írásképtelen kereskedő később az írásban többé nincs akadályozva, és ő a céget maga aláírásul használni kívánja, nem marad más hátra, mint hogy a céget a törvényszéknél utólagosan sajátkezűleg aláírja. Erre különben is a törvényszék által szorítható, ha az írástudatlanság vagy képtelenség megszűnt a törvényszék tudomására jut. Ellenben mi sem áll utjában annak, hogy a tulajdonos helyett egy cégvezető írja alá az írásbeli szerződéseket, vagy, hogy maga a tulajdonos szóval vagy hallgatag kössön üzletére vonatkozó jogügyleteket.

Dr. Nagy Ferencz.

⁹ L. Protocole der Comm. zur Berathung eines Allg. Deutscher Handelsgesetzb. kidva LUTZ által 911. l. L. ANSCHÜTZ-FÜLDERNDORFF-nál is I. köt. 166. l.

¹⁰ L. ANSCHÜTZ-FÜLDERNDORFF i. m. I. köt. 169. l. II. köt. 112. l. —

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Nyílt szó az osztrák polgári törvénykönyv receptiója mellett. x—y-tól. — A német birodalmi bírósági szervezet. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Törvénykezési szemle. A tulajdon kérdése egy igényperben. Knorr Alajos kir. ítélő táblai bíró urtól. — A perrendtartás 108-dik §-ához. Dr. Neuberger Ignác kir. járásbíró urtól. — Különfélék.

MEGLÉKLET: Igazságügyi rendeletek.

Nyílt szó

az osztrák polgári törvénykönyv receptiója mellett.

Közel 20 éve annak, hogy az osztrák polgári törvénykönyvet kiküszöböltük és 10 év lefolyt azóta hogy alkotmányos törvényhozásunkat visszaszereztük; de mai nap is a magy. magánjogi törvénykönyv létesítésétől ép oly távol állunk, mint ezelőtt 25 évvel.

Ily viszonyok közt bizonyára nem szorulunk mentésre, ha újból felvetjük azon kérdést: hogy mi eljárás legyen ezentul a végre követendő, hogy a magyar birodalom minél rövidebb idő alatt egy rendszeres magánjogi törvénykönyvvel elláttassék, s hogy az ilyenek hiányából, illetőleg az egyes tartományokban, de sőt ugyanazon egy feltörvényszék területén is érvényben levő különböző magánjogi intézmények alkalmazásából keletkezett, már végkép tarthatlanná vált aggasztó jogállapotoknak vége ejtessék?

Ez irányban HOFFMANN tanár ur az ismert ált. rész tervezetében hosszabb, igen érdekes fejtegetések után azon következtetésre jut: miszerint az 1848. XV. t. cz. határozott rendeletével szemben *önállóan kell codificálni*.

Ennek ellenében mindenek előtt meg kell jegyezmem, miként a hivatolt t. cikk a készítendő törvényjavaslat különös feltételeül egyedül csak az ósiség teljes eltörlését tüzi ki, többire nézve azonban a kormánynak egészen szabad kezét enged — s hogy e szerint a HOFFMANN ur által azon törvényből kivont tilalmi következtetés szilárd alappal nem bír.

Ezen megjegyzés előrebocsátása után nem vonakodom kijelenteni: hogy az önálló codificatiót a magyar birodalomnak jól felfogott érdekeivel, melyek előtt minden sympathia és antipathiának egyaránt háttérbe kell szorulni, megegyeztetetőknek nem találom.

Egy önálló törvénykönyv készítésének rendkívüli nehézségeit maga HOFFMANN ur általános indokainak első két lapján annyira hiven és meggyőzőleg jelezte, miként az, a mit ott elmondott, már magában is elegendő a megpendített önálló codificatio eszméjének elejtésére.

A felhozottakat tehát magam részéről is helyeseknek elismervén, azok kiegészítéseül csak még az euró-

pai codificatio legújabb történetét akarom felhozni, mely azt igazolja: miszerint a létező mindegyik nagyobb magánjogi codex elkészítése tömérdek időt (így például a *zürchi* mintegy 15, — a *szász* pedig, miután egyik már közzétett és behatólag megbirált javaslata visszavonatot, 17 évet) vett igénybe; hogy több teljesen kidolgozott és kimerítő indokokkal ellátott törvényjavaslat vagy egészen mellőztetett (mint például az 1842-ben bemutatott *hessen-darmstadt*), vagy pedig (mint az 1861-ben közzétett *bajor* javaslattal történt) 12 év óta folyvást revisio és tanácskozás alatt áll, — s hogy egy nagy terjedelmű complicált élő törvénynek, a casuistika feneketlen tengerén ingadozó porosz *Landrecht*-nek még gyökeres átdolgozása sem akart annyira sikerülni, hogy az elkészített javaslat törvényre emeltethetett volna, — jóllehet, hogy az a végre különösen alkotott ministerium élén 1843-tól 1848-ig nem csekélyebb tekintély állott, mint az annyszor emlegetett jogtudósok nagymestere, SAVIGNY FRIGYES.

Hogy az önálló magánjogi codificatio Magyarországon kevesebb nehézségekkel találkozni s gyorsabb és kedvezőbb lefolyást veendene, mint a fenebbiek szerint más, a jogtudomány magaslatán álló nemzeteknél történt: abban, azon előzmények és eredmények után, melyek az igazságügyi törvénykészítés terén eddigelé a hazában észleltettek, legalább is komolyan kell kételkedni; míg ellenben arra nézve semmi kétség fen nem foroghat, hogy mennyire veszélyes lenne a szüntelen experimentálások által annyira sanyargatott országos érdekeket újabb eshetőségeknek kitenni s a legnagyobb mérvben problematicus remények kedvéért a jelenlegi jogbizonytalanságot előre kiszámíthatlan hosszú időre készakarva kinyújtani.

Ezekhez hozzájárul még azon aggodalom is, miszerint az Európa szerte létező nagy számu és becsü törvénykönyvek mellett, melyek a magánjogi viszonyokra vonatkozó minden szabványokat márt teljesen kimerítik, aligha lenne lehetséges egy valóban önálló törvénykönyvet Magyarország számára előállítani, s így az olyan önállóan hirdetett codex (a családi és a végrendelet nélküli örökjog kivételével, melyek minden körülmények között független kidolgozást igényelnek) élő elődeitől valószínűleg csak technikai tekintetben különböznek, érdemileg pedig az azokból vegyűlten kivont, több-kevesebb szerencsével módosított s másképp rendszerezett jogszabványok aggregatumát tartalmazná.

Nem találom továbbá azt sem kivihetőnek, hogy

egy egészen idegen törvénykönyv — a hazai viszonyokhoz és igényekhez képest adoptáltassék és behozassék. Adoptálás ugyanis az illető törvénykönyvnek beható revisiójával teljesen egyértelmű; valódi sikerrel azonban csupán olyan törvényt lehetséges revidálni, mely nem egyedül szövegének olvasásából, hanem gyakorlati tapasztalásból is ismeretes, miután a törvény előnyei és hibái leginkább annak a concret jogesetekre való alkalmazása folytán szoktak feltűnni. Életből merített hosszabb tapasztalás nélkül tehát lehet ugyan a törvény kirívó előnyeit és hiányait felfedezni s azok felett éles elméleti kritikákat írni (mint tette azt Dr. UNGER JÓZSEF az általa porba lerántott, Dr. HOFFMANN ur által pedig az egekig feldicsért, gyakorlati alkalmazásában azonban egyik által sem észlelt szász törvénykönyvvel — der revidirte Entwurf stb.) de a törvénykönyv apróbb részleteinek praktikus becsét tapasztalat nélkül bizton meghatározni, a lehetőség körén kívül esik.

Mindezek komoly megfontolása után, valamint annak tekintetbe vételével is, hogy egy terjedelmes törvénykönyvnek már hasznavehető lefordítása is nagy mérvű nehézségekkel van összekötve: elfogulatlan véleményemet abban fejezem ki: miként magánjogi törvénykezési zavarainkon egyedül és kizárólag csak akként lehetne rövid idő alatt bizton segíteni, ha az ausztriai polgári törvénykönyv ügyes revisio alá vétetnék s ennek megtörténte és alkotmányos jóváhagyása után hatálya a birodalom azon részére is kiterjesztetnék, hol jelenleg annak csak hypothekarius szabványai vannak érvényben.

Az a. p. t. k. ugyanis 1853. évtől kezdve 1861. évig a magyar birodalom egész területén (a II. fejezet egyedüli kivételével) teljtartalmilag érvényben és használatban volt, s némely tartományaiban (Erdély, Határőrvidék, Fiume) jelenleg is egészben, a pesti tábla egyéb területén pedig részben, t. i. mindazon határozmányaira nézve hatályát gyakorolja, melyek a telekkönyvi jogok megszerzésére vagy elenyésztetésére alapul szolgálnak. Ugyanaz továbbá úgy a magyar és olasz hivatalos nyelvekre, mint a birodalombeli többi nemzetiségek nyelveire hitelesen le van fordítva; az egyetemek és jogi akadémiákon 20 év óta köteles tantárgyként adatik elő, s valamint az egyetemi szigorlatoknál, úgy az ügyvédi és bírói vizsgáknál is elengedhetlen próbatétel tárgyát képezi.

Ezekből corolláriumképen következik:

a) miszerint az egész magyar birodalomban nem létezik bíró, ügyvéd, s általában jogvégzett egyén, ki az a. p. t. könyvet ex asse ne tudná, vagy kinek azt legálább kötelelességszerűleg tudnia ne kellene; s hogy

b) a dolog jelzett állásában nem azon törvény receptioja- vagy nem receptiojának — hanem *végképi kiküszöbölésének vagy kijavított alakbani fentartásának, illetőleg kiterjesztésének célszerűsége képezi a megoldás tárgyát.*

Részemről úgy vagyok meggyőződve, hogy az utóbbi mellett mindazon érvek együttesen harcolnak, melyek a fenforgó vitális kérdés eredményes eldöntésére nézve kizárólag lehetnek mérvadók s melyeket sem a

gyakorló jogász sem a törvényhozó nem ignorálhat, a nélkül, hogy ép oly késő, mint keserű megbánást ne kockáztasson.

Mert valamint azon roppant megrázkódtatást senki sem tagadhatja, melyet egy soká használatban állott magánjogi törvénykönyvnek hatályon kívül helyezése s helyébe egy teljesen új törvénykönyvnek behozatala okvetlenül okoz, — úgy más részt az sem vonható kétségbe, s a magyar nemzetnek különösen még élénk emlékezetében is van — hogy egy új magánjogi törvénykönyvnek alapos megtanulása s egyöntetű gyakorlati kifejlődése oly kimondhatlan nehézségekkel jár, miként rendszerint hosszabb ideig még a jogbiztonságot is nem csekély mérvben szokta megzavarni, — s hogy azért már közönségesen elismert igazsággá vált: miként ott, hol egy positiv törvény gyakorlati alkalmazásban már létezik, újítások csak ovatosan hozandók be, — gyökeres átalakítás elmellőzhetlen szüksége esetében pedig a készitendő új javaslat alapjául mindenkor a korábbi törvény fektetendő, úgy mint azt már az őskor jogbölcsei is szabályképen kimondották: «In rebus novis constituendis evidens debet esse utilitas ut recedatur ab eo jure quod diu aequum visum est» (Platon).

Azon kiváló előnyt, melyet az a. p. t. annyira gazdag mint kitűnő literaturája nyújt, itt csak melleleg megemlítve, azon törvénykönyvnek fentartását, illetőleg kiterjesztését még azon, már fenebb is említett ténykörműny is javasolja, hogy annak legéletbevágóbb szabályai telekkönyvi intézményeinkkel a legszorosabban összefüggvén, érvényen kívül tétele az utóbbiaknak gyökeres megváltoztatását okvetlenül maga után vonná: míg a birodalom hitelének érdeke épen az ellenkezőt, vagyis azt hangosan parancsnlja: hogy azon, már megszilárdult s a külföld bizalmának is örvendő intézmények minden megingatástól menten maradjanak.

Nem kis figyelmet érdemel végül úgy politikai mint utilitási szempontból még az is, hogy az a. p. t. a magyar szent korona területének kiegészítő részét képező társországokban szintén hatályban áll, — eddigelé pedig annak semmi jelei nem mutatkoztak, hogy azt azon országok törvényhozása mellőztetni óhajtaná.

Hogy az a. p. t. könyvnek, mint minden emberi műnek, megvannak a maga hibái is, az ép oly kevésbé szenved kétséget, mint viszont a legcompetensebb bírálatok (UNGER I. Entwurf eines Gesetzbuches für Sachsen 3. l., és BLUNTSCHLI Zürcher Commentar I. B. XVIII. l.) és a 60 évet meghaladó gyakorlat által kimutatva van, miként azon hibák koránt sem oly tulságosak, mint azt az elszenvedett kényuralom emlékezetéből kifolyó ellenszenv Magyarországon belül — az ugynevezett jogtörténelmi iskola tulbuzgó hivei pedig, kik előtt nem csak az osztrák, hanem a világ legnépszerűbb törvénykönyve, a francia codex is merő omladék, s kik legújabb időben az általános német birodalmi polgári törvénykönyv létesítését is elfogultan azért ellenzik, mivel az a jognak tudományos művelésében stagnatiót okozhatna — elméleti értekezéseikben szeretik hirdetni.

Egyébiránt az a. p. t. könyvnek nem is en bloc megtartását, tekintve kiterjesztését, hanem előleges revízióját javasolom, ennek pedig épen a létező hibák kijavítása s az üzleti és egyéb jogviszonyok előrehaladása folytán beállott hézagok kiegészítése lévén feladata: semmi alapos ok sem látszik arra nézve fenforogni, hogy azon már megtestesült s az egész hazában mintegy szokásossá vált törvény ellökessék s mind azon zavarok és bonyodalmak ujonnan felidéztesse, melyeknek a szorosabban vett Magyarország 1861-ben, t. i. akkor vált színhelyévé, midőn a politikai exigenciáknak (melyek azonban jelenleg többé nem léteznek) engedve, az a. p. t. nagyobb része hatályon kívül helyeztetett, a nélkül, hogy az ennek folytán támadt ürt akár azon időben, akár pedig azóta betölteni sikerült volna.

x—y.

A német birodalmi bírósági szervezet.

Állami szervezkedésünk vajadásának korszakában nem lehet érdektelen megismerni, miképen indult a nagy német birodalom igazságügyét és törvényszolgáltatását szervezni.

A nagy politikai actio, melynek folytán Poroszország a nagy német birodalom élére állott, megszülte az egységes szervezkedés szükségét úgy közjogi, mint magánjogi tekintetből.

A német birodalom államjogi szervezete, ismertetési körünkön kívül esvén, a közjogi szervezés csak annyiban jön tekintetbe, a menyiben az igazságügy kormányzata s igazgatása és a büntető törvénykezés, a közjog körébe vág. Ismertetésünk főtárgya az igazságszolgáltatás szervezete, a mint az 1873-ban a német birodalmi gyűlés elébe törvényjavaslat alakjában terjesztetett és a jogügyi bizottság hosszas tárgyalásai után ép most kerül végleg törvényi megállapításra.

Azon áramlat, melynek az ugynevezett Culturállamokból úgy állami és köz-, mint magánjogi tekintetben kitéve vagyunk, szükségessé teszi, hogy figyelemmel kísérjük a jogtudomány nagy kérdéseinek elvi harcát és lássuk, mint kövülnek meg az eszményi elméletek a német birodalom területén, vaskaru államférfiainak kezei alatt

Ezen kérdések néha nálunk is élénk eszmecsere tárgyai s a jogtudomány még a jövő századokban sem lesz szegény eldöntetlen s újból felvett szervezési kérdésekben.

A német birodalmi terv indokai általánosokra és különösökre oszlanak. Az általános indokokat azért érintjük előbb, hogy a törvényjavaslat célját s azon nézeteket, melyekből indul, szemügyre vehessük, mert csak ezáltal nyerünk áttekintést, miképen kénytelen gyakran a jogtudomány magasabb követelménye a viszonyoknak engedni s az elmélet a gyakorlattal megalkudni.

A t. i. általános indokolásának bevezetésében kifejtek, hogy a bíróságok egyöntetűsége a polgári és büntető eljárás egyöntetűségének kiegészítő része, ennek szüksége pedig a német birodalmi jogegyenlőség köve-

telményeül, még a francia legutóbbi háboru előtt, fel lett tüntetve.

A cél ellen tehát csak az tehetne kifogást, a ki századunk közlekedésének és a jogtudomány fejlődésének óriási mérve előtt szemét behunyva, a kisszerűség dudva tenyészetét és a mocsárlég fellobbanó lidérczeit követi, nem pedig a világot átölelő vassinek és a tudomány világító tornyainak nagyszerűségét.

Nem tagadható ugyan, hogy a ragadó sebesség mind vassineken, mind a tudományban, gyakran szerencsétlenséget is okozhat, mi a higgadan számítóész fejcsóválását megérdemli, de épen azért nyomatott a törvényjavaslat szövege, hogy a kételyek felmerülhessenek és eloszlattassanak s a «győzzön a jobb» elvének hely adassék. Ez czéloztatik az indokok további menetében a fenálló törvények összehasonlítása által azzal, a mi a törvénykezés terén kívánatos.

Hogy ezen összehasonlítás nem csekély munka, kitűnik abból, hogy a 20-nál több német herczegség és királyság törvénykezési szervezete, az ugynevezett német jogszolgáltatás szempontjából és az ujonnan annectált Elsass Lothringen a francia jogszolgáltatás szempontjából, úgy a jogelvek és intézmények, mint a törvényhozás tekintetéből, behatóan tanulmányozandó volt.

A tanulmányok eredménye érdekes, de az egyes különbségek tömkelegét felbolygatnunk nem lehet, nehogy az elvek harcát keltsük fel, s ennél fogva ismertetésünk csak a tervezet fővonásainak közlésére fog szorítkozni.

Midőn a tervezet további általános indokaiban kiemeltetik, hogy az egyes fejedelmektől az eddigi igazságügyi főnhatóság elvonatni nem szándékolatik s az egyes államok jogai lehető legtágabb téren meghagyatnak, a közös egyöntetűség a jogszolgáltatásban az által szabályoztatik, hogy a jelen tervezet csak a bíróságok szervezésére és a rendes bíróságok hatáskörére fog szorítkozni.

A német birodalmat alkotó szövetséges államokban a bírósági személyzet alkalmazása, fizetése, a bírósági kezelés, a bíróságok helyei és számai, valamint az igazságügyi kormányzat és igazgatás, az országok külön főnhatósága alatt marad s ezekre nézve a birodalmi hatály csak annyiban tartatik fen, hogy ezen engedmények határai közt a birodalmi törvények megegyeztessenek és fentartassanak.

Kétséget nem szenved, hogy a nagyon ovatosan szövegezett tervezet elvei ellen kifogást tenni nem lehet, de hogy azon alapelv, miszerint az egész német birodalom területén egyenlő anyagi és alaki jogszolgáltatás létesüljön, a kivétel részleteiben sok csorbát szenved, ép oly kétségtelen.

A kivétel részletességei nem támadják meg ugyan az alapelvet magát, hanem az egyöntetűség biztosítása az, melynek követelményeül az államok főnhatósági jogai csorbát szenvedni kénytelenek és a melyekből nem annyira jogtudományi, mint inkább politikai villongások keletkezni fognak.

Az egész szervezeten veres fonálként végig vonul a birodalmi, közjogi és állami érdekek féltékenysége, úgy az egyes államok főhatósága, mint a bírói kar irányában. Ezen féltékenység rendkívül fogja nehezíteni a bíróságok tevékenységét s mihelyt a helyi és birodalmi érdekek közössége lazulni, vagy talán ellentétbe állani kezd, a közjogi villongások elkerülhetlenek lesznek.

A terv 1. §-a szerint a rendes bíróságok állanak

- a) járásbíróságokból (Amtsgerichte)
- b) országos és kereskedelmi törvényszékekből;
- c) orsz. főtörvényszékekből (Oberlandesgerichte) és
- d) a birodalmi legfőbb törvényszékből (Reichsgericht), melyek a 4-ik §. szerint államiak (Staatsgerichte).

Ezek elébe tartoznak minden polgári perügyek és közügyek. Ezeken kívül működendnek a 3. §. szerint, mint különös bíróságok:

- a) A rajna- és elbefolyami hajózási és vámbíróságok,
- b) az urbéri földterhermentesítési bíróságok,
- c) községi bíróságok; 60 márkát meg nem haladó követelésekre,
- d) iparbíróságok, —
- e) erdő- és mezei rendőrségi bíróságok, —
- f) rendőri bíróságok, kisebb rendőri kihágásokra, melyek legfeljebb 60 márka bírsággal vagy 14 napi fogsággal sújthatók; és az 5-ik §. szerint
- g) a katonai és rögtönbíróságok.

A magán törvényhatóságok és egyházi bíráskodás, valamint a bírósági alkalmazásra vonatkozó ajánlási jog megszüntetetik.

Ha a 2-ik §. még azon kijelentését, hogy a rendes bíróságok hatásköréhez csak azon polgári peres ügyek és bűnügyek tartoznak, melyekre nézve akár a közigazgatási, akár más különös bíróságok illetékessége fen nem tartatott, tekintetbe vesszük; átlátjuk, hogy részint a rendes bíróságok hatásköre elég szűk korlátok közé szorított, részint, hogy a jogszolgáltatás szerkezete a német birodalom területén nem épen oly egyszerű, minő egyszerűséget a közélet kívánalmai követelik és hogy már az illetékeségi tan is nem csekély tudomány.

A jogállam fogalmának követelményeül elismerjük ugyan, hogy a bíróságok államisága kimondassék és biztosíttassék, méltányoljuk az állam féltékenységét a jogszolgáltatás terén az egyház ellenében is; de azon merev törekvéssel, mely minden terhet az állam vállaira rak s a bíróságokat annyi intézménnyel körülszáncozza, mintha az állam féltékenysége önmaga iránt is lábra kapna, megbarátkozni nem tudunk.

A korszellem hangja folyton kiállt egyszerű, olcsó és gyors igazságszolgáltatás után s íme a német birodalom az emberek ügyesbajos dolgaikban több mint tizenkét féle csak elsőfoku bíróságot szervez, melyhez mind meg annyi végrehajtó közeg alkalmazandó, a felsőbb bíróságokat mind ezekhez nem is számítva.

Nem lehet ugyan tagadni, hogy a különböző bírósági ágak egy-egy szaktudomány tárgyai.

Tagadhatlan ugyanis, hogy a bírói teendők sok-

félesége nagymérvű szakképzettséget követel, hogy a jogtudomány már annyira ment, hogy a jogászok, mint az orvosok külön külön specialis jogágakat választani kénytelenek, hogy a labirintusból a helyes utra áttörni képesek legyenek. De valjon abból az következik-e, hogy a szakképzett jogász az igazság kiderítésére képtelen?

Ha a szakképzett orvos mellé egy néhány vén asszonyt és kuruzslót ültetnének a beteg ágya mellé, hogy az orvos azokkal a gyógymód iránt tanácskozzék, mit mondana azon orvos? Bizonyosan elmenne, mert szabad ember.

De ha a szakképzett s államhoz kötött bíró mellé tudatlan esküdtbírákat és Schöffeneket ültetnek, — azt korszellemünk helyesnek találja.

Különös összefüggésnek tűnik fel, hogy a bírónak 12 évig tudományosan előkészülni a jogra, aztán a jogot 4 évig tanulni, abból vizsgázni, aztán 4 évig gyakornokoskodni, doctoratust és ügyvédi vizsgát tenni, csak azért kelljen, hogy a tudomány ezen apparátusával, — mint bíró a jogtudatlan emberek emberi jogérzetének, az állam nevében, kifejezést adjon s érvényt szerezzen.

Ha elismertetik a jogtanulmány szüksége az egyetemen, miért tagadtatik meg az életben. Ha a bíró jogérzete az egyetemen és a bureauban eltompittatik, ezeket kell reformálni, nem pedig a bírót bírói tisztéből kivételtetni.

Ha az újabbkori törvénykezési szervezeteket tekintjük, kétségbe kellene esnünk a bírói kar gyámoltalansága és romlottsága felett.

A bíróktól nemcsak a szakértelem, hanem a józan ész és polgári jogérzet épen úgy tagadtatik meg, mint a társadalmi felfogás képessége is, — ezért a szakbírók mellé nemcsak váltó és kereskedelmi ülnökök és bűnügyekben szakavatlan bíróársak rendeltetnek segédletül, hanem még nem csupán közvádló államügyészek és más köztisztviselők ellenőrizetül.

És hogy a bírók ügyefogyottsága annál jobban szembetűnjék, ott vannak a jurisprudent jogtanárok, igazminiszterek, ügyvédek, közjegyzők, végrehajtók, közigazgatási bizottságok és minden kigondolható más intézmények. Mozgásba hozatik az állami justitia segédletére s a jogszolgáltatás agyonsegélyezésére minden állami közeg annyira, hogy a közpolgárnak rettegnie kell, ha jogának érvényesítésére gondol.

Az állami jogszolgáltatás ezen kellemeitől csak a Börzengerichteknek sikerült Budapesten menekülnie, de már itt is kezdik az igazságszolgáltatást agyonsegíteni s a tusa itt is már megkezdődött.

Ha kérjük, mi legyen ezen kétségbeejtő jogi állapotoknak fő-oka? feleletül csak azt adhatjuk, hogy szervezési tehetetlenségünk, mert a sok tudomány mellett szervezési képességünkkel még odáig sem jutottunk, hogy az állam, köz- és magánjog kereteit, s a tény és jogkérdések jelleges felismertethetését szabatosan megkülönböztettük és elhatároltuk volna.

Hogy az ügyefogyott justitia pályázatában és saját szolgálai elleni védelmében a német birodalom hátra

nem maradhat, önkint megértheti mindenki, a ki a fogalmak és metaphysika hazájának újabb állami szervezkedésére, s ennek történelmi fejlődésére csak futólagos, de behatóan látó, pillantást vet.

Folyt. követh.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Említettük már azon ellentétes irányt, mely az örökösödés két fő alakzatánál a végrendeleti és törvényes örökösödésnél jelentkezik, melyek egyikében az egyén akarata, másikában pedig a családi érdek emelkedik érvényre. Mi a kötelesrész, vagy a rendelkezés tárgyát képező rész (portion disponible) olyatén megállapítását, mely nem vizsgálva a vagyonok minőségét, hanyadokban állapítja meg azt, a mi a végrendekezés tárgyát képezi, és a mi a törvényes örökösödésre hivatott rokonoktól végrendeleti intézkedés által el nem vonható, a két ellentétes irány szerencsésebb kiegyenlítésének tekintjük, mint ha a vagyonok eredetét fogadva el határvonalul, az öröklött ági vagyont egészen a családi érdeknek, minden más vagyont pedigismétegeszen az egyénkorlátlan rendelkezésének dobunk oda, s ezzel egyszersmind a vagyon eredetének kutatásából folyó bonyodalmaknak bő tápanyagot nyújtunk. A két ellentétes örökösödési irány közvetítésénél egy felől a tulajdonjogból kifolyó uralom, a szabadrendelkezés, másfelől a közeli rokonsággal karöltve járó kötelesség viszik a döntő szerepet; s mert a tulajdon lényegileg ugyanaz, akár örökösödésből, akár más czimből származott, a családi kötelesség pedig épen nincsen az illető családtag vagyonának eredetével kapcsolatban: igen világos, hogy akár öröklött, akár szerzett vagyonnal bir az örökhagyó, legigazságosabb és méltányosabb, ha az egyéni jogosultságnak épen úgy mint a családi igénynek megadatik az ő osztályrésze; s így ezen ellentétes érdek is a legegyszerűbben, a nélkül oldatik meg, hogy a vagyon minőségének kutatása által a kérdés bonyolítottatnék. — Annál inkább emeljük fel e mellett szavunkat, mert az ellenkező vélekedésünk szerint a legnagyobb igazságtalanságokra, a legkirívóbb méltatlanságokra vezetne. Ha az öröklött vagyonra vonatkozó végrendeleti jogosultság leszármazó örökösök létezése esetében egészen megvonatik, akkor a csupán öröklött vagyonnal biró atyától elvonatik azon mód, hogy gyermekei közül a jót előnyben, a roszt hátrányban részesítse; nem csak jótékony célra, távolabbi szegény rokonainak, vagy idegen jóltevőinek nem hagyhat egy fillért sem: de sőt kénytelen eltűnni, hogy vagyonából legérdemetlenebb, legroszabb gyermeke épen olyan osztályrészt kapjon, mint a legjobb, legérdemesebb. Ellenkezőleg ha az atyának csupán szerzeményi vagyona van, akkor mereven ellentétbe helyezhetné magát a családi kötelesség parancsával, legjobb gyermekétől elvonhatná egész örökséget, s oda adhatná azt arra egészen érdemetlen idegen

kegyenczének. — Az, a kit szülői szaknevelésben nem részesítettek, s mégis fáradságos munkája által a sors mostoha csapásai közepette is sértetlen fent tudta tartani az öröklött vagyont, ennek legkisebb részét sem vonhatná el végintézkedésileg különben is jól nevelt, szakemberekké képzett gyermekeitől, nem hagyhatna nyomorék testvérének egy kis, az egész vagyonhoz képest jelentéktelen segédelmet; ellenkezőleg ha a jól számító szülők nem hagytak gyermekükre vagyont azért, mert az örökségként megőrizhetendett pár ezer forintot a gyermek gondos nevelésére fordítani tartották czélszerűbbnek, és gondos nevelés által nyújtott szakképzettségben anyagi javak helyett jól jövedelmező szellemi tőkét hagytak gyermeküknek, kinek e tőke, mert a szerencse is kedvez, igen dusan kamatozik: akkor ezen gyermek könnyű szerrel szerzett összes vagyonát saját jó gyermekeitől egészen elvonni, azokat, kiknek gondos ápolásáról, neveléséről, jövőjéről gondoskodni szent kötelessége lenne, a nyomor örvényébe taszítani lenne jogosítva! Nemde égbekiálló igazságtalanságokra vezetne azon törvény, mely a rendelkezési jogosultságot akár általában akár azon esetben, ha az illetőnek leszármazó egyenes örökösök vannak, csupán és mereven a vagyonok eredetétől tenné függővé, teljesen megvonva e jogosultságot ott, a hol a vagyon öröklött, s teljesen megadva ott, a hol a vagyon szerzeményi. — Hiszen a fentebbi példák kézzelfoghatólag mutatják, hogy a vagyonbirással kapcsolatos egyéni érdem nem csupán és mindig annál fedezhető fel, a ki a vagyont maga szerezte; hanem gyakran s nem egyszerször nagyobb mérvben annál, a ki az öröklött vagyont megtartani tudta; s ennél fogva e szempontból is helytelen s céliránytalan lenne azon törvény, mely a végrendekezési jogosultságot akár általában, akár leszármazó örökösök esetében a szerzeményi vagyonokra korlátozza. — Minden esetre üdvösebbnek mutatkozik azon törvényhozási intézkedés, mely a közeli rokonok örökösödési igényének biztosítása szempontjából a végrendekezési jogosultságot arra való tekintet nélkül szabályozza, hogy az örökhagyó vagyona öröklött ági vagyon volt-e avagy pedig nem. —

IV. A rokonok törvényes örökösödési rendének módzatára vonatkozó némely észrevételek.

Munkánk tartalma mutatja; s a körülmények indokolják azt, hogy kiválólag azon kérdést kellően megvilágítani volt célunk, vajon örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásánál az öröklött és szerzett vagyonok közötti különbség fenttartandó-e vagy nem; s miután érveink elég terjedelmes előterjesztése mellett kimutatni igyekeztünk, hogy e különbség nem tartandó fent: munkálatunkat berekeszthetnők — Azt hisszük azonban, helyesen járunk el midőn azon negatív irány fejtegetése után, mely fő feladatunkat képezte, nevezetesen annak kimutatása után, hogy örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásánál az öröklött és szerzett vagyonok közötti különbség nem tartandó fent, röviden kifejtjük nézetünket azon pozitív irányra vonatkozólag is, mely a rokonok törvényes örökösödési rendének megállapításánál véle-

kedésünk szerint kiindulási pontul fogadandó el. Ezt mi az előadottak szükséges kiegészítő részének tekintjük; mert tekintettel a különböző törvényhozások e részbeni intézkedéseinek lényeges eltéréseire a törvényes örökösödés rendének hű képét csak akkor állíthatjuk szemünk elé, ha az öröklött és szerzett vagyonok közötti különbség mellőzésének indokolt kifejtése után jelezzük azon további vezéreket is, melyek a rokonok törvényes örökösödésének szabályozásánál követendőek lesznek, s mert mint alantabb kimutathatónak véljük, épen e pozitív iránynak vélekedésünk szerint helyes megállapítása

jó részben azok aggodalmait is eloszlatni, vagy legalább is igen csekély mértékre leszállítani van hivatva, a kik az ági örökösödés fenttartása mellett emelik szavukat.

Nem lehet feladatunkul tekintenünk, hogy e pozitív irány indokolt kijelölését megelőzőleg a rokonok törvényes örökösödés szabályozása tárgyában a különböző törvényhozásoknak minden eltérő intézkedéseit feltüntessük; de mégis szükségesnek véljük, hogy a nevezetesebb törvényhozási alkotások e részben lényeges eltéréseit egymás mellé állítva visszaidézzük emléküinkbe.

Folyt. követk.

Teleszky István.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A tulajdon kérdése egy igényperben.

E lapok szives olvasói figyelmét egy jogesetre kívánom felhívni, mely nézetem szerint nem helyes megoldást nyert legközelebb a kir. Curia mint legfőbb ítélőszék előtt, és szomorú következményekben érintheti a közhitel érdekeit. A jogeset következő.

T. A. az 1875. évi november 5-én végrehajtást intézett U. Gy. ellen, ennek következtében az utóbb nevezettnek K. pusztán találató sertései, lovai, terményei bíróság lefoglaltattak.

A foglalat követve U. J. és U. Gyné igénykeresetet adtak be, s kérték a lefoglalt tárgyakat mint tulajdonaikat a bírói zár alól feloldani azért, mert azok a keresetbe csatolt A. alatti közjegyzői okirat szerint az ő tulajdonaikat képezik, az azonosságot pedig a megnevezett N. N. tanuk fogják bizonyítani.

Az A. alatti 1875. szeptember 13-án kelt közjegyzői okirat szerint U. Gy., U. Gyné és U. J. következő egyességre léptek. 1. U. Gy. nője U. V. Mnek női hozomány címén 5000 ftal, édes atyja U. J-nek szintén 5000 ftal adása lévén, hogy ezen tartozásától mielőbb szabaduljon, azok törlesztésére eladja az előbb irt jószágokat 3951 ft becs, illetőleg vételárban, 2. U. V. M. és U. J. ezen egyességhez járulván, a felsorolt jószágokat és ingóságokat a kitett becs, illetőleg vételárban elfogadják s azok ezen egyesség aláírásával átadott és átvetteknek tekintetvén, tulajdonjogilag egyenlő arányban szabad rendelkezésük alá esnek.

A tárgyalás kezdetén felmutattak C. alatt egy más, a fentebbivel egy napon kelt közjegyzői okiratot is, mely szerint U. Gyné és U. J. U. Gynek birtokát haszonbérbe veszik, az okon, mert utóbb nevezett az A. alatti szerint ingóságait eladván, az ingatlan miveltetésére képtelen.

A perbe idézett foglaltató mint I. r. alperes az A. és B. alatti okiratok külalakját és helyességét nem, de azok beltartalmát kétségbe vonta annál inkább, mert az eladottaknak nyilvánított ingóságok a vevőknek át nem adattak, de még azért is, mert a két okirat akkor keletkezett midőn már I. r. alperes keresetlevele kézbesítés végett az adós és eladó lakásának bíróságához érkezett, végre tagadta az azonosságot is.

Felperes az A. alattira hivatkozva megjegyzi, hogy az azután keletkezett, midőn az ingóságok a szerződő felek által összeíratnak és számba vétettek, s csak így vétetett fel a közokirat; állítják hogy a tényleges átadás és átvétel magok közt történt, de e részben külön bizonyítékot fel nem hoznak.

Az azonosság tekintetében felhívott tanuk kihallgatása után az eljáró bíróság felperes keresetének helyt adván, az igényelt tárgyakat a bírói zár alól feloldotta; mert felperesek kereseti joga az A. és C. alatti közokiratokon, melyek szerint az azokban összeírt járó jószágok és egyéb ingóságok II. r. alperes által felperesek részére átadottaknak és átvettetteknek nyilváníthatnak, alapulván, míg azok érvényessége meg nem erőltetettik, egész tartalmuk szerint feltétlenül elfogadandók, s minthogy az A. alatti szerint átadott és átvett tárgyak a C. szerint is ilyeneknek nyilvánítottak, nem csak, hanem az utóbbi okmány szerint maga a föld használata és az azon találató összes járandóságokkal, terményekkel és gazdasági eszközökkel együtt 1875. évi szept. 13. s így a végrehajtást megelőzőleg jóval átadottaknak és átvettnek ismertetik és kimondatik, a tulajdonjog iránti keresetnek helyt adni kellett annál inkább, mert a tanuk vallják, hogy az aratás idején létezett tárgyakon kívül más új tárgyak jelenleg sem léteznek.

A királyi ítélő tábla következőleg végzett:

Felperes keresetével elutasítatik; mert:

felperesek azt, hogy az igényelt ingókat II. r. alperestől tetteleg és valósággal átvették, nem bizonyították; mert a közjegyzői okirat azon kitétele, hogy a felek a felek a felek helyen lévő eladott tárgyakat átadták és átvetteknek nyilvánították, a tetteleg, átvételt nem pótolja;

mert az A. alatti okirat által felperesek nem tulajdon jogot, hanem a II. r. alperes ellen egyedül érvényesíthető jogcímet nyertek, mely a harmadik személyek megszerzett jogaira szüntető vagy korlátozó befolyással nem lehet.

Végre a kir. legfőbb ítélőszék a f. évi október hó 30-án 9684. sz. a. következő végzést hozott:

A kir. ítélő tábla végzésének megváltoztatásával az eljáró bíróság végzése hagyatik indoklásánál és még azért is helyben: mert

jelen esetben az A. alatti közokirattal az igénykereseti ingókhöz nemcsak jogcím, hanem az átadás cselekvénye is teljesen és jogszerűen igazolva lévén, felperesek az által a foglalatot szenvedett II. r. alperes ellenében nemcsak tulajdonjog megszerzésére alkalmas jogcímet nyertek, hanem más harmadik személyek előtt és ellen is már tulajdonjogot szereztek.

Az elsőbíróságnak a kir. legfőbb ítélőszék által is elfogadott de pótlóindoklással is gyámolított végzése nézetem szerint meg nem állíthatnak; mert eltekintve attól, hogy a kir. legfőbb ítélőszék indoklása azon kitételében, hogy az A. alatti közjegyzői okirat által az átadás cselekvénye is teljesen és jogszerűen igazolva van, az eljáró bíróság indokai és az említett A. alatti okirat tartalmával is megcáfolt tételt tartalmaz, mely jogi szempontból véve minden alapot nélkülöz; mert habár kétségtelen is, hogy a közjegyzői okirat mint közokirat mindaddig míg annak érvényessége meg nem erőltetettik, egész tartalma szerint feltétlenül elfogadandó; de kérdés, mit bizonyít jelen esetben az A. alatti okirat? a felek azon tényét, mely szerint felperesek és II. r. alperes az okiratban felsorolt ingóságokat bizonyos hozomány és adósság törlesztése céljából egymásnak eladják-, azokat átadottaknak és átvetteknek nyilvánítják. Ezen kölcsönös nyilatkozatok azonban az ingókhöz tulajdonjogot meg nem állapítják; mert az ingók tulajdona megszerzésének egyik lényeges és mellőzhetetlen kelléke a tényleges átadás és átvétel; hogy az megtörtént volna, az A. alatti okirattól ki nem tűnik, a feleknek különben is az ingók fekvése helyétől más helyen tett azon nyilatkozata pedig, hogy azok átadottaknak nyilvánítottak, a törvény által kívánt tény nem pótolja. Ha tehát az adásvevési jogügylet legfőbb kelléke hiányzik, ily ügyletet törvényesen létre jötnék sem lehet tekinteni, minek természetes következménye, hogy az arról kiállított okirat sem képezhet bizonyítékot arra nézve, hogy az adásvevés valósággal megtörtént, s legfeljebb is kereseti jogot állapíthat meg felperesek részére a végből, hogy az eladó II. r. alperes az eladottaknak nyilvánított ingóságok átadására köteleztessék. A törvény által kívánt tényleges átadást nem pótolhatja jelen, az átadásra vonatkozó nyilatkozat már csak azért sem, mert habár felperesek a C. alatti okirat szerint II. r. alperes ingatlanságait haszonbérbe vették is, miután felperesek magok sem állítják, hogy a haszonbérbe vett ingatlanokat át, és birtokokba vették volna, s ekként ugy az ingatlanok mint az ingók is — mint részben az ingatlanok tartozékát képező — ingóságok II. r. alperes birtokában lévén, a tulajdon vélelme is mellette harcol.

A fentebb jelölt bírói határozatok tarthatatlanságát még egy másik s nevezetes körülmény és indokolja. Az A. alatti közjegyzői okirat egyrészt férj és feleség, másrészt a fiu és apa közti egyesség felett vétetett fel, és pedig oly célból, hogy a feleségnek állítólag 5000 frtnyi hozománya, apának pedig hasonló összegű adóssági követelése kielégíttessék.

Az előbbi követelésre nézve első kérdés: van-e joga a feleségnek a házasság tartama alatt férjének átadott készpénzbeli hozományát visszakövetelni? A kir. legfőbb ítélőszék számtalanszor kimondotta azon törvényben gyökerező elvet, hogy a feleség készpénzbeli hozományát csak a házassági kötelék megszűntével követelheti vissza. Ez eset itt elő nem fordul, mert az okiratban nem is említetik, hogy a feleség vissza követelte volna hozományát, tehát csak a második lehető

eset állhat fenn, hogy t. i. a férj akarta visszaadni az átvett beruházott vagy talán közösen elköltött hozományt; mit azonban a férj — ha csak jó hiszemű hitelezői kijátszásának gyanújába jönni nem akar — csak akkor és annyiban tehet, mennyiben harmadik személyek irányában személyes kötelezettségben nem áll, mit ismét a foglalat által érvényesíteni kívánt I. r. alperesi követelés megczáfol; miből ismét természetesen következik, hogy a mennyiben a felperesek és II. r. alperes közt létrejött ügylet törvényellenes cselekvényen alapul s mint ilyen érvényes czímet sem képezhet, s így az A. alatti okirat érvényes jogczim hiányában szűkölködven, az az ingók tulajdonának megszerzésére bizonyítékul nem szolgálhat.

De van egy harmadik indok is az említett határozatok tarthatatlansága mellett.

A legfőbb ítélőszék számos határozataiban kimondotta: hogy férj és feleség közt a házasság tartama és együttléte alatt kötött vagyoni átruházásokat tárgyzó szerződés, különösen ha a szerződés oly időben kötött, midőn a harmadik személy követelési joga és az egyik házastársnak kötelezettsége már fennállott, mint olyan, mely a kötelezettség létrejöttét közvetlenül megelőző időben keletkezett, a jóhiszemű hitelezők jogait nem érintheti, s a férj és nő közötti tulajdon megítélésére bizonyítékot nem képezhet.

Ezen legfőbb bírósági megállapodás leginkább jelen esetben nyerhetett volna alkalmazást és pedig I. r. felperest illetőleg; mert az I. r. alperes követelése az A. és C. alatti okiratok keletkezése idejében 1875. szept. 13-án nemcsak fennállott, hanem annak érvényesítése céljából a keresetlevél az illetékes bíróságnál be is adatott, miből ismét csak az következik, hogy a keletkezése idejében érvénytelen okirat utóbb a szerződő felek közti tulajdon kérdését sem bizonyíthatja. Hogy azonban a legfőbb ítélőszék ezen döntő körülmények mellett is az A. alatti okirat tartalmával indokolja határozatát, oly számos esetekben saját ellenkező megállapodásaival is megczáfol — tévedés, mely ha hasonló esetekben jövőre is irányul szolgál, (mit azonban hinni hajlandó alig volnék) az nemcsak a jelen perbeli I. r. alperes, de bármely más jóhiszemű hitelező követelésének behajtását is lehetetlenné tenné, hacsak a hitelező oly szerencsétlen adósra nem akad, kinek még annyi értéke sincs, hogy az A. alattihoz hasonló okiratot készíttetni sem képes, és ez esetben legalább a pozitív lehetetlenség tényével vigasztalhatná magát.

Knorr Alajos,

kir. ítélő táblai bíró.

A perrendtartás 108-ik §-ához.

A bíró a per folyamában hozott habár a törvénykezési eljárás szabályaiba ütköző végzésétől el nem térhet.

Ha attól eltért, kelle a II. bírónak annak foganatosítását megtagadni, az esetben is, ha a végzés, az ügy érdemének eldöntésére befolyással nem bír?

M. György mint M. János örököse felperesnek, M. S. György mint hasonnevű atyja örököse alperes elleni, bizonyos kötvénybeli tartozás megfizetése iránt indított sommás perében, az elsőbíró a peres felek képviselőivel megtartott tárgyalás után, az általuk hivatkozott tanuk kihallgatását rendelte el, — a kihallgatási határnapon az egyik tanu kijelentvén, hogy ő neki a ténykörülményekről határozott tudomása nincsen, hanem arról más, általa — a tanu által — nevezett tanuk felvilágosítást adhatnának, az eljáró bíró a tanu által hivatkozott tanuknak kihallgatását is elrendelvén, arra határnapot kitűzött. E határnapon a felek képviselői meg nem jelentek, de megjelent felperes személyesen, kivel külön jegyzőkönyv főlvetvén, abban felperes azt adta, hogy a kihallgatandó újabb tanuk a perbeli ténykörülmények történetekor még kiskorukak voltak, és hogy azokról semmi tudomásuk nincsen, — előadta továbbá, hogy az ő — felperes — ügyvédje a tényállást hiven elő nem terjesztette, ez okból kénytelen a hiányokat ez alkalommal kiegészíteni, — kérvén, hogy az általa felhozott körülményekre a főeskü ugyanéki megítéltesék, azért, mivel azokról csakis ő bir közvetlen tudomással. E jegyzőkönyv főlvétele után azonnal ítélet hozott, melyben az ügy eldöntése a felperesnek megítelt főeskü letételétől tételt függővé.

Alperes az ítélet ellen semmisségi panasszal és felebbezéssel élt, — a m. kir. Curia mint semmitőszék 0263,873 sz. alatt a panaszt elvetette azért, mert az csupán azon szempontból emeltetett, hogy a felek előadásai és bizonyítékai az ítélet hozatalánál törvényszerűen nem alkalmazhattak.

A felebbezés folytán pedig a II. bíróság oly értelmű végzést hozott, hogy tekintettel arra, miszerint a kir. járásbíró, tanukihallgatást rendelő végzését mellőzte, s így végzésétől eltért, de a már egyszer meghozott végzést megváltoztatni, illetőleg attól eltérni a kir. járásbíró jogositva nem volt, — a neheztelt ítélet feloldásával, az

eljáró I. bíró a tanukihallgatást rendelő végzés foganatosítására és annak megtörténtével újabb ítélet hozatalára utasított.

Azon indok ellen, hogy a bíró a már egyszer meghozott végzésétől el nem térhet, — kifogás nem lehet, — de ha tekintetbe vesszük, hogy a tvk. rendtartás szabályai jelen perben többször megsértettek, egyrészt annyiban, a mennyiben a helyett, hogy ppt. 124. §-a értelmében, az eljárás berekesztése után, azonnal az ítélet kimondatott volna, a pptás 119. §-ától eltérőleg nem a felek által a tárgyalás alkalmával hivatkozott, hanem *egy tanu* által nevezett tanuknak kihallgatása rendeltetett el, — másrészt azért, mert a tanukihallgatási határnapon nem is a tanuk lettek kihallgatva, hanem az esetleg személyesen megjelent — mert meg nem idézett — felperes előadása vezettetett a a jegyzőkönyvbe, és mert az ítélet a felperesi most említett nyilatkozatra fektetett: azon kérdés támad bennünk, miért nem semmisített meg a törv. rendt. szabályaiba ütköző ezen eljárás, hivatalból, a pptás 297. §. 1. pontja és a 304. §. alapján? Való, hogy a panaszoló fél semmisíti panaszát nem fektette a most felhozott körülményekre, de az alaki szabályoknak ily lényeges megsértése mellett, a pptás 297. §. 1. pontjának tág értelmezésével — a mint az ugys többször alkalmaztatik, — a törvénytelen eljárás hivatalból megsemmisíthető volt.

Minthogy azonban a m. kir. semmitőszék a hivatalból megsemmisítést nem találta alkalmazandónak, az ügy érdemét vizsgáló II. bíróság, tekintettel arra, hogy felperesnek későbbi személyes előadása, képviselőjének előbbi bemonadásától eltért, — és így a ténykörülmények alaposan kifejtve nem voltak, a pptás 108. §-ának rendelkezéséhez képest, az ítélet feloldása mellett, általában újabb tárgyalást és további bizonyítási eljárást rendelhetett el.

Magával a törvénybe ütköző tanukihallgatási végzés foganatosításával, a bajon segítve nem lesz, mert a bíró az ügy érdemének megírálásánál a peres felek által nem hivatkozott tanuk vallomásaira, mint nem perrendszerű bizonyítékra, ítéletét nem fektetheti, — és mert azzal a peres felek által zavartan előadott körülmények tisztára hozva nem lesznek.

Ezeknél fogva, habár áll is azon indok, hogy a bíró végzését meg nem változtathatja, mégis minthogy jelen esetben az első bíró már érdemileg ítelt, és a m. kir. semmitőszék az eljárást meg nem semmisítette, az ügy érdemét vizsgáló II. bíró, a bizonyítékok mérlegbevetésénél szem előtt tartva, hogy a törvényellenes tanukihallgatási végzésnek foganatosítása az ügy érdemére semmi befolyással nem lehet, — és tekintettel arra, hogy ugyanazon fél a per körülményeit összhangzóan elő nem adta, — a pptás 108. §-a értelmében, alkalmas adhatott volna a feleknek, a ténykörülményeknek bővebb kifejtésére, újabb tárgyalás és bizonyítási eljárás elrendelése által, — mert ez esetben az alapos ítélethozatal csakis azzal lett volna elérhető.

Dr. Neuberger Ignác,

kir. bíró.

Különfélék.

(Az osztrák új perrendtartás) javaslatának tárgyalását megkezdte a bírodalmi tanács jogügyi bizottsága és az általános vitáról, mely a főeltek körül forgott, igen érdekes jelentéseket hoznak az osztrák szaklapok.

A javaslat 704. §-ra terjed, de sem a bírósági szervezetet, sem a végrehajtási eljárást nem foglalja magában. Igen természetes tehát, hogy mindenekelőtt felvilágosítás kéretett az ig. minisztertől, hogy a szóbeliség és nyilvánosságra fektetett prrtás behozatalát mily bírósági szervezetre fogja alapítani. GLASER ig. miniszter erre kijelenté: hogy az új polg. prrtás lényegileg új bírósági szervezetet nem igényel, mert a szóbeliség behozatala csakis a bíróságok belső szervezetének, főleg a segédhivatalok gyökeres átalakítását teszi szükségessé.

Az előadó ezután a következő 7 főelvet tűzte ki tárgyalásul: 1. a szóbeliség elvét; 2. a bizonyítékok szabad mérlegelését; 3. a bíróságok fokozatát; 4. a jogorvoslatok rendszerét; 5. az első folyamodású rendes eljárást; 6. a végrehajtók és kézbesítők intézményét; 7. a felek tanukénti eskü alatti kihallgatását mint új bizonyítási eszközt.

Ezek iránti vitában a legelterjedtebb nézetek nyilvánultak, de szavazás és határozat hozatala nélkül. Voltak, kik az egész eljárást minden forumban csak társas bíróságra óhajtották fektetni, míg mások az első foku eljárást kizárólag egyes bíróságra akarták fektetni, sőt azon nézet is felmerült, hogy az egyes bíró eljárása, a mint ítélete ellen felebbezés jelentetik be, nem tekinthető egyébként mint meghiusult egyezkedési kísérletnek és az, hogy tovább mi történt ezen bíró előtt, a szóbeliség mellett tekintetbe se vehető.

A jogorvoslatok tekintetében némelyek a tervezett fölülvizsgálat (Oberrevision) helyett a semmisségi panaszt kívánták fentartani; de az

ig. miniszter annak határozottan ellentmondott, mert szerinte a szükséglet ki nem elégíti és csak visszás formalismusra vezet.

Legérdekesebb volt a 7-ik pont felettivita, mely a felek tanukénti kihallgatásával az eddigi eskü általi bizonyítás pótlását célozza. GLASER ezen új bizonyíték ajánlatára egy fényes előadást tartott, melyet érdemes kivonatilag olvasóinkkal megismertetni.

Jelen törvénykezésünk rákfenéjét képezi — ugymond — a főeskü. Ez által veszti a nép minden tájékozását a perben, ez által lesz a bíróságban a felelősség érzete kiszámíthatatlan. A főeskü valóságos ordal, valósággal sorsvetés; a bíró meggyőződése jog s igazság iránt teljesen háttérbe szorul. A római jog szerint a főeskü transactio, nem bizonyítási eszköz, hanem az ítélet surrogatuma; a német jog szerint pedig kiváló és privilegiált bizonyítási eszköz, mely közel áll az ordalhoz. Mindez a mai perrendtartásokban összefolyt s lett ebből egy megoldhatatlan chaos.

A mi perrendtartásunk annak transactiv létére utal; az irodalom és gyakorlat pedig bizonyítéki léte. 1781. óta a bonyodalom mindig növekedett, s a vitás kérdések soha sem lettek megoldva.

Mi a főesküt csak bizonyítási eszköznek tekinthetjük; de min alapul annak bizonyító ereje? Nem a bizonyításra kötelezett, hanem annak ellenfele vétetik igénybe; miért kelljen annak állítását igaznak elismerni? Ő tanu a maga ügyében ép úgy mint a deferens, és hitel adatik neki a peranyag combinatioja alapján; de e bizonyítási eszköznek erejét a bírónak ne szabadjon vizsgálni s mérlegelni. Az esküvel valakit terhelni, a deferens korlátlan joga, még az esetben is ha a delatus azt le nem teheti, ha elmebeteg, gyermek stb. Számítalan esetben az eskü delatioja nem egyéb, mint a bizonyítás megajánlása saját ügyben, mely oly alakban foglaltatik, hogy annak erejét mérlegelni nem lehet. Homályos az eskü megengedhetősége, homályos annak formulázása. Megoldhatatlan bonyodalmak keletkeznek a pertársak közt, és a bíró könnyen juthat azon helyzetbe, hogy ugyanazon tényt, melyet az egyik irányában valónak kell elfogadnia, a másik irányában igaztalannak kell tekintenie. Ritkán foglaltható az eskü mintázata a periratokba s így a bírónak kell azt végleg formulálni az ítéletben, a nélkül hogy a felek nyilatkozatait bírná s ezért az eskü mintázatánál gyakran 10—12-féle eventualistára kell reflectálnia, s a szerint megállapítani az eskü alakját. Ezután kell a feleknek az esküt elfogadni vagy visszakinálni, s csak akkor jönnek annak öntudatára, hogy az által lesz perüknek sorsa eldöntve. Rendszerint a lelkiismeretes becsületes fél az, kinek fizetni kell. Az eskü mintának utólagos módosítása, annak megoszthatása, az esküt letévők viszonya iránti tárgyalások a legnehezebbek s leghaszontalanabbak ehhez járul még a probatio pro evitando perjurio és probatio pro exoneranda conscientia és másféle nehézségek; sőt az eskütételi tárgyalások költsége iránti kérdés tekintetében sem létezik nézetegység. Ezen állapot türethetetlen és rémületet okozna annak átvitele az új perrendtartásba. Sokkal lehetne ugyan javítani, de a főeskü fentartásával a mérges anyag átültetnék az új perrendtartásba. A bizonyítékok szabad mérlegelésével nem lehet a fő esküt összhangzásba hozni. A főeskü a bizonyítéki eszközök közt a trompf, melyet a bíró nem mérlegelhet és ha kijátszátik, a bizonyítékok mérlegelése halomra dől. Esküre szóló feltételes ítéletek szóbeli eljárás mellett már az utólagos tárgyalások szüksége miatt visszasságra vezet. A felek eskütétele lényegileg nem más, mint azoknak tanuzása. A feleknek kihallgatása a bíró által inquisitorius eljárás, s azt nem lehet a főesküvel összeegyeztetni. Az ellenfél által meghatározott pontok iránti kihallgatás pedig a nélkül, hogy hiteltre találjon, arra vezet, hogy ezen eszköz mint Francia. országban látjuk, illusoriussá váljék.

Ott hol a bíró minden tanu ellenében szabadon mérlegelheti a bizonyítékokat, a feleket is lehet tanuként kihallgatni. Anglia ezt behozta, de nem mint első, mert a zürichi catonban az már korábban divatozott s itt soha sem létezett a főeskü. Anglia ezt 1845-ben behozta és fényes eredménnyel úgy, hogy az angol jogtudomány egyhangulag tekinti azt a legnagyobb haladásnak, melyet e században tett. Mi is megkísérlettük annak behozatalát a bagatell-eljárásban, és a tapasztalat a mellett szól. F. évi június végeig 1.517,000 bagatell tárgyalás tartatott. E perekben 48,428 esetben lettek a felek tanuként kihallgatva s pedig 26,636 esetben lett csak az egyik fél eskü alatt kihallgatva és csak 2792 esetben mindkét fél. Ha a két fél ellentétes esküt tesz le, az eset csak ugyanaz, midőn a tanuk különböző vallomásra tesznek esküt. Gyakran mindkét fél mellett harcol a bona fides. A bíróságoknak félévenként beérkező jelentései mindinkább kedvezőleg nyilatkoztak; eleinte némi aggályokat fejtettek ki, de mai nap már egyhangulag méltányolják. Az eredmény tehát kétségbe vonhatlan sikert tanusít. Az új perrendtartásban tehát csak nem fogjuk ezen vívmányt feladni; míg ha a főesküt megtartjuk, azt rövid idő múlva módosítani kellend.

Ennek ellenében a jogügyi bizottság előadója (Dr. Sturm) határozottan kikelt az új bizonyítéki eszköz ellen, de nem kívánja az eddigi főesküt fentartani, hanem azt pótolhatónak véli oly szabályzott eskü által, melyet szóbeli tárgyalás megelőz. Nem tartja jelentékeny perekre nézve mérvadónak a bagatell-eljárás utján tett tapasztalatokat, még ha oly kedvezők lennének is, mint az ig. miniszter feltűnteti. De ha a bagatell-eljárásban 100 per közt csak 3 esetben rendeli el a bíró a felek kihallgatását és ezek közt is 10 esetben egyszer bocsájtatik az ellenfél is eskütételre, ez azt bizonyítja, hogy a bírák komoly aggály mellett használják ezen vívmányt és másrészt midőn az egyik fél letette az esküt, a másik inkább fizet, semhogy bűnvádi zaklatásnak tegye ki magát. Ezen ujtítás a sötétbe való ugrás s igen merész kísérlet, mert az egész continens sehol sem találjuk azt alkalmazásban. A német birodalmi jogügyi bizottságban is kétszer lett e kérdés behatóan tárgyalva és elvetve, mert oly bizonyítási eszköz, mely inquisitorius eljárásra vezet, a mely nem felel meg a német nép vágyainak és szükségeinek. Kivált magánjog érvényesítésével az ily inquisitorius eljárás alig férhet meg. Másrészt nem tartja lehetetlennek, hogy előzetes szóbeli tárgyalás mellett lehessen bizonyos eskütételeket megállapítani, melyeket a felek is képesek megérteni és felfogni. Hiszen esküdt-székeknél is formulázott kérdések terjesztetnek az esküdtök elé.

(Jogásztársaság) alakulásáról ezeket írja a «M. Th.» «Egy fiatalabb, törekvő elemekből álló fővárosi jogáször ujabban mozgalmat fejtett ki azon irányban, hogy létesíttessék Budapesten társadalmi központ, hol azok, kik a tudományos eszmecsere szükségét érzik, időnként találkozhatnak. Az eszme mindenestre életrevaló már csak azon szociális tekintetből is, hogy mindennapi ügyeink bajainak megbeszélése kizsorítottatná a vendéglőkből és kávéházakból, hol karunkat éktelenítik, s hogy a kétségtelenül kívánatos eszmecsere ne legyen kénytelen oly alakban fellépni, a melyben eddig, s a melyben ijesztően hasonlított a nyárspolgár «kannegiesserei»-jához. A szerencsés gondolat, dacára az idők mostohaságának, megfogamzott, s örömmel jelenthetjük, hogy az ifjú vállalat a magistratura néhány jeles képviselője által is támogatva, nemcsak tulesett a kezdet nehézségein, de mintegy két hónap óta termékeny működésben is van. A körnek nincs se neve, se alapszabálya; csak az van hallgatagon szabályul elfogadva, hogy új résztvevők meghívásánál némi tekintettel kell lenni az illetőnek *socialis* tulajdonságaira is. Programjában első helyen természetesen a tudományos művelődés van; hetenkint tart összejövetelt s ezt mindig tudományos értekezés, elvi szempontból megvilágított jogeset, könyvismertetés vagy törvényjavaslat bírálata nyitja meg. Az előadást vitázat követi. A kör irányával legjobban megismerkedik az olvasó, ha felsoroljuk az addigi estélyek tárgyait: 1. Az escompte- és lombard-ügyekről (előadó Dr. HERICH KÁROLY). 2. A kötberről (Dr. DELL' ADAMI REZSŐ). 3. Exner «das österreichische Hypothekenrecht» című munkájának ismertetése (Dr. CSILLAGH GYULA). 4. A magyar büntetőtörvényjavaslatnak a súlyos testi sértésre vonatkozó szakaszai (Dr. FAYER LÁSZLÓ). 5. A szerzőijogról (Dr. TAUSZIG JÁNOS). 6. A biztosítási ügylet jogi természetéről (Dr. BECK HUGÓ)».

Örömmel üdvözlünk minden ily mozgalmat s reméljük, hogy idővel a szabad társulás alapján szerves alakot fog ölteni.

(Az osztrák ügyvédek gyűlése) jövő évben Grác városában fog tartatni.

(Az új magyar váltójog) a szakirodalom ezen ágának újabb lendületet fog adni s már eddig is több újabb munkának megjelenése jeleztetett. Legközelebb Dr. MUTSCHENBACHER VICTOR egyik kiválóbb tehetségű fiatal jogtanár munkájára hirdet előfizetést *Simon Zsig.* pécsi könyvkereskedő. A munka ára 1 firt 25 kr lesz.

(Ügyvédi díjszabályzatot) küldött be szerkesztőségünknek a *Kassai* ügyvédi kamara, melyet f. é. novb. 17-én választmányának teljes ülésében az ügyrend 15. §. értelmében a kir. törvényszéknél és annak területén lévő kir. járásbíróságoknál folyó ügyekben úgy a bíróság előtti, mint azon kívüli díjszámításra nézve kötelező szabványul elfogadott s kihirdetett. E díjszabályzat f. é. december 1-től léptetett életbe s a körövény szerint szigorú mihez tartás végett a kamara összes tagjaival közöltetett.

(Értesítés.) A váltóügyekben követendő eljárás szabályozása tárgyában kibocsájtott igazságügyi rendeletet egész terjedelmében csatoljuk külön mellékletkép lapunk mai számához. — Az egész évfolyamu igazságügyi rendeleteket pedig, melyek rendszerint egy tekintélyes füzetet képeznek, külön mellékletben veendik t. cz. előfizetőink a «Rendeletek Tára» egész évfolyamának megjelenése után.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A német birodalmi bírósági szervezet. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Törvénykezési szemle: Adat a vegyes házassági valóperek kérdéséhez. Berghoffer Vilmos, h. ügyvéd urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Előfizetési felhívás

a

“Jogtudományi Közlöny”-re.

Lapunk olvasóit, kiknek előfizetési ideje e hó végén lejár, felkérjük, hogy további megrendeléseiket lehetőleg rövid időn sziveskedjenek eszközölni, nehogy a lap küldésében fennakadás történjék.

Az előfizetések postautalvánnyal legczélszerűbben eszközölhetők és Budapestre (egyetem-utca 4. sz.), a Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet hirlapkiadó-hivatalába intézendők.

A «Jogtudományi Közlöny»
kiadóhivatala.

A német birodalmi bírósági szervezet.

II.

Az állami jogszolgáltatás legalsó rendes fokát a német birodalomban az Amtsgerichte (járásbíróságok) képezik, melyek illetőségére nézve a közkedvességű kalmárelv tétetett le alapul, mely szerint a követelés összege és a vétség súlya, nem pedig a jogkérdés természete a mérvadó.

A pénzösszeg és súlymérték a községi és rendőri bíraskodásnál 60 márka vagyis 30 ft ércértékben, jogtudományi tekintet nélkül. Ezen pénz- és súlymérték az állami járásbíróságoknál polgári ügyekben 300 márkára emeltetik. Az összeg és jogtudományra tekintet nélkül ide tartoznak a bérleti, szolgálati, fuvarlati, utazók és korcsmárosok, utazók és üzletemberek közt felmerülő, — továbbá marhavásárlási, vadászati, törvényes házasságon kívül elhálási és házasság hirdetési ügyek.

Bűnvádi tekintetből illetékes a járásbíróság a) minden kihágásban és b) azon vétségekben, melyek legfeljebb 3 havi fogsággal és legfeljebb 600 márkával fenytethetők. Az Amtsgericht ezen osztálya mint Schöffengericht jár el.

Minden járásbíróságnál egy egyes bíró a főnök és ha egy járásbíróságnál több egyes bíró van, az országos igazságügyi kormányzat jeleli ki azt, a ki a szolgálatra felügyeli. Minden járásbíró a reá háruló ügyeket mint egyes bíró intézi el.

A burokratizmus azon sallangja tehát, hogy a tárgyaló bíró ne lehessen egyuttal ítélő bíró is, a szóbe-

liség és közvetlenség elvének feláldoztatott; a bírónak főnökétől való függetlenítésében pedig egy lépést előre tett a korszellem követelménye, a mennyiben a főnöknek csak a dienstauffichtot hagyta meg, a régi kiadmányozási kizárólagos szabadalmat és felelősséget pedig a többi egyes bírakra is kiterjesztette.

A járásbíróságok bűnügyi osztályai a Schöffengerichte egy járásbíróból és két polgár-bíróból (Schöff) állanak. Illetőségükhez a fentebbieken kívül még a csak magánpanaszokra üldözhető sérelmek és testi sértések, s a sajtó általi sértéseket kivéve, mindazon bűnügyek tartoznak, melyeket az országos törvényszékek hozzájuk utasítanak.

A polgár-bíraskodás tiszte becsületbeli tisztség, de csak német ember által viselhető. Kik nem képesek ezen tisztségre és kik nem hivandók meg erre, valamint, kik utasíthatják vissza a bíraskodást a t. javaslat 20-ik—23-ik §§-aiban határoztatik meg, az általánosan ismeretes szabványok szerint, melyek közül csak azon körülmény említenő fel, hogy a polgár-bíró életkorára nézve a 30-ik és 65-ik életév köz szabatott meg.

Mennyi és mily nehézkes apparatussal szemeltetnek ki ezen Schöffenek a járás minden községéből, állami tisztviselőkből és bizalmi férfiakból álló bizottságok által, a 24-iktől 36-dikig és a 38-iktől 45-ik §§-okban olvasható. Jobbiztonsági fekvetéből érdekeseek csak a 18-ik és 37-ik §§, melyekben az mondatik, hogy a polgárbírók (Schöff) — a mennyiben a törvény kivételt nem rendelt — az ügyek főtárgyalásánál, illetőleg végeldöntésénél, a bírói tiszte teljes mérvben s a járásbíróval egyenlő szavazati joggal határoznak, habár szóbeli tárgyalás nem is tüzetett ki, ellenben a főtárgyaláson kívüli határozatokat a járásbíró egyedül hozza. Továbbá, hogy, ha egyes ülésekhez más, mint a soros polgárbírók meghívása mutatkozik szükségesnek, ezen meghívás a soros pótbírókból történik.

Ezen intézmény elméletileg helyeseltetik, de a gyakorlat az egész intézményt valószínűleg azzá fogja tenni, a mi az ausztriai bűnügyi eljárásnál a vizsgáló bírói polgár-tanukból lett, t. i. hogy Schöffenek Strohmännerek lesznek. És miután ellenök a vádlottnak vagy más valakinek kifogása nem lehet: ezen Schöffengerichte intézményében az esküdtszéki intézménynél keresett jobbiztonság biztosítékai is hiányzanak, hacsak ezen jobbiztonságot valaki a járásbíróságok mellé rendelt államügyészekben fel nem találja, kikről alább.

Az országos törvényszékeknek polgári és fenyítő kamarák alkottatnak. Az alább kitüntetendő bűnügyek tárgyalására és elintézésére ezen országos törvényszéknél időszakos (periodische) esküdtszékek alkottatnak és a szükséges vizsgáló bírók alkalmaztatnak.

Az országos törvényszékekhez az elnökök és a szükséges számú igazgatók és tagok az ország igazságügyi kormányzata által neveztetnek ki s ezek illetékessége kiterjed elsőfolyamodásilag mind azon polgári ügyekre, melyek a járásbíróságokhoz, kereskedelmi törvényszékekhez vagy más különös bíróságokhoz utalva nincsenek.

Követelések, melyek az 1870-ik évi törvény alapján tutajadóra (Flösserei) vagy a törvény alapján a birodalmi tisztviselők jogviszonyaira a birodalmi fiscus ellen vonatkoznak, az értékre való tekintet nélkül, kizárólag az országos törvényszékek elébe tartoznak. Továbbá:

fenhagyatik az országos törvényhozásnak, az államhivatalnokok követeléseit az állam ellen szolgálati viszonyaiból, — követeléseket az állam ellen közigazgatási intézkedésekből, követeléseket az államhivatalnokok hibája és a szabadalmak megszüntetése miatt, valamint a közadóra vonatkozó követeléseket, az értékre való tekintet nélkül, az országos törvényszékek kizárólagos illetékességéhez utalni.

Ezekén kívül ítélnék az országos törvényszékek mint felebbviteli bíróságok a járásbíróságokhoz utalt polgári ügyekben.

Az orsz. tszékek bűnügyi osztályai (Strafkammern) illetékesek azon határozatok hozatalára, melyek az elővizsgálat s ennek eredménye tekintetéből a fenyítő eljárásban hozzájuk utalva vannak, határoznak a vizsgáló bírók intézkedései és a járásbírók azon határozatai ellen emelt panaszok felett, melyek a közvád előkészítésére vonatkoznak, végre elintézik a bűnvádi eljárás által hozzájuk utalt ügyeket, de ezen illetékességök a birodalmi törvényszék illetékességét, mint első folyamodású bíróságét, nem érinti.

A fenyítő osztályok mint ítéelő bíróságok elébe tartoznak: 1. mindazon vétségek, melyek a járásbíróági polgárbíróságok (Schöffengerichte) illetőségéhez nem tartoznak és 2. azon büntettek, melyek legfeljebb öt évi fegyházzal büntethetők. Itt is kivételnek azon esetek, melyekre a birodalmi legfőbb törvényszék illetékes.

Ugyancsak a fenyítő osztály (Strafkammer) intézkedik azon ügyekben is, a melyek az esküdtszékekkel kapcsolatosok.

A t. javaslat 55-ik §-ában felszámíttatnak azon bűn esetek, melyekben a fenyítő osztályok illetékesek ugyan, de a mely eseteket az orsz. tszék bfeny. osztálya a járási polgár bíróséghez (Schöffengericht) utasíthatja azon tekintetből, mert a büntetés legfeljebb 3 hónapi fogságra vagy 600 marka bírságra lenne kimérendő.

Nevezetes azonban, hogy a Schöffengericht ismét visszautasíthatja az orsz. tszékhez az esetet, ha a tárgyalásból kitűnik, hogy a fenti büntetésnél nagyobb lenne kiszabandó.

És ezen utasítások és visszautasításoknál még nevezetesebb az, hogy az átutaló bíróság a büntetés mértékén túl csak azon esetben mehet, ha ezt egy más büntethető cselekvény feltételezi.

Az orsz. tszék bf. osztályainak határozatai két bíró és elnök által hozatnak, a főtárgyalásnál azonban az elnökkel együtt öt tagból álló fenyítő kamara ítél.

Az orsz. tszék székhelyének nagyobb távolsága miatt az ország igazságügyi kormányzata egy járásbírósnál is alkothat fenyítő osztályt járásbírókból és az orsz. törvényszék tagjaiból a járásbíróság területére ugyanazon illetékességgel, mely az orsz. törvényszék büntető kamarájának megfelel.

A javaslat ötödik czíme az esküdtszékekről szól, melyeknek illetékessége mindazon büntettekre terjed ki, melyek a fenyítő kamarákhoz és a birodalmi törvényszékhez nem tartoznak, de csak azon esetben, ha az országos törvényszék fenyítő kamarája az eset tárgyalásából meggyőződik, hogy a büntetés öt évnél nagyobbra lesz kiszabandó.

Nagyobb terjedelemre volna szükségünk, ha azon hosszadalmas és bonyodalmas eljárást kellene ismertetnünk, melylyel az esküdtek kirendelése és az esküdtszék összeállítása szabályoztatik, itt csak azt említjük meg, hogy az esküdtek száma az ítéletnél tizenkettő, három országos törvényszéki tag közreműködése mellett, kik között az esküdtszéki elnök az országos főtörvényszék elnöke által neveztetik ki.

Hogy az első folyamodású bíróságok sorozatát befejezzük, megemlítendő még a kereskedelmi törvényszékek, melyek törvénytudó bírókból és kereskedői bírókból állanak és a szükséghez képest az országos kormányzat által az országos törvényszékek vagy járásbíróságok mellett szerveztethetnek.

A jogtudó bírók egyuttal az illető járásbíróság vagy országos törvényszékek tagjai lehetnek.

És most tekintsük meg az elsőfolyamodású bíróságok erdejét, melyet az egykori német a sok szálfától nem láthatott, de ezentul már a szálfát sem fogja látni az erdőben.

Majdnem kézzel fogható, hogy az egész mesterkélts rendszer annyira összevissza van szöve és bonyolítva, hogy az egyszerű polgárnak jogai érvényesítése utjáról még fogalma sem lehet, az ügyvédnek és jogtudónak pedig egy terjedelmes illetékességi és eljárási tudományra nyújtatik alkalom.

Mintha csak a jámbor polgárok boszantására lenne ezen szervezés kiszámítva. Ilyen rendszernél már nemcsak a justitiát kell vaknak vagy bekötött szemmel festeni, hanem azt is, a ki igazságot keres.

Egy szervezet, mely a másik szervezeten alapul, magába foglalja mind a két szervezet hiányait, melyek előnyeit is hátrányokká változtatják. Vajmi kevés haszna lehet az igazságszolgáltatásnak az olyan szervezetben, a hol a törvénytudatlan polgárbíró vagy esküdtszék illetékessége a büntetés mérvétől függ.

Elismert dolog, hogy a tételes törvényekben a bün-

tetések mérve merőben önkényszerű és semmi bölcselmi vagy jogtudományi alappal nem bír, hogy a büntetések neve és mérve az állam cultur állapotához képest viszonylagos belátástól függ és hogy ennek felismerése a tételes törvények tárgya. A jog- és igazságérző nép és a magasabb jogtudomány tisztában van azzal, hogy a büntetés neve és mérve másodrendű dolgok, és hogy a büntető igazságszolgáltatásnál fődolog a bűnös vagy nem bűnös kérdése, melynek eldöntésétől a polgárok becsülete vagyona és élete függ. Minden gyakorlott bíró tudja, hogy a büntetés kiszabása a büntető eljárásban utolsó kérdésül vettetik fel. Mindezen okoknál fogva azon rengeteg illetékességi tan, mely a jelen tervezetben a járásbíróságokra, közbíróságokra, orsz. tvszéki bűnfenyítő kamarákra, esküdtszékekre, rendes és különös bíróságokra megállapittatik, merőben önkényszerű és semmi nemű bölcselmi, észjogi vagy jogtudományi értékkel vagy alappal nem bír.

Az esküdtszékek jogtudós barátai, a kik ezen intézmény mellett jog- és bölcselmi főérvül azt hozzák fel, hogy az esküdtszéki intézmény a polgárok jogait az állam hatalma és önkényes tulkapásai ellen védelmezi, nem érzendnek örömet kedvencz intézményük ilyen törpe alaku kiállításában, és nagyon kijózanandnak ábrándjaikból, ha látják, mennyi dicssugár hull le eszményükről, míg a sok §§. retortáin átszorittatván, jelt ad vézna életéről. De azok is, a kik jogbölcselmi és jogtudományos meggyőződésből az esküdtszéki intézmény iránt közönyösök, a polgári szabadság biztonsága tekintetéből kénytelennek megvallani, hogy az esküdtszéki intézménynek ily törpe alakot csak a közpolgári biráskodás ellen-sége adhatott. Mi azonban nem megyünk annyira, nem tesszük fel és nem tehetjük fel, hogy a német birodalom jogtudósai a polgárbíróság gyakorlati compromittálására alkották volna ezen tervezetet, mi csak egyszerűen ismételjük, hogy azok vagy nem képesek vagy pedig nem őszinték, hogy egy nemzetgazdaságilag (időben és pénzben) olcsó, egyszerű és gyors igazságszolgáltatást szervezzenek s a korszellem hangos szózatának kellő életet adjanak.

Vége követk.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

Folytatás.

Az örökhagyótól leszármazó rokonok örökösödése a nevezetesebb európai törvénykönyvekben általában egyenlő elvek szerint van szabályozva. A leszármazó rokonok az örökösödésben a felmenő és oldalági rokonokat feltétlenül megelőzik, s ezen rokonok mindenike feltétlenül kizárja az örökösödési jogból azon távolabbi leszármazókat, a kik tőle származtak: azon távolabbi leszármazók azonban, kik valamely elhalt közelebbi leszármazótól származnak, akkor is örökösödési joggal bírnak, ha náloknál közelebbi rokonsági izben levő leszármazókkal találkoznak; vagyis a gyermekekkel együtt valamely elhalt gyermektől leszármazó unokák, esetleg ugyancsak a gyer-

mekekkel vagy unokákkal együtt azon másodunokák is bírnak örökösödési joggal, a kiknek az örökhagyóvali rokonságát közvetítő gyermek és illetőleg unoka már meghalálozott. Ha csupán gyermekek örökösödnek, akkor ezek egyenlő osztályrészt kapnak; de ha gyermekek unokákkal, vagy csupán elhalt gyermekektől leszármazó unokák örökösödnek, akkor az elhalt gyermeket illetendő örökösödési részt az örökhagyónak e gyermektől származó unokája, esetleg ha több unoka van, ezek egyenlő megosztás mellett kapják; ugyanily módon levén az örökösödési hányad a másodunokák vagy még távolabbi leszármazók örökösödése esetében megállapítandó. Szóval a gyermekek fejenként, a távolabbi leszármazók pedig törzsönként örökösödnek.

A leszármazók örökösödésének ezen rendétől a mint már fentebb láttuk, a zürichi magánjogi törvénykönyv, eltér és a régi statutarius jogszabályok részbeni fentartásával, de ezekhez viszonyítva mégis a jogegyenlőség igényeihez közeledve oly örökösödési rendet tartalmaz, mely kivált az atyai hagyatékban a leányok rovására a fiuknak igen nagy horderejű élőjogokat biztosít.

Hazai jogunk régebben a legnagyobb részt fiágra szabályozott adományjavak által a fiágot a leányág felett nagy előnybe részesítette; de ettől eltekintve, régi hazai örökösödési jogunk a leszármazók örökösödési jogának megállapításánál a jogegyenlőség elvéből indult ki; az ideiglenes törvénykezési szabályok örökösödési joga pedig a leszármazók örökösödési igényét a nemi különbségre való minden tekintet nélkül szabályozza; itt, a leszármazók örökösödésénél még az sem szülvén különbséget, valjon az örökség öröklött ági avagy pedig szerzeményi vagyonokból áll. És mi a leszármazók ezen törvényes örökösödési rendét, mely a jogegyenlőség igényeinek, kizárólag felel meg, annál inkább fentartandónak véljük,¹ mivel a fiuk a társadalmi állásban ugyis nemők előnyeivel állanak a leányok felett, könnyebben üzhetnek haszonhajtó foglalkozást, szabadon áll előttök a tér az élet minden pályájának betöltésére; míg a gyöngébb női nem előtt a tisztességes kenyérkereset korlátozottabb pályája van nyitva; és így ha a jogegyenlőség engedné, hogy különbség tétessék, akkor inkább a leányok lennének a fiuk felett előnyözendők, mint a fiuk a leányok felett. Csupán az lenne megengedhető, hogy a fiuk a mezőgazdasági ingatlanokat és tartozmányait a teljes forgalmi érték megtérítése mellett megtarthassák, mi az életben különben is legnagyobb részt így történik, s így fog történni, ha külön szabály e tárgyban nem alkottatik is.

¹ A zürichi magánjogi törvénykönyv ellenkező intézkedése ellenbe igen helyesen olvassuk a berni újabb polgári törvénykönyv alapelvének kidolgozásával megbízott bizottsága jelentésében a következőket: „das neue Züricher Gesetzbuch, das in Manchem Ausgezeichnetes geleistet hat für die rationale Weiterbildung des Rechts, hat sich nach unserer Ansicht gerade in der ungleichen Behandlung der Geschlechter im Erbsystem durch historische Vorurtheile beherrschen lassen”. Mindenesetre jellemző, hogy a schaffhauseni törvénykönyv is, mely az öröklött és szerzett vagyon közötti különbség fentartásában a historiai emlékeknek hódolt meg, s mely igen nagy részben egyszerű másolata a zürichi törvénykönyvnek, e tekintetben a helyes irányt követte, a mennyiben a leszármazó örökösöknek a nemi különbségre való tekintet nélküli egyenlő örökösödési jogosultságát emelte érvényre.

A felmenő és oldalági rokonok törvényes örökösödési rendének szabályozásánál igen lényeges eltérésekkel találkozunk.

A római jog — azon alakjában, melyet JUSTINIÁNNAK ide vonatkozó nagy horderejű novellái eszközöltek, s mely alakban e classicus jog érvénye még ma is részben fentmaradt, részben átszivárgott az újabb codificatio csatornáin, a törvényes örökösök első osztályához tartozó leszármazó örökösök nem léte esetében a törvényes örökösök II-ik osztályában a felmenőket, továbbá az örökhagyónak egész vértestvéreit és e testvérek gyermekeit együttesen hívja az örökösödésre. A felmenők közül a közelebbi rokonsági izben álló a távolabbat megelőzi, egyenlő izben állók között, ha részben az apai, részben az anyai ághoz tartoznak, s csupán felmenők, nem egyszersem testvérek vagy testvérgyermekek is örökösödnek, mindenik ág egyenlő részt kap, és ezen egyenlő részt az ugyanazon ágbeliek magok között ismét egyenlően osztják meg. A testvérek ha csupán magok örökösödnek, egyenlő osztályrészben kapják a hagyatékot, ha pedig valamely elhalt testvér gyermekeivel együtt jönnek össze, akkor utóbbiak együttvéve azon részt kapják, mely az elhalt testvérnek jutott volna. Ha felmenők testvérekkel, vagy testvérek leszármazóival együtt örökösödnek, akkor fejenkint osztálynak van helye, ugyanazonban, hogy az ugyanazon testvértől származó testvérgyermekek együtt csak egy osztályrészt kapnak. Ha ezen II-ik osztályhoz tartozó örökös sincsen, akkor rendben következik a harmadik osztály, melyhez az örökhagyó félvér testvérei, s ezek gyermekei tartoznak, kik ugyanazon módozat szerint örökösödnek mint a II-ik osztályban az egészvér testvérekre s ezek leszármazóira megállapítva van. Ha ezen III-ik osztályban sincs örökös, akkor az örökhagyónak többi rokonai következnek a IV-ik osztályban, úgy, hogy minden más körülményre való tekintet nélkül csupán a rokonsági iz közelsége határoz; az egyenlő rokonsági izben lévők között a hagyaték egyenlően osztatik meg, a közelebbi rokonsági izben levő a távolabbat természetesen megelőzvé.

Az osztrák polgári törvénykönyv, melynek szerzői utasításukhoz képest is a római jog intézkedéseit kiváló kutforrásként használták, a felmenő és oldalági rokonok törvényes örökösödésének szabályozásánál a római jognak most érintett szabványait nem fogadta el kiindulási pontul, hanem a HORTEN által szerkesztett 1786. május 11-iki örökösödési nyiltparancsnak, mint egészen külön álló törvénynek ide vonatkozó szabványait (3—22. §§-ok) majdnem szó szerint vették fel a törvénykönyvbe, a nélkül, hogy ezáltal a törvénykönyv intézkedéseinek összhangja bárminő részben megzavartatott volna. — Ezen törvénykönyvnek nálunk is általában ismert intézkedései szerint az I-ső osztályban hivatott leszármazó örökösök nem léte esetében a felmenő és oldalági rokonok további 5 osztályban (II. szülők, III. nagyszülők, IV. ősszülők, V. dédek és ükők, VI. dédősök és ükösök osztálya) akkint hivatvák az örökösödésre, hogy mindenik osztály nem csak az illető felmenő törzsrókont, hanem az attól leszá-

mazó összes oldalrokonságot a rokonsági távolságra való minden tekintet nélkül tartalmazza, s a közelebbi osztály a távolabbat feltétlenül s a rokonsági közelség vagy távolságra való minden tekintet nélkül kizárja. Ezen örökösödési rend törzs rendszernek, németül Parentel Ordnungnak nevezetik. Mindenik osztályban vagy törzsben ismét a családi származásnak megfelelően s nem fejenkint történik az örökösödés, nem még akkor sem, ha az ugyanazon törzsbeli rokonok egyszersem ugyanazon rokonsági távolságban lennének. A második osztályban a hagyaték fele az apát, másik fele az anyát illeti, s ha ezek közül egyik vagy másik nem élne, az őt illetendett fél részben leszármazói, még pedig gyermekei (az örökhagyó testvérei) fejenkint, a távolabbi leszármazók pedig törzsonkint örökösödnek. Ha a szülők egyike meghalt s leszármazói sincsenek, az egész hagyaték a másik szülőt s leszármazóit illeti; s csak akkor megy át a III-ik osztálybeli rokonokra, ha egyik szülő sem él, s egyiknek sincsenek leszármazói. A III-ik osztályban a hagyaték azon fele, mely az atyát illette volna, fele részben ($\frac{1}{4}$) az atyai nagyatyát, másik fele részben ($\frac{1}{4}$) az atyai nagyanyát illeti, s ha ezek már elhaltak, a tőlök leszármazó oldalrokonok ugyanazon elv szerint örökösödnek mint a II-ik osztályban. A hagyaték az anyát illetendett fele az anyai nagyanya, illetőleg leszármazói és az anyai nagyanya, illetőleg leszármazói közt szinte egyenlően oszlik meg, úgy hogy ezek mindenike a hagyaték $\frac{1}{4}$ részében örökösödik. Ha a nagyszülők valamelyike meghalt s leszármazói nincsenek, akkor az őt illetendett $\frac{1}{4}$ nem a többi három nagy szülőt vagy leszármazóit, hanem csupán azon nagyszülőt vagy tőle leszármazó oldalrokonokat illeti, a kik vele ugyanazon (atyai vagy anyai oldalon) állanak. E szerint az apai nagyatyai rész az atyai nagyanyai törzsre, az anyai nagyatyai rész az anyai nagyanyai törzsre száll át és viszont; s csak ha egyik (atyai vagy anyai oldalon) egyik nagyszülő sem él s leszármazói sincsenek, megy át a hagyaték a másik oldalbeli nagyszülőkre vagy leszármazóira. Ugyanezen elvnek következetes és tüzetes keresztülvitelét látjuk a további IV, V és VI-ik osztályokban, mely szerint a IV. osztályban a hagyaték már 8 törzs részre, az V. osztályban 16-ra és a VI. osztályban 32-re oszlik fel, s a rokonsági lánczolat tüzetes szem előtt tartásával ezen felmenő törzsek mindenikénél alkalmaztatik azon elv, hogy a hagyaték a törzsek szerint osztandó fel, hogy a törzs osztályrészét, ha a törzs felmenő már nem él, a tőle leszármazó oldalrokonok kapják, s ha valamely törzstől leszármazó oldalrokonok nincsenek, az ennek jutandott részt az ugyanazon osztálybeli törzsek közül az vagy azok kapják, a kik a rokonsági elágazásban legközelebbi összekapcsolást tüntetnek fel. Ennélfogva az I. sz. a. ábra¹ szerint, ha *H. I. K. L. M. N. O.* és *P.* ősszülői törzsek mindenike vagy maga vagy leszármazóiban él, köztök a hagyaték 8 egyenlő részre oszlik fel, ha *H.* törzse meghalt *I.* vagy törzse kapja a hagyaték $\frac{1}{4}$ részét, ha *H.* és *I.* törzse

¹ Lásd a vonatkozott ábrát lapunk 29-dik számában. Szerk.

kihalt, ezek része is *K.* és *L.* törzsére szállván, ezek mindeike $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{4}$ részt, végre ha *K.* törzs is kihalt *L.* a hagyaték felét öröklő; *M.* *N.* *O.* és *P.* törzsre mindezen részek csak akkor szállván át, ha *L.* törzs is kihalt. Ha a dédek és ükők törzséből 1, 9, 13, 15 és 16 törzs van életbe 1 törzs a hagyaték felét, 9. annak $\frac{1}{4}$ -ét, 13 törzs $\frac{1}{8}$ -át, 15 és 16 törzs pedig külön külön $\frac{1}{4}$ részét kapják, ugyan ily módon történvén a hagyaték megosztása a dédösök és ükösök csoportjához tartozó 17—48 törzsök között is.

A porosz Landrecht közönséges törvényes örökösödési joga igen kevésben tér el a római jog ismertetett rendelkezésétől. Leszármazók nem léteben az életben lévő apa és anya örökösödnek, kik az egészvér testvért is kizárják. Ha mindkét szülő él, ezek a hagyatékra egyenlően osztoznak, ha pedig közülök valamelyik elhalt, bár gyermekek maradtak is utána, az életben lévő másik szülő kapja az egész örökséget. Szülők nem léteben a további felmenő rokonok az örökhagyó egészvér testvérei vagy ezek leszármazói által megelőztetnek; de az örökhagyó félvér testvérei vagy ezek leszármazói csak a további felmenőkkel együtt, s csupán egész vértestvéreknek s ezektől leszármazóknak nem léte esetében hivatnak az örökösödésre; még pedig úgy, hogy az ilyen távolabbi felmenők a hagyaték felében, a félvér testvérek, s ezek leszármazói pedig a hagyaték másik felében örökösödnek; ha azonban a csoportok egyikében nincs örökös vagyis csupán felmenők, vagy csupán félvér testvérek s ezek leszármazói vannak: ezek az egész hagyatékban örökösödnek. A felmenők közül a közelebbi izben rokon a távolabbat kizárja, az egyenlő iz távolságban állók egyenlő részt kapnak. Testvérek egymásközt fejenként osztoznak, de ha testvérek leszármazói is örökösödnek akkor törzs szerinti osztálynak van helye. Ha sem felmenők, sem félvér testvérek s leszármazói nincsenek, akkor a távolabbi oldalrokonok örökösödnek. Ezek között is a közelebbi rokonsági izben álló a távolabbat kizárja, az egyenlő távolságban állók között pedig egyenlő osztálynak van helye.

A Code Napoleon törvényes örökösödési joga, bár sokban hasonlít a római jog törvényes örökösödési rendéhez, mégis attól lényegesen tér el. Leszármazók nem léteben azon vezérelv uralja az örökösödési rendet, hogy a hagyaték fele az apai rokonokat, másik fele pedig az anyai rokonokat illeti, s az anyai rész az apai rokonokra, s viszont csak akkor száll át, ha az illető oldalon örökösödési joggal bíró rokon épen nincsen. Mindenek előtt örökösödnek az örökhagyó szülők, továbbá testvérei és ezek leszármazói, még pedig úgy, hogy ha mindkét szülő él, ezek a hagyaték felét, a testvérek vagy leszármazói pedig másik felét kapják, ha pedig csak egyik szülő él, akkor ez a hagyaték egy negyedét, a testvérek és leszármazói pedig $\frac{3}{4}$ részt kapják. Ha a szülők egyike sem él, akkor a testvérek és leszármazói a további felmenő vagy oldalági rokonokat az egész örökségre nézve megelőzik; azok, a kik az örökhagyóval csupán az atyáról testvérek, s leszármazói csak a hagyaték az atyai ágat illető felében, azok pedig, a kik csupán anyáról testvérek vala-

mint leszármazói csak a hagyaték az anyai ágat illető felében örökösödnek. — Ha az elhunyt testvére s testvérének maradékai nincsenek, akkor a hagyaték fele részben az atyai oldalon levő felmenőket, másik fele részben pedig az anyai oldalon levő felmenőket illeti, kik között az izben közelebb álló mindenik oldalon kizárja az ugyanazon oldalon távolabb izben állót az egyenlő izben állók pedig egyenlően osztoznak. Ha valamelyik (atyai vagy anyai) oldalon nincsen felmenő rokon, akkor a hagyaték illető fele része az azon oldalon lévő legközelebbi oldalrokonra száll; több egyenlő izben oldalrokon fejenként osztozik. Tizenkettedik iznél távolabb álló rokonok nem örökösödnek. Ha egyik (atyai vagy anyai) oldalon örökségképes izben álló rokonok nincsenek, akkor az egész hagyatékot a másik oldalbeli öröklésképes rokonok öröklők. — Ezen örökösödési rend kiegészítésül szolgál még azon, már fentebb érintett intézkedés, hogy a felmenő rokonok minden más kizártával öröklők azon dolgokat, melyeket maradék nélkül elhalt gyermekeiknek vagy leszármazottjaiknak ajándékoztak, ha az ajándékozott dolgok a hagyatékban természetben megvannak. Ha e tárgyak elidegenítették, akkor a felmenő rokonok a netalán hátralevő vételárt kapják. Öröklők továbbá a megajándékozottat a dolgok visszakövetelése tárgyában netalán illető keresetet.

A zürichi codex törvényes örökösödési rendét már fentebb volt alkalmunk ismertetni, s láttuk, hogy e törvénykönyv a felmenő és oldalági rokonok örökösödésének kérdésében sem a történeti jogszabályokhoz, sem a római jog örökösödési rendéhez nem csatlakozott; hanem inkább az osztrák polgári törvénykönyvben érvényre emelt törzs (parentel) rendszer alapján, azonban mégis némi eltérésekkel és megszorításokkal szabályozta az örökösödési jogot.

A szász polgári törvénykönyv törvényes örökösödési rendének mintaképeül leginkább a római jog szolgált, de a részletekben nem jelentéktelen ujitásoknak akadunk nyomára. Leszármazók nem léteben első sorban a felmenő ág örökösödik. Ha mindkét szülő él, ezek a hagyatékot egyenlő részben kapják; ha csak egyik van életben, ezt illeti az egész örökség. — Ha mindkét szülő elhalt, akkor a távolabbi felmenők örökösödnek, úgy hogy a közelebbi izbeliek a távolabbi izbelieket még ha különböző (atyai vagy anyai) oldalról valók is feltétlenül megelőzik; az egyenlő izbeliek, ha egy oldalról valók, fejenként osztoznak, ha különböző oldalról, akkor a hagyaték fele az atyai oldalon levőket, másik fele az anyai oldalon levőket illeti, egymás között azonban mindenik oldalon levők a reájok eső fél részt egyenlően osztják meg. — Ha például az apai nagyatya, és az anyai nagyatya és anyai nagyanya élnek, előbbi az örökség felét, utóbbiak egy-egy negyedrészt kapják; ha pedig az apai nagyatya is elhalt: akkor, bár az atyai oldalról való ős-szülők élnének is, az anyai oldalon levő nagyszülők mint közelebbi izbeliek kizárólag örökösödnek. Az örökhagyó testvérei csak akkor örökösödnek ha felmenők sincsenek. Ezek egymás közt egyenlően osztoznak, az

egészvér testvér azonban kétszer annyi osztályrészt kap mint a félvér testvér. Az elhalt testvér osztályrészét ezek leszármazói kapják, s ez esetben törzs szerinti osztálynak van helye. — Ha testvérek s ezek leszármazói nincsenek, akkor a távolabbi oldalrokonok örökösödnek, úgy azonban az örökhagyóval közelebbi közös törzstől származók a távolabbi közös törzstől származókat feltétlenül megelőzik; az ugyanazon közös törzstől származók között a közelebbi izbeli rokon kizárja a távolabbat, ugyanazon izbeliek pedig egyenlően osztoznak; de ha az egészvér rokon félvér rokonnal együtt találkozik, előbbi két személynek számíttatván, kétszer akkora osztályrészt kap, mint a félvér rokon.

Az európai nevezetesebb törvényeknek fentebb vázlatosan ismertetett örökösödési rende világosan kitünteti a felmenő és az oldalági rokonok törvényes örökösödése tárgyában fenforgó igen nagy horderejű eltéréseket. A római jog törvényes örökösödési rendét a rokonsági iz közelsége uralja, melytől azonban nem csak a leszármazók törvényes örökösödési rende képez eltérést, mint-hogy itt a gyermekekkel együtt az elhalt gyermektől származó unokák s esetleg a további leszármazók is örökösödnek, hanem eltérést képez az is, hogy az apával és anyával (1-ső iz) együtt a testvér (2-ik iz) a testvérral (2-ik iz) együtt az ősszülok (3-ik iz) és dédek s ükök (4-ik iz) stb örökösödnek; hogy a 2-ik, 3-ik és további izbeli felmenő rokonok a 2-ik izbeli félvér testvért az egész örökségben feltétlenül megelőzik. Mindazonáltal, a potiori fit denominatio, a római jog törvényes örökösödési rende iz örökösödési rendnek (Gradual-Ordnung) nevezetik. Ezzel legmerekvebb ellentétben mint láttuk az osztrák polgári törvénykönyv törzs örökösödési rende (Parentel-Ordnung) áll, mely a rokonsági iz közelségére való minden tekintet nélkül a közelebbi törzstől leszármazónak adja az örökösödési igényt, mindenik törzsben a leszármazók feltétlen képviseleti jogosultságát ismeri el, s a hagyatékot minden esetben, a családi elágazást legszigorubban követve osztja meg. A porosz Landrecht és a szász polgári törvénykönyv inkább a római jog iz rendszeréhez simulnak, bár az utóbbi a törzsrendszer követelményeinek hajolt meg akkor, midőn azt rendelte, hogy az oldalági rokonok között a közelebbi közös törzstől leszármazó a távolabbi közös törzstől leszármazót feltétlenül, tehát akkor is megelőzze, ha utóbbi közelebbi izben rokon. A zürichi magán jogi törvénykönyv örökösödési rendének alapja a törzsrendszer (Parentel-Ordnung); ámde itt megfordítva az izrendszerhez elveihez való közeledést látunk azon intézkedésben, mely a nagyszülői törzsben a törzs szerinti osztályt feltétlenül csak az unokatestvérekig bezárólag tartja fent, az ősszülok törzsében pedig a lemenők képviseleti jogát és a törzs osztály rendszert egészen elejtve, az örökösödési jogosultságot pusztán a rokonsági iz közelségétől teszi függővé. A francia codexben, mely egyébként legközelebb áll a római joghoz, egy új elvnek, az oldal örökösödési rendnek (Lineal-Ordnung) alkalmazását látjuk, mely abban jelentkezik, hogy a hagyaték az

atyai és anyai ágbeli rokonok között két egyenlő részre megosztatik, hogy az egyik oldalon való közelebbi rokon ki nem zárja a másik oldalon való távolabbi öröklésképes rokont, s hogy az atyai oldalt illető fél hagyaték az anyai oldalra s viszont csak akkor száll át, ha a másik oldalon öröklésképes rokon nincsen.

Ha már most a fentebbi örökösödési rendszereknek az iz- törzs- és oldal örökösödési rendnek (Gradual, Parentel und Lineal-Ordnung) előnyeit és hátrányait vizsgálat tárgyává tesszük, azon eredményre fogunk jutni, hogy feltétlen előnnyel ezen rendszerek egyike sem bír, s hogy az örökösödés egész vonalában merevül egyik sem alkalmazható.

Nem szenved kétséget, hogy a törzs rendszer, úgy a mint azt az osztrák polgári törvénykönyvben mereven keresztül vive látjuk, az elfoglalt elvi álláspontot a legnagyobb következetességgel s legtökéletesebben viszi keresztül. Ezen rendszer a családi összeköttetésre, a leszármazás láncolatára és a véröröklésre van alapítva. Első sorban örökösödnek azok, a kik magától az örökhagyótól származtak le. Az örökhagyó gyermekei egyenlően osztoznak, az elhalt gyermekek helyébe ennek leszármazói jönnek, s akár gyermekek unokákkal, akár csupán unokák, akár unokák és ősunokák és így tovább örökösödnek, törzs szerinti osztálynak van helye. Ezután következnek az örökhagyó szülői, és ha a szülők vagy ezek egyike nem él, helyébe jönnek azok, a kik tőle származtak. A hagyaték az apa és anya, illetőleg az apai és anyai ágon leszármazók között két egyenlő részre oszlik. Az apától és anyától leszármazók fejenként s illetőleg törzsönként épen oly módon hivatnak a hagyatékban illetőleg a hagyaték megfelelő részében való örökösödésre, mintha az előbb elhalt szülő hagyatékáról lenne szó. Ha vagy az apai vagy az anyai oldalon nincsen örökös, az egész örökséget a másik oldal kapja. A 3-ik törzsré, a nagyszülők törzsére csak akkor kerül a sor, ha a szülők törzséből nincsen örökös. Ez esetben az atyát illetendett fél hagyatékban az atyai nagyszülők és illetőleg leszármazói, az anyát illetendett fél hagyatékban az anyai nagyszülők és leszármazói épen oly módon örökösödnek, mint ha az atya illetőleg az anya hagyatékáról lenne szó, s ha az atyai vagy anyai nagyszülők törzséből nincs örökös, az egész hagyatékban a másik törzs örökösödik. Így megyen az örökösödési igény fokozatosan tovább az ősszülok, a dédek s ükök és végre a dédösök s ükök törzsére a családi összeköttetés és leszármazási elágazás folytonos figyelemben tartásával, s érvényre emelésével azon elvnek, hogy a közelebbi izbeli törzs a távolabbat egészen kizárja, hogy az ugyanazon izbeli több törzs közt a hagyaték nem fejenként, hanem a felmenő ágon való elágazásnak megfelelően törzsönként osztatik meg, és hogy mindenik törzsnél a leszármazó oldalrokonok minden korlátozó határ megállapítása nélkül lépnek annak helyébe a kitől származnak.

Ha azonban e szép elméleti alappal bíró örökösödési rendet közelebbről vizsgáljuk, s gyakorlati alkalmazásából felmerülő következményeket figyelembe vesszük:

akkor alig fogunk habozni annak kimondásában, hogy ezen örökösödési rend a távolabbi izben álló felmenő és oldalági rokonok törvényes örökösödésére nem alkalmazható. A közel rokonság körében, a hol a családi összeköttetés mindenik láncszeme a rokonok élénk emlékezetébe van bevésve, igen helyesnek fogjuk találni ezen örökösödési rendet; s bizonyára senki sem fog megütközni azon, hanem igen természetesnek találndja, hogy az életben lévő egyik szülővel együttesen az elhald másik szülő leszármazói, az örökhagyó testvérei, s az örökhagyó testvéreinek gyermekei, tehát azok örökösödnek, a kikre a vagyon közvetve úgy is átszállandott volna, ha az illető szülő előbb meg nem hal; érteni fogja, hogy az egyik nagyszülő, ki nem zárja

a többi elhalt nagyszülőtől leszármazó, s az örökhagyó közeli rokonsági köréhez tartozó rokonokat; nem fog megütközni ha látja, hogy az örökhagyó nagybátyjával vagy nagynénjével együtt az örökhagyó azon unokatestvérei is örökösödnek, kik valamely korábban elhalt nagybátyától és nagynénétől származnak; sőt még azt is természetesnek fogja találni, hogy ha például az örökhagyónak az apai nagyszülőtől leszármazó két unokatestvére s az anyai nagyszülőtől leszármazó hat unokatestvére van, a törzs öröklési rendnek megfelelően előbbiek egyenkint a hagyatéknak egy-egy negyedrészt, utóbbiak pedig ismét egyenkint a hagyatéknak egy-egy tizenketted részét kapják.

Vége követk.

Teleszky István.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Adat a vegyes házassági válóperek kérdéséhez.

A jogi téren előforduló számos oly kérdések között, melyekben törvénykezési eljárásunk hiányos voltánál fogva hiában keresünk támaszt a törvényben: méltó helyet igényelhet az eset, melyet alábbi soraimban előadni kívánok. Az eset következő:

K. I. protestans fél házassági szövetségre lépven N. J. róm. catholica nővel, mintegy 6—7 hó mulva a közöttük fölmerült s indokaiban ide nem tartozó *engesztelhetlen gyűlölség* folytán egymástól különválva éltek s a férj e helyzetben tovább maradni nem akarván, még 1875. év december hóban végelválás iránti keresetét az 1868. LIII. t. cz. 1. §. értelmében az alperesre illetékes szatmári egyházi törvényszékhez benyújtá, előadván abban, hogy neje és közötté kifejtett engesztelhetlen gyűlölség már annyira ment, miként neje őt lakására sem akarja követni s így vele kötött házasságában az élet czélját eltéveszté, kérte az eljárás megindítását s annak befejezte után a közöttük létrejött házasság felbontásának kimondását, minthogy az 1786-iki patens, illetve 1791. 26. t. cz. ama követelményének, hogy a végelválási eljárás előtt egyházi hatóság által megkísérlendő az egyeztetés: már 3 izben elégtételtett s ugyanazon törvény szerint az engesztelhetlen gyűlölség a protestáns félre nézve a házasság felbontásának elegendő alapját kell hogy képezze, annyival inkább, mivel itt a nő részéről egyszersmind hűtlen elhagyás is fenforog.

A nevezett szentszék ezen keresetre *8 hó mulva*, azon végzést hozta, hogy „miután a keresetben elősorolt okok, a róm. kath. egyház alap és hitelvei szerint köteléki per alapjául nem szolgálhatnak, a kereset fel sem vétetik, hanem utasított a felek lakhelyén lakó r. k. lelkész a békéltetésnek ufolag megkísérlésére. Minderről azonban a feleket értesíteni szükségesnek nem találta s hagyományos, minden efféle kérdés megoldását halogatni szerető eljárásának, ha a felp. képviselő utána nem néz, nem nyolcz hó, de talán 8 év mulva sem lett volna vége.

Megtörténvén a kívánt egyeztetés, mint minden ily esetben, természetesen eredménytelenül maradt s az azután töntént ismételt kérelemre felperesi ügyvédnek is kiadott a fenti határozat, de azon megjegyzéssel, hogy felperesnek okmányokkal felszerelt keresete az illetékes törvényszékhez (az 1868. LIII. t. cz. világos határozata ellenére) át nem tétetik, sem felperesnek vissza nem adatik.

A dolog eddig haladása alkalmával azon kérdés merül fel, hogy miután az idézett t. c. 1. §. értelmében, mindenik félre nézve saját egyháza hitelvei alapján hozott határozat lehet csak kötelező: vajjon ezen határozat válhatik-e a protestans felperesre nézve kötelezővé, és 2-odszor vehető-e ezen tulajdonképen csak a kereset elutasító határozat, mely azonban valójában a házasságot róm. kath. felfogás szerint felbonthatlannak declarálja — véghatározatnak?

Az első kérdésre véleményem szerint határozottan „nem”-mel kell felelnünk, mert törvény világos szavai értelmezéséről, alkalmazásáról van szó s nagyon természetes, hogy a róm. kath. felfogás szerint a kereseti okok ha a házasság felbontására nem találtak elegendőnek, ez a protestans fél jogain mitsem változtathat, őt csak házaja alkotmányos uton hozott polgári és nem egyházi törvényei kötelezven.

A másik kérdés eldöntése szintén ez előbbi kérdés miként eldöntésétől kell hogy függjön. Ha ugyanis a jelzett határozat felperesre kötelező nem lehet és meg sem felelőztetett, — de feltéve, hogy felelőztetés jogorvoslatával élve a főtiszt. érseki szék is bizonyára ezen

felfogást osztja, — akkor ezen kérdést is okvetlen felperes javára kell eldöntenünk, azaz a hozott határozatot mint ilyet *véglegesnek* kell tekintenünk, azon kérdés elbírálására nézve, hogy elegendő-e a jelzett okok a házasság felbontására, vagy nem; és nemcsak *véglegesnek*, hanem egyszersmind *jogérvényesnek* is kell tekintenünk, felperes ugyanis soha sem fog több okot felhozni, mint a mennyit keresetében felsorolt, s ha ezek elégteleneknek mondattak ki, úgy bizonyára elégnék a felsőbb foku egyházi törvényszék sem fogta volna találni, hanem ép úgy tárgyalás nélkül s az ellenfél meghallgatása nélkül elutasítja a keresetet, mint tette az a bíróság. De minthogy felperes azon határozatot mint magára nézve érdektelent meg nem felelőzte, ellene jogorvoslatlalt nem élt: *eként ama véghatározat jogerejűvé is vált.*

E két kérdés eként felvetését, s következőkben előadandók megértésére s megvilágításra végett láttam szükségesnek.

Ugyanis mint fentebb említém az egyházi törvényszék az összes periratokat magánál visszatartotta, mely eljárás soha semmiféle hatóságnál szokásban nem volt és nincs is, de azonkívül törvénytelen és tudatlanságon alapulhat, mert az alperes felett hozott határozat jogerőre emelkedése után azokat a felperes felett illetékes bírósághoz lett volna köteles áttenni (1868. 48. t. cz. 1. §.). És ezen tetteből a szent széknek, míg egyrészt az egyházi szabályoknak a haza törvényei elébe helyezése, másfelől az is nagyon szembetűnően kitetszik, mennyire kedvelik saját hatáskörükben más vallású felek érdekeinek érvényesítését hagyományos gátokat emelő eljárásukkal hátráltatni s mi az újabb nemzedék e tettekből is elképzelhetjük, mily akadályokkal kellett küzdeniök ily és hasonló kérdések megoldóinak az 1868. LIII. t. cz. megalkotása előtt, midőn p. o. a hat heti oktatást mint törvény kívánta módot az áttérésre oly formán akadályozták meg több helyen betölthetni, hogy egy egy lelki atya, ki az oktatást vezette, a hatodik hét felé félbe hagyta működését s nyájának távozni akaró tagja ismét és ismét elől kezdhetette a lelki épülésére szolgáló ezen sisiphusi munkát.

A szatmári t. egyházi törvényszék midőn törvényellenesen a periratokat át nem tette a felperesre illetékes szigeti törvényszékhez, a szerencsétlen s földi boldogság helyett kárhozatban élő felperesnek költségein kívül tetemes idővesztéséget okozott, mert míg egy válókeresethez szükséges okmányok megszerzettetnek nem csakpénze, de a ki nem pótolható idő is kárbavész.

Eddig terjedne a kereset elutasításának kérdése; de lássuk tovább:

felperesi képviselő a mint a visszautasító határozatot vette, ufolag beszerzett okmányokkal felszerelt keresetét a felperesre illetékes szigeti törvényszékhez adta be, kórvén benne az ügyállás előre bocsátása s annak megjegyzése mellett, hogy alperes felett már határozat hozott, a felperes felett itélni.

De mi történik?

praecsdens eset talán nem volt; a perrendtartás s más törvény sem nyújt kellő utmutatást, nagyon természetes tehát, hogy a bírói belátás szolgálhat irányadóul s a *felperes keresete itt is elutasított*, azon indokból, mert *időelőtti* vagyis a szentszék határozata nem véghatározat, hanem keresetet elutasító határozat.

Nem czélunk a tek. törvényszék indokának taglalásába bocsátkozni, azt csupán jeleztem az adott eset eddigi történetének kiegészítésül és constataálásul annak, hogy nálunk jogász nemzetnél, és nem a középkor, hanem a XIX-ik században ily eseteknek kell történniök. Nem mondható egyébként a jogi életben ilyen és hasonló esetek oka,

mint hogy a róm. kath. egyház canoni szabályaival fájdalom még ma is államot képez az államban s e tekintetben annak nem sub- hanem co-ordinatusa, mert amaz érvényesül az utóbbi alatt álló polgárok rovására.

Vajha a törvényhozás, az ily viszás állapotok megszüntetésére is tenne mihamarább intézkedést, addig pedig hazai felsőbb bíróságaink bölcsessége segítene a törvény hiányán!

Berghoffer Vilmos

h. ügyvéd

* Az itt felhozott különben érdekes kérdés egyszerű megoldása abban rejlik, hogy felperes keresetének alapját téveszté, midőn a házasság felbontásának kimondását kérte, a mi a rom. kath. egyház hitelvei szerint lehetetlen, s ezért a katolika fél ellenében csak is az elválás kérelmezhető, nem pedig a házassági kötelék felbontása. Szerk.

Különfélék.

(Az országbíró) ismét hangoztatá nyomatékos szavát a főrendiház deczb. 19-ki ülésében interpellatio alakjában esetelvé a semmitőszék és kir. ítélő tábla tulhalmozottságát, felhozva, hogy a semmitőszéknél 1300 ügydarab esik mindegyik bíróra. De nemcsak pro domo szólott, hanem kifejezést adott azon a lapokban és a mi lapunkban is annyiszor ismételt panasznak: hogy a telekkönyvi hatósággal felruházott járásbírók kellő segédzeméllyel nincsenek ellátva. Érintve ezután az osztrák polg. törvkönyv receptiójának kérdését, felvilágosítást kért a polg. törvkönyv munkálati stadiumáról és végre a bírói függetlenség hathatós védelmére kelve, kérdést intézett az 1875. 36. t. cz. hatályának fenntartása iránt. — Az ig. miniszter ur másnap felelt ezen interpellatióra, de abban köszönet nem volt. A felsőbb bíróságok tulhalmozottságán ígért novelláris uton segítséget s ezt helyesebbnek is tartjuk az országbíró által ajánlott kisegítési módnál. A codificatio kérdésében azonban az ig. miniszter semmitmondó válaszában gondosan kikerülte a nem létező munkaterv közlését s a helyett a bünt. t. javaslat vesszőparipáját kantározta fel. Végre a harmadik kérdésre vonatkozólag kijelenté: hogy a szervezést nem tekintheti még befejezettnek s ezért nem szüntethető meg a hivatott törvény hatálya. Ha megfontoljuk, hogy a büntetőtörvény és a bünvádi eljárás életbeléptetése újabb alkalmat fog nyújtani újabb szervezésre s ugyanezt mondhatjuk a polg. perrendtartás módosításai tekintetében, — ugy valóban elég oka volt az ország legfőbb bírójának arra, hogy a miniszter válaszát *«sajnálatlalt»* vette tudomásul. De hadd álljon itt az országbíró viszonzása, mely ismét egy borostyánlevél dicsőségének koszorujában.

«A harmadik kérdésemre adott feleletet, őszintén megvallom, még azon halvány reménysugár mellett is, melyet a miniszter ur nyújtani méltóztatott, csak mély sajnálattal vagyok kénytelen tudomásul venni, mert válaszából azt látom, hogy a mi az 1875. 36. t. cz.-be foglalva ugyan nem volt, de a mi sokszor hangoztatott, most is az viszi a főszerepet; nevezzük meg a gyermeket nevénél: az epuratio. Én úgy vagyok meggyőződve, hogy már a kinevezések első alkalmával is az igazságügyminiszter közegei teljes lelkiismeretességgel minden adatok és viszonyok kellő mérlegelésével tették meg javaslataikat, s ime három év múlva már hallatszott az epuratio után való kiáltás! Hét negyed év volt arra, hogy az epuratio megtörténjék. Nem tolul-e önkénytelenül az ember agyába az eszme, hátha ismét csatlakozunk keresztülvitelében, mikor lesz az epuratió vége és hol lesz annak határa? (Élénk tetszés.) Az epuratio igen gyűlöletesen hangzó szó; a ki használja tiz-huszat ért alatta, de ezeket sujt vele. (Élénk helyeslés.) És nem méltán kérdezhetnék-e az ártatlanul sujtott egyének, vajjon oly tökéletesek-e minden irányban állapotaink, hogy az epuratiót épen rajtuk kellett kezdeni, s ha állapotaink más irányban sem kiélegetik, miért kezdtek épen ott, a hol a törvényt azt tiltotta? (Élénk helyeslés.) Senki sem oly érzékeny mint mi, különösen, ha a külföld elesebben bírálja meg állapotainkat. És vajjon e körül követett eljárásunk kiállja-e a bírálatot? (Élénk helyeslés.)

1869-ben oly magas talapzatra állítottuk a bírót, hogy szédülés nélkül alig lehetett reá föltekinteni, s már 1875-ben a földre rántottuk (Élénk helyeslés); ma félisten s holnap félszolga. Ugyan hol van itt azon folytonos, következetes haladás, melyet a jogszolgáltatás érdekében kívánatosnak tartunk? (Élénk helyeslés.)

Jól tudom én, méltóságos főrendek, hogy a függetlenség nem cél, hanem eszköz; de épen azért, mert helyes igazságszolgáltatás — még ha minden egyéb factorai meglennének is — jó bírói kar nélkül nem képzelhető, s mert viszont jó bírói kar nem csak az elmélet, hanem minden culturállam gyakorlata szerint is a függetlenség egy magas mértéke nélkül nem képződhetik, mivel csak e mellett fejlődhetik, a becsületérzésen alapuló oly erős közszellem, mely erkölcsi erejével nem ugyan mátol holnapra, de annál ellenállhatatlanabban kilöki a salakot és selejtet épen úgy, mint az egészséges organismus

minden drastikus szer segélye nélkül semtűri meg magában a materia peccanst (Nagy tetszés): épen azért nem lehet megnyugodnom az oly cselekvési rendszerben, mely mellett a bíró azon állásából, melyet a törvénybe vetett hite után elfoglalt, egyrendelet fuvalma által elsöpörthetetik. (Élénk helyeslés.)

Én ismét tudom méltányolni az erős akaratot. Meg volt ez II. Frigyesben is, de még ő is meghajlott a sans soucei-i malom tulajdonosa előtt, midőn ez a bírói függetlenségre utalt, mert a király érezte azt, hogy a népnek a bírói függetlenségbe vetett hite az államnak sokkal magasabb érdeke, mint nagyuri szeszélyének pillanatnyi kielégítése. (Tetszés.) Azonban kénytelen vagyok a jövőbe vetni reményemet, de azért mégis kénytelen leszek időről időre megújítani e pert és felebbvitelt kísérelni meg a szerintem balul értesült minisztertől a helyettebb értesülendő miniszterhez. És most még a mélt. főrendektől kérek hoesánatot, hogy türelmüket ismételtlen igénybe vettem, de vannak dotgok, melyeken lehetetlen föl nem indulni.» (Hosszan tartó élénk tetszésnyilvánítások.)

(Az osztrák közjegyzői rendtartás), mely újabb szervezetében 1871. évi jul. 25-én kelt, ily rövid idő folyása után már ismét módosítás alá vonatott. Az id. törvény ugyanis a közjegyzői képesítésre 2 évi közjegyzői gyakorlatot rendel s ezen képesítést szabja ki a közjegyzői helyettesre nézve is. A tapasztalat tanúsítása szerint a törvény ezen követelménye mellett a közjegyzők helyettesítése rendkívüli nehezségekbe ütközik, sőt a közjegyzői állások betöltése is alig lehetséges. Így péld. Csehországban 224 közjegyző mellett csak 35 jelölt van a közjegyzői kamarákba bejegyezve s ezek közt csak 8 jelölt bír 2 évi közjegyzői gyakorlattal. A törvény módosítása ennek folytán feljogosítja az ig. minisztert, hogy a fentebbi kellektől eltekinthessen, ha a pályázók közül egyik sem bír a teljes képesítéssel. — A törvény ezen módosítása természetesen újból folyamatba hozta a közjegyzői intézmény s főleg az osztrák tartományokban nagy ellenszennel fogadott közjegyzői s hitelesítési kényszer elleni mozgalmat. A «Reichsrath» deczb. 1-jén tartott ülésében ama módosítási javaslat tárgyalása alkalmával Dr. Prazak kijelenté, hogy nem sok eredményt vár a módosítástól, mert a közjegyzői pályára lépni mindenki vonakodik, tartván annak időlegességétől s joggal mert a mostani állapot türehtelen. A hitelesítési kényszer mellett a közjegyzők jelen száma nagyon csekély és a nép kénytelen néha több napi utat tenni. Ő óhajtaná, hogy a vidéken legalább a közjegyzőség az ügyvédséggel egyesítették a mint az Poroszországban mai nap is úgy van. Ez által a mostani szabad ügyvédek mellett az ügyvédi proletariátus tultengése ellen is némi óvszer nyujtatnék. — A törvény fentebbi módosításával a közjegyzők sem tudnak megbarátkozni és a «Zeitschrift f. Notariat» legutóbbi száma eltevesztetnek mondja a módosítást, mely célját nem fogja elérni, mivel a baj abban gyökerezik, hogy a közjegyzői gyakorlat az ifjuságra nézve zsákutcát képez. A közjegyzői gyakorlat ugyanis sem az ügyvédi sem a bírói képesítésnél számításba nem vétetik, e viszonyosság nélkül pedig a közjegyzői gyakorlat mindég vesztett positiót fog képezni.

(«A váltóeljárás») cím alatt commentárt irt a váltóeljárás szabályozása tárgyában kibocsátott igazságügyminiszteri rendelethez, NÉMETH PÉTER, ki az ezen rendelet tárgyában az igazságügyminiszteriumban tartott értekezlet jegyzője volt. E munkában, mely épen most jelent meg, a rendelet szövege, még pedig a hivatalos lap által közölt helyreigazítás szerint helyesbitve foglaltatik. Minden egyes fejezet előtt rövid képét adja a szerző a per megfelelő stadiumának, s közli a közönséges perrendtartásnak a váltóeljárásra nézve fentartott intézkedéseit. — Minden szakasz után pedig annak kimerítő magyarázata következik. — Nagy szolgálatot fog tenni e munka a jogászközönségnek, mert hiteles alapot nyujt a rendelet inkézkedéseinek helyes alkalmazására és magyarázatára. Azonkívül még célszerű összehállításban nyeri az olvasó mind azon törvényeket és rendeleteket, melyek a váltóeljárásban érvénnyel bírnak. A commentár alapos jogi ismeretekre, szabatos felfogásra mutat s nélküle a rendeletnek egyes részei péld. a perujtásra vonatkozó, alig érthetők meg. Szerző előadása szabatos s világos. Melegen ajánljuk e jeles munkát olvasóink figyelmébe. Ara 90 kr.

(Hibaigazítás.) A m. kir. igazságügyminiszter által a váltótörvény életbeléptetése és a váltóügyekben követendő eljárás szabályozása tárgyában 1876. évi november hó 30-án kibocsátott rendeletnek, annak a «Budapesti Közlönyben» történt közzététele alkalmával, becsusztott értelemzavaró sajtóhibák következőkép igazíttatnak helyre:

A 42. §. 1. pontja helyesen így hangzik: «Sommás eljárás után hozott fizetési és biztosítási meghagyás ellen (18. §.)»

A 67. §. 3. pontjának végére ez jön: «(91. §. c) pont.)»

A 68. §. harmadik bekezdésében a 86-ik §. helyett «87. §.» olvasandó.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a Kolozsvári és Temesvári ügyvédi kamarák hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

MEGJELEN MINDEN PÉNTEKEN.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 .

TARTALOM: A német birodalmi bírósági szervezet. — Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához. Teleszky István urtól. — Törvénykezési szemle: A szolgalmi jog kérdéséhez. Zlinszky Imre kir. it. tábl. bíró urtól. — Experimentálás a semmitőszéknél a prts 353. §-ával. Dr. Kopcsányi Károly ügyvéd urtól. — Ügyvédi díjszabályzat. — Különfélék.

Előfizetési felhívás

a

“Jogtudományi Közlöny”-re.

Lapunk olvasóit, kiknek előfizetési ideje e hó végén lejár, felkérjük, hogy további megrendeléseiket lehetőleg rövid időn szíveskedjenek eszközölni, nehogy a lap küldésében fennakadás történjék.

Az előfizetések postautalvánnyal legcélszerűbben eszközölhetők és Budapestre (egyetem-utca 4. sz.), a Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet hirlapkiadó-hivatalába intézendők.

A «Jogtudományi Közlöny»
kiadóhivatala.

A német birodalmi bírósági szervezet.

III.

A tervezet hetedik címe az országos főtörvényszékekről szól, melyeknél egy elnök és a szükséges számú tanácselnökök és tanácsosok vagyis bírák alkalmaztatnak és polgári megfenyítő öt tagu senatusokra oszlanak.

Az országos főtörvényszékek illetékesek a jogorvoslatok tárgyalására és eldöntésére:

1. polgári ügyekben az országos és kereskedelmi törvényszékek végítéletei ellen közbevetett felebbezéséknél;

2. a polgár bíróságok (Schöffengerichte) ítéleteinek felülvizsgálatára,

3. az országos törvényszéki bünyenyítő kamarái által hozott ítéletek felülvizsgálatára, a mennyiben ezen felülvizsgálat kizárólagosan valamely országos törvény megsértésére alapittatik, —

4. panaszokra, illetőleg felebbvitelre polgári ügyekben az országos és kereskedelmi törvényszékek határozatai ellen, — és

5. bünyenyi panaszokra az első bíróságok határozatai ellen, a mennyiben az orsz. tszéki fenyítő kamaráinak illetősége megállapítva nincsen, végre a fenyítő kamarák határozatai ellen közbevetett panaszokra.

Ha ezen országos főtörvényszékek illetékességét a tervezet 8-ik címében foglalt birodalmi legfőbb törvényszék illetőségi hatáskörével egybevetjük és számbaveszszük, hogy ezek végítéletei és határozatai polgári ügyekben a birodalmi legfőbb törvényszék által felülvizsgálandók, meggyőződhetünk arról, hogy az országos főtör-

vényszékek csak azért szerveztetnek, hogy a birodalom különböző országainak igazságügyi főhatósága ideiglenesen fentartassék és utóbb a jogtudomány követelményekint ezek megszüntetvén, általános harmadbíróságul a birodalmi legfőbb törvényszék annál könnyebben kinyilatkoztatassék, mert ha nálunk igazságügyi absurdumnak tartatott, hogy kisebb jelentőségű polgári perekben öt bíróság ítéljen, fel nem tehető a német jogászoktól, hogy a tervezet 51. 95 és 106-ik §-ainak egybevetéséből ki ne magyarázzák, miként náluk a kisebb jelentőségű polgári ügyekben négy, a jelentékenyebbekben pedig csak három bíróság terveztetik egymás fölébe.

Ép ezen jogi abnormitás terveztetvén a bünyenyek tekintetéből világos, hogy a fennen hirdetett egyes országok igazságügyi kormányzat főhatóságának épsége csak elvben és papiron tartatik fen, a tervezet gyakorlati kivitelében pedig a legterjedelmesebb centralismus foglaltatik, a mennyiben minden fenyítő ügy részint felebbezési, részint felülvizsgálati uton a birodalmi legfőbb törvényszékhez feljuttatható.

A tervezet ezen leplezett politikai actiójával jogtudományi szempontból megbarátkozni nem lehet és nem helyeselhető, hogy az igazságszolgáltatás, mely a polgárok jólétének alapja, az eligentiák tudományának, bár milyen kis időre is, szolgálójává alacsonyittassék.

A birodalmi egység szervezetének koronájául igazságügyi tekintetben, a törvények és törvénykezés egyöntetiségének fentartására, a tervezet 8-ik címe szerint, a birodalmi törvényszék (Reichsgericht) létesül, mint egyetlen első és utolsó s aztán mint legfőbb és felülvizsgálati bíróság.

Mennyire fogja a német birodalmi törvényszék felülvizsgálati hivatását felfogni, a gyakorlat fogja mutatni. Azon reményünknek azonban, hogy a német birodalmi törvényszék, a jog- és igazságszolgáltatás követelményének a legfőbb törvényszékek iránt, megfelelőendene, határt szab a tervezet 106-ik és 107-ik §§-ainak magyarázata, melyben ezen törvényszék illetékessége csak az eljárási szabályok őrizetére szorittatik.

A birodalmi törvényszék szervezésében a «Revision» szónak alapos jogtudományi jelentősége nincsen. Ezen törvényszéknek mint első 3-ik, illetőleg 4-ik és utolsó törvényszéknek hivatása leginkább abból tűnik ki, hogy a főszűly a birodalmi egység és törvények épségben tartására helyeztetik, minek folytán ezen törvényszék egyszersmind a felségsértés és hazaárulás (Hoch- oder Lan-

desverrath gegen den Kaiser oder das Reich) büntényeiben, mint első és egyetlen bíróság eljárand.

Ezen egyetlen bírósági intézmény a császár és birodalom irányában elkövetett bűntényekre körülményesen indokoltatik közjogi és kormányzati érvekkel s a vádlottak jogbiztonsága a bírák függetlenségére alapittatik.

A birodalmi törvényszék székhelyének kijelölése a t. 97. §-ában egy császári rendeletnek tartatik fen, de kétséget nem szenved, hogy a mostani körülmények szerint, Berlin leend, habár eziránt a szövetségi tanács meghallgatandó.

A birodalmi törvényszék elnöke, tanácselnökei és bírói, a szövetségtanács előterjesztésére, a császár által neveztetnek ki élethossziglanra és csak fegyelmi uton távolíthatók el. A fegyelmi bíróságot pedig ezen törvényszék maga gyakorolja teljes üléseiben, melyekben az összes tagok két harmadának kell részt venni.

Miután a birodalmi törvényszék mellé egy birodalmi ügyészség van tervezve, lássuk már most az ügyészi intézmény szervezetét.

A tervezet 9-ik czíme az államügyészségekről, a 213-ik §-ban azt szabja, hogy minden bíróság mellett, kivéve a kereskedelmi törvényszékeket, államügyészség rendeltetik.

A t. 114-ik §-a szerint az államügyészség tisztét teljesítik: a birodalmi törvényszéknél egy birodalmi főügyész (Oberreichsanwalt) és egy vagy több birodalmi ügyész (Reichsanwalt), — a főtörvényszékeknél, országos törvényszékeknél és esküdtszékeknél, egy vagy több államügyész (Staatsanwalt) és a járásbíróságoknál s közpolgárbírókál (Schöffengerichte) egy vagy több járási ügyész (Amtsanwalt).

A birodalmi ügyészek és főügyész nem bírósági hivatalnokok, de csak bírói képességgel bíró egyénekből neveztetnek ki, a szövetségtanács javaslatára, a császár által és ideiglenesen mindenkor nyugdíjaztathatnak.

Az államügyészek hivatalos eljárásaikban a bíróságoktól függetlenek.

A rendőrség és közbiztonság tisztviselői az államügyészség segédtisztjei s ezek kötelesek ezen minőségükben az országos törvényszékek mellett alkalmazott államügyészek rendeleteinek engedelmeskedni. Azon hivatalnokok, a kikre ezen szabály szintén alkalmazandó, az országos kormányok által fognak kijelöltetni.

Különben a német birodalmi ügyészség további szervezete nem tüntet fel oly különleges mozzanatot, mely a mi 1871. 31. és 33. t. cz.-ben nem foglaltatnék és ezért ezen intézményről csak általában óhajtok némely észrevételt kockáztatni.

Igaz ugyanis, hogy a jogállam elmélete nem régi, de már a jogtudomány által feltétlenül elismert alapjogelv az, hogy csak azon államot illeti a létjog, a mely jogállammá képes szervezkedni. Az állami létjog ezen föltétlen követelménye folytán, minden állam arra törekszik, megfelele ezen czélnek az államügyészség intézménye?

A német birodalmi bíróságok szervezeti tervezetének indokaiban felemlítették, mily nehézségekkel jár ezen intézménynek az államszervezetbe való beékelése.

A jogállam minden barátja érzi, hogy olyanféle intézmény, mint az államügyészség a jogállam létjogának követelménye, de egy ilyenféle intézmény kellő képletének tiszta látásához még, úgy látszik nem jutottunk, és jogállamokat akarunk ugyan szervezni, de rendőrállamokat teremtünk.

A fentebb említettekől láttuk, hogy a bíróságok mellé szervezett államügyészségek rendeleteinek, a közbiztonsági és rendőri közegek is tartoznak engedelmeskedni. Az indokokban pedig a 123-ik §-hoz az mondatik, hogy — «a rendőrség viszonya és büntető jogszolgáltatáshoz általában késznek (unfertig) és határaiban határozottnak nem mondható, mert hibázik a kettő közt a szerves összeköttetés.»

Ezen szerves összeköttetést tehát a tervezet az államügyészség által akarja létrehozni. Itt azonban, az indoklás szerint újból azon kérdés merül fel: vajon az ily rendőri személyzet, mely az államügyészségnek engedelmeskedjék, az igazságügyi vagy pedig a belügyi kormányzatnak rendelendő alá: és általában, vajon az államügyészség, melynek feladata a bűnösök üldöztetése is, melyik kormányághoz tartozik: és vajon a vádlás is át nem ruházható-e mint Angliában a rendőri közegekre?

Mindezen kérdések a tervezet indokaiban csak arra mutatnak, hogy a német birodalomban a jogállam képlete még tisztába hozva nincsen, pedig ha a régi előítéletekkel, új tévtanokkal és a hatalmi féltékenységgel szakítani lehetne, a helyes utat eltalálni nem nehéz.

Főddolog, hogy a bírói kar iránti bizalmatlanságból kivetközzünk s a bírói teendőket úgy oszszuk fel, a mint ezt a társadalmi viszonyok követelik, mert ha egy bírói egyéntől oly sokat követelünk, de öntevékenységekben saját felelősségére különféle intézményekkel gátoljuk, kész a zavar és tétlenség.

Ha a rendőri, közigazgatási és ügyészségi egyénekre bírói teendőket is ruházunk, önkint következik a kölcsönös bizalmatlanság a közös eljárások iránt, mert a közbiztonság követelménye minden pusztá hirnek is végére járni, míg a bíróságok hivatása ezen hírek alaposságát megítélni.

Igy szüli aztán egyik ferdeség a másikat. — Senki, sem kételkedik abban, hogy a közbiztonság fentartása közigazgatási teendő.

Ellenben senki sem kételkedik, hogy úgy az állam, mint a magánosok jogsértéseinek megtorlása s a jogrend helyreállítása bírói, tehát igazságügyi teendő.

A nehézség tehát csak abban volna, hogy az ugynevezett preventív Justiz és igazságszolgáltatás között határt vonjunk. E nehéz feladat megoldása helyett az államügyészség áthidalja e nehézséget, de a jogszolgáltatás veszélyeztetésével mindaddig, míg az állam jogait és hatalmát a bírói hatalom ellenében is féltékenyen őrizve, az iniciatívát és végrehajtó hatalmat kizárólag saját ügyészségére ruházza.

Ha ezen intézményt jogállamban fejleszteni akarjuk, nem szabad azt az önkény szolgáljává alacsonyítani, mert jogállamban a polgárt nemcsak a kül- és bel-ellenség ellen, hanem az államhatalom tulkapásai ellen is meg kell védeni, különben vajmi igazoltnak mondható azon német bölcsésznek sóhaja: «Jawohl! der Staat schützt den Bürger, — aber wer schützt den Bürger gegen den Staat?»

Talán nagyönis sötét szemmel néztük a német birodalmi egység törvénykezési szervezetét. A jogok ideális érvényesítésének terét befejeztük volna és most lássuk annak anyagi terét, értem alatta az irodákat és a végrehajtási közegeket, mert ezek nélkül a legideálisabb határozat és ítélet élettelen szappan-buborék.

A tervezet 10-ik és 11-ik címe szerint a bírósági irodák és a végrehajtási közegek a német birodalomhoz tartozó országok saját igazságügyi kormányzataiknak engedtek át. Ez azon horgony, a melyen a német birodalom egyes országainak törvénykezési autonómiaja nyugodni fog.

A tervezet ezen címeiben egyéb nem foglaltatik az átengedésen kívül, mint az, hogy a kézbesítők és végrehajtók eljárással meg nem bizandók, ha az eljárás közel rokonaikat vagy saját magukat és gyámoltjaikat érdekli. A bírósági irodák más jelentősége csak a következő fejezetben foglaltatik. Ugyanis:

A 13-dik §. azt rendeli, hogy a bíróságok, államügyészségek és bírósági írnokok (Gerichtsschreiber) megkereshetik valami végrehajtásért azon bíróság írnokát, a mely bíróság területén a végrehajtás (kézbesítés, idézés) foganatosítandó, midőn is az írnok által megbízott végrehajtó közvetlen megbízottnak tartandó.

Ezen intézkedésben egy újabb hatósággal találkozunk a bírósági írnokok személyében, a kik a nélkül hogy a bírósági főnöknek a megkeresésről tudomása lenne, intézkedhetnek a polgárok vagyona és személyéről más területű hatóságok megkeresésére, — és ha ehhez még a 134-ik §. számba vesszük, hogy egy más területű bíróság fenytő ítéletének végrehajtása iránt csakis az elítelt hatósága mellé rendelt államügyészség megkérésendő, valóban nem erős biztosítékot lelünk a habeas corpus acták német birodalmi surrogatumban és ismét azt mondhatjuk: Jawohl! der Staat schützt den Bürger, aber — wer schützt den Bürger vor dem Staate?

A személy biztonság ezen csorbáját abban is látjuk, hogy a terv 138-ik §-ában a közbiztonsági közegek fel vannak jogositva egy szökevény üldözését (die Verfolgung eines Flüchtigen) a szövetkezett országok minden területein folytatni, de ha elfogták, tartoznak azt a legközelebbi rendőri hatóságnak átadni. Mert nem büntényesekről, hanem csak Flüchtigen-ről van azon §-ban a szó és nem a törvényszékhez vagy járásbírósághoz szolgáltatandó át az elfogott, hanem csak a rendőrségnek. Hogy a törvény ily laza szövegezése a jogállam alapelveivel megegyezik-e, gondolkodóba ejtheti azt, a ki Poroszország főhatóságának lépéseit a német birodalomban

figyelemmel kísérte és azt meri állítani, hogy a polgárnak az állam irányában is vannak jogai.

A terv 13-ik címe a bírósági ülések nyilvánosságáról és rendőrségéről szól (Sitzungspolizei). A tárgyalások és ítélet illetőleg határozat hirdetések nyilvánosok, de a tanácskozás és szavazás nem nyilvános. Házassági ügyekben nincsen nyilvánosság, más ügyekben a nyilvánosságot kizáró határozat nyilvánosan kihirdetendő.

A terv 14-ik címe a bíróság nyelvéről a német nyelvet állapítja meg és pedig akképpen, hogy más nyelven tett nyilatkozatok eredetiben fel sem veendők, hanem csak a tolmács német szövegű nyilatkozata, — az eskü azonban azon nyelven tétetik az illető által, melyen beszél.

A terv 15-ik címe a tanácskozásról és szavazásról azt rendeli, hogy hosszabb tárgyalásokhoz pótírák és pótesküdtök rendeltessenek a törvényes számon felül, miszerint ezek az akadályozottak belyébe léphessenek.

A tanácskozást az elnök vezeti, felteszi a kérdéseket és szedi a szavazatokat. Véleménykülönbségnél a tárgy felett, a kérdések szerkezete és következése vagy a szavazás eredménye felett, a törvényszék határoz.

A bírák és esküdtök nem tagadhatják meg további szavazatukat azon okból, mert előbb kisebbségben maradtak.

A határozat abszolút szótöbbséggel keletkezik s a bűnösségi kérdést kivéve, vagy több vélemény mellett a panaszlottak kedvezőtlenebb szavazatok addig számítatnak a kedvezőbbekhez, míg szótöbbség keletkezik.

A bírák szolgálati idejük, a közbírák és esküdtök életkoruk szerint — (rég magyar szokás szerint) a legfiatalabbtól kezdve szavaznak. Az elnök és főnök utoljára szavaz s a közbírák és esküdtök a szavazatok és tanácskozás menetéről titoktartásra kötelezvék.

A tervezet 16-ik és utolsó címe a törvénykezési szünetidőről szól, mely szerint ezek július 15-étől augusztus 31-ig szabatnak. A szünetidő nem terjed ki a következőkre: 1. bűnügyek; 2. fogházügyek és az ideiglenes intézkedést tárgyazó ügyek; 3. vásári ügyek; 4. bérleti ügyek; 5. váltóügyek; 6. építés folytatását tárgyazó ügyek. De az elnök más ügyeket is kijelölhet, melyek a szünetidő alatt is elintézendők. A csőd és kényszer végrehajtási ügyekre a szünetidő nem terjed ki.

Mint hogy egyéni nézeteinket az illető fejezeteknél nyilvánítottuk, általános csak azt kívánjuk, hogy ezen bonyolult szervezethöz a német birodalom mielőbb egy egyszerűbb, nemzetgazdászatiilag olcsóbb igazságszolgáltatásra vergődhessek.

Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

(Vége.)

Mindez igen könnyen megérthető lesz; mert a családi leszármazás közeli elágazásai képezik azon mintát, mely az öröklési rend megállapításának alapjául szolgál; s mert ugyanazon anyagi eredmény fogott volna bekövetkezni azon nem lehetetlen esetben,

ha az örökhagyót az illető felmenő ágbeli rokonok, a szülők és nagyszülők túléltek volna, s aztán végrendelet hátrahagyása nélkül haltak volna el. De a további felmenők törzsénél már oly kirívó eltérések mutatkoznak, hogy itt, a hol a felmenő ágon épen úgy mint a felmenő ágak mindenik törzsének leszármazási vonalán a rokonsági elágazás mindinkább nagyobb körre terjed ki, a törzs öröklési rend fenttartása egyfelől szembeszökő aránytalanságokra, másfelől az itt már nagyon feltűnő rokonsági izkülönbség figyelembe vételével méltánytalanságra vezet, de még azt is eredményezi, hogy az örökség igen apró részekre forgácsoltatik el: miért is a rokonság e távolabbi körében ezen öröklési rend czél-szerűen nem alkalmazható. Vegyük csak például az ősszülők törzsét. Itten feltéve azon igen valószínű esetet, hogy az ősszülők mindenike az örökhagyó előtt halt el, ha például (lásd az I. sz. a. ábrát) *H. I.* és *K*-nak vannak leszármazói, *L*-nek pedig nem *K*-vali házasságából életben van csak 4 gyermeke, továbbá feltéve, hogy *M.* és *N.* leszármazó örökösök nélkül haltak el, *O.* és *P*-nek pedig legközelebbi egyetlen leszármazójok dék unokájok *dd*: akkor a törzsörökösödési rend szerint *A* hagyatékából *dd*, a ki hozzá 7-ed izigleni rokonságba van, kapni fogja a hagyaték felét, míg a vele 4-ed izigleni rokonságban levő *ee*, *ff*, *gg*, és *hh*, miután édesanyjokra *L*-re a hagyaték fele részének egy negyede, vagyis a hagyaték $\frac{1}{8}$ -ad része jutott volna, s ez közöttök egyenlően oszlik meg, fejenként csakis a hagyatéknek egy harminczketted részében örökösödnek. Ha pedig *L.* után véletlenül nem 4, hanem több gyermek marad életben, akkor természetesen még feltűnőbb lesz az aránytalanság. A további felmenők, a dédek és ükők, a dédösök és ükösök törzsénél majdnem hihetetlen mérvben nagyobodik az aránytalanság lehetősége. Ha például (I. sz. a. ábra) *A.* örökhagyó után a dédösök és ükösök törzsére kerül a sor, ha az atyai oldalon 17 és 18, 25 és 26, 29 és 30 továbbá 31 számú felmenőknek vannak csak leszármazói, ezeken kívül pedig 32 számú ükösnek korábbi házasságából született *pp* fia után *rr*, *ss* és *tt* unokái, *nn* fia után *xx*, *yy*, *zz*, és *ai*. ősunokái, *a2.* fia után *a4.* ősunokája, *a5.* fia után *a8.* és *a9.* ősunokái vannak életben, ha a másik anyai oldalán 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46 számú felmenők törzse kihalt 47 és 48 számú felmenők után pedig *nn* ükunoka gyermeke *oo* van életben: akkor ezen *oo*, ki az örökhagyóval 11-ed izigleni rokonságban van, örökösödik a hagyaték felében, 17 és 18 számú felmenők leszármazói kapják a hagyaték $\frac{1}{4}$ részét, 25 és 26 számú felmenők leszármazói kapják a hagyaték $\frac{1}{8}$ részét, 29 és 30 számú felmenők leszármazói kapják a hagyaték $\frac{1}{16}$ részét, 31. számú felmenő leszármazói kapják a hagyaték $\frac{1}{32}$ -ed részét, s a hagyaték utolsó $\frac{1}{32}$ része jut 32. számú ükös leszármazóinak. Ezen $\frac{1}{32}$ -ed részből már most kapnak *rr*, *ss*, *tt*, kik az örökhagyóval 7-ed izigleni rokonságban vannak, egyenkint az egy harminczkettedrész egy negyedének egy harmadrészét, vagyis az egész hagyatéknek $\frac{1}{384}$ -ed részét, *xx*, *yy*, *zz*, és *ai*-re, kik az örökhagyóhoz 8-ad izigleni rokonok,

jut egyenkint a hagyatéknek $\frac{1}{512}$ -ed része, míg az ugyan-csak 8 ad izigleni *a8* és *a9* fejenként a hagyatéknek $\frac{1}{256}$ -od részét, az ugyanazon izbeli *a4* pedig a hagyatéknek $\frac{1}{128}$ -ad részét kapja; és a míg ezek egymásközt is ily szembeszökő aránytalansággal osztják meg az elforgácsolt hányadokat, addig *oo* a tizenegyedik rokonsági izben lévő, tehát legtávolabb álló örökös kényelmesen besepri a hagyaték felét. E példa elég meggyőzőleg szól, pedig nem volt szándékunkban a lehetőség határain belül tulozni, mert ha ezt akartuk volna tenni, ha a 32. számú ükös utódainak örökösödési hanyadát az ellentét élesbitése szempontjából még kisebbé akartuk volna tenni: akkor igen könnyű lett volna még egy pár gyermeket, unokát és ősunokát rajzolni, hiszen a tapasztalás elég meggyőzőleg mutatja, hogy van akárhány házasság, a melyből négyenél sokkal több gyermek születik. Mi mert nem curiosumot felhozni, hanem a törzs örökösödési rendszernek a távolabbi törzseknél való alkalmazhatlanságát kimutatni szándékoztunk, oly példát választánk, a mi nemcsak lehető, de a valószínűség körében is bent foglaltatik; s a ki ebben kétkednék, a ki gyakorlati példát óhajt látni arra nézve, hogy a törzs örökösödési rend mellett egyfelől mennyire szétforgácsolódik a hagyaték, másfelől pedig mily aránytalanság lehet az együtt örökösödésre hivatott felette nagyszámu örökösök osztályrésze között, azt utaljuk BAGOSSY AMÁLIA hagyatéki ügyére, mely a szathmári kir. törvyszék előtt van folyamban, s melyben tudomásunk szerint a törvényes örökösödésre hivatottak száma egy egész légio, a 200-at megközelíti, az egyes örökösöket illető örökösödési hanyad pedig a legnagyobb aránytalanságokat mutatja. És itt megjegyzendő, hogy e hagyaték az országbirói értekezlet örökösödési rend alá esik, vagyis a fentebbi számos és különböző arányban hivatott örökös az ági örökösödési rend szerint van hivatva az örökösödésre mert mint tudjuk hazai jogunk az ági örökösödési rend mellett azokat, a kik az örökösödésre igényt tartó családhoz tartoznak, nem a rokonsági iz közelség szerint, hanem a törzsi öröklési rendnek megfelelően hívja az örökségre. Ebből is az következik, hogy ha a hagyatéknek igen apró hányadokra való elforgácsolását mellőzni akarjuk, akkor nem az ági örökösödési rendet a törzs örökösödési renddel kapcsolatosan kell fenttartanunk, hanem hogy a távolabbi felmenők törzsénél mellőznünk kell a törzs örökösödési rend (Parentel Ordnung) alkalmazását. Igen találó e tárgyban a mit BLUNTSCHLI a zürichi törvénykönyv érdemdus szerzője e törvénykönyv azon intézkedésének indokolására felhoz, mely szerint a törzs szerinti osztály és az oldalági leszármazó rokonoknak az elhalt közöstörzsbeli felmenő rokon helyébe lépése csak a közelebbi szülői és nagyszülői törzsben nyer alkalmazást. «Alles natürliche Erbrecht beruht auf der Fortpflanzung in der Familie. Wie die Kinder von den Eltern ihr körperliches Dasein ableiten und die Eltern so gewissermassen in dem Blut (der Rasse) der Kinder fortleben, so fällt naturgemäss auch das elterliche Gut nach dem Tode den Kindern an. Sind

keine Nachkommen des Erblassers da, so muss man zu den Eltern desselben aufsteigen, damit der nämliche Zusammenhang des Blutes und der Fortpflanzung klar werde, und wieder soll das Gut nach denselben Verhältnissen beerbt werden, nach denen das Blut fortgepflanzt worden ist. Das ist die Idee des angenommenen Parentelsystems. . . . Je näher die Familienkreise (Parentelen) sind, desto grössere Genauigkeit in Einzelnem ist erforderlich; je entfernter sie werden, desto weniger nothwendig ist es, ängstlich zu erwägen, auf welchen Wegen in Einzelnem die Verwandtschaft vermittelt sei, desto mehr tritt das Bedürfniss nach einer einfachen Regel hervor, welche die Verwicklungen durchschneidet. Aus diesen Gründen wird in der Parentel-Ordnung der Eltern und der Grosseltern das Eintrittsrecht anerkannt, in der der Urgrosseltern aber nicht mehr berücksichtigt; ferner die Stammtheilung innerhalb der elterlichen Parentel-Ordnung vollständig, in der grosselterlichen aber nur bis zu den Geschwisterkindern gutgeheissen, für die ferneren Linien dagegen die einfachere Kopftheilung vorgeschrieben, sodann jede Unterscheidung der Stämme, auch der Gegensatz der Vaterseite und der Mutterseite in der grosselterlichen Parentel ganz aufgegeben, und ohne Rücksicht darauf das nächste Glied in dieser zur Erbschaft berufen. . . . Die Stammtheilung ist offenbar die genauere, indem sie sorgfältiger die Ueberlieferung des Blutes beachtet; die Kopftheilung dagegen ist einfacher, indem sie lediglich die Entfernung der auf gleicher Linie stehenden Erben misst und diese gleich behandelt. Je näher nun die Erben zum Erblasser stehen, um so mehr rechtfertiget sich die Stammtheilung. Je entfernter die Erben stehen, desto eher verwischen sich die genauern Erinnerungen an die Unterschiede der Abstammung und desto bedeutender treten die einfacheren Entfernungen der Linie hervor. Es ist ganz ebenso in den Erscheinungen des täglichen Lebens. Nur in der Nähe wird in Einzelnem scharf unterschieden. Entferntere Gegenstände sehen sich gleicher.* Ime ezen indokokból magyarázható a törzsrendszerre alapított örökösödési renddel bíró zürichi törvénykönyvnek azon intézkedése, mely a törzsrendszernek megfelelő törzsoztályt és az oldalrokonoknak a felmenő közös törzs helyébe lépését csak a közelebbi rokonsági körre alkalmazta, a távolabbi rokonsági körben pedig elmellőzve a fejenkinti egyenlő osztályra és izközelségre alapította a törvényes örökösödési rendet.

Ha már most az izrendszer törvényes örökösödési rendet veszszük bírálat alá, akkor azt fogjuk találni, hogy előbbi vizsgálódásunk eredményével ellentétesen ezen örökösödési rend a közelebbi rokonok örökösödésére mutatkozik helytelennek, igazságtalannak és méltánytalannak.

Az izörökösödési rend szerint, ha ez oly mereven alkalmaztatik mint például ezt fentebb a szász polgári törvénykönyv ismertetésénél láttuk, leszármazók nem létében első sorban az örökhagyó szülői, még pedig akként

hivatnak az örökösödéssre, hogy ha az egyik szülő már nem él, a másik szülő kapja az egész örökséget, még akkor is, ha az elhalt szülőnek gyermekei maradtak. Azon intézkedés, miszerint a szülők csak akkor örökösödnek, ha leszármazók nincsenek, már magában véve sem felel meg azon elméletnek, hogy az örökösödési igény a rokonság közelségére alapíttassék; mert ha csak a rokonsági közelség vétetnék alapul, a szülőknek az örökhagyó gyermekeivel együtt, s ugyanannak unokáit megelőzőleg kellene örökösödni. Ime tehát itt már a törzsrendszer diadalát látjuk az izrendszer felett, mert az utóbbinak elvére alapított törvénykönyvek is a leszármazók egész törzsét a rokonság közelségére való tekintet nélkül feltétlenül elébe helyezik a felmenő és oldalági rokonoknak, szóval. e tekintetben a törzsrendszernek hódolnak meg, és ezt igen helyesen cselekszik. Ámde azon intézkedés, mely szerint ha egyik szülő nem él, a másik szülő az egyedüli örökös akkor is, ha az elhalt szülőnek gyermekei maradtak, más szóval az izrendszernek a szülői törzsnél való alkalmazása vélekedésünk szerint az igazságos, méltányos és célszerű törvényhozás követelményeivel nem egyeztethető össze. A rokonság e közeli körében nem szabad a törvényes örökösödés rendét egészen a véletlen szeszélyeinek kitenni; pedig bizonyára ez történnék, ha az elhalt szülő leszármazóit is az egész hagyatékra nézve feltétlenül megelőznék a túlélő másik szülő, mert ha a szülő csak egy pár percczel éli túl az örökhagyót, akkor az utóbbinak hagyatékában közvetve az elhalt szülő gyermekei is örökösödnének, ha pedig megfordítva a szülő hal meg pár percczel előbb mint gyermeke, az izörökösödési rend szerint ennek egész hagyatékát a túlélő másik szülő vinné el. Az ági örökösödést azért találtuk igen helytelennek, mert a nagyon távoli oldalrokon egészen megfoszthatja a másik oldalon lévő legközelebbi rokont, az örökhagyó szülőjét az örökségtől; de az izrendszernek a szülői törzsben való alkalmazása a másik véglet helytelenségeivel bír, mert e szerint az egyik oldalon életben lévő szülő a másik oldalon lévő szülő leszármazóinak igen érzékeny sérelmével igazságtalanul kapná az egész hagyatékot. Mindenesetre igazságosabb és méltányosabb a szülői törzshez tartozó rokonok örökösödését illetőleg a törzsrendszer alkalmazása, mert itt az elhalt szülőtől leszármazó oldalrokonok a másik túlélő szülővel együttesen bírnak örökösödési igénynyel. Ezen elvet követi — mint láttuk, az osztrák polgári törvénykönyv is; és mi azt hisszük, hogy miután jogászaink közül többen, és nem alap nélkül, e törvénykönyv 737-ik §-nak abbéli intézkedését sem találják eléggé megnyugtatónak, hogy ha az örökhagyó elhalt szülőinek egyike sem gyermeket, sem utódokat nem hagyott hátra, az egész örökség a még életben lévő másik szülőnek jut, hanem szerintünk is alaposan azt szorgalmazták, hogy az egyik oldalon lévő túlélő szülő ellenébe a másik oldalnak a szülői törzsnél távolabb álló rokonai is figyelembe vétessenek — nem szükséges bővebben indokolnunk azon örökösödési rend helytelenségét, mely szerint a túlélő szülő az elhalt szülő leszármazóit is feltétlenül megelőzi.

* Lásd BLUNTSCHLI idézett munkája IV. kötet 35. 36 és 38. l.

Az izörökösödési rend elveihez ragaszkodó római jog a fentebbi felismert helytelenségen az által vélt segíthetni, hogy az egészvér testvéreket a felmenőkkel együtt hívta örökösökül. Ámde eltekintve attól, hogy ez által az izrendszer alapján, a rokonsági közelség egyedül méltánylásán, ismét a legérzékenyebb rés üttetik, ezzel a bajon nemcsak segítve nincsen, de sőt ebből újabb helytelenségek következnek; mert egyfelől azon testvér is örökösödik, a kinek szülője életben lévén, szinte örökösödési joggal bír; másfelől pedig ha véletlenül az örökhagyót megelőzőleg elhalt szülőnek oly leszármazója van, a ki az örökhagyóval épen az elhalt szülő oldaláról áll félvér rokonságban, ez mégis megfosztva lesz azon hagyaték résztől, mely közvetve őt illette volna, ha nem áll be azon véletlenség, hogy az örökhagyóval az ő rokonságát közvetítő közös törzsbeli szülő nem az örökhagyót megelőzőleg halt volna el. A felismert bajon tehát nem ily módon, hanem csak azáltal lehet segíteni, ha megállapítatik, hogy az elhalt szülő helyébe a tőle leszármazó rokonok lépnek, szóval ha az örökösök e csoportjában is a törzsrendszer alkalmaztatik. Alkalmazandó pedig e rendszer annál inkább, mert a fentebbieken kívül az izörökösödési rendnek azon helytelen következménye is lenne, hogy az örökhagyó életben lévő nagyszülői az örökhagyó testvérével együtt örökösödnének s fejenkint osztozkodva ha például mindenik nagyszülő élne, s egyetlen testvére lenne az örökhagyónak, ez csak egy ötödrészt kapná a hagyatékra. Sőt ha az izrendszer mereven alkalmaztatnék, az következne, hogy az örökhagyónak életben lévő nagyszülője (2-ik iz), az örökhagyó szülőinek unokáit (3-ik iz) egészen kizárná az örökségből, az örökhagyó ősszülei az örökhagyó nagybátyjával és nagynénjével együtt örökösödnének, az örökhagyó unokatestvéreit pedig feltétlenül megelőznék. Azon eltérő rend szerint pedig, melyet a római jog követ, az egészvér testvér az összes felmenőkkel együtt, a félvér testvér pedig az összes felmenők után birván örökösödési joggal, keletkeznek azon abszurdumok, hogy az életben lévő ősszülek fejenkint osztoznának az egész testvérral, a félvér testvér, úgy az örökhagyó nagybátyja és nagynénje elől az egész hagyatékot elvinnék.

Ime ezek azon helytelenségek, melyek az izöröklési rendszerből következnek, s melyeket sem a római jog eredeti eltérései, sem a fentebb ismertetett porosz Landrecht, Code Napoleon és szász polgári törvénykönyv ujításai megszüntetni nem tudtak, sőt részben új helytelenségeket teremtettek. A szász polgári törvénykönyv azon rendelkezése például, mely szerint a testvérek csak akkor örökösödnének ha felmenő ágbeli rokon épen nincsen, azon kirívó helytelenségre vezet, hogy nemcsak a nagyszülek (2-ik iz), hanem az ősszülek is (3-ik iz) egészen kizárják az örökhagyó testvéreit (2-ik iz), tehát azokat, a kiket a czélszerű törvényhozás igényei szerint méltán az első izbeli szülőt képviselő, helyesebben annak helyébe lépő örökösnek kell tekinteni. Mindezekből legalább előttünk igen világossá válik, hogy azon helytelenségeken, melyek az izrendszer alkalmazásából következnének, nem egyes,

egyfelől javító, másfelől azonban rontó ujitásokkal, hanem csak az által lehet segíteni, ha a rokonság közelebbi körében a családi elágazást szorosan követő törzs örökösödési rendszer fogadtatván el, az örökösödési jogosultságot illetőleg az oldalági rokonok az örökhagyóval való rokonságukat közvetítő felmenő törzs helyébe lépnek, s az örökségi hányadok a törzs osztálynak megfelelően állapíttatnak meg,

Az oldal örökösödési rend, (Lineal-Ordnung), mely szerint leszármazók nem léteben a hagyaték két egyenlő-részre osztatván, fele az atyai oldalon való rokonokat, másik fele pedig az anyai oldalon való rokonokat akkint illesse, hogy a különböző oldalbeli rokonok között a törzs és iz közelség figyelembe nem vétetvén, az atyai ágon levő legtávolabbi öröklésképes rokon az anyai ágon levő legközelebbi rokonnal együtt birjon örökösödési joggal, s a törzs-, illetőleg iz közelség csak az ugyanazon oldalbeli rokonok, között döntsön, vélekedésünk szerint, oly mereven alkalmazva, mint a Code Napoleonban látjuk nem helyeselhető; de a rokonság közeli körére szorítva oly intézkedést tartalmaz, a mi az okszerű törvényhozás igényeivel igen összeegyeztethető. Vélekedésünk szerint nincs elegendő indok arra, hogy egy 8-ik, 10-ik, vagy 12-ik izbeli oldalrokon az apai ágon az anyával együtt örökösödjék; mert itt a rokonsági távolság óriási különbözete oly kirívóan lép előtérbe, hogy a hagyatékra ily módon való megosztását a szabad rendelkezés pótlására hivatott dispositív jellegű törvényes örökösödési rend helyes alapjául elfogadni nem lehet. Ha ezen örökösödési rend a rokonság távolabbi körében alkalmazást nyerne, akkor legalább részben életbe lépnének azon helytelenségek, a miket az ági örökösödés sajátos eredményeiül fentebb elég terjedelmesen előtűntetünk; azon különbséggel, hogy egyfelől az egyik oldalon lévő igen távoli *nevető* örökös nem *fosztaná* meg egészen a másik oldalon lévő közeli rokont az örökségtől, hanem csak felét vinné el előtte; de másfelől ezen helytelenség akkor is bekövetkeznék, ha a vagyon azon ágról származott az örökhagyóra, a melyen a közeli rokon van, vagy ha az örökhagyó szerzeményi vagyonokat hagyott maga után. Ellenben ha az oldalörökösödési rend csak a közeli rokonság körében nyer alkalmazást, akkor a családi kapocs két tényezője, az apai és anyai ág egymás mellett kellő méltánylatot találand; és ez elfogadandónak mutatkozik azért, mert nem lehet állítani hogy valaki csupán azért, mert az egyik oldalon lévő legközelebbi felmenő vagy ettől leszármazó oldalrokona van, a másik oldalon csak kevéssel távolabb lévő rokonok iránt ragaszkodás és vonzalommal ne viseltetnék; sőt a tapasztalás azt mutatja, hogy azt, kinek atyja vagy atyjának leszármazói nincsenek életben, az életben lévő édes anya mellett az elhalt atyának közeli rokonaihoz, a zatyá szülőihez, testvéreihez és ezek gyermekeihez az ugyis elég közeli rokonságon kívül az elhalt atya iránti kegyeletos emlék is fűzi. Elfogadandó az oldalrendszer szerinti osztály a közel rokonok örökösödését illetőleg azért is, mert ha általános szempontokra emelkedve bíráljuk meg az életet, úgy

fogjuk találni, hogy az örökhagyóra is a vagyon s az ezt pótló nevelés és kiképzetés rendszerint két oldalról az apairól és anyairól száll; s ezt figyelembe véve igazságosnak fog mutatkozni, hogy a rokonságnak közeli körében minden vagyon, öröklött és szerzett egyiránt, az apai és anyai oldalon lévő rokonok között akként osztásék meg, hogy a vagyon fele az apai oldalon lévő rokonokat, másik fele pedig az anyai oldalon lévő rokonokat illesse meg. Ily szempontból kiindulva nem fog helytelenné mutatkozni; ha az örökhagyónak édes anyjával vagy az örökhagyó édes anyjáról való félvér testvérekkel az örökhagyó atyai nagyszülői, az örökhagyó atyai nagybátyja és nagynénje, vagy az örökhagyó azon unokatestvérei örökösödnek, a kik az életben nem lévő atya szülőitől származnak le, de ha ezen oldalörökösödési rend a rokonság távolabbi körére is kiterjesztetnék, akkor már szembeszökő igazságtalanságok és helytelenségek fognának következni.

A fentebbiek szerint a törvényes örökösödés rende a felmenő és oldalági rokonokat illetőleg a rokonság közelebbi és távolabbi körében ellenkező elvek alapján levén szabályozandó, önként felmerül azon kérdés, hogy a közelebbi és távolabbi rokonság között az elkülönítő határvonal hol állapítandó meg. E kérdésnél azonban hosszas fejtegetés helyett utalhatunk a gyakorlati életre, mely a közelebbi rokonság keretébe a leszármazó rokonokon kívül a szülőket, nagyszülőket, testvéreket, a testvérek leszármazóit, továbbá a nagybátyákat és nagynénéket s ezek leszármazóit, egyszóval szülői és nagyszülői törzshöz tartozó rokonokat sorozza be. Ez rendszeren azon határvonal, melyen belül ki ki saját rokonsági összeköttetését s az abban előforduló változásokat folytonosan figyelembe tartja; és az élet azt mutatja, hogy rend szerint az ezen körben belül eső rokonok között közelebbi vonzalom és gyakoribb érintkezés van, míg az ezen körön kívül eső rokonokat már az élet viszonyai a távoli rokonok körébe tartozóknak tüntetik fel. Ennélfogva a zürichi törvénykönyv példáját követve, a mi törvényhozásunk is leghelyesebben akkor jár el, ha a nagyszülői törzshöz tartozó rokonsággal zárja be a közelebbi rokoni összeköttetésben állók sorozatát.

A kifejtettekre támaszkodva tehát mi a rokonok törvényes örökösödésének törvényhozási szabályozásánál azon felül hogy az öröklött és szerzett vagyonok közötti különbség fent nem tartandó, a következő vezérelveket véljük megállapítandóknak:

1-ör. Mindenek előtt az örökhagyó leszármazói hívasanak örökösödsre, úgy hogy a közelebbi leszármazó azon távolabbiakat, a kik tőle származnak megelőzze. A leszármazók örökösödési hanyada a jogegyenlőség és a törzsszétály alkalmazása mellett állapíttassék meg; ennél fogva ha csupán gyermekek örökösödnek fejenkinti egyenlő osztálynak, ha pedig gyermekek és távolabbi leszármazók, vagy csupán távolabbi leszármazók vannak törzsonkinti, s ugyanazon törzsnek egyenlő iz távolságban álló rokonai között ismét fejenkinti egyenlő osztálynak legyen helye

2-ör. A felmenő és oldalági rokonok örökösödését ille-

tőleg a rokonság két osztálya, a közelebbi és távolabbi rokonok akként különíttessenek el, hogy a szülők, nagyszülők és az ezektől leszármazó oldalrokonok a közelebbi rokonok közé, az ősszülők és távolabbi felmenők úgy az ezektől leszármazó oldalrokonok pedig a távolabbi rokonok közé soroztassanak.

3-ör. A közelebbi rokonok körében az oldal örökösödési rend (Lineal-Ordnung) alkalmaztatván, ha a nagyszülők törzséig bezárólag mind az atyai mind az anyai oldalon vannak rokonok, a törzs és iz közelségére való minden tekintet nélkül a hagyaték fele az atyai oldalon lévő rokonokat, másik fele pedig az anyai oldalon lévő rokonokat illesse. Ha egyik oldalon a közelebbi rokonság köréhez tartozó rokon nincsen, akkor az egész hagyatékot a másik oldalbeli ilyen rokon vagy rokonok kapják.

4-er A közelebbi rokonok körében, még pedig ha az atyai és anyai oldalon is vannak ilyen rokonok, mind két körben külön külön, a törzs örökösödési rendszer (Parentel-Ordnung) alkalmaztassék. E szerint úgy az atyai mint az anyai oldalon a szülők, és ha elhaltak leszármazóik a nagyszülőket és ezek leszármazóit megelőzzék; a szülők leszármazói a szülők helyébe, a nagyszülők leszármazói pedig a nagyszülők helyébe lépjenek.

5-ör. A nagyszülői törzson felül álló távolabbi rokonok örökösödésénél az izörökösödési rend (Gradual-Ordnung) nyerjen alkalmazást, mely szerint az örökösödési jogosultság megállapításánál a rokonsági iz közelsége döntsön; a közelebbi rokonsági izen álló a távolabbit megelőzze, az egyenlő izbeliek pedig fejenkinti egyenlően osztozzanak.

A fentelbi vezérelvek alapján szabályozott örökösödési rendet saját viszonyaink kellő méltánylása mellett mi azért is helyesnek tartanók, mert bár az örökösödési rend ily módon való szabályozásának kiindulási pontja és alapja más, mint a mi régi örökösödési jogunknál és az országbirói értekezlet által megállapított törvényes örökösödési rendnél elfogadva lön: mégis az általunk javasolt örökösödési rend kétségtelen s önmagától megértendő végeredményében oda vezetné, hogy ha azon ágon, melyről a vagyon az örökhagyóra háruult, a nagyszülői törzshöz tartozó közeli rokonok vannak, ezek elől a másik ágnak még közelebbi rokona, tehát a túlélő szülő vagy ennek leszármazója, az egész hagyatékot elvinni nem fogja; és így az öröklött vagyonnak legalább részben azon ágra való visszaszármazása, melyről a vagyon származott, biztosítva van azon esetre, ha a nagyszülői törzshöz tartozó közeli felmenő vagy oldalági rokonok vannak; biztosítva van a nélkül, hogy a vagyonok eredetének kutatása által az örökösödési ügyeket bonyodalmassá tenni kellene, mert ezen öröklési rend az öröklött és szerzett vagyokra egyiránt állana. Mi azt hiszszük, hogy azokat, a kik az ági örökösödés barátai és szószólói, az ági örökösödés mellőzése esetében a fentebb javasolt törvényes örökösödési rend leginkább leszen képes megnyugtadni; mert ez által mellőzve leszen az osztrák polgári törvénykönyvnek az országbirói tanácskozmány folyama alatt ismételve incriminált azon 737-ik cikke, mely szerint ha

az egyik szülő leszármazók hátrahagyása nélkül halt el, az egész hagyaték feltétlenül az életben lévő másik szülőt illessze.

Kiváló figyelembe veendőnek tartjuk itten, hogy azok, kik a magyar jogászggyűlésen felvetett kérdés alkalmával az öröklött és szerzett vagyon közötti különbség fenttartása mellett emeltek szót, igen nagy súlyt fektettek arra, hogy a felmenő és oldalági rokonok örökösödése akkint szabályoztassék, miszerint a közelebbi felmenő és tőle leszármazó oldalrokon nem léte esetében ne a másik *hasznló* izbeni felmenő, hanem az előbbi oldalbeli távolabbi felmenő és a tőle leszármazók következzenek. Dr. VIDA LAJOS e tárgyban következően nyilatkozik véleményében:

«különb a vagyon eredete elvének elvetésével nem is lenne elérve azon cél, mit az indítvány úgy látszik elérni akar, valamint megfordítva az országbírói conferentia egyik ugynevezett közvetítő javaslatában ugyanazon cél a vagyon eredetének épen alapul vételével hibásan vélték elérhetni. Értem az osztrák polg. törv. 737. §-ában lerakott, de több más szakaszain is végigvonuló azon elv kikerülését, miszerint felmenő rokonok között az ugyanazon izen álló szülők egyike, illetve leszármazói a személyében s leszármazókban nem élő másik szüle részét is elviszi, tekintve gyermekei elviszik. E kirekesztésnek oka ugyanis nem abban fekszik, mintha a vagyon a kedvezményezett házastárstól eredne, hanem abban, hogy némelyek az öröklési képviselőt a lemenőkre szorítják, ellenben a felmenőket ezen kedvezményből egészen kirekesztik. Ezen elv módosítása azért is czélszerű lenne, mivel egyéb árnyoldalai mellett a köteles részt is kérdésessé teszi, mert az osztrák törvény szerint a köteles rész nem absolut valami, hanem a törvényesnek kisebb nagyobb quotája, a hol tehát a fenti elv mellett egyik másik nagyszülét a veje vagy menyé megelőzi a törvényes öröklés rendében, ott ezen nagyszülének köteles rész sem járhat.»¹

Ugyancsak Dr. VIDA LAJOS ur ebbeli nézetének még világosabban adott kifejezést a jogászggyűlés szakosztályi tárgyalása alkalmával, midőn a következően nyilatkozott:

Egyébiránt a 737-ik §. volt az, mely helyett proponálták a vagyon eredetének alapul vételét, difficultálták az ági örökösödésnek azon esetét, hogy pl. a felmenő ágnál két felé megy ugyan a vagyon, és mind két fél örökösei is örökölnék; de az is megtörténik, hogy ha a felmenő egyik szüle sem maga sem leszármazóiban nem él, akkor tovább ugyanazon ágnál az öröklés nem megy felfelé, úgy hogy még a fennebb állónak leszármazói örököljenek, hanem a másik élő hitvestárs vagy annak maradékaik részesüljenek az egészben. Ez az egyik, mit az o. b. értekezlet meg akart gátolni»² Hasonló értelemben nyilatkozott az ági örökösödés másik védője POSFAI KÁROLY ur is azon beszédében, melyet e tárgyban a jogászggyűlés teljes ülésében tartott, világosan kifejezést adván annak,

hogy a feltett kérdés kapcsolatosan szabályozandó azon kérdéssel, vajon az öröklési képviselőt felfelé és lefelé is terjed-e s igen érthetően kinyilvánítván, hogy «ha e kérdés is szabályoztatik, a szerzett és öröklött vagyon közötti különbség megszüntetése nem lenne oly tulságos az ellenkező felfogásra nézve.»¹

Ime látjuk, hogy azon jogászaink, kik a jogászggyűlés tárgyalása alkalmával az öröklött és szerzett vagyon közötti különbség fenttartása mellett lándzsát törtek, már e tárgyalások alkalmával is fő bajul azt jelölték ki, hogy a felmenők és oldalági örökösödési rendében a nálunk és az osztrák törvényben divó törzs öröklési rend szerint a nagyszülőkre és leszármazóira csak akkor kerül a sor, ha mind két szülő leszármazó nélkül halt el; míg ha egyik szülő sem személyében, sem leszármazóiban nem él: a másik szülő vagy leszármazói az egész hagyatékot elviszik; s e bajon az által vélték segíthetni, ha az egyik oldalbeli tulélő szülővel, s illetve ennek leszármazóival a másik oldalról való további felmenők s ezek leszármazói concurrálnak; szóval, ha mint ők nem szerencsés műszóval kifejezték, a képviselőt a felmenő ágon is megengedtetik, vagyis helyesebben, ha az oldal örökösödési rend (Lineal-Ordnung) fogadtatik el.

Egy évvel később az ági örökösödés buzgó védője Dr. VIDA LAJOS az özvegyi jog és özvegyi örökösödés kérdése tárgyában beadott szakavatott véleményében egész határozottsággal oda nyilatkozott, hogy ha a merev törzs örökösödési rend helyébe a felmenő ágon való képviselőt (helyesebben oldal örökösödési rend) bizonyos fokig legalább megengedtetik, akkor az öröklött és szerzett vagyon közötti különbséget mellőzni lehet. Az ági örökösödést előbb körömszakadtig védő szakavatott jogásznak ezen nevezetes nyilatkozatát szószerint kell ide iktatnunk:

«A vagyon eredetének pártolói kénytelenek lesznek elvök anomáliáin segíteni igyekezni. De hogyan? Én a felmenői representation kívül itt sem képzelek más módot, minélfogva teszem azt az apai ágról eredő vagyonban a gyermek elhunytá esetében az anya s tekintve annak felmenő rokonai is részesíttessenek, vagyis ily esetben az apai vagyon se menjen egészen vissza az apai rokonokra, kik a régi magyar törvény szerint az osztály utáni szerzeményt úgy sem kaphatták volna meg Egy szóval a felmenő izek representationja a vagyon eredetét még másként is egészen feleslegessé fogná tenni.» Ezek alapján nevezett véleményező ur azt indítványozta, hogy mondassék ki, miként «a *vagyon eredetéből eddig származott várandóságok kiegyenlítéseül az arra addig hivatott lemenő ágakon tul az öröklési képviselőt a felmenő ágakra legalább is a nagyapáig és nagyanyáig, sőt ezek elhunytá esetében az ezektől leszármazó oldalrokonokra is a különbeni rokon öröklés rendje szerint kiterjesztendő*»² És midőn ugyanazon kérdés a szakosztályban

¹ Lásd ugyanott 365-ik lap.

² Lásd a magyar jogászggyűlés évkönyvének 1872-dik folyamát 56. és 60-dik lap.

¹ Lásd magyar jogászggyűlés évkönyve 1871-ik év I. kötet 80-ik lap.

² Lásd magyar jogászggyűlés évkönyve 1871-ik év II. kötet 53-ik lap.

tárgyaltatott nevezett véleményező ur ismételve, s még nagyobb határozottsággal adott kifejezést ebbeli vélekedésének. «Sokat gondolkoztam» — ugymond — «a fölött, hogy miután a vagyoni eredet alapul vételének megszüntetését némelyek oly nagyon sérelmesnek, mások oly nagyon előnyösnek tartják, lehetne-e valamely expedienst találni, hogy az a végtelen sok kérdés egy csapással megszüntetessék? Mondom sokat gondolkoztam e fölött, és pedig bevallom, nem a t. szakosztály kedvéért, és nem is annyira mert elméleti szempontból érdekelt a dolog, hanem azért, mivel gyakorlatilag szorulva voltam rá, lévén szerencsém vagy szerencsétlenségem, hogy egész praxisom alatt hagyatéki ügyekkel volt dolgom. Végre kezembe adta a kulcsot az o. b. értekezlet gondolom 10, 11-ik §-a, mely azt mondja, hogy ha az apa vagy az anya vagy közülök máregyik sem élne, akkor az apát az apai, az anyát anyai ágon leszármazott rokonok képviselik az öröklésnél. Ezen szakaszban úgy látszik ki van terjesztve a representatio az oldalas ágakra.» *Ha már a felmenő ágon megengedjük a representatiót, akkor bizvást eltörölhetjük az öröklött és szerzett vagyon közötti különbséget.* Az osztrák törvény a repraesentatiót a felmenő ágon nem engedi meg, mert azt mondja, hogy a felmenő ágra a közelebbi gradus a távolabbat kizárja. Ha mi fenttartják a repraesentatiót, és ha az öröklött és szerzett vagyon közötti különbséget megszüntetjük: akkor meg lesz szüntetve azok aggálya, kik az özvegy¹ állapotát siralmasnak találták a miatt, hogy a vagyon már eredetenél fogva a másik ágra megy s az özvegy nem kap semmit, mert az említett feltevés mellett az özvegy kapná az örökség felét, a többi ágak pedig a másik felét Ha a kettéosztást, vagy — hogy *francia* terminológiával éljek — a visszaosztást (refente) mikor t. i. nem a leszármazók egymás közt osztozkodnak, hanem visszamegy a vagyon, ha ismétlem ezen elvet megtartjuk, akkor az oldalagos rokonok fogják ugyan mondhatni, hogy sértve vannak jogaikban, de hiába mondják, mert a szerzett és öröklött vagyon közti különbség megszüntetvén, ők minden esetre kedvezőbb helyzetbe jutnak most, mint voltak 1848 előtt, mikor a szerzett javakban a fiskus kizárta őket.»²

Az ági örökösödést előbb feltétlenül védelmező szakavatott jogászunk e jellemző nyilatkozatai egyfelől, másfelől pedig azon körülmény, hogy az általunk javaslatba hozott örökösödési rend az osztrák polgári törvénykönyvnek az ági örökösödés védelmezői által általában perhorrescált 737-ik §-át épen azon irányban változtatja meg, a mely irányban annak módosítása sürgetett. — elegendő biztosítékot nyújtanak az iránt, hogy a javaslatunknak megfelelő örökösödési törvény az ági örökösödés pártolói is inkább ki fogja elégíteni, mint sem törvényes örökösödési rend, mely a merev törzsrendszeren alapulva az osztrák polgári törvénykönyvben,

jelesen kiválóan annak annyira kifogásolt 737-ik §-ban talált kifejezést.

Némelyek talán a rokonok törvényes örökösödésének általunk tervezett megoldási módozata ellen azon kifogást fogják emelni, hogy az helytelen azon okból, mivel nem valamelyik rendszer következetes keresztülvitelén, hanem különböző rendszerek öszelésén alapul. E netaláni kifogásra külön felelnünk alig szükséges, mert hiszen fentebb kimutatván azt, hogy a létező rendszerek között egészben véve következetesen és mégis helyesen egyik sem alkalmazható, már ebben ezen eshetőleges kifogást eléggé megczáfoltuk. Utalunk az ismeretett újabb európai törvénykönyvekre, különösen a szász és zürichi törvénykönyvre, melyekben a létező rendszerek valamelyikének következetes alkalmazását azért nélkülözzük, mivel e jeles törvénykönyvek szerzői is azon meggyőződésben voltak, hogy az általuk alapul elfogadott rendszer következetes keresztülvitelére helytelenségre vezetne. Utalunk arra, hogy teljes következetesség, az elfogadott örökösödési rendszerhez való merev alkalmazkodás csupán az osztrák törvénykönyvben egész ridegséggel keresztül vitt törzs örökösödési rendben (Parentel-Ordnung) található fel; de e rendszernek a távoli rokonok örökösödésre való alkalmazása által eredményezett helytelenségek annyira kirívók, hogy az ahoz való ragaszkodás alig lenne egyéb, mint a czélszerű törvényhozás elleni merénylet csupán a végből, hogy a következetesség megóvassék. A törvénykönyv intézkedéseinek a czélszerű törvényhozás kívánalmait kell minden oldalról figyelembe méltatni; s valamely kérdésnek gyakorlati szempontból helyesnek mutakozó intézkedéseit nem szabad csupán azért mellőzni, hogy a törvénykönyv pár szakasszal rövidebb legyen, s hogy valamely elvontan tekintve következetesnek látszó csillogó elmélet feltétlen diadalra emeltessék.

Berekesztésül igen kevés mondani valónk van. Kitűzött feladatunkat hiven szem előtt tartva igyekeztünk kellően megvilágítani azon kérdést, hogy minő elvek alapján szabályozandó a törvényhozás által a rokonok törvényes örökösödésének kérdése, kiváló súlyt fektetvén azon, nálunk nagy fontossággal bíró, kérdés méltánylására, valjon hazánk sajátlagos viszonyaira tekintettel az örökösödési szempontjából fentartandónak mutatkozik-e a különbség az öröklött és szerzett vagyon között. Higgadtan, legjobb meggyőződésünket követve fejtettük ki saját véleményünket s ennek indító okait. Igyekeztünk az ellennézetnek álláspontját, s ennek lehető támpontjait a lehető tárgyilagossággal megczáfolni. Tettük mindezt a kérdés nagy horderejének kellő méltánylásával, tettük azért, mert a kérdésnek minél több oldalról való megvitatását igen kívánatosnak tartják. Szem előtt tartottuk birói karunk kitűnőségének VAJKAY KÁROLYNAK azon buzdító nyilatkozatát, hogy «az öntudatos codificatio csak ott számíthat fogékony talajra, hol a jogászkar bátor őszinteséggel és következetességgel vállalkozik a nehéz kötelesség önzetlen teljesítésére: feltárni meztele-

¹ Itt nem az örökhagyó özvegye, hanem az örökhagyó atyjának özvegye tehát az örökhagyó anyja értendő.

² Lásd a magyar jogászgylés évkönyve 1872-ik évi folyam II-ik kötet 137. és 138. lap.

nül a valót és szembe szállani nemcsak az önhasznót hajhászó ravasz hitegetéssel, hanem a nem ritkán ugyan nemes érzetből, de gyakrabban tájékozatlanságból eredett önámítással is.¹ Ezért nyíltan fejeztük ki azt, a mit meggyőződésünk sugalt, nem rettenve vissza attól sem, hogy akadhatnak olyanok, kik elfoglalt álláspontunk miatt a mai kor divatos elnevezése szerint modern doctrinárnek fognak tartani, avagy talán hazafiságunkat is kétségbe vonják. Megnyugtató azon öntudat, hogy *mi ma azon irány követését javasoltuk, a mit régebben is követték őseink.* Ugyanazon *tanulmányban*, melyből a fentebbi idézetet vettük, azt is igen helyesen látjuk megjegyezve, hogy az ősök bölcsesége más viszonyok közt és a jelenkoritól messze elütő rendeltetéssel szemben — feledve a régi nótát a régi gyűlölségről — az azon időben megfelelő jót onnan szerezte, hol találta; a magyar nemzet egész pedig birt annyi életképességgel és erővel, hogy

¹ A közönséges *német* jog és történelme köréből 132-ik lap.

az idegen vér származékát azonosítani birta saját szokásaival és jellemével a nélkül, hogy annyi századnak küzdelmei közepette önálló nemzetisége sajátos színezetét kockáztatta vagy éppen veszélyeztette volna'. Kövessük mi is aggodalom nélkül az ősök nyomdokait, s a helyett hogy jogtörténelmünk büszkeségének, VERBÖCZI-neknek azon intézményeihez ragaszkodnánk, melyeket az események feltartóztatatlan pályafutása már rég tulzárnyalt; a helyett hogy régi törvényeinknek akkor célszerű, ma már azonban nem életképes intézkedései által magunkat elvezettetni engednők, lebegjen példa gyanánt szemünk előtt említett jeles codicatorunknak s általában hazai törvényhozásunknak azon helyes iránya, hogy a mult hagyományaihoz való elfogult ragaszkodás helyett a jelenkor kívánalmainak megfelelő s ennél fogva a jövőbeni életképességre számítható törvényhozási művet alkossunk.

Teleszky István.

² Ugyanott 131. lap.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A szolgalmi jog kérdéséhez.

Igen gyakori eset, hogy valaki házának falán ablakot nyit szomszédja udvarába, melyet az tűrni nem akar. Ily esetben rendszerint kétféle módon kísértetik meg az orvoslás; ugyanis vagy rövid utu visszahelyezési pert indít a szomszéd, követelvén az előbbi állapot helyreállítását, vagy rendes perrel, úgynevezett «negatoria in rem actio»-val lép fel tulajdonjogának szolgalmom jogtalan gyakorlata által történt megsértése miatt, kérvén, hogy szomszédja a jogtalanul nyitott ablak befalazására utasíttassék.

Nézetem szerint egyik sem helyes s általában az a követelés, hogy a szomszéd saját háza falában nyitott ablak befalazására köteleztessék, nem bir jogosultsággal.

A tulajdonos az ő jogos uralma alatt lévő, az ő tulajdonát képező dologgal szabadon van jogosítva rendelkezni, azt tetszése szerint használhatja; tehát azon ott, hol nékie tetszik, ablakot is nyithat. Igaz — mondják erre az ellennézetűek, de a tulajdonjog gyakorlása csak addig terjedhet, míg általa másik félnek jogsérelem nem okoztatik, az pedig kétségkívül ily jogsérelemet képez, ha az illető világosságot vagy kilátást vesz igénybe a szomszéd udvarából a mihez joga nincs. És ebben igazuk van, de abból nem következik még, hogy az ablaknak befalaztatására lenne következtethető.

Kétséget nem szenved, hogy minden törvény szerint általában, így a nálunk ez esetre alkalmazandó osztr. polg. törvkönyv 488. §-a szerint az ablakjog szolgalmat képez, s ennél fogva más udvarából világosságot, levegőt, vagy kilátást élvezni a tulajdonos a nélkül, hogy erre szolgalmi joga lenne, nincs jogosítva; de az is kétségtelen, hogy házában ott nyithat ablakot, hol nékie tetszik, a szomszédnak tehát nem az ablaknyitást, hanem csak azt áll meggátolni jogában, hogy az ő udvarából levegőt vagy világosságot ne élvezzen; néki tehát joga van az ablak elé fákat vagy bokrokat ültetni, vagy falat huzni, s így a jogtalan szolgalmom gyakorlatát megakadályozni, de nem áll jogában mást tulajdonával való rendelkezésben megakadályozni.

A szolgalmom nem azért szükséges, hogy a tulajdonos ablakot nyithasson, hanem azért, hogy a szomszéd az ablakból világosságot, levegőt s illetve a kilátás használatát meg ne akadályoztathassa, vagyis nem azért, van a szolgalmom, hogy az az ablakot törje el, hanem azért, hogy a levegő, világosságot vagy kilátás használatát eltörje.

Perrel tehát itt segíteni, s illetve a tulajdonost saját házában nyitott ablak befalaztatására kötelezni nem lehet; éljen a szomszéd is tulajdonjogával s alkalmazzon saját telkén oly művet, mely által az ablaknyitás alkalmatlansága elháríttatik.

Hogy e nézet helyes, e részben tekintélyekre is hivatkozhatom. Így általában az osztrák törvkönyv kommentátorainál hasonló nézetet találunk érvényesítve. WINIWARTER (Das österreichische bürgerliche Recht systematisch dargestellt und erleutert II. kötet 310. lap) ZEILER (Commentar über das allgemeine bürgerliche gesetzbuch II. kö-

tet 310. lap) NIPPEL (Erleuterungen des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches III. kötet 598. lap) STUBENRAUCH (Commentar zum österreichischen bürgerlichen Gesetzbuche I. kötet 678. lap) egyezően abbeli véleményüknek adnak kifejezést, hogy bárkinek szabadságában áll saját háza falán bárhol, s így akkor is ha e fal a szomszéd udvarára szolgál, ablakot nyitni, s a szolgalmi jog nem arra igényeltetik, hogy a tulajdonos ily ablakot nyithasson, hanem arra, hogy azt a szomszéd meg ne akadályozhassa abban, hogy az ablakot használhassa, vagyis, hogy az ne éljen a tulajdonost megillető abbeli joggal, melynél fogva az ablak elé ültetményeket, falat vagy más oly művet alkalmaz, melynél fogva az ablak semmi céljának nem felelhet meg.

Hasonló elv nyert érvényt a gyakorlatban is. Így az osztr. legfőbb ítélőszék egy előfordult eset alkalmából 1859. évi 7402. sz. alatt hozott határozatával (I. UNGER és GLASER gyűjteményében 877. sz. alatt) kimondotta, hogy alperes akkor, midőn saját háza falán a szomszéd udvarára nyíló ablakot nyitott csak tulajdonjogát gyakorolta, mihez a polg. törvkönyv 362. §-a alapján joga volt, minél fogva felperes abbeli kereseti kérelme, hogy alperes abbeli befalazására utasíttassék, jogi alappal nem bir.

Hasonló elvet mondott ki tudomásunk szerint előforduló esetekben a magyar legfőbb ítélőszék is.

Hogy daczára az általunk fejtegetett nézet mellett uralgó vélemény egységnek, azt mégis külön fejtegetni szükségesnek tartottuk, annak oka, hogy mind e mellett is lépten nyomon akadunk oly határozatokra, melyek az ellenkező alapból indulva ki, magát az ablaknyitás tényét szolgalmi jog hatalom gyakorlatának minősítik, s a nyitott ablak befalazását rendelik el. Azért akartuk az illetőket e nézet helytelenségére figyelmeztetni.

Zlinszky Imre,
kir. ítélő tábl. bíró.

Experimentálás a semmitőszéknél a prts 353. §-ával.

Mennyiben szerencsés a czim, ki fog tűnni az alábbi előadásból.

W. János felperesnek Id. Ecker János alperes ellen a budapesti VIII. IX. X. kerületi kir. járásbírósnál, 242 frt 70 kr s járulékaik iránt folyamatba tett perében a felek közt bírói egység jött létre. Felperes ezen egység alapján végrehajtásért folyamodván azt a nevezett járásbírósnak felperes kérelméhez képest ingó és ingatlan vagyona elrendelte s foganatosítása iránta, pestvidéki kir. törvényszék mint dologi bíróságot kereste meg. A foganatosításról felvett jegyzőkönyv azt tünteti ki, hogy az összes lefoglalt vagyon 98 frt 25 kr-ra becsültetett. Felperes hivatkozván a bírói egységre, mely szerint követelése 242 frt 70 kr s járulékaik; hivatkozván arra, hogy az elrendelt s foganatosított végrehajtás alkalmával a becsatolt jegyzőkönyv szerint csak 98 frt 25 kr erejéig fedezetet talált, követelése tehát ezzel fedezve nincs, a nevezett járásbíróshoz az iránt folyamo-

dott, miszerint alperes ellen a részére S. város gyámpénztárából évenként járó 100 frnyi díjára a folytatólagos végrehajtás elrendeltesék. Ezen kérvényre a többször nevezett járásbíróóság 21587 1876. következő végzést hozott:

Tekintve, miszerint folytatólagos végrehajtásnak a prts. 412. §-a értelmében csak az esetben van helye, ha felperes követelése a bejött vételárból kielégítést nem nyer, minthogy pedig felperes azon körülményt, valjon a lefoglalt ingatlanságból teljes kielégítést nem nyert volna, mivel sem igazolja, ennél fogva abbéli kérelmének hogy alperes ellen a folytatólagos kielégítési végrehajtás elrendeltesék, hely nem adathatik.

Ezen végzés ellen felperes az előadottak folytán könnyen kivethető indokokból semmiségi panaszszal élt. A semmitőszék azonban 17364 1876. szám alatt hozott határozattal a beadott semmiségi panaszt elvetette; mert a kir. járásbíróóság mint a per bírja a végrehajtást a fennforgó követelés tekintetében a marasztalt fél ingó és ingatlan vagyona már elrendelvé, panaszló az iránti kérelmét, hogy folytatólag adósának kijelölt ingó vagyona is foglalás alá vétessék, a prts. 353. §-a értelmében megkeresett és a további eljárásra hivatott telek. könyvi hatósághoz tartozott volna intézni; a hivatolt járásbíróóság tehát midőn ezen illetékességi köréhez nem tartozó kérelemnek, habár alaptalan indokból helyt nem adott, semmiséget sem követett el.

A járásbíróóság elutasító végzése helytelen, mert a végrehajtató a prts. 360. §-a szerint jogosítva van a foglalást mindaddig folytatni, míg a követelés fedezve nincsen; következésképp, ha a foglalás alkalmával fedezet nem találtatott, és a végrehajtató később új végrehajtás alá vehető vagyont talált, jogosítva van ujolag kiküldetést kérni a végből, hogy a még nem fedezett követelése erejéig a végrehajtás foganatosítsassék. Ez kétségtelenül a fentebb említett szakasz folyománya. A váltóeljárást szabályozó 1876. november 30-án kelt igazságügyminiszeri rendeletnek a végrehajtásra vonatkozó részében, mely a polgári perrendtartás hiányait némileg kipótolja, annak 67. §-ában már határozottan rendeli, hogy folytatólagos végrehajtásnak van helye, «ha végrehajtató kimutatja, hogy követelése a korábbi foglalás alkalmával végrehajtás alá vett dolgok által nincs fedezve.»

A járásbíróóság által hivatolt 412. §. csak természetes kifolyása a befejezett végrehajtási eljárásnak, mely szerint ha az árveréskor a követelés egészen kielégítést nem nyer, a hitelező folytatólagos foglalást kívánhat; de ez által nincs kimondva az, hogy a folytatólagos foglalás *csak* azon §. esetében rendelőndő el. A járásbíróóság — nyilvánvaló — alaptalan indokból helyt nem adott a felperesi kérelemnek.

Lássuk most a semmitőszéknek 17364. 1876. számú határozatát, minő játéka az egyes oda vetett fogalmaknak táru el előttünk!

A semmitőszék a folytatólagos kielégítési végrehajtás iránti kérelmével felperest a per bírójától azon bírósághoz utalja, mely az elrendelt végrehajtásnak *csak foganatosítására* kerestetett meg; holott a végrehajtási eljárást tárgyzó fejezet második szakasza (prts. 346. §.) sarkalatos elvkép kimondja, hogy a végrehajtás *mindig* azon bíróságnál kérelmezendő, mely a perben elsőfolyamodásilag ítelt vagy a mely előtt a per egység által befejeztetett. Valóban igazat kell adnunk az országbíró közelebbi nyilatkozatának a főrendiházban, hogy t. i. a semmitőszék ügyhalmazánál az elintézés az alaposság rovására történik.

Merőben ellenkezik a perrendtartással, midőn a semmitőszék ezen intézkedését a prts. 353. §-ára alapítja. Ezen szakasz ugyanis a megkeresett dologi bíróságnak kötelelességeül teszi a *már elrendelt* (346. §.) végrehajtás teljesítését, ez tehát csak a teljesítés körül önállólag intézkedhetik; új végrehajtás elrendelésére megkeresve nem lévén, de attól a törvény által (346. §.) eltöltve lévén, ilyet el sem rendelhet.

Midőn tehát a semmitőszék a megkeresett dologi bíróságot új végrehajtás elrendelésére hivatottnak jelenti ki, támaszkodva a prts. 353. §-ára, mely az iránt épen semmi rendelkezést nem tartalmaz, azt egyedül experimentálás műveletének lehet tekinteni; mihez azon meggyőződésünk jelentjük ki, hogy ha az előfolyamodási bíróság azon indokból tagadta volna meg folyamodó felperes kérelmét, mint azt a semmitőszék 17364. 876. számú határozatával tévé, az az ellen jogorvoslattal élő felel. jogosítottnak tekintenők arra, hogy a jogorvoslat költségeinek megtérítését a bíróságon az 1871. VIII. tcz. 66. §-ának második bekezdése alapján követelje.

Dr. Köpcányi Károly,

ügyvéd

Ügyvédi díjszabályzat.

A kassai kir. törvényszék és ottani ügyvédi kamara által kiadott ügyvédi díjszabályzat nagy feltűnést keltett ügyvédi körökben s a szabályzat távolról sem részesült kedvező fogadtatásban.

A M. Th. utolsó számában ez úgyról következőket írja:

Az ügyvédi díjszabályzatok szüksége és czélszerűsége felett meglehetősen megoszlanak a vélemények nemcsak hazánkban, hanem máshonn is, és valószínű, hogy e véleményeltérés kiegyenlítése még hosszú idő munkája lesz. Ily viszonyok közt nemcsak érdekes, hanem igazán meglepő azon határozottság, melylyel hazánk egyik törvény-széke és ügyvédi kamarája a közegyetértéssel kidolgozott ügyvédi díjszabályzatot már f. évi december 1-én életbe léptette.

S csakugyan a kérdés elől sokáig nem menekülhetünk; meg kell ezt oldani jobbra vagy balra. Hanem talán nem lesz felesleges a hazai igazságszolgáltatás érdekében azt is kimondani, hogy e kérdés megoldása egyenesen a törvényhozást vagy ennek megbízása folytán az igazságügyi miniszteriumot illeti, mert senki sem fogja tagadni, hogy az ügyvédi díjak szabályozása mindenekelőtt államkös, országos érdek s hogy annak kisebb területenként való próbálgatása, itt elfogadása amott elvetése, vagy épen eltérő számítás szerinti rendezése a létező bajt csak növelné, a bíróságok eljárását valamint az ügyvédek helyzetét csak nehezítené.

Azért a kassai törvényszék és ügyvédi kamara különben elismerést érdemlő buzgalma bennünket nem nagyon örvendeztetett meg.

Még kevésbé tartjuk pedig követésre méltónak az általuk készített s életbe léptetett díjszabályzat előállási módját és a kötelezővé tételében követett eljárást.

A díjszabályzatból az tűnik ki, hogy az a kassai törvényszék területén létező járásbíróóságok és ügyvédek számára a kassai törvényszék által állapított meg s az ottani ügyvédi kamara választmánya által fogadtatott el. Tehát a törvényszék állapít díjszabályt a járásbíróóságok, a kamarai választmány az összes ügyvédi kar részére. Nem mutat-e ezen eljárás a hatáskörök nagymérvű összetévesztésére? Sőt igen is élénken érezteti velünk, hogy ugy a törvényszék mint a kamarai választmány túllépték hatáskörüket. Ha a törvényszék határozatát tekintjük, bajos volna akár törvényeinkből, akár gyakorlatunkból kimagyarázni azt, hogy egy törvényszék a területén létező járásbíróóságokat az ügyvédi díjak ilyen vagy amolyan mérv szerinti kiszabására kötelezhetné. Az egyes bíróság saját hatáskörében épen olyan joggal bír mint a törvényszék a magáéban, s habár a járásbíróóságok segédszemélyzete feletti fegyelmi hatóság és ügyvezetésük feletti felügyelet több tekintetben a törvényszéket, illetőleg elnököt illeti, az egyes és társas elsőfoku bíróságok a külön hatáskörükhöz tartozó ügyek elintézésében, a judicaturában, hová a perköltségek s az ügyvédi díjak esetenkénti megállapítása is tartozik, egymástól teljesen függetlenül járnak és járhatnak el. Ha tehát azon nem óhajtható állapot állana is be, hogy az ügyvédi díjakra nézve az egyes bíróságok önállóan állapítanak meg keblükben ily szabályzatokat, azt minden bíróság csak önmagát kötelezőleg tehetné, s egy törvényszék a területén fekvő járásbíróóságokra kötelezőn nem intézkedhetné.

Még kevésbé nevezhető szerencsésnek a kamarai választmány azon eljárása, hogy ily messzeható rendelkezéshez egész egyszerűen egy választmányi ülésben jelenté ki hozzájárulását. Ha csak azt czélozta, hogy e szabályzatot maga az ügyvédi kar is mint önkormányzati testület a maga egész tekintélyével támogassa, legalább oda kellett volna hatnia, hogy azt a kamara területén levő minden bíróság elfogadja s a kamara közgyűlési határozattal helyeselje. Így a mint eljárást, saját kebelében azon anomali állapotot hozta létre, hogy míg a többi (pl. a s.-a.-ujhelyi) törvényszék területén lakó tagjai egészen szabadon számíthatják fel díjaikat, a kassai törvényszék területén lakó tagok nagymérvű megszorítást szenvednek.

De ha épen azt akarta elérni, hogy e szabályzat saját kifejezése szerint «ugy a bíróság előtt, mint azon kívül» szigorúan megtartassék, akkor meg eljárását határozottan czéltévesztettnek tartjuk. Különösen e pontban látjuk mi e szabályzat legnagyobb gyengéjét, hogy ugyanis e szerint «a díjak ugy a bíróság előtt mint azonkívül a felekkel szemben csak e díjszabályzat szerint számíthatók fel».

E rendelkezés már csakugyan messzebb vezet, mint talán maguk a szabályzat készítői is czélozták. Hogy az ügyvéd még a bíróságon kívül is egy merev fix szabályzat tételeihez legyen kötve díjai felszámításában, annak kimondása a legmélyét érinti azon sokat vitatott nehéz kérdésnek, minő viszonyban van az ügyvéd az államhoz, közszolgáltatást viselőnek tekintendő-e és mily mérvben stb. S a mily nehéz ennek tökéletes megoldása, époly veszedelmes e megoldásnak oly rendelkezés általi anticipálása, minő a kérdés alatt levő.

Nem indokolható ez töleg hazai jogszolgáltatási viszonyaink és törvényeink szempontjából sem, mert oly mérvű jogosultságot, minő e rendelkezés meghozatalához szükséges, törvényeink ugy törvényszékeknek mint az, ügyvédi kamaráknak sem adnak. Az 1874. XXXIV. t. cz. ily jogot sem világosan sem hallgatólag a kamarára nem ruház, sőt 54. §-ában világosan azt rendeli, hogy «a jutalomdíj és az idővezetés kárpótlása a szabad egyezkedés útján határozható meg», s csak ha az ügyvéd felével ki nem egyezett vagy az által ki nem elégíttetett, utasítja 58. §-ában az illetékes bírósághoz.

E határozott törvény szerint tehát a kérdés alatti díjszabályzat a bíróságon kívüli díjfelszámítás tekintetében kötelező erővel nem bírhat, s a kamarai választmány azon végzése, mely szerint a szabályzatot a kamara kassakerületi tagjaival szigorú mihez tartás végett közli, e részben teljesen elhibázott, s már azon egyszerű okból sem hajtható végre, mert semmi olyan törvényes sanctióra, mely végrehajtását eshetőleg kikényszeríthetné, nem támaszkodhatik.

Tévesztettnek tartván már a díjszabályzat készítőinek kiindulási pontját s ez által veszélyeztetettnek az egész törekvés sikerét, nem foglalkozunk magával a díjszabályzattal oly behatóan s részletesen, mint az. ha az általunk helyesnek látogatott uton és irányban s különösen ha országos kezdeményezés folytán létesült volna, megérdemelné. Néhány megjegyzést azonban el nem hallgathatunk főleg azon okból, mert bárminőnek tartjuk e díjszabályzatot, azon tényre számolnunk kell, hogy az az ország pár megyéjében a záradékok szerint már is életbe van léptetve.

Mindenek előtt különösnek tűnik fel a törvényszéki záradék azon kifejezésével szemben, hogy «ezen díjszabályzat a kassai kir. törvényszék és az annak területén lévő kir. járásbírók által követendő egyöntetű eljárás végett» jelöltetik ki zsinormérvül, a szabályzat azon felirata, hogy az «járásbírói ügyekben» lesz alkalmazandó. Csakugyan az egész szabályzat világosan csak a járásbírói ügyekre vonatkozik, s mégis a záradék egyenesen azt hagyja következtetni, hogy a kassai törvényszékre is érvényes, a mennyiben t. i. alkalmazható. E körülmény tehát igen zavarólag hat az egész szabályzat áttekinthetősére és megbírálására, mert olyféle magyarázatokra vezet, hogy a törvényszék talán külön díjszabályt nyert vagy ennek alkalmazható részével elégedett meg vagy talán egészen a nélkül maradt.

Eltekintve e zavaró körülménytől a felállított általános szabályok másodikát, mely a rendes díjtételek alól a sommás perek bonyolalmasabb tárgyalását s a felebbvitteleket kivieszi és a díjak megállapítását a bíróságra bizza, elégtelennek tartjuk, a mennyiben a tárgyalásokon és felebbvitteleken kívül különösebb esetekben egyes keresetek, továbbá ingatlanra vonatkozó végrehajtási s árverési kérvények is igényelhetnek annyi szakismeretet és munkásságot, hogy a reájok illő általános díjtétel által távolról sem lennének megjutalmazva.

A legáltalánosabb szabályozó elv, mely a díjfokokozatok megállapítására nézve irányadóul az ügyvéd által képviselt ügy összegét tekinti, el kell ismernünk, hogy ilyféle szabályzatnál nem nélkülözhető. A mi azonban a díjosztályokat s külön ezek fokozatait illeti, nem lehet szerencsésnek tartanunk minden rendelkezését. Hogy csak pár feltűnőbb hiányra utaljunk, nem czélszerű az, hogy a keresetek, végrehajtási kérvények (I.) osztályában 5000 frton felül minden 2000 frt után 1 frttal több díj egészen a legfelsőbb fokig megítélendő, mert ez oda vezet, hogy egynehány sorból álló egyszerű végrehajtási kérvényért eshetőleg 300—400 frtot kellene megállapítani; míg más részről s épen e rendelkezéssel szemben tulmerek a második (tárgyalási) osztály azon tétel-szabványa, hogy egy 500,000 frtos ügy tárgyalásáért épen ugy 8 frt állapittatik meg, mint egy 1000 frtos ügy tárgyalásáért. Mindkét osztálynál helyesebb lett volna a végletek helyett egy bár fokozatosan, de kisebbedő arányban haladó fokozatot felállítani, mindenestre azonban kivenni a tárgyalások közül az előleges biztosítási kérvényt s a telekkönyvi kérvényeket, hogy így a második osztályba kizárólag csak a tárgyalások estek volna, míg a beadványokra nézve legalább három osztály lett volna felállítandó, a melyeknek egyikében a sajátos természetű telekkönyvi beadványok nyertek volna megfelelő díjszabást, bár a szoros értelemben vett telekkönyvi beadványok felvételéről lemondani még czélszerűbb lett volna.

A fokozatszerű díjtételek és a teljesített ügyvédi munkálatok közti arányra nézve nagyban és egészben, de különösen a fontosabb beadványok díjainak és a napidíjak megállapítására azon észrevételt tehetnők, hogy a szabályzat számos tétele felette méltánytalan az ügyvédre nézve, — minek igazolásául elég legyen csak két tételre hivatkozunk. Az I. osztály 3. tétele szerint egy 200 vagy 300 frtos ügyben a tényállás-felvétel, értekezések, keresetfoglalmas, felszerelés és beadás összes díjai 4 frtban állapittatnak meg, pedig egy ily kereset jelenleg igen lelkiismeretes bírák megállapítása szerint is átlag még egyszer annyival jutalmaztatik. A napidíjak utolsó s legmagasabb tétele szerint egy százazrekre rugó veszélyezett követelés biztosítánál való eljárás 6 forinttal díjaztatik, holott ily közreműködés igaz értéke sok esetben 100 és 100 forinttal felér. S ha még ehhez veszzük, hogy az esetben, ha a helyszínen való jelenlét egy fél napnál tovább nem tart vagy az ügyvédet egy nem ügyvédszegédje helyettesíti, e hat forint is 3-ra olvad le, lehetetlen e díjszabásban megnyugodnunk. Ha mi nagy számokat hozunk fel, ezt nem a nagyot mondani akarás kedvéért tesszük, hanem azért, mert az életben a kis számok mellett nagyok is tényleg szerepelnek, s ha egy egyszerű kereset díja a per összege szerint lehet

pár száz forint, egy nagyobb szerű biztosítás keresztülvitele is megérdemel 20—30 frtnyi jutalmazást. Különben a szabályzat azon része, mely a napidíjakról rendelkezik, egyáltalában nem nevezhető sikerültnek, mivel a végrehajtás vagy biztosítás fogatosításáért a dolog természete szerint s a jelenlegi szokás szerint is nem napi, hanem eljárási díj jár. Egy végrehajtás fogatosításának keresztülvitele nem csak idővesztésébe, hanem számtalanszor legnagyobb fáradságába és vesztődésébe kerül az ügyvédnek, mert a helyszíniére ő vezeti a bírói küldötöt, ő sürgeti azt néha hetekig s ő köteles kikutatni a fedezeti tárgyakat, stb.; azért itt is igazi munkadíjat igényelhet.

Lenne még több megjegyzésünk is többek közt pl. a távozási díj számítását illetőleg; azonban nehogy szándékunk ellen részletezésbe bonyolódjunk, ezuttal — főleg az elől kiemelt szempontnál fogva — beérjük annak megjegyzésével, hogy az esetben is, ha e díjszabályzat szerencsésebb kezdeményezés alapján s kedvezőbb eredményre való kilátás mellett jött volna létre, megalkotását sikerültnek, szabványait kielégítőnek nem tarthatjuk; s ha talán arról lenne szó, hogy illetékes helyen egy általános hatályú ügyvédi díjszabályzat készítése vétetnék tervbe: s kassai díjszabályzatot mintául legkevésbbé sem ajánlhatnók.

Különfélék.

(Teleszky István) jeles dolgozata: «Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásáról» — mely a magy. tud. Akademia által is kiváló dicsérrel emeltetett ki a folyó évi pályaművek közül. — lapunk mai számában mint befejezett közlemény fekszik olvasóink előtt. E terjedelmes közlemény belértéke a változatosság rovására is bő kárpótlást nyújthatott t. olvasóinknak s tekintve e dolgozat maradandó becset, az legközelebb 23. nyomt. ivre terjedő tekintélyes kötetet képező külön lenyomatát is fog megjelenni az Eggenberger-féle könyvkereskedésben. Ara 2 frt.

(Erdekes, ha igaz) hogy a n.-kikindai és a s.-a.-ujhelyi kir. törvényszékeknél a kezelő hivatali dolgokat *elitelt rabok* végzik; egyik napilap pláne azt állítja hogy valami M. K., ki hamisítás bünténye miatt lett elitelve, a kiadóhivatal főnöke. Ezt ugyan absurd állításnak tartjuk, de elég annyi is, ha a «konyhás-rabok»-ból irodatisztek lettek! — Nem tudjuk mi igaz van e hirben, de ha csupán belkezelési ügykörben a műveltebb osztályból való rabok másolásra használtatnak, — abban megütközni nem lehet.

(Az írói tulajdonjog) érdekes illusztrációt nyert a legfőbb ítélőszék novb. 28-án hozott következő végzésében:

Dr. Ernst Lajos ellen a további eljárás törvényszerű tényálladék hiánya miatt megszüntetettik s ily értelemben a másodbírói végzése helybenhagyatik. Magánpanaszos netaláni kártalanításának érvényesítésére fenmaradván a polgári perut.

Indokok.

Azon ténykörülménynél fogva, miszerint a vád tárgyát képező «Die Selbsthilfe» című orvosi mű nemcsak tárgyára és céljára nézve teljesen hasonló a Dr. Laurentius Herman magánpanaszosnak sokkal korábban «Der persönliche Schutz» című alatt megjelent s a szerző tulajdonát képező művéhez, hanem lényegi tartalmának 2/3 része, még pedig a forrás megnevezése nélkül szóról-szóra a magánpanaszos fenti művéből nyomatott le: Dr. Laurentius Hermann abbéli állítása, hogy a vádlott által elkövetett ezen ésszülemény jogtalan eltulajdonosításával tetemesen megkárosítottat legyen, teljesen indokoltnak látszik ugyan;

tekintve azonban, hogy, mellözve ezuttal azon körülmény figyelembe vételét, miszerint a panaszos hazája s Magyarország között nem létezik az írói jog biztosítékát kölcsönösen megállapító nemzetközi szerződése, nincs hazánkban sem írott, sem szokásos törvény, mely nemcsak idegen szerzőknek külföldön, hanem még honi íróinknak magában itt a hazában megjelenő eredeti műveik akár egész, akár részbeni utánnyomatását és elárusítását büntetés alá eső ténynek nyilvánítaná, mert: az 1861. évi országbírói értekezlet I. rész 23. §-ában foglalt ama kijelentés alapján, miszerint az ész szüleményei is oly tulajdönt képeznek, mely a törvény oltalma alatt áll, a vádbeli cselekmény büntethető tényálladéka annál kevésbbé állapitható meg, mivel e tv. §. nem a bünvádi eljárást megállapító II., hanem a magánjog körében intézkedő I. részben foglal helyet: annál fogva jelen ügyben a további büntető eljárás törvényszerű tényálladék hiánya miatt megszüntetendő, s ily értelemben a másodbírói végzése helybenhagyandó, magánpanaszos pedig kártalanítási keresetével a polgári bíróhoz utasítandó volt.

Buda pesten, november 28. 1876.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.